H. WELTER
EDITEUR
PARIS
RUE BERNARD-PALISSY, 4.

AMPLISSIMA COLLECTIO CONCILIORUM (MANSI).

50 volumes in-folio.

PROSPECTUS POLYGLOTTE:

italiano, page 1
English, - -
deutsch, - 2
по русски, - -
español, - 3
français, - -

EGREGIO SIGNORE,

La mia ristampa dell' *Amplissima Collectio Conciliorum*, del Mansi, ha trovato dal suo primo annuncio nel 1900 la più simpatica accoglienza da parte dei varî ordini religiosi, specialmente dei Padri Benedettini.

Infatti ho come sottoscrittori, astrazion fatta delle numerose Biblioteche pubbliche od universitarie, sulla lista degli aderenti i monasterî dei Benedettini di:

Atchison, Baronville, Beatty, Beuron, Chevetogne, Collegeville, Conception, Dongelberg, Erdington, Farnborough, Maredsous, Maria-Laach, Montigny-St-Christophe, München, Prag, Seckau, Zwettl.

come pure altri ordini e biblioteche ecclesiastiche, per esempio:

Chicago: *The Ignatius College*, Chur: *Die Bischöfliche Bibliothek*, Constantinople: *L'Ecole de théologie Halki*, Exaeten: *Le Collège des Pères Jésuites*, **trois exemplaires**, Graz: *Das Dominikanerstift*, Kazan: *L'Académie ecclesiastique*, **deux exemplaires**, Lille: *L'Université catholique*, Lisboa: *Collegio di Campolide*, Lyon: *L'Université catholique*, Mehrerau: *Das Cisterzienserstift*, Montauban: *La Faculté de théologie protestante*, New York: *The Apostleship of Prayer*, Oña: *El Colegio de la Compania de Jesús*, Paris: *L'Université catholique* et *La Faculté de théologie protestante*, Reun: *Das Cisterzienserstift*, Roma: *Il Padre Generale dei Domenicani*, Roscrea: *The St-Joseph's Abbey*, Teschen: *Das Jesuitenkloster*, San Francisco: *The St-Ignatius College*, Santiago di Chile: *Colegio de S. Ignacio*, Tortosa: *El Colegio del Jesus*, Toulouse: *La Faculté de théologie protestante*, Wien: *Die Mechitaristen*, Averbode: *L'Abbaye des Prémontrés*, Cappoquin: *The Mount Melleray Abbey*, St. Asaph: *The Jesuit College*, etc. etc.

Alcuni Vescovi mi hanno anch' essi favorito dalla loro adesione, come: i Monsignori *Harkins*, di Providence, *Korum*, di Treviri, *Nielsen*, di Aalborg, *Willy*, di Limburgo, e un certo numero di Seminarî, cattolici e protestanti, si trovano sulla lista dei miei abbonati.

Altri, Biblioteche pubbliche, Monasterî, Vescovi e Seminarî, non hanno ancora dato il loro ausilio, ma siccome so la mia grande impresa degna di fiducia e d'aiuto, vengo di nuovo ad invitare la S. V. per la sottoscrizione alla grandissima ed utilissima Collezione dei Santi Concilî, opera doppiamente ardita nei tempi difficili in cui viviamo oggi in Francia.

Sono già pubblicati 39 volumi in-folio, cioè:

1° I volumi 1 a 31, ristampati in facsimile dall' edizione del Mansi (Firenze e Venezia, 1757-1798). *Questi valevano da 5000 a 6000 lire prima che fossero ristampati da me.* Adesso li vendo a 75 lire ciascuno, eccettuati i volumi 29, 30 e 31 che si vendono 200 lire ciascuno.

2° I seguenti volumi già aggiunti a quanti sopra: 0 (Introductio), 17bis e 18bis *(Capitularia*, del Baluzio), 31bis (Fine del Concilio di Firenze), 32, 33, 34 e 35 (Continuazione dall' anno 1440 al 1720). Ciascuno 75 lire, legato 80 lire.

Una copia completa dei 35 tomi in 39 volumi pubblicati fin' oggi costa, legata in mezza tela, 3000 lire; ma pei sottoscrittori il prezzo è di **2400 lire soltanto,** pagabile in 2 o 3 anni, come piacerà alla S. V., o a contanti con uno sconto per pronta cassa di 200 lire, il che lo riduce a **2200 lire o franchi netto.**

Il mio merito non sarebbe stato grande se avessi voluto attenermi alla pubblicazione dei soli volumi del vecchio Mansi. Ho voluto fare opera più utile, continuando la collezione fin' ai nostri giorni. Nel corso dell' anno 1905 vennero alla luce ancora i tomi: 36 (Conspectus dei volumi 1 a 35), 37 (Continuazione, dal 1720 al 1735), 38 (Continuazione, dal 1736 al 1828). Ciascuno di questi nuovi volumi si venderà 75 lire, legato 80 lire, eccettuato il volume 36 che non costerà che 30 lire, essendo meno voluminoso. Le spedisco oggi, accluso al presente circolare, un foglio *specimen* del tomo 37 per dimostrare alla S. V. con quale cura è redatta e stampata la continuazione. Va da sè che i possessori d'un Mansi del secolo XVIII° posson procurarsi separatamente i volumi necessarî per completare l'*Amplissima*. L'opera sarà compiuta con 46 tomi in 50 volumi circa. I tomi 39 a 46 saranno pubblicati in modo che l'opera finisca prima dell' anno 1909.

Quando l'occasione si presenterà per Lei di dare notizia dell' apparizione della mia Collezione degli Santi Concili a altre persone e biblioteche, ne sarò grato e pagherò all' intermediario una Commissione di 200 lire per ogni aderento così ottenuto.

Aggradisca, Signore, l'espressione del mio vivo desiderio di vederLa anche fare in futuro alla mia casa le ordinazioni per altre opere francesi, come fanno già diverse biblioteche italiane, alle quali le fornisco con ribasso del 10 e 15 %; e in pari tempo presento alla S. V. i vivi sensi della stima e considerazione coi quali mi onoro rassegnarmi, in attesa della Sua adesione alla sottoscrizione aperta per l'opera del Mansi,

Suo devot. e obbl.

H. WELTER.

DEAR SIR,

My re-issue of Mansi's *Amplissima Collectio Conciliorum* has met from its first announcement in 1900 with the most sympathetic welcome from the religious communities, especially the Benedictine Order.

In fact, I had the great satisfaction of receiving subscriptions, not only from numerous Public- and University Libraries, but also from the St-Benedict Priories of:

Atchison, Baronville, Beatty, Beuron, Chevetogne, Collegeville, Conception, Dongelberg, Erdington, Farnborough, Maredsous, Maria-Laach, Montigny-St-Christophe, München, Prag, Seckau, Zwettl.

as well as from other religious communities and ecclesiastical libraries, as for instance from:

Chicago: *The Ignatius College*, Chur: *Die Bischöfliche Bibliothek*, Constantinople: *L'Ecole de théologie Halki*, Exaeten: *Le Collège des Pères Jésuites*, **trois exemplaires**, Graz: *Das Dominikanerstift*, Kazan: *L'Académie ecclesiastique*, **deux exemplaires**, Lille: *L'Université catholique*, Lisboa: *Collegio di Campolide*, Lyon: *L'Université catholique*, Mehrerau: *Das Cisterzienserstift*, Montauban: *La Faculté de théologie protestante*, New York: *The Apostleship of Prayer*, Oña: *El Colegio de la Compania de Jesús*, Paris: *L'Université catholique* et *La Faculté de théologie protestante*, Reun: *Das Cisterzienserstift*, Roma: *Il Padre Generale dei Domenicani*, Roscrea: *The St-Joseph's Abbey*, Teschen: *Das Jesuitenkloster*, San Francisco: *The St-Ignatius College*, Santiago di Chile: *Colegio de S. Ignacio*, Tortosa: *El Colegio del Jesus*, Toulouse: *La Faculté de théologie protestante*, Wien: *Die Mechitaristen*, Averbode: *L'Abbaye des Prémontrés*, Cappoquin: *The Mount Melleray Abbey*, St. Asaph: *The Jesuit College*, etc. etc.

Some Bishops have also gracefully associated with us, viz.: Bishop *Harkins* of Providence, Bishop *Korum* of Trier, Bishop *Nielsen* of Aalborg, Bishop Dr. *Willy* of Limburg, and a certain number of Seminaries, Catholic and Protestant, are on the subscribers list.

But many others, Public Libraries, Monasteries, Prelates and Seminaries have not yet given me their support, probably because they failed to be informed of my great enterprise. As I am ambitious however to interest them in my undertaking, permit me, dear Sir, if you are not yet among the subscribers to my Mansi Collection, to ask you whether I may send you a copy of the set at the *reduced subscription price of £ 96.—.— = Doll. 480.—* (instead of £ 120.—.— = Doll. 600.—).

This price, be it understood is for a bound copy of the 39 folio volumes now out, viz.:

1st Vol. 1 to 31, being a fac-simile reprint of the old Mansi published at Florence and Venice from 1757-1798. *They became at last so rare, that only a few years back they could not be had for less than 5000 or 6000 francs.*

2nd The following volumes already added by me to the work: 0 (Indroduction volume), 17bis and 18bis (being the *Capitularia*, by Baluzius), 31bis (Containing the conclusion of the Florence Council of 1438-1440. Mansi died when his work had treated the year 1439), 32, 33, 34, 35 (Continuations from 1440 to 1720).

Each volume is sold separately for 75 francs unbound and 80 francs bound, except vol. 29, 30 and 31, these costing 200 francs apiece. But *the whole set can now be had for* **2400 francs net** (instead of 3000 francs). This is, notwithstanding the 8 volumes already added, about one third only of the former value of the old Mansi in 31 volumes. I am not anxious to receive at once the whole amount; on the contrary, I leave you entirely free to fix for yourself the instalments and the time in which you would like to settle the bill. Even if 2 or 3 years should be necessary, I shall be glad to accept your terms. If however you can afford cash payment, an extra discount of 200 francs shall be allowed for prompt settlement, and then the nett price will be **2200 francs only.**

What I especially care for, is to increase the present number of about 170 subscribers, which is not sufficient to pay back my out-of-pocket expenses. Works like my Mansi Collection often cost their publisher a fortune; this is my case. It would have been to my interest to republish simply the old Mansi, which comes down to 1440 only. But I wished to do a work more worthy by bringing it up to the present time. The 39 volumes (1-31, 0, 17bis, 31bis, 32-35) now date as far as 1720. About 10 or 11 volumes, the index volumes included, will be necessary to finish the work. These will be published before Jan. 1, 1909. In the course of this present year 1905, vol. 36 (Conspectus, price about 30 francs), 37 and 38 (Continuations from 1720 to 1828, each 75 francs), will be published also. Vol. 39 to 46 will follow at the rate of 2 or 3 volumes every year. A sample sheet, taken from vol. 37 is sent to you by same mail to show you the care with which the continuation is published and printed.

Hoping that you will kindly support the monumental *Amplissima Collectio Conciliorum* by your early subscription (customers who have the *old* Mansi, 31 volumes, or part of them, can have from *my* collection the volumes needed for completion),

I am, dear Sir,
Yours very faithfully

H. WELTER.

H. WELTER
EDITEUR
PARIS
4, RUE BERNARD-PALISSY, 4.

AMPLISSIMA COLLECTIO CONCILIORUM (MANSI).

50 volumes in-folio.

SEHR GEEHRTER HERR,

Mein Neudruck der *Amplissima Collectio Conciliorum* von Mansi fand seit meiner ersten Anzeige im Jahre 1900 bei den Klöstern und Bibliotheken, und ganz besonders beim Benediktiner-Orden, die allerfreundlichste Aufnahme.

So habe ich die große Genugtuung, die folgenden Benediktiner-Klöster zu meinen Subskribenten zu rechnen:

Atchison, Baronville, Beatty, Beuron, Chevetogne, Collegeville, Conception, Dongelberg, Erdington, Farnborough, Maredsous, Maria-Laach, Montigny-St-Christophe, München, Prag, Seckau, Zwettl.

Unter den anderen Orden und kirchlichen Bibliotheken seien erwähnt:

Chicago: *The Ignatius College*, Chur: *Die Bischöfliche Bibliothek*, Constantinople: *L'Ecole de théologie Halki*, Exaeten: *Le Collège des Pères Jésuites*, **trois exemplaires,** Graz: *Das Dominikanerstift*, Kazan: *L'Académie ecclesiastique*, **deux exemplaires,** Lille: *L'Université catholique*, Lisboa: *Collegio di Campolide*, Lyon: *L'Université catholique*, Mehrerau: *Das Cisterzienserstift*, Montauban: *La Faculté de théologie protestante*, New York: *The Apostleship of Prayer*, Oña: *El Colegio de la Compania de Jesús*, Paris: *L'Université catholique* et *La Faculté de théologie protestante*, Reun: *Das Cisterzienserstift*, Roma: *Il Padre Generale dei Domenicani*, Roscrea: *The St-Joseph's Abbey*, Teschen: *Das Jesuitenkloster*, San Francisco: *The St-Ignatius College*, Santiago di Chile: *Colegio de S. Ignacio*, Tortosa: *El Colegio del Jesus*, Toulouse: *La Faculté de théologie protestante*, Wien: *Die Mechitaristen*, Averbode: *L'Abbaye des Prémontrés*, Cappoquin: *The Mount Melleray Abbey*, St. Asaph: *The Jesuit College*, etc. etc.

Einige Bischöfe: Hochw. Bischof *Harkins* in Providence, Hochw. Bischof *Korum* in Trier, Hochw. Bischof *Nielsen* in Aalborg (Dänemark), Hochw. Bischof *Willy* in Limburg, haben durch persönliche Subskription dieses ebenso kühne als nützliche Werk unterstützt.

Andere, Bibliotheken, Klöster, Prälaten, Seminarien, welche das Werk unbedingt haben sollten, haben sich uns bis jetzt noch nicht angeschlossen, doch geht mein Streben dahin, dieselben für mein Unternehmen zu gewinnen.

Gestatten Sie, sehr geehrter Herr, mir daher die Bitte, auf meine *Amplissima* geneigtest subskribieren zu wollen, wenn dies noch nicht geschehen sein sollte.

Die 39 bis jetzt erschienenen Bände: 0, 1 bis 35, 17bis, 18bis, 31bis, können Ihnen sofort *zum ermäßigten Subskriptionspreis von* **2400 Franken netto** statt 3000 Franken geliefert werden.

Mir liegt nichts daran, ob Ihnen vorläufig der nötige Betrag zur Verfügung steht. Ich stelle Ihnen vielmehr frei, ganz nach Belieben zu bestimmen, in wieviel Raten und bis zu welchem Termin Sie diese Summe zu begleichen wünschen.

Anderseits offeriere ich Ihnen eine Prämie von 200 Franken, wenn Sie den Betrag der 39 erschienenen Bände im Laufe des Vierteljahres nach Empfang derselben einsenden; in diesem Falle würde der Preis **nur 2200 Franken** betragen.

Den gleichen Betrag von 200 Franken zahle ich als Prämie für Vermittelung von Subskriptionen im Kreise von Bekannten und befreundeten Interessenten.

Vor einigen Jahren noch kosteten die 31 Bände der Venezianer Ausgabe 5000 bis 6000 Franken im Antiquariat, während Sie nun von mir den Facsimile-Neudruck dieser 31 Bände mit den schon zugefügten 8 Fortsetzungsbänden zu kaum einem Drittel dieses Preises erhalten können.

Mein Verdienst wäre ein geringes gewesen, wenn ich nur die 31 von Mansi herausgegebenen Bände neu gedruckt hätte; allerdings würde ich dadurch meine eigenen Vorteile gesichert haben, denn die Fortsetzungsbände werden mir mehr Auslagen verursachen als sie einbringen können, doch sollte meine *Collectio* eine durchaus vollständige und nützliche werden. Der Ihnen heute zugesandte Probebogen wird Ihnen zeigen, daß der Druck der Fortsetzung programmgemäß weiterschreitet wie ich mir vorgenommen gehabt. Im Laufe dieses Jahres werden drei weitere Bände erscheinen, nämlich: Band 36 (Conspectus) im Drucke bei Herren Polleunis & Ceuterick in Louvain; Band 37, gedruckt bei Herrn G. Uschmann in Weimar; Band 38, im Drucke bei Herren Polleunis & Ceuterick in Louvain. Die weiteren Bände, 39 bis 46, sollen alle noch vor 1909 fertiggestellt werden. Jeder Band kostet 75 Franken broschiert, 80 Franken gebunden, ausgenommen die Bände 29, 30 und 31, welche à 200 Franken kosten, und Band 36 (Conspectus), dessen geringerer Umfang es erlauben wird, ihn für zirka 30 Franken zu verkaufen. Damit ist gleichzeitig auch den Besitzern der Originalausgabe der Mansi'schen Collection Gelegenheit gegeben, dieselbe durch meine Neudrucke und Fortsetzungen zu ergänzen.

Ich bitte Sie, sehr geehrter Herr, sich für meine Conciliensammlung interessieren zu wollen, indem Sie dieselbe für Ihre Bibliothek anschaffen, sie bekannt machen und mir auch andere Subskribenten zuführen.

Hochachtungsvoll und ergebenst

H. WELTER.

МИЛОСТИВЫЙ ГОСУДАРЬ,

Мое новое изданіе *Amplissima Collectio Conciliorum* Мансн при первомъ же объявленіи было встрѣчено въ монастыряхъ и библіотекахъ, и въ особенности среди Бенедиктинскаго ордена, самымъ дружескимъ образомъ.

И я испытываю большое удовлетвореніе, насчитывая среди своихъ подписчиковъ слѣдующіе Бенедиктинскіе монастыри:

Между другими орденами и церковными библіотеками упомянемъ:

Нѣкоторые Епископы, какъ *Гаркинсъ* въ Providence, *Корумъ* въ Трирѣ, *Нильсенъ* въ Aalborg (Данія), *Вилли* въ Лимбургѣ, своей личной подпиской поддерживаютъ это смѣлое и полезное предпріятіе.

Другія библіотеки, монастыри, прелаты, семинаріи, долженствующіе безусловно имѣть этотъ трудъ, еще не присоединились къ подпискѣ, но я стремлюсь, чтобы они имѣли возможность имъ пользоваться.

Позвольте, Милостивый Государь, обратиться къ Вамъ съ просьбой, не отказать въ подпискѣ на предпринятое изданіе Amplissima, если Вы еще не подписались.

39 томовъ уже вышущены, а именно 0, 1 до 35, 17bis, 18bis, 31bis, которые Вамъ могутъ быть немедленно высланы, и притомъ *по уменьшенной цѣнѣ*, за все изданіе **2400 франковъ**, вмѣсто 3000.

Для меня не важно, вышлете ли Вы всю сумму теперь сразу, поэтому Вы можете сами указать, по какимъ частямъ и въ какіе сроки Вамъ угодно ее уплачивать.

Съ другой стороны я предлагаю Вамъ премію въ 200 франковъ, если взносъ за 39 вышедшихъ томовъ будетъ сдѣланъ Вами втеченіе четверти года по полученіи посылки; въ этомъ случаѣ цѣна уже понижается до **2200 франковъ.**

Подобную же премію въ 200 фр. я предоставляю Вамъ за посредничество по привлеченію подписчиковъ среди Вашихъ знакомыхъ и друзей, интересующихся этимъ предметомъ.

Еще нѣсколько лѣтъ тому назадъ 31 томъ Венеціанскаго изданія стоилъ отъ 5000 до 6000 фр. у антикваровъ, а теперь это, точнымъ образомъ воспроизведенное мною, изданіе 31 тома, съ 8-ью томами продолженія, стало возможнымъ пріобрѣсти чуть ли не за 3-ью часть ихъ прежней стоимости.

Моя заслуга была бы очень незначительна, если бы я только воспроизвелъ 31 томъ Мансн, хотя въ этомъ случаѣ матеріальная сторона моихъ интересовъ была бы обезпечена, тогда какъ дальнѣйшее изданіе томовъ приноситъ мнѣ больше расходовъ, чѣмъ прибыли, однако я всетаки рѣшилъ продолжать, чтобы мое изданіе было наивозможно полнымъ и полезнымъ. Препровождаемый при семъ пробный листъ покажетъ Вамъ, что печатаніе „продолженія“ идетъ сообразно программѣ, мною предпринятой. Втеченіе этого года появятся 3 дальнѣйшіе тома, а именно: 36-ой (конспективный) печатанный въ типографіи Polleunis & Ceuterick въ Лувенѣ, 37-ой, въ типографіи Г. Ушмана въ Веймарѣ и 38-ой — въ типографіи г. Polleunis & Ceuterick въ Лувенѣ, еще печатающійся. Слѣдующіе томы отъ 39 по 46 должны быть закончены изданіемъ еще до 1909 года. Каждый брошурованный томъ стоитъ 75 фр., въ переплетѣ 80 фр., исключая томовъ 29, 30 и 31, которые стоятъ по 200 фр., а томъ 36 (конспективный), вслѣдствіе незначительности объема стоитъ всего около 30 фр. Это дастъ возможность лицу, уже владѣющему оригинальнымъ (первоначальнымъ) изданіемъ Мансн, пополнить его моими „дополнительными“ томами.

Прося Васъ, Милостивый Государь, оказать Ваше вниманіе настоящему моему изданію пріобрѣтеніемъ его для Вашего монастыря, а также ознакомить съ нимъ и привлечь другихъ подписчиковъ,

остаюсь съ отличнымъ уваженіемъ

Г. ВЕЛЬТЕРЪ.

Переписку можно вести по нѣмецки, по англійски, по французски или по итальянски [но не по русски].

H. WELTER
EDITEUR
PARIS
UE BERNARD-PALISSY, 4.

AMPLISSIMA COLLECTIO CONCILIORUM (MANSI).

50 volumes in-folio.

MONSEÑOR:
REVERENDÍSIMO PADRE:
ILUSTRÍSIMO SEÑOR:

Mi nueva edición del *„Amplissima Collectio Conciliorum"* de Mansi ha logrado desde su primer anuncio, en 1900, la más simpática acogida por parte de la Orden de San Benito y otras Ordenes religiosos. Debido á ello tengo la mayor satisfaccion en contar entre el número de mis suscritores los Monasterios de Benedictinos de:

Atchison, Baronville, Beatty, Beuron, Chevetogne, Collegeville, Conception, Dongelberg, Erdington, Farnborough, Maredsous, Maria-Laach, Montigny-St-Christophe, München, Prag, Seckau, Zwettl.

Entre las demás Ordenes y Bibliotecas Eclesiásticas, tengo el gusto de citar:

Chicago: *The Ignatius College,* Chur: *Die Bischöfliche Bibliothek,* Constantinople: *L'Ecole de théologie Halki,* Exaeten: *Le Collège des Pères Jésuites,* **trois exemplaires,** Graz: *Das Dominikanerstift,* Kazan: *L'Académie ecclesiastique,* **deux exemplaires,** Lille: *L'Université catholique,* Lisboa: *Collegio di Campolide,* Lyon: *L'Université catholique,* Mehrerau: *Das Cisterzienserstift,* Montauban: *La Faculté de théologie protestante,* New York: *The Apostleship of Prayer,* Oña: *El Colegio de la Compania de Jesús,* Paris: *L'Université catholique* et *La Faculté de théologie protestante,* Reun: *Das Cisterzienserstift,* Roma: *Il Padre Generale dei Domenicani,* Roscrea: *The St-Joseph's Abbey,* Teschen: *Das Jesuitenkloster,* San Francisco: *The St-Ignatius College,* Santiago di Chile: *Colegio de S. Ignacio,* Tortosa: *El Colegio del Jesus,* Toulouse: *La Faculté de théologie protestante,* Wien: *Die Mechitaristen,* Averbode: *L'Abbaye des Prémontrés,* Cappoquin: *The Mount Melleray Abbey,* St. Asaph: *The Jesuit College,* etc. etc.

Por último, con su suscripción personal, algunos Señores Obispos han tenido á bien honrrar á una obra tan útil como atrevida. Son los siguientes: Ilustrísimo Señor *Harkins,* obispo de Providence; Ilustrísimo Señor *Korum,* obispo de Tréveris (Alemania); Ilustrísimo Señor *Nielsen,* obispo de Aalborg (Dinamarca); Ilustrísimo Señor *Willy,* obispo de Limburgo (Alemania).

Hay otros que, sin haberse suscrito aún, deberíamos contar entre los nuestros, pero abrigo la esperanza de interesarles en nuestra empresa.

Permitidme pues, Ilustrísimo Señor, si todavia no os habeis suscrito, os ruegue de nuevo os dignéis animar á mi Colección con vuestra adhesión y suscripción.

Los 39 tomos publicados hasta la fecha — 0, 1 á 35, 17dup., 18dup., 31dup. — pueden seros entregados inmediatamente, al precio neto de **2400 fr.** para los suscritores, en lugar de 3000 fr.

No debe preocuparos alguna que tengáis ó no actualmente los fondos necesarios para pagar dicha cantidad. Al contrario, os dejo perfectamente libre para fijar, á vuestra conveniencia, el plazo que juzgueis necesario para satisfacer el pago, así como las fracciones y vencimientos que os parezcan mejor para liquidar dicha cuenta.

Por otra parte, os ofrezco una rebaja de 200 fr., caso de satisfacer el pago en el trimestre que siga al recibo de la colección de los 39 tomos publicados, quedando el precio de los mismos reducido por este hecho á **2200 fr.** en lugar de 3000 fr.

Dicha rebaja de 200 fr. se ofrece tambien á los libreros ú otros intermediarios que nos proporcionen por su recomendación algún suscritor nuevo.

Hace pocos años que la colección de los 31 tomos de la édición de Venecia se pagaba de 5000 á 6000 fr. Tengo el gusto de ofreceros pues la reproducción *fiel* de dichos 31 tomos, aumentada con 8 tomos de continuaciones por la tercera parte escasa de aquella cantidad.

Sin embargo, pequeño hubiera sido mi mérito si tan solo me hubiese limitado á una nueva edición de los 31 tomos de Mansi. Cierto es que ese hubiese sido mi interés, pues los tomos de las continuaciones han de ocasionarme más gastos que beneficios, pero he querido dedicarme á obra tan útil como poco reproductiva. Facil os será ver por la hoja de muestra que os envio con esta misma fecha, que la publicación de la continuación adelanta conforme al programa que me he trazado. Durante el año de 1905, han de publicarse 3 tomos nuevos, á saber: El tomo 36 (Conspectus) en prensa en casa de los Señores Polleunis y Ceuterick en Louvain; dicho tomo, á causa de su menor extensión, solo ha de costar unos 30 fr. próximamente; el tomo 37, impreso en casa de M. G. Uschmann en Weimar; el tomo 38 en prensa en casa de los Señores Polleunis y Ceuterick en Louvain.

Os ruego, Ilustrísimo Señor, tengáis á bien interesaros en mi *Colección de los Concilios,* tomándola para vuestro Monasterio, haciéndola conocer y apreciar y proporcionándome otros suscritores.

Tengo el honor de ser, con el más profundo respeto, vuestro muy atento S. S.

q. v. m. b.

H. WELTER.

La Librería H. WELTER proporciona en las condiciones más ventajosas, todo cuanto se refiere al comercio de librería: Literatura sagrada ó profana, científica ó literaria, francesa ó extrangera, antigua ó moderna.

MONSEIGNEUR,
TRÈS RÉVÉREND PÈRE,
MONSIEUR,

Ma réédition de l'*„Amplissima Collectio Conciliorum"* de Mansi a trouvé dès sa première annonce, en 1900, le plus sympathique accueil auprès des ordres de Saint-Benoît et autres. Aussi ai-je la très grande satisfaction de compter parmi mes souscripteurs les monastères des Bénédictins de:

Parmi les autres Ordres et Bibliothèques Ecclésiastiques, je cite:

Enfin, quelques Evêques ont tenu à encourager par leur souscription personnelle une œuvre aussi utile que hardie. Ce sont: Mgr. *Harkins,* évêque de Providence; Mgr. *Korum,* évêque de Trèves (Allemagne); Mgr. *Nielsen,* évêque de Aalborg (Danemark); Mg. *Willy,* évêque de Limburg (Allemagne).

Il en est d'autres qui devraient être des nôtres, mais qui cependant n'ont pas encore souscrit; or j'ai l'ambition de les intéresser à mon entreprise.

Permettez-moi donc, Monsieur, si vous n'avez pas encore souscrit, de venir à nouveau vous prier d'encourager ma Collection par votre adhésion et par votre souscription.

Les 39 volumes parus jusqu'ici — 0, 1 à 35, 17bis, 18bis, 31bis — peuvent vous être livrés immédiatement au prix réduit, pour les souscripteurs, de **2400 fr. net** au lieu de 3000 fr.

Peu m'importe que vous ayez les fonds actuellement pour acquitter cette somme. Loin de là, je vous laisse libre de fixer, tout à votre aise, le délai que vous jugerez nécessaire pour vous libérer, ainsi que les fractions et échéances qui vous conviendront le mieux pour régler cet achat.

D'autre part je vous offre une prime de 200 fr. si vous vous acquittez dans le courant du trimestre qui suivra la réception de la collection des 39 volumes parus, ce qui en ramènera alors le prix à **2200 fr.** (au lieu de 3000 fr.).

La même prime de 200 fr. est offerte aux libraires ou autres intermédiaires qui nous amèneront, par leur recommandation, un souscripteur nouveau.

Il n'y a que quelques années encore, la collection des 31 volumes de l'édition de Venise se payait de 5000 à 6000 fr. Or je vous offre la reproduction *fidèle* de ces 31 volumes, augmentée déjà de 8 volumes de continuations, pour le *tiers à peine* de cette somme.

Mais je n'aurais eu que peu de mérite si je m'en étais tenu à une simple réédition des 31 volumes publiés par Mansi. Cela aurait été dans mon intérêt, certes, car les volumes des continuations me causeront plus de débours qu'ils ne me rapporteront de bénéfices, mais j'ai voulu faire œuvre plus utile. Aussi pouvez-vous voir par la feuille spécimen qui vous est adressée ce jour, que l'impression de la continuation avance suivant le programme que je me suis tracé. Dans le courant de 1905 3 volumes nouveaux verront le jour, à savoir: Le tome 36 (Conspectus) sous presse chez MM. Polleunis & Ceuterick à Louvain; ce volume, à cause de sa moindre étendue, ne coûtera probablement que 30 fr. à peu près; le tome 37, imprimé chez M. G. Uschmann à Weimar; le tome 38, sous presse chez MM. Polleunis & Ceuterick à Louvain.

Je vous prie, Monsieur, de vous intéresser à ma *Collection des Conciles* en la prenant pour vous même ou pour votre Monastère, en la faisant connaître et apprécier et en m'amenant d'autres souscripteurs.

J'ai l'honneur d'être, respectueusement, votre tout dévoué.

H. WELTER.

La Librairie H. WELTER fournit, aux conditions les plus avantageuses, tout ce qui rentre dans le commerce de la librairie: Littérature sacrée ou profane, scientifique ou littéraire, française ou étrangère, ancienne ou moderne. Son matériel bibliographique important, ses relations directes et suivies avec tous les libraires et éditeurs, une longue expérience et une connaissance intime de la librairie française et étrangère, lui ont valu une clientèle nombreuse de bibliothèques et de savants, et la mettent à même de pourvoir d'une façon complète à tout besoin littéraire. Son stock de livres d'occasion est un des plus importants de France. Elle tient en effet en magasin plus de 300 000 volumes. Correspondance en français, allemand, anglais et italien.

En vente à la Librairie H. WELTER à Paris

MÉLANGES DE MUSICOLOGIE MÉDIÉVALE

I. AUBRY (Pierre), archiviste paléographe. **La Musicologie médiévale.** Histoire et méthode. In-4°, 1900 . . . . . 20 fr.
Dom Jumilhac, l'abbé Lebeuf, Dom Martin Gerbert, Fétis et de Coussemaker, les Editions des livres de chant liturgique, l'œuvre Bénédictine, les Méthodes philologique et historique en musicologie, l'Hypothèse scientifique.
II. ADAM DE SAINT-VICTOR. **Œuvres poétiques et musicales.** Edition paléographique avec fac-similés, publiée par MM. E. Misset et Pierre Aubry. Un volume in-4°, 1900 . . . . . 30 fr.
III. **Lais et Descorts** du moyen âge. Texte poétique et musical, publié par MM. A. Jeanroy, L. Brandin et P. Aubry. In-4°, format de la *Paléographie musicale.* 1900 . . . . . 30 fr.
IV. AUBRY (Pierre). **Les plus anciens monuments de la musique française.** Recueil de 24 fac-similés en phototypie, avec transcriptions, notes, commentaires et introduction. Un volume in-4°, 1905 . . . . . 30 fr.

MANSI

AMPLISSIMA COLLECTIO CONCILIORUM

NOUVEAU TIRAGE

à cent quatre-vingts exemplaires

En vente (octobre 1905):

Les tomes I à XXXV en 39 volumes in-folio, reliés.

Pour les 100 PREMIERS EXEMPLAIRES SOUSCRITS

Prix net **2400** fr., au lieu de **3000** fr.

Pour les exemplaires Nos 101 à 180,

3000 fr. net

Les souscriptions sont payables en autant de fractions égales qu'il restera à courir de mois jusqu'à la fin de l'année 1907.

Les Bibliothèques dont le budget ne permettrait pas le payement en deux ans, pourront demander la répartition des échéances sur trois, quatre, cinq, ou même six années. Pour chaque année supplémentaire (au-delà de 1907) il sera dû quatre-vingts francs pour intérêts qui seront ajoutés au montant de la facture principale.

La première série de la collection, comprenant la période depuis J.-C. jusqu'à l'an 1720, sera entièrement achevée par le 36e tome, actuellement sous presse.

Passé le 30 décembre, nous ne vendrons plus séparément aucun des tomes 1 à 31. *D'ici là on peut obtenir les tomes 29, 30 et 31 pour* 200 francs chacun, *et tous les autres à* 75 francs *broché, ou* 80 francs *relié par volume.*

Les volumes inédits et les tables que nous avons fait ou que nous ferons encore paraître à la suite de la réédition des 31 volumes de l'ancien Mansi, pourront être obtenus séparément par ceux qui possèdent l'édition originale de l'*Amplissima* ou qui désirent ajouter ces volumes à une autre collection conciliaire. Huit de ces continuations et additions ont déjà paru; elles sont comprises dans les 39 volumes annoncés plus haut. Mais ces 8 volumes (0 ou introduction, 17 bis, 18 bis, 31 bis, 32 à 35) peuvent être obtenus séparément aussi, par les souscripteurs aux CONTINUATIONS, pour 640 fr. Trois autres volumes sont actuellement sous presse (36, 38 et 39); ils seront suivis avant 1909, des tomes 40 à 46, derniers de la collection. Les tomes 36 à 46 seront vendus aux souscripteurs, anciens ou nouveaux, à la première série, le même prix, c'est-à-dire 62 fr. NET CHACUN au lieu de 80 fr.

La première souscription a absorbé, sur 250 exemplaires tirés, 170 exemplaires complets, 80 exemplaires ont été sacrifiés ou décomplétés pour obliger un certain nombre de bibliothèques qui, possédant déjà une partie des volumes du Mansi ancien, l'ont complété à l'aide de notre réimpression; mais les volumes ainsi sacrifiés ont été remplacés à l'occasion du deuxième tirage.

La réimpression des 31 premiers exemplaires nous a permis ainsi de constituer

180 COLLECTIONS NOUVELLES

que nous mettons en souscription aux conditions ci-dessus.

Tous les volumes sont fournis dans un solide et élégant cartonnage.

Nous sommes disposés à fournir immédiatement et en une seule fois tous les 39 volumes, *payables en autant de versements mensuels* qu'il restera à courir de mois jusqu'à la fin de 1907.

L'expédition des volumes se fait en *deux caisses* et en port dû. Mais nous insistons sur cette condition: même les exemplaires expédiés complets en tant que parus peuvent être payés en *fractions mensuelles* contre nos traites *acceptées par le souscripteur* et que nous lui ferons ensuite présenter par la banque, à moins qu'il ne préfère choisir un autre mode de paiement.

OUVRAGES VENDUS AVEC FACULTÉ DE PAIEMENT

en 12 fractions mensuelles.

640 fr. net, au lieu de 1125 fr.

GALLIA CHRISTIANA

SEIZE VOLUMES IN-FOLIO. Paris: Palmé, Welter et Didot

Nous vendons ensemble les tomes VI à X et XII, 300 fr. net au lieu de 450 fr. — Le tome VI ne sera plus vendu à part pour moins de 200 fr. Tous les autres se vendent 50 fr. chacun.

Nous possédons des Collections reliées. La reliure (en toile) des 16 vol. se paie 110 fr.

NOUVELLE SOUSCRIPTION — DERNIERS EXEMPLAIRES

650 fr. net, au lieu de 1210 fr.

Recueil des historiens des Gaules & de la France

Connu sous le nom de: DOM BOUQUET

Rerum Gallicarum et Francicarum Scriptores

Le Pertz français

VINGT-CINQ VOLUMES IN-FOLIO (1737-) 1869-1904

Ouvrage entièrement achevé dont l'Académie des Inscriptions vient de faire paraître les deux derniers volumes (Tome XXIV en 2 vol. Prix: 50 fr. net).

Nous possédons des Collections reliées. La reliure des 25 volumes se paie en sus: en toile, 150 fr., en demi-chagrin, 250 fr. Nous vendons séparément les tomes 20 et 21, 200 fr. chacun, 22 et 23, 100 fr. chacun, 24 (en 2 vol.) 60 fr. ensemble. Tous les autres coûtent 50 fr. chacun.

450 fr. net, au lieu de 626 fr.

ASSEMANI. CODEX LITURGICUS

TREIZE VOLUMES IN-4, *RELIÉS* — Réimpression Welter, 1902

Cet ouvrage se vendait 3000 fr. avant que notre réimpression fût publiée. Premier versement: 20 octobre 1903 — Dernier versement: 20 mars 1907. Volumes séparés: 100 fr. chacun.

500 fr. net, au lieu de 1075 fr.

HISTOIRE LITTÉRAIRE DE LA FRANCE

TRENTE VOLUMES in-4. Tomes I à XVI et Table édités par Palmé, XVII à XXIX édités par Welter.

Nous vendons séparément:

Les tomes XVII à XXIX (Edition Welter) 650 fr. pour net 325 fr.

Chacun des tomes I à XXIX *séparément* . . . . . 50 fr.

Les tomes XXX à XXXII sont la propriété de l'Institut de France. Je les vends actuellement, pris ensemble . 150 fr.

180 fr. net, au lieu de 460 fr.

REVUE DES QUESTIONS HISTORIQUES

Collection complète depuis l'origine en juillet 1866, jusqu'à 1888 inclusivement avec 2 vol. de Tables générales. En tout 46 vol. grand in-8.

Les 2 vol. de tables, au lieu de 20 fr., pour 5 fr. 50 franco par la poste.

60 fr. net, au lieu de 100 fr.

LES DERNIERS EXEMPLAIRES DU

Trésor de chronologie, d'histoire & de géographie

Par le comte de Mas-LATRIE

de son vivant professeur à l'École des chartes

Un volume in-folio de 1200 pages (2400 col.), 1889.

175 fr. net, au lieu de 352 fr. 50

TRÉSOR DES LIVRES RARES & PRÉCIEUX

OU NOUVEAU DICTIONNAIRE BIBLIOGRAPHIQUE

Par Græsse

8 volumes in-4. 1859-1867. Réimpression. Paris, Welter, 1900-1901

L'ouvrage de Græsse, basé sur le Manuel de Brunet qui s'y trouve pour ainsi dire reproduit entièrement, est, pour les littératures germaniques, anglo-saxonnes, slaves, orientales et classiques, infiniment plus complet que Brunet, et même *à côté* du Manuel, le Trésor figurera avec honneur dans toute bibliothèque.

150 fr. net, au lieu de 200 fr.

LES ŒUVRES DE Mgr BARBIER DE MONTAULT

ROME — LE VATICAN — LES PAPES — INVENTAIRES ECCLÉSIASTIQUES — DROIT PAPAL — DÉVOTIONS POPULAIRES — HAGIOGRAPHIE

Dissertations archéologiques, etc. — 16 vol. grand in-8, 1888-1901.

Chaque volume 12 fr. 50.

LIVRES DE THÉOLOGIE & D'HISTOIRE ECCLÉSIASTIQUE

Vendus momentanément à prix réduits.

Vient de paraître la deuxième réimpression en fac-simile du:

GLOSSARIUM AD SCRIPTORES MEDIÆ ET INFIMÆ GRÆCITATIS

Par DU CANGE. — 2 vol. in-folio, reliés (Lugduni 1688) Paris & Leipzig, H. Welter 1905

PRIX: 125 francs; pour les 50 premiers souscripteurs 95 francs net. — Il n'a été tiré de cette deuxième et dernière édition que 85 exemplaires. Nous prenons l'engagement de ne plus faire d'autre réimpression.

Il nous reste encore deux ou trois exemplaires du:

GLOSSARIUM MEDIÆ ET INFIMÆ LATINITATIS

Par DU CANGE. — Dernière édition, NIORT 1883-1887

10 volumes in-4° sur papier de Hollande. — Au lieu de **600** francs **pour net 360** francs.

ROSE. Etude sur les Evangiles: Le tétramorphe; La conception surnaturelle; Le royaume de Dieu; Le Père Céleste; Le fils de l'Homme; Le fils de Dieu; La rédemption; Le tombeau trouvé vide. — Troisième édition, 1 vol in-8, 1905. Prix . . . . . 5 fr.

Acta Sanctorum. Tomes I à LXIII (de janvier au tome II de novembre inclus), avec la Table et le tome LV *bis*. En tout 65 volumes in-folio reliés en veau ou basane. Toute la série Palmé et les volumes édités à Bruxelles (3,925 fr.), net 2.250 fr.

ADAM DE SAINT-VICTOR. Œuvres poétiques, précédées d'un essai sur sa vie et ses ouvrages, par Léon Gautier. 2 forts vol. in-16. Le Mans, 1858-1859 . . . . (12 fr.), net 6 fr.

Analecta juris pontificii. Recueil des documents liturgiques, canoniques et historiques, puisés dans les Archives du Vatican. La collection, 28 volumes in-folio à deux colonnes. Rome et Paris, 1853-1891 . . . . . (560 fr.), net 450 fr.

Analecta liturgica. Publiés par W. Weale et M. l'abbé Misset. I: *Kalendaria.* II et III: *Prosæ inedite.* 3 vol. in-4. 1889-1902 . . . . . (120 fr.), net 100 fr.

BEAUFORT (L. de). Dissertation sur l'incertitude des cinq premiers siècles de l'Histoire romaine. Grand in-8, sur papier fort. 1866 . . . . . (15 fr.), net 10 fr.

Bulletin d'archéologie chrétienne, dirigé par le chevalier J. B. de Rossi. 14 vol. in-4 et grand in-8, avec nombreuses planches . . . . . (140 fr.), net 80 fr.

CAVAGNIS (Mgr. Félix). Notions de droit naturel et ecclésiastique. Beau volume in-8 cavalier de 464 pages. 1890 . . . . . 8 fr.

COMBEFIS (F.-Fr.). Bibliotheca patrum concionatoria, opera et studio F.-Fr. Combefis. Tomus I (unicus): *De Nativitate Domini,* accurantibus una presbyt. J.-A. Gonel et L. Père. Beau volume, petit in-4 de 712 pages à deux colonnes. Paris, Didot, 1859 . . . . . (15 fr.), net 3 fr.

Corpus Hæresecologicum. Græce et latine ed Fr. Oehler. 3 tomes en 5 vol. in-8. Berlin 1856-1861. (80 fr.), net 25 fr.

Critique religieuse (La), rédigée par M. Renouvier, 1878-1884. Collection complète. 7 vol. in-8 . . . (70 fr.), net 55 fr.

GAUTIER (Léon). Les épopées françaises. Etude sur les origines et l'histoire de la littérature nationale. Seconde édition, entièrement refondue. Ouvrage trois fois couronné par l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres (grand prix Gobert en 1868). 5 vol. d'ensemble 3200 pages. 1878-1897. Prix . . . . . (100 fr.), net 60 fr.

GAUTIER (Léon). La Chevalerie. Troisième édition, augmentée d'une table alphabétique des matières qui n'existe pas dans les éditions précédentes. Un beau volume in-4 de 866 pages, avec 23 planches hors texte et de nombreuses gravures dans le texte . . . . . (25 fr.), net 12 fr.

GONZAGUE (Le Père Louis de). Esquisse de l'Histoire littéraire de l'ordre de Prémontré, 1120-1884. In-8. S. d. . 5 fr.

HENRION. Cours complet d'histoire ecclésiastique, 27 vol. in-4, 1852-1869 . . . . . (162 fr.), net 90 fr.

LEBLOIS (L.). Les Bibles et les initiateurs religieux de l'humanité. 7 volumes grand in-8 sur beau papier, avec 25 dessins dans le texte et 41 planches hors texte dont une en couleurs, rehaussée d'or et d'argent, et 8 cartes. 1883-1888. Prix . . . . . (70 fr.), net 20 fr.

La lecture historique. Edition spéciale de tomes séparés de la Revue des questions historiques. 14 000 volumes ont été vendus déjà. Une collection de 10 vol. divers gr. in-8, chacun ayant 640 pages, au lieu de 100 fr., pour . . . 20 fr. *net.*

NARBEY (C.). Supplément aux Acta sanctorum, pour des vies de saints de l'époque merovingienne. Tome I, contenant des documents nouveaux ou peu connus sur toutes les églises des Gaules (50) qui se glorifient de remonter aux temps apostoliques ou quasi apostoliques. X + 629 pp. in-4, avec 34 pl. et environs 200 dessins de tombeaux du Ier au IVe siècle, la plupart inédits; d.-toile. 1899 . . . . . 85 fr.
Tome II, en cours de publication. Prix de souscription 75 fr.

PALERMO (Francesco). I Manoscritti palatini di Firenze ordinati ed esposti da Francesco Palermo, 3 vol. et un supplément. In-4. Firenze, 1853-1869 . . . (163 fr.), net 15 fr.
Ouvrage très important pour l'histoire de l'Eglise et de la littérature italienne.

PICOT (M.-J.-P). Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique pendant le XVIIIe siècle (1701-1800). 3e édition, considérablement augmentée d'après les manuscrits de l'auteur et d'autres notes supplémentaires. 7 vol. in-8. 1853-1857 (35 fr.), net 15 fr.

Salmanticensis Collegii Cursus Theologicus. 20 volumes in-8. Prix . . . . . (200 fr.), net 120 fr.
Volumes séparés à 7 fr. 50 net, moins quelques volumes épuisés.

Règlement ecclésiastique de Pierre le Grand, traduit en français, avec introduction et notes, par C. Tondini, accompagné de la traduction latine et du texte russe original. In-8, 1874. Prix . . . . . (10 fr.), net 5 fr.

Revelationes Gertrudianæ ac Mechtildianæ. Opus ad codicum fidem nunc primum integre editum, Solesmensium O. S. B. Monachorum cura et opera. 2 forts volumes in-8. 1875-1877. Prix . . . . . (40 fr.), net 20 fr.
— Le tome deuxième seul, contenant les Révélations de sainte Mechtilde . . . . . (20 fr.), net 10 fr.

Scriptores ordinis sancti Benedicti qui (1750-1880) fuerunt in imperio Austriaco-Hungarico. 820 pages in-4. 1881. Prix . . . . . (12 fr. 50), net 8 fr.

SÉCHÉ (Léon). Les origines du Concordat. Pie VII, le Directoire et le Consulat, d'après les correspondances du marquis de Campo, celle du chevalier d'Azara, la correspondance inédite des préfets du Consulat, celle de Cacault, et des documents tirés des Archives nationales et des Archives du ministère des Affaires étrangères, 2 vol. in-8 de XX + 378 et 329 pages. 1894 . . . . . (15 fr.), net 5 fr.

TIXÉRONT. Les origines de l'Eglise d'Edesse et la légende d'Agbar. Etude critique, suivie de textes grec, syriaque et arabe inédits. In-8, 1888 . . . . . (6 fr.), net 4 fr.

USUARD. Martyrologium Usuardi Monachi. Opera et studio Joannis Baptistae Sollerii Societatis Jesu Theologi, editio novissima; curantibus I. M. Rigollot, sacerdote, et Joanne Carnandet. — Un magnifique volume in-folio de plus de 900 pages. 1866 . . . . . (60 fr.), net 20 fr.

Nous tenons toujours en magasin les Publications de l'abbé Migne, à savoir:

Patrologiæ latinæ. 221 volumes in-4 à 10 fr. net, à l'exception des tomes 185 et 218-221 dont le prix est de 20 fr.
La collection complète, au lieu de 2250 fr. . Net 1950 fr.

Patrologiæ græcæ-latinæ. 161 tomes en 166 volumes à 20 fr. net le volume, sauf les épuisés. La collection complète Net 3350 fr.

Patrologiæ græcæ en latin seulement. 81 tomes en 85 volumes. Volumes séparés à 12 fr. La collection, rare . Net 950 fr.

Encyclopédie (collection des dictionnaires). 1re série, 50 tomes en 52 volumes, 312 fr. — 2e série, 52 tomes en 53 volumes, 318 fr. — 3e série, 66 volumes, 396 fr.
Les 3 séries ensemble . . . . . Net 850 fr.

Orateurs sacrés. 99 volumes gr. in-8 à 2 col. . . Net 650 fr.

Cours d'écriture sainte. 28 volumes et atlas, 154 fr. Net 80 fr.

Cours de théologie. 28 volumes, 146 fr. . . . . Net 60 fr.

Démonstrations évangéliques. 29 volumes, 120 fr. Net 60 fr.

Notre Catalogue R (no. 105, prix: 1 fr.) annonce 3000 ouvrages de Théologie d'occasion. Il sera envoyé franco sur demande

OCCASION HORS LIGNE — **REGESTA PONTIFICORUM ROMANORUM** Inde ab a. p. Chr. n. 1198 ad a. 1304. Edidit A. POTTHAST. 2 vol. in-4. (102 fr. 50) net 25 fr. = 20 Mk. = 1 £ = 5 Doll.

Typographie G. Uschmann à Weimar.

COLLECTIO
CONCILIORUM
RECENTIORUM
ECCLESIAE UNIVERSAE.

TOMUS PRIMUS

1720-1735.

COLLECTIO
CONCILIORUM

RECENTIORUM
ECCLESIAE UNIVERSAE

CURANTIBUS

JOANNE BAPTISTA MARTIN
SACERDOTE, PROFESSORE IN CATHOLICA UNIVERSITATE LUGDUNENSI
ET
R. P. LUDOVICO PETIT
E CONGREGATIONE AUGUSTINIANA AB ASSUMPTIONE.

ALMA COLLEGE
LIBRARY

TOMUS PRIMUS
1720-1735

[Sive Amplissimae Collectionis Conciliorum a MANSI et Continuatoribus editae, tomus XXXVII].

PARISIIS
MDCCCCV

EXPENSIS HUBERTI WELTER, BIBLIOPOLAE.

PRAEFATIO.

Tandem prodit in publicam lucem exspectata diu omniumque eruditorum votis expetita I. D. Mansi *Amplissimae conciliorum collectionis* continuatio; quae utinam sustineat quam sui concitavit exspectationem. Quae praeponere huic volumini constitueramus prolegomena de auctoris vita et scriptis, de variis conciliorum collectionibus etc., ea satius visum est in aliud tempus differre, cum totius operis supplementum adornandum erit; in praesentia de huius voluminis consilio et subsidiis tantum breviter dicemus.

Operis elucubrandi quae fuerit data occasio propositumque consilium, benevolis lectoribus ita iam exploratum habetur, ut nobis supervacaneum videatur de re notissima multis praefari. Cum abhinc annos V vir cl. Hubertus Welter, bibliopola Parisiensis, *Amplissimam conciliorum collectionem* a I. D. Mansi olim elaboratam novis typis recudere statuisset, nova haec editio maius pretium ut haberet, nihil ab eo qui curam eius assumpserat praetermissum diligentiae fuit, quo accederent cum emolumento acta et documenta ad idem argumentum spectantia, si qua nondum edita servarentur in bibliothecis et tabulariis, aut typis iam vulgata, ab *Amplissima,* ut aiunt, peregrinarentur. Ad amicos litteratosque viros intra et extra Galliam datae litterae sunt, quibus urgebantur ipsi, ut suas pro humanitate veluti symbolas conferrent ad novae editionis amplificationem. Laboris auxilium multi undequaque spoponderunt, attulerunt pauci.

Interea manus ultima editioni Parisiensi imposita fuit, ac tribus tantum interiectis annis singula XXXI volumina, quibus constat *Amplissima collectio,* in lucem prodierunt, non novis quidem typis iterum excusa, sed lithographica imagine ita expressa, ut cum vetere illa editione prorsus congrueret recens effigies. Mox etiam, eadem adhibita arte, quattuor volumina, e Nicolai Coleti sylloge deprompta, recudi curavit bibliopola Parisiensis.

Utroque opere feliciter absoluto, longius procedendum erat ac totum opus ad hanc usque aetatem continuandum: res sane multi laboris et curae. Materiae ingentis provincias sic inter se partiti sunt qui operis continuandi maximum onus in se receperunt, ut synodos orientales L. Petit, occidentales J. B. Martin edendas curaret. Qua vero ratione in hoc primo volumine editoris munere uterque functus est, paucis dicendum.

Ad orientales quod attinet, ubi primum laborem hunc suscepimus, statim nobis mens insederat, ut omnium totius Orientis ecclesiarum actis synodalibus, quotquot in codicibus manu scriptis vel editis invenire potuissemus, describendis et in praesenti collectione edendis operam daremus. Quod cum efficere vellemus, incidimus in quoddam pelagus laboris paene infiniti, unde vix post unum alterumve lustrum littus cernendi spes affulsisset. Si quidem bibliothecarum longe dissitarum foruli revolvendi erant, variarum linguarum instrumenta perscrutanda, archiva consulenda, libri editi excutiendi: quae res molesta et intricata non ab uno homine, eoque aliis curis impedito, sed sociata doctissimorum ex omni parte virorum opera commodissime perfici poterat. Ut autem finis aliquando constitueretur, utque legitimis eorum querelis, qui symbolas dederant, fieret satis, atque bibliopolae nostro, cui onerosi iam erant effusi, iique haud levissimi, sumptus, opitularemur, statuimus lectoribus benevolis permittere opus, quod diuturniori mora politius integriusque evulgari potuisset. At confidimus, idque procul a iactantia, nomina nostra nos expedituros gratissimo fenore. Namque opus ipsum, qualecunque prodit in lucem, si spectetur, quis ad hanc ubertatem materiae rerumque varietatem importunus accedet? Ecce enim ad manum bene multae ecclesiae orientalis tabulae publicae, quae aut in bibliothecis et tabulariis hactenus latebant, aut, per innumeros libros dispersae, ne curiosis quidem harum rerum innotuerant, maximo sane eruditorum incommodo. Quanti enim momenti sint acta illa ad historiam ecclesiae orientalis accuratius exquirendam, ad illustrandas res etiam civiles Graecorum, Serborum, Russorum, Rumenorum, ad exquisitius cognoscendum ius orientale cum civile tum canonicum, viro cuique perito apertum est atque manifestum. Theologis multa suppeditant, quibus res abstrusas explicent, ieiunas exornent; historicis, quae in chronologia vel geographia spinosiora sunt, extricant; quae ad ritus, mores, dignitates et officia ecclesiastici laïcive ordinis pertinent, exponunt. Sensimus denique immerito iam tot saecula neglectas esse apud occidentales has doctrinae iurisque Graecorum, ut ita dicamus, reliquias, quamvis extrema demum clarissimi populi aetate in ipsa paene barbaria natas. Nec nostro sane egent praeconio: norunt enim haec et mirantur omnes cordati viri.

Synodos, quae res Rumenorum in Transilvania spectant, edendas curavit Carolus Auner, in seminario catholico Bucaresteno professor, quem honoris et gratiae causa vel ab ipso operis limine nominare decet. Ceteras omnes, in quibus de negotiis Orientalium agitur, ipse adornavit L. Petit, adiuvantibus nonnunquam sodalibus suavissimis Iulio Pargoire et Sophronio Petride, quorum prior singulas etiam plagulas qua maxima potuit diligentia contulit. Textum in codicibus vel libris editis exhibitum intactum reliquimus, correctis tantum apertis librariorum mendis et mutata interpunctione. Quorundam actorum summam tantum protulimus, eorum scilicet quae certi loci, non universae ecclesiae res videbantur continere; librum enim sine necessitate augeremus, si omnia acta integra exscriberemus. Quae vero ad gravissima quaedam negotia, ad unius alteriusve ecclesiae mores, iura, doctrinas, ad patriarcharum historiam spectare videbantur, ea integra edidimus, adiecta etiam interpretatione latina, non philologorum causa, sed eorum quos res, non verba curantes, ex verbosissimis Byzantinorum ambagibus laboriosa lectione sententias eruere taedet pigetque. In adnotationibus, praeter codicum varietates et rara explanationis conamina, etiam scriptorum locos qui vel respiciuntur vel conferri possunt, quos quidem percepimus, indicavimus: quo vel in editione principi a perfectione quam proxime abesse videremur, quamvis nihil sit simul inventum et perfectum.

Ad synodos occidentales quod attinet, ita se gessit J.-B. Martin, qui prius editionis absolvendae solus et supplementi conficiendi curam in se receperat, ut textus in publicum proferret ab omni mendo vacuos, quae prima est actorum, huius praesertim generis, commendatio. Optimas adhibuit editiones, atque imprimis eam quae *Collectionis Lacensis* titulo insignita, magnam apud omnes habet auctoritatem. Neque enim eius erat propria vel nova proferre arbitria de textu instituendo; satis habebat exscribere quae alii optime exhibuerant cum in actis ipsis comparandis tum in appendicibus exaggerendis. Alias etiam editiones nominavit, quotquot perspectas habere potuit; libros recentiores, in quibus sermo de synodo aliqua instituitur, hic illic in partem vocavit; ipsos denique fontes adiit, quo accuratior prodiret editio.

Rem quoque attulit gravissimam et in edendis recentioribus conciliis plane novam; synodos scilicet dioecesanas, quotquot invenire valuit, religiose commemoravit, etsi nulla huc usque agitata est synodorum huiusmodi mentio. Atque Mansi quidem noster, Labbaeum secutus, dioecesanorum coetuum, qui antecedunt annum p. Chr. MCCC, acta integra in suam collectionem recepit, ceteris, quae postea edita sunt, consilio neglectis. Haec autem abesse nefas, quia non desunt inter synodos dioecesanas tales, praesertim recentiores, quarum decretis ad usum transferuntur quae a synodis provincialibus, quas vocant, sancita sunt. Librorum, quibus acta ista continentur, descriptio uberrima consulto allata est, adiecta etiam bibliothecarum significatione, in quibus illi abditi latent, ideo quod parum noti videntur aut rarissimi. Seorsum additis fragmentis idoneis nonnulla exhibuit editor Lugdunensis, si qua vel propter copiam nominum videbantur memorabilia vel ad certa monumentorum genera referri poterant.

Variae igitur cum per multum temporis in opere versarentur manus, id non contigit ut aequabiliter omnia constituerentur in laterculis manuscriptis; quales discrepantias in scribendis praesertim verbis aliquot vel notandis libris detergere supersedimus, cum vix cuiquam fore detrimento viderentur.

Res ardua, inquit Plinius, *vetustis novitatem dare, novis auctoritatem.* Non ii sumus, qui haec nos exsecutos fuisse putemus; sed nos toto conatu, ut exsequeremur, allaborasse nobis conscii sumus.

Scribebamus Lugduni et Constantinopoli, kal. septembris anno MDCCCCV.

J.-B. MARTIN. L. PETIT.

INDEX CHRONOLOGICUS TOMI I.

Anno Christi	
1720	februarii 27-8. — Synodus dioecesana Posnaniensis, celebrata Varsaviae 105
1720	martii 21. — Synodus dioecesana Suessionensis 105
1720	mense martio. — Congregatio archipresbyterorum dioecesis Antverpiensis 105
1720	augusti 26. — Synodus dioecesana Gnesnensis 105
1720	augusti 26 - septembris 17. — Synodus provincialis Ruthenorum, celebrata Zamosciae 105
1720	Synodus dioecesana Beneventana XXXV 107
1720	Statuta dioecesis Namurcensis 107
1720	Synodus dioecesana Niciensis 109
1721	januarii 25. — 1. Petri I, Russorum imperatoris, ordinatio ecclesiastica a cunctis Russiae episcopis subscripta 1 2. Ab orientalibus patriarchis confirmatur perpetuae synodi institutio 99
1721	junii 7. — Synodus dioecesana Pistoriensis 109
1721	(circa junii 7). — Synodus dioecesana Pratensis 109
1721	septembris 28-9. — Synodus dioecesana Auximana 111
1721	octobris 8. — Synodus dioecesana Ambianensis 111
1721	Synodus dioecesana de Vich 111
1721	Synodus dioecesana Virdunensis 111
1721	circa. — Synodus dioecesana Civiplebana 111
1721	Synodus dioecesana Cenetensis 1015
1721	Constitutiones synodales Ipporegienses 1015
1722	martii 27. — Synodus dioecesana Suessionensis 111
1722	maii 5-30. — Concilium provinciale Tarraconense 113
1722	junii 21-3. — Synodus dioecesana Fulginatensis 115
1722	Synodus dioecesana Ambianensis 117
1722-1724	1. Constantinopolitanae synodi adversus Christianos provinciae Antiochenae qui ad catholicam unitatem redierant 117 1722. 2. Constantinopolitanae synodi epistola dogmatica ad orthodoxos Antiochenos, qua latinorum doctrina refellitur 127 1724 april. 3. Synodalis admonitio ad omnes ecclesiae Antiochenae fideles de respuendis latinorum erroribus atque recta orientalis ecclesiae doctrina retinenda 207 1724 decembri. 4. Cyrillus, in Antiochenum Graecorum patriarcham electus, a synodo Constantinopolitana, tanquam patriarchatus invasor, excommunicationis ac depositionis poena plectitur 219

Anno Christi	
1722	Synodus dioecesana Murana 225
1722	Synodus dioecesana Nivernensis 225
1722	Synodus dioecesana Virdunensis 225
1723	martii 18. — Synodus dioecesana Suessionensis 225
1723	mai 5. — Statuta dioecesis Briocensis 227
1723	augusti 24. — Synodus dioecesana Beneventana XXXVIII 1015
1723	augusto. — Constantinopolitana synodus, in qua Methodii Anthracitae errores damnantur 227
1723	septembris 2-4. — Synodus dioecesana Placentina 1017
1723	septembris 12. — Synodus Constantinopolitana pro eligendo patriarcha Alexandrino 245
1723	octobris 17. — Synodus dioecesana Barbastrensis 1017
1723	decembri. — Synodi Constantinopolitanae epistola de Serborum religione 245
1723	Synodus Constantinopolitana 251
1723	Synodus dioecesana Praemisliensis 1017
1723	Synodus dioecesana Virdunensis 1017
1724	aprilis 6. — Synodus dioecesana Suessionensis 1017
1724	augusti 30. — Synodus dioecesana Lucionensis 1017
1724	septembris 4-6. — Synodus dioecesana Bergomensis II 1017
1724	novembris 9-11. — Synodus dioecesana Viterbiensis 1019
1724	Synodus dioecesana Camenecensis 1019
1724	Synodus Constantinopolitana in qua orthodoxorum cum catholicis societas prohibetur 251
1725	februarii 26. — Synodus dioecesana Fogarasiensis universae ecclesiae Rumenorum unitae (graeco-catholicae) in Transilvania atque Hungaria 253
1725	martii 22. — Synodus dioecesana Suessionensis 1019
1725	aprilis 15. — Synodus dioecesana Messanensis 1019
1725	aprilis 15 - maii 29. — Concilium Romano-Lateranense 265 et 1019
1725	maii 15. — Synodus dioecesana Monspessulana 267
1725	maio. — Synodus Constantinopolitana ad confirmandam libertatem monasterii S. Eliae, in insula Samo 267
1725	julio. — Constantinopolitana synodus a qua Methodio Anthracitae ad orthodoxiam redeunti venia datur 1021
1725	octobris 28. — Concilium provinciale Avenionense 267

Anno Christi	
1725	novembri. — Synodus Constantinopolitana 367
1716-1727	Londinenses et Constantinopolitanae synodi pro ineunda concordia Anglicanos inter et orthodoxos Orientales 369
	1716 augusti 18. 1. Condiciones ineundae concordiae Britannos inter et Graecos ab injuratis episcopis oblatae 383
	1717 octobris 8. 2. Injuratorum epistola ad Russorum imperatorem 393
	3. Thebaitidos metropolitanus ad injuratos 393
	1718 aprilis 18. 4. Patriarcharum responsa ad propositiones 395
	1722 maii 29. 5. Graecorum responso rescriptum Britannorum 471
	6. Ritus sacrae communionis cum ab Anglis tum a Graecis post initam concordiam adhibendus 491
	1722 maii 30. 7. Injuratorum epistola Thebaidos metropolitano 519
	1722 maii 30. 8. Injuratorum epistola synodo gubernanti Russiae 521
	1722 maii 31. 9. Injuratorum epistola comiti a Golovkin, summo Russiae cancellario 523
	1722 junii 11. 10. Thebaidos metropolitani epistola injuratis 525
	1722 septembris 20. 11. Protosyncelli patriarchici epistola injuratis 527
	1722 decembris 9. 12. Thebaidos metropolitani epistola ad injuratos 527
	1723 januarii 28. 13. Injuratorum epistola ad Thebaidos metropolitanum 529
	1723 augusti 25. 14. Thebaidos metropolitani epistola ad injuratos 531
	1723 februario. 15. Russicae gubernantis synodi epistola ad injuratos 533
	1724 februarii 2. 16. Russicae gubernantis synodi epistola ad injuratos 535
	1723 septembri. 17. Orientalium patriarcharum epistola ad sacram Russicam synodum 537
	1723 septembri. 18. Orientalium patriarcharum epistola ad injuratos 541
	1724 junii 3. 19. D. Cassano epistola ad injuratos 579
	1724 junii 3. 20. Injuratorum epistola ad archimandritam Gennadium 579
	1724 julii 13. 21. Injuratorum epistola ad Thebaidos metropolitanum 581
	1724 julii 13. 22. Injuratorum epistola ad sacram synodum gubernantem Russiae 581
	1724 julii 13. 23. Injuratorum epistola ad summum Russiae cancellarium 583
	1724 julii 13. 24. Injuratorum apocha protosyncello data pro acceptis libris a patriarcha Hierosolymitano missis 585
	1725 martii 8. 25. Schedula ad d. Cassano missa 585
	1725 aprilis 11. 26. Injuratorum epistola ad sacram synodum gubernantem 587
	1725 aprilis 11. 27. Injuratorum epistola ad summum cancellarium Russiae 587
	1725 aprilis 11. 28. Injurati ad Thebaidos metropolitam 589
	1725 septembris 16. 29. Summus Russiae cancellarius ad injuratos 589

Anno Christi	
	1725 septembris 6. 30. Guilelmi Wake, archiepiscopi Cantuariensis, epistola Chrysantho, patriarchae Hierosolymitano 591
	1727 januarii 19. 31. Chrysanthi, patriarchae Hierosolymitani, ad superiorem epistolam responsum 595
	32. Addenda et emendanda 597
1726	martii 12-3. — Synodus dioecesana Caleni 623
1726	aprilis 10. — Synodus dioecesana Suessionensis 623
1726	aprilis 24. — Synodus dioecesana Urbevetana 623
1726	aprilis 28 - maii 5. — Concilium provinciale Firmanum 625
1726	junii 9. — Synodus dioecesana Capuana IV 645
1726	junii 9-11. — Synodus dioecesana Capuana IV 1021
1726	junii 9-12. — Synodus dioecesana Neapolitana 647
1726	junio. — Constantinopolitana synodus 647
1726	julii 14. — Synodus dioecesana Varmiensis-Heilsbergensis 647
1726	julii 31 - augusti 1. — Synodus dioecesana Pisana III 647
1726	augusti 15. — Synodus dioecesana Sancti-Severi 647
1726	augusti 18-20. — Synodus dioecesana Oppidensis 649
1726	septembris 15-8. — Synodus dioecesana Anconitana 649
1726	octobris 21-3. — Synodus dioecesana Luceoriensis 649
1726	novembri. — Constantinopolitanae synodi sententia de episcoporum translatione 649
1726	decembri. — Constantinopolitana synodus in qua Hieremias patriarcha sede sua dejicitur 655
1726	Constantinopolitana synodus 677
1727	januario. — Synodus Constantinopolitana in qua sedes Olenensis in archiepiscopatum evehitur 677 et 1027
1727	januario. — Synodus Constantinopolitana 679 et 1021
1727	februario. — Constantinopolitana synodus in qua Graecae ecclesiae fides sedecim articulis repetita declaratur 887
1727	aprilis 2. — Synodus dioecesana Suessionensis 679
1727	aprilis 15. — Synodus dioecesana Umbriaticensis II 679
1727	aprilis 27. — Synodus dioecesana Urbevetana 681
1727	aprilis 28-30. — Synodus dioecesana Cremonensis 1029
1727	maii 4-6. — Synodus dioecesana Senogalliensis 681
1727	maii 26-7. — Synodus dioecesana Aesina 681
1727	maio. — Constantinopolitana synodus 681
1727	junii 1-3. — Synodus dioecesana Syracusana 681
1727	junii 1-2. — Synodus dioecesana Triventina II 683
1727	augusti 16 - septembris 28. — 1. Concilium provinciale Ebredunense 693
	2. Bibliographia 693 et 827
	3. Acta 697
	4. Appendix 813
	5. Supplementum 827

Anno Christi	
1727	augusto. — Constantinopolitana synodus a qua christiani orthodoxi ad opem sancto Sepulcro ferendam sollicitantur 683
1727	augusto. — Constantinopolitana synodus 1029
1727	septembris 2-4. — Synodus dioecesana Tarvisina 909
1727	octobris 4. — Constantinopolitana synodus 909
1727	octobris 12 - decembris 21. — Concilium provinciale Tarraconense 911
1727	novembri. — Constantinopolitana synodus in qua de approbatione ordinarii ad confessiones audiendas decernitur 925
1727	Constantinopolitana synodus de musicae gymnasio 929
1727	Constantinopolitana synodus de monachis hagiotaphitis 931
1727	Constantinopolitana synodus de episcopo Heli 931 et 1033
1727	Constantinopolitana synodus de monasterio Deiparae in Fonte Aureo 931 et 1031
1727	Synodus dioecesana Apruntina 931
1727	circa. — Synodus dioecesana Montisflaconis et Cornetensis III 933
1728	januario. — Constantinopolitana synodus de monasteriis Acrita 933 et 1035
1728	februario. — Constantinopolitana synodus de scholastica palaestra Atheniensi 933 et 1037
1728	martii 15. — Constantinopolitana synodus de Sophronio Cephaleniae archiepiscopo 935
1728	martii 19. — Synodus dioecesana Suessionensis 935
1728	martio. — Constantinopolitana synodus 935
1728	aprilis 8. — Synodus dioecesana Algarensis et Unionum 935
1728	aprilis 11. — Synodus dioecesana Urbevetana 937
1728	aprilis 11. — Synodus dioecesana Vulturariensis et Montis Corvini I 937
1728	aprilis 16. — Synodus dioecesana Aeduensis 937
1728	maii 1-3. — Synodus dioecesana Murana I 937
1728	junio. — Constantinopolitana synodus 937
1728	junio. — Constantinopolitana synodus 939
1728	julio. — Constantinopolitana synodus 939
1728	septembris 1. — Synodus dioecesana Valentina in Gallia 939
1728	septembris 8. — Synodus Belgradiensis in Serbia super jejunio a metropolita solvendo 939
1728	septembris 13-5. — Synodus dioecesana Eugubina 945
1728	octobris 6. — Synodus dioecesana Ambianensis 945
1728	octobris 19-20. — Synodus dioecesana Secusiensis 1041
1728	novembris 4(15)-7(18). — Synodus dioecesana Fogarasiensis ecclesiae Rumenorum unitae (graeco-catholicae) in Transilvania atque Hungaria, Kolosmonostorii 945
1728	Synodus dioecesana Eporediensis 951
1729	januarii 10. — Synodus dioecesana Bosensis 1041
1729	aprilis 6. — Synodus dioecesana Suessionensis 951
1729	maii 1-3. — Synodus dioecesana Taurinensis 1041
1729	maii 11. — Synodus dioecesana Bobiensis 1041
1729	junii 12. — Synodus dioecesana Aquensis 1041
1729	junii 21. — Synodus dioecesana Vauriensis 951
1729	septembris 18. — Synodus dioecesana Ripana 951
1729	septembri. — Constantinopolitana synodus 953
1729	septembri. — Hierosolymitana synodus a qua nosocomium in sancta civitate instituitur 1043
1729	Synodus dioecesana Catalaunensis 953
1729	Synodus dioecesana Praenestina 953
1729	Statuta dioecesis Taurinensis 953
1729	Statuta dioecesis Tolosanae 953
1729	Synodus dioecesana Tullensis 955
1729	Synodus dioecesana Urbevetana 955
1730	januarii 19. — Synodus Achridensis 1043
1730	martii 12. — Hierosolymitana synodus 1043
1730	martii 29. — Synodus dioecesana Suessionensis 955
1730	aprilis 25. — Synodus dioecesana Viennensis 955
1730	augusti 29. — Synodus dioecesana Astensis I 955
1730	Synodus dioecesana Ambianensis 955
1730	Constitutiones dioecesis Constantiensis 955
1730	Constantinopolitana synodus 955
1731	februarii 23. — Constantinopolitana synodus 957
1731	aprilis 16-7. — Synodus dioecesana Cortonensis I 957
1731	maii 9. — Synodus dioecesana San-Deodatensis 957
1731	junio. — Constantinopolitana synodus 957
1731	augusti 24. — Synodus dioecesana Beneventana I 959
1731	augusto. — Constantinopolitana synodus 959
1731	Synodus dioecesana Ambianensis 959
1731/4	Synodus dioecesana Canariensis I 959
1732	junii 16-7. — Synodus dioecesana Suana I 959
1732	junii 22-4. — Synodus dioecesana Casalensis I 1043
1732	augusti 24. — Synodus dioecesana Beneventana II 959
1732	septembris 24. — Synodus dioecesana Florentina 961
1732	septembris 28-30. — Synodus dioecesana Fogarasiensis ecclesiae Rumenorum unitae (graeco-catholicae) in Transilvania atque Hungaria 961
1732	septembri. — Constantinopolitana synodus in qua Païsius patriarcha sede sua dejicitur 965 et 1043
1732	octobri. Synodus dioecesana Vivariensis 965
1732	Synodus dioecesana Ambianensis 965
1732	Synodus dioecesana Ferentina 965
1732	Synodus dioecesana Politiana 967

Anno Christi	
1733	aprilis 15. — Synodus dioecesana Suessionensis 967
1733	aprilis 19-21. — Synodus dioecesana Septempedana 967
1733	aprili. — Constantinopolitana synodus in qua, Hieremia amoto, Seraphim patriarcha inauguratur 967 et 1047
1733	maii 1-3. — Synodus dioecesana Alexandrina I 1049
1733	maii 18 - julii 1. — Concilium provinciale Tarraconense 969
1733	maio. — Constantinopolitana synodus 991
1733	junii 9. — Statuta dioecesis Lingonensis 993
1733	junio. — Constantinopolitana synodus 993
1733	augusti 4-5. — Synodus dioecesana Plocensis 993
1733	octobris 20. — Synodus dioecesana Vivariensis 993
1733	novembri. — Constantinopolitana synodus 993
1733	Synodus dioecesana Firmana 993
1733	Synodus dioecesana Virdunensis 995
1734	januario. — Constantinopolitana synodus a qua Athanasius, nuper Arcadiae episcopus, gravissimis poenis multatur 995 et 1049
1734	februario. — Constantinopolitana synodus in qua Marcus Eugenicus, Ephesius metropolita, inter sanctos refertur 995
1734	maii 4-6. — Synodus dioecesana Urbinatensis 1007
1734	maii 5. — Synodus dioecesana Suessionensis 1007
1734	maii 27. — Synodus dioecesana Fesulana 1007
1734	maio. — Constantinopolitana synodus 1055
1734	julii 6-8. — Synodus dioecesana Feretrana 1007
1734	augusti 24. — Synodus dioecesana Beneventana I 1007
1734	octobris 20. — Synodus dioecesana Vivariensis 1009
1734	decembri. — Constantinopolitana synodus 1009
1734	Synodus dioecesana Ambianensis 1009
1734	Synodus dioecesana Nivernensis 1009
1734	Synodus dioecesana Virdunensis 1009
1735	aprilis 20. — Synodus dioecesana Baiocensis 1011
1735	aprilis 20. — Synodus dioecesana Suessionensis 1011
1735	maio. — Constantinopolitana synodus a qua Athanasius, Arcadiae nuper episcopus, depositionis poena absolvitur 1011 et 1055
1735	junii 26. — Synodus Achridensis 1057
1735	junio. — Constantinopolitana synodus 1013
1735	augusti 28. — Synodus dioecesana Canariensis II 1013
1735	Constantinopolitana synodus 1013
1735	Synodus dioecesana Albarracinensis 1013
1735	Synodus dioecesana Ambianensis 1013
1735	Synodus dioecesana Nivernensis 1015
1735	Synodus dioecesana Troiana 1015
1735	Synodus dioecesana Virdunensis 1015

INDEX ALPHABETICUS TOMI I.

Achridensis synodus, 1730 januarii 19 1043
Id., 1735 junii 26 1057
Alexandrina I synodus dioecesana, 1733 maii 1-3 1049
Aeduensis synodus dioecesana, 1728 aprilis 16 937
Aesina synodus dioecesana, 1727 maii 26-7 681
Albarracinensis synodus dioecesana, 1735 1013
Algarensis et Unionum synodus dioecesana, 1728 aprilis 8 935
Ambianensis synodus dioecesana, 1721 octobris 8 111
Id., 1722 117
Id., 1728 octobris 6 945
Id., 1730 955
Id., 1731 959
Id., 1732 965
Id., 1734 1009
Id., 1735 1013
Anconitana synodus dioecesana, 1726 septembris 15-8 649
Antverpiensis dioecesis congregatio archipresbyterorum, 1720 mense martio 105
Apruntina synodus dioecesana, 1727 931
Aquensis synodus dioecesana, 1729 junii 12 1041
Astensis I synodus dioecesana, 1730 augusti 29 955
Auximana synodus dioecesana, 1721 septembris 28-9 111
Avenionense concilium provinciale, 1725 octobris 28 267

Baiocensis synodus dioecesana, 1735 aprilis 20 1011
Barbastrensis synodus dioecesana, 1723 octobris 17 1017
Belgradiensis in Serbia synodus super jejunio a metropolita solvendo, 1728 septembris 8 939
Beneventana XXXV synodus dioecesana, 1720 107
Id. XXXVIII, 1723 augusti 24 1015
Id. I, 1731 augusti 24 959
Id. II, 1732 augusti 24 959
Id. I, 1734 augusti 24 1007
Bergomensis II synodus dioecesana, 1724 septembris 4-6 1017
Bobiensis synodus dioecesana, 1729 maii 11 1041
Bosensis synodus dioecesana, 1729 januarii 10 1041
Briocensis dioecesis statuta, 1723 mai 5 227

Caleni synodus dioecesana, 1726 martii 12-3 623
Camenencensis synodus dioecesana, 1724 1019
Canariensis I synodus dioecesana, 1731/4 959
Id. II, 1735 augusti 28 1013
Capuana IV synodus dioecesana, 1726 junii 9-11 645 et 1021
Casalensis I synodus dioecesana, 1732 junii 22-4 1043
Catalaunensis synodus dioecesana, 1729 953
Cenetensis synodus dioecesana, 1721 1015
Civiplebana synodus dioecesana, 1721 circa 111
Constantiensis dioecesis constitutiones, 1730 955
Constantinopolitanae synodi adversus Christianos provinciae Antiochenae qui ad catholicam unitatem redierant, 1722-1724 117
Id. synodus, in qua Methodii Anthracitae errores damnantur, 1723 augusto 227
Id. synodus pro eligendo patriarcha Alexandrino, 1723 septembris 12 245
Id. synodi epistola de Serborum religione, 1723 decembri 245
Id. synodus, 1723 251
Id. synodus in qua orthodoxorum cum catholicis societas prohibetur, 1724 251
Id. synodus ad confirmandam libertatem monasterii S. Eliae, in insula Samo, 1725 maio 267
Id. synodus a qua Methodio Anthracitae ad orthodoxiam redeunti venia datur, 1725 julio 1021
Id. synodus, 1725 novembri 367
Id. et Londinenses synodi pro ineunda concordia Anglicanos inter et orthodoxos Orientales, 1716-1727 369
Id. synodus, 1726 junio 647
Id. synodi sententia de episcoporum translatione, 1726 novembri 649
Id. synodus in qua Hieremias patriarcha sede sua dejicitur, 1726 decembri 655
Id. synodus, 1726 677
Id. synodus in qua sedes Olenensis in archiepiscopatum evehitur, 1727 januario 677 et 1027
Id. synodus, 1727 januario 679 et 1021
Id. synodus in qua Graecae ecclesiae fides sedecim articulis repetita declaratur, 1727 februario 887
Id. synodus, 1727 maio 681
Id. synodus a qua christiani orthodoxi ad opem sancto Sepulcro ferendam sollicitantur, 1727 augusto 683
Id. synodus, 1727 augusto 1029
Id. synodus, 1727 octobris 4 909
Id. synodus in qua de approbatione ordinarii ad confessiones audiendas decernitur, 1727 novembri 925
Id. synodus de musicae gymnasio, 1727 929
Id. synodus de monachis hagiotaphitis, 1727 931
Id. synodus de episcopo Heli, 1727 931 et 1033
Id. synodus de monasterio Deiparae in Fonte Aureo, 1727 931 et 1031
Id. synodus de monasteriis Acrita, 1728 januario 933 et 1035
Id. synodus de scholastica palaestra Atheniensi, 1728 februario 933 et 1037
Id. synodus de Sophronio, Cephaleniae archiepiscopo, 1728 martii 15 935

Constantinopolitana synodus, 1728 martio 935
Id. synodus, 1728 junio 937
Id. synodus, 1728 junio 939
Id. synodus, 1728 julio 939
Id. synodus, 1729 septembri 953
Id. synodus, 1731 februarii 23 957
Id. synodus, 1731 junio 957
Id. synodus, 1731 augusto 959
Id. synodus in qua Païsius patriarcha sede sua dejicitur, 1732 septembri 965 et 1043
Id. synodus in qua, Hieremia amoto, Seraphim patriarcha inauguratur, 1733 aprili 967 et 1047
Id. synodus, 1733 maio 991
Id., synodus, 1733 junio 993
Id. synodus, 1733 novembri 993
Id. synodus a qua Athanasius, nuper Arcadiae episcopus, gravissimis poenis multatur, 1734 januario 995 et 1049
Id. synodus in qua Marcus Eugenicus, Ephesius metropolita, inter sanctos refertur, 1734 februario 995
Id. synodus, 1734 maio 1055
Id. synodus, 1734 decembri 1009
Id. synodus a qua Athanasius, Arcadiae nuper episcopus, depositionis poena absolvitur, 1735 maio 1011 et 1055
Id. synodus, 1735 junio 1013
Cornetensis III et Montisflaconis synodus dioecesana, 1727 circa 933
Cortonensis I synodus dioecesana, 1731 aprilis 16-7 957
Cremonensis synodus dioecesana, 1727 aprilis 28-30 1029

Ebredunense concilium provinciale, 1727 augusti 16-septembris 28 693, 813 et 827
Eporediensis synodus dioecesana, 1728 951
Eugubina synodus dioecesana, 1728 septembris 13-5 945

Ferentina synodus dioecesana, 1732 965
Feretrana synodus dioecesana, 1734 julii 6-8 1007
Fesulana synodus dioecesana, 1734 maii 27 1007
Firmana synodus dioecesana, 1733 993
Firmanum concilium provinciale, 1726 aprilis 28-maii 5 625
Florentina synodus dioecesana, 1732 septembris 24 961
Fogarasiensis synodus dioecesana universae ecclesiae Rumenorum unitae (graeco-catholicae) in Transilvania atque Hungaria, 1725 februarii 26 253
Id. synodus dioecesana ecclesiae Rumenorum unitae (graeco-catholicae) in Transilvania atque Hungaria, Kolosmonostorii, 1728 novembris 4 (15) - 7 (18) 945
Id. synodus dioecesana ecclesiae Rumenorum unitae (graeco-catholicae) in Transilvania atque Hungaria, 1732 septembris 28-30 961
Fulginatensis synodus dioecesana, 1722 junii 21-3 115

Gnesnensis synodus dioecesana, 1720 augusti 26 105

Heilsbergensis-Varmiensis synodus dioecesana, 1726 julii 14 647
Hierosolymitana synodus a qua nosocomium in sancta civitate instituitur, 1729 septembri 1043
Id. synodus, 1730 martii 12 1043

Ipporegienses constitutiones synodales, 1721 1015

Kolosmonostorii, synodus dioecesana Fogarasiensis ecclesiae Rumenorum unitae (graeco-catholicae) in Transilvania atque Hungaria, 1728 novembris 4 (15) - 7 (18) 945

Lateranense concilium, 1725 aprilis 15 - maii 29 265 et 1015
Lingonensis dioecesis statuta, 1733 junii 9 993
Londinenses et Constantinopolitanae synodi pro inunda concordia Anglicanos inter et orthodoxos Orientales, 1716-1727 369
Luceoriensis synodus dioecesana, 1726 octobris 21-3 649
Lucionensis synodus dioecesana, 1724 augusti 30 1017

Messanensis synodus dioecesana, 1725 aprilis 15 1019
Monspessulana synodus dioecesana, 1725 maii 15 267
Montis Corvini I et Vulturariensis synodus dioecesana, 1728 aprilis 11 937
Montisflaconis et Cornetensis III synodus dioecesana, 1727 circa 933
Murana synodus dioecesana, 1722 225
Id. I, 1728 maii 1-3 937

Namurcensis statuta dioecesis, 1720 107
Neapolitana synodus dioecesana, 1726 junii 9-12 647
Niciensis synodus dioecesana, 1720 109
Nivernensis synodus dioecesana, 1722 225
Id., 1734 1009
Id., 1735 1015

Oppidensis synodus dioecesana, 1726 augusti 18-20 649

Pisana III synodus dioecesana, 1726 julii 31 - augusti 1 647
Pistoriensis synodus dioecesana, 1721 junii 7 109
Placentina synodus dioecesana, 1723 septembris 2-4 1015
Plocensis synodus dioecesana, 1733 augusti 4-5 993
Politiana synodus dioecesana, 1732 967
Posnaniensis synodus dioecesana, celebrata Varsaviae, 1720 februarii 27-8 105
Praemisliensis synodus dioecesana, 1723 1017
Praenestina synodus dioecesana, 1729 953
Pratensis synodus dioecesana, 1721 (circa junii 7) 109

Ripana synodus dioecesana, 1729 septembris 18 951
Romano-Lateranense concilium, 1725 aprilis 15 - maii 29 265 et 1019
Russorum imperatoris Petri I ordinatio ecclesiastica a cunctis Russiae episcopis subscripta, 1721 januarii 25 1

Ruthenorum synodus provincialis, celebrata Zamosciae, 1720 augusti 26 - septembris 17 105

Sancti-Severi synodus dioecesana, 1726 augusti 15 647
San-Deodatensis synodus dioecesana, 1731 maii 9 957
Secusiensis synodus dioecesana, 1728 octobris 19-20 1041
Senogalliensis synodus dioecesana, 1727 maii 4-6 681
Septempedana synodus dioecesana, 1733 aprilis 19-21 967
Suana I synodus dioecesana, 1732 junii 16-7 959

Suessionensis synodus dioecesana, 1720 martii 21 105
Id., 1722 martii 27 111
Id., 1723 martii 18 225
Id., 1724 aprilis 6 1017
Id., 1725 martii 22 1019
Id., 1726 aprilis 10 623
Id., 1727 aprilis 2 679
Id., 1728 martii 19 935
Id., 1729 aprilis 6 951
Id., 1730 martii 29 955
Id., 1733 aprilis 15 967
Id., 1734 maii 5 1007
Id., 1735 aprilis 20 1011
Syracusana synodus dioecesana, 1727 junii 1-3 681

Tarraconense concilium provinciale, 1722 maii 5-30 113
Id., 1727 octobris 12 - decembris 21 911
Id., 1733 maii 18 - julii 1 969
Tarvisina synodus dioecesana, 1727 septembris 2-4 909
Taurinensis synodus dioecesana, 1729 maii 1-3 1041
Id. statuta dioecesis, 1729 953
Tolosanae dioecesis statuta, 1729 953
Triventina II synodus dioecesana, 1727 junii 1-2 683
Troiana synodus dioecesana, 1735 1015
Tullensis synodus dioecesana, 1729 955

Umbriaticensis II synodus dioecesana, 1727 aprilis 15 679
Urbevetana synodus dioecesana, 1726 aprilis 24 623
Id., 1727 aprilis 27 681
Id., 1728 aprilis 11 937
Id., 1729 955
Urbinatensis synodus dioecesana, 1734 maii 4-6 1007

Valentina in Gallia synodus dioecesana, 1728 septembris 1 939
Varmiensis-Heilsbergensis synodus dioecesana, 1726 julii 14 647
Vauriensis synodus dioecesana, 1729 junii 21 951
de Vich synodus dioecesana, 1721 111
Viennensis in Gallia synodus dioecesana, 1730 aprilis 25 955
Virdunensis synodus dioecesana, 1721 111
Id., 1722 225
Id., 1723 1017
Id., 1733 995
Id., 1734 1009
Id., 1735 1015
Viterbiensis synodus dioecesana, 1724 novembris 9-11 1019
Vivariensis synodus dioecesana, 1732 octobri 965
Id., 1733 octobris 20 993
Id., 1734 octobris 20 1009
Vulturariensis et Montis Corvini I synodus dioecesana, 1728 aprilis 11 937

SACRORUM
CONCILIORUM
NOVA ET AMPLISSIMA COLLECTIO.

TOMUS TRIGESIMUS SEPTIMUS.

PETRI I,
RUSSORUM IMPERATORIS,
ORDINATIO ECCLESIASTICA ANNO 1720 CONFECTA ET A CUNCTIS RUSSIAE EPISCOPIS SUBSCRIPTA, DIE AUTEM 25 JANUARII 1721 PROMULGATA.

Compertum nobis est, non defuturos esse, qui mirentur, quid nobis in mentem venerit, ut Petri Magni, Russorum imperatoris, decreta quibus perpetuam synodum ad imperii sui ecclesiam administrandam instituit, in hoc conciliorum corpus reciperimus. Cum enim diplomata illa unum Petrum auctorem habeant, profecto a provincia nostra aliena esse videbantur. Verum ii, si consilii nostri rationem paulo attentius consideraverint, una et id, quod facimus, probabunt, et nullam aliam a nobis hac in re viam tenendam fuisse judicabunt. Non quidem ignoramus, ex sanctionibus istis synodum non confici, si synodi naturam ac rationem ita circumscribimus ac definimus, quemadmodum ex nostrae potissimum Ecclesiae consuetudine soliti sumus. Verum apud Orientales concilii nomine non solum ii hominum coetus significantur, in quibus episcopi tantum intersunt, sed coetus quicunque, in quibus ecclesiastica negotia potissimum pertractantur quorumque acta, ab ecclesiasticis viris, cujuscunque demum sint ordinis ac dignitatis, propriis nominibus firmata, auctoritate, ut dicitur, normativa potiuntur. Jam vero illis, quas Petrus I condidit, sanctionibus hujusmodi auctoritatem semper attribuit Moschica ecclesia; illis cuncti istius ecclesiae praesules, metropolitae, episcopi, monasteriorum praepositi, chirographa apposuerunt. Recte igitur facimus, cum insigne illud documentum, quo universa totius Russicae ecclesiae administratio exponitur, hic recudi curamus, nullo ad id respectu habito, utrum idem ab ecclesia sponte promulgatum fuerit an ecclesiae per vim impositum.

Fatendum enim est, summam illam et independentem episcoporum potestatem e diametro pugnare cum jure majestatico circa sacra, quod antecessores Petri I non neglexerant, hic autem gloriosissimus imperator singulari studio sibi vindicavit. Cui quidem arbitrio ut viam sterneret, Petrus jam in totum suppresserat patriarchatum, statim ab obitu Hadriani Mosquensis patriarchae undecimi, qui anno 1703 contigerat. Vix namque ac ille concessit fatis, patriarchae nomine dignitateque abrogata, graviora ecclesiae negotia a se summo jure moderanda censuit imperator, ceteris, quae nullius erant momenti, remissis ad Stephanum Javorski, metropolitam Rezanensem et Muromensem, quem dioecesis Moscoviticae exarchi et Mosquensis ecclesiae administratoris titulo decoravit. Hoc autem munus Stephanus gessit ad annum 1721, quo ineunte Petrus novum instituit administrandae ecclesiae modum, ut nempe ecclesiastica quaecunque negotia apud synodum perpetuam Mosquensem undecim viris conflatam tractarentur, cui metropolita unus praeesset, quem Tsarus designaret, itemque vicepraesides alii duo, cum consiliariis quatuor et assessoribus quatuor. Ceterum, de singulis hic nobis est supersedendum, quoniam inferius statuta ipsa, quibus praedicta synodus instituitur, evolvendo lector benevolus cuncta perlustrabit. Hunc tamen iterum monemus, quam aliena a divina Ecclesiae constitutione sint quae in *ecclesiastica* ista *Ordinatione* statuuntur de omnimoda sacerdotii dependentia ab imperio civili. Per hoc edictum enim Petrus I collegio suo *caesareo* administrationem et rerum omnium ad religionem et ecclesiam pertinentium curam ita commissam voluit, ut ipsius synodi caput et supremus judex sit ipse imperator, exigendo etiam ut unumquodque synodi membrum, cum adit officium suum, jurejurando testetur, ex animo se agnoscere summam illam imperatoris in res ecclesiasticas auctoritatem et potestatem.

Atqui statuta illa, quae ut *ecclesiasticum Petri I Regulamentum* nuncuparentur, obtinuit usus, auctorem verum habuisse novimus Theophanem Procopovicium, h. e. Procopii filium, antehac collegii Kio-

viensis praefectum, tunc Plescoviensem et Narvensem archiepiscopum, virum singulari quidem eruditione ornatum et a facundia celebratissimum, sed insigniter lutheranizantem atque imperatoris gratiam assentatiunculis aucupando extra modum intentum. Procopovicii lucubratum opus Petrus ipse recognovit, id modo adaugens vel immutans, modo intactum servans. Cui regia manu ita emendato episcopi, archimandritae, senatores, imperator ipse die 23 Februarii 1720 subscripserunt. Haec omnia a Procopovicio narrantur in epistola, paulo post latine scripta, cujus fragmenta placet hic referre: „Absolvi denique pro collegio seu consistorio ecclesiastico generali constutiones vulgo *Regulamentum,* ubi octo ista tractantur capita . . . Omnes regulae sunt fere trecentae. Scriptum hoc sua Majestas sibi jussit perlegi, et, aliquibus paucis mutatis ac de suo adiectis, vehementer approbavit, tum in senatu legi jussit, ubi aderant senatores et sex episcopi, Resanensis, Smolencensis, ego Plescoviensis, insuper pater archimandrita Theodosius et duo alii archimandritae. Lectum erat bis, et duobus diebus, atque iterum adhuc novis aliquot observationibus auctum; tum manu suscripserunt episcopi et archimandritae, et e regione senatores omnes, in fine subscripsit ipse imperator. Duplex factum est exemplar scripti istius, et utrumque dicto modo subscriptum; quorum alterum missum est Mosquam, et in loca alia, ab omnibus qui hic (= Petropoli) non aderant, episcopis et primariis archimandritis subscribendum. Ad quod negotium vestri quoque episcopi Czernikowiensis et Pereiaslawiensis forte propediem Mosquam evocabuntur. Cumque ita omnium subscriptionibus munitum redierit, typis imprimendum mandabitur et inchoabitur collegium, seu illa perpetua synodus gubernatrix. Quod faxit Deus! *(Epistolae Theophanis Prokopowitz,* Mosquae, 1776, p. 28—29.)

Exemplari per provincias misso cuncti episcopi atque praecipuorum monasteriorum praepositi chirographa intra annum 1720 apposuerunt. Quo facto, Regulamentum typis evulgatum est anno sequenti, ut mox dicturi sumus. Jam vero inde a principio ejusdem anni 1721, et quidem die 14 mensis Februarii, post actum missae sacrificium in ecclesia sanctissimae trinitati dicata synodale illud collegium munus suum suscepit, habita prius a Procopovicio auspicali oratione: nefas enim erat summam hanc laudem ab alio dari, quam a viro, qui Petro mutuam operam ad negotium illud perficiendum tam studiose contulisset. Regium autem diploma, quo praedicta synodus instituebatur, die 25 Januarii Petrus jam promulgaverat.

Ita Ordinationis illius origine breviter, pro nostri operis conditione, memorata, restat ut de ejus editionibus pauca apponamus. Prima eodem anno, quo perpetua synodus initium sumpsit, Petropoli lucem adspexit, hunc praeferens titulum: *Gratia ac misericordia Dei homines amantis. Curis et mandato Petri Primi, a Deo dati, a Deo sapientia praediti, Domini nostri, Tsaris, magni Ducis, cunctarum Russiarum imperatoris, etc. etc. etc., in sancta orthodoxa Russica ecclesia institutum est sanhedrium seu spiritualis synodus, id est, synodalis rerum spiritualium moderandarum ratio, assentiente et consulente Russiarum cunctarum clero omni atque directorio senatu, Petropoli, in urbe regia, anno a Christo nato 1721, die 14 mensis Februarii. (folio verso) Hoc ecclesiasticum Regulamentum editum est de mandato Czareae suae Majestatis, benedicente sanctissima directoria synodo, in Petropolitana typographia, anno Domini 1721, die 16 mensis Septembris.* Prima haec editio typis *novis* cusa est, illis nempe litteris quibus in scribendo utuntur Russi recentiores. Secunda autem editio, quae anno sequenti, die 23 Februarii, Mosquae prodiit, itemque tertia, anno 1723 Petropoli publici juris facta, typis *ecclesiasticis,* nempe slavonicis vulgatae sunt. De ceteris editionibus, quae admodum numerosae sunt, hic disputare supervacaneum est. Hoc unum lectores monemus, nostrae editionis textum accurate et ad verbum descriptum esse ex editione Mosquensi, quae anno 1861 e typographia synodali prodiit.

Quod ad versiones in peregrinas linguas attinet, non est cur de iis fusius tractemus. Germanice editum est Regulamentum Petropoli, eodem tempore quo prima editio russica; quam editionem plures aliae secutae sunt, inter quas memoratu dignissima est, quae Dantisci, anno 1724, prodiit. Anglice excudi curavit Londini, anno 1729, Thomas Consett, vir eruditissimus, in opere quod inscribitur: *The present State and Regulations of the Church of Russia established by the late Tzar's Royal Edict.* Vix memoratu digna est gallica versio, qua exstat in altera parte *Anecdotorum Petri I,* anno 1745, editoris nomine et loco suppresso, evulgatorum; multum autem ea laudanda est, quam anno 1874 Parisiis edidit vir cl. Caesar Tondini, e Barnabitarum societate, qui prolegomena, uberrimas notas, optimum rerum praecipuarum indicem, russici prototypi exemplar, necnon latinam, de qua mox, Karpinskii versionem addidit; quo ex libro velut ex largo fonte plurima nos hausisse aperte profitemur.

Praeter translationes jam relatas, ea demum commemoranda est, quam latine curavisse fertur Hyacinthus Karpinskius archimandrita, quamque typis mandavit princeps illustrissimus Gregorius Potemkinus, Alexandri filius, hoc titulo inscriptam: *Statutum canonicum sive ecclesiasticum Petri Magni, vulgo Regulamentum, in sancta orthodoxa Rossorum Ecclesia praescriptum et auctum sub praela multoties in vernacula vocatum; nunc tandem ex Rossica lingua in latinam transfusum ac impressum, auspiciis impensisque serenissimi Principis Gregorii Alexandridis Potemkini, interpretationem passim perlustrantem L. S.* Petropoli, typis Academiae Imperialis scientiarum, 1785, in 4°, 157 p. Siglis L. S. nomen indicatur Lucae Sitchkarevii, Potemkini interpretis, qui, versione statuti retractata, edictum ac juramentum ipse primum latine reddidit. Non autem dubium est, quin prior statuti translatio Karpinskium, monasterii sancti Cyrilli praepositum, auctorem habeat, teste apographo, quod Petropoli in bibliotheca sancti Alexandri Nevskii etiam nunc servatur. Jam vero, cum Karpinskius hujus modi opus Potemkini jussu fuerit aggressus, cumque Mosquae apud synodalem Mensam per multos annos munere functus fuerit, priusquam concederet fatis, quod anno 1798 contigit, versionem illam publica auctoritate gaudere perspicuum est. Quae cum ita sint, officio nostro deesse videremur si, ista seposita, novam aggrederemur. Etsi enim mendis haud paucis depravatur asperrimoque sermone conflatur, quod tamen ab homine publico confecta est, nulla alia a nobis illi praeponenda fuit. Nam eo de opere agitur, cujus tantus est auctor tamque grave argumentum, ut rationi dissonum foret, si non sub magno quodam et publico nomine etiam latine divulgaretur.

Per vocem *auctum,* quae in Karpinskinianae editionis titulo legitur, ea designantur documenta, quae in novissimarum *statuti* editionum appendice inveniuntur. Leges quidem, quibus synodus ipsa instituitur, datae sunt 25 Januarii et 14 Februarii anni 1721 stylo veteri. Atqui alias rursum subinde tulit leges imperator anno 1722, quibus universam

imperii sui ecclesiam emendare tentavit. Et quidem lege die 17 Februarii data trigintaque concepta articulis mores *sacerdotum, diaconorum ceterorumque clericorum* in melius correxit; altera, eodem mense promulgata, per sexaginta duo articulos de *Monachis* egit; tertia, die 13 Junii data, quasi coronam universo operi imponens, *Procuratoris* sanctae synodi officia duodecim articulis complexus est. Quae leges licet plurimum conferant ad res Moschicae ecclesiae dignoscendas, quia tamen unum Petrum auctorem habent nec ab episcopis unquam subscriptae sunt, eas ut rursus hic repeteremus, nullo pacto adduci potuimus.

Aliter prorsus sentiendum de graecis diplomatibus, quibus, Petro rogante, a patriarcha Constantinopolitano atque Antiocheno novus rerum Moschicarum ordo confirmatus est. Haec e rarissimo libello desumpsimus, cui titulus: Τὰ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως καὶ τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν γράμματα περὶ τῆς συστάσεως τῆς ἁγιωτάτης συνόδου, Petropoli, 1840, p. 1—7. Hac vero Moschoviticae ecclesiae mutatione, divino, ut nobis videtur, nutu factum est, ut Mosquensis ille patriarchatus, quem anno 1589 contra sacros canones Hieremias II erexerat, a Hieremia III de medio tolleretur.

УКАЗЪ

ДЛЯ УЧРЕЖДЕНІЯ ДУХОВНЫЯ КОЛЛЕГІИ (СИНОДА).

БОЖІЕЮ МИЛОСТІЮ,

МЫ ПЕТРЪ ПЕРВЫЙ,

ЦАРЬ И САМОДЕРЖЕЦЪ ВСЕРОССІЙСКІЙ,

и прочая, и прочая, и прочая.

Между многими, по долгу Богоданныя Намъ власти, попеченьми о исправленіи народа Нашего, и прочихъ подданныхъ Намъ Государствъ, посмотря и на Духовный чинъ, и видя въ немъ много нестроенія и великую въ дѣлахъ его скудость, не суетный на совѣсти Нашей возъимѣли Мы страхъ, да не явимся неблагодарни Вышнему, аще, толикая отъ Него получивъ благоспѣшества во исправленіи какъ Воинскаго, такъ и Гражданскаго чина, пренебрежемъ исправленіе и чина Духовнаго. И когда нелицемѣрный Онъ Судія, воспроситъ отъ Насъ отвѣта о толикомъ Намъ отъ Него врученномъ приставленіи, да не будемъ безъотвѣтни. Того ради образомъ прежнихъ, какъ въ Ветхомъ такъ и въ Новомъ Завѣтѣ, Благочестивыхъ Царей, воспріявъ попеченіе о исправленіи чина Духовнаго, а не видя лучшаго къ тому способа паче Соборнаго Правительства. Понеже въ единой персонѣ не безъ страсти бываетъ; ктомужъ не наслѣдственная власть; того ради вящше небрегутъ. Уставляемъ Духовную Коллегію, то есть Духовное Соборное Правительство, которое, по слѣдующемъ здѣ „Регламентѣ“, имѣетъ всякія Духовныя дѣла во Всероссійской Церкви управлять. И повелѣваемъ всѣмъ вѣрнымъ подданнымъ Нашимъ всякаго чина, Духовнымъ и мірскимъ, имѣть сіе за важное и сильное Правительство, и у него крайнія дѣлъ Духовныхъ управы, рѣшенія и вершенія просить, и судомъ его опредѣленнымъ довольствоватися, и указовъ его слушать во всемъ, подъ великимъ за противленіе и ослушаніе наказаніемъ противъ прочихъ Коллегій.

EDICTUM

QUO INSTITUITUR ECCLESIASTICUM COLLEGIUM (SYNODUS).

INDULGENTE DIVINA GRATIA

NOS PETRUS PRIMUS

TZAR ET AUCTOCRATOR TOTIUS ROSSIAE

etc. etc. etc.

Inter tot tantasque, quas summa a Deo Nobis concredita potestas a Nobis efflagitabat, curas, ut populum Nostrum, ita alia ditioni Nostrae subjecta Regna emendandi, cum obtutum Nostrum in ordinem etiam sacrum defiximus, atque in eo multa perperam et prepostere agi, magnamque in ejus rebus gerendis inesse imperfectionem deprehendimus; non vano certe in conscientia Nostra metus sumus perculsi, ne adversus supremum Numen ingrati esse videamur, si Nos, qui ope ejus instructi, tot tamque egregios in re militari et civili reformanda fecerimus progressus, omni sacrum ordinem limandi expoliendique curâ supersedebimus. Ad haec extimescendum Nobis erat, ne coram Judice ab omni personarum studio longe remotissimo, tantae a se Nobis demandatae provinciae rationem a Nobis exacturo, redderemur inexcusabiles. Quibus fiebat, ut Nos Regum, qui superiorum temporum memoria, in Veteri et Novo Testamento vera pietatis laude floruerant, exemplum aemulati, curam ordinis etiam ecclesiastici ad meliora reducendi susceperimus. Ad hanc vero rem praestandam, praeter ex multis personis conjunctum Magistratum, nulla ratio Nobis visa est commodior[1]). Unicam enim personam affectibus plus justo indulgere, certissima res est. Adde quod, cum potestas haec non sit haereditaria, de ea sustinenda tuendaque minus sedulo laboratur. Quare instituimus Spirituale[2]) collegium, i. e. Synodum, omnia omnium in universa Rossia ecclesiarum spiritualia negotia moderaturam, juxta proxime hic sequuturum praescriptum. In mandatis etiam damus, ut omnes Nostri fideles Subditi, cujuscunque tandem sint Ordinis sive spirituales, sive seculares, ecclesiasticum huncce Magistratum magnae Auctoritatis, magnaeque Potestatis esse agnoscant. Ad illum in causis spiritualibus transigendis ultimo provocent, decreto decisionique illius acquiescant; definitiva illius sententia Sibi satis fieri persuasum

[1]) Melius scripsisset interpres: *quod ut conficeremus, efficacius nihil adhibendum censuimus regimine multorum synodali.* Verbis Соборное правительство significatur *synodalis forma seu modus,* illa nempe rerum moderandarum ratio, quae per multos consultantes perficitur.

[2]) Vox духовный in utramque rem valet, quae apud nos duobus verbis dicitur, rem nempe *ecclesiasticam* atque rem *spiritualem.* Eam priore significatione hic sumi, perspicuum est.

Должа же есть Коллегія сія, и новыми впредь правилами дополнять „Регламентъ“ свой, яковыхъ правилъ востребуютъ разные разныхъ дѣлъ случаи. Однакожъ дѣлать сіе должна Коллегія Духовная не безъ Нашего соизволенія.

Опредѣляемъ же въ сей Духовной Коллегіи быть именованнымъ здѣ членамъ: единому Президенту, двоимъ Вице-Президентамъ, четыремъ Совѣтникамъ, четыремъ Ассессорамъ.

А понеже помянулось въ семъ „Регламентѣ“ въ первой части, въ седмомъ и осмомъ пунктахъ, что Президентъ подлежати имать суду своея братіи, сіесть тойжде Коллегіи, аще бы въ чемъ знатно погрѣшилъ; того ради опредѣляемъ и голосъ оному имѣть единъ съ прочими равный.

Имѣютъ же всѣ члены сея Коллегіи, при вступленіи въ свое дѣло, учинить присягу, или обѣщаніе предъ Святымъ Евангеліемъ, по приложенной формѣ присяги.

Въ Петербургѣ,
въ 25 день Генваря 1721 году.

Подъ тѣмъ подписано Царскаго Величества собственною рукою:
ПЕТРЪ.

Collegii istius etiam est, ut Regulamentum suum novis in posterum regulis, quas variae variorum negotiorum circumstantiae sunt postulaturae, locupletatum curet: tamen hoc, non nisi Nostra accedente approbatione, facere non debet.

Collegas autem ad hocce collegium constituendum designamus, qui hic recensentur: Unicum Praesidem, duos qui Praesidis vicem gerant, quatuor Consiliarios et quatuor Assessores.

Quum vero in statuti hujus prima parte septimo et octavo paragraphis commemoratum fuerit, Praesidem si forte se gravis alicujus sceleris alligaverit, judicio collegarum suorum iri subjectum; ea gratia decernimus ut Praeses unicam, eamque aliorum parem et aequalem sententiam ferendi jure gaudeat.

Porro Collegii istius socii munus suum auspicaturi, mox coram sancti Evangelii volumine juxta adnexam hic loci juramenti formulam, se se jurejurando obstringant, necesse est.

Petropol.
Januar. die XXV. MDCCXXI Anno.

Subscriptio, quam Sua Regia Majestas propria manu adjecit, ita se habet:
PETRUS.

Присяга членамъ Духовныя Коллегіи.

Азъ, нижеименованный, обѣщаюся и клянуся Всемогущимъ Богомъ, предъ святымъ Его Евангеліемъ, что долженъ есмь, и по долженству хощу, и всячески тщатися буду, въ совѣтахъ и судахъ, и всѣхъ дѣлахъ сего Духовнаго Правительствующаго Собранія, искать всегда самыя сущія истины и самыя сущія правды, и дѣйствовать вся по написаннымъ въ Духовномъ Регламентѣ уставомъ; и аще кія и впредь согласіемъ сего Духовнаго Правительства, и соизволеніемъ Царскаго Величества опредѣлены будутъ.

Сія же вся буду дѣйствовать по совѣсти моей, не работствуя лицепріятію, не болѣзнуя враждою, завистію, упрямствомъ, и просто, никаковыми же плѣняяся страстьми, но со страхомъ Божіимъ, всегда имѣя въ памяти неумытный судъ Его, со искреннею Бога и ближняго любовію, полагая всѣмъ мыслямъ, и словамъ и дѣйствіямъ моимъ, яко вину конечную, славу Божію и спасеніе душъ человѣческихъ, и всей Церкви созиданіе, не искій, яже моя, но яже Господа Іисуса.

Клянуся же Богомъ живымъ, что всегда, памятствуя страшное слово Его, *„проклятъ всякъ творяй дѣло Божіе съ небреженіемъ,“* во всякомъ дѣлѣ сего Правительствующаго Собранія, яко въ дѣлѣ Божіи, ходити буду безлѣностно, со всякимъ прилѣжаніемъ, по крайней моей силѣ, пренебрегая всякія угодія

Juramentum collegarum spiritualis collegii.

Ego inferius nominandus bona fide recipio, et per omnipotentum Deum, praesentibus sanctis ipsius Evangeliis juro, debere me, et pro eo, ac debeo, velle, et impensissime esse conaturum, ut in consultationibus, in judiciis et in singulis hujus spiritualis Regentis Collegii negotiis meram puram veritatem iustitiamque indagem, atque omnia iuxta praescriptas in spirituali „Statuto“ et in posterum ex huiusce spiritualis Regiminis consensu, adstipulante Regiae Majestatis voluntate, praescribendas regulas, quantum in me erit, exsequar.

Haec autem singula et universa sancte religioseque praestare, non personarum studio addictus, nec simultate, nec invidia, nec pertinacia laborans enitar. Imo, ut simplicioribus verbis me exprimam; nullis affectibus, sed solo Dei timore, et quidem perpetuam nullis muneribus corrumpendi judicii illius, et sincerae erga Deum proximumque charitatis habens memoriam, agi me patiar. Praefigens metam omnibus cogitationibus, et dictis et factis meis, utpote causam finalem, gloriam Dei, animarum humanarum salutem et totius Ecclesiae aedificationem, non quaerens quae sint mea, sed quae Domini Jesu.

Juro porro per Deum vivum, me, ut semper illius tremendi effati: „Maledictus, qui opus Dei facit negligenter,“ fore memorem; ita unumquodque huius Regentis collegii opus, utpote divinum sedulo, gnaviter, cum omni solertia exerciturum, quantum ad summum meae vires valeant, posthabitis omnibus vitae meae commoditatibus suavi-

[1]) Jam inde ab anno 1718, priscis Moschicae reipublicae curiis sublatis, novem Collegia instituerat Petrus, quae in rerum publicarum administratione ipsum adjuvarent. Illae hominum societates eodem prorsus modo elegebantur ac moderabantur.

и упокоенія моя. И не буду притворять мнѣ невѣжества; но аще въ чемъ и недоумѣніе мое будетъ, всячески потщуся искать уразумѣнія и вѣдѣнія отъ Священныхъ Писаній, и правилъ Соборныхъ, и согласія древнихъ великихъ учителей.

Клянуся паки Всемогущимъ Богомъ, что хощу, и долженъ есмь моему природному и истинному Царю и Государю ПЕТРУ Первому, Всероссійскому Самодержцу и прочая, и по Немъ Его Царскаго Величества Высокимъ законнымъ Наслѣдникамъ, которые, по изволенію и Самодержавной Его Царскаго Величества власти опредѣлены, и впредь опредѣляемы, и къ воспріятію Престола удостоены будутъ, и Ея Величеству, Государынѣ Царицѣ ЕКАТЕРІНѢ АЛЕКСѢЕВНѢ вѣрнымъ, добрымъ и послушнымъ рабомъ и подданнымъ быть.

И всѣ къ высокому Его Царскаго Величества Самодержавству, силѣ и власти принадлежащія права, и прерогативы, (или преимущества), узаконенныя и впредь узаконяемыя, по крайнему разумѣнію, силѣ и возможности предостерегать, и оборонять, и въ томъ живота своего въ потребномъ случаѣ не щадить.

И при томъ по крайней мѣрѣ старатися споспѣшествовать все, что къ Его Царскаго Величества вѣрной службѣ и пользѣ во всякихъ случаяхъ касатися можетъ. О ущербѣ же Его Величества интереса, вредѣ и убыткѣ, какъ скоро о томъ увѣдаю, не токмо благовременно объявлять, но и всякими мѣрами отвращать, и не допущать тщатися буду.

Когда же къ службѣ и пользѣ Его Величества, или Церковной, какое тайное дѣло, или какое бы оное ни было, которое приказано мнѣ будетъ тайно содержать; и то содержать въ совершенной тайнѣ, и никому не объявлять, кому о томъ вѣдати не надлежить, и не будетъ повелѣно объявлять.

Исповѣдую же съ клятвою крайняго Судію Духовныя сея Коллегіи, быти Самаго Всероссійскаго Монарха, Государя нашего Всемилостивѣйшаго.

Клянуся и еще Всевидящимъ Богомъ, что вся сія, мною нынѣ обѣщаваемая, не инако толкую во умѣ моемъ, яко провѣщаваю устнами моими, но въ той силѣ и разумѣ, яковую силу и разумъ написанныя здѣ слова чтущимъ и слышащимъ являютъ.

Утверждаю клятвою моею, буди мнѣ Сердцевидецъ Богъ, обѣщанія моего Свидѣтель, яко неложное есть. Аще же есть ложное и не по совѣсти моей, буди мнѣ тотъ же Правосудный отмститель.

Въ заключеніе же сея моея клятвы, цѣлую Слова и Крестъ Спасителя моего. Аминь.

tatibusque, nec mihi ignorantiam assimulabo, sed sicubi anceps haesero, strenuam intelligentiae et scientiae ex sacra scriptura et conciliorum canonibus, ex antiquorum denique magnorum Doctorum consensu hauriendae, operam navabo.

Juro rursum per Deum omnipotentem velle me, imo debere, Regi, utpote genuino meo Domino, PETRO Primo totius Rossiae Auctocratori etc. et post Eum celsissimis suae Regiae Majestatis legitimis haeredibus, ex beneplacito et ex suprema suae Regiae Majestatis potestate nuncupatis, et in posterum nuncupandis, et ad obtinendum solium pro idoneis reputandis; nec non suae Majestati Dominae Reginae CATARINAE ALEXIADI [1]), fidelem, probum, dicto audientem servum esse et subditum.

Omnia, quibuscunque Augustissimae Suae Regiae Majestatis Monarchia, valor et potentia gaudent, jura et praerogativas sancitas, aut deinceps sanciendas, prout in strictissima sumuntur significatione, pro modulo virium, et quantum maxime potuero, praeservare, tueri, nec vitae meae, sicubi exigat necessitas, parcere.

Adstringor simul ad curandum et properandum ea, quae fidele servitium et Suae Regiae Majestatis commodum in quibusvis occasionibus a me requirunt. Ad damnum autem, detrimentum et jacturam eorum in quibus commodum Regiae Majestatis est situm, simul atque rescivero, non solum opportune detegenda, sed etiam quo minus fiant, ad impedienda et prohibenda.

Si quid autem secreti, vel si quid saltem pro secreto habendi, ad servitium tamen Regiae Majestati debitum pertinentis, utileque sit, vel Ecclesiae prosit, meaeque fidei sub titulo secreti non divulgandi fuerit commissum, alto silentio tegam, nec secreti quempiam, cujus scire nihil refert, et cui non est revelandum, faciam participem.

Confiteor porro, et jurejurando assevero supremum huiusce collegii judicem esse Ipsum totius Rossiae Monarcham Dominum nostrum clementissimum [2]).

Juro insuper per omniscium Deum, haec omnia a me promissa non secus corde me interpretari, quam ore profitear; et quidem in eadem significatione et sensu, quam significationem et sensum hic scripta legentibus et audientibus perhibent.

Roboris stabilitatisque juramento meo conciliandae causa, haec profero verba: Te cordium Scrutator testem appello! juramentum meum scilicet, esse a fraude alienum. Si vero id dolo malo a me sit factum, vel non per omnia cum conscientia concordet, volo Te justissimum severissimumque ultorem experiar.

Coronidem tandem huicce meo jurejurando impositurus, verba crucemque mei deosculor Salvatoris. Amen.

[1]) Eudociam Lapouchinam (1669—1731) Petrus anno 1711 demiserat, ut Catharinam istam, Alexii filiam, uxorem duceret.

[2]) Gravissima haec verba in eo solo inveniuntur sacramento, quod a Collegii ecclesiastici sodalibus exigitur.

РЕГЛАМЕНТЪ

или

уставъ духовныя коллегіи,

по которому оная знать долженства своя, и всѣхъ духовныхъ чиновъ, такожъ и мірскихъ лицъ, поелику оныя Управленію Духовному подлежатъ, и при томъ въ отправленіи дѣлъ своихъ поступать имѣетъ.

Раздѣляется же Регламентъ сей на три части, по числу тріехъ духовныхъ нуждъ, вѣдѣнія достойныхъ и управленія требующихъ, которыя суть:

I. Описаніе и важныя вины таковаго правленія.
II. Дѣла управленію сему подлежащая.
III. Самыхъ управителей должность, дѣйство и сила.

А управленія основаніе, то есть, законъ Божій, въ Священномъ Писаніи предложенный, такожъ каноны, или правила Соборныя Святыхъ отецъ, и Уставы гражданскіе, слову Божію согласные, собственной себѣ книги требуютъ, а здѣ не вмѣщаются.

REGULAMENTUM

sive

statutum spiritualis collegii,

praescribens munia quibus illud ipsum, quibus singuli ecclesiastici ordines, nec non saeculares, quatenus spirituali regimini subordinati, obstringuntur, qua denique ratione collegium negotia ad se pertinentia est expeditum.

Cum autem Regulae circa triplex spiritale objectum partim speculandum, partim ad praxim reducendum versentur; tres inde earum partes emergunt prout objecti sequens innuit divisio:

I. Definitio et legitimae causae ejusmodi Regiminis.
II. Negotia, quae illud Regimen sibi vindicat.
III. Eorum, qui Regimini administrando admoventur, munia, modus munia illa exsequendi et auctoritas.

Porro juridici Ecclesiae Regiminis fundamentum, nempe lex Dei, quae in sancta scriptura exhibetur; item canones in sanctorum Patrum conciliis asserti, et civiles constitutiones a Dei verbo non abeuntes peculiari indigent libro, neque hic comprehenduntur.

ЧАСТЬ ПЕРВАЯ.

Что есть Духовное Коллегіумъ, и каковыя суть важныя вины таковаго правленія?

Коллегіумъ правительское не что ино есть, токмо правительское собраніе, когда дѣла нѣкія совственныя не единому лицу, но многимъ къ тому угоднымъ, и отъ Высочайшей Власти учрежденнымъ подлежатъ ко управленію.

Ино же есть Коллегіумъ единовременное, ино же всегдашнее. Единовременное есть, когда на едино нѣкое случившееся дѣло, или на многая, но въ единомъ времени рѣшенія своего требующія, собираются угодныя къ тому лица. Таковыя суть Церковные Сѵноды, и Гражданскіе чрезъобычайные розыски, трибуналы и совѣты.

Всегдашнее же Коллегіумъ есть, когда имяннымъ нѣкіимъ дѣламъ, часто или всегда въ отечествѣ бываемымъ, опредѣляются ко оныхъ управленію число нѣкое довольное мужей. Таковое было Церковное Сѵнедріонъ въ ветхозавѣтнѣй церкви во Іерусалимѣ, и гражданскій судъ Ареопагитовъ въ Аѳинѣхъ, и иныя въ томъ же городѣ правительствующія собранія, нарицаемыя Дікастерія. Подобнѣ и во многихъ иныхъ Государствахъ какъ древнихъ, такъ и нынѣшнихъ.

Таковыя различныя Коллегіи, по различію дѣлъ и нуждъ Государственныхъ, Державнѣйшій Царь Всероссійскій, ПЕТРЪ Первый премудрѣ на пользу отечества державы своея уставилъ въ лѣто 1718.

А яко Хрістіанскій Государь, правовѣрія же и всякаго въ Церкви Святѣй благочинія блюститель, посмотрѣвъ и на духовныя нужды, и всякаго лучшаго управленія оныхъ возжелавъ, благоволилъ уставити и Духовное Коллегіумъ, которое бы прилѣжно и непрестанно наблюдало, еже на пользу Церкви, да вся по чину бываютъ, и да не будутъ нестроенія, еже есть желаніе Апостола, или паче Самого Бога благоволѣніе.

PARS PRIMA.

Quid est spirituale collegium? Et quae sunt legitimae hujus regiminis Causae?

Quod rebus moderandis praeest Collegium nihil aliud est, quam Synodus sive consessus jure exercendi Regiminis praeditus, ubi nempe quaedam negotia non unica persona, sed multae ad hoc idoneae a suprema potestate constitutae, sibi demandata administrant.

Discrimen tamen inter Collegium occasionale et perpetuum intercedit. Prius constat ex idoneis Collegis, qui in unam aliquam causam, vel etiam in plures, haud interrupto tamen tempore decidendam inquirunt. Ejusmodi sunt Synodi Ecclesiasticae, extraordinaria civium comitia, Inquisitiones, Tribunalia et Consultationes.

Quum autem certa quaedam negotia, quae in Patria saepenumero, vel perpetuo eveniunt, discernenda et in ordinem redigenda certis viris et quidem frequentibus demandantur, illorum consessus Collegium audit perpetuum, sive Synodus perpetua. Ita se habuerat Synedrion in vetere Ecclesia Hierosolymae, civile Areopagitarum Tribunal Athenis, nec non alii in eadem civitate Congressus Dicasteriorum nomine conspicui, quodam Regiminis jure instructi. In aliis pariter regnis tam antiquis, quam nunc florentibus similia observantur.

Ejusmodi varia Collegia pro diversa negotiorum necessitatisque ratione Augustissimus totius Rossiae Tzar, PETRUS Primus, suae patriae, cuius habenas moderatur, consulturus commodis, anno 1718 sapienter instituit.

Quatenus autem Rex Christianus verae religionis bonique in sancta Ecclesia ordinis observandi studiosissimus, habito rei Ecclesiasticae respectu, deque meliore illius gubernatione sollicitus appulit tandem animum ad Spirituale Collegium sive Synodum instituendam, cujus interesset perpetuam strenuamque operam in eo, ut Ecclesiae commodis consuleretur, et omnia debito ordine procederent, collocare, ad hunc utique scopum vota Apostoli tendebant, imo ipse Deus in hoc acquiescit. (I. Cor., XIV, 33, 40.)

Да не возмнитъ же кто, что сіе управленіе не угодно есть, и лучше бы единому лицу дѣла духовныя всего общества правити, якоже частныхъ странъ, или Епархій дѣла управляютъ кійждо особь Епископи. Предлагаются здѣ важныя вины, которыя показуютъ, что сіе правленіе Соборное всегдашнее, и аки всегдашній Сунодъ или Сунедріонъ, совершеннѣйшее есть и лучшее, нежели единоличное правительство, наипаче же въ Государствѣ Монаршескомъ, яковое есть наше Россійское.

1. Вопервыхъ бо извѣстнѣе взыскуется истина Соборнымъ сословіемъ, нежели единымъ лицемъ. Древне пословіе есть Греческое: *„Друіе помыслы мудрѣйшіе суть паче первыхъ“;* то кольми паче помыслы многіе, о единомъ дѣлѣ разсуждающіе, мудрѣйшіе будутъ паче единаго. Случается, что въ нѣкоей трудности усмотритъ тое человѣкъ простый, чего не усмотритъ книжный и остроумный; то какъ не нужно есть Соборное Правительство, въ которомъ предложенную нужду разбираютъ умы многіе, и что единъ не постигнетъ, то постигнетъ другій; а чего не увидитъ сей, то онъ увидитъ? И тако вещь сумнительная и извѣстнѣе и скорѣе объяснится, и каковаго требуетъ опредѣленія, не трудно покажется.

2. А яко извѣстіе въ познаніи, тако и сила въ опредѣленіи дѣла большая здѣ есть: понеже вящше ко увѣренію и повиновенію преклоняетъ приговоръ Соборный, нежели единоличный указъ.

Монарховъ власть есть самодержавная, которымъ повиноватися Самъ Богъ за совѣсть повелѣваетъ; обаче совѣтниковъ своихъ имѣютъ, не токмо ради лучшаго истины взысканія, но дабы и не клеветали непокоривые человѣцы, что се, или оно силою паче и по прихотямъ своимъ, нежели судомъ и истиною заповѣдуетъ Монархъ: то кольми паче въ Церковномъ правленіи, гдѣ правительство не монаршеское есть, и правителемъ заповѣдуется, „да не господствуютъ клиру“. Гдѣ аще единъ что уставляетъ, могутъ противницы единымъ лица его оклеветаніемъ силу уставленію его отъяти, чего не такъ возмогутъ, гдѣ отъ Соборнаго сословія опредѣленіе происходитъ.

3. Се же наипаче сильно есть, когда Коллегіумъ правительское подъ Державнымъ Монархомъ есть и отъ Монарха уставлено. Явѣ бо здѣ, что Коллегіумъ не есть нѣкая факція, тайнымъ на интересъ свой союзомъ сложившаяся, но на добро общее повелѣніемъ Само-

Ne quis vero huncce magistratum nullius esse usus sibi persuadeat, Ecclesiaeque, si summa rerum non secus atque penes singulos Episcopos stat, jus singulas sibi concreditas provincias sive dioeceses gubernandi, esset penes unum, magis expedire somniet. In Regno siquidem praesertim Monarchico, quale audit Rossiacum, Regimen hocce multis collegis injunctum, utpote continuam Synodum seu Synedrion, praestantius illo Regimine, quod unica sibi vindicat persona, et perfectius esse liquido constat ex rationibus, mox hic adferendis.

1. Ubi frequens congregatio in perscrutanda sudat veritate, certior haec magisque perspicua, quam si unius personae subjiciatur examini redditur. *„Posteriores enim cogitationes sapientiores solent esse,“* juxta vetustum Graecorum proverbium [1]). Nonne consultationes potiore jure multorum super eadem re deliberantium circumspectissimas fore asseveremus? Non insolens est, ut in rebus obscuris idiota subinde id perspiciat, in quo literati et sagaces caecutiant. Porro quum in Collegio circa propositam causam deliberandam multa desudant ingenia, evenit, ut quod unus non advertat, alter assequatur; etenim si quid huic sit obscurum, illi fit perspicuum: proinde causa, licet sit dubiis nonnunquam intricata, facilius expeditur certiorque evadit, et quid tandem super ea sit pronunciandum, facili colligitur negotio. Quis igitur spiritualis necessitatem Collegii in dubium ausit vocare?

2. Porro quemadmodum certior hic causae tractandae comparatur notitia, ita major in ea decidenda sese exserit auctoritas. Quoniam sicut ad fidem faciendam, ita ad exigendam obedientiam plus valebit decretum, quod a Synodo proficiscatur, quam unius certae personae mandatum.

Monarchae etiam, quamvis absoluta gaudeant potentia, quippe quibus secundum divinum praeceptum: *obedientia citra reclamationem debetur* [2]), a consiliariis tamen, non eo solum fine, ut in veritate investiganda felicius proficiant, sed ne homines quoque pervicaces hoc, aut illud per vim potius et ex affectu, quam jure et legitime a Monarchis praecipi calumnientur, minime abhorrent. Id autem magis quadrat in Ecclesiasticum Regimen, utpote absoluta et independente potentia destitutum [3]), adeo ut ipsi quoque Ecclesiae gubernacula tenenti dominatio in clerum denegatur [4]). Ibi si quid unus pro libitu decreverit, vires decreti eo ipso putantur enervari quod malevoli placitum illud ad unam personam suos referre natales criminentur. Alias ubi scilicet singulorum totius congregationis Collegarum suffragia ad causam decidendam concurrunt, ejusmodi calumniae praeripitur occasio.

3. Cum certum sit spirituale Collegium haud esse quandam factionem, quae clandestino consilio, privatis suis inserviendi commodis, inito coaluit, sed ex viris mandato et decreto Monarchae, nec non aliorum etiam suffragio designatis, et in commune bonum intentis constare: necesse est, ut

[1]) Vetus sane proverbium ex Euripide sumptum, Hipp. 440: *αἱ δεύτεραί πως φροντίδες σοφώτεραι*, cui id affine est: *δευτέρων ἀμεινόνων.*

[2]) Alludit Petrus ad illud Apostoli, Rom. XIII, 5: *subditi estote, non solum propter iram, sed et propter conscientiam;* at nullibi, quod sciamus, sacrae scripturae docent, reges jure potiri pro suo arbitratu de re aliqua statuendi. Ceterum russicus textus non habet *citra reclamationem*, sed tantum *recta conscientia* seu, ut cum Apostolo loquamur, *propter conscientiam.*

[3]) In russico textu: *quod penes unum non est.* Asserit Petrus Ecclesiam Christi ab uno non regi nec *monarchiam* esse.

[4]) Alludit, at immerito, ad illud: *Neque dominantes in cleris* (I. Pet. 5).

держца, и егожъ съ прочими разсмотрѣніемъ собранныя лица.

4. Еще же и се важное есть, что въ единоличномъ правленіи часто бываетъ дѣлъ продолженіе, и остановка за случающимися правителю необходимыми нуждами и за недугомъ и болѣзнію. А когда въ живыхъ не станетъ его, то и паче пресѣцаются дѣла. Инако въ правленіи Соборномъ: не присутствующу единому, аще бы и первѣйшему лицу, дѣйствуютъ другіе, и дѣло идетъ непресѣкомымъ теченіемъ.

5. Но се наипаче полезно, что въ Коллегіумъ таковомъ не обрѣтается мѣсто пристрастію, коварству, лихоимному суду. Како бо могутъ сложитися въ заступленіе винной, или во осужденіе невинной стороны, гдѣ аще и будетъ единъ отъ нихъ къ лицу судимому пристрастенъ или яростенъ, обаче другій и третій и прочіи отъ гнѣва и пристрастія того свободни? Како же и мзда одолѣти можетъ, гдѣ не по власти, но по правильнымъ и важнымъ причинамъ дѣло вершится, и единъ другаго (аще благословной мнѣнія своего вины не покажетъ) зазорится, да не познанъ будетъ во мздопріимствѣ своемъ? Се же наипаче, егда Коллегіумъ состоится въ таковыхъ лицахъ, которымъ отнюдь невозможно тайно всѣмъ слагатися, сіесть, аще будутъ лица разнаго чина и званія: Епископи, Архимандриты, Игумены и отъ властей бѣлаго Священства. Воистинну не видать здѣ, како таковые другъ другу и окрывати дерзнуть коварное нѣкое умышленіе, не токмо что согласитися на неправость.

6. И се томужъ подобно, что Коллегіумъ свободнѣйшій духъ въ себѣ имѣетъ къ правосудію: не тако бо, якоже единоличный правитель гнѣва сильныхъ боится; понеже и причины проискивать на многихъ, а еще разностатейныхъ особъ, не тако удобно есть, яко на единаго человѣка.

7. Велико и сіе, что отъ Соборнаго правленія не опасатися отечеству мятежей и смущенія, яковые происходятъ отъ единаго собственнаго правителя духовнаго. Ибо простой народъ не вѣдаетъ, како разнствуетъ власть духовная отъ Самодержавной; но, великою Высочайшаго Пастыря честію и славою удивляемый, помышляетъ, что таковый правитель есть то вторый Государь Самодержцу равносильный, или и больши его, и что духовный чинъ есть другое и лучшее Государство, и се самъ собою народъ тако умствовати обыклъ.

Что же егда еще и плевелныя властолюбивыхъ духовныхъ разговоры приложатся, и сухому хврастію огнь подложатъ? Тако простыя сердца мнѣніемъ симъ развращаются, что не такъ на Самодержца своего, яко на Верховнаго Пастыря, въ коемъ либо дѣлѣ смотрятъ. И когда услышится нѣкая между оными распря, вси духовному паче, нежели мірскому правителю, аще и слѣпо и пребезумно согласуютъ, и за него поборствовати и бунтоватися дерзаютъ, и льстятъ себе окаянныя, что они по Самомъ Бозѣ поборствуютъ, и

magnum Collegio, praesertim inde, quoniam a Monarcha dependet, suamque illi acceptam fert originem, momentum accedere credamus.

4. Si itidem frequentes negotiorum ad unius personae Regimen pertinentium procrastinationes et intermissiones, Hierarcha nempe aliis ineluctabilibus curis, vel morbo et infirmitate detento, maxime vero vivis erepto (in hoc enim casu omnia negotia jubentur penitus cessare), consideres: contra vero si Regimen plurium, quorum unoquamvis primario Collega absente, alii praesto sunt, et negotia non interrupto cursu promovent, intuearis: nonne magni momenti ratio isti Regimini stabiliendo conciliatur?

5. Si utilitatis ex hoc Collegio proventurae ratio sit habenda, in eo haec praesertim elucet, quod affectibus, dolo, et turpi quaestui locus denegetur. Quomodo enim ad defendendam partem iniquam vel ad insontem damnandam consona ferre possint suffragia? Esto, unus eorum studio, aut ira erga eum qui accusatur, afficiatur, alter tamen et tertius indignatione et amore, transversi minime aguntur. Qua itidem ratione donis possunt corrumpi, ubi non pro libitu, sed ex legitimis et justis rationibus derivata pronuntiatur sententia, et alter ab altero sibi timet, ne tanquam donis esse corruptus, nisi fide dignam pro sua stabilienda sententia attulerit rationem, deprehendatur? Praesertim autem si Collegium ex personis, ad clandestinas conspirationes penitus inhabilibus constet, si nimirum Collegae sint diversi ordinis et statûs, ut Episcopi, Archimandritae, Hegumeni, necnon e sacerdotum ordine praecipui [1]). Re quidem vera ne cogitari potest, quomodo ausint alius cum alio quasdam insidiosas machinationes communicare: tantum abest, ut impia molimina candido calculo probanda praesumant!

6. Non abludit a praecedentibus sequens ratio: Collegium scilicet ad justitiam exercendam liberioris esse animi, utpote quod metui, quem praepotentes solent minari, non perinde atque unus Ecclesiae Moderator, succumbit. Nec etiam aeque facilis multos eosque diversi ordinis homines, quam unum calumniandi occurit occasio.

7. Porro admisso hujus Collegii regimine, Patriam a dissidiis et turbis, quibus ciendis absolutus Ecclesiae Rector interdum suppeditat occasionem, securam reddi, nonne magni est momenti? Siquidem promiscuum vulgus discriminis inter Regium et Ecclesiasticum jus intercedentis est ignarum, contra vero magno supremi Pastoris honore et pompa rapitur in admirationem, et Hierarcham ita se habentem Regi aequiparari, imo vix non praeminere, ipsique adeo spirituali ordini alterum et quidem longe praestantius dominium competere arbitratur.

Hanc quidem opinionem vulgus nullo praeeunte suasore solet fovere: quid tandem futurum putas, si ministri Ecclesiae inter colloquendum zizania falsae persuasionis disseminaverint? Ignem sane aridae materiae admovebunt. Eo usque nimirum simplicia credulaque corda depravantur, ut minorem Monarchae, si quid exequendum praecipit, quam Pontificis habeant rationem. Simul autem atque simultatis quidquam inter eos intervenerit, magis huic, qui ad Ecclesiae clavum sedet, quam illi qui in regno saeculari rerum potitur, quamvis caeco impetu, et mente capti adstipulantur. Partes spiri-

[1]) Melius, si propria verborum sententia spectetur: *nec non e clero albo dignitates.* Apud Russos is clerus dicitur *albus,* qui apud nos *saecularis; niger* autem, qui latino more *regularis* appellatur.

руки своя не осквернаютъ, но освящаютъ, аще бы и на кровопролитіе устремились.

Такому же въ народѣ мнѣнію вельми ради и не простые, но коварные человѣцы; тіи бо, на Государя своего враждующе, егда увидятъ ссору Государя съ Пастыремъ, похищаютъ то за добрый случай злобѣ своей, и подъ видомъ Церковной ревности, не сумнятся подносить руки на *Христа Господня;* и къ томужъ беззаконію, яко къ дѣлу Божію, подвизаютъ простой народъ.

Чтожъ, когда еще и Самъ Пастырь таковымъ о себѣ надменъ мнѣніемъ, спать не похощетъ? Изрещи трудно, коликое отсюду бѣдствіе бываетъ.

И не вымыслы то далъ бы Богъ, чтобъ о семъ домышлятися только мощно было, но самою вещію не единожды во многихъ Государствахъ сіе показалося. Вникнуть только во Исторію Константинопольскую, нижае Іустиніановыхъ временъ, и много того покажется. Да и Папа не инымъ способомъ толико превозмогъ, не точію Государство Римское полма пресѣче, и себѣ великую часть похити, но иныя Государства едва не до крайняго разоренія ни единожды потрясе.

Да не воспомянутся подобные и у насъ бывшіе замахи!

Таковому злу въ Соборномъ духовномъ Правителствѣ нѣсть мѣста. Ибо нѣсть здѣ и на самомъ Президентѣ великія, и народъ удивляющія славы, нѣсть лишнія свѣтлости и позора, нѣсть высокаго о немъ мнѣнія, не могутъ ласкатели безмѣрными похвалами возноситі его. Понеже чтолибо таковымъ Правительствомъ доброе дѣлается, не возможно единому Президенту восписоватися. Самое имя Президентъ не гордое есть, не иное бо что значитъ, только Предсѣдателя; не можетъ убо ниже самъ о себѣ, ниже кто иный о немъ высоко помышляти. А когда еще видитъ народъ, что Соборное сіе Правительство Монаршимъ указомъ и Сенатскимъ приговоромъ уставлено есть; то и паче пребудетъ въ кротости своей, и весьма отложитъ надежду имѣти помощь къ бунтамъ своимъ отъ чина духовнаго.

8. Еще и сіе угодіе Церкви и Государству отъ таковаго Соборнаго Правительства будетъ, что въ немъ не токмо единъ нѣкто отъ сосѣдателей, но и самъ Президентъ или Предсѣдатель подлежати имать суду своея братіи, то есть томужде Коллегіумъ, аще бы въ чемъ знатно погрѣшилъ, не такъ какъ дѣется, гдѣ единъ самовластный пастырь владѣетъ: ибо онъ не похощетъ отъ подручныхъ себѣ Епископовъ судитися. Аще же бы къ тому и принужденъ былъ, то обаче

tuales propugnare, Regi rebellare audent sibimet ipsis male sani falso persuadentes, partium Dei se fore defensores, manusque suas, si furibundi sanguine resperserint, sanctificatum iri; tantum abest, ut contaminari horreant.

Statim vero ac ejusmodi opinio plebem proletariam inficit, qui etiam supra vulgus sapiunt, sed versipelles, eam promptissime animo amplectuntur. Hi enim erga principem suum male affecti, manus suas ad perimendum *Christum Domini*[1]) extendere nulli sibi religioni ducunt ipsumque, quod esset inter Regem et Hierarcham dissidium pro commoda suae malitiae perpetrandae arripiunt occasione, fervorem incitatumque studium defendendae Ecclesiae praetendentes, ad eandem impietatem vulgus promiscuum, tanquam ad obsequium Deo praestandum incitant.

Quid quod si ipse Hierarcha eadem elatus opinione, hujusmodi occasione captandae invigilaverit[2])? Quanta et quam larga periculorum seges inde sit expectanda, dictu difficile.

Nec in commentis fabulisque hoc habendum est! (Utinam imaginationum simulacris duntaxat deluderemur, Deo eventum avertente), sed rem ipsam iniqua fata multorum regnorum temporum probarunt, multi id genus eventus, Byzantinam saltem historiam temporum quae Justinianum sunt subsecuta, perlustranti occurrunt. Putasne alia ratione Romani Pontificis potentiam in immensum crevisse? Qui non solum ex Romano Imperio in duas partes fisso multas provincias raptas sibi asseruerat, sed alia itidem regna tumultibus implens, plus simplici vice funditus fere eversum iverat[3]).

Nostratium vero proterva molimina, quae simile quid portendebant, silentio supprimenda statui.

Porro synodale Ecclesiae Regimen ab eiusmodi malo est securum. Quoniam ne ipse quidem Praeses huius loci justo majores, quibus vulgus rapiatur in admirationem, sibi arrogat praerogativas, nec superfluum prae se fert splendorem ac pompam, qua possit sese jactare. Nemo majorem, quam par est, de eo concipit opinionem, nec adulatores laudibus modum excedentibus possunt eum extollere. Quidquid enim laude dignum ab hocce praestatur Regimine, Praeses sibi soli non potest vindicare. Ipsa etiam Praesidis denominatio nil in se habet fastus ac insolentiae, nec aliud significat, quam eum, qui praesideat aliis; unde nec ipse de se, nec alius quispiam de illo possunt alta sapere. Cum denique populus hocce Regimen mandato Monarchae, Senatu adstipulante, esse institutum intellexerit, magis pacifice se geret, omni nempe spe auxilii a spirituali ordine ad tumultus ciendos proventuri destitutus.

8. Hoc spiritualis Collegii Regimen Ecclesiae et Patriae prodesse dicitur ob eam etiam rationem, quod in eo non solum Collegarum aliquis, sed ipse quoque Praeses sicubi gravem commiserit errorem, suorum fratrum, id est, ejusdem Collegii judicio subjicitur. Secus se res habet ubi summa auctoritate potestateque instructus Pastor absoluto regendae Ecclesiae jure potitur. Hic enim judicio Episcoporum, qui sibi sunt subordinati, se teneri minime patietur. Quamvis autem invito dies dicatur, plebs tamen, quae legis ignara temerariis

[1]) Imperatorem intellige, non summum ecclesiae pastorem nec quemvis alium in aliquo sacrae hierarchiae gradu collocatum.

[2]) Circuitione utitur interpres; russice tantum habetur: *dormire*, i. e. *quiescere noluerit.*

[3]) Quae hic ad fucum simplicioribus faciendum affirmantur a regio auctore, factis probanda erant.

въ народѣ простомъ правосудія невѣдущемъ, и слѣпо разсуждающемъ, таковый судъ былъ бы подозрительный и поношенію подверженный. Отъ чего дѣется, что на злаго таковаго единовластителя нужда есть созывати Соборъ Селенскій, что и съ великою всего отечества трудностію, и съ не малымъ иждивеніемъ бываетъ и въ нынѣшнія времена (когда восточные Патріархи подъ игомъ Турскимъ живутъ, и Турки нашего Государства вящше, нежели прежде опасаются) отнюдь мнится быти не возможно.

9. Наконецъ въ таковомъ Правительствѣ Соборномъ будетъ аки нѣкая школа правленія духовнаго. Ибо отъ сообщенія многихъ и различныхъ разсужденій, и совѣтовъ и доводовъ правильныхъ, яковыхъ частыя дѣла требуютъ, всякъ отъ сосѣдателей удобно можетъ научитися духовной политики, и новседневнымъ искусствомъ навыкнути, какъ бы лучше домъ Божій управлять возмоглъ; и потому самыя угоднѣйшія отъ числа коллеговъ, или сосѣдателей особы явятся на степень Архіерейства восходить достойныя. И тако въ Россіи, помощію Божіею, скоро и отъ духовнаго чина грубость отпадетъ и надѣятися всего лучшаго.

agitur affectibus, ejusmodi judicium suspicione plenum esse, et obtrectationi obnoxium judicabit. His ita comparatis oecumenici concilii adversus talem iniquum summae auctoritatis Hierarcham cogendi ingruit necessitas. Quod tamen magna toti patriae incommoda secum trahit, nec exiguum sumptum requirit; imo moderno tempore, dum orientales Patriarchae Turcarum jugo premuntur, et nostrum imperium magis quam antea est formidabile, prorsus impossibile esse creditur.

9. Ultimo tandem istud Regens Collegium pro futurorum Ecclesiae Moderatorum seminario reputabitur: unusquisque enim Collegarum, ex multarum variarumque deliberationum, consultationum, et solidorum argumentorum, quibus tractationes frequenter occurrentes indigent, collatione, quomodo in tractandis spiritualibus negotiis versetur, facilius addiscere, et quotidianâ experientiâ facultatem dexteritatemque divinae domus melius gubernandae comparare poterit. Unde licebit divinare fore, ut Collegarum, nempe virorum ibidem loci subsellia occupantium dignissimi appareant, qui honorem dignitatemque Praesulis consequantur. Itaque Deo opitulante sublata ministrorum Ecclesiae ruditate, non est dubium, quin in Rossia omnia se melius sint habitura.

ЧАСТЬ ВТОРАЯ.

Дѣла управленію сему подлежащая.

Разсуждая же дѣла, которыя въ духовномъ Коллегіумъ имѣютъ управлятися, оныхъ всѣхъ два рода являются: первый родъ дѣлъ обще всея Церкве, какъ духовному, такъ и мірскому чину, и всѣмъ великимъ и малымъ чиновнымъ степенямъ, такожъ и рядовымъ особамъ нужныхъ, гдѣ наблюдать подобаетъ, аще все правильно по закону Христіанскому дѣется. И аще что оному противно обрѣтается, и нѣсть ли коея скудости въ наставленіи Христіанину всякому подобающемъ, о чемъ мало ниже слово будетъ.

Вторый родъ дѣлъ собственнымъ чиномъ потребныхъ.

Чины же оные пяточисленные суть:

I. Епископи.
II. Пресвутеры, діаконы и прочій клиръ Церковный.
III. Монахи.
IV. Домы училищные, и въ нихъ учители и ученики, такожъ и церковные проповѣдники.
V. Особы мірскія, поелику участны суть наставленія духовнаго, яковое случается о правильныхъ и неправильныхъ бракахъ и прочихъ дѣлахъ, до свѣтскихъ людей касающихся.

О сихъ всѣхъ порядкомъ, что есть важное, здѣ предлагается.

Дѣла общая.

Здѣ двое смотрѣть подобаетъ по вышеписанному предложенію.

Первое, аще все правильно и по закону Христіанскому дѣется, и не дѣется ли, что и гдѣ закону оному противное.

Второе же, аще довольное Христіаномъ наставленіе употребляется.

I.

Къ первому насмотренію послѣдующіе пункты суть потребны:

PARS SECUNDA.

De muniis, quibus istud regimen obstringitur.

Quae in censum veniunt, et spirituali Collegio tractanda injunguntur munia, duplicis sunt generis. Ad prius revocantur, quae toti Ecclesiae sunt communia, tam spirituali, quam saeculari statui, non minus supremi quam infimi ordinis classibus, nec non privatae conditionis hominibus. Horum intuitu spiritualis Collegii interest circumspicere, utrum omnia ad legis Christianae regulam sese conforment? Nonne a legis norma quidpiam aberret? Nonne denique doctrina, qua singuli Christiani sunt imbuendi, de quo inferius est dicendum, in aliquo deficiat?

Ad alterum genus munia certis ordinibus peculiaria referuntur.

Hi ordines quintuplice numero comprehenduntur:

I. Episcopi.
II. Presbyteri, Diaconi et reliquus Ecclesiae clerus.
III. Monachi.
IV. Seminaria, quibus adjunguntur Paedagogi, Discipuli et Concionatores.
V. Personae saeculares, quatenus Ecclesiasticae disciplinae adjudicantur. Quod fit in casu legitimorum, vel cum canonibus pugnantium matrimoniorum, caeterorumque negotiorum ad saeculares spectantium.

De singulis eorum, quo ad praecipua puncta consideratis, ordine hic disseremus.

Munia Communia.

Duo hic, ut superius proposuimus, sunt observanda.

1. Utrum omnia decenter, et convenienter legi Christianae fiant? Nonne etiam quidpiam huic legi adversetur? et quid nominatim?

2. Utrum doctrina ad Christianos instruendos sit sufficiens?

I.

Ut ea, quae ad primam classem pertinent, melius expediantur, sequentia digna sunt notatu.

I. Розыскать вновь сложенные и слагаемые Акаѳисты, и иныя службы и молебны, которые наипаче въ наши времена въ малой Россіи сложены суть не малое число, суть ли оная сложенія Писанію Священному согласная? и не имѣютъ ли нѣчто въ себѣ слову Божію противное, или хотя нѣчто непристойное и празднословное?

II. Такожъ опредѣлить, что оныя многочисленныя моленія, хотя бы и прямыя были, однако не суть всякому должныя, и по воли всякаго наединѣ, а не въ соборѣ церковномъ употреблять оныхъ мощно, дабы по времени не вошли въ законъ, и совѣсти бы человѣческой не отягощали.

III. Смотрѣть Исторій Святыхъ, не суть ли нѣкія отъ нихъ ложно вымышленныя, сказующія чего не было, или и Хрістіанскому православному ученію противныя, или бездѣльныя и смѣху достойныя повѣсти.

И таковыя повѣсти обличить и запрещенію предать со объявленіемъ лжи во оныхъ обрѣтаемой. Ибо сутъ таковыя явственно ложныя и здравому ученію противныя. На примѣръ, въ житіи Евфросина Псковскаго споръ о двойственномъ Аллилуія пѣніи явно ложный есть, и отъ нѣкоего бездѣльника вымышленный, въ которомъ, кромѣ самаго тщетнаго догмата о двоеніи Аллилуія, обрѣтаются Савелліева, Несторіева и иныя ереси. И хотя авторъ тотъ невѣжествомъ погрѣшилъ; обаче духовному Правительству не подобаетъ вымысловъ таковыхъ терпѣть, и вмѣсто здравой духовной пищи отраву людемъ представлять. Наипаче, когда простой народъ не можетъ между деснымъ и шуимъ разсуждать, но что либо видитъ въ книгѣ написанное, того крѣпко и упрямо держится.

IV. Собственно же и прилѣжно розыскивать подобаетъ оные вымыслы, которые человѣка въ недобрую практику или дѣло ведутъ, и образъ ко спасенію лестный предлагаютъ. На примѣръ, не дѣлать въ пятокъ и празднованіемъ проводить, и сказуютъ, что пятница гнѣвается на непразднующихъ, и съ великимъ на оныхъ же угроженіемъ наступаетъ. Такожъ поститися нѣкіихъ именныхъ дванадесять

I. Inquirendum est in hymnos, qui ἀκάθιστοι[1]) vocantur, utpote non sedendo decantandi, qui de novo vel sunt compositi, vel etiamnum componuntur, nec non in alios ecclesiasticorum hymnorum comprecationumque libellos, qui nostra praesertim memoria in Parva Rossia magno numero sunt consarcinati, utrum haec opuscula cum Sacra Scriptura concordent? Nonne quidpiam, quod verbo Dei adversa fronte repugnet, vel saltem ineptum sit et futile, contineant?

II. Decreto itidem sanciendum est, ad multifarias illas precum formulas, etiam si a sana doctrina non abeant, non quemlibet astringi, sed pro libitu cujusque, et quidem intra privatos parietes, non in publico totius Ecclesiae conventu eas posse usurpari, ne successu temporis vim legis obtineant; hominumque conscientiis sint oneri quavis Aetna graviori.

III. Recognoscendae sunt sanctorum etiam Historiae, ne forte aliquae earum falso excogitatae ea, quae ne fando unquam audivit quisquam, vel quae orthodoxae Christianorum doctrinae repugnant, vel saltem futiles et ridiculas narratiunculas in medium proferant. Hae igitur narratiunculae redarguendae sunt, et detecto, quod in iis latet, mendacio, prohibendae. Sunt enim aperte falsae et a sana doctrina alienae. Exempli gratia, dissertatio de duplice Alleluja in vita Euphrosini Plescoviensis prorsus est falsa, a quodam nebulone conficta, quae praeter vanum de duplice Alleluja dogma, Sabellianam, Nestorianam, aliasque haereses comprehendit[2]). Quanquam vero auctor ille per ignorantiam erravit, spiritualis tamen Regiminis interest talia commenta minime tolerare, ne scilicet populo venenum pro salubri spirituali alimento propinetur. Potissimum vero ideo, quoniam plebs, utpote, quantum distent aera lupinis, ignara, omnibus scripto traditis firmum assensum praebet, nec non etiam mordicus ea defendit.

IV. Ex professo autem et data opera in ea commenta, ex quibus homines pravam consuetudinem, et quidem sub falso possidendae salutis praetextu contrahunt, est inquirendum. Exempli causa: Quidam die Veneris, qui dies a male sanis Martyri Parascevae falso tribuitur, ab omni opere feriati tempus otiosi terunt, iras et minas tremendas sibi a Parasceva, nisi diem ipsius festum egerint, imminere causantes[3]). Quidam, certos quosdam

[1]) Ἀκάθιστος hymnus in honorem Deiparae, noctu stando, non considendo, decantabatur ob urbem Constantinopolitanam a Barbaris servatam; etiam nunc sabbato post quartam quadragesimae dominicam canitur, habetque apud Orientales grati animi plurimam significationem. Qua de causa factum est, ut non solum Beatissimae Virgini, sed ceteris etiam sanctis alia cantica, acathisti formam imitantia, canerentur. Innumeri hujusmodi hymni penes Russos conduntur.

[2]) Euphrosyni, Pscoviensis monachi (1386—1481), vitam enarravit Basilius quidam, Euphrosyni coaevus; hujus vitae compendium e slavicis documentis eruit Martinov in suo eruditissimo opere: *Annus ecclesiasticus graecoslavicus*, Bruxellis, 1863, p. 129. Ceterum, quae hic de duplici alleluia dicuntur, ad Starovercorum seu Razkolnicorum sententiam spectant, qui occasione correctionis librorum liturgicorum circa annum 1666 a publica Russorum ecclesia discesserunt; a Starovercis bis, a reliquis fidelibus ter iteratur vox *alleluia* post versiculum *Gloria Patri*.

[3]) Quoniam Judaeis olim feria VI. hebdomadis παρασκευή, h. e. *praeparatio*, erat, quod nempe eo die pararentur necessaria, ne praeceptum cessandi ab opere die sabbati violaretur, vocabulum παρασκευή jam pro qualibet feria VI. cujusvis hebdomadis sumitur. Quae a Graecis παρασκευή, a Slavis пятокъ dicitur, e voce пять, *quinque*, h. e., quinta post dominicam hebdomadis dies. Jam vero eodem nomine appellatur apud utramque gentem sancta quaedam

пятницъ, а то для многихъ тѣлесныхъ и духовныхъ пріобрѣтеній; такожъ собственно, аки важнѣйшія паче иныхъ временъ, службы почитать, Обѣдню Благовѣщенскую, Утреню Воскресенскую и Вечерню Пятьдесятницы.

Сія, напримѣръ, воспоминаются, ибо оныя немногихъ и простыхъ повреждаютъ. Хотя и о немногихъ и о единомъ братѣ должно есть имѣть попеченіе, да не соблазнится той, егоже ради Христосъ умре; обаче суть симъ же подобная ученія, которая и честнѣйшимъ лицамъ за ихъ простоту вѣроятна быти мнятся, и по тому вреднѣйшая суть. И таковое Кіевопечерскаго монастыря преданіе, что погребенный тамо человѣкъ, хотя бы и безъ покаянія умерлъ, спасенъ будетъ. И какъ далече сія и сему подобныя повѣсти отводятъ отъ пути спасительнаго, всякъ, хотя немного ученію православному навыкшій, но доброй совѣсти человѣкъ, исповѣсть не безъ воздыханія.

V. Могутъ обрѣстися нѣкія и церемоніи непотребныя, или и вредныя. Слышится, что въ малой Россіи, въ полку стародубскомъ въ день уреченный праздничный водятъ жонку простовласую подъ именемъ Пятницы, а водятъ въ ходѣ церковномъ (есть ли то поистиннѣ сказуютъ), и при церкви честь оной отдаетъ народъ съ дары и со упованіемъ нѣкія пользы. Такожъ на иномъ мѣстѣ попы съ народомъ молебствуютъ предъ дубомъ, и вѣтьви онаго дуба попъ народу раздаетъ на благословеніе. Розыскать, такъ ли дѣется и вѣдаютъ ли о семъ мѣстъ оныхъ Епископи. Аще бо сія и симъ подобныя обрѣтаются, ведутъ людей въ явное и стыдное идолослуженіе.

VI. О мощахъ святыхъ, гдѣ какія явятся быть сумнительныя, розыскивать: много бо и о семъ наплутано. На примѣръ, предлагаются чуждыя нѣкія: Святаго первомученика Стефана тѣло лежитъ и въ Венеціи на предградіи, въ монастырѣ Бенедиктинскомъ, въ церкви святаго Георгія, и въ Римѣ въ загородной церкви святаго Лаврентія; такожъ много гвоздей креста Господня, и много млека Пресвятыя Богородицы по Италіи, и иныхъ симъ подобныхъ безъ числа. Смотрѣть же, нѣсть ли и у насъ таковаго бездѣлія.

dies, et quidem dies Veneris ex eorum mente Parascevae tributos jejuni celebrant, corporis et animae commodis scilicet hac ratione consulturi. Quidam denique nonnulla, quae in divino cultu praestando usurpantur, officia aliis ejusdem generis praeferunt officiis, ut liturgiam die Evangelismi, preces matutinas in Resurrectionis Christi solennitate, et vespertinas preces in Pentecostes festivitate celebrari solitas.

Haec porro dicis causâ, quia paucis iisque rudioribus sunt offendiculo, adferuntur; quanquam non multorum duntaxat, verum unius quoque fratris, pro quo Christus est mortuus, ratio est habenda, ne offendiculum patiatur. Nihilhominus tamen sunt ejusdem farinae alia nonnulla, ad quae tanquam credenda homines, alias minime contemnendi, sed corde simplices credulique persuadentur. Inde majoris scandali emergit occasio. Hujusmodi est Peczariensis Kijoviae monasterii traditio, hominem licetsi nullam is delictorum suorum egerit poenitentiam, sed quia in eo sepulturae honores meritus est, salvatum iri. Quam autem longe a Christo hae et his similes narratiunculae abstrahant, quilibet vel mediocriter in Christiana schola versatus, rectae tamen conscientiae homo, suspiriis ex imo pectore ductis, fatebitur.

V. Dari etiam detestandas, et quae offendiculum ponant, caeremonias, non est improbabile. Rumore siquidem accepimus in Starodubensi Parvae Rossiae districtu, certo festivo die faeminam passis crinibus, sub nomine Parasceves, cum pompa in templo [et quidem tempore transportationis specierum Eucharistiae procedere [1])] (si credere fas est) et ex templo exeuntem veneratione muneribusque a plebe, spirituales profectus inde sibi expectante, honestari. Dicuntur etiam alibi sacerdotes circumfusi multitudine apud quercum orare, deinde frondes ex quercu decerptas populo dispertiri et omnia fausta precari. Explorandum est, utrum haec ita se habeant, illorumque locorum Episcopi noverint ne? Alioquin ad haec et horum similia conniventes surdaque aure praetereuntes, populum in apertum et pudendum deastrorum cultum prolabi praecipitemque ruere patiuntur.

VI. Nec minus in sanctorum reliquias, sicubi dubiae appareant, est inquirendum. Res enim ista tricarum est plenissima; nimirum incertae pro certis substituuntur [2]). Corpus sancti Protomartyris Stephani tam intra Venetiarum suburbium in Benedictinorum monasterio in sancti Georgii templo, quam Romae extra urbem in aede Laurentio dicata repositum viditur. Plures identidem crucis dominicae clavi. Multum lactis beatissimae Deiparae in Italia obtruditur. Sunt denique alia ejusdem furfuris, quae numerum excedant. Perscrutandum igitur, nonne id genus ineptiae apud nos etiam inveniantur?

virgo et martyr, eo tamen discrimine, quod Slavi forma feminina *Piatnitza* utuntur. Inde satis apparet, cur Moschica plebs feriam pro sancta inscite sumpserit ac ritibus coluerit superstitione plenis. Ceteroquin plures in calendariis referuntur Parascevae: Polocensis, ad 28 Octobris; Iconiensis, ad eamdem diem; Ternobiensis, ad 14 ejusdem mensis; quarta, quae sub Antonino passa est, ad 25 aut 26 Julii; quinta denique, martyr Romana, ad 20 Martii.

[1]) Quae uncinis rectis includuntur, ab interprete latino addita sunt.

[2]) Perbelle omnino. Ipsi enim Tridentini Patres *sess. 25 de invocat. venerat. et reliqu. Sanctorum*, decreverunt, ne in ulla ecclesia ulla exponatur insolita imago aut nova reliquia, ab episcopo non approbata. At ex exemplis infra allatis liquet, Petrum aut Procopovicium pro sua erga Romanos invidia latinis ritibus obtrectare voluisse, qui alia fingendo, alia vera falsis, falsa veris miscendo, cuncta in Latinorum contumeliam accipit. Satius sane fuit, sexcentas orthodoxorum superstitiones culpare.

VII. О иконахъ святыхъ смотрѣть того, что во обѣщаніи поставляемыхъ Епископовъ написано.

VIII. Еще сіе наблюдать, чтобъ какъ дѣялось, впредь бы того не было: понеже сказуютъ, что нѣцыи Архіереи, для вспоможенія церквей убогихъ, или новыхъ построенія, повелѣвали проискивать явленія иконы въ пустынѣ, или при источницѣ, и икону оную за самое обрѣтеніе свидѣтельствовали быти чудотворную.

IX. Худый и вредный и весьма богопротивный обычай вшелъ, службы церковныя и молебны двоегласно и многогласно пѣть, такъ что Утреня или Вечерня, на части разобрана, вдругъ отъ многихъ поется, и два или три молебны вдругъ же отъ многихъ пѣвчихъ и четцовъ совершаются. Сіе сдѣлалось отъ лѣности клира, и вошло во обычай, и конечно должно есть перевесть таковое Богомоленіе.

X. Вельми срамное и сіе обрѣталося (какъ сказуютъ) молитвы людемъ, далече отстоящимъ, чрезъ посланниковъ ихъ въ шапку давать. Для памяти сіе пишется, чтобъ иногда отвѣдать, еще ли сіе дѣется.

Но здѣ не нужда исчислять вся неправости; словомъ рещи, что либо именемъ суевѣрія нарещися можетъ, сіесть лишнее, ко спасенію не потребное, на интересъ только свой отъ лицемѣровъ вымышленное, а простой народъ прельщающее, и аки снѣжные замѣты, правымъ истины путемъ идти возбраняющее. Все тое къ сему досмотру прилагается, яко зло общее: понеже во всякихъ чинахъ обрѣтатися можетъ. А здѣ нѣкая токмо предлагаются для примѣра, чтобъ отъ сихъ мощно было наблюдать и прочая.

И се первый видъ есть дѣлъ общихъ.

II.

Вторый же общихъ дѣлъ видъ есть, якоже предречеся, осмотрѣть, есть ли у насъ довольное ко исправленію Хрістіанскому ученіе?

Ибо хотя извѣстно есть, что самое Священное Писаніе содержитъ въ себѣ совершенные

VII. Quantum ad sanctas attinet imagines, id ipsum, quod Episcopis ordinandis in formula juramenti praescribitur, est observandum [1]).

VIII. Cum nonnulli Episcoporum, ut sublevandis inopibus, vel novis erigendis sacris aedibus providerent, consilium quaerendae in solitudine, vel ad fontem imaginis, dare essent perhibiti, et eo ipso, quod fortuito esset reperta, miraculis claram esse suo testimonio asseverassent, ne idem ipsum in posterum fieri permittatur, sedulo cavendum.

IX. Ipsi quidem clerici munia sua perfunctorie obeuntes, psalmodiis ecclesiasticis et precationibus votivis duplice, vel multiplice simul lectione, vel cantatione decantandis ita, ut antelucanae aut vespertinae preces discerptae a multis una peragantur, et duae simul tresve votivae precationes a multis cantatoribus et lectoribus absolvantur, dederunt occasionem, et consuetudinem invexerunt. Quia tamen haecce more recepta insolentia, utpote per socordiam introducta, est vitiosa, noxia et Dei institutioni prorsus opposita, ideo talis divina officia absolvendi consuetudo penitus est antiquanda.

X. Refricandae memoriae causa, ne hoc quidem est praetereundum, ut quam alicubi consuetudinem detestandam viguisse rumore accepimus, experimento aliquando doceamur, necdum eam abolevisse. Ferunt scilicet more fuisse receptum, ut preces ad puerperam lustrandam eamque absentem, per certum hominem, quasi pileo marsupiove excerptae, transmitterentur [2]).

Sed non est, cur omnibus et singulis erroribus recensendis immoremur. Paucis dicendum est, quicquid superstitionis nomine comprehendatur, quicquid nimirum supervacaneum sit, ad salutem inutile, a simulatoribus lucri causa excogitatum, quicquid homines decipiat, et instar niveorum tumulorum obstet, quominus rectam viam incedant, id omne sub hanc cadit censuram, utpote commune malum, siquidem cujusvis conditionis homines potest inficere. Hic vero loci quaedam tantum pro exemplo adferuntur, ut caeteris cognoscendis facem praeferant.

Haec itaque sunt munia prioris generis.

II.

Ad posterius pertinet, investigare, prout dictum est, utrum literarum studia apud nos ita vigent, ut Christi gregi erudiendo satis sint.

Quanquam enim certum est, sacris literis adaequatas leges, omnibusque numeris absolutas et

[1]) In fidei libello, qui ab electo in episcopatum legitur, semel apud Graecos, bis apud Russos de sacris imaginibus instituitur sermo. Et quidem prima vice novus episcopus dicit: *Cultor sum habitu, sed non latria, sacrarum et venerandarum imaginum ipsius Christi et purissimae Deiparae, et omnium sanctorum, et ad prototypa cultum earum transfero; aliter autem sentientes ut prave opinantes repudio.* Altera vice, et quidem apud solos Russos: *Ea, quae ad sacras imagines spectant, fideles docere et erudire conabor, ut illas venerentur secundum sanctae, orthodoxae et catholicae ecclesiae sententiam, quae decreto sacri generalisque concilii, Nicaeae secundo habiti, definita est.*

[2]) Juxta russicum textum: *ut nuntiorum opera ad quosdam absentes precationes pileo inclusae transmitterentur.* Vox, qua pileus significatur, in russico est *chapka*, pileus nempe e pellibus confectus, quo plerique Slavorum utuntur. Ad ritum autem a Petro memoratum quod attinet, narrat J. Glen (King), pastoris provincia Petropoli fungens, haud raro sacerdotes se vidisse, qui preces super pileo aperto pronuntiarent; quibus finitis, pileum sedulo occlusum, ne preces elaberentur, in ejus, qui illas efflagitasset, domum asportari, ibique quatuor domus angulis recludi, quo melius in omnes partes effunderentur. Legito: *The rites and ceremonies of the Greek Church in Russia*, Londini, 1772, p. 431—432.

законы и завѣты ко спасенію нашему нужные, по гласу Апостола, 2 Тимоѳея 3: „всяко писаніе Богодохновенно, и полезно есть ко ученію, ко обличенію, ко исправленію, къ наказанію еже въ правдѣ, да совершенъ будетъ Божій человѣкъ, на всякое дѣло благое уготованъ:“ обаче понеже немногіе умѣютъ честь книги, и отъ книжныхъ немногіе могутъ вся собрать отъ Писанія, яже суть нужнѣйшая ко спасенію; того ради требуютъ руководства совершеннѣйшихъ мужей. Того бо ради пастырскій чинъ отъ Бога уставленъ, дабы отъ Священнаго Писанія научалъ ввѣренное себѣ стадо. А понеже мало есть, противно толикаго Россійскія Церкве многонародія, таковыхъ пресвитерей, которые бы наизусть могли проповѣдать догматы и законы Священнаго Писанія: то всеконечная нужда есть, имѣти нѣкія краткія и простымъ человѣкомъ уразумительныя и ясныя книжицы, въ которыхъ заключится все, что къ народному наставленію довольно есть; и тыя книжицы прочитовать по частемъ въ недѣльные и праздничные дни, въ церквѣ предъ народомъ.

А хотя и есть таковыхъ книгъ довольное число, сіесть, Омологія, или „Исповѣданіе православное“, такожъ и нѣкіихъ великихъ учителей Святыхъ толковательныя Бесѣды и Слова нравоучительныя: обаче се есть неудобное всему, наипаче простому народу ученіе. Ибо книга Исповѣданія православнаго не малая есть, и для того въ памяти простыхъ человѣкъ неудобь вмѣщаема, и писано непросторѣчно, и для того простымъ не вельми внятна. Такожъ и книги великихъ учителей, Златоустаго Ѳеофилакта и прочихъ писаны суть Еллинскимъ языкомъ, и въ томъ токмо языкѣ внятны суть; а переводъ ихъ Славянскій сталъ теменъ, и съ трудностію разумѣется отъ человѣкъ и обученныхъ, а простымъ невѣжамъ отнюдь непостизаемый есть. И сверхъ того толковательныя бесѣды учительскія много имѣютъ высокихъ Богословскихъ таинъ; такожъ и немало сказуютъ, что тогда сказовать подобало по приклонности разныхъ народовъ, и по обстоятельству оныхъ временъ, чего нынѣ невѣжливый человѣкъ къ пользѣ своей употребить не умѣетъ. А простому народу внушать часто подобаетъ то, что самое есть всѣмъ обще, и всякому собственно, по своему званію должное. Еще же и не возможно книгъ оныхъ имѣть во всѣхъ и сельскихъ церквахъ, развѣ въ городовыхъ и то богатыхъ. Того ради подобаетъ инымъ способомъ врачевать немощь человѣческую.

И таковое приходитъ разсужденіе, аще бы вѣдали вси самыя главнѣйшія вѣры нашея догматы, и кое есть устроенное отъ Бога спасенія нашего смотреніе: и аще бы вѣдали заповѣди Божія, еже уклонитися отъ зла, и

necessarias ad nostram salutem promissiones comprehendi, juxta Apostolum: „Omnis scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus“ (II Tim., III, 16, 17.); sed quia non omnes in libris legendis feliciter versantur literatorumque pauci apti sunt ad ea, quae apprime ad salutem possidendam faciunt, ex verbo Dei deligenda, atque hoc nomine perfectiorum manuductione indigent. Eo etenim fine ordo Pastorum a Deo est institutus, ut ex Sacra Scriptura concreditum sibi gregem docerent[1]). Porro collata Ecclesiae Rossiacae multitudine, cum ejusmodi sacrorum ministrorum, qui dogmata et Sacrae Scripturae legem memoriter enarrent, paucitate, ineluctabilis instat necessitas, sicut habendi compendiosos aliquos, rudioribus tamen intellectu faciles et perspicuos libellos, omnia ad instituendum populum necessaria complexuros, ita quoque eosdem dominicis et festivis diebus in ecclesia populo per partes recitandi.

Dantur quidem frequentes ejusmodi libri, ut „Homologia“ sive „Orthodoxa confessio“[2]) nec non quorundam magnorum Doctorum sanctorum homiliae hermeneuticae et orationes, non tamen haecce doctrina universo, praesertim rudi populo instruendo, est accommodata. Siquidem liber „Homologiae“, utpote non exiguae molis, difficilior est, quam ut rudiorum hominum memoriae insinuetur. Quatenus autem grandi stilo est conscriptus[3]), sublimior est, quam ut a plebe intelligatur. Libri itidem excellentium Doctorum Chrysostomi, Theophylacti, et aliorum in hellenica lingua sunt conscripti; in hac igitur tantum lingua facile percipiuntur, in Rossicam linguam translati hominibus etiam literatis legentibus multum facessunt negotii; tantum abest, ut imperitae multitudinis captui accommodentur. Accedit ad hoc, hermeneuticas illas Doctorum homilias multis theologicis sublimibus mysteriis esse refertas, non pauca ejusmodi quoque continere, quae variarum gentium indoli, nec non diversis temporum circumstantiis competerent, ex quibus homo literarum expers nihil commodi potest reportare. Cum e contrario rudibus hominibus etiam atque etiam ea praesertim, quae ad omnes generatim ac universe, et ad unumquemque singulatim, spectato ipsius officio, pertinent, sint inculcanda. Laudati autem libri sunt adeo rari, ut oppidanis, iisque divitibus, exceptis, templa rustica non possideant. Consentaneum igitur est, ut hominum infirmitati curandae alio modo provideatur.

Dum isthaec scribimus, commode se se nobis offert hoc consilium: si fundamentalibus fidei nostrae articulis omnes essent instructi, si cognoscerent Dei oeconomiam quae ad nos salvandos requirebatur, si denique Dei praecepta, quae a

[1]) Quae hic dicuntur de fidelibus per solam scripturam, seposita Ecclesiae auctoritate, erudiendis, quantum pseudoreformatorum opinionem sapiant cuique perspicuum est.

[2]) Ea est celeberrima *Orthodoxa confessio fidei catholicae et apostolicae ecclesiae orientalis*, a Petro Mogila, metropolita Kioviensi, primum edita anno 1642, deinde vero a quatuor patriarchis orientalibus solemnissime confirmata die 11 Martii anno 1643; quam vide, si lubet, graece latineque exaratam apud Kimmel, *Libri symbolici ecclesiae orientalis*, Jenae, 1850, p. 56—324.

[3]) Verbis *grandi stilo* monemur Orthodoxam Confessionem, eo, quo haec Ordinatio ecclesiastica conscripta fuit, tempore, nondum vulgari Russorum idiomate evulgatam esse, ita ut jam ante slavonica tantum dialecto extiterit libellus.

творити благое; то довольное бы имъ было наставленіе. А естьли бы кто и при таковомъ вѣдѣніи развращенъ пребылъ; то самъ бы таковый былъ предъ Богомъ безотвѣтенъ, а не чинъ пастырскій, спасенію его добрѣ служащій.

И того ради нуждно есть сочинить три книжицы небольшія.

Первую о главнѣйшихъ спасительныхъ догматахъ вѣры нашея; такожъ и о заповѣдяхъ Божіихъ, въ Десятословіи заключенныхъ.

Вторую о собственныхъ всякаго чина должностяхъ.

Третію таковую, въ которой собранныя будутъ съ разныхъ Святыхъ учителей ясныя проповѣди, какъ о главнѣйшихъ догматахъ, такъ и наипаче о грѣхахъ и добродѣтеляхъ, и собственно о должностяхъ всякаго чина.

Первая и вторая книжица имѣть будетъ доводы своя отъ самаго Священнаго Писанія, но внятныя всѣмъ и краткія.

Третія же отъ Святыхъ Отецъ тоежъ, что въ первой и во второй поучающая.

Утеніе же книжицъ оныхъ таковымъ порядкомъ пойдетъ изрядно. Въ день воскресный или въ праздничный на Утрени прочесть часть малую отъ первой, а въ другой рядъ часть отъ второй книжицы: а въ тотъ же день по Обѣдни прочесть слово отъ третей книжицы о томъ же самомъ, о чемъ утеніе было и на Утрени. И тако едино и тоеже ученіе, слышанное на Утрени и подтвержденное на Обѣдни, можетъ лучше въ памяти слышащихъ затвердитися. А такъ вся оныя чтомыя части раздѣлить, чтобъ всѣ три книжицы могли быть прочтены въ четверть года. Ибо тако услышитъ народъ вся нужная своя наставленія четырежды въ годъ, и возможетъ слышанная добрѣ памятовать.

Но и сіе еще буди извѣстно, что первую и вторую книжицу могутъ и дѣти учить изъ начала букварнаго своего ученія.

А хотя оныя книжицы будутъ числомъ три; обаче могутъ во одной небольшой книгѣ вси три вмѣститися, чтобъ малымъ иждивеніемъ могли быть купованы, и не токмо въ церквахъ, но и въ домѣхъ всякаго охотника безъ труда употребляемы.

malo revocatos alliciunt ad faciendum bonum, cognita perspectaque haberent, satis eruditi esse crederentur. Alioquin Pastoribus strenue humanam procurantibus salutem, vitio non est dandum, si quis tanto cognitionis lumine abutens, et in sua perseverans improbitate pravitateque animi, locum excusationi in Dei conspectu non invenerit.

Hinc oritur necessitas concinnandi tres exiguae molis libellos.

Primus principalia salutaria nostrae fidei dogmata, simulque divina Decalogo comprehensa praecepta, continebit.

Secundus peculiaria unicuique officia exhibebit.

Tertius denique collectos variorum sanctorum Doctorum intellectu faciles, ut de principalibus dogmatibus, ita, et quidem maxime, de peccatis et virtutibus, et tandem de peculiaribus uniuscujusque officiis sermones complectetur.

Primus quidem et secundus liber, documenta a sola sacra scriptura ad sui confirmationem brevia illa quidem, sed cujusque captui accommodata, mutuabitur.

Tertius vero sententias ad idem ipsum, quod in utroque superiore libello docetur, collimantes ex sanctis Patribus hauriet [1]).

Series vero in eorum librorum lectione optime se ita habebit: die dominico vel festivo in matutinis precibus exigua primi libelli sectio praelegatur, ex altero autem libello altera lectio instituatur. Eadem deinceps die pars ex tertio libello in Liturgia de eodem argumento, de quo mane dictum erat, est legenda. Hoc itaque modo idem ipsum, quod de mane instillabatur auditoribus, asseveratum dein in sacra Liturgia, altas in memoria eorum aget radices. Libelli vero, qui sunt legendi, ita trifariam possunt dividi, ut omnes tres simul trimestri spatio absolvantur. Ita enim populus omnia, ad se erudiendum necessaria, quater per annum auditurus est, et audita firmiter memoriae mandaturus.

Id insuper est animadvertendum, in primo et secundo libello ediscendo posse etiam pueros, simul atque prima discunt elementa, exercitari.

Quanquam autem laudati libelli tres sint numero, nihilominus uno parvo volumine possunt comprehendi, ut tenui pretio comparati, non tantum Ecclesiarum necessitati, sed etiam privatis cujusque rei istius cupidi usibus inserviant.

Было слово о общихъ дѣлахъ, уже нѣчто предлагается и о собственныхъ, что должни Епископи, Пресвитеры, Монахи и прочіе.

Diximus de officiis quae universos obligant, sequuntur jam alia in medium sistenda, ad quae Episcopi, Presbyteri, Monachi et reliqui adstringuntur.

Дѣла собственная.

§§ 1—3.

ДѢЛА ЕПИСКОПОВЪ.

О Епископахъ сія здѣ послѣдѣющая суть вѣдѣнія достойная.

Munia specialia.

§§ 1—3.

MUNIA EPISCOPORUM.

De Episcopis haec scitu digna sunt, quae in sequentibus proponuntur:

[1]) Non singula, quae hic praescribuntur, statim peracta sunt. Atque horum quidem opusculorum primum anno 1720 Petropoli lucem adspexit, ita inscriptum: *Elementaria juventutis doctrina primas litteras continens, itemque compendiosam explanationem decem praeceptorum, dominicae orationis, fidei symboli atque novem beatitudinum*, jussu Petri I editum, a Procopovicio autem compositum. Alterum autem typis slavonicis evulgatum est anno 1789 hoc quidem titulo insignitum: *De propriis uniuscujusque officiis doctrina;* auctorem vero habuit Ticonem, Voronegensem metropolitam. Tertium denique anno 1779 excusum, a Gabriele Petropolitano et Platone Mosquensi metropolitis collectum est atque ita inscriptum: *Sermonum pro cunctis dominicis festivisque diebus collectio.*

I. Должни суть Епископи имѣть всякъ у себе соборы селенскіе и помѣстные, и что во оныхъ заповѣдано, какъ ихъ же самихъ чину, такъ и всему клиру должное, знать гораздо, что не можетъ быть безъ прилѣжнаго и частаго чтенія.

II. Должни наипаче знать степени однородства и сродства, и каковыя могутъ вмѣстить въ себѣ супружество, а каковыя не могутъ, или по заповѣди Божіей въ книгахъ Левитскихъ глава 18 или по церковной, въ канонахъ отеческихъ и царскихъ. Сами бы сіе вѣдали, а не на инаго кого спускались, хотя бы и былъ у нихъ искусный въ семъ человѣкъ.

III. А понеже какъ первая, такъ и вторая, вышепомянутая ихъ должность не можетъ добрѣ знаема быть безъ прилѣжнаго чтенія; а будетъ ли всякъ охотникъ ко чтенію, неизвѣстно: того ради поданъ будетъ всѣмъ Епископамъ отъ Коллегіумъ Духовнаго Указъ, чтобъ у всякаго при его трапезѣ чтеніе было каноновъ себѣ надлежащихъ, и развѣ тое моглобъ иногда отставитися во дни великихъ праздниковъ, или при гостяхъ достойныхъ, или за иную нѣкую вину правильную.

IV. Естьли каковый случай явится трудный: и недоумѣвалъ бы Епископъ, что дѣлать; то первѣе да пишетъ о томъ, прося совѣта, ко иному ближайшему Епископу, или ко иному кому искусному: а потомъ, естьли бы и такъ недоволенъ былъ, писалъ бы къ Духовному Коллегіумъ въ Царствующій Санктпетербургъ ясно, и докладно, и обстоятельно.

V. Суть каноны запрещающіи Епископамъ долгое время мешкать внѣ своей Епархіи, (что отъ соборной книги имать всякъ вѣдать). Естьли же необходимая зайдетъ нужда, внѣ Епархіи его держащая, очередь, на примѣръ, служенія въ Царствующемъ градѣ, или иная правильная вина, такоже естьли и немощь пріидетъ тяжкая, и управлять дѣлъ весьма непопускающая, (ибо тако немощный, равнѣ яко и неприсутствующій есть): въ таковомъ случаѣ долженъ Епископъ, кромѣ обычайныхъ домовыхъ своихъ управителей, опредѣлить къ дѣламъ нѣкоего умнаго и житіемъ честнаго мужа, Архимандрита или Игумена, придавъ къ нему въ помощь и другихъ нѣсколько умныхъ же человѣкъ отъ монашескаго или священническаго чина; и они бы ему Епископу, во отлучкѣ сущему, важныя дѣла на письмѣ извѣствовали, а немоществующему на словахъ бы доносили, естьли за немощь можетъ слушати. А буди случатся дѣла, управителемъ онымъ недоумѣнныя къ рѣшенію, то бы они писали о томъ къ Духовному Коллегіумъ, какъ выше речено и о самыхъ Епископахъ.

VI. Подобную заповѣдь и Указъ подалибъ Епископи и подручнымъ своимъ Архимандритомъ, Игуменомъ, Строителемъ, приходскимъ Священникомъ, когда и онымъ пріидетъ немощь великая, или важная вина, удерживающая ихъ внѣ монастыря или прихода своего.

VII. А буди Епископъ за старость глубокую, или за иную неисцѣльную болѣзнь,

I. Cum unicuique episcoporum incumbat, ut exactam Conciliorum tam oecumenicorum quam provincialium, eorumque, quae in iis statuta sunt, nec non muneris tum sibi, tum clericis injuncti notitiam comparet, quae vero non secus, quam diligente et frequente intercedente lectione obtingit: ideo Episcopi codices ejusmodi ut semper ad manus habeant, oportet.

II. Episcoporum etiam est, gradus sanguine et cognatione junctorum dignoscere, qui nimirum obstant, quominus ineatur matrimonium, et qui, quominus id contrahatur, nullo sunt impedimento; idque vel juxta divinum XVIII Leviticorum praeceptum, vel juxta decretum Ecclesiae ex sanctorum Patrum canonibus, et Regum legibus pendens. Quamvis enim homine juris perito non destituerentur Episcopi, ipsi tamen, non aliorum judicio freti, haec debent intelligere.

III. Cum autem nec primum, nec alterum ante memoratum officium eorum satis potest, nisi accedat diligens lectio, innotescere, nec itidem constat, utrum unusquisque studium operamque suam ad legendum contulerit, idcirco omnibus Episcopis spirituale Collegium mandato praescribet, ut ad cujusque Episcopi mensam canones ad eum pertinentes legantur, nisi celebres solennium festivitatum dies, vel insignium Personarum hospitio exceptarum praesentia, vel aliae legitimae interciperent lectionem rationes.

IV. Si casu dubiis intricato obveniente Episcopus, quid sit faciendum, anceps haereat, primo ad vicinum finitimumque Episcopum, aut ad alium multae probataeque experientiae virum scribat, consilium petiturus; deinde, animadvertens sibi hac ratione minime satis fieri, ad spirituale, quod est in Regia Petropoli, Collegium deferre debet, omnesque disertis verbis describere circumstantias.

V. Non desunt Canones, qui Episcopos extra proprias dioeceses diutius justo morari non sinant, quod ex Conciliorum codice cuique liquido constat. Si vero ineluctabilis urgeat necessitas, quae extra dioecesim ipsum retineat, uti est sacrorum in Regia Petropoli administratio [1]), quae per vices sibi evenit, aliaque legitima causa id suadeat; si itidem gravis morbus incessat qui eum, ne suo munere fungatur, penitus impedit, ita enim morbo implicitus pro absente reputatur: in hoc casu Episcopo certus vir prudens et vitae honestae praeter alios, qui praesuliae domus dirigendae de more curam gerunt, Archimandrita aut Hegumenus est designandus, eique alii aliquot homines solertes in subsidium ex monachis, aut ex Presbyteris, sunt adsciscendi, qui de omnibus magni momenti negotiis Episcopum absentem per literas, aegrotantem vero, si ei per morbum licebit audire, verbo certum faciant. Subortas vero causas, de quibus ipsi illi Directores sententiam pronuntiaturi ambigunt, ad spirituale Collegium referant, non secus quam Episcopis est praescriptum.

VI. Idem faciendum praecipiant, mandatoque inculcent Episcopi subordinatis etiam sibi Archimandritis, Hegumenis, Praepositis et sacerdotibus parochialibus, si nimirum illos gravis pariter morbus exagitet, aut magni momenti causa extra monasterium vel parochiam remoretur.

VII. Quando Episcopus senio confectus, aut morbo quodam insanabili vexatus graviter, et nulla

[1]) Quia Petropolis civitas, utpote nuperrime condita, proprio episcopo erat destituta, Petrus cunctis imperii sui episcopis mandavit, ut unusquisque per vices Petropolim se conferret sacra munera obiturus.

пріидетъ въ крайнее изнеможеніе, безъ надежды лучшаго здравія, такъ что должностей своихъ отнюдь управить ему не возможно станетъ; и въ ту пору Епископъ, кромѣ вышепомянутыхъ чрезъобычайныхъ, на мѣсто его опредѣленныхъ управителей, долженъ описаться къ Духовному Коллегіумъ. Аще же бы Епископъ писать о себѣ и не похотѣлъ, то обаче управители его должныбъ о немъ писать. А въ Духовномъ Коллегіумъ будетъ разсужденіе, что дѣлать, дать ли коего Администратора во оную Епархію, или новаго Епископа поставить.

VIII. Смотрѣти же долженъ Епископъ, чего смотрѣть обѣщался съ клятвою на своемъ поставленіи, сіестъ о монахахъ, дабы не волочились безпутно, дабы лишнихъ безлюдныхъ Церквей не строено, дабы иконамъ Святымъ ложныхъ чудесъ не вымышлено.

Такожъ о кликушахъ, о тѣлесахъ мертвыхъ несвидѣтельствованныхъ, и прочихъ всего того добрѣ наблюдать.

Все же тое, чтобъ удобнѣе пошло въ дѣло, указать долженъ Епископъ по всѣмъ городамъ, чтобъ закащики, или нарочно опредѣленные къ тому благочинные, аки бы духовные фискалы, тое все надсматривали, и ему бы Епископу доносили. Естьли бы таковое нѣчто гдѣ проявилось, подъ виною изверженія, кто бы утаить похотѣлъ.

IX. Вельми ко исправленію Церкви полезно есть сіе, чтобъ всякъ Епископъ имѣлъ въ домѣ, или при домѣ своемъ школу для дѣтей священническихъ, или и прочихъ, въ надежду священства опредѣленныхъ.

А въ школѣ той былъ бы учитель умный и честный, который бы дѣтей училъ не только чисто, ясно и точно по книгамъ честь (что хотя нужное, обаче еще не довольное дѣло), но училъ бы честь и разумѣть.

И естьли мощно и наизусть читать двѣ первыя вышепомянутыя книжицы: одну о догматѣхъ вѣры, а другую о должностяхъ всякихъ чиновъ, когда таковыя книжицы изданы будутъ.

А который бы ученикъ былъ крайнѣ тупъ, или хотя и остроуменъ, да развращенъ, и упрямъ и непобѣдимой лѣности, таковыхъ бы, по довольномъ искушеніи, отпускать отъ школы, отнявъ имъ всю надежду чина священническаго.

X. Таковыхъ же единыхъ въ школѣ Архіерейской раставленныхъ учениковъ (когда уже за помощію Божіею, довольно ихъ число покажется), производить на священство; или аще кто отъ нихъ монашескій чинъ избереть, то въ Архимандриты, или Игумены, развѣ бы на которомъ явилася важная нѣкая вина, того ему непопускающая.

restituendae sanitatis spe superstite, est viribus debilitatis fractisque eousque, ut muneri suo obeundo se imparem esse sentiat, praeterquam quod extra ordinarios nuper memoratos Directores designasset, spirituale Collegium certum facere tenetur. Quod si vero ipse Episcopus de se deque valetudine sua minus commoda deferre recusaret, qui tamen ad negotia dioeceseos obeunda ab ipso sunt designati, per scriptum nunciare deberent. In spirituali porro Collegio deliberabitur, quid erit faciendum: utrum administrator mittendus sit, aut novus Episcopus sit creandus.

VIII. Observandum est Episcopo, quod observandum, dato jurejurando simul atque ordinabatur, in se recepit, scilicet ne monachi errones vagentur, ne templa superflua populo carentia exstruantur, ne sanctis imaginibus falsa miracula affingantur.

Sciat denique mulierculas, quae in furorem actae monstrosos quosdam sonos edunt[1]), et corpora defunctorum, de quorum sanctitate certo non constat[2]), aliaque id genus non debere tolerari. Ab his nimirum omnibus summopere est illi cavendum.

Quo autem facilius haec omnia reapse perficiantur, interest Episcopi mandatum oppidatim divulgare, ut boni ordinis Inspectores de industria instituti[3]), utpote spirituales investigatores haec omnia circumspiciant ad ipsumque deferant Episcopum, alioquin id genus nefas apertum silentio occultantes, poenam subibunt, gradu scilicet movebuntur.

IX. Ad reformandum Ecclesiae statum maximopere confert Gymnasium, quod cuique Episcopo suae domi vel prope domum ad sacerdotum aliorumque filios, in spem sacerdotii obtinendi erudiendos, est instituendum.

Huic porro scholae paedagogus ingeniosus et bene moratus praeficiatur, qui pueros non tantum pure, clare et exquisite legere libros (quod licet necessarium est, non tamen utramque facit paginam) doceat, sed ut lecta simul quoque intelligant, det operam.

Si itidem fieri poterit, duo priores ante memorati libelli, alter de dogmatibus fidei, alter de cujusque ordinis officiis, qui in posterum edentur, sunt ediscendi.

Si quis autem discipulorum fuerit boeotici ingenii, aut quamquam solers, sed perversus et contumax et inexpugnabilis pigritiae, ejusmodi discipuli, facto sufficiente experimento, a schola sunt ablegandi, sublata prorsus omni spe sacerdotalis ordinis.

X. Illi porro soli, qui in praesulis schola eruduntur (si tandem opem ferente Deo frequentes extiterint), sacerdotii munere sunt ordinandi. Si qui vero monasticam vitam amplexi fuerint, Archimandritae et Hegumeni sunt creandi; et, nisi gravi aliquo scelere fuerit quidam infamis, ab hac dignitate minime removeatur.

[1]) Per ambitum verborum exponit interpres quod russice uno verbo кликуши exprimitur, a voce кликать, *plane inclamare;* quod quidem latine uno pariter verbo reddi posset, nempe *praeficis*, eo tamen discrimine quod praeficae ad lamentandum mortuum conducebantur, dum apud Russos mulieres illae sponte, non pecunia conductae, sibi, non mortuis argutando defient, res tetras et inanes et frivolas praeficarum modo peragentes.

[2]) Melius juxta textum: *de quorum certa fide non constat*, h. e. de quorum origine nulla testificatio datur.

[3]) *Fiscales* intellige, decreto die 17 Martii 1714 dato institutos, qui, ut principi gratificarentur, delatorum modo deferebant quoscunque reos ad principem.

А естьли Епископъ неученаго во оной школѣ человѣка поставитъ въ священники, или въ монашескій степень, минувъ ученаго, и безъ вины правильной; то подлежитъ наказанію, яковое опредѣлено будетъ въ Духовномъ Коллегіумъ.

XI. Но дабы не было роптанія отъ родителей ученическихъ за великій оныхъ коштъ на учителя онаго, и на покупаніе книгъ, такожъ и на пропитаніе сыновъ своихъ, далече отъ дому своего учащихся: подобаетъ, чтобъ ученики и кормлены и учены были туне и на готовыхъ книгахъ Епископскихъ.

А чтобъ сіе могло статься, о семъ разсужденіе есть таковое: отъ знатнѣйшихъ въ Епархіи монастырей брать всякаго хлѣба двадцатую долю, да отъ земель Церковныхъ, гдѣ суть, всякаго же хлѣба брать тридцатую долю. И на сколько бы человѣкъ стало хлѣба онаго къ пропитанію и инымъ нуждамъ (одѣянія не въ числѣ), толикое бы число учениковъ съ потребными служительми было.

А самаго учителя или учителей довольствовалъ бы Епископъ кормомъ и денежною ругою изъ Архіерейской казны, какъ по разсужденію мѣста опредѣлитъ Духовное Коллегіумъ.

XII. Таковые же съ монастырей и съ земель Церковныхъ поборы ни мало скудости не сдѣлаютъ Церквамъ и монастыремъ, толькобъ было доброе и вѣрное у оныхъ домостроеніе. И по вся годы Епископу давалибъ вѣдѣніе, кое число всякаго хлѣба собралось; а Епископъ бы надсматривалъ, гдѣ оной хлѣбъ подѣвается, который всякія належащія нужды довольствомъ своимъ превосходитъ.

И тогожъ ради, да будутъ въ Коллегіумъ Духовномъ книги приходовъ и росходовъ всѣхъ знатнѣйшихъ монастырей въ Россіи. О росходахъ же слово здѣ есть обычныхъ и всегдашнихъ, а не чрезъобычайныхъ случаемыхъ, на примѣръ, на нужное строеніе и прочая.

Обаче и на таковые чрезъобычайные росходы подобаетъ учинить въ Коллегіумъ разсмотрительные догады противъ нуждъ всякаго монастыря и противъ приходовъ.

XIII. А чтобъ Епископи не возроптали, будто имъ убыточно будетъ ружить учителя или учителей, указуется имъ, чтобъ лишнихъ служителей не держали, не нужныхъ строеній не дѣлали (развѣ строенія прибыльныя, на примѣръ, мельницы и прочая); такожъ священнаго себѣ одѣянія и своего платья надъ подобающую чести своей потребу не умножали.

Но для лучшаго всѣмъ управленія, быть книгамъ изъ Епископскихъ приходовъ въ Духовномъ Коллегіумъ.

Прочее о учителяхъ и ученіи будетънижае на своемъ мѣстѣ.

XIV. Вѣдалъ бы всякъ Епископъ мѣру чести своея, и не высоко бы о ней мыслилъ, и „*было*“ убо великое, но честь никаковая, почитай въ писаніи знатная опредѣлена. Апостолъ, разрушая мнѣніе Коринѳяновъ, о своихъ пастыряхъ кичащихся, сказуетъ, что бѣло пастырское имѣетъ весь поспѣхъ и плодъ отъ

Episcopus vero, si hominem, qui illud Gymnasium aspernatus erat, parum pensi habito erudito, ad sacerdotii ordinem, aut ad monasticum celebre officium, non data legitima ratione, promoverit, subibit paenam ex sententia spiritualis Collegii irrogandam.

XI. Oportet Episcopum alimenta et libros gratuito praestare, ipsosque adeo discipulos a pretii solutione pro doctrina immunes habere, ne parentes eorum magnum sumptum tam Paedagogo sustentando, quam coëmendis libris, filiisque suis procul a propria domo in Gymnasio positis alendis impendi, conquerantur.

Ut autem votis respondeat eventus, in hunc modum conjectare licebit: ab omnibus in dioecesi celebrioribus monasteriis vigesima omnigeni frumenti pars, ex Ecclesiarum autem agris pars omnigeni frumenti trigesima reposcatur, et habita quantitatis frumenti, quot personis alendis, aliisque rebus necessariis praeter vestimenta suppeditandis, illud sufficiat, ratione, totidem discipuli cum necessario famulitio sustentandi sunt.

Paedagogus vero unus vel plures, alimentum et stipendium ex Praesulis aerario obtinebunt, prout spirituale Collegium, spectatis loci circumstantiis, mandato praescribet.

XII. Ejusmodi monasteriis et Ecclesiarum agris irrogatio nullum monasteriorum et Ecclesiarum reditibus inferet detrimentum, si modo rei familiaris administrandae strenua et fidelis cura adhibeatur, si insuper singulis annis Episcopus super copia, quanta frumenti esset collecta, certior fiat, si Episcopus denique dispiciat, cuinam usui frumentum, quod postquam omnibus necessariis usibus est satisfactum, residuum impendatur.

Hoc ipso fine spirituale Collegium codices accepti et expensi, omnium inclytorum in Rossia monasteriorum habebit. Expensae hoc loco intelliguntur quotidianae, et quae solito more fiunt; non vero extraordinariae, ut necessariae instaurationes et caetera. Nihilominus tamen habita tum redituum cujusque monasterii et Ecclesiae, tum necessitatum ratione, spirituale Collegium etiam quantum attinet ad extraordinarias expensas, prudens inibit consilium.

XIII. Ne autem Episcopi queruli mussitent, sumptuosum et cum suo detrimento fore unius vel plurium Paedagogorum sustentationem, jubentur superfluo famulitio nuntium mittere, in construendis aedificiis modum tenere (nisi usus fructus ex aedificiis, exempli gratia, ex mola et similibus expectetur), et tam a sacris, quam ab iis quae in quotidianum usum cedant, vestimentis pluribus, quam decet et expedit, augendis abstinere.

His tamen omnibus moderandis commodius poterit provideri, si Episcopalium redituum tabulas spirituale Collegium praesto habuerit.

Caetera, quae ad Paedagogos, et ad literarum ludos pertinent, inferius et quidem suo loco dicentur.

XIV. Quilibet Episcoporum non debet ignorare, quo modulo suus honor sit metiendus, nec nimis arrogantem de eo animo foveat opinionem. „*Opus*“ [1]) quidem est maximi momenti; utrum vero praeclarus aliquis honor ei annectatur, ex Sacra Scriptura fere non est definitum. Apostolus Corinthiorum, qui praerogativis suorum Pastorum super-

[1]) Alludit ad haec Apostoli verba: *Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat* (I Tim. III, 1), bonum opus h. e. rem laudabilem, praeclaram.

самаго Бога, въ сердцахъ человѣческихъ дѣйствующаго. *„Азъ,* рече, *насадихъ, Аполлосъ напои, Богъ же возрасти.“* И потому наводитъ, что за возращеніе сіе человѣку никаяже остается похвала. *„Тѣмже ни насаждаяй есть что, ни напаляй, но возращаяй Богъ.“*

А пастырей нарицаетъ тамъ же, *„служительми Божіими и строительми таинъ Его,“* только бы *„въ дѣлѣ томъ вѣрніи“* пребыли. Убо точію внѣшнее дѣло пастырское есть *„проповѣдати, настояти, запрещати благовременно и безвременно“*, и обряды Таинъ Святыхъ строити. Дѣло же внутреннее, еже обращати сердца къ покаянію и обновленію житія, есть единаго Бога, благодатію своею чрезъ слово и тайнодѣйствіе пастырей, аки чрезъ *орудіе* невидимо дѣйствующаго.

XV. Се же того ради предлагается, чтобъ укротити оную вельми жестокую Епископовъ славу, чтобъ оныхъ подъ руки, донелѣ же здравы суть, не вожено, и въ землю бы онымъ подручная братія не кланялись. И оные поклонницы, самохотно и нахально стелются на землю, да лукаво, чтобъ степень исходатайствовать себѣ недостойный, чтобъ такъ неистовство и воровство свое покрыть.

Истина есть, что дѣло пастырское, только бы оно добрѣ дѣлалось хотя и внѣшнее, однако не малое есть, яко посольство Божіе. И заповѣдуетъ Богъ, *„да прильжащіи добрѣ пресвитеры сугубой чести сподобляются, паче же труждающіися въ словѣ и ученіи.“* (1. Тимоѳ. 5). Обаче честь оная умѣренная есть, а лишняя и почитай равно Царская да не будетъ; и умѣренной не самымъ пастырямъ искать и отъ подручныхъ истязовать, но свободно подаваемою довольствоватися.

XVI. Слѣдуетъ изъ того и сіе, чтобъ Епископъ не былъ дерзокъ и скоръ, но долготерпѣливъ и разсудителенъ во употребленіи власти своей связательной, то есть во отлученіи и анаѳемѣ. *„Даде бо Господь власть сію въ созиданіе, а не на разореніе,“* глаголетъ Апостолъ. 2 Коринѳяномъ 10.

И намѣреніе тогожъ учителя народовъ было предати Коринѳянина явно грѣшника сатанѣ *„во изможденіе плоти, да духъ спасется“*. 1 Коринѳ. 5. Власть убо сія, дабы правильно была употребляема, двое смотрѣть надобѣ.

Первое, каковая вина толикаго наказанія достойная.

Другое, какъ поступать Епископу въ наказаніи томъ.

(объ анаѳемѣ.)

Вина симъ разсужденіемъ можетъ опредѣлитися: аще кто явственно хулитъ имя Божіе или Священное Писаніе, или Церковь, или явно грѣшникъ есть, не стыдяся дѣла своего, но и паче тымъ чваняся, или безъ правильной вины покаянія и святыя Евхаристіи больше году не пріемлетъ; или чтолибо иное творитъ съ явнымъ закона Божія ругательствомъ и

biebant, opinionem destructurus, docet operis Pastorum universum profectum et fructum dependere a Deo, in hominum cordibus operante. *„Ego,* inquit, *plantavi, Apollo irrigavit, sed Deus incrementum dedit.“* [1]) Idcirco etiam infert, nullam homini pro hoc incremento laudem superesse. *„Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus* [2])*.“*

Pastores autem ibidem appellat: *„Dei ministros, et oeconomos mysteriorum Dei* [3])*,“* dummodo in illo opere *„fideles perseverent“* [4]). Pastorum igitur opus est externum: *„praedicare, instare, increpare opportune et inopportune* [5])*,“* et sacra mysteria administrare. Opus vero internum, id est corda ad resipiscentiam, et ad vitae renovationem convertendi, est unius Dei, cujus gratia, verbo accedente per Pastores administrantes sacramenta, ac si per instrumenta, operatur.

XV. Id vero ea gratia praescribitur, ut Episcoporum fastus minime tolerandus reprimatur, nec illi aliorum manibus sustentati, quamdiu incolumi fruuntur valetudine, incedant; nec coram illis subordinati fratres humi sese prosternant. Hi etenim adoratores ultro et omni pudore dimisso humi sese provolvunt, sed vafro fallacique animo, ut quem non merentur dignitatis gradum, hoc pacto eblandiantur, proterviam et dolum suum dissimulaturi.

Verum quidem est, Pastorum opus (dummodo illud strenue exerceatur), licet externum, non tamen exiguum esse, utpote Divinam legationem. Deus itidem *„Presbyteros, qui bene praesunt, maxime qui laborant in verbo et doctrina, duplici honore dignos esse habendos“* praecipit [6]); honor tamen ille est temperatus, non vero nimius, et regio aequalis, absit hoc omni jure. Nec itidem moderatum illum honorem ipsi Pastores debent apposcere, et a subordinatis extorquere, sed eo, qui ultro defertur, debent esse contenti.

XVI. Sequitur inde, Episcopum non debere itidem esse temerarium et importunum, sed tolerantissimum et prudentem circa ligandi potestatem exercendam; si quis nempe arcendus ab Ecclesia, vel anathemate percutiendus est. Hanc enim potestatem datam esse a Domino *„in aedificationem, et non in destructionem“* testatur Apostolus. (II Cor. X, 8.)

Eo animo idem gentium Doctor Corinthiacum famosum illum peccatorem Satanae dedendum esse judicat *„in interitum carnis, ut spiritus salvus sit.“* (I Cor. V, 5.) Haec igitur potestas, ut jure usurpetur, duo sunt notanda.

Quodnam facinus hac paena luendum sit?

Episcopus hanc paenam sumpturus, cui viae insistere teneatur?

(De anathemate.)

In definiendo crimine ejusmodi esto judicium: Si quis aperte nomen Dei, vel Sacram Scripturam, vel Ecclesiam vituperet, vel publicus sit peccator, qui pudore facti non suffunditur, imo illud jactat; vel si quis nulla data justa ratione diutius biennio nec peccata in sacerdotis praesentia confiteatur, nec sanctae Eucharistiae fiat particeps; vel si quis aliud quidpiam faciat, aperte sugillans et ludibrio

[1]) I Cor. III, 6.
[2]) ibid. 7.
[3]) I Cor. IV, 1.
[4]) ibid. 2.
[5]) II Tim. IV, 2.
[6]) I Tim. V, 17.

посмѣяніемъ, таковый, по повторенномъ наказаніи, упрямъ и гордъ пребывъ, достоинъ судитися толикой казни. Ибо не просто за грѣхъ подлежитъ анаѳемѣ, но за явное и гордое презрѣніе суда Божія и власти Церковныя съ великимъ соблазномъ немощныхъ братій, и что тако воню безбожія издаетъ отъ себе.

Послѣдованіе же или поступокъ дѣла сего таковое будетъ правильное.

Первѣе пошлетъ Епископъ ко оному его духовника, выговорить ему вину его наединѣ съ кротостію и со увѣщаваніемъ, дабы престалъ дѣла своего. А понеже яко явнымъ грѣхомъ и гордымъ соблазнилъ Церковь; то умолять его станеть духовный, чтобъ въ близкій день праздничный принесъ отцу духовному покаяніе, и принялъ бы епитимію, и причастился бы Евхаристіи Святой при народѣ, чтобъ его измѣненіе явно стало и соблазнъ бы разорился, и на блевотины своя не возвращался бы. И аще сіе слышавъ виноватый, покорится и повелѣваемое сотворитъ, *„пріобрѣлъ Епископъ брата своего“*, и больше нѣчего дѣлать.

А естьли посольство оное вотще будетъ; то Епископъ, спустивъ нѣкое время, призоветъ его къ себѣ честно съ прошеніемъ, и тоежде повторитъ ему наставленіе втайнѣ, присутствующу токмо единому духовному, который къ нему ходилъ. И аще послушаетъ, *„пріобрѣтенъ есть братъ“*.

А буде не пойдетъ къ Епископу званный, то Епископъ тогожъ духовнаго съ другими нѣкіими честными особами духовными и мірскими, наипаче съ пріятельми онаго, пошлетъ къ нему увѣщевать такъ, какъ и первѣе. И здѣ, аще преклонится, и по наставленіи сотворитъ, вершилось дѣло.

А естьли и такъ непреклоненъ пребудетъ и гордъ, и еще мощно поновити такоежъ посольство.

Естьли же все всуе пойдетъ, тогда Епископъ повелитъ протодіакону въ праздничный день въ Церквѣ извѣстить народу сими или подобными словесы:

„Человѣкъ, вѣдомый вамъ (имярекъ), таковымъ-то явногрѣшіемъ именно соблазняетъ Церковь, и презорникъ гнѣва Божія является, и наставленіе пастырское, не единожды ему повторенное, съ ругательствомъ отметнулъ; того ради пастырь вашъ (имярекъ) молитъ вашу любовъ отческо, да вси помолитеся о немъ благоутробному Богу, да умягчитъ его жестосердіе, и да сердце чисто сотворитъ въ немъ, и преклонитъ его къ покаянію. А которые ближайшее съ нимъ имѣете сообщеніе, увѣщевайте его, и умоляйте и единолично всякъ и съ прочими совокупно со всякимъ усердіемъ, да принесетъ покаяніе; и доложите ему, что аще неисправленъ и презоривъ пребудетъ до такого времени (время уреченно будетъ по разсужденію), то подпадетъ изверженію отъ Церкви.“

И естьли уже и по семъ непреклоненъ и упрямъ пребудетъ преступникъ, то Епископъ и тогда не приступитъ еще къ анаѳемѣ; но прежде о всемъ томъ, какъ дѣялось, напишетъ къ Духовному Коллегіумъ; а отъ Коллегіумъ

legem divinam exponens: ejusmodi homo postquam semel iterumque praeventus admonitione, obstinatus et contumax esse perseveraverit, dignus esse judicatur, qui tanta paena castigetur. Si quidem non quia simpliciter est peccator, anathemate est feriendus, sed quia contumax ex professo Dei judicium, et Ecclesiae potestatem, et quidem cum magno infirmorum fratrum offendiculo, contempsit foedumque impietatis odorem exhalat.

Series vero hujus negotii legitime exequendi ad hunc modum disponetur.

Primo quidem Episcopus ad illum hominem mittet sacerdotem, qui ipsi est a confessionibus, et qui remotis arbitris exprobret ipsi flagitium, blande comiterque admonens ut a suo desistat facinore. Et quonium per apertum peccatum et contumaciam offendiculo Ecclesiae est factus, obsecret ipsum sacerdos, ut proximo festivo die, non gravetur peccata in sacri ministri praesentia rite detestari impositaeque ex censura Ecclesiastica paenae submitti, sumatque in multitudinis conventu sanctam Eucharistiam, ut ipsum ad frugem jam rediisse, et scandalum esse sublatum liquido constet, utque ipse ad suum vomitum non revertatur. His aure perceptis reus, si morigerum se praestiterit, et jussum fuerit executus, lucratus est Episcopus fratrem suum [1]), nec quidquam faciendum superest.

Si vero legatio illa ivit in cassum, Episcopus aliquo temporis spatio interjecto, invitet eum ad se, honorifica praeveniens rogatione; et de eodem illum privatim unico praesente sacerdote, qui a confessionibus, et qui prius legatione fuit functus, admonebit. Si itaque obsecutus fuerit, lucri factus est frater.

Si vero invitatus ad Episcopum ire recusaverit, Episcopus eundem sacerdotem, additis aliis ecclesiasticis et saecularibus personis, praesertim illius amicis, mittet ad eum, non secus ac prius admonendum. Si vel hoc modo acquieverit admonitioni, vota successu sunt coronata.

Si denique ita obstinatus contumaciam non deposuerit, poterit denuo iterari similis priorum legatio.

Postquam vero haec omnia in irritum reciderunt, festivo die in Ecclesia jubet Episcopus per Protodiaconum, hac vel simili formula populo promulgari:

„Haud ignotus vobis homo (N. N.) ille ejusmodi publico flagitio (N. N.) est Ecclesiae offendiculo, iram Dei vili pendens, Pastoris admonitionem plus simplici vice iteratam cum sanna rejecit. Idcirco Pastor vester (N. N.) vestram omnium paterno obstringit affectu Pietatem, ad orandum misericordem Deum, ut cordis illius duritiem emolliat, cor purum creet in eo, ad resipiscendum moveat. Si qui vero sanguine vel amicitia estis propinqui, hortantes privatim singuli, et omnes in communi, et obsecrantes, ut resipiscat, solertem date operam, simulque certiorem ipsum facite, futurum esse, ut, nisi ad frugem ante certi temporis *(quod potest pro arbitrio assignari)* decursum redierit, ab Ecclesia rescindatur.“

His omnibus peractis licet si praefractus et ferreus esse perseveraverit transgressor, ne tunc quidem Episcopus homini anathema vibrandum statuet, sed super omnibus istis, quaecunque acta sunt, certius faciet spiritale Collegium. Simul

[1]) cf. Matth. XVIII, 15.

получивъ соизволеніе на письмѣ, предастъ явно грѣшника алаѳемѣ, составивъ такую, или подобную формульку или образецъ, и протодіакону въ Церкви при народѣ прочести повелѣвъ:

„Понеже знаемый вамъ человѣкъ (имярекъ) таковымъ-то своимъ явнымъ закона Божія преступленіемъ соблазнилъ Церковъ, и неоднократное пастырское увѣщаваніе, къ покаянію его ведущее презрѣлъ; послѣди же и отверженіе его отъ Церкви, аще не покается, въ слухъ народа извѣщенное уничтоживъ, пребываетъ доселѣ въ жестосердіи своемъ, не подая надежды исправленія своего: того ради Пастырь нашъ, по заповѣди Христовой, данною себѣ отъ тогожде Господа властію, извергаетъ его отъ общества Христіанскаго, и яко непотребнаго члена, отъ тѣла Церкве Христовы отсѣцаетъ, всѣмъ правовѣрнымъ извѣствуя о немъ, что онъ непричастенъ ктому есть даровъ Божіихъ, кровію Спасителя и Господа нашего Іисуса Христа пріобрѣтенныхъ намъ, дондеже истинно отъ сердца не покается. И того ради запрещенъ и не благословенъ есть ему входъ Церковный, кольми паче святой и страшной тайны Евхаристіи и прочіихъ Таинъ Святыхъ и требъ Церковныхъ участникъ онъ быти не можетъ какъ въ церкви, такъ и въ дому своемъ и на коемъ либо иномъ мѣстѣ. И аще бы въ Церковь онъ вшелъ тайно или и явно, но силою; то большему осужденію подлежитъ, и множае паче, аще коварно или насильно Таинъ Святыхъ причаститися дерзнетъ, Священницы же да возбраняютъ ему всячески входа Церковнаго; и аще не могутъ возбранить ему ради силы его, то кромѣ Литургіи, да престаютъ отъ всякой службы Церковной, дондеже не изыдетъ. Такожъ священницы да не ходятъ къ нему съ молитвою, благословеніемъ и Святыми Таинствы подъ лишеніемъ сана своего.

Вѣстно же всѣмъ буди, что онъ (имярекъ) самъ точію единоличнѣ анаѳемѣ сей подлежитъ, но ни жена, ни дѣти и ни прочіи домашніи его, развѣ бы и оные поревновать похотѣли его неистовству, и за сію наложенную на него клятву дерзнули бы гордо и явственно укорять Церковь Божію.“

Сей или иный каковый въ разсужденіи Коллегіумъ уставится анаѳемы образецъ, по прочитаніи прилѣпленъ да будетъ на дверяхъ Церковныхъ, единой Престольной, или и во всѣхъ Епархіи той Церквей, разсудитъ Коллегіумъ.

Потомъ же, естьли изверженный пріидетъ въ чувство, и похощетъ принести покаяніе; то долженъ будетъ самъ, или, аще самъ не возможетъ; то чрезъ честныя иныя лица принести свое покаяніе со всякимъ смиреніемъ публично въ Церкви Епископу, и просить разрѣшенія со исповѣданіемъ грѣха своего и гордаго презорства. И тогда Епископъ предложитъ ему вопросы: аще и ради прощенія грѣховъ, бояся гнѣва Божія и прося Божія милосердія, кается; и аще вѣруетъ, что власть пастырская, еже рѣшити и вязати, есть не суетная, но сильная и дѣйствительная и страшная; и аще

autem atque per Collegii scriptum mandatum liceat, peccatorem in Ecclesia frequente multitudine diris publice devovebit, formula ad hunc vel similem modum concinnata:

„Quoniam notus Vobis homo (N. N.) ejusmodi sua publica legis divinae transgressione scandalum dedit Ecclesiae, et decretum Pastoris, qui eum multoties ad paenitentiam excitans, admonuit, demum se ab Ecclesia, nisi resipuerit, esse rescindendum, publice promulgatum parum pensi habens usque in praesens, callo quasi obducto perdurat, nullam prae se ferens spem correctionis: ideo noster Pastor, juxta Christi praeceptum, concessa sibi ab eodem Domino potestate, ejicit eum a Christianorum communitate, et tanquam membrum inutile ab Ecclesiae Christi corpore resecat, universis orthodoxis notum manifestumque faciens, illum ab hinc non esse divinae gratiae, quae Salvatoris et Domini nostri Jesu Christi sanguine nobis est comparata, quousque serio et ex animo non egerit paenitentiam, participem. Proinde prohibetur et arcetur ille ab Ecclesiae introitu, tantum abest, ut sacrosanctae et verendae Eucharistiae, caeterorumque mysteriorum, et Ecclesiae beneficiorum, tam in Ecclesia, quam domi, alibique locorum particeps esse credatur. Si forte in sacram aedem clam sive aperte, idque per vim intraverit, majori damnationi succumbet; maxime vero, si per fraudem, vel per vim de sancta Eucharistia ausit participare. Ministri porro Ecclesiae ab ingressione templorum penitus eum arcebunt, alioquin violentiae illius, ubi sese in templum intrudit reprimendae impares, nisi exiverit, ab omni precum officio, Liturgia excepta [1]), desistent. Sacerdotes pariter ipsum non adibunt preces fusuri, vel ei benedicturi, vel Sacramenta impertituri, alias sui muneris privatione punientur.

„Certum sit omnibus, unicum illum hominem (N. N.) praecise anathemate teneri, non itidem uxorem, non liberos, non denique illius vernas; nisi hi quoque voluerint ejus aemulari furorem, et ob vibratum in illum anathema Ecclesiam Dei superbe et publice calumniari ausi fuerint.“

Haec aut alia quaedam a spirituali Collegio anathematis praescribenda formula, simul atque fuerit promulgata, foribus unius Episcopalis, aut omnium in dioecesi templorum, ut spirituali Collegio visum fuerit, affigetur.

Postquam autem e coetu Christianorum explosus resipuerit, et paenitentiae dare specimen voluerit, ipse ille vel per alias, si ipse praesens adesse non potest, honestas personas humillime et publice in Ecclesia Episcopo in populi conspectu fatebitur se paenitere, et confitens suum peccatum et superbam contumaciam, rogabit ut ab anathemate liberetur. Tum Episcopus proponet ipsi quaestiones: An vere, et ideo, ut sibi peccata remittantur, metuens iram Dei, et Dei misericordiam implorans, agat paenitentiam? Utrum credat Pastorum potestatem solvendi et ligandi non esse inanem, sed validam et efficacem horrendamque? Utrum promittat in

[1]) Verbum *liturgiae*, inquit Allatius lib. 3 de Consens. cap. 15 n. 10, licet apud antiquos alia atque alia significet, usus tamen invaluit apud medii postremique temporis scriptores, ut eo nomine actio illa et ritus indicetur, quo sacrosanctum corpus Christi et sanguis conficitur.

обѣщавается, что будетъ впредь послушный сынъ Церкви, и не имать власти Пастырской презирать.

И по отвѣтахъ онаго, въ слухъ всего народа изреченныхъ, повелить ему Епископъ крѣпко уповать на Божіе милосердіе, за смерть Спасителеву грѣшнику кающемуся творимое, и прочетъ надъ нимъ разрѣшеніе. Таже, поучивъ его о исправленіи житія, (каковое поученіе можетъ послѣ сочинитися), укажетъ ему уреченный нѣкій день праздничный, по исповѣданіи предъ духовнымъ отцемъ, пріити къ причастію Святыя Евхаристіи.

А естьли изверженный, не покаявся, учнетъ еще ругать анаѳему Церковную, или еще и пакостить Епископу, или иному причту, и тогда Епископъ пошлетъ о томъ челобитную къ Духовному Коллегіумъ, а Коллегіумъ, розыскавъ истину, будетъ съ настояніемъ просить суда у подобающей мірской власти, или и у самаго Царскаго Величества.

Сіе только Епископамъ накрѣпко укажетъ Коллегіумъ, чтобъ они, какъ анаѳемы, такъ и разрѣшеніе, не дѣлали ради прибыли своей, или инаго коего собственнаго интереса, и искалибъ въ толь важномъ дѣлѣ, *„не яже своя, но яже Господа Іисуса“*

Таковый дѣла сего поступокъ есть правильный, слову Божію согласный и подозрѣнію не подлежащій.

Но се слово было о анаѳемѣ, еже есть проклятіе, казнь смерти подобная. Анаѳемою бо отсѣкается человѣкъ отъ мысленнаго тѣла Хвистова, то есть отъ Церкви, и къ тому не Христіанинъ пребываетъ, отчужденъ наслѣдія всѣхъ благъ, смертію Спасителевою намъ пріобрѣтенныхъ. То бо является отъ словесъ Божіихъ! „буди тебѣ яко язычникъ и мытарь,“ и „подобаетъ таковаго предати сатанѣ,“ и прочая симъ цодобная.

(объ отлученіи.)

Есть же въ церквѣ Святой и меньшее наказаніе, нарицаемое отлученіе или запрещеніе. Се же есть, когда не предаетъ явно грѣшника Церковь анаѳемѣ, и не изгоняетъ его отъ стада Христова; но только смиряетъ его отлученіемъ отъ сообщенія съ правовѣрными во общихъ молитвахъ, не велитъ входити въ храмы Божія, и на нѣкое время запрещаетъ ему причастіе Святыхъ Таинъ. Кратко рещи, чрезъ анаѳему человѣкъ подобенъ есть убіенному, а отлученіемъ или запрещеніемъ подобенъ есть за арестъ взятому.

Обоихъ сихъ великой и меньшой казни образы суть на Церковныхъ соборахъ, гдѣ еретикамъ сказуется анаѳема. А преступницы соборныхъ правилъ отлученіемъ наказуемы суть.

Вина меньшой казни, то есть отлученія достойная, есть нѣкій великій и явный грѣхъ, но не самое большое явногрѣшіе, о яковомъ выше уже слово было. На примѣръ, когда кто явно безчинствуетъ, надолзѣ отъ Церковнаго пѣнія удаляется, явно изобидѣвъ, или обезчестивъ лице честное, прощенія не проposterum se futurum esse filium Ecclesiae obedientem, nec Pastorum potestatis contemptorem?

Postquam ad haec omnia, audiente populo, dederit responsa, jubebit eum Episcopus Dei misericordiam sperare, quae propter Salvatoris passiones confertur peccatori, ad frugem redeunti, ipsumque, recitata oratione, solvet ab anathematis vinculis. Deinde admonens ipsum vitae corrigendae (cujusmodi adhortatio in posterum conscribetur), certum aliquem festivum diem assignabit, quo, postquam praesente sacerdote paenitentiam egerit, sanctam eucharistiam sit participaturus.

Si vero rejectaneus ille nullam agens paenitentiam, ausit insuper anathema, quo ab Ecclesia est percussus, convitiis proscindere, Episcopo injurias aut aliis ex clero inferre, Episcopus tunc temporis per supplices literas rem ad spirituale Collegium delaturus est. Collegium demum, explorata veritate, a saeculari potestate, cui ille rejectaneus est subordinatus, aut etiam ab ipsa Regia Majestate instanter flagitabit, ut jure in illum animadvertatur.

Id tamen spirituale Collegium quam maxime Episcopis mandato inculcabit, ne illi tam anathematis vibrandi, quam solutionis impertiendae causam, quae illorum quaestum, aut aliud peculiare commodum redoleat, comminiscantur; nec in tam magni momenti negotio, *„quae sua sunt, sed quae Domini Jesu, quaerant.“* (Phil. II, 20.)

Ejusmodi istius negotii processus est legitimus, Dei verbo consonus, nec suspicioni obnoxius [1]).

Diximus de anathemate, seu execratione, quae est extrema diris devotio et paena, quae morti assimiletur; quoniam homo anathemati innodatus, prorsus a mystico Christi corpore, id est, ab Ecclesia rescinditur, nec ultra audit Christianus, cum sit exhaeres omnium morte Salvatoris nobis acquisitorum bonorum. Id enim illa verba Dei sonant: „Sit tibi ut ethnicus et publicanus“ (Matth. XVIII, 17); et „oportet talem tradere Satanae“ (I Cor. V, 5); caeteraque horum similia.

(De interdicto.)

Habet etiam sancta Ecclesia leviorem paenam, quae est temporaria excommunicatio, quae interdictio alias, seu exclusio ab Ecclesia ad constitutum tempus, dicitur. Hac quidem utitur Ecclesia, ubi peccatorem non adjudicat solemnissimae illi execrationi, nec Christi grege penitus exturbat, sed humiliat ipsum per temporariam separationem a fidelium in commune orantium communione, prohibet eum templorum Dei aditu, et, quo minus per certum aliquod tempus sanctorum sacramentorum sit particeps, interdicit. Ut verbo dicam, anathemate percussus homo ad mortuum, separatus vero, ad carceri inclusum proxime accedit.

Utriusque tam gravioris, quam levioris paenae exempla ex ecclesiasticis peti possunt Conciliis quorum decreto Haeretici quidem diris devoventur, canonum vero synodicorum transgressoribus paena separationis irrogatur.

Causa, quae leviore paena, id est, temporanea separatione luitur, consistit in aliquo gravi et aperto flagitio, non tamen in ipsa maxima et enormi impietate, de qua supra diximus. Exempli gratia: si quis multa et quidem sciens prudensque contra fas et jus faciat, diutius publicum divinorum in Ecclesia officiorum exercitium devitet, aperta

[1]) Ita sane haberet, nisi tenerentur episcopi, hac ligandi potestate non uti, nisi post impetratam per litteras a sancta synodo licentiam, ut supra dictum est, quae quidem exceptio nullo fundamento nititur.

ситъ; таковыхъ Епископъ самъ собою, или чрезъ духовника поучивъ, да покаяніе явственное принесутъ, аще того не похотятъ сотворить, хотя, не являя великой гордости и презорства, можетъ смирить отлученіемъ безъ оныхъ великихъ чрезъ протодіакона предвозвѣщеній, но только на малой хартинкѣ написавъ вину преступника и отлученіе его.

И въ таковомъ дѣлѣ не долженъ Епископъ отписываться къ Духовному Коллегіумъ для соизволенія, но самъ свободенъ и силенъ есть сіе творить, только бы сіе творилъ не по страсти, но и съ прилѣжнымъ розыскомъ. Аще бо неповиннѣ кого отлучитъ, а тотъ поищетъ на его суда въ Коллегіумъ, наказанъ Епископъ будетъ, по разсужденію Коллегіумъ Духовнаго.

XVII. Было слово выше подъ числомъ осмымъ, чтобъ Епископы смотрѣли, хранятся ли по Епархіи его отъ пресвитерей и монаховъ и прочихъ должныя оныхъ заповѣди, и чтобъ имѣлъ на сіе духовныхъ фискаловъ. Обаче понеже сіе не довольно есть; ибо и фискалы оные, дружа своимъ благодѣтелемъ, или мзду емля, много утаеваютъ: того ради подобаетъ Епископу въ годъ, или въ два года единожды объити и посѣтить Епархію свою. И есть сего, кромѣ многихъ иныхъ, великій образъ Павла Апостола, якоже является въ Дѣяніяхъ гл. 14, ст. 21, 22, и Дѣяній гл. 15, ст. 36, Римлянномъ гл. 1, ст. 11, 12, 1 Коринѳяномъ гл. 4, ст. 12, 1 Солуняномъ гл. 3, ст. 2, 1 Солуняномъ гл. 3, ст, 10.

Како же лучше можетъ быть сіе посѣщеніе, послѣдующія регулы суть потребныя:

(о пастырскомъ посѣщеніи.)

1. Время лѣтнее кажется быть угоднѣйшее къ посѣщенію, нежели зимнее. Се же того ради, что не такъ много лѣтомъ, какъ зимою и самъ Епископъ и Церкви посѣщаемыя на кормъ и иныя нужды его издержатъ. Не надобѣ сѣна, а дровъ мало треба. Хлѣбъ, рыба, кормъ конской дешевле. И можетъ Епископъ не далече отъ города на полѣ въ палаткѣ время перестоять, чтобъ не трудитъ священства, или гражданъ квартирою, наипаче гдѣ городъ убогій.

2. По пріѣздѣ своемъ Епископъ на другой день или на третій, собравъ градскихъ и сельскихъ пресвитеровъ, священную Литургію совершитъ, а по Литургіи со всѣми священники отпоетъ молебенъ о здравіи и побѣдѣ Державнѣйшаго Монарха, о исправленіи и благостояніи Церквей, о обращеніи раскольниковъ, о благорастворенiи воздуха, о обилiи плодовъ земныхъ и прочая. И собственный канонъ составленъ будетъ, всякія нужды содержащій.

3. Тогда же, по совершеніи всего пѣнія, слово скажетъ къ священству и народу учительное о покаяніи истинномъ, и всякаго, наипаче же священническаго чина должностехъ. И тамъ же приложитъ увѣщаваніе, чтобъ ему

injuria honestum hominem quidem afficiat, ut tamen sibi culpa remittatur, non curet. Ejusmodi peccatores Episcopus propria fretus potestate, vel sacerdote, qui a confessionibus sit [1]), internuntio usus, increpat, ut publicam agant paenitentiam. Si vero morigeri non fuerint, quanquam superbiam contumaciamque dissimulent, potest eos refrenare segregans a populo. Nec opus est illa per Protodiaconum famosa promulgatione; sufficit una exigua chartula, quae culpam praevaricatoris et consecutam segregationis paenam complectatur.

Ad ejusmodi negotium exequendum, non est opus, ut Episcopus per literas impetret a spirituali Collegio facultatem; ipse proprio arbitrio et jure fruitur. Danda est opera, ut diligenter in causam inquisiturus affectu non laboret; alioquin insons segregatus provocabit ad spiritualis Collegii judicium; proinde Episcopus pro arbitrio spiritualis Collegii a paena non erit immunis.

XVII. Diximus quidem supra, sub No. VIII, Episcoporum interesse, habere de clero annotatores, quibus ad Presbyteros et Monachos, utrum hi mandata sibi injuncta exequantur, per dioecesim explorandos utatur. Cum tamen annotatores illi non sunt satisfacturi, quippe qui officiis benefactorum devincti, vel muneribus corrupti, multa silentio supprimant, idcirco Episcopo singulis annis, vel saltem per biennium sua dioecesis semel est peragranda. Praeter alios multos, notabile Apostolus Paulus huic praeivit exemplum, prout ex Actorum XIV, 21. 22; XV, 36; Rom. I, 11. 12; I Cor. IV, 12; I Thessal. III, 2. 10, colligitur.

Quo autem haec peragratio seu visitatio facilius possit absolvi, sequentes regulae sunt observandae:

(De visitatione pastorali.)

1. Tempus aestivum ad dioecesim visitandam commodius esse putatur, quam brumale; idque ideo, quoniam minorem sumptum ut ipse Episcopus, ita Ecclesiae ab eo peragrandae alimentis aliisque illius necessitatibus impendent. Panis, piscis et avena viliore pretio comparantur, lignorum parum, foeni vero nihil postulatur. Potest etiam Episcopus non procul ab urbe in campo sub tentorio aliquandiu morari, ne hospitio exceptus molestus sit Clericis, aut Civibus, praesertim in tenuis conditionis oppido.

2. Postquam venerit Episcopus, secundo vel tertio die, collectis urbanis et rusticanis sacerdotibus sacram missam celebrabit; hac absoluta, cum omnibus simul preces fundet pro Augustissimo Monarcha, ut sanitate et victoriis potiatur; tum quoque pro Ecclesia, ut bene se habeat, et in omnibus proficiat; pro schismaticis convertendis, pro commoda aëris temperie, et terrestrium fructuum abundantia, orabit. Hac gratia peculiares preces singulis necessitatibus accommodatae, sunt concinnandae [2]).

3. Simul autem atque sacro officio perfunctus fuerit, sermonem ad sacerdotes populumque de vera paenitentia, atque de uniuscujusque, praecipue Ecclesiastici ordinis muniis rite obeundis habebit; monebit insuper, ut si quis de spiritualibus negotiis

[1]) Ejus, qui culpam admisit, confessarium intellige.

[2]) Juxta textum: *Canon, quo omnium, quaecumque necessaria visa fuerint, mentio fiet, componetur.* Voce canonis hoc in loco canticum liturgicum dicitur, quod ob novenarium scripturae canticorum numerum in novem quoque odas dividitur, odae vero in troparia.

предложилъ, кто имѣетъ нѣкія духовныя нужды и сумнительные падежи совѣсти, такожъ и что гдѣ видится въ Церковномъ причтѣ неисправлено и прочая.

А понеже не всякъ Епископъ можетъ чистое слово сложить; того ради подобаетъ въ Духовномъ Коллегіумъ таковое слово сочинить, и то бы Епископи въ посѣщаемыхъ Церквахъ прочитовали.

4. Можетъ Епископъ и тайно у меншихъ Церковниковъ, и аще кто иный угодный покажется, спрашивать, какъ живутъ пресвитеры и діаконы. И хотя доношенію всякаго не подобаетъ вѣрить скоро, обаче лучшая уже покажется причина къ разсмотрѣнію и исправленію.

5. Покамѣстъ Епископъ донесенныхъ дѣлъ не управитъ, пота и самъ къ себѣ гостей не позоветъ, и званный къ инымъ не пойдетъ, чтобъ не обольстился трактаментомъ, или поне подозрѣнія бы на себе не подалъ, что онъ судитъ по пристрастію за удоволеніе свое.

6. Естьли дѣло явится долгаго времене требующее за неприсутствіемъ свидѣтелей, или за инымъ нѣкіимъ препятіемъ; то оное дѣло записавъ, отложитъ ко управленію въ домъ свой. А то для того, чтобъ ему на единомъ мѣстѣ не долго гостить, и сталобъ ему времени къ посѣщенію всея Епархіи.

7. Естьли Епископъ похощетъ звать къ себѣ гостей, то весь бы тотъ трактаментъ своею казною отправлялъ, а не налагалъ бы побору на священство, или на монастыри. И не можетъ извинитися убожествомъ своимъ: ибо не по долгу, но по свободной своей воли звать гостей или не звать будетъ.

8. Иныя дѣла и поступки, какъ священства, такъ и приходскихъ людей, могутъ быть утаеваемыя предъ Епископомъ, хотя и явныя народу суть; и о таковыхъ тайно и искусно провѣдывать. А сіе не можетъ утаитися, читаетъ ли священникъ во дни праздничные наставительныя книжицы, о которыхъ выше слово было. И естьли который не читаетъ за лѣностію, того при прочихъ священникахъ накажетъ по разсужденію.

9. Спроситъ же Епископъ священства и прочихъ человѣкъ, не дѣлаются ли гдѣ суевѣрія? Не обрѣтаются ли кликуши? Не проявляетъ ли кто для сверноприбытства ложныхъ чудесъ при иконахъ, при кладезяхъ, источникахъ? и прочая. И таковыя бездѣлія запретитъ со угроженіемъ клятвы на противляющихся упрямцовъ.

10. О правленіи и поведеніи близкихъ (аще гдѣ суть) монастырей лучше спрашивать въ градѣхъ и селѣхъ отъ священства и мірянъ, нежели въ самыхъ монастыряхъ о томъ же происки вать мощно.

11. А чтобъ Епископъ не запомнилъ, чего долженъ наблюдати въ посѣщаемыхъ Церквахъ и монастыряхъ; того ради имѣлъ бы съ собою списанныя должности монашескія и священническія, которыя здѣ ниже слѣдуютъ.

12. Крѣпко же заповѣдать Епископъ долженъ служителемъ своимъ, чтобъ въ посѣщаемыхъ городахъ и монастыряхъ благочинно и трезво пребывали, и не творилибъ соблазна; наипаче же не домогались бы у мниховъ и у

vult se percontari, vel de dubiis conscientiae casibus consulere, vel super clericorum perfunctoria muneris administratione est certus, haec omnia et id genus alia, secum communicet.

Sed quoniam non quilibet Episcoporum tersae cultaeque orationis concinnandae est peritus, ideo spiritualis Collegii refert conscribere hujusmodi homiliam, quam Episcopi in Ecclesiis lustrandis perorent.

4. Potest etiam Episcopus inferioris ordinis clericos, vel alios, si qui idonei visi fuerint, de sacerdotum et diaconorum vita et conversatione, secreto percontari. Et quamquam non quaevis fidem protinus meretur delatio, commodior nihilominus inde occasio ad dispiciendum et corrigendum arripitur.

5. Episcopus priusquam negotia ad se delata expediverit, nec alios ad se invitabit hospites, nec invitatus conferet se ad convivium, ne hospitalitate decipi patiatur, aut certe ne concipiendae de se suspicioni, quasi lauto exceptus convivio affectibus in judicando indulgeat, fenestram aperiat.

6. Ubi causa inquirenda justo diutiorem moram, nempe testibus absentibus, vel alio obstante impedimento, postulat, Episcopus inferens eam codicillis differet ad reditum, ut domi dispiciat. Idque ideo, ne in eodem loco diutius haereat, habeatque tempus, quod toti peragrandae dioecesi sufficiat.

7. Si Episcopus studeat adornare convivium, ad quod hospites invitet, totus sumptus ex ipsius impendatur aerario, nec sacerdotes aut monasteria in expensi partem sinat venire, nec penuriam obtrudat se purgaturus, utpote non necessario, sed pro arbitrio vocaturus hospites, vel missos facturus.

8. Quidam casus et eventus tam sacerdotum, quam plebis, vel apertissimi vulgo, possunt subterfugere Episcopum; caute igitur et secreto ii sunt indagandi. Ista autem non possunt non in ipsius venire notitiam: doctrinales libellos, de quibus supra verba faciebamus, praelegitne sacerdos festivis diebus? Si quis itaque negligens lectione supersedeat, in hunc caeteris sacerdotibus praesentibus pro Episcopi arbitrio animadvertetur.

9. Quantum attinet ad superstitiones, ad pythonissas, ad miracula, quae turpis quaestus causa imaginibus, puteis et fontibus, aliisque locis falso adscribuntur, potest Episcopus, nonne id genus commenta tolerentur, de iis a sacerdotibus et ab aliis hominibus haurire notitiam, et ejusmodi abusum prohibens pertinacibus praevaricatoribus anathema minabitur.

10. Quomodo diriguntur, et quomodo se habent Monasteria, facilius est percontari a proximorum oppidorum et villarum sacerdotibus et incolis, quam ex ipsis monasteriis expiscari.

11. Episcopi est, regulas officia Monachorum et Sacerdotum, inferius descripta [1]), complectentes secum circumferre; idque eo consilio, ne oblivioni tradat ea, quae in Ecclesiis visendis sunt observanda.

12. Maximopere refert Episcopi tam inculcare servis suis, ut in oppidis et in monasteriis, ad quae ventum erit, honeste se et sobrie gerant, quam eos a praebendis offendiculis, maxime vero ab extorquendo per vim a Monachis et a Sacerdotibus

[1]) Non in ipsa quidem Ordinatione, sed in appendice ei adjuncta; quam appendicem repetere, non esse nostrae provinciae lectores jam monuimus.

поповъ кушанья и питья, и конскаго корму лишняго. Кольми паче не дерзалибъ грабить подъ виною жестокаго наказанія. Ибо слуги Архіерейскіе обычне бываютъ лакомыя скотины; и гдѣ видятъ власть своего владыки, тамъ съ великою гордостію и безстудіемъ, какъ татаре на похищеніе устремляются.

13. Да вѣсть же всякъ Епископъ-каковый онъ ни есть степенемъ, простой ли Епископъ, или Архіепископъ, или Митрополитъ, что онъ Духовному Коллегіумъ, яко верховной власти, подчиненъ есть, указовъ онаго слушать, суду подлежать, и опредѣленіемъ его довольствоваться долженъ.

И того ради, аще что имать на брата своего другаго Епископа, обидимъ отъ онаго, подобаетъ ему не самому мститися, ниже клеветами, ниже повѣстьми, хотя бы и истинныя были, грѣховъ его, ниже поущеніемъ сильныхъ нѣкіихъ лицъ духовныхъ или мірскихъ наипаче да не дерзаетъ недруга своего Епископа предавать анаѳемѣ; но обиды своя да предлагаетъ доношеніемъ Духовному Коллегіумъ, и тамо суда себѣ да проситъ.

14. Тому и сіе слѣдуетъ, что всякому Архимандриту, Игумену, Строителю, приходскому священнику, такожъ и діаконамъ и прочіимъ причетникамъ свободно и вольно просить у Духовнаго Коллегіумъ суда на своего Епископа, аще кто въ чемъ отъ него знатно изобиженъ будетъ. Такожъ, аще кто судомъ Епископа своего не довольствуется, вольно ему чинить провокацію, сіесть, переносить дѣло на судъ Духовнаго Коллегіумъ; и Епископъ таковымъ на себе челобитчикамъ и истцамъ долженъ сію свободу попускать, и не удерживать ихъ, ниже угрожать, ниже, по отшествіи оныхъ къ Духовному Коллегіумъ, печатать или грабить домы оныхъ.

Но дабы сіе не подало многимъ вины къ безстрастію и презорству своихъ пастырей, уставитъ Духовное Коллегіумъ немалое наказаніе на тѣхъ, которые бы ложнымъ доношеніемъ пастырей своихъ требовать дерзнули, или всуе отъ суда Епископскаго на судъ Духовнаго Коллегіумъ учинилибъ провокацію.

15. Наконецъ долженъ будетъ всякъ Епископъ дважды въ годъ (или какъ укажетъ о семъ Коллегіумъ) присылать до Коллегіумъ репорты, сіесть извѣщенія о состояніи и поведеніи Епархіи своей, все ли добрѣ, или нѣкое неисправленіе есть, котораго онъ переставить не можетъ. А хотябъ все добрѣ было, то обаче долженъ Епископъ извѣстить въ Коллегіумъ, что слава Богу все добрѣ. Но естьли бы извѣстилъ, что все добрѣ, и отинуду бы показалось, что нѣчто въ Епархіи его дѣется суевѣрное, или и явно богопротивное; Епископъ бы, вѣдая тое, утаилъ и до Коллегіумъ не донеслъ; то самаго его позоветъ на судъ къ себѣ Коллегіумъ, и, по довольномъ уличеніи, подвержетъ его наказанію, яковое уставлено будетъ.

§ 4.

ДОМЫ УЧИЛИЩНЫЕ И ВЪ НИХЪ УЧИТЕЛИ И УЧЕНИКИ, ТАКОЖЪ И ЦЕРКОВНЫЕ ПРОПОВѢДНИКИ.

Извѣстно есть всему міру, каковая скудость и немощь была воинства Россійскаго, когда

copiosiori, quam opus est, cibo, potu et equorum pabulo deterrere; tantum abest, ut rapinas fieri patiatur, quinimo severissimam paenam intentabit raptoribus. Siquidem Episcoporum servi, ut plurimum helluones, gurgites, abdominique suo nati, sicubi suum Dominum intelligant praevalere, cum vehemente arrogantia et impudentia, non secus ac Tartari in praedam diripiendam agmine facto involant.

13. Persuasum sibi habeat Episcopus, in quocunque tandem dignitatis gradu fuerit collocatus, sitne Episcopus tantum, an Archiepiscopus, an denique Metropolitanus, se spirituali Collegio utpote supremae potestati esse subordinatum, mandatis illius obsequi, a judicio pendere, et decisionem illius ratam habere.

Ideo si quid habeat adversus fratrem suum alium Episcopum, qui illum affecit injuria, non debet ipse ulcisci, nec affingendo illi vitia, nec etiam vera flagitia disseminando, nec subornando potentes personas, spirituales vel saeculares, praesertim vero non ausit Episcopum suum inimicum anathemate percutere; sed de injuriis sibi illatis apud spirituale Collegium conqueri, et ad illius judicium provocare.

14. Inde hoc etiam sequitur, cuilibet Archimandritae vel Hegumeno, vel monasterii Praeposito et Sacerdoti parochiali, immo diaconis caeterisque clericis nihil obstare, quo minus adversus suum Episcopum, si quis magna affectus fuerit ab eo injuria, conquerantur apud spirituale Collegium. Nec minus ii, qui Praesulis judicio sibi non satisfieri arbitrantur, possunt libere ad spiritualis Collegii judicium provocare. Episcopus porro talibus provocatoribus et accusatoribus id libertatis debet indulgere; nec eos coërcere, nec eis minari, nec domus eorum, postquam ad spirituale Collegium sunt profecti, obsignare vel diripere poterit.

Ne hinc tamen multi debitam reverentiam denegandi suosque Pastores despicatui habendi arripiant occasionem, spirituale Collegium in eos, qui falsa delatione suis Pastoribus molestiam facessere, et Praesulis judicio sibi minime satisfieri temere putantes, ad spiritualis Collegii tribunal provocare non dubitarint, severe animadvertet.

15. Postremo, quilibet Episcoporum quovis anno (vel quemadmodum spirituale Collegium praescribet) certum faciet spirituale Collegium, nempe scribet relationem suae dioeceseos statu et aliis necessariis circumstantiis, omnia ne bene se habeant? vel aliquid vitio sit obnoxium, ad quod tamen emendandum sibi vires deficere? Quamvis vero omnia bene se haberent, interesset tamen Episcopi spirituale Collegium certius facere, omnia scilicet, ex Dei gratia, bene se habere. Si vero ex illius relatione omnia bene se habere dicantur, aliunde nihilominus innotescat, alicubi in ea dioecesi quaedam superstitionis vel aperte impietatis, ipso etiam Episcopo conscio quidem, sed dissimulante, nec ad Collegium deferente, exstare indicia, ipsum Episcopum spiritale Collegium ad judicium citabit, luculentissimisque documentis convictum, paenae, qualis decernetur, obnoxium esse pronunciabit.

§ 4.

AEDES IN QUIBUS PAEDAGOGI, DISCIPULI NEC NON ECCLESIASTICI CONCIONATORES HABITABUNT.

Rossorum copiae regulari disciplina antea destitutae, quam indigae imbecillaeque fuerint; eae

оное не имѣло правильнаго себѣ ученія, и какъ несправненно умножилась сила его, и надчаяніе велика и страшна стала, когда Державнѣйшій нашъ Монархъ, Его Царское Величество ПЕТРЪ Первый обучилъ оное изрядными регулами. Тожъ разумѣть и о архитектурѣ, и о врачевствѣ, и о политическомъ правительствѣ и о всѣхъ прочихъ дѣлалхъ.

И наипаче тоежъ разумѣть о управленіи Церкви: когда нѣтъ свѣта ученія, не льзя быть доброму Церкве поведенію, не льзя быть нестроенію и многимъ смѣха достойнымъ суевѣріямъ, еще же и раздорамъ и пребезумнымъ ересемъ.

Дурно, многіе говорятъ, что ученіе виновное есть ересей: ибо кромѣ древнихъ отъ гордаго глупства, а не отъ ученія бѣсновавшихся еретиковъ, Валентиновъ, Манихеовъ, Каѳаровъ, Евхитовъ, Донатистовъ и прочихъ, которыхъ дурости описуютъ Ириней, Епифаній, Августинъ, Ѳеодоритъ и иные, наши же Рускіе раскольщики не отъ грубости ли и невѣжества толь жестоко возбѣсновалися?

А хотя и отъ ученыхъ человѣкъ бываютъ ересіархи, яковый былъ Арій, Несторій и нѣцыи иные: но ересь въ оныхъ родилась не отъ ученія, но отъ скуднаго Священныхъ Писаній разумѣнія, а возрасла и укрѣпилася отъ злобы и гордости, которая не попустила имъ перемѣнить дурное ихъ мнѣніе, уже и по познаніи истины противъ совѣсти своей.

И хотя отъ ученія своего имѣли они силу сочинять софисмы, сіесть коварные мудрованій своихъ доводы: обаче кто бы сіе зло восписовалъ просто ученію, тотъ бы понужденъ былъ говорить, что когда и врачь опоитъ кого отравою, того ученіе врачевское виновно есть; и когда ученый солдатъ хитро и сильно разбиваетъ, того виновно есть ученіе воинское.

И естьли посмотримъ чрезъ исторіи, аки чрезъ зрительныя трубки, на мимошедшіе вѣки, увидимъ все худшее въ темныхъ, нежели въ свѣтлыхъ ученіемъ временахъ.

Ни спесивились такъ Епископи до четыресотнаго лѣта, какъ послѣ возгорѣлися, наипаче Константинопольскій и Римскій; ибо тогда было ученіе, а послѣ оскудѣло. И аще бы ученіе Церкви, или Государству было вредное, то не учились бы сами лучшія Христіанстіи особы, и запрещали бы инымъ учитися: а то видимъ, что и учились вси древніи наши учители не токмо Священнаго Писанія, но и внѣшней Философіи. И кромѣ многихъ иныхъ, славнѣйшіе столпы Церковные поборствуютъ и о внѣшнемъ ученіи, а именно: Василій великій въ словѣ своемъ ***Ко учащимся младенцамъ,*** Златоустый въ книгахъ ***О монашествѣ,*** Григорій Богословъ въ словахъ своихъ ***На Іуліана Апостата.*** Но много бы говорить, аще бы о единомъ семъ нарочное слово было.

Убо ученіе доброе и основательное есть всякой пользы, какъ отечества, такъ и Церкве, аки корень и сѣмя и основаніе. Но сіе накрѣпко наблюдать подобаетъ, чтобъ было ученіе доброе и основательное. Ибо есть ученіе, которое и имени того недостойно есть; а обаче отъ людей хотя и умныхъ, но того несвѣдущихъ, судится быть за прямое ученіе.

tamen ipsae, postquam ab Augustissimo nostro Monarcha, potentissimo Zaro PETRO I, ad eximias regulas sint adstrictae, quantum robur, quantas vires, quanta incrementa acceperint, quam supra cujusque spem omnibus hostibus formidandae evaserint, universo quam late patet orbi est perspicuum. Idem est intelligendum de architectura, medicina, magistratu politico et de caeteris praeclaris institutis.

Id praecipue de Ecclesiae regimine est asserendum. Sublata luce doctrinae, bene cum Ecclesia agi nequit; non potest haberi bonus ordo; non possunt non sequi multae ridiculae superstitiones, quinimo dissidia et insulsae haereses.

Stultam quidam animo imbiberunt opinionem, haereses suam cultioribus literis debere originem, siquidem praeterquam quod antiqui haeretici Valentiniani, Manichaei, Cathari, Eutychetae, Donatistae, et caeteri, quorum insaniam Irenaeus, Epiphanius, Augustinus, Theodoretus et alii describunt, superba amentia, non vero literarum scientia insaniverunt, nostrates Rossiaci Schismatici, nonne ideo vehemente correpti furore insaniunt, quia sunt nullis bonis literis exculti rupices?

Quanquam vero eruditi homines haereticorum subinde fiunt antesignani, prout Arius, Nestorius et alii, haeresis tamen eorum non ad literas, sed ad exiguam sacrae Scripturae intelligentiam suos refert natales; incrementa autem et vires debet malignae superbiae, quae obstiterat, quominus cognita etiam veritate, a temeraria recederent sententia, utpote conscientiae dictamen minime secuti.

Quamvis autem ad contexenda contortula sophismata, id est, ad captiosas argumentationes, quibus sua placita probarent, subsidia a doctrina mutuati sint, id tamen malum quis literarum studiis imputabit? Alioquin medicae scientiae, si medicus pharmaco vitam alicui eripuerit, vitio esset vertendum. Militaris pariter ars latrocinii crimine, quod exercitatus miles strenue et solerter perpetrat, esset accusanda.

Si historiis perinde, ac tubis opticis ad retroacta saecula speculanda usi fuerimus, videbimus omnia illis temporibus, quae spissis ignorantiae tenebris involvebantur, fuisse deteriora, quam temporibus, quae luce literarum, coruscabant.

Episcopi per quatuor saecula arrogantiam detestabantur; contra vero deinceps altos sumebant spiritus, praesertim Constantinopolitanus et Romanus; antea enim literae florebant, postea vero emarcuerunt. Si itidem Ecclesiae vel Reipublicae studia literarum essent fraudi, non utique clarissimi inter Christianos nominis viri scientias excoluissent; imo alios quoque ludo literarum interclusissent. Contra nihilominus videmus omnes nostros antiquos Doctores, non solum sacrae Scripturae, sed etiam profanae philosophiae operam dedisse. Profanas literas, ut multos alios missos faciam, celsissimae et firmissimae Ecclesiae columnae, nominatim Basilius magnus sua *„ad pueros instituendos“* oratione, Chrysostomus libris *„de vita monastica“*, Gregorius Theologus sermonibus *„in Julianum Apostatam“* propugnant. Longus essem, si de hoc tantum ex professo verba essent facienda.

Bona itaque et solida literarum doctrina pro semine, radice et fundamento omnis, quantum ad Patriam et Ecclesiam attinet, utilitatis est habenda. Id tamen est providendum, ut doctrina vere sit bona et solida. Interdum enim audit doctrina, indigna tamen quae ita nuncupetur. Licet si ab hominibus sciolis quidem, sed non adeo perspicacibus pro vera doctrina existimetur.

Обычно вопрошаютъ мнози: въ которыхъ школахъ былъ онсица? И когда услышатъ, что былъ онъ въ Реторикѣ, въ Философіи и въ Богословіи; за единыя тыя имена высоко ставятъ человѣка, въ чемъ часто погрѣшаютъ. Ибо и отъ добрыхъ учителей не вси добрѣ учатся, ово за тупость ума, ово за лѣность свою; кольми паче когда и учитель будетъ въ дѣлѣ своемъ мало, или и ниже мало искусенъ.

Вѣдати же подобаетъ, что отъ пятисотнаго до четыренадесятьсотнаго году, сіесть чрезъ девять сотъ лѣтъ во всей Европѣ вся почитай ученія въ великой скудости и неискуствѣ были, такъ что у самыхъ лучшихъ Авторовъ, во оныя времена писавшихъ, остроуміе видимъ великое, а свѣта великаго не видимъ.

По четыресотномъ надъ тысячу годѣ почали проявлятися любопытнѣйшіи и по тому искуснѣйшіи учители, и помалу многія Академіи гораздо великую, и почитай отъ древнихъ оныхъ Августовыхъ лѣтъ большую силу возымѣли: многія обаче училища въ прежней тинѣ остались, такъ что у оныхъ Реторики, и Философіи и прочихъ ученій имена точію суть, а дѣло не тое. Причины того различныя суть, которыя здѣ за краткость не воспоминаются.

Таковаго же, тако рещи, привидѣннаго и мечтательнаго ученія вкусившіи человѣцы глупѣйшіи бываютъ отъ неученыхъ. Ибо весьма темни суще, мнятъ себя быти совершенныхъ, и помышляя, что все, что либо знать можно, познали, не хотятъ, но ниже думаютъ честь книги, и больше учитися. Когда вопреки прямымъ ученіемъ просвѣщенный человѣкъ никогда сытости не имѣетъ въ познаніи своемъ, но не престанетъ никогда же учитися, хотя бы онъ и Маѳусалевъ вѣкъ пережилъ.

Се же вельми бѣдно, что именованные неосновательные мудрецы не только не полезны, но и вельми вредны суть и дружеству, и отечеству, и Церкви: предъ властьми надъ мѣру смиряются, но лукаво, чтобъ такъ украсть милость ихъ, и пролѣзть на степень честный. Равнаго чина людей ненавидятъ; и естьли кто во ученіи похваляемъ есть, того всячески тщатся предъ народомъ и у властей обнести и охулити. Къ бунтамъ склонны, воспріемля надежды высокія. Когда богословствуютъ, не льзя имъ не еретичествовать: за невѣжствомъ бо своимъ удобь проговорятся, а мнѣнія своего изреченнаго перемѣнить отнюдь не хотятъ, чтобъ не показать себя, что не все знаютъ. А мудріи мужіе сіе между собою утвердили пословіе: *„мудраго человѣка свойство есть отмѣнять мнѣніе.“*

Сіе предложить судилось за благо, что естьли Царское Величество похощетъ основать Академію, разсуждало бы Духовное Коллегіумъ, каковыхъ исперва учителей опредѣлить, и каковый ученія образъ показать онымъ, дабы не вотще пошло Государское иждивеніе, и вмѣсто чаянной пользы, не была бы тщета, смѣха достойная.

А какъ бы въ семъ опасно и искусно справитися, угодныя суть послѣдующія регулы.

(объ академіи.)

I. Не надобѣ исперва многихъ учителей, но первый годъ довольно единаго или двоихъ,

Vulgo solet quaeri, quibus artibus liberalibus est imbutus hic aut ille? Audito autem, illum Rhetoricae, Philosophiae, aut Theologiae operam navasse, vel ob sola illa nuda nomina magni aestimant hominem, sibimet ipsis non raro imponentes. Si enim gnari paedagogi non universos discipulos reddunt eruditos, ingenii nimirum obstante tarditate vel inertia, quid sperandum tandem ubi ludi magister parum vel nihil, quod suarum sit partium, intelligat?

Porro sciendum est, temporis spatio, quod inter quingentesimum et inter quadringentesimum supra mille decucurrit, nongentis videlicet annis, per totam Europam universa literarum studia rara et horrida jacuisse, et quidem ita, ut in optimorum illius temporis auctorum scriptis multum esset acuminis, sed luminis parum.

Quadringentesimo supra mille anno elapso, solertiores, ideoque peritiores pedetentim emergebant literatores, et multae Academiae sensim incrementa capientes, supra antiquam fere illam Augusti aetatem caput extulerunt. Hoc tamen non obstante, plurimi literarum ludi sordido squalebant veterno, tantopere, ut rhetorices et philosophiae aliarumque scientiarum corticem nucleo cassum habere putarentur. Varias hujus rationes daremus, nisi temporis angustia ab iis recensendis revocaret.

Ejusmodi porro imaginariam, ut sic dicamus, inque nudo persuasionis errore sitam literaturam qui degustarunt, illiteratis evadunt stolidiores; quoniam luminis penitus expertes apicem perfectionis attigisse sibi videntur; et se omnium, quaecumque sciri possunt, perscientissimos esse persuasum sibi habentes, librorum lectione et studio supersedent, imo ne in animum quidem inducunt. Cum e contrario mortalis genuino doctrinae lumine praeditus, licet si vita sibi diutior, quam fuerat Mathusalis, fuerit prorogata, nunquam desistet a discendo, nec unquam cognitis satiabitur.

Hoc pro maximo incommodo est reputandum, personatos illos, solida eruditione destitutos sapientes, non solum non prodesse, sed potius obesse societati, patriae et Ecclesiae. Illi in procerum conspectu supra modum humiliantur, sed lupi ovinam pellem induti favorem ab optimatibus emendicant, ut eblandiente suffragio in honorificum officium possint se intrudere. Aequalis ordinis homines odio habent. Si quis vero ob doctrinam in luce celebritateque versetur, ut hic ab optimatibus et a populo male audiat, convitiisque oneratus exponatur ludibrio, et pro vulgi fabula habeatur, adlaborant. Spe fortunae faventioris incitati, propendent in perduellionem. Ubi de Theologia disceptant, non possunt, quin haeresim eructent. Facile enim, utpote illiterati, argutantes labuntur: ne vero indicium suae scientiae non ad omnia extensae prodant, suae semel prolatae sententiae sunt tenacissimi. Cum e contrario cordati viri communi assensu huic adstipulentur proverbio: *„Sapientis est mutare sententiam.“*

Huic loci haud inconsultum esse duximus haec allegare, si Augustissimo Regi visum fuerit erigere Academiam, spiritualis Collegii intererit dispicere, cujusmodi paedagogi designandi fuerint, et quae norma docendi et discendi fuerit praescribenda, ne in cassum regius sumptus abeat, et pro commodo quod expetitur, ridicula prodeat jactura.

Ut autem caute et circumspecte in hoc negotio versemur, sequentes regulae sunt idoneae:

(De academia.)

I. In ipso initio multi paedagogi non sunt necessarii; primo enim anno unus et alter sufficiunt,

которые бы учили Грамматикѣ, сіесть языкъ правильно знать Латинскій, или Греческій, или оба языка.

II. На другой годъ, и третій и прочій, поступая къ большимъ ученіямъ, да и перваго не отлагая, для новыхъ учениковъ большее число и учителей придастся.

III. Искушать всячески, каковъ въ дѣлѣ своемъ есть, кто хощетъ быть учитель школы. На примѣръ, желая вѣдать, искусенъ ли въ языкѣ Латинскомъ, велѣть ему сложеніе Руское перевесть на Латинское, такожъ Латинское слово нѣкоего славнаго въ языкѣ томъ Автора, перевесть на Руское; и велѣть искуснымъ осмотрѣть и освидѣтельствовать переводы его, и тотчасъ покажется, совершенъ ли есть, или средній, или и того нижае, или весьма ничего. Суть же и иныхъ ученій свойственныя искушенія, которыя мощно будетъ особенно списать.

IV. А хотя и неискусенъ въ требуемомъ ученіи покажется, обаче мощно знать, что остроуменъ есть, то знатно онъ за лѣностію, или за плохимъ своимъ учителемъ не достигнулъ того, и таковому повелѣть полгода или годъ самому учитися отъ Авторовъ, въ дѣлѣ томъ искусныхъ, аще учитель хощетъ быть. Толькожъ сіе дѣлать за скудость людей, а лучше бы на таковыхъ не надѣятися.

V. Опредѣленнымъ и добрымъ учителемъ приказать, чтобы они исперва сказывали ученикамъ своимъ вкратцѣ, но ясно, кая сила есть настоящаго ученія Грамматики, на примѣръ, Риторики, Логики и прочая; и чего хощемъ достигнути чрезъ сіе или оное ученіе, чтобъ ученики видѣли берегъ, къ которому пловутъ, и лучшую бы охоту возъимѣли, и познавали бы повседневную прибыль свою, такожъ и недостатки.

VI. Избрать изряднѣйшихъ во всякомъ ученіи Авторовъ, которые свидѣтельствовани суть въ славныхъ Академіяхъ: именно же, въ Парижѣ, повелѣніемъ Короля Людовика четвертаго надесять, такъ кратко, а совершенно заключена Латинская Грамматика, что мощно надѣятися остроумнаго ученика за единъ годъ совершенно научить языка онаго, когда у насъ за пять и за шесть лѣтъ мало кто постизаетъ. Что можно знать по тому, что студентъ изъ Философіи, или Богословіи изшедшій, не можетъ перевесть и средняго стиля Латинскаго.

Избравъ убо, якоже речеся, лучшихъ въ Грамматики, Риторики и въ прочихъ ученіяхъ Авторовъ, подать въ Академію и приказать, чтобъ оныхъ руководствомъ, а не иныхъ учено въ школахъ.

VII. Въ Богословіи собственно приказать, чтобъ учено главныя догматы вѣры нашея и законъ Божій. Челъ бы учитель Богословскій

qui Grammaticam doceant, qui minimum latinae vel graecae linguae vel utriusque intelligendae regulas explicent.

II. Sequente biennio, et deinde aliis annis, ad altiores gradatim scientias ascendentes discipuli, pluribus opus habebunt doctoribus. Adsciti itidem de novo discipuli in tyrocinio linguarum sunt exercendi.

III. Ut de futuro ludimagistro, utrum suo muneri exequendo par fuerit, liquido constet, exquisito opus est experimento. Exempli gratia, si volupe est noscere, peritus ne ille est latinae linguae, injungatur ipsi aliqua ruthena oratio in linguam latinam transfundenda; latina pariter alicujus inclyti auctoris oratio in rossicam transferenda; quam utramque versionem recognoscere et testimonia pro illa ferre possunt periti homines. Unde protinus patebit, perfectus ne ille est an mediocris, an denique prorsus ineptus. Non desunt etiam aliis scientiis, quibus explorentur, consentanea experimenta, quae alio tempore possunt adferri.

IV. Quanquam aliquis literaturam, quae in ipso requiritur, non usque adeo callet, certa tamen acuminis praebet indicia, ex quibus colligitur negligentiam, vel ineptum magistrum in causa fuisse, quominus proficeret. Huic indulgebitur annuum tempus vel semestre, ut si ludimagister velit creari, in auctoribus illius scientiae peritissimis legendis per id temporis se exerceat. Id quidem in meliorum penuria faciendum suadetur, alioquin praestaret aquam e pumice non postulare [1]).

V. Magistri strenuam operam navantes praemonendi sunt, ut in ipso addiscendarum artium limine discipulos stricta, sed exserta exhortatione certos faciant de eo, in quo singulae artes sitae sint, v. g. Rhetorica, Logica etc.; et ad quem scopum attingendum haec aut illa scientia viam sternat; ut hac oratione discipuli tam de littore, ad quod ferantur, sint certi, quam profectum in dies crescentem et illius defectum cognoscant; indeque majore studio inflammentur.

VI. Auctores in unoquoque literaturae genere seligendi sunt, qui aliis palmam praeripiant, et in celeberrimis Academiis candido calculo sunt notati; exempli gratia, Grammatica latina jussu regis Ludovici XIV Parisiis ita succincte in compendium est redacta, ut unius anni spatio discipulus absque dubio optime latinam linguam ediscere possit [2]). Cum e contrario nostrates quinquennium aut sexennium illi percipiendae impendentes haudquaquam optato fruuntur successu. Quod quidem verum esse, nostrarum scholarum alumni suo comprobant exemplo; siquidem Philosophorum et Theologorum titulis condecorati, latinae mediocris stili orationi ruthenice reddendae sunt impares.

Selecti igitur, quemadmodum monuimus, optimi in Grammatica, in Rhetorica, et in aliis liberalibus artibus auctores commendandi sunt Academiae, ea lege, ut horum primipilorum, non aliorum vestigiis in scholastico cursu insistatur.

VII. Theologiae professor peculiariter est monendus, ut praecipua fidei nostrae enarret dogmata et legis divinae praecepta; ut Sacram Scripturam

[1]) Juxta textum: *Ita quidem aliis deficientibus,* aut *cum alii deficiunt, agendum est: praestat enim istiusmodi hominibus non confidere.*

[2]) Non dubium est, quin hoc loco agatur de praestantissimo Claudii Lancelot libro, qui inscribitur: *Nouvelle méthode pour apprendre facilement et en peu de temps la langue latine,* Parisiis, 1644; quod quidem opus non *jussu* regis christianissimi typis mandatum est, sed cum *privilegio regio,* quo editoris jura salvarentur.

прилѣжно Священное Писаніе, и учился бы правилъ, какъ прямую истую знать силу и толкъ Писаній, и вся бы догматы укрѣплялъ свидѣтельствомъ Писаній.

А въ помочь того дѣла, челъ бы прилѣжно Святыхъ отецъ книги, да таковыхъ отецъ, которые прилѣжно писали о догматѣхъ, за нужду распрь въ Церквѣ случившихся, съ подвигомъ на противныя ереси. Ибо суть древніе учители собственно о догматахъ, тотъ о семъ, а другой о иномъ писавшіи. На примѣръ, о Тройческой тайнѣ Григорій Назіанзинъ въ пяти словахъ своихъ Богословскихъ, и Августинъ въ книгахъ о Троицѣ и о Божествѣ Сына Божія. Кромѣ оныхъ Аѳанасій великій въ пяти книгахъ на Аріанъ о Божествѣ Святаго Духа, Василій Великій въ пяти книгахъ на Евномія. О Ѵпостаси Христовой Кириллъ Александрійскій на Несторія. О двоицѣ естествъ въ Христѣ довольно одно посланіе Леона, Папы Римскаго до Флавіана Царегрдскаго Патріарха. О грѣхѣ первородномъ и о благодати Божіей Августинъ во многихъ книгахъ на Пелагіаны и прочая. Къ томужъ зѣло полезны дѣянія и разговоры Вселенскихъ и Помѣстныхъ Ѵнодовъ.

И отъ таковыхъ учителей при Священномъ Писаніи не тщетное будетъ ученіе Богословское.

А хотя и можетъ Богословскій учитель и отъ новѣйшихъ иновѣрныхъ учителей помощи искать; но долженъ не учитися отъ нихъ и полагатися на ихъ сказки, но только руководство ихъ принимать, какихъ они отъ Писанія и отъ древнихъ учителей доводовъ употребляютъ. Наипаче въ Догматѣхъ, въ которыхъ съ нами иновѣрцы согласни суть; а однако доводамъ ихъ не легко вѣрить, но посмотрѣть, естьли таковое въ Писаніи, или въ книгахъ отеческихъ слово, и тую ли имѣетъ силу, въ яковоѣ они пріемлютъ. Многажды бо лгутъ господа оные, и чего не бывало приводятъ. Многажды же слово истинное развращаютъ. Буди здѣ едино, на примѣръ, слово Господне къ Петру: *„Азъ молихся о тебѣ, да не оскудѣетъ вѣра твоя,“* речено о Петрѣ персонально, о самомъ лицѣ Петровѣ, а Латини влекутъ оное къ Папѣ своему, наводя отъ того, что Папа не можетъ погрѣшить въ вѣрѣ, хотя бы хотѣлъ. Долженъ убо учитель Богословскій не по чужимъ сказкамъ, но по своему вѣдѣнію учить, и иногда избравъ собственное время, показать въ книгахъ и ученикамъ своимъ, чтобъ и они извѣстны сами были, а не сумнились бы, правду ли говоритъ, или лжетъ учитель ихъ.

VIII. По случаю здѣ съ причины мимошедшаго совѣта воспоминается, что при школахъ надлежитъ быть библіотекѣ довольной. Ибо безъ библіотеки, какъ безъ души Академія. А довольную библіотеку мощно купить за двѣ тысящи рублей. Библіотека учителемъ по вся дни и часы ко употребленію невозлectitet, discatque canones qui ad exquisitam et genuinam Sacrae Scripturae vim intelligendam faciant, ut demum ad dogmata confirmanda ex Scripturis petat testimonia [1]).

Subsidium porro huic conatui sedula sanctorum Patrum lectione comparandum est, et quidem ejusmodi Patrum, qui data opera de dogmatibus ex disceptationum, quae in Ecclesia exortae fuerunt, occasione, cum oppositis haeresibus conflictantes, scripserunt. Sunt etenim antiqui Doctores, qui ex professo de dogmatibus, et quidem alter de hoc, alter de illo dogmate scripserunt; exempli gratia, Gregorius Nazianzenus de Trinitatis mysterio theologicis quinque orationibus, et Augustinus libris de *Trinitate* et de Filii Dei divinitate; praeter hos Athanasius magnus de Spiritus Sancti divinitate quinque libris contra Arianos, et Basilius magnus quinque libris in Eunomium, Cyrillus Alexandrinus de Christi hypostasi oratione in Nestorium. De duabus denique in Christo naturis unica Leonis Papae Romani epistola ad Flavianum Patriarcham Constantinopolitanum sufficiet. De peccato originali et de gratia divina Augustinus plerisque libris contra Pelagianos, et caeteri. Ad haec plurimum conducunt tam oecumenicorum, quam provincialium acta et consultationes Conciliorum.

Ejusmodi praesidiis, praesertim vero Sacrae Scripturae lumine adjuti, theologicae scientiae Doctores non ludent operam.

Quanquam Theologiae doctori a recentioribus etiam heterodoxis doctoribus licebit interdum mutuari subsidia, non tamen oportet illum placitis eorum adhaerere, nec narratiunculis eorum acquiescere. Hoc non obstante eorum manuductioni, quibusnam illi ex Scriptura et ex antiquis Patribus desumptis documentis, praesertim ad dogmata nobis et heterodoxis communia propugnanda utantur, potest insistere, caute tamen fidem eorum allegationibus adhibebit, sed Scripturam ipsam, ipsosque Patrum libros, utrum textus allegatus inveniatur et utrum in eodem sensu, in quo adfertur, positus sit, consulet. Frequenter etenim hi domini hallucinantur, testimonia, quae nusquam reperiuntur, adducentes. Non raro etiam textum sincerum detorquent. Habe vel unicum pro exemplo hoc Domini verbum ad Petrum: *„Ego oravi pro te, ne deficiat fides tua.“* Dictum est Petro, quo ad solam ipsius personam in individuo; Romanenses vero ad suum Pontificem detorquent, colligentes inde Papam non posse, quamvis velit [2]), in fidei articulis peccare. Doctoris igitur Theologiae est ea, non quae ex aliorum commentis hauserat, sed quae exquisite novit, docere; immo opportuno tempore discipulis etiam ille indicabit in libris, ut illis pariter constet, et dubium, vera ne an falsa doceat, tollatur.

VIII. Fortuito ex occasione scilicet allatorum monitorum, hic loci mentio est injicienda Bibliothecae, quae ut perquam est necessaria, ita debet esse usibus scholarum sufficiens. Quoniam Bibliotheca pro anima Academiae est reputanda; quae nisi adsit, Academiam spiritu vitali destitui, necessum est. Porro Bibliotheca duobus rublionum

[1]) En iterum habes serpentem Reformatorum de auctoritate scripturae doctrinam.

[2]) Id a Romanensibus minime gentium asseritur; docent enim judicium Romani Pontificis tum esse infaillibilem fidei regulam, cum ex cathedra loquitur, id est, ut verbis Vaticani concilii utamur, cum omnium christianorum pastoris et doctoris munere fungens, pro suprema sua apostolica auctoritate, doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit. Const. dogm. *Pastor aeternus*, cap. IV.

бранна, только бы книгъ по келліямъ не разбирали, но чли бы оныя въ самой библіотечной конторѣ.

А ученикамъ и прочімъ охотникамъ отворять библіотеку въ уреченные дни и часы.

И ходилибъ въ библіотеку, которые языкъ умѣютъ, въ особенные часы и дни по долженству, а въ иные за охоту и въ урочное время.

Спрашивалъ бы всякаго свой учитель, котораго онъ Автора чтетъ, и что прочелъ, и что писалъ: а естьли чего не уразумѣлъ, тобъ ему объяснилъ учитель. Сіе вельми полезно и скоро человѣка аки претворяетъ въ иного, хотя бы прежде грубыхъ былъ обычаевъ.

IX. Обращаяся къ школьнымъ ученіямъ, сіе видится быть вельми благоуспѣшно, что могутъ нѣкая ученія двое или трое вдругъ одного часа и однимъ дѣломъ подаватися. На примѣръ, уча Грамматикѣ, можетъ учитель съ нею учить купно и Географію и Исторію: понеже, по регуламъ Грамматическимъ, нужно есть дѣлать екзарциіи, сіесть обучатися въ переводахъ съ моего языка на языкъ тотъ, котораго учуся, и вопреки, съ языка того на мой языкъ. То мощно велѣть ученикамъ переводить по части Географію, или Исторію одну внѣшнюю, либо Церковную, или на перемѣну оба тѣ ученія.

Обаче, понеже Исторію честь безъ вѣдѣнія Географскаго, есть какъ бы съ завязанными глазами по улицамъ ходить: того ради здравый совѣтъ есть годъ, Грамматикѣ опредѣленный, раздѣлить на двѣ части; и полгода первое учить Грамматику съ Географіею, особенный въ недѣлѣ день опредѣляя, въ который на картѣ будетъ учитель показывать циркулы, планисферія и универсалньую ситуацію міра. А еще лучше бы дѣлать сіе на глобусѣ, и такъ обучать студентовъ, чтобъ могли перстомъ показать, когда кто спроситъ ихъ: гдѣ Азія? гдѣ Африка? гдѣ Европа? и къ которымъ сторонамъ подъ нами лежитъ Америка? Такожъ и особь о Государствахъ: гдѣ Егупетъ? гдѣ Хина? гдѣ Португаліа? и прочая.

А другое полгода давать въ екзерциіи переводить Исторію универсальную, да краткую, только бы былъ Авторъ чистаго языка Латинскаго, яковый есть Юстинъ историкъ, и мощно будетъ послѣ другихъ усмотрѣть.

И се вельми полезно; ибо ученицы великое ко ученію возъимѣютъ доброхотство, когда невеселое языка ученіе толь веселымъ міра, и мимошедшихъ въ мірѣ дѣлъ познаніемъ растворено имъ будетъ; и скоро отъ нихъ грубость отпадетъ, и еще при берегѣ почитай училищномъ не мало драгихъ товаровъ обрящутъ.

X. Чинъ ученія таковый добрый кажется:

1. Грамматика купно съ Географіею и Истріею.

2. Ариѳметика съ Геометріею.

3. Логика или Діалектика, и едино то двоименное ученіе.

4. Риторика купно или раздѣльно съ стихотворнымъ ученіемъ.

5. Физика, присовокупя краткую Метафизику.

millibus comparata videtur sufficere. Bibliothecae copia magistris quotidie et omni hora libros in ipsius Bibliothecae depromptos ad loca, in quibus degunt, deportandi copia conceditur.

Studentibus vero et aliis Bibliothecae visendae cupidis bibliotheca certis diebus et horis patebit.

Linguarum periti Bibliothecam certis horis et diebus ex jure, aliis autem diebus animi causa, assignato tamen tempore, adibunt.

Ludimagister unumquemque suorum discipulorum de auctore quemnam ille legat, quid ex eo excerpserit, percontabitur; et lecta non intelligenti explanabit. Id magnopere prodest, et hominem incultis antea praeditum moribus in alium transformat.

IX. Scholasticorum studiorum si habeatur ratio, id optimum promittit profectum, si duae vel tres artes liberales uno tempore, eademque opera, tradi potuerint. Exempli gratia, docens Grammaticam poterit simul etiam docere Geographiam et Historiam. Cum enim discipuli in aliquo, quod sibi praeceptor ex patria lingua in eam, quae discitur, et ex hac lingua in patriam transfundendum injunxit, sese exercituri ad Grammaticae regulas astringantur, possunt moneri, ut membratim, sive solam Geographiam, vel solam Historiam, eamque profanam vel ecclesiasticam, sive Geographiam et Historiam alternatim transferant.

Sed quoniam inter Historiae lectorem Geographiae ignarum et inter erronem obnuptis oculis plateas peragrantem parum sit discriminis, proficuum adfertur consilium. Annus Grammaticae impendendus in duas partes poterit dispesci: priore quidem dimidio Grammatica et Geographia explicabuntur ita, ut Geographiae unus in septimana dies detur, quo magister circulos et universum mundi situm in charta demonstret; magis vero expedit, ut in globo haec ostendantur, et discipuli ita erudiantur, ut interrogati, ubinam Asia, ubi Africa, ubi Europa, et cui regioni America, quae nobis subjacet, respondent. Et singulatim de regnis, ubi Aegyptus, ubi Sinae, ubi Lusitania, et caetera, digito valeant indicare.

Altero autem anni dimidio, discipuli in Historia universali, compendiosa tamen, et a purae latinitatis Auctore, qualis audit Justinus [1]), et si qui alii eadem laude conspicui visi fuerint, conscripta, transferenda exercitabuntur.

Hinc magna expectanda est utilitas; siquidem discipuli ex tristi taediique plena linguarum doctrina capientes molestiam, eamque laeta mundi et eventuum, qui in mundo retroactis temporibus accidissent, contemplatione demulcentes, propensissimo in literas animo ferentur; et extemplo explosa rusticitate, in primo fere literarum littore, satis pretiosarum mercium expiscaturi sunt.

X. Ordo in literarum studiis observandus hic prae aliis commodus ac profuturus esse videtur:

1. Grammatica docebitur simul cum Geographia et Historia.

2. Arithmetica et Geometria.

3. Logica sive Dialectica, utpote eadem ars duplici nomine insignita.

4. Ars oratoria simul cum Poesi vel seorsum.

5. Physica cum compendiosa Metaphysica.

[1]) Auctor alterius a Christo saeculi, cuius praeclarum habetur Historiae universalis compendium, ita inscriptum: *Historiarum Philippicarum libri XLIV.*

6. Политика краткая Пуффендорфова, аще она потребна судится быть, и можетъ она присовокупитися къ Діалектикѣ.

7. Богословія.

Первые шесть по году возмутъ, а Богословія два года. Ибо хотя и всякое ученіе, кромѣ Діалектическаго и Грамматическаго, пространное есть; обаче въ школахъ сокращенно трактовать надобѣ, и главнѣйшія только части. Послѣ самъ долгимъ чтеніемъ и практикою совершится, кто какъ доброе руководство получитъ.

Языкъ Греческій и Еврейскій (естьли будутъ учители), между иными ученіи урочное себѣ время пріимутъ.

XI. Ректора и Префекта усмотрѣть прилѣжныхъ человѣкъ, и которыхъ ученіе и труды уже извѣстны. И укажетъ имъ Духовное Коллегіумъ тщательнымъ быть въ дѣлѣ своемъ съ таковымъ угроженіемъ, что ежели нечинно пойдутъ ученія и неблагоспѣшно; то они сами суду подпадутъ въ Духовномъ Коллегіумъ. И того ради смотрѣть должны, ходятъ ли всегда въ школу учители, и такъ ли учатъ, какъ подобаетъ. И должны Ректоръ съ Префектомъ посѣтить въ недѣлю двѣ школы, а въ другую недѣлю другія двѣ, и такъ и прочія кругомъ. А когда въ школу пріидутъ, учитель при нихъ учить будетъ, а они слышати, хотя чрезъ полчаса; такожъ и вопросами отвѣдовать учениковъ, знаютъ ли, что уже должно бы имъ знать.

XII. Естьли кто отъ учителей противенъ покажется Академицкимъ уставамъ, и непреклоненъ наставленію Ректорскому, таковаго Ректоръ объявитъ въ Духовное Коллегіумъ; и по слѣдованіи отставленъ или наказанъ будетъ по разсужденію.

XIII. Мощно и фискаловъ опредѣлить, которые бы насматривали, все ли во Академіи порядочно.

XIV. О ученикахъ сіе разсужденіе: должны вси Протопопы, и боготшіи и иніи Священницы дѣтей своихъ присылать во Академію. Мощно тоежъ указать и градскимъ лучшимъ приказнымъ людемъ; а о дворянѣхъ, какъ собственная воля будетъ Царскаго Величества.

XV. Приходящіе же тые ученики былибъ при Академіи до конца всѣхъ ученій, и не отпускать отъ школъ Ректору безъ вѣдома Духовнаго Коллегіумъ. А естьли бы Ректоръ или Префектъ, или иный кто отпустилъ ученика отай за мзду поданую, и на такого преступника опредѣлить жестокое наказаніе.

XVI. Всѣмъ повсюду извѣстно буди, что гдѣ будетъ человѣкъ ученый во Академіи, и отъ Академіи свидѣтельствованный того на степень духовныя или гражданскія чести не можетъ упредить неученый съ великимъ штрафомъ на власти оныя, которыя бы инако сдѣлали.

XVII. Новопришедшаго ученика отвѣдать память и остроуміе; и естьли покажется весьма тупъ, не принимать въ Академію;

6. Pufendorfii succincta Politica [1]), si operae pretium esse videbitur; quae forsan poterit etiam Dialecticae adjungi.

7. Theologia.

Priores universae sexennium, sed Theologia sola biennium sibi vindicabit. Quanquam enim omnes scientiae (si a Dialectica et Grammatica discesseris) ad remotos excurrunt terminos, in scholis tamen in compendio, et quidem praecipuae illarum partes sunt tradendae. Ipsi enim discipuli ejusmodi fausto usi auspicio, prorogata legendi assiduitate et praxi, exquisitam comparabunt cognitionem.

Hebraea et Hellenica linguae (dummodo adfuerint, qui doceant) inter caetera studia peculiares sibi horas postulabunt.

XI. Rector et Praefectus solertiae eruditionisque spectatae sunt eligendi. Hos spirituale Collegium, ut in suo munere exequendo gnavam strenuamque ponant operam, jussu obstringet; quinimo minabitur ipsis judicium, in quod, nisi bonus ordo in docendo observatus fuerit, et nisi literarum studia laudando cum profectu exculta fuerint, rationem spirituali Collegio reddituri accersantur. Eorum itaque interest observare, frequentant ne scholas Magistri, et eam ne, quam debuerant, in docendo sequantur methodum. Rector et Praefectus binas scholas una hebdomade, alteras binas altera hebdomade, et sic porro caeteras scholas ordine visitaturi sunt. Scholam ingressi, ludimagistrum se coram docentem audient saltem per semihoram. Propositis itidem quaestionibus tentabunt discipulos, utrum ea, quae pro temporis ratione capere deberent, sint assecuti.

XII. Si quis docentium academicis regulis inficias iverit, nec Rectoris monitis morigerum se praebuerit, de ejusmodi male morigero Rector certius faciet spirituale Collegium. Reus proinde in judicio convictus, schola movebitur, aut ex judicii sententia paenam subibit.

XIII. Possunt etiam constitui Annotatores, qui advertant animum, utrum omnia in Academia decente ordine procedant.

XIV. De discipulis ejusmodi esto judicium. Protopresbyteri, et tum lautioris tum tenuis conditionis sacerdotes, filios suos mittent in Academiam. Eadem lege ii, qui in tabulinis Perscriptores, Notarii, vel Tabularii audiunt, et id genus alii, tenebuntur. Quantum autem ad Nobiles attinet, id a propria et peculiari Regiae Majestatis dependet voluntate.

XV. Discipulos in academicorum civium numerum cooptatos Rector non potest ab Academia, spirituali Collegio inscio, in perpetuum dimittere, priusquam studiorum cursum absolverint; alioquin tam in Rectorem, sive in Praefectum, quam in quemvis alium, qui muneribus corruptus discipulis abeundi facultatem indulserit, utpote transgressorem, severe animadvertetur.

XVI. Omnes et singuli, ubivis locorum positi, pro certo habeant, hominem in Academia eruditum, et Academiae commendatitiis literis ornatum, omnibus, qui in officinis scientiarum non sunt exculti, in obtinendis tam spiritualium quam civilium dignitatum gradibus palmam praeripere. Gaudentes vero quadam potestate, contrarium molituri, mulcta afficientur.

XVII. Tyro discipulus, si facto sagacitatis et memoriae periculo, prorsus tardus apparuerit, in Academiam minime admittetur; quoniam annorum

[1]) Pufendorfii, quem magni aestimabat Petrus I, nullum opus hoc titulo inscribitur; sed conjicere licet, librum *De officiis hominis et civis* hic ab imperatore notatum esse.

ибо лѣта потеряетъ, а ничего не научится; а обаче возъимѣетъ о себѣ мнѣніе, что онъ мудрый, и отъ таковыхъ нѣсть горшихъ бездѣльниковъ. А чтобъ который не притворялъ себе тупости, желая отпуску въ домъ, какъ до другіе притворяютъ тѣлесную немощь отъ солдатства; искушенію ума его цѣлый годъ положить. И можетъ умный учитель примыслить способы искушенія таковыя, яковыхъ онъ познать и ухитрить не дознается.

XVIII. Буде покажется дѣтина непобѣдимой злобы, свирѣпый, до драки скорый, клеветникъ, непокоривъ; и буде чрезъ годовое время ни увѣщаніи, ни жестокими наказаніи одолѣть ему не возможно: хотябъ и остроуменъ былъ, выслать изъ Академіи, чтобъ бѣшеному меча не дать.

XIX. Мѣсто Академіи не въ городѣ, но въ сторонѣ на веселомъ мѣстѣ угодное, гдѣ нѣсть народнаго шума, ниже частыя окказіи, которыя обычно мѣшаютъ ученія и находитъ на очи, что нохищаетъ мысли молодыхъ человѣкъ, и прилѣжать ученіемъ не попускаетъ.

XX. Не надобѣ хвалитися Академіи, но ниже смотрѣть на тое, что много учениковъ имѣетъ; сіе бо весьма суетно есть: но смотрѣть, какъ много есть остроумныхъ и добрѣ учащихся, съ великою пользы надеждою, и какъ бы оныхъ додержать постоянныхъ до конца.

XXI. И сіе есть отнюдь непотребно, паче же и тщетно, чтобъ студентовъ, какіе ни пріидутъ, принимать на поденныя деньги Государевы.

Приходятъ бо многіе не для ученія, но еще иные и неспособные по природѣ, для жалованья только, нищетною нуждею влекомы. Иные же и способные, да сколько похотятъ при Академіи живутъ, а когда и куды хотятъ, отходятъ. Чтожъ съ того добра? Только суетный убытокъ.

Принимать бы студентовъ съ разсмотреніемъ остроумія, и они бы запись давали на себе, что до конца ученій пребудутъ во Академій, подъ великимъ штрафомъ, естьли бы обѣта своего не исполнили безъ крайней нужды.

И такъ можно будетъ, оныхъ по совершеніи школьномъ, презентовать Царскому Величеству и, по Его Величества Указу, опредѣлять оныхъ на разныя дѣла.

XXII. Но что паче всего, и почитай едино есть потребно и полезно, быть при Академіи, или въ началѣ и безъ Академіи Семинаріумъ для ученія и воспитанія дѣтей, какіе вымышлено немало во иноземных странахъ.

А того нѣкій здѣ образъ представляется.

(О СЕМИНАРІИ.)

1. Построить домъ образомъ монастыря, котораго пространство и жилье и всякіе къ препитанію, и одѣянію и прочіимъ нуждамъ припасы былибъ противъ числа дѣтей (каковое опредѣлено будетъ по воли Царскаго Величества), пятьдесятъ, или седмьдесятъ или больше, такожъ и потребныхъ управителей и служителей.

2. Въ дому томъ имѣютъ жить дѣти и уже и большаго возраста юноши, по осьми

jacturam facturus, oleum et operam perdet; superba tamen, ac si ipse esset sapiens, intumescet opinione. Horum nebulonum genere nihil est detestabilius. Ne quis porro a literarum studiis abhorrens, hebetudinem sibi eo animo, ut ad patrios redire penates liceat, perinde ac tyrones, qui simulato morbo militiam conantur eludere, affingat, tentando illius ingenii acumini annuum spatium tribuitur. Imo sagax paedagogus poterit ejusmodi ad periculum faciendum modos comminisci, qui solertiae et astutiae sceleronis sint impervii.

XVIII. Si puer fuerit obstinatae malitiae, ferox, ad rixas proclivis, calumniator, contumax, qui monita et atrocia verba ad se emendandum, per annum adhibita, superaverit, licet ingenii acumine polleat, ne furibundus ense armatus grassetur, expellendus est ex Academia.

XIX. Ne tumultus vulgi aliaeque variae occasiones sint melioribus literis impedimento; neve in oculos juventutis quippiam incurrat, quod teneras mentes a literarum studiis avocet, Academia non intra muros, sed extrinsecus in loco amaeno idoneo est erigenda.

XX. Multitudo discipulorum non praebet ansam Academiae gloriandi; haec enim vana omnino est gloria; nec numerus, sed qualitas in censum venit; nimirum observandum est, multi ne sunt solertes, et quot sunt, qui laudabiliter cum conspicua utilitatis spe literis operam navant. Providendum etiam est, ut illi benemorati ad extremum a vitiis immunes perseverent.

XXI. Res prorsus inepta, immo etiam inanis esset, si discipuli undequaque advenientes, in Academiam et quidem ex aerario Regis sustentandi, admitterentur.

Multi enim intrudunt se in Academiam non eo animo, ut erudiantur, utpote ex natura ad literas inepti, sed spe stipendii, quo diurno victui consulant, utpote pauperculi. Quidam autem idonei quidem sunt, sed tamdiu manent in Academia, quamdiu ipsis libet; deinde quocumque et quandocunque velint, abeunt. Nulla inde utilitas, sed solum est detrimentum.

Admittendi equidem sunt discipuli probatae solertiae, qui itidem se chirographo obstringant, se scilicet in Academia, usque studiorum cursum confecerint, esse mansuris, et grandi mulctae, si suum promissum absque summa necessitate interversum ausint, fore obnoxios.

Hi peracto studiorum cursu poterunt sisti Regiae Majestati, ex cuius edicto ad varia munia astringantur.

XXII. Expedit equidem, imo praecipuum et unice maxime necessarium esse censetur, ut seminarium Academiae adjungatur; vel itidem, antequam Academia sumpserit principia, illud instituatur tenerae aetati educandae profuturum; prout multa ejusmodi in extraneis regionibus sunt usu recepta.

Quaedam illius idea hic depingitur.

(DE SEMINARIO.)

1. Domus ad modum monasterii est aedificanda, cuius amplitudo et intra eam domicilia et omnigeni ad victum et amictum ad aliasque necessitates requisiti apparatus, nec non idonei homines, tam qui curam gerant, quam qui famulentur, alumnorum multitudini, quanta ex Regiae Majestatis placito definita fuerit, sufficiant.

2. In illa domo pueri, quinimo provectioris aetatis adolescentes, octoni vel noveni sub eodem

или по девяти человѣкъ въ единой избѣ. Обаче съ такимъ расположеніемъ: большіе во единой, средніе въ другой, малые въ третіей избѣ.

3. Всякому мѣсто опредѣлить при стѣнѣ вмѣсто собственной конторы, гдѣ его стоитъ кроватка складная, чтобъ въ день логовища знать не было; такожъ шкафа на книжки и иныя вещицы, и стуликъ для сѣдѣнія.

4. Во всякой избѣ (сколько оныхъ будетъ) имать быть Префектъ, или надсмотрщикъ, человѣкъ хотя неученый, обаче честнаго житія, толькобъ не вельми свирѣпый и не меланхоликъ, лѣтами отъ 30 до 50-го году. А дѣло онаго сіе: надсматривать, чтобъ между Семинаристы (такъ воспитоваемые въ дому томъ нарицаются), не было ссоръ, драки, сквернословія, и всякаго инаго безчинія, и чтобъ во уреченные часы всякъ дѣлалъ, что должно. А всякъ бы Семинаристъ изъ избы своей безъ его благословенія не исходилъ, и то со объявленіемъ причины, куды и для чего исходитъ.

5. Въ томъ же дому подобаетъ быть хотябъ тремъ ученымъ человѣкомъ монахомъ или мірскимъ, изъ которыхъ единъ будетъ Ректоръ, дому всего управитель, а два Ексаминаторы, сіесть розыщики ученія, какъ кто учится лѣниво или прилѣжно.

6. Во всякой избѣ Префектъ имѣетъ власть наказывать себѣ подчиненныхъ за преступленіе, но малыхъ розгою, а среднихъ и большихъ словомъ угрозительнымъ, а потомъ на не исправляющихся доносить Ректору.

7. Такожъ Ексаминаторы за лѣность во ученіи съ малыми, средними и большими поступать будутъ, и Ректору доносить.

8. Ректоръ, верховная власть всѣхъ всякимъ по разсужденію наказаніемъ наказывать можетъ. А кто непреклоненъ ко исправленію явится, того Ректору не отпускать изъ Семинаріумъ безъ вѣдома Духовнаго Коллегіумъ.

9. Опредѣлить времена ко всякому дѣлу и покою Семинаристомъ, когда спать ложиться, когда вставать, молиться, учиться, итить за трапезу, гулять и прочая. И вси бы оные часы колокольцемъ означать, и вси бы Семинаристы, какъ солдаты на барабанной бой, такъ на колокольцевъ голосъ, принимались за дѣло, какое на часъ уреченной назначено.

10. Не отпускать изъ Семинаріумъ въ городы, или куды ни есть, къ своимъ въ гости, пока Семинаристъ не обыкнетъ, пребывая въ Семинаріумъ, и не ощутитъ знатной пользы таковаго воспитанія, а имянно: до трехъ лѣтъ, по приходѣ всякаго въ Семинаріумъ, не испускать никуды; а и по третьемъ году, не больше дважды въ годъ позволить выдтить въ гости къ родителемъ или сродникомъ, и то не далече отстоящимъ, такъ чтобъ не больше седьми дней прошло отъ изшествія до возвращенія въ самый домъ Семинарійскій.

11. А когда и такъ испущенъ будетъ въ гости Семинаристъ, то обаче придавать оному честнаго человѣка, яко Инспектора или набюдателя, который былъ бы при немъ вездѣ, и всегда и при всякихъ случаяхъ, и по возвращеніи давалъ бы репортъ Ректору, что дѣялось. А естьли бы тотъ приданный Инспекторъ, поноровя ему, утаилъ нѣчто худое, и таковаго плута бить гораздо. А можно будетъ тое познать и по сему, что возвратившійся Семи-

tecto habitabunt; ea tamen cautione, ut pueritia, adolescentia, et juventus separatis conclavibus discriminentur.

3. Quilibet ad parietem sortietur locum quasi peculiare cubiculum, ubi statuatur lectulus, qui ita diurno tempore componatur, ut lectulus esse minime appareat, repositorium libris aliisque rebus servandis aptum, et sedile ad sedendum.

4. Unicuique habitaculo, quotquot fuerint, Inspector praeficietur, homo quamquam non literatus, probatae tamen vitae, non ferox, intra 30 et 50 annos. Illius est inspicere, ne Seminarii alumni (seminaristae vulgo dicti) altercentur, ne vellicent; ut ab obscenis putidisque sermonibus omnique petulantia abstineant, ut unusquisque assignato tempore suum munus exequatur, nec ullus alumnorum ex habitaculo absque illius licentia egrediatur, idque indicata ratione, quorsum et quo fine exeat.

5. Intra easdem mansiones debent esse saltem tres homines docti, monachi sive saeculares, quorum primus Rector vel totius domus Director, duo posteriores vocabuntur Examinatores, id est, Inquisitores studiorum, quomodo unusquisque in doctrina proficiat, negligenter an industrie.

6. Penes Praefecti arbitrium est paenam infligere subordinatis; hoc nihilominus discrimine, ut parvulos virgis, mediae vero et provectioris aetatis minis et objurgatione castiget. Si qui vero minus morigeri exstiterint, eos apud Rectorem deferet.

7. Eodem modo Examinatores parvos, mediocres et provectiores tractabunt, Rectorem pariter certiorem facturi.

8. Rector in Academia omnium est suprema potestas, vario castigationum genere corripiendi jure praeditus; jure tamen ablegandi a Seminario eum, qui nullam ad frugem redeundi spem prae se fert, nisi prius spirituale consuluerit Collegium, privatur.

9. Horae cuique negotio exequendo et capiendae quieti, qua itidem eundum est dormitum, qua surgendum, orandum, discendum, qua eundum est pransum, ab opere cessandum, et caetera, sunt assignandae; de unaquaque hora ex dato per campanulam signo constabit, ut omnes discipuli sono campanulae perinde atque milites tympano provocati, opus certae horae attributum aggrediantur.

10. Alumni priusquam vitae in Seminario ducendae assueverint perspectamque ejusmodi educationis utilitatem sibi habuerint, ex Seminario in oppidum aut aliorsum apud consanguineos hospitaturi non sunt dimittendi. Et quidem a tempore, quo in Seminarium erunt recepti, ad triennii decursum prorsus non sunt dimittendi. Quinimo, elapso triennio, alumni ut apud parentes consanguineosque, qui non tam longe distant, ut eorum exitus regressusque in Seminarium diutiore quam hebdomado temporis intervallo indigeant, hospitentur, non nisi semel per annum possunt veniam impetrare.

11. Cum vel hac lege hospitaturus alumnus abeundi facultatem nactus fuerit, adjunctum tamen sibi habebit comitem exploratae virtutis tanquam inspectorem, qui illi ubique, semper et in omnibus occasionibus praesens adsit, Rectorem a reditu de omnibus, quae acta fuerint, certiorem facturus; alioquin iste additus inspector si indulgens alumno aliquod nefas celatum iverit, ejusmodi veterator verberibus probe excipiendus est. Facinus autem silentio tectum inde colligi potest, quia discipulus

наристъ не можетъ не показати на себѣ нѣкоей прежнихъ нравовъ и охоты измѣны.

12. А когда какіе сродники пріидутъ въ Семинаріумъ посѣтить своего тамо сродника, и тѣхъ гостей, съ вѣдомомъ Ректорскимъ, ввесть въ трапезу, или иную общую избу или въ садъ, и тамо онымъ съ сродникомъ своимъ разговаривать, и мѣрно кушаніемъ и питіемъ потрактовать ихъ можно, самому присутствующему Ректору или одному Ексаминатору, по разсужденію лицъ.

13. Таковое младыхъ человѣкъ житіе кажется быти стужительное и заключенію плѣническому подобное. Но кто обыкнетъ такъ жить, хотя чрезъ единъ годъ, тому весьма сладко будетъ. Обаче ко врачеванію скуки, послѣдствующія регулы угодныя суть.

(Регулы ко врачеванно скуки.)

A. (14). Не принимать до Семинаріумъ, только малыхъ дѣтей отъ десятаго до пятинадесятаго году возраста, а выше того развѣ за прошеніемъ честныхъ лицъ, свидѣтельствующихъ, что отрокъ и въ домѣ родительскомъ жилъ въ страсѣ и добромъ насмотрѣніи.

B. (15). На всякъ день два часа опредѣлить на гулянье Семинаристомъ, а именно: по обѣдѣ и по вечери, и тогдабъ не вольно никому учитися, и ниже книжки въ рукахъ имѣть. А гулянье было бы съ играми честными и тѣлодвижными, лѣтомъ въ садѣ, а зимою въ своей же избѣ. Ибо сіе и здравію полезно есть и скуку отгоняетъ. А еще лучше таковыя избирать, которыя съ потѣхою подаютъ полезное нѣкое наставленіе. Такое, на примѣръ, есть водное на регулярныхъ судахъ плаваніе, Геометрическія размѣры, строеніе регулярныхъ крѣпостей и прочая.

C. (16). Можно единожды или дважды на мѣсяцъ, наипаче лѣтомъ, проѣздиться на островы, на поля и мѣста веселыя, къ дворамъ загороднымъ Государевымъ, и хотя единожды въ годъ въ Санктпитербургъ.

D. (17). Въ трапезѣ чтеніе будетъ ово Исторій воинскихъ, ово Церковныхъ. А въ началѣ всякаго мѣсяца чрезъ два или три дни чтомы да будутъ повѣсти о мужахъ, во ученіи просіявшихъ, о Церковныхъ великихъ учителяхъ, такожъ и о древнихъ и нынѣшнихъ Философахъ, Астрономахъ, Риторахъ, Историкахъ и прочая. Ибо таковыхъ повѣстей слышаніе и сладко есть, и къ подражанію мудрыхъ оныхъ людей поощряетъ.

E. (18). Можно же еще дважды въ годъ или больше дѣлать нѣкія акціи, диспуты, комедіи, риторскія екзерциціи. И то бо зѣло полезно къ наставленію и къ резолюціи, сіесть честной смѣлости, каковыя требуетъ проповѣдь слова Божія, и дѣло посольское, но и веселую перемѣшку дѣлаютъ таковыя акціи.

F. (19). Могутъ уставлены быть и нѣкія почести добрѣ и тщательно учащимся.

G. (20). Добрѣ въ великіе праздники быть при столѣ оныхъ Семинаристовъ гласомъ Мусикійскихъ инструментовъ; и сіе не трудно: ибо перваго токмо нанять мастера, а отъ него

post reditum in Seminarium non potest, quin aliquod degenerantis morum probitatis remissiorisque studii prodiderit indicium.

12. Advenientes ad Seminarium consanguinei, consanguineum ibi conventuri, possunt in caenaculi palatium aut in aliud publicum aedificium aut denique in hortum, annuente Rectore, introduci, ubi copiam habebunt colloquendi cum consanguineo. Cibo pariter potuque possunt refici, Rectore ipso vel Examinatorum uno praesente, pro conditione personarum.

13. Hujusmodi tenerae aetatis vita molesta quidem et captivorum carceri non dissimilis esse videtur; sed qui vel unico anno confecto huic vivendi rationi assueverit, nae is magno ejus capietur dulcedine. Taedio autem tollendo sequentes inserviunt regulae:

(Regulae taedio tollendo inservientes.)

A. (14). Pueri in Seminarium qui non sint intra decem et quindecim annos non admittentur. Natu vero majoribus, nisi homines fide digni, eos in paterna domo honeste et in timore educatos esse, testati fuerint, aditus intercluditur.

B. (15). Binis horis cuiusque diei, prandio scilicet et caena sumptis, discipuli omni prorsus opere, ita ut hoc temporis intervallo non solum discere, sed etiam librum legere non liceat, vacabunt. Hoc vero otii tempus honestis ludis cum corporis motu, aestate quidem in horto, hieme vero sub tecto, ubi degunt, transigent. Ita enim valetudini eorum servandae et taedio discutiendo consuletur. Satius vero ejusmodi ludi sunt eligendi, ex quibus discipuli inter ludendum non nihil profuturae exercitationis addiscant. Pro exemplo sit natatio cum directa ad regulas natandi ad ipsiusque instrumenti artificium attentione, dimensiones geometricae, arcium simulacra ad regulas extructa, et caetera.

C. (16). Licebit discipulis semel iterumque intra menstruum tempus, vel maxime aestate, insulas, campos et amaena loca, item in suburbio regias aedes, et saltem semel per annum Petropolim visitare.

D. (17). Ad mensam tum militaris, tum ecclesiastica Historia legetur. Ineunte autem mense, biduo vel triduo legentur Historiae de viris, qui literis inclaruerunt, de magnis Doctoribus Ecclesiae, de antiquis et recentioribus Philosophis, Astronomis, Oratoribus, Historiographis et id genus aliis. Hujusmodi enim narrationes auribus perceptae ut sunt jucundae, ita ad aemulandum calcar addunt.

E. (18). Cum quaedam actiones, disputationes, comoediae et oratoriae exercitationes multum conducant, non solum ut discipuli erudiantur promptequ respondeant, id est, decentem comparent confidentiam, qua verbi divini praedicatio et legationum negotia indigent, sed etiam ad percipiendam ex ejusmodi exercitationibus gratam mixturam prosunt, in rem ergo est, ut binis vel pluribus vicibus id genus exercitationes per annum habeantur.

F. (19). Non absonum est, ut iis qui naviter et solerter in studiis proficiunt, quaedam honoraria quibus ornentur decernantur.

G. (20). Diebus solennium festivitatum ad mensam alumnorum apposite possunt usurpari musica instrumenta. Nec hoc factu est difficile. Primus etenim unicus tantum pretio conducetur musices

наученные охотные Семинаристы должны будутъ и другихъ научить на свое мѣсто туне.

И сія седмь воспомянутыя регулы служатъ ко увеселенію учащихся.

21. Подобаетъ быть въ Семинаріумъ Церкви, Аптекѣ и Доктору, а школы въ близкой Академіи, куды Семинаристы ходитъ учитися будутъ. А естьли въ Семинаріумъ и школы и учители будутъ, то Академія и Семинаріумъ вмѣстѣ будетъ. А для учениковъ прочіихъ, которые не похотятъ жить въ Семинаріумъ, можно построить нѣсколько жилья внѣ Семинаріумъ, и пустить въ наемъ студентомъ.

22. Регулы учителей, ученія и учениковъ, выше во Академіи описанныя, и здѣ хранитися должны.

23. Семинаристы едини будутъ люди убогіи, и тыя, по милости Царскаго Величества, препитаніе и одѣяніе и прочая нужная возъимѣютъ. А другіе богатыхъ людей дѣти, которые должны будутъ платить за кормъ и одѣяніе, а цѣнѣ быть единой, навсегда опредѣленной.

24. Какъ пріидетъ Семинаристъ въ совершенный разумъ, и къ большимъ ученіямъ достигнетъ; то долженъ учинить въ церкви Семинарійской при прочіей братіи своей присягу на томъ, что хощетъ онъ быть вѣренъ Царскому Величеству и Его Наслѣднику, и готовъ къ службѣ, до которой угоденъ есть, и позванъ будетъ Указомъ Государевымъ.

25. Совершившихся во ученіи Семинаристовъ не отпуститъ Ректоръ отъ Семинаріумъ, пока прежде не обвѣститъ до Коллегіумъ Духовнаго, а Коллегіумъ презентовать оныхъ будетъ Царскому Величеству. И потомъ дастъ онымъ абшитъ со свидѣтельствомъ искуства ихъ.

26. А которые Семинаристы, по совершеніи ученія, угоднѣйшія покажутся къ дѣлу духовному, и онибъ у Епископовъ были ближайшіи ко всякимъ степенемъ властелинскимъ паче прочіихъ, хотя бы и равно онымъ искусныхъ, но не въ Семинаріумъ воспитанныхъ, развѣ бы нѣкій знатный порокъ на Семинаристѣ показался, и то не былъ бы оной порокъ отъ клеветы. А на завистниковъ и клеветниковъ опредѣлить жестокое наказаніе.

До здѣ о Семинаріи. И можно впредь будетъ больше придумать, или отъ иноземныхъ лучшихъ Семинаріовъ информаціи проискать.

А отъ таковаго воспитанія и ученія воистинну надѣятися великой пользы отечеству.

XXIII. *О проповѣдникахъ слова Божія послѣдующія регулы полезныя суть:*

(о проповѣдникахъ.)

1. Никтоже да дерзаетъ проповѣдать не въ сей Академіи ученый, и отъ Коллегіумъ Духовнаго не свидѣтельствованный. Но естьли кто учился у иновѣрцовъ, тотъ бы явилъ себе прежде въ Духовномъ Коллегіумъ, и тамо его испытать, какъ искусенъ въ Священномъ Писаніи; и слово бы сказалъ о томъ, о чемъ ему повелитъ Коллегіумъ: и естьли искусенъ покажется, то дать ему свидѣтельство, что, аще

magister; caeteri ex alumnis musicae studiosis ab eo edocti alios sibi successuros gratis et quidem ex officio suo sunt docturi.

Haec igitur septem allatae regulae exhilarandis discentium animis inserviunt.

21. In Seminario debet esse templum, medicamentorum officina et medicus. Scholae porro sint in proxima Academia. Si vero scholae etiam fuerint in Seminario, Academia et Seminarium ibidem loci habebuntur. Si qui autem discipulorum in Seminario noluerint habitare, possunt extra Seminarium aliquot aedes erigi, quas pretio conducturi musis operantes inhabitabunt.

22. Quaecumque ad docentes, ad discentes et ad ipsa studia pertinentes regulae supra, ubi de Academia erat sermo, sunt traditae, hîc etiam sunt observandae.

23. Discentium in Seminario quidam forte erunt inopes, ideoque ex Regiae Majestatis liberalitate victum, amictum, caeteraque obtinebunt; quidam autem divitum parentum liberi, ideoque ad solvendam pro alimentis et vestibus pecuniam astringuntur. Solutionis porro pretium vel semel definire sufficiet.

24. Qui in Seminario imbuitur literis, statim ac ad maturitatem ingenii perveniet gradumque ad altiores scientias promovebit, debet se in Seminarii templo praesentibus suis condiscipulis jurejurando obstringere, dabitque fidem se velle esse Augustissimae Regiae Majestati Illiusque Haeredi fidelem ac promptum ad servitia praestanda, ad quae erit idoneus, et quibus ex Regio mandato obeundis addictus fuerit.

25. Discipulos in Seminario scientiis exquisite excultos Rector, inconsulto spirituali Collegio, missos facere non potest. Siquidem Collegium eos Regiae Majestati prius conspiciendos exhibebit, deinde potestatem abeundi eis indulgens, literas, eorum in studiis laudabilem profectum testaturas, impertiet.

26. Educati in Seminario, stadio literarum decurso, si qui ad exequenda spiritualia munia magis idonei exstiterint, illi in obtinendo ab episcopis quovis priorum dignitatum gradu aliis licet aeque vulgaris literaturae peritis, non tamen in Seminario educatis, praecedent; nisi perspicuum et grande, idque a calumniatoribus non confictum vitium obstiterit. Cum calumniatoribus autem et osoribus summo jure est agendum.

Hactenus de Seminario. Possumus etiam plura excogitare aut ab aliis extraneis celebrioribus Seminariis mutuari institutiones.

Ab educatione porro et literarum studiis hunc in modum institutis magna profecto Patriae utilitas est praestolanda.

XXIII. *Praedicatoribns verbi divini sequentes regulae prosunt:*

(De Praedicatoribus.)

1. Nulli publico Concionatoris munere fungi, qui in hujusce Academiae literarum officina non esset excultus nec spiritualis Collegii testimonio munitus, licebit. In heterodoxarum vero scholarum alumnos spirituale Collegium, cuius examini ut se sistant oportet, inquiret, utrum ejusmodi literatus sacrae Scripturae sensum intelligat; deinde concionem de argumento sibi a Collegio assignato dicat. Si itaque sui muneris exequendi industriam

похощетъ быть въ чину священническомъ, мощно ему проповѣдать.

2. Проповѣдали бы проповѣдники твердо, съ доводомъ Священнаго Писанія о покаяніи, о исправленіи житія, о почитаніи властей, паче же самой высочайшей власти Царской, о должностяхъ всякаго чина. Истреблялибъ суевѣріе; вкоренялибъ въ сердца людскія страхъ Божій. Словомъ рещи: испытовалибъ отъ Священнаго Писанія, *„что есть воля Божія, святая, угодная и совершенная,“* и тобъ говорили.

3. О грѣхахъ во обществѣ говорить, а не именовать кого, развѣ былъ бы публикованъ отъ всея Церкве. Но и когда пронесется о нѣкоемъ лицѣ недобрый нѣкій слухъ, о семъ или ономъ именно грѣхѣ, и тогда проповѣдникъ долженъ о таковомъ грѣхѣ молчать на словѣ. Ибо естьли воспомянетъ грѣхъ той, хотя бы и не воспоминалъ лица именно; обаче помыслитъ народъ, что на оное лице громъ той есть. И тако оному умножится нечаль, и онъ не о своемъ исправленіи, но паче о мщеніи, на таковаго проповѣдника думать станетъ. Чтожъ изъ того пользы? Естьли чій грѣхъ великій, съ презрѣніемъ закона Божія, самохотно отъ грѣшника гордаго явленъ будетъ: то его Епископу, а не коему либо Пресвитеру штрафовать, такимъ способомъ, какъ выше говорилось въ дѣлахъ Епископскихъ о анаѳемѣ.

4. Обычай нѣкіимъ проповѣдникамъ есть, аще кто его въ чемъ прогнѣвитъ, на проповѣди своей мстить оному, хотя не именно терзая славу его, обаче такъ говоря, что можно слышателямъ знать, о комъ рѣчь есть: и таковые проповѣдники самые бездѣльники суть, и оныхъ бы жестокому наказанію подвергать.

5. Непригоже вельми проповѣднику, наипаче юному, говорить о грѣхахъ властительскихъ, или обличительнѣ къ лицу слышателей. Такъ на примѣръ: „Не имѣете страха Божія, нѣтъ у васъ любви ко ближнему; немилосердни есте, другъ друга обидите.“ Но долженъ паче въ первомъ лицѣ, во множественномъ числѣ такъ говорить: „Не имѣемъ страха Божія, нѣтъ у насъ любве ко ближнему; немилосердни есми, другъ друга обидимъ.“ Ибо сей образъ слова кроткій есть, понеже и самъ проповѣдникъ въ число грѣшниковъ мѣшаетъ себе, какъ-то и самая истина есть: *„много бо согрѣшаемъ вси“*. И тако Павелъ Апостолъ, обличая учителей, которые, ставя себя высоко, по своему имени ученикамъ своимъ нарицатися желали, не воспоминая оныхъ имянно, на себя акибы вину тую пріемлетъ, въ первомъ посланіи къ Коринѳомъ въ главѣ первой, такожъ и на другові своихъ Петра, Аполлоса. *„Кійждо*, рече, *отъ васъ глаголетъ: азъ убо есмь Павловъ, азъ же Аполлосовъ, азъ же Кифинъ, азъ же Хрістовъ. Еда раздѣлися Хрістосъ? еда Павелъ распятся по васъ, или во имя Павлово крестистеся?“* и прочая. А что онъ вину сію пренеслъ на себе и на другихъ, самъ свидѣтельствуетъ. Ибо долго о томъ поговоривъ, таже въ главѣ четвертой исповѣдуетъ: *„сія же, братія моя, преобразихъ на себе и Аполлоса насъ ради, да отъ насъ научитеся не паче мудрствовати написанныхъ“*, и прочая.

6. Долженъ всякъ проповѣдникъ имѣти у себя книги святаго Златоустаго, и прилѣжно

prae se ferre visus fuerit, commendatitiis literis eo fine, ut illi ad sacerdotii ordinem promoto liceat concionari, instruetur.

2. Oportet ut praedicatores solido sacrae Scripturae innixi fundamento concionentur de paenitentia, de vitae renovatione, de honorandis potestatibus, maxime vero de ipsa suprema Regia potestate honoranda, et de cuiusque ordinis muniis; ut exstirpent superstitiones, hominum cordibus Dei timorem verbo insinuent. Ut rem paucioribus absolvam, debent scrutari et probare ex sacra Scriptura, *„Quae sit voluntas Dei bona et bene placens et perfecta“* (Rom. XII, 2), et de hac exequenda concionari.

3. De peccatis universe est loquendum, nullius hominis, nisi quis a tota Ecclesia proclamatus esset, facta mentione. Si itidem turpis quidam de cuiusdam personae facinore rumor disseminaretur, praedicator id flagitium silentio in concione praeteribit. Simul enim atque illius facinoris, nulla licet personae nominatim injecta mentione, meminerit, ex populi conjectura concionator sanna illam personam impetere credetur; quo fiet, ut ejusmodi homo acerbiore affectus dolore, non ad frugem redeundi, sed ultionis a tali concionatore sumendae studio tenebitur. Quid igitur inde commodi? Peccat ne aliquis graviter, divinam legem habens despicatui, et suum peccatum consulto et superbe jactat, episcopi intererit ea ratione quae inter episcoporum munia, ubi de anathematis diximus vinculo, praescribitur, non itidem cuiusque praesbyteri, in illum animadvertere.

4. Quidam concionatorum deprehenduntur hacce gaudere consuetudine, ut ab aliquo ad iram provocati concionantes ulcisci conentur; et quanquam suppresso nomine alterius famam calumnientur, ita tamen ut auditores facili negotio, ad quem sermo dirigatur, colligant. Hujusmodi concionatores sunt profecto nebulones nequissimi, atrocique paenae sunt subjiciendi.

5. Magno dedecori adscribitur concionatori praesertim aetatis haudquaquam provectae, si imperiose peccata quasi praesentibus auditoribus exprobrare annitatur; si, exempli causa, in hunc modum loquatur: „Deum non timetis, non amatis invicem, crudeles estis, alteri in alteros estis injuriosi.“ Sed magis congruum est, ut in prima plurali personae proferat in hunc modum: „Deum non timemus, mutuae erga proximos charitatis sumus expertes, sumus immisericordes, alter alteri invicem sumus injuriosi.“ Haec enim formula loquendi est mitior, utpote concionatorem peccatorum numero complectens; quod quidem esse verissimum, ex eo *„In multis enim offendimus omnes“* (Jac. III, 2) evincitur. Ita etiam Paulus apostolus eos doctores, qui alta de se concepta opinione tumidi discipulos de suo nomine nuncupatos volebant, redarguens, suppressis nominibus, quasi sibi suisque sociis Petro et Apollo culpam illam imputari patitur: *„Unusquisque,* inquit, *vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephae, ego autem Christi. Divisus est Christus? Numquid Paulus crucifixus est pro vobis? Aut in nomine Pauli baptizati estis?“* (I Cor. I, 12. 13.) Hanc autem culpam in se atque in alios transtulisse ipse testatur. Fuse etenim de hoc disserens, tandem fatetur: *„Haec autem fratres transfiguravi in me et Apollo propter vos, ut in nobis discatis, ne supra quam scriptum est unus adversus alterum infletur pro alio,“* etc. (Ib. IV, 6.)

6. Cuiusque concionatoris refert, libros sancti Chrysostomi ad manus habere, inque iis diurna

чести оныя: ибо тако пріобучится складать чистѣйшее и яснѣйшее слово, хотя и не будетъ Златоустому равное; а кознодѣишковъ легкомысленныхъ, каковые наипаче Польскіе бываютъ, не челъ бы.

7. Аще проповѣдникъ видитъ отъ слова своего въ народѣ пользу, да не хвалится тымъ. Аше же не видитъ, да не сердитуетъ, и людей за сіе да не поноситъ. Дѣло ихъ есть говорить: а обращеніе сердецъ человѣческихъ, дѣло Божіе есть. *„Азъ насадихъ, Аполлосъ напои, Богъ же возрасти.“*

8. Безумно творятъ проповѣдницы, которые брови свои поднимаютъ, и движеніе раменъ являютъ гордое, и въ словѣ нѣчто такое проговариваютъ, отъ чего можно познать, что они сами себѣ удивляются. Но благоразумный учитель, елико мощно, да тщится и словомъ и всего тѣла дѣйствіемъ таковаго себе показывать, что онъ ниже помышляетъ о своемъ остроуміи или краснорѣчіи. И того ради часто подобаетъ мѣшать краткія оговорки съ смиреннымъ нѣкіимъ самаго себе пониженіемъ. На примѣръ: „Молю вашу любовь да не смотрите, кто глаголетъ: что бо самъ о себѣ засвидѣтельствовать могу вамъ, развѣ яко грѣшенъ есмь? Вѣруйте слову Вожію: ибо отъ Писаній священныхъ, а не отъ моего вымысла потщуся,“ и симъ подобная.

9. Не надобно проповѣднику шататься вельми, будто въ суднѣ весломъ гребетъ. Не надобно руками всплескивать, въ боки упиратися, подскакивать, смѣятися, да не надобѣ и рыдать; но хотя бы и возмутился духъ, надобѣ, елико мощно, унимать слезы; вся бо сія лишняя и неблагообразна суть, и слышателей возмущаютъ.

10. По словѣ, аще прилучится въ гостяхъ быть, или въ какихъ ни есть бесѣдахъ съ людьми, не подобаетъ проповѣднику воспоминать о словѣ своемъ, и не точію слова своего хвалить, что есть великое безстудіе, но и не охуждать самохотнѣ: ибо покажется, что онъ въ похвалѣ слова своего таковымъ способомъ поощряетъ прочіихъ. А хотябъ кто и сталъ хвалить слово его, то проповѣдникъ долженъ показать на себѣ, что ему слышать то стыдно, и всячески отводить отъ похвалъ и заводить иную бесѣду.

nocturnaque manu evolvendis exercitari. Hoc etenim modo cultioris et clarioris concionis concinnandae, quanquam Chrysostomi operi neutiquam aequiparandae, facilitatem comparabit; a futilibus vero concionatoribus locutuleis, cuiusmodi sunt quidam Poloni, legendis abstineat oportet.

7. Concionator si suam populo prodesse concionem sciat, ne glorietur; sive sciat non prodesse, ne succenseat nec auditores calumnietur. Concionatorum est loqui, convertere vero corda Dei opus est. *„Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus vero dedit incrementum.“* (I Cor. III, 6.)

8. Indecore inepteque se gerunt concionatores, qui sua attollunt supercilia, humerorum gestibus superbiunt, ipsaque peroratione tale quidpiam produnt, ut sui ipsorum admiratione capi videantur. Prudentis porro doctoris est, quantum potuerit, peroratione et totius corporis habitu talem se exhibere, ut de sui ingenii acumine aut de eloquentia ostentandis ne cogitare quidem credatur. Idcirco non raro interponendae sunt ejusmodi cum quadam propria concionatoris humili extenuatione excusationes; exempli causa: „Obsecro vestram pietatem, ut non habeatis rationem verba facientis; quid enim de me possum aliud dicere, quam me peccatorem esse fateri? Verbo Dei fides est habenda, quoniam ex Sacris Literis, non vero ex meo ingenio deprompturus sum ea, quae proferam,“ et id genus.

9. Dedecet concionatorem nimium motitari, ne celocem remo agere videatur; dedecet manus complodere, lateribus manus submittere, exsultare, in risum solvi, nec etiam lacrimari. Licet si vero turbaretur animus, oporteret eum pro virili a lacrimis abstinere; haec enim omnia sunt superflua, a decoro aliena, et nauseam fastidiumque pariunt auditoribus.

10. Concionatori suo munere perfuncto si convivio vel familiaribus interesse contigerit colloquiis, nulla suae concionis facienda est mentio nec illa est laudanda: id enim magnam arguit impudentiam; nec de industria est culpanda: divinare siquidem inde licebit, illum occasionem aliis subministrare suae concionis laudibus efferendae. Quamquam vero proruperit non nemo in concionatoris laudandam concionem, oportebit ut concionator indicium det se non posse audire encomium, quin rubore suffundatur, sermonemque a laudibus aliorsum data opera retorquebit.

§ 5.

МІРСКІЯ ОСОБЫ, ПОЕЛИКУ УЧАСТНЫ СУТЬ НАСТАВЛЕНІЯ ДУХОВНАГО.

Хотя и немного въ сей частицѣ говорить надлежитъ; обаче подобаетъ предположить малое предисловіице къ лучшему уразумѣнію: почему міряне нарицаются міряне, и въ чемъ отъ чина духовнаго имѣютъ разнствіе?

Сіе имя, „міръ“, въ тройственномъ разумѣ употребляемо есть.

1. Міръ нарицается вся подсолнечная, отъ человѣкъ обитаемая, но не въ семъ разумѣ человѣцы, служенія церковнаго не имущіи, нарицаются „міряне“; ибо и священническій чинъ въ томжде съ прочіими мірѣ живетъ.

2. Міръ пріемлется за людей просто, яко суть тварь тѣлесная, но разумная. И не по сему міру мірянъ именуемъ, которые внѣ причта службы церковныя сутъ. Понеже и священникъ и кій либо причетникъ не похощетъ отрещися, нарицатися „мірянинъ“ въ

§ 5.

SAECULARES SEU MUNDANI QUATENUS SPIRITUALIS DISCIPLINAE SUNT CAPACES.

Quamquam pauca quae dicenda sunt haec sectio complectatur, ut tamen dilucidius innotescat, quare saeculares homines mundani nuncupentur et per quod a spirituali ordine differant, brevi indigent praefatione.

Hoc vocabulus *mundus* triplici sumitur significatu.

1. Universus terrarum orbis, qui a mortalibus inhabitatur, *mundus* vocatur; non hoc tamen sensu homines muniis ecclesiasticis non ornati dicuntur *mundani,* quoniam et spirituales una cum aliis ejusdem mundi sunt incolae.

2. *Mundus* sumitur simpliciter pro hominibus, prout sunt creaturae corporeae, ratione nihilominus praeditae. — Nec hoc rursum sensu homines ecclesiastico clero non addicti *mundani* vocantur; nullus quippe sacerdos aut clericus aegre fert hoc sensu *„mundanus“* appellari. Ubicumque *mundo*

таковомъ разумѣ. И въ семъ-то разумѣ стоитъ имя міръ, гдѣ нѣчто доброе прилагается ему, на примѣръ: *„тако Богъ возлюби міръ,* и проч.“

3. Міръ часто знаменуетъ злобу человѣческую и суету, или самыхъ человѣкъ: поелику злобни и суетни суть, якоже глаголетъ Іоаннъ Апостолъ въ первомъ посланіи своемъ, въ главѣ второй: *„не любите міра, ни яже въ мірѣ. Аще кто любитъ міръ, нѣсть любве Отчей въ немъ: ибо все, еже въ мірѣ, похоть очесъ, и гордость житейская, нѣсть отъ Отца, но отъ міра сего есть.“* И не отъ сего міра міряне нарицаются; ибо Іоаннъ пишетъ не къ священству, но обще къ Христіаномъ. И якоже самъ глаголетъ тамже „ко отцамъ, юношамъ, дѣтемъ“, сіе есть ко всѣмъ всякаго возраста. И не льзя сказать, что оныхъ словомъ симъ наговариваетъ въ монахи или въ церковники.

Подобнѣ, якоже и сіе имя духовный, которое противно есть міру, въ третіемъ семъ разумѣ употребляемое, не монаховъ самыхъ и церковниковъ показуетъ у Павла Апостола въ первомъ посланіи къ Коринѳяномъ, въ главѣ второй при концѣ гдѣ онъ „душевнаго“ и „духовнаго“ человѣка соразсуждаетъ. Ибо тамъ „душевнаго“ нарицаетъ того, который безъ благодати Духа Святаго самъ собою преклоненъ есть ко всякому злу, а ко Богоугодному добру весьма безсиленъ, яковые вси но обновленные суть. „Духовнаго“ же именуетъ того, который просвѣщенъ и обновленъ, и водимъ есть Духомъ Святымъ. Аще убо священникъ, аще мірянинъ золъ, „душевенъ“ есть; и впреки, аще священникъ, аще мірянинъ Духомъ Святымъ водимый, духовенъ есть. И потому Петръ святый и имя священства даетъ не единымъ церковнымъ служителямъ, но обще всѣмъ Христіанамъ. 1. Петр. глава 2. *„Вы родъ избранъ Царское священіе, языкъ святъ, люди обновленія, яко да добродѣтели возвѣстите изъ тьмы васъ призвавшаго чудный Его свѣтъ.“* Подобнѣ и Апокалѵпсисъ, глава 5: *„сотворилъ есть насъ Богови цари и іереи.“.*

Сіе подобало предложить для того, что за невѣдѣніемъ сего многая и дѣются и скасуются дурости душепагубныя. Сего не вѣдяй человѣкъ мірскій, думаетъ иногда, что ему спастися не льзя для того самаго, что онъ не духовный, но мірскій есть. Сего не вѣдяй иный монахъ наговариваетъ другаго оставити жену, чада, родителей, и ненавидѣти ихъ; понеже, рече, заповѣдь имамы: *„не любите міра, и яже суть въ мірѣ.“*

Но почему міряне нарицаются? Отвѣтъ: Понеже подобало быть опредѣленнымъ ученія духовнаго служителямъ и управителямъ, яковіи суть Епископы и пресвитеры; того ради, по преизяществу нѣкоему, воспріяли они тутлу духовнаго чина. А ради служенія безкровныя жертвы нарицаются по преизяществу и Священницы. И потому уже прочіи, которые слышателіе и ученицы оныхъ суть, нарицаются просто міряне.

Речеши: отъ коего убо изъ тріехъ вышеименованныхъ разумовъ міра, міряне тако нарицаются?

aliquid boni tribuitur, dictum sensum admittit, ut est: *„Ita Deus dilexit mundum,* et caet.“

3. *Mundus* frequenter significat malitiam hominum et vanitatem, vel ipsos homines quatenus pravos et vanos, prout Joannes apostolus loquitur: *„Nolite diligere mundum neque ea quae in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo, quoniam omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitae, quae non est ex Patre, sed ex mundo est.“* (I Joan. II, 15. 16.) Nec tamen ab hoc *mundi* significatu *„mundani“* nomen mutuantur. Joannes enim non ad unos scribit sacerdotes, sed ad omnes christianos, utpote ad parentes, ad juvenes et ad pueros, id est, ad omnis aetatis homines verba faciens; nec enim dicere possumus hisce verbis monasticum aut ecclesiasticum statum ab Joanne illis commendari.

Pariter hoc quoque vocabulum *„spiritualis“*, quod *mundano* in tertia significatione usurpato opponitur, non monachis clericisque tantum Paulus ad finem secundi capitis primae ad Corinthios epistolae tribuit designandis, quo loco Apostolus „spiritualem“ cum „animali“ homine comparat. Porro „animalem“ illo loco appellat eum, qui gratiae Spiritus Sancti expers et propriis viribus relictus omnigeno malo perpetrando est deditus, cum e contrario ad bonum, quod Deo placeat, operandum naturales illius vires prorsus sint ineptae; cuiusmodi sunt universi quotquot sunt non renovati [1]). „Spiritualem“ contra vocat eum, qui illuminatus et renovatus a Sancto Spiritu ducitur. Ideoque sive sacerdos sive quis ex plebe sit pravus, est „animalis“; et vice versa sive sacerdos sive mundanus Spiritu Sancto ducatur (ad Rom. VIII, 14), est „spiritualis“ [2]). Haec est causa, cur sanctus Petrus titulo *sacerdotii* non solum in clerum relatos, sed universos in genere christianos comprehendit. *„Vos,* inquit, *genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis; ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vocavit vos in admirabile lumen suum.“* (I Petr. II, 9.) Idem fere ipsum in Apocalypsi legimus: *„Fecisti nos Deo nostro reges et sacerdotes.“* (Apoc. V, 10.)

Id quidem ideo praemittendum erat, quia hoc ignorato, multa fiunt et docentur deliria, quae animabus pestem inferant. Homo saecularis hujus ignarus nonnunquam opinatur se ob id ipsum quod non sit in clero, sed „mundanus“, non posse salvari. Hujus itidem inscius monachus alteri uxorem, liberos, parentes relinquendos esse et odio habendos persuadet, utpote praeceptum illud: *„Non diligite mundum, neque ea quae sunt in mundo,“* (I Joan. II, 15) sibi injectum praetexens.

Quare igitur „mundani“ vocantur? Respondeo: Quoniam oportebat, ut spiritualis doctrina administranda et dispensanda certis quibusdam demandaretur, cuiusmodi sunt episcopi et presbyteri; idcirco per quamdam excellentiam titulum „spiritualis ordinis“ sunt adepti. Quia autem incruentum administrant sacrificium, sacerdotes per excellentiam audiunt. Consequenter reliqui, utpote auditores horum et discipuli, simpliciter saeculares seu „mundani“ nuncupantur.

Quaeres forte quo sensu, cum triplex sit allatus, „mundani“ ita appellantur.

[1]) Reformatorum sententia est, ex corrupta hominis natura, ut cum Calvino loquamur, nihil nisi damnabile prodire, nec hominem posse ullam virtutem exsequi sine fidei lumine, sine Christo, sine charitate.

[2]) Conf. I Cor. II, 14—15.

Есть сіе именованіе разуму второму прилично, вси бо и священницы и не священницы суть міряне, то есть человѣцы. Но не священницы нарицаются „міряне“ просто: поелику не суть управители и служители опредѣленные духовнаго ученія, но слышателіе.

И уже нѣчто сказать надобѣ о „мірянахъ,“ поелику надлежатъ они къ духовному управленію.

I. Всѣмъ вѣдомо сіе въ первыхъ да будетъ, что всякъ Христіанинъ долженъ православнаго ученія слушать отъ своихъ пастырей. Якоже бо пастыріе не пасутъ, аще овецъ своихъ словомъ Божіимъ не питаютъ: тако и овцы не суть овцы, но всуе тако нарицаются, аще не хотятъ пасоми быть отъ пастырей. Того ради естьли бы кто презиралъ и ругалъ, или что горше, тщался бы не допустить чтенія, или проповѣди слова Божія безъ крайней нужды за едину нѣкую горделивую злобу; тотъ наказанію Церковному подлежитъ, или суду Епископскому, о которомъ выше слово было, гдѣ о анаѳемѣ, или, аще силенъ явится, самого Духовнаго Коллегіумъ слѣдованіемъ и декретомъ.

II. Долженъ всякъ Христіанинъ и часто, а хотя бы единожды въ годъ причащатися святой Евхаристіи. Сіе бо есть и благодареніе наше изящнѣйшее Богу о толикомъ смертію Спасителевою содѣянномъ намъ спасеніи. „Елижды аще ясте хлѣбъ сей, и чашу сію піете, смерть Господню возвѣщаете, дондеже пріидетъ.“ И напутьствіе къ животу вѣчному: „аще не ясте Тѣла Сына человѣческаго, и не піете Крове Его, живота не имате въ себѣ.“ И есть характиръ или знаменіе, которымъ являемъ себе быть уды единаго мысленнаго Тѣла Христова, сіесть, сообщники единой Святой Церкви, якоже глаголетъ Апостолъ, 1 Коринѳ. глава 10. *„Чаша благословенія, юже благословляемъ, не общеніе ли Крове Христовы есть? Хлѣбъ, еюже ломимъ, не общеніе ли Тѣла Христова есть? Яко единъ Хлѣбъ, едино тѣло есмы мнози, вси бо отъ единаго Хлѣба причащаемся.*“

Того ради, аще который Христіанинъ покажется, что онъ весьма отъ Святаго Причастія удаляется, тѣмъ самымъ являетъ себе, что не есть въ Тѣлѣ Христовѣ, сіестъ, не есть сообщникъ Церкви, но раскольщикъ. И нѣсть лучшаго знаменія, почему познать раскольщика. Сіе прилѣжно подобаетъ наблюдать Епископомъ, и приказывать, чтобъ имъ священницы приходскіе по вся годы о своихъ прихожанахъ доносили, кто изъ нихъ не причащался чрезъ годъ, кто же и чрезъ два, и кто никогда же. И таковыхъ понуждать ко исповѣданію клятвенному, аще суть они сыны Церкве, и проклинаютъ ли вся полки раскольническіе, которые гдѣ ни есть въ Россіи обрѣтаются.

Понужденіе же оное клятвѣ, не иное имать быть, только угроженіемъ, что есть ли не похотятъ клястися, и проклинать именно вся раскольническая согласія; то объявленіе о оныхъ издастся, что они сутъ раскольщики.

Respondeo, hanc denominationem ad secundum sensum pertinere. Omnes siquidem sacerdotes et non sacerdotes sunt mundani, videlicet homines; nec „mundani“ nomine sacerdotii absolute privantur, sed quatenus solum non sunt ministri et dispensatores delegati ad spiritualem doctrinam, sed auscultatores [1]).

Tandem nonnihil est dicendum de „mundanis“ quatenus spirituali regimini subordinatis.

I. In primis omnes pro certo habeant, quemlibet qui Christo nomen dederit, in orthodoxa doctrina a suis pastoribus esse erudiendum. Quemadmodum enim pastores, nisi oves verbo Dei nutriant, non creduntur pascere; ita quoque oves, ovium nomine abusae, non sunt inter oves numerandae, nisi pastorum suorum pascuis velint se refectas. Idcirco si quis nulla premente necessitate, sed sola contumaci motus malitia, verbum Dei duceret despicatui vel cavillaretur vel, quod pejus est, data opera obstaret, quo minus illud legatur aut praedicetur, ecclesiasticae censurae sive episcopi judicio, de quo supra diximus, vel anathemati erit obnoxius; vel si quis denique vim legibus opposuerit, ab ipso spirituali Collegio judicatus condemnabitur.

II. Interest uniuscuiusque christianorum frequenter, vel minimum semel per annum, sumere sanctam Eucharistiam. Illam enim suscipientes salutis Salvatoris morte nobis comparatae et tantopere aestimandae memores, tam viaticum ad vitam aeternam quam characterem, quo probemur ejusdem mystici corporis Christi esse membra, habemus, id est, indicamus nos participes esse unius catholicae Ecclesiae, prout testatur Apostolus: *„Quotiescumque manducabitis panem hunc et calicem hunc bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* (I Cor. XI, 26.) *Nisi manducaveritis carnem filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* (Joan. VI, 53.) *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Panis quem frangimus, nonne participatio corporis Christi est? quoniam unus panis et unum corpus multi sumus; nam omnes de uno pane et de uno sanguine participamus.* (I Cor. X, 16—17.)

Propterea si quis christianorum inveniatur qui communicationem sanctae Eucharistiae prorsus refugiat, eo ipso prodit se non inesse Christi corpori, videlicet Ecclesiae communione privari et ab Ecclesia dissidere; nec ad dignoscendum schismaticum aliud certius datur indicium. Episcoporum est sedulo cavere et sacerdotibus parochialibus in mandatis dare, ut hi quovis anno de paraecianis sibi commissis, si qui forte per annum a mystica mensa se abalienaverint, qui per biennium, et qui denique nunquam fuerit particeps; ab his exigendum est, ut interposito juramento fateantur, sint ne illi filii Ecclesiae; omnes ne schismaticorum sectas, quotquot sunt in Rossia, execrentur.

Ad juramentum vero praestandum non aliis conditionibus admittentur, quam his minis praeventi, ut nisi obstricti juramento universas, quocumque nomine veniant, schismaticorum sectas diris devoverint, ipsi quoque illi inter schismaticos re-

[1]) Mirum sane lectori videbitur, discrimen ecclesiastici ordinis a civili uno verbi sacrificiique munere constitui, quin ullus sermo fiat de sacra ordinatione aut de spirituali jurisdictione.

Не малая бо польза вѣдать о семъ: ибо многіе раскольщики, подъ одеждою православія крыющіеся, вмѣсто того, чтобъ боялися, еще сами воздвизаютъ гоненіе на Церковъ. И не токмо ругаютъ чинъ священный и, сколько могутъ, пакостятъ ему, но и мірскихъ, своему безумію несогласныхъ, всячески утѣсняютъ. О чемъ могутъ засвидѣтельствовать людіе вѣры достойніи.

III. А когда такимъ или инымъ способомъ объявленъ будетъ раскольщикъ; тогда Епископъ долженъ о ономъ раскольщикѣ писменно дать знать тому, подъ чіимъ онъ судомъ, который его имѣетъ послать въ Духовную Коллегію.

IV. Полезно есть имѣть въ Коллегіумъ вѣдѣніе, сколько во всѣхъ Епархіяхъ обрѣтается раскольщиковъ; сіе бо ко многимъ, разсужденія требующимъ, случаямъ помощно есть.

V. Великій грѣхъ есть и нетерпящій молчанія духовныхъ, что нѣцыи мірскіе господа, въ своихъ областяхъ вѣдая раскольщиковъ, покрываютъ для мзды, имъ подаеной.

Иное дѣло о раскольщикахъ явныхъ; ибо отъ тѣхъ напасти блюстися не надобно: но раскольщиковъ, подъ видомъ православія живущимъ, покрывать сіе дѣло безбожіемъ смердящее. И за сіе должни суть Епископи ревновать, и доносить о семъ къ Духовному Коллегіумъ; а Коллегіумъ, по духовномъ розыскѣ, таковыхъ господъ, аще не похотятъ въ томъ исправиться, можетъ предать анаѳемѣ. Духовный же розыскъ надлежитъ быть таковымъ образомъ: доношеніе подасть Епископъ въ Духовную Коллегію на мірскаго господина не просто, что у него раскольщики обрѣтаются; но что господинъ тотъ сильно не допускаетъ священнику прихода онаго, или и посланнымъ Архіерейскимъ сыскивать и обличать раскольщиковъ, въ вотчинѣ его пребывающихъ, и именовани будутъ въ доношеніи достовѣрныи свидѣтели того. А Коллегіумъ, слушавъ свидѣтелей, напишетъ увѣщательнѣ ко оному господину, чтобъ попустилъ свободно сыскивать раскольщиковъ въ своей вотчинѣ. И буде послушаетъ господинъ, то его больше не утруждать; буде же преслушаетъ, то и самъ дѣломъ о себѣ засвидѣтельствуетъ, что онъ раскольщиковъ заступникъ есть. И тогда Коллегіумъ приступитъ къ духовному его наказанію всѣмъ тѣмъ порядкомъ, какъ выше писано о анаѳемѣ. А дѣло сіе не о явныхъ, но о тайныхъ раскольщикахъ, какъ объявлено выше, естьли они простой народъ суть: естьли же учители, и аки бы пастыріе раскольническіе суть, о тѣхъ какъ тайныхъ, такъ явныхъ дѣло сіе естъ. Таковымъ же образомъ судятся и духовные, которые имѣютъ за собою подданныхъ.

VI. По всей Россіи никого отъ раскольщиковъ не возводить на власти, не токмо духовныя, но и на гражданскія, даже до послѣднаго начала и управленія, чтобъ не вооружать намъ на насъ же лютыхъ непріятелей, и Государству и Государю, непрестанно зло мыслящихъ.

А естьли кто въ подозрѣніи будетъ раскольничества, хотя бы и видъ на себѣ являлъ православія, и того первѣе привести къ присягѣ, купно съ клятвою на себя, и оныхъ, что онъ

censeantur. Multum enim expedit nosse schismaticos, cum eorum plerique sub rectae fidei involucro latitantes, tantum abest ut Ecclesiam revereantur, ut etiam eam persequantur. Non solum calumniis et maledictis Ecclesiae ministros insectantur et quantis maximis possunt eos afficiunt injuriis, sed etiam saeculares ab eorum deliriis abhorrentes omnibus modis eunt oppressum. Quod equidem multorum fide dignorum testimoniis facile comprobatur.

III. Episcopus postquam sibi de schismatico ex praefato modo vel ex quapiam alia ratione constiterit, eum, ad cuius pertinet judicium, debet per literas de schismatico certiorem facere, qui ad spirituale Collegium illum missurus est.

IV. Cum ad multos casus in Collegio deliberandos conducat schismaticorum, quot in unaquaque dioecesi inveniantur, notitia, haud inutile itaque est, ut spirituale Collegium eam curet habendam.

V. Nonnulli saeculares praediorum possessores grave peccatum, quod spiritualium rumpat silentium, committunt; siquidem schismaticos in suis praediis habitare non ignari, turpi nihilominus quaestu in transversum acti sinunt eos abscondi.

Secus se res habet in causa schismaticorum, qui consulto tales se esse profitentur, quippe a quibus minus periculi est formidandum. Contra si quis schismaticos sub orthodoxorum larva latitantes abscondat, faetidum impietatis edit facinus. In hoc casu ardens studium episcoporum sese exserat, oportet. Illi super hoc casu spirituale Collegium certius facient; deinde Collegium facta spirituali ritu inquisitione, eos proceres, nisi facinus emendarint, potest percutere anathemate. Series vero in inquisitione instituenda haecce observabitur. Episcopus apud spirituale Collegium per supplices literas conqueretur non nude, schismaticos videlicet in praedio certi alicuius possessoris manere, sed illum dominum obstare, quominus parochialis sacerdos aut ii, qui a Praesule mittantur, schismaticos in illius praedio delitescentes in lucem possint protrahere et quatenus tales divulgare. Testes itidem fide digni nominatim in iis litteris allegandi sunt. Porro Collegium auditis testibus dominum illum scripto monebit, ne schismaticis in ipsius praediis libere investigandis intercedat. Si monitis paruerit, plus negotii non est facessendum; sin minus, eo ipso non obscure prodet se partes schismaticorum tueri. Proinde Collegium eodem per omnia modo, qui anathemati vibrando supra praescriptus erat, ad ecclesiasticam paenam illi irrogandam aggredietur. Hoc modo procedendum erit in eo casu, si schismatici non fuerint ejusmodi, qui se palam aperteque tales esse fateantur, sed clandestini, et sunt quidem rude vulgus. In schismaticorum vero primipilos, qui tanquam pastores sive clam sive etiam palam doceant, praedicto modo est inquirendum. Eidem judicio spirituales etiam, qui rura possident, sunt obnoxii.

VI. Schismatici ab omnibus officiorum tam spiritualium quam saecularium etiam infimorum gradibus in universa Rossia sunt prohibendi, ne infestissimi inimici Patriae et Regi absque resipiscentia malevoli nostris armis instructi nos facto impetu adoriantur.

Si quis rectae quidem fidei prae se ferat specimina, in suspicionem tamen schismatis incurrat, jure jurando obstrictus fateatur se nec esse nec velle addici schismaticis; simulque hos nec non

не есть и не думаетъ быть раскольщикъ; и объявить ему жестокое наказаніе, естьли бы послѣ противное на немъ показалось, и подписаться ему въ томъ своею рукою.

Вина же онаго сія есть: когда кто знатнымъ дѣломъ своимъ сотворитъ себе подозрѣнна, на примѣръ: аще никогда же пріобщается Святымъ Тайнамъ безъ всякой благословной вины; аще учителей раскольническихъ въ дому своемъ покрываетъ съ вѣдѣніемъ, что таковые суть, и аще милостыню посылаетъ въ раскольническія обители и прочая; а въ таковыхъ дѣлѣхъ кто обличенъ будетъ явными доводами, тогда таковый подозрѣнію раскольничества подлежитъ. А естьли сему противное гдѣ явится, то Епископъ долженъ о томъ скоро писать къ Духовной Коллегіи.

VII. Отселѣ не быть у мірскихъ ни у кого (кромѣ фамиліи Царскаго Величества) въ домѣхъ церквамъ и крестовымъ попамъ: ибо сіе лишнее есть, и отъ единыя спѣси дѣется, и духовному чину укорительное. Ходили бы господа къ церквамъ приходскимъ, и не стыдились бы быть братіею, хотя и крестьянъ своихъ, во обществѣ Христіанствѣмъ. *„О Христѣ бо Іисусѣ, нѣсть рабъ, ни свободъ,“* глаголетъ Апостолъ.

VIII. Когда прихожане или помѣщики, которые живутъ въ вотчинахъ своихъ, изберутъ человѣка въ церкви своей въ священники; то должни въ доношеніи своемъ засвидѣтельствовать, что оной есть человѣкъ житія добраго и неподозрительнаго, А которые помѣщики въ тѣхъ своихъ вотчинахъ сами не живутъ оное свидѣтельство о такихъ людяхъ подавать людемъ и крестьяномъ ихъ, и въ челобитныхъ писать именно, какая ему руга будетъ или земля. А избранный бы также приложилъ руку, что онъ тою ругою или землею хощетъ быть доволенъ, и отъ церкви, къ которой посвященъ, не отходить до смерти. А ежели оный избранный, предъ Епископомъ явится въ какомъ подозрѣніи или расколѣ, и онаго чина недостоинъ, сіе оставляется въ разсужденіе Епископле.

IX. Волочащихся поповъ не принималибъ господа къ себѣ въ духовники. Ибо священникъ изгнанъ за преступленіе, или своевольно самъ оставивъ врученную себѣ церковъ, уже почитай и не священникъ есть, и великій грѣхъ пріемлетъ, дѣйствуя священническая. А пріемлющій его господинъ томужъ грѣху участникъ есть, и сугубо: ибо и помощникъ грѣху тому, и правленію Церковному противникъ есть.

Не понуждалибъ сильные міряне священниковъ въ домы своя входить для крещенія младенцовъ, но носилибъ тѣхъ въ церковь, развѣ бы вельми боленъ былъ младенецъ, или иная нѣкая великая нужда зашла бы.

X. Сказуютъ, что иногда гражданскіе управители, и иные власти, такожъ сильные помѣщики въ случившемся нѣкоемъ дѣлѣ, духовнаго наставленія требующемъ, не хотятъ повиноватися Епископомъ, въ котораго кто Епархіи живетъ, отговариваяся тѣмъ, что Епископъ онымъ не пастырь. Вѣдомо же всѣмъ буди, что всякъ коего либо чина человѣкъ подлежитъ въ духовныхъ дѣлахъ суду того Епископа, въ котораго Епархіи пребываетъ, пока въ той пребываетъ.

se ipsum, nisi sincere fateatur, execretur. Praeterea certus fiat, atroci illum paenae, si ipsius facta contrarium probaverint, subjectum iri. Eo igitur fine chirographo se ut obstringat, necessum est.

Causam horum discere licebit ex sequentibus, si quis scilicet exsertis facinoribus occasionem suspicionis de se concipiendae praebuerit; exempli causa, qui semper a sanctae Eucharistiae participatione, nulla legitima allata ratione, abhorrere dicatur; qui schismaticos, haud ignarus eos tales esse, domi suae abscondat; qui denique eleemosynam solitariis schismaticorum mansionibus elargiatur, et caetera. Horum igitur facinorum dilucidis convictus documentis in suspicionem incidit, se nempe schismaticorum partibus favere. Sicubi autem his praescriptis contrarium fieri resciverit episcopus, extemplo ad spirituale Collegium per literas deferet.

VII. Saeculares a privatis in eorum domibus ad ecclesiastica officia celebranda exstruendis sacris aedibus et a sacerdotibus domesticis habendis ab hinc jubentur abstinere; familia tamen Regiae Majestatis excipitur; hoc enim est superfluum et soli superbiae suos debet natales. Oportet ut optimates parochiales ecclesias frequentent, nec pudeat eos esse fratres suorum subditorum in christianorum communitate. *In Christo enim Jesu non est servus neque liber,* inquit Apostolus. (Galat. III, 28.)

VIII. Possessores praediorum in praediis commorantes et caeteri ecclesiae certae addicti hominem, quem suae ecclesiae velint sacerdotem ordinari, electum per literas supplices ad episcopum mittendas testabuntur; illum nempe esse probae inculpataeque vitae hominem, alienum a suspicione. Si qui vero domini in praediis non habitent, servi et subditi eorum pariter testabuntur. In literis supplicibus planissime est stipendium indicandum vel justa agri quantitas. Electus autem promisso stipendio vel agri donatione se fore contentum, dato chirographo asseverabit, seque ab ecclesia, cui ordinatus adhaerebit, non esse, quamdiu vixerit, abiturum promittet. Si vero electus ille episcopo aliqua suspicione aut schismate laborare visus fuerit, ideoque sacerdotii ordine indignus, praesulis arbitrio acquiescendum erit.

IX. Optimatibus sacerdotes errones a confessionibus esse non debent, quoniam sacerdos ob commissa facinora ecclesia motus aut qui ecclesiam sibi concreditam sponte deseruit, jam fere est exsacerdos et sacra administrans graviter peccat. Qui igitur illum amplectitur, ejusdem peccati est particeps, imo bis peccat, siquidem et peccanti cooperatur et ecclesiastico adversatur regimini.

Dedecet potentes saeculares sacerdotibus negotium facessere, ut se in domus eorum, salutari aqua infantes tincturi, conferant, sed infantes ad sacram aedem sunt apportandi, nisi per gravem morbum aut per aliam quandam rationem non licuerit.

X. Fama auditioneque accepimus, eos, qui oppidis praeficiuntur, aliosque, qui munia conspicua obeunt, et potentes praediorum possessores in dispiciendis causis a spirituali juridictione unice pendentibus episcopis, in quorum dioecesi manent, fieri interdum male morigeros, qui nimirum illos episcopos non esse suos pastores causantur. Sed contra certum sit omnibus, unumquemque cuiuslibet conditionis hominem illius episcopi judicio, in cuius dioecesi manet, tantisper dum permanet, esse obnoxium.

XI. Но наипаче мірскимъ особамъ многія случаются трудности въ сомнительныхъ, и того ради, естьли таковое кому случится сумнительство, то не дерзалъ бы таить онаго предъ священникомъ. А священникъ, естьли и самъ сомнѣвается, не дерзалъ бы скоро вѣнчать, но относить дѣло оное ко разсужденію Епископа. Но и Епископъ отсылалъ бы къ Духовному Коллегіумъ, естьли и онъ самъ рѣшить недоумѣетъ.

И для чиннаго и извѣстнаго таковыхъ трудностей рѣшенія надлежитъ Коллегомъ Духовнымъ, избравъ собственное время, довольно поговорить о оныхъ, и на всякую трудность написать рѣшеніе крѣпкое отъ Священнаго Писанія, и отъ разсужденія славныхъ древнихъ учителей, такожъ и отъ уставовъ Царскихъ.

XII. А хотя бы и несумнительный бракъ чіи мнился быть; обаче не подобаетъ вѣнчатися во иномъ приходѣ, въ которомъ ни женихъ ниже невѣста живетъ; кольми паче во иной Епископіи вѣнчатися не подобаетъ. Такожъ и не звать изъ чужаго приходу или Епархіи священниковъ на вѣнчаніе; ибо сіе, кромѣ укоризны своихъ пастырей, еще являетъ, что такъ женящіися въ подезрѣніи суть неправильнаго сочетанія.

XI. Mundani plurimis circa ineunda matrimonia, quae in dubium vocantur, difficultatibus premuntur. Si igitur cui ejusmodi dubium acciderit, oportet, ne a sacerdote absconditum velit; sacerdos itidem ipse anceps haerens benedictionem impertire non ausit, nisi ad episcopi arbitrium rem detulerit. Ipse denique episcopus, si dubitationum scrupulis sibi eximendis non fuerit, spirituale Collegium certius faciet.

Spiritualis itaque Collegii est peculiare hisce casibus exquisite deliberandis tempus impendere, et solidum, nimirum Sacrae Scripturae conforme nec non clarissimorum antiquorum doctorum sententiis regumque statutis consonum, ad omnes id genus difficultates enodandas sufficiens statuere decretum.

XII. Licetsi autem matrimonio ineundo dubia non occurrant, non tamen decorum conveniensque est, ut sacramentum rite peragatur in illa ecclesia, cui neuter matrimonium ineuntium est addictus; multo minus id licebit in aliena dioecesi. Nec itidem sacerdos ex altera ecclesia aut ex aliena dioecesi ad benedicendum matrimonio est arcessendus; per id enim praeterquam quod proprii pastores contemnantur, ipsi qui matrimonium contrahunt in suspicionem illegitimi tori venire creduntur.

ЧАСТЬ ТРЕТІЯ.

Самыхъ управителей должность, дѣйство и сила.

Время уже говорить о самыхъ управителехъ, изъ которыхъ составляется Духовное Коллегіумъ.

I.

Число особъ правительствующихъ довольное есть 12. Быть же лицамъ разнаго чина: Архіереомъ, Архимандритомъ, Игуменомъ, Протопопомъ, изъ котораго числа, тремъ Архіереомъ, а прочіихъ чиновъ, сколько котораго достойныхъ сыщется.

II.

Смотрить сего, чтобъ Архимандриты и Протопопы не было въ чину сего собранія, которые подручни суть нѣкоему Архіерею, въ семъ же собраніи обрѣтающемуся: ибо таковый Архимандритъ, или Протопопъ будетъ непрестанно наблюдать, къ которой сторонѣ судимой преклоненъ есть Епископъ его, къ той и тотъ Архимандритъ и Протопопъ преклоненъ будетъ, и такъ двѣ или три особы будутъ уже единъ человѣкъ.

Прочее разсмотрѣть подобаетъ, что Духовное Коллегіумъ должно дѣлать, и какъ въ пренесенныхъ дѣлахъ дѣйствовать и поступать и какую имѣетъ оно силу къ вершенію дѣлъ. И сія три означаются тремя вещьми, въ титлѣ части сея вышеименованными, яже суть, должность, дѣйство и сила.

О всякомъ особь нѣчто поговорить.

PARS TERTIA.

De ipsorum, qui regimini admoventur, officiis, exercitio et efficacia.

Tempus jam instat, ut de iis qui regimine utuntur, ex quibus nempe spirituale constat Collegium, verba faciamus.

I.

Ad spiritualis regiminis corpus componendum duodecim personae sufficiunt, quae quidem, ut diversi sint ordinis, oportet: 1. Metropolitani, Archiepiscopi vel Episcopi; 2. Archimandritae; 3. Hegumeni; 4. Protopresbyteri. Quorum tres ex primo ordine, reliqui ex aliis ordinibus, qui digni judicabuntur, eligendi sunt [1]).

II.

Cavendum est, ne archimandritae et protopresbyteri huic collegio intersint, qui episcopo, qui ejusdem Collegii socius audit, sint subordinati; quoniam hujusmodi archimandrita vel protopresbyter legem inconcussam sibi datam existimabit, ut easdem in judicando partes, quibus ipsius pontifex favet, tueatur; proinde duae vel tres personae in unicum quasi hominem coalescent.

Caeterum dispiciendum est in quo munus spiritualis Collegii consistat; quomodo illud et qua methodo sit obeundum; quanta vi et authoritate ad negotia decidenda Collegium sit instructum. Haec tria titulo huic parti praemisso comprehenduntur, quae sunt: munia seu officia, executio seu exercitium, vis seu efficacia.

De unoquoque separatim nonnihil est dicendum.

[1]) Quae hic lege praescribuntur, nunquam factum esse fatendum est. Ex primo Petri I diplomate, supra allato, apparet perpetuam synodum jam inde a 25 Januarii 1721 undecim tantum viris esse conflatam; multas vero alias commutationes postea passa est.

§ 1.

УПРАВИТЕЛЕЙ ДОЛЖНОСТЬ.

I. Первое и почитай едино долженство есть сего Духовнаго Правительства вѣдать, кія суть должности и всѣхъ обще Христіанъ, и собственно Епископовъ, Пресвитеровъ съ прочими церковными служительми, монаховъ, учителей и учащихся; такожъ и мірскихъ лицъ, поелику они наставленія духовнаго участницы суть. И того ради здѣ исписаны нѣкія всѣхъ оныхъ чиновъ должности. И должно Духовное Коллегіумъ наблюдать, аще всѣкъ въ званіи своемъ пребываетъ, а погрѣшающихъ наставлять и наказывать. Обаче нѣкія Правительства сего должности и собственно здѣ прилагаются.

II. Обвѣстить или публиковать всѣмъ обще Христіаномъ, коего либо чина, что можно всякому, усмотрѣвъ нѣчто къ лучшему управленію Церкви полезное, доносить на письмѣ Духовному Коллегіумъ такъ, какъ вольно всякому доносить Сенату о правильныхъ прибылехъ Государственныхъ. А Коллегіумъ Духовное разсудитъ, полезный ли, или неполезный совѣтъ; и полезный пріятъ, а неполезный презрѣнъ будетъ.

III. Аще кто о чемъ Богословское письмо сочинитъ, и тоебъ не печатать, но первѣе презентовать въ Коллегіумъ. А Коллегіумъ разсмотрѣть должно, нѣтъ ли каковаго въ письмѣ ономъ погрѣшенія, ученію Православному прочивнаго.

IV. Аще гдѣ проявится нетлѣнное тѣло, или пройдетъ въ слухъ видѣніе чіе, или чудотвореніе: Коллегіумъ долженствуетъ испытовать тоя истины, призвавъ къ допросу оныхъ повѣстителей, и прочіихъ, которые о томъ свидѣтельствовать возмогутъ.

V. Аще кто кого поречетъ, яко раскольщикъ, или новаго нѣкоего ученія изобрѣтатель есть, судить тое въ Духовномъ Коллегіумъ.

VI. Случаются недоумѣнные нѣкіе падежи совѣсти. На примѣръ, что дѣлать, когда кто, похитивъ чуждее имѣніе, хощетъ, но не можетъ онаго возвратить, или за стыдъ или страхъ, или что онаго лица, у кого укралъ, уже не стало? И что дѣлать тому, которому случилось быть у поганыхъ въ неволѣ, и для свободы своей безбожную оныхъ вѣру принять, а потомъ обращается ко исповѣданію Христіанскому? Сія и иныя недоумѣнія приносить къ Духовному Коллегіумъ, и отъ него прилѣжно разсуждаемымъ и рѣшимымъ быть.

VII. Производимыхъ на Архіерейство тутъ первѣе освидѣтельствовать, не суть ли суевѣрцы, ханжи, святокупцы, гдѣ и какъ жили; допросить съ свидѣтельствомъ, отъ чего богатство имѣетъ, естьли кто таковый покажется.

VIII. На судъ Духовнаго Коллегіумъ относить суды Епископовъ, естьли кто оными не доволенъ. Дѣла же суду сему подлежатъ сія именно: недоумѣнные браки, вины разводовъ брачныхъ, обиды клиру, или монастырю отъ своего Епископа нанесенныя, обиды, сдѣланныя Епископу отъ другаго Епископа. И кратко рекше, вся тая дѣла, которыя къ суду Патріаршему надлежали.

IX. Должно Коллегіумъ разсмотрѣть, кто и какъ владѣетъ землями церковными, и куды,

§ 1.

MUNIA SEU OFFICIA.

I. Primum et fere unicum hujusce spiritualis Collegii munus est noscere munia, ad quae ut unusquisque et universi omnino christiani, ita peculiariter episcopi, presbyteri cum reliquo clero, monachi, scholarum ludimagistri et discipuli, nec non saeculares quatenus spirituali disciplinae sunt obnoxii, sunt adstricti. Ideo quaedam omnium istorum ordinum munia describuntur. Spiritualis igitur Collegii interest observare, utrum quilibet suo munere rite fungatur; alioquin delinquentes instituendi sunt et castigandi. Sunt nihilominus nonnulla, ad quae praestanda hocce ipsum Collegium obstringitur. At quae ea sint, hic in medium proferuntur.

II. Universis et singulis cuiusque ordinis et conditionis christianis divulgandum est, posse quemvis deferre spirituali Synedrio per literas id, quod ad meliorem ecclesiastici regiminis profectum conducat; non secus atque cuique licet deferre senatui de augendis regni commodis. Spirituale vero Collegium, spectata consilii utilitate vel inutilitate, utile quidem amplectetur, posthabito minus utili.

III. Opus aliquod theologici argumenti a quocunque compositum, priusquam Collegio oblatum fuerit, sub typographica prela non mittetur. Collegii vero erit dispicere, nonne illud scriptum erronea quadam opinione orthodoxae doctrinae contraria sit infectum.

IV. Sicubi mortui hominis corpus a corruptione integrum apparuerit vel rumor increbuerit de alicuius hominis visione vel de miraculo, Collegium debet illos rumoris divulgatores aliosque testimonium praebituros citare et inquirere, unde possit veritas indagari.

V. Calumnia, si quis alterum vocaverit schismaticum aut novae cuiusdam sectae coryphaeum, in spirituali Collegio est judicanda ac decidenda.

VI. Non desunt quidam conscientiae casus, v. g. quid est faciendum, si quis rem alienam furto ablatam cupiat restituere, non tamen potest, quia pudor vel metus obstat, vel quia rei ablatae possessor vivis est ereptus; quid itidem ille facturus est, qui postquam ab infidelibus captivus retentus fuisset, cupidus vero libertatis recuperandae eorum impietati adhaesisset, deinceps ad christianam redeat religionem. Haec aliaque dubia ad spirituale Collegium sunt deferenda, ab eoque deliberanda sunt et solvenda.

VII. Ad praesulis dignitatem promovendos evehendosque spirituale Collegium primum explorabit, nonne laborent superstitione; nonne sint impostores; nonne impiae ex Christo nundinationi obnoxii, ubinam et quomodo vixerunt. Si itidem opibus abundent, quaerendum est, unde divitias comparaverint, et quaestio testimonio est expedienda.

VIII. Si quis judicio episcopi putet sibi non satisfieri, ad spiritualis Collegii judicium provocabit. Causae in hoc judicio decidendae sunt nominatim sequentes: matrimonia dubiis intricata, divortiorum causae, injuria clero vel monasterio a suo episcopo illata, injuria qua episcopus episcopum affecerit; ut paucis omnia complectamur, omnes illae causae, quae sub patriarcharum censuram cadebant.

IX. Ad spirituale Collegium spectat dispicere, quis et qua ratione agros Ecclesiae possideat;

на что хлѣбъ и прибыли, аще кія суть денежныя, издерживаются. И естьли кто церковные пожитки похищаетъ воровски; Духовное Коллегіумъ наступать на онаго, и на немъ похищеннаго доправлять долженствуетъ.

X. Когда Епископъ, или меньшій служитель церковный обиду терпитъ отъ господина нѣкоего сильнаго: хотя на него не въ Коллегіумъ Духовномъ, но въ Юстиціи Коллегіумъ, или послѣжде въ Сенатѣ управы просить надобѣ; однакожъ и Духовному Коллегіумъ нужду свою открыетъ обидимый. И тогда Президентъ и все Коллегіумъ, подая помощь обидимому своему брату, пошлютъ отъ себе мужей честныхъ просить скоро управы, гдѣ надлежитъ.

XI. Завѣты или духовницы знатныхъ особъ, аще покажутся быть въ чемъ сумнительныя, объявить оныя въ Духовное Коллегіумъ и въ Юстицъ Коллегіумъ; и оба сія Коллегія разсудятъ, и опредѣленіе положатъ.

XII. О подаяніи милостыни должно Коллегіумъ Духовное сочинить наставленіе; ибо въ семъ не мало погрѣшаемъ. Многіе бездѣльники, при совершенномъ здравіи, за лѣность свою пускаются на прошеніе милостыни, и по міру ходятъ безстудно; и иные же въ богадѣльни вселяются посулами у старостъ, что есть богопротивное и всему Отечеству вредное. Повелѣваетъ намъ Богъ *„отъ пота лица нашего“*, сіесть отъ промысловъ праведныхъ и различныхъ трудовъ ясти хлѣбъ, Бытія глава 3; и дѣлати доброе не только для собственнаго препитанія, но еще *„чтобъ имѣли мы что подавать и требующимъ“*, сіесть убогимъ. Посланія къ Ефесеемъ глава 5. И запрещаетъ Богъ, *„да праздный человѣкъ ниже ястъ“*. 2 Посланіе къ Солуняномъ, глава 3. И потому здравіи, а лѣнивіи прошаки, Богу противни суть.

И аще кто снабдѣваетъ оныхъ, и той есть яко помощникъ, тако и участникъ оныхъ же грѣха; и что либо на таковую суетную милостыню издерживаетъ, все то вотще ему, а не въ пользу духовную. Но изъ таковой дурной милосьтыни еще и Отечеству, якоже рѣхомъ, великій вредъ дѣется; отъ сего бо въ первыхъ скудость, и дорогъ бываетъ хлѣбъ. Разсуди всякъ благоразумный, сколько тысящь въ Россіи обрѣтается лѣнивыхъ таковыхъ прошаковъ, толикожъ тысящь не дѣлаютъ хлѣба, и потому нѣтъ отъ нихъ приходу хлѣбнаго. А обаче нахальствомъ и лукавымъ смиреніемъ чуждые труды поядаютъ, и потому великій хлѣба расходъ вотще. Хватать бы таковымъ всюду, и къ дѣламъ общимъ приставлять.

Да отъ тѣхъ же прошаковъ дѣется убогимъ истиннымъ великая обида; ибо сколько онымъ подается, толико прямымъ убогимъ отьемлется. А еще бездѣльники оные, понеже здравы суть, скоро до милостыни прибѣгаютъ, когда немощные нищіе остаются, иныи же полумертвы почитай на улицахъ лежатъ, и при своей болѣзни и гладомъ истаевяютъ. Суть же и таковые, что и дневной пищи лишаеми, просити стыдятся. Аще кто истинную имѣетъ утробу милосердія, сія разсудивъ, не можетъ не желать отъ сердца, чтобъ было таковому безчинію доброе исправленіе. Сверхъ того еще лѣнивіи оные нахальники сочиняютъ нѣкая безумная и душевредная пѣнія, и оная съ при-

quorsum et quibus necessitatibus frumentum aliaeque obventiones, si quae sunt, pecuniariae impendantur. Si denique quis bona ecclesiastica furetur, spirituale Collegium instare ab eoque sacrilego illud, quod surripuerat, repetere, noverit suarum esse partium.

X. Episcopus vel inferioris ordinis Ecclesiae minister ab aliquo potente nobili oppressus, quanquam non in spirituali Collegio, sed in Justitiae Collegio, aut in casu interversae aequitatis in Senatu expostulare jubetur, consentaneum tamen est, tam oppresso, ut de sua injuria certius faciat spirituale Collegium, quam spirituali Collegio, ut praeses imo totum Collegium fratri suo injuria affecto subventuri mittant a sua parte viros honestos, qui judices illud negotium tractantes moneant, ut citius causam discutiant.

XI. Si testamentum, id est, ultima morituro rum magni nominis hominum voluntas, dubiis laborare videatur, spirituali Collegio et Justitiae Collegio est exhibendum. Utriusque porro Collegii in propositam causam intenti communis decisiva sententia expediet negotium.

XII. Quantum attinet ad distribuendam eleemosynam, cum in hoc casu multum omnes peccemus, admonitione aliqua opus est. Multi enim circumventores integrae sanitatis, otio marcentes, audent mendicare stipemque impudice colligunt. Non desunt etiam, qui se in nosocomia intrudant, et quidem numerata paecunia nosocomii praefectum corrumpentes; quod non minus Deo displicet, quam nocet patriae. Deus nobis praecipit, ut *„in sudore vultus nostri panem,* justo scilicet varioque labore comparatum, *comedamus“* (Gen. III, 19), utque bonum operemur, non tantum ut nobismetipsis nutriendis provideamus, sed etiam *„ut habeamus, quid egenis,* id est pauperibus, *largiamur“* (Eph. IV, 28). Cibum etiam homini *„labores subterfugienti“* abjudicat Apostolus (II Thess. III, 10). Mendici idcirco robusti simulque desides Deo sunt exosi.

Proinde qui in eos stipem erogat, sicut vitae eorum nequiter agendae adjutor, ita peccati quoque eorum fit complex. Quidquid igitur impenditur male collocatae ejusmodi eleemosynae, frustra abit nec ullam spiritualem adfert utilitatem. Praeterea haec imprudenter effusa liberalitas magnum patriae, uti diximus, infert incommodum, imprimis penuriam et frumenti caritatem. Perpendat quilibet prudens, quotquot millia in Rossia ejusmodi pigrorum sunt mendicorum, totidem millia hominum esse, qui subterfugiant agriculturam, atque adeo eos ad rem frumentariam augendam non facere; cum tamen illi e contrario cum effronte protervia simulque cum pravae animi contritione alienos labores devorent. Magna igitur frumenti copia idcirco frustra perit. Oportet, ut ejusmodi rapti ad publicos damnentur labores.

Hi itidem mendici in mendicos proprie dictos sunt injuriosi. Quantum enim illis tribuitur, tantumdem inopibus, qui jure merito inopes appellantur, detrahitur. Cum itidem pauperes infirmi vix loco moveantur; nonnulli vero eorum fere semimortui in plateis projecti, praeterquam quod morbo distorqueantur, fame contabescant; quin imo non desunt ejusmodi, qui quotidiani panis indigi, pudore, quo minus ostiatim vocem emittant vel manum extendant, suffundantur; verberones illi firma fruentes valetudine expedito cursu in eleemosynam eripiendam advolant. His perpensis homo, cuius cor sincero liberalitatis studio inflammatur, non potest non ex animo optare, ut ista perversa consuetudo emendetur. Accedit ad hoc,

творнымъ стенаніемъ предъ народомъ поютъ, и простыхъ невѣжъ еще вящше обезумливаютъ, пріемля за то награжденіе себѣ.

И кто вкратцѣ изчислитъ вреды, отъ таковыхъ бездѣльниковъ дѣемыя? По дорогамъ, гдѣ угодно видятъ, разбиваютъ; зажигатели сутъ, на шпіобство отъ нунтовщиковъ и измѣнниковъ подряжаются; клевещутъ на властей высокихъ, и самую власть Верховную злѣ обносятъ, и простой народъ къ презорству властей преклоняютъ. Сами никіихъ же Христіанскихъ должностей касаются; въ Церковь входить не свое дѣло быти помышляютъ, только бы имъ предъ церковію непрестанно вопить.

И что еще мѣру превосходитъ безсовѣстіе и безчеловѣчіе оныхъ: младенцемъ своимъ очи ослѣпляютъ, руки скорчиваютъ, и иные члены развращаютъ, чтобъ были прямые нищіе и милосердія достойны.

Воистинну нѣтъ беззаконнѣйшаго чина людей! Надлежитъ убо великая должность Духовному Коллегіумъ, прилѣжно о семъ думать и совѣтовать, каковымъ бы лучшимъ способомъ зло сіе изкоренить, и добрый чинъ милостыни опредѣлить; а опредѣливъ, просить Царскаго Величества, дабы изволилъ Указомъ своимъ Монаршимъ утвердить.

XIII. И сé не малая должность, какъ бы Священство отъ симоніи и безстуднаго нахальства отвратить. Къ сему полезно есть сдѣлать совѣтъ съ Сенаторами, какъ много дворовъ къ одному приходу опредѣлить, съ которыхъ всякій бы давалъ такую-то именно подать Священству и прочимъ причетникамъ церкве своея; дабы они совершенное по мѣрѣ своей имѣли довольство, и впредъ бы не домогалися платежа за крещеніе, погребаніе, вѣнчаніе, и прочая.

Обаче сіе опредѣленіе не возбраняетъ доброхотнымъ человѣкомъ подавать Священнику, сколь много кто по щедрости своей похощетъ.

Собственно всякъ Коллегіатъ, какъ Президентъ, такъ и прочіи въ началѣ пріятія чина своего, должны учинить присягу, что вѣренъ есть и будетъ Царскому Величеству; что не по страстямъ своимъ, не для мздопріимства, но для Бога и пользы людской, со страхомъ Божіимъ и доброю совѣстію, судить дѣла и совѣтовать, и другихъ братіи своей мнѣнія и совѣты разсуждать, принимать или отвергать будетъ. И клятву таковую изречетъ на себе подъ именнымъ штрафомъ анаоемы, и тѣлеснаго наказанія, аще бы послѣ противенъ присяги своей подстереженъ и уличенъ былъ.

Сія вся здѣ написанная первѣе самъ Всероссійскій Монархъ, Его Царское Священнѣйшее Величество, слушать предъ собою чтомая, разсуждать же и исправлять благоволилъ сего 1720 году, Февраля 11 дня. А потомъ по Указу Его Величества, Преосвященные Архіереи, Архимандриты, купно же и Правительствующіи Сенаторы слушали же, и разсуждая исправляли сегожъ Февраля 23 дня. Таже въ утвержденіе и въ исполненіе непреложное, по приписанію рукъ присутствующихъ Духов-

quod otiosi illi grassatores quibusdam insulsis et impiis compositis cantilenis iisque cum simulato gemitu in vulgi concursu decantatis rudes et male sanos in majorem conjiciunt insaniam; ob id tamen ipsum larga stipe cumulantur.

Universa, quae ab his veteratoribus perpetrantur incommoda, quis compendiosa descriptione complectatur? In viatores latrociniis, in incolas incendiis grassantur; rebellibus et proditoribus suam venalem, exploratorum habitum induti, offerunt operam; viros ad honorum fastigia evectos calumniantur; quin imo ipsam Supremam Potestatem convitiis proscindunt, et infimam plebem ad optimates vili faciendos excitant; ipsi interim ab omnibus, ad quae singuli fidelium adstringuntur, muniis prorsus abhorrent; populi in templo orantis conventui interesse opus a se alienum esse, contra vero suas plane partes se obire, si templi vestibulum continuo eoque incondito flebili impleant clamore, autumant perditi.

Quae vero de prava eorum conscientia et plus quam ferina crudelitate narrantur, fidem superant: infantibus ex se progenitis oculos eruunt lumenque adimunt; manus contorquent aliosque artus vitiant, ut eos veri nominis pauperes et misericordia dignos efficiant.

Re quidem vera non est hominum genus magis sceleratum profligatumque magis. Oportet igitur spirituale Collegium solertissime ad hoc esse intentum, consiliumque, qua ratione hocce malum facilius sit extirpandum et congruae largiendis eleemosynis praescribendae sint regulae, inire; tandem rogare, ut Regia Majestas illas Regio suo edicto ratas esse habendas praecipiat.

XIII. Summopere interest spiritualis Collegii a sacerdotum ordine arcere simoniam et impudicam proterviam. Expedit super hac re consilium cum Senatu instituere, quotnam scilicet domibus seu familiis justus parochiae conficiendae numerus sit definiendus; ex quarum singulis sacerdotes et reliqui ecclesiastica munia administrantes certas obtineant obventiones, ut pro ratione sui status decenter queant sustentari; ne in posterum pretium solvendum pro baptismo, pro sepultura, pro matrimonii benedictione, et caetera, exigant.

Non tamen per hocce stabit decretum, quo minus benevoli homines sacerdotibus, quantum cuique libuerit, a spontanea liberalitate largiantur.

Quivis collega, tam Praeses quam caeteri munus suum aggressuri, dato jurejurando conceptis verbis promittent, se fore fideles Regiae Majestati; nec affectibus indulturos, nec donis in transversum actum iri; sed propter Deum hominumque utilitatem cum Dei timore et bona conscientia in judicando et consultando, in aliorum suorum Collegarum sententiis et consiliis acceptandis vel rejiciendis se esse gesturos. Hoc porro juramentum praestabunt non detrectaturi anathematis vel civilis supplicii paenam, si contra juramentum quidquam patrare annotati et redarguti fuerint, subire.

Ista universa hic scripta antea Ipse totius Rossiae Monarcha, sua Regia sacra Majestas, in sua praesentia lecta benevole audire, deliberare et emendare non est gravatus, hujus 1720 anni Febr. 11ª die. Postea ex suae Regiae Majestatis mandato Eminentissimi Antistites et Archimandritae simulque regentis Senatus Collegae audita deliberantes, itidem emendaverunt, ejusdem Febr. 23ª die. Deinde ut rata habeantur et absque ulla mutatione adimpleantur, postquam suas manus tam spirituales quam regentis Senatus Col-

ныхъ и Сенаторскихъ персонъ, и самъ Его Царское Величество своею собственною рукою подписать соизволилъ.

Смиренный Стефанъ, Митрополитъ недостойный Рязанскій.

Смиренный Сильвестръ Митрополитъ Смоленскій.

Смиренный Ѳеофанъ Епископъ Псковскій.

Смиренный Питиримъ Епископъ Нижегородскій.

Смиренный Варлаамъ Епископъ Тверскій.

Смиренный Ааронъ Епископъ Корельскій.

Ѳеодосій Архимандритъ Александроневскій.

Антоній Архимандритъ Златоустовскій.

Казанскаго Спасскаго Преображенскаго монастыря Архимандритъ Іона Сальникѣевъ.

Московскаго Симоновскаго монастыря Архимандритъ Петръ.

Смиренный Пахомій Митрополитъ Воронежскій и Елецкій.

Троицкаго Ѵпатскаго монастыря Архимандритъ Гавріилъ.

Донскаго монастыря Архимандритъ Іероѳей.

Адмиралъ Графъ Апраксинъ.

Канцлеръ Графъ Головкинъ.

Князь Яковъ Долгорукой.

Князь Дмитрей Голицынъ.

Графъ Андрей Матвѣевъ.

Петръ Толстой.

Баронъ Петръ Шафировъ.

Собственною Его Царскаго Пресвѣтлаго Величества рукою подписано:

ПЕТРЪ.

Да въ Епархіяхъ, Архіереи и прочіе Духовные чины подписали тако:

Смиренный Игнатій Митрополитъ Сарскій и Подонскій.

Смиренный Георгій Епископъ Ростовскій.

Смиренный Варлаамъ Епископъ Суздальскій и Юрьевскій.

Смиренный Іоанникій Митрополитъ Коломенскій.

Смиренный Павелъ Епископъ Вологодскій.

Смиренный Кириллъ Шумлянскій Епископъ Переяславскій.

Недостойный Архіепископъ Черниговскій и Новгородка Сѣверскаго Антоній.

Смиренный Тихонъ Митрополитъ Казанскій.

Смиренный Алексѣй Епископъ Вятскій.

Смиренный Іоакимъ недостойный Епископъ Астраханскій.

Смиренный Варнава Епископъ Холмогорскій.

Смиренный Боголѣпъ Епископъ Устюжскій.

Геннадій Архимандритъ Чудовскій.

Сергій Архимандритъ Новоспаскій.

Серапіонъ Архимандритъ Андроньевскій.

Леонидъ Архимандритъ Петровскій.

Лаврентій Архимандритъ Донскій.

Іакинѳъ Архимандритъ Богоявленскій.

Серапіонъ Архимандритъ Знаменскій.

Ѳеофилактъ Архимандритъ Спаскій.

Макарій Игуменъ Воздвиженскій.

Селивестръ Игуменъ Новинскаго монастыря.

Макарій Игуменъ Даниловскій.

legae subscripserunt, Ipsi etiam Augustissimae Regiae Majestati placuit ut sua propria manu subscriberet [1]).

Humilis Stephanus Metropolitanus indignus Riazanensis.

Humilis Sylvester Metropolitanus Smolescensis.

Humilis Theophanes Episcopus Plescoviensis.

Humilis Pitiremus Episcopus inferioris Novogrodiae.

Humilis Barlaam Episcopus Twerensis.

Humilis Aaron Episcopus Careliae.

Theodosius Archimandrita Alexandri Nevensis.

Antonius Archimandrita Chrysostomi.

Monasterii Cazanensis Transfigurationis Salvatoris Archimandrita Jonas Salnikiev.

Mosquensis Monasterii Simonis Archimandrita Petrus.

Humilis Pachomius Metropolitanus Voronezensis et Elecensis.

Monasterii Trinitatis et Hypatii Archimandrita Gabriel.

Donensis Monasterii Archimandrita Hierotheus.

Maris Praefectus Comes Apraxin.

Primicerius Cancellarius Comes Golovkin.

Princeps Jacobus Dolgorucoy.

Princeps Demetrius Golicin.

Comes Andreas Matveev.

Petrus Tolstoi.

Baro Petrus Schaphirov.

Propriae celsissimae Regiae Majestatis manus subscriptio ita se habet:

PETRUS.

In Dioecesibus itidem Praesules et caeteri, spirituales personae, subscripserunt ita:

Humilis Ignatius Metropolitanus Sarensis et Podonensis.

Humilis Georgius Episcopus Rostoviensis.

Humilis Barlaam Episcopus Suzdalensis et Jureviensis.

Humilis Joannicius Metropolitanus Colomnensis.

Humilis Paulus Episcopus Vologdensis.

Humilis Cyrillus Schumlanski Episcopus Pereslaviensis.

Indignus Archiepiscopus Czernigoviensis et Novogrodiae Sieveriensis Antonius.

Humilis Tycho Metropolitanus Cazanensis.

Humilis Alexius Episcopus Viatcensis.

Humilis Joachimus indignus Episcopus Astrachanensis.

Humilis Barnabas Episcopus Cholmogorensis.

Humilis Bogolepus (Θεοπρεπής) Episcopus Ustiuzensis.

Gennadius Archimandrita Czudovensis.

Sergius Archimandrita Salvatoris in novo (loco).

Serapio Archimandrita Androniensis.

Leonidas Archimandrita Petrinus.

Laurentius Archimandrita Donensis.

Hyacinthus Archimandrita Theophaniorum.

Serapio Archimandrita Znamenensis.

Theophylactus Archimandrita Salvatoris.

Macarius Hegumenus Elevationis crucis.

Sylvester Hegumenus Novinensis.

Macarius Hegumenus Danielis.

[1]) In editione principe subscriptiones binis columnis exarantur, quarum altera ecclesiasticorum, altera laicorum chirographa exhibentur. Nos autem pro rei typographicae conditione priorem columnam primum, alteram postea reddi curavimus.

Свято-троицкаго Сергіева монастыря Архимандритъ Тихонъ.

Изъ Суздаля Спаса Еѳиміева монастыря Архимандритъ Кириакъ.

Владимірскаго Рожественскаго монастыря Архимандритъ Гедеонъ.

Левъ Архимандритъ Горицкаго монастыря.

Изъ Ростова Богоявленскаго Аврамиева монастыря Архимандритъ Адріанъ.

Изъ Ярославля Спаскаго монастыря Архимандритъ Кипріанъ.

Лужецкаго монастыря Архимандритъ Сергій.

Монастыря Саввы Сторожевскаго Архимандритъ Селивестръ.

Воскресенскаго монастыря Архимандритъ Антоній.

Изъ Боровска Пафнутьева монастыря Архимандритъ Арсеній.

Іосифова монастыря Волоцкаго Архимандритъ Германь.

Спасова монастыря съ Рязани Архимандритъ Мизаилъ.

Волоколамскаго Возмицкаго монастыря Армандритъ Іоасафъ.

Даніилова монастыря, что въ Переславлѣ Залѣскомъ Архимандритъ Варлаамъ.

Ростовскаго Борисоглѣбскаго монастыря Архимандритъ Іосифъ.

Солочинскаго монастыря Архимандритъ Исаакій.

Переславля Залѣскаго Никицкаго монастыря Архимандритъ Іосифъ.

Колоцкаго монастыря что въ Можайску Игуменъ Тихонъ.

Николая Угрѣшскаго монастыря Игуменъ Ѳеофанъ.

Изъ Дмитрова Борисоглѣбскаго монастыря Архимандритъ Адріанъ.

Высоцкаго монастыря, что въ Серпуховѣ, Архимандритъ Герасимъ.

Владычня монастыря, что въ Серпуховѣ, Игуменъ Павелъ.

Богословскаго монастыря, что на Рязани, Архимандритъ Ааронъ.

Игуменъ Леонтій съ Унжи Макаріева монастыря.

Иринархъ Архимандритъ Кирилова монастыря.

Іона Архимандритъ Каменнаго монастыря.

Арсеній Архимандритъ Прилуцкаго монастыря.

Ѳеофилактъ Архимандритъ Павлова монастыря.

Макарій Архимандритъ Корнилиева монастыря.

Филиппъ Игуменъ Ѳерапонтова монастыря.

Дамаскинъ Игуменъ монастыря Михайловскаго Переяславскаго.

Рафаилъ Игуменъ Спаскаго Золотоноскаго монастыря.

Евстратій Архимандритъ Елецкій Черниговскій.

Германъ Архимандритъ Свято-троицкій Ильинскій Черниговскій.

Епифаній Архимандритъ Назарета Благовѣщенскаго Нѣжинскаго.

Іеромонахъ Нилъ Игуменъ монастыря Святителя Чудотворца Христова Николая Мокошинскаго.

Іеромонахъ Зосима Игуменъ Лубецкаго Антоніева монастыря.

Святой великой Чудотворцой Лавры Печерской Кіевской Архимандритъ Іоанникій.

Monasterii sanctae Trinitatis et Sergii Archimandrita Tycho.

Susdalensis monasterii Salvatoris et Euthymii Archimandrita Cyriacus.

Vladimerensis monasterii Nativitatis Archimandrita Gedeon.

Leo Archimandrita monasterii Goricensis.

Rostoviensis monasterii Theophaniorum et Abrahamii Archimandrita Adrianus.

Jaroslaviensis monasterii Salvatoris Archimandrita Cyprianus.

Luzecensis monasterii Archimandrita Sergius.

Monasterii Sabbae de custodiis Archimandrita Sylvester.

Monasterii Resurrectionis Archimandrita Antonius.

Borovscensis monasterii Paphnutii Archimandrita Arsenius.

Volocensis monasterii Josephi Archimandrita Germanus.

Riazanensis monasterii Salvatoris Archimandrita Misael.

Volocolamensis monasterii Vozmensis Archimandrita Joasaphus.

Pereslaviae ultra sylvam monasterii Danielis Archimandrita Barlaam.

Rostoviensis Monasterii Borisi et Glebi Archimandrita Josephus.

Monasterii Soloczencis Archimandrita Isaacius.

Pereslaviae ultra sylvam monasterii Nicetae Archimandrita Josephus.

Mozaiscensis monasterii Colacensis Hegumenus Tycho.

Ugreschensis monasterii Nicolai Hegumenus Theophanes.

Dimitroviensis monasterii Borisi et Glebi Archimandrita Adrianus.

Serpuchoviensis monasterii Vysocensis Archimandrita Gerasimus.

Serpuchoviensis monasterii Despotae Hegumenus Paulus.

Riazanensis monasterii Theologi Archimandrita Aaron.

Unzensis monasterii Macarii Hegumenus Leontius.

Monasterii Cyrilli Archimandrita Erinarchus.

Monasterii Camenensis Archimandrita Jonas.

Monasterii Prilucensis Archimandrita Arsenius.

Monasterii Pauli Archimandrita Theophylactus.

Monasterii Cornelii Archimandrita Macarius.

Monasterii Therapontis Hegumenus Philippus.

Perejaslaviae monasterii Michaëlis Hegumenus Damascenus.

Zolotonoschae monasterii Salvatoris Hegumenus Raphael.

Czernigoviae monasterii Elecensis Archimandrita Eustratius.

Czernigoviae monasterii Sanctae Trinitatis et Heliae Archimandrita Germanus.

Nizini monasterii Annuntiationis de Nazareth Archimandrita Epiphanius.

Macoschae monasterii hierarchae thaumaturgi Nicolai Hegumenus hieromonachus Nilus.

Lubecensis monasterii Antonii Hegumenus hieromonachus Zosimus.

Sanctae magnae thaumaturgae Laurae Kiiovopeczarinensis Archimandrita Joannicius.

Московскаго Симоновскаго монастыря Архимандритъ подписую второе.

Святомихайловскаго Златоверховаго Кіевскаго монастыря Намѣстникъ Іеромонахъ Гедеонъ.

Святомихайловскаго Видубицкаго монастыря Кіевскаго Намѣстникъ и Іеромонахъ Венедиктъ.

Общежительнаго Кіевомежигорскаго монастыря Архимандритъ Иродіонъ Жураковскій.

Софейскаго монастыря Намѣстникъ Григорій Гошкевичъ.

Святоникольскаго монастыря пустыннаго Кіевскаго Игуменъ Христофоръ Чарнутскій.

Святобогоявленскаго братскаго монастыря Кіевскаго Вицеректоръ Силивестръ Помовскій.

Свято-троицкаго Кирильскаго Кіевскаго монастыря Настоятель Іоасафъ Томиловичъ.

Свіяжскаго Богородицкаго монастыря Архимандритъ Симеонъ.

Казанскаго Кизическаго монастыря Игуменъ Іоасафъ.

Нижняго Новаграда Печерскаго монастыря Архимандритъ Варсонофій.

Нижегородскаго уѣзду, Троицкаго Макаріева Желтоводскаго Архимандритъ Филаретъ.

Вологоцкаго Глушицкаго монастыря Игуменъ Іоиль.

Великаго Новаграда Тихвина монастыря Архимандритъ Варлаамъ.

Mosquensis monasterii Simonis Archimandrita [1]) suscribo secundum.

Kiioviae monasterii S. Michaelis Zolotoverchovii Vicarius hieromonachus Gedeon.

Kiioviae monasterii S. Michaelis Vidubicensis Vicarius hieromonachus Benedictus.

Kiioviae monasterii Mezigorensis, quod caenobium dicitur, Archimandrita Herodio Zurachovski.

Monasterii Sophiae Vicarius Gregorius Goschkevicz.

Kiioviae monasterii S. Nicolai Eremitici Hegumenus Christophorus Czarnucki.

Kiioviae monasterii Epiphaniorum societatis Vicerector Sylvester Pomovski.

Kiioviae monasterio sanctae Trinitatis et Cyrilli Praepositus Joasaphus Tomilovicz.

Sviazanensis monasterii Deiparae Archimandrita Simeon.

Cazani Monasterii Cizicensis Hegumenus Joasaphus.

Inferioris Novogrodiae monasterii Peczariensis Archimandrita Barsanuphius.

Ex inferioris Novogrodiae districtu monasterii Macarii de Fulva Aqua Archimandrita Philaretus.

Vologdae monasterii Gluschicensis Hegumenus Joel.

Magnae Novogrodiae monasterii Tiphinensis Archimandrita Barlaam.

§ 2.

ДѢЙСТВО ДУХОВНЫЯ КОЛЛЕГІИ.

О дѣйствахъ Духовныя Коллегіи собственно здѣ не написано; понеже Царское Величество приказалъ дѣйствовать по „Генеральному Регламенту“.

§ 2.

EXECUTIO SEU EXERCITIUM.

De muniorum spiritualis Collegii adimpletione et executione speciatim hoc loco non traditur, quoniam Regia Majestas in mandatis dedit, ut generales omnibus Collegiis juridicis prescriptae regulae hic etiam observarentur [2]).

§ 3.

СИЛА ДУХОВНЫЯ КОЛЛЕГІИ.

Силу же Духовныя коллегіи Его Царское Величество Высокодержавною своею властію благоизволилъ дать таковую, яковая является въ именномъ Его Величества Указѣ, въ началѣ сего Регламента напечатаномъ. Такожъ и въ ниже положенныхъ Его Государевыхъ Резолюціяхъ, которыя Его Величество собственною своею Высокомонаршею рукою написать изволилъ, на предложенныя Его Величеству Духовной Коллегіи „Пункты“, гдѣ Его Величество и титлу „Святѣйшаго Правительствующаго Синода“ Духовной Коллегіи опредѣлилъ.

§ 3.

VIS SEU EFFICACIA.

Quantum vero attinet ad vim, potentiam seu auctoritatem, quam spirituali Collegio Augustissimus Rex ex suprema sua Regia potestate indulsit, de illa luculentur constat non solum ex peculiari suae Regiae Majestatis regulamento huicce praemisso mandato, sed etiam ex Regio beneplacito, quod in solutionibus infra positis sese exseruit, cum nimirum Potentissimus Monarcha „Quaestiones“ a spirituali Collegio submisse sibi propositas expediens, benignam suam voluntatem propriae regiae manus subscriptione exprimeret, ipsique spirituali Collegio ut „sanctissima Regens synodus“ nuncupetur, titulum impertiretur.

[1]) Vocem *archimandrita* omisit latinus interpres; eam justa textum adjecimus. Simon ille archimandrita jam inter eos invenitur, qui primum die 23 Februarii statim post confectam Ordinationem huic subscripserunt.

[2]) Generalem istam Collegiorum Ordinationem anni 1720 Febr. 28 die datam vide, si lubet, in *Integra russici imperii legum collectione* (Полное Собраніе Законовъ Россійской Имперіи), Petropoli, inde ab anno 1830, Serie prima, tom. VI (3534), p. 141; germanica ejusdem versio exstat apud Büsching, *Magazin für Historie und Geographie*, tom. I, p. 109—144.

Пункты

на которые Царское Пресвѣтлое Величество собственною своею и Высокомонаршею рукою соизволилъ учинить резолюцію (рѣшеніе). См. Полн. Собр. Зак. Т. VI (3734), 14 февр. 1721, стр. 355—356.

Царскому Пресвѣтлому Величеству въ докладъ:

1.

Въ церковныхъ служеніяхъ, гдѣ было Патріарше имя возносимо, вмѣсто онаго Правительствующаго Духовнаго собранія именованіе подобаетъ ли возносити по нижеположенной формѣ:

ФОРМА.

„... О Святѣйшемъ Правительствующемъ собраніи, честномъ пресвитерствѣ и прочая.“

И сей титулъ, Святѣйшій, никому же партикулярно присвоится, но токмо всецѣлому собранію.

Его Царскаго Величества собственной руки подписаніе:

„О святѣйшемъ Синодѣ“ или *„О Святѣйшемъ Правительствующемъ Синодѣ.“*

2.

О прилучающихся требованіяхъ отъ Правительствующаго Духовнаго собранія въ Правительствующій Сенатъ, такожде и въ Коллегіи, и отъ нихъ въ Духовное собраніе каковымъ образомъ письменное обхожденіе имѣть? А на Патріарше имя Указовъ ни отъ куду не присылалось; Духовная же Коллегія имѣть честь, силу и властъ Патріаршескую или едва и не большую, понеже соборъ.

Въ Сенамъ вѣденіемъ и за подписаніемъ всѣхъ; а въ Коллегіи такъ какъ изъ Сената пишумъ, и за подписаніемъ только Секретарскимъ.

3.

Въ праздныя Епархіи въ духовномъ собраніи избирать ли въ Архіереи, и по доношенію Царскому Пресвѣтлому Величеству, оныхъ къ поставленію и къ мѣстамъ опредѣлять ли?

Выбирать по двѣ персоны, и которую опредѣлимъ, посвящать и опредѣлять.

4.

Патріарши, Архіерейскія и монастырскія вотчины, зборами и правленіемъ, которыя вѣдомы были въ монастырскомъ приказѣ въ одной Духовной Коллегіи вѣдать ли, того ради, что оныя отъ гражданскихъ управителей пришли въ скудость и пустоту? А Духовная Коллегія присягою обязалась какъ въ вѣрности,

Quaestiones per puncta propositae

quas Augustissima Regia Majestas benevole et quidem propria manu scribens solvit[1]*).*

Ex Augustissima Regia Majestate modeste quaeritantur:

1.

In ecclesiasticis precationibus, ubicumque nomen Patriarchae pronuntiabatur, titulus spiritualis Regentis Concilii debeatne pronunciari juxta appositam formulam?

FORMULA.

„... Pro Sanctissimo Regente Collegio, venerabili sacerdotum ordine, etc.“

Hic porro titulus, cum toti adaequato Collegio sit proprius, nulli separatim Synedrii Collegae potest tribui.

R. *Regiae Majestatis decisivum decretum ex Ipsius propriae manus subscriptione est perspicuum:*

„Pro Sanctissima Synodo“ vel *„pro Sanctissima Regente Synodo.“*

2.

In casu instantis necessariae spiritualis Collegii cum Regente Senatu vel etiam cum Collegiis aut e contrario eorum cum spirituali Collegio per literas communicationis, qua norma utendum est? Siquidem Patriarcha ab omnium curiarum mandatis fuerat immunis; spirituale autem Collegium honore, vi et potestate Patriarchae convenientibus, quinimo potioribus, utpote congregatio, est praeditum.

R. Cum Senatu per literas nomine *notitiae* insignitas, et quidem omnium Collegarum subscriptione ratas habitas; cum Collegiis vero per mandatum scriptum, secretarii dumtaxat manu munitum, perinde atque in Senatu fieri solet, instituenda est collatio.

3.

Pro viduis dioecesibus Praesules in spirituali Collegio sunt ne eligendi? Et postquam a Regia Majestate mandatum eos ordinandi per literas impetratum fuerit, ad suas sedes sunt ne designandi?

R. Duo candidati sunt eligendi; Nostro autem probatus suffragio designandus est et ordinandus.

4.

Praedia quae fuerant Patriarchae, item quae Praesulum et monasteriorum sunt, quorum directio a Curia sic dicta monasteriorum dependebat, spirituale ne tantum Collegium directurum est reditusque collecturum? Idque ideo, quoniam saeculares oeconomi ea praedia ad egestatem redegerunt; spirituale vero Collegium jurejurando non minus

[1]) Ex *Integra legum Collectione* novimus quaestiones illas die 14 Februarii propositas ac solutas fuisse; ibi sic inscribuntur: *Summae relationis de synodo enodationes*, t. VI (3734). Per vocem *relationis* reddidimus russicum verbum ДОКЛАДЪ, quo significatur oratio, qua proponitur imperatori quippiam ab eo disceptandum. In editionibus quaestiones altera columna, responsiones altera dantur; hic vero alias post alias exhibemus, addito siglo R, quo indicantur imperatoris responsa.

такъ и во исканіи интереса Царскаго Величества противъ прочихъ Коллегій не меньше. А въ Регламентѣ Духовномъ положено, что такое правленіе надлежитъ до Духовной Коллегіи.

Быть по сему.

quam alia Collegia tam ad fidelitatem servandam quam ad rem pecuniariam Regiae Majestati debitam ex asse praestandam est obstrictum. Spirituale denique „Regulamentum“ sive Statutum ejusmodi directionem spirituali Collegio adjudicat.

R. Esto.

AB ORIENTALIBUS PATRIARCHIS CONFIRMATUR PERPETUAE SYNODI INSTITUTIO.

I.

ΓΡΑΜΜΑ

ΤΟΥ ΙΜΠΕΡΑΤΟΡΟΣ ΠΕΤΡΟΥ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ

πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίαν.

Τῷ παναγιωτάτῳ σοφωτάτῳ τε καὶ λογιωτάτῳ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ Νέας Ῥώμης, Κυρίῳ Κυρίῳ Ἱερεμίᾳ, τῷ ἐν Χριστῷ Ἡμῶν Πατρί, τὸ ἀνῆκον σέβας χαίρειν ἀδελφικῶς προσαγορεύομεν.

Ὡς εὐπειθὴς υἱὸς τῆς περιποθήτου ἡμῶν μητρός, ὀρθοδόξου καθολικῆς ἐκκλησίας, διατηρῶν πάντοτε τὴν εὐλάβειαν πρὸς τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα ὡς πρῶτον αὐτῆς τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς ἐκκλησίας ἀρχιποίμενα καὶ κατὰ πνεῦμα Ἡμῶν πατέρα, ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον γνωστοποιῆσαι ταῦτα. Ἐπειδὴ μεταξὺ τῶν πολλῶν κατὰ τὸ χρέος τῆς παρὰ θεοῦ δοθείσης Ἡμῖν ἐξουσίας φροντίδων περὶ τῆς βελτιώσεως τῆς παρὰ θεοῦ ἐγχειρισθείσης Ἡμῖν βασιλείας καὶ τῶν ὑποκειμένων λαῶν ἐστρέψαμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν προσοχὴν Ἡμῶν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν καὶ εἰς τὸ ἱερατεῖον, καὶ ἰδόντες ἐν αὐτῷ οὐκ ὀλίγας ἀκαταστασίας καὶ τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ οὐκ ἐν ὀφειλομένῃ εὐταξίᾳ, οὐ μάταιον ἀνελάβομεν ἐν τῷ Ἡμῶν συνειδότι φόβον, ἵνα μήπως φανῶμεν ἀγνώμονες τῇ πανσόφῳ θείᾳ προνοίᾳ, εἴπερ τοσούτων ἀξιωθέντες παρ' αὐτῆς εὐοδώσεων εἰς τὴν βελτίωσιν ὅσον τοῦ στρατιωτικοῦ τόσον καὶ τοῦ πολιτικοῦ τάγματος, ἀμελήσομεν τὴν διόρθωσιν τῆς τε ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως καὶ τοῦ ἱερατείου, καὶ ἵνα μὴ εὑρεθῶμεν ἀναπολόγητοι, ὅτε ὁ ἀπροσωπόληπτος κριτὴς μέλλει ζητεῖν παρ' Ἡμῶν λόγον περὶ τῆς τοσαύτης παρ' αὐτοῦ ἐγχειρισθείσης Ἡμῖν ἐπιστασίας. Ὅθεν κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν πρώτων ἔν τε τῇ παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ νέᾳ διαθήκῃ εὐσεβῶν βασιλέων ἀναλαβόντες φροντίδα καὶ ζῆλον ἕνεκα τῆς τε ἐκκλησιαστικῆς διορθώσεως καὶ τοῦ ἱερατείου καὶ μὴ ἔχοντες εἰς τοῦτο ἁρμοδιώτερον μέσον παρὰ τὴν συνοδικὴν διοίκησιν, διὰ τοῦτο μετὰ πολλὴν ὀρθὴν κρίσιν καὶ βουλὴν μετά τε τοῦ ἱερατείου καὶ τοῦ τῶν λαϊκῶν τάγματος τοῦ Ἡμετέρου βασιλείου ἐνεκρίναμεν συστῆσαι πνευματικὴν σύνοδον, ἰσοδυναμοῦσαν τοῖς πατριάρχαις, ὅ ἐστι, μίαν ἀνωτάτην πνευματικὴν διοικητικὴν ὁμήγυριν, πρὸς κυβέρνησιν τῆς Ῥωσσικῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἡμετέρου βασιλείου κράτους, ἀπὸ ἄξια ἱερωμένα ὑποκείμενα ἀρχιερέων τε καὶ κοινοβιαρχῶν ἀποχρῶντα τὸν ἀριθμόν, καὶ διετάξαμεν Ἡμετέρῳ θεσπίσματι πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις Ἡμῶν, κληρικοῖς τε καὶ λαϊκοῖς, λογίζεσθαι ταύτην σεβασμίαν καὶ ἱκανὴν διοίκησιν καὶ ὑπήκειν αὐτῇ τῇ συνόδῳ ἐν πᾶσι τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασι, καθὼς ὑπετάσσοντο τοῖς πρότερον πατριάρχαις πάσης Ῥωσσίας· ταύτῃ τε τῇ ἱερᾷ καὶ ἁγιωτάτῃ συνόδῳ διωρίσαμεν διὰ τῆς γενομένης διατάξεως, ὅπως διοικῶσι τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν ἐν πᾶσιν ἀπαραλλάκτως κατὰ τὰ δόγματα τῆς ἁγίας ὀρθοδόξου καθολικῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος καὶ

I.

EPISTOLA

PETRI PRIMI IMPERATORIS

ad Hieremiam patriarcham Constantinopolitanum.

Sanctissimo, sapientissimo ac doctissimo universali patriarchae novae Romae, Domino Domino Hieremiae, nostro in Christo patri, debitam reverentiam fraternamque salutem.

Obsequiosi more filii dilectissimae nostrae matris, orthodoxam dicimus catholicamque ecclesiam, in Sanctitatem Vestram velut in primum summumque ejusdem orthodoxae atque catholicae ecclesiae pastorem Nostrumque patrem secundum spiritum reverentiam semper servare volentes, haec Vobis nota facere necessarium existimavimus. Variis obstricti curis atque negotiis ob potestatem quam a Deo accepimus, ut imperium Nobis a Deo concreditum subjectique populi in melius proveherentur, cum oculis animisque ad res, quae ecclesiae gubernationem ipsumque clerum spectant, conversis, eas admodum perturbatas neque in ordine debito consistere animadverterimus, haud vanum conscientia concepimus timorem, ne forte in sapientissimum Dei numen ingrati videremur, si post tot bonos eventus ab eo acceptos in restituendis rebus nostris tum militaribus tum civilibus, earum rerum, quae cleri ecclesiasticique regiminis emendationem spectant, negligentes essemus, neve inexcusabiles inveniremur, cum judex, nulla personae ratione habita, tantae Nobis demandatae provinciae rationem a Nobis posceret. Quocirca priscorum veteris novique Testamenti principum, qui pie se gesserunt, vestigiis insistentes, curam studiumque contulimus, ut ecclesiae clerique negotia emendarentur. Quod ut conficeremus, efficacius nihil adhibendum duximus quam regimen synodale. Unde re diu recteque perpensa atque excussa, de sententia tum e clero tum e laicorum ordine nostri imperii virorum, ecclesiasticam synodum, patriarchis aequalem, id est, summum quoddam ecclesiasticum gubernans Collegium e clericis constans commendatione dignis Nobisque subjectis, sive episcopi sint sive caenobiarchae, instituere decrevimus, a quo Russica regii nostri imperii ecclesia gubernaretur. Quapropter mandato Nostro praecepimus cunctis subditis Nostris, sive clerici sint sive laici, ut pro sacro ac legitimo haberent Collegium illud, atque synodo illi obtemperarent in omnibus ecclesiasticis rebus, quemadmodum prioribus totius Russiae patriarchis obtemperarunt. Sociis quoque sacrae istius sanctissimaeque synodi membris lege data mandavimus, ut sanctam ecclesiam in omnibus plane regerent ex praeceptis sanctae orthodoxae catholicae ecclesiae,

κατέχωσι ταῦτα τὰ δόγματα ὡς κανόνα ἀλάνθαστον τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, ἐφ' ᾧ δι' ὁρκωμοσίας ἔνδον τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας ἀσπασθέντες τὸν τίμιον σταυρὸν καὶ ἰδιοχείρως ὑπογραφέντες, ὑποχρέωσαν ἑαυτὰς εἰς τοῦτο. Πεποίθαμεν ὄν, ὅτι καὶ ἡ Ὑμετέρα Παναγιότης, ὡς πρῶτος ἀρχιερεὺς τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, τὸ Ἡμέτερον τοῦτο διάταγμα καὶ τὴν συστηθεῖσαν πνευματικὴν σύνοδον εὐδοκήσαντες ὁμολογήσετε δίκαιον καὶ περὶ τούτου διακοινώσετε τοῖς λοιποῖς μακαριωτάτοις πατριάρχαις, τῷ τε Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων.

Ἐπειδὴ δὲ Ἡμεῖς πανευμενῶς προσετάξαμεν ταύτῃ τῇ ἁγιωτάτῃ πνευματικῇ συνόδῳ ἔχειν μετὰ τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος ἀναφορὰν καὶ ἀλληλογραφίαν ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ὑποθέσεσι, ἀξιοῦμεν καὶ τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα, ὅπως εὐδοκήσαντες διατηρῆτε μετὰ τῆς συνόδου ταύτης ἀλληλογραφίαν καὶ ἀναφορὰν περὶ τὰς πνευματικὰς ὑποθέσεις, ὅσαι συντελοῦσιν εἰς τὸ συμφέρον τῆς ἐκκλησίας, ὥσπερ καὶ πρότερον τοῦτο διετηρεῖτο μετὰ τῶν πατριαρχῶν πάσης Ῥωσσίας. Εἰ δέ ποτε ἐξαιτήσωνται παρὰ τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος ὁποίαν δήτινα καλὴν συμβουλὴν πρὸς ὄφελος καὶ κρείττονα οἰκονομίαν τῆς ἐκκλησίας, παρακαλοῦμεν ἐν τοιαύτῃ περιστάσει μὴ ἀπαξιῶσαι αὐτοὺς τούτου διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον τῶν ὀρθοδόξων, ἐφ' ᾧ Ἡμεῖς μετ' ἰδιαζούσης πρὸς τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα εὐμενείας Ἡμῶν ὑποσχόμεθα ἐνδεικνύειν πᾶσαν συγκατάβασιν πρὸς τὰ Ὑμέτερα ζητήματα.

Ἐν τοσούτῳ κοινοποιοῦμεν πρὸς τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα καὶ περὶ τοῦ, ὅτι ἀφάτοις κρίμασιν ὁ ὕψιστος θεὸς κατὰ τὴν πρὸς Ἡμᾶς ὑπερβάλλουσαν αὐτοῦ εὐσπλαγχνίαν ηὐδόκησε χαρίσασθαι Ἡμῖν τὸ θεῖον αὐτοῦ ἔλεος, εὐλογήσας καὶ χαροποιήσας Ἡμᾶς τε καὶ τὸν Ἡμέτερον λαόν· ἐπειδὴ κατὰ τὸ ἐνεστὸς ἔτος, τῇ 30 Αὐγούστου, ὁ διαρκέσας μεταξὺ Ἡμῶν καὶ τῆς Σβεκίας πολυχρόνιος καὶ σκληρὸς πόλεμος ὑπὲρ τὴν εἰκοσαετίαν διὰ τῶν εὐτυχῶν καὶ τροπαιοφόρων Ἡμετέρων ὅπλων ἔλαβεν αἴσιον τέλος ἐν τῇ συνελεύσει τῇ γενομένῃ ἐν τῇ πόλει Νεϊστάτ· διὰ γὰρ τῶν πληρεξουσίων ὑποκειμένων ἀμφοτέρων τῶν μερῶν συνεφωνήθη μεταξὺ Ἡμῶν καὶ τῆς Σβεκίας αἰώνιος εἰρήνη, καὶ τοιουτοτρόπως ἡ Σβεκία παρεχώρησεν Ἡμῖν, ἵνα διὰ παντὸς κυριεύωμεν τὰς διὰ τῶν ὅπλων Ἡμῶν πολεμηθείσας τοπαρχίας κατὰ τὸν αἰγιαλὸν τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης, Λῃβονίαν, Αἰστλανδίαν, Ἰνγερμονλανδίαν, καὶ μέρος τι τῆς Καρελίας καὶ τὸ πριγκιπάτο τῆς Φινλανδίας σὺν πάσαις ταῖς πόλεσι καὶ χώραις καὶ λιμέσι, τουτέστι τὰς ἐπισημοτέρας ἐν ταύταις ταῖς τοπαρχίαις πόλεις καὶ φρούρια, Ῥίγα, Διναμένδ, Περνόφ, Ῥεβέλι, Δέρπτ, Νάρβα, Βίπορχ, Κεκσγόλμ. Οὐκ ἀμφιβάλλομεν δέ, ὅτι αὕτη ἡ συμφωνία Ἡμῶν τῆς παντοτεινῆς εἰρήνης καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα τῷ Ἡμετέρῳ βασιλείῳ αὔξησις ἔσται εὐχάριστον καὶ χαρᾶς πρόξενον Ὑμῖν ὡς εὐχέτῃ Ἡμῶν καὶ ἀνωτάτῳ ἀρχιποιμάντορι· ἐλπίζομεν δὲ μετὰ παρακλήσεως, ὅτι ἡ Ὑμετέρα Παναγιότης οὐ διαλείψητε μεθ' ὅλου τοῦ ἱερατείου ἀναπέμπειν τῷ πανυψίστῳ θεῷ ὕμνον καὶ εὐχαριστίαν ἕνεκα τοῦ ἐκχυθέντος ἐφ' Ἡμᾶς τοσούτου θείου ἐλέους καὶ τοῦ λοιποῦ ἱκετεύειν τὴν ἄπειρον αὐτοῦ ἀγαθότητα ὑπὲρ τοῦ δωρηθῆναι τῷ Ἡμετέρῳ κράτει εὐστάθειαν, εἰρήνην καὶ γαλήνην. Τούτου ἕνεκα Ἡμεῖς ὑποχρεούμεθα ἀποδοῦναι τῇ Ὑμετέρᾳ Παναγιότητι τὴν ὀφειλομένην εὐγνωμοσύνην, ἐπαξίως ἀμείβοντες Ὑμᾶς.

Οὕτω τοίνυν διατελοῦμεν πάντοτε τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος, τοῦ κατὰ πνεῦμα πατρὸς καὶ ἀνωτάτου οἰκουμενικοῦ ἀρχιποίμενος ὁ κατὰ πνεῦμα υἱὸς καὶ πρόθυμος.

Ἐξεδόθη ἐν Πετρουπόλει, τῇ 30 Σεπτεμβρίου 1721.

Τὸ τοιοῦτον ἐν τῇ ῥωσσικῇ διαλέκτῳ πρωτότυπον γράμμα ἡ Αὐτοῦ Βασιλικὴ Μεγαλειότης εὐηρεστήθη ὑπογράψαι ἰδιοχείρως.

quae orientalem profitetur fidem, hancque fidem haberent pro certa ecclesiastici regiminis regula; ad quae servanda in sancta catholica ecclesia venerandam deosculantes crucem propriisque manibus subscribentes jurejurando se obstrinxerunt. Speramus igitur fore, ut Sanctitas Vestra, tanquam summus orthodoxae catholicae atque orientalis ecclesiae pontifex, Nostram hanc constitutionem institutumque ecclesiasticum collegium aequum agnoscere eaque de re ceteros beatissimos patriarchas, Alexandrinum nempe, Antiochenum et Hierosolymitanum, certiores facere dignetur.

Cum autem Nos sanctissimae huic ecclesiasticae synodo benegnissime imperaverimus, ut de omnibus ecclesiasticis negotiis ad Sanctitatem Vestram referat et scribat, Sanctitatem Vestram pariter rogamus, ut ad hanc synodum mutuam scriptionem relationemque servare dignetur de cunctis rebus ecclesiasticis, quae ad ecclesiae bonum conferant, eadem ratione qua id fiebat cum totius Russiae patriarchis. Si vero bonam, quaecunque demum sit, sententiam ad ecclesiae utilitatem melioremque administrationem umquam expostulent, Sanctitatem Vestram precamur, si id evenerit, ut id illis tribuat ad commune orthodoxorum commodum; Nosque vicissim pro Nostra singulari erga Sanctitatem Vestram benevolentia pollicemur postulatis Vestris prorsus obsequentes Nos praestaturos.

Interim Sanctitatem Vestram de hoc etiam monemus, ineffabili judicio Deum altissimum pro summa sua in Nos misericordia divinam suam miserationem Nobis tribuere dignatum esse, Nos populumque Nostrum benedicendo ac laetificando. Hoc enim anno, die 30 mensis augusti, longum illud saevumque bellum, quod inter Nos Suecosque a viginti et amplius annis trahebatur, per fortunata Nostra victriciaque arma feliciter confectum est congressu apud Neapolim (Nystad) civitatem habito. Ibi enim legati ab utraque parte cum plena potestate missi perpetuam pacem inter Nos Sueciamque composuerunt, eaque ratione Suecia Nobis concessit, ut provincias armis Nostris juxta Baltici maris littus quaesitas in perpetuum possideremus, Livoniam nempe, Eslandiam, Ingermonlandiam, partes aliquot Kareliae atque Finlandiae principatus cum omnibus civitatibus, tractubus, portubus, majores scilicet civitates atque castella, quae in hisce provinciis inveniuntur, Rigam, Dinamendum, Pernovium, Rivelium, Dorpatum, Narvam, Viporchium, Keksgolmum. Non dubitamus autem quin haec inter Nos mansurae pacis compositio atque ea, quae inde secuta est, finium imperii Nostri propagatio Vobis, qui preces pro Nobis funditis supremus pontifex, pergrata sint laetitiamque afferant. Speramus autem atque obtestamur, ne Sanctitas Vestra una cum cuncto clero unquam cesset ab emittendo ad altissimum Deum laudes et gratias pro tanta in Nos effusa ipsius miseratione, atque a supplicando in posterum infinitae illius bonitati, ut imperio Nostro firmitatem, pacem, tranquillitatem concedat. Quapropter Sanctitati Vestrae gratos, ut decet, Nos praestaturos esse pollicemur, parem Vobis gratiam digne referentes.

Hoc igitur modo in perpetuum manemus Sanctitatis Vestrae, Nostri secundum spiritum patris summique ac universalis patriarchae filius secundum spiritum atque officiosissimus.

Datum Petropoli, die 30 Septembris 1721.

Huius epistolae originali russica dialecto exarato Regia sua Majestas manu propria subscribere dignata est.

II.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΩΝ ΑΓΙΩΤΑΤΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΩΝ

πρὸς τὴν Ἁγιωτάτην Σύνοδον.

1.

Ἱερεμίας ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Ἡ μετριότης Ἡμῶν διὰ τῆς χάριτος καὶ ἐξουσίας τοῦ παναγίου, ζωοποιοῦ καὶ τελεταρχικοῦ πνεύματος ἐπικυροῖ, βεβαιοῖ καὶ ἀποφαίνει τὴν παρὰ τοῦ Εὐσεβεστάτου καὶ Γαληνοτάτου Αὐτοκράτορος, ἁγίου βασιλέως πάσης Μοσχοβίας, μικρᾶς καὶ λευκῆς Ῥωσσίας καὶ πάντων τῶν βορείων, ἀνατολικῶν, δυτικῶν καὶ ἄλλων πολλῶν μερῶν κατεξουσιαστοῦ, Κυρίου Κυρίου Πέτρου Ἀλεξιάδου, Ἰμπεράτορος τοῦ κατὰ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀγαπητοῦ καὶ περιποθήτου αὐτῆς, διορισθεῖσαν σύνοδον ἐν τῇ Ῥωσσικῇ ἁγίᾳ μεγάλῃ βασιλείᾳ εἶναι καὶ λέγεσθαι Ἡμετέρα ἐν Χριστῷ ἀδελφή, Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος παρὰ πάντων τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ἱερωμένων τε καὶ λαϊκῶν, ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, καὶ ἀπὸ παντὸς προσώπου ἀξιωματικοῦ· καὶ ἔχει ἄδειαν τελεῖν καὶ ἐπιτελεῖν ὅσα οἱ τέσσαρες ἀποστολικοὶ ἁγιώτατοι πατριαρχικοὶ θρόνοι· νουθετεῖ, παραινεῖ καὶ ἐπιτάττει αὐτήν, ἵνα διαφυλάττῃ καὶ κρατῇ ἀπαρασάλευτα ἔθη καὶ κανόνας τῶν ἱερῶν οἰκουμενικῶν ἁγίων ἑπτὰ συνόδων καὶ ἄλλα ὅσα ἡ ἀνατολικὴ ἁγία ἐκκλησία διακρατεῖ, — καὶ διαμένῃ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ἀπαρασάλευτος. Ἡ δὲ τοῦ θεοῦ χάρις καὶ εὐχὴ καὶ εὐλογία τῆς Ἡμῶν μετριότητος εἴη μετ' Αὐτῆς. ,αψκγ', Σεπτεμβρίου κγ'.

Ἱερεμίας ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς Ὑμῶν.

2.

Ἀθανάσιος ἐλέῳ θεοῦ πατριάρχης τῆς μεγάλης Θεουπόλεως Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς.

Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τῆς χάριτος καὶ ἐξουσίας τοῦ παναγίου, ζωοποιοῦ καὶ τελεταρχικοῦ πνεύματος ἐπικυροῖ, βεβαιοῖ καὶ ἀποφαίνει τὴν παρὰ τοῦ Εὐσεβεστάτου καὶ Γαληνοτάτου Αὐτοκράτορος, ἁγίου βασιλέως πάσης Μοσχοβίας, μικρᾶς καὶ λευκῆς Ῥωσσίας καὶ πάντων τῶν βορείων, ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν ἄλλων μερῶν κατεξουσιαστοῦ, κυρίου Πέτρου Ἀλεξιάδου, τοῦ κατὰ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀγαπητοῦ καὶ περιποθήτου αὐτῆς Ἰμπεράτορος, διορισθεῖσαν σύνοδον ἐν τῇ Ῥωσσικῇ ἁγίᾳ μεγάλῃ βασιλείᾳ εἶναι καὶ λέγεσθαι Ἡμετέρα ἐν Χριστῷ ἀδελφή, ἁγία καὶ ἱερὰ σύνοδος παρὰ πάντων τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ἱερωμένων τε καὶ λαϊκῶν, ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, καὶ ἀπὸ παντὸς προσώπου ἀξιωματικοῦ· καὶ ἔχει ἄδειαν ἐπιτελεῖν ὅσα οἱ τέσσαρες ἀποστολικοὶ ἁγιώτατοι πατριαρχικοὶ θρόνοι· νουθετεῖ, παραινεῖ καὶ ἐπιτάττει, ἵνα διαφυλάττῃ καὶ κρατῇ ἀπαρασάλευτα ἔθη καὶ κανόνας τῶν ἱερῶν οἰκουμενικῶν ἁγίων ἑπτὰ συνόδων καὶ ἄλλα ὅσα ἡ ἀνατολικὴ ἁγία ἐκκλησία διακρατεῖ, — καὶ διαμένῃ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ἀπαρασάλευτος. Ἡ δὲ τοῦ θεοῦ χάρις καὶ ἡ εὐχὴ καὶ εὐλογία τῆς Ἡμῶν μετριότητος εἴη μετ' Αὐτῆς. ,ψκγ', Σεπτεμβρίου κγ' [1]).

[1]) Reliquorum patriarcharum litterae non habentur. Eo enim tempore quo ambae illae missae fuerunt, vidua erat Alexandrina sedes; Hierosolymitanus autem antistes adversae valetudinis gratia lectulo affixus erat.

II.

EPISTOLAE

SANCTISSIMORUM PATRIARCHARUM

ad Sanctissimam Synodum.

1.

Hieremias divina miseratione archiepiscopus Constantinopolitanus ac universalis patriarcha.

Mediocritas Nostra, sanctissimi, vivifici, sanctifici spiritus gratia ac potestate, sancit, statuit, decernit, ut synodus, a piissimo serenissimoque Auctocratore, sancto totius Moscoviae rege, minoris et albae Russiae atque cunctarum septentrionalium, orientalium, occidentalium multarumque aliarum partium principe summo, Domino Domino Petro Alexiade, dilecto suo secundum spiritum sanctum carissimoque Imperatore [1]), in sacro magnoque Russorum imperio instituta, Nostra in Christo soror, sancta sacraque synodus a cunctis pie recteque sentientibus christianis, sive clerici sint sive laici, sive principes, sive subditi, aut in qualibet dignitate constituti, dicatur et sit, jusque habeat faciendi ac perficiendi, quaecunque a quatuor apostolicis, sanctissimis, patriarchalibus sedibus fiunt ac perficiuntur; eam monet, hortatur, jubet, ut sacrorum sanctorumque septem universalium Conciliorum instituta ac decreta ceteraque omnia, quae a sancta Orientali Ecclesia servantur, inconcussa servet ac retineat, ipsaque per aevum omne servetur inconcussa. Gratia autem a Deo atque a mediocritate nostra votum ac benedictio sit cum illa. 1723, 23 Septembris.

Hieremias, miseratione divina archiepiscopus Constantinopolitanus vesterque in Christo frater.

2.

Athanasius misericordia Dei patriarcha magnae Theupoleos Antiochiae et totius Orientis.

Mediocritas Nostra per gratiam et potestatem sanctissimi, vivifici et sanctifici spiritus sancit, statuit et decernit synodum a piissimo serenissimoque Auctocratore, sancto rege totius Moscoviae, minoris et albae Russiae atque cunctarum septentrionalium, orientalium, occidentalium aliarumque partium principe summo, Domino Domino Petro Alexiade, dilecto suo carissimoque secundum spiritum sanctum Imperatore, in sacro magnoque Russorum imperio institutam, esse et dici Nostram in Christo sororem, sacram sanctamque synodum ab omnibus pie recteque sentientibus christianis, clericis et laicis, principibus et subditis, et a quovis indignitate constituto; eamque jus habere, quaecunque a quatuor apostolicis, sanctissimis, patriarchalibus sedibus perficiuntur, perficiendi; illam monet, hortatur, jubet, ut inconcussa servet ac teneat sacrorum sanctorumque universalium septem conciliorum instituta et decreta ceteraque omnia, quae a sancta Orientali ecclesia retinentur, — ipsaque per aevum omne inconcussa perduret. Dei autem gratia Nostraeque mediocritatis oratio et benedictio sit cum Illa. 1723, 23 Septembris.

[1]) Imperatorem, non filium in Christo Petrum Hieremias appellat. Quae vox in altera Athanasii Antiocheni epistola melius in incisi finem, post verba *περιποθήτου αὐτῆς*, rejicitur.

Ex Officina Typographica Vimariense G. Uschmanni.

SYNODUS DIOECESANA POSNANIENSIS, CELEBRATA VARSAVIAE

1720 februarii 27-8.

„1720, synodus dioecesana Posnaniensis, sub Christophoro Szembek, Varsaviae, in ecclesia collegiata S. Joannis Baptistae diebus 27 et 28 februarii celebrata."

[Chodynski et Likowski], *Decretales summorum pontificum pro regno Poloniae et constitutiones synodorum provincialium et dioecesanarum regni ejusdem,* (Posnaniae et Varsaviae, 1883), I, 7.

SYNODUS DIOECESANA SUESSIONENSIS

1720 martii 21.

Synodus dioecesana Suessionensis, celebrata die 21 mensis martii anni 1720, sub Josepho Languet de Gergy, episcopo Suessionensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Ordonnances synodales du diocèse de Soissons, publiées au synode tenu le 17 mai 1673, par monseigneur Charles de Bourlon, et au synode tenu le 27 mai 1700 par monseigneur Fabio Brulat de Sillery, imprimées de nouveau par ordre de monseigneur Jean-Joseph Languet de Gergy, puis par ordre de monseigneur François de Fitz-James, évêque de Soissons. Nouvelle édition, faite par ordre de monseigneur Henry-Joseph-Claude de Bourdeilles, avec les avis donnés aux petits synodes par messeigneurs Jean-Joseph Languet de Gergy, Charles-François le Febvre de Laubrière et François de Fitz-James. A Soissons, chez Ponce Courtois, imprimeur de monseigneur l'évêque; Pierre Nicolas Waroquier, associé au privilège de mondit seigneur évêque, MDCCLXIX.

In-12, 370 p. — (Paris, Bibl. nat. B. 40490; Paris, Ste-Geneviève).

CONGREGATIO ARCHIPRESBYTERORUM DIOECESIS ANTVERPIENSIS

1720 mense martio.

Congregatio archipresbyterorum dioecesis Antverpiensis, celebrata mense martio anni 1720, sub Petro Josepho de Franken-Siestorff, episcopo Antverpiensi.

Extant constitutiones in opere cui titulus:

Van de Velde et de Ram, *Nova et absoluta collectio synodorum tam provincialium quam dioecesanarum archiepiscopatus Mechliniensis,* (1858), III, 274-5, *(ex ms. coaevo collato cum exemplari Veldenii).*

SYNODUS DIOECESANA GNESNENSIS

1720 augusti 26.

„Synodus dioecesana Gnesnensis sub Stanislao Szembek, Lovicii, die 26 augusti anno 1720 celebrata."

[Chodynski et Likowski], *Decretales summorum pontificum pro regno Poloniae et constitutiones synodorum provincialium et dioecesanarum regni ejusdem,* (Posnaniae et Varsaviae, 1883), I, 1.

SYNODUS PROVINCIALIS RUTHENORUM, CELEBRATA ZAMOSCIAE

1720 augusti 26 - septembris 17.

Synodus provincialis Ruthenorum, celebrata in civitate Zamosciae, tribus sessionibus, diebus 26 mensis augusti, 1 et 17 mensis septembris anni 1720, sub Leone Kiszka, archiepiscopo metropolitano Kioviensi, Haliciensi totiusque Russiae, et coram Hieronymo Grimaldo, archiepiscopo Edesseno, nuntio apostolico in regno Poloniae et praesidente synodali.

Bibliographia.

1) Synodus provincialis Ruthenorum habita in civitate Zamosciae, anno MDCCXX. sanctissimo domino nostro Benedicto pp. XIII. dicata. Romae, MDCCXXIV., typis sac. Congregationis de Propaganda fide. Superiorum permissu. In-4°, XII-143 p. — (Roma, Casanatense; Roma, Propaganda).

2) Synodus provincialis Ruthenorum, habita in civitate Zamosciae, anno MDCCXX. sanctissimo domino nostro Benedicto pp. XIII. dicata; editio altera. Romae, typis sacrae Congregationis de Propaganda fide. Superiorum permissu, 1838. In-8°, XXII f.-178 p. — (Paris, Bibl. nat. B. 23725; Roma, Bocca; Roma, Propaganda; Roma, Vittorio-Emmanuele).

3) Mansi (J. D.), *Sacrorum conciliorum et decretorum collectio nova seu collectionis conciliorum a Phil. Labbeo et Gab. Cossartio primum vulgatae*

dein emendatioris et amplioris opera Nic. Coleti supplementum, (1752), VI.

4) Acta et decreta sacrorum conciliorum recentiorum collectio Lacensis, auctoribus presbyteris S. J. e domo b. V. M. sine labe conceptae ad Lacum, (Friburgi, 1876), II, 1-74 et 479-84.

5) Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio cujus Joannes Dominicus Mansi et post ipsius mortem Florentinus et Venetus editores ab anno 1758 ad annum 1798, priores triginta unum tomos ediderunt, nunc autem continuata et, Deo favente, absoluta, (1902), XXXV, 1437-538.

Synodo Zamosciae additio, cura R. P. Petit.

Sanctissimus pontifex Clemens XI jam ab anno MDCCXVI. commiserat nuntio Poloniae synodum regere et nomine sedis apostolicae praesidere sequentibus litteris apostolicis depromptis ex Regesto Vaticano epistolarum ad principes et alios viros, vol. XX, et publici juris jam factis cura ac studio Raphaelis de Martinis, *Juris Pontificii de Propaganda fide parte prima,* vol. II (Romae, 1888), p. 336.

Venerabili fratri archiepiscopo Edessen., nostro et apostolicae sedis in regno Poloniae nuntio

CLEMENS PAPA XI

Venerabilis frater, salutem et apostolicam benedictionem.

Cum, sicut accepimus, modernus Metropolita Russiae, una cum venerabilibus etiam fratribus episcopis Ruthenis unitis, synodum super rebus ad ejus metropolitanam aliasque ecclesias Ruthenas spectantibus propediem celebrare intendat: nos, synodum hujusmodi recte et feliciter ad Dei gloriam dictarumque ecclesiarum utilitatem celebrari cupientes, te, de cujus prudentia, integritate et religionis zelo plurimum in Domino confidimus, in praedicta synodo nostro et sedis apostolicae nomine praesidentem cum auctoritate, facultatibus, jurisdictione, honoribus et oneribus similibus praesidentibus competentibus et aliis solitis et consuetis, apostolica auctoritate tenore praesentium, facimus, constituimus et deputamus, teque in Domino hortamur et monemus, ut synodum hujusmodi fideliter regere ac in illa omnia, quae ad prosperum ecclesiarum praedictarum regimen et gubernium pertinent, decerni, statui et ordinari cures et facias; ita tamen, ut ea, quae in eadem synodo decreta, statuta et ordinata forent, in suspenso remaneant illorumque exequutio, donec a Congregatione venerabilium fratrum nostrorum s. R. e. cardinalium negotiis Propagandae fidei praeposita, examinata et approbata non fuerint, differri debeat: mandantes propterea in virtute sanctae obedientiae praedictis metropolitae et episcopis ac dilectis filiis (e) clero in praedicta synodo congregatis aliisque, ad quos pertinet, ut te in ejusdem synodi nostro et praedictae sedis nomine praesidentem reverenter suscipiant, tibique in omnibus ad praesidentis officium pertinentibus pareant, obediant et assistant, tuaque salubria monita et jussa humiliter suscipiant et efficaciter adimplere procurent, non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis, ac quatenus opus sit, ecclesiarum hujusmodi, etiam juramento, confirmatione apostolica vel quavis firmitate alia roboratis statutis et consuetudinibus, privilegiis quoque, indultis et literis apostolicis in contrarium praemissorum quomodolibet concessis, confirmatis et innovatis [1]); quibus omnibus et singulis illorum tenore praesentium pro plene et sufficienter expressis ac de verbo ad verbum insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad praemissorum effectum hac vice dumtaxat specialiter et expresse derogamus ceterisque contrariis quibuscumque.

Datum Romae, apud S. Mariam Majorem, sub annulo Piscatoris, die XX. martii MDCCXVI., pontificatus nostri anno XVI.

[1]) Fortasse deest: *derogare.*

SYNODUS DIOECESANA BENEVENTANA XXXV

1720.

Synodus dioecesana Beneventana XXXV. celebrata anno 1720, sub Vincentio Maria Ursino, archiepiscopo Beneventano.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Synodus dioecesana XXXV. Beneventana anni 1720, Beneventi, e typographia archiepiscopali, 1720. In-4°. — Cf. Quétif et Echard, *Scriptores ordinis Praedicatorum,* (1721), II, 816.

STATUTA DIOECESIS NAMURCENSIS

1720.

Decreta et statuta omnium synodorum dioecesanarum Namurcensium, cum actis congregationum episcopi moderni selectis usque ad hunc annum MDCCXX., item concilium provinciale Cameracense in oppido Montis Hannoniae habitum anno Domini 1586, cum edicto regio de hujus concilii decretis observandis; editio nova de jussu et mandato illm̃i ac revm̃i domini Ferdinandi, comitis de Berlo, episcopi Namurcensis, etc. Namurci, ex typographia Caroli Gerardi Albert, sub signo typographiae, 1720. *(Sequitur alter titulus:)* Concilium provinciale Cameracense in oppido Montis Hannoniae habitum anno Domini MDLXXXVI., praesidentibus illm̃is et revm̃is in Christo patribus et dominis Jo. Francisco Bonhomio, episcopo et comite Verallensi, nuncioque apostolico cum potestate legati de latere, ac Ludovico de Berlaymont, archiepiscopo et duce Cameracensi, sac. Ro. imp. principe, etc.; adjunctae sunt aliquot constitutiones pontificiae et edictum regium de hujus concilii decretis observandis, additum est etiam concilium provinciale primum Cameracense quod in hoc illius frequens fiat mentio. Juxta exemplar impressum Montibus Hannoniae, excudebat Carolus Michael, typograpus *(sic)* juratus, MDLXXXVII, Cum privilegio regiae majestatis.

In-4°, 2 part., 4 f.-421 p.-1 f., 4 f.-cxxxjx p. — (Gand, Université d'état; Paris, Bibl. nat. B. 2500).

(Pag. 1-40:) „Decreta et statuta synodi dioecesanae Namurcensis, die nona mensis julij anni millesimi quingentesimi septuagesimi, pontificatus sanctiss. in Christo patris ac domini nostri Pij divina providentia papae V anno quinto inchoatae et die duodecima ejusdem mensis julij ejusdem anni conclusae."

(Pag. 41-136:) „Decreta synodi dioecesanae Namurcensis [die 20 mensis octobris] anno Domini MDCIV. in ecclesia cathedrali celebratae, praesidente reverendissimo in Christo patre et domino d. Francisco Buisseret, episcopo Namurcensi."

(Pag. 137-56:) „Decreta facta per reverendissimum dominum Franciscum Buisseret, episcopum Namurcensem, in capitulari congregatione concilij Geldoniensis in Gallica Brabantia, eodem reverendissimo domino praesente nec non reverendis dominis archidiacono et archipresbytero ecclesiae cathedralis et decanis aliorum conciliorum cum sibi adjunctis pastoribus ab eorum concilio deputatis, die quarta mensis junij, anno millesimo sexcentesimo duodecimo."

(Pag. 157-80:) „Ordinata per reverendissimum dominum Joannem Dauvin, episcopum Namurcensem, in congregatione synodali habita die [25 et die] 26 martij 1625."

(Pag. 181-4:) „Statuta per reverendissimum dominum d. Joannem Dauvin, episcopum Namurcensem, in congregatione synodali habita die octava aprilis anni 1626, decretis et ordinatis in synodo praeteriti anni adjicienda."

(Pag. 185-91:) „Constitutiones seu ordinationes factae et decretae per reverendissimum d. Joannem Dauvin, episcopum Namurcensem, in synodo dioecesana Namurci habita et celebrata die [trigesima et] trigesima prima martij anni millesimi sexcentesimi vigesimi septimi."

(Pag. 193-292:) „Decreta synodi dioecesanae Namurcensis anni MDCXXXIX."

(Pag. 293-386, titulus:) „Decreta et statuta synodi dioecesanae Namurcensis, die quarta maij anno MDCLIX in ecclesia cathedrali sancti Albani tractari inchoatae et die sexta ejusdem mensis et anni a meridie absolutae, praesidente in ea perillustri revmo in Christo patre ac domino d. Joanne a Wachtendonck, episcopo Namurcensi, cum selectis congregationum actis illustrissimi ac reverendissimi domini Ferdinandi, comitis de Berlo de Brus, moderni episcopi Namurcensis. *[Insigne.]* Namurci, typis Caroli Gerardi Albert, typographi jurati, sub Cygno viridi, MDCCI."

(Pag. 387-421:) „Acta selecta congregationum sub illustrissimo ac reverendissimo d. Ferdinando, comite de Berlo de Brus, episcopo Namurcensi, ecclesiae cathedralis Leodiensis canonico, in eadem majoris Campaniae archidiacono, etc., in palatio episcopali Namurci habitarum, feria quarta majoris hebdomadae annis 1698, 1699, 1700, 1701, assistentibus rr. admodum dd. de vicariatu nostro et decanis ruralibus . . ."

(Pag. 421:) mentio habetur congregationis archipresbyterorum dioecesis Namurcensis, celebratae die 30 mensis aprilis anni 1719.

SYNODUS DIOECESANA NICIENSIS

1720.

Statuta synodalia edita in synodo dioecesana Niciensi, celebrata sub Francisco Martinengo, episcopo Niciensi.

Hae constitutiones habentur in opere cui titulus:

Constitutiones synodales dioecesis Niciensis a perillustri et revmo d. Francisco Martinengo, episcopo Niciensi, loci Drappi comite. Niciae, apud Franciscum Castellum, 1720. In-4° — (Nice, ville. *Ipse non vidi).*

SYNODUS DIOECESANA PISTORIENSIS

1721 junii 7.

Synodus dioecesana Pistoriensis et Pratensis, celebrata die 7 mensis junii anni 1721, sub Columbino Basso, episcopo Pistoriensi et Pratensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Synodus dioecesana Pistorien., ab illustriss. et reverendiss. domino d. Columbino Bassi, episcopo Pistorien. et Praten., habita in ecclesia cathedrali Pistorien., nonis junii anno salutis MDCCXXI. *[Insigne.]* Pistorii, ex officina Joannis Silvestri Gatti, impressoris episcopalis. De superiorum facultate.

Sine anno. In-4°, 2 f.-12 p. (index)-294 p. — (Paris, Bibl. nat. B. 3372).

Pag. 125-287, habetur appendix documentorum ad hanc synodum attinentium.

De hac synodo cf. etiam opus sequens:

Synodus dioecesana Pistoriensis et Pratensis, ab illustrissimo et reverendissimo d. d. Marcello Mazzantio, episcopo Pistoriensium et Pratensium, ss. d. n. Leonis pp. XIII. praelato domestico et solio pontificio assistente, habita Pistorii in templo maximo, an. MDCCCXCII. diebus XII., XIII., XIV. octobris. Pistorii, ex typographia episcopali fratrum Bracalium, MDCCCXCIII.

In-8°, 2 f.-XXIV-303 p. — (Roma, Vittorio Emmanuele.)

Pag. I: „ab anno 1721 quo decessor noster Columbinus Bassi duas synodos, alteram pro dioecesi Pistoriensi, alteram pro dioecesi Pratensi, nullam legitimam synodum habitam esse."

SYNODUS DIOECESANA PRATENSIS

1721 circa junii 7.

Synodus dioecesana Pratensis, celebrata anno 1721, sub Columbino Basso, episcopo Pistoriensi et Pratensi. Vide synodum Pistoriensem 7 junii anni 1721.

SYNODUS DIOECESANA AUXIMANA

1721 septembris 28-9.

Synodus dioecesana Auximana, celebrata diebus 28 et 29 mensis septembris anni 1721, sub Horatio Philippo cardinali Spada, episcopo Auximano.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Auximana synodus ab eminentissimo et reverendissimo domino Horatio Philippo, mis. div. tit. S. Onuphrii s. R. c. presbytero cardinali Spada, episcopo Auximano, in cathedrali ecclesia celebrata diebus XXVIII. et XXIX. septembris MDCCXXI. Lucae, MDCCXXII., typis Leonardi Venturini, de superiorum licentia.

In-4°, XXIV-318 p. — (Roma, Bocca.)

SYNODUS DIOECESANA AMBIANENSIS

1721 octobris 8.

Synodus dioecesana celebrata Ambiani a Petro de Sabatier, episcopo Ambianensi, die 8 octobris anni 1721.

Exstant constitutiones synodales in: *Actes de l'Eglise d'Amiens,* (1849), II, 209-17.

SYNODUS DIOECESANA DE VICH

1721.

Synodus dioecesana de Vich, celebrata anno 1721, sub Raymundo de Marimon, episcopo de Vich.

Ordinantur constitutiones synodales in opere cui titulus:

Constituciones sinodales de Vich, 1721, por el obispo d. Raimundo de Marimon. Barcelona, apud Suria. — Cf. La Fuente, *Historia eccl. Esp.,* (1875), VI, 378.

SYNODUS DIOECESANA VIRDUNENSIS

1721.

Synodus dioecesana Virdunensis, celebrata anno 1721, sede episcopali vacante.

De hac synodo confer opus cui titulus:

Statuts généraux du diocèse de Verdun, publiés au synode général tenu au palais épiscopal, le 8 avril 1750, par monseigneur l'illustrissime et excellentissime Charles-François d'Hallencourt, évêque et comte de Verdun, prince du saint empire. *[Insigne.]* A Verdun, de l'imprimerie de Nicolas-Hyacinthe Fonart, imprimeur du roi et de s. e. monseigneur l'évêque et comte de Verdun, prince de s. empire, MDCCL.

Parvissimum in-4°, vj-89 p. — (Paris, St-Sulpice.)

SYNODUS DIOECESANA CIVIPLEBANA

1721 circa.

Synodus dioecesana Civiplebana, celebrata circa annum 1721, sub episcopo Civiplebano.

De hac synodo confer opus cui titulus:

Constitutiones synodi dioecesanae, ab illustrissimo et reverendissimo domino fr. Philippo Becchetti, episcopo Civiplebano, habitae in ecclesia cathedrali, diebus 12, 14, 15 septembris anni MDCCCI. Romae, MDCCCII., apud Fulgonium. Super. permissu.

In-8°, 2 partes, 88 et 157 p. — (Roma, Bocca; Roma, Propaganda.)

Pag. 3: „Octuagesimus appetit annus, ex quo nulla hujus dioecesis coacta est synodus."

SYNODUS DIOECESANA SUESSIONENSIS

1722 martii 27.

Synodus dioecesana Suessionensis, celebrata die 27 mensis martii anni 1722, sub episcopo Suessionensi.

De hac synodo confer opus cui titulus:

Ordonnances synodales du diocèse de Soissons, publiées au synode tenu le 17 mai 1673, par monseigneur Charles de Bourbon, et au synode tenu le 27 mai 1700 par monseigneur Fabio Brulat de Sillery, imprimées de nouveau par ordre de monseigneur Jean-Joseph Languet de Gergy, puis par ordre de monseigneur François de Fitz-James, évêque de Soissons. Nouvelle édition faite par ordre de monseigneur Henry-Joseph-Claude de Bourdeilles, avec les avis donnés aux petits synodes par messeigneurs Jean-Joseph Languet de Gergy, Charles-François le Febvre de Laubrière, et François de Fitz-James. A Soissons, chez Ponce Courtois, imprimeur de monseigneur l'évêque; Pierre Nicolas Waroquier, associé au privilège de mondit seigneur évêque, MDCCLXIX.

In-12, 370 p. — (Paris, Bibl. nat.; Paris, Ste-Geneviève.)

Pag. 200-8, „statuta synodi Suessionensis celebratae die 27 mensis martii anni 1722."

CONCILIUM PROVINCIALE TARRACONENSE

1722 maii 5-30.

Bibliographia.

Acta et decreta sacrorum conciliorum recentiorum collectio Lacensis, (1882), VI, 911-4, et (1870), I, 783-6.

Acta.

* Convocavit concilium Tarraconem eique praefuit illm̃us archiepiscopus d. Emmanuel de Samaniego et Jaca; affuerunt vero illm̃i domini d. Simeon de Guinda et Apestegui, episcopus Urgellensis; d. Bartholomaeus Camacho Madueño, episcopus Dertusensis; d. Thomas Broto, episcopus Celsonensis; d. Andreas de Orbe et Larreategui, episcopus Barcinonensis, et procuratores illm̃i domini d. fr. Francisi de Olasso Hypenza, episcopi Illerdensis, et illm̃i domini d. Raymundi de Marymon, episcopi Vicen., cum aliis multis abbatibus, prioribus, syndicis et procuratoribus monasteriorum, conventuum, capitulorum et communitatum provinciae ecclesiasticae.

Undecim sessiones a 5 maji usque ad 30 ejusdem mensis celebratae sunt.

Peroratio archiepiscopi.

Jure optimo, rr. patres, provincia haec nostra Tarraconensis inter omnes totius Hispaniae gloriari potest, se spiritum Dei, apostolorum et ecclesiae semper sequutam et fortiter tenuisse, dum in congregandis conciliis, quorum auctoritate erroribus depulsis vera dogmata stabilirentur, et quorum decretis mores hominum salutari disciplina coerciti, vitam redolerent christianam, omnibus hucusque saeculis indefesse laboravit. Id enim verum est, sive antiquiora, sive moderna aevique nostri tempora intueamur. Jam porro si antiquiora, immo antiquissima ipsiusquemet nascentis ecclesiae primordia respiciamus, inveniemus saeculo sexto, tempore Theodorici regnantis in Italia et Hispania, Hormisda summo pontifice, a patribus Tarraconae congregatis, memoriam honorificam fieri conciliorum, quae jam dudum hic in nostra provincia congregata fuerunt, et quorum decreta maximo honore in universa ecclesia pro tunc celebrabantur.

Si vero ad tempora nobis recentiora oculos convertamus, ad tempus nimirum sacrosancti concilii Tridentini jubentis, sess. 24 *de reformatione* cap. 2, concilia provincialia, sicubi omissa, pro moderandis moribus, corrigendis excessibus, controversiis componendis, triennio saltem renovari, ubi quaeso, qua totius Hispaniae metropolitana ecclesia, si nostram Tarraconensem excipiatis, sanctio haec Tridentina, ea qua par est constanti disciplina, observata et obtemperata est? Certe unum vix alterum concilium provinciale Hispanicum post Tridentinum oecumenicum et generale invenire licet; sola haec nostra Tarraconensis provincia morem hunc apostolicum firmiter asseruit et religiosissime retinuit. Illi soli inter omnes Hispaniae, illi soli, hic honor, haec laus, haec gloria immortalis debetur, et applauditur, ut primum quippe orbi christiano decretum Tridentinum de congregandis conciliis provincialibus innotuit, exemplo observantissima haec provincia idipsum quod multis retro annis laudabiliter coeperat, laudabilius et constanter prosequuta est.

Hac autem sancta consuetudine, quid non boni reipublicae christianae allatum? Quibus moribus quamvis deperditis, quamvis depravatis, remedia opportunissima et efficacissima non adhibita? Quae leges, quae sanctiones pro disciplina ecclesiastica, pro virtutibus christianis stabiliendis non promulgatae? Nemo sane qui concilia nostra evolverit, infitiabitur, nihil novi deesse, nihil novi desiderari ad bene beateque vivendum, nihil a majoribus nostris omissum tum ad recte sentiendum in fide, tum ad praeclare agendum in opere; non opus esse novas leges condere, sed promulgatas observare pleno ore fatendum est.

Ecce ad litteram adimpletur in nobis misisse nos Dominum metere quod non laboravimus neque seminavimus; alii laboraverunt, et nos in labores eorum introivimus. Ergo absolute non egemus novis conciliis, sufficiunt instituta majorum, nisi dixerimus oportere antiqua instaurare, oblita refricare, imperatis jam reipsa parere, injuste inobservata redintegrare. Hoc opus nostrum est, rr. pp., hic scopus, hic finis, hac enim causa, Deo disponente, hic congregati sumus; accingite ergo, patres, et estote robusti et duces imperterriti; Deus cujus gloria convenimus pro nobis est, ergo quis contra nos? Pastor bonus Dominus Jesus illuminabit mentes nostras, ut per viam pacis incedentes, amotis offendiculis, inimicorum incursibus superatis, gregem suum a se suo sanguine redemptum et nobis concreditum, in portu salutis feliciter collocemus.

Ego certe post Deum, totam spem meam in vobis, rr. patres, reposui, in vobis, inquam, usu et experientia rerum peritissimis, sapientia et sanctitate venerandis; ad me quod attinet, sincere paratus ecce adsum, a quovis vestrum doceri et emendari, quin hoc in me ullum humilitatis testimonium prae se ferat, sed confessionem tantum ingenuam propriae imbecillitatis; et quis miretur me ita loquentem? Miretur potius magnum patrem Augustinum de se ita demisse sentientem et nos omnes docentem; cum enim episcopus nomine Auxilius vellet peccatum cujusdam patris in filiis quoque et in tota familia punire, et Augustinus illi reclamaret, praefatus episcopus gravia acerbaque verba dedit Augustino, cui ille modestissime aeque ac sapientissime, *si habes,* inquit, *de hac re sententiam certis rationibus vel scripturarum testimoniis exploratam, nos quoque docere digneris. En adsum: senex a juvene coepiscopo, et episcopus tot annorum a collega necdum anniculo paratus sum discere. Caus. 24 q. 3, cap. 1 Si habes.* Si ergo Augustinus, ad quem tamquam oraculum sapientiae undique terrarum de dubiis consulturi confluebant omnes, si Augustinus senex a juvene coepiscopo, si Augustinus tot annorum episcopus ab episcopo unius anni paratus est discere et doceri, quid ni ego, cui conditiones Auxilii episcopi, non Augustini, conveniunt, paratus sim a viris utique doctissimis et prudentissimis doceri et dirigi? Ita sane, ita sane, quinimmo hoc unum mihi in re adeo gravi quam molimur solatium est, vestris opera, consilio, doctrina posse uti. Character vester, rr. pp., sapientia et caritas triplex ille funiculus est difficilis rumpi; ipse concilium inchoavit, ipse diriget et ipse perficiet Deus; ille, cujus natura bonitas, vere pius, vere misericors largam benedictionem suam super nos omnes dignetur ex alto largiri, ut cuncta nostra oratio et operatio, concilium quoque nostrum, ab illo semper incipiat et per illum coeptum feliciter finiatur. Amen.

Protestatio archiepiscopi.

Et statim dictus illm̃us et rm̃us dominus Tarraconensis archiepiscopus, Hispaniarum primas, dixit

et exposuit dicto s. c. p. narrativam contentam in dictis et suprainsertis litteris praefati illm̃i et rm̃i domini commissarii generalis sanctae cruciatae, qua nominat ecclesiam Toletanam Hispaniarum primatem, esse valde praejudicialem et gravatoriam suae illm̃ae et rm̃ae dominationi suaeque sanctae ecclesiae metropolitanae, eo quia ista, et non illa, nec alia altera est Hispaniarum primas; propter quod, absque animo praejudicandi suam archiepiscopalem dignitatem Tarraconensem, nec honores et titula illi spectantia, dixit: Quod protestabatur, prout protestatus fuit omni modo meliori et prout de jure requiritur, acceptationem dictarum litterarum memorati illm̃i domini commissarii generalis per suam illm̃am et rm̃am dominationem et s. c. p. factam, non fuisse nec esse factam animo approbandi dicta verba narrativa primatiae Hispaniarum dictae ecclesiae Toletanae, immo potius expresse declaravit animum suum fuisse et esse contradicendi formiter prout contradixit dictae narrativae, et etiam cum protestatione, quod admissio dictarum litterarum cum dicta narrativa solum est facta animo non procrastinandi cursum hujus sacri concilii provincialis: exponens etiam et petens per dictum sacrum concilium dictam protestationem et declarationem admitti et illi adjungi, quia a notario constat, suam archiepiscopalem dignitatem et ecclesiam Tarraconensem et non aliam fuisse et esse Hispaniarum primatem. Et dictum sacrum concilium una voce dicentes approbavit, ratificavit et confirmavit dictam protestationem et declarationem per suam illm̃am dominationem factam, et illi se adjunxit.

De quibus omnibus et singulis dictus illm̃us ac rm̃us dominus archiepiscopus, sacro approbante concilio, requisivit me notarium et secretarium infrascriptum, hanc protestationem et declarationem in hujusmodi originali processu ingeri et continuari [1]), et intrumentum praesentationis supradictarum litterarum et illarum admissionis non extrahi, nec alicui tradi, nisi cum insertione dictae protestationis et declarationis.

Decreta.

1. Cum in sacris conciliis Tarraconensibus omnia ita pie, utiliter sapienterque sancita sint, ut ardentem zelum ecclesiasticae disciplinae, reformationis morum hujusque provinciae optimi regiminis respirent, hoc sacrum concilium omnes eorum constitutiones ex animo et reverenter amplectens approbat, ratas habet et confirmat, praesertim ea, quae stabilita sunt in conciliis celebratis ab illustrissimis et reverendissimis d. d. Josepho Sanchis et d. Josepho Llinas, archiepiscopis Tarraconensibus bonae memoriae, et in concilio Tarraconensi Gerundae celebrato anno 1717, utpote hisce temporibus utilissima. Quapropter impense commendatur episcopis, ut earum omnium observantiae indefesse invigilent; frustra enim statuuntur, quae executioni non mandatur.

2. Timendum est valde, multos ad primam tonsuram admitti et ad sacros ordines promoveri sine ulla vocatione divina, intentos magis ad sua suorumque commoda quam ad fidelem cultum Dei in ecclesia sua praestandum. Quod quam indignum absurdumque sit, et quae detrimenta divini cultus, ecclesiasticae disciplinae, aedificationis saecularium, immo et scandala parere possit, per se patet. Summopere igitur curent episcopi prae oculis semper habere constitutionem XI. memorati concilii Gerundae celebrati et juxta decreta concilii Tridentini sess. XXIII. c. III. et IV. de reform., in illius exactam observantiam incumbere, nullum ad primam tonsuram et sacros ordines admittendo sine diligenti examine de vocatione, vita, moribus et scientia. Sic enim, divina aspirante gratia, maxime florebit ecclesiastica disciplina cum ingenti Dei gloria, ecclesiarum decore et emolumento proximorumque († ac) aedificatione. Itaque ut hoc, quod tam in praecordiis habere debemus, quantum ex cura et providentia nostra [1]), facilius assequatur, s. a. c. injungimus episcopis, summa ope nitantur, ut qui ad sacrum tremendumque sacerdotii ministerium aspirant, recte instituantur et ecclesiasticis disciplinis optime imbuantur in seminariis juxta conc. Tridentinum ad hunc finem erectis. Ubi autem seminaria defuerint, destinetur quam primum locus aliquis, prout ordinario expedire videbitur, tam necessariae institutioni et instructioni aptus.

3. Sicut rationi consentaneum esse videtur, ut ii, qui obtinendorum beneficiorum causa Romam adeunt, litteris testimonialibus a locorum ordinariis muniantur: sic ad evitandas fraudes et gravia incommoda, quae ex falsis aut parum sinceris immeritarum personarum commendationibus suboriuntur, omnino convenit, ut penes episcopos tantum sit facultas expediendi litteras commendatitias, quae deinceps sint Romam petentibus concedendae. Idcirco s. a. c. injungimus episcopis, ut facultatem illas expediendi sibi reservent, neque ipsi expediant sine praevia et exacta informatione judiciali sive extrajudiciali de personae petentis qualitate, vita, moribus et scientia, ac juxta quae comperta habuerint, unice se gerant; caventes maxime in dictis litteris expediendis aliquid addere aut demere, augere vel minuere, sed omnino intra merita candidati se contineant.

4. Cum natura humana per peccatum depravata, ni contineatur, sensim semper in malum declinet, dolet s. c. in majorem partem hujus provinciae irrepsisse abusum circa debitam festorum observantiam. Negotiatores enim opificesque mechanici publice, apertisque suis officinis, emendo et vendendo ita lucro instant, et alii quamplurimi ita et sine scrupulo in mechanicum laborem incumbunt, quasi non dies festi, sed profesti essent. Quare, ut, eradicato penitus tam pernicioso abusu, festi dies ea qua par est, veneratione, reverentia et observantia celebrentur, Christique fideles in illis, ut debent, orationibus, non negotiationibus, lucris spiritualibus, non temporalibus, instent: stricte prohibemns diebus festivis praedictas officinas apertas habere, publice vendere et negotiari, multoque magis laboribus mechanicis vacare sine expressa licentia ordinarii, quae nisi justas ob causas nullatenus concedenda est. Qui tamen secus fecerint, poena decem regalium monetae Barcinonensis, ad arbitrium ordinarii applicandorum, statim mulctentur.

[1]) Fortasse: *contineri.*

[1]) * Fortasse addendum est: *pendet.*

SYNODUS DIOECESANA FULGINATENSIS

1722 junii 21-3.

Synodus dioecesana Fulginatensis, celebrata diebus 21, 22 et 23 mensis junii anni 1722, sub Josaphat Baptistellio, episcopo Fulginatensi.

Exstant constitutiones synodales in operibus quibus tituli:

1) Dioecesana synodus ab illustriss. et reve-

rendiss. domino d. Josaphat Baptistellio, pridem Ripano, nunc autem Fulginatum episcopo, s. sedi apostolicae immediate subjecto, celebrata in cathedrali ecclesia S. Feliciani Fulginiae, diebus XXI., XXII., XXIII. et junii MDCCXXII., Innocentio XIII. pont. optim. max. Mutinae, typis Bartholomaei Soliani, impressoris ducalis, MDCCXXIV. Superiorum permissu.

Maxim. in-8°, 2 part., xvj-285 p.-1 f.-298 p.-1 f. — (Paris, St-Sulpice; Roma, Bocca.)

Pars secunda continet documenta ad hanc synodum attinentia.

2) Dioecesana synodus r. p. d. Josaphat Baptistelli, Fulginatium olim antistitis, Innocentio XIII, pontifice maximo celebrata, typis iterum edita emendatior et notis locupletata utilibus per sodales r. p. l. n. Accedunt acta synodalia r. p. d. Marii Maffei, episcopi meritissimi, habita sedente Benedicto XIV., pont. optim. max. Fulginiae, MDCCLXIII, excudebat Franciscus Fofus, s. L. Umbr. typographus. Sup. facul.

In-4°, XXXII-360 p., cum figg. — (Roma, Bocca; Roma, Vittorio-Emmanuele.)

Hoc opus est nova editio synodi Fulginatensis, celebratae anno 1722 et impressae anno 1724. Sequuntur cum titulo quoque speciali:

Acta synodalia . . . Maffei etc. [absque anno, sed 1741-62].

Ad synodum r. p. d. Josaphat Baptistelli, Fulginatum olim antistitis, appendix, apostolicas constitutiones, encyclicas, edicta, decreta, pluraque alia opportune congesta complectens. Editio altera, emendatior et locupletior cui accedunt quae notantur ad acta synodalia r. p. d. Marii Maffei, episcopi vigilantissimi. Fulginiae, MDCCLXII., excudebat Franciscus Fofus, soc. L. Umbr. typographus. Super. facult. In-4°, 7 f.-500 p.

SYNODO DIOECESANA AMBIANENSIS

1722.

Synodus dioecesana Ambianensis, celebrata Ambiani anno 1722, sub Petro de Sabatier, episcopo Ambianensi.

Exstant constitutiones synodales in *Actes de l'Eglise d'Amiens,* (1849), II, 218.

CONSTANTINOPOLITANAE SYNODI ADVERSUS CHRISTIANOS PROVINCIAE ANTIOCHENAE

qui ad catholicam unitatem redierant (1722-1724).

Ex quo ecclesia Christi condita est, nihil fere ei accidit, quod eventuum gravitate comparari possit cum miseranda illa separatione, quae effecit, ut labentibus saeculis ecclesia Graeca a Latina prorsus deficeret. Cujus separationis causas quaerentem fugere non potest, ex quam multis discidiis et vehementibus certaminibus orta sit, quae minus rectae fidei defendendae causa quam ex nimia apud Graecos gentis suae admiratione atque avito communique in Latinos odio. Mirandum ergo non est, Latinae ecclesiae impigros conatus ad pristinam consensionem concordiamque revocandam hucusque non prospere cessisse: siquidem obtrectationes et invidiae, quae ex stirpe moventur, robustiores esse solent. Id tamen negotii ne habeamus in perditis ac desperatis: fieri enim non potest, ut pax, quam Christus suo adventu mundo impertitus est, cui ecclesia a Christo edocta semper studuit, rursus inter christianos aliquando non affulgeat. Atque nihil sane est in quo vir catholicus cogitationem omnem et operam laudabilius insumere ac ponere valeat, quam in parandis viis, quibus ad catholicam unitatem redeant, qui misere olim ab ea desciverunt, ut qui sumus uno baptismate abluti, una quoque, ipsis redeuntibus, fide constricti, unanimes honorificemus Deum, sitque populo ad aeternitatem vocato una fides mentium et pietas actionum.

Cui negotio ut felix exitus contingat, quem optamus, haud parum prodest, quae singulis aetatibus Graecos inter et Latinos acta sint, ea probe dignoscere ac perpendere. Horum autem actuum ea maxime conducunt, quae in explicandis diversitatibus et proprietatibus utriusque ecclesiae versantur, quorum non pauca non solum ex catholicorum, sed et ex ipsorummet schismaticorum dictis et concessis hac in causa suppetunt, quae apprime faciunt sive ad ea confirmanda, quae catholicorum opusculis de recta sanaque ecclesiae doctrina disputantur, sive ad ea refellenda, quae novarum rerum cupidi student promere in dies. Siquidem ecclesia Graeca, sicut magnopere profitetur cuncta se custodire inviolata, quae utpote divina immutabilia accepit, ita in usurpandis doctrinarum rituumque formis nonnunquam concedit novi aliquid vel indulget: plus animadvertitur in ea quam credi possit novitatis, praesertim si facies istius ecclesiae, qualis sub Turcis eo hactenus fuit atque adhuc est, diligentius paulo observetur. Et sane miramur inter Graecos, quos tamen cacoëthes scribendi omni aevo mirum in modum tenuit, neminem extitisse, qui hanc provinciam in se susciperet, cum qui fecisset, non parvum inde nomen comparare sibi potuisset. Quod cum neglectum ab ipsis sit, eo majori cura atque industria in id incubuimus, ut patriarcharum orientalium acta circa res fidei ac morum in *amplissima* ista conciliorum *collectione* ad manum haberentur; non quidem ea ex causa, quod nos eruditione in rebus graecis aliis venditare cuperemus (absit), sed quod utilitatem maximam religioni ac litteris inde provenire posse existimaremus. Nam si hic dicendum, quod res est, Deum immortalem! quas nugas, quae somnia nonnunquam, cum sermo de ecclesia hodierna Orientali incidit, vel hodie audimus a multis etiam eruditis proferri!

Atque haec quidem, quae nobis scribentibus exciderunt pluribus verbis, quam praeloquii ratio, paucioribus, quam causae dignitas postulat, eo animo consilioque conferre cum lectoribus voluimus, quo plus enitendum est, ut a Romana ecclesia depellatur invidia illa, qua laborare solet apud

Orientales, quod nec pacis conciliandae causa quidquam velit audire, nec sibi multum cordi sit, quid Graeci agant, aut quid in ipsorum olim contigerit aut hodie contingat ecclesia, quasi ipsa Graecorum ecclesiam ejusque ritus aversetur. Non id vitio Latinae ecclesiae verti debet, quod agri aliquot inculti, ipsorum colonorum voluntate, relicti fuerint. Verum ne nimis longa praefatione lectorum detineamus, ad rem causamque jam nobis veniendum est.

Saeculo decimo octavo ineunte, e provincia Antiochena Graecorum haud pauci, adnitentibus imprimis societatis Jesu missionariis, de redintegranda nobiscum unitate et concordia cogitare coeperunt. Cui conficiendo negotio non parum profuit miserandus illius provinciae status et christianorum conditio, necnon singularis nec satis laudanda operariorum industria et in praedicando Dei verbo opportune, importune, labor indefessus. His adde patriarcharum patriarchis subrogatorum vicissitudines et aemulationes, quibus orthodoxia (ut aiunt) quassata multa amiserat praesidia stabilitatis suae. Inde enim a morte Macarii nihil aliud erat solium Antiochenum quam scena competitrix, in qua alter cum altero certamen honoris et dignitatis committebat. Vix ille fato concessit die XII junii 1672, cum Neophytus, Hamae metropolitanus, a magna (hoc sibi semper nomen tribuit curia Constantinopolitana) ecclesia sedis vacantis procurator (τοποτηρητής) designatur. Quam electionem aegre ferens Cyrillus, qui Macarii ex filio nepos erat, provinciae praefectum adit, a quo haud sine erogata pecunia summam dignitatem adipiscitur. Res pluribus verbis enarratur in relatione quadam arabice eodem anno missa ad magnam ecclesiam. Istud scriptum in vernaculam Graecorum linguam translatum asservatur in codice Constantinopolitano sancti sepulcri 2, e quo pauca desumere juvat. Minis in Cyrilli adversarios intentis, praefectus ἐφόρεσεν αὐτὸν μίαν τζόχαν μαβίαν καὶ ἐκίνησαν ἐμπρός του οἱ τζαουσάδες, καὶ ἀποπίσω του ἔπαιζεν ὁ μεχτερχανὲς τοῦ πασᾶ, καὶ ἦλθεν ἀπὸ τὸ σεράϊ ἕως εἰς τὴν ἐκκλησίαν· καὶ ἐρχόμενος εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐπρόσταξε νὰ τοῦ φορέσουν τὸν μανδύαν καὶ νὰ ψάλουν τὸ Ἄξιόν ἐστι, καὶ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον καὶ εὐλόγησε τοὺς εὑρεθέντας πρὸ τῆς χειροτονίας ὡς πατριάρχης. Μετὰ τοῦτο ἔστειλεν ὁ Κύριλλος καὶ ἐκάλεσε τρεῖς μητροπολίτας, καὶ καθὼς ἦλθαν, τὸν ἐχειροτόνησαν εἰς τὰς 2 Ἰουλίου μηνός. Mox vero Cyrillus, qui id temporis adolescens decem et septem annorum erat, a Constantinopolitana synodo depositionis poena plectitur, et in ejus locum Neophytus Hamae, quem supra memoravimus, subrogatur mense novembri ejusdem anni 1672. Quem post annos duodecim summa dignitate se abdicantem rursus excipit Cyrillus, quin tamen certamen alterius cum altero conquiescat: imo vero toto biennio acriter inter se contendunt. Utrique autem accidit quod veteri proverbio fertur: *Aliquo pari certante, vincit tertius.* Namque anno 1686 superveniens Paulus, Damasco oriundus, monasterii sancti Sabbae Hierosolymitani praepositus, ad patriarchalem sedem evehitur, Athanasii nomine sibi assumpto. Nec tamen a pugnando desistit Cyrillus; sed bis intra annos octo amissum patriarchatum tandem recuperat anno 1694 mense octobri, Athanasio Alepi metropolitana ecclesia donato. Rem omnem narrat Athanasius ipse in Catalogo a se confecto Antiochenorum patriarcharum, qui in bibliotheca Vindobonensi asservatur [1]). Tum Cyrillus patriarchicum solium solus retinens, Damasci de solito more sedit ad diem usque januarii quintam anni 1720, qua mortem obiit, pronuntiata jam pridem fidei catholicae professione, cura praesertim ac studio P. Nacchi s. J. sacerdotis, a quo praeclara illa conversio narratur epistola ad P. Tamburini, societatis Jesu praepositum generalem, data [1]).

Cyrillum ad unitatem catholicam redeuntem jam inde ab anno 1701 praecucurrerat Euthymius Ben el Sefi, Tyri et Sidonis metropolitanus, qui inter suos aequales virtute ac doctrina longe praestitit. Praeclarissimi hujus viri praeclarum exstat opus pro ineunda schismaticos inter et catholicos concordia scriptum, cui titulus iste praefertur in editione Hierosolymitana, quae praesto nobis est:

كتاب الدلالة اللامعة .بين قطبي الكنية اكبامعة .الشتمل
على اتفاق كنية الروم الار ثوذكية الشر قية مع كنية روعية
اكبامعة الغربية واتكا دهما براي واحد واما نفو احدة
مبحيه طبع با ورثليع .في دير الابآء الغرنيه نيبين سنة ١٧٥٣

Hoc est: *Liber sideris fulgentis inter ambos polos universae ecclesiae, quo continetur concordia ecclesiae Graecae orthodoxae orientalis cum ecclesia Romana catholica occidentali, una cum altera consentiente in eadem sententia ac fide christiana. Excusum Hierosolymis in monasterio patrum Franciscanorum, anno 1863,* in-8°. Hujus operis translatio latina hactenus, quod sciam, inedita, interprete Josepho Simonio Hesronita (i. e. e vico dicto Hesroun prope Batroun in monte Libano) collegii Maronitarum alumno, anno, ut videtur, 1711 confecta, penes me servatur. Tanta apud suos auctoritate valuit Euthymius idque fuit ejus operis pondus, ut a Constantinopolitana synodo et auctor et liber una damnati fuerint. Condemnationis hujus libellus, de quo mentionem nemo hucusque fecit, integer exstat in codice Constantinopolitano sancti sepulcri 622 (olim 605) fol. 394-395. Prima illius verba haec sunt: Οὐκ ἔστιν ἄλλως εὐσεβεῖν τὸν ἐπιγραφόμενον τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ; tempus ei adscriptum istud: ‚αψιη' (i. e. 1718), ἐν μηνὶ ὀκτωβρίῳ ἰνδικτιῶνος ιβ'; episcopi vero, qui illi subscripserunt, isti:

+ Ἱερεμίας ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.
+ ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως πρώην Ἀθανάσιος.
+ ὁ ἐλέῳ θεοῦ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως πρώην Κύριλλος συναποφαίνεται.
+ ὁ Ἱεροσολύμων πατριάρχης Χρύσανθος συναποφαινόμεθα.
+ ὁ Ἡρακλείας καὶ Ῥαιδεστοῦ Καλλίνικος.
+ ὁ Κυζίκου Αὐξέντιος.
+ ὁ Νικομηδείας Παΐσιος.
+ ὁ Νικαίας Γεράσιμος.
+ ὁ Ἀδριανουπόλεως Ἀθανάσιος.
+ ὁ Ἀμασείας Διονύσιος.
+ ὁ Λαρίσσης Παρθένιος.
+ ὁ Μιτυλήνης Νικόδημος.
+ ὁ Δρύστρας Ἱερόθεος.
+ ὁ Ἐλασσῶνος Ἀθανάσιος.

Graeci memorato libello graviter accusant Euthymium cunctosque catholicos, quod orientales ritus neglexerint aut permutarint. Quae vituperatio cum sexcenties iisdem verbis in documentis infra adducendis sit reddenda, hic a nobis diligenter excutienda est, ut rem ex veritate aequus

[1]) Kollar, Lambec. Comment. Supplem., t. I, p. 451; A. C. Demetracopoulos, *Προσθῆκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν Κωνσταντίνου Σάθα,* Lipsiae, 1871, p. 75-78.

[1]) Cf. *Lettres édifiantes et curieuses écrites des missions étrangères. Mémoires du Levant,* Lugduni, 1819, t. I, p. 103-4.

lector aestimare possit. Atque si de uno quidem Euthymio quaestio habetur, eum ab errati suspicione immunem non esse ultro confitemur, cum haud paucos ritus ab orientali ecclesia adhibitos orthodoxaeque fidei minime adversantes arbitrio suo deseruerit. Porro illa agendi ratio, cum a Romana ecclesia non semel fuerit reprobata, haud sane vitio toti ecclesiae catholicae verti debet. Quae omnia ut clara spectataque fiant, eos ipsos quorum interest audiamus, Euthymium nempe nova sibi sumentem, Romam autem vetera custodientem inviolata [1]).

Anno 1716 sub die 6 februarii ad instantiam Euthymii, archiepiscopi Tyri et Sidonis, proposita fuerunt infrascripta dubia sub sanctae memoriae Clemente XI circa aliquas consuetudines Graecorum videlicet:

1. Che la trasmutazione nel Sacrificio non consista nelle parole solite della Consecrazione, ma in una certa orazione, che dicono i Greci Scismatici allo spirito santo, cioè: *Fa questo Pane Corpo del venerabile Cristo tuo:* e cosi del Sangue.

2. Che dopo la Consecrazione si metta l'acqua calda sopra il divin sangue, con dire: *Sia scaldato col calore e fede dello spirito santo.*

3. Che non sia lecito il dire più messe il giorno in un Altare medesimo.

4. Che i Vescovi Greci communicando i Preti, mettono la Particola in mano propria del Prete.

5. Che si proibisce il mangiar Pesce nella Quaresima, come pure nel Mercordì e Venerdì, e ciò sottò peccato mortale.

6. Che si proibisce il matrimonio nel quarto Grado.

Super quibus dubiis rescriptum fuit.

Caritative admonendum praefatum archiepiscopum super mutatione rituum propria auctoritate facta, et exhortandum, ut servet et custodiat ritus et caeremonias, quas communiter in praxi servat ecclesia Graeca catholica, ut sunt illi, de quibus agitur.

In cujus rescripti exsecutionem eidem archiepiscopo Euthymio scripta fuit a sacra congregatione de propaganda fide epistola tenoris sequentis, nempe:

Benchè voglia questa S. Congregazione persuadersi, che il solo zelo per la purità e santità della Cattolica Religione, e della Disciplina della Chiesa abbia eccitato V. S. alle variazioni, ed innovazioni espresse ne' Quesiti, che in numero di sei ha qui transmessi: nulladimeno non può dissimulare il sentimento, che ne ha concepito, perchè prima di venire alli fatti, non abbia V. S. consultato l'oracolo della S. Sede per ricevere una sicura ed accertata regola alle sue risoluzioni, e per schivare ogni pericolo d'errare. Le serva dunque questa avvertenza in altre occasioni, che le potessero occorrere, acciò, senza riprova delle sue operazioni, si possa lodare l'attenzione del suo Pastorale officio.

Cui epistolae adjuncta fuit instructio, in qua habebatur, ut sequitur:

La materia de' Quesiti sopraccennati tocca li Riti, ed usi della chiesa Greca riveriti, e pratticati sin' ad ora dalla medesima: e però qui non s'approva primieramente, che si tolgano e si cassino dalle Liturgie Greche le Preci, che sono communemente in uso posteriori alla forma della Consecrazione istituita da Gesù Cristo, per essere le suddette Preci state esaminate, e spiegate in senso cattolico nel Concilio Generale di Fiorenza, e non riprovate dalla S. Sede. Che se alcuni per ignoranza, o per malizia pensano per le dette Preci si faccia la sagramentale Transustanziazione, dovrà V. S. istruire gli erranti con far conoscere, che la forza della Consecrazione unicamente consiste nelle parole istituite da Gesù Cristo per la medesima, e non già nelle Preci, che non hanno altro Autore, che gli uomini, che l'hanno composte.

Quanto al secondo Quesito nemmeno s'approva, che si levi il Rito tanto inveterato, e commune nella Chiesa Greca d'infondere l'acqua calda nel calice già consegrato, per esser questo Rito parimente dalla S. Sede conosciuto, e permesso a' Greci sacerdoti anche in Roma, e maggiormente, che significando questo Rito chiaramente l'ardore della fede, che deve accendersi verso un tanto mistero, resta più facile il modo per addottrinare li Fedeli, e superare l'ostinazione de' nemici.

Nel terzo, e quarto Quesito nemmeno s'approva, che contro l'uso si antico che moderno della Chiesa Greca si introduchino novità pregiudiziali alla buona armonia, che devono avere assieme le Chiese particolari Greche cattoliche: giacchè sogliono per lo più le novità esser cagioni di confusione, e di contrasti; e perciò deve esser sua cura il non permetterle, accio non siano motivo di scandalo, e d'avversione.

Sopra il quinto Quesito non s'approva la permissione da V. S. data per li cibi di Pesce anche ne' giorni, e tempi communemente non usati dalla lodevole consuetudine della Chiesa Greca, mentre può ben V. S. avvedersi, che una tal permissione non può se non recare scandalo, e motivo di derisione a nemici della nostra S. Fede, li quali unicamente devono restar convinti, e allettati ad adorarla, e abbracciarla per la sua verità, e santità, e non per la rilassazione delle astinenze de' cibi vietati.

Al sesto ed ultimo Quesito non approva questa S. Congregazione il di lei sentimento, con cui biasima la proibizione delle nozze nel quarto grado di consanguinità, ed affinità tra contraenti già stabilita nel Concilio Generale Lateranense, e già prescritta dalla S. Sede a' Greci stessi. Nè questa S. Sede può rimuoversi dalle regole e istruzioni, che sino a questi tempi ha praticato di dare a tutte le nazioni Cristiane anche dell' Oriente. Onde è necessario, che V. S. si conformi alle medesime, e col suo zelo conservi una legge sì santa, e commune, quale è questa di non permettere li matrimonj tra le persone congiunte, in quarto grado di consanguinità, ed affinità a V. S. ben noto.

Cumque idem archiepiscopus Euthymius denuo supplicaverit pro resolutione trium sequentium articulorum, scilicet:

1. Quod unus sacerdos post alium possit celebrare missam supra idem altare in eodem die,

2. Quod illi, qui sunt confirmati a simplici sacerdote schismatico aut catholico, possint iterum reconfirmari, saltem sub conditione, ab episcopo,

3. Quod quis, mortua prima, secunda et tertia sua uxore, si velit, possit nubere cum quarta,

Decretum fuit sub die prima et nona junii 1718 scribendum esse ad primam instantiam juxta resolutionem factam sub die 6 februarii 1716 nempe, nihil esse innovandum, sed monendum oratorem, et hortandum, ut servet et custodiat ritus et caerimonias, quas communiter in praxi servat de praesenti ecclesia Graeca.

Quo vero ad secundam instantiam, responsum fuit, rescribendum esse oratori, quod confirmati a simplici sacerdote debeant iterum confirmari ad cautelam ab episcopo, juxta instructionem traditam a sanctae memoriae Clemente VIII pro Graecis, nisi doceant de aliquo privilegio a s. sede apo-

[1]) Quae sequuntur deprompsimus ex instructione S. Congregationis de propaganda fide sub die 31 martii 1729 ad Cyrillum patriarcham Antiochenum, quam publici juris fecerunt editores *Conciliorum recentiorum Collectionis Lacensis,* t. II, p. 439-441.

stolica obtento; ita tamen, quod sic confirmati non sint cogendi ad denuo suscipiendum tale sacramentum, maxime si ex tali coactione scandala oriri possent, quum sacramentum confirmationis non sit sacramentum necessitatis.

Et quoad tertium, doceat populum, non esse prohibitas secundas, tertias et quartas nuptias, sicque deinceps successive alias nuptias iis, qui de jure nubere possunt.

Juxta autem tenorem dictorum decretorum et respective instructionum ac litterarum tradita fuit de omnibus per encyclicam epistolam notitia superioribus missionum Terrae Sanctae, Damasci, Tripolis et Sidonis.

Deinde relatae fuerunt aliquae propositiones, quae apud aliquos in illis partibus circumferebantur, et sunt, quae sequuntur, atque de anno 1722 et 1723 a praefato archiepiscopo Euthymio propositae, videlicet:

1. Quod sabbato sancto apud Graecos lampas locatur subtus altare, et deinde post aliquas preces patriarcha seu episcopus, ingrediens sancta sanctorum, candelam ex ea lampade accendit, populo dicens, id esse lumen divinum procedens ex Christi sepulcro.

2. Quod feria V coenae domini magnus panis sacrari solet, et deinde suburi ac conteri, usque dum in farinam redigatur; qui postea a presbyteris distribuitur, et ab unoquoque eorum in quibusdam sacculis indecenter asservatur ad communicandos fideles infra annum.

3. Quod credunt Eucharistiae sacramentum in dicta feria V coenae domini confectum dignius esse eo, quod in reliquis anni diebus conficitur.

4. Quod pariter credunt, illicitum esse in uno eodemque die plures missas ad idem altare celebrari, hac falsa ducti ratione, scilicet, quod ipsum altare, calix, casula aliaque sacra indumenta pro priori missa adhibita, jejunia frangunt.

5. Quod anathematizant atque detestantur eos, qui credunt per verba consecratoria consecrari panem et vinum.

6. Quod in principio liturgiae adjiciunt hostiae plures particulas, quae nuncupantur *merides,* proferentes verba consecratoria supra omnes, quas in fine missae alteram ab altera separant, dicentes, unam factam esse corpus Christi, aliam corpus bm̃ae Virginis, alias corpus sanctorum, in quorum commemorationem oblatae fuerunt.

7. Quod itidem credunt panem et vinum per verba consecratoria fieri personam patris, per verba invocatoria spiritus sancti fieri personam filii, ac denique per infusionem aquae calidae in calicem fieri personam spiritus sancti, et perfici sacramentum.

8. Quod pariter credunt licitum non esse tempore quadragesimae missam celebrare, nisi diebus sabbati et dominicae.

Supra quibus rescriptum fuit, ut sequitur:

Ad 1. Fideles instruantur, miraculum luminis esse figmentum schismaticorum, nullamque mereri credulitatem, neque sanctam catholicam fidem indigere falsis miraculis et mendaciis, ut probetur vera.

Ad 2 et 3. Servetur decretum Innocentii IV, in ejus litteris apostolicis super ritibus Graecorum, incipiens: *Sub catholicae,* num. 9 ibi: *Eucharistiam in die coenae domini consecratam usque ad annum praetextu infirmorum, ut de illa videlicet ipsos communicent, non reservent. Liceat tamen eis pro infirmis ipsis corpus Christi conficere, ac per quindecim dies, et non longiori temporis spatio, conservare, ne per diutinam ipsius reservationem, alteratis forsitan speciebus, reddatur minus habile ad sumendum, licet veritas et efficacia semper eadem omnino remaneat, nec ulla unquam diuturnitate seu volubilitate temporis evanescat.* Item instructio Clementis Papae VIII edita die 31 augusti 1595, in qua sic habetur: *Sanctissimae Eucharistiae sacramentum, quod pro infirmis asservatur, singulis octo diebus aut saltem quindecim renovetur.* Et subinde: *Tollatur abusus tundendi vel etiam miscendi sacro oleo ac iterum coquendi vel alias exsiccandi species sacramenti sanctissimae Eucharistiae, feria quinta coenae domini, ut deinde illud asservent.* Si qui autem alii abusus irrepserint, debent omnino tolli; et, si adsit aliqua mala credulitas, instruantur fideles.

Ad 4. Jam provisum per instructionem supradictam sacrae congregationis sub die 6 februarii 1716.

Ad 5. Jam provisum per praefatam instructionem die 6 februarii 1716.

Ad 6 et 7. Servetur ritus, et tollatur erronea credulitas.

Ad 8. Servetur ritus celebrandi tempore quadragesimae in diebus sabbati et dominicae tantum, prout alias decretum fuit per sacram congregationem sancti officii sub die 13 aprilis 1695.

Ex adductis testimoniis comperitur, archiepiscopum Tyri et Sidonis quadam prurigine laborasse ecclesiae Graecae ritus immutandi, Romam autem non modo hunc pruritum non fovisse, sed etiam pro viribus ei sedando ac tollendo incubuisse. Quae si diligenter perpenderent Graeci, non id omnibus crimini darent, quod uni viro tantum vitio verti possit.

Sed jam ad propositum revertamur. Cyrillo itaque vita functo, Antiochenam sedem iterum capessivit Athanasius, qui post restitutam Cyrillo sedem anno 1694 in Alepi metropolim translatus fuerat. Inde porro inimicis motibus tumultibusque extrusus et peregrinas petere oras coactus, anno 1700 in Valachiam venerat, ubi a Joanne Constantino Brancovano, Valachiae principe, non modo benigne susceptus habitusque, sed conscientiae etiam suae moderatoris dignitate ornatus fuerat. Constantinopolim reversus, Cypri insulae ecclesiam προεδρικῶς gubernaverat; quo titulo post aliquot annos spoliatus, tandem ineunte anno 1720 patriarcha Antiochenus a synodo Constantinopolitana rursus creatus est. Quem litteris ad christianos Antiochenos datis diligentissime commendavit Hieremias patriarcha Constantinopolitanus, his verbis incipiens: Θειότατον, ὑψηλότατον, σεβάσμιόν τε καὶ ἀναγκαῖον ὁμολογουμένως ὑπέρ τι ἄλλο παρὰ τῷ χριστωνύμῳ πληρώματι ὄντας τὸ θεοδώρητον τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα. Asservatur haec epistola una cum altera, qua christiani illi orthodoxa dogmata edocentur, in codice Constantinopolitano, cui τοῦ Κριτίου nomen, pag. 97, 98 [1]). Athanasii electio eo absente, ut videtur, facta est; nam in alia Hieremiae ad Chrysanthum Hierosolymitanum epistola, quae hactenus inedita inter schedas nostras delitescit, haec leguntur sub die 31 martii 1620: Ἦλθε σὺν θεῷ καὶ ὁ συνάδελφος μακαριώτατος ἅγιος Ἀντιοχείας, *advenit Deo juvante frater noster beatissimus antistes Antiochenus;* quae verba ad Athanasium profecto spectant. Hunc alii catholicum fuisse asserunt, alii orthodoxum; melius omnes dixissent eum catholicum simul et orthodoxum fuisse, οἰκονομικῶς scilicet, animo atque ingenio graeco, temporibus familiarique rei suae inserviens. Catholicorum partes modo tutatus est, modo impugnavit; episcopos cum Romanis unitos alios sedibus praefecit, alios amovit, infidelium gratia ac praesidio fretus. Magis quidem orthodoxus (si ita loqui fas est) quam catholicus vixit; magis vero catholicus quam orthodoxus animam efflavit. Si-

[1]) Utramque, ut audio, mox editurus est Callinicus Delicanes archimandrita et patriarchici tabularii chartarius.

quidem morti proximus veteres in catholicos inimicitias deposuit, errores damnavit, fidem catholicam professus est coram patre Josepho a Reuilly, capucinorum Alepensium custode, ac tribus testibus, die 28 julii 1724. Hujus rei documento omni exceptione majori est epistola ab ipso Josepho scripta ac nuper in lucem edita [1]).

Inter Athanasii scripta illud memorandum est quod anno 1721 adversus catholicos arabice edidit, hocce titulo praefixo:

كتاب يدعى هاخره شك اعنى بيان بدء الانشقاق بين الكنيستين الشرقيه والفربيه وفى ان سبب هذا التشويش العظيم صار حرص الاساقفه الرومانيين لاجل توسيع رياستهم ثم تنبيه لجميع عبيد الرب على الزوان الذى يزرعه عبيد العدو فى هذا الكنايس الشرقيه ثم زلك وبرز باللغه العربيه فى مدينه حلب المحميد بيمه لاب المكرم اثناسيوس البطريك الانطاكى فى سنه ivri

Liber dictus Petra scandali hoc est expositio de ortu schismatis inter ecclesias orientalem et occidentalem, et quod causa magnae hujus perturbationis posita sit in cupiditate episcoporum Romanensium proferendi sui principatus; accedit admonitio ad omnes servos Dei de zizania sparsa a servis hostis in hisce ecclesiis orientalibus. Perfectus est liber exiitque in lingua arabica in urbe a Deo custodita Halep studio patris venerabilis Athanasii patriarchae Antiocheni anno Christi 1721 [2]). Non eum, quem speraverat auctor, exitum liber iste habuit; quin etiam controversae schismaticos inter et catholicos de fide quaestiones acriores evaserunt. Commotam procellam ut evitaret Athanasius atque sedaret, Constantinopolim aufugit, ceterorum patriarcharum praesidium imploraturus. Qua de causa Byzantii habitum est conciliabulum exeunte anno Christi 1722 a patriarchis Hieremia Constantinopolitano, Athanasio ipso, et Chrysantho Hierosolymitano, praesentibus duodecim episcopis; in quo adversus Latinos libellus, a Chrysantho, qui concilii et mens et calamus fuit, confectus est atque transmissus graece et arabice ad cunctos Antiochenae provinciae christianos. Gravissimum hoc opus multi memorarunt, legerunt pauci; hucusque enim luce publica caruit.

Primus inter eruditos, quantum scio, libelli mentionem fecit Jos. Sim. Assemanus *(Bibliotheca Orientali,* t. III, parte prima, p. 639), qui etiam uniuscujusque quaestionis argumentum retulit. Ex Assemano suas de hoc synodico scripto hauserunt notitias, qui de historia Graecorum sive ecclesiastica sive dogmatica fusius egere. Quibus vero in codicibus Assemanus ipse scriptum illud viderit, parum certa opinio est. Eo enim codice quem in *Bibliotheca* sua *Orientali* notat, epistolae synodicae compendium tantum continetur nec repraesentantur episcoporum subscriptiones. Codex iste arabicis litteris et sermone exaratus, Romam ex Oriente ab Assemano advectus, signatus prius 19, nunc 161, chartaceus est, cm. 0,22 × 0,16, foliis 46 constans. Alia vide apud Mai, *Scriptorum veterum nova collectio,* t. IV, p. 302. Ita vero inscribitur, arabico sermone in latinum translato: *Haec sunt litterae a sancta synodo Constantinopolitana missae in alloquium christianorum,* etc. Et paulo inferius: *Ex graeco in arabicum sermonem verti et in brevem epitomen coegi.* Folio autem 2 averso haec leguntur: *Secundum synodum sanctam, nobis cum nostro fratre domino Athanasio patriarcha vestro beatissimo et cum patriarcha beatissimo Hierosolymitano domino domino Chrysantho sapientissimo, quoniam aderat in urbe regia, cum ceteris nostris fratribus archipresbyteris convenit de cura suscipienda hujus rei,* etc. Quae si conferantur cum textu graeco a nobis infra exhibendo, statim perspicitur arabicum sermonem graeco longe contractiorem esse.

Ad graecum igitur sermonem, arabico relicto, revertendum est. Hunc nobis integrum suppeditavit codex Hierosolymitanus patriarch. 239, chartaceus saec. XVIII, cm. 0,21 × 0,16, constans 69 foliis, quo nihil praeter synodicam nostram epistolam continetur. Hujus textum praecedit fol. 1-3 index totius operis: Πίναξ τῶν εὑρισκομένων ἐν τῷδε τῷ ἁγίῳ ἐγχειριδίῳ; qui cum non undequaque accuratus sit nec satis opus nostrum describat ejusque argumenta determinet, eum relinquendum esse duximus. Loca scripturae sacrae, e quibus libris sunt desumpta, in margine adscripta non omnia quidem, sed tamen potiora indicantur; ea nos in notis diligentius signavimus. Ad variorum scriptorum loca, quorum copia est per quam magna, quod attinet, quaedam nimis generaliter citantur, plura omittuntur, haud pauca perperam memorantur. Malo huic mederi volentes, omnes quorum mentio in ipso libello facta est scriptores adivimus, nec sine molesto nonnunquam labore locos et res ex iis excerpta indagavimus ac notavimus; quaedam majoris lucis ergo nostra sponte adduximus. Ne qua in re catholici theologi muneri deesse videremur, neve quis vitio nobis verteret schismatici, imo haeretici operis editionem, eamque sinistro oculo intueretur, in votis erat animadversiones subjungere antirrheticas refutandis libelli istius argumentis. Id vero spatium non permisit nec finis nobis praestitutus in adornanda ista conciliorum collectione. Theologis igitur subtilius haecce studia versantibus accuratius refellenda schismaticorum sophismata relinquimus; idque eo libentius quod praesertim hac nostra aetate nemini theologorum formidabilia haberi queant obtusa Graeculorum arma, post ea quae variis temporibus responsa ac disputata sunt a nobilissimis plane scriptoribus photianorum objectiones repellentibus.

Hunc libellum, illa virtute theologica, quaecunque est, praeditum, conservavit nobis alter codex, qui Romae in supellectile litteraria Leonis Allatii asservatur in bibliotheca Vallicelliana, numero signatus 202 (CXXIV). Hoc apographon non fuisse ipsius Allatii, anno 1669 vita functi, vel ipsa temporum ratione comperitur; e quo vero proveniat, definire non valemus. Ejus collationem cum codice illo Hierosolymitano instituendam operae pretium esse duximus. Sed cum Romam adire non possemus, aliorum uti cogebamur opera et industria. Virum hac in re humanissimum nacti sumus, Nicolaum Festa, in universitate Romana professorem, qui ibi manum solertissimam operi admovit; cui gratias summas referimus, aliis locis, uti speramus, eas rursus cumulatiusque relaturi. Eo, de quo agitur, codice epistola nostra synodica a fol. 1 ad fol. 43 continetur; ibi vero nullus titulus exstat,

[1]) Hilaire de Barenton, *La France catholique en Orient,* Parisiis, 1902, p. 179-180.

[2]) Id tamen lectores monendi sunt, quod nondum animadverterunt viri docti, hoc opus *γνήσιον* ipsius Athanasii fetum non esse, sed puram e graeco in arabicum translationem libelli cujusdam Heliae Miniatae, concionatoris apud Graecos famosissimi, qui Lipsiae anno 1718 primum editus multas deinceps habuit editiones. Harum optima ea est, quae Vratislaviae graece et latine excusa est sub hoc titulo: *Lapis offendiculi sive expositio originis et causae discidii duar. orient. scilicet et occident. ecclesiarum, cum quinque controversiis composita, atque in lucem publicam edita ab Helia Miniata Cephaleniensi Dei amantissimo episcopo olim Cernices et Calabritorum in Peloponeso, in latinum autem sermonem conversa a Nicolao Mothonis et Gregorio Kostzki et excusa sumtibus Joannis Jacobi Kornii bibliopolae Vratislaviensis anno a Christo nato MDCCLII.* In-8°, XXIV - 200 - X pp.

neque quaestionum argumenta perstringuntur, neque episcoporum subscriptiones referuntur. Ambo codices, tametsi non adeo multis profunde latentibus mendis scatent, habent tamen itacismos tot, quot in libris recentiori aetate peraratis esse solent. Ejusmodi menda notavimus interdum: plerumque, quando nihil habebant quod fidem receptae lectionis labefactare posset, omisimus.

Transmissa ad christianos Antiochenos synodica illa epistola, pugna catholicos inter et schismaticos vehementius exarsit. Atque vir quidam catholicus, Alepo oriundus, cui nomen Abdallah Zakher, libello libellum opposuit, hoc significanti titulo decoratum: *Al-tafnid lil-Majmaâ el-Anid,* i. e. *Pervicacis synodi confutatio;* quo emisso volumine catholicorum partes mire tutatus est. Mortuo Euthymio episcopo Tyri ac Sidonis, qui obiit Damasci die 8 octobris 1723, unioni cum Romanis ineundae strenuam operam navarunt Gabriel Ibn-Finâm, episcopus Baïae prope Alepum; Neophytus Nasri, Sidnaïae episcopus; Gerasimus, archiepiscopus Alepi, ab ipso Athanasio ordinatus die 26 decembris 1721; Neophytus, qui anno 1713 Silvestrum Dahan in sede episcopali Beryti exceperat; Euthymius, Furzol episcopus. Qua de causa excommunicationis ac depositionis poena hi omnes a synodo Constantinopolitana plectuntur, ut ex diplomate hactenus inedito novimus, quod secundo loco infra collocabimus, ut historia renascentis apud Graecos Melchitas ecclesiae catholicae integrior habeatur.

Tres quatuorve menses post latam illam excommunicationis sententiam, Athanasius patriarcha supremum diem obiit exeunte mense julio anni 1724. Morti proximus, Silvestrum, protosyncellum suum, designarat, qui sibi succederet; quae electio mox a synodo Constantinopolitana sancita est. Id aegre ferentes catholici, coacto Damasci coetu, Seraphinum Thanas, sororis Euthymii Sidonensis filium, patriarcham sibi creaverunt. Qui presbyter cum tantum esset, episcopus ordinatus est die 20 septembris 1724, Cyrilli nomine sibi assumpto. Silvester tamen, agentibus Graecorum primoribus, Turcarum sultani auctoritate sedem retinuit, et a Graecis omnibus schismaticis habitus est patriarchae loco. Hujus artibus cedere coactus est Cyrillus, Libanumque montem petiit, ubi paucis quibusdam praefuit episcopis, quos omnes Constantinopolitana synodus diris minis prosecuta est per litteras encyclicas, quas infra tertio loco dabimus, exordia catholici Antiocheni patriarchatus nova luce illustraturi.

Cyrilli in patriarcham Antiochenum Graecorum electi consecrationem validam et licitam habuit Romanus Pontifex, postquam praefatus Cyrillus emisit coram sanctae sedis delegato professionem fidei catholicae ac juramentum non immutandi in se suisque subditis absque praevia participatione sacrae congregationis de propaganda fide et oraculo praefatae sanctae sedis aliquem ex ritibus seu laudabilibus consuetudinibus ecclesiae Graecae, atque promisit se curam omnem ac operam impensurum, ut in pristinum reducerentur ritus ab Euthymio archiepiscopo Tyri et Sidonis, consanguineo suo, et forsan ab ipsomet Cyrillo immutati, juxta instructionem eidem transmissam a sacra congregatione christiano nomini propagando die 31 martii 1729 [1]); cui instructioni ad verbum fere consonant litterae apostolicae Benedicti PP. XIII, die 13 augusti 1729 datae [2]). Haec omnia diligenter Graeci perpendant, ne Romanam ecclesiam de neglectis Orientalium ritibus invidiose criminentur.

[1]) *Acta et decreta sacrorum conciliorum recentiorum Collectio Lacensis,* t. II, p. 438—441.

[2]) *Juris Pontificii de Propaganda Fide Pars Ia,* t. II, p. 414.

I.

CONSTANTINOPOLITANAE SYNODI EPISTOLA DOGMATICA AD ORTHODOXOS ANTIOCHENOS, QUA LATINORUM DOCTRINA REFELLITUR (1722).*

PROOEMIUM.

Ratio cur haec epistola composita fuerit et ad provincias Antiochenas a sancta synodo transmissa.

Ἀγκαλὰ καὶ δὲν ἔλειψέ ποτε ὁ δεινὸς καὶ ἀρχέκακος ὄφις καὶ κοινὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πολέμιος Σατὰν ἀπὸ τὸ νὰ πολεμᾷ κατὰ καιροὺς μὲ διαφόρους τρόπους τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν καὶ νὰ σπουδάζῃ μετὰ προθυμίας τὸν ἀφανισμὸν τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν, μεταχειριζόμενος ὄργανα ἁρμόδια εἰς τὴν κακίαν αὐτοῦ ταύτην δυνάμεις τινὰς κακοποιούς, ὅμως ἐξ ἐναντίας πάλιν δὲν ἀπολείπει ἡ χάρις καὶ πρόνοια τοῦ ὑπεραγάθου θεοῦ νὰ ἐξαποστείλῃ κατὰ καιροὺς ἀντιπάλους γενναίους καὶ προθύμους ἀνταγωνιστὰς εἰς τὴν ἁγίαν του ἐκκλησίαν ἀντιπολεμοῦντας [1]) γενναίως ταῖς σατανικαῖς ἐπηρείαις καὶ ἐπιβουλαῖς τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ τοῦ ἡμετέρου γένους διαβόλου, ὁ ὁποῖος γνωρίζοντας πρῶτον καύχημα καὶ πλοῦτον ἄσυλον τῆς ψυχῆς καὶ εἰς σωτηρίαν ὅπλον ἀναγκαῖον καὶ φυλακτήριον τὸ ὑγιὲς καὶ ὀρθὸν καὶ ἄπταιστον τῆς ἱερᾶς καὶ ἀμωμήτου ἡμῶν τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν πίστεως καὶ τὸ ἐν τοῖς ἱεροῖς ἡμῶν δόγμασι μέχρι κεραίας ἀπαραχάρακτον καὶ ἀνόθευτον, κατὰ τοῦτο μάλιστα τὸ μέρος ὡς

Etsi non destitit unquam Satan, horrendus ille nefariusque serpens et communis humani generis hostis, sanctam Christi ecclesiam singulis aetatibus variisque modis oppugnare atque excidium piorum orthodoxorumque fidelium propensius exquirere, adhibitis velut aptissimis instrumentis ad hoc suum facinus perpetrandum maleficis quibusdam potentiis, nec rursum tamen pro parte sua Deus optimus desinit ecclesiae suae sanctae provida gratia opportune emittere colluctatores validos studiososque propugnatores, qui daemonis, communis generis nostri inimici, diabolicos impetus insidiasque fortiter propulsent. Cum hic compertum habeat, praecipuam animae laudem inviolabilemque thesaurum atque necessarium ad salutem scutum ac munimentum id esse, ut nos, pii fideles, sane, recte, sine lapsu servemus sacram nostram immaculatamque fidem et sacra nostra dogmata ad apicem usque illaesa sinceraque teneamus, circa hanc praecipue partem, ut quae potissima sit maximeque

[1]) ἀντιπολιμοῦντες B.

* E codice Hierosolymitano patriarch. 239 fol. 3—69 (= A) et e codice Vallicelliano Allatiano 202 (LXXIV) fol. 1—43 (= B).

κυριώτερον καὶ ἀναγκαιότερον δοκιμάζει νὰ ἐπιβουλεύεται τὸ γένος ἡμῶν. Ὅθεν καὶ ἀνεφύησαν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ τοσαῦται διάφοροι αἱρέσεις καὶ βλασφημίαι περὶ τὸ ὀρθόδοξον ἡμῶν σέβας, σπεύδουσαι νὰ ῥίψουν τοὺς ἁπλουστέρους εἰς τὸ τῆς ψυχικῆς ἀπωλείας βάραθρον, τὰς ὁποίας ἡ προνοητικὴ σοφία τοῦ εὐσπλαγχνικωτάτου θεοῦ διὰ μέσου τῶν ἱερῶν τῆς ἐκκλησίας πατέρων ἀνατρέψασα ἐσύστησε τὴν εὐσέβειαν.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς παρόντας καιροὺς ἀκούομεν εἰς τὰ μέρη αὐτὰ ἤτοι εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ πολιτείας τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν τὰς ὑποκειμένας ὑπὸ τὸν ἁγιώτατον πατριαρχικὸν καὶ ἀποστολικὸν θρόνον τῆς Ἀντιοχείας νὰ ἐμφωλεύουσι καὶ νὰ εἶναι ἐγκατεσπαρμένα λεληθότως εἰς τὰς ψυχὰς καὶ διανοίας τῶν χριστιανῶν τῆς λατινικῆς κακοδοξίας καὶ κακοφροσύνης τὰ δόγματα ἢ μᾶλλον εἰπεῖν νεωτερίσματα καὶ τῆς ἀληθοῦς πίστεως ἡμαρτημένα καὶ ἀπεσχοινισμένα φρονήματα, τῶν ὁποίων λατινικῶν δογμάτων οἱ ἀρχηγοὶ [1]) καὶ διδάσκαλοι εὑρίσκοντες αὐτόθι τινὰς χριστιανοὺς εὐεξαπατήτους δι' ἀμάθειαν καὶ ἄγνοιαν τῶν ὀρθῶν τῆς ἐκκλησίας δογμάτων καὶ τούτους διαφόροις σοφίσμασι μηχαναῖς τε καὶ κακοτεχνίαις ἐξαπατῶντες, καταπείθουσιν αὐτοὺς ἀποστατεῖν [2]) μὲν τῆς ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων καὶ πατρικῶν παραδόσεων, πιστεύειν [3]) δὲ καὶ ὡς ἀληθῆ παραδέχεσθαι τῆς λατινικῆς ἀπάτης τοὺς νεωτερισμούς. Ὅθεν ὁ τοῦ πατριαρχικοῦ τούτου θρόνου τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν θεόθεν κληρωσάμενος μακαριώτατος καὶ ἁγιώτατος πατριάρχης Ἀντιοχείας, ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργός, κύριος κύριος Ἀθανάσιος, συναλγῶν καὶ συμπάσχων ἐπὶ τῇ τηλικαύτῃ ψυχικῇ ἀπωλείᾳ τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ χριστιανῶν, ἐλθών τε ἤδη σωματικῶς ἐν τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων καὶ ἀδελφικῶς συγγενόμενος ἡμῖν τε καὶ τῷ μακαριωτάτῳ καὶ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων κυρίῳ κυρίῳ Χρυσάνθῳ, ἤδη ἐν τῇ βασιλευούσῃ διατρίβοντι, καὶ τῇ περὶ ἡμᾶς [4]) τῶν συναδέλφων ἀρχιερέων συνόδῳ ἐκτραγῳδήσας τε καὶ δηλοποιήσας τὴν τηλικαύτην δυστυχίαν καὶ ψυχικὴν βλάβην τῶν εἰρημένων χριστιανῶν, εἰς λύπην οὐ μετρίαν καὶ συμπάθειαν καὶ ἡμᾶς [5]) προὐκαλέσατο, ὥστε κοινῶς [6]) τε καὶ συνοδικῶς μετὰ τῆς αὐτοῦ μακαριότητος σκέψασθαι καὶ βουλεύσασθαι περὶ τοῦ προκειμένου κακοῦ, καὶ περὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ προνοησαμένους γράψαι καὶ φανερῶσαι ὑμῖν πᾶσι τοῖς αὐτόθι χριστιανοῖς, μὴ ἐξαπατᾶσθαι ῥᾳδίως μηδὲ ἀνοίγειν τὰ ὦτα ταῖς τῶν Λατίνων κενοφωνίαις, ἀλλ' οὐδὲ παραδέχεσθαι τοὺς νεωτερισμοὺς αὐτῶν καὶ ὅσα κατὰ ἀπάτην ψευδῆ καὶ ὀλέθρια δόγματα μὲ σοφιστικὰ ἐπιχειρήματα σπεύδουσι νὰ ἐγκατασπείρουν εἰς τὰς ψυχὰς ὑμῶν, ἀλλὰ ὄντες ὡπλισμένοι μὲ τὰ ὀρθὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα καὶ νοήματα νὰ ἀποδιώκετε τὸ ψεῦδος καὶ νὰ μένετε εἰς τὴν ἀληθῆ καὶ πατροπαράδοτόν σας πίστιν.

necessaria, generi nostro insidiari contendit. Hinc tot tamque variae haereses ac blasphemiae jamdudum et ab initio in ecclesia Christi exortae circa rectam nostram religionem, ad id annitentes, ut simpliciores animas in perditionis gurgites abripiant; quibus per sanctos ecclesiae patres subversis, misericordissimus Deus provida sua sapientia religionem erexit.

At nostra hac aetate fama accipimus, per regiones illas, scilicet per orthodoxorum christianorum provincias civitatesque, sanctissimo patriarchali et apostolico throno Antiocheno subjectas, in fidelium animas ac mentes irrepere occulteque diffundi Latinorum perversa insanaque dogmata, seu, ut melius dicamus, innovationes et a vera fide alienas ac sejunctas opiniones. Qui has Latinorum persuasiones moderantur ac docent, cum ibi quosdam fideles invenerint deceptu faciles ob rectorum ecclesiae dogmatum ignorantiam atque inscitiam, hos variis commentis, fraudibus, malis artibus elusos impellunt, ut a sese rejiciant quidem orientalis Christi ecclesiae rectas opiniones patrumque traditiones, latini autem erroris innovationes sectentur ac tanquam veras apprehendant. Quapropter qui ecclesiasticam patriarchalis hujusce sedis gubernationem divinitus accepit, beatissimum dicimus sanctissimumque patriarcham Antiochenum, dilectum nostrum in spiritu sancto fratrem et comministrum, dominum dominum Athanasium, cum tantam fidelium sibi subjectorum spiritualem perniciem conquestus ac commiseratus urbium reginam ipse jam petiisset ac fraterno more nos adiisset beatissimumque ac sanctissimum patriarcham Hierosolymitanum, dominum dominum Chrysanthum, jam in urbe commorantem, nostrumque confratrum episcoporum coetum, post tantum dictorum fidelium infortunium spiritualemque damnum flebiliter narratum, nobis etiam dolorem haud modicum commiserationemque ita concitavit, ut conjunctim ac synodaliter una cum Beatitudine ejus instans illud malum perpendentes atque consiliantes hujusque remedio prospicientes, vobis omnibus, qui illic estis, christianis scribendo praecipiamus, ne facile decipiamini nec Latinorum vaniloquiis aures praebeatis, nedum res illorum novas excipiatis ac falsa omnia exitialiaque dogmata, quae captiosis fucatisque argumentis in animas vestras tentant spargere, sed sanae pietatis opinionibus cogitatisque instructi mendacium repellatis atque veram et a patribus traditam fidem retineatis.

CAPUT I.

Primatus Petri supra apostolos et Romani pontificis supra reliquos patriarchas et episcopos, ejusdemque in rebus fidei infallibilitas et in principes saeculares auctoritas impugnatur, ususque ferendi signatas cruce crepidas damnatur.*

Τὸ δὲ αἴτιον κυρίως ὁποῦ ἀναγκάζει τοὺς Λατίνους νὰ κάμουσι τὰς τοιαύτας καινοτομίας καὶ τοὺς νεωτερισμοὺς δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ νὰ συστήσωσι τὴν

Praecipua autem ratio, qua Latini coguntur ad hujuscemodi innovationes ac mutationes inducendas, non alia est quam ut papae principatum stabiliant.

[1]) *ἀρχιγοί* A.
[2]) *ἀποστατήν* A.
[3]) *πιστέβειν* A.
[4]) *ἡμᾶς· ἡμῶν* A.
[5]) *ἡμῶν* A.
[6]) *κοινός* A.

* Lemma in B non exstat, in A habetur sequens: *Λόγος α'. Περὶ ἀρχῆς τοῦ πάπα.*

μοναρχίαν τοῦ πάπα καὶ νὰ ἀποδείξουν[1]), ὅτι μόνος ὁ πάπας ὤντας, καθὼς αὐτοὶ λέγουσι, καθόλου κεφαλὴ τῆς καθόλου ἐκκλησίας καὶ βικάριος τοῦ Χριστοῦ καὶ μόνος κύριος καὶ ἐπίσκοπος τῆς οἰκουμένης ὅλης καὶ ὑπεράνω τῶν ἄλλων πατριαρχῶν καὶ πάντων ἀρχιερέων, καὶ ὅτι δὲν δύναταί ποτε νὰ ἁμάρτῃ καὶ νὰ ξεπέσῃ εἰς καμμίαν αἵρεσιν, καὶ ὅτι εἶναι ὑπεράνω τῶν συνόδων οἰκουμενικῶν τε καὶ τοπικῶν, καὶ ὅσα ἄλλα προνόμια τυραννικῆς ἐξουσίας ἀποδίδουσιν εἰς αὐτόν, τὰ ὁποῖα θέλομεν ἀπαριθμήσει κατωτέρω, σπεύδουσι νὰ δείξουν, ὅτι πάντα δύναται ὁ πάπας, καὶ ὅσα νομοθετεῖ καὶ διδάσκει εἶναι ἀληθινὰ καὶ βέβαια καὶ ἀνεξέταστα παρὰ πάντων, καὶ ὅτι εἶναι ἀνάγκη οἱ εὐσεβεῖς νὰ ὑποτάσσωνται καὶ νὰ δέχωνται ταῦτα χωρὶς καμμίαν ἐξέτασιν· καὶ ἀπάνω εἰς αὐτὴν τὴν ἀλλόκοτον καὶ τετυφωμένην ἀρχὴν τοῦ πάπα θεμελιόνουσιν ὅλας τὰς καινοτομίας καὶ τοὺς νεωτερισμοὺς αὐτῶν καὶ ἐξαπατῶσι τοὺς ἁπλουστέρους, εὐγάνοντές τους ἀπὸ τὰ εὐσεβῆ δόγματα τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ σύρνοντές τους ἀθλίως εἰς τὸν βυθὸν τῆς ἀπωλείας. Ὅθεν καὶ ἡμεῖς πρῶτον περὶ τούτου τοῦ μέρους θέλομεν συντύχει καὶ θέλομεν ἀποδείξει, ὅτι εἶναι ἀνυπόστατος καὶ ψευδὴς ἡ τοιαύτη τυραννικὴ ἐξουσία καὶ μοναρχία τοῦ πάπα· καὶ ταύτης ὡς ἐπισφαλοῦς ἀρχῆς ἀναιρεθείσης, θέλουν συναναιρεθῇ ἑπομένως καὶ μετ' εὐκολίας καὶ ὅσα ἐκ ταύτης τῆς ἀρχῆς ἀναφύονται καὶ παραβλαστάνουσι τῆς κακοδοξίας τὰ ζιζάνια.

Λέγουσι λοιπὸν πρῶτον, ὅτι ἐπειδὴ ὁ μακάριος Πέτρος ἦτο πρῶτος καὶ κορυφαῖος τῶν λοιπῶν ἀποστόλων καὶ αὐτὸν μόνον ἔκαμεν ὁ Χριστὸς ἄρχοντα πάσης τῆς οἰκουμένης καὶ τὸν ἀφῆκε διάδοχον, διὰ τοῦτο πρέπει καὶ ὁ πάπας ὡσὰν διάδοχος τοῦ ἀποστόλου Πέτρου νὰ ἔχῃ[2]) ὅλα ἐκεῖνα τὰ προνόμια, ὁποῦ εἶχε καὶ ὁ ἀπόστολος Πέτρος.

Ἀλλ' εἰς αὐτὸ ἀποκρινόμεθα, ὅτι ὁ μακάριος Πέτρος δὲν ἔγινε μοναχὸς ἄρχων τῆς οἰκουμένης ἀπὸ τὸν Χριστόν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι, καθὼς τὸ μαρτυρεῖ καὶ ἡ θεία γραφή· ὁ μὲν θεῖος Δαβὶδ εἰς τὸν μδ' ψαλμὸν λέγων[3])· Καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, εἰς τὸ ὁποῖον, καθὼς ἐξηγεῖ ὁ θεῖος Βασίλειος, ἐννοεῖ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους. Καὶ εἰς ἄλλον πάλιν ψαλμόν[4])· Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν. Ὁ δὲ σωτὴρ εἰς τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον[5])· Πορευθέντες, λέγει, εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει. Καὶ ἀλλαχοῦ[6])· Καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ πατήρ, κἀγὼ πέμπω ὑμᾶς. Ἀπὸ τὰ ὁποῖα φαίνεται, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς οἰκουμένης καὶ τὸ κήρυγμα τῆς εὐσεβείας ἦτον[7]) κοινὰ εἰς ὅλους τοὺς ἀποστόλους καὶ ὄχι ἴδια τοῦ Πέτρου, καθὼς καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν μαρτυροῦσι· διότι γινώσκομεν ὁ Ἰωάννης πῶς ἦτον ἄρχων εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ κηρύττων τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ ἀποστολικοῦ ἐπαγγέλματος ἔργα ἀνεμποδίστως ἐκτελῶν. Τὰ αὐτὰ ἔκαμεν ὁ Ἀνδρέας εἰς Πελοπόννησον, ὁ Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν καὶ Ῥώμην, ὁ Παῦλος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ Θωμᾶς εἰς Ἰνδίαν, καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ.

Ἐκ τούτων λοιπὸν φανερὸν γίνεται, ὅτι καθὼς ὁ Πέτρος δὲν ἦτον μονάρχης ἀναμεταξὺ εἰς τοὺς ἀποστόλους, οὐδὲ ὁ πάπας δὲν ἔχει καμμίαν πρόφασιν εὔλογον νὰ ἀντιποιῆται τὴν ὑπερήφανον αὐτὴν μοναρχίαν, προβάλλοντας[8]) πῶς εἶναι τοῦ ἁγίου Πέτρου

Atque, cum papa solus sit, ut ipsi dicunt, ecclesiae universae universum caput Christique vicarius, unus dominus ac totius orbis episcopus supra ceteros patriarchas omnesque episcopos constitutus, cumque peccare non possit unquam nec in ullum errorem incidere, conciliis tum generalibus tum particularibus cum supersit ceterisque omnibus impotentissimi dominatus privilegiis gaudeat, quae illi ab eis collata infra percensebimus, idcirco evincunt et probare temptant, eum omnia posse; quaecumque vero jubeat ac doceat vera esse, certa, a nemine exploranda, a fidelibus omnino metuenda et absque ulla inquisitione probanda. Super monstruosam hanc insolentemque papae auctoritatem cunctas innovationes suas mutationesque moliuntur, simplicioresque decipiunt, eos a piis ecclesiae Christi dogmatibus deducendo et in abyssum perditionis misere abripiendo. Primum igitur hac de re nobis est disputandum atque evincendum, tyrannicam illam papae potestatem ac monarchiam commenticiam esse ac falsam; qua potestate utpote precaria sublata, facile deinceps exstirpabuntur quotquot ex ea succrescunt pullulantque pravae doctrinae zizania.

Dicunt igitur primo, cum beatus Petrus ceterorum apostolorum primus ac princeps fuerit solusque a Christo dominus totius orbis creatus et successor ipsius, idcirco papae utpote Petri apostoli successori ea omnia tribuenda esse privilegia, quibus Petrus ipse potitus fuerit.

Ad haec respondemus, beatum Petrum non solum orbis principem fuisse a Christo institutum, verum etiam et reliquos apostolos. Id sacrae litterae testantur. Et divus quidem David in psalmo XLIV: *Constitues eos,* inquit, *principes super omnem terram;* quibus verbis, divo Basilio interprete, sanctos apostolos subaudit. Iterum in alio psalmo: *In omnem terram exivit sonus eorum et in fines orbis terrae verba eorum.* Salvator autem in sacro evangelio: *Euntes,* ait, *in mundum universum, praedicate evangelium omni creaturae*; et alias: *Sicut misit me pater, et ego mitto vos.* Ex quibus intelligitur, orbis principatum religionisque praedicationem ad omnes simul apostolos, non ad unum Petrum pertinuisse; quod ex eorum etiam operibus evincitur. Novimus enim Joannem in Asia fuisse principem evangeliumque nuntiasse ac cetera apostolici muneris opera libere absolvisse. Eadem egit Andreas in Peloponneso, Petrus Antiochiae ac Romae, Paulus in Graecia, Thomas in India, alii alibi.

Ex quibus liquet, quod sicut Petrus inter apostolos princeps non fuit, ita nec papas ullam consentaneam rationem habet insolentem illum principatum sibi vindicandi, beati Petri successorem sese asserens; cum praesertim quaecumque beatus Petrus

[1]) *νὰ* om. B.
[2]) *νὰ ἔχει* A.
[3]) *λέγον* A; cf. Ps. 44, 15.
[4]) Ps. 18, 4.
[5]) Marc. 25, 15.
[6]) Joh. 20, 21.
[7]) *ἦτον· ἦσαν* A.
[8]) *προβάλλωντας* AB.

διάδοχος, μάλιστα ὁποῦ καὶ ὅσα προνόμια εἶχεν ὁ ἅγιος Πέτρος, αὐτὰ ταῦτα εἴχασιν καὶ οἱ λοιποὶ ἅγιοι ἀπόστολοι, τὰ ὁποῖα ἔλαβον καὶ ἠξιώθησαν κοινῶς ὅλοι παρὰ τοῦ διδασκάλου Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ κοινῶς ἐκλέγονται[1]) παρ' αὐτοῦ. Λέγει ὁ Ἰωάννης· Οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου. Καὶ προσκαλοῦνται ἰσοτίμως. Ματθαῖος[2])· Δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων. Καὶ ὀνομάζονται ἀπόστολοι. Λουκᾶς[3])· Καὶ ἐξελεξάμενος ἀπ' αὐτῶν δώδεκα, οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασε. Καὶ ἐξουσίαν λαμβάνουσιν ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ. Ματθαῖος[4])· Ὅταν καθήσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καθήσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ. Καὶ στέλλονται κοινῶς εἰς τὸ νὰ μαθητεύσουν καὶ νὰ βαπτίσουν[5]) πάντα τὰ ἔθνη καὶ τὴν ἐξουσίαν κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων καὶ τοῦ λύειν καὶ δένειν[6]) τὰς τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίας κοινὴν λαμβάνουσιν, ἔτι δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἱερωσύνην. Καὶ[7]) μαρτυρεῖ ὁ Λουκᾶς[8])· Λάβετε καὶ φάγετε, τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα· καὶ τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν, ἤγουν ταύτην τὴν ἱερὰν λειτουργίαν καὶ ἀναίμακτον θυσίαν νὰ κάμετε εἰς τὴν ἐνθύμησίν μου. Φανερὸν λοιπὸν εἶναι, ὅτι μηδένα προνόμιον καὶ χάρισμα μοναχικὸν δὲν εἶχεν ὁ μακάριος Πέτρος, ἀλλὰ πάντα κοινῶς εἴχασιν οἱ ἀπόστολοι καὶ ἐξίσου ἀπὸ τὸν Χριστόν.

Ἔτι δὲ ψεῦδος φανερὸν εἶναι καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ προβάλλουσιν οἱ Λατῖνοι, ὅτι μόνος ὁ Πέτρος ἦτον τῆς οἰκουμένης ἐπίσκοπος. Δὲν ἦτον λοιπὸν μόνος, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι. Καὶ μαρτυρεῖ ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον λέγων[9])· Τίνι τρόπῳ ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ θύρα εἶη καὶ ποιμήν; θύρα μὲν ἀνοίγων ἑαυτόν, ποιμὴν δὲ[10]) εἰσερχόμενος δι' ἑαυτοῦ ὅ τι [δὲ] ποιμήν ἐστι δέδωκε[11]) καὶ τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσιν, ὅτι καὶ ὁ Πέτρος ποιμήν, καὶ ὁ Παῦλος ποιμήν, καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῶν ἀποστόλων ποιμένες, καὶ οἱ καλοὶ ἐπίσκοποι ποιμένες. Καὶ ἂν οἱ ἀπόστολοι δὲν ἦσαν ἐπίσκοποι, πῶς ἐχειροτόνησαν[12]) ἄλλους ἐπισκόπους, καθὼς φαίνεται εἰς τὰς πράξεις; Ἔτι δὲ καὶ ὁ Παῦλος ἐχειροτόνησε τὸν Τιμόθεον εἰς τὴν Ἔφεσον καὶ τὸν Τίτον εἰς τὴν Κρήτην. Πρὸς δὲ τούτοις φαίνεται, ὅτι καὶ ὁ Πέτρος τὸν Κλήμεντα ἐχειροτόνησεν ἐπίσκοπον Ῥώμης καὶ ὄχι τῆς οἰκουμένης, καθὼς ὁ ἴδιος Κλήμης ὁμολογεῖ εἰς τὴν ἐπιστολήν, ὁποῦ γράφει πρὸς Ἰάκωβον τῶν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπον, λέγων[13])· Μιᾷ συνηθροισμένων[14]) τῶν ἀδελφῶν πάντων, τῆς χειρός μου λαβόμενος, στὰς ἐν μέσῳ τῇ ἐκκλησίᾳ, Ἀκούσατέ μου, ἔφη, τέκνα καὶ ἀδελφοί· τοῦ μὲν ἐμοῦ δρόμου τὸ τέλος ἐγγύς[15])· τοῦτο γὰρ καὶ ἤδη μοι ἔγνωσται. Κλήμεντα δὴ τοῦτον ἐπίσκοπον ὑμῖν

privilegia habuit, ea ipsa etiam habuerint reliqui sancti apostoli, omnibus simul a Christo magistro tradita et collata. Quapropter omnes una ab illo eliguntur. Joannes dicit: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos de mundo.* Ad parem honorem admoventur. Matthaeus: *Venite post me, et faciam vos piscatores hominum.* Et apostoli vocantur. Lucas: *Elegit duodecim ex ipsis, quos et apostolos nominavit.* Eandem adipiscuntur potestatem in altero adventu. Matthaeus: *Cum sederit filius hominis in majestate sua, sedebitis et vos super sedes duodecim judicantes duodecim tribus Israel.* Simul mittuntur ad docendas baptizandasque omnes gentes et pari donantur potestate in spiritus immundos inque hominum peccata liganda atque solvenda, nec non et eodem sacerdotio, teste Luca: *Accipite et manducate: hoc est corpus meum; hoc etiam facite in meam commemorationem,* id est, hanc ipsam sacram actionem incruentumque sacrificium in mei recordationem faciatis. Manifestum est ergo nullum privilegium, nullam dotem propriam ad beatum Petrum pertinuisse, sed omnia simul et ex aequo apostolis a Christo fuisse collata.

Praeterea, apertum mendacium illud etiam est, quod a Latinis producitur, unum Petrum fuisse orbis episcopum; solus enim non fuit, sed ceteri quoque apostoli. Id testatur sanctus Augustinus in evangelium Joannis dicens: *Quomodo dominus Jesus Christus et ostium sit et pastor: ostium pandendo se, pastor intrando per se. Et quidem quod pastor est, dedit et membris suis; nam et Petrus pastor, et Paulus pastor, et ceteri apostoli pastores, et boni episcopi pastores.* Quod si apostoli episcopi non fuissent, quomodo alios episcopos ordinassent, sicut ex *actibus* constat? Item Paulus Timotheum Ephesi, in Creta Titum ordinavit. Clementem praeterea comperitur, Romae, non orbis, episcopum a Petro fuisse creatum, quod Clemens ipse fatetur in *epistola,* quam ad Jacobum Hierosolymorum antistitem scripsit: *Quondam,* inquit, *omnibus congregatis fratribus, apprehensa manu mea, medius stans coram ecclesia: Audite me, ait, filii et fratres; quoniam vitae meae spatium prope est exactum (id enim jam edoctus sum), Clementem hunc episcopum hodie vobis ordino, cui meam sermonum cathedram credidi.* Et inferius: *Quocirca ipsi trado ligandi et solvendi potestatem; ligabit enim quod ligari oportet, et solvet quod expedit solvi, tanquam qui ecclesiae regulam ad liquidum noverit.* Discant ergo papistae, qualem ligandi solvendique potestatem beatus Petrus

[1]) *ἐκλέγωνται* A; cf. Joh. 15, 16.
[2]) Matth. 4, 19.
[3]) Luc. 6, 13.
[4]) Matth. 19, 28.
[5]) *βαπτίζουν* A.
[6]) *δένειν· δεῖν* B.
[7]) *καὶ· ἦν* A. Alterum *καὶ* ante *φάγετε* positum om. A.
[8]) Luc. 22, 19.
[9]) Augustin. in Joh. tract. 47, 3.
[10]) *ποιμὴν δὲ ὅτι ποιμήν ἐστι* AB, quae sententia quid valeat non videmus. Exciderunt sane verba aliquot, quae uncis includentes reficienda curavimus.
[11]) *δέδωκε· δώδεκα* A.
[12]) *ἐχειροτονοῦσαν* A.
[13]) Inter multa apocrypha quae Clementi Romano veteres tribuerunt, non incelebris ista est epistola Jacobo inscripta, quam videre est apud Migne, Patr. Gr., t. II, p. 32-56; locus hic adductus e § 2 desumptus est; cf. ibid. p. 36.
[14]) *συνοιθρησμένων* B.
[15]) *ἐγγές* A.

χειροτονῶ[1]) σήμερον, ᾧ καὶ τὴν ἐμὴν τῶν λόγων ἐπίστευσα καθέδραν. Καὶ κατωτέρω· Διὸ αὐτῷ μεταδίδωμι τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν· δήσει γὰρ ὃ δεῖ δεθῆναι καὶ λύσει πάντως ὃ δεῖ λυθῆναι, ὡς τὸν τῆς ἐκκλησίας κανόνα καλῶς εἰδώς. Ἂς μάθωσι λοιπὸν οἱ παπίσται, ποταπὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν ἔδωκεν ὁ ἅγιος Πέτρος τῷ Κλήμεντι, ὄχι ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, καθὼς αὐτοὶ τώρα λέγουσι διὰ τὸν πάπαν, ὅτι ὅμνια πότεστ ἤγουν πάντα δύναται, ἀλλὰ νὰ λύῃ καὶ νὰ δένῃ τὰ λύσεως καὶ δεσμοῦ ἄξια, ὡς τὸν κανόνα, λέγει, τῆς ἐκκλησίας καλῶς εἰδώς· ἤγουν πρέπει νὰ ὑπόκεινται ὅλοι ταῖς συνόδοις καὶ κανόσι, καὶ ὄχι καθώς τινες φαντάζονται, ὅτι ὁ πάπας εἶναι ἀνώτερος τῶν συνόδων καὶ κανόνων.

Ἀλλὰ καὶ ὅταν λέγουσιν οἱ παπίσται, ὅτι μόνος ὁ μακάριος Πέτρος ἦτον βικάριος ἤγουν ἐπίτροπος τοῦ Χριστοῦ, ἐλέγχονται ἀπὸ τὸν ἅγιον Ἀμβρόσιον, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς πρὸς Κορινθίους πρώτης ἐπιστολῆς εἰς τὸ[2]) Θεοῦ γὰρ ἐργάται ἐσμὲν καὶ τὰ ἑξῆς λέγει· Τοῦτο προσήκει τοῖς ἀποστόλοις, οὓς δῆλόν ἐστι θεῷ συνεργάζεσθαι[3])· εἰσὶ γὰρ Χριστοῦ ἐπίτροποι. Βλέπεις, ὅτι τοὺς ἀποστόλους ἁπλῶς λέγει ἐπιτρόπους Χριστοῦ καὶ ὄχι μόνον τὸν Πέτρον.

Ὅταν δὲ πάλιν λέγουσιν οἱ παπίσται, ὅτι μόνου[4]) τοῦ Πέτρου ἐδόθη ἡ προστασία καὶ ἡ κυβέρνησις τῆς οἰκουμένης, τοὺς ἀποκρινόμεθα, ὅτι ψεύδονται, διότι λέγει ὁ θεῖος Χρυσόστομος[5])· Καθάπερ οἰκίαν μίαν τὴν οἰκουμένην διανειμάμενοι οἱ ἀπόστολοι, οὕτως ἅπαντα διῃκονοῦντο καὶ τῶν ἁπανταχοῦ ἐπεμέλοντο. ὁ μὲν τοῦτο, ὁ δ' ἐκεῖνο λαχὼν τὸ μέρος. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Πέτρος δὲν εἶχε[6]) μόνος τὴν τοιαύτην προστασίαν, μήτε ὁ πάπας πρέπει νὰ τὴν ἔχῃ, τουτέστι[7]) νὰ εἶναι κυβερνήτης μόνος καὶ ἐπιμελητὴς καὶ αὐθέντης τῆς οἰκουμένης.

Ἀλλὰ καὶ ὅταν διὰ νὰ ὑπερυψώσουν τὸν πάπαν ἐπιφέρουσιν[8]), ὅτι καθὼς ὑπερεῖχε[9]) τῶν λοιπῶν ἀποστόλων ὁ Πέτρος καὶ οὐδεὶς ἦν ἴσος αὐτῷ, ἔτζι[10]) οὐδὲ τῷ πάπᾳ ἐστί τις ἄλλος ἴσος τῶν λοιπῶν ἀρχιερέων. ἀποκρινόμεθα μὲ τὸν λόγον τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ, ὁποῦ λέγει εἰς τὴν τρίτην πραγματείαν περὶ τῆς ἁπλότητος τῶν ἱερέων· Τοῦτό γε πάντως ἦσαν καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, ὅπερ ἦν Πέτρος, τῇ ἴσῃ χάριτι καὶ δωρεᾷ κεκοσμημένοι τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐξουσίας. Καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος τὸν Παῦλον ἰσότιμον λέγει τῷ Πέτρῳ εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ α' κεφ. τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς[11])· Τί ταύτης ταπεινοφρονέστερον γένοιτ' ἂν τῆς ψυχῆς; μετὰ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα κατορθώματα μηδὲν Πέτρου δεόμενος μηδὲ τῆς ἐκείνου φωνῆς, ἀλλ' ἰσότιμος ὢν αὐτῷ[12]), ὅμως ἔρχεται ὡς πρὸς μείζονα καὶ πρεσβύτερον.

Διὰ δὲ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὁποῦ προβάλλουσι πῶς μόνῳ τῷ Πέτρῳ ἔταξε νὰ δώσῃ ὁ κύριος, πρέπει νὰ γνωρίσουν καλῶς, ὅτι τὰ κλειδία δὲν σημαίνουσιν ἄλλο παρὰ τὴν ἐξουσίαν καὶ πνευματικὴν δύναμιν, διὰ τῆς ὁποίας λύοντες οἱ πνευματικοὶ τὰς τῶν ἐξομολογουμένων καὶ μετανοούντων ἁμαρτίας, ἀνοίγουσι τοὺς οὐρανοὺς καὶ εἰσέρχονται,

Clementi tribuerit; non solvendi quidem ac ligandi temere et utcunque, sicut nunc ab illis de papa asseritur, eum omnia posse (ὅμνια πότεστ), sed ea tantum quae solutu ac ligatu digna fuerint, *tanquam,* inquit, *qui ecclesiae regulam optime noverit.* Nam conciliis canonibusque singulos subjici oportet; neque vero papas, ut quidam imaginantur, conciliis atque canonibus superest.

Insuper papistae cum contendunt beatum Petrum solum fuisse Christi vicarium seu procuratorem, a sancto Ambrosio redarguuntur, qui in commentario primae ad Corinthios epistolae in illud: *Dei enim operarii sumus* et quae sequuntur, haec dicit: *Hoc ad apostolorum personam pertinet, quos constat Dei esse adjutores, quia vicarii sunt Christi.* Vides apostolos ab eo absolute dici Christi vicarios, non autem unum Petrum.

Rursus cum asserunt papistae, uni Petro collatam esse orbis curam ac gubernationem, eos mentiri respondemus. Dicit enim divus Chrysostomus: *Quasi domum unam orbem totum distribuentes apostoli, ita omnia administrabant, ut omnium qui in mundo essent curam gererent, dum hic illam, ille aliam partem sibi sumeret.* Quoniam vero Petrus hujuscemodi praefecturam non solus habuit, neque papae ita tribuenda est, ut totius orbis unus sit gubernator, curator, dominus.

Cum autem ut papam extollant, id adducunt, quod quemadmodum Petrus ceteros apostolos antecessit nullumque sibi aequalem habuit, ita neque quivis alius reliquorum episcoporum papae sit exaequandus, verbis sancti Cypriani ad eos respondemus, qui in tertio tractatu de *sacerdotum simplicitate*[1]) haec habet: *Hoc erant utique et ceteri apostoli, quod fuit Petrus, pari gratia et consortio praediti et honoris et potestatis.* Divus quoque Chrysostomus Petro Paulum exaequat in commentario cap. I epistolae ad Galatas: *Quid hoc animo,* inquit, *possit esse modestius? Post tanta tamque praeclara gesta, cum nihil opus haberet Petro, nec illius egeret voce, sed honore par esset illi, tamen ascendit velut ad majorem ac seniorem.*

Quantum autem ad claves regni caelorum, quas dominum objiciunt uni Petro tradere voluisse, eos probe nosse oportet, nihil aliud per claves significari quam spiritualem potestatem ac facultatem, qua confessarii, solutis confitentium poenitentiumque peccatis, caelum aperiunt ingressuris, quaque rursus rite ligatis, clausum caelum homines ingredi

[1]) *χειροτονῶ ὑμῖν* B.
[2]) Ambros. in I Cor. 3. 19.
[3]) *συνεργάζεσθε* AB.
[4]) *μόνον* B.
[5]) Chrysost. in epist. ad Titum, cap. I, homil. II, 1; Patr. Gr. LXII. 671.
[6]) *εἶχεν* A.
[7]) *τοῦτέστιν* A.
[8]) *ἐφέρουσιν* B.
[9]) *ὑπερίχε* A.
[10]) *ἔτζη* B.
[11]) Chrysost. in cap. I epist. ad Gal. § 11; Patr. Gr. LXI, 631.
[12]) *αὐτοῦ* A.

[1]) *Intellige tractatum de unitate ecclesiae, cap. III.* Hujus enim libelli in titulo variant codd. mss. et editt. Alii: *De unitate ecclesiae catholicae, contra haereticos et schismaticos;* alii: *Adversus Novatianum;* alii: *De simplicitate praelatorum.*

καθὼς πάλιν δένοντες κανονικῶς τοὺς ἀνθρώπους, κλείουσι τοὺς οὐρανούς, καὶ δὲν δύνανται νὰ εἰσέλθουν. Καὶ τὴν τοιαύτην μεταφορικὴν τῶν κλειδίων σημασίαν σαφηνίζει καὶ ὁ Χρυσόστομος εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον κγ' ὁμιλ. κεφ. ζ' λέγων [1]· Πῶς δὲ αὐτοῖς τὰς κλεῖς ἔδωκε; εἰ γὰρ μὴ μέλλουσι κρίνειν, ἁπάντων ἔσονται ἄκυροι καὶ μάτην τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν εἰλήφασι. Καὶ ἡ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος εἰς τὸν θ' κανόνα [2]), καὶ ὁ Στουδίτης Θεόδωρος λέγει· Οὐχ ὑλικὰς κλεῖς ἐνεχείρισε τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ, ἀλλὰ τὴν τοῦ λόγου δύναμιν.

Ὅταν δὲ διϊσχυρίζονται [3]) οἱ παπίσται, ὅτι ὁ Χριστὸς μόνῳ εἶπε τῷ Πέτρῳ [4]· Σοὶ δώσω τὰς κλεῖς, λέγομεν ὅτι μόνῳ τὰ ἔταξεν, ἀλλ' εὐθὺς δὲν τοῦ τὰ ἔδωκεν, διότι δὲν εἶπε· Σοὶ δίδωμι, ἀλλὰ Σοὶ δώσω· ἔδωκε δὲ ταῦτα μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῷ Πέτρῳ σὺν τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις, ὅταν (εἶπεν) ἐνεφύσησεν καὶ λέγει αὐτοῖς [5]· Λάβετε πνεῦμα ἅγιον· ἄν τινων ἀφῆτε κτλ. Καὶ δὲν τὸ εἶπε πρὸς μόνον τὸν Πέτρον, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἀποστόλους ἅπαντας· τὸ ὁποῖον ῥητὸν ἐξηγοῦντας καὶ ὁ Θεοφύλακτος λέγει [6]· Εἰ γὰρ καὶ πρὸς Πέτρον μόνον εἴρηται τὸ δώσω σοι, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς ἀποστόλοις δέδοται. Καὶ ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος λέγει [7]· Τὰς κλεῖς οὐχ ἑνί, ἀλλὰ τῇ ἑνότητι ἔδωκεν ὁ Χριστός.

Λέγουσιν ἔτι οἱ παπίσται τὸ ῥητὸν τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Πέτρον [8]· Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ μὲ τοῦτο ἐφανέρωσε λέγουσιν ὁ Χριστός, ὅτι ὁ Πέτρος εἶναι πρῶτος καὶ κύριος τῶν ἀποστόλων.

Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἠξεύρωμεν, ὅτι ἡ πέτρα, ἀπάνω εἰς τὴν ὁποίαν ᾠκοδόμησεν ὁ Χριστὸς τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ, δὲν εἶναι οὔτε Πέτρος οὔτε Παῦλος οὔτε ἄλλος τις ἀπόστολος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Χριστὸς καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν εὐσεβὴς ὁμολογία καὶ πίστις. Λέγει γοῦν ὁ ἀπόστολος Παῦλος [9]· Ἔπινον ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός. Καὶ πάλιν [10]· Θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός. Καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος εἰς τὴν ἡ' ῥῆσιν τῶν παροιμιῶν τοῦ εὐαγγελίου τὴν λέγουσαν [11]· Ἄνθρωπός τις ᾠκοδόμησεν τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν, λέγει· Τίς ἄνθρωπος; ὁ ἅγιος Πέτρος. Τίς ἡ πέτρα; ὁ Χριστός. Τίς ἡ οἰκία; ἡ πίστις. καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἑρμηνεύων τὸ β' κεφ. τοῦ προφήτου Ἡσαΐου τοιαῦτα λέγει [12]· Εἰδέναι γάρ φησι, πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ κυρίου ἀναστρέφεσθαι, ἐκκλησίᾳ ζώντος θεοῦ [13], ἧς οἱ θεμέλιοί εἰσιν ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἁγίοις· ᾠκοδόμηται [14] γὰρ ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν. Ἓν τῶν ὀρέων ἦν καὶ ὁ Πέτρος, ἐφ' ἧς πέτρας ἐπηγγείλατο ὁ κύριος οἰκοδομήσειν αὐτοῦ τὴν ἐκκλησίαν· πέτρα δὲ ὑψηλὴ ἡ ψυχὴ τοῦ μακαρίου [15] Πέτρου ὠνομάσθη διὰ τὸ παγίως ἐρριζοῦσθαι

nequeunt. Hanc metaphoricam clavorum significationem explanat etiam Chrysostomus in Matthaei cap. VII. homil. XXIII: *Cur autem,* ait, *illis claves dedit? Nam si judicaturi non sunt, nullam habebunt auctoritatem, et frustra ligandi atque solvendi auctoritatem acceperunt.* Dicitur etiam a Chalcedonensi concilio canone IX et apud Theodorum Studitam: *Non materiales claves beato Petro commisit, sed sermonis auctoritatem* [1]).

Cum vero a papistis affirmatur, Christum uni Petro dixisse: *Tibi dabo claves,* illum dicimus has quidem soli Petro promisisse, non autem illico tradidisse. Etenim non dixit: *Tibi do,* sed *tibi dabo.* Eas vero post resurrectionem Petro una cum ceteris apostolis tradidit, *quando,* inquit, *flavit in eos et dicit eis: Accipite spiritum sanctum: quorumcunque remiseritis* etc. Quae verba non uni Petro dicuntur, sed omnibus apostolis. Hoc effatum explicans Theophylactus, ait: *Quamvis enim soli Petro dictum sit* Dabo tibi, *omnibus tamen apostolis ea potestas concessa est.* Sanctus quoque Augustinus dicit: *Claves non uni, sed communitati dedit Christus.*

Rursus a papistis objicitur illud Christi ad Petrum assertum: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam;* quibus verbis, aiunt, ostendit Christus, Petrum esse apostolorum primum ac principem.

At nobis sciendum est, petram super quam Christus ecclesiam suam aedificavit, non esse nec Petrum nec Paulum nec alium quemvis apostolum, sed Christum ipsum atque in eum piam confessionem ac fidem. Dicit enim Paulus apostolus: *Bibebant de spiritali, consequente eos, petra; petra autem erat Christus.* Et iterum: *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere praeter id, quod positum est, quod est Christus Jesus.* Et Athanasius magnus in *dictum VIII parabolarum evangelii* [2]) sic expressum: *Vir quidam aedificavit domum suam super petram,* ait: *Quis ille vir? sanctus Petrus; quae petra? Christus; quae domus? fides,* et quae sequuntur. Magnus quoque Basilius interpretans cap. II Isaiae prophetae, ita loquitur: *Sciendum est enim,* inquit, *quomodo oporteat versari in domo Dei, quae est ecclesia Dei viventis, cujus fundamenta sunt in montibus sanctis: est enim aedificata supra fundamentum apostolorum et prophetarum. Unus ex his montibus erat et Petrus, supra quam petram pollicitus fuerat dominus suam se aedificaturum ecclesiam. Anima autem beati Petri vocata est sublimis petra, propterea quod firmas in fide radices egerit, constanterque et fortiter plagas in tentationibus illatas pertulerit.* Et iterum dicit: *Quicunque divinitatis cognitionem percepere, ob mentis et earum*

[1]) λέγον AB. Chrysost. in Matth. homil. XXIII. 1.
[2]) Can. IX Chalcedon. nihil tale legitur.
[3]) διϊσχυρίζονται A.
[4]) Matth. 16, 19.
[5]) Joh. 20, 22.
[6]) Theophyl. Patr. Gr. CXXIII, 320.
[7]) Alludere videntur ad illud Augustini. Serm. CCXCV: *Has claves non homo unus, sed unitas accepit ecclesiae.*
[8]) Matth. 15, 18.
[9]) I Cor. 10, 4.
[10]) I Cor. 3, 11.
[11]) Matth. 7, 24.
[12]) Basil. in Is. II, 66; Patr. Gr. XXX, 233.
[13]) πῶς δεῖ — θεοῦ ζῶντος, I Tim. 3, 15.
[14]) ᾠκοδόμητο B, cf. Eph. 2, 20.
[15]) πέτρα δὲ ἡ ψυχὴ ἡ ψυχὴ τοῦ μακ. AB.

[1]) Theodori sententiam, non verba afferunt. Haec ita quidem se habent, *Catech. XV*: Μανθάνω δὲ ὅτι ἐν Ῥώμῃ καὶ τὰς κλεῖς τοῦ κοιμητείου τῶν ἀποστόλων Πέτρου διὰ τιμῆς ἄγουσι· καίτοι γε ὁ κύριος οὐ κλεῖς αὐτῷ δέδωκεν εἰσθητάς, ἀλλὰ τὰς διὰ λόγου, εἰς τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν. Cf. E. Auvray, *Theodori Studitis praepositi parva catechesis.* Parisiis, 1891. p. 55. Atque aliter etiam citantur a Josepho Methon. *Pro concil. Florent.* cap. V; Patr. Gr. CLIX. 1356 D.
[2]) Quaestiones illae falso Athanasii praeferunt nomen, et jure inter spuria rejectae sunt ab editoribus. Videsis Migne, *Patr. Gr.* XXVIII. 712.

θαι τῇ πίστει καὶ στερρῶς καὶ ἀνενδότως ἔχειν πρὸς τὰς ἐκ πειρασμῶν ἐπαγομένας πληγάς. Καὶ πάλιν λέγει· Πάντες οἱ χωροῦντες τὴν τῆς θεότητος γνῶσιν διὰ τὸ μέγεθος τοῦ νοῦ καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ νοῦ πράξεων τετελειωμένοι τῷ ὑγιεῖ βίῳ τὰ ἄκρα εἰσὶ τῶν ὀρέων. Λοιπὸν ἀπὸ τὸ ῥητὸν αὐτὸ τοῦ ἁγίου ἐμάθομεν, ὅτι ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ᾠκοδομήθη ἐπάνω εἰς τὸ θεμέλιον τῶν ἀποστόλων, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ πρὸς τὸν Χριστὸν ὀρθόδοξος πίστις, καὶ ὅτι τὰ ὄρη τὰ ἅγια εἶναι οἱ ἀπόστολοι, οἱ ὁποῖοι ἐπάνω εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ ἐθεμελίωσαν τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἕνα ἀπὸ τὰ ἅγια ὄρη ταῦτα ἦτον καὶ ὁ μακάριος Πέτρος, ἤγουν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἦτον πέτρα ὄχι κυρίως καὶ ἀληθῶς, ἀλλὰ ὡσὰν στερεωμένη εἰς τὴν πίστιν καὶ ὑπομένουσα πάντα πειρασμὸν καὶ θλίψιν καὶ στενοχωρίαν· κατὰ τὸ ὁποῖον σημαινόμενον καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι ὁποῦ χωροῦσι τὴν γνῶσιν τῆς θεότητος καὶ πιστεύουσιν [1]) ὀρθῶς καὶ εἶναι τετελειωμένοι εἰς τὴν πίστιν, λέγονται ὄρη ἅγια καὶ πέτραι. Λέγει δὲ καὶ ὁ τῆς Σελευκείας θεῖος Βασίλειος εἰς τὸν λόγον ὁποῦ κάμνει· Τίνα μὲ λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι [2])· Εἶναι ἀμερὲς τὸ θεῖον καὶ γεννητῆς ἄμοιρον φύσεως. Ταύτην τὴν ὁμολογίαν πέτραν καλέσας ὁ κύριος, Πέτρον ὀνομάζει τὸν πρώτως ταύτην ὁμολογήσαντα. Καὶ ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης εἰς μίαν του ἐπιστολὴν λέγει [3]), ὅτι ἡ ὁμολογία τοῦ Πέτρου ἦτον ἡ κριπὶς καὶ τὸ βάθρον καὶ τὸ θεμέλιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπάνω [4]) ᾠκοδώμησεν ὁ Χριστὸς τὴν ἐκκλησίαν του. Ὥστε ἀπὸ τὰ εἰρημένα φανερὸν ἔγινεν, ὅτι ὁ μακάριος Πέτρος δὲν ἦτο ἡ κυρίως καὶ ἀληθὴς πέτρα, ἀλλ' ὁ Χριστὸς μόνος, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν ᾠκοδόμησε τὴν ἐκκλησίαν του [5]).

Λέγουσιν ἀκόμι οἱ Ῥωμάνοι, ὅτι ὁ Χριστὸς εἰς μόνον τὸν Πέτρον εἶπεν [6])· Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸς μόνος εἶναι κύριος καὶ δεσπότης τῶν ἄλλων ἀποστόλων, καὶ ἀκολούθως ὁ πάπας ὡς διάδοχός του εἶναι κύριος τῶν λοιπῶν πατριαρχῶν καὶ ἀρχιερέων.

Ἀλλ' εἰς τοῦτο πρέπει νὰ ἠξεύρωμεν, ὅτι ποιμὴν λέγεται ὁ φυλακάτορας καὶ ἐπιμελητὴς τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, ὅ τι λογῆς ἦσαν οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ὅσοι ἔχουσι τὴν πνευματικὴν φροντίδα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ· ὁ δὲ κυρίως καὶ καθόλου ποιμὴν εἶναι μόνος ὁ Χριστός, καθὼς αὐτὸς λέγει [7])· Ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός· οἱ δὲ ἅγιοι ἀπόστολοι ὅλοι ἦσαν ἐξίσου ποιμένες ὡσὰν παρὰ τοῦ κυρίου Χριστοῦ ἀπεσταλμένοι εἰς τὴν οἰκουμένην καὶ παρ' αὐτοῦ λαβόντες ἐξουσίαν τοῦ ποιμαίνειν καὶ κυβερνᾶν τὰς ψυχὰς τῶν πιστευόντων, καθὼς ὁ Χριστὸς λέγει [8])· Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη. Καὶ πάλιν [9])· Ἂν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ ὁ Λουκᾶς εἰς τὰς Πράξεις [10])· Λέγει λοιπὸν αὐτοῖς ὁ Παῦλος· Προσέχετε ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ. Νὰ ὁποῦ φανερὰ ὁ ἀπόστολος αὐτὸς λέγει, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοὺς ἔκαμεν ἐπισκόπους καὶ ποιμένας. Ποιμένες ἦσαν λοιπὸν

actionum quae ex ea proficiscuntur amplitudinem, saniore vita consummati, vertices sunt montium. Ex his igitur sancti doctoris verbis edocemur, Christi ecclesiam esse aedificatam supra fundamentum apostolorum, quae est recta in Christum fides, atque sanctos montes esse apostolos, qui supra fidei in Christum confessionem ejus ecclesiam aedificarunt; unum vero ex sanctis illis montibus fuisse et beatum Petrum; etenim anima ejus petra erat, non potissimum quidem ac re vera, sed quasi in fide esset fundata atque omnes tentationes, vexationes, angustias perferret; qua ratione quicunque divinitatis cognitionem percipiunt, recte sentiunt, in fide fundantur, ii montes sancti ac petrae dicuntur. Et sanctus Basilius Seleuciensis in oratione sua in illud: *Quem me dicunt homines,* dicit: *Est numen partis expers, neque cum natura generabili participat. Hanc confessionem dominus petram cum nominasset, eum qui primo confessus est, Petrum nominat.* Sanctus vero Isidorus Pelusiota in quadam e suis epistolis asserit, Petri confessionem fuisse crepidinem, basim ac fundamentum, super quod Christus ecclesiam suam exstruxerit.

Dicunt insuper Romani, Christum soli Petro dixisse: *Pasce oves meas,* ac propterea eum solum fuisse ceterorum apostolorum dominum ac principem: idcirco papam, tanquam successorem ejus, dominum esse reliquorum patriarcharum et episcoporum.

At hac in re sciendum est, pastorem eum dici qui hominum animas custodit et curat; hujus ordinis homines fuerunt apostoli et episcopi, et quicunque spiritualem curam gerunt ecclesiae Christi; pastor vero praecipuus ac universus solus est Christus, sicut ipse dicit: *Ego sum pastor bonus.* Sancti autem apostoli omnes ex aequo fuerunt pastores, ut qui a Christo domino in omnem terram missi fuerint, suscepta ab eo potestate credentium animas pascendi ac gubernandi, quemadmodum Christus dicit: *Ite in mundum et docete omnes gentes;* et rursus: *Quorumcunque remiseritis peccata,* et quae sequuntur. Et Lucas in *Actibus: Dicit igitur eis Paulus: Attendite vobis et cuncto gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos ad regendum ecclesiam Dei.* Vides quam aperte apostolus ipse dicat, eos a spiritu sancto episcopos ac pastores esse constitutos. Pastores igitur erant ceteri apostoli eorumque successores, non vero unus Petrus. Adde pascendi munus sicut et cunctas alias dotes, facultates, dignitatem ac potestatem

[1]) *πιστέβουσιν* A.
[2]) *τίνα — ἄνθρωποι,* Matth. 16, 3, Basil. Seleuc. Orat. XXV in fin.; Patr. Gr. LXXXV, 297.
[3]) Isidor. Pelus. epist. l. I, ep. 235.
[4]) *ἀπάνω* B.
[5]) *του* om. A.
[6]) Joh. 21, 15.
[7]) Joh. 11, 14.
[8]) Marc. 16, 15.
[9]) Joh. 20, 23.
[10]) Act. 20, 28.

καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι καὶ οἱ αὐτῶν διάδοχοι, καὶ ὄχι μόνον ὁ Πέτρος· ἔτι δὲ καὶ τὸ ποιμαίνειν τὸ ἔλαβον καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι, καθὼς καὶ ὅλαις ταῖς ἄλλαις χάριτες καὶ δυνάμεις καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τὸν Χριστόν, καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν Πέτρον.

Εἰς δὲ τὸ ἐπιχείρημα ὁποῦ προβάλλουσιν οἱ Λατῖνοι, ὅτι μόνου τοῦ Πέτρου εἶπεν ὁ Χριστός[1]· Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου, καὶ ὄχι τῶν λοιπῶν ἀποστόλων, λέγομεν ὅτι ἀγκαλὰ[2] καὶ εἰς μόνον τὸν Πέτρον τὸ εἶπεν, ἀλλὰ ἀκούεται καὶ διὰ ὅλους τοὺς ἀποστόλους, καθὼς καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ εἶπεν εἰς μόνον τὸν Πέτρον[3]· Ἐγὼ ἐπαρακάλεσα, ἵνα μὴ ἐκλείψῃ ἡ πίστις σου, ἐννοεῖται διὰ ὅλους τοὺς ἀποστόλους καὶ διὰ ὅλην τὴν ὀρθόδοξον τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν, τῆς ὁποίας ἡ πίστις μήτε ἔλειψέ ποτε μήτε θέλει λείψῃ ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Μάλιστα δὲ ἐπειδὴ μόνος ὁ μακάριος Πέτρος διὰ τῆς ἀρνήσεως ἐξέπεσεν ἀπὸ τὴν τιμὴν καὶ ἀξίαν τῆς ἐπισκοπῆς, διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς πρῶτον μὲ τὴν τριττὴν ἐρώτησιν τοῦ ἰάτρευσεν[4] τὴν πληγὴν τῆς ἀρνήσεως, καὶ ἀκολούθως τοῦ ἐνεχείρισε πάλιν τὴν ποιμαντικὴν ἐξουσίαν λέγοντας ἰδίως εἰς αὐτόν· Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου, καθὼς καὶ ὁ Χρυσόστομος Ἰωάννης ἑρμηνεύων τὸ κα' κεφ. τοῦ κατὰ Ἰωάνην λέγει[5]· Ἅμα δὲ καὶ δεικνὺς αὐτῷ, ὅτι χρὴ θαρρεῖν λοιπόν, ὡς τῆς ἀρνήσεως ἐξελαμένης, ἐγχειρίζεται τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν. Διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ, λέγει, ὁ διδάσκαλος τὸν Πέτρον ἀπὸ κάθε λογῆς φόβον, ὁποῦ εἶχε διὰ τὴν ἄρνησιν, καὶ διὰ νὰ τὸν πληροφορήσῃ πῶς τὸ ἁμάρτημά του τὸ ἐξάλειψε καὶ τὴν μετάνοιάν του τὴν ἐδέχθη, τοῦ ἐγχειρίζει[6] τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν ἤγουν τὸ πρωτεῖον τῆς τιμῆς καὶ τῆς πρωτοκαθεδρίας, καὶ ὄχι τὴν δεσποτείαν καὶ ἐξουσίαν κατὰ τῶν ἀδελφῶν, ἐπειδὴ καὶ μόνος ὁ Χριστὸς ἐκαλεῖτο κύριος τῶν ἀποστόλων, καθὼς αὐτὸς λέγει[7]· Ὑμεῖς φωνεῖτέ με ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ. Μάλιστα καὶ τοὺς παραγγέλλει[8] νὰ μὴν τολμήσῃ τινὰς νὰ ὀνομασθῇ τοιοῦτος, λέγων[9]· Ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε ῥαββί· εἷς γάρ ἐστιν ὑμῖν ὁ καθηγητής, ὁ Χριστός· πάντες γὰρ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε· καὶ πατέρα μὴ καλέσητε[10] ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς· εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ πατὴρ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί· εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστιν ὁ καθηγητής, ὁ Χριστός. Καὶ πάλιν θέλοντας νὰ τοὺς δείξῃ, ὅτι τοῦτο εἶναι ἐθνικὸν καὶ ὄχι χριστιανικὸν οὐδὲ τοῦ ἀποστολικοῦ ἐπαγγέλματος, τοὺς λέγει[11]· Οἴδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν· οὐχ οὕτω δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν, ἀλλ' ὃς ἂν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι, ἔστω ὑμῶν διάκονος. Φανερὸν εἶναι λοιπόν, ὅτι[12] ἐκεῖνοι ὁποῦ ζητοῦσι τοιαύτην ἐξουσίαν δὲν εἶναι μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ ἐθνικοί, προτιμῶντες μᾶλλον τὴν δόξαν τοῦ κόσμου ἢ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ· οἱ δὲ ἅγιοι ἀπόστολοι ἦσαν ὅμοιοι καὶ ἰσότιμοι κατὰ τὴν ἐξουσίαν μὲ τὸν μακάριον Πέτρον, τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας β' ἐπιστολήν[13]· Ὁ γὰρ ἐνεργήσας τῷ Πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς,

reliquis apostolis a Christo fuisse concessas, non autem a Petro.

Ad illud vero argumentum a Latinis objectum, Christum nempe uni Petro, non ceteris apostolis dixisse: *Pasce oves meas,* respondemus, ea verba quamvis soli Petro dicantur, tamen ad cunctos apostolos spectare. Ita et illis, quibus unum Petrum alloquitur: *Ego rogavi, ne deficiat fides tua,* cuncti subintelliguntur apostoli ac orthodoxa tota Christi ecclesia, cujus fides neque defecit unquam neque deficiet usque ad consummationem saeculi. Quin etiam cum beatus Petrus solus per suam negationem episcopali honore ac dignitate excidisset, idcirco Christus, excusso primum per trinam interrogationem negationis vulnere, deinceps pastoralem dignitatem iterum ei contulit, illum singillatim alloquens: *Pasce oves meas.* Id etiam Joannes Chrysostomus caput XXI Joannis interpretans asserit: *Simul ostendens ei oportere deinceps fidere, quasi abolita negatione, fratrum ei praefecturam committit.* Ad Petrum, inquit, ab omni de facta negatione metu liberandum atque de culpa deleta acceptaque poenitentia admonendum, ei dominus fratrum praefecturam committit, scilicet honoris ac primi consessus primatum, non autem summum in fratres principatum; unus enim Christus apostolorum dominus appellabatur, ut ipse dicit: *Vos vocatis me magistrum ac dominum, et bene dicitis; sum etenim.* Imo vero ne quispiam eorum ita vocari audeat prohibet dicens: *Vos autem nolite vocari rabbi: unus est enim magister vester, nempe Christus; omnes autem vos fratres estis. Et patrem nolite vocare vobis in terra: unus est enim pater vester, qui in caelis est. Nec vocemini magistri: unus enim vester est magister, nempe Christus.* Ac rursus ut illis ostendat id ethnici, non christiani moris esse neque apostolicae professionis, dicit: *Scitis quod principes gentium dominentur illis, et qui magni sunt potestatem exerceant in eas. Non ita vero erit inter vos, sed quicunque voluerit inter vos magnus fieri, sit vester minister.* Comperitur ergo, eos qui hujuscemodi potestatem ambiunt non Christi discipulos, sed ethnicos esse, mundi gloriam gloriae Dei praeponentes. Sanctos autem apostolos beati Petri aequales fuisse honore ac potestate, id testatur et Paulus apostolus in epistola ad Galatas, cap. II: *Qui enim operatus est Petro in apostolatum circumcisionis, operatus est et mihi inter gentes.* Quod si Paulus pari honore ac Petrus non fuisset, hunc non ausus esset increpare eo loco, ubi dicit: *Cum autem venisset Petrus Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.* Et inferius: *Dixi,* ait, *Petro coram omnibus: Si tu, cum Judaeus sis, gentiliter vivis et non judaice, quomodo gentes cogis judaizare?*

[1]) Joh. 21, 15.
[2]) *ἀγκαλὰ· ἂν καλὰ* A.
[3]) Luc. 22, 32.
[4]) *ἰάτρευσε* A.
[5]) Chrysost. in Joh. homil. 88, 1.
[6]) *τὸν ἐγχειρίζῃ* A.
[7]) Joh. 13, 13.
[8]) *παραγκέλει* A.
[9]) *λέγον* A; cf. Matth. 23, 8-9.
[10]) *καλέσετε* A.
[11]) Matth. 20, 25.
[12]) *ὅτι· ὅτοι* A.
[13]) Gal. 2, 8.

ἐνήργησε καὶ ἐν ἐμοὶ εἰς τὰ ἔθνη. Καὶ ἂν ὁ Παῦλος δὲν ἦτον ἰσότιμος μὲ τὸν Πέτρον, δὲν ἤθελε τολμήσῃ νὰ τὸν ἐλέγξῃ ἐκεῖ ὁποῦ λέγει [1]· Ὅτε δὲ ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην [2]), ὅτι κατεγνωσμένος ἦν. Καὶ κατωτέρω λέγει [3]· Εἶπον τῷ Πέτρῳ ἔμπροσθεν πάντων· Εἰ σὺ Ἰουδαῖος ὑπάρχων ἐθνικῶς ζῇς καὶ οὐκ ἰουδαϊκῶς, τί τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις ἰουδαΐζειν;

Ἔτι λέγουσιν οἱ Λατῖνοι, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶπε τῷ Πέτρῳ [4])· Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς ἐξῃτήσατο ὑμᾶς τοῦ συνιᾶσαι ὡς τὸν σῖτον· ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλείπῃ ἡ πίστις σου· καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας, στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου. Λοιπὸν λέγουσιν εἰς αὐτό, ὅτι τὸ στηρίζω τοῦτο τὸ εἶπεν ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν Πέτρον, θέλοντας [5]) νὰ τὸν δείξῃ κύριον καὶ αὐθέντην τῶν ἀποστόλων, διότι ἕνας ἄνθρωπος ὁποῦ νὰ στηρίζῃ ἄλλον, ἀκολουθᾷ νὰ εἶναι μεγαλήτερος ἀπὸ αὐτόν.

Ἀλλ' ἡμεῖς εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ ῥητοῦ τούτου λέγομεν, ὅτι ὁ κοινὸς ἐχθρὸς διάβολος θέλοντας νὰ βλάψῃ καὶ νὰ σκανδαλίσῃ ὄχι μόνον τὸν Πέτρον, ἀλλὰ καὶ τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους, καὶ νὰ σηκώσῃ [6]) τὴν ὑποταγὴν καὶ ἀγάπην ὁποῦ εἶχον εἰς τὸν Χριστόν, καθὼς τὸ ἔκαμεν εἰς τὸν Ἰούδαν, διὰ τοῦτο λέγει ὁ Χριστός· Ἐξῃτήσατο ὑμᾶς τοῦ συνιᾶσαι. Καὶ ἐπειδὴ πάλιν ὅταν ἐρώτησεν ὁ Χριστὸς τοὺς ἀποστόλους [7])· Ὑμεῖς δὲ τίνα μὲ λέγετε εἶναι; ἀποκριθεὶς πρῶτος ὁ Πέτρος εἶπε· Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος", διὰ αὐτὴν τὴν πίστιν καὶ τὴν ὁμολογίαν εἶπεν ὁ Χριστός· Ἐγὼ ἐπαρακάλεσα, ἵνα μὴ ἐκλείπῃ ἡ πίστις σου, ἡ ὁποία καί ποτε δὲν ἔλειψε οὔτε θέλει λείψει ἀπὸ τὴν θείαν του ἐκκλησίαν. Καὶ πάλιν ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ὡς καρδιογνώστης προγνωρίζοντας [8]) τὸν ξεπεσμὸν καὶ τὴν ἄρνησιν τοῦ μακαρίου Πέτρου ὁποῦ ἔμελλεν ὕστερον νὰ πάθῃ, τοῦ ἐπροεῖπεν ὅτι, „Καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας", ἤγουν ἐπίστρεψον διὰ μετανοίας καὶ πικρῶν δακρύων, ἤγουν ἀφόντις ἐπιστρέψεις καὶ μετανοήσεις ἀπὸ τὸ ἁμάρτημα αὐτὸ τῆς ἀρνήσεως, στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου, εὐγάνοντάς [9]) τους δηλαδὴ ἀπὸ κάθε ἀμφιβολίαν ὁποῦ ἔχουν διὰ λόγου σου· βεβαίωσαί τους νὰ μένωσιν εἰς τὴν αὐτὴν ἀγάπην καὶ πίστιν, ὁποῦ ἔχεις καὶ ἐσὺ πρὸς μέ. Καὶ τοιαύτην ἔννοιαν ἔχει τὸ στήριξον ἤγουν στηριγμὸν καὶ νουθεσίαν καὶ παραγγελίαν καὶ συμβουλήν, ὄχι ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ κυριότητα τοῦ Πέτρου πρὸς τοὺς ἄλλους ἀποστόλους, καθὼς οἱ Λατῖνοι λέγουσιν, ὅτι μόνου τοῦ Πέτρου ἐδόθη νὰ στηρίζῃ καὶ νὰ βεβαιώνῃ τοὺς ἄλλους ἀποστόλους, καὶ ἀκολούθως [10]) καὶ ὁ πάπας τοὺς ἄλλους πατριάρχας, καὶ μὲ τὸν τρόπον τοῦτον σπουδάζουσι νὰ τοῦ δώσουν μίαν τυραννικὴν μοναρχίαν. Καὶ ἂν ὁ Πέτρος ἦτον τοιοῦτος, καθὼς λέγουσιν οἱ Λατῖνοι, ὁποῦ αὐτὸς νὰ βεβαιώνῃ τὰ χαρίσματα τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ χωρὶς τὴν βεβαίωσιν ἐκείνην νὰ μὴν ἔχωσι τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχύν, ἀκολουθεῖ ὁ Πέτρος νὰ ἦτον οὐ μόνον τῶν λοιπῶν ἀποστόλων πρῶτος, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ἀνώτερος, τὸ ὁποῖον οὐδεὶς νοῦν ἔχων ἤθελε τολμήσῃ νὰ τὸ εἰπῇ. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς Πράξεις τῶν ἀποστόλων, τὰς ὁποίας ἔγραψεν ὁ ἅγιος Λουκᾶς, γίνεται φανερόν, ὅτι

Praeterea a Latinis asseritur, Petro dixisse Christum: *Simon, Simon, ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum; sed ego rogavi pro te, ne deficiat fides tua; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Illud igitur contendunt, Christum Petro dixisse *confirma,* ut apostolorum dominum ac principem eum designaret: si quis enim alterum confirmat, eum altero praestantiorem esse consequitur.

At nos ad explicandum dictum illud dicimus quod, cum diabolus, communis omnium hostis, damnum scandalumque non solum Petro, sed etiam ceteris apostolis inferre vellet, eosque ab obsequio et amore, quo Christum prosequerentur, divellere, eo quo cum Juda egisset modo, idcirco Christus dicit: *Expetivit vos, ut cribraret.* Iterum cum Christo ab apostolis quaerenti: *Vos autem quem me esse dicitis,* primus Petrus respondisset dicens: *Tu es Christus filius Dei vivi,* propter hanc fidem ac confessionem Christus dicit: *Ego rogavi, ne deficiat fides tua,* quae quidem in sancta ejus ecclesia nec defecit unquam nec deficiet. Rursus cum Christus, ut qui animos noverit, beati Petri lapsum negationemque, quam posterius passurus esset, praevideret, prius ei dicit: *Et tu aliquando conversus,* scilicet convertere per poenitentiam amarasque lacrimas, et, cum fueris conversus ac negationis istius culpae poenitueris, *confirma fratres tuos,* eos nempe quavis de te concepta sollicitudine expediendo; eos corrobora, ut in eadem, qua tu me prosequeris, dilectione ac fide permaneant. Hanc igitur sententiam habet illud *confirma,* actum nempe confirmandi, adhortandi, admonendi, suadendi, non autem Petri in ceteros apostolos principatum, auctoritatem, imperium significat, quemadmodum a Latinis asseritur, uni scilicet Petro datam esse potestatem alios apostolos confirmandi ac roborandi, atque ob id consequenter papam pari officio pollere in ceteros patriarchas. En quomodo temptent tyrannicum quoddam imperium papae tribuere. Quod si Petrus qualis a Latinis dicitur, is fuisset, atque Christi in apostolos dotes ab eo fuissent sanciendae, quin ullum robur ac firmitatem habuerint nisi assensu ejus comprobatae, consequeretur Petrum non solum primas habuisse inter alios apostolos, sed etiam Christo superfuisse; quod nemo nisi insanus dicere auderet. Imo vero ex *actibus* apostolorum, quorum auctor est sanctus Lucas, comperitur, haud ullam Petro supra sanctos apostolos potestatem auctoritatemque adfuisse, sed primas tantum ordine ac consessu eum tulisse. Dicit enim: *Exurgens Petrus in medio discipulorum*

[1]) ibid. 11.
[2]) *ἀντέστιν* B.
[3]) ibid. 14.
[4]) Luc. 22, 32.
[5]) *θέλωντας* B.
[6]) *συκώσῃ* A.
[7]) Matth. 16, 15-16.
[8]) *προγνωρίζωντας* A.
[9]) *εὐγάνωντας* A.
[10]) *ἀκολοῦθος* A.

ὁ μακάριος Πέτρος δὲν εἶχε καμμίαν ἐξουσίαν καὶ αὐθεντίαν[1]) ἀπάνω εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ἀλλὰ μόνον νὰ εἶναι πρῶτος τῇ τάξει καὶ τῇ πρωτοκαθεδρίᾳ· λέγει καὶ γάρ[2])· Ἀναστὰς Πέτρος ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν εἶπεν (ἦν τε ὄχλος ὀνομάτων ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὡς ἑκατὸν εἴκοσι)· Ἄνδρες ἀδελφοί, ἔδει πληρωθῆναι τὴν γραφὴν ταύτην, ἣν προεῖπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ στόματος Δαβὶδ περὶ Ἰούδα τοῦ γενομένου ὁδηγοῦ τοῖς συλλαβοῦσι τὸν Ἰησοῦν· ὅτι κατηριθμημένος ἦν σὺν ἡμῖν, καὶ ἔλαβε τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης, καὶ τὰ ἑξῆς. Ὁ δὲ σκοπὸς τῆς δημηγορίας ταύτης τοῦ Πέτρου ἦτον τοιοῦτος· ἐπειδὴ ὁ προδότης Ἰούδας ἀπεβλήθη ἀπὸ τὸν χορὸν τῶν δώδεκα ἀποστόλων καὶ μένοντας[3]) ὁ ἀριθμὸς ἐλλειπής, ἔπρεπε νὰ βαλθῇ ἄλλος εἰς τὸν τόπον ἐκείνου, διὰ τοῦτο συνάζονται ὅλοι οἱ ἀπόστολοι νὰ χειροτονήσουν ἄλλον· καὶ ἄρχεται πρῶτον ὁ Πέτρος καὶ δημηγορεῖ εἰς τὴν σύνοδον. Φανερὸν εἶναι λοιπόν, ὅτι ἂν ὁ Πέτρος ἦτον μόνος ἐπίτροπος καὶ μόνος βικάριος τοῦ Χριστοῦ, καθὼς λέγουσιν οἱ Λατῖνοι, ἤθελεν ἐκλέξῃ καὶ χειροτονήσῃ μοναχός του ἄλλον ἀπόστολον εἰς τὸν τόπον τοῦ Ἰούδα καὶ ἤθελεν εἰπῇ· Ἐγὼ ἔτζι[4]) θέλω, ἔτζι προστάζω, καθὼς τὸ κάμνει τὴν σήμερον ὁ πάπας, ὁποῦ λέγει πῶς εἶναι διάδοχος τοῦ Πέτρου, καὶ δὲν ἦτον ἀνάγκη νὰ συναχθῶσιν ὅλοι οἱ ἀπόστολοι. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ὁ Πέτρος τοιαύτην ἐξουσίαν δὲν εἶχε, διὰ τοῦτο ἐσυνάχθησαν ὅλοι· καὶ ὁ Πέτρος τοῦτο μὲν ἔκαμεν ὁποῦ πρῶτος ἐδημηγόρησεν εἰς τὴν σύνοδον, ἡ δὲ ψῆφος καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ματθίου[5]) ἔγινε κοινῶς ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀποστόλους· λέγει καὶ γὰρ ὁ Λουκᾶς εἰς τὸ α' κεφ. τῶν Πράξ. Ἔστησαν δύο, δὲν εἶπεν[6]) ἔστησε, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὅλοι τοὺς ἔστησαν καὶ τοὺς ἐδιάλεξαν· καὶ ποίους; Ἰωσὴφ τὸν καλούμενον Βαρσαβᾶν, ὃς ἐπεκλήθη Ἰοῦστος, καὶ Ματθίαν. Ἔπειτα λέγει[7])· Καὶ προσευξάμενοι εἶπον· Σύ, κύριε, καρδιογνῶστα πάντων, ἀνάδειξον ὃν ἐξελέξω ἐκ τούτων τῶν δύο ἕνα, λαβεῖν τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης καὶ ἀποστολῆς, ἐξ ἧς παρέβη Ἰούδας. Καὶ ἔδωκαν[8]) κλήρους αὐτοῖς καὶ ἔπεσεν ὁ κλῆρος ἐπὶ Ματθίαν καὶ συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν ἕνδεκα ἀποστόλων. Νὰ λοιπὸν ὁποῦ[9]) ὁ μακάριος Πέτρος δὲν ἦτον μονάρχης μήτε ἐξουσιαστής, ἀλλὰ ἕνας τῆς συνόδου καὶ πρῶτος τῇ τάξει[10]).

dixit (eratque turba nominum simul fere centum viginti): Viri fratres, oportuit impleri scripturam hanc, quam praedixit spiritus sanctus per os David de Juda, qui fuit dux iis qui comprehenderunt Jesum; quia cooptatus erat in numerum nostrum et sortitus erat partem ministerii hujus, et quae sequuntur. Scopus autem hujus concionis Petri is erat. Ne duodecim apostolorum coetus post expulsum Judam proditorem imperfectus numero relinqueretur, alius in ejus locum substituendus erat; idcirco cunctis ad hunc eligendum coeuntibus apostolis, Petrus incipit primus synodum alloqui. Atqui, si Petrus, ut Latini volunt, Christi solus procurator unusque vicarius fuisset, ei soli alium apostolum in Judae locum manifesto esset eligendum atque creandum; eum dicere oportuisset: *Sic volo, sic jubeo,* juxta praesentem papae, qui sese Petri successorem profitetur, agendi rationem, neque esset cunctis apostolis conveniendum. At enim, id generis potestatem cum Petrus non haberet, idcirco cuncti convenerunt; ac Petrus quidem id egit, ut primus synodum alloqueretur; suffragium autem ac Matthiae electio a cunctis apostolis simul facta est. Dicit enim Lucas in *actibus,* cap. I: *Et statuerunt duos*; *statuit* non dixit, ut eos a cunctis statui ac eligi ostenderet. Quosnam vero? *Joseph, qui vocatur Barsabas, qui cognominatus est justus, et Matthiam.* Deinde dicit: *Et facta precatione dixerunt: Tu, domine, qui corda nosti omnium, ostende utrum elegeris ex his duobus, ut accipiat sortem ministerii hujus et apostolatus, unde praevaricatus excidit Judas. Et dederunt sortes in eos, et cecidit sors super Matthiam, et cooptatus est ad numerum undecim apostolorum.* En igitur quomodo beatus Petrus nec monarcha nec princeps fuit, sed unus e coetu ac primus ordine.

Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς Λουκᾶς[11]) μαρτυρεῖ εἰς τὸ δ' τῶν Πράξ., ὅτι ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐπίστευον εἰς Χριστόν, ἔφερον τὰ ἄσπρα καὶ πράγματά τους καὶ ἔρριπτον ἔμπροσθεν εἰς τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων, καὶ δὲν λέγει ἔμπροσθεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Πέτρου. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκλογὴν ἤγουν τὴν χειροτονίαν τῶν ἑπτὰ διακόνων ὅλοι οἱ ἀπόστολοι τὴν ἔκαμαν· λέγει καὶ γὰρ εἰς τὸ ς' τῶν Πράξεων[12])· Ἔστησαν αὐτοὺς ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων, καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας, καὶ δὲν λέγει μόνου τοῦ Πέτρου.

Rursus idem Lucas testatur cap. IV *actuum* eos, qui in Christum crederent, nummos resque suas affere et ad pedes apostolorum ponere; non autem dicit, ad pedes Petri. Praeterea septem diaconorum electio seu creatio a cunctis apostolis facta est; dicit enim in *actibus,* cap. VI: *Hos statuerunt in conspectu apostolorum, et cum orassent, imposuerunt eis manus,* nec de uno Petro loquitur.

Καὶ πάλιν ὅταν ὁ ἅγιος Βαρνάβας ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, δὲν τὸν ἔστειλε μόνος ὁ Πέτρος, ἀλλ' ἡ

Item sanctus Barnabas Antiochiam profecturus non a solo Petro missus est, sed ab apostolorum

[1]) *αὐθεντείαν* B.
[2]) Act. 1, 15.
[3]) *μένωντας* A.
[4]) *ἔτζη* B.
[5]) *Ματθίου· μαθητοῦ* A.
[6]) *εἶπε* A. Act. 1, 23.
[7]) ibid. 24.
[8]) *ἔδωκεν* B.
[9]) *ὁποῦ λοιπόν* B.
[10]) *τάξῃ* A.
[11]) Act. 4, 38.
[12]) Act. 6, 6.

σύνοδος τῶν ἀποστόλων καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς Ἱερουσαλήμ· λέγει καὶ γάρ[1])· Ἐξαπέστειλαν Βαρνάβαν διελθεῖν εἰς Ἀντιόχειαν.

Καὶ πάλιν ὅταν ἦλθε τὸ ζήτημα τῆς περιτομῆς εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, οἱ Ἀντιοχεῖς δὲν ἔστειλαν πρὸς μόνον τὸν Πέτρον νὰ κρίνῃ αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, ἀλλὰ πρὸς τὴν σύνοδον τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων· λέγει καὶ γὰρ εἰς τὸ ιε' τῶν Πράξεων[2])· Διαγενομένης οὖν στάσεως καὶ ζητήσεως οὐκ ὀλίγης τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Βαρνάβᾳ πρὸς αὐτούς, ἔταξαν ἀναβαίνειν Παῦλον καὶ Βαρνάβαν καί τινας ἄλλους ἐξ αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ πρεσβυτέρους εἰς Ἱερουσαλὴμ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Καὶ πάλιν, ἀφοῦ[3]) ἐμαζώχθησαν, λέγει· Ἀναστὰς Πέτρος εἶπε πρὸς αὐτούς· Ἄνδρες ἀδελφοί, καὶ τὰ ἑξῆς. Εἶτα λέγει· Μετὰ δὲ τὸ σιγῆσαι[4]) αὐτούς, ἀπεκρίθη Ἰάκωβος λέγων· Ἄνδρες ἀδελφοί, ἀκούσατέ μου, καὶ τὰ λοιπά. Νὰ ὁποῦ καὶ ὁ Ἰάκωβος πρῶτος δημηγορεῖ, καὶ λέγοντας τὴν γνώμην του μήτε ὁ Πέτρος τοῦ ἐναντιεῖται μήτε ἄλλος ἀπόστολος, ἀλλὰ ὅλη ἡ σύνοδος τῶν ἀποστόλων καὶ πρεσβυτέρων ἀπεφάσισαν καὶ ἔπεμψαν τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν περιέχουσαν τὴν γνώμην τῆς συνόδου, καθὼς φαίνεται εἰς τὰς Πράξεις. Ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπιστολὴν φανερὸν[5]) γίνεται, ὅτι ὁ μακάριος Πέτρος δὲν ἦτον κύριος καὶ δεσπότης τῶν ἀποστόλων μήτε ἐξουσιάζων αὐτὸς μόνος νὰ κρίνῃ καὶ νὰ ἀποφασίζῃ τὰς καθόλου ὑποθέσεις τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ ὅλοι ὁμοθυμαδὸν οἱ ἀπόστολοι συναζόμενοι ἔκριναν καὶ ἐβεβαίοναν αὐτάς.

Καὶ ὅτι δὲν ἦτον ὑποκείμενοι οἱ ἀπόστολοι εἰς τὸν Πέτρον, τὸ μαρτυρεῖ καὶ ὁ Παῦλος ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ταῖς δεκατέσσαραις[6]) ἐπιστολαῖς, καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ θεολόγος τὴν καθολικήν του ἐπιστολήν, ὁμοίως καὶ Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος καὶ ὁ ἀπόστολος Ἰούδας, χωρὶς τὴν εἴδησιν καὶ προσταγὴν τοῦ Πέτρου, ἐπειδὴ καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, καθὼς ἐδιδάχθησαν ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν τους τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, δὲν ἐγύρευσαν πρωτεῖα καὶ ἐξουσίας καὶ δόξαν ματαίαν, τὰ ὁποῖα σήμερον ζητεῖ ὁ πάπας, ἀλλὰ ἐσπούδασαν[7]) νὰ κηρύξουν τὸ εὐαγγέλιον καὶ νὰ ἐπιστρέψουν τοὺς ἀνθρώπους εἰς θεογνωσίαν, καὶ δὲν εἶχον ἀναμεταξύ τους καμμίαν διαφοράν, ἀλλὰ ἀδελφικὴν ἰσοτιμίαν καὶ φροντίδα κοινὴν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος.

Εἰς ἐκεῖνο δὲ ὁποῦ λέγουσιν οἱ Λατῖνοι, ὅτι ὁ Πέτρος ἦτον ἀνώτερος βασιλέων[8]) καὶ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας τοῦ κόσμου, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ πάπας ὢν διάδοχός του πρέπει νὰ εἶναι τοιοῦτος, φαίνονται ψευδόμενοι ἀπὸ τὴν ἁγίαν γραφήν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἔδειξεν ὑποταγὴν εἰς τοὺς βασιλεῖς, ὅταν ἀπεγράφη εἰς τὴν ἀπογραφὴν τοῦ Καίσαρος, καθὼς ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς μαρτυρεῖ εἰς τὸ β' κεφ. Καὶ πάλιν ὑπετάγη, ὅταν ἐπλήρωσε τὰ δίδραχμα, καθὼς ὁ Ματθαῖος[9]) εἰς τὸ ιζ'. Ἀλλὰ καὶ ὁ Πέτρος ἔτζι μᾶς νουθετεῖ εἰς τὴν πρώτην του ἐπιστολὴν λέγων[10])· Ὑποτάγητε πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κτίσει διὰ τὸν κύριον, εἴτε βασιλεῖ ὡς ὑπερέχοντι, εἴτε ἡγεμόσιν ὡς δι' αὐτοῦ πεμπομένοις, ὅτι οὕτως ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ. Καὶ ὁ Παῦλος πρὸς Ῥωμαίους γράφει[11])· Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω· οὐ

coetu ac Hierosolymitana ecclesia. Dicit enim: *Miserunt Barnabam, qui Antiochiam peteret.*

Item Antiocheni, exorta Antiochiae disceptatione de circumcisione, non ad solum Petrum ea de re judicaturum mandarunt, sed ad coetum apostolorum ac seniorum. Dicit enim *actuum* cap. XV: *Cum orta ergo seditio et disceptatio esset non exigua Paulo ac Barnabae adversus illos, statuerunt ut ascenderet Paulus et Barnabas et quidam alii ex illis ad apostolos ac presbyteros Hierosolymam super hac quaestione.* Rursus autem, conventu facto, dicit: *Surgens Petrus, dixit ad eos: Viri fratres,* et quae sequuntur. Postea dicit: *Et postquam conticuissent, respondit Jacobus dicens: Viri fratres, audite me,* et reliqua. En habes etiam Jacobum primum contionantem, quin ei sententiam dicenti Petrus aliusve apostolus adversetur. Imo re a cunctis apostolis presbyterisque dijudicata, epistolam, qua concilii sententia concludebatur, Antiochiam miserunt, ut ex *actibus* liquet. Qua ex epistola comperitur, beatum Petrum apostolorum principem ac dominum non exstitisse, neque universas ecclesiae causas judicandi ac dirimendi jus ipsi soli competivisse, sed eas a cunctis una convenientibus apostolis esse solutas ac sancitas.

Apostolos vero in Petri ditione non fuisse, id testatur Paulus, qui Petri injussu ac inscitia quatuordecim epistolas scripsit; item Joannes theologus, qui catholicam epistolam scripsit, nec non et Jacobus frater Domini et Judas apostolus. Nam sancti apostoli, ut a magistro suo domino nostro Jesu Christo fuerant edocti, primas partes, imperium, vanam gloriam, quae hodie a papa affectantur, non ambierunt, sed in evangelio praedicando hominibusque ad Dei cognitionem reducendis elaborarunt, nullo inter sese admisso discrimine, sed fraterna juris aequatione parique evangelicae praedicationis cura.

Quod autem attinet ad illud Latinorum assertum, Petrum nempe regibus praefuisse ac cuivis mundi potestati et auctoritati, ac idcirco papam, eum cum excipiat, talem esse oportere, a sacra scriptura mendacii arguuntur. Etenim Christus ipse obsequium in principes praebuit, quando in Caesaris descriptionem relatus est, sicut a Luca evangelista narratur cap. II. Rursus oboedivit cum didrachmum solvit, ex Matthaei cap. XVII. Quin imo et Petrus idem nos monet in prima sua epistola: *Subjecti,* inquit, *estote omni humanae creaturae propter dominum, sive regi quasi praecellenti sive ducibus tanquam ab eo missis, quia sic est voluntas Dei.* Paulus quoque ad Romanos scribit: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit; non est enim potestas nisi a Deo; quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.*

[1]) Act. 11, 22.
[2]) Act. 15, 2.
[3]) *ἀφοῦ· αὐτοῦ* A; cf. ibid. 7.
[4]) *σηγῆσαι* A; ibid. 13.
[5]) *καθὼς φανερόν* B.
[6]) *δεκατέσσαρες* A.
[7]) *ἐσπούδαζαν* A.
[8]) *βασιλέων· βασιλεύς* A.
[9]) Matth. 17, 24.
[10]) Petr. 2, 13-15.
[11]) Rom. 13, 1-4.

γάρ ἐστιν ἐξουσία εἰ μὴ ἀπὸ θεοῦ· αἱ δὲ οὖσαι ἐξουσίαι ὑπὸ θεοῦ τεταγμέναι εἰσί, ὥστε ὁ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ τῇ τοῦ θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκεν· οἱ γὰρ ἀνθεστηκότες αὐτοῖς κρῖμα λήψονται· οὐ γὰρ εἰκῇ τὴν μάχαιραν φορεῖ· θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστι. Τὸ ὁποῖον ῥητὸν ἐξηγῶντας ὁ θεῖος Χρυσόστομος λέγει[1])· Καὶ δεικνύς, ὅτι πᾶσι ταῦτα διατάττεται καὶ ἱερεῦσι καὶ μοναχοῖς, λέγει· Πᾶσα ψυχὴ ὑποτασσέσθω, κἂν ἀπόστολος ᾖ, κἂν εὐαγγελιστής, κἂν προφήτης, κἂν ὁστισοῦν· οὐδὲ γὰρ ἀνατρέπει τὴν εὐσέβειαν αὕτη ἡ ὑποταγή· καὶ οὐχ ἁπλῶς λέγει πειθέσθω, ἀλλ'[2]) ὑποτασσέσθω. Ἰδοὺ λοιπὸν πῶς ἐξηγεῖ τὸ ῥητὸν τοῦτο ὁ ἅγιος, ὅτι καὶ ἀπόστολοι καὶ προφῆται καὶ κάθε ἄλλος πρέπει νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὴν ἐξουσίαν. Ἂν ὁ Πέτρος λοιπὸν καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι ἦσαν ὑποτεταγμένοι εἰς τὰς ἐξουσίας τὰς κοσμικάς, πῶς ἀποτολμῶσιν οἱ διάδοχοι τοῦ Πέτρου νὰ λέγουν, ὅτι ἡμεῖς ὁρίζομεν μόνοι καὶ ἐξουσιάζομεν καὶ κρίνομεν τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου καὶ διαμοιράζομεν τὰς ἐξουσίας καὶ κυβερνοῦμεν ὄχι μόνον τὰ ἐκκλησιαστικά, ἀλλὰ καὶ τὰ πολιτικά;

Ἀλλὰ καὶ ὅσα ἄλλα προνόμια τὴν σήμερον δίδουσιν οἱ παπίσται εἰς τὸν πάπαν μὲ πολλὴν ἀδιακρισίαν, φαίνονται φανερά, ὅτι εἶναι ἐκτὸς πάσης εὐσεβείας καὶ φρονήσεως ὑγιοῦς. Καὶ πρῶτον μὲν τὸν ὀνομάζουσι Θεὸν εἰς τὴν γῆν, τὸ ὁποῖον κανένας θεοσεβής ποτε δὲν τὸ ἐδέχθηκεν, ἀλλὰ ὡς βλάσφημον καὶ ἀντίθεον φωνὴν τὸ ἀποφεύγουσι, πάρεξ μόνον ὁ ἑωσφόρος διάβολος, ὁ ὁποῖος εἶπε[3])· Θήσω τὸν θρόνον μου ἐπάνω τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ· διὰ τὸν ὁποῖον καὶ ὁ Χριστὸς λέγει[4])· Ἐθεώρουν τὸν Σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα. Καὶ πάλιν ὅταν ἐπείραζε τὸν Χριστὸν λέγων[5])· Ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι, ταῦτα πάντα σοι δώσω", τὸν εἶπεν ὁ Χριστός· Ὕπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ· γέγραπται γάρ· Κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀδὰμ διὰ τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην τῆς θεότητος ἐδιώχθη ἀπὸ τὸν παράδεισον καὶ ἤκουσεν ἀπὸ τὸν θεόν[6])· Ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν. Πῶς λοιπὸν οἰκειοποιεῖται ὁ πάπας, ἄνθρωπος ὢν καὶ οὐδὲν ἄλλο εἰμὴ γῆ καὶ σποδός, τὴν ὀνομασίαν τοῦ θεοῦ καὶ νὰ κηρύττεται ἐπ' ἄμβωνος καὶ νὰ προσκυνῆται καὶ νὰ λατρεύεται ὡς θεός; Ἐὰν δὲ προβάλλωσιν οἱ παπίσται, ὅτι καὶ ὁ θεὸς εἶπε τῷ Μωϋσῇ[7])· Ἰδοὺ ἐγὼ δέδωκά σε θεὸν Φαραώ, ἀλλὰ δὲν ἔχουν νὰ δείξουν πῶς ὁ Μωϋσῆς νὰ ἐζήτησέ ποτε νὰ ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους θεός, καθὼς τὴν σήμερον τὸ ζητεῖ ὁ πάπας ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους, οὔτε φαίνεταί ποτε κανένας ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους νὰ ὠνόμασε καὶ νὰ ἐκήρυξεν εἰς τὸν λαὸν τὸν Μωϋσῆν πῶς εἶναι θεὸς εἰς τὴν γῆν· μάλιστα αὐτὸς ὁ Μωϋσῆς, καθὼς φαίνεται εἰς τὸ τέταρτον τοῦ Δευτερονομίου, διδάσκει τοὺς Ἰουδαίους νὰ μὴν γνωρίζουν ἄλλον παρὰ ἕνα καὶ μόνον θεόν. Καὶ ἂν ὁ πάπας θέλῃ νὰ ὀνομάζεται θεός, τάχα δύναται νὰ κάμῃ καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ θεοῦ, καθὼς οἱ Ῥωμαῖοι τὸν ἐκθειάζουσι μὲ τὸ ὅμνια πότεστ ἤγουν πάντα δύναται. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰς ἐνεργείας τοῦ θεοῦ νὰ κάμνῃ δὲν δύναται, καθὼς εἶναι καὶ ἡ ἀλήθεια, ἂς γνωρίσῃ τοῦ λόγου του ὡς εἶναι καὶ αὐ-

Qui autem resistunt, ipsi soli damnationem acquirunt: non enim sine causa gladium portat; Dei enim minister est. Quae verba explicans divus Chrysostomus: *Et ostendens,* ait, *hoc omnibus imperari, sacerdotibus etiam et monachis, dicit:* Omnis anima subdita sit, *etsi apostolus sit, etsi evangelista et propheta, etsi quivis alius: neque enim haec subjectio pietatem subvertit. Nec simpliciter dicit* oboediat, *sed* subdita sit. Vides quomodo sanctus effatum illud interpretetur, apostolos nempe et prophetas et alium quemvis potestati subjiciendos esse. Petrus ergo ceterique apostoli si potestatibus saecularibus erant subditi, qua fronte Petri successores declarare audent, jus sese solos habere orbis regna delimitandi, regendi, judicandi, imperia decernendi, res non ecclesiasticas solum, sed et civiles moderandi?

Quin etiam alia privilegia quotquot a papistis summa imprudentia hodie papae tribuuntur, ea comperitur a quavis pia sanaque sententia esse aliena. Atque primum quidem *Deum super terram* illum appellant, quam vocem nullus unquam pertulit religiosus vir, sed tanquam impiam Deoque infestam a sese abjecit, si unum excipias luciferum diabolum, qui dixit: *Ponam solium meum super nubes caeli et similis ero altissimo.* De eo Christus: *Videbam,* inquit, *Satanam sicut fulgur de caelo cadentem.* Rursus cum Christum tentaret dicens: *Haec omnia tibi dabo, si prostratus adoraveris me,* tunc ei Christus: *Vade retro, Satana; scriptum est enim: Dominum tuum adorabis et illi soli servies.* Imo vero Adam ob eandem divinitatis cupiditatem e paradiso pulsus haec a Deo audivit: *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est.* Quomodo ergo papa, homo cum sit nihilque aliud nisi terra et pulvis, Dei nomen sibi vindicans tanquam Deus e suggestu praedicatur, adoratur, colitur? Etsi objiciant papistae, Deum ipsum Moysi dixisse: *Ecce constitui te deum Pharaonis,* tamen ostendere non valent, Moysen sese a Judaeis *deum* vocitari unquam exegisse, quod nunc a Romanis papa reposcit, nec comperitur unquam ullum Hebraeorum de Moyse declarasse et ad populum praedicasse, quod esset Deus super terram. Quin etiam Moyses ipse, ut in quarto Deuteronomii capite videre est, Judaeos docet ne alterum praeter unum et solum Deum agnoscant. Quod si papa vocari Deus velit, Dei opera faciendi copiam forte habet, juxta illud quo a Romanis deificatur ὅμνια πότεστ, scilicet omnia potest. Cum autem Dei opera perficere non possit, quod verissimum est, ipse sese habeat pro una e Dei creaturis, ut sunt ceteri homines, nec divinum nomen exquirat.

[1]) Chrysost. in epist. ad Rom. homil. 23, 1; Patr. Gr. LX, 615.
[2]) ἀλλ' om. A.
[3]) Is. 14, 13.
[4]) Luc. 10, 18.
[5]) Matth. 4, 9-10.
[6]) Gen. 3, 22.
[7]) Ex. 7, 1.

τὸς ἕνα κτίσμα τοῦ θεοῦ, καθὼς εἶναι καὶ οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι, καὶ ἂς μὴν ζητῇ τὴν ὀνομασίαν τῆς θεότητος.

Λέγουσιν ἔτι οἱ Ῥωμαῖοι, ὅτι ὅταν τις ὑπάγῃ νὰ ἐξομολογηθῇ εἰς τὸν πνευματικόν του, πρῶτον νὰ τὸν ἐρωτᾷ [1]), ἂν πιστεύῃ εἰς τὸν πάπαν· καὶ εἰ μὲν ὁμολογήσει ὅτι πιστεύει, τότε νὰ τὸν δέχεται καὶ νὰ τὸν ἐξομολογῇ· εἰ δὲ μή, τὸν ἀποδιώχνει ὡς ἀρνητήν. Τὸ ὁποῖον κάμωμά τους ὄχι μόνον εἶναι ἄπρεπον καὶ παράνομον, ἀλλὰ καὶ βλάσφημον σιμὰ εἰς τὸν θεόν, ἐπειδὴ καὶ ἡ λέξις αὐτή τὸ πιστεύω δὲν ἐδόθη ἄλλου τινὸς κτίσματος οὔτε ὁρατοῦ οὔτε ἀοράτου, ἀλλὰ μόνον τοῦ ἐν τριάδι ὑμνουμένου θεοῦ. Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ τὸ οἰκειοποιοῦνται οἱ ἄνθρωποι οὔτε νὰ βιάζουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς τοῦτο καὶ νὰ τοὺς κάμνουσιν ἀνθρωπολάτρας, καθὼς τὴν σήμερον κάμνουσιν οἱ Φραγκοπατέρες, οἱ ὁποῖοι διὰ νὰ πλανῶσι τοὺς χριστιανοὺς καὶ μάλιστα τοὺς εὐσεβεῖς καὶ ὀρθοδόξους τοῦ ἡμετέρου γένους Γραικοὺς μικρά τε παιδία καὶ γυναῖκας καὶ κάθε ἄλλην ἁπλῆν [2]) καὶ ἄκακον ἡλικίαν, τοῦτο μόνον κατὰ πρῶτον λόγον τοὺς διδάσκουσι καὶ τοὺς ζητοῦσι νὰ πιστεύουσι τὸν πάπαν· καὶ ὅσα ἄλλα κακὰ καὶ ἂν ἔχουσι, τὰ παρατρέχουν καὶ τὰ συγχωροῦσι, καὶ τοὺς δίδουσιν ἄδειαν εἰς ὅλα νὰ μὴν φυλάττουσι τὰς ἁγίας νηστείας οὔτε τὰς λοιπὰς παραδόσεις τῆς ἐκκλησίας, καὶ τοὺς δείχνουσι μίαν ἀνοικτὴν καὶ πλατεῖαν καὶ ἐλεύθερην στράταν, καὶ διὰ νὰ εἰποῦμεν καλλίτερα, ἕνα εὔκολον κατήφορον εἰς τὸν κρημνὸν τῆς ἀπωλείας [3]). Καὶ ὅσα τοὺς ζητήσουν εἰς τὰ κακά τους θελήματα οἱ ἀνόητοι ἐκεῖνοι καὶ δυστυχέστατοι χριστιανοὶ ὁποῦ εἰς αὐτοὺς ἐξομολογοῦνται, ὅλα τοὺς τὰ συγχωροῦσι, μόνον νὰ ὁμολογήσουν, ὅτι πιστεύουσι τὸν πάπαν. Καὶ διὰ νὰ εἰποῦμεν μὲ ἕναν λόγον, ἡ πρὸς τὸν πάπαν ὁμολογία καὶ πίστις γίνεται εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀθλίους χριστιανούς, ὁποῦ δὲν γνωρίζουν τὴν ἀπάτην καὶ τέχνην τῶν Φραγκοπατέρων, αἰτία καὶ στράτα εἰς κάθε ἀνομίαν καὶ ἀπώλειαν ψυχικήν. Λοιπὸν ἡ νόμιμος καὶ καλὴ ἐξομολόγησις εἶναι νὰ [4]) ἐρωτῶσιν οἱ πνευματικοὶ πατέρες τὸν ἐξομολογούμενον χριστιανόν, ἂν πιστεύῃ εἰς τὴν ἁγίαν τριάδα, τὸν ἀληθῆ θεόν, ἂν ὑποτάσσεται εἰς τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν, ἂν φυλάττῃ τοὺς ἱεροὺς νόμους, καὶ τὰ ἄλλα [5]) ὅσα ἁρμόζουσιν εἰς ἐξομολόγησιν, καὶ ὄχι νὰ τὸν ἐρωτᾷ, ἂν πιστεύῃ τῷ πάπᾳ, τὸ ὁποῖον κοντὰ ὁποῦ καμμίαν ὠφέλειαν δὲν δίδει εἰς τὸν ἐξομολογούμενον, γίνεται ἀκόμη αἰτία πολλῆς βλάβης καὶ ψυχικῆς ἀπωλείας, ὡς εἴπομεν.

Ἀλλὰ καὶ ὅταν λέγουσιν οἱ παπίσται, ὅτι ἀδύνατον εἶναι νὰ σφάλῃ ποτὲ ὁ πάπας καὶ νὰ ξεπέσῃ εἰς καμμίαν [6]) ἁμαρτίαν καὶ αἵρεσιν, ψεύδονται φανερὰ καὶ εἰς τοῦτο· ἐπειδὴ κάθε ἄνθρωπος, ἂς εἶναι καὶ ὁ μεγαλήτερος ἅγιος, δύναται νὰ ξεπέσῃ, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὸν Ἀδάμ, τὸν Δαβὶδ καὶ τὸν Πέτρον· καὶ ὄχι μόνον ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄγγελοι, καὶ τὸ μαρτυρεῖ ὁ ἑωσφόρος. Ἀλλὰ καὶ πάπιδες οὐκ ὀλίγοι ἐξέπεσαν εἰς αἱρέσεις, καθὼς ὁ Μαρκελλῖνος [7]), ὁποῦ ἔγινεν εἰδωλολάτρης [8]), καὶ ὁ Λιβέριος καὶ ὁ κβ' Ἰωάννης οἱ αἱρετικοί, καὶ ὁ πάπας Ὀνόριος ὁ μονοθελήτης, καὶ ἄλλοι πολλοί, τοὺς ὁποίους παρατρέχομεν, διὰ νὰ μὴν πολυλογοῦμεν ματαίως διηγούμενοι τὰ φανερά. Ὥστε καὶ ὁ πάπας καὶ κάθε ἄλλος ἄνθρωπος δύναται νὰ ξεπέσῃ. Καὶ ἂς παύσωσιν ἀπὸ τὸ νὰ φλυαρῶσιν οἱ παπίσται, συγκλώθοντες τὰ ἀσύγκλωστα καὶ εἰς τὰ φανερὰ ἀντιτείνοντες.

Dicunt insuper Romani, quemque, cum sua peccata patefacturus confessarium adit, prius ab eo esse percontandum, num in papam credat: et si se quidem credere asseruerit, tunc excipiendum esse ac peccata confitentem audiendum; sin minus, velut apostatam abigendum. Quae illorum agendi ratio non solum indecens videtur ac iniqua, sed etiam impia coram Deo, quandoquidem verbum illud *credo* haud cadit in ullam rem creatam sive visibilem sive invisibilem, sed in unum Deum in trinitate laudandum. Quapropter homines non decet illud sibi assumere nec ceteros, ut id ipsis tribuant, cogere ac anthropolatras reddere, quemadmodum id nunc fit a Franco-patribus, qui fideles decepturi, maxime vero nostrae Graecorum gentis pios et orthodoxos, parvos pueros, mulieres et aliam quamvis simplicem aetatem, primo quoque colloquio eos hoc unum docent ac num in papam credant percontantur; alia vero peccata, quotquot illi commiserint, negligunt ac condonant; eis summam dant licentiam sacra jejunia ceterasque ecclesiae traditiones non retinendi ac apertam quandam, latam, liberam viam ostendunt, seu, ut melius dicamus, prona in perditionis praecipitium declivia. Quidquid vero e pravo suo arbitrio efflagitant insipientes illi atque infelicissimi fideles, quorum peccata excipiunt, id in totum indulgent, dummodo se in papam credere fateantur. Haec in papam, ut uno verbo dicamus, fides ac professio miseris illis christianis, qui deceptorias Francorum patrum artes non vident, causa evadit ac via in quamque iniquitatem spiritualemque perditionem. Atqui ea est recta optimaque confessio, ut christianum peccata confitentem percontentur confessarii, num in sanctam trinitatem, in verum Deum credat, num sanctae ecclesiae obsequatur, sacras leges custodiat, atque alia quaecunque ad confessionem referantur; ne autem quaerant, num in papam credat, quae quaestio praeterquam quod poenitenti haud ullo modo prosit, praeterea multum, ut diximus, damnum affert spiritualemque perniciem.

Latini vero cum asserunt, papam non posse unquam errare neque in ullum peccatum aut haeresim labi, tum rursus aperte mentiuntur. Nam quivis homo, etiamsi sanctus sit omnium maximus, excidere potest, ut ex Adae, David, Petri exemplo comperitur; imo vero non homines tantum, sed etiam angeli, ut testimonio est Lucifer. Sed et papae haud pauci in haereses inciderunt; ita Marcellinus idololatra evasit, Liberius et Joannes XXII haeretici, Honorius papa monotheleta, et alii multi, quos omittimus, ne frustra copiose disseramus, rem manifestam expediendo. Quocirca et papa ut alius quivis homo errare potest. Desinant ergo nugari papistae dissociabilia consociando ac perspicuis rebus reluctando.

[1]) *ἐροτᾷ* A.
[2]) *ἄλλην ἁπλῆν· ἁπλῶς* A.
[3]) *ἀπολείας* A.
[4]) *νὰ* om. B.
[5]) *ἄλλα· ἅλα* A.
[6]) *καμίαν* AB.
[7]) *Μαρκελῖνος* A.
[8]) *εἰδωλολάτρις* A.

Ἀλλὰ καὶ ὅταν θέλουσιν οἱ παπίσται νὰ δείξουν τὸν πάπαν ἀνώτερον τῶν συνόδων μὲ τὸ νὰ ἦτον, ὡς λέγουσι, καὶ ὁ Πέτρος ὑπεράνω πάσης συνόδου, μήτε εἰς αὐτὸ καμμίαν[1]) ἀπόδειξιν δὲν ἔχουν· ἐπειδὴ καὶ οὔτε εἰς τὰ πρακτικὰ τῶν συνόδων οὔτε εἰς τὰς ἱστορικὰς βίβλους εὑρίσκεται πουθενὰ ὁ πάπας νὰ ἦτον τῆς συνόδου ἀνώτερος, ἀλλὰ ὅλοι οἱ ἀρχιερεῖς τῆς παλαιᾶς Ῥώμης ὑπετάσσοντο εἰς τοὺς ὅρους καὶ κανόνας τῶν ἁγίων συνόδων καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ μακάριος Πέτρος, καθὼς φαίνεται εἰς τὰς Πράξεις, διότι λέγει[2])· Ἀκούσαντες δὲ οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀπόστολοι, ὅτι δέδεκται ἡ Σαμάρεια τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς τὸν Πέτρον καὶ Ἰωάννην, οἵτινες καταβάντες προσηύξαντο περὶ αὐτῶν, ὅπως λάβωσιν πνεῦμα ἅγιον. Εἶτα λέγει[3])· Τότε ἐπετίθουν τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτούς, καὶ ἐλάμβανον πνεῦμα ἅγιον. Ἰδοὺ λοιπὸν ἡ ἐξουσία τῆς συνόδου ὅπου στέλλει τὸν Πέτρον εἰς ὑπηρεσίαν, καὶ ἡ ὑποταγὴ τοῦ Πέτρου ὅπου ὑπακούει καὶ ὑπάγει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν. Καὶ ἂν[4]) ὁ Πέτρος ἦτον ἀνώτερος τῆς συνόδου, οὔτε ἐπροστάζετο οὔτε ὑπετάσσετο· ὥστε φανερὸν εἶναι, ὅτι αἱ σύνοδοι κατεξουσιάζουσιν ἁπάντων καὶ διοικοῦσι τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ· τὸ ὁποῖον βεβαιοῖ καὶ ὁ λθ' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων λέγων[5])· Τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν καὶ μηδέν τι πράττειν περιττὸν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης, ἐκεῖνα δὲ μόνον πράττειν ἕκαστον, ὅσα τῇ ἑαυτοῦ παροικίᾳ ἐπιβάλλει καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις· ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος[6]) ἄνευ τῆς πάντων[7]) γνώμης ποιείτω τι· οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται καὶ δοξασθήσεται ὁ θεὸς διὰ κυρίου ἐν ἁγίῳ πνεύματι, ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Νὰ λοιπὸν ὁ κανὼν οὗτος φανερὰ προστάζει, ὅτι μήτε οἱ ἐπίσκοποι δύνονται νὰ κάμουν[8]) τι χωρὶς τὴν γνώμην τοῦ πρώτου, μήτε ὁ πρῶτος, εἴτε πάπας ἤθελεν εἶσθαι[9]) ὁ τοιοῦτος εἴτε πατριάρχης εἴτε μητροπολίτης, δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ τι χωρὶς τὴν γνώμην τῶν ἐπισκόπων. Ἀλλὰ καὶ ἀνωτέρω ἐδείξαμεν ἀπὸ τὰς Πράξεις τῶν ἀποστόλων, ὅτι τὸ ζήτημα καὶ τὴν ἀμφιβολίαν τῆς περιτομῆς, ὁποῦ ἐσυνέβη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ Συρίαν, ἡ σύνοδος τὴν ἔλυσε, καὶ ὄχι μόνος ὁ Πέτρος, ὁ ὁποῖος ἦτον καὶ αὐτὸς ἕνας τῆς συνόδου, πρῶτος μὲν εἰς τὴν τάξιν, ὑποτασσόμενος δὲ καὶ αὐτὸς εἰς τὰ ὅσα ἡ σύνοδος ἀπεφάσισε· καὶ διὰ τοῦτο λέγει ἐκεῖ ὁ Λουκᾶς[10]), ὅτι ὁ Παῦλος καὶ ὁ Σίλας διεπορεύοντο τὰς πόλεις καὶ παρεδίδουν αὐτοῖς φυλάσσειν τὰ δόγματα τὰ κεκριμένα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ πρεσβυτέρων, τουτέστιν ὑπὸ τῆς συνόδου.

Ὅτι δὲ αἱ σύνοδοι εἶχον ἐξουσίαν καὶ κατὰ τῶν πάπιδων καὶ πατριαρχῶν καὶ πάντων τῶν ἄλλων αἱρετικῶν, ἡ ἕκτη σύνοδος φανερὰ μᾶς τὸ ἀποδείχνει, ἀναθεματίσασα ἐξ αὐτῶν τοὺς αἱρετικούς. Λέγει καὶ γάρ[11])· Τὰς δὲ καινὰς κενοφωνίας καὶ τοὺς τούτων ἐφευρετὰς πόρρω που τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιβόλων ἐκβάλλομεν καὶ τῷ ἀναθέματι δικαίως καθυποβάλλομεν, φαμὲν δὴ Θεόδωρον τὸν τῆς Φαρᾶν, Σέρ-

Rursus papistae cum probare contendunt, papam eo conciliis praeesse, quod Petrus, ut aiunt, cuivis synodo praestiterit, neque hac in re ullum argumentum proferunt. Nam nec in Conciliorum actis nec in historicis operibus alicubi reperitur, synodo papam praefuisse, sed cuncti senioris Romae episcopi sacrorum conciliorum legibus ac decretis astringebantur, haud secus ac ipse beatus Petrus, ut in *Actibus* videre est. Dicit enim: *Cum autem audissent apostoli qui erant Hierosolymis, quod recepisset Samaria sermonem Dei, miserunt ad eos Petrum ac Joannem; qui cum descendissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent spiritum sanctum.* Postea vero dicit: *Tunc imponebant manus super illos, accipiebantque spiritum sanctum.* En igitur synodi potestas, qua Petrus ad negotium mittitur, et Petri obsequium, quo is oboedit et ad negotium se confert. Quod si concilio praeesset Petrus, nec mandaretur, nec obtemperaret. Comperitur itaque synodos in cunctos dominari ac regere ecclesiam Christi. Ad illius rei fidem en verba canonis XXXIX sanctorum apostolorum: *Episcopos gentium singularum scire convenit, quis inter eos primus habeatur quem velut caput existiment, et nihil amplius praeter eius conscientiam gerant quam illa sola singuli, quae parochiae propriae et villis, quae sub ea sunt, competunt; sed nec ille praeter omnium conscientiam faciat aliquid: sic enim unanimitas erit et glorificabitur Deus per dominum in spiritu sancto, pater et filius et spiritus sanctus.* Itaque praesenti canone prohibentur episcopi ne quidquam gerant nisi e praesidis voluntate; nec praeses, seu papa is sit seu patriarcha aut metropolita, quidquam potest facere praeter episcoporum sententiam. Sed et supra ex apostolorum Actibus probavimus, quaestionem ac disceptationem, quae de circumcisione Antiochiae et in Syria orta est, a synodo fuisse compositam, non autem a solo Petro, qui unus e synodo erat, ordine quidem primus, tamen subditus et ipse cunctis synodi decretis; idcirco dicit ibi Lucas: *Paulus et Silas, cum pertransirent civitates, tradebant eis servanda decreta, quae erant ordinata ab apostolis et presbyteris,* scilicet a synodo.

Concilia autem auctoritate valuisse etiam in papas, patriarchas, cunctosque alios haereticos, id sexta synodus aperte nos docet, quae ex eorum numero haereticos damnavit; dicit enim[1]): *Vanas autem novitates earumque fictores procul ab ecclesiae septis ejicimus ac jure anathemati subjicimus, Theodorum inquimus Pharae, Sergiumque et Paulum, Pyrrhum simul ac Petrum, qui Constantinopoli praesederant, praeterea Cyrum qui fuit Alexan-*

[1]) *καμίαν* AB.
[2]) Act. 8, 14-15.
[3]) ibid. 17.
[4]) *ἂν· ἐὰν* A.
[5]) Apostol. canon hic adductus 39 dicitur, sed est 34.
[6]) *ἐκεῖνον* A.
[7]) *πάντων· πάντως* B.
[8]) *κάμνουν* A.
[9]) *εἶσθαι· ἦσται* A· *εἶσται* B.
[10]) Act. 16, 4.
[11]) Synod. sexta, can. 1.

[1]) Lectores monitos volumus, hoc in loco non ipsa concilii verba proferri, sed eorum quoddam veluti compendium. Curiosum est, primam laudati loci periocham iisdem fere verbis inveniri in epistola Tarasii ad imperatores Constantinum et Irenem; cf. Mansi, *Collect. Concil.*, t. XIII, 404 C; Patr. Gr. XCVIII, 1432 B.

γιόν τε καὶ Παῦλον, Πύρρον ἅμα καὶ Πέτρον τοὺς Κωνσταντινουπόλεως προεδρεύσαντας, ἔτι δὲ καὶ Κῦρον τὸν τῆς Ἀλεξανδρέων ἀρχιερατεύσαντα καὶ σὺν αὐτοῖς Ὀνώριον τὸν τῆς Ῥώμης γενόμενον πρόεδρον. Ἀλλὰ καὶ τὸν Δάμασον πάπαν μερικὴ σύνοδος τὸν ἀθῴωσε, καὶ Λέοντα τὸν ὄγδοον καὶ Ἰωάννην τὸν εἰκοστὸν τρίτον ἐκάθηρε, καθὼς ὁ Πλάτινας [1]) μαρτυρεῖ. Ἀπὸ τὰ ὁποῖα φανερὸν γίνεται, ὅτι καὶ πάπιδες καὶ κάθε ἄλλοι ἀρχιερεῖς ὑπετάσσουνταν ταῖς συνόδοις καὶ αἱ σύνοδοι εἶχον ἐξουσίαν καὶ νὰ τοὺς χειροτονοῦσι καὶ νὰ τοὺς καθήρουσιν ἀναξίους φανέντας.

Λέγουσιν ἀκόμη οἱ Λατῖνοι, ὅτι ἐπειδὴ καὶ ὁ μακάριος Πέτρος ἔχυσε τὸ αἷμά του εἰς τὴν Ῥώμην καὶ ἐκεῖ ἐμαρτύρησε, διὰ τοῦτο νὰ ἔχῃ τὴν προτίμησιν ἡ παλαιὰ Ῥώμη καὶ ὁ πάπας νὰ εἶναι πρῶτος καὶ μονάρχης καὶ κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας.

Ἀλλ' εἰς τοῦτο τοὺς ἀποκρινόμεθα, ὅτι ἀνίσως διὰ τὸ αἷμα τοῦ Πέτρου πρέπει ὁ θρόνος τῆς παλαιᾶς Ῥώμης νὰ ἔχῃ τὰ πρωτεῖα καὶ τὴν αὐθεντίαν, δικαιότερον ἦτον νὰ ἔχῃ τὴν τοιαύτην προτίμησιν καὶ τὸ μεγαλεῖον ὁ θρόνος τῶν Ἱεροσολύμων, ὡσὰν ὁποῦ ἐκεῖ ἐχύθη τὸ δεσποτικὸν αἷμα τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἀσυγκρίτως ὑπερέχει καὶ εἶναι μεγαλήτερος ἀπὸ τὸν Πέτρον. Ὅθεν αὐτοὶ μὲν ψεύδονται εἰς τοῦτο, καὶ μάλιστα ὅπου ὁ πρῶτος θρόνος τοῦ μακαρίου Πέτρου ἦτον ἡ Ἀντιόχεια καὶ ὄχι ἡ Ῥώμη. Ἀλλ' ἡ ἀληθὴς αἰτία ὁποῦ ἐπροτιμήθη ἡ Ῥώμη ὑπὸ τῶν συνόδων δὲν ἦτον διὰ τὸν Πέτρον, ἀλλὰ διὰ τὸ βασίλειον ὁποῦ τότε εὑρίσκετο ἐκεῖ, καθὼς τὸ μαρτυρεῖ ὁ κη' κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι οἰκουμενικῆς δ' συνόδου, ὁ ὁποῖος λέγει ἔτζι [2])· Πανταχοῦ τοῖς τῶν ἁγίων [πατέρων] ὅροις ἑπόμενοι καὶ τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα τῶν ρν' θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων τῶν συναχθέντων ἐπὶ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει γνωρίζοντες, τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὁρίζομέν τε καὶ ψηφιζόμεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας τῆς αὐτῆς Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης· καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην οἱ πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα, καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ρν' θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας Ῥώμης [3]) ἁγιωτάτῳ θρόνῳ, εὔλογον κρίναντες τὴν βασιλείᾳ [4]) καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι πόλει, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν.

Ἀπὸ τὸν ὁποῖον κανόνα φανερὸν γίνεται, ὅτι ἡ σύνοδος τῶν πατέρων ἔδωκε πρῶτον τὰ πρωτεῖα τῇ παλαιᾷ Ῥώμῃ μὲ τὸ νὰ ἦτον ἐκεῖ βασιλεία, καὶ πάλιν μετὰ ταῦτα ἡ σύνοδος τῶν πατέρων ἔδωκε τὴν ἴσην καὶ ὁμοίαν τιμὴν καὶ τῷ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ τὸ νὰ ἠξιώθη καὶ αὐτὸς βασιλείαν καὶ σύγκλητον, ἐπειδὴ καὶ ἔτζι τὸ λέγει ῥητῶς ὁ κανών, ὅτι τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας Ῥώμης ἁγιωτάτῳ θρόνῳ. Τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ἡ ἕκτη σύνοδος [5])· Ἀνανεούμενοι τὰ παρὰ τῶν ρν' ἁγίων πατέρων [τῶν] ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ ταύτῃ βασιλίδι συνελθόντων καὶ τῶν χλ' τῶν ἐν Χαλκηδόνι συναθροισθέντων νομοθετηθέντα ὁρίζομεν, ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον τῶν ἴσων ἀπο-

drinorum episcopus, et cum illis Honorium qui fuit Romae praesul. Insuper Damasus papa a particulari synodo fuit absolutus, Leo autem octavus ac Joannes vigesimus tertius depositi, teste Platina. E quibus perspicuum efficitur, papas atque alios quosque episcopos conciliis fuisse subditos, concilia vero jus habuisse eos creandi et, si indigni visi fuerint, deponendi.

Asserunt insuper Latini, beatus Petrus cum Romae sanguinem suum fuderit ibique martyrium pertulerit, idcirco veterem Romam praelatione gaudere papamque haberi primum, monarcham, ecclesiae caput.

Ad haec autem respondemus, quod si forte propter Petri sanguinem sedi senioris Romae primatus tribuendus esset ac principatus, hujusmodi praelatio ac praestantia Hierosolymorum sedi aequius propterea concederetur, quod ibi dominicus sanguis salvatoris Christi effusus sit, qui Petrum longe superat ac antecellit. Unde illi quidem hac in re mentiuntur, eo vel magis quod prior beati Petri sedes Antiochiae fuerit, non Romae. At enim vera causa, cur concilia Romam praetulerint, Petrus non est, sed imperium quod ibi tunc aderat, quemadmodum id asseritur canone XXVIII concilii Chalcedonensis oecumenici IV, cujus haec sunt verba: *Sanctorum (patrum) decreta ubique sequentes, et canonem, qui nuper lectus est, centum et quinquaginta Dei amantissimorum episcoporum qui Constantinopoli sub Theodosio magno convenerunt agnoscentes, eadem quoque et nos decernimus ac statuimus de privilegiis sanctissimae ecclesiae ejusdem Constantinopoleos novae Romae. Etenim antiquae Romae throno, quod urbs illa imperaret, jure patres privilegia tribuere. Et eadem consideratione moti centum quinquaginta Dei amantissimi episcopi sanctissimo novae (Romae) throno aequalia privilegia addixerunt, recte judicantes, urbem, quae et imperio et senatu honorata sit et aequalibus cum antiquiori urbium regina privilegiis fruatur, etiam in rebus ecclesiasticis non secus ac illam extolli ac magni fieri, secundam post illam exsistentem.*

Quo ex canone comperitur, patrum synodum seniori Romae praestantiam primum dedisse, quod ibi adesset imperium; iterum vero patrum synodum postea tribuisse parem aequalemque dignitatem etiam Constantinopoleos sedi, quod et ipsa imperio ac senatu honorata sit. Id enim conceptis verbis in canone declaratur, eos nempe eadem sanctissimo novae Romae throno privilegia addixisse. Eadem a sexta synodo dicuntur (can. 36): *Renovantes quae a sanctis centum et quinquaginta patribus, qui in hac a Deo conservanda et regia urbe convenerunt, et sexcentis triginta, qui Chalcedone convenere, constituta sunt, decernimus, ut thronus Constantinopolitanus aequalia privilegia cum antiquioris Romae throno obtineat, et in ecclesiasticis negotiis ut ille magnifiat,*

[1]) Platinae liber nobis in ultimas Orientis plagas detrusis praesto non est.

[2]) Mansi, *Concil. Collect.* VII, 369.

[3]) *Ῥώμης* om. AB.

[4]) *βασιλείαν* AB.

[5]) Cf. Mansi, *Concil. Collect.* XI, 960 C.

λαύειν πρεσβείων τοῦ [τῆς] πρεσβυτέρας Ῥώμης θρόνου καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκεῖνον μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δεύτερον μετ' ἐκεῖνον ὑπάρχοντα, μεθ' ὃν ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως ἀριθμείσθω[1]) θρόνος, εἶτα ὁ τῆς Ἀντιοχέων, καὶ μετὰ τοῦτον ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως. Τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ἡ ἑκατοστὴ νεαρὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ βασιλέως[2])· Θεσπίζομεν κατὰ τοὺς τῶν ἁγίων συνόδων ὅρους τὸν ἁγιώτατον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἐπίσκοπον πρῶτον εἶναι πάντων τῶν ἱερέων, τὸν δὲ μακαριώτατον ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης δευτέραν τάξιν ἐπέχειν μετὰ τὸν θρόνον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, τῶν δὲ ἄλλων πάντων προτιμᾶσθαι. Ἰδοὺ λοιπὸν σαφέστατα ἐδείχθη, ὅτι ἀπὸ τὰς συνόδους ἔλαβε τὸ πρωτεῖον τῆς τάξεως ἡ παλαιὰ Ῥώμη διὰ τὴν βασιλείαν καὶ ὄχι διὰ τὸν Πέτρον.

ut qui sit secundus post illum. Post quem magnae Alexandrinorum civitatis numeretur thronus; deinde Antiochiae, et post eum Hierosolymitanae civitatis. Eadem quoque decernit centesima Justiniani imperatoris novella: *Sancimus secundum sanctarum synodorum definitiones sanctissimum veteris Romae episcopum primum esse omnium, sacerdotum, beatissimum vero episcopum Constantinopolis, novae Romae, post veteris Romae sedem secundum locum habere, reliquis vero omnibus praeferri.* En igitur habes apertissime probatum, ordinis praestantiam seniori Romae a synodis fuisse concessam ob imperium, non propter Petrum.

Ἀφίνομεν νὰ λέγωμεν τὰ ἄλλα ἀτοπώτατα προνόμια ὁποῦ δίδουσι τῷ πάπᾳ, ἤγουν τὸ νὰ ἔχῃ ἐξουσίαν νὰ βάνῃ τὸ σχῆμα τοῦ τιμίου σταυροῦ ἀπάνω εἰς τὸν φελὸν τοῦ ποδός του καὶ τὸ νὰ μεταλαμβάνῃ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ καθεζόμενος, καὶ ὅσα ἄλλα παρόμοια[3]) γέμοντα πάσης ἀθεΐας καὶ ἀνευλαβείας καὶ σατανικῆς ὑπερηφανίας ἔργα, ἐπειδὴ καὶ εἶναι εὔκολον εἰς κάθε εὐσεβῆ νοῦν νὰ τὰ διακρίνῃ καὶ νὰ τὰ γνωρίσῃ πόσης ἔχονται ἀτοπίας. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον θεωρήσαντες καὶ ψευδῆ καὶ ἀσύστατα ἀποδείξαντες, καιρὸς εἶναι νὰ ἐξετάσωμεν καὶ τὰς λοιπὰς καινοτομίας καὶ τοὺς νεωτερισμούς, ὁποῦ ἐπενόησαν οἱ Λατῖνοι διὰ νὰ συγχύσουν[4]) τὴν ἐκκλησίαν καὶ νὰ βλάψωσι τὴν εὐσέβειαν, ἀνατρέποντες τὰ ὑγιῆ καὶ ὀρθὰ δόγματα καὶ τὰς παλαιὰς παραδόσεις τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἁγίων πατέρων.

Silentio praeterimus inepta alia, quae papae tribuuntur, privilegia, facultatem scilicet pedibus ferendi signatas sacra cruce crepidas, Christi corpus sanguinemque considendo suscipiendi, cunctaque alia jura omni impietate irreverentiaque referta, diabolicae superbiae opera; siquidem piae cuique menti facile est ea discernere ac quantae sint insulsitatis perpendere. Atque his quidem eousque excussis, commentitia ac temera esse cum ea probaverimus, tempus est ceteras quoque perscrutandi novitates ac immutationes a Latinis excogitatas ad miscendum ecclesiam religionique nocendum, sana rectaque dogmata ac antiquas ecclesiae sanctorumque patrum traditiones aspernando.

CAPUT II.

Processio spiritus sancti ex solo patre asseritur et vox illa filioque a Latinis symbolo adjecta rejicitur.*

Ἀπὸ τὰ ὁποῖα πρῶτον εἶναι ἡ προσθήκη, ὁποῦ ἐθελοκάκως καὶ ἡμαρτημένως παρεισάγουσιν εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, λέγοντες τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον νὰ ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ.

Ὅτι δὲ ἡ προσθήκη αὕτη ἐπισφαλής ἐστι, διὰ νὰ μὴν πολυλογῶμεν παρὰ τοῦ δέοντος, ἀφίνοντες[5]) τὰς ματαιολογίας καὶ κακοτέχνους περιεργείας καὶ παρεξηγήσεις τῶν ἐναντίων, ἀρκετὸν εἶναι εἰς βεβαίωσιν τῆς ἀληθείας τὸ ἀψευδέστατον στόμα τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ ἀποφαινομένου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου[6])· Ὁ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται. Ἂν λοιπὸν αὕτη ἡ ἀΐδιος σοφία τοῦ ἀνάρχου πατρός, ὁ ἀληθὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ, μᾶς διδάσκει οὕτω νὰ πιστεύωμεν τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου πνεύματος, ποίαν εὔλογον πρόφασιν ἔχομεν νὰ ἀμφιβάλλωμεν[7]) περὶ τούτου ἢ μὲ τὴν προσθήκην τῶν ἐναντίων τάχα νὰ διορθώσωμεν τὴν εὐαγγελικὴν τοῦ κυρίου διδασκαλίαν τε καὶ ἀπόφασιν;

Harum novitatum prima est additio, quam malevole ac immerito in fidei symbolum induxerunt, dicentes spiritum sanctum e patre filioque procedere.

Hoc autem additamentum exitiosum esse, praetermissis, ne plus aequo garriamus, adversariorum vaniloquiis, astutis industriis ac discrepantiis, id certo probare satis est ore servatoris Christi veracissimo, a quo in evangelio de spiritu sancto ita decernitur: *Qui a patre procedit.* Si ergo aeterna haec ininitiabilis patris sapientia, verus Dei filius, ita sentiendum de spiritus sancti processione nos edocet, quaenam probabilis nobis est causa hac de re disceptandi aut adversariorum additamento evangelicam domini disciplinam sententiamque emendandi?

Συμφώνως ταύτῃ τῇ τοῦ σωτῆρος διδασκαλίᾳ καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ οἰκουμενικὴ πρώτη σύνοδος ἄρχισε[8])

Huic salvatoris doctrinae consentaneum a prima Nicaena oecumenica synodo sacrum symbolum scribi

[1]) *ἠριθμείσθω* A.
[2]) Trita illa lex et centies apud Graecos recantata, quae tamen non Nov. C, sed CXXXI, cap. 2, continetur.
[3]) *παρόμοια· προνόμια* A.
[4]) *συγχήσουν* A.
[5]) *ἀφήνοντες* AB.
[6]) Joh. 15, 26.
[7]) *ἀμφιβάλλομεν* AB.
[8]) *ἄρχησε* A.

* Lemma in A sic concipitur: *Λόγος β'. Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος;* in B nullum habetur, sed in margine notatur *α'*, i. e. *primum*, quae vox referri videtur ad ultimum prioris capitis locum, quo novae in Latinos criminationes indicantur.

ἔγραψε τὸ ἱερὸν σύμβολον καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει δευτέρα οἰκουμενικὴ σύνοδος ὑπὸ τοσούτων ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων συγκροτηθεῖσαι ἐτελείωσαν τὸ ἱερὸν σύμβολον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· λέγουσι· Καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον. Μετὰ δὲ τὴν δευτέραν ταύτην σύνοδον αἱ λοιπαὶ ἅγιαι οἰκουμενικαὶ σύνοδοι μέχρι τῆς ἑβδόμης ἀπεδέξαντο[1]) τὸ ἱερὸν τοῦτο σύμβολον, ὅπερ ἄρχισεν ἡ πρώτη καὶ ἐτελείωσεν ἡ δευτέρα· καὶ ὄχι μόνον νὰ προσθέσουν ἢ νὰ ἀφαιρέσουν τι τὸ παράπαν δὲν ἠθέλησαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τολμῶντας προσθήκην ἡντιναοῦν ἀπαγορεύει ῥητῶς· Ὥρισε γάρ, φησίν, ἡ ἁγία σύνοδος μηδενὶ ἐξεῖναι προστιθέναι, καὶ τὰ λοιπά.

Συμφώνως τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῇ νομοθεσίᾳ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων ἀκολουθοῦντες καὶ οἱ ἱεροὶ καὶ θεοφόροι πατέρες τῆς ἐκκλησίας μᾶς ἐδίδαξαν[2]) ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεσθαι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ πρῶτον ὁ μέγας καὶ θεῖος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης εἰς τὸ Περὶ ἡνωμένης καὶ διακεκριμένης θεολογίας λέγει[3]· Καὶ σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ[4]), καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας τὸ ὄν, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται[5]). Δεύτερον ὁ Ἰουστῖνος καὶ φιλόσοφος καὶ μάρτυς εἰς τὸν λόγον ὁποῦ ἐπιγράφεται· Ἔκθεσις περὶ ὀρθῆς ὁμολογίας, φέροντας[6]) τὸ ῥητὸν τοῦ ἀποστόλου Παύλου λέγει· Ὑμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβετε, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ πατρός. Εἶτα λέγει κατωτέρω· Τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται. Τρίτον ὁ μέγας Ἀθανάσιος εἰς τὸ ἅγιον αὐτοῦ σύμβολον[7]· Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, οὐ δεδημιουργημένον οὔτε γεγεννημένον, ἀλλ' ἐκπορευτόν. Καὶ ἀγκαλὰ[8]) οἱ ἐναντίοι ἐπιχειροῦσι νὰ δείξουν, ὅτι ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος μὲ τὴν προσθήκην καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἔγραψε τὸ σύμβολον, ὅμως ἐλέγχονται ψευδόμενοι, τοῦτο μὲν ὅτι τὰ σῳζόμενα παλαιὰ χειρόγραφα βιβλία τοῦ ἁγίου τὴν τοιαύτην προσθήκην δὲν τὴν ἔχουσι, τοῦτο δὲ ὅτι ἂν εἶχον τοιοῦτον ἐπιχείρημα σφοδρὸν καὶ ἰσχυρὸν οἱ Λατῖνοι πρὸς βοήθειάν τους, τὴν μαρτυρίαν δηλαδὴ τοιούτου ἁγίου, πῶς δὲν ἐτόλμησαν νὰ τὸ προβάλλουν εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ καλουμένην σύνοδον; Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴν ἐλεγχθῶσι ψευδόμενοι[9]) ὑπὸ τῶν τότε ἐκεῖ εὑρεθέντων, τὸ ἐσιώπησαν. Ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ τὰ μετὰ ταῦτα εἰς τύπον ἐκδοθέντα τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου βιβλία γραικολατινικὰ εἰς τοὺς ἀχα' φαίνονται εἰς μὲν τὸ ἑλληνικὸν ἄνευ προσθήκης, καθὼς ὁ ἅγιος καὶ τὸ ἔγραψε καὶ τὸ ἐφρόνει, εἰς δὲ τὸ λατινικὸν μὲ τὴν προσθήκην, καθὼς ἐκεῖνοι ὁποῦ τὰ ἐμεταγλώττισαν ἠθέλησαν νὰ τὸ νοθεύσουν. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλα ῥητὰ σποράδην εὑρισκόμενα τοῦ ἁγίου φανερὸν καὶ ἀναμφίβολον εἶναι, ὅτι ἐκ τοῦ πατρὸς ἐδόξαζεν ἐκπορευόμενον τὸ πνεῦμα καὶ οὐκ ἐκ τοῦ υἱοῦ. Πλὴν διὰ νὰ ἐπιστομίσωμεν ἐξ ὑπερπλέου τοὺς ἐναντίους, ἔστω καθ' ὑπόθεσιν ὁ ἅγιος οὗτος νὰ ἔγραφεν εἰς τὸ σύμβολον τὴν προσθήκην (τὸ ὁποῖον

[1]) *ἀπεδείξαντο* AB.
[2]) *ἐδίδαξαν* A.
[3]) Dionys. Areopag. *de div. nomin.* II, 1.
[4]) Ps. 101, 28.
[5]) Joh. 15, 26.
[6]) *φέρωντας* B. Alluditur ad I Cor. 2, 12, et ad Joh. 14, 15, 18.
[7]) Pseudo-Athanas., Patr. Gr. XXVIII, 1584.
[8]) *ἂν καλά* A.
[9]) *ψευδώμενοι* AB.

coeptum, idemque sacrum orthodoxae fidei symbolum a secunda Constantinopolitana oecumenica synodo absolutum est. Dicunt coetus illi tot sanctis ac divino numine afflatis constantes patribus: *Et in spiritum sanctum qui a patre procedit.* Post alteram vero illam synodum cetera sacra concilia oecumenica ad septimum usque sacrum illum symbolum, a primo incoeptum et ab altero absolutum, probavere; atque non solum ne quidquam addatur detrahaturve omnino prohibuere, verum etiam eos, qui quicquam addere sustinuissent expresse cohibuere: *decrevit enim,* inquiunt, *sacra synodus non licere cuiquam adjicere*[1]), et quae sequuntur.

Christi doctrinam conciliorumque oecumenicorum sententiam plane sequentes sancti quoque ac divini ecclesiae patres nos docuerunt spiritum sanctum e patre procedere. Atque primo quidem divus ac magnus Dionysius Areopagita in libro *De unita distinctaque theologia* dicit: *Tu autem idem ipse es, et illud: Spiritus veritatis qui est, qui a patre procedit.* Secundo Justinus et philosophus et martyr in opere quod inscribitur: *Expositio rectae confessionis*[2]) illud Pauli apostoli adducens: *Vos vero,* ait, *non spiritum mundi accepistis, sed spiritum qui est ex Deo et patre.* Et infra dicit: *Filii spiritus veritatis, qui a patre procedit.* Tertio Athanasius magnus in sacro suo symbolo: *Spiritus sanctus qui a patre procedit: non creatus nec genitus, sed procedens.* Et quamvis adversarii ostendere temptent, sanctum Athanasium cum additamento *Filioque* symbolum scripsisse, tamen mendacii manifestantur, tum quod sancti hujus veteres codices manuscripti huc usque servati additamentum illud non habent, tum quod ad firmandum suam sententiam grave illud ac probabile argumentum, illius inquimus sancti testimonium, si habuissent Latini, quomodo id producere in synodo Florentina dicta ausi non essent? At enim istud tacuerunt ne mendacii ab iis manifestarentur, qui ibi tum aderant. Adde quod sancti Athanasii opera, quae postea anno MDCI graece ac latine typis excusa sunt[3]), in graeco quidem sine additione vulgantur, juxta sancti scriptionem ac sententiam, in latino vero cum additione, secundum consultam interpretum depravationem. Imo vero ex sancti dictis passim occurrentibus citra controversiam comperitur id eum sensisse, quod spiritus e patre procederet, non e filio. Nihilominus ut plenius aequo os adversariorum opprimamus, hunc sanctum ponamus in symbolo scripsisse (quod apertum mendacium est, ut diximus, ac in sanctum criminatio), quanti unius sancti sensus valet ad communem ecclesiae sententiam et opinionem evertendum, quae a sacro evangelio, ab oecumenicis conciliis ac tanti sanctorum patrum coetus testimoniis firmatur?

[1]) Pauciora haec verba e canone septimo concilii Ephesini deprompta sunt; qui canon non post edicti alicujus et symboli nicaeni lectionem editus est, sed post lectum Charisii libellum et symbolum nestorianum. Ceterum suspicio non deest totum hoc decretum esse additamentum valde dubiae originis. Qua de re confer, si lubet, J. B. Pitra, *Juris ecclesiastici Graecorum historia et monumenta,* t. I (Romae, 1864), p. 521.

[2]) Longe ab aetate Justini, sed longius multo a sancti martyris animo distat nestoriana illa fidei expositio, e qua locus quidam hic in medium profertur; quem vide inter spuria Justini opera apud Migne, *Patr. Gr.* VI, 1217 A.

[3]) Hucusque latine tantum cusa fuerant Athanasii opera, cum, anno 1600, graece primum Heidelbergae typis Hieronymi Commelini, in publicum prodierunt; hanc editionem non adeo accuratam multae aliae obscuraverunt, quas Graeci nostri, si voluissent, adire sane potuissent.

εἶναι προφανὲς ψεῦδος καὶ συκοφαντία κατὰ τοῦ ἁγίου, ὡς εἴπομεν), τί ἰσχύει ἑνὸς ἁγίου γνώμη νὰ ἀνατρέψῃ τὴν κοινὴν τῆς ἐκκλησίας γνώμην καὶ δόξαν, ὁποῦ βεβαιοῦται ἀπὸ τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον, τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους καὶ τοσαύτας μαρτυρίας τῆς κοινότητος τῶν ἁγίων πατέρων;

Μετὰ δὲ τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον ὁ Νεοκαισαρείας θεῖος Γρηγόριος εἰς τὸν λόγον ὁποῦ γράφει περὶ πίστεως λέγει[1]· Καὶ ἓν πνεῦμα ἐκ θεοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον καὶ δι' υἱοῦ πεφηνὸς τοῖς ἀνθρώποις[2]). Μὲ τὸν ὁμοῖον συμφώνως καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος εἰς τὸν περὶ εὐταξίας λόγον[3]), Δέον, φησίν, ἕνα θεὸν πατέρα γινώσκειν ἄναρχον καὶ ἀγέννητον, καὶ υἱὸν ἕνα γεγεννημένον ἐκ τοῦ πατρός, καὶ πνεῦμα ἐκ θεοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον, παραχωροῦν πατρὶ μὲν ἀγεννεσίας, υἱῷ δὲ γεννήσεως. Καὶ εἰς τὸν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λόγον λέγει[4]· Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται. Καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτός[5]· Ἡμῖν εἷς θεός, ὅτι μία θεότης, καὶ πρὸς ἓν τὰ ἐξ αὐτοῦ τὴν ἀναφορὰν ἔχει, κἂν τρία πιστεύηται. Καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Καισάριος εἰς τὴν τρίτην ἀπόκρισιν τῶν ἐρωταποκρίσεων αὐτοῦ λέγει[6]· Τὸ δὲ θεῖον καὶ πανάγιον πνεῦμα οὐ γεννητὸν μέν, ἐκπορευτὸν δὲ καὶ αἰτιατὸν ἐξ αἰτίου τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὁποῦ κάμμει περὶ οὐσίας καὶ ὑποστάσεως λέγει[7]· Ἐπειδὴ τοίνυν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀφ' οὗ πᾶσα ἐπὶ τὴν κτίσιν ἡ τῶν ἀγαθῶν χορηγία πηγάζει, τοῦ μὲν υἱοῦ ᾔρηται, ᾧ ἀδιαστάτως συγκαταλαμβάνεται, τῆς δὲ τοῦ πατρὸς αἰτίας ἐξημμένον[8]) ἔχει τὸ εἶναι, ὅθεν καὶ ἐκπορεύεται, τοῦτο γνωριστικὸν τῆς κατὰ τὴν ὑπόστασιν ἰδιότητος σημεῖον ἔχει, τὸ μετὰ τὸν υἱὸν[9]) καὶ σὺν αὐτῷ γνωρίζεσθαι καὶ ἐκ τοῦ πατρὸς ὑφεστάναι. Καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτός[10])· Ἔστι μὲν ὁ πατὴρ τέλειος ἔχων τὸ εἶναι καὶ ἀνενδεές, ῥίζα καὶ πηγὴ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Καὶ ἐν τῷ περὶ πνεύματος λόγῳ[11])· Οὐδὲν ἔχον ἐν ἑαυτῷ ἐπίκτητον, ἀλλ' ἀϊδίως πάντα ἔχον ὡς πνεῦμα θεοῦ καὶ ἐξ αὐτοῦ πεφηνός[12]), αἴτιον αὐτὸν ἔχον ὡς πηγὴν ἑαυτοῦ, κἀκεῖθεν πηγάζον.

Καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐν τῷ περὶ ἀκαταλήπτου[13])· Οἶδα ὅτι τὸ πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ[14]), τὸ δὲ πῶς ἐξ αὐτοῦ οὐκ ἐπίσταμαι. Καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος εἰς τὸ λε'-ον κεφ. κατ' Εὐνομίου· Ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον δι' αὐτοῦ μὲν ἐκλάμπον (ἤγουν διὰ τοῦ υἱοῦ), τὴν δὲ τῆς ὑποστάσεως αἰτίαν ἔχον ἐκ τοῦ πρωτοτύπου φωτὸς (ἤγουν τοῦ πατρός). Ὁ αὐτὸς ἐν τῷ περὶ θεωνυμίας λόγῳ· Πῶς ἐν τρισὶ προσώποις εἷς ἐστι θεός· Τὰ τοῦ ἀνθρώπου, φησί, πρόσωπα πάντα οὐκ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ προσώ-

Praeter sanctum Athanasium divus Gregorius Neocaesariensis in libro quem *de fide* scripsit dicit: *Unusque spiritus sanctus ex Deo exsistentiam habens, et qui per Filium apparuit hominibus.* Huic consentaneus Gregorius theologus in Oratione de *Moderatione: Unum,* inquit, *Deum patrem agnoscere oportet principii expertem et ingenitum, et unum filium ex patre genitum, et unum spiritum ex Deo substantiam habentem, concedentem patri ingeniti proprietatem, filio vero generationem.* Atque in Oratione de Spiritu sancto: *Spiritus sanctus, qui a patre procedit.* Idem vero alias: *Nobis Deus unus est, quoniam una deitas; atque ad unum ea quae ex eo sunt referuntur, etiamsi tres personas credamus.* Caesarius autem frater ejus in responsione tertia Dialogorum suorum dicit: *Divinus autem sanctissimusque spiritus non est genitus quidem, sed procedit, atque eo ipso quod de patre procedit, a patre tanquam causa oritur.* Basilius Magnus in Epistola quam scripsit *De substantia et hypostasi: Quoniam igitur,* inquit, *spiritus sanctus, a quo velut ex fonte bonorum omnium in creatas res largitas emanat, a filio quidem dependet, quocum sine ulla distantia mente comprehenditur; ex patre vero ut principio suspensum habeat esse, unde et procedit; hanc proprietatis, quae est secundum hypostasim, notam obtinet, ut post filium et cum ipso dignoscatur.* Et alias idem: *Est pater habens esse perfectum nec ullius indigens, radix ac fons filii et spiritus sancti.* Et in libro de Spiritu sancto: *Nihil habens in seipso adventitium, sed ex aeterno habens omnia tanquam spiritus Dei et ex ipso progressus; principium hunc habens tanquam sui fontem, indeque scaturiens.* Divus Chrysostomus tractatu de *Incomprehensibili: Novi spiritum ex ipso esse; quomodo autem ex ipso sit nescio.* Gregorius Nyssenus cap. XXXV contra Eunomium[1]): *Spiritus sanctus per eum quidem resplendet* (scilicet per filium), *principium autem hypostaseos habet e prototypo lumine* (videlicet e patre). Idem libro de *Divina nominatione*[2]), *quomodo in tribus personis unus sit Deus. In hominibus,* inquit, *personae omnes non ab eadem persona secundum continuum habent esse; verum haec quidem ex illa, haec autem ex illa in multa et diversa esse super causatis etiam causas. In sancta autem trinitate non ita; verum una eademque persona patris e quo filius generatur ac spiritus sanctus procedit; unde proprie unam causam cum iis quae ex ea sunt unum Deum vocare audemus.* Vide quomodo etiam hic unum idemque principium dicit, patrem scilicet, filium autem ac spiritum duo principiata. Basilius

[1]) Celeber locus, de quo audire praestat doctissimum Lequienum, *Dissert. prima Damascen.* § 3. Videsis etiam Patr. Gr. X. 985.

[2]) *ἐξ υἱοῦ πεφυνός* A.

[3]) Gregor. Nazianz. Orat. XXXII, 5.

[4]) Id. Orat. XXXI, 8.

[5]) Orat. cit. n. 18.

[6]) Caesar. Dial. I, resp. 3: Patr. Gr. XXXVIII, 860 B.

[7]) Basil. Epist. XLIII: Patr. Gr. XXXII, 329 C.

[8]) *ἐξημμένων* A.

[9]) *μετὰ τοῦ υἱοῦ* A.

[10]) Basil. Contra Sabellianos Homil. XXIV, § 4; Patr. Gr. XXXI, 609 B.

[11]) Basil. Contra Eunom. lib. V, cap. ult.

[12]) *πεφινὸς* A.

[13]) Chrysost. De Incompreh. homil. I, 3; Patr. Gr. XLVIII, 704.

[14]) *ἐξ αὐτοῦ* om. A.

[1]) Locus iste ubi sit, compertum nobis non est; attamen, si sententiam, non verba spectas, adeas lib. I contra Eunom. apud Migne, Patr. Gr. XLV, 369 A.

[2]) Tractatum intellige *de communibus notionibus* apud Migne, t. cit. 180 B.

που κατὰ τὸ προσεχὲς ἔχει τὸ εἶναι[1]) [ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκ τούτου, τὰ δὲ ἐξ ἐκείνου εἰς πολλὰ καὶ διάφορα εἶναι] πρὸς τοῖς αἰτιατοῖς καὶ τὰ αἴτια· ἐπὶ δὲ τῆς ἁγίας τριάδος οὐκ οὕτως· ἓν πρόσωπον καὶ τὸ αὐτὸ τοῦ πατρός, ἐξ οὗπερ ὁ υἱὸς γεννᾶται καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται· διὸ κυρίως καὶ τὸν ἕνα αἴτιον μετὰ τῶν ἐξ αὐτοῦ αἰτιατῶν ἕνα θεὸν φαμὲν τεθαρρηκότες. Ὅρα πῶς καὶ ἐνταῦθα ἕνα καὶ μόνον λέγει αἴτιον τὸν πατέρα, τὸν δὲ υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα δύο αἰτιατά. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος[2])· Τὸ δὲ πνεῦμα τῆς ἀληθείας ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεσθαι διδαχθέντες, ἐκ τοῦ θεοῦ εἶναι ὁμολογοῦμεν ἀκτίστως.

Magnus: *Spiritum autem veritatis ex patre procedere edocti, ex Deo esse confitemur citra creationem.*

Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας περὶ τοῦ πνεύματος[3])· Καὶ προχεῖται μὲν ἤγουν ἐκπορεύεται καθάπερ ἀπὸ πηγῆς τοῦ θεοῦ καὶ πατρός· χορηγεῖται δὲ τῇ κτίσει[4]) διὰ τοῦ υἱοῦ. Ὁ αὐτὸς εἰς τὴν ἑνωτικὴν ἐπιστολὴν ὁποῦ εὑρίσκεται εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἁγίας τρίτης συνόδου λέγει[5])· Κατ' οὐδένα τρόπον σαλεύεσθαι παράτινων ἀνεχόμεθα τὴν ὁρισθεῖσαν πίστιν, ἤτοι τὸ τῆς πίστεως σύμβολον, οὔτε μὴν[6]) ἐπιτρέπομεν ἑαυτοῖς ἢ ἑτέροις ἢ λέξιν ἀμεῖψαι τῶν ἐγκειμένων ἐκεῖσε ἢ μίαν γοῦν παραβῆναι συλλαβήν, μεμνημένοι τοῦ λέγοντος[7])· Μὴ μέταιρε ὅρια αἰώνια, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου· οὐ γὰρ ἦσαν αὐτοὶ οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ καὶ πατρός, ὃ ἐκπορεύεται μὲν ἐξ αὐτοῦ, ἔστι δὲ οὐκ ἀλλότριον τοῦ υἱοῦ.

Cyrillus Alexandrinus de spiritu: *Et profunditur quidem sive procedit tanquam a fonte a Deo et patre; tribuitur autem creaturae per filium.* Idem epistola de unione quae in actibus est sacrae synodi tertiae: *Nullo modo patimur, ut ab aliquo fides illa sancita sive fidei symbolum concutiatur; neque enim aut nobis aut ulli omnino alteri vel unam voculam ibi positam immutare, aut unam etiam syllabam praeterire permittimus, memores ejus qui dixit:* Ne transferas terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. *Non enim ipsi locuti sunt, sed ipse spiritus Dei ac patris, qui procedit quidem ex ipso; est autem non alienus a filio.*

Καὶ ὁ μακάριος Δάμασος πάπας εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὁποῦ γράφει πρὸς Παυλῖνον τὸν ἐπίσκοπον Θεσσαλονίκης λέγει· Εἴ τις μὴ εἴποι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ πατρὸς εἶναι ἀληθῶς καὶ κυρίως ὡς καὶ τὸν υἱόν, ἀνάθεμα ἔστω. Ὁ δὲ θεῖος Ἱερώνυμος εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὁποῦ γράφει πρὸς τὸν Δάμασον λέγει· Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται ἀϊδίως.

Beatus Damasus papa, epistola quam scripsit ad Paulinum episcopum Thessalonicensem[1]): *Si quis,* inquit, *non dixerit, spiritum sanctum de patre esse vere et proprie, sicut et filium, anathema sit.* Divus autem Hieronymus, epistola quam ad Damasum scripsit: *Credimus et in spiritum sanctum, qui e patre aeterne procedit.*

Τούτοις συμφώνως καὶ ὁ ἱερὸς Ἀμβρόσιος Αὐγουστῖνος τε[8]) καὶ Ἐπιφάνιος Κύπρου καὶ Γερμανὸς Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τοῦ πατρὸς ὁμολογοῦσι τὴν τοῦ πνεύματος ἐκπόρευσιν· ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ θεῖος Δαμασκηνὸς σαφέστατα τὸν πατέρα μόνον αἴτιον καὶ ἀρχὴν καὶ προβολέα τοῦ πνεύματος ἐν πολλοῖς τόποις ἀποφαίνεται· πρὸς δὲ τούτοις ὁ θεῖος καὶ ἱερὸς Μάξιμος ὁ ἐν Ῥώμῃ εὑρισκόμενος εἰς τὸν καιρὸν Μαρτίνου τοῦ πάπα εἰς τοὺς χμ' χρόνους ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως. Οὗτος λοιπὸν ἐν τῇ πρὸς Μαρῖνον ἐπίσκοπον[9]) Κύπρου ἐπιστολῇ φανερώνοντας[10]) πῶς ἐννόουν οἱ δυτικοὶ διδάσκαλοι ἤγουν ὁ Αὐγουστῖνος, Ἱερώνυμος, Ἀμβρόσιος, Λέων καὶ οἱ λοιποί, ἔτι δὲ καὶ ὁ θεῖος Κύριλλος, τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου πνεύματος, λέγει, ὅτι πάντες ἐπίστευον ἕνα καὶ μόνον αἴτιον τὸν πατέρα τοῦ υἱοῦ καὶ πνεύματος· φησὶ γάρ· Συμφώνους παρήγαγον χρήσεις Ῥωμαίων[11]) πα-

His etiam consentanei sanctus Ambrosius, Augustinusque et Epiphanius Cyprius et Germanus Constantinopolitanus processionem spiritus e patre confitentur. Divus itidem Damascenus patrem multis locis unam spiritus causam, principium, prolatorem apertissime declarat. Quibus adde divum etiam Maximum qui Romae versabatur tempore Martini papae annis post Christum natum DCXL. Hic enim epistola ad Marinum Cypri episcopum explicans quonam modo occidentales magistri, videlicet Augustinus, Hieronymus, Ambrosius, Leo et ceteri, divus itidem Cyrillus, spiritus sancti processionem intelligerent, eos fatetur omnes unum idemque filii spiritusque principium agnoscere, patrem; dicit enim: *Consonantia Latinorum patrum testimonia protulerunt, praeterea etiam Cyrilli Alexandrini ex ejus sacra lucubratione*

[1]) *ἀλλὰ τὰ μὲν — διάφορα εἶναι* om. AB, quae verba tamen ad sermonis consequentiam omnino requiruntur.

[2]) Basil. Epist. CXXV, 3; Patr. Gr. XXXII, 549 C.

[3]) Cyril. Alexand. Epist. ad monachos de Symbolo; Mansi, Concil. Collect. V, 406.

[4]) *κτήσει* A.

[5]) Cyril. Alex. Epist. 39 ad Joan. Antioch.; Patr. Gr. LXXVII, 180 D.

[6]) *μήν· μέν* A.

[7]) Prov. 22, 28.

[8]) *τε* om. A.

[9]) Pro *ἐπίσκοπον* lege *πρεσβύτερον;* cf. Patr. Gr. XCI, 136 A.

[10]) *φανερώνωντας* A.

[11]) *Ῥωμαῖοι* A.

[1]) Huic epistolae, quae a Theodoreto (Hist. eccl. V, 11) recitatur, titulus falso appositus est; et nisi dicamus hunc ab aliquo alio confectum esse, Theodoretus a fraude nequaquam excusari potest qui pro Antiocheno Paulinum Thessalonicensem dolose collocaverit, ea nimirum de causa, ne ex hac Damasi epistola ad Paulinum scripta, hic catholicae ecclesiae communioni conjunctus fuisse videretur. Nam certum est hoc tempore Acholium, non Paulinum, Thessalonicensem ecclesiam gubernasse. Vide Severini Binii notam nec non et verba a Graecis nostris prolata apud Mansi, Concil. Collect. III, 490 D.

τέρων, ἔτι γε μὴν καὶ Κυρίλλου[1]) Ἀλεξανδρείας ἐκ τῆς πονηθείσης αὐτῷ πραγματείας εἰς τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, ἐξ ὧν οὐκ αἰτίαν τὸν υἱὸν ποιοῦντας[2]) τοῦ πνεύματος σφᾶς αὐτοὺς ἀπέδειξαν· μίαν γὰρ ἴσασιν υἱοῦ καὶ πνεύματος τὸν πατέρα αἰτίαν, τοῦ μὲν κατὰ τὴν γέννησιν, τοῦ δὲ κατὰ τὴν ἐκπόρευσιν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν αἱ ἅγιαι οἰκουμενικαὶ σύνοδοι καὶ οἱ κατὰ μέρος ἅγιοι πατέρες[3]) οὕτως ἔψαλλον καὶ οὕτως ἐπίστευον καὶ ἐδίδασκον, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ πατρὸς μόνον ἐκπορεύεται καὶ οὐκ ἐκ τοῦ υἱοῦ, καὶ ὅμως δὲν ἦσαν αἱρετικοὶ καὶ σχισματικοὶ ἀπὸ τῆς καθόλου τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας οὕτω φρονοῦντες, οὔτε ἡμεῖς ἄρα ὅσοι πιστεύομεν καὶ φρονοῦμεν καθὼς οἱ εἰρημένοι τρισμακάριοι πατέρες ἐσμὲν σχισματικοὶ καὶ αἱρετικοί. Τοῦτο τὸ ἅγιον σύμβολον, ὁποῦ φυλάττεται μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὴν ἀνατολικὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν χωρὶς προσθήκην, ἔψαλλε τότε καὶ ἡ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης ἐκκλησία καὶ πάντες οἱ ὑπὸ τὸν θρόνον ἐκεῖνον ἁγιώτατοι πάπαι, ὥσπερ ὁ Δάμασος, Συρίκιος, Ἀναστάσιος, Λέων, Ζώσιμος ὁ Γραικὸς καὶ Κελεστῖνος καὶ οἱ λοιποί, καὶ μετὰ παρέλευσιν χρόνων πολλῶν ἄρχισαν νὰ ἐπινοοῦσι τὴν καινοτομίαν. Καὶ ἐπειδὴ ἦσάν τινες δυτικοὶ διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας λέγοντες, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καθὸ ὅῶρον δωρεῖται, χορηγεῖται, πέμπεται, ἀναβλύζει ἐκ τοῦ υἱοῦ, καθὼς ὁ θεῖος Αὐγουστῖνος ἐν τῷ περὶ τριάδος καί τινες ἄλλοι, διὰ τοῦτο οἱ Λατῖνοι ἐνόμιζον, ὅτι ἡ χάρις τοῦ παναγίου πνεύματος καὶ ἡ δωρεὰ καὶ ἡ δόσις εἶναι ταὐτὸν τῇ ὑποστάσει καὶ τῷ ἑνὶ προσώπῳ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Καὶ λοιπὸν ἀπατηθέντες καὶ τὴν δωρεὰν ἀντὶ τῆς ὑποστάσεως ἐννοήσαντες, λέγουσιν ἐσφαλμένως, ὅτι ἡ ὑπόστασις τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ· ἁμαρτάνουσι δέ, ὅτι ἡ χάρις καὶ ἐνέργεια καὶ δωρεὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος, μὲ τὸ νὰ εἶναι κοιναὶ τῆς ἁγίας τριάδος, κοινῶς πέμπονται καὶ ἐκ τῶν τριῶν προσώπων, καὶ κατὰ τοῦτο πέμπει καὶ ὁ υἱὸς τὸ πνεῦμα τουτέστι τὴν ἐνέργειαν τοῦ πνεύματος, ἡ ὁποία εἶναι ἄλλο παρὰ τὴν ὑπόστασιν, ἐπειδὴ καὶ ἡ ὑπόσταξις εἶναι ἴδιον καὶ ὄχι κοινόν, καὶ ἐπὶ τῆς ἁγίας τριάδος τὰ κοινὰ δὲν γίνονται ἴδια οὐδὲ τὰ ἴδια κοινά. Ὥστε καὶ ὅσας μαρτυρίας προβάλλουσιν εἰς ἡμᾶς οἱ Λατῖνοι ἀπὸ τοὺς πατέρας τῆς ἐκκλησίας, εἰς τὰς ὁποίας φαίνονται νὰ εἶπον, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἢ ἀναβλύζει ἢ δίδοται παρὰ τοῦ υἱοῦ, ἐκεῖναι ὅλαι ἐννοοῦνται ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀντὶ τῆς χάριτος δωρεᾶς τε καὶ ἐνεργείας τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐ μὴν δὲ περὶ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. Καὶ μάλιστα ἐπειδὴ οἱ Λατῖνοι δὲν κάμνουν[4]) διαφορὰν τοῦ πέμπω, ὁποῦ λαμβάνεται ἐπὶ τῆς χάριτος, καὶ ἐκπορεύω, ὁποῦ λαμβάνεται ἐπὶ τῆς ὑποστάσεως, εὔκολα παραλογίζονται καὶ τῆς ἀκριβείας καὶ ἀληθείας διαμαρτάνουσι.

Καὶ ἀπὸ μὲν τῶν ἁγίων πατέρων τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, ἔτι δὲ καὶ αὐτῆς τῆς εὐαγγελικῆς φωνῆς τοῦ σωτῆρος φανερὸν ἐγένετο, ὅτι ἡ ἐκπόρευσις τοῦ ἁγίου πνεύματος ἡ ὑποστατικὴ καὶ οὐσιώδης εἶναι ἐκ μόνου τοῦ πατρός. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Λατῖνοι θέλοντες νὰ συστήσουν τὴν οἰκείαν τους δόξαν, προβάλλουσιν εἰς ἀπορίαν ῥητά τινα τῆς θείας γραφῆς, τὰ ὁποῖα παρεξηγοῦντες καὶ κατὰ γνώμην ἑαυτῶν ἑρμηνεύοντες σπεύδουσι νὰ ἀπατήσουν τοὺς ἁπλουστέρους καὶ ἀμαθεστέρους, ἰδοὺ ἐν συντόμῳ φέροντες εἰς μέσον αὐτὰ δίδομεν τὴν πρέπουσαν ἀπάντησιν καὶ ὀρθὴν ἑρμηνείαν.

in sanctum Joannem evangelistam; ex quibus non causam se ac auctorem filium spiritus facere ostenderunt. Unam quippe filii ac spiritus causam noverunt patrem, illius quidem secundum generationem, hujus secundum processionem.

Cum igitur sacrae oecumenicae synodi ac singuli sancti patres id cecinerint, tenuerint, docuerint, sanctum nempe spiritum e solo patre non e filio procedere, nec tamen ita sentientes haeretici fuerint et ab universa Christi ecclesia segregati, neque nos ergo quotquot credimus ac sentimus quemadmodum dicti beatissimi patres schismatici ac haeretici sumus. Sacrum illud symbolum, quod hucusque ab orientali Christi ecclesia sine additamento servatur, olim etiam concinebatur ab ecclesia senioris Romae et a cunctis hujusce sedis sanctissimis pontificibus, a Damaso v. g., a Syricio, Anastasio, Leone, Zosimo viro Graeco, Celestino ac ceteris. Post multos autem transactos annos novitatem excogitare coeperunt. Atque cum Latini quidam ecclesiae doctores, ut sanctus Augustinus in opere de *Trinitate* et alii quidam, spiritum sanctum affirmarent sicut donum dari, tribui, mitti, effundi e filio, idcirco Latini putarunt spiritus sancti gratiam, donum, munus idem esse ac personam ipsam et hypostasim spiritus sancti. Errore igitur capti ac donum hypostasis loco habentes, immerito asserunt spiritus sancti hypostasim etiam e filio procedere. Atenim errant; nam spiritus sancti gratia, operatio, largitio, cum res sint sanctae trinitati communes, a tribus quoque personis communiter emittuntur, et hoc modo spiritus etiam a filio mittitur, spiritus inquimus operationem, quae alia est ac hypostasis. Etenim hypostasis proprium quoddam est, non commune; in sancta autem trinitate communia propria non fiunt neque propria communia. Quapropter et testimonia quotquot nobis a Latinis objiciuntur, quibus ecclesiae patres videntur dicere spiritum sanctum per filium procedere, profundi, donari, ea omnia a sanctis patribus accipiuntur pro spiritus sancti gratia, largitione, operatione, neque vero pro ejus hypostasi. Atque praesertim cum Latini haud ullum discrimen faciant inter *mittere,* quod pro gratia sumitur, ac *procedere,* quod adhibetur pro hypostasi, facile decipiuntur et ab accurata veritatis ratione aberrant.

Atque e sanctis quidem ecclesiae patribus et oecumenicis conciliis, praeterea etiam ex ipsa evangelica Salvatoris voce compertum est, spiritus sancti personalem ac essentialem processionem esse e solo patre. Cum autem ad firmandam suam opinionem adductis quibusdam sacrae scripturae dictis negotium facessant, quibus detortis ac praepostere interpretatis simpliciores imperitioresque decipere nitantur, hic ea summatim producimus apta responsione rectaque interpretatione adjecta.

[1]) *Κύριλλον* A.
[2]) *ποιοῦνται* AB.
[3]) *πατέραις* A.
[4]) *κάμουν* B.

Πρῶτον προβάλλουσι τὸ ῥητὸν τοῦ εὐαγγελίου[1]· Ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν. Λέγουσι λοιπόν, ὅτι ἐπειδὴ ὁ υἱὸς πέμπει, ἄρα καὶ ἐκπορεύει.

Ἀλλὰ τοῦτο ἀρκετῶς ἐξηγήθη ἀνωτέρω καὶ δὲν εἶναι χρεία περιττολογίας, ὅτι δηλαδὴ τὸ πέμπειν ἐπὶ τῆς χάριτος λέγεται καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῆς ὑποστάσεως.

Δεύτερον ὁ Χριστὸς εἶπεν[2]· Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Ἐπειδή, λέγουσι, τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ υἱοῦ λαμβάνει, ἄρα καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐκπορεύεται.

Ἀλλὰ τὸ ῥητὸν τοῦτο ἐξηγοῦσιν οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας. Ὁ μέγας Ἀθανάσιος εἰς τὴν μετὰ Μακεδονίου διάλεξιν[3]· Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, δηλονότι ἐκ τοῦ ἐμοῦ πατρός· ἐπάγει γάρ· Πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ ἐμά ἐστι· λαμβάνειν δὲ τὸ αὐτὸ εἶπεν, οὐχ ὡς ἀγνοοῦν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸν αἴτιον ἄγων τὴν τοῦ πνεύματος ἐνέργειάν τε καὶ χάριν. Ἰδοὺ λοιπὸν τὴν χάριν λέγει πῶς λαμβάνει καὶ οὐχὶ τὴν ὑπόστασιν. Ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ εὐαγγελίου[4]· Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, λέγει, ἤτοι ἐκ τοῦ χαρίσματος τοῦ εἰς τὴν σάρκα τὴν ἐμὴν ἐλθόντος ἢ ὅτι ἀπὸ τῆς γνώσεως, ἧς καὶ ἐγὼ οὐχ ὡς δεόμενος οὐδ' ὡς παρ' ἑτέρου μαθών, ἀλλ' ὡς μιᾶς οὔσης καὶ τῆς αὐτῆς μία ἡ ἐμοῦ καὶ ἐκείνου διδαχὴ καὶ διδασκαλία ἤτοι συνῳδὰ τοῖς ἐμοῖς ἐρεῖ, τουτέστιν ἅπερ εἶπον ἐγώ, ταῦτα κἀκεῖνος ἐρεῖ. Λαμβάνει λοιπὸν παρὰ Χριστοῦ τὸ πνεῦμα σοφίαν καὶ διδασκαλίαν, ὄχι πῶς δὲν τὰ εἶχε (πάντα γὰρ ταῦτα εἶχεν ὡς ὁμοούσιος τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ), ἀλλ' ἵνα δείξῃ ὁ Χριστὸς τοῖς ἀποστόλοις, ὅτι ὁ παράκλητος ὁ μέλλων ἔρχεσθαι πρὸς αὐτοὺς οὐκ ἔσεται ἐναντίος τῇ αὐτοῦ διδαχῇ οὔτε θέλει διδάξῃ ἄλλα παρὰ ὅσα καὶ αὐτὸς ἐδίδαξε, διότι σύμφωνος ὢν καὶ ὁμοούσιος τῷ υἱῷ σύμφωνα τοῖς παρ' ἐκείνου λεγομένοις θέλει διδάξῃ· διὰ τοῦτο λέγει[5]· Ὅσα ἂν ἀκούσῃ λαλήσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται. Καὶ ὁ μακάριος Κύριλλος ἐν Θησαυροῖς λέγει[6]· Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε τὴν μετὰ σαρκὸς ἀποπληρώσας οἰκονομίαν ἀναβαίνειν πρὸς τὸν πατέρα πέμψειν τε ὑπέσχετο τὸν παράκλητον τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, ἵνα μή τις ὑπολάβῃ, ὅτι τὰ μὴ κατὰ γνώμην αὐτοῦ[7] διδάξῃ ποτὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, δεικνύς τε σαφῶς, ὅτι πᾶν πνεῦμα αὐτοῦ ὑπάρχον, τὰ ἐξ αὐτοῦ πάλιν διακονήσει ῥήματα, οὐ λαλήσει (φησίν) ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ λαλήσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται. Ὁ αὐτὸς πάλιν[8]· Οὐ γάρ τοι[9] φύσεως ἐδήλου διαφορὰν ἑαυτοῦ τε πέρι καὶ τοῦ ἁγίου[10] πνεύματος λέγων[11] ὁ υἱός, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν, ἀλλ' ὅτι λόγοις κεχρήσεται τοῖς αὐτοῦ διὰ τὸ τῆς οὐσίας ταὐτὸν καὶ εἰς ἅπαν ἰσοφυὲς ἰσουργόν τε καὶ ἰσοεπές. Καὶ ὁ Ἐπιφάνιος εἰς τὸν Ἀγκυρωτὸν λόγον[12]· Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, φησίν, ἵνα μὴ ἀλλότριον νομισθείη πατρὸς μηδὲ υἱοῦ, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ τῆς αὐτῆς θεότητος.

Objiciunt primo illud evangelii: *Cum venerit paracletus, quem ego mittam vobis.* Illum ergo dicunt, cum a filio mittatur, etiam ab eo procedere.

Id autem satis explicatum est supra nec supervacaneo sermone indiget, verbum nempe *mittere* de gratia accipi, non de hypostasi.

Secundo Christus dicit: *De meo accipiet et annuntiabit vobis.* Si, inquiunt, spiritus e filio accipit, profecto ex eo quoque procedit.

At dictum illud interpretantur ecclesiae patres. Athanasius Magnus colloquio cum Macedonio: Ille de meo accipiet, *nempe de patre meo. Haec enim subjungit:* Omnia quae patris sunt, mea sunt. *Accipere autem illum dixit, non ex ignorantia, sed quod spiritus operationem et gratiam ad auctorem referat.* En igitur dicit quod ille gratiam accipit, non hypostasim. Divus autem Chrysostomus commentario in evangelium: *De meo accipiet,* inquit, *nempe de gratia quae in carnem advenit, sive de illa ipsa quam ego habeo cognitione; non quasi egeat vel ab alio discat, sed quod una eademque sit cognitio... Una est et mea et illius doctrina ac disciplina; scilicet, verbis meis consona dicet, id est, quae ego dixi, et ille dicet.* A Christo igitur spiritus accipit sapientiam ac doctrinam, non quod non habuerit (haec enim omnia habebat tanquam patri filioque consubstantialis), sed ut apostolis ostendat Christus, paracletum, qui ad eos venturus esset, suae doctrinae iniquum non fore neque alia, praeter ea omnia quae docuisset ipse, esse docturum. Nam filio consentaneus cum sit ac consubstantialis, quae is dixerat, iis consentanea et ille docturus erat. Quapropter ait: *Quaecunque audiet, loquetur, quia de meo accipiet.* Et beatus Cyrillus in Thesauro ait: *Cum enim absoluta sua administratione in carne ascensurus esset ad patrem, promisit se missurum paracletum suis discipulis, ne quis suspicaretur doctrinam spiritus sancti alienam a sua fore; ostendens manifeste quod, cum spiritus ex eo esset, verba quoque ex ipso administraret. Non loquetur, inquit, ex seipso, sed quaecunque audierit loquetur, quia ex meo accipiet.* Iterum idem: *Non enim naturae differentiam innuebat filius, cum de se et spiritu diceret: Quia de meo accipiet et annuntiabit vobis; sed suis verbis usurum propter identitatem substantiae et omnimodam naturae et loquendi operandique aequalitatem.* Epiphanius quoque in Ancorato: *Et de meo,* ait, *accipiet, ut ne alienus a patre vel filio crederetur, sed ejusdem substantiae ac divinitatis.*

[1]) Joh. 15, 26.
[2]) Joh. 16, 24.
[3]) Athanas. contra Macedon. dial. I, 16; Patr. Gr. XXVIII, 1317 C.
[4]) Chrysost. in Joh. homil. 78, 3; Patr. Gr. LIX, 424 D.
[5]) Joh. 16, 13.
[6]) Cyril. apud Migne, Patr. Gr. LXXV, 593 B.
[7]) *αὐτοῦ· αὐτῷ* AB.
[8]) Cyril. de SS. Trinit. dial. VII; Patr. Gr. LXXV, 1120 D.
[9]) *τοι· τι* AB.
[10]) *ἑαυτοῦ καὶ περὶ τοῦ ἁγίου* AB.
[11]) *λέγει* A.
[12]) Epiph. Ancorat. n. 8; Patr. Gr. XLIII, 29 B.

Τρίτον προβάλλουσιν, ὅτι ὁ Χριστὸς λέγει[1]· Εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια. Λέγουσιν λοιπὸν ὅτι, ἐπειδὴ δάκτυλος μὲν λέγεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὁ δὲ υἱὸς βραχίων τοῦ πατρὸς κατὰ τὸν ψαλμόν[2]· Σὸς ὁ βραχίων μετὰ δυναστείας, καὶ τὸν εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν[3]· Ἐποίησε κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ, καθὼς ὁ δάκτυλος ἐκπορεύεται ἐκ τῆς χειρός, οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ υἱοῦ.

Tertio Christum dixisse objiciunt: *Si in digito Dei ejicio daemonia.* Cum igitur, inquiunt, patris digitus vocetur spiritus sanctus, filius autem brachium, juxta illud psalmi: *Tuum brachium cum potentia,* et Lucae evangelistae: *Fecit potentiam in brachio suo,* sicut digitus e manu, sic et spiritus e filio procedit.

Ἀπαντῶμεν δὲ καὶ πρὸς τοῦτο, ὅτι ὁ μὲν υἱὸς βραχίων ἀληθὴς λέγεται, δάκτυλος δὲ τὸ πνεῦμα ἐπὶ μὲν τῆς ὑποστάσεως ἀρνούμεθα, ἐπὶ δὲ τῆς ἐνεργείας καὶ ταύτης μιᾶς ὁμολογοῦμεν· σημαίνει γὰρ τὴν μίαν καὶ μόνην ἐνέργειαν ἤτοι δύναμιν τοῦ πνεύματος κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον ἐν τῷ κατ' Εὐνομίου πέμπτῳ λόγῳ[4]· Ὁ δάκτυλος τοῦ θεοῦ ἐν τούτοις τοῖς ὑπὸ Μωσέως καὶ τοῖς τοῦ κυρίου σημείοις εἴρηται τὸ πνεῦμα, οὐχ ὅτι μικρά τίς ἐστι τῷ θεῷ συνοῦσα δύναμις καθάπερ σώματι δάκτυλος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἕν τι τῶν κατὰ διαίρεσιν χαρισμάτων ἐστὶ καὶ τὸ τῶν ἰαμάτων, τὸ ἕν τι καὶ οὐχὶ τὰ ὅλα τοῦ πνεύματος χαρίσματα δάκτυλον καλεῖ. Ταῦτα βεβαιοῖ καὶ ὁ θεῖος Ἀθανάσιος εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ πρὸς Ἄρειον διάλεξιν λέγων[5]· Ἀναλογίσασθαι θέλησον[6] τὴν περὶ τοῦ υἱοῦ συνοδοιπορήσασαν[7] συνεξέτασιν, καὶ εὑρήσεις τὴν ἀΐδιον τοῦ ἁγίου πνεύματος δύναμιν ὁμοούσιον τῷ πατρὶ διὰ τὸ[8] δάκτυλον αὐτὸν εἰρῆσθαι. Καὶ ὁ θεῖος Κύριλλος ἐν Θησαυροῖς[9]· Οὔκουν οὐκ ἀλλότριον οὐδ' ἀπεξενωμένον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τῆς θείας οὐσίας φαίνεται, [ἀλλ'] ἐξ αὐτῆς καὶ ἐν αὐτῇ φυσικῶς. Ὥσπερ οὖν καὶ ὁ τοῦ σώματος δάκτυλος ἐν τῇ χειρὶ ὁμοφυὴς αὐτῇ, καὶ ἡ χεὶρ αὖ πάλιν ἐν τῷ σώματι οὐχ ἑτερουσίως πρὸς αὐτὸ τυγχάνουσα. Φανερὸν λοιπὸν ἐγένετο ἐκ τῶν εἰρημένων διδασκάλων, ὅτι ὁ δάκτυλος σημαίνει τὴν ὁμοουσιότητα καὶ τὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τοῦ παναγίου πνεύματος καὶ οὐ τὸ εἶναι καὶ τὴν ὑπόστασιν, καθὼς οἱ Λατῖνοι λέγουσιν.

Ad haec autem respondemus, filium quidem vere dici brachium; ad spiritum autem quod attinet, eum negamus vocari digitum ratione hypostasis, ratione vero operationis hujusque unius concedimus; significat enim unam tantum operationem, virtutem nempe spiritus, secundum Magnum Basilium in quinto contra Eunomium: *Dei digitus in iis quae a Moyse et Domino facta sunt signis dictus est spiritus, non quod sit exigua quaedam potentia una cum Deo exsistens, quaemadmodum in corpore digitus, sed quod ex iis illius donis quae per divisionem fiunt unum aliquod est signorum ac sanationum donum; propterea unum aliquod, non universa spiritus dona digitum vocat.* Id corroborat et divus Athanasius in colloquio contra Arium Nicaeae habito: *Recogitare velis quae de filio in itinere disputata sunt, inveniesque aeternam sancti spiritus virtutem consubstantialem esse patri, eo quod digitus dictus ipse fuerit.* Et divus Cyrillus in Thesauro: *Quocirca non est alienus vel extraneus a divina natura spiritus sanctus, sed ex ipsa et in ipsa naturaliter. Sicut igitur digitus in manu ejusdem naturae cum ipsa est, ita vicissim et manus in corpore nequaquam diversae substantiae ab ipso corpore est.* Ex dictis ergo doctoribus exploratum habetur per digitum significari consubstantialitatem, virtutem, operationem spiritus sancti, non autem hypostasim, sicut Latini volunt.

Τέταρτον λέγουσιν, ὅτι ἐπειδὴ ὁ εὐαγγελιστὴς λέγει[10]· Ἐνεφύσησε καὶ λέγει αὐτοῖς· Λάβετε πνεῦμα ἅγιον κτλ., διὰ τοῦτο ἐφανέρωσεν, ὅτι ὁ υἱὸς ἐκπορεύει τὸ πνεῦμα.

Quarto asserunt quod, cum evangelista dicat: *Flavit in eos et dicit eis: Accipite spiritum sanctum,* etc., his verbis spiritum a filio procedere significavit.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο πρόχειρος ἡ ἀπάντησις ἐκ τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι κοινῶς διὰ τοῦ ἐμφυσήματος ἐννοοῦσι τὴν χάριν καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐχὶ δὲ τὴν ὑπόστασιν. Ὁ μέγας Ἀθανάσιος εἰς τὴν κθ' ἐρωταπόκρισιν λέγει[11]· Πνεῦμα ἅγιον ὀνομάσας οὐ τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν ὑπόστασιν (αὐτὸ γὰρ ἦν τε ἀεὶ καὶ ἔστι καὶ ἔσται), ἀλλὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος τὸ χάρισμα, ὅπερ κατὰ τὴν δεκάτην ἡμέραν τῆς ἀναλήψεως, πεντηκοστὴν δὲ τῆς ἀναστάσεως ἐπὶ τοὺς Χριστοῦ μαθητὰς κατεφοίτησε. Καὶ ὁ ἱερὸς Κύριλλος ἐν Θησαυροῖς[12]· Μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν ἐνεφύσησε τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς λέγων· Λάβετε πνεῦμα ἅγιον, ἵνα πάλιν ἀναμορφωθέντες εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς

At hac etiam in re praesto est responsio ex ecclesiae patribus, qui per inspirationem intelligunt spiritus gratiam operationemque, non vero hypostasim. Dicit Athanasius magnus quaestione XXIX: *Spiritum sanctum cum vocat, non sancti spiritus indicat hypostasim (haec enim erat ante, et est, et erit), sed spiritus sancti donum, quod post ascensionem decimo, post resurrectionem vero quinquagesimo die venit super discipulos Christi.* Et sanctus Cyrillus in Thesauro: *Post resurrectionem a mortuis inspiravit discipulis suis dicens: Accipite spiritum sanctum, ut reformati ad pristinam imaginem conformes creatori natura per participationem spiritus fieremus.* Et Basilius magnus ad Amphilochium: *Dominus renovans hominem eique iterum reddens gratiam, quam ex afflatu Dei acceptam amiserat,*

[1]) Luc. 11, 20.
[2]) Ps. 88, 14.
[3]) Luc. 1, 51.
[4]) Basil. contra Eunom. V; Patr. Gr. XXIX, 716 C.
[5]) Athanas. Disput. contra Ar., 42; Patr. Gr. XXVIII, 496 C.
[6]) *θέλησον· θέλησιν* A.
[7]) *συνοδοιπορήσαν.*
[8]) *διὰ τὸν* A: *νὰ τοῦ* B.
[9]) Cyril. Thesaur. XXXIV; Patr. Gr. LXXV, 577 A.
[10]) Joh. 20, 22.
[11]) Athanas. Quaest. 29 in Nov. Test.; Patr. Gr. XXVIII, 720 C. Pro *κθ'* legitur in utroque codice: *θ'*.
[12]) Cyril. Thesaur. XXXIV; Patr. Gr. LXXV, 585 A.

εἰκόνα σύμμορφοι φαινώμεθα τῷ πεποιηκότι διὰ τῆς μετοχῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος. Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς πρὸς Ἀμφιλόχιον[1]· Ἀνακαινίζων τὸν ἄνθρωπον ὁ κύριος καὶ ἣν ἀπώλεσε χάριν ἐκ τοῦ ἐμφυσήματος τοῦ θεοῦ, ταύτην πάλιν ἀποδιδοὺς ἐμφυσήσας εἰς τὸ πρόσωπον τῶν μαθητῶν, τί φησι; Λάβετε πνεῦμα ἅγιον.

cum inspirasset in faciem discipulorum, quid ait? Accipite spiritum sanctum.

Πρὸς τούτοις προβάλλουσιν, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγεται πνεῦμα τῆς ἀληθείας[2], ὁ δὲ Χριστός ἐστιν ἡ ἀλήθεια κατὰ τὸ εἰρημένον[3]· Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή· ἔτι δὲ καὶ πνεῦμα Χριστοῦ κατὰ τὸν ἀπόστολον· Εἴ τις πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει[4]· καὶ νοῦς Χριστοῦ κατὰ τό[5]· Ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν[6]. Ἐπειδὴ λοιπὸν λέγεται πνεῦμα ἀληθείας, πνεῦμα υἱοῦ, πνεῦμα Χριστοῦ, νοῦς Χριστοῦ, ἐκπορεύεται ἄρα καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ.

Objiciunt praeterea, sanctum spiritum dici *spiritum veritatis*, Christum autem veritatem esse secundum illud: *Ego sum via, veritas et vita;* ac praeterea etiam *spiritum Christi* secundum illud Apostoli: *Si quis spiritum Christi non habet,* et *mentem Christi* juxta illud: *Misit Deus spiritum filii sui in corda nostra.* Atqui cum spiritus veritatis dicatur, spiritus filii, mens Christi, profecto procedit quoque ex ipso filio.

Ἀλλὰ τούτων πάντων τὴν λύσιν ἱκανῶς δίδωσιν ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος εἰς τὸν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λόγον, ἔνθα φησίν[7]· Ἐγὼ μὲν φρίττω τὸν πλοῦτον ἐννοῶν τῶν κλήσεων καὶ καθ' ὅσων ὀνομάτων ἀναισχυντοῦσιν οἱ τῷ πνεύματι ἀντιπίπτοντες· πνεῦμα θεοῦ λέγεται, πνεῦμα Χριστοῦ, νοῦς Χριστοῦ, πνεῦμα κυρίου, πνεῦμα υἱοθεσίας, πνεῦμα ἀληθείας, δάκτυλος θεοῦ καὶ τὰ λοιπά, εἰς ἔμφασιν οἶμαι τοῦ ὁμοουσίου. Καὶ ὁ ἅγιος Ἀναστάσιος ὁ Σιναΐτης εἰς τὸν περὶ ὀρθῶν δογμάτων λόγον[8]· Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγεται πνεῦμα θεοῦ, πνεῦμα Χριστοῦ, πνεῦμα υἱοῦ, δεικνύντος δι' ὅλων τοῦ λόγου τὴν φυσικὴν συγγένειαν τῆς θεότητος. Καὶ ὁ θεῖος Δαμασκηνὸς εἰς τὸν λόγον τοῦ μεγάλου σαββάτου[9]· Πνεῦμα ἅγιον τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ὡς ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευόμενον, ὅπερ καὶ τοῦ υἱοῦ λέγεται ὡς δι' αὐτοῦ φανερούμενον καὶ τῇ κτίσει μεταδιδόμενον, οὐκ ἐξ αὐτοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς τὸ ιγ'-ον κεφ. τοῦ α' βιβλίου[10]· Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πνεῦμα πατρὸς ὡς ἐκ πατρὸς ἐκπορευόμενον, υἱοῦ δὲ πνεῦμα οὐχ ὡς ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς δι' αὐτοῦ[11] ἐκ πατρὸς ἐκπορευόμενον· μόνος γὰρ αἴτιος ὁ πατήρ. Ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπὸν μαρτυριῶν τῶν ἁγίων φανερὸν ἐγένετο, ὅτι τὸ πνεῦμα λέγεται υἱοῦ πνεῦμα διὰ τὴν οἰκειότητα τῆς φύσεως καὶ τὸ ὁμοούσιον, οὐχὶ δὲ διὰ τὸ ὑποστατικῶς ἐξ αὐτοῦ ἐκπορεύεσθαι, καθὼς οἱ Λατῖνοι φρονοῦσιν.

Sed harum difficultatum idoneam solutionem praebet Gregorius, vir in theologia magnus, oratione de spiritu sancto, ubi dicit: *Equidem ipse ad tantam nominum copiam, adversus quam frontem perfricant qui spiritui adversantur, totus cohorresco. Spiritus Dei dicitur, spiritus Christi, mens Christi, spiritus Domini, spiritus adoptionis, spiritus veritatis, digitus Dei et cetera, ad ostendendum, ut opinor, quod ejusdem essentiae sit.* Et sanctus Anastasius Sinaïta, tractatu de rectis dogmatibus: *Spiritus sanctus vocatur spiritus Dei, spiritus Christi, spiritus filii, quibus omnibus demonstrat divinus sermo naturalem cognationem divinitatis.* Divus quoque Damascenus oratione in sabbatum sanctum: *Spiritus sanctus Dei et patris, tanquam ex ipso procedens; qui et filii dicitur, ut qui per eum manifestetur et creatis rebus impertiatur, non tamen ex ipso exsistentiam habens.* Idem capite XIII libri I: *Spiritus sanctus spiritus patris, ut qui ex patre procedat, quin filii quoque spiritus dicitur, non tanquam ex ipso, sed tanquam per ipsum ex patre procedens; solus enim pater auctor est.* Ex adductis igitur sanctorum patrum testimoniis pro comperto habetur, spiritum vocari spiritum filii ob naturae proprietatem ac consubstantialitatem, non autem quod ex ipso, ut sentiunt Latini, hypostatice procedat.

Εἰ δὲ καὶ ἤθελαν ἐπιφέρει πάλιν εἰς ἀπορίαν, ὅτι εἰ οὕτως εἶχεν, ἔπρεπε καὶ ὁ υἱὸς νὰ λέγεται υἱὸς τοῦ πνεύματος διὰ τὴν αὐτὴν οἰκειότητα, λέγομεν εἰς τοῦτο, ὅτι ἂν δὲν συνυπακούετο εὐθὺς μὲ τὸν υἱὸν ὁ πατήρ, ἐγίνετο καὶ ἡ τοιαύτη ἀντιστροφή. Καὶ βεβαιοῖ τὸν λόγον ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος ἐν τῷ περὶ τριάδος[12]· Οὐ λέγομεν τὸν υἱὸν τοῦ πνεύματος, ἵνα μὴ πατὴρ αὐτοῦ νομισθῇ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· διότι ἐὰν ἀντιστρέφοντες ἠθέλαμεν εἰπῇ ὁ υἱὸς ἐπὶ τοῦ πνεύματος,

Atque si quidem ad negotium facessendum iterum objiciant, filium ipsum, si res ita se haberet, dicendum fore ob eandem proprietatem spiritus filium, respondemus, quod locus hujusmodi conversioni sane daretur, nisi statim cum filio pater subintelligeretur. Quod argumentum firmat sanctus Augustinus, tractatu de Trinitate: *Non dicimus filium spiritus sancti, ne pater ejus intelligatur spiritus sanctus. Quoniam et si vicissim spiritus diceretur filius, statim subaudiretur se esse patrem*

[1]) Basil. de Spirit. Sanct. XVI, 29; Patr. Gr. XXXII, 140 D.
[2]) Joh. 16, 13.
[3]) Joh. 14, 16.
[4]) *εἴ τις — οὐκ ἔχει,* Rom. 8, 9.
[5]) *κατὰ τὸ· καὶ τὸ* AB.
[6]) *ἐξαπέστειλεν — καρδίας ἡμῶν,* Gal. 4, 6.
[7]) Gregor. Naz. Orat. XXXI, 29.
[8]) Anastas. Orat. I de SS. Trinitate, 22; Patr. Gr. LXXXVIII, 1325 A.
[9]) Joh. Damascen. in Sabb. Sanct. § 4; Patr. Gr. XCVI, 605 B.
[10]) Damascen. De fide orthod. lib. I, cap. 12 (non 13); Patr. Gr. XCIV, 849 B.
[11]) *Ἀλλ' ὡς ἐξ αὐτοῦ* A.
[12]) Augustin. de Trinit. lib. V, cap. 12; Patr. Lat. XLII, 919 D.

εὐθὺς ἐννοοῦμεν, ὅτι ὁ πατήρ ἐστι τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα, καὶ οὕτως ἤθελαν δοθῇ δύο πατέρες τοῦ υἱοῦ, ὅπερ προφανής ἐστι βλασφημία.

Ἔτι λέγουσιν, ὅτι τὸ πνεῦμα λέγεται ἴδιον τοῦ υἱοῦ, καὶ ἐπειδή ἐστιν ἴδιον αὐτοῦ, ἄρα καὶ ἐκπορεύεται ἐξ αὐτοῦ.

Ἀλλ' εἰς φανέρωσιν τῆς περὶ τούτου ἀληθείας φέρομεν εἰς μέσον τὸν θεῖον Κύριλλον καὶ τὸν μακάριον Θεοδόρητον, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἔξαρχοι καὶ πρῶτοι τῆς τρίτης συνόδου, διὰ νὰ γίνῃ γνωστὸν τοῖς πᾶσι τί ἐδόξαζεν ἡ καθόλου ἐκκλησία περὶ τοῦ ἰδίου καὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος. Λέγει γοῦν ὁ ἅγιος Κύριλλος εἰς ἓν τῶν ιβ' κεφαλαίων[1]· Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἴδιόν ἐστι τοῦ υἱοῦ. Ἀποκρίνεται εἰς τοῦτο ὁ Θεοδώρητος[2]· Εἰ μὲν ὡς ὁμοφυὲς καὶ ἐκ πατρὸς ἐκπορευόμενον ἔφη, συνομολογήσομεν καὶ ὡς εὐσεβῆ δεξόμεθα τὴν φωνήν· εἰ δὲ ὡς ἐξ υἱοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον, ὡς βλάσφημον τοῦτο καὶ ὡς δυσσεβὲς ἀπορρίψομεν· πιστεύομεν γὰρ τῷ Χριστῷ λέγοντι, τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, καὶ τῷ θείῳ Παύλῳ ὁμοίως φάσκοντι· Ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ πατρός. Τί δὲ πρὸς ταῦτα ἀπεκρίθη ὁ Κύριλλος; Ἐκπορεύεται μὲν γὰρ ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ τὴν τοῦ σωτῆρος φωνήν, ἀλλ' οὐκ ἀλλότριόν ἐστι τοῦ υἱοῦ. Ὥστε καὶ ὁ θεῖος Κύριλλος ὁμολογεῖ, ὅτι ἐκ τοῦ πατρὸς μόνον ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἔστι δὲ οὐκ ἀλλότριον, ἀλλ' ἴδιον τοῦ υἱοῦ κατὰ τὸν τῆς φύσεως καὶ οὐσίας λόγον. Τὸ αὐτὸ βεβαιοῖ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος εἰς τὴν πρὸς Σεραπίωνα ἐπιστολήν[3]· Εἰ γὰρ ἐφρόνουν ὀρθῶς περὶ τοῦ λόγου, ἐφρόνουν ὑγιῶς καὶ περὶ τοῦ πνεύματος, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, καὶ τοῦ υἱοῦ ἴδιον ὄν, παρ' αὐτοῦ δίδοται τοῖς μαθηταῖς καὶ πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. Φανερὸν εἶναι λοιπόν, ὅτι τὸ ἴδιον λέγεται κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον, καὶ ὄχι κατὰ τὸν αἴτιον καὶ αἰτιατόν, καθὼς οἱ ἐναντίοι λέγουσιν.

Ἔτι φέρουσιν οἱ ἐναντίοι εἰς σύστασιν τῆς γνώμης αὐτῶν κάποια ῥητὰ τῶν ἁγίων μὲ παρεξήγησαις ἐδικαῖς των, ἤγουν· ὁ ἅγιος Κύριλλος εἰς τὴν ἐννάτην ἐπίλυσιν τῶν ιβ' κεφαλαίων λέγει περὶ τοῦ υἱοῦ[4]· Πάντα ὑπάρχων ὅσα καὶ ὁ πατὴρ δίχα μόνου τοῦ εἶναι πατήρ καὶ ἴδιον ἔχων τὸ ἐξ αὐτοῦ καὶ οὐσιωδῶς ἐμπεφυκὸς αὐτῷ πνεῦμα ἅγιον ἐργάζεται τὰς θεοσημίας.

Εἰς ἐξήγησιν λοιπὸν τοῦ ῥητοῦ τούτου[5] λέγομεν, ὅτι ὁ υἱὸς πάντα ὑπάρχει ὅσα καὶ ὁ πατήρ, ἤγουν τὰ φυσικὰ ἰδιώματα τοῦ πατρός, ὡσὰν τὸ θεός, τὸ κύριος, τὸ δημιουργός, ἡ ζωή, τὸ φῶς, τὸ ἀθάνατον, τὸ ἀκατάληπτον, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ταῦτα πάντα ἔχει καὶ ὁ υἱὸς κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον[6]· Πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ τοῦ υἱοῦ ἐστι πλὴν τῆς αἰτίας. Τὰ ὁποῖα εἶναι κοινὰ καὶ τῷ πνεύματι κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον· Τὰ κοινὰ πατρὶ καὶ υἱῷ κοινὰ καὶ τῷ πνεύματι. Τὸ δὲ ἐκπορεύειν δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ φυσικὰ καὶ κοινὰ ἰδιώματα ὁποῦ νὰ τὸ ἔχῃ καὶ ὁ υἱός, ἀλλ' εἶναι ἴδιον καὶ ὑποστατικὸν τοῦ πατρός. Τὸ δὲ ἐξ αὐτοῦ ἐννοεῖται διχῶς, ἢ ἐξ αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ ἢ ἐξ αὐτοῦ τοῦ πατρός. Ἀλλ' ἐκ τοῦ υἱοῦ ἀδύνατον ἐννοηθῆναι· ἕπεται[7] γὰρ ἢ τὰς δύο ὑποστάσεις πατρὸς καὶ υἱοῦ μίαν γενέσθαι, καὶ διὰ

filii, et ita duo patres essent filii, quod sane blasphemia est.

Spiritum insuper dicunt esse proprium filii. Si autem ejus proprium est, profecto ex eo quoque procedit.

Ad ostendendum autem quid hac in re verum sit, divum Cyrillum ac beatum Theodoretum, qui legati ac praesides tertiae synodi fuerunt, in medium producimus, ut cuique sit exploratum, quid de spiritus sancti proprio ac processione universa ecclesia senserit. Dicit igitur sanctus Cyrillus capitulo quodam e duodecim capitibus: *Spiritus sanctus filii est proprius.* Quae verba sic vellicat Theoderetus: *Si quidem ut ejusdem cum eo naturae et ex patre procedentem dixit, assentiemur, et eam vocem tanquam piam admittemus. Sin hoc asserit, tanquam ex filio existentiam habeat, velut blasphemum hoc impiumque rejiciemus; fidem enim adhibebimus dicenti Christo, spiritum ex patre procedere, nec non divo Paulo similiter loquenti: Nos autem non spiritum mundi accepimus, sed spiritum qui ex patre est.* Quodnam ad haec responsum reddidit Cyrillus? *Procedit enim ex Deo et patre spiritus sanctus secundum salvatoris vocem; sed non est alienus a filio.* Quocirca divus quoque Cyrillus fatetur, e solo patre spiritum sanctum procedere, eumque non alienum esse a filio, sed ejus proprium ratione naturae ac substantiae. Idem ab Athanasio magno asseritur epistola ad Serapionem: *Nam si recte de verbo sentirent, sanam quoque doctrinam de spiritu sancto qui a patre procedit tenerent, qui cum filii sit proprius, ab illo discipulis omnibusque in eum credentibus datur.* Comperitur ergo ratione substantiae proprium dici, non autem, ut ab adversariis affirmatur, ratione qua unus causa est, alter a causa.

Praeterea ad firmandam suam sententiam afferunt adversarii dicta quaedam sanctorum, quae arbitrio suo prave interpretantur. Ita sanctus Cyrillus declaratione nona duodecim capitum de filio ait: *Omnia praeter solam paternitatem cum patre communia habens, spiritumque sanctum, qui ex ipso est ipsique essentialiter inest, proprium habens, divinae potentiae signa operatur.*

Ad haec igitur verba explicanda dicimus, omnia filii esse quotquot patris sunt; naturales nempe patris proprietates, veluti Deum esse, dominum, creatorem, vitam, lumen, immortalem, incomprehensibilem, et alia hujusmodi omnia, ea cuncta et filii sunt secundum Gregorium theologum: *Omnia, quaecunque pater habet, filii sunt, excepta causa;* atque spiritui quoque sunt communia juxta Basilium magnum: *Quae patri et filio communia sunt, sunt quoque spiritui communia.* Emittere autem non pertinet ad naturales communesque proprietates, quae et filio competunt, sed est quoddam proprium patris hypostaseos. Quod ad *ex ipso* attinet, dupliciter intelligitur: aut ex ipso filio aut ex ipso patre. Atqui ex ipso filio intelligi nequit: sequeretur enim vel duo patris et filii hypostases

[1]) Cyril. Anathemat. IX; Patr. Gr. LXXVI, 308.
[2]) Theodoret. ibid.
[3]) Athanas. Epist. I, 2; Patr. Gr. XXVI, 533 B.
[4]) Cyril. apud Migne, Patr. Gr. LXXVI, 308 D.
[5]) *τούτου* om. A.
[6]) Gregor. Naz. Orat. XXIV.
[7]) *ἕπεται· ἐπειδὴ* A.

τοῦτο ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τῆς ὑποστάσεως τοῦ υἱοῦ, ἢ δοθήσονται δύο ἀρχαὶ ἐπὶ τῆς μακαρίας τριάδος, ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός, τοῦ ἁγίου πνεύματος, τὰ ὁποῖα καὶ τὰ δύο εἶναι βλάσφημα καὶ ἄτοπα. Λείπεται ἄρα τὸ ἐξ αὐτοῦ νὰ ἐννοήσωμεν τοῦ πατρός, ἢ ἴδιον ἔχων τὸ ἐξ αὐτοῦ διδόμενον πνεῦμα οὐ καθὸ ὑπόστασις, ἀλλὰ καθὸ δῶρον καὶ χάρις[1]).

Ἔτι προβάλλουσιν εἰς ἀπορίαν τὸν ἅγιον Ἐπιφάνιον ὁποῦ εἰς τὸν Ἀγκυρωτὸν λόγον λέγει[2]): Πνεῦμα θεοῦ καὶ πνεῦμα πατρὸς καὶ πνεῦμα υἱοῦ οὐ κατά τινα σύνθεσιν καθάπερ ἐν ἡμῖν ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, ἀλλ' ἐν μέσῳ πατρὸς καὶ υἱοῦ ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ τρίτον τῇ ὀνομασίᾳ. Ἀλλ' ἐνταῦθα ὁ σκοπὸς τοῦ ἁγίου εἶναι φανερός, ὅτι οὐκ ἔστι διὰ τὴν ἐκπόρευσιν, ἀλλ' ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι τρίτον τῇ ὀνομασίᾳ.

Ὁ αὐτὸς ἅγιος πάλιν λέγει[3]): Οὐδεὶς οἶδε τὸν πατέρα εἰμὴ ὁ υἱός, οὐδὲ τὸν υἱὸν εἰμὴ ὁ πατήρ· τολμῶ λέγειν· οὐδὲ τὸ πνεῦμά τις οἶδεν εἰμὴ ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός, παρ' οὗ λαμβάνει. Λέγουσι λοιπὸν οἱ ἐναντίοι· παρ' οὗ υἱοῦ ἐκπορεύεται καὶ λαμβάνει, ἀλλὰ ψεύδονται εἰς τοῦτο· οὐ γὰρ ἐννοεῖ ὁ ἅγιος παρ' οὗ υἱοῦ, ἀλλὰ παρ' οὗ πατρὸς ἐκπορεύεται καὶ παρ' οὗ υἱοῦ λαμβάνει, καθὼς καὶ ἄλλοτε λέγει ὁ αὐτός[4]): Τὸ δὲ πνεῦμα παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον. Πῶς δὲ ἐννοεῖται τὸ λαμβάνειν, ἐσαφηνίσθη ἀνωτέρω εἰς τὸ Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται.

Ἔτι διϊσχυρίζονται οἱ Λατῖνοι περὶ ἐκ καὶ διά προθέσεως, ὅτι ἐν τοῖς θείοις παραλαμβανόμεναι νὰ εἶναι ταυτόσημοι. Ἀλλ' ἁμαρτάνουσι τὰ μέγιστα, ἐπειδὴ καὶ μεγίστη διαφορὰ εἶναι τῶν δύο τούτων προθέσεων. Ἰστέον ὅμως, ὅτι ἡ ἐκ πρόθεσις ἐν τοῖς ἔνδον τῆς θεολογίας σημαίνει αἰτίαν ἰδικὴν καὶ ὑποστατικὴν ἐπὶ μόνου τοῦ πατρός, ὅστις μόνος καὶ γεννᾷ καὶ ἐκπορεύει καὶ εἶναι μόνος αἰτία καὶ πηγὴ τῶν λοιπῶν δύο ὑποστάσεων· εἰς δὲ τὰ ἔξω σημαίνει μίαν αἰτίαν μιᾶς βουλῆς καὶ θελήσεως τῆς ἁγίας τριάδος. Διαφέρει δὲ ἡ ὑποστατικὴ αἰτία τῆς αἰτίας τῆς βουλῆς, ὅτι ἡ ὑπόστασις γεννᾷ καὶ ἐκπορεύει ὅμοια κατὰ τὴν φύσιν ἑαυτῆς, ἡ δὲ αἰτία τῆς βουλῆς εἶναι κοινὴ ταῖς τρισὶν ὑποστάσεσιν, πατρὶ υἱῷ τε καὶ πνεύματι, ἡ ὁποία κτίζει καὶ δημιουργεῖ, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι φύσεως ἔργον, ἀλλὰ θελήσεως· διὰ τοῦτο καὶ τὰ κτίσματα δὲν εἶναι ὅμοια τῷ δημιουργῷ. Τὴν ὁποίαν διαφορὰν διδάσκει καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος εἰς τὸν διάλογον ὁποῦ κάμνει πρὸς Ἀνόμιον καὶ Ἀρειανιστὰς λέγων[5]): Ὅτι τὰ μὲν (ἤτοι τὰ κτίσματα) ἐκ τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ δημιουργικῶς, ὁ δὲ υἱὸς ἐκ τῆς ὑποστάσεως γεννητῶς, τὸ δὲ πνεῦμα ἐκπορευτῶς. Καὶ ὁ θεῖος Δαμασκηνὸς εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον[6]): Ἡ μὲν γέννησις ἄναρχος καὶ ἀΐδιος φύσεως ἔργον οὖσα καὶ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ προάγουσα, ἡ δὲ κτίσις ἐπὶ θεοῦ θελήσεως ἔργον οὖσα οὐ συναΐδιός ἐστι τῷ θεῷ.

Ἡ δὲ διά πρόθεσις σημαίνει αἰτίαν ποιητικήν, αἰτίαν μεσιτείας καὶ αἰτίαν τάξεως. Καὶ ποιητικὴν μὲν αἰτίαν ἐν τοῖς ἔξω καὶ εἰς τὰ κτίσματα ὡς τὸ Ἐκτισάμην ἄνθρωπον διὰ τοῦ θεοῦ[7]), καθ' ὃ σημαινόμενον λαμβάνεται ἐπὶ τῆς θελήσεως τῆς ἁγίας τριάδος, ἥτις ἐστὶ κοινὴ τῶν

in unam coalescere ac propterea spiritum etiam ex hypostasi filii procedere, vel duo dari in beata trinitate spiritus sancti principia, videlicet patrem ac filium; utrumque vero impium est ac absurdum. Relinquitur ergo illud *ex ipso* de patre intelligendum, videlicet proprium habens spiritum quod ex ipso datur, non quatenus hypostasis, sed quatenus donum ac gratia.

Praeterea ad quaestionem movendam sanctum Epiphanium inducunt, qui in Ancorato ita scribit: *Spiritus Dei et spiritus patris et spiritus filii, non compositione aliqua, quemadmodum in nobis anima et corpus, sed inter patrem filiumque medius, ex patre et filio appellatione tertius.*

At hoc in loco perspicuum est sancti propositum; processionem videlicet non cogitavit, sed declaravit tantum spiritum esse appellatione tertium.

Idem sanctus iterum dicit: *Nemo novit patrem nisi filius neque filium nisi pater, ita audeo dicere, neque spiritum nisi pater et filius, a quo procedit et a quo accipit.* Porro dicunt adversarii: *A quo filio procedit ac accipit,* sed mentiuntur; non enim vult sanctus dicere a quo filio, sed a quo patre procedit et a quo filio accipit, quemadmodum et in alio loco idem posuit: *Spiritus sanctus qui a patre procedit et e filio accipit.* Quid vero vox *accipere* significet, jam supra declaratum est in illud: *E meo accipiet.*

Latini insuper contendunt, praepositiones διά et ἐκ, cum in divinis usurpentur, idem significare. Sed errant quam maxime; maximum enim interest inter ambas illas praepositiones.

Sciendum est ergo per voculam ἐκ, in iis quae intra trinitatem aguntur, causam notari propriam ac hypostaticam unius patris, qui solus giguit ac producit solaque exstitit causa ac fons ceterarum ambarum hypostaseon; in iis vero quae foris, unam designari causam unius sanctae trinitatis consilii ac voluntatis. Hoc autem interest discrimen inter causam hypostaticam atque consilii, ut hypostasis generet ac producat sibi natura similia, consilii autem causa tribus personis, patri, filio, spiritui, sit communis; ea est quae creat ac condit, quae quidem operatio naturae non est, sed voluntatis; ac propterea res creatae creatori similes non sunt. Hanc differentiam adstruit etiam Athanasius magnus in dialogo, quem scripsit adversus Anomium et Arianistas: *Alia quidem,* ait, (nempe res creatae) *sunt ex ipsius mandato per creationem; filius vero ex ipsius hypostasi per generationem; spiritus vero per processionem.* Divus quoque Damascenus libro I: *Generatio quidem initium non habet sempiternaque est, ut quae naturae sit opus exque ipsius substantia prodeat; creatio autem in Deo cum sit voluntatis opus, Deo profecto coaeterna non est.*

Praepositione autem διά significatur causa efficiens, causa interjecta, causa ordinis. Atque efficiens quidem causa in iis quae foris aguntur et in rebus creatis, sicut loco illo: *Possedi hominem per Deum;* qua significatione adhibetur pro designanda voluntate sanctae trinitatis, quae tribus personis

---

[1]) *χάριν* A.
[2]) Epiphan. Ancorat. n. 8; Patr. Gr. XLIII, 29 C.
[3]) Id. op. cit. n. 72.
[4]) Id. op. cit. n. 7; Patr. Gr. t. cit. 28 A.
[5]) Athanas. de SS. Trinit. dial. I, 6; Patr. Gr. XXVIII, 1125 A.
[6]) Damascen. De fide orthod. lib. I, cap. 8; Patr. Gr. XCIV, 813 A.
[7]) Gen. 4, 1.

τριῶν ὑποστάσεων, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται. Παραδείγματα δὲ τούτου ἐπὶ μὲν τοῦ πατρὸς Παῦλος πρὸς Κορινθίους[1]· Πιστὸς ὁ θεός, δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· ἐπὶ δὲ τοῦ υἱοῦ ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης[2]· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· ἐπὶ δὲ τοῦ ἁγίου πνεύματος Παῦλος[3]· Ἡμῖν δὲ ὁ θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ· καὶ πάλιν πρὸς Κορινθίους[4]· ὯΙ μὲν διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας κ. τ. λ.

Αἰτίαν δὲ μεσιτείας σημαίνει ἡ διά, ὅταν λαμβάνεται εἰς ἔνδειξιν τῆς οἰκειότητος καὶ ὁμοουσιότητος τοῦ ἁγίου πνεύματος πρὸς τὸν υἱὸν καὶ τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸ πνεῦμα, καθὼς ὁ μέγας Ἀθανάσιος εἰς τὸν κατὰ Μακεδονίου λόγον λέγει[5]· Τὸ πνεῦμα τὸ ἐξ αὐτοῦ τοῦ πατρὸς διὰ τοῦ υἱοῦ ἐκχυθέν, καὶ ὁ θεῖος Δαμασκηνὸς εἰς τὸ ἑνδέκατον κεφ. τοῦ πρώτου βιβλίου[6]· Τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἐκ τοῦ πατρὸς λέγομεν καὶ πνεῦμα πατρὸς ὀνομάζομεν· ἐκ τοῦ υἱοῦ δὲ πνεῦμα οὐ λέγομεν, πνεῦμα δὲ υἱοῦ ὀνομάζομεν (εἴ τις[7] γὰρ πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος), καὶ δι' υἱοῦ πεφανερῶσθαι καὶ μεταδίδοσθαι ἡμῖν ὁμολογοῦμεν· Ἐνεφύσησε γάρ, φησί, καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ[8]· Λάβετε πνεῦμα ἅγιον. Ἐκ ταύτης τῆς μαρτυρίας τοῦ ἁγίου μανθάνομεν πρῶτον, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ πατρός· λέγει γάρ· Τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἐκ τοῦ πατρὸς λέγομεν· δεύτερον, ὅτι εἶναι ὁμοούσιον τῷ πατρί· Καὶ πνεῦμα πατρὸς ὀνομάζομεν· τρίτον, ὅτι δὲν ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ υἱοῦ· Ἐκ τοῦ υἱοῦ δὲ πνεῦμα οὐ λέγομεν· τέταρτον, ὅτι εἶναι ὁμοούσιον καὶ τῷ υἱῷ· Πνεῦμα δὲ υἱοῦ ὀνομάζομεν, τὸ ὁποῖον βεβαιοῖ καὶ ἐκ τοῦ Παύλου· Εἴ τις πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει· πέμπτον, ὅτι ἡ χάρις τοῦ πνεύματος φανεροῦται καὶ δίδοται ἡμῖν διὰ τοῦ υἱοῦ· Ἐνεφύσησε γάρ, φησί, κ. τ. λ.

Ἔτι σημαίνει ἡ διά αἰτίαν ἑνώσεως, καθὼς ὁ ἱερὸς καὶ θεῖος Μάξιμος ἐν τῇ πρὸς Μαρῖνον ἐπιστολῇ λέγει[9]· Ὅτι οἱ τότε θεολόγοι τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, καθὼς Αὐγουστῖνος, Ἀμβρόσιος, Ἱερώνυμος καὶ λοιποί, δὲν ἐννόουν αἰτίαν τὸν υἱὸν τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ μίαν ἐγνώριζον πάντες αἰτίαν τὸν πατέρα τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος, τοῦ μὲν κατὰ τὴν γέννησιν, τοῦ δὲ κατὰ τὴν ἐκπόρευσιν· ἔλεγον ὅμως κατὰ λέξιν ἐκ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα, ἵνα, φησί, δι' αὐτοῦ προϊέναι δηλώσωσι καὶ ταύτῃ τὸ συναφὲς τῆς οὐσίας καὶ ἀπαράλλακτον παραστήσωσιν, ἤγουν διὰ νὰ φανερώσωσι τὴν ὁμοουσιότητα καὶ τὴν ἕνωσιν τοῦ πνεύματος πρὸς τὸν υἱὸν καὶ τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸ πνεῦμα. Οὕτως ἐννοεῖται καὶ τὸ ῥητὸν τοῦ ἁγίου Ταρασίου ὁποῦ λέγει[10]· Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεται ἀϊδίως ἢ κατὰ τρόπον μεσιτείας ἢ ἑνώσεως (ὡσεὶ ἔλεγε μετὰ τοῦ υἱοῦ) ἢ τάξεως (ὡς μετὰ τὸν υἱόν), ἤγουν πρῶτος ὁ πατὴρ τῇ τάξει καὶ ὀνομασίᾳ, δεύτερος ὁ υἱὸς καὶ τρίτον τὸ πνεῦμα. Ὥστε τοσαῦτα σημαινόμενα ἔχει ἡ διά, οὐδέποτε ὅμως σημαίνει αἰτίαν ἐκπορεύσεως.

communis est, ut supra dictum est. Hujus rei documenta suppeditantur pro patre quidem a Paulo ad Corinthios: *Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem filii ejus;* pro filio vero a Joanne evangelista: *Omnia per ipsum facta sunt;* pro spiritu vero a Paulo: *Nobis autem revelavit Deus per spiritum suum,* et iterum ad Corinthios: *Alii quidem per spiritum datur sermo sapientiae,* etc.

Causam autem intermediam notat διά, quando assumitur pro ostendenda proprietate ac consubstantialitate spiritus sancti cum filio atque filii cum spiritu. Ita sanctus Athanasius oratione adversus Macedonium: *Spiritus qui ex ipso patre per filium effunditur;* et divus Damascenus capite XI libri I: *Spiritum autem sanctum et ex patre esse dicimus et patris spiritum nominamus; at vero eum ex filio esse non dicimus, filii tamen spiritum vocitamus. Si quis enim spiritum Christi non habet, ait divinus apostolus. Quin et eum nobis per filium manifestatum esse et impertiri profitemur: Insufflavit enim, inquit, et dixit discipulis suis: Accipite spiritum sanctum.* Quo sancti doctoris testimonio edocemur, primo spiritum sanctum e patre procedere; dicit enim: *Spiritum sanctum et ex patre esse dicimus;* secundo, eum esse consubstantialem patri: *Et patris spiritum nominamus;* tertio, e filio non procedere: *At vero eum ex filio esse non dicimus;* quarto, consubstantialem esse et filio: *Filii tamen spiritum vocitamus,* quod e Paulo quoque confirmat: *Si quis spiritum Christi non habet;* quinto, spiritus gratiam nobis per filium manifestari ac dari: *Insufflavit enim,* inquit, etc.

Praeterea per voculam διά notatur causa unitatis, teste sancto divoque Maximo in epistola ad Marinum: *Veteres,* inquit, *senioris Romae theologi, ut Augustinus, Ambrosius, Hieronymus ceterique, non filium agnoscebant tanquam spiritus causam, sed unam filii ac spiritus causam patrem noverant omnes, alterius quidem generationis modo, alterius vero processionis; aiebant tamen verbo tenus spiritum ex filio esse, ut* (inquit) *per eum prodire significarent, eaque ratione conjunctionem substantiae ac omnimodam similitudinem demonstrarent;* videlicet ut consubstantialitatem unitatemque spiritus cum filio ac filii cum spiritu ostenderent. Eodem modo intelligenda sunt illa sancti Tarasii verba: *Spiritus sanctus,* ait, *per filium aeterne procedit vel interpositionis vel unitatis* (ac si diceret *cum filio)* vel *ordinis modo* (velut si diceret *post filium);* scilicet pater primus est ordine ac appellatione, secundus filius, tertius spiritus. Haec igitur significat vox διά, nunquam tamen processionis causam.

[1]) I Cor. 1, 9.
[2]) Joh. 1, 3.
[3]) I Cor. 2, 10.
[4]) I Cor. 12, 8.
[5]) Athanas. contra Maced. dial. I, 5; Patr. Gr. XXVIII, 1296 B.
[6]) Damascen. De fide orthod. lib. I, cap. 8; Patr. Gr. XCIV, 832 B.
[7]) *εἴ τις — οὐκ ἔχει,* Rom. 8, 9.
[8]) Joh. 20, 29.
[9]) Maxim. ad Marin. Patr. Gr. XCI, 136 A.
[10]) Taras. apud Migne, Patr. Gr. XCVIII, 1461 C.

Πρὸς ταῦτα λέγουσιν οἱ Λατῖνοι, ὅτι καὶ αὐτοὶ μίαν ὁμολογοῦσιν αἰτίαν τὸν πατέρα τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος, τοῦ μὲν κατὰ τὴν γέννησιν, τοῦ δὲ κατὰ τὴν ἐκπόρευσιν· εἶτα ἐρωτώμενοι, ἀμὴ διὰ τί λέγουσι καὶ τὸν υἱὸν αἰτίαν τοῦ πνεύματος, ἀποκρίνονται, ὅτι ὁ πατὴρ ἐν τῷ γεννᾶν ἐκοινώνησε ταύτην τὴν δύναμιν τῷ υἱῷ τοῦ ἐκπορεύειν τὸ πνεῦμα.

Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα τοὺς ἐρωτῶμεν καὶ ἡμεῖς· Ἡ δύναμις ἐκείνη φυσικὴ ἦτον ἢ ὑποστατική; Εἰ μὲν εἴπωσι φυσική, ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθεῖ νὰ ἦτον κοινὴ πατρός, υἱοῦ καὶ πνεύματος· πάντα γὰρ τὰ φυσικὰ κοινά εἰσι τῶν τριῶν ὑποστάσεων κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον, καὶ οὕτως ἤθελεν ἔχει ταύτην τὴν δύναμιν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὥστε νὰ ἐκπορεύῃ καὶ αὐτὸ ἑαυτό, τὸ ὁποῖον εἶναι βλάσφημον. Εἰ δὲ εἴπωσιν, ὅτι ἡ δύναμις ἐκείνη εἶναι ὑποστατικὴ καὶ ἰδική, ἕπεται τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς νὰ γένῃ ἓν μετὰ τοῦ υἱοῦ· ὧν γὰρ μία ἡ ὑποστατικὴ καὶ ἰδικὴ ἐνέργεια, τούτων μία ἡ ὑπόστασις καὶ τὸ πρόσωπον, καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ τοῦ Σαβελλίου αἵρεσις.

Ἔτι ἀποροῦσι καὶ περὶ τῆς τάξεως τῆς μακαρίας τριάδος, καὶ λέγουσι· Καθὼς ὁ υἱός ἐστι δεύτερος τῇ τάξει ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ ἔχει τὸ εἶναι τῆς ὑποστάσεως ἐξ αὐτοῦ, οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα τρίτον τῇ τάξει ἐστὶν ἀπὸ τὸν υἱόν· διά τοῦτο ἔχει καὶ τὸ εἶναι τῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως ἐκ τοῦ υἱοῦ καὶ ἐκπορεύεται ἐξ αὐτοῦ.

Λέγομεν δὲ καὶ πρὸς τοῦτο, ὅτι ἡ τάξις αὕτη εἶναι ἔξω καὶ καθ' ἡμᾶς καὶ χρονική, καὶ δὲν ἀκολουθεῖ, ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα εἶναι τρίτον[1] τῇ ὀνομασίᾳ, νὰ ἐκπορεύεται διὰ τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ· ἐν γὰρ τοῖς ἔνδον τῆς θεολογίας οὐχ οὕτως ἔχει ἡ τάξις, ἀλλ' ἐκεῖ ὁ πατὴρ λέγεται πρῶτος ὡς αἴτιος, ὁ δὲ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα δεύτερα ὡς αἰτιατὰ καὶ ἅμα τὰ δύο ἐκ τοῦ πρώτου· τὸ ὁποῖον διδάσκει καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος ἐν τοῖς ἔπεσιν[2]·

Ὡς ῥα θεοῖο τὰ δεύτερα πατρὸς ἔχουσιν.

Ὅτι δὲ ἅμα τὰ δύο ἐξέρχονται, ἀγκαλὰ καὶ κατὰ διάφορον τρόπον, οἱ θεῖοι πατέρες πανταχοῦ τὸ κηρύττουσι, καὶ σαφέστερον ὁ Δαμασκηνὸς ὅπου λέγει[3]· Ἅμα δὲ καὶ ἡ τοῦ υἱοῦ ἐκ πατρὸς γέννησις καὶ ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκπόρευσις. Αὕτη λοιπὸν ἡ τάξις πῶς καὶ τίνι τρόπῳ εὑρίσκεται ἐν τοῖς θείοις, ἄγνωστόν ἐστιν ἡμῖν καὶ ἀκατανόητον, τῆς ἁγίας γραφῆς διαφόρως αὐτῇ χρωμένης[4] καὶ τὸν υἱὸν προτιθείσης, ὡς τό[5]· Ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν, καὶ τὸ τοῦ ἀποστόλου[6]· Ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ὅτι δὲ κατὰ τὴν ἔξω τάξιν τρίτον λέγεται τὸ πνεῦμα, δὲν ἕπεται διὰ τοῦτο νὰ ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ υἱοῦ. Ἐπὶ δὲ τῶν ἔνδον οὐδὲ εἶναι τάξις κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον εἰς τὸν λόγον ὅπου κάμει εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀβραάμ[7]· Θὲς τὴν χεῖρά σου ἐπὶ τὸν μηρόν μου[8]· Κηρυττέσθω πνεῦμα ἅγιον, ὑψούσθω μονογενής, δοξαζέσθω ὁ πατήρ, μηδεὶς ἀνατετράφθαι[9] τὴν ἀξίαν νομιζέτω, εἰ πνεύματος πρῶτον μνημονεύομεν, εἶτα υἱοῦ, εἶτα πατρός, ἢ υἱοῦ πρῶτον ἢ πατρός· οὐ γὰρ ἔχει τάξιν, οὐχ ὡς ἄτακτος, ἀλλ' ὡς ὑπερβαίνουσα. Καὶ

Ad haec dicunt Latini, unam filii ac spiritus causam patrem a se quoque agnosci, alterius quidem per generationem, alterius vero per processionem. Deinde, si ab eis quaeratur, cur spiritus causam filium etiam profiteantur, respondent patrem, cum filium generaret, ei virtutem illam communicasse, spiritum nempe emittendi.

At vero et nos ab eis percontamur, num naturalis sit virtus illa an hypostatica. Si naturalem quidem dicant, necessario consequitur eam esse patri, filio ac spiritui communem; cuncta enim naturalia secundum Basilium Magnum tribus personis sunt communia; atque ideo eandem hanc virtutem spiritui sancto tribuendam esse, ita ut se ipse emittat, quod impium est. Quod si virtutem illam hypostaticam dicant ac propriam, sequitur personam patris eandem fieri ac filii personam: quorum enim una est hypostatica propriaque operatio, horum hypostasis ac persona una est; quae opinio Sabellii haeresis est.

Quaestionem insuper de sancta trinitate movent aiuntque: Quemadmodum filius ordine secundus est a patre et ab eo substantiam accipit, ita et spiritus sanctus a filio ordine tertius est; idcirco accipit etiam substantiam suam a filio et ex eo procedit.

Ad haec autem dicimus, ordinem illum externum esse, ex arbitrio nostro, temporalem, neque ex eo quod spiritus appellatione tertius sit, inde eum consequi etiam e filio procedere. Etenim in ipsa intima trinitate ordo non ita se habet, sed pater ibi dicitur primus tanquam causa; filius autem ac spiritus secundi tanquam causati et ambo simul e primo prodeuntes. Id nos docet et Gregorius theologus in carminibus suis, *nempe eos a Deo patre secundas habere.* Quod autem ambo simul, licet diverso modo, prodeant, id a sanctis patribus ubique praedicatur, sed manifestius a Damasceno: *Simul porro,* ait ille, *et filii ex patre generatio, et spiritus sancti processio est.* Quomodo vero et qua ratione ordo ille in divinis constituatur, nobis compertum non est nec comprehendi potest, cum a sacra scriptura diverse exhibeatur filiusque primus ponatur, ut sunt ista: *Ego et pater unum sumus,* et illa apostoli: *Gratia domini nostri Jesu Christi et caritas Dei et communicatio spiritus sancti.* Quod autem secundum externum ordinem spiritus tertius dicatur, non idcirco sequitur eum e filio procedere. In intima vero trinitate nullus ordo datur secundum divum Chrysostomum in oratione quam habet in illud Abrahae: *Pone manum tuam super femur meum: Praedicetur spiritus sanctus, exaltetur unigenitus, glorificetur pater. Nemo putet dignitatem everti, si primo spiritum commemoremus, deinde filium, postea patrem: vel primo filium, deinde patrem. Haec quippe dignitas ordinem non habet, non ut inordinata, sed ut ordinem superans.* Item Dionysius Areopagita cap. V: *Ordinem non habet divina natura.* Sanctus etiam Maximus et Georgius Pachymeres dictum illud

[1]) *τρίτον* om. A.
[2]) Gregor. Naz. Carm. III de Spiritu S. v. 56.
[3]) Damascen. De fide orthod. lib. I, cap. 8; Patr. Gr. XCIV, 824 A.
[4]) *χρωμένης· χρωμένοι* A.
[5]) Joh. 10, 30.
[6]) II Cor. 13, 13.
[7]) Chrysostomi Oratio, e qua profertur locus iste, inter spuria ab editoribus jure rejecta est; cf. Patr. Gr. LVI, 555 C.
[8]) Gen. 24, 2; *τὸν μηρὸν σου* A.
[9]) *ἀνατετράφθαι· ἀναγεγράφθαι* AB.

ὁ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης κεφ. πέμπτον[1]· Οὐκ ἔχει τάξιν ἡ θεία φύσις, καὶ ὁ ἅγιος Μάξιμος καὶ Γεώργιος ὁ Παχυμέρης ἐξηγούμενος τὸ ῥητόν· Οὐχ ὡς ἄτακτος, ἀλλ' ὡς τάξιν ὑπερβαίνουσα· Λέγω πατέρα πρῶτον, οὐ τῇ τάξει πρῶτον, ἀλλὰ τῇ ἐννοίᾳ, ἐπειδὴ γεννήτωρ τοῦ μονογενοῦς, ἐπειδὴ ῥίζα τοῦ ἁγίου καρποῦ.

Παρὰ ταῦτα ἀποροῦσιν οἱ Λατῖνοι· Ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καλεῖται ἰδίως ἔρως πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἐκπορεύεται ἄρα καὶ ἐξ ἀμφοῖν. Ἀπαντῶμεν καὶ πρὸς τοῦτο, ὅτι ὁ ἔρως καὶ ἡ ἀγάπη καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν προσώπων λέγονται· καὶ γὰρ κατὰ τὸν ἀπόστολον[2]· Ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστίν. Εἰ δ' ὁ θεὸς ἀγάπη, εὔδηλον ὅτι καὶ τὰ τρία πρόσωπα. Μάρτυς δὲ εἰς τοῦτο καὶ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης εἰς τὸ πέμπτον κεφ. περὶ θείων ὀνομάτων· ὥστε καὶ τοῦτο αὐτῶν τὸ ἐπιχείρημα σαθρόν.

Ἀλλ' οἱ Λατῖνοι ὅταν στενοχωρηθῶσι καὶ μένουν ἀναπολόγητοι εἰς ἀποκρίσεις καὶ ἀδύνατοι εἰς τὸ νὰ συστήσουν τὸν νεωτερισμὸν αὐτῶν τοῦτον, τότε καταφεύγουσιν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πάπα λέγοντες, ὅτι οὕτως ὁ πάπας ὥρισεν, οὕτω πρέπει νὰ πιστεύωμεν ἀνεξετάστως, ἐπειδὴ καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ξεπέσῃ ἐκεῖνος τῆς ἀληθείας. Δεύτερον προστρέχουσιν εἰς τοὺς δυτικοὺς διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας, Αὐγουστῖνον, Ἱερώνυμον, προβάλλοντές τους ὡς ὁμολογοῦντας τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορευόμενον. Ἀλλὰ περὶ τούτων εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, ὅτι ἢ τὰ χαρίσματα ἐννοοῦσι τοῦ πνεύματος, τὰ ὁποῖα κοινῶς πέμπονται ἐπὶ τὴν κτίσιν καὶ παρὰ τῶν τριῶν ὑποστάσεων, ἢ διὰ νὰ δείξουν τὸ ὁμοούσιον τοῦ πνεύματος καὶ υἱοῦ εἶπον τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι, οὐ μὴν δὲ ἐννόουν αἴτιον τοῦ πνεύματος τὸν υἱόν· καὶ μάλιστα ἀναγκαζόμενοι νὰ διαλέγωνται ἀγωνιστικῶς πρὸς τοὺς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ αἱρετικοὺς λέγοντας τὸ πνεῦμα κτίσμα καὶ γέννημα τοῦ υἱοῦ, εἶπον νὰ ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ, διὰ νὰ συστήσουν τὴν ὁμοουσιότητα αὐτοῦ πρὸς τὸν υἱόν. Ὥστε ἀγωνιστικῶς, ὡς εἴπομεν, ἔλεγον τοῦτο, καὶ ὄχι δογματικῶς. Καὶ μάρτυς εἰς τοῦτο ὁ προρρηθεὶς Μάξιμος. Πλὴν ἔστω κἀθ' ὑπόθεσιν, ὅτι ἐκεῖνοι οἱ δυτικοὶ διδάσκαλοι νὰ ἐννόουν[3] τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι ὑποστατικῶς, καθὼς οἱ Λατῖνοι λέγουσι, δὲν εἶναι πρέπον οὔτε δίκαιον νὰ ἀκολουθήσωμεν γνώμην ἑνὸς ἢ δύο πατέρων, ἀλλὰ νὰ προτιμήσωμεν τὴν θείαν γραφήν, τὰς ἁγίας συνόδους καὶ τοὺς θεοφόρους πατέρας τῆς ἐκκλησίας, ἐκ συμφώνου λέγοντας πάντας, ἐκ τοῦ πατρὸς μόνου ἐκπορεύεσθαι καὶ ἔχειν τὸ εἶναι τῆς ὑποστάσεως τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ αὐτοὺς νὰ πιστεύωμεν.

Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ λέγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι, ὅτι ὁ πάπας εἶναι ἀναμάρτητος καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ξεπέσῃ τῆς ἀληθείας, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ πιστεύωμεν καθὼς ἐκεῖνος ἐδογμάτισε, διὰ τοῦτο φέρομεν εἰς μέσον τὸν ἁγιώτατον Ἰωάννην, πάπαν ὄντα τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, τί ἔγραφεν εἰς τὸν Φώτιον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως εἰς μίαν του ἐπιστολήν[4]· Καὶ γὰρ ἡ σὴ ἀδελφότης[5] ἐπίσταται, ὡς ὅταν παρεγένετο πρὸς ἡμᾶς ὁ μικρὸν ἔμπροσθεν ἀποσταλεὶς παρ' αὐτῆς καὶ περὶ τοῦ ἁγίου συμβόλου ἡμᾶς ἐδοκίμασεν, εὗρεν ἀπαράτρωτον, καθὼς ἀρχῆθεν παρεδόθη ἡμῖν, διατηροῦντας, καὶ μήτε προστιθέντας μήτ' ἀφαιροῦντας, ἀκριβῶς

interpretantes: *Non quod sit inordinata, sed quod ordinem superet: Patrem dico primum, non ordine primum, sed intelligendi modo, quia genitor est unigeniti, quia radix sancti fructus.*

Hanc praeterea difficultatem movent Latini: Cum spiritus sanctus proprie vocitetur patris filiique amor, profecto ex utroque procedit.

Ad haec etiam respondemus, amorem caritatemque de tribus personis dici. Namque secundum apostolum *Deus caritas est.* Atqui si caritas Deus, tres quoque personas caritatem esse patet. Id testatur Dionysius Areopagita cap. V *De divinis nominibus.* Itaque et istud eorum argumentum inane est.

Latini vero quando coarctati nequeunt responsa sua defendere ac novitati propugnandae impares commorantur, tunc ad pontificiam auctoritatem confugientes, rem ita a papa solutam esse atque ita a nobis absque ulla inquisitione amplectandam asserunt, cum ille a veritate errare non possit. Deinde ad occidentales ecclesiae doctores Augustinum Hieronymumque recurrunt, eos producentes quasi spiritum e filio procedere tenuerint.

Ad hos autem quod attinet, aut de spiritus donis locuti sunt, ut supra jam diximus, quae a tribus personis una in res creatas mittuntur, aut dixerunt spiritum e filio procedere, ut spiritus filiique consubstantialitatem ostenderent; non autem spiritus causam filium intellexerunt; praesertim cum eis contentiose disceptandum esset adversus temporis illius haereticos, qui filii creaturam ac fetum spiritum dicerent, hunc e filio quoque procedere affirmarunt, ut ejus cum filio consubstantialitatem affirmarent. Id igitur contentiose, ut diximus, non dogmatice contenderunt, quemadmodum testatur praedictus Maximus. Ponamus tamen, ut Latini volunt, doctores illos occidentales cogitasse spiritum e filio substantialiter procedere, non decet neque aequum est nos unius alteriusve patris sententiam amplecti, sed potius nobis praeferenda est divina scriptura, sacrae synodi, divi ecclesiae doctores, qui omnes cum ex consensu spiritum sanctum asserant e solo patre procedere et hypostasim accipere, eis credendum est.

Romani vero cum dicant papam peccare et a veritate aberrare non posse, ac propterea quae ab eo fuerint sancita, ita credenda esse; idcirco in medium afferimus quae sanctissimus Joannes, cum romanae ecclesiae papa esset, ad Photium patriarcham Constantinopolitanum quadam epistola scribebat: *Novit enim fraternitas tua, quod quando accessit ad nos qui non ita pridem a te missus est, de sancto symbolo nostram sententiam perscrutatus est; et invenit illaesum, quemadmodum a principio traditus est nobis, servasse nos, nihil addentes, nihil auferentes; quippe qui recte noverimus, quod qui audent talia, hos gravis condemnatio manet. Iterum igitur tuae reverentiae significamus, ut de hoc arti-*

[1]) Quae verba hic in medium producuntur Dionysio falso tribuuntur; namque ex Chrysostomi Oratione modo laudata sunt desumpta; cf. ibid. 555 D.

[2]) I Joh. 4, 8.

[3]) *ἐνόουν* B.

[4]) Cf. Mansi, Concil. Collect. XVII, 525 AB.

[5]) *ἀδελφότης· ἀδελφός* A.

εἰδότας, ὡς τοῖς τὰ τοιαῦτα τολμῶσι βαρεῖα καταδίκη ἀναμένουσα ἀπόκειται. Καὶ πάλιν οὖν παραδηλοῦμεν τῇ αἰδεσιμότητί σου, ἵνα περὶ τοῦ ἄρθρου τούτου, δι' ὃ συνέβη τὰ σκάνδαλα μέσον τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ, ἔχῃ πληροφορίαν εἰς ἡμᾶς, ὅτι οὐ μόνον οὐ λέγομεν τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρῶτον θαρρήσαντας τῇ ἑαυτῶν ἀπονοίᾳ τοῦτο ποιῆσαι παραβάτας τῶν θείων λογίων κρίνομεν καὶ μεταποιητὰς τῆς θεολογίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν λοιπῶν πατέρων, οἳ συνοδικῶς συνελθόντες παρέδωκαν τὸ ἅγιον σύμβολον, καὶ μετὰ τοῦ Ἰούδα αὐτοὺς τάττομεν, ὅτι καὶ ταὐτὸν ἐκείνῳ τετολμήκασιν, οὐ παραδόντες εἰς θάνατον τὸ κυριακὸν σῶμα, ἀλλὰ τοὺς πιστούς, οἵτινές εἰσιν ὡς μέλη τοῦ σώματος αὐτοῦ, διασχίσαντες καὶ διατεμόντες ἀλλήλων, καὶ οὕτως αἰωνίῳ παραπέμψαντες θανάτῳ.

Ἰδοὺ λοιπὸν ὁ ἅγιος οὗτος, πάπας ὢν τῆς Ῥώμης, οὐ μόνον δὲν ἔλεγε τὸ ἐκ τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰπόντας τοῦτο παραβάτας τοῦ νόμου[1]) τοὺς ἔκρινε καὶ μετὰ τοῦ Ἰούδα αὐτοὺς ἐνόμιζε. Ποῦ ἔμεινε λοιπὸν τώρα τὸ ἀναμάρτητον τοῦ πάπα, ὁποῦ δοξάζων τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι, γίνεται παραβάτης καὶ συναρίθμιος τῷ Ἰούδᾳ; Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐπὶ Φωτίου πατριάρχου γενομένην σύνοδον σε' χρόνους ὕστερον ἀπὸ τὴν οἰκουμενικὴν ἑβδόμην σύνοδον, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο καὶ ὁ προρρηθεὶς Ἰωάννης πάπας διὰ τοποτηρητῶν Πέτρου καρδιναλίου καὶ δύο ἐπισκόπων Παύλου καὶ Εὐγενίου, φαίνονται εἰς τὴν ἕκτην πρᾶξιν γεγραμμένα ταῦτα[2])· Μετὰ τὸ ἀναγνωσθῆναι τὸ ἱερὸν σύμβολον, οὕτω φρονοῦμεν, ἅπαντες οἱ πατέρες ἐβόησαν, οὕτω πιστεύομεν, εἰς ταύτην ἐβαπτίσθημεν τὴν ὁμολογίαν καὶ τοῦ ἱεροῦ βαθμοῦ ἠξιώμεθα· τοὺς δὲ ἑτέρους παρὰ ταῦτα φρονοῦντας ὡς ἐχθροὺς θεοῦ καὶ τῆς ἀληθείας ἡγούμεθα. Εἴ τις παρὰ τοῦτο τὸ ἱερὸν τολμήσει ἕτερον ἀναγράψασθαι ἢ προσθεῖναι ἢ ὑφελεῖν, καὶ ὅρον ὀνομάσαι ἀποθρασυνθοίη, κατάκριτος καὶ πάσης χριστιανικῆς ὁμολογίας ἀπόβλητος, καὶ τελευταῖον ὁ τοῦτο τολμήσας ἀνάθεμα ἔστω.

culo, ob quem suborta sunt scandala inter ecclesias Dei, certam persuasionem de nobis habeas, quod non solum illum non dicimus, sed etiam eos qui primum ausi sunt sua insipientia hoc facere, praevaricatores esse censemus divinorum oraculorum, qui pervertunt sacram doctrinam Christi ac ceterorum patrum, qui synodice convenientes tradiderunt sanctum symbolum. Hos cum Juda collocamus, quoniam idem ac ille scelus ausi sunt admittere, non quidem morti tradentes corpus dominicum, sed fideles, qui sunt membra corporis ejus, discindentes ac dissecantes invicem, et sic in sempiternam mortem illos deducentes.

Vides igitur sanctum illum papam romanum non solum non *filioque* dixisse, verum etiam qui dicerent, eos legis transgressores duxisse et cum Juda collocasse. Quanam ergo ratione nunc papa infallibilis haberetur, qui cum spiritum existimet e filio procedere, transgressor evadit cum Juda connumerandus? Adde quod in synodo sub Photio patriarcha habita LXXV annos post septimum oecumenicum concilium, cui praedictus Joannes papa per legatos aderat, Petrum nempe cardinalem ac episcopos duo, Paulum Eugeniumque, haec actione VI scripta leguntur: *Sic omnes sentimus,* exclamarunt patres, *sic credimus, in hac fidei confessione baptisati ac sacro ordine insigniti sumus; ceteros vero qui praeter haec sentiunt, hos Dei veritatisque hostes esse existimamus. Si quis praeter hoc sacrum symbolum aliud conscribere aut huic quidquam addere vel auferre ausus fuerit ac definitionem nuncupare praesumpserit, hic ob tantam audaciam damnatus, a christiana professione omnino segregatus ac denique anathema sit.*

CAPUT III.

Fermentum in consecratione eucharistiae, azymo rejecto, probatur.*

Ἀλλ' ἡ μὲν συζήτησις περὶ τῆς ἐν τῷ ἁγίῳ συμβόλῳ προσθήκης καινοτομίας τῶν Λατίνων ὡς ἐν συντόμῳ κατὰ τὸ παρὸν ἔλαβε τὸν προσήκοντα ἔλεγχον καὶ τὴν λύσιν· λέγουσι δ' ἑπομένως οἱ Λατῖνοι νεωτερίζοντες, ὅτι ἡ ὕλη τῆς θείας λειτουργίας, εἰς τὴν ὁποίαν λειτουργοῦσι, πρέπει νὰ γίνεται μὲ ἄζυμα, λέγοντες ὅτι ὁ Χριστὸς τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ πέμπτῃ παραδίδοντας τὸ μυστήριον εἰς τοὺς ἁγίους του μαθητάς, μὲ ἄζυμον ἄρτον τὸ ἐτελείωσεν. Ἀλλ' ἡμεῖς ἄνωθεν ἂς ἐξετάσωμεν τὸ ζητούμενον, διὰ νὰ φανερωθῇ ἡ ἀλήθεια καὶ νὰ ἐλεγχθῇ τὸ ψεῦδος.

Ὁ Μελχισεδὲκ ὁποῦ ἐπροεικόνιζε τὸν Χριστόν, καθὼς ὁ Δαβὶδ λέγει[3])· Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, ὢντας ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου μὲ ἔνζυμον ἄρτον ἱερούργει, καθὼς φαίνεται εἰς τὸ ιδ'-ον κεφ. τῆς Γενέσεως[4])· Καὶ Μελχισεδὲκ βασιλεὺς Σαλὴμ ἐξήνεγκεν ἄρτους καὶ οἶνον· ἦν ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου.

Sed hactenus quidem disceptationi de aucto nuper a Latinis sacro symbolo solutio congrua confutatione breviter data est. Praeterea vero novitatis cupidi contendunt illi, materiam, quam ad missae sacrificium adhibent, ex azymo conficiendam esse, quod Christus, aiunt, dum sacra majoris hebdomadae feria quinta sanctis discipulis sacramentum traderet, hoc cum azymo pane confecerit. Haec autem quaestio a principio nobis est investiganda, ut veritate illustrata mendacium confutetur.

Melchisedec, a quo Christus praefigurabatur, teste David: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedec,* Dei altissimi sacerdos cum esset, fermentato pane sacrum faciebat, ut ex Genesis cap. XIV constat: *At vero Melchisedec rex Salem protulit panes et vinum: erat enim sacerdos Dei altissimi;* cujus sacrificium secundum Athana-

[1]) *παραβάτας νόμου* A.
[2]) Cf. Mansi, op. cit. t. XV, 516 D.
[3]) Ps. 119, 5.
[4]) Gen. 14, 18.

* In B nullum lemma datur; in A hocce inscribitur: *Λόγος γ'-ος· περὶ τῶν ἀζύμων.*

Τοῦ ὁποίου ἡ θυσία κατὰ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον καὶ Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν ἦτον τύπος καὶ εἰκόνισμα[1] τῆς μυστικῆς καὶ ἀναιμάκτου θυσίας τοῦ Χριστοῦ. Ὅθεν καθὼς ἦτον ὁ τύπος καὶ ἡ εἰκὼν μὲ ἔνζυμον, ἔτζι ἀκολουθᾷ νὰ εἶναι καὶ τὸ εἰκονιζόμενον.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ιβ'-ον κεφ. τῆς Ἐξόδου λέγει[1]· Εἶπε κύριος πρὸς Μωϋσὴν καὶ Ἀαρών· ὁ μὴν οὗτος ὑμῖν ἀρχὴ μηνῶν, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν Χρυσόστομον ἦτον ὁ μάρτιος, καὶ εἰς αὐτὸν προστάζει ὁ θεὸς νὰ προετοιμάσουσιν οἱ Ἰουδαῖοι τὴν ὕλην τοῦ πάσχα. Καὶ λέγει τῷ Μωϋσῇ[3]· Τῇ δεκάτῃ τοῦ μηνὸς τούτου λαβέτωσαν ἕκαστος πρόβατον, κ. τ. λ. Καὶ παρακάτω λέγει[4]· Καὶ ἔσται ὑμῖν διατετηρημένον ἕως τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου. Προστάζει λοιπὸν ὁ θεὸς τῇ δεκάτῃ τοῦ μαρτίου νὰ πάρωσι τὸ πρόβατον καὶ ἕως τῆς δεκάτης τετάρτης νὰ τὸ φυλάττουσι καὶ πρὸς ἑσπέραν νὰ τὸ σφάξωσι. Καὶ ἀγκαλὰ κατὰ τὸν λογαριασμὸν τοῦτον ἡ δεκάτη τετάρτη τοῦ μηνὸς ἦτον ἡ μεγάλη παρασκευή, εἰς τὴν ἑσπέραν τῆς ὁποίας ἦτον ἀκόλουθον νὰ σφαγῇ ὁ ἀμνὸς κατὰ τὸν μωσαϊκὸν νόμον, ὅμως ἐπειδὴ εἰς τὸ Λευϊτικὸν[5] προστάζει ὁ θεὸς ἡ ἀρχὴ τῆς ἡμέρας νὰ γίνεται ἀφ' ἑσπέρας, διὰ τοῦτο ἦτον ἀνάγκη καὶ ὁ Χριστὸς νὰ κάμῃ τὸ παλαιὸν πάσχα εἰς τὸν ἑσπερινὸν[6] τῆς πέμπτης, ὁ ὁποῖος ἦτον ἀρχὴ τῆς δεκάτης τετάρτης ἤγουν τῆς μεγάλης παρασκευῆς. Ὅθεν οἱ μὲν Ἑβραῖοι ἔμελλον[7] νὰ σφάζουν τὸν ἀμνὸν εἰς τὸν ἑσπερινὸν τῆς μεγάλης παρασκευῆς· ὁ δὲ Χριστὸς τὴν μὲν ἡμέραν ἐφύλαξε τοῦ νομικοῦ πάσχα, τὴν δὲ ὥραν δὲν ἐφύλαξε διὰ τὴν αἰτίαν ὁποῦ εἴπαμεν, ἀλλὰ ἐπρόλαβεν ἀφ' ἑσπέρας τῆς μεγάλης πέμπτης καὶ ἔκαμε τὸ νομικὸν πάσχα, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸν ἑσπερινὸν τῆς μεγάλης παρασκευῆς ἦτον προωρισμένον νὰ σφαγῇ καὶ νὰ θυσιασθῇ ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν. Λοιπὸν εἰς τὸν ἑσπερινὸν τῆς ἁγίας πέμπτης, ὁποῦ ἔκαμε τὸν δεῖπνον ὁ κύριος, ἦσαν καὶ τὰ ἔνζυμα καὶ τὰ ἄζυμα[8]· πλὴν τὰ μὲν ἄζυμα τὰ εἶχασι προετοιμασμένα διὰ τὴν αὔριον ἤγουν τὴν ἑσπέραν τῆς παρασκευῆς νὰ τὰ φάγουσι μὲ τὸ πρόβατον καὶ μὲ τὰς πικρίδας, καθὼς ὁ θεὸς προστάζει[9]· Ἐναρχόμενοι τῇ δεκάτῃ τετάρτῃ τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου ἀφ' ἑσπέρας, ἔδεσθε ἄζυμα ἕως ἡμέρας μιᾶς καὶ εἰκάδος τοῦ μηνὸς ἕως ἑσπέρας. Τὰ δὲ ἔνζυμα τὰ εἶχον διὰ νὰ τὰ φάγωσι τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς πέμπτης κατὰ τὴν συνήθειαν, τὰ δὲ ἄζυμα τὰ ἐφύλαττον διὰ τὴν ἡμέραν τῆς παρασκευῆς, ὡς εἴπομεν. Τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ καὶ ὁ Θεοφύλακτος[10] ἐξηγῶντας τὸ ιδ'-ον κεφ. τοῦ κατὰ Μάρκον εὐαγγελίου καὶ λέγει ὅτι· Πρώτην ἡμέραν τῶν ἀζύμων, τὴν πέμπτην[11] λέγει, ἥτις πρὸ τῶν ἀζύμων ἦν· τὰ γὰρ ἄζυμα τὴν παρασκευὴν ἠσθίοντο. Λοιπὸν ἐδείχθη ἀπὸ τὸ πάσχα τὸ νομικόν, ὅτι ὁ Χριστὸς μὲ ἔνζυμον ἄρτον ἐξετέλεσε τὸ δεῖπνον τὸ μυστικόν.

Πρὸς δὲ τούτοις ἡ θεία γραφὴ καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι πατέρες ὅταν ἐννοῶσι ἄζυμα, διὰ τῆς λέξεως ταύτης τὰ ὀνομάζουν καὶ τὰ προφέρουν ῥητῶς ἄζυμα· ὅταν δὲ πάλιν ἐννοῶσιν ἔνζυμον, τότε ὀνομάζουσιν ἄρτον, καὶ δὲν συγχέουσι τὰ ὀνόματα, οὔτε λέγουσι τὸν ἄρτον ἄζυμα οὔτε τὰ ἄζυμα ἄρτον· τὸν δὲ μυστικὸν δεῖπνον τοῦ Χριστοῦ ὅλοι κοινῶς ἐκ συμφώνου μὲ

Praeterea in Exodo legitur cap. XII: *Dixit Dominus ad Moysen et Aaron: Mensis iste vobis principium mensium.* Eo mense, qui secundum Chrysostomum martius fuit, jubet Dominus, ut paschae materiam praeparent Judaei, ac Moysi dicit: *Decima die mensis hujus tollat unusquisque agnum* etc. Et infra: *Et servabitis eum usque ad quartamdecimam diem mensis primi.* Jubet igitur Deus die decima martii agnum parari, ad decimam quartam usque servari et ad vesperam mactari. Quamvis autem juxta computationem hanc decima quarta mensis in majorem feriam sextam inciderit, qua vesperascente agnus secundum mosaicam legem immolandus esset, tamen a domino cum in Levitico praecipiatur, principium diei a vespera computari, idcirco Christo agendum fuit vetus pascha sub vesperum feriae quintae, qui decimae quartae diei, scilicet majoris feriae sextae, principium est. Unde Judaei quidem agnum mactaturi erant sub vesperum majoris feriae sextae; Christus vero diem quidem legitimi paschae servavit, non autem horam, propter illam, quam diximus, causam, sed ea praeversa a vespera feriae quintae legitimum pascha egit; etenim sub vesperum majoris feriae sextae, sicut prius definierat, in cruce mactandus ac immolandus erat. Itaque feria quinta vesperascente, quando caenam fecit dominus, et fermentata erant et azyma; tamen azyma quidem parata servabantur in diem sequentem, scilicet in vesperum feriae sextae, ut cum agno lactucisque agrestibus comederentur, sicut praeceperat Deus: *Primo mense, quartadecima die mensis ad vesperam, comedetis azyma usque ad diem vigesimam primam ejusdem mensis ad vesperam.* Fermentata vero paraverant ad manducandum, sicut consueverant, die illa feriae quintae, azymis sepositis, ut diximus, ad feriae sextae vesperum. Id testatur Theophylactus, caput XIV evangelii secundum Marcum interpretans: *Primum,* ait, *diem azymorum, feriam quintam dicit, qui erat ante azyma: azyma enim feria sexta comedebantur.* E legitimo igitur pascha probatum est, Christum ad caenam mysticam perficiendam pane fermentato usum esse.

His adde divinam scripturam cunctosque sanctos patres, quando azyma cogitant, hac voce ea designare ac nomine proprio *azyma* appellare; rursus autem, quando fermentatum secum reputant, tunc illud vocant panem, nec perturbatis vocibus panem dicunt azyma neve azyma panem. Ad mysticam vero caenam Christi quod attinet, eam omnes ex

[1]) *εἰκόνισμα· οἰκονομία* A.
[2]) Exod. 12, 1.
[3]) ibid. 3.
[4]) ibid. 6.
[5]) Levitic. 23, 32.
[6]) *τὸ ἑσπερινόν* A.
[7]) *ἔμελον* A.
[8]) *ἦσαν καὶ τὰ ἔνζυμα τὰ εἶχασι,* etc. A.
[9]) Exod. 12, 18.
[10]) Theophyl. apud Migne, Patr. Gr. CXXIII, 648 B.
[11]) *τὴν πέμπτην — τῶν ἀζύμων* om. A.

ἄρτον τὸν ὀνομάζουσιν. Ὁ μὲν Ματθαῖος[1]· Λαβὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν ἄρτον καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς. Καὶ ὁ Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους[2] α'-ην λέγει, ὅτι ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο[3] ἔλαβεν ἄρτον καὶ εὐχαριστήσας κ. τ. λ. Καὶ ὁ Λουκᾶς ὡσαύτως, καὶ κανεὶς δὲν λέγει, ὅτι ἔλαβεν ἄζυμα. Συμφώνως τῇ θείᾳ γραφῇ καὶ οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας, Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος εἰς τὴν λειτουργίαν του, Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης εἰς τὸ γ'-ον κεφ. τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας, ἔτι δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος εἰς τὰς ἁγίας των λειτουργίας, καὶ Γρηγόριος ὁ Νύσσης καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἅγιοι διὰ τοῦ κοινοῦ ἄρτου παρέδωκαν γίνεσθαι τὴν θείαν λειτουργίαν. Ὁ δὲ ἅγιος Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης εἰς τὸ α'-ον βιβλίον τῶν ἐπιστολῶν λέγει[4]· Καὶ ἐπὶ τῆς τραπέζης τῆς μυστικῆς τὸν ἄρτον τὸν κοινὸν σῶμα ἰδικὸν τῆς αὐτοῦ σαρκώσεως ἀποφαῖνον τὸ πανάγιον πνεῦμα. Κοινὸν ἄρτον λέγωντας, φανερὸν εἶναι, ὅτι τὸν ἔνζυμον καὶ ἀνάβατον[5] ἐννοεῖ. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος Δαμασκηνὸς λέγει[6]· Ἐπεὶ δ' ἔθος τοῖς ἀνθρώποις ἄρτον ἐσθίειν ὕδωρ τε καὶ οἶνον πίνειν, συνέζευξεν αὐτοῖς τὴν θεότητα καὶ πεποίηκεν αὐτὰ σῶμα καὶ αἷμα αὐτοῦ. Ἰδοὺ καὶ αὐτὸς ὁ ἅγιος φανερὰ λέγει τὸν συνηθισμένον[7] ἄρτον ὁποῦ τρώγουσιν οἱ ἄνθρωποι· τὰ δὲ ἄζυμα οὔτε συνηθισμένα εἶναι οὔτε κοινά.

Καὶ λοιπὸν κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ταύτην διδασκαλίαν καὶ τὴν παράδοσιν τῶν ἁγίων πατέρων καὶ ὅλη ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐξ ἀρχῆς ἱερούργει μὲ ἄρτον ἔνζυμον καὶ οὐδέποτε μὲ ἄζυμον[8]· καὶ οὐ μόνον ἡ Ἀνατολή, ἡ ὁποία καὶ πρῶτον ἐδέχθη πάντα τὰ μυστήρια ἀπὸ τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ καὶ Αἴγυπτος καὶ Ἑλλὰς καὶ Εὐρώπη δι' ἐνζύμου ἱερουργοῦσι, φυλάττουσαι τὴν ἀρχαίαν τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πατέρων παράδοσιν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς παλαιᾶς Ῥώμης μὲ ἔνζυμον ἄρτον ἱερουργοῦσε πρῶτον[9], καθὼς ὅλοι οἱ ἱστορικοὶ τῶν Λατίνων, ὅσοι ἔγραψαν τοὺς βίους τῶν πάπιδων, μαρτυροῦσι· καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου τοῦ πρώτου ἐσήκωσαν[10] τὸ ἔνζυμον καὶ ἄρχισαν τὰ ἄζυμα, προβάλλοντες τάχα τὸ ἄζυμον νὰ εἶναι καλλίτερον καὶ καθαρώτερον τοῦ ἐνζύμου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔχει καμμίαν πιθανολογίαν, ἐπειδὴ καὶ οὔτε κατὰ τὴν ὕλην οὔτε κατὰ τὸ εἶδος οὔτε κατὰ τὴν ἐνέργειαν εἶναι καλλίτερα τὰ ἄζυμα ἀπὸ τὰ ἔνζυμα· μᾶλιστα τὰ ἄζυμα εἶναι κακόχυμα καὶ βλαπτικά, ὁ δὲ ἔνζυμος ἄρτος εἶναι εὔχυμος καὶ θρεπτικός· εἰ δὲ καὶ εἰποῦμεν διὰ τὴν χάριν καὶ πνευματικὴν ἐνέργειαν, καὶ ἐκείνη εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ εἴτε εἰς τὸ ἔνζυμον εἴτε εἰς τὸ ἄζυμον, καὶ δὲν εἶναι διαφορὰ κατὰ τοῦτο. Λοιπὸν ὁ πάπας Ἀλέξανδρος δὲν εἶχε καμμίαν εὔλογον αἰτίαν νὰ σηκώσῃ[11] τὸν ἔνζυμον καὶ τέλειον ἄρτον ἀπ' ἐναντίας τῇ παραδόσει τῶν ἀποστόλων καὶ τῆς ἐκκλησίας, μήτε εἶχεν ἐξουσίαν μόνος ὁ πάπας νὰ ἀνατρέψῃ μίαν[12] τοιαύτην κοινὴν τῆς ἐκκλησίας παράδοσιν κατὰ τοὺς κανόνας τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ ἔπρεπε μὲ κοινὴν γνώμην τῆς ἐκκλησίας

consensu panem vocant. Et Matthaeus quidem: *Cum accepisset Jesus panem et egisset gratias, fregit deditque discipulis.* Paulus vero epistola prima ad Corinthios: *Dominus Jesus Christus,* ait, *in nocte qua tradebatur accepit panem, et, cum gratias egisset,* etc. Item et Lucas; nec ullus dicit, eum azyma sumpsisse. Divinae scripturae consoni patres ecclesiae, Jacobus nempe Dei frater in liturgia sua, Dionysius Areopagita cap. III *Ecclesiasticae hierarchiae,* Basilius etiam magnus divusque Chrysostomus in sacris suis liturgiis, Gregorius Nyssenus aliique multi sancti patres sacrum sacrificium cum pane communi fieri tradiderunt. Atque sanctus Isidorus Pelusiota libro I epistolarum: *Et in mystica mensa communem panem proprium incarnationis ejus corpus reddens spiritus sanctus.* Communem panem cum dicat, comperitur eum loqui velle de fermentato ac fermento. Praeterea divus Damascenus dicit: *Quia hominum consuetudo fert ut panem edant vinumque et aquam bibant, idcirco conjuncta cum illis sua divinitate haec corpus et sanguinem suum fecit.* En et sanctus ipse aperte loquitur de pane usu recepto, qui ab hominibus comeditur; azyma vero nec usitata sunt nec communia.

Secundum ergo evangelicam hanc doctrinam sanctorumque patrum traditionem universa Christi ecclesia per totum orbem a principio ad sacrificandum adhibet fermentatum panem, nunquam autem azymum. Neque vero Oriens solus, qui primus ab apostolis praedicantibus cuncta sacramenta recepit, sed Aegyptus etiam, Graecia et Europa prisca apostolorum patrumque traditione servata sacrum cum azymo conficiunt. Quin imo senioris Romae ecclesia prius adhibito pane fermentato sacrum fecit, quod cuncti Latinorum historici, quotquot paparum vitas conscripserunt, testantur. Postea vero tempore Alexandri papae primi rejecto fermentato primum azyma adhibuit, azymum simulans fermentato melius ac purius esse. Quod haud ullam probabilitatem habet. Etenim sive materiam spectes sive speciem sive virtutem, azyma fermentatis meliora nullo modo videntur; imo vero azyma mali succi sunt ac noxia, fermentatus autem panis boni succi aptusque ad olendum. Quod si gratiam spiritualemque virtutem perpenderis, haec una eademque videtur tum in azymo tum in fermentato neque ex hac parte ullum invenitur discrimen. Itaque nulla fuit Alexandro papae probabilis causa fermentatum perfectumque panem rejiciendi contra apostolorum ecclesiaeque traditionem, neque uni papae potestas dabatur ex apostolorum canonibus communem illam ecclesiae consuetudinem immutandi, sed hujusmodi quaestio universa probante ecclesia perpendenda fuisset. Quod autem dicunt azyma puriora esse, id non vere loquuntur, cum azyma unius ejusdemque sint ac fermentata substantiae, imo minus integra videntur,

[1]) Matth. 26, 26.
[2]) I Cor. 11, 23.
[3]) *παραδίδετο* A.
[4]) Isidor. Pelus. Epist. lib. I, cap. 109; Patr. Gr. LXXVIII, 256 C.
[5]) *ἀναβατόν* A: *ἀνεβατόν* B.
[6]) Damascen. De fide orthod. lib. IV, cap. 13; Patr. Gr. XCIV, 1141-1144.
[7]) *συνεισθισμένον* A: item lin. seq.
[8]) *ἄζυμον· ἄζυμα* A.
[9]) *πρῶτα* A.
[10]) *ἐσύκωσαν* B.
[11]) *συκώσῃ* AB.
[12]) *μήαν* A.

ὅλης νὰ ἐρευνηθῇ ἡ τοιαύτη ὑπόθεσις. Τὸ δὲ νὰ λέγωσιν, ὅτι τὰ ἄζυμα εἶναι καθαρώτερα, δὲν ἀληθεύουσιν, ἐπειδὴ καὶ εἶναι μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας μὲ τὰ ἔνζυμα, μάλιστα εἶναι καὶ ἀτελέστερα, διότι εἶναι χωρὶς προζύμης[1]) καὶ ἄλατος καὶ ὁμοιάζουσι μὲ τὸ κορμί, ὁποῦ εἶναι χωρὶς ψυχὴν καὶ νοῦν.

Χωρὶς δὲ τούτων καὶ ἡ ἁγία ἐκκλησία ὡς ἄχρηστα τὰ ἀπέβαλε. Καὶ ὁ μὲν ο'-ος κανὼν τῶν ἁποστόλων λέγει· Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος νηστεύει καὶ ἑορτάζει μετὰ Ἰουδαίων ἢ δέχοιτο παρ' αὐτῶν τὰ τῆς ἑορτῆς ξένια, οἷον ἄζυμα ἤ τι τοιοῦτον, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω. Καὶ ὁ λη'-ος κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου λέγει· Οὐ δεῖ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἄζυμα λαμβάνειν ἢ κοινωνεῖν ταῖς ἀσεβείαις αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Βαλσαμὼν πατριάρχης Ἀντιοχείας ἐξηγῶντας τὸν ἀποστολικὸν τοῦτον κανόνα λέγει[2])· Εἰ γὰρ τὸ ἁπλῶς φαγεῖν ἄζυμα Ἰουδαϊκῆς ἑορτῆς καθαίρεσιν ἐπάγει καὶ ἀφορισμόν, τὸ μεταλαμβάνειν αὐτῶν ὡς κυριακοῦ σώματος καὶ παρομοίως ἐκείνοις διὰ τούτου τὸ πάσχα ποιεῖν πῶς οὐχ ἕξει κατάγνωσιν καὶ κόλασιν;

Ἐφανερώθη λοιπὸν[3]) ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι πρῶτος ὁ Χριστὸς καὶ μετ' αὐτὸν οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἅγιοι πάπιδές τε καὶ πατριάρχαι, ἀρχιερεῖς τε καὶ ἱερεῖς τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, καθώς ποτε καὶ ἡ παλαιὰ Ῥώμη, ἐλειτουργοῦσαν μὲ ἔνζυμον καὶ τέλειον ἄρτον ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ μακαρίου Πέτρου καὶ τῶν διαδόχων ἐκείνου ἕως τὸν καιρὸν τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου τοῦ πρώτου, ὁ ὁποῖος ἀπὸ λόγου του κινηθεὶς χωρὶς σύνοδον ἐσήκωσε[4]) τὸν ἔνζυμον ἄρτον καὶ ἔφερε τὰ ἄζυμα καὶ τὰ παρέδωκεν[5]) εἰς τὴν ἐπαρχίαν του Ῥώμην, καὶ ἔκαμε τοιαύτην καινοτομίαν[6]) παρανόμως καὶ σχίσμα καὶ σκάνδαλον εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν· ἀλλ' ἡ καθ' ἡμᾶς ἀνατολικὴ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία ἀποστρεφομένη τὰς τοιαύτας καινοτομίας τῶν Λατίνων, φυλάττουσα τὰς παραδόσεις τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πατέρων, ἐπιτελεῖ τὴν ἁγίαν λειτουργίαν μὲ ἔνζυμον καὶ τέλειον ἄρτον, ὁ ὁποῖος ἔχει πέντε εἴδη, ἄλευρον, προζύμην, ὕδωρ, ἅλας καὶ πῦρ, τὰ ὁποῖα ἔχουσι κάποιαν μυστικὴν θεωρίαν· τὸ ἀλεῦρι σημαίνει τὴν σάρκα τοῦ κυρίου ἁπλῶς, τὴν ὁποίαν αὐτὸς παρομοιάζει μὲ τὸν κόκκον[7]) τοῦ σίτου[8])· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, καρπὸν πολὺν φέρει. Τὸ προζύμι σημαίνει τὴν ψυχὴν καὶ ζωὴν τῆς αὐτῆς σαρκός· τὸ ὕδωρ σημαίνει τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου πνεύματος· τὸ ἅλας σημαίνει τὸν νοῦν, καθὼς ὁ εὐαγγελιστὴς λέγει[9])· Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς, καὶ ὁ Παῦλος πρὸς Κορινθίους[10])· Ὁ λόγος ὑμῶν ἅλατι ἠρτυμένος[11]). Τὸ δὲ πῦρ σημαίνει τὴν θεότητα τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Ἰησοῦ.

ut quae, absque sale ac fermento cum sint, cadaveris imaginem referant, quod anima menteque caret.

Adde quod sancta ecclesia ea ut inania respuit. Atque canone quidem apostolorum LXX: *Si quis,* ait, *episcopus aut sacerdos aut diaconus cum Judaeis jejunet vel festos agat dies aut festorum munera ab ipsis accipiat, velut azyma aut quidpiam simile, deponatur; si autem saecularis fuerit, separetur.* Canone vero XXXVIII Laodiceni concilii: *Non oportet,* inquit, *azyma a Judeis accipere aut communicare impietatibus eorum.* Praeterea Balsamon Antiochenus patriarcha apostolicum illum canonem interpretans ita scribit: *Si enim simpliciter azymum comesse judaïci festi depositionem et segregationem inducit, eorum tanquam dominici corporis esse participes et ita similiter ac illi pascha facere, quam non habebit condemnationem et animadversionem?*

Ex dictis igitur liquet, Christum primum ac postea apostolos, sanctos papas ac patriarchas, episcopos sacerdotesque ecclesiae Christi nec non et ipsam olim veterem Romam, fermentato adhibito perfectoque pane sacrum fecisse a temporibus beati Petri ac successorum ejus ad aetatem usque Alexandri papae primi, qui sponte sua inconsultoque consilio cum fermentatum panem sustulisset, azyma induxit invexitque in provinciam suam Romanam; qua novitate contra leges facta, schisma scandalumque sanctae Christi ecclesiae suborta sunt. Nostra vero orientalis Christi ecclesia, hisce Latinorum novitatibus repudiatis ac servatis apostolorum patrumque traditionibus, fermentato perfectoque pane divina mysteria conficit, qui quinque constat elementis, farina, fermento, aqua, sale, igne, quibus mystica quaedam significatio subjicitur: farina significatur tantum Christi caro, quam ipse cum frumenti grano comparavit: *Amen amen dico vobis, nisi granum frumenti dejectum in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si vero mortuum fuerit, multum fructum affert.* Fermento indicatur ejusdem carnis animus ac vita; aqua notantur spiritus sancti dona; sale mens ostenditur, ut scribit evangelista: *Vos estis sal terrae,* atque Paulus ad Corinthios: *Sermo vester sale conditus;* igne Jesu incarnata divinitas demonstratur.

CAPUT IV.

Purgatorius ignis, locusque a paradiso et gehenna distinctus, exploditur.*

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἕως τώρα συντόμως μέν, ἀλλ' ἱκανῶς ὅσον πρὸς εὐσεβεῖς χριστιανοὺς ἐδείξαμεν ἐπισφαλεῖς

Cum hucusque breviter quidem, satis tamen ut ad pios fideles, Latinorum novitates quam pericu-

[1]) *προζύμιον* A: *προζύμης* B.
[2]) Balsamon apud Migne, Patr. Gr. CXXXVII, 181 B.
[3]) *λοιπών* A.
[4]) *ἐσύκωσε* B.
[5]) *ἐπαρέδωκεν* A.
[6]) *κενοτομίαν* A; item infra.
[7]) *κόκον* A.
[8]) Joh. 12, 24.
[9]) Matth. 5, 13.
[10]) Coloss. 4, 6.
[11]) *ἠρτημένος* AB.

*) Titulus in A iste ponitur: *Λόγος δ'-ος. Περὶ καθαρτηρίου τὸ καὶ πουργατόριον.*

καὶ ἀσυστάτους τοὺς λατινικοὺς νεωτερισμούς, λείπεται νὰ ἐξετάσωμεν ἀκόμι καὶ κάποιαις ἄλλαις καινοτομίαις αὐτῶν, ὁποῦ ἐφεῦρον ἐναντίον τῇ κοινῇ τῆς ἐκκλησίας παραδόσει· καὶ πρῶτον τὸ καθαρτήριον πῦρ ὁποῦ δοξάζουσι, τὸ καὶ πουργατόριον κατ' ἐκείνους λεγόμενον. Διαιροῦσι καὶ γὰρ τὰς ψυχὰς τῶν τελευτώντων εἰς τρεῖς τόπους, παράδεισον δηλονότι, κόλασιν καὶ πουργατόριον· καὶ παράδεισος μὲν εἶναι ἐκεῖ ὁποῦ ἀναπαύονται αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων, κόλασις δὲ ἐκεῖ ὁποῦ τιμωροῦνται αἱ ψυχαὶ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ πουργατόριον ἐκεῖ ὁποῦ καθαρίζονται διὰ πυρὸς αἱ ψυχαὶ ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἄξιαι τοιαύτης τιμωρίας. Ἔπειτα λέγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι, ὅτι ὁ πάπας ἔχει ἐξουσίαν νὰ ἀνοίγῃ καὶ νὰ σφαλῇ τὸν τόπον ἐκείνου τοῦ πουργατορίου καὶ νὰ ἐλευθερώνῃ τὰς ψυχὰς τῶν ἁμαρτωλῶν μὲ τελείαν ἐδικήν του αὐθεντίαν καὶ ἐξουσίαν, στέλλοντας γιουπυλαῖον[1]), καθὼς αὐτοὶ λέγουσιν, εἰς τὰς ὑποκειμένας ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης εἰς μίαν τόσην χρόνων περίοδον, καὶ ἄλλας τοιαύτας φλυαρίας μυθώδεις.

Ἀλλ' ἡμεῖς οἱ εὐσεβεῖς ἀκολουθοῦντες τὴν ἀλήθειαν καὶ τὰς τοιαύτας καινοτομίας ἀποστρεφόμενοι, δύο μὲν τόπους διὰ τὰς ψυχὰς τῶν ἀποθαμένων, παράδεισον καὶ κόλασιν, διὰ τοὺς δικαίους καὶ ἁμαρτωλούς, καθὼς ἡ θεία γραφὴ μᾶς διδάσκει, ὁμολογοῦμεν καὶ ἀποδεχόμεθα· τρίτον δὲ τόπον καὶ πουργατόριον οὐδόλως στέργομεν, ἐπειδὴ καὶ οὔτε ἡ γραφὴ οὔτε οἱ θεῖοι πατέρες τοιοῦτόν τι μᾶς ἐδίδαξαν. Πιστεύομεν ὅμως, ὅτι οἱ δύο αὐτοὶ τόποι ἔχουσι πολλὰς καὶ διαφόρους μονάς, καθὼς ὁ Χριστὸς λέγει[2])· Ὅτι πολλαὶ μοναί εἰσιν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρός μου· τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς διδάσκει λέγων ὅτι, Πολλαὶ μοναὶ παρὰ σοί, σῶτερ, πεφύκασι κατ' ἀξίαν πᾶσι μεριζόμεναι. Ἀλλὰ καὶ Ἰουστῖνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς τοὺς δύο τούτους τόπους σαφῶς μαρτυρεῖ εἰς τὴν οε'-ην ἐρωταπόκρισιν λέγων[3])· Οὐχ ἣν ἔχουσιν αἱ ψυχαὶ ἐνταῦθα μετὰ τοῦ σώματος κατάστασιν, ταύτην ἔχουσι καὶ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπὸ τοῦ σώματος ἔξοδον· εὐθὺς γίνεται τῶν δικαίων τε καὶ τῶν ἀδίκων ἡ διαστολή· ἄγονται γὰρ ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς ἀξίους αὐτῶν τόπους, αἱ μὲν τῶν δικαίων ψυχαὶ εἰς τὸν παράδεισον, αἱ δὲ τῶν ἀδίκων ψυχαὶ εἰς τοὺς ἐν τῷ ᾅδῃ τόπους, καί εἰσιν ἐν τοῖς ἀξίοις αὐτῶν τόποις φυλαττόμεναι ἕως τῆς ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως καὶ ἀνταποδόσεως. Καὶ οὐδεὶς τῶν διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας παρέδωκεν ἢ ἐδίδαξε τὸ τοιοῦτον πουργατόριον, ἀλλὰ ὅλοι ἕνα καὶ μόνον τόπον τιμωρητικὸν λέγουσι, τὸν ᾅδην, καθὼς καὶ ἕνα φωτεινὸν καὶ λαμπρὸν διδάσκουσι, τὸν παράδεισον. Ἔχουσιν ὅμως καὶ οἱ δύο τόποι μονὰς διαφόρους, ὡς εἴπομεν· καὶ ἐπειδὴ αἱ μὲν τῶν ἁγίων καὶ τῶν δικαίων ψυχαὶ πηγαίνουσιν ἀναμφιβόλως εἰς τὸν παράδεισον, αἱ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς τὴν κόλασιν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἁμαρτωλοὺς οἱ μὲν ἀσεβεῖς καὶ ἀσύγγνωστα ἁμαρτήσαντες κολάζονται αἰωνίως, οἱ δὲ συγγνωστὰ καὶ μέτρια πταίσαντες ἐλπίζουσιν τυχεῖν ἐλευθερίας κατὰ τὴν ἄφατον εὐσπλαγχνίαν τοῦ θεοῦ, διὰ τοῦτο ὑπὲρ τῶν τοιούτων, τῶν μέτρια δηλαδὴ καὶ συγγνωστὰ ἁμαρτησάντων, γίνονται παρὰ τῆς ἐκκλησίας αἱ προσευχαὶ καὶ δεήσεις, λειτουργίαι τε καὶ μνημόσυνα καὶ ἐλεημοσύναι, διὰ νὰ λάβωσιν αἱ ψυχαὶ ἐκεῖναι ὠφέλειαν καὶ ἄνεσιν. Ὅθεν καὶ ὅταν ἡ ἐκκλησία προσεύχεται διὰ τὰς ψυχὰς τῶν κεκοιμημένων, ἐλπίζομεν μὲν νὰ γίνεται ἄφεσις παρὰ θεοῦ εἰς τοὺς τοιούτους, ὅμως ὄχι διὰ πυρὸς καὶ πουργατο-

losae sint ac absurdae, ostenderimus, superest ut alias quasdam eorum novitates, quas contra communem sanctae ecclesiae traditionem finxerunt, perpendamus; atque primum quidem piacularem, quem opinantur, ignem, qui et purgatorium apud eos dicitur. Nam defunctorum animas in tres sedes dispertiunt, paradisum nempe, infernum et purgatorium; atque paradisum quidem, ubi justorum animae conquiescant; infernum vero, ubi peccatorum animae poenam solvant; purgatorium autem, in quo animae illae, quae hujusmodi supplicium meruerint, ignibus perpoliantur. Deinde a Romanis asseritur, papam auctoritate pollere purgatorii istius locum aperiendi ac claudendi peccatorumque animas pro summo suo imperio ac potestate liberandi, jubileum, ut ipsi loquuntur, ad ecclesias Romae subjectas post tot annorum spatium mittendo; alias etiam istiusmodi commenticias nugas afferunt.

At nos, qui veritate pie stamus illasque novitates aspernamur, duos quidem locos animis demortuorum destinatos, paradisum ac infernum, pro justis et peccatoribus, quemadmodum nos divina scriptura docet, profitemur ac recipimus; tertiam autem sedem purgatoriumque minime admittimus, cum neque scriptura neque divi patres quidpiam simile nos docuerint. Credimus tamen duobus illis locis multas esse variasque mansiones, sicut Christus dicit: *In domo patris mei mansiones multae sunt.* Quod et Joannes Damascenus docet, dum scribit: *Multae apud te, salvator, mansiones exstant cuique pro merito dispertiendae.* Praeterea Justinus martyr ac philosophus ambos illos locos esse clare testatur responsione LXXV: *Non quem statum hic habent animae cum corpore, eundem etiam habent cum e corpore migraverint. Statim fit justorum et injustorum distinctio: aguntur enim ab angelis in loca sibi convenientia, justorum quidem animae in paradisum, injustorum autem animae in inferorum loca; ac in locis se dignis custodiuntur usque ad diem resurrectionis et remunerationis.* Neque ullus ecclesiae doctor istiusmodi purgatorium esse tradidit vel docuit, sed unum tantum quisque agnoscit piacularem locum, infernum, sicut et unum lucidum nitidumque tenet, paradisum; uterque tamen locus diversas, ut diximus, mansiones habet. Atque cum sanctorum quidem justorumque animae paradisum, peccatorum vero infernum certo petant, quibus e peccatoribus qui impia ac irremissibilia peccaverint aeterne puniantur, qui autem remissibiles leviores-que noxas admiserint, libertatem sperent adipisci secundum inenarrabilem Dei miserationem, idcirco pro hisce, qui leviora nimirum ac ignoscenda peccarunt, preces ab ecclesia fiunt, deprecationes, missae, commemorationes, eleemosynae, ut utilitatem inde ac remissionem animae illae percipiant. Quapropter quando preces pro defunctorum animabus ab ecclesia funduntur, confidimus quidem veniam eis a Deo dari, non tamen per ignem ac purgatorium, sed per divinam misericordiam, prout infinita Dei bonitas noverit.

[1]) *γυουπυλαῖον* B.
[2]) Joh. 14, 2.
[3]) Justin. Patr. Gr. VI, 1316-1317.

ρίου, ἀλλὰ διὰ τῆς θείας φιλανθρωπίας, καθ' ὃν τρόπον οἶδεν[1]) ἡ ἄπειρος[2]) τοῦ θεοῦ ἀγαθότης.

Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Λατῖνοι εἰς βεβαίωσιν τῆς τοιαύτης αὐτῶν δόξης προβάλλουσι καί τινα ῥητά, παρεξηγοῦντες αὐτά, φέρε δι' ἀκριβείας ἐξετάσωμεν τὰ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενα.

Καὶ πρῶτον προβάλλουσι τὸ ῥητὸν τοῦ Παύλου ὅπου γράφει εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους πρώτην ἐπιστολὴν κεφ. γ'-ον[3]): Θεμέλιον ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός· εἰ δέ τις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον χρυσόν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, ξύλα, χόρτον, καλάμην, ἑκάστου τὸ ἔργον φανερὸν γενήσεται· ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει, ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται, καὶ ἑκάστου τὸ ἔργον, ὁποῖόν ἐστι, τὸ πῦρ δοκιμάσει· εἴ τινος τὸ ἔργον μενεῖ, ὃ ἐπῳκοδόμησε, μισθὸν λήψεται· εἴ τινος κατακαήσεται τὸ ἔργον, ζημιωθήσεται· αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτως δὲ ὡς διὰ πυρός.

Τοῦτο δὲ τὸ ῥητὸν ἐξηγοῦντας[4]) ὁ θεῖος Χρυσόστομος τὸ ἐννοεῖ διὰ τὴν αἰώνιον καὶ ἀτελεύτητον κόλασιν, καὶ ὄχι διὰ τὸ καθαρτήριον πῦρ· τὸ ὁποῖον εἶναι φανερὸν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ λόγου ἀκολουθίας, διότι λέγει· ὁ θεμέλιος κατεβλήθη, ὁ ὁποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ἡ εἰς τὸν σαρκωθέντα θεὸν πίστις· καὶ διὰ τοῦτο ἄλλον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βάνωμεν, οὔτε τὴν πίστιν νὰ ἐναλλάξωμεν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν ἅπαντες νὰ πιστεύωμεν[5]). Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ πίστις ἄνευ τῶν ἔργων νεκρά ἐστι, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐποικοδομήσωμεν εἰς τὴν πίστιν ἀπάνω καὶ τὰ ἔργα καὶ τὰς πράξεις, τὰ ὁποῖα διαιρεῖ εὐθὺς εἰς δύο, χρυσὸν μὲν καὶ ἄργυρον καὶ λίθους τιμίους ὀνομάζων τὰς ἀρετάς, ξύλα δὲ καὶ καλάμην καὶ χόρτον τὰς κακίας, καὶ τὰς μὲν ἀρετὰς διὰ τὴν αἰώνιον ζωήν, τὰς δὲ κακίας διὰ τὴν αἰώνιον κόλασιν· δὲν ἔβαλεν ὅμως καὶ τὸ τρίτον μέρος ὁ ἀπόστολος διὰ τὸ πουργατόριον. Ἔπειτα λέγει· Ἑκάστου τὸ ἔργον φανερὸν γενήσεται, βάνει δὲ καὶ τὸ πότε, σημαδεύοντας τὴν τελευταίαν ἐκείνην ἡμέραν τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας καὶ τὸν μέλλοντα ἐκεῖνον αἰῶνα, ἡμέραν[6]) κυρίου καλούμενον κατὰ τὸν αὐτὸν ἀπόστολον ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους[7]): Ἡ νὺξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει νὰ ἀποδώσῃ ὁ θεὸς τὰ κατ' ἀξίαν ἑκάστου, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ὁ μακάριος Πέτρος λέγει εἰς τὴν πρώτην ἐπιστολήν[8]): Ἥξει δὲ ἡ ἡμέρα κυρίου ὡς κλέπτης ἐν νυκτί, ἐν ᾗ οἱ οὐρανοὶ ῥοιζηδὸν[9]) παρελεύσονται. Ἔπειτα λέγει· Τὸ πῦρ ἐκεῖνο ἑκάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι δοκιμάσει, ἄλλα μὲν φωτίζων, ἄλλα δὲ κατακαίων μαζὺ μὲ ἐκείνους ὅπου τὰ ἔπραξαν· διότι ὅλοι οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας καὶ μάλιστα ὁ μέγας Βασίλειος ἐξηγῶντας τὸν κη'-ον ψαλμόν[10]): Φωνὴ κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρός, τὸ πῦρ ἐκεῖνο διπλοῦν τὸ λέγουσι νὰ εἶναι· διότι ἐπειδὴ καὶ ἔχει δύο δυνάμεις, καὶ τὸ μὲν φωτιστικὸν καὶ λαμπρὸν χωρὶς τὴν καῦσιν νὰ ἀποκληρωθῇ τοῖς δικαίοις, τὸ δὲ καυστικὸν χωρὶς τὴν λαμπρότητα νὰ ἀπομείνῃ εἰς τοὺς ἁμαρτωλούς, διὰ τοῦτο λέγει ὁ ἀπόστολος, καθενὸς τὸ ἔργον, ὅτι λογῆς εἶναι, τὸ πῦρ θέλει τὸ δοκιμάσῃ· διότι ἐκείνων ὅπου μένουσι τὰ ἔργα καὶ δὲν καίον-

Quia vero ad probandam hanc ipsorum sententiam quaedam dicta prave detorta a Latinis adducuntur, agedum accurate quae ab eis dicantur perpendamus.

Atque primum objiciunt effatum illud a Paulo scriptum epistola prima ad Corinthios cap. III: *Fundamentum aliud nemo potest ponere praeter id quod positum est, quod est Christus Jesus. Si quis autem superaedificet super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, foenum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum fiet: dies enim declarabit, nam per ignem revelabitur, et uniuscujusque opus quale sit ignis probabit. Si cujus opus manebit quod superaedificaverit, mercedem accipiet; si cujus opus arserit, detrimentum patietur, ipse vero salvabitur, ita tamen ut per ignem.*

Hoc autem effatum interpretans divus Chrysostomus, de aeterna perpetuaque damnatione illud intelligit, non de purgatorio igne. Quae sententia ex ipsa sermonis conjunctione patet; dicit enim: *Fundamentum positum est, quod est Christus Jesus* et in Deum incarnatum fides, ideoque aliud ponere aut fidem commutare non possumus, sed nobis omnibus in eum credendum est. Cum autem fides sine operibus sit mortua (Jac. II, 20), idcirco super fidem nobis superaedificanda sunt opera et actus; quae opera statim dispertit apostolus in duas species, virtutes quidem vocans aurum, argentum, lapides pretiosos, vitia vero ligna, stipulam, foenum; atque virtutes quidem propter aeternam vitam, vitia autem propter aeternam damnationem; tertiam tamen partem ob purgatorium apostolus non posuit. Deinde scribit: *Uniuscujusque opus manifestum fiet;* tempus etiam notat designando extremam illam alterius Christi adventus diem futurumque illud saeculum, quod *dies Domini* dicitur secundum eundem apostolum epistola ad Romanos: *Nox praecessit, dies autem appropinquavit,* qua Deus cuique digna redditurus est; ob hanc etiam diem beatus Petrus prima epistola: *Adveniet autem,* inquit, *dies domini sicut fur in nocte, in quo caeli magno impetu transibunt.* Subdit apostolus: *Ignis ille uniuscujusque opus quale sit probabit,* alia quidem illustrans, alia vero comburens una cum eis qui haec egerint. Etenim cuncti ecclesiae doctores et praesertim Basilius magnus commentario in illud psalmi XXVIII: *Vox Domini intercidentis flammam ignis,* ignem illum geminum esse asserunt, ut qui duplicem vim habeat: unum quidem illuminatorium ac fulgentem absque ustione, qui justis sortitur; alterum adurendi vi praeditum absque splendore, qui peccatores manet. Quapropter dicit apostolus: *Uniuscujusque opus quale sit ignis probabit.* Quorum enim opera supersunt, nec comburuntur, imo vero ignis splendorem illuminandique virtutem adipiscuntur, ut quae fulgeant et splendeant et ipsa pariter ac aurum, argentum, pretiosi lapides; ejusmodi, inquimus, operum artifices mercedem accipient haeredesque

[1]) *οἶδεν· εἶδεν* A.
[2]) *ἄπηρος* A.
[3]) I Cor. 3, 11-15.
[4]) *ἐξηγοῦντας* A.
[5]) *ἀλλ' εἰς αὐτὸν — πιστεύωμεν* om. A.
[6]) *ἡ ἡμέραν* A; cf. Rom. 13, 12.
[7]) Rom. 2, 6.
[8]) II Petr. 3, 10.
[9]) *ῥοιζιδὸν* AB.
[10]) Basil. Patr. Gr. XXX, 80 B.

ται, ἀλλὰ μάλιστα ἑνώνονται μὲ τὴν φωτιστικὴν ἐνέργειαν καὶ λαμπρότητα τοῦ πυρός, ὡς φωτεινὰ καὶ λαμπρὰ καὶ αὐτὰ ὄντα καὶ ὅμοια μὲ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον καὶ τοὺς τιμίους λίθους, αὐτοὶ λοιπὸν οἱ ἐργάται τῶν τοιούτων ἔργων λήψονται καὶ τῆς αἰωνίου δόξης κληρονόμοι γενήσονται· εἰς ὅσα δὲ ἔργα θέλει δείξῃ τὸ πῦρ τὴν καυστικήν του ἐνέργειαν μὲ τὸ νὰ ὁμοιάζουν [1]) μὲ τὰ ξύλα καὶ τὸν κάλαμον καὶ τὸν χόρτον, τὰ ὁποῖα γίνονται ὕλη εὐκολόκαυστος τοῦ καίοντος πυρός, οἱ ἐργάται λοιπὸν τῶν τοιούτων κακῶν ἔργων ζημιωθήσονται· ὅμως ὄχι καθ' ὃν τρόπον θέλουν ἀφανισθῇ τὰ πονηρὰ ἐκεῖνα ἔργα ὑπὸ τοῦ πυρός, ἔτζι θέλουν ἀφανισθῇ καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ τὰ ἔπραξαν, ἀλλὰ αὐτοὶ οἱ ἐργάται τῶν κακῶν διαμένουσι καὶ σῴζονται, ἐν τῷ πυρὶ αἰωνίως κολαζόμενοι· καὶ διὰ τοῦτο λέγει ὁ ἀπόστολος· Εἴ τινος κατακαήσεται τὸ ἔργον, ζημιωθήσεται, αὐτὸς δὲ σωθήσεται οὕτως ὡς διὰ πυρός, ἤγουν τὸ σωθήσεται θέλει νὰ εἴπῃ διαμένει καὶ σῴζεται αἰωνίως ἐν τῷ πυρί.

Καὶ αὕτη εἶναι ἡ ὀρθὴ καὶ ἀληθὴς ἐξήγησις τοῦ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον καὶ ἄλλους πατέρας τῆς ἐκκλησίας, καὶ ὄχι καθὼς τὸ ἐννοοῦσιν οἱ Λατῖνοι τὸ σωθήσεται ἀντὶ τῆς ἀπαλλαγῆς καὶ ἐλευθερίας ἀπὸ τῆς κολάσεως διὰ τοῦ πυρός, ἐπειδὴ καὶ τὸ σῴζεσθαι εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν σημαίνει τὸ διαμένειν, τὸ ὁποῖον καὶ ἡ ἔννοια τοῦ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ φανερώνει· διότι ἐπειδὴ τὸ φυσικὸν ἰδίωμα τοῦ πυρὸς εἶναι νὰ φθείρῃ, ἐκεῖνοι δὲ ὁποῦ κολάζονται αἰωνίως δὲν φθείρονται [2]), διότι ἂν ἐφθείροντο, δὲν ἔμενον αἰωνίως ἐν τῇ κολάσει, καὶ διὰ τοῦτο λέγει ὁ ἀπόστολος, ὅτι οἱ κολαζόμενοι σωθήσονται, ἤγουν θέλουν μένῃ [3]) καὶ σῴζεσθαι αἰωνίως ἐν τῷ καίοντι πυρί.

Ὅτι δὲ ὁ λόγος τοῦ Παύλου δὲν εἶναι περὶ καθαρτηρίου πυρός, εἶναι φανερὸν πρῶτον μὲν καὶ ἀπὸ τὴν διαίρεσιν ὁποῦ κάμνει, ἐπειδὴ καὶ δὲν διαιρεῖ τὰς κακίας εἰς θανασίμους καὶ συγγνωστάς, ὁποῦ νὰ γένῃ χρεία τοῦ πουργατορίου, ἀλλὰ διαιρεῖ ἁπλῶς τὰ ἔργα εἰς ἀρετὰς καὶ κακίας, τὰς ἀξίας τοῦ παραδείσου καὶ τῆς κολάσεως, ὡς εἴπομεν· δεύτερον δὲ καὶ ἀπὸ τὸν καιρὸν ὁποῦ διορίζει τῆς τελευταίας ἡμέρας, τὸ δὲ πουργατόριον δοξάζουσιν οἱ Λατῖνοι πρὸ τῆς κρίσεως καὶ τελευταίας ἐκείνης ἡμέρας καὶ τὸ διορίζουσιν οὔτε διὰ τοὺς πάντῃ δικαίους καὶ καθαροὺς οὔτε διὰ τοὺς πάντῃ ἁμαρτωλοὺς καὶ κατακρίτους, ἀλλὰ διὰ τοὺς μέσης τάξεως ὄντας καὶ μικρὰ καὶ συγγνωστὰ πταίσαντας, διὰ τοὺς ὁποίους οὐδεὶς λόγος γίνεται ἐνταῦθα διὰ τοῦ ἀποστόλου, ὥστε οὐδὲ περὶ τοῦ πουργατορίου. Ἀλλὰ καὶ ἡ λέξις τοῦ ζημιωθήσεται φανερὰ τοὺς αἰωνίως κολαζομένους δηλοῖ, οἱ ὁποῖοι ζημιοῦνται καὶ ὑστεροῦνται τὴν μετουσίαν τοῦ θείου φωτός, καὶ δὲν ἁρμόζει εἰς ἐκείνους ὁποῦ καθαρίζονται εἰς τὸ πουργατόριον, καθὼς λέγουσιν οἱ Λατῖνοι· διότι αὐτοὶ κοντὰ ὅπου δὲν ζημιώνονται καὶ μεγάλως, καὶ μεγάλως ὠφελοῦνται, ἀποβάλλοντες τὴν κακίαν καὶ ἐνδυόμενοι τὴν καθαρότητα καὶ γενόμενοι ἄξιοι τοῦ παραδείσου.

Ἔτι δὲ ὕστερα ἀπὸ τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ ἀποστόλου προβάλλουσιν οἱ Λατῖνοι καὶ ἄλλα τινὰ ῥητὰ τῶν

[1]) *ὁμοιάζουσι* B.
[2]) *φθήρονται* A; item *ἐφθήροντο*.
[3]) *μένει* A.

fient aeternae gloriae; in quorum vero opera adurendi virtutem suam ignis exercebit, eo quod imaginem ferant ligni, stipulae, foeni, rerum nempe flammis ignis facile absumendarum, hi pravorum istiusmodi operum operarii poenas solvent; non tamen quatenus prava illa opera igne absumenda sunt, eatenus absumendi qui haec egerunt; sed ipsi malorum opifices supersunt ac servantur, flammis aeterne excruciandi; ac propterea dicit apostolus: *Si cujus opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem salvabitur, ita tamen ut per ignem*; vox scilicet illa *salvabitur* idem sonat ac superest aeterneque in igne servatur.

Atque haec est apostolici dicti recta veraque interpretatio secundum divum Chrysostomum aliosque ecclesiae patres; non autem, ut a Latinis intelligitur, vox illa salvabitur pro migratione ponitur ac liberatione a cruciatu quae per ignem fit; nam verbum σῴζεσθαι apud Graecos *servari* significat, qui sensus apostolici dicti sententia probatur. Cum enim insita virtute ignis corrumpat, illi vero qui aeterne cruciantur non corrumpantur (nam si corrumperentur, aeternae damnationi non subjicerentur), idcirco apostolus ait, cruciandos salvatum iri, scilicet in adurenti igne perpetuo superfuturos esse ac servatum iri.

Quod autem Pauli sententia de purgatorio igne non sit intelligenda [1]), id primum quidem comperitur e divisione ab illo facta; non enim vitia dispertit in mortifera ac leviora, ut locus purgatorio detur, sed opera in virtutes et vitia tantum distribuit, quatenus paradiso vel damnatione digna sunt. Secundo e diei ultimi tempore, quod definit; purgatorium vero a Latinis ponitur ante ultimum illum judicii diem atque ab eis ad homines reservatur neque omnino justos et puros neque plane peccatores damnatosque, sed ad homines intermedii ordinis qui leviora ignoscendaque peccarunt, de quibus cum apostolus ne verbum quidem hic fecerit, profecto de purgatorio non est locutus. Praeterea voce ζημιωθήσεται aperte designantur perpetuo cruciandi, qui detrimento suo divini luminis participatione privantur, non vero congruenter illi indicantur qui in purgatorio purgantur, ut a Latinis dicitur; namque tantum abest ut grave illi detrimentum accipiant, ut contra magnum lucrum faciant, qui vitio deposito indutaque munditia digni paradiso efficiantur.

Praeter illud apostoli effatum a Latinis objiciuntur et alia quaedam ecclesiae patrum dicta,

[1]) Licet verissimum sit, ex verbis Pauli legitimum deduci argumentum, quo catholica doctrina de purgatorio demonstratur, eorum tamen sententia probari non potest, qui verba illa directe et sensu litterali de purgatorio intelligenda esse dicunt. At multo magis reprobanda est Graecorum expositio, qui verbo *σωθήσεται* nihil praeter augmentum supplicii doceri contendunt, scilicet damnatos in igne non comburi nec in cineres redigi, sed conservari *(διαμένειν)*, ut in aeternum cruciari possint. Vox enim *salvabitur (σωθήσεται)* in tota scriptura salutem, auxilium, liberationem a malo, refrigerium et similia denotat, nusquam vero malum aliquod (Mansi, Coll. Concil. XXXI, 489). Adde quod in loco nostro verba *ζημιωθήσεται* et *σωθήσεται* inter se opponuntur; atqui oppositio nulla est, si utroque poena indicatur.

πατέρων τῆς ἐκκλησίας, ὡσὰν τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐν ταῖς εὐχαῖς τῆς πεντηκοστῆς καὶ τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου καὶ τοῦ Δαμασκηνοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου καὶ τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ἄλλων τινῶν, τὰ ὁποῖα φανερώνουσιν, ὅτι αἱ προσευχαὶ καὶ δεήσεις, λειτουργίαι τε καὶ μνημόσυνα καὶ ἐλεημοσύναι, ὁποῦ γίνονται διὰ τὰς ψυχὰς τῶν ἀποθαμένων, προξενοῦσιν ὠφέλειαν καὶ ἄνεσιν καὶ ἐλευθερίαν κολάσεως.

velut sancti Basilii orationibus dominicae pentecostis, sancti Epiphanii, Joannis Damasceni, Dionysii Areopagitae, Chrysostomi et quorundam aliorum, e quibus liquet, orationibus ac deprecationibus, missis, commemorationibus, eleemosynis, quae pro demortuorum animabus fiunt, utilitatem afferri, remissionem, a damnatione liberationem.

Αὐτὸ καὶ ἡμεῖς τὸ ὁμολογοῦμεν· ὅμως ἐκ τούτων δὲν ἀκολουθεῖ νὰ εἶναι καὶ πουργατόριον, ἀλλὰ ἕνας τόπος εἶναι διὰ ὅλους τοὺς ἁμαρτωλούς, ὁ ᾅδης, ὁ ὁποῖος ἔχει διαφόρους μονάς, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἁμαρτημάτων· καὶ ἀφόντις ἐκατέβηκεν ὁ Χριστὸς εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ἄνοιξεν, ἐλευθερώνοντας τοὺς προπάτορας καὶ ὅλους τοὺς ἐκεῖ δικαίους, εὑρίσκεται μέχρι καὶ σήμερον ἀνοικτός· καὶ ἐπειδὴ ἡ φοβερὰ ἐκείνη ἀπόφασις ὁποῦ λέγει [1]· Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, μέχρι τοῦ νῦν οὐκ ἐγένετο καὶ ἡ ἄπειρος εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ ἑτοίμη πρὸς τὸ βοηθῆσαι, διὰ τοῦτο ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἱερουργοῦσα πρεσβεύει καὶ δέεται διὰ τοὺς ἀνετοίμους καὶ ἀσυμφθάστους κεκοιμημένους ὀρθοδόξους χριστιανούς, πιστεύουσα ἀναμφιβόλως, ὅτι τοῦτο εἶναι ἔργον θεάρεστον καὶ ὠφελείας πρόξενον κατὰ τὸν ἱερὸν Διονύσιον ὁποῦ λέγει· Δέχεται εὖ μάλα καὶ τοῖς ἀσυμφθάστως καὶ οἷον εἰπεῖν ἀνετοίμως ἐκδημήσασι τὰς ἀπὸ τῶν οἰκείων τούτοις προσφερομένας τῶν ὑστερημάτων ἀναπληρώσεις καὶ εἰς ἔργον τούτοις καὶ πρᾶξιν λογίζεται· θέλει γὰρ οὕτως ὁ φιλάνθρωπος κύριος αἰτεῖσθαι καὶ νέμειν τὰ τῶν ἰδίων κτισμάτων [2] πρὸς σωτηρίαν αἰτούμενα, καὶ τότε αὐτοῖς ὁλικῶς ἐπικάμπτεσθαι, οὐχ ὅταν τις ὑπὲρ ἰδίας ψυχῆς ἀγωνίζεται, ἀλλ' ὅταν καὶ ὑπὲρ τοῦ πέλας τοῦτο ἐργάζεται.

Id et nos profitemur; inde tamen non sequitur purgatorium esse, sed unum locum dari pro cunctis peccatoribus, infernum scilicet, in quo, ut supra diximus, variae sunt mansiones pro rata peccatorum parte. Ex quo vero Christus ad hunc descendens eum aperuit, patribus cunctisque justis qui ibi aderant liberatis, apertus ille adhuc hactenus reperitur; et cum tremenda illa sententia qua dicitur: *Discedite a me maledicti in ignem aeternum,* nondum habita fuerit atque infinita Dei miseratio prona sit ad levamen praestandum, idcirco Christi ecclesia sacra peragens pro fidelibus orthodoxis, qui imparati et praemature obdormierunt, orat ac deprecatur, certo existimans, opus Deo gratum ac quaestuosum id esse, secundum sanctum Dionysium [1]: *Libentissime,* inquit, *haec accipit et iis qui praemature atque, ut ita dicam, imparati vivis excesserunt, eas quas sibi familiares eorum offerunt, praetermissi officii vices adscribit perindeque reputat ac si illimet his functi operibus fuissent: sic enim clementissimus dominus abs se peti vult et iis quos condidit ea rogatus praestare quae saluti ipsorum conducant; ac tunc demum inflectitur, cum quis non pro anima sua enititur, sed proximi causa operis aliquid navat.*

Λοιπὸν τὸ νὰ ὠφελοῦνται αἱ ψυχαὶ μετὰ θάνατον διὰ μέσου τῶν προσευχῶν καὶ ἐλεημοσυνῶν διὰ τὴν ἄπειρον εὐσπλαγχνίαν καὶ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁμολογοῦμεν· τρίτον δὲ τόπον πουργατορίου καὶ καθάρσεως, καθὼς διδάσκουσιν οἱ Λατῖνοι, οὐκ ἀποδεχόμεθα, ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον μανθάνομεν περὶ τοῦ πλουσίου καὶ Λαζάρου, ὅτι ὁ μὲν ἀπεκομίσθη ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ [3], ἡ δὲ ψυχὴ τοῦ πλουσίου εὑρέθη ἐν τῷ ᾅδῃ ὑπάρχουσα ἐν βασάνοις, καὶ ὅτι μεταξὺ τούτων τῶν δύο, παραδείσου καὶ κολάσεως, δὲν εἶναι ἕτερος τόπος ὁποῦ νὰ ἔχῃ πρόσκαιρον κόλασιν, ἀλλὰ χάσμα μέγα καὶ ἀδιάβατον [4]. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος εἰς τὸν λόγον ὁποῦ κάμνει εἰς τὴν πληγὴν τῆς χαλάζης καὶ λέγει [5]· Βέλτιον νῦν παιδευθῆναι καὶ καθαρθῆναι ἢ τῇ ἐκείνῃ βασάνῳ παραπεμφθῆναι, ἡνίκα κολάσεως καιρός, οὐ καθάρσεως, παρίστησι φανερῶς, ὅτι μετὰ θάνατον καθαρτήριον πῦρ οὐκ ἔστιν. Ἀλλὰ μήτε εὔλογον ὅλως ἐστὶν ἡ ψυχὴ μετὰ θάνατον χωρισθεῖσα τοῦ σώματος καὶ ἄϋλος γενομένη, πρὸ τοῦ νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἑαυτῆς σῶμα, νὰ κολάζεται καὶ νὰ καθαίρεται [6] μὲ ὑλικὸν καὶ σωματικὸν πῦρ.

Itaque quod post mortem fructum animae capiant ex orationibus eleemosynisque ob infinitam Dei misericordiam ac bonitatem, id profitemur; tertium vero purgatorium expiatoriumque locum, quem Latini tenent, non admittimus, cum et a sacro evangelio de divite et Lazaro addiscamus, hunc quidem esse deportatum ab angelis in sinum Abrahae, divitis autem animam in tartaro inventam fuisse ac in tormentis, alium vero locum praeter has duo paradisi damnationisque sedes, ubi transitoria sit damnatio, non dari, sed ingentem imperviumque hiatum. Sed et Gregorius theologus oratione quam habuit propter plagam grandinis ait: *Satius est nunc castigari ac purgari quam ad cruciatum illum transmitti, cum jam poenae tempus erit, non purgationis.* Statuit aperte, post mortem purgatorium ignem non esse. Imo prorsus improbabile videtur, animam post mortem corpore solutam materiaeque expertem, antequam proprium corpus resumat, cruciari atque materiali corporeoque igne purgari. Denique adde quod purgatorii dogma istud fidelibus causa fit remissionis ac neglegentiae eosque deducere videtur, ne omni opera in hac vita enitantur, ut a peccatis abstergantur, sed alterius post mortem expiationis spem affert, qua spe concepta ad quodvis peccatum perditionemque impelluntur. Quapropter a sancta Christi ecclesia rejectum est, non secus ac Origenis doctrina, quae cum in medium quasi producta Dei miseri-

Πρόσθες τελευταῖον, ὅτι τὸ δόγμα τοῦτο τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς ὡς πρόξενον ῥᾳθυμίας καὶ ἀμελείας εἰς τοὺς εὐσεβεῖς καὶ ὡσὰν ὁποῦ τοὺς καταπείθει νὰ μὴν ἀγωνίζονται κατὰ τὸ δυνατὸν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν νὰ καθαρίζωνται ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, ἀλλὰ τοὺς κάμνει νὰ ἐλπίζωσιν ἄλλην κάθαρσιν μετὰ θάνατον,

[1]) Matth. 25, 41.
[2]) *κτισμάτων· κτημάτων* A.
[3]) Luc. 16, 23.
[4]) ibid. 26.
[5]) Gregor. Naz. Orat. XVI, 7.
[6]) *καθέρεται* AB.

[1]) Locus hic productus non a Dionysio desumptus est, sed a Johanne Damasceno, op. *De his qui in fide dormierunt,* n. 8; Patr. Gr. XCV, 253 B.

καὶ μετὰ τὴν τοιαύτην ἐλπίδα νὰ ξεκλίνουσιν εἰς κάθε ἁμαρτίαν καὶ ἀπώλειαν, διὰ τοῦτο εἶναι ἀπόβλητον ἀπὸ τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν, καθὼς καὶ τὸ δόγμα τοῦ Ὠριγένους ὁποῦ ἤθελεν ἀποκατάστασιν καὶ τέλος κολάσεως, προβαλλόμενος τάχα τὴν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν, ὡς αἴτιον καὶ αὐτὸ τοιαύτης ῥαθυμίας καὶ ἀπωλείας εἰς τοὺς εὐσεβεῖς οὐ μόνον ἀπεβλήθη ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ ὡς αἵρεσις βλάσφημος ἀνεθεματίσθη παρὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς πέμπτης συνόδου. Καὶ ταῦτα μὲν ἀρκοῦσιν εἰς ἀναίρεσιν τοῦ λατινικοῦ πουργατορίου.

cordia omnium in pristinum statum restitutionem damnationisque finem voluerit ac eandem et ipsa neglegentiam perditionemque fidelibus injecerit, ab ecclesia non solum repudiata est, sed etiam a sacra et oecumenica quinta synodo tanquam impius error anathematizata. Sed haec quidem ad Latinorum purgatorium evertendum satis.

CAPUT V.

Beatitudo sanctorum et poena damnatorum usque ad communem resurrectionem differtur.*

Παρὰ ταῦτα δὲ καὶ ἐκεῖνο οὐκ ὀρθῶς δοξάζει ἡ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία περὶ τῆς τῶν δικαίων ἀπολαύσεως, λέγουσα ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἁγίων ἀπέλαβον ἤδη τὴν τελείαν μακαριότητα. Ἡμεῖς δὲ πιστεύοντες τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἀποδεχόμενοι τὴν διδασκαλίαν τῶν θείων πατέρων ὁμολογοῦμεν, ὅτι οἱ ἅγιοι δὲν ἀπέλαυσαν ἔτι τελείως τὴν μακαριότητα, ἀλλὰ μερικῶς· τὴν δὲ τελείαν μακαριότητα ἀπολαμβάνουσιν ἐν τῇ ἀναστάσει, καθὼς ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγει[1]· Ὅτι ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὁ δίκαιος κριτής, οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος λέγει· Αἱ τῶν ἁγίων ψυχαὶ οὐχ οὕτω τελείως ἀπολαύουσι τῆς θείας θεωρίας πρὸ τῆς ἀναστάσεως ὥσπερ μετὰ ταῦτα. Εἶτα λέγει τὴν αἰτίαν· Ἡ ἕνωσις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματός ἐστι φυσικὴ καὶ οὐσιώδης· οὐκ ἐνδέχεται τὴν τῆς ψυχῆς φύσιν τελείαν ἔχειν τὴν μακαριότητα χωρὶς τοῦ σώματος αὐτῆς, ᾧ ἑνοῦται οὐσιωδῶς καὶ φυσικῶς. Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὰ Ἠθικά του λέγει[2]· Τὸ μὲν γὰρ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον καὶ ἡ τελεία ἐπίγνωσις τῆς τοῦ θεοῦ ἀκαταλήπτου μεγαλειότητος ἐν τῷ μέλλοντι[3] αἰῶνι τοῖς ἀξίοις ἀποδοθῆναι ἐπήγγελται· νῦν δὲ κἂν Παῦλός τις ᾖ, κἂν Πέτρος, βλέπει μὲν ἀληθῶς καὶ οὐ πλανᾶται οὐδὲ φαντάζεται, δι' ἐσόπτρου[4] δὲ καὶ δι' αἰνίγματος καὶ τὸ ἐκ μέρους κυρίου εὐχαρίστως ἐκδέχεται. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐξηγῶντας τὸ ια'-ον κεφ. τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς εἰς τὸν κζ'-ον λόγον λέγει[5]· Τίς οὖν ὁ μισθὸς τῆς τοσαύτης ἀμοιβῆς; τίς ἡ ἀνταπόδοσις; οὐδέπω ἀπέλαβον ἐκεῖνοι· χρόνους ἔχουσι τοσούτους νικήσαντες, καὶ οὐδέπω ἀπέλαβον· ὑμεῖς δὲ ἐν τῷ ἀγῶνι ὄντες ἀσχάλλετε; ἐννοήσατε καὶ ὑμεῖς, τί ἐστι καὶ ὅσον ἐστὶ τὸν Ἀβραὰμ καθῆσθαι καὶ τὸν ἀπόστολον Παῦλον, περιμένοντας πότε σὺ τελειωθῇς, ἵνα δυνηθῶσι τότε λαβεῖν τὸν μισθόν. Εἶτα κατωτέρω λέγει· Ἕνα ὥρισε πᾶσι τῶν στεφάνων τὸν καιρόν, καὶ ὁ πρὸ τοσούτων καιρῶν γενικηκὼς μετὰ σοῦ λαμβάνει τὸν στέφανον· τὸ γὰρ ὁμοῦ δοξασθῆναι μεγάλη ἡδονή. Ὁ αὐτὸς εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους α'-ην ἐπιστολὴν λέγει[6]· Κἂν μένῃ ἡ ψυχή, κἂν μυριάκις ἀθάνατός ἐστιν,

Praeter id autem ecclesia romana et illud de justorum perfruitione non recte sentit, sanctorum scilicet animas perfectae beatitatis participes jam factas esse. Nos autem fide veritati adjecta ac sanctorum patrum doctrina probata confitemur, sanctos nondum omnino beatitate perfrui, sed particulatim; perfectam vero beatitatem ab eis post resurrectionem esse adipiscendam, quemadmodum Paulus apostolus dicit: *Quia reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi dominus in illa die justus judex, non solum autem mihi, sed et omnibus qui diligunt adventum ejus.* Imo vero sanctus Augustinus: *Sanctorum animae,* ait, *non tam perfecte divina contemplatione perfruuntur ante resurrectionem quam postea.* Deinde causam notat: *Cum unio animae et corporis naturalis sit ac substantialis, animae natura perfectam beatitatem consequi non potest absque suo corpore, cui substantialiter naturaliterque conjungitur.* Et Basilius magnus in Moralibus suis dicit: *Nam promissum est fore ut facies ad faciem et perfecta majestatis Dei incomprehensibilis cognitio iis qui digni habiti fuerint in futuro saeculo exhibenda sit; nunc vero sive Paulus quis sit sive Petrus, videt quidem vere quae videt, et non errat et non imaginatione luditur, sed tamen per speculum et in aenigmate et quod de Deo ex parte est cum gratiarum actione suscipit.* Imo vero divus Chrysostomus cap. XI epistolae ad Hebraeos interpretans oratione XXVII dicit: *Quae est ergo merces tantae retributionis? quae remuneratio? Nondum acceperunt illi: tot sunt anni ex quo vicerunt, et nondum acceperunt; vos autem dum adhuc certatis, maesti estis? Cogitate vos quoque quid et quantum sit sedere Abraham et Paulum apostolum, exspectantes quando tu fueris consummatus, ut tunc possint accipere mercedem.* Et post pauca: *Definivit omnibus unum tempus coronarum; et qui tam multis ante te annis vicit, tecum accipit coronam. Quod enim simul glorificentur, magna est voluptas.* Idem in epistolam primam ad Corinthios: *Si maneat anima,* ait, *et millies sit immortalis, sicut est revera, absque carne non accipiet bona illa ineffabilia, sicut neque punietur. Omnia enim manifestabuntur ante tribunal Christi, ut accipiat unusquisque quae per corpus gessit sive bona sive mala.*

[1]) II Tim. 4, 8.
[2]) Basil. *De fide,* cap. 2; Patr. Gr. XXXI, 681 A.
[3]) *μέλοντι* A.
[4]) *ἐσώπτρου* AB.
[5]) Chrysost. in Epist. ad Hebr. homil. XXVIII, 1; Patr. Gr. LXIII, 192 B.
[6]) Chrysost. in Epist. I ad Cor. homil. XXXIX, 3; Patr. Gr. LXI, 335 D.

* Lemma in A hocce habetur: *Λόγος ε'-ος. Περὶ τῆς τῶν ἁγίων μακαριότητος καὶ ἀπολαύσεως.*

ὥσπερ οὖν καί ἐστι, τῆς σαρκὸς χωρὶς οὐ καταλήψεται τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ ἐκεῖνα, ὥσπερ οὖν οὐδὲ κολασθήσεται· ταῦτα γὰρ φανερωθήσεται ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα ἕκαστος κομίσηται τὰ διὰ τοῦ σώματος ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὰ εἴτε κακά[1]). Σύμφωνα μὲ τοὺς εἰρημένους πατέρας καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος καὶ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς καὶ ἄλλοι πολλοὶ πατέρες διδάσκουσιν, ὅτι δὲν ἀπέλαυσαν ἀκόμι τελείως οἱ δίκαιοι τὴν μακαριότητα. Εἰ δὲ καὶ φαίνονταί τινες διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας νὰ λέγουσιν, ὅτι ἀπέλαυσαν αἱ ψυχαὶ τῶν ἁγίων τὴν μακαριότητα καὶ ὅτι διάγουσιν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ κατ' αὐτὸν τὸν παράδεισον, ἀλλὰ καὶ οὗτοι πάντες ἐννοοῦσι τὴν μερικὴν καὶ ὄχι τὴν τελείαν ἀπόλαυσιν, καθόσον αἱ τῶν ἁγίων ψυχαὶ βλέπουσι καθὸ ψυχαὶ τὴν μακαριότητα καὶ δόξαν τοῦ θεοῦ καὶ ἔχουσιν εὐφροσύνην καὶ αἴσθησιν τοῦ παραδείσου, καὶ τοῦτο λέγεται μερικὴ ἀπόλαυσις· τὴν δὲ τελείαν ἀπόλαυσιν ἔχουσι νὰ ἀπολαύσουν ἐν τῇ ἀναστάσει μετὰ τοῦ σώματος αὐτῶν, καθὼς ἀπὸ τὰ ῥητὰ τῶν ἡμετέρων πατέρων τῆς ἐκκλησίας ἐμάθομεν, εἰς τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦσα καὶ πιστεύουσα ἡ καθ' ἡμᾶς ἀνατολικὴ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία ὁμολογεῖ μετὰ τῆς ἀληθείας τὴν τελείαν ἀπόλαυσιν τῶν ἁγίων ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι καὶ ἀποστρέφεται τὴν δόξαν τῶν Λατίνων, ὁποῦ λέγει πῶς ἀπέλαυσαν ἤδη οἱ ἅγιοι τὴν τελείαν μακαριότητα.

Quod si quidam ecclesiae doctores dicere videntur, sanctorum animas beatitatis jam compotes esse atque in caelo ipsoque paradiso commorari, hi profecto particularem, non integram beatitudinem cogitant, quatenus sanctorum animae, prout animae, Dei beatitatem gloriamque vident atque paradisi gaudio ac voluptate fruuntur, quod particularis perfruitio dicitur; ad perfectam autem perfruitionem quod attinet, eam in resurrectione una cum corpore adipiscentur, quemadmodum ex dictis nostrorum ecclesiae patrum didicimus. His dictis stans et credens orientalis nostra Christi ecclesia perfectam sanctorum in futuro saeculo fruitionem secundum veritatem profitetur atque Latinorum aspernatur opinionem, qua sancti perfectae beatitatis compotes jam essent facti.

CAPUT VI.

Suffocatorum usus interdicitur.*

Καὶ ὄχι μόνον εἰς αὐτὰς τὰς πέντε διαφορὰς ὁποῦ ἀπαριθμήσαμεν ἀνωτέρω καινοτομοῦσιν οἱ Λατῖνοι καὶ ἀνατρέπουσι τὰ εὐσεβῆ καὶ ὀρθὰ δόγματα τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἄλλας παραδόσεις τῆς ἐκκλησίας βεβαιωμένας παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἱερῶν συνόδων τε καὶ θείων πατέρων ἀθετοῦσι καὶ περιφρονοῦσι χωρὶς καμμίαν συστολήν· καθὼς φέρε εἰπεῖν συγχωροῦσι τὸ νὰ τρώγωσι πνικτὸν καὶ αἷμα, καὶ μὲ ὅλον ὅπου ὁ ξζ'-ος κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου ῥητῶς τὸ ἀπαγορεύει λέγων[2]) Ἡ θεία γραφὴ ἡμῖν ἐνετείλατο ἀπέχεσθαι αἵματος καὶ πνικτοῦ καὶ πορνείας. Τοῖς οὖν διὰ τὴν λίχνον γαστέρα αἷμα οἱουδήποτε ζώου τέχνῃ τινὶ κατασκευάζουσιν ἐδώδιμον, καὶ οὕτω τοῦτο ἐσθίουσι, προσφόρως ἐπιτιμῶμεν. Πῶς λοιπὸν δὲν αἰσχύνονται οἱ Λατῖνοι, φανερὰ ἀνατρέποντες τὴν παραγγελίαν τῆς θείας γραφῆς καὶ τὸν συνοδικὸν τοῦτον κανόνα;

Neque vero hisce tantum quinque discriminibus quae supra recensuimus, novas res inducunt Latini, piis rectisque Christi ecclesiae dogmatibus rejectis, verum etiam alias ecclesiae traditiones a sanctis apostolis, sacris synodis, divis patribus probatas evertunt et absque ulla verecundia despiciunt. Ita verbi causa suffocatum sanguinemque comedendi licentiam largiuntur, licet canone LXVII Trullani concilii id diserte prohibeatur: *Divina scriptura,* ait, *nobis mandavit, a sanguine et suffocato et fornicatione abstinere. Eos ergo qui propter lautum et delicatum ventrem cuiuscunque animalis sanguinem arte aliqua esculentum condiunt ac instruunt, et sic illo vescuntur, ut par est, castigamus.* Quomodo ergo Latini divinae scripturae mandatum synodalemque hunc canonem aperte evertere non verecundantur?

CAPUT VII.

Sabbati jejunium perstringitur. Denique notantur Latini, quod parvulis post baptismum eucharistiam non porrigunt, neque eos ungunt sacro chrismate, neque oleo ungi permittunt nisi infirmos.**

Ἔτι νηστεύουσι τὸ σάββατον ἐναντιούμενοι τῷ ξς'-ῳ κανόνι τῶν ἁγίων ἀποστόλων ὁ ὁποῖος λέγει[3]) Εἴ τις εὑρεθῇ τὴν κυριακὴν ἡμέραν νηστεύων ἢ τὸ σάββατον (πλὴν τοῦ ἑνὸς μόνον), εἰ μὲν κληρικός, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω· διότι τὸ μὲν σάββατον εἶναι εὐχαριστία τῆς δημιουργίας, ἡ δὲ κυριακὴ τῆς ἀναστάσεως. Καὶ ὅτι αὗται αἱ ἡμέραι προοίμιον εἶναι τῆς ἀναστάσεως, ἀληθῶς, ἐπειδὴ καὶ κατέβη ὁ σωτὴρ εἰς τὸν ᾅδην καὶ ἔδωσε τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι πρέπον νὰ γίνεται ἐν

Praeterea sabbato jejunant contra LXVI canonem sanctorum apostolorum: *Si quis clericus,* ait, *inventus fuerit die dominica vel sabbato, excepto tantum uno, jejunans, deponatur; si fuerit laicus, segregetur.* Namque sabbato quidem pro creatione, dominica vero die pro resurrectione gratias agimus. Quod autem dies illi resurrectionis prooemium fuerint, id certo scimus, quoniam ad inferos salvator descendit liberationem afferens ac resurrectionem; idcirco hisce diebus jejunium fieri indecorum est. Uno autem magno sabbato jejunemus, quo dominicum

[1]) cf. II Cor. 5, 10.
[2]) cf. Mansi, Concil. Coll. XI, 773 C.
[3]) Apostol. can. 66, alias 65; cf. Mansi, Concil. Coll. I, 44 A.

* Lemma in A: *Λόγος ς'-ος· Περὶ πνικτοῦ.*
** Titulus in A: *Λόγος ζ'-ος· Περὶ τοὺς νηστεύοντας τὸ σάββατον.*

αὐταῖς ταῖς ἡμέραις νηστεία. Κατὰ δὲ μόνον τὸ μέγα σάββατον νηστεύομεν, ἐπειδὴ καὶ ἐν αὐτῷ τὸ δεσποτικὸν σῶμα ἔκειτο ἐν τῷ τάφῳ ἄπνουν. Ὅμως οἱ τὰ πάντα τολμῶντες Λατῖνοι καὶ μηδὲ ἓν ἀφίνοντες[1] τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως καὶ παραδόσεως ἀκαινοτόμητον, καὶ αὐτὸ καθὼς καὶ τὰ ἄλλα τὸ ἀθέτησαν.

Πρὸς τούτοις[2] βαπτίζοντες τὰ βρέφη, δὲν μεταδιδόασιν εἰς αὐτὰ τὰ ἄχραντα μυστήρια, ἀλλὰ μέχρι πολλῶν ἐτῶν τὰ ὑστεροῦσιν ἀπὸ τὸν ἁγιασμὸν ἐκείνων· ἀλλὰ καὶ χωρὶς χρίσματος ἐκτελοῦσι τὸ βάπτισμα, ὥστε πολλοὶ βαπτιζόμενοι νὰ τελειοῦνται καὶ νὰ ἀποθνήσκουσι χωρὶς χρίσματος καὶ χωρὶς τῆς μεταλήψεως τῶν μυστηρίων. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μετάδοσιν τῶν ἀχράντων μυστηρίων καινοτομοῦσι καὶ μεταλαμβάνουσι τοὺς πιστοὺς χριστιανοὺς σῶμα μόνον, καὶ ὄχι αἷμα, ἔξω ἀπὸ τὴν παράδοσιν τοῦ Χριστοῦ, τῶν ἀποστόλων καὶ ἁπλῶς τῆς καθόλου ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας.

Πρὸς δὲ τούτοις[3] διέφθειραν καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ ἁγίου εὐχελαίου καὶ λέγουσιν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνεται εἰς τοὺς ἀρρώστους, ἀλλὰ εἰς τοὺς ἀποθνήσκοντας, διότι, λέγουσιν, ἐπειδὴ τὸ εὐχέλαιον ἀφίνει ἁμαρτίας, διὰ τοῦτο μόνον εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς πρέπει νὰ γίνεται, μήπως καὶ ἐπιζήσας τινὰς ξαναμάρτῃ ὕστερον. Ὢ τῆς ἀναισθησίας παραλόγου τε καὶ ἐσφαλμένης ὑπολήψεως τῶν Λατίνων. Ὁ μὲν Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος λέγει[4]· Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν, προσκαλεσάτω[5] τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτόν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου, καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ κύριος, κἂν ἁμαρτίας ᾖ πεποιηκὼς ἀφεθήσεται αὐτῷ. Ὥστε φανερὸν εἶναι, ὅτι τὸ ἅγιον εὐχέλαιον γίνεται διὰ τοὺς ζῶντας, ὥστε χριόμενοι νὰ ζῶσι καὶ νὰ μένωσι κεκαθαρμένοι· τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Χριστὸς ἐφανέρωσεν εἰς τὸν παράλυτον λέγων[6]· Ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου, καὶ ἔγειραι[7] καὶ περιπάτει. Καί· Ἴδε, ὑγιὴς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε. Καὶ ἀλλαχοῦ[8]· Ἠλειφον ἐλαίῳ πολλοὺς ἀρρώστους καὶ ἐθεράπευον. Καὶ καθὼς ἀνωτέρω εἶπεν ὁ ἀδελφόθεος, καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα[9]. Οἱ δὲ Λατῖνοι ἐξ ἐναντίας λέγουσιν, ὅτι χρίεται διὰ νὰ ἀποθάνῃ, καὶ ὅταν δὲν ἐλπίζῃ νὰ σηκωθῇ[10] ὁ νοσῶν.

corpus in sepulcro jacuit exanime. Latini vero qui omnia audent nec ecclesiastici ordinis ac traditionis quicquam relinquunt illibatum, ut et alia, sic et hoc subverterunt.

Insuper baptizatis infantibus sacram communionem non praebent, sed per multos annos eos defraudant dape illa sanctifica. Imo vero in conficiendo baptismate chrisma non adhibent, ita ut multi baptizati vita discedant ac moriantur, quin chrisma eucharistiamque susceperint. Huc accedit quod in tradendis divinis mysteriis novitates inducunt fidelesque christianos solo corpore, non sanguine pascunt, contra Christi, apostolorum atque, ut uno verbo dicamus, universae sanctae Christi ecclesiae traditionem.

Tum etiam sancti unguenti traditionem adulterantes, asserunt illud aegrotantibus non esse adhibendum, sed moribundis. Cum enim, inquiunt, unguento abluantur peccata, ideo in exitu vitae tantum dandum est, ne quis iterum, si superfuerit, peccet. O absurdam Latinorum stoliditatem ac falsum praejudicatum! Dicit quidem Jacobus domini frater: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiae, et orent super eum, unguentes eum oleo in nomine domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et allevabit eum dominus; et si in peccatis sit, dimittentur ei.* Comperitur ergo, sacrum unguentum vivis adhiberi, ut uncti vivant ac mundati commorentur, quod et Christus paralyticum docuit: *Dimittuntur tibi peccata tua; surge et ambula;* et: *Ecce sanus factus es, ne posthac pecces.* Et alibi: *Et ungebant oleo multos aegros et sanabant,* atque, ut supra dixit domini frater, *oratio fidei salvabit infirmum.* Latini e contra dicunt, aegrotantem tunc esse ungendum, quando moriturus est nec ullam spem habeat ex morbo convalescendi.

EPILOGUS.

Ἀλλά, καθὼς εἴπομεν, ὄχι μόνον τὰ δόγματα τῆς εὐσεβοῦς πίστεως, ἀλλὰ καὶ τὰς παραδόσεις καὶ τάξεις τῆς ἐκκλησίας ἀνέτρεψαν καὶ διέφθειραν οἱ κατὰ πάντα καινοτομοῦντες Λατῖνοι, ἐναντιούμενοι καὶ τῇ εὐαγγελικῇ διδασκαλίᾳ καὶ τοῖς ἀποστολικοῖς κανόσι καὶ εἰς τὰς ἱερὰς συνόδους καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν εἰς τοὺς πατέρας τῆς ἐκκλησίας καὶ τὰς ἐξ ἀρχῆς φυλαττομένας παρ' ἡμῶν πάντων τῶν εὐσεβῶν παραδόσεις τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ὅτι μὲν αὐτοὶ ἐθελοκάκως ἁμαρτάνουσι καὶ ἐναντιοῦνται εἰς τὴν ἀλήθειαν, καθὼς ἀρκετὰ τὸ ἐφανερώσαμεν μέχρι τοῦδε, οὐδεὶς νοῦν ἔχων ἀμφιβάλλει. Μόλον τοῦτο ἐὰν ἔμεινε τὸ κακὸν εἰς τοῦ λόγου τους, ὀλίγον μᾶς ἔμελλε νὰ τοὺς κρίνωμεν καὶ νὰ τοὺς κατακρίνωμεν, ὡσὰν ὁποῦ δὲν προξενεῖ-

Non solum autem, uti diximus, rectae fidei dogmata, sed etiam ecclesiae traditiones ordinationesque everterunt ac adulterarunt Latini, qui omnibus in rebus nova moliuntur praeter evangelii doctrinam, apostolorum canones, sacra concilia, et, ut summatim loquamur, praeter ecclesiae patres ac traditiones, quas omnes nos a principio pie servavimus. Quod isti quidem consulta malitia errent ac vero adversentur, sicut hucusque satis ostendimus, id nemo sanus in dubium vocat. Malum tamen istud si tantum sibi habuissent, non multae curae nobis fuisset sententiam damnationemque in eos ferendi, ut qui nullum inde fructum percepturi sint, cum insana protervia contentione-

[1]) *ἀφήνοντες* B.
[2]) Lemma in A: *Περὶ τὴν ἁγίαν μετάδοσιν.*
[3]) Lemma in A: *Περὶ εὐχελαίου.*
[4]) Jac. 5, 14-15.
[5]) *προσκαλεσάσθω* A.
[6]) Joh. 5, 14.
[7]) *ἔγειρε* AB.
[8]) Marc. 6, 13.
[9]) Jac. 5, 15.
[10]) *συκωθῇ* AB.

ται ἐκ τούτου καμμία ὠφέλεια[1]) εἰς αὐτούς, οἱ ὁποῖοι διὰ πεῖσμα καὶ πάθος ἄλογον ἐσχίσθησαν ἀπὸ τὴν καθόλου ἐκκλησίαν καὶ ἐπενόησαν τόσας καινοτομίας καὶ νεωτερισμοὺς εἰς τὰ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως δόγματα καὶ παραδόσεις. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ βλέπομεν, ὅτι τὸ ἐδικόν τους κακὸν καὶ τὸ φαρμάκι τῆς κακοδοξίας των σπεύδουσιν ὡσὰν ὄφεις ὀλέθριοι νὰ τὸ μεταδώσουν καὶ εἰς τοὺς ἁπλουστέρους χριστιανοὺς τοῦ ἡμετέρου γένους, τῆς ἀνατολικῆς δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, καὶ μὲ τρόπους ἀπατηλοὺς νὰ τοὺς διαφθείρωσι καὶ νὰ τοὺς σύρνωσιν ἀθλίως εἰς τὸν κρημνὸν καὶ τὸ βάραθρον τῆς ἀπωλείας, διὰ τοῦτο λυπούμενοι καὶ φροντίζοντες τοὺς ἐδικούς μας χριστιανοὺς ἐγράψαμεν καὶ ἐφανερώσαμεν ἐν τῷ παρόντι μὲ συντομίαν ἐκεῖνα ὁποῦ φρονεῖ καὶ δοξάζει ἡ ἀνατολικὴ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία, καὶ τὰ ὑγιῆ καὶ ὀρθὰ δόγματα αὐτῆς ὁμοίως ἐφανερώσαμεν καὶ τοὺς νεωτερισμοὺς καὶ τὰς ἀπάτας τῆς λατινικῆς κακοδοξίας, διὰ νὰ στηρίζωνται οἱ εὐσεβεῖς εἰς τὴν εὐσέβειαν καὶ νὰ μὴν ἀπατῶνται ἀπὸ τὰς λατινικὰς φλυαρίας.

Ὅθεν καὶ συμβουλεύομεν πατρικῶς καὶ πνευματικῶς ὅλους τοὺς ὑπὸ τὸν ἁγιώτατον πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Ἀντιοχείας εὑρισκομένους χριστιανούς, μικρούς τε καὶ μεγάλους, πάσης τε καὶ παντοίας τάξεως καὶ καταστάσεως, νὰ προσέχετε καλῶς καὶ νὰ φυλάττετε τὴν πατροπαράδοτόν σας πίστιν καὶ νὰ μένετε στερεῶς μέσα εἰς τὰ ὅρια τῆς ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ὅσα παρέλαβε καὶ ἐδιδάχθη ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ἱερὰς συνόδους καὶ θείους πατέρας, καὶ ὅλας τὰς παραδόσεις τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, ἐγγράφους τε καὶ ἀγράφους, τὰ ἐφύλαξε καὶ τὰ φυλάττει ἀπαρασάλευτα καὶ ἀνόθευτα, καὶ νὰ ἀπέχετε μακρὰν ἀπὸ τὰς καινοτομίας καὶ τοὺς νεωτερισμοὺς τῶν Λατίνων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἄφησαν κανένα δόγμα καὶ μυστήριον καὶ παράδοσιν τῆς ἐκκλησίας ὁποῦ νὰ μὴν τὸ φθείρουν καὶ νὰ τὸ νοθεύσουν. Καὶ οὕτω μὲν ποιοῦντες καὶ ἐμμένοντες εἰς τὴν πατροπαράδοτόν σας εὐσέβειαν, θέλετε ἔχῃ μισθὸν παρὰ θεοῦ πολλαπλάσιον καὶ ζωὴν τὴν αἰώνιον καὶ ψυχικὴν σωτηρίαν καὶ παρὰ πάντων τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας καὶ παρ' ἡμῶν εὐχὰς καὶ εὐλογίας πνευματικάς. Ὅστις δὲ τολμήσει ἀπὸ λόγου σας νὰ ἀθετήσῃ τὰ δόγματα τῆς ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ νὰ παρασαλεύσῃ κανένα ἀπὸ αὐτὰ καὶ νὰ δεχθῇ κανένα νεωτερισμὸν καὶ ἀπάτην καὶ ψεῦδος τῆς λατινικῆς κακοδοξίας, ἂς γνωρίζῃ βεβαίως ὁ τοιοῦτος, ὅτι ἁμαρτάνει θανάσιμα, ἐπειδὴ καὶ εὐγαίνει[2]) ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς εὐσεβείας, καὶ γίνεται ὑπόδικος καὶ ὑπεύθυνος τῇ αἰωνίᾳ κολάσει καὶ ὡσὰν ἀσεβὴς καὶ αἱρετικὸς λογισθήσεται παρὰ θεῷ, λαμβάνοντας τὰς ἀρὰς τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν συνόδων καὶ ὅλων τῶν ἁγίων τῆς ἐκκλησίας ὡς παραβάτης καὶ καταφρονητὴς[3]) τῆς διδασκαλίας καὶ παραδόσεως αὐτῶν[4]).

Τὸ ἴσον τῶν πατριαρχικῶν ὑπογραφῶν καὶ λοιπῶν ἀρχιερέων ἀπαράλλακτον.

+ Ἱερεμίας ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης ἀποφαίνομαι καὶ ὁμολογῶ, ταύτην εἶναι τὴν δόξαν καὶ ὁμολογίαν τῆς ἁγίας ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας περὶ τῶν ἐνταῦθα ἐκτεθέντων προβλημάτων.

+ Ἀθανάσιος ἐλέῳ θεοῦ πατριάρχης τῆς μεγάλης θεουπόλεως Ἀντιοχείας συναποφαίνομαι καὶ ὁμο-

que ab universa ecclesia discesserint totque in rectae fidei dogmatibus traditionibusque mutationes ac novitates excogitarint. Cum autem compertum nobis sit, eos eniti, ut proprium malum pravaeque opinionis venenum simplicioribus christianis generis nostri, orientalis nempe Christi ecclesiae, veluti nefarii serpentes infundant illosque dolosis artibus corrumpant ac in perditionis gurgitem barathrumque misere abripiant, idcirco animo maesto atque de nostris fidelibus sollicito hisce litteris ea summatim protulimus quae orientalis Christi ecclesia sentit ac tenet, expositis ejus sanis rectisque dogmatibus nec non et novitatibus fallaciisque pravae Latinorum opinionis, ut fideles in religione firmiores effecti Latinorum nugis non decipiantur.

Quapropter vos omnes, christiani, quotquot sanctissimae patriarchali Antiochensium sedi subditi estis, minores et majores, cujuscunque ordinis sitis ac dignitatis, paterne spiritualiterque admonemus, ut magna diligentia fidem a patribus traditam retineatis, definitionibus orientalis Christi ecclesiae firmiter perstantes, quae jamdudum et a principio quaecunque edocta accepit a Jesu Christo, sanctis apostolis, sacris conciliis, divis patribus, non secus ac cunctas sanctae Christi ecclesiae traditiones scriptas et non scriptas, ea inconcussa illibataque servavit ac servat; atque a novitatibus mutationibusque abhorreatis Latinorum, qui haud ullum ecclesiae dogma vel mysterium aut traditionem praetermiserunt, quin illud corruperint et adulteraverint. Quod si ita quidem agentes vestra religione a patribus accepta perstiteritis, a Deo quidem uberrimam mercedem, vitam aeternam animaeque salutem, a cunctis vero ecclesiae patribus et a nobis orationes spiritualesque benedictiones accipietis. Quisquis autem vestrum, orientalis Christi ecclesiae dogmatibus repudiatis et eorum quopiam labefactato, pravae Latinorum opinionis aliquam novitatem et fallaciam mendaciumque admiserit, is certo sciat se mortifera peccare, ut qui religionis fines transeat, aeternae damnationi obnoxium fieri ac obligatum, veluti impium haereticumque Deo habitum iri, quod Christi, apostolorum, conciliorum, cunctorum ecclesiae sanctorum doctrina traditioneque perfracta ac contempta, in eorum exsecrationes incurrerit.

Apographum per omnia simile subscriptionum patriarcharum ceterorumque episcoporum:

+ Hieremias misericordia Dei archiepiscopus Constantinopoleos, novae Romae, et patriarcha oecumenicus assero et confiteor, hanc esse opinionem et confessionem sanctae Christi ecclesiae orientalis circa quaestiones hic expositas.

+ Athanasius misericordia Dei patriarcha magnae Dei urbis Antiochiae assero et confiteor, hanc

[1]) *καμίαν ὠφέλειαν* AB.
[2]) *εὐγένει* A.
[3]) *παραβατῶν καὶ καταφρονητῶν* AB.
[4]) Hic desinit cod. Vallicellianus.

λογῶ, ταύτην εἶναι τὴν δόξαν καὶ ὁμολογίαν τῆς ἁγίας ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας περὶ τῶν ἐνταῦθα ἐκτεθέντων προβλημάτων.

+ Χρύσανθος ἐλέῳ θεοῦ πατριάρχης τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης ἀποφαίνομαι, ταύτην εἶναι τὴν δόξαν καὶ ὁμολογίαν τῆς ἁγίας ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας περὶ τῶν ἐνταῦθα ἐκτεθέντων προβλημάτων.

+ Ἔγωγε Ἡρακλείας καὶ Ῥεδοστοῦ Καλλίνικος τὰ προβληθέντα ἀποδεχόμενος συμφρονῶ καὶ συμφθέγγομαι τοῖς ἁγιωτάτοις πατριάρχαις, καὶ οὕτως ὁμολογῶ καὶ δοξάζω καρδίᾳ καὶ στόματι, καθάπερ καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἁγία καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἀνατολικὴ ἐκκλησία κηρύττει.

+ Κυζίκου Αὐξέντιος τὰ προβληθέντα ἀποδεχόμενος συμφρονῶ [1]) καὶ συμφθέγγομαι τοῖς ἁγιωτάτοις πατριάρχαις, καὶ οὕτως ὁμολογῶ καὶ δοξάζω καρδίᾳ καὶ στόματι, καθάπερ καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἁγία καθολικὴ ἀνατολικὴ ἐκκλησία κηρύττει.

+ Ὁ Νικομηδείας Παΐσιος τὰ προβληθέντα ἀποδεχόμενος συμφρονῶ καὶ συμφθέγγομαι τοῖς ἁγιωτάτοις πατριάρχαις καὶ οὕτως ὁμολογῶ μέχρις ἐσχάτης μου ἀναπνοῆς.

+ Ὁ Νικαίας Γεράσιμος περὶ τῶν τῇδε ἐμπεριεχομένων σύμφρων εἰμί διόλου τοῖς ἁγιωτάτοις πατριάρχαις.

+ Ὁ Χαλκηδόνος Παρθένιος τὰ προβληθέντα ἀποδεχόμενος συμφρονῶ καὶ συμφθέγγομαι τοῖς ἁγιωτάτοις πατριάρχαις, καὶ οὕτως ὁμολογῶ καὶ δοξάζω καρδίᾳ καὶ στόματι, καθάπερ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἁγία ἀνατολικὴ ἐκκλησία κηρύττει.

+ Ὁ Γάνου καὶ Χώρας Γρηγόριος τὰ προβληθέντα ἀποδεχόμενος συμφρονῶ καὶ συμφθέγγομαι τοῖς ἁγιωτάτοις πατριάρχαις, καὶ οὕτως ὁμολογῶ καὶ δοξάζω καρδίᾳ καὶ στόματι, καθάπερ καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἁγία καθολικὴ ἀποστολικὴ ἀνατολικὴ ἐκκλησία [2]) κηρύττει.

+ Ὁ Σοφίας Ἀναστάσιος [3]) τὰ προβληθέντα ἀποδεχόμενος συμφθέγγομαι τοῖς ἁγιωτάτοις πατριάρχαις, καὶ οὕτως ὁμολογῶ καὶ δοξάζω καρδίᾳ καὶ στόματι, καθάπερ καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἁγία καθολικὴ ἀποστολικὴ ἀνατολικὴ ἐκκλησία κηρύττει.

esse opinionem et confessionem sanctae Christi ecclesiae orientalis circa quaestiones hic expositas.

+ Chrysanthus misericordia Dei patriarcha sanctae civitatis Hierusalem et totius Palestinae assero et confiteor, hanc esse opinionem et confessionem sanctae Christi ecclesiae orientalis circa quaestiones hic expositas.

+ Ego quidem Heracleae et Rhedesti Callinicus quae proposita sunt excipiens consentio et concino cum sanctissimis patriarchis, atque ea corde et ore credo et profiteor, quae et sancta Christi catholica et apostolica ecclesia orientalis praedicat.

+ Cyzici Auxentius quae proposita sunt excipiens consentio et concino cum sanctissimis patriarchis, atque ea credo et confiteor corde et ore, quae et sancta Christi catholica ecclesia orientalis praedicat.

+ Nicomediae Païsius quae proposita sunt excipiens consentio et concino cum sanctissimis patriarchis et ita confitebor ad extremum usque spiritum.

+ Nicaeae Gerasimus circa res hic comprehensas prorsus sum consentaneus cum sanctissimis patriarchis.

+ Chalcedonis Parthenius quae proposita sunt excipiens consentio et concino cum sanctissimis patriarchis atque ea profiteor ac teneo corde et ore, quae et sancta Christi ecclesia orientalis praedicat.

+ Gani et Chorae Gregorius quae proposita sunt excipiens consentio et concino cum sanctissimis patriarchis atque ea profiteor ac teneo corde et ore, quae et sancta Christi catholica apostolica ecclesia orientalis praedicat.

+ Sophiae Anastasius quae proposita sunt excipiens concino cum sanctissimis patriarchis et ea profiteor ac teneo corde et ore, quae et sancta Christi catholica apostolica ecclesia orientalis praedicat.

II.

SYNODALIS ADMONITIO AD OMNES ECCLESIAE ANTIOCHENAE FIDELES DE RESPUENDIS LATINORUM ERRORIBUS ATQUE RECTA ORIENTALIS ECCLESIAE DOCTRINA RETINENDA

(mense aprili 1724).*

+ Ἱερεμίας ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

+ Ἱερώτατοι μητροπολῖται οἱ ὑποκείμενοι τῷ ἁγιωτάτῳ ἀποστολικῷ καὶ πατριαρχικῷ θρόνῳ τῆς θεουπόλεως Ἀντιοχείας, ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητοὶ

+ *Hieremias misericordia Dei archiepiscopus Constantinopoleos, novae Romae, et patriarcha oecumenicus.*

+ Sacratissimi metropolitae, sanctissimae apostolicae ac patriarchalis Dei urbis Antiochiae sedis suffraganei, dilecti nostri in spiritu sancto

[1]) *συμφωνῶ* cod.

[2]) *ἐκκλησία* om. cod.

[3]) Nomen episcopi in codice non datur, sed locus vacuus relictus est; aliunde tamen scimus episcopum Sophiensem id temporis Anastasium fuisse; qui anno 1701, mense maio, die 23, in locum Gregorii, sede sua die 18 ejusdem mensis dejecti, suffectus, ad annum 1743 usque vixit. Mense maio hujus anni 1743 eum excepit Anthimus. Vide patriarchalis tabularii codicem 3, p. 64, et codicem 4, p. 70.

* Exstat epistola initio ac fine mutila in codice *Κριτίου*, qui in tabulario patriarchatus Constantinopolitani asservatur, a pag. 154 ad pag. 157; integra vero habetur in codice Constantinopolitano sancti sepulcri 828 fol. 66-69, quem sequemur; variantes hujus codicis lectiones littera A, alterius littera C signabimus. Lemma in A secunda manu adjectum id affertur: *Κατὰ τῶν ἀποστατῶν καὶ λατινοφρονησάντων ἐν τῷ θρόνῳ τῆς Ἀντιοχείας;* in C vero istud: *Παραίνεσις πρὸς τοὺς χριστιανοὺς τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου Ἀντιοχείας, νὰ μὴ λατινοφρονῶσιν, ἀλλὰ νὰ φυλάττωσιν τὸ ὀρθὸν σέβας τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.* Cum sub proelo esset nostra synodi istius editio, imo vero maxima ex parte excusa, epistolam hanc e codice Critiano edidit Callinicus Delicanes, tabularii patriarchici chartarius, qui eam Callinico II patriarchae falso attribuit; quem errorem a me ad-

ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοὶ ἡμῶν, καὶ ἐντιμότατοι κληρικοὶ τοῦ τε πατριαρχικοῦ τούτου θρόνου καὶ τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ μητροπόλεων, ὁσιώτατοι καθηγούμενοι τῶν εἰς τὰ αὐτόθι σεβασμίων μοναστηρίων καὶ εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, εὐγενέστατοι ἄρχοντες, χρήσιμοι πραγματευταὶ καὶ λοιποὶ ἁπαξάπαντες εὐλογημένοι χριστιανοί, τέκνα ἐν κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἴη ὑμῖν ἅπασι καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ καὶ παρ' ἡμῶν εὐχή, εὐλογία καὶ συγχώρησις [1]).

Τοῦ χριστιανικοῦ ἐπαγγέλματος τὸ πρῶτον καὶ μέγιστον καὶ ἐξαίρετον ἔργον καὶ γνώρισμα εἶναι ἡ καθαρὰ καὶ ἀμώμητος πίστις καὶ εὐσέβεια εἰς θεόν, τὴν ὁποίαν ὡσὰν [2]) ἕνα θησαυρὸν ἄσυλον καὶ κόσμον τῆς ψυχῆς ἀναφαίρετον ἀναγκαίως πρέπει νὰ φυλάττωσιν ὅλοι οἱ εὐσεβεῖς ὁποῦ ἐπαγγέλλονται [3]) νὰ ἔχωσιν ἀληθῆ καὶ τέλειον χριστιανισμόν, καὶ νὰ μὴ προδιδόασι [4]) πώποτε οὐδὲ τὸ φαινόμενον μικρότερον αὐτοῖς [5]), ἀλλὰ νὰ ἀντέχωνται ὅλα [6]) τὰ τῆς εὐσεβείας καὶ πίστεως σῷα καὶ ἀνόθευτα καὶ ἀπαρασάλευτα [7]) εἰς τὸ παντελές, καθὼς ἐνομοθετήθησαν καὶ διετάχθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀρχιδιδασκάλου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων [8]) αὐτοῦ μαθητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ λοιπῶν ἁγίων πατέρων τῆς ἐκκλησίας, καὶ αὐτὰ νὰ φρονοῦσι [9]) τῇ καρδίᾳ καὶ νὰ ὁμολογοῦσι [10]) τῷ στόματι, ὑποτασσόμενοι εὐπειθῶς τῇ κοινῇ μητρί, ἁγίᾳ τοῦ Χριστοῦ ἀνατολικῇ [11]) ἐκκλησίᾳ, καὶ τῷ ἐν αὐτῇ προϊσταμένῳ πνευματικῷ αὐτῶν ποιμένι, τῷ λόγον κεφαλῆς ἔχοντι [12]), ὡσὰν μέλη ὑγιαίνοντα καὶ εὐσεβῆ τοῦ ἑνὸς τῆς ἐκκλησίας σώματος· ἐξ ἐναντίας δὲ ἐκεῖνοι ὁποῦ ἀποσκιρτήσουσιν [13]) ἀπὸ τὴν εὐσέβειαν καὶ ἀφήσουσι [14]) μὲν τὰ πάτρια καὶ ὀρθὰ τῆς πίστεως ἡμῶν δόγματα καὶ τὰς κοινὰς παραδόσεις τῆς ἐκκλησίας, περιπέσωσι [15]) δὲ καὶ ἐξολισθήσωσιν εἰς νεωτερισμοὺς καὶ ἀλλοκότους ὑπολήψεις καὶ ἔθη ἑτερόδοξα καὶ παραχαράξωσι καὶ νοθεύσωσι τὴν τῆς εὐσεβείας ἀλήθειαν, οἱ τοιοῦτοι οὔτε πλέον [16]) εἶναι οὔτε ὀνομάζονται τῇ ἀληθείᾳ χριστιανοί, ἀλλ' ὡς ἑτερόδοξοι καὶ νεωτερισταὶ ἐκκόπτονται καὶ χωρίζονται τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ χριστιανικῆς ὁλομελείας [17]) καὶ τῆς ἱερᾶς μάνδρας ἐκβάλλονται ὡς πρόβατα ψωριῶντα καὶ μέλη σεσηπότα [18]) καὶ ταῖς ἐσχάταις καὶ μεγίσταις τῆς ἐκκλησίας παιδείαις καθυποβάλλονται, καὶ τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος [19]) παντελῶς μακρυνόμενοι, μετὰ τοῦ διαβόλου τῇ αἰωνίῳ κολάσει [20]) καταδικάζονται.

fratres et comministri, honoratissimi clerici patriarchalis hujusce sedis ac metropoleon ei subjectarum, sanctissimi praepositi venerabilium regionis illius monasteriorum, religiosissimi sacerdotes, clarissimi proceres, negociatores praestantissimi, cunctique ceteri benedicti fideles, dilecti in domino filii mediocritatis nostrae, gratia vobis omnibus et pax a Deo adsit, et a nobis votum, benedictio atque condonatio.

Christianae professionis primum, maximum et egregium opus ac insigne fides est pura et immaculata atque in Deum pietas, quae veluti thesaurus quidam inviolatus perpetuumque animae decus cunctis illis fidelibus omnino servanda est, quibus est laudi, verum perfectumque christianismum tenere, nec quicquam, quantumvis exiguum ipsis videatur, omittere, sed ea omnia, quae ad religionem fidemque pertinent, integra, incorrupta, inconcussa in aevum omne custodire, quemadmodum promulgata ac sancita sunt a primario ipso magistro et salvatore nostro Christo necnon a sanctis ejus discipulis apostolisque ac ceteris sanctis ecclesiae patribus, atque ea corde sentire et ore profiteri, obsequenter communi omnium matri parentes, sanctam inquimus Christi ecclesiam orientalem, atque ei, qui huic praeest, spirituali ipsorum pastori, qui capitis partes agit, veluti sana ac pia unius ecclesiae corporis membra. E contra vero qui vera religione abjecta paterna quidem rectaque fidei nostrae dogmata communesque ecclesiae traditiones deserunt, in novas vero absurdasque sententias ac heterodoxos mores labuntur ac feruntur, religionis veritate depravata atque adulterata, hi amplius veri christiani neque sunt neque vocantur, sed ab ecclesiastica christianaque integritate abscissi segregantur, e sacro ovili ut scabiosae oves putridaque membra ejiciuntur, extremis vero maximisque ecclesiae poenis obnoxii divinaque gratia prorsus destituti ad aeternos cruciatus cum diabolo damnantur.

[1]) Totum hoc prooemium om. C.
[2]) *ὡσὰν* om. C.
[3]) *ἐπαγγέλονται* AC.
[4]) *προδίδωσι* C.
[5]) *αὐτοῖς· αὐτῆς* C.
[6]) *ἐξ ὁλοκλήρου ὅλα* C.
[7]) *ἀπαρασάλευτα· ἀπαραχάρακτα* C.
[8]) *ἁγίων· ἱερῶν* C.
[9]) *φρονῶσι* C.
[10]) *ὁμολογῶσι* C.
[11]) *ἀνατολικῇ* om. C.
[12]) *ἔχοντα* C.
[13]) *ἀποσκιρτήσωσιν* C.
[14]) *ἀφήσωσι* C.
[15]) *καὶ ὀρθὰ καὶ παραδόσεις τῆς ἐκκλησίας καὶ πίστεως ἡμῶν δόγματα περιπέσωσι* C.
[16]) *πλέον οὔτε* C.
[17]) *ὁλομελείας· ὁμιλείας* A.
[18]) *σεσιπότα* A.
[19]) Post *χάριτος* C addit: *καὶ φωτὸς καὶ λαμπρότητος.*
[20]) Post *κολάσει* C item addit: *καὶ εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον.*

monitus ad voluminis calcem inter addenda et corrigenda emendavit. Delicanis opus longo verborum circuitu ita inscribitur: *Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ πατριαρχικοῦ ἀρχειοφυλακείου σῳζόμενα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς σχέσεις τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου πρὸς τὰς ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ Κύπρου* (1575-1863) *περισυλλεγέντα καὶ συναρμολογηθέντα κελεύσει τῆς Α. Θ. Π. τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Γ'. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου*, 1904, in-8°, XXIX - 700 p. Epistola, de qua sermo est, exstat p. 166-171 et p. 666. In eodem volumine monumenta quaedam lector reperiet, supra a nobis memorata, depositionem scilicet Euthymii, episcopi Tyri et Sidonis, de qua supra col. 120, et Athanasii patriarchae electionem, quam col. 124 memoravimus; atque harum epistolarum prior quidem apud Delicanem p. 638-642 habetur, posterior vero p. 172-177.

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ τὰ νῦν ἠκούσαμεν καὶ ἐμάθομεν, ὅτι τινὲς καὶ σχεδὸν οἱ περισσότεροι τῶν ἐν τῷ ἁγιωτάτῳ πατριαρχικῷ καὶ ἀποστολικῷ τούτῳ θρόνῳ τῆς Ἀντιοχείας καὶ ταῖς ὑποκειμέναις αὐτῷ μητροπόλεσι καὶ ἐπαρχίαις εὑρισκομένων χριστιανῶν ὑπὸ τοῦ φθονεροῦ καὶ χαιρεκάκου διαβόλου ὑποσκελισθέντες, περιέπεσον εἰς δεινὴν καὶ [1]) χαλεπωτάτην ἀρρωστίαν ψυχῆς, καὶ ἀφίσαντες τὰ εὐσεβῆ καὶ πάτρια δόγματα τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως [2]) καὶ τὰς κοινὰς [3]) παραδόσεις τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, εἰς τὰ ὁποῖα καὶ ἐγεννήθησαν καὶ ἐτράφησαν, ἐξέκλιναν [4]) εἰς κρημνοὺς καὶ βάραθρα ψυχικῆς ἀπωλείας, καὶ οἰκειοποιησάμενοι τὰ ἑτερόδοξα καὶ λατινικὰ νεωτερίσματα τοῦ ἀποθανόντος λατινόφρονος Κακοτύρου καὶ τῶν λοιπῶν δυσσεβῶν ὁμογνωμόνων [5]) αὐτοῦ [6]), ἄρχισαν νὰ καινοτομοῦσι καὶ νὰ ἀνατρέπουσι [7]) τοὺς ὅρους καὶ κανόνας καὶ τὰς κοινὰς παραδόσεις τῆς ἀνατολικῆς [8]) ἐκκλησίας· καὶ πρῶτον μὲν δὲν φυλάττουσι τὰς διατεταγμένας νηστείας, τῆς τοῦ Χριστοῦ ἡμῶν γεννήσεως δηλονότι, τῆς ὑπεραγίας [9]) θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων [10]), κατὰ τὴν ἀρχαίαν κοινὴν παράδοσιν ὁποῦ παρέλαβεν ἄνωθεν ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία, μὴ φυλάττοντες προσέτι [11]) μήτε τὴν [12]) νηστείαν καὶ ἀποχὴν [13]) τῆς ἰχθυοφαγίας κατὰ τὴν μεγάλην τεσσαρακοστὴν καὶ τὰς λοιπὰς τετράδας καὶ παρασκευὰς τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, ἐκείνας δηλαδὴ ὁποῦ φυλάττονται κοινῶς ἀπὸ ὅλους τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανούς [14]), ἀλλ' οὐδὲ [15]) τὸν ἀριθμὸν τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἐπὶ [16]) τῆς τοῦ κυρίου ἡμῶν γεννήσεως ὡσαύτως [17]) καὶ ἐπὶ [18]) τῆς ὑπεραγίας [19]) θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν φυλάττουσιν [20])· ἔτι δὲ τολμῶσι νὰ κάμουν τετραγαμίας καὶ ἄλλα συνοικέσια ἀπηγορευμένα καὶ κωλυόμενα ὑπὸ τῶν ἱερῶν νόμων, καὶ ἄλλας δέ τινας [21]) παραδόσεις καὶ ἔθη νόμιμα τῆς ἐκκλησίας ἀθετοῦσι καὶ ἀνατρέπουσι [22]). Πρὸς δὲ τούτοις [23]) καὶ εἰς τὴν προλαβόντως ἐκδοθεῖσαν καὶ σταλθεῖσαν ὑφ' ἡμῶν συνοδικῶς περὶ τῶν εὐσεβῶν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως δογμάτων [24]) ἔγγραφον διδασκαλίαν [25]) καὶ νουθεσίαν χριστιανικὴν οὐδεμίαν εὐπείθειαν καὶ ὑποταγὴν ἔδειξαν, οὔτε εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν τῆς εὐσεβείας ἀπὸ τῆς προτέρας πλάνης ἐπιστρέψαι καὶ ἀκολουθῆσαι ἠθέλησαν, ἀλλ' ὥσπερ ἀπωλωλότα πρόβατα εἰς τὸ σκότος τῆς ἀπάτης καὶ πλάνης πλανῶνται καὶ περιστρέφονται, ἀκολουθοῦντες καὶ ἀποδεχόμενοι τὰ μιαρὰ

Nuper igitur auditione ac fama accepimus, quosdam, imo majorem fere partem eorum christianorum, qui in sanctissima patriarchali et apostolica ista Antiochena sede eique subjectis metropolibus ac provinciis degunt, ab invido malignoque diabolo supplantatos in horrendum gravissimumque animae morbum incidisse, atque abjectis piis paternisque orthodoxae nostrae fidei dogmatibus et communibus sanctae Christi ecclesiae orientalis traditionibus, in quibus et nati et nutriti fuerant, ad gurgitem spiritualis perditionis barathrumque incubuisse, atque jam ascitis peregrinis latinisque novitatibus pravi vita defuncti Tyrii, Latinorum fautoris, reliquorumque impiorum sectatorum ejus, caepisse nova moliri ac decreta canonesque et communes ecclesiae orientalis traditiones subvertere. Atque primum quidem constituta jejunia, videlicet Christi nostri nativitatis, sanctissimae Deiparae sanctorumque apostolorum, secundum veterem omnium traditionem jamdudum a Christi ecclesia acceptam, haud servant, rejecto quoque jejunio et abstinentia a piscibus per magnam quadragesimam ceterasque quartas ac sextas ferias totius anni, quod quidem ab omnibus orthodoxis christianis vulgo custoditur, imo non retento quadraginta dierum numero jejunii tempore nativitatis domini nostri, sanctissimae Deiparae, sanctorumque apostolorum juxta ecclesiasticam traditionem. Praeterea quarta matrimonia aliaque connubia a sacris legibus prohibita ac vetita inire non verentur, spretis etiam ac subversis aliis quibusdam traditionibus legitimisque ecclesiae ritibus. Huc accedit quod scriptae institutioni christianaeque admonitioni circa sacra orthodoxae fidei dogmata nuper a nobis synodaliter editae ac transmissae haud ullam obtemperationem obsequiumque praestiterunt nec priori errore relicto rectam religionis viam tenere voluerunt, sed veluti oves a grege aberrantes in fallaciae errorisque caligine vagabundi circumaguntur, exceptis ac probatis nefariis novitatibus pravi illius, quem diximus, episcopi Tyrii, cujus nomine inter se dissidentes et in perplexas pravasque opiniones discedentes, discordias, alternas lites, insectationes, detrimenta sibi invicem attulerunt, ita ut elato novissime cervice ac mota rebellione adversus

[1]) *δεινὴν καὶ* om. C.
[2]) *τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως* om. C.
[3]) *κοινὰς* om. C.
[4]) *ἐξέκλειναν* B.
[5]) *ὁμογνωμόνων δυσσεβῶν* C.
[6]) *αὐτοῦ* om. C.
[7]) *ἀνατρέπωσι* C.
[8]) *ἀνατολικῆς* om. C.
[9]) *φυλάττουσι τῶν Χριστοῦ γέννων τὰς νηστείας, τοῦ τεσσαρακονταημέρου, τῆς ὑπεραγίας* C.
[10]) *ἀποστόλων· πάντων* C.
[11]) *προσέτι* om. C.
[12]) *τὴν* om. A.
[13]) *καὶ ἀποχὴν* om. C.
[14]) *χριστιανούς* om. C.
[15]) *ἀλλ' οὐδέ· μήτε* C.
[16]) *ἐπὶ* om. C.
[17]) *ὡσαύτως· καθώς* C.
[18]) *ἐπὶ* om. C.
[19]) Post *ὑπεραγίας* vox *ἡμῶν* additur in C.
[20]) *κατὰ τὴν — φυλάττουσιν· ἀπ' ἐναντίας φερόμενοι τῇ ἀρχαίᾳ παραδόσει τῆς ἐκκλησίας* C.
[21]) *τινας* om. C.
[22]) *ἀνατρέπουσι· παραβλέπουσι* C. Post hanc ultimam vocem haec adduntur in C: *νεωτερίζοντες κατὰ πάντα καὶ καινοτομοῦντες καὶ τῶν πατρικῶν καὶ εὐσεβῶν παραδόσεων ἐξιστάμενοι.*
[23]) *Πρὸς δὲ τούτοις· ἔτι δέ* C.
[24]) Post *δογμάτων* C habet: *καὶ ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων.*
[25]) *διδασκαλίαν ἔγγραφον* C.

νεωτερίσματα τοῦ ῥηθέντος[1]) ποτὲ Κακοτύρου, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου καταμερισθέντες καὶ διαιρεθέντες εἰς[2]) περιπλόκους κακοδοξίας, ἐπροξένησαν[3]) ἀναμεταξὺ αὐτῶν διχονοίας μάχας τε ἀλλεπαλλήλους καὶ καταδρομὰς καὶ ζημίας, εἰς τόσον ὅτι ἐκτραχηλιάσαντες τελευταῖον καὶ ἀπειθεῖς γενόμενοι ἐπανέστησαν κατὰ τοῦ προεστῶτος[4]) καὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν, τοῦ μακαριωτάτου δηλονότι καὶ ἁγιωτάτου[5]) πατριάρχου Ἀντιοχείας καὶ συναδέλφου ἡμῶν κυρίου Ἀθανασίου[6]), σπεύδοντες μετὰ πολλῆς ἀνοησίας καὶ ἀθεοφοβίας νὰ συστήσωσιν ἄλλον ματριάρχην διὰ νὰ ἠμποροῦσι[7]) νὰ κάμωσι τὰ πονηρὰ καὶ κακά τους θελήματα· καὶ προσκαλοῦσι μὲ ἐπιβουλὴν[8]) τὴν αὐτοῦ μακαριότητα νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Δαμασκὸν διὰ νὰ τοῦ ἐπιφορτίσουν τὸ χρέος τῶν ἄσπρων, τὰ ὁποῖα ἐξοδεύσαντες αὐτοὶ διὰ πάθη[9]) ἐδικά τους καὶ πείσματα[10]) τὰ ζητοῦσι τώρα ἀδίκως ἀπὸ τὴν αὐτοῦ μακαριότητα μὲ μέσον κακοποιῶν τινων καὶ δολιοτρόπων ἀνθρώπων[11]). Παρὰ δὲ ταῦτα[12]) ἐτόλμησαν νὰ χειροτονήσουν ἀρχιερέα τὸν ἀνίαρον καὶ παράνομον Κακογαβριὴλ Ἴπνι Φινὰν[13]) λεγόμενον, τὸν ὁποῖον αὐτὸν[14]) ὁμοῦ μετὰ τοῦ Χαλεπίου Κακογερασίμου καὶ τοῦ[15]) Κακοσεραφείμ, ἀνεψιοῦ τοῦ θανόντος Κακοτύρου, καὶ τοῦ Βερουτίου Κακονεοφύτου τοὺς ἔχομεν καθῃρημένους τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος καὶ ἀποβεβλημένους τῆς τῶν χριστιανῶν ὁμηγύρεως ὡς λατινόφρονας καὶ ἑτεροδόξους.

Τὰ ὁποῖα αὐτὰ ἀτοπώτατα καὶ δυσσεβείας γέμοντα ἔργα ἀναμαθόντες καὶ βεβαιωθέντες καλῶς, ὄχι μόνον ἐλυπήθημεν μεγάλως εἰς τὴν τοιαύτην[16]) ψυχικὴν ἀπώλειαν τῶν τοσούτων χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ δικαίως ἀγανακτήσαντες καὶ μὴ ὑποφέροντες νὰ παραβλέψωμεν ἀδιόρθωτον τὸ τοσοῦτον κοινὸν κακὸν τοῦ εἰς τὰ αὐτόθι[17]) χριστιανικοῦ γένους, γράφοντες διὰ τοῦ παρόντος γνώμῃ[18]) τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων[19]) κυρίου κυρίου Χρυσάνθου[20]), τοῦ ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητοῦ καὶ περιποθήτου ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος[21]), ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων συναδέλφων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, πατρικῶς τε καὶ πνευματικῶς[22]) συμβουλεύομεν καὶ παραγγέλλομεν ὅλους ὑμᾶς τοὺς αὐτόθι ἐν τῷ ἁγιωτάτῳ πατριαρχικῷ θρόνῳ Ἀντιοχείας καὶ ταῖς ὑποκειμέναις αὐτῷ ἐπαρχίαις[23]) εὑρισκομένους

ducem suum caputque insurrexerint, beatissimum inquimus sanctissimumque patriarcham Antiochenum, fratrem nostrum, dominum Athanasium, atque multa insania et impietate alium patriarcham instituere contenderint, quo improba pravaque consilia exsequi valerent. Atque Beatitudinem ejus dolose rogant ut Damascum se conferat, in humeros ejus aes alienum imposituri, quod ab ipsis in propriam cupidinem ac pervicaciam impensum nunc a Beatitudine ejus injuria exigunt, adhibitis quibusdam scelestis callidisque hominibus. Praeterea nefarium illum improbumque Gabriel, qui Ibni Phinan dicitur, episcopum creare ausi sunt, eum ipsum videlicet, quem simul ac pravum Gerasimum Alepi, pravum Seraphim, defuncti pravi Tyrii nepotem, pravum Neophytum Beryti, episcopali dignitate dejecimus et a christianorum societate sejunximus, quippe qui peregrinas Latinorum opiniones sequeretur.

Qua indigna impiaque agendi ratione audita probeque explorata, non solum tantam tot christianorum spiritualem perniciem graviter doluimus, sed etiam justa concepta ira tantumque eorum, qui plagas illas incolunt, christianorum malum non correctum relinquere haud sustinentes, per praesentes scribimus, assentiente quoque beatissimo ac sanctissimo Hierosolymitano patriarcha domino domino Chrysantho, dilecto in spiritu sancto et desideratissimo fratre ac comministro mediocritatis nostrae, ac synodaliter sancimus cum iis qui nos comitantur sacratissimis fratribus antistitibus et hypertimis, paterne spiritualiterque mandantes ac imperantes vobis omnibus christianis, qui isthic in sanctissimo patriarchali Antiocheno throno eique subjectis provinciis versamini, clericis et laicis, magistratibus ac privatis, juvenibus et senibus,

---

[1]) *ῥηθέντος· εἰρημένου* C.
[2]) *εἰς· καὶ* C.
[3]) *περιπλόκους κακοφροσύνας καὶ κακοδόξους ἐννοίας ἐπροξένησαν* C.
[4]) *κατὰ τοῦ προεστῶτος* om. C.
[5]) *καὶ ἁγιωτάτου* om. C.
[6]) Post vocem *Ἀθανασίου* haec habentur in C: *καὶ ὄχι μόνον ταῖς πατρικαῖς αὐτοῦ νουθεσίαις καὶ ἐπιτιμήσεσι δὲν ὑπακούουσιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν πεπλανημένην γνώμην τους ἄλλον πατριάρχην γυρεύουσι νὰ συστήσωσι, διὰ νὰ ἠμποροῦσι* etc.
[7]) *ἠμποροῦσι* C.
[8]) *μὲ ἐπιβουλήν* om. C.
[9]) *τῶν ἄσπρων ὁποῦ διὰ πάθη* C.
[10]) Post *πείσματα* C haec habet: *ἔκαμαν, τὰ ὁποῖα τώρα ζητοῦσιν ἀδίκως.*
[11]) Post *ἀνθρώπων* C addit: *καὶ τὸν ἐνοχλοῦσι καὶ τὸν κατατρέχουσι μετὰ πολλῆς ἀθεοφοβίας.*
[12]) *παρὰ δὲ ταῦτα· πρὸς δὲ τούτοις* C.
[13]) *Ἴμπνι φιννᾶν* C.
[14]) *αὐτὸν* om. C.
[15]) *Κακογερασίμου καὶ τοῦ* om. C.
[16]) *τοιαύτην· τοσαύτην* C.
[17]) *εἰς τὰ αὐτόθι* om. C.
[18]) *γνώμῃ κοινῇ συνοδικῇ* C.
[19]) *τῶν Ἱεροσ.* C.
[20]) *κυρίου κυρίου Χρυσάνθου* om. C.
[21]) *τῆς ἡμῶν μετριότητος· ἡμῶν* C, cui voci immediate subdit: *καὶ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων συναδέλφων ἡμῶν ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων ἀποφαινόμεθα πατρικῶς.*
[22]) Post *πνευματικῶς* haec habentur in C: *νουθετοῦμεν καὶ.*
[23]) *ἐπαρχίαις καὶ μητροπόλεσιν* C.

χριστιανούς, ἱερωμένους καὶ λαϊκούς, ἀξιωματικοὺς τε καὶ ἰδιώτας [1]), νέους καὶ γέροντας, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, ὅπως ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ ἀφίσετε καὶ ἀποβάλλετε κάθε λατινικὴν καινοτομίαν καὶ ἑτερόδοξα δόγματα καὶ ἔθη [2]) περὶ τὸ ἀμώμητον σέβας τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως, καὶ νὰ φυλάττετε ἀνόθευτα [3]) τὰ πάτρια καὶ ἀρχαῖα [4]) νόμιμα τῆς κοινῆς μητρὸς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, τόσον εἰς τὰ εὐσεβῆ δόγματα [5]) ὅσον καὶ εἰς τὰς κοινὰς παραδόσεις τῆς ἐκκλησίας ἐγγράφους τε καὶ ἀγράφους. Καὶ λοιπὸν τὰς μὲν νηστείας, τῆς [6]) τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως [7]) δηλαδή, τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, νὰ νηστεύετε καὶ νὰ φυλάττετε σῴας καὶ ἀνελλιπεῖς [8]) μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν ὁποῦ παρέλαβεν ἄνωθεν ἡ ἀνατολικὴ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία, ἀπεχόμενοι καὶ τῆς ἰχθυοφαγίας κατὰ τὴν μεγάλην τεσσαρακοστὴν καὶ τετράδας καὶ παρασκευὰς τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, τὴν ὁποίαν ῥητῶς οἱ ἀποστολικοὶ κανόνες ἀπαγορεύουσιν· ἔτι δὲ νὰ ἀπέχετε ἀπὸ τὴν παράνομον τετραγαμίαν καὶ ὅσα ἄλλα συνοικέσια εἶναι κεκωλυμένα ὑπὸ τῶν ἱερῶν νόμων τῆς ἐκκλησίας· πρὸ δὲ πάντων νὰ ὑποτάσσεσθε μετὰ πάσης εὐγνωμοσύνης τῷ μακαριωτάτῳ καὶ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ Ἀντιοχείας καὶ συναδέλφῳ ἡμῶν κυρίῳ Ἀθανασίῳ, ὡς πνευματικῷ ποιμένι καὶ δεσπότῃ καὶ κεφαλῇ ὑμῶν πάντων, καὶ νὰ ἀποδέχεσθε μετ' εὐπειθείας καὶ ἀγάπης τὰς πατρικὰς αὐτοῦ νουθεσίας παραινέσεις [9]) τε καὶ διδασκαλίας, προσέχοντες καλῶς νὰ μὴ ἀντιφέρεσθε οἱῳδήτινι τρόπῳ τῇ αὐτοῦ μακαριότητι, οὔτε νὰ τὸν κατατρέχετε καὶ νὰ τὸν ἐνοχλῆτε ἢ διὰ τὸ προειρημένον [10]) ἐν Δαμασκῷ χρέος, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τὸ ἀπολογηθῶσιν ἐκεῖνοι ὁποῦ διὰ πάθη καὶ πείσματα ἐδικά τους τὸ ἐπροξένησαν καὶ ὄχι νὰ τὸ ζητοῦσι ἀδίκως ἀπὸ τὴν αὐτοῦ μακαριότητα, μήτε ἄλλην τινὰ καταδρομὴν νὰ τολμήσετε κατ' αὐτοῦ, διότι καὶ ὁ θεὸς δικαίως θέλει σᾶς ὀργισθῇ, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς δὲν ὑποφέρομεν τὴν ἄδικον βλάβην τῆς αὐτοῦ μακαριότητος. Ἔτι δὲ τοὺς προειρημένους καθῃρημένους, τὸν Χαλεπίου Κακογεράσιμον [11]) καὶ τὸν Κακοσεραφείμ, ἀνεψιὸν τοῦ ποτε Τύρου [12]), καὶ τὸν Βεροντίου Κακονεόφυτον, ὡς ἀνιέρους καὶ ἀποβεβλημένους ἀπό τε τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ τῆς χριστιανικῆς τάξεως, καὶ ὅσοι ἄλλοι εἶναι ὁμόφρονες καὶ ὁμογνώμονες μετ' [13]) αὐτούς, ἐπειδὴ κοινῶς ἡ ἀνατολικὴ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία καὶ ἡμεῖς ὅλοι τοὺς ἔχομεν καθῃρημένους καὶ ἀποβεβλημένους [14]), νὰ τοὺς ἀποστρέ-

viris ac mulieribus, ut jam nunc et in posterum, omni Latinorum novitate peregrinisque dogmatibus ac ritibus circa immaculatum rectae nostrae fidei cultum relictis et abjectis, paterna veteraque communis matris, sanctae nempe Christi ecclesiae orientalis, instituta sincera servetis, tum quae ad pia dogmata spectent, tum quae ad communes ecclesiae traditiones, scriptas aut non scriptas, referantur. Proinde jejunia quidem, Christi inquimus nativitatis, sanctissimae Deiparae sanctorumque apostolorum, sarta tecta teneatis, integro servato dierum numero, quem orientalis Christi ecclesia jamdudum accepit, per magnam quadragesimam quartasque et sextas ferias totius anni piscibus abstinentes secundum disertum apostolicorum canonum interdictum. Quin etiam abstineatis ab illicitis quartis matrimoniis et ab alio quovis connubio sacris ecclesiae legibus prohibito. Imprimis vero proba totaque mente obsequamini beatissimo sanctissimoque Antiocheno patriarchae fratrique nostro domino Athanasio tanquam omnium vestrum spirituali pastori, domino, capiti, paternas ejus admonitiones, hortationes, institutiones obsequenter et ex amore suscipientes, sedulo caventes ne ullo modo Beatitudini ejus adversemini neve eum impetatis ac lacessatis ob memoratum Damascenum debitum, quod ab eis solvendum est, qui ex propria cupidine ac pervicacia illud contraxerunt, non autem a Beatitudine ejus injuria exigendum; neve ullam aliam insectationem adversus eum moveatis, sin minus et Deus justam in vos iram conciperet et nos iniquum in Beatitudinem ejus detrimentum non sustineremus. Praeterea quos supra memoratos deposuimus, Alepi pravum Gerasimum, pravum Seraphim, nepotem olim Tyrii, Beryti pravum Neophytum, hos ab universa orientalis Christi ecclesia nobisque omnibus depositos ac segregatos ut impios et episcopali christianoque ordine amotos, necnon eorum sectatores ac fautores, aeque et vos omnes una rejiciatis et non modo pro episcopis, sed ne pro christianis quidem prorsus habeatis.

---

[1]) *ἀξιωματικούς τε καὶ ἰδιώτας* om. C; sed post *γέροντας* addit: *μικροὺς καὶ μεγάλους.*

[2]) *καὶ ἔθη καὶ νεωτερισμούς* C.

[3]) *ἀπαραχάρακτα καὶ ἀνόθευτα* C.

[4]) *ἀρχαῖα ἔθη καὶ νόμ.* C.

[5]) *τόσον εἰς τὰ τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως δόγματα* C.

[6]) *νηστείας τοῦ τεσσαρακονταημέρου, ἤτοι τῆς* etc. C.

[7]) Post *γεννήσεως* haec in C habentur: *καὶ τῆς κοιμήσεως τῆς κυρίας ἡμῶν θεοτόκου ἤτοι τὸ δεκαπεντεήμερον νὰ νηστεύετε, ἔτι δὲ καὶ τὴν νηστείαν τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ νὰ,* etc.

[8]) *ἀνελλιπεῖς, καθὼς ἄνωθεν ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία παρέλαβε νὰ φυλάττῃ, καὶ νὰ μὴν τὰς ἀνατρέπετε μὲ μόνην τὴν ἑπταήμερον νηστείαν, ἔτι δὲ νὰ ἀπέχετε ἀπὸ τὴν παράνομον* etc. C.

[9]) *καὶ παραινέσεις καὶ διδ.* C.

[10]) Prorsus aliter habetur in C hic locus, scilicet: *ἢ διὰ τὸ προειρημένον ἄδικον χρέος, ὁποῦ τινες ὑπὸ πεισμονῆς ἰδίας καὶ πάθους ἐπροξένησαν εἰς τὴν Δαμασκὸν καὶ πάσχουσι τώρα νὰ τὸ ἐπιφορτίσουν τῇ αὐτοῦ μακαριότητι, ἀλλὰ ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐπροξένησαν τὸ χρέος τοῦτο καὶ ἂς τὸ ἀπολογηθῶσι, καθὼς ἀπαιτεῖ τὸ δίκαιον, μήτε ἄλλην τινὰ καταδρομὴν νὰ μὴ τολμήσητε κατὰ τῆς αὐτοῦ μακαριότητος· ἔτι δὲ τοὺς προειρημένους,* etc.

[11]) *Κακογεράσιμον* om. C.

[12]) *Τύρου· Κακοτύρου* C.

[13]) *μετ'· μὲ* C.

[14]) *καὶ ἀποβεβλημένους* om. C.

φεσθε καὶ ἐσεῖς [1]) ὅλοι κοινῶς καὶ ἐξίσου, καὶ ὄχι μόνον ὡς ἀρχιερεῖς, ἀλλ' οὐδὲ ὡς χριστιανοὺς ἁπλῶς [2]) νὰ τοὺς λογίζεσθε.

Καὶ οὕτω μὲν ποιοῦντες εἶστε [3]) ἀληθῶς χριστιανοὶ καὶ ἔχετε [4]) καὶ τὴν παρ' ἡμῶν εὐχὴν καὶ εὐλογίαν καὶ ἀξιοῦσθε καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Εἰ δὲ παρακούσετε πάλιν καὶ εὑρίσκεσθε εἰς τὴν [5]) τῆς λατινικῆς κακοδοξίας πλάνην καὶ ἀθετήσετε κανένα ἀπὸ τὰ πρειρημένα εἴτε εἰς τὰς νηστείας εἴτε εἰς τὰ δόγματα καὶ παραδόσεις καὶ ἔθη τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἢ τῷ μακαριωτάτῳ πατριάρχῃ ὑμῶν ἀπείθειαν καὶ καταδρομὴν ἡντιναοῦν δείξετε, ἢ τοὺς καθῃρημένους ἀρχιερεῖς ὡς λατινόφρονας καὶ νεωτεριστὰς περιποιηθεῖτε [6]) καὶ βοηθήσετε οἱῳδήτινι τρόπῳ καὶ συγκοινωνήσετε εἰς τοὺς νεωτερισμοὺς αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀραβικὰ βιβλία ὁποῦ φέρονται τυπωμένα [7]) ἐπ' ὀνόματι τοῦ ποτε Κακοτύρου καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα ἐναντία τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ ὅστις τὰ ἀναγινώσκει ἢ τὰ φρονεῖ καὶ τὰ πιστεύει, ἢ ὁποῦ τὰ εὑρήσει [8]) δὲν ἤθελε νὰ καύσει, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἡμῶν σύγγραμμα, ὁποῦ προλαβόντως συνοδικῇ γνώμῃ καὶ [9]) ἀποφάσει ἐστείλαμεν εἰς τὰ αὐτόθι καὶ φανερώνει τὰς διαφορὰς ὁποῦ ἔχει ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία μὲ τὴν δυτικὴν καὶ ἀποβάλλει καὶ ἀνατρέπει τὰς τῶν Λατίνων καινοτομίας καὶ κακοδοξίας, ὅστις εὐσεβὴς χριστιανὸς δὲν τὸ πιστεύει καὶ δὲν τὸ ἀποδέχεται μετὰ πάσης εὐγνωμοσύνης καὶ προθυμίας, ἀλλὰ τὸ ἀποβάλλει καὶ τὸ καταφρονεῖ, — ὅλοι λοιπὸν [10]) οἱ τοιοῦτοι, ὅσοι καὶ ὁποῖοι ἤθελαν ἦσθαι [11]) οἱ φαινόμενοι [12]) ἐναντίοι [13]) τῇ παρούσῃ ἐκκλησιαστικῇ καὶ συνοδικῇ ἡμῶν ἀποφάσει πατρικῇ τε καὶ πνευματικῇ νουθεσίᾳ, ἔστωσαν ἀφωρισμένοι παρὰ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδιαιρέτου τριάδος, τοῦ ἑνὸς τῇ φύσει μόνου θεοῦ, καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· αἱ πέτραι, τὰ ξύλα καὶ ὁ σίδηρος λυθήσονται, αὐτοὶ δὲ οὐδαμῶς· κληρονομείσειαν τὴν λέπραν τοῦ Γιεζῆ καὶ τὴν ἀγχόνην τοῦ Ἰούδα· σχισθείη ἡ γῆ καὶ καταπίῃ αὐτοὺς ὡς τὸν Δαθὰν καὶ Ἀβειρών· τὰ πράγματα καὶ ὑπάρχοντα αὐτῶν εἴησαν εἰς παντελῆ ἐξολόθρευσιν καὶ ἀφανισμόν· ἡ μερὶς αὐτῶν μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα καὶ τῶν θεομάχων Ἰουδαίων τῶν σταυρωσάντων τὸν κύριον· ἔχοιεν καὶ τὰς ἀρὰς τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων συνόδων, καὶ προκοπὴν οὐ μὴ ἴδοιεν πώποτε ἐπὶ ζωῆς αὐτῶν καὶ εἴησαν ἔνοχοι τοῦ πυρὸς τῆς γεέννης καὶ ὑπόδικοι τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι. Καὶ εἰ μὲν σωφρονισθῶσιν οἱ τοιοῦτοι μὲ τὴν παροῦσαν ἐκκλησιαστικὴν ἐπιτίμησιν [14]) καὶ παιδείαν καὶ κάμωσι [15]) τελείαν ἀποχὴν τῶν προειρημένων ἀτοπημάτων καὶ δυσσεβημάτων [16]) τους, θέλουν ἀξιωθῇ

Atque ita quidem si vos ipsi gesseritis, christiani vere eritis; orationem et benedictionem a nobis habebitis ac regno caelorum digni videbimini. Sin autem rursus detrectantes in pravae Latinorum sententiae erroribus insederitis, eorum quae diximus quicquam spernentes sive in jejuniis sive in dogmatibus traditionibusque ac ritibus sanctae Christi ecclesiae orientalis, aut in beatissimum patriarcham vestrum quamlibet detrectationem insectationemve agentes, aut episcopos, quos ut Latinorum fautores novatoresque deposuimus, quovis modo tuentes et adjuvantes vel eorum novitates participantes; quin etiam arabica volumina, quae nuper pravi Tyrii nomine edita circumferuntur, et quaecunque hujus modi alia, quae orientali ecclesiae contraria sunt, si quis legerit, probaverit, rata habuerit aut inventa comburere recusarit; imo vero ecclesiasticum scriptum nostrum, quo nuper synodali sententia ac cognitione illuc misso discrimina, quibus orientalis ecclesia a latina dissentit, declarantur, Latinorum novitates falsaeque opiniones refelluntur ac subvertuntur, si quis pius christianus verum esse non putaverit neque proba obsequiosaque mente susceperit, sed illud abjecerit ac despexerit: hi omnes, quotquot qualesque fuerint, qui nostrae huic ecclesiasticae synodalique sententiae atque paternae spiritualique admonitioni obstiterint, sint excommunicati a sancta, consubstantiali, vivifica, indivisa Trinitate, uno natura solo Deo, et maledicti et nullius veniae capaces et insolubiles post mortem et in hoc et in futuro saeculo; saxa, ligna, ferrum solventur, illi vero nequaquam; Giezi lepram et Judae laqueum adipiscantur; scindatur tellus eosque absorbeat veluti Datan et Abiron; bona eorum atque res funditus tollantur ac deleantur; pars eorum sit cum proditore Juda cumque Judaeis Deo repugnantibus, qui dominum crucifixerunt; devoveantur diris sanctorum trecenta decem et octo patrum, qui divino numine afflati Nicaeae convenere, ceterorumque sacrorum conciliorum; ne unquam per totam vitam in ulla re proficiant, sintque rei ignis gehennae subjectique aeternae exsecrationi. Quod si post hanc ecclesiasticam objurgationem castigationemque ad sanam mentem redierint atque a memoratis indecentiis impietatibusque prorsus abstinuerint, tum, ut decet, condonationem veniamque ab ecclesia consequentur. Sin autem posthac in malitia sua rursus perstiterint, hi probe sciant, nos civili castigatione in eos usuros esse ac libellos adversus eorum nonnullos potentis-

[1]) *ἐσεῖς· ὑμεῖς* C.
[2]) *ἁπλῶς* om. C.
[3]) *εἶστε· εἶσθε* C.
[4]) *ἔχετε τὴν* C.
[5]) *τὴν* in C rejicitur post *κακοδοξίας*.
[6]) *περιποιηθῆτε* C.
[7]) *τυπωμένα* om. C.
[8]) *εὑρίσκει* C.
[9]) *γνώμῃ καὶ* om. C.
[10]) *λοιπόν* om. C.
[11]) *ἦσθαι· εἶσθε* C.
[12]) *οἱ φαινόμενοι· ὁποῦ φανοῦν.*
[13]) Quae hic uberiori sermone exsecrationes in contumaces feruntur, eae in C paucis ita complectuntur: *ἐναντίοι εἰς τὴν παροῦσαν ἐκκλησιαστικὴν συνοδικὴν καὶ πατρικὴν ἡμῶν νουθεσίαν, ἔστωσαν ἀφωρισμένοι παρὰ θεοῦ καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι· καὶ εἰ μὲν σωφρονισθῶσιν*, etc.
[14]) *ἐπιτίμησιν καὶ* om. C, sed post *παιδείαν* addit: *καὶ νουθεσίαν.*
[15]) *κάμουσι* C.
[16]) *καὶ δυσσεβημάτων — καὶ συγγνώμης* in C una voce contrahuntur: *λόγος οὐδείς.*

μετὰ ταῦτα παρὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς προσηκούσης ἀφέσεως καὶ συγγνώμης· εἰ δὲ καὶ μετὰ τοῦτο ἐπιμένουσι πάλιν εἰς τὴν κακίαν τους, ἃς ἠξεύρουσι καλῶς, ὅτι θέλομεν μεταχειρισθῇ κατ' αὐτῶν καὶ ἐξωτερικὴν παιδείαν καὶ θέλομεν δώσει διὰ μερικοὺς τοιούτους ἄρζια εἰς τὴν κραταιὰν βασιλείαν, πῶς εἶναι ἑτερόδοξοι καὶ ἀπειθεῖς τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ τότε θέλουσι παιδευθῇ [1]) μὲ σφοδροτάτην βασιλικὴν παιδείαν· καὶ ἰδοὺ ὁποῦ τοὺς τὸ προλέγομεν, διὰ νὰ εἴμασθε πλέον ἀναίτιοι εἰς ὅ τι κακὸν ἤθελεν ἀκολουθήσει κατ' αὐτῶν. Ὑμεῖς οὖν [2]) ποιήσατε ἅπαντες ὡς γράφομεν, ὑπακούοντες εὐπειθῶς τοῖς ἐν τῷ παρόντι γεγραμμένοις, ἵνα καὶ ἡ τοῦ θεοῦ χάρις καὶ ἡ εὐχὴ καὶ ἡ εὐλογία τῆς ἡμῶν μετριότητος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

simo imperatori daturos, quibus significetur ecclesiae orientalis doctrinam auctoritatemque eos recusare, et jam tum acerbissima poena ab augusto principe castigabuntur. Id igitur eos monemus, ut jam excusari non possint, si quid mali illis acciderit. Vos autem omnes, ut scribimus, sic agite, huic scripto obsequenter oboedientes, ut Dei gratia et votum atque benedictio nostrae mediocritatis sit cum vobis omnibus.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αψκδ', μηνὶ ἀπριλλίῳ.

Anno reparatae salutis MDCCXXIV, mense aprili.

+ Ἱερεμίας ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

+ Hieremias, miseratione Dei archiepiscopus Constantinopolis, novae Romae, et oecumenicus patriarcha.

+ Ὁ Ἱεροσολύμων Χρύσανθος συναποφαινόμεθα.

+ Ego Chrysanthus Hierosolymitanus simul decerno.

+ Ὁ Καισαρείας Νεόφυτος.
+ Ὁ Ἡρακλείας Καλλίνικος.
+ Ὁ Κυζίκου Αὐξέντιος.
+ Ὁ Νικαίας Γεράσιμος.
+ Ὁ Χαλκηδόνος Παρθένιος.
+ Ὁ Βερροίας Μακάριος.
+ Ὁ Μεσημβρίας Γρηγόριος.
+ Ὁ Ἀγχιάλου Καλλίνικος.
+ Ὁ Δρύστρας Σεραφείμ.
+ Ὁ Χίου Δανιήλ.

+ Neophytus Caesariensis.
+ Callinicus Heracleensis.
+ Auxentius Cyzicenus.
+ Gerasimus Nicaeensis.
+ Parthenius Chalcedonensis.
+ Macarius Berrhoeensis.
+ Gregorius Mesembriensis.
+ Callinicus Anchialensis.
+ Seraphim Drystrenus.
+ Daniel Chiensis.

III.

CYRILLUS IN ANTIOCHENUM GRAECORUM PATRIARCHAM ELECTUS A SYNODO CONSTANTINOPOLITANA TANQUAM PATRIARCHATUS INVASOR EXCOMMUNICATIONIS AC DEPOSITIONIS POENA PLECTITUR

(mense decembri 1724).*

+ Ἱερεμίας ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

+ *Hieremias miseratione divina archiepiscopus Constantinopolis novae Romae et patriarcha oecumenicus.*

+ Ἱερώτατοι μητροπολῖται καὶ ὑπέρτιμοι οἱ ὑποκείμενοι τῷ ἁγιωτάτῳ ἀποστολικῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ τῆς μεγάλης θεουπόλεως Ἀντιοχείας, ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητοὶ συλλειτουργοί, ἐντιμότατοι κληρικοὶ τοῦ ἁγιωτάτου τούτου θρόνου καὶ τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ ἐπαρχιῶν τε καὶ μητροπόλεων, καὶ εὐλαβέστατοι ἱερεῖς μετὰ πάντων τῶν ὑποκειμένων αὐτοῖς χωρίων, χρήσιμοι ἄρχοντες καὶ γέροντες καὶ λοιποὶ πάντες εὐλογημένοι χριστιανοί, τέκνα ἐν κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη καὶ ἔλεος ἀπὸ θεοῦ παντοκράτορος καὶ παρ' ἡμῶν εὐχή, εὐλογία καὶ συγχώρησις.

+ Sacratissimi metropolitae et honoratissimi, qui sub sanctissima apostolica patriarchali sede magnae Dei urbis Antiochiae agitis, dilecti in sancto spiritu comministri, venerandissimi clerici hujusce sedis necnon metropoleon provinciarumque ei subjectarum, religiosissimi sacerdotes cum cunctis pagis subditis, praestantissimi proceres et senes atque reliqui omnes benedicti christiani, filii in domino dilecti mediocritatis nostrae, gratia vobis et pax atque misericordia a Deo omnipotente, a nobis vero votum et benedictio atque venia adsit.

Οἱ ἀληθῶς χριστιανοὶ τὸ πρῶτον καὶ μέγιστον καὶ τιμιώτατον πρᾶγμα ὁποῦ ἔχουσιν εἶναι ἡ εὐσεβὴς καὶ ἀμώμητος πίστις τῆς ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν ὅσοι φυλάττουσιν ἀκριβῶς, καθὼς ἐδιδάχθησαν καὶ παρέλαβον ἄνωθεν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ δεσπότου Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ μαθητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ τῶν ἱερῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας,

Qui vere christiani sunt, his primum et maximum et studiosissimum quod agitur negotium pia est ac immaculata ecclesiae Christi orientalis fides; quam qui diligenter custodiunt, quemadmodum illam jamdudum ab ipso Christo domino ejusque sanctis discipulis et apostolis necnon sanctis ecclesiae patribus edocti sunt et acceperunt, hi vere

[1]) *καὶ θέλει παιδευθοῦσι σφοδρότερον, καὶ ἰδοὺ* ... C.
[2]) Omnia jam ab *ὑμεῖς οὖν* desunt in C.

* E codice patriarchatus Hierosolymitani 124 fol. 1-2 primus edidit A. Papadopoulos-Kerameus in suis *Ἀναλέκτοις ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας*, t. II (Petropoli, 1894), p. 385-389; locos praecipuos recudit etiam Callinicus Delicanes in suo opere nuper edito et a nobis supra memorato p. 642-646.

ἐκεῖνοι εἶναι καὶ λέγονται τῇ ἀληθείᾳ χριστιανοὶ εὐσεβεῖς καὶ ὀρθόδοξοι καὶ γίνονται μέτοχοι τῆς θείας δόξης καὶ χάριτος, συναριθμούμενοι ἐν τῇ τάξει τῶν ἐκλεκτῶν ὡσὰν λογικὰ πρόβατα τῆς ἱερᾶς τοῦ Χριστοῦ μάνδρας· ἐξ ἐναντίας δὲ ὅσοι ἀθετοῦσι καὶ παραβαίνουσι τὰ πατροπαράδοτα δόγματα τῆς ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ πίπτουσιν εἰς ἑτεροδόξους καὶ κακόφρονας ἐννοίας καὶ ἀκολουθοῦσιν εἰς τὸ ψεῦδος καὶ ἀπάτην, τῶν ὁποίων ὁδηγὸς εἶναι ὁ διάβολος ὡς πατὴρ τοῦ ψεύδους, οἱ τοιοῦτοι ὄχι μόνον μακρύνουν καὶ χωρίζονται ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ αὐτοαλήθεια, καὶ γίνονται υἱοὶ τοῦ σκότους καὶ ὑπεύθυνοι τῆς μελλούσης αἰωνίου κολάσεως, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ λαμβάνουσι τὴν μεγίστην καὶ χαλεπωτάτην παιδείαν παρὰ τῆς ἐκκλησίας· καὶ κόπτονται μὲν ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὁλομελείας ὡς μέρη σαπρὰ καὶ ἀκάθαρτα καὶ διώκονται ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν τῶν λοιπῶν εὐσεβῶν ὡς πρόβατα ψωριῶντα, παιδεύονται δὲ καὶ μὲ ἄλλας σκληρὰς παιδείας πρὸς σωφρονισμὸν καὶ ὑπόδειγμα τῶν πολλῶν, διὰ νὰ μὴ γίνωνται καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ὀρθοδόξους πρόσκομμα καὶ κακὸν ἀπωλείας παράδειγμα.

Ἔνθεν δὴ τοιγαροῦν καὶ ὁ μακαρίτης πατριάρχης Ἀντιοχείας κύριος Ἀθανάσιος, ἔτι ζῶν καὶ διατρίβων αὐτόθι εἰς Χαλέπιον, ἔκαμε διαθήκην καὶ παραγγελίαν ὁμοῦ μὲ τὴν γνώμην καὶ ψῆφον τῶν ἀρχιερέων τοῦ θρόνου τούτου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ εὐσεβῶν χριστιανῶν, καθὼς εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλους σας, ὅτι νὰ γένῃ διάδοχος μετὰ θάνατόν του ὁ πρωτοσύγγελλός του κῦρ Σίλβεστρος, ἀφίνοντας καὶ φοβερὰς ἀρὰς εἰς ἐκείνους ὁποῦ ἤθελαν ἐναντιωθῇ εἰς αὐτό. Ὅθεν κατὰ τὴν διάταξιν καὶ παραγγελίαν τῆς ἐκείνου μακαριότητος, μὲ τὴν ὁποίαν προὐτρέπετο καὶ ἐπαρακίνει διὰ γραμμάτων τήν τε ἡμῶν μετριότητα καὶ τὸν μακαριώτατον καὶ ἁγιώτατον πατριάρχην τῶν Ἱεροσολύμων καὶ περιπόθητον συνάδελφον ἡμῶν κύριον Χρύσανθον καὶ τὴν περὶ αὐτὴν ἱερὰν τῶν συναδέλφων ἡμῶν ἁγίων ἀρχιερέων σύνοδον τοῦ οἰκουμενικοῦ τούτου θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, νὰ ἀποκαταστήσωμεν τὸν κῦρ Σίλβεστρον πατριάρχην Ἀντιοχείας, ἐχειροτονήσαμεν καὶ ἡμεῖς τὸν αὐτὸν κῦρ Σίλβεστρον πατριάρχην Ἀντιοχείας γνήσιον καὶ νόμιμον καὶ κανονικὸν κατὰ τὸν τύπον καὶ τὴν τάξιν τῆς ἐκκλησίας. Ὁ δὲ εἰς τὰ αὐτόθι εὑρισκόμενος Κακοσεραφείμ, ἀνεψιὸς τοῦ θανόντος λατινόφρονος καὶ προκαθηγημένου Κακοτύρου, εὑρίσκοντας εὐκαιρίαν μετὰ τὴν πρὸς κύριον ἀποδημίαν τοῦ εἰρημένου πατριάρχου κῦρ Ἀθανασίου καὶ θέλοντας νὰ ἁρπάσῃ ληστρικῶς ὁ ἀνίερος καὶ ἀνάξιος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῆς Ἀντιοχείας καὶ νὰ φθείρῃ καὶ νὰ ἀπολέσῃ τὸ ἐν αὐτῷ λογικὸν τοῦ Χριστοῦ ποίμνιον μὲ τὰς λατινικὰς καινοτομίας καὶ αἱρέσεις, εὑρίσκει ὄργανα πονηρὰ καὶ ὁμόφρονα αὐτῷ τὸν Κακογαβριὴλ Ἴπνι Φινὰν ἀπὸ Ῥεμλίου καὶ τὸν Κακονεόφυτον μητροπολίτην Σαϊδαναγίας, οἱ ὁποῖοι μὲ ψευδώνυμον χειροτονίαν ἀπεκατέστησαν ἕνα τρίτον τάχα ἀρχιερέα εἰς ὄνομα μιᾶς κώμης ἐγγὺς Δαμασκοῦ, Φούρζουλ ὀνομαζομένης· καὶ αὐτοὶ οἱ τρεῖς ἐκφωνοῦσι καὶ ὀνομάζουσι τὸν Κακοσεραφεὶμ τοῦτον, μετονομασθέντα δολίως Κύριλλον, πατριάρχην Ἀντιοχείας, οἱ ἀνίεροι τὸν ἀνίερον, καὶ ἔκαμαν οἱ δυσσεβεῖς καὶ ἀνόητοι τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν τῆς πατριαρχικῆς τιμῆς καὶ ἀξίας κωμῳδίαν τινὰ καὶ παιδιὰν καὶ γέλωτα, παίζοντες οἱ ἀνόητοι εἰς τὰ θεῖα καὶ ἱερά. Ὅθεν βλέποντες ἡμεῖς καὶ ὁ ἤδη θείῳ ἐλέει μακαριώτατος καὶ ἁγιώτατος πατριάρχης Ἀντιοχείας κῦρ Σίλβεστρος, ὁ ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς ἡμῶν ὡς γνήσιος καὶ κανονικὸς ποιμὴν καὶ προστάτης τοῦ θρόνου τούτου, καὶ ἡ περὶ ἡμᾶς τῶν ἀρχιερέων ὁμήγυρις, καὶ μὴ ὑποφέροντες τὴν τοιαύτην αὐθάδειαν τοῦ ῥηθέντος Κακοκυρίλλου καὶ τῶν ὀπαδῶν του καὶ ἀκαλούθων αὐτοῦ, σκέψεως συνοδικῆς γενομένης περὶ αὐτῶν, πρῶτον μὲν ἐπροσδράμαμεν τῷ βασιλικῷ κράτει, καὶ

sunt et dicuntur pii orthodoxique christiani, divinae gloriae et gratiae participes fiunt, quippe qui uti spirituales sacri ovilis Christi oves electorum ordini adscribuntur. Contra vero quicunque, dogmatibus a patribus traditis orientalis Christi ecclesiae aspernatis ac transgressis in peregrinas pravasque opiniones labuntur atque mendacium erroremque sectantur, quorum dux diabolus est tanquam mendacii pater, hi non modo a gratia Christi, qui est ipsa veritas, digrediuntur ac segregantur, necnon caliginis fiunt filii ac futurae aeternaeque damnationi obnoxii, sed etiam in hac vita maxima acerbissimaque poena ab ecclesia afficiuntur: atque segregantur quidem ab ecclesiae corpore tanquam putrida immundaque membra et a ceterorum fidelium societate ut scabiosae oves expelluntur, aliis vero acerbis castigationibus puniuntur, ut ipsi meliores fiant ceterisque sint in exemplo, ne reliquos orthodoxos offendant pravumque videantur perditionis exemplum.

Quapropter patriarcha Antiochenus non ita pridem defunctus, dominus Athanasius, dum adhuc vivebat ibique apud Alepum commorabatur, testamento mandatoque facto, assentientibus ac suffragantibus hujusce sedis episcopis piisque christianis, ut vobis omnibus notum est, sibi qui post mortem succederet elegit protosyncellum suum dominum Silvestrum, eis, qui rem impugnarent, horrenda mala precatus. Hinc Beatitudinis illius jussa ac mandata exsequentes, quibus mediocritatem nostram et beatissimum sanctissimumque patriarcham Hierosolymitanum, dilectissimum fratrem nostrum, dominum Chrysanthum, atque sacram, qua comitamur, fratrum nostrorum sanctorum episcoporum synodum oecumenicae hujus sedis Constantinopolitanae, per epistolas inducebat excitabatque, ut dominum Silvestrum patriarcham Antiochenum designaremus, eundem dominum Silvestrum creavimus et nos genuinum, justum, legitimum patriarcham Antiochenum secundum ecclesiae ritum et ordinem. At qui isthic degit pravus Seraphim, Latinorum fautoris illius olimque exauctorati, modo vero defuncti, pravi Tyrii nepos, post migrationem ad dominum laudati patriarchae domni Athanasii opportunitatem nactus, ut optarat profanus ille et indignus, patriarchalem Antiochenam sedem praedonum more invadendi, ejusque spiritualem Christi gregem Latinorum novitatibus haeresibusque diripiendi ac perdendi, adhibita opera improborum hominum secumque convenientium, videlicet pravi Gabriel Ibni Phinam a Ramla oriundi et pravi Neophyti, Sidnaïae metropolitani, qui fictitia ordinatione tertium alium renuntiarunt simulatum episcopum titulo pagi cujusdam prope Damascum, cui nomen Phourzoul, a tribus istis, a sacrilegis sacrilegus, pravus ille Seraphim, Cyrilli nomine dolose assumpto, patriarcha Antiochenus declaratur et creatur. Atque ita quidem summum illud amplissimumque patriarchalis dignitatis decus vulgi fabula et ludibrium ac deridiculum factum est impiorum istorum stultorumque hominum opera, qua divina quaeque et sacra stolide deridentur. Quae perpendentes nos et qui jamnunc miseratione divina nuncupatur beatissimus et sanctissimus patriarcha Antiochenus dominus Silvester, dilectus in sancto spiritu frater noster ac comminister, ut qui legitime et secundum canones electus sit sedis illius pastor ac patronus, et qui in aula nostra versantur episcopi, neque tantam memorati Pseudocyrilli ejusque asseclarum et comitum impudentiam sustinentes, rebus hisce synodaliter cognitis, primum quidem perfugio ad

αὐτοὺς μὲν τοὺς ἐργάτας ὅλους καὶ συνεργοὺς τοῦ τοιούτου κακοῦ ἐζητήσαμεν νὰ ἐξορισθῶσι διὰ βασιλικοῦ ὁρισμοῦ, ἔπειτα δὲ ἐκρίναμεν εὔλογον καὶ ἀπεφηνάμεθα γνώμῃ κοινῇ συνοδικῇ νὰ παιδευθῶσιν οἱ τοιοῦτοι καὶ μὲ ἐκκλησιαστικὴν παιδείαν, οἱ μὲν τοῦ ἱερατικοῦ τάχα λογιζόμενοι καταλόγου διὰ συνοδικῆς καθαιρέσεως, ὅσοι καὶ ὁποῖοί εἰσιν οἱ τοιοῦτοι, οἱ δὲ τῆς τῶν λαϊκῶν τάξεως ἀφορισμῷ καὶ ἐξώσει τῆς Χριστοῦ ἐκκλησίας, πρὸς σωφρονισμὸν καὶ παράδειγμα τῶν λοιπῶν χριστιανῶν.

Ὅθεν γράφοντες διὰ τοῦ παρόντος ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν, ἵνα ὁ ῥηθεὶς πρότερον μὲν Κακοσεραφείμ, ὕστερον δὲ μετονομασθεὶς Κακοκύριλλος, ὁμοῦ μὲ ἐκείνους ὁποῦ τὸν ὠνόμασαν καὶ τὸν ἐψήφισαν πατριάρχην Ἀντιοχείας, δηλαδὴ τὸν Κακογαβριὴλ Ἴπνι Φινὰν καὶ τὸν Κακονεόφυτον Σαϊδανάγιας καὶ τὸν εἰς ὄνομα Φούρζουλ χειροτονηθέντα ὑπ' αὐτῶν κακοεπίσκοπον, ὡς ψευδώνυμοι καὶ ἀνίεροι ἀδόκιμοί τε καὶ ἀνάξιοι καὶ φανεροὶ αἱρετικοὶ καὶ λατινόφρονες, ἔτι δὲ καὶ ὁ Χαλεπίου Κακογεράσιμος, ὁ ὁποῖος κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα σφάλματα καὶ κακουργήματα εἰς τὴν λατινόφρονα αἵρεσιν καὶ ἀπάτην του, διὰ τὰ ὁποῖα καὶ πρότερον ὑπεύθυνος ἐγένετο παρ' ἡμῶν συνοδικῇ καθαιρέσει, κατεπάτησε πρὸς τούτοις καὶ τὴν προγεγονυῖαν κατ' αὐτοῦ ἐκκλησιαστικὴν ταύτην παιδείαν τῆς καθαιρέσεως καὶ ἐτόλμησεν ὕστερα ἀπὸ τοῦτο νὰ ἐνεργῇ ἀνυποστόλως τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης, γενόμενος φανερῶς ἀποστάτης καὶ περιφρονητὴς τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου, ἔτι δὲ καὶ οἱ ὁμογνώμονες καὶ ὁμόφρονες καὶ συνεργοὶ καὶ συμβοηθοὶ τούτων ἱερεῖς ὡς ἀρχηγοὶ καὶ προταίτιοι τῆς ψυχικῆς ἀπωλείας τῶν χριστιανῶν, δηλαδὴ ὁ χοῦρι Βόχπε ὁ ἀπὸ Λύδδης, ὁ κασὶς Ἀπτελμεσὶχ ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Γεωργίου Τέϊρ-Ἐχμέϊρε, ὁ χοῦρι Τάτρος καὶ ὁ χοῦρι Οὐτράος ἀπὸ τὰ πέριξ τῆς Δαμασκοῦ, ὁ χοῦρι Ἀπτελμεσὶχ Ζιμπάλ, ὁ κασὶς Χάννα Χουμπίγιε ἀπὸ Δαμασκοῦ, ὅλοι ὁμοῦ οἱ ἀπηριθμημένοι κατ' ὄνομα ψευδώνυμοι ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς μετὰ τοῦ ῥηθέντος Κακοκυρίλλου τοῦ τάχα ὑπὸ αὐτῶν καὶ πατριάρχου κεχειροτονημένου, καθηγρημένοι ὑπάρχουσι πάσης ἀρχιερατικῆς καὶ ἱερατικῆς ἐνεργείας καὶ τάξεως καὶ ἔκπτωτοι ἀρχιερατικοῦ καὶ ἱερατικοῦ καταλόγου καὶ ἀπόβλητοι καὶ ξένοι καὶ γεγυμνωμένοι τῆς θείας χάριτος, μηδεμίαν ἄδειαν ἔχοντες ἀρχιερατικὴν ἢ ἱερατικὴν ἐνδυθῆναι στολὴν ἢ ἀρχιερατικὸν καὶ ἱερατικὸν ἐκτελέσαι ὑπούργημα ὡς καθηγρημένοι καὶ ἀνίεροι· καὶ μηδεὶς τολμήσῃ συμφορέσαι αὐτοῖς ἢ συλλειτουργῆσαι ἢ ὡς ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς τιμῆσαι ἢ τὴν μιαρὰν αὐτῶν χεῖρα ἀσπασθῆναι ἢ εἰσόδημα ἐκκλησιαστικὸν πολὺ ἢ ὀλίγον αὐτοῖς δοῦναι ἢ συντρέχειν καὶ βοηθεῖν αὐτοῖς καὶ ὑπερασπίζεσθαι ὅλως, φανερῶς ἢ κρυφίως, ἐμμέσως ἢ ἀμέσως. Ἔτι δὲ καὶ ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν λαϊκῶν, ἐκ μὲν τῆς Δαμασκοῦ Ὀστᾶ Μανσούρ, ἐκ δὲ τοῦ Χαλεπίου ὁ Ἀπτάλλα Ἴπνι Ζάχερ, ὡς ὁμόδοξοι καὶ συγκοινωνοὶ καὶ συμβοηθοὶ τῶν εἰρημένων δυσσεβῶν αἱρετικῶν, ἀφωρισμένοι εἶησαν παρὰ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδιαιρέτου τριάδος καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ ἄλυτοι μετὰ θάνατον αἰωνίως. Αἱ πέτραι καὶ ὁ σίδηρος λυθήσονται, αὐτοὶ δὲ οὐδαμῶς· κληρονομήσειαν τὴν λέπραν τοῦ Γιεζῆ καὶ τὴν ἀγχόνην τοῦ Ἰούδα· στένοντες εἶησαν καὶ τρέμοντες ἐπὶ γῆς ὡς ὁ Κάϊν, καὶ ἡ μερὶς αὐτῶν μετὰ τῶν θεομάχων Ἰουδαίων τῶν σταυρωσάντων τὸν κύριον τῆς δόξης· ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ εἴη ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ προκοπὴν οὐ μὴ ἴδοιεν πώποτε ἐφ' οἷς δουλεύουσιν ἐφ' ὅλην τὴν ζωὴν αὐτῶν, καὶ ὑπόδικοι εἶησαν πάσαις ταῖς πατρικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι καὶ ἔνοχοι τοῦ πυρὸς τῆς γεέννης καὶ ἔξω τῆς Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ τῆς τῶν χριστιανῶν ὁμηγύρεως, μὴ ἐκκλησιαζόμενοι ἢ ἁγιαζόμενοι καὶ χριregiam auctoritatem facto postulavimus, ut omnes mali istius auctores ac fautores regio decreto in exsilium agerentur, deinde vero aequum duximus, ut data a tota synodo sententia, hujusmodi homines ecclesiastica etiam castigatione punirentur, illi quidem, qui e sacerdotum catalogo esse ferebantur, synodali depositione, quotquot qualesque fuerint, qui vero e laicorum erant ordine, excommunicatione et ab ecclesia Christi exactione, ut ceteris christianis emendationi essent ac documento.

Quapropter praesentibus litteris synodaliter cum iis, qui nobiscum sunt, sacratissimis antistitibus et honoratissimis, nostris in spiritu sancto dilectis fratribus, decernimus, ut qui non ita pridem pravus Seraphim dicebatur, nunc vero mutato nomine Pseudocyrillus appellatur, simul ac illi, a quibus patriarcha Antiochenus creatus est et electus, videlicet pravus Gabriel Ibni Phinam, pravus Neophytus Sidoniensis, atque pseudoepiscopus ille, quem titulo Phourzoul ordinaverunt, ut nomine mendaces, sacrilegi, improbi, indigni, ex professo haeretici latinisque faventes; necnon Pseudogerasimus Alepi, qui praeter alia delicta ac facinora praeterque susceptam Latinorum haeresim ac fallaciam, qua de causa olim synodali depositione a nobis devinctus est, tum etiam spreta ecclesiastica hac depositionis poena, quam prius in ipsum tulimus, deinceps episcopalibus officiis contra jus perfungi ausus est, magnae Christi ecclesiae ac sacrae synodi transfuga atque contemptor palam factus; praeterea sacerdotes, qui ejusdem cum essent sententiae et animi, horum adjutores et auxiliares ac spiritualis christianorum perditionis principes architectique fuerunt, scilicet parochus Bochpe e Lydda civitate, presbyter Abdelmesich e monasterio sancti Georgii Deïr-Echmeïrensi, parochus Tatros et parochus Outraos e Damasci confiniis, parochus Abdelmesich Zimpal, presbyter Hanna Choubiye e Damasco; hi omnes nominatim memorati falsi episcopi ac sacerdotes una cum nominato Pseudocyrillo, qui fertur patriarcha ab illis electus, semoti sint quovis episcopali ac sacerdotali munere et gradu, ordine episcopali sacerdotalique exclusi, divina gratia depulsi, alieni, spoliati, haud ulla facultate pollentes episcopalem seu sacerdotalem vestem sibi induendi aut episcopale sacerdotaleque munus quodvis peragendi, ut qui depositi sint ac sacrilegi. Ne quis audeat cum illis simul sacras vestes gerere vel sacris fungi aut eos ut episcopos et sacerdotes honore prosequi aut sordidam eorum manum deosculari aut ecclesiasticam stipem multam vel parvam illis tribuere aut subsidio vel auxilio vel praesidio prorsus venire, propalam vel occulte, per se vel per alios. Quin etiam saeculares illi, e Damasco quidem Osta Mansour, ex Alepo vero Abdalla Ibni Zacher, ut impiorum, quos diximus, haereticorum sectatores ac participes atque coadjutores, excommunicati sint a sancta, consubstantiali, vivifica et individua trinitate, et exsecrandi et inexcusabiles ac post mortem perpetuo insolubiles. Saxa ferrumque dissolventur, illi vero minime; sorte accipiant Giezi lepram et Judae laqueum; ingemiscant ac contremiscant super terram veluti Caïn; societatem habeant cum Judaeis Dei inimicis qui dominum gloriae cruci affixerunt; ira Dei super capita eorum effundatur neque in rebus, quas per totam vitam suam confecturi sunt, unquam proficiant; sint obnoxii cunctis patrum synodorumque diris et aeternae damnationi, ignis gehennae rei et extra Christi ecclesiam christianorumque societatem; sacris ne intersint nec lustrentur aqua nec cum fidelibus commorentur nec post mortem sepeliantur sub poena suspensionis

στιανοῖς συναναστρεφόμενοι ἢ μετὰ θάνατον θαπτόμενοι ἐν βάρει ἀργίας ἀσυγγνώστου καὶ ἀφορισμοῦ ἀλύτου τοῦ ἀπὸ θεοῦ παντοκράτορος. Οὕτω γενέσθω ἐξ ἀποφάσεως.

,αψκδ', μηνὶ δεκεμβρίῳ [1]).

non ignoscibilis insolubilisque excommunicationis a Deo omnipotente. Ita fiat de mandato.

MDCCXXIV, mense decembri.

[1]) Alterum depositionis libellum in Cyrillum tulit mense februario 1725 Chrysanthus patriarcha Hierosolymitanus; qui libellus cum fuerit praecedenti fere omnino similis, eum consulto omisimus. Non eadem mensura usus Callinicus Delicanes epistolam illam e codice Constantinopolitano sancti sepulcri 411 fol. 11 exscriptam ad calcem adjecit voluminis, de quo supra mentionem fecimus, p. 647-650. Aliam etiam Chrysanthi istius epistolam adversus Euthymium, catholicum Tyri ac Sidonis episcopum, e tabulario Hierosolymitano eruit ac publici juris fecit A. Papadopoulos-Kerameus in suis *Ἀναλέκτοις ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας*, t. II (Petropoli, 1894), p. 314-323.

SYNODUS DIOECESANA MURANA

1722.

Synodus dioecesana Murana incoepta sed non absoluta anno 1722, sub Acerno Guardiensi Lucano, episcopo Murano.

De hac synodo confer opus cui titulus:

Prima dioecesana synodus Murana ab illustriss. et reverendiss. patre et domino Dominico-Antonio Manfredo, episcopo, ss. d. n. Benedicti pp. XIII. praesule domestico pontificioque solio assistenti, celebrata Muri, in cathedrali basilica, diebus 1, 2 et 3 maji MDCCXXVIII., praesulatus anno IV. Beneventi, ex typographia archiep., 1728. Sup. licentia.

In-4°, 13 f.-453 p.-15 f. (index). — (Roma, Bocca.)

Fol. 13: „Joh. Carolus Coppola Gallipolitanus (episcopus Muranus) synodum jam indixit anno 1645, ast vota ejus, struente diabolo insidias, in cassum abiere. Porro Franciscus Maria Annomus, patricius Mediolanensis, alias synodo cogendae curas incumbit, anno 1668, sed humani generis hostis clavum in ea variis fallaciis imponi adeo protendit, ut finem minime viderit. Angelus denique Acernus Guardiensis, Lucanus, praedecessor noster, synodum anno 1722, coepit aedificare, sed universae carnis viam ingressus non potuit consummare."

SYNODUS DIOECESANA NIVERNENSIS

1722.

Synodus dioecesana Nivernensis, celebrata anno 1722, sub episcopo Nivernensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Statuta synodalia dioecesis Nivernensis edita et publicata in variis synodis dioecesanis. Niverni, ex typographia viduae Le Febvre, 1777.

In-12, 68 p. — (Nevers, séminaire).

In hac synodo, edita sunt iterum statuta synodorum celebratarum annis 1669, 1722, 1734, 1735, 1736, 1753, 1754 et 1756.

SYNODUS DIOECESANA VIRDUNENSIS

1722.

Synodus dioecesana Virdunensis celebrata anno 1722, sede episcopali vacante.

De hac synodo confer opus cui titulus:

Statuts généraux du diocèse de Verdun, publiés au synode général tenu au palais épiscopal, le 8 avril 1750, par monseigneur l'illustrissime et excellentissime Charles-François d'Hallencourt, évêque et comte de Verdun, prince du saint empire. *[Insigne.]* A Verdun, de l'imprimerie de Nicolas Hyacinthe Fanart, imprimeur du roi et de s. e. monseigneur l'évêque et comte de Verdun, prince de s. empire, M. DCC. L.

In-4°, vj-89 p. — (Paris, St-Sulpice.)

SYNODUS DIOECESANA SUESSIONENSIS

1723 martii 18.

Synodus dioecesana Suessionensis celebrata die 18 mensis martii anni 1723, sub Joanne Josepho Languet de la Villeneuve, episcopo Suessionensi.

De hac synodo confer opus cui titulus:

Ordonnances synodales du diocèse de Soissons, publiées au synode tenu le 17 mai 1673, par monseigneur Charles de Bourbon, et au synode tenu le 27 mai 1700 par monseigneur Fabio Brulat de Sillery, imprimée de nouveau par ordre de monseigneur Jean-Joseph Languet de Gergy, puis par ordre de monseigneur François de Fitz-James, évêque de Soissons. Nouvelle édition, faite par ordre de monseigneur Henry-Joseph-Claude de Bourdeilles, avec les avis donnés aux petits syno-

des par messeigneurs Jean-Joseph Languet de Gergy, Charles-François le Febvre de Laubière et François de Fitz-James. A Soissons, chez Ponce Courtois, imprimeur de monseigneur l'évêque; Pierre Nicolas Waroquier, associé au privilège de monseigneur évêque, M. DCC. LXIX.

In-12, 370 p. — (Paris, Bibl. nat. B. 40490; Paris, Ste-Geneviève).

STATUTA DIOECESIS BRIOCENSIS

1723 maii 5.

Statuta dioecesis Briocensis, edita extra synodum dioecesanam, die 5 mensis maii anni 1723, a Petro Guillelmo de La Vieuxville, episcopo Briocensi.

De his statutis confer opus cui titulus:

Statuts du diocèse de Saint Brieuc, imprimez par l'ordre de monseigneur l'illustrissime et reverendissime messire Pierre Guillaume de la Vieuxville, évêque et seigneur de S. Brieuc. *[Insigne.]* A Rennes, chez Pierre André Garnier, imprimeur libraire, au palais, à la Bible d'or, M. DCC. XXIII. Avec privilege du roy.

In-8°, 6 f. - 326 p. - 1 f. (index). — (Le Mans, ville; Paris, Bibl. nat.; Paris, St-Sulpice.)

F. 5, haec statuta edita sunt, extra synodum, die 5 mensis maii anni 1723.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS,

in qua Methodii Anthracitae errores damnantur (1723 mense augusto).

Praecipuos inter errores, qui labente saeculo XVII excitati sunt atque catholicam doctrinam vehementer labefactarunt, principem locum obtinere novum (ut aiunt) quietismum, communis doctorum virorum consensus iamdudum asseruit. Huius autem periculosae ac temerariae opinionis auctorem principem extitisse Michaelem de Molinos, presbyterum Hispanum, nemo est qui ignoret. Hic Patacinae in Aragonia anni 1627 natus, post scientiarum sacrarum curriculum in Pampelonensi et Conimbricensi universitate elaboratum, anno 1665 Romam venit, ubi sub fucatae sanctitatis specie permultorum utriusque sexus, etiam primariorum, gratiam et familiaritatem aucupatus, doctrinam suam late diffudit, tum praedicatione, tum evulgato libro cui titulus: *Dux spiritualis, conducens animas per viam interiorem ad assequendam perfectam contemplationem et divitem thesaurum pacis interioris;* quo opere saepissime recuso varias urbes et regiones sua peste infecit.

Venenum hujus pestis in quibus principiis delitescat, res est tam illustris et omnium sermone celebrata, ut ne recensenda quidem videatur. At veneno illo orientem ipsum imbutum et infectum fuisse, id haud paucis plane novum et admirabile videbitur. Nemini tamen dubium esse potest, quin res ita evenerit; quo vero auctore, satis ex instrumento deprehenditur, quod modo producturi sumus. Ibi enim vir quidam Graecus, Methodius nomine, acrius redarguitur quod Molini errores inter fideles orthodoxos sparserit. Quis Methodius ille fuerit et quibus magistris usus, certissimis argumentis non plene comperitur. Eum Joanninis in Epiro e fortunatis parentibus natum esse tradit Procopius Moschopolitanus [1]), atque inde digressum ad plenissimum scientiarum quaestum in Italiam migrasse, ubi diu commoratum opinionem illam hausisse, ex qua una scripta ejus cum philosophica tum theologica a synodo Constantinopolitana damnantur. Strenuam illum philosophiae ac rebus mathematicis operam navasse amplissimis verbis narrat Balanus Basilopulus, qui ex discipulis ejus fuit, in praefatione adjecta ad opus Methodii satis egregium cui titulus: Μαθηματικὴ ὁδός [2]). Studiis absolutis regressus in patriam, ludimagistri munere functus est Joanninis primum, deinde Castoriae, demum Siatistae, haud sine nominis gloria ac discipulorum frequentia, quam ipsi conciliabat acumen ingenii, graecae facundiae elegantia, philosophica novitas. Ille spreta Peripateticorum doctrina vulgari et in scholis obvia, novum philosophandi genus a Cartesio praeclarissimo viro nuper apud Occidentales instauratum in Epirum invexit, ut quod in ceteris Europae partibus effusius scatebat, hoc praeeunte coeperit in Oriente semina spargere. Virum illum asserunt libros Michaelis de Molinos in graecum vertisse et in errores abiisse multos et varios, quod in homine acris, sed ancipitis ingenii atque exoticis opinionibus affluentis mirum sane nemini videbitur. In summam igitur plurimorum invidiam incidit, tum quod discipulis abundaret, tum quod publice doceret, quae orthodoxa sententia reprobantur. Acerrimos inter ejus adversarios atque obtrectatores Anastasius quidam annumerandus est, qui Tricae ludo graeco praeerat. Ad hunc praeclara exstat Methodii epistola [1]), e qua fragmentum quoddam hic referre juvat, ut quam submisse se gesserit Methodius, aequus lector judicet:

„Ἕως πότε ὁ ἀγαπητός μοι κ. Ἀναστάσιος εὐθύνων; ἕως πότε ὀργῆς ἥττων; τίς ἡ τοσαύτη βαρύμηνις κατὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἐπιτεταμένη ἀγάπη; οὐ τὸ πᾶν ἐκ καρδίας ἀφῆκά σοι; οὐκ ἐσμὲν ἀδελφοί; οὐ μιᾶς κυρίου τραπέζης; οὐ μιᾷ πίστει, μιᾷ ἐκκλησίᾳ, τοῖς αὐτοῖς μυστηρίοις συνδεδέμεθα; Περὶ τίνος δ' ἡ τοιαύτη ἔρις; περὶ φιλοσοφίας; περὶ ἐρεσχελίας; ἐρρέτωσαν ἅπαντες οἵ τε πάλαι καὶ νῦν φιλοσοφοῦντες, οἱ ἀρχὰς κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπιπλάστους τιθέμενοι. Ἡ τῶν ἐθνικῶν φιλοσοφία πᾶσα ἐπισκιαζομένη, πᾶσα μάταιος κατὰ τὸν οὐρανοφάντορα, ἡ τούτων διάνοια ὀξυτάτη πρὸς τὴν τῆς ματαιότητος θεωρίαν, πρὸς δὲ τὴν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς κατανόησιν ἐξημαύρωται. Μία ἀλήθεια, Χριστὸς ἐσταυρωμένος· οὐδὲν ἕτερον ἀληθὲς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; Ἱκανῶς κεκοπιάκατε, καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῶν πόνων ὑμῶν ἔχετε. Ὅσα ἠθελήσατε ἐποιήσατέ μοι· κατεφρονήσατε, ὑβρίσατε, ἠτιμάσατε, περίψημά με ἀνεδείξατε ἀποτρόπαιον ἀνθρώποις, οὐ μὴν δὲ θεῷ.

[1]) Apud A. Fabricium, *Bibliotheca Graeca,* t. XI (Hamburgi, 1722), p. 802.

[2]) Venetiis, 1749, t. I, p. XIII.

[1]) A Ch. Aravantino edita in *Pandora,* t. XI, p. 86 sq., et inde a M. Chamadopulo repetita in Constantinopolitana ephemeride cui titulus: *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια,* t. II (1882), p. 495.

Τί ἔτι ἐπίζητεῖτε; τὰ πάλαι ἀνακυκλοῦν καὶ τὰς λύπας ἀναστομοῦν; Ὁρᾶτε, ὅτι ἔστι καὶ ὀφθαλμὸς ἐκδικήσεως. Ταῦτα μὲν ὡς πατήρ· ὑμεῖς δὲ κατὰ τὸ δοκοῦν ὑμῖν ποιεῖτε. Ὑγιαίνοιτε."

Hactenus Methodius. Qui tamen erroris circa dogmata apud patriarcham accusatus, Constantinopolim in ius vocatus est, ut oblatas ab adversariis criminationes depelleret. At ille licet semel et bis a Zosima, Sisanii praesule, admonitus, minime obtemperavit; quin etiam Sisanium relinquens Joannina apud concives suos aufugit, post missas ad sacram synodum litteras, quibus se et sua facta et scripta excusabat. Procellam adversus concivem et magistrum commotam sedare tentarunt discipuli, qui Joanninis erant, per epistolam datam ad Paisium, metropolitam Nicomediensem, qui Byzantii auctoritate multum valebat. Hunc rogabant Joanninitae, ut negotium et causam Methodii susciperet atque foveret. Quam epistolam, cum ad res Methodii dignoscendas non parum conducat, totam hic referendam censemus ex editione non cuique obvia Ch. Aravantini [1]):

Πανιερώτατε καὶ λογιώτατε μητροπολῖτα τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Νικομηδείας, κύριε κύριε Παΐσιε, τὴν ὑμετέραν πανιερότητα ἡμεῖς οἱ ἐκ τῆς πολιτείας τῶν Ἰωαννίνων εὐλαβῶς προσκυνοῦμεν, τὴν ἁγίαν αὐτῆς δεξιὰν ἀσπαζόμενοι.

Πλεῖστοι τῶν σοφῶν εἰρήκασι τὸν παρόντα κόσμον θαλάττῃ ὁμοιοῦσθαι, πανιερώτατε καὶ λογιώτατε δέσποτα, καὶ τοῦτο σοφῶς καὶ μετὰ βάσεως ἀσφαλοῦς, ἐπειδὴ περισσοὶ πλέοντες εἰς αὐτόν, τὸν οὐράνιον λιμένα ἐλπίζοντες προσορμῆσαι ἑαυτοὺς καὶ εὑρεῖν ἀνάπαυσιν, ὑπό τινων ἀνέμων σφοδρῶν, πολλῶν καὶ ἀγρίων κυμάτων ἐξεγερθέντων, κινδυνεύουσι ναυαγῆσαι τὰ μέγιστα. Τοῦτ' αὐτὸ ἄντικρυς ὁρῶμεν νὰ ἐσυνέβῃ εἰς τὸν αἰδεσιμώτατον καὶ λογιώτατον κὺρ Μεθόδιον, ὁ ὁποῖος διδάσκοντας τοὺς προσερχομένους τῶν μαθητῶν πρότερον μὲν εἰς Καστορίαν, ὕστερον δὲ καὶ εἰς κωμόπολιν Σιάτισταν, καὶ φωτίζοντας πολλοὺς οὐ μόνον μὲ τὸ φῶς τῶν ἐπιστημῶν καὶ μαθήσεων, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ σέλας τῆς εὐσεβείας, ἐπιστρέφωντας πολλοὺς δι' ἐξομολογήσεως εἰς μετάνοιαν, ἀνέστησάν τινες δίκην σφοδροτάτων ἀνέμων ἀλλεπάλληλα κύματα καὶ χαλεπὰς τρικυμίας διεγείροντες οὐχὶ δι' ἄλλο παρὰ διὰ νὰ προξενήσωσι ναυάγιον τῆς ἀγαθῆς καὶ καλῆς φήμης τοῦ ῥηθέντος λογιωτάτου κὺρ Μεθοδίου. Ἔμπης ἂς πνέωσιν ὅσον ἐθέλουσιν, ἂς διεγείρωσι κύματα χαλεπώτατα, οὐδὲν ἀποτελέσουσιν, ἐπειδὴ εὑρόντες ἡμεῖς λιμένα σωτήριον τὴν ὑμετέραν σοφωτάτην καὶ ἀγχινουστάτην πανιερότητα, προστρέχοντες εἰς αὐτὴν διὰ νὰ φυλάξωμεν χωρὶς ναυάγιον τὴν ἀγαθὴν φήμην τοῦ λογιωτάτου κὺρ Μεθοδίου, τὸν ὁποῖον γινώσκοντες ἡμεῖς τρόπον τινὰ ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων εὐσεβῆ καὶ χριστιανικώτατον, μαρτυροῦμεν εἶναι τοιοῦτον καὶ εἰς τὴν ὑμετέραν πανιερότητα ἐν φόβῳ θεοῦ καὶ βάρει τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἐκδοθεῖσαν παρ' αὐτοῦ ἐγγράφως καὶ διὰ ζώσης φωνῆς ἐνώπιον τῶν λογιωτάτων διδασκάλων τῆς ἡμετέρας κοινότητος ὁμολογίαν τῆς πίστεως, ἥτις ὑπάρχει κατὰ πάντα σύμφωνος καὶ οὐκ ἀπάδουσα τοῖς δόγμασι τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας· ὅθεν καὶ ἀπεφασίσθη κοινῶς διδάσκαλος τῆς πρώτης σχολῆς τῆς πολιτείας μας. Καὶ ἐπειδὴ οἱ συκοφάνται ἔφθασαν κατηγοροῦντες τὴν ἐκείνου λογιότητα καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πατριαρχικὴν περιωπήν, ὑφ' ἧς ἐπροστάχθη νὰ ἀνέβῃ εἰς τὴν βασιλεύουσαν διὰ νὰ ἀπολογηθῇ, παρακαλοῦμεν τὴν ὑμετέραν ἀξιάγαστον πανιερότητα νὰ ἐμποδίσῃ τὴν τοιαύτην πρόσκλησιν, ὄχι δι' ἄλλο εἰμὴ ὅτι ὑπάρχει ἀσθενὴς καὶ ἀδύνατος, καὶ οὐκ ἰσχύουσιν αἱ γηραλαῖαι σάρκες νὰ ἀντιπαλαίωσιν εἰς τοιαύτην σκληρότητα ὁδοιπορίας τοσούτων ἡμερῶν. Διὰ τοῦτο, πανιερώτατε δέσποτα, ἐπειδὴ προστρέχομεν ὡς ἐκ μέρους τοῦ λογιωτάτου κὺρ Μεθοδίου ὡς εἰς σωτήριον καὶ γαλήνιον λιμένα τὴν ὑμετέραν πανιερότητα, νὰ ὑπερμαχήσῃ δεόμεθα νὰ ἀποδιοπομπήσῃ μὲ τὴν ὀξυτάτην της ἀγχίνοιαν τὰ ἀντικείμενα φυσήματα καὶ τοὺς λαίλαπας τῶν ψευδεπιπλάστων κατηγοριῶν διεγερθεισῶν ἐναντίον τῆς ἀγαθῆς φήμης τοῦ λογιωτάτου κὺρ Μεθοδίου, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει, ὡς ἔφημεν, εὐσεβέστατος καὶ χριστιανικώτατος. Εἰ δέ φασιν οἱ κατηγοροῦντες εἰρηκέναι τι ἢ γεγραφέναι ἀσύμφωνον τοῖς νοήμασι καὶ εὐσεβέσι διδάγμασι τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἀληθῶς, πανιερώτατε δέσποτα, τὸ τοιοῦτον προσετέθη ὑπὸ τῶν κατηγορούντων, ἢ ἂν εἰρηταί τι τοιοῦτον, ἐλέχθη κατὰ τὸν τρόπον τῶν σχολαστικῶν καὶ οὐχὶ δογματικῶς. Ταῦτα μὲν πρὸς τὴν ὑμετέραν πανιερότητα· αἱ δὲ ἅγιαι καὶ θεοπειθεῖς αὐτῆς εὐχαὶ εἴησαν ἡμῖν ποδηγέτιδες εἰς ἔτη σωτηριώδη.

,αψκγ' (1723) Αὐγούστου 15.

Τῆς Ὑμετέρας Πανιερότητος ἐλάχιστοι δοῦλοι,

Πάνος Ἱερομνήμονος. Ἀναστάσιος Παπαφίλου.
Ἀλέξιος Κερασάρης. Κωνσταντῖνος Σταύρου.
Σάββας Δημητρίου. Παναγιώτης Νίκου σαράφι.
Πάνος Θεοδοσίου. Ζάχος Σελέκης.
Ἀναστάσιος Καραϊωάννου. Χρῆστος Μπίτζινος.
Ἀλέξιος Σπανός.

Bonum exitum et felicem non habuit haec epistola, quem auctores optabant. Eodem enim mense quo confecta est, Methodius semel et iterum ad tribunal evocatus et comparere recusans, absens judicatur, convincitur, damnatur, atque ejus quaterniones igne comburuntur. Verum id totum et dilucidius ex ipso synodali decreto patebit, de quo mox agendum.

Hoc typis excusum, sed valde lacunosum invenitur tum apud Athanasium Comnenum Hypsilantem, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν (1453-1789), Constantinopoli, 1870, p. 310-313, tum apud Manuelem Gedeon, Ἀνέκδοτος ἐγκύκλιος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Γ', ibidem, 1872, p. 14-17, qui variantes lectiones e codice Critiano desumptas adjecit. Tertius edidit Agathangelus, Sisanii metropolita, e locupletiori apographo exarato ab ipso Zosima, Achrideno archiepiscopo, ad quem libellus depositionis in Methodium latae missus fuit. Hanc editionem in Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ, t. II, p. 495-500, veluti sepultam si quis cum reliquis contulerit, omnibus illam praestare facile concedet. Cum vero nos experientia docuerit, ipsum Agathangelum quandoque parum accurate se gessisse, editionem ejus iterum recognoscendam duximus, ut quae illi vitiose exciderant, heic, quantum fieri potuit, castigarentur. Quo vero facilius de collatione a nobis instituta judicet optimus lector, Agathangeli editionem littera A, Hypsilantis siglo H, Critiae siglo K notavimus; siglo autem X apographum signavimus, quod apud Manuelem Gedeon, civem Constantinopolitanum, asservatur.

Ne vero alienis meritis ingrati videamur, profitendum nobis est latinam translationem, quam haud sine labore limatam proferimus, deberi exquisitae singularique benevolentiae Henrici Gelzer, in alma Jenensi universitate professoris, viri ut multis litteris excellenter praeculti, ita et arctissimo nobis amicitiae vinculo copulati. Animo in clarissimum virum decenter grato ejus laboribus lector utatur felix.

[1]) *Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου*, t. II (Athenis, 1857), p. 277-278.

IN METHODIUM ANTHRACITAM LIBELLUS DAMNATORIUS.

+ Ἱερεμίας ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

+ Μακαριώτατε ἀρχιεπίσκοπε τῆς ἁγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας, καὶ μακαριώτατε ἀρχιεπίσκοπε πρώην Ἀχριδῶν καὶ πρόεδρε Σισανίου κὺρ Ζωζιμᾶ, καὶ ἱερώτατοι μητροπολῖται καὶ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι οἱ ὑποκείμενοι τῇ ἀρχιεπισκοπῇ ταύτῃ, ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοί, καὶ ἐντιμότατοι κληρικοὶ τῶν αὐτῶν ἐπαρχιῶν καὶ εὐλαβέστατοι ἱερεῖς μετὰ τῶν [1]) ὑποκειμένων αὐταῖς χωρίων, χρήσιμοι ἄρχοντες καὶ γέροντες, καὶ λοιποὶ εὐλογημένοι χριστιανοί, τέκνα ἐν κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἴη ὑμῖν ἅπασι καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ, εὐχὴ δέ, εὐλογία καὶ συγχώρησις παρ' ἡμῶν [2]).

Φεῦ, ὡς δεινὸν καὶ ὀλέθριον κουφότης νοὸς καὶ ψυχῆς ἀναγώγου, μηδεμίαν ἐχούσης οἰκοθεν πῆξίν τε καὶ κατάστασιν, κατὰ τοῦ πρανοῦς ἑτοίμη φορά, ἥτις μηδαμῶς περισκεπτομένη ἑαυτήν, ἀλλὰ τυφλώττουσα τῷ νοερῷ ὄμματι [3]), ἐπιπροσθουμένη [4]) τε τῷ ζόφῳ [5]) τῆς ἀμαθείας ὥςπερ οἱ ἐν βαθείᾳ νυκτὶ ὁδεύοντες, προσκόπτει πανταχοῦ καὶ πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἐπιβλέπειν [6]) οὐχ οἷα τέ ἐστιν [7])· ὁ γὰρ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ οὐκ οἶδε [8]) ποῦ ὑπάγει, φησὶν ὁ σωτήρ [9]). Τοὺς οὖν τοιαύτην πώρωσιν [10]) νοσήσαντας ὁ τοῦ σκότους ἄρχων καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πολέμιος πρόσφορα καὶ κατάλληλα τῇ ἰδίᾳ μοχθηρίᾳ εὑρίσκων [11]) μέσα καὶ ὄργανα καὶ ἑαυτῷ πάντῃ ὑποποιησάμενος οὐκ ἐν μικροῖς οὐδ' ἐν τοῖς τυχοῦσιν [12]), ἀλλ ἐπ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιον τῆς σωτηρίας [13]), τὸ τῆς ἱερᾶς καὶ ἀμωμήτου πίστεως σέβας, ὑποσκελίζει καὶ περιτρέπεται [14]) καὶ καταβάλλει, — πτῶμα ἐλεεινὸν καὶ ἐξαίσιον. Καί γε εἰκότως· τοὺς γὰρ σαθρᾶς καὶ διακένου ὄντας διανοίας, καὶ μηδὲν μὲν ἦθος [15]) βεβηκὸς ἢ φρόνημα ὀρθὸν ἐσχηκότας οὔτε εὐσεβείᾳ καὶ δογμάτων ὀρθότητι κατηρτισμένους, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἀνερμάτιστα πλοῖα πλημμελῶς φερομένους καὶ παρεκκλίνοντας, πρὸς πᾶσάν τε παραφθορὰν [16]) καὶ κυμάτων ἐπιδρομὴν ἐπιτηδείως ἔχοντας, εὐαλώτους [17]) ἑαυτῷ ἐπιγνούς, ῥᾷστα ἐπιτίθεται, καὶ φυσήματος [18]) πρότερον ἐμπλήσας [19]) αὐτοὺς καὶ τύφου πολλοῦ, τὸ δοκεῖν τε πρὸ τοῦ εἶναι ἀναπείσας [20]) διώκειν, οὐκ ἔτι [21]) ἐντὸς τῶν ἰδίων ὅρων μένειν ἐᾷ, ἀλλὰ κατὰ τὸν μυθευόμενον Ἴκαρον πτεροῖς τισιν ἀναπλάσας αὐτούς [22]), ὑπερνεφοῦς καὶ μετεώρου κατατολμᾶν πτήσεως σὺν οὐδενὶ λογισμῷ προτρέπεται [23]) καὶ τοῖς ὑπὲρ δύναμιν ἐγχει-

+ Hieremias misericordia dei archiepiscopus Constantinopolis Novae Romae et universalis patriarcha.

+ Beatissime archiepiscope sanctissimi archiepiscopatus primae Justinianae Achridensium et totius Bulgariae, beatissime nuper archiepiscope Achridensium et praeses Sisanii domine Zosima, sanctissimi metropolitae et dei amantissimi episcopi, huic archiepiscopatui subditi, in sancto spiritu dilecti fratres et comministri, honoratissimi clerici earundem provinciarum, religiosissimi sacerdotes cum subditis pagis, strenui primates et senes et reliqui benedicti christiani, in domino dilecti filioli nostrae mediocritatis, gratia sit vobis omnibus et pax a Deo, oratio vero, benedictio et venia a nobis.

Vae! res profecto horrenda et perniciosa est mentis levitas animaeque incultae, constantiam et tranquillitatem in se non habentis, ad prava directa declinatio. Quae nullum cautionis genus adhibens, oculo vero intellectuali caecutiens, obscuritate ignorantiae involuta, nocte profunda peregrinantibus similis, ubique offenditur neque apta est quae lumen veritatis intueatur. Qui enim in tenebris ambulat, nescit quo se conferat, dicit salvator. Eos autem qui tali animi obstinatione laborant, tenebrarum princeps humanique generis inimicus ad prava sua consilia perficienda instrumenta ministrosque utiles et idoneos esse censens, prorsus in suam dicionem redigit. Quin etiam in rebus neque exiguis neque vilibus, sed in ipso redemptionis capite i. e. in sanctae immaculataeque fidei gloria eos supplantat, subvertit, prosternit — ruina lamentabilis et ingens. Neque id mirum. Hominibus enim pravae vanaeque mentis ingenium constans aut rectum consilium non habentibus, neque sanctitate neque dogmatum veritate nisis, uti navibus autem saburra carentibus, fluctibus in pravum agitatis et de via decedentibus, omni perniciei et fluctuum impetui expositis, facile insidiatur, quippe quos nullo negotio capere se posse cognoscat. Quos cum prius superbia et summa insolentia impleverit adduxeritque ad id agendum, ut videantur, non sint, intra suos fines remanere non sinit, sed uti fabulosum illum Icarum alis exornans eos impellit, ut temere in sublime et ultra nubes efferantur, quae supra hominis vires

[1]) *μετὰ πάντων τῶν* X.
[2]) Totum hoc prooemium om. KH.
[3]) *νοερῷ αὐτῆς ὄμματι* K.
[4]) *ἐπιπροσθεμένη* A.
[5]) *ζόφῳ· ζοφερῷ* X.
[6]) *ἀποβλέπειν* X.
[7]) *οὐχ οἵα τέ ἐστιν ἐπιβλέπειν* HK.
[8]) *οἶδε· εἶδε* A.
[9]) Joh. 12, 35.
[10]) *πόρωσιν* KH.
[11]) *εὑρίσκειν* A.
[12]) *οὐδὲ τοῖς τυχοῦσιν* H· *οὐδ' ἐν τυχ.* K· *οὐδ' ἐπὶ τοῖς τυχ.* X.
[13]) *τὸ τῆς σωτ.* X.
[14]) *καὶ περιτρέπεται* om. K.
[15]) *ἦθος· ἴχνος* H.
[16]) *παραφθορὰν· φοράν* X.
[17]) *πρὸς πᾶσάν τε παραφθορὰν ἐπιτηδείως ἔχοντας καὶ κυμάτων ἐπιδρομαῖς εὐαλώτοις* K.
[18]) *καὶ φυσήματος* om. K.
[19]) *ἐμπλήσας πρότερον* H.
[20]) *ἀναπείσας πρὸ τοῦ εἶναι* H.
[21]) *πρότερον ἐμπλήσας τύφου καὶ τὸ δοκοῦν πρὸ τοῦ εἶναι ἀναπείσας διώκειν, οὐκέτι* K.
[22]) *ἀλλὰ πτεροῖς τισιν ἀναπλάσας αὐτοὺς κατὰ τὸν μυθ. Ἴκ.* K.
[23]) *τούτοις προτρέπεται* K.

ρεῖν καὶ ἅπτεσθαι ὧν οὐ θέμις, ἵν' ὄφλωσιν [1]) αὐτῷ γέλωτα, καταπεπτωκότες τοσοῦτον, ὅσον ὑψοῦσθαι φαντάζονται [2])· οἱ δὴ [3]) τελευταῖον τοῦ ἀλόγου θράσους καὶ τῆς εἰς τὴν εὐσέβειαν [4]) παροινίας [5]) ἐνδίκως ὑπὸ τῶν ἱερῶν καὶ θείων [6]) νόμων κολάζονται, καταλλήλους τὰς ἀντιδόσεις ἀποφερόμενοι, καὶ τοῖς πᾶσι δημοσιεύονται καὶ ὡς δυσσεβεῖς στηλιτεύονται, ἐφ' ᾧ μηκέτι λανθάνουσι [7]) τοιοῦτοι ὄντες, καὶ τοὺς ἁπλουστέρους τῶν εὐσεβῶν διαφθείρουσιν [8]) ἀφυλάκτους τυγχάνοντας, καὶ διαδίδοται [9]) τὸ κακὸν διαμεῖναν ἀκόλαστον [10]).

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν κἀν [11]) τοῖς καθ' ἡμᾶς ἤδη [12]) χρόνοις τοιοῦτόν τι ἀποφώλιον τέρας καὶ ἀνεμώλιος ἄνθρωπος ἀνεφάνη κατὰ τὰς ἐπαρχίας τῆς ῥηθείσης ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης [13]) Ἀχριδῶν, ὅστις καὶ παρ' ἀξίαν (ὡς μὴ ὤφελε) τῆς ἱερωσύνης ἐδράξατο, Μεθόδιος τοὔνομα, τὸν δὲ τρόπον κακομεθόδιος, μᾶλλον δὲ πρὸς μὲν ὀρθὴν παιδείαν καὶ εὐσέβειαν ἀμέθοδος πάντῃ καὶ ἀφυὴς καὶ ἄτεχνος [14]), πρὸς δὲ τὰ σφαλερὰ καὶ πονηρὰ καὶ δυσσεβείας γέμοντα μεθοδικόν τινα εὐήθως ἑαυτὸν φανταζόμενος, ὅστις ἀδρανῆ καὶ κενὸν [15]) οἴκοθεν κεκτημένος τὸν νοῦν, ἥκιστά τε [16]) πρὸς κατάληψιν καὶ κρίσιν καὶ τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν ἱκανόν [17]), ἄλλως τε οὐδὲ [18]) παιδείας καὶ διδασκαλίας τυχὼν ὑγιοῦς [19]), οὔτε μὴν [20]) τοῦ καθ' Ἕλληνας [21]) λόγου πεπειραμένος καλῶς [22]), ὥς που [23]) μαρτυροῦσιν αὐτὸν τὰ ἀσύντακτα καὶ σολοικίζοντα [24]) συγγράμματα αὐτοῦ, ἀλλ' [25]) οὔτε φιλοσοφίας, ὅση [26]) περὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς φύσεως πραγματεύεται, εἴδησιν ἔχων ἡντιναοῦν, τὸ δὲ πάντων χαλεπώτατον, ὅτι οὐδὲ τὰ [27]) τῆς ἱερᾶς θεολογίας καὶ τὰ κατ' ἐκείνην ὀρθὰ καὶ ἀληθῆ δόγματα [28]) μεμυημένος οὐδ' ἄκροις (ὅ φασι) χείλεσιν [29]), ἀλλ' εἰς ὑπερορίους τὴν ἀρχὴν σταλεὶς [30]) τόπους κἀκεῖσε [31]) κακῶς ἀχθείς τε καὶ παιδευθείς, τῆς μὲν ἀληθείας καὶ εὐσεβείας εἴτε τυφλώττων πρὸς αὐτὴν εἴτε ἐθελοκακῶν πάντῃ καταπεφρόνηκε, τοῦ δὲ ψεύδους καὶ τῆς ἀπάτης ὅλος [32]) γενόμενος, τὴν ἄθεον καὶ δυσσεβεστάτην

sunt aggrediantur, quae non fas tractare moliantur; tantumque in praeceps decidentes, quantum sublimes abire animis cogitant, irridendi sui facultatem inimico dant; denique insanae protervitatis et contra religionem delirantis furoris poenas divinis legibus constitutas merito luunt, pari munere remunerati: cunctis enim omni probro denotantur et propter impietatem ignominiae obiciuntur, uti ne amplius delitescant istius modi homines, neve simpliciores fideles sibi non caventes corrumpant, atque malum propter impunitatem longe lateque diffundatur.

Verum enim vero etiam nostris temporibus apparuit monstrum huiuscemodi vaniloquum et homo inanis in ipsis provinciis dicti huius archiepiscopatus Achridensium, qui contra dignitatem — utinam ne factum esset — sacerdotium arripuit, Methodius nomine, verum si mores respicis, pravus Methodius, immo vero prorsus inhabilis (ἀμέθοδος) et ineptus et imperitus ad comparandam veram doctrinam et pietatem, aptissimum vero ad fraudem, pravitatem et impietatem perficiendam stolide se ostentans, qui natura praeditus mente debili et inani minime apta ad comprehendendum iudicandumque et ad cognoscendam veritatem, praeterea doctrinae et sanae eruditionis expers, neque graeci sermonis bene gnarus, quod volumina eius male digesta et soloecismos exhibentia demonstrant, etiam philosophiae quae de rerum natura agit prorsus ignarus, et quod gravissimum est, theologiam et recta eius et vera dogmata ne primoribus (ut ita dicam) labris gustans, sed primum in peregrinas terras missus, ibique male agens et eruditus, sive caecutiens sive malo consilio perductus, veritatem et sanctitatem plane contempsit, mendacii vero et fraudis plenus, sectam Molini deum spernentem et impiissimam amplectitur et in illa nuper e tenebris prolata et a diabolo excogitata disciplina edocetur, quae omnes unquam commemoratas haereses impietate longe superavit, et aegre

[1]) *ὄφλωσιν· ὀφείλωσιν* H.
[2]) *καὶ τοῖς ὑπὲρ δύναμιν — φαντάζονται· καὶ ἐμβατεύειν τοῖς οὐ βατοῖς καὶ φιλοτιμεῖσθαι τοῖς ὑπὲρ δύναμιν, ἵνα ὅσον ὑψωθῆναι φαντάζωνται, τοσοῦτον καταπεπτωκέναι ἐλέγχωνται* K.
[3]) *οἱ δὴ· ὡς δὲ* H: *οἵτινες* K.
[4]) *εἰς τὴν εὐσέβειαν· εἰς θεόν* K.
[5]) *παροινίας· ἀπονοίας* H.
[6]) *θείων καὶ ἱερῶν* X.
[7]) *λανθάνωσι* H.
[8]) *διαφθείρωσιν* H.
[9]) *διαδίδοται· διαδίδωσι* H.
[10]) *καὶ ταῖς πᾶσι δημοσιεύονται, ὁποῖοί τινες γεγόνασι, στηλιτευομένης τῆς δυσσεβείας αὐτῶν, ἐφ' ᾧ μὴ δελεάζεσθαι τοὺς ἁπλουστέρους, ἀφυλάκτους ὄντας, χραίνεσθαι τῇ πρὸς αὐτοὺς ὁμιλίᾳ, δυναμένου τοῦ κακοῦ μεταδοθῆναι καὶ ἄλλοις ἀκολάστου διαμείναντος* K.
[11]) *κἀν· καὶ ἐν* A.
[12]) *ἤδη* om. H.
[13]) *ῥηθείσης* et *ταύτης* om. HK.
[14]) *ἄτεχνος· ἀτέλεος* H.
[15]) *κενόν· ἄστατον* K.
[16]) *ἥκιστά τε· οὔτε* K.
[17]) *ἱκανός* X.
[18]) *οὐδέ· οὔτε* X.
[19]) *καὶ διδασκαλίας ὀρθῆς καὶ ὑγιαινούσης μετασχών* K.
[20]) *οὔτε μὴν· ἀλλ' οὔτε* K.
[21]) *καθ' Ἕλληνος* A.
[22]) *καλῶς* om. K.
[23]) *που· γε* K.
[24]) *σολοικίζοντα· σολοικοβάρβαρα* K.
[25]) *ἀλλ'* om. K.
[26]) *ὅση· ἣ* H.
[27]) *τὰ* om. K.
[28]) *καὶ τῶν κ. ε. ὀρθῶν καὶ ἀληθῶν δογμάτων* K.
[29]) *χείλεσιν ἀπογευσάμενος* K.
[30]) *τὴν ἀρχὴν σταλείς* om. K.
[31]) *κἀκεῖσε* om. K.
[32]) *ὅλος· ὅρος* X.

αἵρεσιν τοῦ Μολίνου αἱρεῖται καὶ ἐκδιδάσκεται, ἔναγχος ἐκραγεῖσαν καὶ ἐπινοηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ διαβόλου καὶ τὰς πώποτε μνημονευομένας τῶν αἱρέσεων ἀσυγκρίτως νικῶσαν τῇ ἀσεβείᾳ [1]), φυγαδευθεῖσάν τε [2]) μόγις [3]) ὅθεν προῆλθεν ἐπὶ προστίμῳ θανάτου. Ταύτης οὖν [4]) ὁρμητήριον καὶ φορτίδα τὴν πονηρὰν αὐτοῦ [5]) ψυχὴν καὶ διάνοιαν [6]) ἐργασάμενος [7]), ἐπανῆλθε μετὰ τῆς δυσσεβοῦς ἐμπορείας [8])· καὶ τὸ πρῶτον εἰς Καστορίαν γενόμενος [9]), τῷ λανθάνειν ὅστις ποτὲ ἦν σχολῆς ἐπιδράττεται καὶ τῷ τῆς διδασκαλίας προσχήματι μαθητὰς περὶ αὑτὸν [10]) συγκροτήσας πρωτοπείρους καὶ ἀδιδάκτους νέους ἀπαλαῖς [11]) αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς ἐγκατεφύτευσε τὰ ζιζάνια, καὶ κατὰ μικρὸν μετοχετεύσας [12]) τὰ θολερὰ καὶ ἀκάθαρτα νάματα τῆς ἧς ἐπηγάγετο αἱρέσεως [13]), διέφθειρεν οὐκ ὀλίγους καὶ ψυχικῆς αὐτῶν ἀπωλείας παραίτιος γέγονεν, ὑποσπείρων [14]) καὶ μεταδιδοὺς ὕθλους παντοδαπῆς γέμοντας ἀσεβείας. Καὶ γὰρ ἐπιδείξασθαι θέλων ἑαυτὸν νέον φιλόσοφον καὶ θεολόγον, ὅσα μὲν ἄνωθεν [15]) κατὰ παράδοσιν ἀρχαίαν οἱ εὐσεβεῖς τοῦ ἡμετέρου γένους [16]) διδάσκουσι καὶ διδάσκονται [17]) μαθήματα, ἐν μὲν τοῖς περὶ φύσεως λόγοις καὶ ταῖς θύραθεν ἐπιστήμαις, δηλαδὴ τὰ τῆς περιπατητικῆς φιλοσοφίας, ἐν δὲ τῇ θεολογίᾳ τὰς ἱερὰς βίβλους τῶν θεοσόφων πατέρων τε [18]) καὶ διδασκάλων τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, τούτων πάντων τὴν διδασκαλίαν καὶ ἀνάγνωσιν παρῃτήσατο καὶ ἀπεδοκίμασεν [19]), ὡς οὐκ ἄξια [20]) κρίνας τῆς ἰδίας ἀμαθείας καὶ ψυχικῆς πωρώσεως, τὰ δὲ τοῦ Μολίνου δυσσεβῆ συγγράμματα εὑρών, ὡς ἔοικε, λατινιστὶ γεγραμμένα, μεταφράσας [21]) τε καὶ τετράδιά τινα [22]) συγκροτήσας, ἐν οἷς νοῦς μὲν ὑγιὴς οὐδαμοῦ, φλυαρία δὲ πανταχοῦ, μίξας τε, ὡς λέγει [23]), φιλοσοφίαν θεολογίᾳ ὁ ἐν ἑκατέρᾳ τυφλὸς καὶ ἀμύητος, συνέχεε καὶ συνέφθειρε πάντα, ὕθλοις ἀλλοτρίοις κατὰ τὸν μυθικὸν κολοιὸν σεμνυνόμενος, δῆλον δ' [24]) ἐκ τῆς ἀταξίας καὶ τοῦ κυκεῶνος τῶν γεγραμμένων αὐτῷ, οὔτε διαθέσθαι ταῦτα εἰδὼς οὔτε κρίσιν ἡντιναοῦν τῶν λεγομένων ποιούμενος [25]).

sub mortis poena unde prodierat eo detrusa est. Cuius igitur propugnaculum et quasi navigium pravam suam animam et mentem efficiens, cum improba merce rediit. Atque primum quidem Castoriam perveniens, omnibus nesciis cuius quondam scholae fuerit, firmo gradu constitit et specie institutionis discipulos circa se tirones et ignaros iuvenes congregans, delicatis eorum animis zizania inseminavit, paullatimque aquas lutosas et immundas eius quam institit sectae, huc deducens, permultos corrupit quibus spiritualis perniciei auctor factus est, ineptias impietatis plenas dispergens et divulgans. Cupiens enim gloria novi philosophi et theologi nitere, disciplinarum quas nostrae gentis homines pii antiquitus e vetere traditione edocent edocenturque, scilicet in philosophia naturali et litteris profanis peripateticam philosophiam, in theologia sacros libros sapientissimorum ecclesiae Christi patrum et magistrorum, harum omnium explicationem et recitationem condemnavit et reprehendit, quippe quas mente sua illiterata et hebete dignas non habuerit. Impia vero Molini opera, inventa nimirum latine scripta, in graecam vertit linguam, quaternionesque quosdam confecit, ratione plane carentes, nugis vero refertos. Philosophiam autem cum theologia copulans, ut ipse dicit, cum utriusque imperitus et prorsus rudis esset, omnia confudit corrupitque, alienis ineptiis velut fabulosa illa coturnix glorians, quamvis neque bene disponere neque accuratius examinare dicta sua posset. Quod manifesto ordo perturbatus et prava dispositio operum eius demonstrant.

---

[1]) *τὴν ἄθεον — τῇ ἀσεβείᾳ· καὶ τὴν ἄθεον καὶ δυσσεβεστάτην αἵρεσιν τοῦ Μολίνου διδαχθεὶς καὶ ἐνστερνισάμενος, ὅθεν ἐρράγη τὸ πρῶτον* K.

[2]) *τε* om. K.

[3]) *μόγις· μόλις* H.

[4]) *ταύτης οὖν· καὶ ταύτης* K.

[5]) *τὴν ἑαυτοῦ πονηράν* H.

[6]) *καὶ διάνοιαν* om. A.

[7]) *ἀπεργασάμενος* K.

[8]) *ἐπανῆλθε — ἐμπορείας· ἐπάνεισι μετὰ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ πᾶν εἶδος ἀσεβείας καὶ φλυαρίας ἐμπορευσάμενος* K.

[9]) *γενόμενος* om. H.

[10]) *ἑαυτόν* H.

[11]) *γενόμενος δὲ τὸ πρῶτον εἰς Καστορίαν καὶ λανθάνων ὅστις ποτὲ ἦν σχολῆς, ἐπιδράττεται ἐκεῖσε καὶ τοὺς ἔρωτι μαθημάτων συνιόντας πρωτοπείρους καὶ ἀδιδάκτους νέους ὑπὸ προσχήματι διδασκαλίας ὑποποιούμενος ἁπαλαῖς* K.

[12]) *κατὰ μικρὸν λεληθότως μετ.* K.

[13]) *τῆς μιαρᾶς αὐτοῦ καὶ πολυπλόκου αἱρέσεως* K.

[14]) *ὑποσπείρων κατὰ μικρὸν καὶ μ.* K.

[15]) *ὅσα μὲν ἄνωθεν· τὰ μὲν εἰθισμένα ἄνωθεν* K.

[16]) *τοῦ ἡμετέρου γένους* om. H.

[17]) *διδάσκονται· δεδίδακται* H.

[18]) *τε* om. H.

[19]) *καὶ ἀπεδοκίμασεν* om. X.

[20]) *ἀξίαν* H.

[21]) *κατὰ παράδοσιν τοῖς εὐσεβέσι διδάσκεσθαι μαθήματα, οὐ μόνον εἰς τὴν περὶ φύσεως ἐπιστήμην φιλοσοφικὰ μαθήματα τοῦ περιπάτου παρῃτήσατο καὶ ἀπεδοκίμασεν, ἀλλὰ καὶ τὰς εἰς θεολογικὴν διδασκαλίαν νενομισμένας ἀναγινώσκεσθαι ἱερὰς βίβλους τῶν καθ' ἡμᾶς θεοσόφων διδασκάλων· ξένην δὲ καὶ ἐναντίαν ὁδεύσας ὁδὸν καὶ τὰ τοῦ Μολίνου δυσσεβῆ συγγράμματα ἀπὸ τῆς λατινίδος φωνῆς μεταφράσας* K.

[22]) *τινα τετράδια* K.

[23]) *ὡς λέγει* om. K.

[24]) *δ'· δὲ* H.

[25]) *ἀλλοτρίους ὕθλους σφετερισάμενος καὶ ξένοις πτεροῖς κατὰ τὸν μυθευόμενον κολοιὸν ἐγκαυχᾶσθαι φιλοτιμούμενος· δηλοῖ δὲ τοῦτο ἡ ἀταξία τῶν γεγραμμένων καὶ τὸ πάντῃ ἀσυνάρτητον, φύρδην τε καὶ ἀναμὶξ κεῖσθαι, τὴν Ἀναξαγόρου πανσπερμίαν μιμούμενα· οὐδὲ τοῦτο ἐπαισχυνθεὶς ὁ ἀνόητος*

Ὄντινων πονηρῶν συγγραμμάτων καὶ τετραδίων ἀποκομισθέντων προλαβόντως εἰς τὰ ὧδε καὶ συνοδικῶς ἡμῖν ἐμφανισθέντων, ἐξετασθέντων[1]) τε ἀκριβῶς[2]) ἐπὶ παρουσίᾳ διδασκάλων ἐμπείρων καὶ εἰδημόνων ἐν[3]) φιλοσοφίᾳ ἅμα τε καὶ τῇ ἱερᾷ θεολογίᾳ[4]), ὑγιὲς μὲν οὐδὲν ἐν αὐτοῖς καὶ ὁπωσοῦν λόγου ἐχόμενον εὕρηται, ἀλλὰ (τὸ τοῦ λόγου) κακῶν Ἰλιὰς καὶ ῥήματα καταποντισμοῦ, μυρίαι τε βλασφημίαι[5]) σποράδην τῇ πονηρᾷ ἐκείνῃ συγγραφῇ ἐμπεριέχονται. Ἐξ ὧν γὰρ ἀναιρεῖν πειρᾶται τὸ πλῆθος τῶν ὄντων καὶ τὰ αἰσθητὰ καὶ φαινόμενα, καὶ οὔτε σώματα οὔτε ποιότητας οὔτε δυνάμεις, ἀλλ' οὐδὲ[6]) ὅλως αἰσθήσεις εἶναι ἀξιοῖ[7]) ὁ τῷ ὄντι ἀναίσθητος καὶ φρενοβλαβέστατος κατ' αὐτῆς τῆς δημιουργίας ἀντιστρατεύεται καὶ τῶν θείων γραφῶν παραβόλως κατεξανίσταται[8])· ἀλλὰ καὶ[9]) ἐν οἷς φιλοσοφεῖν ἐπαγγέλλεται, εἰς[10]) οὐδὲν δέον[11]) καὶ θεολογικῶν ὑποθέσεων ἅπτεται, ὧν τὴν ἔννοιαν μὴ εἰδὼς ἀλλόκοτα τερατεύεται, συγκλώθειν πειρώμενος τὰ ἀσύγκλωστα[12]), ὡς εἶναι τὴν συγγραφὴν οὐχ ὅτι[13]) φιλοσοφίαν, πολλοῦ γε δεῖ[14]) καὶ θεολογίαν, ὕδραν δὲ πολυκέφαλον καὶ χίμαιραν τερατώδη ἤ ἱπποκένταυρον, καὶ ὅσα ἄλλα παισὶν Ἑλλήνων μυθικῶς ἀναπλάττεται τέρατα[15])· οὐδὲ[16]) γὰρ κατά τι καὶ εἰδικῶς ἁμαρτάνει καὶ τῆς ἀληθείας ἀποπεπλάνηται οὐδὲ μιᾷ[17]) αἱρέσει καὶ ὡρισμένῃ βλασφημίᾳ περιπέπτωκεν, ἀλλ' ὡς οὕτως εἰπεῖν μισγάγκειά τίς ἐστιν, σύρροιαν ἔχουσα πάσης σηπεδόνος, βορβόρου τε καὶ ἀκαθάρτου ὕλης, σωρεία τε καὶ συνάθροισις πάσης καὶ παντοίας βλασφημίας τε[18]) καὶ αἱρέσεως· οὔτε γὰρ τὰ ἱερὰ τῆς ἐκκλησίας μυστήρια κανόνες[19]) τε καὶ παραδόσεις ὑπολείπονται κατ' αὐτήν, ἀλλὰ κοινός τίς ἐστι πόλεμος καὶ ἄρνησις πάσης τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν πίστεως· ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ἦκεν ἀβελτηρίας ὁ ἀλιτήριος, ὡς διακωμῳδεῖν τὰ θεῖα καὶ παίζειν ἐν οὐ παικτοῖς, καταφερόμενος καὶ αὐτῶν τῶν ἁγίων τῆς ἐκκλησίας πατέρων[20]). Ἀλλὰ καὶ τῆς Ἐπικούρου[21]) αἱρέσεως δῆλός ἐστιν ἀντεχόμενος, ἀπό τε τοῦ λόγου καὶ τοῦ τρόπου, ὡς ἔγνωμεν, ἡδονῇ τὸ ἀγαθὸν τιθέμενος[22]), καὶ πάντα εἰς τοῦτο φέρει αὐτό, ὅ τι μὴ πάρεργον, οἷά τις ἐμπαθὴς καὶ φιλόσαρκος καὶ ἀγενὲς τῶν ἡδονῶν ἀνδράποδον, ἀντικειμένως τῇ κατὰ Χριστὸν πολιτείᾳ καὶ ταῖς εὐαγγελικαῖς εἰσηγήσεσι διδάσκων καὶ[23]) πολιτευόμενος, καὶ τοὺς ὁμιλοῦντας αὐτῷ ἢ

Quae prava scripta et quaterniones cum iam pridem huc delata synodo denuntiarentur et coram magistris doctissimis, cum philosophiae tum sacrae theologiae peritis, examinarentur, nil sanum vel memoratu dignum in eis inventum est, sed (ut aiunt) malorum Ilias, verba digna quae funditus evertantur, innumerabilia maledicta dissertationi illi pravae passim inserta sunt. Quoniam vero multitudinem rerum existentium, res sensibus subjectas et perspicuas, delere conatur, nec corpora nec qualitates nec effectus, immo ne cognitiones quidem quas sensibus percipimus esse censet ille vir re vera obtusus et amentissimus, ipsam de mundi creatione doctrinam impugnat, et temerarie sacrae scripturae auctoritatem tollere adoritur. Verum in eis quoque, in quibus se philosophari contendit, contra fas etiam argumenta theologica tractat, quae in malam partem accipiens, absona quaedam alucinatur, consociare temptans inter se pugnantia, ita ut commentatio nec philosophica nec theologica sit, sed hydra multorum capitum, chimaera monstruosa vel hippocentaurus et quae alia fabulosa portenta a Graecis excogitantur. Non enim in una tantum re vel singillatim peccat aut a veritate aberrat, neque in unam haeresim vel certam quandam blasphemiam incidit, sed, ut ita dicam, angustiae vallis sunt, in quas omnis coacervata putredo, caenum, materia impura et omnes omnigenae blasphemiae et haereses congregatae confluunt. Nam neque sancta ecclesiae mysteria, regulae, traditiones ex eius doctrina integrae remanent, sed contra totam ecclesiam bellum movet et sanctam nostram fidem negat. Nam eo stupiditatis homo nefarius ille progressus est, ut res divinas derideat, et ludibrio habeat non ludificanda, in ipsos sanctos ecclesiae patres invehens. Manifesto autem et Epicuri sectae se tradidit, verbis et vita, uti nobis notum est, voluptatem summum bonum esse probans, et omni opera hunc finem sibi proponit. Neque id omittendum est quod ut servus impotens, luxuriosus et ad voluptates propensus, contra vitae christianae rationem et praecepta evangelica doctrinam suam profitetur et vitam agit, illos qui cum eo commercium habent vel eum frequentant peccata confitendi

τηλικαύτην μισγάγκειαν πάσης σηπεδόνος καὶ παντὸς βορβόρου ὡς σύρροιαν ἀκαθάρτων ὑδάτων εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν συγκαλέσασθαι, μηδ' ὅπως διαθέσθαι εἰδὼς ἢ κρίνειν ἱκανὸς ὤν K.

[1]) *ἐξεταχθέντων* A; *ἐξετασθέντων τε· καὶ ἐξετασθέντων* K.
[2]) *ἀκριβῶς* om. K.
[3]) *ἐν· ἐπὶ* A.
[4]) *ἐμπείρων — θεολογίᾳ* om. K.
[5]) *μυρίαι τε γλωσσαλγίαι καὶ βλ.* K.
[6]) *οὐδέ· οὔτε* H.
[7]) *ἀξιοῖ* om. H.
[8]) *ἐξανίσταται* X.
[9]) *καὶ τῶν — ἀλλὰ καὶ· καὶ ἀρρωστίαν διανοίας νοσῶν ἐξελέγχεται οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ* K.
[10]) *εἰς· ὡς* A: *ἐς* K: *αἷς* X.
[11]) *δέον* om. H.
[12]) *συγκλώθειν — ἀσύγκλωστα* om. K.
[13]) *οὐχ ὅτι· μὴ μᾶλλον* K.
[14]) *δεῖν* H.
[15]) *ἀναπλάττεται τέρατα· τερατεύεται* K.
[16]) *οὐδέ· οὔτε* H.
[17]) *οὐδὲ μιᾷ· οὐδὲ μιᾷ τινι* K: *καὶ οὐδὲ μιᾷ* X.
[18]) *τε* om. A.
[19]) *κανόνες* om. X.
[20]) *ἀλλ' ὡς οὕτως εἰπεῖν σύστημα πάσης καὶ παντοίας βλασφημίας καθέστηκε καὶ αἱρέσεως, ἀλλά γε δὴ καὶ τῶν θείων γραφῶν κατεξανίσταται καὶ τῶν ἱερῶν μυστηρίων καὶ ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ παραδόσεων καὶ αὐτῶν τῶν ἁγίων πατέρων τῆς ἐκκλησίας καταφέρεται, διακωμῳδῶν τὰ θεῖα ὁ ἀλιτήριος καὶ παίζων ἐν οὐ παικτοῖς* K.
[21]) *ἐπικουρείου* H.
[22]) *τιθεὶς* K.
[23]) *καὶ* om. X.

προσιόντας χάριν ἐξομολογήσεως διαφθείρων [1]) καὶ ἀντὶ τοῦ στενοῦ καὶ τεθλιμμένου τὸ ἄνετον καὶ φιλήδονον [2]) αὐτοῖς ὑποτιθέμενος καὶ σατυρικόν τινα βίον ὡς ἄλλος τις Σαρδανάπαλος μετερχόμενος.

Ταῦτα δὴ καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ ἄλλα μυρία τούτοις παραπλήσια ἀτοπώτατα [3]) καὶ δυσσεβείας γέμοντα ἔστιν ἰδεῖν ἐμπεριεχόμενα τοῖς ῥηθεῖσι τετραδίοις αὐτοῦ, ἅττα ἐπὶ λεπτοῦ καταλέγειν ἀπειπάμεθα τέως διά τε τὸ τοῦ λόγου μῆκος καὶ τὸ αἰσχρὸν τῆς ἀφηγήσεως [4]). Ὅτι δὲ ἡ μιαρὰ [5]) συγγραφὴ αὕτη ἰδία ἐστὶν αὐτοῦ [6]), μεμαρτύρηται ἀπό τε τῶν παρ' αὐτῷ μαθητευσάντων καὶ ἀκροασαμένων ἱερωμένων [7]) ὄντων [8]) καὶ ἀξιοπίστων προσώπων καὶ ἀπὸ τῶν ὧν ἐπέστειλεν [9]) εἰς τὰ ὧδε γραμμάτων, δι' ὧν ὁμολογεῖ ἴδια μὲν εἶναι [10]) ταῦτα, ἀδιόρθωτα δέ, προκάλυμμα [11]) τῆς δυσσεβείας τὴν μελετωμένην αὐτῷ διόρθωσιν προβαλλόμενος. Πλὴν τίνα διόρθωσιν [12]) δέξαιντο ἂν τὰ [13]) διόλου διεφθαρμένα καὶ ἀναμὶξ ταῖς βλασφημίαις συμπεφυρμένα οὐχ ἧττον τῆς Ἀναξαγόρου πανσπερμίας [14]) τὰ [15]) πάντα ἐν πᾶσι τιθεμένης [16]), μηδέποτε διακριθησόμενα [17]), ὧν τὸ καλὸν [18]) ἀπιστία καὶ ὕβρις πᾶν ὃ πιστεύεται; Διὸ [19]) καὶ νυκτὸς (ὥς φασι) παρεδίδου καὶ ἡρμήνευε (ταῦτα δὲ ἦσαν [20]) λαθεῖν τοὺς ἄλλοθέν ποθεν ἐπιδημοῦντας) ἐν σκότει τὰ τοῦ αἰωνίου [21]) σκότους καὶ πυρὸς [22]) ἄξια [23]) οἷά τις παλιγκάπηλος τὰ κίβδηλα καὶ ὑπόχαλκα περικρύπτειν βουλόμενος καὶ ἐν γνώσει [24]) τὴν ἀσέβειαν μετερχόμενος, ὡς μηδὲ ἀπολογεῖσθαι ἔχειν [25]) τὴν ἄγνοιαν [26]). Ἐφ' οἷς ἀγανακτήσαντες, ὡς εἰκός, καὶ τηλικαύτην ζημίαν τοῦ ἡμετέρου [27]) γένους παριδεῖν οὐκ ἀνεχόμενοι ἐπετάξαμεν [28]) αὐτῷ δι' ἡμετέρου συνοδικοῦ γράμματος ἐλθεῖν [29]) εἰς τὰ ὧδε παρασταθῆναί τε ἐπὶ συνόδου [30]) καὶ δοῦναι ἀπολογίαν, ἣν δή τινα ἔχει, περὶ τῶν ῥηθέντων τετραδίων· ἐγράψαμεν δὲ περὶ τούτου καὶ σοὶ [31]) τῷ συναδέλφῳ ἡμῶν μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ πρώην Ἀχριδῶν κὺρ Ζωσιμᾷ, ὅπως ἐπιτιμήσῃς [32]) αὐτῷ ἐλθεῖν κατὰ τάχος καὶ ἀπολογηθῆναι [33]). Ἀλλ' αὐτὸς καίτοι ἐπιτιμηθεὶς ὑπὸ τῆς

causa, corrumpit et pro angusta (porta) et arta (via) intemperantiam libidinum eis commendat, cum ipse ut novus Sardanapalus vitam satyricam agat.

Quae omnia et multa alia eiusdem generis, quae ineptissima et contra deum nefaria sunt, in supra dictis voluminibus inveniuntur, quae propter verborum amplitudinem et narrationis turpitudinem accurate enarrare omisimus. Foedam vero illam commentationem ab ipso conscriptam esse, id sacerdotum et virorum fide dignorum, ab ipso institutorum eique operam dantium testimonio confirmatur, probaturque libellis quos huc misit in quibus commentationem illam se ipsum conscripsisse, nondum autem emendasse confitetur, emendatione illa ab ipso mente agitata tamquam propugnaculo impietatis utens. Sed nonne abhorret omnis emendandi ratio a scriptis plane corruptis et blasphemiis foede inquinatis, quae exemplo Anaxagoreae illius omnium seminum permixtionis, per omnia loca penetrantis, numquam vera a falsis distinguere possunt, cum impietatem decus putent et christianam fidem ludibrio habeant! Quamobrem noctu, uti dicunt, et in tenebris (haec vero fiebant, ut ab aliunde advenientibus se occultaret) ea quae aeternis tenebris et igni digna erant, instituebat et enarrabat, uti caupo quidam qui merces improbas et subditicias abdere conatur, sciens et prudens impietati operam dedit, ita ut ignorantiae excusationem adhibere nequeat. Quamobrem iusta ira perciti neque tale publicum incommodum poena vacuum esse sustinentes, litteris nostris synodalibus huc venire, synodo adesse et pro dictis quaternionibus defensionem quam posset dicere eum iussimus. Qua de causa etiam ad te, fratrem nostrum beatissimum, nuper archiepiscopum Achridensem, dominum Zosimam scripsimus, ut ei celeriter venire et pro se dicere in-

---

[1]) *καὶ τοὺς — διαφθείρων· καὶ τοὺς ὁμιλοῦντας αὐτῷ διαφθείρων* K: *ὁμιλῶν καὶ τοὺς αὐτῷ προσιόντας χάριν ἐξ. διαφθείρων* X.

[2]) *φιλήδονον καὶ ἐκδεδιητημένον* K.

[3]) *ἀτοπώτατα· κακὰ καὶ ἀπρεπῆ* K.

[4]) *διά τε — ἀφηγήσεως· τὸ τοῦ λόγου μῆκος ἐκκλίνοντες καὶ τὸ αἰσχρὸν τῆς διηγήσεως εὐλαβούμενοι* K.

[5]) *μιαρά* om. A.

[6]) *αὐτοῦ ἐστι* H: *ἐστι* om. X: *ἰδία καὶ γνησία ἦν τοῦ πονηροῦ συγγραφέως τούτου ἐμαρτυρήθη* K.

[7]) *καὶ ταῦτα ἱερωμένων* K.

[8]) *ὄντων* om. H.

[9]) *ἀπέστειλεν* H.

[10]) *δι' ὧν μόνος ὁμολογεῖ ἴδια εἶναι* K.

[11]) *περικάλυμμα* A.

[12]) *πλὴν τίνα διόρθωσιν· οὐδὲ τοῦτο συναισθανόμενος ὡς τίνα ἂν διόρθωσιν* K.

[13]) *ἂν τὰ· αὐτά* H: *ἄν* om. K.

[14]) *τῆς Ἀναξαγόρου πανσπερμίας· ἢ τὰ ἐν τῷ Ἀναξαγορείῳ χάει* K.

[15]) *τὰ* om. K.

[16]) *τιθεμένης* om. K: *τιθέμενα* H.

[17]) *μηδέποτε ὑπὸ τοῦ ἐπιστατοῦντος νοὸς διακριθησόμενα* K.

[18]) *τὸ καλόν· τὸ σεμνότατον* K.

[19]) *δι' ὅ* A.

[20]) *δὲ ἦσαν· δεῆσαν* H: om. X: *ὀπηνίκα ἔδει* K.

[21]) *τοῦ αἰωνίου* om. K.

[22]) *πυρός· πρός* H: om. K.

[23]) *ἀξίαν* H.

[24]) *ἐν γνώσει· ἐθελοκακῶν* K.

[25]) *ἔχει* A.

[26]) *ὡς μηδὲ — τὴν ἄγνοιαν* om. K.

[27]) *ζημίαν καὶ ψυχικὸν ὄλεθρον τ. ἡ.* K.

[28]) *ἐγράψαμεν καὶ ἐπετάξαμεν* K.

[29]) *αὐτῷ — ἐλθεῖν· τῷ ῥηθέντι κακομεθοδίῳ ἐλθεῖν* K.

[30]) *ἐπὶ συνόδου· συνοδικῶς* K.

[31]) *σοὶ* om. HK.

[32]) *ἐπιτιμήσῃ* HK.

[33]) *συναδέλφῳ ἡμῶν — ἀπολογηθῆναι* om. H.

σῆς[1]) μακαριότητος ἅπαξ καὶ δίς, ὡς ἔγνωμεν ἀπὸ γράμματος αὐτῆς[2]), οὐδόλως ὑπήκουσε καὶ τοῦ ἡμετέρου συνοδικοῦ καταπεφρόνηκε γράμματος, καὶ ἤδη ἀπάρας αὐτόθεν[3]) ἀπεδήμησεν ἀλλαχόθι, ἀπειθὴς φανείς[4]) καὶ φυγόδικος, ἅτ'[5]) ἐπιγνοὺς ἑαυτὸν ἀναπολόγητον ἐσόμενον, καὶ αὐτοκατάκριτος ἤδη[6]) ἀπό γε τούτου ἐγένετο. Οὗ ἕνεκα σκέψεως συνοδικῆς προβάσης[7]) μετὰ τῶν συνενδημούντων[8]) ἡμῖν ἤδη[9]) ἐνταῦθα μακαριωτάτων καὶ ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, τοῦ Ἀντιοχείας κυρίου Ἀθανασίου καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων κυρίου Χρυσάνθου[10]), ἀπεφάνθη καὶ ἐγνωμοδοτήθη κοινῶς, αὐτὸν μὲν καθαιρέσει παντελεῖ[11]) τῆς ἱερωσύνης ὑποπεσεῖν, τὰ δὲ ῥηθέντα κακοτετράδια[12]) αὐτοῦ ἀναθέματι καθυποβληθῆναι[13]).

Τούτου χάριν γνώμῃ τῶν ῥηθέντων μακαριωτάτων πατριαρχῶν καὶ συναδέλφων ἡμῶν[14]) γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς[15]) μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ὁ μὲν ῥηθεὶς Κακομεθόδιος ὡς ἐπὶ τοιαύταις βλασφημίαις καὶ αἱρέσεσι κατακριθεὶς τε καὶ φωραθεὶς[16]), λυμεών τε καὶ ψυχοφθόρος τῶν ὀρθοδόξων γενόμενος[17]), ἀπειθής τε τῷ πατριαρχικῷ οἰκουμενικῷ καὶ συνοδικῷ κριτηρίῳ[18]) καὶ φυγόδικος, καὶ διὰ τοῦτο αὐτοκατάκριτος ὤν, καθῃρημένος ὑπάρχει πάσης ἱερατικῆς ἐνεργείας καὶ τάξεως καὶ ἔκπτωτος τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου καὶ ἀπόβλητος καὶ γεγυμνωμένος τῆς θείας χάριτος, μηδεμίαν ἄδειαν ἔχων ἱερατικὴν ἐνδυθῆναι στολὴν καὶ ἱερατικόν τι[19]) ἐκτελέσαι ὑπούργημα ὡς καθῃρημένος καὶ ἀνίερος, Μεθόδιος μοναχὸς λεγόμενος καὶ ὡς εἷς τῶν ἰδιωτῶν γνωριζόμενος, καὶ μηδεὶς τολμήσῃ συμφορέσαι αὐτῷ ἢ συλλειτουργῆσαι ἢ ὡς ἱερέα τιμῆσαι ἢ τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἀσπασθῆναι ἢ εὐλογίαν καὶ ἁγιασμὸν παρ' αὐτοῦ δεχθῆναι ἐν βάρει ἀργίας καὶ ἀλύτου ἀφορισμοῦ· ἔτι δὲ ὑπάρχει γεγυμνωμένος καὶ ἀμέτοχος[20]) καὶ τοῦ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος καὶ μηδεμίαν ἄδειαν ἔχει διδάσκειν καὶ παραδιδόναι ὅλως[21]) μαθήματα οὔτε φιλοσοφικὰ οὔτε θεολογικά, ὡς ἐν ἀμφοτέροις κατεγνωσμένος καὶ ὕποπτος τοῦ λοιποῦ γενόμενος.

iungas. At ille licet semel et bis a tua beatitudine admonitus, ut epistola tua certiores facti scimus, minime oboedivit, quin etiam nostras synodales litteras contemnens, et hanc provinciam relinquens, in aliam se contulit dicto non audiens, litem detrectans, quippe qui se nullum excusationis locum habere probe sciret. Quo modo suo ipsius iudicio usus est. Quamobrem cognitione synodica facta una cum hic commorantibus beatissimis et sanctissimis patriarchis, domino Athanasio Antiochiae et domino Chrysantho Hierosolymorum, communi decreto probatum et iudicatum est, eum a sacerdotii dignitate removendum et dictos pravos quaterniones damnationi subiiciendos esse.

Quamobrem ex dictorum beatissimorum patriarcharum et confratrum nostrorum sententia, una cum sanctissimis et honoratissimis antistitibus, dilectis nostris in sancto spiritu fratribus et comministris, scripto synodico decrevimus, dictum pravum Methodium (Κακομεθόδιος) quippe qui propter innumeras blasphemias et haereses condemnatus et convictus, corruptor et pestis verae fidei studiosorum factus, patriarchico et universali et synodico iudicio non oboediverit, sed litem detrectans, suo ipsius iudicio usus sit, ab omni munere atque ordine sacerdotali remotum esse, eiectum ex sacerdotum indice, exclusum et separatum a divina gratia, nullam eum facultatem habere induendi sacerdotalem vestem vel sacerdotali munere perfungendi, remotum et profanum, Methodium tantum appellandum esse, cum sit unus ex hominibus privatis. Nemo una cum eo sacras vestes induere vel sacram missam facere audeat neve ut sacerdotem eum revereatur neve manum exosculetur neve benedictionem vel consecrationem ab eo accipiat, poena depositionis et aeternae excommunicationis proposita. Praeterea munere magistri removeatur et exauctoretur. Neque disciplinae philosophicae vel theologicae docendae et tradendae ulla ei licentia concedatur, ut pote qui propter utramque con-

[1]) *σῆς· ἐκείνου* H: *αὐτοῦ* K.
[2]) *ὡς — αὐτῆς* om. K.
[3]) *αὐτόθεν· ἐκεῖθεν* HK.
[4]) *φανεὶς τῷ πατριαρχικῷ καὶ οἰκουμενικῷ κριτηρίῳ* K.
[5]) *ἅτ'· ὡς* K: *ἅτε* H.
[6]) *ἤδη* om. X.
[7]) *προβάσης· γενομένης* K.
[8]) *ἐνδημούντων* K.
[9]) *ἤδη· ὧδε* X.
[10]) *ἤδη — Χρυσάνθου* om. H.
[11]) *παντελεῖ* om. X.
[12]) *κακοτετράδια· τετράδια* H.
[13]) *τῆς ἱερωσύνης — καθυποβληθῆναι· ὑποβαλεῖν τῆς ἱερωσύνης αὐτοῦ ὡς αἱρετικὸν καὶ βλάσφημον καὶ θεομάχον καὶ ἀπογυμνῶσαι αὐτὸν οὐ μόνον ἱερωσύνης, ἀλλὰ καὶ τοῦ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος ὡς κοινὸν λυμεῶνα καὶ ψυχοφθόρον τῶν ὀρθοδόξων, τὰ δὲ βλάσφημα καὶ παντοδαπῶς βλασφημίας καὶ φλυαρίας πολλῆς γέμοντα κακοτετράδια καὶ συγγράμματα αὐτοῦ τὰ εἴτε φιλοσοφίαν ἢ θεολογίαν ψευδῶς ἐπαγγελλόμενα καὶ ἐπιγραφόμενα ὡς σατανικὰ καὶ ψυχώλεθρα καὶ εἰς ἀθείαν παντελῆ τοὺς μετιόντας προκαλούμενα ἀναθέματι καθυποβαλεῖν, ἐξῶσαί τε καὶ ἀποσκορακίσαι μακρὰν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ τῆς τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν μελέτης καὶ ἀναγνώσεως, καὶ τοὺς τολμήσοντας αὐτὰ ἀνὰ χεῖρας λαβεῖν ἢ διδάξαι ἢ διδαχθῆναι φρικτοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐπιτιμίοις ἐνόχους ἀποδεῖξαι, ὡς μήτε λέγεσθαι τοῦ λοιποῦ μήτε ὅλως ἀκούεσθαι οὔτε στέργεσθαι καὶ ἀποδέχεσθαι παρ' οὑτινοσοῦν χριστιανοῦ, ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ, τὰς ῥηθείσας βλασφημίας* K.
[14]) *γνώμῃ — ἡμῶν* om. KH.
[15]) *συνοδικῶς κτλ.* Hoc modo desinit H.
[16]) *ὡς κατακριθεὶς τε καὶ φωραθεὶς ἐπὶ τοιαύταις βλ. κ. αἱ.* K.
[17]) *λυμεών — γενόμενος* om. K.
[18]) *τῷ πατριαρχικῷ — κριτηρίῳ· τῇ συνόδῳ* K.
[19]) *τι* om. X.
[20]) *ἀμέτοχος· ἐστερημένος* K.
[21]) *ὅλως* om. K.

μενος. Τὰ δὲ ῥηθέντα κακοτετράδια καὶ συγγράμματα [1]) αὐτοῦ, εἴτε [2]) φιλοσοφίαν εἴτε θεολογίαν ψευδωνύμως ἐπιγραφόμενα, ὡς παντοδαποῦς δυσσεβείας καὶ βλασφημίας καὶ φλυαρίας πολλῆς γέμοντα σατανικά τε δι' ὅλου καὶ ψυχώλεθρα τυγχάνοντα καὶ εἰς ἀθεΐαν παντελῆ τοὺς μετιόντας κατακρημνίζοντα, ὑπάρχωσι τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ἔνοχα ἀπόβλητά τε καὶ ἀπεσκορακισμένα μακρὰν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ τῆς τῶν εὐσεβῶν μελέτης καὶ ἀναγνώσεως, ὡς μήτε λέγεσθαι τοῦ λοιποῦ μήτε ὅλως ἀκούεσθαι, ἀλλ' ἀπολεσθῶσι μετ' ἤχου τῆς μνήμης τῶν χριστιανῶν καὶ ἀποσυνάγωγα γένωνται [3]).

Καὶ μηδεὶς ὅλως τῶν ἁπανταχοῦ ὀρθοδόξων [4]) ἱερωμένος ἢ λαϊκὸς τολμήσει τοῦ λοιποῦ ἀποδέχεσθαι τὸν ῥηθέντα Κακομεθόδιον ἢ ὡς ἱερέα ἢ ὡς διδάσκαλον [5]) ἢ τολμήσῃ ἀνὰ χεῖρας λαμβάνειν τὰ ῥηθέντα κακοτετράδια καὶ συγγράμματα αὐτοῦ καὶ ἢ διδάσκειν ταῦτα ἑτέρους ἢ διδάσκεσθαι αὐτὰ ἢ παρ' αὐτοῦ τοῦ Μεθοδίου ἢ παρ' οὑτινοσοῦν ἄλλου [6]) μαθητοῦ αὐτοῦ χρηματίσαντος καὶ διαφθαρέντος κἀκείνου ἐπισφαλέσι προλήψεσι καὶ ποτισθέντος τοῖς ἀκαθάρτοις τουτοισὶ καὶ θολεροῖς νάμασιν [7]). Ὅς δ' ἄν τις τολμήσῃ ἐναντιωθῆναι τοῖς ἐν τῷ παρόντι συνοδικῶς ἀποφανθεῖσι καὶ ἢ τὸν Μεθόδιον τοῦτον ἀποδεχθῇ ὡς ἱερέα ἢ ὡς διδάσκαλον ἢ τὰ ῥηθέντα συγγράμματα καὶ τετράδια αὐτοῦ θελήσει διδάξαι ἢ διδαχθῆναι οἱῳδήτινι τρόπῳ καὶ ὅλως λαβεῖν αὐτὰ εἰς χεῖρας καὶ μετέρχεσθαι καὶ ἀναγινώσκειν, ὁ τοιοῦτος, ὁποίας ἂν εἴῃ τάξεως καὶ ὁποίου βαθμοῦ, ἀφωρισμένος [8]) εἴη παρὰ τῆς ἁγίας καὶ [9]) ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδιαιρέτου τριάδος, τοῦ ἑνὸς τῇ φύσει μόνου θεοῦ, καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ πάσαις ταῖς πατρικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ὑπεύθυνος καὶ ἔνοχος τοῦ πυρὸς τῆς γεέννης, καὶ εἴη ἡ μερὶς αὐτοῦ μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα καὶ τῶν θεομάχων Ἰουδαίων τῶν σταυρωσάντων τὸν κύριον τῆς δόξης.

Ὑμεῖς οὖν ποιήσατε ἅπαντες ὡς γράφομεν, ὑπακούοντες εὐπειθῶς τῇ συνοδικῇ ἡμῶν ταύτῃ ἀποφάσει, ἵνα καὶ ἡ τοῦ θεοῦ χάρις καὶ ἡ εὐχὴ καὶ ἡ εὐλογία ἡμῶν εἴῃ μεθ' ὑμῶν.

,αψκγ' ἐν μηνὶ αὐγούστῳ ἰνδικτιῶνος α'.

+ Ἐλέῳ θεοῦ Ἀθανάσιος Ἀντιοχείας βεβαιοῖ.
+ Ὁ Ἱεροσολύμων Χρύσανθος συναποφαινόμεθα.
+ Ὁ καὶ πρόεδρος Σισανίου Ζωσιμᾶς βεβαιοῖ [10]).
+ Ὁ Ἡρακλείας Καλλίνικος.
+ Ὁ Κυζίκου Αὐξέντιος.
+ Ὁ Νικομηδείας Παΐσιος [11]).
+ Ὁ Νικαίας Γεράσιμος.
+ Ὁ Χαλκηδόνος Παρθένιος.
+ Ὁ Θεσσαλονίκης Ἰγνάτιος.
+ Ὁ Ἰκονίου Σίλβεστρος.
+ Ὁ Φιλιππουπόλεως Θεόκλητος.
+ Ὁ Ἀγχιάλου Καλλίνικος [12]).

[1]) *συγγράμματα καὶ κακοτετράδια* X.
[2]) *τὰ εἴτε* X.
[3]) Locus iste apud K in praecedenti periocha refertur; cfr. n. 13.
[4]) *μηδεὶς — ὀρθοδόξων· μηδεὶς τῶν χριστιανῶν* K.
[5]) *τολμήσει — διδάσκειν· τολμήσει ἀκούειν καὶ διδάσκεσθαι μαθήματα παρ' αὐτοῦ ἢ ὡς ἱερέα καὶ διδάσκαλον ἀποδέχεσθαι καὶ ἔχειν αὐτὸν ἢ τὰ ῥηθέντα κακοτετράδια καὶ μιαρὰ συγγράμματα αὐτοῦ ἀνὰ χεῖρας λαμβάνειν καὶ μετέρχεσθαι ἢ διδάσκειν* K.
[6]) *ἄλλου* om. K.
[7]) *νάμασιν· ὕδασιν* K.
[8]) *Ὅς δ' ἄν τις τολμήσῃ ἅψασθαι αὐτῶν οἱῳδήτινι τρόπῳ καὶ ἀπεναντίας ποιῆσαι τοῖς ἐν τῷ παρίντι συνοδικῶς ἐπιταχθεῖσιν, ὁ τοιοῦτος ἀφωρισμένος κτλ.* Hic istoque modo desinit codex K.
[9]) *ἁγίας καὶ* om. X.
[10]) om. X.
[11]) om. X.
[12]) *Καλλίνικος· Μακάριος* X.

demnatus et in futurum suspectus sit. Dicti vero pravi quaterniones et libelli eius, falso philosophiae aut theologiae nomine inscripti, cum omni genere impietatis, blasphemiarum, nugarum scatentes prorsus satanici et perniciosi esse videantur, et sectatores in exitium doctrinae Deum spernentis praecipitent, damnationis aeternae poena teneantur, eiiciantur et procul segregentur a Christi ecclesia neque ab hominibus piis examinentur vel legantur; ita ut ne notio quidem eorum fiat neque commemorentur, sed cum clamore e christianorum memoria tollantur et ab eorum communione seiungantur.

Ne quis igitur in futurum orthodoxorum sacerdos vel laïcus dictum pravum Methodium vel sacerdotem vel magistrum appellare audeat nec dictos pravos quaterniones et libellos in manus sumat neque alios illius praecepta doceat neque ab ipso Methodio illam doctrinam doceatur aut ab alio quolibet qui eius discipulus fuerit eiusdemque vanis notionibus corruptus, aquis illis impuris et luto turbatis irrigatus sit. Quodsi vero quis praesenti synodali decreto obluctari audeat vel hunc Methodium sacerdotem et magistrum appellet dictosque libellos et quaterniones alios docere vel ipse quomodocunque doceri, vel in manus sumere, examinare vel legere temptet, ille cuiuscunque ordinis vel dignitatis sit, a sancta consubstantiali vivifica et individua trinitate, natura uno et solo Deo, excommunicatus et exsecrandus sit; veniam ne accipiat, neque in hoc nec in illo mundo post mortem consummatur, omnibus patrum synodorumque diris imprecationibus atque aeternae excommunicationi obnoxius et ignis geennae reus sit; societatem habeat cum Juda proditore et Judaeis Dei inimicis qui dominum gloriae cruci affixerunt.

Vos igitur omnes facite quae scripsimus, libenti animo synodico nostro decreto parentes, ut Dei gratia, nostraque oratio et benedictio vobiscum sit.

Anno MDCCXXIII mense augusto indictione I.

+ Athanasius Dei gratia Antiochiae confirmat.
+ Chrysanthus Hierosolymorum idem decernit.
+ Zosimas qui et praeses Sisanii confirmat.
+ Callinicus Heracleae.
+ Auxentius Cyzici.
+ Païsius Nicomediae.
+ Gerasimus Nicaeae.
+ Parthenius Chalcedonis.
+ Ignatius Thessalonicae.
+ Silvester Iconii.
+ Theocletus Philippopoleos.
+ Callinicus Anchiali.

+ Ὁ Βάρνης Καλλίνικος.
+ Ὁ Λήμνου Ἰωαννίκιος.
+ Ὁ Μονεμβασίας Παΐσιος [1]).
+ Ὁ πρώην Δράμας Ἰωακείμ [2]).
+ Ὁ Σοφίας Ἀναστάσιος [3]).
+ Ὁ Δέρκων Νικόδημος.
+ Ὁ Κλαυδιουπόλεως Ἰωαννίκιος [4]).

Ἐν τῷ κώδικι Σιατίστης μετὰ τὴν ἀντιγραφὴν τῆς ἀνωτέρω πράξεως γέγραπται· „,αψκγ' νοεμβρίου κα' καὶ κε' ἀνεγνώσθη ἐπ' ἐκκλησίας ἐν τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ Σιατίστης."

+ Callinicus Varnae.
+ Joannicius Lemni.
+ Païsius Monembasiae.
+ Joachim nuper Dramae.
+ Anastasius Sophiae.
+ Nicodemus Derci.
+ Joannicius Claudiopoleos.

In codice Siatistae post supra dicta acta descripta extat: „MDCCXXIII XXI et XXV novembre in ecclesia huius civitatis Siatistae haec perlecta sunt."

[1]) *Παΐσιος· Γεράσιμος* X.
[2]) om. X.
[3]) om. X.
[4]) om. X, at e contra addit: *ὁ Προϊλάβου ... ὁ Καλλιουπόλεως Ἱερεμίας.*

SYNODUS CONSTANTINOPOLITANA

pro eligendo patriarcha Alexandrino (1723 septembris 12).

Mortuo Samuele Capasule, patriarcha Alexandrino, alter antistes ei subrogandus erat. Hunc in finem Hieremias, patriarcha oecumenicus, episcopos Constantinopoli degentes, clericos civitatis, gentis primarios ad se conventu edicto vocavit. Rem ita narrat Païsius Nicomediensis litteris ad novum patriarcham mense septembri 1723 datis:

Καὶ λοιπὸν συνεκρότησε ἡ παναγιότης αὐτοῦ ἐξ ἰδίας καλοκἀγαθίας σύνοδον ὑπερτελῆ, συνεδριάζοντος αὐτῇ τοῦ τε μακαριωτάτου καὶ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἀντιοχείας κῦρ Ἀθανασίου, δεδωκότος καὶ τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κῦρ Χρυσάνθου τὴν γνώμην αὐτοῦ διὰ τὸ ἐνοχλεῖσθαι ὑπὸ ποδαλγίας καὶ μὴ δύνασθαι συμπαραγενέσθαι, καὶ συμπαρόντων τῶν ἐνδημούντων αὐτόθι συναδέλφων ἀρχιερέων καὶ τοῦ μεγάλου δραγουμάνου καὶ τῶν κληρικῶν καὶ ἐκκρίτων ἀρχόντων τῆς πολιτείας, καὶ ἀπεπεράτωσε τὴν ὑπόθεσιν ταύτην καὶ ἀποκατέστησεν τὴν ὑμετέραν μακαριότητα εἰς τὸν ἁγιώτατον θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας τῇ δωδεκάτῃ τοῦ παρόντος. Εἰς τὴν ὁποίαν αὐτὴν ὑπόθεσιν πρὸ πάντων τῶν συναδέλφων ἀρχιερέων συνεπόνησε καὶ ἐσύνδραμεν ὁ συνάδελφος ἅγιος Ἡρακλείας, ὁ ὁποῖος προσκυνᾷ τὴν ὑμετέραν μακαριότητα καὶ ἀσπάζεται τὴν ἁγίαν αὐτῆς δεξιάν [1]).

Datis suffragiis, patriarcha creatus est Cosmas, cujus vitae curriculum subitis commutationibus enitet. Anno 1703 mense aprili e hieromonachorum (ut aiunt) ordine ad montis Sinai archiepiscopatum evectus, sedem hanc abdicavit anno 1706, ut archiepiscopus Claudiopolitanus fieret. Quo in munere sedem Alexandrinam ambitiose petiit ac pecunia Turcis erogata invasit. A christianis tamen Aegyptiis pulsus, anno 1714 mense martio oecumenicum ipsum thronum occupavit, a quo post undetriginta menses ejectus in montem Sinai relegatus est, ibique lectioni ac meditationi operam dedit usque dum Alexandrinae ecclesiae regimen iterum obtinuit anno, ut diximus, 1723, die 12 septembris. Cui Alexandriam redeunti litteris gratulati sunt Païsius Nicomediensis, Chrysanthus Hierosolymitanus, Gregorascus Ghica summus interpres, imprimis vero universa episcoporum synodus, cujus synodicae epistolae, 14 septembris 1723 datae, subscripserunt Hieremias Constantinopolitanus, Callinicus Heracleensis, Païsius Nicomediensis, Auxentius Cyzicenus, Gerasimus Nicaenus, Ignatius Thessalonicensis, Parthenius Chalcedonensis, Theocletus Philippopolitanus [1]). Altera epistola omnibus Alexandrinae provinciae christianis inscripta novum patriarcham amplissimis verbis commendavit synodus Constantinopolitana, subscriptionibus hisce adjectis:

+ Ἱερεμίας ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.
+ Ἱεροσολύμων πατριάρχης Χρύσανθος συναποφαίνομαι.
+ Ἀντιοχείας πατριάρχης Ἀθανάσιος τῆς μεγάλης θεουπόλεως ἀποφαίνομαι.
+ Ὁ Ἡρακλείας Καλλίνικος.
+ Ὁ Νικομηδείας Παΐσιος.
+ Ὁ Νικαίας Γεράσιμος.
+ Ὁ Κυζίκου Αὐξέντιος.
+ Ὁ Χαλκηδόνος Παρθένιος.
+ Ὁ Θεσσαλονίκης Ἰγνάτιος.
+ Ὁ Προύσης Κύριλλος.
+ Ὁ Ἰκονίου Σίλβεστρος.
+ Ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης Κάλλιστος.
+ Ὁ Βάρνης Καλλίνικος.
+ Ὁ Λήμνου Ἰωαννίκιος.
+ Ὁ Σηλυβρίας Παρθένιος.
+ Ῥόδου Νεόφυτος.
+ Ὁ Μεσημβρίας Νικόδημος.
+ Ὁ Βιζύης Ἀκάκιος [2]).

[1]) *Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος*, t. III (1889), p. 521.

[1]) ibid. p. 517-518.
[2]) E codice publico patriarchatus Alexandrini Cahirae asservati edidit A. Papadopoulos-Kerameus, loc. cit. p. 512-517.

SYNODI CONSTANTINOPOLITANAE

epistola de Serborum religione (1723 mense decembri).

Quemadmodum ecclesia Serbica splendidis testimoniis comprobatur olim fuisse cum sede Romana unita, ita et Romanorum pontificum singulare studium in Serbis ad religionis integritatem revocandis post funestissimum utriusque ecclesiae dissidium manifesto compertum est. Quo in opere conficiendo strenuos adjutores habuerunt cum multos sanae doctrinae praecones, tum maxime egre-

gios societatis Jesu sodales, qui saeculis praesertim XVII et XVIII laetos et uberes consilii fructus perceperunt. Obvia sunt, quae variis linguis magno numero apparuerunt, opera historiam hanc pulcherrimam illustrantia. Ex iis lectori rerum serbicarum cupido unum indicare suffecerit, *Symbolas* videlicet *ad illustrandam historiam ecclesiae orientalis in terris coronae sancti Stephani* ex multis tabulariis erutas a Nicolao Nilles S. J., p. 701 sqq.[1]) Ad uberrima documenta ab auctore clarissimo undique collecta unum idemque accessu difficilem praestat adjicere in eorum gratiam, qui ad argumentum istud magis illustrandum curas studiaque adjungere voluerint, epistolam inquimus a synodo Constantinopolitana missam ad omnes ecclesiae Orientalis christianos, qua exponitur, ecclesiae Serbicae fideles in *orthodoxa* (ut aiunt) Graecorum doctrina ac religione hucusque permansisse. Quae litterae, si Graeculorum modus ac ratio in scribendo spectetur, id unum significant, plurimos scilicet Serbos ad integrandam cum Romanis unitatem ab *orthodoxis* defecisse. Exile scriptum e codice τοῦ Φωτίου Κυπρίου, p. 341-345, primus edidit Manuel Gedeon in suis Κανονικαῖς Διατάξεσι, t. II (Constantinopoli, 1889), p. 424-426, indicato quidem editionis anno, non mense. Hunc ut reperiremus, codicem maximae molis adiimus, Constantinopoli in praestantissima sancti Sepulcri bibliotheca asservatum, olim 605, nunc 622 signatum, cujus fol. 340 recto ea, de qua modo agimus, epistola continetur. Amborum codicum lectiones non tantum in chronologia statuenda diversae sunt, sed plerisque locis. Posterior autem priorem auctoritate ita superat, ut eum solum sequi possumus, vel locis illis, in quibus Gedeonina editio meliora praebere videtur. Ut enim Critias, ita et Photius Cyprius non archetypa ipsa epistolarum, sed harum lineamenta tantum retulit. Ne quis tamen nobis ignaviam crimini verteret, omnes variantes editionis Gedeoninae lectiones littera G signatas in notis attulimus, codicis 622 varietatibus, a quibus recessimus, siglo A indicatis.

[1]) Oeniponte, 1885, CXX - 1086 p. in - 8°.

Συνοδικὸν δηλωτικὸν ὅτι τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Πεκίου καὶ τὸν ταύτης ἀρχιεπίσκοπον καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ τελοῦντας ἀρχιερεῖς μετὰ καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοὺς χριστιανῶν Σέρβων ὁμόφρονας οἴδαμεν.

+ Ἱερεμίας ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

+ Βδέλυγμα κυρίῳ χείλη ψευδῆ, καὶ τῆς ἀληθείας οὐδέποτε κατισχύει τὸ ψεῦδος· ἀλλ' οὐδὲ δεῖται βοηθείας ἡ τῆς ἀληθείας ἰσχὺς κατὰ τὸν ἐν ἁγίοις πατέρα[1]) ἡμῶν μέγαν Χρυσόστομον· κἂν γὰρ μυρίους ἔχῃ τοὺς σβεννύντας αὐτήν, οὐ μόνον οὐκ ἀφανίζεται, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἐπηρεάζειν ἐπιχειρούντων φαιδροτέρα καὶ λαμπροτέρα[2]) ἂν εἴη, τῶν εἰκῇ κοπτόντων ἑαυτοὺς καταγελῶσα καὶ[3]) μυκτηρίζουσα καὶ ἐξουθενοῦσα· γέλωτος καὶ γὰρ ἐξουθενισμοῦ τε καὶ κατακρίσεώς εἰσιν ἄξιοι οἱ ψευδολογοῦντες καὶ πλαστολόγοι, ὡς ἀκολουθοῦντες τῷ μισοκάλῳ διαβόλῳ τῷ πρώτῳ ἐφευρετῇ τοῦ ψεύδους· αὐτοῦ γὰρ[4]) τοῦ διαβόλου πρῶτον ἐφεύρημά ἐστι τὸ ψεῦδος διαβαλόντος[5]) πρὸς τοὺς γενάρχας τὸν ποιητὴν καὶ πλάστην αὐτοῦ θεόν, εἰπόντος καὶ ψευσαμένου· Τί ὅτι εἶπεν ὑμῖν ὁ θεός, οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως; ᾔδει γὰρ ὅτι ᾗ ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, διανοιχθήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοὶ[6]) καὶ ἔσεσθε ὡς θεοί. Ὁ οὖν τὸ ψεῦδος λαλῶν καὶ πλαστολογῶν ἀκόλουθός ἐστι καὶ μιμητὴς[7]) τοῦ παμπονήρου διαβόλου, καὶ ἀδιόρθωτος μένων ἐς τέλος συγκαταδικασθήσεται αὐτῷ καὶ τοῖς σκοτεινοῖς αὐτοῦ ἀγγέλοις καὶ ταρταρούχοις δαίμοσιν εἰς τὸ ἄσβεστον πῦρ τῆς αἰωνίου κολάσεως.

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καί τινες τῶν ἑτεροδόξων βουλόμενοι ἐξαπατῆσαι τοὺς ἁπλουστέρους ἡμῶν τῶν ἀνατολικῶν ὀρθοδόξων[8]) χριστιανῶν, συκοφαντίαν καὶ κατηγορίαν ψευδεπίπλαστον καὶ ὅλως ἔξω τῶν θυρῶν τῆς ἀληθείας καὶ πάντῃ ἀνάρμοστον κατὰ τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας τῆς ἁγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Πεκίου[9])

Epistola synodalis, qua declaramus atque agnoscimus, archiepiscopatus Peciensis ecclesiam ejusdemque archiepiscopum necnon episcopos in illa degentes simul ac christianos Serbos eis subditos nobiscum esse concordes.

+ Hieremias miseratione Dei archiepiscopus Constantinopoleos, novae Romae, et universalis patriarcha.

+ *Abominatio domino verba mendacia* (Prov. 12, 22), nec veritas unquam a mendacio superatur; immo ne auxilio quidem indiget veritatis robur secundum sanctum patrem nostrum Chrysostomum magnum. Et si enim sexcenti sint qui eam extinguant, non solum tamen non obscuratur, sed etiam per eos qui comprimere illam temptant clarior fulgidiorque efficitur, illis qui sibi ipsi temere laedunt irrisis, subsannatis, contemptis; etenim risum, spretum, damnationem merentur qui falsa fictaque loquuntur, quippe qui diabolum, honesti osorem et primum mendacii auctorem sequuntur. Ipse enim diabolus mendacium primus excogitavit, cum Deum factorem creatoremque suum apud proauctores nostros calumniatus ita falso locutus est (Gen. 3, 1. 5): *Quid, quia vobis dixit Deus ne edatis a ligno cognitionis? Sciebat enim, quoniam qua die manducaveritis de eo, aperientur oculi vestri et sicut dei eritis.* Qui ergo mentitur ac simulata dicit, improbissimi diaboli sectator imitatorque est, et ad finem usque inemendabilis si manserit, una cum eo ejusque tenebricosis angelis et tartareis daemonibus ad inextinguibiles aeterni supplicii ignes deturbabitur.

Quoniam igitur heterodoxi quidam ad simpliciores ex orthodoxis nostris orientalibus christianis decipiendos calumniam accusationemque fictitiam et a veritatis foribus prorsus alienam ac ineptissimam in sacram sanctissimi patriarchatus Peciensis ecclesiam ejusque episcopos detulerunt, illos scilicet non

[1]) *πατράσιν* A.
[2]) *λαμπροτέρα· ὑψηλοτέρα* G.
[3]) *ναὶ μὴν καί* G.
[4]) *καὶ γὰρ* G.
[5]) *διαβαλλόντος* A.
[6]) *οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν* G.
[7]) *καὶ μιμητής ἐστι* G.
[8]) *ὀρθοδόξων ἀνατολικῶν* G.
[9]) Latine Pecia, serbice Peć, Péš, turcice Ipek, urbs Albaniae turcicae, australiter sub regno Serbico et orientaliter a Nigris Montibus, in valli Drinica ad fluviolum Bystrice, sub majestatico monte Koprivnik; olim sedes patriarcharum Serbicorum.

καὶ τῶν ταύτης ἀρχιερέων ἐξήνεγκαν, ὅτι δηλαδὴ οὐκ ἔχουσι τὸ φρόνημα τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνατολικῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας οὔτε ὁμόφρονες καὶ ὁμόδοξοι τυγχάνουσιν ἡμῖν [1]), ὅπερ συκοφαντία ἐστὶ προφανὴς καὶ κατηγορία [2]) διάκενος καὶ ἀσύστατος, πρὸς ἐξαπάτην τῶν ἁπλουστέρων, ὡς εἴρηται, ἐπινοηθεῖσα — ἡμεῖς γὰρ τοὺς ῥηθέντας ἀρχιερεῖς τῆς ἁγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Πεκίου καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ χριστιανοὺς Σέρβους ὀρθοδόξους καὶ ὁμόφρονας ἡμῖν οἴδαμεν, καὶ ὅτι φρονοῦσι καὶ δοξάζουσιν ὡς ἀληθῶς [3]) ὅσα ἡ καθ' ἡμᾶς ἀνατολικὴ ἐκκλησία φρονεῖ καὶ δοξάζει, τὰ ὅσα δέ τινες λέγουσι κατ' αὐτῶν καὶ διαβάλλουσι τούτους ὡς ἑτερόφρονας συκοφαντίαι εἰσὶ ψευδεῖς καὶ κατηγορίαι μηδαμῶς ἀληθεύουσαι, — τούτου χάριν καὶ [4]) γράφοντες γνώμῃ κοινῇ συνοδικῇ τοῦ τε μακαριωτάτου καὶ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυρίου κυρίου Χρυσάνθου καὶ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων μητροπολιτῶν καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἀδελφῶν [5]) ἡμῶν καὶ συλλειτουργῶν, δηλοποιοῦμεν πᾶσι τοῖς ἐντευξομένοις τῷ παρόντι ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι καὶ ὑπερτίμοις, ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητοῖς ἡμῶν ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργοῖς, ἐντιμοτάτοις κληρικοῖς, εὐλαβεστάτοις ἱερεῦσι, χρησιμωτάτοις ἄρχουσι καὶ παντὶ τῷ χριστωνύμῳ πληρώματι, καὶ διαβεβαιοῦμεν, ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς ἀρχιεπισκοπῆς [6]) Πεκίου, ὅ τε ταύτης ἀρχιεπίσκοπος [7]) καὶ οἱ [8]) ἐν αὐτῇ τελοῦντες ἀρχιερεῖς μετὰ τῶν ὑποκειμένων αὐτοῖς [9]) χριστιανῶν Σέρβων ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ὁμόδοξοι καὶ ὁμόφρονές εἰσιν ἡμῖν, ἔχοντες [10]) τὸ ἡμέτερον ὀρθόδοξον φρόνημα τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως ὁμολογοῦσι καὶ πιστεύουσι κατὰ πάντα ὡς καὶ ἡμεῖς. Ἔνθεν τοι καὶ γινώσκοντες αὐτοὺς πάντας ὀρθοδόξους καὶ φρονοῦντας [11]) τὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας δόγματα καὶ διδάγματα, τιμᾶτε καὶ ἀγαπᾶτε αὐτοὺς καὶ διευλαβεῖσθε κατὰ τὸ πρέπον καὶ δίκαιον, μηδαμῶς προσέχοντες ἢ πιστεύοντες ταῖς ὑπὸ τούτων τῶν ἑτεροδόξων κατ' αὐτῶν ἐρεσχελίαις καὶ ψευδεπιπλάστοις συκοφαντίαις καὶ κατηγορίαις [12]). Οὕτω ποιήσατε ὡς φιλευσεβεῖς [13]) καὶ φιλάδελφοι, ἵνα ὑπάρχητε εὐλογημένοι παρὰ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδιαιρέτου καὶ ἀσυγχύτου τριάδος, τοῦ ἑνὸς τῇ φύσει μόνου θεοῦ [14]), καὶ ἡ εὐλογία τοῦ Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ εἴη ἐφ' ὑμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν, ἔχητε δὲ καὶ τὰς εὐχὰς τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων εἰς αὔξησιν καὶ πλουτισμὸν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν καὶ ἀξιωθείητε τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ὡς ζηλωταὶ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχοι ἐν [15]) Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ [16]) ἡμῶν, οὗ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος καὶ ἡ εὐχὴ καὶ ἡ εὐλογία τῆς ἡμῶν μετριότητος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει [17]) ,αψκγ' μηνὶ δεκεμβρίῳ [17]).

eadem sentire ac nostra Orientalis sacra Christi ecclesia nec ejusdem nobiscum animi esse ac opinionis, quae aperta est calumnia atque vana absurdaque accusatio, ad simpliciores, ut diximus, decipiendos excogitata (laudatos enim sanctissimi archiepiscopatus Peciensis episcopos necnon christianos Serbos in eo degentes orthodoxos concordesque nobiscum agnoscimus eosque probe scimus vere sentire ac credere quaecunque ecclesia nostra Orientalis sentit et credit; quaecunque vero adversus illos dicunt quidam, ut heterodoxos eos accusantes, ea falsas esse calumnias accusationesque, quibus nihil veri sit): idcirco ex communi synodalique sententia beatissimi et sanctissimi patriarchae Hierosolymitani domini domini Chrysanthi una cum sacratissimis et honoratissimis antistitibus, dilectis nostris in sancto spiritu fratribus et comministris, declaramus omnibus praesentem epistolam lecturis sacratissimis et honoratissimis antistitibus, dilectis nostris in sancto spiritu fratribus et comministris, pretiosissimis clericis, religiosissimis sacerdotibus, primatibus strenuissimis, cunctoque populo christiano, atque affirmamus, archiepiscopatus Peciensis ecclesiam, tum ejusdem archiepiscopum tum episcopos ibidem degentes una cum christianis Serbis eis subditis, jamdudum et a principio ejusdem nobiscum animi opinionisque esse, rectam nostram ecclesiae Orientalis sententiam tenentes, atque confessionem orthodoxae nostrae fidei in omnibus sicut et nos profitentes ac credentes. Cum igitur illos omnes probe noveritis orthodoxos esse ac dogmata institutaque tenere ecclesiae nostrae Orientalis, honore, amore, veneratione eos prosequamini, ut decet et aequum est, non eas contentiones, calumnias, accusationes, quae in illos ab heterodoxis feruntur, attento fidoque animo considerantes. Sic agite tanquam pietatis fratrumque amantes, ut benedicti sitis a sancta consubstantiali vivifica indivisa inconfusa trinitate, uno natura solo Deo, et benedictio Abraham, Isaac et Jacob sit super vos filiosque vestros, atque sanctorum deiferorumque patrum vota habeatis ad res vestras augendas ac ditandas, regnumque caelorum consequamini, quippe qui pietatis studiosissimi fueritis veritatisque propugnatores, in Christo Jesu domino nostro, cujus gratia immensaque miseratio simul ac votum et benedictio mediocritatis nostrae sit cum omnibus vobis.

Constantinopoli MDCCXXIII mense decembri.

[1]) *ἡμῖν τυγχάνουσιν* G.
[2]) *κατηγορία· ματαιολογία* G.
[3]) *ἡμεῖς γὰρ τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἀρχ. Π. καὶ τὸν ταύτης ἀρχιεπίσκοπον καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ τελοῦντας ἀρχιερεῖς μετὰ καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς χριστιανῶν Σέρβων ὁμόφρ. ἡμῖν οἴδ. φρονοῦντας τε καὶ δοξάζοντας ὡς ἀληθῶς* G.
[4]) *καὶ* om. G.
[5]) *ἀγαπ. καὶ περιποθήτων ἡμῶν ἀδελφῶν* G.
[6]) *τῆς ἁγιωτάτης ἀρχ.* G.
[7]) *ἀρχ. ταύτης* G.
[8]) *οἱ* om. A.
[9]) *ὑποκειμένων αὐτοῖς· ὑπ' αὐτούς* G.
[10]) *ἐξ ἀρχῆς ὑπάρχουσιν ὁμόφ. καὶ ὁμόδ. ἡμῖν καὶ ἔχουσι* G.
[11]) *φρονοῦντάς τε καὶ δοξάζοντας καὶ στέργοντας πάντα τὰ* etc. G.
[12]) *πιστεύοντες ταῖς κατὰ τούτων ἐρ. συκ. καὶ κατηγ. τ. ἑτεροδόξων* G.
[13]) G addit: *καὶ φιλόχριστοι.*
[14]) Contractius apud G: *εὐλογημένοι παρὰ πατρὸς, υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος.*
[15]) *ἐν αὐτῷ Χρ.* G.
[16]) *καὶ θεῷ* addit G.
[17]) om. G.

SYNODUS CONSTANTINOPOLITANA

anno 1723.

Cum Antonius Naotes et uxor ejus Asemena monasteriolo S. Mariae Πλατιανῆς dictae, in insula Andro, praedium suum Στραμπουργίαις nuncupatum oblatis quibusdam condicionibus dono dedissent, ut esset in posterum dominium Sancti Sepulcri, sicut et monasteriolum ipsum Platianae, synodus Constantinopolitana, praesidente Hieremia patriarcha, donationem illam ratam habuit ac confirmavit actibus his verbis incipientibus: Τὰ καλὰ καὶ θεοφιλῆ τῶν ἔργων καὶ πρὸς ψυχικὴν σωτηρίαν συμφέροντα. Adhuc inedita exstant in codice Constantinopolitano Sancti Sepulcri 622 (olim 605), fol. 147. Metropolitarum subscriptiones hae sunt: Ὁ Καισαρείας (locus vacuus, sed lege Νεόφυτος), — ὁ Ἡρακλείας Καλλίνικος, — ὁ Νικομηδείας Παΐσιος, — ὁ Νικαίας Γεράσιμος, — ὁ Θεσσαλονίκης Ἰγνάτιος, — ὁ Βερροίας Μακάριος, — ὁ Φιλιππουπόλεως Θεόκλητος, — ὁ Ἀγχιάλου Καλλίνικος.

SYNODUS CONSTANTINOPOLITANA

in qua orthodoxorum cum catholicis societas prohibetur (anno 1724).

Catholicorum cum haereticis quamlibet in rebus divinis communicationem lege acerbissima prohiberi compertum est. Non minorem sane cautionem adhibuisse et diligentiam orthodoxorum orientalium duces ac magistros in arcendis a suis sequacibus viris catholicis ex multis deprehenditur monumentis, quorum unum hic in lucem proferimus. Id anno quidem 1724 editum fuisse tam certum est quam quod certissimum; quo vero mense, colligi facile non potest, cum metropolitarum (dolenter dicimus) quaevis subscriptio desit. Non enim ex archetypo aut ex publico codice eruit qui primus illud edidit Manuel Gedeon, sed e codice privato Photii Cyprii, p. 357-358, apud quem praecipui tantum actorum loci exhibentur. Illud tamen negligendum esse non duximus, siquidem non parum conducit ad res utriusque ecclesiae illustrandas. Editio nostra, qualiscumque demum sit, tota pendet a Gedeonina illa quam videre est in altero volumine operis cui titulus: Κανονικαὶ διατάξεις, p. 326-328.

Ἐπιστολὴ συνοδικὴ ἀποκριτικὴ πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἄρτης, ὁποῦ τοὺς ἐκεῖ Φραντζέζους, ἂν δὲν ἀφήσουν τὰς αἱρέσεις των, νὰ μὴ τοὺς δέχωνται εἰς ἐξομολόγησιν οἱ ὀρθόδοξοι ἱερεῖς μήτε νὰ τοὺς ἐνταφιάζουν μετὰ θάνατον.

Rescriptum a synodo ad metropolitam Artae missum, quo Francos illic degentes, nisi haereses suas missas faciant, ab orthodoxis sacerdotibus confitentes audiri ac post mortem sepeliri non posse declaratur.

+ Ἱερεμίας ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

+ Κοινὴν ὑμῶν ἀναφορὰν ἐλάβομεν, δι' ἧς προβάλλετε περί τινος συνηθείας ὅπου εἰσέφρησεν εἰς τὰ αὐτόθι καὶ ἐρωτᾶτε ζητοῦντες παρ' ἡμῶν καὶ τῆς περὶ ἡμᾶς τῶν συναδέλφων ἀρχιερέων συνόδου τὸ ποιητέον. Τὸ περὶ συνηθείας πρόβλημα εἶναι τοιοῦτον· Φραντζέζοι, δηλαδὴ δυτικοί, εὑρισκόμενοι αὐτόθι, θέλουσι νὰ ἐξομολογῶνται ἀπὸ ὀρθοδόξους ἱερεῖς καὶ νὰ μεταλαμβάνωσι τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἐμμένοντες τοῖς δυτικοῖς αὐτῶν δόγμασι, καὶ ταφῆς νὰ ἀξιῶνται ἀποθνήσκοντες καί τινες αὐτῶν νὰ θάπτωνται ἔνδον τοῦ ναοῦ, τὸ ὁποῖον προξένει, ὡς λέγετε, σκάνδαλον πρὸς ὑμᾶς οὐ μικρὸν καὶ ταραχὴν οὐ τὴν τυχοῦσαν, καὶ διὰ τοῦτο ζητεῖτε τὴν περὶ τούτου ἀπόφασιν παρὰ τῆς καθ' ἡμᾶς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας. Τούτου χάριν ἀποκρινόμενοι ὑμῖν διὰ τῆς παρούσης ἡμετέρας πατριαρχικῆς συνοδικῆς ἐπιστολῆς λέγομεν ἐκεῖνο, ὁποῦ εἶναι καὶ γνωστὸν τοῖς πᾶσι καὶ εὔλογον, ἤγουν ἐὰν θελήσουν οἱ τοιοῦτοι Φράγκοι δυτικοὶ νὰ παραιτήσουν τὴν λατινικὴν δόξαν ἤτοι τὸ λατινικὸν φρόνημα καὶ νὰ ἀποδεχθοῦν τὴν πίστιν καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς ἡμετέρας ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, τότε ἀνεμποδίστως καὶ ἐξομολογοῦνται παρ' ὑμῖν τοῖς ὀρθοδόξοις ἱερεῦσι καὶ μεταλαμβάνουσι τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ ἐνταφιάζονται. Εἰ δὲ καὶ μένουσιν εἰς τὴν θρησκείαν τους, πρέπει νὰ ἦναι ἀκοινώνητοι, ὅτι ἡ αὐτὴ ἐξομολόγησις καὶ τὸ αὐτὸ ποτήριον τοὺς κοινωνοῦντας ὁμοφρονοῦντας εἶναι βούλονται, οὐχὶ ἀλλοτρίους· τὰ ἀλλότρια καὶ γὰρ ἀκοινώνητά εἰσι, καὶ ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστι, τὸ ἱερὸν λέγει εὐαγγέλιον, καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει. Ἐπεὶ οὖν πρὸ χρόνων πολλῶν τὸ ἄθροισμα τῆς δυτικῆς

+ Hieremias divina miseratione archiepiscopus Constantinopolis, novae Romae, et universalis patriarcha.

+ Communem vestram relationem, qua circa consuetudinem quandam, quae isthic invaluit, quaestionem proposuistis, cum a nobis tum a fratrum nostrorum episcoporum synodo rogantes ac requirentes quid faciendum sit, accepimus. Consuetudo vero, de qua quaestio adducitur, haec est: Qui vitam ibi agunt Franci, nempe occidentales christiani, contendunt confitentes se ab orthodoxis sacerdotibus audiri ac sacrosancta communione refici, non repudiatis iis quae tenent Latinorum dogmatibus, atque mortuos sepultura affici, immo intra ecclesiae septa humari, quae res vobis, ut scripsistis, non levem offensionem tumultumque haud mediocrem concitat; atque ideo rei solutionem a magna Christi ecclesia postulastis. Quapropter praesentibus patriarchicis synodalibusque litteris vobis respondemus, illud, quod cuique notum est ac probabile, asserentes, hujusmodi scilicet Francos occidentales, si Latinorum quidem opinionem seu id quod Latini sentiunt abnuere, ecclesiae vero nostrae orientalis fidem ac confessionem amplecti voluerint, tum expedite ab orthodoxis vestris sacerdotibus confitentes audiri, sacra communione refici ac sepeliri posse. Sin autem in sua religione perstiterint, a societate vestra arcendi sunt; qui enim ejusdem confessionis ejusdemque calicis participes fiunt, hos eadem, non aliena sentire oportet. Etenim alienati animi communia habere nequeunt, ut in sacro evangelio dicitur (Matt. 12, 30): *Qui non est mecum adversum me est, et qui non cogit mecum spargit.* Cum ergo multis abhinc annis occidentalis ecclesiae coetus a spirituali quatuor sanctorum pa-

ἐκκλησίας ἀπεσχίσθη ἐκ τῆς τῶν τεσσάρων ἁγίων πατριαρχῶν πνευματικῆς κοινωνίας καὶ ἀπεσχοινίσθη καὶ προσέθηκε δόγματα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ὀρθοδόξων ἀλλότρια, διὰ τοῦτο ἀκοινώνητοι ὑπάρχουσιν ἡμῖν τοῖς ὀρθοδόξοις· τὰ γὰρ ἡνωμένα καὶ κοινωνοῦντα ἀλλήλοις δὲν εἶναι διηρημένα καὶ ἑτερόφρονα, καὶ τὰ διηρημένα δὲν εἶναι ἡνωμένα καὶ ὁμοφρονοῦντα. Καὶ ἂς ματαιολογῶσιν οἱ δυτικοὶ ἑτερόφρονες ἀποσχισθέντες τῆς καθολικῆς τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησίας ὅσα θέλουσι.

Ταῦτα περὶ τοῦ προβλήματος ὑμῶν καὶ ἐρωτήματος· ἡ δὲ τοῦ θεοῦ χάρις καὶ ἡ εὐχὴ καὶ ἡ εὐλογία τῆς ἡμῶν μετριότητος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

,αψκδ'.

triarcharum communione discesserit ac dissederit persuasionesque a catholica orthodoxorum ecclesia alienas induxerit, idcirco communia nobiscum orthodoxis non habent. Qui enim cum altero junctus est ac communicatur, ab eo sejunctus non est nec alia sentit; qui vero sejunctus est, is profecto junctus non est nec idem sentit. Quoad heterodoxos occidentales, qui a catholica orthodoxorum ecclesia discesserunt, quaecumque sibi libuerint blaterent.

Atque haec quidem de quaestione vestra ac postulatione; Dei autem gratia votumque ac benedictio mediocritatis nostrae sit cum omnibus vobis.

MDCCXXIV.

SYNODUS DIOECESANA FOGARASIENSIS

universae Ecclesiae Rumenorum unitae (graeco-catholicae) in Transilvania atque Hungaria (1725 februario 26).

Rumeni Transilvaniam et Hungariam incolentes, omnes ad unum, schisma graecum intra annos 1697 et 1701 abjuraverunt, atque ad normam concilii Florentini sese Ecclesiae Romanae conjunxerunt. Ast, heterodoxi hanc unionem vehementer impugnare coeperunt, imprimis sectae protestantes, in illis regionibus pullulantes, qui Ecclesiam rumenam sibi jam subjecerant, et insuper jure meritoque metuebant, ne populus rumenus, antea toleratus et oppressus, per unionem aequis cum ipsis potiretur juribus politicis et oeconomicis. Efficacius tamen adversabantur unioni praesules schismatici in Hungaria et Valachia, qui regiones unitas sacerdotibus et monachis schismaticis inundabant. Ita tempore vacationis sedis episcopalis rumenae unitae, ab anno 1713 ad annum 1721, fere quadringenti sacerdotes ab episcopis schismaticis pro Transilvania ordinati fuere [1]). Libri quoque doctrinas falsas continentes inter unitos disseminabantur. Quorum numero erat opus, cui titulus: Sapte taine, i. e. Septem sacramenta, editum Jassiis anno 1644, denuo typis excusum Rimnicii in Valachia anno ignoto.

Magis vero, si fieri potuit, infesta erat unioni crassa cleri ignorantia. Clerus etenim rumenus, non secus ac integer populus, in misero detinebatur mancipiorum statu, ac proinde studiis minime incumbere poterat. Hinc in sacerdotem ordinabatur qui vix liturgiam decantare sciebat [2]). Exinde mores quoque laxiores evaserunt. Clerici inveniebantur, qui, vestitu nihil a laicis differentes, cauponas frequentarent, blasphemias proferrent, populum die dominica et festiva absque missa relinquerent, sacrum viaticum in cubiculis asservarent, aegrotantibus communionem sine praevio sacramento poenitentiae administrarent, absolutionem illicite denegarent, imo nec ipsi tempore paschali confiterentur. Quaenam igitur pietas in populo? Missam de praecepto audiendam negligebat, annuam confessionem despiciebat, jejunia non observabat.

Aliquando ipsa canonum graecorum et legum collectio, rumenice Tirgovestini in Valachia anno 1652 sub titulo slavonico „Pravila“, i. e. „Jus“, edita, ansam praebebat abusui. Ita capita 214 et sequentia [3]) facillimam plane reddebant solutionem vinculi matrimonialis propter levissimas causas. Cui praxi etiam favebat corruptela archipresbyterorum et usus protestantium [1]).

Diuturna dominatio calviniana super Ecclesiam rumenam aliud quoque perniciosum reliquit vestigium. Ut enim sacra communio sensim aboleretur, princeps haereticus Transilvaniae, G. Rakotzi, decreto diei 10 octobris 1643 [2]) injunxit Rumenis distributionem panis vino mixti et mere benedicti, non consecrati, et „pascha“ vocitati. Ita episcopus graeco-catholicus Magni-Varadini, Moyses Dragosiu, ad s. Congregationem de Propaganda Fide, die 12 martii 1777 [3]). Populus rudis hunc esum non secus ac eucharistiam venerabatur, teste Petro Maior († 1821), in sua „Historia Ecclesiae Rumenorum“ [4]). Imo, nescitur qua impostura, superstitiosa invasit consuetudo, loco „paschatis“ gemmas arborum manducandi, forsan si cui illa „pascha“ a sacerdote denegabatur.

Istos et similes abusus invenit in sua ampla dioecesi rm̃ Joannes Giurgiu Pataki, praeconizatus in episcopum rumenum unitum, simul ac nova sedes Fogarasiensis, die 18 maji 1721 [5]). Doctus pastor, laurea theologiae insignitus in Collegio Germanico et Hungarico Romae [6]), mox decrevit gregem suum reformare. Itaque synodum dioecesanam ad diem 26 februarii 1725 convocavit, probabiliter in domenio episcopali Sâmbăta de jos [7]) (comitatus Fogarasiensis) celebrandam, ubi tunc etiam residentia erat. Acta hujus synodi a supralaudato Petro Maior, in eadem Historia, p. 378—84, fideliter descripta sunt juxta originales litteras, ab ipso episcopo manu propria signatas, atque ad

[1]) Litterae episcopi uniti Joannis Pataki, anno circiter 1721, apud N. Nilles S. J., *Symbolae ad illustrandam historiam ecclesiae orientalis in terris Coronae s. Stephani*, Oeniponte 1885, p. 464.

[2]) De his cfr. relationes missionis S. J. in Transilvania, anno 1697, apud Nilles op. c. pp. 145-6 et 151-2.

[3]) In editione I. M. Bujoreanu, Bucarestini 1885, pp. 221 ss.

[1]) cfr. de his relationes illius temporis apud Nilles op. c. pp. 146, 151 et 464-5.

[2]) Hoc decreto praedictus princeps instituit episcopum Rumenorum Simeonem Simeonoviciŭ, commendatum ab „episcopo orthodoxo hungaro“, id est a superintendente calviniano, Geleji, eique plura injunxit mandata mere protestantia. Cfr. egregium et pro historia ecclesiae rumenae Transilvanicae fundamentale opus: Vechile Episcopiĭ românescĭ a Vaduluĭ, Geoagiuluĭ, Silvaşuluĭ şi Bĕlgraduluĭ, a Dr. A. Bunea, Blaş 1902, p. 95.

[3]) Apud Dr. J. Ardeleanu, Istori'a diecesei romane grecocatolice a Oradei Mari, pars I, Gherl'a 1883, pp. 73 et 163. Relationem praedicti episcopi edidit etiam Tim. Cipariu, Acte si fragmente latine romanesci pentru istori'a beserecei romane mai ales unite, Blasiu 1855, p. 10.

[4]) P. Maior, Istoria beséricei Românilor, Budae 1813, pp. 385 et 77-8; cfr. Nilles op. c. p. 471, nota 1.

[5]) Bulla exstat apud Nilles op. c. pp. 438-42.

[6]) Nilles op. c. p. 405.

[7]) Hoc magis innotescet considerata nota 2, col. 263.

archipresbyterum quemdam directas. Ab hac editione principi acta denuo typis mandata sunt a J. M. Moldovanu, Acta sinodali ale basericei romane de Alb' a Iulia si Fogarasiu, 2 vol., Blasiu 1869 et 1872, vol. II, pp. 108-14; hinc denique transiere in Nilles, op. c., cum versione latina ab isto auctore facta, pp. 465-75.

Sequens impressio desumpta est ex praedicta editione principi, cujus typi cyrillici litteris latinis reproducuntur, omissis spiritibus et accentibus tonicis, rationali reddita interpunctione et sejunctione verborum, integratis abreviationibus, correctis mendis manifestis et inconsequentiis, necnon addita, in parenthesi, interpretatione moderna locutionum obsoletarum. Translatio latina facta est duce Nilles.

(Pag. 378.) Dela Hristos bună sănătate iţĭ poftim şi dela noĭ blagoslovenie iţĭ trimitem Frăţiĭ tale, Cinstite Protopoape Miclăuş dela Vôĭla.

Intr'aceste zile maĭ denainte, strângându-se căţĭ-va Cinstiţĭ Fraţĭ, Protopopĭ gĭuraţĭ, împreuna, şi cu alţĭ preoţĭ înţelepţĭ făcând Săbor, socotiră şi isprăviră nişte punturĭ pentru multe socotele ale Săboruluĭ mare, care iată şi Frăţiĭ tale le trimitem în scrisoare. Pentru aceia, cum veĭ primi Frăţiia ta acĭastă scrisoare, de una (îndata) să strângĭ Săbor deplin, şi poruncile aceste foarte pe amăruntul să le arăţĭ şi să le daĭ a înţelége tuturor preoţilor, iară popiĭ în toate satele la toţĭ oameniĭ, ca de acum înainte să se ţie şi să se plinescă aceste toate supt acele gloabe şi pedepse, oare care să vor afla scrise înlăuntru.

Fără (afară) de aceste poruncĭ ale Saboruluĭ să aĭbĭ grije Frăţia ta, cum Dăjdile Vlădiceştĭ până la Sveti Gheorghĭe să se strângă înpreună cu talerul logofătuluĭ, şi atuncĭ înlăuntru să se aducă. Venitul Frăţiĭ tale, pe cum au fost obiceiul în zilele altor Vlădicĭ răpăusaţĭ, poţi-le cere Frăţiia ta.

Apoĭ veĭ avé grije Frăţiia ta, de veĭ pune în catastiv toţĭ popiĭ, cari s'aŭ hirotonit printr'alte tărĭ şi până acum n'aŭ venit la noĭ să-şĭ ia blagoslovenie, nice dela noĭ n'aŭ păuceniĭ (certificate). De aceştĭ căţĭ sănt în Eparhia Frăţiĭ tale să-ĭ putem şti.

Salutem a Christo adprecamur et a nobis benedictionem impertimur Tuae Fraternitati, Reverende Archipresbyter Nicolae ex Voila[1]*).*

Elapsis his diebus nonnulli Reverendi fratres Archipresbyteri jurati cum aliis prudentibus sacerdotibus congregati et Synodum agentes, perpenderunt et elaboraverunt quaedam puncta pro multis decretis magnae Synodi, quae hic scripto tenus et Tuae Fraternitati mittimus. Idcirco Fraternitas Tua, statim post perceptionem hujus scripti, congreget oportet Synodum plenariam, et haec statuta minutissime nota facias omnibus sacerdotibus, sacerdotes vero omnibus fidelibus in omnibus pagis illa publicent, ita ut amodo in posterum haec omnia adimpleantur et observentur sub amendis et poenis[2]*), quae in hoc scripto continentur.*

Praeterea Fraternitas Tua curam gerat oportet, quatenus competentiae episcopales[3]*) simul cum thalero logothetae*[4]*) usque ad festum s. Georgii*[5]*) coadunentur et deinde huc afferantur. Tuae Fraternitatis proventus sub aliis episcopis defunctis consuetos solus exigere potes.*

Dein Fraternitas Tua curabit catalogo inscribi omnes sacerdotes in tua eparchia degentes, qui ordinati sunt in aliis provinciis, et qui ad usque non semet praesentarunt coram nobis benedictionis accipiendae causa, nec habent a nobis testimonia. Quotquot hujusmodi in eparchia Fraternitatis Tuae inveniuntur, tot cognoscere volumus.

SOCOTELELE SĂBORULUĬ MARE.

Anul 1725, luna luĭ Fevruarie, zile 26.

1. Pentru rândul Diiacilor celor înpărăteştĭ, cari (pag. 379) se vor scoate să vălătuiască[1]) (cerceteze) pentru treba nevoilor Clirosuluĭ, aşijdere

DECRETA SYNODI MAGNAE.

Anno 1725, mense februario, die 16.

1. Quod attinet officiales imperiales, qui exmittentur ut de necessitatibus cleri[6]) investigent, necnon procuratorem ejusque mercedem, cum Syno-

[1]) Hungarice: vallatni, investigare.

[1]) Voila est archipresbyteratus graeco-catholicus in comitatu Fogarasiensi.

[2]) Episcopo jus competebat, delinquentes ad mulctas condemnare, sed ea lege, ut medietas ipsi cederet, altera vero in necessitates ecclesiarum converteretur. Diploma, nuncupatum secundum, Leopoldi I, datum die 19 martii 1701, art. VII et IX, apud Nilles op. c. p. 297. Hujus diplomatis genuinitas antiquitus in dubium vocata fuit; quod tamen hodierna die amplius non licet, quum protocollatio ejusdem in Cancellaria imperiali Viennensi, necnon duo transsumpta authentica inventa sint. Nilles op. c. p. 301.

[3]) Vectigal pro subsistentia episcopi erat unius floreni annui, a quocumque presbytero subjecto solvendi. Diploma praedictum, art. VII.

[4]) Intelligendus videtur secretarius cleri, non, ut vult Nilles op. c. p. 466, procurator, cujus stipendium nondum constitutum erat.

[5]) Die 23 aprilis.

[6]) Investigandum erat procul dubio circa intolerabilem tyrannidem, qua gubernium transilvanum et domini agrorum (nobiles) clerum unitum opprimebant; cfr. querelas episcopi Joannis Innocentii Klein (successoris Joannis Pataki) apud imperatorem Carolum VI, anno 1732, apud Nilles op. c. pp. 513-7.

pentru procatorul[1]), înpreuna şi plata luĭ[2]), avănd Săborul mare în multe locurĭ nevoe, supărărĭ şi pedepse marĭ, pentru care măcar că se jeluesc la deregătoriĭ ceĭ de afară, maĭ de multe orĭ aŭ acela răspuns, să caute ceĭ pedepsiţĭ cu lege pe aceia, care le fac nevoe, pentru aceia am socotit să numim pe sama Săboruluĭ mare un procator, carele să poarte de grije tuturor căţĭ or ave nevoe; şi de tocmela luĭ s'au rugat Săborul Măriĭ sale Domnuluĭ să-l numiască, şi pe ce se va pute tocmi Măria sa cu dinsul, după aceia se va face veste pe la toţĭ Protopopi.

2. Pentru popĭ, care s'au preoţit într'alte ţări streine în alenul[3]) (încontra) poruncĭĭ Pravileĭ, pe cum spune la canoanele sfinţilor Apostolĭ, listu (pagina) 436, într'acesta chip: Nu ce cade a hirotoni peste hotar; iară de va face fără de ştirea Episcopuluĭ, a cuĭ este Eparhiia, acela să fie nehirotonit cu cela cĭ-au hirotonit. Şi iară tălcueşte aşa: Nu-ĭ volnic vreunul de Episcopĭ să hirotoniască pre cine-va afară de hotarăle Eparhiĭ luĭ, iară cine va face acĭasta fără de ştirea Episcopuluĭ, a căruia este Eparhiia, să i-se ia darul şi luĭ şi aceluia, ce l-aŭ hirotonit pre el. Dece pentru uni ca aceşte, dacă nice pe urmă n'aŭ venit să-şĭ ia blagoslovenie dela arhiereul săŭ şi al nostru, ci s'aŭ lăpădat de Săbor, avănd vreme destulă să-şĭ ia blagosloveniia, pentru aceia Săborul mare încă se lapădă de dinşi; să facă de aicĭ încolo ce vor şti, că Săborul de grije maĭ mult nu le va purta nice la o nevoe.

3. Pentru neşte călugărĭ, cari se află pe la unele Mănăstirĭ, de nice se şti sănt preoţĭ adevăraţĭ şi aŭ slobozenie a sluji sfintele taĭne besericeştĭ aŭ ba, şi blagoslovenie, de unde (pag. 380) se cuvine, luat-aŭ n'aŭ luat, şi totuşĭ înblă celuindu[4]) (amăgind) oameniĭ de-şĭ lasă mulţĭ pe popi de sat ceĭ adevăraţĭ şi mergu la neşte călugărĭ ca aceia, să le slujască liturghie şi alte slujbe besericeştĭ, de acĭastă tocmială încă fu socotela Săboruluĭ, aşa cum uni călugărĭ fără de ispravă ca aceia să iasă din ţară şi să n'aĭbă a şedé pe la mănăstiri nice cum; iară mirénul, carele-şĭ va cuteza duce jărtfa la vre-un călugăr amăgitoriŭ, ca acele, lăsăndu-şĭ preotul de sat cel vrednic, omuluĭ aceluia nice la o trebă a luĭ să nu-ĭ slujască popa maĭ mult.

dus magna[1]) multis in locis habeat necessitates, molestias et magnas amendas[2]), licet querelam suam ad officiales exteriores[3]) desuper moveant, pluries tamen hoc responsum accipiunt, ut poena afflicti procedant per viam legis contra violentos; hac de causa decrevimus, ut pro parte Synodi magnae procurator denominaretur, qui omnium causam agat; attenta ejus mercede, Synodus rogavit Magnificentiam Suam, Dominum[4]), ut eum nominaret, et de qua mercede Magnificentia Sua cum eo convenire poterit, de ea postea certiores fient omnes archipresbyteri.

2. Pro sacerdotibus, qui ordines sacros in aliis provinciis susceperunt in obversum Pravilae, quae ad canones SS. Apostolorum pagina 436 ita habet: *Tali modo, extra fines non decet ordines sacros conferre; si vero aliquis hoc fecerit absque scitu episcopi, cujus est eparchia, talis sciat ordine esse alienum, cum illo, qui eum ordinavit.* Et iterum sic explicat: *Nullus episcopus ordines sacros conferre potest alicui extra suae eparchiae fines; quod si quis hoc fecerit absque nutu episcopi, cujus est eparchia, gradu excidat et ordinans et ordinatus*[5]). Idcirco a talibus sacerdotibus, si nec postea venerint ad benedictionem recipiendam a suo et nostro praesule, sed potius a Synodo[6]) desciverint, quamvis sat temporis habuerint ad benedictionem recipiendam, magna quoque Synodus sese revellit; faciant in posterum quid illis benevisum fuerit, quia Synodus curam illorum in nulla necessitate habebit[7]).

3. Pro quibusdam monachis, qui reperiuntur apud nonnulla monasteria, de quibus non constat an sint sacerdotes veri, habeantne facultatem administrandi sacramenta ecclesiastica nec ne, et utrum benedictionem acceperint nec ne a loco competenti, et tamen vagantur decipiendo homines, qui suos legitimos sacerdotes in pagis constitutos deserunt, et adeunt tales monachos, quatenus pro illis celebrent liturgias, nec non alias functiones sacras peragant; intuitu hujus abusus Synodus decrevit, ut hujusmodi nequam monachi e provincia exeant et nullo modo in monasteriis habitent; laico autem, qui deserto suo proprio et digno sacerdote praesumpserit beneficium suum cuidam monacho deceptori offerre, parochus nulla in necessitate amplius functiones sacras administret.

[1]) Rectius, rumenice et latine: Procurator.

[2]) In archetypo rumeno, apud Maior l. c., necnon apud Nilles et Moldovan, numerus 1, i. e. articulus primus, nonnisi hic ponitur. Sed quoniam paulo ante verbum „întăiŭ", „primo", occurrit, mendose numerus 1 ab illo verbo sejunctus videtur. Ratio quoque id suadet. Nam quae titulum sequuntur, nequeunt esse index omnium decretorum; e contrario, tota phrasis, usque ad numerum 2, unum efficit contextum, quia procurator, a Synodo propositus, procul dubio munere suo praecipue coram officialibus ab imperatore specialiter deputatis fungi debebat. Titulus iteratus in archetypo etiam menda videtur, et verbum: *primo,* superfluus evadit, posito numero 1. Correctius igitur legendum erit, ut supra positum est. In archetypo textus est sequens: „Anul 1725, luna luĭ Fevruarie, zile 26. Socotelele Săboruluĭ mare, ăntăiŭ pentru răndul Diiacilor . . . si plata luĭ.

1. Avănd Săborul mare . . ." *Latini:* „Anno 1725, mense Februario, die 26. Magnae Synodi decreta primo pro officialibus . . . ejusque mercede.

1. Cum Synodus magna . . ."

[3]) Ab hungarico: ellen, contra.

[4]) Ab hungarico: *csalni,* fallere.

[1]) Intelligendum videtur de clericis singillatim.

[2]) Querelae episcopi Klein, quarum mentio facta est nota 6, col. 256, testantur, sacerdotes unitos immunitate ab imperatore decreta nullo modo gavisos esse, nam officiales et nobiles eos comprehendebant et puniebant.

[3]) Intellige: imperiales, in oppositum officialium transilvanorum.

[4]) Scilicet episcopum.

[5]) Quae desumpta sunt verbotenus ex Pravila, ed. c. p. 314, ubi canon 35 Apostolorum cum sua glossa. Idem sensus est capitis 13 Pravilae, ed. c. p. 146, quod citat Nilles, p. 467, nota 1, cum textu graeco.

[6]) Id est: ab Ecclesia unita. Tempore hujus synodi jam plures ab unione defecerant archipresbyteratus, imprimis in comitatu Brassoviensi et Fogarasiensi. Hic enim incolae et ecclesiae plurima ex limitropha Valachia trahebant emolumenta, quae ne perderent, ad schisma mox redierunt. Eorum exemplum secutae sunt aliae quoque paroeciae, instigantibus praecipue metropolitis serbo et valacho eorumque emissariis, qui inter unitos morabantur absque benedictione episcopi uniti. Cfr. de his egregiam dissertationem Dr. A. Bunea, Episcopiĭ Petru Paul Aron şi Dionisiŭ Novacovicĭ, Blaş 1902, p. 40 ss.

[7]) Mitior videtur hic tractandi modus cum clericis intrusis et rebellibus. At cum ipsi quoque, utpote Rumeni, a nobilibus opprimerentur, neque libertatem nisi per unionem consequi possent, decretum Synodi circumstantiis optime congruebat.

4. Iară pentru neşte cărţăluĭ, carele aŭ eşit acuma de curând din ţara rumănescă din Rămnic, şi se chiamă învăţătură besereciască de cele 7 taĭne, încă socoti Săborul, că oare-unde se vor găsi în ţara Ardeluluĭ, fie le mirenu, fie la popă, dela toţĭ să şe ia, şi să nu fie slobod a ţiné nimăruĭ, că aŭ învăţăturĭ multe ca acele, carele sănt în alenul (încontra) legi Crăştineştĭ, şi a sfintelor Săboare; pe cum se vede numaĭ de acolo, unde zice, că se sfinţeşte agneţul cu aceste cuvinte: Adică fă păniia aciasta cinstit trupul Hristosuluĭ tău iprocĭ (şi celelalte); măcar că toată sfînta scriptură, Clucĭul, liturghia şi alte cărţĭ ale legeĭ pravoslavnice greceştĭ aşa ne arată şi ne spune, că nu cu acele, ci cu aceste cuvinte se sfinţeşte: Luaţĭ, măncaţĭ, acesta este trupul mieŭ al legiĭ iprocĭ; şi potirul iară: Beţĭ dintr'acesta toţĭ iprocĭ. Drept aceia se opresc acele cărticele, că aŭ tocmele înprotiva învăţăturilor cestor adevărate [1]).

5. Şi pentru popĭ care merg la cărşmă şi suduesc (înjură) sau blastămă aŭ grăesc cuvinte de hulă (ocară), pe cum nu se cade popilor, încă socoti [2]), ca să se dea poruncă întru toate eparhiile şi să oprescă toţĭ Protopopi pe preoţi săĭ, cum de acuma înainte să nu cuteaze a face nice unile de acele, iară care cine va gre- (pag. 381) şi întru unile ca aceste să-l aĭbă a-l globi Protopopul cum va socoti sufletesce după greutate păcatuluĭ. Iară de se va oblici (afla), că nu l-aŭ globit, ci l-aŭ ertat fără de ocă [3]) (pricină), atuncĭ el protopopul singur să fie globit cu gloaba Săboruluĭ mare 66 de florinţĭ. Şi să umble popi ales în sfănta Besereca cu tichiia (potcap), iară nu ca căcĭula sau cu cumănac; haĭnele încă să fie lungĭ popeştĭ, adecăte port să aĭbă ca acela, cu carele să se cunoască de alţĭ oamenĭ mirenĭ şi să se deschiliniască [4]) (deosebéscă).

6. Aşa socoti [5]) şi de sfănta slujbă, adecă de liturghie, cum să fie datori preoţiĭ în toate Duminecile şi sărbătorĭ marĭ a face liturghie pe la toate beserecile; unde sănt popĭ maĭ mulţĭ [6]), pe rându, unul într'o duminecă, altul într'alta. Iară mireniĭ încă să margă tot de una la sfănta liturghie, în toate Duminecĭ şi sărbătorĭ marĭ. Şi care nu vor merge să fie pedepsiţĭ întăiŭ cu treĭ lopăţĭ, adoară

[1]) Verbum „iprocĭ“, „et caetera“, quum hic, ubi in archetypo invenitur, nullum sensum habeat, post verba autem „al legiĭ“, „legis“ desideretur, mendose hinc avulsum atque posterius rejectum videtur.

[2]) Adde: Săborul, Synodus.

[3]) Ab hungarico: ok, causa.

[4]) Ab hungarico: külön, diversus.

[5]) Adde: Săborul, Synodus.

[6]) Adde: Să slujéscă, celebrent,

4. Circa quosdam liberculos nuper Rimnicii in Valachia editos, quorum titulus: *Doctrina ecclesiastica super septem sacramenta* [1]), Synodus etiam censuit eos, ubicumque in Transilvania inventi fuerint, sive apud laicos, sive apud sacerdotes, auferendos esse nec permittendum, ut ab aliquo detineantur; continent etenim multas doctrinas adversantes legi christianae et sacris conciliis, uti inde liquet, ubi dicitur, hostiam consecrari his verbis: *Fac istum panem venerabile corpus Christi tui* etc., quamvis universa sacra Scriptura, Clavis [2]), Liturgia et alii libri fidei orthodoxae graecae ostendant et dicant, quod non illis verbis, sed istis consecratur [3]): *Accipite, manducate, hoc est corpus meum, legis* etc.; et calix iterum: *Bibite ex eo omnes* etc. Propterea illi liberculi prohibentur, quia continent dispositiones contrarias doctrinis veris [4]).

5. Et intuitu sacerdotum, qui visitant popinas, et conviciantur, aut blasphemant, vel verba maledictionis proferunt, prout sacerdotes dedecet, etiam statuit, ut promulgetur in omnibus eparchiis mandatum, tenore cujus archipresbyteri amodo sacerdotibus suis prohibeant, ne in posterum tale quid patrare audeant; si tamen acciderit, quod horum reus existat aliquis, archipresbyter illum mulctet, secundum quod in conscientia gravitatem peccati dijudicaverit [5]). Si vero constiterit, quod hujusmodi reo condonans nullam injungeret poenam, ipse archipresbyter puniendus est amenda a magna Synodo praescripta, nempe 66 florenorum. Et sacerdotes, praecipue in ecclesia, gestent oportet pileum, non vero cucullam aut galerum; vestes quoque lungae sacerdotales sint, id est talia, quibus discriminentur a laicis.

6. Sic decrevit et intuitu sacrae liturgiae, quod sacerdotes obligati sint omnibus diebus dominicis et festis peragere s. liturgiam; et quidem secundum ordinem, ubi plures sunt sacerdotes, unus in una die dominica, et alter in altera. Et laici praesentes sint oportet omnibus diebus dominicis et festis occasione celebrationis s. liturgiae. Quodsi neglexerint, mulctandi sunt primo tribus,

[1]) Recole dicta in prooemio.

[2]) Est liber slavonice „Cluciu“ nominatus, rumenice vero „Cheia inţelesuluĭ“, „Clavis intelligentiae“, impressus Bucarestini anno 1678. Continet 18 sermones, ex quibus secundus Epiphaniae huc spectat, prout dicitur in „Flosculo veritatis“, edito Romae 1862, pp. 5 et 22. Ibidem recte notatur, quod et in Pravila, cap. 56 (ed. c. p. 160), celebris sententia divi Chrysostomi citatur, secundum quam transsubstantiatio fit verbis Christi.

[3]) Scilicet panis.

[4]) Sententia libro „Sapte taine“ exposita communis fere evasit tunc temporis inter Graecos. Synodus igitur, illam impugnans, non levem in sese theologiae latinae prodit auctoritatem. Et hic animadvertendum est, virtute diplomatis secundi Leopoldiani, episcopo unito adjectum fuisse theologum latini ritus, velut „causarum generalem auditorem“, ab archiepiscopo Strigoniensi nominandum. Tempore Synodi ille theologus erat P. Georgius Regai S. J. Nilles op. c. p. 303, nota 6.

[5]) Pravila, ed. c. p. 173, majorem poenam dictat: „Iară preotul, care va blăstăma şi va huli pre Dumnezeŭ saŭ pre sfinţĭ, acela să fie lipsit de preoţia luĭ un an, şi să ia şi alt canon, post şi metaniĭ, şi altele asémene, cum va socoti Arhiereul săŭ; iară de va blăstăma şi va huli şi a doa oară, şi vor mărturisi mărturiĭ credincĭoase, atuncĭ fără de nicĭ o ertăcĭune i-se ia darul.“ „Presbyter, qui blasphemabit et Deo atque sanctis maledicet, sacerdotio privetur uno anno, eique insuper alia paenitentia imponatur, uti jejunium et orationes et alia similia, ad beneplacitum sui episcopi; si vero secunda vice blasphemabit et maledicet, tunc absque venia suspendatur.“ Quoad convicias cfr. capita 106 et ss. ejusdem Pravilae. Frequentationem cauponarum prohibent caput 91 et canon Apostolorum 54, ed. c. pp. 170 et 315.

(a doua oară) cu 6. Peste aceste toate, pe la sfintele Paşti tot omul maĭ mare de 7 anĭ să se ispoveduiască şi să se cuminece; iară carele nu va face porunca acĭastă, dacă i-se va tămpla unuia ca aceluia moarte, preotul nice să-l provodeacă (prohodéscă), nice să-l îngroape în ţintirim. Pentru aceste toate vezĭ în pravilă cum zice, listu (pagina) 629, cap. 77.[1]) Că se cade să se păzască sfănta Besereca şi de preoţi şi de mirenĭ.

7. Preoţiĭ sfănta Cuminecătură supt gloabă de 12 florinţĭ să nu o cuteze ţinia în casa lor, ci cu bună socotelă în răcluţe frumoase curate, puse iară în săculeţurĭ de gĭolgĭu, saŭ de pănză curată, în beserecă să o ţie, şi de acolo să o ia când vor merge la bolnavĭ, şi iară să o ducă în loc, înapoĭ de unde o-aŭ luat cu cinste să o pue. Iară unde se vor găsi preoţĭ ca aceia, carele nu va asculta de porunca acĭastă, de una să-l globescă protopopul cumu-ĭ scris maĭ sus, şi cu banĭĭ aceia să facă în bese- (pag. 382) recă loc iscusit şi vrednic, ca acela, unde să se ţie sfănta Cumenecătură în toată vremia.

8. Bolnaviĭ saŭ betegiĭ cei de moarte nice cum popiĭ să nu-ĭ cuminece fără de ispovedanie înăintre, carii vor pute grăi; iară cărora li-se va lega graiul, pentru aceia să înveţe protopopiĭ pe preoţi, cum să facă cu uniĭ ca aceia, şi cum să deslege aŭ să nu-ĭ deslege.

9. Care om nu se va ispovedui pănă la paştĭ, adecă în Săptămăna mare, şi nu se va pricestui, aceluia nice cum să nu i-se diia pasca.

10. Aflănduse uniĭ ca aceia, cariĭ în loc de paştĭ iaŭ de mănăncă mugur saŭ alte erbĭ, şi se lapădă de obiceaiul şi de porunca besericiĭ, de aceia se lapădă şi besereca, oare pănă cănd nu se vor pocăi şi nu se vor întoarce cu umilinţă şi cu ascultare cătră beserecă.

11. Preoţiĭ încă să fie datorĭ pe la săptămăna mare a se ispovedui în tot anul; iară carele se va găsi după paştĭ neispoveduit, întăiŭ să fie globit cu 12 florinţĭ, adooara (a doua oară) cu 24, a tria oară să i-se ia darul. Protopopiĭ pentru una ca acĭasta întăiu cu 24 de florinţĭ să-se globescă, apoĭ cu 66, a treia oară să fie lipsiţĭ de déregătorie.

12. Posturile tuspatru, ce sănt într'un an, după obiceiul sfinteĭ besericiĭ noastre să se ţie cu socotelă bună, sa şi pănă acum, de toţĭ oamenii; iară de se va tămpla, să fie cine-va foarte lipsit, unul ca acela să-şĭ afle duhovnicul numaĭ în vreme de lipsă mare.

secundo sex palis[1]). Praeterea generatim in festo paschali quisque, qui jam septimum annum complevit, peragat oportet s. paenitentiam et communionem; si quis autem hoc omiserit, et contigerit ei mori, sacerdos talem non comitetur ad sepulturam, nec in coemeterio eum inhumet. De his omnibus vide Pravilam, pagina 629, caput 77. Decet enim sacerdotes et laicos frequentatio ecclesiae.

7. Sacerdotes sacram synaxim sub amenda 12 florenorum non audeant in propriis aedibus asservare, sed magna solertia in capsula pura reverenter collocatam, in sacculis linteis obvolutam in ecclesia asservent, et inde illam deferant ad aegrotos, et revertentes iterum debita reverentia ibidem collocent. Sacerdotes hoc mandatum transgredientes per archipresbyterum amenda superius indicata puniantur, qui ex illa pecunia curabit perfici locum dignum in ecclesia, quo dein asservabitur sacra synaxis omni tempore.

8. Sacerdotes tales moribundos, qui adhuc loqui possunt, nullo modo viatico provideant, omisso sacramento paenitentiae; cum talibus autem, qui jam loqui non possunt, sacerdotes ab archipresbyteris instruendi sunt, quomodo sit agendum: an absolvendi sint nec ne.

9. Si quis usque ad festum paschale s. confessionem et communionem non peregerit, tali denegenda est Pascha[2]).

10. Cum inveniantur nonnulli, qui pro Pascha manducare soleant gemmas arboris, vel alias herbas, et consuetudinem mandatumque ecclesiae non observent, illos ecclesia quoque ignorat, quousque non resipiscant et non convertantur ad ecclesiam.

11. Sacerdotes quoque se usque ad magnam hebdomadam omni anno obligatos esse sciant s. confessionem peragere; quodsi aliquis eorum post festum paschale impaenitens reperiretur, primo mulctetur amenda 12 florenorum, secundo 24, tertio sacerdotio privetur. Archipresbyteri eadem ex causa primo mulctentur amenda 24 florenorum, secundo 66, tertio officio priventur.

12. Quatuor jejunia annua solita, secundum consuetudinem ecclesiae nostrae, omni pietate observentur ab omnibus, prout hucusque servata fuere; si vero contigerit, quod quis coactus sit (illa frangere), is adeat suum confessarium, qui talem solummodo in casu magnae necessitatis absolvet.

[1]) Mendose ponitur in archetypo caput 807. En ejus tenorem (ed. c. p. 388): „Carele fără de nevoe se va lipsi de beserică treĭ săptămânĭ, acela să fie nepriceştuit. Tâlc: Carele fără de grea nevoe saŭ o nelisnire óre cum se va lipsi de beserică treĭ săptămânĭ, de va fi cliric, să i-se ia darul, iară mirénul să se afuriséscă". „Qui sine necessitate per tres hebdomadas in ecclesia deerit, illi denegetur communio. Glossa: Quicumque absque gravi necessitate vel difficultate quovis modo per tres hebdomadas in ecclesia deerit, si est clericus, suspendatur, si laicus, excommunicetur". De aetate requisita pro confessione sic sonat caput 321 Pravilae (ed. c. p. 262): „Sfântul Ioan Chitrul poruncéşte, că copii partea bărbătéscă după 14 anĭ să se ispovedéscă..., iară partea mueréscă după 12". „Sanctus Joannes episcopus Cytri jubet infantes masculos post 14 annos confiteri..., feminas vero post 12 annos". Locus hic adductus non reperitur, si bene legimus, in *Responsis Joannis Cytri* (Patr. Gr. CXIX, 960-986), apud quem aetas tantum definitur ad sponsalia contrahenda requisita. Sed haec per errorem forte dicta sunt ex opinione quadam in Orientalium vulgus satis evagata, qua obligatio peccata confitendi exstare non videtur ante initum matrimonium. Synodus igitur decernens, missam singulis dominicis et festis diebus celebrandam eique assistendum esse, necnon quemvis a septimo anno expleto ad confessionem et communionem teneri, iterum salutarem effectum theologiae latinae prodit.

[1]) Nilles op. c. p. 471 verba: treĭ lopăţĭ, latine reddit: tribus palae plagis. Verum potius intelligenda videtur hic quaedam mulcta, verbi gratia, tribus palis frumenti. Diploma enim saepius citatum episcopo jus quidem confert mulctandi, at non corporaliter castigandi.

[2]) Circa hoc „Pascha" recole dicta in prooemio.

13. Pentru lucrul despărţeniĭ caută de vezĭ în pravilă, cum spune sfântul Săbor dela Cartaghen, glava (cap.) 100, unde aşa grăeşte: Cine se vor despărţi de înpreunare, de nu se vor înpăca, eĭ să (pag. 383) fie aşa; iară de nu, să se îndemne către pocanie. Tălc: Plăcu Săboruluĭ acestuia, după a Evangheliĭ şi Apostoluluĭ învăţătură, să nu-şĭ desparţă neştine mueria şi să o scoaţă pentru fie-ce; iară de se va tămpla, din bărbat saŭ din muere să se deslége înpreunare, şi nu vor vre să se înpace, şi să se inpreune iară, să fie aşa lăsaţĭ şi nedespărţiţĭ, şi să nu se maĭ atingă de altă nunta, după cuvântul Domnuluĭ, că cine, zice, va lua lăsata, acela precurveşte; iară de se va înpreuna bărbatul alţiĭ fămeĭ, saŭ muere altuĭ bărbat, atuncĭ către pocanie să se aducă, şi să li-se dé canon, ca şi precurvarilor. Caută de acĭasta la canonul 84 a şaseluĭ Săbor dela trulla, şi la canonul mareluĭ Vasilie 9, 31, 35, 48 şi la 76.[1]) Pentru aceia toate despărţaniile le opreşte şi al nostru Săbor supt gloaba pierzăriĭ deregătoriĭ, oare-cine va cuteza face lucru ca acela.

14. Aflându-se alocurĭ uniĭ duhovnicĭ ca aceia, cariĭ, dacă merg oameniĭ la dănşiĭ să so ispoveduiască, nu-ĭ deslegă, până nu-şĭ vor plini canonul, şi le caută a se duce aşa nedeslegaţĭ, şi până-şĭ pot plini canonul, iară cad într'alte păcate, căce că unile canoane nu se pot plini în multă vreme; decĭ uniĭ nu vor maĭ fi deslegaţĭ, că tot maĭ pot cădé într'alte păcate, până şĭ-or umple canonul. Pentru aceia, ca nu cumva să piară vre-un suflet nedeslegat, trebue să deslege şi să pricestuiască duhovniciĭ pe toţĭ, cariĭ cum se vor ispovedui, şi să-ĭ înveţe după aceia, cum vor puté măĭ curând să-şĭ pliniască canonul; căce că pocăinţa nu stă numaĭ întru plinire canonuluĭ, ci maĭ vărtos în durerea de păcate şi inima cĭa înfrântă a păcătosuluĭ, pecum zice însu-şi Domnul, că în ce cĭas se va întoarce cu toată inima sa omul păcătos către sfinţiia sa, într'acela cĭas îl va erta; pentru aceia aşa trebue să facă şi duhovniciĭ.

Aceste toate am socotit şi am tocmit cu voia noastră, ce deplin ca să fie pe loc, şi stătătoare pentru maĭ mare tărie şi credinţă, puind iscălitura şi pecetia noastră. Scrisu-ĭ în Sămbăta de jos, Mţa (luna), Anul şi zilele, cumu-ĭ scris maĭ sus[2]).

Incă s'aŭ maĭ socotit şi alte lucruriĭ, carele acuma nu le-am putut da afară; iară căndle va veni vremia, vei ave ştire Frăţia ta.

Insă aceste toate le poruncim să se ţie şi să se ispreviască cu socotelă bună, pecum sănt scrise, şi pentru aceia le întărim cu iscălitura noastră.

Vlădica Ioanu m. p.

[1]) Ipsissima sunt haec verba Pravilae ed. c. p. 366-7. Additum est canon 31 s. Basilii et canon 80 mendose positus est pro 76.

[2]) In archetypo, apud Maior, non fit, sicut in editione Moldovan et Nilles, distinctio diversis typis inter epistolam episcopi Pataki et decreta Synodi. Jamvero ultimas phrases documenti attente considerando, acta synodalia non videntur finire cum articulo 14, prout habent Moldovan et Nilles, sed comprehendere adhuc phrasim sequentem, ubi forsan sermo est de subscriptione et sigillo non solum episcopi, sed omnium Synodi membrorum. Si enim illa phrasis ad epistolam pertinet, tunc episcopus bis declararet, se eam sua subscriptione firmasse. Nec obstat verbum „Scriseĭ", „scripsi", ut habent Moldovan et Nilles, quia in archetypo legitur: Scrisăĭ, probabilius: scrisuĭ, vel scrisu-ĭ, scriptum est.

Stante hoc ratiocinio, jam certum est, Synodum celebratam fuisse in Sâmbăta de jos.

13. Quod attinet separationem, vide in Pravila ad s. Synodi Carthaginensis canonem 100, qui ita sonat: *Qui separantur ab invicem, si inter illos non intervenerit pax, maneant sic; et adhortandi sunt ad reconciliationem.* Glossa: *Placuit Synodo huic secundum Evangelium et Apostoli doctrinam (decernere), nemini licere uxorem suam quacumque de causa dimittere; si separatio tamen fit ex causa vel mariti vel uxoris, et nolunt reconciliari, ut iterum cohabitent, tunc maneant separati, et non liceat illis novum inire matrimonium secundum mandatum Domini: Si quis duxerit dimissam, moechatur; si vero maritus cum alia femina, vel mulier cum alio viro commercium carnale iniret, ad paenitentiam adigendi sunt, et illis applicandi sunt canones, qui respiciunt moechos. Vide hos ad canonem 84 sextae Synodi Trullanae, et canones 9, 31, 35, 48 et 76 s. Basilii Magni.* Ergo et nostra Synodus omnes matrimonii dissolutiones sub poena amissionis officii interdicit, quicumque hoc facere praesumpserit[1]).

14. Quum nonnullis in locis et tales confessarii existant, qui, si confitentes nondum satisfecerint pro peccatis proxime confessis, non absolvunt, quousque non satisfecerint, et hoc modo confitentes absque absolutione recedunt, et, antequam satisfecerint, novis peccatis se maculant, quia nonnullae paenitentiae longiori tempore indigent; ideo aliqui amplius non absolventur, quia usque ad satisfactionem expletam novis peccatis se maculare possunt. Quamobrem, ne anima quaedam ex causa denegatae absolutionis pereat, confessarii debent absolvere et sacrae synaxis participes facere confitentes, adhortando illos, ut quam primum fieri poterit pro peccatis satisfaciant; caeterum paenitentia non consistit unice in satisfactione pro peccatis, sed et in peccatoris corde contrito et humiliato, prout ipse Dominus dicit, quod *quacumque hora peccator ex toto corde a peccatis suis conversus fuerit, eadem hora remittentur ei peccata;* ergo et confessarii haec prae oculis habeant oportet.

Haec omnia decrevimus et constituimus plena nostra voluntate, et, ut in vigore existant, et authentiam habeant, subscripsimus et sigillo nostro munivimus. Scriptum est in Sâmbăta de jos, mense, anno et die, ut supra notatum est.

Praeter haec et alia decreta sunt, quae hac occasione promulgare non potui; quando autem erit tempus ea publicandi, certiorem reddemus Fraternitatem Tuam.

Haec omnia mandamus, quatenus religiose executioni mandentur, prout scripta sunt, et ideo confirmamus nostra subscriptione.

Joannes Episcopus m. p.

[1]) Omnes textus citati inveniuntur in Pravila, ed. c. pp. 388, 400, 403, 405 et 407. Quamvis isti canones, aliunde etiam noti, longe severiores sint legibus civilibus in eadem Pravila insertis, attamen facile praxim reddebant laxiorem, praesertim propter adulterium admissum ut causa sufficiens pro dissolutione vinculi. Synodus, hanc controversiam negligens, et archipresbyteris prohibens, quominus divortia decernerent, abusui potius mederi poterat. Immerito igitur Petrus Maior op. c. p. 386, Synodum hac in agendi ratione vituperat.

CONCILIUM ROMANO-LATERANENSE

1725 aprilis 15 - maii 29.

Concilium Romanum celebratum in basilica Lateranensi a Benedicto papa XIII., diebus 15, 22 et 29 mensis aprilis, 6, 13, 22, 27 et 29 mensis maii anni 1725.

Bibliographia.

1) Elenchus archiepiscoporum et episcoporum qui in Romanum concilium nuper a ss. d. n. Benedicto pp. XIII. pro dominica in albis futura anni iubilaei 1725 indictum convenire tenentur. *[In fine:]* Romae, typis reverendae camerae apostolicae, 1724.

In - fol. plano, 1 f. — (Paris, Bibl. nat. inv. B. 1262.)

2) Decretum concilii Romani, praesidente ss. p. n. Benedicto papa XIII., depromptum ex sessione habita in basilica S. Petri, V. idus maii M. DCC. XXV. Decret du concile Romain, présidé par n. s. p. le pape Benoist XIII, extrait de la session tenuë à S. Pierre, le 11. mai 1725.

S. l. n. a. (1725). In - 4°, 2 p. — (Paris, Bibl. nat. inv. B. 2503.)

3) Concilium Romanum in sacrosancta basilica Lateranensi celebratum, anno universalis jubilaei MDCCXXV, a sanctissimo patre, et domino nostro Benedicto papa XIII, pontificatus sui anno I. Romae, ex typographia Rocchi Bernabò, anno MDCCXXV, sumptibus Francisci Gjannini, suae sanctitatis bibliopolae. Cum privilegio summi pontificis.

In - 4°, 10 f. - 317 p. - 8 f. (index), 1 fig. — (Carpentras, ville; Douai, ville; Le Mans, ville; Lyon, ville; Nice, ville; Paris, Arsenal; Paris, St-Sulpice; Piacenza, communale; Roma, Casanatense; Roma, Propaganda; Roma, Vittorio-Emmanuele.)

4) Concilium Romanum in sacrosancta basilica Lateranensi celebratum anno universalis jubilaei MDCCXXV. a sanctissimo patre, et domino nostro Benedicto papa XIII, pontificatus sui anno I. Romae, typis Bernabò, anno MDCCXXV, sumptibus Francisci Gjannini, bibliopolae suae sanctitatis. Cum privilegio summi pontificis.

In - 8°, 18 f. - 464 p. - 11 f. (index), cum fig. — (Aix, ville; Avignon, ville; Lyon, ville; Nice, ville; Paris, Arsenal; Paris, Mazarine; Piacenza, communale; Roma, St. Louis-des-Français; Roma, Vittorio-Emmanuele.)

5) Concilium Romanum in sacrosancta basilica Lateranensi celebratum anno universalis jubilaei MDCCXXV. a sanctis. patre et domino nostro Benedicto papa XIII., pontif. sui anno I. Romae et Lucae, tip. Salv. et Jo. Dom. Marescand., 1725.

In - 8°, XXIV - 387 p. - 19 f. — (Roma, Vittorio-Emmanuele. — *Ipse non vidi.)*

6) Concilium Romanum in sacrosancta basilica Lateranensi celebratum, anno universalis jubilaei MDCCXXV. a sanctissimo patre et domino nostro Benedicto papa XIII. pontificatus sui anno primo. Avenione, apud Carolum Giroud, excell. dom. archiepiscopi typographum, MDCCXXVI.

In - 8°, 8 f. - 106 *(corrige 116)* - 52 p. — (Avignon, séminaire; Lyon, ville; Paris, St-Sulpice; Toulouse, ville.)

7) Concilium Romanum, in sacrosancta Lateranensi basilica celebratum, anno universalis jubilaei MDCCXXV, a sanctissimo patre et domino nostro Benedicto papa XIII, pontificatus sui anno primo. *[Insigne.]* Bruxellis, typis Francisci Foppens, M. DCCXXVI. Cum privilegio caesareo.

In - 8°, 11 f. - 428 p. - 13 f. (index), 1 fig. — (Lyon, séminaire; Paris, Arsenal; Paris, Bibl. nat. inv. B. 6811.)

In hac editione inest quaedam differentia in ultimo tituli verbo cum alia editione ejusdem anni.

8) Concilium Romanum, in sacrosancta basilica Lateranensi celebratum anno universalis jubilaei MDCCXXV., a sanctissimo patre et domino nostro Benedicto pp. XIII., pontificatus sui anno I. Romae, ex typographia Rocchi Bernabo, anno MDCCXXV, sumptibus Francisci Gjannini, suae sanctitatis bibliopolae. Cum privilegio summi pontificis. Editio prima in Germania, ubi omnia, quae ibidem italico idiomate continentur, in latinum versa, e latere apposita inveniuntur. Monachij, sumptibus Joannis Jacobi Remy, bibliopolae, 1726, typis Mariae Magdalenae Riedlin viduae.

In - 4°, 10 f. - 284 p. - 6 f. (index). — (Paris, Bibl. nat. inv. B. 2489.)

9) Coleti (N.), Sacrosancta concilia ad regiam editionem exacta, quae olim quarte parte prodiit auctior studio Philip. Labbei et Gabr. Cossartii, Soc. Jesu presbyterorum, nunc vero integre insertis Stephani Baluzii et Joannis Harduini additamentis, plurimis praeterea undecunque conquisitis monumentis, notis insuper ac observationibus firmiori fundamento conciliorum epochas praecipue fulcientibus longe locupletior et emendatior, (1733), XXI, 1845-908.

10) Concilium Romanum in s. s. basilica Lateranensi anno 1725 a Benedicto papa XIII. Romae, 1751.

In - 4°. — (Roma, libr. Bocca; Toulouse, ville. — *Ipse non vidi.)*

11) Concilium Romanum in sacrosancta basilica Lateranensi celebratum anno universalis jubilaei MDCCXXV. a Benedicto papa XIII. nunc denuo recussum, regnante sanctiss. d. n. Clemente XIII, p. m. Romae, H. H. Laur. Barbiellini, 1764.

In - 4°, XII - 193 p. — (Roma, Vittorio-Emmanuele. — *Ipse non vidi.)*

12) Acta et decreta sacrorum conciliorum recentiorum collectio Lacensis, auctoribus presbyteris S. J. e domo b. V. M. sine labe conceptae ad Lacum, (Friburgi, 1870), I, 349-466.

13) Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio cujus Joannes Dominicus Mansi et, post ipsius mortem, Florentinus et Venetus editores ab anno 1758 ad annum 1798, priores triginta unum tomos ediderunt, nunc autem continuata et, Deo favente, absoluta, (1902), XXXIV, 1845-908.

Hujus concilii textum vide in nostra editione Mansi supra citata t. XXXIV, col. 1845-908.

SYNODUS DIOECESANA MONSPESSULANA

1725 maii 15.

Synodus dioecesana Monspessulana, celebrata die 15 mensis maii anni 1725, sub Carolo Joachimo Colbert de Croissy, episcopo Montepessulano.

De hac synodo confer opus cui titulus:

Statuts et ordonnances synodales du diocèse de Montpellier, imprimées par ordre de monseigneur Charles Joachim Colbert, évêque de Montpellier. A Montpellier, chez la veuve d'Honoré Pech, imprimeur ordinaire du roy, de nosseigneurs des états, de monseigneur l'évêque, du clergé, de l'université, et de la ville, M. DCC. XXV.

In - 4°, XXXII - 112 p. - 2 f. — (Avignon, ville).

Pag. 1-29: „Statuts et règlements ecclésiastique publiez au synode du diocèse de Montpellier tenu par monseigneur Charles Joachim Colbert, évêque de Montpellier, le 17 mars 1700, et confirmez dans celui du 15 mai 1725.

SYNODUS CONSTANTINOPOLITANA

ad confirmandam libertatem monasterii S. Eliae, in insula Samo (1725 mense maio).

Monasterium Sancti Eliae, in insula Samo, ad australem partem civitatis Carlovasiorum situm, primus aedificavit Nicolaus Jacomou dictus, qui anno 1625 in insula Chio degens illud in clientelam monasterio sanctae Mariae, dicti Neamone, dicavit, ad quod etiamnum pertinere fertur. Hanc servitutem anno 1725 mense maio confirmavit synodus Constantinopolitana missa epistola, cujus prima verba haec sunt: Τῆς διαμονῆς καὶ συντηρήσεως τῶν ἐν τῷ μετὰ σώματος τῷδε βίῳ πραγμάτων λόγον ὅτι πλεῖστον ποιούμενοι. Ei vero una cum Hieremia patriarcha subscripserunt Callinicus Heracleensis, Païsius Nicomediensis, Nicodemus Chalcedonensis, Gerasimus Cretensis, Callinicus Anchialensis, Gregorius Monembasiensis, Daniel Veterum Patrarum, Nicodemus Dercensis, Constantius Phersalensis, Daniel Chius. Edita exstat tum apud Constantinum N. Canellacem, Χιακὰ Ἀνάλεκτα, in - 8°, Athenis, 1890, p. 583-588, tum apud Epam. J. Stamatiadem, Σαμιακὰ ἤτοι ἱστορία τῆς νήσου Σάμου, in - 8°, Sami, 1891, t. IV, p. 334-338.

CONCILIUM PROVINCIALE AVENIONENSE,

a Francisco Mauritio de Gonteriis, archiepiscopo metropolitano celebratum, 28 octobris 1725.*

BREVE PONTIFICIUM BENEDICTI

divina providentia papae XIII,

quo probatur consilium convocandae synodi provincialis Avenionensis.

Venerabili fratri archiepiscopo Avenionensi

Benedictus pp. XIII.

Venerabilis frater, salutem et apostolicam benedictionem. Ex litteris fraternitatis tuae laetitiam hausimus plane singularem, cum te ad celebrandum istius provinciae concilium pro vigilantiae pastoralis officio paratissimum esse intelleximus et, quod proposito hujus sanctae Romanae ecclesiae exemplo, urgere in caeteris provinciis nitimur, a sedulitate tua jam pene repraesentatum esse perspeximus. Quae sane consolatio adventus tui desiderium lenivit et uberi gaudio compensavit. Immo vero, qui omnium ecclesiarum necessitatibus apostolica sollicitudine adesse debemus, fraternitatem tuam, curis nostris sua etiam studia sociantem, minime a nobis abesse reputamus. Adsit autem operariis suis coelestis pater-familias, ut vineae florentes, ipso dante benignitatem, dent fructum suum. Ac fraternitati tuae apostolicam benedictionem peramanter impertimur.

Datum Romae, apud sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris die octava maji MDCCXXV, pontificatus nostri anno primo.

C. archiepiscopus Emisenus.

INDICTIO

Concilii provincialis Avenionensis.

Franciscus Mauritius

Dei et apostolicae sedis gratia archiepiscopus Avenionensis ac metropolites.

Praemonstrante nobis beatissimo patre et supremo pontifice nostro Benedicto XIII, qua studii in dies impensioris assiduitate, quave sollicitudinis opera concreditis ovibus prodesse simul ac praeesse debeamus, nihil tum sacro muneri nostro magis consentaneum duximus, tum dignitati pallii nobis, licet immeritis, traditi, congruum magis, quam ut ad tanti exemplaris formam nosmetipsos fingeremus, votisque ipsius in duplici apostolica pagina ad nos demissa benigniter expressis debitum praestantes obsequium, celeri concilii provincialis indictione responderemus, majorumque itidem nostrorum caduca ac pene abolita vestigia renovantes, pergratum sanctae Avenionensis ecclesiae ad fidelium aedificationem in unum congregatae spectaculum praeberemus.

* Hujus concilii decreta Avenione typis mandata sunt opere cui titulus:

Concilium provinciale Avenionense, a Francisco Mauritio de Gonteriis, archiepiscopo metropolitano, habitum, anno M. DCC. XXV. Avenione, apud Carolum Giroud, bibliopolam et typographum ordinarium illustrissimi et reverendissimi archiepiscopi, sub signo bibliorum aureorum. S. a. In - 4°, xij - 244 - 72 p. (appendix) - 2 f. — (Avignon, séminaire; Avignon, ville; Carpentras, ville; Le Mans, ville; Lyon. ville; Nice, ville; Paris, St-Sulpice; Roma, Vittorio-Emmanuele; Toulouse, ville.

Et sane, cum ea summorum pontificum et generalium conciliorum mens ab initio fuerit, ut quolibet triennio ageretur in unaquaque metropoli episcoporum conventus, in quo et perfecta ipsorum consensione et totius cleri unanima conspiratione revivisceret sacrorum canonum observantia, coagmentaretur magis magisque in probatis fidei ac disciplinae regulis concordia, tandemque, uno afflante spiritu, una nobis fides esset mentium et pietas actionum.

Hinc est, quod tanti momenti officio satisfacere flagrantissime cupientes, triplici jam quidem pastorali visitatione ac una dioecesana synodo comitiorum id genus defectum supplere pro nostra virium tenuitate studuimus: at, obstante non semel rerum temporumque calamitate, tanta nobis exsequi ac perficere non licuit, quanta, sollicitante agri dominici zelo, animo conceperamus.

Reddita tandem nobis incolumitate publica et privata, statim ac longam nostri valetudinem excepit pristinus animi corporisque vigor, unum hoc nos consilium, unum propositum incessit, ut, datis ad unumquemque comprovincialium episcoporum litteris, eos de cogenda conciliari synodo praemoneremus, indeque condicta die in monasterium sancti Martialis de Gentilino singuli conveniremus, ibi scilicet, collatis simul, in commune provinciae bonum, ante habitis conciliis, cogitati operis quasi fundamenta jacturi. At, quam in simili negotio agendi methodum quaerebamus, eam ex praesynodalibus concilii Romani, nuperrime absoluti, foliis desumendam fore censuimus. Ex iis enim tam manifeste proditur pontificia mens, ut et ipsam sequi debere nos et discutiendarum rerum servatam distributionem facilius imitari posse crediderimus. Selecta nihilo tamen minus ex archiepiscopali scrinio veterum conciliorum et Avenionensium synodorum decreta pervolvimus, ut suae quisque dioeceseos potiora vicissim in medium afferret documenta, quorum ope ac praevio in congregationibus examine instructi, quidquid ad fidei et doctrinae integritatem servandam, ad instaurandam ecclesiasticam disciplinam compositionemque morum seu reformationem inducendam profuturum arbitraremur, id omne provida circumspectione sibi vindicaret ventura synodus, et novo unitae virtutis robore firmaret conciliaris auctoritas.

Quoniam autem boni ecclesiasticae praesertim provinciae animarumque rectoris sit, non tam novis legibus ac decretis subditam sibi plebem obruere quam sapienter olim condita restituere et quasi intermortua suscitare: Nos, qui in synodis tum provincialibus tum dioecesanis, quas habuerunt praeclarae memoriae praedecessores nostri, comperimus multa jam opportune laudabiliterque fuisse sancita, ex iis praestantiora et utiliora a tenebris oblivionis ad memoriam usumque revocare conabimur.

Jam vero, cum omne bonum descendat a patre luminum, ad eum vota primum nostra ferantur necesse est, ut publicis privatisque precibus infra notandis in suscepti hujus negotii regimen adductus, ea nobis ab alto subsidiorum commoda suppeditet, quibus freti juxta atque roborati, alacriori dehinc et securiori animo ad praesentis publicae indictionis petitum exitum procedere valeamus.

Quapropter, ne tam necessarium tamque vehementer optatum a praelaudato summo pontifice archiepiscopalis nostri ministerii opus ulterius protrahatur, praemonitis iterum per epistolam reverendissimis episcopis comprovincialibus nostris, eos etiam praesenti nostro edicto ad diem vigesimum octavum mensis octobris anni 1725, festum ss. Simonis et Judae, in hanc sanctam Avenionensem metropolitanam ecclesiam, auctoritate metropolitae, convocamus. Ut autem et reliquis, qui de jure vel consuetudine hujusmodi provinciali synodo interesse tenentur, ejus celebratio plenius innotescat, neve eorum quis ignorantiae excusationem praetendere vel se neglectum dicere possit: universis et singulis abbatibus commendatariis, capitulis cathedralium ac collegiatarum et cujuscumque dignitatis et gradus clericis, quorum quacumque de causa interierit, etiam exemptis, intra tamen fines provinciae nostrae positis, significamus, indicimus ac denuntiamus provincialis nostri concilii celebrationem, sub poenis et censuris ecclesiasticis a sacris canonibus adversus non accedentes latis atque decretis. Si qui vero (praeter eos, ad quos ex officio interesse spectaverit) sive ex reliquis clericis, sive ex laicis quibuscumque, pro justitia consequenda, si forte quacumque de causa sese laesos existimaverint, accedere ad concilium vel procuratores mittere voluerint, id sibi licitum esse sciant. Quare his quoque, nec non civitatum et oppidorum quorumcumque consulibus, locorum piorum ac sodalitiorum rectoribus et administris caeterisque provinciae nostrae, qui sua quomodolibet interesse putaverint, praefati concilii celebrationem pariter significamus hortamurque, ut, donec indictus synodi dies advenerit, assiduis interim precibus aliisque christianae pietatis officiis ea nobis caelestia dona impetrare nitantur, quibus consultationum nostrarum ac deliberationum fructus et salubriores et fecundiores evadant.

Quamobrem praesens edictum ad valvas nostrae metropolitanae ecclesiae aliarumque cathedralium, collegiatarum similiumque insigniorum ecclesiarum, etiam exemptarum, affigendum promulgandumque mandamus, cujus affixio et promulgatio ita omnes et singulos, qui in eo comprehenduntur, afficiat et adstringat, ac si nominatim illis et personaliter intimaretur. In quorum fidem hoc ipsum edictum conficiendum, per nos et per secretarium nostrum subscribendum nostrique sigilli impressione muniendum decrevimus.

Datum Avenione, ex palatio nostro archiepiscopali, die prima septembris anni 1725.

† F. M., archiep. Aven. metrop.

Philip., secret.

PRECES PUBLICAE.

I. Addatur quotidie in missa collecta de Spiritu sancto, et de eodem solemnis missa habeatur qualibet quinta hebdomadae feria, a die intimati edicti usque ad concilii solutionem.

II. Tribus proximis dominicis ante concilium, in omnibus parochiis populus moneatur et excitetur, ut iteratis orationibus et frequentiori sacramentorum usu, felicem concilii provincialis exitum impetrare contendat.

CONCIO

ad synodum provincialem.

Quo animo, qua mente vos omnes in hanc urbem metropolim sacramque basilicam adunari et congregari tam vehementer optaverimus, sat ex publica indictione provincialis hujusce synodi vobis innotuit. Scilicet intellexistis, eo nos tantum collineare, ut et propositum nuper ab optimo nostro pontifice scopum attingeremus, ejusque praedecessorum ac Tridentini concilii patrum vota et monita non longiori interruptione dilaberentur, sed ad debitam exsecutionem reviviscerent: et ut, quanta

esset in hanc primariam provinciae Avenionensis cathedram totius sui cleri devotio sacrorumque suorum antistitum cum suo metropolita perfecta in fide ac disciplina consensio atque communio, late pateret: utque inde, plaudentibus etiam hujus ecclesiae angelis tutelaribus, quaedam sanctae unitatis, qua apostolicae sedi propius inhaeremus, nova quidem, sed gratissima species exhiberetur: ut tandem cum studio caelestis disciplinae reflore-sceret ac vegetior fieret in dies antiqua et recta ecclesiae disciplina, sanctorumque scientiae sanae etiam doctrinae praecepta jungerentur.

Eo nos inspirante divino numine, per quod mysticum ecclesiae corpus sanctificatur ac regitur, in hanc adducti fuimus sententiam: eo duce ac comite, ausa haec quaecumque nostra finem in votis habitum assequentur; et quem concilii nostri auctorem solemni supplicatione mox invocavimus, eum sic operis perfectorem habituros esse confidimus, ut habuimus inceptorem.

Tanto siquidem obfirmati praesidio, tantaque felicis eventus spe erecti, expectatione stimulati, laborem hunc, quantumvis arduum ac difficilem, fidenter aggredimur; grande profecto et grave opus. Quotquot enim episcopi sumus, divinam hic Christi ac ecclesiae procurationem, in nostra con-secratione susceptam, agimus et, tanquam supremi numinis actores, ipsius jura sarta tecta pro viribus servare contendimus.

At id nobis feliciter accidit, quod eo in agro conducti ac constituti sumus, in quem olim ab ec-clesiae nascentis infantia sanctos eosque peritissimos colonos Christus immiserat, qui opimis vegetata sudoribus germina propriisque, ut ita dicam, mani-bus insita nobis reliquere. Tamque opportuna fuit, quam rudi novoque solo culturam adhibuerunt, ut uberrimam inde segetem fructusque, quemcumque laborem operamque nostram exsuperantes, nobis colligere datum fuerit.

Nec mirum; habuit namque dilecta haec Deo Avenionensis provincia praecones ab ipso veritatis auctore eruditos, Martham scilicet Christi hospitio claram Rufumque tanti magistri discipulum. Hinc primum aeternae sapientiae fluenta, puris immissa canalibus, in felicissimam regionem istam permana-runt. Hinc habuimus Justum, Donatum, Maximum, Magnum et Agricolam, hujusce civitatis patronum; habuit Carpentoracte suum Siffredum, Oruntium et Antoninum, Veranum Cabellio, Vasio Quinidium: omnes mira sanctitate colendos, sacrorum dogma-tum magistros, fidei ac disciplinae vigilantissimos assertores. Nec defuere, sequentibus saeculis, varia ac perutilia ex praeclaris nostrorum proxime prae-decessorum gestis scriptisque subsidia.

Quid igitur ex tot tantisque praesagiis huic nostrae provinciae auspicari non liceat? Quid ex tot ad optima quaeque majorum nostrorum invita-mentis inferendum restat, nisi quod ad tenuitatem nostram respicientes, ea fere omnia, quae tam provide, tam sancte ad clericalis ordinis splen-dorem statuta jam usuque firmata comperimus, ea, inquam, sanctis praedecessoribus nostris debere humiliter fateamur? Ita tamen, ut ad illorum exemplum indefesse atque viriliter in hoc intenda-mus, ut nempe a clero fidelibusque, nobis in fide ac devotione subditis, dociliter ac studiose ex-cipiantur et religiose serventur, quaecumque a nobis, prout traditioni tantorum patrum addictis, in hac provinciali synodo statuentur.

Quod vero potissimum majorem nobis spem ingerit perfectioris vitae normam facile inducendi, illud est, in quod mentium oculi, urgente fama, flectuntur: datum nempe caelitus et nobis et orbi catholico numeris omnibus absolutissimum exem-plar, Benedictus XIII., in quo uno pontifice, gregis universi formam, qua perfectior praestantiorque excogitari vix possit, duximus proponendam; sic enim monstratam nobis ab optimo duce viam gna-viter sequentes, et synodum hanc nostram, ad-stipulantibus comprovincialibus nostris, ac con-spirantibus in commune provinciae bonum cleri populique votis et animis, Deo favente, celebrabi-mus, et pari studio parique exitu, ut speramus, ad eum, quem sanctissimus noster in terris legis-lator et doctor finem assequi voluit, propius acce-demus. Sicut enim in alta ecclesiae specula a Deo positus, novit ipse, quantae utilitatis quam-que necessaria sint episcoporum comitia, ut canones, quibus ecclesiastica disciplina nititur, ad memoriam revocentur, ut, qui irrepsere, corrigantur abusus, comprimantur excessus, orta inter fratres com-pescatur omnis contentio: ita nobis prospiciendum est, ne ab antiquis conciliorum provincialium prae-finitis regulis limitibusque digrediamur, qui in hoc praecipue consistunt, ut in iis potissimum rebus immoremur, quae universae provinciae conveniant et accommodari possint ac in ea concorditer et uniformiter servari et exsecutione vigere.

Rebus itaque omnibus in praesynodalium con-gregationum serie perattente discussis, servatis iis, quae juxta catholicam traditionem conciliorumque provincialium usum servari assolent, ac implorato prius supremo numine, angelorumque tutelarium auxilio precibus publicis expetito, jam ad decreta, prout res poscet, sancienda procedamus.

CONSTITUTIONES CONCILII PROVINCIALIS AVENIONENSIS

Anni MDCCXXV.

Franciscus Mauritius, Dei et apostolicae sedis gratia sanctae Avenionensis ecclesiae archiepiscopus metropolita,

de reverendissimorum d. d. coepiscoporum nostrorum, qui in provincialem hanc synodum convenerunt, concilio et assensione statuimus:

TITULUS I.

De fide catholica et ejusdem professione.

Prooemium.

Praeordinata ab aeterno ecclesiae Christi fundatio divinique fundatoris mens atque consilium adumbratur.

Cum sacrosanctae catholicae ecclesiae mos ille fuerit ab initio, ut modo geniti infantes nonnisi per fidei petitionem beatae regenerationis ad-ipiscerentur jura, eisque pateret in veri Dei tem-plum ingressus: sic omnino congruum est, ut nos omnes, quibus secretiora templi penetrare sanctae vocationis privilegio datum est, fidem, quam exi-gimus, ipsi astruamus et, quam ex corde profite-mur, ore etiam et opere confiteamur[1]). Hoc enim

[1]) *Fides a nobis exigit duplex officium, cordis et linguae: nec salvi esse possumus, nisi fidem ore profiteamur, quam corde gerimus.* August. lib. de fide et symb. [c. 1. ubi tamen sententia haec paulo uberius explicata reperitur. Opp. s. August. ed. Benedict. VI, 151. A.]

potissimum in causa fuit, cur generalia seu provincialia concilia a fidei professione initium sumerent, prout majores nostri provide sapienterque statuerunt.

Nos itaque laudabili patrum instituto, quam maxime possumus, inhaerentes, acta provincialis hujus synodi sanctissimae Trinitatis sanctaeque fidei catholicae nomine inscribi et quodammodo consecrari curavimus.

Cum autem nostri sacerdotalis officii sit, ut, ubi de fide agitur, volvatur obscurum nihil, sed evangelica veritas in sua simplicitate eniteat et clarescat; cumque sanctae synodo cura esse debeat, ut hujus provinciae clerus et populus in fide et fidei principiis sint omnino concordes: quaedam, quae notione speciali ac majori animadversione digna visa sunt, quae simul fidelibus, quos cura nostra complectitur, prodesse valeant, eadem sancta synodus hic praemittenda et inquirenda censuit. Cui nempe credamus? Cui credendum sit? Quae fidei magistra? Quis ipsius mysteriorum interpres? Quocirca priusquam res ad fidei tutelam defensionemque spectantes distinctis pertractentur capitibus, utque liberiori animo ac mente sinceriori profitendae fidei publicum sacramentum enuntietur: haec, quae sequuntur, praelibare duxit opportunum, ut, tantae artis magistra ex caelestibus suis institutionibus cognita, firmius ac fidentius ejus doctrinae principia teneantur, quo fiat, ut juxta d. Gregorii magni praescriptum in vera fide persistamus, et vitam nostram in petra ecclesiae, hoc est, in confessione beati Petri, apostolorum principis, solidemus.

Noscant itaque, quicumque sacrarum litterarum eruditione praediti sunt aeternaeque veritati assentiuntur, quod ecclesia catholica, ab aeterno in mente Dei concepta, in plenitudine temporum genita, haec illa nobis magistra a Deo data est, cujus primaria et princeps cathedra apostolica sedes est, cujus doctrina verbum verbi, seu in sacris paginis scriptum seu apostolica traditione ad nos transmissum. Ex quo, quanta fides atque fiducia tam egregio doctori haberi debeat, facile intelligit, quisquis ad ejus antiquitatem originis, ad magisterii dignitatem, ad divinitatis tandem consortium serio attendit.

Hoc enim non humanae, sed divinae sapientiae sacrum, grande ac spectabile lyceum, ad addiscendam scientiam sanctorum et ad veri Dei cultum ab increata sapientia ante saecula praeordinatum, totque saeculis insumptis saeculorumque consiliis perfectum, exhibuit tandem omnipotens artifex Christus, ut rationabilis creatura omnis, tanti forma spectaculi allecta tantoque rapta mirabilium compendio, ad contemplationem mysteriorum evangelicae fidei efficacius simul ac suavius traheretur.

Licet enim homo, ad Dei imaginem efformatus ac fictus, potiora Dei creatoris attributa magnifice exprimere videatur: immortale tamen fidei ac religionis templum, quod sibi aedificavit Christus, longe majora nobis exhibet beneficae Deitatis argumenta per omnipotentem simul ac immensam ipsius misericordiae largitatem.

Ad divinam autem providentiam spectabat, ut, sicut omnium temporum ac nationum ea fuit semper seu vera seu vana religio, ut naturae auctori delubra aedificarentur ac templa; ita, ubi divinitas ipsa, revelato nostrae reconciliationis sacramento per incarnationis mysterium, se prope totam mortalium oculis exhibuerat, auctori etiam gratiae templum dicaretur, non quidem manu hominis factum, sed Dei omnipotentis dextera constructum, cui nec temporum nec rerum vicissitudines nec potestates tenebrarum nocere umquam possent, et in quo ritu sanctiori incruenta sacrificia et oblationes mundas Deo suo immortali offerret gens sancta, populus electus.

Nec minus exinde necessarium erat ac condecens, huic sancto templo sacerdotem magnum praefici, cui sacrorum praecipua incumberet cura; cui in sancta sanctorum, hoc est, in profundum mysteriorum Dei seu in altitudinem divitiarum sapientiae et scientiae Dei, pateret aditus: qui novae legis doctor ac interpres a Deo constitutus, et obscura interpretaretur et ligata dissolveret; qui subolescentia, latentibus surculis, errorum germina evelleret ac eradicaret statim, ne in damnum agri evangelici remedii tarditate succrescerent; qui pariter subortas vel excitandas ex causis majoribus et ex fratrum contentione interminabiles quaestiones ac controversias, jure summae et ultimae cognitionis, irreformabili suo ex cathedra prolato judicio dirimeret.

Tanto autem ac tam necessario ministerio insignitum fuisse constat Petrum, apostolorum principem, qui primus ad apostolatum vocatus, primatum, quem vivente ac volente Christo gesserat, ad successores transmittendum praesignaret, cujus ex novi nominis sacramento praedestinatio ad supremum pontificium praemonstraretur, ut societate quadam nominis cum ipso angulari lapide Christo Jesu quaedam etiam societas potestatis innueretur. Nec cogitata haec sua quibusvis arcani involucris et quasi velis obtendi voluit Christus, qui ex paritate tributi pro se et Petro solvendi collegam sibi in regendo ecclesiastico imperio, praecipuo Vicarii nomine, demonstravit; qui trina petitione ejus erga se amoris a Petro pignus expetivit, pascendique agnos et oves suas curam suscipi, pro pignore exoptavit; qui Petrum in monte Tabor cum Elia et Moyse tanquam potiorem legis evangelicae, quae caeterarum complementum est, testem adhibuit, ut paternae vocis fidelis esset auditor, et Filii unigeniti dictis, ex ore Petri prodeuntibus, fides omnis imposterum a fidelibus haberetur, fierentque Petri dogmata oracula orbis terrarum.

Si qua inde superabundantia gratiarum dona consequutus est Petrus, his non invidit sacrum apostolorum collegium, quippe cui perspectum erat, revelata fuisse Petro secreta caelestia et reserata divinitatis arcana, ex quo inenarrabilem Christi generationem aperte confessus pro tota ecclesia primam fidei professionem, non expetito fratrum voto, nec expectato consensu, solus emiserat per haec divina verba, in ipsius ore a patre caelesti posita: *Tu es Christus, filius Dei vivi.*

Quot autem et quanta Petro ejusque successoribus ad perfectum ecclesiae regimen eam ob confessionem privilegia divinitus fuerint concessa, sat ex sacris constat ubique paginis: cum non semel perspiciamus in sacro evangeliorum libro, pro ejus dogmatum indefectibili veritate orasse Christum, datamque confirmandi fratres in fide praecellentem virtutem; summam item salutis nostrae aditusque ad beatam aeternitatem expediendi curam caeli clavium traditione ipsi commissam, concessamque fortitudinem, ne portae inferi praevalerent unquam adversus firmam hanc petram, quam Christus ipse selegerat, ut in ea, tanquam in inconcusso ac indefectibili fundamento, ecclesiam superaedificaret suam.

Quis itaque, accurata his omnibus lance perpensis, ponderatoque hoc toto, hoc vero, quod non humana ratio excogitavit, nec ulla forensis opinio adinvenire praesumpsit, sed quod scriptura sacra testatur, quod venerabilis antiquitas se profiteri gloriata est, quod apostolica traditio docuit, quod

sanctorum patrum, hac de re inter se nunquam dissidentium, sententia firmavit; quis, inquam, non utatur divi Ambrosii verbis? *Si doctrinis non creditis sacerdotum, credatur oraculis Christi*[1]). Quis non incuset miseram et lugendam nostrorum temporum conditionem, quibus, cum tam vasta terrarum spatia vanis gentium superstitionibus ac haereticorum sectis et sectatorum erroribus pateant, vix tutam stationem inveniat Petri navis, vix terrae angulus verae religioni remaneat, in quo pacata ac tranquilla quiescere possit? Eam enim in Oriente profugam, in Occidente pluribus etiam regnis novimus extorrem, undequaque turbatam ac lacessitam, in suo etiam centro vexatam perspicimus. Addam, quis tam infaustam catholicae fidei vicem non doleat, ecclesiam non lamentetur, dum in ipso materno sinu filios, per evangelium genitos, caelestium veritatum lacte enutritos, tam inter se discordes atque divisos videre cogitur?

Sunt etenim qui zelo, ut ajunt, veteris disciplinae et antiquae doctrinae beatum illud semitarum justitiae ac sapientiae medium deserentes, nec attendentes ad vocem prudentiae, *stantis supra viam in mediis semitis*[2]), novas sibi sternunt vias, nova evulgant dogmata, linguis loquuntur novis. Alii siquidem, congestis hinc inde quorumdam auctorum seu indubitatae seu incertae famae opinionibus, multiplici dissertationum editione vel inextricabilium quaestionum ambagibus, lectorum mentem confundunt potius quam erudiunt; feliciores sane ac laudabiliores, si, dum sapientiam antiquorum, ut sapientes videantur, exquirunt, proprio sensui judicioque minus indulgerent, recentiorumque novatorum fallaciis faverent minus; si, saniorum sanctiorumque ecclesiae scriptorum revolutis libris, eorum etiam more Deum, qui dat spiritum intelligentiae, consulerent, sicque tanta luce perfusi tantaque auctoritate suffulti, gravi inde argumentorum pondere suborta dissidia compescerent vel saltem compescere velle, non asperare viderentur.

Censores alii seu critici tanto propugnandi depugnandique pruritu aguntur, ut hostes quandoque, si desint, ipsi sibi effingant. Ii autem, si intra fines academicarum exercitationum suos impetus continerent, philosophos, rhetores, poetas lacesserent, devictam sibi litterariam rem-publicam haberent totque debitores, quot amatores bonarum artium. Sed nostra hac aetate ita scribendi furor exaestuat, ut mediocriter etiam eruditi, sanctiora scrutantes scrutinio ac secretiora ecclesiarum scrinia avide perlustrantes, quaecunque ipsorum mentis aciem excedunt, aut se captui ad evidentiam non praebent, suaeve authenticae validitatis convictionem ac pene demonstrationem non ingerunt, arbitraria decisione in dubium revocare non vereantur. Quo fit, ut antiquiora quandoque apostolicae traditionis monumenta tanquam apocrypha vel saltem dubia declarantes, canonicis etiam scripturae libris fidem demere vel imminuere audaci calamo praesumant. Sicque sanctiora retro saeculorum dogmata ad injuriosam problematis sortem redigere studentes, tantum abest, ut inquirendae illustrandaeque veritatis propositum, quod ementita specie sibi astruunt, assequantur, ut haereticorum potius ac schismaticorum contumaciae faventes, orthodoxorum mentes, injectis dubietatibus, magno cum salutis periculo et religionis damno saepe vacillare compellant.

[1]) D. Ambr. ad Siricum pap. epist. 21. [n. 4. Coustant, Epist. Roman. pontific. et quae ad eos scriptae sunt, col. 671. A.]

[2]) Parab. Salom. VIII, 2.

Sunt et alii, qui sanctorum patrum scripta a nativo auctorum idiomate, ecclesiae menti consono et accommodato, ad vernaculas loquendi rationes traducunt, eo spiritu ducti, quod pariter asserunt, ut quisque possit de suae religionis et fidei principiis facilius imbui et erudiri, quasi deficiant ad rudiorum instructionem catechismi rudimenta ac symboli, quod est credendorum compendium, vernaculae etiam explicationes, quibus nitide ac simpliciter exposita selecta fidei dogmata patent omnibus. Advertant autem illi mysteriorum explanatores, catholicam nostram religionem habere arcana quaedam, quorum intelligentiam sibi ipsa iisque, qui ad interpretandi ministerium designati sunt, provido consilio reservavit. Quod quidem sanctissime ac providentissime constitutum est, ne mysticae fidei veritates, de quibus credere reverentius est quam curiose scrutari, ubi ad rudes indoctosque lectores pervenerint, nimis arbitraria explicatione vilescant et tanquam communis admodum et vulgaris merx publico exponantur in foro, neve publicanorum, quod fere fit, telonia in superbas ac temerarias dogmatum cathedras erigantur.

Alii tandem, religionis praestantiae eloquentissimis scriptis magnifice plaudentes, parce tamen ac haesitanter de indefectibili sedentium in Petri cathedra summorum pontificum fide atque doctrina loquuntur et scribunt. De his autem hominibus, dum sacrosanctae ecclesiae aedificium, affectata unitatis professione, elogiis extollunt suis, si ad nimiam tamen veri reticentiam attenderis, jure credas, eos ecclesiae fundamentum, licet in petra manu summi Dei robusta mole positum, subtracto infallibilitatis caemento, circum effodere velle ac inde, nutante basi ipsa, molem totam convellere et praecipitem funditus agere in ruinam; tanta tamen soliditate munita est Petri sedes ac fides, ut eam neque novatorum malitia, schismaticorum perfidia, neque haereticorum pravitas quatere unquam vel corrumpere valeat[1]). Unde illud Hieronymi grave consilium, ubi de orientalium scissuris agebatur, adaptari potest: *Ideo mihi cathedram Petri et fidem apostolico ore laudatam censui consulendam*[2]).

Sed illud sane dolendum magis, quod nempe tam cito e sapientum memoria dilapsa sint ac effluxerint saecula illa, pari sanctitate ac doctrina aeternitatem ipsam illustrantia, quorum fausta serie ac gloriosissimis epochis constat, quo veritatis zelo, quo spiritu ducti sanctissimi doctissimique patres, in rebus quoquo modo ad universalis ecclesiae tranquillitatem spectantibus, non sibi ultro fidentes, Petri successorem consulere ambiebant[3]), ut, quae in sola episcoporum auctoritate atque consensione nitebantur, apostolico Petri robore firmarentur, et, quae ab ore pastoris universalis prodire contingeret ad omnes Christi fideles, qui sub caelo sunt, ea pro fidei regula tenerentur et publicam transirent in legem. Dolendum, quod viri, doctrinae nomine ac ipsa etiam doctrina praestantes, aut ignorent aut ignorare se fingant, quo humili et sincero cultu, qua veneratione pontificiae decretales ac Vaticani oracula uti fidei symbolum ipsum olim

[1]) Divus Leo, serm. 3 (al. 2) in Anniv. assumpt. suae [c. 3, Opp. s. Leonis, edit. Ballerini, t. I, col. 13].

[2]) Hieron. epist. 57, n. 1, ad Damasum papam. [Coustant, Ep. Rom. pontif., col. 545, B.]

[3]) Arbitramur, adjuvante misericordia Domini Dei nostri Jesu Christi, qui te et regere consulentem et orantem exaudire dignatur, auctoritate sanctitatis tuae, de sanctarum scripturarum auctoritate deprompta, facilius eos, qui tam perversa et perniciosa sentiunt, esse cessuros. August. epist. 92. [n. 3, Coustant, Ep. Roman. pontif., col. 875, D.]

excipiebantur[1]). Tunc siquidem sancti antistites, dum se ab orientalium erroribus immunes ac Romanae fidei concordes esse laetabantur, Petrum in Leone loquentem audire sibi gratulabantur ad invicem, *tantusque apud eos vigebat erga supremum antistitem cultus et observantia, ut ab ipsius decretis vel tenui linea declinare ducerent esse sacrilegum atque impium et a veritate omnino deficere*[2]).

Si tamen ad tot tantosque, Leoni ipsi tum apostolico robore tum sacra eloquentia non impares, advertamus, quorum clara nomina in recentioribus etiam ecclesiae fastis magnifice praedicantur, non est, cur illorum saeculorum gloriae invideamus, sed nostrorum potius temporum celebremus sortem, quibus permulti adnumerantur divi Leonis, Gregorii magni aliorumque id genus hominum digni haeredes, a Petri stipite nunquam degeneres; quidam in albo sanctorum, urgente heroicae virtutis merito et miraculorum copia, publico cultu venerandi; quidam, vel ex cathedra Romana vel per legatos vicaria papae auctoritate munitos oecumenicis conciliis praesidentes, haeresum omnium omniumque Christiani nominis hostium habentur profligatores; plures tandem jurium ac libertatum universalis ecclesiae acerrimi defensores intrepidique vindices memorantur.

Quo fit, ut verae sapientiae tenaces assertores, omnem fidem fiduciamque suam reponentes in Christi promissis, pretiosissimo ejus sanguine conscriptis, verbo ejus nunquam transituro obfirmatis ac valido testamento roboratis, ad seriem etiam Petri successorum a saeculis non interruptam attendentes, Romanamque Petri sedem, ejus totque pontificum confessione sanctificatam, tot doctorum fama illustratam, tot tandem oraculis, quot decretalibus, Christianum orbem in fide ac disciplina erudientem, demirantes, fateri non erubescant, Romam istam, antiquitate, dignitate, sanctitate conspiciendam, aliud nihil esse quam novam illam Jerusalem, a coelo descendentem ac Dei claritatem habentem, de qua ob mirabile fidelium communionis foedus merito dici possit: *Participatio ejus in idipsum*[3]).

Quis enim tam excors, tam a vero alienus, qui ecclesiam Dei, eadem potenti dextera conditam, qua coelum terraque regitur, adeo improvide constitutam credat, ut Deus ipse, cujus virtute firmatur orbis, fulciendae ac roborandae ecclesiae suae potentissimi brachii sui opem auxiliumque denegaverit? Quis vero eam, in urbe illa sacerdotali ac regia tam bene recteque compositam, ibique sub visibili venerandoque capite conjuncta ad Christi compagem membra, apostolatum unum constituentia, suspiciens non agnoscat, pontificis auctoritatem ac primatum vere significari specie illa diadematis summi sacerdotis, in quo *sculpta erat Dei magnificentia, in cujus veste poderis totus erat orbis terrarum, et parentum magnalia sculpta videbantur?*[4]) Imo vero quis tam elegantem divini operis formam, Christi videlicet sponsam eamque sine macula, sine ruga hucusque servatam, considerans, ipsam nostris hisce temporibus senescere, ut aiunt novatores, vel alicui vicissitudini esse posse obnoxiam suspicetur?

Quis tandem tam rationis expers, qui excelso ecclesiae throno, id est Petri cathedrae, hoc deneget veracitatis ac infallibilitatis donum, quod Moysi cathedrae, docentibus scribis ac pharisaeis, a Christo[1]) ipso legimus attributum?[2]) Quin potius, hujus supremae sedis imperturbata majestate perculsus, eam stantem semper ac erectam post tot persecutionum impetus medias inter Christiani orbis ruinas admirando, Romanam fidem esse non asserat, quae jure quodam haereditario ab apostolorum principe transiit ad supremos sanctosque nostrorum temporum Romanos pontifices, in quibus manet adhuc dispositio veritatis, et beatus Petrus in accepta fortitudine petrae perseverat[3]): in quibus vivunt ac vigent adhuc heroicae praedecessorum vires atque virtutes: quibus demum pinguissimae haereditatis, fidei nempe atque traditionis, depositum tanquam fidissimis religionis sanctae tutoribus ad custodiam datum esse conspicimus?

Adeamus itaque cum fiducia novam hanc speciosamque Jerusalem, et ambas manus tendentes ad aram verae fidei, appropinquare nitamur apostolicae Sedi, quae centrum unitatis est et ideo unitatis, quia veritatis. Ibi enim plurimis argumentis facile suaderi poterit vacillantibus in fide, quam in hoc dogmate veterum recentiorumque orthodoxorum patrum concors fuerit et constans sententia. Extant siquidem in Romanae ecclesiae fastis praeclara adhuc monumenta, ex quibus evidentissime constat, quod, etsi in remotis longeque dissitis ac disjunctis Romani olim imperii provinciis, patres ad fidei catholicae defensionem heroico prorsus animo decertassent, debellatae tamen haeresis spolia Romam statim deferri curabant, ut in fidei capitolio catholicae veritati triumphalis honor decerneretur, ibique tanquam in Dei immortalis templo reportatae ubicunque terrarum victoriae servarentur insignia. Ibi non minoris momenti documenta patebunt: scilicet, revolutis vaticani codicibus, plura occurunt elogia, quibus efferebantur vigilantissimi speculatores, qui haereticorum insidiis, quocumque laterent loco, bellum indicebant, donec, vel profligatis vel ecclesiastica charitate reconciliatis fidei hostibus, inita pacis atque concordiae acta piscatorio Petri annulo obsignanda atque firmanda Romam deferrentur. Ubi enim pontificiae decretales tum ad convocanda tum ad confirmanda concilia prodibant, statim, tanquam personante toto terrarum orbe apostolica Petri voce, haeresum omnium perturbabantur auctores, victrixque errorum ac triumphans veritas effulgebat.

[1]) Quae apostolatus vestri scripta, ita ut symbolum fidei, quisquis redemptionis sacramenta non negligit, tabulis cordis ascripsit. Epist. Ravennii et aliorum Galliae episcoporum ad Leon. pap. [Vide Epist. s. Leonis 99, al. 76, c. 2. Opp. s. Leonis, edit. Ballerini, I, 1107.]

[2]) Baron. ad ann. 449, num. 45, in Epist. Ceret. Salon. et Veran. episc. Galliae ad Leon. pap.

[3]) Psalm. CXXI, 3.

[4]) Sap. XVIII, 24.

[1]) Matth. XXIII, 2, 3.

[2]) *[Nota Collectionis Lacensis:]* Synodus hic Bossuetum spectare videtur, qui Christi vicario, in Petri cathedra sedenti, hoc denegat veracitatis ac infallibilitatis donum, quod synagogae et Moysis cathedrae, super quam sederunt scribae et pharisaei, attribuit: „*Les docteurs de la loi et les pharisiens sont assis sur la chaire de Moïse* (Matth. XXIII, 2). Assis pour enseigner, ils en ont l'autorité. *Sur la chaire de Moïse.* Il n'y avait rien de plus grand pour l'ancien peuple que d'être assis sur la chaire du législateur, de celui que Dieu avait établi alors pour être le médiateur entre lui et son peuple .... Après avoir établi leur autorité sur celle de Moïse, il conclut: *Gardez donc et faites tout ce qu'ils vous diront* (Matth. XXIII, 3). Il attribue clairement à la synagogue une vérité infaillible" (Bossuet, Médiat. sur l'évangile, LIII jour). Alias quoque concilium hac in tractatione, quam de ss. pontifice instituit, quum Gallicanorum tum Bossueti rationem habet. Etenim si homines reprehendit, qui *sacrosanctae ecclesiae aedificium, affectata unitatis professione, elogiis extollunt suis, ejus tamen fundamentum, in Petra positum, subtracto infallibilitatis caemento, circum effodere velle videntur:* dubium esse non potest, quin Meldensis orationem, *de ecclesiae unitate* in comitiis cleri Gallicani habitam, aperte significet.

[3]) * S. Leo, Sermo 3 (al. 2), c. 3. Opp. I, 12.

Quicunque itaque in hac provincia orthodoxi vocamur et sumus, non caeca, ut aiunt, obedientia, sed rationabili obsequio, non ut ancillae filii, sed ut liberae, quae ex Petri cathedra emanant dogmata, non ut unius hominis aut humanae vocis sonum, sed ut divini Spiritus, qui in ea sede praesidet semper, germana oracula reverenter excipere gloriemur; unde, cum apostolo asserere nobis liceat, quod nempe *scimus, cui credimus, et certi sumus.*

His tandem ad sane et rite credendum, ad fidelium nostrorum eruditionem sic opportune praemissis, ut feliciter incepta felicius prosequamur, nunc ad ea progredimur, quae de nostra deque fidelium nobis concreditorum fide atque doctrina certos nos reddere valeant et a nobis atque ab ipsis omnem etiam novitatum suspicionem amoveant.

Mandat ideo sancta synodus, ut, ex antiqua conciliorum provincialium laudabili praxi atque consuetudine, post emissam a nobis publicam catholicae fidei professionem, juxta formam a fel. rec. Pio IV. traditam, eadem ab omnibus ad concilium vocatis et in eo astantibus publice etiam emittatur ac sacramento firmetur.

Hic emissa est publica fidei professio a patribus concilii et convocatis omnibus, habita ratione dignitatis et ordinis.

TITULUS II.

CAP. UNICUM.

Constitutionis UNIGENITUS Clementis pp. XI. observantia atque obedientia commendatur.

Emissa jam ad praescriptum etiam sacri concilii Tridentini publica fidei professione, nunc instantibus ejusdem fidei necessitatibus occurrere ac providere vult provincialis haec synodus. Itaque, quamvis nos a die publicationis bullae, quae incipit: *Unigenitus,* omnem curam diligentiamque una cum comprovincialibus episcopis adhibuerimus, ut debitum et omnimodum ei, tanquam regulae fidei, praestaretur obsequium; opportunum tamen illa censuit novum hic et solemne antiquae nostrae obedientiae testimonium edendi occasionem non praetermittere. Quod eo libentius exsequimur, quo magis excitati sanctissimi domini nostri Benedicti XIII. pontificiae vocis oraculo, in nuperrima[1]) synodo Lateranensi emisso, ad sedulam et integram praefatae bullae observantiam accendimur. Hinc, quae sequuntur, statuere arbitrati sumus:

I. Nempe, quod bulla, quae incipit *Unigenitus,* Clementis papae XI., cui ab alto datum erat magnifice (ut ait scriptura) tractare sapientiam, per extensum annectatur in calce praesentis concilii, ut a cleri nostri memoria non dilabatur unquam, et inter alias fidei regulas mente et corde ab omnibus teneatur.

II. Quod omni majori diligentia et sedulitate a nobis nostrisque coepiscopis serio invigiletur, ne quis ex provinciae clero, tam saeculari quam regulari, vel quoquo modo exterus ad ordines sacros, ad beneficia, maxime curam animarum habentia, et ad sacrorum quorumcunque dispensationem admittatur, quin de ejus sincera supradictae bullae *Unigenitus* acceptatione, de debita et omnimoda obedientia legitimis pro episcoporum conscientia et judicio constiterit argumentis.

[1]) Conc. Rom. sub Bened. XIII, tit. 1, cap. 2.

TITULUS III.

Fidei professio quando et a quibus sit emittenda extra synodales conventus.

CAP. I.

Eodem inde, quo supra, consilio curandam esse censuit sancta synodus, ut non solum ab iis, qui ecclesiae indulgentia ac largitate beneficiis providentur, orthodoxae etiam doctrinae experimenta sumamus, sed multo fortiori titulo ab iis omnibus, qui ad praecellens praedicandi munus ex toto clero seliguntur. Quapropter, sacri concilii[1]) Tridentini summorumque pontificum auctoritate suffragante, statutum est, ne quisquam deinceps ullius ecclesiastici beneficii possessionem adeat, nisi prius coram provinciae ordinariis seu de eorum licentia coram eorum vicariis generalibus sanctae fidei professionem emiserit, juxta bullam felicis recordationis Pii IV. et juxta formularium Alexandri VII., in hac synodo jam propositum.

CAP. II.

Id autem servare etiam debent provisi a Romano pontifice vel a prolegatis[2]): Provisi vero de dignitatibus, personatibus, canonicatibus, tum in nostra metropolitana ecclesia tum in provinciae cathedralibus, non solum coram episcopis suis seu eorum vicariis[3]) generalibus, ut supra, sed etiam in capitulo idem praestare teneantur; alioquin praedicti illi fructus suos non faciant, nec eis possessio suffragetur.

CAP. III.

Cum pariter alleviando praedicationis apostolicae jugo, quod episcopis speciali titulo incumbit, quosdam de clero, tam saeculari quam regulari, in partem pastoralis nostrae sollicitudinis advocare contingat, qui Christi legatione fungantur, temporibus maxime ab ecclesia designatis, quadragesimae nempe et adventus: hinc est, quod, licet ex ipsorum propenso in salutem animarum studio de iis non nisi bene augurari ac sentire posse videamur, hoc tamen decreto providendum statuit sancta synodus, ne quis exterus, seu de alia regione ac dioecesi, admittatur in posterum ad id apostolici ministerii genus et exercitium, nisi exhibito documento a propriis ordinariis aut praelatis subscripto, quo constet de sana doctrina, morum probitate ac sufficienti ad praedicandum idoneitate: ne tandem his etiam munitus documentis huic ministerio se accingat[4]), nisi obtento localis episcopi mandato gratis dando, fidei professione emissa, ac benedictione pastorali recepta: *Quomodo enim praedicabunt, nisi mittantur?*[5])

CAP. IV.

Quod de praedicatoribus, ut supra, statutum est, afficit pariter sacerdotes illos, qui ideo missionarii dicuntur, quia in plateas et vicos civitatis, in vias et sepes mittuntur, ut assiduo et ferventi zelo evangelizent, semperque expediti et accincti reperiantur, ut compellant intrare, et impleatur domus Domini: ex eorum siquidem cooperatione in procuranda fidelium nostrorum salute plurimos colligi fructus, communi omnium judicio compertum est.

[1]) Trid. sess. 24, de ref. cap. 12. Bull. Pii IV. Conc. Rom. tit. I, cap. 1. Conc. Aven. sub Taurusio, tit. 6 de fid. profess. a. 1594.

[2]) Idem Rom. ibid. Idem Aven. ibid.

[3]) Trid. sess. 24, cap. 12 de ref. Idem Aven. ibid.

[4]) Idem Rom. ibid., § 6. Idem Aven. ibid.

[5]) Pauli ad Rom. X, 15.

CAP. V.

Regulares vero se monitos sciant, eos nec in suorum ordinum ecclesiis concionatorium officium posse licite exercere, nisi petita a loci ordinario benedictione [1]), nec in alienis, nisi facultate habita, seu mandato ejusdem ordinarii in scriptis obtento: quo deficiente, nullus rectorum, in hac provincia quoquo modo ecclesiis praepositorum, regulares concionari permittat.

TITULUS IV.

De universitate et collegiis.

Expenditur universitatis et collegiorum utilitas, et ne quid in his sanae doctrinae adversetur, fidei professio a professoribus ac laureandis exquiritur.

Prooemium.

Cum non minora damna intulerit fidei inflata olim cleri orientalis scientia quam occidentalium mox elapsis retro saeculis ignorantia et in instruendis fidelibus damnabilis incuria, locum inde spatiumque praebendo haereticorum fallaciis, prout infelici prope modum experientia dignoscitur; numquam etiam satis laudanda fuit summorum pontificum ac religiosissimorum principum cura ac sollicitudo, qua novas universitates atque collegia erigi curarunt, vel jam erecta redditibus ac privilegiis augeri. Hinc sacri antistites omnes, quibus sana doctrina ad fidei integritatem, tam a supremis ipsis pontificibus quam a catholicis principibus enixe adeo commendatur, omni studio praecavere debent, ut a talium collegiorum professoribus nihil unquam contra fidem ac bonos mores in publicis lectionibus doceatur.

Cum itaque in hac civitate ex pontificum munificentia erectae jam ab antiquo ac etiam regum privilegiis decoratae universitatis beneficio fruamur, ut proinde veterum antecessorum famae novus semper a successoribus per sanae doctrinae professionem splendor accrescat, utque provinciae nostrae adolescentes in omnium scientiarum artiumque facultatibus bonis principiis imbuantur: ad mentem Pii papae IV. et Alexandri VII. sancta synodus decernendum duxit:

CAP. UNICUM.

I. Quod publici [2]) professores tam in jure civili quam canonico, ad mentem memoratorum pontificum, fidei profitendae constantem usum servent omnino, eademque lege teneantur regentes, qui philosophiam, artem medicam caeterasque liberales disciplinas edocent; quae fidei professio, singulis annis, initio studiorum iteretur juxta decretum ultimi concilii provincialis Francisci Mariae Taurusii, tunc temporis archiepiscopi.

II. Qui autem sacrae theologiae edocendae [3]) tam publice in universitate seu collegiis quam privatim dant operam, censet sancta synodus, ut ad hoc exercitium in provincia nostra non admittantur, nisi prius catholicam fidem, ut supra, professi fuerint; qui usus singulis annis initio pariter studiorum servetur, et de quibus actis documenta tradantur episcoporum secretariis, qui ea in libro notata asservent.

III. Advertent item theologiae professores, ne quid in thesibus publice defendendis inseratur, quod directe vel indirecte faveat opinionibus novatorum vel quomodocunque offendat debitam sedi apostolicae reverentiam ac obedientiam; cum enim certaminibus hisce litterariis, ad discipulorum exercitationem institutis, adsit plerumque rudium virorum frequentia, qui ex objectis ac responsis perverse intellectis adduci possunt ad erroneas opiniones parum caute imbibendas: illud prudenti professorum consilio vitandum omnino videtur.

IV. Laurea item doctoratus [1]) juxta laudabilem ac observandum morem nulli in hac universitate conferatur, nisi prius emissa in nostris seu procancellarii nostri manibus fidei professione, de qua in privilegio doctoratus specialis mentio fiat, sub poena nullitatis aliisque in bulla Pii IV. propositis.

V. Hoc tandem summopere mandat simul et optat sancta synodus, ut in scholis, tam publicis quam privatis, intra provinciae nostrae fines constitutis, sana semper et sincera sacrosanctae fidei apostolicae doctrina tradatur, quatenus fideles nobis concrediti, sicut uno baptismate in spem vivam regenerati unum colunt Deum, sic una jungantur fide in terris, ut fidei mercedem consequi mereantur in coelis.

TITULUS V.

De ludimagistris.

Qualitates ac requisita praeficiendorum ad hoc munus ab ordinariis diligenter inquirenda.

Prooemium.

Cum prima litterarum elementa grammatistae doceant, ut pueros aetate et intelligentia crescentes ad collegia scholasve publicas deinque ad studia praestantiora disponant; cumque ipsis pariter incumbat onus quaedam fidei rudimenta scholaribus tradendi: ideo pauca, sed utilia de ludimagistris decernere statutum est.

CAP. I.

Prohibet expresse, sancta synodus, ne tales professores, ubi aere publico conducuntur, ad possessionem seu scholae exercitium inposterum admittantur, nisi prius coram episcopo dioecesano fidei professionem emiserint, ac nisi de eorum sufficienti peritia bonisque moribus legitimis documentis constet.

CAP. II.

Hanc ergo sanctae synodi mentem curent parochi oppidorum consulibus manifestare, ut, quos ad tale magisterium eligere intendunt, eorum quemlibet suo primum ordinario praesentari faciant ad effectum supradictum. Curent insuper ac invigilent, ut ii, ad quos electio pertinet, semper prae oculis habeant rectam ac sanam puerorum institutionem. Quodsi aliquid scandali vel parum sanae doctrinae in ipsis ludimagistris, etiam per nos vel locorum ordinarios approbatis, detexerint, statim praelato suo dioecesano revelent, ut opportuna interdictione aliisque juris remediis, bono animarum publico consulatur.

CAP. III.

Quoniam autem multa oriri possunt scandala in juventutis perniciem, si pueri et puellae promiscue vel in eadem schola domove erudiantur, stricte prohibet sancta synodus, ne magistri puellas apud se aut edoceant aut edoceri faciant, sub poena inhabilitatis: mandatque, ut nunquam nisi magistrae, a metropolitano respective et ab episcopis comprovincialibus approbandae, eaeque integris moribus conspiciendae, de puellis instituendis satagant; quod ut fiat, parochorum curae praecipue commendatur.

[1]) Trid. sess. 5 de ref., cap. 2.
[2]) Idem Rom. ibid., § 8. Idem Aven., tit. 6 de prof. fidei.
[3]) Idem Rom. ibid. Idem Aven. ibid.

[1]) Idem Aven. ibid.

CAP. IV.

Insuper teneantur ludimagistri, qui cleri[ci] sunt vel in sacris ordinibus constituti, missae parochiali divinisque officiis, saltem diebus dominicis et festis, interesse, ibique scholares suos in debita modestia continere.

TITULUS VI.

De catechismo.

Christianae institutiones quam utiles et necessariae, et quantum in eis edocendis incumbere debeant parochi caeterique de clero ad id muneris deputati.

Prooemium.

Sicut omnis humana scientia ad sui perfectam intelligentiam bonis indiget institutionibus, sic salutis aeternae scientia, quae a fide catholica initium sumit, sua debet habere prima elementa, quibus ab adolescentia fideles imbuantur, ut inde mystica religionis arcana, quadam licet caligine obvoluta, maturescente aetate, faciliora intellectu et ad memoriam accomodatiora fiant. Quod ut perfici possit, requiritur etiam et certa quaedam methodus et magistri cum sedulitas tum solertia, quibus puerorum voluntas ad ultro ediscenda sanae doctrinae praecepta promptius commodiusque flectatur.

CAP. I.

Invigilare itaque debent episcopi [1]), ne potissima illa dominici gregis pars, quae Christianam exigit a pastoribus simul ac piis parentibus educationem, ullo unquam errorum seu novitatum pravo semine contaminetur. Ideoque perutile sanctae synodo visum est ad rudimentorum fidei uniformitatem inducendam quosdam deputare probatae doctrinae viros, in sacra theologia magistros et ex unaquaque dioecesi seligendos, qui ex concilii Tridentini catechismo aliisque ab ecclesia jam approbatis primaria rerum credendarum eruant elementa, primaque artis artium, quae fides est, initiamenta ordine disponant; eaque compilata et apte digesta, prout adolescentum captus exigit, ad gallicum idioma traducant, ut postea metropolitani et episcoporum comprovincialium submissa judicio, ad juventutis usum publicentur.

CAP. II.

Dum tamen hoc meditatum opus ad optatum perducatur exitum, curare ac invigilare debent metropolitanus respective et comprovinciales, ut non nisi per ipsos examinatis ac approbatis catechismi libris utantur parochi aliique de clero, qui ex hujus provinciae capitulis, collegiatis ac seminariis ad sanctum catechistae ministerium deliguntur. Summopere item in hoc insistendum, ne ad erudiendas de fidei principiis puellas alii quam probatissimae virtutis et modestiae cleri[ci] adhibeantur, atque iis interdum praesideat sacerdos, cui catechizantium praecipua demandata sit cura.

TITULUS VII.

De bibliopolis et impressoribus.

Ne libri quomodocumque exitiosi spargantur in vulgus leganturve, episcoporum vigilantia excitatur.

Prooemium.

Ad integritatem [2]) fidei servandam librorum ac eorum maxime, qui de religione utcunque tractant, praecipua inspectio episcoporum est. Quapropter, cum eo processerit quorundam scriptorum audacia, ut in sanctae religionis contemptum plures a suspectis auctoribus divulgentur libri, speciosa sanae doctrinae sive severioris disciplinae aut sanctarum precum aliaque id genus nomina praeferentes, in quibus tamen inimicus homo in morum fideive corruptelam superseminavit zizania; ne talium sive quoquomodo noxiorum librorum contagio hujus ecclesiasticae provinciae fidelium animi pervertantur, sic statuit sancta synodus:

I. Librorum omnium haereticorum aut alias a sede apostolica damnatorum lectionem ac retentionem omnibus, qui ad id debitam licentiam non obtinuerint, prohibet.

II. Unusquisque bibliopola penes se habeat indicem omnium librorum prohibitorum omnibus patentem.

III. Nullus quemcunque librum, quamvis alibi impressum, iterum imprimere ac manuscripta typis mandare audeat, nisi prius per ordinarios eorumque vicarios generales et inquisitorem diligenter examinentur et approbentur.

IV. Nulli liceat imprimere vel imprimendos dare quosvis libros de rebus sacris tractantes, nisi apposito auctoris nomine; neque illos in futurum vendere aut etiam apud se retinere, nisi primum examinati probatique in scriptis fuerint a metropolitano respective et comprovincialibus.

V. Eorum officinas seu bibliothecas episcopi, prout ipsis expedire videbitur, vel visitabunt vel per suos deputatos visitari curabunt, ne quid contra haec decreta fiat, neve se a poenis incurrendis semper immunes credant librarii.

VI. Talmudicos libros et nefaria hujusmodi Rabbinorum scripta legi, vendi, emi, teneri omnino prohibet sancta synodus, sub poenis quae constitutionibus apostolicis continentur.

VII. Cum ex novatorum artificio et contra sacri concilii Tridentini sanctorumque pontificum mentem impressi fuerint quidam libri sacrarum precum, in quibus vulgari lingua inserti sunt ordo et canon missae contra decretum Innocentii XII., 17 septembris anno 1695; missale item Romanum gallico idiomate vulgatum contra decretum Alexandri VII., 12 januarii 1661; item horae Jansenianae sub titulo: *Prières pour faire en commum dans les familles chrétiennes,* damnatae ex decreto praefati pontificis 4 januarii 1661; item aliae quaecunque id genus horae, in quibus tituli superstitiosi orationibus apponuntur, ne in posterum similes libros venales apud se habeant hujus provinciae librarii, curabunt metropolitanus et episcopi eos opportuno decreto monere, ut juxta praescriptum ab ultimo concilio Avenionensi, sub F. M. Taurusio, ubi ad eos pervenerint librorum capsae, eas non aperiant, nisi vocato deputato ab episcopis hac in re specialiter praeposito vel inquisitore. Item libros omnes, libellos seu folia quaelibet, vulgo *Pièces fugitives,* impugnantes quomodocunque bullam, quae incipit *Unigenitus,* Clementis XI., quos pro damnatis sancta synodus habet, eadem imprimi, vendi ac retineri prohibet.

VIII. Invigilent tandem parochi in partibus provinciae, Occitaniae et Delphinatus positi, ne ab eis, qui venales circumferunt libros, libri ulli seu libelli vendantur, in quibus aliquid compererint vel contra bonos mores vel in religionis contemptum, quales sunt cantiones obscoenae, fabulosa miraculorum commenta et in genus similia; imploreturque etiam, quatenus opus sit, juxta usum provinciae, brachii saecularis ministerium. Haec autem vigilantia multo majori titulo pertinet ad parochos hujusce status ecclesiastici, quandoquidem et faci-

[1]) Idem Aven., tit. 8 de fidei rudimentis.

[2]) Trid. sess. 4, § *Sed et impressoribus.* Idem sess. 18. Idem Aven. hoc titulo 7.

lius et minus multis cautionibus supradicto abusui mederi possunt.

TITULUS VIII.

De Judaeis.

Concilii Avenionensis, sub Taurusio habiti, renovantur decreta, quibus varia a Judaeis, a fidelibus hujus provinciae varia circa Judaeos exiguntur.

Prooemium.

Quo sanctissimorum pontificum mentem, quae ad Judaeorum conversionem [1]) unice tendit, dum eos in hac ecclesiastica ditione tolerat, fideliter haec sancta synodus assequatur: ubi hebraicae linguae peritos [2]) ac professores reperiri contigerit, curent metropolitanus et episcopi lectionem publicam instituere, quae semel saltem quolibet mense in loco designato fiat ad eorum illuminationem, qui in tenebris sedent. Nec aliud in ea lectione argumentum tractetur, quam quo christianae fidei veritas obduratis hominum cordibus ex sacrae scripturae, veteris nempe testamenti et prophetarum oraculis, dilucide demonstretur. Ubi vero deerit, qui hebraicam linguam calleat, gallico aut vernaculo idiomate ad fidem catholicam morumque ipsorum rectam institutionem interdum erudiantur.

CAP. UNICUM.

Ut autem abusus, si qui irrepserint ex eorum nimia familiaritate et consuetudine, penitus obsolescant, censet sancta synodus hic inserenda esse decreta super hac re edita in ultimo concilio provinciali Avenionensi.

I. Omnibus prohibet sancta synodus cibum sumere cum Judaeis, carnes aut azyma ab illis porrecta manducare, in una ac eadem domo cum iisdem versari, ludere, societatem inire, praesertim improbum foenus exercendi causa.

II. Medicus Judaeus a nemine, quantumvis gravi morbo laboret, vocetur: caveant omnes, ne eorum diebus festis aut nuptiis intersint; ne qua mulier christiana [3]) Judaeis parientibus praesto sit; nulla item mulier Judaeorum infantes nutriat, nec contra; nemo sub poena excommunicationis Judaeis inserviat.

III. Judaei in diversis civitatum partibus ne maneant, sed in una tantum vicinia simul habitent.

IV. In die parasceves et sabbati sancti lateant Judaei, ipsorum [4]) portis ac fenestris clausis toto eo tempore manentibus; diebus vero festis, dum celebrantur divina officia, nullus eorum ex vico, quem inhabitant, egrediatur, exceptis patribus familias, ut victum emere possint.

V. Sub excommunicationis poena ne domus seu praedia et cujusvis generis bona ecclesiastica, tam mobilia quam immobilia, ullo modo Judaeis vendantur pariter vel oppignorentur.

VI. Stricte pariter eis prohibitum esse sancta synodus intendit, ne in diebus festis nostris quid servilis operis in publico faciant, nec commercii causa quid contractent vel vendant vel venale exponant vel circumferant, sub poena confiscationis mercium contractarum et aliis nostro arbitrio imponendis; firmis item et in suo robore permanentibus quibuscunque praedecessorum nostrorum ordinationibus de hac re tractantibus.

VII. Cum autem varia edicta de mandato sacrae congregationis sancti officii evulgata fuerint ac publicari de novo possint, concernentia Judaeos in ista ditione pontificia commorantes eorumque vivendi et agendi modum: stricte praecipit et mandat sancta synodus, ut omnino fideliter peragatur, quidquid in iis fuerit vel erit constitutum.

VIII. Hoc tandem moneri debent Christiani omnes, ne licitum sibi esse credant ex Hebraeorum cordis duritie, eos quibuscunque contumeliis afficere, quando Christus ipse nos docuit pro illis orare; tunc enim, quia nesciebant, quid facerent, nunc vero multo potiori christianae commiserationis titulo, quia nova et densiori caligine involuti ac circumfusi in poenam deicidii, nec scire volunt, quae Christi sunt, nec quid facere debeant, edoceri.

TITULUS IX.

De haeresi et haereticis.

Ab haeresi abhorrendum; vitandi haeretici, quorum tamen ad matrem ecclesiam regressio et expetenda precibus et exemplis suadenda. Adversus doctrinae novitates adhibendum in primis theologiae scholasticae praesidium.

Prooemium.

Detestanda praesertim haeresis, quam parit ac fovet superbia, quae verbum Dei nefarie attentat, sanctae matris ecclesiae appetit jura, charitatis vincula dissolvit, debitam ac necessariam, qua inferiores e superioribus pendent, ordinationem invertit et solutiori plerumque favet libidini. Fugiendus itaque, quisquis a catholica fide dissidet: hoc enim verae nostrae debetur religioni, ut discedamus ab ipsius infensissimis hostibus, et in erroris familiaritatem nunquam veniamus: hoc nobis ipsi debemus, ne, *si tetigerimus picem, inquinemur ab ea* [1]).

Summo equidem Dei beneficio ac deiparae semper Virginis praesidio pontificia haec provincia nostra ab omni haeresum labe hucusque fuit praeservata, quamvis non longe a suis confiniis per occultos meatus serpat adhuc veneficus torrens. At, ne hujus damnosis fluentis aggeres episcoporum vigilantia oppositi subedantur ac diruantur unquam, neve oves nostrae nimia haereticorum vicinia et consuetudine tamque foeda contagione miserrime corrumpantur, meminisse juvat oraculi, quondam a regio propheta editi: *Commixti sunt inter gentes et didicerunt opera eorum* [2]). Ex illo autem effato edocti ac eruditi monentur omnes fideles, ut ab infidelium ac haereticorum consortio extra necessitatis vel debitae comitatis casum abstineant. Sed quia in vestimentis ovium quandoque latent aut lupi rapaces aut effugiendae semper nec satis unquam vitandae vulpeculae, quae hoc saeculo nequam demoliri vineas nobis concreditas student: quaedam praemissis hisce admonitionibus addenda censuit sancta synodus, quae ad gregis, cui nos praefecit Spiritus sanctus, regimen ac tutelam hac in re conducibilia esse possint.

CAP. I.

Provinciali hoc itaque decreto stricte inhibetur, ne quis deinceps exterum ullum cujuscunque regionis, aetatis et sexus seu in famulatum seu in artium mechanicarum societatem sumere praesumat vel ei domum locare, quin prius certior factus sit aut per schedulam baptismatis aut per catholicos fide dignos, talem exterum esse vere catholicum. Quodsi dubium insurgat seu suspicio de ejus vera

[1]) Cap. *Cum sit.* 16 [?, fortasse c. *Quam sit.* 10] de Judaeis.
[2]) Idem concil. Aven., tit. 62 de Judaeis.
[3]) De Judaeis c. *Ad haec.* 8.
[4]) Ibidem c. *Quia super.* 4.

[1]) Eccli. XIII, 1.
[2]) Psalm. CV, 35.

fictave religione, ad triduum tantum retineri liceat, statimque metropolitano vel episcopis respective vel parocho loci denuntietur, ut inquiratur sedulo, quid rei sit. Parochorum autem cura erit casum, ubi resciverint, praelato suo per epistolas diligenter exponendi.

CAP. II.

Ut autem haec sanctae synodi mens neminem lateat, universis ac singulis hujus provinciae parochis praecipitur, ut, mora nulla interposita, in dominicalibus suis concionibus, vulgo *prônes,* decretum hoc palam annuntient ac publicent, intimantes praecipue, quod, si quis in eo contenta neglexerit vel fraudulenter exteros de haeresi suspectos seu notorie haereticos ultra triduum in domo celaverit vel contubernales habuerit, canonicis eum poenis, a competenti judice infligendis, coerceri, metropolitanus respective et episcopi curabunt pro modo culpae.

CAP. III.

Vult insuper ac in virtute sanctae obedientiae praecipit sancta synodus, ut, bis saltem in anno, hujus provinciae parochi, tam urbani quam foranei, diligenter visitent suas parochias; et si quos repererint exteros, qui domicilium vel jam ibi fixerint vel figendi animum habeant, ab iis schedulam seu baptismatis fidem sibi exhiberi faciant; si autem in forma matrimonii vivunt, curent, tam ad eruendam religionis, quam profitentur, notitiam, quam ad vitanda concubinatus, adulterii seu polygamiae scandala, etiam contracti matrimonii documenta sibi proferri, revelantes statim episcopo suo quidquid super his compertum fuerit. Quodsi facere neglexerint, et Deo rationem tantae incuriae reddituros se meminerint et praelato suo, qui a Deo positum se novit ad indiligentium ac refractariorum canonicam correctionem.

CAP. IV.

Quoniam vero in quibusdam hujus provinciae parochiis, extra pontificiae ditionis confinia positis, admixti adhuc antiquis catholicis reperiuntur quidam homines, vulgato nomine *nouveaux réunis,* qui plerumque dubium ingerunt, an ex artis politicae mundanaeque prudentiae legibus potius quam vero et sincero animo haereticam pravitatem ejurarint, quandoquidem nec sanctae nostrae religionis praeceptis parent, nec ulla novae regenerationis per fidem probabilia saltem praebent argumenta; ideo sancta synodus, quae occultam tamen ac internam pravitatem Deo judicandam relinquit, eorum majorem curam habendam esse censet, ita nempe, ut, si qui sint minus fortes in fide aut a debita persuasione prorsus alieni, salutaribus lenimentis alliciantur, aut sanis roborentur consiliis, non minis asperis ac immoderatis objurgationibus terreantur. Nunquam enim de obduratis et contumacibus sic desperandum est, ut a charitate, ubi reconciliatio agitur, deflectere liceat. Quapropter episcoporum ac parochorum hujus provinciae studium impensum hoc sit, non amaro zelo, sed placido, ferventi ac perseveranti animo tales quoscunque homines paternis hortationibus ac blandis verbis adducere, ut ad promerendam Dei gratiam, ecclesiae communionem et principis benevolentiam verbum Dei, ex quo omnis catholica veritas defluit, assidue audiant, divina frequentent officia, catechismo cum suis filiis intersint, servosque tam sanctis documentis adesse cogant; quibus scilicet institutionibus et boni cives et fideles subditi et una omnes vere catholici esse discant: ut tandem non in crastinum protrahant verae fidei professionem veram; sacris enim scripturis, quibus potissimum insistunt ac inniti se fingunt, edocentur, quod Deus non irridetur; nec ignorare possunt, quo fidelitatis sacramento in Deum praepositosque a Deo pastores et temporales etiam dominos obstringantur [1]).

CAP. V.

Praeterea, cum nolit Deus mortem peccatoris, sed velit potius, ut convertatur et vivat; cum Christus pro suis legisque suae persecutoribus oraverit, ecclesiaque ipsa certas quasdam adhibeat preces, *ut errantium corda resipiscant et ad veritatis redeant unitatem* [2]*):* clerum plebemque hujus provinciae hortatur sancta synodus, ut enixe et assidue divinam implorent misericordiam pro haereticorum ac schismaticorum sincera ad verae fidei semitam sanctaeque matris ecclesiae sinum reversione. At probis tamen moribus summaque vitae integritate ipsa religionis catholicae sanctitas et excellentia comprobanda est: exemplo enim potissimum ducuntur homines, quodsi bonum sit, a malo, si malum, a bono facile avocantur.

CAP. VI.

Restat, ut, quoniam hac potissimum aetate fortes bene multos cecidisse vidimus in Israël ob immodicum novitatis amorem, tam noxiae pesti opportuno hic decreto remedium aliquod afferatur. Monitos ideo vult sancta synodus eos omnes, qui theologicis studiis dant operam, ne vanam sibi affectatae eruditionis supellectilem comparent, sana theologiae scholasticae principia negligentes; rudimenta enim haec si minus norint, mox parum tuti novatorum ludibrium fient, tum variis aestuabunt dubitationibus, recedent paulatim a fidei obsequio, tandemque in insipientium errorem imprudenter adducti, nihil praeter religionis catholicae, quod absit, nomen ac speciem retinebunt.

TITULUS X.

De blasphemis.

In blasphemos, a Deo in sacris codicibus, dein conciliorum decretis ac principum legibus damnatos, animadvertitur, indulgentiisque a Leone X. concessis reorum id genus; delatores ac judices stimulantur.

Prooemium.

Sic rebus circa haereticos ac Judaeos in domino dispositis, prout magis locorum seu temporum opportunitati congruere visum est, jam non minorem credit sancta synodus conferendam esse operam ad reprehensionem et emendationem scelestorum quorumdam hominum, qui, licet in albo christianorum inscripti sint, gentilium tamen mores palam ostentant et sacrilegas paganorum expromunt voces: de blasphemis agitur, qui, contumeliosis verbis perniciosa praebentes exempla nequitiae, et suum supremi numinis contemptum aperte declarant, et ipsam illius tremendam majestatem in omnium despicatum adducere velle videntur. Ii autem cum nec severius puniri possint nec longius ablegari, de quibus [3]) *locutus est Dominus ad Moysen, dicens: homo, qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum; et qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo, sive ille civis sive peregrinus fuerit.* Quod sequenti capite statuitur, inprimis observandum est.

[1]) Ad Hebr. XIII, 17.
[2]) Orat. fer. VI in Parasceve.
[3]) Levit. XXIV, 13, 15, 16.

CAP. UNICUM.

Ut igitur in tam execrandis malis radicitus evellendis et ab isthac provincia penitus deturbandis non inutile studium ponat sancta synodus, et ne talium scelerum foeditate diutius tempora nostra maculentur, utque vitentur inposterum perditissimorum hominum periculosa contagia, qui nefaria tanti sceleris conscientia polluti in divinam usque majestatem superbe se erigunt: metropolitanus et comprovinciales episcopi, sacrorum canonum jure et sanctorum conciliorum auctoritate innixi, crimen hoc, principum etiam legibus sanctionibusque damnatum, ubi in quacunque dioecesium suarum parte intra pontificiam ditionem posita revelatum sibi fuerit vel denuntiatum, severioribus poenis atque censuris a canone impositis coerceri atque puniri curabunt. Quodsi a parte regni Galliae, Dei aut sanctorum obtrectatores denuntiabuntur, metropolitanus et comprovinciales episcopi suis respective officialibus foraneis stricte injungunt, ut ad debitam punitionem viriliter procedatur. Praeterea, cum tam gravis delicti testes ad laudabilem reorum delationem praemiis etiam spiritualibus excitandi sint, curent parochi omnes juxta mentem hujus sanctae synodi evulgare quandoque indulgentias, quas Leo X., in Lateranensi concilio, aliique summi pontifices tam judicibus quam delatoribus largiti sunt. Invigilent pariter omni maxima diligentia, ne in suis parochiis blasphemiae scelus, quod ad haeresim, quae summa blasphemia est, proxime accedit, diutius impunitatis spe toleretur; moneantque parochianos suos, teneri quemcunque ad deferendum episcopo vel cui de jure, eum, qui blasphemias haereticales impie protulerit. Quid autem sit id genus blasphemiae, hoc ab ipsis caute et opportune edoceatur.

TITULUS XI.

De episcopis.

Hic aggreditur sancta synodus, quae ad domum Dei pertinent; ideoque ab episcopis initium sumendum esse censuit, ut illi de se prius judicent, quam de aliis statuant.

Prooemium.

Cum ad quandam similitudinem domus patris sui, in qua mansiones multae sunt, catholicam ecclesiam sic instituerit Christus Dominus, ut in ea plures etiam mansiones hierarchico ordine apte dispositas esse voluerit, electis a se ab initio sacrorum ministris, secundum mensuram gratiae ipsis concessae: hinc episcoporum potior cura esse debet praecavendi, ne mirabilis ille ordo invertatur unquam, sed ad tranquillum ecclesiae statum fideliter religioseque servetur. Hoc autem ut juxta Christi sic ordinantis mentem placitumque fiat, sancta synodus provide sapienterque statuit, ut, qui inter caeteros de clero primarias in ecclesia sedes occupunt et in sacerdotii gradibus prae aliis eminent, ii ordinis sui decus, prout decet, tueantur et, ubi de domo Domini agendum est, ipsi se primum in judicium vocent, ne illos tanquam sibi parcentes alieno, ut olim pharisaeos, judicio damnari contingat.

CAP. I.

De episcoporum muniis in genere.

Quapropter, serio ad invicem cogitantibus nobis, quae et quanta in nostra consecratione uno evangeliorum libro onera, angelis ipsis etiam formidanda, fuerint humeris nostris imposita; haec statim examinanda ac severiori calculo discutienda nos et comprovinciales episcopi duximus: ad quid nempe ex episcopali teneamur officio? Quae confinia nobis traditae potestatis? Quae tandem a nobis gesta sint vel ad nostrae cujusque dioeceseos utilitatem agenda remaneant? Ut conscius sibi quisque nostrum tenuitatis suae, ea humili oratione a Deo postulet, quae sua virtute operari ac exsequi posse non praesumit.

CAP. II.

De visitatione et praedicatione pastorali.

Perpensis deinde evangelicis Christi verbis, quibus ipse prima apostolicae praedicationis quasi fundamenta jecit mandatumque nostrae procurationis aperte expressisse videtur: *euntes in universum mundum, praedicate evangelium omni creaturae* [1]), duo nobis agenda potius quam meditanda esse facile colligitur: paucis siquidem ex verbis illis innuitur nobis et visitandi et praedicandi munus, ad quod digne sustinendum tam frequenter et exempla regnantis summi pontificis nos provocant [2]) et consilia quaeque nos invitant. Congruum enim est ac omnino necessarium, ut oves aspectu [3]) pastoris quandoque recreentur, utque ejus verba audiant, et amicae vocis sono assuescant. Paterno autem potius eloquio quam phalerato et ambitioso dicendi modo fidelium aures mulceri debent, ut salutis monita, quae ex parentis ore procedunt, audientium cordibus altius impressa remaneant ad uberrimum optatumque animarum lucrum atque proventum.

CAP. III.

Non verbis tantum, sed exemplis praedicent episcopi.

Duplex autem praedicandi genus, aliud verbo, exemplo aliud. Dum adolescebat adhuc Christi ecclesia, praedicatio miraculis ob legis novitatem fovenda erat ac quodammodo fulcienda; nunc vero adultae jam et ad virilitatem feliciter perductae non prodigiis, sed evangelizantium claris exemplis opus est: enervatur enim ac obtunditur sermo Dei, licet penetrabilior omni gladio, si, quae plebi nostrae facienda proponimus, operibus non comprobemus; nec unquam ad suadendum esse potest efficacior sermo noster, quam cum ea facimus, quae dicimus, et ea portare videmur onera, quae aliis ducimus imponenda.

CAP. IV.

In visitatione pastorali laboris sui adjutores et administros sibi seligant episcopi.

Non ad Christi verba tantum, sed etiam ad gesta suam in regenda dioecesi agendi rationem dirigere debent sacri antistites. De divino autem illo nec satis unquam imitando magistro legimus, quod sacram sibi a patre demandatam peregrinationem aggressurus binos ante se discipulos [4]) mittere consuevit, qui adventantis domini pacificam simul ac beneficam mentem exprimerent et, tanquam novae publicandae legis praecones, prima evangelii spargerent semina, quae Christi praedicatione fovenda ac foecundanda opimam fructuum segetem populis colligendam promitterent. Quid haec vero nobis innuant, facile arguet, quisquis cogitaverit, exemplo nobis esse Christum, ut, quemadmodum fecit, ita et nos faciamus. Monemur siquidem episcopi, selectos ex omni clero nostro cooperatores et administros, instante visitationis tempore, vel praemittendos esse vel nobis comites habendos, qui de utilitate sacrae visitationis ple-

[1]) Marci XVI, 15.
[2]) Idem Conc. Rom., tit. 1, cap. 3.
[3]) Conc. Trid. sess. 24, cap. 3 et 4. Idem Conc. Aven. hoc tit. 1.
[4]) Luc. X, 1.

bem instruant, qui dispensanda a pastore sacramenta praenuntient, qui in unaquaque parochia de cleri moribus ac doctrina caute percontentur, familiarum discordias rescire studeant, quinamve pravi habitus seu affectus praevaleant in populo: ut, rebus dehinc consulte perpensis, ea medicinalia remedia, eae reprehensiones a visitantibus adhibeantur episcopis, quae ipsorum prudentiae atque discretioni congruere videbuntur.

CAP. V.

Fida episcoporum adhaesio summo pontifici sedisque Romanae praecellenti auctoritati, optimum episcopalis ordinis ac dignitatis firmamentum.

Quoniam vero eos nobis coepiscopos, Deo et apostolica sede insimul conspirantibus, habere contingat, qui ex praecellenti perfectionis statu, in quo positi sunt, satis norunt, quantum sibi domibusque suis debeant esse bene praepositi [1]), quidve a sacris conciliis, Tridentino et nuperrimo Lateranensi [2]), aliisque pontificum decretis statutum injunctumque sit circa visitationis pastoralis modum, comitatum frugalemque victum; quos etiam et ab assiduae in suis dioecesibus praesentiae necessitate non refugere et ad evangelicae praedicationis munus implendum constat esse paratos; de episcopalibus muniis non fuse lateque, sed obiter dicendum censuit sancta synodus. Duo tamen, in quibus maximum momentum est, non ita raptim perstringenda existimat. Primum nempe, quod, cum ex communione nostra cum Romano pontifice orthodoxiae nomen ac fama pendeat, ita unitate spiritus cum ipso coalescere et quodammodo conglutinari debemus, ut in eo quasi inesse videamur. Pro hoc enim Christus oravit patrem, ut apostoli unum essent inter se, non unitate loci seu personae, sed ea, qua ipse ac pater [3]) unum sunt, amoris nimirum, consensionis ac participationis ad intra; et sicut personas divinas inter se unum esse catholica veritate edocemur, ita unum simus in Christo per fidem, unum in ecclesia per obedientiam, reverentiam, devotionem ac subordinationem membrorum ad caput, filiorum ad patremfamilias, partium integrantium ad totum, quod est Petri apostolatus; ut tandem hierarchicus ordo nostra ad unitatem conspiratione servetur, sicque Dei ordinationi non resistentes, nec Deo resistere incusemur. Secundum autem, non minoris ponderis ac momenti, illud est, quod nunquam melius causam episcopatus agimus, quam cum Petri apostolatum, ejus clypeo protecti, pro viribus defensamus: summa enim est inter utrumque connexio jurium et, fas sit dicere, commixtio. Quodsi ultra recti justique mensuram, a Deo praefinitam, judiciorum parilitate praesumpta, contendatur: timendum, ne in ipsius religionis damnum eveniat, ut, dum immodice extolluntur episcopi, episcopatus simul cum Petri apostolatu deprimatur.

CAP. VI.

Continuatio capitis proxime praecedentis. Explicatur, quid sentiendum sit de pristino more, quo episcopales cathedrae ipso sedis apostolicae nomine appellabantur.

Licet enim eo tempore, quo primus fervebat adhuc religionis amor cultusque vigebat, episcopalibus quibusdam cathedris apostolicae sedis nomen fuerit attributum; non aliam tamen ob causam sanctissimi praesules ea se appellatione condecorari patiebantur, nisi quia ipsi, cum unum ex evangelico unitatis praecepto episcopatum agnoscerent (singulis scilicet cathedris Romanae sedi catholica communione adhaerentibus unamque cum ea sedem apostolicam constituentibus), singulares etiam cathedras in partem honorum primariae ecclesiae debitorum venire posse existimabant. Caeterum sanctissimi illi antistites ex tam gloriosa nominis ac dignitatis quasi consortione non superbiebant, non ambitiose de se sentiebant. Certis quippe monumentis apparet, eos nihilominus fateri palam solitos fuisse, Romani antistitis proprium hoc esse ac praecipuum, ut, non secus ac caput prae caeteris membris celsissimum in corpore locum occupat, sic ille prae caeteris episcopis praestantissimam pro suo jure obtineat sedem. Unde, qui debitam ei obedientiam ac reverentiam non praestat, tanquam a capite [1]) sejunctus, Acephalorum deliramentis agitur, quodque magis est, totum perversitate sua lacessit episcopatum. Nam, ut sapienter advertit Avitus, Viennensis episcopus [2]), *si papa Urbis vocatur in dubium, episcopatus jam, non episcopus vacillare videbitur.*

CAP. VII.

In regenda dioecesi, dd. Petri ac Pauli monitis animum advertant episcopi.

Ut tandem ab antiquis patrum monitis ad antiquiora mentem attollamus, vult sancta synodus, episcopos saepe memores esse eorum, quae Tito et Timotheo dicta sunt ab apostolo Paulo, nec unquam desciscant a provido illo divi Petri consilio [3]): *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum, ... neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.*

TITULUS XII.

De capitulis et canonicis.

Prooemium.

Ut caeteris de clero canonici praestant dignitate ordinis, sic doctrina et sanctitate praestare debent.

Ad episcopalem cathedram propius accedunt canonicorum subsellia, in quibus distinctis gradibus dispositi variisque nominibus et titulis insigniti ad diversa etiam officia ab ecclesia destinantur. Quocirca, cum pars illa cleri proximitate cathedrae caeteris praeeminet ac muneris dignitate, ita doctrina et sanctitate praecellere debet, eoque majori zelo decorem domus Dei augere tenetur exemplo suo, quo frequentius ac solemnius adhibet suum in sacris peragendis ministerium.

CAP. I.

Canonici angelorum more se gerant in domo Domini.

Noverint itaque sacerdotes omnes, diaconi et subdiaconi, in dignitatibus aut personatibus constituti, caeterique canonici et praebendati, qui primariis aliisque nostrae provinciae ecclesiis addicti sunt, quod [4]), sicut invisibilis angelorum chorus tabernaculo adstat pronus adorans Deum vivum et verum, cui complacuit sedem ibi suam collocare, ita ipsi tanquam visibiles angeli in choro et ecclesia versari debent, non ut mercenarii seu venales adoratores, sed ut liberi ac ferventes divinarum laudum praecones, psallentes sapienter [5]) ac dili-

[1]) I ad Tim. III, 4.
[2]) Trid. sess. 24, cap. 3. Conc. Rom., tit. 8, cap. 1.
[3]) Joann. XVII, 11.

[1]) Isidori, episc. Hispal., Epist. ad Eugen., episc. Tolet. 697. (Opp. s. Isidori, ed. Migne, Patr. lat. LXXXIII, 908, C).
[2]) Aviti, episc. Vienn., epist. 31. (Opp. Sirmondi, ed. Venet., 1728, II, 48, B).
[3]) I Petr. V, 2-3.
[4]) Trid. sess. 24, cap. 12. Ibid. vers. *Omnes vero.* Conc. Aven. sub Taurus, hoc tit. 33.
[5]) Psalm. XLVI, 8.

genter ministrantes acceptissimum Deo sacrificium laudis. Nec satis esse sibi credant, quod canonicis horis interfuerint, nisi praesentiae corporali cordis affectio animique meditatio responderint. Et quandoquidem incidimus in ea, quae ad chorum pertinent, in ejus aut tuenda aut restituenda disciplina immorandum esse censet sancta synodus.

CAP. II.

Non praecipitanter, non perfunctorie, non vilis lucri causa psallantur horae canonicae, sed composite, sed sedulo, sed propter aeternam retributionem.

De choro itaque et horis canonicis ex patrum concilii placito primo tractatur, ut, quisquis quotidiano ecclesiae seu chori servitio tenetur ratione beneficii, ipse non de onere ac labore, non de caduco seu temporali stipendio, sed de mercede spirituali [1]) et aeterna sollicitus sit, psallendo nempe et canendo non praecipiti, sed lento et gravi modo, non perfunctorie et oscitanter, sed accurate, ne populo ansa praebeatur objurgationis ac conviciorum in ecclesiae ministros, quasi si taedio affecti longa nimis ea temporis spatia crederent, quae in celebrandis Dei beneficentissimi laudibus impenduntur.

CAP. III.

Sic coeremoniae ritusque observentur in ecclesia metropolitana, ut aliis ecclesiis exemplo esse possit ac disciplinae.

Quae in genere de omnibus choro inservientibus proponuntur, specialiter afficiunt capitulum sanctae hujus metropolitanae ecclesiae, in qua eo major debet esse cura, ut coeremoniae et ritus missarum pontificalium aliarumque solemnium diligenter ac religiose serventur, quod ad ipsa exemplum sumere debeant caeterae cathedrales et collegiatae eundemque celebrandi ac psallendi modum servare, quem in metropolitana sede cognoverint usitatum [2]). Hoc enim antiqua etiam concilia decrevere, ut inde unaquaeque provinciae ecclesia hauriret agendi regulas, ubi ratione praeeminentiae et magisterii securior norma viget et antiquior.

CAP. IV.

Ediscatur cantus Gregorianus.

Admonet igitur sancta synodus et enixe obtestatur omnes, qui in capitulis et collegiis canonicorum locum obtinent, ut cantum Gregorianum ediscant [3]), et antiquam chori disciplinam diligenter observantes, nullam ejus partem aut exiguam aut minoris esse momenti existiment, cum ab ecclesia instituta sit, et ideo instituta, ut cultus Deo debitus exhibeatur.

CAP. V.

Qui tuendae chori disciplinae praefecti sunt, ab officio ne discedant.

Chori itaque disciplinae tum praepositi decanive tum praecentores diligenter invigilent, ut quisque munere suo bene fungatur, praecaventes, ne ex nimia indulgentia gravent conscientiam suam [4]). Punctuator vero fideliter officium exerceat suum, nullo habito humano respectu. Liber punctuationum in loco tuto asservetur, ita ut solis punctuatoribus pateat extra necessitatis casum.

CAP. VI.

Palam in choro proponatur tabella, unde officiorum ac missarum ratio desumatur.

Curet praecentor, ut omnia in choro fiant juxta rubricas tam breviarii Romani quam missalis et coeremonialis. Divina autem officia semper ex ordine calendarii et ecclesiae instituto celebrentur: nec ea ratio sine justa causa, et nisi consulto episcopo, immutetur unquam. Ideoque a praecentore edatur cum omni cura ac diligentia parvula tabella, exponenda in loco apto, qua singulis diebus missarum et officii ordo praescribatur.

CAP. VII.

Praecipitur, ut in qualibet provinciae Avenionensis dioecesi instituantur congregationes, in quibus periti sacerdotes de sacris coeremoniis ac ritibus palam disserant.

Cum autem coeremoniae sacrae, si sedulo ac modeste serventur, fidelium etiam laicorum animis pietatem ingerunt et sacerdotalis ordinis aestimationem, si vero negligantur vel incompte et tumultuarie fiant, scandalo sunt: ideo praecipit sancta synodus [1]), ut in unaquaque nostrum dioecesi instituantur congregationes, in quibus periti sacerdotes, ab episcopo selecti ac deputati, condicta die, de re omni ad ritus ac coeremonias spectante disserant et, si quid dubium aut intricatius agatur, ordinario consulto, resolvant, ut sic in melius semper ecclesiastica disciplina promoveatur ac invalescat.

CAP. VIII.

Ne quid in musicis concentibus, ad solemniorem divinorum officiorum celebrationem adhiberi solitis, profanum sit, cavetur.

Ut musicae numeri, ad pios animi affectus inter sacra solemnia excitandos instituti, ab ecclesiae mente non discedant: serio hic cavetur, ne quid inposterum ad modulos profanarum cantionum concinatur. Cantica vero, quae vulgo dicuntur *motets* [2]), non verbis constent auctorum arbitrio concinnatis, sed ex aliquo tantum hymno ecclesiae noto psalmove decerptis. Carmina pariter tempore natalium Domini vernacula lingua componi solita, gallice *noëls,* et hucusque tolerata, jam prohibenda esse sancta synodus credit, eo quod intenta sacri mysterii explicatio admixtione risibilium eventuum multoque vaniloquio et scurrili verborum lusu depravabatur.

CAP. IX.

Idem agitur ac in praecedenti capite, nova tamen statuuntur circa instrumenta musica.

Moneantur itaque musicorum concentuum moderatores et magistri, ne, in solemnissimis etiam ecclesiae festis, praescripta modo canendi norma immutetur minusve accurate servetur. Cumque a sacris [3]) solemnibus arceri omnino debet, quidquid ab illorum dignitate alienum videtur: caveant praeterea supradicti musici, ne ex suo vel audientium placito, praeter solita illa, etiam adhibeant instrumenta bellica, vulgo *timbales* et *tambours,* quae convenire sancta synodus non credit iis, qui militant in castris Domini: tuba tamen excipitur, quae animum ad judicii universalis cogitationem metumque suo potest excitare clangore.

CAP. X.

Proluditur ad decreta subsequentia de recto vivendi modo in claustris domibusque canonicalibus.

Ordinatis hucusque rebus singulis, quae ad sacrarum coeremoniarum observationem debitamque divinorum officiorum celebrationem pertinent, non minori diligentia providendum est recto sanctoque vivendi et agendi modo in claustris aedibusque canonicalibus, prout ecclesiae proxime adhaerentibus. Ad hoc igitur, quae sequuntur, statuta collineant.

[1]) Psalm. CXVIII, 112. Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas . . . propter retributionem. Vide Bellarm. in hunc psalm.

[2]) Conc. Beneventan. a. 1693, tit. 35, cap. 8.

[3]) Conc. Benevent., tit. 21, cap. 7.

[4]) Conc. Aven. sub Taur., tit. 33, de canonicis.

[1]) Conc. Rom., tit. 15, cap. 9.

[2]) Conc. Aven., tit. 35, de cantu eccles.

[3]) Conc. Rom., eodem tit., cap. 6.

CAP. XI.

Varia circa rectam vivendi rationem in claustris, agendi in capitularibus conventibus, bona ecclesiastica administrandi, pias fundationes ac statuta exsequendi, pueros chorales educandi, ac nonnulla etiam circa chori disciplinam statuuntur.

Quanquam ex indulgentia summorum pontificum quaedam hujus provinciae canonicorum collegia fuerint a regularis disciplinae legibus benigniter soluta, non inde tamen existiment id genus canonici, se ab omni religioso conversandi agendique modo esse prorsus expeditos. Non enim in habitu tantum nec in mensa communi summa regularitatis consistit, sed in aliis multo gravioribus, quae ad canonicos etiam pertinent: scilicet, charitate fraterna, frequenti statutorum lectione ac meditatione, laudabili singulorum conspiratione ad utilitatem tum capituli tum ecclesiae, sincera tandem votorum communione ac societate bonorum operum. Quod cum ita se habeat, statuit sancta synodus, ut infra.

I. Capitulares conventus (quod ex antiquo usu factum hactenus fuisse conjectamus) semel saltem in hebdomada, data die praevioque campanae sonitu, convocentur: nunquam tamen tempore divinorum officiorum et conventualis seu solemnioris missae, nisi gravis necessitas urgeat. Inter negotia in capitulo tractanda primario loco sint ea, quorum major et antiquior in animis cura esse debet, res nempe spirituales et ad Dei cultum spectantes; tum de iis disseratur, quae ad rectam administrationem jurium ac bonorum pertinent. Quidquid autem fuerit capitulariter constitutum, dignioris, qui praesidet, et secretarii capitularis chirographo subnotetur. Si quid vero ex adverso opponatur, tunc contrariae sententiae intercessio, quatenus fiat in re gravi, ab ipso opponente scribatur et ipsius firmetur subscripto nomine.

II. Servetur omnino in dictis capitulis ea, quae decet sanctos, modestia et animorum concordia; rebusque a digniore seu antiquiore propositis, vitatisque inutilibus digressionibus, suffragia ferantur a canonicis ordinate, non promiscue, incipiendo a senioribus. Quod si contigerit, aliquam esse sententiarum discrepantiam, tunc facultate habita ab eo qui praesidet, quisque poterit contradicere, suaviter tamen in modo, ut sublata opinionum dissidentia, rebus scilicet novo examine ponderatis, ad conciliationem animorum optimumque capitularis deliberationis exitum deveniri possit.

III. In administratione bonorum ecclesiasticorum duo potissimum advertenda censuit provincialis haec synodus: quae sit nempe natura rei beneficiariae administrandae, et quo pacto jus administrandi tradatur ab ecclesia, ad quam ratione oeconomiae generalis recta proventuum ecclesiasticorum dispensatio pertinet. Quoniam itaque pinguiores praebendae, de quarum proventibus dotatae reperiuntur ecclesiae dignitate insigniores, ex pontificum seu principum largitate proveniant: ideo sollicite pensandum atque curandum est ab omnibus, tum canonicis tum quocunque alio titulo beneficiariis, quod, cum nullum nec a sanguine nec a lege jus fuerit ipsis quaesitum ante beneficiorum adeptionem, cavere debent, ne ea, quibus tanquam altarium servitio dediti fruuntur, collata beneficia sic administrent, quasi haereditario vel proprietatis jure possiderent. Quapropter pleraque concilia generalia synodique [1]), seu provinciales seu dioecesanae, explicate et distincte statuerunt, ut in quolibet capitulo conficeretur generale inventarium bonorum omnium mobilium et immobilium, cujus ope facilius ac nitidius rectae vel malae administrationis ratio, quoties ab episcopis exigeretur, reddi posset. Cum autem plurimum pendeat a diligenti inventarii confectione expeditior computorum redditio, et apertius etiam innotescere possit ordinario proventuum capitularium ac mensae canonicalis status: operae idcirco pretium est, ut praepositi, decani aliique, qui dictis collegiis quomodocunque praefecti sunt, ad tam necessarii negotii perfectionem animum appellant, ne se gravis incuriae obstringant crimine, neve ecclesiae patrimonium in pejus ruat magisque ac magis deteratur.

IV. Cum pariter ex munificentia pontificia ad cathedralium et collegiatarum erectionem ac sustentationem addita mensis capitularibus fuerint plura beneficia, sive simplicia sive curam animarum habentia: ita fructus inde prodeuntes colligi debent ac dispensari, ut juxta mentem sanctorum pontificum nihil tamen unquam desit neque parochis neque parochiis a mensa capitulari sic pendentibus. Parochorum autem portio, quam congruam appellant, non modo assidue ac tempore solvatur, sed nulla etiam praebeatur ipsis occasio conquerendi ex eo, quod parcius suppeditentur aut denegentur prorsus vasa et ornamenta sacra, quae praeberi debent a prioribus decimatoribus, tum saecularibus tum regularibus. Dictum idem sit de quibusdam minutis expensis ac reparationibus presbyterii seu sanctuarii, servato regionum et provinciarum more. Quanquam vero haec inspectio ad visitationem pastoralem potius pertinet quam ad synodum provincialem: nihilo tamen minus haec sancta synodus, quae litibus ac jurgiis occurrere summopere cupit, propositum scopum attingendi spe ducta, suggerendum hoc consilium censet, nimirum ut quolibet anno a capitulis metropolitanae, cathedralium, collegiatarum ac etiam ex monasteriis demandetur aliquis, qui parochias, de quibus supra, visitet inspiciatque, quonam in statu sanctuarium et sacrarium reperiantur, ut statim de iis, quae ad decentiam domus Dei sunt necessaria, provideatur, consulta potius conscientia quam oeconomia, cujus quandoque nomen avaritia ipsa fucum factura sibi vindicat.

V. Praeter solitam administrationis sive syndicatus rationem quotannis reddendam, ratio etiam anniversariorum et piorum legatorum absque ulla cunctatione reddatur coram auditoribus a capitulo delegatis, ut rescire promptius et certius possit episcopus, an celebrata illa fuerint, haec vero executioni mandata.

VI. Servetur omni cum sedulitate laudabilis usus legendi statuta in capitulo publico, cui intersint omnes a statuto designati, ut quisque corde recogitans advertere possit numquid fiat quod praescriptis regulis adversetur, cognoscantque singuli, ea se lege teneri, ne in perjurium cadant. Iis autem, qui dicto capitulo intersunt, liceat de propriis juribus aut querimoniarum causis dicere, modeste tamen, ut unicuique ex aequo et bono post accuratam rei considerationem sanumque ac rectum judicium satisfiat.

VII. Statuta si fideliter serventur nec arbitraria vitientur interpretatione, non erit querimoniis locus: ipsius enim datae legis ope contentiones, si forte oriantur, definiri possunt, facilisque est praeterea ad ordinarium recursus in casu dubio vel obmisso. De statutorum autem exsecutione litterali solliciti debent esse canonici capitulares, ne, qui de ecclesiae gremio sunt, licet non de capitulo, compellantur quandoque pulsare episcoporum aures molestis conquestionibus, quae facile vitarentur, si canonicus quisque in suo se ordine contineret respiceretque caeteros praebendatos tanquam consacerdotes, in

[1]) Conc. Rom., tit. 12, cap. 1.

eadem secum ecclesia ad Dei servitium consociatos ejusdemque matris enutritos uberibus, quanquam dispari gradu positos.

VIII. Quoniam vero ad servandam concordiam plurimum conferunt reciprocae simul cohabitantium urbanitas et comitas, quibus scilicet charitas fraterna fovetur ac etiam augetur: in hoc omnem curam adhiberi studeant digniores senioresque capituli. Sic enim semota omni discordia, tranquilles undequaque animis, paceque mutuorum officiorum adminiculo firmiter coagmentata, facilius et efficacius rerum tam spiritualium quam temporalium bonae administrationi vacari poterit.

IX. Inter praecepta, quibus Paulus apostolus Timotheum ac Titum informavit, illud praecipue tam ab episcopis quam a caeteris de clero, qui in collegiis seu capitulis quoquomodo locum obtinent, memorandum est, quo monemur [1]) nullatenus esse litigiosi nec cupidi: nihil enim magis indecorum est clericali ordini quam damnanda cupiditas ac ipsa etiam necessitas judiciaria tribunalia adeundi clamosasque fori contentiones insectandi occasione litium, quae plerumque sine controversia, sine molestia, sine dispendio componi possunt. Quocirca plurimum satagere debent, qui praesunt collegiis et capitulis, ne unquam moveantur lites, nisi tentatis prius earum praevertendi aut dirimendi viis, vel saltem consulto actore capituli aliisque, quatenus opus sit, jurisprudentiae peritis. Ubi autem de suscipienda lite agendum erit, decernit sancta synodus, ut de more convocetur capitulum in quo saltem intersit canonicorum numerus super medietatem, utque suffragia adstantium quoque medietatem superent, ad deliberationis validitatem.

X. Ne occasione optionis aedium claustralium excitentur discordiae, in ingressu novi canonici vel beneficiarii in acta referatur status talium aedium, sicque constet, quidquid in melius mutatum additumve fuerit, vel saltem appareat, utrum aliquid detrimenti illatum fuerit ab ultimis possessoribus, ut eo titulo innixus canonicus seu beneficiarius successor debitam ac congruam ab haeredibus defuncti reparationem repetere possit. Canonicorum item consanguinei in primo et secundo gradu a conductione seu locatione bonorum capitularium abstineant omnino inposterum, sub poena nullitatis factarum pactionum.

XI. Dies vacationum et pausae vulgo dictae, quae in statutis praefinitae non sunt, si aliquatenus adversentur concilio [2]) Tridentino et ex solius consuetudinis instituto sint, arbitrio episcopi moderentur, nec, nisi eo consulto, etiam praetextu rerum capituli gerendarum legitimae absentiae tempus protrahatur.

XII. Invigilent delegati a capitulo ad regimen puerorum choralium, ut hi non solum musicam cantumve Gregorianum discant, sed et fidei ac grammaticae rudimenta doceantur bonisque inficiantur moribus; quod ut bene laudabiliterque succedat, idoneos ac probatae vitae magistros habeant. Id curandum insuper, ut nempe sacramentis pro sua aetate frequenter utantur. Haec autem omnia eo diligentius fieri optat sancta synodus, quod pueri choro inservientes, si ex praescripta superius norma educentur, spem majorem facient, se, ubi aetatem provectiorem attigerint, dignos futuros, qui ea beneficia consequantur, ad quae vi statutorum quorumdam prae caeteris omnibus competitoribus sunt vocati, et jure sane ac merito; aequum enim est, eos, qui a primoribus annis ecclesiae alicujus servitio addicti ac quasi mancipati fuerunt, sic bene meritos aliquando ab eadem ecclesia nutriri certaque tandem laborum suorum mercede donari. Onerat itaque sancta synodus conscientiam eorum, qui pueris id genus instituendis ac informandis praefecti sunt, censetque, supradictos delegatos extra culpam esse non posse, si nimio parcimoniae studio vel indiligentia tanti momenti munus ab ipsis negligatur.

XIII. Cognoscant demum ac meminerint omnes dignitates et canonici, impositam esse sibi necessitatem quamdam caeteris de clero praelucendi tam verbo quam exemplo, in iis praesertim, quae ad sacerdotii dignitatem pertinent.

TITULUS XIII.

De lectione sacrae scripturae.

In metropolitana et cathedralibus ecclesiis canonicus ex officio theologus institutam sacrae scripturae lectionem seu explicationem non omittat: huic vero lectioni intersint canonici ac beneficiati, sub punctuationis poena.

Prooemium.

Cum lectio sacrae scripturae per erectionem unius praebendae, quam theologalem nuncupant, in insignioribus ecclesiis instituta, episcopis omnibus a concilio Tridentino tantopere commendata fuerit [1]): hinc inhaerens provincialis haec synodus tam providae menti Tridentinorum patrum et nuperrimi Lateranensis concilii decreto morem gerens [2]), mandat et praecipit, ut muneris sibi commissi conditiones omnes studiose ac sollicite impleat tam in metropolitana ecclesia quam in caeteris provinciae cathedralibus canonicus ex officio theologus.

CAP. UNICUM.

Ne quid autem in re tanta praetermittatur inposterum, et quoniam mysteriorum fidei cognitio plurimum confert tum ad plebis nobis concreditae utilitatem tum ad cleri decus, quem decet sacrorum voluminum arcanorumque caelestium scientia esse instructum: ideo, quamvis calamitas temporum aliaque dein oborta impedimenta fecerint, ut supradicta sacrae scripturae lectione aliquamdiu supersederetur, jam vult sancta synodus, pristinum theologi usum revocari et servari qualibet die dominica, adstantibus canonicis ac beneficiatis, sub poena punctuationis unius horae canonicae.

TITULUS XIV.

De sacro ecclesiae aedificio ejusque structura.

In prooemio nonnulla dicuntur de loci dignitate: tum sacrarum aedium, sacellorum ac oratoriorum decenti statui providetur decretis opportunis.

Prooemium.

Domus mea domus orationis vocabitur [3]), ait Dominus. Quantum ergo pietatis ingerere, quantam reverentiam cuivis injicere debeat nomen hoc, quo fidelium ecclesiae insigniuntur, facile erit intelligere, si serio ac in fide cogitamus, quam tremendus sit locus ille, quem Deus non in condenso neque caligine circumfusus inhabitat, sed sua reali et augusta praesentia ac tota suae divinitatis majestate dignatur implere. Cum itaque omnis pontifex, ex hominibus assumptus, pro hominibus constituatur in iis, quae sunt ad Deum [4]): ideo sancta syno-

[1]) Epist. 1 ad Tim. III, 3 et ad tit. 3, cap. 2.
[2]) Trid. sess. 24, cap. 12, vers. *praeterea*, etc.

[1]) Trid. sess. 5, cap. 1 de reform.
[2]) Conc. Rom., tit. 1, cap. 6.
[3]) Matth. XXI, 13.
[4]) Hebr. V, 1.

dus, ad decreta sacri concilii Tridentini, a praedecessoribus nostris jam adoptata, de reverentia ecclesiis debita atque praestanda se accomodans, duo potissimum duxit advertenda: primum nempe, quod pertinet ad structuram atque decentiam loci, alterum, quod spectat ad modum, quo fideles omnium ordinum in eo se gerere debeant. Cum enim templum omne in ecclesia catholica corpus quoddam mysticum sit, ex materialibus ac spiritualibus partibus constans, iis omnibus ut consulatur sollicite ac provideatur, pastorale officium requirit.

CAP. I.

Quod ad primam inspectionem pertinet, nobis ipsis haud temere gratulari possumus de metropolitano hoc templo omnibusque ecclesiis cathedralibus, in amplam venustamque formam erectis atque constructis, deque aliis tum collegiatis hujus provinciae tum parochialibus plerisque. Eo vero major nobis inde laetitiae causa est, quod spem haud dubiam faciant episcoporum vigilantia fideliumque pia munificentia, fore, ut aedes sacrae magis ac magis in dies ornentur ac nitescant. Si quae tamen parochiales aut rurales ecclesiae, si qua oratoria aut sacella reparationibus forte indigent, pastoralis erit sollicitudinis, ut rectorum, communitatum, consulum caeterorumve, ad quos de jure spectat, excitetur sedulitas, et quae ruinosa sunt vel incondita, pro dignitate loci resarciantur quamprimum ac restituantur.

CAP. II.

Ut autem, quae inter visitationem pastoralem tum a nobis tum ab hujus provinciae coepiscopis super hac re decreta sunt, suam habeant exsecutionem, neve rectorum aliorumque, de quibus supra, vel incuria vel contumacia negligantur: officialium, tam generalium quam foraneorum, ac promotorum cura sit omnia juris adjumenta ac ipsam etiam fructuum sequestrationem adhibendi, quibus refractarii ad obsequium redigantur, omni humano respectu posthabito, omnique vitata conniventia. Vult praeterea sancta synodus, provinciae nostrae parochos omni maxima diligentia percontari fundationum instrumenta et de sacellorum et oratoriorum erectione inquirere, ut episcopi, quorum interereit, talibus documentis aliisque, quae colligi potuerint, instructi, supradictos curiae ecclesiasticae officiales et promotores opera sua atque consilio adjuvent usque ad integram decretorum observationem.

TITULUS XV.

De altaribus.

Decenti altarium et oratoriorum constructioni ac ornatui consulitur.

Prooemium.

Altaria pars illa sunt templorum, cui major reverentia debetur; non solum itaque apte constructa sint, verum etiam ea, qua decet, munditie decorata: absurdum quippe est et sancta nostra religione prorsus indignum, sordes in sacris tolerari, quae summo studio vitantur in profanis. Quapropter hortandos esse censuit sancta synodus canonicos omnes, parochos ac capellanos quoscunque, quos hoc titulo zelari pro Dei sui gloria et cultu necesse est, ut capellas suae curae commissas rite tueantur. Quia vero quorumdam altarium seu capellarum patroni necessarias quandoque reparationes negligunt vel ornamenta requisita suppeditare recusant: statuitur, ut ab episcopis dicti patroni sive rectores incuriosi hortationibus ac monitis ad officium, si fieri possit, reducantur. Tum si pastoralibus consiliis obtemperare noluerint, cum illis agetur vi juris, ut cogantur ad congruam altarium supradictorum seu sacellorum instaurationem et ornatum: nisi maluerint ad eorum abdicationem in favorem ecclesiae jure ipso compelli.

CAP. I.

Prohibendum insuper censuit sancta synodus, ne in funebri pompa altaria seu altarium imagines nigro velo tegantur ultra diem depositionis eorum, ad quos pertinet, et anniversarium diem recurrentem ac octavarium, quo missae celebrari solent pro defuncto. His autem diebus elapsis, tolerandum tantum, ut in altaris fronte aut circumstantibus parietibus solita expandatur zona fasciave funebris, gentilitiis insignibus exornata: dominicae enim Christi salvatoris passioni et morti imaginum ac crucis obumbratio ab ecclesia reservatur. Salvum tamen hic esse voluit sancta synodus baronum jus, patronorum et aliorum, quorum interest.

CAP. II.

Altaria item in quacunque indiscriminatim templi parte[1]) construi non debent, sed decenti ac opportuno loco erigi: non sub fenestris nec prope januam, ne imbribus aut ventorum impetu deturpentur, non tandem super tumulis, sed ita sint posita, ut inter se, alterum ab altero, quinque saltem passuum spatio disjuncta videantur. Nihil pariter de novo extruatur vel diruatur sacris in templis, quod magni momenti sit, aut quo interna ecclesiae structura immutetur, sine episcopi vel vicarii generalis licentia. Praeterea juxta sacrorum canonum dispositionem prohibetur, ne ulla ecclesia aut capella sive oratorium secundum vias publicas de novo et ex integro aedificetur.

TITULUS XVI.

De sacris imaginibus.

Suus debetur honos sacris imaginibus, quae ut animos pie moveant congruantque altarium, templorum sacellorumve dignitati, ad quorum ornatum sunt destinatae, varia statuuntur; praecipitur item, ne adhibeantur ad usus profanos; et per transennam de altarium aris ex lapide sive sacris lapidibus fit decretum.

Prooemium.

Sacrae imagines, quae non tam ad ornatum altarium in templis collocantur, quam ut excitetur fidelium pietas, et ad memoriam revocentur religionis mysteria, suum etiam, approbante universa ecclesia, cultum exigunt; plurimum enim possunt res aspectabiles, ubi fluxae memoriae instabilitas oculorumque vage peregrinantium mobilitas sistenda est. Et quidem variis, quae pictura exprimit, novae legis mysteriis ac sanctorum praeclare gestis animus pios affectus concipit, incenditurque facilius spectator ad veneranda et imitanda vel Christi vel deiparae vel caelestium incolarum exempla, quae, cum oculis subjecta sint colorum ope, non mediocrem ad persuadendum efficaciam habent.

CAP. I.

Ne autem frustra sit tam sancta ecclesiae mens in imaginum tabellarum pictarum statuarumque usu inducendo, videndum maxime, ut in iis[2]) nihil insit aut parum pudicum aut profanum indecorumve, quod intuentes offendat potius, quam aedificet ac pie detineat. Ideoque vult sancta synodus, ima-

[1]) Conc. Aven., tit. 27 de eccl. struct.

[2]) Trid. sess. 25, cap. 2, § *omnis*, etc. Conc. Aven., hoc tit. 26.

gines omnes aliaque id genus altaribus destinanda, sive picturae sive statuariae sive sculpturae opus sint, ad sacrarum aedium ornatum non admitti in posterum, nisi adumbratione, vulgo *ébauche,* episcopo vel vicario generali aut officiali foraneo exhibita, ut consulto hac in re sapienterque provideatur. Quod vero sic decenter pictum vel sculptum erit, non idcirco in ecclesiis publicae veneration prius proponatur, quam episcopi vel ab ipso delegandi benedictione fuerit sanctificatum. Moneantur itaque quicunque parochi, fundatores et ecclesiarum benefactores, ut tales inposterum adhibeantur ad sacellorum ornatum imagines, quae non ad pictorum libitum, sed ad normam in hac provinciali synodo praescriptam sint efformatae. Caeterum hoc eodem etiam decreto vetatur, et in ecclesiis appendi tabellas aulaeave acu picta, quae obscoenum quid aut profanum exprimant, et cujusquam effigiem ex vivo depingi sub specie et habitu sancti aut sanctae cujuscunque.

CAP. II.

Si quae vero imagines, statuae crucesve aut impetu ventorum aut temporis edacitate aut perditorum hominum, quod absit, impietate dejectae, mutilatae, profanatae seu violatae in hujus provinciae territorio comperiantur: eas parochi, in suis quisque parochiis, quam primum refici et pristinae decentiae restitui per eos, ad quos de jure spectat, diligenter curabunt, non omissa benedictione, cujus de novo faciendae potestas ipsis parochis ab episcopo committatur.

CAP. III.

Quod pertinet ad aras ex lapide, quae vulgari nomine altaria portatilia seu lapides sacri dicuntur: videant quandoque extra visitationis pastoralis tempus primae in capitulis dignitates, parochi item ac oratoriorum capellani, aliarumque ecclesiarum necnon hospitalium rectores spirituales, et diligenter inquirant, an bene positae sint, ita ut nullum insistet periculum invertendi calices, an integrae, in ea maxime parte, in qua sanctorum reliquiae recondi solent, ad quam etiam sollicitudinem invitantur regularium superiores. Et si arae illae fractae vel inconditae sint, habeantur pro interdictis, donec de aliis provideatur: ad quem effectum excitari episcoporum vigilantiam et charitatem superfluum esse sancta synodus credit.

CAP. IV.

Cum abusus quicunque longa nimis superiorum dissimulatione aut indulgentia saepenumero in usum et consuetudinem abeant: illis praesertim occurrendum ac medendum, si invaluerint, qui reverentiam sanctissimae nostrae religioni debitam imminuunt et haereticis locum praebent catholicorum fidem ac mores jocum risumque faciendi. Hinc sanctae huic synodo pernecessarium visum est aliquando coercere effrenatam illam tabernariorum et cauponum licentiam, qua plerumque sacrorum mysteriorum vel sanctorum sanctarumve repraesentationes tabernis suis aut cauponis in signum palam appendunt, aedibusque profanis veneranda indere nomina non dubitant.

CAP. V.

Quocirca, ne id genus hospitia popularis opinionis perversitate diutius credantur protegi sanctorum patrocinio, quorum nominibus insigniuntur, praefatum intolerabilem abusum sancta synodus damnatum prohibitumque declarat. Omnimode siquidem absurdum est, divos adhiberi quasi testes tuoresque ac praesides domorum, quae, licet ab initio ad solum viatorum commodum institutae sint, quotidie tamen civium catholicam fidem profitentium comessationibus, ebrietatibus, exsecrationibus aliisque depravati saeculi vitiis deturpantur aut saltem, cum unicuique pateant, libidinosorum interdum hominum perfugium esse censentur.

CAP. VI.

Caveant itaque atque omni diligentia invigilent officiales, sive generales sive foranei, promotores item omnes hujus provinciae, ut, simul atque approbatione pontificia roborata et publicata fuerint nostrae synodi acta, decretum hoc ex juris forma significetur ac notum fiat singulis civitatum oppidorumque tabernariis seu cauponibus, qui jam nunc praemoneantur, ut praeparent se ad promptissimam illius exsecutionem, sicque effugiant poenas pecuniarias aliasque, episcoporum arbitrio in sua cujusque dioecesi de transgressoribus repetendas.

TITULUS XVII.

De sanctorum reliquiis.

Ut sua constet sanctorum reliquiis reverentia, diligenter et opportune praecavetur.

Prooemium.

Sanctorum reliquiae seu exuviae, animabus Deo caris olim sociatae et per inhabitantem Spiritum sanctum quodammodo sanctificatae, summo semper in honore a majoribus nostris habitae sunt: sub altaribus siquidem reverenter condebantur eo ecclesiae tempore, quo prima altaria memoriae martyrum dicata sunt. Ut tamen ordinatus in omnibus sit fidelium nostrorum cultus, utque nulla superstitioni aut falsae credulitati ansa praebeatur: expresse prohibet sancta synodus, sub poenis canonicis arbitrio episcopi infligendis, ne ullo pacto novae reliquiae [1]) in dioeceses nostras invehantur, nec invectae inter sancta et publice colenda reponantur, nisi praevia episcopi vel vicarii generalis debita recognitione, in qua scilicet et instrumentorum authentica forma et admittendarum reliquiarum veritas indubitanter appareant. Austeram autem hac in re diligentiam ab hujus provinciae episcopis adhiberi, eo magis necesse est, quod in hac regionis parte positi sumus, quam circumstant undique adulteratae aut saltem dubiae fidei homines, qui sanctorum blasphemantes cultum, quem aversantur, catholicos idololatriae insimulant et, quas veneramur, reliquias mera esse figmenta ad simplicium animorum ludificationem inventa, nefarie non minus quam temere asserere saepe non erubescunt.

CAP. I.

Tam sacra deposita, sive in ecclesia sive in sacrario sint, asservari volumus in loco decenti, non humido neque sordido; nec alia quam benedicta supellectili involvantur. Locus autem ille duabus clavibus ac crate ferrea claudatur, quarum clavium in parochiis (omni consuetudine in contrarium, quam abusivam declarat sancta synodus, non obstante) una saltem in manibus parochi remaneat, alia penes aedituos sit, vulgo *marguilliers:* et, nisi omnino inops sit ecclesiae fabrica, coram insignibus sanctorum reliquiis jugem ardere lampadem condecens erit, maxime ubi tam tenui impensae sufficere valent locorum consules piorumque fidelium largitates ac eleemosynae.

CAP. II.

Non frequentius, non facilius, quam sat est, inspiciendae reliquiae populo exhibeantur, sed diebus

[1]) Trid. sess. 25. Ibid. conc. Aven. cit. hoc tit. 25.

duntaxat solemnibus vel aliis, quibus fit officium seu commemoratio sanctorum, quorum sunt reliquiae. Non alibi exponantur, quam in altari sive lateribus altaris, decenter ad hoc aptatis. Dum [1]) reconduntur vel extrahuntur, unus saltem sacerdos, clerico faculam accensam praeferente, sacram sarcinam, si ferre ipse non valet, comitetur. In processionibus non circumgestentur, nisi gravi de causa, nec ad infirmos, nisi in casu periculosae et urgentis infirmitatis. Corporalia vero ne in aegritudinis levamen deferantur aut commodentur, omnino sancta synodus prohibet. Denique caveant presbyteri omnes ac sacristae, ut in procuratione seu contrectatione reliquiarum a turpi quaestu fovendisque superstitiosis opinionibus abstineant.

CAP. III.

Prohibetur insuper, ne de reliquiis sic approbatis et ad venerationem sic expositis vel fragmentorum quidquam deinceps excerpatur, detur aut datum accipiatur, vel sigillum capsis seu thecis appositum, quo scilicet obsignatae sunt, frangatur, sub poena excommunicationis latae sententiae. In unaquaque autem ecclesia, sive metropolitana sive cathedralis, collegiata aut simplex parochialis sit, sacrarum reliquiarum diligens inventarium scripto conficiatur, in quo mentio fiat de authenticis attestationibus ac de episcoporum eorumque praedecessorum decretis, super hac re publicatis.

CAP. IV.

Denique, si ex reliquiarum vel sanctarum imaginum cultu aliquando contingat, ut rumor aliquis de miraculo recens edito concessave gratia miraculo proxima in vulgus prodierit: onerat sancta synodus conscientiam parochorum omnium, nisi statim de omnibus rei circumstantiis et adjunctis certiorem faciant episcopum, ut, rite exploratis, quae de jure requiri in similibus debent, caute et opportune ab illo agatur. Studium autem omne in hoc adhibendum est a metropolitano respective et episcopis, ne falsa commenta pro veris miraculis evulgentur in sanctae nostrae religionis dedecus atque contemptum.

TITULUS XVIII.

De sacrario.

Sacra supellex ne desideretur in sacrario. Servetur silentium. Vasa augustissimae Eucharistiae destinata qualia esse debeant. Proventus sacrarii ne in alios usus impendantur. Missarum fundatarum omnino vitanda reliquatio. Adscititiae caesariei inter sacrum faciendum interdictio renovatur.

Prooemium.

Ecclesiae sacrarium [2]) suo ipso nomine reverentiam postulat ac providam tuitionem. Plurimum enim confert hujus loci decentia ad honorem debitum templis Deo dicatis, quibus adhaeret, quorumque pars quaedam esse dici potest. Itaque non modo instructum illud esse debet congrua et sufficienti copia vasorum, indumentorum et ornamentorum, quae in missarum ac divinorum officiorum celebratione solent adhiberi: sed reverendissimis etiam episcopis plurimum commendat sancta synodus, ut quisque intra fines suae dioeceseos sive in synodo dioecesana sive in pastorali visitatione ea decernat, quae sibi videbuntur efficacissima ad avertendum id omne, quo loci sanctitas temeraretur, praesertimque ad modestiam inducendam faciendumque silentium. Id unum enim in sacrario agere debent sacerdotes, cujus causa in sacrarium itur; atque idcirco inanes rerum humanarum cogitationes prorsus expellendae sunt, eaque tantum animo versanda, quae aut ad sacra proxime celebranda praeparant, aut debitae post celebrationem gratiarum actioni reddendae conveniunt.

CAP. I.

Cum autem in comitiis provincialibus ea sunt potissimum statuenda, quae in tota provincia aequaliter servari possunt ac debent, ideo fixum ratumque sit hoc decreto publico: ut nempe calices, ostensoria, patenae, ciboria, capsulae, deferendo sancto viatico accommodatae (quae praecipua augustissimae eucharistiae vasa sunt et sacrosancti sacrificii instrumenta atque adeo majori veneratione digna), non nisi ex argento et in interiori parte deaurata adhibeantur. Accedit hoc, quod post duos menses a decreti hujus publicatione, nisi hoc temporis spatium producendum episcopis videatur, caetera vasa sacra ex metallo inferioris notae pro omnino interdictis habebuntur. Hac vero monitione affici intendit sancta synodus capitula omnia, quoscunque etiam priores decimatores, quamvis regulares et rectores, qui huic synodo intersunt vel per se vel per procuratores, ac etiam ipsos absentes: ut memores singuli onerum, quae suis beneficiis annexa reperiuntur, exsecutionem praesentis decreti nec negligant nec procrastinent in divini cultus detrimentum.

CAP. II.

Intendere pariter in hoc debent capitula praecipue eorumque administratores, ne sub quovis praetextu in alium quemcunque usum deriventur redditus atque proventus, qui ex fundatorum mente, legatis, statutis, dono datis vel ex jure cappae, a canonicis et beneficiatis in adipiscenda possessione soluto, ad sacrarii specialiter et ecclesiae utilitatem ac ornatum percipiuntur; ita ut nihil quidquam arbitraria interpretatione, inconsulto episcopo, in contrarium unquam attentari contingat. Ne tamen religiosis et aequi observantissimis conscientiis scrupulos sancta synodus hic injiciat, eadem mandat, ut de proventibus praedictis fiat speciale inventarium, infra sex menses a publicatione praesentis concilii nobis tradendum tumque in archivo episcopali reponendum et asservandum. Ne autem massae capitulari accedat quod ex dictis redditibus provenit, provide praeterea decernitur, ut quotannis praeter alios capitul officiarios unus ex canonicis eligatur, qui sit specialis depositarius et thesaurarius dictorum proventuum, de quibus in fine suae administrationi rationem reddere teneatur, separatim ab alia generali computorum redditione fieri solita.

CAP. III.

Ut autem nulla detur occasio conquestionibus quae saepe oriuntur ex eo, quod defraudari interdum creditur voluntas fidelium, qui laudabili i deiparam Virginem sanctosve devotione adduct missas votivas sibi celebrari postulant solitamqu eleemosynam ob hoc sacerdotibus solvendam tra dunt sacristae: sancta haec synodus cuicunqu sacrarii praefecto, sive canonico sive in canoni alteriusve locum substituto, praecipit et ex d. Caro sententia fieri mandat, ut in sacrario liber sit, i quem [1]) diligentissime referantur missae omnes v tivae, quae qualibet die in certis altaribus desig natis celebrantur, et in quo sacerdos ipse, q

[1]) Conc. Aven. cit. hoc tit. 25.

[2]) Conc. Aven. cit. hoc tit. 31.

[1]) S. Carolus, Act. ecclesiae Mediolan, p. 4. Instruct. supe ecclesiae.

sacrum fecerit, ad indubitatam perpetrati sacrificii notitiam manu propria subscribat.

CAP. IV.

Quoad missas, quae *fundationis* dicuntur, servetur usus, ubi invaluit, tabellas in sacrario exponendi, in quibus sua cuique canonico seu beneficiario assignetur celebranda missa; at dictae tabellae non intereant, sed supradicto libro adnectantur, ut ex publico et perpetuo documento cognosci possit, neminem suo muneri non satisfecisse. Nec desciscendum a laudanda illa consuetudine, quam in omnibus sacrariis, etiam regularium, retineri decet, majorem nempe tabellam eleganter descriptam et in patenti sacrarii loco appensam habendi, in qua recenseantur missae omnes, anniversaria, benedictiones, orationes aliaque id genus, vel ad deiparae cultum vel in defunctorum solatium fundata, memoratis testatorum nominibus aliorumque similium benefactorum, nec omissa mentione anni et notarii, qui supradictas fundationes in acta publica retulit: ut perpetuo exstet tot legatorum memoria omniumque oculis subjectum facile prospiciatur communis diligentiae gratique animi ac pietatis monumentum.

CAP. V.

Jam vero, cum major sit missarum quandoque et anniversariorum, quae ex fundatione statis diebus celebrari debent, quam sacerdotum copia, et exinde fiat, ut, damno animarum in purgatorio detentarum retardatis ac reliquatis mortuorum suffragiis, augeatur cum labe conscientiae numerus missarum, quae remanent celebrandae: hinc est, quod, sive damnum hoc procedat ex defectu tabellarum, de quibus supra, sive potius ex prava cupiditate pinguiorem accipiendi mercedem seu retributionem missarum, quae votivae dicuntur, tam grave malum avertere omnino volens sancta synodus, ut sui muneris est, praesenti decreto mandat et stricte injungit promotoribus, tam generalibus et urbanis quam foraneis metropolitani et comprovincialium: ut a die, qua ipsis innotuerit mens haec nostra, instent, juris ordine servato, coram nobis..pro celeri exsecutione decreti: et ut infra duos menses, quos pro termino peremptorio ex nunc assignamus, a quocunque capitulo tam metropolitanae ecclesiae quam cathedralium caeterarumque collegiatarum, ac parochiarum rectoribus diligenter inquiratur, qui missarum ex fundatione numerus suspensus remaneat: ita ut canonicorum et parochorum conscientia onerata sit, si in hoc opere perficiendo diligentiam omnem fidemque non adhibuerint. Praeterea, ut in eo examine vigilantius agant, a die intimationis hujus decreti, nisi missas, ut supra, celebratas omnes fuisse pro certo habeatur, sancta synodus prohibet, ne canonici, beneficiati aliique presbyteri, servitio dictarum ecclesiarum ita addicti, ut earum etiam oneribus subjaceant ex fundationum acceptatione, missam ullam votivam celebrent, nec in propria nec in aliena ecclesia, donec constet de celebratione praedictarum. Quoad parochos autem, quamvis minori indagine opus sit ad perquirenda fundationum legata, ne tamen negligentiores fiant, prohibetur pariter acceptio retributionum pro missis votivis in virtute sanctae obedientiae; et si in eorum parochiis adsint presbyteri aggregati, pari lege prohibitiva, cum par sit legis necessitas, eos teneri, statutum est: reservato episcopis omni jure aliis etiam modis accelerandi exsecutionem decreti praesentis, censuris nempe, ubi non obtemperantes aut monitionum contemptores aut contumaces erunt ad obsequium redigendi.

CAP. VI.

Caeterum renoventur in sacrariis edicta jam publicata, quibus prohibetur, ne qui sacerdos cum adscititia caesarie, vulgo *perruque*, sacrum faciat nec sine veste talari.

TITULUS XIX.

De sepulcris et coemeteriis.

De sepulcris quid statuendum sit, videant episcopi et in visitatione pastorali, prout res poscet, judicent: observetur tamen s. Pii papae V. constitutio. De coemeteriis decernuntur, quae ad eorum decentiam, ad sacerdotum funeribus assistentium commodum et ad infantium humationem pertinent.

Prooemium.

Sepulcra, quae ex ecclesiae benignitate ac indulgentia sacris etiam in templis construi licet, ea tamen esse debent structura et eo loco posita, ut nullum divino cultui afferant impedimentum. Quod autem hac in re aut reformandum aut concedendum videbitur, hoc relinquitur episcoporum curae, quorum est in visitatione pastorali ea cognoscere et statuere, quae magis congrua et opportuna esse videbuntur.

CAP. I.

Revocari tamen[1]) ad memoriam et observari praecipit sancta synodus, quaecunque in constitutione sanctae memoriae Pii V.[2]) disponuntur vel prohibentur.

CAP. II.

Quod vero ad coemeteria pertinet, de quibus specialem mentionem fieri convenit, stricte prohibet sancta synodus, ne quid intra illorum ambitum profani aut sordidi unquam inferatur vel ad tempus deponatur. Mandat pariter, ut parochorum et consulum diligentia clausa sint ac parietibus tres saltem cubitos altis circumsepta[3]), ut fructiferis arboribus, moris aliisque, ex quibus annuus quidam redditus percipitur, consita non sint, nec ulli animalium ingressui pateant vel incautorum parumve religiosorum hominum contemptui. Locus item in eis sit tegulis contectus et a caeli inclementia tutus, ut, quoties evenerit, cadavera pluvioso die inhumanda esse, possint justa funebria, ab ecclesia praescripta, decenter et nullo sacerdotum incommodo celebrari. Procera etiam crux, seu lignea seu lapidea, decenti et patenti in loco defixa sit: nec usquam in coemeteriorum dedecus violationemque debitae mortuis reverentiae, ipsis olim paganis commendatissimae, ullus pateat transitus ad domos saeculares, quae nullam cum claustris cohaerentiam habent. Si quae vero vicinarum aedium, sive claustralium sive saecularium, fenestrae in coemeterium versae sint eique, nullo interposito intervallo, immineant, clathratae sint aut cratibus ferreis aeneisve ita munitae, ut per eas sordes nullae, nulla domorum purgamenta dejici possint. Caeterum oneratur super hoc conscientia negligentium exsecutionem decreti et refractariorum.

CAP. III.

Vult insuper sancta synodus infantium baptizatorum et ante usum rationis mortuorum cadavera, quae in coemeterium asportantur, separatim ab adultis sepeliri, ut suus indubitatae innocentiae reddatur honos. Cadavera autem infantium, qui sine baptismo decedunt, in loco ejusdem coemeterii non benedicto, sed tuto et ad id unum designato inhumentur.

---

[1]) Conc. Aven. cit. eod. tit. 29 [de sepulcris].

[2]) * Const. 5, *cum primum*, d. 1. april. 1566.

[3]) Conc. Aven. ibid. [30, de coemeteriis].

TITULUS XX.

De reverentia ecclesiis debita.

Quomodo in templis gerere se debeant fideles omnes, quid a sacerdotum, praesertim dignitate praestantium, ac ipsorum etiam regularium vigilantia exquiratur ad irreverentiam a loco sancto ablegandam, declarat hic titulus. Varii abusus tolluntur.

Prooemium.

Quandoquidem de structura ecclesiae, de praecipuis ejus partibus eique adhaerentibus sacris locis actum est: nunc de reverentia ei debita et de modo, quo in ea se gerere debent fideles, tractandum ac statuendum esse censuit sancta synodus [1]). Cum enim domum Dei deceat sanctitudo, humilis debet esse ac pius in eam ingressus quietaque ibi ac modesta commoratio. Compositio item corporis seriis animi meditationibus apprime respondeat. Nullus intra ecclesiam vel deambulare vel confabulari audeat, multo minus inanes profanosque sermones cum aliquo conferre, strepitum excitare, jurgia commovere, maxime quamdiu sacra fiunt, aut de divinis rebus e sacro suggestu ad populum dicitur. Fervidis siquidem nec interpellatis ad Deum precibus pia fidelium vota sunt ex intimi cordis penetralibus exprimenda: ne, dum in loco sancto irreligiose vel perperam agunt, ira divina provocetur, iterumque Christus, zelo domus suae concitus, ad profanatorum vindictam excandescat.

CAP. I.

Praepositi itaque, decani, parochi caeterique ecclesiarum rectores invigilent, in metropolitana maxime et cathedralibus, ne quidquam in templo irreverentiae admittatur. Eos etenim, qui excubitores collocati sunt in domo Dei, in eadem attentos ac sedulos esse oportet et exemplo Nepotiani, a sancto Hieronymo collaudati, sollicite ac studiose spectare, an nitida sint altaria, parietes mundi nec fuliginosi, pavimenta tersa? an sacrarium sit concinnum? an sacra vasa ad suos usus sint accommoda? an denique ad ritus ac caeremonias bene omnia comparata videantur? Sacerdotes quippe ac ii praesertim, qui in clero primas sedes obtinent, prae omnibus zelare debent decorem domus Dei et locum habitationis gloriae ejus.

CAP. II.

Ut autem in omnibus omnino ecclesiis, tam saecularibus quam regularibus, nihil quidquam fiat, quod sanctitati loci ac reverentiae ipsi debitae quoquo modo adversetur: sacrum concilium Tridentinum [2]) hanc praecipue curam episcopis, etiam tanquam a sede apostolica delegatis, expresse commisit. Hincque, cum ad nostram notitiam devenerit, quod in aliquibus hujus provinciae ecclesiis, fundatorum mente vel ordinariorum indulgentia in abusum excedente, quaedam in annuo festorum recursu fieri soleant, etiam inter missarum solemnia, quae contemptum risumve movent potius, quam pios affectus excitant, supra dicti concilii auctoritate innitens sancta haec synodus stricte prohibet: ne quidquam deinceps in templis exhibeatur, quod profanas sapiat aut scenicas repraesentationes, qualis est hominum ad speciem et pompam armatorum ingressus in ipsas aedes sacras cum tumultu et catapultarum explosione. Idem statuitur de introductione quorumcunque jumentorum, belluarum, etiam fictitiarum, veluti draconis, vulgo *tarasque*, cujus tamen per vicos circumductionem in quibusdam civitatibus die sanctae Marthae toleramus, modo aditus ei non sit in ecclesiam. Idem quoque sentiendum de strepitoso columbae descensu die pentecostes et similibus, quae, licet ad explicanda quaedam mysteria vel ad recolenda sanctorum patronorum beneficia ab initio instituta fuerint ad simplicium et rudium utilitatem, in ridiculos tamen jocos ludosque, saeculi pravitate omnia corrumpente, desierunt. Haec siquidem omnia sancta synodus ut supra prohibet, ne in tota provincia fiant, sub poena suspensionis quoad sacerdotes, sive regulares sive saeculares, talia in ecclesiis tolerantes: quoad caeteros vero laïcos in his opera sua vel consilio adjuvantes, sub poena interdicti ab ecclesia et perpetuae inhabilitatis ad officia sui sodalitii.

CAP. III.

Cum vero in publicis supplicationibus pares joci, a religiosa caeremonia prorsus alieni, interdum exhibeantur, praecipitur omnino abesse a functionibus id genus, quidquid ludi theatralis speciem habet.

TITULUS XXI.

De sacrosancto missae sacrificio.

Sacerdotes ut nunquam, nisi mundo corde, praemissaque, si opus sit, confessione sacramentali, *ad altare Dei introeant*, ne sacrificationis pretium paciscantur, ne diutius tandem vigeant abusus, novarum missarum occassione introducti, decretis sequentibus statuitur.

Prooemium.

Praecipua in domo Dei ac praecellens sacerdotalis ordinis functio est missae sacrificium, quo nihil habet religio nostra sanctius et augustum magis, nihil, quod nos prae aliis quibuscunque sectis reddat praestantiores. Hinc est, quod, jam supra deliberatis diligenter ac definitis omnibus, quae ad structuram ac decentiam templorum directe pertinent, nunc juvat, ut iis, quae de cultu sunt, sancta synodus prospiciat.

CAP. I.

Licet autem in sacro jam concilio Tridentino [1]) et ea damnata sint ac improbata, quae tam sancto ministerio videbantur injuriosa, et ea designata, quae observanda sunt in celebratione missae: aliqua tamen hic denuo tractanda duxit sancta synodus, ut, si forte quid, usu vel abusu disciplinae sinceritatem corrumpente, in pejus deflexerit, sanctisque hac de re legibus vel lapsus temporum vel lectorum penuria aut incuria nonnihil laxamenti attulerit, id omne in integrum restituatur.

CAP. II.

Itaque curam omnem suam eo debet intendere quilibet sacerdos, ut per internam praeparationem cordisque munditiem ac puritatem, quae tanto convenit operi, ad sacrum faciendum se instruat et accingat, ne huic misere subjaceat maledictioni, quam in sacris codicibus comminatur Spiritus sanctus iis, qui opus Dei [2]) faciunt negligenter. Hortatur idcirco sancta synodus presbyteros omnes hujusce provinciae, ut meditantes saepe dignitatem ministerii, cui mox obeundo aptare se debent, diligenter advertant, ne ad tantum sacrificium accedant, conscientia peccato mortali coinquinata [3]), quamvis se dolore tactos contritosque corde existiment, et

---

[1]) Trid. sess. 22, cap. 2, § *Postremo*, etc. Conc. Aven., tit. 28, de modo versandi in eccl.

[2]) Trid. sess. 25, in decreto sub fine.

[1]) Trid. sess. 22, cit.

[2]) Jerem. XLVIII, 10.

[3]) Vide cardin. Bona de sacrificio missae, cap. 4, § 2.

votum confitendi emiserint: sed confessionem sacramentalem semper esse praemittendam cogitent, nisi incumbat illis ex officio celebrare, deficiatque confessarii copia. Monitos etiam vult eadem sancta synodus, a supradicto Tridentino [1]) eo ipso excommunicatos existere eos omnes, qui contrarium docuerint, praedicaverint vel pertinaciter asserere seu etiam publice disputando defendere praesumpserint.

CAP. III.

Ut mandatis dicti concilii fidele praestemus obsequium, et ut avaritiam omnem a sanctuario expellamus, synodali decreto stricte prohibet sancta synodus omnigena mercedis ergo pacta et conventa. Pari lege improbat, quidquid pro missis novis celebrandis datur, necnon importunas atque illiberales eleemosynarum exactiones potius quam postulationes aliaque hujusmodi, quae a simoniaco vel certe a turpi quaestu non longe differunt suntque laicis saepe scandali et conviciorum in clerum occasio. Quod igitur erogatur in eleemosynam missae votivae, recipiatur humiliter; et in caeteris servetur sedulo id, quod apostolicis constitutionibus statutum est ac nominatim in bullis Urbani VIII. et Innocentii XII.[2])

CAP. IV.

Cum autem variis saepe querimoniis accepimus, morem hunc viris christianis omnino indignum nondum obsolevisse, ut nempe inter ipsa novarum missarum solemnia ludicri ac theatrales joci exhibeantur, qui celebrantis mentem a tam sancto mysterio distrahunt adstantiumque oculos huc illuc divertunt, volitantibus undequaque columbis ex alto immissis, magnoque acclamantium et insequentium strepitu ac tumultu excitato: sancta synodus, tam damnabilem usum ab hac provincia radicitus evellere volens, rectoribus aliisque, qualicunque nomine vocentur, etiam regularibus, quibus prima et potior cura divini cultus incumbit, [sub] poena suspensionis incurrendae hoc decreto prohibitum declarat, ne similia permittant; qua pariter censura irretitum se esse sciat novus sacerdos, si talibus consensum praestiterit. Quodsi quis post hujus synodi publicationem in tam insulsam et immoderatam consuetudinem redire praesumpserit, pro qualitate scandali et contumaciae ad interdictum etiam ecclesiae procedendum certo sciat.

CAP. V.

Hoc vero salutare decretum in quacunque ordinatione novis sacerdotibus denuntiari cupit sancta synodus, ut a parentibus et propinquis ejusdem mens non ignoretur, et in pias vertantur largitiones inepti sumptus, qui in similibus nugis tam absurde et irreligiose insumebantur. Patrinos autem a sacerdotibus recens ordinatis adhiberi in prima missae celebratione, omnino prohibet.

CAP. VI.

Abusum alterum, quem indulgenter credimus ex incuria potius quam avaritia inductum in aliqua hujus provinciae loca, ubi ad sacrum faciendum minoribus hostiis, quas vulgo *particulas* dicunt, vice majorum interdum utuntur presbyteri, damnat omnino sancta synodus et improbat: taliumque particularum usum in re divina praeter casum extremae necessitatis, in quo populus satisfacere non posset praecepto missae audiendae, diebus nempe dominicis et festis, sub poena suspensionis eadem sancta synodus interdicit.

[1]) Trid. conc. sess. 13, cap. 7 [can. 11].

[2]) * Const. 120, *Nuper a congregatione,* d. 23 dec. 1697.

CAP. VII.

Occurrit alius insuper abusus, qui, cum sordidam indicet parcimoniam aut turpis lucri cupiditatem, damnandus quoque ac interveniente decreti auctoritate praecidendus est. In hoc consistit, quod plerique parochi, pinguem aliquando mercedem percipientes ex missa pro defunctis decantanda, quamvis possint ad decentiorem celebrationem vel clericos in sacris constitutos vel regulares adsciscere sibi et adhibere, nihilo tamen minus acceptae pecuniae partitionem reformidantes, simplicem adhibent clericum, ne pannosum famulum dicamus, mutuato clerici nomine speciose nuncupatum. Is, licet nec adhuc primoribus ordinum mysteriis initiatus fuerit nec unquam sit initiandus, dalmatica tamen seu tunica indutus, gravi cum scandalo plebis et astantium irrisione sanctissima ridiculis immiscet. Ut autem sacro cuique ordini suus honos sacraque sua paludamenta reserventur, hunc abusum omnino improbat sancta synodus. Quodsi missae solemnes, ut supra, erunt inposterum decantandae, adhibeantur primo secundarius, secundo clerici in sacris constituti, si qui sint, tum iis deficientibus, regulares advocentur; at si eorum omnium copia defuerit, epistolam missae recitare poterit in choro clericus inserviens, cui tamen sacrarum vestium usus omnino interdicatur.

CAP. VIII.

In celebrandis missis is ordo servetur, qui in rubrica et in missali Romano praescribitur: nec quis audeat vel praesumat, quovis alio pietatis praetextu, collectas seu orationes ultra solitum numerum multiplicare aut caeremoniarum rituumve externorum minimam partem immutare vel omittere, sub poena interdicti. Studeant insuper presbyteri omnes, ut supradictos ritus ea compositione corporis et oculorum modestia eaque in omnibus gravitate peragant, quam hostiae altaribus immolandae dignitas postulat.

CAP. IX.

Ut autem supra statutis obtemperetur, cum pernecessaria sit sacerdotalium munerum cognitio, laudatae memoriae cardinalis Taurusii, hujus olim provinciae metropolitani, decretum in provinciali sua synodo conditum [1]) patres hujus concilii renovant, congregationemque in aedibus tum archiepiscopi tum episcoporum sive in seminariis haberi volunt, in qua bis saltem quolibet mense diebusque designandis de cunctis ad missam et caetera divina officia spectantibus graves expertique viri disserant, et juxta rationem usumque a sancta Romana ecclesia receptum, cuncta perpendantur et ad uniformitatem adducantur.

TITULUS XXII.

De die dominica et festis rite servandis.

Diei dominicae festorumque solemnium observantia commendatur et parochorum vigilantiae et fidelium pietati. Praecipitur, ut palam exstet in ecclesiis vel sacrariis dictorum festorum catalogus typis mandandus.

Prooemium.

Postquam de sacrosancto missae sacrificio dictum fuit, restat, ut de necessitate ac modo divinis assistendi deque festorum dierum observantia pauca quidem, sed utilia statuantur.

CAP. I.

Dies dominica religiose observanda est, eademque ut sacro missae sacrificio quilibet intersit,

[1]) Conc. Aven. hoc tit. 22.

praecipitur. Hoc antiqua ecclesiae disciplina statutum est et sanctorum patrum seu monitis seu monumentis exstantibus comprobatum. Dominicam autem diem apostolici viri ideo feriatam ac solemnem agi voluerunt, quia in ipsa redemptor noster a mortuis resurrexit, unde dominica vocatur. Hinc autem etiam conficitur, non solum a mechanicis servilibusque operibus, sed a saecularibus desideriis mundique ludis et oblectamentis omnino esse abstinendum, ut gratiarum actioni pro acceptis in hebdomada beneficiis orationique et divino tantum cultui sit locus.

CAP. II.

Plebem itaque sibi commissam doceant parochi, festorum dierum celebritatem ad recolenda Dei optimi maximi beneficia, ad sacra ejus mysteria meditanda sanctosque dignis honoribus afficiendos institutam esse, ideoque piis tunc exercitationibus dandam esse operam. Catholici enim nomine indignum se praebet, quisquis tam sanctum vel negligit vel detrectat cultum: et est sacrilego proximus, quicunque, nulla talium dierum habita ratione, illicitis ac profanis rebus vacare non dubitat.

CAP. III.

Praecipit jam sancta synodus, ut festorum catalogus, quem typis edendum pro qualibet dioecesi publicari vult et ad calcem hujus concilii adnecti, in sacrariis etiam vel aliis ecclesiarum locis patentibus semper affixus et expositus sit, ne a quoquam ignoretur. Parochi vero, quoties tale aliquod festum infra hebdomadam celebrandum ocurret, dominica die praecedenti, ut moris est, inter missarum solemnia illud populo praenuntient hortenturque omnes utriusque sexus fideles ac praecipue patresfamilias, heros et dominos, ut illud a suis diligenter observari curent, quod quidem fit sacrosancto missae sacrificio deinque vespertinis precibus pie ac religiose assistendo.

TITULUS XXIII.

De administratione sacramentorum.

Se ipsum probet, quicumque sacramenta dispensaturus est. Nunquam autem illa nisi rite et ad formam ritualis Romani tantum administrentur. Pactio quaestuosa seu mercedis exactio praevia pro dispensando quovis sacramento sub excommunicationis poena prohibetur.

Prooemium.

Si spectentur religionis nostrae munia, multum esse momenti reperietur in sacramentorum administratione legitima sanctaque perceptione. Quocirca sancta haec synodus operae pretium duxit quaedam hic decernere, quae ad eorum dispensationem pertinent, parochosque ac caeteros sacerdotes monere inprimis, ut, antequam sacramenta conferant, quaecunque illa sint, semetipsos diligenter probent quoad interiorem animae statum, in quo se esse actu sibi conscii sunt: ne, dum Christi Domini personam agunt, sacri, quod exercent, ministerii nimia conscientiae laxitate vel securitate temeratores fiant sacerdotiique sui polluant dignitatem.

CAP. I.

Primo itaque quoad ritus externos, qui administrationem sacramentorum comitantur, id praesertim animadvertendum est, ut, quisquis hoc sibi muneris suscipit obeundi, non temere nimis fidenterque suscipiat, sed iis prius se doctrinae praesidiis vel munitum sentiat vel muniri curet, quibus tanto muneri par esse possit: ne forte, dum alienae sanctificationis ultro cupideque nimis satagit, suae ipsius saluti male consulens, reprobus efficiatur. Licet autem in hac provincia neminem quemquam esse arbitremur adeo sacrorum canonum rudem ac imperitum, ut vel ignoret vel ignorare velit, non posse citra flagitium aliquid mercedis exigi titulo administrationis sacramentorum: hoc tamen apostoli[s] dictum ab omnibus, praesertim parochis, saepius recogitandum ac quasi indesinenter remandendum putat sancta synodus: *Gratis accepistis, gratis date.* Quapropter, nisi agatur de publicationibus, ut mos est, faciendis ante matrimonium, vel de earum documento, vulgo *certificat,* exactionem omnem sive pactionem quaestuosam, quae cujusvis sacramenti dispensationem praecesserit, hocce decreto sub excommunicationis poena vetat et prohibet sancta synodus. At si quid post administratum sacramentum pie offeratur titulo eleemosynae, illud ea modestia, quae in percipiendis oblationibus adhibenda est, accipi non improbatur, servata tamen taxa huic provinciali synodo adjungenda.

CAP. II.

Demum, quae ad sacramenta vel ad sacramentalia pertinent, ea diligenter a parochis observentur ad formam ritualis, nec alio quam Romano utantur. Caetera autem monita ad dispensatores sacramentorum spectantia, ubi de unoquoque singillatim sacramento disseretur, non omittentur.

TITULUS XXIV.

De sacramentis in genere.

Quot sint sacramenta, quae sint, quem ad finem instituta, quid ad illorum essentiam ac confectionem requiratur, hoc primum; quid plebi suae debeant parochi, ut ad sacramentorum cognitionem quisque deveniat iisque sancte utatur ac religiose: hoc alterum explicatur.

Prooemium.

Quandoquidem in superiori titulo de iis, quae ad rectam probatamque sacramentorum administrationem facienda, quaeve vitanda sunt, opportune statutum fuit: nunc de sacramentorum essentia atque virtute mentionem facere haud abs re erit. Aliqua siquidem ad perutilem eruditionem, quaedam ad sanctae nostrae religionis inflammandum studium, nonnulla etiam ad emendationem cautionemque dicenda occurrunt.

Principio, quanquam ex primoribus fidei rudimentis nemo non didicit, septem omnino esse novae legis sacramenta a Christo Domino instituta, videlicet, baptismum, confirmationem, eucharistiam, poenitentiam, extremam-unctionem, ordinem et matrimonium, eaque omnia et gratiam continere et digne suscipientibus conferre: scire tamen praeterea utilissimum sancta synodus arbitratur, quod horum prima quinque ad spiritualem et propriam cujuslibet hominis perfectionem, duo vero ultima ad totius ecclesiae regimen fideliumque multiplicationem praecipue instituta sunt. Per baptismum siquidem spiritualiter regeneramur ac renascimur. Per confirmationem nova gratiae amplificatione ditamur et roboramur in fide. Deinde vero, sic renati et robustiores, divino eucharistiae pabulo sustentamur. Quodsi contracta peccati labes aut aegritudinem animabus nostris aut mortem intulit, per poenitentiam sanamur spiritualiter ac reviviscimus. Tum per extremam-unctionem, quae peccati reliquias delet, accedit quodammodo totius spiritualis curationis complementum, et corporali sanitati, prout animae expedit, restituimur. Jam ordinis sacramento ecclesia suis altaribus ministros parat, suorum mysteriorum dispensatores suppeditat, sanctae suae religioni defensores praebet suoque regimini asserit perpetuitatem. Ac tandem

matrimonio fidelium sibi obsequentium et copiam tuetur et numerum auget.

CAP. I.

Haec autem omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et persona ministri sacramentum conferentis cum intentione faciendi, quod facit ecclesia: quarum trium conditionum si qua desit, nullum est sacramentum.

CAP. II.

Parochi itaque sana et orthodoxa de sacramentis doctrina imbuti, quam ex conciliis aliisque purissimis fontibus hausimus, eam indidem desumptam adnitantur populo suae curae demandato sinceram integramque tradere, suumque primo animum ad hoc adjiciant, ut ex tantae sacramentorum virtutis ac efficaciae data notitia fidelium mentes excitent ad beneficum institutorem grato ac reverenti animo recolendum: tum corda moveant et incendant ad colligendas locupletissimas opes, quas justorum ac vere paenitentium felix experientia docuit ex tam opimis thesauris effluere. Secundo, continuo ac sedulo inviligent, ne qui in re sacramentali irrepant errores: quos ut perfecte noscant ac detegant, sacros [1]) concilii Tridentini canones de sacramentis in genere et in specie saepissime prae oculis habeant; sic enim tot anathematum quasi sono deterriti, debitum aliis ipsi ac salutiferum terrorem incutere facile poterunt.

CAP. III.

Hortentur pariter plebem suam, increpent, obsecrent, ut tam efficacia tamque fragilitati nostrae accommodata ad salutem media non negligat, sed iis caute et digne utatur, maxime autem sacramentis paenitentiae et eucharistiae: ut, qui ab innocentia baptismali semel delapsi fuerint, ad justitiam verae et validae reconciliationis subsidio revertantur, deinque eucharistia, postquam sese juxta apostoli monitum rite probaverint [2]), providumque et sapientem confessarium consuluerint, reficiantur.

TITULUS XXV.

De sacramento baptismi.

Ubi, quomodo et quando infantes, adulti vero a quo sint baptizandi: quid a baptismi administris, qualescunque sint, tum urgente necessitate, tum citra necessitatis casum requiratur: quid de patrinis ac matrinis, obstetricibus variisque rebus ad baptisma pertinentibus statuendum sit: hoc agit sancta synodus in sequentibus decretis.

Prooemium.

Aggrediendum nunc est ad dicendum de baptismo, qui, cum sit ipse sacramentum, sacramentorum tamen janua nuncupatur: quia per ipsum et ad aliorum sacramentorum usum jus acquirimus et in domum Dei, hoc est ecclesiam, ut pars illius simus, intromittimur. Cum autem hujus sacramenti virtute ex irae filiis membra cohaeredesque Christi efficimur, summaque et indeclinabilis est illius necessitas ad salutem: ideo maxima debet a ministris adhiberi cura, ut rite ac recte in eo administrando se gerant. Praecipit itaque sancta synodus, ne baptismus alibi quam in ecclesia conferatur, nec aliter quam adhibitis sacris ritibus in rituali Romano praescriptis: excipiuntur hic tamen casus urgentis necessitatis. Ubi autem in praecipiti esse videtur infans modo genitus, instatque mortis periculum, ei mature succurendum est: tuncque, si in domo parturientis non adsint clerici, verisimilius de baptismatis materia, forma et intentione requisitis edocti; si clericorum defectu non succurat gnarus laicus, feminae etiam et obstetrices ipsae illud administrare poterunt, ea tamen lege, ut, revalescente infante, caeteri quam primum ritus, ob temporis necessitatisque angustias praetermissi, juxta ritualis praescriptum a sacerdotibus in ecclesia suppleantur.

CAP. I.

Quia vero interdum evenire potest, ut de infante sic baptizato dubium oriatur, an in eo baptizando confectum id omne fuerit, quod ad sacramenti validitatem requiritur: parochi omni diligentia moraliter sufficienti inquirent, an apta fuerit aquae materia? an debita verborum forma cum intentione faciendi, quod facit ecclesia? Quodsi de supra memoratis baptismi conditionibus ac constitutivis aliquid defuisse comperiatur, vel si vere sit dubitandi locus: tunc denuo, sub conditione tamen, infantem praecipit sancta synodus baptizari. Ideoque, ne in tam necessario ad salutem sacramento quidpiam a populo ignoretur, maxima debet esse parochorum cura indefessaque sedulitas.

CAP. II.

Funestissimos persaepe casus adducit damnaque nunquam satis dolenda infert obstetricum imperitia, tum in iis, quae ad infantium temporalem vitam, tum etiam in iis, quae ad eorum aeternam salutem spectant, ubi scilicet, urgente necessitate, infantiumque vita in discrimine posita, earum ministerio utendum est ad baptismi dispensationem. Ideo, ut tot simul periculis vitandis inposterum provideatur, decernit sancta synodus, ne qua mulier in provinciae civitatibus seu insignibus oppidis, ubi adsunt medicinae professores, obstetricis munere fungatur, nisi peritam se medico probaverit prius in examine, suaeque ad id genus servitium habilitatis et aptitudinis scriptum testimonium obtinuerit. Deinde vero restat, ut ab arte sua exercenda prorsus abstineat, donec supra dictam testificationem exhibuerit curato parochiae, in quam advocatur, ut ab illo discere possit, quidquid ignorari aut omitti nefas est ad rectam baptismi dispensationem in casu praecisae necessitatis.

In oppidis vero, ubi medici deficiunt, curent parochi, ut obstetricis ab intelligentiori saltem pharmacopola vel chirurgo periculum fiat hac in arte, quam si minus illa calluerit, edoceatur. Tum vero scriptis probata ejusdem sufficienti peritia, hoc agant parochi, ut parturienti adfutura, foetui quoque, si baptismatis accelerandi necessitas occurrerit, opportunam opem ferre valeat.

Jam, si quae parochiae reperiantur, in quibus nulla sit obstetrix, consules a parocho moneantur, ut debito recursu ad praesidem provinciae sibi facultatem postulent addendi ad expensas extraordinarias, quae in communitatum rationibus ratae haberi solent, congruum obstetricis stipendium. Quod si ex supradictis obstetricibus aliqua malae vel dubiae famae deprehendatur, denuntietur episcopo, ut promptae interdictionis remedio omnis scandali occasio amoveatur. Supradictis praeterea obstetricibus injungat parochus, ut sibi revelent puellas de concepto fetu suspectas. Hoc vero ex parte obstetricum non nisi prudenter et secreto fiat: ex parte autem parochi nunquam temere et inconsiderate credatur.

CAP. III.

Nec aliis quibuscunque fidelibus latere debet baptizandi norma, ne, obstetricum opera deficiente,

[1]) Trid. sess. 7 et seq.
[2]) I Cor. XI, 28.

pueris morti proximis desit labis originalis praesens ablutio. Hi equidem necessitatis casus ne saepe recurrant, non dubitamus, quin a parochis summa vigilantia impendatur: at eos tamen, ne in re tam gravi negligentius agatur, monitos vult sancta synodus, ut per se vel suos vicarios de proxime parituris percontentur, sicque sint in subsidium, periculo imminente, paratiores.

CAP. IV.

Et ut omni acerbo ac damnoso eventui obviam eat, sancta haec synodus episcoporum sollicitudinem ac prospicientiam in hoc potissimum, quod mox dicetur, adjuvari necessarium omnino esse existimat. Nimia siquidem utriusque sexus familiaritate ac saeculi pravitate aliquando contingit, ad nequitiam adductas puellas et ex illicita copula gravidas (dum pudori ac famae consulere volunt, tum legum poenalium severitate tum parentum justo timore perterritae), nefaria vel meditari parricidia vel patrare, foetum scilicet aut suffocando aut clam emissum immisericorditer deserendo. Quapropter strenue ac sagaciter faciant parochi, ut, si quas in sua parochia tam infeliciter temeratas praegnantesque puellas esse noverint, de conservando partu serio et efficaciter satagant, nullam tamen summae prudentiae conditionem negligentes, ne malo, quod timetur, pejus occurrat ex inordinato agendi modo remedium.

CAP. V.

Censet insuper sancta synodus, nec baptismum differri debere ultra triduum [1]), nec baptismi occasione dissimulari posse comessationes immoderatas, acclamationes festivas, saltationes aliosque indecentes gratulationum usus, qui reverentiae tum sacramento tum sacro loco debitae et patrinorum muneris dignitati nimis sane adversantur. Si qui vero majores abusus damnanda consuetudine vel incuria in hanc forte provinciam irrepserint, eos omnes abolendos esse nec iterum unquam suscitandos, sperat sancta synodus, parochorum accuratae circumspectioni confisa.

CAP. VI.

Prohibet praeterea sancta synodus, ne imponantur pueris baptizandis nomina seu profana seu ex veteri testamento deprompta: neve in patrinos sive susceptores admittantur alii praeter eos, quos credibile saltem est sufficienti mysteriorum fidei notitia esse instructos. Nullus etiam de clero in susceptorem adhibeatur, nisi habita ab episcopo speciali facultate, de qua posthac parochus in actis publicis baptismatum mentionem faciat.

CAP. VII.

Cum autem baptismus adultorum, qui ex gentilibus, Judaeis aliisve sectis, divina operante gratia, ad verae fidei professionem traducuntur, solemniores exigat ritus, quibus et, debellato errore, triumphare videatur sancta nostra religio et credentium persuasio confirmatior fiat: cumque multa cautione opus sit in vitanda erronum fallacia, qui specioso publicae ad christianam fidem conversionis apparatu piae fidelium insidiantes liberalitati, quaestumque majorem ex congerendis hoc nomine eleemosynis tam nefarie quam fraudulenter aucupantes, ad sacrilegam saepe baptismatis jam susceptī reiterationem ecclesiae ministros inducunt: necesse est, ut talium baptismatum administrationem, si casus obtigerit, nobis in dioecesi quisque nostra reservemus. Ideoque prohibetur omnibus curam animarum habentibus caeterisque presbyteris, ne quid unquam hac in re audeant attentare, nisi nobis consultis, et facultate a nobis scripto accepta. Excipitur tamen aliter agendi necessitas ex gravi et instanti mortis adultorum periculo.

CAP. VIII.

Infantibus proxime pariendis patrini saepenumero absentes matrinaeve seliguntur. Hi vero si intra praescriptum triduum ab ortu forte nequeant advenire, ut spirituales stato tempore filios sive filias e sacro fonte suscipiant [1]): baptismatis mox dilatio dierumque praefinitorum prorogatio petitur. Quamvis autem tali hucusque petitioni nunquam annuerint episcopi nisi probabilibus de causis, cognita tamen fraude aut inconsiderantia parentum, qui et a concedentis mente aliquando deflectunt, et concesso sibi laxamento legis audacter abutuntur: sancta haec synodus, non severitate impulsa, sed prudenti patrum consilio et assensu atque ipso rei momento inducta, declarat censetque, similes baptismatis procrastinationes esse omnino inposterum denegandas, exceptis casibus gravissimis, ubi scilicet agitur aut de familiarum componenda discordia aut de aliis similibus, ex quibus magnam quamdam utilitatem proventuram esse arbitrentur episcopi.

CAP. IX.

Parentes itaque moneat parochus quisque in suis concionibus, ut paratos deinceps susceptores habeant vel susceptorum procuratores, per epistolam etiam designandos: sibique persuadeant, non aliter unquam, ac supra statutum est, ab episcopis agendum esse nec indulgendum.

TITULUS XXVI.

De oleis sacris.

Olea sancta in loco tuto mundisque ac congruis vasculis asserventur. Recens consecrata mature quolibet anno sibi comparent parochi, nec nisi nova in administrandis sacramentis adhibeant: cogente tamen necessitate, veteribus uti possunt. Metropolitanae aut cathedralis ecclesiae sacrista caveat, ne sancta olea ad parochos asportanda tradat, nisi accipientis scripto diligenter nomine.

Prooemium.

Mysticarum unctionum, quibus gratiae divinae significatur infusio, cum frequens sit usus in administratione quorumdam sacramentorum, cumque tam operose tamque solemni ritu ab episcopis olea sacra conficiantur: non nihil de illis erit statuendum, quo et prospiciatur reverentiae ipsis debitae, et variis casibus obviam eundi ratio perhibeatur.

CAP. I.

Primo itaque videant episcopi dioecesim visitantes, ut in qualibet ecclesia parochiali designetur locus aptus ac tutus, in quo vascula sanctorum oleorum recondantur [2]): vascula autem ipsa ex argento vel saltem e plumbo candido stannove sint conflata: praeterea perpolita et ab omni mucore ac situ purgata sint, deinde grandiori capsula inclusa, tum demum sacculo serico superinduta.

CAP. II.

Quaecunque hac de re fuerint ab episcopis decreta, haec sedulo ac citissime priores exsequantur. Parochi vero statim atque audierint, nova consecrata fuisse olea, sacerdotem vel quempiam saltem in ordinibus sacris constitutum mittant, qui ea decenter recipere et secum asportare valeat. Nec

[1]) Conc. Aven. cit. hoc tit. 12.

[1]) Conc. Aven. cit. hoc tit. 12.

[2]) Conc. Aven. hoc tit. 13.

mora ulla interponatur, quandoquidem veteribus oleis uti non debent, ubi recentiora suppetere possunt. Ut autem majori inposterum securitati et decentiae simul in sanctorum oleorum dispensatione seu distributione parochis facienda provideatur, placuit sanctae synodo duo hic pernecessaria subjungere.

CAP. III.

Aedituus nempe seu sacrista aut alius in metropolitana et cathedralibus ad hoc muneris delegatus librum penes se habeat, in quo accurate scribantur nomina eorum, qui ex parochiis mittuntur, ut olea supra dicta recipiant.

CAP. IV.

Quod attinet ad commodiorem ac securiorem sacrorum oleorum asportationem, bene erit, si inter parochos viciniores conveniat de eligendo ac delegando sacerdote vel alio sacris ordinibus adstricto, qui unus pro pluribus parochiis sanctorum oleorum comparationem faciat eaque deferat in vasis non fragilibus, unde hauriat quisque, quod sibi ad annuam sacramentorum administrationem opus esse visum fuerit.

CAP. V.

In dubio positum est, an, ubi non ex negligentia, sed ex legitimis obortis impedimentis sancta olea recens consecrata parare sibi non potuerint parochi, possint interea veteribus uti in administratione sacramentorum baptismi et extremae unctionis? Quaestionem definiere patres concilii, consultis theologis, parochosque iisdem oleis uti posse existimant. Quoad aquam vero baptismalem, cum ejus benedictio sejungi possit ab infusione, fiat aquae benedictio, deinque superveniente chrismate, fiet infusio.

TITULUS XXVII.

De sacramento confirmationis.

Confirmationis traditur notio. Puerorum ad hujus sacramenti perceptionem cauta institutio commendatur. Praecipitur, ut more solito patrini ac matrinae confirmandis adsint, et a parochis affinitates sic contractae scriptis assidue mandentur. Tandem vitandae in dispensanda confirmatione confusionis ratio episcopis proponitur.

Prooemium.

Secundum ordine sacramentum apposite *confirmationis* nomine nuncupatur: per illud nimirum fideles, quos jam ecclesia suum in gremium admisit, contra quoscunque christiani nominis hostes confirmari solent ac roborari. Haec siquidem non otiosa (quod patet ex Tridentino [1]) caeremonia est, sed sacramentum gratiam conferens, qua instructi ii, quorum frons sacro fuit uncta chrismate, tanquam fortes ac intrepidi athletae non debent evangelium erubescere, verum aperte et animose Christi nomen confiteri. Ut itaque tanti sacramenti dignitas et virtus fidelibus notae sint, satagat enixe quilibet parochus de pueris, ubi septem annos attigerint, vel citius, si septimum annum rationis usus praecesserit, christiana doctrina diligenter imbuendis et ad recipienda spiritus sancti dona praeparandis. Eos autem potentissimis statim hortationibus inducat, ut haustam e sacro baptismatis fonte innocentiam integram inviolatamque conservent; et si de ea jam deperdita forte quid suspicetur, ab illis ope omni contendat, ut inaestimabilis thesauri jacturam sacramentali mox confessione resarciant; tum ea, ne quid obstet conferendae gratiae, opera sollicitudinis adhibita, statim atque promulgatum fuerit proximae visitationis pastoralis edictum, inquirat ille, quinam in parochia sua sacramento confirmationis suscipiendo maturi sint. Habitoque eorum prudenti delectu, servandum codicem aptet sibi, in quo singula confirmandorum, parentum ac patrinorum nomina perscribat. Hanc vero cautionem dum adhibendam censet sancta synodus, id sibi praecipue proponit, vitandum scilicet offendiculum, in quod incidunt multi, qui aut parum memores aut prorsus ignari cognationis, quam in hoc sacramento patrinus et matrina contrahunt cum persona confirmata ejusque patre ac matre, connubio nihilo tamen minus aut jungi deinceps volunt, relictis incogitanter impedimentis, aut reipsa junguntur.

CAP. Unicum.

Quanquam diuturna experientia compertum est, non alio quam religionis amore ferri hujus provinciae fideles, quotiescunque sacramentum confirmationis publice dispensatur: cum tamen ex affluentis incomposite multitudinis festinatione plerumque fit confusio, vehementer optandum est, ut modus aliquis tam indecorae perturbationi statuatur, debitaque cum silentio inducatur reverentia.

Solent quidem ob hoc in quibusdam exteris dioecesibus unum tantum sacerdotem omnibus confirmandis maribus patrinum unamque piam ac probatae vitae feminam puellis matrinam assignare. At morem hunc pueris damno esse fatebitur, quisquis noverit, quae saepe sit patrinorum ac matrinarum voluntas erga eos, quibus tum baptizandis tum salutis chrismate confirmandis adfuerunt, quave amoris ac pietatis incitatione illis diligenter educandis et in rei familiaris angustia sublevandis praesto sint, dum parentes multi, naturae et consanguinitatis immemores, ab hoc se ipsi munere expediunt. Idcirco patres concilii a patrinorum ac matrinarum usu solito discedendum non esse censuerunt. Hoc tamen a metropolitano et comprovincialibus agendum existimant, nempe, ut dispertiatur tempus dispensandae confirmationis, habitaque ad decentiam utriusque sexus ratione, primo maribus ac deinde puellis sacramentum hoc discriminatim conferatur. Sic enim omnia erunt ad tantae functionis dignitatem accommodata, maxime si praevia parochi monitio tumque pia lectio sive hortatio fecerint silentium modestiamque astantibus instillaverint.

TITULUS XXVIII.

De sacrosancto eucharistiae sacramento.

De opimitatibus in caelesti epulatione colligendis strictim primo dicitur. Deinde Christo, in tabernaculis commoranti fideliumque adorationi palam in altaribus proposito ac demum publice tum in processionibus tum ad infirmos delato, quae reverentia, quis cultus, quis apparatus debeatur, sancta synodus declarat et statuit.

Prooemium.

Quoniam in quadam Christi Domini unitate cum ecclesia sua verae nostrae religionis essentia posita est, unde maximum suum decus ac splendorem ducit: hinc est, quod ecclesia ipsa eucharistici sacramenti immenso beneficio laetatur plurimaque ex eo praesidia percipit. Per unius enim mensae communionem et fideles recenset suos et discernit: gaudetque, ubi filios adoptionis uno pane enutriri, uno salutari potu recreari, unum tandem corpus cum Christo fieri demiratur. In hoc itaque sacramento administrando et episcopi et parochi et sacerdotes omnes, qua maxima possunt vigilantia ac sedulitate, eniti debent, ut ad fertilissimam bonorum segetem in divina mensa colligendam populum sibi concreditum invitent et alliciant.

[1]) Trid. sess. 7, can. 1, de confirm.

CAP. I.

Ut vero ad Christi institutoris finem procedatur faciliusque et certius deveniatur, quaedam hic adnotat statuitque sancta synodus. Cum autem divina bonitas ac providentia, necessitatibus generis humani semper intenta, sacrosanctum caelestium epularum sacramentum non ad hoc tantum instituit, ut fideles enutrirentur et, angelorum pane refecti, in fortitudine cibi illius ambulare montisque apicem attingere possent, utque pastor pabulum factus unum quid cum ovili quodammodo fieret: verum etiam, ut ex pronae illius in nos misericordiae beneficio ac consilio templa nostra reali Christi salvatoris praesentia decorarentur: ideo subsequentia decreta, ad cultum Christo Deo nobis appropinquanti adhibendum pertinentia, ut accipiantur religiosissime sanctissimeque serventur, sancta synodus mandat.

CAP. II.

Veteris legis tabulas et manna continebat arca foederis: ipsum novae legis auctorem Christique corpus tabernacula nostra continent; arcam Deus voluit auro mundissimo intus et foris esse deauratam [1]): quid de tabernaculis nostris, multo majori reverentia dignis, sentiendum? Quid adhibendum, ut eorum ornatus ac mundities dignitati hujus, quod in eis asservatur, aliquatenus respondeant? Ea itaque, nisi sint ex marmore constructa, saltem ex ligno affabre elaborato compacta sint [2]), intus serico panno vestita, exterius vero aut auro illita aut saltem in pauperioribus ecclesiis vel sacellis decenter picta. Horum ostium sit bene tutum: clavis argentea sit vel aureis bracteis circumfusa: in illis nihil recondatur praeter ostensorium (si per loci capacitatem liceat), unam aut plures pyxides ad sacram eucharistiam dispensandam minoremque pariter aliam sive pyxidem sive capsulam ad deferendum remotioribus infirmis sanctum viaticum destinatam. Sacrarum particularum congrua semper asservetur copia, per hiemem quidem quindecimo quoque die renovanda, verum aestate non ultra octo dies retinenda. Mundum item corporale non desit sacris vasis suppositum: lampas [3]) demum coram tabernaculo diu noctuque ardeat. Qua in re sancta synodus conscientias onerat et priorum et parochorum, qui nimia saepe avaritia aut incuria cultum divinum tam criminose negligunt ac etiam contemnunt, ut oleo parcant Christumque, quantum in se est, atris tenebris obductum pernoctare patiantur.

CAP. III.

Quoties augustissimum corporis Christi sacramentum fidelium adorationi palam erit proponendum, congruae magnitudinis justique ponderis cerei altari imponantur: in metropolitana autem et cathedralibus ecclesiis duodecim saltem ardeant, quorum tamen numerum explere possint majores faces seu taedae, a clericis et confratribus societatis sancti sacramenti gestari solitae: in collegiatis vero insignioribus decem minimum erunt: in simplicibus tandem parochiis seu paenitentium aliorumve sacellis octoni continue illucescant. At, ne magno laicorum scandalo vacuum unquam adoratoribus sit templum, quamdiu salutaris hostia in propatulo est, vehementer optat sancta synodus [4]), ut juxta laudabilem plurium ecclesiarum consuetudinem aliquis semper ex capitulorum seu aggregationum gremio, habitu chori aut mundo saltem superpelliceo indutus, in infimis arae gradibus vel alio commodiori ac patenti loco adoratione ac divinarum rerum contemplatione pie detentus immoretur. In caeteris vero parochiis, tum urbanis tum ruralibus, clericos omnes sacerdotesque, si qui sint, quamvis nulla servitii conditione parochiae obligatos, quantum in Domino potest, sancta synodus hortatur, ut non modo ad laicorum hac in re laudandam religiositatem sese conforment, verum etiam ipsis pietate antestent exemplumque et fidei et reverentiae luculentissimum omnibus praebeant.

CAP. IV.

Ubi vero cultui publico divinam hostiam objici contigerit, vel ex fundatione vel ex peculiari ecclesiae instituto vel ex metropolitani et comprovincialium edicto vel alia quacunque de causa: capitulis, ecclesiarum rectoribus, monialibus earumve moderatricibus sive superiorissis curae sit, ut, dum posita erit ante oculos sacra eucharistia, in spiritu et veritate adoranda, aliquis adsit sacerdos, qui astantes leniter ac tempere moneat de modestia et gravitate coram Domino inviolate tenendis: haecque consuetudo perquam necessario inducenda, diligentissime observetur in metropolitana praesertim ecclesia et cathedralibus ac collegiatis, per delegationem scilicet gravis cujusdam ac prudentis viri, de ipso capituli gremio aut de clero desumpti, qui, data occasione, silentium, decentiam ac reverentiam et verbis et exemplo suadere possit. At si cujus eo forte processerit temeritas et irreligio, ut amica et salutaria monita neglexerit aut respuerit arroganter: tunc ex sanctae synodi mandato renitentis ac refractarii nomen ad episcopum deferatur, qui laesae majestatis divinae vindex, in reos id genus arbitrio suo pro scandali gravitate animadvertat.

CAP. V.

Statuit praeterea sancta synodus, ut (extra casum majoris solemnitatis, quo nimirum divina officia sacraeque caeremoniae longiori temporis spatio ministros ecclesiae detinent) sanctissimae eucharistiae benedictiones in omnibus hujus provinciae templis ac sacellis dentur ante solis occasum, ne, dum in noctem protrahuntur, et peccato et scandalo sit locus. Quod autem hic edicit nostra synodus, hoc et declarat intelligi etiam debere de solemnitatibus piarum sodalitatum earumque praesertim, quas paenitentium nomine insigniunt. Hi nempe sodales in processionibus suis, per octavam corporis Christi fieri solitis, ne ardentium taedarum, facularum ac cereorum fulgori diurna lux officiat, impensarum aliquando suarum nimii ostentatores, urbem nonnisi noctu obeundam existimant. Hoc vero speciatim prohibet sancta synodus, et quatenus opus est, sub poena interdictionis. Edictis praeterea de hac re jam publicatis vel ad mentem synodi publicandis ut obtemperetur religiosissime, parochis et sodalitatum rectoribus praecipitur.

CAP. VI.

Jam vero, si cuipiam infirmo dandum deferatur sacrum viaticum, hortatur sancta synodus cives omnes utriusque sexus [1]), inprimisque nobiles ac primarios viros, ut ad decentiorem sacrae eucharistiae per vias gestandae comitatum, facibus aut cereis accensis instructi maximeque pietatis insignia vultu et incessu praeferentes, Christo diligentem cultum adhibeant eximiumque fraternae charitatis officium praestent, solito indulgentiarum munere ditandi. Sin aliquo negotio impediti fuerint,

[1]) Exod. XXV, 11.
[2]) Conc. Aven. hoc tit. 16.
[3]) Ibidem.
[4]) Conc. Aven., tit. 45, de orat. quadrag. hor.

[1]) Conc. Aven. [tit. 16].

quosdam saltem ex familia sua mittant ad famulandum Domino dominantium, qui humiles ac infirmos sibi demississime supplicantes respicit et visitando confortat altaque a longe cognoscit [1]), hoc est, longe a se projicit vana generis aut dignitatis celsitudine elatos ac superbientes. Et quidem scandalo atque impietati proximum est, tanto illos famulorum labore ac incommodo assiduum sibi servitium exigere, eosdemque orbis terrarum dominatori praestanda obsequia denegare.

CAP. VII.

In hac autem materia, ne quid a sanctae synodi sollicitudine ac prospicientia desideretur, praecipit eadem, ut suum sit in unaquaque ecclesia parochiali non modo majus umbraculum, vulgo *dais,* sanctae eucharistiae in viis publicis, dum circumfertur, cooperiendae aptum, sed et alia minor umbella albi coloris, vulgo *parasol,* qua sanctissimum sacramentum in angustioribus etiam vicis ac in ipsis infirmorum aedibus tegatur et ab omni sorde labenti defendatur.

TITULUS XXIX.

De communione paschali.

Quid cautionis adhibendum, ne quisquam a communione paschali refugiat; quid agendum cum indeclinabilis hujus praecepti contemptoribus; quid cum publicis peccatoribus ad sacrum epulum non admittendis; quid tandem requiratur ad sacram eucharistiam decentius et commodius dispensandam: haec sequentibus decretis comprehenduntur.

Prooemium.

Quamvis neminem lateat praeceptum ecclesiasticum de sacrosancto eucharistiae sacramento paschalibus diebus sumendo in propria uniuscujusque parochia, multos reperiri tamen certum est adeo propriae salutis negligentes, ut impositae cuivis christiano legis observationem vel differant vel prorsus omittant, nulla censurarum nec anathematum comminatione deterriti. Cum autem genus hoc perditorum hominum, laborem in praecepto fingens et quaerens excusationes in peccatis aut diligenti parochorum inquisitioni se subducat malitiose, aut parochis ipsis omnem monitionis ac reprehensionis viam aliquando intercludat, objecto scilicet sacrilegio, quod se commissuros esse aiunt, si ad sacram synaxim acrius adigantur: ideo concilii patres, tam inviolate servandi praecepti necessitate moti, nefarios illos augustissimae eucharistiae contemptores ad officium suum reducendos existimant, et ne sua vel parochorum conscientia alienis peccatis aut peccatorum impunitate contaminetur, sic statuunt:

CAP. I.

Decreto itaque hoc synodali praecipitur, ut a quolibet parocho frequentes habeantur ad populum de supradicto praecepto sermones: et, si quos repererit cujusvis conditionis et sexus, qui paschalem aut negligant coenam aut effugiant subdole aut palam dedignentur, eos statim lenibus amicisque verbis ad resipiscentiam adducere nitatur et a sopore lethargico excitare. Tum, si haec frustra sint, alia juris adhibeat remedia triplicemque monitionem coram testibus fide dignis juxta provinciae morem fieri curet: haec vero si nihil etiam profuerint, episcopos demum consulat, ut obsequium ecclesiae debitum canonica severitate exigatur. Nunquam autem et nulli sacerdotum in hac provincia liceat, nimis libera et arbitraria interpretatione regulae in rituali Romano praescriptae communionem cuiquam quovis titulo publice denegare, episcopis inconsultis. Cum enim ex tali denegatione plurima possunt oriri scandala in sacerdotalis ordinis dedecus ac detrimentum, nunquam satis hac in re prospectum atque consultum esse posse concilii patres arbitrantur. Caveant praeterea sacerdotes omnes, ut, siquando obtigerit occasio angelicum denegandi panem non mittendum canibus, abstineant ab omni injuriosa objurgatione solaque ac tacita praetermissione sint contenti. Similibus vero casibus ut obviam ire possint, peccatorem publicum (si quis erit, quem pro suo judicio et conscientia talem crediderint) moneant, ne ad sacrarum epularum mensam occasionem denegationis daturus accedat.

CAP. II.

Ne qua autem fraus opituletur ac faveat hujus praecepti transgressoribus, conveniat inter parochos in prima de casibus conscientiae habenda post synodum congregatione, quam cautelam seu diligentiam pro cujuscunque loci circumstantia adhiberi satius sit, ne quis impune suo se muneri subtrahat: sive expediat magis, nominum indicem ante communionem paschalem fieri a presbytero aut ab alio viro notae probitatis ad hoc delegato: sive potior videatur schedularum usus aut tesserarum in ipso communionis actu tradendarum aut accipiendarum: sive praestet alia quavis cautione uti. Quod autem optimum habebitur, ad metropolitanum referatur et episcopos, qui uniformem hac in re agendi methodum in omnes hujus provinciae dioeceses inducendam approbent. Interea, ut omnino nihil a concilii patribus desit, quo oves suas paschali tempore facilius recensere queat parochus, regularibus aliisque curam animarum non habentibus prohibetur, ne intra quindecim illos dies sacramentum eucharistiae ministrent, neve patiantur in suis ecclesiis ministrari nisi iis, quos constiterit in propria parochiali ecclesia debito suo jam satisfecisse.

CAP. III.

Ubique tandem mensa ad communionem stabilis et decens adstruatur, quae sanctuarium ab anteriori ecclesiae parte disterminet: ea vero sit mundis mappulis instructa, de quarum opportuna et congrua, non secus ac caeterorum linteaminum et ornamentorum, habenda copia canonicorum et priorum omnium respective conscientiam sancta synodus onerat. Caveat praeterea omnis sacerdos, ne sacrosanctum corpus Domini de patena praebeat communicantibus, nisi forte pauci sint, sed vel calice vel solita pyxide utatur [1]). Curati autem ac praedicatores singulis diebus festis et dominicis quadragesimae decreta haec de paschali communione palam recitent in majori populi frequentia.

TITULUS XXX.

De sacramento paenitentiae.

Paenitentiae sacramentum quid sit; quid a confessario agendum, ut peccatores ad integram et conducibilem delictorum confessionem vitiorumque emendationem alliciat; quid, ut munus suum caute et pro sacramenti dignitate impleat: quid, ut omnem a se vituperationem ac praesertim quaestuosae indolis suspicionem, etiam in casibus restitutionis, propulset; haec prioribus continentur capitulis. Tum de revelantibus, sollicitantibus ac complicibus statuitur. Parochis, si solemnium festorum tempore ad excipiendas confessiones satis esse nequeant, paratur subsidium. Ac demum confessariorum delectus episcopis commendatur.

Prooemium.

Quartum sacramentum est paenitentia, cujus praesidio et peccatorum remissionem et divinae gratiae reconciliationem impetrari constat ex uni-

[1]) Psalm. CXXXVII, 6. Bellarm. in supradict. psalm.

[1]) Conc. Aven. hoc tit. 17.

verso et antiquo ecclesiae consensu. Cum tamen ad hos colligendos fructus saluberrimos tanto sacramenti beneficio consentanea praeparatione peccatoribus opus sit, quorum absolutioni consulere voluit Christus: ideo et de ratione consequendi veniam docendi sunt fideles et iteratis hortationibus excitandi, ut hac secunda post naufragium tabula, sibi sub manus quasi posita, frequenter ac feliciter utantur. Ministri autem per episcopos vel delegati vel delegandi tanti ministerii dignitatem studiose tueantur serioque secum reputent, quoties aliquis eorum sacrum paenitentiae tribunal judicis vices obiturus ingreditur, quantum et zeli et prudentiae in suo ministro inesse velit ecclesia.

Ecclesia quidem ager ille est[1]), in quo electa grana cum pravo zizaniae semine promiscue crescere sinit paterfamilias usque ad tempus messis: est et mystica illa sagena, ex omni genere piscium congregans, donec eligantur boni in vasa, mali autem mittantur foras. At cum ex materna sua charitate communi fidelium saluti, quicunque illi sint, pari consulit zelo (quamvis ad specialem quandam Dei providentiam pertineant justi ac, testante scriptura, propter electos tolerentur saepe peccatores), non ex citatis parabolis conficitur, neglectui esse debere peccatorum in melius immutationem. Imo vero si attendatur ad parabolam ovis, quae perierat[2]), si ad illud evangelii: *non veni vocare justos, sed peccatores*[3]*); non est opus valentibus medicus,* si ad gaudium tandem, quod erit in caelo super uno peccatore paenitentiam agente[4]): facile arguetur, quae impensior ecclesiae cura sit, quaeve gravior sollicitudo. Constat siquidem, piae ac beneficentissimae matris operam in hoc maxime positam esse, ut peccatores cum Deo suo restituantur in gratiam et ad eum revertantur, eo enim potissimum spectant tot sacrosancta sacrificia, tot praedicationes, tot preces publicae, tot sanctorum exempla, tot tandem indulgentiarum subsidia, quibus peccatores apte dispositos ad confessarii pedes quasi manu ducit. Caveat itaque minister, ne aut incuria sua aut remissiori in salutem animarum studio opportuna illa momenta, a quibus pendet saepe miseri peccatoris aeternitas, vel male terat vel incautus ac negligens dilabi sinat.

CAP. I.

Quemlibet praeterea confessarium hortatur in Domino sancta synodus, ut monita sanctorum patrum, de paenitentiae sacramento ejusque recta administratione disserentium, saepe animo revolvens, confitentium corda primo demulceat omni charitatis illicio eorumque spem erigat, Dei misericordiam ostentans, ut cum majori fiducia intima cordis animique secreta pandant et, quibus gravantur, delicta cum debita integritate atque sinceritate revelent. Saepe enim fit, ut ex metu, propter inopportunam asperamque confessarii objurgationem incusso, vel perplexe et incerte immurmurentur potius peccata quam enuntientur, vel omnino silentio praetermittantur.

Secundo, ubi cum paenitentibus sic actum fuerit, eorumque conscientiam omni sorde peccati vacuam exoneratamque senserit minister, tunc expressam ab ulcere saniem emissaque conscientiae purgamenta eorum oculis subjiciat, ut tantae illuviei quasi foetore et aspectu deterriti justoque horrore perfusi, e peccatorum suorum caeno, Dei gratia auxiliante, liberi evadant. Sic a confessariis initio alliciendos sancta synodus credit peccatores tanquam fratres et humanae fragilitatis socios atque participes; tum vero, priusquam sententia proferatur, induenda est majestas Christi judicis, cujus auctoritate instructus est sacerdos: neque solum congrua injungatur satisfactio, sed et ea quandoque pro delictorum natura aggravetur, ut divinae hinc justitiae severitas aliquatenus argui ejusque vindicta reformidari inposterum atque vitari possit. Ex conscientiarum judicis officio pariter esse sancta synodus ducit, ut in peccatoribus mulctandis contrariorum opportuna ratio habeatur: hoc est, ut eae imponantur paenitentiae, quae commisso peccato adversentur et reum ad contrariam vivendi normam traducant; sic avaris praescribendus est eleemosynarum usus, incontinentibus jejunium ac solitudo et similia. Hac quippe laudanda methodo confitentium vitia adversis saepe virtutibus curantur et radicitus evelluntur.

CAP. II.

Videant insuper confessarii omnes, ne animum flectentes ad dexteram vel ad sinistram, a rectis sanctorum patrum vestigiis discedant mediumque illud deserant, quod unum optimum est, imo quod unum est ab ipsis paenitentibus probatum. Nec igitur molliori indulgentia conscientias in fallacem soporem inducant, unde sacrilegia potius quam verae et sincerae confessiones oriuntur: nec rigidiori doctrina et inconsulta severitate hispidi ita sequantur litteram, quae occidit, spiritumque, qui vivificat, negligant, ut peccatores, perterrefacti ac pene in desperationem adacti, a sacramento ac salutari remedio, quod opportune ac indulgenter Christus ad subsidium refectionemque fragilitatis nostrae instituit, damnose arceantur. Hoc iis potius curae sit, quibus curam animarum demandarunt episcopi, scilicet, ut manum vere medicam laborantibus porrigant et medendi praxim ad aegritudinum naturam accommodent. Ex quotidiano itaque usu esse debet, lenia primum adhibere remedia extremisque tandem malis extrema medicamenta opponere. At cum distinguenda sunt sanabilia ingenia a deploratis ac deperditis, inde fit, ut quaedam cordis vulnera oleo fovenda sint ac vino detergenda, quaedam autem, ne ad animae interitum ingravescant ac inflammentur, ferro et igne curanda. Qui ergo divi Caroli vel divi Francisci Salesii sancta ad confessarios monita sequuntur, si laudabiles ac veri eorum doctrinae assertores esse velint, eorum etiam sanctitatis, humilitatis ac mansuetudinis imitatores esse nitantur, sicque prudentem Caroli severitatem justae ac moderatae Francisci indulgentiae atque commiserationi miscentes, fasciculos myrrhae suavi melle contemperent. Hoc tandem serio ad peccatorum utilitatem animis imprimendum est, quod, licet non velit Deus mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat, non ideo tamen est illudenda peccandi consuetudine seu misera pristinarum noxarum iteratione divinae bonitatis indulgentia paternaque Dei longanimitas; non enim Deo miseratore dignum esset, si in eos liberalitatis dona conferret, qui ipsius patientiam ad impunitatem vertunt, non ad suorum delictorum emendationem: nihil quippe fidelibus timendum magis quam procrastinata et sera Dei vindicta.

CAP. III.

Caveant omnino confessarii, ne ullo modo confessiones, mulierum maxime et puellarum, extra confessionale audiant, nisi in casibus gravium infirmitatum, vel cum ex numeroso paenitentium concursu aut inopia confessionalium liquet, non

[1]) Matth. XIII.
[2]) Luc. XV.
[3]) Marc. II, 17. Matth. IX, 12, 13.
[4]) Luc. XV, 7, 10.

aliter satisfieri posse publicae affluentium devotioni: quo casu occurrente, in loco saltem patenti sedeant, superpellicei manicas aliudve linteum ori obducant, a latere positae paenitentis peccata audiant, sicque demum se gerant, ut modestiae, in tam difficili ac spinoso ministerio tam necessariae, nihil quidquam desideretur. Videant autem, ut, omni personarum semoto discrimine, unicuique ad vitae noxas expiandas accedenti ordine suo faciles aures praebeant.

CAP. IV.

Invigilent praeterea episcopi, ne confessarius quidquam recipiat a paenitentibus in actu et exercitio confessionis sub quocunque titulo, etiam eleemosynae pauperibus distribuendae vel oblatae pro missarum celebratione mercedis: sed ubi paenitentium pietas eo processerit, ut piis id genus largitionibus peccata sua quodammodo redimere velint, tunc iis poterit confessarius pro sua prudentia suadere, ut aliis viis consilium expleant suum; sic enim omnis a sacro paenitentiae tribunali turpis quaestus suspicio penitus aberit. Quodsi de secretis restitutionibus agatur, tunc fas erit summam qamcunque debitam cum omni cautela recipere et, consulto prius episcopo, de incertis disponere, certas vero dominis suis restituere. Haec autem, quae ad rectum perfectiusque traditae potestatis exercitium statuit sancta synodus, fideliter observari summopere cupit, ne in praevaricatores canonicis poenis animadvertendum sit.

CAP. V.

Nullus superior regularium subditos suos confessionibus audiendis praeficiat, nisi prius ex litteris ab episcopo concedi solitis certior factus sit de sui subditi praevio examine et approbatione: nec ullum unquam approbandum proponat, qui vel minimum de prava novitate suspectus sit. Confessarii vero saeculares, sic etiam ab episcopo suo rite examinati et approbati, nunquam munere suo fungantur, nisi superpelliceo induti, praesertim in ecclesia.

CAP. VI.

Jam vero poenas omnes, a sacris canonibus contra confessarios revelantes et ad turpia sollicitantes tam merito statutas [1]), hoc synodali decreto ad memoriam et exsecutionem revocari suumque omnino sortiri effectum patres concilii volunt, quoties infausta similium occasio se praebuerit.

CAP. VII.

Quoniam autem severius agendum est cum profanatoribus sacri ministerii, qui sacrilego damnatoque commercio suis paenitentibus abutuntur, eos non solum omni canonica ultione mulctandos esse censuit sancta synodus, sed, ne inviolabile confessionis secretum tam horrendis flagitiis obsecundet, solis provinciae episcopis reservatum ipsa voluit casum sacrilegii consummati a parocho cum parochiana et vicissim: sic etiam sentiendum de omni peccato incontinentiae cujuscunque confessarii cum paenitente et vicissim, quem scilicet casum exceptum volunt patres concilii, etiam cum facultas conceditur absolvendi a casibus reservatis in genere; complicibus autem ne suorum facinorum participes absolvendi potestas committatur unquam, omnino prohibetur.

CAP. VIII.

Ubicunque parochi, sive perpetui sive ad nutum revocabiles in provincia constituti, recurrente paschate vel aliis anni solemnioribus festis, quibus major est populi frequentia et major paenitentium concursus, senserint, se, etiam vicariorum ope adjutos, ad excipiendas confessiones satis esse non posse, subsidiariis confessariis opus erit. Ideoque hortatur in Domino sancta synodus priores et alios quoscunque, ad quos tam necessarii subsidii suppeditatio de jure vel de consuetudine pertinet, ut tam gravibus necessitatibus sponte prospiciant sua. Sicubi vero jam viget tam laudabilis haec quam opportuna consuetudo parochis sic oneri imparibus auxiliandi, hoc maxime probant patres concilii: at vehementer optant fieri, ut episcopalis hac in re auctoritatis opera nunquam expetatur.

CAP. IX.

Permulta quidem hactenus et pernecessaria de sacramento paenitentiae dicta sunt ac statuta. Parum tamen est, quod illius dignitas, virtus, utilitas innotescunt; parum, quod conscientiarum judicibus definitum fuit, quid faciant caveantque, nisi idoneos ipsius sacramenti dispensatores episcopi seligant. Quapropter censet sancta synodus, non alios praeter probatos diligenti examine sacerdotes, sive saeculares sint sive regulares, ad tam grave ministerium admittendos esse [1]). Vult praeterea, facultatem audiendi confessiones, puellarum maxime ac mulierum, nemini cuiquam indulgeri, qui trigesimum aetatis annum non attigerit: ab hac tamen regula caute quandoque discedi, ubi necessitas utilitasve aliud postulaverit, non improbat sancta synodus.

TITULUS XXXI.

De sacramento extremae unctionis.

Demonstrata extremae unctionis virtute, praefinitur tempus, quo aegroti sacro inungendi sunt oleo. Ne quis autem hoc adjumento destitutus moriatur, infirmorum statum a parentibus familiaribusve rescire studeat parochus; nec unquam a consentanea sacramento etiam noctu dispensando reverentia discedat.

Prooemium.

Quintum sacramentum est extrema unctio, in cujus divina institutione eo magis altissimi providentia sese paratam semper exhibet indigentiae fidelium, quo in gravioribus morbis ipsoque mortis quasi limine premimur magis suggestionibus ac tentationibus daemonis [2]) calcaneo insidiantis. Quinam vero salutares effectus a tanto defluant sacramento, explicat divi Jacobi epistola [3]), ab ecclesia universali recepta: *Oratio fidei salvabit infirmum, et allevabit eum Dominus, et si in peccatis sit, remittentur ei.* Unde facile colligitur, delicta, si quae sint adhuc expianda, ac peccati reliquias hujus mysticae unctionis beneficio et gratia sancti Spiritus abstergi: aegrotantis animum sublevari simul et corroborari, magna scilicet in eo divinae misericordiae fiducia excitata, qua mirifice recreatus, aegritudinis incommoda laboresque tranquillius patitur et animosius: periculosas instantis daemonis artes ac pertinaces circumquaque rugientis leonis conatus facilius eludi; tandemque corporis ipsius sanitatem, ubi expedierit, operante Deo, interdum restitui. Arguendum etiam est ex supra citatis verbis, sacramentalem illam unctionem illis tantum infirmis adhibendam esse, quos ad eas angustias invalescens morbus adduxit, ut in exitu vitae probabiliter constituti videantur, unde et sacramentum exeuntium nuncupatur.

[1]) Const. Greg. XV., quae incipit: *Universi Dominici*, 30 aug. 1622.

[1]) Conc. Trid. sess. 23, de ref., cap. 15.
[2]) Genes. III, 15.
[3]) Jac. V, 15.

CAP. I.

Silentio non praetermittemus parochos quamplurimos, qui damnanda negligentia sacramentum extremae unctionis non prius conferre solent, quam aegroti, hebetatis sensibus, alienata mente, rerumve prorsus adempta cognitione, animam agere incipiant. Qua sane methodo quisquis utitur, gravissimam culpam admittit, ut patet ex catechismo Romano; quandoquidem constat ad hujus sacramenti gratiam percipiendam plurimum valere, si aegrotus, dum adhuc integra mente et inturbata ratione viget, fideique ac religiosae voluntatis praeparationem afferre potest, oleo sacro liniatur. Quare parochos omnes sancta synodus monet, ut, quoties ea est infirmi aegritudo, quae judicio medicorum, ubi sunt, imminentem mortem portendere videatur, tunc, praemonitis comiter infirmi propinquis ac familiaribus, dum adhuc mentis corporisque vires utcunque suppetunt, haec provide afferatur medicina, ex qua beneficium commodumque eo majus percepturus est, quo erit ad illam expetendam accipiendamque paratior.

CAP. II.

Ne quem autem ex parentum, propinquorum familiariumve incuria hujus sacramenti beneficio privari contingat, vigilantis est parochi, ut omnibus sedulo et sollicite suadeat, quanti ad salutem animarum refert, cujusque in parochia degentis morbum sacramentorum ministro nunciari: quomodo enim aegrotanti aut morienti subsidium opportunum ferri poterit, si ipsius infirmi periculum urgens et angores a parocho ignorentur?

CAP. III.

Quamvis ex adhibenda interdum in extremae unctionis sacramento administrando festinatione legitima erui non possit causa, cur sacramenti reverentiam sacerdos exuat; quia tamen ex multis querimoniis comperimus, oleum infirmorum, tum noctu tum interdiu, sine ullo apparatu a parochis saepe deferri: prohibet sancta synodus, ne unquam deinceps infirmis deferatur aut saltem ministretur, quin parochus superpelliceo et stola indutus sit, adsitoque ad formam ritualis Romani clerico, minorem crucem gestante, comitatus.

TITULUS XXXII.

De sacramento ordinis.

Sacrorum ordinum explicatur dignitas: indeque, quid ad inculpatam praecellentis hujus sacramenti dispensationem ab episcopis, quid ad dignam susceptionem ab ordinandis quibuscunque requiratur, variis statuitur decretis. Patrimonii clericalis instituendi ac publicandi ratio praescribitur. De missae canone ejusdemque ritibus atque caeremoniis praecipiuntur aliqua. Tandemque constitutio jam publicata synodi dioecesanae Avenionensis *de vita et honestate clericorum* renovatur et in communem totius provinciae legem speciali decreto inducitur.

Prooemium.

Sextum sacramentum est ordo, cujus praecellens dignitas utriusque testamenti paginis ita extollitur, ut nemini ex episcopis ignorare liceat, quanta in ejus administratione diligentia, quanta prospicientia opus sit; agitur quippe de evehendo simplici viro ad eam vitae conditionem eamque dignitatem, quam Deus prae caeteris spectatissimam esse et ad unam olim leviticam stirpem pertinere voluit: unde levitarum nomine ac praestantia gloriari jure nunc etiam possunt ii quicunque, quos novae legis beneficio in sortem Domini vocari contingit, ut leviticis gradibus ad ministerii fastigium, quod sacerdotium est, aliquando deveniant.

CAP. I.

Cum igitur inter varias ecclesiae catholicae sollicitudines potissima illa sit, quae ad Dei cultum procurandum spectat, necesse est, episcopos, quos in operis sui consortium pia mater advocat, iis omnibus esse praesertim intentos, quae ad servitium divinum ac templorum ministerium attinent, eosdemque propositorum hac de re praeceptorum monitorumve aut consiliorum exsecutioni sedulam operam dare. Quoniam autem commodior nulla dari potest occasio pro rei momento perpendendi, quid agendum sit, quidve statuendum, quam haec comitiorum celebritas ac frequentia, operae pretium esse duxerunt patres concilii ea nunc de ordinandis et clero edicta condere, quibus et sacerdotalis muneris dignitati consulatur, et sacerdotes ita informentur, ut omni suffragiorum conspiratione probari merito possint.

CAP. II.

Primo itaque serio inquirendum est de vocatione, indole, habilitate ad litterarum studia aliisque requisitis eorum, qui prima tonsura sunt initiandi [1]), quam, licet simplex habeatur dispositio ad ordines, conferre tamen episcopus non debet ad petentium placitum, sed causa probabili motus legitimaque ratione credendi, eam vere esse parentum vel consanguineorum mentem, ut praesentati consecrentur Deo et ecclesiae, non quidem beneficiorum expetitis redditibus augendi, sed Christi jugum ab adolescentia sua portaturi. Statuit praeterea sancta synodus, ne quis deinceps ad primam tonsuram admittatur, nisi sit ex legitimo matrimonio procreatus, vel saltem a defectu natalium cum ipso legitime dispensatum fuerit; confirmatum eum esse oportet aut ad confirmationem rite dispositum; fidem baptismatis exhibeat; aliisque tandem documentis instructus sit, quibus certior fieri queat episcopus de bonis initiandi moribus cognoscatque, eundem esse fidei saltem ac primorum litteraturae rudimentorum sufficienter peritum. Tum vero in clericorum numerum aggregari poterit.

CAP. III.

Quisquis autem ex hac provincia supradictis praeditus requisitis tonsuram acceperit, eum monitum vult sancta synodus, quod, nisi habitum detulerit, in constitutione de vita et honestate clericorum designatum, (qua de re perhibenda erunt indubitata testimonia) nunquam vel raro admodum ad minores ordines promovendus sit. Clericorum illorum parentes insuper ac tutores seu quoscunque alios eorum educationi praepositos hortatur sancta synodus, ut propriae obligationi incumbentes eos, quantum poterunt, a nugis et saecularibus illecebris abstrahant, ad studia incitent ac demum flexibilem indolem ad sacrorum, ad verbi divini praedicationum, ad catechismorum ac piarum sodalitatum frequentationem suaviter et fortiter adducant. Ubi vero minus multa sunt educationis subsidia, curent saltem, ut in scholis paedagogorum modestiores sint et in parochialibus ecclesiis utiles se praebeant, tum celebranti sacerdoti ministrando tum etiam horis assistendo canonicis. Quodsi talis fortunae sint iidem clerici, ut talarem sibi vestem comparare queant, eam dominicis diebus ac solemnioribus festis, addito superpelliceo, induant sicque caeremoniis sacris, in parochia fieri solitis, intersint. Jam cavendum restat, ut quilibet clericus in ordinatione ad concilii Tridentini mentem ab episcopis certae alicui ecclesiae pro ipsorum arbitrio designandae addicatur, in qua missae saltem so-

[1]) Trid. sess. 23, de ref. cap. 4. Idem conc. Aven. hoc tit. 19.

lemni et vespertinis canonicis horis cum superpelliceo et bireto adesse consuescat. Quodsi eorum aliquis, ordines sacros petiturus, suo se sistere velit episcopo, non accedat, nisi munitus attestatione parochi sive rectoris parochiae, in qua clericalis ministerii partes assiduus implere debuerit.

CAP. IV.

Ad minores autem ordines promovendi aetatem a conciliis definitam habeant et supradictis instructi sint requisitis ac tali doctrina, ut non solum de qualitate suscipiendorum ordinum eorumque materia, forma et muniis sint respondere parati, verum etiam spem faciant moraliter certam melioris in dies profectus in sacris scientiis et pietate non ficta.

CAP. V.

Quia vero subdiaconatus majorem exigit indaginem, cum sit janua sacrorum ordinum, per quam licet introire in sancta, et unde ad saecularia vota non datur regressus, ideo pluribus experimentis ac diligentiori disquisitione prius opus esse visum est, quam conferatur: vocatio siquidem ordinandi est exploranda, et, quantum fieri potest, compertum esse debet firmum ejus propositum satagendi, ut per bona opera certam suam vocationem et electionem faciat [1]). Ad subdiaconatum itaque nullus admittatur, nisi peracto anno in aliqua domo clericali sive seminario, per episcopum designando, nec praesentetur, nisi annum saltem integrum in theologicis studiis insumpserit: ut sic probatus ac paratus, quod sibi tradendum est, ministerium fideliter impleat dignioremque se praestet, qui ad diaconatus ac sacerdotii gradum evehatur.

CAP. VI.

Praeterea, quicunque titulum sufficientis beneficii non possidet, cum ex decreto patrum Tridentini concilii [2]) ad subdiaconatum ordinari non possit titulo patrimonii, nisi suadente ecclesiae utilitate, vel necessitate cogente: ideo, qui in hac ditione ecclesiastica hunc ordinem appetunt, aliquanto tempore, antequam aperiantur seminaria, generales hujus provinciae vicarios conveniant, ut de supradicta necessitate vel utilitate secreta et opportuna inquisitio agatur. Qui autem in partibus Galloprovinciae, Occitaniae et Delphinatus degunt, officiales foraneos, quorum integritati summe confidit sancta haec synodus, adeant: ut, pari capta cognitione, ab his ad metropolitanum respective et comprovinciales, quod compertum fuerit, referatur.

CAP. VII.

In patrimonio autem constituendo seu approbando observare debent promotores fiscales, an assignati redditus annui taxae synodali respondeant; et quamvis ex indulgentia et ratione paupertatis parentum in acolytis promovendis usu saepius eveniat, ut, qui patrimonium instituunt, non ideo sortem aut fundum de manibus amittant, sed scripto et authentico pacto, ne res familiaris deterior fiat, obligare se malint aut ad redditus quotannis pendendos aut ad subministranda clerico alimenta: non inde tamen cuivis abusui jurgiisve aut litibus dari locum liceat. Idcirco ab assensu talibus contractibus praestando abstineant promotores, donec episcopos consuluerint. Item solita diligentia curent, ne quid falsum aut fraudulentum, ut saepe fit, in ordinantis contemptum detrimentumque ordinandi dictis contractibus inseratur; advertantque praecipue, ne, dum constituitur patrimonium in favorem unius clerici, toti omnino clericali ordini grave damnum inferatur, excitatis scilicet laicorum querimoniis, qui interdum maledictis insectantur clericorum parentes eo, quod hi filios suos ecclesiae devoveant, non ad augendum numerum ministrantium in templo Dei, sed ad bonorum suorum partem plerumque potiorem de taleis aliisque vectigalibus eximendam, in locis praesertim, ubi talia onera imponi solent super aes et libram. Quocirca diligenter inquirendum est ac praecavendum, cum approbatur patrimonium clerici, ne haereditatis portiones, ad caeteros de familia jure legitimae pertinentes, cum assignata eidem clerico portione complicentur de industria ac commisceantur. Hinc siquidem aliud etiam oriretur clerici grave incommodum: sacerdos etenim factus, alendos haberet ac sustentandos parentes fratresque et familiam totam, injusta patrimonii constitutione depauperatam. Quae omnia offendicula ut tutius vitentur, utque vera, si quae sint, tum ex re familiari tum ex ordinandi moribus impedimenta facilius detegantur, praecipit praeterea sancta synodus, tres in posterum fieri dictorum patrimoniorum publicationes in loco domicilii vel originis illius, qui patrimonium constituerit.

CAP. VIII.

Sacer presbyteratus ordo caeterorum sacrorum ordinum complementum est [1]); unde fit, ut summam requirat et ab episcopis ipsum conferentibus et ab ecclesiasticis viris ad tam praecelsum ministerii gradum aspirantibus cautionem ac diligentiam. Quapropter, ne minus apti ac idonei administri ad cooperandum nobis in dispensatione mysteriorum Dei temere et inconsulto adhibeantur, in hoc maxime insistendum esse censet provincialis haec synodus, ut in praevio examine de vita et moribus, de doctrina ac sufficienti sacrae theologiae peritia ordinandi suis sese probent episcopis omni ex parte admittendos.

CAP. IX.

Quia vero juxta patrum sententiam sancta sancte administranda sunt, sanctaque Tridentina synodus [2]) missae canonem, multis abhinc saeculis institutum, ab omni errore vel erroris suspicione purum esse declaravit, nihilque in eo contineri, quod sanctitatem ac pietatem non redoleat: sat erit, novos presbyteros moneri, ut in hoc legendo eo accuratiores sint ac religiosiores, quo indubitabilius est, ipsum non nisi ex dominicis aut apostolicis veteri traditione ad haec usque tempora propagatis verbis aut sanctorum pontificum precibus constare.

CAP. X.

Cum autem quosdam ritus et quasdam caeremonias aliaque ad cultum externum pertinentia instituere et adhibere ecclesia catholica voluit, ut sunt mysticae benedictiones, lumina, thymiamata, vestes aliaque id genus multa, quibus sacrificii majestas commendaretur, fideliumque mentes a sensibilibus religionis signis ad mysteriorum, quae in hoc sacrosancto sacrificio latent, contemplationem ac cognitionem devenire possent: ideo pastores tam primi quam secundi gradus serio attendere debent ad Tridentini canones contra disseminatos errores et ad egregium illud decretum de iis, quae observanda et vitanda sunt in celebratione missae [3]);

[1]) II Petr. I, 10.
[2]) Trid. sess. 21, cap. 2, de ref. Aven. hoc tit. 19.

[1]) Trid. sess. 23, cap. 14, de ref. Aven. hoc tit.
[2]) Trid. sess. 22, cap. 4.
[3]) Trid. sess. 22, decret. de observ. et vitand. in celebr. miss.

quo scilicet decreto episcopis et locorum ordinariis datur a sacrosancta synodo facultas, ut possint, etiam tanquam sedis apostolicae delegati, prohibere, mandare, corrigere, statuere; utque ad ea inviolate servanda, quae statuta fuerint, censuris ecclesiasticis aliisque poenis suo arbitrio fidelem populum compellere valeant, non obstantibus etc.

CAP. XI.

Advertant tandem episcopi, ne quis ex iis, qui sacerdotii gradu ac honore novissime aucti fuerint, primam missam celebret, nisi in seminario vel alia clericali domo modum rite recteque celebrandi missam prius didicerit.

CAP. XII.

Sic definitis, quae ad ordinum susceptionem sive collationem opportuna magis et congrua visa sunt, quaedam etiam decernenda esse concilii patres autumant, quae ad reparandam tuendamque clericalis ordinis dignitatem plurimum conferunt. Quocirca iterum publicari censuerunt constitutionem ultimae synodi dioecesanae Avenionensis de vita et honestate clericorum, quae scilicet constitutio [1]) ex eorumdem patrum sententia, communis lex facta, totius jam provinciae clero aequaliter observanda proponitur.

TITULUS XXXIII.

De seminariis.

Seminaria, ubi instituta sunt, recte gubernentur; instituantur, ubi nulla sunt. Qui in eis informandi vitam degunt, educentur ad debitam episcopis reverentiam et obedientiam; exerceantur in omni ecclesiastico munere, artemque catecheticam ac concionatoriam edoceantur. De caeteris in pastorali visitatione pro suo judicio decernant episcopi.

Prooemium.

Quam vehementer optaverint patres concilii Tridentini seminariorum institutionem ab episcopis sollicite ac diligenter procurari, nemo nescit. Noverant siquidem viri perspicacissimi et clericalis dignitatis tuendae atque reparandae studiosissimi, quantae id futurum esset utilitatis, si certis in locis clerici ad pietatem et rerum sanctarum scientiam educarentur. Enimvero, sicut haereses multae ex imperitia cleri lapsisque ab antiqua disciplina moribus ortae sunt: sic ex assiduo ejusdem cleri studio, sacrarum litterarum gnaritate rectaque ac pia institutione juventutis altaribus consecrandae fiet, ut suos fides habeat acerrimos defensores. Quae cum ita sint, ubi instituta jam reperiuntur seminaria, quantam maximam potest, vigilantiam adhibeat episcopus quisque in sua dioecesi, ut recte gubernentur. Ubi vero nulla sunt, de instituendis quam cito satagat, postulata, si necesse fuerit, a summo pontifice beneficiorum collatione ac etiam multiplicium accessione ad tanti operis consummationem, et exstimulatis consulibus primariisque viris, ut sui intercessus operam opportunaque subsidia ad concivium clericalem educationem pro rei momento conferant.

CAP. I.

Cum autem clericales domus, quae seminaria nuncupantur, sint antiquo more ac jure domicilia episcoporum, ideo vult sancta synodus, in hoc potissimum studere atque incumbere sacerdotes omnes, qui domos id genus regunt, ut, clericis sibi commissis dum rectam vitae rationem praefiniunt, eos itidem ad debitam episcopis reverentiam et obedientiam educare nitantur. Hac etenim, veluti corpus nervis, coalescit in unum totus ecclesiasticus ordo mirisque modis coagmentatur.

CAP. II.

Cum pariter domorum illarum institutio ad hunc praecipue finem a Tridentino concilio commendata fuisse videatur, ut alumni in iis conviventes utili scientiarum supellectile instrui et ad munia clericalia exerceri possint: idcirco earum superiores et rectores, quorum pietati ac prudentiae valde confidimus, hortatur sancta synodus, ut fiduciae nostrae plene respondeant, omnimodam scilicet adhibendo diligentiam in edocendis clericis, de iis praesertim rebus, quae ad ecclesiarum cultum atque ministerium, ad animarum curam, ad munia curialia pertinent, quales sunt ritus sacri, caeremoniae, rubricae, theologia moralis et modulatio cantus Gregoriani, quem *planum* appellant. Non ad haec tamen, tanquam ad officii sui metas, haereant supradicti seminariorum moderatores. Operae enim pretium est, clericos ad explicanda etiam christianae doctrinae rudimenta sacrasque orationes ad populum apposite habendas erudiri, ut sic exercitati habiliores fiant fungendo muneri, quodcunque illud sit, ad quod ab episcopis sunt aliquando destinandi.

CAP. III.

Caetera, quae ad praedictarum domuum disciplinam aut condendam aut firmandam augendamve in melius conducere possunt, metropolitani respective et comprovincialium judicio in visitatione pastorali disponenda relinquit sancta synodus.

TITULUS XXXIV.

De residentia.

Canonicis, beneficiariis ac praesertim parochis praecipitur residentia. Legitimae absentiae ratio praefinitur.

Prooemium.

Quanquam observandae residentiae variis in locis provideat sancta haec nostra synodus, ubi scilicet de episcopis, de canonicis, de parochis mentio est; cum tamen a Tridentinis patribus tam explicate ac distincte vetitum sit, ne quis assiduae in propria ecclesia commorationis immunitatem sibi arroget: nonnulla hic etiam super hac re definienda videntur. Prae caeteris itaque caveant parochi, ne a parochia sua tridui spatio diuturnius unquam absint, nisi permissa sibi facultate, ab episcopo seu vicario generali scripto et gratis danda. Haec autem scripta facultas causas memoret longioris absentiae nec petenti concedatur, nisi subrogato idoneo et approbato sacerdote, qui absentis vices gerat.

CAP. UNICUM.

Quoad canonicos et beneficiarios inquirat episcopus quisque in sua dioecesi, an dies vacationum, quibus illi de consuetudine a residentiae lege solutos se credunt, excedant limites a Tridentino praescriptos, ut, si forte quid praeter jus fuerit usurpatum, prudenter et ex aequo recidatur, salvis tamen statutis capitularibus, quatenus ea fuerint a sede apostolica confirmata. Prohibet insuper sancta synodus, ne usquam fiant ex horis dies, neque ex diebus et horis menses absentiae seu vacationum, de quibus in decreto Tridentini, sessione XXIV., cap. XII., nisi in ecclesiis, ubi ex fundatione, privilegio apostolico aut statuto a sede apostolica specialiter confirmato aliter fuerit ordinatum.

[1]) Vide tit. hujusce concilii 35.

TITULUS XXXV.

Constitutio de vita et honestate clericorum.

Prooemium.

Ex perpensa utilitate uniformis in tota provincia disciplinae concluditur, quaedam in hoc etiam concilio esse statuenda, quae ad vitam et honestatem clericorum pertineant, quamvis hac de re in unaquaque dioecesi cautum fuerit.

Fuit quidem a metropolitano et comprovincialibus episcopis caute et opportune in unaquaque dioecesi publicata constitutio, qua quisque pro sua pastorali vigilantia eam vivendi regulam observandam clericis suis proposuit, quae et clericalis ordinis dignitati foret consentanea, et ecclesiasticis viris laicorum laudem ac existimationem conciliare posset. Nihilominus tamen reverendissimi concilii patres, tum unanimitatis manifestandae tum maxime perfectae morum convenientiae in totam hanc provinciam inducendae causa, leges quasdam ad clericorum vitam et honestatem pertinentes hic astruendas censuerunt. Perlectis itaque Tridentini [1]) concilii decretis statutisque, in synodis praedecessorum nostrorum olim conditis [2]), haec, quae sequuntur, decerni ac definiri commodum duxit sancta synodus et pernecessarium.

CAP. I.

De habitu clericali.

Vestis talaris deferatur ab iis, qui in sacris, dignitate, beneficio etc. constituti sunt. Poena suspensionis atque etiam gravior contumacibus proponitur. Pallium brevius ne adhibeatur, nisi urgente caeli inclementia. Profanarum vestium usus prohibetur.

Omnes ecclesiasticae personae, quae aut in sacris sunt constitutae, aut dignitates, personatus, officia seu beneficia qualiacunque obtinent, si post publicationem praesentis synodi unam saltem talarem vestem nigri coloris diu noctuque deferre neglexerint, suspensionem incurrant, etiam pro prima vice, juxta Tridentini mentem [3]). Pro secunda et tertia, si semel correcti monitique fuerint, privationibus aliisque canonicis poenis ab eodem Tridentino inflictis omnino subjaceant. Prohibet insuper sancta synodus, ne confessarii similibus tribuant absolutionem, quam nimirum episcopis et vicariis generalibus tantum reservatam declarat. Ad decentiam autem clericalis ordinis, maxime in hac civitate aliisque episcopali residentia decoratis, praecipitur etiam, ut deferatur pallium ejusdem coloris et longitudinis, sub poenis pro qualitate locorum et personarum arbitrio episcopi reposcendis. Tempore vero incommodo et diebus, quibus caelum inclementius est tum ex vehementi ventorum impetu tum ex densis imbribus, usus pallii brevioris, at coloris ejusdem, indulgetur, dummodo tamen talaris vestis demissa semper appareat. Cum autem aliquorum de clero tanta sit audacia, ut vel itineris faciendi vel licitae aucupationis causa sive occasione profanas induant palamque gerant vestes, laicorum indumentis haud absimiles: hoc etiam vestium genus, ecclesiastico instituto parum consonum, clericis omnibus, supra citato concilio inhaerens, sancta haec synodus omnino interdicit.

CAP. II.

De cauponis et tabernis.

Cauponas frequentantibus suspensionis poena ac ipsa etiam fructuum beneficii privatio denunciatur: excipiuntur tamen iter habentes, at itineris conditiones praefiniuntur.

Si quis cauponas seu tabernas [4]) praeterquam itineris faciendi causa adierit, suspensionem incurrat, episcopis reservatam ut supra, etiam pro prima vice; hoc enim popinonibus clericis jure dici potest, quod inordinate comessantibus Corinthiis ait apostolus [1]): *Numquid domos non habetis ad manducandum et bibendum? Aut ecclesiam Dei contemnitis?* In casu vero repetitae ac recidivae culpae postque trinam monitionem ad privationem etiam fructuum beneficii pro tempore arbitrio episcopi procedi, sancta synodus mandat. Ut autem omnis arbitrariae interpretationis tollatur occasio, dum aditus ad cauponas permittitur ratione itineris, intelligendum hoc est de itinere saltem unius diei sive diaetae legalis, eoque non ad simplicem oblectationem, sed legitima de causa suscepto.

CAP. III.

De spectaculis et ludis publicis [2]).

Abstineant clerici a spectaculis ac ludis publicis: sin minus, canonicis poenis aliisque arbitrio episcopi infligendis multandos se esse sciant. Severius etiam cum iis agetur, qui larvam sive personam alienam induerę aut choreis interesse ausi fuerint.

Si quis item spectaculis, vulgo *opera, comédies,* seu ludis publicis, vulgo *brelands, billards, jeux de paume,* seu hortis, in quos convenire solent quicunque lusores, interfuerit, canonicis ille poenis, justa sacrorum conciliorum severitate injunctis, aliisque arbitrio episcopi pro qualitate transgressionis et scandali injungendis se noscat obnoxium. Sed rigidiori animadversione ferietur, quicunque clericus larvatus aut personatus per civitatem incedere aut privatas etiam sic adire domos, choreas ducere vel frequentare ausu temerario praesumpserit: suspensionem enim incurret pro prima vice; quodsi a similibus non abstinuerit, fructuum etiam beneficii seu pensionis privatione multabitur, donec inemendabilis indolis suspicionem iterati actus paenitentiae non fictae prorsus diluerint.

CAP. IV.

De balneis.

Qui balneis sive lavatione utuntur minus modeste, canonice puniantur.

Item, si quis clericus ex medicorum consilio vel ad corporis munditiem balneorum beneficium experiri debuerit, eis utatur caute ac modeste et in locis, quantum fieri poterit, a feminarum et laicorum intuitu atque consortio remotioribus; si secus fecerit, pro inobedientiae ac immodestiae modo canonice puniatur.

CAP. V.

Propositis supra legibus ac poenis subjectos esse declarat sancta synodus clericos, ecclesiasticam pensionem possidentes, quae summam conficiat scutorum 60.

His ita definitis, iisdem obligari legibus [3]), eadem supra statutis obtemperandi necessitate, premi, iisdemque poenis, si jussa neglexerint, coerceri mandat sancta synodus clericos omnes, pensionem ecclesiasticam possidentes, modo summam attingat scutorum sexaginta monetae patriae.

CAP. VI.

Tonsura vel minoribus ordinibus initiati nigram aut saltem baeticam vestem gerant. Similis etiam vestis usus conceditur clericis, de beneficio, capellania aut pensione provisis, quamdiu inferiores scholas frequentant. Quisque tamen coronam in capite habeat pro ordinis sui ratione.

Si quis clericus in simplici tonsura vel ad minores ordines assumptus, vestem nigri aut saltem baetici coloris, gallice *minime,* tribus minimum digitis subter genua protractam, simplici methodo

[1]) Trid. sess. 22, de ref., cap. 1.
[2]) Aven. concil. hoc tit. 32.
[3]) Trid. sess. 14, cap. 6, de ref. Bulla Sixti V. 92, quae incipit: *Cum sacrosanctam,* etc., 9 jan. 1589. Conc. Aven. ibid.
[4]) Conc. Aven. ibid.

[1]) I. Ad Cor. XI, 22.
[2]) Conc. Rom. ibid.
[3]) Conc. Aven. ibid.

confectam et modestiae, quae clerum decet, accommodatam, una cum lineo colli amictu, vernacule *collet,* non detulerit; si parochi vel magistri sui exhibito testimonio non probaverit, se eam assidue gestasse: ab ordinationibus publicis et a susceptione subdiaconatus ad tempus pro episcopi arbitrio ac pro negligentiae modo arceatur. Consimilis autem vestis brevioris usus iis quoque clericis indulgetur, qui provisi sunt de beneficio seu capellania seu pensione, ut supra, quamdiu ratione studiorum inferiores collegiorum classes frequentabunt: hoc vero illis conceditur, ne scholaribus ludibrio sint. Supradictis tamen omnibus sancta synodus mandat, ut coronam ordini suo congruentem in capite habeant.

CAP. VII.

Clerum hortatur sancta synodus, ut supra conditarum legum observantissimus quisque et ordinis sui dignitati et proprio nomini consulat iramque caelestem, in sacrorum ministeriorum contemptores accensam, a se avertat.

Quae huc usque ad clericalis ordinis decus, probante synodo, fuerunt definita, eo fidelius ac religiosius servanda in posterum fore, confidunt patres concilii, quod nihil aut genio ad novitatem propenso aut vano statuendi pruritu incitati decreverunt; sed ea praeceperunt tantum, quae tanquam debitores legis in selectioribus ecclesiasticae disciplinae regulis seu sacris canonibus contenta reperierunt et ad cleri memoriam duxerunt revocanda. Clerum ideo hujus provinciae sancta synodus hortatur in Domino, ut tam sanctis monitis instructus, ordinis quisque sui dignitati consulat bonamque sibi eorum, qui foris sunt, existimationem conciliet, utque meritam ex sacrarum ordinationum contemptu supremi numinis iram atque vindictam a se avertat.

CAP. VIII.

A saecularium negotiorum procuratione abstineant, qui in sacris ordinibus sunt constituti: nec vigueriatum aliave id genus laicorum officia unquam exerceant.

Cum sacris canonibus vetitum sit, ne sacerdotes, quos fidelibus et documento et exemplo esse decet, saecularibus se negotiis immisceant: ideo ad tollendum ac eradicandum funditus usum, qui in hac provincia nimis certe invaluit, nempe ut sacerdotes aliique ordinibus sacris adstricti procuratores constituantur quorumcunque saecularium et officia civilia exerceant, prohibet sacrum concilium provinciale, ne quis deinceps sacerdos neve quis alius in ordinibus sacris constitutus ullo modo ac praetextu (omni pariter fraude ac collusione prohibita) saecularium negotiorum procurationem suscipere possit, sive pacto stipendio sive absque mercede soloque grati animi ac necessitudinis incitamento adductus; poterit tamen titulo charitatis, sed annuente episcopo, cujus praevia licentia, sub poena suspensionis arbitrio episcoporum infligenda, requiritur.

Praecipit item sancta synodus, ne quis munere praetoris sive viguerii baronum sive alio officio civili et laicali fungatur, sub eadem poena.

CAP. IX.

Non gaudebunt privilegio fori nec vectigalium seu talearum immunitate clerici, qui praesenti constitutioni de habitu clericali deferendo non obtemperarint.

Jam vero clericus, quicunque recesserit a lege deferendi clericalem habitum ad formam praesentis constitutionis, post triplicem monitionem non gaudebit privilegio fori nec vectigalium seu talearum immunitate: reservato tamen episcopis jure reclamandi eum in casu criminalis inquisitionis, per curiam laicalem faciendae.

TITULUS XXXVI.

De matrimonii sacramento.

Matrimonii sacramentum petentes moneantur de conjugalis vitae officiis. Ab ecclesiasticis legibus ritibusque ne solvendos se esse putent nobiles. Superstitiosae muliercularum opiniones a nubentibus exuantur. Inita insidiose coram incauto parocho connubia inter casus reservatos recensita et ad competentem judicem deferenda. Pari cum eis ratione agatur, qui filiarum suarum stuprationi assenserint spe opimi matrimonii. Inconsultis parentibus, ne contrahant filii filiaeque familias. Tollantur a nuptiis comessationes immodicae, quibus ne vocati quidem intersint parochi. Publicationes ita fiant, ut juxta mentem ecclesiae prosint. Episcopos consulant parochi, ubi de exteris matrimonio jungendis agitur. Puerperae tandem, cum primum a partu in publicum prodeunt, Deo in ecclesia parochiali gratias agant et pastoris sui benedictione muniantur.

Prooemium.

Septimum est sacramentum matrimonii, quo verbi divini cum natura humana mirabilis consociatio mysticumque Christi cum ecclesia sua connubium significantur, dicente apostolo [1]): *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo et in ecclesia.*

Hoc igitur quoties administrari contingit, curent parochi omnes vel ii, qui ab episcopis ex causa delegati fuerint, ut sancta nunquam non praecedat monitio de dignitate sacramenti, de conjugum obligationibus, de fide servanda, de mutua charitate fovenda, de pueris diligenter ac religiose educandis, de confessione ac communione praemittendis, ut sponsi talibus instructi gratiam, quae a tanto sacramento confertur, in vacuum non recipiant. His vero praemissis, ad formam ritualis Romani celebretur matrimonium, nunquam tamen vespertino tempore nec in monialium sacellis, absque episcopi licentia scripto concessa.

CAP. I.

Quoniam vero eo progressa est humana superbia, ut plerique proceres ac nobiles sese cum plebeiis commisceri et in contemptionem adduci putent, nisi ab omni ecclesiasticarum legum seu rituum observatione, in matrimoniis potissimum celebrandis, cum eis dispensetur, quibus tamen legibus eo lubentius obedire, eo reverentius subjicere se debent, quod in religione praesertim ac religionis professione exemplum ab ipsis multitudini praeberi convenit, eosque maxime decet ejusdem esse fidei, quam cum aliis profitentur, studiosiores et tam verbo quam opere praecipuos assertores: eos ergo sancta synodus monet et moneri saepe a parochis confessariisque praecipit, ut, semota natalium vana ostentatione, sibi persuadeant, nunquam melius dignitati ac claritati originis esse consultum, quam cum fideli sanctarum legum exsecutione nobiliorem hominis partem, quae anima est, prae omnibus familiae insignibus aestimari diligique ostenditur.

CAP. II.

Quasdam autem inanes persuasiones sive praeoccupatae mentis delirationes, ex muliebri quidem credulitate ac imbecillitate potius quam ex animi pravitate procedentes, at in hoc tamen superstitioni proximas, quod certi quidam hebdomadae dies (unum pro omnibus exemplum satis sit) contrahendis matrimoniis infausti existimentur, damnat ac improbat sancta synodus: hortaturque parochos hujus provinciae, ut ridiculas illas opiniones penitus aboleant et eradicent ab animo fidelium, qui nimia simplicitate in errorem adducti, dum muliercularum somniis ac fabulis temere credunt, gratiis

[1]) Ephes. V, 32.

ex sacramento prodire solitis privantur graviterque peccant in Deum institutorem, qui sanctificare conjuges voluit ac potest qualibet die ac hora, modo sint ad percipiendos sacramenti fructus bene comparati.

CAP. III.

Alius etiam tollendus est abusus, isque certe gravissimus. Cum enim nemo prorsus ignoret, clandestina matrimonia a concilii Tridentini patribus [1]) improbata necnon damnata fuisse, novam machinata est fraudem humana nequitia. Vesani siquidem amatores cupitoresque inordinati conjugii captiose non minus quam audacter parochis aliquando insidias tendere non dubitant, eosque, ut susceptum negotium ex sententia perficiatur, variis sic artibus nefarie circumveniunt. Incautos nempe alieno tempore et indebitis horis adeunt parochos; multa fingunt simulantque; testes sibi adsciscunt propositi sui conscios; expetitam puellam secum adducunt; tum solitis verbis enuntiata coram mutua nupturientium fide ac voluntate, verum se matrimonium contraxisse declarant; denique tandem allegatis palam testimoniis, quibus constat intercessisse praesentiam proprii parochi, ausis confidenter fruuntur suis, et de dolo malo tanquam de rite ac legitime facto gloriantur, quamvis ecclesiam matrem pastoresque debita fraudarint reverentia, sacrorumque canonum auctoritatem spreverint. Sancta itaque synodus, tam effraenatam licentiam in hac provincia cohiberi volens, non solum corporalibus poenis, episcoporum arbitrio infligendis, sed censuris etiam ecclesiasticis talia committentes inposterum vel attentantes, testes pariter et fautores ac consilium opemve in similibus praestantes puniendos esse censuit. Tantum praeterea facinus tamque audacem irreverentiam in casuum reservatorum elenchum referri, mandant hujus concilii patres et ejus absolutionem episcopis eorumque vicariis generalibus reservatam pariter declarant, injungentes parochis omnibus, ut de nefaria illa in leges ecclesiasticas molitione statim conquerantur coram competenti judice, qui ad debitam castigationem, servato provinciae more, procedere possit.

CAP. IV.

Saepe etiam parentes (sive ingenii imbecillitas sit, sive damnanda industria), dum filiarum suarum matrimonium cupide et ambitiose meditantur, incautos juvenes, eos scilicet, quibus rem ampliorem domi esse putant, malis artibus conantur seducere et arctiori oblatae consuetudinis nexu obstringere, ut liberae familiaritatis illecebra capti paulatim tirones incallidi, ad expetitum nuptiale promissum ac pactum deveniant, tandemque territi metu judicii criminalis, in nuptias ipsas facilius certiusque conjiciantur. Hinc autem cum tot oriantur scandala, repudia, lites, familiarum discordiae ac ruinae: tam gravi malo salutaribus ac efficacissimis remediis hujus sanctae synodi patres occurrendum existimant: et, quoties crimen hoc, lenocinio proximum, ex legitimis probationibus constare contigerit, in reos ut inquiratur ac pro modo culpae actio intendatur, diligentissime curabunt. Ut autem tanti delicti gravitas parentibus innotescat magis, ut supradicti pudicitiae proditores terreantur, utque fiant cautiores et religiosiores in urgendis filiarum suarum nuptiis, sic statuitur: si pater vel mater illicitam propriae filiae copulam, etiam sub spe futuri matrimonii, directa vel indirecta consensione adjuvarit, ejus absolutionem episcopis pariter esse reservatam, declarat sancta synodus.

[1]) Trid. sess. 24, cap. de ref. matrim.

CAP. V.

Saepe idcirco moneri debent a parochis et confessariis filii- et filiae-familias, ut nunquam, insciis et inconsultis parentibus, maritentur fidemve obligent suam. Sicut enim, parentum expectato consensu, divinis humanisque legibus debitam reverentiam praestant ac obedientiam, cujus ipso pollicente Deo praemium est longaevitas [1]): ita inobedientia in re tam gravi, cum praecepti violatio sit Deo et hominibus exosa, origo et fons merito dici potest, unde tot infausta connubia et conjugum fastidia, moerores, damna, odia scaturire videntur.

CAP. VI.

Quodsi in matrimoniis celebrandis vel eorum occasione alii pejores abusus nobis adhuc ignoti forte irrepserint, eos statim atque notuerint, validis remediis corrigent metropolitanus respective et comprovinciales episcopi. Comessationes interim minus sobriae, quibus contaminari solet nuptialis laetitia, si omnino tolli nequeant, ut saltem in diem posteram remittantur et ad moderationem reducantur christiano conjugio dignam, hortatur sancta synodus et a parochis tempestive suaderi cupit; quod enim in matrimonio sacrum est, intemperantiae gaudiisque profanis et immodicis misceri dedecet. Iis autem ne intersint parochi, etiam vocati, omnino prohibetur.

CAP. VII.

In hujus provinciae dioecesibus matrimonia nunquam, nisi dominicis festisque diebus [2]), quantum fieri poterit, iis tamen intervallatis sive interpolatis, et inter missae parochialis solemnia denuncientur ac publicentur. Sponsi sponsaeque nomen et cognomen clare et articulate exprimantur; non omittantur qualitates et indicia, quibus illi ab omni alio ejusdem secum nominis et cognominis distingui ac discerni possint; vitetur frequentioris populi concursus, etiam occasione expositionis sanctissimi et benedictionis accipiendae congregati; nec factas publicationes scripto testificetur parochus nisi post elapsum ab ultima diem integrum. Quia vero, magno fidei publicae multorumque honestatis damno, evenire potest, ut, futuras nuptias dum promulgare habent parochi, contrahere volentium nomina confuse et submissa voce (sive ars sit, sive negligentia) sic proferant, ut circumstanti plebi prope inaudibilia sint, indeque inutilis fiat ac quasi nulla promulgatio: ideo monentur parochi eorumque vicarii, ne talia inposterum attentent, poena interdicti ipso facto incurrendi. Ad impetrandam autem publicationum immunitatem exhibeatur fides baptismatis, unde eorum, qui proximum conjugium meditantur, patris et matris nomen erui possit, de quo in posterum mentio habeatur in ipsis dispensationibus concedendis. Haec vero cautio sollicite adhibeatur, ut vitentur errores pene inextricabiles, in quos saepius ex nominum praenominumve aequivocatione et ambiguitate inducuntur bene multi, dum de haereditate litem habent, quam procul dubio perdituri sunt, nisi, quaecunque ad descendentiam sive originem suam pertinent, manifestare possint.

CAP. VIII.

Advertere etiam debent parochi, ne nimis lata suarum facultatum interpretatione credant, se posse ad matrimonii celebrationem procedere, inconsulto episcopo, vel sine ejus dispensatione [3]), si agatur

[1]) Exod. XX, 12.
[2]) Trid. ibid.
[3]) Trid. sess. 24, cap. 7, de ref.

de exteris; quandoquidem experientia nobis compertum est, ex tali saepe arbitrio evenire, ut specie legitimi matrimonii adulteria et concubinatus impune tolerentur. Et quidem, quamvis extraneorum vel vagorum hominum matrimonio interdum in episcoporum cancellariis justa opponantur impedimenta, cum tamen oppositiones illae sive intercessiones vix notae esse possint parochis, facile est, hos deludi ac circumveniri, dum sibi a domicilio in sua parochia subdole fraudulenterque fixo aut ab exhibita falsa baptismatis statusve liberi testificatione non satis cavent. Haec itaque causa est, cur nimiam parochorum in conjungendis connubiis confidentiam improbat sancta synodus ac damnat poena interdicti, ut supra.

CAP. IX.

Denique mandant concilii patres, ut puerperae, cum primum a partu foras prodierint, ad ecclesiam parochialem, Deo gratias acturae, se conferant, ibique benedictionem a parocho, quantum fieri poterit, juxta divi Caroli praescriptum, suscipiant.

TITULUS XXXVII.

De officio parochi.

Prooemium.

Doctrina et ovium suarum amore ac studio praestet parochus.

Sacerdotes quidem omnes doctrina et sanctitate morum prae aliis eminere oportet, utpote qui augustissima religionis mysteria tractant, conficiunt populoque dispensant; parochos tamen, qui in domo Dei et sacerdotali charactere insigniti et ad pastoralem animarum curam destinati sunt, insigniori quadam eruditione, pietate, studio aliisque virtutibus atque animi dotibus instructos esse decet, ut tanto suo pares esse possint oneri. Cumque divini pastoris Christi Domini vices obeant, non solum, ne ab ipsis quidquam desideretur, quod ad propriarum ovium salutem pertineat, adniti debent, sed etiam erga eas ita esse affecti, ut labores, vigilias, curas aerumnasque perferre ac mortem ipsam pro grege, si necessitas postulaverit, oppetere parati videantur, ejus scilicet, qui pro ovibus suis animam posuit, exemplum intuentes et expressam in se charitatem factis exhibentes.

CAP. I.

Fidelibus evangelicum panem assidue frangat.

Quia vero parochiale munus non in eo tantum consistit, ut fidelium animae caelestium sacramentorum pabulo reficiantur, verum etiam, ut salutari doctrina verbisque aeternae vitae nutriantur, summo esse debet parochis studio, ne commissae ipsis plebi documenta necessaria opportunaque hortamenta unquam deficiant, diebus maxime dominicis. Pastorales autem, persuasorios et praeceptis plenos, potius quam eloquentes sermones, habeant. Dicendi materiam eruant ex ipso diei evangelio [1]). Hoc breviter atque ita dilucide explicent, ut populus etiam rudior religionis nostrae mysteriis pro suo captu erudiri queat. Denique nec ea, quae promulgari vel annunciari solent inter missae parochialis solemnia, tam circa festos quam jejuniorum dies proxime imminentes, nec ea, quae ex officio, per modum deprecationis recitanda sunt, omittant.

CAP. II.

Pueros, quadragesimali praesertim tempore, erudiat ad primam corporis Christi sumptionem.

Licet autem jam, ubi de catechismo actum est, data sint monita opportuna, quae ad juventutem catholicae fidei praeceptis imbuendam pertinent: hoc tamen parochis nunc etiam commendandum restat, nimirum ut eorum quisque, praeter generalem rudimentorum fidei explicationem, pueros et puellas aetatis idoneae [1]) singulari studio edoceat aut edoceri faciat de iis omnibus, quae ad primam corporis Christi sumptionem necessario requiruntur. Ad hoc vero curam operamque suam conferat, quadragesimali praesertim tempore, ut ad communionem paschalem dignius deinde ac ferventius accedant.

CAP. III.

Verbi divini ne deprimat dignitatem, dum populariter catechizat. Aegrotis ac egenis opportunam ferat opem. Non alias famulas ille, haud secus ac caeteri de clero, quam probas easque saltem quadragenarias habeat domi.

Quodsi ad rudium puerorum commodum utilitatemque attineat vernaculam linguam adhiberi [2]), ridiculis ac vilibus proverbiis non utatur in dicendo parochus, sed potius ita sit memor dignitatis, qua decet praedicari verbum Dei, ut ab ea ne tunc discedat quidem, cum ad ingeniorum tarditatem accomodate dicere laborat. Aegrotos maxime cordi habeat, nec in propinquos consanguineosve suos ea sit voluntatis propensione, ut pauperes parochiae suae familias negligat, quas tamen in iis, quibus urgentur angustiis, non modo paternae consolationis adminiculo recreare, sed († et) eleemosynarum etiam subsidio interdum reficere debet atque sustentare. Talem autem dum se praestabit, patrem in pastore dignoscent parochiani, nec ei ad miserorum levamen sic parato convicia solita facient ob superfluentem ex proventu ecclesiastico pecuniam in nepotes alendos, egenis inhumane derelictis, impensam. Caeterum, si consanguineis ad rei domesticae curam famulatumve non utatur, ancillas ad minus quadragenarias sibi eligat (hoc autem omni pariter clero statutum esse intendit sancta synodus), quarum probi et probati sint mores, quas seorsum vivere juvet, et quae sodales puellas, si quibus familiaritate devinctae sint, in ipsa claustra raro admodum ac fere nunquam intromittant.

CAP. IV.

Rarus citra necessitatem vagetur. Alienis nunquam odiis faveat, nec cuiquam sit devinctior. Abstineat a profanis. In cibo et potu moderatus sit ac temperans.

Parochi raro per urbes et oppida vagentur, nisi urgente ministerio. Ut autem a conviciis popularibus ac querimoniis tuti sint, nullam in simultatibus ac inimicitiis partem habeant, nec cuiquam se factionum fautori unquam adjungant. Imo vero in hoc maxime studium collocent suum, ut se ab omni arctioris necessitudinis vinculo aut caute expediant, aut sedulo defendant: ne, dum alios negligunt aliorumque parant sibi gratiam ac fovent, inter parochianos, ac praesertim superbos inter loci primores plebemque stomachosam, suboriatur aemulatio quaedam invidiae proxima et ministris sacramentorum semper damnosa. Quod de clericalis vitae norma in nostra jam constitutione decretum fuit, hoc sibi dictum praecipue ac praeceptum intelligant: eos enim, qui caeteris praefecti sunt, prae caeteris etiam abstinere oportet a mundanis oculorum auriumque oblectamentis. Histrionum, circulatorum aliorumque turpia et obscaena canentium petulantiae non solum adversari debent, verum etiam impedire, ne applaudat multitudo aut assuescat. Praeterea temperantiam in cibo et potu, quae firmissimum est castimoniae munimentum, fideliter et inviolate servent eamdemque parochia-

[1]) Trid. sess. 22, cap. 8, et in decreto de observandis in cel. missae.

[1]) Trid. sess. 24, cap. 7, de ref.

[2]) Conc. Aven. hoc tit. 42.

nis suis servandam saepe proponant. Cogitent autem difficile omnino esse, eum ad alienam utilitatem ac salutem apposite et efficaciter dicere posse, cujus mens immodicae comessationis usu obtorpuerit.

CAP. V.

Caveat sibi ab avaritiae sordibus ac nomine: quodque superat de beneficii proventibus, sapienter impendat.

Quod spectat ad sordidae tenacitatis ac avaritiae famam, quam laici clericis inurere solent, ea ut omnino vitetur a parochis, summopere optat sancta synodus. Ne itaque id, quod sibi ratione *congruae* assignatur, vel quoscunque alios redditus adventitios, quos *casuales* nuncupant, in alios impendant usus praeter modicum ac decentem sui victum cultumque; tum si quid redundat, in pauperum levamen erogetur. Nunquam quippe pastorum auctoritas labefactatur et enervatur magis, quam cum ipsi opes exaggerandi cupiditate flagrare videntur.

CAP. VI.

Non indecori lucri cupidus sit.

Quoniam vero eos maxime dedecet lucri faciendi occasiones nimis avide insectari, hoc synodali decreto ipsis stricte injungitur, ne quis ex ipsis, sive perpetuus sit sive ad nutum amovibilis, audeat immiscere se exactionibus seu conductionibus bonorum juriumve spectantium ad priores, decimatores dominosve aut *barones* oppidi suae curae crediti, poena suspensionis ipso facto.

CAP. VII.

Residentiae legibus ac conditionibus obtemperet; nec lites ultro sectetur.

Decretum [1]) sacri concilii Tridentini de residentia fideliter a parochis servetur: et, quoties longiori absentia opus erit, episcopi assensionem sibi quaerant, memoratis legitimis causis, quibus impetrari expetita licentia possit, et subrogato vicario, qui absentis munere rite fungatur. Quia autem litigandi cacoethes sive prurigo nonnullos ita parochos agitat, ut varias saepe profectionum et absentiae causas comminiscantur, eos primum sancta synodus hortatur in Domino, ut, si de re familiari agitur, litem movendam sive defendendam committant fratribus aliisve consanguineis: praesertimque optat, ut res, quoad ejus fieri poterit, cum bona gratia et semota omni cavillatione forensi componatur; sin autem de juribus seu praeeminentiis curialibus agendum sit contra priores decimatores sive curatos primitivos, non intendatur lis, quin petitum prius fuerit consilium ab episcopo, qui vel tempore visitationis vel extra, discussis citra judicium ac disceptationem querimoniarum civiliumve *instantiarum* causis, dabit operam, *ut fiat aequalitas* [2]) contentionumque dirimendi vias aperiet.

CAP. VIII.

In alienis dissidiis unam pacificatoris induat personam, unum munus exerceat.

Caveant pariter, ne se unquam motis movendisve inter parochianos suos litibus ingerant, nisi vero nec ementito studio conciliandae pacis adducantur.

CAP. IX.

Propriis quidem juribus prospicere laudabiliter potest: non ita tamen utilitati serviat suae, ut ipsa ecclesiae suae jura negligat.

Propria quidem jura tueri laudabiliter possunt ac debent parochi: at non minus praestabile est, assiduam eos operam navare tum servandis ecclesiae suae juribus rebusque mobilibus aut immobilibus, tum etiam perquirendis ac recuperandis actis seu instrumentis, quibus probatur aliquid fuisse vel testamento, vel legato, vel gratuita donatione ipsi ecclesiae relictum. Quocirca moneant saepe tabularios seu notarios locorum ut, si quid hi suis in actis scriptum noverint, quod sit in rem utilitatemque ecclesiae, quamprimum revelent, sub poena excommunicationis, juxta caput: de testamentis et legatis, concilii provincialis domini Taurusii [1]): utque intra triduum post mortem testatoris legata pia, si quae sunt, parochis nota faciant, mandanda scilicet fundationum sive legatorum quorumcunque libro, in quo et notarii et fundatoris aut testatoris et anni dieique mentio non omittatur. Liber autem praedictus penes parochum et in tuto positus remaneat, successori deinde fideliter tradendus ab haeredibus ipsius, sive a consulibus, sicubi forte in more positum sit, ut acta aliaque parochiae documenta, dum vacat beneficium, in archivis publicis ad majorem cautelam, facto prius coram testibus inventario, recondita serventur.

CAP. X.

Baptismata, matrimonia mortuosque in acta referat ad normam praesentis concilii. Nihil in ecclesia palam denunciet nisi caute et legitima auctoritate fretus.

In baptismatum, matrimoniorum et mortuorum codice non alia scribendi adhibeatur forma quam ea, quae a praesenti provinciali concilio probata jam et praefinita, typis deinde mandanda et publicanda est. Sic autem baptismatum et mortuorum acta conficiantur, ut nativitatis respective ac mortis hora, quantum fieri poterit, memoretur.

Nihil a parochis in ecclesia denuncietur, nisi ex legitima potestate procedat: nunquam vero quidquam, quod ad privatas personas earumve jura et res familiares pertineat. Monitoria insuper, licet a competenti judice ecclesiastico prodeant, a parochis tamen et eorum vicariis non publicentur, nisi consulto episcopo: episcopus autem ea non concedat nisi gravissimis de causis, re mature perpensa, et alia non suppetente ratione conquerentium damna resarciendi.

CAP. XI.

Convenientes sibi libros comparet ac legat. Concilium Tridentinum ejusdemque catechismum penes se habeat. Uno rituali Romano utatur. Gregis sibi commissi rationem a se aliquando reposcendam esse cogitet.

Congruentem sibi librorum supellectilem comparent parochi, ut ex assidua sanctorum codicum lectione rerumque divinarum meditatione optimam scripturarum consolationem capiant [2]), ut parochiales sollicitudines patientia tolerare doceantur et, quaecunque ad suam doctrinam scripta sunt [3]), ita in propriam utilitatem convertant, ut et plebis christianae institutioni ac eruditioni doctiores ipsi sufficere valeant. Nec avaritiam suam aut segnitiam paupertatis patrocinio protegant parochi ac secundarii, dum negant, libros se habere posse; quandoquidem locupletissimam sacris concionibus hortationibusve materiam suppeditat accurata lectio unius breviarii Romani: in quo scilicet congestae reperiuntur selectiores patrum homiliae, praecipua scripturae loca sanctorumque vitae, et unde, tanquam ex promtuario, nova facile hauriri possunt qualibet die dicendi argumenta. Concilium insuper Tridentinum, ejusdem catechismum ac rituale Romanum sedulo prae manibus habeant eoque uno in tota provincia utantur; rituum siquidem varietas

[1]) Trid. sess. 6, cap. 2, de ref., et sess. 23, cap. 1, de ref.
[2]) II Cor. VIII, 14.

[1]) Conc. Aven., tit. 56, de testamentis.
[2]) Rom. XV, 5.
[3]) Ibid. XV, 4.

novitasque vitandae sunt, utpote quibus in ministrorum animos dubitatio saepe ac perturbatio immittitur, formulae inducuntur, vel minus vel nullatenus episcopo probatae, fidesque ipsi ministerio debita imminuitur. Serio item attendant ad onera sibi in collatione beneficii cum animarum cura imposita [1]): cogitent rationem se esse reddituros Deo, qui ab ipsis et a nobis in tremendo suo judicio repetet fidelium animas, nobis concreditas et incuria tamen nostra vel pravitate damnatas; ac ne austere cum ipsis agat supremus ille paterfamilias [2]), memoria saepe retractent atque perpendant illud Ezechielis [3]): *Haec dicit Dominus Deus: ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum et cessare faciam eos, ut ultra non pascant gregem, nec pascant amplius pastores semetipsos,* et reliqua, quae continentur toto capite XXXIV, in quo perplura reperient sibi summe utilia, quibus ad diligentiorem animarum curam procul dubio stimulabuntur.

CAP. XII.

Piis exercitationibus ac meditationibus impensiorem daturus operam, in clericalis aut regularis domus solitudinem quotannis, per octo saltem dies, secedat. Canonici, beneficiati caeterique de clero idem faciant.

Cum nemo sit, sive sacerdos sive laicus, qui, postquam toto ferme anno, variis distentus curis ac negotiis, ab opere non cessavit, ita infensus sibi ipse sit, ut aliquot saltem dierum otium non tribuat reficiendis viribus et firmandae valetudini: neminem etiam esse decet adeo sui immemorem, ut in aeternam suam salutem, multo sane intentius curandam, aliquando cogitationes suas non derivet. Canonicos itaque omnes, parochos caeterosque de provinciae clero hortatur sancta synodus in Domino, ut quotannis in aliquam aut clericalem aut regularem domum, per octo saltem dies, secedant, in qua meditationi ac orationi libere vacent et ad divini cultus animarumque studium atque virtutum ecclesiasticarum exercitationes magis magisque accendantur. Ne autem lucri cessantis species deterreat quemquam, eadem haec synodus juxta mentem Clementis pp. XI.[4]) statuit, canonicos ac beneficiatos ex tali causa absentes pro praesentibus habendos esse, declaratque parochos, quamdiu divinarum sic rerum commentatione ac recognitione sui detinebuntur, residentiae vinculis esse legitime solutos, modo vicarium aliumve sacerdotem nullo parochiae damno in sui locum suffecerint.

CAP. XIII.

Instituuntur conventus quolibet mense agendi, ut in eis familiares de casibus conscientiae sermones conferantur.

Congregatio seu *conferentia* [5]) casuum conscientiae, adeo parochis ipsis eorumque vicariis ad conscientiarum suarum tranquillitatem utilis, in qualibet provinciae dioecesi juxta episcoporum mentem et edicta, hac de re publicanda, assidue convocetur singulis mensibus. Nec aegre ferant parochi quod hic instituitur, quandoquidem eo tantum animo fit, ut sacramentorum dispensatores sacerdotesque omnes majori praestent muniorum suorum intelligentia et ad res arduas paratiores evadant. Menstrui autem illi congressus sive conventus in civitatibus episcopalis residentiae habebuntur, quantum fieri poterit, coram episcopo vel vicario generali, eisque interesse ne cunctentur omnes civitatis parochi cum caeteris de clero ad formam edicti.

[1]) Trid. sess. 6, cap. 1, de ref.

[2]) Luc. XIX, 22: *sciebas, quod ego homo austerus sum.*

[3]) Ezech. XXXIV, 10.

[4]) Clem. XI, *Inter gravissimas,* sub data Romae, die 1 febr. a. 1710.

[5]) Conc. Rom., tit. 15, cap. 9.

TITULUS XXXVIII.

De qualitate praeficiendorum exercitio functionum curialium.

Explicantur conditiones, sine quibus nemo exterus, sive saecularis sit sive regularis, ad secundarii vicariique munus exercendum admittendus est.

Prooemium.

Jam de parochis et parochiali munere abunde statutum est; nunc iis, quae pertinent ad secundarios vicariosque, sive saeculares sint sive regulares, opportune prospiciendum.

CAP. I.

Primo itaque nullus inposterum sacerdos advena in functionum parochialium exercitium admittatur, nisi testimoniales episcopi sui litteras exhibuerit, ex quibus pro certo haberi possit, eum esse sufficienti et sana doctrina praeditum, e propria dioecesi in aliam demigrandi legitima potestate instructum, nec censuris ecclesiasticis irretitum.

CAP. II.

Nullus itidem admittatur, ut supra, ex regularibus ad laxiorem vitae statum translatis, quin clara et indubitata testimonia tum episcopi, tum superioris localis protulerit, quibus legitimae ipsius translationis veritas manifestetur, et authenticas litteras ostenderit novi praelati et superioris *ad quem,* in quibus et mentio fiat facultatis permanendi extra claustra, et illius facultatis causae absque fuci aut ambiguitatis suspicione perhibeantur.

TITULUS XXXIX.

De quadragesimali aliorumque sacrorum jejuniorum observantia.

Jejunii necessitas utilitasque demonstrantur. Decreto firmantur comprovincialium episcoporum constitutiones de sanctae quadragesimae observatione. Cavetur tandem ne convivia, ultimo bacchanalium die fieri solita, extra justos limites in ipsam quadragesimam protendantur.

Prooemium.

Inter plurima eaque, miserente Deo optimo, concessa nobis subsidia sive media ad salutem non infimum sane in utroque testamento locum obtinet jejunium. Tot autem illud sanctorum patrum effertur elogiis, ut alia hic commendatione non sit opus, sed satis futurum sit, si, inculcantibus verbi divini praeconibus, noverint fideles quae praeceptis, quae consiliis ecclesiae praestanda sit obedientia, ubi pia illa mater, de communi nostra salute sollicita, nos ad jejunationem, statis anni temporibus, hortari potius quam cogere videtur.

Ne itaque tanto tamque efficaci medio abutatur plebs nobis concredita, neve saluberrimo jejunii beneficio in damnum suae salutis frustretur: haec, quae sequuntur, ad sacrorum jejuniorum observationem statuit ac decernit sancta synodus.

CAP. I.

Cum ex ciborum immoderato usu non solum corpora quandoque infirmantur, sed animus ipse sua patitur intemperantiae damna: hinc est, quod ecclesia, noscens quantum et animi et corporis castigatione indigeant fideles, qui undequaque diverse tentantur, et quibus, quamdiu versantur in periculo, multa et valida praesidia necessaria sunt, quadragenorum primo dierum, ad Christi ejusque praecursorum exemplum, jejunium instituit ac deinde, cuilibet anni tempestati, solemnia trium dierum assignavit quoque jejunia. Dum autem unusquisque annus, dum unaquaeque anni tempestas chri-

stiano jejunio sanctificatur: quaedam quasi primitiae regi saeculorum immortali et almo siderum ac dierum conditori offeruntur, nosque ipsi salutari corporis maceratione et a terrenis affectibus liberiores et ad festa solemniora religiose colenda dignumque sacrorum mysteriorum usum paratiores fimus.

CAP. II.

De hac ecclesiae mente [1]), ut christiana plebs monitis et hortationibus edoceatur, parochorum et concionatorum zelum atque charitatem excitari, superfluum esse credit sancta synodus, quandoquidem ipsorum est officii ad omnis ecclesiastici praecepti legalem observantiam caeteros verbo et exemplo adducere. At dum hac de re ad populum dicunt, non id tantummodo curent, ut de recurrentibus publicorum jejuniorum temporibus seu diebus commoneantur fideles, verum etiam, ut potus cibique parcitate ad festorum celebrationem se accingant, sciantque, quantum ad pietatis exercitationes conferat sobrietas, et quam alacri fide jejunia servanda sint, quibus culpae, quas, dum hic vario tentationum impetu misere jactamur, debilitate carnis et cupiditatum immoderatione commisimus, expiari aut praecaveri possunt.

CAP. III.

Caeterum quoad ciborum qualitatem ac eorum usum dispensationesque, ex indulgentia antistitum quandoque pro corporum temperatura vel infirmitatum natura concedendas, hoc arbitrio episcoporum relinquitur: eorumque constitutiones, quae de observantia quadragesimali quolibet anno publicari solent, sub poenis vi earumdem constitutis, sedulo serventur et exsecutioni mandentur.

CAP. IV.

Ut vero vitetur inposterum, quod saepe fieri accepimus, protrahi nempe comessationes ultimo bacchanalium die ultra mediam noctem: hoc provinciali decreto praecipitur et mandatur, ut tam in metropolitana ecclesia quam in cathedralibus caeterisque etiam ruralibus parochiis, accurantibus respective capitulis et parochis, pulsetur una ex majoribus campanis hora sexquiundecima vespertina diei ultimi bacchanalium, cujus campanae pulsatio continuetur usque ad primum horologii publici sonitum, quo media nox atque ineuntis quadragesimae solemnitas annuntiantur.

TITULUS XL.

De paenitentium confraternitatibus.

Paenitentium sodalitates, e pristina disciplina delapsae ac saepenumero ab episcoporum ac parochorum reverentia desciscentes, variis decretis reformandas esse, statuit sancta synodus.

Prooemium.

Quanto utiliores fuerunt recentes a sui constitutione id genus sodalitates [2]) ad excitandam in laicorum animis pietatem charitatemque fraternam, tanto deflexerunt magis ab institutorum proposito, pietatis scilicet calorem progressu temporum imminuente. Et sane nec antiqua *paenitentium* jam viget disciplina, nec ipsi multum curant adhibendam adversus parochos reverentiam, quandoquidem infausto eoque frequenti experimento docemur, *confratres* sive sodales ita se credere omnibus obedientiae legibus solutos, ut non alio quam suo arbitrio saepissime agant, curialibus interdum juribus adversentur, contumeliosi ac litigiosi obluctentur parochis, ipsorumque nonnunquam episcoporum voluntati refragentur. Ideo hoc provinciali decreto renovant patres concilii, quidquid in synodis dioecesanis vel specialibus constitutionibus a metropolitano et episcopis respective jam statutum reperitur: superadditisque opportunis remediis, quibus varii abusus, hactenus forsan aut ignoti aut indulgenter dissimulati, aliquando tandem tollantur, haec, quae sequuntur, decreverunt:

CAP. I.

Constitutionibus ab episcopo approbatis munitae sint omnes.

Primo, si quae confraternitates noviter in provincia institutae vel exleges sint vel statuta habeant ab episcopo non approbata, tam necessaria auctoritate quamprimum muniantur.

CAP. II.

Pios suos conventus non agant sodales nisi post missam parochialem, hora certa et constituta celebrandam.

Secundo, diebus festis ac dominicis, dum parochialis missa celebratur, dumque sacra oratio, vulgo *prône,* habetur ad populum, vetat sancta synodus, ne in *paenitentium* sacellis celebrentur missae, neve officium beatae Mariae virginis aut aliae quaelibet preces recitentur: absurdum enim est, tunc maxime portionem gregis aliquam abesse et alio distrahi, dum pastor ipse e suggestu tanquam e specula oves recenset, compellat et commonet suas, quamvis omnes omnino in parochialem ecclesiam ex antiquo et probato instituto convenire debeant. Ideoque et parochos hortatur sancta synodus, ut certum tempus assignent parochiali missae celebrandae, et statuit, ut nunquam nisi post eamdem celebratam supradicti sodales in oratoriis suis aut sacellis ad solitas suas quantumlibet pias exercitationes congregentur.

CAP. III.

In sodalibus ad officia eligendis, in reddendis rationibus, in sodalitii aere impendendo quaedam hic praefinita observentur.

Tertio, electiones *officiariorum* tempore debito inposterum fiant, vocatoque parocho, in hunc effectum ab episcopis ad nutum delegato, qui si aliis fuerit distentus curis, alium presbyterum in sui locum substituat. *Confratres* autem excommunicati vel blasphemi vel vino intemperanter dediti vel alio quovis titulo inhabiles a muneribus excludantur [1]). Item rationes quolibet anno referantur coram parocho, qui tanquam ab episcopo specialiter delegatus habeatur, et coram aliis de more vocari solitis; rata autem accepti et expensi nomina non erunt, nec liber existimandus erit thesaurarius, donec computationibus nomen parochi fuerit subscriptum. Praeterea, si post recognitas rationes aliquid de *confraternitatis* fructibus redundans in aerario reperiatur, nulla omnino impensa fiat excedens scuta quinque monetae regiae sine episcopi licentia, quae, consulto parocho, prout res poscet, opportune permittetur.

CAP. IV.

Sodalitatum fructus ne in epulas et compotationes, sed in pios ac laudandos usus abeant.

Quarto, intolerabilem usum profundendi *confraternitatum* redditus peculiumve, ex eleemosynis aut oblationibus collectum, in convivia et potationes improbat omnino sancta synodus ac prohibet, poena interdicti quoad oratoria et inhabilitatis ad munia *confraternitatum* quoad ipsos *confratres,* hujusce legis violatores; jubetque eadem, ut talis inposterum pecunia in necessarias tantum

[1]) Trid. sess. 25, de ref. de jejuniis.

[2]) Conc. Aven. hoc tit. 52 [Mansi-Coleti, *Conc.*, (1902), XXXIV, 1361].

[1]) Conc. Aven. ibid. [Mansi-Coleti, l. c.].

reparationes et sacrae supellectilis accretionem abeat. Quia tamen hic agitur de re ad pios usus destinanda, religiosa panis benedicti, vulgo *gâteau,* sodalibus dispertiendi consuetudo servetur, dum placentarum numerus et qualitas debitae moderationi congruant.

CAP. V.

Sacrae supellectilis inventarium sive synopsis fiat. Vasa et instrumenta sacra in loco tuto decenter condita serventur. Sacella et sacraria sint ad loci dignitatem accommodate instructa. His omnibus aliisque, ad Dei cultum et fundationes pertinentibus, extra civitatem episcopalem invigilent parochi.

Quinto, confratres inventarium vasorum sacrorum aliorumque ornamentorum juxta decreta, verisimiliter publicata in pastorali visitatione, quamprimum conficiant: sacra omnis supellex in loco tuto et decenti servetur[1]): supradicta oratoria eorumque sacraria sint apte et pro dignitate composita. Mandat autem sancta synodus parochis provinciae foraneis, ut ea, quae in suis parochiis posita sunt, tanquam ab episcopis specialiter delegati, saltem quolibet anno visitent: et si quid irreverentiae vel in officiorum celebratione vitiosi aut abusivi compererint, episcoporum intercedente auctoritate corrigant ac reforment: videantque praesertim, an fundationibus, quarum exhibita sibi documenta perlegent, sive aliis ecclesiasticis servitiis fideliter juxta testatorum mentem satisfiat.

CAP. VI.

Processiones extraordinariae nullae sint, nisi episcopo annuente; ordinatim et modeste fiant, advocato parocho; jus praecedendi penes eam sodalitatem sit, quae prius fuerit instituta.

Sexto, processiones publicae extraordinariae tam intra parochiae fines quam extra nunquam fiant, nisi facultate ab episcopo data, et nisi parochus aut, recusante parocho, proprius *confraternitatis* capellanus aut hujus defectu alius presbyter, a parocho subrogatus, in *paenitentium* societatem adsciscatur, quod ut gratis fiat, mandant concilii patres. Viri ac mulieres separatim, ordinatim, graviter ac modeste procedant[2]), vitent contentiones, quibus incessus interturbari possit, nec unquam extra territorium pernoctent. Quod vero spectat ad praegrediendi ac praecedendi jus, de quo ejusdem oppidi vel loci confraternitates, alia cum alia, contendere possunt, haec erit controversiae dirimendae regula, nempe, ut, quae prius instituta fuerit ac confirmata sodalitas, priorem gradum obtineat.

CAP. VII.

In exsequiis sodalium, sive defunctus in ecclesia parochiali sive in ipso sodalitatis sacello sepeliatur, de cereis ac faculis fiat, ut statuitur.

Septimo, licet ex ecclesiae indulgentia liberum cuique relinquatur arbitrium, sepulturam sibi eligendi: quoties tamen acciderit, ut eam quis elegerit in oratoriis supradictis, in quibus jus sepeliendi jam a concilii patribus vel ab eorum antecessoribus fuerit indultum, mandat sancta synodus non solum, ut iis funeribus ea, qua par est, ratione intersit parochus, verum etiam censet, faculas, quae circum cadaver ad funebrem pompam deferuntur, eidem esse parocho sine controversia tradendas. Quodsi sepultura in ecclesia parochiali eligatur, quamvis defunctus de gremio *confratrum* sit vel cum ipsis sub exitum vitae consociatus, idem ipsa synodus servandum existimat, additis praeterea cereis altari impositis; caeteri vero, quos prae manibus habent singuli sodales, ratione tantum supradictae consociationis ipsis sodalibus indulgentur, nisi maluerint, eos in oratorii sui utilitatem adhiberi, salvis semper juribus et legitimis consuetudinibus ecclesiarum.

CAP. VIII.

Sacerdotes, in sodalitatibus ad rem divinam adhibiti, erga parochos reverentes sint et eamdem sodalibus reverentiam persuadeant; ne turbatores sint, sed pacis et concordiae conciliatores.

Octavo, sacerdotes quoscunque, servitio talium sodalitatum addictos, serio sancta synodus monet, ut erga parochos reverentes sint, sinceroque pacis studio permoti, eamdem sodalibus observantiam persuadeant. At si pravo consilio zizania seminare et discordiam suscitare praesumpserint, de ministerio suo dimovendos se esse sciant et poenis a jure statutis, servato provinciae more, corrigendos.

CAP. IX.

Rectores atque priores ad institutorum observationem advigilent; fraternam foveant charitatem; pastoribus sibi praefectis sint obsequiosi; munus suum diligenter obeant.

Rectores quoque ac priores *confraternitatum* hortatur in Domino sancta synodus, ut constitutionibus suis religiose inhaerentes, nec unquam a fundatorum mente, quae disciplinae firmamentum est, nec a charitate, quae nexus est societatis, decedere quemquam patiantur: sed ipsi aliis exemplo sint, pastoribus sibi ab ecclesia praepositis obsequantur munusque suum tam integre, tam accurate exerceant, ut divinam gratiam promereri possint.

CAP. X.

Agitur nunc de aliis sodalitatibus. Officiariorum electioni, computationum recensioni, proventuum justae dispensationi, missarum votivarum celebrationi prospicitur.

Sunt et aliae *confraternitates* sive sodalitates artificum, vulgo *maîtrises,* sub patrocinio quorumdam sanctorum in ecclesiis constitutae. Hae vero cum nostris plerumque indigeant monitis ad rectam administrationem redituum, vel ex fundatione provenientium vel ex contributione sive eleemosynis, quae exigi solent ab iis, qui, dato nomine, in societatem assumuntur: ideo sancta synodus, abusuum exstinctioni semper intenta, sic decernit:

I. Electiones administratorum, vulgo *bailes,* aliorumque officiariorum nunquam fiant, nisi placide, moderate et praevia convocatione debita.

II. Electio fiat per vota secreta: nec valida habeatur consilii definitio, nisi ex tribus suffragiorum partibus quae in unam sententiam conspirarint, modo tamen aliter non fuerit in statutis praescriptum: alioquin satis erit, si suffragiorum multitudo dimidiam partem excesserit.

III. Quolibet anno rationes edantur promotoribus, ad hunc praecise effectum ab episcopo delegandis.

IV. Cum pessima haec invaluerit consuetudo, ut talium sodalitatum fructus sive proventus magnam partem in convivia et comessationes impendantur, declarat sancta synodus, similes sacrae pecuniae disperditiones a promotoribus de mandato episcoporum non esse comprobandas, sed eas tantum expensas, quae aut pro ornando ac reconcinnando sodalium sacello aut pro excudendis imaginibus aut pro comparanda benedicendi ac distribuendi panis copia necessaria factae fuerint. Hic tamen non improbantur cenulae sive jentacula aliaeve quaecunque epulae, quae de more magistratibus apponuntur.

V. Noverint tales administratores, quod, etsi in ecclesiis regularium constituta fuerint sodalitia, obnoxii tamen ipsi sunt legi supra statutae de re-

[1]) Conc. Aven. ibid. [Mansi-Coleti, l. c.].
[2]) Conc. Aven. ibid. [Mansi-Coleti, l. c.].

ferendis quolibet anno rationibus coram delegatis ab episcopo, juxta sacri concilii Tridentini [1]) mentem plurimasque ejusdem sacrorum interpretum resolutiones. Quoties vero eleemosynae pro missis votivis offerentur in dictorum *confratrum* sacellis, nemo quisquam eas accipiat praeter rectorem aut aedituum, si quis sit sacrario praefectus, quo maturius certiusque ex fidelium voluntate fiat. In computationibus autem talium missarum celebratio pro nulla habeatur, nisi perpetratum sacrificium sacerdos ipse proprio chirographo testatus fuerit.

TITULUS XLI.

De montibus pietatis et frumentariis.

Montium pietatis administratores munia sua diligenter impleant. A fundatoris mente et conditionibus in erectionis bulla expressis ne discedant. Pareant episcoporum decretis ac statutis. Rationes quotannis referant episcopo vel vicario generali vel alii cuivis delegato. Consilium de re gravi nunquam habeant, nisi praemonito episcopo. Quod ad montes frumentarios spectat, aequitati consulant dispensatores, dum frumentum distribuitur; usurae parcant, cum restituitur.

Prooemium.

Inter onera pastoralis sollicitudinis non minima sane habenda est *montium,* hospitalium omniumque piorum locorum cura [2]). Ut igitur quae recte instituta sunt, in suo permaneant statu et, quae sunt vitiosa, emendentur: licet jam plura a nobis nostrisque coepiscopis fuerint in nostris eorumque visitationibus definita, haec nunc et alia quaecunque provide a praedecessoribus nostris ad dictorum locorum regimen edicta vim decreti provincialis obtinere, declarat sancta synodus.

CAP. I.

Primo itaque, *montes pietatis* et *frumentarii* cum nomen prae se ferant, ex quo facile dignoscitur summorum pontificum voluntas in pauperum solatium propensa, tam piae constitutioni ipsique aequitati valde consonum erit, si bona ex fundatione testatorum ad hoc misericodiae opus legata summa diligentia, omnique vitata usurae suspicione, administrentur.

CAP. II.

Quapropter eorum administratores, quorum fidei ac probitati plurimum patres concilii confidunt, instanter monendos esse censet sancta synodus, ne quid suo arbitrio immutari posse existiment ex iis rebus, quae expresse continentur in bulla erectionis vel in statutis ab episcopo confirmatis vel in constitutionibus seu decretis in pastorali episcoporum visitatione factis. Quae omnia nisi inviolate serventur, salva esse non potest indiligentium ac inobedientium conscientia.

CAP. III.

In computationibus recensendis eo accuratiori disquisitione opus est, quo major est nominum sive *partitarum* numerus; ideoque [3]) in civitatibus episcopalis residentiae quolibet anno reddatur coram episcopo vel vicario generali hujus administrationis ratio; deinque computa, ut rata fiant, vel episcopi vel vicarii generalis subscripta approbatione muniantur. In aliis vero provinciae locis officiales, decani aut parochi pro cujusque loci natura et opportunitate dictis computationibus pari modo recognoscendis praesint.

[1]) Trid. sess. 22, cap. 11, de ref.

[2]) Trid. sess. 7, cap. 15, et sess. 25, cap. 8, de ref. Conc. Rom. sess. 4, tit. 23, de religiosis domib. [Mansi-Coleti, *Conc.*, (1902), XXXIV, 1892-3]. Benevet. a. 1693, tit. 31.

[3]) Trid. sess. 22, cap. 9, de ref. Conc. Rom., tit. 23, de relig. domib. [Mansi-Coleti, l. c.]. Conc. Aven., tit. 51, de hospitalibus [Mansi-Coleti, XXXIV, 1360].

CAP. IV.

Praeterea, ubi de re gravi consultandum erit ac deliberandum, seniorum consilium non cogatur, nisi praemonito episcopo, qui vel ipse vel per suum delegatum praesideat.

CAP. V.

Jam vero, cum *montes frumentarii* [1]), quos in plurimis parochiis institutos novimus, diversis pro fundationum diversitate legibus constent ac conditionibus, eas episcopus quisque in pastorali sua visitatione diligenter expendat. Videat praesertim, an frumenti distributio, quae ad pauperum levamen praecipue a fundatoribus ordinata est, ex aequo et bono fiat; an adaequetur necessitati subsidium, habita scilicet ratione non inopiae tantum, sed et numeri et qualitatis egentium; an demum aliquid causae sit, cur de fide ac aequitate dispensatorum merito dubitetur. De caetero cavendum pariter, ne, cum mutuatitium illud frumentum restituitur, quidquam aliud supra mensuram aut pretium dati mutui exigatur praeter certam quamdam accessionem, ab episcopo in ipsa *montis* constitutione approbatam et rectae horrei administrationi necessariam. Absurda siquidem res esset et monstro similis, si beneficentia in pauperes cum usura consisteret.

TITULUS XLII.

De hospitalibus et aliis locis piis.

Publici valetudinarii regimen in tribus maxime positum est, scilicet bonorum administratione, corporum curatione, animarum moderamine. De his tria subsequentia capitula statuunt: in quorum ultimo sacerdotibus, aegros christianae caritatis studio invisentibus, indulgentiae conceduntur.

Prooemium.

Nosocomia sive *hospitalia,* quae ad pauperum infirmorum solatium condita sunt, non minorem patrum concilii sollicitudinem sibi vindicant; ideo eorum rectores et administratores obtestatur in Domino sancta synodus, ut ex providis sacri concilii Tridentini hac de re decretis idonea muneri suo documenta sumant sicque se gerant in tanti momenti negotio, ut, dum pauperum sanationi assidue ac diligenter invigilant, tum facile ipsos admittendo, quoties nota infirmitate et inopia urgentur, tum admissos omni ope ac medicamine curando, dumque eorum bona non minus religiose administrant, quam qui de Christi sanguine rationem reddituri sunt, veri miserorum conservatores ac consolatores habeantur.

CAP. I.

Quoniam autem hunc potissimum finem spectaverunt fundatores ac benefactores, nempe ut alimenta et remedia pro cujuscunque infirmi necessitate sufficiantur: caveant rectores, ne quid unquam nimiae parcimoniae ipsis hac in re objectari merito possit; quod procul dubio vitabunt, si, seposito omni humano respectu, spretisque sordidae oeconomiae consiliis, non alios medicos, chirurgos, pharmacopolas, familiares famulosque ad aegrotantium ac domus hospitalis curam adhibeant quam peritos, probos et ad misericordiam propensos. Constat autem, non melius bono temporali hospitalium consuli posse, quam si valida opportune parentur

[1]) * *Mons frumentarius* a *monte pietatis* hoc differt, quod, dato pignore, pauperibus non pecunia, sed frumentum (ad serendum praecipue) mutuo datur. Pium hoc opus Benedictus XIII. maximopere fovit, qui in *synodico dioecesano s. Beneventanae ecclesiae* leges montis frumentarii Beneventani et omnium similium illius dioecesis institutionum earumque statum accurate descripsit (t. II, p. 321-395) *[Nota Collectionis Lacensis].*

remedia et congrua alimenta; nam sicut illorum ope morbi semina et radices citius evelluntur, ita, his apposite subministratis, facilius reficiuntur convalescentium vires, indeque publici pauperum aeris non mediocre fit compendium. Nec minus commodum capietur ex multa linteorum facta comparatione, at curare potissimum debent rectores, ut munda sint; plurimum enim potest mundities ad sanitatem aegro restituendam. Caveant praeterea, ne (quod saepe quodque dolentes viderunt patres concilii) duo simul in eodem lecto aegrotantes accumbant; hinc enim bene multa et gravissima oriuntur incommoda. Mutua siquidem aliquando contagione inficiuntur infirmi novaque veneni accessione ex sanabili morbo in insanabilem ac mortiferum incidunt; erratur in remediorum atque ciborum dispensatione; quodque pejus est, paenitentiae et extremae unctionis sacramenta frustra fere, ubi necessitas non urget, interdum administrantur, interdum, ubi praesens periculum est, omnino denegantur.

CAP. II.

Si quid itaque ex supradictorum inobservantia obvenerit mali, culpam, quantacunque sit, rectoribus imputandam esse statuit sancta synodus: vultque, ab iis pro laudabili consuetudine quolibet anno proferri coram episcopo seu vicario generali accepti et expensi rationes excutiendas ac deinde rata auctoritate, hoc est, ejusdem vel episcopi vel vicarii generalis chirographo, muniendas.

CAP. III.

Cum tamen multo melior sit ac praestantior animarum curatio, multo etiam impensiori studio laborandum est, ut aeternae infirmorum saluti provideatur. Idcirco, quicunque in nosocomiis nunc delegatus vel deinceps delegandus est in administrationem sacramentorum paenitentiae, eucharistiae et extremae unctionis, studium omne ac curam adhibeat, ut nullum infirmis auxilium ac solatium spirituale desit; praesertim vero, ut statis diebus peccata sua confiteantur, sacra reficiantur communione, matutinoque ac vespertino tempore solitas orationes et preces recitent. Graviori morbo laborantes invisantur frequentius, nec in ultimo vitae agone positi deserantur: quod a capellanis, huic sancto muneri specialiter addictis, sedulo fieri praecipit sancta haec synodus. Ut autem plurimorum sacerdotum, sive saecularium sive regularium, qui propria vel suorum ordinum solita caritate ducti, infirmos dicti hospitalis visitant, fervor novis incrementis augescat et, novo quasi fomite admoto, magis ac magis accendatur, eorum quemque hortatur sancta synodus, ut in optima exercitatione constans salubribus et amicis verbis aegrorum anxietatem discutiat, horum, si legitima sit auctoritate instructus, confessiones audiat animosque validis munimentis corroboret, consecuturus ipse sibi pro qualibet vice indulgentiam quadraginta dierum, quam ei, paterno instigante amore, patres concilii libentissime concedunt.

CAP. IV.

De hospitio pauperum.

Ea sit hospitii pauperum cura, ut pauperes ipsi non negligantur. Infantes ut a bonis lactentur nutricibus, justo ne parcatur sumptui. Separatim a viris habitent puellae ac feminae. Multa sit lintea supellex. Ubique salubris munditia niteat. Sic se gerant rectores, ut ad piam liberalitatem facilius quisque ac fidentius adducatur. Tales tandem se praebeant episcopi, ut erga id genus hospitia non benevoli tantum, sed benefici videantur.

Sic in Domino statutis, quae ad nosocomia spectant, nunc pauperum sanorum hospitio, vulgo *aumône générale* sive *maison de la charité,* non minori diligentia prospiciendum esse existimant patres concilii. Cum autem hoc ad bonum commune non leviter conferat, si ii, qui angustia rei familiaris oppressi tenuitatem suam sustentare non possunt, in publica egenorum domo nutriantur et bonis instruantur moribus: ideo rectores domuum hujusmodi, quos paterno amore complectitur sancta haec synodus, paterne monentur, ut oneris quam honoris studiosiores, earumdem temporalia jura bonaque ita tueantur et administrent, ut, dum pauperum hospitio utiles se praebere volunt, pauperes ipsos in hospitio alendos non deserant aut male habeant; ait enim Christus: *Quod uni ex meis fecistis, mihi fecistis* [1]). Supernae itaque providentiae fidant magis quam humanae atque circumscriptae industriae, benigneque potius quam austere sentientes de iis, qui paupertatem causantur suam, egenos alliciant, imo et, docente Christo, compellant [2]) intrare in domum refugii [3]), non acerbe ac fastidiose excludant: *hilares* quippe *datores diligit Deus* [4]).

I. Itaque, ubi infantium ex incertis parentibus procreatorum cura vel ex fundatione vel de consuetudine ipsis commissa erit, parentum se loco esse sciant bonisque eos nutricibus justa mercede conductis lactandos tradant: si quae tamen forte sint in ipso pauperum hospitio, quae lactare queant, caeteris ipsae posthabitis adhibeantur, at minus parce minusque simpliciter, quam pauperum communitas solet, cibandae sunt. Ubi vero ad eam aetatem infantes supradicti devenerint, qua ediscendis fidei rudimentis maturescere videbuntur: tunc ipsi aliique, ex legitimo partu nati, a sacerdote ad hoc designato sancte erudiantur, nec ejusdem sacerdotis minor sollicitudo ac cura sit in caeteris hujusce domus ad religiosam rectamque vivendi rationem instituendis.

II. Certa et propria sibi habeant puellae ac feminae cubicula, eaque sejuncta, clausa et bene tuta: nec unquam ad illa pateat aditus laicis viris, in eadem domo degentibus, nisi necessitate cogente, testeque una ex sororibus, custodiae cubiculorum praepositis. Cum pariter summe cavendum sit, ne nimia pauperum frequentia corrumpatur aer, unde plerumque generantur morbi et languores: ideo optimum esse ducit sancta synodus, si lintea supellex interdum reficiatur ac nova comparatione augeatur, et si munditia, quamtumvis simplex, tam in areis seu cavaediis, scalis atque porticibus, quam in refectoriis, cubiculis, lectis ipsoque praesertim pauperum vestitu et corpore niteat, juxta hoc divi Bernardi sententiose dictum: *Paupertas mihi semper placuit, sordes autem nunquam.*

CAP. V.

Hoc vero tantum christianae caritatis opus ut promoveatur atque augeatur, plurimum valebit fidelium liberalitas; at nunquam illa major erit ac frequentior, quam cum in procurandis pauperum rationibus ea sese manifestabit prudentia eaque miseratio, quae ad ipsorum congruam sustentationem ac religiosam educationem satis esse videantur. Res quidem, ut est, optatis nostris respondet, et gratulari nobis ipsi possumus de optima ac provida supradictorum hospitiorum rectione. Veruntamen sui officii putant esse patres concilii, ut episcopus quisque in sua dioecesi non modo propensum se praebeat in talium hospitiorum utilita-

[1]) Matth. XXV, 40.
[2]) Luc. XIV, 23.
[3]) Ps. XXX, 3.
[4]) II Cor. IX, 7.

tem, sed eis ex proventu subveniat suo, multarum quandoque ac confiscationum pretium pro ratione majoris indigentiae adjudicet, restitutionesque incertas, quae ultra certam summam episcopi arbitrio dispensandae reservantur, attribuat. Concionatores pariter, confessarii ac parochi moneantur saepe, ut de praemio misericordibus promisso verba palam facientes, hospitium pauperum piis munificentiis juvandum fidelium miserationi commendent. Decretum tandem concilii provincialis, sub cl. mem. cardinali Taurusio, tit. de hospitalibus, § ultimo [1]), iterum publicari et observari mandat sancta synodus.

CAP. VI.

De conservatoriis.

Conservatoria non in novissimis curanda sunt. Eorum fundationes ac statuta episcopis intra mensem exhibeantur. Referantur quolibet anno rationes. Bonorum quorumcumque index describatur. Spirituali talium domorum rectioni nemo se immisceat, nisi legitime delegatus. Moniales congregationis Viennensis, in urbe Avenionensi ad quorumdam locorum piorum moderamen adhibitae, quamvis claustris non detineantur, raro tamen foras procedant.

Non dissimili accuratione indigent quaedam domus in hac civitate et provincia erectae, vulgo *conservatoria* nuncupatae: quarum scilicet aliae ad servandam virginitatem, aliae ad ejusdem jacturam salutari paenitentiae ac solitudinis remedio resarciendam institutae sunt. Eae itaque ut tam in spiritualibus quam temporalibus summa sedulitate regantur, sancta synodus praecipit.

CAP. VII.

Quod ut ad mentem concilii facilius succedat, monet sancta synodus cujuslibet *conservatorii* rectores, ut episcopis intra mensem tradant *copiam* authenticam erectionis seu fundationis *conservatorii,* cui praesunt, necnon exemplar statutorum: ut, si quid in eis pro temporum ratione immutandum fuerit (ubi in eis confirmandis auctoritas apostolica non intervenerit), mutetur ac reformetur in melius. Rationes item quolibet anno referant ad libitum episcoporum. Inventarium pariter bonorum omnium mobilium atque immobilium confici curent vel jam confectum saepe recenseant, ut in ipso nova legata seu fundationes inscribantur.

CAP. VIII.

Conservatoria pariter, quae solis piarum personarum largitionibus ac beneficiis sustentantur, ita regi cupiunt patres concilii, ut eis majus in dies incrementum det Deus. Licet itaque de talium benefactorum conscientia atque intentione certa sit sancta synodus, providendum tamen credidit, ne illi ullo unquam titulo directioni spirituali puellarum se ingerant, sed soli sacerdotes, ab episcopis delegati vel delegandi, hanc sibi curam assumant. Nulla item dictis puellis mater sive moderatrix, quamvis honesta, praeponatur, nisi eisdem episcopis consultis, ut de ejus probitate, habilitate, ut par est, plane constet. Nulli item sacerdoti, licet per episcopum approbato, fas sit inposterum talium puellarum confessiones audire in ipsis *conservatoriis* seu conciones familiaresve de rebus divinis sermones habere sine episcopi vel vicarii generalis licentia. Moniales item congregationis Viennensis, quae in duarum ex hisce domibus regimen admissae fuerunt, quanquam *clausurae* voto non obstringantur, ad decentiam tamen regularis habitus atque professionis optat sancta synodus, ut raro in publicum prodeant, nisi necessitas postulaverit vel debitum urbanitatis officium.

CAP. IX.

De variis rebus ad quaecunque opera pia pertinentibus summatim hic, tum demum de peregrinorum hospitiis speciatim statuitur.

Perspectis hucusque quorumdam piorum locorum necessitatibus, nunc ad quorumcunque piorum operum universitatem, attendente sancta synodo eademque approbante, haec statuta fuerunt:

I. Ut saepe congregationes, vulgo *bureaux,* pro eorum bono regimine convocentur, quibus, cum praesidere per se ubique non possit episcopus, praesint officiales foranei in civitatibus suae residentiae: in caeteris vero oppidis ac locis hujus provinciae decani capitulorum, si qui in eis sunt: sin minus, parochi aliique ad hoc munus delegandi.

II. Rectores curent, ut fundationibus missarum aliisque, si quae sint, diligenter ac fideliter satisfiat. Tabella etiam publice affixa retineatur, in qua fundationes supradictae sint ordine et singulatim descriptae, memorato in ea nomine benefactoris, factaque mentione legati, anni et diei nominisque pariter notarii, qui de his instrumentum confecit.

III. Pessime inductam consuetudinem (praesertim ubi nullum est hospitium receptandis infirmis aptum), distribuendi hospitalium redditus rectorum seu consulum loci arbitrio, abolendam esse hoc synodali decreto concilii patres judicarunt; voluntque, supra dictorum mandata, vulgo *billets,* pro nullis haberi in redditione solita rationum, nisi fuerint etiam parochi nomine autographo subnotata: huic siquidem perspectae magis esse debent suorum parochianorum angustiae, nec tantum erit periculum fraudis seu praedilectionis.

IV. Cum plures ad nos querelae delatae fuerint tam a parochis quam ab aliis bonis civibus, quod in quaedam peregrinorum hospitia titulo hospitalitatis exercendae, at plerumque contra mentem fundatorum indistincte recipiantur pessimae utriusque sexus personae omni alio vagantes incitamento quam sanctae peregrinationis a benefactoribus intentae: tam gravi malo mederi volens sancta synodus obtestatur consules locorum omnium hujus provinciae, ut, consultis parochis et senioribus, probos et integrae vitae viros praeponant custodiae talium hospitalium, nec praestari hospitium patiantur personis malae vel incertae famae, quandoquidem primaria fundatorum mens est, ut aegrotis piaeve peregrinationis causa iter facientibus subveniatur, non vero erronibus ignavis, vagis mulierculis caeterisve hujusmodi sordibus.

V. Tandem zelo omnium consulum, rectorum ac benefactorum supradictorum plurimum confisa sancta synodus loca eadem pia ipsis valide commendat eosque hortatur, ut nunquam a prima caritate decidant, sed novae semper sollicitudinis ac christianae liberalitatis ope atque opera faciant, ut aegrotis, peregrinis seu cujuscunque nominis pauperibus pro ratione instituti deserviatur, nec eos quidquam deficiat tam de congruis alimentis quam de medicaminibus necessariis. Licet enim oeconomia tanquam provida liberalitatis ministra laudanda sit, cupit tamen sancta synodus, ut publicarum eleemosynarum dispensatores, tanquam fidi voluntatis ac misericordiae episcopalis interpretes, non solum pauperum indigentiae ac penuriae prospiciant, sed ea etiam ipsis suppeditent solatia, quibus eorum maerores et taedia, si in totum tolli non possunt, temperentur saltem ac minuantur.

[1]) Conc. Aven., tit. de hospitalibus, 51, § ultimo [Mansi-Coleti, l. c.].

CAP. X.

Nullus administrator hospitalium caeterorumque locorum religiosorum electus munere prius fungatur suo, quam in manibus episcopi vel vicarii generalis juramentum praestiterit [1]), quo fideliter se diligenterque munus suum exsecuturum promiserit ac studiose invigilaturum, ne bona fructusque in alios quam legitimos et designatos usus impendantur.

TITULUS XLIII.

De sanctimonialibus.

Ex commendata a ss. patribus vita monialium inducitur earum ab episcopis habenda cura. Deinque nonnulla de ipsarum tum regulari disciplina tum regimine temporali sancienda esse statuit sancta synodus.

Prooemium.

Quandoquidem de sanctimonialibus, tanquam de selecta dominici gregis portione, quae caelestem propemodum in terris vitam degit, magnifice dicunt sancti patres: hinc facile argui potest, quanta a pastoribus hac in re sedulitas, quanta cautio, quanta prudentia requiratur. Ideo, licet ab episcopis nihil hactenus videatur defuisse, quo virgines illae Christo suo, cui se consecrarunt, conjunctissime semper adhaererent, nonnihil tamen provincialis haec synodus sanciendum esse duxit, quod ad earum regularem disciplinam ac etiam ad temporale regimen conferre possit.

CAP. I.

Nemo ingrediatur claustra monialium absque episcopi licentia.

Quapropter sacrosancti concilii Tridentini summorumque pontificum decretis ad moniales spectantibus inhaerens sancta synodus [2]) declarat: quod, quicunque ex quolibet sexu claustra monialium ingredi praesumpserit, canonicas in bullis summorum pontificum impositas censuras et poenas incurret, nisi prius habuerit ab episcopis licentiam, scripto et ex necessitatis causa tantum concedendam.

CAP. II.

Antecedentis capituli mens fusius explicatur; tum cavetur decreto, ne pueri masculi, cujuscunque sint aetatis, intra monasterii septa intromittantur.

Invalescente in dies erronea quorumdam opinione, credentium non violari claustra, quoties aditus ad monasteria liber esse videtur vel ex janua fortuito casu aperta vel ex murorum ruina, sancta synodus, errori simul et periculo ad conscientiarum securitatem occurrere volens, juxta mentem sanctorum pontificum eisdem censuris et poenis subjacere declarat quoscunque claustrorum temeratores, etiam in casibus supradictis, et quamvis nullo malo consilio inducti fuissent. Quapropter concionatores omnes omnesque provinciae sacerdotes, ad specialem monialium directionem seu confessionem delegatos, hortatur sancta synodus ac monet in Domino: primo, ut illi suorum auditorum mentes a tam erronea ac futili opinione deterreant debitamque sacrarum virginum claustris reverentiam ingerant; secundo, ut hi (confessarii nempe) concreditas suae curae moniales serio moneant, ne ipsae in supradictis casibus aut assentiendo aut connivendo eisdem censuris et poenis reddantur obnoxiae. Vetat pariter sancta synodus, pueros masculos [3]) cujuscunque aetatis intra monasterii septa quovis praetextu intromitti.

[1]) Conc. Aven., tit. de hospitalibus, § ultimo [Mansi-Coleti, l.c.].

[2]) Trid. sess. 25, cap. 5, de regularibus. Conc. Aven. hoc tit. 50 [Mansi-Coleti, l. c.].

[3]) Trid. sess. 25, cap. 5, de regular.

CAP. III.

Renovantur pontificum et conciliorum decreta in parentes, qui adhibita vi aut fraude mala filias suas ad suscipiendum monasticum institutum invitas adigunt.

Bonum sane est *et jucundum, habitare* plures *in unum, quoniam illic mandavit Dominus benedictionem et vitam usque in saeculum* [1]*);* ideoque beata jure dici potest puellarum ad claustra vocatio. At religiosae vitae institutum divino, non humano quovis afflatu capiendum est, nec vera illa vocatio habetur, quae ex vi aut fraude adhibita procedit. Ne itaque audeant parentes a natura datam et probatam a canonicis et civilibus legibus paternam potestatem in tyrannidem vertere: neve ab ipsis compellantur meticulosae filiae vel seducantur quovis pacto, ut monasticae disciplinae se addicant, sicque invitae votis solemnibus obstringantur, censuit sancta synodus, omnino observanda esse tum pontificum tum conciliorum decreta [2]), quibus tam atrox paternae potestatis usus tollatur penitus timore poenarum: neque enim paterno amori, ipsis feris commendato, nuncium impune remittere licet. Caveant ergo parentes omnes, ne maledicto subjaceant, novum scilicet saeviendi genus subdole exercendo, quoties, adveniente legitima suarum filiarum aetate, dum illae adhuc de velo sacro suscipiendo incertae sunt aut propositam veli susceptionem detrectant, eas illi assiduis molestiis de industria conspergunt domi et in claustra detrudunt, ut, omni matrimonii sublata spe, taedio saepe verius quam zelo, secretaque desperatione potius quam vocatione, velum religionis ore petant, quanquam reapse aliud nihil velint quam ineluctabili necessitati cedere, non vero Deo inservire propriaeque saluti prospicere.

CAP. IV.

Puellas suae curae commissas ad emittenda religionis vota non inducant moniales.

Graviter etiam peccare declarat sancta synodus moniales illas, sive sint consanguineae talium puellarum sive earum parentibus amicae, quae, veteris hominis cum exuere debuissent affectus, eos adhuc in corde retinent carnisque et sanguinis fallacibus suggestionibus sic assentiuntur, ut puellas sibi ad educationem commissas suasoriis quandoque verbis et versuta saepe ac simulata nunc severitate nunc indulgentia ad morem pravis parentibus gerendum et ad vota tandem emittenda inducant; unde series dolenda malorum erumpit, constitutionum nempe neglectio vel arbitraria nimis interpretatio, nonnunquam etiam religiosae familiae confusio.

CAP. V.

In exploranda puellarum vocatione non alienis facile credatur dictis, sed earum ipsarum mens sagaciter introspiciatur.

Maxima item vigilantia curare debent episcopi, ut, qui ab ipsis delegari solent ad puellarum sacro velo initiari postulantium explorationem, solerti indagine omnique humana ratione seposita, veros earum exquirant sensus nec monialium dictis facile acquiescant.

CAP. VI.

De canonicis monasticisque, quibus obstringuntur, legibus doceantur moniales a suis confessariis ac directoribus.

Ut monialium conscientia tranquilletur, quam ex ignorantia canonicarum sanctionum vel ex oblivione, violatione seu inobservantia constitutionum illaqueari saepe contingit, sancta synodus hortatur earum directores ac confessarios, ut eas ipsi edoceant de canonicis legibus, quibus obnoxiae sunt,

[1]) Ps. CXXII, 1, 3.

[2]) Trid. sess. 25, cap. 18, de regularib.

et quae ad earum regimen pertinent, moneantque, quam stricte fidem ipsae obligaverint suam, se a monasterii legibus nec indiligentia nec oblivione nec desuetudinis specie unquam discessuras.

CAP. VII.

In contractibus, quoties puellae ad religiosam familiam aggregantur, conficiendis nullae unquam sint pactiones illicitae. Nec in puellis adsciscendis abbatissae aut superiorissae cupiditate lucri moveantur.

Dispositis juxta episcoporum superius expressam mentem puellis, ingressum in aliquod monasterium tam libere quam enixe petentibus, episcoporum ac generalium vicariorum cura esse debet, ne in conficiendis contractibus ullae unquam illicitae pactiones ad parentum seu monialium placitum ineantur. Scire enim contrahentes debent, dotes alimentarias, quae in ingressu virginum monasterio adjudicantur, eo solo consilio ab ecclesia tolerari seu permitti, ne ex modicitate reddituum, qui assignari solent in fundationibus, sufficere non possint annui proventus ad congruam monialium sustentationem. Quapropter serio moneri debent abbatissae et superiorissae quaecunque, ut in recipiendis puellis ad animi ingeniique dotes, docilitatem nempe, lenem indolem, pietatem et moralem saltem verae vocationis certitudinem, animum potius intendant quam ad turpem lucri opimaeque dotis nummariae cupiditatem explendam. De pensionibus vero, ad merum supplementum ob egestatem monasterii toleratis, ea servari patres concilii volunt, quae quisque episcopus in sua visitatione sancte decreverit.

CAP. VIII.

Cavetur, ne ullus sacerdos audiat monialium confessiones, ne concionem apud illas habeat neve capellani ordinarii fungatur officio sine speciali episcopi aut vicarii generalis licentia scripto concessa. Praefinitur tempus, quo vacua confabulantibus et clausa esse debent locutoria. Prohibetur, ne quemquam sibi procuratorem aut notarium, inconsulto episcopo vel vicario generali, moniales adhibeant.

Nullus sacerdos, saecularis aut regularis, quantumvis generaliter approbatus, monialium confessiones audiat, nisi specialem ab episcopo aut vicario generali approbationem et facultatem in scriptis obtinuerit, juxta decretum fel. recordat. Gregorii papae XV. Ne quis etiam saecularis aut regularis in earum ecclesiis missam celebret tanquam ordinarius capellanus aut concionem habeat, sine facultate praedicta, scripto similiter obtenta. Prohibetur praeterea omnibus cujuscunque ordinis monialibus, ne ullum capellanum sive procuratorem aut quemvis notarium vel ei substitutum recipiant, nisi parem ab episcopo aut ejus vicario generali licentiam impetraverint. Logea seu *locutoria* monialium tempore divini officii clausa sint, nec cuiquam in iis confabulari seu immorari liceat nisi consanguineorum causa seu propinquorum, qui exteri sint: nec nisi raro colloqui ipsi possint cum monialibus sibi sanguine conjunctis.

CAP. IX.

In monialium sacrariis atque in ipsis monasteriis quis fenestrarum clathris muniendarum modus.

Cum autem ad sacraria monialium liber accessus pateat occasione festorum seu missarum, quae celebrari solent in earum ecclesiis, cumque ad traditionem sive transmissionem sacrorum vestituum certis quibusdam rotis seu armariis versatilibus, vulgo *tour* et *tambour*, uti liceat ad sacerdotum ipsarumque monialium commodum; et in quibusdam ex dictis sacrariis toleretur minor fenestra clathrata, quae tamen in pluribus monasteriis juxta praescriptum in constitutionibus munita est a parte interiori lamina ferrea vel lignea compage, parvis foraminibus intersita, ad solam vocis emissionem in casibus simpliciter necessariis: censuit sancta synodus, quod, si vel ex negligentia vel ex laxata disciplina in quibusdam monasteriis eorumque sacrariis extant adhuc crates non ut supra munitae, mandent omnino episcopi, ut quamprimum dicti cancelli ferrei vel lignei superaddantur, qui vel muro fixi et stabiles inhaereant, vel quorum clavis, si valvarum more vertantur in cardine, penes superiorissam remaneat.

CAP. X.

Frequens computorum recensio ac recognitio episcopis commendatur.

Quoniam vero in monasteriis summam ab episcopis vigilantiam requirit et sedulitatem rei domesticae administratio, cum raro perfecta caritas et filialis obedientia exigi possint a monialibus, nisi vitae communis conditiones, congruo vestium, alimentorum ac remediorum subsidio non deficiente, facile pro instituti ratione sustineri possint: hinc est, quod frequens debet esse computorum recensio ac recognitio, ne imperitia monialium electarum ad dispensationem annuorum reddituum, res monasterii negligenter aut improvide geratur.

CAP. XI.

In recensendis computis delegandi sunt viri probi et periti, qui certiores reddant episcopos de statu oeconomico cujuslibet monasterii.

Quapropter non in fine solum triennii recensendae sunt rationes computorum, sed delegandi quandoque intra triennium viri probi et de rei familiaris administratione periti, qui diligenter examinatis expensis et peculii monastici dispensatione cognita, certiores reddant episcopos de statu oeconomico cujuslibet communitatis, ut opportuna dentur consilia, ne male disperdatur, quod ex multiplici dotium accessione augeri deberet in melius.

CAP. XII.

Abbatissae et superiorissae non ineant contractus, inconsulto promotore mensae episcopalis.

Cum autem eveniat saepe, ut re familiari comminuatur monasterium ex nimia monialium fiducia vel ex minus diligenti perquisitione facultatum eorum, quibuscum agi debet de constituendis censibus seu capitalibus pro reinvestitione dotium: ideo, ne inposterum falli vel decipi possint, stricte sancta synodus prohibet abbatissis ac superiorissis, ne ullum contractum ineant, nisi consulto promotore mensae episcopalis, ut fraus omnis vitari possit, utque consulatur simul bono regimini monasticorum reddituum.

TITULUS XLIV.

De usuris.

Detestabile vitium est usura, eo severiori zelo profliganda, quo judaicae nequitiae similior est. Innodantur excommunicatione notarii, proxenetae, testes caeterique consilio et opera contractibus usurariis faventes. Quisnam censendus sit usurarius contractus. Caveant notarii, ne quid ex conniventia damnose fiat in contractibus cum personis rusticis aut cum filiis familiae. Assidue laboret confessarius in discernendis casibus usuram redolentibus, et in dubiis quid agendum.

Prooemium.

Quam detestabile feneratorium scelus, quam injuriosum nomini christiano, quam religioni et conscientiae perniciosum, quam denique humanae societati contrarium sit, dum reputant patres concilii, quaedam decernenda esse statuunt, ne inultum remaneat tam damnabile flagitium, neve culpae aut incuriae pastorum id unquam tribui possit, quod

de iniqua Jerusalem dolenter dicit psalmista rex[1]): *Non defecit de plateis ejus usura et dolus.*

CAP. I.

Ideo, licet in hac provincia parce hucusque et sobrie adhibitum fuerit censurarum poenarumque canonicarum terriculamentum, ab eo tamen abstineri diutius non posse sancta synodus censuit, ubi longe ab hujus provinciae finibus ablegandum occurrit tantum aeternae damnationis periculum scelusque, eo severiori zelo profligandum, quo propius ad Judaeorum fraudem et nequitiam accedit.

CAP. II.

Ut igitur tam prona lucri sordidi via prorsus intercludatur, notarios omnes, proxenetas, testes caeterosque quomodocunque illiciti lucri participes, eosque pariter, qui, licet non expresse nominati, consilio tamen et opera contractibus usurariis favent, excommunicatione innodatos sancta synodus declarat reprobatque omnino lucrum quodcunque immediate proveniens ex mutuo, sive illud ad pecuniam pertineat sive ad honorem, sive sit aliquid pretio ac pecunia aestimabile, quod supra sortem seu summam capitalem oriatur vel intendatur solummodo ratione mutui, etiam nullo praecedente pacto, imo etiamsi accipiatur ut donatum, modo detur ut debitum. Studeant ideo confessarii diligenter animum advertere in casibus usuram redolentibus ad circumstantias omnes, quibus involvi solent vel excusari id genus pacta seu verius peccata. In casibus autem dubiis, suspensa caute absolutione, peritos in hac materia magistros consulant, a quibus erudiri possint de justis lucrandi titulis ex mutuo aliisque in similibus contrahendi modis evenire solitis.

CAP. III.

Usurariae pactiones ut plurimum cum personis rusticis ac filiis familiae fiunt. Ideo solertius subveniendum est eorum imbecillitati, ne quid ex aliena malitia in simplicium damnum accidat. Monitos itaque vult sancta synodus notarios omnes, ne in censuras ecclesiasticas lucri vilissimi studio incidant occasione contractuum seu mutui seu societatis[2]) ac eorum praecipue, in quibus alter pecuniam, alter operas confert, vel uterque socius sortem sive capitale, distributione scilicet lucri non nisi per quotas partes facienda pro rata portione rerum vel operarum, quae in contractu constituuntur. Cumque saepissime fraus et dolus in acta similia sive in societates ingeri possint, maxime ubi agitur de pecudibus aliisque hujusmodi armentis: caveant notarii, ne quid, quod usuram sapiat, damno rustici contrahentis ad placitum alterius ex conniventia fiat.

CAP. IV.

Cum tandem hic fieri non possit, ut infinita propemodum dubia, quae ex variis pactionum rationibus scatent, memorentur et aperiantur: plurimum commendat sancta synodus professoribus casuum conscientiae omnibusque parochis et concionatoribus ut in publicis concionibus invehantur saepe contra usurarios eorumque administros ac fautores, ne maledicto subjaceant, neve in rem familiarem damni plus inferant quam lucri, quoties ex tam damnabili contrahendi modo ditescere et ad pinguiorem fortunam se deventuros esse arbitrantur.

[1]) Ps. LIV, 12.

[2]) Bulla Sixti V. quae incipit: *Detestabilis,* const. 45, die 21 oct. 1586.

TITULUS XLV.

De maledicis et detrectatoribus.

Detrectationis crimen quam horrendum. Quinam censendi sint maledici et detrectatores. Ad quid teneantur, ut de violata fama pro ratione injuriae proximo satisfaciant propriamque suam conscientiam exonerent. Quid cum his agendum a confessariis. Contumaces quomodo coercendi.

Prooemium.

Cum satis actum sit de fidei publicae temeratoribus, quo nomine designare convenit usurarios, qui sanctissimas leges jusque ipsum naturale nefarie proculcant et privatas hominum sortes remque eorum familiarem malis artibus ac immodico fenore penitus exhauriunt: nunc in aliud pessimum hominum genus pari cura animadvertendum esse sancta synodus judicavit. Eo enim timendi sunt magis, quo enixius proximi famam venenato detrectationum halitu deturpare contendunt, non parcentes gregi, imo in ipsum Dei sanctuarium, quod dolenter dicimus, ausu temerario irrumpentes et falsis quandoque criminationibus vel malignis commentis pastores ipsos sacrorumque ministros denigrare non erubescentes.

CAP. I.

Ut ergo fideles hujus provinciae tam nefarios homines, alienae existimationi infensos, sibi ipsis consulendo effugiant, neve quid habeant commune cum humani generis hoste, qui mendacii pater est et iniquus proborum insectator, parochos omnes, confessarios et concionatores sancta synodus hortatur in Domino, ut omni apostolico zelo plebem sibi concreditam instruant de tanti gravitate delicti deque necessitate restitutionis laesae famae ac de stricta obligatione congrue satisfaciendi parti offensae. Quicumque enim, non solum falsum crimen imponens, sed et verum malo animo detegens ac revelans, exaggerans, ementitis circumstantiis aggravans, proximi famam dehonestare praesumpserit, sive verbo sive scripto famosisve libellis, noscat, se non solum ex justitia et praecepto teneri ad integram cumulatamque laesae famae reparationem, sed etiam ad dicta scriptave contrariis scriptis aut verbis iisque publicis, si opus fuerit, retractanda eademque simul lege teneri ad cujuscunque temporalis damni refectionem, quoties ex detrectatione damnum etiam fortunarum alteri obvenerit.

CAP. II.

Circumspectissimi proinde ac consideratissimi esse debent confessarii, ubi aliquis tanti criminis reus ad eorum tribunal accedit; videant itaque, ne nimis praecipitanter et inconsulto absolutionem prodigant, sed praevio diligenti examine, paenitentium dispositiones perspiciendo suggerant eis, duce prudentia atque discretione, non solum ea, ad quae tenentur, sed aptissima quoque media, quibus ad reconciliationis gratiam obtinendam et ad conscientiae securitatem pervenire valeant.

CAP. III.

Ut itaque maledicorum acuta velut serpentis lingua retundatur tutius: quoties detrahendi pruritum exstinguere aut saltem temperare non possunt hortationes et pastorales admonitiones, ad severiora canonum remedia procedendum esse concilii patres duxerunt, licet inviti. Quocirca omnes et singulos, qui libellos probrosos mordacesque satyras seu cantiones, graviter proximi famam laedentes, confecerint, conscripserint, publicaverint, poenis canonicis coerceri ac censuris etiam puniri,

metropolitanus et comprovinciales curabunt, ubi tam execrabile facinus ad ecclesiasticum forum delatum fuerit et legitimis indiciis ac testimoniis fuerit probatum.

TITULUS XLVI.

De archivis et juribus ecclesiae recuperandis seu conservandis.

Assidue laborent episcopi et quicunque beneficiati, ut suorum beneficiorum jura conservent ac recuperent. Retinentes ecclesiastica bona, jura vel jurium documenta moneantur in parochiali concione diebus dominicis habenda, ut ea restitui curent. Beneficiorum seu capellaniarum rectores infra tres menses post publicatum concilium episcopali cancellario tradant in manus instrumenta authentica bonorum mobilium et immobilium suarum ecclesiarum

Prooemium.

Episcoporum onus et cura non levis fuit olim administratio et dispensatio omnium oblationum, quae ministris altarium in ecclesia fiebant; in sua scilicet quisque dioecesi idoneos divino servitio addicebat clericos, quibus congruam collatitiae pecuniae portionem dividebat, unde vitam sustentarent. At crescente postea pietate ac munificentia fidelium, multiplicatisque in bona etiam stabilia oblationibus supradictis, horum administratio seu oeconomia quibusdam de clero partite attributa fuit, quae portio cuique assignata beneficium nuncupatur. Non ideo tamen, quia pluribus plura ecclesiae bona sunt distributa, defervescere licite potest pastorum sollicitudo, quoties de iisdem bonis ecclesiasticis servandis et, si forte in pejus ruerint, pristino statui restituendis necnon ab usurpatione et invasorum cupiditate defendendis agitur.

CAP. I.

Metropolitanus igitur et comprovinciales, qui jurejurando obstricti tenentur bona ac jura beneficiorum hujus provinciae sarta tecta servare, exemplo aliis esse debent:

I. In instituendis, disponendis ordinandisque archivis, quae sunt ecclesiae aut pauperum scrinia[1]).

II. In colligendis recuperandisque omni diligentia sparsis quandoque apud notarios actis seu instrumentis *particulisve* legatorum ac fundationum, quae occasione motae litis persaepe extrahuntur ex archivis et per oblivionem aut incuriam non reponuntur.

III. In conficiendis (ad mentem summi pontificis) diligentibus ac fidelibus beneficiorum ejusdem provinciae inventariis cum enumeratione reddituum ac fructuum, qui vel praesenti pecunia vel ex frumento, vino, oleo etc. quotannis percipiuntur: in quo promptissimam a capitulis omnibus, etiam ab ecclesiae metropolitanae canonicis, exsecutionem concilii patres expetunt.

IV. In meliorandis instaurandisque fundis beneficiorum, in reparandis urbanis ac rusticis praediis, ne in supremo judicio a patre familias pro male gesta villicatione et dissipatis bonis ipsius damnentur[2]), neve ira summi vindicis in nos tanquam perjurii sontes effundatur.

CAP. II.

Ut itaque ad curam operamque, in hoc adhibendam tam a capitulis quam a quocunque beneficiorum possessore, auctoritas hujus concilii provincialis accedat: praedecessorum episcoporum statutis inhaerens, praesenti decreto mandat sancta synodus, moneri in parochiali concione, diebus dominicis haberi solita, omnes et quoscunque et cujuscunque status ac dignitatis sint, qui jura vel jurium documenta vel bona quaecunque, ad ecclesias vel loca pia hujus provinciae quomodolibet pertinentia detinent, ut ea quamprimum restitui curent capitulis seu beneficiorum possessoribus seu piorum locorum rectoribus et in re tam gravi conscientiae consulant suae, ne poenis tam sacrilegae detentioni reservatis subjaceant. Quodsi publicae ac iteratae huic monitioni propriae salutis obliti obtemperare detrectaverint, ubi episcopi de monitionis negligentia atque contemptu certiores facti fuerint: ab illis, quorum interierit, severius etiam monitoriorum, quod est extremum, remedium opportune adhibeatur, ut canonicis omnibus modis frangatur simul contumacium pertinacia, et tantae ecclesiarum utilitati prospiciatur.

CAP. III.

Quia tamen clericorum saepe vel incuria vel ignorantia fit, ut, qui talia jura seu bona possident, ea tanquam transitoria et a re familiari prorsus aliena negligant laicorumque, ecclesiae patrimonio invidiose inhiantium, cupiditati permittant: ideo inventarium, ut supra, tam mobilium quam immobilium infra tres menses a die publicatae synodi confectum omnino patres concilii volunt.

CAP. IV.

Quapropter fore sperat sancta synodus, ut ab omnibus capitulis tam metropolitanae ecclesiae quam caeterarum cathedralium ac collegiatarum exemplum in re tanti momenti praebeatur, injungitque omnibus beneficiorum seu capellaniarum rectoribus, ut infra praefinitum tempus deferantur in manus secretarii episcopalis *copiae* authenticae inventarii supradicti. Huic autem decreto eo libentius obsequi debet quicunque beneficiatus ad exonerationem propriae conscientiae, quod fidelem se et laudabilem ecclesiastici patrimonii administratorem sic praebebit Deo, cujus providentia, et ecclesiae, cujus beneficio sustentatur.

TITULUS XLVII.

De taxa functionum curialium.

Nullus sacramentorum dispensator quidquam mercedis exigere debet, nisi tanquam persona legalis: hoc primum. Plures habentur coram episcopis querimoniae de immodicis ministrorum ecclesiasticorum exactionibus: hoc alterum. Ex his duobus inducitur necessitas taxationis, qua et habendi cupidini modus et conquerendi libidini finis imponatur: hoc ultimum.

Prooemium.

Quamvis jam expresse prohibita fuerit omnis exactio seu pactio pro sacramentorum dispensatione; cum tamen parochi duplicem personam gerant ratione duplicis ministerii, ad quod ab ecclesia delegantur: sunt enim et sanctae nostrae religionis ministri, qui sacra dispensant, et personae legales, quibus competit confectio quorumdam actorum civilium, qualia sunt testamenta seu legata, ad quae jure canonico adhiberi possunt, quales etiam sunt commentarii publici, sponsalium publicationes scriptaeque testificationes, vulgo *certificats*, tum baptismorum tum mortuariorum, sponsalium etc., quibus in judicio et extra adhibenda est fides: ideo invigilent episcopi, ut, dum procedent ad taxam dioecesanam, in iis tantum immorentur, quae nullo modo ad sacrorum dispensationem pertinere possint.

CAP. Unicum.

At, quoniam saepissime coram episcopis habentur jure vel injuria querimoniae de immodicis ministrorum exactionibus, quae sane fidelium in

[1]) Conc. Rom., tit. 12, de fide instrumentorum [Mansi-Coleti, *Conc.*, (1902), XXXIV, 1869-71].

[2]) Luc. XVI.

viros ecclesiasticos propriosque pastores amorem restinguunt reverentiamque imminuunt ac fiduciam: ideo curabunt episcopi, in sua quisque dioecesi, ut generalis conficiatur taxatio, in qua ratio habeatur veteris consuetudinis, probati provinciae usus, subventionum aliorumque onerum, quibus subjacent beneficia, et majoris proventuum casualium qualitatis. Haec vero taxa, ubi in unaquaque dioecesi publicata et juxta juris normam intimata fuerit, mandat sancta synodus, ut inviolate observetur et in praesentis concilii appendicem inseratur.

TITULUS XLVIII.

De taxa pro salario et mercede expeditionum cancellariae episcopalis [1]).

Taxatio expeditionum cancellariae episcopalis diligenter fiat, ita tamen, ut, quoad ejus fieri potest, et taxae Innocentianae et aliorum, quae in hoc negotio pensanda sunt, ratio habeatur. Quicunque clericus in hanc provinciam ex alienis dioecesibus venerit sacris ordinibus initiandus, dimissorias litteras proferat cancellario episcopali; eas autem cancellarius non restituat, nisi in acta publica relatas, nec recipiat clericus, nisi restitutas sibi fuisse scripto testatus fuerit.

Prooemium.

Cum nullo partium studio patent aures querimoniis, sive a clericis sive a laicis prodeant, tunc res aequiori lance majorique diligentia pensitantur, nec aliud quidquam praeter juris aequabilitatem in statuendo spectatur. Patres itaque concilii, apud quos habitae sunt querelae de nimietate sive immoderatione salarii, quod pro dimissoriis litteris aliisque similibus expediri solitis a cancellariis episcopalibus exigitur, quamvis non certae omnino fidei esse putent id genus expostulationes, omnem tamen objurgandi causam occasionemve submovendam esse arbitrantur. Ideoque curabunt episcopi, si taxam dioecesanam a se vel a praedecessoribus suis statutam nondum habeant, ut novam diligenter conficiant, quae, quantum fieri poterit, cum taxa Innocentiana congruat, habita tamen ratione usus regionum, in quibus sitae sunt dioeceses, antiquae consuetudinis et monetae tum papalis tum maxime regiae, quae quoad extrinsecum valorem incerta saepe est et commutabilis, aliisque pro rei momento perpensis atque discussis, necnon auditis interesse habentibus.

CAP. Unicum.

Quia vero clerici, quoties ab aliis dioecesibus in hanc provinciam sacris ordinibus initiandi veniunt, non solum authenticas testificationes proferre debent, a quibus ordinis ultimo loco suscepti certa notitia depromi possit, verum etiam dimissorias litteras a propriis suis episcopis obtentas: idcirco majoris cautionis causa placet sanctae synodo, ut archetypae illae seu *originales* dimissoriae litterae non reddantur a secretariis episcopalibus, nisi postquam in acta publica ordinationum fuerint relatae, easque dein sibi restitutas fuisse declaraverit ordinandus, apposito in publici codicis margine chirographo.

TITULUS XLIX.

De medicis.

Renovantur et denuo publicantur decreta de medicis, in ultimo concilio provinciali Avenionensi facta.

Quandoquidem in ultimo concilio provinciali Avenionensi, sub clarae memoriae cardinali Taurusio, hujus tunc provinciae metropolitano, de medicis ad mentem sanctorum pontificum caute provideque statutum fuit, satis futurum esse censuit sancta synodus, si tam pii tamque considerati viri premerentur vestigia: ideoque ejusdem hac de re decreta renovari et iterum publicari mandat.

DECRETUM

clar. mem. cardinalis Taurusii in suo concilio provinciali.

Ita corporis valetudo curanda est, ut animae salus non negligatur. Quapropter medicis tam physicis quam chirurgicis praecipimus, ut, cum primum ad aegrotos vocati fuerint, eis necessariam peccatorum confessionem faciendam esse persuadeant. Quoniam vero res ista magni est momenti: idcirco, quaecunque constitutio Pii V. fel. record. [1]) *circa medicorum munus decrevit et sancivit, hic commemoranda esse censuimus, ne cuiquam ignorantia suffragetur.*

Medici itaque tertio die ulterius aegrotos non visitent, nisi longius tempus ipsis confessor ob aliquam rationabilem causam, super quo ejus conscientia oneratur, concesserit, et illis per fidem confessoris in scriptis factam constiterit, quod infirmi, ut praemittitur, peccata sua confessi sint.

Quodsi qui medicorum praemissa non observaverint, ultra poenas in constitutione Innocentii III.[2]) *contentas, quas incurrunt, iis etiam subjaceant, quae in supradicta bulla Pii V. continentur.*

Nullus item medicus, sub poenis supradictis, pro corporali salute aliquid suadeat vel permittat, quod in animae periculum vergat.

Quod autem de medicis hactenus dictum est, de pharmacopolis intelligendum est pariter, ubi medicorum vices obeunt.

TITULUS L.

De formulis.

Parochi, cum baptismata, conjugia mortuosque in acta publica referunt, eadem omnes utantur formula, a patribus concilii praefinita; nec parochorum testificationes, nisi conceptis verbis perscriptae, auctoritate publica muniantur.

Hoc etiam totius provinciae commodo non ita inutile futurum est, si omnes parochi una eademque utantur formula scribendi, cum baptismatum, conjugiorum mortuorumque indicem conficiunt. Provide itaque decrevere hujus concilii patres, ut, quam, consultis theologis parochisque bene multis, normam praefinierint, ab ea nemo quisquam curam animarum habens unquam recedat: monenturque ad hunc finem secretarii episcoporum seu cancellarii, ne *legalitatem* apponant testificationibus, quas parochi, etiam proprio chirographo munitas, concesserint, nisi conceptis et solemnibus verbis perscriptae sint.

TITULUS LI.

De synodo provinciali ejusque decretis et constitutionibus.

Statuta jam in synodis dioecesanis et in metropolitani ac comprovincialium episcoporum edictis atque constitutionibus, quae hujusce concilii decretis non adversantur, confirmat sancta synodus. Praecipitur, ut ejusdem concilii exemplar comparetur, et in eo contenta observentur. Interpretatio veri sensus decretorum, ad quos pertineat, et quae sit res difficiles ac dubias enodandi aut aperiendi ratio.

Licet, quae hactenus definita et publicata sunt, pro majori parte decerpta fuerint ex antiquioribus conciliorum provincialium Avenionensium codicibus,

[1]) Trid. sess. 21, cap. 1, de ref.

[1]) Constitutio Pii V. quae incipit: *Supra gregem.* Const. 3 die 8 martii 1566.

[2]) Cap. *Cum infirmitas,* 13 de paenit. (V, 38).

omnemque ideo observantiam ipsis praestandam esse, ex obedientia et docilitate cleri nostri facile confidamus. Ut tamen caetera, quae vel in synodis dioecesanis vel in nostris et comprovincialium episcoporum edictis et constitutionibus statuta jam sunt, in suo vigore ac usu remaneant, declarat sancta synodus, hanc sibi mentem fuisse, ut eorum omnium vis et auctoritas augeretur, non imminueretur, in iis praesertim, quae hujusce concilii decretis directe non repugnant. Ne autem, quae hic a nobis et eisdem episcopis unanimi judicio renovata, correcta ac in divini cultus augmentum et in strictiorem disciplinae observantiam statuta sunt, eo, quem intendimus, fructu careant, praecipit sancta synodus omnibus praepositis, decanis, prioribus, parochis et ecclesiarum rectoribus, ut, statim ac auctoritate pontificia fuerint examinata, probata et confirmata typisque demandata, horum exemplar sibi comparent, penes se habeant semperque retineant, legant et in eo conclusa observent. Si qua autem difficultas circa decretorum sensum aut praxim occurrat, eam proprio judicio et interpretatione solvendam ne existiment, sed eorum explicationem seu declarationem usque ad proxime futuram synodum reservatam esse noverint metropolitano et episcopis comprovincialibus respective: quod intelligendum est de dubiis levioribus. Quoad graviora vero et urgentiori explanatione indigentia, ea quilibet episcopus ad metropolitanum deferat, ut cum eorumdem comprovincialium voto et consensu opportune provideatur, salva semper sanctae Romanae ecclesiae suprema auctoritate, cui omnia a patribus in hac provinciali synodo acta atque decreta ea, qua decet, obedientia et reverentia subjiciuntur examinanda, explicanda et emendanda.

DECRETUM

de concilii conclusione ac dimissione.

Ut tandem praedecessorum metropolitanorum et comprovincialium episcoporum veneranda traditio in similibus cleri comitiis servetur: expetita reverendissimorum coepiscoporum sententia, pastoraliqueque sollicitudine eos jam ad suas ecclesias revocante, ipsam synodum merito dimittendam esse existimamus et praesenti decreto tanquam absolutam dimittimus.

Dat. Avenione in ecclesia metropolitana, hac die prima novembris anno 1725.

Ego Franciscus Mauritius, archiepiscopus Avenionensis metropolita, supradictis decretis provincialis synodi definiens subscripsi.

Ego Franciscus Maria, episcopus Carpentoractensis, consentiens subscripsi.

Ego Joseph, episcopus Cavallicensis, consentiens subscripsi.

Ego Joseph Ludovicus, episcopus Vasionensis, consentiens subscripsi.

Cl. Carret, eccl. metrop. canonicus, secretarius concilii.

ELENCHUS MINISTRORUM CONCILII.

I. Promotores fiscales.

Hieronymus Barbier, i. u. d. et mensae archiepiscopalis advocatus.

Spiritus Josephus Dumas, i. u. d. et ejusdem mensae advocatus.

II. Secretarius.

Claudius Carret, canonicus ecclesiae metropolitanae, in s. theologia licentiatus.

III. Magistri caeremoniarum.

Spiritus Laget, canonicus ecclesiae parochialis et collegiatae s. Mariae Magdalenae Avenionensis.

Franciscus Ranchet, presbyter.

IV. Cancellarius.

Joseph Philip.

V. Notarius.

Joannes Franciscus Mantillery.

VI. Theologi et canonistae.

Pro parte illustrissimi et reverendissimi metropolitae.

Lupus Paulus de Sallières de Fosseran, i. u. d., canonicus ecclesiae metropolitanae, vicarius et officialis generalis illustrissimi et reverendissimi archiepiscopi.

Josephus de Clerc de Mollières, i. u. d., ecclesiae collegiatae s. Marthae Tarasconensis thesaurarius canonicus et officialis a parte Provinciae.

Alexander de Fortia d'Urban, i. u. licentiatus ecclesiae collegiatae s. Joannis Rupismaur. decanus et officialis a parte Occitaniae.

Abbas Franciscus de Tullia, Tricastinensis ecclesiae antiquus praepositus.

Josephus Franciscus de Salvador, presbyter, i. u. d., superior seminarii N. D. a S. Custodia Avenionensis.

Claudius Franciscus de Bellis de Roays, presbyter, i. u. d.

Paulus Antonius Bruyère, presbyter.

P. Josephus Patin, ordinis Praedicatorum, s. theologiae doctor et in academia Avenionensi professor perpetuus.

P. Lambertus Gaud, ordinis Praedicatorum, s. theologiae doctor et in academia Avenionensi professor perpetuus.

P. Claudius Rousset, ordinis Carmelitarum, doctor Sorbonicus.

P. Bartholomaeus Moiroux, soc. Jesu, majorum scholarum praefectus.

P. Ignatius Arnaud, soc. Jesu, s. theologiae professor.

Pro parte reverendissimi episcopi Carpentoractensis.

Joseph Franciscus de Jarente de Cabanes, s. theologiae doctor, praecentor ecclesiae cathedralis Carpentoractensis.

Ludovicus de La Motte d'Orleans, s. theologiae doctor, ecclesiae cathedralis Carpentoractensis canonicus theologus.

Joseph de Ste-Marie, presbyter, i. u. d., superior seminarii S. Caroli a Cruce Avenionensis.

Petrus Paulus Franciscus Tussanus de Cabanis, presbyter, doctor Sorbonicus, director seminarii s. Caroli a Cruce Avenionensis.

Pro parte reverendissimi episcopi Cavallicensis.

Ludovicus de Guyon de Crochant, s. theologiae doctor, canonicus ecclesiae metropolitanae et reverendissimi episcopi Cavallicensis vicarius et officialis generalis.

Jacobus Gavotty, canonicus ecclesiae cathedralis Cavallicensis et reverendissimi episcopi vicarius et officialis generalis.

Laurentius Dominicus Bertet, presbyter.

Pro parte reverendissimi episcopi Vasionensis.

Joseph Gabriel Barbier, i. u. licentiatus, baccalaur. Sorbon., praepositus ecclesiae cathedralis Vasionensis.

Spiritus Petrus Julien, s. theologiae doctor, archidiaconus ecclesiae cathedralis Vasionensis.

Paulus Joachim Barthoquin, s. theologiae doctor.

BREVE SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI BENEDICTI

divina providentia papae XIII.,

quo praesentis concilii Avenionensis constitutiones ratae habentur et pontificia auctoritate confirmantur.

Benedictus pp. XIII.

Venerabilis frater, salutem et apostolicam benedictionem. Provincialis concilii constitutiones, quibus fraternitas tua ad vota nostrae sollicitudinis explenda aliorum solertiae antevertere studuit, sicut a te missas libenter accepimus, ita a nobis merito comprobatas ad fraternitatem tuam grato laetoque animo remittimus, tuum et coëpiscoporum zelum ac sapientiam dignis laudibus prosequentes. Easdem proinde sanae doctrinae disciplinaeque ecclesiasticae muniendae et propagandae, Domino adjuvante, mirifice profecturas nostra etiam auctoritate confirmamus. Tibi autem, venerabilis frater, et comprovincialibus episcopis, qui ad colendam vineam Domini strenuam operam per synodalia decreta contulerunt, caelestem mercedem supplices exposcimus et apostolicam benedictionem peramanter impertimur. Datum Romae, apud sanctum Petrum, sub annulo piscatoris, die XXV. februarii MDCCXXVIII. pontificatus nostri anno quarto.

C., archiepiscopus Emissenus.

APPENDIX AD CONCILIUM AVENIONENSE.

Praefatio.

Probatis jam ex pontificia benignitate hujus concilii provincialis constitutionibus, ac inde pari indulgentia concessa nobis earumdem editione ac publicatione, quaedam in ejus appendice addenda esse duxit sancta synodus, quae uno volumine complexa ad manus totius provinciae cleri haberi possent et ad ipsius eruditionem paratiora fierent, quo promptiora; suntque selectae quaedam constitutiones summorum pontificum seu decretales, quibus et apostolico robore firmarentur synodalia haec statuta, et contra nostrorum temporum novitates ac errores inflictae jam censurae atque damnationis provida recordatio clerum omnem redderet cautiorem.

Quaedam item recenseri conducibile visum est, publica nempe documenta, et sua antiquitate spectanda et gravissimorum antistitum auctoritatis pondere veneranda, tum etiam alia ex veterum hujus provinciae patrum synodalibus comitiis excerpta, ut sic ad instar patris familias ad utilitatem plebis suae nova et vetera proferantur.

Epistolarum et constitutionum in appendice contentarum textum non dabimus, quia inveniuntur in bullariis, sed horum documentorum seriem hic notare juvat.

I. Constitutio Pii V. contra 79 propositiones Baii: „Ex omnibus afflictionibus . . . Romae, 1 oct. 1567.“

II. Constitutio Urbani VIII. contra librum Jansenii: „In eminenti ecclesiae . . . Romae, 6 martii 1641.“ *[Magnum bullarium Romanum,* (Luxemburgi, 1727), V.] *[Bullar.* cit., V, 369-73.]

III. Constitutio Innocentii X. contra quinque propositiones Jansenii: „Cum occasione impressionis . . . Romae, 31 maii 1653.“ *[Bullar.* cit., V, 486-7.]

IV. Epistola cleri Gallicani ad Innocentium X.: „Optata pervenit ad nos.“ Absque data.

V. Constitutio Alexandri VII. in qua quinque propositiones ex libro Cornelii Jansenii excerptas, ac in sensu ab eodem Cornelio intento damnatas fuisse declaratur: „Ad sacram beati . . . Romae, 16 oct. 1656.“ *[Bullar.* cit., VI, 46-8.]

VI. Constitutio Alexandri VII., in qua certa formula contra Jansenianam haeresim subscribenda traditur: „Regiminis apostolici . . . Romae, 15 februarii 1665.“ *[Bullar.* cit., VI, 211-2.]

VII. Decretum Innocentii XII. super fomulario Alexandri VII. die 28 januarii 1694: „Sanctissimus d. n. d. Innocentius XII., auditis . . .“

VIII. Constitutio Clementis XI. confirmans praecedentes constitutiones Innocentii X. et Alexandri VII.: „Vineam Domini Sabaoth. Romae, 16 octobris 1656.“

IX. Constitutio Clementis XI. contra librum Quesnellii: „Unigenitus Dei filius . . . Romae, 8 sept. 1713.“ *[Bullar.* cit., VIII, 118-22.]

X. Epistola Ravennii aliorumque episcoporum Gallorum, ad Leonem papam: „Perlata ad nos.“ [Mansi, *Conc.,* VI, 161-5.]

XI. Epistola Ceretii, Salonii et Verani, episcoporum Gallorum, ad Leonem papam: „Recensita epistola.“ [Mansi, *Conc.,* VI, 81-2.]

XII. Eusebii, Mediolanensis episcopi, epistola ad Leonem papam: „Reversis, Domino annuente.“ [Mansi, *Conc.,* VI, 141-4.]

XIII. Constitutio Benedicti XIII. super ecclesiastica disciplina in Hispania: „In supremo militantis . . . Romae, 23 septembris 1724.“ *[Bullar.* cit., VIII, 472-8.]

XIV. Constitutio Benedicti XIII. de immunitate ecclesiastica: „Ex quo, divina . . . Romae, 8 junii 1725.“ *[Bullar.* cit., VIII, 482-5.]

XV. Constitutio Clementis X. de regularium privilegiis: „Superna magni patris-familias . . . Romae, 21 junii 1670.“ *[Bullar.* cit., VI, 305-7.]

XVI. Epistola congregationis concilii Tridentini interpretis ad archiepiscopum Avenionensem, super exercitiis spiritualibus singulis annis peragendis: „Inter gravissimas pastoralis . . . Romae, 1 febr. 1710.“

SYNODUS CONSTANTINOPOLITANA

1725 mense novembri.

Synodi istius acta memoramus tantum περιεργίας χάριν, ut aestimare quisque possit, quanti ponderis negotia interdum agantur penes ecclesiae orientalis antistites, viros illos maximae gravitatis et amplitudinis. Cum in maiori patriarchatus Constantinopolitani templo nova per totum ambitum sedilia a mulieribus occupanda exstructa essent, horum decimum quartum in parte sinistra e regione ipsius sedis patriarchalis collocatum uxori domini Thomae Testabuza medici eiusque haeredibus ex

totius synodi sententia in perpetuum concessum est. Diploma, quo ius illud datur, publici iuris fecit Georgius P. Purnaras apud Ath. Palaeologum, Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς τοῦ ἔτους 1885, Constantinopoli, 1884, p. 157-158. Huic subscripserunt una cum Hieremia patriarcha metropolitae tredecim, quorum nomina haec sunt: ὁ Ἡρακλείας Καλλίνικος. — ὁ Κυζίκου Αὐξέντιος. — ὁ Νικομηδείας Παΐσιος. — ὁ Νικαίας Γεράσιμος. — ὁ Χαλκηδόνος Νικόδημος. — ὁ Ἀδριανουπόλεως Ἀθανάσιος. — ὁ Σηλυβρίας Μακάριος. — ὁ Πισιδίας Ματθαῖος. — ὁ Ἀγχιάλου Καλλίνικος. — ὁ Δρύστρας Σεραφείμ. — ὁ Χίου Δανιήλ. — ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Δανιήλ. — ὁ Μαρωνείας Ἀθανάσιος.

LONDINENSES ET CONSTANTINOPOLITANAE SYNODI

pro ineunda concordia Anglicanos inter et orthodoxos Orientales (1716-1725).

Saepe quidem subinde actum est de ecclesia Orientali cum Romana concilianda, sed infelici semper conatu. Nec meliori sane fortuna protestantes elaborarunt, quemadmodum multis deprehenditur experimentis. Etenim ut silentio praetereamus ingens illud *intercommunionis* (ut vocant) negotium, quod annis abhinc non multis summo labore susceptum gravi lapsu corruit, optime cuique notum est, quis exitus fuerit famosi illius per litteras colloquii, quod theologi Tybingenses cum patriarcha Hieremia anno 1576 et sequentibus habuerunt. Unitas instaurari non potest apud eos qui ab ecclesia catholica recesserunt: ubi ut omnes a catholicis, ita a seipsis singuli incredibili odio dissident. Sola catholicae veritatis invidia coniuncti, caetera omnia toto caelo differunt, quasi Sampsonis vulpeculae, quae caudis colligatae capite in diversa tendebant. Cui veritati comprobandae luculentum sane ac plane novum adducimus exemplum, negotium inquimus infeliciter gestum saeculo XVIII ineunte Anglicanos episcopos inter et Graecos patriarchas. Qua ratione susceptum, tractatum, confectum fuerit, id ex epistolis utrimque in eo obeundo scriptis satis aperte lectoribus significabitur. Priusquam tamen litteras ipsas aggrederemur, pauca quaedam, quibus res illustraretur, praeloquii causa generaliter praemittenda duximus. Totius igitur negotii summam hanc habeto.

Sub initium saeculi XVIII Alexandrino patriarchatu fungebatur Gerasimus cognomento Pallidas, qui die 25 iulii 1688 summum illud munus adeptus, post annos viginti duo, 20 ianuarii 1710, sponte dimisit, cum aeris alieni pondere, tum senio oppressus. Eadem qua se removit die, Samuel Capasules, genere Chius ac Lybiae metropolitanus, in eius locum suffectus est, ac tertia die, 22 nimirum ianuarii eiusdem anni, in nova sede sollemni ritu constitutus. Vix iste patriarcha salutatus est, cum ad dissolvenda debita, quibus demergebatur Alexandrina sedes, animum totum appulit; atque ultima statim expertus, duos viros, Arsenium Thebaidos metropolitanum una cum Gennadio archimandrita Alexandrino, in Angliam amandavit, qui suo ipsius nomine pecuniam colligerent. Litteris commendatitiis, quibus eos instruxit, Annam Stuartam, Britannorum reginam (1702-1714), rogavit Samuel, ut legatos blande suscipere ac prompte adiuvare, immo cunctis regni proceribus vehementer commendare velit. Ut autem quivis hac de re iudicare eo facilius possit, verba epistolae ipse diligenter expendat, cuius potior locus sic habet [1]):

Διὰ ταῦτα καὶ ἡμεῖς τεθαρρηκότως ἐλπίσαντες, ὦ γαληνοτάτη ἄνασσα, πέμπομεν εἰς ταπεινὴν προσκύνησιν τοῦ ἱεροῦ καὶ θεοφρουρήτου κράτους τὸν ἐν Χριστῷ ἀδελφὸν ἡμῶν, τὸν πανιερώτατον κὺρ Ἀρσένιον μητροπολίτην Θηβαΐδος, ὑπέρτιμον καὶ ἔξαρχον παντὸς παρὰ Νείλου ἐπαρχίας, ὑποκειμένης τούτῳ τῷ καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτῳ θρόνῳ τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ τὸν ὁσιώτατον ἀρχιμανδρίτην τοῦ αὐτοῦ ἡμετέρου θρόνου ἐν ἱερομονάχοις κὺρ Γεννάδιον μετὰ τῆς συνοδείας αὐτῶν. Καὶ πρῶτον μὲν παρακαλοῦμεν, ὅπως ἐνώπιον τῆς σῆς φιλανθρωποτάτης βασιλείας εὕρωσι χάριν τῆς φιλοθέου ἀποδοχῆς καὶ εὐμενοῦς δεξιώσεως (πρόσωπον καὶ γὰρ ἐπιφέρουσιν τοῦ ἁγιωτάτου τούτου θρόνου καὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἀπὸ νεαρᾶς αὐτῶν ἡλικίας πιστοὶ καὶ γνήσιοι πεφυκότες θεράποντες τῆς ἁγιωτάτης ταύτης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας)· δεύτερον δὲ καὶ ἡμᾶς μετόχους γενέσθαι τῶν πλουσίων δωρεῶν καὶ ἀφθονοπαρόχων ἐλεημοσυνῶν καὶ εὐποιϊῶν τῆς σῆς μεγαλοδώρου βασιλικῆς δεξιᾶς· μέγα γὰρ τὸ ἐφ' ἡμᾶς δεινόν, ἥ τε ἀπορία ὑπερβάλλουσα καὶ ἄκρα ταλαιπωρία, ὑφ' ὧν καταπιεζόμενοι ἀθλίως εἰς βυθὸν κινδυνεύομεν καταντῆσαι ἀπωλείας τε καὶ καταφθορᾶς καὶ τοῦτον κατασβεσθῆναι τὸν καθ' ἡμᾶς πατριαρχικὸν θρόνον τὸν ἐν μέσῳ τῆς τοιαύτης καὶ τοσαύτης ἀθεΐας τούτων τῶν ἀραβικῶν μερῶν καὶ μάλιστα τῶν κατὰ τὴν Αἴγυπτον ὡς ἀστέρα λάμποντα καὶ κηρύττοντα, οὐ μέντοι ἀπὸ κακίας καὶ φθόνου τῶν ἐχθρῶν τοῦ Χριστοῦ εἰς ὄλεθρον τοσοῦτον φθάσαντα. Ἀλλ' ἐκ τῶν ἡμῖν ὁμοιοσχήμων κινηθείσης τῆς κακίας καὶ τῶν βελῶν, κατήχθημεν εἰς χάος ἐπώδυνον καὶ ἀθλιότητος καὶ ταλαιπωρίας καὶ χρέους βαρυτάτου ἐπέκεινα τῶν ἑξήκοντα πουγγίων, ἅτινα ἐδανείσθημεν παρὰ ἀλλοτρίων καὶ ἀλλοφύλων σὺν τόκῳ δεινοτάτῳ. Καὶ τῶν μὲν ἱερῶν σκευῶν, πατριαρχικῶν ἀμφίων καὶ πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν τὰ μὲν ἀπεμπολήθησαν καὶ τὰ λοιπὰ ἐνέχυρον μένουσι διὰ τὸ χρέος. Τὴν δὲ αἰτίαν τοῦ τοιούτου ἡμῶν ὁλοτελοῦς ἀφανισμοῦ καὶ τῆς πανολέθρου καταδίκης γνωρίμην ποιήσουσι καὶ δήλην ἐν συνόψει τά τε μαρτυρικὰ τὰ ἐν χερσὶ τῶν ἡμετέρων πατέρων, διεξοδικώτερον δὲ ἀπὸ γλώσσης αὐτῶν καὶ ζώσης φωνῆς· οὐκ ἔδοξε γὰρ ἡμῖν ἁρμόδιον ἐλέος καὶ χάριν ἀπαιτοῦσι τὰς ἱερὰς ἀκοὰς τῆς ὑμετέρας βασιλείας βαρύνειν διὰ τοῦ πολλοῦ τῆς διηγήσεως καὶ παροξύνειν θρήνοις καὶ δακρύοις ἀποκατασταθείην (?).

Datae erant litterae ex aedibus patriarchalibus aegyptiacis anno salutis MDCCXII, mensis februarii 25, indictione V.

Legatorum in Angliam adventum paucis narrat Wanley, vir tunc temporis magni apud suos nominis. Sua ipsius verba hic referre iuvat [1]): „Gerasimus the aged patriarch of Alexandria resigned his office, that he might go and end his days at Monte Santo (i. e. Monte Atho). The people elect Samuel archbishop of Lybia in his room; but Cosmas, archbishop of Mount Sinai, purchasing the

[1]) Integram vide apud Sp. Lampros, *Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος*, t. III (Athenis, 1889), p. 562-567.

[1]) British Museum, Harl. No. 3778, fol. 111; apud G. Williams, *The orthodox church of the east in the eighteenth century*, Londini, 1868, p. XXVII.

favour of the Grand Vizier, the church of Alexandria is so much oppressed that they send hither Arsenius, metropolite of Thebais, and Gennadius a Cypriot and archimandrite, and cathegumenos of Alexandria, with four deacons, an anagnostes, a cook and an interpreter, to crave the assistance of good christians." Graecos cum Londinum appulisse cognovisset Joannes Covel, collegii Christi apud Cantabrigienses rectoris, ad amicum Wanley scripsit, unum atque alterum argumentum contra catholicam circa transsubstantiationem doctrinam de Arsenio eiusque socio expiscaturus. Remisit ille epistolam indiciorum plenam, cui testimonium, quod a Graecis acceperat, inclusit. Quod utrumque scriptum, cum ad rem nostram non parum conferat, lectori benevolo laeti ac hilares impertimus. Sequitur proinde primum epistola Wanley ad Covel, et ea finita, testimonium Arsenii de transsubstantiatione [1]):

Humphrey Wanley to Dr. John Covel.

Coach Office, 21 December, 1714.

Reverend Sir,

According to your Desire, I did (some months since) enquire of Arsenius the Metropolite of Thebais, and of the Archimandrite Gennadius, touching the μετουσίωσις, which word they seemed not to understand: and afterwards owned that they had never heard of it before. They said that in the Blessed Sacrament of the Eucharist, they receive Christ's Body πνευματικῶς, and declared that they would give me a Certificate of such their Belief when I should require it. This I did upon the Receipt of yours of the 13th instant, which I also communicated to the Bishop of London, who is much harrassed about them, and cannot as yet get them to accept the £ 200 given by our late pious Queen for their Departure. His Lordship had them to Dinner last Saturday, and was pleased to have at that time some conference with me and others, with or concerning them. The Result is, the men (although we have reasons sufficient to persuade and satisfy us that they are True and Honest Men) must quickly be gone; we are against a Brief, or any General Collection for them; and we do not like that the Universities should be pestered with them. The poor Archbishop cried out like a child, when my Lord of London told him he must Depart. Only thus far he Relented (upon much Intercession) that they might petition to his Majestie (which he advised should be done in French, and not in Greek), and if that had any good effect, well; if not, to be gone. They are extremely necessitous, and live in much misery and want. I have lent them some pounds, since I saw you, and have gotten them some charities; and yet their numerous Family consume all. On Monday, I got the following confession from them, craftily worded. I told them I believed it was taken from some book I had heretofore read: they replied it is taken from the Liturgies of Basil and Chrysostome. I told em roundly, the Question was not, about what Chrysostome or Basil believed but about what they themselves believed; they Answered, they believe as those saints did. I would have had them to declare against the μετουσίωσις in their certificate; they said they would not meddle with what did not belong to them, etc. I am therefore forced to content myself with w[t] you see in the margin, which is a faithful copie of the badly spelt and badly accented original, which I keep by me. They would have put no date, nor no names unless I had particulary required them.

The crosses (†) also were left out, which when I asked the reason of, they said that since that mark was not used in this Country, they complied with the fashion: but at my speaking they freely put them to.

If you have any other service to command me, you may freely make use of

Reverend Sir,
Your most faithful
and obliged Servant,
Humfrey Wanley.

The last is ὁ ἀρχιμανδρίτης Γεννάδιος, by way of the monocondylia.

Autographo epistolae huius auctor Londinensis sequens apographon in margine subiecerat:

+ Περὶ τῆς ἁγίας εὐχαριστίας τοῦ τίμιου Σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ὑποκάτω εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι ἀληθῶς καὶ κυρίως παρῶν, ἤγουν κατὰ τὸ πράγμα, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς. καὶ κατὰ τὸ φενόμενον εἶναι ἄρτος καὶ οἶνος. εἰδὲ κατὰ πνεῦμα Σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ. οὕτος ἔχει.

Κάτετος ,αψιδ'*) δικέμβριου 21.

+ ὁ ταπεινός μητροπολίτης θηβαΐδος ἀρσενίος.
+ ὁ ἀρχιμανδρίτης γεννάδιος.

*) — Here they mistook the day of the month: and as bad as this their certificate is, it had been worse if they were to have drawn it from their heads alone without the help of books; at least for Gennadius his part.

Hactenus illa epistola, quae satis quidem accurate, etsi minus liberaliter, negotium Arsenianum proponit ac pro ratione circumstantiarum de eo disserit. Ex qua aperte comperitur, Graeculos illos gravibus Britannis brevi molestos et odiosos fuisse; atque hos quidem omni studio et opera elaborasse, ut peregrinantes loco exturbarent. Illos vero a sententia nec transversum unguem deflexisse, ex altera eiusdem Wanley epistola ad dominum Tudway, 24 decembris 1715 data, pronum est intelligere, in qua Thebaidos metropolitani appulsum ad Cantabrigienses denuntiat, stipis colligendae gratia: *The Greek metropolite of Thebais,* scribit ille, *will come to Cambridge soon after Twelf-day on purpose to collect your charities: pray acquaint the master* (i. e. Covel) *of this* [1]). Quin immo septem interiectis mensibus a scripta hac epistola Londinensium compita rursus pervagabantur, cum mense iulio 1716 uni alterive episcopo pusilli *Non iurantium* gregis occurrentes vias plane novas sibi aperuere.

Qui fuerint illi *Non iurantes* (Non jurors), cuique rerum historicarum non prorsus ignaro notum est. Confestim a suscepto Angliae regno sub initium anni 1685, Jacobus secundus catholicos a tot annis crudeli iugo depressos voluerat libertati reddere. Rem aggressus, tam pervicaces animos offendit, ut inde famosa illa rerum conversio traxerit originem, qua coniuratione inita et comitiis generalibus pronuntiantibus Jacobum a iure regnandi excidisse, in Guillelmum Arausicanum collatum est imperium. Novo tamen principi sacramentum dicere abnuerunt non pauci vel ex Anglicanis. Hinc factum est, ut in illa pravarum religionum turba, quibus Anglia iam in tot partes scindebatur, nova secta surrexerit, eorum scilicet

[1]) Exstat ex Museo Britannico, add. mss. 22, 911, fol. 163, apud G. Williams, *op. cit.*, p. LX.

[1]) Cod. Musei Britann., Harl. 3782, fol. 132; G. Williams, op. cit. XXIX.

qui *Non iurantes* (Non jurors) dicti sunt; quorum numerus, etsi principio exiguus, crevit tamen in dies, quando Arausicanus anno 1697, ubi actum de pace generali, legitimus regni possessor renuntiatus est; item quando in eius locum Anna Daniae principissa, Jacobi II filia altera, anno 1702 suffecta est, praecipue vero anno 1714, cum regnum capessivit Georgius Hannoveranus. Sed quid istud negotii cum mendicantibus Graeculis? Exstat quaedam pagina eaque satis brevis D. Brett, viri cuiusdam ex *Non iurantibus* insignis, in qua res tam luculente exponitur, ut hic integram exhibere placuit. Illa itaque a verbo ad verbum sic sonat[1]):

In the month of July 1716, the bishops called Nonjurors, meeting together about some affairs relating to their little church, Mr. Campbell took occasion to speak of the archbishop of Thebais then in London; and proposed that we should endeavour an union with the Greek church, and draw up some propositions in order thereto, and deliver them to that archbishop, with whom he intimated, as if he had already had some discourse upon that subject. I was then a perfect stranger to the doctrines and forms of worship of that church, but as I wished most heartily for a general union of all christians in one communion, I was ready to have joined with Mr. Campbell on this occasion: but Mr. Lawrence being in the room, drew me aside, and told me, that the Greeks were more corrupt and more bigoted than the Romanists, and therefore vehemently pressed me not to be concerned in this affair. Therefore I then declined it. But Mr. Collier, Mr. Campbell and Mr. Spinkes joined in it, and drew up proposals, which Mr. Spinkes (as Mr. Campbell informed me) put into Greek, and they went together and delivered them to the archbishop of Thebais, who carried them to Moscovy, and engaged the Czar in the affair, and they were encouraged to write to his majesty on that occasion, who heartily espoused the matter, and sent the proposals by James, proto-cyncellus to the patriarch of Alexandria, to be communicated to the four Eastern patriarchs. Before the return of the patriarchs' answer to the proposals, a breach of communion happened among the Nonjurors here, Mr. Hawes, Mr. Spinkes and Mr. Gandy on the one side, and Mr. Collier, Mr. Campbell, Mr. Gadderar and myself on the other. So that when the patriarchs' answer came to London, in the year 1722, Mr. Spinkes refused to be any further concerned in the affair, and Mr. Gadderar and I joined in it. After Mr. Gadderar went to Scotland, Mr. Griffin, being consecrated, joined with us. The rest of the story relating to this matter may be gathered from the letters and the subscriptions to them. Mr. Collier subscribes Jeremias, Mr. Campbell Archibaldus, Mr. Gadderar Jacobus, Mr. Griffin Johannes, and I, Thomas.

Thomas Brett.

March 30th, 1728.

Habes hic, lector benevole, totum unionis tentatae negotium Anglicanos inter et Orientales summatim quidem, sed accurate expositum ab uno ex illarum rerum actoribus. Quo vero facilius intelligas, quae fuerint actoris cuiusque partes quamque tandem fabula solutionem habuerit, operae pretium erit memorasse nudam ac simplicem rerum narrationem ac seriem, ut ex illa discas actus, ut vocant, cuiuslibet argumentum et oeconomiam.

Vix *Noniurantes* episcopi exiguitatis suae sibi conscii cogitare coeperunt de ineunda cum Orientalibus unitate et concordia, eamque se vehementer expetere Arsenio significarunt, cum ad condiciones Orientalibus offerendas animum appulerunt. Hanc in rem a Campbell, viro inter illos spectatissimo, schema editum, mox ex anglico in latinum graecumque sermonem translatum, in latinum quidem pro sancta Russorum synodo, in graecum vero pro Graecorum patriarchis; ne autem hoc refutato conatu restinguantur studia Orientalium, quod sine ingenti Anglicanorum probro ac detrimento contingere non posset, consilium ceptum de tota re potentissimum Russorum imperatorem Petrum I certiorem facere, ac propositae unitati supremum eius patrocinium supplicibus litteris flagitare; litterae datae, quibus instructus ex Anglia festinato itinere in Moscoviam adventans Arsenius, eas una cum ineundae concordiae pactionibus Petro I offert. Rei favet Caesarea sua Maiestas, et cupit optime; neque desinet, in posterum eam favore fulcire suo; ad id temporis providet, ut graecum schematis exemplar Constantinopolim ad orthodoxos patriarchas per Jacobum, Alexandrinae sedis protosyncellum, transmittatur. Pro suo isto negotii promovendi studio gratias glorioso principi maximas referunt Anglicani litteris 8 octobris 1717 datis, quas secundo loco edemus.

Protinus a suscepto Anglorum schemate, Graeci patriarchae, coacta Constantinopoli episcoporum clericorumque synodo, condiciones oblatas mente animoque considerant. Re diligenter perpensa, respondent ad singula schematis capita, alia probantes, alia reiicientes; uberiori sermone declarantes in quo ipsis cum Anglicanis conveniat, et in quo non conveniat. Sententias Anglorum totidem verbis ordine describunt, ut subiectis animadversionibus pateat, quantum tota ista componendae transigendaeve religionis ratio, ad quam conveniendi necessitas in summo dissentiendi arbitrio adversarios compulit, ab immutabili ea veritatis norma discedat, quam scriptura, quam patres ac synodi ita munierunt, ut nullis contradictionibus expugnari aut everti posset. Mirum sane cuique videbitur, Graecis omnibus, qui de sua ipsorum ecclesia scripserunt, hactenus plane ignotam mansisse luculentam istam orthodoxae, ut vocant, fidei expositionem, quam exaravit Chrysanthus, patriarcha Hierosolymitanus, praeclarum illud tunc temporis totius Orientis lumen, idem decernentibus Hieremia Constantinopolitano et Samuele Alexandrino, eo scilicet ipso, a quo Arsenius sex ante annis in occiduas partes missus fuerat, stipem collecturus. Patriarcharum responsum, anno 1718, die aprili 12, scriptum, Jacobus protosyncellus Petropolim, indeque adscito sibi Gennadio archimandrita Londinum defert, ubi tantopere ab Anglicanis expetitum mense demum novembri anni 1721 in eorum manus traditur. Adiectae erant duae aliae synodicae disquisitiones, una e mense ianuario 1672 ad Anglos itidem missa, altera e martio mense 1691, qua Graeci pro doctrina catholica de transsubstantiatione in eucharistiae sacramento acerrime propugnant.

Dum unitatem cum Orientalibus parant Noniurantes, impedire non valent quo minus novum inter se dissidium erumpat, stantibus (ut ipsius Brett verbis utar) ab una parte dominis Hawes, Spinkes et Gandy, ab altera vero dominis Collier, Campbell, Gadderar ac Brett. Quod causae est, cur Spinkes, qui schema anno 1716 in graecum transtulerat, se negotio amplius admiscere abnuat. Concordiam tamen non habent in desperatis domini Collier, Campbell, Gadderar et Brett; immo patriarcharum responsum ipsis ansam praebet, alterum

[1]) Cf. G. Williams, op. cit. p. 3-4.

adornandi rescriptum, quo suam sententiam satis operose confirmant, et Graecorum argumenta solvunt atque prolixe refutant. Quae omnia gesta sunt anno 1722 mensis maii die undetricesima.

Ad optatissimam reconciliationem firmiorem faciendam, votum quoddam exposuerant Anglicani theologi, quod fas esse putabant protestantes postulare ab orthodoxis; propositionibus scilicet schematis septima et octava expetierant divini cultus aequalitatem, servatis tamen singularum ecclesiarum iuribus, pro viribus utrimque praestari. Quem propositum finem ut assequerentur, Anglorum liturgiam iusserant ad pristinam formam revocari passimque amplificari et emendari, quo propius ad Orientalium liturgiam similitudine accederet, rati et optantes, novum hunc ritum, immo dissentaneārum partium congeriem, a Graecis adscisci posse. Hac in re prae caeteris desudavit atque elaboravit Jeremias Collier, nova edita liturgia sub hoc titulo: *A Communion Office, taken partly from Primitive Liturgies, and partly from the first English reformed Common-Prayer-Book: together with offices for Confirmation, and the Visitation of the Sick,* London, Janus Bettenham, 1718, in-8° (British Museum: 3475 b, 40 [1]; t, 695 [6]; 116 e, 49; 117 g, 52); altera editio eodem anno excusa a J. Smith, London, in-8° (British Museum: 4327 b). Bis etiam postea edita est; ac primum quidem a P. Hall, *Fragmenta liturgica,* t. V, Bath, 1848, in-16° (British Museum: 3478 aa, 23); deinde vero a J. Dowden, *The Annotated Scottish Communion office. An historical account of the Scottish Communion office and of the Communion office of the Protestant-Episcopal Church of the United States of America, with liturgical notes. To wich in added a reprint in reduced facsimile of the edition of the Scottish office of 1764; and also reprints of the American Communion office, the Scottish office of the 1637, and the Nonjuror's office (of) 1718.* Edinburgh, R. Grants & Son, 1884, in-8°, XII-346 pp. (British Museum: 3406 df, 2). Eum quem induxerant ritum multis Iniurati tuiti sunt argumentis ac dissertationibus; quarum unam alteramve memorabimus. Unam celato nomine protulit in lucem N. Spinkes sequenti titulo: *No just grounds for introducing the new Communion office . . . by a Non-Juror,* London, 1719, in-8° (British Museum: 3475 b, 42 [4]). Harum autem praecipuae Jeremiam Collier auctorem habent, qui in unum eas collegit, titulo isto praefixo: *A Collection of tracts written by the late rev. and learned J. Collier,* in-8°, London, 1736. Insunt: 1) *Reasons for restoring some prayers and directions as they stand in the Communion Service of the first English reformed Liturgy compiled by the bishops in the 2d and 3d years of the reign of the K. Edward VI,* second edition, London, 1717; — 2) *A defence of the Reasons* (etc.), *being a reply to a book entituled No reasons for restoring them,* London, 1718; — 3) *A vindication of the Reasons and Defence* (etc.), *part I: being a reply to the first part of No sufficient reasons* (etc.), London, 1718; — 4) *A vindication* (etc.), *part II,* London, 1719; — 5) *A farther defence* (etc.), *being an answer to a reply to the vindication of the Reasons and Defence* (etc.), London, 1720 (British Museum: 3475 b, 22). — Uberrimam hanc librorum notitiam mihi suppeditavit L. Baillet, O. S. B., a Gallis apud Anglos exactus, cui gratias referre quam maximas mihi aequum ac iucundum est.

Novum illum sacri peragendi ordinem in Graecorum sermonem paucis immutatis transtulerunt Iniurati, cuius translationis autographum ipsum etiamnunc servatur in bibliotheca Constantinopolitana sancti sepulcri, unde diligentissime descriptum publici iuris facimus. Eum simul ac alterum Anglorum patriarchis rescriptum in Moscoviam asportavit Jacobus protosyncellus, quem Iniurati litteris etiam systaticis eodem tempore datis instruxerunt, rem commendantes cum sacrae totius Russiae synodo, tum summo rei publicae cancellario comiti de Golovkin. Eiusdem anni die nona septembris Petropolim demum adventavit Jacobus, uti ex epistola, quam inde in Angliam misit, comperitur. Ea vero tempestate Russorum imperator Mosquae commorabatur; cum autem illuc mense novembri se contulit Jacobus, Astracham Petrus iam petierat. Inde tamen Mosquam reversus, statim Anglicanorum responsum Orientalibus patriarchis transmitti iussit, illud quoque exoptans, ut unus alterve ex Iniuratis in Moscoviam se conferret, quo citius negotium absolvi posset. Quod regium consilium amicis Londinensibus protinus nuntiavit Arsenius, missis etiam in Britanniam conciliatoribus, Jacobo protosyncello et Bartholomaeo Cassano, qui rem urgerent ac legatorum profectionem maturarent. Arsenianae illi epistolae adscripta dies 25 augusti 1723. Instante autumno, profectionem parat protosyncellus; sacra quoque Russica synodus tradita Jacobo epistola concordiam mox absolvendam amplissimis verbis decantat.

At veteribus negotiis nova quotidie accrescentibus, annus ad exitum venit, quin Jacobus loco cedat. Interim ex Oriente patriarcharum affertur responsum, alteri Britannorum responsioni oppositum, in quo argumenta ab Anglicanis allata intacta relinquunt orthodoxi praesules. Verum ne silentio suo futurum esset, ut protestantibus assentiri viderentur, tanquam fortasse recte opinantibus, ideo confutationis loco antiquam (ne dicam antiquatam) Dosithei patriarchae confessionem exarant, nihil fere in ea immutantes, sed adiectis in fine propriis subscriptionibus. Immo data eodem tempore ad Russicam synodum epistola, eam rogant ne quid amplius Britannis respondeat. Litterarium potius cum peregrinis colloquium abrumpere quam verbis diutius contendere maluerant Graeci.

Russica vero synodus, durioribus hisce nihil territa, graecum quidem scriptum in Angliam transmittit, sed Anglos iterum monet, ut e suis duo in Russiam se conferant, cum duobus itidem ex orthodoxo clero de unitate procuranda sermonem habituri. Cui Russorum epistolae dies secunda februarii 1724 adscribitur. Eam Jacobus protosyncellus Londinum affert, duos inde viros ab Iniuratis delegandos mox apud Russos traducturus. At inexpectata quaedam negotio mora iniicitur; eorum enim, qui profecturi sunt, legatorum alter cum locorum distantia, tum rei familiaris implicationibus prohibetur, ne aestivo huius anni tempore iter suscipiat. Quin etiam d. Gadderar in Scotiam discedenti alius in eius locum subrogandus est; qua de causa d. Griffin, is ipse qui in postremis subscriptionibus sub Joannis nomine abditus latet, episcopus creatur. Procrastinationis istius culpam ut levent, multa excusatione utuntur Anglicani, missis in Russiam litteris ad Arsenium Thebaidos metropolitanum, totius negotii ducem ac magistrum, ad sanctam synodum Petropolitanam, ad magnum imperii cancellarium. Quae litterae eodem tempore dantur, die scilicet iulii decima tertia anni 1724.

Dum vero tempus ad agendum idoneum ita conteritur, terribilis e Russia rumor per cunctas Europae regiones vulgatur: Petrum primum, potentissimum illum Russorum imperatorem, morte occubuisse. Inopinato hoc eventu, qui 8 februarii 1725

accidit, negotia per tot annos protracta, concordia infecta, abrumpuntur. Etsi enim litteris ad Arsenium, ad sanctissimam synodum, ad magnum cancellarium, die undecima aprilis datis, Iniurati exoptent, ut colloquia de unione instauranda olim repetantur, tamen ex epistola comitis de Golovkin, cui dies 16 septembris 1725 adscripta, satis aperte comperitur, ad calendas graecas rem dilatum iri.

Eam huc usque tractaverant Noniurantes, insciis, ut videtur, iis episcopis, qui publicas ecclesiae Anglicanae personas gerebant. Quorum primus id temporis ordine, Guillelmus Wake, archiepiscopus Cantuariensis, accepto tentatae concordiae nuntio, magnam operam dedit, ut Graecos ab incepto avocaret. Hunc ad finem Chrysantho, patriarchae Hierosolymitano, perferendas inscripsit litteras, in quibus post actas pro libris quibusdam acceptis gratias, Graeco praesuli narrat, unde tandem originem duxerint illi qui societatem cum Orientalibus inire quaesierant. Multum sane in ista epistola momenti est, quam propterea ex autographo ipso benevolo lectori libentes communicabimus, adiecta eiusdem in graecum translatione a Chrysantho expressa. Postremo tandem loco epistolam, quam Chrysanthus Britanno viro rescripsit, luci committemus. Haec XIX ianuarii 1727, illa VI septembris 1725 data est. Thomae Payne, presbyteri illius, a quo Guillelmus Wake rei infeliciter tentatae nuntium accepit, duas epistolas Chrysantho inscriptas, quarum uni XIV iulii 1724, alteri VI iunii 1726 dies adscripta est, in tabulario Metochii, ut vocant, Constantinopolitani sancti sepulcri olim exstitisse nos monuit vir optimus nobisque amicissimus Aemilius Legrand, quem maturius mortuum merito omnes lugent. Eas multis abhinc annis a Georgio Constantinide subreptas in praesentia detineri ab altero hominis istius parum verecundi genero audivimus; quarum copiam lectoribus facere non posse eo magis dolemus quo ex eis rerum indicia copiosius sane suppeditarentur.

Atque ista ea aetate gesta et de concordia utriusque ecclesiae procuranda utrimque disputata sunt. Exitus vero alius non fuit, quam colloquiorum inter partes dissidentes susceptorum et initorum plerumque esse solet. Ne tamen merita laude fraudentur, exemplum posteritati reliquisse existimamus, quod de controversis in religione capitibus, semoto omni odio et acerbitate, agendum et disputandum sit. Quin etiam ex his actis non pauca, nec solum ex Anglorum, sed et ex ipsorummet Graecorum dictis et concessis hac in causa suppetunt, quae ad doctrinam catholicorum confirmandam apprime faciunt. In his porro persequendis prior nobis in eo laborandum esse mens fuit, ut ad certa doctrinarum capita niteremur singula revocare, ac velut in unum colligere, quae in toto illo quaestionum responsorumve curriculo huc et illuc fusa et dispersa occurrunt; re tamen diligentius considerata, eam potius ordinis rationem tenendam esse duximus, quam ipsi secuti sunt auctores disputationum, a quibus expetenda sunt ea singulatim, quae gravissimi in re nostra videntur esse momenti. Qua ratione satis apte illi, quam agimus, causae consultum iri confidimus, si nonnulla capita, quae ad praemuniendam reconciliationi viam exposuerat britannus theologus Thomas Brett, vir inter *Noniurantes* praecipuus, hic appendicis gratia exhibuerimus. Sunt quidem illa anglico sermone scripta; ne tamen lectori nimis prolixae rerum narrationes taedium forte pariant (quod nihilonimus factum iri suspicamur), latino tantum idiomate laudata capita referre visum est. Illa itaque de verbo ad verbum reddita sic sonant [1]):

„Capita, de quibus cum Graecis disputandum est, haec sunt:

1. Additamentum ab ecclesia Latina symbolo Nicaeno, immo Constantinopolitano, factum adiecta voce *filioque*, quod additamentum reformationis tempore a nobis retentum hactenus adhibemus; promisimus autem vocem hanc adiectam, si de ceteris rebus consenserimus, nos esse praetermissuros. Quapropter non multum disceptandum erit. Quaedam tamen hac de re dicenda erunt ad probandum rectam fidei nostrae rationem ac ostendendum semper nos nihilominus existimasse, patrem in divinis unum esse fontem tum filii tum spiritus sancti. Atqui Graecos putabamus sentire, e patre per filium, ἐκ πατρὸς διὰ υἱοῦ, procedere spiritum sanctum; ita ut utrique crederemus spiritum sanctum e filio procedere, modo tantum ac verbo dissidentes. Quae persuasio hactenus apud nos fere omnes constare videtur, ut ex iis colligere est, quae hac de re disserit doctor Waterland in sua *Historia critica symboli Athanasiani.* Ex quo opinabamur nostrum hac in re cum Graecis dissidium, ieiunam esse verborum certationem, utraque voce idem sonante, quippe cum existimaremus ἐκ atque διὰ idem valere. At in eo, quod nobis miserunt, responso Graeci negant eandem esse vim praepositionum ἐκ et διά, atque asserunt voculam ἐκ nunquam sumi pro διά nec vice versa διά pro ἐκ. Illud etiam affirmant, quod cum de spiritus sancti processione per filium sermonem habent, non eam processionem significant quae naturalis est, aeterna, prior tempore, atque eam ob rem cum de filio loquuntur neque praepositione ἐκ neque praepositione διά utuntur. *Non enim* (inquiunt) *secundum hanc processionem dicimus sanctum spiritum ex filio vel per filium procedere; sicut enim filius non generatus est a patre mediante spiritu sancto, ita nec spiritus sanctus processit a patre mediante filio. Secundum temporalem autem et exteriorem processionem confitemur procedere illum sive exire et emitti per filium sive mediante filio, et ex filio ad externa procedere ad sanctificandam rem creatam.* Cum igitur ad rectam fidei nostrae rationem probandam cum Graecis disceptantes asserimus sanctum spiritum procedere ex patre et ex filio, non amplius possumus in nobis defendendis id argumenti afferre, quod ἐκ et διά idem valeant sive valere possint, cum aperte illi negent, sive ἐκ sive διά adhiberi posse, si naturalis et aeterna spiritus sancti processio spectetur, quam neque ex filio neque per filium fieri annuunt; de ea porro aeterna processione agitur in symbolo, cum ex altera processione, pro qua voculam διά probant, spiritus sanctus non significetur verus esse et aeternus Deus, quod tamen hoc symboli articulo esse declaratur. Pearson autem episcopus, qui percepisse videtur, qua tandem ratione processio per filium a Graecis definiatur, quam isti nunquam in aeternam ipsius processionem transferunt, argumentum illud, licet vulgatissimum sit ac saepe a Latinorum additamenti propugnatoribus adhibeatur, omnino neglegit. Quapropter quod additamentum hoc retinuerimus ac retineamus hactenus, id Pearson episcopi argumento defendendum est, sacram scilicet scripturam, cum conceptis verbis spiritum sanctum e patre procedere demonstret, ita processionem illius e filio potentialiter docere. Ille

[1]) Apud G. Williams, op. cit., p. 132-140, e codice collegii ss. Trinitatis apud Glenalmond a d. Lyon ex ipsius Brett autographo exarato.

enim, utpote e patre procedens, *patris spiritus* (Matth. X, 20) ac *Dei spiritus* (I Cor. XI, 12) vocatur; atqui *filii* etiam *spiritus* (Gal. IV, 6) et *Christi spiritus* (Rom. VIII, 9; I Petr. I, 11; Phil. I, 19) nuncupatur. Si sanctus igitur spiritus Dei et patris spiritus vocatur, quatenus e patre procedit, sequitur illum, cum filii spiritus appelletur, etiam e filio procedere. Idcirco de spiritu loquens Christus (Joh. XVI, 14, 15) ait: *Ille de meo accipiet.* Cum in prototypo tum in vulgatis editionibus legitur: ἐκ τοῦ ἐμοῦ λείψεται, cui lectioni congruit translatio nostra. At ex doctore Nilles perspicuum est, optimos codices in utroque loco exhibere λαμβάνει, accipit. Ex alterutra porro lectione evicit Pearson episcopus, veteres patres Graecos id de aeterna processione dici intellexisse. Qua occasione Epiphanium refert (Haeres. 69): Καὶ γὰρ καὶ περὶ τοῦ πνεύματος βλασφημοῦσι καὶ τολμῶσι λέγειν κεκτίσθαι ὑπὸ τοῦ υἱοῦ, ὅπερ ἐστὶν ἄκτιστον ἐκ πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον. Praeterea *(Haeres.* 62, § 4): Ἀεὶ γὰρ τὸ πνεῦμα σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ, οὐ συνάδελφον πατρὶ, οὐ γενητόν, οὐ κτιστόν, οὐκ ἀδελφὸν υἱοῦ, οὐκ ἔνγονον πατρός, ἐκ πατρὸς δὲ πορευόμενον καὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον. Eodem quoque modo S. Cyrillus Alexandrinus *(Comment. in Joann.,* L. 11): Ἐπειδὴ (τὸ πνεῦμα) ὁμοούσιόν τέ ἐστι τῷ υἱῷ καὶ πρόεισι θεοπρεπῶς ἐξ αὐτοῦ, πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἐφ' ἅπασι τελειοτάτην ἔχον ἐνέργειάν τε καὶ δύναμιν, διὰ τοῦτό φησιν, ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται. Quod autem *e filio accipere* aeque intellexerint veteres patres ac *e filio procedere,* id cum ex Epiphanio perspicuum est *(Ancorat.,* cap. 9), ubi dicit: Ἆρα θεὸς ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ τὸ πνεῦμα, tum ex multis aliis eiusdem sententiae locis.

Concedit nihilominus episcopus, adiectionem recepto symbolo invita orientali ecclesia factam defendendam non esse; quo excusari exinde poterimus, si ad procurandam unitatem excludere illud non recusemus. Nos tamen, si nulla iniatur concordia, illam retinere iure poterimus, quippe qui rem veram esse existimemus, modo ne contendemus a concilio id esse definitum, sed adiectum explicationis interpositae gratia, neve eos vituperaremus, qui maiori synodicarum huiusmodi definitionum verecundia additamenta istius generis non probaverint neque aliter locuti fuerint atque scripturae patresque locuti sunt. Atque ita hac de re sentit Pearson episcopus.

2. Ad eas vero animas, quae poenas dant in inferno, quod attinet, futurum esse spero, ut disceptandi locus hac in re contingere non possit, cum utrimque conveniamus sacrificia orationesque pro mortuis, qui in fide decesserunt, esse offerendas. Quod si orationibus hisce ac sacrificiis poenas illorum minui aut felicitatis qua iam fruuntur incrementum afferri credatur, nihil id ad rem, modo ne in orationibus istis verba adhibeantur, quibus alterutrius sententiae causa adiuvetur, neve altera pars persuasionem suam alteri imponat, sed utraque pristinos ritus retineat, Graecis aeque ac nobis opinantibus, papisticum purgatorium commenticium quiddam esse ineptamque fabulam ad quaestum faciendum simplicioresque decipiendos excogitatam.

3. Quod ad illam quam vocant septimam synodum oecumenicam vel alteram synodum Nicaenam, anno Domini 787, regnantibus Irene imperatrice filioque eius Constantino adhuc puero, celebratam, oecumenicam eam fuisse annuere non possumus, cum tres patriarchae orientales, Alexandrinus scilicet, Antiochenus et Hierosolymitanus, invitati ad eam non fuerint neque ei interfuerint, cumque Palaestini monachi, Joannes et Thomas, qui se eorum legatos esse personasque in hac synodo gerere contenderunt, nullam ab illis legationem acceperint. (Vide Cavaei *Hist. Liter.,* tom. II, p. 260 [lege 649]). Quamvis vero episcopus Romanus legatos ibi habuerit, caeteri tamen episcopi occidentales nec concilio interfuerunt neque eius decreta admittere voluerunt; immo septem annis interiectis, anno 794, synodum Francofurti egerunt, in qua concilii illius decreta damnarunt. *„Hic causa imaginum summa cura ventilata, conclusumque, in ecclesiis quidem memoriae et ornamenti causa retineri posse, omnem vero cultum et adorationem penitus esse abrogandum; acta synodi Nicaenae secundae, quae in partibus Graeciae, pro adorandis imaginibus, stolide sive arroganter gesta est (ut habet operis Carolini inscriptio) post longum et diligens examen rescissa et reprobata: testimonia ex patribus scriptisque ecclesiasticis a Nicaenis deprompta sedulo excussa, omnia ipsorum sophismata et argutiunculae solide refutatae. Unde synodum Nicaenam nec pro oecumenica, nec pro septima, habendam esse rite iudicarunt.“* (Cavaeus, *Hist. Liter.,* tom. II, p. 264 [lege 652]). Photius ipse, qui alteri Nicaenae synodo ardenter favet, non plures quam duos illos monachos, Joannem et Thomam, deprehendere potest, qui cunctorum Orientis patriarcharum archiepiscoporumque vices gerant. Namque de synodo ista agens in prima sua epistola, quae Bulgarorum regi veram fidem erudiendo inscripta est, post factam de episcopi Romani legatis mentionem, ait: Ἅμα δὲ τούτοις Ἰωάννην καὶ Θωμᾶν, ἄνδρας μοναδικῇ πολιτείᾳ περιωνύμους καὶ ἱερατικῇ τιμῇ διαλάμποντας καὶ τῆς ἀνατολικῆς ἁπάσης διοικήσεως τῶν ἀποστολικῶν καὶ μεγάλων θρόνων τοποτηρητὰς καὶ τὸ τῶν ἀρχιερέων προνόμιον ἔχοντας, λέγω δὴ Ἀπολλιναρίου τε καὶ Θεοδωρήτου καὶ Ἡλία, ὧν ὁ μὲν Ἀλεξανδρείας, ὁ δὲ Ἀντιοχείας, καὶ ὁ λοιπὸς δὲ Ἱεροσολύμων ἱεροπρεπῶς τε καὶ πανσοφῶς προειστήκεισαν. Rogerus de Hoveden, historicus Anglus, qui circa annum 1180 scripsit, in suis Annalibus dicit, parte I, fol. 232, C. anno 792: *Carolus rex Francorum misit synodalem librum ad Britanniam, sibi a Constantinopoli directum, in quo libro (heu proh dolor) multa inconvenientia et verae fidei contraria reperiebantur; maxime quod pene omnium orientalium doctorum non minus quam trecentorum vel eo amplius episcoporum unanima assensione confirmatum fuerit imagines adorari debere, quod omnino ecclesia Dei execratur.* Simeon Dunelmensis, qui circa annum 1130 floruit, in Historia sua, quae inter *Decem scriptores,* pag. 3, edita est, idem omnino asserit atque prorsus iisdem fere verbis. Idem etiam refert Matthaeus Westmonasteriensis qui circa A. D. 1377 vixit, in suis *Floribus Hist. An. Grat. 793.* Haec sunt eius verba: *Anno 793, Carolus rex Francorum misit librum synodalem ad Britanniam, in quo verae fidei multa reperta sunt obviantia, et eo maxime quod pene omnium orientalium doctorum unanimi assensione est definitum, imagines adorari debere, quod omnino ecclesia catholica execratur. Contra quod Albinus scripsit epistolam ex authoritate divinarum scripturarum mirabiliter dictatam, illamque cum eodem synodali libro, in persona episcoporum ac principum idem Albinus ad regem attulit Gallicanum.* Pinius de synodo Francofurtana sermonem habens, eam asserit ex 300 circiter episcopis Galliae, Italiae et Germaniae constitisse. Quod satis est ad evincendum synodum Nicaenam secundam generale concilium non fuisse, cum eius decreta a tanta occidentis synodo tam cito reiecta ac damnata fuerint. Imaginum cultus saeculo tantum duodecimo ad finem vergente et tertiodecimo ineunte apud Germanos invaluit.

Nicetas Choniates in Isaaci Angeli Annalibus (Lib. secundo, § 3, pag. 437, 4 edit. Genev. 1593) dicit: Ἀρμένοις καὶ Ἀλαμανοῖς ἐπίσης ἡ τῶν ἁγίων εἰκόνων προσκύνησις ἀπηγόρευται. Isaacus porro Angelus, tempore cuius haec commemorantur, A. D. 1184 principatum aggressus, ab Alexio fratre a. 1194 deturbatus est et a Latinis a. 1202 restitutus; Nicetas vero circa 1205 historiam absolvit. Quantum vero temporis effluxerit, priusquam apud Anglos et Gallos imaginum cultus admitteretur, haud reperio; inde autem apparet, amplius quadringentis post annis a celebrata synodo Nicaena secunda, hunc apud Germanos admissum non fuisse; atque ex verbis Simeon Dunelmensis, Rogeri de Hoveden et Matthaei crederes tantum temporis praeteriisse, quoad in Anglia reciperetur. Immo Pinius *(Eccles. Hist.,* cent. 8, p. 146) Gallos aeque ac Germanos asserit in sua sententia diu permansisse, ac sero admodum synodum Nicaenam secundam in se transtulisse, cuius loco concilium Francofurtanum haberent, quemadmodum ex multis scriptoribus historicisque Gallis colligere est.

4. Quid discriminis sit inter latriae, duliae et hyperduliae cultum, plane non assequimur. Namque I Sam. VIII, 3, legimus: Ἑτοιμάσατε τὰς καρδίας ὑμῶν πρὸς κύριον, καὶ δουλεύσατε αὐτῷ μόνῳ. Et in Actibus XX, 19: Δουλεύων τῷ κυρίῳ. Rom. VII, 6: Ὥστε δουλεύειν ἡμᾶς ἐν καινότητι πνεύματος. Rom. XII, 11: Τῷ κυρίῳ δουλεύοντες. Atque I Thess. I, 9: Δουλεύειν θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ. Legimus etiam Num. XXVIII, 18: Πᾶν ἔργον λατρευτὸν οὐ ποιήσετε. Eadem pariter verba coniuncta inveniuntur Num. XXIX, 1, 7, 12, 35."

Hactenus theologus ille britannus, cuius elucubratio in eo saltem codice, quo usi sumus, abrupte desinit imperfecta; utrum absoluta unquam fuerit, comperire non potuimus. Eam tamen, qualiscumque demum sit, eo libentius referendam esse duximus, quo nobis clarius capita nonnulla elucidaverit, quae satis leviter *Iniurati* rescripto perstrinxerant.

Neque vero notatu minus digna nobis videtur coaetanei cuiusdam Graeci pagella, qua articuli Anglos inter et Orientales praecipue controversi brevi comprehenduntur. Quis fuerit ille, asserere nequimus; eum tamen unum et eundem fuisse ac Jacobum protosyncellum, cuius in ea causa, de qua agitur, partes iam lectori notae sunt, inde colligere est, quod se suo nomine rem cum Britannis tractasse ipse fateatur. Id etiam nobis pro comperto habetur, quantum ex ipsa scribendi ratione perspicere est, eundem illum fuisse ac amanuensem, cuius opera prioris Graecorum ad Anglos responsi in codice Constantinopolitano sancti sepulcri asservati, una alterave pagina descripta est. Qualiscumque demum is fuerit, en eius opellam, prout continetur folio quodam adventitio codicis Constantinopolitani sancti sepulcri 828, in quod optima fortuna incidimus:

Τὰ ἐναντία τῶν Βρεταννῶν καὶ εἰς μερικὰ ζητήματα ὁποῦ θέλουσι συγκατάθεσιν, καὶ εἰς μερικὰ ὁποῦ διστάζουσι.

α'-ον. Ἐν πρώτοις (cod. πρώτης) κυβέρνησιν καὶ συγκατάβασιν εἰς τὰς ἁγίας τεσσαρακοστάς, οὐχὶ πῶς νὰ τὸ ἐγύρευσαν αὐτοί, ἀλλ' ἡμεῖς, ἐπειδὴ εἰς ὅσον καιρὸν ἐκάμαμεν αὐτοῦ, ἐμάθομεν τὴν γνώμην τους. Ἡμεῖς ἠξεύρομεν μερικοὺς ὁποῦ τὴν μεγάλην τεσσαρακοστὴν καὶ αὐτὸ τὸ λάδι νηστεύουσι· τὸ βούτυρον μόνον δὲν νηστεύουν, διατὶ ἐδῶ ἔχει τὸ λάδι τέσσαρα ῥούπια τὰ 150 δράμια.

β'-ον. Δεύτερον ζήτημα, καὶ διὰ τὰς γυναῖκας ὁποῦ ἔχουν οἱ ἐπίσκοποι, διατὶ αὐτοὶ βεβαιώνονται εἰς τὸν λόγον τοῦ Παύλου ὁποῦ γράφει πρὸς Τιμόθεον α'-η, κεφάλαιον γ'-ον, στίχους β', καὶ εἰς τοῦτο εἶναι δυνατὸν νὰ τοὺς ἀποκριθῇ τινας μὲ παλαιαῖς μαρτυρίαις.

γ'-ον. Πῶς πρέπει οἱ ἱερεῖς νὰ πέρνουν μίαν γυναῖκα, καὶ ἂν ἀποθάνῃ ἡ γυνή του, νὰ μὴν ἔχῃ ἄδειαν νὰ πέρνῃ ἄλλην· αὐτοὶ τοῦτο, ὄχι ὅλοι, ἀλλὰ μερικοὶ ἀνθίστανται, δηλαδὴ νὰ μεταῦπανδρεύονται.

δ'-ον. Ἀπόκρισιν καὶ εἰς τοῦτο, διὰ τὴν χειροτονίαν (cod. χειροτονείαν) τους, εἰ μὲν καὶ εἶναι εὔλογον νὰ μεταχειροτονοῦνται ἢ ὄχι.

ε'-ον. Ἔχουν συνήθειαν καὶ ξουρίζουν τὰ γένεια οἱ ἱερεῖς, καὶ ἐστάθη μία κακὴ συνήθεια, καὶ ὅποιος ἔχει γένεια (cod. γένει) τὸν φωνάζουν πόβερ ἤτοι πτωχόν.

ς'-ον. Καὶ διὰ τὴν τετραγαμίαν, ἀγκαλὰ (cod. ἂν γκαλὰ) αὐτοὶ λέγουσι πῶς φυλάττουν τὰ ὅρια τῶν ἁγίων πατέρων.

ζ'-ον. Καὶ διὰ τὴν συγγένειαν τοῦ γάμου καὶ τοῦ βαπτίσματος.

η'-ον. Καὶ διὰ τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα τῆς μοναχικῆς πολιτείας.

θ'-ον. Καὶ διὰ τὴν ἐξομολόγησιν ποία (cod. ποῖα) σύνοδος τὴν ἀποφάσισε.

ι'-ον. Καὶ διὰ τὰ μνημόσυνα τῶν θανόντων, ἀπὸ ποῦ ἐστάθη.

ια'-ον. Καὶ διὰ τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων καὶ τὴν τιμὴν ὁποῦ προσφέρνομεν τῇ θεοτόκῳ.

ιβ'-ον. Καὶ διὰ τὰς ἑορτὰς τῶν ἁγίων τοῦ καθ' ἑνὸς τὴν ἑορτήν του.

ιγ'-ον. Καὶ ἀπὸ ποῦ ἐστάθηκαν αἱ τέσσαραις τεσσαρακοσταὶ ὁποῦ ἡμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι νηστεύομεν.

ιδ'-ον. Θέλουν καὶ παράδοσιν καλὴν διὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα, διὰ νὰ βαπτίζωνται καθῶς καὶ ἡμεῖς, διατὶ αὐτοὶ συνηθίζουν καὶ κάμνουν ἕνα σημεῖον σταυροῦ εἰς τὸ βλέφαρον καὶ μερικὰς εὐχάς, καὶ οὕτω τελειώνουσι.

Τὰ θεῖα γράμματα τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης, ἡ μὲν παλαιὰ κατὰ τὴν ο' ἔκδοσιν σὺν ταῖς ἑρμηνείαις Ἀκύλου, Συμμάχου καὶ Θεοδοτίονος.

Τετραβάγγελον, ἀπόστολος (cod. ἀποστόλων), εὐαγγέλιον, καὶ ἀλλότριαι βίβλοι γραφόμεναι μεγάλοις γράμμασι παρὰ τῶν παλαιῶν χρωμένοις.

Τίνες ἐκ τῶν κύκλων παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἐθνικῶν (cod. ἐθνηκῶν) συντεθέντων.

Τίνες ἐκ τῶν διπλωμάτων (cod. διπλομάτων) ἢ συγγραφῶν παλαιῶν, καὶ αἱ τῶν γνωρίμων ἀνθρώπων ἐπιστολαί.

Τίνες ἐκ τῶν ἐνειλημάτων (cod. ἐνειλημμάτων) παλαιῶν ὑμενίνων.

Τίνες ἐκ τῶν γραφῶν τῶν ἐν ἁγίοις πατέρων ἡμῶν Ἱππολύτου Θηβαίου (cod. Θυβαίου), Ἰουλίου Ἀφρικανοῦ, Ὠριγένους, καὶ τὰ λοιπά.

Ex ista pagella, sermone Graecorum vulgari conscripta, perspicere haud difficile est, non solum rei dogmaticae in hoc tractando negotio studuisse Britannos, sed etiam amanuensi, quisquis ille fuerit, mandata dedisse, ut pervetustos codices sacrarum praesertim scripturarum ex Oriente in Angliam redux secum adsportaret. Facile inde crederes, operosum illud negotium, etsi praeter opinionem cecîderit, irritum tamen non omnino extitisse. Sed et istud, quod caput est, alte retinendum, magnum Dei donum esse vocationem ad fidem, enixisque proinde precibus a Deo implorandum. Quibus iam eius inquirendae pium studium et affectum incidit, ii profecto ab illis temperamentis cavent, quibus ad optatae concordiae viam praemuniendam accepta a maioribus probe constituti ecclesiastici regiminis forma conturbatur, convellitur, penitusque disiicitur. Nulla unquam sic est instituta aut suscepta ineundae concordiae ratio, quasi ecclesia, aut de suis dogmatibus ullo pacto dubitaret, aut

quo facilius exteros ad se alliceret, vel minimum quidquam de credito sibi deposito remittendum censeret. Hac norma, hoc instituto in ea, de qua agimus, causa non utendum esse existimarunt protestantes. Quid igitur mirum, si spes illa evanuerit, quae se iam laetior ostenderat fore, ut praemeditatae societatis ope Britanni, Graeci, Russi, ac permulti cuiusque generis dissidentes in eiusdem ecclesiae sinum et amplexum revocarentur.

Haec habuimus quae de negotio illo praefaremur. Reliquum est ut in grati animi obsequium praecipuos studiorum nostrorum fontes commemoremus. Eius, de qua agitur, controversiae historiam primus, quod sciamus, delineavit Thomas Lathbury, *A history of the Nonjurors; their controversies and writings; with remarks on some of the rubrics in the Book of Common Prayer,* in-8°, Londini, 1845. Qui vir integras quidem Anglorum ad Graecos dogmaticas epistolas edidit, sed Graecorum ad Anglos responsorum nonnulla tantum fragmenta praestitit. Ex illo deprompsit ac russica fecit quaecunque de hac causa protulit Porphyrius Uspenskij archimandrita in incomposito opere nuper edito sub hoc titulo, quem e russico in latinum reddimus: *Alexandrinus Patriarchatus. Sylloge rerum, indagationum actorumque ad Alexandrini patriarchatus historiam pertinentium. Edente imperiali academia scientiarum cura Chr. M. Loparev,* Petropoli, 1898, t. I, p. 350-364. Litterarum vero utriusque missarum supellectilem fere integram suppeditavit Georgius Williams, praestantissimo evulgato opere, cui titulus: *The orthodox church of the East in the eighteenth century being the correspondence between the eastern patriarchs and the Nonjuring bishops with an introduction on various projects of reunion between the eastern church and the anglican communion.* Rivingtons: London, Oxford and Cambridge, 1868, in-8°, LXXI-180 pp. Huic tamen spicilegio ceteroqui optimo summaque diligentia collecto desunt gemmae quaedam sane pretiosissimae, liturgiae scilicet ab Iniuratis confectae ordo paene incognitus, necnon una alterave Graecorum praesulum epistola, quibus conciliationis tentatae gesta aut illustrantur aut confirmantur. Huc accedit quod documenta omnia clarissimus editor anglice tantum produxit, quippe qui, ut ingenue fatetur, autographa ipsa reperire non potuerit; ideo graeca cum ab Anglis tum a Graecis conscripta, quae in hoc tomo edidimus, frustra omnino apud Williams quaereres. Omni tamen iure postulat aequitatis officium, ut magnopere praedicemus quanti nos illi debeamus, sive in universo epistolarum commercio instituendo sive in multis explicandis personarum aut rerum angustiis.

Qua vero ratione singulas operis partes instituerimus, opus ipsum declarabit: cuique vel primas evolventi nostras pagellas perspicuum erit textum graecum esse ad unius aut plurium codicum fidem summa religione expressum, anglicum ex Williams volumine depromptum; praeterea singulis litteris praefigi argumentum et notas subiici, in quibus habetur uberior cuiusque epistolae notitia, codicesque indicantur, ex quibus illa eruta fuerit. Ceterum ea solet esse editionis principis conditio et fortuna, ut aegre prodeat ex omni parte perfecta, maxime si ex unico exemplari, quod plerumque nobis accidit, evulgetur. Vix autem veniam non merebitur editor qualiscumque primus, dummodo constet eum nova proferre, nec fuisse in textu recognoscendo indiligentem: quas quidem partes pro virili adimplevisse nos absque invidia profitemur. Porro iniqui simus, nisi praestantium virorum, quos habuimus quasi operis collegas ac συνεργούς, benevolentiam non praedicemus ad perennem ipsorum congenitae humanitatis memoriam. Eorum quisque in notis cuique epistolae adiectis pro re nata laudabitur; hic tamen omnes nomine saltem recolere iuvat, clarissimos dicimus viros F. C. Conybeare et F. F. Urquhart Oxonienses, N. Festa Romanum, Worth Londoniensem, L. Baillet Solesmensem O. S. B.

1.

CONDICIONES INEUNDAE CONCORDIAE BRITANNOS INTER ET GRAECOS AB INIURATIS EPISCOPIS OBLATAE

(18 aug. 1716).*

Προθέσεις τινὲς εἰς τὴν τῶν καθολικῶν καὶ ὀρθοδόξων τῆς ἐκκλησίας Βρεττανικῆς λειψάνων μετὰ τῆς ἀνατολικῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας συμφώνησιν.

α'. Ἡ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἐκκλησία γνωριζέσθω εἶναι πάσης τῆς ἐκκλησιαστικῆς[1]) ἑνότητος ἀρχὴ πασῶν τε τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν μήτηρ ἀναμφισβήτητος, ἧς ἐξεγένοντο ἔκασται τῶν κατὰ μέρος ἐκκλησιῶν καὶ ᾗ ἐξαίρετός τις[2]) τιμὴ ὀφείλεται.

β'. Τῷ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἐπισκόπῳ τοῦνεκα ἡ πρωτοκαθεδρία[3]) παραχωρείσθω ὑπὸ πάντων τῶν ἄλλων χριστιανῶν ἐπισκόπων.

γ'. Ταῖς ἐν Ἀντιοχείᾳ, τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίαις ὡς καὶ τοῖς ἐπισκόποις

Propositiones quaedam pro ineunda concordia inter catholicas orthodoxasque Anglicanae ecclesiae reliquias et catholicam apostolicamque ecclesiam Orientalem.

I. Hierosolymitanorum ecclesia agnoscatur esse totius ecclesiasticae universitatis principium et aliarum ecclesiarum mater indubitabilis, ex qua singulae particulares ecclesiae provenerunt, et cui honor excellens quidam debetur.

II. Hierosolymitanorum igitur episcopo principatus a ceteris omnibus christianis episcopis deferatur.

III. Antiochenae, Alexandrinae, Constantinopolitanae ecclesiae itemque episcopis earum, qui sunt

[1]) *ἐκκλησίας* C.
[2]) *τις· τῆς* W.
[3]) *προτοκαθεδρία* C.

* Istud schema tribus exemplis, graeco, latino, anglico, exaratum est. Ac textum quidem anglicum vide apud Williams, op. cit. p. 4-11. Latinum exemplar Mosquam delatum est, unde frustra quaesivimus; quare novam interpretationem adornare oportuit. Graecum autographum in quo Angliae tabulario delitescat, comperire non potuimus; eo utimur exemplo quod asservatur in codice Constantinopolitano sancti sepulcri 227 (olim 50), parte altera, fol. 2-7 (= C), indicatis etiam varietatibus, quas praebet codex Collegii Aedis Christi in Academia Oxoniensi Arch. Wake gr. 82 (= W), fol. 1-5. Oxoniensis codicis notitiam simul et collationem a se religiosissime confectam tradidit mihi singulari benevolentia et humanitate vir doctissimus F. C. Conybeare, cui quantum debeam dici vix potest.

αὐτῶν τοῖς αὐτοῦ συνάρχουσι τὰ δίκαια, τὰς ἐξοχὰς καὶ τὰ πρεσβεῖα αὐτῶν τὰ παλαιὰ πάντα καὶ ἕκαστα ἀποδιδόσθωσαν τὰ ὑπὸ τῶν κανόνων τεταγμένα.

δ'. Τῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπῳ καὶ πατριάρχῃ ἴσα πρεσβεῖα καὶ τῷ τῶν Ῥωμαίων ἐπισκόπῳ ἀπονεμέσθωσαν, ὥστε ἑκατέρῳ αὐτῶν τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπεροχὴν προσήκειν παραχωρῆται.

ε'. Τὰ τῶν Βρεττανικῶν ἐκκλησιῶν λείψανα γνωρίζοντα τὸ εὐαγγέλιον παρὰ τῶν ἐξ Ἱεροσολύμων προσελθόντων λήψασθαι, πρὶν ἂν ἢ τῇ τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἢ τῷ αὐτῆς ἐπισκόπῳ ὁπωσδήποτε ὑποταγῆναι, καὶ ὡσαύτως τὴν αὐτὴν ἁγίαν καθολικὴν πίστιν ὁμολογοῦντα τὴν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων παραδοθεῖσαν καὶ ἐν ταῖς παλαιοτάταις τῇ ἐν Νικαίᾳ καὶ τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδοις διὰ τοῦ συμβόλου ἐκτεθεῖσαν, κρατοῦντα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας μέρος τι ὑπὸ πάσης τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ἡγείσθω, τὸ μετὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κοινωνοῦν καὶ μετὰ τῶν ἐν ταῖς προειρημέναις συνόδοις συναθροισθέντων πατέρων καὶ τῶν διαδόχων αὐτῶν.

ς'. Τὰ τῶν Βρεττανῶν λείψανα καθολικὰ τὰ προειρημένα, τούτων συνθεμένων, ἐπαγγέλουσιν ἑαυτοὺς τὴν παλαιὰν παιδείαν ὁσίως ἀναζωπυρεῖν σπουδασομένους, δηλονότι οἳ ὀλισθεῖσαν ἐπανορθοῦν οὐ μόνον πολὺν ἤδη χρόνον ἐπεθυμήσαμεν, ἀλλὰ καὶ νῦν ἀληθῶς ἠρξάμεθα.

ζ'. Ἐπὶ τὴν βεβαιοτέραν [1]) ἕνωσιν τῆς θεοσεβείας ἰσότης, ὅσον ἐφ' ἡμῖν ἐστι, ἑκατέρωθεν ἀσφαλιζέσθω, δηλαδὴ διασεσωσμένων τῶν δικαίων τῶν ἐν μέρει ἐκκλησιῶν ὥσπερ καὶ ἑκάστου τοῦ ἔθνους συνηθειῶν καὶ τῶν παρουσῶν πραγμάτων περιστάσεων.

η'. Ἡ τῶν λειτουργιῶν ἀγγλειακῶν παλαιοτάτη παραυτίκα ἐπαναγέσθω καὶ εἰς χρῆσιν καθημερινὴν καθιστάσθω, ἐπειδὴ μὲν ταῖς τῶν ἀποστολικῶν ἐκκλησιῶν συγγενεστέρα ἢ ἐκείνη ἡ νῦν ἡμῖν [2]) ἠθισμένη· καὶ προσέτι γενέσθω τοιαῦτα ἐπιβλήματα καὶ ἐπανορθώσεις, ἅτινα [3]) καὶ ταῖς ἐκκλησίαις ταῖς ἀνατολικαῖς καὶ τῇ πρώτῃ καὶ παλαιοτάτῃ, τῇ πασῶν ἐκκλησιῶν θεμελίῳ καὶ κανόνι, μάλιστα διοικήσει [4]) συμφωνεῖν.

θ'. Τοῦ πατρὸς ἁγίου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τῶν ἄλλων ἐκ τῶν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας πατέρων ἐνδοξοτάτων ὁμιλίαι τινὲς εἰς τὴν τῶν Ἄγγλων γλῶσσαν παραχρῆμα μετατιθέσθωσαν, ἵνα ἐν ταῖς ἁγίαις ἡμῶν συναγωγαῖς [5]) δημοσίως [6]) ἀναγινώσκεσθαι δυνηθῶσι.

ι'. Ὁποσάκις ἂν εὐχαὶ παρ' ἡμῶν προσφέρωνται ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας τῆς καθολικῆς, μνημονευέσθω πάντοτε ὁ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἐπίσκοπος, καὶ ἐν τῇ ἡμῶν τῆς εὐχαριστίας ἱεροποιΐᾳ διὰ παντὸς ὑπὲρ αὐτοῦ ἱκετεύσομεν καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων αὐτῷ συγκοινωνούντων πατριαρχῶν, μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων, ὥσπερ καὶ ὑπὲρ τῆς ὅλης ἐκκλησίας ἀνατολικῆς ἀπαλλαγῆς καὶ ἀποκαταστάσεως.

ια'. Καὶ πάλιν μὲν τὰ ὀνόματα τῶν Βρεττανικῶν ἐκκλησιῶν λειψάνων ὀρθοδόξων καὶ πιστῶν καὶ τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν, ὁσάκις ἂν καιρὸς ἔσται ἢ ἡμερῶν τινων ταττομένων, ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου σεμνῶς προσφερέσθωσαν καὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς [7]) ἀνατολικῆς ταῖς προσευχαῖς δημοσίαις περιεχέσθωσαν.

ιβ'. Ἐπιστολαί τινες ἐγκυκλικαὶ καὶ κοινωνικαὶ ἑκατέρωθεν ἀμοιβαίως πεμπέσθωσαν [8]), καὶ τὰ ὑπὸ θατέρων ψηφιζόμενα καὶ ἀνακηρυττόμενα τοῖς θατέροις νενομισμένα ἔστωσαν.

eiusdem potestatis participes, iura, praerogativae, privilegia omnia et singula reddantur, ut canonibus statutum est.

IV. Constantinopolitano episcopo et patriarchae aequalia privilegia atque Romanorum episcopo tribuantur, ut eorum utrique potestas eadem et eadem praeeminentia impertiri concedatur.

V. Britannicarum ecclesiarum reliquiae, cum sciant se accepisse evangelium a Hierosolymitanis ante quam vel Romanorum ecclesiae vel eius episcopo quovis pacto se subigerent, et praeterea eamdem similiter sanctam catholicam fidem confiteantur ab apostolis traditam et antiquissimis omnium synodis Nicaena et Constantinopolitana per symbolum expositam, catholicae ecclesiae partem aliquam obtinere ab universa orientali ecclesia agnoscantur, societatem videlicet cum sanctis apostolis et sanctis patribus qui in synodis supra dictis convenerunt eorumque successoribus.

VI. Britannorum catholicae reliquiae supra dictae, his pactis, profitentur se veteris doctrinae pie excitandae cupidos, utpote qui lapsam erigere non modo iamdiu expetiverint, sed etiam nunc re vera coeperint.

VII. Ad firmiorem unionem praestetur utrimque, quantum in nobis est, divini cultus aequalitas, servatis scilicet singularum ecclesiarum iuribus sicut etiam gentis cuiusque consuetudinibus et rerum praesentium necessitatibus.

VIII. Vetustissima Anglorum liturgia statim revocetur et in usum quotidianum reducatur; est enim haec propior liturgiis apostolicarum ecclesiarum quam illa quae nunc apud nos in consuetudine est. Praeterea adiectiones et emendationes fiant, quae cum orientalibus ecclesiis ac praesertim cum prima illa et antiquissima, quae omnium ecclesiarum fundamentum est et regula, videbuntur convenire.

IX. Sancti patris Chrysostomi aliorumque clarissimorum orientalis ecclesiae patrum homiliae quaedam in Anglorum linguam confestim convertantur, ut in sacris nostris concionibus palam legi possint.

X. Quotiescumque orationes a nobis pro catholica ecclesia offeruntur, toties Hierosolymitanorum episcopus commemoretur; in nostra etiam eucharistiae celebratione preces semper pro illo effundemus ac pro iis, qui cum eo eadem communione iunguntur, patriarchis, metropolitanis, episcopis, necnon pro totius ecclesiae orientalis liberatione ac instauratione.

XI. Item Britannicarum ecclesiarum orthodoxae reliquiae et fideles ac earum episcopi, quotiescunque occasio dabitur aut statutis quibusdam diebus, religiose ad altare nomine proferantur, ecclesiamque orientalem publicis precibus complectantur.

XII. Mutuae quaedam encyclicae et communes epistolae utrimque mittantur, et quae ab alterutra parte decernuntur ac promulgantur, haec alteri pro legibus habeantur.

[1]) *βεβαιωτέραν* W.
[2]) *ὑμῖν* CW.
[3]) *ἅττινα* CW.
[4]) *διοικήσει* in W man. recentiori supra versum; man. propr. *δοκήσει*.
[5]) *συναγωγαῖς* om. C.
[6]) *δημοσίαις* C.
[7]) *τῆς* in W om. pr. man., add. recentior.
[8]) Litterae *πεσθ* in W ex correctura.

Τοιγαροῦν ἵνα ἡ προλεγομένη συμφώνησις ἢ ὁμόνοια ἀνὰ μέσον τῶν ἐκκλησιῶν προειρημένων βεβαιωθῇ, ἄχρις οὗ ἂν ἡ ἕνωσις τέλειος καὶ ὁλόκληρος σταθῆναι δυνήσηται, οἱ ἐπίσκοποι καθολικοὶ οἱ ἐν τῇ μεγάλῃ Βρεττανίᾳ τὴν παλαιὰν ἐκκλησιαστικὴν διάταξιν κατέχοντες, κἂν τοὔνεκα δυσχερῶς καταδυναστευόμενοι, γνωσθῆναι βουλόμεθα τὰ κεφάλαια, ὡς ἃ σὺν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ ὁμονοοῦντες ἐκδεχόμεθα, οὕτως ἐξίσης οἷς τὸ παράπαν καὶ παντελῶς συγκαταθέσθαι οὐ δυνάμεθα. Συνευδοκοῦμεν οὖν·

α'. Πᾶσι τοῖς δώδεκα τῆς πίστεως ἄρθροις, ὥσπερ ἐν ταῖς συνόδοις οἰκουμενικαῖς τῇ πρώτῃ καὶ τῇ δευτέρᾳ διατυποῦνται· ἣν διατύπωσιν ἐν τῷ συμβόλῳ περιεχομένην πρὸς τὴν πίστιν ἀρκεῖν ἡγούμεθα. Ὅθεν σὺν τῇ τῶν Λατίνων ἐκκλησίᾳ συγκαταθέσθαι οὐ δυνάμεθα, ἡ τοσαῦτα νέα ἄρθρα τῇ πίστει προσέθηκεν.

β'. Ἐν τῷ πιστεύειν τὸ πνεῦμα ἅγιον τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ ὁμοούσιον εἶναι κατὰ τὴν ὀρθὴν τῆς ἀνὰ ἕω ἐκκλησίας ἐξομολόγησιν, τὸν δὲ πατέρα κυρίως εἶναι πηγὴν ἢ ἀρχήν, πόθεν ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα, μηδὲ μεῖζόν τι ἐν τούτῳ τῷ πράγματι δεῖσθαι εἰς σωτηρίαν ἢ ὁ Χριστὸς διαρρήδην ἐδίδαξε[1]).

γ'. Ἐν τῷ πιστεύειν τοῦτο τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑπὸ πατρὸς πέμπεσθαι, μεσιτεύοντος δὲ τοῦ υἱοῦ· ἐὰν δέ ποτε ἐν ἐξομολογήσεσιν ἢ συμβόλοις ἡμῶν ἡ ἐκπομπὴ ἢ ἐκπόρευσις αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ εἶναι λέγεται, οὐ πλεῖόν τι ἐντεῦθεν σημαίνεσθαι βούλονται ἢ ὃ ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία ἀεὶ ὡμολόγηκε καὶ ἐν τῷ παρόντι ὁμολογεῖ, δηλονότι ἀπὸ πατρὸς αὐτὸ ἐκπορεύεσθαι διὰ τοῦ υἱοῦ.

δ'. Ἐν τῷ πιστεύειν τὸ ἅγιον πνεῦμα πάλαι διὰ τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων εἰρηκέναι, καὶ πᾶσαν τὴν γραφὴν ἁγίαν διὰ τῆς ἑαυτοῦ ἐπιπνοίας[2]) γεγράφθαι.

ε'. Ἐν τῷ πιστεύειν, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τῇ ἐκκλησίᾳ παρίστησιν ἐν τῷ καθορίζειν τὰ τῇ πίστει προσήκοντα, καὶ τοίνυν ὅτι αἱ σύνοδοι καὶ μερικαὶ καὶ οἰκουμενικαί, ἐὰν κατὰ τὸν τύπον τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις πρώτης ἀπευθύνωνται, τὴν αὐτοῦ βοήθειαν καὶ ἐπιχορηγίαν[3]) ἐλπίζειν δύνωνται.

ς'. Ἐν τῇ τῶν χαρισμάτων τοῦ ἁγίου πνεύματος φύσει καὶ τῷ ἀριθμῷ.

ζ'. Ἐν τῷ πιστεύειν οὐδένα εἶναι ἄλλον τῆς ἐκκλησίας θεμέλιον εἰ μὴ μόνον τὸν Χριστόν, τοὺς δὲ προφήτας ὅμως καὶ τοὺς ἀποστόλους θεμελίους εἶναι, ἀλλ' ἰδιώματι ἧττον κυρίῳ[4]) ἢ ὑποβολιμαίῳ, τουτέστι μόνον ἀναφορικῶς.

η'. Ἐν τῷ ἐπιγινώσκειν τὸν Χριστὸν μόνον εἶναι τὴν τῆς ἐκκλησίας κεφαλήν, ὃ ἀξίωμα οὖν οὐδενὶ τῶν θνητῶν, ἥκιστα δὲ τῶν λαϊκῶν ὁπωσδήποτε προέχοντι, ἔξεστιν ἑαυτῷ προσποιεῖσθαι· οὐ μὴν ἀλλὰ οὐκ ἀρνούμεθα ἕκαστον τῶν ἐπισκόπων ὑπεροχήν τινα ὑπὸ τὸν Χριστὸν τὴν παράγωγον ἔχειν, καθάπερ τὴν ἀμοιβὴν αὐτοῦ καὶ τὸ πρόσωπον ἐπὶ χθονὶ κυρίως κομίζοντα· ὅθεν ἐν τοῖς πνευματικοῖς μηδεμιᾷ ποτε ἐξουσίᾳ ὑποστάσσεται. Διόπερ ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ τοὺς πατριάρχας καὶ προηγουμένους τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἀπὸ πάσης ἐξουσίας κοσμικῆς ἐλευθέραν εἶναι καὶ ἀνυπότακτον ἅμα γνωρίσειν ἐλπίζεται, καί τοι τῶν ἐπισκόπων καθαιρέσεις τῷ τῶν λαϊκῶν ψηφίσματι ποιουμένας ἀκολούθως οὐδ' ὁτιοῦν ἰσχύειν· καὶ ἵνα τοῦτο τὸ ἄρθρον φανερῶς καὶ ῥητῶς διαβεβαιοῦται, ἐκτενῶς αἰτεῖται.

θ'. Ἵνα πάντες οἱ χριστιανοὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ὑποτάσσωνται καὶ ἵνα ἐπὶ πᾶσι τοῖς οὕτως ὑποταχθεῖσι,

Quapropter ut praedicta consensio aut concordia inter memoratas ecclesias firmetur, usque quo integra et perfecta unitas institui poterit, catholici episcopi qui in magna Brittania vetera ecclesiae instituta retinemus quique propterea violenter opprimimur, capita significare volumus quotquot orientali ecclesiae assentientes admittimus, itemque ea quae prorsus et omnino comprobare non possumus. Consentimus igitur:

I. In cunctis duodecim fidei articulis, prout in conciliis oecumenicis cum primo tum altero conditi sunt; quam constitutionem in symbolo comprehensam ad fidem satis esse ducimus. Unde cum Latinorum ecclesia convenire non possumus, quae tot novos articulos fidei adiecit.

II. In credendo spiritum sanctum patri et filio consubstantialem esse secundum rectam orientalis ecclesiae confessionem, patrem vero proprie esse fontem aut principium, e quo procedat spiritus, neque aliud quicquam hac in quaestione ad salutem postulari praeter ea quae Christus disertis verbis docuit.

III. In credendo sanctum illum spiritum a patre mitti, mediante autem filio. Et si quando in confessionibus aut symbolis nostris missio vel processio eius a filio esse dicatur, nihil amplius iis verbis indicari volumus quam quod orientalis ecclesia semper confessa est et adhuc in praesentia confitetur, scilicet a patre eum procedere per filium.

IV. In credendo sanctum spiritum iam pridem per prophetas et apostolos locutum esse, totamque sacram scripturam eius inspiratione scriptam esse.

V. In credendo spiritum sanctum ecclesiae adesse in definiendis iis quae fidei prosint, ac proinde synodos tam particulares quam oecumenicas, si quidem secundum formam primi Hierosolymitani concilii regantur, eandem divinam opem et auxilium sperare posse.

VI. In gratiarum spiritus sancti natura et numero.

VII. In credendo nullum aliud esse fundamentum ecclesiae praeter unum Christum; prophetas tamen et apostolos fundamenta quoque esse, sed tantum vulgari dicendi genere minus proprio seu subditicio, hoc est per translationem.

VIII. In recognoscendo Christum solum esse caput ecclesiae, quam dignitatem nemini sane mortalium, minime vero laicorum, quoquo modo praestet, sibi attribuere licet. Non tamen negamus singulos episcopos superioritatem quandam a Christo derivatam habere, utpote vicem eius et personam in terra vere gerentes; quapropter in rebus spiritalibus nulli unquam potestate subiacent. In orientali igitur ecclesia simul optatur ut patriarchae ceterique praepositi Dei ecclesiam in rebus spiritalibus ab omni mundana potestate liberam et solutam recognoscant, ac proinde episcoporum depositiones laicorum decreto factae nihil omnino valeant; utque articulus hic aperte et diserte confirmetur, obnixe flagitatur.

IX. Ut omnes christiani ecclesiae se submittant et super omnes ita se submittentes, quicunque sit

[1]) *ἐδίδαξεν* C.

[2]) In W *ἐπινοίας* pr. man.; man. recentior supra versum add. *πν.*

[3]) *ἐπιχορηγείαν* W.

[4]) *κυρίως* W, ubi man. rec. vult delere *ς*.

ὁποία δήποτε αὐτῶν ἡ τάξις ἢ ὑπηρεσία, ἡ ἐκκλησία τῆς ἐξουσίας παρὰ τοῦ Χριστοῦ προσηκούσης ἀπολαύῃ πρὸς τὸ [1]) τὰ τῶν γραφῶν αὐτῶν ἢ προσώπων ἢ κυροῦν ἢ ἀποδοκιμάζειν.

ι'. Ὅτι δεῖ τὸ μυστήριον τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ὑπ' ἀμφοτέρου εἴδους δοῦναι τοῖς πιστοῖς, καὶ τοίνυν ἡ τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησία ἓν εἶδος τοῦ λαοῦ ἀφελοῦσα ἀπὸ τοῦ κυρίου προστάγματος ἀποκλίνει.

ια'. Ὅτι τοῦτο τὸ μυστήριον ὡσαύτως καὶ τὸ βάπτισμα πρὸς τὴν σωτηρίαν σφόδρα ἐστὶν ἀναγκαῖα, ἀλλὰ καὶ ὅτι πάντα τὰ λοιπὰ μυστήρια ἢ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ ἢ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἐντεταλμένα, ἅτινα ἑκάστῳ οὐκ ἀναγκαῖα, οὐδὲν ἧττον μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαβείας κατὰ τὸ ἔθος τὸ καθολικὸν καὶ παλαιότατον δεῖ καὶ λαμβάνεσθαι καὶ δίδοσθαι.

ιβ'. Ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ τῷ ἐσομένῳ οὐκ ἔστιν ἀληθῶς τὸ πῦρ καθαρτικόν, καὶ ἀκολούθως οὐκ ἔστιν οὐδεμία τῶν ψυχῶν ἐκ τῆς φλογὸς αὐτοῦ λύτρωσις διὰ τῶν ζώντων τὰς ἐντεύξεις, κἂν μὴ δοθήσεται αὐταῖς ἄμεσος εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνάβασις· ταῖς δὲ τῶν ἁγίων ψυχαῖς οὐκ ἀρνούμεθα δοχεῖά τινα εἶναι ἢ ταμεῖα κατώτερα, ποῦ ἕως τῆς ἡμέρας ἀναστάσεως μένειν δύνανται καὶ ποῦ αὐταὶ ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἀποκάλυψιν ἐπ' ἐλπίδι προσδέχονται, ἐν τῷ μεταξὺ κοινωνοῦσαι προσευχῶν καὶ εὐχαριστιῶν τῆς ἐκκλησίας ἔτι ἐπὶ τῆς [2]) γῆς στρατευομένης.

Πρὸς δὲ τὰ κεφάλαια, οἷς οἱ προειρημένοι ἐπίσκοποι Βρεττανικοὶ παράπαν καὶ παντελῶς συγκατατίθεσθαι ἐν τῷ παρόντι οὐ δύνανται, αὐτοὶ ἐπαγγέλουσι·

α'. Κἂν τῶν παλαιῶν συνόδων κανόνας καὶ ὁρισμοὺς μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαβείας αὐτοὶ λαμβάνουσιν, οὐ τὴν αὐτὴν ἀξιοπιστίαν αὐτοῖς καὶ τῇ ἁγίᾳ γραφῇ τολμῶσιν ἀπονέμειν, ἀλλὰ μὴν ἀνεῖσθαι δύνασθαι, εἰ ἢ ἀγάπη ἢ ἀνάγκη αἰτεῖται καὶ τοῖς τῆς ἐκκλησίας ἡγεμόσι δόξει, πεπεισμένοι εἰσί.

β'. Κἂν [3]) τὴν ἁγίαν παρθένον θεοτόκον εὐλογουμένην προσαγορεύουσι καὶ χρηματίζουσι, κἂν γε μὲν τὴν χάριν θείαν τοσαύτης τῆς τιμῆς καὶ μεγαλοπρεπείας αὐτὴν ἀξιώσασαν ἔμπροσθεν τῆς ἐκκλησίας μεγαλύνωσι, μή ποτε αὐτὴν ταῖς ἄγαν εὐφημίαις καὶ ἐπαίνοις κοσμοῦντες τὴν τοῦ θεοῦ δόξαν τῇ κτίσει ἔστιν ὅπως ἀπονέμειν δοκῶσιν, αἱροῦνται μᾶλλον τὸν θεὸν αὐτὸν αἰνεῖν ὡς ἐπὶ ὑπερτάτῃ χάριτι αὐτῇ δοθείσῃ, οὕτω καὶ ἐπὶ πάσαις ταῖς εὐεργεσίαις ἐντεῦθεν ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους καταβαινούσαις, καὶ ἅμα μετ' αὐτῆς εὐχαριστεῖν.

γ'. Κἂν ῥᾳδίως συγχωρῆται οὐ μόνον τοὺς ἀγγέλους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἁγίους τοὺς μακαρίους διὰ τὴν τοῦ ἑνὸς ἁμαρτωλοῦ μετάνοιαν καὶ τὴν τοῦ ἑνὸς μετανοοῦντος προκοπὴν οὐρανόθι συγχαίρειν, κἂν μέντοι αὐτοὺς τῶν εὐχῶν ἡμῶν καὶ θυσιῶν δεόντως τῷ θεῷ προσφερομένων καὶ ἐν τῇ [4]) τῆς ἐκκλησίας κοινωνίᾳ ὁσίως διαπραττομένων ἑαυτοὺς ἡμῖν συνενοοῦν [5]) ἀξιόπιστον εἶναι δοκεῖ, ἵνα δὲ μὴ τῆς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς διακονίας μεσιτευτικῆς κἂν σμικρότατόν τι ἀφαιρεῖν ὑποπτεύωμεθα, εὐσεβής τις ζῆλος ἀπαγορεύει τὸ ἅγιόν τινα ἢ τὴν ἁγίαν τὴν αὐτὴν μενοῦν γε παρθένον τὴν ἀεὶ εὐλογουμένην προσκυνεῖν ἐν τῷ ῥητῶς ἢ ἐπ' εὐθείας ἐπικαλεῖν, οὐδαμῶς δὲ κωλύει τοῖς οὕτω προσκυνοῦσι καὶ ἐπικαλοῦσι τῷ πνεύματι συνενοουμένους μίαν σὺν αὐτοῖς κοινωνίαν ἐν τελείᾳ ἀγάπῃ ἀεὶ σπουδάζειν.

δ'. Κἂν ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ θυσιαστηρίου διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ πνεύματος ἁγίου ἐπὶ τοῖς στοιχείοις τι θεῖον ἐνεῖναι πιστεύωσι, πόθεν τὸ τοῦ

eorum ordo aut ministerium, utatur ecclesia potestate illa quae a Christo illi data est ad eorum scripta vel personas aut probandum aut improbandum.

X. Ut mysterium corporis et sanguinis Christi sub utraque specie fidelibus impertiri debeat; itaque Romana ecclesia alteram speciem populo auferens a Domini praecepto aberrat.

XI. Mysterium hoc sicut et baptisma esse ad salutem maxime necessaria, sed reliqua etiam omnia mysteria vel a Christo ipso vel ab apostolis instituta, quae singulis non necessaria, tamen cum convenienti pietate secundum universalem antiquissimam consuetudinem esse danda et accipienda.

XII. In vita futura non extare revera ignem purgatorium, ac proinde nullam esse animarum ex eo igne redemptionem per viventium intercessionem, etsi non detur illis immediate in caelum ascensio; sanctorum tamen animabus non negamus receptacula quaedam vel cellas subterraneas esse, ubi usque ad resurrectionis diem deversari possint et ubi illae eius diei revelationem sperantes exspectent, cum interea precibus et gratiis militantis adhuc in terra ecclesiae fruantur.

Quod ad capita, quibus prae dicti Britannorum episcopi omnino ac prorsus assentiri in praesenti nequeunt, haec ab istis declarantur:

I. Etiamsi veterum synodorum canones et definitiones isti cum debita reverentia recipiunt, non tamen illis eandem auctoritatem atque sacrae scripturae tribuere audent, immo sibi persuaserunt ea posse dissolvi, si forte amor aut necessitas postulet et ecclesiae principibus videatur.

II. Etiamsi sanctam virginem deiparam benedictam appellant et reputant, etsi divinam gratiam, quae illam tanto honore et magnificentia dignam fecit in ecclesiae conspectu, extollunt; tamen, ne nimiis illam benedictionibus et laudibus ornantes Dei gloriam quodammodo creaturae tribuere videantur, malunt potius Deum ipsum celebrare cum propter supremam gratiam illi tributam, tum etiam propter omnia beneficia quae inde hominibus provenerunt; et una cum illa gratias agere.

III. Etiamsi facile conceditur, non modo angelos, sed etiam sanctos vita functos propter unius peccatoris paenitentiam et unius paenitentis profectum in caelo gaudere; etiamsi precibus nostris et sacrificiis Deo rite oblatis et in ecclesiae communione pie peractis eos quoque nobis se adiungere credibile videtur; tamen, ne domini nostri Jesu Christi intercessoris officio ne minimum quidem detrahere videamur, pius quidam fervor vetat nos sanctum quemquam vel sanctam ipsam quidem virginem semper benedictam colere disertis ac directis invocationibus, sed minime vetat ita adorantibus et invocantibus spiritaliter se adiungere et unam cum illis communionem in perfecto amore semper quaerere.

IV. Etiamsi in sacramento altaris per invocationem spiritus sancti super elementa divinum quiddam his inesse credunt, unde Christi corpus

[1]) *τὸ· τὰ* C et W pr. man., sed man. recent. supra versum *τὸ; τὰ* quod sequitur om. CW.
[2]) *τῆς* om. C.
[3]) Hujus voculae litteram K add. in W man. recentior.
[4]) *ἐν τῇ* W: *αὐτῇ* C.
[5]) *συνενοῦν* C.

Χριστοῦ σῶμα καὶ αἷμα ὑπὸ τῶν πιστῶν τῷ ὄντι προσλαμβάνεται, τοῦτο δὲ οὐ τοιούτως γίνεσθαι, ὥστε ὑπὸ τῆς σαρκὸς καὶ πνεύματος κατανοεῖσθαι δύνασθαι. Καὶ τοιγαροῦν οὔτε ἐν τοῖς γραπτοῖς οὔτε ἐν τῇ παραδόσει παλαιᾷ θεμέλιόν τινα πρὸς τὸν τοῦ τρόπου διορισμὸν ὁρῶντας, τοῦτον τοίνυν τὸν τρόπον ἀόριστον καὶ ἀπαρέμφατον εἶναι δέονται, ἵνα ἕκαστος κατὰ τὴν αὐτοῦ Χριστοῦ ἐντολὴν καὶ τὸν νοῦν τῇ πίστει σεβάσμιον τοῦτο τὸ μυστήριον λαμβάνειν δυνηθῇ καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν ἐν πνεύματι προσκυνῇ, αὐτῷ ὥσπερ ἀληθῶς παρόντι ἐμβλέπων, ἅγια δὴ τῆς παρουσίας αὐτοῦ σύμβολα οὐ προσκυνῶν οὔτε προσκυνεῖν δεδεμένος.

ε'. Κἂν πάντων τῶν πιστῶν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων μνημοσύνην διὰ τιμῆς ἔχωσι οὔτε κατ' αὐτὸ παράνομον εἶναι διαβεβαιοῦνται τῇ φαντασίᾳ εἰκόσιν ἢ γλυπταῖς ἢ γραπταῖς βοηθεῖν τούτων τῶν μαρτύρων ἢ πράξεις ἢ παθήματα ἔνδοξα παρισταμέναις ἢ τὰ πρόσωπα ψιλῶς ἀποφαινούσαις, σφόδρα μὲν φοβοῦνται τὸ ἐντεῦθεν σκανδαλίζειν ἐνθάδε τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς Μαχυμηδανούς, αὐτόθι δὲ τοὺς τῆς εὐδοκίας χριστιανοὺς καὶ τούτους οὐκ ὀλίγους· καὶ ἔτι ὑπόληψίς τις οὐκ ἐλαφρὰ ὑποφύεται, εἰ καὶ οἱ σοφώτεροι ἀκίνδυνοι μένουσι τοιαύτης τῶν εἰκόνων καταχρήσεως ἀσφαλεῖς, ἐκ τοῦ πλήθους τοὺς μὲν ἀπαιδεύτους ἐξαπατήσεσθαι καὶ πρὸς τὴν λατρείαν ἀσεβῆ καὶ παράνομον ἀπρονοήτους μεταβήσεσθαι. Οὐκοῦν πρὸς τὸ ταῦτα τὰ κακὰ προφυλάττεσθαι, τοῖς τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας πατριάρχαις καὶ ἐπισκόποις προβάλλεται, ἵνα τῆς συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ δευτέρας ὁ κανὼν ἔννατος περὶ τῶν εἰκόνων διὰ τῆς φρονίμης ὑμῶν [1]) ἐπιεικείας τοιούτως ἑρμηνεύηται, ὥστε πᾶν δίκαιον ἔγκλημα προφθάνειν καὶ τὸ σκάνδαλον διὰ τῆς λατρείας ὀρθῶς προσοικειωθείσης ἀφαιρεῖν.

Κυρωσαμένης ταύτης τῆς ξυνθήκης μετά τινων ἐξαιρέσεων καὶ συγχωρήσεων διδομένων ἑκατέρωθεν καὶ λαμβανομένων, προβάλλεται ἔτι, ἵνα Λουνδινόθι ἢ ἐγγὺς τοῦ Λουνδίνου τὸ ἱερόν τι οἰκοδομῆται τῇ διοικήσει προσῆκον τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας πατριάρχου, ὃ εἰς διηνεκὲς τούτου πράγματος μνημόσυνον ὀνομασθήσεται ἡ τῆς Ὁμονοίας ἐκκλησία, ποῦ καιρῶν τινων τεταγμένων τῇ λειτουργίᾳ ἀγγλικῇ [2]) χρῆσθαι, ὥσπερ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου ἢ ὑπὸ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας συνοδικῶς παρασταθείσης δοκιμασθήσεται ἢ συγχωρηθήσεται τοῖς Βρεττανοκαθολικοῖς συμφωνήσασιν ἐξέσται. Ἑτέρωθεν δὲ ἐάν ποτε ἀξιώσῃ ὁ θεὸς τὴν ἐκκλησίαν Βρεττανικὴν ἤδη μετὰ τῶν ἐπισκόπων αὐτῆς ὑπὸ τοῦ σταυροῦ στενάζουσαν ἐλεεῖν καὶ ἀποκαθιστάνειν, οὗτοι ἑαυτοὺς στερεῶς προσδέουσιν ἐκ τῶν ἐνδεχομένων σπουδάσειν, ὅπως τῷ ἀνατολικῷ ἐπισκόπῳ ὧδε καθιζομένῳ ἢ τὸ μέρος αὐτοῦ ἀναπληροῦντι, ἡμερῶν τινων τακτῶν, ἐν τῇ βασιλικῇ τοῦ Ἁγίου Παύλου τοῦ κατὰ τὸ τῶν ἀνατολικῶν ἦθος λειτουργεῖν ἐξουσία δοθῇ. Εἰ δὲ μία καὶ αὐτὴ λειτουργία κοινῇ ἑκατέρωθεν δοκιμασομένη [3]), ἐκ τῶν παλαιῶν λειτουργιῶν ἑλληνικῶν συλλεγομένη, παραλειπομένων μόνον τῶνδε τῶν περιοχῶν καὶ ἠθῶν, ἃ οὐσιώδη οὐκ εἰσὶ καὶ ἑνὶ τῶν συμφωνησάντων μέρει πρόσκομμα εἶναι δύνανται, καὶ ἡ ἐντεῦθεν παντελῶς ἔσεται ἀκατάγνωστος, ἀμφοτέρωθεν δοκιμασθεῖσα καὶ κυρωθεῖσα ἔσεται, οὐδὲν δήπου μᾶλλον συνοίσει πρὸς τὸ ὡς τῆς ἑνώσεως, οὕτω καὶ τῆς κοινωνίας ἁρμονίαν τινὰ καθολικὴν προσάγεσθαι καὶ ἐνδελεχίζειν ἢ ἵνα τῇ τοιαύτῃ κοινῇ λειτουργίᾳ δι' ὅλης τῆς μεγάλης Βρεττανίας οὐ μόνον οἱ Ἕλληνες δεῦρο ἀποδημοῦντες ἢ ὧδε συνδιατρίβοντες, ἀλλὰ καὶ οἱ ὁμονοοῦντες Βρέττανες καθολικοὶ καὶ ὀρθόδοξοι, τῆς τῶν πατριαρχῶν ἀνατολικῶν προνομίας εὐσεβῶς καὶ ἡπίως συγχωρηθείσης, χρῶνται.

et sanguis a fidelibus revera adsumitur; hoc tamen non eiusmodi esse, ut ex carne et spiritu intelligi possit. Et quidem neque in sacris libris neque in vetere traditione fundamentum aliquod invenientes ad modum definiendum, hunc igitur modum indefinitum et incertum esse postulant, ut unusquisque secundum ipsius Christi praeceptum et consilium venerandum hoc sacramentum fide accipere possit et Christum ipsum in spiritu adoret, illum tanquam vere praesentem intuens, quin sacra praesentiae eius symbola vel adoret vel adorare teneatur.

V. Etiamsi cunctorum fidelium pro Christo martyrum memoriam in honore habent et hoc pacto minime absurdum iudicant vel sculptis vel pictis imaginibus phantasiae indulgere, quibus horum martyrum facta vel passiones gloriosae repraesententur vel tantum vultus eorum praebeantur; vehementer tamen metuunt ne istic Judaei et Mahometani scandalizentur, hic autem christiani bonae voluntatis iique haud pauci; et praeterea suspicio minime levis oritur, quamvis sapientiores periculo careant et ab huiusmodi imaginum abusione tuti sint, ne tamen rudiores homines e vulgo fallantur et in impiam vel iniquam latriam imprudentes incidant. Igitur ut haec repellantur incommoda, orientalis ecclesiae patriarchis et episcopis proponimus, ut synodi Nicaenae alterius canonem nonum de imaginibus prudenti vestra aequitate ita interpretemini, ut omnem iustam criminationem praeveniatis et cultu recte circumscripto scandalum tollatis.

Hoc foedere facto cum exceptionibus et concessionibus nonnullis utrimque datis et acceptis, proponimus etiam aut Londini aut prope Londinum templum aedificare Alexandrini patriarchae dioecesi pertinens, quod ad perpetuam rei memoriam *Ecclesia* appellabitur *Concordiae,* ubi statis quibusdam temporibus, catholicis Britannicis concordibus factis anglica liturgia uti licebit, sicut ab ipso patriarcha vel ab orientali ecclesia synodice probatum vel permissum erit. Vicissim si quando dignetur Deus Britannicam ecclesiam cum episcopis suis iam sub cruce gementem miserari et restaurare, illi vehementer se obstringunt pro viribus se curaturos, ut orientali episcopo hic sedenti vel eius vices gerenti, statis quibusdam diebus, in divi Pauli basilica Orientalium more liturgiam exsequendi facultas detur. Quod si una eademque liturgia utrimque probata fuerit, ex antiquis graecis liturgiis collecta, omissis tantum iis quae in dicendi vel agendi ratione minime quidem sunt substantialia, alteri vero consentientium parti offensioni esse possunt, et liturgia ita facta omni reprehensione caruerit utpote utrimque probata et confirmata, nihil sane magis utile erit ut tam unionis quam communionis compages catholica instituatur et perficiatur, vel ut hac liturgia communi per totam magnam Britanniam non modo Graeci huc commigrantes vel hic vitam degentes, sed etiam consentientes Britanni catholici et orthodoxi, sicut ab Orientalibus patriarchis pie et benigne facultas concessa erit, utantur.

[1]) *ἡμῶν* C.
[2]) *ἀγγελικῇ* CW, sed in W rec. man. *ε* deleri vult.
[3]) *δοκιμασομένην* W.

Ἀλλά γε τακτέον εἶναι νομίζομεν, μή τινα ταύτης τῆς κοινωνίας ἀποστερήσεσθαι, εἰ μὴ ὃς ἑκουσίως μετέχειν οὐκ ἐθελήσει. Τοὐναντίον δὲ σφόδρα ἐπιπόθητόν ἐστι πάντας τοὺς οὕτω συμφωνήσαντας κατὰ τὸ δυνατὸν σπουδάζειν πάντων τῶν τραυμάτων αὐτῆς τὴν ἐκκλησίαν ἰᾶσθαι καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς χριστιανοῖς ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην πανταχοῦ κατασκευάζειν καὶ παρεκτείνειν.

Ast statuendum esse existimanus, ne quis ista defraudetur communione, nisi ea frui sponte abnuerit. Quin immo vehementer exoptandum est, ut omnes, qui ita inter se convenerint, cunctis suis vulneribus ecclesiam sanare et inter omnes christianos concordiam ac pacem ubique parare et propagare pro viribus studeant.

Londini, augusti die 18, 1716.

2.

INIURATI RUSSORUM IMPERATORI

(8 oct. 1717).

A letter to the Czar of Moscovy relating to the preceding proposals.

Sir, — The archimandrite, who attended the archbishop of Thebais at London, acquaints us that your majesty is pleased to encourage the proposal of union between the Greek and Britannick churches, and that your majesty has graciously offered to send the articles to the four Eastern patriarchs. This welcome information has made it our duty, to return your majesty our most humble thanks for the honour of your countenance. And since God hath put it into the heart of so great a prince to assist in closing the breach of the catholick church, and restoring the harmony designed by the christian institution, we hope the undertaking will prosper in your majesty's hand.

Some late practices with regard to church and state have reduced our communion to a few; but your majesty knows truth and right does not depend upon numbers. That God may reward your majesty's pious endeavours, and long continue you glorious and happy to yourself and subjects, is the unfeigned prayer of us, who are, with the most profound regard, your majesty's most obedient servants.

Oct. 8th, 1717.

To his majesty the Czar, etc.

Ad Moscoviae Tsarum epistola de superioribus propositionibus.

Domine, archimandrita ille, qui Thebaitidos metropolitanum Londinum comitatus est, nos monet, maiestatem tuam dignatam esse, unionis Graecam inter et Britannicam ecclesiam ineundae consilium fovere, et quatuor Orientalibus patriarchis articulos mittendi curam officiose sibi suscepisse. Quo grato nuntio impellimur ad maximas maiestati tuae gratias agendas, quod nos in tutelam recepit. Quoniam vero tanti principis menti a Deo iniectum est consilium praestandae operae ad sananda ecclesiae catholicae vulnera et ad pristinum christianae institutionis ordinem instaurandum, negotium speramus in manibus maiestatis tuae prospere successurum.

Recentibus quibusdam tractationibus, quae ecclesiae ac reipublicae supervenerunt, communio nostra ad paucos quidem redacta est; maiestas autem tua probe novit, verum ac ius e numero non pendere. Ut Deus maiestati tuae pii laboris fructum referat, eamque diu gloriosam felicemque sospitet ad tuam subditorumque tuorum utilitatem, ex animo petimus, nosque profitemur cum summa observantia maiestatis tuae obedientissimos servos.

Oct. 8, 1717.

Ad maiestatem suam Tsarum, etc.

3.

THEBAITIDOS METROPOLITANUS AD INIURATOS.*

Copy of a letter of the archbishop of Thebais in Egypt, by whom the first proposals from Britain were transmitted to the Eastern patriarchs.

To the most venerable and wise bishops, Mr. Campbell, and the rest, and to the reverend priests and beloved laicks and all worthy christians, Arsenius, metropolitan of Thebais, wisheth prosperity.

Having had many and frequent opportunities of writing to your sanctities, I have thought fit in a few words to give you the reasons why I have not made use of them; for I would not, my brethren, incur the censure of neglect of being deficient in that love and charity which is due to you: for it is not fit the affection I bear you should be forgotten, which is wholly fixt and rooted in my soul. Wherefore I seemed to enjoy the conversation of him that was silent, and the presence of the absent. But, my brethren, considering the doubtfulness and uncertainty, nay the arduousness of our affair, I rather chose to be silent than to

Exemplar litterarum metropolitani Thebaitidos in Egypto, a quo primae Britannorum propositiones Orientalibus patriarchis transmissae sunt.

Reverendissimis sapientissimisque episcopis, D. Campbell et ceteris, venerandis presbyteris, dilectissimis laicis, christianis honestissimis, Arsenius Thebaitidos metropolitanus prosperitatem.

Sanctitatibus vestris scribendi multas frequentesque occasiones nactus, aequum existimavi, vobis rationem paucis reddere, cur eis usus non fuerim: nolim enim, fratres mei, in vituperationem venire, quod dilectionem illam caritatemque vobis debitam neglexerim aut deseruerim; namque benevolentiam, qua vos prosequor, de memoria excidere non decet, quippe quae penitus insita animo haeret. Quapropter cum silentibus colloqui et absentibus adesse mihi videbar. Animo tamen reputans, fratres, quam anceps et incertum, immo arduum sit nostrum negotium, silere malui quam imperfecte rem narrare atque spem alere, cuius exitum ipse ignoro.

* Epistola haec graeco sermone ab auctore scripta est; eius autem autographum periisse videtur.

give you an imperfect account, and feed you up with hopes which I myself do not know the event of. Indeed the patriarchs did not send an answer sooner, which was not owing to contempt, but to their being taken up in a synodical examination of it, as they informed me by letter; but as for the council, tho' they have and do give me good hopes concerning your demands, yet the difficulties of the present time make it not so easy to bring the matter to a conclusion so soon as you and we could wish. I therefore thought fit to defer what relates to this to another opportunity, and to send you immediately the answers of the patriarchs by James the reverend patriarchal protocyncellus, who is the person that carryed your questions to the patriarchs, and brought back their answers. Receive therefore both them and him, my beloved, cheerfully: receive them with that love and inclination which you expressed towards me when present, and both shewed in words and confirmed in actions. For I will not speak of the difficultys I have endured for you: I say I will not mention my labour so as I can reap the fruit of your harmony and agreement with us. When therefore you have received the answers, and given them a charitable reading, send us your opinion, which we both pray and hope will be right. And if you desire condescention in some particulars, not prejudicial to the faith, this also will be allowed by our mother, and those who preside in her; and as for what remains I shall use all my endeavours both by word and deed to perfect it; and will neither *suffer mine eyes to sleep, nor mine eye-lids to slumber* till I see this matter brought to a conclusion. Receive the reverend protocyncellus in the best manner you can, and treat his labours with the same beneficence, both of word and action, you have formerly shewn to us. Farewell.

From Petersburgh, 1721, august 16th.

The second decade of the month Μεταγειτνιών.

Arsenius the humble metropolitan of Thebais, and your brother in Christ.

Re enim vera patriarchae citius responsa non miserunt, non quod fastidiose ipsi se gesserint, sed quod synodali facta cognitione ea conscribenda fuerunt, quemadmodum id me litteris monuerunt. Ad synodum vero quod attinet, etsi bene de petitionibus vestris sperare mihi persuaserunt ac persuadent, temporis tamen istius difficultates non sinunt rem tam expedite ad exitum perducere quam ego et vos optamus. Quapropter aequum duxi rem istam in aliud tempus differre ac statim patriarcharum responsa vobis mittere per Iacobum, reverendum patriarchalem syncellum, qui vir quaesita vestra ad patriarchas detulit eorumque retulit responsa. Haec igitur et illum, dilectissimi, benevolo animo excipite, eo scilicet amore ac propensa voluntate, quam mihi praesenti praestitistis, quam verbis simul protulistis ac factis probastis. Molestias vero, quas pro vobis pertuli, commemorare nolo; non, inquam, referam labores susceptos, ut mihi contingat ex vestra nobiscum concordia unioneque fructum percipere. Itaque responsa postquam acceperitis ac benevole perlegeritis, sententiam vestram nobis significate, quam rogamus simul ac speramus rectam fore. Quod si quidpiam in rebus fidei non damnosis vobis concedendum esse averitis, id a matre nostra et ab iis, qui illi praesunt, tribuetur. In illud, quod supererit, studium omne cum verbo tum facto impendam ut perficiatur, nec sinam ut *oculi mei somnum capiant et palpebrae meae dormitationem* (Ps. CXXXI, 4), donec negotium istud absolutum prospexero. Reverendum protosyncellum quam optime poteritis excipite, illiusque labores eadem in dicendo simul et agendo beneficentia tractate, quam olim mihi praestitistis. Valete.

Petropoli, 1721, augusti 16.

Mensis Μεταγειτνιῶνος decade altera.

Arsenius humilis Thebaitidos metropolitanus ac vester in Christo frater.

4.

PATRIARCHARUM RESPONSA AD PROPOSITIONES

18 aprilis 1718 data.*

Ἀποκρίσεις τῶν ἀνατολικῶν ὀρθοδόξων πρὸς τὰς ἀπὸ Βρεττανίας ἀποσταλείσας ὑπὲρ ἑνώσεως καὶ ὁμονοίας μετὰ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας προθέσεις.

Ἐπειδὴ πάντες οἱ ὀρθόδοξοι καὶ εὐσεβεῖς χριστιανοί, καὶ μάλιστα οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ποιμένες τῆς ἐκκλησίας, ὀφείλουσι μὴ μόνον καρδίᾳ πιστεύειν εἰς δικαιοσύνην, ἀλλὰ καὶ στόματι ὁμολογεῖν εἰς σωτηρίαν[1]) κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἑτοίμους πάντοτε εἶναι λόγον ἀποδιδόναι παντὶ τῷ ἐρωτῶντι περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος[2]) καὶ (περὶ) πίστεως ἀσμένως τε καὶ ἐπιεικῶς ἀποκρίνεσθαι, δέον ἔδοξε καὶ ἡμῖν, συναιρουμένου θεοῦ, ἐκθέσθαι διὰ γραφῆς ἀποκρίσεις τινὰς πρὸς τὰς ἔναγχος ἀποφανείσας εἰς ἡμᾶς θέσεις ἐκ μέρους τῶν ἐν Βρεττανίᾳ τῆς ἀρχαίας

Responsiones orthodoxorum orientalium ad propositiones ex Britannia missas de unione et concordia cum orientali ecclesia.

Quoniam omnes orthodoxi et pii christiani, antistites praesertim et pastores ecclesiae, debent non solum *corde credere ad iustitiam,* sed etiam *ore confiteri ad salutem* ex divi apostoli sententia, praeterea etiam *parati semper esse ad satisfactionem omni poscenti rationem de ea quae in nobis est spe* et (de) fide libenter simul et benigne respondere; nobis quoque convenire duximus, Deo adiuvante, litteris mandare responsiones quasdam ad propositiones nuper nobis significatas eorum nomine qui, ut ipsi se ferunt, reliquiae sunt in Britannia religiosissimi ex pristina orthodoxia.

[1]) *καρδίᾳ πιστεύειν — εἰς σωτηρίαν,* Rom. X, 10.
[2]) *ἑτοίμους — ἀποκρίνεσθαι,* cf. I Pet. III, 15.

* E codice Constantinopolitano sancti sepulcri 227, parte altera, fol. 9-38 (= C), et e codice Oxoniensi Aedis Christi. fol. 8-32, quem supra iam memoravimus quemque cl. vir F. C. Conybeare diligentissime contulit. Erit W. Gravissimum hoc rescriptum verbis fere totidem in latinum transtulit nobisque pro singulari sua humanitate versionem transmittere dignatus est Nicolaus Festa, in universitate Romana professor, cui maximas agimus gratias.

ὀρθοδοξίας φιλευσεβῶν λειψάνων κατὰ τὴν ἐκείνων ἀξίωσιν. Ἀνθ' ὧν ἐπειδὴ οὕτω ποιεῖν παρὰ τῆς γραφῆς ἐντελλόμεθα, οὕτω σὺν θεῷ ἀρξόμενοι τῶν πρὸς αὐτοὺς ἀποκρίσεων, λέγομεν ὅτι·

Ἡ καθ' ἡμᾶς ἁγία καὶ ἄμωμος καὶ εἰλικρινεστάτη πίστις, τῆς ἀνατολικῆς δηλαδὴ εὐσεβοῦς καὶ ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, οὐδέποτε ἀλλόκοτα καὶ ἀλλότρια τῆς τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν διδασκαλίας ἐδέξατο δόγματα, ἀλλ' ἐκεῖνα καὶ μόνα διακρατεῖ καὶ φυλάττει ἀεί, ὅσα παρ' αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ ἐν ταῖς ἱεραῖς καὶ θείαις γραφαῖς ἐδιδάχθη· ἅπερ δηλαδὴ οἵ τε ἀπόστολοι ἐδίδαξαν καὶ αἱ ἅγιαι καὶ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἐθέσπισαν καὶ ἐκύρωσαν καὶ παρέδωκαν ἡμῖν, ἅπερ ἡμεῖς μέχρι τοῦδε καὶ ἐφυλάξαμεν καὶ φυλάττομεν ἀπαράτρωτα καὶ ἀπαρασάλευτα. Διὸ αὕτη μόνη ἐστὶ δικαίως ἀληθής, καθαρὰ καὶ εὐσεβεστάτη, μηδὲν ἐχόντων ὅλως τῶν αἱρετικῶν καὶ τῶν ἄλλως φρονούντων ἢ ὡς ἡμεῖς εἰπεῖν τι ἢ ὅλως διᾶραι τὸ στόμα καὶ λαλῆσαί τι κατ' αὐτῆς ἐναντίον ἢ μομφήν τινα προσάψαι αὐτῇ· ἔστι γὰρ καὶ διαμένει ἄσπιλος καὶ καθαροτάτη. Ὅτι δὲ αὕτη μόνη ἡ τῶν ἀνατολικῶν ὀρθοδόξων (πάλαι μὲν Ἑλλήνων, νῦν δὲ Γραικῶν καὶ νέων Ῥωμαίων διὰ τὴν νέαν Ῥώμην καλουμένων) χριστιανῶν πίστις ἐστὶν ἀληθὴς καὶ μόνη ἀκραιφνεστάτη, δείκνυται ἐκ πολλῶν ἀποδεικτικῶν ἐπιχειρημάτων. Ἡμεῖς δὲ ἵνα τὰ πλείω ἐάσωμεν, τρία καὶ μόνα οἷά περ τεκμήρια τῆς ἀληθοῦς ταύτης ἡμῶν θέσεως προτιθέαμεν. Πρῶτον, ὅτι σύμφωνός ἐστιν ἀκριβῶς τῇ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διδασκαλίᾳ καὶ κατ' οὐδὲν ὅλως ἐκείνης παρηλλαγμένη, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τῶν θείων γραφῶν ἀποδεικνυμένη· ὅσα γὰρ λέγομεν κηρύττομέν τε καὶ δογματίζομεν, πάντα ταῦτα ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς εὑρίσκομεν ἀπαραλλάκτως κείμενα, ἃ καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ἐκήρυξαν ἐν λόγοις τε καὶ γραφαῖς καὶ αἱ ἅγιαι οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἐθεσπίσαντο καὶ ἐκύρωσαν, τῶν ἄλλων θρησκειῶν οὐδ' ὅλως ἐχουσῶν οὐδὲ τὰ παρ' ἑαυτῶν διδασκόμενα ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν ἀποδεῖξαι· εἰ γὰρ ἐναντία ἐκείναις διδάσκουσι, πῶς ἂν ἐξ ἐκείνων αὐτὰ ἀποδείξωσιν; Αἱ γὰρ θεῖαι γραφαὶ αὐταὶ ἑαυτὰς οὐδαμῶς ἀνατρέπουσιν. Ἔστωσαν παράδειγμα οἱ νῦν παπισταί· πῶς γὰρ ἂν αὐτοὶ τὸ μὴ μεταδιδόναι τοῖς πιστοῖς τὰ μυστήρια τῆς εὐχαριστίας διὰ δύο εἰδῶν, ἄρτου φημὶ καὶ οἴνου, ἀλλὰ δι' ἑνὸς καὶ μόνου, ἀπὸ τῶν θείων ἀποδείξωσι[1]) γραφῶν, τοὐναντίον ἐκβοουσῶν[2])· Ὁ γὰρ κύριος ἡμῶν Λάβετε, φάγετε, εἶπεν, καὶ Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, καὶ δι' ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν παρέδωκε τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ ἀποστόλοις τὸ τίμιον αὐτοῦ σῶμα εἰς βρῶσιν καὶ τὸ ζωηρὸν αὐτοῦ αἷμα εἰς πόσιν. Αὐτοὶ δὲ ὡς καὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου βουλόμενοι εἶναι σοφώτεροι, φασὶν ὡς ὅτι περιττόν ἐστι μεταδιδόναι τοῖς λαϊκοῖς τὸ ποτήριον· ἐν αὐτῷ γὰρ τῷ μυστηριώδει σώματι τοῦ κυρίου περιέχεσθαί φασι καὶ τὸ αἷμα, ὡς τοῦτο δῆθεν μὲ νοήσαντος τοῦ κυρίου· ὅπερ προειδὼς ὁ κύριος εἶπε· Πίετε ἐξ αὐτοῦ, προσθεὶς καὶ τὸ[3]) πάντες, ἵνα μὴ ἐξέλωσί τινα τῶν πιστῶν τῆς τοῦ τοιούτου θείου καὶ ζωηροῦ νάματος μεταλήψεως. Ἢ πῶς ἂν ἐκ τῶν γραφῶν ἀποδείξωσι τὴν θρυλλουμένην τοῦ πάπα μοναρχίαν καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι κεφαλὴν τῆς ἐκκλησίας, τοῦ ἀποστόλου βοῶντος κεφαλὴν εἶναι τῆς ἐκκλησίας τὸν Χριστόν[4]); ἢ πῶς ἂν ἀποδείξειαν καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεσθαι, τοῦ κυρίου διαρρήδην βοῶντος· Τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται[5]); Ἅπερ ἐκεῖνοι ἵνα ἀποδείξωσι, τὰς θείας νοθεύουσι βίβλους, τὰς μὲν προστιθέντες, τὰς

Cum igitur ita nos gerere ex sacra scriptura iubeamur, responsionum ad illos initium cum Deo sumentes, dicimus quae sequuntur.

Sancta nostra et irreprehensibilis et purissima fides, orientalis videlicet ecclesiae, nunquam absurda et a doctrina Domini et Salvatoris nostri aliena dogmata accepit; sed ea tantum servat et tuetur semper, quaecumque ab ipso salvatore Christo in sacris et divinis libris praecepta sunt: eadem scilicet quae et apostoli docuerunt et sanctae oecumenicae synodi sanxerunt et firmaverunt nobisque tradiderunt, quae autem nos ad hunc diem servavimus et servamus illaesa et inconcussa. Quapropter haec una est iusta, vera, pura et religiosissima, cum minime possint haeretici et qui aliter sentiunt vel eadem dicere quae nos vel omnino aperire os suum et adversus illam loqui vel vituperationem aliquam ei affingere; est enim et permanet intemerata et purissima. Hanc autem unam, quae orientalium est orthodoxorum (Hellenes quondam, Graeci nunc et propter novam Romam novi Romani appellantur) christianorum germanam fidem et unam sincerissimam esse, apodictica epichiremata multa convincunt. Nos vero ceteris praetermissis tria tantum argumenta verum nostrum propositum adiuvantia afferimus. Primum quod fides nostra plane concinit cum domini nostri Jesu Christi doctrina et nihil omnino ex illa immutata est, sed ex ipsis sacris libris deprompta. Quaecumque enim dicimus praedicamusque et dogmatizamus, haec omnia in sacris libris congruenter invenimus exposita, quae etiam sancti apostoli praedicaverunt et verbis et scriptis sanctaeque oecumenicae synodi sanxerunt et firmaverunt; ceteris autem religionibus minime licet suas quoque doctrinas ex libris sacris deprompta ostendere. Nam si contraria illis docent, quomodo ex illis deducta esse ostendant? Exemplo sint nostri temporis papistae, qui cum eucharistiae mysteria fidelibus non per duas species, panis scilicet et vini, sed per unam tantum communicent, quonam pacto istud ex divinis libris ostendant? Immo ex duabus substantiis! Dominus enim noster *Sumite, manducate,* dixit, et *Bibite de eo omnes,* et per utramque speciem tradidit sanctis suis apostolis pretiosum corpus suum in cibum et vivificum sanguinem suum in potum. Isti autem tamquam ipso Domino sapientiores esse volentes, supervacuum putant tradere laicis poculum; in eodem enim Domini corpore mystico sanguinem quoque contineri contendunt; quasi hoc Dominus non intellexerit! Quod quidem praesciens Dominus *Bibete* inquit *de eo,* et *omnes* quoque addidit, ne quis fidelium exciperetur huiusmodi sancti et vivifici laticis communione. Quonam autem pacto ex libris sacris ostendant decantatum illum papae principatum et ecclesiae caput eum esse, clamante apostolo *caput ecclesiae Christum esse?* Vel quomodo demonstrent ex filio quoque procedere spiritum, Domino ipso diserte clamante: *Spiritus veritatis, qui ex patre procedit?* Quae ut ostendant, divinos libros adulterant, alios addentes, alios detrahentes, velut fecerunt in secundae sanctae oecumenicae synodi tempore, fingentes sibi fidem qualem volunt et in ea credentes quae ipsi adulterant. Cetera omittimus, ne molesti simus. Eadem illa ceteri quoque haeretici faciunt omnes. Nos autem non ita, sed

[1]) *ἀποδείξουσι* C.
[2]) *ἐκβοουσῶν·* in W *ἐκβουσῶν* pr. man., ubi o subter versum man. rec. add.
[3]) *τὸ* om. C.
[4]) Eph. V, 23.
[5]) Joh. XV, 26.

δὲ ἀφαιρούμενοι, ὡς ἐν τῷ καιρῷ τῆς δευτέρας ἁγίας οἰκουμενικῆς συνόδου ἐποίησαν, πλάττοντες ἑαυτοῖς πίστιν καθὰ βούλονται καὶ πιστεύοντες εἰς ἅπερ νοθεύουσιν. Ἐῶμεν τὰ λοιπά, ἵνα μὴ προσκορεῖς γενώμεθα. Αὐτὰ ταῦτα ποιοῦσι καὶ πάντες οἱ λοιποὶ τῶν αἱρετικῶν· ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τηροῦμεν ἀνόθευτον τὴν τοῦ κυρίου διδασκαλίαν καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ παραδεδομένης ἡμῖν πίστεως ἀπρὶξ ἀντεχόμεθα καὶ φυλάττομεν ἀκεραίαν τε καὶ ἀπαραμείωτον ὡς βασιλικὸν θησαυρὸν καὶ κειμήλιον τιμαλφέστατον, μηδὲν προστιθέντες, μηδὲν ἀφαιρούμενοι. Διὸ καὶ δυνάμεθα ἀποδεῖξαι αὐτὴν ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν ὡς ἐξ αὐτῶν δηλονότι τῶν ταύτης πηγῶν, ἐξ ὧν καὶ ἀνέβλυσε καὶ ποτίζει πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς καθολικῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν τῶν ὀρθοδόξων ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, δι' ὧν ζωογονεῖται πᾶν τὸ χριστεπώνυμον σύστημα τῶν ὀρθοδόξων ἡμῶν.

Δεύτερον δείκνυται, ὅτι παρ' ἡμῖν μόνοις τοῖς ὀρθοδόξοις Γραικοῖς, ἀνατολικοῖς δηλονότι χριστιανοῖς, ἡ ἀληθὴς καὶ ἀκραιφνεστάτη τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πίστις διαμένει καὶ παρ' οὐδέσιν ἄλλοις διεφυλάχθη. Ἐπεὶ γὰρ ἡ ὀρθόδοξος πίστις τοῦ κυρίου ἡμῶν πρὸ χρόνων τινῶν, πρὶν δηλαδὴ τοῦ Λουθήρου[1]) ἐμφανείας, παρ' οὐδέσιν ἄλλοις τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἐθνῶν ἦν (ἐξέλιπε καὶ γὰρ παρ' ἐκείνοις· οὐ γὰρ παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς ἦν πάντως, ὡς δῆλόν ἐστι καὶ ὁμολογούμενον παρὰ πᾶσιν, ἀλλ' οὐδὲ παρ' αὐτοῖς τοῖς παπισταῖς, ὡς καὶ Λουθήρῳ συνδοκεῖ καὶ τοῖς ἡμετέροις, οὐδὲ οἱ Λουθηροκαλβῖνοι ἂν εἴποιεν, ὅτι παρ' αὐτοῖς διεσῴζετο μήπω τότε οὔσιν ἔτι ἐν κόσμῳ), ἀνάγκη γοῦν ἐστι λέγειν, ἢ ὅτι ἐξέλιπεν ὅλως ἡ πίστις τοῦ Χριστοῦ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ὅπερ καὶ νοῆσαί ἐστιν ἀσεβές, τοῦ κυρίου εἰπόντος, ὅτι καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς[2]), ἢ πάντως ὁμολογῆσαι, ὅτι παρ' ἡμῖν μόνοις τοῖς ὀρθοδόξοις ἀνατολικοῖς Γραικοῖς χριστιανοῖς διεσῴζετο καὶ διέλαμπεν. Ἦν ὡς πρότερον καὶ νῦν ὡσαύτως κατέχομεν ἀπαράτρεπτον καὶ ἀπαρασάλευτον, καὶ πρόθυμοί ἐσμεν καὶ αὐτὸ τὸ αἷμα ἡμῶν ἐκχέαι ὑπὲρ αὐτῆς· καὶ εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ, ὅτι οὐκ ἐγκατέλιπεν ἡμᾶς οὐδὲ εἴασεν ἐκλειπέναι τὴν πίστιν ἡμῶν, ἣν δὴ καὶ κρατοῦμεν καὶ κρατήσομεν ἀκαινοτόμητον[3]) μέχρι τερμάτων αἰῶνος εἰς δόξαν αὐτοῦ.

Τρίτον τεκμήριον ἔχομεν, ὅτι ἡ πίστις ἡμῶν τῶν ἀνατολικῶν αὕτη καὶ μόνη ἐστὶν ἀληθεστάτη καὶ ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ παρὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν κηρυχθεῖσα καὶ ὑπὸ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων καὶ οἰκουμενικῶν ἁγίων συνόδων βεβαιωθεῖσα καὶ παρὰ ταύτην οὐκ ἔστιν ἑτέρα πίστις πλὴν ταύτης καὶ μόνης, ἔχομεν δηλονότι τεκμήριον καὶ σαφέστατον γνώρισμα καὶ ἀπόδειξιν, τὸ τὰς λοιπὰς αἱρέσεις καὶ τοὺς ταύτης ἀποσφαλέντας καὶ προλήψεσί τισιν ἀλλοκότοις συναρπαγέντας καὶ ἄλλως ἢ ὡς ἔχει τὸ ἀληθὲς πιστεύοντας πάντα κάλων κινεῖν, ὥστε ἑαυτοὺς ἀποδεῖξαι συμφωνοῦντας ταύτῃ ἡμῶν τῇ μόνῃ ἀληθινῇ πίστει· τοῦτο γὰρ ἀποδείξαντες, οἴονται ἔχειν τὸ πᾶν καὶ ὡς ὀρθόδοξοι παρὰ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι καὶ μάλιστα τοῖς τούτων ἁπλουστέροις νομίζεσθαι καὶ τὰ οἰκεῖα διδάγματα τοῦτον μάλιστα τὸν τρόπον τοῖς πολλοῖς ποιήσειν αὐτὰ εὐπαράδεκτα. Ἀκούοντες γὰρ οἱ ἄπειροι καὶ χυδαιότεροι τῶν ἀνθρώπων, ὡς τὰ ἐκείνων διδάγματα σύμφωνά εἰσι τοῖς τῶν ἀνατολικῶν ὀρθοδόξων Γραικῶν, καὶ μὴ εἰδότες τὸ ἀληθές, ῥᾳδίως αὐτὰ παραδέχονται καὶ πείθονται τούτοις ὡς ἀληθέσι· μανθάνοντες δὲ ὡς ἀσύμφωνά εἰσι τοῖς τῶν ἀνατολικῶν ὀρθοδόξων[4]) δόγμασιν, εὐθὺς ἐκείνων ἀποπηδῶσί τε καὶ ἀποδιδράσκουσιν ὡς ἀπὸ

incorruptam servamus Domini doctrinam et mordicus tenemus fidem ab eo nobis traditam sinceramque servamus et illibatam tamquam regium thesaurum et gemmam pretiosissimam, nihil addentes, nihil detrahentes. Quapropter et possumus eam ex libris divinis demonstrare tamquam ex ipsis videlicet fontibus eius, unde et manavit et totam aspergit faciem catholicae apostolicae nostrae orientalis ecclesiae, unde et vivificatur omnis Christi nomine insignita universitas nostra orthodoxorum.

Iterum demonstratur apud nos tantum orthodoxos Graecos, hoc est orientales christianos, veram et integerrimam domini nostri Jesu Christi fidem permanere et apud nullos alios servatam esse. Si enim recta fides domini nostri ante aliquot saecula, scilicet ante Lutheri adventum, apud nullas alias omnium quae sub caelo sunt gentium vigebat (defecerat enim apud illos: neque enim apud haereticos erat omnino, ut manifestum est et ab omnibus conceditur, neque tamen apud ipsos papistas, ut Luthero quoque videtur ac nostris, neque dicere possunt Lutheri et Calvini asseclae apud se tunc eam servari, qui nondum in terris essent), necesse igitur est dicere aut interiisse omnino tum Christi fidem ex orbe terrarum, quod vel cogitasse impium est, cum dixerit Dominus: *Portae inferi non praevalebunt adversus eam,* aut denique concedere apud nos tantum orthodoxos Graecos orientales christianos eam tunc servari et fulgere. Quam ut olim ita et nunc tenemus incorruptam et inconcussam; paratique sumus vel sanguinem nostrum effundere pro ea, gratiasque Deo agimus quod non deseruit nos neque a fide nostra deficere nos sivit, quam quidem et tuemur et tuebimur immutatam in eius gloriam usque ad finem saeculorum.

Tertium argumentum habemus quo nostra orientalium fides haec una probatur esse verissima et haec una a salvatore nostro praedicata et a sanctis apostolis et oecumenicis sanctis synodis confirmata, praeter quam unam non est altera fides recta; argumentum scilicet et indicium manifestissimum et rationem habemus hoc, quod ceterae haereses et quicumque ab hac lapsi sunt et absurdis quibusdam erroribus abrepti aliter quam se res habet credunt, intentatum nihil relinquunt, ut se ipsos ostendant huic nostrae unicae verae fidei consentientes: illud enim cum demonstraverint, omnia se consecutos esse existimant et se tamquam orthodoxos a ceteris gentibus, simplicioribus praesertim, habitum iri et doctrinas suas hoc praecipue pacto plerisque probabiles redditurus. Imperiti et rudiores homines audientes doctrinas eorum cum doctrinis orientalium orthodoxorum Graecorum concinere, et veritatis ignari, facile eas recipiunt creduntque illis pro veris; at ubi senserunt abhorrere illas ab orientalium orthodoxorum dogmatibus, statim ab illis deficiunt et tamquam ab angue venefico refugiunt. Habemus exemplum quoddam manifestum in Lutheri et Cal-

[1]) *Λουθείρου* C.
[2]) Matth, XVI, 18.
[3]) *ἀκενοτόμητον* CW.
[4]) Locum inde a *Γραικῶν* ad *ὀρθοδόξων* apud W add. in marg. pr. man.

ὀφέως ἰοβόλου. Ἔχομεν παράδειγμά τι σαφὲς τοὺς Λουθηροκαλβινιστάς, ὧν οἱ μὲν αὐθαδέστεροι ἵνα τὰ οἰκεῖα ἐσφαλμένα δόγματα τοῖς πολλοῖς εὐπαράδεκτα ποιήσωσιν, ἐτόλμησάν ποτε συκοφαντῆσαι τὴν ἡμετέραν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν, ὡς δῆθεν καὶ αὐτὴ αὐτὰ ταῦτα πιστεύει καὶ ἀποδέχεται ἅπερ καὶ οἱ Λουθηροκαλβινισταί· διόπερ καὶ βίβλον τινὰ πρὸ χρόνων τινῶν ἀνεπλάσαντο, ἐπιγράψαντες ταύτην Ὁμολογίαν τῆς τῶν Γραικῶν ὀρθοδόξων ἀνατολικῶν πίστεως, ὡς δῆθεν παρὰ Κυρίλλου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἐκείνου δηλαδὴ τοῦ σοφοῦ Λουκάρεως, ἐκδοθεῖσαν, ἐκείνου περὶ αὐτῆς οὐδ' ὅλως εἰδησιν ἔχοντος, ἀλλὰ μᾶλλον διδάξαντος καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ πᾶν τοὐναντίον τοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ψευδεστάτῃ ὁμολογίᾳ συμπεπλασμένοις. Τοιαύταις τισὶ μηχαναῖς καὶ συκοφαντίαις ἐξαπατᾶν οἰόμενοι τοὺς ὁμοφύλους αὐτῶν καὶ μάλιστα τοὺς ἁπλουστέρους καὶ εἰ δυνατὸν καὶ τοὺς ἡμετέρους, ὅσοι τὰ καθ' ἡμᾶς ἱερὰ καὶ σεβάσμια καὶ θεοπαράδοτα ἀκριβῶς οὐκ ἴσασι δόγματα, ἀλλ' οὐδὲ οὕτως τι ἤνυσαν· οἱ γὰρ ἡμέτεροι ἀνατολικοὶ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ ἰδόντες τὴν ψευδεπίπλαστον ἐκείνην ὁμολογίαν καὶ ἀναγνόντες, ὡς ἔγνωσαν ἀλλόκοτα καὶ ψευδῆ καὶ ἀντίθεα περιέχουσαν δόγματα, εὐθὺς αὐτὴν ἀπερράπισαν καὶ ἐξουθένησαν καὶ ἀπέσπασαν καὶ τὸν ἐν αὐτῇ ἐγκεκρυμμένον δόλον τοῖς πᾶσιν ἀπεκάλυψαν, καὶ ἐδηλοποίησαν τὸ μὲν ὅτι ἡμεῖς οὐχ οὕτω πιστεύομεν ὡς ἐκείνη ἐδίδασκεν, ἀλλὰ τὴν ἀκραιφνῆ καὶ θεοπαράδοτον κατέχομεν πίστιν καὶ οὐχ ὡς ἡ ψευδεπίπλαστος ἐκείνη καὶ κίβδηλος ὁμολογία συκοφαντεῖ ἡμᾶς, τὸ δὲ ὅτι ὁ Λούκαρις οὐ τοιοῦτος ἦν, ὡς δῆλον γίνεται ἐκ τῶν ἐκείνου συγγραμμάτων καὶ ὁμιλιῶν καὶ λόγων καὶ διδαχῶν εἰσέτι καὶ νῦν παρ' ἡμῖν σῳζομένων ἰδιοχείρως παρ' ἑαυτοῦ γεγραμμένων. Ἀλλ' οὖν ἐπειδὴ ἡ ὀρθόδοξος ἡμῶν ἀνατολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία οὐ μόνον αἱρετικὸν οὐ προσίεται δόγμα, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑποψίας αὐτὰς ἀποκρούεται κατὰ τὸ Εὐλαβοῦ τὰς διαβολάς, κἂν ψευδεῖς ὦσι, διὰ τοῦτο, συνόδου συγκροτηθείσης, οἱ ἡμέτεροι ἐκεῖνόν τε τὸν Λούκαριν διὰ τὴν τοιαύτην ὑποψίαν ἀναθεμάτισαν καὶ τὴν ψευδεπίπλαστον βίβλον ἐκείνην ἀναθέματι καὶ πυρὶ παρέδωκαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἀλλόκοτα καὶ ψευδῆ δόγματα πόρρω τῆς ἡμετέρας τῶν ὀρθοδόξων αὐλῆς ἀπώσαντο καὶ κατέκριναν. Τοιαύτην φεῦ συκοφαντίαν οἱ Λουθηροκαλβινισταὶ καθ' ἡμῶν ἀνεπλάσαντο καὶ τύπῳ ἐξέδωκαν εἰς πολλῶν ἐξαπάτην, ἀλλ' οὐδὲν ἤνυσαν· ἡ γὰρ πίστις ἡμῶν τῶν ἀνατολικῶν ὀρθοδόξων λαμπροτάτη καὶ πάσης διαβολῆς ἀνωτέρα ἐστὶ καὶ πανταχοῦ ὡς ὁ ἥλιος διαλάμπει· διότι καὶ τοιούτοις οὐ συσκιάζεται οὐδ' ἀμαυροῦται τοῖς νέφεσιν, ἀλλὰ ῥᾳδίως διαλύει ταῦτα καὶ ἀποπέμπεται ὡς πορρωτάτω. Ὅθεν καὶ πολλοὶ τῶν ἡμετέρων θείῳ ζήλῳ κινούμενοι πολλὰ συνεγράψαντο κατ' ἐκείνων τῶν κεφαλαίων τῆς ἐπιπλάστου ψευδοῦς ὁμολογίας τοῦ Λουκάρεως βιβλία, καὶ μάλιστα ὁ ἀοίδιμος τῶν Ἱεροσολύμων πατριάρχης ὁ κὺρ Δοσίθεος καὶ ὁ ἐν θεολόγοις μακαριστὸς Μελέτιος, ὃς καὶ ἀνέτρεψεν ἐκεῖνα τὰ κεφάλαια καὶ ὡς ἴστὸν ἀραχνῶν διέρρηξε καὶ διέλυσε καὶ ἁπλῶς τὰ τῶν Λουθηροκαλβίνων ψευδῆ δόγματα ἀνετρέψατο ἐν βίβλῳ πολυστίχῳ, ἥτις καὶ τύπῳ ἐξεδόθη ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Οὐγκροβλαχίας κατὰ τὸ χιλιοστὸν ἑξακοσιοστὸν ἐννενηκοστὸν ἔτος, καὶ ἔξεστι τοῖς βουλομένοις γνῶναι ταῦτα σαφέστερον ἀνὰ χεῖρας λαβοῦσι τὴν βίβλον ἐκείνην καὶ ἀναγνώσασι. Καὶ ταῦτα μὲν οἱ αὐθαδέστεροι τῶν Λουθηροκαλβινιστῶν ἐσκαιώρησαν· οἱ δὲ ἐπιεικέστεροι τούτων τοὔμπαλιν· ἐπεχείρησαν καὶ γὰρ ἀποδεῖξαι, ὡς τὰ ἐκείνων σαθρὰ δόγματα ταῦτά εἰσι τοῖς παρὰ τῶν ὀρθοδόξων ἀνατολικῶν πιστευομένοις τε καὶ κηρυττομένοις. Διὸ καὶ αὖθις ἵνα μὴ τοῦτο ψευδεπίπλαστον ὂν ἐλεγχθείη, συνεγράφη παρ' ἡμῶν τῶν εὐσεβοφρόνων Ὀρθόδοξος ὁμολογία, διεξοδικῶς ἐκτιθεμένη καὶ μερικῶς ἑρμηνεύουσα τὰ ἡμέτερα

vini sectatoribus, quorum audaciores quidem ut suas perversas opiniones vulgo probabiles redderent, ausi sunt aliquando nostram orthodoxam ecclesiam calumniari quasi et haec crederet reciperetque eadem prorsus quae Lutherocalvinistae. Unde librum quoque ante aliquot annos commenti sunt quem *Confessionem* inscripserunt *fidei Graecorum orthodoxorum orientalium,* eumque a Cyrillo Constantinopolis patriarcha compositum finxerunt, a sapiente scilicet illo Lucare, qui quidem de eo libro ne indicium quidem acceperat, immo potius et privatim et publice omnia prorsus contraria docuerat illis quae in falsissima illa confessione conficta sunt. Huiusmodi nonnullis machinis et calumniis decipere conati sunt populares suos, imperitiores praesertim, et ex nostris etiam, si fieri posset, quicumque nostra venerabilia et a Deo tradita dogmata non norunt penitus; sed ne ita quidem aliquid effecerunt. Nostri enim orientales orthodoxi christiani cum vidissent mentitam illam Confessionem eamque legissent et absurda quaedam falsaque et Deo contraria dogmata continentem invenissent, illico verberaverunt eam et comminuerunt ac dilaceraverunt fraudemque in ea latentem aperuerunt, manifestumque omnibus fecerunt non modo nos haud ita credere ut illa doceret, immo puram a Deo traditam fidem servare contra ac subditicia illa et spuria Confessio calumniaretur, sed etiam Lucarem non talem virum fuisse, ut patet ex eius scriptis, homiliis, sermonibus, doctrinis, quae apud nos adhuc eius ipsius manu scripta servantur. Verumtamen quia orthodoxa nostra orientalis et apostolica ecclesia non modo haereticum dogma recipit nullum, sed etiam suspiciones ipsas reiicit iuxta illud: „Cave ab insimulationibus, etiam si falsae sint", idcirco synodo convocata nostri Lucarem illum propter huiusmodi suspicionem anathematizaverunt librumque illum subditicium anathemati et igni tradiderunt, absurda vero et falsa eius dogmata longe a nostra orthodoxorum aula exturbaverunt et damnaverunt. Talem proh calumniam Lutherocalvinistae contra nos finxerunt et typis ediderunt in multorum deceptionem! sed nihil effecerunt: nostra enim orthodoxorum orientalium fides fulgidissima et adversus omnes calumnias elata est et ubique solis instar refulget; quapropter huiusmodi nimbis non obscuratur neque offuscatur, sed facile dissipat ea et quam longissime repellit. Unde factum est, ut nostrorum complures divino fervore permoti multos componerent libros adversus ea capita subditiciae falsaeque Lucaris confessionis, imprimisque praeclarus ille Hierosolymae patriarcha dominus Dositheus et beatus in theologis Meletius, qui et subvertit ea capita et quasi telam aranearum fregit et dissipavit, ac penitus falsa Lutherocalvinistarum dogmata evertit libro ponderoso; qui typis quoque editus est Bucarestii in Ungarovalachia anno MDCLXXXX, licetque volentibus haec noscere apertius librum illum in manus sumere et legere. Haec igitur inepte gesserunt Lutherocalvinistarum audaciores; prudentiores contra conati sunt corrupta sua dogmata eadem esse quae ab orthodoxis orientalibus creduntur et praedicantur demonstrare. Quare et iterum ne commenticium illud pro vero defenderetur, composita est a nobis pie credentibus *Orthodoxa confessio* fusius exponens et singillatim interpretans nostra a Deo tradita dogmata; impressa autem ea est impensis viri illius beatae memoriae et religiosissimi Panagiotae Nicusii Othomanorum regni interpretis magni, postea vero amplius explicata et sanctorum patrum testimoniis confirmata impressa est a magistro Bessarione Macre Ioanni-

θεοπαράδοτα δόγματα, ἥτις καὶ ἐτυπώθη διὰ δαπάνης τοῦ μακαρίτου ἐκείνου καὶ εὐσεβεστάτου ἀνδρὸς Παναγιώτου Νικουσίου τοῦ μεγάλου ἑρμηνέως τῆς τῶν Ὀθωμανῶν μοναρχίας, ἥτις καὶ ὕστερον πλατύτερον ἀναπτυχθεῖσα καὶ μαρτυρίαις τῶν θείων πατέρων ἐμπεδωθεῖσα[1]) παρὰ τοῦ ἐν διδασκάλοις Βησσαρίωνος Μακρῆ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων ἐτυπώθη ἐν Βουκουρεστίῳ διὰ δαπάνης τοῦ μακαρίτου Κωνσταντίνου τοῦ Βραγκοβάνου ἡγεμόνος πάσης Οὐγκροβλαχίας τοῦ πρότριτα σὺν τοῖς τέσσαρσιν αὐτοῦ υἱέσιν ἀνῃρημένου, οἳ καὶ μαρτυρικῷ τέλει διὰ ζόφους ἐτελειώθησαν ἅπαντες ἐν τῇ Κωνσταντίνου. Ἐξ ὧν πᾶς τις ὀρθὰ φρονῶν δύναται γνῶναι καὶ πληροφορηθῆναι, ὡς ἡ ἡμετέρα ὀρθόδοξος ἀνατολικὴ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία οὐδὲν ἀλλότριον τῆς τοῦ κυρίου διδασκαλίας παρεδέξατο ἢ ἀπᾴδον θεῷ δόγμα οὔτε παρά τινων ἄλλων αἱρετικῶν οὔτε παρὰ τῶν σχισματικῶν παπιστῶν ἠρανίσατο οὔτε παρὰ τῶν Λουθηροκαλβινιστῶν αὐτῶν εἴληφέ τι, ἀλλ' ἀεὶ διακρατεῖ[2]) καὶ φυλάττει ἐκεῖνα τὰ δόγματα καθαρὰ καὶ ἀνόθευτα, ὅσαπερ ἐξ ἀρχῆς παρ' αὐτῶν τῶν θείων γραφῶν ἐδιδάχθη καὶ διὰ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν θείων καὶ ἱερῶν ἑπτὰ οἰκουμενικῶν συνόδων παρέλαβε.

Παρὰ ταῦτα καὶ ἑτέρα ἐξεδόθη παρ' ἡμῶν τῶν ἀνατολικῶν ὀρθοδόξων σύντομος ἔκθεσις πίστεως, ἥτις καὶ ἀπεστάλη πρὸ χρόνων τινῶν τοῖς Λουθηροκαλβίνοις ἐρωτήσασι καὶ βουληθεῖσι μαθεῖν, πῶς πιστεύει ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία· πολλοὶ γὰρ ἐξηπάτουν αὐτοὺς συνείροντες πολλὰ καὶ πείθοντες οἱ μὲν ὡς ἡ ἀνατολικὴ ὀρθόδοξος ἐκκλησία (βαβαὶ τῆς συκοφαντίας) συνεφώνησε τοῖς Λουθηροκαλβινισταῖς, οἱ δὲ ὡς ἡνώθη τοῖς παπισταῖς. Ταύτην δὴ τὴν σύντομον τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν πίστεως ἔκθεσιν συνάψομεν ἐγχαράξαντες ἐν τῷ τέλει τῆς παρούσης γραφῆς, ἵνα παρὰ παντὸς τοῦ ἐντυγχάνοντος ἀναγινωσκομένη φῶς παράσχῃ καὶ πίστιν αὐτῷ τε καὶ πᾶσι τοῖς βουλομένοις καταμαθεῖν τὰ τῆς ἡμῶν ἀνατολικῆς ἐκκλησίας[3]) ἔνθεα δόγματα, ἅπερ ἡμεῖς πιστεύομεν καὶ διακρατοῦμεν ὡς ἀληθῆ καὶ ἀναμφίλεκτα.

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω· οἱ δὲ τούτων φιλομαθέστεροι καὶ τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου τῶν ἀνατολικῶν ὀρθοδόξων πίστεως ἐρασταί, ὁπόσοι δηλονότι καλῶς ἐγνώκασιν ὡς τὰ Λουθηροκαλβινικὰ καὶ παπιστικὰ δόγματα οὐ συνᾴδει τῇ ὀρθοδόξῳ ἡμῶν πίστει, ἀνθίστανται δὲ μᾶλλον αὐτῇ καὶ πόρρω τῆς ἀληθείας ἀπεσχοίνισται, τοὺς μὲν ταῦτα δεχομένους ἀμφοτέρους μακρὰν ἀπωθοῦνται θεοῦ τε καὶ τῆς ἀληθείας, βούλονται δὲ τῇ ὀρθοδόξῳ ἀνατολικῇ ἑνωθῆναι ἐκκλησίᾳ καὶ συμφρονῆσαι αὐτῇ καὶ ἑαυτῶν γενόμενοι προσελθεῖν καὶ ἓν πνεῦμα γενέσθαι μεθ' ἡμῶν ὡς καὶ μίαν μεθ' ἡμῶν κεφαλὴν ἔχειν τὸν Χριστὸν καὶ μίαν γινώσκειν ἐκκλησίαν· οἱ καὶ καλῶς ποιοῦντες προβάλλουσιν ἡμῖν τινας προθέσεις, δι' ὧν ἂν σὺν ἡμῖν δυνηθεῖεν[4]) ὁμονοῆσαι. Ἔχει μέντοι τὸ πρᾶγμα τοῦτο καί τινας δυσχερείας· οὗτοι γὰρ καίπερ εὐγνώμονες ὄντες καὶ τῆς ἀληθείας διάπυροι ἐρασταί, ὅμως προκατειλημμένοι τυγχάνοντες ὑπό τινων προλήψεων πάλαι συντεθραμμένων αὐτοῖς καὶ συνηυξημένων, δυσαποσπάστως ἔχουσι τούτων· διὸ καὶ τῶν παρ' ἡμῖν εὐσεβῶν δογμάτων τινὰ μὲν προθυμίαν οὐ μικρὰν ἔχουσιν εἰς τὸ παραδέξασθαι, ἔν τισι δὲ συγκατάβασιν ἐπιζητοῦσι, τινὰ δὲ τῶν ἐκ προλήψεως παλαιᾶς ἐκτακέντων αὐτοῖς οὐκ ὀρθῶν τῇ ἀληθείᾳ δογμάτων οὐδὲ ὅλως ἐκβαλεῖν τοῦ νοὸς βούλονται, ἅτε δὴ εὐσκιρρωθέντα ταῖς τούτων ψυχαῖς ἀπὸ ἔθους πολυχρονίου. Ζητοῦσιν οὖν εἰς ταύτας δὴ τὰς προβαλλομένας προθέσεις θεραπείας ἀποκρίσεις καὶ ἐπιδιορθώσεις. Τῶν δὲ προθέσεων, ἃς προβάλλονται, ἡ μὲν α', β', γ', δ' καὶ ε' αὗταί εἰσιν·

nensi Bucarestii impensis Constantini beatae memoriae Brancobani totius Ungarovalachiae ducis qui nuper cum quatuor filiis sublatus est, qui omnes occulte martyrum morte Constantinopoli perierunt. Quibus ex libris unusquisque recte sentiens potest nosse et exploratum habere, quod nostra orthodoxa orientalis catholica et apostolica ecclesia nihil alienum a Domini doctrina recepit, nullum a Deo discors dogma neque ab aliis haereticis neque a schismaticis papistis excerpsit, neque ab ipsis Lutherocalvinistis recepit aliquid, sed semper retinet et servat ea dogmata pura et incorrupta, quaecumque ab initio ex ipsis sacris libris didicit et a sanctis apostolis et sacrosanctis septem conciliis oecumenicis accepit.

Praeterea altera quoque a nobis orientalibus orthodoxis edita est brevis expositio fidei, quae missa est ante aliquot annos ad Lutherocalvinistas interrogantes et scire cupientes quomodo crederet orientalis ecclesia. Multi enim eos decipiebant multa molientes et docere conantes partim orientalem ecclesiam (proh calumniam!) Lutherocalvinistis consensisse, partim ad papistas eam accessisse. Hanc igitur brevem piae nostrae fidei expositionem adiiciemus exarantes in calce huius libelli, ut ab omnibus lectoribus legi possit lucemque illis et fidem afferat omnibusque explorare volentibus divina orientalis ecclesiae nostrae dogmata, quae nos credimus et servamus ut vera et indisputabilia.

Atqui isti quidem ita se gesserunt; ii contra qui maiore veritatis studio moventur et irreprehensibilem orientalium orthodoxorum fidem recte adamaverunt, quicumque scilicet norunt plane Lutherocalvinica et papistica dogmata minime cum nostra recta fide concinere, immo potius illi repugnare et a veritate longissime abesse, reiiciunt eos qui talia dogmata recipiunt longe a Deo et a veritate, cupiuntque ipsi ad orientalem ecclesiam accedere et cum ea consentire et sui iuris facti adire nos et fieri nobiscum spiritus unus, velut unum habere caput Christum et unam agnoscere ecclesiam. Hi recte agentes propositiones quasdam nobis proponunt seu conditiones, quibus nobiscum convenire possint. Habet quidem et hoc negotium difficultates nonnullas: hi enim, benivoli quamquam et fervidi veritatis studiosi, tamen falsis quibusdam opinionibus praeoccupati quae antiquitus illis coaluerunt et concreverunt, diiungi nequeunt ab illis; quare etiam nostrorum piorum dogmatum nonnulla quidem accipere haud modice parati sunt, in quibusdam autem indulgentiam desiderant, quaedam denique ex illis dogmatibus minime rectis quae vetus error in animis eorum impressit, nolunt omnino deponere, utpote quae diuturna consuetudine obduruerunt. Quaerunt igitur ad hasce propositas conditiones remedium responsionum et emendationum. Earum vero quas proferunt propositionum, I, II, III, IV et V sunt haece:

[1]) *ἐμπεδοθεῖσα* CW.
[2]) *κρατεῖ* W.
[3]) *ἐκκλησιαστικῆς* W.
[4]) *δυνηθῶσι* C.

Πρόθεσις α'.

α'. Ἡ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἐκκλησία γνωριζέσθω εἶναι πάσης τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἑνότητος ἀρχὴ πασῶν τε τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν μήτηρ ἀναμφισβήτητος, ἧς ἐξεγένοντο ἔκκασται τῶν κατὰ μέρος ἐκκλησιῶν καὶ ἣν ἐξαίρετός τις τιμὴ ὀφείλεται.

Propositio I.

I. Hierosolymitanorum ecclesia agnoscatur esse totius ecclesiasticae universitatis principium et aliarum ecclesiarum mater indubitabilis, ex qua singulae particulares ecclesiae provenerunt, et cui honor excellens quidam debetur.

Πρόθεσις β'.

β'. Τῷ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἐπισκόπῳ τοὔνεκα ἡ πρωτοκαθεδρία[1]) παραχωρείσθω ὑπὸ πάντων τῶν ἄλλων χριστιανῶν ἐπισκόπων.

Propositio II.

II. Hierosolymitanorum igitur episcopo principatus a ceteris omnibus christianis episcopis deferatur.

Πρόθεσις γ'.

γ'. Ταῖς ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίαις ὡς καὶ τοῖς ἐπισκόποις αὐτῶν τοῖς αὐτοῦ συνάρχουσι, τὰ δίκαια, τὰς ἐξοχὰς καὶ τὰ πρεσβεῖα αὐτῶν τὰ παλαιὰ πάντα καὶ ἕκαστα[2]) ἀποδιδόσθωσαν τὰ ὑπὸ τῶν κανόνων τεταγμένα.

Propositio III.

III. Antiochenae, Alexandrinae, Constantinopolitanae ecclesiae itemque episcopis earum, qui sunt eiusdem potestatis participes, iura, praerogativae, privilegia omnia et singula reddantur, ut canonibus statutum est.

Πρόθεσις δ'.

δ'. Τῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπῳ καὶ πατριάρχῃ ἴσα πρεσβεῖα καὶ τῷ τῶν Ῥωμαίων ἐπισκόπῳ ἀπονεμέσθωσαν, ὥστε ἑκατέρῳ αὐτῶν τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπεροχὴν προσήκειν παραχωρῆται[3]).

Propositio IV.

IV. Constantinopolitano episcopo et patriarchae aequalia privileyia atque Romanorum episcopo tribuantur, ut eorum utrique potestas eadem et eadem praeeminentia consensu omnium concedatur.

Πρόθεσις ε'.

ε'. Τὰ τῶν Βρεττανικῶν ἐκκλησιῶν λείψανα γνωρίζοντα τὸ εὐαγγέλιον παρὰ τῶν ἐξ Ἱεροσολύμων προσελθόντων λήψασθαι, πρὶν ἂν ἢ τῇ τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἢ τῷ αὐτῆς ἐπισκόπῳ ὁπωσδήποτε ὑποταγῆναι, καὶ ὡσαύτως τὴν αὐτὴν ἁγίαν καθολικὴν πίστιν ὁμολογοῦντα τὴν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων παραδοθεῖσαν καὶ αὐταῖς παλαιοτάταις τῇ ἐν Νικαίᾳ καὶ τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδοις διὰ τοῦ συμβόλου ἐκτεθεῖσαν, κρατοῦντα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας μέρος τι ὑπὸ πάσης τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ἡγείσθω, τὸ μετὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κοινωνοῦν καὶ μετὰ τῶν ἐν ταῖς προειρημέναις συνόδοις συνηθροισθέντων πατέρων καὶ τῶν διαδόχων αὐτῶν.

Propositio V.

V. Britannicarum ecclesiarum reliquiae, cum sciant se accepisse evangelium a Hierosolymitanis ante quam vel Romanorum ecclesiae vel eius episcopo quovis pacto se subigerent, et praeterea eamdem similiter sanctam catholicam fidem confiteantur ab apostolis traditam et antiquissimis omnium synodis Nicaena et Constantinopolitana per symbolum expositam, catholicae ecclesiae partem aliquam obtinere ab universa orientali ecclesia agnoscantur, societatem videlicet cum sanctis apostolis et sanctis patribus qui in synodis supra dictis convenerunt eorumque successoribus.

Ἀπόκρισις.

Πρὸς ταύτας τὰς πέντε προθέσεις μία ἔσται ἡ ἀπόκρισις, ἐπεὶ καὶ περὶ μιᾶς διαλαμβάνουσιν ὑποθέσεως, τῆς τάξεως δηλονότι τῶν πέντε πατριαρχικῶν θρόνων· βούλονται γὰρ (εἰ ταῦτα οὕτως ἐννοοῦσι καὶ οὐκ ἄλλως, ὡς δηλωθήσεται κατωτέρω) οἱ καλούμενοι λείψανα τῆς παλαιᾶς ἐν Βρεττανίᾳ ὀρθοδοξίας περιαιρεθῆναι τὴν ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων βασιλέων θεσπισθεῖσαν ἀρχαίαν τάξιν αὐτῶν καὶ ὑπὸ τῶν θείων καὶ ἱερῶν συνόδων ἐπικυρωθεῖσαν, μετατεθῆναι δ' εἰς ἑτέραν καινὴν τάξιν, ὥστε μηκέτι πρῶτον εἶναι τὸν Ῥώμης ἢ τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον, ἀλλὰ τὸν τῶν Ἱεροσολύμων. Ἀλλὰ φαίη τις ἂν πρὸς αὐτούς· Ὦ λῶστοι, εἰ ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ δογμάτων ἐστὶ καὶ πίστεως εὐσεβοῦς, ὥστε δηλαδὴ συμφρονῆσαι αὐτοὺς τῇ ὀρθοδόξῳ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ, εἰς τί τοῦτο συντελεῖ, τὸ μεταλλαγῆναι δηλαδὴ τὴν τῶν πατριαρχικῶν θρόνων τάξιν; Τοῦτο γὰρ ὅσον[4]) πρὸς εὐσέβειαν οὔτε συντείνει οὔτε παραβλάπτει αὐτὴν ὅλως οὕτως ἢ ἄλλως ἔχον, μάλιστα ἀνθ' ἑνώσεως διάστασιν

Responsio.

Ad has quinque propositiones una erit responsio, quoniam in uno argumento versantur, quod est de ordine quinque patriarchicarum sedium. Volunt enim (si quidem haec ita sentiunt, non aliter, ut infra manifestum fiet) isti qui vocantur veteris in Britannia orthodoxiae reliquiae veterem ordinem illum everti qui ab orthodoxis regibus decretus a sacrosanctis synodis firmatus est, et in novum alium ordinem immutare, ut Romana vel Constantinopolitana sedes non sit princeps, sed Hierosolymitana. Verum dixerit quispiam adversus illos: Si quidem, optimi viri, hic de dogmatibus et recta fide agitur, ut scilicet ipsi cum orientali orthodoxa ecclesia consentiatis, quid sibi vult hoc, scilicet immutatio ordinis in sedibus patriarchicis? Quantum enim ad pietatem, minime illud eam roborat neque labefactat, sive ita sive aliter se habeat, immo potius pro consensu discordiam generat. Novitas enim non parva in re inesse videtur. Nostra vero

[1]) *πρωτοκαθεδρία* C.
[2]) *ἑκάστῳ* C: *ἑκάστῃ* ut videtur W.
[3]) *παραχωρῆσαι* C.
[4]) *ὅσον· ὅσιον* W.

προξενεῖ· καινοτομία γὰρ οὐ μικρὰ[1]) εἶναι τὸ πρᾶγμα δοκεῖ. Ἡ δὲ ἡμετέρα ἀνατολικὴ ἐκκλησία ἡ ἄσπιλος τοῦ Χριστοῦ νύμφη οὐδέποτε οὐδεμίαν καινοτομίαν ἐδέξατο οὐδὲ ὅλως προσίεται, φυλάττουσα τὸ λέγον ῥητόν· Μὴ μέταιρε ὅρια αἰώνια, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου[2]). Καὶ διὰ τί βούλονται πρῶτον εἶναι τὸν τῶν Ἱεροσολύμων θρόνον; Ἐπειδὴ (φασίν) ἐκεῖθεν ἐξῆλθεν ὁ εὐαγγελικὸς τῆς χάριτος νόμος καὶ ἡ ἀλήθεια κατὰ τό· Ἐκ Σιὼν ἐξελεύσεται νόμος καὶ λόγος κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ[3])· ἔτι δὲ καὶ διότι ἐκεῖ τὸ πάθος τοῦ κυρίου ἡμῶν ἐγεγόνει καὶ ἡ ἀνάστασις. Βούλονται ἄρα τούτοις τοῖς λόγοις σοφώτεροι καὶ προνοητικώτεροι φανῆναι τῶν ἄλλην, ἀλλὰ μὴ τοιαύτην τάξιν τῶν θρόνων θεμένων, ὡς δῆθεν ἐκείνων ἀσκέπτως καὶ ἀσυνέτως τὰ τοιαῦτα θεσμοθετησάντων· ὃ μὴ γένοιτο· ἐκεῖνοι γὰρ θεοφόροι ἄνδρες ἦσαν πολυειδήμονές τε καὶ ἔμφρονες, νοῦν Χριστοῦ ἔχοντες, οἳ καὶ οὕτως ἔκριναν, οὕτως ἐθέσπισαν, καὶ οὐ δυνάμεθα ἡμεῖς κρείττονες ἐκείνων φανῆναι καὶ συνετώτεροι, καὶ ἅπερ ἐκεῖνοι μετὰ σκέψεως ἀπεφήναντο καὶ συνοδικῶς, ἀνατρέψαι ταῦτα ἢ ὅλως μετακινῆσαι τῆς τάξεως, μὴ καὶ τοῖς ἁγίοις εὑρεθῶμεν ἀντιμαχόμενοι καὶ αὐτῷ τῷ θεῷ· Ὁ γὰρ ἀθετῶν (φησίν) ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ[4]). Καὶ οὗτοι μέν εἰσιν οἱ τὸ σύστημα τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας[5]) εὐσεβῶς συγκροτοῦντες. Ὕστερον μέντοι πρὸ χρόνων τινῶν ἐπηρείᾳ τοῦ πονηροῦ ὁ Ῥώμης πάπας ἀπασφαλεὶς καὶ εἰς ἀλλόκοτα δόγματα καὶ καινοτομίας ἐμπεσών, ἀπέστη τῆς ὁλομελείας τοῦ σώματος τῆς εὐσεβοῦς ἐκκλησίας καὶ ἀπεσχίσθη· καὶ νῦν ἐστιν οἷον διερρωγός τι τεμάχιον[6]) τοῦ ὅλου ἱστίου τῆς πνευματικῆς ὁλκάδος τῆς ἐκκλησίας, ὅπερ ἐκ πέντε πρότερον συνίστατο καὶ συνέρραπτο μερῶν· νῦν δὲ τὰ μὲν τέσσαρα μέρη τοῦ ῥηθέντος ἱστίου ἐνέμειναν κατὰ χώραν συνημμένα τε καὶ συνερραμένα, δι' ὧν εὐχερῶς ἡμεῖς διαπλέομεν καὶ ἀκυμάντως τὸ τοῦ βίου τούτου πέλαγος καὶ κούφως διαπερῶμεν τὰ κύματα τῶν αἱρέσεων, μέχρις οὗν[7]) εἰς τὸν εὔδιον καταντήσωμεν τῆς σωτηρίας λιμένα· ἐκεῖνος δὲ τὸ[8]) πεμπτημόριον[9]) τεμάχιον τοῦ ὅλου ἱστίου ἀποσχισθεὶς καὶ διαμείνας καθ' ἑαυτὸν ἐν διερρωγότος ἱστίου μικρῷ τεμαχίῳ, οὐκ ἄν ποτε διαπλεύσειε, καὶ διὰ τοῦτο καθ' ἑκάστην ὑπὸ κυμάτων ἀλλεπαλλήλων καὶ καταιγίδων ὁρῶμεν αὐτὸν πόρρωθεν κατακλυζόμενον, ἕως ἂν καὶ αὖθις πρωσέλθῃ τῇ καθολικῇ ἀποστολικῇ ἀνατολικῇ ἀμωμήτῳ ἡμῶν πίστει καὶ συρραφείη τῷ οὗ πρότερον ἀπεσχίσθη ἱστίῳ· οὕτω γὰρ ἂν διασωθείη καὶ διαπλεύσειε κἀκεῖνος τὰς λαίλαπας τοῦ ἐπαναστάντος αὐτῷ ψυχικοῦ κλύδωνος. Οὕτως οὖν ἡ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ εὐσεβὴς ἐκκλησία ἐπὶ τέσσαρσιν νῦν ἐρείδεται στύλοις, τοῖς τέσσαρσι δηλαδὴ πατριάρχαις, καὶ μένει ἀδιάσειστος καὶ ἀκλόνητος, πρῶτον μὲν ἔχουσα τῇ τάξει τὸν Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχην, δεύτερον δὲ τὸν πάπαν Ἀλεξανδρείας, τρίτον τὸν Ἀντιοχείας καὶ τέταρτον τὸν Ἱεροσολύμων· συνιστῶσι δὲ καὶ ἐρείδουσι ταύτην σὺν τούτοις καὶ οἱ αὐτοκέφαλοι ἀρχιεπίσκοποι, ὅ τε Μοσχοβίας ὁ καὶ πατριάρχης πάσης Ῥωσίας, καὶ οἱ δύο ἀρχιεπίσκοποι Ἰβηρίας τῆς ἐν τῇ Ἀσίᾳ οἱ καὶ ἰδίως παρὰ τοῖς Γεωργιανοῖς καθολικοὶ ὀνομάζονται, πρὸς τούτοις ὁ Ἀχριδῶν καλούμενος πρώτης Ἰουστινιανῆς ἀρχιεπίσκοπος, ὅ τε Κύπρου ὁ καὶ νέας Ἰουστινιανῆς, καὶ ὁ Ἰπεκίου ἀρχιεπίσκοπος, καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς τού-

orientalis ecclesia, immaculata Dei sponsa, nullam unquam novitatem accepit neque omnino recipit, praeceptum illud servans: *Ne transgrediaris terminos quos posuerunt patres tui.* Quaenam autem causa est cur Hierosolymitanam sedem principem esse contendant? Quia (aiunt) inde exiit evangelica gratiae lex et veritas iuxta illud: *E Sion exibit lex et verbum Domini ex Hierusalem;* praeterea quia ibi Domini nostri passio facta est et resurrectio. Volunt igitur huiusmodi rationibus sapientiores et prudentiores videri quam illi fuerunt qui alium et non hunc sedium ordinem statuerunt, quasi inconsulte illi et inepte talia decreverint. Quod ne quis dixerit! Illi enim a Deo afflati erant viri sapientes et prudentes, Christi mentem habentes, qui ita iudicaverunt, ita sanxerunt, neque possumus nos illis meliores et sagaciores videri, et quae ab illis cum meditatione et in conciliis tradita sunt evertere aut etiam eorum ordinem immutare, ne sanctis quoque ipsis et Deo ipsi repugnantes reperiamur. *Nam qui vos spernit,* inquit, *me spernit.* Et hi quidem sunt qui christianae ecclesiae universitatem pie composuerunt. Postea vero, ante aliquot saecula, maligni impulsu Romae papa defecit et in absurda dogmata et novitates incidit remotusque est ab integro corpore sanctae ecclesiae et rescissus; nunc autem est ille tamquam abrepta lacinia ex integris velis spiritalis ecclesiae navis, quae antea ex quinque partibus composita et consuta erant, nunc contra partes quatuor velorum supra dictorum intacta manserunt cohaerentia et consuta inter se, iisque nos facile tranquilloque transimus huius vitae pelagus et leviter superamus haeresum fluctus donec in placidum salutis portum perveniamus. Ille autem, lacinia integri veli quinta pars, avulsus et solus permanens, parva lacinia lacerati veli nullo pacto navigare potest, cum praesertim quotidie illum fluctibus frequentibus et tempestatibus obrutum e longinquo videamus donec iterum accedat catholicae apostolicae orientali irreprehensibili nostrae fidei et rursus assuatur velis unde olim abscissus est. Ita enim servari potest et ille quoque superaverit impetum spiritalis tempestatis quae adversus illum coorta est. Nostra igitur Christi sancta ecclesia quatuor nunc fulta columnis, quatuor videlicet patriarchis, immota manet et inconcussa, primum ordine habens patriarcham Constantinopolis, secundum Alexandriae papam, tertium Antiochenum et quartum Hierosolymitanum. Componunt autem et sustinent eam cum his etiam archiepiscopi autocephali, scilicet Moscoviae archiepiscopus qui et totius Russiae patriarcha, et duo archiepiscopi Iberiae asiaticae qui peculiariter a Georgianis catholici appellantur, praeterea Achridensis qui et veteris Iustinianae dicitur, et Cyprius qui novae Iustinianae vocatur archiepiscopus, et his subiecti paene innumerabiles episcopi et metropolitae, qui ad hunc diem concorditer retinent et fortiter observant recta orientalis catholicae et apostolicae nostrae ecclesiae dogmata incorrupta et integra extra omnem novitatem et adulterationem. Igitur si illi qui reliquiae in Britannia veteris religiositatis dicuntur orthodoxae orientali ecclesiae accedere volunt et

[1]) *οὐ μικρὰ* in W supra versum add.
[2]) Prov. XXII, 28.
[3]) Is. II, 3.
[4]) Luc. X, 16.
[5]) *ἐκκλησίας* in W supra versum additur.
[6]) *τεμμάχιον* W, ita quoque infra.
[7]) *μέχρις οὗν* CW: *μέχρις ἂν* coniicit Festa.
[8]) *τὸ* om. C.
[9]) *πεμπτήριον* pr. man. in W ubi rec. man. add. *μο* supra versum.

τους διατελοῦντες οὐκ εὐαρίθμητοι ἐπίσκοποι καὶ μητροπολῖται, οἵτινες μέχρι τῆς σήμερον ὁμοφρόνως διακρατοῦσι καὶ στερρῶς διαφυλάττουσι τὰ ὀρθὰ τῆς ἀνατολικῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἡμῶν ἐκκλησίας δόγματα ἀπαράτρεπτα καὶ ἀπαραμείωτα ἐκτὸς πάσης καινοτομίας καὶ κιβδηλότητος. Εἰ οὖν οἱ καλούμενοι ἐν τῇ Βρεττανίᾳ τῆς παλαιᾶς εὐσεβείας λείψανα βούλονται τῇ ὀρθοδόξῳ προσελθεῖν ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ καὶ μεθ' ἡμῶν ἑνωθῆναι, τί τὴν παλαιὰν ἀνατρέψαι τῶν πατριαρχῶν τάξιν ἐπιχειροῦσι, πρᾶγμα εἰς οὐδὲν περὶ τὴν πίστιν οὔτε λυσιτελοῦν οὔτε βλάπτον, ὡς εἴρηται, καὶ ἀντινομοθετεῖν τοῖς ἀρχαίοις ἐκείνοις αἰδεσίμοις[1]) ἀνδράσιν, οἳ τοιαύτην τῇ ἐκκλησίᾳ παραδεδώκασι τάξιν; Εἰ γὰρ ὁ σκοπὸς αὐτοῖς ἐστιν ὁμόνοια καὶ ὁμοφροσύνη, δέον ἐστὶν αὐτοὺς ἐᾶν κατὰ χώραν μένειν ἀπαρασάλευτα τὰ ἅπαντα ὑπὸ τῶν θεοσεβῶν ἐκείνων ἀνδρῶν παραδεδομένα, καὶ ταῦτα μηδὲν ἀντιφάσκοντα τῷ θείῳ καὶ ἱερῷ εὐαγγελίῳ, ἀλλὰ μὴ ἀντιλογίας ἐπινοεῖν καὶ κινεῖν σχίσματα, τηροῦντας τὸ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου ῥηθέν[2]): Παρακαλῶ (φησίν) ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες, καὶ μὴ ᾖ ἐν ὑμῖν σχίσματα. Εἰ δὲ οἱ καλούμενοι λείψανα τῆς ἀρχαίας ὀρθοδοξίας διά τινα ἴσως ἰδιάζουσαν εὐλάβειαν πρὸς τὸν ἁγιώτατον καὶ ἀποστολικὸν τῶν[3]) Ἱεροσολύμων θρόνον βούλονται προτιμᾶν αὐτὸν καὶ τῶν ἄλλων ἐξαίρειν, τοῦτο οὐδὲν κωλύει· καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς εἰ καὶ τέταρτον αὐτὸν ἀριθμοῦμεν τῇ τάξει, ἀλλ' οὖν διὰ τιμῆς τε ὅτι πλείστης καὶ εὐλαβείας ἄγομεν καὶ σεβαζόμεθα, ὡς ἐκεῖθεν ἡμῖν ἀνατειλάσης τῆς αὐγῆς τῆς θεοσεβείας καὶ σωτηρίας καὶ τῆς ἀπολυθρώσεως τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἀναλάμψαντος τῷ κόσμῳ παντί, καὶ διότι ἐκεῖσε ὁ κύριος ὑπὲρ ἡμῶν ἔπαθε κἀκεῖ χάριν τῆς ἡμῶν σωτηρίας τὸ τίμιον αὐτοῦ αἷμα ἐξέχεεν ἐν τῷ σταυρῷ, ἵνα ἐξαγοράσῃ ἡμᾶς τῆς ἐκ τοῦ διαβόλου δουλείας καὶ καταδυναστείας. Καὶ τοῖς ἐν Βρεττανίᾳ οὖν φιλευσεβέσι λειψάνοις, ἐπειδὴ τούτου ἐρῶσιν, εἰ μόνον ἐξ ἀγαθοῦ τοῦτο προέρχεται σκοποῦ, ἔστω, δεδόσθω, συγκεχωρείσθω[4]· μόνον τὴν ἀρχαίαν μὴ ἀθετείτωσαν τάξιν μηδὲ ὡς κακῶς γεγονυῖαν συκοφαντησάτωσαν[5]) ἢ ἀποβαλείτωσαν· ὀρθῶς γὰρ καὶ ἐμφρόνως αὕτη καὶ μετὰ πολλῆς τῆς συνέσεως διατέτακται παρά τε τῶν ἀειμνήστων βασιλέων καὶ τῶν θεοφόρων πατέρων, ὡς ἐκ τῶν ἱερῶν κανόνων αὐτῶν δῆλον ἐγένετο. Ἐπὶ τέλους δὲ σημειοῦμεν καὶ τοῦτο, ὡς εἰ μὲν σκοπὸς αὐτοῖς ἐστι παρὰ πάσης τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας τὴν τοιαύτην καινὴν[6]) τάξιν κρατεῖν, ἀλλὰ μὴ τὴν[7]) ὑπὸ τῶν θείων ἡμῖν πατροπαραδοθεῖσαν[8]) κανόνων, οὐδ' ὅλως παραδεξόμεθα τοῦτο· εἰ δ' ἄλλως τὸ πρᾶγμα ἐννοοῦσιν, ὅτι δηλαδὴ ἐπειδὴ ἑαυτοὺς παραδιδόασι τῷ μακαριωτάτῳ πατριάρχῃ τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τοῦτον ἐφ' ἑαυτοὺς ἐφιστᾶσι ποιμένα καὶ πατριάρχην, μόνον αὐτὸν αἱρούμενοι καὶ οὐκ ἄλλον, καὶ βούλονται ἑνωθῆναι τῇ ἐκείνου διοικήσει καὶ ἐπαρχίᾳ, ὥστε τοὺς ὑπὸ τὸν τῶν Ἱεροσολύμων θρόνον χριστιανοὺς ὀρθοδόξους καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐν Βρεττανίᾳ καλουμένους λείψανα τῆς ἀρχαίας εὐσεβοῦς πίστεως ἓν εἶναι καὶ λέγεσθαι λογικὸν ποίμνιον, ὑπ' αὐτοῦ ποιμαινόμενον καὶ διευθετούμενον κατὰ μίαν[9]) διοίκησιν, τηνικαῦτα δίκαιόν ἐστι καὶ νόμιμον καὶ κανονικὸν αὐτὸν καὶ μόνον ἀναφέρειν ἐν πάσαις ταῖς ἱεροτελεστίαις καὶ τοῦ ἐκείνου μνημονεύειν κανονικοῦ nobiscum coniungi, cur veterem patriarcharum ordinem evertere conantur, cum inde, ut dictum est, ad fidem nihil boni nihil mali redundet, et immutare ea quae antiqui illi viri sanxerunt, qui talem ecclesiae ordinem tribuerunt? Si enim eorum propositum est concordia et consensus, relinquenda sunt illis omnia suo quaeque loco immota quae a piissimis illis viris tradita sunt, cum praesertim ea minime sacrosancto evangelio contradicant, non contra excogitandae obiectiones et excitandae dissensiones, illud apostoli servantibus: *Obsecro vos,* inquit, *fratres, ut id ipsum dicatis omnes et non sint in vobis schismata.*" At si ii qui veteris orthodoxiae reliquiae dicuntur propter quandam fortasse peculiarem reverentiam erga sanctissimam et apostolicam Hierosolymae sedem volunt illam prae ceteris honorare et super alias extollere, nihil hoc vetat. Nam nos quoque, etsi ordine quartam numeramus, tamen in honore habemus quam maximo et reverentia veneramur, utpote unde nobis lux religionis et salutis orta est redemptionisque omnium hominum et evangelica praedicatio totum orbem illuminavit, et quia ibi Dominus pro nobis passus est, et ibi pro salute nostra pretiosum sanguinem suum effudit in cruce, ut ex diaboli servitute et imperio nos redimeret. Britannicis igitur reliquiis quoque, si quidem hoc desiderant, si ex bono tantum proposito hoc procedit, liceat, permittatur, concedatur; dummodo veterem ordinem non evertant, neque tamquam male institutum calumnientur vel respuant. Recte enim et prudenter et magna cum sagacitate ille dispositus est ab aeternae memoriae imperatoribus et sanctis patribus, sicut ex sacris eorum canonibus manifestum est. Postremo hoc monemus: si illis propositum est ostendere communem quidem hunc ordinem ab universa orientali ecclesia receptum esse, sed minime traditum nobis esse divinis patrum canonibus, nullo pacto in hac re consentiemus; sin aliter cogitant, videlicet quoniam semetipsos beatissimo Hierosolymae patriarchae committunt et hunc sibi pastorem et patriarcham praeficiunt, illum unum eligentes et non alium, et volunt eius dioecesi et provinciae se aggregare, ita ut christiani qui iam Hierosolymitanae sedi subiecti sunt orthodoxi et ipsi in Britannia veteris piae fidei reliquiae nuncupati unum efficiant spiritalem gregem qui ab illo agatur et dirigatur uno regimine, tum sane iustum et legitimum et canonicum est eum unum in omnibus sacris ministeriis commemorare, eiusque canonicum nomen referre, sicut Hierosolymae ita etiam in Britannia, utpote iam in sacra illius ovili spiritales oves factos et sub illo nec sub alio pastore degentes et dispositos (quemnam enim alium appellent cum ille sit unicus eorum pastor summus et patriarcha?). Hoc pacto non modo non contradicimus, sed etiam propositionem eorum laudamus et gratulamur et tamquam canonicam recipimus. Necesse autem erit ut ille etiam in Britannia episcoporum electiones faciat, sanctissimo adiuvante spiritu, aut immediate aut delegata auctoritate, nemine ex ceteris patriarchis audente electiones in Britannia

[1]) *αἰδεσίμοις* om. C.
[2]) I Cor. I, 10.
[3]) *τῶν· τὸν* W.
[4]) *συγκεχωρίσθω* W.
[5]) *συκοφαντησασαν* W, ubi man. rec. add. *τω* supra versum.
[6]) *κοινὴν* C.
[7]) *τὴν* om. C.
[8]) *προπαραδοθεῖσαν* W.
[9]) *καὶ μίαν* W, ubi rec. man. add. *κατὰ* supra versum.

ὀνόματος, καθάπερ ἐν Ἱερουσαλήμ, οὕτω δὴ καὶ ἐν Βρεττανίᾳ, ὡς ἤδη τῆς ἐκείνου ἱερᾶς μάνδρας λογικὰ χρηματίζοντα πρόβατα καὶ ὑπὸ ἐκείνῳ καὶ οὐχ ἑτέρῳ ὑποκείμενα καὶ ταττόμενα πατριάρχῃ (τίνος γὰρ καὶ ἄλλου μνημονεύσειεν, αὐτοῦ καὶ μόνου ὄντος αὐτῶν ἀρχιποίμενος καὶ πατριάρχου;). Κατὰ τοῦτο οὖν οὐ μόνον οὐκ ἀντιλέγομεν, ἀλλὰ καὶ τὴν πρόθεσιν αὐτῶν ἐπαινοῦμεν καὶ ἀσπαζόμεθα καὶ ὡς νόμιμον καὶ κανονικὴν ἀποδεχόμεθα· ἀναγκαίως δὲ καὶ τὰς ἐν Βρεττανίᾳ χειροτονίας τῶν ἀρχιερέων αὐτὸς ἐκτελέσει τῇ χάριτι τοῦ παναγίου πνεύματος ἢ ἀμέσως ἢ δι' ἐκδόσεως, μηδενὸς τῶν ἄλλων πατριαρχῶν τολμοῦντος ἐν Βρεττανίᾳ χειροτονίας ποιεῖν παρὰ τὸν Ἱεροσολύμων καὶ κατεπεμβαίνειν αὐτοῦ παρ' ἐνορίαν.

facere, praeter Hierosolymitanum, et eius iurisdictionem invadere.

Πρόθεσις ς'.

ς'. Τὰ τῶν Βρεττανῶν λείψανα καθολικὰ τὰ προειρημένα, τούτων συνθεμένων, ἐπαγγέλουσιν ἑαυτοὺς τὴν παλαιὰν παιδείαν ὁσίως ἀναζωπυρεῖν σπουδαζομένους, δηλονότι οἳ ὁλισθεῖσαν ἐπανορθοῦν οὐ μόνον πολὺν ἤδη χρόνον ἐπεθυμήσαμεν, ἀλλὰ καὶ νῦν ἀληθῶς ἠρξάμεθα.

Propositio VI.

VI. Britannorum catholicae reliquiae supra dictae, his pactis, profitentur se veteris doctrinae pie excitandae cupidos, utpote qui lapsam erigere non modo iamdiu expetiverint, sed etiam nunc re vera coeperint.

Ἀπόκρισις.

Ἀποροῦμεν τίνων συνθεμένων οἱ καλούμενοι λείψανα καθολικὰ τῶν Βρεττανῶν ὑπόσχονται ἀναζωπυρῆσαι τὴν παλαιὰν παιδείαν, ἤ δηλονότι, ὥς φασιν, ἐὰν ἡμεῖς οἱ ἀνατολικοὶ ἀνατρέψωμεν τὴν ἀπὸ χρόνων ἀρχαίων βεβαιωθεῖσάν τε καὶ παγιωθεῖσαν τάξιν τῶν πατριαρχικῶν θρόνων, ὅπερ ὅλως ἀδύνατον. Εἰ τοῦτο οὕτως ἐννοοῦσι, καὶ οὐχ ὡς ἀμέσως πρὸ τούτου εἰρήκαμεν, ὡς εἶναι οὐ παρὰ πάσῃ τῇ καθόλου ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ παρ' αὐτοῖς καὶ μόνοις, δηλονότι τοῖς Βρεττανοῖς, πρῶτον τὸν τῶν Ἱεροσολύμων πατριάρχην (τοῦτο γὰρ καὶ[1]) δίκαιον καὶ νόμιμον κρίνομεν), ἀλλ' οὐ καὶ παρὰ πάσῃ τῇ καθόλου ἡμῶν ἐκκλησίᾳ, εἴη γὰρ ἂν ἑπόμενον καὶ αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως προτεθεῖσθαι καὶ προκαθῆσθαι τὸν Ἱεροσολύμων, τοῦτο δὲ παρὰ τὴν ἀρχαιοπαράδοτον εἶναι φανήσεται τάξιν. Εἰ δὲ παρ' αὐτοῖς καὶ μόνοις τοῖς Βρεττανοῖς λογίζοιτο πρῶτος ὁ Ἱεροσολύμων ὡς τῆς ἐκείνου διοικήσεως μέρος γεγονὸς καὶ αὐτὸν μόνον ἴδιον διεγνωκὸς ποιμένα καὶ πατριάρχην καὶ δικαιοδοσίαν εἰς τὸ ἑξῆς ἔχοντα παρ' αὐτοῖς διὰ τὸ αὐτῷ καὶ μόνῳ ὑποκλιθῆναι καὶ πρόβατα ἐκείνου λογικὰ νομισθῆναι, τοῦτο στέργομεν καὶ ὡς δίκαιον καὶ κατὰ νόμους γινόμενον εἰκότως ἀποδεχόμεθα· τότε γὰρ καὶ τὰς τῶν ἐν Βρεττανίᾳ ἐπισκόπων χειροτονίας αὐτὸς ἐκτελέσει καὶ οὐδεὶς ἕτερος παρ' αὐτόν[2]), ὡς τῆς διοικήσεως ταύτης, τῆς Βρεττανικῆς δηλαδή, ἰδίας[3]) αὐτοῦ διοικήσεως γεγονυίας καὶ ὠνομασμένης, κατὰ μηδὲν διαλλαττούσης τῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ διοικήσεως, ἀλλ' ἀμφοτέρας μιᾶς λογιζομένης καὶ τῆς αὐτῆς, ὡς ἅμα συνενωθεισῶν ἀμφοτέρων εἰς μίαν. Ἀλλὰ κἂν τῇ καλουμένῃ αὐτοῦ δημοσίᾳ εὐφημίᾳ ἐπ' ἐκκλησίας συναφθήσεται[4]) Καὶ πᾶσαι αἱ Βρεττανικαὶ νῆσοι καὶ ἐκφωνηθήσεται παρὰ τῶν αὐτόθι ἐσομένων ἐπισκόπων ἐν ταῖς Βρεττανικαῖς πόλεσιν, ὃν τρόπον καὶ ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ ἐν πάσῃ τῇ αὐτοῦ διοικήσει. Ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ ἐπισυμβησόμεναι ἐκκλησιαστικαὶ ὑποθέσεις ἐν Βρεττανίᾳ παρ' αὐτοῦ ἑπομένως θεωρηθήσονται καὶ κριθήσονται ὡς ἰδίου αὐτῆς χρηματίζοντος πατριάρχου, πλὴν εἰ μή ποτε χρήζοιεν αὐταὶ συνοδικῆς διασκέψεως· τότε καὶ γὰρ πρὸς τὴν κοινὴν τῆς καθόλου ἐκκλησίας σύνοδον ἀνενεχθήσονται καὶ

Responsio.

Ignoramus quibusnam pactis isti qui Britannorum catholicae appellantur reliquiae veterem excitaturos doctrinam se polliceantur, an scilicet, ut aiunt, si nos orientales ordinem patriarchicarum sedium inde ab antiquis temporibus confirmatum et consolidatum everterimus? quod fieri non potest. Si hoc ita intelligunt, et non potius, ut modo supra diximus, ut sit minime in universa catholica ecclesia, sed apud eos tantum Britannos Hierosolymitana sedes ceteris proposita (id enim iustum et legitimum iudicamus), non vero etiam in universa nostra catholica ecclesia; consequens erit et ipsi Constantinopolitano praeferri et praeponi Hierosolymitanum; hoc autem contra ordinem antiquitus traditum esse patebit. Si vero apud ipsos tantum Britannos primus habeatur Hierosolymitanus, utpote eius dioecesi pertinentes et eum unum agnoscentes pastorem suum et patriarcham et in posterum iurisdictionem apud illos habentem, cum illi uni se submiserint et eius oves spiritales habeantur, hoc probamus et velut iustum et e legibus factum recte accipimus. Tum enim episcoporum quoque in Britannia electiones ille perficiet et nemo praeter eum, cum videlicet illa dioecesis Britannica peculiariter eius dioecesis facta et appellata fuerit, nihil differens a dioecesi Hierosolymitana, immo ambae pro una et eadem habeantur velut in unam simul coniunctae. Praeterea etiam in publica quae dicitur eius acclamatione in ecclesia adiungentur etiam verba *Et omnes Britannicae insulae* et proclamabitur ab omnibus ibi futuris episcopis in Britannicis civitatibus quemadmodum et in Hierusalem et in universa eius dioecesi fieri solet. Item omnes quae inciderint in Britannia ecclesiasticae controversiae ab eo consequenter examinabuntur et iudicabuntur ut a proprio eius regionis existente patriarcha, nisi forte quaestiones illae synodicum consilium postulaverint; tum enim ad communem catholicae ecclesiae synodum deferentur et ibi iudicabuntur. Et de iis quae sequuntur dubitamus quamnam doctrinam nos docturi

[1]) *καὶ* om. C.

[2]) *παρ' αὐτοῦ* W, et apud marginem man. rec. scripsit: *ἴσ(ως) αὐτόν.*

[3]) *ἰδίως* C: *ἴδιος* W pr. man. ut videtur; supra versum vero man. rec. *ας* ut videtur adscripsit.

[4]) *συναφθήσεται* CW; *συναφθήσονται* coniicit Festa.

ἐνανακριθήσονται [1]). Περὶ γὰρ τῶν ἔξῃς ἀποροῦμεν, ὁποίαν ἡμᾶς παιδείαν διδάξουσιν. Εἰ μὲν τὴν ἔξω σοφίαν, ἀλλ' ἐκείνην ἀκούομεν τοῦ θείου Παύλου τῶν τῆς καθολικῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας περιβόλων ἀποδιοπομπουμένου· Μηδεὶς ἔστω, λέγοντος [2]), ὁ συλαγωγῶν ὑμᾶς διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου καὶ οὐ κατὰ Χριστόν. Καὶ αὖθις [3])· Ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία ἐστὶ παρὰ τῷ θεῷ. Οὐ χρῄζομεν οὖν ταύτης ἀναγκαίως ἡμεῖς· εἰ δὲ καὶ κατά τινα περιέργειαν καὶ πολυμάθειαν ἡ νοὸς ὀξύτητα καὶ ταύτης τὴν γνῶσιν βουληθείημεν κτήσασθαι, ἔχομεν παρ' ἡμῖν τὰς ἀριστοτελικὰς βίβλους καὶ ἄλλων σοφῶν καὶ τοὺς τούτων ὑπομνηματιστὰς καὶ ἐξηγητάς, καὶ σχολαί εἰσι παρ' ἡμῖν κατὰ διαφόρους πόλεις καὶ χώρας, ἐν αἷς αὗται διδάσκονται καὶ διαλευκαίνονται, ἐξ ὧν δυνάμεθα πλοῦτον σοφίας οὐκ ὀλίγον ἀρρύσασθαι. Μυρίας οὖν τοι αὐτοῖς ὁμολογοῦμεν τὰς χάριτας τῆς χρηστῆς προαιρέσεως καὶ καλοκἀγαθίας, εἰ καὶ μὴ τοσοῦτον παρ' ἡμῖν τὸ πρᾶγμα τοῦτό ἐστι ζηλωτόν, ὡς μὴ ἀναγκαῖον πρὸς σωτηρίαν. Εἰ δὲ νοοῦσιν οὐ τὴν ἔξω σοφίαν, ἀλλὰ τὴν [ἔσω], θεολογίαν φαμέν, εἰ μὲν σύμφωνός ἐστι τῇ καθ' ἡμᾶς ὀρθοδόξῳ θεοσοφίᾳ, προθύμως ταύτην ἀποδεξόμεθα· εἰ δὲ ἀσύμφωνός τε καὶ ἀκατάλληλος τῇ ὀρθοδόξῳ τῶν ἀνατολικῶν πίστει, ἐρίψ στέψαντες [4]) πρὸς τοὺς κεκτημένους αὐτὴν ἀποπέμψομεν, τῆς δ' ἀρχαιοπαραδότου εὐαγγελικῆς παιδείας τε καὶ διδασκαλίας ἀπρὶξ ἀνθεξόμεθα, ἕως ἂν τὸ ζῆν ἔχωμεν. Τοῦτο μόνον φαμέν, ὅτι εἰ τὰ τῶν Βρεττανῶν φιλευσεβῆ λείψανα βούλονται εἰλικρινῶς καὶ ἀδόλως τῇ ἀνατολικῇ καθολικῇ τε καὶ ἀποστολικῇ ἡμῶν ἐκκλησίᾳ [5]) ἑνωθῆναί τε καὶ ὁμονοῆσαι, χάρις τῷ θεῷ, ὅστις καὶ γένοιτο συνεργὸς καὶ τελειωτὴς τοιούτου ὑπερμεγίστου καὶ κοινωφελοῦς ἀγαθοῦ· τούτου γὰρ γενομένου, ἀλλήλους τε διδάξομεν καὶ ὑπ' ἀλλήλων διδαχθησόμεθα μετ' ἐπιεικείας καὶ σὺν ἀδελφικῇ τῇ στοργῇ τὰ ὅσα τε θεοφιλῆ καὶ ὀρθὰ τῶν θείων τε δογμάτων καὶ προσέτι τὰ τῆς ἔξω παιδείας μαθήματα κατὰ διαφόρους ἐπιστήμας ἐν βίβλοις πολλαῖς καὶ ποικίλαις, ἐνίοις δὲ καὶ μήπω μέχρι τοῦδε εἰς τὰ ἔξω ἐκδεδομέναις, φυλαττομέναις δὲ παρ' ἡμῖν ἐν διαφόροις ναοῖς, μοναστηρίοις καὶ φροντιστηρίοις, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς κατ' Ἀλεξάνδρειαν καὶ Ἱερουσαλὴμ καὶ Βυζάντιον καὶ Ἅγιον Ὄρος πλουσιοτάταις βιβλιοθήκαις, ἃς καὶ ἕξομεν παγκοίνως εἰς τὸ ἑξῆς. Γενήσεται δὲ σὺν θεῷ ἡ ὁμόνοια καὶ ἡ ἕνωσις οὐκ ἐπί τισιν ἄλλαις προτάσεσιν, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς ἀναγκαιοτάτοις καὶ ψυχωφελέσιν δόγμασιν, ὧν ὁμολογουμένων, βεβαία ἡμῖν ἡ τῆς σωτηρίας ἐλπίς· μὴ ὁμολογουμένων δέ, φανερὸς ἐπῄρτηται ὁ κατὰ ψυχὴν κίνδυνος, ὅταν δηλονότι ἀντίθετα ὦσι τὰ διδασκόμενα τῇ τοῦ κυρίου ἀψευδεστάτῃ διδασκαλίᾳ. Ἀλλ' οἱ καλοὶ κἀγαθοὶ Βρεττανοὶ μὴ τοιαύτην ὑπόνοιαν ἐχέτωσαν περὶ ἡμῶν, ὡς δῆθεν ἀμοίρων διαμεμενηκότων παντάπασι τῆς ἀρχαίας ἐκείνης καὶ πατρίου καὶ εὐάδος παιδείας, ἔν τισι δὲ σὺν θεῷ καὶ κρειττόνως ἢ παρ' ἄλλοις τισὶν εἰς ἔτι καὶ νῦν παρ' ἡμῖν διατηρουμένης. Ἀλλὰ μή τις ἡμᾶς τῶν μεμψιμοίρων οἰέσθω λέγοντας ταῦτα εἰκαίως ἐγκαυχᾶσθαι· ταληθὲς καὶ γὰρ λέγομεν· ἔχομεν γὰρ θεοῦ χάριτι καὶ εἰς ἔτι καὶ νῦν ἐν διαφόροις τόποις, ὡς εἴρηται, σχολὰς καὶ ἀκαδημίας, ἐν αἷς διδάσκονται καθ' ἑκάστην ἑλληνιστὶ καὶ μόνον τά τε ἐξωτερικὰ καὶ τὰ θεῖα μαθήματα μετὰ πολλῆς τῆς ἐρεύνης τε καὶ ἐπιμελείας, κατὰ τὴν τῶν πατέρων μὲν διδασκαλίαν ἐν τοῖς θεολογικοῖς, κατὰ δὲ

sint. Si enim profanam sapientiam, at illam audimus divinum Paulum longe a catholicae orientalis ecclesiae terminis eiicientem: *Ne quis,* ait, *vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi et non secundum Christum,* et alias: *Sapientia huius mundi stultitia est apud Deum.* Necesse est igitur huiusmodi sapientiae nos minime indigere; quod si propter aliquam curiositatem et sciendi studium vel mentis ardorem illius quoque cognitionem acquirere velimus, apud nos habemus aristotelicos libros eorumque interpretes et explanatores, et scholae sunt apud nos in nonnullis urbibus et oppidis, ubi illi libri docentur et explicantur, unde haud modicas sapientiae divitias haurire possumus. Gratias igitur quam maximas illis debere nos profitemur pro bona voluntate et benignitate eorum, etiam si res illa nobis minus expetenda videtur ut ad salutem non necessaria. Si autem intelligunt non profanam sapientiam, sed interiorem [1]), hoc est theologiam, si quidem consentit ista cum nostra orthodoxa divina doctrina, libenter illam excipiemus; sin vero dissentit et discrepat a recta orientalium fide, *lana coronatam* ad eius possessores remittemus illam, et antiquitus traditam evangelicam institutionem et doctrinam mordicus tenebimus donec vita nobis supererit. Hoc tantum dicimus, quod si piae Britannorum reliquiae volunt integra et sincera mente cum orientali catholica et apostolica nostra ecclesia coniungi et consentire, Deo gratias agimus, qui utinam huiusmodi maximi et omnibus utilis operis adiutor et effector exsistat; hoc enim perfecto alteri alteros docebimus et alteri ab alteris discemus cum indulgentia et fraterna caritate quaecumque sunt Deo cara et recta et divina dogmata et etiam profanae institutionis disciplinas secundum varias scientias in libris multis et variis, quorum nonnulli ad hunc diem nondum in publicum editi sunt, servantur autem apud nos in variis templis, monasteriis et collegiis, praesertim in amplissimis bibliothecis quae sunt Alexandriae, Hierusalem, Byzantii et in Monte Sacro, quas in posterum communes habebimus. Fiet autem, Deo adiuvante, concordia et unio nullis aliis condicionibus quam dogmatibus maxime necessariis et animae utilibus, quibus admissis firma nobis salutis spes erit, contra non admissis manifestum imminet animae periculum, cum scilicet opposita sit vestra doctrina Domini nostri doctrinae veracissimae. At optimi viri Britanni ne habeant de nobis talem suspicionem, ut scilicet expertes omnino facti simus veteris illius patriae et consuetae institutionis; in quibusdam vero, Deo favente, melius quam apud alios nonnullos adhuc apud nos illa servatur. At ne quis murmurans nos haec stulta iactantia dicere opinetur: vera enim dicimus. Habemus enim Dei gratia ad hunc diem nonnullis in locis, ut dictum est, scholas et academias, in quibus quotidie graece tantum et profanae et sacrae disciplinae magna cum cura et diligentia traduntur, secundum patrum doctrinam in theologicis et secundum Aristotelem in philosophicis. Concordiam igitur et unionem vobiscum expetimus quidem, o piae Britannorum reliquiae, sed non ut doctrinam et sapientiam accipiamus a vobis neque ut sapientiores in doctrinis fiamus et eruditiores (haec enim, ut saepe dictum est, utcumque apud

[1]) *ἀνακριθήσονται* W.
[2]) Col. II, 8.
[3]) I Cor. III, 19.
[4]) Plat. *Civ.* III. 9, pag. 398 A.
[5]) *τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ καὶ καθολικῇ τε καὶ ἀποστολικῇ ἡμῶν ἑνωθ.* C.

[1]) Vocem *interiorem (τὴν ἔσω)* supplevimus utpote sententiae omnino, ut videtur, necessariam.

τὸν Ἀριστοτέλην ἐν τοῖς φιλοσοφικοῖς. Τὴν μεθ' ἡμῶν οὖν ὁμόνοιαν ἡμεῖς ἐπιποθοῦμεν, ὦ φιλευσεβῆ τῶν Βρεττανν ῶν λείψανα, οὐχ ἵνα παιδείαν τε καὶ σοφίαν κτησόμεθα παρ' ὑμῶν οὐδ' ἵνα σοφώτεροι γενώμεθα ἐν τοῖς μαθήμασι καὶ πολυμαθέστεροι (ταῦτα γὰρ παρ' ἡμῖν, ὡς προείρηται πολλάκις, ὁπωσδήπως [1]) σὺν θεῷ εὑρίσκονται), ἀλλ' ἵνα μία γένηται ἐκκλησία ἐν ἀμφοτέροις εἰς δόξαν θεοῦ καὶ ἵνα οἱ τὴν ὀρθόδοξον ἀνατολικὴν καὶ ἀμώμητον ἐκ πολλοῦ ἀπολέσαντες πίστιν αὖθις ὡς καὶ πρότερον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς πρώτης τε καὶ δευτέρας οἰκουμενικῆς συνόδου αὐτὴν ἀναλάβωσι καὶ γένωνται μεθ' ἡμῶν τῶν ἀνατολικῶν ἓν καὶ συνευφρανθῶσι μεθ' ἡμῶν ἄγγελοί τε καὶ ἄνθρωποι πάντες καὶ ἀναλάμψῃ [2]) ἐκ νέου παρὰ τοῖς αὐτόθι μέρεσιν ἡ ἐκ μέσου ἀρθεῖσα πρὸ χρόνων οὐκ ὀλίγων εὐσέβεια, καὶ γένηται κατά τε ἀγάπην καὶ πίστιν ἀνὰ μέσον ἡμῶν καὶ ὑμῶν ὁμόνοια καὶ ὁμοφροσύνη, ὡς θεῷ ἀγγέλοις τε καὶ ἁγίοις ἀρέσκει. Τούτων χάριν, καὶ οὐ σωματικοῦ τινος κέρδους καὶ ἐπικήρου καὶ ὅλως ματαίου ἕνεκεν, οὕτω διαπύρως τὴν ἕνωσιν ταύτην καὶ τὴν ὁμόνοιαν ἐπιποθοῦμεν· μὴ γένοιτο. Καὶ ταῦτα μὲν ἱκανὰ καὶ πρὸς ταύτην τὴν θέσιν.

nos Deo favente inveniuntur), immo ut una fiat in utrisque ecclesia ad Dei gloriam et ut illi qui iam dudum rectam orientalem irreprehensibilem amiserunt fidem, iterum ut antea, scilicet secundae et primae oecumenicae synodi tempore, illam recipiant et nobiscum orientalibus unum fiant, et laetentur nobiscum angeli et homines universi, et rursus refulgeat in istis regionibus illa quae ante multos annos sublata fuerat pietas, et exsistat inter vos et nos cum caritate et fide concordia et mutuus amor, sicut Deo angelisque et sanctis placet. Horum rerum gratia, non corporei cuiusquam lucri et perituri et omnino vani causa tam fervide hanc unionem et concordiam expetimus. Absit! Et haec quidem ad hanc quaestionem sufficiant.

Πρόθεσις ζ',

ἥτις ταῦτα κατὰ λέξιν διέξεισι.

ζ'. Ἐπὶ τὴν βεβαιοτέραν ἕνωσιν ἡ τῆς θεοσεβείας ἰσότης, ὅσον ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, ἑκατέρωθεν ἀσφαλιζέσθω, δηλαδὴ διασεσωσμένων τῶν δικαίων τῶν ἐν μέρει ἐκκλησιῶν, ὥσπερ καὶ ἑκάστου ἔθνους συνηθειῶν καὶ τῶν παρουσῶν πραγμάτων περιστάσεων.

Propositio VII,

quae ad verbum exponit haec.

VII. Ad firmiorem unionem praestetur utrimque, quantum in nobis est, divini cultus aequalitas, servatis scilicet singularum ecclesiarum iuribus sicut etiam gentis cuiusque consuetudinibus et praesentibus rerum necessitatibus.

Ἀπόκρισις.

Αὕτη ἡ πρόθεσις ἀφανὴς εἶναι δοκεῖ καὶ γρίφῳ τινὶ παρεικαζομένη· τίνα γὰρ ἂν καὶ ἐλάβομεν [3]) δίκαια τῶν ἐν μέρει ἐκκλησιῶν; ποίας δὲ συνηθείας καὶ ἑκάστου ἔθνους νοήσωμεν, ἀλλὰ δὴ καὶ περιστάσεις τῶν παρόντων πραγμάτων; ταῦτα δέονται σαφηνείας, ὥστε ἐντελῶς νοηθῆναι. Τοῦτο μόνον λέγομεν· ἐὰν σὺν θεῷ γένηται ἡ ἐλπιζομένη ἕνωσις, τότε καὶ ταῦτα διορθωθήσονται, ἐὰν μόνον αἱ τοιαῦται συνήθειαι καὶ τὰ δίκαια καὶ αἱ περιστάσεις μὴ ὦσι παντάπασιν ἔξαλλοι καὶ ἐκ διαμέτρου παρηλλαγμέναι καὶ τὴν ἐλπιζομένην ὁμόνοιαν δυνάμεναι διαρρῆξαι· τῶν γὰρ ὀρθοδόξων καὶ αἱ συνήθειαι ὀφείλουσιν εἶναι σεμναὶ καὶ ἐπαινεταί, ἀλλ' οὐ γελοιώδεις καὶ κατάπτυστοι καὶ μυκτηρισμοῦ καὶ σκωμμάτων τοῖς χυδαιοτέροις παραίτιοι. Ἀλλ' οὐδὲ αἱ τῶν πραγμάτων περιστάσεις κωλύειν δύνανται τὴν εὐσεβῆ πίστιν καὶ τὸ, ὀρθὰ φρονεῖν. Μὴ ἐπαισχυνθῶμεν, φησί, τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ [4]) μηδὲ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὸν Δαυὶδ [5]) λαλεῖν ὀφείλομεν ἐναντίον βασιλέων καὶ τυράννων καὶ μηδόλως αἰσχύνεσθαι, ὡς ἐκεῖνος ἐποίει.

Responsio.

Propositio haec obscura videtur et aenigmati similis. Quae enim singularum ecclesiarum iura esse coniiciamus? Quas autem cuiusque gentis consuetudines intelligamus? Praeterea quas praesentium rerum necessitates? Explanatione indigent haec omnia, ut recte intelligi possint. Hoc tantum dicimus: si Deo favente exoptata unio fiat, tum haec etiam corrigentur, dummodo tales consuetudines et iura et rerum praesentium necessitates non sint omnino contraria et toto caelo distantia et quae speratam concordiam frangere possint. Orthodoxorum enim consuetudines quoque debent severae et laudabiles esse, non ridiculae et spernendae et non ludibrii et facetiarum causa vulgaribus. At ne rerum quidem necessitates prohibere possunt piam fidem et rectas opiniones. *Ne erubescamus,* inquit, *evangelium Christi* neu crucem eius, sed secundum David *loqui debemus adversus reges et tyrannos et minime erubescere,* ut ille fecit.

Πρόθεσις η'.

η'. Ἡ ὀγδόη πρόθεσις ἐπαγγέλλεται ἐπανάξαι παραυτίκα τὴν παλαιοτάτην τῶν Ἀγγλειακῶν λειτουργίαν εἰς χρῆσιν καθημερινὴν καὶ ἀποβαλεῖν τὴν νῦν οὖσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἄγγλοις· αὕτη γὰρ ἀσύμφωνός ἐστι (φασὶ) τῇ ἀνατολικῇ τῶν ὀρθοδόξων λειτουργίᾳ, ἐκείνη δὲ ὡς ἀρχαιοτάτη συγγενεστέρα ἐστὶ ταῖς τῶν ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν ἢ ἐκείνη ἡ νῦν παρ' αὐτοῖς εἰθισμένη· καὶ προσέτι γενέσθω τοιαῦτα ἐπιβλήματα καὶ ἐπανορθώσεις, ἅτινα καὶ

Propositio VIII.

VIII. Octava propositio pollicetur vetustissimam Anglorum liturgiam statim reducere in usum quotidianum et abiicere illam qua nunc Angli uti solent; est enim haec (aiunt) discrepans ab orientali orthodoxorum liturgia, illa autem prout vetustissima propior est liturgiae orientalium ecclesiarum quam ea quae nunc apud illos in consuetudine est. Praeterea adiectiones et emendationes fiant quae cum orientalibus ecclesiis praesertim principi omnium videbuntur convenire.

[1]) *ὁπωσδήποτε* C.
[2]) *ἀναλάμψει* C.
[3]) *ἐλάβωμεν* CW.
[4]) Rom. I, 16.
[5]) Ps. CXIX, 46.

ταῖς ἀνατολικαῖς ἐκκλησίαις καὶ μάλιστα τῇ πρώτῃ πασῶν διοικήσει[1]) συμφωνεῖν.

Ἀπόκρισις.

Πρὸς ταῦτά φαμεν, ὡς ἡ ἀνατολικὴ ὀρθόδοξος ἐκκλησία μίαν καὶ μόνην οἶδε λειτουργίαν, παραδεδομένην μὲν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, συγγραφεῖσαν δὲ παρὰ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις πρώτου ἱεραρχήσαντος Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου, συντμηθεῖσαν δὲ ὕστερον διὰ τὸ μῆκος παρὰ τοῦ μεγάλου πατρὸς Βασιλείου τοῦ Καισαρείας Καππαδοκίας ἀρχιεπισκόπου, παρὰ δὲ τοῦ χρυσοῦ τὴν γλῶσσαν Ἰωάννου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχου μετὰ ταῦτα ἔτι συντομωτέραν[2]) γεγενημένην, αἷς καὶ ἀπὸ τῶν Βασιλείου καὶ Χρυσοστόμου χρόνων μέχρι τοῦ νῦν ἡ ἀνατολικὴ ὀρθόδοξος ἐκκλησία ἀποδεξαμένη κέχρηται πανταχοῦ καὶ δι' αὐτῶν ἐντελεῖ τὴν ἀναίμακτον ἱερουργίαν ἐν πάσαις ταῖς ἁπανταχοῦ τῆς ὀρθοδοξίας ἐκκλησίαις. Δέον ἐστὶ τοιγαροῦν καὶ τοὺς καλουμένους λείψανα τῆς παλαιᾶς εὐσεβείας ταύταις χρῆσθαι ἑνωθέντας ἡμῖν, ἵνα κἀν τούτῳ μὴ διαφωνῶμεν, ἀλλ' ἐπὶ ῥηταῖς μὲν ἡμέραις τῇ τοῦ Βασιλείου, καθ' ἑκάστην δὲ τῇ τοῦ Χρυσοστόμου χρῶνται καὶ αὐτοὶ καθάπερ καὶ ἡμεῖς. Τὴν δὲ τῶν Ἀγγλειακῶν ἡμεῖς οὐκ ἐπιστάμεθα λειτουργίαν· οὐ γὰρ εἴδομεν[3]) πώποτε ταύτην οὐδὲ ἀνέγνωμεν, ὕποπτον δὲ αὐτὴν ἔχομεν, ἐπειδὴ ἐν τοῖς μέρεσιν αὐτοῖς πολλαὶ καὶ διάφοροι ἀνεφύησαν αἱρέσεις καὶ σχίσματα καὶ παρασυναγωγαί, μήτοι καὶ[4]) εἰς αὐτὴν παρεισήχθη ἀπᾷδόν τι ῥῆμα τῇ εὐσεβείᾳ παρὰ τῶν αἱρετικῶν καὶ νενόθευται. Διὰ τοῦτο χρεία ἐστίν, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἴδωμεν καὶ ἀναγνῶμεν αὐτήν, καὶ οὕτως ἢ ἐγκρινοῦμεν ὀρθῶς ἔχουσαν ἢ ἀποβαλοῦμεν ὡς μὴ συμφωνοῦσαν τῇ ἀμωμήτῳ ἡμῶν πίστει. Σκεψάμενοι οὖν αὐτὴν καὶ εἴ τινος δέοιτο διορθώσεως, διορθώσομεν[5]) καὶ τοῖς γνησίοις αὐτὴν εἰ δυνατὸν ἐγκρινοῦμεν. Τίς χρεία ὅμως ἑτέρας λειτουργίας τοῖς ἔχουσι τὴν ἀληθινὴν καὶ ἄδολον τοῦ θείου πατρὸς Χρυσοστόμου εἰθισμένην ἀναγινώσκεσθαι ἐν πάσαις ταῖς ἀνατολικαῖς ἐκκλησίαις τῶν ὀρθοδόξων Γραικῶν καὶ Ῥώσων καὶ Ἰβήρων Ἀράβων τε καὶ μυρίων ἄλλων εὐσεβοφρόνων ἐθνῶν; Εἰ γὰρ καὶ οἱ καλούμενοι λείψανα τῆς παλαιᾶς εὐσεβείας ταύτην ἀποδέξονται, ἔσονται μᾶλλον ἡμῖν ἡνωμένοι καὶ κατὰ τοῦτο καὶ προσφιλέστατοι· ὁ γὰρ λαὸς οὐχ οὕτω πρὸς τὰ κεκρυμμένα τῆς καρδίας ἀφορᾷ ὅσον πρὸς τὰ ἔξω καὶ πᾶσι φαινόμενα καὶ πασιδήλως γινόμενα καὶ τελούμενα· κἂν ἴδωσί τινα διαφωνοῦντα τῶν αὐτοῖς εἰθισμένων, εὐθὺς εἰς μῖσος διεγείρονται καὶ ἀποστροφὴν καὶ διάστασιν.

Responsio.

Ad haec ita respondemus. Orientalis ecclesia unam tantum novit liturgiam, ab apostolis traditam, scriptam a Iacobo dei fratre qui primus Hierosolymae sacerdos summus fuit, in compendium deinde redactam a magno patre Basilio Caesareae in Cappadocia archiepiscopo et ab aurei oris Iohanne Constantinopolis patriarcha etiam breviorem factam. His inde a Basilii et Chrysostomi temporibus ad nostram aetatem orientalis orthodoxa ecclesia ubique utitur, et per illas perficit incruentum sacrificium in omnibus ubique orthodoxiae ecclesiis. Necesse est igitur ut ii quoque qui veteris pietatis reliquiae appellantur nobiscum coniuncti illis utantur, ut in hoc quoque concordes simus, et statis quidem diebus Basilii liturgia, quotidie autem Chrysostomi liturgia utantur et ipsi sicut et nos. Anglicorum autem liturgiam nos ignoramus; nunquam enim eam vidimus nec legimus, suspectam vero habemus eam, quoniam in illis regionibus multae et variae exortae sunt haereses et schismata et conventicula, ne forte in illam quoque illatum sit ab haereticis verbum aliquod a recta pietate alienum et illa sit adulterata. Quapropter opus est ut nos quoque illam inspiciamus et legamus, deinceps aut recte se habentem probemus aut reiiciamus ut nostrae irreprehensibili fidei non convenientem. Examinatam igitur illam si cuius emendationis indiget emendabimus et si fieri poterit sinceram iudicabimus. Tamen quid opus est alia liturgia veram et sinceram sancti patris Chrysostomi habentibus? Quae legi solet in omnibus orientalibus ecclesiis orthodoxorum Graecorum et Rossorum et Iberum et Arabum aliarumque innumerabilium piarum gentium. Nam si et ii qui veteris pietatis reliquiae vocantur illam accipient, erunt nobis magis coniuncti et ideo etiam cariores; populus enim haud ita cordis secreta respicit sicut externa et omnibus manifesta, quae in omnium oculis fiunt et aguntur; ac si quem videant alienum ab ea quam ipsi servant consuetudinem, illico in odium et aversionem et discidium excitantur.

Πρόθεσις θ'.

θ'. Ἡ ἐννάτη πρόθεσις προσεπαγγέλλεται[6]), ὡς καὶ πολλαὶ τῶν ὁμιλιῶν τοῦ θείου πατρὸς Χρυσοστόμου καὶ ἄλλων ἀνατολικῶν πατέρων βίβλοι μεταφρασθήσονται εἰς τὴν τῶν Ἄγγλων διάλεκτον καὶ δημοσίᾳ ἀναγνωσθήσονται.

Propositio IX.

IX. Propositio nona pollicetur fore ut multae homiliae sancti patris Chrysostomi aliorumque orientalium patrum libri in Anglicorum linguam convertantur et publice legantur.

Ἀπόκρισις.

Τοῦτο οὐ μόνον ἐπαινοῦμεν, ἀλλὰ καὶ ἀποδεχόμεθα ὡς πάνυ καλῶς γενησόμενον· ἐκ τούτου γὰρ πολλὴ κατὰ ψυχὴν ὠφέλεια προσγενήσεται τοῖς ταύτας ἀναγινώσκουσι. Νῦν μὲν γὰρ Ἕλληνες καὶ Λατῖνοι μόνοι ἐξ ἐκείνων τῶν ὁμιλιῶν ὠφελοῦνται, τηνικαῦτα δὲ καὶ οἱ μὴ τὰς διαλέκτους αὐτὰς ἐπιστάμενοι καὶ μόνην τὴν τῶν Ἄγγλων διάλεκτον

Responsio.

Istud non solum laudamus, sed accipimus ut egregie eventurum; exinde enim ingens spiritalis utilitas accedet eorum lectoribus. Nunc enim Graeci tantum et Latini ex illis homiliis utilitatem capiunt, tunc autem etiam earum linguarum ignari et unam tantum Anglorum linguam intelligentes, dummodo sine fraude et adulteratione convertantur,

[1]) *διοκήσει* W et apud marginem man. rec. *διοικήσει*.
[2]) *συντομώτερον* W et man. rec. ap. marg. *-τέραν*.
[3]) *ἴδομεν* W.
[4]) *μήτι καὶ* W et in marg. *-τοι* man. rec.
[5]) *διορθώσωμεν* W.
[6]) *προσεπαγγέλεται* W.

συνιέντες, εἰ μόνον ἀκιβδήλως καὶ ἀνοθεύτως μεταφρασθήσονται χωρίς τινος προσθήκης ἢ ἀφαιρέσεως ἢ ἀλλοιώσεως ἢ ἄλλως πως, ἀλλά γε πιστῶς καὶ ἀδόλως.

Πρόθεσις ι′ καὶ ἀπόκρισις.

ι′. Τῆς δεκάτης προθέσεως τοῦτό ἐστι τὸ βούλημα, ὥστε δηλαδὴ προσφέρεσθαι παρὰ τῶν ἐν Βρεττανίᾳ ὀρθοδόξων λειψάνων εὐχάς τε καὶ δεήσεις ὑπὲρ τῶν ἀνατολικῶν ὀρθοδόξων, καὶ πάλιν ὡσαύτως ὑπὲρ αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἀνατολικῶν ὀρθοδόξων. Τοῦτο, γενομένης καὶ ἀσφαλισθείσης τῆς ἑκατέρων μερῶν ὁμονοίας τε καὶ ὁμοφροσύνης περί τε τὰ δόγματα καὶ τὰ ἤθη, ἔσται πάντως καὶ τηρηθήσεται, δημοσίᾳ μνημονευομένων ἑκατέρων παρ᾽ ἑκατέροις.

Πρόθεσις ια′ καὶ ἀπόκρισις.

ια′. Οὐκ ἀνομοία ταύτῃ ἐστὶ καὶ ἡ ια′ πρόθεσις. Τὰ αὐτὰ οὖν καὶ περὶ αὐτῆς καὶ φρονοῦμεν καὶ λέγομεν καὶ ποιήσομεν, εἰ μόνον ἐν τοῖς θείοις καὶ ἱεροῖς τῆς ἀκραιφνοῦς ἡμῶν πίστεως συμφρονήσουσι δόγμασι [1]) οἱ ταῦτα ζητοῦντες.

Πρόθεσις ιβ′ καὶ ἀπόκρισις.

Περὶ ὧν ἡ ιβ′ πρόθεσις ἐγκυκλίων καὶ κοινωνικῶν ἐπιστολῶν διορίζεται [2]), φαμὲν ὅτι τὰ ἐν ταῖς συνόδοις ἡμῶν ἀποφαινόμενα καὶ αὐτοῖς αὐτὰ ταῦτα διὰ γραφῶν διαδώσομεν καὶ τὰ παρ᾽ ἐκείνων κοινῶς καὶ συνοδικῶς διορισθέντα δεξόμεθα καὶ μετὰ σκέψεως ἀναγνώσομεν, καὶ εἰ σύμφωνά εἰσι τῇ ἀνατολικῇ ὀρθοδόξῳ ἡμῶν πίστει, καὶ ἀποδεξόμεθα καὶ κυρώσομεν.

Τούτοις ἀκολούθως οἱ καλούμενοι λείψανα τῆς ἐν Βρεττανίᾳ πάλαι ποτὲ ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἔν τισι προτάσεσι διασαφοῦσί τε καὶ ἐκτίθενται τὰ κεφάλαια, ἐφ᾽ οἷς ἂν καὶ συμφρωνήσωσι μεθ᾽ ἡμῶν, ὧν τιθεμένων καὶ συνομολογουμένων, φησίν, ἔσται πάντως ἕνωσις καὶ ὁμόνοια, καὶ ὧν μὴ ἀμφοτέρωθεν ὁμολογουμένων, οὐκ ἔσται.

Πρόθεσις α′ καὶ ἀπόκρισις.

α′. Συνευδοκοῦμεν [3]), φασί, τοῖς ιβ′ τῆς πίστεως ἄρθροις ἤτοι τῷ τῆς πίστεως συμβόλῳ ὡς καλῶς καὶ εὐσεβῶς θεσπισθέντι καὶ κυρωθέντι ἔν τε τῇ πρώτῃ καὶ τῇ δευτέρᾳ οἰκουμενικῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, καὶ οὐ συγκατατιθέμεθα τοῖς κατὰ διαφόρους καιροὺς συντεθειμένοις συμβόλοις πίστεως παρὰ ταῖς τῶν Λατίνων ἐκκλησίαις. — Τοῦτο καὶ ἡμῖν συνδοκεῖ· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ἡμεῖς ἑτέραν δεχόμεθα πίστιν οὐδ᾽ ἄλλο τι σύμβολον παρὰ τὸ ἐν τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρᾳ οἰκουμενικῇ συνόδῳ ἐκτεθειμένον. Τὰ δὲ παρὰ Λατίνων συντεθέντα ἡμεῖς ἀποπτύομεν καὶ ἀποβαλλόμεθα, καὶ οὐδὲ εἴ τις προσθήκη ἐν τῷ συμβόλῳ τούτῳ παρεντέθειται ἀποδεχόμεθα, ἀλλ᾽ ὡς βλάσφημον ἀνατρέπομεν καὶ ἀποβαλλόμεθα. Καὶ κατὰ τοῦτο ἄρα ἤδη ὑμῖν συμφωνοῦμεν καὶ συνενούμεθα.

Πρόθεσις β′ καὶ ἀπόκρισις.

β′. Καὶ τὸ δεύτερον ἐπαινοῦμεν καὶ ὡς ὀρθόδοξον ἀποδεχόμεθα, τὸ πιστεύειν δηλαδὴ καὶ αὐτοὺς τοὺς καλουμένους τῆς παλαιᾶς ἐν Βρεττανίᾳ ὀρθοδοξίας λείψανα μεθ᾽ ἡμῶν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁμοούσιον τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ· οἱ γὰρ μὴ οὕτω πιστεύοντες κατ᾽ ἔτος [4]) παρ᾽ ἡμῶν ὡς ἡμιάρειοι καὶ μακεδόνιοι καὶ πνευματομάχοι κοινῶς ἀναθεματίζονται. Ὅτι δὲ

nulla re addita vel dempta vel immutata quomodocumque, sed fideliter et sincere.

Propositio X et responsio.

X. Propositionis decimae propositum est, ut ab orthodoxorum in Britannia reliquiis vota et preces offerantur pro orientalibus orthodoxis, et invicem ad eumdem modum ab orientalibus orthodoxis pro iis. Hoc sane, cum ab utraque parte de dogmatibus et moribus concordia et consensio constituta et confirmata erit, fiet et observabitur, alteris alteros publice commemorantibus.

Propositio XI et responsio.

XI. Non differt haec a X propositione. Eadem igitur de hac quoque sentimus, dicimus, et faciemus, dummodo in sacris et sanctis intemeratae nostrae fidei dogmatibus consentiant nobiscum qui haec postulant.

Propositio XII et responsio.

De iis quae in XII propositione definiuntur circa encyclicas et communes epistolas dicimus: nos quaecumque in nostris conciliis decreta erunt illis quoque eadem per litteras trademus, et quae ab illis in conciliis et synodis definita erunt accipiemus accurateque examinabimus, et si fuerint convenientia cum nostra orientali orthodoxa fide, probabimus et confirmabimus.

Post haec ii qui reliquiae veteris quondam in Britannia orthodoxae ecclesiae appellantur in quibusdam propositionibus declarant et exponunt condiciones principales quibus nobiscum concordes fieri possunt; quibus firmatis et constitutis, erit, aiunt, omnino unio et concordia, contra si utrimque non admittantur, unio fieri non poterit.

Propositio I et responsio.

I. Approbamus, aiunt, XII fidei articulos, seu fidei symbolum ut bene et pie decretum et firmatum cum in prima tum in altera oecumenica sacra synodo, et non adstipulamur symbolis fidei variis temporibus confictis in Latinis ecclesiis. — Hoc nobis quoque placet; nam ne nos quidem aliam fidem accipimus neque aliud symbolum praeter illud quod in prima et altera oecumenica synodo expositum fuit. A Latinis autem conficta nos respuimus et reiicimus; et si qua adiectio in hoc symbolum illata est, non accipimus, sed tamquam blasphemam delemus et abiicimus. Et in hac quidem re iam sumus vobiscum concordes et coniuncti.

Propositio II et responsio.

II. Alterum quoque laudamus et tamquam orthodoxum accipimus, ut scilicet ipsos qui reliquiae veteris in Britannia orthodoxiae appellantur credant nobiscum spiritum sanctum patri et filio consubstantialem esse. Nam qui ita non credunt quotannis a nobis ut semiariani et macedoniani et pneumatomachi communiter anathematizantur.

[1]) *δόγμασι* om. W., sed ap. marg. man. rec. scriptum est: *ἴσως ἐλλείπει δόγμασι.*

[2]) *διορίζεται* om. W: add. man. rec. supra versum.

[3]) *συνευδοκοῦμεν· συνοδικοῦμεν* C.

[4]) *κατ᾽ ἔτος, quotannis,* scilicet dominica prima quadragesimae, qua memoriam triumphi *rectae fidei* sive *ὀρθοδοξίαν* solemniter agunt Graeci.

χρὴ πιστεύειν ὡς καὶ ἡμεῖς τὸν πατέρα μόνον πηγήν, ἀρχὴν καὶ αἰτίαν τῆς τοῦ υἱοῦ μὲν γεννήσεως, τῆς δὲ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκπορεύσεως, τοῦτο ἔχομεν καὶ δεδιδάγμεθα ἔκ τε τῶν ἱερῶν καὶ θείων συνόδων καὶ καθαρώτερον πρὸ αὐτῶν παρὰ τοῦ θείου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγείτου λέγοντος, ὅτι τῆς ὑπερουσίου θεότητος μόνη πηγὴ καὶ αἰτία ἐστὶν ὁ πατήρ, ἐξ οὗ ὅ τε υἱὸς ἐγεννήθη καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπεπόρευται. Ὅτι δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁμοούσιόν ἐστι τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ, καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν θείων γραφῶν δεδιδάγμεθα καὶ πιστεύομεν, ἀλλὰ καὶ ἡ δευτέρα οἰκουμενικὴ ἁγία σύνοδος, τούτου χάριν συγκροτηθεῖσα, ἐθέσπισε καὶ ἐκύρωσε, καὶ τὸν μὴ οὕτω φρονοῦντα Μακεδόνιον τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐξέωσε καὶ ἀναθεμάτισεν αὐτόν τε καὶ τοὺς σύμφρονας ἐκείνου καὶ ὡς αἱρετικοὺς καὶ βλασφήμους ἀπεσκοράκισεν· τοῖς δὲ τοῦτο θεὸν ὁμολογοῦσιν ἀληθινόν, πατρὶ καὶ υἱῷ ὁμοούσιον, τὸ Αἰωνία ἡ μνήμη τρὶς ἐπευφήμισε.

Quod autem necesse est credere, ut nos credimus, patrem unum esse fontem, principium et causam et filii generationis et sancti spiritus processionis, hoc tenemus et didicimus non modo ex sacrosanctis synodis, sed etiam clarius ante illas a divino Dionysio Areopagita affirmante supersubstantialis divinitatis solam causam et fontem esse patrem, unde filius generatus est et spiritus sanctus processit. Spiritum autem sanctum patri filioque consubstantialem esse, non modo ex ipsis sacris libris didicimus et credimus, sed etiam secunda oecumenica sancta synodus, huius rei causa convocata, decrevit et confirmavit, Macedoniumque aliter sentientem ab ecclesia catholica expulit anathematizavitque eum et sectatores eius, ac tamquam haereticos et blasphemos damnavit; credentibus autem illum esse Deum veracem patri filioque consubstantialem ter acclamavit verbis *Aeterna memoria.*

Πρόθεσις γ'.

γ'. Τρίτον οἱ καλούμενοι τῆς ἀρχαίας ἐν Βρεττανίᾳ ὀρθοδοξίας λείψανα συνευδοκεῖν φασι τῇ ὀρθοδόξῳ τῶν ἀνατολικῶν πίστει ἐν τῷ πιστεύειν (φασί) τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦτο ὑπὸ πατρὸς πέμπεσθαι, μεσιτεύοντος δὲ τοῦ υἱοῦ. Ἐὰν δέ ποτε ἐν ἐξομολογήσεσιν ἢ συμβόλοις ἡμῶν ἡ ἐκπομπὴ ἢ ἐκπόρευσις αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ εἶναι λέγεται, οὐ πλεῖόν τι ἐντεῦθεν σημαίνεσθαι βούλονται ἢ ὃ ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία ἀεὶ ὡμολόγηκε καὶ ἐν τῷ παρόντι ὁμολογεῖ, δηλονότι ἀπὸ πατρὸς αὐτὸ ἐκπορεύεσθαι διὰ τοῦ υἱοῦ.

Propositio III.

III. Tertium dicti veteris in Britannia orthodoxiae reliquiae aiunt nobiscum probare se rectam orientalium fidem in eo quod credant (aiunt) spiritum sanctum a patre mitti mediatore filio. Et si quando in confessionibus et symbolis nostris missio et processio eius a filio esse dicatur, nihil amplius iis verbis indicari volunt quam quod orientalis ecclesia semper confessa est et adhuc in praesentia confitetur, scilicet a patre eum procedere per filium.

Ἀπόκρισις.

Πρὸς ταῦτά φαμεν, ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἀποδεχόμεθα ἕτερον ὅρον ἢ ἕτερον σύμβολον παρὰ τὸ ὑπὸ τῆς πρώτης ἁγίας οἰκουμενικῆς συνόδου ὁροθετηθὲν καὶ εὐσεβέστατα ἐκτεθέν, ἐν ᾧ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐθεσπίσθη, ὅτι ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται· φησὶ γάρ· Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ κύριον τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον. Διὸ καὶ τοὺς προστιθέντας καὶ μικρόν τι μόριον λέξεως, πολλοῦ καὶ δεῖ λέξιν ὁλόκληρον, ἢ τρόπῳ προσθήκης ἢ ἐξηγήσεως λόγῳ καὶ ἑρμηνείας ἐν τούτῳ τῷ ἱερῷ συμβόλῳ ἢ ἀφαιροῦντας ἐκ τούτου οὐκ ἀποδεχόμεθα· οἱ γὰρ τότε ἅγιοι πατέρες τοὺς ἀφαιροῦντας ἢ προστιθέντας εἰς αὐτὸ λέξιν τινὰ ἢ μόριον λέξεως ἀναθεματίζουσιν. Ὅθεν οὐδὲ τὰ τοιαῦτα μόρια προστεθῆναι εἰς αὐτὸ οὐδόλως ἀνεχόμεθα, δηλονότι ἢ τὴν διά ἢ τὴν ἐκ πρόθεσιν, καὶ λέγειν ἢ καὶ ἐξ υἱοῦ ἢ διὰ τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ βουλόμεθα τοὺς μεθ' ἡμῶν εἶναι καὶ κοινωνεῖν καὶ συμφρονεῖν ἡμῖν βουλομένους ἀνόθευτον αὐτὸ τηρεῖν καὶ ἀκίβδηλον καὶ λέγειν καὶ ἀναγινώσκειν, ὡς ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τῶν ἁγίων συνόδων ἐκείνων συνετέθη καὶ ἐθεσπίσθη. Οὐκ ἀνεχόμεθα οὖν αὐτὸ ἢ ἰδίᾳ ἢ δημοσίᾳ μετά τινος προσθήκης ἀναγινώσκεσθαι· ἀλλ' εἰ καὶ ἔφθασε παρά τινος προστεθῆναί τινα λέξιν, ἐκβληθήτω τούτου καὶ μενέτω ἀνόθευτον, ὡς καὶ ἐξ ἀρχῆς συνεγράφη καὶ μέχρι τῆς σήμερον, τοσούτων παρελθόντων ἐνιαυτῶν, ἀναγινώσκεται καὶ πιστεύεται παρ' ἡμῶν. Περὶ δὲ τοῦ δόγματος τούτου ἡμεῖς οὕτω πιστεύομεν, ὅτι διττή ἐστιν ἡ ἐκπόρευσις τοῦ παναγίου πνεύματος, ἡ μὲν ἀΐδιος καὶ ἄχρονος καὶ καθ' ὃ πρὸς τὰ ἔσω, καθ' ἣν τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, περὶ ἧς καὶ ἐν τῷ συμβόλῳ γέγραπται καὶ ὁ κύριος εἴρηκεν[1])· Καὶ ἄλλον παράκλητον πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρός, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται· ἡ δέ ἐστι χρονικὴ καὶ καθ' ὃ πρὸς

Responsio.

Ad haec dicimus non recipi a nobis aliam definitionem vel aliud symbolum praeter illud quod a prima sancta oecumenica synodo definitum et religiosissime expositum, in quo de spiritu sancto decretum est a patre illum procedere. Verba enim sunt haec: *Credimus etiam in spiritum sanctum dominum vivificum a patre procedentem.* Quare etiam parvam dictionis particulam addentes, et multo magis integram dictionem, vel additamenti vel explanationis modo, aut delentes ex eo, non recipimus; illi enim sancti patres addentem in eo aut delentem verbum aut dictionis particulam anathematizaverunt. Quapropter ne particulas quidem huiusmodi inseri in illud permittimus, videlicet praepositionem *per* vel *ex,* et dicere vel *et ex filio* vel *per filium,* sed volumus ut qui nobiscum esse et communicare et consentire nobiscum velint, sincerum illud servent et non adulteratum et ita dicant et recitent sicut ab initio a sanctis illis synodis compositum et decretum fuit. Non toleramus igitur ut illud privatim vel publice cum aliquo additamento recitétur; sed etiamsi antehac verbum aliquod ab aliquo adiectum est, eiiciatur, et maneat illud sincerum sicut a principio compositum est et usque ad haec tempora, tam multis praeteritis annis, recitatur et creditur a nobis.'' De hoc autem dogmate nos ita credimus, duplicem esse sancti spiritus processionem, aeternam alteram et tempore carentem et interiorem, secundum quam ex uno patre spiritus sanctus procedit, quare et symbolo scriptum exstat et Dominus dixit: *Et alium paracletum mittam vobis a patre, spiritum veritatis qui a patre procedit;* alteram autem temporalem et exteriorem, secundum quam spiritus sanctus procedit, effunditur, exit, emanat ex patre et ex filio ad exteriora et sancti-

[1]) Joh. XV, 26.

τὰ ἔξω, καθ' ἣν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πέμπεται, πρόχειται, πρόεισι, πηγάζει ἀπό τε πατρὸς καὶ υἱοῦ πρὸς τὰ ἔξω καὶ πρὸς ἁγιασμὸν τῆς κτίσεως. Ὅτι δὲ ἡ ἐκ πρόθεσις ἐπὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος οὐδέποτε ἐκλαμβάνεται ἀντὶ τῆς διά οὔτε τὸ ἀνάπαλιν, δῆλον μὲν καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἐν θεολογίᾳ μεγίστου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ἐν βιβλίῳ α'-ῳ τῆς αὐτοῦ θεολογίας κεφ. ιγ'-ῳ λέγοντος· Πνεῦμα πατρὸς ὡς ἐκ πατρός, ἐκ πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ υἱοῦ δὲ πνεῦμα οὐχ ὡς ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς δι' αὐτοῦ, ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον· μόνος γὰρ αἴτιος ὁ πατήρ. Ὁρᾷς ὅπως τὴν μὲν διά τίθησιν ἐπὶ τοῦ υἱοῦ, τὴν δὲ ἐκ ἀπαγορεύει· Οὐχ ὡς ἐξ αὐτοῦ, φησίν, ἀλλ' ὡς δι' αὐτοῦ. Οὐκ ἔστιν ἄρ' ἡ ἐκ πρόθεσις ἡ αὐτὴ τῇ διά οὔτε αὖ τοὔμπαλιν· εἰ γὰρ ἦν ἡ αὐτή, τί ἐκώλυε εἰπεῖν ὅτι καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεται; Ἀλλ' ἔφη, ἐκ τοῦ πατρὸς διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτὸ ἐκπορεύεσθαι. Ἡμεῖς ὅμως οἱ ἀνατολικοὶ ὀρθόδοξοι ἐκ τῶν πατέρων διδαχθέντες φαμέν, ὡς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ τὴν ἀΐδιον καὶ ἄχρονον ἐκείνην καὶ καθ' ὃ πρὸς τὰ ἔσω ἐκπόρευσιν ἐκ τοῦ πατρὸς ἁπλῶς ἐκπορεύεται, καὶ τηνικαῦτα οὔτε τῇ ἐκ προθέσει χρώμεθα ἐπὶ τοῦ υἱοῦ οὐδὲ τῇ διά· οὐ γὰρ λέγομεν ὡς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἢ διὰ τοῦ υἱοῦ κατ' ἐκείνην· ὥσπερ γὰρ ὁ υἱὸς οὐκ ἐγεννήθη ἐκ τοῦ πατρός, μεσιτεύοντος τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὕτως οὐδὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπεπόρευται ἐκ τοῦ πατρός, μεσιτεύοντος τοῦ υἱοῦ. Κατὰ δὲ τὴν χρονικὴν ἐκπόρευσιν καὶ καθ' ὃ πρὸς τὰ ἔξω συνομολογοῦμεν, ὅτι ἐκπορεύεται ἤτοι πρόεισιν καὶ ἐκπέμπεται διὰ τοῦ υἱοῦ, ἤτοι μεσιτεύοντος τοῦ υἱοῦ, καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ πρὸς τὰ ἔξω εἰς ἁγιασμὸν τῆς κτίσεως. Ταύτην δὲ τὴν πρόεσιν ἢ ἐκπεμψιν οὐ καλοῦμεν ἐκπόρευσιν, ἵνα μὴ πάθωμεν ὅπως ἔπαθον καὶ οἱ παπισταί· οὔσης γὰρ τῆς λατινίδος διαλέκτου στενῆς καὶ μὴ δυναμένης δι' ἄλλης μὲν λέξεως δηλῶσαι τὴν πρόεσιν ἢ ἐκπεμψιν, δι' ἄλλης δὲ τὴν ἐκπόρευσιν, ἐκάλεσαν οὗτοι ἀμφοτέρας προτζεσιόνεμ· διὸ καὶ ἔλαθον ὕστερον, ἀντὶ τῆς χρονικῆς προέσεως ἐκλαβόντες καὶ ἐννοήσαντες τὴν ἄχρονον ἐκείνην ἐκπόρευσιν. Ὅθεν ἡμεῖς ἵνα τὴν ὁμωνυμίαν ταύτην ἐκφύγωμεν, τὴν μὲν καλοῦμεν ἐκπόρευσιν, τὴν πρὸς τὰ ἔσω δηλαδὴ καὶ ἀΐδιον· τὴν δὲ ἔκπεμψιν ἢ πρόεσιν ἢ ἀποστολήν[1]), δηλονότι τὴν ἐν χρόνῳ καὶ πρὸς τὰ ἔξω, οὐ καλοῦμεν ἐκπόρευσιν. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ αἴτιον, δι' ὃ νῦν σφαλερῶς δοξάζουσιν οἱ Λατῖνοι, ὡς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ, ὅπερ ἐστὶ παρὰ τὴν τοῦ κυρίου καὶ τὴν τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλίαν. Ὅτι δὲ ἐκ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ τὴν ἄχρονον ἐκπόρευσιν ἐκείνην οὐκ ἐκπορεύεται, ἄκουσον τοῦ αὐτοῦ πατρὸς βιβλίῳ δ'-ῳ τῆς αὐτοῦ θεολογίας κεφ. η'-ῳ λέγοντος[2]). Τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἐκ τοῦ πατρὸς λέγομεν καὶ πνεῦμα πατρὸς ὀνομάζομεν· ἐκ τοῦ υἱοῦ δὲ τὸ πνεῦμα οὐ λέγομεν, πνεῦμα δὲ υἱοῦ ὀνομάζομεν· εἴ τις γὰρ (φησί) πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος· καὶ δι' υἱοῦ πεφανερῶσθαι καὶ μεταδίδοσθαι ἡμῖν ὁμολογοῦμεν. Τί τούτων τῶν λόγων σαφέστερον; Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτου.

ficationem creationis. Quod autem *ex* praepositio in processione sancti spiritus minime accipitur pro praepositione *per* neque versa vice, patet quidem ex aliis multis, sed praesertim ab ipso in theologia summo Iohanne Damasceno in lib. I, cap. XIII, suae theologiae dicente: *Spiritus patris, tamquam ex patre, ex patre procedens,* et *filii autem spiritus non tamquam ex ipso, sed tamquam per ipsum, ex patre procedens: solus enim pater est causa.* Vides quomodo praepositionem *per* de filio dicens ponat. praepositionem *ex* excludat. *Non ex ipso,* ait, *sed per ipsum.* Si enim idem esset, quid vetuisset dicere etiam ex filio eum procedere? Contra dixit eum ex patre per filium procedere. Nos tamen orientales orthodoxi a patribus edocti dicimus spiritum sanctum secundum aeternam et tempore carentem illam interioremque processionem ex patre tantum procedere, et hactenus de filio neque praepositione *ex* neque praepositione *per* utimur; non enim dicimus sanctum spiritum secundum illam etiam ex filio vel per filium procedere. Sicut enim filius non generatus est a patre mediante spiritu sancto, ita nec spiritus sanctus processit a patre mediante filio. Secundum temporalem autem et exteriorem processionem confitemur procedere illum sive exire et emitti per filium, sive mediante filio, et ex filio ad externa ad sanctificationem creationis. Hanc autem emanationem et emissionem non dicimus processionem, ne in papistarum errorem incidamus; cum enim latina lingua exigua sit nec per aliud verbum possit significare emanationem et emissionem, per aliud autem processionem, uno verbo utrumque appellarunt *processionem;* quapropter postea imprudentes pro temporali emanatione aeternam illam processionem acceperunt et intellexerunt. Nos igitur ut homonymiam hanc vitemus, alteram dicimus processionem, scilicet interiorem et aeternam; alteram autem emissionem vel emanationem vel dimissionem, scilicet temporalem et exteriorem, processionem non vocamus. Haec autem est causa quare nunc vitiose opinantur Latini spiritum sanctum a patre et a filio procedere, quod contrarium est Domini et sanctorum patrum doctrinae. Quod autem ex filio secundum illam aeternam processionem non procedit spiritus sanctus, audi eumdem patrem lib. IV, cap. III. suae theologiae dicentem: *Spiritum autem sanctum et ex patre dicimus et spiritum patris appellamus; ex filio autem spiritum non dicimus, et spiritum filii appellamus; nam si quis,* inquit sanctus apostolus, *spiritum Christi non habet et q. s. et per filium revelatum nobis illum et communicatum confitemur.* Quid sermonibus istis clarius? Et de hoc satis.

Πρόθεσις δ' καὶ ἀπόκρισις.

δ'. Τέταρτόν φασιν οἱ καλούμενοι τῆς ἀρχαίας εὐσεβείας λείψανα ἐν τούτῳ συνευδοκεῖν, ἐν τῷ πιστεύειν τὸ ἅγιον πνεῦμα πάλαι διὰ τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων εἰρηκέναι καὶ πᾶσαν τὴν γραφὴν ἁγίαν διὰ τῆς ἑαυτοῦ ἐπιπνοίας γεγράφθαι. Ταῦτα

Propositio IV et responsio.

IV. Quartum aiunt veteris pietatis reliquiae se in hac re convenire, quod credant spiritum sanctum iam pridem per prophetas et apostolos locutum esse, totamque sacram scripturam eius inspiratione scriptam esse. Haec omnino recta et nobiscum

[1]) *ἀποστολὴν* W et in marg. scr. man. rec. *γρα. ἀκοστολήν.*

[2]) Patr. Gr. XCIV, 832.

πάνυ ὀρθὰ καὶ ὁμόφρονα ἡμῖν· προσθετέον ὅμως ἐν τῷ διὰ τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ τὸ καὶ τῶν ἱερῶν συνόδων καὶ θεοφόρων πατέρων. Ὀρθῶς δ' ἔχουσι καὶ οὐ πόρρω τῆς ἀληθείας ἀφίστανται ἥ τε ε' πρόθεσις καὶ ς' καὶ ζ'· εἰσὶ δ' αὗται.

consentientia; addendum tamen verbis *per prophetas et apostolos* hoc etiam: *et synodos et a Deo afflatos patres.* Recte se habent et minime a veritate absunt etiam V, VI et VII propositiones; sunt autem haec.

Πρόθεσις ε', ς' καὶ ζ'.

ε'. Ἐν τῷ πιστεύειν, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τῇ ἐκκλησίᾳ παρίστησιν ἐν τῷ καθορίζειν τὰ τῇ πίστει προσήκοντα, καὶ τοίνυν ὅτι αἱ σύνοδοι καὶ μερικαὶ καὶ οἰκουμενικαί, ἐὰν κατὰ τὸν τύπον τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις πρώτης ἀπευθύνωνται, τὴν αὐτοῦ βοήθειαν καὶ ἐπιχορηγίαν ἐλπίζειν δύνωνται.

Propositio V, VI et VII.

V. In eo quod credant spiritum sanctum ecclesiae adesse in definiendis iis quae fidei prosint, itemque synodos tam particulares quam oecumenicas, si quidem secundum formam primi Hierosolymitani concilii regantur, eamdem divinam opem et auxilium sperare posse.

ς'. Ἐν τῇ τῶν χαρισμάτων τοῦ ἁγίου πνεύματος φύσει καὶ τῷ ἀριθμῷ.

VI. In gratiarum spiritus sancti natura et numero.

ζ'. Ἐν τῷ πιστεύειν οὐδένα εἶναι ἄλλον τῆς ἐκκλησίας θεμέλιον εἰ μὴ μόνον τὸν Χριστόν, τοὺς δὲ προφήτας ὅμως καὶ ἀποστόλους θεμελίους εἶναι, ἀλλ' ἰδιώματι ἧττον κυρίῳ ἢ ὑποβολιμαίῳ, τουτέστι μόνον ἀναφορικῶς.

VII. In eo quod credant nullum aliud esse fundamentum ecclesiae praeter Christum; prophetas tamen et apostolos quoque fundamenta esse, sed tantum vulgari dicendi genere minus proprio seu subditicio, hoc est per translationem.

Ἀπόκρισις.

Πρὸς ταῦτα οὐδὲν ἀντειπεῖν ἔχομεν· εὐσεβείας γὰρ καὶ ὀρθότητος ἔχονται καὶ τοῖς παρ' ἡμῶν ὀρθῶς δογματιζομένοις σύμφωνα καὶ συμψηφιζόμενα καὶ ἀπόδεκτα. Ὃ δέ φασι περὶ τῶν συνόδων, περὶ μὲν τῶν μελλουσῶν[1]) γενέσθαι ἐννοούμενον, κείσθω· περὶ δὲ τῶν ἤδη γεγενημένων οὐδεμία ἀμφισβήτησίς ἐστιν, ὅτι θείᾳ ἐπιπνοίᾳ ἐγένοντο καὶ ὅτι τὸ αὐτὸ ἅγιον πνεῦμα, ὅπερ τοῖς ἀποστόλοις ἐπεφοίτησεν ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν, αὐτὸ τοῦτο κἀν ταῖς οἰκουμενικαῖς ἑπτὰ συνόδοις διὰ στόματος τῶν τότε θεοφόρων ἁγίων πατέρων λελάληκε καὶ τὰ θεῖα ἐθέσπισε δόγματα. Διὸ θεωρητέον καὶ τὴν η' πρόθεσιν, ἥτις ἐπὶ λέξεως οὕτω κεῖται.

Responsio.

Ad haec nihil contra dicere possumus; pietatis enim et sinceritatis plena sunt, consentiuntque cum iis quae a nobis recte creduntur et sunt una cum illis decreta et recepta. Quod autem de synodis dicunt, si de futuris intelligunt, recipiatur; de iam factis nulla dubitatio est quin divina inspiratione factae sint et idem sanctus spiritus, qui et apostolis supervenit in specie ignearum linguarum, contra in septem oecumenicis synodis per ora sanctorum qui tunc erant patrum a Deo afflatorum locutus sit et divina dogmata constituerit. Quapropter examinanda est etiam VIII propositio, quae ad verbum ita legitur.

Πρόθεσις η'.

η'. Ἐν τῷ ἐπιγινώσκειν τὸν Χριστὸν μόνον εἶναι τὴν τῆς ἐκκλησίας κεφαλήν, ὃ ἀξίωμα οὖν οὐδενὶ[2]) τῶν θνητῶν, ἥκιστα δὲ τῶν λαϊκῶν ὁπωσδήποτε προέχοντι[3]), ἔξεστιν ἑαυτῷ προσποιεῖσθαι. Οὐ μὴν ἀλλὰ οὐκ ἀρνούμεθα ἕκαστον τῶν ἐπισκόπων ὑπεροχήν τινα ὑπὸ τὸν Χριστὸν τὴν παράγωγον ἔχειν καθάπερ τὴν ἀμοιβὴν αὐτοῦ καὶ τὸ πρόσωπον ἐπὶ χθονὶ κυρίως κομίζοντα. Ὅθεν ἐν τοῖς πνευματικοῖς μηδεμιᾷ ποτε ἐξουσίᾳ ὑποτάσσεται· διόπερ ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ τοὺς πατριάρχας καὶ προηγουμένους, τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἀπὸ πάσης ἐξουσίας κοσμικῆς ἐλευθέραν εἶναι καὶ ἀνυπότακτον[4]) ἅμα γνωρίζειν ἐλπίζεται, καίτοι τῶν ἐπισκόπων καθαιρέσεις τῷ τῶν λαϊκῶν ψηφίσματι ποιουμένας ἀκολούθως οὐδοτιοῦν ἰσχύειν, καὶ ἵνα τοῦτο τὸ ἄρθρον φανερῶς καὶ ῥητῶς διαβεβαιῶται, ἐκτενῶς αἰτεῖται.

Propositio VIII.

VIII. In eo quod recognoscamus Christum solum esse caput ecclesiae, quam dignitatem nemini mortalium, minime vero laicorum quomodocumque principi sibi attribuere licet. Non tamen negamus singulos episcopos superioritatem quamdam a Christo derivatam habere utpote vicem eius et aspectum in terra gerentes; quapropter in rebus spiritalibus nulli potestati subiacent; in orientali igitur ecclesia patriarchas et praesules, ipsam Dei ecclesiam in rebus spiritalibus ab omni mundana potestate liberam et solutam recognoscere simul optatur, deinceps episcoporum depositiones laicorum decreto factas nihil valere; utque articulum hoc aperte et diserte confirmetur, obnixe flagitatur.

Πρὸς ταῦτά φαμεν, ὅτι ὁ μὲν κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ἐστι μόνος κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, τῆς ἐπιγείου δηλαδὴ καὶ τῆς οὐρανίου, τῆς στρατευομένης ταύτης καὶ τῆς θριαμβευούσης· ἀλλ' ἐπειδὴ κατέστησεν ὁ αὐτὸς ἐπὶ τὸ ἴδιον αὐτοῦ πλάσμα τοὺς ἀποστόλους ἱεράρχας ἢ ἀρχιερεῖς ἀρχὰς καὶ διοικητάς,

Ad haec respondemus. Dominus noster Jesus Christus est quidem solus caput ecclesiae, terrenae scilicet et caelestis, militantis huius et triumphantis; sed quoniam ipse praefecit creaturis suis apostolos, principes sacerdotum seu antistites tamquam magistratus et curatores, imperium quasi ex imperio,

[1]) *μελουσῶν* W.
[2]) *οὐδὲν* C.
[3]) *προέρχοντι* C.
[4]) *ἀνυποτάκτην* W.

ἀρχὴν ὡς ἐξ ἀρχῆς καὶ κεφαλὴν οὐχὶ προκαταρκτικήν, ἀλλὰ δευτέραν συνέχουσαν καὶ ζωογονοῦσαν τὸ ὅλον σύστημα τῶν ἐν γῇ εὐσεβῶν, δι' ἑαυτοῦ δηλαδὴ τῆς πρώτης καὶ καθόλου κεφαλῆς, ἐν ᾧ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμεν[1]), εἰς τὸ εἶναι καὶ αὐτοὺς μεσίτας θεοῦ καὶ ἀνθρώπων διὰ τῶν ὑπ' αὐτῶν τελουμένων μυστηρίων, ὡς ὁ κύριος ἐνετείλατο αὐτοῖς, διδάσκειν δηλαδὴ καὶ βαπτίζειν καὶ πάντα ἐκτελεῖν καὶ ἱερουργεῖν τὰ θεῖα μυστήρια, δοὺς αὐτοῖς τὴν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν ἐξουσίαν, ὡς ὡμολόγηται, διὰ τοῦτο καὶ ἕκαστος τῶν παρ' ἡμῖν ἀρχιερέων κεφαλή ἐστι καὶ λογίζεται ὑποβεβηκυῖα τῇ πρώτῃ καὶ καθόλου κεφαλῇ καὶ μερικὴ τῶν μερικῶν κατὰ πόλεις ἐκκλησιῶν. Ὅθεν καὶ ὁ λδ' κανὼν τῶν ἱερῶν ἀποστόλων κεφαλὴν ὀνομάζει τὸν ἐν ἐπισκόποις πρωτεύοντα λέγων· Τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλήν· ἔθετο καὶ γὰρ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ[2]) πρὸς καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, λόγον ζωῆς ἐπέχοντας. Ὅθεν οὐκ ἀπεικότως καὶ κεφαλὰς ἤγουν ἀρχὰς αὐτοὺς ὀνομάζομεν τῆς ἐν ἡμῖν ἁγιότητος, καὶ πιστεύομεν λαμβάνειν τὰ θεῖα μυστήρια καὶ χαρίσματα τοῦ ἁγίου πνεύματος ὡς διδόμενα παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, τῆς κυρίας ἡμῶν κεφαλῆς, διὰ τῶν ἱεραρχῶν. Καὶ ὃν τρόπον οἱ ἄγγελοι πολλάκις ἐνδυόμενοι τὸ τοῦ θεοῦ πρόσωπον καὶ ὁμιλοῦντες τὰ θεῖα ὡς τό· Ἐγώ εἰμι κύριος ὁ θεός σου[3]) (δι' ἀγγέλων[4]) καὶ γὰρ ὁ νόμος τοῦ θεοῦ ἐλαλήθη), οὐ διὰ τοῦτο καταβιβάζουσι τὴν φύσιν τοῦ θεοῦ εἰς ἑαυτούς, οὕτω καὶ οἱ γνησίως προϊστάμενοι τῶν ἐκκλησιῶν λεγόμενοι κεφαλὴ λαμβάνουσι τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπὸ τῆς ὄντως κεφαλῆς καὶ ἐνεργοῦσι τὰ ἔργα τῆς κεφαλῆς, ἔμπης εἰς ἐκεῖνον ἀναβιβάζουσι τὰ ὑπ' αὐτῶν ἐκτελούμενα, καὶ οὐδόλως εἰς ἑαυτοὺς ὡς εἰς ἄμεσον κεφαλήν· ὡς καὶ ὁ Μωϋσῆς κατασταθεὶς ἐκ θεοῦ εἰς θεὸν Φαραώ, μηδαμῶς ἐκ τούτου παρασυληθείσης τῆς θείας μεγαλειότητος, καὶ οἱ ἀπόστολοι φῶς τοῦ κόσμου ὡς καὶ ὁ κύριος ἐρρέθησαν. Καὶ ὁ Χριστὸς γὰρ εἰ καὶ θεμέλιον τῆς πίστεως, ἀλλ' οὖν καὶ οἱ προφῆται καὶ ἀπόστολοι κατὰ δεύτερον λόγον θεμέλιοι τῆς πίστεως καὶ λέγονται καὶ ὑπάρχουσιν. Ὄντες οὖν ἀρχιερεῖς καὶ πρεσβύτεροι ἐκλελεγμένοι παρὰ θεὸν διὰ τῆς χειροτονίας καὶ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ παναγίου πνεύματος καὶ διάκονοι Χριστοῦ καὶ ποιμένες τοῦ χριστωνύμου λαοῦ, ἀρχαῖς ἐξωτερικαῖς καὶ κοσμικοῖς ἄρχουσιν ἐν τοῖς πνευματικοῖς καὶ ἐκκλησιαστικοῖς οὐχ ὑπόκεινται ὅλως· καὶ ὥσπερ αὐτοῖς τοῖς κοσμικοῖς ἄρχουσι χειροτονίας ποιεῖν ἐπισκόπων ἢ πρεσβυτέρων ἀπείρηται, οὕτω καὶ καθαιρέσεις ἀρχιερέων ἢ ἱερέων ἐπάγειν ὑπὸ τῶν θείων νόμων οὐ συγκεχώρηται, ἀλλ' ἡ ἱερὰ τῶν ἐκκλησιῶν σύνοδος καὶ χειροτονεῖ καὶ ἀποχειροτονεῖ, ὡς τοῦ δεσμεῖν ἔχουσα καὶ τοῦ λύειν τὴν ἐξουσίαν παρὰ τοῦ[5]) κυρίου· μόνοις γὰρ τοῖς ἀποστόλοις καὶ τοῖς ἐκείνων διαδόχοις ἀλληλοδιαδόχως τοῦτο δεδώρηται. Ἐν δὲ τοῖς κοσμικοῖς καὶ πολιτικοῖς κἂν ταῖς χρηματικαῖς ἢ ἐγκληματικαῖς, πολιτικαῖς ὅμως καὶ κοσμικαῖς, ὑποθέσεσι καὶ μάλα ὑπόκεινται· οἱ γὰρ βασιλεῖς ὑπερτάτην ἔχουσιν ἐξουσίαν ἐφ' ἅπαντας τοῦ κρίνειν καὶ παιδεύειν δικαίως τοὺς πταίοντας, πλὴν τῶν πνευματικῶν· ἐν ταύταις γὰρ χρείαν συνόδων ἐκκλησιαστικῶν, ἵνα συνοδικῶς κρίνωνται καὶ συναποφαίνωνται παρ' αὐτῶν. Ἀλλ' ἀρκεῖ ταῦτα καὶ πρὸς τὴν παροῦσαν πρόθεσιν ὡς ἐν συντόμῳ· καιρὸς δὲ μεταβῆναι καὶ ἐπὶ τὰς λοιπὰς ἑπομένας προθέσεις, τήν τε θ', ι', ια' καὶ ιβ', οὕτως ἐχούσας.

caput non principale, sed secundum coniungens et vivificans corpus universum in terra viventium religiosorum, per suum scilicet ipsius primum et universale caput, *in quo vivimus et movemur et sumus,* ut sint illi quoque mediatores inter Deum et homines per mysteria ab illis peracta, sicut dominus illis praecepit, docere scilicet et baptizare et omnia peragere et sacrificare divina mysteria, data illis etiam nectendi et solvendi potestate, ut creditum est, propterea etiam nostrorum antistitum unusquisque caput est et habetur, subiectum universali capiti et particulare particularium in singulis urbibus ecclesiarum. Quare etiam XXXIV canon sanctorum apostolorum caput appellat in episcopis principem locum habentem, his verbis: *Singularum gentium nosse debent eum qui est in illis princeps et tamquam caput reputare.* Posuit enim spiritus sanctus episcopos et presbyteros velut pastores ecclesiae Domini ad sanctorum perfectionem vitae verbum possidentes. Igitur haud absurde capita scilicet principes eos appellamus nostrae sanctitatis et accipere credimus mysteria et charismata spiritus sancti tamquam ab ipso Christo data, a proprio capite nostro, per antistites. Et sicut angeli saepe Domini personam assumentes et divina oracula promentes ut illud est: *Ego sum Dominus Deus tuus* (nam *per angelos emissa est lex Dei),* non ideo Dei naturam in se ipsos trahunt, ita qui sincere praesunt ecclesiis cum capita appellentur, a vero capite hoc nomen accipiunt et capitis opera efficiunt, omnino ad illa referunt quae ab ipsis peraguntur et minime ad se ipsos ut ad caput proximum; quemadmodum Moses a Deo positus in deum Pharaonis, minime per hoc divina magnificentia orbata, et apostoli *lux mundi* sicut Dominus dicti sunt. Etenim etsi Christus fidei fundamentum est, tamen prophetae quoque et apostoli secundaria ratione fidei fundamenta dicuntur et sunt. Atqui cum antistites et presbyteri electi sint a Deo ipso per ordinationem et adventum sanctissimi spiritus et sint Christi ministri et christiani populi pastores, externis potestatibus et mundanis imperantibus in spiritalibus et ecclesiasticis rebus nullo pacto subiacent; et sicut ipsis mundanis magistratibus episcoporum vel presbyterorum electiones facere vetitum est, ita depositiones quoque antistitum vel sacerdotum decernere sacris legibus non est concessum; sed sancta ecclesiarum synodus et elegit et deponit quippe nectendi solvendique potestatem a Deo habens; solis enim apostolis et eorum successoribus ex ordine illud datum est. In mundanis autem et civilibus rebus et in pecuniariis et criminalibus, civilibus modo et mundanis, controversiis sine dubio subiacent; reges enim supremam habent potestatem in omnes iudicandi et iuste castigandi delinquentes praeter quam in rebus spiritalibus; in his enim opus est synodis ecclesiasticis ut synodice ab illis iudicentur et decernantur. Sed de hac quoque re satis ut per compendium diximus, iamque ad ceteras sequentes propositiones transeundum est, IX, X, XI, XII, quae ita se habent.

[1]) Act. XVII, 28.
[2]) Act. XX, 28.
[3]) *Ἐγώ — ὁ θεός σου,* Ex. XX, 2.
[4]) *δι' ἀγγέλων — ἐλαλήθη,* Gal. III, 19.
[5]) *τοῦ* om. W.

Πρόθεσις θ′, ι′, ια′, ιβ′.

θ′. Ἵνα πάντες οἱ χριστιανοὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ὑποτάσσωνται καὶ ἵνα ἐπὶ πᾶσι τοῖς οὕτως ὑποταχθεῖσιν, ὁποιαδήποτε αὐτῶν ἡ τάξις ἢ ὑπηρεσία, ἡ ἐκκλησία τῆς ἐξουσίας παρὰ τοῦ Χριστοῦ προσηκούσης ἀπολαύῃ πρὸς τὸ τὰ τῶν γραφῶν αὐτῶν ἢ προσώπων ἢ κυροῦν ἢ ἀποδοκιμάζειν.

ι′. Ὅτι δεῖ τὸ μυστήριον τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ὑπ' ἀμφοτέρου εἴδους δοῦναι τοῖς πιστοῖς, καὶ τοίνυν ἡ τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησία ἓν εἶδος τοῦ λαοῦ ἀφελοῦσα ἀπὸ τοῦ κυρίου προστάγματος ἀποκλίνει.

ια′. Ὅτι τοῦτο τὸ μυστήριον ὡσαύτως καὶ τὸ βάπτισμα πρὸς τὴν σωτηρίαν σφόδρα ἐστὶν ἀναγκαῖα, ἀλλὰ καὶ ὅτι πάντα τὰ λοιπὰ μυστήρια ἢ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ ἢ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἐντεταλμένα, ἅτινα ἑκάστῳ οὐκ ἀναγκαῖα, οὐδὲν ἧττον μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαβείας κατὰ τὸ ἔθος τὸ καθολικὸν καὶ παλαιότατον δεῖ καὶ λαμβάνεσθαι καὶ δίδοσθαι.

ιβ′. Ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ τῷ ἐπομένῳ οὐκ ἔστιν ἀληθῶς τὸ πῦρ καθαρτικόν, καὶ ἀκολούθως οὐκ ἔστιν οὐδεμία τῶν ψυχῶν ἐκ τῆς φλογὸς αὐτοῦ λύτρωσις διὰ τῶν ζώντων τὰς ἐντεύξεις, κἂν μὴ δοθήσεται αὐταῖς ἄμεσος εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνάβασις· ταῖς δὲ τῶν ἁγίων ψυχαῖς οὐκ ἀρνούμεθα δοχεῖά τινα εἶναι ἢ ταμεῖα κατώτερα, ποῦ ἕως τῆς ἡμέρας ἀναστάσεως μένειν δύνανται καὶ ποῦ αὐταὶ ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἀποκάλυψιν ἐπ' ἐλπίδι προσδέχονται, ἐν τῷ μεταξὺ κοινωνοῦσαι προσευχῶν καὶ εὐχαριστιῶν τῆς ἐκκλησίας ἔτι ἐπὶ γῆς στρατευομένης.

Propositiones IX, X, XI, XII.

IX. Ut omnes christiani ecclesiae se submittant et super omnes ita se submittentes, quicumque sit eorum ordo aut ministerium, utatur ecclesia potestate illa quae a Christo illi data est ut eorum scripta et personas aut probet aut improbet.

X. Debet mysterium corporis et sanguinis Christi sub utraque specie fidelibus offerri; quare Romana ecclesia alteram speciem populo auferens a Domini praecepto aberrat.

XI. Mysterium hoc sicut et baptisma sunt ad salutem maxime necessaria, sed reliqua etiam omnia mysteria vel a Christo vel ab apostolis instituta, quae singulis non necessaria, tamen cum convenienti pietate secundum universalem antiquissimam consuetudinem dari et accipi debent.

XII. In vita futura non exstat revera ignis purgatorius, et deinceps nulla est animarum ex eo igne redemptio per viventium intercessionem, etsi non detur illis immediate in caelum ascensio; sanctorum tamen animabus non negamus receptacula quaedam vel cellas subterraneas esse, ubi usque ad resurrectionis diem possunt permanere et ubi illae eius diei revelationem sperantes exspectant, cum interea precibus et gratiis militantis in terra ecclesiae fruantur.

Ἀπόκρισις πρὸς τὰς ἄνω προθέσεις.

Ταῦτα τὰ ἀνωτέρω τέσσαρα κεφάλαια ἢ προθέσεις ἔχονται ἀληθείας καὶ συνῳδὰ ἡμῖν φθέγγονται· διὸ καὶ ἀποδεχόμεθα καθ' ὃν ἡγούμεθα τρόπον νενοηκέναι. Ὅτι γὰρ τῇ ἐκκλησίᾳ δεῖ πείθεσθαι [1] πάντας τοὺς χριστιανούς, τοῦτο καὶ ἡμῖν συνδοκεῖ· καὶ ὅτι τὰ παρὰ τῶν πειθομένων αὐτῇ συγγράμματα καὶ λόγοι καὶ πρόσωπα ὀφείλουσι παρὰ τῆς ἐκκλησίας ἢ κυροῦσθαι ἢ ἀποδοκιμάζεσθαι ἐκκλησιαστικῶς καὶ συνοδικῶς, ἀναντίρρητον· τοῦτο γὰρ καὶ παρ' ἡμῖν ἑκάστοτε πραγματικῶς ἐνεργεῖται. Ὡσαύτως καὶ τὰ θεῖα μυστήρια τῆς εὐχαριστίας παρ' ἡμῶν διὰ τῶν δύο εἰδῶν μεταδίδοται τῷ λαῷ, καὶ οὐχ ὡς οἱ Λατῖνοι παπισταὶ κακῶς ποιοῦντες τοῦ ἑνὸς μόνου εἴδους παρὰ τὴν τοῦ κυρίου παράδοσιν μεταδιδόασι τῷ λαῷ, ὃ καὶ ἀνωτέρω διὰ πολλῶν διηλέγξαμεν. Ἀλλὰ καὶ ὅτι τὰ θεῖα μυστήρια ἑπτὰ μέν εἰσιν ἀριθμούμενα, δύο δὲ ὅμως εἰσὶ τὰ ἀναγκαιότερα καὶ ὧν ἄνευ οὐδεὶς δύναται σωθῆναι· περὶ μὲν γὰρ τοῦ βαπτίσματος ὁ κύριος εἴρηκεν [2]· Ὅστις οὐκ ἀναγεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. Περὶ δὲ τῆς εὐχαριστίας φησί [3]· Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. Ὅμως καὶ τὸ τῆς ἱερωσύνης μυστήριον τῶν ἀναγκαιοτάτων ἐστί· χωρὶς γὰρ ταύτης, πῶς ἂν τὸ τῆς εὐχαριστίας μυστήριον τελεσθείη, περὶ οὗ ὁ κύριος

Responsio ad superiores propositiones.

Haec supra scripta quatuor capita seu propositiones sunt veritati consentanea et nobiscum consona; quare accipimus ea quem ad modum intellecta ea esse putamus. Nam quod ecclesiae obtemperare debeant omnes christiani, hoc nobis quoque probatur; et quod scripta et verba et personas eorum qui ei parent ab ecclesia debent aut probari aut damnari ecclesiastice et synodice, hoc sine controversia est; hoc enim apud nos revera omni tempore fit. Item et divina mysteria eucharistica a nobis per duas species populo traduntur, non ut Latini papistae perperam agentes per unam speciem contra domini praeceptum populo tradunt, quod supra quoque multis verbis refutavimus. Praeterea divina mysteria septem quidem numerantur, sed duo ex his sunt magis necessaria, sine quibus nemo servari potest; de baptismate enim Dominus dixit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* De eucharistia autem dicit: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Tamen etiam sacerdotii mysterium est maxime necessarium, nam sine illo quomodo quis eucharistiae sacramentum perficiat? De quo dominus dixit apostolis: *Hoc facite in memoriam mei.* Unde autem habebunt christiani sacramentum communionis pretiosi corporis et sanguinis eius,

[1]) *πείπεσθαι* W pr. man., corr. man. rec.
[2]) Joh, III, 3.
[3]) Joh. VI, 53.

εἶπε τοῖς ἀποστόλοις[1]· Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν; Πόθεν δὲ καὶ ἔξουσιν οἱ χριστιανοὶ τὸ μυστήριον τῆς μεταλήψεως τοῦ τιμίου σώματός τε καὶ αἵματος αὐτοῦ, μὴ ὄντος τοῦ ἱερουργήσοντος καὶ ἐκτελέσοντος αὐτὸ ἱερέως; Χωρὶς γὰρ ἱερέως, οὐδ' ἂν πάντες οἱ ἄρχοντες καὶ βασιλεῖς συνέλθοιεν ἐπὶ τὸ αὐτό[2]), δυνηθῆεν τὸ τοιοῦτον ὑπερφυὲς μυστήριον ἐκτελέσαι καὶ δοῦναι τοῖς πιστοῖς. Ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ τέσσαρα καὶ μάλιστα τὸ τοῦ ἁγίου μύρου καὶ τὸ τῆς μετανοίας πάνυ πρὸς σωτηρίαν εἰσὶ χρειωδέστατα· χωρὶς γὰρ μύρου οὐδείς ἐστι τέλειος χριστιανός· σφραγὶς γάρ ἐστι τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος δωρεᾶς, ὃ κἂν τῇ παλαιᾷ ὡς ἀναγκαιότατον διετάχθη κἂν τῇ καινῇ. Ἀλλ' ἐπειδὴ δεύτερον οὐ δίδοται βάπτισμα, πολλοὶ δὲ καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα ἁμαρτάνουσι, πῶς ἂν συγχωρήσεως τύχοιεν, μετανοίας οὐκ οὔσης καὶ ἐξομολογήσεως, καὶ τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν μὴ[3]) ἔχοντες ἐξουσίαν;

Τὸ δὲ καθαρτήριον πῦρ τὸ ὑπὸ τῶν παπιστῶν ἀναπλασθὲν ἐπὶ τῷ χρηματίζεσθαι παρὰ τῶν ἁπλουστέρων, τοῦτο οὐδ' ἀκοῦσαι ἀνεχόμεθα ὅλως· πλάσμα γὰρ καὶ μῦθός ἐστιν ἀτεχνῶς ἐκείνων γραώδης[4]), ἐπὶ χρηματισμῷ καὶ ἐξαπάτῃ τῶν ἁπλουστέρων ἐφευρεθέν, καὶ ὅλως εἰπεῖν κατ' ἐπίνοιαν ὄν[5]), οὐδαμοῦ παρὰ τῇ θείᾳ γραφῇ ἢ τοῖς θείοις πατράσι φαινόμενον οὐδὲ ὅλως ὀνομαζόμενον, κἂν διαρρηγνύσιν οἱ τοῦτο[6]) συμπλάσαντες ἢ δεχόμενοι. Ἡμεῖς δέ φαμεν, ὅτι αἱ ὑπὲρ τῶν ἀποιχομένων ἐντεῦθεν γινόμεναι εὐποιΐαι καὶ θεῖαι λειτουργίαι τε καὶ μνημόσυνα καὶ αἱ ὑπὲρ αὐτῶν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἱερέων δεήσεις, ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μεγάλως αὐτοὺς ὠφελοῦσαι, καὶ οὐ τὸ μηδαμῇ μηδαμῶς ὂν πῦρ καθαρτήριον· κουφίζουσι γὰρ τὰς τῶν ψυχῶν ἐκείνων ὀδύνας, ἃς ἔχουσιν ἐν τῷ ᾅδῃ. Τοῦτο δὲ δῆλον ἀπὸ τοῦ ἑκατοντάρχου, οὗ τὸν παῖδα ὁ κύριος διὰ τὴν δέησιν τοῦ αὐτοῦ ἑκαντοντάρχου ἰάσατο, καὶ τὸν παράλυτον διὰ τὴν πίστιν τῶν προσενεγκάντων αὐτὸν πρὸς αὐτὸν ἐθεράπευσε διὰ διόλης ἰάσεως, καὶ ἐξ ἄλλων μυρίων λαμπρότερον δείκνυται τοῦ ἡλίου. Ἀνάγνωθι περὶ τούτου ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Συρίγου κεφάλαιον ιη'.

Ἵνα γοῦν μὴ μακρήγοροι φαινώμεθα, καιρός ἐστιν ἐπὶ τὸν μέγιστον χωρῆσαι ἀγῶνα, ἐπ' αὐτὰς δηλαδὴ τὰς προθέσεις, ἃς οὐκ ἔνι τοὺς καλουμένους τῆς παλαιᾶς εὐσεβείας βρεττανικὰ λείψανα παραδέξασθαι· καὶ τοῦτο οὐδὲν θαυμαστόν· γεννηθέντες γὰρ οὗτοι καὶ συντραφέντες τοῖς Λουθηροκαλβινικοῖς δόγμασι καὶ τοιαύταις ὄντες προλήψεσι προκατειλημμένοι, ὡς κισσὸς δρυὸς[7]) ἀπριξ ἔχονται καὶ δυσαπόσπαστοί εἰσι· καὶ γὰρ καὶ δευσοποιὸς βαφὴ ἱματίῳ τινὶ ἐμπεσοῦσα[8]) κατὰ βάθος δυσέκνιπτός ἐστι καὶ δυσαπόβλητος, καὶ ῥᾷον ἂν τὸ ἱμάτιον ἐκεῖνο διαφθαρείη καὶ διαλυθείη ἢ ἡ δευσοποιὸς ἐκείνη βαφὴ ἀπολειφθείη[9]) ποτέ. Ἀλλ' ἐπεὶ ὅπου θεὸς βούλεται, νικᾶται φύσεως τάξις, καὶ αὐτός ἐστιν ὁ μεταποιῶν καὶ μετασκευάζων τὰ πάντα ὡς παντοδύναμος εἰς τὸ κρεῖττον, εἰς ἐκεῖνον καὶ ἡμεῖς ἐξαρτήσαντες τὰς ἡμετέρας ἐλπίδας καὶ αὐτὸν ἐκ καρδίας θερμῶς ἐπικαλεσάμενοι, ἀποδυόμεθα ἤδη καὶ πρὸς τὰς αὐτῶν ἀποκρίσεις, ὧν ἡ α' πρόθεσίς ἐστι τοιαύτη ἐπὶ λέξεως·

nisi sit qui sacrificaturus et effecturus illud est, sacerdos? Nam sine sacerdote ne si omnes quidem reges et principes in unum conveniant, possint omnino tale sublime sacramentum perficere, quod nullo pacto consentaneum est fidelibus quoque tribuere. Sed etiam quatuor reliqua, praesertim sancti chrismatis et paenitentiae, sacramenta plane ad salutem perutilia sunt; nam sine chrismate nemo est perfectus christianus, signum enim est illud quo sancti spiritus donum signatur et tam in vetere quam in novo testamento maxime necessarium definitum est. Sed quoniam alterum baptisma non datur, multi autem etiam post baptisma peccant, quomodo isti veniam impetrent nisi paenitentia et confessione et nectendi solvendique adhibita potestate?

Ignem autem purgatorium a papistis confictum ad pecuniam quaerendam ex hominum credulitate, nos ne audire quidem patimur omnino; fictio enim est et anilis omnino eorum fabula ad lucrum et simpliciorum hominum deceptionem inventa, denique, ut dicamus quod sentimus, nusquam neque in sacris libris neque apud sanctos patres apparens vel tantum nomine significata, rumpantur licet quicumque illam finxerunt vel receperunt. Nos autem dicimus eorum qui hinc discesserunt bona opera et divina officia et commemorationes et preces pro illis cum ecclesiae tum sacerdotum, haec omnia esse illis valde utilia, non purgatorium ignem, qui nusquam est; sublevant enim haec animarum poenas quas in inferis habent. Manifestum hoc est ex centurionis exemplo, cuius filium dominus ob ipsius centurionis precem sanavit; item paralyticum propter eorum fidem qui illum ad eum tulerant sanavit et integrum reddidit; item ex aliis innumeris exemplis sole clarius elucet. De his ex Syrigi libro caput XVIII legatur.

At ne nimis garruli videamur, accedamus iam ad maximum certamen, ad eas scilicet propositiones, quas dictis veteris pietatis britannicis reliquiis accipere non licet; neque id mirum: nati enim et adulti in Lutheranorum et Calvinistarum opinionibus et huiusmodi erroribus involuti, iis sicut hederaquercui adhaerescunt mordicus et aegre inde possunt revelli; indelebilis enim color cum vestem aliquam infecerit penitus, neque elui potest neque reiici, et facilius vestis illa corrumpatur et dissolvatur quam color ille indelebilis auferatur. Sed quoniam ubi Deus vult, naturae ordo vincitur, et ille est qui omnia convertit et corrigit, quippe omnipotens, in melius, nos quoque spes nostras in eo sitas habentes et illum ex imo corde ferviде invocantes, transimus iam ad respondendum ad eas propositiones, quarum prima haec est ad verbum:

[1]) Luc. XXII, 19.

[2]) Post *ἐπὶ τὸ αὐτὸ* additur in utroque codice: *οὐκ ἄν ποτε*, quae verba redundant, ut recte notat ad marginem W manus recentior scribendo: *οὐκ ἄν ποτε παρέλκον ἐστί.* Quam notam amanuensis C in textum ipsum recepit post vocem *ἐκτελέσαι* his verbis, quibus sermonis consequentia prorsus abrumpitur: *τὸ μὲν οὐκ ἄν ποτε παρέλκον ἐστί.*

[3]) *μὴ* om. pr. man. in W; add. man. rec. supra versum.

[4]) *γραώδης* W ex correctura.

[5]) *ἄν* C.

[6]) *τούτῳ* CW.

[7]) *δρυὸς* W: *δεινὸς* C.

[8]) Cfr. Plat. *Civ.* IV, 7, p. 429 e. N. Festa.

[9]) *ἀπολυθείη* in W pr. man.; sed in marg. man. rec. scripsit: *ἴσως ἀπολειφθείη.*

Πρόθεσις α'.

α'. Κἂν τῶν παλαιῶν συνόδων κανόνας καὶ ὁρισμοὺς μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαβείας αὐτοὶ λαμβάνωσι[1]), οὐ τὴν αὐτὴν ἀξιοπιστίαν αὐτοῖς καὶ τῇ ἁγίᾳ γραφῇ τολμῶσιν ἀπονέμειν, ἀλλὰ μὴν ἀνεῖσθαι δύνασθαι, εἰ ἡ ἀγάπη ἢ ἀνάγκη αἰτεῖται καὶ τοῖς τῆς ἐκκλησίας ἡγεμόσι δόξει, πεπεισμένοι εἰσί.

Propositio I.

I. Etiamsi veterum synodorum canones et definitiones isti cum debita reverentia recipiunt, non tamen illis eamdem auctoritatem atque sacrae scripturae tribuere audent, immo sibi persuaserunt ea posse dissolvi, si forte amor aut necessitas postulet et ecclesiae principibus videatur.

Ἀπόκρισις.

Τὰ ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ προθέσει[2]) λεγόμενα τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ πάντῃ εἰσὶν ἀπαράδεκτα· οὐ γὰρ ἀνεχόμεθα τὰ καλῶς καὶ δικαίως καὶ ὡς ἔδοξε τῷ ἁγίῳ πνεύματι διορισθέντα καὶ νομοθετηθέντα καὶ κανονισθέντα ὑπὸ πνευματοφόρων καὶ ἁγίων ἀνδρῶν συνοδικῶς καὶ συμψήφως ἢ ἀθετῆσαι ἢ ἀλλοιῶσαι ἢ ἀποβαλέσθαι[3]), καὶ ἕτερα ἀντινομοθετῆσαι γεννήματα κοιλίας[4]) ἡμῶν καὶ οὐ κατ' ἐπίπνοιαν τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ ταῦτα μὴ ταῖς θείαις γραφαῖς ἀντικείμενα ὄντα, μᾶλλον δὲ καὶ συνᾴδοντα· τοὺς γὰρ τῶν προγεγενημένων ἱερῶν καὶ ἁγίων ἑπτὰ συνόδων καὶ τῶν τοπικῶν, τῶν ἐν τῇ ἀνατολῇ[5]) δηλονότι συγκεκροτημένων (ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν ἀποστόλων μέχρι τοῦ χρόνου[6]) καθ' ὃν ἐβασίλευσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει Βασίλειος ὁ Πορφυρογέννητος), θεσμοὺς καὶ κανόνας ὡς αὐτὰ τὰ ἅγια εὐαγγέλια δεχόμεθα κατὰ τὸν β'-ον τῆς ς'-ης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου κανόνα καὶ τὴν γ'-ην διάταξιν τοῦ β'-ου τίτλου τῶν νεαρῶν, ἐν ᾗ εὑρίσκομεν, ὅτι δεῖ τοὺς κανόνας τῶν ἑπτὰ συνόδων καὶ τὰ δόγματα κρατεῖν ὡς τὰς θείας γραφάς. Αὕτη ἐστὶν ρλα'-η νεαρὰ Ἰουστινιάνειος κειμένη ἐν βίβλῳ ε'-ῳ τῶν Βασιλικῶν, τίτλῳ β'-ῳ διατάξει ιβ'-ῃ· ὅτι οἱ τοῖς κανόσιν ἐναντιούμενοι πραγματικοὶ τύποι ἄκυροί εἰσι. Δῆλον δὲ καὶ διὰ τί τοὺς τῶν ἱερῶν συνόδων κανόνας ὡς τὰς θείας δεχόμεθα γραφάς, ὅτι θεοφόρων ἀνδρῶν θεσμοί εἰσιν, οὓς ἔθετο ὁ θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὡς καὶ τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς προφήτας, οὕτω καὶ τοὺς διδασκάλους, καθὼς ὁ θεῖος ἀπόστολος διδάσκει[7]), οἳ καὶ θείῳ πνεύματι ἐμπνευσθέντες ἐθέσπισαν τοὺς τοιούτους κανόνας, ἵν' ἔχωμεν αὐτοὺς ὡς λύχνους φαίνοντας ἐν αὐχμηρῷ τόπῳ[8]) καθὰ καὶ τὰς θείας γραφάς· τὸ γὰρ διὰ τῶν ἀποστόλων, ὡς προείρηται, λαλῆσαν ἅγιον πνεῦμα, τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τῶν θεοφόρων πατέρων λελάληκε καὶ οὐχ ἕτερον. Τοῦτο, ὅ φαμεν, καὶ αὐτὸς ὁ κύριος ἀπεφήνατο εἰπών[9])· Ὁ ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει, καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ, καὶ τὰ ἑξῆς. Τίνι οὖν λόγῳ τολμήσωμεν ἡμεῖς αὐθαδῶς καὶ ἀνυποστόλως ἀθετῆσαι καὶ αὐτὴν τὴν πολλοστὴν τῶν θείων πατέρων διάταξιν καὶ θεσμοθεσίαν, καὶ ταῦτα μὴ ταῖς θείαις γραφαῖς ἀντιφθεγγομένην, καὶ μάλιστα τῶν ὅσα περὶ θείων δογμάτων ἀπεφάνθησάν τε καὶ ὁμοφώνως ἐκυρώθησαν; Εἰ δέ τίς ποτε συγκατάβασις καὶ οἰκονομία ἐγένετο, ἴσως ἐν ὅσοις τρόπῳ συμβουλῆς περὶ ἔθη καὶ τάξεις καὶ συνηθείας μικρὰς[10]) ᾠκονομήθη, ἀλλ' οὐκ ἐν ὅσοις περὶ πίστεως καὶ δογμάτων ὁ λόγος, ὡς λόγου χάριν τὸ μὴ ἰχθυοφαγεῖν ἐν τῇ μεγάλῃ τεσσαρακονθημέρῳ νηστείᾳ· τοῦτο γὰρ παρὰ τοῖς τὰ βορειότερα κατοικοῦσι διὰ τὴν σπάνιν τῶν ἀπὸ γῆς[11]) βρωμάτων, βοτανῶν δηλαδὴ καὶ ὀσπρίων καὶ ἄλλων καρπῶν, συγ-

Responsio.

Quae in hac propositione dicuntur nullo pacto possunt ab orientali ecclesia recipi; non enim patimur ea quae bene et iuste et secundum quod sancto spiritui placuit definita et disposita et constituta sunt a sanctis viris divino spiritu afflatis synodice et concorditer, aut dissolvi aut immutari aut reprehendi, et alia pro his constitui, nostri ventris fetus non ex divini spiritus inspiratione, cum praesertim illa minime opponantur sacris libris, sed potius concordent cum illis. Nam praeteritarum sacrosanctarum septem synodorum et particularium quae in oriente convocatae fuerunt (ex apostolorum aetate usque ad tempora quibus Constantinopoli Basilius Porphyrogennetus regnavit) decreta et canones tamquam ipsa evangelia accipimus iuxta II canonem VI sanctae et oecumenicae synodi et III praescriptum tituli II novellarum, ubi invenimus quod canones et placita septem synodorum sicut sacra scriptura observari debeant. Haec est Justinianea novella CXXXI in V Basilicorum libro posita, tit. II, constit. XII: *quod canonibus contrariae pragmaticae praeceptiones irritae sunt.* Patet autem etiam propterea sacrarum synodorum canones a nobis tamquam sacram scripturam recipi, quia virorum a deo afflatorum sunt decreta, quos Deus in ecclesia posuit sicut *apostolos et prophetas,* ita *etiam magistros,* ut sanctus apostolus docet; illi autem divino spiritu repleti decreverunt huiusmodi canones, ut habeamus illos *quasi lucernas lucentes in caliginoso loco* secundum sacram scripturam; nam qui per apostolos, ut supra dictum est, locutus erat, idem spiritus sanctus etiam per divinos patres locutus est neque alius. Hoc quod dicimus, ipse quoque Dominus ostendit dicens: *Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit me spernit* et quae sequuntur. Quanam igitur causa nos audacter et impudenter vel minimum sanctorum patrum praescriptum et decretum spernere audeamus, praesertim cum sacrae scripturae non repugnent, et eorum imprimis quaecumque de sanctis dogmatibus communiter et una voce constituta sunt? Quod si qua remissio et transactio facta est, scilicet in iis quae hortationis instar de moribus et ordinibus et consuetudinibus haud magni momenti praescripta sunt, non sane in quibus de fide et dogmatibus agitur, velut exempli gratia ne pisces comedantur in magno quadragesimae ieiunio, hoc enim septentrionalia loca incolentibus propter inopiam terrestrium ciborum, herbarum scilicet et leguminum et aliorum fructuum, indulgenter remissum est; id quoque item ex edicto synodico fiat; nemini enim facultas est in rebus ecclesiasticis ea facere quae

[1]) *λαμβάνουσιν* C.
[2]) *προθέσει ταύτῃ* C.
[3]) *ἐπιβαλέσθαι* C.
[4]) *κοιλίας* W: *τῆς καρδίας* C.
[5]) *ἀνατολῇ· ἀνατολικῇ* C.
[6]) *τῶν χρόνων* CW.
[7]) I Cor. XII, 28.
[8]) II Petr. I, 19.
[9]) Luc. X, 16.
[10]) *μικράς* C: *μακράς* W: *μικρά* coniicit Festa.
[11]) *ἀπὸ γῆς· ἀποχῆς* W.

καταβατικῶς συγκεχώρηται, καὶ τοῦτο πάλιν μετὰ συνοδικῆς ἀποφάσεως· οὐ γὰρ ἔχει τις ἄδειαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ποιεῖν ὅπερ ἂν αὐτῷ δόξοι, ἀλλὰ μετὰ συνοδικῆς συνδιασκέψεως ἡ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων κρίσις τε καὶ ἀπόφασις γίνεται, ὡσαύτως καὶ συγκατάβασις ἤ οἰκονομία, εἰ τούτων γένηται χρεία τις ἀναγκαία. Ἐν γὰρ τοῖς θείοις δόγμασιν οὐδαμοῦ χώραν ἔχει ποτὲ ἡ οἰκονομία ἢ συγκατάβασις· ταῦτα γὰρ ἀσάλευτά εἰσι καὶ ὑπὸ πάντων τῶν ὀρθοδόξων ὡς ἀπαράβατα ἐν πάσῃ εὐλαβείᾳ διαφυλάττονται· καὶ ὁ μικρόν τι τούτων παραβαίνων ὡς σχισματικὸς καὶ αἱρετικὸς κατακρίνεται καὶ ἀναθεματίζεται καὶ ἀκοινώνητος παρὰ πᾶσι λογίζεται. Τὰς μέντοι λῃστρικὰς συνόδους τῶν αἱρετικῶν ὡς τὴν ἐν Ἐφέσῳ ποτὲ τῶν Ἀρειανῶν (οὗ τὴν [1]) τῶν ὀρθοδόξων) καὶ τὴν τῶν Εἰκονομάχων καὶ τὰς τῶν παπιστῶν οὐδόλως δεχόμεθα, καὶ μάλιστα τὸ ἐν Φλωρεντίᾳ καϊαφαϊκὸν συνέδριον ὡς λῃστρικόν τε καὶ βίαιον καὶ μήτε τὸν τύπον φυλάξαν τῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ γεγονυίας τῶν ἀποστόλων οὔτε τῶν προτέρων ἑπτὰ οἰκουμενικῶν ἁγίων συνόδων, ἀλλὰ τὸν πάπαν ἐσχηκὸς καὶ ἀντιφθεγγόμενον, δηλαδὴ κρινόμενον καὶ ἐναγόμενον, καὶ κριτὴν τὸν αὐτὸν ἐπὶ θρόνου δικάζοντα καὶ ἀποφαινόμενον κατὰ τὸ αὐτῷ ἀρέσκον πάντως τυραννικῶς καὶ ἀθέσμως. Τὰς τοιαύτας οὖν συνόδους καὶ τοὺς ἐκείνων νεωτεριστικοὺς καὶ ἀθέσμους κανόνας οὐδόλως παραδεχόμεθα, ἀλλὰ καὶ ἀποστρεφόμεθα καὶ καταδικάζομεν. Εἰ οὖν βούλονται οἱ καλούμενοι τῆς ἐν Βρεττανν[ί]ᾳ παλαιᾶς εὐσεβείας λείψανα ὁμονοῆσαι ἡμῖν τοῖς ὀρθοδόξοις ἀνατολικοῖς, καλῶς ποιήσουσιν, ἐὰν κἀν τούτῳ τῷ μέρει συμφρονήσωσιν ἡμῖν ταληθῆ καὶ φρονοῦσι καὶ λέγουσι. Καὶ ταῦτα μὲν συντόμως εἰπεῖν περὶ τῆς α′-ης ταύτης προθέσεως ἀποχρόντως εἴρηται· μεταβῶμεν ἤδη καὶ περὶ τὴν β′-αν ἔχουσαν οὕτω κατὰ λέξιν.

velit, sed cum communi synodico examine ecclesiasticarum questionum iudicium et edictum fit, et similiter remissio vel transactio, sicubi talium rerum usus sit necessarius. Etenim in divinis dogmatibus nusquam indulgentiae vel remissioni fit locus; haec enim inconcussa sunt et ab omnibus orthodoxis tamquam intransgressibilia summa reverentia custodiuntur; et si quis paululum in his transgrediatur pro schismatico et haeretico damnatur et anathematizatur et ecclesiae communione privatus apud omnes habetur. Haereticorum autem quasi latrocinatorum concilia, ut fuit illud Arianorum [1]) Ephesi (non orthodoxum dicimus) et Iconomachorum et praesertim papistarum, non recipimus, imprimis autem Florentinum Caiapha dignum synedrium tanquam praedatorum congregationem violentam, ubi nec apostolicae Hierosolymitanae nec septem anteriorum sanctarum oecumenicarum synodorum forma servata fuit, sed papa fuit idem reus, in ius scilicet vocatus et adductus, et iudex e tribunali iudicans et edicens ad libitum omnia tyrannice et inique. Eiusmodi igitur concilia eorumque novitates et canones iniquos minime accipimus, immo aspernamur et damnamus. Quare si volunt isti qui veteris in Britannia pietatis reliquiae appellantur nobiscum orientalibus orthodoxis consentire, hac quoque in re nobiscum consentientes, qui vera sentimus et dicimus, recte facient. Et haec quidem quasi per compendium de hac prima propositione sufficiunt; transeamus iam ad alterum quae sic ad verbum se habet.

Πρόθεσις β′.

β′. Κἂν τὴν ἁγίαν παρθένον θεοτόκον εὐλογημένην προσαγορεύουσι καὶ χρηματίζουσι, κἄν γε μὲν τὴν χάριν θείαν τοσαύτης τῆς τιμῆς καὶ μεγαλοπρεπείας αὐτὴν ἀξιώσασαν ἔμπροσθεν τῆς ἐκκλησίας μεγαλύνωσι, μή ποτε αὐτὴν ταῖς ἄγαν εὐφημίαις καὶ ἐπαίνοις κοσμοῦντες τὴν τοῦ θεοῦ δόξαν τῇ κτίσει ἔστιν ὅπως ἀπονέμειν δοκῶσι, αἱροῦνται μᾶλλον τὸν θεὸν αὐτὸν αἰνεῖν ὡς ἐπὶ ὑπερτάτῃ χάριτι αὐτῇ δοθείσῃ, οὕτω καὶ ἐπὶ πάσαις ταῖς εὐεργεσίαις ἐντεῦθεν ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους καταβαινούσαις, καὶ ἅμα μετ' αὐτῆς εὐχαριστεῖν.

Propositio II.

II. Etiamsi sanctam virginem deiparam benedictam appellant et reputant, etsi divinam gratiam, quae illam tanto honore et magnificentia dignam fecit in ecclesiae conspectu, extollunt, tamen, ne nimiis illam benedictionibus et laudibus ornantes Dei gloriam quodammodo creaturae tribuere videantur, malunt potius Deum ipsum celebrare sicut propter supremam gratiam illi tributam, ita etiam propter omnia beneficia quae inde hominibus provenerunt, et una cum illa gratias agere.

Ἀπόκρισις.

Ἐνταῦθα ἔξεστι δικαίως ἀναβοῆσαι τὸ τοῦ Δαυῒδ [2])· Ἐφοβήθησαν φόβον οὗ οὐκ ἦν φόβος. Πῶς γάρ; Καὶ ἡμεῖς τοσοῦτον αὐτὴν τὴν ὑπέραγνον θεοτόκον καὶ ἀπειπάρθενον Μαρίαν εὐφημοῦντες καὶ ἐξαίροντες, οὐδέποτε τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ ἀπενείμαμεν ὅλως ἢ αὐτῇ ταύτῃ τῇ ὑπερενδόξῳ ἢ ἄλλῃ τινὶ κτίσει, ἀλλ' ἕνα καὶ μόνον διὰ παντὸς γινώσκομεν καὶ σεβόμεθα θεόν, δημιουργὸν καὶ κτίστην τῶν ὁρωμένων πάντων καὶ ἀοράτων, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύομεν αἰνοῦμέν τε καὶ δοξολογοῦμεν ὡς θεὸν παντοκράτορα· οἴδαμεν γὰρ διαιροῦν τὴν προσκύνησιν, καὶ τὴν μὲν λατρευτικὴν θεῷ μόνῳ ἀποδιδόαμεν, τὴν δὲ δουλικὴν τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις, μάρτυσι καὶ δικαίοις καὶ θεοφόροις ἁγίοις πατράσι, τιμῶντες αὐτοὺς ὡς δούλους πιστοὺς καὶ φίλους ἀληθινοὺς τοῦ θεοῦ, κἂν τούτῳ τὸν ἱεροψάλτην Δαυῒδ ἐκμιμούμενοι λέγοντα [3])· Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμή-

Responsio.

Hic licet merito illud Davidis exclamare: *Perterriti sunt metu rei cuius metus non est.* Quid enim? Nos quoque purissimam deiparam et semper virginem Mariam tot laudibus extollentes et benedicentes, minime Dei gloriam tribuimus aut illi ipsi gloriosissimae aut cuivis alteri creaturae, sed unum tantum ubique reputamus et veneramur Deum factorem et creatorem visibilium omnium et invisibilium et illi uni servimus eumque laudamus et glorificamus ut Deum omnipotentem. Scimus enim venerationis genera distinguere, adorativum Deo uni tribuentes, servilem autem sanctis apostolis, martyribus et sanctis et beatis patribus, honorantes eos ut servos fideles et amicos sinceros Dei, in hoc quoque sacrum psalmistam David imitantes, qui dicit: *Mihi autem valde honorati sunt amici tui, Deus;* quos enim dominus amicos suos et

[1]) *τὴν* om. W.
[2]) Ps. LIII, 5.
[3]) *λέγοντες* CW; cf. Ps. CXXXIX, 17.

[1]) *Eutychianorum,* non *Arianorum* scribendum fuit; omnes enim norunt, latrocinium Ephesinum ab Eutychetis fautoribus fuisse patratum.

θησαν οἱ φίλοι σου, ὁ θεός· οὓς γὰρ ὁ κύριος ἐκάλεσε φίλους ἑαυτοῦ καὶ υἱοὺς (φησὶ γάρ[1])· Οὐκ ἔτι ὑμᾶς καλῶ δούλους, ἀλλὰ φίλους καὶ υἱοὺς καὶ συγκληρονόμους), τούτους καὶ ἡμεῖς δουλικῶς, οὐ λατρευτικῶς, τιμῶμεν καὶ προσκυνοῦμεν καὶ εἰς πρεσβείαν ἐπικαλούμεθα ὡς καὶ μετὰ θάνατον ζῶντας καὶ χάριν θεόθεν λαβόντας, ὥστε καὶ τὰ ἐνταῦθα γινόμενα ὁρᾶν καὶ ἀκούειν καθὰ δήπουθεν καὶ οἱ ἄγγελοι. Καὶ ἄκουσον Εὐσεβείου τοῦ Παμφίλου τί φησι ἐν λόγῳ[2] β'-ῳ τῷ[3] εἰς τὸν βίον τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου· Ὁ μέγας (φησί) Κωνσταντῖνος ἐν τῷ προστάγματι αὐτοῦ τὰς οὐσίας τῶν μαρτύρων, εἰ μὴ ἔχοιεν κληρονόμους, ἡ ἐκκλησία κληρονομείτω. Διὰ τί; Οὐκ ἔστιν πάντως (φησί) οὐδὲ τοῖς ἀπελθοῦσι τοῦτο βαρύ, εἴπερ ἧς ἕνεκα πάντας ὑπέστησαν πόνους, κληρονόμον ἐντυχοῖεν ταύτην. Τὴν δὲ δέσποιναν ἡμῶν θεοτόκον Μαρίαν ὑπερδουλικῶς μετὰ θεόν, οὐχ ὅμως ὡς θεόν, ἀλλ' ὡς θεοτόκον καὶ μητέρα θεοῦ προσκυνοῦμεν, ἀλλ' οὐ λατρευτικῶς· μὴ γένοιτο· ἄπαγε τῆς βλασφημίας· θεὸν γὰρ καὶ μόνον λατρευτικῶς προσκυνοῦμεν, αὐτὴν δὲ πρὸς τὸν θεὸν ὑπὲρ τῶν μετὰ τὸ βάπτισμα ἡμῖν ἐπταισμένων πρέσβιν πρὸς τὸν θεὸν προβαλλόμεθα καὶ δι' αὐτῆς ἐλπίζομεν παρὰ θεοῦ τυχεῖν συγχωρήσεως. Τοῦτο λοιπὸν μὴ ταραττέτω ὑμᾶς· οὐδεὶς γάρ, εἰ μὴ πάντῃ φρενήρης εἴη καὶ ἀσύνετος ὅλως, τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα προσκυνήσειεν ἢ λατρεύσειε, πλὴν εἰ μή τις εἴη εἰδωλολάτρης, πολύθεος καὶ ἄφρων παντάπασι. Τιμῶμεν γὰρ καὶ[4] αὐτοὺς τοὺς ἐπιγείους βασιλεῖς καὶ στεφανοῦμεν καὶ αὐτοῖς ἐν πολλῇ ταπεινώσει ὑποκύπτομεν καὶ γονυπετῶς αὐτοὺς προσκυνοῦμεν, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο ἀνθρωπολάτραι κληθείημεν ἄν οὐδὲ ὡς λατρεύοντες τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα λογισθείημεν· δουλικὴν γὰρ προσκύνησιν αὐτοῖς ἀπονέμομεν, ὡς δούλους ἐκλεκτοὺς θεοῦ καὶ παρ' αὐτοῦ τετιμημένους, καὶ διὰ τοῦτο θεοστεφεῖς καὶ ὄντας καὶ καλουμένους, καὶ οὐκ ἄν ποτε ὑπὸ μομφὴν εἴημεν. Πρόσθες ὅτι καὶ βασιλεὺς αὐτὸς ὁ ἐπίγειος ὁρῶν τοὺς αὐτοῦ γνησιωτάτους τῶν φίλων ἢ καὶ θεραπόντων παρὰ τῶν ἄλλων τῶν ὑπὸ χεῖρα τιμωμένους τε καὶ προσκυνουμένους γάννυται καὶ δαψιλέσιν ἐκείνοις τῆς τοιαύτης τιμῆς ἀντιμείβεται χάρισιν· οὐ γὰρ τὴν αὐτὴν ἐκείνοις βασιλικὴν καὶ βασιλεῖ μόνῳ πρέπουσαν τιμὴν ἀπονέμουσιν, ἀλλὰ τὴν ὡς φίλοις βασιλέων ἁρμόζουσαν. Ὅμως εἰ τοῦτο αὐτοὺς σκανδαλίζει, μὴ λεγέτωσαν· Ὑπεραγία θεοτόκε, βοήθει ἡμῖν, ἀλλά· Εὔσπλαγχνε καὶ παντοδύναμε κύριε, ταῖς τῆς παναγίας παρθένου καὶ θεοτόκου Μαρίας πρεσβείαις βοήθει καὶ σῷζε ἡμᾶς, ἕως ἄν καὶ πρὸς[5] ἐκεῖνο[6] μετὰ χρόνον συνεθισθῶσιν. Ἀλλὰ μεταβῶμεν καὶ πρὸς τὴν γ'-ην πρόθεσιν οὕτω διεξιοῦσαν.

filios appellavit (ait enim: *Non iam vos servos appello, sed amicos et filios et haeredes),* hos nos quoque serviliter, non adorative, honoramus et veneramur et intercessores invocamus utpote etiam post mortem viventes et Dei gratia ornatos, ut quae in terra fiunt videre et audire possint, sicut ferme angelis quoque datum est. Eusebium Pamphili praeterea audi quid dicat in libro II sermonum de vita Constantini magni: *Magnus,* inquit, *Constantinus suo edicto martyrum substantias, si haeredes non adsint, ecclesia obtineat.* Quare? *Non est* (inquit) *ne defunctis quidem hoc sane molestum, si cuius gratia omnes susceperunt labores, illam haeredem habeant.* Dominam vero nostram deiparam Mariam plus quam serviliter post Deum, non tamen sicut Deum, sed sicut deiparam et Dei matrem veneramur, sed non adorative (ne istud fiat! apage blasphemia!); Deum enim solum adorative veneramur, illam autem apud Deum pro peccatis nostris post baptisma factis patronam nostram ad Deum delegamus per eamque a Deo indulgentiam consecuturos nos esse speramus. Hoc igitur ne vos turbet; nemo enim nisi omnino insanus et stultus creaturam pro creatore veneretur vel adoret, nisi forte sit aliquis idolalatres, paganus et vecors omnino. Honoramus enim et ipsos terrenos reges et coronamus et illis magna cum humilitate nos submittimus et flexis genibus reveremur, sed non ideo anthropolatrae dicendi sumus; servilem enim reverentiam illis tribuimus ut Dei servis electis et ab eo honoratis, et propterea nomine et re a Deo coronatis, neque ideo vituperandi simus. Adde quod etiam rex ipse terrenus cum videat optimos ex amicis vel servis suis a ceteris subditis honoribus et reverentia affici, gaudet et donis copiosis talem honorem illis rependit; non enim regium honorem regi soli debitum illis tribuunt, sed honorem regis amicis aptum. Tamen si hoc illos scandalizat, liceat illis omittere verba: *Sanctissima virgo, succurre nobis,* et dicant potius: *Misericors et omnipotens domine, sanctissimae virginis et deiparae Mariae intercessione succurre nobis et nos serva,* donec temporis cursu et illud dicere assuescant. Sed transeamus iam ad III propositionem ita se habentem.

Πρόθεσις γ'.

Κἂν ῥᾳδίως συγχωρῆται οὐ μόνον τοὺς ἀγγέλους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἁγίους τοὺς μακαρίους διὰ τὴν τοῦ ἑνὸς ἁμαρτωλοῦ μετάνοιαν καὶ τὴν τοῦ ἑνὸς μετανοοῦντος προκοπὴν οὐρανόθι συγχαίρειν, κἂν μέντοι αὐτούς, τῶν εὐχῶν ἡμῶν καὶ θυσιῶν δεόντως τῷ θεῷ προσφερομένων καὶ ἐν τῇ τῆς ἐκκλησίας κοινωνίᾳ ὁσίως διαπραττομένων, ἑαυτοὺς ἡμῖν συνενοῦν ἀξιόπιστον εἶναι δοκεῖ. Ἵνα δὲ μὴ τῆς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς διακονίας μεσιτευτικῆς κἂν σμικρότατόν τι ἀφαιρεῖν ὑποπτευώ-

Propositio III.

Etiamsi facile consentitur non modo angelos, sed etiam sanctos beatos propter unius peccatoris paenitentiam et unius paenitentis profectum in caelo gaudere; etiamsi precibus a nobis et sacrificiis Deo rite oblatis et in ecclesiae communione pie peractis eos quoque nobis se adiungere credibile videtur; tamen, ne domini nostri Jesu Christi intercessoris officio ne minimum quidem detrahere videamur, pius quidam fervor vetat nos sanctum quemquam vel sanctam, ipsam quidem virginem semper benedictam venerare disertis et directis invocationibus; sed minime vetat ita adorantibus et invocantibus spiritaliter se adiun-

[1]) Joh. XV, 15.
[2]) *ἐν τῷ λόγῳ* C.
[3]) *τῶν* C: om. W.
[4]) *καὶ* om. in W pr. man. add. sec. man.
[5]) *πρὸ* in W pr. man., *πρὸς* sec. man.
[6]) *ἐκείνῳ* C.

μεθα, εὐσεβής τις ζῆλος ἀπαγορεύει τὸν ἅγιόν τινα ἢ τὴν ἁγίαν τὴν αὐτὴν μενοῦν γε παρθένον τὴν ἀεὶ εὐλογουμένην προσκυνεῖν ἐν τῷ ῥητῶς ἢ ἐπ' εὐθείας ἐπικαλεῖν· οὐδαμῶς δὲ κωλύει τοῖς οὕτω προσκυνοῦσι καὶ ἐπικαλοῦσι τῷ πνεύματι συνενοουμένους μίαν σὺν αὐτοῖς κοινωνίαν ἐν τελείᾳ ἀγάπῃ ἀεὶ σπουδάζειν.

gere et unam communionem in perfecto amore semper quaerere.

Ἀπόκρισις.

Τὰ αὐτὰ ἅπερ ἄνωθεν εἴπομεν, καὶ πρὸς ταύτην τὴν παροῦσαν ἀποκρινόμεθα πρόθεσιν. Ὃν δέ φασι ζῆλον, φαίνεται εἶναι ὡς ὁ ζῆλος ἐκείνων περὶ ὧν ὁ θεῖος ἀπόστολος εἴρηκεν[1]· Μαρτυρῶ γάρ, φησίν, αὐτοῖς, ὅτι καὶ ζῆλον ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν. Καὶ συγγνώτωσαν ἡμῖν τοιαῦτα φθεγγομένοις πρὸς αὐτούς· αὐτοὶ γὰρ φιλευσεβεῖς ἑαυτοὺς λέγοντες κἀν ταῖς ἱεραῖς καὶ θειογραφικαῖς βίβλοις καὶ ἐν τοῖς τῶν ἁγίων πατέρων ἀεὶ ἐγκύπτοντες συγγράμμασι καὶ διδασκαλίαις, πῶς οὐ συνορῶσιν, ὅτι δίκαιόν ἐστι καὶ θεῷ εὐαπόδεκτον τιμᾶν τοὺς ἁγίους καὶ μάλιστα τὴν θεοτόκον Μαρίαν τὴν παρθένον καὶ πρέσβεις αὐτοὺς εἰς συγγνώμην τῶν καθ' ἡμέραν πλημμελουμένων ἡμῖν πρὸς Χριστὸν τὸν θεὸν τὸν μόνον ἀληθινὸν μεσίτην τῆς ἡμῶν σωτηρίας καὶ ἀπολυτρώσεως ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος, δι' οὗ κατηλλάγημεν τῷ θεῷ[2] καὶ πατρὶ καὶ δι' οὗ τὴν προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν[3]; Ἐκεῖνος καὶ γὰρ μεσίτης ἐστὶ τῆς πρὸς τὸν θεὸν καὶ πατέρα ἡμῶν καταλλαγῆς, ὅτι ἐχθροὺς ἡμᾶς ὄντας θεῷ διὰ τὴν παρακοὴν καὶ παράβασιν τοῦ προπάτορος ἡμῶν Ἀδάμ, κατήλλαξεν ἡμᾶς· οὔτε γὰρ ἄγγελος οὐδ'[4] ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς καί ἐσμεν χάριτι σεσωσμένοι[5]· οἱ δὲ ἅγιοι καὶ ἡ θεοτόκος μεσιτεύουσιν ὑπέρ τε τῶν μετὰ τὸ βάπτισμα ἡμῖν γινομένων παραπτωμάτων ὑπέρ τε μετανοίας ἡμῶν (χαίρουσι γὰρ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι[6])) καὶ ὑπὲρ βοηθείας καὶ ἀντιλήψεως ἡμῶν καὶ ἀπαλλαγῆς κινδύνων καὶ ἄλλων συμφορῶν ἢ νόσων ἢ ὀδυνῶν ἢ σεισμῶν ἢ ἐμπρησμῶν ἢ λοιμοῦ ἢ λιμοῦ ἢ ἐπιδρομῆς ἀλλοφύλων ἢ ἐμφυλίου πολέμου ἢ καταποντισμοῦ ἢ αὐχμοῦ καὶ ἑτέρων διαφόρων δεινῶν καὶ χαλεπῶν· μεσιτεύουσιν, ὅπως ἡμᾶς ἐκ πάντων τούτων διαφυλάξοι[7] ὁ τῶν ὅλων θεός· μὴ γὰρ διὰ ταῦτα μεσίτης ἡμῶν ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν θεὸν καὶ πατέρα λέγεται· εἰ γὰρ οἱ ταῦτα λέγοντες τὸν Χριστὸν τοιοῦτον λέγουσι μεσίτην, λεγέτωσαν λοιπὸν κἀν ταῖς πρὸς θεὸν αὐτῶν προσευχαῖς· Ὕψιστε καὶ πολυεύσπλαγχνε θεέ, καὶ πρεσβείᾳ καὶ μεσιτείᾳ τοῦ σοῦ υἱοῦ καὶ θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐλέησον ἡμᾶς. Ἀλλὰ τοῦτο λέγειν ἄτοπόν ἐστι πάντως καὶ τολμῶ λέγειν βλάσφημον. Ἡμεῖς δὲ λέγομεν· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, διὰ πρεσβειῶν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου ἢ τοῦ σοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου ἐλέησον ἡμᾶς καὶ ἄφες τὰ πλημμελήματα ἡμῶν. Ὅτι δὲ πρεσβεύουσιν καὶ οἱ ἅγιοι πρὸς θεὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἀναγνώτωσαν τὰ περὶ τοῦ Ἐζεκίου βασιλέως, πῶς διὰ Δαυὶδ λελύτρωται τοῦ Σεναχηρείμ[8]· δῆλον δὲ ὅτι καὶ ὑπὲρ τοῦ Πέτρου ἐγίνετο προσευχὴ ἐκτενὴς πρὸς τὸν θεόν, ὅτε καθεῖρκτο[9]· ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος Παῦλος πρεσβείας καὶ μεσιτείας ἐδέετο τῆς πρὸς τὸν θεὸν λέγων[10]· Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τοῦ κυρίου

Responsio.

Eadem quae supra diximus, ad hanc quoque propositionem respondemus. At quem ardorem se habere dicunt, patet esse qualis aemulatio illorum de quibus sanctus apostolus dixit: *Testimonium,* inquit, *perhibeo illis quod aemulationem habent, sed non secundum scientiam.* Et nobis talia ad illos loquentibus veniam dent; cum enim ipsi affirment se pietatis amatores esse et in sacros a Deo scriptos libros et sanctorum patrum tractatus et doctrinas semper incumbere, quomodo non sentiunt iustum esse et Deo bene acceptum sanctos honorare, et in primis deiparam Mariam virginem, et intercessores eos ad veniam petendam peccatorum a nobis quotidie factorum apud Christum Deum, unicum verum mediatorem salutis nostrae et liberationis ex diaboli potestate, *per quem reconciliati sumus Deo* et patri et *per quem habuimus accessum?* Ille enim mediator est reconciliationis nostrae cum Deo et patre nostro, quoniam nos, Dei inimicos propter inoboedientiam et transgressionem progenitoris nostri Adam, ille reconciliavit nos; neque enim angelus neque homo, sed ipse dominus nos servavit et *sumus gratia salvati;* sancti autem et deipara intercedunt propter nostra post baptisma facta peccata et propter paenitentiam nostram *(laetantur* enim *super uno peccatore paenitentiam agente)* et propter auxilium et patrocinium nostri et liberationem a periculis aliisque calamitatibus vel morbis vel doloribus vel terrae motibus vel incendiis vel fame vel pestilentia vel exterarum gentium incursione vel civilibus bellis vel inundationibus vel siccitate aliisque variis et horrendis periculis; intercedunt ut ex his omnibus liberet nos qui omnium Deus est: non enim pro his omnibus intercessor noster apud Deum et patrem dicitur Christus. Nam si illi qui haec dicunt, Christum huiusmodi intercessorem dicunt, dicant licet etiam in suis ad Deum precibus: *Summe misericordia plene Deus, etiam propter intercessionem et mediationem filii tui et Dei Jesu Christi miserere nobis.* Sed haec dicere plane absurdum est et, dicere ausim, blasphemum. Nos vero dicimus: *Domine Jesu Christe, propter intercessionem sanctissimae deiparae vel baptizatoris tui Johannis miserere nobis et remitte nobis peccata nostra.* Quod autem sancti quoque apud Deum pro nobis intercedunt, legant isti quae de Ezechia rege scripta exstant, quomodo Davide intercedente liberatus sit a Senacherim; item notum est etiam pro Petro factam esse precem fervidam ad Deum, cum ille in vinculis esset; praeterea etiam divus Paulus intercessionem et mediationem apud Deum postulabat dicens: *Obsecro vos, fratres, per dominum nostrum Jesum Christum et*

[1]) Rom. X, 2.
[2]) Rom. V, 10.
[3]) Rom. V, 2.
[4]) *οὐκ* W.
[5]) Eph. II, 5.
[6]) Luc. XV, 10.
[7]) Hic iterum vox *ἡμᾶς* in W.
[8]) Cfr. II Reg. 20, 6.
[9]) Act. XII, 5.
[10]) Rom. XV, 30.

ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ πνεύματος, συναγωνίσασθαί μοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν θεόν, ἵνα ῥυσθῶ ἀπὸ τῶν ἀπειθούντων ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ. Ὁ οὖν θεσπέσιος Παῦλος μεσίτας ἀνθρώπους πρὸς τὸν θεὸν προβαλλόμενος οὐκ ἀναιρεῖ πάντως τὸ εἶναι τὸν Χριστὸν μόνον μεσίτην πρὸς τὸν θεὸν καὶ πατέρα τῆς ἡμῶν καταλλαγῆς πρὸς τὸν θεὸν καὶ ἀπολυτρώσεως[1]). Οὕτω γίνεται καὶ νῦν παρ' ἡμῶν κατὰ μίμησιν Πέτρου καὶ Παύλου, ὑπὲρ ὧν ἐπρέσβευον καὶ προσηύχοντο ἐκτενέστατα οἱ πιστοί. Παριέντες οὖν, ὦ φιλευσεβεῖς, τὰ τοιαῦτα μορμολύκεια, ἐνστερνίσασθε βεβαίως τὰ εὐσεβέστατα καὶ ψυχωφελῆ καὶ μηδοπωσοῦν βλάπτοντα· ἐρευνᾶτε, φησί, τὰς γραφάς, ὅτι ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον εὑρήσετε[2]) καὶ ἀπαλλάγητε τῆς ἐκ τῶν προλήψεων προσγενημένης ὑμῖν δεινῆς δουλείας καὶ οἷον αἰχμαλωσίας, λυτρωθέντες μὲν ἐκείνων, τοῖς δ' ἀληθέσι καὶ ἀπ' ἀρχῆς παραδεδομένοις ὑποκλιθέντες δόγμασι καὶ διδάγμασι καὶ ταῖς τῶν θείων πατέρων παραδόσεσιν, ὅσαι μὴ ταῖς θείαις γραφαῖς ἀντιπίπτουσιν. Ἔχομεν δὲ περὶ ὑμῶν ἐλπίδας χρηστὰς καὶ πνευματικῶς ἐν καρδίᾳ σκιρτῶμεν καὶ ἀγαλλόμεθα ὑπὲρ ὑμῶν· παρέχετε γὰρ ἡμῖν (ἐξ ὧν ἐν τῇ προθέσει ταύτῃ τεκμήρασθαι δυνάμεθα) βεβαίας[3]) τῆς εὐκταίας καὶ πολυποθήτου τερπνῆς ὁμονοίας καὶ συμφρονήσεως ἐλπίδας, ἥτις, ναὶ Χριστέ βασιλεῦ, γένοιτο τῇ σῇ πανσθενεστάτῃ ἀντιλήψει ἐν τάχει πρεσβείαις τῆς παναχράντου σου μητρὸς καὶ πάντων τῶν ἁγίων, ἥσπερ ἡμεῖς διαπύρως καὶ ἐκμέσως ὡς εἰπεῖν ἐφιέμεθα τῆς καρδίας.

per caritatem sancti spiritus ut adiuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus qui sunt in Judaea. Divinus igitur Paulus homines ad Deum intercessores sibi eligens minime tollit Christum esse unum intercessorem ad Deum et patrem nostrae reconciliationis et liberationis. Similiter fit etiam nunc a nobis ad exemplum Petri et Pauli, pro quibus fideles intercedebant et enixe orabant. Omissis igitur, o pietatis amatores, formidinibus istis, fortiter amplexamini ea quae sunt maxime pia et animae utilia et nullo pacto noxia: *Scrutamini,* inquit, *scripturas, quoniam in illis vitam aeternam invenietis* et liberamini ab ea quam errores vobis imposuerunt gravem servitutem et quasi captivitatem, liberati quidem ab illis, veris autem et antiquitus traditis dogmatibus et praeceptis vos subiicientes et sanctorum patrum traditionibus, quaecumque sacris scripturis non contradicunt. Habemus autem de vobis quoque spes bonas et spiritaliter in corde nostro exsultamus et laetamur pro vobis: praebetis enim nobis (qua de re in hac propositione argumentum habere possumus) firmam spem exoptatae et votis invocatae concordiae et consensionis, quae utinam, Christe rex, tuo omnipotentissimo patrocinio, intercedente etiam immaculata matre tua et sanctis omnibus, fiat quam primum, ut nos ex intimo plane corde ferventer exoptamus.

Πρόθεσις δ'.

δ'. Κἂν ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ θυσιαστηρίου διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου ἐπὶ τοῖς στοιχείοις τι θεῖον ἐνεῖναι πιστεύωσι, πόθεν τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα καὶ αἷμα ὑπὸ τῶν πιστῶν τῷ ὄντι προσλαμβάνεται, τοῦτο δὴ οὐ τοιούτως γίνεσθαι, ὥστε ὑπὸ τῆς σαρκὸς καὶ πνεύματος κατανοεῖσθαι. Καὶ τοιγαροῦν οὔτε ἐν τοῖς γραπτοῖς οὔτε ἐν τῇ παραδόσει παλαιᾷ θεμέλιόν τινα πρὸς τὸν τοῦ τρόπου διωρισμὸν ὁρῶντας, τοῦτον τοίνυν τὸν τρόπον ἀόριστον καὶ ἀπαρέμφατον εἶναι δέονται, ἵνα ἕκαστος κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ἐντολὴν καὶ[4]) τὸν νοῦν τῇ πίστει σεβάσμιον τοῦτο τὸ μυστήριον λαμβάνειν δυνηθῇ καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν ἐν πνεύματι προσκυνῇ, αὐτῷ ὥσπερ ἀληθῶς παρόντι ἐμβλέπων, ἅγια δὴ τῆς παρουσίας αὐτοῦ σύμβολα οὐ προσκυνῶν οὔτε προσκυνεῖν δεδεμένος.

Propositio IV.

IV. Etiamsi in sacramento altaris per invocationem spiritus sancti super elementa divinum quiddam his inesse credunt, unde Christi corpus et sanguis a fidelibus revera adsumitur; hoc tamen non eiusmodi esse, ut ex carne et spiritu intellegi possit. Et quidem neque in sacris libris neque in vetere traditione fundamentum aliquod invenientes ad modi definitionem, hunc igitur modum indefinitum et interminatum esse postulant, ut unusquisque secundum ipsius Christi praeceptum et mentem venerandum hoc sacramentum cum fide accipere possit et Christum ipsum in spiritu adoret, illum tamquam vere praesentem intuens, sacra autem illius praesentiae symbola neque adoret neque adorare teneatur.

Ἀπόκρισις.

Πῶς ἔνι μὴ φρίξαι τῶν εὐσεβῶν ἕκαστον ἐνταῦθα τοιαύτας ἀκούοντα (τολμῶ εἰπεῖν) βλασφημίας; Τὸ γὰρ μὴ βούλεσθαι τὸν ἱερουργηθέντα ἄρτον καὶ εἰς σῶμα μεταβεβλημμένον Χριστοῦ προσκυνεῖν ταὐτόν ἐστι μηδὲ αὐτὸν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν δημιουργὸν ἡμῶν καὶ σωτῆρα μὴ βούλεσθαι (φεῦ) προσκυνεῖν· τί γὰρ ἄλλο ἐστὶν ὁ ἱερουργηθεὶς ἄρτος μετὰ τὸ διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος ἁγιασθῆναι καὶ μετουσιωθῆναι; Οὐδὲν ἄλλο πάντως ἢ αὐτὸ τὸ ἀληθὲς σῶμα τοῦ κυρίου ταὐτὸν εἰπεῖν αὐτὸς ὁ Χριστὸς ὁ δοὺς τοῦτον τοῖς θείοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ εἰπών[1])· Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, καὶ Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ

Responsio.

Quomodo consentaneum est non horrore affici piorum unumquemque huiusmodi (dicere audeo) blasphemias audientem? Nam consecratum panem et in Christi corpus mutatum adorare nolle idem est ac ne ipsum quidem (pro!) Dominum nostrum Jesum Christum creatorem et salvatorem nostrum velle adorare. Quid enim aliud est panis consecratus post benedictionem per sancti spiritus interventum et transformationem? Nihil aliud sane quam ipsum verum corpus Domini, scilicet Christus ipse qui hoc dedit sanctis suis discipulis dicens: *Hoc est corpus meum,* et *Nisi manducaveritis carnem filii hominis et biberitis eius sanguinem, vitam non habebitis in vobis,* nam *caro mea vere est cibus et*

[1]) Initio vocis *ἀ* super lituram in W.
[2]) Joh. V, 39.
[3]) *βεβαίως* C.
[4]) *καὶ* om. W.
[5]) Joh. VI, 53-55.

αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. Καὶ γὰρ ἡ σάρξ μου ἀληθής ἐστι βρῶσις καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθής ἐστι πόσις. Εἰ δὲ ὃ ἐσθίομεν, ὁ ἡγιασμένος δηλαδὴ ἄρτος, οὐκ ἔστιν αὐτὸ τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα καὶ οὐδὲ χρή, ὥς φατε αὐτοί, προσκυνεῖσθαι, ποῖον ἕτερον ἔσται; Εἰ δέ ἐστί τις ἑτέρα χάρις ἐνοῦσα τῷ ἁγίῳ ἄρτῳ, ὡς λέγετε, ἄρα οὐ σώματος Χριστοῦ μεταλαμβάνετε, ἀλλὰ χάριτος, ἥτις οὔτε οὐσία ἐστὶν οὔτε σῶμα Χριστοῦ, ἀλλά τι πνευματικὸν δώρημα. Οὐκ ἀκούετε τοῦ κυρίου εἰπόντος· Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου; Ἀλλ' ὅπερ οὐκ εἶπεν ὁ κύριος, πῶς ὑμεῖς διδάσκετε ὥσπερ ἐπιδιορθοῦντες τὰ ῥήματα τοῦ κυρίου; Φάσκετε γάρ· Ἐν τῷ ἄρτῳ ἐνεῖναί τι θεῖον. Μὴ γένοιτο· οὐκ εἶπεν ὁ κύριος ἐν τούτῳ ἢ ὑπὸ τούτῳ ἢ σὺν τούτῳ ἐστὶ τὸ σῶμά μου, ἀλλὰ τοῦτο αὐτό ἐστι τὸ σῶμά μου, δείξας αὐτοῖς τὸν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ κατεχόμενον ἄρτον. Μὴ παρασύρωμεν καὶ παρερμηνεύωμεν τὰ κυριακὰ λόγια, ἀλλ' ὡς ὁ κύριος ἐνενόει, οὕτω καὶ ἡμεῖς τῇ αὐτῇ διανοίᾳ ἐκλάβωμεν ταῦτα. Ὅτι δὲ ὁ ἄρτος τῆς προθέσεως τοῦ θυσιαστηρίου τῆς νέας χάριτος μεταβάλλεται εἰς σῶμα Χριστοῦ διὰ τῆς ἐπικλήσεως καὶ ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ τῆς εὐχῆς καὶ εὐλογίας τοῦ ἱερέως λόγοις ἀῤῥήτοις, μενόντων μόνων τῶν συμβεβηκότων ἀμεταβλήτων, ἁγιαζομένων ὅμως καὶ αὐτῶν, ἄρτου δὲ οὐσίας οὐκ ἔτι οὔσης ὑπ' ἐκεῖνα τὰ συμβεβηκότα, σώματος δὲ ἀληθοῦς τοῦ κυρίου, ἅτε δὴ τῆς οὐσίας τοῦ ἄρτου μεταβληθείσης εἰς αὐτὸ τὸ ἐν οὐρανοῖς ἱδρυμένον τούτου Χριστοῦ σῶμα καὶ ἓν σὺν ἐκείνῳ [1]) γεγενημένης, καὶ οὐκ ἔτι οὐσῶν δύο ἢ πολλῶν θυσιῶν, εἰ καὶ πολλαὶ ἐν διαφόροις ναοῖς γένοιντο θυσίαι ἀναίμακτοι, ἀλλὰ μιᾶς καὶ μόνης τρόπῳ ὑπερφυεῖ· διὸ καὶ προσιόντες [2]) αὐτῷ τῷ μεταποιηθέντι εἰς σῶμα Χριστοῦ ἄρτῳ διὰ τὰ φαινόμενα συμβεβηκότα καλουμένῳ, λέγειν ὀφείλομεν ἐκεῖνα ταῦτα ἅπερ καὶ ὁ Πέτρος εἰρήκει [3])· Πιστεύω, κύριε, καὶ ὁμολογῶ, ὅτι σὺ εἶ ἀληθῶς ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος· ἔτι πιστεύω ὅτι τοῦτο αὐτό ἐστι τὸ ἄχραντον σῶμά σου, πρὸς τὸν ἅγιον ἀτενίζοντες ἄρτον, καὶ τοῦτο αὐτό ἐστι τὸ τίμιον αἷμά σου, πρὸς τὸ ἅγιον ἀφορῶντες ποτήριον, ἵνα καὶ ἡμεῖς σὺν ἐκείνῳ τοῦ αὐτοῦ ἀπολαύσωμεν μακαρισμοῦ. Ἀνάγνωτε τοὺς πρὸ ἡμῶν καὶ ὑμῶν ἁγίους πατέρας τοὺς ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀποστόλων καὶ μέχρι τοῦδε λαμπρῶς διαλάμψαντας; καὶ ἐν πᾶσιν αὐτοῖς εὑρήσετε ὅτι ὁ ἄρτος τῆς προθέσεως μεταβάλλεται, μεταῤῥυθμίζεται, μεταποιεῖται, μετουσιῶται εἰς αὐτὸ τὸ τίμιον καὶ πανακήρατον τοῦ κυρίου σῶμα, καὶ οὐκ ἔτι μένει ἄρτος· μεταβέβληται γὰρ εἰς ἐκεῖνο ὃ οὐκ ἦν πρὸ τοῦ ἁγιασμοῦ, καθά φησι καὶ Κύριλλος Ἱεροσολύμων κατηχήσει α'-ῃ καὶ ε'-ῃ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀλλ' ἵνα μὴ πάσας τὰς μαρτυρίας αὐτῶν ἐνταῦθα γράφοντες κατὰ λέξιν ἐκτείνωμεν τὴν γραφήν, παραπέμπομεν ὑμᾶς εἰς τὸ ιζ'-ον κεφάλαιον τῆς τοῦ Συρίγου κατὰ Λουθηροκαλβινιστῶν συγγραφείσης βίβλου, σελίδι ριε'-ῃ, τυπωθείσης ἐν Βουκουρεστίῳ ἐν ἔτει 1690, καὶ εὑρήσετε πάσας σχεδὸν ἐκεῖσε κειμένας αὐτολεξεί, ἃς καὶ μετ' ἀδείας ἐσκεμμένως διέλθοιτε. Δῴη δὲ ὁ κύριος, ἵνα καὶ κατὰ τὸν εὐσεβῆ αὐτῶν σκοπὸν καὶ ὀρθὸν λογισμὸν συνήσητε ταύτας καὶ ἀποδέξησθε.

sanguis meus vere est potus. At si ille quem manducamus, consecratus scilicet panis, non est ipsum Christi corpus neque est, ut vos dicitis, necessario adorandus, quid aliud erit? Si autem alia aliqua gratia sancto pani, ut dicitis, inest, non igitur Christi corpus accipitis, sed gratiam, quae neque substantia est neque corpus Christi, sed spiritale quoddam donum. Nonne auditis Dominum dicentem: *Hoc est corpus meum?* Quod vero Dominus non dixit, quo pacto vos docetis, quasi Domini verba emendantes? Dicitis enim *divinum quiddam his inesse.* Absit! Non dixit Dominus *in hoc* vel *sub hoc* vel *cum hoc* est corpus meum, sed *hoc ipsum est corpus meum*, ostendens illis quem in manibus habebat panem. Ne pervertamus et perperam interpretemur dominica verba, sed ita ut Dominus intelligebat, nos quoque illa mente accipiamus. Quoniam autem panis propositionis altaris novae gratiae in Christi corpus mutatur per invocationem et interventum sancti spiritus et precem et benedictionem sacerdotis ineffabilibus verbis, immutatis permanentibus accidentibus tantum, sanctificatis tamen et istis, panis autem substantia iam non manente sub accidentibus illis, sed vero Christi corpore, quippe panis substantia commutata in Christi corpus quod in caelis est et cum illo unita, et iam non duobus vel pluribus existentibus sacrificiis, quamvis multa in diversis templis fiant incruenta sacrificia, sed uno tantum quod fit modo supranaturali; ideo accedentes ad illum in Christi corpus mutatum panem ita propter visibilia accidentia appellatum, dicere debemus eadem quae Petrus dixit: *Credo, domine, et confiteor, quod tu es verus Christus filius Dei viventis; praeterea credo hoc esse tuum corpus immaculatum,* sanctum panem intuentes, *et hunc esse pretiosum sanguinem tuum,* sanctum potum intuentes, ut nos quoque cum eo eadem beatitudine fruamur. Legite sanctos patres qui ante nos et vos fuerunt, qui ab ipsis apostolis ad hanc aetatem clare fulserunt, et in omnibus illis invenietis propositionis panem mutari, converti, transformari, substantiam accipere ipsius integerrimi corporis Domini, et panem iam non esse; mutatum est enim in illud quod ante sanctificationem non erat, ut Cyrillus Hierosolymitanus ait in catechesi I et V et alias. Sed ne omnia eorum testimonia describentes opus nostrum extendamus, delegamus vos ad cap. XVII operis a Syrigo adversus Lutherocalvinistas compositi, pag. CXV, Bucaresti anno MDCXC impressi; invenietis enim ibi omnia fere ipsis verbis descripta; quae otiosi attente percurratis licet. Det autem Dominus, ut secundum pium illorum propositum et rectam rationem intellegatis ea et recipiatis.

Πρόθεσις ε'.

ε'. Κἂν πάντων τῶν πιστῶν ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτύρων μνημοσύνην διὰ τιμῆς ἔχωσιν οὔτε κατ' αὐτὸ [4]) παράνομον εἶναι διαβεβαιῶνται τῇ φαντασίᾳ εἰκόσιν ἢ γλυπταῖς ἢ γραπταῖς βοηθεῖν τούτων τῶν μαρτύρων

Propositio V.

V. Etiamsi fidelium pro Christo martyrum memoriam in honore habent et ad hoc minime absurdum iudicant vel sculptis vel pictis imaginibus phantasiae opitulari, quibus horum martyrum facta vel passiones gloriosae repraesententur vel tantum vultus

[1]) *ἐκείνῃ* W.
[2]) Litterae *ιον* super lituram in W.
[3]) Matth. XVI, 16.
[4]) *καθ' αὐτό* W.

ἢ πράξεις ἢ παθήματα ἔνδοξα παρισταμέναις ἢ τὰ πρόσωπα ψιλῶς ἀποφαινούσαις, σφόδρα μὲν φοβοῦνται τὸ ἐντεῦθεν σκανδαλίσειν ἐνθάδε τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς Μαχυμηδανούς, αὐτόθι δὲ τοὺς τῆς εὐδοκίας χριστιανούς, καὶ τούτους οὐκ ὀλίγους· καὶ ἔτι ὑπόληψίς τις οὐκ ἐλαφρὰ ὑποφύεται, εἰ καὶ οἱ σοφώτεροι ἀκίνδυνοι μένουσι, τοιαύτης τῶν εἰκόνων καταχρήσεως ἀσφαλεῖς, ἐκ τοῦ πλήθους τοὺς μὲν ἀπαιδεύτους ἐξαπατήσεσθαι καὶ πρὸς τὴν λατρείαν ἀσεβῆ καὶ παράνομον ἀπρονοήτους μεταβήσεσθαι. Οὐκοῦν πρὸς τὸ ταῦτα τὰ κακὰ προφυλάττεσθαι τοῖς τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας πατριάρχαις καὶ ἐπισκόποις προβάλλεται, ἵνα τῆς συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ δευτέρας ὁ κανὼν ἔννατος περὶ τῶν εἰκόνων διὰ τῆς φρονίμης ὑμῶν ἐπιεικείας τοιούτως ἑρμηνεύηται, ὥστε πᾶν δίκαιον ἔγκλημα προφθάνειν καὶ τὸ σκάνδαλον διὰ τῆς λατρείας ὀρθῆς προσοικειωθείσης ἀφαιρεῖν.

Κυρωσαμένης ταύτης τῆς συνθήκης μετά τινων ἐξαιρέσεων καὶ συγχωρήσεων διδομένων ἑκατέρωθεν καὶ λαμβανομένων, προβάλλεται ἔτι, ἵνα Λουνδινόθι ἢ ἐγγὺς τοῦ Λουνδίνου τὸ ἱερόν τι οἰκοδομῆται τῇ διοικήσει προσῆκον τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας πατριάρχου, ὃ εἰς διηνεκὲς τούτου πράγματος μνημόσυνον ὀνομασθήσεται ἡ τῆς Ὁμονοίας ἐκκλησία, ποῦ καιρῶν τινων τεταγμένων τῇ λειτουργίᾳ ἀγγλικῇ χρῆσθαι, ὥσπερ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου ἢ ὑπὸ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας συνοδικῶς παραστα-θείσης δοκιμασθήσεται ἢ συγχωρηθήσεται, τοῖς Βρεττανναοκαθολικοῖς συμφωνήσασιν ἔξεσται. Ἑτέρωθεν δὲ ἐάν ποτε ἀξιώσῃ ὁ θεὸς τὴν ἐκκλησίαν βρεττανικὴν ἤδη μετὰ τῶν ἐπισκόπων αὐτῆς ὑπὸ τοῦ σταυροῦ στενάζουσαν ἐλεεῖν καὶ ἀποκαθιστάνειν, οὗτοι ἑαυτοὺς στερεῶς προσδέουσιν ἐκ τῶν ἐνδεχομένων σπουδάσειν, ὅπως τῷ ἀνατολικῷ ἐπισκόπῳ ὧδε καθιζομένῳ ἢ τὸ μέρος αὐτοῦ ἀναπληροῦντι, ἡμερῶν τινων τακτῶν, ἐν τῇ βασιλικῇ τοῦ ἁγίου Παύλου κατὰ τὸ τῶν ἀνατολικῶν ἦθος λειτουργεῖν ἐξουσία δοθῇ. Εἰ δὲ μία καὶ αὐτὴ λειτουργία κοινὴ ἑκατέρωθεν δοκιμασομένη, ἐκ τῶν παλαιῶν λειτουργιῶν ἑλληνικῶν συλλεγομένη, παραλειπομένων μόνων τῶνδε τῶν περιοχῶν καὶ ἠθῶν, ἃ οὐσιώδη οὔκ εἰσι καὶ ἐνί τῶν συμφωνησάντων πρόσκομμα μέρει εἶναι δύνανται, καὶ ἡ ἐντεῦθεν παντελῶς ἔσεται ἀκατάγνωστος ἀμφοτέρωθεν δοκιμασθεῖσα καὶ κυρωθεῖσα ἔσεται, οὐδὲν δήπου μᾶλλον συνοίσει πρὸς τὸ ὡς τῆς ἑνώσεως, οὕτω καὶ τῆς κοινωνίας ἁρμονίαν τινὰ καθολικὴν προσάγεσθαι καὶ ἐνδελεχίζειν, ἢ ἵνα τῇ τοιαύτῃ κοινῇ λειτουργίᾳ δι' ὅλης τῆς μεγάλης Βρεττανίας οὐ μόνον οἱ Ἕλληνες δεῦρο ἀποδημοῦντες ἢ ὧδε συνδιατρίβοντες, ἀλλὰ καὶ οἱ ὁμονοοῦντες Βρέττανες καθολικοὶ καὶ ὀρθόδοξοι, τῆς τῶν πατριαρχῶν ἀνατολικῶν προνομίας εὐσεβῶς καὶ ἠπίως συγχωρηθείσης[1]), χρῶνται.

eorum praebeantur; vehementer tamen metuunt ne hinc Iudaei et Mahometani scandalizentur, illinc autem christiani bonae voluntatis iique haud pauci; et praeterea suspicio minime levis oritur, quamvis sapientiores periculo careant et ab huiusmodi imaginum abusione tuti sint, ne tamen rudiores homines e vulgo fallantur et in impiam et iniquam latriam imprudentes incidant. Igitur ut haec repellantur incommoda, orientalis ecclesiae patriarchis et episcopis proponimus, ut synodi Nicaenae alterius canonem IX de imaginibus prudenti vestra aequitate interpretemini, ita ut omnem iustam criminationem praeveniatis et recta fide bene circumscripta scandalum tollatis.

Hoc foedere facto cum exceptionibus et concessionibus nonnullis utrimque datis et acceptis, proponimus etiam aut Londini aut prope Londinum templum aedificare Alexandrini patriarchae dioecesi pertinens, quod ad perpetuam rei memoriam Ecclesia *appellabitur* Concordiae, *ubi statis quibusdam temporibus concordibus factis catholicis Britannicis anglica liturgia uti licebit, sicut ab ipso patriarcha vel ab orientali ecclesia synodice probatum vel permissum erit. Vicissim si quando dignetur Dominus Britannicam ecclesiam, cum episcopis suis iam sub cruce gementem, miserari et restaurare, illi vehementer se obstringunt pro viribus se curaturos, ut orientali episcopo hic sedenti vel eius vices gerenti, statis quibusdam diebus in divi Pauli basilica orientalium more liturgiam exsequendi facultas detur. Quod si una eademque liturgia utrimque probata, ex antiquis graecis liturgiis collecta, omissis tantum iis partibus et ritibus quae minime quidem sunt substantialia, et alteri consentientium parti offensioni esse possunt, et liturgia ita facta a reprehensione aberit quippe utrimque probata et confirmata, nihil sane magis utile erit ad tam unionis quam communionis compagem catholicam instituendam et perficiendam, quam ut hac liturgia communi per totam magnam Britanniam non modo Graeci huc commigrantes vel hic vitam degentes, sed etiam consentientes Britanni catholici et orthodoxi, licentia ab orientalibus patriarchis pie et benigne concessa, utantur.*

Ἀπόκρισις.

Τὸ τοὺς ἁγίους, τὴν θεοτόκον καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν καὶ σωτῆρα ἡμῶν εἰκόσι καὶ χρωματουργίαις γραφικαῖς τιμᾶν ἀρχαῖόν ἐστι καὶ παρ' ἡμῶν ὁσημέραι καὶ φυλάττεται καὶ εὐσεβῶς ἐνεργεῖται· ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκείνων ἄθλα καὶ πάθη καὶ κατορθώ-

Responsio.

Sanctos, deiparam et ipsum Christum et salvatorem nostrum imaginibus et tabulis pictis honorare vetus est consuetudo quae apud nos quotidie servatur et pie agitur; verum etiam eorum labores et passiones et victorias in tabulis pingi et omnium

[1]) *συγχωρηθήσεται* CW.

ματα γράφεσθαι καὶ ὑπὸ πάντων ὁρᾶσθαι, καὶ τοῦτο ὡς πάνυ κατὰ ψυχὴν ὠφελοῦν ἀσπαζόμεθα. Διὰ τῶν τοιούτων πᾶς θεοσεβὴς χριστιανὸς πρὸς μίμησιν ἐκείνων διεγείρεται καὶ πρὸς καρτερίαν μάλιστα πρὸς τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ τῆς εὐσεβείας καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου καταφρονεῖν· ἔστι γὰρ ἡ ζωγραφικὴ σιωπῶσά τις ἱστορία ὡς καὶ ἡ ἱστορία φθεγγομένη τις ζωγραφία. Ἐπαινοῦμεν οὖν ὑμᾶς, ὅτι καὶ ὑμεῖς συνευδοκεῖτε καὶ ἀποδέχεσθε[1]) τὸ καὶ αὐτῷ θεῷ εὐπρόσδεκτον καὶ εὐάρεστον τουτὶ ἔργον. Τινὲς ὅμως ὑμῶν (φατέ) φοβοῦνται τὸ ἐντεῦθεν σκανδαλίσειν τοὺς Ἰουδαίους καὶ Μαχυμηδανοὺς καὶ ἄλλους τινὰς τῶν παρ' ἡμῖν καλουμένων εἰκονομάχων, οὓς ἡ ζ'-η[2]) ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐνδίκως ἀπεκήρυξεν ὡς οὐκ ὀρθὰ φρονοῦντας. Τοῦτο αὐτοὺς μὴ θορυβείτω, πρῶτον μὲν ὅτι τὸ καλῶς καὶ εὐσεβῶς γινόμενον ἐνεργεῖν ὀφείλομεν καὶ μὴ ἀφίστασθαι τούτου μηδὲ ἀπαισχύνεσθαι· τί γὰρ ἡμῖν καὶ τοὺς ἄλλους κρίνειν; Καὶ ὑπὲρ τῆς τοῦ σαββάτου[3]) γὰρ λύσεως πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων ἐσκανδαλίζοντο, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο ἐπαύσατο ὁ κύριος ἡμῶν ἢ οἱ ἀπόστολοι λύοντες τοῦτο, μηδόλως εἰς νοῦν τιθέμενοι τὰς ὕβρεις καὶ φληναφείας τῶν Ἰουδαίων. Ἐξὸν μάλιστα τοὺς μὲν Ἰουδαίους ἐλέγξαι ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς, ἐν ᾗ συγκεχώρηται γενέσθαι ἐγγεγλυμμένα ἐπὶ τῆς θείας κιβωτοῦ σεραφείμ[4]), ἀντιπρωσόπα βλέποντα καὶ ἀνθρωπίνοις ἐσχηματισμένα προσώποις ὥσπερ τινὰ ἀγάλματα ἀνθρωπόμορφα· ῥᾴδιον δὲ καὶ ἀπὸ τῶν πρώτων κεφαλαίων τῆς βίβλου τῆς Γενέσεως αὐτοὺς ἀπελέγξαι, ἐν οἷς φαίνεται, ὅτι καὶ ὁ θεὸς ἐποίησε πρῶτον εἰκόνας· φησὶ γάρ[5])· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. Οἱ δὲ Μαχυμηδανοὶ ὅσοι παρ' ἡμῖν εἰσιν, οἷς καὶ δεδουλώμεθα θεοῦ συγχωρήσει διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, τὰς ζωγραφίας οὐκ ἀποστρέφονται, μάλιστα οἱ τούτων σπουδαιότεροι καὶ σοφοί, ἀλλὰ καὶ ὁρῶντες ἡμᾶς προσκυνοῦντας σχετικῶς τὰς εἰκόνας καὶ εἰς τὸ πρωτότυπον ἀναβιβάζοντας τῇ διανοίᾳ τὴν προσκύνησιν, οὐκ εἰς αὐτὰς τὰς ὕλας καὶ χρωματουργίας, ἐπαινοῦσιν μηδὲν ἀντιλέγοντες, ὅτε δηλαδὴ τὸν τρόπον τῆς προσκυνήσεως μάθωσιν, ὅτι οὐκ ἔστι λατρευτικός, ἀλλὰ σχετικός· καὶ παρ' αὐτοῖς γὰρ εὐαπόδεκτον τὸ τοιοῦτον· γράφουσι γὰρ καὶ αὐτοὶ τοὺς πόδας καὶ χεῖρας καὶ αὐτὸ τὸ πρόσωπον τοῦ παρ' αὐτοῖς καλουμένου προφήτου καὶ τιμῶσι καὶ κατασπάζονται. Οὐδ' ὅλως οὖν ἐκ τῶν εἰκόνων σκανδαλισθήσονται. Εἰσὶ μέντοι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἀγράμματοι καὶ μηδόλως τὴν σχετικὴν ἐννοοῦντες προσκύνησιν, οἳ καὶ δυσανασχετοῦσι· ἀλλ' ὅμως τὴν αἰτίαν μαθόντες ἡσυχάζουσι, καὶ μάλιστα ἐθισθέντες ἀπὸ τῆς συχνῆς αὐτῶν πρὸς αὐτὰς ἐνατενίσεως. Εἶτα ἐπειδὴ σκανδαλίζονται οἱ τοιοῦτοι ἐπὶ τοῖς ἡμετέροις ὀργίοις καὶ μυστηριώδεσι τελεταῖς, διὰ τοῦτο ἀναγκασθησόμεθα ἀπέχεσθαι τούτων καὶ μὴ ἐκτελεῖν αὐτάς; Τί τούτου ἀνοητότερον; Ἀθετήσομεν ἄρα καὶ βάπτισμα καὶ ἱερὰν κοινωνίαν, ἐπεὶ καὶ ταῦτα αὐτοὺς σκανδαλίζει, καὶ αὐτὸ τὸ πιστεύειν καὶ ὁμολογεῖν παρρησίᾳ υἱὸν θεοῦ καὶ θεὸν ἀληθινὸν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὅπερ μάλιστα αὐτοὺς σκανδαλίζει. Μὴ γένοιτο· ἀκούοντες γάρ, ὅτι ὁ Χριστὸς υἱός ἐστι τοῦ θεοῦ, ἀποπηδῶσι καὶ αὐτὰ τὰ ἱμάτια αὐτῶν διαρρηγνύουσι καὶ εἰς τοὺς κόλπους αὐτῶν ἀποπτύουσιν· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο ἡμεῖς παυσόμεθα παρρησίᾳ κηρύττοντες καὶ ὁμολογοῦντες αὐτὸν υἱὸν θεοῦ ἀληθινὸν ἐνώπιον βασιλέων καὶ τυράννων, μηδόλως ἐπαισχυνόμενοι, καρδίᾳ μὲν πιστεύοντες αὐτῷ ἐν δικαιοσύνῃ, στόματι δὲ ὁμολογοῦντες

oculis subiici, id quoque tamquam valde animae utile probamus. Ex huiusmodi enim imaginibus omnes pii christiani ad eorum imitationem excitantur, ad constantiam praesertim, qua pro Christo et pietate vel mortem ipsam contemnant. Est enim pictura silens quaedam historia sicut etiam historia est loquens quaedam pictura. Laudamus igitur vos, quoniam vos quoque probatis et recipitis hoc Deo ipsi placens et gratum negotium. Nonnulli tamen (ut dicitis) in vobis metuunt, ne inde scandalizentur Iudaei et Mahometani et alios quidam ex iis qui apud nos *iconomachae* appellantur, quos VII sancta oecumenica synodus iure damnavit tamquam non recte sentientes. Istud ne illos turbet; primum quia quodcumque recte et pie fit, agendum nobis est et non omittendum neque erubescendum. Quid enim ad nos quod alii iudicent? Etenim etiam de sabbati remissione Iudaeorum complures scandalizabantur; at non ideo tamen desiit Dominus noster et apostoli illud frangere, minime curantes Iudaeorum maledicta et rumores. Licet maxime Iudaeos refutare ex sacris scripturis, in quibus concessum esse traditur Seraphim in arca sancta vultibus invicem se intuentibus et humana forma insculpi tamquam signa anthropomorpha; facile autem est illos ex primis Genesis libri capitibus confutare, unde patet Deum quoque primum imagines finxisse; ait enim: ***Faciamus hominem ad imaginem nostram et similitudinem.*** Mahometani autem quotquot sunt apud nos, et quibus Deo iubente propter peccata nostra subditi sumus, picturas non respuunt, praesertim qui sunt in iis optimi et sapientes, immo cum videant nos adorare imagines relative et ad archetypum cogitatione adorationem elevare, non ad ipsam materiam et tabulas, laudant, nihil contra dicentes, cum scilicet adorationis rationem intellexerunt non esse adorativam, sed relativam. Istud enim etiam apud illos acceptum est; pingunt enim et ipsi pedes, manus, faciemque prophetae quem ita appellant, et reverentur et amplexantur imagines. Minime igitur ex imaginibus hi scandalizabuntur. Sunt tamen in illis homines illitterati, relativam adorationem non intelligentes, qui haec aegre ferunt, et tamen causa cognita acquiescunt, praesertim assueti longa imaginum contemplatione. Deinceps, propterea quia scandalizantur huiusmodi homines nostris caeremoniis et sacris mysteriis, cogemur igitur illis abstinere et ea non peragere? Quid hoc stultius? Reiiciemus igitur baptisma et sanctam communionem, quoniam et haec illos scandalizant, et ipsum illud credere et aperte confiteri Dei filium et Deum verum esse dominum nostrum Iesum Christum, quod maxime illos scandalizat. Absit! Audientes enim Christum esse Dei filium, exiliunt et vestes suas scindunt et in sinus suos spuunt. At non ideo nos desinemus aperte praedicare et confiteri illum Dei filium verum in regum et tyrannorum conspectu, minime erubescentes, *corde quidem credentes illi in iustitia, ore autem confitentes et praedicantes in salutem.* Cum autem dicant se timere, ne vulgares homines, relativam adorationem non intelligentes, imagines ipsas tamquam deos revereri et adorare incipiant, quod olim fecerunt Israelitae quoque et Samaritae, tamen id quoque vanum praetextum est. Nam apud nos orthodoxos plerique sunt illitterati; adorantes tamen imagines, non eas dei-

[1]) *ἀποδέχεσθαι* C.
[2]) *ἡ ϛ'-ῃ* W, et in marg. *ἡ ζ' οἶμαι* pr. man.
[3]) *τοῦ β σαββάτου* W.
[4]) *σεναφείμ* W, quod mendum corr. add. *ρα* supra versum.
[5]) Gen. I, 26.

καὶ ἀνακηρύττοντες εἰς σωτηρίαν[1]). Τὸ δὲ λέγειν ὅτι φοβοῦνται, μήπως ὁ κοινὸς λαός, μὴ συνιέντες τὴν σχετικὴν τῶν εἰκόνων προσκύνησιν, ἄρξωνται ὡς θεοὺς προσκυνεῖν καὶ λατρεύειν αὐτάς, ὅπερ ἔπαθον καὶ οἱ Ἰσραηλῖταί ποτε καὶ οἱ Σαμαρεῖται, ἀλλὰ καὶ τοῦτο κενή ἐστι πρόφασις· καὶ γὰρ παρ' ἡμῖν τοῖς ὀρθοδόξοις οἱ πλείους εἰσὶν ἀγράμματοι· προσκυνοῦντες ὅμως αὐτάς, οὐ θεοποιοῦσιν οὐδὲ λατρεύουσιν ὡς θεοῖς, ἀλλ' ἐρωτηθέντες, εὐθὺς οἴδασιν ἀποκρίνεσθαι, ὅτι εἰς Χριστὸν ἀναφέροντες τὴν προσκύνησιν, τιμῶμεν αὐτοῦ τὴν εἰκόνα· καὶ οἴδασιν ἐρωτώμενοι λέγειν, ὅτι ἡ τιμὴ τῆς εἰκόνος ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, καθά φησιν ὁ μέγας Βασίλειος. Οὐδὲν περὶ τὴν πίστιν μέχρι τοῦδε οἱ οὕτω προσκυνοῦντες αὐτὰς παρεβλάβησαν ἢ εἰς εἰδωλολατρείαν ἐξέπεσον. Τὸν δὲ θ'-ον τῆς ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ἁγίας συνόδου κανόνα ἀδύνατον περιαιρεθῆναι, ὅπερ αἰτεῖσθε· πάνυ γὰρ ὀρθῶς καὶ καλῶς ἔχον ἐκπεφώνηται καὶ τεθέσπισται καὶ ἐν τοιαύτῃ πολυαριθμήτῳ ἀνδρῶν ἁγίων συνόδῳ, ἐν ᾗ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον παρῆν πάντως ἐμπνέον αὐτοὺς καὶ φωτίζον καὶ ὁδηγοῦν πρὸς αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν· διὸ καὶ ὑπὸ πάσης τῆς οἰκουμένης καὶ παρὰ πάντων ἐθνῶν καὶ φυλῶν καὶ γενῶν ἀσμένως παραδεχθέντα καὶ μέχρι τῆς σήμερον μετ' εὐλαβείας ἐνστερνιζόμενον, ὑπὸ πάσης, φημί, τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ὑποκειμένων καὶ πειθομένων αὐτῇ Γραικῶν, Ῥωσσῶν, Ἰβήρων, Ἀράβων, Βουλγάρων, Ἀλβανῶν, Βλάχων, Μολδάβων καὶ αὐτῶν φημι τῶν αἱρετικῶν Σύρων καὶ Ἀρμενίων καὶ Ἰακωβιτῶν καὶ Κοπτῶν καὶ τῶν σχισματικῶν παπιστῶν καὶ Ἀλβυσσινῶν καὶ ἄλλων πολλῶν κατεχόμενον. Ἀλλὰ κἂν[2]) τοῖς ναοῖς τῶν Λουθηρανῶν ἴδομεν εἰκόνας ἁγίας Πέτρου καὶ Παύλου καὶ αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, τὰς μὲν ἱσταμένας ἐν τοῖς αὐτῶν θυσιαστηρίοις, τὰς δὲ καὶ ἀπηωρημένας ἐπὶ πινάκων ἐν τοίχοις τῶν παρ' αὐτοῖς[3]) ναῶν, καθὰ δὴ σὺν θεῷ καὶ παρ' ὑμῖν αὐτοῖς ἐλπίζομεν ὅσον οὔπω καὶ θεάσασθαι αὐτὰς καὶ προσκυνῆσαι αὐτὰς σχετικῶς, οὐ λατρευτικῶς· θεῷ γὰρ μόνῳ λατρεύομεν. Ἐῶμεν ἐξ ὧν ἔχομεν πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν περὶ τούτων ἐνταῦθα τὰ πλείονα· παραπέμπομεν δὲ αὐτοὺς εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν πρακτικῶν τῆς ζ'-ης συνόδου καὶ πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῶν ἁγίων εἰκόνων λόγους τῶν διδασκάλων καὶ εἰς τὸ περὶ εἰκόνων βιβλίον Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ τοῦ μακαρίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου καὶ ἄλλων.

Τὰ δὲ ἐπὶ τέλους τουτωνὶ τῶν προθέσεων σημειούμενα καὶ ἐπαγγελλόμενα πάνυ εὐκταῖα καὶ παρὰ πάσης τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου [ἐκκλησίας] προσφιλῆ τε καὶ περιπόθητα, δηλονότι κυρωθείσης τῆς ἐφετῆς καὶ θεοφιλοῦς ταύτης σὺν θεῷ συνεργῷ τε καὶ συλλήπτορι τῆς περὶ τὰ ὀρθὰ δόγματα συνθήκης, ἀνεγερθήσεται καὶ θεῖος ναὸς Λουνδινόθι ἢ ἐγγὺς Λουνδίνου εἰς δόξαν τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τελειωτοῦ τῶν ἀγαθῶν θεοῦ καὶ κληθήσεται ἡ Ἐκκλησία τῆς ὁμονοίας, ἐν ᾧ αἵ τε ἐκκλησιαστικαὶ ἀκολουθίαι καὶ προσευχαὶ γενήσονται καὶ ἡ θεία καὶ ἱερὰ λειτουργία ἐκτελεσθήσεται ἑλληνιστί τε καὶ ἀγγλιστὶ παρά τε ἱερέων καὶ ἐπισκόπων τῶν ἀφ' ἑκατέρων τῶν γενῶν, Ἑλλήνων τε δηλαδὴ ὀρθοδόξων καὶ τῶν φιλευσεβῶν τῆς ἀρχαίας πίστεως λειψάνων τῆς Βρεττανnίας ἤδη σὺν ἡμῖν ἑνωθέντων, καὶ δοξασθήσεται ὁ ὕψιστος πάντων θεός. Περὶ δὲ τῶν ἐξαιρέσεων καὶ συγχωρήσεων, ὧν ἐνταῦθα μνείαν ποιεῖσθε, μὴ κειμένων ὅμως ὀνομαστί, τοῦτό φαμεν, ὡς ὅτι ῥητῶς παρ' ἡμῖν σὺν χρόνῳ γεγραμμένων καὶ ἐγνωσμένων, μηδὲν τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς πίστεως καὶ τῶν εὐσεβῶν καὶ θείων δογμάτων παραβλαπτομένων, γενήσεται πάντως ἡ προσήκουσα καὶ ἐνδεχομένη οἰκονομία καὶ συγκατάβασις,

ficant nec tamquam deos adorant, sed interrogati statim respondent: ad Christum adorationem referentes, honoramus eius imaginem; et interrogati dicere callent: imaginis honor ad archetypum transit, ut ait magnus Basilius. Ita adorantes minime ad hunc diem isti in fide vacillarunt vel in idololatriam inciderunt. Canonem autem IX alterius sanctae Nicaenae synodi tollere non possumus, ut postulatis. Optime enim et rectissime ille pronuntiatus et decretus est in illa frequentium sanctorum virorum synodo, in qua spiritus sanctus aderat, sane inspirans illos et illuminans et manu ducens ad ipsam veritatem. Quare etiam in omni terrarum orbe ab omnibus nationibus et gentibus et stirpibus receptus et ad hunc diem summa pietate colitur, ab universa scilicet orientali ecclesia et a Graecis ei subiectis et obtemperantibus, a Russis, Iberis, Arabibus, Bulgaris, Albanensibus, Valachis, Moldavis et ab ipsis quoque haereticis Syris et Armeniis, Iacobitis et Coptis, et a schismaticis papistis et Abyssinis et aliis multis servatur. Quin etiam in Lutheranorum templis vidimus sacras imagines Petri et Pauli et ipsius nostri salvatoris, partim in altaribus eorum collocatas, partim in tabulis suspensas in parietibus templorum illorum, sicut etiam Deo adiuvante etiam apud vos speramus quam primum fore ut imagines conspiciantur in templis et vos illas adoretis, relative, non adorative, quoniam Deum solum adoramus. Ex iis quae de hac re dicere adversus illos possumus, hic plurima omittimus, illosque ad acta VII synodi et ad doctorum sermones de sacris imaginibus et ad librum de imaginibus Iohannis Damasceni, beati Theodori Studitae aliorumque legendum reiicimus.

Quae vero sub finem propositionum harum significantur et nuntiantur sunt plane optanda et universae orientali ecclesiae acceptissima et exoptata; scilicet hac desiderata et pia, Deo adiuvante et opitulante, de rectis dogmatibus consensione effecta, aedificabitur etiam sanctum templum Londini vel prope Londinum ad gloriam creatoris et perfectoris omnium bonorum Dei, et *Ecclesia concordiae* appellabitur, ubi non solum ecclesiasticae caeremoniae et preces fient, sed etiam sacrosancta liturgia peragetur graece et anglice a sacerdotibus et episcopis utriusque gentis, Graecorum orthodoxorum scilicet et piarum veteris fidei in Britannia reliquiarum iam nobiscum consentientium, et glorificabitur omnium altissimus Deus. De exceptionibus autem et concessionibus quarum hic mentionem facitis, non tamen expresse eas significantes, hoc dicimus: cum illae posthac diserte scriptae fuerint et nobis innotuerint, nullo fidei orthodoxae orientalis et piorum sanctorumque dogmatum damno, fiet sane a nobis debita et idonea facilitas indulgentiaque, quoad fieri licet, cum synodico tamen et accurato examine, ne quid ex

[1]) Rom. X, 10.
[2]) *κἂν* C.
[3]) *παρ' αὐτῶν* CW.

ὅσον ἐγχωρεῖ, μετὰ συνοδικῆς ὅμως καὶ ἀκριβοῦς διασκέψεως, ἵνα μὴ λάθωμέν τι τῶν θείων τῆς πίστεως δογμάτων ἐξ ἀπροσεξίας παραχαράξαντες ἢ ὅλως μεταποιήσαντες. Τὸ δὲ τὴν σὺν θεῷ ἀνεγερθησομένην ἐκείνην τῆς ὁμονοίας ἐκκλησίαν ὑποκεῖσθαι ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ μακαριωτάτου πάπα καὶ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, ἐπαινοῦμεν τὰ μέγιστα καὶ ἀποδεχόμεθα ὡς πάνυ τοῦτο ἐσκεμμένως καὶ θεαρέστως ἀποφανθέν· τοῦτο γὰρ καὶ παρ' ἡμῖν εἴθισται· εἰσὶ γὰρ ἐν ταῖς διοικήσεσι τοῦ τε Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχου καὶ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν τοιαῦταί τινες ἐκκλησίαι καὶ μοναστήρια τῷ θρόνῳ τοῦ Ἱεροσολύμων πατριάρχου ἀφωσιωμέναι τε καὶ ἀνατεθειμέναι, σταυροπηγιακὰ μετόχια κατονομαζόμεναι· καὶ εἴθε γένοιτο τοῦτο, δῴη ὁ κύριος, ἵν' ὡς θαρρούντως ὑμεῖς ἐπαγγέλλεσθε κατ' ἔνθεον ζῆλον.

Κἂν τῇ βασιλικῇ τοῦ θεσπεσίου Παύλου οἱ ἀνατολικοὶ ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι ἢ ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξανδρείας ἀπεσταλμένος καὶ μόνος καὶ σὺν ἄλλοις τὴν ἱερὰν σὺν ὑμῖν ἤδη ἑνωθεῖσί τε καὶ ὁμονοοῦσι μετὰ παρρησίας ἐκτελέσειαν λειτουργίαν ἐν ἑκατέρᾳ τῇ διαλέκτῳ, ἑλληνιστὶ δηλονότι καὶ ἀγγλιστί, εἰς δόξαν τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ καύχημα ἑκατέρων τῶν εὐγενεστάτων περιδόξων γενῶν, Ἄγγλων τε καὶ Ἑλλήνων, καὶ ἡμῶν πνευματικὴν εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίασιν. Ἴσως δὲ καὶ οἱ σχισματικοὶ παπισταὶ μεταμεληθέντες καὶ αὐτοὶ τῆς ἀποστασίας, συνέλθοιεν καὶ συνενωθεῖεν ὁμονοήσαντες καὶ συμφρονήσαντες ὑμῖν τε καὶ ἡμῖν ἤδη συνενωθεῖσιν ἀλλήλοις. Περὶ δὲ τῆς λειτουργίας, ᾗτινι προσῆκόν ἐστιν ἡμῖν καὶ οἰκειότερον χρῆσθαι, ἡμῖν δοκεῖ κρείττονα εἶναι πασῶν τὴν τοῦ ἐν ἁγίοις Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου· ταύτῃ γὰρ οἱ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ὀρθόδοξοι ἀνατολικοὶ χριστιανοὶ μάλιστα χρῶνται, Γραικοί, Ῥῶσοι, Ἴβηρες, Ἄραβες, Βλάχοι, Βούλγαροι, Ἀλβανοὶ καὶ οἱ λοιποὶ πάντες εὐσεβεῖς καὶ ὀρθόδοξοι· ταύτην προτρέπομεν ὑμᾶς εἰς τὴν πάτριον ὑμῶν διάλεκτον μεταφράσαντες ἢ ἑλληνιστί, ὡς συντέθειται, χρῆσθαι· οὕτω γὰρ ἔσται ἡ μετὰ πάντων ὀρθοδόξων γενῶν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ἕνωσις καὶ ὁμόνοια ῥᾳδία τε καὶ ἀσφαλεστέρα καὶ εὐαπόδεκτος, ὅταν τὰ ἐκ παίδων εἰθισμένα καὶ εὐλαβείας ἐχόμενα καὶ ἀκούωσιν ἑκάστοτε καὶ ἀναγινώσκωσι· τὰ γὰρ ἄλλως ἔχοντα, κἂν ἤθη ὦσι, κἂν λόγοι, κἂν διδασκαλίαι, ἀποστρέφονται ἕκαστοι ὡς ἀήθη καὶ εἰς γέλωτα ἐκλύονται. Εἰ δέ τινα ὡς ἐπουσιώδη βούλοισθε ταύτης ἐξαιρηθῆναι, περὶ τούτου, εἰ βούλεσθε, μετὰ ταῦτα ἐπιστείλατε ἢ τῷ Ἱεροσολύμων πατριάρχῃ ἢ τῷ Ἀλεξανδρείας, καὶ ὃ ἂν παρ' αὐτῶν καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱερᾶς τῶν ἀρχιερέων συνόδου εὐλογοφανὲς κριθείη τε καὶ ἀποφανθείη, γενήσεται πάντως· εἰ μέντοι ἐστί τι τὸ παραβλάπτον κἂν μικρὸν τὴν εὐσέβειαν, οὐκ ἀποδεξόμεθα. Χαίρομεν δὲ καὶ σκιρτῶμεν ἀγαλλιώμενοι, ὁρῶντες τὸ περὶ τὴν ἕνωσιν καὶ ὁμόνοιαν ὑμῶν μετὰ τῆς εὐσεβοῦς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας πρόθυμον, καὶ χεῖρας εἰς θεὸν ἀνατείνομεν καὶ προσευχόμενοι ἐκτενῶς, ἵν' ὡς ἐλπίζομεν θεοῦ συνάρσει καὶ ἡ ἔκβασις τῆς ἐλπίδος ἡμῶν καὶ ὑμῶν προθυμίας γένηται· τὸ γὰρ τέλος ἐστὶ τὸ στεφανοῦν τὸ ἔργον, ὡς κοινῇ λέγεται. Καὶ ταῦτα μὲν ἀποχρόντως εἰρῆσθαι οἰόμεθα, ὅσον πρὸς αὐτοσχέδιον ἐξ ὑπογυίου, ὡς ὁ καιρὸς ἡμῖν συνεχώρει, πρὸς τὰς προβληθείσας αὐτόθεν προθέσεις ἀπόκρισιν.

Προσετέθη δ' ἐν τῷ τέλει καὶ ἡ (ὡς προϋπεσχόμεθα ἐν ἀρχῇ τῆς γραφῆς ταύτης) ἀποσταλεῖσά ποτε τοῖς αὐτόθι ἀπολογία περὶ τοῦ πῶς κρατεῖ καὶ πιστεύει ἡ ἀνατολικὴ τοῦ Χριστοῦ ὀρθόδοξος ἐκκλησία, ἣν καὶ ἐσκεμμένως καὶ εὐμενῶς ἀναγνώσεσθε. Ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης διὰ τῶν αὐτοῦ οἰκτιρμῶν, ὁ ἐλθὼν ἵνα τὸ ἀπολωλὸς ἐκζητήσῃ πρόβατον, ὁ καὶ εὑρὼν τοῦτο καὶ ἄρας ἐπ' ὤμων καὶ τῇ αὐτοῦ ποιμνῇ συγκαταλέξας, δῴη ἐν ἀλλήλοις ὁμόνοιαν καὶ ὁμοφροσύ-

sanctis fidei dogmatibus oscitanter deformemus vel omnino imprudentes immutemus. Quod autem illam Deo adiuvante futuram concordiae ecclesiam sub dioecesi beatissimi papae et patriarchae Alexandriae esse proponitis, maxime hoc laudamus et accipimus ut plane considerate et pie propositum. Hoc enim apud nos in consuetudine est; sunt enim in dioecesibus Constantinopolitani aliorumque patriarcharum huiusmodi ecclesiae et monasteria sedi Hierosolymitani patriarchae consecrata et dedicata, quae stauropegiaca monasteria appellantur. Utinam igitur Deo largiente fiat istud sicut vos divino fervore pollicemini.

Et in divi Pauli basilica orientales orthodoxi episcopi vel qui ab Alexandrino patriarcha missus erit, seu solus seu cum aliis, sacram una cum vobis iam consentientibus et coniunctis liturgiam libere peragant in utraque lingua, graece scilicet et anglice, ad gloriam Dei magni et patris nostri Iesu Christi et laudem utriusque nobilis et clarae gentis, Anglorum et Graecorum, et ad nostrum spiritale gaudium et laetitiam. Forsitan etiam papistae schismatici ad paenitentiam conversi, relicta apostasia, convenient et coniungentur concordes et consentientes vobis nobisque iam invicem coniunctis. De liturgia autem qua nos uti maxime idoneum et consentaneum est, nobis videtur divi Iohannis Chrysostomi optima esse. Hac enim qui sunt ubicumque terrarum orthodoxi orientales christiani potissimum utuntur, Graeci, Russi, Iberi, Arabes, Valachi, Bulgari, Albanenses et reliqui omnes religiosi et orthodoxi. Hac vos quoque utamini hortamur vel in patrum vestrorum linguam conversa vel graece sicut composita fuit. Sic enim cum omnibus ecclesiae orientalis orthodoxis gentibus unio et concordia facilis et tutior et acceptissima erit, cum audiant semper et legant ea quibus a pueritia adsueverunt et quae religiose coluntur; quae enim aliter fiunt, seu mores seu sermones seu doctrinae, respuunt omnia ut insolita et in risum solvuntur. Si quae tamen ut superflua ex illa demere velitis, de his posthac scribite, si libet, vel ad Hierosolymitanum vel ad Alexandrinum patriarcham, et quodcumque ab illis et a sacro antistitum Constantinopoli concilio probabile iudicabitur et proclamabitur, illud fiet. Si quid tamen vel minimum pietatem laedat, non recipiemus. Gaudemus autem et exsultamus in laetitia vestrum de unitate et concordia cum sancta orientali ecclesia studium videntes, manusque ad Deum tendimus, enixe orantes, ut Dei auxilio sicut speramus, ita eveniat spei nostrae et studii vestri exitus; finis enim coronat, ut vulgo dicunt, opus. Et haec quidem sufficere arbitramur utpote ex tempore illico exposita, quantum temporis spatium sinebat, responsionem ad propositiones istinc missas.

Adiecta est in calce (sicut ab initio scriptionis huius polliciti sumus) etiam illa quae istuc olim missa est defensio et expositio fidei quam habet et credit orientalis Christi orthodoxa ecclesia quamque attente et benigne perlegetis. Deus autem pacis sua misericordia, qui *venit quaerere ovem quae erravit* et inventam humeris suis imposuit et in gregem suum congregavit, concordiam et consensionem inter nos largiatur, ad-

νην νεύσει καὶ ἐπιπνοίᾳ τοῦ παναγίου πνεύματος, ὥστε τοὺς αὐτόθι ἑαυτοὺς ἀφ' ἡμῶν πρὸ χρόνων διαστήσαντας συνελθεῖν καὶ αὖθις ἐν ἀγάπῃ ἀδελφικῇ τε καὶ ὁμονοίᾳ εἰς τὸ αὐτό, ἀποτινάξαντας καὶ πόρρω που ἀπωσαμένους τὰς προκατειλημμένας οὐκ ὀρθὰς προλήψεις, ἐν κυρίῳ συλλήπτορι καὶ μεθ' ἡμῶν ἓν γενέσθαι εἰς δόξαν πατρός, υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου τῇ φύσει θεοῦ, ἀμήν.

sentiente et interveniente spiritu sancto, ut isti segregati iam diu a nobis conveniant simul nobiscum et iterum in fraterna caritate et concordia, abiectis et valde excussis falsis opinionibus, in Deo auxiliatore et nobiscum unum fiant ad gloriam patris et filii et spiritus sancti, unius et unici natura Dei. Amen.

In anglico exemplari (Williams, op. cit., p. 67) haec praeterea adduntur translata, ut videtur, ex autographo graeco:

The answers here described to the proposals sent from Britain, were drawn up by a synodical judgement and determination of the Eastern church; after the most mature deliberations of the lord Jeremias the most holy oecumenical patriarch of Constantinople the new Rome, and the most holy and most blessed patriarchs, the lord Samuel of Alexandria, and the lord Chrysanthus of Jerusalem, with the holy metropolitans and the holy clergy of the great church of Christ in Constantinople in council assembled, in the year 1718, in the month of April, day 12th.

NB. The foregoing paper, was in the original drawn up by the lord Chrysanthus the present patriach of Jerusalem.

APPENDIX A.

*A synodical answer to the question, what are the sentiments of the oriental church of the Grecian orthodox, sent to the lovers of the Greek church in Britain in the year of our Lord 1672.**

Quaerentibus quid sentirent orientalis ecclesiae Graeci orthodoxi synodalis responsio, ad ecclesiae Graecae amicos in Britannia degentes transmissa anno Domini nostri MDCLXXII.

+ Οὐκ ἀνάξιον εὐαγγελικῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπάξιον δήπουθεν θύραν ἀνοίγειν ἀεὶ διδασκαλίας τῷ κρούοντι ταὶ τῷ φιλοπευστοῦντι τὰς ἀπαντήσεις φιλεργεῖν ἐξ ἑτοίμου τοὺς εἰληχότας θεόθεν ταύτης ἀντέχεσθαι· καὶ γὰρ ἑτοίμους ἑαυτοὺς ἔχειν ὑπὸ τοῦ ἀποστολικοῦ παρεσκευάσθημεν ἐπιτάγματος πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ λόγον ἡμᾶς αἰτοῦντι ταύτης ἕνεκεν τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος, καὶ τοῦτο ποιοῦντες μετὰ πραΰτητος ἐν ἀγαθῇ συνειδήσει[1]), ὡς ἐνετάχθημεν, εἰ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν οὔτε εἰπεῖν τί ἐσμεν ἱκανοὶ οὔτε μὴν ἐννοῆσαι, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἐξευρόντα πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης καὶ δεδωκότα Ἰακὼβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ[2]) ἀνατείνοντες, ἐκ τῶν παρ' αὐτοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ λόγου αὐτοῦ, ἐν ᾧ οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως[3]), καὶ τοῦ παρακλήτου πνεύματος τοῖς ὀρθοδόξοις ἀποκαλυπτομένων σωτηριωδῶν διδαγμάτων, οἷς ἐνθαλαμευομένη περιφέρεται ἡ εὐσέβεια, τὰς ἀπολογίας πραγματευόμεθα, πᾶσαν ἀλλοτρίαν ἀποφεύγειν μεμαθηκότες τῆς τοῦ κυρίου διδασκαλίας φωνὴν καὶ ἔννοιαν.

Ἐπείπερ οὖν καὶ τὰ νῦν οὐκ οἶδ' ὅπως φιλοπραγμονεῖν τινες περί τινα τῶν καθ' ἡμᾶς κινηθέντες, προὐβάλοντο ἡμῖν ἐρωτήσεις ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων ἀπόκρισιν αἰτοῦντες, ὁπόσα δηλαδὴ τὸν ἀριθμὸν μυστήρια πρεσβεύει ἡ πρὸς ἀνατολὴν καθ' ἡμᾶς καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, καὶ οἷα περὶ τοῦ θείου μυστηρίου τῆς εὐχαριστίας φρονοῦμεν· ἔτι περὶ τοῦ φωτίσματος, εἰ ἀναγκαῖον τοῖς βρέφεσίν ἐστι, δηλονότι τὸ βάπτισμα, καί τινων ζητημάτων περὶ αὐτὸ θεωρουμένων· περί τε τῆς ἀρχιερωσύνης, εἰ ἀναγκαία τυγχάνει τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ εἰ ὁ ἀρχιερεὺς θείᾳ νομοθεσίᾳ τοῖς πρεσβυτέροις ἐφίσταται, καὶ εἴπερ ἐναντίως φέρονται ταῖς γραφαῖς οἱ ἀγαμίαν

+ Evangelico haudquaquam indignum est instituto, immo vero dignissimum, ut ianuam pulsanti nunquam non aperiant, atque interroganti facere in promptu satis enitantur, quos rebus istis ut incumberent sors divina deputavit. Etenim apostolico accincti sumus mandato, ut *paratos exhibeamus nos* (eadem utique de causa) *ad satisfactionem omni poscenti nos rationem de ea, quae in nobis est, spe:* hoc ipsum vero *cum modestia et conscientia bona* faciamus, iuxta mandatum quod accepimus, *quoniam non sumus sufficientes aliquid ex nobis ipsi* eloqui, immo neque *cogitare.* Quamobrem ad eum *qui omnem adinvenit semitam scientiae eamque ostendit Iacob puero suo et Israël dilecto suo* intendentes, ex salutaribus institutis, in quibus inclusa pietas traducitur, quae per se ipsum perque filium ac verbum suum, *in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae*, et per spiritum paracletum fidelibus revelavit, responsiones componere molimur, id quidem luminis indidem adepti, quo vel dictionem vel cogitationem ab scientia Domini alienam penitus effugiamus.

Porro nonnulli hac aetate ad accuratam quarundam, ex iis quae geruntur apud nos, rerum inquisitionem, qua de causa nescio permoti, de dogmatibus ecclesiasticis quaestiones proposuere nobis, responsum utique flagitantes, quot nimirum sacramenta admittat catholica atque apostolica nostra orientalis ecclesia, quidve de divino eucharistiae sacramento sentiamus; praeterea circa illuminationem sive baptismum sitne infantibus necessarius, ac nonnullas huc spectantes quaestiones proposuere; item utrum necessarius in ecclesia episcopatus caeterisque sacerdotibus dispositione divina pontifex sit praefectus; item utrum contrariam sacris

[1]) I Petr. III, 15, 16.
[2]) Baruch. III, 37.
[3]) Coloss. II, 3.

* Celeber iste libellus a Dionysio patr. Constantinopol. *super Calvinistarum erroribus ac reali imprimis praesentia* editus, una cum synodo Hierosolymitana graece et latine prodiit Parisiis 1676 cura M(ichaelis) F(oucqueret) e congregatione S. Mauri, atque ab eodem emendatus ibid. 1678. Hanc posteriorem editionem secutus Harduinus, sed ita ut versionem passim ad graeca castigaverit, eam in sua *Collect. Concil.* repetiit t. XI, p. 273. Ediderunt etiam eam graece et latine E. J. Kimmel et H. J. C. Weissenborn, *Appendix librorum symbolicorum ecclesiae orientalis,* Jenae 1850, p. 214-227, necnon, sed graece tantum et omissis subscriptionibus, J. Sakkelion in ephemeride Constantinopolitana quae inscribitur: *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια,* t. I (1881), p. 88-91. Harduini editio exstat etiam in hac nova J. D. Mansi, *Amplissima Concil. Collect.,* t. XXXIV b, p. 1777-1790.

αἱρούμενοι ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, καὶ ἐὰν ἡ καθολικὴ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία ἔσεσται ἀεὶ ὁρατὴ καὶ ἀνεπισφαλής· περί τε προσκυνήσεως τῶν ἁγίων καὶ τῆς ἀναφορικῆς τῶν εἰκόνων προσκυνήσεως, καὶ περὶ διαταττομένης νηστείας καὶ ἀποχῆς τινων βρωμάτων, καὶ περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων τῆς παλαιᾶς διαθήκης βιβλίων, Τωβίου, Ἰουδήθ, Σοφίας, Ἐκκλησιαστοῦ, Βαρούχ καὶ Μακκαβαίων, εἴγε μέρος γραφῆς λογιζόμεθα ταῦτα ἢ ὡς ἐθνικά τινα ἀποβάλλομεν, — τοὔνεκεν οὐ θεμιτὸν ἔδοξεν ἡμῖν τὰς ἐρωτήσεις αὐτῶν ὅλως παραδραμεῖν σιωπῇ, ἵνα μὴ σὺν ἄλλοις καὶ λόγον ἀμελείας ἀπαιτηθῶμεν, ἀλλὰ μικρᾶς τινος ἀπολογίας αὐτοσχεδίως τό γε νῦν αὐτὰς ἠξιώσαμεν ἐν ἁπλουστάτῃ ἀληθείᾳ, καθ' ὅσον ἡμῖν ὁ πολλῆς γέμων τῆς ἀκαιρίας καιρὸς συνεχώρησε τὴν τῆς σιωπῆς κατηγορίαν ἀποφυγεῖν.

Μυστήρια μὲν οὖν ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν πλουτοῦμεν (τοῖς ἐρωτῶσί φαμεν) εὐαγῆ καὶ σεβάσμια ἐκ τῶν ἀρχῆθεν χρόνων, ἐξ ὅτου πρὸς ἡμᾶς κατηγγέλθη τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον, ἀληθῆ τὰ πάντα καὶ ἀναγκαῖα τυγχάνοντα πρὸς τὴν τῶν πιστῶν σωτηρίαν· ὧν πρῶτον μέν ἐστι τὸ ἅγιον βάπτισμα, ἐν ᾧ ἀφίεται τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, ἔτι καὶ τὰ κατ' ἐνέργειαν, ἐν ὅσοις καὶ ταῦτά ἐστι· δι' οὗ πνευματικῶς ἀναγεννώμενοι, ὁδοιπόροι πρὸς τὴν ἀιώνιον ζωὴν αὖθις γινόμεθα. Δεύτερον δὲ τὸ τοῦ ἁγίου μύρου, ἐν ᾧ τὴν πνευματικὴν ἰσχὺν ἀναλαμβάνομεν τοῦ δύνασθαι παρρησίᾳ κηρύττειν ὅπερ ἐν τῇ καρδίᾳ πιστεύομεν. Τρίτον τὸ τῆς ἁγίας μεταλήψεως, ἐν ᾧ πνευματικῶς τρεφόμενοι συντηρούμεθά τε καὶ αὐξόμεν ἐν τῇ κατὰ πνεῦμα ζωῇ. Τέταρτον τὸ τῆς μετανοίας, δι' οὗ τῶν κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτημάτων ἀφιεμένων, τὰ ἀγαθὰ αὖθις ἀναλαμβάνεται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὰ διὰ τῆς ἁμαρτίας ἀπολωλότα. Πέμπτον τὸ τοῦ γάμου, ὅπερ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου τρανῶς μυστήριον φαίνεται κηρυττόμενον. Ἕκτον τὸ τῆς ἱερωσύνης νενομοθετημένον ὑπὸ Χριστοῦ, μεταδοτικὸν θείας χάριτος καὶ τελεστικὸν τῶν λοιπῶν μυστηρίων. Ἕβδομον τὸ χρίσμα, τὸ παρ' ἡμῖν καὶ εὐχέλαιον, ὃ καὶ διττὸν ἔχει τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ μὲν φέρειν πρὸς ἴασιν ψυχῆς, τὸ δὲ πρὸς ἴασιν σώματος.

Περὶ δὲ τοῦ φρικτοῦ μυστηρίου τῆς εὐχαριστίας πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν ἀδιστάκτως, ὅτι τὸ ζῶν σῶμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πάρεστιν ἀοράτως πραγματικῇ παρουσίᾳ ἐν τῷ μυστηρίῳ. Ἐν γὰρ τῷ εἰπεῖν τὸν λειτουργοῦντα ἱερέα μετὰ τὰ κυριακὰ λογία· Πόίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ, τότε τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ παναγίου πνεύματος ὑπερφυῶς καὶ ἀρρήτως ὁ μὲν ἄρτος μεταποιεῖται εἰς αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ἴδιον σῶμα τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ πραγματικῶς καὶ ἀληθῶς καὶ κυρίως, ὁ δὲ οἶνος εἰς τὸ ζωηρὸν αἷμα αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸν ὅλον τὸν Χριστὸν πιστεύομεν εἶναι τὸν προσφέροντα καὶ προσφερόμενον καὶ προσδεχόμενον καὶ διαδιδόμενον ἁπαξάπασι καὶ ὁλόκληρον ἀπαθῶς ἐσθιόμενον. Οἱ μέντοι ἀξίως μεταλαβόντες αὐτοῦ ζωοποιοῦνται, ἑνούμενοι αὐτῷ τῷ Χριστῷ· οἱ δὲ ἀναξίως, κατακρίνονται καὶ εἰς ὄλεθρον ῥίπτουσιν ἑαυτούς. Ὅπερ μυστήριον καὶ λατρεία ἐστὶ καὶ λέγεται, καὶ θεοπρεπῶς ἐν αὐτῷ λατρεύεται τὸ τεθεωμένον σῶμα τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ καὶ θυσία προσφέρεται ὑπὲρ πάντων τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν ζώντων καὶ κεκοιμημένων.

Περὶ δὲ τοῦ φωτίσματος πιστεύομεν, ὅτι πᾶσιν ἁπλῶς τοῖς βρέφεσιν ἀναγκαιότατόν ἐστι τὸ βάπτισμα, δι' οὗ σφραγῖδα λαμβάνουσι τοῦ εἶναι δούλους Χριστοῦ, καὶ ἀποταττόμενα τῷ σατανᾷ δι' ἀναδόχου

scripturis ducant vitam, qui ex utroque sexu caelibem elegere; item num catholica Christi ecclesia perpetuo visibilis futura sit et infallibilis; insuper et circa sanctorum cultum et eam, quae imaginibus exhibetur, venerationem; item circa ieiunium, et indictam a quibusdam cibis abstinentiam; item et circa nonnullos, quos in controversiam vocant, veteris testamenti libros, scilicet Tobiae, Iudith, Ecclesiastae, Baruch et Maccabaeorum; tales, inquam, utrum inter sacra biblia recenseamus, an velut profana quaedam et extranea reiiciamus, interrogavere. Ea re haudquaquam aequum duximus huiusmodi quaestiones silentio penitus praeterire, ne a nobis cum aliorum, tum neglectionis ratio exigeretur; quin potius dignas omnino censuimus, quibus e vestigio aliqua saltem brevi, licet inculta, at ex simplicissimae veritatis fonte tradueta responsione satisfecerimus, quatenus id nos temporis, non ita quidem opportuni, ab silentii incusatione sivit exsolvere.

Interrogantibus itaque dicimus, sancta ac veneranda septenario numero esse apud nos sacramenta, ex quo primum sacri evangelii nobis lumen illuxit, singula quidem certissima atque saluti fidelium perquam necessaria. Primum est sanctum baptisma, in quo peccatum originale deletur, nec non et actuale, si quod in suscipiente reperiatur: per quod et spiritualiter regenerati, in viam vitae aeternae denuo introducimur. Secundum est sanctum chrisma, in quo spirituali robore donamur, quo libere ac firmiter possimus ore promere quod corde credimus. Tertium est sanctae communionis sacramentum, in quo spiritualiter refecti, in ea quae secundum spiritum est vita conservamur ac proficimus. Quartum, paenitentia, per quam dimissis homini actualiter peccatis, ea quibus per peccatum fuerat exspoliatus bona restituuntur. Quintum est matrimonium, quod aperte declarat apostolus esse sacramentum. Sextum est ordinis sacramentum a Christo institutum, per quod divina gratia conferrur et sacramenta caetera conficiuntur. Septimum est unctio, quam vocamus εὐχέλαιον (hoc est, factam cum precibus unctionem): huius duplex effectus est, animae nimirum corporisque sanatio.

Circa tremendum vero eucharistiae sacramentum firmiter credimus et confitemur, corpus domini nostri Iesu Christi vivum reali praesentia invisibiliter praesens esse in hoc sacramento. Cum enim sacerdos celebrans post verba dominica haec dicit: *Fac panem quidem hunc pretiosum corpus Christi tui; quod vero est in calice hoc, pretiosum sanguinem Christi tui, transmutans spiritu tuo sancto;* tunc supra omnem naturae modum et ineffabiliter, operante spiritu sancto, panis quidem realiter, vere ac proprie in ipsummet Christi salvatoris corpus, vinum vero in sanguinem eius animatum transmutatur. Ipsumque totum credimus esse Christum, qui et offert et offertur, qui et suscipit et distribuitur omnibus, et integer a singulis impassibiliter manducatur. Porro quicunque ad huius participationem digne accedunt, vitam inveniunt, quippe qui ipsimet Christo inserantur; qui autem indigne, iudicium, in exitium suopte proruentes. Idem vero sacramentum cultus Dei (latria) est, uti et appellatur; nam et cultu Deo competente Christi salvatoris deificatum corpus adoratur in illo, et pro fidelibus christianis omnibus, cum vivis tum defunctis, ceu hostia immolatur.

Quod vero baptismum attinet, ipsum omnibus ac singulis infantibus credimus absolute necessarium, per quem obsignantur sigillo, quo in servos Christi cooptantur, ac per patrinum ceu fideiussorem sa-

καὶ ἐγγυητοῦ συντάσσονται τῷ Χριστῷ, ἵνα καὶ τῆς προπατορικῆς κηλῖδος καθαρισθῶσι καὶ τῶν παγίδων τοῦ ἐχθροῦ ἀνώτερα διατηρηθῶσι (Θησαυρὸς γὰρ ἀσφράγιστος εὐεπιχείρητος κλέπταις, καὶ πρόβατον ἀσημείωτον ἀκινδύνως ἐπιβουλεύεται[1]), φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος), καὶ δεκτικὰ τῆς μακαριότητος κατασταθῶσιν (Ὁ γὰρ μὴ ἀναγεννηθεὶς ἄνωθεν βασιλείας οὐρανῶν ὅλως ἐστὶν ἀνεπίδεκτος), καίτοι μήπω εἰς τὴν τῆς πίστεως προεχώρησαν ἕξιν, ἀλλ' οὖν δικαιοῦνται χάριτι θεοῦ διὰ τῆς πίστεως τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν γονέων αὐτῶν.

Περὶ δὲ τῶν ζητηθέντων ἀμφὶ τὸ βάπτισμά φαμεν, ὅτι ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα τελείως ἐξαλείφεται· διόπερ εἰ καί τινι συμβαίη μετὰ ταῦτα τεθνάναι ἐν ἀπιστίᾳ, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν μὴ ἀξιωθῆναι τὸν τοιοῦτον τῆς τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος ἐξαλείψεως ἐν τῷ βαπτισθῆναι. Ὁμολογοῦμεν δὲ καὶ τὸν ἅπαξ δικαιωθέντα καὶ θεοῦ γεγονότα υἱόν, ἐνδέχεσθαι τὸν τοιοῦτον μετὰ τὴν δικαίωσιν ἐκπεσεῖν τῆς χάριτος δι' ἀπιστίαν ἢ καὶ θανατηφόρον ἁμαρτίαν ἑτέραν καὶ προσκληρωθῆναι τῷ σατανᾷ καὶ γενέσθαι υἱὸν διαβόλου (Ἡ ἐργασία γὰρ τῆς ἁμαρτίας ἀπαλλοτριοῖ τοῦ κυρίου καὶ προσοικειοῖ τῷ διαβόλῳ[2]), ὁ οὐρανοφάντωρ φησίν)· ἀφ' ὧν κἄν τις ἅπαξ ἐδικαιώθη, ὅμως ἄδηλόν ἐστιν αὐτῷ, ἐὰν ἐν τῇ δικαιώσει διαμείνῃ ἕως τέλους. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐκλογὴ αὐτοῦ, ἧς εἵλεχε διὰ τῆς δικαιώσεως, ἄδηλόν ἐστιν ὁποῖον ἕξει τέλος· ἐνδέχεται γὰρ ἐκπεσεῖν, ὡς διείληπται, καὶ ἀποτυχεῖν τῆς μερίδος τῶν ἐκλεκτῶν. Ὅθεν ὁ μακάριος Πέτρος παρεγγυᾷ διὰ τῶν ἐναρέτων ἔργων τὴν ἐκλογὴν ἐπιβεβαιοῦν· Μᾶλλον γάρ, φησίν, ἀδελφοί μου, σπουδάσατε βεβαίαν ὑμῶν τὴν κλῆσιν καὶ ἐκλογὴν ποιεῖσθαι. Εἶτ' ἐπάγει· Ταῦτα γὰρ ποιοῦντες, οὐ μὴ πταίσητέ ποτε[3]). Καὶ ὁ θεῖος Παῦλος προσεκτικωτέρους ποιῶν φησιν· Ὥστε ὁ δοκῶν ἑστάναι βλεπέτω μὴ πέσῃ[4]). Τοῖς αὐτοῖς καὶ τὸ ἕτερον αὐτῶν λύεται ζήτημα, ὅτι ὁ δικαιωθεὶς δηλονότι πρότερον, ἐὰν ὕστερον κατολισθήσῃ πορνείαις, μοιχείαις, ἀνδροφονίαις, καὶ τοῖς τούτοις παραπλησίοις, καὶ μὴ ἀνακαλέσῃ ἑαυτὸν διὰ τῆς μετανοίας, ἐκπίπτει πάντως τῆς ἧς ἔτυχεν υἱοθεσίας καὶ χάριτος καὶ ἀποτυγχάνει τῆς αἰωνίου ζωῆς· Τὰ γὰρ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας θάνατος[5]).

Περὶ δὲ τοῦ τὴν ἀρχιερωσύνην ἀναγκαίαν εἶναι τῇ ἐκκλησίᾳ φαμέν, ὅτι αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ μέγας ἀρχιερεὺς εἰς τοὺς οὐρανοὺς διεληλυθὼς[6]) ἔθετο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ποιμένας καὶ διδασκάλους, καθ' ἃ φησιν ὁ ἀπόστολος, εἰς καταρτισμὸν τῶν ἁγίων καὶ οἰκοδομὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος[7]). Ὅσῳ τοίνυν ἀναγκαία ἐστὶν ἡ οἰκοδομὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας, τοσοῦτον ἀναγκαιοτέρα ἐστὶν ἡ ἀρχιερωσύνη, δι' ἧς ἡ οἰκοδομὴ καταρτίζεται· καὶ τὸ εἶναι τὸν Χριστὸν ἀρχιερέα εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέχ[8]), οὐκ ἄλλως ἐνεργεῖται εἰς τὸν αἰῶνα εἰ μὴ διὰ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἱερέων, ὧν μέσον αὐτὸς διηνεκῶς ἱερουργεῖ καὶ ἱερουργεῖται εἰς τοὺς αἰῶνας. Τῶν δὲ ἱερέων αἴτιος καὶ τελεστὴς οὐδεὶς ἕτερος ἐκτὸς τοῦ ἀρχιερέως ἐστί, καθ' ἃ καὶ ὁ ἱερὸς Διονύσιός φησιν· Ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ἱερεὺς ἔσται μὴ πρὸ τῶν ἱεραρχικῶν τελειώσεων εἰς τοῦτο κεκληρωμένος[9]). Διὸ καὶ Τίτος καὶ Τιμό-

tanae abrenunciantes in Christi sortem adsciscuntur, ut detersa originali labe, ab inimici laqueis deinceps conserventur expediti *(thesaurum enim non sigillatum facile fures invadunt, et ovi non obsignatae sine discrimine struuntur insidiae,* inquit Basilius magnus), et aeternae beatitudinis capaces efficiantur. Nemo quippe nisi desuper regeneratus ullo modo adipisci potest regnum caelorum. Etsi vero ad usque fidei habitum nondum pervenerint, ecclesiae tamen, necnon et parentum suorum fide per gratiam Dei iustificantur.

Ad ea vero quae circa baptismum quaesita sunt, dicimus originale peccatum in sancto lavacro penitus deleri: ita ut nec asserere liceat maculam originalem in eo non fuisse per baptismum abstersam, quem post eius susceptionem contigerit in infidelitate decedere. Eum porro qui semel iustificatus Dei filius effectus est, ab iustificationis gratia per infidelitatem sive per quodlibet aliud letale peccatum excidere posse, eoque satanae denuo mancipari, atque in sortem filiorum diaboli adscribi, confitemur. *(Peccatum enim, cum perpetratur, abalienat a Domino; conciliat vero et adiungit diabolo,* ait caelestis ille orator.) Etenim iustificationis gratiam ut quis semel acceperit, nescit tamen num in iustitia usque in finem perseveraturus sit. Unde quem exitum habitura sit ea, quam in iustificatione sortitus est, electio ignoratur. Potest enim excidere, ut dictum est, et electorum sorte frustrari. Unde et beatus Petrus adhortatur nos, ut per bona opera certam faciamus electionem nostram: *Magis,* inquit, *satagite, fratres mei, ut certam vestram vocationem et electionem faciatis.* Dein subdit: *Hoc enim facientes, non peccabitis aliquando.* Sed et divinus Paulus, quo christianorum sollicitudini stimulos admoveat, ait: *Itaque qui stat, videat ne cadat.* Ac per haec quidem alteri fit satis eorum quaestioni, scilicet hominem post receptam iustificationem in fornicationes, homicidia, adulteria, et alia id genus prolapsum, neque per paenitentiam restauratum, ab adoptionis gratia quam acceperat penitus excidere et vitam aeternam amittere: *Stipendia enim peccati, mors.*

Ad propositam vero de necessitate episcopatus quaestionem respondemus, ipsummet *pontificem magnum, qui penetravit caelos, posuisse in ecclesia pastores et doctores,* ut ait Apostolus, *ad consummationem sanctorum, in aedificationem corporis* ecclesiastici. Quam igitur necessaria est aedificatio corporis ecclesiastici, tanto magis necessarium esse episcopatum, liquido demonstratur, per quem sacra huiusmodi aedificatio consummatur. Neque vero id quod scriptum est, Christum esse pontificem *in aeternum iuxta ordinem Melchisedech,* alia ratione quam per vicarios eius sacerdotes impletur, quorum ministerio iugiter ipse sacrificat et sacrificatur. Sacerdotes porro consecrare ita pontificiae dignitatis est, ut nisi episcopus nemo hominum, inquit sacer Dionysius, ne sacerdos quidem, id possit; quippe ex institutione functionum hierarchicarum ad id muneris minime deputatus. Quamobrem Titus et Timotheus ad episcopalem dignitatem, ita per-

[1]) Basil. Homil. exhort. ad s. baptisma, n. 4; Patr. Gr. XXXI, 432 C.
[2]) Basil. Moral. reg. 22; Patr. Gr., t. cit., 741 B.
[3]) II Petr. I, 10, 11.
[4]) I Cor. X, 12.
[5]) Rom. VI, 23.
[6]) Hebr. IV, 14.
[7]) Eph. IV, 11, 12.
[8]) Hebr. VI, 20.
[9]) Dion. Areop., *Eccl. Hierarch.* V, 8.

θεος ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἀναγκαίως ἀρχιερωσύνης ἠξιώθησαν, ἵνα κατὰ πόλεις διακόνους καὶ πρεσβυτέρους καὶ τοὺς τῶν λοιπῶν τάξεων ὑπουργοὺς τῶν θείων καταστήσωσιν ἐπὶ συμπληρώσει τῆς ἐν τῇ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ ἱερᾶς διακοσμήσεως. Ἐκ τούτου συνάγεται καὶ τὸ ἕτερον ζήτημα, ὅτι ὁ ἀρχιερεὺς νομοθεσίᾳ τοῖς ἱερεῦσιν ἐφίσταται, οἵτινες ἐξ αὐτοῦ τῆς θείας χάριτος ἀξιοῦνται καὶ τῆς ὑπ' αὐτὸν ὑφειμένης τελοῦσι τάξεως· τὸ γὰρ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογούμενον[1]) καὶ ὑποκείμενον αὐτῷ πάντως ἐστί.

Τοὺς δὲ μὴ βουλομένους γάμοις προσομιλῆσαι, ἀλλ' αἱρουμένους ἐν παρθενίᾳ βιοτεύειν, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, μηδόλως φαμὲν ἀντιτεταγμένως φέρεσθαι ταῖς ἁγίαις γραφαῖς, ἀλλὰ καὶ ἐνδοξοτέρους τοὺς στεφάνους παρὰ θεοῦ κομιοῦσιν, ὡς κρείττονα τῆς σωτηρίας ὁδὸν ἐκλεξάμενοι· ἐπεὶ ὁ μὲν ἐγγαμίζων καλῶς ποιεῖ, ὁ δὲ μὴ ἐγγαμίζων κρεῖσσον ποιεῖ[2]), φησὶν ὁ ἀπόστολος. Καὶ γὰρ ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ κυρίῳ· ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῇ γυναικί[3]). Ὅθεν πολὺ κρεῖττόν ἐστι τὸ μεριμνᾶν τὰ τοῦ κυρίου ἢ μεριμνᾶν τὰ τοῦ κόσμου καὶ κρείττονας ἐπιμνηστεύσει τὰς ἀντιδόσεις.

Περὶ δὲ τῆς καθολικῆς τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας φαμέν, ὅτι ἐστὶ μὲν ἀνεπισφαλὴς οἷα ποδηγετουμένη ὑπὸ τῆς ἰδίας κεφαλῆς, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστός, ἡ αὐτοαλήθεια, καὶ διδασκομένη ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἀληθείας. Ἀδύνατον οὖν ταύτην παρὰ ταῦτα σφάλλεσθαι, διὸ καὶ στύλος καὶ ἑδραίωμα[4]) τῷ ἀποστόλῳ κατωνόμασται τῆς ἀληθείας. Ἔσεται δὲ καὶ ἀεὶ ὁρατὴ διὰ τὸ μηδέποτε τοὺς ὀρθοδόξους ἐκλείπειν ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, ἐπειδήπερ πάντες μὲν οὐ κοιμηθήσονται, πάντες δ' ὅμως ἀλλαγήσονται[5]), ὅπερ ὁ ἀπόστολος περὶ τῶν πιστῶν λόγον ποιούμενος εἴρηκεν· δῆλον ἄρα ὅτι μέχρι τερμάτων αἰῶνος ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία τὸ ὁρατὸν ἔχειν οὐ διαλείψει τοῖς μέρεσι.

Προσκυνοῦμεν δὲ τοὺς ἁγίους ὡς ὑπὲρ Χριστοῦ ἐναγωνισθέντας καὶ μεσίτας αὐτοὺς θεῷ προβαλλόμεθα ὡς φίλους θεῷ καὶ παρρησίαν πρὸς αὐτὸν κεκτημένους, δι' αὐτῶν τὴν πρὸς θεοῦ βοήθειαν ἐξαιτούμενοι, ὅπερ τῆς ἁγίας γραφῆς πολλαχόθεν συνάγεται ὡς ἔργον εὐσεβὲς καὶ ἀναγκαῖον ἡμῖν βοήθημα. Τὸ δὲ λέγειν τινάς, ὅτι τὸ προσκυνεῖν τὴν πανάχραντον θεοτόκον κατ' ἀξίαν ὡς ἐνδοξοτέραν τῶν ἀΰλων δυνάμεων καὶ τοὺς ἁγίους τοῦ θεοῦ τιμητικῶς ἐλλάττωσιν ποιεῖ τῆς τιμῆς τοῦ υἱοῦ, τοῦτο ματαιολογίαν οἰόμεθα· διάφορος γὰρ ὁ τρόπος τῆς προσκυνήσεως, καὶ οὐκ ἐλλαττοῦται δι' αὐτοῦ ἡ τοῦ Χριστοῦ προσκύνησις καὶ τιμὴ λατρευτικῶς τελουμένη.

Ἀλλὰ δὴ καὶ τὰς εὐχὰς τῶν ἱερέων καὶ ἐναρέτων ἀνδρῶν καὶ τὰς δεήσεις αὐτῶν δεκτὰς ὑπάρχειν θεῷ πιστεύομεν καὶ εὐλαβῶς ταύτας ζητοῦμεν, ὅπερ τῆς ἁγίας γραφῆς πολλαχόθεν διδασκόμεθα. Καὶ Παῦλον αὐτὸν τὸν ἐκ κοιλίας μητρὸς ἀφωρισμένον εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ[6]) Ῥωμαίοις ἀκούομεν λέγοντα· Συναγωνίσασθέ μοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν θεόν[7]). Πρὸς Ἐφεσίους καὶ πρὸς Ἑβραίους γράφων τὰ παρόμοια δέεται.

Πρὸς τούτοις τὸ εὐσεβέστατον καὶ λυσιτελέστατον ἔθος τῆς τῶν ἁγίων εἰκόνων προσκυνήσεως ὡς ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων ἠργμένον κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἐνστερνιζόμεθα, προσκυνοῦντες τὰς

suadente necessitate, ab apostolis fuere cooptati, ut et ipsi diaconos, presbyteros caeterorumque divinorum ordinum ministros per urbes constituerent, eumque qui Dei decet ecclesiam decorem utique complerent. Ex his etiam alia quaestio concluditur: nam et de iure presbyteris praeest episcopus, utpote qui divinam eo conferente gratiam consequantur, atque sub eius auctoritate dumtaxat et regimine sacra perficiant. *A maiori enim benedicitur id quod minus est* eique in omnibus submittitur.

Eorum autem, qui ex utroque sexu remisso nuptiis nuncio, castam virginum agere vitam proposuere, oppositum sacris scripturis institutum adeo non asserimus, ut praestantiores apud Deum coronas sibi componere, ceu qui meliorem salutis viam inierint, contendamus. Ait enim apostolus: *Qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit; et qui non iungit, melius facit. Qui enim sine uxore est, cogitat quae domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, cogitat quae sunt mundi, quomodo placeat uxori.* Quapropter cogitare quae domini sunt, quam quae mundi, longe praestantioris meriti est iuxta ac retributionis.

Circa catholicam sive orthodoxam ecclesiam, hanc quidem profitemur esse infallibilem, quoniam a Christo, qui veritas ipsa est, ceu proprio capite dirigitur, et a spiritu veritatis caelitus eruditur. Istis itaque suffulta praesidiis, ut erret fieri omnino non potest. Propterea *veritatis columnam et firmamentum* hanc apostolus appellavit. Visibilis porro nunquam non est exstitura, quoniam usque ad consummationem saeculi fideles non deficient. Nam et de fidelibus loquens apostolus, dixit omnes quidem immutatum iri, at non omnes mortem obituros itaque ecclesiam Christi ad finem usque saeculi quibusdam ex partibus suis visibilem exstituram manifestum est.

Sanctis etiam ceu generosis Christi quondam athletis cultum exhibemus, eosque tanquam Deo acceptissimos, liberoque ad sacrum eius tribunal accessu gaudentes, divinae opitulationis imploranda mediatores adhibemus. Quod et ex plurimis scripturae sacrae locis colligitur: quippe pietatis opus et perquam necessarium nobis subsidium. Quod autem cultum qui sanctis sive etiam maiorem illum qui merito prorsus immaculatae deiparae utpote caelestibus virtutibus praecellenti exhibetur, filii eius honori detrahere nonnulli dictitant, ad fabulas revocamus. Diversus enim est venerationis huiusce modus, neque Christi ex eo honor et cultus, qui quidem latriae est, imminuitur.

Sed et sacerdotum, necnon et proborum hominum orationes supplicationesque valere apud Deum certissime credimus, easque nobis admodum pie postulamus. Id enim ipsum non semel sacra scriptura nos edocet; ac in primis sanctus Paulus, *in evangelium Dei ex utero matris suae segregatus* Romanis dicens: *Adiuvate me in orationibus vestris pro me ad Deum.* Quod iterum Ephesios rogat et Hebraeos.

Praeterea ex piissima atque utilissima consuetudine cultum sanctarum imaginum ceu ritum a temporibus apostolicis ad nos usque transmissum iuxta ecclesiastica monumenta prorsus amplectimur

[1]) Hebr. VII, 7.
[2]) I Cor. VII, 38.
[3]) ibid. XXXII, 33.
[4]) I Tim. III, 15.
[5]) I Cor. XV, 51.
[6]) Gal. I, 15.
[7]) Rom. XV, 30.

ἁγίας εἰκόνας οὐ λατρευτικῶς, ἀλλὰ σχετικῶς· οὐ μέχρι τῆς ὕλης καὶ τῶν χρωμάτων ἱστῶντες τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ δι' αὐτῶν εἰς τὴν τῶν ἀρχετύπων διανιστάμεθα μνήμην κἀκείνοις τὴν τιμὴν ἀναφέρομεν.

Περὶ δὲ τῆς νηστείας ὁμολογοῦμεν, ὡς ἔξεστι τῇ ἐκκλησίᾳ διατάττειν νηστείας καὶ βρωμάτων τινῶν ἀποχάς, ὡς διηνεκῶς παρ' ἡμῖν ἐνεργούμενον φαίνεται, ὅπως τε νηστείαις διατεταγμέναις ἁγιάζεται τὸ χριστώνυμον πλήρωμα καὶ ὅπως ἐν αὐταῖς οὐ μόνον ψιλὴν ἀσιτίαν ἄγωμεν, ἀλλὰ καὶ διαφόρων βρωμάτων ἀπεχόμεθα, κρεῶν, ἰχθύων, τυρῶν καὶ τῶν τοιούτων καλῶς διαταχθέντων ἐπὶ νεκρώσει τῶν σαρκικῶν παθῶν καὶ ἐπιτηδειότητι τῶν προσευχῶν καὶ ἐπωφελεῖ ταπεινώσει.

Περὶ δὲ τῶν γραφικῶν βιβλίων διαφόρους ἀπαριθμήσεις εὑρίσκομεν παρά τε τοῖς ἀποστολικοῖς κανόσι [1]· καὶ τοῖς τῶν ἱερῶν συνόδων, τῆς ἐν Λαοδικείᾳ [2]) δηλαδὴ καὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ [3]), ἐξαιρουμένων τῶν διὰ τοῦ Κλήμεντος διαταγῶν, ἃς ὁ δεύτερος τῆς ἕκτης συνόδου κανὼν ἀπαγορεύει διὰ τὸ νενοθευθῆναι ταύτας ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν, οἷον ἔξεστιν ἐπικύψαι τῷ βουλομένῳ καὶ καταμαθεῖν τὰ ἐγκρινόμενα τῶν βιβλίων. Ὅσα μέντοι τῶν τῆς παλαιᾶς διαθήκης βιβλίων τῇ ἀπαριθμήσει τῶν ἁγιογράφων οὐ συμπεριλαμβάνονται, οὐκ ἀποτροπιάζονται ταῦτα ἕνεκεν τούτου ὡς ἐθνικά τινα καὶ βέβηλα, ἀλλὰ καλὰ καὶ ἐνάρετα προσαγορεύεται, καὶ οὐκ ἀπόβλητα τυγχάνουσι διόλου.

Ταῦτα κατὰ τὸ παρὸν ὡς ἐν συνόψει τοῖς ἐρωτήσασιν ἀποκρινόμεθα, μετ' εἰρηνικῆς ἁπλότητος τὴν εὐσέβειαν ἡμῶν ὁμολογοῦντες εἰς πληροφορίαν αὐτοῖς τοῦ ἐν ἡμῖν ὀρθοδόξου φρονήματος, ὅπως μὴ ἔχειν ἀμφισβητεῖν τοῦ λοιποῦ περὶ τῶν τοιούτων μήτε διασαλεύεσθαί πως ὑπὸ τῶν καθ' ἡμῶν καὶ ἀλλότρια ἐπιφημίζειν βουλομένων.

eas non latriae, sed relativo cultu prosequentes. Neque enim soli materiae coloribusve haeremus; at ad illarum ἀρχετύπων memoriam assurgimus, et illis honorem exhibemus.

Ieiunia vero et a quibusdam cibis abstinentiam constituere, penes ecclesiam esse confitemur, uti perpetuo apud nos in usu exstitisse comprobatur; statutis quippe ieiuniis christianorum plenitudo sanctificatur. Quin etiam in ipsis ieiuniis nedum modico cibo utimur, verum etiam a quibusdam, videlicet carne, piscibus, caseo et id genus, abstinemus. Ac saluberrima quidem ista constitutio, quae et carnales affectus mortificat, orationi idoneos efficit, et conciliat humilitatem.

Denique variam sacrorum bibliorum enumerationem cum in canonibus apostolicis, tum in sacris synodis Laodicaena et Carthaginensi legimus, Clementis quidem constitutionibus exceptis, quas ob eam quam passae fuerant ab haereticis depravationem, sextae synodi canon secundus exemit. Quod et neminem latere potest ad eos, quos ceu canonicos ecclesia suscipit, libros attendentem. Porro etsi nonnullos veteris testamenti libros ea, quae a sacris scriptoribus facta est, recensio non habeat, non propterea uti profani nefariique fetus abiiciendi sunt, imo vero ut optimi et ad virtutem utilissimi habendi sunt, nec omnino contemnendi.

Atque haec quidem in praesentia his qui nos interrogavere velut in synopsi respondemus, nostrae utique professionis rationem cum pacifica simplicitate exponentes in plenum orthodoxae fidei, quam profitemur, argumentum; eo quippe ut nullus supersit deinceps de istis ambigendi locus, neque ab illis amplius agitentur, qui contra nos sentiunt, atque a professione nostra aliena nobis imponere moliuntur.

Γέγραπται ἐν τῷ πατριαρχείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔτει ,αχοβ'-φ, μηνὶ ἰανουαρίῳ, ἰνδικτιῶνος ι'-ης.

Scriptum in palatio patriarchali Constantinopolitano MDCLXXII, mense ianuario, indictione X.

+ Διονύσιος ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

+ Ὁ πρώην Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης Παΐσιος.

+ Ὁ πατριάρχης πρώην Κωνσταντινουπόλεως Διονύσιος.

+ Ὁ πρώην πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Μεθόδιος.

+ Ὁ Ἀλεξανδρείας Παΐσιος [4]).

+ Ὁ Ἡρακλείας Βαρθολομαῖος.

+ Ὁ Κυζίκου Μητροφάνης.

+ Ὁ Χαλκηδόνος Ἱερεμίας.

+ Ὁ Καισαρείας Καππαδοκίας Γρηγόριος.

+ Ὁ Φιλιππουπόλεως Γαβριήλ.

+ Ὁ Προύσης Ἄνθιμος.

+ Ὁ Ἀδριανουπόλεως Νεόφυτος. (Οὗτος ἐγένετο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως.)

+ Ὁ Σοφίας Μελέτιος. (Οὗτος ἐχρημάτισεν ἀρχιεπίσκοπος Ἀχριδῶν.)

+ Ὁ Ἀθηνῶν Ἄνθιμος.

+ Ὁ Ῥόδου Ἰωακείμ.

+ Ὁ Εὐρίπου Δανιήλ.

+ Ὁ Λακεδαιμονίας Θεοδώρητος.

+ Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Δανιήλ.

+ Ὁ Χριστιανουπόλεως Εὐγένιος.

+ Ὁ Δέρκων Χρύσανθος.

+ Dionysius miseratione divina archiepiscopus Constantinopolis, novae Romae, et patriarcha oecumenicus.

+ Paisius nuper patriarcha Constantinopolitanus.

+ Dionysius nuper patriarcha Constantinopolitanus.

+ Methodius nuper patriarcha Constantinopolitanus.

+ Paisius Alexandriae.

+ Bartholomaeus Heracleae.

+ Metrophanes Cyzici.

+ Hieremias Chalcedonis.

+ Gregorius Caesareae Cappadociae.

+ Gabriel Philippopoleos.

+ Anthimus Prusae.

+ Neophytus Hadrianopoleos. (Hic fuit patriarcha Constantinopolitanus.)

+ Meletius Sophiae. (Hic fuit archiepiscopus Achridenus.)

+ Anthimus Athenarum.

+ Ioachim Rhodi.

+ Daniel Euripi.

+ Theodoretus Lacedemoniae.

+ Daniel Patrae veteris.

+ Eugenius Christianopoleos.

+ Chrysanthus Derci.

[1]) Can. apost. 85.

[2]) Laodic. can. 7.

[3]) Carthag. can. 32.

[4]) Ex subscriptionibus quae sequuntur nonnullas ab editoribus parum accurate relatas ad codicum fidem emendavimus.

+ Ὁ Κορίνθου Κάλλιστος.
+ Ὁ Ἀμασείας Γεράσιμος.
+ Ὁ Θεσσαλονίκης Μελέτιος.
+ Ὁ Τραπεζοῦντος Ἰωάννης.
+ Ὁ Δρύστρας Μακάριος.
+ Ὁ Βιδύνης Δανιήλ.
+ Ὁ Τορνόβου Γεράσιμος. (Οὗτος ἐγένετο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως.)
+ Ὁ Μαρωνείας Ἀνανίας.
+ Ὁ Προϊλάβου Λαυρέντιος.
+ Ὁ Βάρνης Μητροφάνης.
+ Ὁ Μεσεμβρίας Θεοφάνης.
+ Ὁ Διδυμοτείχου Γρηγόριος.
+ Ὁ Μηδείας Δανιήλ.
+ Ὁ Ἀγχιάλου Δανιήλ.
+ Ὁ Μονεμβασίας Λαυρέντιος.
+ Ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης Βαρθολομαῖος.
+ Ὁ Φιλίππων καὶ Δράμας Γερμανός.
+ Ὁ εὐτελὴς ἀρχιεπίσκοπος Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου Δαβίδ.

+ Callistus Corinthi.
+ Gerasimus Amasiae.
+ Meletius Thessalonicae.
+ Ioannes Trapezuntis.
+ Macarius Drystrae.
+ Daniel Bidynae.
+ Gerasimus Tornobi. (Hic fuit patriarcha Constantinopolitanus.)
+ Ananias Maroneae.
+ Laurentius Proïlavi.
+ Metrophanes Varnae.
+ Theophanes Mesembriae.
+ Gregorius Didymotichi.
+ Daniel Medeae.
+ Daniel Anchiali.
+ Laurentius Monembasiae.
+ Bartholomaeus Naupacti et Artae.
+ Germanus Philipporum et Dramae.
+ David humilis archiepiscopus Phanarii et Neochorii.

APPENDIX B.

*Another short synodical explication of the sacrament of the holy eucharist; exactly transcribed from the sacred archives of the great church of Christ, into these papers.**

+ Ἁπλοῦς ὁ λόγος ἔφυ τῆς ἀληθείας καὶ τεχνικῆς οὐ δεῖται κομψότητος· οἴκοθεν γὰρ ἔχει τὴν ἰδίαν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν. Ἔνθεν τοι χρείας ἤδη κατεπειγούσης εἰς τὸ φανερωθῆναι τὴν περὶ τοῦ προκειμένου ἀλήθειαν, πάσης τερθρείας τῆς ἐν λόγοις ἀποκλίναντες, ἁπλῇ τῇ λέξει καὶ ὑγιεῖ τῷ νοήματι τὴν ἀλήθειαν ἔγνωμεν παραστῆσαι, προοδοποιούσης ἄνωθεν τῆς θείας χάριτος.

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ ἡ ἁγία καὶ καθολικὴ τοῦ Χριστοῦ ἡμῶν ἐκκλησία ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ καθεξῆς ἄχρις ἡμῶν κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ θεοῦ ἐπίστευσε καὶ φρονεῖ περὶ τοῦ ἁγιωτάτου μυστηρίου τῆς ἱερᾶς εὐχαριστίας, παρεῖναι ἐν αὐτῷ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς, ὥστε δηλονότι μετὰ τὸν ἁγιασμὸν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου μεταποιεῖσθαι καὶ μεταβάλλεσθαι τὸν μὲν ἄρτον εἰς αὐτὸ τὸ ἀληθὲς καὶ ἐκ τῆς παρθένου γεννηθὲν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὸν δὲ οἶνον εἰς αὐτὸ τὸ ἀληθὲς καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐκχυθὲν τοῦ αὐτοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ αἷμα, καὶ οὐκέτι μένειν τὴν οὐσίαν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ἀλλ' εἶναι ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ κυρίου ἐν τοῖς φαινομένοις εἴδεσι τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου· προσέτι δὲ ἐν ἑκάστῃ μερίδι τοῦ ἁγιασθέντος ἄρτου καὶ οἴνου μὴ εἶναι μέρος τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὅλον ὁλικῶς τὸν δεσπότην Χριστὸν κατ' οὐσίαν, μετὰ ψυχῆς δηλονότι καὶ θεότητος, ἤτοι τέλειον θεὸν καὶ τέλειον ἄνθρωπον· τὸ αὐτὸ γὰρ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς εὐχαριστίας, οὐχ ὅτι ἐκεῖνο κατέρχεται ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μεταβάλλονται εἰς αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ κυρίου οὐσιωδῶς καὶ πάρεστι τὸ δεσποτικὸν σῶμα καὶ αἷμα ἀληθείᾳ καὶ πράγματι ἐν τῷ μυστηρίῳ ἀοράτως· ὅθεν καὶ πολλῶν γινομένων ἐν τῇ οἰκουμένῃ ἱερουργιῶν,

Synodalis altera brevis explicatio sacramenti sacrae eucharistiae; quae accurate exscripta e sacro magnae Christi ecclesiae tabulario his verbis comprehenditur.

+ Simplex natura sua est sermo veritatis, nec ulla artis indiget elegantia, cum domi habeat vim propriam et efficacitatem. Hinc cum iam instet necessitas declarandae circa id, quod proponitur veritatis, nos ab omni verborum perplexitate declinantes, simplici dictione et sana sententia decrevimus veritatem proponere, praeeunte et adspirante desuper gratia divina.

Quemadmodum igitur sancta et catholica Christi nostri ecclesia ab ipso sanctorum apostolorum tempore ac deinceps ad nos usque iuxta Christi servatoris nostri ac Dei traditionem credidit, sic etiamnum sentit de sanctissimo sacrae eucharistiae sacramento, adesse in illo dominum nostrum Iesum Christum vere ac realiter, ita ut nimirum post consecrationem panis ac vini convertatur ac transmutetur panis quidem in ipsum verum et ex virgine natum corpus Christi, vinum autem in ipsum verum et effusum in cruce ipsius domini ac servatoris nostri Christi ac Dei sanguinem; et non amplius manere ibi substantiam panis et vini, sed esse vere ac realiter ipsum corpus et sanguinem domini sub iis, quae apparent, speciebus panis et vini. Quin etiam in qualibet particula consecrati panis ac vini non esse partem corporis et sanguinis Christi, sed totum totaliter dominum Christum secundum substantiam, hoc est cum anima et divinitate, sive perfectum Deum et perfectum hominem: idem enim corpus Christi existit et in caelo et in sacramento eucharistiae, non quod e caelo descendat, sed quod ipse panis et vinum transmutentur in ipsum illud corpus et sanguinem domini substantialiter, et praesens sit dominicum corpus et sanguis vere ac realiter in sacramento invisibiliter; unde cum plura in orbe terrarum sacrificia fiant, non fieri plures Christos et plura corpora Christi, sed unum et eundem Christum adesse, ut

* Exstat editum graece in fine libelli contra Ioannem Caryophilem a Dositheo patriarcha Hierosolymitano conscripti *Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰωάννου τοῦ Καρυοφύλλη*, Iasii, 1694, p. 98-108. Primus latinum fecit Nicolaus Comnenus Papadopoli in sua *Adversus haereticam epistolam Ioannis Hokstoni Responsione*, Venetiis, 1703, p. 40-49. Tum graece tum latine iterum edidit Eusebius Renaudot ad calcem opusculi quod inscripsit: *Gennadii homiliae de SS. Eucharistia*, Parisiis, 1709. Nuperrime etiam graece repetierunt I. Mesoloras in appendice ad suam *Symbolicam ecclesiae orthodoxae*, Athenis, 1882, et M. Gedeon *Κανονικαὶ Διατάξεις*, t. I, p. 99-105. Hanc postremam editionem sequemur, sed passim a nobis emendatam ex codice Paris. Suppl. gr. 173, cuius apographum exstat in codice Constantinopolitano Sti Sepulcri 425, p. 382-394. Quod ad latinam interpretationem, eam recudimus quam primus fecit N. C. Papadopoli, propterea quod hucusque ignota fere iacuerat in libro satis rar

μὴ γίνεσθαι πολλοὺς Χριστοὺς καὶ πολλὰ σώματα Χριστοῦ, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστὸν παρεῖναι, ὡς εἴρηται, ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς ἐν πάσαις ταῖς κατὰ μέρος τῶν πιστῶν ἐκκλησίαις, καὶ ἓν εἶναι τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ οὐσιωδῶς ἐν πολλοῖς τόποις, καὶ οὐ πολλά, πιστευόμενόν τε καὶ λατρευτικῶς προσκυνούμενον· αὐτόχρημα καὶ γὰρ τὸ τεθεωμένον ἐκεῖνο δεσποτικὸν σῶμα πάρεστιν, ὅτου χάριν λατρεία τε κέκληται καὶ λατρευτικῶς προσκυνεῖται· καὶ μεταδίδοσθαι τὸ αὐτὸ σῶμα καὶ αἷμα πᾶσι τοῖς προσιοῦσι καὶ μεταλαμβάνουσιν, ἱερωμένοις καὶ λαϊκοῖς, δι' ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν, πλὴν τοῖς μὲν εὐσεβέσι καὶ ἀξίοις ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ ἁγιασμὸν καὶ ζωὴν αἰώνιον προξενεῖν, τοῖς δὲ ἀσεβῶς καὶ ἀναξίως λαμβάνουσιν αὐτὸ γίνεσθαι εἰς κατάκρισιν καὶ κόλασιν αἰώνιον.

Ἀλλὰ πολλῶν αἱρετικῶν κατὰ καιροὺς ἀναφανέντων καὶ ἀρνουμένων τὴν ἐν τῷ μυστηρίῳ οὐσιώδη καὶ πραγματικὴν μεταβολὴν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ κυρίου, καὶ τῶν ἱερῶν διδασκάλων τῆς ἁγίας ἐκκλησίας κατ' αὐτῶν ὡς τὸ εἰκὸς ἀγωνισαμένων, καὶ αὖθις τῶν αἱρετικῶν ὁμωνυμίαις καὶ σοφίσμασι χρωμένων πρὸς ἀπάτην τῶν ἁπλουστέρων, ἡ ἐκκλησία τέλος πάντων πρὸς σαφεστέραν παράστασιν τῆς ἐν τῷ μυστηρίῳ ἀληθείας κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἐξουσίαν τε καὶ συνήθειαν τῇ ἀπηχήσει τοῦ παναγίου πνεύματος ἐχρήσατο λέξιν τὴν μετουσίωσιν, οὐκ ἄλλο τι δηλοῦσα δι' αὐτῆς ἀλλ' αὐτὸ ἐκεῖνο, ὅπερ καὶ ἡ μεταβολὴ ἐν τῷ μυστηρίῳ παρίστησιν. Ἐχρήσατο δὲ ταύτῃ καθότι ἀπήλλακται τῶν ὁμωνυμιῶν καὶ ὑπέρκειται πάντων τῶν κατὰ τοῦ μυστηρίου αἱρετικῶν σοφισμάτων, οὐκ ἐκ τῶν Λατίνων δανεισθεῖσα ταύτην, ἀλλ' ἐξ οἰκείων καὶ γνησίων αὐτῆς ὀρθοδόξων διδασκάλων πλουτήσασα πρὸ χρόνων πολυαριθμήτων, ὡς πάρεστιν ἰδεῖν ἀπὸ τῶν συγγραμμάτων ἐκείνου τοῦ ὑπερασπιστοῦ τῆς εὐσεβείας κὺρ Γενναδίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐνώπιον βασιλέων ὀρθοδόξων καὶ πατριαρχῶν εὐσεβῶν καὶ τῆς ἱερᾶς συγκλήτου καὶ διδασκάλων τῆς καθ' ἡμᾶς ὀρθοδοξίας διὰ τῆς αὐτῆς λέξεως ὡς προεγνωσμένης καὶ ἀποδεχομένης ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐναγωνισαμένου περὶ τοῦ ἱεροῦ μυστηρίου· ἥντινα λέξιν ἔκτοτε ἀδιστάκτως πρεσβεύει ἀπὸ περάτων ἕως περάτων, καὶ οὐδεὶς ἀντιφερόμενος ἐφάνη τῇ χρήσει ταύτῃ τῆς ἐκκλησίας πλὴν τῶν αἱρετικῶν, ἀλλὰ πάντες μιᾷ συρροίᾳ καὶ συμπνοίᾳ τοῦ ἁγίου πνεύματος μέχρι τῆς δεῦρο συνομολογοῦσί τε καὶ διδάσκουσι ταύτην ἀνενδοιάστως εἰλικρινεῖ καὶ εὐσεβεῖ τῇ συνειδήσει. Καὶ τοῦτο δῆλόν που καὶ αὐτόπιστον ἐκ τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων συγγραμμάτων τῶν μεθ' ὕστερον ἐπισήμων καὶ σοφῶν διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας, Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου ἐπισκόπου Κυθήρων, Μελετίου τοῦ Πηγᾶ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, Γαβριὴλ τοῦ Φιλαδελφείας, Γεωργίου τοῦ Κορεσίου καὶ θεολόγου τῆς ἐκκλησίας, καὶ Νεκταρίου Ἱεροσολύμων πατριάρχου, καὶ ἄλλων πολλῶν ἐγκρίτων διδασκάλων, οὓς ὀνομαστὶ καταλέγειν διὰ τὸ πλῆθος παραιτούμεθα· ἐφ' οἷς καὶ τὰ παρὰ τοῦ μακαρίτου διδασκάλου τῆς ἐκκλησίας κὺρ Μελετίου τοῦ Συρίγου διαπονηθέντα βιβλία κατὰ ταῦτα τρανοποιοῦσι τὴν αὐτὴν λέξιν καὶ τὴν δι' αὐτῆς διδασκομένην ἔννοιαν, τό τε ἐπιγραφόμενον δηλαδὴ Ὀρθόδοξος ὁμολογία, ὅπερ καὶ ὑπὸ τῆς ἱερᾶς συνόδου τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου κεκύρωται, συναινούντων καὶ τῶν λοιπῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν συναποφηναμένων τε καὶ συνεπισφραγισαμένων ταῖς ἰδίαις ὑπογραφαῖς, καὶ ἐπ' ἐκκλησίας κεκήρυκται τὸ ὀρθόδοξον ἔχειν καὶ ἀνεπίληπτον, ὡσαύτως καὶ ἕτερον τοῦ αὐτοῦ, ὅπερ ἀντίρρησιν διεξοδικώτερον περιέχει κατὰ τῶν κυριλλωνύμων κεφαλαίων καὶ ἁπλῶς κατὰ τῆς τῶν Καλουΐνων αἱρέσεως.

Νῦν δ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἐνεφανίσθησαν σχέδιά τινα, ἐν προσχήματι μὲν δοκοῦντα μάχεσθαι τῇ λέξει τῆς μετουσιώσεως ὡς δῆθεν καινῇ καὶ μὴ ἀρχαίᾳ οὔσῃ,

dictum est, vere ac realiter in omnibus et singulis fidelium ecclesiis, et unum esse corpus ipsius et sanguinem substantialiter in multis locis, non plura; quod scilicet creditur et cum latria adoratur; statim enim deificatum illud dominicum corpus adest, quare et latria appellatur et cum latria adoratur. Tribui porro ipsum corpus et sanguinem omnibus accedentibus et communicantibus, sive in sacris sint sive laici, sub utraque specie; at enim piis et dignis remissionem peccatorum et sanctificationem et vitam aeternam polliceri, recipientibus vero impie ac indigne cedere in damnationem et supplicium aeternum.

Iam cum haeretici multi variis temporibus apparuerint, negaverintque eam, quae fit in sacramento, substantialem ac realem mutationem panis ac vini in corpus et sanguinem domini, cumque sacri doctores sanctae ecclesiae contra eos, ut decuit, depugnaverint, et mox haeretici usi sint aequivocis ac sophismatibus ad simpliciorum deceptionem; ecclesia tandem ad clariorem constitutionem veritatis, quae in sacramento est, iuxta suam propriam et potestatem et consuetudinem ductu sanctissimi spiritus usa est voce transubstantiationis, transubstantiatione non aliud quidpiam per se significante quam quod mutatio seu conversio, quae est in sacramento, proponit. Usa porro ea est, quoniam nec aequivocis subiicitur, et superat omnia haereticorum sophismata contra sacramentum; nec eam a Latinis mutuata est, sed est ea voce ditata ante annos plurimos a domesticis et legitimis suis orthodoxis doctoribus, ut promptum videre est ex commentariis verae religionis defensoris illius domini Gennadii patriarchae Constantinopolitani, qui coram orthodoxis imperatoribus et piis patriarchis ac sacro senatu ipsisque doctoribus rectae fidei nostrae per hanc vocem ut ante cognitam atque ab ecclesia receptam pro hoc mysterio depugnavit. Quam vocem ex eo tempore incessanter ecclesia praedicat a finibus ad fines, neque ullus insurgere visus est contra usum hunc ecclesiae praeter haereticos, sed omnes illam una consensione afflatu spiritus sancti una confitentur ac docent indubitanter pura et pia conscientia. Hoc porro et per se ipsum certum est ex multis ac variis scriptis nobilium deinceps et sapientium doctorum ecclesiae, Maximi Margunii episcopi Cytheraei, Meletii Pegae patriarchae Alexandrini, Gabrielis Philadelphiensis, Georgii Coresii theologi ecclesiae, Nectarii sanctissimi Hierosolymorum patriarchae, aliorumque eximiorum doctorum, quos nominatim recensere propter multitudinem prohibemur; quos inter et libri laboriose conscripti a beatae memoriae domino Meletio Syrigo doctore ecclesiae secundum haec celebrant eandem vocem ac sententiam, quae per ipsam docetur; itidem liber qui inscribitur *Orthodoxa confessio,* qui a sancta synodo oecumenici throni confirmatus est, consentientibus caeteris sanctissimis patriarchis unaque decernentibus et simul suffragantibus propria subscriptione, et alioqui promulgatum est quod is liber sit orthodoxus et irreprehensibilis; similiter et aliud eiusdem opus, quod refutationem continet prolixiorem capitum Cyrilli nomine inscriptorum, simpliciter vero haeresis calvinianae.

Nunc vero nescio quomodo apparuere quaedam exemplaria, quae quidem a fronte videntur pugnare contra vocem transubstantiationis, quasi videlicet

τῇ ἀληθείᾳ δ' ὅμως στρατεύονται κατ' αὐτῆς τῆς ὁλοκληρίας τοῦ μυστηρίου, καθότι ἀρνοῦνται, εἰ καὶ ὑποκεκαλυμμένως, τὴν πραγματικὴν καὶ οὐσιώδη τοῦ σωτῆρος ἐν αὐτῷ παρουσίαν· εἰ γὰρ καὶ λέγουσιν τὰ τετράδια ταῦτα μεταβολὴν καὶ πραγματικὴν καὶ ἀληθινὴν ταύτην ὀνομάζουσιν, ἀλλὰ διὰ τῶν ἐμφερομένων ἐν αὐτοῖς λοιπῶν σοφισμάτων καὶ ὑποκρίσεων ἐκ μέσου ποιοῦνται τὴν κυρίως ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων ὁμολογουμένην καὶ πιστευομένην εὐσεβῶς μεταβολήν, καὶ ἄλλως ἢ ὡς ἔχει ἡ δόξα τῆς ἐκκλησίας ταύτην ἑρμηνεύουσιν· οὐ συνάγεται καὶ γὰρ δι' αὐτῶν εἶναι τὸ ἀληθινὸν τοῦ Χριστοῦ κατ' οὐσίαν σῶμα καὶ αἷμα τὸν ὁρώμενον καὶ ἐσθιόμενον ἄρτον καὶ οἶνον ἤδη ἁγιασθέντα, ἀλλὰ τὸν νοούμενον πνευματικῶς ἢ μᾶλλον εἰπεῖν φανταζόμενον, ὅπερ πάσης ἀσεβείας ἀνάπλεον, ὡς ἡ ἐπὶ Παρθενίου τοῦ Γέροντος πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τῆς τοιαύτης αἱρετικῆς δόξης συγκροτηθεῖσα σύνοδος ταῖς αὐταῖς λέξεσι τὴν βλασφημίαν ταύτην ἐστηλίτευσε.

Τούτου χάριν ἡ μετριότης ἡμῶν συνοδικῶς διασκεψαμένη μετὰ τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἁγιωτάτου πατριάρχου τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης κυρίου Δοσιθέου καὶ τῶν παρευρεθέντων ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι πάντων ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, καὶ τιμιωτάτων καὶ λογιωτάτων κληρικῶν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας καὶ εὐγενεστάτων ἀρχόντων τῆς πολιτείας καὶ λοιπῶν ἐλλογίμων ἀνδρῶν καὶ σπουδῇ γραμμάτων ἐγγυμνασθέντων ἐγκρίτων τε φιλευσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν, περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, καὶ τὸ ὀρθόδοξον τῆς ἐκκλησίας φρόνημα συστῆσαι προνοηθέντες, συνομολογοῦμεν τὴν λέξιν ταύτην ἤτοι τὴν μετουσίωσιν μήτε ἀλλοτρίαν εἶναι μήτε ἑτεροδίδακτον μήτε εἰσφρήσασαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν κακοδόξως ἔκ τινων ἑτεροδόξων, ἀλλ' οἰκείαν καὶ γνησίαν τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς διδασκαλίας καὶ ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας ὀρθοδόξως γραφεῖσαν καὶ ἐκφωνηθεῖσαν, μήτε ἀπάδουσαν τῇ δόξῃ τῆς ἐκκλησίας, ὡς παρεξηγοῦσι τὰ εἰρημένα τετράδια, μήτε διαφέρουσαν τῆς πρεσβευομένης ἐν τοῖς μυστηρίοις μεταβολῆς μήτε παρηλλαγμένον φύουσαν νόημα ταύτης· εἰ γὰρ ἐναλλαγὴν καὶ διαφορὰν ἐποίει τοῦ νοήματος, οὐκ ἂν οἱ ὀρθόδοξοι ταύτην διδάσκαλοι, σοφοὶ καὶ ἐπιστήμονες ὄντες καὶ καλῶς εἰδότες διακρίνειν τὰ πράγματα, ὡς ἀδιάφορον τέως ἐδέχοντο καὶ ταὐτοδύναμον τῇ μεταβολῇ, μάλιστα δὲ περιαιροῦντες, ὡς εἴρηται, ἀπὸ τῆς τοῦ ἱεροῦ μυστηρίου διδασκαλίας πᾶσαν αἱρετικῶν κακουργίαν καὶ φαυλορρημοσύνην καὶ ὕπουλον κακόνοιαν καὶ κακοδοξίαν καὶ συγγραφήν, ταύτην τὴν λέξιν ὡς ἀποσοβοῦσαν τὰ συρφετώδη τῶν κακοδόξων διδάγματα καὶ ἐπιστομίζουσαν τοὺς αἱρεσιώτας διὰ τῆς ἄνωθεν τοῦ πνεύματος συναντιλήψεως ἐπὶ τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν ἐξέδωκαν, ἀριδηλότερον καὶ προσφυέστερον τὴν περὶ τοῦ μυστηρίου δόξαν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας διατρανῶσαι βουλόμενοι.

Ἀνθ' ὧν καὶ ἀποδεχόμεθα ταύτην καὶ διαβεβαιοῦμεν καὶ εὐσεβοφρόνως νοοῦμέν τε καὶ διδάσκομεν, πιστεύοντες ἀδιστάκτως, ὅτι ὁ προκείμενος ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μεταβάλλονται κατ' οὐσίαν μετὰ τὰ κυριακὰ λόγια καὶ τὸν ἁγιασμὸν εἰς αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ἀληθὲς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθάπερ πλατύτερον ἀνωτέρω εἰρήκαμεν, καὶ τοῦτο αὐτὸ εἶναι τὸ σημαινόμενον ὑπὸ τῆς μετουσιώσεως, καὶ μηδὲν ἄλλο παρηλλαγμένον τῆς ἀρχαίας δόξης τῆς ἁγίας ἡμῶν ἐκκλησίας· τὰ δὲ ὁπωσδήποτε ἀναφανέντα τετράδια ὡς ὕπουλα καὶ ἐν ὑποκρίσει τὴν αὐτὴν δόξαν τῆς ἐκκλησίας παραβλάπτοντα διόλου ἀνατρέπομεν καὶ ἀποβάλλομεν καὶ μακρὰν ἀποπέμπομεν τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν ἐκκλησίας καὶ ἀκυροῦμεν ταῦτα καὶ ἄπρακτα καὶ ἀνίσχυρα καθιστῶμεν, καὶ πάντας τοὺς

novam, et non priscam; revera tamen militant cor
tra ipsam integritatem mysterii, quoniam negan
licet latenter, realem ac substantialem servator
in ipso praesentiam. Quamvis enim dicant illi qua
terniones mutationem et realem illam appellen
at ex reliquis sophismatibus et simulationibus, qua
ibi insinuantur, e medio tollunt propriam et a
orthodoxis assertam ac pie creditam mutationen
Et alioqui licet ibi ecclesiae sententia, sicut s
habet, explicetur, non tamen inde conficitur, ess
verum Christi secundum substantiam corpus
sanguinem quae videntur et manducantur panis a
vinum iam consecrata, sed esse spiritaliter inte
lectum et, ut ita dicam, imaginatione conceptum
id quod omnis impietatis plenum est, quemadmo
dum synodus contra huiusmodi haeresin acta su
sanctissimo patriarcha Constantinopolitano Parthe
nio seniore iisdem vocibus hanc blasphemiam cor
demnavit infamavitque.

Propterea mediocritas nostra synodaliter cog
noscentes cum iis qui inventi sunt coram nob
sacratissimis antistitibus hypertimis, nostris i
spiritu sancto dilectissimis fratribus et comm
nistris, cum honorabilissimis et disertissimis cler
cis magnae Christi ecclesiae nostrae et nobilissim
reipublicae principibus ac reliquis eloquentibu
viris et in literarum studio exercitatis, eximi
amatoribus pietatis et orthodoxis christianis, d
hoc argumento, et consulentes constitutioni ortho
doxae sententiae ecclesiae, una confitemur, han
dictionem sive transubstantiationem neque alie
nam esse neque ab alienis doctam neque illapsa
orientali ecclesiae per malam opinionem ex al
quibus heterodoxis, sed propriam sive domest
cam et legitimam nostrae sacrae doctrinae
a piis doctoribus orthodoxe scriptam atque pro
nunciatam, neque repugnantem opinioni ecclesiae
ut clam explicant praedicti quaterniones, nequ
diversam ab asserta in sacramento mutatione, ne
que huic contrarium sensum producentem. Nam
si alienationem et diversitatem faceret sensus, no
illam orthodoxi doctores, cum fuerint sapientes
scientiarum periti ac bene docti res discernere, u
non diversam unquam recepissent utque aequ
pollentem mutationi; sed potius exterminantes, u
dictum est, a sacra mysteriorum doctrina omn
maleficium haereticorum falsamque locutionem
dolosam malamque mentem et malam opinione
ac scriptionem, hanc vocem ut repellentem lutu
lenta male credentium documenta et silentium im
ponentem haereticis per superne advenientem sp
ritus protectionem sanctae Christi ecclesiae trad
dere, clarius et accommodatius sententiam catho
licae ecclesiae de sacramento manifestare volente

Quamobrem eam nos recipimus et confirmamu
ac mente pia et sentimus et docemus, credente
indubie propositum in altari panem ac vinum mu
tari substantialiter post verba dominica et conse
crationem in ipsum illud verum corpus et sangui
nem domini ac Dei et servatoris nostri Ies
Christi, ut latius supra diximus; et hoc esse quo
a transubstantiatione significatur, et nihil aliu
diversum ab antiqua sententia nostrae sancta
ecclesiae. Eos vero qui quomodocumque apparuer
quaterniones, uti doli plenos et per hypocrisin
eandem ecclesiae sententiam laedentes omnin
evertimus et reiicimus et longe a nostra orthodox
ecclesia amandamus, eosque abrogamus et infecto
ac invalidos constituimus; omnibus autem ortho
doxis interdicimus eos recipere, aut contraria pia

ὀρθοδόξους ἀποτρέπομεν τοῦ ἀποδέχεσθαι ταῦτα καὶ τἀναντία φρονεῖν διὰ τῆς αὐτῶν διδασκαλίας τῇ εὐσεβεῖ δόξῃ τῆς ἐκκλησίας καὶ διϊσχυρίζεσθαι καὶ δεφενδεύειν αὐτὰ κακοτρόπως καὶ κακοδόξως, καὶ διακελευόμεθα μηδένα τῶν χριστιανῶν ἄδειαν ἔχειν ἀνὰ χεῖρας λαμβάνειν τὰ τοιαῦτα καὶ ἀναγινώσκειν καθ' ἑαυτὸν καὶ ἑτέρους διδάσκειν τὰ αὐτὰ παντάπασιν. Ἀλλὰ καὶ ἐς τοὐπιὸν ὅσοι ἂν ὀψέποτε ἀναφανεῖεν φρονοῦντες ἢ λέγοντες ἢ γράφοντες τὰ αὐτὰ καὶ ἑτέρους διδάσκοντες κοινῶς ἢ ἰδίως, εἴτε ἀρχιερεῖς ὄντες εἴτε ἱερεῖς καὶ ἱερομόναχοι ἢ ἱεροδιάκονοι ἢ κληρικοὶ καὶ ὀφφικιάλιοι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, οἱ τοιοῦτοι παραχρῆμα χωρίς τινος ἀνακρίσεως καὶ ἀναψηλαφήσεως καὶ ἀναβολῆς καθυποβάλλεσθαι ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ποιναῖς ἀποτόμως καὶ ἀνυπερθέτως ἐκπίπτειν τῶν ὧν ἔλαχον βαθμῶν καὶ τάξεων συνοδικῇ καθαιρέσει καὶ μακρὰν ἀπορραπίζεσθαι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος διὰ κοινῆς ἀποκηρύξεως καὶ δημοσίας τοῦ ἀναθέματος ἐκφωνήσεως· κοινολαΐται δέ τινες ὄντες καὶ ἁπλῶς τῆς κοσμικῆς τάξεως, τῷ ἀναθέματι καταδικάζεσθαι καὶ παραπέμπεσθαι τῇ ἀπωλείᾳ καὶ καταδίκῃ τοῦ αἰωνίου πυρός. Ὅσοι δ' ἂν ἀποτολμήσωσι παραβάται φανῆναι ταύτης τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ συνοδικῆς ὀρθοδόξου ἀποφάσεως, ἀντέχεσθαι δὲ βουληθῶσι τῶν ἀποβληθέντων αὐτῶν καὶ ἀποδοκιμασθέντων τετραδίων ἀπεναντίας τῆς καθόλου ὀρθοδόξου ἐκκλησίας καὶ τοῖς ταὐτὰ φρονοῦσι χαρίζεσθαι καὶ διεκδικεῖν πως καὶ συντρέχειν καὶ βοηθεῖν λόγοις ἢ ἔργοις, ἱερωμένοι ὄντες καθ' ὁποιονοῦν βαθμὸν καὶ τάξιν ἢ καὶ λαϊκοὶ παντοίας καταστάσεως ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, ἀφωρισμένοι εἶησαν ἀπὸ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ζωαρχικῆς τριάδος, τοῦ ἑνὸς τῇ φύσει μόνου θεοῦ, καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ ἄλυτοι μετὰ θάνατον καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· ἡ μερὶς αὐτῶν εἴη μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα καὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς ἀναφανέντων αἱρεσιαρχῶν καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ δυσδιαταραξάντων καὶ αὐτῶν τῶν σταυρωσάντων τὸν κύριον, καὶ ἔνοχοι τοῦ πυρὸς τῆς γεέννης, ταῖς τε πατρικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπεύθυνοι καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ὑπόδικοι.

Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν καὶ παράστασιν τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν ὁμολογίας περὶ τοῦ σεπτοῦ καὶ σωτηριώδους μυστηρίου τῆς ἱερᾶς εὐχαριστίας καὶ τῆς ὀρθῶς καὶ ἀνεπιλήπτως διδασκούσης ταύτην λέξεως τῆς διαληφθείσης μετουσιώσεως ἐγράφη καὶ τὸ παρὸν πατριαρχικὸν συνοδικὸν καὶ συστατικὸν γράμμα, κατησφαλισμένον συνοδικῶς ταῖς ὑπογραφαῖς τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, ἱερωτάτων μητροπολιτῶν καὶ τιμιωτάτων κληρικῶν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας καὶ λοιπῶν ἐλλογίμων καὶ τιμίων ἀνδρῶν, καὶ κατεστρώθη ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ νέῳ κώδικι τῆς μεγάλης ἐκκλησίας.

,αχγα'.

sententiae, quam probat ecclesia, sentire aut confirmare et defendere illos malo modo malaque mente; et praecipimus, nemini christianorum licere quaterniones illos in manus accipere et legere privatim aut eos omnino docere. Quin immo si qui unquam in posterum apparuerint sentientes aut dicentes scribentesve eadem et alios docentes publice vel privatim, sive sint episcopi sive sacerdotes et sacri monachi vel sacri diaconi vel clerici vel officiales catholicae ecclesiae, hi statim ante quancunque causae cognitionem et appellationem et sine dilatione subiecti sint ecclesiasticis poenis severe, et sine dilatione cadant a gradibus quos nacti sunt, et ab ordinibus synodali depositione et a plenitudine ecclesiastica procul abiiciantur per communem proscriptionem et publicam anathematis denunciationem; si vero laici fuerint et simpliciter ordinis saecularis, sint anathemate damnati dimissique in perditionem et damnationem ignis aeterni. Si qui autem praesumant transgressores apparere huius ecclesiasticae ac synodalis orthodoxae sententiae, favere autem voluerint reiectis ipsis ac reprobatis quaternionibus contra universalem orthodoxam ecclesiam, quique gratiam, defensionem, opem, auxilium talia sentientibus praestiterint verbis vel factis, si sacrati in quocunque gradu et ordine sive laici cuiuscunque condicionis a parvo ad magnum, sint excommunicati a sancta et consubstantiali trinitate unius natura solius Dei, et maledicti, et nullius veniae capaces, et insolubiles post mortem et in hoc et in futuro saeculo; pars eorum sit cum proditore Iuda et cum haeresiarchis, qui ab initio apparuerunt et ecclesiam Christi conturbaverunt, et cum iis ipsis, qui dominum crucifixerunt; sintque rei ignis gehennae subiectique diris paternis ac synodalibus atque in aeternum ignem damnati.

Porro ad demonstrationem probationemque huius nostrae orthodoxae confessionis circa venerabile ac salutare sacramentum sacrae eucharistiae et circa praedictam transubstantiationem, quae recte et irreprehensibiliter docet eucharistiam, scriptum est praesens patriarchale synodicum systaticum, munitum synodaliter subscriptionibus sanctissimorum patriarcharum, sacratissimorum metropolitarum et honorabilissimorum clericorum eius, quae apud nos est, magnae Christi ecclesiae, et aliorum disertorum et honorabilium virorum; relatum est etiam in novum hunc codicem magnae ecclesiae.

Anno MDCXCI.

+ Καλλίνικος ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

+ Callinicus miseratione divina archiepiscopus Constantinopoleos, novae Romae, et patriarcha oecumenicus.

+ Δοσίθεος ἐλέῳ θεοῦ πατριάρχης τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ συναινῶ ἐν ἅπασι.

+ Dositheus miseratione Dei patriarcha sacrae urbis Hierusalem, in omnibus consentio.

+ Ὁ Ἐφέσου Θεοφάνης.
+ Ὁ Κυζίκου Κύριλλος.
+ Ὁ Χαλκηδόνος Γαβριήλ.
+ Ὁ Ῥόδου Παρθένιος.
+ Ὁ Νεοκαισαρείας Κυπριανός.
+ Ὁ Δρύστρας Ἀθανάσιος.
+ Ὁ Χίου Γρηγόριος.
+ Ὁ πρώην Λακεδαιμονίας Θεοδώρητος.
+ Ὁ Ῥαιδεστοῦ Παχώμιος.
+ Ὁ μέγας οἰκονόμος Γεώργιος ἱερεύς.
+ Ὁ μέγας λογοθέτης Ἰωάννης.
+ Ὁ μέγας ἐκκλησιάρχης Ῥαλάκης.

+ Theophanes Ephesi.
+ Cyrillus Cyzici.
+ Gabriel Chalcedonis.
+ Parthenius Rhodi.
+ Cyprianus Neocaesareae.
+ Athanasius Drystrae.
+ Gregorius Chii.
+ Theodoretus nuper Lacedaemoniae.
+ Pachomius Rhaedesti.
+ Georgius presbyter magnus oeconomus.
+ Ioannes magnus logotheta.
+ Rhalaces magnus ecclesiarcha.

+ Ὁ μέγας χαρτοφύλαξ Μπαλάσης.
+ Ὁ δικαιοφύλαξ Σπανδωνής.
+ Ὁ λογοθέτης Χουρμούζιος.

+ Samuel, by the mercy of God, pope and patriarch of the Great City of Alexandria, and judge of the universe [1]).

Our mediocrity, by this patriarchal subscription and seal, bears witness and attest, that the contents of this paper are genuine and true, and faithfully transcribed; viz. the answers agreed on in synod, and the synodical expositions, exactly copied from the sacred register of the great church of Christ, in the year of our salvation 1718 in the month of April indictione 11ª.

(L. S.) + Samuel of Alexandria confirms.

+ Balases magnus chartophylax.
+ Spandones dicaeophylax.
+ Churmuzius logotheta.

+ Samuel miseratione Dei papa et patriarch magnae civitatis Alexandriae atque orbis iudex.

Mediocritas nostra patriarchico isto chirograph et sigillo certum facit et attestatur, ea quae prae senti scripto continentur genuina esse et sincer ac summa fide exscripta; nimirum responsa ea ess de quibus synodus convenit, atque synodales ex positiones esse accurate descriptas e sacro magna Christi ecclesiae codice, anno salutis nostra MDCCXVIII., mense aprili, indictione XI.

(L. S.) + Samuel Alexandrinus confirmat.

5.

GRAECORUM RESPONSO RESCRIPTUM BRITANNORUM 29 maii 1722 datum.*

Τοῖς παναγιωτάτοις καὶ σοφωτάτοις τῆς Ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας πατριάρχαις, τῷ Κωνσταντινουπόλεως κυρίῳ Ἱερεμίᾳ, τῷ Ἀλεξανδρείας κυρίῳ Σαμουήλ, τῷ Ἀντιοχείας κυρίῳ Ἀθανασίῳ, καὶ τῷ Ἱερουσαλὴμ κυρίῳ Χρυσάνθῳ, τοῖς τε πανιερωτάτοις μητροπολίταις, καὶ τοῖς ἁγιωτάτοις ἐπισκόποις, τῷ εὐαγεῖ κλήρῳ, καὶ πᾶσι τοῖς Ἑλλήνων ὀρθοδόξοις·

Ἡ τῶν ἐν Βριτανν[illegible] καθολικῶν λειψάνων ἀμοιβὴ τῇ Ἀνατολικῶν ὀρθοδόξων ἀποκρίσει ἐπὶ τὴν μετ' ἀλλήλων συμφωνίαν πεποιημένη.

Πρὶν ἄρχεσθαι τὰ τῆς παλαιᾶς ἐν Βριτανν[illegible] ὀρθοδοξίας λείψανα τοῦ τῶν τεσσάρων θεοσεβεστάτων τῆς ἐν Ἀνατολῇ καθολικῆς ἐκκλησίας πατριαρχῶν ἀποκρίσεις ἀπαμείβεσθαι, μάλιστα μὲν πρέπει καὶ ἀναγκαῖόν ἐστι πολὺ τῆς χάριτος ἔχειν ταῖς ὑψηλοτάταις πατριαρχῶν ἀξίαις, ταῖς χαλεπῶς οὐ φερούσαις τὴν πρὸς τὰς ἡμῶν προθέσεις ἀπόκρισιν διὰ γραφῆς ἐκθέσθαι, καὶ αὐτὴν ἐπὶ τῆς χώρας μακρὰν ἄπωθεν οὖσης, τῆς μεγάλης Βριττανίας, διαπέμπεσθαι· ἀλλὰ καὶ ταύτην τὴν τῶν πατριαρχικῶν ἀξιωμάτων φιλάνθρωπόν τε καὶ γενναίαν ὁρμὴν ὑπὲρ τοῦ ἐν ἡμῖν ἁρμονίαν ἀπεργάζεσθαι, καὶ τὴν τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος ὁμόνοιαν ἐκτείνειν, τέλος πάνυ εὐδαῖμον ἔξειν ἐλπίζει. Καὶ ἐπειδὴ τὰ καθολικὰ τῆς Βριτανν[illegible] λείψανα πάντα λίθον κινεῖ, ὥστε τὸ πρᾶγμα τοῦτο εἰς τοιαύτην περιπόθητον ἀπόβασιν ἄγειν, καὶ πᾶν τὸ ἐξὸν ἀσμένως ποιήσει, διὰ τοῦτο πληροφορηθέντα χαίρεται, ὅτι αἱ πατριαρχικαὶ ἀξιότητες τὰς ἁγίας γραφὰς καὶ τὴν παλαιὰν ἐκκλησίαν τῆς ἐν ἡμῖν διαφωνίας δικαστὰς ποιοῦσι, καὶ πρὸς τὴν μέλλουσαν ὁμόνοιαν οὐκ ἀπαραμυθήτως ὁρᾷ. Ἐπεὶ γὰρ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ κανόνι καὶ γνώμονι τοῖς Ἀνατολικοῖς τε καὶ Βριτανν[illegible]οῖς διαδικάζεσθαι ἔδοξε, καὶ πρὸς τὰ τῆς τε παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης γράμματα ἀπὸ τῶν τῆς πρωτοτύπου ἐκκλησίας πατέρων ἑρμηνευθέντα, ὡς πρὸς τὸ τῆς πίστεως καὶ θεραπείας κοινὸν παράδειγμα προσβλέπειν, οὐκ ἀπογινώσκομεν, τοῦ πράγματος ὑπὸ τῆς καθολικῆς καὶ

Praesanctissimis sapientissimisque Orientalis or thodoxae ecclesiae patriarchis, Constantinopolitan domino Hieremiae, Alexandrino domino Samue Antiocheno domino Athanasio, Hierosolymitan domino Chrysantho, reverendissimis metropolitani et sacratissimis episcopis, piissimo clero, omn busque Graecis orthodoxis,

Catholicarum in Britannia reliquiarum responsu Orientalium orthodoxorum responso ad ineundan utrimque concordiam datum.

Priusquam nos, veteris Britannorum orthodoxia reliquiae, incipiamus quatuor religiosissimorum ca tholicae ecclesiae Orientalis patriarcharum responsi vicissim respondere, maxime quidem decet oportet que multas referre gratias celsissimis patriarcharu dignitatibus, quae aegre non tulerunt nostris pro positis responsionem scriptis mandare, eamque i maiorem Britanniam, regionem a se longissimam mittere; quin etiam illud patriarchalium dignitatu humanissimum eximiumque inceptum ad concordiam inter nos procurandam christianorumque populoru consensum dilatandum finem felicissimum habiturum speramus. Quia vero catholicae Britannorum reli quiae omnem movent lapidem, ut negotium illu in optatum huius modi exitum perducatur, ac om nia, quae fieri poterunt, libenter contendent, idcirc laeti audierunt, a patriarcharum dignitatibus sacra scripturas veteremque ecclesiam de controversi nostra iudices esse constitutas, nec absque solati ad futuram concordiam intendunt. Cum enim eadem adhibita regula ac norma cum Orientalibu tum Britannis disceptare visum fuerit, et ad veteri novique testamenti libros a pristinae ecclesiae patri bus explicatos veluti ad commune fidei morumqu documentum attendere, haud desperamus, re a ecclesia catholica et orientali iterum perpensa, ea favente Deo concessiones accommodationesque da tum iri, quibus utrique ad mutuam concordiam

[1]) Testimonium, quod sequitur, patriarchae Alexandrini ad finem autographi in Britanniam missi habebatur; cuius textum graecum cum reperire non potuerimus, illud anglice exhibuimus, prout repraesentatur apud Williams, op. cit., p. 83.

* Autographum ipsum graece exaratum bona fortuna conservavit nobis codex bibliothecae Constantinopolitanae Sancti Se pulcri, signatus prius 608, nunc 9. Constat vero foliis chartaceis decem, cm. 37×24,8, quorum primum omnino vacuum est Unum hunc libellum continet a fol. 2 *recto* ad fol. 10 *rectum*. Exstat etiam responsio illa Britannorum in codice quodam Oxoniensi, qui apud dominum rectorem Aedis Christi nullo numero signatus asservatur. Constat foliis chartaceis triginta tribus, recta tantum pagina exaratis. Rescriptum, de quo agimus, a fol. 1 ad fol. 23 continetur. Huius codicis varietate negleximus, ne virum amicissimum F. C. Conybeare plus aequo gravaremus. A fol. 24 ad fol. 33 eiusdem codicis exhibetur, e graece quidem, si pauca excipias, novus ille ordo sacrae communionis peragendae, quem sub sequenti numero sumus repraesentatur

ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ἐκ δευτέρου καταμαθέντος, τοιαύτας συγκαταβάσεις σὺν θεῷ γενησομένας καὶ οἰκονομίας, αἵπερ ἀμφοτέρους πρὸς τὴν ἀμοιβαίαν ὁμόνοιαν καὶ κοινωνίαν ἑτοιμάσουσι. Ταύτην οὖν τὴν ἡμῶν εὐχῶν τε καὶ τιμῆς ὑπὲρ αὐτῶν μνείαν διὰ βραχέων ποιησάμενοι, ἐπὶ τὰς ἀποκρίσεις, ἃς ἡμῖν ἀξιώσαντες ἐπέστειλαν αἱ πατριαρχικαὶ ἀξιότητες, μεταβησόμεθα.

Ἃ συμφωνοῦμεν ἀμφότεροι, οὐ μνημονεύσομεν, πλὴν εἰ μὴ τὸν αὐτῶν ἀριθμὸν σημειοῦμεν.

Πρόθεσις α′, β′, γ′, δ′, ε′.

Τῇ πρὸς τὰς ε′ πρώτας προθέσεις ἀποκρίσει οὐδὲν ἐγκαλοῦμεν, ἐκτὸς μὴ ἡμῖν πρέπον δοκεῖ τοὺς ἐν Βριτανν[ί]ᾳ ἐπισκόπους αὐτοκεφάλους μένειν, καὶ τῶν πατριαρχῶν μηδενὶ ὑποκεῖσθαι.

Πρόθεσις ς′.

Ἐν ταύτῃ τῇ προθέσει μηδαμῶς ἐβουλόμεθα τῇ τῆς καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας σοφίᾳ ὑπογράφειν, ἢ περὶ τῆς αὐτῶν παιδείας ἀμφιγνοεῖν. Διὰ παιδείας γὰρ ἐν ταῖς ἡμῶν προθέσεσι ἡ τῶν κανόνων διάταξις καὶ δίκη νοητέα.

Πρόθεσις ζ′.

Ταύτῃ τῇ τῶν πατριαρχικῶν κυριοτήτων ἀποκρίσει συγκατατιθέμεθα.

Πρόθεσις η′.

Ἔτι συνευδοκοῦμεν, ὅτι ἥπερ ἐν τῷ παρόντι χρῶμεν λειτουργίᾳ, εἰς τὴν τῶν Ἑλλήνων φωνὴν μεταφρασθεῖσα πρὸς τὰς πατριαρχικὰς ἀξίας, ὑπ' αὐταῖς δηλαδὴ βλεπτέα, πεμφθήσεται.

Πρόθεσις θ′, ι′, ια′, ιβ′.

Ἡ ταῖς θ′, ι′, ια′, ιβ′ προθέσεσι ἀπόκρισις ἡμῖν συνδοκεῖ.

Ἐπὶ τούτοις ἕπεται ἡ ἡμετέρα ἀμοιβὴ πρὸς τὰ περὶ τῶν κεφαλαίων ἐν ταῖς ἡμῶν προθέσεσι ὁμολογουμένων λεχθέντα.

Πρόθεσις α′, β′, γ′.

Τῇ α′, β′, γ′ ἀποκρίσει οὐδὲν ἔχομεν κατειπεῖν, ἐὰν γένηται ἐν πᾶσι λοιποῖς ἕνωσις.

Πρόθεσις δ′, ε′, ς′, ζ′.

Τὰ δ′, ε′, ς′, ζ′ κεφάλαια ἐπισκεψόμεθα, ἐπὶ τὴν τῆς καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ἀπόκρισιν πρὸς τὴν α′ τῶν ἡμῶν προθέσεων, ἐφ' αἷς οὐ πάνυ μὲν αὐτῇ καὶ τῇ ἐν Βριτανν[ί]ᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ συνδοκεῖ, προσελθόντες.

Πρόθεσις η′.

Ἐν ταύτῃ τῇ ἀποκρίσει μετ' αὐτοῖς[1]) συμφωνοῦμεν.

Πρόθεσις θ′, ι′, ια′.

Καθάπερ καὶ ἐν τῇ θ′, ι′, ια′.

Πρόθεσις ιβ′.

Πρὸς τὴν δωδεκάτην ἀπόκρισίν φαμεν, ὅτι πιστεύομεν τὰς τῶν ζώντων εὐχὰς καὶ τὴν τῆς ἁγίας εὐχαριστίας θυσίαν νεκροὺς ὠφελεῖν εἰς τὴν τῆς ἐκείνων εὐδαιμονίας αὔξησιν ἐν τῷ θανάτου μεταξὺ καὶ ἀναστάσεως παραμέσῳ χρόνῳ, τὰ δὲ τούτου τοῦ κεφαλαίου οὐκ ἐπὶ πλέον διασαφοῦμεν.

Περὶ τῆς πρὸς τὰ ε′ ἔσχατα κεφάλαια ἀποκρίσεως, ἐν οἷς οὐκ ὁλόκληρός[2]) ἐστι συμφώνησις, γενικῶς ἔδοξε ὑπομνῆσαι, ὅτι ὁποίως ἂν ἡ καθολικὴ καὶ ἀνατολικὴ ἐκκλησία ἡμᾶς περὶ τοῦ λουθηροκαλβινισμοῦ στοχαστικῶς ὑποπτεύωσι, δῆλον ποιοῦμεν, ὅτι οὐχ οἷόν τέ ἐστι τὰ τοιούτων ὁποτέρωθεν αἱρέσεων ἴδια δόγματα ἡμῖν καλῶς καὶ εἰκότως ἀνατιθέναι· ἔτι δὲ νομίζομεν,

communitatemque alliciantur. Hac igitur votorum nostrorum nostraeque in illos observantiae mentione paucis absoluta, ad ea responsa, quae nobis mittere dignatae sunt patriarchales dignitates, aggrediamur.

Quibus in rebus utrique consentimus, has non referemus, sed earum tantum numeros notabimus.

Propositum I, II, III, IV, V.

In responso ad V prima proposita nihil reprehendimus, nisi quod nobis aequum videtur Britannorum episcopos sui iuris permanere, nec ullo patriarchae subiici.

Propositum VI.

Hoc in proposito nobis mens haudquaquam fuit catholicae orientalisque ecclesiae doctrinam vituperare aut de illorum eruditione ambigere. Per hanc enim vocem παιδεία in propositis nostris canonum ordinatio et disciplina intelligenda est.

Propositum VII.

Huic patriarchalium dominationum responso assentimur.

Propositum VIII.

Nobis etiam complacet, liturgiam, qua nunc utimur, in Graecorum sermonem translatam ad patriarchales dignitates, ab illis nempe excutiendam, fore mittendam.

Propositum IX, X, XI, XII.

Propositis IX, X, XI, XII, responsio a nobis probatur.

Praeterea succedit nostrum responsum ad ea quae de capitibus in nostris propositis constitutis dicuntur.

Propositum I, II, III.

Responso I, II, III, nihil habemus quod obiiciamus, modo in ceteris omnibus unitas fiat.

Propositum IV, V, VI, VII.

Capita IV, V, VI, VII, exquiremus, cum ad catholicae ecclesiae orientalis responsionem primo e nostris propositis, de quibus non omnino quidem ipsam inter et catholicam Britannorum ecclesiam convenit, accesserimus.

Propositum VIII.

De istac responsione cum illis convenimus.

Propositum IX, X, XI.

Item de responsione IX, X, XI.

Propositum XII.

Ad duodecimum responsum dicimus, nos credere vivorum preces et sacrae eucharistiae sacrificium mortuis prodesse ad illorum felicitatis incrementum eo tempore, quod mortem inter et resurrectionem intercedit, nec fusius huius capitis argumenta declarabimus.

Quod ad V postremis capitibus responsionem attinet, de quibus non omnimoda est concordia, hic universe visum est commemorare, quod qualitercunque catholica orientalis ecclesia nos lutherocalvinismi coniecturaliter suspectos habeat, aperte declaramus, fieri non posse, ut harum utralibet haereseon propria dogmata nobis recte ac

[1]) *μεθ' αὐτοῖς* cod.; in margine recentiori manu: *κατ' αὐτήν*.
[2]) *ὁλόκληρά* cod.

ὅτι τὸ παρ' ἡμῶν ἀποκριθὲν ἐπιλελεγμένοι, τοιαύτης τῆς κατηγορίας ἡμᾶς προθύμως ἀπολύσουσι. Μεταβῶμεν δ' ἤδη καὶ ἐπὶ τὰ ἐν μέρει.

Πρόθεσις α'.

Τῇ πρώτῃ ἀποκρίσει περὶ τοῦ τὰς ἑπτὰ συνόδους ὡς τὰς θείας γραφὰς δέχεσθαι, οὐ μὲν δυνάμεθα οὐκ ὀλίγον ἐναντιοῦσθαι. Ἀσμένως μαρτυρόμεθα, ὅτι τὴν ἐν ταῖς πρώταις ς' οἰκουμενικαῖς συνόδοις θεσπισθεῖσαν πίστιν, ὡς ταῖς θείαις γραφαῖς συμφωνοῦσαν, δεχόμεθα, καίτοι τὴν ἡμῶν πίστιν οὐχ οὕτω ἐκτείνειν ἰσχύοντες, ὥστε τοὺς τῶν ἐκείνων συνόδων πατέρας ἐξ ἴσου τοῖς προφήταις, εὐαγγελισταῖς, καὶ ἀποστόλοις ἐμπνευσθέντας πεπεῖσθαι. Αἰτοῦμεν δὲ μή τινι τῶν ἐκείνων συνόδων κανόνι, τῷ περὶ τάξεις καὶ τὰ τοιαῦτα δεθῆναι. Περὶ δὲ τῆς ἐν Νικαίᾳ συγκεκροτημένης συνόδου, ἡ ἑβδόμη οἰκουμενικὴ λέγεται, ἀναγκαῖον νομίζομεν διασαφεῖν, ὅτι οὐ δυνάμεθα τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἐντεῦθεν ἀποιχομένους ἁγίους ἢ δουλικῶς προσκυνεῖν, καὶ τούτων μὲν ἕνεκα, ἵνα τὰ λοιπὰ ἐάσωμεν, πρῶτον μὲν ὅτι ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ οὐδαμοῦ σαφῶς φαίνεται τὸ τοὺς Ἰουδαίους ἀγγέλους προσκυνῆσαι, μᾶλλον δὲ τὸ ἐναντίον. Εἰ μὲν τοῦτο τὸ ἔθνος τὸ ταῦτα τὰ κρείττονα ὄντα θρησκεύειν νόμιμον ἐπεπιστεύκεισαν, λόγοις μὲν ἰδίοις εἰς τοιαύτην κινηθῶσι ἂν θεραπείαν. Ὤφθησαν γὰρ οἱ ἄγγελοι πρὸς τοὺς πατριάρχας, τὸν τοῦ Μωϋσέως νόμον παρέδωκαν, διὰ τῆς ἐρήμου αὐτοὺς ὡδήγησαν, καὶ ὁ Μιχαὴλ ὁ αὐτῶν ἄρχων λέγεται [1]) καὶ ὁ τὴν τῆς Ἰουδαίας φύλαξιν πεπιστευμένος. Ὁ μὲν Ἀβραὰμ τοῖς ἀγγέλοις προσκυνῆσαι λέγεται [2]), ἀλλὰ δὲ ἐκ τοῦ αὐτὸν ἐκείνους ξενοδοχεῖν φανερόν ἐστιν, ὅτι τοὺς ἀνθρώπους ὄντας ᾠήθη. Οὐ μέν ἐσμεν ἔξαρνοι, ὅτι μὴ κελεύονται ὁ Ἰησοῦς τε καὶ Μωϋσῆς λῦσαι τὰ ὑποδήματα τῶν ποδῶν αὐτῶν [3]), καὶ ὅτι μὴ εἶπε πρὸς αὐτοὺς ὁ ἄγγελος ὁ ὀφθεὶς τὸ τὸν τόπον, ἐφ' ᾧ ἕστηκαν, εἶναι ἅγιον [4]). Οἱ δὲ πατέρες κοινῶς ἐνόμισαν ὑπὸ ταύτῃ τῇ προσωνυμίᾳ καὶ εἶδει τὸν ἡμῶν σωτῆρα ἐκεῖ ὀφθῆναι. Ὁ ἅγιος δηλαδὴ Ἰουστῖνος ὁ μάρτυς, ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος, ὁ Τερτουλλιανὸς καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ταύτην τὴν δόξαν συμφωνοῦντες ἅμα ἐπιβεβαιοῦσι [5]). Οὕτω μὲν σημειοῦνται οἱ πατέρες τὸ τοὺς ἀγγέλους ὀφθέντας τὴν ἑαυτοῖς προσηνεγμένην προσκύνησιν ἀποδοκιμάσαι, ὡς ἐποίησεν ὁ τῷ Μανωὲ καὶ τῷ Ἰωάννῃ ἐπιφανεὶς ἄγγελος. Πρόσθες ὅτι οὐ τὸ αὐτό ἐστι τὸ τοὺς ὁρατοὺς προσκυνεῖν ἀγγέλους καὶ ἀοράτους. Τῇ τῶν ὁρωμένων κρείττονι φύσει, τῇ αὐτῶν τάξει καὶ ἀγγελίᾳ, τιμήν τινα ὀφείλομεν, τὴν τοῖς ἀοράτοις καὶ ἴσως ἀνεξιχνιάστοις οὐχ οὕτω προσήκουσαν. Ἔστι δὲ ὁ Ὠριγένης [6]) τῷ Κέλσῳ τῷ τοὺς Ἰουδαίους τῶν ἀγγέλων νεωκόρους λέγοντι, ὡς τῷ συκοφάντῃ ἐνεκάλεσε, καὶ ἐμαρτύρησε τὸ δεῖν οὐδὲν ἄλλο σέβειν ἢ τὸν ἐπὶ πᾶσι θεόν, καὶ μόνῳ τῷ κρατίστῳ ὄντι εὔχεσθαι· τὸ τὸν θεὸν ἀληθῶς μὲν καὶ καλῶς προσκυνεῖν εἶναι τὸ αὐτὸν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἱκετεύειν, ἀγγέλων δὲ οὐκ ἐπικαλουμένων· τὸ τοὺς ἀγγέλους πάντας καὶ τὰς τῶν μακαρίτων ψυχὰς ἀνεπικληθέντας ὑπὲρ τῶν παρὰ τῷ θεῷ εὖ ἀκουόντων φιλικῶς καὶ οἰκείως πρεσβεύειν. Ἔστι δὲ ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ καινῇ διαθήκῃ, ἐξ οὗ συνάγειν ἔνι τὸ τῆς ἀγγέλων προσκυνήσεως παράνομον. [Συγκριτέον τὸ Δευτερονομίου κεφ. ς', κομ. ιγ' σὺν κόμματι δ', καὶ λεκτέον τὸ τοῦ Βασιλ. α', κεφ. ζ', κομ. γ', ὅπου οἱ Ἑβδομήκοντα τῷ δουλεύσετε χρῶνται, ὅπερ τὴν τῆς λατρείας πρὸς τὴν

[1]) Dan. X, 13, 21.
[2]) Gen. XIX, 2.
[3]) Ex. III, 5; Jos. V, 15.
[4]) Ios. ibid.
[5]) Iustin., *Dial. cum Tryph.;* Iren., *De Haeres.*, lib. IV, cap. 22; Tertull., *lib. adv. Iudaeos;* Athanas., *adv. Arian.*, lib. IV.
[6]) Origen., *adv. Cels.*, lib. I et V; Patr. Gr. XI, 1185-1188.

iure tribuantur; quin etiam eos existimamus, qui nostrum responsum perlegerint, huiusce accusationis nos pronis animis esse absoluturos. Sed iam ad singula transeamus.

Propositum I.

Primae responsioni de septem synodis veluti sacris scripturis accipiendis, non possumus quidem non parum obsistere. Libenter fatemur, fidem a sex primis oecumenicis conciliis sancitam tanquam sacris scripturis consentaneam a nobis accipi, quamvis nostram fidem haud ita extendere valeamus, ut conciliorum illorum patres aeque ac prophetas, evangelistas et apostolos inspiratos esse credamus. Poscimus autem ne cui illarum synodorum canoni, ei nimirum qui de disciplina ceterisque huiusmodi agit, astringamur. Ad synodum Nicaeae congregatam, quae septima oecumenica dicitur, quod attinet, necesse ducimus declarare, nos non posse angelos et sanctos, qui hinc excesserunt, vel duliae cultu adorare, horum quidem causa, ut reliqua praetereamus, quod primum quidem in veteri testamento nusquam clare perspicitur, angelos a Iudaeis adoratos esse, imo vero contra. Gens illa, si naturas quidem istas perfectiores venerari aequum duxisset, propriis quidem de causis ad huiusmodi cultum esset inducta. Angeli enim patriarchis apparuerunt, Moysi legem tradiderunt, illis itineris duces per desertum fuerunt, et Michael ipsorum princeps vocatur eique Iudaeae tutela concreditur. Abraham quidem angelos adorasse dicitur, sed ex eo quod istos hospitio exceperit perspicuum est, eos in hominum loco ipsi fuisse. Non infitiamur quidem, Iosue aeque ac Moysen iussos non esse calceamenta de pedibus ipsorum solvere, nec ei dixisse angelum, qui ipsis visus est, locum, in quo starent, esse sanctum. At patres communiter putarunt sub ista appellatione ac specie servatorem nostrum ibi apparuisse. Sanctus nimirum Iustinus martyr, sanctus Irenaeus, Tertullianus et sanctus Athanasius hanc sententiam uno ore affirmarunt. Ita quidem a patribus animadvertitur, conspectos angelos adorationem sibi exhibitam improbasse, quod egit angelus qui Manoe et Ioanni se conspiciendum praebuit. Adde his, non idem esse visibiles adorare angelos atque invisibiles. Eorum, qui conspiciuntur, praestantiori naturae necnon dignitati et legationi, honor quidam debetur, qui invisibilibus et forsitan aditu carentibus non ita congruit. Atqui ita se res habet. Origenes Celsum, qui Iudaeos angelorum cultores vocabat, uti calumniatorem reprehendit, ac testatur nihil aliud esse adorandum praeter Deum, qui omnia superat, unumque ad eum, qui potensissimus est, preces esse faciendas; Deum vere quidem a recte adorare idem esse ac ei per Iesum Christum supplicare, angelis vero non invocatis; angelos omnes ac beatorum animas, etiam si non implorentur pro his, qui a Deo bene audiunt, amico animo et benevolo deprecari. Est autem in veteri et in novo testamento, ex quo colligi possit angelorum cultum esse illicitum. [Confer Deuteronomii cap. VI, vers. 13 cum versiculo 4, ac lege I Reg. cap. VII, vers. 3 ubi Septuaginta verbo δουλεύσετε utuntur, quo latriam inter et duliam irritam omnino facit distinctionem. Confer praeterea Lucae cap. IV, vers. 8

δουλείαν ἄκυρον πάνυ ποιεῖ διαφοράν. Ἔτι δὲ τὸ τοῦ Λουκᾶ κεφ. δ′, κομ. η′ καὶ τὸ τῆς πρὸς Κολοσσαεῖς κεφ. β′, κομ. ιη′, ιθ′, σὺν τῷ τοῦ Θεοδωρήτου ὑπομνηματισμῷ.] Ἵνα δὲ καὶ τῶν πατέρων ἄλλους τινὰς προσφέρωμεν, ὁ μὲν Εἰρηναῖος διαρρήδην φησίν, ὅτι ἡ ἐκκλησία μήτε τι θαυμαστὸν τῇ τῶν ἀγγέλων ἐπικλήσει ἢ ἄλλῃ τινὶ τῇ ἀσεβεῖ πολυπραγμοσύνῃ ποιεῖ[1]). Θεόφιλος ὁ τῆς Ἀντιοχείας τοὺς λόγους δηλοῖ ἀνθ' ὧν οἱ χριστιανοὶ τὸν αὐτοκράτορα μὴ δυνηθῶσι προσκυνεῖν, ὅτι, φησίν, οὐκ ἦν αὐτὸς θεός[2]). Ἡ ἐν Λαοδικείᾳ συνηγμένη σύνοδος τοὺς ἀγγέλους ὀνομάζοντας ἀναθεματίζει[3]). Ἀλλὰ φασί τινες τοῦτον τὸν κανόνα κατὰ τῶν ἐκείνων αἱρετικῶν τεθῆναι, τῶν τὸ εἶναι ἀπὸ τῶν ἀγγέλων τῶν τὸν νόμον παραδεδωκότων σωτηρίαν διδασκόντων, καὶ σωτῆρος ἡμῶν, τοῦ προσκυνῆσαι αὐτούς, ἀποσταθέντων. Ὅτι δὲ ἡ τῆς συνόδου γνώμη οὐκ ἔστι τοιαύτη, ἐλέγχειν ἐνδέχεται πρῶτον, ἐπεὶ ἡ σύνοδος τὴν τῶν ἀγγέλων θρησκείαν γενικῶς μὲν καὶ ἀορίστως ἀναθεματίζει, καίπερ, εἰ τοῦτο τὸ πάνυ ἐξεῖναι ἠγήσαντο, στοχάζεσθαι μὲν ἐξόν, τὸ τοῦτο πρᾶγμα ἂν διαιρῆσαι, καὶ τὸ σφάλμα δείξασαν, μόνας τὰς τοιαύτης προσκυνήσεως ἀνωμαλίας καὶ παραβάσεις ἀναθεματίσαι τὴν ἐκείνην τῶν σοφῶν ἀνδρῶν ἐκκλησίαν. Δεύτερον, εἴ φασι τοὺς ὑπαιτίους τῆς ἐκκλησίας ἀπιέναι, τοῦτο μόνον ἐπιφέρει τὸ αὐτοὺς κατ' ἰδίαν εἰς τὸ αὐτὸ συνεληλυθέναι, ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ κανὼν ὑποσημαίνει. Εἰ γὰρ ἀπὸ τῶν ἀγγέλων τῶν τὸν νόμον ἐκδομένων σωτηρίαν εἶναι ἐκράτησαν, εἰ ἐκείνους ἰδίους μὲν καὶ πρώτους μεσίτας ἐποίησαν, εἰ τῷ σωτῆρι ἡμῶν μήτε ηὔξαντο, μήτε αὐτὸν προσεκύνησαν, χριστιανοὶ οὐκ ἦσαν, καὶ τῇ συνόδῳ τοίνυν οὐχ ὑπεξούσιοι. Τί γάρ μοι, φησὶν ὁ ἅγιος Παῦλος[4]), καὶ τοὺς ἔξω κρίνειν; Οὐ τῇ ἐκκλησίᾳ ἔθος καθέστηκεν τὸ τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς Ἐθνικοὺς ἢ Ἀποστάτας ἀφορίζειν· τοῦτο γὰρ ἂν εἴη τὸ τοὺς πάλαι ἀποστήσαντας τῆς κοινωνίας ἀποβάλλειν· ἀλλὰ καὶ ἔξω τοῦ φράγματος τοῦ χριστιανισμοῦ ἐξουσιάζεσθαι οὐκ ἔχει. Δῆλον οὖν τοὺς τὴν Χριστοῦ προσκύνησιν οὐ πάνυ ἀποθεμένους ἀπὸ τῆς συνόδου ἀποθεματίζεσθαι. Τίνος οὖν ἄλλου κατακριθέντες, ἢ τοῦ μερίζειν τὴν προσκύνησιν[5]) ἀπὸ τοῦ θεοῦ καὶ πρὸς ἀγγέλους, καὶ τοῦ πολλαπλασίους ἐν τῷ σέβεσθαι μεσίτας[6]) ποιεῖν; Ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ἐν τῷ κατ' Ἀριανῶν λόγῳ γ′ τὸ τοὺς ἀγγέλους σωτῆρι ἡμῶν διακονῆσαι δείξας, εἶπε[7])· Προσκυνεῖται παρ' αὐτῶν οὐχ ὡς τῇ δόξῃ μείζων, ἀλλ' ὡς ἄλλος παρὰ πάντα τὰ κτίσματα, καὶ παρ' ἐκείνους ὤν. Εἰ γὰρ ὡς τῇ δόξῃ ὑπερέχων προσεκυνεῖτο, ἔδει καὶ ἕκαστον τῶν ὑποβεβηκότων τὸν ὑπερέχοντα προσκυνεῖν· ἀλλ' οὐκ ἔστιν οὕτως· κτίσματι γὰρ κτίσμα οὐ προσκυνεῖ. Καὶ μετὰ τὸ λέξαι ὅτι, Πέτρος ὁ ἀπόστολος προσκυνῆσαι θέλοντα τὸν Κορνήλιον κωλύει, ὡσεὶ καὶ ὁ ἄγγελος τὸν Ἰωάννην[8]), οὕτως ἐπιλέγει· Οὐκοῦν θεοῦ ἐστι μόνου τὸ προσκυνεῖσθαι. Ὁ δὲ Ἐπιφάνιος ἐν τῷ κατὰ τῶν τῇ Μαρίᾳ προσφερόντων, οὕτω λογίζεται[9])· Ἀλλ' οὔτε Ἠλίας προσκυνητός, καίπερ ἐν ζῶσιν ὤν, οὔτε Ἰωάννης προσκυνητός[10]) καί τοίγε διὰ ἰδίας εὐχῆς τὴν κοίμησιν αὐτοῦ ἔκπληκτον ἀπεργασάμενος, μᾶλλον δὲ ἐκ θεοῦ λαβὼν τὴν χάριν· οὔτε τις τῶν ἁγίων προσκυνεῖται.

et epist. ad Colossenses cap. II, vers. 18, 19, cum Theodoreti commentario.] Ut autem e patribus alios quosdam proferamus, Irenaeus quidem aperte dicit, ecclesiam nec invocationibus angelorum mirum quid facere, nec reliqua prava curiositate. Theophilus Antiochenus argumenta indicat, ob quae christiani imperatorem nequeant adorare, eo quod, inquit, non esset ipse Deus. Synodus Laodiceae coacta eos, qui angelos nominant, anathematizat. At dicunt quidam, hunc canonem adversus haereticos illos conditum esse, qui docebant, eis angelis salutem esse tribuendam, a quibus lex tradita esset, quique a salvatore nostro defecerant, ut illos adorarent. Quod autem synodi mens ea non fuit, id evinci potest primum, quod synodus angelorum cultum universe quidem ac indefinite damnat; quod si vero id omnino licere existimassent, coniicere quidem licet futurum fuisse ut rerum delectu habito et errore patefacto, solas huiusmodi adorationis anomalias ac transgressiones damnasset ille doctorum virorum coetus. Secundo, et si noxii dicantur ecclesiam reliquisse, id tantum denotat congregationes ab illis seorsim eodem loco esse factas, quod ipso canone innuitur. Si enim ab angelis, qui legem tradiderunt, salutem pendere tenuissent, si illos pro propriis quidem ac primariis mediatoribus habuissent, si salvatorem nostrum nec invocassent nec adorassent, profecto christiani non fuissent, atque ideo nec synodi potestati subiecti. *Quid enim mea interest,* inquit sanctus Paulus, *etiam de extraneis iudicare?* Mos in ecclesia non obtinuit Iudaeos, Gentiles aut Apostatas excommunicare; id enim esset eos, qui prius defecissent, a communione segregare; sed extra christianismi septa ius nullum habet. Liquet igitur eos, qui Christi adorationem non omnino reiecissent, a synodo damnatos fuisse. Quid est igitur aliud causae, cur damnantur, nisi quod adorationem inter Deum et angelos partirentur et multiplices in adorando mediatores adhiberent? Sanctus Athanasius oratione III contra Arianos, cum ostendisset angelos Salvatori nostro ministrasse, dixit: *Eum adorant non ut gloria maiorem, sed ut alium tum ab omnibus rebus creatis tum a seipsis. Nam si eum tanquam gloria praecellentem adorarent, singulae res inferiores eas, quae praestantiores sunt, deberent adorare. Sed non ita se res habet. Nec enim res creata aliam creatam adorat.* Ubi vero dixit, *Petrum apostolum Cornelium se adorare volentem retinuisse, similiter et angelum Ioannem,* haec subiicit: *Itaque solus Deus adorandus est.* Epiphanius autem libro adversus eos, qui Mariae sacrificium offerunt, ita disserit: *Atqui nec Elias adorandus est, tametsi adhuc superstes sit; neque Ioannes adorandus, licet precibus propriis mortem suam admirabilem effecerit, vel id potius divino sit beneficio consecutus. Sed nec alius quispiam e sanctis adoratur. Si autem ne angelos quidem adorari permittit, quanto minus id tribui ei concesserit, quae ex Anna nata est, quae Annae e Ioacimo indulta est?* Et alias dicit nullam rem creatam esse adorandam. Praeter istos unum tantum sanctum Augustinum asciscemus, qui quidem, e patribus Latinis quanquam sit, tamen ob

[1]) Iren., *adv. Haeres.*, lib. II, cap. 57; Patr. Gr. VII, 830.
[2]) Theophil., *ad Autolycum.*
[3]) Can. XXXV.
[4]) I Cor. V, 12.
[5]) *προσκύνησιν* cod.
[6]) *μεσίτους* cod.
[7]) Contra Arian. Orat. II, 23; Patr. Gr. XXVI, 196.
[8]) Act. X, 26; Apoc. XII, 9.
[9]) Haeres. LXXIX, 5; Patr. Gr. XLII, 748 B.
[10]) *προσκυνετός* cod.

Εἰ δὲ ἀγγέλους προσκυνεῖσθαι οὐ θέλει, πόσῳ μᾶλλον τὴν ἀπὸ Ἄννης γεγεννημένην, τὴν ἐκ τοῦ Ἰωακεὶμ τῇ Ἄννᾳ δεδωρημένην; Καὶ ἑτέρωθί φησι τὸ μηδὲν κτίσμα προσκυνητόν. Πρὸς τούτοις ἕνα μόνον τὸν ἅγιον Αὐγουστῖνον προσκαλεσόμεθα, τὸν μέν, καὶ τοίγε τὸν πατέρα Ῥωμαϊκόν, ὅμως δὲ διὰ τὴν εὐσέβειάν τε καὶ παιδείαν λόγου τυχόντα, καὶ περὶ τὸ τῆς σωτηρίας ἔτος τεσσαρακοσιοστὸν γράψαντα. Οὗτος μὲν σημειοῖ, τὸ μὴ βούλεσθαι προσκυνεῖσθαι τὸν ἐν Ἀποκαλύψει ἄγγελον, τὸ εἶναι αὐτὸν τῷ ἀποστόλῳ σύνδουλον, καὶ τὸ δεῖν μόνον τὸν θεὸν προσκυνεῖν[1]). Ὡς δὲ συντόμως εἰπεῖν, δῆλα μέν ἐστι τινὰ τούτων τὸ καὶ τοὺς ἁγίους προσκυνῆσαι ἀποτρεπόμενα, καὶ τὰ λοιπὰ τὰ τῶν ἀγγέλων πέρι λαλούμενα μᾶλλον μὲν ἢ ἐξ ἴσου τοὺς τετελευτηκότας πιστοὺς ὡς τῷ αὐτῷ νόμῳ ὑποταχθέντας περιέχει· εἰ γὰρ οὐ τοὺς ἀγγέλους προσκυνῆσαι δεῖ ἢ προσεύχεσθαι, τοὺς καὶ ἐπιτροπικοὺς καὶ λειτουργικὰ πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν[2]), ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς ὀνομασθέντας, πολὺ μᾶλλον τοὺς τὸν βίον μεταλλάξαντας ἁγίους οὐ προσκυνητέον, τοὺς τὴν ἀνθρώπων ἐπιτροπὴν οὐ πεπιστευκότας μηδὲ (καθ' ὅσον οἴδαμεν) τὴν γῆν ἐπισκέπτεσθαι ἔχοντας. Οἱ οὖν ἡμῶν ὑπὲρ τοῦ αὐτοὺς ἱκετεύειν λόγοι ἀναλόγως ἂν ἐλαττοῖντο. Περὶ τοῦ ἐκ τῶν θείων γραφῶν παραχθέντος ἐπὶ τὸ τὴν ἁγίων ἀπελθόντων ἐπίκλησιν βεβαιοῦσθαι, φαμὲν ὅτι πρὸς τούτου τοῦ πράγματος ἀπόδειξιν οὐκ ἀρκεῖ ταῦτα. Ἐν τῷ γὰρ εἰπεῖν· Ἀναγνώτωσαν τὰ περὶ τοῦ Ἐζεκίου βασιλέως, πῶς διὰ Δαβὶδ λελύτρωται τοῦ Σεναχιρείμ, ἀποτυγχάνουσι τοῦ σκοποῦ. Μόνον γὰρ ἐν ταῖς γραφαῖς ἐπήγγειλεν ὁ θεὸς λέγων[3]), ὑπὲρ τῆς Ἱερουσαλὴμ δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ Δαυὶδ ὑπερασπιστὴς εἶναι· οὐ μέντοι δὲ τῶν Ἰουδαίων ὡς τὸν Δαυὶδ ὑπὲρ αὐτῶν ὑπερεντυγχάνειν ἐρωτησάντων μνείαν ποιεῖται ἡ θεία γραφή· καὶ ἄνευ τούτου τὸ τῶν πατριαρχικῶν ἀξιοτήτων ἔλεγχος οὐδὲν δύναται. Τὰ δὲ ἑξῆς, ὅτι καὶ ὑπὲρ τοῦ Πέτρου ἐγίνετο προσευχὴ ἐκτενὴς πρὸς τὸν θεόν, τοῦτο μόνον δείκνυσι, τὸ ἱκετεύειν δηλαδὴ ὑπὲρ ἀλλήλων τὴν στρατευομένην ἐκκλησίαν· ἀλλ' οὐδὲ τὸ θείου Παύλου[4]), Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ πνεύματος, συναγωνίσασθαί μοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν θεόν, ἵνα ῥυσθῶ ἀπὸ τῶν ἀπειθούντων ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, παρ' αὐτὰ προκόπτει. Ἡμεῖς δὲ οὐ τοῖς ἀνατολικοῖς εἰς τοιαύτην τὴν μεσιτείαν ἐναντιοῦμεν· μᾶλλον δὲ καὶ ἀσμένως ὁμογνωμονοῦμεν τὸ πρεσβεύειν τοὺς ἁγίους τοὺς ἐντεῦθεν ἀποιχομένους ὑπὲρ τῶν ἐπὶ γῆν πιστῶν· ὅτι δὲ ἐκείνοις τούτου χάριν προσευκτέον, μηδαμῶς δῆλον, τοῖς μὲν (ἐκ τοῦ εἰκότος) οὕτως εὐνοϊκῶς ἔχουσι, ὥστε αὐτόματί τε καὶ ἑτοίμως ἡμῖν βοηθεῖν, τοῖς καὶ τὰς ἡμῶν δεήσεις ἀκοῇ ἴσως οὐκ εἰδόσι[5]).

Φανερὸν μὲν ὅτι μάλιστά ἐστι, τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν εἰς τοσοῦτον διαφθαρῆναι, ὥστε ἐπιμελῶς μὲν καὶ ἀνελευθέρως μὴ ἱκετευθεῖσαν σπανιώτατα ἀγάθοποιῆσαι· ἀλαζονικῶς μὲν εὐεργετοῦσι καὶ βραδύτερον καὶ δυσαρέστως· ἔστι δὲ ὅτε παρὰ τὴν τοῦ πράγματος ἀξίαν ἠνωχλήθη· ἀλλὰ καὶ νομίζουσι τὸ τῶν μεγάλων εἶναι τὸ ὀλιγωρεῖν τῶν ἄλλων· ἄρα οὖν μόνους τοὺς αὐτοῖς τιμὴν ἀπονέμοντας εὖ ποιοῦσι. Τὸ μὴ αὐτοὺς κολακεύειν τὸ καταφρονεῖν ἠγοῦνται, καὶ τὸ ὄντος μεγέθους ὑστέρημα τῇ ὑπερηφανίᾳ ἀναπληροῦν πειράζουσι καὶ φρονηματισμῷ· ταῦτα δὲ τῆς αἰσχρῆς γνώμης ἐστί, τῆς τε ἀγνοίας καὶ ἀσθενείας

sanctitatem ac doctrinam impetrat ut audiatur, quique salutis anno circiter quadringentesimo scripsit. Id quidem ille animadvertit, quod abnuens adorari angelus in Apocalypsi, ostendit se una cum apostolo esse conservum, unumque Deum adorandum esse. Ut autem paucis dicamus, liquet quidem ex argumentis adductis quaedam etiam obstare ne sanctos adoremus; reliqua vero, quae de angelis dicta sunt, multo magis in defunctos sanctos, ut pote qui eidem legi adstringantur, cadunt. Nam si angeli adorandi non sunt nec deprecandi, qui penes divinas scripturas vocantur procuratores ac ministratores spiritus, ministerii causa missi propter eos qui haeredes erunt salutis, multo minus sancti, qui ex vita excesserunt, adorandi sunt, qui hominum curam non obeunt nec (quod sciamus) habent quod terrae prospiciant. Itaque argumenta nostra ad probandum illos esse invocandos pro rata parte imminuerentur. De eo, quod ex divinis litteris adductum est ad sanctorum vita functorum invocationem stabiliendam, dicimus, huic rei evincendae illa non sufficere. Nam verba illa: *Legant Ezechiae regis res gestas, quomodo per David a Senacherim liberatus sit,* a proposito aberrant. Hoc enim unum in scripturis spopondit Deus dicens se scilicet protecturum esse *Ierusalem propter seipsum et propter David;* at nullibi divina scriptura refert Davidem a Iudaeis esse invocatum, ut pro ipsis intercederet; quod cum ita sit, patriarchicarum dignationum argumentatio abit in vanum. Quae vero sequuntur, preces scilicet assiduas factas esse ad Deum pro Petro, id unum probant, in militanti nimirum ecclesia alios pro aliis deprecari. Sed ne locus quidem divi Pauli: *Obsecro autem vos, fratres, per dominum nostrum Iesum Christum, et per caritatem spiritus, ut mecum certetis vestris pro me ad Deum precibus, ut liberer ab iis qui rebelles sunt in Iudaea,* in rem conducit. Nos enim quoad huiusmodi interventum Orientalibus non adversamur. Immo vero libenter profitemur, sanctos, qui hinc excesserunt, pro fidelibus orare, qui in terra degunt. Quod autem illis hac de causa sit supplicandum, id minime constat, quippe qui (ut verisimile est) tanta benevolentia moventur, ut sua sponte ac prompte nobis succurrant; immo preces nostras audire forte non possunt.

Perspicuum quidem quam maxime est, humanam naturam adeo esse corruptam, ut, nisi sollicite serviliterque rogetur, beneficam rarissime se exhibeat. Iactantius quidem beneficia tribuunt homines et tardius et molestius; interdum etiam plus laboris capitur quam operae pretium est; at potentis id esse existimant, quod reliquos parvi pendat; quamobrem eis tantum beneficia conferunt, a quibus honore afficiuntur. Si quis ipsis non aduletur id in contemptum accipiunt; quod ut vere praestantes sint deest, id superbia supplere temptant ac mentis elatione. Id autem turpis animi est

[1]) Augustin., *De Doctr. christ.*, lib. I, cap. 33.
[2]) Hebr. I, 14.
[3]) IV Reg. XIX, 34.
[4]) Rom. XV, 30.
[5]) *εἰδοῦσι* cod.

καὶ πονηρότητος. Τὰ τούτου τοῦ ταλαιπώρου αἰῶνος κλίματα τῶν τῆς μακαριότητος οὐ πλέον διέχει ἢ τοιαύτη ἡ διάθεσις τῶν αὐτόθεν. Τὰ τῶν μακαρίων πνεύματα μᾶλλον συνίσησί τι τὸ ὕψος ἑαυτῶν ἢ νομίζειν τὸ δύνασθαι αὐτὸ παρ' ἡμῶν θεραπείας αὐξάνεσθαι, καὶ ἀμείνω μὲν ἢ ὥστε ὑπεροπτικῶς ἔχειν ἤ τι δεινοπαθεῖν. Ἐν οὐρανῷ οὐχ εὗρε τόπον ὑπερηφανία, ἀφ' οὗ ἐξεβλήθη ὁ διάβολος. Οὐδεὶς οὖν ἐστι κίνδυνος μὴ οἱ αὐτόθεν περὶ τῆς σμικρῆς δουλείας παραλειφθείσης ἂν ὀργίζοντο, μάλιστα δὲ εἰδότες τὸ μὴ οὕτω ποιεῖν ἡμᾶς ὡς τοὺς αὐτῶν ὀλιγωροῦντας, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ θεῷ δυσαρεστεῖν. Αὐτῶν πρὸς τὸ ἀγαθοποιεῖν ἀνεμπόδιστος ἡ εὔνοια, ἡ μεγαλειότης ἄτυφος, καὶ ἀπαραποίητος ἡ χρηστότης. Ἑκουσίως οὖν εὐεργεθοῦσι· ἀρκεῖ μὲν ἡ αὐτῶν φιλοφροσύνη πρὸς τὸ πᾶν ἀγαθόν, ὥστε μὴ δεῖν ἡμᾶς τὴν αὐτῶν ἐλευθεριότητα τῇ τε προσευχῇ καὶ δουλείᾳ ἐξεγείρειν.

Ἐπειδὴ καί φασι τὸ μεσιτεύειν τὸν Χριστὸν ὑπὲρ μόνης τῆς παραβάσεως τοῦ προπατρὸς ἡμῶν Ἀδάμ, καὶ τὸ δεῖν ἡμᾶς ἐπικαλεῖσθαι τοὺς ἁγίους ἐς πρεσβείαν πρὸς θεὸν τὸν δημιουργὸν ὑπὲρ τῶν μετὰ τὸ βάπτισμα ἡμῖν γινομένων παραπτωμάτων, συγνώτωσαν ἡμῖν αἱ πατριαρχικαὶ ἀξιότητες, εἰ νομίζομεν τὸ ἀντιμάχεσθαι τοῦτο ταῖς θείαις γραφαῖς, καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ τοῦ θεανθρώπου μεσιτείαν ἀπαξιοῦν. Δῆλον γὰρ ὅτι τοῖς ἀποστόλοις καὶ ἐξ ἴσου πᾶσι τοῖς πιστοῖς ἐπιτάττει τῷ θεῷ ἀμέσως προσεύχεσθαι· Ὅ τι ἂν αἰτήσητε, φησίν, ἐν τῷ ὀνόματί μου, τοῦτο ποιήσω[1]). Καὶ ἐν τῷ κόμματι ἐγγύτατα ὄντι· Ἐάν τι αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ποιήσω[2]). Ἔτι δὲ ἐν τῷ κεφαλαίῳ ις' τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ εἶπεν ὁ σωτήρ· Ὅσα ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν[3]), Ὥπερ καὶ ὁ κύριος ἐπιτίθησι· Ἕως ἄρτι οὐκ ἠτήσατε οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε, καὶ λήψεσθε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ᾖ πεπληρωμένη[4]). Φανερὸν οὖν ἐστιν, ὅτι τὸ τὸν θεὸν ἀμέσως ἐπικαλεῖσθαι ὑπὲρ τῶν τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ τοῦ μέλλοντος ἀγαθῶν διαρρήδην κελεύεται. Ὅτι δὲ καὶ τῷ θεῷ ἀμέσως προσευκτέον ὑπὲρ τῆς τῶν μετὰ τὸ βάπτισμα πλημμεληθέντων ἀφέσεως, ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀποστόλου πρώτης ἐπιστολῆς μανθάνειν ἐστὶ τοῦ λέγοντος· Ἐάν τις ἁμάρτῃ, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον, καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν[5]). Ἐκ τοῦ εἰπεῖν τὸν ἀπόστολον ὅτι, Ἐάν τις ἁμάρτῃ, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα Ἰησοῦν Χριστόν, δῆλον μέν ἐστιν, ὅτι τὰ μόνα καθ' ἡμέραν πλημμελουμένα ὑποσημαίνει· προπατορικὴ γὰρ ἁμαρτία πολὺν χρόνον ἡμαρτήθη, πρὶν γενέσθαι τινὰς τῶν ἐφ' Ἰωάννου· ἀλλὰ καὶ ὁ ἀπόστολος τὸν σωτῆρα ἡμῶν τὸν τηνικαῦτα παράκλητον καὶ ἱλασμὸν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ὀνομάζων, τὸ μεσιτεῦσαι αὐτὸν πρὸς τὸν πατέρα ὑπὲρ τῶν μετὰ τὸ βάπτισμα γινομένων παραπτωμάτων, ἄρα καὶ μετὰ τὴν αὐτοῦ ἀνάβασιν, ὑποσημαίνει.

Περὶ τῆς τῶν πατριαρχικῶν ἀξιοτήτων δόξης, τῆς διαβεβαιουμένης τὸ μετὰ τὸν ἁγιασμὸν μεταβάλλεσθαι τὸν εὐχαριστηθέντα ἄρτον καὶ οἶνον εἰς τὸ ἴδιον σῶμα καὶ αἷμα Ἰησοῦ Χριστοῦ, μενόντων μόνων τῶν συμβεβηκότων ἀμεταβλήτων, ἄρτου δὲ καὶ οἴνου οὐσίας οὐκ ἔτι οὔσης ὑπ' ἐκεῖνα τὰ συμβεβηκότα· ταῦτα ἡμῖν πάνυ ἐστὶν ἀπαράδεκτα· τοιαύτη γὰρ σωματικὴ παρουσία, ἣ αὐτῶν δηλαδὴ μετουσίωσις, οὐκ ἐπὶ τῆς κρηπῖδος τῆς θείας γραφῆς βέβηκε, ἣ καὶ ἀπὸ τῶν τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας μεγαλωνύμων

ignorantiae, imbecillitatis, pravitatis. Miserandi istius saeculi regiones a felicitatis plagis non magis distant quam ista hominum natura a caelicolarum indole. Beatorum mentes suae ipsarum dignitatis nimium sibi consciae sunt, quam ut existiment, eam nostro cultu posse augeri; atque benigniores, quam ut fastidiosae sint aut ad accipiendam ullam offensionem faciles. Superbiae nihil est in caelo loci, ex quo expulsus est diabolus. Nullo igitur periculo est, ne ii, qui ibi degunt, inani cultu neglecto offendantur, praesertim cum probe sciant, non ita nos agere ut ipsos despiciamus, sed ne Deo displiceamus. Illorum benevolentia ad benefaciendum expedita est, praestantia minime fastuosa, non adulterata bonitas. Libenter igitur benefaciunt; ut quidquid boni est perficiant, eorum benignitas sufficit, neque opus habemus illorum liberalitatem precibus ac cultu excitare.

Quia vero asserunt etiam, Christum mediatoris munere fungi pro sola Adae, primi nostri parentis, transgressione, atque sanctos a nobis esse obsecrandos, ut apud Deum creatorem intercedant pro iis, quae post baptisma admisimus, peccatis, nobis ignoscant patriarcharum dignitates, si divinis scripturis id repugnare, et Christi, Dei simul et hominis, interpositioni despicatui esse existimemus. Compertum enim est, apostolis aeque ac omnibus fidelibus eum praecipere, ut Deum immediate deprecentur. *Quicquid petieritis,* ait, *in nomine meo, hoc faciam.* Atque versiculo, qui proxime sequitur: *Si quid petieritis in nomine meo, ego faciam.* Praeterea capite XVI discipulis suis Salvator dixit: *Quaecunque petieritis a patre meo in nomine meo, dabit vobis;* quibus verbis subiicit dominus: *Usque adhuc non petiistis quicquam in nomine meo: petite, et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.* Perspicuum est igitur, ab eo non obscure praecipi, ut Deum pro huius ac futuri saeculi bonis immediate exoremus. Quod autem Deo nullo interveniente supplicandum sit, ut ea, quae post baptisma admiserimus, condonentur, id ex prima eiusdem apostoli epistola discere est; dicit enim: *Quod si quis peccarit, advocatum apud patrem habemus Iesum Christum iustum; et ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* Ex eo quod apostolus dicit: *Quod si quis peccarit, advocatum apud patrem habemus Iesum Christum,* perspicuum quidem est, ea tantum, quae quotidie peccamus, ab illo significari: nam originali peccato multo tempore peccatum est, priusquam Ioannis aetati suppar quidam esset. Quin etiam apostolus, cum salvatorem nostrum advocatum ac propitiationem pro peccatis nostris nuncupat, tum eum apud patrem intercedere pro delictis post baptisma commissis, ergo post eius etiam ascensionem, significat.

Ad patriarchicarum dignationum sententiam quod attinet, qua asseritur, consecratum panem et vinum transmutari post consecrationem in proprium Iesu Christi corpus et sanguinem, accidentibus tantum manentibus immutatis, panis autem ac vini substantia sub accidentibus illis non amplius existente: haec nobis omnino reiicienda videtur; nam realis huiusmodi praesentia, elementorum videlicet transubstantiatio, divinae scripturae fundamento non innititur, quin et a celeberrimis

[1]) Ioh. XIV, 13.
[2]) ibid. 14.
[3]) ibid. XVI, 13.
[4]) ibid. 14.
[5]) I Ioh. II, 1-2.

πατέρων ἢ λάθρα ἢ καὶ φανερῶς ἀποβληθεῖσα. Περὶ τῆς θείας γραφῆς, ὁμολογεῖται μὲν ὅτι τὸν εὐχαριστηθέντα ἄρτον καὶ οἶνον τὸ ἑαυτοῦ σῶμα καὶ αἷμα ὀνομάζει ὁ Χριστός· ὅτι δὲ ταύτην τὴν λέξιν ἁπλῶς οὐχ ἑρμηνευτέον, τὰ τῆς γραφῆς ἄλλα ἂν δείξαι, ἐν οἷς θύρα τε καὶ ἄμπελος ἀκούει ὁ Χριστός, ἀλλαχοῦ δὲ ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ καὶ ὁ λέων ὁ ὢν ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα. Τὸ δὲ μεταφορικῶς ἔχειν ταῦτα, οὐκ ἀρνήσονται οἱ ἀνατολικοί· τί οὖν καὶ μὴ τὰ λοιπά, τὰ τοῦ εὐχαριστίαν ποιήσαντος κυρίου, τὰ καὶ ἀκριβῶς ἑρμηνευθέντα φοβερὰ ἐξ ἴσου ὄντα; Πρὸς τούτοις, ὁ θεῖος Παῦλος τὸ εὐχαριστηθὲν σύμβολον, τὸ καὶ μετὰ τὸν ἁγιασμὸν ἤδη ληπτέον, ἄρτον καλεῖ[1]). Ἵνα δὲ καὶ τῶν παλαιῶν πατέρων τινὰς παριστώμεθα, Ἰουστῖνος ὁ ἅγιος μάρτυς φησίν, ὅτι τὰ ἡμῶν σώματα ἐκ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου τρέφεται[2]). Δῆλον οὖν ἐστιν, ὅτι τὸ μετὰ τὸν ἁγιασμὸν μένειν τὴν εὐχαριστηθέντων συμβόλων οὐσίαν οὗτος ἐπίστευσεν. Εἰ γὰρ ἡ περὶ τῶν συμβεβηκότων γνώμη ἐν τῷδε ἐστερεώθη (ἦν τοὺς παλαιοὺς ἐπιλαθέσθαι προσφανές ἐστι), εἰ μὲν οὕτω ἐδίδαξαν, πῶς ἂν οἰηθείη ἅγιος ὁ Ἰουστῖνος τὸ δύνασθαι τὰ ἡμῶν σώματα ἐκ τῶν ψιλῶν συμβεβηκότων τρέφεσθαι; Πάσης γὰρ οὐσίας ἐξεβλήθη τὰ συμβεβηκότα· πῶς οὖν ἄν τις νομίζοι οἷόν τε εἶναι τὸ μὲν σῶμα ἐκ τοῦ μὴ σώματος τρέφεσθαι καὶ μέρη ἔχειν; Ἅγιος ὁ Εἰρηναῖος, ὁ τῷ μετὰ τὸν Χριστὸν δευτέρῳ αἰῶνι, τῷ τοῦ ἁγίου Ἰουστίνου, σύγχρονος, διδάσκει τὸ ἐκ δύο πραγμάτων συνεστηκυῖαν εἶναι τὴν εὐχαριστίαν, ἐπιγείου τε καὶ οὐρανίου, τὸ μὲν ἄρτος καὶ οἶνός ἐστι, τὸ δὲ ἐν τῇ μυστικῇ δυνάμει καὶ ὑπερφυσικῇ ἐνεργείᾳ παρὰ τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιφοιτήσεως ἐνεργουμένῃ συνίσταται[3]). Ὁ Ἱεροσολύμων Κύριλλος, ὁμολογοῦμεν, τῇ μετουσιώσει ψῆφον δοκεῖ τίθεσθαι· φησὶν οὗτος· Τὸ ὕδωρ ποτὲ εἰς οἶνον μεταβέβληκεν ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας οἰκείῳ νεύματι· οὐ πόλλῳ μᾶλλον τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ σώματος αὐτὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος δωρησάμενος ὁμολογηθήσεται; ὥστε μετὰ πάσης πληροφορίας ὡς σώματος καὶ αἵματος μεταλαμβάνωμεν Χριστοῦ· ἐν τύπῳ γὰρ ἄρτου δίδοταί σοι τὸ σῶμα καὶ ἐν τύπῳ οἴνου δίδοταί σοι τὸ αἷμα[4]). Ὅτι δὲ τὰ ἐνταῦθα, καίτοι ἐμφατικά, οὐκ ἐπὶ τὴν μετουσίωσιν δεῖ ἐκτείνειν, δηλοῖ τὰ αὐτοῦ περὶ τοῦ ἁγίου μύρου, τὰ οὕτως ἔχοντα· Ὥσπερ καὶ ὁ ἄρτος τῆς εὐχαριστίας μετὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος οὐκ ἔτι ἄρτος λιτός, ἀλλὰ σῶμα Χριστοῦ, οὕτω καὶ τὸ ἅγιον τοῦτο μύρον οὐκ ἔτι ψιλὸν οὐδ' ὡς ἂν εἴποι τις κοινὸν μετ' ἐπίκλησιν, ἀλλὰ Χριστοῦ χάρισμα καὶ πνεύματος ἁγίου παρουσία τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐνεργητικὸν γινόμενον[5]). Ἐκ τούτων[6]) μέν ἐστι συνάγειν τὸ νομιστέον, ὡς τὸ ἅγιον μύρον ἐπὶ τὴν τῆς θεότητος οὐσίαν καὶ ὑπεροχὴν μὴ μετεωρισθῆναι, οὕτω καὶ οὐκ ἄλλο τι εἰδέναι ἐκεῖνον, ἐκτὸς τοῦ τὴν ὑπερφυσικήν τινα δύναμιν καὶ ὠφελῆ ἐνέργειαν ἐκ τοῦ ἁγιασμοῦ λαβεῖν τὰ εὐχαριστηθέντα σύμβολα. Ἕπεται δὲ Χρυσόστομος ὁ περιβόητος, ὁ ἐν τῇ πρὸς τὸν Καισάριον ἐπὶ τῆς τοῦ Ἀπολλιναρίου αἱρέσεως, τὴν ἁγίαν εὐχαριστίαν εἰς τοῦ πράγματος ἐπίδειξιν καταστήσας[7])· Ὁ μὲν ἄρτος, φησί, πρὶν ἁγιασθῆναι, ἄρτος ὀνομάζεται· μετὰ δὲ τὸ

pristinae ecclesiae patribus seu occulte seu manifeste reiicitur. Quod ad divinam scripturam attinet, in confesso quidem habetur benedictum panem et vinum suum ipsius corpus et sanguinem a Christo nuncupari. Hanc autem vocem non esse absolute accipiendam, id alii scripturae loci edocent, in quibus et ostium et vitis, alibi vero agnus Dei et leo ex tribu Iuda audit Christus. Atqui haec verba per translationem usurpari, Orientales non diffitentur. Quidni igitur et reliqua, quibus eucharistiam perfecit dominus, quae, si ad verbum interpretentur, aeque formidabilia etiam videntur? Praeterea divus Paulus consecratum illud symbolum, quod post consecrationem iam sumendum est, panem appellat. Ut autem quosdam ex antiquis patribus in medium proferamus, Iustinus, sanctus ille martyr, dicit, e consecrato pane ac vino corpora nostra ali. Hunc igitur existimasse perspicuum est, consecratorum symbolorum substantiam post consecrationem permanere. Si enim sententia illa de accidentibus eo tempore praevaluisset (quam veteres latuisse manifestum est), si, inquam, ita sensissent, quomodo sanctus Iustinus putasset, nostra corpora e nudis accidentibus ali posse? Nam accidentia omnino carent substantia. Qui ergo fieri potest, ut quis existimet, corpus quidem e non corpore ali posse et augeri? Sanctus Irenaeus, alterius a Christo saeculi auctor, sancti Iustini coaetaneus, docet, ex duabus rebus constare eucharistiam, terrena et caelesti; unam esse panem et vinum, alteram arcana virtute ac supernaturali efficacia, quae spiritus sancti superventu exseritur, contineri. Cyrillus Hierosolymitanus, fatemur, transsubstantiationi suffragari videtur. Dicit iste: *Aquam olim in vinum proprio nutu in Cana Galilaeae transmutavit; et non eum multo magis corpus suum et sanguinem fruenda donasse confitebimur? Quare cum omni persuasione tanquam corpus et sanguinem Christi illa sumamus: nam in figura panis datur tibi corpus, et in figura vini datur tibi sanguis.* Quod autem verba ista, quamtumvis significantia videantur, ad transsubstantiationem usque non sint extendenda, id evincitur ex iis, quae ab eodem dicuntur de sacro unguento; ita vero se habent: *Sicut panis etiam eucharistiae post invocationem spiritus sancti non est communis panis, sed corpus Christi; ita et sanctum istud unguentum non amplius nudum, neque, si quis ita appellare malit, commune unguentum est post invocationem; sed Christi donarium et spiritus sancti praesentia et divinitatis eius causa efficitur.* Ex quibus licet quidem colligere, illud esse existimandum, quod sicut sacrum unguentum ad divinam substantiam ac praestantiam non provehitur, ita quoque nihil aliud consecratis symbolis ex consecratione obtingitur praeter supranaturalem quandam virtutem ac utilem efficacitatem. Huc etiam accedit Chrysostomus, vir ille famosissimus, qui in epistola ad Caesarium de Apollinarii haeresi agens, sacram eucharistiam ad rem demonstrandam adducit: *Panis quidem,* ait, *antequam sanctificetur, panis nominatur; postquam autem mediante sacerdote Dei gratia sanctificatus est, a panis appellatione libera-*

[1]) I Cor. XI, 28.
[2]) Apolog. I; Patr. Gr. VI, 429 A.
[3]) Haeres., lib. IV, cap. 34; Patr. Gr. VII, 1029 A.
[4]) *Cat. myst.* II; Patr. Gr. XXXIII, 259 et 1098.
[5]) *Cat. myst.* IV; Patr. Gr., t. cit., 1090 C.
[6]) *ταύτων* cod.
[7]) In margine eadem manu: *Ταύτης τῆς ἐπιστολῆς μνείαν ποιοῦνται ὁ μὲν Ἀναστάσιος ἐν τῇ χειρογράφων συλλογῇ τῇ ἐν βιβλιοθήκῃ Κλαρωμοντάνῃ ἐν Φραγκίᾳ τηρουμένῃ, ὁ δὲ Κωνσταντινουπόλεως Νικηφόρος ἐν δύω χειρογράφοις τοῖς*

ἁγιασθῆναι αὐτὸν τῇ θείᾳ χάριτι, μεσοῦντος τοῦ ἱερέως, τῆς ἄρτου ὀνομασίας ἐλευθεροῦται καὶ τῆς κυριακοῦ σώματος ὀνομασίας ἀξιοῦται, κἂν εἰ ἡ ἄρτου φύσις παρ' αὐτῷ μένῃ. Ἐκ τῆς ῥήσεως οὖν καὶ τῶν συγκριθέντων ἀναλογίας δῆλός ἐστι νομίζων τὸ μετὰ τὸν ἁγιασμὸν ἀμετάβλητον μένειν τὴν ἄρτου φύσιν ἤτοι οὐσίαν. Θεοδώρητος, ὁ μέλλων ἔσεσθαι τῶν Ἑλλήνων ὧν προείσομεν ἔσχατος, τὸ αὐτὸ ἐν τῷ δευτέρῳ διαλόγῳ τοῦ ὀρθοδόξου πρὸς τὸν Ἐρανίστην λέγει· Ἐρανίστης δὲ ἐνπροσωποποιεῖ Εὐτυχιανῶν τινα, τῶν μίαν μόνον ἐν Χριστῷ φύσιν μετὰ τὴν ἕνωσιν ὁμολογούντων, εἰς ἔλεγχος δὲ ταύτης τῆς θέσεως ἐν τῇ τῶν εὐχαριστηθέντων συμβόλων μεταβολῇ ἐπιχειρεῖ ὁ Ἐρανίστης[1])· Ὥσπερ τοίνυν τὰ σύμβολα τοῦ δεσποτικοῦ σώματός τε καὶ αἵματος ἄλλα μέν εἰσι πρὸ τῆς ἱερατικῆς ἐπικλήσεως, μετὰ δέ γε τὴν ἐπίκλησιν μεταβάλλεται καὶ ἕτερα γίνεται· οὕτω τὸ δεσποτικὸν σῶμα μετὰ τὴν ἀνάληψιν εἰς τὴν οὐσίαν μετεβλήθη τὴν θείαν. — Ἑάλως αἷς ὕφηνες ἄρκυσιν, ἀποκρίνεται ὀρθόδοξος (ὁ ἀντὶ Θεοδωρήτου ὤν). Οὐδὲ γὰρ μετὰ τὸν ἁγιασμὸν τὰ μυστικὰ σύμβολα τῆς οἰκείας ἐξίσταται φύσεως· μένει γὰρ ἐπὶ τῆς προτέρας οὐσίας. Ἀλλὰ καὶ Χρυσόστομος καὶ Θεοδώρητος οὐκ ἄν ποτε ὡς περὶ τῆς ἁγίας εὐχαριστίας μὴ ὀρθῶς φρονοῦντες ἐγκληθείησαν, ὥστε τὴν αὐτῶν γνώμην τῇ καθόλου ἐκκλησίᾳ εἰκότως ἂν ἀναθετέον. Πρὸς τὸ ταύτην τὴν ἀνατολικῶν μαρτυρίαν κραταιοῦν, τρεῖς ἐκ τῆς δύσεως τοὺς καὶ μακαρίτους ἐπιγραψόμεθα· τὸν μὲν πρῶτον Τερτουλλιανόν, τὸν ἀρχομένου τοῦ μετὰ τὸν Χριστὸν τρίτου αἰῶνος γράψαντα, τοὺς δὲ λοιπούς, τὸν τῆς Ἱππὼ Αὐγουστῖνον καὶ Γελάσιον τὸν πρῶτον, τοὺς κατὰ τὸν τέταρτον καὶ πέμπτον αἰῶνα βεβιωκότας. Τερτουλλιανὸς λέγει, ὅτι ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ σώματος κληθέντος τὸ τοῦ σώματος αὐτοῦ σύμβολον καὶ εἰκόνα ἐθέλησε· Λαβὼν τὸν ἄρτον καὶ διδοὺς τοῖς μαθηταῖς, τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἐποίησεν αὐτόν, εἰπών· Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμα μου, τοῦτ' ἐστι, τὸ σχῆμα σώματός μου[2]). Αὐγουστῖνος τοῦτον τὸν κανόνα τὸν κάτω ἀντὶ τοῦ ἀξιώματος ἐν τῷ τὰς γραφὰς ἑρμηνεύειν τίθησι· Τὸ πονηροῦ τινος καὶ βδελυροῦ πράγματος κωλυτικόν, ἀγαθοῦ δὲ καὶ συμφέρου παρεγγυτικόν, ἁπλῶς μέν ἐστι νοητέον· τὸ δὲ πονηρόν τι παρεγγυῶν, ἢ καὶ ἀγαθὸν κωλύων δοκοῦν, ῥητορικῶς ἔχει[3]). Ἀλλὰ καὶ τοῦ τοῦτο τὸ ἀξίωμα φανερὸν ποιοῦν, τὸ τοῦ Ἰωάννου παρίστησι, τὸ καί ποτε εἰς τὸ τῆς σωματικῆς παρουσίας ἔλεγχος παραχθέν· Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχητε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς[4]). Ὠμόν τι ἐνταῦθα καὶ ἀπάνθρωπον κελεύεσθαι δοκεῖ· ἀνωμαλῶς οὖν ἔχει, καὶ τῷ τοῦ ἡμῶν σωτῆρος πάθει συγκοινωνεῖν προστάττει καὶ ἡδέως μελετᾶν ὅτι ὑπὲρ ἡμῶν σταυρωθεῖσα ἡ αὐτοῦ σὰρξ ἐτρώθη. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ διαρρήδην φησίν, ὅτι οὐκ ὄντως ἐστὶ τὸ κυρίου σῶμα, τὸ μὴ μέλλον ἅμα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μένειν. Ἐκ τούτων δὲ ἡλίου λαμπρότερον φαίνεται, ὅτι οὐκ ἐπίστευσεν οὗτος ὁ ἔνδοξος τὸ μετουσιωθῆναι τὰ εὐχαριστηθέντα σύμβολα εἰς τὸ κατὰ φύσιν κυρίου σῶμα. Πάντες γὰρ ὁμολογοῦσι, ὅτι ἡ εὐχαριστία ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως

tur ac dominici corporis appellatione dignus habetur, etiamsi natura panis in ipso permansit. Ex verbis igitur ipsis et ex eorum, quae conferuntur, analogia, manifestum fit illum existimasse, post consecrationem panis naturam seu substantiam immutatam permanere. Theodoretus, qui Graecorum, quos producturi sumus, ultimus erit, in secundo colloquio orthodoxi cum Eraniste idem asserit; Eranistes autem personam gerit cuiusdam ex Eutychianis, qui unam tantum in Christo naturam post unionem profitentur; cuius opinionis probandae argumentum ex consecratorum symbolorum transmutatione eruit Eranistes: *Sicut ergo symbola dominici corporis et sanguinis alia sunt ante sacerdotis invocationem, post invocationem vero mutantur et alia fiunt: ita dominicum corpus post ascensionem in divinam substantiam mutatum est. — Retibus quae ipse texuisti captus es,* respondet orthodoxus (qui Theodoreti loco est). *Neque enim symbola mystica post sanctificationem recedunt a sua natura; manent enim in priore substantia.* Atqui Chrysostomo ac Theodoreto nemo unquam vitio verterit, quod de sacra eucharistia non recte senserint; quocirca eorum sententia universae ecclesiae videtur esse tribuenda. Ad hoc Orientalium testimonium roborandum, tres Occidentales eosdemque praeclaros adscribemus; quorum primus quidem Tertullianus tertio post Christum saeculo ineunte scripsit; ceteri vero, Augustinus videlicet Hipponensis et Gelasius primus, quarto et quinto saeculo vixerunt. Tertullianus dicit, Christum in eucharistia per corporis appellationem sui corporis symbolum imaginemque significari voluisse: *Acceptum panem et distributum discipulis, corpus illum suum fecit,* hoc est corpus meum *dicendo, id est figura corporis mei.* Augustinus sequentem hanc regulam uti enuntiatum in scripturis interpretandis servandum affert: *Si locutio est aut flagitium aut facinus vetans, aut utilitatem aut beneficentiam iubens, absolute quidem accipienda est; si autem pravum quid videtur iubere, aut bonum quid vetare, figurata est.* Quin enuntiati istius manifestandi causa, illud Ioannis, quod ad praesentiam realem probandam olim adductum est, in medium profert: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis et sanguinem eius biberitis, non habebitis vitam in vobis. Saevum quid hoc in loco et inhumanum videtur iubere: figura est ergo, praecipiens salvatoris nostri passioni communicandum atque suaviter meditandum, quod pro nobis caro eius crucifixa et vulnerata sit.* Eodem autem libro aperte asserit, illud revera Domini corpus non esse, quod cum illo non in aeternum manebit. Ex quibus sole ipso clarius perspicitur, praeclarum illum virum non existimasse, consecrata symbola in naturale Domini corpus transmutari. Nam fatentur omnes, eucharistiae sacrificandae finem in die iudicii impositum iri; lata enim extrema sententia et sua cuique sorte assignata, quando peccatorum remissio non amplius erit, nec gratia contra tentationes opus habebitur, non amplius sacrificandum erit. At enim cum eucharistiae symbola non iam consecrentur, naturale Domini corpus, quod ex illis effici supponitur, iam tum fieri non potest; neque igitur cum illo in aeternum manendi facultatem habet. Gelasius autem transsubstantiationem non minus

---

ἐν τῇ τοῦ κυρίου κυρ. Κωλβὲρτ βιβλιοθήκῃ ἐν Φραγκίᾳ, ὁ καὶ Ἰωάννης Δαμασκηνὸς ἐπὶ τὸ τέλος τοῦ κατὰ τῶν ἀκεφάλων. — At omnino legenda est Maurinorum hac de re animadversio, Patr. Gr. LII, 752.

[1]) Patr. Gr. LXXXIII, 168 B.

[2]) Tertull., *Contra Marcion.*, lib. IV, cap. 40.

[3]) Augustin., *De doctr. christian.*, lib. III, cap. 15.

[4]) Ioh. VI, 54.

παύσεται θυομένη· θεμένης γὰρ ψήφου τελευταίης καὶ ἑνὸς ἑκάστου κλήρου ὅταν οὐκ ἔτι ἄφεσις ἁμαρτιῶν ἔσται, οὐ χάριτος κατὰ πειρασμοῦ χρεία, οὐκ ἔτι θύειν δεήσει. Εὐχαριστικῶν δὲ συμβόλων οὐκ αὖθις ἁγιασθέντων, τὸ κατὰ φύσιν κυρίου σῶμα, τὸ ἐκ τούτων εἶναι ὑποτιθέμενον, οὐκ ἔτι οἷόν τέ ἐστι ποιεῖν, τὸ οὖν καὶ σὺν αὐτῷ εἰς τὸν αἰῶνα μένειν οὐ δυνάμενον. Ὁ μὲν Γελάσιος οὐχ ἧττον τῇ μετουσιώσει ἀντίκειται· οὗτος ὁ πάπας, ὁ τοῦ πέμπτου αἰῶνος ἐξερχομένου γράφας, φανερῶς λέγει τὸ μετὰ τὸν ἁγιασμὸν μένειν τὴν ἄρτου καὶ οἴνου οὐσίαν τε καὶ φύσιν. Φησὶ μέν, ὅτι τὰ σύμβολα εἰς τὸ θεῖόν τι μεταβάλλεται, τοῦτ' ἐστι, τῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνεργήσει [1]), ὅπερ καὶ προθύμως ὁμολογοῦμεν, τὸ δηλαδὴ εἰς τὰ εὐχαριστηθέντα σύμβολα ἐμβλῃθῆναι μυστικήν τινα δύναμιν καὶ ὑπερφυσικὴν ἐνέργειαν, τὴν διὰ τοῦ ἱερέως τοῦ τὰ Χριστοῦ ῥήματα ἐκφωνοῦντος καὶ τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπίκλησιν ποιήσαντος ἐνεργουμένην.

Περὶ τῶν ἐκ τῶν Ῥωμαϊκῶν πατέρων παραχθέντων, εἰσὶ μὲν μάρτυρες ἀκατάγνωστοι· κατὰ χρόνον γὰρ ἀρχαῖοι ὄντες καὶ παγκαλῶς ἀκούοντες, οὐχ ἧττον ἀξιόπιστοι, ὅτι ἐκ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας. Οἱ πολλοῖς μὲν αἰῶσι τῷ ἐν Ἐκκλησίαις, Ἑλληνικῇ δηλαδὴ καὶ Ῥωμαϊκῇ, σχίσματι παλαιότεροι· νομίζομεν δὲ ὅτι αἱ πατριαρχικαὶ ἀξιότητες οὐ παρ' ἔλαττον αὐτοὺς ἠγήσονται, τοὺς ἑλληνικῶς οὐ γράψαντας.

Ἡ ἡμῶν πρὸς τὴν πέμπτην ἀνταπόδοσις τοιαύτη ἐστίν, ὅτι τὸ τοῖς ἁγίοις προσεύχεσθαι καὶ προσκυνεῖν ἐξεῖναι οὐκ εἰδότες, πόλῳ μᾶλλον τὰς αὐτῶν εἰκόνας μὴ καὶ σχετικῶς προσκυνητέον νομίζομεν· εἰ γὰρ μὴ δεῖ τὸ πρωτότυπον οὕτω προσκυνεῖν ἢ δουλεύειν, μᾶλλον χαλεπῶς ἔχει τὸ νομίζειν, τοιαύτην τινὰ τιμὴν τῇ ψιλῇ τούτου ὑποτυπώσει ὀφείλεσθαι. Ὅτι δὲ ἡ ἐκκλησία τὸ τοῦ εἰκόνας προσκυνεῖν ἢ καὶ τοῦ αὐταῖς χρῆσθαι ἔθος οὐκ ἔσχεν ἀρχαίως, δῆλόν ἐστι ἐκ τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου τοῦ τῆς ἐν Κύπρῳ Κωνσταντίας, τοῦ ἐν τῇ πρὸς τὸν Ἱεροσολύμων Ἰωάννην τούτῳ τῷ ἔθει κατὰ τὴν δύναμιν κατειπόντος [2])· Ἐπὶ τὴν ἐν Παλαιστίνῃ ἀγρόθι ἐκκλησίαν τὴν Ἀναβλαθα καλουμένην παραγενόμενος, τὸ ἐπὶ τῆς θύρας κρεμαστὸν εὗρηκα παραπέτασμα, τὸ τὸν Χριστὸν ἢ καὶ ἅγιόν τινα ζωγραφηθέντα ἐνδεικνύμενον (τίς γάρ, οὐκ οἶδα), ἀλλ' ὅμως τὴν ἀνθρώπου τινὸς εἰκόνα κατ' ἐκκλησίαν Χριστοῦ ἐναντίως ταῖς γραφαῖς οὖσαν θεώμενος διαρραγείσῃ αὐτῇ τοῖς ἱεροφύλαξι ἐπέταξα τὸ νεκρόν τι ἐντυλίττειν καὶ ἀμφότερον ἐνταφιάζειν. Εἰ καὶ παρὰ τὸ δέον κατέφησεν, ὅτι τὸ ἐν ἐκκλησίαις ἔχειν τὰς εἰκόνας οὐ θεμιτόν, ὅμως δὲ εἰκότως ἂν συνάγοιμεν τὸ μὴ ἐπ' Ἐπιφανίου κρατῆσαι τοῦτο τὸ ἔθος ἐν Κύπρῳ ἢ ἐν Παλαιστίνῃ [3]).

Πρὸς τούτοις μνημονεύειν ἐστίν, ὅτι σύνοδος ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει γενομένη ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου κατὰ τῶν εἰκόνων μαρτυρεῖ, ὅτι ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ οὐκ ὑπῆρχε ἡ τὰς εἰκόνας ἁγιάζουσα εὐχή, ὃ καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον σύνοδος οὐκ ἀρνεῖται [4]). Ὁ δὲ Ἀουγουστῖνος δεισιδαιμόνων τινῶν πέρι λόγον ποιῶν (οὕτω γὰρ ὀνομάζει αὐτούς), λέγει πολλοὺς εἰδέναι τοὺς ζωγραφίας προσκυνήσαντας [5]).

Ὡς ἔτι δὲ τὴν ἡμῶν γνώμην περὶ τῆς ταύτης θέσεως σαφέστερον ἐκδηλοῦν, ἀσμένως μὲν ὁμολογοῦμεν, τὸ ἐν ἐκκλησίαις ἔχειν εἰκόνας οὐ μόνον ἐξόν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ μακαρίτων ἱστορίαν παρεμφαίνειν, τήν τε λαῷ ἀνάμνησιν ἀνακαινίζειν καὶ εὐσέβειαν

impugnat. Papa iste, qui saeculo quinto exeunte scripsit, aperte asserit, panis ac vini naturam substantiamque post consecrationem manere. Dicit quidem, in aliquid divini symbola immutari, per efficacitatem nimirum spiritus sancti, quod et nos libenter fatemur, in consecrata videlicet symbola immitti virtutem quandam arcanam ac supranaturalem efficientiam, quae per sacerdotem Christi verba pronuntiantem ac spiritus sancti invocationem recitantem exseritur.

Quod ad Latinos patres in medium productos, hi testes quidem sunt irreprehensi: nam aetate veteres, optime audiunt, nec minus fide digni habendi, quod ex ecclesia sunt occidentali, ut pote qui multis quidem temporibus ecclesiarum, Graecae nimirum et Latinae, dissidio antiquiores sint. Ducimus autem, a patriarchicis dignationibus eos non minoris aestimatum iri, quod graece non scripserint.

Nostrum quinto responso responsum hoc est: cum sanctos deprecari et adorare rectum esse non iudicemus, multo minus eorum imagines vel relative adorandas esse existimamus. Nam si prototypum non ita adorandum est et colendum, multo difficilius est probare, quempiam huiusmodi honorem nudae eius delineationi esse tribuendum. Quod autem imagines adorandi aut illis utendi mos antiquitus in ecclesia non fuerit acceptus, id evincitur e sancto Epiphanio, Constantiensi in Cypro episcopo, qui in epistola ad Ioannem Hierosolymitanum mori huic pro viribus adversatur. *In Palaestinae vico cum ad ecclesiam quandam, quae dicitur Anablatha, venissem, huius in foribus velum inveni pendentem, atque depictam habentem imaginem Christi vel sancti cuiusdam (cuius enim fuerit, nescio). Cum ergo vidissem in ecclesia Christi contra auctoritatem scripturarum hominis pendere imaginem, scissa illa, custodibus praecepi, ut mortuum quemdam ea obvolverent et una cum illo sepelirent.* Etsi immerito affirmat, imagines in ecclesiis proponi non licere, tamen par est colligere, consuetudinem istam Epiphanii aetate nondum in Cypro aut in Palaestina invaluisse.

Illud praeterea memorandum est, quod synodus Constantinopoli coacta sub Constantino Copronymo adversus imagines testatur, nullam in rituali pro benedicendis imaginibus esse orationem, quod et synodus Nicaena altera non diffitetur. Augustinus vero de superstitiosis quibusdam (sic enim eos appellat) sermonem faciens, asserit se multos novisse qui picturas adorarent.

Quo autem nostram hac de quaestione sententiam clarius rursum manifestemus, lubenter quidem fatemur, imagines in ecclesiis proponi non solum licere, sed id etiam historiae beatorum significandae atque plebis memoriae refricandae ac pietati fo-

[1]) *Cantor Nestor. et Eutych.*

[2]) In margine eadem manu: *Ἴδε τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον β' καὶ Ἐπιφανίου αἱρέσ. κζ'. τοῦτο δὲ τοὔσχατον τοῖς ἐπιπεμφθεῖσι συνάδει.*

[3]) Sex lineae in codice erasae.

[4]) Baron. A. D. 754; Concil. Labbe, t. 7.

[5]) Augustin., *De mor. eccles. cathol.*, cap. 34.

ζωοποιοῦν ἴσως συμφέρον. Ἰδοὺ οὖν τὰ ἀφ' ἡμῶν κατὰ τῆς εἰκόνων προσκυνήσεως, οὐ κατὰ τῆς αὐτῶν χρήσεως, προενεχθέντα· εἰ γὰρ τὸ μόνον αὐταῖς χρῆσθαι παρὰ τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας ἐνίστε κατεκρίθη, τοῖς δὲ καθόλου οὐδαμοῦ συμβέβηκε, μᾶλλον μὲν ἕπεται τὸ μὴ ἐκείνας ἀρχαίως οὕτω προσκυνηθῆναι.

Παρασταθέντων οὖν τῶν ἐν ἀλλήλοις διαφορῶν, τὴν νῦν ἐπιτροπὴν ποιεῖν ἔοικε καὶ τὰ ἑνώσεως προσφέρειν. Εἰ γὰρ πρὸς τὰ πρόσθεν αὐτεξουσίους ἡμᾶς ποιήσουσι οἱ Ἀνατολικῶν πατριάρχαι, ἐπίσκοποι, καὶ οἱ ἄλλοι· εἰ αὐθεντικῶς ἐκδηλώσουσι, ὅτι τῷ τοὺς ἁγίους τε καὶ ἀγγέλους ἐπικαλεῖσθαι, τῷ εἰκόνας δουλικῶς ἢ καὶ τὸν ἱερουργηθέντα ἄρτον λατρευτικῶς προσκυνεῖν οὐ κρατυνόμεθα· εἰ μὲν τοῖς δημοσίοις γράμμασι τοῖς αὐτῶν χειρογράφῳ σημειωθεῖσι, τούτων ἡμᾶς, οἴκοι τε καὶ ἔξωθεν, ἐν ταῖς ἡμῶν ταῖς καὶ παρ' αὐτοὺς ἐκκλησίαις ἐλευθέρους ἐκφωνήσουσι· ταύτας τὰς συγκαταβάσεις τοῖς ἑκατέρωθεν ἀρεσαμένας, τὴν ἕνωσιν ποιῆσαι ἐλπίζομεν.

Ἔτι δὲ καὶ τὰς πατριαρχικὰς ἀξιότητας καὶ τοὺς ἄλλους ἀναμιμνήσκεσθαι αἰτοῦμεν, ὡς ὅτι οὐκ ὁ βάδην ἐστὶ χριστιανισμός, ὁ καὶ θανόντων τῶν ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν τέλειος ὤν. Τὰ οὖν παλαιότατον παραδοθέντα ἀναμφιδόξως ἐστὶ προαιρετέα[1]· ἄριστοι δὲ οἱ πρῶτον ἀγωγοί· πηγὴ γὰρ ποταμοῦ ἀγλαοτέρα. Πᾶν οὖν τὸ τῆς ἀρχῆς διαφέρον, τὸ κατὰ πίστιν ἢ καὶ τὸ πραχθὲν τοῖς παλαιοτάτοις ἐναντιούμενον, ὑποπτεύειν δεῖ. Ἀλλὰ καὶ ὡς φιλικῶς ἡμᾶς παραινοῦσι, ἵνα πάσας τὰς προλήψεις ἀποβάλλωμεν, οὕτω αὐτὰς αἰτοῦμεν μὴ ἡμῖν ἀγανακτεῖν τοῖς ἐκείνας τοῦ αὐτοῦ ὑπομιμνήσκουσι. Ἐλπίζομεν δέ, ὅτι αἱ αὐτῶν ἀξιότητες περὶ τούτου τοῦ πράγματος δικαίως κατανοήσασαι, μὴ κατὰ τὴν πρόληψιν ἢ καὶ τὰ νεωστὶ παραδείγματα μέλλοιεν ἄν τι διατάττειν· τοῖς τῶν πρώτων δ' μετὰ Χριστὸν αἰώνων δόγμασι καὶ πράξει μᾶλλον ὑποκείμεναι ἢ τισι τῶν κατ' ἀνατολὴν δεδογμένων ἐν τῷ η' αἰῶνι ἀμεταβλήτως προσκολληθεῖσαι, τῶν καὶ ἐν τῷδε παρὰ τῆς ἰσοκρατοῦς ἐν τῇ δύσει ἐξουσίας ἀποδοκιμασθέντων.

Πεπεισμένοι οὖν τοὺς ἀμφοτέρους ἀκριβῶς πρᾶγμα ἐξετάσαι, τὴν ἀλήθειαν οὐκ ἐπιποθοῦντας, ἀλλ' ἀναδεικνύντας, οὐκ ἀνελπίζομεν, ὅτι μὴ πρὸς τοιαύτην τινὰ ἀλλήλων ἐν τῷ σέβεσθαι ὁμοείδιαν ἐγγίσομεν, οἷά περ τὴν δυστυχῆ διασφαγὴν ἀναφράσσειν ἂν μέλλοι, καὶ τὴν ἐν ἡμῖν διαφορὰν ἰᾶσθαι.

Τέλος δὲ ὥστε ταῖς πατριαρχικαῖς ἀξίαις χαίρειν ἔπωμεν, ἐκ καρδίας τὸν πάνσοφον καὶ ἐλεημονέστατον ἱκετεύομεν θεόν, τὸν κατοικίζοντα μονοτρόπους ἐν οἴκῳ[2]), τὸν τῆς εἰρήνης ἀρχηγὸν καὶ τῆς ὁμονοίας ἐραστὴν ὄντα, εὐμενῶς παρεκτείνειν τὰς αὐτῶν πρόφρονας εὐχάς, τήν τε θερμὴν ζωοποιοῦν, καὶ ἐκείνους εὐθύνειν τοὺς ἐνδοξότατον τοῦτο πρᾶγμα τελῆσαι μέλλοντας· ὥστε τὴν ἀνατολικὴν ὀρθοδόξων ἐκκλησίαν μετὰ τῶν ἐν Βριτανν[ί]ᾳ καθολικῶν λειψάνων ἐπὶ τὴν ἱερουργίαν ἅμα συνελθεῖν, καὶ οἰκειότατα γενήσεσθαι μίαν ποίμνην ὑφ' ἑνὸς ποιμένος[3]), τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν εὐλογητοῦ καὶ σωτῆρος, ᾧ μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔστω πᾶσα τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

Τὰς[4]) πατριαρχικὰς ἀξιότητας ἐκτενῶς αἰτοῦμεν, τὴν αὐτῶν περὶ τούτων[5]) τῶν ἡμετέρων ἀποκρίσεων

vendae esse forsan adiumenti. Quae igitur protulimus argumenta, ea imaginum adorationi, non usui adversantur. Nam si priscis ecclesiae temporibus illas in usum adhibendi mos interdum damnatus est, neque apud omnes usquam invaluit, multo sane magis sequitur, eas antiquitus non fuisse adoratas.

Propositis ergo iis de quibus dissentimus opinionibus, rei arbitrium agere iam expedit et concordiae pactiones offerre. Nam si res memoratas nostri iuris fecerint Orientales patriarchae, episcopi, ceterique fideles, atque certa fide pronuntiaverint, sanctis angelisque invocandis et imaginibus secundum duliae aut consecrato pani secundum latriae rationem adorandis nos non esse obstrictos, modo ut publicis litteris, suis ipsorum manibus subscriptis, domi nos forisque, cum in nostris tum in ipsorum ecclesiis harum rerum liberos fore declarent, his concessionibus utrimque probatis, nos concordiam inituros speramus.

Tum etiam patriarchicas dignationes ceterosque rogamus, ut reminiscantur, religionem christianam in dies non crescere, quae inde ab apostolorum evangelistarumque morte perfecta fuerit. Quocirca, quae antiquissime tradita sunt, ea indubitanter reliquis sunt anteferenda; nam ii optimi, qui priores: fons est rivo nitidior. Quidquid igitur ab antiquitate discrepat et in credendi aut etiam in agendi ratione antiquissimis adversatur, id suspicari oportet. Insuper quemadmodum Dignationes vestrae nos amice monuerunt, ut cuncta praeiudicia abiiceremus, ita eas rogamus, ne nobis suscenseant idem illas admonentibus. Has igitur speramus, negotio isto recte explorato, non secundum praeiudicatam opinionem aut sequiora etiam documenta quicquam esse decreturas, sed priorum post Christum aetatum dogmatibus et agendi rationi magis fultum iri quam quibusdam persuasionibus, quae saeculo VIII per Orientem invaluerunt, quasi glutinamentis inhaesuras, quas in praesenti aeque pollentes occidentalium partes iam repudiarunt.

Nobis igitur cum persuasum sit, utrosque diligenter totam rem explorasse, veritatem non exoptantes tantum, sed probantes, haud desperamus fore, quin ad talem inter nos religionis consensionem propius accedamus, qualis miserabilem illum hiatum obsepire possit nostroque discidio remedium afferre.

Denique vero ut patriarchicas dignationes valere iubeamus, sapientissimum misericordissimumque oramus atque obsecramus Deum, qui eos, quorum unus est mos, habitare facit in domo, quique pacis auctor est et concordiae amans, ut sedulas eorum preces benigne producat fervoremque foveat, atque eos dirigat, qui praeclarissimum istud negotium perfecturi sunt; ita ut Orientalis orthodoxorum ecclesia cum catholicis Britanniae reliquiis in sacra peragenda una conveniant, et arctissime fiant unum ovile sub uno pastore, Iesu Christo domino nostro benedicto ac servatore, cui simul ac patri et sancto spiritui sit omnis honor et gloria in saecula saeculorum, amen.

Patriarchicas dignationes obnixe rogamus, ut quod de nostris hisce responsis existimaverint ac

[1]) *προαιρητέα* cod.
[2]) Ps. LXXXVII, 7.
[3]) Joh. X.
[4]) In anglico exemplari apud Williams, op. cit., p. 102, clausula ita se habet: This Reply was concluded and delivered to some Greeks in London, to be by them transmitted to the four Eastern Patriarchs, May 29, 1722. Nulla vero subscriptio datur.
[5]) *ταύτων* cod.

γνώμην καὶ βούλημα ἀνταποστέλλειν. Τοῦτο δὲ πρᾶγμα συνοδικῶς ἐγένετο παρ' ἡμῖν τοῖς καθολικῆς ἐν Βριτανν[ί]ᾳ ἐκκλησίας ἐπισκόποις, παρόντων ἐκ τοῦ κλήρου πολλῶν, καὶ ταύτῃ τῇ διατάξει συμφωνούντων.

decreverint, id nobis rescribant. Haec autem synodaliter facta sunt apud nos catholicae Britannorum ecclesiae episcopos, multis praesentibus clericis, qui hoc mandatum assensione comprobarunt.

Γέγραπται ἐν Λονδίνῳ ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αψκβ'-ῳ, ἐν μηνὶ μαΐου κθ'-ῃ.

Scriptum Londini anno salutis MDCCXXII mensis maii die XXIX.

Ὁ Σκότο-Βρεταννίας ἐπίσκοπος Ἀρχίβαλδος. (L. S.)
Archibaldus Scoto-Britanniae episcopus.

Ὁ Ἀγγλο-Βρεταννίας πρῶτος ἐπίσκοπος Ἱερεμίας. (L. S.)
Hieremias primus Anglo-Britanniae episcopus.

Ὁ Σκότο-Βρεταννίας ἐπίσκοπος Ἰάκωβος. (L. S.)
Iacobus Scoto-Britanniae episcopus.

Ὁ Ἀγγλο-Βρεταννίας ἐπίσκοπος Θωμᾶς. (L. S.)
Thomas Anglo-Britanniae episcopus.

Ὁ μέγας χαρτοφύλαξ Θωμᾶς ὁ τοῦ Διακόνου[1]).
Thomas Deacon magnus chartophylax.

6.

RITUS SACRAE COMMUNIONIS CUM AB ANGLIS TUM A GRAECIS POST INITAM CONCORDIAM ADHIBENDUS.*

Τύπος τῆς λειτουργίας δείπνου τοῦ κυριακοῦ ἢ τῆς παναγίας συνάξεως.

¶ Σπουδαίως ἐπιμελήσει ἅπας ἱερεὺς τὸ μηδένα πρὸς τὸ ἅγιον τῆς εὐχαριστίας μυστήριον προσδέχεσθαι, εἰ μὴ οὓς ἂν ἐν τῇ τῆς ἐκκλησίας κοινωνίᾳ ὄντας γινώσκῃ, ἢ περὶ τούτου διὰ βεβαίας μαρτυρίας πιστωθεὶς εἴῃ. Πρὸς δὲ τὸ τὴν τάξιν ταύτην παντελῶς παρατηρεῖσθαι, ὅσοι περ ἐν νῷ ἔχουσι μετέχειν τῆς παναγίας συνάξεως τῷ ἱερεῖ ἐνίοτέ γε τῇ προτεραίᾳ τὰ αὐτῶν ὀνόματα ἐκδηλώσουσιν.

¶ Ἐὰν δέ τις αὐτῶν προδήλως καὶ φανερῶς μοχθηρὸς ᾖ ἢ ὕβριν εἰς τὸν πέλας ἢ λόγῳ ἢ ἔργῳ ὑβρισάμενος, ὥστε ἐπ' αὐτὸν σκανδαλισθῆναι τὴν ἐκκλησίαν, ὁ ἱερεὺς ὑπομνησθεὶς προσκαλέσει αὐτὸν καὶ νουθετήσει μηδαμῶς τολμᾶν ἐγγίσαντα τραπέζῃ τῇ κυριακῇ μέχρις οὗ προφανῶς ἐδήλωσεν, ὅτι ἀληθῶς μετενόησεν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτηθεῖσι καὶ τὸν πρὸ τοῦ πονερὸν αὐτοῦ βίον μετερρύθμισεν, ὅπως ἡ ἐκκλησία πρώην σκανδαλισθεῖσα ἱκανὸν λάβοι· ἔτι δὲ ὅτι τῷ πλησίον τῶν ἀδικηθέντων ἀντικατάλλαγμα ἔδωκεν· εἰ δὲ μή, ἀλλά γε ὅτι πρόκειται αὐτῷ τοῦτο ποιησαμένῳ, ὡς αὐτίκα προσηκόντως δύναιτο ἄν.

¶ Ὡσαύτως διαπράξει ὁ ἱερεύς, ὁσάκις ἂν αἴσθοιτό τινας ὑπούλως καὶ ἀπεχθῶς ἀλλήλοις διακεῖσθαι, οὐκ ἐάσας κυριακῆς τραπέζης συμμετόχους εἶναι, πρὶν ἐννοῆσαι αὐτοὺς καταλλαγέντας. Ἤν δὲ τῶν διχοστατούντων ὁ μὲν ἑκὼν φαίνηται ἐκ βάθους τῆς καρδίας τῷ φιλονεικοῦντι τῶν ἡμαρτημένων συγγνῶναι καὶ προσέτι αὐτῷ ὁποιωσοῦν ὑβρισθέντι ἱκανὸν ποιῆσαι, ὁ δὲ ἔτι τῇ σκληρότητι καὶ αὐθαδείᾳ αὐτοῦ προσκαρτερῶν, εἰς τὸν εὐσεβῆ συμβιβασμὸν προαχθῆναι ἀπαναίνηται, δεῖ τὸν λειτουργὸν τὸν μὲν μετανοοῦντα εἰς τὴν ἁγίαν σύναξιν προσδέξασθαι, τὸν δὲ αὐθάδη οὔ. Προνοεῖται δὲ ὅτι πᾶς λειτουργὸς ὄντιναοῦν ἀπωθούμενος, καθ' ὃν τρόπον εἴρηται ἐν ταύτῃ ἢ τῇ προϊούσῃ τῆς διατάξεως ταύτης περι-

Ordo administrandae caenae Dominicae seu sacrae communionis.

¶ Sedulo dabit operam unus quisque presbyter ut eos tantum ad sacrum eucharistiae sacramentum admittat, quos ecclesiae communitati addictos noverit seu certo testimonio hac de re certior factus fuerit. Quae disciplina ut omnino servetur, quotquot in animo habent sacrae communionis participes fieri, nomina sua, pridie saltem sacrorum, presbytero indicabunt.

¶ Horum autem si quis fuerit manifeste palamque flagitiosus, aut proximo suo verbis factisve iniuriam intulerit, ita ut ecclesiae fuerit offendiculo, id commonefactus presbyter eum advocabit et hortabitur, ne ullo modo audeat ad mensam Domini accedere, usque dum certissima indicia ostenderit, vere se delictorum paenituisse ac pravam vitam suam pristinam emendasse, ita ut ecclesiae, quam prius offenderat, sit satisfactum; quin etiam iniurias proximo illatas resarciat; sin minus, id saltem facere in animo habeat, quamprimum fieri commode poterit.

¶ Eodem modo se geret presbyter, quoties aliquem intellexerit simultate et odio in alterum ferri, nec prius eos sinet mensae Domini participes fieri, quam reconciliatos esse perspexerit. Quod si obtrectatorum alter quidem alteri offensam acceptam libenti intimoque animo remittere paratus sit, aut etiam pro illata a se iniuria aemulo satisfacere; alter vero in duritie sua ac pervicacia perseverans ad piam concordiam redire abnuat: tum minister paenitentem ad sacram communionem admittat, pertinacem vero nequaquam. Illud autem praecavendum est quod omnis minister, qui quempiam a sacris arcuerit, prout habetur in hoc vel in praecedenti huius rubricae articulo, obstringitur,

[1]) In codice subscriptiones ita repraesentantur, ut sinistra Scoto-Britannorum, dextra Anglo-Britannorum episcoporum, infra magni chartophylacis chirographa, sigillis chartaceis, si de episcopis agatur, obsignata, exhibeantur.

* Curiosum hunc ritum damus ex originali chartaceo graeco sermone exarato, quod in bibliotheca Constantinopolitana Sancti Sepulcri asservatur. Signatum prius 607, nunc 10, constat tredecim foliis, cm. 37×24,8. Primum folium vacuum est. Libellus a fol. 2 incipit et fol. 13 r° desinit; fol. 13 v^{um} vacuum est. Prototypum in ratione cum scribendi tum intercidendi sequemur, si paucos excipias lapsus (ut aiunt) calami, quos in notis signavimus. Grandiores tamen litteras nominibus rerum praepostere praefixas plerumque negleximus. Ad latinam translationem quod attinet, eam servavimus, quantum fieri potuit, quae vulgata exstat in *Libro Precum communium Ecclesiae Anglicanae;* haud in paucis tamen nobis iteranda aut temperanda fuit, cum Anglicani nostri receptum apud suos ordinem, ut ipsis libuit, immutare in se susceperint. Latinum siquidem exemplar, in Moscoviam asportatum, assequi non valuimus. Quod ad anglicum exemplar attinet, ea, quaeso, lector adeat, quae in praefatione disputata sunt.

οχῇ[1]), ὑπεύθυνος ἔσται τούτου λόγον δοῦναι τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τῷ διατάκτῃ πρὸ ἡμερῶν τὸ πλεῖστόν γε δεκατεσσάρων.

¶ Τὸ θυσιαστήριον ἐν τῷ τῆς συνάξεως καιρῷ καθαρᾷ τῇ σινδόνι περισκεπασμένον[2]) πρὸς τὴν ἀνατολικὴν τῆς ἐκκλησίας ἢ ναϊδίου μερίδα καταστᾶσεται. Ὁ δὲ ἱερεὺς καὶ ὁ λαὸς πρὸς τὸ θυσιαστήριον ἀναβλέποντες[3]) ὀρθοί, λέξουσιν ἢ ψαλοῦσι[4]) (καθ' ὃν τρόπον ψαλμοὶ καθημερινοὶ λέγονται ἢ ψάλλονται) εἰς τὴν εἴσοδον ψαλμόν τινα καθ' ἡμέραν διατεταγμένον κατὰ τὴν ἑρμηνείαν[5]) τὴν ἐν τῇ τῆς δημοσίας εὐχῆς λεγομένῃ βίβλῳ.

¶ Σημειωτέον δὲ ἐν τῇ διατάξει ταύτῃ, ὅτι ὁπουδήποτε ὁ ἱερεὺς πρὸς τὸ θυσιαστήριον ἐπιστρέφειν ἢ ἑστάναι ἢ γονυπετεῖν ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἢ προσώπῳ πρὸς αὐτὸ κειμένῳ κελεύεται, ἐπὶ τὰ βόρεια τοῦ θυσιαστηρίου ἑστάναι αὐτὸν δεῖ ἢ γονυπετεῖν.

¶ Τάξις τῶν ψαλμῶν τῆς εἰσόδου ἐπὶ ταῖς κυριακαῖς πάσαις[6]) καὶ ἑορτασίμοις δι' ὅλου τοῦ ἔτους.

Κυριακαὶ τῆς παρουσίας·	*Ψαλμός.*
α΄	α΄
β΄	ριθ΄
γ΄	δ΄
δ΄	ε΄
Γενέθλια τοῦ Χριστοῦ	γζ΄
Ἁγ. Στέφανος	να΄
Ἁγ. Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστής	ι΄
Ἅγια τὰ βρέφη	οη΄
Κυριακὴ μετὰ τὰ γενέθλια τοῦ Κυρίου	ρκ΄
Ἡ περιτομὴ	ρκα΄
Ἐπιφάνια	γε΄
Κυριακαὶ μετὰ τὰ Ἐπιφάνια·	
α΄	ιβ΄
β΄	ιγ΄
γ΄	ιδ΄
δ΄	β΄
ε΄	ιθ΄
ς΄	κθ΄
Ἑβδομηκοστή	κβ΄
Ἑξηκοστή	κγ΄
Πεντηκοστή	κε΄
Πρώτη τῆς τεσσαρακοστῆς ἡμέρα[7])	ς΄
Κυριακαὶ τῆς τεσσαρακοστῆς·	
α΄	λα΄
β΄	ρκθ΄
γ΄	μβ΄
δ΄	με΄
ε΄	νγ΄
Κυριακὴ πρὸ τοῦ Πάσχα	ξ΄
Ἡμέρα τοῦ Πάθους[8])	κα΄
Παρασκευὴ τοῦ Πάσχα	πζ΄
Ἡμέρα τοῦ Πάσχα	ιε΄
Ἡμέρα β΄ ἐν τῷ Πάσχα	ξα΄
Ἡμέρα γ΄ ἐν τῷ Πάσχα	ρια΄
Κυριακαὶ μετὰ τὸ Πάσχα·	
α΄	ριβ΄
β΄	ξθ΄
γ΄	οδ΄
δ΄	πβ΄
ε΄	πγ΄
Ἡμέρα τῆς Ἀναβάσεως τοῦ Κυρίου	μς΄
Κυριακὴ μετὰ τὴν Ἀνάβασιν	γβ΄

[1]) *περιοκῇ* cod.
[2]) *περισκεπάσμενον* cod.
[3]) *ἀναβλεπόντες* cod.
[4]) *ψάλωσι* cod.
[5]) *ἑρμενείαν* cod.
[6]) *πάσαις· πᾶσι* cod.
[7]) *πρώτη τῆς τεσσαρακοστῆς ἡμέρα· ash wednesday* ed.
[8]) *ἡμέρα τοῦ πάθους· goad Friday* ed.

rem totam episcopo vel eius delegato nuntiare intra dies quatuordecim ad summum.

¶ Quo tempore caena[1]) celebrabitur, mensa[2]) mundo linteo strata ad orientalem ecclesiae seu sacelli partem collocabitur. Presbyter autem et populus ad mensam spectantes ac stantes recitabunt vel cantabunt (eo modo quo psalmi cuiusque diei recitantur vel cantantur) ad introitum psalmum quemdam pro quaque die praestitutum, prout in libro precum (ut aiunt) publicarum praescribitur.

¶ Illud vero notandum est, quod quotiescunque in hoc officio presbytero praecipitur, ut ad mensam se convertat aut stet aut genua flectat coram illa seu facie ad illam versa, eum oportet ad septentrionalem mensae partem stare aut genua flectere.

¶ Index psalmorum ad introitum pro singulis dominicis et diebus festis totius anni.

Dominicae Adventus[3]):	*Psalmus.*
1.	1
2.	119
3.	4
4.	5
Nativitas Christi[4])	97
S. Stephanus	51
S. Joannes evangelista	10
Sancti Innocentes[5])	78
Dominica post Nativitatem Domini	120
Circumcisio	121
Epiphania	95
Dominicae post Epiphaniam:	
1.	12
2.	13
3.	14
4.	2
5.	19
6.	29
Septuagesima	22
Sexagesima	23
Quinquagesima	25
Prima quadragesimae dies	6
Dominicae quadragesimae:	
1.	31
2.	129
3.	42
4.	45
5.	53
Dominica ante Pascha	60
Dies Passionis	21
Vigilia Paschae	87
Dies Paschae	15
Feria 2 post Pascha	61
Feria 3 post Pascha	111
Dominicae post Pascha:	
1.	112
2.	69
3.	74
4.	82
5.	83
Dies Ascensionis Domini	46
Dominica post Ascensionem	92

[1]) caena: *communion time* ed.
[2]) mensa: *altar* ed.
[3]) In editione anglica divisio psalterii secundum Hebraeos exhibetur, qui psalmum nonum duos in psalmos secant, ita ut, v. g. 119 indicetur psalmus 120.
[4]) Loco 97 in ed. angl. habetur 96; et linea seq. pro 51 datur num. 52.
[5]) Loco 78, angl. habet 11.

	Ψαλμός.
Κυριακὴ τῆς Πεντηκοστῆς	λβ΄
Ἡμέρα β΄ ἐν τῇ Πεντηκοστῇ	γϑ΄
Ἡμέρα γ΄ ἐν τῇ Πεντηκοστῇ	ρ΄
Κυριακὴ παναγίας τῆς Τριάδος	ξς΄
Κυριακαὶ μετὰ τὴν τῆς Τριάδος·	
ψαλμὸς ριϑ΄ κατὰ τὰς μερίδας·	
α΄. Μακάριοι οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδῷ, κτλ.	μερὶς α΄
β΄. Ἐν τίνι κατορθώσει, κτλ.	„ β΄
γ΄. Ἀνταπόδος τῷ δούλῳ σου, κτλ.	„ γ΄
δ΄. Ἐκολλήϑη τῷ ἐδάφει ἡ ψυχή μου, κτλ.	„ δ΄
ε΄. Νομοθέτησόν με, κύριε, κτλ.	„ ε΄
ς΄. Καὶ ἔλϑοι εἰς ἐμέ, κτλ.	„ ς΄
ζ΄. Μνήσϑητι τὸν λόγον, κτλ.	„ ζ΄
η΄. Μερίς μου εἶ, κύριε, κτλ.	„ η΄
ϑ΄. Χρηστότητα ἐποίησας, κτλ.	„ ϑ΄
ι΄. Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με, κτλ.	„ ι΄
ια΄. Ἐκλείπει εἰς τὸ σωτήριόν σου, κτλ.	„ ια΄
ιβ΄. Εἰς τὸν αἰῶνα, κύριε, κτλ.	„ ιβ΄
ιγ΄. Ὡς ἠγάπησα τὸν νόμον, κτλ.	„ ιγ΄
ιδ΄. Λύχνος τοῖς ποσίν μου, κτλ.	„ ιδ΄
ιε΄. Παρανόμους ἐμίσησα, κτλ.	„ ιε΄
ις΄. Ἐποίησα κρίμα, κτλ.	„ ις΄
ιζ΄. Θαυμαστὰ τὰ μαρτύριά σου, κτλ.	„ ιζ΄
ιη΄. Δίκαιος εἶ, κύριε, κτλ.	„ ιη΄
ιϑ΄. Ἐκέκραξα ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, κτλ.	„ ιϑ΄
κ΄. Ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου, κτλ.	„ κ΄
κα΄. Ἄρχοντες κατεδίωξάν με, κσλ.	„ κα΄
κβ΄. Ἐγγισάτω ἡ δέησίς μου, κτλ.	„ κβ΄
	Ψαλμός.
κγ΄.	ρκγ΄
κδ΄.	ρκδ΄
κε΄.	ρκς΄
Ἅγιος Ἀνδρέας	ρκη΄
Ἅγ. Θωμᾶς	ρκζ΄
Ἐπιστροφὴ τοῦ ἁγίου Παύλου	ρλζ΄
Καθαρισμὸς τῆς ἁγίας θεοτόκου Μαρίας	ρλγ΄
Ἅγ. Ματθίας	ρλϑ΄
Ἀναγγελία τῆς μακαρίας παρθένου Μαρίας	ρλ΄
Ἅγ. Μάρκος	ρμ΄
Ἅγ. Φίλιππος καὶ Ἰάκωβος	ρλβ΄
Ἅγ. Βαρνάβας	ρμα΄
Ἅγ. Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής	ρμβ΄
Ἅγ. Πέτρος	ρμγ΄
Ἅγ. Ἰάκωβος	ρμη΄
Ἅγ. Βαρϑολομαῖος	ριδ΄
Ἅγ. Ματθαῖος	ριϛ΄
Ἅγ. Μιχαὴλ καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι	ριβ΄
Ἅγ. Λουκᾶς	ρλς΄
Ἅγ. Σίμων καὶ Ἰούδας	ρν΄
Πάντες οἱ ἅγιοι	ρμϑ΄

	Psalmus.
Dominica Pentecostes	32
Feria 2 post Pentecosten	99
Feria 3 post Pentecosten	100
Dominica sanctissimae Trinitatis	66
Dominicae post dominicam Trinitatis:	
Psalmus 119 per partes:	
1. Beati immaculati in via, etc.	pars 1
2. In quo corriget, etc.	„ 2
3. Retribue servo tuo, etc.	„ 3
4. Adhaesit pavimento anima mea, etc.	„ 4
5. Legem pone mihi, Domine, etc.	„ 5
6. Et veniat super me, etc.	„ 6
7. Memor esto verbi tui, etc.	„ 7
8. Portio mea, Domine, etc.	„ 8
9. Bonitatem fecisti, etc.	„ 9
10. Manus tuae fecerunt me, etc.	„ 10
11. Defecit in salutare tuum, etc.	„ 11
12. In aeternum, Domine, etc.	„ 12
13. Quomodo dilexi legem tuam, etc.	„ 13
14. Lucerna pedibus meis, etc.	„ 14
15. Iniquos odio habui, etc.	„ 15
16. Feci iudicium, etc.	„ 16
17. Mirabilia testimonia tua, etc.	„ 17
18. Iustus es, Domine, etc.	„ 18
19. Clamavi in toto corde meo, etc.	„ 19
20. Vide humilitatem meam, etc.	„ 20
21. Principes persecuti sunt, etc.	„ 21
22. Appropinquet deprecatio mea, etc.	„ 22
	Psalmus.
23.	123
24.	124
25.	126
Sanctus Andreas	128
S. Thomas	127
Conversio sancti Pauli	137
Purificatio sanctae Dei genitricis Mariae	133
S. Matthias	139
Annunciatio beatae Mariae virginis	130
S. Marcus	140
SS. Philippus et Iacobus	132
S. Barnaba	141
S. Ioannes Baptista	142
S. Petrus	143
S. Iacobus	148
S. Bartholomaeus	114
S. Matthaeus	116
S. Michael et omnes Angeli	112
S. Lucas	136
SS. Simon et Iuda	150
Omnes Sancti	149

¶ Σημειωτέον ὅτι ὁ ψαλμὸς εἰσόδου, συναπτή, ἐπιστολὴ καὶ εὐαγγέλιον τῆς κυριακῆς ἐν ὅλῃ τῇ ἑβδομάδι ἐπιούσῃ λεχθήσονται, ὅπου ἂν μηδ' ἄλλως διατέτακται.

¶ Τελευτηθείσης[1]) τῆς εἰσόδου λεχθήσεται τό·

Δόξα τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ.

Ἀπόκρισις·

Ὡς ἐν ἀρχῇ καὶ νῦν καὶ ἀεὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

¶ Τότε ὁ ἱερεὺς πρὸς τὸν λαὸν ἐπιστραφεὶς λέξει·

Ὁ κύριος μεθ' ὑμῶν.

Ὁ λαός·

Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

Ὁ ἱερεύς·

Δεηθῶμεν.

¶ Animadverte, psalmum ad introitum, collectam, epistolam, et evangelium dominicae per totam sequentem hebdomadam recitanda esse, ubicunque non aliter praescriptum fuerit.

¶ Introitu absoluto dicetur:

Gloria patri, et filio, et spiritui sancto.

Responsio:

Sicut erat in principio, et nunc, et semper, in saecula saeculorum. Amen.

¶ Tum presbyter ad populum conversus dicet:

Dominus vobiscum.

Populus:

Et cum spiritu tuo.

Presbyter:

Oremus.

[1]) *τελευτηθεῖσης* cod.

¶ Τότε ὁ λαὸς γονυπετήσει ἀπέναντι τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὁ ἱερεὺς πρὸς αὐτὸ ἐπιστραφεὶς καὶ εὐλαβῶς ἔμπροσθεν ἑστὼς λέξει·

Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς.

Ὁ λαός·

Χριστέ, ἐλέησον ἡμᾶς.

Ὁ ἱερεύς·

Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς.

¶ Εἶτα ὁ ἱερεὺς[1]) τὴν κυριακὴν εὐχὴν καὶ τὴν ἑξῆς συναπτὴν λέξει·

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον, καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν, καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ἀμήν.

Συναπτή.

Παντοκράτωρ θεός, ᾧ πᾶσαι καρδίαι φανεραί, πᾶσαι ἐπιθυμίαι πρόδηλοι, καὶ οὐδὲν τὸ παράπαν τῶν ἀπορρήτων κεκρυμμένον ἐστί· τῇ τοῦ ἁγίου πνεύματός σου ἐπιπνοίᾳ τοὺς καρδιῶν ἡμῶν διαλογισμοὺς καθάρισον, ὅπως ἐντελῶς σε ἀγαπῶμεν καὶ ἀξιοπρεπῶς τὸ ἅγιον ὄνομά σου μεγαλύνωμεν διὰ τοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν. Ἀμήν.

¶ Εἶτα ὁ ἱερεὺς πρὸς τὸν λαὸν ἐπιστραφεὶς ἐρεῖ· Ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· „Ἀγαπήσεις τὸν κύριον τὸν θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου· αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. Δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται.“ Ἐκ τοῦ ἁγ. Ματθ., κεφ. κβ′.

Λαός·

Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς, καὶ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἔγγραψον, δεόμεθά σου, ἁπάσας τὰς ἐντολάς σου.

Ὁ ἱερεύς·

Δεηθῶμεν.

¶ Εἶτα ὁ ἱερεὺς πρὸς τὸ θυσιαστήριον ἐπιστραφεὶς ἑκατέραν τῶν ἑξῆς εὐχῶν ὑπὲρ τοῦ βασιλέως λέξει·

Παντοκράτωρ θεός, οὗ ἥ τε βασιλεία ἀΐδιός ἐστι καὶ ἡ δύναμις ἄπειρος, ὁλόκληρον τὴν ἐκκλησίαν σου ἐλέησον, καὶ οὕτω τὴν καρδίαν τοῦ ἐκλεκτοῦ δούλου σου τοῦ βασιλέως ἡμῶν καὶ κυβερνήτου διεύθυνε, ἵνα αὐτὸς (συνιὼν οὗτινος ὑπηρέτης τυγχάνει ὤν) πρὸ πάντων τὴν τιμὴν[2]) καὶ δόξαν σου ζητήσῃ· παράσχου δὲ ἵνα ἡμεῖς καὶ πάντες οἱ ἀρχόμενοι ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὸ προσῆκον ἐνθυμούμενοι παρ' οὗ ἐξουσίαν ἐγχειρίζεται, πιστῶς αὐτῷ δουλεύσωμεν, τιμήσωμέν τε καὶ ταπεινοφρόνως πειθαρχήσωμεν, ἐν καὶ διὰ σέ, κατὰ τὸ σὸν εὐλογητὸν ῥῆμα καὶ πρόσταγμα, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, τοῦ σοὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι συζῶντος καὶ συμβασιλεύοντος, ἑνὸς θεοῦ, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἤτοι·

Παντοκράτωρ καὶ αἰώνιε θεός, ἐκ τοῦ ἁγίου λόγου σου διδασκόμεθα, ὅτι αἱ τῶν βασιλέων καρδίαι ὑπὸ τῇ δεσποτείᾳ καὶ ἡγεμονίᾳ σου ὑπάρχουσι, καὶ ὅτι σὺ κατὰ τὸ δοκοῦν τῇ ἁγίᾳ σοφίᾳ σου διατίθης καὶ κλίνεις αὐτάς· ταπεινῶς δεόμεθά σου, οὕτω καρδίαν τοῦ δούλου σου βασιλέως ἡμῶν καὶ αὐτοκράτορος εὐθῦναι καὶ κυβερνῆσαι, ὥστε αὐτὸν ἐν πᾶσιν ἐνθυμήμασι, λόγοις τε καὶ ἔργοις αὐτοῦ, τὴν τιμὴν

¶ Tum populus genua submittet coram mensa; presbyter autem ad hanc conversus ac venerabundus ei ex adverso stans dicet:

Domine, miserere nostri.

Populus:

Christe, miserere nostri.

Presbyter:

Domine, miserere nostri.

¶ Tum presbyter orationem dominicam cum collecta sequente recitabit:

Pater noster, qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum; adveniat regnum tuum; fiat voluntas tua sicut in caelo et in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie; et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem; sed libera nos a malo. Amen.

Collecta.

Omnipotens Deus, cui omne cor patet et omnes affectus cogniti sunt, et quem nullum omnino latet secretum: purifica per inspirationem spiritus sancti tui cogitationes cordium nostrorum: ut te perfecte diligamus et sanctum nomen tuum digne celebremus per Christum Dominum nostrum. Amen.

¶ Tum presbyter, ad populum conversus, dicet: Iesus dixit: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua: hoc est primum et maximum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum perinde atque teipsum. In his duobus mandatis tota lex et prophetae pendent. *E S. Matth., cap. XXII.*

Populus:

Domine, miserere nostri, et omnia mandata tua cordibus nostris, quaesumus, inscribe.

Presbyter:

Oremus.

¶ Tum presbyter, ad mensam conversus, harum orationum alterutram pro rege recitabit:

Omnipotens Deus, cuius regnum aeternum est, et potestas infinita, miserere universae ecclesiae tuae; et cor electi famuli tui regis et gubernatoris nostri ita dirige, ut ipse (gnarus cuius sit minister) supra omnia honorem et gloriam tuam quaerat; concede vero, ut nos et quotquot ei subiecti sunt, debite pensitantes a quo tradita sit illius auctoritas, fideliter ei serviamus, illum vereamur illique humiliter obtemperemus, in te ac propter te, iuxta sacrum verbum et mandatum tuum; per Iesum Christum dominum nostrum, qui una tecum et cum spiritu sancto vivit et regnat, unus Deus, in saecula saeculorum. Amen.

Aut:

Omnipotens et sempiterne Deus, ex sacro verbo tuo discimus, corda regum sub ditione ac gubernatione tua esse, eaque a te dirigi et inclinari, prout sanctae tuae sapientiae visum fuerit: supplices te rogamus, uti cor famuli tui regis et imperatoris nostri, ita inclies ac dirigas, ut cunctis cogitationibus, verbis et operibus honorem ac gloriam tuam indesinenter quaerat; simul ac

[1]) *ἱερεύς· priest* ed., quae vox reddi potest verbo *presbyteri* vel *sacerdotis*, immo, cum hic agatur de ministerio peragendo, voce *celebrantis*. Eam tamen ubique visum est verbo *presbyter* reddere.

[2]) *τίμην* cod.

καὶ δόξαν σου πανταχῇ ζητεῖν, ἅμα καὶ σπουδάζειν τὸν λαόν σου τῇ ἑαυτοῦ κηδεμονίᾳ ἐπιτετραμμένον ἐν τῇ εὐπορίᾳ εἰρήνῃ τε καὶ εὐσεβείᾳ διασῴζειν. Τοῦτο χάρισαι, πάτερ τῶν οἰκτιρμῶν, ἕνεκεν υἱοῦ τῆς ἀγάπης σου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν. Ἀμήν.

¶ Τότε λεχθήσεται ἡ συναπτὴ τῆς ἡμέρας. Καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν συναπτὴν ὁ λαὸς ἀναστήσει, καὶ ὁ ἱερεὺς πρὸς τὸν λαὸν ἐπιστραφεὶς ἀναγνώσεται τὴν ἐπιστολήν, λέγων·

Ἡ ἐπιστολὴ (ἢ περιοχὴ τῆς γραφῆς διαταχθεῖσα ἀντὶ τῆς ἐπιστολῆς) γέγραπται ἐν τῷ... κεφαλαίῳ... ἀρχομένη ἀπὸ... κόμματος.

¶ Καὶ τελευτηθείσης ἐπιστολῆς ἐρεῖ·

Ὧδε τέλος ἔχει ἡ ἐπιστολή, ἢ· Ὧδε τέλος ἔχει περιοχὴ τῆς γραφῆς ἀντὶ τῆς ἐπιστολῆς διαταχθεῖσα.

¶ Τότε ἀναγνώσεται τὸ εὐαγγέλιον, λέγων·

Τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον γέγραπται ἐν τῷ... κεφαλαίῳ... ἀρχόμενον ἀπὸ... κόμματος.

¶ Ὁ δὲ λαὸς ὁμοῦ ἑστὼς ἐρεῖ·

Δόξα σοι, κύριε.

¶ Τελευτηθέντος δὲ τοῦ εὐαγγελίου ὁ ἱερεὺς ἐρεῖ·

Ὧδε τέλος ἔχει τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον.

¶ Ἀποκρίνεται ὁ λαός·

Χάρις σοι, κύριε.

¶ Τότε ᾀσθήσεται ἢ λεχθήσεται τὸ ἑπόμενον σύμβολον, τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ λαοῦ ἑστώτων ἀντικρὺ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ λεγόντων·

Πιστεύω εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων.

Καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· θεὸν ἐκ θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο· τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ δι' ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα διὰ πνεύματος ἁγίου ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρός, καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς· οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

Καὶ πιστεύω εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον καὶ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ *(ταῦτα τὰ ῥήματα καὶ τοῦ υἱοῦ παραληφθήσονται, ὅταν ἡ ἕνωσις τῆς κοινωνίας χάριτι τοῦ θεοῦ εὐδαιμόνως συντελεσθήσεται)* ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν. Καὶ πιστεύω μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν. Ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.

¶ Τότε ὁ λειτουργὸς τῷ λαῷ μηνύσει τίνας ἡμέρας ἑορτασίμους ἢ νηστευσίμους ἄγεσθαι δεῖ ἐν τῇ ἐπιούσῃ ἑβδομάδι. Καὶ τότε δὲ (ἐὰν οὕτω συμβῇ) γνωρισμὸς ἔσται τῆς παναγίας συνάξεως ἐσομένης· καὶ τὰ βάννα ἤτοι προμνηστευτικὰ ἢ προτέλεια γράμματα τοῦ γάμου δημοσιωθήσεται· καὶ τὰ βρέβια καὶ αἱ προσκλήσεις καὶ ἀφορισμοὶ ἀναγνωσθήσονται. Οὐδὲν δὲ κηρυχθήσεται ἢ δημοσιωθήσεται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μεταξὺ τῆς λειτουργίας εἰ μὴ διὰ τοῦ ἱερέως ἢ διακόνου, οὐδέ γε δι' αὐτῶν, εἰ μὴ ὅ τι προτεταγμένον ἂν εἴη ἐν τοῖς τοῦ βιβλίου τούτου κανόσιν ἢ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ διατάκτου ἐντεταλμένον.

[1]) *διατάκτου· ordinary* ed.

studeat populum tuum, curae suae demandatum, opibus, pace ac pietate florentem custodire. Haec concede, o pater misericordiarum, propter dilectum filium tuum Iesum Christum dominum nostrum. Amen.

¶ Tum dicetur collecta diei. Et statim post collectam populus surget, et presbyter, conversus ad populum, leget epistolam, dicens:

Epistola (seu portio scripturae assignata pro epistola) scripta est capite ... incipiens a versu ...

¶ Finita autem epistola, dicet:

Hic desinit epistola, seu, Hic desinit portio scripturae assignata pro epistola.

¶ Tunc leget evangelium, dicens:

Sanctum evangelium scriptum est capite ... incipiens a versu ...

¶ Populus autem universus stans dicet:

Gloria tibi, Domine.

¶ Finito autem evangelio, presbyter dicet:

Hic desinit sanctum evangelium.

¶ Respondet populus:

Laus tibi, Domine.

¶ Tunc cantabitur aut recitabitur sequens symbolum, presbytero ac populo coram mensa stantibus et dicentibus:

Credo in unum Deum, patrem omnipotentem, factorem caeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium.

Et in unum Dominum nostrum Iesum Christum, filium Dei unigenitum, ex patre natum ante omnia saecula: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero; genitum, non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de caelis; et incarnatus est de spiritu sancto ex Maria virgine, et homo factus est; crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus et sepultus est. Et resurrexit tertia die secundum scripturas; et ascendit in caelum, et sedet ad dextram patris; et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos et mortuos: cuius regni non erit finis.

Et credo in spiritum sanctum, dominum et vivificantem, qui ex patre filioque [1]) (Haec verba *filioque* praetermittentur, quando Deo favente societatis unitas ad felicem exitum fuerit perducta) procedit; qui cum patre et filio simul adoratur et conglorificatur; qui locutus est per prophetas. Et credo unam sanctam, catholicam et apostolicam ecclesiam. Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum; et expecto resurrectionem mortuorum, et vitam venturi saeculi. Amen.

¶ Tum minister populo annuntiabit, qui dies festi aut ieiunii per sequentem hebdomadam sint observandi. Tum etiam (si res contigerit) quae sacra communio futura sit significabitur; banna seu litterae matrimonii ineundi editiciae edicentur; brevia etiam, citationes, et excommunicationes legentur. Nec quicquam promulgabitur aut publicabitur in ecclesia, quo tempore sacra peraguntur, praeterquam a presbytero vel diacono; nec quicquam ab illis ipsis, nisi quod regulis huius libri continetur aut ab episcopo vel delegato eius imperatum fuerit.

[1]) Quae hic interponimus, in codice margini adscribuntur.

¶ Εἶτα ἕψεται ἡ δημηγορία ἢ ὁμιλία.

¶ Τελουμένης ἤδη τῆς συνάξεως, καὶ τῶν συγκοινωνούντων ἀντικρὺ τοῦ θυσιαστηρίου ἑστώτων, ὁ ἱερεὺς πρὸς αὐτοὺς ἐπιστραφεὶς ταύτην λέξει τὴν παραίνεσιν [1]·

Ἀγαπητοὶ ἐν κυρίῳ, ὅσοιπερ διανοεῖσθε παρελθεῖν εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τοῦ Χριστοῦ, σκοπεῖν αὐτοὺς χρή, πῶς ὁ ἅγιος Παῦλος παραινεῖ πάντας ἀνθρώπους ἀκριβῶς ἐξετάζειν καὶ δοκιμάζειν ἑαυτούς, πρὶν ἢ τολμᾶν ἐκ τοῦ ἄρτου τούτου ἐσθίειν καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου τούτου πίνειν. Ὥσπερ γὰρ μέγα ἐστὶ τὸ ὠφέλημα, εἰ μετὰ καρδίας ὄντως μετανοούσης καὶ ζώσης πίστεως τοῦ ἁγίου μυστηρίου μεταλάβωμεν (τότε γὰρ πνευματικῶς τὴν τοῦ Χριστοῦ σάρκα ἐσθίομεν καὶ αὐτοῦ τὸ αἷμα πίνομεν, τότε ἐν Χριστῷ οἰκοῦμεν καὶ Χριστὸς ἐν ἡμῖν, τότε ἑνούμεθα τῷ Χριστῷ καὶ Χριστὸς ἡμῖν), οὕτω καὶ μέγας ὁ κίνδυνος, ἐὰν ἀναξίως αὐτοῦ μεταλαμβάνωμεν· τότε γὰρ τοῦ σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἔνοχοί ἐσμεν, τὸ κρίμα ἡμῖν αὐτοῖς ἐσθίομεν καὶ πίνομεν, μὴ διακρίνοντες τὸ σῶμα τοῦ κυρίου, τὴν τοῦ θεοῦ ὀργὴν καθ' ἡμῶν ἀνάπτομεν, αὐτόν τε ποικίλοις τοῖς νοσήμασι καὶ πολυειδέσι τοῦ θανάτου τρόποις ἡμᾶς μαστιγῶσαι παροξύνομεν. Διακρίνετε οὖν ἑαυτούς, ἀδελφοί, ἵνα μὴ κριθῆτε [2] ὑπὸ τοῦ κυρίου· ἀληθῶς μετανοεῖτε ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων ὑμῶν παρῳχημένων· ζῶσαν καὶ βεβαίαν πίστιν ἔχετε εἰς τὸν Χριστὸν τὸν σωτῆρα ἡμῶν· τὸν βίον ὑμῶν ἐπανορθοῦτε· εἰς πάντας ἁπαξαπλῶς τὴν τελείαν ἀγάπην ἐπιδείκνυτε· οὕτω τῶν ἁγίων ἐκείνων μυστηρίων συμμέτοχοι ἐπιτήδειοι ἔσεσθε. Πρὸ πάντων δὲ ταπεινοφρονέστατα καὶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας εὐχαριστεῖν δεῖ ὑμᾶς θεῷ τῷ πατρί, τῷ υἱῷ καὶ πνεύματι τῷ ἁγίῳ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ἀπολυτρώσεως διὰ θανάτου καὶ πάθους τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τοῦ Χριστοῦ θεανθρώπου, τοῦ ταπεινώσαντος ἑαυτὸν μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ, ὑπὲρ ἡμῶν ἀθλιωτάτων ἁμαρτωλῶν, τῶν ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου κειμένων, τοῦ ποιῆσαι ἡμᾶς τὰ τέκνα θεοῦ καὶ ὑπερυψῶσαι ἡμᾶς εἰς ζωὴν αἰώνιον. Ἐφ' ᾧ δὲ καὶ ὑπερβάλλουσαν τὴν ἀγάπην τοῦ διδασκάλου καὶ μόνου τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οὕτως ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντος, καὶ τὰ ἀναρίθμητα ἀγαθά, ἃ διὰ τιμιωτάτου αἵματος αὐτοῦ ἐκχυθέντος ἡμῖν περιεποιήσατο, διὰ μνήμης ἔχωμεν, ὅσια τὰ μυστήρια, ὡς ἐχέγγυα τῆς ἀγάπης καὶ ὑπομνήματα τοῦ θανάτου αὐτοῦ, εἰς μεγάλην καὶ αἰώνιον ἡμῶν παραμυθίαν κατέστησε καὶ διέταξε. Τούτῳ οὖν μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ πνεύματος ἁγίου, ὡς μάλιστα ὀφείλομεν, ἀδιάλειπτον χάριν ἔχωμεν, τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ θελήματι παντελῶς ὑποτασσόμενοι, καὶ φιλοτιμούμενοι αὐτῷ δουλεύειν ἐν τῇ ἀληθινῇ [3] ἁγιωσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ πάσας τὰς ἡμέρας τοῦ βίου ἡμῶν. Ἀμήν.

¶ Τότε ὁ ἱερεὺς ἄρξει τῆς προσφορᾶς, ἕν τι ἢ πλείω τῶν ἐπενεχθέντων γνωμιδίων λέγων, κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ, τοῦ δὲ λαοῦ ἀντικρὺ τοῦ θυσιαστηρίου γονυπετοῦντος [4]·

Γεν., κεφ. δ'. Καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμέρας ἤνεγκε Κάϊν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ κυρίῳ· καὶ Ἄβελ ἤνεγκε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τῶν προβάτων αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τῶν στεάτων αὐτῶν· καὶ ἐπεῖδεν ὁ θεὸς ἐπὶ Ἄβελ καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ Κάϊν καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ οὐ προσέσχε.

¶ Tum sequetur concio seu homilia.

¶ Quando vero peragitur sacra communio, communicaturis coram mensa stantibus, presbyter, ad eos conversus, hanc exhortationem recitabit:

Carissimi in Domino, quibus in animo est accedere ad communionem corporis ac sanguinis Christi, servatoris nostri, considerandum vobis est, quomodo sanctus Paulus omnes homines admoneat, ut seipsos perscrutentur ac probent diligenter, priusquam audeant e pane isto comedere et e calice isto bibere. Nam sicuti magna inde utilitas affertur, si animo vere emendato ac fide viva sanctum hoc sacramentum suscipiamus (tum enim spiritualiter carnem Christi comedimus et illius sanguinem bibimus; tum in Christo habitamus, et Christus in nobis; tum unum sumus cum Christo, et Christus nobiscum), ita quoque grave subest periculum, si indigne illius participes reddamur. Tum enim corporis ac sanguinis Christi, servatoris nostri, rei efficimur; edimus et bibimus ipsi iudicium nostrum, non discernentes corpus Domini; iram Dei adversus nos accendimus; illum provocamus ad nos plectendos morbis ac variis generibus mortis. Quapropter, fratres, vos ipsos diiudicate, ne a Domino iudicemini. Praeteritorum peccatorum vos serio paeniteat; vivam et solidam fidem in Christum, servatorem nostrum, habeatis; vitam emendate; cunctos omnino caritate perfecta prosequamini: sic enim sacrorum illorum mysteriorum partem idonee capietis. Verum ante omnia vos oportet demisse atque intima mente gratias agere Deo, Patri, Filio, et Spiritui sancto ob redemptionem mundi per mortem ac passionem Christi, servatoris nostri, Dei simul et hominis, qui seipsum humiliavit usque ad mortem, mortem autem crucis, pro nobis miseris peccatoribus, cum habitaremus in tenebris et in umbra mortis, ut nos faceret filios Dei et ad vitam aeternam eveheret. Ut autem excellentissimum amorem domini nostri et servatoris unici, Iesu Christi, qui ita pro nobis mortuus est, atque innumera beneficia, quae sanguinis sui pretiosissimi effusione nobis impetravit, memoria teneremus, sacrosancta mysteria, veluti amoris sui pignora et mortis suae monumenta, ad magnam aeternamque consolationem nostram instituit et ordinavit. Illi itaque una cum Patre et Spiritu sancto indesinenter, uti maxime tenemur, gratias agamus, sanctae eius voluntati prorsus obsequentes, atque adnitentes, ut ei serviamus in vera sanctitate ac iustitia cunctis diebus vitae nostrae. Amen.

¶ Tum presbyter offertorium incipiet, sententiarum, quae hic adducuntur, unam aut plures recitans, prout ipsi videbitur, populo coram mensa in genua provoluto:

Gen., cap. IV. Et factum est post dies: obtulit Cain ex fructibus terrae sacrificium Domino. Abel autem obtulit et ipse de primogenitis ovium suarum, et de adipibus earum. Et respexit Deus super Abel et super munera eius; super Cain autem et super sacrificia eius non advertit.

[1]) Ante sequentem exhortationem, aliae duae exhibentur in edit. anglica; eae ipsae sunt, quas habet *Liber precum publicarum*.

[2]) *κριθῆται* cod.

[3]) *ἀληθινῇ* cod.

[4]) Libri scripturae, e quibus loci desumpti sunt, margini in cod. adscribuntur.

Ἐξ., κεφ. κε′. Εἶπον τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ, καὶ λάβετε[1]) ἀπαρχὰς παρὰ πάντων, οἷς ἂν δόξῃ τῇ καρδίᾳ, καὶ λήψεσθε τὰς ἀπαρχάς μου.

Δευτ., κεφ. ις′. Οὐκ ὀφθήσῃ ἐνώπιον κυρίου τοῦ θεοῦ σου κενός. Ἕκαστος κατὰ δύναμιν τῶν χειρῶν ὑμῶν, κατὰ τὴν εὐλογίαν κυρίου τοῦ θεοῦ σου, ἣν ἔδωκέ σοι.

Ψαλ. μ′. Μακάριος ὁ συνιὼν ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα· ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ ῥύσεται αὐτὸν ὁ κύριος.

Ψαλ. ϙε′. Ἐνέγκατε τῷ κυρίῳ δόξαν ὀνόματι αὐτοῦ· ἄρατε θυσίας καὶ εἰσπορεύεσθε εἰς τὰς αὐλὰς αὐτοῦ.

Παροιμ., κεφ. ιθ′. Δανείζει θεῷ ὁ ἐλεῶν πτωχόν, κατὰ δὲ τὸ δόμα αὐτοῦ ἀνταποδώσει αὐτῷ.

Ματθ., κεφ. ϛ′. Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσι· θησαυρίζετε δὲ ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὔτε σὴς οὔτε βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν οὐδὲ κλέπτουσιν.

Ματθ., κεφ. ζ′. Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, κύριε, κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

α′ Κορ., κεφ. θ′. Τίς στρατεύεται ἰδίοις ὀψωνίοις ποτέ; Τίς φυτεύει ἀμπελῶνα, καὶ ἐκ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ οὐκ ἐσθίει; Ἢ τίς ποιμαίνει ποίμνην, καὶ ἐκ γάλακτος τῆς ποίμνης οὐκ ἐσθίει;

α′ Κορ., κεφ. θ′. Εἰ ἡμεῖς ὑμῖν τὰ πνευματικὰ ἐσπείραμεν, μέγα εἰ ἡμεῖς ὑμῶν τὰ σαρκικὰ θερίσομεν;

α′ Κορ., κεφ. θ′. Οὐκ οἴδατε ὅτι οἱ τὰ ἱερὰ ἐργαζόμενοι ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐσθίουσιν; οἱ τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντες τῷ θυσιαστηρίῳ συμμερίζονται; Οὕτω καὶ ὁ κύριος διέταξε τοῖς τὸ εὐαγγέλιον καταγγέλλουσιν ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ζῆν.

β′ Κορ., κεφ. θ′. Ὁ σπείρων φειδομένως, φειδομένως καὶ θερίσει· καὶ ὁ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει. Ἕκαστος καθὼς προαιρεῖται τῇ καρδίᾳ, μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης· ἱλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ θεός.

Γαλ., κεφ. ϛ′. Κοινωνείτω ὁ κατηχούμενος τὸν λόγον τῷ κατηχοῦντι ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς. Μὴ πλανᾶσθε· θεὸς οὐ μυκτηρίζεται· ὃ γὰρ ἐὰν σπείρῃ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει.

α′ Τιμοθ., κεφ. ϛ′. Τοῖς πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι παράγγελλε μὴ ὑψηλοφρονεῖν μηδὲ ἠλπικέναι ἐπὶ πλούτου ἀδηλότητι, ἀλλ' ἐν τῷ θεῷ τῷ ζῶντι, τῷ παρέχοντι ἡμῖν πλουσίως πάντα εἰς ἀπόλαυσιν· ἀγαθοεργεῖν, πλουτεῖν ἐν ἔργοις καλοῖς, εὐμεταδότους εἶναι, κοινωνικούς, ἀποθησαυρίζοντας ἑαυτοῖς θεμέλιον καλὸν εἰς τὸ μέλλον, ἵνα ἐπιλάβωνται τῆς αἰωνίου ζωῆς.

Ἑβραι., κεφ. ϛ′. Οὐ γὰρ ἄδικος ὁ θεὸς ἐπιλαθέσθαι τοῦ ἔργου ὑμῶν, καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης, ἧς ἐνεδείξασθε εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, διακονήσαντες τοῖς ἁγίοις καὶ διακονοῦντες.

Ἑβρ., κεφ. ιγ′. Τῆς δὲ εὐποιΐας καὶ κοινωνίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε· τοιαύταις γὰρ θυσίαις εὐαρεστεῖται ὁ θεός.

¶ Μεταξὺ ἀναγινωσκομένων τούτων τῶν γνωμιδίων, διάκονοι, ναοφύλακες ἢ ἄλλοι τινὲς εἰς τοῦτο τεταγμένοι τὰ τοῦ λαοῦ ἑκούσια λήψονται ἐν τῇ πρεπούσῃ λεκάνῃ εἰς ταύτην τὴν χρείαν παρασκευαζομένῃ. Ἵνα δὲ μηδεὶς πρὸς τὴν ἁγίαν σύναξιν ἐλθεῖν ἀμελῇ διὰ τὴν τῶν χρημάτων ὀλιγότητα, ὁ τὰ ἑκούσια λαβὼν σινδόνι καθαρᾷ τὴν λεκάνην κατακαλύψει[2]), ὥστε μηδ' αὐτὸν μηδ' ἕτερον ἰδεῖν τί τις[3]) τὸ

Exod., cap. XXV. Dic filiis Israel: Et accipite primitias ab omnibus, quibuscumque visum fuerit cordi; et accipietis primitias meas.

Deut., cap. XVI. Non apparebis coram Domino Deo tuo vacuus; unusquisque secundum facultatem manuum vestrarum, secundum benedictionem Domini Dei tui, quam dedit tibi.

Ps. XL. Beatus qui intelligit super egenum et pauperem: in die mala liberabit eum Dominus.

Ps. XCV. Afferte Domino gloriam nomini eius; tollite hostias, et introite in atria eius.

Prov., cap. XIX. Faenerat Deo qui miseretur pauperis: secundum datum autem eius retribuet ei.

Matth., cap. VI. Ne reponatis vobis thesauros in terra, ubi erugo et tinea corrumpit, et ubi fures perfodiunt ac furantur; sed recondite vobis thesauros in caelo, ubi neque erugo neque tinea corrumpit, et ubi fures non perfodiunt neque furantur.

Matth., cap. VII. Non quisquis dicit mihi, Domine, domine, introibit in regnum caelorum, sed qui fecerit voluntatem patris mei, qui in caelis est.

I Cor., cap. IX. Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, et de fructu eius non edit? Aut quis pascit gregem, et de lacte gregis non edit?

I Cor., cap. IX. Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos vestra carnalia messuerimus?

I Cor., cap. IX. An nescitis, eos qui sacra operantur, ea quae ex sacrario sunt edere? et qui altari assident, cum altari participare? Ita Dominus constituit iis qui evangelium annuntiant, ut ex evangelio vivant.

II Cor., cap. IX. Qui serit parce, parce etiam metet; et qui serit copiose, copiose etiam metet. Quisque sicut praeoptat corde, ita agat; non ex tristitia aut ex necessitate: nam hilarem datorem diligit Deus.

Gal., cap. VI. Communicet qui instituitur in sermone ei qui se instituit omnia bona. Ne fallimini: Deus non irridetur. Quicquid enim seminaverit homo, hoc et metet.

I Tim., cap. VI. Iis qui divites sunt in hoc saeculo denuntia ne efferantur animo, neque spem ponant in divitiis incertis, sed in Deo vivo, qui praebet nobis omnia copiose ad fruendum; ut aliis benefaciant, ut divites sint operibus bonis, faciles ad impertiendum, facilis convictus, recondentes sibi ipsis fundamentum bonum in posterum, ut apprehendant aeternam vitam.

Hebr., cap. VI. Non enim iniustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri, et laboriosi amoris, quem demonstrastis erga ipsius nomen, ut qui ministraveritis sanctis et ministretis.

Hebr., cap. XIII. Beneficentiae vero et communicationis ne obliviscimini: talibus enim victimis delectatur Deus.

¶ Dum istae sententiae leguntur, diaconi, aeditui, aliive, quibus illud muneris demandatum est, populi oblationes colligent in lance idonea, in hunc usum comparata. Ne quis autem ob modicam pecuniam ad sacram communionem accedere negligat, qui oblationes colligit panno mundo lancem ita obteget, ut nec ipse nec alter videre possit, quid quisque obtulerit. Cum vero cuncti dona dederint,

[1]) *λάβεται* cod.
[2]) *καταλύψει* cod.
[3]) *τὶ τίς* cod.

δωρήσατο. Ὅταν δὲ πάντες δῶρα προσήνεγκαν, τὴν λεκάνην σὺν τοῖς δώροις εὐλαβῶς οἴσει τῷ ἱερεῖ, ὃς ταπεινῶς παραστήσει καὶ ἐπιθήσει τῷ θυσιαστηρίῳ.

¶ Εἶτα τοσοῦτον ἄρτον καὶ οἶνον λήψεται ὁ ἱερεύς, ὅσον τοῖς συγκοινωνεῖν μέλλουσιν ἀρκεῖν νομίσει, τὸν ἄρτον εἰς τὸ λοπάδιον ἢ ἄλλο τι εἰς τοῦτο παρασκευασμένον τιθείς, καὶ τὸν οἶνον εἰς τὴν κυλίκα ἢ ποτήριόν τι καθαρὸν καὶ εὐπρεπὲς εἰς τοῦτο προπαρασκευασμένον, τὸν οἶνον ἔμπροσθεν τοῦ λαοῦ ὕδατι ὀλίγον ὅσον κεράσας. Ἔπειτα τὸν ἄρτον καὶ τὸ ποτήριον θυσιαστηρίῳ ἐπιθείς, πρὸς τὸν λαὸν ἐπιστρέψει λέγων·

Δεηθῶμεν.

¶ Εἶτα πρὸς τὸ θυσιαστήριον ἐπιστρέψει ὁ ἱερεύς, καὶ ταπεινῶς ἔμπροσθεν ἑστὼς τὴν συναπτὴν ταύτην λέξει·

Ἐκ τοῦ Βασιλείου[1]). Παντοκράτωρ θεὸς ὁ κτίσας ἡμᾶς καὶ θέμενος ἡμᾶς εἰς τὴν διακονίαν ταύτην ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματός σου τοῦ ἁγίου, εὐδόκησον δή, κύριε, καθάπερ διάκονοι τῆς καινῆς διαθήκης καὶ λειτουργοὶ τῶν ἁγίων σου μυστηρίων γενόμεθα, προσδέχεσθαι ἡμᾶς προσεγγίζοντας τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ κατὰ τὸ πλῆθος ἐλέους σου, ἵνα γενώμεθα ἄξιοι τοῦ προσφέρειν σοι τὴν λογικὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον θυσίαν ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ· ἣν προσδεξάμενος εἰς ὀσμὴν εὐωδίας[2]), ἀντικατάπεμψον ἡμῖν τὴν χάριν τοῦ ἁγίου σου πνεύματος, καὶ ὡς προσεδέξω ἐκ τῶν ἁγίων σου ἀποστόλων τὴν λατρείαν ταύτην καὶ λειτουργίαν, οὕτω καὶ ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν πρόσδεξαι τὰ δῶρα ταῦτα ἐν τῇ χρηστότητί σου, κύριε, ἵνα καταξιωθέντες λειτουργεῖν ἀμέμπτως τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, αἴρωμεν τὸν μισθὸν τῶν πιστῶν καὶ φρονίμων οἰκονόμων ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ φοβερᾷ τῆς ἀνταποδόσεώς σου τῆς δικαίας, διὰ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ συζῶντος καὶ συμβασιλεύοντός σοι καὶ τῷ πνεύματι ἁγίῳ ἑνὸς θεοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

¶ Εἶτα ὁ ἱερεὺς πρὸς τὸν λαὸν ἐπιστραφεὶς λέξει·

Ὁ κύριος μεθ' ὑμῶν.

Ἀπόκρισις·

Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

Ἱερεύς·

Ἄνω ἔχετε τὰς καρδίας.

Ἀπόκρισις·

Ἔχομεν πρὸς τὸν κύριον.

Ἱερεύς·

Εὐχαριστήσωμεν θεῷ τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

Ἀπόκρισις·

Ἄξιόν ἐστι καὶ δίκαιον οὕτω ποιεῖν.

¶ Τότε ὁ ἱερεὺς πρὸς τὸ θυσιαστήριον ἐπιστραφεὶς ἐρεῖ·

Πάνυ ἄξιόν ἐστι καὶ δίκαιον καὶ παντελῶς τὸ δέον, ἵνα πάντοτε καὶ πανταχοῦ εὐχαριστήσωμέν σοι, κύριε, ἅγιε πάτερ *(Ταῦτα τὰ ῥήματα· ἅγιε πάτερ, παραλείπεσθαι δεῖ ἐν τῇ κυριακῇ τῆς Τριάδος)*, παντοκράτωρ, αἰώνιε θεός.

¶ Οἷς ἐπαχθήσεται τὸ ἴδιον προοίμιον κατὰ τὸν καιρόν, εἰ ἄρα ἐπιταχθῇ τι· εἰ δὲ μή, εὐθέως ἐπιλεχθήσεται τὰ ἑπόμενα·

Διόπερ μετ' ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων καὶ πάσης τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων πανηγύρεως ἐνδοξότατον ὄνομά σου ἀνυμνοῦμεν καὶ μεγαλύνομεν, ἀδιαλείπτως αἰνοῦντές σε καὶ λέγοντες.

lancem una cum donis ad presbyterum reverenter afferet, a quo modeste super mensa deponetur et collocabitur.

¶ Deinde tantum panis et vini assumet presbyter, quantum communicaturis sufficere videbitur: panem in patella seu in alio vase ad hoc praeparato, vinum autem in cyatho seu poculo nitido et apto in hunc usum comparato reponet, necnon parum aquae coram populo cum vino commiscebit. Tum pane ac calice super mensa reposito, ad populam conversus dicet:

Oremus.

¶ Tum ad mensam se vertet presbyter, eique ex adverso verecunde stans collectam hanc dicet:

E Basilio. Omnipotens Deus, qui nos condidisti et huic ministerio praefecisti virtute sancti tui spiritus, tibi, Domine, placeat, ut nos, prout ministri sumus novi testamenti et dispensatores sacrorum tuorum mysteriorum, ad sanctum altare tuum accedentes suscipias secundum multitudinem misericordiae tuae; ut digni efficiamur qui tibi offeramus hoc rationale incruentumque sacrificium pro peccatis nostris ac peccatis populi; quo suscepto in odorem suavitatis, mitte nobis invicem gratiam sancti tui spiritus; et sicut suscepisti ab sanctis apostolis tuis cultum hunc ac ministerium, ita et ex manibus nostris, quamvis peccatorum, dona ista pro bonitate tua, suscipe Domine; ut digni habiti inculpate ministrandi ad altare sanctum tuum, fidelium et prudentium dispensatorum mercedem accipiamus in die timenda retributionis tuae iustae, per Dominum nostrum Iesum Christum, qui una tecum et cum spiritu sancto vivit et regnat unus Deus in saecula saeculorum. Amen.

¶ Tum presbyter ad populum conversus dicet:

Dominus vobiscum.

Responsio:

Et cum spiritu tuo.

Sacerdos:

Sursum habeatis corda.

Responsio:

Habemus ad Dominum.

Sacerdos:

Gratias agamus domino Deo nostro.

Responsio:

Dignum est et iustum id agere.

¶ Tum presbyter, ad mensam conversus, dicet:

Vere dignum est et iustum ac prorsus decet, nos tibi semper et ubique gratias agere, Domine, sancte pater (Haec verba *sancte pater* omittenda sunt in dominica Trinitatis), omnipotens, aeterne Deus.

¶ Quibus verbis subiicietur praefatio propria pro tempore, si qua sit assignata; alioqui statim subiungentur quae sequuntur:

Ideo cum angelis et archangelis, cumque omni caelestium potestatum conventu, gloriosissimum nomen tuum laudamus et magnificamus, te indesinenter celebrantes ac dicentes.

[1]) *Ἐκ τοῦ Βασιλείου* in margine. Haec oblationis oratio e Basilii missa utique deprompta est, sed in multis immutata. Cf. Goar, *Euchologion sive Rituale Graecorum*, Parisiis, 1647, p. 164. Non est cur lectorem moneamus, illam a libris Anglicanorum alienam esse.

[2]) *εὐοδίας* cod.

¶ Ὧδε λαὸς συνυμνεῖ τῷ ἱερεῖ λέγοντες·

Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος κύριος ὁ θεὸς σαβαώθ· πλήρεις οἱ οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου· ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου· δόξα σοι, κύριε ὑπερύψιστε. Ἀμήν.

Ἴδια προοίμια.

¶ Ἐν τοῖς γενεθλίοις τοῦ κυρίου καὶ ταῖς ἑπτὰ ἔπειτα ἡμέραις·

Ὅτι ἔδωκας Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν μονογενῆ υἱόν σου, ὡς περί που τὸν χρόνον τοῦτον ὑπὲρ ἡμῶν γεννηθῆναι· ὃς διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐγένετο ὄντως ἄνθρωπος ἐξ οὐσίας Μαρίας τῆς παρθένου, τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ ταῦτα ἄνευ τῆς κηλῖδος τῆς ἁμαρτίας, ὥστε ἐκκαθᾶραι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας. Διόπερ μετ' ἀγγέλων κτλ.

¶ Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα καὶ ταῖς ἑπτὰ ἔπειτα ἡμέραις·

Μάλιστα δὲ ὀφείλομεν αἰνεῖν σε ὑπὲρ τῆς ἐνδοξοτάτης τοῦ υἱοῦ σου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἀναστάσεως· ὅτι αὐτὸς ὁ ὄντως ἀμνὸς τοῦ Πάσχα ἐστίν, ὃς ὑπὲρ ἡμῶν ἐθύθη καὶ ἦρε τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ὃς διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ τὸν θάνατον κατήργησε, καὶ διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως αὐτοῦ ζωὴν τὴν αἰώνιον ἀποκατέστησεν ἡμῖν. Διόπερ μετ' ἀγγέλων κτλ.

¶ Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Ἀναβάσεως καὶ ταῖς ἑπτὰ ἔπειτα ἡμέραις·

Δι' ἀγαπητοῦ τοῦ υἱοῦ σου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ὃς μετὰ τὴν ἐνδοξοτάτην αὐτοῦ ἀνάστασιν προδήλως ἐφανερώθη πᾶσι τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῦ, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἑτοιμάσαι ἡμῖν τὸν τόπον, ἵνα ὅπου αὐτός ἐστιν, ἐκεῖσε καὶ ἡμεῖς ἀναβῶμεν καὶ αὐτῷ ἐν δόξῃ συμβασιλεύσωμεν. Διόπερ μετ' ἀγγέλων κτλ.

¶ Ἐν τῇ Πεντηκοστῇ καὶ ταῖς ἓξ ἔπειτα ἡμέραις·

Διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, καθ' οὗ τὴν παναληθῆ ὑπόσχεσιν τὸ ἅγιον πνεῦμα ὡς περί που τὸν χρόνον τοῦτον ἐκ τῶν οὐρανῶν κατέβη μετ' ἤχου ὥσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας ἐν ὁμοιώματι διαμεριζομένων γλωσσῶν ὡσεὶ πυρός, καθήμενον ἐφ' ἕνα ἕκαστον τῶν ἀποστόλων πρὸς τὸ διδάσκειν καὶ ὁδηγεῖν αὐτοὺς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, δωρούμενον αὐτοῖς τό τε διαφόρων γλωσσῶν χάρισμα καὶ παρρησίαν μετὰ διαπύρου ζήλου πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν εὐτόνως καὶ βεβαίως κηρῦξαι τὸ εὐαγγέλιον, δι' οὗ ἐκ σκότους καὶ πλάνης ἀγόμεθα εἰς τὸ λαμπρὸν φῶς καὶ τὴν ἀληθινὴν ἐπίγνωσίν σου τε καὶ τοῦ υἱοῦ σου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Διόπερ μετ' ἀγγέλων κτλ.

¶ Ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς Τριάδος μόνον·

Ὃς τυγχάνεις ὢν εἷς θεός, εἷς κύριος, οὐ μόνον ἐν πρόσωπον, ἀλλὰ τρία πρόσωπα ἐν τῇ μιᾷ οὐσίᾳ· ὃ γὰρ πιστεύομεν περὶ τῆς δόξης τοῦ πατρός, τοῦτο καὶ περὶ τοῦ υἱοῦ καὶ πνεύματος ἁγίου ἄνευ ἡστινοσοῦν διαφορᾶς ἢ ἀνισότητος πεπείσμεθα. Διόπερ μετ' ἀγγέλων κτλ.

¶ Μεθ' ἕκαστον τούτων τῶν προοιμίων ᾀσθήσεται ἢ λεχθήσεται εὐθέως·

Διόπερ μετ' ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων καὶ πάσης τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων πανηγύρεως ἐνδοξότατον ὄνομά σου ἀνυμνοῦμεν καὶ μεγαλύνομεν, ἀδιαλείπτως αἰνοῦντές σε καὶ λέγοντες.

¶ Ἐνταῦθα τῷ ἱερεῖ λαὸς συνυμνήσει·

Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος κύριος ὁ θεὸς σαβαώθ· πλήρεις οἱ οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου· ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου· δόξα σοι, κύριε ὑπερύψιστε. Ἀμήν.

¶ Hic populus cum presbytero concinit simulque dicunt:

Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth: pleni sunt caeli et terra gloria tua: hosanna in excelsis. Benedictus qui venit in nomine Domini. Gloria tibi, Domine altissime. Amen.

Praefationes propriae.

¶ Natali die Domini, et septem diebus seqnentibus:

Quia dedisti nobis unicum filium tuum, Iesum Christum, ut pro nobis sub istud quasi temporis nasceretur; qui operante spiritu sancto vere factus est homo ex substantia Mariae virginis, matris suae, idque sine labe peccati, ut nos ab omni peccato mundaret. Ideo cum angelis etc.

¶ Die Paschatis, et septem diebus sequentibus:

Imprimis autem te laudare tenemur propter gloriosissimam resurrectionem filii tui, Iesu Christi, domini nostri. Ipse enim verus est paschalis agnus, qui pro nobis immolatus est et abstulit peccatum mundi; qui morte sua mortem abolevit et sua ex mortuis resurrectione vitam aeternam nobis restituit. Ideo cum angelis etc.

¶ Die Ascensionis, et septem diebus sequentibus:

Per Iesum Christum, Dominum nostrum, filium tuum praedilectum, qui post gloriosissimam suam resurrectionem manifesto apparuit omnibus apostolis suis; ipsisque spectantibus in caelos ascendit, locum nobis praeparaturus; adeo ut ubi ipse est, eo nos etiam ascendamus et cum ipso in gloria regnemus. Ideo cum angelis etc.

¶ Die Pentecostes, et sex diebus sequentibus:

Per Iesum Christum, Dominum nostrum, iuxta cuius certissimam promissionem spiritus sanctus sub id quasi temporis e caelis descendit cum strepitu tanquam ruentis flatus violenti ad similitudinem dispertitarum linguarum instar ignis, residens super singulos apostolos, ut eos doceret et introduceret in omnem veritatem, impertito ipsis variarum linguarum munere, simul ac fiducia et fervido studio evangelium cunctis gentibus constanter fidenterque praedicandi; quo e tenebris et errore educimur ad puram lucem et veram cognitionem tui atque filii tui Iesu Christi. Ideo cum angelis etc.

¶ In festo Trinitatis tantum:

Qui unus es Deus, unus Dominus; non una tantum persona, sed tres personae in una substantia. Quod enim de gloria Patris, illud idem de Filio et de Spiritu sancto credimus absque ulla differentia aut inaequalitate. Ideo cum angelis etc.

¶ Post unamquamque ex his praefationibus protinus cantabitur aut recitabitur:

Ideo cum angelis et archangelis, cumque omni caelestium potestatum conventu, gloriosissimum nomen tuum laudamus et magnificamus, te indesinenter celebrantes ac dicentes.

¶ Hic populus cum presbytero concinit:

Sanctus, sanctus, sanctus Dominus, Deus Sabaoth. Pleni sunt caeli et terra gloria tua; hosanna in excelsis. Benedictus qui venit in nomine Domini; gloria tibi, Domine altissime. Amen.

¶ Αὐτίκα ὁ ἱερεὺς ἐρεῖ [1]·

Ἁγιωσύνη ἡ φύσις σού ἐστι καὶ τὸ δῶρον, βασιλεῦ τῶν αἰώνων· ἅγιος καὶ ὁ μονογενής σου υἱὸς ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα ἐποίησας· ἅγιον δὲ καὶ τὸ πνεῦμά σου ἀεὶ μακαριώτατον, ὃς τὰ πάντα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τῆς ἀπείρονός σου τελειώσεως. Ἅγιος εἶ, παντοκράτωρ καὶ πανελεήμων θεός· ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα σὴν ἐποίησας, εἰς τὸν παράδεισον εἰσήγαγες, καὶ ἐν τῇ τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ ἡδονῆς ἀπολαύσει τέθεικας αὐτόν· ὅταν δὲ τὴν εὐδαιμονίαν αὐτοῦ ἀπέβαλεν ἐν τῷ τὴν ἐντολήν σου παραβαίνειν, οὐκ ἐγκατέλιπεν αὐτὸν ἡ ἀγαθότης σου οὐδὲ παρεῖδεν· παρέμεινεν ἡ πρόνοιά σου, ὁ νόμος σου ἐδόθη πρὸς τὸ παιδεῦσαι αὐτόν, οἱ προφῆταί σου πρὸς τὸ ἀνακομίζεσθαι αὐτὸν καὶ παιδαγωγεῖν ἀπεσταλῶνται. Ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, τὸν μονογενῆ σου υἱὸν ἐξαπέστειλας εἰς τὸ τῇ σῇ δικαιοσύνῃ ἱκανὸν ἀνταποδιδόναι, εἰς τὸ τὴν φύσιν ἡμετέραν ἐνδυναμεῖν καὶ τὴν εἰκόνα σὴν ἐν ἡμῖν ἀνανεῶσαι. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τὸ ἐνδοξότατον ὁ λόγος σου αἰώνιος κατῆλθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθεὶς ἐκ πνεύματος ἁγίου, γεννηθεὶς ἐκ τῆς παμμακαρίας παρθένου, συναναστραφείς τε τοῖς ἀνθρώποις, τὴν ζωὴν αὐτοῦ καὶ τὰ θαύματα ᾠκονόμησε πρὸς σωτηρίαν τοῦ γένους ἡμῶν. Ὅτε δὲ ἦλθεν ἡ ὥρα τοῦ προσφέρειν αὐτὸν τὴν τοῦ ἱλασμοῦ θυσίαν ἐπὶ τῷ σταυρῷ, μέλλων ὁ ἀναμάρτητος κατὰ τὸ ἔλεος αὐτοῦ θάνατον ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν καταδέχεσθαι, ἐν τῇ νυκτί, ᾗ παρεδίδοτο *(Ὧδε δεῖ τὸν ἱερέα τὸ λοπάδιον εἰς τὰς χεῖρας λαβεῖν)*, ἔλαβεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας *(Καὶ ὧδε τὸν ἄρτον κλᾶσαι)*, ἔκλασε καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ λέγων· Λάβετε, φάγετε *(Ὧδε παντὶ τῷ ἄρτῳ χεῖρας ἐπιθεῖναι)*, ΤΟΥΤΟ ΕΣΤΙ ΤΟ ΣΩ † ΜΑ ΜΟΥ τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.

¶ Ἀποκριθήσεται ὁ λαός·

Ἀμήν.

¶ Εἶτα ὁ ἱερεὺς ἐρεῖ·

Ὡσαύτως καὶ μετὰ τὸ δειπνῆσαι ἔλαβε *(Ὧδε τὸ ποτήριον εἰς τὰς χεῖρας λαβεῖν δεῖ)* τὸ ποτήριον, καὶ εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων· Πίνετε ἐξ αὐτοῦ πάντες *(Καὶ ὧδε παντὶ τῷ σκεύει [εἴτε κύλικι εἴτε λαγήνῳ], ἐν ᾧ ἔνεστιν οἶνος καὶ ὕδωρ καθιερωθησόμενοι χεῖρας ἐπιθεῖναι)*, ΤΟΥΤΟ γὰρ ΕΣΤΙ ΤΟ ΑΙ † ΜΑ ΜΟΥ τὸ τῆς καινῆς διαθήκης τὸ περὶ ὑμῶν καὶ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· τοῦτο ποιεῖτε, ὁσάκις ἂν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.

¶ Ἀποκριθήσεται ὁ λαός·

Ἀμήν.

¶ Τότε ἐρεῖ ὁ ἱερεύς·

Ἐκ τῶν διατάξεων ἀποστολικῶν [2]). Μεμνημένοι τοίνυν τοῦ πάθους αὐτοῦ καὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως καὶ τῆς εἰς οὐρανοὺς ἐπανόδου καὶ τῆς μελλούσης αὐτοῦ δευτέρας παρουσίας, ἐν ᾗ ἔρχεται μετὰ δόξης καὶ δυνάμεως μεγάλης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, προσφέρομέν σοι τῷ βασιλεῖ καὶ θεῷ κατὰ τὴν ἁγίαν αὐτοῦ διάταξιν τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο, εὐχαριστοῦντές σοι δι' αὐτοῦ, ἐφ' οἷς κατηξίωσας ἡμᾶς ἑστάναι ἐνώπιόν σου καὶ ἱερατεύειν σοι· καὶ ἀξιοῦμέν σε, ὅπως εὐμενῶς ἐπιβλέψῃς ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα ἐνώπιόν σου, ὁ ἀνενδεὴς θεός, καὶ εὐδοκήσῃς ἐπ' αὐτοῖς εἰς τιμὴν τοῦ Χριστοῦ σου, καὶ καταπέμψῃς τὸ ἅγιόν σου πνεῦμα ἐπὶ τὴν θυσίαν ταύτην τὸν μάρτυρα τῶν παθημάτων τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, ὅπως ἀποφήνῃ *(Ὧδε*

¶ Statim presbyter dicet:

Sanctitatis fons ipse es atque auctor, rex saeculorum; sanctus et unigenitus filius tuus, Dominus noster Iesus Christus, per quem omnia fecisti; sanctus et spiritus tuus semper beatissimus, qui omnia perscrutatur, etiam profunditates infinitae tuae perfectionis. Sanctus es, omnipotens et misericordissime Deus: hominem ad imaginem tuam condidisti, in paradisum introduxisti, et in dignitatis voluptatisque perfruitione constituisti; postquam autem mandatum tuum transgressus felicitate excidit, eum non dereliquit bonitas tua neque despexit, sed permansit providentia tua; lex tua data est ad corrigendum illum; prophetae tui missi sunt, qui eum deducerent et instituerent. Cum autem advenit plenitudo temporis, unigenitum filium tuum demisisti, qui iustitiae tuae satisfaceret, qui naturam nostram viribus instrueret, qui tuam in nobis imaginem renovaret. Cui gloriosissimo negotio conficiendo verbum tuum aeternum e caelis descendit; et carne ex spiritu sancto indutum, e beatissima virgine natum, inter homines conversatum, vitam suam et miracula dispensavit ad salutem generis nostri. Cum vero tempus advenit seipsum offerendi in placationis sacrificium in cruce, mortem expers ipsum peccati secundum misericordiam suam pro peccatis nostris subiturum, ea nocte, qua tradebatur (Hic presbyter accipiat patinam in manus), accepit panem, et, cum gratias egisset, illum (Hic autem frangat panem) fregit ac dedit discipulis suis, dicens: Accipite, comedite (Hic manus in panem porrigat), HOC EST COR † PUS MEUM, quod pro vobis datur: hoc facite in mei recordationem.

¶ Populus respondebit:

Amen.

¶ Deinde presbyter dicet:

Similiter postquam caenasset (Hic calicem in manibus sumat), accepit calicem, et, postquam gratias egisset, dedit illis, dicens: Bibete ex hoc omnes: (Et hic in vasa omnia [sive sint calices sive lagenae], in quibus est vinum et aqua consecranda, manus porrigat) HIC EST enim SAN † GUIS MEUS novi testamenti, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hoc facite, quotiescumque biberitis, in mei recordationem.

¶ Populus respondebit:

Amen.

¶ Tum dicet presbyter:

E constitutionibus apostolicis. Memores igitur passionis eius et mortis et resurrectionis a mortuis et in caelos reversionis et futuri eius secundi adventus, cum veniet cum gloria et potestate magna ad iudicandos vivos et mortuos et reddendum unicuique secundum opera eius, offerimus tibi regi et Deo iuxta sanctum ipsius institutum panem hunc et calicem hunc, gratias agentes tibi per eum, quia a te digni facti sumus stare in conspectu tuo et tibi sacrificium offerre. Atque te rogamus, ut benigne aspicias in haec munera tibi coram proposita, tu Deus nullius indigens, et bene placeant tibi in honorem Christi tui, et mittas super hoc sacrificium spiritum sanctum tuum testem passionum Domini Iesu, ut (Hic presbyter manum in panem porrigat) manifestum faciat hunc panem esse corpus Christi

[1]) Ista oratio in communi rituali Anglorum non reperitur; deprompta est paucis immutatis e missa sancti Iacobi, quam vide apud Assemani, *Codex liturgicus ecclesiae universae*, t. V, p. 34-36.

[2]) Voces *Ἐκ τῶν διατάξεων ἀποστολικῶν* in margine; in ed. vero anglica desunt. Haec revera oratio desumpta est e *Constitut. Apost.*, lib. VIII, cap. 12.

ὁ ἱερεὺς τὴν χεῖρα τῷ ἄρτῳ ἐπιθήσει) τὸν ἄρτον τοῦτον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου καὶ *(Καὶ ὧδε παντὶ τῷ σκεύει [εἴτε κύλικι εἴτε λαγήνῳ],* ᾧ ἔνεστιν οἶνος καὶ ὕδωρ*)* τὸ ποτήριον τοῦτο αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, ἵνα οἱ μεταλαβόντες αὐτοῦ βεβαιωθῶσι πρὸς εὐσέβειαν, ἀφέσεως ἁμαρτημάτων τύχωσι, τοῦ διαβόλου καὶ τῆς πλάνης αὐτοῦ ῥυσθῶσι, πνεύματος ἁγίου πληρωθῶσιν, ἄξιοι τοῦ Χριστοῦ σου γένωνται, ζωῆς αἰωνίου τύχωσι, σοῦ καταλλαγέντος αὐτοῖς, δέσποτα παντοκράτωρ, διὰ τῆς ἀξίας καὶ ἐντεύξεως τοῦ υἱοῦ σου τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ σοι καὶ πνεύματι ἁγίῳ συζῶντος καὶ συμβασιλεύοντος ἑνὸς θεοῦ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Παντοκράτωρ καὶ ἀείζωε θεός[1]), ὁ δι' ἁγίου τοῦ ἀποστόλου σου διδάξας ἡμᾶς δεήσεις, προσευχάς, ἐντεύξεις τε καὶ εὐχαριστίας ὑπὲρ πάντων τῶν ἀνθρώπων ποιῆσαι, ταπεινοφρόνως ἀντιβολοῦμέν σε, τὰς προσφορὰς ἡμῶν ταύτας καὶ τὰς προσευχάς, ἃς τῇ θείᾳ μεγαλειότητί σου προσφέρομεν, ἐλεημονέστατα ἀποδέχεσθαι, ἱκετεύοντές σε τῷ πνεύματι ἀληθείας ἑνότητός τε καὶ ὁμονοίας ἐκκλησίαν τὴν καθολικὴν ἀδιαλείπτως ἐπιπνεῦσαι, καὶ δώρησαι, ἵνα πάντες οἱ τὸ ἅγιον ὄνομά σου ὁμολογοῦντες ἐν τῇ τοῦ ἱεροῦ λόγου σου ἀληθείᾳ συμφωνεῖν καὶ ἐν τῇ ὁμονοίᾳ καὶ εὐσεβεῖ ἀγάπῃ συγκαταβιοῦν δυνηθῶσι. Παράσχου χάριν, πάτερ οὐράνιε, πᾶσι τοῖς ἐπισκόποις καὶ ἱερεῦσιν[2]), ὥστε τῷ τε βίῳ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ αὐτῶν τὸν ἀληθινὸν καὶ ζῶντα λόγον σου ἀναγγέλλειν, ἔτι δὲ καὶ ὀρθῶς καὶ προσηκόντως ἱερὰ τὰ μυστήριά σου τελεῖν. Ἔτι δὲ δεόμεθά σου, κύριε, σῶσον καὶ σκέπασον ἅπαντας τοὺς χριστιανοὺς βασιλεῖς, ἄρχοντας καὶ κυβερνήτας, μάλιστα δὲ τὸν δοῦλόν σου τὸν βασιλέα ἡμῶν, ἵνα ὑπ' αὐτοῦ ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι, καὶ χάρισαι τοῖς αὐτοῦ συμβούλοις καὶ πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἐν ἐξουσίᾳ οὖσιν ἀπροσωπολήπτως τε καὶ νομίμως δίκην δικάσαι, πρός τε τὴν τῆς πονηρίας καὶ κακίας τιμωρίαν καὶ τῆς ἀληθοῦς θρησκείας σου καὶ ἀρετῆς προστασίαν. Καὶ ὁλοκλήρῳ τῷ λαῷ σου δώρησαι τὴν ἐπουράνιόν σου χάριν, ἐφ' ᾧ πραεῖ τῇ διανοίᾳ καὶ πρεπούσῃ τῇ εὐλαβείᾳ τὸ ἅγιον ῥῆμά σου ἐνωτίσασθαί τε καὶ προσδέξασθαι, καὶ ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ σοι λατρεύειν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῶν. Ἔτι δὲ ἐξαιρέτως παρατίθεμεν τῇ πανελέημονι ἀγαθότητί σου τὴν ὁμήγυριν ταύτην τὴν ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐνθάδε ἐπισυναγομένην εἰς τὸ ἐπευφημίζειν τὴν τοῦ ἐνδοξοτάτου θανάτου τοῦ υἱοῦ σου ἀνάμνησιν. Καὶ ταπεινοφρονέστατα δεόμεθά σου, κύριε, διὰ τὴν χρηστότητά σου, παραμυθεῖσθαι, ἀντιλαβέσθαι καὶ βοηθεῖν πᾶσι τοῖς ἐν τῷ νῦν βίῳ συμφορᾷ ἢ ἀλγηδόνι, ἐνδείᾳ, νόσῳ ἢ ἄλλῃ ἠτινιοῦν κακοπαθείᾳ ταλαιπορουμένοις, μάλιστα δὲ τοῖς ὑπὲρ ὧν αἱ προσευχαὶ ἡμῶν ἀπαιτοῦνται *(Τοῦτο ῥητέον ὅταν τις τῶν τῆς ἐκκλησίας προσευχῶν δέηται).*[3]) Καὶ δὴ κατὰ λίαν καὶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αἰνοῦμέν σε καὶ εὐχαριστοῦμέν σοι περὶ τῆς θαυμαστῆς χάριτος καὶ ἀρετῆς ἐν πᾶσι τοῖς ἁγίοις σου ἀπ' αἰῶνος ἀπαγγελλομένης, μάλιστα δὲ ἐν τῇ ἐνδοξοτάτῃ καὶ ἀεὶ μακαριωτάτῃ παρθένῳ Μαρίᾳ τῇ τοῦ υἱοῦ σου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν καὶ θεοῦ μητρί, καὶ ἐν τοῖς ἁγίοις πατριάρχαις, προφήταις, ἀποστόλοις, μάρτυσι καὶ ὁμολογήταις, ὧν τὰ παραδείγματα καὶ τὴν τῆς πίστεως προσκαρτέρησιν δὸς ἡμῖν μιμήσασθαι. Παρατίθεμεν τῷ ἐλέει σου, κύριε, πάντας τοὺς δούλους σου ἐνθένδε σὺν τῇ σφραγίδι πίστεως ἀπελθόντας καὶ τὰ νῦν ἐν τῷ τῆς εἰρήνης ὕπνῳ ἀναπαύοντας· χάρισαι αὐτοῖς, δεόμεθά σου, τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν

tui et (Et hic in omnia vasa [sive calices sint sive lagenae], in quibus est vinum et aqua) calicem hunc sanguinem Christi tui; ut qui participes illius erunt firmentur in religione, remissionem peccatorum consequantur, a diabolo et fraudibus eius liberentur, Spiritu sancto impleantur, digni Christo tuo fiant, vitam sempiternam adipiscantur, te illis reconciliato, Domine omnipotens, propter dignitatem ac petitionem Iesu Christi, filii tui, servatoris nostri, qui una tecum et cum Spiritu sancto vivit et regnat unus Deus semper et in saecula saeculorum. Amen.

Omnipotens et aeterne Deus, qui per sanctum apostolum tuum nos docuisti deprecationes, preces, postulationes, gratiarum actiones fundere pro quibusvis hominibus; te supplices deprecamur, ut has nostras oblationes atque preces, quas divinae maiestati tuae offerimus, clementer exaudias; supplicantes, ut spiritum veritatis, unitatis et concordiae universae ecclesiae tuae indesinenter inspires. Concede etiam, ut quotquot sanctum nomen tuum confitentur, ii omnes in sancti verbi tui veritate consentire et in concordia pioque amore inter se vivere valeant. Eam gratiam largire, pater caelestis, omnibus episcopis et sacerdotibus, qua cum moribus tum doctrina verum tuum vivumque verbum illustrent, necnon recte et rite sancta sacramenta tua administrent. Etiam te precamur, Domine, ut omnes christianos reges, principes et praefectos serves ac tuearis, imprimis autem famulum tuum regem nostrum, ut sub eo placidam tranquillamque vitam agamus in quavis pietate ac honestate. Da etiam consiliariis illius singulisque magistratu aliquo sub ipso fungentibus, ut recte ac citra personarum respectum ius dicant, ad nequitiam et vitia coercenda, tuam autem veram religionem virtutemque tuendam. Et populo tuo universo caelestem tuam gratiam infunde, ut miti animo ac debita reverentia sanctum verbum tuum audiant et excipiant, ac tibi in sanctitate et iustitia serviant cunctis diebus vitae suae. Peculiariter etiam commendamus misericordissimae bonitati tuae coetum hunc nomine tuo hic congregatum, ad gloriosissimae filii tui mortis recordationem celebrandam. Atque demississime oramus te, Domine, ut pro benignitate tua eos omnes consoleris, excipias et adiuves, qui hac in vita angustiis aut doloribus, inopia, morbo aut alio quovis incommodo conflictantur, illos autem praesertim, pro quibus preces nostrae poscuntur (Haec dicenda sunt, quando quis ecclesiae preces efflagitavit). Equidem admodum ac toto animo te laudamus tibique gratias agimus pro mirabili gratia et virtute, quae in omnibus sanctis tuis a saeculo manifestatur; praecipue autem in gloriosissima ac semper beatissima virgine Maria, Iesu Christi, filii tui et Domini nostri ac Dei matre, et in sanctis patriarchis, prophetis, apostolis, martyribus et confessoribus, quorum exempla et in fide perseverantiam fac ut imitemur. Misericordiae tuae, Domine, commendamus omnes famulos tuos, qui hinc discesserunt cum signo fidei et in somno pacis nunc requiescunt; largire illis, te precamur, miserationem tuam et pacem sempiternam; fac etiam, ut in communis omnium resurrectionis die nos simul ac cuncti qui corporis mystici filii tui societate iunguntur, omnes una ad dextram eius assideamus ac

[1]) Hac oratione ad commune Rituale Anglorum revertimur.

[2]) ἱερεῦσιν· *curates* ed. scilicet *parochis*.

[3]) Quae sequuntur desunt in Rituali Anglorum. Hic agnoscitur canonis Romani facies, maxime vero ex defunctorum memoria, antiquissimae ecclesiae auctoritate commendata, a qua tamen abhorrent reformati doctores.

ἄϊδιον εἰρήνην· καὶ ἵνα ἐν τῇ τῆς κοινῆς πάντων ἀναστάσεως ἡμέρᾳ ἡμεῖς ἅμα τοῖς πᾶσι τοῖς ἐν τῇ τοῦ σώματος μυστικοῦ τοῦ υἱοῦ σου κοινωνίᾳ ὑπάρχουσι πάντες ὁμοῦ ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ συγκαθιστησώμεθα, καὶ ἀκούωμεν τῆς αὐτοῦ φωνῆς ἡδίστης· Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Τοῦτο χάρισαι, πάτερ, ἕνεκα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μόνου μεσίτου καὶ παρακλήτου ἡμῶν. Ἀμήν.

iucundissimam illius vocem audiamus: Venite benedicti patris mei, possidete regnum vobis ab orbe condito paratum. Id concede, pater, propter Iesum Christum, unicum nostrum mediatorem et advocatum. Amen.

¶ Τότε ἐρεῖ ὁ ἱερεὺς τὴν κυριακὴν εὐχήν, τοῦ λαοῦ ἑκάστην τὴν δέησιν μετ' αὐτοῦ ἐπιλέγοντος·

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον· καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν· καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

¶ Tum presbyter recitabit orationem dominicam, populo unamquamque petitionem post ipsum iterante:

Pater noster, qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum; adveniat regnum tuum; fiat voluntas tua sicut in caelo et in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris; et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo. Quia tuum est regnum et potentia et gloria in saecula saeculorum. Amen.

¶ Εἶτα ὁ ἱερεὺς πρὸς τὸν λαὸν ἐπιστραφεὶς ἐρεῖ·

Ἡ τοῦ κυρίου εἰρήνη μεθ' ὑμῶν πάντοτε.

Ἀπόκρισις·

Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

¶ Deinde presbyter ad populum conversus dicet:

Pax Domini sit semper vobiscum.

Responsio:

Et cum spiritu tuo.

Ἱερεύς·

Χριστὸς τὸ πάσχα ἡμῶν ἅπαξ ὑπὲρ ἡμῶν ἐθύθη, ὅτε τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αὐτὸς ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον· αὐτὸς γὰρ ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ἀληθινός, ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου· διὸ μετ' ἀγαλλιάσεως καὶ εὐλαβείας τῷ κυρίῳ ἑορτάζωμεν [1]).

Presbyter:

Christus, pascha nostrum, semel pro nobis sacrificatus est, quando peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum; ipse enim verus est agnus Dei qui tollit peccata mundi. Itaque cum exsultatione et pietate festum in Domino agitemus.

¶ Τότε ὁ ἱερεὺς πάντας τοὺς ἐπὶ τὸ τῆς παναγίας συνάξεως μετέχειν συνερχομένους προσφωνήσει [2])·

Ὅσοι περ ὄντως καὶ ἀληθῶς ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν ὑμῶν μετανοεῖτε καὶ πρὸς τοὺς πέλας ἀγάπην ἔχετε καὶ τὸν καινὸν βίον διάγειν προθυμεῖσθε, τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ τηροῦντες καὶ τοιαποτοῦδε ἐν ταῖς ὁσίαις ὁδοῖς αὐτοῦ πορεύεσθαι σπουδάζοντες, ἐγγίζετε μετὰ πίστεως, καὶ τοῦτο μυστήριον τὸ πανάγιον εἰς τὴν ὑμετέραν παραμυθίαν λαμβάνετε, καὶ παντοκράτορι τῷ θεῷ τὴν ταπεινὴν ἐξομολόγησιν ὑμῶν εὐσεβῶς γονυπετοῦντες ποιεῖσθε.

¶ Tum presbyter cunctos ad accipiendam sacram communionem accedentes alloquetur:

Vos omnes, quos vere ac reipsa peccatorum vestrorum paenitet, quique proximos caritate complectimini, et vitam novam agere percupitis, mandatis Dei obsequendo et in viis eius sanctis iam tum incedere conando, cum fide accedite, et hoc sanctissimum sacrificium in solatium vestrum accipite; atque omnipotenti Deo demisse confitemini, in genua modeste provoluti.

¶ Τότε ἡ γενικὴ αὕτη ἡ ἐξομολόγησις διὰ τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ λαοῦ ἐπιλέξεται, αὐτοῦ τε καὶ αὐτῶν ταπεινῶς ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου γονυπετούντων καὶ λεγόντων·

Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, πάτερ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ τῶν πάντων κτίστης, τῶν ἀνθρώπων πάντων κριτής, ὁμολογοῦμεν καὶ πενθοῦμεν πολλαπλασίας ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας καὶ ἀνομίας, ἃς συχνῶς καὶ ἐπαλλήλως καὶ ὑπὲρ λίαν πονηρῶς ἐποιήσαμεν, ἐννοίᾳ, λόγῳ καὶ ἔργῳ, κατὰ τῆς θείας μεγαλειότητός σου, τὴν ὀργήν σου καὶ νέμεσιν καθ' ἡμῶν δικαιότατα παροξύνοντες. Ἐκτενῶς μετανοοῦμεν, καὶ ἐπὶ τούτοις τοῖς παραπτώμασιν ἡμῶν ἐκ καρδίας λυπούμεθα· ἀλγεινὴ ἡμῖν ἐστιν ἡ ὑπόμνησις αὐτῶν καὶ τὸ βάρος αὐτῶν ἀφόρητον· ἐλέησον ἡμᾶς, ἐλέησον ἡμᾶς, ἐλεημονέστατε πάτερ· ἕνεκεν τοῦ υἱοῦ σου τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἄφες ἡμῖν πάντα τὰ παρεληλυθότα, καὶ χάρισαι ἡμῖν τοὐντεῦθεν διαπαντὸς ἐν καινότητι τοῦ βίου σοι δουλεῦσαι καὶ ἀρέσαι πρὸς τὴν τοὐνόματός σου τιμὴν καὶ δόξαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν. Ἀμήν.

¶ Tum haec generalis confessio cum a presbytero tum a populo recitabitur, ipso et illis humiliter versus mensam in genua provolutis ac dicentibus:

Omnipotens Deus, pater domini nostri Iesu Christi, rerum omnium conditor, hominum omnium iudex, confitemur ac deflemus multiplicia peccata ac scelera nostra, quae saepe et assidue et extra modum flagitiose commisimus cogitatione, verbo et opere, contra divinam tuam maiestatem, iram atque ultionem tuam in nos iustissime provocantes. Obnixe nos paenitet, et eiusmodi delicta nostra ex animo dolemus. Acerba nobis est eorum recordatio, et onus eorum intolerabile. Miserere nostri, miserere nostri, pater misericordissime; propter filium tuum Iesum Christum dominum nostrum praeterita omnia nobis remitte, ac concede, ut in posterum semper tibi serviamus et placeamus in novitate vitae ad nominis tui honorem et gloriam, per Iesum Christum dominum nostrum. Amen.

[1]) Deest haec oratio in *Precum publicarum libro*. Variis constat scripturae locis, scilicet: I Cor. V, 7; I Petr. II, 24; Ioh. I, 29; I Cor. V, 8.

[2]) In vulgato Anglorum libro rituali, oratio ista et quae eam excipiunt dicuntur ante praefationem.

¶ Εἶτα ἀναστὰς ὁ πρεσβύτερος (ἢ ὁ ἐπίσκοπος, ἐὰν παρῇ,) καὶ πρὸς τὸν λαὸν στραφείς, ταύτην τὴν ἀπόλυσιν ἀποφθέγξεται·

Παντοκράτωρ θεός, πατὴρ ἡμῶν ἐπουράνιος, ὁ ἐκ μεγάλου τοῦ ἐλέους αὐτοῦ ἐπαγγειλάμενος συγγνώμην ἔχειν ἁμαρτιῶν πᾶσι τοῖς τῇ ἐκ καρδίας μετανοίᾳ καὶ ἀληθινῇ πίστει πρὸς αὐτὸν ἐπιστρεφομένοις, ἱλασθείη ὑμῖν καὶ ἀπὸ πάντων τῶν ἁμαρτημάτων ὑμῶν ῥύσαιτο ὑμᾶς, ἐν πάσῃ τῇ ἀγαθότητι σθενώσαι καὶ βεβαιώσαι ὑμᾶς καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον καταγάγοι ὑμᾶς διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν. Ἀμήν.

¶ Τότε δὲ ὁ ἱερεὺς ἐρεῖ·

Εἰσακούσατε ὡς τὰ παραμυθητικὰ τῶν ῥημάτων ὁ σωτὴρ ἡμῶν ὁ Χριστὸς λέγει ἅπασι τοῖς πρὸς αὐτὸν ἀληθῶς ἐπιστρεφομένοις [1])·

Ματθ., κεφ. ια′, κομ. κη′. Δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς.

Ἰωάν., κεφ. γ′, κομ. ις′. Οὕτως ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.

Ἔτι δὲ ἀκούετε ὃ λέγει ὁ ἅγιος Παῦλος·

α′ Τιμοθ., κεφ. α′, κομ. ιε′. Πιστὸς ὁ λόγος καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος, ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι.

Πρὸς δὲ τούτοις ἐνωτίσασθε καὶ ὃ λέγει ὁ ἅγιος Ἰωάννης·

α′ Ἰωάν., κεφ. β′, κομ. α′, β′. Ἐάν τις ἁμάρτῃ, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα, Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον· καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου.

¶ Τότε ὁ ἱερεὺς πρὸς τὸν λαὸν ἐρεῖ·

Δεηθῶμεν.

¶ Εἶτα ὁ ἱερεὺς πρὸς τὸ θυσιαστήριον στραφεὶς καὶ γονυπετῶν, ἐν ὀνόματι τῶν μεταληψομένων ταύτην ἐρεῖ τὴν εὐχήν·

Οὐ θαρροῦμεν ἐλθεῖν ἐπὶ ταύτην τὴν τράπεζάν σου, ἐλέημον κύριε, τῇ ἡμετέρᾳ δικαιοσύνῃ, ἀλλὰ τῷ μεγέθει καὶ πλήθει τῶν οἰκτιρμῶν σου πεποιθότες. Ἡμεῖς μὲν οὐκ ἄξιοί ἐσμεν οὐδὲ τὰ ψιχία ἀπὸ τῆς τραπέζης σου πίπτοντα συλλέγειν· σὺ δὲ ὁ αὐτὸς ὁ κύριος, οὗ τὸ ἴδιόν ἐστι τὸ πάντοτε ἐλεῆσαι. Χάρισαι οὖν ἡμῖν, εὐμενέστατε κύριε, οὕτω τὴν τοῦ ἀγαπητοῦ υἱοῦ σου Ἰησοῦ Χριστοῦ σάρκα ἐσθίειν καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ πίνειν, ὥστε τὰ ἁμαρτωλὰ ἡμῶν σώματα διὰ σώματος αὐτοῦ κεκαθαρίσθαι καὶ τὰς ψυχὰς ἡμῶν διὰ τοῦ τιμιωτάτου αἵματος αὐτοῦ λελοῦσθαι, ὅπως ἡμεῖς ἐν αὐτῷ διαπαντὸς οἰκῶμεν καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν. Ἀμήν.

¶ Τότε ὁ ἐπίσκοπος, ἐὰν παρῇ, ἤτοι ὁ ἱερεὺς ὁ λειτουργῶν, γονυπετήσει καὶ τῶν μυστηρίων ἀμφοτέρῳ τῷ εἴδει αὐτὸς μεταλήψεται· εἶτα δὲ μεταδώσει αὐτὰ τοῖς ἐπισκόποις, πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις ὡσαύτως (ἦν τινες παρῶσιν), ἔπειτα δὲ καὶ τῷ λαῷ καθεξῆς εἰς τὰς αὐτῶν χεῖρας, πάντων εὐπρεπῶς γονυπετούντων.

¶ Καὶ παρέχων τινὶ τὸ μυστήριον τοῦ σώματος Χριστοῦ ἐρεῖ·

Σῶμα κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ περὶ σοῦ διδόμενον, διαφυλάξαι τὸ σῶμά σου καὶ τὴν ψυχήν σου εἰς ζωὴν αἰώνιον.

¶ Ὧδε ὁ μεταλαμβάνων ἐρεῖ·

Ἀμήν.

[1]) Ex quibus scripturae libris loci hic allati desumpti sint, in margine adnotatur; quae indicia nos intra textum admisimus.

¶ Deinde presbyter (aut episcopus, si adsit,) assurgens et ad populum conversus hanc absolutionem pronuntiabit:

Omnipotens Deus, pater noster caelestis, qui pro summa sua misericordia peccatorum remissionem promisit iis omnibus, qui ex animo paenitentes cum vera fide ad ipsum se converterint, vestri misereatur, ab omnibus peccatis vestris vos liberet, vos in omni bono confirmet et roboret, vosque perducat ad vitam aeternam, per Iesum Christum dominum nostrum. Amen.

¶ Tum vero presbyter dicet:

Audite quam consolatoriis verbis servator noster Christus eos omnes alloquatur, qui ad ipsum revera convertuntur:

Matth., cap. XI, vers. 28. Venite ad me omnes qui fatigati estis et onerati, et ego vos recreabo.

Ioann., cap. III, vers. 16. Ita Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum dederit, ut quisquis credit in eum non pereat, sed habeat vitam aeternam.

Audite insuper, quid dicat sanctus Paulus:

I Tim., cap. I, vers. 15. Fidus sermo et omnino dignus quem amplectamur, Christum Iesum venisse in mundum ut peccatores servaret.

Tum etiam auribus excipite, quid dicat sanctus Ioannes:

I Ioann., cap. II, vers. 1, 2. Quod si quis peccarit, advocatum apud patrem habemus Iesum Christum iustum; et ipse est propitiatio pro peccatis nostris; nec pro nostris solum, sed etiam pro totius mundi.

¶ Tum presbyter ad populum dicet:

Oremus.

¶ Deinde presbyter ad mensam conversus et in genua provolutus, eorum nomine qui sunt communicaturi hanc dicet orationem:

Non ideo ad hanc mensam tuam, Domine misericors, audemus accedere, quod in nostra iustitia confidamus, sed in magnitudine ac multitudine miserationum tuarum. Nos quidem digni non sumus, qui micas quae cadunt e mensa tua colligamus; tu vero idem es dominus, cuius proprium est semper misereri. Nobis igitur concede, benignissime domine, dilectissimi filii tui Iesu Christi carnem sic edere, sicque sanguinem illius bibere, ut corpora nostra peccatis inquinata per illius corpus purgentur et animae nostrae per pretiosissimum illius sanguinem abluantur; ut nos in ipso perpetuo habitemus, et ipse in nobis. Amen.

¶ Tum episcopus, si adsit, aut presbyter, qui sacrum peragit, genua flectet et sacram communionem sub utraque specie ipse sumet; deinde illam tradet episcopis, presbyteris, diaconis (si qui adfuerint) eodem modo, tum etiam plebi per vices in manus, omnibus verecunde in genua provolutis.

¶ Unicuique autem porrigens sacramentum corporis Christi dicet:

Corpus domini nostri Iesu Christi, quod pro te traditum est, corpus et animam tuam custodiat in vitam aeternam.

¶ Hic qui communionem sumit dicet:

Amen.

¶ Καὶ ὁ ἱερεὺς ἢ διάκονος παρέχων τινὶ τὸ τοῦ αἵματος Χριστοῦ μυστήριον ἐρεῖ·

Αἷμα κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ περὶ σοῦ ἐκχυνόμενον, διαφυλάξαι τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν σου εἰς ζωὴν αἰώνιον.

¶ Καὶ ὁ μεταλαμβάνων ἐρεῖ·

Ἀμήν.

¶ Ἰστέον δὲ ὅτι ὁ ἱερεὺς μεταλαμβάνων ταῦτα τὰ ῥήματα ἐκφώνως ἐπιλέξει, ἅπερ ἐν τῷ μεταδιδόναι τοῖς λοιποῖς, πλὴν [1]) ὅτι ἀντὶ τοῦ ΣΟΥ ἐρεῖ ΜΟΥ.

¶ Εἴ τις παρῇ διάκονος ἤτοι ἱερεὺς ἕτερος, τότε αὐτὸς σὺν τῷ ποτηρίῳ ἐπακολουθήσει· καὶ ὥσπερ ὁ ἱερεὺς ὁ λειτουργῶν μεταδίδωσι τὸ τοῦ σώματος μυστήριον, αὐτὸς (ἐπιτηδείας [2]) χάριν) τὸ μυστήριον τοῦ αἵματος ὡσαύτως μεταδώσει.

¶ Κοινωνησάντων ἁπάντων, ἀναστρέψας ὁ ἱερεὺς ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, εὐλαβῶς ἐπιθήσει τὸ ἐκ τῶν εὐχαριστηθέντων συμβόλων λειπόμενον, καλῇ τῇ σινδόνι ἀνακαλύπτων.

¶ Ἔπειτα ὁ ἱερεὺς πρὸς τὸν λαὸν ἐπιστραφεὶς ἐρεῖ·

Ὁ κύριος μεθ' ὑμῶν.

Λαός·

Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

Ἱερεύς·

Δεηθῶμεν.

¶ Εἶτα ὁ ἱερεὺς πρὸς τὸ θυσιαστήριον ἐπιστραφεὶς καὶ ἔμπροσθεν ἑστώς, συναπτὴν ταύτην μετὰ τὴν μετάληψιν εὐχαριστικὴν [3]) ἐρεῖ·

Παντοκράτωρ καὶ ἀείζωε θεός, ἐξ ὅλης τῆς καρδίας εὐχαριστοῦμέν σοι, ὅτι ἡμᾶς τοὺς τὰ πανάγια ταῦτα μυστήρια ἐν δέοντι εἰληφότας τῇ πνευματικῇ τοῦ τιμιωτάτου σώματός τε καὶ αἵματος τοῦ υἱοῦ σου τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τροφῇ ποιμαίνειν ἀξιοῖς, κἀντεῦθεν πίστιν παρέχεις ἡμῖν περὶ τῆς εἰς ἡμᾶς εὐμενείας τε καὶ χρηστότητός σου, καὶ ὅτι τὰ ὄντως μέλη γεγόναμεν ἐν τῷ μυστικῷ σώματι τοῦ υἱοῦ σου ἤγουν τῇ εὐλογητῇ τῶν πιστῶν ἁπάντων ἀνθρώπων κοινωνίᾳ συνημμένα, ὅτι καὶ τῆς αἰωνίου βασιλείας σου διὰ τὴν ἀξίαν τιμιωτάτου τοῦ θανάτου καὶ πάθους τοῦ ἀγαπητοῦ υἱοῦ σου κατ' ἐλπίδα κληρονόμοι ἐσμέν. Ταπεινοφρονέστατα δὲ ἀντιβολοῦμέν σε, πάτερ οὐράνιε, οὕτω τῇ χάριτί σου ἡμῶν ἀντιλαμβάνεσθαι, ὅπως ἐν τῇ ἁγίᾳ ἐκείνῃ κοινωνίᾳ ἐμμένωμεν καὶ πάντα τὰ ἔργα ἀγαθὰ ποιῶμεν, ἃ προητοίμασας ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ᾧ μετὰ σοῦ καὶ πνεύματος ἁγίου πᾶσα τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

¶ Εἶτα λεχθήσεται ἢ ᾀσθήσεται ὑπὸ [4]) τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ λαοῦ·

Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. Σὲ αἰνοῦμεν, σὲ εὐλογοῦμεν, σὲ προσκυνοῦμεν, σὲ δοξάζομεν, σοὶ εὐχαριστοῦμεν ὑπὲρ μεγάλης τῆς δόξης σου, κύριε θεός, βασιλεῦ οὐράνιε, θεὸς ὁ πατὴρ ὁ παντοκράτωρ.

Κύριε, υἱὲ μονογενές, Ἰησοῦ Χριστέ, κύριε θεός, ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ υἱὸς τοῦ πατρός, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἐλέησον ἡμᾶς· ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἐλέησον ἡμᾶς· ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, προσδέχου τὰς εὐχὰς ἡμῶν· ὁ ἐν δεξιᾷ θεοῦ τοῦ πατρὸς καθήμενος, ἐλέησον ἡμᾶς.

Σὺ γὰρ μόνος ἅγιος, σὺ μόνος κύριος, σὺ μόνος, ὦ Χριστέ, μετὰ πνεύματος ἁγίου ὕψιστε εἶ ἐν δόξῃ τοῦ πατρός. Ἀμήν.

¶ Presbyter autem seu diaconus unicuique sanguinis Christi sacramentum porrigens dicet:

Sanguis domini nostri Iesu Christi, qui pro te effusus est, corpus et animam tuam custodiat in vitam aeternam.

¶ Qui vero communionem sumit dicet:

Amen.

¶ Sciendum est, quod presbyter ipse communicaturus eadem illa verba, quae in ceteris communicandis dicuntur, clara voce recitabit, praeterquam quod pro verbis TE et TUAM dicet ME et MEAM.

¶ Si quis diaconus aut alter presbyter adfuerit, tum is assumpto calice persequetur; et quemadmodum presbyter celebrans corporis communionem tradit, ita et ipse (celeritatis gratia) sanguinis communionem tradet.

¶ Postquam omnes communicaverint, ad mensam redibit presbyter, et quidquid superfuerit ex consecratis elementis reverenter super ea reponet ac mundo linteo cooperiet.

¶ Deinde ad populum conversus presbyter dicet:

Dominus vobiscum.

Populus:

Et cum spiritu tuo.

Presbyter:

Oremus.

¶ Tum presbyter ad mensam conversus eique ex adverso stans collectam hanc, qua gratiae post communionem aguntur, dicet:

Omnipotens et aeterne Deus, toto ex animo tibi gratias agimus, quod nos, qui haec sancta mysteria rite percepimus, pascere dignaris spiritali cibo pretiosissimi corporis et sanguinis filii tui servatoris nostri Iesu Christi, nobisque fiduciam in tua erga nos benevolentia ac benignitate eo pacto praebes; quodque facti sumus genuina membra mystico filii tui corpori seu benedictae fidelium omnium societati coniuncta; et quod spe sumus etiam heredes regni tui sempiterni per merita pretiosissimae mortis ac passionis filii tui dilectissimi. Te autem, pater caelestis, demississime deprecamur, uti nobis gratia tua ita succurras, ut in sancta illa communione perseveremus atque omnia ea bona opera exsequamur, quae tu nobis obeunda constituisti; per Iesum Christum dominum nostrum, cui una tecum et cum Spiritu sancto sit omnis honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

¶ Deinde dicetur aut cantabitur a presbytero et populo:

Gloria in excelsis Deo, et in terra pax, et erga homines benevolentia. Te laudamus; tibi benedicimus; te adoramus; te glorificamus; tibi gratias agimus propter magnam gloriam tuam, Domine Deus, rex caelestis, Deus pater omnipotens.

Domine, fili unigenite, Iesu Christe, Domine Deus, agnus Dei, filius Patris, qui tollis peccata mundi, miserere nostri. Qui tollis peccata mundi, miserere nostri. Qui tollis peccata mundi, suscipe preces nostras. Qui sedes ad dextram Dei patris, miserere nostri.

Quoniam tu solus sanctus, tu solus dominus, tu solus, o Christe, cum Spiritu sancto altissimus es in gloria patris. Amen.

[1]) *πλήν· πήν* cod.

[2]) *ἐπιτηδείας* cod.; legendum *ἐπιτηδειότητος*.

[3]) *εὐχαριστικήν* cod.; scribendum fuit: *εὐχαριστήριον* seu *χαριστήριον*.

[4]) *ὑπὸ· ἀπὸ* cod.

¶ Εἶτα ὁ ἱερεὺς (ἢ ὁ ἐπίσκοπος, ἐὰν παρῇ,) πρὸς τὸν λαὸν ἐπιστραφείς, μετὰ ταύτης τῆς εὐλογίας αὐτοὺς ἀποπέμψει·

Εἰρήνη τοῦ θεοῦ, ἡ πάντα τὸν νοῦν ὑπερέχουσα, φρουρήσαι τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τὰ νοήματα ἐν ἐπιγνώσει καὶ ἀγάπῃ τοῦ θεοῦ καὶ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν· καὶ ἡ εὐλογία τοῦ παντοκράτορος θεοῦ, τοῦ πατρός, τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος ἁγίου, ὑμῖν παρείη καὶ ἀεὶ μεθ' ὑμῶν διαμείναι. Ἀμήν. [1])

¶ Οὐ τελεσθήσεται [2]) δὲ ἡ ἀναφορά, εἰ μὴ δύο τοὐλάχιστον τῷ ἱερεῖ συγκοινωνῶσι.

¶ Πᾶς ἱερεὺς τὴν εὐχαριστίαν [3]) καθ' ἑκάστην κυριακήν, ἔτι δὲ καὶ ἑορτάσιμον, λειτουργήσει, ἤτοι ταύτης μεταλήψεται, πλὴν [4]) εἰ μὴ δύο πρὸς τὸ συγκοινωνεῖν οὐ παρῶσι, ἢ ἐὰν μὴ ἡ ἀρρωστία ἢ ἄλλη τις ἀξιόλογος αἰτία αὐτῷ ἐμποδίζῃ.

¶ Πᾶς ἱερεὺς τῷ λαῷ τὴν χρείαν καὶ ἀνάγκην τοῦ πολλάκις κοινωνεῖν καταγγελεῖ καὶ παρακαλέσει [5]), ἵνα μὴ ἀμελῶσι τὸ πολλάκις προσεγγίζειν τῷ τοῦ θεοῦ θυσιαστηρίῳ διὰ τὴν τῶν ὧν προσφέρειν δεῖ χρημάτων ὀλιγότητα· διδάξει γὰρ αὐτοὺς ὅτι εἰ πολλάκις κοινωνοῦσι, εὐπρόσδεκτος τῷ θεῷ ἡ προσφορά, καίπερ ὀλιγοτάτη, εἰ προσφέρουσι τὰ ἐνόντα ἐκ τῆς καρδίας ἑκούσης καὶ θεοσεβοῦς.

¶ Πρὸς δὲ τὸ ἐκκόψαι πᾶσαν ἀφορμὴν τῆς διχοστασίας ἢ καὶ δεισιδαιμονίας, ἀρκετὸν ἔσται, ἐὰν τοιοῦτος μὲν ὁ ἄρτος ᾖ, οἷος κοινῇ ἐδώδιμος, ἄριστος δὲ καὶ καθαρώτατος ἄρτος πύρινος, ὃς ἐπιτηδείως πορισθείη ἄν.

¶ Ἐάν τινας διὰ τὸ νόσημα ἢ τὴν ἀναγκαίαν τινὰ αἰτίαν ἐν τοῖς αὐτῶν δόμασι κοινωνεῖν χρή, τότε ὁ ἱερεὺς ἐκ τοῦ σώματός τε καὶ αἵματος ἱκανὸν διατηρήσει τοῖς οἴκοθι μεταληψομένοις. Ἤν δέ τι τῶν εὐχαριστηθέντων μετὰ ταῦτα περίλοιπον ᾖ, τῆς ἐκκλησίας οὐκ ἐκκομισθήσεται, ἀλλ' ὁ ἱερεὺς καὶ ἄλλοι τινές τῶν συγκοινωνησάντων, οὓς αὐτῷ τότε προσκαλέσειεν ἄν, εὐθὺς μετὰ τὴν εὐλογίαν εὐλαβῶς φάγονται καὶ πίονται αὐτά.

¶ Ἐκ τοῦ ἀργυρίου τῷ θεῷ δὴ ἐν τῇ προσφορᾷ νομίμως ἀνατιθέντος, ὅσον τῷ τὴν δαπάνην τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου διαλύειν ἀρκεῖ, προσλήψεται ὁ ἱερεύς· τὸ δ' ἐπίλοιπον εἰς τὰς ἑαυτοῦ ἤτοι τὰς κατ' εὐσέβειαν καὶ ἀγάπην χρείας ταχθήσεται κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ ἐπισκόπῳ.

¶ Deinde presbyter (aut episcopus, si adsit,) ad populum conversus, eos dimittet cum hac benedictione:

Pax Dei, quae superat omnem intellectum, praesidio sit cordibus vestris et mentibus vestris in cognitione et amore Dei et filii eius Iesu Christi domini nostri; et benedictio omnipotentis Dei, Patris, Filii, et Spiritus sancti, vobis adsit semperque vobiscum maneat. Amen.

¶ Non celebrabitur autem sacrificium, nisi duo saltem cum presbytero communicent.

¶ Quisque presbyter eucharistiam qualibet dominica, tum etiam die festo, celebrabit, videlicet illam suscipiet, nisi duo qui cum presbytero communicent defuerint, vel morbus aut alia legitima causa eum, quo minus id faciat, impediat.

¶ Quisque presbyter populum de summa necessitate saepenumero communicandi monebit, eosque rogabit ne Dei ad mensam frequenter accedere negligant ob exiguam pecuniae quae offerenda est quantitatem. Eos enim docebit, oblationem vel tenuissimam, si frequenter communicent, Deo acceptam fore, dummodo ea quae suppetunt animo libenti ac pio offerant.

¶ Atque ut praecidatur omnis occasio dissensionis aut superstitionis, satis erit, si modo talis panis sit, qualis vulgo comeditur, sed lectissimus et ex purissimo tritico confectus, qui commode parari queat.

¶ Quod si qui propter morbum aut aliam urgentem necessitatem in domibus suis communicandi fuerint, tum presbyter satis corporis et sanguinis seponet domi communicaturis. Si vero consecratorum elementorum quicquam postea superfuerit, extra ecclesiam non efferetur, sed cum presbyter tum quidam alii e communicantibus, quos ad se tum advocaverit, statim post benedictionem illud reverentur comedent ac bibent.

¶ De pecunia Deo sane ad offertorium rite dicata tantum detrahet presbyter, quantum ad impensam panis ac vini solvendam suffecerit. Quod superfuerit, in suos usus aut religionis caritatisve opera erogabitur, prout episcopo visum fuerit.

7.

INIURATI THEBAIDOS METROPOLITANO
30 maii 1722.*

To the most venerable and wise bishop Arsenius the metropolitan of Thebais, the remnant of the catholick bishops and clergy of Britain wish prosperity.

We were much refreshed by your letter wich you sent us by the reverend James the patriarchal protosyncellus, as being an evident testimony of

Archiepiscopo reverendissimo doctissimoque Arsenio Thebaitidos metropolitano, reliquiae catholicorum episcoporum et cleri Britannicorum, fausta et foelicia omnia precantur.

Nos multum consolata est epistola, quam per manus reverendi Jacobi protosyncelli patriarchalis à te accepimus, ex qua manifesto edidicimus quanto

[1]) Post allatam benedictionem exhibentur in edit. anglica sex orationes a ministro dicendae; eaedem sunt ac illae, quae habentur in recepto *precum publicarum libro*.

[2]) *τελσθήσεται* cod.

[3]) *εὐχαριστείαν* cod.

[4]) *πλήν· πήν* cod.

[5]) *παρακαλήσει* cod.

* Epistola tum latine tum anglice exarata est, anglice quidem a d. Campbel, latine vero, ut videtur, a d. Jebb. Utrumque textum exhibet codex Edinburgensis B, p. 9 et 11, de quo plura dicentur in appendice. Anglicum textum ex Williams (op. cit. p. 102) repetimus; latinum mecum quam humanissime communicavit Iohannes Dowden, episcopus Edinburgensis, vir cuius laudes consequi plane non valeo.

the great desire you have of bringing a coalition between the catholick Eastern churches, and the catholick remnant of the British churches to bear, upon such terms as may give us both the comfortable hope of its being permanent. We have now, together with this, sent our answer to the four patriarchs founded upon holy writ, as interpreted by the fathers of the primitive church, and in such terms as we hope will make our sincere desires and endeavours to promote and finish a blessed concordate, very apparent to them and to you. And we return you our hearty thanks for the great pains you have been at in bringing it this lenght, and doubt not of your doing your utmost to finish what you have so charitably carryed on hitherto under such discouragements from the situation of public affairs, and the great distance we are at from one another. Nor need we inform you of the many difficulties and discouragements which we have to struggle with on this occasion. For while we had the happiness of your residing amongst us, you were pretty fully apprised of a good share of them, and they are not fewer now than they were then. Yet no difficulty nor discouragements of this nature shall hinder us, by God's help, from doing our utmost endeavours to promote so good a design. It is no small grief to us that unter our present pressures, we have not been able to show such civilities to the diligent and faithfull protosyncellus as we willingly would, but he is most acceptable to us, and we have a deep sense of the great pains he has taken in this affair.

Our hopes of a happy conclusion in this affair are encreased by the generous encouragement which, we are glad to understand, his Imperial Majesty is graciously pleased to give it, and which will redound to the immortalizing of his name. And we are very sensible, that we owe his Majesty's being rightly apprised of this affair to your faithfull representation of it to him, as we do his countenancing and encouraging of it to his own greatness of soul and catholick charity.

Archibaldus Scoto-Britanniae episcopus.
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus.
Jacobus Scoto-Britanniae episcopus.
Thomas Anglo-Britanniae episcopus.

Dat. A. D. 1722.
Maii die tricesimo.

Reverendus archimandrita hic commorans nobis est gratissimus: indolem ejus charitatem spirantem probe perspectam habemus, et huic negotio amicissimam.

Illustrissimo et reverendissimo fratri in Christo, domino d. Arsenio Thebaitidos metropolitano.

Moschae.

studio id operae in te suscepisti, ut catholica ecclesia Orientalis et catholicae Britanniarum ecclesiae unitatis vinculo copularentur; atque ijs quidem conditionibus, ex quibus sperare liceat concordiam inter nos fore permansuram. Cum his literis nostris tibi transmisimus una responsiones nostras ad ea, quae nobis rescripserunt reverendissimi quatuor patriarchae, è sacris scripturis juxta primaevorum patrum sententiam explicatis depromptas, unde confidimus et tibi atque illis quoque patebit liquidò quam sincero et ardenti animo unitati huic promovendae incubuimus. Tibi autem praecipue maximas a nobis agendas esse gratias censemus, quod in tantum laborasti, ut huc usque res prodiret; nec in dubium vocamus, quin posthac anniteris, quantum in te est, ut quod pro summa tua caritate hactenus produxisti optatam contingat metam, non obstantibus tamen rerum publicarum statu tales conatus dehortanti, et maximo locorum quibus a vobis disjungimur intervallo. Haud opus est vero, ut difficultates, quibus de hac re et nobis quidem laborandum est, tibi fusius exponamus, qui tum inter nos commorari dignatus fueris, quales et quantae essent non potueris quin cognosceres; neque tractu temporis minores fiunt. Nullae autem hujusmodi remorae nobis impedimento erunt, quo minus, Deo adjuvante, omnia quae in nobis sunt faciamus ad promovendam hanc concordiam. Id autem nos debet maxume, quod prae illis quibus nunc vexamur augustijs, diligentissimum et fidelissimum protosyncellum ijs affectus nostri testimonijs prosequi non potuerimus, quibus hunc excipere vellemus: nobis autem est gratissimus, atque animabus nostris alte manet infixus magnus ille labor, quem nostri causa subijt.

Summa autem fiducia freti sumus rem foeliciter iri consummatam, ex favore Imperatoriae suae Majestatis, cui pro benevolentia sua placuerit hanc in praesidium suum admittere, et propterea digno qui fruatur gloria. Quod vero Imperatoria sua Majestas hanc rem probè perspectam habuerit, fidae tuae descriptioni esse adscribendum; sicut et favorem quem erga illam ostendit summum magnanimitati suae et caritati vere catholicae esse tribuendum laeti agnoscimus.

Archibaldus Scoto-Britanniae episcopus.
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus.
Jacobus Scoto-Britanniae episcopus.
Thomas Anglo-Britanniae episcopus.

Dat. A. D. 1722.
Maij die tricesimo.

Reverendus archimandrita hic commorans nobis est gratissimus; indolem ejus charitatem spirantem probè perspectam habemus, et huic negotio amicissimam.

Illustrissimo et reverendissimo fratri in Christo, domino d. Arsenio Thebaitidos metropolitano.

Moschae.

8.

INIURATI SYNODO GUBERNANTI RUSSIAE

30 maii 1722.*

To the right honourable council for ecclesiastical affairs at his Imperial Majesty's palace in Petersburgh.

We the underwritten bishops of the catholick remainder in Britain have thought ourselves ob-

Honoratissimo concilio rebus ecclesiasticis praesidenti in palatio Magni Russorum Imperatoris, Petroburgi.

Nos episcopi ecclesiae catholicae incolentis Britanniam, quorum nomina infra adhibentur scripta,

* Ex eodem codice Edinburgensi B, in quo textus anglicus exhibetur p. 13, latinus p. 15. Hunc iterum ad me transmisit reverendissimus episcopus Edinburgensis J. Dowden; illum e Williams (op. cit., p. 104) repetimus.

liged in point of regard to this right honourable board, to acquaint your lordships, that by the hands of the reverend Gennadius archimandrite, and the reverend Jacobus protosyncellus, we have lately received an answer from the four patriarchs to some proposals of ours in order to a coalition. To which answers we have now returned a reply, with a transcript of it to your lordships; humbly desiring your lordships would please to give the greek copy a conveyance to the most reverend patriarchs. And the design of this projected union being apparently undertaken upon true christian motives, without any interested views on either side, we hope your lordships' countenance and recommendation will second our endeavours. And being sensible that some difficulties with respect to authority and expence may probably arise, which neither party are in a condition to remove, we most humbly beg his Imperial Majesty would please to condescend so far as to lend his favour and assistance. And thus having the honour of encouragement and protection from so glorious a monarch, the affair, by the blessing of God, may be contucted to a happy conclusion. And we entreat this right honourable board would please to believe we have nothing more at heart, than that the issue may prove successful, and answer the overtures made by us, who are with the greatest regard,

Your lordships' most obedient servants

Archibaldus Scoto-Britanniae episcopus.
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus.
Jacobus Scoto-Britanniae episcopus.
Thomas Anglo-Britanniae episcopus.

May 30, 1722.

prae summa veneratione quam erga concilium hocce honoratissimum habemus, id nobis officij imcumbere censuimus, ut celsitudines vestras certiores faceremus, nos haud ita pridem accepisse per manus reverendi Gennadij archimandritae et reverendi Jacobi protosyncelli responsa, quae dederunt reverendissimi quatuor patriarchae propositionibus, quas ad concordiam inter nos promovendam ex parte nostra protulimus. Responsis hisce nostra regessimus, quorum apographa celsitudinibus vestris mittenda curavimus; id a vobis obnixe rogantes, ut celsitudines vestrae quae graeco idiomate sunt exarata reverendissimis patriarchis transmittere dignarentur. Et cum proposita haec de concordia inter nos concilianda nulli alij causae adscribi possint, praeterquam caritati vere christianae, nec secularibus negotijs aut lucri studio implicatae, spes nobis est summa celsitudines vestras rem fore in vestram clientelam admissuras, et conatibus nostris favore vestro auxiliaturas. Id vero in animo habentes, negotium difficultatibus fore laborantem, nisi majores adsint authoritas et impensae, quam quae ex utraque parte ferre potuerint episcopi [1]), summa, qua par est, humilitate Imperatoriam suam Majestatem obsecramus, ut pro benignitate, qua pollet, maxima ipsi placuerit incoeptis inspirare nostris, et tutelam studiorum nostrorum in se recipere. Quae si facere dignatus fuerit, quid, adjuvante Deo, impedit quo minus ad foelicem exitum res ipsa perducatur, dum imperatoris tot eximijs honorum titulis et factis insigniti praesidio, honestati fuerimus? Hoc vero ex honoratissimo concilio comprecamur, ut in animum inducerent nihil nobis gratius esse futurum, quam ut auspicatò res procederet et conditiones quas proposuimus vobis essent acceptae.

Celsitudinum vestrarum cultores observantissimi

Archibaldus Scoto-Britanniae episcopus.
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus.
Jacobus Scoto-Britanniae episcopus.
Thomas Anglo-Britanniae episcopus.

Dat. A. D. 1722 Maij die tricesimo.

Serenissimo Imperatori Magnae Russiae, et sacro concilio praesidentibus, reverendissimis archiepiscopis ac dominis

D. Stephano Razaniensi.
D. Theodosio Novogradensi.
D. Theophani Piscoviensi.

9.

INIURATI COMITI A GOLOVKIN, SUMMO RUSSIAE CANCELLARIO 31 maii 1722.*

Most noble Lord,

These are to return your lordship our humble thanks for the trouble you have been pleased to give yourself in promoting the union between the orthodox oriental church, and the catholick remainder in Great Britain. And as an affair of this nature stands in need of inclination and encouragement from those at the head of both church and state; so we hope your lordship's countenance and assistance will prove considerably instrumental for the success of so great an undertaking. We there-

Nobilissime Domine,

Hisce nos litteris dominationi tuae humillimas referimus gratias pro diligenti cura, quam in unione fovenda inter orthodoxam orientalem ecclesiam et superstites in Magna Britannia catholicos dignata est ostendere. Quia vero id generis negotium consensione indiget ac praesidio eorum, qui ecclesiae simul ac reipublicae praesunt, speramus dominationis tuae patrocinium subsidiumque tanto huic incepto feliciter conficiendo permagni fore momenti. Qua de causa dominationem tuam humilibus exo-

[1]) episcipi cod.

* Epistola haec anglice tantum exarata est a d. Collier, ut videtur; exhibetur tum in codice Edinburgensi B, p. 17, tum apud Williams, op. cit., p. 106, ex quo eam recudimus addita latina nostra interpretatione.

fore humbly entreat your lordship would please to continue your favour and protection, without which we are afraid the business must languish and miscarry. My Lord, as to the archimandrite, we are entirely satisfied with his conduct and good intentions, and hope he will still reside with us for the carrying on what he has so worthily hitherto engaged in. We are,

Most noble Lord,
your lordship's most obedient
and most humble servants,

Archibaldus Scoto-Britanniae episcopus.
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus.
Jacobus Scoto-Britanniae episcopus.

May 31, 1722.

A Son Excellence Monseigneur le Compte de Golowkin, Grand Chancellier de Sa Majesté Impériale de la Grande Russie, and Chevalier de l'Ordre de St. André, etc., à St. Petersbourgh.

ramus precibus, ut suam nobis gratiam ac praesidium in posterum etiam prorogare dignetur; ea enim deficiente, timemus ne totum negotium languescat et corruat. Ad archimandritam vero quod attinet, eius agendi rationem bonumque consilium probe perspectum habemus, eumque speramus nobiscum esse commoraturum, ut opus teneat, cui operam adeo laudandam hucusque contulit. Permanemus,

Nobilissime Domine,
dominationis tuae obsequentissimi
et humillimi servi,

Archibaldus Scoto-Britanniae episcopus.
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus.
Jacobus Scoto-Britanniae episcopus.

Maii die 31, 1722.

Excellentissimo Domino Domino Comiti de Golowkin, Imperialis suae Majestatis Magnae Russiae Magno Cancellario, Equiti Ordinis Sti Andreae, etc.
Petropoli.

10.

THEBAIDOS METROPOLITANUS INIURATIS

11 iunii 1722.*

Τῷ θεοσεβεστάτῳ ἐπισκόπῳ καὶ σοφωτάτῳ ἀδελφῷ κυρίῳ Κιαμπελίῳ καὶ πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς Ἀρσένιος μητροπολίτης τῆς Θηβαΐδος τὸ χαίρειν.

Ἡ μὲν ὑμετέρα σιωπή μὲ θροεῖ, καὶ τὸ βραδέως λίαν ἀνταποστέλλειν ταράττει με· ἤδη γὰρ καὶ πολὺς παρῆλθε χρόνος ἐξ οὗ τὰ τῶν πατριαρχῶν ὑμῖν ἔπεμψα, καὶ οὐ μικρός διέδραμε, ἐξ ὅτου προσδοκῶν τυγχάνω τὴν ὑμετέραν ἀποκρησιν[1])· παρεκτείνων γὰρ τὰ πράγματα, οὐ κεῖνω[2]) καλόν, ἶμαι[3])· οὐ γὰρ τί τέξεται ἡ ἐπιούσα, οἴδαμεν· ἀλλὰ τὰ πάντα κατορθοῦν καὶ ἄγειν εἰς τέλος, ἕως οὗ ἔχομεν τὰς ψυχὰς τῶν κρατούντων προθύμους, διδάσκει ἡ φρόνησις. Ἐμὸν ὄν ἐστί τῶν ἡμετέρων ἀνεγείρειν τὴν θέλησιν, ὑμέτερον δὲ τοὺς αὐτόθι φιλτάτους ἀδελφούς διδάσκειν καὶ ἀναζοπυρεῖν καὶ παροτρύνειν πρὸς τὴν ἀπόκρησιν[1]). Τὴν μὲν οὖν ἀμοιβὴν τῶν ἐπιστολῶν ταχίστην εἶναί μοι νομίζω καὶ εὔχομαι· παρὰ δὲ θεοῦ τῇ ὑμετέρᾳ θεοσεβείᾳ καὶ πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς ὑγυείαν[4]) αἰτοῦμαι. Ἔρρωσο.

,αψκβ′ . . . σκιρροφοριῶν μεσοῦντος . . .

Ο ταπεινος μητροπολιτης Θηβαιδος Αρσενιος
και εν Χριστο αδελφος.

In aversa folii parte haec leguntur:

Τῷ θεοσεβεστάτῳ ἐπισκόπῳ καὶ σοφωτάτῳ ἀδελφῷ ἐν Χ-ῷ κυρίῳ Κιαμπελίῳ καὶ πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς
εἰς Λόνδραν.

To the most venerable bishop and wise brother Mr. Campbell and all the brethern, Arsenius metropolitan of Thebais wishes prosperity.

I am concerned at your silence, and uneasy that your answer is so very late in coming. For it is now a considerable time since I sent you the patriarchal papers, nor is it a short while that I have been in expectation of your answer. For I don't think it proper that the matter should be protracted, because we know not what the morrow may bring forth. But prudence directs us to perfect and make an end of everything, while those who are at the helm are ready and well disposed. It is therefore my business to awaken the inclinations here, and yours to advise and push forward, and to press the beloved brethern among you to an answer. I shall therefore expect a speedy reply to my letters. I wish and pray for your reverence's good health, and that of all the brethern.

1722. June 11th.

Arsenius the humble metropolitan of Thebais,
and your brother in Christ.

[1]) Lege *ἀπόκρισιν*.
[2]) Lege *κείνῳ*.
[3]) Lege *οἶμαι*.
[4]) Lege *ὑγιείαν*.

* Ex ipso autographo quod asservatur in codice Edinburgensi B, p. 19, ubi exhibetur etiam eius in anglicum translatio a T. Wagstaffe facta. Hanc ex Williams, p. 107, retractare satius visum est quam novam interpretationem latinam aggredi. Huius epistolae sicut et earum quae sequuntur textum accuratissime descripsit mihique transmisit Fred. C. Conybeare, in universitate Oxoniensi professor, cui quanta a me gratia debeatur cum omnino, tum hoc maxime in negotio, vix erit qui possit significare. Scribendi et syllabis apices apponendi rationem ab auctore adhibitam quam religiosissime servavi, etsi nonnulla aliter quam fieri debuit legantur. Nihil ego nisi verborum interpuncta perperam admota mutare volui, quo et lectoribus de recentiorum Graecorum scribendi modo in certis quibusdam constaret.

11.

PROTOSYNCELLUS PATRIARCHICUS INIURATIS

20 septembris 1772.*

A letter from the protocyncellus, who carried the proposals from Britain to the eastern patriarchs, when he was gone as far as Petersburgh with the reply which he carried to the eastern patriarchs.

Most reverend Fathers,

Now with a joyful heart we can let your lordships know that on the 9th instant, we arrived safe at this place after a long and tedious voyage, to the joy of all our friends here, which also we hope will be the same with your lordships.

His Imperial Majesty and the court being at Moscow, we shall proceed to go there with the first opportunity, and so soon as we shall arrive there and deliver your lordships' letters, etc. we won't fail of letting your lordships know the success we shall have in the knowing affair.

Mr. Barth. Cassano together with me, we beg that our humble service may be acceptable to your lordships, and remain wishing your lordships all prosperity and happiness,

Most reverend Fathers,
Your lordships' most obedient servant,
+ Πρῶτο-σύγγελος Ἰάκωβος.

St. Petersburgh, 20th September, 1722.

To the most reverend Fathers in God
the lords bishops Jeremias and Archibaldus etc.
in London.

Protosyncelli, cui Britannorum propositiones ad orientales patriarchas deferendi cura fuit, epistola, quando secum ad patriarchas orientales responsum ferens Petropolim pervenit.

Reverendissimi Patres,

Summa affectus laetitia certiores facio dominationes vestras, quod post longum molestumque iter, die nona huius mensis incolumis huc perveni, omnibus hic amicis vestris magnum afferens gaudium, cuius dominationes quoque vestras participes fore spero.

Caesarea sua Maiestas eiusque aula Moschae nunc temporis degunt; sed prima arrepta occasione illuc concedam, et simul ac pervenero atque dominationum vestrarum epistolas, etc. tradidero, de noti negotii exitu dominationes vestras edocere non omittam.

Dnus Barth. Cassano una mecum est; exoptamus uterque, ut humilis quam praestamus opera dominationibus vestris sit accepta, quibus fausta quaeque ac prospera deprecamur,

Reverendissimi Patres,
Vestrarum dominationum oboedientissimus servus,
+ Protosyncellus Iacobus.

Petropoli, die 20 septembris, 1722.

Reverendissimis in Domino Patribus
dominis episcopis Ieremiae et Archibaldo etc.
Londinum.

12.

THEBAIDOS METROPOLITANUS AD INIURATOS

9 decembris 1722.**

Reverendissimis fratribus et à Deo amatis episcopis dno Jeremiae, dno Archibaldo, dno Thomae, dno Jacobo, omnibusque ceteris dilectissimis in Christo filijs Arsenius metropolita Thebaidos S. P. D.

Post longum silentium vestrum, et maximam diuturnamque expectationem, fratres in Christo charissimi, tandem chuius *(sic)* anni mense novembri et charissimum nostrum protosyncellum recepimus, et literas vestras dilectissimas una cum responsis vestris ad ssmos patriarchas accepimus. Cum verò Imperator augustissimus ab Astrachanio nondum huc Moscuam venerit; nondum et epistola vestra ad illum tradita est: statim tamen ac veniet (diem enim ex die illum expectamus) tradam illius Majestati epistolam, rem commendam atque promoveam, Deo adiuvante, ad optatum terminum; cumque eius mandato et vestras responsiones mittam ad sanctissimos patriarchas, et urgeam, ut ita dicam, ut cicius quam antea de re extremam manum imponant, si possibile est. Epistolam autem vestram ad magnum cancellarium, illi ego ipse tradidi, qui libentissimè eam accepit, et humaniter favorem suum promissit. Reverendum archimandritam Genadium vobis commendo etiam, atque etiam, et

To the most reverend brethern and bishops beloved of God, the lord Jeremias, the lord Archibald, the lord Thomas, the lord James, and to all the rest my mot beloved sons in Christ, Arsenius metropolitan of Thebais wisheth much health.

After your long silence, and our very great and daily expectation, most dear brethern in Christ, at length in the month of november this year, we received both our dearest protocyncellus and your most beloved letters, together with your answer to the most holy patriarchs. But forasmuch as our most august emperor is not yet returned hither from Astrachan to Mosco, your letter is not yet delivered to him. Nevertheless as soon as he shall return (and we daily expect him) I will deliver the letter to his Majesty. I will recommend the affair and forward it by God's assistance to the wished for conclusion: and under his command I will send your answers to the most holy patriarchs, and urge them, if I may so say to put their last hand to the matter sooner than they did before, if possible. But your letter to the great chancellor I myself delivered to him, who received it most freely, and kindly promised his favour. I commend the reverend archimandrite Gennadius

* Anglice tantum habetur in cod. Edinburgensi B, p. 23, et apud Williams, p. 107.

** Ex autographo ipso quod continet cod. Edinburgensis B, p. 27; anglica interpretatio quam ex Williams (op. cit., p. 108) recudimus non optime concordat cum originali.

rogo ut ita et imposterum diligatis eum, ac nunc facitis. Charissimus vero protosyncellus vos salutat plurimum, gratiasque maximas agit, de charitate, de benevolentia, de urbanitate, de verò christiano amore. Ego verò fratres charissimi rogo, atque obtestor vos ut unionem, ut amorem, charitatem, existimationem ad orthodoxam ecclesiam velitis confirmare, rectam fidem docere, unionem persuadere, scandala evellere, si quae sint, ut per vos et in vobis glorificetur fides recta Iesu Christi, ut et unionem per Iesum Christum filium suum Deus inter nos perficiat. Breviter nunc ad vos, scribo, fratres, amantissimi, postea vero opportuno tempore uberius. Interim Deum misericordiarum obnixe precor ut vos, et nos velit in unionem fidei perducere. Amen.

Ταπεινὸς μητροπολίτης Θηβαΐδος Ἀρσένιος
καὶ ἐν Χ-ῷ ἀδελφὸς.

Data Moscuae 1722.
Decembris 9.

P. S. Rogo vos quotquot epistolas missuros fore in posterum, ut eas latine scriptas mittatis.

N. B. Graeca subscriptio ac postscriptum altera eademque manu.

to you again and again, and I beseech you to continue to love him hereafter as you now do. But the most dear protocyncellus salutes you most heartily and returns you his greatest thanks for your kindness, good will, civility, and true christian love. But I, my dearest brethren, desire and most earnestly beseech you that you will compleat an union, and confirm your love, charity and esteem, for the orthodox church, teach the true faith, persuade unity, remove offences if there be any, that the true faith of Jesus Christ may be glorified by you and in you, and that God may perfect an union between us through Jesus Christ his son. I now, most beloved brethren, write to you in short, but hereafter at a fit time shall write more fully. In the mean time, I earnestly beseech the God of mercies that he will vouchsafe to bring you and us into an union of faith. Amen.

Arsenius the humble metropolitan of Thebais,
and your brother in Christ.

Dated Mosco. 1722.
Decr 9.

P. S. I desire that such letters as you shall send me hereafter you would send written in latin.

To the most reverend and most illustrious lords bishops, the lord Jeremias, the lord Archibald, the lord Thomas, the lord James, and the rest in London.

13.

INIURATI AD THEBAIDOS METROPOLITANUM

28 ianuarii 1723.*

Reverendissimo sanctissimoque d^{no} domino Arsenio Thebaitidos metropolitae illustrissimo, fausta et foelicia omnia in Christo precantur catholicae Brittaniarum ecclesiae episcopi.

Epistolam tuam Moscuae datam, praesul insignissime, summa charitate et amore plenam, omni gaudio et gratitudine accepimus; laeti praecipue quod pectus tuum tantus impleat promovendae pacis et concordiae ardor, ut ex eo nihil, quod in te situm fuerit, non sperare audeamus. Quod litteras nostras praeclarissimo d^{no} d^{no} magno cancellario tradideris, nobis gratissimum fecisti; cui quoque nos summopere obstrictos tenemus, quod pro maxima, qua gaudet, humanitate, favorem ipse suum nobis promiserit. Nec minores tibi, vir clarissime, debentur gratiae, quod Caesareae suae Majestatis clientelae epistolam causamque nostram commendaturus es, et propitium erga nos summi imperatoris animum redditurus. Id vero credas velimus, nihil nos movere locorum distantiam, caeteraque istiusmodi quae inter nos unitati conciliandae obstare posse videantur, quin ardentissimis votis animisque maxime sinceris concordiam expetamus, quam ad obtinendam nihil non praetermittendum duximus, quod salva conscientia nostra, praetermitti potuerit.

Archimandrita Gennadius, vir quidem omni elogio dignus, nobis est dilectissimus; quod vero ampliores adhuc amicitiae nostrae tesseras haud acceperit, id sane nobis dolori est sub angusto rerum statu diu laborantibus. Sanctissimi quidem patriarchae laboribus vestris adjunxerunt munera, et libros pro summa sua benevolentia nobis donarunt praestantissimos, beneficium conferentes sem-

To the most reverend and holy lord the lord Arsenius the most illustrious metropolitan of Thebais, the bishops of the catholick church of Britain wish all prosperity and happiness in Christ.

Your letter, most eminent prelate, full of all love and affection dated at Mosco we have received with all joy and thankfulness, chiefly delighted that so earnest a desire of peace and concord fills your heart as that we may assuredly expect everything in your power to procure it. You have done us the greatest kindness in delivering our letter to the most eminent lord, the lord great chancellor, to whom we are also exceedingly oblidged that of his goodness he has promised us his favour. Nor are we less oblidged to you for your purpose to recommend our letter and our cause to the protection of his Imperial Majesty, and to incline the heart of that great emperor to be favourable to us. We assure you that we are not discouraged by the distance of place or any other obstacle which may seem to obstruct an union betwixt us. But with most earnest and sincere desires hope for an agreement, to obtain which we shall leave nothing undone that may be done with a good conscience.

The archimandrite Gennadius, a man worthy of all commendation, is most dear to us: and we are very sorry that the strait circumstances under which we labour have hindered us from giving him greater testimonies of our friendship. To your labours the most holy patriarchs have added gifts, and of their great good will have presented us with excellent books, which kindness of theirs we

* Ex autographo cod. Edinburgensis B, p. 31; adiungimus anglicam translationem non satis verecundam e volumine Williams, p. 110, desumptam.

per a nobis grato animo agnoscendum. Reverendum virum protosyncellum ut nostro nomine salutes obnixe rogamus, cujus pij labores et caritatis officia scripta sunt eruntque in animis omnium nostris.

Tu vero, reverendissime, pergas opera haec dilectionis perficere, responsiones nostras ad sanctissimos patriarchas mitte, et hoc nomine nos tibi etiam quam plurimum debere puta. Vivas autem valeasque, incoeptis tuis annuat benignissimus Deus, et in ecclesiae suae emolumentum faxit, ut serus in caelum redeas.

Haec quidem habuimus, frater charissime, quae tibi rescriberemus: propria autem ipsorum nomina idcirco non subscripserunt caeteri collegae nostri, quod vitam ruri agant hinc procul absentes; in hoc tamen ut et in alijs omnibus nobiscum consentiunt, quod summa vos prosequantur observantia.

Jeremias Angliae episcopus.
Archibaldus Scotiae episcopus.

Dat. Londini januar. die 28 ^{0} anno Christi 172$\frac{3}{4}$.

Reverendissimo d^{no} d^{no} Arsenio Thebaidos metropolitae Moscuae commoranti.

shall always gratefully acknowledge. We earnestly desire you to salute the reverend protosyncellus in our names; his works and labours of love are, and always shall be, written in our hearts.

But you, most reverend, go on to perfect these your offices of love. Send our answers to the most holy patriarchs, and believe us to be exceedingly indebted to you for this. May you live prosperously and enjoy your health, may the most gracious God prosper your undertaking, and grant you a long continuance here for his church's sake.

These things, most dear brother, have we written to you at present. The rest of our collegues have not subscribed their names with us, being at a great distance in the country. Yet in this, as in all other matters, they agree with us, that they have a most high esteem for you.

Jeremias Angliae episcopus.
Archibaldus Scotiae episcopus.

Dated London, Jan. 28, 172$\frac{3}{4}$.

14.

THEBAIDOS METROPOLITANUS AD INIURATOS

25 aug. 1723.*

Reverendissimis fratribus et a Deo amatis episcopis d^{no} Jeremia, d^{no} Archibaldo, d^{o} Thome et d^{o} Jacobo, omnibusque ceteris dilectissimis in Christo filiis Arsenius metropolita Thebaidos S. P. D.

Quanto cum gaudio imperator augustissimus synodusque gubernatrix accepit, legit laudavitque literas responsi atque propensionem vestram vere christianam, quam de unione utriusque ecclesiae habetis: ex multis conijcere potestis, fratres charissimi. Nihil enim aut magis expetendum, aut diligentius curandum, aut promptius promovendum existimant, quam ecclesiae Christi concordiam. Ideo et vestras responsiones graece conscriptas ad s^{mos} patriarchas cito miserunt, et ad vos rescripserunt: et quanto auxit gaudium S. I. M. post reditum illius a Persia, quantoque illi haec res accepta fuit gubernatrix synodus in suis ad vos epistolis certiores vos fecisse credo, ac significasse suam Majestatem promisisse libenter velle rem promovere ut optatum habeat finem. Ut vero, si qua in re adhuc requiritur consensus alterius ex partibus ad rem definiendam jusit *(sic)* sua Majestas, ut unum vel alterum ex vobis in Russiam mittere velitis (quod et vobis desiderabile esse significavit mihi charissimus protosyncellus) ad veritatem amice perquirendam, examinandam, definiendam atque amplectandam. Ne autem alterutri, res cedere (si forte consensio non fiet, quod Deus avertat) injuriosa videatur, desiderat ut mittantur non cum plena auctoritate sed definita ad constituendum, si licet, colloquium de illis duabus propositionibus, de quibus adhuc dubitatis. Curandum est ergo, fratres charissimi, ut mittendi cito veniant, et ut adventus illorum vestris nostrisque laboribus finem imponat, ne videamur vel aerem verberasse, vel incassum cucurrisse, vel frustra tot tantosque suscepisse labores. S^{mus} patriarcha Con-

To my most reverend brethern and bishops beloved of God, lord Jeremias, lord Archibald, lord Thomas, and lord James, and to all the rest my beloved sons in Christ, Arsenius, metropolitan of Thebais wisheth much health.

With what joy the most august emperor and governing council received, read, and praised your letters, answers, and truly christian propensity for the union of both churches, my dearest brothers, you may perceive by many particulars: for they think nothing is more to be desired, or more diligently to be taken care of, or more readily to be promoted than the union of the church of Christ. Therefore they both immediately sent your answers written in greek to the most holy patriarchs, and have also written again to you. How much his most sacred Majesty's joy was augmented, after his return from Persia, and how acceptable this matter was to him, I suppose the governing council has told you in their letters, and acquainted you that his Majesty has freely promised to promote the affair, that it may have the wished for conclusion. But if in anything there is yet required the consent of either party, in order to determine that matter, it is his Majesty's will that you send one or two of yours into Russia (which my dearest protosyncellus has acquainted me is also your desire) in a friendly manner to inquire out that truth which is to be considered, determined, and embraced. But lest it may seem injurious to either party to yield, if they should disagree (which God forbid), he desires they may be sent, not with full powers, but limited only to debate on those two propositions concerning which you are yet doubtfull. You must therefore be carefull, my dearest brothers, that those who are to be sent may come speedily, and that their coming may put an end to yours and our labours,

* Ex autographo quod nobis servavit codex Edinburgensis B, p. 33. Anglica translatio, quam ex Williams, p. 112, apposuimus, non accurate cum originali concordat.

stantinopolitanus vestras responsiones accepisse istis diebus gubernatrici synodo per literas significavit scripsitque quam primum fieri potest convocata aliorum patriarcharum et episcoporum synodo illas examinabit, et responsiones mitti curabit. Charissimum nostrum archimandritam Genadium vestrae benevolentiae etiam atque etiam commendo, et post illum nostrum protosyncellum Jacobum et amantissimum filium spiritualem Bartholomeum. De vestra valetudine curare vos velim, quam diuturnam et optimam a Deo optimo maximo vobis precor. Statim ac venit ad nos protosyncellus noster ad vos rescripsi. Epistolae vero an vobis traditae sint, vel non certiorem me facere rogo. Iterum valete.

+ Ὁ ταπεινός μητροπολίτης Θηβαΐδος ἀρσένιος, καὶ ἐν Χ-ῷ ἀδελφός [1]) . . .

Data Moscoviae, 1723 augusti 25.

In aversa folii parte:

Illustriss^mis ac reverendiss^mis episcopis d^no Jeremiae, d^no Archibaldo, d^no Thomae ac dom^no Jacobo.

Londinum.

that we may not seem to have beat the air, or to have run in vain, or to have undertaken so much pains to no purpose. The most holy patriarch of Constantinople has acquainted the governing council by his letters that he has received your answers, and has written that as soon as may be, having conveened a synod of the other patriarchs and bishops, he will examine them, and take care to send answers to them. I again and again recommend to you our dearest archimandrite Gennadius, and after him James our protosyncellus, and our most beloved spiritual son Bartholomew. I desire you to take care of your health, and beseech the most great and good God that it may be most firm and lasting. As soon as our protosyncellus came to us, I wrote again to you. I pray let me know if you received my letter. Again ferewell.

+ Arsenius the humble metropolitan of Thebais and your brother in Christ.

Dated Mosco, 1723, aug. 25.

15.

RUSSICA GUBERNANS SYNODUS AD INIURATOS

febr. 1723.*

Свят҃ѣйшій Правѝтелствующій Церкви россі́йскія Сунóдъ, пречестн҃ѣйшымъ каѳоли́ческія в' вели́кой брита́ніи церкви епископамъ, бра́тіи на́шей возлю́бленной во́ Господ҃ѣ ра́доватися.

Писмó ва́ше (мужіе избра́нные, честн҃ѣйшая бра́тія) 30 маія про́шлагѡ 1722 го́ду ѝсанное к' на́мъ получи́ли мы́, из' кото́рагѡ лу́чше не́жели ѿ и́нуду увѣ́домилися, что́ вы́ жела́ете и и́щете им҃ѣти ми́ръ и согла́сїе с' восто́чною церковїю, в' че́мъ и возра́довася духъ на́шъ: и Христа́ спаса нашегѡ, и́же ми́ръ на́шъ е́сть, прославля́емъ: кото́рый си́мъ вова́сь возже́нным҃ъ жела́нїемъ, на́шу ѿ ѡбѣща́нїяхъ вѣ́ру утвержда́етъ, и́бѡ ва́ше сїе́ ѡсоедине́нїи попече́нїе е́сть на́мъ доказа́тельство, ка́кѡ о́нъ промышля́етъ (я́коже ѡбѣща́лся) ѡ церкви своéй. Ѿтвѣ́ты ва́ши на писмó святѣ́йшыхъ патрїа́рхъ сочине́нные, кото́рые е́ллинскимъ язы́комъ напи́санны, до о́ныхъ Іера́рхѡвъ посла́ли мы́. А' кото́рые напи́санны дїале́ктомъ лати́нскимъ, при на́съ соде́ржимъ и разсужда́емъ.

И несумня́щеся что́ сїя́ жела́нїя не ѿ не́коегѡ земна́гѡ ко́рене, но ѿ се́мене небеснагѡ возрасли́ ва́мъ, помога́ть сему́ ва́шему па́чеже и на́шему то́ль свято́му де́лу; и вся́кое по возмо́жности прилага́ть попече́нїе ѡбѣща́емся.

И уже́ что́ зд҃ѣ Гла́вн҃ѣйшее е́сть, Импера́торскому вели́честву Государю́ на́шему милостив҃ѣйшему сїя́ начина́нїя ва́ша извѣсти́ли мы́: чегѡ и вы́ про́сите, и на́ше тре́буетъ долженство. Прия́лъ ѿ на́съ извѣ́стїе сїе́ премо́щн҃ѣйшїй Мона́рхъ, лице́мъ весма́ весе́лымъ, и я́кѡ надѣ́емся в' число́ ѡтра́дъ свои́хъ посча́стливомъ но и тру́дномъ похо́дѣ своемъ почита́лъ. Коéже ѡ се́мъ де́лѣ мн҃ѣнїе егѡ е́сть истиннѡ ва́мъ извѣствуемъ.

Sacrosancta Rossiacae ecclesiae gubernatrix synodus perquàm reverendis viris, catholicae in Magna Britannia ecclesiae episcopis, fratribus nostris carissimis salutem in Domino.

Literas vestras, viri eximij, fratres carissimi, anno superiore maij tricesimâ ad nos scriptas accepimus; ex quibus magis quàm aliunde anteà certiores facti, unicè vobis cordi esse, quaerique, et expeti cum orientali ecclesia pacem ac concordiam, ut magnam spiritûs exultationem concepimus, ita *Christo salvatori,* qui pax nostra est, gloriam dedimus; quippe qui hisce in vobis studijs excitatis, nostram de promissis suis fidem confirmavit. Quàm enim perpetuò adsit propitius, sicuti promisit, ecclesiae suae, vestra haec etiam argumento est cura concordiae. Vobis quoque ingentes gratias agimus, quod synodum nostram vestrâ benevolentiâ, quam etiam summae venerationis nomine exprimitis non indignam reputantes, scribere de hisce ad nos operae pretium existimastis. Responsa vestra sanctissimorum patriarcharum scriptis regesta, quae quidem graeco exarata sunt idiomate ad antistites illos misimus, latina alia penes nos habemus et expendimus.

Et minime dubij, vobis haec desideria, non e terrea aliqua radice, sed de semine caelesti exorta esse, adstipulari huic vestro, imo nostro etiam, tam sancto negotio, operamque quantam poterimus maximam, ex animo pollicemur.

Et iam quod hinc praecipui momenti est, *Imperatoriae Maiestati domino nostro Clementissimo* haec vestra consilia indicavimus: quod et vos petiistis, et nos deberi a nobis censuimus. Excepit haec potentissimus princeps perquàm sereno vultu, et inter iusta sua (ut credimus) post felicem quidem, laboriosam tamen expeditionem, solatia habuit. Quae verò ipsius, hac super re, sententia sit, vobis ingenuò significamus.

[1]) Haec subscriptio sicut et numerus 25 diei adscriptus alterius, ipsius scilicet Arsenii, manu exarantur.

* E codice Edinburgensi B, in quo textus russicas p. 37, latina translatio p. 41 repraesentatur.

Сіе́ за бла́го разсужда́етъ: да́бы вы́ двои́хъ из' ва́шегѡ согла́сія, сюды́ присла́ли, кро́ткагѡ ра́ди, во и́мя Христо́во, и в'дусѣ егѡ, разгово́ра, с' двои́ми на́шими, кото́рїи ктому́ ѡпредѣлены́ бу́дутъ. Разсужда́етъ Егѡ вели́чество, что́ в' тако́мъ разгово́рѣ ѡбои́хъ сторо́нъ мнѣнїя, доказа́тельства, и твердовѣрїя и́стиннѣе ювля́тся, и я́снѣе уразумѣ́ются: и удо́бнѣе позна́нно бу́детъ, что́ еди́на сторона́ дру́гой попусти́ть и позволить, и что́ вопреки́, неуступи́ть мо́жетъ, и до́лжна е́сть, со́вѣсти ра́ди. Та́кожъ, и не бу́детъ предѡсужде́нїе, ка́къ ва́шему, та́къ и на́шему сосло́вїю чрез' сіе́, прива́тное, разглаго́льство: и не весма́ пресѣче́шся наде́жда соедине́нїя. Сіе́ е́сть ѡсвятѣ́йшемъ се́мъ де́лѣ самодержца на́шегѡ разсужде́нїе: кото́рое мы́ су́димъ бы́ть изящнѣ́йшее.

Что́же ва́мъ ѡ се́мъ мни́тся, ско́рагѡ про́симъ ѡ ва́съ извѣще́нїя.

Про́чее призыва́ть Божїе ко благопоспѣ́шеству Милосердїе ва́мъ и на́мъ до́лжно.

Здра́вствуйте бра́тїя любе́знѣйшая,
любви́ ва́шей доброжела́тельная во Христѣ́ бра́тїя.

Ѳеодосїй архіепископъ Новгородскїй и архимандрітъ Але҃андроне́вскїй.

Ѳеофанъ архіепископъ Псковскїй.

Гаврїилъ архимандрітъ Свято Тройцкаго Сергїева монастыря.

Ѳеофилактъ архимандрітъ Чудовскїй.

Іероѳей архимандрітъ Новоспасскїй.

Петръ архи́мандритъ Си́моновскїй.

Ἀθανάσιος ἡγούμενος Τολσκίου.

Ἀναστάσιος Ναούσιος.

Марта лѣта 1723,
февруарїа. [1])

Consultum putat, si vos duos ê vestratibus mittatis huc, ad moderatum in nomine et spiritu Christi cum duobus itidem è medio nostrî destinandis fratribus, colloquium faciendum. Fore ita, ut utriusque partis opiniones, argumenta et persuasiones sinceriùs expromantur, et luculentiùs intelligantur, faciliusque cognoscatur, quid ab alterutra alteri concedi ac remitti, quid, contra, negari penitùs, pro conscientia, possit et debeat. Interim nihil praeiudicij nec vestrae neque nostrae societati ex privato eiusmodi [1]) colloquio afferetur, nec spes unionis prorsus concidet. Haec est imperatoris nostri de sanctissimo isto negotio sententia, quae quidem optima nobis videtur.

Optamus autem ut, quid hac de re existimetis, faciatis nos quamprimum certiores.

Interea a nobis singulis Deus deprecandus est, ut nobis vobisque sit propitius.

Valete fratres nostri dilectissimi,
Charitatis vestrae faventissimi in Christo fratres.

Theodosius archiepiscopus Novogorodii et archimandrita Alexandri Nevensis.

Theophanes archiepiscopus Plescoviensis.

Gabriel archimandrita monasterii sanctae Trinitatis et Sergii.

Theophylactus archimandrita Czudovensis.

Hierotheus archimandrita Salvatoris in novo.

Petrus archimandrita Simonovensis.

Athanasius praepositus Tolskensis.

Anastasius Nausius.

Mosquae, anno 1723
mense februarii.

Vos monemus, fratres carissimi, nostrae huius synodi praesidem, Stephanum metropolitanum Riazanensem, vita decessisse, priusquam litterae vestrae ad nos pervenerint.

Reverendissimis episcopis catholicae ecclesiae in Magna Britannia, carissimis nostris fratribus.

16.

RUSSICA GUBERNANS SYNODUS AD INIURATOS

2 febr. 1724.

Свято́йшїй Прави́тельствующій Церкви рѡссі́йскїя Сунодъ, пречестнѣ́йшымъ каѳоли́ческїя в' вели́кой брита́нїи церкви епископамъ, бра́тїи на́шей возлю́бленной, во Господѣ ра́доватися.

Го́дъ уже́ прохо́дитъ, когда́ мы́ отцу́ протосунге́ллу посла́нїе вручи́ли къ ва́мъ ѡ на́съ пи́санное: но отца́ протосунге́лла нѣ́кїя препя́тїя досе́лѣ удержа́ли.

Извѣща́ли мы́ во о́номъ посла́нїи, ко́ль благопрїя́тнѡ яви́лося держа́внѣйшему всерѡссі́йскому Импера́тору, Господарю нашему ми́лостивѣ́йшему, благочести́вое ва́ше ми́ра церко́внагѡ жела́нїе: и яковую́ и́здалъ егѡ вели́чество сенте́нцїю, ѡ удо́бнѣ́йшемъ то́ль свята́гѡ хоте́нїя, в' де́ло произведенїи.

И поне́же егѡ вели́чество в' своей о́ной сентенціи и нынѣ непреме́ненъ, тогѡ ра́ди о́ное прежде́писанное посла́нїе наше присе́мъ посыла́емъ, и про́симъ ва́съ, да толи́кое о́нагѡ продолже́нїе, любо́вїю па́че ва́шею покры́тое, не́жели ины́ми, какіе бы ни́были, причи́нами извиня́емое ува́съ бу́детъ. Присе́мъ, посыла́емъ

Sanctissima ecclesiae per Russias directrix synodus reverendissimis catholicae in magna Britannia ecclesiae episcopis fratribus nostris amantissimis in Domino salutem.

Annus jam desinit ex quo literas. r^do^ patri protosyncello ad vos deferendas dedimus; sed illum quaedam impedimenta ab itinere in Angliam hactenus detinuerunt.

Significabamus per illas, quam bene affectus fuerit potentissimus Russiarum Imperator princeps noster clementissimus de pio vestro pacis ecclesiarum desiderio, certior factus, quidque consilii dederit, de commodiore ratione sancti hujus moliminis in opus producendi.

Et quia in sua illa sententia constans etiamnum perstat, easdem illas literas hisce recentibus junctas mittimus, moramque earum adeo protractam ut benevolentia vestra potius, quam ullis aliis causis excusatam velitis, oramus vos humanissime. Mittimus una Graecorum antistitum scriptum, quod

[1]) In utraque translatione, latina scilicet et anglica, sequitur de Stephani metropolitae morte nuntius, qui deest in russico.

[1]) Quae inde ab hac voce sequuntur ipse transtuli; nam reliquam istius epistolae translationem ex Anglia opportune non sum nactus, dum in exaggeranda hac documentorum molitione rotam typographicam currentem animose prosequor.

и патрїа́рховъ гре́ческихъ писа́нїе, между́ си́ми дня́ми, когда́ отецъ протосинге́ллъ в' пу́ть к' ва́мъ собира́лся, с' Константїнополя к' намъ при́сланное с' проше́нїемъ, дабы́ мы́ к' ва́мъ переслáли. А ѡбна́съ любви́ ва́шей извѣству́емъ, что́ надѣемся, по сенте́нцїи Мона́рха нашего [а́ще и вы́ о́ную любе́знѣ ѡбъе́млете, и двоихъ ѿ васъ братїй, ѡ че́мъ ва́съ и па́ки про́симъ, на разгово́ръ при́шлете], лу́чшее о́бщихъ на́шыхъ жела́нїй получи́ть собы́тїе. Что́ да благослови́тъ иногда́, и проси́магѡ добра́ дарова́нїемъ да испо́лнитъ о́ный лю́бве законоположникъ, Богъ ми́ра, и отецъ щедро́тъ, жела́емъ и мо́лимся ему́.

Здра́вствуйте бра́тїя любе́знѣйшая,
любви́ ва́шей доброжела́телная во Христѣ братїя.

Θеофанъ архіепископъ Псковскій.
Θеофилактъ епископъ Тферскій.
Гаврїилъ архимандрїтъ Тро́йцы Сергіева монастыря.
Θеофилъ архимандрїтъ Чудовскій.
Іеро́ѳей архимандрїтъ Новоспасскій.
Рафаилъ архимандрїтъ Колязинскій.
Петръ протопопъ Петрїпавловскій.

Са́нкт' Питер' Бу́рхъ,
февралія дне́ 2 1724 го́да.

intra hos dies cum pater protosyncellus ad iter se accingeret Constantinopoli missum accepimus, rogati per eorum epistolam ut illud ad vos transmitteremus. Charitatem interim vestram, scire volumus, nos ex concilio principis nostri, si et vos illud amplecti volueritis, duosque e vobis fratres, ad colloquium quod iterum petimus, miseritis, faciliorem votorum nostrorum exitum expectare. Quibus ut annuat tandem quaesitumque bonum largiatur, legislator ille dilectionis, Deus pacis, pater misericordiarum, optamus et precamur.

Valete fratres carissimi,
Charitatis vestrae faventissimi in Christo fratres.

Theophanes episcopus Plescoviensis.
Theophilactus episcopus Tweriensis.
Gabriel archimandrita ss^ae Trinitatis.
Theophilus archimandrita Czudoviensis.
Jerotheus archimandrita s. Salvatoris.
Raphael archimandrita s. Nicolai [1]).
Petrus protopresbyter ecclesiae s. Petri.

S. Petro Burgi,
2 februarii 1724.

In folio averso haec leguntur:

Reverendissimis catholicae in magna Britannia ecclesiae episcopis fratribus nostris carissimis.

17.

ORIENTALES PATRIARCHAE AD SACRAM RUSSICAM SYNODUM mense septembri 1723.*

+ Ὁ Ἱερεμίας, ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης,

+ Ὁ Ἀθανάσιος, ἐλέῳ θεοῦ μακαριώτατος πατριάρχης θεουπόλεως Ἀντιοχείας,

+ Ὁ Χρύσανθος, ἐλέῳ θεοῦ μακαριώτατος πατριάρχης τῆς [1]) ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ,

Τῇ ἁγίᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ τὴν ἀποστολικὴν εὐλογίαν καὶ τὸν ἐν Χριστῷ ἀσπασμόν.

+ Περὶ τῶν προβαλλομένων καὶ ζητουμένων παρὰ τῶν ἐν τῇ μεγάλῃ Βρετανίᾳ ἐγράψαμεν προλαβόντως [2]) ὑμῖν τε κἀκείνοις, ὅτι μετέπειτα ποιήσομεν τὰς ἀποκρίσεις. Τὰ νῦν δὲ διελθόντες τὰ παρ' ἐκείνων ἡμῖν αὖθις γεγραμμένα καὶ ἐγνωκότες τὴν ἔννοιαν τούτων, ἰδοὺ πλατύτερον καὶ πληρέστερον γράφοντες πέμπομεν τὴν ἔκθεσιν καὶ τὸ φρόνημα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ ἁγίας καὶ καθολικῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἥτις ἔκθεσίς ἐστι καὶ ἀπόκρισις ἀκριβὴς πρὸς πάσας τὰς προτάσεις τῶν ὑπ' ἐκείνων προβαλλομένων, καὶ ἐκτὸς ταύτης οὐδὲν ἄλλο ἔχομεν εἰπεῖν καὶ ἀποκριθῆναι. Συμβουλεύομεν δὲ καὶ τῇ [3]) ὑμετέρᾳ ἀδελφικῇ σεβασμιότητι, ὅτι ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς [4]) δεξάμενοι κρατεῖτε καὶ φρονεῖτε [5]) ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας καὶ χριστιανικῆς εὐλαβείας τὰ δόγματα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνατολι-

+ Hieremias miseratione Dei archiepiscopus Constantinopolis, novae Romae, et oecumenicus patriarcha,

+ Athanasius miseratione Dei beatissimus patriarcha Dei civitatis Antiochiae,

+ Chrysanthus miseratione Dei beatissimus patriarcha sanctae civitatis Hierusalem,

Sanctae et sacrae synodo apostolicam benedictionem et in Christo osculum.

+ De iis, quae a maioris Brittaniae episcopis proponuntur et quaeruntur, vobisque illisque nuper scripsimus, nos posthac responsa reddituros. Nunc vero perlectis illorum ad nos rescriptis atque horum mente cognita, en fusius uberiusque scribentes misimus expositionem ac sententiam rectae fidei sanctae nostrae et apostolicae orientalis Christi ecclesiae, quae expositio accuratum simul est responsum cunctis propositis quae ab illis offeruntur, nec quicquam aliud praeter eam habemus quod dicamus et respondeamus. Consilium autem damus et fraternae vestrae venerabilitati, ut quemadmodum ab initio tradita rectae fidei dogmata sanctae nostrae orientalis Christi ecclesiae retinetis ac fovetis, ita etiam iam nunc et in posterum continenter persistatis, quin commoveamini et labe-

[1]) *τῆς* om. A.
[2]) *προλαβόντος* B.
[3]) *συμβουλεύομεν δὲ τῇ* B.
[4]) *ἐξαρχῆς* B.
[5]) *κρατεῖται καὶ φρονεῖται* B.

[1]) Haec subscriptio omittitur in translatione cum latina tum anglica.

* Prodiit in hoc libello: *Τὰ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως καὶ τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν γράμματα περὶ τῆς συστάσεως τῆς ἁγιωτάτης συνόδου, μετ' ἐκθέσεως τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τῆς ἀνατολικῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Ἐν Πετρουπόλει, ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου τῆς ἁγιωτάτης συνόδου.* 1840, p. 9-11. Hanc editionem, quam siglo A notavimus, contulimus cum codice Constantinopolitano sancti sepulcri 227, fol. 1, qui nobis erit B. Nullam harum litterarum mentionem reperias apud G. Williams.

κῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, οὕτω καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς διατελεῖτε [1]) ἐμμένοντες ἀμεταθέτως καὶ ἀπαρασαλεύτως τοῖς αὐτοῖς εὐσεβέσι τῆς ὀρθοδοξίας δόγμασιν, ὅροις τε καὶ ἐντάλμασι καὶ ἐπιτάγμασι πρός τε τὴν βασιλεύουσαν καὶ ἅπασαν τὴν τελοῦσαν εἰς τὴν ἐπικράτειαν αὐτῆς ἐκκλησίαν, ὥστε δηλαδὴ μηδόλως διαλέξεις τινὰς ἄλλας ποιεῖν τέ ποτε καὶ προβάλλειν πρὸς τοὺς εἰρημένους περὶ τῶν θείων δογμάτων τῆς εὐσεβοῦς [2]) ἡμῶν πίστεως καὶ ὀρθοδοξίας, ἅτε προεξετασθέντων αὐτῶν τούτων τῶν ὀρθοδόξων δογμάτων καὶ διαταχθέντων πάλαι δι' ἀκριβείας μετ' ὀρθῆς σκέψεως παρὰ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ τῶν θεοφόρων ἁγίων πατέρων, παραδοθέντων τε καὶ πρεσβευομένων διηνεκῶς καὶ ἀπαραιτήτως παρὰ τῇ ἁγίᾳ καὶ καθολικῇ ἡμῶν ἐκκλησίᾳ, ὡς διετάχθησαν καὶ ὡρίσθησαν· καὶ οἷς οὔτε προσθεῖναι ἄλλο τι ἔξεστιν, οὔτε μὴν ἀφαιρῆσαί τι ὅλως ἐκ τούτων· ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ τὸ πλήρωμα πάντων ἁπαξαπλῶς τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν ἐρειδόμενόν τε καὶ ἐπιστηριζόμενον [3]), θεῷ τε ὡς εὐσεβεῖς εὐηρέστησαν καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν (τοὺς γὰρ ἄλλως φρονοῦντας ὡς μὴ ὀρθῶς φρονοῦντας ἀδύνατον εὐαρεστῆσαι θεῷ καὶ ἐπιτυχεῖν τῆς θείας μακαριότητος) τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἠξιώθησαν, ἐδοξάσθησάν τε καὶ μακαρίζονται. Καὶ ὑμεῖς οὖν, εἴπερ σκοπὸν ἔχετε καὶ βούλεσθε γράψαι καὶ ἀποκριθῆναι πρὸς ἐκείνους, οὕτω πάντως γράψετε λέγοντες, ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ ἡμέτερον τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας φρόνημα, καθὼς δηλοποιεῖ καὶ παρίστησιν [4]) ἡ νῦν παρ' ἡμῶν πρὸς ἐκείνους πεμπομένη, ὡς εἴρηται, ἔκθεσις τῆς [5]) ὀρθοδοξίας· οὕτω γὰρ καὶ οὐκ ἄλλως ἡ ἕνωσις γενήσεται, καὶ τὸ ἓν ἔσονται μεθ' ἡμῶν, εἴγε δηλονότι ὁμόφρονες ἡμῖν καὶ ὁμόδοξοι θελήσωσιν εἶναι. Γένοιτο δὲ σὺν θεῷ, τῷ θέλοντι πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν [6]), γενέσθαι καὶ παρ' ἐκείνοις τὴν ἐπίκρισιν καὶ εἰς αὐτὰ ταῦτα ὁμοφρόνως ἡμῖν συγκατάθεσιν κατὰ τὴν θείαν θέλησιν καὶ ἀρέσκειαν εἰς ψυχωφελῆ [7]) καὶ σωτηριώδη κατάστασιν. Ταῦτα. Ἡ δὲ τοῦ τὰ πάντα ἐφορῶντος καὶ προνοητοῦ τῶν ὅλων θεοῦ χάρις εἴη διαφυλάττουσα τὴν ὑμετέραν σεβασμιωτάτην [8]) καὶ ὀρθόδοξον σύνταξιν [9]) ἐρρωμένην καὶ εὐφραινομένην ἐν ἀδιαπτώτῳ εὐτυχίᾳ καὶ εὐδοξίᾳ μακροβιότητος, κατευοδουμένην [10]) τε καὶ προκόπτουσαν τῇ αὐτοῦ θείᾳ χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ σωτήριον.

factemini, in piis iisdem orthodoxiae dogmatibus, definitionibus, praeceptis, mandatis, cum apud urbem regiam tum in universa ecclesia, quae sub ditione vestra subiungitur; ita nimirum ut haud ullum alium cum supra memoratis sermonem habeatis ac proferatis circa divina piae nostrae fidei et orthodoxiae dogmata, cum eadem haec orthodoxa dogmata accurata rectaque consideratione iampridem excussa sint ac constituta a sacris oecumenicisque conciliis et sanctis patribus numine afflatis, cumque in sancta et catholica nostra ecclesia perpetuo ac severissime fuerint tradita palamque affirmata, prout sancita ac definita sunt. Atque quicquam aliud istis addere non licet, nec quicquam omnino de illis detrahere. Illis quoque omnium prorsus sanctorum patrum nostrorum coetus innixus ac suffultus, Deo, ut qui pii essent, placuerunt, atque aeterna caelestis regni bona (eos enim qui aliter sentiunt impossibile est, ut qui non recte sentiant, Deo placere ac divinam beatitudinem assequi) adepti sunt et gloriam et beatitatem. Igitur et vos, si modo id propositi vobis est ac voluntatis, ut illis scribatis et respondeatis, ita omnino scribentes dicatis, eam esse nostram orientalis ecclesiae sententiam, quae orthodoxiae illa expositione significatur ac repraesentatur quam ad illos, ut dictum est, modo mittimus. Ea enim ratione, et non alia, concordia fiet et unum quid nobiscum erunt, si quidem eadem ac nos sentire et credere voluerint. Utinam autem favente Deo, qui quosvis homines vult servari et ad cognitionem veritatis venire, eadem sit et apud illos existimatio atque haec ipsa concorditer nobis assentiantur secundum divinam voluntatem ac beneplacitum in animarum utilitatem et salutem. Sed haec hactenus. Deus autem qui omnia inspicit iisque providet, per gratiam suam custodiat reverendissimum vestrum orthodoxumque coetum, ut bene valeat, inconcussa fortuna et praeclara longaevitate fruatur, prospere succedat ac proficiat divina ipsius gratia et misericordia in quovis opere bono et salutari.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ [11]) ,αψκγ' μηνὶ σεπτεμβρίῳ.

Anno salutis MDCCXXIII, mense septembri.

+ Ὁ Κωνσταντινουπόλεως [12]) εὐχέτης διάπυρος καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς ὑμῶν.

+ Ὁ Ἀντιοχείας [13]) εὐχέτης διάπυρος καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς ὑμῶν.

+ Ὁ Ἱεροσολύμων [14]) Χρύσανθος καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης καὶ ἀδελφὸς ὑμῶν.

+ Constantinopolitanus, vester fervidus bonorum deprecator et in Christo frater.

+ Antiochenus, vester bonorum deprecator fervidus et in Christo frater.

+ Chrysanthus Hierosolymitanus atque vester in Christo bonorum deprecator ac frater.

[1]) *διατελεῖται* B.
[2]) *εὐσεvοῦς* A.
[3]) *ἐπιστεριζόμενον*.
[4]) *παρίστησι* B.
[5]) *τῆς* om. A.
[6]) I Tim. II, 4.
[7]) *ψυχοφελῆ* B.
[8]) *σεβασμιώτητα* B.
[9]) *σύνταξιν· ἐπίταξιν* A.
[10]) *καὶ κατευοδουμένην* A.
[11]) *σωτηρίῳ* om. A.
[12]) *Ἱερεμίας ἐλέῳ θεοῦ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως* etc. A.
[13]) *ὁ Ἀντιοχείας· Ἀθανάσιος* A.
[14]) *ἐλέῳ θεοῦ πατριάρχης Ἱεροσολύμων* A. Quae omnes lectiones exemplaris A a consueta apud Graecos praesules subscribendi ratione prorsus abhorrent.

18.

ORIENTALES PATRIARCHAE AD INIURATOS

mense septembri 1723.*

+ Ὁ παναγιώτατος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Ἱερεμίας,

+ Ὁ μακαριώτατος πατριάρχης θεουπόλεως Ἀντιοχείας Ἀθανάσιος,

+ Ὁ μακαριώτατος πατριάρχης τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ Χρύσανθος,

Καὶ οἱ εὑρισκόμενοι ἱερώτατοι ἀρχιερεῖς, μητροπολῖται δηλαδή, ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι, καὶ τὸ σύστημα ὅλου τοῦ χριστιανικοῦ ἀνατολικοῦ τε καὶ ὀρθοδόξου κλήρου,

Τοῖς ἐν τῇ μεγάλῃ Βρετανίᾳ αἰδεσιμωτάτοις ἀρχιεπισκόποις τε καὶ ἐπισκόποις καὶ τῷ περὶ αὐτοὺς εὐλαβεστάτῳ κλήρῳ, ἐν Χριστῷ περιποθήτοις, τὸν ἐν πνεύματι ἁγίῳ ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν καὶ πᾶν ἀγαθὸν ἐκ θεοῦ καὶ σωτήριον.

+ Hieremias sanctissimus et oecumenicus patriarcha Constantinopolis, novae Romae,

+ Athanasius beatissimus patriarcha Dei urbis Antiochiae,

+ Chrysanthus beatissimus patriarcha sanctae civitatis Hierusalem,

Et qui adsunt sacratissimi antistites, metropolitae scilicet, archiepiscopi et episcopi cum universo coetu christiani cleri orientalis et orthodoxi,

Reverendissimis maioris Britanniae archiepiscopis et episcopis, et piissimo ipsorum clero, in Christo dilectissimis, fraternum in spiritu sancto osculum, et fausta quaeque ac salutaria a Deo.

+ Τὸ ἀνταποκριτικὸν καὶ ἀνταμειπτικὸν πρὸς τὰς προπεμφθείσας παρ' ἡμῶν ἀποκρίσεις γράμμα ὑμῶν ἐν εἴδει βιβλιαρίου ἐλάβομεν· δι' οὗ [1]) ἐγνωκότες τὴν καλὴν ὑμῶν ὑγείαν καὶ ὃν ἔχετε ζῆλον καὶ εὐλάβειαν πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς ἀνατολικὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν, οὐ μετρίως ἐχάρημεν, ἀποδεξάμενοι (ὡς εἰκὸς) τὴν εὐλαβητικὴν ὑμῶν εὐγνωμοσύνην καὶ ἣν ἔχετε σπουδὴν καὶ προθυμίαν πρὸς τὴν ἕνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν, ἥτις ἕνωσίς ἐστι τὸ στήριγμα τῶν πιστῶν, καὶ ἐν ᾗ ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ θεὸς ἡμῶν εὐαρεστεῖται, ὅστις καὶ γνώρισμα τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειώσεως δέδωκε τοῖς ἱεροῖς αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις [2]) τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην ὁμόνοιάν τε καὶ ὁμοφροσύνην. Κατὰ τὴν ὑμετέραν οὖν ἀξίωσιν ἰδοὺ συντόμως ἀποκρινόμεθα ὑμῖν λέγοντες, ὅτι διελθόντες ἐσκεμμένως τὰ παρ' ὑμῶν αὖθις γραφόμενα, κατελάβομεν τὴν ἔννοιαν τῶν γεγραμμένων, περὶ ὧν οὐκ ἔχομεν ἄλλο τι εἰπεῖν, εἰ μὴ ὅτι κατὰ τὴν προφανερωθεῖσαν παρ' ἡμῶν γνώμην καὶ δόξαν τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας τὰ αὐτὰ καὶ πάλιν λέγομεν πρὸς πάσας τὰς πεμφθείσας ἡμῖν παρ' ὑμῶν προτάσεις, ὅτι δηλονότι τὰ καθ' ἡμᾶς δόγματα καὶ τὸ φρόνημα τῆς ἡμετέρας ἀνατολικῆς ἐκκλησίας πάλαι μὲν ἐξητάσθησαν, ὀρθῶς τε καὶ εὐσεβῶς διωρίσθησαν καὶ διετάχθησαν παρὰ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ μήτε προσθεῖναι τούτοις ἕτερόν τι ἔξεστιν οὔτ' ἔτι ὅλως ἀφαιρῆσαι ἐκ τούτων· καὶ τοῖς βουλομένοις συμφρονῆσαι ἡμῖν ἐν τοῖς θείοις δόγμασι τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀνάγκη ἀκολουθῆσαι καὶ ὑποταγῆναι τοῖς διορισθεῖσι καὶ διαταχθεῖσιν ὑπὸ τῆς ἀρχαιοπαραδότου καὶ πατροπαραδότου καὶ παρὰ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων διατάξεως ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν καθεξῆς ἐς τόδε [3]) θεοφόρων πατέρων τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν μετὰ ἁπλότητος καὶ ὑπακοῆς καὶ ἄνευ τινὸς ἄλλης ἐρεύνης καὶ περιεργείας. Καὶ ἀρκεταὶ μέν εἰσιν αἱ τοιαῦται ἀποκρίσεις πρὸς τὰ παρ' ὑμῶν γραφόμενα· εἰς πληρεστέραν δὲ καὶ ἀναντίρρητον πληροφορίαν, ἰδοὺ πέμπομεν ὑμῖν πλατυτέρως τὴν ἔκθεσιν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τῆς ἀνατολικῆς ἡμῶν ἐκκλησίας, καθὼς περιέχεται ἐν τῇ πρὸ χρόνων ἱκανῶν γενομένῃ μετὰ σκέψεως ἀκριβοῦς συνόδῳ Ἱεροσολυμιτικῇ λεγομένῃ κατὰ τὸ ,αχοβ' ἔτος τὸ σωτήριον, ἥτις ἐτυπώθη καὶ ὕστερον

+ Vestrum ad ea responsa, quae prius a nobis missa sunt, responsivum rescriptum in speciem libelli accepimus; ex quo cum exploratum habuerimus recte vos valere, et quo studio ac observantia feramini in sanctam nostram Christi ecclesiam orientalem, haud mediocriter gavisi sumus, quippe qui acceptam (ut aequum fuit) habuimus observantissimam vestram benevolentiam ac sedulitatem illam et diligentiam, quam navatis unitati ecclesiarum procurandae: haec enim unitas fidelibus est praesidio; ea Iesus Christus, Dominus ac Deus noster, delectatur, qui discernendis sociis suis pro tessera dederit sanctis suis discipulis et apostolis aliorum in alios amorem, concordiam, consensum. Ad vestram igitur voluntatem en paucis respondentes vobis dicimus, nos, iis, quae a vobis rescripta sunt, diligenter perspectis, litterarum mentem esse assecutos; de quibus nihil aliud habemus quod dicamus, nisi ut ea quae fert ecclesiae nostrae orientalis mens ac sententia, iam a nobis explicata, haec eadem rursus dicamus ad cunctas, quas nobis obtulistis, condiciones: nostra scilicet dogmata atque orientalis nostrae ecclesiae cogitata iam pridem a sacris conciliis oecumenicis esse excussa, recte sancteque definita ac constituta, nec quicquam aliud illis addere neque vero omnino de illis detrahere fas esse; atque iis, qui de divinis orthodoxae fidei dogmatibus pacisci nobiscum volunt, necesse esse iis adhaerere ac parere, quae praefinita ac stabilita sunt ex sacrorum conciliorum oecumenicorum institutione antiquitus tradita et a maioribus accepta ab apostolorum temporibus et eorum, qui deinceps huc usque secuti sunt, divorum ecclesiae nostrae patrum: idque candide et oboedienter, absque ulla alia investigatione ac vana curiositate. Atque haec satis essent ad respondendum litteris vestris; ad pleniorem tamen et certissimam persuasionem, en vobis mittimus uberrimam expositionem orthodoxae fidei ecclesiae nostrae orientalis, quemadmodum actis continetur Hierosolymitanae (ut aiunt) synodi, quae iam a temporibus multis, anno scilicet salutis 1672, accurata consideratione coacta est. Quae quidem

[1]) ἐξ οὗ B.
[2]) Cf. Ioann. XIII, 35.
[3]) ἐς τόδε· εἰτόδε B.

* Ex exemplari archetypo quod exstat in codice Edinburgensi C, additis varietatibus editionis quae exstat in libello citato p. 12-48. Ambo erunt A et B. Continetur etiam idem documentum in codice laudato sancti sepulcri 227, fol. 3-16; huius tamen lectiones neglexi.

ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ ἐν Παρισίοις ἐν ἔτει ,αχοε'-ῳ, καὶ ἐνδεχόμενόν ἐστιν ἀποκομισθεῖσαν καὶ εἰς τὰ αὐτόθι εὑρίσκεσθαι καὶ παρ' ὑμῖν, κἀντεῦθεν ἔχετε γνῶναι καὶ καταλαβεῖν ἀδιστάκτως τὸ ἡμέτερον τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας εὐσεβὲς καὶ ὀρθόδοξον φρόνημα· καὶ εἰ μὲν συγκατανεύσητε καὶ ὑμεῖς στέργοντες τούτοις τοῖς παρ' ἡμῶν δοξαζομένοις, πάντως τὸ ἓν ἔσεσθε μεθ' ἡμῶν, καὶ οὐδεμία διάστασις πρὸς ἀλλήλους ἔσται. Ὅσον δὲ περὶ τῶν λοιπῶν ἐθῶν καὶ τάξεων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῆς διορθώσεως τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας καὶ λειτουργίας, εὐχερὴς καὶ ῥᾳδία ἐστὶ καὶ ἡ τούτων διόρθωσις, τῆς ἑνώσεως σὺν θεῷ γενομένης· ἐπειδὴ καὶ ὡς ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἱστορικῶν βίβλων δῆλόν ἐστιν, ὅτι ἔθη μὲν καὶ τάξεις τινὲς παρηλλαγμέναι ἦσάν τε καί εἰσιν ἐν διαφόροις τόποις καὶ ἐκκλησίαις, ἡ ἑνότης δὲ τῆς πίστεως καὶ ὁμοφροσύνης περὶ τὰ δόγματα σῴζεται ἡ αὐτή. Δῴη δὲ ὁ ἔφορος καὶ προνοητὴς τῶν[1]) ἁπάντων θεός, ὁ θέλων πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, γενέσθαι τὴν περὶ τούτων κρίσιν τε καὶ διάκρισιν κατὰ τὴν θείαν αὐτοῦ θέλησιν εἰς ψυχωφελῆ καὶ σωτηριώδη κατάστασιν.

Τὰ πιστευόμενα καὶ φρονούμενα παρ' ἡμῖν τοῖς ἀνατολικοῖς ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς·

Ὅρος α'.

Πιστεύομεν εἰς ἕνα θεὸν ἀληθῆ, παντοκράτορα καὶ ἀόριστον, πατέρα, υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα· πατέρα ἀγέννητον· υἱὸν γεννητὸν ἐκ τοῦ πατρὸς πρὸ αἰώνων, ὁμοούσιον αὐτῷ· πνεῦμα ἅγιον ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, πατρὶ καὶ υἱῷ ὁμοούσιον. Ταύτας τὰς τρεῖς ὑποστάσεις ἐν μιᾷ οὐσίᾳ παναγίαν τριάδα προσαγορεύομεν, ὑπὸ πάσης κτίσεως ἀεὶ εὐλογουμένην, δοξαζομένην καὶ προσκυνουμένην.

Ὅρος β'.

Πιστεύομεν τὴν θείαν καὶ ἱερὰν γραφὴν εἶναι θεοδίδακτον, καὶ διὰ τοῦτο ταύτῃ ἀδιστάκτως πιστεύειν ὀφείλομεν, οὐκ ἄλλως μέντοι ἀλλ' ἢ ὡς ἡ καθολικὴ ἐκκλησία ταύτην ἡρμήνευσε καὶ παρέδωκε· πᾶσα γὰρ αἱρετικῶν βδελυρία δέχεται μὲν τὴν θείαν γραφήν, παρεξηγεῖται δ' αὐτὴν μεταφοραῖς καὶ ὁμωνυμίαις καὶ σοφίσμασι σοφίας ἀνθρωπίνης χρωμένη, συγχέουσα τὰ ἀσύγχυτα καὶ παίζουσα ἐν οἷς παικτοῖς. Ἄλλως γὰρ ἄν, ἄλλου ἄλλην ὁσημέραι περὶ αὐτῆς γνώμην ἐσχηκότος, οὐκ ἂν εἴη ἡ καθολικὴ ἐκκλησία Χριστοῦ χάριτι ἕως τῆς σήμερον ἐκκλησία μίαν γνώμην ἔχουσα περὶ πίστεως καὶ ἀεὶ ὡσαύτως καὶ ἀπαρασαλεύτως πιστεύουσα, ἀλλ' ἐσχίσθη ἄν εἰς μύρια καὶ αἱρέσεσιν ὑπέκειτο, καὶ μηδ' ἦν ἡ ἐκκλησία ἁγία στύλη καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας[2]), ἄσπιλός τε καὶ ῥυτίδος χωρίς[3]), ἀλλ' ἐκκλησία[4]) πονηρευομένων, ὡς φαίνεται γεγονυῖα ἀναμφιβόλως ἡ τῶν αἱρετικῶν[5]), οἳ οὐκ αἰσχύνονται παρὰ τῆς ἐκκλησίας μανθάνειν, ἔπειτα ταύτην πονηρῶς ἀποκρούεσθαι. Ὅθεν καὶ τὴν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας μαρτυρίαν οὐχ ἧττον τῆς ἣν κέκτηται ἡ θεία γραφὴ εἶναι πιστεύομεν· ἑνὸς γὰρ καὶ τοῦ αὐτοῦ ἁγίου πνεύματος ὄντος ἀμφοτέρων δημιουργοῦ, ἴσόν ἐστι πάντως ὑπὸ τῆς γραφῆς καὶ ὑπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας

[1]) *τῶν* om. B.
[2]) *στύλη — τῆς ἀληθείας*, I Tim. III, 5.
[3]) *ἄσπιλος — χωρίς*. Eph. V, 27. Quae verba om. A.
[4]) *ἡ ἐκκλ.* B.
[5]) Post *τῶν αἱρετικῶν* additur apud Dositheum: *καὶ μάλιστα τὴν ἀπὸ Καλονίνου.*

expositio postea graece et latine Parisiis edita est anno 1675, atque credibile est, eam isthic asportatam etiam apud vos reperiri. Habetis ergo unde certissime noscatis ac percipiatis piam nostram orthodoxamque fidem ecclesiae orientalis. Atque si et vos assensu quidem comprobaveritis nostras istas persuasiones, unum profecto nobiscum efficiemini, nec ullum inter nos supererit dissidium. Ad reliquos vero ecclesiarum mores ac ritus, necnon emendandum sacri sacrificii peragendi ordinem quod attinet, id commode ac nullo negotio componetur, cum concordia Deo favente iam inita fuerit; quandoquidem vel ex ecclesiasticorum historicorum operibus comperitur, mores quosdam et ritus in diversis locis ecclesiisque variasse et etiamnunc variare, concordia in credendo ac sentiendo circa dogmata eadem permanente. Det autem Deus, qui omnia inspicit iisque providet, qui quosvis homines vult servari et ad cognitionem veritatis venire[1]), ut haec omnia ad divinum ipsius beneplacitum excutiantur et decernantur in animarum utilitatem ac salutem.

Nos quidem orthodoxi orientales christiani haec credimus ac sentimus:*

Decretum I.

Credimus in unum Deum verum, omnipotentem et immensum, patrem, filium et spiritum sanctum, patrem ingenitum, filium ex patre ante saecula genitum ei consubstantialem, spiritum sanctum ex patre procedentem, patri filioque consubstantialem. Itaque tres una in essentia personas sanctissimam trinitatem appellamus, quae ab omni creatura continuo benedicitur, glorificatur et adoratur.

Decretum II.

Credimus sacram scripturam a Deo fuisse traditam, eique propterea, non quidem ut libuerit, sed secundum ecclesiae catholicae traditionem et interpretationem adhibendam esse fidem omni dubitatione maiorem. Hanc quidem universa recipit haereticorum colluvies, at sub metaphoris et aequivocationibus nec non et humanae sapientiae sophismatis perperam interpretantur; quae sunt distincta confundunt, atque in rebus ab omni ioco alienis nugantur. Quippe si alteri atque alteri diebus singulis novus probaretur scripturae sensus, eadem ipsa per gratiam Christi hactenus catholica non perstitisset ecclesia, unam eandemque retinens de fide sententiam, illique semper eodem modo inconcusse adhaerens; sed in infinitas foret partes conscissa ac variis haereticorum sectis divisa: nec esset veritatis columna et firmamentum sancta ecclesia, neque immaculata ac sine ruga, sed congregatio improborum, cuiusmodi esse manifestum est conventum haereticorum, quos quidem non pudet ab ecclesia discere, ac deinde ipsam flagitiose expugnare. Quamobrem non minorem esse ecclesiae catholicae auctoritatem credimus quam sacrae scripturae. Enimvero utriusque auctor cum sit

[1]) I Tim. II, 4.

* Decem et octo illa, quae sequuntur, decreta ex actis desumpta sunt Hierosolymitanae synodi, quae graece cum versione M(ichaelis) F(oucqueret), e congregatione S. Mauri, Ord. S. Benedicti, prodierunt Parisiis, 1676, in-8°, sub *Synodi Bethleemiticae* titulo, atque ab interprete emendata iterum cusa ibidem an. 1678, inscripto *Synodi Ierosolymitanae* titulo. Hanc posteriorem editionem secutus est Harduinus, t. XI, sed ita ut versionem passim ad graeca castigaverit; Harduinum vero ad verbum exscripsit Mansi cum in suo *Supplemento*, tum in hac nova *Amplissimae Collectionis* editione, t. XXXIV, col. 1651-1790; ubi decreta nostra a col. 1724 ad col. 1756 videre est. Ne lectores autem crambe repetita praegravaremus, textum passim emendavimus, indicatis etiam scripturae patrumque locis a Dositheo, horum actuum auctore, adhibitis; cui operi conficiendo haud parum nobis subsidium tulit editio I. R. Kimmel, *Libri symbolici Ecclesiae orientalis*, Ienae, 1842, p. 425-480.

διδάσκεσθαι. Ἔπειτα ἄνθρωπον μὲν ὄντινα οὖν λαλοῦντα ἀφ' ἑαυτοῦ ἐνδέχεται ἁμαρτῆσαι καὶ ἀπατῆσαι καὶ ἀπατηθῆναι· τὴν δὲ καθολικὴν ἐκκλησίαν ὡς μηδέποτε λαλήσασαν ἢ λαλοῦσαν ἀφ' ἑαυτῆς, ἀλλ' ἐκ τοῦ [1]) πνεύματος τοῦ θεοῦ, ὃ καὶ διδάσκαλον ἀδιαλείπτως πλουτεῖ εἰς τὸν αἰῶνα, ἀδύνατον πάντῃ ἁμαρτῆσαι ἢ ὅλως ἀπατῆσαι καὶ ἀπατηθῆναι· ἀλλ' ἔστιν ὡσαύτως τῇ θείᾳ γραφῇ ἀδιάπτωτος καὶ ἀέναον τὸ κῦρος ἔχουσα.

Ὅρος γ'.

Πιστεύομεν τὸν ἄκρως ἀγαθὸν θεὸν ἐξ ἀϊδίου οὓς ἐξελέξατο εἰς δόξαν προορίσαι, οὓς δ' αὖ ἀπεδοκίμασεν εἰς κατάκρισιν παραχωρῆσαι· οὐχ ὅτι δὲ τούτους οὕτως ἠβουλήθη δικαιῶσαι, τούτους δ' ἀναιτίως παραχωρῆσαι καὶ κατακρῖναι (ἀνοίκειον γὰρ τοῦτο τῷ πατρὶ τῶν ὅλων καὶ ἀπροσωπολήπτῃ [2]) καὶ θέλοντι πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν [3]) θεῷ), ἀλλ' ὅτι τούτους μὲν προεῖδε καλῶς τῷ αὐτεξουσίῳ χρησομένους, τούτους δὲ κακῶς, προορίσαι ἢ κατακρῖναι. Ἐννοοῦμεν δὲ τὴν χρῆσιν τοῦ αὐτεξουσίου οὕτως, ὥστε τῆς θείας καὶ φωτιστικῆς χάριτος, ἣν καὶ προκαταρκτικὴν προσαγορεύομεν, οἷον φῶς τοῖς ἐν σκότει παρὰ τῆς θείας ἀγαθότητος πᾶσι χορηγουμένης τοῖς βουλομένοις ὑπεῖξαι ταύτῃ (καὶ γὰρ οὐ τοὺς μὴ θέλοντας, ἀλλὰ τοὺς θέλοντας ὠφελεῖ) καὶ συγκατατεθῆναι ἐν οἷς ἐκείνη ἐντέλλεται πρὸς σωτηρίαν οὖσιν ἀναγκαιοτάτοις, δωρεῖσθαι ἑπομένως καὶ ἰδικὴν χάριν, ἥτις συνεργοῦσα καὶ ἐνδυναμοῦσα καὶ ἐμμόνους πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ ἀγάπην, ταὐτὸν εἰπεῖν, πρὸς ἃ θεὸς θέλει ἡμᾶς ἐργάζεσθαι ἀγαθά, ἃ καὶ ἡ προκαταρκτικὴ χάρις προσενετείλατο, ἀποτελοῦσα, δικαιοῖ καὶ προωρισμένους ποιεῖ· τοῖς δὲ μὴ θέλουσιν ὑπακοῦσαι καὶ συγκατατεθῆναι τῇ χάριτι, καὶ διὰ τοῦτο οὐδ' ἃ θεὸς βούλεται ἡμᾶς ἐργάζεσθαι τηροῦσι, καὶ ἐν τοῖς τοῦ σατανᾶ ἐπιτηδεύμασι τὴν ἣν παρὰ θεοῦ εἰλήφασιν αὐτεξουσιότητα εἰς τὸ ἐργάζεσθαι ἑκουσίως τὸ ἀγαθὸν καταχρωμένοις, γίνεσθαι τὴν παραχώρησιν εἰς ἀΐδιον κατάκρισιν.

Τὸ δὲ λέγειν τοὺς παμμιάρους αἱρετικοὺς [4]) τὸν θεὸν προορίζειν ἢ κατακρίνειν μηδαμῶς εἰς τὰ ἔργα ἀποβλέποντα τῶν προοριζομένων ἢ κατακρινομένων, βέβηλόν καὶ ἀνόσιον οἴδαμεν· ἐμάχετο γὰρ ἂν οὕτως ἡ γραφὴ πρὸς ἑαυτήν, διὰ τῶν ἔργων τῷ πιστῷ διδάσκουσα τὴν σωτηρίαν καὶ τὸν θεὸν μόνον αἴτιον ὑποθεμένη κατὰ μόνην τὴν φωτιστικὴν χάριν, ἣν μὴ προηγησαμένων ἔργων παρέχει, δεῖξαι τῷ ἀνθρώπῳ τὴν τῶν θείων πραγμάτων ἀλήθειαν καὶ διδάξαι, ὅπως οὗτος ἐκείνῃ συγκατατεθῇ, εἰ βούλοιτο, καὶ ποιήσῃ [5]) τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον, καὶ οὕτω σωτηρίας τυχεῖν· οὐκ ἀναιρεῖ τὸ θέλειν ἢ μὴ θέλειν ὑπακοῦσαι αὐτῷ. Ἀλλὰ καὶ τὸ τὴν θείαν θέλησιν αἰτίαν εἶναι τῶν κατακρινομένων οὕτως ἁπλῶς καὶ ἀναιτίως, ποίαν οὐκ ἔχει μανίαν; ποίαν οὐκ ἐπιφέρει κατὰ τοῦ θεοῦ συκοφαντίαν; καὶ ποίαν εἰς τὸ ὕψος οὐ λαλεῖ ἀδικίαν καὶ βλασφημίαν; Ἀπείραστον μὲν γὰρ κακῶν τὸ θεῖον [6]) καὶ πάντων ἐξ ἴσου ἐθέλον τὴν σωτηρίαν, ὡς μὴ ἐχούσης χώραν τῆς προσωποληψίας παρ' αὐτῷ, οἴδαμεν, καὶ τοῖς βεβήλοις γενομένοις σκεύεσι διὰ μοχθηρὰν αὐτῶν προαίρεσιν καὶ ἀμετανόητον καρδίαν ὡς δίκαιον παραχωρεῖν τὴν κατάκρισιν ὁμολογοῦμεν. Κολάσεως δ' αἰωνίου ὠμότητός τε καὶ ἀσπλαγχνίας καὶ μισανspiritus sanctus, perinde est catholicam ecclesiam audieris ac sacram scripturam. Deinde loquentem a seipso hominem, quisquis ille sit, contingit errare et falli, quin et fallere: catholicam vero ecclesiam, utpote a seipsa nunquam, sed spiritus sancti, cuius magisterio ad usque saeculi consummationem absque intermissione eruditur, illustratione aut locutam aut loquentem errare nequaquam contingere potest aut omnino fallere ac falli; sed perpetuam habet perinde ac sacra scriptura firmitatem et auctoritatem.

Decretum III.

Credimus Deum optimum ab aeterno quos elegit praedestinasse ad gloriam; quos vero reprobavit damnationi deputasse: at non sic ut illos iustificare, hos autem sine causa reprobare voluerit atque damnare (hoc enim a Deo communi omnium patre prorsus alienum, qui quidem personarum nescit acceptionem, sed vult omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire); sed illos quidem praedestinavit, quos arbitrio suo bene usuros praescivit; quos vero male, damnavit. Hunc porro liberi arbitrii usum ita intelligimus, ut divina quidem illuminatrix gratia, quam et praevenientem appellamus, ceu lumen in tenebris ab divina bonitate omnibus impendatur; ac postmodum iis, qui obtemperare illi, atque ad ea, quae tanquam saluti pernecessaria haec ipsa praecipit, cooperari voluerint — neque enim non volentibus utilis est, sed solum volentibus, — peculiaris gratia subministretur, quae cooperando nobis viresque praebendo, atque ad Dei amorem, id est ad ea quae vult Deus et praeveniens gratia monuit bona facienda perseverantiam impertiendo, iustos nos facit et praedestinatos; iis vero qui gratiae consentire et cooperari noluerint, ac proinde quae a nobis exigit Deus praetermiserint, suoque arbitrio, quod, ut bonum voluntarie facerent, a Deo acceperunt, ad gerendum satanae morem abusi sunt, in reprobationem cedit et aeternam damnationem.

Quod vero scelestissimi aiunt haeretici, Deum nullo prorsus respectu ad praedestinatorum reproborumve opera illos praedestinare, hos damnare, abominandum ducimus et sacrilegum: secum enim ita scriptura pugnaret, utpote quae fideli salutem ex operibus statuit, Deumque solum huius esse auctorem supponit, per solam illuminatricem gratiam, quam quidem nullis praecedentibus operibus exhibet, rerum divinarum homini veritatem ostendendo, eumque qui adsentiatur illi, si voluerit, atque ad opera bona Deoque accepta, quibus salutem assequatur, incumbat, edocendo. Non aufert illi velle aut non velle obedire vel non obedire [1]). Sed et hominum ita simpliciter ac sine causa damnatorum auctorem statuere divinam voluntatem, insania quanta? Quae maior Deo inseratur calumnia? Quanta in supremum numen iniuria? Quanta blasphemia? Quippe intentatorem malorum esse Deum et omnium ex aequo salutem velle, ceu apud quem personarum acceptio nulla est, cognoscimus, et his qui pravis voluntatibus ac secundum impaenitens cor vasa in contumeliam evasere, damnationem iuste decerni confitemur. Aeternae autem punitionis, immanitatis, duritiae et inhumanitatis nusquam diximus

[1]) *τοῦ* om. A.

[2]) *ἀπροσωπολήπτῃ*, cf. I Petr. I, 17; Rom. II, 11.

[3]) *θέλοντι — ἐλθεῖν*, I Tim. II, 4.

[4]) Apud Dositheum: *αἱρετικούς, ὡς κεῖται ἐν τῷδε τῷ κεφαλαίῳ, ut eodem capite habetur,* in tertio nimirum capite Cyrilli Lucaris confessionis, contra quam Dosithei confessio praecipue dirigitur.

[5]) *ποιήσει* B.

[6]) *ἀπείραστον — τὸ θεῖον*, Iac. I, 13.

[1]) Ita quidem ad verbum. Sensus est: *Deus homini non adimit facultatem annuendi vel recusandi obsequium in Deum obtemperantem.*

θρωπίας αἴτιον οὔποτ' ἔφαμεν[1]) τὸν θεόν, τὴν χαρὰν γίνεσθαι ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ μετανοοῦντι ἁμαρτωλῷ ἀποφηνάμενον[2]). Μὴ γένοιτο ἡμᾶς οὕτω πιστεῦσαι ἢ ἐννοῆσαι, ἕως ἂν ἑαυτῶν ἐσμεν· ἀναθέματι δὲ αἰωνίῳ καθυποβάλλομεν τοὺς τὰ τοιαῦτα καὶ λέγοντας καὶ φρονοῦντας, καὶ χείρους πάντων ἀπίστων γινώσκομεν.

Ὅρος δ'.

Πιστεύομεν τὸν τρισυπόστατον θεόν, τὸν πατέρα, τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ποιητὴν εἶναι ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων· καὶ ἀόρατα μὲν τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις, ψυχάς τε λογικὰς καὶ δαίμονας (εἰ καὶ μὴ τοιούτους τοὺς δαίμονας, ὡς αὐτοὶ προαιρέσει ἰδίᾳ ὕστερον ἐγένοντο, ὁ θεὸς πεποίηκεν), ὁρατὰ δ' οὐρανὸν καὶ τὰ ὑπ' οὐρανόν. Ὅτι δὲ φύσει ἀγαθὸς ὁ ποιητής, ἐποίησε καλὰ λίαν πάντα ὅσα ἐποίησεν[3]), οὐδὲ δύναται[4]) ποτε κακοῦ ποιητὴς εἶναι. Εἰ δέ τι κακόν, ταὐτὸν εἰπεῖν ἁμάρτημα, γινόμενον ἐναντίως τῇ θείᾳ θελήσει ἐστὶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἢ τῷ δαίμονι (ἁπλῶς γὰρ ἐν τῇ φύσει κακὸν οὐκ οἴδαμεν), ἐκεῖνο ἢ τοῦ ἀνθρώπου ἢ τοῦ διαβόλου εἶναι. Κανὼν γάρ ἐστιν ἀληθὴς καὶ ἀδιάπτωτος, κακοῦ τὸν θεὸν μηδαμῶς εἶναι δημιουργόν, μήτε μὴν ὅλως δικαίῳ λόγῳ τοῦ θεοῦ καταψηφίζεσθαι.

Ὅρος ε'.

Πιστεύομεν πάντα τὰ ὄντα, εἴτε ὁρατὰ εἴτε ἀόρατα, ὑπὸ τῆς τοῦ θεοῦ κυβερνᾶσθαι προνοίας· τὰ δὲ κακὰ ἢ κακὰ προειδέναι μὲν τὸν θεὸν καὶ παραχωρεῖν, οὐ μὴν καὶ προνοητὴν εἶναι τούτων, ἐπεὶ μηδὲ ποιητήν· ἤδη γεγενημένα δὲ ἔσθ' ὅτε ἐπευθύνεσθαι πρός τι χρήσιμον ὑπὸ τῆς ἄκρας ἀγαθότητος, οὐ ποιούσης μέν, ἐγκεντριζούσης δὲ πρὸς τὸ κρεῖττον ὡς οἷόν τε ἐκείνοις. Ἐκθειάζειν δέ, ἀλλ' οὐκ ἐξετάζειν ὀφείλομεν τὴν θείαν πρόνοιαν ἐν τοῖς ἀπορρήτοις καὶ μηδ' ὅλως ἀποκαλυφθεῖσι κρίμασι[5]). Τὰ μέντοι παρὰ τῇ θείᾳ γραφῇ παραδεδομένα περὶ αὐτῆς, ὡς συντείνοντα πρὸς ζωὴν αἰώνιον, δεῖν ἡμᾶς εὐγνωμόνως ἀνερευνᾶν καὶ ἑπομένως ταῖς πρώταις περὶ θεοῦ ἐννοίαις ἀνενδοιάστως ἐκλαμβάνειν.

Ὅρος ς'.

Πιστεύομεν τὸν πρῶτον ἄνθρωπον κτισθέντα παρὰ θεοῦ ἐν παραδείσῳ πεπτωκέναι, ὅτε καὶ παριδὼν τὴν θείαν ἐντολὴν τῇ τοῦ ὄφεως ἀπατηλῇ συμβουλῇ ἐπειθάρχησε· κἀντεῦθεν ἀναβλύσαι τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν τῇ διαδοχῇ, ὥστε μηδένα κατὰ σάρκα γεννᾶσθαι, ὃς τὸ φορτίον οὐκ ἐπιφέρει τοῦτο καὶ τοὺς καρποὺς αὐτῆς οὐκ αἰσθάνεται ἐν τῷ νῦν αἰῶνι. Καρποὺς δέ φαμεν καὶ φορτίον, οὐ τὴν ἁμαρτίαν, οἷον ἀσέβειαν, βλασφημίαν, φόνον, παιδεραστείαν, μοιχείαν, πορνείαν, ἔχθος[6]), καὶ εἴ τι ἕτερον ὑπὸ μοχθηρᾶς προαιρέσεως ἐναντίον τῇ θείᾳ θελήσει γίνεται, οὐχ ὑπὸ φύσεως (πολλοὶ γὰρ τῶν τε προπατόρων καὶ προφητῶν καὶ ἕτεροι μυρίοι ὅσοι τῶν ἐν τῇ σκιᾷ καὶ τῇ ἀληθείᾳ, ὅ τε θεῖος πρόδρομος καὶ κατ' ἐξαίρετον λόγον ἡ τοῦ θεοῦ λόγου μητὴρ καὶ ἀειπάρθενος Μαρία, τῶν τοιούτων καὶ τῶν ὁμοίων τούτοις πλημμελημάτων οὐκ ἐπειράθησαν), ἀλλὰ τὸ παρακεῖσθαι ἡμῖν τὸ κακόν, καὶ[7]) ἅπερ ὡς ποινὴν τῷ ἀνθρώπῳ διὰ τὴν παράβασιν δέδωκεν ἡ θεία δικαιοσύνη, οἷον ἱδρῶτας τῶν πόνων, θλίψεις, σωματικὰς ἀσθενείας, ὠδῖνας τοῦ τίκτειν, καὶ τέως τὸ ζῆν ἐν τῇ παροικίᾳ ἐπιπόνως, καὶ τελευταῖον τὸν σωματικὸν θάνατον.

auctorem esse Deum, super uno peccatore paenitentiam agente in caelo gaudium asserentem. Absit a nobis ita credere et cogitare, quamdiu nostri compotes sumus: immo vero talia dicentes ac sentientes anathemati sempiterno subiicimus et cunctis infidelibus peiores agnoscimus.

Decretum IV.

Credimus Deum in personis trinum, patrem, filium et spiritum sanctum, visibilium ac invisibilium esse conditorem: invisibilium quidem, quae sunt angelicae virtutes, animae rationales et daemones — quamquam Deus tales daemones non fecit, quales postea voluntate sua facti sunt, — visibilium autem, quae sunt caelum et ea quae sub caelo sunt. Quia vero natura bonus est creator, valde bona fecit quaecumque fecit, nec potest opifex esse malorum. Si quod vero malum, videlicet peccatum, quod contra divinam voluntatem sit, in homine vel daemone deprehenditur — simpliciter enim nullum in natura malum agnoscitur, — hoc vel ab homine est vel a diabolo. Vera quippe iuxta ac firmissima est haec regula, malum nec a Deo usquam fieri, nec absque iniuria posse illi ullatenus adscribi.

Decretum V.

Credimus res omnes cum visibiles tum invisibiles Dei providentia gubernari, Deum vero mala ut praesciat et permittat, eorum tamen, qua mala sunt, haudquaquam esse provisorem uti nec opificem. Quae vero iam patrata sunt, ab summa bonitate in finem utilem quandoque ordinari, non illa faciendo, sed pro modo uniuscuiusque ad aliquid melius dirigendo. Haec porro divinae decreta providentiae eiusdemque incomprehensibilia adorare iudicia debemus, non investigare. Quamquam et ea quae apud sacram scripturam nobis de illa tradita sunt, ceu ad vitam aeternam conducentia, bona mente perscrutari illaque proinde iuxta praestantissimas de Deo notiones absque haesitatione interpretari debemus.

Decretum VI.

Credimus primum hominem a Deo creatum in paradiso recidisse, cum neglecto divino praecepto serpentis fraudulento obtemperavit consilio; indeque originale peccatum ceu haereditarium profluxisse, quatenus carnali propagatione hunc in mundum nemo prodeat, quin huius et pondus secum afferat et fructus in hoc saeculo persentiat. Hos porro fructus, hoc pondus non peccatum quidem intelligimus, uti impietatem, blasphemiam, homicidium, sodomiam, adulterium, fornicationen, simultates, et si quid aliud divinae contrarium voluntati ab voluntate prava, non autem a natura committitur (cum et patriarchae et prophetae non pauci aliique innumeri non modo sub legis umbra, sed etiam sub veritate gratiae, uti divinus praecursor atque imprimis verbi divini mater ac semper virgo Maria nullum istorum aut huiusmodi experti sint peccatorum), sed mala nobis adiacentia, et ea omnia, quae divina iustitia homini ceu paenam inflixit, nimirum sudores laborum, aerumnas, corporis infirmitates, dolores in partu, denique vitam in hac peregrinatione laboriosam, et quod cumulus est omnium, mortem corporalem.

[1]) *οὔποτέ φαμεν* B.
[2]) Cf. Luc. XV, 7.
[3]) Cf. Gen. I, 31.
[4]) *δύναται· βούλεται* A.
[5]) Rom. XI, 33.
[6]) Verba *παιδεραστείαν, μοιχείαν, πορνείαν* om. B; cf. Gal. V, 19.
[7]) *τὸ παρακεῖσθαι ἡμῖν τὸ κακόν, καὶ* apud Dositheum non habentur neque in A.

Ὅρος ζ'.

Πιστεύομεν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν κένωσιν ὑποστῆναι, τοῦτ' ἔστιν, ἐν τῇ ἰδίᾳ ὑποστάσει τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα προσειληφέναι ἐκ πνεύματος ἁγίου ἐν τῇ γαστρὶ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας συλληφθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα, γεννηθέντα χωρὶς τοῦ δοῦναι πόνον ἢ ὠδῖνας τῇ ἰδίᾳ κατὰ σάρκα μητρὶ ἢ τὴν παρθενίαν αὐτῆς διασεῖσαι, παθόντα, ταφέντα, ἀναστάντα ἐν δόξῃ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς[1]), ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ καὶ πατρός, ὃν καὶ προσδοκῶμεν ἐλευσόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς.

Ὅρος η'.

Πιστεύομεν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν μόνον μεσίτην γεγονέναι, καὶ δόντα ἑαυτὸν λύτρον περὶ πάντων τὴν καταλλαγὴν διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος πεποιηκέναι ἀνάμεσον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, καὶ αὐτὸν κηδόμενον τῶν ἰδίων εἶναι παράκλητον καὶ ἱλασμὸν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. Ἐν ταῖς πρὸς αὐτὸν μέντοι ἐντεύξεσι καὶ αἰτήσεσιν εἶναι πρεσβευτὰς τοὺς ἁγίους φαμὲν καὶ πρὸ πάντων τὴν πανάχραντον μητέρα αὐτοῦ τοῦ θεοῦ λόγου, τούς τε ἁγίους ἀγγέλους, οὓς[2]) καὶ προστατοῦντας ἡμῶν οἴδαμεν, ἀποστόλους, προφήτας, μάρτυρας, ὁσίους καὶ πάντας, οὓς ἐκεῖνος ἐδόξασεν ὡς πιστοὺς αὐτοῦ θεράποντας, οἷς συναριθμοῦμεν καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς ὡς παρισταμένους τῷ θείῳ θυσιαστηρίῳ καὶ τοὺς ἀρετῇ διαφέροντας δικαίους ἄνδρας· εὔχεσθαι γὰρ ὑπὲρ ἀλλήλων καὶ πολὺ ἰσχύειν τὴν δέησιν τοῦ δικαίου[3]), καὶ μᾶλλον ἀκούειν τὸν θεὸν τῶν ἁγίων ἢπερ τῶν ἐν ἁμαρτίαις ἐγκαλινδουμένων, ἐκ τῶν ἱερῶν διδασκόμεθα λογίων. Οὐ μόνον δὲ ἔτι ὄντας ἐν τῇ παροικίᾳ τοὺς ἁγίους μεσίτας καὶ πρεσβευτὰς ἡμῶν πρὸς θεὸν ὁμολογοῦμεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον μάλιστα, ὅτε καὶ τῶν ἐσόπτρων λυθέντων[4]), καθαρῶς ἐποπτεύουσι τὴν ἁγίαν τριάδα, τὸ ἄπειρον ἐκείνης φῶς τούτων ἐν τῷ νῷ τίθησι τὰ ἡμέτερα· ὡς γὰρ τοὺς προφήτας ἐν τῷ αἰσθητῷ ὄντας σώματι οὐκ ἀμφιβάλλομεν εἰδέναι τὰ ἐν οὐρανῷ, δι' ὧν τὰ μέλλοντα ἐχρησμωδότουν, οὕτω καὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ὡς ἀγγέλους γεγενημένους ἁγίους εἰδέναι τὰ ἡμέτερα τῷ ἀπείρῳ τοῦ θεοῦ φωτί· οὐ διστάζομεν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνενδοιάστως πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν.

Ὅρος θ'.

Πιστεύομεν μηδένα σῴζεσθαι ἄνευ πίστεως· καλοῦμεν δὲ πίστιν τὴν οὖσαν ἐν ἡμῖν ὀρθοτάτην ὑπόληψιν περὶ θεοῦ καὶ τῶν θείων, ἥτις ἐνεργουμένη διὰ τῆς ἀγάπης, ταὐτὸν εἰπεῖν διὰ τῶν θείων ἐντολῶν, δικαιοῖ ἡμᾶς παρὰ Χριστοῦ, καὶ ταύτης ἄνευ τῷ θεῷ εὐαρεστῆσαι ἀδύνατον.

Ὅρος ι'.

Πιστεύομεν τὴν λεγομένην, μᾶλλον δὲ τὴν οὖσαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν, εἰς ἣν καὶ πιστεύειν δεδιδάγμεθα, πάντας τοὺς ἐν Χριστῷ πιστοὺς καθόλου περιέχειν, εἴτινες δηλονότι εἰσέτι καὶ νῦν ἐν τῇ παροικίᾳ ὄντες οὐκ ἔφθασαν ἐν τῇ πατρίδι ἀποδημῆσαι. Μηδαμῶς δὲ συγχέομεν τὴν ἐν τῇ παροικίᾳ ταύτην ἐκκλησίαν τῇ ἐν τῇ πατρίδι, διὰ τὸ εἶναι τυχὸν, ὡς φασί τινες τῶν αἱρετικῶν, καὶ τῶν δύο τὰ μέλη πρόβατα τοῦ ἀρχιποιμένος θεοῦ καὶ καθαγιάζεσθαι ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἁγίου πνεύματος· ἄτοπον γὰρ ἅμα καὶ ἀδύνατον, ἐπειδὴ ἡ μὲν ἔτι πυκτεύει καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἐστιν, ἡ δὲ τροπαιοφορεῖ καὶ ἐν τῇ πατρίδι ἀποκατέστη καὶ τὸ βραβεῖον εἴληφεν. Ἥστινος καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπειδὴ θνητὸς ἄνθρωπος καθόλου καὶ ἀΐδιος κεφαλὴ εἶναι οὐ δύνα-

Decretum VII.

Credimus filium Dei dominum nostrum Iesum Christum exinanivisse semetipsum, id est, humanam carnem in propriam assumpsisse personam, Mariae semper virginis in utero de spiritu sancto conceptum et incarnatum, absque ullo matris labore aut dolore aut virginitatis eius laesione natum, passum, sepultum; huncque die tertia secundum scripturas gloriosum resurrexisse, in caelum ascendisse et a dextris Dei patris considere, atque ad vivos mortuosque iudicandos exspectamus adventurum.

Decretum VIII.

Credimus dominum nostrum Iesum Christum solum esse mediatorem, seque ipsum dedisse pretium pro omnibus, ac per proprium sanguinem Deum inter et homines fecisse reconciliationem, quin et sollicitum suorum esse advocatum ac pro peccatis nostris propitiationem. Ad deferendas vero apud ipsum orationes ac petitiones nostras intercessores dicimus esse sanctos ac prae omnibus immaculatam eiusdem verbi divini matrem, nec non et sanctos angelos, quos scimus nobis esse praepositos, apostolos, prophetas, martyres, sanctos et quoscunque ceu fideles servos suos glorificavit, in quibus episcopos et sacerdotes, tanquam Dei altare circumstantes, ceterosque homines iustos virtutibus eximios numeramus. Enim vero orandum esse pro invicem, multumque valere iusti deprecationem ac sanctos a Deo audiri magis quam qui in peccatis volutantur, sacris e paginis didicimus. Sanctos autem non solum dum in terris agunt, nostros apud Deum oratores et mediatores esse profitemur, sed et post mortem maxime, quando sublatis speculis sanctissimam trinitatem clare contemplantur, cuius et infinito in lumine ea quae apud nos geruntur agnoscunt. Quemadmodum enim prophetas sensibile corpus gestantes ea scivisse, quae in caelo fiunt, non dubitamus, unde et futura vaticinabantur, ita et angelos et aequatos angelis sanctos in infinito Dei lumine videre nostra non modo non ambigimus, at etiam firmiter credimus et confitemur.

Decretum IX.

Credimus neminem sine fide salvari: fidem autem appellamus certissimam, quae in nobis est, de Deo rebusque divinis persuasionem; quae quidem operans per caritatem, id est, per divinorum mandatorum observationem, iustificat nos apud Christum et sine qua nemo potest placere Deo.

Decretum X.

Credimus ecclesiam nomine quidem, magis autem re ipsa sanctam catholicam et apostolicam, in quam et credere docti sumus, omnes prorsus in Christo fideles comprehendere, eos videlicet, qui ad patriam nondum pervenere, sed etiamnum peregrinantur in terris. Nequaquam vero hanc, quae in via, cum ea, quae in patria est, ecclesiam confundimus, quod forte, quemadmodum quidam dicunt haeretici, binarum ecclesiarum membra sint oves principis pastorum Dei et ab eodem spiritu sancto sanctificentur. Id enim absurdum ac impossibile, cum altera quidem adhuc in via militet, altera bravium acceperit et in patria collocata triumphet. Huius autem catholicae ecclesiae cum universim ac perenniter caput esse mortalis homo non possit,

[1]) I Cor. XV, 3, 4.
[2]) οὓς· *τοὺς* A.
[3]) Iac. V, 16.
[4]) *τῶν ἐσόπτρων λυθέντων*, cf. I Cor. XIII, 12.

ται, αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ἐστι κεφαλὴ καὶ αὐτὸς τοὺς οἴακας ἔχων ἐν τῇ τῆς ἐκκλησίας κυβερνήσει πηδαλιουχεῖ διὰ τῶν ἁγίων πατέρων. Καὶ διὰ τοῦτο ταῖς κατὰ μέρος ἐκκλησίαις, κυρίως οὔσαις ἐκκλησίαις καὶ ὑπὸ κυρίως μελῶν συνισταμέναις, ἡγουμένους καὶ ποιμένας καὶ ὅλως οὐκ ἐν καταχρήσει, ἀλλὰ κυρίως ἀρχὰς καὶ κεφαλὰς τοὺς ἐπισκόπους ἔθηκε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰς τὸν τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν ἀφορῶσας καὶ εἰς αὐτὸν τὴν ἐνέργειαν τῆς κατὰ τὴν κεφαλὴν χορηγίας ἀναβιβαζούσας δηλονότι.

Ἐπειδὴ δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ἀσεβειῶν ἔδοξε καὶ τοῦτο τοῖς αἱρετικοῖς[1]), ὅτι τυχὸν ταὐτόν ἐστιν ἱερεὺς ἁπλῶς καὶ ἀρχιερεύς, καὶ δυνατὸν μὴ εἶναι ἀρχιερέα καὶ διά τινων ἱερέων τὴν ἐκκλησίαν κυβερνᾶσθαι, καὶ οὐκ ἀρχιερεύς, ἀλλὰ καὶ ἱερεὺς δύναται χειροτονεῖν ἱερέα, καὶ πλείονας ἱερεῖς χειροτονεῖν ἀρχιερέα, καὶ ταύτης τῆς κακεντρεχείας κοινωνὸν εἶναι μεγαλορρημονοῦσι καὶ τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν[2]), φαμὲν κατὰ τὴν ἄνωθεν ἐπικρατήσασαν γνώμην τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅτι τὸ τοῦ ἐπισκόπου ἀξίωμα οὕτως ἐστὶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀναγκαῖον, ὥστε χωρὶς αὐτοῦ μὴ δύνασθαι μήτε ἐκκλησίαν μήτε χριστιανόν τινα ἢ εἶναι ἢ ὅλως λέγεσθαι. αὐτὸς γὰρ ὡς ἀποστολικὸς διάδοχος τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν ἐκείνῳ παρὰ τοῦ κυρίου εἰς τὸ δεσμεῖν τε καὶ λύειν χειρῶν ἐπιθέσει καὶ ἐπικλήσει τοῦ παναγίου πνεύματος ἀλληλοδιαδόχως λαβών, ζῶσά ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ μεθέξει πληρεστάτῃ ἐνεργείας τοῦ τελεταρχικοῦ πνεύματος πηγὴ πάντων τῶν μυστηρίων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, δι' ὧν σωτηρίας ἐπιτυγχάνομεν. Οὕτω δὲ αὐτοῦ τὸ ἀναγκαῖον ἐννοοῦμεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὡς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὴν ἀναπνοὴν καὶ ἐν τῷ κόσμῳ τὸν ἥλιον. Ὅθεν καί τισι κομψῶς πρὸς ἔπαινον τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος εἴρηται· Ὅ τι θεὸς ἐν τῇ οὐρανίῳ τῶν πρωτοτόκων ἐκκλησίᾳ καὶ ἥλιος ἐν τῷ κόσμῳ, τοῦτο ἕκαστος ἀρχιερεὺς ἐν τῇ κατὰ μέρος ἐκκλησίᾳ, ὡς δι' οὗ τὸ ποίμνιον λαμπρύνεται, θάλπει καὶ ναὸς θεοῦ γίνεται[3]).

Ὅτι δὲ ἀλληλοδιαδόχως τὸ τῆς ἐπισκοπικῆς μέγα μυστήριον καὶ ἀξίωμα δίδοται μέχρις ἡμῶν, φανερόν[4]). Ὁ γὰρ κύριος εἰπὼν εἶναι μεθ' ἡμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, εἰ καὶ κατ' ἄλλους τρόπους χάριτος καὶ θείων εὐεργετημάτων ἐστὶ μεθ' ἡμῶν, ἀλλ' οὖν κυριωτέρῳ τρόπῳ διὰ τῆς ἐπισκοπικῆς τελεταρχίας οἰκειοῦται ἡμᾶς καὶ σύνεστιν ἡμῖν, καὶ διὰ τῶν ἱερῶν μυστηρίων ἑνοῦται ἡμῖν, ὧν πρωτουργός ἐστι καὶ τελετάρχης διὰ τοῦ πνεύματος ὁ ἐπίσκοπος, καὶ οὐκ ἐᾷ αἱρέσει ὑποπεσεῖν· καὶ διὰ τοῦτο καὶ Δαμασκηνὸς[5]) τετάρτῃ ἐπιστολῇ πρὸς Ἀφρικάνους ἔλεγε, τὴν καθόλου ἐκκλησίαν τοῖς ἐπισκόποις γενικῶς ἐπιτετράφθαι. Καὶ Κλήμης πρῶτος Ῥωμαίων ἐπίσκοπος καὶ Εὐόδιος ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ Μάρκος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Πέτρου διάδοχοι ὁμολογοῦνται· καὶ Στάχυν ἐν τῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνῳ ὁ θεῖος Ἀνδρέας ἀντ' ἐκείνου καθίστησι, καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ[6]) ἁγίᾳ πόλει Ἱερουσαλὴμ ὁ μὲν κύριος Ἰάκωβον ποιεῖ, μετὰ δὲ Ἰάκωβον ἕτερος ἐγένετο καὶ μετ' ἐκεῖνον ἄλλος ἄχρις ἡμῶν· καὶ διὰ τοῦτο καὶ Τερτουλλιανὸς ἐν τῇ πρὸς Παπιανὸν ἐπιστολῇ[7]) πάντας τοὺς ἐπισκόπους ἀποστολικοὺς διαδόχους καλεῖ. Τούτων τὴν διαδοχὴν καὶ τὴν ἀποστολικὴν ἀξίαν καὶ ἐξουσίαν

caput est ipse dominus noster Iesus Christus, et in eius gubernatione clavum ipse tenens hanc sanctorum patrum ministerio gubernat; ac singulis propterea ecclesiis, quae proprie ecclesiae sunt atque eius inter membra vere locum obtinent, praepositos ac pastores, qui nequaquam abusive, sed verissime capitum instar illis praesint, episcopos spiritus sanctus posuit, qui quidem in auctorem et consummatorem nostrae salutis adspiciant, et ad eum hanc, quam pro ratione capitum impendunt, operam referant.

Quod vero ad impietates ceteras addidere haeretici, non alium esse episcopi quam simplicis sacerdotis gradum posseque absque episcopis ecclesiam esse et a quibusdam sacerdotibus gubernari; item non ab episcopo dumtaxat, sed etiam ab sacerdote posse sacerdotem ordinari, quin et a pluribus sacerdotibus episcopum; atque eiusdem impietatis participem esse deblaterant orientalem ecclesiam, idcirco iuxta eam quae a principio in orientali ecclesia obtinuit sententiam planius dicimus, ita necessariam esse in ecclesia dignitatem episcopalem, ut, ea submota, neque ecclesia neque christianus aliquis esse aut dici possit. Quippe apostolorum successor episcopus impositione manuum et sancti spiritus invocatione datam sibi a Deo ex successione continua ligandi solvendique potestatem cum acceperit, viva Dei imago est in terris et auctoris sacrorum spiritus operationis participatione plenissima, fons omnium ecclesiae catholicae sacramentorum, quibus ad salutem pervenimus. Porro quam homini respiratio et sol mundo, tam necessarius in ecclesia nobis videtur episcopatus. Unde et ad episcopalis dignitatis encomium pulchre nonnulli dixere, quod Deus in caelesti primogenitorum ecclesia est et sol in mundo, hoc in sua quemlibet ecclesia episcopum obtinere, utpote qui gregem suum illustret, foveat, et Dei templum efficiat.

Transiisse autem successione continua ad nos usque magnum episcopatus sacramentum et dignitatem, manifestum est. Cum enim dixerit dominus, futurum se nobiscum usque ad consummationem saeculi, ut aliis nobiscum sit gratiae beneficiorumque suorum modis, praestantiori tamen modo per sacram episcopatus potestatem nobiscum est, in nobis habitat et per sacra mysteria nobis unitur, quorum primus minister est episcopus, immo et per spiritum sanctum auctor sacrorum constitutus, neque haeresi succumbere nos permittit; ac propterea Damascenus quarta ad Africanos epistola dixit, universam ecclesiam fuisse episcopis absolute commissam. Et Clementem primum Romae episcopum, et Evodium Antiochiae et Marcum Alexandriae, Petri successores fuisse nemo non confitetur. Item et divus Andreas Stachym in throno Constantinopolitano suum in locum suffecit. Item in magna civitate sancta Ierusalem Iacobum ipse dominus constituit, Iacobo deinde alter et huic deinceps alter ad nos usque successit. Unde et Tertullianus epistola ad Papianum episcopos omnes apostolorum vocat successores. Horum

[1]) *τοῖς αἱρετικοῖς· τοῖς Καλονύνοις* D.

[2]) Post *ἐκκλησίαν* addit D: *οὗ ἕνεκα καὶ τὸ δέκατον κεφάλαιον συγγέγραπται Κυρίλλῳ*, qua utique de causa caput decimum ab Cyrillo conscriptum est.

[3]) *ναὸς θεοῦ γίνεται*, cf. II Cor. VI, 16.

[4]) Matth. XXVIII, 29.

[5]) Talem Damasceni epistolam ignoramus. Sententia vero haud ab huius mente doctoris abhorret, et est simile quiddam *De imag.* I, fin., et II, 12.

[6]) *μεγάλῃ ταύτῃ* B.

[7]) Epistolam non novimus; ad mentem Tertulliani quod attinet, cf. *De praescript.*, cap. 32.

καὶ Εὐσέβειος ὁ Παμφίλου μαρτυρεῖ, καὶ ἁπλῶς οἱ πατέρες μαρτυροῦσιν, οὓς περιττὸν ἐγκαταλέγειν, καὶ ἡ κοινὴ καὶ ἀρχαιοτάτη τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας συνήθεια βεβαιοῖ.

Ὅτι δὲ διαφέρει τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα τοῦ ἁπλῶς ἱερέως, δῆλον· ὁ γὰρ ἱερεὺς χειροτονεῖται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, ἐπίσκοπος δὲ οὐ χειροτονεῖται ὑπὸ ἱερέως, ἀλλ' ὑπὸ δύο ἢ τριῶν ἀρχιερέων, ὡς ὁ ἀποστολικὸς βούλεται κανών [1]). Καὶ ὁ μὲν ἱερεὺς ἐκλέγεται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, ὁ δὲ ἀρχιερεὺς οὐκ ἐκλέγεται ὑπὸ τῶν ἱερέων εἴτουν πρεσβυτέρων, οὔτ' ἐκλέγεται ὑπὸ πολιτικῶν ἀρχόντων, κἂν καὶ ἀρετῇ διαφέρωσιν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς συνόδου τῆς ἀνωτάτω ἐκκλησίας τοῦ κλίματος ἐκείνου, ἐν ᾧ κεῖται ἡ πόλις ἡ δεξομένη τὸν χειροτονηθησόμενον, ἢ τοὐλάχιστον ὑπὸ τῆς συνόδου τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης, ἐν ᾧ δεῖ γίνεσθαι τὸν ἐπίσκοπον. Εἰ δέ ποτε καὶ ἡ πόλις ἐκλέγῃ, ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς· ἡ γὰρ ἐκλογὴ τῇ συνόδῳ ἀναφέρεται, καὶ εἰ μὲν δόξῃ [2]) ταύτην κατὰ κανόνας καλῶς ἔχειν, ὁ ἐκλεχθεὶς προβάλλεται διὰ τῆς χειροθεσίας μὲν τῶν ἐπισκόπων, τῇ ἐπικλήσει δὲ τοῦ παναγίου πνεύματος· εἰ δὲ μή, ὃν βούλεται ἡ σύνοδος, ἐκεῖνος καὶ προβιβάζεται. Καὶ ὁ μὲν ἱερεὺς εἰς ἑαυτὸν σῴζει τὴν ἣν εἴληφεν ἐξουσίαν καὶ χάριν τῆς ἱερωσύνης, ὁ ἐπίσκοπος δὲ καὶ ἑτέροις μεταδίδωσι. Καὶ ὁ μὲν ἤδη λαβὼν τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, βάπτισμα μόνον τελεῖ τὸ ἅγιον καὶ εὐχέλαιον, ἱερουργεῖ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν καὶ μεταδίδωσι τῷ λαῷ τὸ πανάγιον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, χρίει τοὺς βαπτιζομένους τῷ ἁγίῳ μύρῳ, στεφανοῖ τοὺς κατὰ νόμον γαμοῦντας εὐσεβεῖς, εὔχεται ὑπὲρ τῶν ἀσθενῶν [3]) καὶ ὑπὲρ πάσης σωτηρίας καὶ ἀληθείας ἐπιγνώσεως πάντων ἀνθρώπων, ἐξαιρέτως δ' ὑπὲρ τῆς τῶν εὐσεβῶν ζώντων καὶ τεθνεώτων ἀφέσεως καὶ συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτιῶν· εἰ δὲ καὶ δοκιμῇ καὶ ἀρετῇ διαφέροι, λαβὼν ἐξουσίαν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, διορθοῖ τοὺς πρὸς αὐτὸν ἐρχομένους εὐσεβεῖς καὶ εἰς τὴν πρὸς κτῆσιν τῆς οὐρανίου βασιλείας ὁδὸν ποδηγετεῖ καὶ κήρυξ τοῦ ἱεροῦ προχειρίζεται εὐαγγελίου. Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς καὶ τούτων ἁπάντων διάκονός ἐστιν (ἐπειδὴ αὐτός ἐστιν, ὡς εἴρηται, πηγὴ τῶν θείων μυστηρίων καὶ χαρισμάτων διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος) καὶ τὸ ἅγιον μύρον μονώτατος ἐπιτελεῖ, καὶ αἱ χειροτονίαι πάντων τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τάξεων καὶ βαθμῶν τούτου εἰσὶν ἴδιαι, καὶ κατὰ πρῶτον καὶ ὑπέρτερον λόγον οὗτος δεσμεῖ καὶ λύει, καὶ θεῷ ἡ κρίσις εὐαπόδεκτος, ὡς ὁ κύριος εἴρηκε [4]), καὶ τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον διδάσκει, καὶ τῆς εὐσεβοῦς ὑπερμαχεῖ πίστεως, καὶ τοὺς παρακούοντας ὡς ἐθνικοὺς καὶ τελώνας τῆς ἐκκλησίας ἀποδιΐστησι, καὶ τοὺς αἱρετικοὺς ἀφορισμῷ καὶ ἀναθέματι καθυποβάλλει, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων [5]). Ἐξ ὧν καταφανές ἐστιν, ἀναντιρρήτως διαφέρειν τὸν ἐπίσκοπον τοῦ ἁπλῶς ἱερέως, καὶ πλὴν αὐτοῦ μὴ δυναμένους πάντας τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ ἱερεῖς ἐκκλησίαν θεοῦ ποιμᾶναι ἢ ὅλως κυβερνῆσαι.

Ἀλλὰ καλῶς λέγεται καί τινι τῶν πατέρων, οὐ ῥᾴδιον αἱρετικὸν ἄνδρα συνετὸν εὑρεῖν· καταλιπόντες γὰρ οὗτοι τὴν ἐκκλησίαν, ἐγκατελείφθησαν ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ οὐκ ἔμεινεν ἐν αὐτοῖς σύνεσις οὔτε φῶς, ἀλλὰ σκότος καὶ πώρωσις [6]). Εἰ γὰρ μὴ τοιαῦτα πεπόνθασιν, οὐκ ἂν πρὸς τὰ φανερώτατα ἀντιτείναιντο, ἐξ ὧν ἐστι καὶ τὸ τῆς ἐπισκοπικῆς μέγα ὄντως μυστήριον ὑπὸ τῆς γραφῆς διδασκόμενον [7]), ὑπό τε πάσης ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας καὶ συγγραφῆς

denique successionem, et apostolicam dignitatem iuxta ac potestatem Eusebius quoque Pamphili et omnes prorsus patres, quos hic recensere supervacaneum esset, contestantur, et communis ac prima ecclesiae catholicae vel nascentis consuetudo confirmat.

Superiorem vero esse simplici sacerdotio pontificiam dignitatem, vel inde liquet, quod sacerdotem ordinet episcopus, non vero ab sacerdote, sed a duobus tribusve pontificibus iuxta apostolorum canones episcopus ordinetur. Et sacerdos quidem eligitur ab episcopo; episcopus vero nequaquam ab sacerdotibus sive presbyteris, neque etiam ab saeculi principibus quantacumque virtute eximiis eligitur, sed ab supremae ecclesiae tractus illius conventu, in quo urbs illa est, cui is qui ordinandus est destinatur, vel certe ab huius provinciae synodo, in qua opus est episcopum consecrari. Sin vero quandoque et civitas elegerit, at non una electum statuit: etenim ad synodum defertur electio, quam si canonicam illa duxerit, impositione manuum episcoporum et sancti spiritus invocatione, qui electus est episcopus renuntiatur; sin minus, quemcumque synodus ipsa voluerit, ille cooptatur. Rursum quam sacerdotii potestatem et gratiam sacerdos accepit, in se ipso conservat, episcopus vero ceteris impertitur. Et ille quidem sacerdotali dignitate ab episcopo initiatus, tantummodo baptismum extremamque administrat unctionem, incruentum offert sacrificium, et Domini nostri Iesu Christi corpus et sanguinem populo distribuit, sancto unguento baptizatos ungit, fideles legitime nubentes coronat, orat pro infirmis, utque omnes salvi fiant homines et ad veritatis agnitionem perveniant deprecatur, praecipue vero pro remissione et venia peccatorum fidelium tam vivorum quam defunctorum; si vero experientia et virtute praestiterit, facta sibi ab episcopo potestate, venientes ad se fideles emendat eisque ad caelestis regni possessionem viam ostendit, atque sancti evangelii praedicator initiatur. Episcopus autem horum omnium et ipse quidem minister est, utpote qui divinorum mysteriorum gratiarumque fons per spiritum sanctum, uti iam diximus, exsistat; sed et sanctum unguentum solus ille conficit, et omnium qui in ecclesia sunt ordinum gradus conferre ad ipsum attinet; ac primario et sublimiori modo ligat ipse et solvit, sententiam eius approbante Deo, uti et Dominus spopondit; insuper sacrum evangelium annunciat, ac pro fide orthodoxa decertat: et audire renuentes ceu ethnicos et publicanos ab ecclesia eiicit, haereticosque excommunicationi et anathemati subiicit, ac denique suam pro ovibus animam ponit. E quibus evidenter et invictissime constat, ab sacerdote simplici distingui episcopum, quo deficiente nec omnes qui in mundo sunt sacerdotes pascere ecclesiam possunt, nec omnino gubernare.

At enim, ut recte quidam patrum ait, haud ita facile haereticorum quempiam reperias sapientem. Cum enim ab ecclesia illi defecerint, ab eis sanctus etiam spiritus abscessit, et omnis intelligentiae ac luminis expertes facti, tenebris et caecitate sunt involuti. Id enim ipsis ni contigisset, haudquaquam rebus ita obniterentur apertissimis, cuiusmodi profecto magnum episcopatus sacramentum est, quod scriptura nobis indicit, quod om-

[1]) Can. ap. 1.
[2]) *δόξοι* B.
[3]) Cf. I Tim., II, 4.
[4]) Matth. XVI, 19.
[5]) Ioh. X, 11.
[6]) *πόρωσις* A.
[7]) Cf. I Tim. III, 16.

ἁγίων συγγραφόμενόν τε καὶ μαρτυρούμενον, καὶ ὑπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀεὶ γινόμενόν τε καὶ ὁμολογούμενον.

Ὅρος ια'.

Πιστεύομεν μέλη τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας εἶναι πάντας καὶ μόνους τοὺς πιστούς, τοὺς τὴν τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ δηλαδὴ ἀμώμητον πίστιν (ὑπό τε ἐκείνου τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων οἰκουμενικῶν συνόδων δειχθεῖσαν) ἀδιστάκτως πρεσβεύοντας, κἂν καί τινες ἐξ αὐτῶν ἁμαρτίαις παντοίαις ὑπεύθυνοι εἶεν· εἰ γὰρ μὴ ἦν μέλη τῆς ἐκκλησίας οἱ πιστοὶ μέν, ἁμαρτίαις δὲ συζῶντες, οὐκ ἂν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐκρίνοντο. Νῦν δὲ κρινόμενοι ὑπ' αὐτῆς εἴς τε μετάνοιαν προσκαλούμενοι καὶ εἰς τὴν τρίβον τῶν σωτηρίων ἐντολῶν ποδηγετούμενοι, κἂν καὶ ἔτι ἁμαρτίαις ῥυπαίνοιντο, μόνον δι' αὐτὸ τοῦτο ὅτι οὐ πεπτώκασιν εἰς ἀπόγνωσιν καὶ ὅτι τῆς καθολικῆς καὶ εὐσεβοῦς ἀντέχονται πίστεως, μέλη τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας εἰσὶ καὶ γινώσκονται.

Ὅρος ιβ'.

Πιστεύομεν ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος διδάσκεσθαι τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν· αὐτὸ γάρ ἐστιν ὁ ἀληθὴς παράκλητος, ὃν πέμπει παρὰ τοῦ πατρὸς ὁ Χριστὸς τοῦ διδάσκειν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ σκότος ἀπὸ τῆς τῶν πιστῶν διανοίας ἀποδιώκειν. Ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος ὅμως διδαχὴ οὐκ ἀμέσως, ἀλλὰ [1]) διὰ τῶν ἁγίων πατέρων καὶ καθηγεμόνων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καταγλαΐζει τὴν ἐκκλησίαν· ὡς γὰρ ἡ πᾶσα γραφή ἐστί τε καὶ λέγεται λόγος τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐχ ὅτι ἀμέσως ὑπ' αὐτοῦ ἐλαλήθη, ἀλλ' ὅτι ὑπ' αὐτοῦ διὰ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, οὕτω καὶ ἡ ἐκκλησία διδάσκεται μὲν ὑπὸ τοῦ ζωαρχικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ διὰ μέσου τῶν ἁγίων πατέρων καὶ διδασκάλων (ὧν κανὼν αἱ οἰκουμενικαὶ ἅγιαι ὡμολόγηνται σύνοδοι· οὐ γὰρ τοῦτο παύσομαι μυριάκις λέγειν), καὶ διὰ τοῦτο οὐ μόνον πεπείσμεθα, ἀλλὰ καὶ ἀληθὲς καὶ βέβαιον ἀναμφιβόλως εἶναι ὁμολογοῦμεν, τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν ἀδύνατον ἁμαρτῆσαι ἢ ὅλως πλανηθῆναι ἤ ποτε τὸ ψεῦδος ἀντὶ τῆς ἀληθείας ἐκλέξαι. Τὸ γὰρ πανάγιον πνεῦμα ἀεί ποτε ἐνεργοῦν διὰ τῶν πιστῶς διακονούντων ἁγίων πατέρων καὶ καθηγεμόνων, πάσης ὁποιασοῦν πλάνης τὴν ἐκκλησίαν ἀπαλλάττει.

Ὅρος ιγ'.

Πιστεύομεν οὐ διὰ πίστεως ἁπλῶς μόνης δικαιοῦσθαι τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ διὰ πίστεως καὶ ἐνεργουμένης διὰ τῆς ἀγάπης, ταὐτὸν εἰπεῖν διὰ τῆς πίστεως καὶ τῶν ἔργων. Τὸ δὲ τὴν γυμνὴν [2]) πίστιν χειρὸς ἔργον ἀποπληροῦσαν ἀντιλαμβάνεσθαι τῆς ἐν Χριστῷ δικαιοσύνης καὶ προσάπτειν ἡμῖν εἰς σωτηρίαν, πόρρω πάσης εὐσεβείας γινώσκομεν· οὕτω γὰρ ἐννοουμένη ἡ πίστις πᾶσιν ἐφαρμοσθείη καὶ οὐκ ἂν εἴη ὁ μὴ σῳζόμενος, ὅπερ ἀντικρὺ ψεῦδός ἐστι. Τοὐναντίον δὲ μᾶλλον πιστεύομεν, ὅτι οὐ τὸ τῆς πίστεως ἀναφορικόν, ἀλλὰ τὴν οὖσαν ἐν ἡμῖν πίστιν διὰ τῶν ἔργων δικαιοῦν ἡμᾶς παρὰ Χριστοῦ· ἐννοοῦμεν δὲ τὰ ἔργα οὐ μάρτυρας τὴν ἡμετέραν κλῆσιν ἐπιβεβαιοῦντας, ἀλλὰ καρποὺς καθ' ἑαυτοὺς ὄντας δι' ὧν ἡ πίστις λαμβάνει τὸ ἔμπρακτον [3]), καὶ καθ' ἑαυτὰ ἄξια διὰ τὰς θείας ἐπαγγελίας τοῦ κομίσασθαι ἕκαστον τῶν πιστῶν [4]) τὰ διὰ τοῦ σώματος αὐτῷ πεπραγμένα, εἴτ' ἀγαθὸν εἴτε κακὸν δηλονότι.

Ὅρος ιδ'.

Πιστεύομεν τὸν ἄνθρωπον κατολισθήσαντα τῇ παραβάσει παρασυμβληθῆναι καὶ ὁμοιωθῆναι τοῖς κτήνεσι, τουτέστιν ἀμαυρωθῆναι καὶ τῆς τελειότητος καὶ ἀπαθείας ἐκπεσεῖν, οὐ μὴν καὶ τῆς ἧς ἔτυχε

nium annalium ecclesiasticorum monumenta et sanctorum scripta contestantur, quod denique catholica ecclesia nunquam non credidit et sine intermissione tenuit.

Decretum XI.

Credimus ecclesiae catholicae membra esse omnes ac solos fideles, eos nimirum, qui salvatoris Christi fidem, ab ipso quidem Christo et ab apostolis nec non et ab sanctis synodis oecumenicis traditam, firma mente servant illibatam, ut eorum aliquos variis peccatis obnoxios esse contingeret. Nisi enim essent ecclesiae membra qui fidem quidem habent, sed in peccatis vivunt, utique non iudicarentur ab ecclesia. Atqui et hi ab ecclesia iudicantur, et ad paenitentiam incitantur, et in salutarium mandatorum semitam deducuntur, etiamsi peccatis adhuc sordescant; semperque, dummodo in infidelitatem non prolabantur, sed catholicam et rectam fidem retineant, ecclesiae catholicae membra illi sunt et reputantur.

Decretum XII.

Credimus ab spiritu sancto erudiri catholicam ecclesiam; quippe verus consolator ipse est, quem ad docendum fideles veritatem expellendasque eorum e mentibus tenebras Christus a patre mittit. Porro haudquaquam immediate, sed per sanctos patres et ecclesiae catholicae praepositos ecclesiam ipsam doctrina sancti spiritus illuminat. Quemadmodum enim verbum sancti spiritus sacra scriptura est et dicitur, non quod ab ipso immediate, sed per apostolos et prophetas fuerit enunciata: ita et ab vivifico spiritu docetur quidem ecclesia, sed medio sanctorum patrum doctorumque magisterio (quibus sanctae synodi oecumenicae regulae instar exstitere, quod millies dixero); ac propterea errare aut aliquatenus decipi aut aliquando pro veritate mendacium eligere catholicam ecclesiam non posse, nedum censemus, at etiam id ipsum ceu verum ac certissimum constanter profitemur. Etenim per sanctos patres ac praepositos fideliter administrantes iugiter operans spiritus sanctus omnem quemcumque ab ecclesia removet errorem.

Decretum XIII.

Credimus non sola fide simpliciter, sed ea quae per caritatem operatur, id est fide atque operibus hominem iustificari. Quod vero fides quasi manus adimplens munus iustitiam quae in Christo est apprehendat nobisque applicet ad salutem, ab omni pietate longissime esse censemus. Enimvero sic intellecta fides omnibus conveniret, unde et ad salutem nemo non perveniret; quod aperte falsum est. Immo contrarium credimus, scilicet non qualemcumque fidei relationem, sed ipsam quae in nobis est fidem operibus iustificare nos per Christum. Porro certitudinis vocationis nostrae argumenta esse huiusmodi opera nequaquam intelligimus, sed fructus qui ex se fidei testantur efficacitatem eaque ex divinis promissionibus esse talia dicimus, pro quibus recipere unusquisque fidelium dignus exsistat prout gessit in corpore suo, sive bonum sive malum.

Decretum XIV.

Credimus hominem transgressione lapsum comparatum esse et assimilatum iumentis, id est, debilitatum et a perfectione ac passionum immunitate excidisse; haudquaquam tamen huius, quam ab op-

[1]) *οὐκ ἀμέσως, ἀλλά* om. B.
[2]) *γύμνην* om. A.
[3]) Cf. II Cor. V, 10.
[4]) *τῶν πιστῶν· τὸν μισθόν* A.

παρὰ τοῦ ἄκρως ἀγαθοῦ θεοῦ φύσεως καὶ ἐνεργείας ἐξεστηκέναι (οὕτω γὰρ οὐκ ἂν ἦν λογικὸς καὶ ἐπομένως οὐδ' ἄνθρωπος), ἀλλ' ἔχειν τὴν φύσιν αὐτήν, ἣ ἔκτισται, καὶ τὴν τῆς φύσεως ἐνέργειαν, ἥτις ἐστὶ τὸ αὐτεξούσιον, ζῶσαν καὶ ἐνεργόν, ὥστε κατὰ φύσιν δύνασθαι αἱρεῖσθαι μὲν καὶ ἐργάζεσθαι τὸ καλόν, φεύγειν δὲ καὶ μυσάττεσθαι τὸ κακόν· ἄτοπον γὰρ τὸ τὴν καλὴν παρὰ τοῦ ἄκρως ἀγαθοῦ δημιουργηθεῖσαν φύσιν ἄμοιρον ἀγαθῆς ἐνεργείας ὁμολογεῖν· τοῦτο γὰρ κακὴν εἶναι τὴν φύσιν λέγειν ἐστίν, οὗ τί ἀσεβέστερον; ἡ γὰρ ἐνέργεια τῆς φύσεως ἤρτηται, ἡ φύσις δὲ τοῦ δημιουργοῦ, εἰ καὶ ὁ τρόπος διαφέρει. Ὅτι δὲ δύναται ὁ ἄνθρωπος φύσει ἐργάζεσθαι τὸ ἀγαθόν, ὑπαινίττεται μὲν καὶ ὁ κύριος λέγων [1]), καὶ τοὺς ἐθνικοὺς ἀγαπᾶν τοὺς ἀγαπῶντας αὐτούς· διδάσκεται δὲ σαφέστατα καὶ ὑπὸ τοῦ Παύλου Ῥωμ. πρώτ., κεφ. ιθ' [2]), καὶ ἀλλαχοῦ ῥητῶς, ἐν οἷς φησί, „τὰ μὴ νόμον ἔχοντα ἔθνη φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιεῖν". Ἐξ ὧν φανερὸν καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἀδύνατον, ὅ τι ποιήσει ὁ ἄνθρωπος ἀγαθόν, ἁμαρτίαν εἶναι· τὸ γὰρ καλὸν ἀδύνατον κακὸν εἶναι. Γινόμενον μέν τοι φύσει μόνῃ καὶ ψυχικόν, οὐχὶ δὲ καὶ πνευματικὸν ποιοῦν τὸν μετερχόμενον, οὐ συμβάλλεται πρὸς σωτηρίαν ἁπλῶς ἄνευ πίστεως, οὐδὲ μὴν πρὸς κατάκρισιν· οὐδὲ γὰρ ἐνδέχεται τὸ καλὸν ἢ τοιοῦτον κακοῦ γενέσθαι αἰτίαν. Ἐν τοῖς ἀναγεννηθεῖσι δὲ ὑπὸ τῆς χάριτος καὶ μετὰ τῆς χάριτος ἐνεργούμενον, τέλειον ἀπεργάζεται καὶ σωτηρίας ἄξιον ποιεῖται τὸν ἐνεργοῦντα. Ὁ ἄνθρωπος τοιγαροῦν πρὸ τῆς ἀναγεννήσεως δύναται φύσει κλίνειν πρὸς τὸ καλὸν καὶ αἱρεῖσθαι καὶ ἐργάζεσθαι τὸ ἠθικὸν καλόν· ἀναγεννηθεὶς δὲ ἵνα ποιῇ τὸ πνευματικὸν καλὸν (σωτηρίας γὰρ ὄντα παραίτια τοῦ πιστοῦ τὰ ἔργα καὶ ὑπὸ χάριτος ὑπερφυοῦς ἐνεργούμενα, καὶ πνευματικὰ εἰκότως ὀνομάζεται), ἀνάγκη προηγεῖσθαι καὶ προφθάνειν τὴν χάριν, ὃν τρόπον εἴρηται ἐν τοῖς περὶ [3]) προορισμοῦ [4]), ὥστε μηδὲν δύνασθαι ἐξ ἑαυτοῦ τῆς κατὰ Χριστὸν ζωῆς ἄξιον ἔργον ἐκτελέσαι, ἐξ ἑαυτοῦ μέντοι ἔχειν τὸ θελῆσαι ἢ μὴ θελῆσαι τῇ χάριτι συγκαταθῆναι.

timo Deo acceperat, naturae virtutisque naturalis iacturam fecisse; alioqui enim rationalis iam non esset, ac proinde nec homo: immo vero eiusdem et modo credimus esse naturae, quam cum crearetur accepit, immo et eadem naturali virtute utique viva et efficaci, quae est facultas liberi arbitrii, pollere, ita ut possit naturaliter eligere et operari bonum ac fugere et odisse malum. Minus quippe rationi consentaneum videtur, ut naturam bonam ab summo bono conditam cuiuscumque operationis bonae confiteamur expertem. Hoc enim dicere est, naturam esse malam: quo quid magis impium? A natura etenim operatio pendet, et ab opifice natura, etsi ratione diversa. Posse autem hominem naturaliter operari bonum, innuit vel ipse Dominus, ethnicos redamare dicens eos a quibus amantur. Sed et hoc ipsum manifestissime Paulus edocet ad Romanos I, 19 et alibi expressis verbis ubi ait, „gentes quae legem non habent, naturaliter quae legis sunt facere". Ex quibus et hoc quoque manifestum est, nimirum fieri non posse, ut bonum, quod facit homo, sit peccatum; quippe impossibile est malum esse quod bonum est. Quod autem fit naturaliter solum, et quod animalem, non vero etiam spiritalem facit auctorem suum, sine fide nihil omnino confert ad salutem, sed nec ad damnationem; neque enim bonum, qua tale, aliquando contingit mali causam exsistere. In regeneratis vero illud quod fit sub gratia et cum gratia, perfectum facit et salute dignum praestat operantem. Potest igitur naturaliter homo nondum regeneratus ad bonum morale propendere illudque eligere et operari; ut vero spirituale bonum regeneratus operetur (nam et spiritualia merito vocantur fidelium opera, quae causa salutis exsistunt et ex supernaturali gratia fiunt), praeire ac praevenire gratiam necesse est, quemadmodum de praedestinatione agentes diximus, ita ut nullum omnino christianae vitae dignum possit ex se ipso opus edere; quamquam ex se ipso habet velle aut nolle assentiri gratiae.

Ὅρος ιε'.

Πιστεύομεν τὰ εὐαγγελικὰ μυστήρια ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἶναι, κἀκεῖνα εἶναι ἑπτά· ἐλάττονα γὰρ ἢ μείζονα ἀριθμὸν μυστηρίων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ οὐκ ἔχομεν, ἐπειδὴ ὁ παρὰ τὸν ἑπτὰ τῶν μυστηρίων ἀριθμὸς αἱρετικῆς φρενοβλαβείας ἐστὶν ἀποκύημα. Ὁ δὲ τῶν ἑπτὰ παρὰ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου νομοθετεῖται καὶ συνάγεται ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τῆς καθολικῆς πίστεως δόγματα. Αὐτίκα γὰρ ὁ κύριος τὸ μὲν ἅγιον βάπτισμα διὰ τοῦ [5]) „Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος", καὶ τοῦ [6]) „Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται", παραδέδωκε.

Τὸ δὲ τῆς βεβαιώσεως, ταὐτὸν εἰπεῖν [7]) τοῦ ἁγίου μύρου καὶ ἁγίου χρίσματος διὰ τοῦ [8]) „Ὑμεῖς δὲ καθήσατε ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλήμ, ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους", ἣν ἐνεδύσαντο τῇ ἐπιδημίᾳ τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ ταύτην δηλοῖ τὸ τῆς βεβαιώσεως [9]) μυστήριον, περὶ οὗ καὶ Παῦλος δευτέρας πρὸς Κορινθίους κεφαλαίῳ πρώτῳ [10]), καὶ τρανώτερον διὰ τοῦ Ἀρεοπαγίτου Διονυσίου [11]) διαλέγεται.

Confirmationis vero seu unguenti sacri et sancti chrismatis, cum dixit: „Vos autem sedete in civitate Hierusalem, quoadusque induamini virtute ex alto". Hac autem per sancti spiritus adventum sunt induti, et hanc declarat confirmationis sacramentum. De quo et apostolus II Corinth., cap. I, et apertius per Dionysium Areopagitam disseritur.

Decretum XV.

Credimus esse in ecclesia evangelica sacramenta, eaque septem, nec minorem maioremve in ecclesia sacramentorum numerum admittimus; siquidem haereticorum dementiae fetus est alius sacramentorum numerus quam septenarius. Non enim secus ac cetera catholicae fidei dogmata septenarius iste in evangelio statuitur numerus et ex ipso colligitur. Ac primo quidem baptismi sacramentum Dominus tradidit, quando dixit: „Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris et filii et spiritus sancti"; item et cum dixit: „Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur".

[1]) Matth. V, 47.
[2]) Immo Rom. II, 14.
[3]) *περὶ* om. A.
[4]) Vide quae supra dicta sunt cap. tertio.
[5]) Matth. XXVIII, 19.
[6]) Marc. XVI, 16.
[7]) *τῆς βεβαιώσεως, ταὐτὸν εἰπεῖν* om. B.
[8]) Luc. XXIV, 49.
[9]) *τῆς βεβαιώσεως· τοῦ ἁγίου πνεύματος* B.
[10]) II Cor. I, 21, 22.
[11]) Dionys., *Hier. eccles.*, cap. 4.

Τὴν δὲ ἱερωσύνην διὰ τοῦ[1]) „Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν", καὶ διὰ τοῦ[2]) „Ὅσα ἂν δήσητε καὶ λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα καὶ λελυμένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς".

Τὴν δὲ ἀναίμακτον θυσίαν διὰ τοῦ[3]) „Λάβετε, φάγετε, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου", καὶ „Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης", καὶ τοῦ[4]) „Ἐάν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς".

Τὸν δὲ γάμον μετὰ τὸ εἰπεῖν τὰ ἐν τῇ παλαιᾷ περὶ αὐτοῦ εἰρημένα διὰ τῆς οἷον ἐπισφραγίσεως τοῦ[5]) „Οὓς ὁ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω", ὃν καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος μέγα ἐπικαλεῖ μυστήριον[6]).

Τὴν δὲ μετάνοιαν, ἥτινί ἐστι σύμμικτος ἡ μυστηριακὴ ἐξομολόγησις, διὰ τοῦ[7]) „Ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται", καὶ τοῦ[8]) „Ἐὰν μὴ μετανοήσητε, ὡσαύτως ἀπολεῖσθε".

Τὸ δὲ ἅγιον ἔλαιον εἴτ' οὖν εὐχέλαιον λέγεται παρὰ τῷ Μάρκῳ[9]), μαρτυρεῖται δὲ ῥητῶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοθέου[10]).

Σύγκειται δὲ τὰ μυστήρια ἔκ τε φυσικοῦ καὶ ὑπερφυοῦς, οὐκ εἰσὶ δὲ ψιλὰ σημεῖα τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ θεοῦ· οὕτω γὰρ οὐκ ἂν διενήνοχε τῆς περιτομῆς, οὗ τί ἀθλιώτερον[11]); Ὁμολογοῦμεν δ' αὐτὰ εἶναι ὄργανα δραστικὰ τοῖς μυουμένοις χάριτος ἐξ ἀνάγκης. Ἀποπτύομεν δὲ ὡς ἀλλότριον τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας τὸ τὴν ἀκεραιότητα τῶν μυστηρίων ἀπαιτεῖν τὴν χρῆσιν τοῦ[12]) γηΐνου πράγματος· ἀντίκειται γὰρ τῷ μυστηρίῳ τῆς προσφορᾶς, ὃ ῥήματι ὑπαρκτικῷ νομοθετηθὲν καὶ τῇ ἐπικλήσει τοῦ ἁγίου πνεύματος ἁγιασθέν, τελειοῦται τῇ ὑπάρξει τοῦ σημαινομένου, τοῦ σώματος δηλαδὴ καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ προηγεῖται ἡ τούτου τελείωσις ἀναγκαίως τῆς χρήσεως· εἰ γὰρ πρὸ τῆς χρήσεως μὴ ἦν τέλειον, οὐκ ἂν ὁ κακῶς χρώμενος κρίμα ἑαυτῷ ἤσθιε καὶ ἔπινεν[13]), ἐπεὶ ψιλοῦ ἄρτου καὶ οἴνου ἦν μετεσχηκώς· νῦν δ' ἀναξίως μετέχων κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει· ὥστε οὐκ ἐν τῇ χρήσει, ἀλλὰ πρὸ τῆς χρήσεως ἔχει τὸ τῆς εὐχαριστίας μυστήριον τὴν τελείωσιν. Ἔτι ἀπορρίπτομεν ὡς κάθαρμά τι καὶ μίασμα τὸ „Ἐλλιπῶς γὰρ ἐχούσης τῆς πίστεως, ζημιοῦται ἡ ὁλοκληρία τοῦ μυστηρίου"· οἱ γὰρ αἱρετικοί, οὓς τὴν αἵρεσιν ἀποσεισαμένους καὶ προστεθέντας τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ δέχεται ἡ ἐκκλησία, καί τοι ἐλλιπῆ ἐσχηκότες τὴν πίστιν, τέλειον ἔλαβον τὸ βάπτισμα· ὅθεν τελείαν ὕστερον τὴν πίστιν κεκτημένοι, οὐκ ἀναβαπτίζονται.

Sacramentum ordinis tradidit, dicens: „Hoc facite in meam commemorationem"; item et cum dixit: „Quaecumque ligaveritis et solveritis super terram, erunt ligata et soluta in caelis".

Incruentum vero tradidit sacrificium dicens: „Accipite et manducate, hoc est corpus meum"; et: „Bibite ex hoc omnes, hic est sanguis meus novi testamenti"; item et cum dixit: „Nisi manducaveritis carnem filii hominis, non habebitis vitam in vobis".

Sacramentum vero matrimonii tunc tradidit, cum recensitis velut eius in obsignationem iis quae de illo in veteri testamento scripta sunt, ait: „Quos Deus coniunxit, homo non separet". Quin et magnum ab apostolo sacramentum appellatur.

Paenitentiam, in qua sacramentalis includitur confessio, tunc tradidit cum dixit: „Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; quorum retinueritis, retenta sunt"; item et cum dixit: „Nisi paenitentiam habueritis, omnes similiter peribitis".

Sanctum denique oleum sive extrema unctio apud Marcum legitur, et aperto Iacobi fratris domini testimonio comprobatur.

Porro naturali et supernaturali constant sacramenta: neque nuda illa sunt divinarum signa promissionum, quippe ita nihil ab circumcisione discreparent; quo quid miserabilius dici possit? Immo vero ea esse instrumenta his qui initiantur illis gratiam necessario conferentia, confitemur. Quod autem rei terrenae usum sacramentorum integritas necessario exigat, ab doctrina christiana alienum id omnino existimamus, utpote eucharistiae sacramento contrarium, quod ab substantiali quidem verbo institutum et a sancto spiritu sanctificatum, rei quam significat, nimirum corporis et sanguinis Christi, praesentia perficitur. Et prius quidem in se necessario perfectum est quam cedat in usum. Etenim ni completum esset ante usum, suum utique non manducaret ac biberet ille iudicium, qui eo male utitur; quandoquidem nudum panem et vinum sumeret. Atqui iudicium sibi manducat et bibit, qui sumit indigne. Eucharistiae itaque sacramentum nequaquam in usu, sed ante usum suum obtinet complementum. Deinde et hanc quoque sententiam, videlicet integritati sacramenti dispendium afferre defectum fidei, ut exitialem et abominandam reiicimus. Nam et haeresim abiurantes fidemque catholicam amplectentes haereticos ecclesia recipit, qui quamvis fidei defectu laborantes perfectum baptisma receperunt; unde nec eos denuo baptizat, ubi perfectam fidem sunt adepti.

Ὅρος ις'.

Πιστεύομεν τὸ ἅγιον βάπτισμα, τὸ διαταγὲν μὲν παρὰ τοῦ κυρίου, γινόμενον δὲ ἐν ὀνόματι τῆς ἁγίας τριάδος, εἶναι τῶν ἀναγκαιοτάτων· χωρὶς γὰρ αὐτοῦ οὐδεὶς δύναται σωθῆναι, ὡς ὁ κύριός φησιν[14])· „Ὅστις οὐ μὴ γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν". Καὶ διὰ τοῦτό ἐστιν ἀναγκαῖον καὶ τοῖς νηπίοις, ἐπειδὴ κἀκεῖνα ὑπόκειται τῇ ἀρχεγόνῳ ἁμαρτίᾳ καὶ χωρὶς τοῦ βαπτίσματος οὐ δύναται τυχεῖν τῆς ἀφέσεως· ὅπερ ὁ

Decretum XVI.

Credimus sanctum baptisma a Domino quidem institutum et in nomine sanctae trinitatis collatum, esse summe necessarium. Etenim sine illo salvari nemo potest iuxta Domini sententiam: „Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto, non intrabit in regnum caelorum". Igitur et parvulis necessarium illud est, utpote qui rei quoque peccati originalis exsistant et solo possint baptismate mundari. Quod docens Dominus, nequaquam de qui-

[1]) Luc. XXII, 19.
[2]) Matth. XVIII, 18.
[3]) Matth. XXVI, 26, 27, 28.
[4]) Ioh. VI, 53.
[5]) Matth. XIX, 6.
[6]) Eph. V, 32.
[7]) Ioh. XX, 23.
[8]) Luc. XIII, 3.
[9]) Marc. VI, 13.
[10]) Iac. V, 14, 15.
[11]) *οὕτω γὰρ — ἀθλιώτερον* om. B.
[12]) *τοῦ* om. B.
[13]) I Cor. XI, 27, 28, 29.
[14]) Ioh. III, 5.

κύριος δεικνύων οὐκ ἔφη μερικῶς, ἀλλ' ἁπλῶς καὶ καθόλου· „Ὅστις οὐ μὴ γεννηθῇ", ὃ ταὐτόν ἐστι τῷ· Πάντας τοὺς μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ εἰσελευσομένους ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν δεῖ ἀναγεννηθῆναι. Εἰ δὲ τὰ νήπια ἄνθρωποι, εἴπερ καὶ ταῦτα δεῖται σωτηρίας, δεῖται καὶ τοῦ βαπτίσματος· καὶ τὰ μὴ ἀναγεννηθέντα, ὡς μὴ τὴν ἄφεσιν τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας λαβόντα, ὑπόκειται τῇ ἀϊδίῳ τῆς ἁμαρτίας ἀνάγκης ποινῇ, καὶ ἑπομένως οὐ σῴζεται χωρὶς τοῦ βαπτίσματος· ὥστε δεῖ ἀναγκαίως καὶ τὰ νήπια βαπτίζεσθαι. Ἔτι τὰ νήπια σῴζεται, ὡς λέγεται παρὰ τῷ Ματθαίῳ[1])· „Ὁ δὲ μὴ βαπτισθεὶς οὐ σῴζεται"· καὶ τὰ νήπια ἄρα ἀναγκαίως βαπτισθήσεται. Καὶ ἐν ταῖς Πράξεσι λέγεται, ὅτι πᾶσαι αἱ οἰκίαι ἐβαπτίζοντο[2])· ἄρα καὶ τὰ νήπια. Τοῦτο καὶ οἱ πάλαι πατέρες μαρτυροῦσι σαφῶς, ἐν οἷς καὶ Διονύσιος[3]) ἐν τῷ περὶ Ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας, καὶ Ἰουστῖνος πεντηκοστῷ ἕκτῳ ζητήματι, ὃς λέγει ῥητῶς[4])· „Ἀξιοῦνται δὲ τῶν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀγαθῶν τῇ πίστει τῶν προσφερόντων αὐτὰ τῷ βαπτίσματι". Καὶ Αὐγουστῖνος[5]) παράδοσιν εἶναί φησιν ἀποστολικὴν, τὰ παιδία διὰ τοῦ βαπτίσματος σῴζεσθαι. Καὶ ἀλλαχόσε· „Ἡ ἐκκλησία τοῖς βρέφεσιν ἑτέρων πόδας ἐντίθησιν, ὅπως ἔρχωνται· ἑτέρων καρδίας, ὅπως πιστεύωσιν· ἑτέρων γλῶσσαν, ὅπως ἐπαγγέλλωνται". Καὶ ἀλλαχοῦ· „Ἡ μήτηρ ἐκκλησία μητρικὴν[6]) καρδίαν ἐκείνοις χαρίζεται". Γίνεται δὲ τὸ βάπτισμα δι' ὕλης μὲν ὕδατος καθαροῦ, καὶ οὐδενὸς ἑτέρου ὑγροῦ· ἀποτελεῖται δὲ διὰ μόνου τοῦ ἱερέως, καὶ κατ' ἀνάγκην ἀπροφάσιστον ἔχει γίνεσθαι καὶ δι' ἑτέρου ἀνθρώπου, πλὴν ὀρθοδόξου καὶ σκοπὸν ἔχοντος τὸν ἁρμόδιον τῷ θείῳ βαπτίσματι. Ἀποτελέσματα δὲ τοῦ βαπτίσματος, συνελόντι φάναι, πρῶτον ἡ ἄφεσις τοῦ προπατορικοῦ πλημμελήματος καὶ ὅσων ἄλλων ἁμαρτιῶν πεπραχὼς ἦν ὁ βαπτισθείς· δεύτερον ῥύεται ἐκεῖνον τῆς ἀϊδίου ποινῆς, ἣτινι ὑπέκειτο εἴτε διὰ τὸ ἀρχέγονον ἁμάρτημα εἴτε δι' ἃ ἰδικῶς ἔπραξε θανασίμως· τρίτον δίδωσιν αὐτοῖς τὴν μακάριον[7]) ἀθανασίαν· δικαιοῦν γὰρ αὐτοὺς τῶν προημαρτημένων, ναοὺς θεοῦ ἀποκαθίστησιν. Οὐκ ἔστι δ' εἰπεῖν, μὴ λύεσθαι διὰ τοῦ βαπτίσματος πάσας τὰς ὁπωσοῦν πρὸ τούτου ἁμαρτίας, ἀλλὰ μένειν μέν, οὐκ ἰσχύειν δέ· τοῦτο γὰρ ἀσεβείας τῆς ἐσχάτης ἐστὶ γέμον καὶ ἄρνησις μᾶλλον ἢ ὅλως ὁμολογία εὐσεβείας· ἀλλ' ὅτι πᾶσα ἁμαρτία πρὸ τοῦ βαπτίσματος οὖσα ἢ γεγονυῖα ἀφανίζεται καὶ ὡς μὴ οὖσά ποτε ἢ γεγονυῖα λογίζεται. Οἱ γὰρ τύποι τοῦ βαπτίσματος, πᾶσαι ἑκάτερον καὶ αἱ προμηνύουσαι καὶ τελειοῦσαι ῥήσεις, τὸ βάπτισμα, τὴν τελείαν ὑπαινίττουσι κάθαρσιν. Τοῦτο αὐτὸ καὶ αὐτὰ τὰ τοῦ βαπτίσματος ὀνόματα παριστῶσιν· εἰ γὰρ βάπτισμα διὰ πνεύματος καὶ πυρός[8]), δῆλον ὅτι καὶ τελεία πᾶσιν ἡ κάθαρσις· τὸ γὰρ πνεῦμα τελείως καθαίρει· εἰ φῶς[9]), τὸ σκότος ἔλυσεν· εἰ ἀναγέννησις[10]), παρῆλθε τὰ ἀρχαῖα· τίνα δὲ ταῦτα, εἰ μὴ τὰ ἁμαρτήματα; Εἰ ἀπεκδύεται ὁ βαπτιζόμενος τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον[11]), ἄρα καὶ τὴν ἁμαρτίαν· εἰ ἐνδύεται τὸν Χριστόν[12]), ἄρα ἀναμάρτητος γίνεται ἐνεργείᾳ διὰ τοῦ βαπτίσματος· μακρὰν γὰρ ἀπὸ ἁμαρτωλῶν ὁ θεός. Τοῦτο καὶ Παῦλος διδάσκει τρανώτερον λέ-

busdam tantum, sed simpliciter et de omnibus dixit: „Nisi quis renatus fuerit" etc. Quod idem est ac si dixisset, omnes post Christi salvatoris adventum caelorum regnum ingressuros esse regenerandos. Cum autem homines sint et parvuli, salute utique et ipsi indigent, ac proinde indigent et baptismate; et qui non regenerati decedunt, tanquam qui originalis peccati remissionem non acceperint, sempiternae peccati poenae de necessitate subiiciuntur et consequenter sine baptismo haudquaquam salvantur: quare necesse est, parvulos baptizari. Insuper salutem parvuli consequuntur; atqui apud Matthaeum dicitur: „Non baptizatus autem non salvatur"; ergo necesse est, et parvulos baptizari. Et in Actis dicitur, familias totas fuisse baptizatas; ergo et parvulos. Sed et hoc ipsum patres antiqui testantur evidenter, in quibus Dionysius de Ecclesiastica hierarchia; Iustinus quaestione quinquagesima sexta, ubi sic expresse loquitur: „Bonorum quae per baptismum adveniunt digni fiunt fide eorum, a quibus sacros ad fontes offeruntur". Et Augustinus apostolicam ait esse traditionem, parvulos baptismo salvari. Item alibi[1]): „Alienos infantibus pedes ecclesia tribuit, ut ad se veniant; aliena corda, ut credant; linguam alienam, ut spondeant". Et rursum alibi: „Cor illis maternum mater ecclesia subministrat"[2]). Porro baptismi materia aqua pura est seu naturalis, non vero ullus alius liquor. Per solum autem sacerdotem perficitur; urgente tamen inexcusabili necessitate, potest et per alium hominem conferri, modo sit orthodoxus et convenientem sacro baptismati scopum intendat. Effectus porro baptismi breviter recensendi. Primus est originalis peccati remissio et aliorum, quotquot voluntate propria is qui baptizatur admisit. Secundus ab aeternis, quae sive propter originale sive propter propria mortalia peccata manebant hominem, poenis eximit. Tertio immortalitatem baptizatis impertitur, quippe a peccatis praecedentibus eos emundans in Dei templa restituit. Neque dicere licet, omnia prorsus quae baptismum praecessere peccata per hunc non deleri, sed manere quidem, at non imputari. Extremae etenim id impietatis est et pietatis abnegatio censenda magis quam confessio. Immo vero omne quodcumque peccatum, quod ante baptismum aut est aut fuit, deletur, atque perinde ac si nunquam exstitisset reputatur. Etenim baptismi symbola et verba baptismum praesignantia ac perficientia, ipsa denique ablutio perfectam munditiam designant; idemque et illa, quibus appellatur, vocabula confirmant. Si enim per spiritum et ignem perficitur baptismus, perfectam utique munditiam hunc esse, manifestum est, cum perfecte spiritus expurget; si lumen, tenebras dissipat; si regeneratio, utique vetera desiere; quae porro vetera, nisi peccata? Veterem hominem si qui baptizatur exuit, ergo et peccatum; Christum si induit, igitur per baptismum a peccato mundus actu efficitur; longe enim a peccatoribus Deus. Hoc ipsum vero et apertius Paulus edocet, dicens:

[1]) Matth. XIX, 14.
[2]) Act. XVI, 33.
[3]) Dionys., *Hier. eccl.*, cap. 7.
[4]) *Quaestiones et responsiones ad orthodoxos*, q. 56. Librum illum saec. V elucubratum falso Iustino attribui, omnes fatentur.
[5]) August., *De Gen. ad litt.*, l. X, cap. 23; *De pecc. mer.* I, cap. 26, n. 39.
[6]) *μητρικήν· μερικήν* D.
[7]) *μακάριον* om. A.
[8]) Matth. III, 11.
[9]) *φῶς*, cf. Hebr. IV, 4.
[10]) *ἀναγέννησις*, Tit. III, 11.
[11]) Coloss. III, 9.
[12]) Gal. III, 27.

[1]) Ipsa Augustini verba ita se habent, *Serm.* 176 (alias, de Verbis apostoli 10), cap. 2 = Patr. Lat. XXXVIIII, 950: *Accommodat illis mater ecclesia aliorum pedes ut veniant, aliorum cor ut credant, aliorum linguam ut fateantur.*
[2]) En integrum Augustini locum, *De pecc. meritis et remissione*, lib. I, cap. 25 = Patr. Lat. XLIV, 131 A: *Quod per sacramentum baptismatis in parvulis fieri non dubitat mater ecclesia, quae cor et os maternum eis praestat, ut sacris mysteriis imbuantur.*

γων[1])· „Ὥσπερ διὰ τοῦ ἑνὸς ἁμαρτωλοὶ κατεστάθημεν οἱ πολλοί, οὕτω διὰ τοῦ ἑνὸς δίκαιοι“. Εἰ δὲ δίκαιοι, ἄρα ἁμαρτίας ἐλεύθεροι· οὐ γὰρ δύναται ἐν ταὐτῷ εἶναι τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον. Εἰ ἀληθῶς ἀπέθανεν ὁ Χριστός, ἄρα καὶ ἀληθὴς ἡ διὰ τοῦ πνεύματος ἄφεσις.

Ἐντεῦθεν δὲ δῆλον, πάντα τὰ βαπτισθέντα καὶ κοιμηθέντα βρέφη ἀναμφιβόλως σῴζεσθαι, προορισθέντα διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ· εἰ γὰρ ἐκτὸς πάσης ἦσαν ἁμαρτίας, κοινῆς μέν, ὅτι ἐλυτρώθησαν τῷ θείῳ λουτρῷ, ἰδικῆς δέ, ὅτι τὰ βρέφη μὴ ἔχοντα ἐνεργείᾳ προαίρεσιν οὐχ ἁμαρτάνει, ἄρα καὶ σῴζεται. Ἐντίθησι δὲ τὸ βάπτισμα καὶ χαρακτῆρα ἀνεξάλειπτον ὥσπερ καὶ ἡ ἱερωσύνη· καθὼς γὰρ ἀδύνατον τὸν αὐτὸν δὶς τῆς ἱερωσύνης τυχεῖν τῆς αὐτῆς, οὕτως ἀδύνατον ἀναβαπτισθῆναι[2]) τὸν ἅπαξ ὀρθῶς βαπτισθέντα, κἂν καὶ μυρίαις συμβέβηκεν αὐτὸν ὑποπεσεῖν ἁμαρτίαις ἢ καὶ αὐτῇ ἐξομοιώσει τῆς πίστεως. Θέλων γὰρ ἐπιστρέψαι πρὸς κύριον, ἀναλαμβάνει τὴν ἣν ἀπώλεσεν υἱοθεσίαν διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας.

Ὅρος ιζ'.

Πιστεύομεν τὸ πανάγιον μυστήριον τῆς ἱερᾶς εὐχαριστίας, ὅπερ ἀνωτέρω κατὰ τάξιν τέταρτον ἐθέμεθα, ἐκεῖνο εἶναι, ὅπερ ὁ κύριος παρέδωκε τῇ νυκτί, ᾗ παρεδίδου ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. Λαβὼν γὰρ ἄρτον καὶ εὐλογήσας, ἔδωκε τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις εἰπών[3])· „Λάβετε, φάγετε, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου“. Καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, εὐχαριστήσας εἶρηκε· „Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν“.

Τούτου ἐν τῇ ἱερουργίᾳ πιστεύομεν παρεῖναι τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν οὐ τυπικῶς οὐδ' εἰκονικῶς οὐδὲ χάριτι ὑπερβαλλούσῃ, ὡς ἐν τοῖς λοιποῖς μυστηρίοις, οὐδὲ κατὰ μόνην παρουσίαν, καθώς τινες τῶν πατέρων εἰρήκασι περὶ τοῦ βαπτίσματος, οὐδὲ κατ' ἐναρτισμόν, ὥστε ἑνοῦσθαι τὴν θεότητα τοῦ λόγου τῷ προκειμένῳ τῆς εὐχαριστίας ἄρτῳ ὑποστατικῶς, καθὼς οἱ ἀπὸ Λουθήρου λίαν ἀμαθῶς καὶ ἀναξίως[4]) δοξάζουσιν, ἀλλ' ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς, ὥστε μετὰ τὸν ἁγιασμὸν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου μεταβάλλεσθαι, μετουσιοῦσθαι, μεταποιεῖσθαι, μεταρρυθμίζεσθαι τὸν μὲν ἄρτον εἰς αὐτὸ τὸ ἀληθὲς τοῦ κυρίου σῶμα, ὅπερ ἐγεννήθη ἐν Βηθλεὲμ ἐκ τῆς ἀειπαρθένου, ἐβαπτίσθη ἐν Ἰορδάνῃ, ἔπαθεν, ἐτάφη, ἀνέστη, ἀνελήφθη, κάθηται ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ καὶ πατρός, μέλλει ἐλθεῖν ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, — τὸν δ' οἶνον μεταποιεῖσθαι καὶ μετουσιοῦσθαι εἰς αὐτὸ τὸ ἀληθὲς τοῦ κυρίου αἷμα, ὅπερ, κρεμαμένου ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἐχύθη ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς[5]).

Ἔτι μετὰ τὸν ἁγιασμὸν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου οὐκ ἔτι μένειν τὴν οὐσίαν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ κυρίου ἐν τῷ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἴδει καὶ τύπῳ, ταὐτὸν εἰπεῖν ὑπὸ τοῖς τοῦ ἄρτου συμβεβηκόσιν[6]).

Ἔτι αὐτὸ τὸ πανακήρατον τοῦ κυρίου σῶμα καὶ αἷμα μεταδίδοσθαι καὶ εἰσδύειν εἰς τὸ στόμα καὶ στόμαχον τῶν μετεχόντων εὐσεβῶν τε καὶ ἀσεβῶν· πλὴν τοῖς μὲν εὐσεβέσι καὶ ἀξίοις ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ ζωὴν αἰώνιον προξενεῖν, τοῖς δ' ἀσεβέσι καὶ ἀναξίοις κατάκρισιν καὶ κόλασιν αἰώνιον παραχωρεῖν.

Ἔτι τέμνεσθαι μὲν καὶ διαιρεῖσθαι εἴτε χερσὶν εἴτε καὶ ὀδοῦσι[7]) τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ κυρίου,

„Sicut per unum peccatores constituti sumus multi, ita et per unum iusti“. Porro si iusti, igitur et a peccato liberi; neque enim simul esse possunt vita et mors. Si vere mortuus est Christus, vera profecto est et per spiritum condonatio peccati.

Hinc vero compertum, baptizatos parvulos et defunctos omnes dubio procul salutem consequi per mortem Christi praedestinatos. Cum enim nullius rei sint peccati, non quidem omnibus communis, utpote iam divino lavacro mundati, neque etiam proprii, utpote qui actu electione carentes non peccant, certissime salvantur. Porro baptismus aeque ac ordo characterem imprimit indelebilem: unde quemadmodum eodem ordine initiari bis nemo potest, ita nec recte semel baptizatus iterum baptizari, ut in mille peccata forte prolapsus, immo ut a fide etiam apostata. Enimvero converti ad Dominum quisquis voluerit, eam a qua exciderat, per paenitentiae sacramentum recuperat adoptionem.

Decretum XVII.

Credimus sanctissimum divinae eucharistiae sacramentum, quod ordine quartum supra recensuimus, illud ipsum esse, quod ea nocte qua semetipsum pro mundi vita tradidit Dominus, nobis traditione reliquit. Panem quippe accipiens ac benedicens, dedit sanctis discipulis suis et apostolis, dicens: „Accipite, manducate, hoc est corpus meum“. Et accipiens calicem, gratias agens dixit: „Bibite ex eo omnes, hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum“.

In huius itaque celebratione sacramenti Dominum nostrum Iesum Christum credimus esse praesentem, non quidem secundum figuram aut imaginem neque etiam secundum quamdam, uti ceteris in sacramentis, gratiae excellentiam, neque secundum simplicem, quam et in baptismo patres nonnulli commemoravere, praesentiam, neque penes impanationem, qua proposito eucharistiae pani verbi divinitas substantialiter uniatur, quemadmodum inscite iuxta ac indigne arbitrantur Lutherani, sed vere realiterque, quatenus panis et vini facta consecratione, transmutetur, transsubstantietur, convertatur, transformetur panis quidem in ipsum corpus Domini verum, quod natum est in Bethleem ex semper virgine, baptizatum in Iordane, passum, sepultum, quod resurrexit, ascendit, sedet a dextris Dei patris, in caeli denique nubibus adventurum, — vinum vero in ipsum Domini sanguinem verum converti ac transsubstantiari, qui ex illo in cruce pendente pro mundi vita defluxit.

Item facta panis et vini consecratione, nec panis nec vini manere amplius substantiam credimus, sed ipsum corpus et sanguinem Domini sub panis et vini specie et figura, id est sub panis accidentibus.

Item et ipsum distribui Domini corpus et sanguinem purissimum, inque communicantium sive piorum sive impiorum os ac stomachum introduci: nisi quod remissionem peccatorum vitamque piis ac dignis impertitur aeternam, impiis vero ac indignis damnationem poenamque accersit sempiternam.

Item manibus dentibusve concidi quidem Domini corpus et sanguinem ac dividi; verum per

[1]) Rom. V, 19.
[2]) Perperam in B duobus fere lineis omissis: *ἀνεξάλεπτον (sic)· ἀδύνατον γὰρ ἀναβαπτισθῆναι.*
[3]) Matth. XXVI, 26-28.
[4]) *ἀναξίως· ἀθλίως* D.
[5]) Ioh. VI, 51.
[6]) *ταὐτὸν — συμβεβηκόσιν* om. B.
[7]) *εἴτε χερσὶν — ὀδοῦσι* om. B.

κατὰ συμβεβηκὸς μέντοι ἤτοι κατὰ τὰ συμβεβηκότα τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, καθ' ἃ καὶ ὁρατὰ καὶ ἁπτὰ εἶναι ὁμολογοῦνται, καθ' ἑαυτὰ δὲ μένειν ἄτμητα πάντῃ καὶ ἀδιαίρετα. Ὅθεν καὶ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία φησί· Μερίζεται καὶ διαμερίζεται ὁ μεριζόμενος καὶ μὴ διαιρούμενος, ὁ πάντοτε ἐσθιόμενος καὶ οὐδέποτε δαπανώμενος, ἀλλὰ τοὺς μετέχοντας (δηλονότι ἀξίως) ἁγιάζων.

Ἔτι ἐν ἑκάστῳ μέρει καὶ τμήματι ἐλαχίστῳ τοῦ μεταβληθέντος ἄρτου καὶ οἴνου οὐκ εἶναι μέρος τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ κυρίου (βλάσφημον [1]) γὰρ τοῦτο καὶ ἄθεον), ἀλλ' ὅλον ὁλικῶς τὸν δεσπότην Χριστὸν κατ' οὐσίαν, μετὰ ψυχῆς δηλονότι καὶ θεότητος, ἤτοι τέλειον θεὸν καὶ τέλειον ἄνθρωπον. Ὅθεν καὶ πολλῶν γινομένων ἐν τῇ οἰκουμένῃ μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ὥρᾳ ἱερουργιῶν, μὴ γίνεσθαι πολλοὺς Χριστοὺς καὶ [2]) πολλὰ σώματα Χριστοῦ, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστὸν παρεῖναι ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς, καὶ ἓν εἶναι αὐτοῦ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα ἐν πάσαις ταῖς κατὰ μέρος τῶν πιστῶν ἐκκλησίαις· καὶ τοῦτο οὐχ ὅτι τὸ ἐν οὐρανοῖς τοῦ δεσπότου ἐν τοῖς θυσιαστηρίοις κάτεισι σῶμα, ἀλλ' ὅτι ὁ τῆς προθέσεως ἐν πάσαις ταῖς κατὰ μέρος ἐκκλησίαις προκείμενος ἄρτος, μεταποιούμενος καὶ μετουσιούμενος μετὰ τὸν ἁγιασμόν, γίνεται καί ἐστιν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ τῷ ἐν οὐρανοῖς· ἓν γὰρ τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ἐν πολλοῖς τόποις καὶ οὐ πολλά, καὶ διὰ τοῦτο τὸ μυστήριον τοῦτο μάλιστά ἐστι καὶ λέγεται θαυμαστὸν καὶ πίστει μόνῃ καταληπτόν, οὐ σοφίσμασι σοφίας ἀνθρωπίνης, ἧς τὴν ματαίαν καὶ ἀνόητον ἐν τοῖς θείοις περιέργειαν ἀποσείεται ἡ εὐσεβὴς καὶ θεοπαράδοτος ἡμῶν θρησκεία.

Ἔτι αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ κυρίου τὸ ἐν τῷ τῆς εὐχαριστίας μυστηρίῳ ὀφείλειν τιμᾶσθαι ὑπερβαλλόντως καὶ προσκυνεῖσθαι λατρευτικῶς· μία γὰρ ἡ προσκύνησις τῆς ἁγίας τριάδος [3]) καὶ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ κυρίου.

Ἔτι εἶναι θυσίαν ἀληθῆ καὶ ἱλαστικὴν προσφερομένην ὑπὲρ πάντων τῶν εὐσεβῶν ζώντων καὶ τεθνεώτων καὶ ὑπὲρ ὠφελείας πάντων, ὡς κεῖται ῥητῶς ἐν ταῖς τοῦ μυστηρίου τούτου εὐχαῖς [4]), ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τῇ ἐκκλησίᾳ παραδοθείσαις κατὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς διαταγὴν τοῦ κυρίου.

Ἔτι καὶ πρὸ τῆς χρήσεως εὐθὺς μετὰ τὸν ἁγιασμὸν καὶ μετὰ τὴν χρῆσιν τὸ φυλαττόμενον ἐν ταῖς ἱεραῖς θήκαις πρὸς μετάληψιν τῶν ἀποδημῆσαι μελλόντων ἀληθὲς εἶναι τοῦ κυρίου σῶμα καὶ κατὰ μηδὲν διαφέρον ἑαυτοῦ, ὥστε πρὸ τῆς χρήσεως μετὰ τὸν ἁγιασμόν, ἐν τῇ χρήσει καὶ μετὰ τὴν χρῆσιν εἶναι κατὰ πάντα τὸ ἀληθὲς τοῦ κυρίου σῶμα.

Ἔτι τῇ μετουσίωσις λέξει οὐ τὸν τρόπον πιστεύομεν δηλοῦσθαι, καθ' ὃν ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μεταποιοῦνται εἰς τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ κυρίου (τοῦτο γὰρ ἄληπτον πάντῃ καὶ ἀδύνατον πλὴν αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ τοῖς πιστεύουσιν ἀμάθειαν ἅμα καὶ ἀσέβειαν ἐπιφέρει), ἀλλ' ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μετὰ τὸν ἁγιασμὸν οὐ τυπικῶς οὐδ' εἰκονικῶς οὐδὲ χάριτι ὑπερβαλλούσῃ οὐδὲ τῇ κοινωνίᾳ ἢ τῇ παρουσίᾳ τῆς θεότητος μόνης τοῦ μονογενοῦς μεταβάλλεται εἰς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ κυρίου, οὐδὲ συμβεβηκός τι τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς συμβεβηκός τι τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ κατά τινα τροπὴν ἢ ἀλλοίωσιν μεταποιεῖται, ἀλλ' ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς καὶ οὐσιωδῶς γίνεται ὁ μὲν ἄρτος αὐτὸ τὸ ἀληθὲς τοῦ κυρίου σῶμα, ὁ δ' οἶνος αὐτὸ τοῦ κυρίου αἷμα, ὡς εἴρηται ἀνωτέρω.

accidens dumtaxat sive penes accidentia panis et vini, per quae et visibilia ea esse et contrectabilia in confesso est: at insecta prorsus et indivisa secundum se permanere. Unde et catholica dicit ecclesia: Conciditur et dividitur, qui membratim concisus nequaquam dividitur, semper manducatur et nunquam consumitur, sed digne accedentes sanctificat.

Item nequaquam sub divisione qualibet ac minima panis et vini transmutati particula esse partem corporis et sanguinis Domini (quippe hoc sine blasphemia et impietate nemo dixerit), sed totum ac integrum Dominum Christum secundum substantiam, animam videlicet suam et divinitatem, id est Deum perfectum et perfectum hominem. Unde et multae cum per orbem una et eadem hora celebrantur missae, haudquaquam Christi plures plurave Christi sunt corpora, sed unus in omnibus ac singulis fidelium ecclesiis vere ac realiter praesens est ipse Christus, unum et corpus est et sanguis unus. Atque id quidem, non quod illud quod in caelo est Domini corpus super altaria descendat, sed quod post consecrationem conversus ac transsubstantiatus is, qui singulis in ecclesiis offertur, panis propositionis fiat et sit illud ipsum corpus quod est in caelo. Quippe multis in locis non multa, sed unum est corpus Domini; ac vel hinc maxime mirabile est diciturque huiusmodi sacramentum et sola fide comprehensibile, non autem humanae ratiunculis sapientiae, cuius quidem vanam et circa res divinas caecam inquisitionem pia atque divinitus tradita abnuit professio nostra.

Item et honore supremo colendum esse cultuque latriae adorandum idem Domini corpus et sanguinem, quae sunt in sacramento eucharistiae. Quippe sanctissimae trinitatis et corporis sanguinisque Domini una est adoratio.

Item et verum ac propitiatorium esse sacrificium, quod pro fidelibus omnibus tum vivis tum defunctis nec non et pro utilitate omnium offertur, uti et in huiusce sacramenti precibus exprimitur, quas iuxta id quod a Domino mandatum acceperant, apostoli ecclesiae tradidere.

Item ante usum statim a consecratione ac post usum id quod sacris in pixibus communioni moribundorum asservatur, corpus esse Domini verum et a se ipso ne vel levissime quidem diversum, quatenus ante usum post consecrationem, in usu ac post usum verum omnino sit corpus Domini.

Praeterea verbo *transsubstantionis* modum illum quo in corpus et sanguinem Domini panis et vinum convertuntur, explicari minime credimus — id enim penitus impossibile utpote incomprehensibile praeterquam ipsi Deo, et capere se credentibus inscitiae ac impietatis notam inurit, — sed panis et vini, facta consecratione, non per figuram aut per imaginem, non penes superabundantem gratiam, non per communionem aut solius divinitatis unigeniti filii Dei praesentiam, at in corpus et sanguinem Domini conversionem significari, sed nec panis aut vini accidens aliquod in quoddam corporis et sanguinis accidens aliqua conversione vel alteratione mutatur, sed vere realiterque ac substantialiter fit quidem panis ipsum verum Domini corpus, vinum vero ipse sanguis eius, uti iam ante dictum est.

[1]) Quae inter uncos ponuntur om. B.
[2]) *πολλοὺς — καὶ* om. B.
[3]) *τῆς ἁγίας τριάδος· τοῦ κυρίου* B.
[4]) *ἐν ταῖς . . . εὐχαῖς*, cf. Goar, *Euchologium Graec.*, p. 78 et 109.

Ἔτι μὴ γίνεσθαι ὑπό τινος ἄλλου τὸ τῆς ἱερᾶς εὐχαριστίας τοῦτο μυστήριον εἰ μὴ μόνον ὑπὸ ἱερέως εὐσεβοῦς καὶ ὑπὸ εὐσεβοῦς καὶ νομίμου ἐπισκόπου τὴν ἱερωσύνην λαβόντος, καθ' ὃν τρόπον ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία διδάσκει. Αὕτη ἐστὶν ἐν συντόμῳ ἡ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ περὶ τοῦ μυστηρίου τούτου δόξα καὶ ἀληθὴς ὁμολογία καὶ ἀρχαιοτάτη παράδοσις, ἣν οὐ δεῖ κολοβοῦσθαι κατ' οὐδένα τρόπον ὑπὸ τῶν εὐσεβεῖν βουλομένων καὶ ἀποσειομένων τοὺς νεωτερισμοὺς καὶ [1]) τὰς βεβήλους τῶν αἱρετικῶν κενοφωνίας, ἀλλ' ἀναγκαίως σῴαν καὶ ἀδιάσειστον τηρεῖσθαι τὴν νομοθετηθεῖσαν παράδοσιν· τοὺς γὰρ παραβαίνοντας ἀποποιεῖται καὶ ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία.

Denique neminem praeter pium sacerdotem, ab pio utique episcopo canonice instituto sacerdotii charactere initiatum, iuxta orientalis ecclesiae doctrinam hoc sacrosanctae eucharistiae credimus posse conficere sacramentum. Haec est compendiaria orientalis catholicae ecclesiae hoc de sacramento doctrina veraque confessio et traditio perantiqua, cui detrahere quidquam non convenit eos, qui pie sentire cupiunt et novitates horrent ac profana haereticorum vaniloquia detestantur; sed hanc, quae iam pridem obtinuit, traditionem integram servant et illibatam. Hanc enim violantes catholica Christi reiicit et anathematizat ecclesia.

Ὅρος ιη'.

Πιστεύομεν τὰς τῶν κεκοιμημένων ψυχὰς εἶναι ἢ ἐν ἀνέσει ἢ ἐν ὀδύνῃ, καθ' ὅ τι ἕκαστος ἔπραξεν· χωριζομένας γὰρ ἀπὸ τῶν σωμάτων παραυτίκα ἢ πρὸς εὐφροσύνην ἢ πρὸς λύπην καὶ στεναγμὸν ἐκδημεῖν, ὁμολογουμένης μέντοι μήτε τῆς ἀπολαύσεως μήτε τῆς κατακρίσεως τελείας· μετὰ γὰρ τὴν κοινὴν ἀνάστασιν, ὅτε ἡ ψυχὴ ἑνωθείη τῷ σώματι, μεθ' οὗ καλῶς ἢ πονηρῶς ἐπολιτεύσατο, ἀπολήψεται ἕκαστος τὸ τέλειον, ἢ τῆς ἀπολαύσεως ἢ τῆς κατακρίσεως δηλονότι.

Τοὺς δὲ συμφθαρέντας θανασίμοις πλημμελήμασι καὶ μὴ ἐν ἀπογνώσει ἀποδημήσαντας, ἀλλὰ μετανοήσαντας μὲν ἔτι περιόντας ἐν τῷ μετὰ σώματος βίῳ, μὴ ποιήσαντας δὲ οὐδ' ὁντιναοῦν καρπὸν μετανοίας (ἐκχέαι δάκρυα δηλονότι καὶ γονυπετῆσαι ἐν γρηγορήσει προσευχῶν, θλιβῆναι, πτωχοὺς παραμυθῆσαι, καὶ τέως ἐν ἔργοις τὴν πρὸς τὸν θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπην ἐπιδεῖξαι, ἃ καὶ ἱκανοποίησιν καλῶς ἡ καθολικὴ ἐκκλησία ἀπ' ἀρχῆς ὠνόμασε [2])), τούτων καὶ αὐτῶν τὰς ψυχὰς ἀπέρχεσθαι εἰς ᾅδου [3]) καὶ ὑπομένειν τὴν ἕνεκα ὧν εἰργάσαντο ἁμαρτημάτων ποινήν· εἶναι δ' ἐν συναισθήσει τῆς ἐκεῖθεν ἀπαλλαγῆς, ἐλευθεροῦσθαι δὲ ὑπὸ τῆς ἄκρας ἀγαθότητος διὰ τῆς δεήσεως τῶν ἱερέων καὶ εὐποιϊῶν, ἃ τῶν ἀποιχομένων ἕνεκα οἱ ἑκάστου συγγενεῖς ἀποτελοῦσι, μεγάλα δυναμένης μάλιστα τῆς ἀναιμάκτου θυσίας, ἣν ἰδίως ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων συγγενῶν ἕκαστος καὶ κοινῶς ὑπὲρ πάντων ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ὁσημέραι ποιεῖ ἐκκλησία· ἐννοουμένου μέντοι καὶ τούτου, τοῦ μὴ εἰδέναι ἡμᾶς δηλαδὴ τὸν καιρὸν τῆς ἀπαλλαγῆς. Ὅτι γὰρ γίνεται ἐλευθερία τῶν τοιούτων ἀπὸ τῶν δεινῶν καὶ πρὸ τῆς κοινῆς ἀναστάσεώς τε καὶ κρίσεως, οἴδαμεν καὶ πιστεύομεν· πότε δέ, ἀγνοοῦμεν.

Decretum XVIII.

Credimus defunctorum animas aut in quiete aut in poenis esse, prout quisque gesserit; quippe separatae a corporibus vel ad gaudii vel ad tristitiae gemitusque locum statim commigrant, nondum tamen eis concessa integra beatitudinis aut damnationis mensura. Etenim generali facta resurrectione, quando anima unietur corpori, quocum aut bene gessit aut male, tunc beatitudinis ac poenarum perfectam unusquisque vicem recipiet.

Eorum vero, qui peccatis impliciti non in desperatione defuncti sunt, sed quos adhuc superstites paenituit, at nullum fecerunt paenitentiae fructum, (lacrimas videlicet effundendo, genibus flexis in orationibus vigilando, semetipsos afflictando, pauperes recreando, suam denique cum in Deum tum in proximum caritatem operibus demonstrando, quae et catholica ecclesia recte ab initio satisfactiones appellavit), horum, inquam, ipsorum animas credimus ad inferos abire ibique iustas pro iis, quae commisere, peccatis poenas sustinere; at suae tamen ex hinc futurae liberationis esse conscias et ab summa bonitate per sacerdotum orationes, et eleemosynas, quas pro defunctis eorum propinqui faciunt, liberari. Ad hoc vero potissimum valet incruentum missae sacrificium, quod peculiariter singuli pro consanguineis defunctis, catholica vero et apostolica ecclesia quotidie pro omnibus communiter facit. Porro liberationis huiusmodi notum nobis esse tempus nequaquam dicimus; tales enim solvi quidem poenis, idque ante communem resurrectionem et universale iudicium, et scimus et credimus; id vero quando fiat, ignoramus.

Ἐρωτήσεις τινὲς καὶ πρὸς αὐτὰς ἀποκρίσεις.

Quaestiones aliquot et ad eas responsiones.

Ἐρώτησις α'.

Εἰ δεῖ τὴν θείαν γραφὴν κοινῶς παρὰ πάντων τῶν χριστιανῶν ἀναγινώσκεσθαι;

Quaestio I.

Decetne sacram scripturam sine discrimine ab omnibus legi christianis?

Ἀπόκρισις.

Οὔ. Τὴν πᾶσαν γὰρ γραφὴν θεόπνευστον καὶ ὠφέλιμον οἴδαμεν, καὶ οὕτω τὸ ἀναγκαῖον ἔχουσαν μεθ' ἑαυτῆς, ὥστε χωρὶς αὐτῆς ἀδύνατον ὁπωσοῦν εὐσεβεῖν· οὐ μὴν καὶ ὑπὸ πάντων εὐκόλως καὶ πάνυ ὀφελίμως [4]) ἀναγινώσκεσθαι ταύτην, ἀλλ' ὑπὸ μόνων τῶν μετὰ τῆς πρεπούσης ἐρεύνης τοῖς [5]) βάθεσιν ἐγκυπτόντων τοῦ πνεύματος καὶ εἰδότων οἷς τρόποις ἡ θεία γραφὴ ἐρευνᾶται καὶ διδάσκεται καὶ ὅλως ἀναγινώσκεται· τοῖς δὲ μὴ γεγυμνασμένοις καὶ ἀδιαφόρως ἢ μόνον κατὰ τὸ γράμμα ἢ καὶ κατ' ἄλλον τινὰ

Responsio.

Non decet. Enimvero omnem scripturam divinitus inspiratam et utilem novimus, et ita ex se necessariam, ut pie sine illa vivere nullatenus quisquam possit. Hanc tamen haudquaquam convenit omnes legere, at eos dumtaxat qui profunda, quae in illa latent, spiritus arcana convenienti scrutatione explorare valent, quive eam qua excutienda, docenda, legenda est scriptura sacra, rationem probe norunt. Inexercitatis autem et scripturam sacram absque discrimine vel solum penes

[1]) *καὶ* om. A.
[2]) *ἃ καὶ — ὠνόμασε* om. B.
[3]) *ᾅδην* B.
[4]) *εὐκόλως — ὀφελίμως* om. A.
[5]) *τοῖς· καὶ* A.

τρόπον ἀλλότριον τῆς εὐσεβείας ταύτης τῆς γραφῆς ἐκλαμβάνουσιν ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, διὰ τῆς πειρᾶς τὴν βλάβην ἐγνωκυῖα, οὐ θεμιτὴν τὴν ἀνάγνωσιν εἶναι ἐντέλλεται[1]). Ὥστε παντὶ εὐσεβεῖ ἐπιτέτραπται μὲν ἀκούειν τὰ τῆς γραφῆς, ἵνα πιστεύῃ τῇ καρδίᾳ εἰς δικαιοσύνην, ὁμολογῇ δὲ τῷ στόματι εἰς σωτηρίαν[2])· ἀναγινώσκειν δὲ ἔνια τῆς γραφῆς μέρη καὶ μάλιστα τῆς παλαιᾶς ἀπηγορεύεται τῶν εἰρημένων αἰτιῶν καὶ τῶν ὁμοίων τούτοις ἕνεκα. Καί ἐστιν ἴσον παραγγέλλειν τοῖς ἀγυμνάστοις μὴ ἀναγινώσκειν ὡσαύτως τὴν πᾶσαν ἱερὰν γραφὴν καὶ τοῖς βρέφεσιν ἐντέλλεσθαι μὴ ἅπτεσθαι στερεᾶς τροφῆς.

literam aut alieno a pietate sensu intelligentibus ecclesia catholica, utique per experientiam de dispendio certa, lectione eius interdicit. Itaque omnibus quidem fidelibus sacram audire scripturam, quatenus corde credant ad iustitiam, ore autem confessionem promant ad salutem, permissum est; aliquos vero scripturae ac veteris potissimum instrumenti libros legere, praedictis ac consimilibus de causis prohibitum. Et vero perinde est sacrae scripturae lectione inexercitatos prohibere ac solidiori abstineant cibo infantibus imperare.

Ἐρώτησις β'.

Εἰ σαφής ἐστιν ἡ γραφὴ πᾶσι τοῖς ἀναγινώσκουσι χριστιανοῖς;

Ἀπόκρισις.

Εἰ σαφὴς ἦν ἡ θεία γραφὴ πᾶσι τοῖς ἀναγινώσκουσι χριστιανοῖς, οὐκ ἂν ὁ κύριος ἐρευνᾶν ταύτην τοὺς βουλομένους σωτηρίας τυχεῖν ἐπέτρεπε[3]), καὶ τὸ χάρισμα τῆς διδασκαλίας ματαίως τῷ Παύλῳ[4]) ἐλέγετο τεθῆναι ὑπὸ τοῦ θεοῦ τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ὁ Πέτρος[5]) οὐκ ἂν περὶ τῶν τοῦ Παύλου ἐπιστολῶν ἔχειν τινὰ δυσνόητα ἔλεγε. Δῆλον οὖν, ὡς πολὺ τὸ βάθος ἔχειν τὴν γραφὴν καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἐννοιῶν, καὶ δεῖσθαι ἐπιστημόνων καὶ θείων ἀνδρῶν πρὸς ἔρευναν καὶ ἀληθῆ κατάληψιν καὶ γνῶσιν ὀρθὴν καὶ συνῳδὸν τῇ πάσῃ γραφῇ καὶ τῷ δημιουργῷ ταύτης ἁγίῳ πνεύματι. Ὥστε τοῖς ἀναγεννηθεῖσιν, εἰ καὶ γνώριμος ἡ περὶ τριάδος πίστις καὶ ἡ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἐνανθρώπησις, τὰ πάθη, ἡ ἀνάστασις, ἡ εἰς οὐρανοὺς ἄνοδος, ὁ περὶ τῆς παλιγγενεσίας καὶ κρίσεως λόγος, ὧν ἕνεκα καὶ πολλοὶ θάνατον ὑπομεῖναι οὐκ ὤκνησαν, οὐκ ἀναγκαῖον δέ, μᾶλλον δὲ ἀδύνατον πᾶσιν εἰδέναι καὶ ἃ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον μόνοις τοῖς ἐγγεγυμνασμένοις ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἁγιότητι φανεροῖ.

Quaestio II.

Sitne perspicua omnibus legentibus christianis scriptura?

Responsio.

Si legentibus omnibus perspicua esset sacra scriptura christianis, nequaquam perscrutari scripturas his, qui salutis desiderio tenentur, Dominus mandasset; frustra quoque Paulus positam a Deo in ecclesia doctoratus gratiam scripsisset, neque intellectu difficilia habere Pauli epistolas Petrus diceret. Maximam itaque constat esse scripturae altitudinem iuxta ac sensuum eius amplitudinem ac doctissimis proinde divinisque hominibus ad eius indagationem veramque intelligentiam ac rectum sensum, scripturae et eiusdem auctori spiritu sancto consonum, opus esse. Itaque quamvis regeneratis conspicua sit fides sanctissimae trinitatis et incarnatio filii Dei, eiusdem passio, resurrectio, in caelos ascensio, item et regenerationis ac iudicii veritas — pro quibus mortem subire multi non dubitarunt; — haud tamen necesse est, immo impossibile, et ea scire omnes, quae solis sapientia et sanctitate exercitatis spiritus sanctus manifestat.

Ἐρώτησις γ'.

Ἱερὰν γραφὴν ποῖα βιβλία καλεῖς;

Ἀπόκρισις.

Στοιχειοῦντες τῷ κανόνι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἱερὰν γραφὴν καλοῦμεν ἐκεῖνα πάντα ἃ ὁ Κύριλλος ὑπὸ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου ἐρανισάμενος ἀριθμεῖ, καὶ πρὸς τούτοις ἅπερ ἀσυνέτως καὶ ἀμαθῶς εἶτ' οὖν ἐθελοκακούργως ἀπόκρυφα κατωνόμασε· τὴν Σοφίαν δηλαδὴ τοῦ Σολομῶντος, τὴν Ἰουδίθ, τὸν Τωβίαν, τὴν Ἱστορίαν τοῦ δράκοντος, τὴν Ἱστορίαν τῆς Σωσάννης, τοὺς Μακκαβαίους καὶ τὴν Σοφίαν τοῦ Σειράχ. Ἡμεῖς γὰρ μετὰ τῶν ἄλλων τῆς θείας γραφῆς γνησίων βιβλίων καὶ ταῦτα γνήσια τῆς γραφῆς μέρη κρίνομεν, ὅτι ἡ παραδόσασα ἀρχαία συνήθεια, καὶ μάλιστα ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, γνήσια εἶναι τὰ ἱερὰ εὐαγγέλια καὶ τἄλλα τῆς γραφῆς βιβλία, καὶ ταῦτα εἶναι τῆς ἁγίας γραφῆς μέρη ἀναμφιβόλως παρέδωκε, καὶ τούτων ἡ ἄρνησις, ἐκείνων ἐστὶν ἀθέτησις. Εἰ δέ που δοκεῖ μὴ ἀεὶ πάντα[6]) ὑπὸ πάντων συγκαταριθμεῖσθαι, οὐδὲν ἧττον ὅμως καὶ ταῦτα παρά τε συνόδων καὶ πολλῶν ὅσων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας παλαιοτάτων τε καὶ ἐγκρίτων θεολόγων ἀριθμεῖται καὶ συγκαταριθμεῖται τῇ πάσῃ γραφῇ, ἃ πάντα καὶ ἡμεῖς κανονικὰ βιβλία κρίνομεν, καὶ ταῦτα τὴν ἱερὰν γραφὴν εἶναι ὁμολογοῦμεν[7]).

Quaestio III.

Quosnam libros sacram scripturam vocas?

Responsio.

Ecclesiae catholicae regulam sequentes sacram scripturam eos omnes appellamus libros, quos ab Laodicena synodo Cyrillus mutuatus recenset, iis insuper additis, quos insipienter, inscite aut magis malitiose vocavit apocryphos: Sapientiam videlicet Salomonis, librum Iudith, Tobiam, Draconis historiam, Historiam Susannae, Maccabaeos et Sapientiam Sirach. Hos etenim cum ceteris genuinis sacrae scripturae libris ceu germanas eiusdem scripturae partes censemus esse numerandos. Quoniam quae sancta evangelia aliosque scripturae libros ut genuinos tradidit antiqua consuetudo seu magis ecclesia catholica, et istos haec ipsa ceu sacrae scripturae partes procul dubio tradidit, quatenus istos qui neget et illos recusaverit. Sin vero ab cunctis haud recenseri omnes fortasse videantur, isti nihilo secius ab synodis nec non et a multis cum antiquissimis tum nominatissimis catholicae ecclesiae theologis recensentur et sacras inter scripturas numerantur. Quos omnes et nos iudicamus esse canonicos et sacram eos esse scripturam confitemur.

[1]) *τοῖς δὲ μὴ γεγυμνασμένοις — ἐντέλλεται* om B.
[2]) Rom. X, 10.
[3]) Ioh. V, 39.
[4]) *τῷ Παύλῳ*, cf. I Cor. XII, 28.
[5]) II Petr. III, 16.
[6]) *μὴ ἀεὶ· μία, ἥ* cod. Edenb.
[7]) Totam hanc tertiam quaestionem om. B.

Ἐρώτησις δ'.

Περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων καὶ τῆς προσκυνήσεως τῶν ἁγίων πῶς ὀφείλομεν φρονεῖν;

Ἀπόκρισις.

Τῶν ἁγίων ὄντων καὶ ὁμολογουμένων παρὰ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας πρεσβευτῶν, ὃν τρόπον εἴρηται ἐν τῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ [1]), καιρὸς εἰπεῖν, ὅτι καὶ τιμῶμεν αὐτοὺς ὡς φίλους θεοῦ καὶ ὡς ὑπὲρ ἡμῶν δεομένους τῷ τῶν ὅλων θεῷ. Τιμῶμεν δὲ τούτους διττῶς· καθ' ἕνα μὲν τρόπον τὴν μητέρα τοῦ θεοῦ λόγου, ὃν καὶ ὑπερδουλικὸν φαμέν· εἰ γὰρ καὶ ὡς ἀληθῶς δούλη ἡ θεοτόκος τοῦ μόνου θεοῦ, ἀλλὰ καὶ μήτηρ, ὡς τὸν ἕνα τῆς τριάδος γεννήσασα σαρκικῶς, διὸ καὶ ἀσυγκρίτως ὑπερέχειν ὑμνεῖται πάντων ἀγγέλων τε καὶ ἁγίων, ὅθεν καὶ ὑπερδουλικὴν αὐτῇ ἀπονέμομεν τὴν προσκύνησιν. Κατὰ δεύτερον δὲ τρόπον, ὃν καὶ δουλικὸν ὀνομάζομεν, προσκυνοῦμεν εἴτουν τιμῶμεν τοὺς ἁγίους ἀγγέλους, ἀποστόλους, προφήτας, μάρτυρας καὶ ἁπλῶς πάντας τοὺς ἁγίους.

Πρὸς τούτοις προσκυνοῦμεν καὶ τιμῶμεν τὸ ξύλον τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, ἐν ᾧ ὁ σωτὴρ ἡμῶν τὸ κοσμοσωτήριον εἰργάσατο πάθος, καὶ τὸν τύπον τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, τὴν ἐν Βηθλεὲμ φάτνην, δι' ἧς τῆς ἀλογίας ἐρρύσθημεν, τὸν τόπον τοῦ κρανίου, τὸν ζωηφόρον τάφον καὶ τὰ λοιπὰ ἅγια προσκυνήματα, τά τε ἱερὰ εὐαγγέλια καὶ τὰ ἱερὰ σκεύη, δι' ὧν ἡ ἀναίμακτος ἐπιτελεῖται θυσία· μνήμαις τε ἐτησίοις καὶ δημοσίοις ἑορταῖς καὶ θείοις ἱδρύμασι καὶ ἀναθήμασι τοὺς ἁγίους γεραίρομεν καὶ τιμῶμεν.

Ἔπειτα δὲ καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων προσκυνοῦμεν καὶ τιμῶμεν καὶ ἀσπαζόμεθα, ναὶ μὴν καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, ὡς ὤφθησαν ἐνίοις τῶν τε προπατόρων καὶ προφητῶν. Ἱστοροῦμεν δὲ καὶ τὸ πανάγιον πνεῦμα, ὡς ὤφθη, ἐν εἴδει περιστερᾶς.

Εἰ δέ τινες εἰδωλολατρεῖν ἡμᾶς, ἁγίους καὶ εἰκόνας ἁγίων καὶ τὰ λοιπὰ προσκυνοῦντας, λέγουσι, μάταιον ἡγούμεθα καὶ ἀδρανές· ἡμεῖς γὰρ μόνῳ τῷ ἐν τριάδι θεῷ λατρεύομεν καὶ οὐδενὶ ἑτέρῳ. Τοὺς δὲ ἁγίους τιμῶμεν διττῶς· πρῶτον μὲν κατὰ τὴν πρὸς θεὸν ἀναφοράν, ἐπειδὴ ἐκείνου ἕνεκα τιμῶμεν αὐτούς, καὶ καθ' ἑαυτούς, ὅτι ζῶσαί εἰσιν εἰκόνες τοῦ θεοῦ· τὸ δὲ καθ' ἑαυτοὺς διώρισται ὅτι δουλικόν. Τὰς δὲ ἁγίας εἰκόνας σχετικῶς, ὡς τῆς πρὸς ἐκείνας τιμῆς ἐπὶ τὰ πρωτότυπα ἀναφερομένης· ὁ γὰρ εἰς τὴν εἰκόνα προσκυνῶν διὰ τῆς εἰκόνος τὸ πρωτότυπον προσκυνεῖ, καὶ ἡ δόξα οὐ μερίζεται οὐδ' ὅλως σχίζεται τῆς τε εἰκόνος καὶ τοῦ εἰκονιζομένου, καὶ ἐν ταὐτῷ γίνεται, ὡς ἡ εἰς τὸν βασιλικὸν πρέσβυν γινομένη.

Ἃ δὲ πρὸς σύστασιν καινοτομίας αὐτῶν παρὰ τῆς γραφῆς λαμβάνουσιν, οὐχ οὕτως αὐτοῖς βοηθεῖ, ὡς βούλονται, ἀλλὰ μάλιστα ἡμῖν συνῳδὰ φαίνεται. Ἡμεῖς γὰρ τὴν θείαν γραφὴν ἀναγινώσκοντες ἐξετάζομεν καιρὸν καὶ πρόσωπον, παράδειγμα καὶ αἰτίαν· ὅθεν καὶ τὸν αὐτὸν θεὸν ποτὲ μὲν λέγοντα [2])· „Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἴδωλον οὔτε ὁμοίωμα, οὐδὲ προσκυνήσεις οὐδὲ λατρεύσεις αὐτοῖς“ [3]), ποτὲ δὲ προστάττοντα γενέσθαι χερουβίμ, καὶ ἔτι βόας [4]) καὶ λέοντας [5]) γινόμενα ἐν τῷ ἱερῷ θεωροῦντες, οὐ πεισματικῶς τούτων τὴν ἔννοιαν θεωροῦμεν (ἐν γὰρ τῇ πεισμονῇ οὐκ ἔστι πίστις), ἀλλ', ὡς εἴρηται, καὶ-

Quaestio IV.

Quid de sanctis imaginibus et cultu sanctorum sentire debemus?

Responsio.

Oratores nostri cum sint et ab catholica ecclesia habeantur sancti, quemadmodum in octavo capitulo dictum est, dicendi modo tempus est, eos a nobis ceu Dei amicos nostrosque apud Deum universorum intercessores honorari. Porro duplicem sanctis cultum adhibemus. Alterum quippe verbi divini matri, quem hyperduliam appellamus. Enimvero Dei et huius quidem solius ut famula vere sit et ipsa deipara; at mater eius est, utpote quae unum e trinitate in carne genuit. Quare omnium cum sanctorum tum angelorum longe superior praedicatur; unde et hyperdulico eam cultu veneramur. Alterum vero, quem et dulicum vocamus, sanctis angelis, apostolis, martyribus, omnibus denique sanctis adhibemus.

Insuper venerandae ac vivificae crucis lignum, in quo pro salute mundi salvator noster passus est, quin et eiusdem crucis signum veneramur et adoramus, item et quod apud Bethleem est praesepe, per quod ab irrationali affectu liberati sumus, item et calvariae locum, et quod theca fuit vitae sepulcrum, ceteras denique res sanctas, quas adoramus: sancta videlicet evangelia, nec non et sacra vasa, in quibus sacrificium incruentum celebratur. Sed et annuis commemorationibus festisque solennibus, sacris aediculis et anathematis sanctos ornamus et honoramus.

Deinde et Domini nostri Iesu Christi et sanctissimae deiparae omniumque sanctorum, quin et sanctorum angelorum secundum eam, qua quibusdam patriarchis aut prophetis apparuere, formam, imagines veneramur, adoramus et osculamur. Denique et spiritum sanctum sub ea, qua visus est columbae specie, repraesentamus.

Eam porro, quam sanctis et eorum imaginibus ceterisque praedictis venerationem adhibemus, idololatriam esse si qui dicunt, stultum ac inane reputamus. Nos enim soli in trinitate Deo ac praeter ipsum nemini latriae cultum impendimus. Sanctos vero duplici modo veneramur, imprimis quidem relative ad Deum, quippe propter ipsum illos honoramus, deinde et in seipsis, quoniam animatae Dei imagines illi sunt. Duliam porro esse qua sanctos veneramur in seipsis, supra definitum est, sanctas vero imagines relative; siquidem qui exhibetur illis cultus, ad earum prototypa refertur. Quisquis enim colit imaginem, per imaginem colit prototypum, neque aliquantum dividitur separatiave imaginis honor et prototypi; sed in eodem positus est, quemadmodum in prorege rex honoratur.

Quae vero e scripturis in confirmationem suae novitatis assumunt, non sic ipsis favent uti autumant, immo nobis maxime concinunt. Nos enim sacram scripturam cum legimus, tempus, personam, exemplum, causam examinamus; cur nimirum idem ipse Deus modo dicat: „Non facies tibi idolum, neque simulacrum, neque adorabis, neque coles illa“; modo autem cherubim fieri praecipiat? Immo et cum sculptos in templo boves leonesque spectamus, haudquaquam pervicaciter de illis iudicamus: non enim in pervicacia est fides; sed tempus ceteraque, ut dictum est, considerantes rectam

[1]) *ὃν τρόπον — κεφαλαίῳ* om. A.
[2]) Levit. XXVI, 1.
[3]) Exod. XXV, 18.
[4]) *βόας*, II Reg. XVI, 17.
[5]) *λέοντας*, I Reg. VII, 29.

ρὸν καὶ τὰ λοιπὰ θεωροῦντες τῆς ὀρθῆς περὶ τούτων[1]) δόξης ἐπιτυγχάνομεν. Καὶ τό· „Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἴδωλον ἢ ὁμοίωμα", ταὐτὸν ἡγούμεθα τῷ· „Οὐ προσκυνήσεις θεοὺς ἀλλοτρίους[2])" εἴτουν „Μὴ εἰδωλολατρήσῃς". Οὕτω γὰρ καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῶν ἀποστόλων ἐπικρατήσασα συνήθεια τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ προσκυνεῖσθαι σχετικῶς τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ ἡ μόνῳ τῷ θεῷ λατρεία διασωθείη καὶ ὁ θεὸς οὐκ ἐναντίως λέγων ἑαυτῷ φανείη. Εἰ γὰρ ἡ γραφή φησιν· „Οὐ ποιήσεις οὐδὲ προσκυνήσεις", τίνα τρόπον ὕστερον ὁ θεὸς τὸ μὲν ποιῆσαι ὁμοίωμα συγκεχώρηκε, τὸ δὲ προσκυνῆσαι οὔ, οὐκ ἔχομεν συνορᾶν[3]). Ὅθεν περὶ μόνης τῆς εἰδωλολατρείας οὔσης τῆς ἐντολῆς, εὑρίσκομεν καὶ ὄφεις καὶ λέοντας καὶ βόας[4]) καὶ χερουβὶμ γεγονότα καὶ τιμώμενα καὶ εἴδη εἴτουν ὁμοιώματα, ἐν οἷς οἱ ἄγγελοι ἐφαίνοντο, προσκυνηθέντα.

Οὓς δὲ προσφέρουσι τῶν ἁγίων ὡς λέγοντας, μὴ ἐξὸν προσκυνεῖν τὰς εἰκόνας, ἡμῖν μᾶλλον βοηθεῖν ἐκείνους ἡγούμεθα, ἐπεὶ ἐκεῖνοι ἀγωνιστικῶς διαλεγόμενοι καὶ κατὰ τῶν λατρευτικῶς προσκυνούντων τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ κατὰ τῶν φερόντων εἰς τὰς ἐκκλησίας τὰς εἰκόνας τῶν τεθνηκότων συγγενῶν ἐκείνων ἐφέροντο καὶ ἀναθέματι τοὺς οὕτω ποιοῦντας καθυποβάλλουσιν, οὐ κατὰ τῆς ὀρθῆς προσκυνήσεως τῶν τε ἁγίων καὶ ἁγίων εἰκόνων καὶ τοῦ τιμίου σταυροῦ καὶ τῶν λοιπῶν, ὧν εἴρηται, ὅπου μάλιστα καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῶν ἀποστόλων εἶναι τὰς ἁγίας εἰκόνας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ προσκυνεῖσθαι παρὰ τῶν πιστῶν πλεῖστοι ὅσοι καὶ ἱστοροῦσι καὶ κηρύττουσι, μεθ' ὧν καὶ μεθ' οὓς ἡ ἁγία οἰκουμενικὴ ἑβδόμη σύνοδος καταισχύνει πᾶσαν αἱρετικῶν βδελυρίαν, ἐπειδὴ σαφέστατα μὲν δίδωσιν ἐννοεῖν, ὅπως δεῖ προσκυνεῖν τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ τὰ προειρημένα ἄνωθεν, ἀναθεματίζει δὲ καὶ ἀφορισμῷ καθυποβάλλει τοὺς ἢ προσκυνοῦντας λατρευτικῶς τὰς εἰκόνας ἢ λέγοντας τοὺς ὀρθοδόξους εἰδωλολατρεῖν προσκυνοῦντας τὰς εἰκόνας. Ἀναθεματίζομεν οὖν καὶ ἡμεῖς μετ' ἐκείνων τοὺς προσκυνοῦντας ἢ ἅγιον ἢ ἄγγελον ἢ εἰκόνα ἢ σταυρὸν ἢ λείψανον ἁγίων ἢ ἱερὸν σκεῦος ἢ εὐαγγέλιον ἢ ἄλλο τι, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ λατρευτικῶς, καὶ μόνῳ τῷ ἐν τριάδι θεῷ τὴν λατρευτικὴν προσκύνησιν ἀπονέμομεν. Ἀναθεματίζομεν δὲ καὶ τοὺς λέγοντας τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων εἰκονολατρείαν καὶ μὴ προσκυνοῦντας αὐτὰς καὶ μὴ τιμῶντας τὸν σταυρὸν καὶ τοὺς ἁγίους, ὡς ἡ ἐκκλησία παρέδωκε.

Καὶ τοὺς ἁγίους καὶ τὰς ἁγίας εἰκόνας προσκυνοῦμεν, ὃν εἴρηται τρόπον, καὶ ἱστοροῦμεν ταύτας εἰς καλλωπισμὸν τῶν ναῶν, καὶ ἵν' ὥσι βιβλία τῶν ἀμαθῶν καὶ πρὸς μίμησιν τῶν ἀρετῶν τῶν ἁγίων καὶ ἀνάμνησιν καὶ ἔρωτος αὔξησιν καὶ πρὸς ἐγρήγορσιν τοῦ ἐπικαλεῖσθαι ἀεὶ τὸν μὲν κύριον ὡς δεσπότην καὶ πατέρα, τοὺς δὲ ἁγίους ὡς δούλους μὲν ἐκείνου, βοηθοὺς δὲ καὶ μεσίτας ἡμῶν.

Ἀλλὰ οἱ[5]) αἱρετικοὶ καὶ τὴν προσευχὴν τῶν εὐσεβῶν πρὸς τὸν θεὸν κακίζουσιν, ἔπειτα οὐκ οἴδαμεν ὅπως αὐτὴν μόνων τῶν μοναχῶν κατηγοροῦσι. Τὴν προσευχὴν τοίνυν ἡμεῖς ὁμιλίαν μετὰ θεοῦ καὶ πρεπόντων ἀγαθῶν αἴτησιν, παρ' οὗ λαβεῖν ἐλπίζομεν, ἀνάβασίν τε νοῦ πρὸς θεὸν καὶ εὐσεβῆ πρὸς θεὸν ἀπευθυνομένην διάθεσιν, ζήτησιν τῶν ἀνωτέρω, ψυχῆς ἁγίας βοήθημα, λατρείαν τῷ θεῷ κεχαρισμένην, σημεῖον μετανοίας καὶ βεβαίας ἐλπίδος οἴδαμεν· γίνεσθαι δὲ ἢ νῷ μόνῳ ἢ νοῒ καὶ φωνῇ· θεωρεῖσθαι ἐν αὐτῇ θεωρίαν τῆς ἀγαθότητος καὶ τοῦ ἐλέους τοῦ θεοῦ, ἀναξιότητα τοῦ αἰτοῦντος καὶ εὐχαριστίαν καὶ

eorum interpretationem assequimur, idemque esse dicimus: „Non facies tibi idolum et simulacrum", ac: „Non adorabis Deos alienos", seu: „Idolatra non eris". Ita enim et soli Deo latria conservata est et relativi sanctarum imaginum cultus in ecclesia ab temporibus apostolorum inducta consuetudo, Deumque nequaquam secum pugnare verbis, commonstratum. Verum enim vero si absolute scriptura dicit: „Non facies neque adorabis", qui tandem simulacra facere, non autem adorare, postea Deus indulsit, prorsus non intelligimus. Quamobrem cum de idololatria sola prohibitio facta sit et cherubim et serpentes et leones et boves sculptos fuisse ac honoratos invenimus, et figurae sive simulacra, inter quae et angeli, adorata comparucre.

Quos vero allegant sanctos, adorationem imaginum asserentes illicitam, nostris potius quam illorum favere partibus aestimamus; quandoquidem acerrimis disputationibus suis in eos dumtaxat invehebantur, qui latriae cultum sacris imaginibus impendebant, quive parentum suorum defunctorum effigies in ecclesia inferebant, quos et insuper anathemati subiecere; non autem in rectum tum sanctorum tum sacrarum imaginum tum et venerandae crucis ceterorumque praedictorum cultum; maxime cum ab apostolorum temporibus decoratam sacris imaginibus ecclesiam eisque adhibitum ab fidelibus cultum quam plurimi tradant et attestentur, quibuscum et quos secuta sancta oecumenica synodus septima omnem haereticorum impudentiam confundit; siquidem manifestissime, qualem sacris imaginibus adhibere oporteat cultum et ea quae supra dicta sunt, demonstrat. Quoscunque vero, cum qui latriae cultum sacris imaginibus impendunt, tum qui fideles, honorem imaginibus deferentes, idololatriae insimulant, anathematizat et excommunicationi subiicit. Et nos igitur cum ipsis eos omnes, qui sive sanctum, sive angelum, sive imaginem, sive crucem, sive reliquias sanctorum, sive vas aliquod sacrum, sive evangelium, sive quidpiam aliud ex iis, quae in caelo et in terra et in mari sunt, latriae cultu venerantur, anathematizamus solique in trinitate Deo cultum huiusmodi ducimus esse tribuendum. Insuper et cultum imaginum appellantes iconolatriam easque ac crucem et sanctos iuxta traditionem ecclesiae adorare et colere recusantes anathematizamus.

Sanctos quippe eo, quo supra diximus, cultu veneramur nec non et sanctas imagines, quas ad templorum ornamentum depingimus, ut librorum instar inibi sint et ad virtutum sanctorum imitationem, memoriam, amoris incrementum, atque ad iugem Dei quidem ceu domini et patris, sanctorum vero ceu servorum eius, nostrorum autem adiutorum iuxta ac oratorum obsecrationem rudiores excitentur.

Porro fidelium quoque orationes ad Deum improbant haeretici. Deinde vero quamobrem eam, quae ab solis fit monachis, calumnientur nescimus. Nos igitur orationem ceu cum Deo colloquium ac convenientium, a quo speramus illa, bonorum postulationem, item ascensum piumque affectum mentis tendentem in Deum, caelestium rerum inquisitionem, animae sanctae subsidium, cultum Deo acceptissimum, paenitentiae ac firmae spei signum agnoscimus. Fieri autem vel sola mente, vel mente simul et voce; Deique bonitatem et misericordiam ac orantis pariter indignitatem et futurae ad Deum

[1]) *τοῦτο* A.
[2]) Exod. XX, 3.
[3]) *εἰ γὰρ ἡ γραφή — συνορᾶν* om. B.
[4]) *καὶ ὄφεις — βόας* om. B.
[5]) *οἱ δὲ* B.

ἐπαγγελίαν τῆς μελλούσης πρὸς θεὸν ὑποτάξεως· ἔχειν δὲ αὐτὴν πίστιν καὶ ἐλπίδα καὶ διαμονὴν καὶ τήρησιν τῶν ἐντολῶν καὶ κατὰ πρῶτον λόγον αἴτησιν τῶν οὐρανίων· πολλοὺς δὲ ἔχειν τοὺς καρπούς, οὓς περιττὸν ἐγκαταλέγειν· γίνεσθαι δὲ συνεχῶς, ἐπιτελεῖσθαι δὲ ὀρθίῳ καὶ γονυκλίτῳ σχήματι. Τοσαύτη δὲ ἡ παρ' αὐτῆς ὠφέλεια, ὥστε καὶ ψυχῆς τροφὴν καὶ ζωὴν ὁμολογεῖσθαι. Συνάγεται καὶ ταῦτα πάντα ἐκ τῆς θείας γραφῆς, ὥστε εἴ τις τούτων ἀπόδειξιν αἰτεῖ, ὅμοιος ἄφρονι ἢ τυφλῷ περὶ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς ὥρᾳ μεσημβρίας καὶ αἰθρίας ἀμφισβητοῦντι.

Οἱ δὲ αἱρετικοὶ βουλόμενοι μηδὲν ὧν Χριστὸς ἐπέτρεψεν ἀπαράθραυστον ἐᾶσαι, καὶ ταύτης καθήψαντο. Αἰσχυνόμενοι δ' οὕτω φανερῶς ἀσεβεῖν τέως μὲν περὶ προσευχῆς, ἁπλῶς μὴ γίνεσθαι οὐ κωλύουσι, ταῖς τῶν μοναχῶν δ' εὐχαῖς ταράττονται, ὅπερ καὶ αὐτὸ ποιοῦσιν, ἵνα τοῖς ἁπλοϊκοῖς μῖσος κατὰ τῶν μοναχῶν θῶσι πρὸς τὸ μὴ ὅλως ἀνέχεσθαι τούτους τυχὸν ὡς βεβήλους καὶ νεωτεριστὰς ὁρᾶν, μὴ ὅτι γε ἀνέχεσθαι τὰ [1]) τῆς εὐσεβοῦς καὶ ὀρθοδόξου πίστεως δόγματα διδάσκεσθαι παρ' αὐτῶν. Σοφὸς γὰρ ὁ ἀντίδικος περὶ τὸ κακὸν καὶ ἀγχίνους περὶ τὰ μάταια· ὅθεν καὶ τοῖς ὀπαδοῖς αὐτοῦ (οἷοι οἱ αἱρετικοὶ οὗτοι μάλιστα) οὐκ ἔστι τοσοῦτον καταθύμιον εὐσεβεῖν, ὅσον περισπούδαστον τὸ ἀείποτε ἐκτραχηλιάζειν ἐπὶ βάθει κακῶν καὶ ἐκρήγνυσθαι εἰς τόπους, οὓς οὐκ ἐπισκοπεῖ κύριος [2]).

Ἐρωτητέον οὖν αὐτούς, τίνας φασὶν εἶναι τὰς τῶν μοναχῶν προσευχάς; καὶ εἰ μὲν τοὺς μοναχοὺς φαῖεν ἐξ ἑαυτῶν τινα ἀλλόκοτα πεποιηκέναι καὶ ἀπάδοντα τῇ ὀρθοδόξῳ τῶν χριστιανῶν θρησκείᾳ, καὶ αὐτοὶ ξυντιθέμεθα καὶ τοὺς μοναχοὺς οὐ μόνον οὐ μοναχούς, ἀλλ' οὐδὲ χριστιανούς φαμεν· εἰ δ' οἱ μοναχοὶ διηγοῦνται ἐν ἐκστάσει τὴν δόξαν καὶ τὰ θαυμάσια τοῦ θεοῦ καὶ συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως καὶ ἐν παντὶ καιρῷ τὸ θεῖον, ὡς δυνατὸν ἀνθρώπῳ, ὕμνοις καὶ δοξολογίαις καταγεραίρουσι, πῇ μὲν τὰ τῆς γραφῆς δηλονότι ψάλλοντες, πῇ δὲ τοὺς ὕμνους ἐκ τῆς γραφῆς συνάγοντες, εἴτουν συνῳδὰ ἐκείνῃ φθεγγόμενοι, ἀποστολικὸν καὶ προφητικόν, μᾶλλον δὲ κυριακὸν ἔργον αὐτοὺς πληροῦν ὁμολογοῦμεν.

Ὅθεν καὶ ἡμεῖς παρακλητικήν, τριῴδιον καὶ μηναῖα ψάλλοντες μηδὲν ἀπᾷδον χριστιανοῖς ἔργον πληροῦμεν· πᾶσαι γὰρ αἱ τοιαῦται βίβλοι περὶ ἡνωμένης καὶ διακεκριμένης θεολογίας διαλέγονται καὶ ὕμνοις πῇ μὲν συνηγμένοις ἐκ τῆς θείας γραφῆς, πῇ δὲ κατὰ τὴν χορηγίαν τοῦ πνεύματος, ἵν' ὥσι τοῖς μέλεσιν αἱ λέξεις κατάλληλοι, δι' ἑτέρων λέξεων τὰ τῆς γραφῆς ᾄδομεν. Ἔπειτα ἵν' ὅλως ᾖ κατάδηλον, ὅτι τὰ τῆς γραφῆς ἀεὶ ψάλλομεν, ἐν ἑκάστῳ τῶν ὕμνων λεγομένῳ τροπαρίῳ στίχον τῆς γραφῆς ἐπιλέγομεν. Εἰ δὲ καὶ Θηκαρᾶ καὶ ἄλλας τοῖς πάλαι πατράσι πονηθείσας εὐχὰς ψάλλομεν καὶ ἀναγινώσκομεν, εἰπάτωσαν οὗτοι, ποῖον ἐκείνων τὸ βλάσφημον καὶ μὴ εὐσεβές, καὶ μετ' ἐκείνων τούτους ἀποδιώξομεν.

Εἰ δὲ καὶ μόνον τοῦτό φασι, τὸ συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι, κακόν, τί αὐτοῖς καὶ ἡμῖν; μαχέσθωσαν Χριστῷ (καθάπερ καὶ μάχονται) εἰπόντι τὴν τοῦ ἀδίκου κριτοῦ παραβολὴν πρὸς τὸ δεῖν συνεχῶς προσεύχεσθαι [3]), καὶ διδάξαντι ἀγρυπνεῖν καὶ εὔχεσθαι [4]), φυγεῖν τὰ θλιβερὰ καὶ σταθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου [5])· μαχέσθωσαν Παύλῳ πρώτης πρὸς Θεσσαλ. [6]) κεφαλαίῳ πέμπτῳ καὶ

subiectionis beneficium ac promissionem in illa considerari. Fidem vero et spem et perseverantiam et mandatorum observationem ac, ut praediximus, caelestium cumprimis habere petitionem, quin et fructus id genus quam plurimos, quos frustra recenseamus. Denique sine intermissione fieri, et qua stando, qua genua flectendo peragi. Tanta vero est orationis utilitas, ut animae cibus et vita merito censeatur. Et haec quidem omnia sacris ita manifeste colliguntur e scripturis, ut insipienti aut caeco, meridie ac sereno caelo de solis lumine dubitanti, similis ille sit, qui probationem eorum exegerit.

Haeretici vero, cum eorum, quae fidelibus mandavit Christus, nihil relinquere integrum statuerint, et illam canino ore arrosere. Id tamen tam apertae circa orationem impietatis tandem erubescentes, orare omnino minime prohibent, sed monachorum orationibus commoventur; ea nimirum mente, ut simpliciorum odium in monachos excitent: quatenus eorum ceu profanorum ac novatorum nec adspectum sustineant et catholicae atque apostolicae fidei ab illis exponi dogmata multo minus patiantur. Prudens enim est in malum diabolus et ad configendas calumnias ingeniosus. Unde et eius asseclas — cuiusmodi sunt isti maxime de quibus loquimur, haeretici — non tam pietatis propositum, quam homines ad malorum abyssum detrudendi et ad ea, quae non visitat Dominus, loca rapiendi movet institutum.

Itaque, quales esse dicant monachorum orationes, interrogandi sunt; et si quidem a seipsis aliqua aliena vel orthodoxae christianorum professioni dissentanea fecisse monachos probaverint, iam adversus monachos cum illis causam agimus, eosque non modo monachos non esse dicimus, sed neque christianos. Sin vero gloriam et mirabilia Dei et intenta mente assidue et indesinenter et omni tempore enarrant monachi Deumque pro viribus humanis hymnis et canticis celebrant, nunc quidem scripturae verba psallentes, nunc vero hymnos ex scriptura componentes, sive eidem scripturae consona loquentes, apostolicum et propheticum, immo vero dominicum opus eos implere confitemur.

Unde et nos nullum ab christianis alienum opus facimus, quando paracleticen, triodion et menaea cantamus: cum de coniuncta atque discreta edisserant omnes isti libri theologia. Immo vero per hymnos tum e scriptura quidem desumptos, tum spiritus adminiculo donoque aliis vocibus, quae voces melodiae concinant, quae sunt scripturae decantamus. Deinde sacram semper nos canere scripturam, hinc prorsus liquet, quod cuilibet hymnorum modulo versiculum e scriptura subiungamus. Si vero et Thecarae aliasve ab antiquis patribus compositas orationes canimus et legimus, quidnam blasphemiae, quid impietatis habentur in illis, adversarii nostri demonstrent; et una cum ipsis monachos, ipsa canentes, insequemur.

Sin autem hoc solum, quod semper et sine intermissione oramus, ceu malum quid improbant, quid hanc in nos querelam movent? In Christum magis certamen sumant — quemadmodum et sumunt — qui, sine intermissione orandum esse ut probaret, iniqui iudicis parabolam proposuit et ad cavendas tentationes vigilandum esse docuit et orandum standumque coram filio hominis. Sumant

[1]) *τὰς* A.
[2]) Deut. XI, 12.
[3]) Luc. XVIII, 2.
[4]) Marc. XIII, 33.
[5]) Luc. XXI, 36.
[6]) I Thess. V, 6 et 17.

ἀλλαχοῦ ἐν πολλοῖς. Ἐῶ λέγειν τοὺς θείους τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καθηγεμόνας ἀπὸ Χριστοῦ ἄχρις ἡμῶν· ἀρκεῖ γὰρ αὐτοῖς πρὸς αἰσχύνην τὸ σύντονον τῆς προσευχῆς τῶν τε προπατόρων, ἀποστόλων καὶ προφητῶν.

Εἰ οὖν τὰ τῶν μοναχῶν ἐστι τὰ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, δὸς δ' εἰπεῖν καὶ τῶν ἁγίων πατέρων καὶ τῶν προπατόρων αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, δῆλον ὅτι αἱ τῶν μοναχῶν εὐχαὶ καρποί εἰσι τοῦ τῶν χαρισμάτων δοτῆρος ἁγίου πνεύματος. Ἃ δὲ αἱρετικοὶ κεκαινοτομήκασιν ἔν τε τοῖς περὶ θεοῦ καὶ τῶν θείων βλασφημοῦντες καὶ τὴν θείαν γραφὴν παρεξηγούμενοι, κολοβοῦντες καὶ καθυβρίζοντες, τοῦ διαβόλου εἰσὶ σοφίσματά τε καὶ ἐφευρεματα.

Ἀλυσιτελὲς δὲ καὶ τὸ ἀδύνατον τῇ ἐκκλησίᾳ βρωμάτων τινῶν ἀποχὰς καὶ νηστείας διατάττειν ἄνευ βίας καὶ τυραννίδος· ἡ γὰρ ἐκκλησία πρὸς νέκρωσιν τῆς σαρκὸς καὶ ὅλως τῶν παθῶν, μάλα καλῶς ποιοῦσα, διατάττει ἐπιμελῶς τὴν προσευχὴν καὶ τὴν νηστείαν, ἧς ἐρασταὶ καὶ τύποι γεγόνασιν οἱ ἅγιοι πάντες, δι' ὧν τῇ ἄνωθεν χάριτι καθαιρόμενος ὁ ἀντίδικος ἡμῖν διάβολος σὺν τοῖς στρατεύμασι καὶ ταῖς δυνάμεσιν αὐτοῦ, ῥᾳδίως τελειοῦται ὁ προκείμενος τοῖς εὐσεβέσι δρόμος. Ταῦτα οὖν σκεπτομένη ἡ ἄσπιλος ἁπανταχοῦ ἐκκλησία, οὐ βιάζει οὐδὲ τυραννεῖ, ἀλλὰ παρακαλεῖ, νουθετεῖ, διδάσκει τὰ τῆς γραφῆς καὶ πείθει τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος [1]).

Ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ ,αψκγ' ἔτος τὸ σωτήριον ἐν μηνὶ σεπτεμβρίῳ.

+ Ἱερεμίας, ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα, καὶ ἀποφαίνομαι καὶ ὁμολογῶ, ταύτην εἶναι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ ἀποστολικῆς καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

+ Ἀθανάσιος, ἐλέῳ θεοῦ πατριάρχης τῆς μεγάλης θεουπόλεως Ἀντιοχείας, οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα, καὶ συναποφαίνομαι καὶ βεβαιῶ καὶ ὁμολογῶ, ταύτην εἶναι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ ἀποστολικῆς καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

+ Χρύσανθος, ἐλέῳ θεοῦ πατριάρχης τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ, οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα, καὶ ἀποφαίνομαι καὶ ὁμολογῶ, ταύτην εἶναι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ ἀποστολικῆς καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

+ Ὁ Ἡρακλείας Καλλίνικος οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα, συμφθεγγόμενος τὰ αὐτὰ τοῖς ἀνωτέρω ἁγίοις [2]) πατριάρχαις καρδίᾳ καὶ στόματι, ἃ καὶ [3]) κηρύττω [4]) ἄχρις ἐσχάτης μου ἀναπνοῆς.

+ Ὁ Κυζίκου Αὐξέντιος [5]) ὁμολογῶ ταύτην εἶναι τὴν δόξαν τῆς καθολικῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

+ Ὁ Νικομηδείας Παΐσιος οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα, καὶ ὁμολογῶ καὶ κηρύττω ταύτην εἶναι τὴν δόξαν τῆς καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

+ Ὁ Νικαίας Γεράσιμος οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα, καὶ ὁμολογῶ ταύτην εἶναι τὴν δόξαν τῆς καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

+ Ὁ Χαλκηδόνος Παρθένιος [6]) οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα, καὶ ὁμολογῶ καὶ κηρύττω ταύτην εἶναι τὴν δόξαν τῆς καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

et cum Paulo, qui tum primae ad Thessalonicenses quinto, tum et alibi passim ad continuam orationem adhortatur. Divinos praetermitto a Christo ad nos usque catholicae ecclesiae praepositos: satis enim superque concors proavorum, apostolorum ac prophetarum de oratione sententia haereticos pudore suffundit.

Porro si quae fecerunt apostoli, quae prophetae, immo — dicere liceat — et quae sancti patres atque ipsius Christi progenitores, haec ipsa faciunt et monachi: utique donorum largitoris spiritus sancti fructus esse orationes monachorum manifestum est. Quas vero novitates induxere haeretici, tum circa Deum resque divinas blasphemando, cum scripturam sacram perperam interpretando, decurtando et iniuriose tractando, diaboli sophismata esse dicimus et inventa.

Neque minus inepte garriunt, non posse ecclesiam absque violentia et tyrannide ab quibusdam cibis abstinentiam et ieiunia constituere. Enimvero recte admodum ad carnis et passionum prorsus mortificationem orationem et ieiunia, quorum amantes ac exempla exstitere sancti omnes, sollicite praecipit: quibus, ac caelestis ope gratiae deiecto cum exercitibus et virtutibus suis adversante nobis diabolo, propositum sibi cursum perquam facile fideles absolvunt. Haec igitur cum inculpata ubique ecclesia spectat, vim nullam, nullam adhibet tyrannidem, sed hortatur, sed admonet, sed ea, quae scripturae sunt, edocet, illaque sancti spiritus operante virtute persuadet.

Constantinopoli anno salutis MDCCXXIII mense septembri.

+ Hieremias Dei miseratione archiepiscopus Constantinopolis, novae Romae, et patriarcha oecumenicus, propria manu subscripsi, et assero et confiteor, hanc esse rectam fidem nostrae apostolicae et catholicae orientalis Christi ecclesiae.

+ Athanasius, miseratione Dei patriarcha magnae Dei urbis Antiochiae, propria manu subscripsi, ac decerno, assero et confiteor, hanc esse rectam fidem apostolicae nostrae et catholicae orientalis Christi ecclesiae.

+ Chrysanthus, miseratione Dei patriarcha sacrae urbis Hierusalem, propria manu subscripsi, et assero ac confiteor, hanc esse rectam fidem nostrae apostolicae et catholicae orientalis Christi ecclesiae.

+ Heracleae Callinicus propria manu subscripsi, eadem asserens ac praedicti sancti patriarchae corde et ore, quae et ad extremum usque spiritum praedicam.

+ Cyzici Auxentius confiteor hanc esse opinionem catholicae ecclesiae orientalis.

+ Nicomediae Païsius propria manu subscripsi, et confiteor ac praedico hanc esse opinionem catholicae ecclesiae orientalis.

+ Nicaeae Gerasimus propria manu subscripsi, et confiteor hanc esse opinionem catholicae ecclesiae orientalis.

+ Chalcedonis Parthenius propria manu subscripsi, et confiteor ac praedico hanc esse opinionem catholicae ecclesiae orientalis.

[1]) Quae in Dosithei confessione sequuntur cuncta hic omissa sunt, utpote quae ad rem minus conferre videbantur.
[2]) *ἁγίοις* om. cod. Constantin. 227 (= C).
[3]) *ἃ καὶ· ἀεί* C.
[4]) *κηρύττω με* C.
[5]) *Αὐξέντιος· Ἀντόνιος* B.
[6]) *Χαλκιδῶνος Παχώμιος* B.

+ Ὁ Θεσσαλονίκης Ἰγνάτιος οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα, καὶ ὁμολογῶ καὶ κηρύττω ταύτην εἶναι τὴν δόξαν τῆς καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας[1]).

+ Ὁ Προύσης Κύριλλος οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα, ταύτην εἶναι τὴν δόξαν ὁμολογῶν καὶ κηρύττων τῆς ἀνατολικῆς καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας.

+ Ὁ Φιλιππουπόλεως Θεόκλητος[2]) οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα, ταύτην εἶναι τὴν δόξαν ὁμολογῶν καὶ κηρύττων τῆς ἀνατολικῆς καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας.

+ Ὁ Βάρνης Καλλίνικος οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα, καὶ ὁμολογῶ καὶ κηρύττω ταύτην εἶναι τὴν δόξαν τῆς καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

+ Thessalonicae Ignatius propria manu subscripsi, et confiteor ac praedico hanc esse opinionem catholicae ecclesiae orientalis.

+ Prusae Cyrillus propria manu subscripsi, hanc esse opinionem confitens ac praedicans orientalis ecclesiae catholicae.

+ Philippopolis Theocletus propria manu subscripsi, hanc esse opinionem orientalis ecclesiae catholicae confitens ac praedicans.

+ Varnae Callinicus propria manu subscripsi, et confiteor ac praedico hanc esse opinionem catholicae ecclesiae orientalis.

19.

D^NUS CASSANO AD INIURATOS

3 iunii 1724.*

Honourable Gentlemen,

The services I have done already and am like to do in respect to the affairs which are going on is very well known to you all, particulary to those persons who are to be sent to his Imperial Majesty's dominions. This probable I must undertake the fatigue of the voyage to go with them again into those parts, since the reverend protosyncellus is not able either to understand or converse with them; and to leave my uncle alone as I have done already, will be no small regret to me, finding him in a weak condition, and in case any thing extraordinary should happen to him, he will be destitute of all help and comfort, whom I am in duty bound to give attendance at every call in case of need. Notwithstanding neither my uncle nor I should ever be backward to obey your noble assembly's commands in what will tend to the forwarding such a glorious undertaking for the good of the publick, unto which I do assure you I shall be ready on all occasions even to sacrificing my life and fortune.

Therefore if you should think that my going is very necessary und unavoidable, with consent of my uncle, I am ready to obey; only beg that your noble assembly will be pleased, of you think fit, to honour me with some character, when I go with those persons, in your letters to his Imperial Majesty, and to the holy synod, and to the great chancellor, which will be an encouragement to do the utmost that lyes in the power of,

Honourable Gentlemen,
Your most faithfull and very humble servant,
Bartholomew Cassano.

June 3rd, 1724.

Honorabiles viri,

Officia quae iam praestiti quaeque iterum praestare paratus sum in negotiis, quae aguntur, obeundis, vobis omnibus probe nota sunt, praecipue vero viris illis qui in Caesareae suae Maiestatis fines mittendi sunt. Par est credere, laboriosam me esse suscepturum peregrinationem, eos in regiones istas deducturum, cum reverendus protosyncellus eos loquentes non assequatur nec cum illis colloqui possit; neque vero mediocri mihi dolori erit, patruum meum iterum solum relinquere, qui tenui cum sit valetudine, si quid forte praeter solitum ei acciderit, omni auxilio orbabitur et solatio; cui me imploranti adesse ex officio teneor, si necesse fuerit. Nihilomnius nec patruus meus nec ego nobilis vestri coetus praeceptis moram faciemus in glorioso hoc incepto ad publicam utilitatem promovendo; pro quo vobis me affirmo bona et vitam ipsam oblata occasione profundere paratum fore.

Si vobis igitur necessarium valde, immo inevitabile videtur, ut ego proficiscar, ad oboediendum, patruo annuente, paratus sum; hoc unum rogo ut nobilis vester coetus, si aequum videbitur, mihi cum delectis a vobis viris profecturo insigne quoddam deferre dignetur in litteris ad Caesaream suam Maiestatem, ad sanctam synodum et ad magnum cancellarium; quo ad omnia quoad feret facultas praestanda excitabor,

Honorabiles viri,
Vester fidelissimus et humillimus servus
Bartholomaeus Cassano.

Mensis iunii 3°, 1724.

20.

INIURATI AD ARCHIMANDRITAM GENNADIUM

3 iunii 1724.**

Κύριε αἰδεσιμώτατε.

Αἰτοῦμέν σου ἐκτενῶς, ὥστε Βαρθολομαῖον τὸν τοῦ Κασανὼ τὸν συγγενῆ σου μετὰ τῶν δύω παρ' ἡμῖν ἀδελφῶν πρὸς τὴν Ῥουσίαν ἅμα μεταπέμπειν, τὸν ἐν τῷ τῆς ὁμονοίας πράγματι ἑρμηνευτὴν ἐσόμενον, ὅπερ καὶ ἡμῖν τερπνὸν ἔσσεται, καὶ αὐτοῖς ἀναγκαῖον.

Ἀδελφοὶ ἐν Χριστῷ
καὶ δοῦλοι ταπεινότατοι.
Archibaldus episcopus Scoto-Britannus.
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus.

Ἰουνίου γ', ,αχκδ'.

Reverend Sir,

We earnestly desire you to send your kinsman Bartholomew Cassano to accompany our two brethern to Russia, to be their interpreter in our common affair, which will be pleasing to us and necessary for them.

Your brothers in Christ and most
humble servants,
Archibaldus episcopus Scoto-Britannus.
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus.

June 3rd, 1724.

[1]) Integram episcop. Prusae subscriptionem om. B.
[2]) *Θεόκλητος· Ἄνθιμος* B: Theoctistus apud Williams.

* E codice Edenburgensi B, p. 53, et ex editione G. Williams, op. cit., p. 53, addita interpretatione nostra.
** E codice Edenburgensi B, p. 55, adiecta translatione anglica ex opere Williams, p. 124.

21.

INIURATI AD THEBAIDOS METROPOLITANUM

13 iulii 1724.*

Archiepiscopo reverendissimo eruditissimoque Arsenio Thebaidos metropolitae dignissimo, S. P. D. catholici Britannicarum ecclesiarum episcopi.

Sanctitati tuae nos quamplurimum debere fatemur grati, quod tam diu in Muscovia commoratus fueris, quo vestram inter et nostram ecclesiam unitatem tam optatam conciliaris; hac etenim ratione facilior nobis patuit sanctissimos orientis patriarchas adeundi via, quam sperare aliter licuerit. Virtute tua, tuis officiis motus, serenissimus ille magnae Russiae imperator, cui naturali quodam iure liberalitas est cordi, nobis quidem et nostris rebus favere dignatus est, adeo ut non solum literas nostras ad reverendissimos patriarchas datas mittendas iusserit, et quae rescripserint nobis transmitti fecerit, verum boni etiam consuluerit, ut de nostro grege mitterentur duo qui colloquium instituerint de iis rebus, quae concordiae adhuc obstare videantur. Hinc erat quod reverendis archimandritae et protosyncello promiserimus olim, rem statim a nobis transactam iri, atque duos confestim delegandos fore. Horum autem alter, cum magno terrarum distaret intervallo, tantum necessario temporis inter itinera faciendum contrivit, atque insuper privatis suis negotiis se adeo implicatum deprehendit, ut quos ad hoc opus aggrediendum destinassemus, hinc navi solvere non potuerint ante consumptam nimium aestatem. Proximo tamen ineunte vere, modo Deus adsit, ad paratum iter se accingent. Hoc autem, praesul reverendissime, a te obnixe rogamus, ut nos apud serenissimum imperatorem excusatos habeas, ut magno cancellario, sacratissimaeque synodo, nostris verbis significes, nos non negligentiae causa fecisse haec, ast altè mentibus nostris inhaerere fixum excolendae pacis studium. Huic studio faveat Deus, sanctitati tuae faveat, atque aliis omnibus qui tali tantoque operi promovendo auxiliatricem admoveant manum. Ita ex intimo corde precantur

Sanctitati tuae devotissimi
Archibaldus Scoto-Britanniae episcopus.
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus.
Thomas Anglo-Britanniae episcopus.
Johannes Anglo-Britanniae episcopus.

13° die mensis iulii anno sal. 1724.

Illustrissimo ac reverendissimo in Christo patri ac d^no d^no Arsenio Thebaïtidos archiepiscopo, fratri nostro charissimo, Petroburgi.

To the most illustrious and most reverend father in Christ, and lord, the lord Arsenius archbishop of Thebais our dearest brother at Petersburgh.

We cannot but acknowledge the great obligations we lye under to your lordship for so long continuance in Muscovy in order to promote an happy union betwixt our church and your own: for by that means we have been enabled to treat with the most holy patriarchs of the east in a much better manner than we could have hoped for by any other means. It is your merit and interest, next to your own innate goodness, that has obtained for us the favour of the great emperor of Russia, and has engaged him to condescend to take notice of us, and not only to order the transmission of our letters to the most holy patriarchs, and the return of their answers, but also to encourage the sending two persons to confer with such as may be appointed to discourse the matters wherein any difference remains. Accordingly we acquainted the reverend archimandrite and protosyncellus that we would forthwith send them. But one of those whom we had chosen for this purpose being at a great distance, it was so long before he arrived and could settle his private affairs as made their coming this summer impracticable. But if it please God they will not fail to wait on you as early as conveniently may be the next summer. In the mean time we must desire you to make an apology for us to the emperor, the chancellor and the great synod, that they may not think us negligent in an affair of such moment, which indeed we have much at heart. May almighty God pour forth his blessings upon our endeavours, upon you, and upon all who give a helping hand to the advancement of this great work. We commit your lordship to his protection, and subscribe our selves,

Your lordship's most humble servants,
Archibaldus Scoto-Britanniae episcopus.
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus.
Thomas Anglo-Britanniae episcopus.
Johannes Anglo-Britanniae episcopus.

July 13, 1724.

22.

INIURATI AD SACRAM SYNODUM GUBERNANTEM RUSSIAE

13 iulii 1724.**

Sanctissimae synodo universis Russiarum ecclesiis praesidenti S. P. D. catholici Britannicarum ecclesiarum episcopi.

Domini,

Non potuimus vehementer non gaudere, d^ni d^ni reverendissimi, cùm redditae sunt nobis, quas nuper misistis, literae. Quid enim honorificentius, quàm

To the most holy synod presiding over the church of Russia the catholick bishops of the British churches send greeting.

My Lords,

'Twas with no small satisfaction we received your letters. The honor of your correspondence and the indication of your zeal for a coalition are

* E codice Edenburgensi B, p. 59-60.

** Latinum textum a d. Jebb ex anglico redditum exscripsimus e codice Edenburgensi B, p. 63; ad anglicum quod attinet, eum repetimus qui apud Williams, p. 125, editus est. Exstat etiam in laudato codice B, p. 61. Auctorem habuit, ut videtur, d. Collier.

vestrorum in nos officiorum memoria? aut jucundius, quàm quod ingenuè declaratis colendae concordiae studium? Unde et augurari liceat, conatus nostros foelicem fore exitum consecuturos. Cum enim ardentissimis votis utrinque expetatur unitas, hanc tandem nos assequi posse non vani confidimus. Pacis causam agere, et quae in ecclesia Christi scissa fuerint resarcire, suave est et praeclarum; neque enim unquam praecidenda unitas, nisi ubi praecidatur etiam veritas et caelestis illa doctrina, quam ab omnibus fideliter tenendam Christus docuerit. Licet tamen nos inter subsistat adhuc diversitas quaedam opinionum, viam sibi forsan adaperiet caritas, qua et conscientiis singulorum consulatur, et florescat divini cultûs harmonia. Atque ita quidem in peragendis sacris officijs perfectam fas erit unionem tenere, et amice ambulare in domo Dei.

Singularis ista benignitas et tanto Imperatore digna benevolentia, quibus nos affecit Caesarea sua Majestas, nobis summo sunt et ornamento et praesidio; vos autem humillime obsecramus, ut nostro nomine gratitudinis nostrae testimonium daretis majestati suae serenissimae. Id verò nos piget, quod, prout promisimus reverendis archimandritae et protosyncello, duos adhuc è clero nostro delegare non potuimus, qui praesenti aestate vos inviserent; at rogamus suppliciter, ut propterea nos excusatos habeatis, cum hoc praeter expectationem acciderit nostram. Res autem ita se habet. Ex longinqua peregrinatione nuper redijt horum alter, atque privatis rerum suarum curis ita se distractum reperit, ut hinc proficisci nequeat, donec propter appropinquantem hyemem per aequora vehi sit minùs tutum. Quamprimùm verò proxima inchoaverit aestas, adjuvante Deo, navem conscendent, unà cum amicissimo nostro d^no^ Cassano. Nosmet autem quamplurimùm obstrictos tenemus rev^do^ viro d^no^ protosyncello, propter exantlatos suos labores et pericula, quae super hac re lubenti animo subierit, atque unice dolemus, quod rerum nostrarum angustiae pleniora dare et graviora observantiae nostrae testimonia nos non permiserint. Neque minus nos debere fatemur rev^do^ viro d^no^ archimandritae et nepoti suo nobis charissimo. Hic autem cùm posthac vos inviserit, sicut et antea d^nus^ protosyncellus, certiores vos faciet de nostro statu, et quam intimo cordis affectu,

Illustrissimae
Vestrae dignitati, d^ni^ d^ni^ reverendissimi,
nos sumus addictissimi,

Archibaldus Scoto-Britanniae episcopus.
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus.
Thomas Anglo-Britanniae episcopus.
Johannes Anglo-Britanniae episcopus.

Londini, 13° die mensis julii A. D. 1724.

strong motives for acknowledgment, and make the prospect look not unpromising. And since an union is thus earnestly desired on both sides, we hope the means of effecting it may not prove impracticable. To close the breaches made in the catholick church is a glorious undertaking, and which nothing but the parting with essential truths ought to prevent. And though there may be a distance remaining in some few branches of belief, a charitable latitude may be left open for the repose of conscience, and reviving an harmony in worship. And thus we may join in all the offices of communion, *and walk in the house of God as friends.*

As to his Imperial Majesty none can be more sensible of his condescending goodness and princely generosity than ourselves, and for which we entreat our most humble thanks may be returned. 'Tis not without regret that we cannot send two of our clergy to wait on your lordships this summer, pursuant to what we promised the reverend archimandrite and protosyncellus; but accidents unforeseen will sometimes happen, and which we hope you will please to excuse. The case in this: one of the gentlemen came but lately to town, and could not possibly put his private concerns in any tolerable order, till the season for his voyage would be past. But as soon as the next spring presents fair, they will certainly, God willing, attend your lordships with our worthy friend, Mr Cassano. We own ourselves much oblidged to the protosyncellus for the great fatigne and hazard he has undergone in this affair, and are sorry our circumstances would not give us leave to shew the marks of our regard with better significancy. And the same we likewise add with reference to the archimandrite and his nephew. This latter at his coming, and the protosyncellus now, will more particularly acquaint you with some disadvantages we ly under, and give farther assurance how much we are,

My lords,
Your lordships' most humble and
obedient servants,

Archibaldus Scoto-Britanniae episcopus.
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus.
Thomas Anglo-Britanniae episcopus.
Johannes Anglo-Britanniae episcopus.

July 13, 1724.

23.

INIURATI AD SUMMUM RUSSIAE CANCELLARIUM

13 iulii 1724.

My Lord,

The lustre and interest of your station in the emporer of great Russia's court makes us repeat our address, and humbly solicit your lordship's recommandation of the endeavour for a coalition between the Greek, Muscovitick and Britannick churches. To this we are the more encouraged by your lordship's noble disposition to promote that christian design. We are likewise deeply

Domine,

Ea dignitatis gloria et amplitudine, qua inter aulicos magnae Russiae imperatoris gaudes, ad repetendas litteras impellimur, quibus dominationem tuam humiliter efflagitamus, ut conatus nostros in consensione procuranda Graecam inter, Moscoviticam, Britannicamque ecclesiam sustineat. Ad quod eo magis excitamus quo dominitio tua eximie propensior est ad christianum hoc opus promoven-

sensible of his Imperial Majesty's condecension and bounty, and for the liberty his Majesty is pleased to give us for debating matters with some of the Russian clergy, and concerting measures for settling the union. This indulging a personal conference is a fresh instance of his Imperial Majesty's goodness, and will prevent the delays of corresponding by letters, and for which we return our most humble thanks. My Lord, we fully intended, as we promised the archimandrite and protosyncellus, to send two of our clergy with the worthy Mr Cassano; but one of the two gentlemen being just now come from a remote distance, and embarassed in his private affairs, which it is not possible for him to disentangle till the season for sailing will be over, we must therefore of necessity deferr sending till next spring when, God willing, they will certainly wait on your lordship. And tho at present we want opportunity, yet none can have warmer inclinations to expedite this important business than,

My Lord,
Your lordship's most humble and obedient servants,
Archibaldus Scoto-Britanniae episcopus.
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus.
Thomas Anglo-Britanniae episcopus.
Johannes Anglo-Britanniae episcopus.

July 13, 1724.

P. S.

My Lord,

We have entreated the reverend protosyncellus to acquaint your lordship with the reason of our delay and the disadvantages we ly under.

To his excellency the lord great chancellor of Russia at Petersburgh.

dum. Maxime item movemur Caesareae suae Maiestatis comitate et benevolentia, atque licentia a Maiestate sua nobis benigne concessa capita disceptandi cum viro quodam e Russico clero et consilia capiendi, quibus unitas instauretur. Ista data facultate per se coram colloquendi cum Caesareae suae Maiestatis officium iterum probatur, tum per litteras colloquii cunctationes removentur; quam ob rem humillimas referimus gratias. Firmum, domine, nobis fuit propositum, sicut archimandritae et protosyncello promiseramus, duo e nostro clero una cum spectabili d. Cassano ad vos legatos mittendi; at eorum alter vix e longinquo venit, atque privatis rebus ita est implicatus, ut eas nequeat prius expedire, quam tempus ad navigandum idoneum praeterierit. Quapropter cogimur eius legationem in proximum ver differre, quo certe, Deo dante, dominationi tuae praesto erunt. Quamvis enim in praesentia opportunitatem non assequamur, nemo tamen grave istud negotium absolvendi cupiditate adeo flagrat quam,

Domine,
Dominationis tuae humiles et obsequentes servi,
Archibaldus Scoto-Britanniae episcopus.
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus.
Thomas Anglo-Britanniae episcopus.
Johannes Anglo-Britanniae episcopus.

Iulii die 13, 1724.

P. S.

Domine,

Reverendum protosyncellum enixe rogavimus, ut dominationem tuam certiorem faciat de cunctationis causis deque eis, quibus frangimur, incommodis.

Excellentissimo domino magno cancellario Russiae, Petropolim.

24.

INIURATORUM APOCHA PROTOSYNCELLO DATA PRO ACCEPTIS LIBRIS A PATRIARCHA HIEROSOLYMITANO MISSIS

13 iulii 1724.*

Testantur quae infra scripta sunt nomina nos Britannicarum ecclesiarum episcopos de manu Jacobi r. protosyncelli Alexandrini, dono accepisse libros quatuor eruditissimos, a beatissimo ecclesiae Hierosolymitanae patriarcha ac d^no^ d^no^ Chrysantho, in ecclesiae nostrae catholicarum reliquiarum usum et beneficium huc missos, nobisque a rev^do^ protosyncello summa cura fideque maxima redditos, pro quibus et plurimas deberi gratias fatemur et lubentissime agimus.

Dat. 13° die mensis iulii, anno Christi 1724.

Archibaldus Scoto-Britanniae episcopus.
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus.
Thomas Anglo-Britanniae episcopus.
Johannes Anglo-Britanniae episcopus.

The names underwritten testify, that we bishops of the British churches have received from the hands of James the reverend protosyncellus of Alexandria four very learned books, which were sent hither as a present for the use and benefit of the catholick remainder of our church, by the most blessed lord, the lord Chrysanthus, patriarch of the church of Jerusalem, and with the greatest care and faithfulness delivered to us by the reverend protosyncellus, for which we acknowledge many thanks to be due, and freely give them.

Dated the 13th day of the month of July in the year of Christ 1724.

Archibaldus Scoto-Britanniae episcopus.
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus.
Thomas Anglo-Britanniae episcopus.
Johannes Anglo-Britanniae episcopus.

25.

SCHEDULA AD D. CASSANO MISSA

8 martii 1725.

Mr Cassano is desired to write that we were ready till the melancholy news arrived of the emperor's death, which has put a stop to the affair till we receive fresh directions from eourt.

D. Cassano rogamus ut scribat nos ad iter paratos fuisse, quando acerbus nuntius nobis allatus est de imperatoris morte, qua negotium intermittitur donec iterum ab aula de eo commoneamur.

* E codice Edenburgensi B, p. 67; translatio anglica habetur apud Williams, p. 128.

26.

INIURATI AD SACRAM SYNODUM GUBERNANTEM
11 aprilis 1725.*

Sanctissimae synodo universis Russiarum ecclesiis praesidenti S. P. D. catholici Britannicarum ecclesiarum episcopi.

Quod morti concesserit illustrissimus ille m. Russiae Imperator, vobiscum, d^ni d^ni reverendissimi, magnopere dolemus, cùm nullis flebilior potuerit occidere quàm nobis. Levius tamen hoc fore damnum confidimus, quòd mariti solium conscenderit Imperatoria Consors, et regni moderetur habenas serenissima Russiarum Imperatrix. Hinc institutum iter tam diu protrahendum duximus, donec nos fecerint certiores paternitates vestrae, quicquid amplius super hac re faciendum esse velitis. Interea temporis dilectissimum nostrum dom. Cassanum exoravimus, quem eximia sua fidelitas et industria nobis commendatum maximè reddiderunt, ut has nostras literas ad paternitates vestras deferret, et voluntatem vestram disceret. Faxit autem Deus, d^ni d^ni reverendissimi, ut diu vivatis et valeatis in ecclesiae suae emolumentum. Ita ex animo precamur

Sanctissimae vestrae dignitati
Devotissimi

Archibaldus Scoto-Britanniae episcopus.
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus.
Johannes Anglo-Britanniae episcopus.

Londini, 11° die mensis aprilis A. S. 1725.

Sanctissimae ecclesiarum per Russias directrici synodo Petroburgi.

To the most holy synod presiding over the church of Russia, the catholick bishops of the British churches send greeting.

My Lords,

We are sensibly affected with the melancholy account of the great emperor of Russia's death, and heartily condole with your lordships upon this unhappy occassion, tho' we hope loss may be made up by the accession of her Imperial Majesty to his throne. This misfortune has put a stop to the affair between us till we receive fresh directions, and know your lordships' pleasure. For which purpose we have desired our worthy friend Mr Cassano to wait upon your lordships, upon whose fidelity and care we entirely rely. We commend your lordships to the divine protection, and remain,

My Lords,
Your lordships' most humble and
obedient servants,

Archibaldus Scoto-Britanniae episcopus.
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus.
Johannes Anglo-Britaniae episcopus.

April 11th, 1725.

27.

INIURATI AD SUMMUM CANCELLARIUM RUSSIAE
11 aprilis 1725.

My Lord,

The affair of the union between the two churches having been carried on hitherto under your lordship's countenance and protection, and lying now in suspence upon the much lamented death of the great emperor of Russia, we take the liberty of applying ourselves to your lordship, both to condole so great a misfortune, and also congratulate her present Majesty's accession, upon whose pleasure the further progress of this matter depends. We beg leave to recommend to your lordship's favor Mr Cassano, the bearer, of whose fidelity and diligence we have had long experience, and are with great respect,

My Lord,
Your lordship's most humble and
obedient servants,

Archibaldus Scoto-Britanniae episcopus.
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus.
Johannes Anglo-Britanniae episcopus.

April 11th, 1725.

To his excellency the lord great chancellor at Petersburgh.

Domine,

Cum utriusque ecclesiae conciliandae negotium, quod dominationis tuae auxilio ac praesidio fultum huc usque actum est, modo intermittatur ob mortem maxime lugendam magni Russorum Imperatoris, dominationi tuae inscribere audemus, ut gravem illam calamitatem conqueramur, atque adventum regnanti Imperatrici congratulemur, cuius arbitrio rei istius cursus in posterum pendet. Gratiae dominationis tuae commendare non dubitamus d. Cassano, harum litterarum perlatorem, cuius fidem ac diligentiam multis deprehendimus experimentis, atque summa cum observantia sumus,

Domine,
Dominationis tuae humillimi et
obsequentes servi,

Archibaldus Scoto-Britanniae episcopus.
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus.
Johannes Anglo-Britanniae episcopus.

Aprilis die 11, 1725.

Excellentissimo domino magno cancellario Petropolim.

* Haec epistola anglice a d. Campbel, latine a d. Jebb scripta est; anglicum exemplar exstat in codice Edenburgensi B, p. 69, et apud Williams, p. 129; latinum ex eodem codice B, p. 70, proferimus.

28.

INIURATI AD THEBAIDOS METROPOLITANUM

11 aprilis 1725.*

Archiepiscopo reverendissimo eruditissimoque Arsenio Thebaidos metropolitae dignissimo S. P. D. catholici Britannicarum ecclesiarum episcopi.

Cum serenissimum m. Russiae Imperatorem fato esse functum tristes accepimus, d^ne^ d^ne^ reverendissime, destinatum iter usque adeo deferendum statuimus, donec quicquid a nobis de hac re expectaverit iam sacratissima synodus, didicerimus. Hinc literas nostras ad sanctissimos patres et illustrissimum cancellarium mittendas curavimus per amicissimum nostrum d^num^ Cassanum, de quibus ampliorem ipse, vir praeclarissime, tibi reddet rationem. Ex te vero obnixe rogamus, ut de statu rerum ecclesiarum concordiam spectantium nos facere certiores dignaretur amplitudo tua, quem semper honoratum habebimus, et speramus amicum. Valeas, insignissime praesul, atque Deo gratus vivas.

Sanctitatis tuae cultores
addictissimi

Archibaldus Scoto-Britanniae episcopus.
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus.
Johannes Anglo-Britanniae episcopus.

Londini, 11° die mensis aprilis A. S. 1725.

Illustrissimo ac reverendissimo in Christo patri ac d^no^ d^no^ Arsenio Thebaitidos archiepiscopo, fratri nostro charissimo. Petroburgi.

Most reverend Lord,

'Tis with great concern that we received the news of the emperor of Russia's death, which has put a stop to our affair, till we have fresh directions from that court. We have now by our friend Mr Cassano sent a letter to the holy synod, and another to the great chancellor, of which he can give your lordship a full account. We desire that your lordship would be pleased to inform us of the situation of affairs, so far as relates to the religious negotiation between us, and shall always think ourselves happy in the continuance of your friendship and favor. We commit your lordship to the divine protection and shall always remain,

My Lord,
Your lordship's most humble and
obedient servants,

Archibaldus Scoto-Britanniae episcopus.
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus.
Johannes Anglo-Britanniae episcopus.

April 11th, 1725.

To the most illustrious and most reverend father in Christ, and lord, the lord Arsenius, archbishop of Thebais, our most dear brother at Petersburgh.

29.

SUMMUS RUSSIAE CANCELLARIUS AD INIURATOS

16 septembris 1725.

My Lords,

Your lordships' most esteemed letter of the 11th of April past I received from your messenger Cassano, by which is understood here your regret for the death of his Imperial Majesty of blessed and glorious memory, as also congratulation for her Imperial Majesty's accession to the throne, for which your kindness and affection I return you many thanks. As to the affair you have mentioned of an union, you may assure yourselves that her Imperial Majesty will support the same in such a manner as his Imperial Majesty hath supported; only at these mournfull times your lordships will please to have some longer patience, till the first opportunity I can have to represent to her Imperial Majesty of all more at large, and then I do assure you I will not fail to acquaint you thereof, and be persuaded that I shall be always ready to serve you. I am,

My Lords,
Your lordships'
most affectionate servant,
Earl G^l^. of Golowkin.

St. Petersburgh, the 16th September, 1725.

To the most reverend lords bishops Jeremias primus, Archibaldus and Johannes.

Domini,

Valde aestimabilem dominationum vestrarum epistolam, die 11 praeteriti aprilis datam, a nuntio vestro Cassano accepi, per quam dolorem vestrum significastis de morte Caesareae suae Maiestatis felicis gloriosaeque memoriae, simul ac Maiestati suae Imperatrici regni adeptionem congratulati estis; pro qua comitate vestra et amore plurimas vobis gratias refero. Ad unionis vero negotium a vobis memoratum quod attinet, pro comperto habere potestis, Caesaream suam Maiestatem id in tutelam esse recepturam eodem prorsus modo quo defunctus imperator illud tuitus est; hoc tamen lugendi tempore aliquanto magis quiescere velint dominationes vestrae, quoad primam quamque occasionem amplectar rem omnem Caesareae suae Maiestati accuratius significandi; atque pro certo habetote tum me non praetermissurum vos de re certiores facere, et in animum vobis inducite me semper paratum fore ad operam vobis praestandam. Me profiteor,

Domini,
Vestrarum dominationum
addictissimum servum
Comes dux de Golovkin.

Petropoli, die 16 septembris, 1725.

Reverendissimis dominis episcopis Jeremiae primo, Archibaldo et Johanni.

* Anglicum exemplar exstat apud Williams, p. 130, et in codice Edenburgensi B, p. 72, in quo latinum etiam exemplar habetur p. 72.

30.

GUILELMUS WAKE, ARCHIEPISCOPUS CANTUARIENSIS, CHRYSANTHO PATRIARCHAE HIEROSOLYMITANO

6 septembris 1725.*

Sanctissimo ac reverendissimo in Christo patri et domino domino Chrysantho misericordia divina patriarchae Hierosolymitano,

Gulielmus eadem providentia Cantuariensis archiepiscopus, totius Angliae primas et metropolitanus,

Serenissimo principi Georgio Dei gratia Magnae Britanniae, Franciae et Hyberniae regis, fidei defensori, a consiliis,

S. P. D.

+ Libros quos ad me mittere dignatus es, beatissime pater, per manus nuncii fidelis tuique domestici, Marci Nomici, accepi: et maximas paternitati tuae gratias ago pro insigni illa benevolentia tua, qua me hominem tibi incognitum, tantopere a te terra marique disiunctum, cumulare benigne voluisti.

Nequeo dicere, pater reverendissime, quantum nobis consolationi atque laetitiae sit, ex prioribus duobus voluminibus tuis (quae sola bibliothecam conficere possint) discernere, qua cura, quaque constantia, vos homines sapientissimi, iura vestra contra indefessa papalis tyrannidis consilia et conamina, tuemini: quae non contenta ecclesiarum latinarum libertates sub pedibus conculcasse, etiam in vos, vestrasque ecclesias, authoritatem sibi vindicare non dubitat; plurimosque passim e vestris in suas partes seducere pergit. Huic nefando molimini tu, pater consultissime, illustris praedecessoris tui vestigia secutus, vigilias tuas strenue opponis. Utinam caeteri praesules vestri tuum exemplum sequerentur! Deusque adeo conatibus vestris benedicat, ut iuribus atque libertatibus vestris integris, et illaesis, ad ultimum saeculorum finem ecclesia vestra perfruatur.

Neque huius rei etiam in altero illo tuo non tam unius sedis, quam totius ecclesiae, historiae, praeclaro sane opere, obliti estis[1]). In illa passim deteguntur, et lectoribus ob oculos exhibentur, ecclesiae Romanae errores; quantumque a pura evangelii tum doctrina, tum etiam disciplina, discesserit, ostenditur; ut vel inde discant ecclesiae vestrae pastores, et sibi, et populo suo cavere. Nos sane dum ista contemplamur, firmius in ea, quam a maioribus nostris accepimus, libertate,

Τῷ ἁγιωτάτῳ ἐν Χριστῷ πατρὶ κυρίῳ κυρίῳ Χρυσάνθῳ θείᾳ χάριτι πατριάρχῃ τῆς Ἱερουσαλήμ,

ὁ Γουλιέλμος τῇ αὐτοῦ θείᾳ χάριτι ἀρχιεπίσκοπος Καντουαρίας, πάσης Ἀγγλίας πρῶτος καὶ μητροπολίτης,

σύμβουλος τοῦ γαληνοτάτου Γεωργίου, θείᾳ χάριτι ῥηγὸς Βρεττανίας, Γαλλίας καὶ Ἰβερνίας, διαυθεντευτοῦ τῆς πίστεως.

+ Ἔλαβον τὰ βιβλία ὁποῦ κατεδέχθη νὰ μὲ στέλῃ ἡ Μακαριότης της διὰ χειρὸς τοῦ ὑμετέρου οἰκειακοῦ πιστοῦ Μάρκου, καὶ ὑπερευχαριστῶ διὰ τὴν ἄκραν της καλοκἀγαθίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν παρακινουμένη ἠθέλησε νὰ μὲ ὑποχρεώσῃ, ὄντα αὐτῇ ἄγνωστον καὶ τόσον κατά τε γῆν καὶ θάλασσαν ἀπῳκισμένον.

Δὲν ἐμπορῶ νὰ περιγράψω, μακαριώτατε δέσποτα, πόσην παραμυθίαν καὶ χαρὰν ἐπροξένησεν εἰς τοῦ λόγου μου τὸ νὰ καταλάβω ἐκ τῶν προτέρων δύο τόμων (οἱ ὁποῖοι μόνοι ἠμποροῦν νὰ ἐκτελέσουν ὁλόκληρον βιβλιοθήκην) μὲ πόσην σταθερότητα ὑμεῖς οἱ σοφώτατοι ἄνδρες φυλάττετε τὰ δίκαιά σας ἐναντίον τῶν ἀκαμάτων συμβουλῶν καὶ ἐπιχειρημάτων τῆς παπικῆς τυραννίδος, ἥτις μὴ ἀρκουμένη νὰ βιάζῃ καὶ νὰ καταπατῇ τὴν ἐλευθερίαν τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας, πάσχει νὰ σφετερήσῃ καὶ τὴν καθ' ὑμῶν καὶ κατὰ τῶν ὑμετέρων ἐκκλησιῶν ἐξουσίαν καὶ νὰ ἐξαπατήσῃ πλείστους τῶν ὑμετέρων καὶ νὰ τοὺς ἑλκήσῃ εἰς τοῦ λόγου της. Εἰς τὸ τοιοῦτον αἰσχρὸν καὶ ἄτοπον ἐπιχείρημα σύ, πάτερ προμηθευτικώτατε, ἀκολουθήσας τὰ ἴχνη τοῦ πρὸ σοῦ πατριαρχεύσαντος, γενναίως ἐπαγρυπνεῖς. Εἴθε καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχιερεῖς νὰ ἀκολουθοῦσαν αὐτὸ τὸ παράδειγμα, καὶ ὁ ἅγιος θεὸς νὰ εὐλογῇ τοῖς ἔργοις καὶ ἐπιχειρήμασιν ὑμῶν, καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ ἡ ὑμετέρα ἐκκλησία τῶν προνομίων καὶ τῆς ἐλευθερίας πληρεστάτης καὶ ἀσινοῦς μέχρι ἐσχάτων αἰώνων.

Ἀλλ' οὔτε εἰς τὸ ἄλλο ἐκεῖνο ἐξαίρετον ἀληθῶς ἔργον τῆς ἱστορίας ὄχι μόνον μιᾶς καθέδρας, ἀλλὰ πάσης ἁπλῶς τῆς ἐκκλησίας ἀλησμονήσετε αὖτην τὴν ὑπόθεσιν. Εἰς αὐτὴν τὴν ἱστορίαν πανταχοῦ φανερώνεται καὶ προτίθεται εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἀναγνωστῶν τὰ λάθη τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας καὶ σαφηνίζεται πόσον ἀπέχει τῆς καθαρᾶς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, ὥστε καὶ ἀπ' αὐτὰ νὰ μάθωσιν οἱ ποιμένες τῆς ὑμετέρας ἐκκλησίας νὰ προσέχωσι καὶ νὰ φυλάττωσι τὸ ποίμιόν τους. Ἡμεῖς δὲ θεωροῦντες ταῦτα θέλομεν

[1]) Apertissime alludit ad maximae molis opus Dosithei patriarchae Hierosolymitani cura Chrysanthi editum: *Ἱστορία περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων*, Bucuresti, 1715, in-fol., 1247 pp. Alterum volumen a Chrysantho missum fuisse videtur praeclarus Chrysanthi ipsius libellus ita inscriptus: *Συνταγμάτιον περὶ τῶν ὀφφικίων κληρικάτων καὶ ἀρχοντικίων τῆς τοῦ Χριστοῦ ἁγίας ἐκκλησίας*, Tergovisti, 1715, in-fol., XIV—144 pp.

* Ex ipso prototypo quod asservatur in codice Constantinopolitano sancti sepulcri 227 (olim 50), parte quinta. Translationem graecam a Chrysantho factam adiecimus ex eodem codice, servata scribendi ratione quam auctor adhibuit. Alterum exemplar eiusdem epistolae asservatur in bibliotheca Aedis Christi apud Oxonienses, *Wake correspondence*, No. 298, epist. 26, ex quo primus eam edidit G. Williams in *Occasional Paper of the Eastern Church Association*, No. 3. Anglicam versionem videre est in sylloge, cui titulus: *Paper of the Russo-Greek Committee of the American Church*, No. 2, quam paucis immutatis rursus edidit laudatus Williams in opere saepe a nobis citato, p. LV-LVIII.

stare contendemus; nec iugo illi colla submittere, quod neque nos, neque patres nostri, ferre valuerunt.

Dum vero haec ad paternitatem tuam illustrissimam scribo, nullo modo praeterire debeo quod ante annum ab uno presbyterorum meorum, qui adhuc cum mercatoribus nostris Constantinopoli agit, accepi; schismaticos scilicet quosdam ecclesiae nostrae sacerdotes, sub ementitis archiepiscopi et episcoporum ecclesiae Anglicanae nominibus, ad vos scripsisse; vestramque communionem cum iis quaesivisse; qui nullum locum, aut ecclesiam, in his terris habentes, ad vos, schismatis eorum ignaros, decipiendos animum appulerunt. Quis sit horum hominum status, quae schismatis causa, a fideli illo presbytero meo, domino Thoma Payne, plenius cognosces. Ille paternitati tuae referet quam inique a nobis secesserint; et quomodo eodem tempore et a regia maiestate debitam fidelitatem, et ab episcopis suis obedientiam suam, subduxerint: ecclesiaeque unitatem eo solo nomine violaverint, quod legibus regni parendum esse censuimus; quod illum pro rege colendum existimavimus quem proceres ac populus, quem totius Europae principes atque respublicae, regem esse agnoverint: cuique Imperium Britannicum iura regni, omniumque inter nos ordinum consensus (ad quos de his rebus statuendi potestas unice spectat) detulissent.

Hinc de clero pauci, de episcopis pauciores, a communione nostra secedendum censuerunt: de populo plures in partes suas sollicitarunt: conventus separatim ab ecclesia fecerunt: eoque tandem insaniae pervenerunt, ut decedentibus primis huius schismatis authoribus, novos, in locum eorum successuros, episcopos, sibi consecraverint. Hi sunt qui ad vos scribere ausi sunt: hi, qui vos ab ecclesiae nostrae communione seducere conati sunt. Quorum unus, ut audio, locum atque authoritatem meam sibi arripiens, non quidem se archiepiscopum Cantuariensem appellare sustinuit, sed novo titulo se Πρῶτον Ἐπίσκοπον nominavit. Ab his ut porro cavere vobis pergatis paternitatem tuam oro atque obtestor: nos interim ecclesiae Anglicanae veri episcopi ac clerus, uti in omnibus maioris momenti articulis eandem vobiscum fidem profitemur, ita eodem spiritu atque affectu (quoniam aliter, tam longe a vobis dissiti non possumus) communicare non desistemus; omniaque vobis felicia, ac pacata precari. Ego vero uti tuae Beatitudini me addictissimum profiteor, ita ut in orationibus et sacrificiis tuis ad sacra Dei altaria mei reminiscaris, impensissime rogo; teque semper in Domino, bene valere iubeo.

Dat. ex Aedibus nostris Archiepiscopalibus 6 die septembris, annoque Domini 1725.

(A tergo):

Sanctissimo beatissimoque praesuli, domino Chrysantho Dei misericordia patriarchae Hierosolymitano

(L. S.) *D. D.*

ἐπιμεληθῇ νὰ ἐπιμένωμεν μονιμώτερον εἰς τὴν ἐλευθερίαν ἐκείνην, ὁποῦ ἐκληρονομήσαμεν ἀπὸ τοὺς προπάτοράς μας, καὶ νὰ μὴν ὑποκύψωμεν εἰς ἕνα ζυγόν, ὁποῦ μήτε ἡμεῖς μήτε οἱ πατέρες μας ἠδυνήθησαν νὰ ὑποφέρουν.

Γράφωντας αὐτὰ τῇ ὑμετέρᾳ Μακαριότητι, δὲν ἠμπορῶ μὲ κανένα τρόπον νὰ σιωπήσω ἐκεῖνο ὁποῦ ἔμαθον πρὸ χρόνου ἑνὸς παρά τινος τῶν ἡμετέρων πρεσβυτέρων, ὅστις σὺν τοῖς ἡμετέροις πραγματευταῖς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐνδιατρίβει, ὅτι δηλαδὴ σχισματικοί τινες ἱερεῖς τῆς ἐκκλησίας μας ἐπ' ὀνόμασιν ἐπιπλάστοις ἀρχιεπισκόπων καὶ ἐπισκόπων τῆς Ἀγγλικῆς ἐκκλησίας ἔγραψαν ὑμῖν, καὶ ἐζήτησαν τὴν ὑμετέραν σὺν αὐτοῖς κοινωνίαν· οἵτινες οὐδένα τόπον οὔτε ἐκκλησίαν ἔχοντες, ἔβαλαν σκοπὸν νὰ ἀπατήσωσιν ὑμᾶς, μὴ εἰδότας τὸ σχίσμα. Τὴν κατάστασιν αὐτῶν καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ σχίσματος θέλει τὴν μάθει καταλεπτῶς ἀπὸ τὸν πιστόν μου πρεσβύτερον κύριον Θῶμαν [1]) Μπάϊνε, ὅστις θέλει διηγηθῇ τῇ μακαριότητί της, πῶς παρανόμως αὐτοὶ ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ λόγου μας, καὶ πῶς ἐσύκωσαν εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ τὴν ὀφειλομένην τῇ βασιλικῇ μεγαλειότητι πίστιν καὶ τοῖς ἐπισκόποις εὐλάβειαν, καὶ ἐβίασαν τὴν ἕνωσιν τῆς ἐκκλησίας τούτῳ μόνῳ τῷ λόγῳ, μὲ τὸ νὰ ἀπεφασίσαμεν πῶς πρέπει νὰ ὑπείκωσι τοῖς βασιλικοῖς νόμοις καὶ μὲ τὸ νὰ λογιάζωμεν πῶς πρέπει νὰ τιμῶμεν διὰ ῥῆγα τὸν παρὰ τῶν προϋχόντων καὶ τοῦ λαοῦ καὶ πάντων τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης γνωριζόμενον, ὃν οἱ νόμοι τοῦ βασιλείου καὶ ἡ κοινὴ τῶν ἡμετέρων τάξεων (εἰς τὰς ὁποίας ἡ περὶ τῶν τοιούτων ἀπόφασις ἐπιτέτραπται) συμφωνία εἰς τὸν Βρεττανικὸν προεβίβασαν θρόνον.

Διὰ αὐτὴν τὴν αἰτίαν ὀλίγοι ἀπὸ τὸν κλῆρον καὶ ὀλιγώτεροι ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους ἠῦραν εὔλογον νὰ ἀποσπασθοῦν ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας κοινωνίαν καὶ παρακινοῦσι πολλοὺς ἀπὸ τὸν λαὸν νὰ ἔμβωσιν εἰς τὴν φατρίαν τους· συνεκρότησαν καὶ συνόδους ἔξω τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον τέως ἀνοίας ἦλθον, ὥστε ἀποθνησκόντων τῶν πρώτων αὐτοῦ τοῦ σχίσματος ἐφευρετῶν, χειροτονοῦσιν ἀντ' αὐτῶν νέους ἐπισκόπους διαδόχους. Αὗτοι εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐτόλμησαν νὰ γράψουν εἰς ὑμᾶς, ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐπάσχισαν νὰ σᾶς ἀποσπάσουν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας, τῶν ὁποίων εἷς (καθὼς ἀκούω) εἰκειοποιηθεὶς τὸν ἰδικόν μου τόπον καὶ ἐξουσίαν, ὄχι μόνον ἐκάλεσε τὸν ἑαυτόν του ἀρχιεπίσκοπον Καντουαριένσε, ἀλλὰ μὲ νέαν ἐπιγραφὴν πρῶτον ἐπίσκοπον ἐπωνόμασε. Ἀπὸ τοὺς τοιούτους λοιπὸν παρακαλῶ τὴν μακαριότητά σας νὰ προσέχητε· ἡμεῖς δὲ οἱ τῆς Ἀγγλικῆς ἐκκλησίας ἀληθεῖς ἐπίσκοποι καὶ ὁ κλῆρος, καθὼς εἰς ὅλα τὰ ἀναγκαῖα ὁμολογοῦμεν τὴν αὐτὴν σὺν ὑμῖν πίστιν, οὕτω τῷ αὐτῷ πνεύματι καὶ τῇ αὐτῇ ἀγάπῃ (ἐπειδὴ ἄλλως, ἀλλήλων ἀπέχοντες οὐ δυνάμεθα) δὲν θέλομεν λείψει νὰ συνομιλῶμεν διὰ γραμμάτων καὶ νὰ εὐχώμεθα ὑμῖν πάντα τὰ καταθύμια. Κἀγὼ ὁμολογῶ τὸν ἑαυτόν μου ὑπόχρεων, ἐκλιπαρῶ ὅπως μνημονεύῃ μου εἰς τὰς προσευχὰς αὐτῆς καὶ θυσίας εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ θεοῦ θυσιαστήριον, παρ' οὗ τὰ ἔτη αὐτῆς πάμπολλα.

Εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, σεπτεμβρίου ς', ,αψκε'.

[1]) *Μόμαν* cod.

31.

CHRYSANTHI PATRIARCHAE HIEROSOLYMITANI SUPERIORI EPISTOLAE RESPONSUM

19 ianuarii 1727.*

Ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Χρύσανθος τῷ παναιδεσιμωτάτῳ, πανυπερτίμῳ, ἐξοχωτάτῳ καὶ ἐκλαμπροτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Καντουαρίας κυρίῳ κυρίῳ Γουλιέλμῳ, μητροπολίτῃ τε ὑπερτίμῳ καὶ πρωτεύοντι πάσης Ἀγγλίας, τὸν ἐν πνεύματι ἁγίῳ ἀδελφικὸν καὶ ἀποστολικὸν ἀσπασμόν.

+ Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅσῃ ἀμυθήτῳ χαρᾷ περιέβαλεν ἡμᾶς τὸ ἀπὸ τῆς ὑμετέρας παναιδεσιμότητος ἔναγχος πεμφθὲν γράμμα διὰ τοῦ πιστοῦ δούλου αὐτῆς Μάρκου Νομικοῦ, τοῦτο μὲν ὅτι φιλίας ἀκραιφνοῦς καὶ εἰλικρινεστάτης εὐνοίας ἐναργῆ καὶ λαμπρὰ προετίθη τὰ γνωρίσματα, τοῦτο δὲ ὅτι τῷ φίλτρῳ συναπτομένη ἡ μεγαλειότης καὶ ὑπεροχικὴ ἀξία τῆς ὑμετέρας ἀκρότητος ἀξιάγαστα πάντως καὶ ἀξιολογώτατα ἀπεφαίνετο ἡμῖν τὰ γραφόμενα, καὶ διπλῆ ἐποίει ἐμφορεῖσθαι τῆς ἀπ' αὐτῶν ἡδονῆς τε καὶ τέρψεως. Προέλαμπε δ' ἐν τούτοις καὶ ὑπερανῴκιστο μάλιστα πάντων ὁ πρὸς θεὸν διάπυρος καὶ θερμότατος αὐτῆς ζῆλος, ὑφ' οἷς καθ' ὑπερβολὴν ἐχάρημεν, καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς διάθεσιν αὐτῆς ἀπεδεξάμεθα, καὶ τὴν ζέσιν ἠγασάμεθα, καὶ τὸ πρόθυμον ἐθαυμάσαμεν· διὸ καὶ χάριτας ὁμολογοῦντες τῇ καλοκἀγαθίᾳ αὐτῆς, τοῖς ἴσοις αὐτὴν ἀμειβόμεθα καὶ ἀπὸ ὁμοίας διαθέσεως καὶ εἰλικρινείας τὸ ἴσον φίλτρον ἀντιδίδομεν.

Ἐπέγνωμεν καλῶς καὶ ὅσα ἐφεξῆς ἐν τῷ ὕφει τοῦ γράμματος αὐτῆς περιείχετο. Καὶ περὶ μὲν τῶν γινομένων ἐπαίνων ὑπὸ τῆς ὑμετέρας συνέσεως ἐπὶ τοῖς προπεμφθεῖσι βιβλίοις αὐτῇ τοῦ πρὸ ἡμῶν ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γεγονότος ἀοιδίμου δεσπότου ἐπαινοῦντες τὴν εὐγνωμοσύνην ὁμολογοῦμεν τὰς χάριτας, ὅτι εἰ καὶ ὁμολογουμένως ἀφ' ἑαυτῶν εἶχον ἐκεῖνα τὸν ἔπαινον, ἔμπης προσλαβόντα ἤδη καὶ τὴν ὑμετέραν ψῆφον καὶ κρίσιν, προσθήκην ἔσχον τοῦ ἐπαινεῖσθαι καὶ αὔξησιν· τῷ θεῷ δὲ χάρις τῷ εὐδοκήσαντι ἐν τηλικαύταις δυσχερείαις καὶ περιστάσεσι καιροῦ συντελεσθῆναι συγγραφὴν καὶ πραγματείαν οὕτως ἐπίπονόν [1]) τε καὶ ἀξιόλογον, καὶ ταῦτα ὅτι καὶ ὁδοιπορίαις μακραῖς καὶ ὑπερορίοις κατατεινόμενος, φροντίσι τε καὶ ἀσχολίαις τοῦ θρόνου μυρίαις τε καὶ ἀλλεπαλλήλοις ἑκάστοτε περισπώμενος πανταχόθεν καὶ συνωθούμενος ἐν τῷ χαλεπῷ τούτῳ τῆς δουλείας τοῦ ἡμετέρου γένους ζυγῷ ὁ ἀοίδιμος ἐκεῖνος καὶ θεσπέσιος ἀνὴρ καὶ ἀνέλαβε τὸν τηλικοῦτον ὑπὲρ τῶν ῥηθέντων βιβλίων πόνον καὶ εἰς πέρας ἤγαγε θεοῦ συναιρομένου. Τὸ δὲ μάλιστα πάντων εὐφραῖνον ἡμᾶς, ὅτι, ὡς καὶ ἡ ὑμετέρα ἀκρότης ἐν τῷ γράμματι αὐτῆς σημειοῖ, καὶ οἱ ὑμέτεροι δι' αὐτῶν ὑποστηρίζονται, καὶ τῇ τούτων ἀναγνώσει καρπὸν ἀποδρέπονται ψυχωφελῆ, ἐλεγχομένων ἐν αὐτοῖς τῶν παρατροπῶν καὶ ἁμαρτημάτων τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, ἥτις ὅσα μὲν ἀληθῆ καὶ ὀρθοῦ λόγου ἔχόμενα διακρατεῖ καὶ πρεσβεύει, παρ' ἡμῶν ἔχει λαβοῦσα, ὅσα δὲ ἐναντία καὶ ἀπάδοντα συστῆσαι φιλονεικεῖ, ἴδια αὐτῆς εἰσι γεννήματα οἴκοθεν προσπλαττόμενα.

Περὶ δὲ τῶν αὐτόθεν γραφάντων ἡμῖν πρότερον παρεισάκτων ἐπισκόπων καὶ ἐν ἀπάτῃ ἐξαιτησαμένων τοὺς ὅρους τῆς παρ' ἡμῖν ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, εἰ καὶ πρὸ τοῦ γράμματος αὐτῆς διηγήσατο καὶ

Chrysanthus patriarcha Hierosolymitanus reverendissimo honoratissimo excellentissimo et illustrissimo archiepiscopo Cantuariensi domino domino Gulielmo, totius Angliae honoratissimo metropolitano et primati, fraternum in spiritu sancto et apostolicum osculum.

+ Exprimere non possumus quam immensa laetitia nos cumulavit epistola, quam reverentia tua nuper ad nos misit per fidelem suum domesticum Marcum Nomicum, tum quod sincerae amicitiae et apertissimae benevolentiae manifesta nobis splendidaque praestitit documenta, tum quod singulari erga nos amore, quo exardescit amplissima praestantissimaque celsitudinis tuae virtus, miranda sane ac praeclarissima nobis scribere voluit, e quibus geminato affecti sumus, et voluptate et suavitate. In his vero elucebat eminebatque praesertim tuum in Deum fervidum ardentissimumque studium; quare supra modum laetati sumus; tuam in nos affectionem acceptam habuimus, ardorem mirati sumus, obsequio obstupuimus. Quapropter benevolentiae tuae gratias agentes, paria paribus respondemus; pari animo affecti ac voluntate parem amorem rependimus.

Ea etiam attente perlegimus, quae reliqua litterarum tuarum parte continentur. Ac de laudibus quidem, quas pro voluminibus ad te missis inclyti nostri beatae memoriae antecessoris sapientia tua reddidit, gratum tuum animum celebrantes gratias profitemur; nam etsi omnium consensu suo ipsorum pretio laudem illa obtinebant, tamen recepto iam nunc tuo suffragio et existimatione, magis et amplius quod laudarentur habuerunt. Deo autem sit gratia, qui in tantis temporum asperitatibus et adiunctis opus elucubrationemque tam laboriosam eximiamque perfici benigne voluit, idque cum longis et ultra patrios fines itineribus confectus atque curis negotiisque sedis suae sexcentis ac diuturnis semper et undique distractus et coarctatus, sub duro isto servitutis gentis nostrae iugo inclytus ille vir ac divinus tantum memoratorum librorum laborem susceperit et ad finem usque, Deo adiuvante, perduxerit. Illud autem prae ceteris omnibus nos laetitia affecit, quod et celsitudo tua in epistola sua significat, vestros etiam fideles illis fulciri et in eis legendis fructum animae utilem decerpere, confutatis in illis occidentalis ecclesiae erratis et erroribus, quae quidquid veri quidem et recti servat antiquiusque habet, a nobis accepit, quidquid autem falsi et pravi tueri contendit, suus ipsius fetus est suopte ingenio excogitatus.

Ad irreptitios episcopos quod attinet, qui prius nobis inde scripserunt ac nostrae sanctae Christi ecclesiae condiciones dolose expostularunt, etsi ante epistolam tuam quidquid istud negotii est

[1]) *ἐπίπονον· ἐπίποκον* cod. i. e. *vellere intectum,* satis inepte. Coniici quidem potuit *ἐπίκοπον, praecisum,* sed vox ista non recte quadrat cum ceteris. Maluimus adhibere *ἐπίπονον,* i. e. *laboriosum,* quae vox Dosithei maximae molis volumini optime convenit.

* Ex ipsius Chrysanthi autographo, quod asservatur in codice Constantinopolitano sancti sepulcri 227, duobus extremis foliis. Textum continua scriptione exaratum in capita distinximus maioris claritatis causa.

ἀνήγγειλεν ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης καὶ ὁ παρὰ τῷ ἐξοχωτάτῳ πρέσβει ἐνταῦθα εὑρισκόμενος αἰδέσιμος πρεσβύτερος κύριος Θωμᾶς Πάην (Payne) (ὅστις ὡς γνωσθεὶς παρ' ἡμῶν τίμιος καὶ σεμνὸς ἀνὴρ καὶ πιστὸς θεράπων ἐν τῷ ὀφφικίῳ αὐτοῦ καὶ τῆς ὑμετέρας ἐξοχότητος διαπρύσιος ἐγκωμιαστής, παρακαλοῦμεν θάρρει πνευματικῷ, ὅπως ἔχῃ καὶ τὴν παρ' αὐτῆς εὔνοιάν τε καὶ ὑπεράσπισιν καὶ ἔτι προβίβασιν ἐν καιρῷ προσφόρῳ μείζονος βαθμοῦ), ἔμπης παρὰ τοῦ γράμματος αὐτῆς ἀναμαθόντες ἤδη ἀκριβέστερον καὶ πληρέστερον τὴν ἅπασαν ἀλήθειαν, τόν τε τρόπον τῆς προσελεύσεως αὐτῶν καὶ τὴν ἀπερρηγμένην ἀπὸ τῆς ὑμῶν κοινωνίας κατάστασιν, ἀπηλλάγημεν τῆς ἧς ἐτυγχάνομεν ἔχοντες ἀμφιβολίας καὶ ἀγνοίας τὸ πρίν. Πλὴν εἰ καὶ παρὰ τοιούτων ὅπως ποτὲ ἐσκευωρήθημεν καὶ τὴν κατὰ ἀπάτην ἀξίωσιν αὐτῶν οὐκ ἐπιγνόντες ἀποκρίσεως αὐτοὺς ἠξιώσαμεν, ἔμπης παρὰ τοῖς εὐφρονοῦσιν οὐδεμίαν ἐκ τούτου μέμψιν δικαίαν καθ' ἡμῶν αὐτῶν, ὡς νομίζομεν, ἐπεσπασάμεθα· ἔδει γὰρ ἡμᾶς καθάπαξ ἀποκριθῆναι πρὸς αὐτούς, ἀποστολικὸν καὶ ἀρχαῖον ἔθος τῆς ἐκκλησίας ἀποπληροῦντας, καὶ πείθεσθαι τῷ λέγοντι· Ἕσεσθε ἕτοιμοι εἰς ἀπολογίαν[1]) καὶ· Εἴτε ἀληθείᾳ εἴτε προφάσει Χριστὸς καταγγέλλεται[2]). Ἀλλὰ κἀκεῖνοι, εἰ καὶ μὴ κατὰ λόγον τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀξίωσιν τετολμήκασι, συγγνωστέοι ἔμπης τῆς τοιαύτης παρατροπῆς· ὁ γὰρ σκοπὸς αὐτῶν οὐ πρὸς ἄλλο ἦν, ἀλλ' εἰς βεβαίωσιν καὶ γνῶσιν τῆς ἀληθείας.

Τὸ δὲ πνεῦμα τῆς ἀληθείας δώῃ πᾶσι τοῖς τὸν Χριστὸν ὁμολογοῦσι καὶ εἰς αὐτὸν πιστεύουσι σύνεσιν ἐν πᾶσιν, ἵνα τὸ ἓν φρονῶσιν[3])· ἰδίως δὲ τῇ ὑμετέρᾳ τελειότητι ἐπιβραβεύοι ζωὴν μακρὰν καὶ λιπαρὸν γῆρας. Ἀξιοῦμεν αὐτὴν γράφειν ἡμῖν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς πρὸς πνευματικὴν εὐφροσύνην, καὶ μὴ ὑστερεῖν ἡμᾶς τῶν φιλικῶν αὐτῆς γραμμάτων, ἐξ ὧν παραμυθίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν λαμβάνομεν ἐν ταῖς θλίψεσιν ἡμῶν· καὶ προσέτι μνείαν ἡμῶν ποιεῖσθε ἐν ταῖς πρὸς τὸ θεῖον ἐντεύξεσιν, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς ὑπὲρ ὑμῶν οὐ διαλείπομεν ἐντυγχάνοντες· ἀλλὰ καὶ προστάττειν ἡμᾶς ἐν τοῖς δυνατοῖς ὑπουργήμασι μὴ κατοκνείτω, ἑτοίμως ἔχοντας εἰς τὸ φιλικῶς ἐξυπηρετῆσαι αὐτῇ τὰ πρόσφορα καὶ θεάρεστα μετὰ τῆς παρὰ θεοῦ συμμαχίας ὁδηγίας τε καὶ ἐπιπνεύσεως τῆς ἐν Χριστῷ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, παρ' οὗ καὶ οἱ χρόνοι αὐτῆς εἴησαν πολλοί τε καὶ πανευδαίμονες.

Ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως· ,αψκζ', ἰαννουαρίου ιθ'.

nobis narraverat nosque certiores fecerat qui apud excellentissimum oratorem hic deget reverendus presbyter dominus Thomas Payne (quem cum noverimus magni aestimandum ac honestum, fidelemque in officio gerendo famulum et fervidum excellentiae tuae laudatorem, te sumpta animi fiducia rogamus, ut ei adsis benevolus ac propugnator eumque etiam opportuno tempore ad ampliorem gradum provehas), tamen e litteris tuis cum iam accuratius uberiusque omnem veritatem compertam habuerimus, nec non modum quo irrepserint et a societate vestra se abruperint, dubitationem et ignorantiam, quam prius habebamus, depulimus. Ceterum etsi in eorum laqueos utcunque nos involvimus, ac dolosae petitionis inscii dignos responsione eos iudicavimus, tamen nobis ita persuademus, in nullam eapropter iustam vituperationem apud bene affectos homines nos cecidisse; nos enim oportuit illis semel respondere ex apostolico ac pristino ecclesiae more, et ei parere, qui dixit: *Estote parati ad respondendum,* et *Sive sincere sive simulate Christus annuntiatur.* Quin immo et illis, etsi non iure ac merito nos interrogare ausi sunt, condonandus tamen istiusmodi error; nam non alio proposito id fecerunt, quam ut certam haberent compertamque veritatem.

Spiritus autem veritatis iis omnibus, qui Christum esse profitentur et in eum credunt, intelligentiam det in omnibus, ut sint sententiis uni; imprimis vero integritati tuae vitam longam concedat beatamque senectutem. Te rogamus, ut nobis et in posterum scribas ad delectandum animum neque nos amicis tuis litteris defraudes, quae solatium nobis haud vulgare afferunt in afflictionibus nostris; ac praeterea, ut memor sis nostri in tuis ad Deum precibus, quemadmodum et nos pro te non intermittimus deprecari; tum etiam pro viribus officia ne te pigeat in nos conferre, qui parati sumus ad tibi praestandum quidquid commodi est ac Deo grati, auxiliante, duce, et inspirante Deo in Christo domino nostro, a quo et anni tui multi sint ac felices.

Constantinopoli: MDCCXXVII, ianuarii die XIX.

[1]) *ἕσεσθε — ἀπολογίαν,* I Petr. III, 15.
[2]) *εἴτε ἀληθείᾳ — καταγέλλεται,* Phil. I, 18.
[3]) Phil. II, 2.

ADDENDA ET EMENDANDA.

Ad ultimum huiusce Britanno-graeci negotii terminum perveneram, aequo quidem animo multa prolixi laboris fastidia ferens. Illud maxime ingratum erat, quod Orientalium antistitum chirographa ad Anglos missa saltem aliorum opera consulere datum non erat, quippe quae ubinam recondita delitescerent comperire non potueram. Irritos meos ad ea comparanda conatus nemo hominum mirabitur, cum scriptores solertissimi, Th. Lathbury et G. Williams, qui de hoc negotio ex professo tractarunt, quique ad singula Angliae tabularia perfaciles aditus habuerunt, nihil prorsus invenerint. Itaque cum ea quae mihi bis ac tertio sollicite per litteras requirenti ex Anglia relata sunt spem penitus abstulissent fore ut illa mox adhuc detegantur, editioni acta mandata sunt, prout mihi praesto fuerunt, nec diutius cunctandum existimavi, praesertim cum typographus sponte currenti calcaria saepius adderet. Sed cum iam sub prelo esset dictarum synodorum textus, immo vero maxima ex parte excusus, tandem ex Anglia allatus est nuntius, documenta illa tanto studio perquisita latitare apud Edenburgenses in Collegio theologico ecclesiae episcopalis Scotiae reformatae. Ea res, quam quatuor abhinc annis notam fecerat reverendissimus Iohannes Dowden, episcopus Edenburgensis, doctorum virorum sensum praetervolasse videtur; me autem maerore simul et gaudio affecit: maerore quidem, quod tam sero documenta ista reperta sunt, gaudio vero, quod tandem reperta.

Locum, ubi essent, ex quo audivi, mens mihi fuit editionem iam inceptam prorsus abrumpere, ut novorum codicum ope integrior aeque ac castigatior in lucem emitteretur; sed propositum istum quominus tenerem obstitit irritabilis typotheta; et quae editioni iam mandaveram, intacta mihi fuerunt relinquenda. Codices tamen diu requisitos et tandem feliciter detectos, quantum tempus ac res ipsae permittebant, adhibere statui. Rupta igitur qualicumque mora, angustias aperui meas clarissimo

praesuli I. Dowden, a quo primum inventi codices fuerunt. Nec frustra; annuit enim precibus vir eximius, statimque spopondit se quam libentissime curaturum, ut quae documenta averem mihi praestarentur, modo ut per Scotiae episcopos, ex quibus causa pendebat, id liceret. Neque hic stetit egregii antistitis labor; sed quia annuus episcoporum coetus mox in domo capitulari ecclesiae cathedralis sancti Niniani apud Perth habendus erat, illuc se conferre non piguit, rem cum eis communicaturus. Codices Edenburgenos in meos usus dextere sollicitavit, atque accepta a collegis humanissimis [1]) licentia, ubi domum rediit, nullis meis impensis neque additis precibus novis, accuratissimum nonnullorum actorum apographum ad me transmisit. Reverendissimo praesuli gratias habere quam plurimas aequum ac iucundum mihi est, ac mirari subit quomodo vir ille qui publicarum rerum tot pondera apud suos sustinet, etiam hominis exteri aeque ac novi commodis adeo facilem se et obvium praestiterit.

Quia vero de re non differenda agebatur, non unum rogaveram praesulem Edenburgensem, sed etiam cl. Fred. C. Conybeare, virum non communis quidem patriae, sed amicitiae purae vinculis mihi intime iunctum. Quem quamvis importunis meis interpellationibus saepius defatigatum ulteriori molestia afficere formidarem, tamen, desiderio timorem superante, ab amico viro flagitare ausus sum, ut si quid aerumnoso negotio absolvendo valeret, id praestare dignaretur. Vocem excepit ille; immo cum ea ornetur humanitate et peritia, qua Anglici viri facile pollent, unus mihi pro multis fuit. Nam petita factaque sibi licentia, ut codices re nostra copiosi ex Edenburgeno collegio ad Bodleianam Oxoniensium bibliothecam accederent, acta iam a I. Dowden exscripta denuo contulit, reliqua omnia partim propria manu, partim adhibitis imaginibus photographicis in meam utilitatem qua maxima potuit diligentia sibi comparavit. Neque eo ipso contentus fuit, sed singulas plagulas iam typis impressas cum novis codicibus religiosissime contulit, quo proprio studio et labore damna, si qua in meis editis forent, resarcienda sibi suscepit. Quam insignem egregii viri liberalitatem multis praeconiis celebrandam putarem, nisi laude quavis esset longe superior.

Porro Edenburgeni codices quot sint, quidve comprehendant, accuratissime exposuit reverendissimus I. Dowden in ephemeride *The Journal of theological Studies,* t. I (Londini 1900), p. 562-568. Cuius brevem disputationem, quae viros doctos fere omnes praeteriit, integram referre satius visum est quam in frusta dividere. Ea igitur ita se habet:

Note on the original documents containing, or relating to, the proposals of the nonjuring bishops for a 'Concordate' with the holy orthodox church of the East (1716—1725).

Mr. Lathbury was, if I mistake not, the first writer during the present century to give a tolerably full account of the negotiations between certain of the nonjuring bishops and the Russian and Greek churches, extending, at intervals, from 1716 to 1725. In his *History of the Nonjurors,* 1845 (pp. 309-358), he printed, from a MS in the collection made by bishop Jolly, a large body of letters and papers which, in their english form, had been transcribed ad arranged by Dr. Thomas Brett, who had been consecrated a bishop among the nonjurors in 1716. In 1868 Mr. George Williams published his volume, *The Orthodox Church of the East in the eighteenth century, being the correspondence between the Eastern Patriarchs and the Nonjuring Bishops.* With his scholarly instincts he naturally made search for the original documents. There was a hint that they might be in the library at Lambeth, but on enquiry this hope turned out to be unfounded. He discovered, however, that 'copies of the most important papers in Greek are contained in a small 4to volume among the Wake Papers in the Library of Christ Church, Oxford'; 'but,' he adds, 'the bulk of the Correspondence and the Original Letters of the Patriarchs have as yet baffled my search' (p. lxvii). Now it is curious to find that one of the copies of Brett's 'Account' which Williams collated (apparently the same as that used by Lathbury) was lent to him from bishop's Jolly's library, then deposited at Trinity College, Glenalmond, and that by a piece of remarkable ill-luck Williams was not supplied with the originals which he sought and which all the while were lying probably on the very same shelf with Brett's 'Account'. These interesting and valuable documents were some years ago transferred tho the Theological College of the Episcopal Church in Scotland, at Edinburgh. It may be of use to students to have these documents catalogued.

We have no express evidence as to how the documents came into bishop Jolly's collection; but as the original suggestion that a 'Concordate' should be attempted came from the Scottish bishop, Archibald Campbele, and as he and his fellow-countryman, bishop James Gadderar, took an active part in the negotiations, one may conjecture that it was through one or other of these that the documents reached Scotland. But as to how or where they were preserved before coming into the hands of bishop Jolly I am unable to say [1]).

The documents are contained in three folio volumes, bound in brown calf, and consist of (1) the original 'fair copies' (transcribed in a clear clerkly hand) of the letters, &c., sent by the nonjurors to Russia and the East, together with (2) the actual letters and other official documents sent in reply. These latter are all neatly inserted (sometimes mounted on guards), and are in perfect preservation. These three volumes I will designate respectively as A, B, C.

There is a fourth folio volume (in limp parchment), which I will mark D. But it is only a copy of Brett's 'Account', that is, a transcript of the English drafts of the correspondence on the side of the nonjurors [2]), and of translations into English of the Latin, Greek, and Muscovite letters and documents on the side of the Russians and Greeks, all arranged chronologically, together with some observations by Brett himself. In the following note it has been found seldom necessary

[1]) Eorum nomina ad perpetuam rei memoriam iuvat hic referre; ita vero se habent: Arthurus Gascoigne Douglas, S. T. P., episcopus Aberdonensis et Orcadensis; — Alexander Chinnery Haldane, S. T. P., episcopus Ergadiensis et Insularum; — Iohannes Dowden, S. T. P., D. U. I., episcopus Edenburgensis; — Georgius Howard Wilkins, S. T. P., episcopus Sancti Andreae; — Gualterus Robberds, S. T. P., episcopus Brechinensis; — Archibaldus Ean Campbell, S. T. P., episcopus Glasguensis et Gallovidiensis.

[1]) There is some reason, I think, to suppose that they were once in the possession of William Falconer, bishop, successively, of Caithness, Moray, and Edinburg, and Primus (1762-82); but the question need not be pursued here.

[2]) As the English drafts were not subscribed, Brett has added the subscriptions from the Latin and Greek of the letters as actually sent.

to refer to D. Its contents have been printed in Mr. George Williams' volume referred to above, and as this is a book which every one who is interested in the subject must have in his hands, it may be useful to note the pages in Williams' book (which I designate as W) at which the documents referred to in the catalogue may be found.

There is inserted in the front of A a catalogue of all the letters and documents in a hand which I have not identified[1]). It is evidently written by one who had some knowledge of the inner history of the proceedings, and contains some valuable information as to the persons who drew up the documents on the side of the nonjurors, and as to those who were employed to do the work of translation into and from the Greek and Latin.

I have throught it best to transcribe this old catalogue, placing anything added by me in square brackets.

'An Acct of the Papers relating to a concordate between the Greek Church and the Catholick remnant of the British Churches.'

1. A proposal for a concordate, Gr. [A 1], Lat. [A 9] and English [A 19: W 4], dated August 18, 1716. The English, I suppose, was drawn up by Mr. Collier or Dr. Lee; the Latin by Dr. Lee, and the Greek by Mr. Spinckes. It was sent into the east to Muscovy, subscribed by Mr. Collier, and Mr. Campbel, and Mr. Gadderar; and concocted at Mr. Hawes's.

[On a loose folio sheet lying in the same volume (A) containing a transcript of the catalogue there is added in a contemporary hand, 'N. B. The English of this 1st. Proposal was not sent, but only the Gr. to the Patriarchs, and the Latin was given to the Abp. of Thebes *[sic]*, that he might, if he had an opportunity, communicate it to the Moscovites, when he was there. And both the Lat. and Gr. were subscribed by the same Bps.']

2. A letter to the Czar of Moscovy, Lat. [B 2] and Engl. [B 1: W 12], dat. Oct. 8, 1717, drawn up, I believe, in both languages by Mr. Collier, and subscribed by Mr. Collier, Mr. Campbel, and Mr. Gadderar.

3. A letter from the Abp. of Thebais in Greek, dat. from Petersburgh, Aug. 16, 1721 [B 5], with a translation by Tho. Wagstaffe [B 7: W 12][2]).

4. The patriarchs' answer to the proposal, in Greek [A 31-82], dat. April 12, 1718, but not brought hither till about 1722; subscribed by Samuel, the then patriarch of Alexandria, and his patriarchal seal impressed at the bottom, with a translation by T. Wagstaffe [A 85-145: W 15[3])].

5. Reply to the patriarchs' answer to the proposal, dat. May 29, 1722, drawn up in English by Mr. Collier [A 181-201: W 83], but sent only in Greek and Latin; of which the Greek [A 149-162] was done by T. Wagstaffe, and the Latin [A 163-180] by Mr. Jebb; subscribed by Mr. Collier, Dr. Brett, Mr. Campbel, and Mr. Gatherer, and Thomas Deacon, the registrar. [Gatherer is a not infrequent variant of Gadderar in the nonjuring writings of the time. Collier subscribed the Greek version as ὁ Ἀγγλο-βρεταννίας πρῶτος ἐπίσκοπος Ἱερεμίας. The πρῶτος, when it came to the knowledge of archbishop Wake, naturally gave offence. T. Deacon, too, subscribes in rather grandiloquent language, ὁ μέγας χαρτοφύλαξ Θωμᾶς ὁ τοῦ Διακόνου.]

6. Communion Office in Gr. [A 203] and Lat. [A 227], of which the Greek was done by Mr. Griffin, and the Latin by Mr. Ford. [These documents show at a glance that Mr. Williams (p. 102) is in error in stating that the Communion Office referred to was 'the Scottish Communion Office.' They are translations of the English Nonjurors' Communion Office, as it appears in the volume *A Communion Office, taken partly from the Primitive Liturgies, and partly from the first English Reformed Common Prayer Book, together with Offices for Confirmation and the Visitation of the Sick: London,* 1718. This has been reprinted in P. Hall's *Fragmenta Liturgica,* vol. v (1848), and in Dowden's *Annotated Scottish Communion Office* (1884). Mr. Williams' error is however partially condoned by the fact that he did not find the office in any of the copies of Brett's Account which he had collated. It is interesting to note that in the document sent to the east the nonjuring bishops gave the words of the creed, referring to the double procession as follows: τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς (καὶ τοῦ υἱοῦ) ἐκπορευόμενον; and added the marginal note Ταῦτα τὰ ῥήματα (καὶ τοῦ υἱοῦ) παραλειφθήσονται ὅταν ἡ ἕνωσις τῆς κοινωνίας χάριτι τοῦ θεοῦ εὐδαιμόνως συντελεθήσεται.]

7. Letter to the Abp. of Thebais, dat. May 30, 1722, drawn up in Eng. [B 9: W 102] by Mr. Campbel, but sent, as I remember, only in Latin [B 11], which was done by Mr. Jebb; subscribed by Mr. Collier, Dr. Brett, Mr. Campbel, and Mr. Gaderar.

8. Letter to the ecclesiastical council at Petersburgh, dat. May 30, 1722, Eng. [B 13: W 104] and Lat. [B 15], viz. Eng. by Mr. Collier and Lat. by Mr. Jebb, subscribed by the same as the former, and sent, I think, in both languages, but *quaere.* [The Latin has appended the following not reproduced in Brett's 'Account' or in W, 'Serenissimo Imperatori Magnae Russiae, et Sacro Concilio Praesidentibus, Reverendissimis Archiepiscopis ac Dominis D. Stephano Razamiensi, D. Theodosio Novogradensi, D. Theophani Piscoviensi.']

9. Letter to the count de Golowkin, lord High chancellor of Russia, Eng. dat. May 31, 1722; drawn up by Mr. Collier, and subscribed by him, Mr. Campbel, and Mr. Gaderar. [B 17: W 106. A marginal note in the old catalogue observes of 5, 6, 7, 8, 9, 'these were all sent at the same time.']

10. Letter from the Abp. of Thebais in Greek [B 19], dat. June 11, 1722, with a translation [B 21: W 107] by T. Wagstaffe.

11. Letter in Eng. from the protosyncellus, dat. Petersburgh, Sept. 20, 1722 [B 23: W 107].

12. Letter from the Abp. of Thebais in Lat., dat. at Moscow, Dec. 9, 1722 [B 27: W 108. The English translation given by W is not among the originals].

13. Answer to the Abp. of Thebais in Lat., dat. January 28, 172$\frac{2}{3}$, subscribed by Mr. Collier and Mr. Campbel [B 31. The English (W 110) is not among the originals].

14. A letter from the Abp. of Thebais in Lat., dat. from Moscow, Aug. 25, 1723 [B 33. The English translation (W 112) is not among the originals, but is taken, as in the last instance, from Brett's 'Account'].

[1]) Quaere, T. Deacon's.

[2]) The words 'The *second Decade* of the month *Μεταγειτνιών*', which will be found in W and in D, are not in Wagstaffe's translation. Arsenius seems to have first written *ἱσταμένου*, and then, seeing his mistake, to have corrected it into *μεσοῦντος*, but the word is not very legible. As I read the words they are *μεταγειτνιῶνος ις' μεσοῦντος*.

[3]) This is throughout written in beautiful clerkly Greek script, save the autograph attestation and subscription.

15. Letter from the Russian synod, Moscovitick [B 27] and Latin [B 41], dat. from Moscow, Febr. 1723: subscribed by Theodosius, archiepiscopus Novo-Gardiae et archimandrita Alexandro-Nevensis, Theophanes [in the Latin original 'Theophanus'] archiepiscopus Plescoviensis, Gabriel archimandrita sanctae Trinitatis, Sergii Monasterii, Theophylactus archimandrita Czudoviensis, Ierotheos archimandrita Noevospaski, Petrus archimandrita Simonoviensis, Athanasius igumenus Tolski, Anastasius Nausius. [W 114 is from Brett's 'Account'.]

16. Letter from the Russian synod, Moscovitick [B 45] and Latin [B 49], dat. from Petersburgh, Febr. 2, 1724, subscribed by Theophanes archiepiscopus Plescoviensis, Theophylactus episcopus Tweriensis, Gabriel archimandrita ss^{ae} Trinitatis, Theophilus archimandrita Czudoviensis, Ierotheus archimandrita s. Salvatoris, Petrus protobresbyter ecclesiae s. Petri. [W 116 is from Brett's 'Account'.]

17. The patriarchs' rejoinder to the reply, in Greek [this important document is bound separately in C], dat. from Constantinople, Sept. 1723, subscribed by Ieremias patriarch of Constantinople, Athanasius patriarch of Antioch, Chrysanthus patriarch of Jerusalem, Callinicus of Heraclea, Auxentius of Cyzicum, Païsius of Nicomedia, Gerasimus of Nice, Parthenius of Chalcedon, Ignatius of Thessalonica, Arsenius of Prysa, Theoctistus of Philopopolis, Callinicus of Varna: with a translation [C, at the end] by T. Wagstaffe, of as much of it as is not to be found between page 225 and 333 of the synodus Bethlehemitica, published in Greek and Latin at Paris an. 1676. [Williams has in an Appendix (pp. 141-168) translated the parts omitted by Wagstaffe; but it should be observed that the passage (p. 168) referring, in contemptuous language, to 'Claud, a minister of Charenton,' is not found in the Greek of the patriarchs' rejoinder. A marginal note in the old catalogue states that 14, 15, 16, 17, were 'all brought hither at the same time.']

18. Mr. Cassano's letter [B 53] to the English bishops for a character [W 122], and their letter to the archimandrite upon that subject in Greek, subscribed by Mr. Collier and Mr. Campbel [B 55. Brett's translation in W 123].

19. Answer to the Abp. of Thebais, dat. July 13, 1724, drawn up in English [B 57: W 123], I think, by Dr. Brett, but sent only in Latin [B 59], which was done by Mr. Jebb, subscribed by Mr. Collier, Dr. Brett, Mr. Griffin, and Mr. Campbel.

20. Answer to the Russian synod, dat. July 13, 1724, Eng. and Lat., of which the Eng. [B 61: W 125] was drawn up by Mr. Collier, and the Latin [B 63] by Mr. Jebb, subscribed by the same as the former, and sent in both languages in one cover.

21. Letter to the great chancellor of Russia, English [B 65: W 126], dat. July 13, 1724, drawn up by Mr. Collier, and subscribed by the same as the two former. [A marginal note states that 19, 20, 21 'were all sent at the same time.']

22. The receipt given to the protosyncellus (for the books sent to the English bishops as a present from the patriarchs), Latin, dat. July 13, 1724, drawn up and subscribed by the same as the three former letters [B 67. The English translation (W 128) is from Brett's 'Account'].

23. A minute delivered to Mr. Cassano, in English, March 8, 1724, i. e. 172$\frac{4}{5}$. [B 68: W 129.]

24. Letter to the Russian synod, drawn up in English [B 69: W 129] by Mr. Campbel, as I remember, but sent only in Latin [B 70], which was done by Mr. Jebb, dat. April 11, 1725, and subscribed by Mr. Collier, Mr. Griffin, and Mr. Campbel.

25. Letter to the great chancellour of Russia, Eng., dat. April 11, 1725, drawn up by [a blank space is left here], and subscribed by the same as the former. [B 71: W 130.]

26. Letter to the Abp. of Thebais, dat. April 11, 1725, drawn up in English [B 72: W 130] by [a blank here], but sent only in Latin [B 72], which was done by Mr. Jebb, subscribed as the two former. [In the margin 'These (24, 25, 26) were sent at the same time.']

27. The great chancellour of Russia's answer, in English, dat. Sep. 16, 1725 [B 73: W 131].

This concludes the old catalogue. Some day it may be thought of sufficient interest to print the originals; but it must be acknowledged that the English of Brett's 'Account', as printed by Williams, gives in all material points the sense of the documents. The important point to notice is that the Greek bishops of that day adopt absolutely the doctrinal definitions of the synod of Bethlehem, and peremptorily demand of the British bishops acceptance of these doctrinal definitions as the first step towards union.

John Dowden.

Hactenus praesul ille clarissimus. Iam ratio mihi reddenda est, qua in Edenburgenis codicibus adhibendis usus sum. Quae in eis inde a numero VII acta referuntur, ea ut statim accepi, ita ad ipsam editionem adornandam adhibui, quemadmodum notis subiunctis lectores monui. Quoad ea quae sub numeris I-VI continentur, id praestiti, quod unum adhuc praestare licuit. Imprimis sedulo notavi variantes in graeco textu lectiones modo leviores modo graviores, quibus codices illi cum a Constantinopolitanis tum ab Oxoniensibus discrepant; deinde archetypum unius alteriusve epistolae textum, quem nactus non eram, repetii; denique latinam translationem ab ipsis Noniurantibus episcopis factam subiunxi, quae verbis et sententiis textus graeci illustrandis visa est opportuna, praesertim cum publica polleat auctoritate, quippe quae ad Russicam synodum missa fuerit. Etenim quamvis haec translatio nil fere novum nec in graeco dictum contineat, suum tamen pretium habet, dialectica quadam dexteritate, quae a graeco exsulat, rei dogmaticae expositionem corroborrare ac munire videtur, quae ideo inter omnia huiusce negotii acta amplum sibi vindicat locum. Quae enim de verbo ad verbum in editione transferuntur, haec paulo liberalius reddita ab Anglis exhibentur. Unum excepi ritum sacrae communionis peragendae, cuius utraque translatio praeter minuta quaedam consona reperta est. Porro in edendis hisce auctis et emendatis eum ordinem tenui, ut primo uniuscuiusque documenti varietates ex codicibus Edenburgenis adderem, deinde latinam eiusdem translationem repraesentarem, servata quidem scribendi et interpungendi ratione, quam Anglici viri adhibuerunt, non autem grandioribus initio verborum litteris, quae oculis offensionem afferunt.

1.

Documenti 1 varietates e cod. A, p. 1-8:

Col. 383, § γ': ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐν Κωνσταντινουπόλει.
Col. 385, l. 16 Κωνσταντινοπόλει, — l. 20 συνόδαις (!), — l. 20-21 πατέρων om., — l. 23 ἐπαγγέλλουσιν, — l. 32 τῶν om., — l. 36 εἰθισμένη, — l. 40 δοκήσει, — l. 48 προσφέρονται, — l. 56

ὀνόματα omittit quidem, sed reiicit ad l. 58 post vocem αὐτῶν, — l. 60 τῆς om. ante vocem ἀνατολικῆς.

Col. 387, l. 4 δυνήσεται, — l. 7 γνωθῆναι, — l. 13 διατυπῶσιν (!), — l. 34 αὐτοῦ, — l. 47 κυρίῳ ᾗ ὑποβολιμαίῳ, — l. 52 προσέχοντι, — l. 55 τὸ om., — l. 61 ἀνυποτάκτην, — l. 61 καὶ τὰς recte, — l. 64 διαβεβαιῶται, — l. 67 ὑποτάσσονται.

Col. 389, l. 15 προσηκούσας sic, — l. 27 γῆς addit supra versum propria manus, — l. 30 ἐπαγγέλλουσι, — l. 38 προσαγορεύωσι καὶ χρηματίζωσι, — l. 54 συνενοῦν ἡμῖν, — l. 57 μικρότατον, — l. 62 συνενουμένους.

Col. 391, l. 3 σαρκὸς καὶ αἵματος omnino recte; alludit ad Matth. XVI, 17, — l. 11 ἅγια δὲ, — l. 14 τοῦ om., — l. 16 εἶναι om. ac vocem insequentem habet διαβεβαιῶται, — l. 20 σκανδαλίσειν, — l. 21 Μαχυμμαδανούς, ac post αὐτόθι om. δέ. — l. 28 πρὸς τὰ ταῦτα pessime, — l. 35 συνθήκης, — l. 37 Λονδινόθι; item lin. insequenti Λονδίνου, — l. 51 ᾗ τῷ τὸ μέρος melius, — l. 65 Βριτανίας ac l. 67 Βρίτανες.

Col. 393, l. 5 σπουδάσειν. Ad finem addit: Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ.

Λονδρας βοηδρομιου 18, 1716.

Τέλος.

Eiusdem documenti translatio e cod. A, p. 9-18:

Proposita ad concordiam inter ecclesiarum Britannicarum reliquias catholicas et orthodoxas et s. ecclesiam orientalem catholicam et apostolicam stabilendam.

Proponitur,

I. Ut ecclesiasticae unitatis principium, omniumque ecclesiarum reliquarum parens genuina, à quâ nempe singulae particulares natae sunt, cuique ob id reverentiam debent peculiarem, agnoscatur ecclesia Hierosolymitana.

II. Ut episcopo Hierosolymitano prae reliquis omnibus episcopis christianis, hanc ob causam, principatus quoad ordinem concedatur.

III. Ut ecclesijs Antiochenae, Alexandrinae, et Constantinopolitanae, earumque episcopis ejus collegis, omnia et singula jura, privilegia, et praerogativa antiqua, prout canonibus stabilita, concedantur.

IV. Ut episcopo et patriarchae Constantinopolitano cum episcopo Romano honor aequalis praebeatur; utque utrique horum easdem potestates eandemque *(sic)* privilegia aeque convenire concedatur.

V. Ut Britannicarum ecclesiarum reliquiae, utpote quae evangelium, antequam ecclesiae Romanae aut ejus episcopo subditi essent, ab illis qui ab Hierosolymis provenerunt acceperint; nec non profitentes eandem sanctam catholicam fidem ab apostolis traditam, inque synodis antiquissimis Nicaeae et Constantinopoli habitis per symbolum explicatam; tanquam pars s. ecclesiae catholicae, quae communionem cum s. s. apostolis cumque s. s. praedictorum conciliorum patribus eorumque successoribus tenet, ab orientali ecclesiâ universâ ubique accipiatur.

VI. Ut praedictae Britannico-catholicae reliquiae, hoc peracto, semet ad antiquae ecclesiae disciplinam piè instaurandam obstringant; utpote quam lapsam restituere non solùm in votis diu habuerunt, sed nunc seriò inceperunt.

VII. Ad unionem arctiorem, in cultu uniformitas, quantum fieri potest, salvo ecclesiarum particularium jure, salvisque gentium variarum consuetudinibus, aut praesentibus rerum circumstantijs, ex utrâque parte stabiliatur.

VIII. Ut liturgia Anglicana antiquissima, tanquam ad ecclesiarum orientalium usum magis accedens quàm illa quae nunc apud Anglos in usu est, quamprimum reducatur et restituatur: idque non sine ejusmodi additionibus ac emendationibus, quae tam ecclesiae orientalis, quàm primaevo omnium ecclesiarum fundamento ac statere maxime congruere videantur.

IX. Ut s. patris Chrysostomi aliorumque ecclesiae orientalis patrum, vulgo probatorum, homiliae aliquot in linguam Anglicanum *(sic)* quamprimùm transferantur, ut in sacris coetibus nostris publicè legantur.

X. Ut quandocunque preces apud nos pro ecclesiâ catholicâ offeruntur, episcopi Hierosolymitani memoria semper habeatur: utque in sacrificio eucharistiae nunquam non interpellatio fiat pro ipso, proque reliquis sub eâdem communione viventibus patriarchis, metropolitis, et episcopis, sicut etiam pro totius ecclesiae orientalis liberatione ac instauratione.

XI. Ut ecclesiarum Britannicarum reliquiae orthodoxae ac fideles earumque episcopi, ex alterâ parte quandocunque erit opportunum, aut diebus quibusdam indictis, solenniter ad altare offerantur, precibusque ejus communibus ab ecclesiâ orientali includantur.

XII. Ut ex utraque parte literae encyclicae et communicatoriae mutuo stabilia stabiliantur; ut quae acta et promulgata ab unâ parte, rata habeantur ab alterâ.

Quapropter, ut praefata concordia sive confederatio inter ecclesias praedictas, usquedum unio inter has plenaria ac perfecta fieri possit, stabiliatur, episcopi catholici qui in Magnâ Britanniâ antiquam constitutionem ecclesiasticam sequuntur, tametsi ob id hodie oppressi, notos volunt esse articulos, tam illos quos cum ecclesiâ orientali consentientes recipiunt, quàm istos quibus assensum plenum et illimitatum praebere nequeunt.

Consentiunt ergo

I. In omnibus duodecim fidei articulis, sicut in concilijs oecumenicis primâ et secundâ declarati sunt: quam declarationem in symbolo eo contentam ad fidem sufficere existimant; neque cum ecclesia Latinorum igitur, quae tot articulos novos superaddit fidei, consentire queunt.

II. Credendo spiritum sanctum cum patre ac filio consubstantialem esse, secundùm orthodoxam ecclesiae orientalis confessionem: patrem autem ipsum propriè esse fontem sive originem, unde procedit spiritus; neque plus ad salutem requiri quàm quod Christus hâc in re expresse docuit.

III. Credendo spiritum hunc sanctum mediante filio mitti a patre. Quod si verò ejus emissio sive processio nonnunquam in confessionibus suis sive formulis à filio esse pronuncietur, nec quicquam inde aliud per id significare sentiunt, quam illud quod et nunc profitetur semperque professa fuit orthodoxa ecclesia orientalis, id nimirum fieri a patre per filium.

IV. Credendo spiritum sanctum per prophetas et apostolos olim locutum fuisse; eumque genuinum omnis s. scripturae auctorem esse.

V. Credendo spiritum sanctum ecclesiam in rebus fidem concernentibus ritè determinandis adjuvare; atque insuper concilia tam generalia quàm particularia, si ad concilii Hierosolymitani primi modum celebrentur, ejus auxilium et assistentiam sperare posse.

VI. In charismatum s. spiritus naturâ et numero.

VII. Credendo nullum aliud ecclesiae fundamentum existere praeter unicum Christum: prophetas autem ac apostolos fundamenta sensu minus proprio sive secundano, hoc est respectivè tantùm.

VIII. Credendo quòd Christus unicus sit ecclesiae caput; quem titulum igitur mortalium neminem, sed laicum multò minùs, quantumvis excellentem, sibimet arrogare debere autumant: nec tamen negando quòd episcopus quilibet sub Christo principatum quendam vicarium, tanquam ipsius vicem et personam in terris propriè gerens, habeat, unde in spiritualibus nulli omnino potestati seculari subditus sit. Ac proinde in ecclesiâ orientali patriarchas presulesque, ecclesiam Dei in spiritualibus à potestate omni civili liberam ac independentem esse; nec non episcoporum deprivationes, laicorum decreto factas, consequenter nequicquam valere, unà agnoscituros sperant: utque hic etiam ab illis articulus explicitè et disertè asseratur, eapropter summopere postulant.

IX. Quòd omnes christiani ecclesiae subditi sunt; quodque in subditos suos omnes, qualiacunque etiam sunt illorum ministeria sive officia, ecclesiae potestatem à Christo sufficientem habeat, ad ea quae vel illorum scripta vel personas respiciunt, probanda ac dijudicanda.

X. Quòd sacramentum corporis ac sanguinis Christi sub utrâque specie fidelibus sit administrandum; quodque Latinorum inde ecclesia unam speciem à populo auferens, à Domini institutione deflexerit.

XI. Quòd hoc sacramentum, sicut etiam baptismus, omnibus fidelibus ad salutem apprimè necessaria sit *(sic)*: sed quòd reliqua etiam omnia sacra mysteria sive sacramenta, vel à Christo ipso vel ab apostolis ejus instituta, quae singulis non sunt necesaria, cum debitâ nihilominus reverentiâ, juxta consuetudinem catholicam ac immemorialem, recepi ac celebrari debeant.

XII. Quòd in mundo futuro ad animas purgandas non detur ignis purgatorius, nec animarum consequenter ex purgatorii flammis redemptio per vivorum suffragia: attamen quòd non detur illis immediatus ad caelum ascensus; quod vero sanctorum animabus receptacula quaedam sive promptuaria inferiora, ubi usque ad resurrectionis diem possint manere, concessa sint; ubi illius diei revelationem in spe expectant, dum ecclesiae in terris militantis, tam supplicationibus quàm gratiarum actionibus fide oblatis communicant.

Quoad articulos autem illos, in quibus impresentiarum consensus haud adeò perfectus videatur, declarant,

I. Quamvìs antiquorum conciliorum oecumenicorum canones atque determinationes debitâ cum reverentiâ accipiant, non eadem *(sic)* tamen illis ac sacrae scripturae authoritatem tribuere, sed dispensabiles etiam esse, ubi aut charitas aut necessitas id requirat, si ecclesiae gubernatoribus visum fuerit, credere.

II. Quamvìs s. virginem Θεοτόκον benedictam nuncupent celebrentque; quamvìs etiam gratiam divinam, quae illam in honorem tam sublimen exaltavit, coram ecclesiâ magnificent; ne illam tamen ipsam benedictionibus et magnificationibus suis nimis onerando aliqualem Dei gloriam creaturae tribuere videantur, se hinc potius eligere ut ipsum Deum, tam propter summam illi gratiam praestitam summosque honores, tam propter beneficia cuncta quae in homines exinde derivata sunt, benedicant, unàque cum illâ magnificent.

III. Quamvìs tam angelos quàm sanctos beatos, et propter peccatoris unius conversionem, et conversi unius progressionem, gaudium in caelis habere; quamvis etiam hos precibus nostris, sacrificijsque eucharisticis, ritè ad Deum oblatis, ac in ecclesiae communione sancta peractis, semet nobiscum adunare facile concedatur: ne autem ab officio Domini Jesu Christi mediatorio vel minimum detrahant, piâ zelotypiâ affectos, se nullum, nullamve, nec virgine ipsâ semper benedictâ exceptâ, disertè aut directè invocare posse; cum illis omnibus in spiritu nihilominus se adunantes, inque perfectâ illorum charitate, eandem cum illis communionem semper tenere optantes.

IV. Quamvìs sacramento altaris, per spiritûs sancti super elementa invocationem, mysterium quoddam divinum inesse credant, unde Christi corpus et sanguis a fidelibus revera accipiuntur, id tamen fieri per modum, quem caro et sanguis comprehendere nequeunt. Ac proinde neque in s. literis, neque in traditione antiquâ, pro modi determinatione fundamentum aliquod videntes, illum indefinitum ac indeterminatum linqui cupiunt: ut unusquisque, secundum Christi ipsius institutionem ac mentem cum fide sacramentum illud venerabile accipiat, Christumque ipsum in spiritu adoret, illum tanquam revera ac reipsa praesentem intuens, sacra tamen ipsius praesentia symbola non adorando, nec adorare obstrictus.

V. Quamvìs testium omnium pro Christo fidelium memoriam in honore habeant; nec imaginationem imaginibus pictis testium illorum, vel acta vel passiones gloriosas representantibus, vel personas nudè exhibentibus, adjuvare, rem in se illicitam esse contendant: se valde tamen metuere, ne ex unâ parte Iudaeis ac Mahometanis, ex alterâ verò christianis bonae voluntatis qui sint, eisque haud paucis, scandalum inde praebeatur. Quinetiam suspicio apud illos quaedam est, etsi sapientes nullum inde damnum percepturi sint, à pravâ illarum applicatione securi, ne vulgus saltem indoctum hinc irretiatur, et ad consuetudines idolatricas incogitenter feratur. Ad damnum igitur tale praecavendum, proponitur ecclesiae orientalis patriarchis episcopisque, ut concilij Nicaeni secundi canon nonus de imaginum cultu, per prudentem illorum moderationem ita explicetur, ut legitima omnis offensio tollatur, scandalumque per rectam cultus applicationem auferatur.

Concordato hoc pacto, cum exceptionibus et concessionibus nonnullis ex utraque parte datis et acceptis, tunc proponitur etiam ut Londini vel prope Londinum aedificetur templum, quod sub patriarchae Alexandrini jurisdictione manebit, vocabiturque in perpetuam rei memoriam *Ecclesia Concordiae:* ubi statis temporibus liturgia Anglicana, simul ab eodem patriarchâ, vel ab ecclesiâ orientali repraesentativo approbata aut indulta fuerit, celebrabitur à Britanno-catholicis concordantibus: ex alterâ verò parte, si ecclesiam Britannicam cun episcopis suis sub cruce hodie gementem, aliquando liberare ac restabilire dignatus erit Deus, hi se fideliter totisque viribus moliri obstringunt, ut episcopo orientali pro tempore tunc in Angliâ sedenti, aut illius deputatis, statis quoque diebus liturgiam in aede s. Pauli juxta ritus proprios celebrandi privilegium concedatur. At si una eademque liturgia communis, ab utrâque parte concordante, ex liturgiis Graecis antiquis collecta, praetermissis tantùm periochis et ritibus quibusdam, quae de illorum substantiâ non sunt, ac quae uni saltem concordantium parti offendiculo esse

possunt, qualis futura sit inde omnino irreprehensibilis, mutuô concordata ac constabilita fuerit; certè ad concordantiam tam unionis quàm communionis catholicè conciliandam ac firmandam nihil magìs valebit, quàm ut communis istiusmodi liturgia per Magnam Britanniam, tam a Graecis hic peregrinantibus vel commorantibus, quàm à Britannis etiam concordantibus catholicis et orthodoxis, cum patriarcharum orientalium privilegio, piè ac misericorditer concesso, adhibeatur.

Cautum est praeterea, ne quis à concordantiâ hac excludatur, qui libens illam accepturus est. E contra omnia a concordantibus his tentanda, ut ecclesiae vulnera sanari, utque apud christianos omnes unanimitas ac pax ubique promoveri ac propagari possint.

Londini, augusti 18° 1716.

2.

Documenti 2 latina translatio e cod. B, p. 2:

Serenissima Majestas,

Nuper per archimandritam archiepiscopi Thebaidos Londini comitem, nobis innotuit, Majestatem tuam pro summâ benignitate res nostras propius aspexisse, et conatui nostro ecclesijs Graecis et Britannicis coalescendis, favisse, ultroque in se recepisse, articulos ex utraque parte concessos, ad quatuor patriarchas orientales perferendos, curaturam.

Nos tali honore ex insperato dignati, officij nostri esse duximus, Majestati tuae gratias quam maximas humillime agere.

Et cum tanto principi cordi est dissidijs sopiendis, et concordiae inter ecclesias revocandae, operam navare, speramus rem ad foelicem exitum perductum iri.

Fatemur quidem, mutationes quasdam tam religionem quam rempublicam spectantes, partes nostras ad paucos redegisse: sed non latet Majestatem tuam jus fasque non semper pluribus adesse, nec suffragijs colligenda.

Coepta Majestatis tuae tam pietate insignia, prospero rerum cursu rependantur: diu laetus terris intersis, tibi ipsi et subditis foelix; ac tandem gloriae et dierum satur, ad fastigium altius evehendus.

Hoc animitùs in votis habent
Majestati tuae
maximo cultu
deditissimi

N. B. *Nulla temporis nota nec ulla subscriptio in cod. habetur.*

3.

Documenti 3 textus archetypus e cod. B, p. 5:

Τοῖς θεοσεβεστάτοις καὶ σοφωτάτοις ἐπισκόποις Κιαμπελίῳ τε καὶ τοῖς ἄλλοις, τοῖς τε εὐλαβεστάτοις πρεσβυτέροις, καὶ ἀγαπητοῖς λαϊκοῖς, καὶ πᾶσι τοῖς ἐρασμιωτάτοις χριστιανοῖς, Ἀρσένιος Θηβαΐδος μητροπολίτης εὐπράττειν εὔχομαι.

Πολλαῖς μὲν καὶ μεγάλαις κατεπιγόμενος ἀφορμαῖς εἰς τὸ γράφειν καὶ ἐπιστέλλειν πολλάκις εἰς τὴν ὑμετέραν θεοσέβειαν, πῶς δήποτε τοῦ τοιούτου ἀπέστη ἔργου καὶ πράγματος, ὀλίγοις ὑμῖν δηλῶσαι καὶ διασαφῆσαι ἔγνωσα. Οὐ γάρ μοι ὀκνηρίας ἔργον, οὐ ζήλου καὶ ἀγάπης τῆς πρὸς ὑμᾶς ὀφειλομένης, ἄνδρες ἀδελφοί, ὀλιγότητα αἰτιάσασθαι βούλομαι. Οὐ γὰρ ἀποδοῦναι τῇ λήθῃ οἰοντέ ἐστι τὸν εἰς ὑμᾶς πόθον, ὅσπερ ἤδη τῷ πνεύματί μου ἐνύδρισται, καὶ ἐκείνου ὅλως ἐξήρτηται. Διόπερ καὶ σιωπῶν ἀεὶ μεθ' ὑμῶν ὁμιλεῖν, καὶ ἀπὼν παρεῖναι ἐδόκει μοι. Ἀλλὰ ὦ ἀδελφοὶ εἰς τὸ ἀόριστον, καὶ ἀβέβαιον, ναὶ μὴν καὶ δυνὸν[1]) τοῦ πράγματος ἀποβλέπων, τῇ σιωπῇ μᾶλλον χρήσασθαι ἔκρινα, ἢ ἀσαφές τι γράφειν, καὶ τρέφειν ὑμᾶς ἐλπίσι, ἃς κἀγὼ οἵας ἐσομένας οὐκ ἐγίνοσκον. Οἱ μὲν δὴ πατριάρχαι οὐ τάχειον ἔπεμψαν, καὶ τοῦτο οὐκ ὀλιγοροῦντες, ἀλλὰ τῇ συνοδικῇ ἐπισκέψῃ[2]) ἐνασχολούμενοι, ὥσπέρ μοι δι' ἐπιστολῶν ἐδήλωσαν. Οἱ δὲ κρατοῦντες εἰ καὶ ἀγαθάς μοι ἐλπίδας ὑπὲρ τῶν ὑμετέρων ἀπαιτήσεων παρείχον τε καὶ παρέχουσιν, ἀλλὰ τῶν τοῦ παρόντος καιροῦ ἀνομαλιῶν[3]) χάριν, οὐκ εἰς πέρας ἄγειν τὰ πράγματα ταχέως, ὥσπερ ὑμεῖς τε, καὶ ἡμεῖς ποθοῦμεν, ἐστι ῥᾴδιον. Ἀνθ' ὅτου τὰ τῶν ἐκ τοῦδε ἐξηρτημένων εἰς ἄλλον καιρὸν ταμιευόμενος, τὰς πρὸς ὑμᾶς τῶν πατριαρχῶν ἀποκρίσεις διὰ τοῦ εὐλαβεστάτου πατριαρχικοῦ πρωτοσυγγέλου Ἰακώβου (ὅσπερ τὰς ὑμετέρας ἐρωτήσεις εἰς τοὺς πατριάρχας, καὶ τὰς ἐκείνων εἰς ὑμᾶς ἀποκρίσεις αὐτὸς ἐκομίσατο) τὴν ταχίστην πέμψασθαι πέμψασθαι ἔδοξε. Δέξασθε οὖν αὐτὰς καὶ αὐτὸν ἀγαπητοὶ ἱλαρῷ τῷ προσώπῳ, λάβετε ἐκείνας τῷ ζήλῳ, καὶ τῇ κλίσῃ[4]) ἐκείνῃ, ὅνπερ ὅτε κ' ἀμοῦ παρόντος ἐμαρτυρήσατε, καὶ λόγοις ἐποδείξασθε, καὶ ἔργοις ἐβεβαιώσατε. Οὐ γὰρ τῶν ἐμῶν κόπων, οὕπερ ὑπὲρ ὑμῶν ἀναδέδεγμαι, λόγον ποιήσομαι, οὐ τῶν ἐμῶν πόνων μνημονεύσω, εἰ καί τινα καρπὸν τῆς ὑμετέρας ὁμονοίας καὶ σὺν ἡμῖν ἁρμονίας καρπώσομαι. Ὑμεῖς τοίνυν τὰς ἀποκρίσεις ἀποδεχόμενοι, καὶ τῇ ἀγάπῃ αὐτὰς ἀναγινώσκοντες, δῶτε ἡμῖν γνώμην, ἥνπερ ἀγαθὴν ἐσομένην καὶ εὐχόμεθα καὶ ἐλπίζομεν. Ἐπειδήπερ εἰ καί τινα, ὑμῖν τὰ τὸ δόγμα μὴ βλάπτοντα, συγχωρῆσαι χρίζετε, καὶ τοῦτο ἐκ τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἐν ἐκείνῃ προεχόντων δοθήσεται. Ἐγὼ δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τελειῶσαι ἔργοις καὶ λόγοις διϊσχυρίσομαι, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου ὕπνον οὐ δόσω, οὐδὲ νυσταγμὸν τοῖς βλεφάροις μου ἕως οὗ τὰ πράγματα εἴδω πρὸς τὴν τελειότητα. Αὐτοί δε ὑμεῖς, ὡς δύνασθε τὸν εὐλαβέστατον πρωτοσύγγελον δέξασθε, ἠδύνατε τοὺς κόπους αὐτοῦ τῷ ἔργῳ καὶ λόγῳ ὥσπερ καὶ εἰς ἡμᾶς ποτὲ ἐποιήσατε, ἔρρωσθε.

Ἐκ Πετρουπόλεως ,αψκα' μεταγειτνιῶνος ις' μεσοῦντος.

Ὁ Ταπεινὸς μητροπολίτης Θηβαΐδος ἀρσένιος,
καὶ ἐν χῶ ἀδελφός.

Inscriptio: Illustriss^mo^ et reverendiss^mo^ fratri in Christo dom^no^ Campbell episcopo prestantiss^mo^.

4.

Graeci textus varietates e cod. A, p. 31-82:

Col. 397, l. 16 ἀληθὴς καὶ εὐσεβεστάτη καὶ ὀρθῶς ἔχουσα πίστις, — l. 21 καθαρωτάτη, — l. 35 post vocem γραφαῖς addit παρέδωκαν, — l. 44 ἐν τοῖς δύσιν εἴδεσι, τοῦ ἄρτου etc., — l. 53 λαϊκοῖς· λαοῖς, — l. 55 μὲ· μὴ, — l. 66 ἵνα κατὰ τὰ δοκοῦντα ἀποδ., — l. 67 τὰ μὲν ... τὰ δέ.

Col. 399, l. 1 τῷ καιρῷ· τῷ ἱερῷ συμβόλῳ, — l. 5 αὐτὰ ταῦτα· τὰ παραπλήσια, — l. 21 post διαμένει add. κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν διάταξιν, — l. 22 διαφυλάχθη ἀπαραχάρακτος, — l. 23 δηλαδὴ τῆς τοῦ Λ., — l. 41 ἐκλελοιπέναι, — l. 55 ἀληθινῇ μόνῃ.

Col. 401, l. 1 τι om., — l. 12 οὐδὲ ὅλως, — l. 19 εἴσασι, — l. 42 καὶ τά· τά τε, — l. 49 καὶ om. post διότι, — l. 58 ἀραχνῆς, — l. 69 τῶν ὀρθ. τῶν ἀνατ., — l. 70 ἵνα μὴ· ἵνα καὶ.

Col. 403, l. 9 post ἡγεμόνος add. χρηματίσαντος, — l. 10-12 τοῦ πρότριτα — ἐν τῇ Κωνσταντίνου om., — l. 16 τῷ θεῷ, — l. 19 κρατεῖ, — l. 34 ἐγ-

[1]) Lege *δεινόν*.
[2]) Lege *ἐπισκέψει*.
[3]) Lege *ἀνωμαλιῶν*.
[4]) Lege *κλίσει*.

χαράξαντες καὶ νῦν καὶ ἑτέραν τινὰ συντομωτέραν καὶ ταύτην συνοδικήν, — l. 35 ἀναγινωσκόμεναι φῶς παράσχωσι, — l. 65 ἀπό· ὑπὸ.

Col. 405, l. 36 αὐταῖς· ἐν ταῖς, — l. 43 συναθροισθέντων.

Col. 407, l. 1 οὐ μικρά om., — l. 13-14 τῶν τὴν τοιαύτην omissis ἄλλην, ἀλλὰ μὴ, — l. 17 πολυΐδμονες, — l. 38 μέχρις οὗ, — l. 40 τεμμάχιον; item l. 42 τεμμαχίῳ, — l. 45 corr. mendum πρωσέλθῃ in προσέλθῃ, — l. 58-60 καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος... ὃς καὶ ἰδίως... καθολικὸς ὀνομάζεται, — l. 63 Πεκίου.

Col. 409, l. 3 καὶ στερρῶς· στερρῶς καὶ, — l. 16 ἅπαντα· ἅπαξ, — l. 25 τῶν· τόν, — l. 34 κἀκεῖ, — l. 40 ἀρχαίαν τάξιν μὴ ἀθετ., — l. 41 συκοφαντήθωσαν, — l. 42 ἀποβαλέτωσαν, — l. 60 κατὰ· καί.

Col. 411, l. 3 χρηματίζοντας προβ. ὑπ' ἐκ., — l. 4 ὑποκειμένους καὶ ταττομένους, — l. 12 τολμῶντος, — l. 16 initio add.: ἡ δὲ ἕκτη πρόθεσις οὕτως ἐπὶ λέξεως ἔχει, — l. 18 ἐπαγγέλλουσιν, — l. 19 σπουδασομένους, — l. 25 Βρεττανῶν, — l. 33 τῶν om., — l. 57 Βρεττανικαῖς.

Col. 413, l. 1 ἀνακριθήσονται, — l. 6 κακῆς· κενῆς, — l. 12 περιέργιαν, — l. 19 τοι om., — l. 44 μοναστ. τε καὶ φροντ., — l. 46 καὶ Ἅγιον Ὄρος om., — l. 50 ψυχωφελέσι, — l. 55 Βρεττανικοί.

Col. 415, l. 2 ἡμῶν· ὑμῶν, — l. 3 Βρεττανῶν, — l. 4 κτησώμεθα, — l. 6 καὶ παρ' ἡμῖν, — l. 25 pro ἥτις habet: ἡ δ' ἑβδόμη πρότασις, — l. 33 ἀφανής· ἀσαφής, — l. 34 ἐκλάβωμεν.

Col. 417, l. 16 ἐκτελεῖ, — l. 21 καθ' ἑκάστην ἡμέραν, — l. 22 χρῶνται· κεχρῆσθαι... αὐτοί· αὐτούς, — l. 24 ἴδομεν, — l. 57 οὐ μόνον ἀποδεχόμεθα, ἀλλὰ καὶ ἐπαινοῦμεν.

Col. 419, l. 7 Βρεττανίᾳ, — l. 19-20 συμφρονήσουσιν οἱ ταῦτα omisso δόγμασι, — l. 22 post ὧν add. δὲ, — l. 23 διορίζεται om., — l. 31 Βρεττανίᾳ, — l. 33 συμφρονήσωσι, — l. 34 φασίν, — l. 56 Βρεττανίᾳ.

Col. 421, l. 16 ἀπεσκοράκισε, — l. 17 perperam interpungit: ὁμολογοῦσιν, ἀληθινὸν πατρί, καὶ υἱῷ etc., — l. 19 ἐπευφήμησε, — l. 22 Βρεττανίᾳ, — l. 37 πρώτης καὶ δευτέρας ἁγίας, — l. 65 τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, — l. 67 εἴρηκε.

Col. 423, l. 10 alterum ἐκ πατρός om., — l. 17 ἐκώλυεν, — l. 23 ἐκπορεύεσθαι, — l. 36 ὅπως· ὅπερ, — l. 50 alterum τήν om., — l. 68 ἑαυτοῦ· αὐτοῦ.

Col. 425, l. 19 καὶ τοὺς ἀποστ., — l. 41 προέρχοντι.

Col. 427, l. 4 ἐν ᾧ καὶ ζῶμεν, — l. 43 οἱ ἀρχιερεῖς, — l. 44 παρὰ θεοῦ, — l. 55 τοῦ om. ante κυρίου, — l. 58 ᾗ· καί.

Col. 429, l. 18 ἀπὸ· ὑπό, — l. 24 ἑπομένῳ· ἐσομένῳ, — l. 36 ἐπὶ τῆς γῆς, — l. 60 φησί inter uncinos, — l. 62 ἔχεται (!).

Col. 431, l. 7 οὐκ ἄν ποτε δυνηθῆναι, — l. 18 μὴ om. et pro ἔχοντες habet ἔχοντος, — l. 26 διαρραγοῖεν, — l. 38 διόλης· διπλῆς, — l. 52 ἀπολειφθείη· ἀποπλυθείη.

Col. 433, l. 4 λαμβάνωσιν qua in voce ω corr. ex ου, — l. 32 post Βασιλικῶν add.: τίτ. γ'-ον, κεφ. α'-φ, θέματι α'-ῳ: ἐν δὲ βιβλίῳ α'-φ, — l. 53 post ἀντιφθεγγομένην add.: ἢ ἀγάπη ἢ ἀνάγκη ἀνεῖναί τι ἢ παραβλέψαι, — l. 56 ἤθη, — l. 57 μακρᾶς.

Col. 435, l. 34 ἀποχρώντως, — l. 53 πῶς γὰρ om., sed post καὶ add. γάρ, — l. 62 τῷ θεῷ.

Col. 437, l. 2 non interponit φησὶ γάρ inter uncinos, — l. 10 τῷ· τῶν, — l. 66 μικρότατον.

Col. 439, l. 4 ὑπ' εὐθείας, — l. 6 συνενουμένους, — l. 14 ὅτι super lineam et om. καί, — l. 31 οὐκ ἄνθρωπος, — l. 43 post διαφυλάξοι add. ἡμᾶς, — l. 48 καὶ om. ante πρεσβείᾳ, — l. 58 Σεναχιρείμ.

Col. 441, l. 39 post κατανοεῖσθαι add. δύνασθαι, — l. 50 δεδεγμένος, — l. 55 Χριστόν.

Col. 443, l. 8 in μεταλαμβάνετε τε add. sup. lituram man. rec., — l. 16 αὐτὸ om., — l. 19 ᾗ in αὐτῇ sup. lituram man. rec., — l. 19 τούτου· τοῦ, — l. 35 ἅπερ ἐκεῖνα ταῦτα, — l. 48 μετουσιοῦται, — l. 61 συνίσητε, — l. 65 καθ' αὑτό.

Col. 445, l. 19 ἑρμηνεύητε, — l. 21 ὀρθῶς, — l. 25 Λονδινόθι et l. 26 Λονδίνου, — l. 28 μνημόσυνον πράγματος, — l. 44 τοῦ κατὰ τὸ, — l. 45 ἐξουσίᾳ sic, — l. 61 Βρέττανες, — l. 62 πατριαρχικῶν, — l. 70 τοὺς ἐκείνων ἄθλους.

Col. 447, l. 13 ἡ ϛ'-η, — l. 26 ἀντιπρόσωπα, — l. 36 ὁρῶντας sic, — l. 40 ὅτε· ὅταν, — l. 48 δυσανασχετοῦσιν, — l. 55 ἀθετήσωμεν.

Col. 449, l. 19 ἔχων, — l. 20 πολυαριθμήτων ἁγίων ἀνδρῶν, — l. 31 Ἀβυσσινῶν, — l. 33 εἴδομεν et pro ἁγίας habet ἁγίων, — l. 45 corr. θεοδώρου ex θεοθώρου, — l. 53 Λονδινόθι et Λονδίνου.

Col. 451, l. 2 λάθωμέν τοι sic, — l. 15 δώῃ et eadem l. ἵν' om., — l. 19-20 καὶ μόνος, σὺν ἄλλοις τε καὶ σὺν ὑμῖν, — l. 20 ὁμονοοῦσι· ὁμονοήσασι, — l. 21 post παρρησίας add. τὴν ἱεράν; eadem l. loco ἐκτελέσειαν exhibet ἐκτελέσωσι, — l. 23 πατρός· σωτῆρος, — l. 40 πάντων τῶν ὀρθ., — l. 47 ἐξαιρεθῆναι, — l. 57 καὶ om., — l. 58 verba ὡς ἐλπίζομεν θεοῦ συνάρσει inter uncinos interponit, — l. 59 μετὰ προθυμίας, — l. 61 ἀποχρώντως, — l. 68 ὀρθό in voce ὀρθόδοξος super lituram add. man. rec.

Col. 453. Additamentum quod anglice in editione exhibetur ita graece ex autographo se habet:

Αἱ τῷ παρόντι συνταγματίῳ ἀποκρίσεις πρὸς τὰς ἀπὸ Βρεττανίας ἀποσταλείσας προθέσεις, συνοδικῇ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας κρίσει καὶ ἀποφάσει γεγόνασιν ἐπὶ συνελεύσει καὶ ἀκριβεστάτῃ συνδιασκέψει, τοῦ παναγιωτάτου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης, κυρίου Ἱερεμίου, καὶ τῶν παρευρεθέντων μακαριωτάτων καὶ ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, τοῦ τε Ἀλεξανδρείας κυρίου Σαμουὴλ καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων κυρίου Χρυσάνθου, συνεδριαζόντων αὐτοῖς, τῆς τε ἐνδημούσης ἐνταῦθα τῶν πανιερωτάτων μητροπολιτῶν ὁμηγύρεως, καὶ τοῦ εὐαγοῦς κλήρου τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας: ἐν Κωνσταντινουπόλει: ἐν ἔτει ,αψιη'-ω ἐν μηνὶ ἀπριλλίῳ ἰνδικτιῶνος ια'-ης.

N. B. Vox ἰνδικτιῶνος solitis siglis repraesentatur, quae Anglici translatores perperam interpretati sunt legendo ἡμέρᾳ i. e. *die*. Quoad notulam, qua Chrysanthus patriarcha auctor esse dicitur huiusce responsionis, ea non exhibetur quidem in autographo, sed ut vera accipienda est; atque Chrysanthi conscriptio ea ipsa est, ni fallor, quae exstat in codice Constantinopolitano s. sepulcri 227, quo primo usus sum.

Epistola vero quae in editione sequitur ita in autographo inscribitur:

Ἀπόκρισις συνοδικὴ ἀποσταλεῖσα κατὰ τὸ ,αχοβ'-ον ἔτος τὸ σωτήριον τοῖς ἐν Βρεττανίᾳ φιλέλλησιν, ἐρωτήσασιν, ὅπως φρονεῖ ἡ ἀνατολικὴ τῶν ὀρθοδόξων Γραικῶν ἐκκλησία.

Varietates autem quibus ab edita discrepat haec sunt:

Col. 453, l. 26 mendem ταὶ corrige in καὶ, — l. 52 εὐχαριστείας.

Col. 455, l. 2 mendum ἔσεσται corrige in ἔσεται, — l. 13 αὐτοσχεδίου, — l. 25 vox αὖθις statim post ὁδοιπόροι, — l. 27 τὴν om., — l. 30 ἐν super lituram man. rec., — l. 69 ἀποτασσόμενα.

Col. 457, l. 8 ὅλως om., — l. 28 εἵληχε et eadem l. ἄδηλος, — l. 29 ἕξοι, — l. 36 πταίσητε, — l. 37

ἑστάναι, — l. 48 εἰς· ὁ, — l. 50 καθά, — l. 57 Μελχισεδέκ, — l. 58 pro μέσον habet μέσων, ubi ω corr. ex ο, — l. 61 καθά, — l. 63 πρὸ· πρὸς ubi πρ corr. ex το.

Col. 459, l. 5 ἐκ τούτων, — l. 6 θεία νομοθεσία, — l. 13 αἱρομένους sic, — l. 17 ἐξελεξάμενοι sic; eadem l. ἐκγαμίζων et iterum l. seq., — l. 24 κρείσσονας, — l. 30 post vocem ἑδραίωμα subiicit statim τῆς ἀληθείας, — l. 36 τὸν λόγον, — l. 37 ἔχειν τὸ ὁρατόν, — l. 41 θεοῦ, — l. 44 βοήθημα· εἰς βοηθείαν, — l. 48 ἐλάττωσιν; eadem l. ποιεῖ om., — l. 55 post εὐλαβῶς add. ἀεί, — l. 61 Ἐφεσίους τε καὶ.

Col. 461, l. 8 τε om.; eadem l. ἁγιάζεται· ἁγνίζεται, — l. 10 ἄγομεν, — l. 18 Καρταγένει, — l. 21 ἐπικῆψαι (!), — l. 27 προσαγορεύονται, — l. 32 ἔχειν· ἔχωσιν, — l. 34 καὶ· τά, — l. 44 Κωνστ. πρώην Διον., — l. 46 Κωνσταντ. πατριάρχης, — l. 48 post Ἀλεξανδρείας add. πατριάρχης super l. man. propria.

Col. 463, l. 3 Μελέτιος ex Μακάριος refinxit man. pr., — l. 12 Μεσημβρίας, — l. 19 εὐτελής· ταπεινός.

Alterius synodalis decreti lemma ita se habet:

Ἔκθεσις ἑτέρα συνοδικὴ συνοπτικωτάτη περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἁγίας εὐχαριστίας ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ κώδικος τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας ἀπαραλλάκτως ἀντιγραφεῖσα ἐν τῷ παρόντι συνταγματίῳ.

Col. 463, l. 46 Ἰησοῦ om.

Col. 465, l. 14 ὡς in ἀσεβῶς super lituram, — l. 21 post ἁγίας add. γραφῆς quod vult deleri? pr. man., — l. 27 τήν· τινα, — l. 62 ante δηλαδή add. βιβλίον, — l. 65 συναποφηναμένων, — l. 73 κοινῇ.

Col. 467, l. 4 λέγουσι, — l. 5 τέτραδα, — l. 13 ἐσθιώμενον, — l. 49 φαλσορρημοσύνην, — l. 55 ἀριδηλώτερον; eadem l. ην in artic. τὴν super lituram — l. 68 ὁπωσδήπως.

Col. 469, l. 28 spiritus in voce ταὐτά habetur quidem, sed eum vult deleri pr. man., — l. 33 καὶ ζωοποιοῦ om., — l. 46 ταύτην· ταύτης, — l. 53 νέῳ om.

Col. 471, l. 2 Σπαντώνης, — l. 3 Χρουμούζιος.

Samuelis patriarchae testimonium, quod anglice in editione exhibetur, ita se habet in autographo:

+ Σαμουὴλ ἐλέῳ θεοῦ πάπας καὶ πατριάρχης τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας καὶ κριτὴς τῆς οἰκουμένης·

Ἡ μετριότης ἡμῶν, διὰ τῆς παρούσης πατριαρχικῆς αὐτῆς ὑπογραφῆς καὶ σφραγίδος, παρίστησι προσμαρτυροῦσα, καὶ διϊσχυριζομένη ἐπικυροῖ, ὅτι τὰ ἐν τῷ παρόντι συνταγματίῳ περιεχόμενα, ἀνόθευτα εἰσὶ καὶ ἀληθῆ, καὶ κατὰ πάντα τρόπον ἀπαράτρεπτα, αἱ μὲν ἀποκρίσεις αἱ αὐταὶ αἱ συνοδικῶς ἀποφανθεῖσαι· αἱ δὲ συνοδικαὶ ἐκθέσεις ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ κόδικος (sic) τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας ἀπαραλλάκτως ἐκδοθεῖσαι: ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αψιη'-ῳ, ἐν μηνὶ ἀπριλλίῳ, ἰνδικτιῶνος ια'-ης.

(L. S.) + ὁ Ἀλεξανδρείας Σαμουὴλ ἐπιβεβαιοῖ. +

N. B. In medio sigillo effingitur s. Marcus, et hinc illincque ecclesia figuratur; infra indicatur annus 1710, is ipse scilicet, quo Samuel patriarcha designatus est; circum vero haec leguntur: + Σαμουηλ ελεω θεου παπας και πατριαρχης της μεγαλης πολεως Αλεξανδρειας και κριτης της οικουμενης.

5.

Documenti 5 autographum ipsum nactus, varietates ex cod. Edenburgensi neglexi. Eius translatio tantum repetenda est e cod. A, p. 163-180:

Reverendissimis ecclesiae orientalis patriarchis et dominis, d. Jeremiae Constantinopolitano, d. Samueli Alexandrino, d. Athanasio Antiocheno, d. Chrysantho Hierosolymitano, reverendis admodum metropolitis et episcopis, reverendo denique clero, omnibusque Graecorum orthodoxis.

Catholicarum in Britannia reliquiarum ijs, quae ipsis vicissim retulerint orientalis orthodoxorum ecclesia, pro mutua utrinque concordia responsio.

Priusquam catholicae ecclesiae Britanniam incolentis reliquiae responsa sua ferant ijs, quae protulerunt catholicae ecclesiae orientalis reverendissimi d. d. patriarchae, id sibi negotij incumbere existimant, ut ex animo gratias agant dominationibus ipsorum patriarchalibus eo nomine, quod ijs quae ex parte nostra proposuimus responsiones dare dignati sunt, et in Magnam Britanniam regionem tam procul a sua dissitam transmittendas curarunt. Hinc spes exurgit summa, fausta et foelicia omnia esse proventum ex tanto pacis studio et caritate adeo magnanima, quibus imbuti patriarchae nihil sibi gratius fore profitentur, quam ut omnia inter nos unanimiter procedant, et latius expandatur Christi una ecclesia. Cum vero tales gerant animos inter Britannos catholici, ut nihil se omissuros spondeant, quod concordiam promovere potuerit, quin et omnia, quae sibi haud inlicita putarunt, facile esse concessuros, quo res exoptatam contingat metam; cum etiam laeti adinveniant dominationes ipsorum patriarchales ad s. scripturas et primaevae judicium ecclesiae provocare velle, ut hoc indice lites inter nos exortae dudum dirimantur, diem illum, quo tandem inseparabili cohaereamus unitatis vinculo, maximo non sine gaudio videre videntur. Cum enim et ecclesijs orientalibus et Britanniae catholicis una atque eadem sit norma qua componantur dissidia, cum sacrosanctas veteris et novi testamenti scripturas primaevorum patrum suffragio explicatas fidei esse et cultus regulam utraeque agnoscant, sibi non desperandum censent Britanni, quin cum penitus perspecta res fuerit a catholica orientali ecclesia, eos in tantum esse detracturos ab ijs quae rescripserunt, ut, adjuvante Deo, individuo communionis consortio olim fruamur. His itaque dilectionis et observantiae causa praemissis, ad rem ipsam nosmet accingamus, et responsionibus, quibus nos cohonestare dominationibus vestris placuerit, regeramus nostras.

Articulos autem, de quibus nulla inter nos futura est controversia, silentio praetereundos censemus, praeterquam quod eorundem numeros adnotabimus.

I, II, III, IV, V. Responsionibus, quas dedistis prioribus quinque propositionibus, nihil est quod objiciamus; sint modo episcopi Britannici αὐτοκέφαλοι, nec a patriarchatibus dependeant.

VI. Non in animo nobis erat, ut hoc articulo derogatum iri vellemus sapientiae aut doctrinae catholicae orientalis ecclesiae. Alia nobis ratio erat vocis παιδείας, per quam nihil aliud intellexi-mus, quam disciplinam illam quae leges ecclesiasticas spectat.

VII. Eadem est patriarcharum et nostra de hoc articulo sententia.

VIII. Statuimus quoque liturgiam, juxta cujus ordinem divinam facimus, Graece redditam, fore

transmittendam, ut patriarcharum inspectioni subjiciatur.

IX, X, XI, XII. De his quoque articulis inter nos convenit.

Praeterea, ijs, quae protulerunt de articulis a nobis in propositionibus nostris praestitutis, sic respondendum.

Contra primam, secundam et tertiam responsiones nihil a nobis esse objiciendum, modo de caeteris omnibus consentiamus.

Quartam, quintam, sextam, et septimam tum demum nos esse expensuros, cum de responsione catholicae orientalis ecclesiae ad primam nostram propositionem sermo erit, qua in re sententiarum aliqua diversitas occurrit inter nos et catholicam ecclesiam orientalem.

Octavae facile consentimus, sicut ut nonae decimae et undecimae.

Duodecimam vero quod spectat, preces viventium et sacrificium eucharisticum vita defunctis prodesse credimus, adeo ut horum ope animarum foelicitas, quae in loco ijs a Deo definito judicij diem expectant, magis magisque intendatur; nihil autem amplius de hac re a nobis statuendum putamus.

De ijs etiam, quae ad postremos quinque articulos prolata leguntur, in quibus et aliqua manet inter nos accommodanda dissentio, hic solum observare liceat, quod quacunque tandem de ratione nos Luthero-Calvinismi suspectos teneat ecclesia orientalis catholica, palam tamen profiteamur, nullorum dogmata, quorum causa cognomentum sectatoribus suis induxerunt utriusque sectae auctores, nobis recte imputari posse; atque insuper credamus ipsos quoque cum hanc nostram perlegerint responsionem, facile nos esse exoneraturos hac calumnia. Ut ad rem deveniamus.

I. Ad ea, quae in responsione ad primam propositionem adhibentur de septem concilijs oecumenicis s. scripturis authoritate aequiparandis, dicimus nos non posse eodem observationis respectu has et illa colere. Libenter quidem agnoscimus, fidem a sex prioribus oecumenicis concilijs stabilitam nobis esse receptam, quippe quae doctrinae in s. scripturis traditae consentanea deprehendatur; attamen nulla possumus ratione in animum inducere, eodem prorsus inspirationis gradu patres in his synodis congregatos fuisse afflatos, quo gaudebant prophetae, evangelistae et apostoli. Rogamus insuper, ut ab ijs quae in his concilijs disciplinae gratia erant sancita nos non obstrictos teneamus. Praeterea, ad septimum quod attinet concilium oecumenicum, Nicaenum scilicet, id nobis officij incumbere putamus, ut asseveremus vel duliae cultum angelis et sanctis vita defunctis tribuere nobis inlicitum haberi. Propter has autem praecipue causas hanc amplexi mus sententiam. Nullo primum exemplo e veteri testamento deprompto liquido probatur angelis exhibuisse cultum Iudaeos, e contra ab ijs non fuisse adoratos potius constat. Quod si vero angelorum cultum sibi haud inconcessum crediderint Iudaei, rationes quaedam ijs propriae adfuerunt cur hoc facerent. Nam patriarchis se conspiciendos praebuissent angeli, leges tradidissent Mosaicas, Israelitas per deserta duxissent; Michael quoque dicitur eorundem princeps, et tutela terrae Israeliticae eidem attribuitur, Dan., cap. X. Legimus quidem Abrahamum corpus incurvasse suum coram angelis; attamen ex epulis, quas eundem parasse discimus, hosce angelos patet ab ipso pro hominibus fuisse habitos. Sic Moses et Joshua jubentur calceos sibi exuere, et ab angelo, qui apparuit, didiscere terram fuisse sanctam ab ipsis conculcatam: at uno ore tradiderunt s. patres dominum nostrum Jesum ab ipsis fuisse visum sub angeli persona et nomine. Consulantur s. Justini martyris Dial. cum Tryphone, Irenaeus, lib. 4, cap. 22. Tertull. lib. adv. Iudaeos, et Athanas. lib. 4, contra Arianos. Et simili prorsus ratione observant patres, cultum non sibi praeberi permisisse angelos, qui apparuissent; v. g. angelum quem viderunt Manoa et d. Johannes. Iudic. XIII, 16, Apoc. XIX, 10. Et tamen diversa ratio est colendi angelos, qui coram oculis se sistunt, et qui videri non possunt. Dum se conspiciendos exhibeant, dignitati eorum naturae nostram longe superanti, muneri quod sustinent, vel legationi quam obeunt, aliqua saltem debetur reverentia; at hae omnes observandi rationes evanescunt prorsus, cum ab hominum visu se amoveant, et forsitan extra omnem vocis aditum. Adde quod Origenes calumniae incusat Celsum, scribentem angelos a Iudaeis fuisse adoratos, Contra Cels., lib. 1. Idem docet, Deum solum omnipotentem esse adorandum, et nemini praeterquam entī supremo preces esse effundendas; Deum tunc optime a nobis esse adoratum, cum illi supplicemus per Jesum Christum, absque ulla omnino angelorum invocatione; angelos omnes et beatorum animas nobis amicos esse futuros, et non rogatos pro nobis esse oraturos, si modo Deus propitius fuerit. Isid., lib. 5. Ex plurimis quoque s. scripturae locis colligere est, angelorum cultum esse inlicitum. Conferantur Deut. VI, 13 et 4; I Sam. VII, 3, ubi LXX legunt δουλεύσετε, unde et distinctio illa inter latriam et duliam evertitur. Adde etiam Luc. IV, 8; Coloss. II, 18, 19, et Theodoreti interpretationem. Sed ad patres ut redeamus. Irenaeus, lib. II, cap. 57, expresse dicit, ecclesiam non fecisse miracula aut invocatione angelorum aut alia illicita curiositate. Theophilus Antiochenus ideo scribit imperatorem a christianis adorari non potuisse, quia Deus non erat. Lib. I, ad Autol. Concilium Laodicenum, can. 35, anathema denuntiabant adversos eos, qui adorabant Angelos. At dicunt quidam canonem eos tantum respicere haereticos, quorum juxta sententiam angeli salutem tulerunt, dum promulgarunt legem, et qui proinde erant adorandi nulla habita servatoris nostri ratione. Hoc autem non voluisse concilium exinde patet, quod 1°. Angelorum cultus in genere damnatur a synodo, absque ulla praefinita determinatione; quod si vero ulla ratione licitum putassent, consultissimis ille episcoporum coetus, fas est dicere, discrimina cultus explicassent, in quo crimen consisteret elucidassent, et eatenus tantum anathemati hunc cultum subjecissent, quatenus abnormis erat et impius. 2°. Tametsi, qui notantur a concilio, reliquisse ecclesiam dicantur, hoc tamen nihil amplius denotat, quam quod segregatos habuerunt conveniendi locos, ut ipse canon innuit. Nam si angelos promulgando legem salutiferos fuisse docuissent, si hos ut veros et primarios respexissent mediatores, si nec servatorem nostrum aut invocassent aut adorassent, christiani quidem non fuissent; et si non christiani, nec decretis concilij obnoxij; nam ut d. Paulus, „quid nobis est cum extraneis, ut eos judicemus“? Ecclesia non solet abstinere Iudaeos, Ethnicos, seu apostatas. Hoc quidem esset ex societate sua expellere, qui prius seipsos segregassent. Et praeterea nullam habet potestatem, quam exerceat contra eos, qui non sunt christiani. Hinc liquido constat, anathema concilij eos tantum ferire, qui non omnem servatoris nostri cultum abrogassent. Qua de re igitur damnantur, nisi quod angelos una cum ipso adoraverint, et plures esse media-

tores religioso cultu venerandos docuerunt? S. Athanasius in tractatu suo contra Arianos, lib. 4, postquam probasset angelos servatori nostro ministravisse, et eundem veneratos esse, non ideo, inquit, adorarunt eum, quia ordine erat superior, sed quia alia et increata gaudebat natura. Nam si dignitas et ordo satis essent idonea adorandi causa, inferiores angeli superiores adorarent; non autem sic se res habet, κτίσμα γὰρ κτίσματι οὐ προσκυνεῖ, creatura enim non adorat creaturam. Deinde inducit exemplum Petri Cornelium, qui ipsum adorare voluerit, prohibentis (Act. X), et simile prorsus exemplum angeli et d. Johannis (Apoc. XIX), et tandem infert Deum solum esse adorandum. Athanas. contra Arian., pag. 286, 394, edit. Paris. Epiphanius, dum recitat eorum haeresin, qui beatam virginem adorarunt, sic argumentatur: Nec Elias igneo curru in caelum evectus, et qui adhuc aura vescitur aetherea; nec adoratur d. Johannes, servatori nostro ut plurimum dilectus, nec sanctorum quispiam. Si angelos Deus non sinit esse colendos, quanto minus filiam Annae et Joachim? Epiphan. Haeres. 79. Atque alibi tradit, nullam creaturam esse adorandam. His et alterum addamus testimonium a d. Augustino adductum; qui, tametsi gente erat Latinus, vixit tamen pietate et doctrina clarus, et sua scripsit aut ad finem seculi quarti aut sub quinti initio. Observat hic pater angelum, de quo in Apocalypsi mentio est, interdixisse cultum sui ipsius, eundem fuisse apostoli conservum, et Deum solum fuisse adorandum. August. de doctr. christian., lib. 1, cap. 33. Denique sicut ex his quaedam testimonijs disertis verbis inhibeant sanctorum invocationem; ita et altera illa, quae angelorum cultum praecipue spectant, a fortiori feriunt invocationem sanctorum vita defunctorum. Si etenim angeli, quos scripturae nominant tutores et spiritus haeredibus salutis ministrantes, Ps. XXXVII, Hebr. I, non sunt invocandi aut religioso cultu venerandi, quanto minus sancti vita defuncti, qui tale non obeunt protegendi munus, quibus nec venia has revisendi terras concessa (nobis saltem hoc non liquet), et qui proinde haud pari sane ratione sunt colendi. Locos autem s. scripturarum quibus invocationi sanctorum defunctorum patrocinari conati estis, metam non contingere opinamur. Verbi gratia, exemplum Hezekiae ab exercitu Sennacheribi liberati propter Davidem tunc apud mortuos, ab argumenti scopo aberrare videtur. Nihil aliud etenim legimus apud sacrum authorem, quam quod Deus pollicitus erat se Hierosolymam tueri velle propter Davidem servum suum et propter seipsum; at nullibi reperire est Iudaeos Davidem invocasse, ut pro ijs intercederet; et tamen si quid valeret patriarcharum argumentatio, necesse est ut ita se res haberet. Locum proxime allatum videre est apud Act., cap. XII, v. 5, ubi dicitur ecclesia indesinenter preces fudisse Deo pro s. Petro; quid vero hinc licet colligere, quam quod altera ecclesiae militantis pars pro altera oraverit? Sic cum d. Paulus Romanos hortatur conjunctis precibus Deum pro illo orare, ut liberetur ab infidelium machinationibus, eadem plane res est, nec ab istiusmodi mediatione aversamur. Praeterea libenter agnoscimus sanctos, qui fato cesserint, pro fidelium coetu in terris degentium apud Deum intercessuros; nequaquam vero exinde sequitur, propterea a nobis esse invocandos; cum enim natura sint benefici, fieri non potest, quin absque sacro cultu opem nobis ferant; et porro non constat eos supplicationes audiendi nostras esse capaces.

Homines quidem non raro adeo sunt malevoli, ut beneficium in alium conferre noluerint, nisi humili gestu et submisso vultu ambiantur; quodcumque alteri gratum fecerint dehonestant, dum inter faciendum adsint morae, difficiles aditus, et protervitas; est etiam aliquando, cum jaceat rei adipiscendae pretium propter eorum superbiam, e quibus est petenda. Ideo se magni aestimandos censent quod alios abjectos videant, et proinde nulla ab ijs impetranda est gratia, nisi eorum obsequatur studijs; se contemptui habitos existimant, si desit adulatio; et grandia merita succenturiant fastu et arrogantia. Unde autem haec omnia? Ex ignorantia, scilicet, ex vili animo et malo. Mundus aerumnarum plenus non magis interest foelicibus beatorum domubus, quam mens tam male disposita sanctorum affectui est aliena. Dignitatem, qua fruuntur, melius cognorunt suam, quam ut aliquid novae ex observantia nostra accessurum putent; atque adeo sunt benigni, ut non est quod, ne fastidiosius sese gererent, vereamur. Exulat e caelis superbia, ex quo Deus ejecerit luciferum; haud opus est igitur animos excruciare, ne sanctos offenderemus, quod forsitan nosmet parum civiles praebeamus; praesertim cum hoc sciant, non ideo haec fecisse nos, quod eos despectui habeamus, sed quod metuamus, ne Deo injuriam offeremus. Beneficentia adeo consummata nulla objiciet impedimenta, quo minus auxilium ferat; excelsiore licet in gradu sint positi, fastu tamen non tument; neque ideo erga alios benigne se gerunt, ut par illis referatur gratia. Unde et non rogati omnia humanitatis praestabunt officia. Pectora eorum tantus implet caritatis ardor, ut quodcunque potuerint id gratis facient, nec opus est ad benevolentiam eorum suscitandam aut importunitate nostra aut reverentia.

Cum vero dicatur quod servatoris nostri mediatio spectat tantummodo peccatum originale, et quod sancti sunt invocandi ut universorum Deo intercedant pro remissione peccatorum post baptismum commissorum, hanc positionem, pace quod fiat dominationum vestrarum, et sacris scripturis directe contrariam, et muneri servatoris nostri mediatorio ut Dei et hominis derogantem plane censemus. Ipse etenim Dominus noster Jesus luculenter praecipit apostolis, et proinde toti fidelium coetui, ut Deum directe invocarent. Quodcunque, inquit, rogaveritis in meo nomine, id faciam; atque iterum in commate proxime insequenti, Si quid rogaveritis in nomine meo, id faciam. Joh. XIV, 13, 14. Et in capite decimo sexto discipulis suis pollicetur servator noster, quod quaecunque rogaverint patrem in suo nomine, ea illis concessurum fore. Unde et pergit Dominus noster: Hactenus nihil in nomine meo petiistis: petite et acceperitis, ut gaudium impleatur vestrum. Ibid. Sic disertis verbis jubemur Deum expresse invocare, ut nobis daret omnia bona, quibus vel in hac vita vel in futura fruituri sumus; atque eandem valere normam invocandi Deum pro remissione peccatorum post baptisma commissorum, ex iis discere est, quae idem scribit apostolus Ep. I, cap. II, v. 1, 2. Si quis deliquerit, advocatum habemus apud patrem, Jesum Christum justum, et ipse est deprecatio pro delictis nostris. Ex his verbis apostoli, Si quis deliquerit, advocatum habemus apud patrem, Jesum Christum; constat actualia peccata solum denotari, nam peccatum originale humano generi adhaesit longe ante tempora d. Johannis. Praeterea, dum apostolus affirmat servatorem nostrum esse advocatum nobis et deprecationem pro delictis nostris,

manifesto innuit eum, etiam postquam ascenderit in caelos, etiamnum Deo patri intercedere pro peccatis nostris post baptismum commissis.

Eam autem dominationum vestrarum sententiam, qua panem et vinum in eucharistia post consecrationem in naturale corpus et sanguinem servatoris nostri transmutari contenditis. dum interim nihil de elementis relinquatur, praeter accidentia substantiae vacua; hanc, inquimus, opinionem minime a nobis probatam nolumus. Talis enim praesentia corporea, quam transubstantiationem vocant, nec scripturis sacris innititur, nec traditione venerandissimorum ecclesiae primaevae patrum, quippe qui aut talia proferunt ex quibus contraria evincitur sententia, aut totidem verbis hanc diserte negant. Scripturas quod attinet, Dominus noster dicit quidem panem et vinum eucharisticum esse corpus et sanguinem suum; haec autem verba non in proprio sensu esse exponenda, ex aliis licet colligere scripturis, ubi servator noster seipsum dicit esse januam et vitem; atque alibi dicitur esse agnus Dei et Leo de tribu Judae. Quae omnia scripturarum loca metaphorice esse explicanda credimus, agnoscet orientalis ecclesia; et si haec omnia tropice sunt accipienda, quidni illa altera verba institutionis eucharisticae, quae si in sensu proprio intelligantur, aeque videntur esse absurda et impossibilia? His addatur d. Paulum elementum eucharisticum panem nominare etiam per[1]) consecrationem, cum erat jam consedendus. Ad patres igitur deveniamus, et eorum aliqua proferamus testimonia. S. Justinus martyr de consecrato pane et vino dicit quod ab iis sanguis et caro nostra aluntur; Apol. II. Unde et plane sequitur, quod crediderit substantiam elementorum eucharisticorum post consecrationem esse relictam. Nam si doctrina de accidentibus nulli substantiae inhaerentibus tunc temporis fuisset stabilita (quam quidem primaevis patribus omnino fuisse ignotum liquido constat), qua tandem ratione dicere potuit s. Justinus corpora nostra puris putis accidentibus fuisse enutrita? Accidentia enim sunt enim sunt diversum aliquod a substantia; quomodo igitur potest corpus accipere nutrimentum et partium incrementum ab eo, quod non est corpus? Eodem saeculo secundo cum s. Justino vixit Irenaeus, qui nos docet eucharistiam ex duobus esse conflatam, terreno ac caelesti, quorum alterum panis est et vinum, alterum in mystica vi et energia praeternaturali per descensum spiritus sancti his communicata consistit. S. Cyrillus Hierosolymitanus quidem altero in loco ea protulit quae transubstantiationis causae favere videntur. Scribit enim Catech. Mystag. IV, quod sicut servator noster aquam in vinum convertit ad Canam Galilaeae, sic sine dubio corpus dedit et sanguinem suum in eucharistica institutione. Unde pro rato habeamus, nos accipere corpus ejus sub specie panis et sanguinem ejus sub specie vini. Has autem locutiones, hujusmodi licet transmutationi favere maxime videantur, non tamen de transubstantiatione esse intelligendas, ex iis facile est colligere quae idem scribit de sancto chrismate, Catech. Mystag. II, his verbis: Sicut panis eucharistiae post invocationem s. spiritus non amplius est panis communis, sed est corpus Christi, ita hoc sanctum chrisma post invocationem non amplius est commune chrisma, sed fit χάρισμα Christi, et ipsa praesentia et divinitas spiritus sancti. Ex hac argumentatione inferre licet, quod sicut a nobis non est supponendum sacrum chrisma in ipsam converti deitatis essentiam; ita nec pari ratione possumus concludere hunc patrem aliud intellexisse amplius, quam quod elementa eucharistica divina quadam virtute et potentia benefica fuisse praedita per spiritus descendentis sanctificationem. In rem nostram clara proxime accedent d. Chrysostomi verba ex ejus epistola ad Caesarium[1]); sanctissimus pater disputans contra haeresim Apollinaris illustrandi gratia mutuatur comparationem ab eucharistiae sacramento, Antequam sanctificetur panis, inquit, panem nominamus, divina autem illum sanctificante gratia, mediante sacerdote, liberatus est quidem appellatione panis, dignus autem habitus est dominici corporis appellatione, etiamsi natura panis in ipso permansit. Ex hac loquendi forma, et ipsa comparatione, liquido ostendit pro sua sententia naturam sive substantiam panis post consecrationem permansisse non mutatam. Similiter prorsus Theodoretus, qui Graecorum patrum agmen claudet, amice nobiscum conspirat in ejus dialogo secundo inter orthodoxum et eranistem, quorum posterior Eutychis sectatorem denotat. Docuit autem Eutyches unicam solum fuisse in Christo naturam, atque humanam a divina fuisse absorptam. Ut haeresin suam confirmaret, ex elementorum mutatione in sacra eucharistia argumentum ducit eranistes, Ut symbola, inquit, et dominici corporis et sanguinis alia sunt ante sacerdotis invocationem, post invocationem vero mutantur et alia fiunt, ita dominicum corpus post ejus ascentionem in divinam transmutatur substantiam. Tuo teipsum jugulas gladio, inquit orthodoxus (qui Theodoreti vices gerit)[2]); non enim mystica symbola post consecrationem suam amittunt naturam, sed substantia manet eadem quâ prius. Nemo autem unquam dixerit, aut[3]) d. Chrysostomum aut Theodoretum vel haeretice esse locutos, vel minus rectam amplexos esse sententiam de eucharistiae sacramento; unde et tutò licet concludere eandam de hac re tradidisse doctrinam hos patres et ecclesiam primaevam catholicam.

Hanc orientalium testimonia confirmabit consensus trium patrum, qui in occidentali ecclesia floruerunt, praeclarissimorum: Horum primus est Tertullianus, qui sua scripsit sub initio saeculi tertii; alteri, s. Augustinus Hipponensis episcopus, et Gelasius I, episcopus Romanus, saeculis 4° et 5° vixere. Scribit Tertullianus, contra Marcion, dominum nostrum per corpus suum in eucharistia intellexisse symbolum sive repraesentamen corporis sui. Corpus meum, hoc est, figura corporis mei. Tertul. contra Marcion., lib. I, cap. XIV. S. Augustinus hanc regulam proponit interpretandi scripturas, Si scriptura inquit, ne impium aliquid ac sceleratum faciamus, nobis interdicit, tunc verba proprio sunt sensu accipienda; quod si vero, ut a bono abstineamus, et malum aliquod faciamus, jubere videatur, tum metaphorice sunt explicanda. Et hanc normam, illustrandi gratia, profert ex evangelio d. Johannis, cap. VI, locum, quem ut praesentiam corpoream afferrent adduxerunt quidam, Nisi ederitis carnem filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Hic malum aliquid et inhumanum praecipi videtur; figura est ergo praecipiens passioni ejus esse communicandum et suaviter et utiliter in memoria recolendum quod pro nobis caro ejus crucifixa et vulnerata sit. August. de doctr. christiana, lib. III,

[1]) Lege *post*.

[1]) *In margine haec leguntur:* Vide Anast. inter mssta Galliarum Claromontana, Nicephor. Constantinopol. patriarch. in duobus mss. Bibliothecae Colbertinae. Denique s. Johann. Damasc. ad finem tractatus contra Acephalos.

[2]) Duae lineae in codice erasae.

[3]) *at* cod.

cap. XV. Et in eodem libro clarissime dicit, quod Non revera Domini corpus est, quod cum illo non erit in aeternum. Ibid. cap. XXXIII. Unde manifestum fit, insignissimum hunc patrem non putasse elementa eucharistica in naturale corpus servatoris nostri fuisse transubstantiata: omnibus etenim concessum habetur, sacrificium eucharisticum ad judicii diem esse cessaturum. Postquam etenim lata fuerit sententia, et vita aut amittitur aut tenetur; cum nullus jam remittendi peccata sit locus, et non amplius opus fuerit spiritali gratia ne in lapsum procumbamus; sacrificandi ratio cadet prorsus. Et cum diutius elementa eucharistica non consecrentur, naturale servatoris nostri corpus, quod exinde provenire supponitur, haud potest produci, et proinde cum illo non erit in aeternum.

Gelasius papa sententiam nostram contra transubstantionem non minus confirmat. Floruit exeunte demum seculo quinto, et disertissimis ait verbis, substantiam et naturam panis et vini permanere post consecrationem. Tract. contra Nestor. et Eutych. Dicit equidem eodem in loco elementa converti in rem divinam, i. e. virtute divina esse praedita, operante spiritu sancto; quam quidem mutationem lubenter agnoscimus, videlicet mysticam quandam virtutem et potentiam praeternaturalem in elementa eucharistica esse derivatam, pronuntiante institutionis verba sacerdote, et invocante descensum sancti spiritus.

Haec vero testimonia ex patribus Latinis prolata sunt omni exceptione majora; cum enim in primis ecclesiae temporibus vixerunt, et pietate et doctrina erant eximii, non ideo contemnenda est eorum authoritas, quod in occidentali ecclesia floruerunt. Seculis enim aliquot antiquiores erant dissidio inter Graecas et Latinas ecclesias; et quod graecè non scripserint, eorum sententiam minus fore aestimandum a dominationibus vestris non censemus.

Ad ea, quae in responsione adhibentur ad quintum articulum, dicimus, quod sicut in animum inducere non possumus sanctorum invocationem et cultum religiosum nobis licere, multo minus imagines eorum cultu relativo aut veneratione divina prosequendas esse censemus. Cum enim hoc cultus et honoris genere prototypum venerari nequeamus, majori adhuc nobiscum laborat difficultate merum hujus representamen in honore sacro esse habendum. Praeterea neque imaginum cultum neque etiam earum usum in primaevis ecclesiae temporibus valuisse, dicere est ex s. Epiphanio, episcopo Constantiae in Cypro, qui in epistola ad Johannem Hierosolymitanum zelo fervidus hujusmodi praxin reprobat [1]). Cum ecclesiam quandam intrarem Palestinae ruri positam, et cui nomen erat Anablatha, supra januam pensilem vidi cortinam, in qua inerat pictura servatoris nostri vel sancti hominis cujusdam (haud etenim bene memini quem pictura representaret). Attamen cum figuram hominis in ecclesia viderim, praeter voluntatem s. scripturarum, hanc dilacerabam, et ecclesiae procuratoribus in mandatis dedi, ut cadaver aliquod huic involverent, et sepelirent etc. Et quamvis minus recte pronunciaret hic pater, non licere picturarum usum in ecclesiis, attamen hinc facile est colligere hoc moris non fuisse in Cypro aut Palestina, dum vixerit Epiphanius. His addamus, quod concilium Constantinopolitanum sub Constantino Copronymo, qui sacrum imaginum usum damnabant, diserte dicant in libellis praecum ab ecclesia usurpatis nullam consecrandi imagines adfuisse formulam, quod quidem patres in synodo secunda Nicaena congregati non negant. Baron. A. D. 754, Concil. Labbe, tom. VII. Et s. Augustinus de christianis quibusdam superstitione laborantibus verba faciens, scribit se multos novisse, qui picturas adorarent. August. de moribus Eccles. Cath., cap. 34. Sed ut sententiam nostram de hac re amplius elucidemus, libenter quidem agnoscimus imaginum usum in ecclesiis non solum esse licitum, verum etiam posse esse utilem, dum his repraesentetur historia sanctorum, eorundem acta in memoriam revocentur, et pietatis affectus in populo excitentur. Et proinde, priora attulimus testimonia, non quod imaginum usum, sed quod earum cultum minus probemus. Nam si erat, quando ipse imaginum usus damnaretur, neque unquam ab universali ecclesia primaeva admitteretur, à fortiori sequitur in primaevis istis temporibus imagines haud unquam religioso cultu fuisse honestatas.

Iis itaque, de quibus diversum aliquid sentimus, hoc modo expositis, restat ut conditiones aliquas ex parte nostra proferamus, quae inter nos concordiam conciliare [1]) poterunt. Si igitur modo memorata nobis fuerint concessa; si ratum fecerint patriarchae orientales, episcopi etc., nos non teneri obstrictos invocationi sanctorum et angelorum, imaginum cultui, vel adorandae hostiae, si instrumento publico et authentico, et sigillis suis obsignato, iis placuerit pronunciare ab his rebus nos esse omnino liberos, liberos peregreque et domi, in suis ecclesiis aeque ac in nostris; his concessis et stabilitis, ecclesiae paci utrinque consultum iri confidimus, et unitatis leges tandem inter nos valere posse.

Id vero ex d. d. patriarchis obnixe rogamus, ut in animo habentes religionem christianam non paulatim pervenisse ad maturitatem, sed perfectam et absolutam fuisse ab apostolis et evangelistis jam morientibus relictam. Et proinde quanto sunt antiquiora [2]) quae traduntur, tanto fiunt praestantiora; atque id optimum, quod prius. Quo proprius enim accedatur ad fontem, eo puriùs hauriuntur aquae. Unde et quaecunque deflexum teneant iter ab iis quae primitùs invaluerunt, quaecunque aut fidei aut praxi primorum seculorum contraria deprehendantur, suspecta debent haberi. Sicut igitur prae caritate, qua pollent patriarchae, nos admonent ne cedamus opinionibus male confirmatis; ita summa, qua par est, humilitate eos obsecramus, ut in bonam partem accipiant, quod illos itidem moneamus, ut sibimet ipsis bene consulentibus morem gererent. Speramus itaque d. d. patriarchas rem aequa lance trutinantes, juxta praefinitas sententias non fore judicaturos, nec ad exempla sequioris aevi, at vero primas potius esse delecturos universali praxi et doctrina priorum quatuor seculorum, primi praecipue, quam ut immutabile habeatis decretum aliquod solenne orientalis ecclesiae, octavo demum seculo factum; et cui ecclesia occidentalis aequali praedita authoritate tunc temporis adversaretur. Sic summa freti fiducia rem fore utrinque probe examinatam, atque ambos non veritatem modo exoptaturos, at probaturos quoque; non possumus quin expectamus unanimitatem in tantum quaesitum iri, ut discidii causis valere jussis in solidam corporis unitatem copulemur.

Denique, ne ultra quàm par est d. d. patriarchas detineamus, supplices oramus Deum misericordem et consummata imbutum sapientia, qui homines unanimes facit in domo, qui autor est pacis, atque amat concordiam, ut pro benignitate sua bene-

[1]) *In margine:* Vide Concil. Nicaen. 2 et Epiphan. Haer. 27, apud quem consona his habentur.

[1]) *concilare* cod.

[2]) *antiquiores* cod.

volentiam erga nos ipsorum perdurare faciat, ardoremque animet, et consilia dirigat, ut finem tandem foelicem assequantur: ut orthodoxa orientalis ecclesia, et catholicae Britanniarum reliquiae, solennium religionis rituum administratione conjungantur, ut arctiori vinculo fiant unum ovile sub uno pastore Jesu Christo beato Domino nostro et servatore; cui unà cum patre et spiritu sancto tribuantur omnis honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

D. d. patriarchas obnixe rogamus, ut sententiam eorum de nostris hisce responsionibus [1]) exponere, et quid de hac re sibi statuendum putaverint, nobis transmittere dignarentur. Haec autem conciliariter a nobis erant sancita catholicae Britanniarum ecclesiae episcopis, cum adessent è presbyteris et clero non pauci, qui suffragio suo decreta haec nostra comprobarunt.

Scriptum Londini A. D. 1722, vicesimo nono die mensis maij.

Archibaldus Scoto-Britanniae episcopus. (L. S.)
Jeremias primus Anglo-Britanniae episcopus. (L. S.)
Jacobus Scoto-Britanniae episcopus. (L. S.)
Thomas Anglo-Britanniae episcopus. (L. S.)
Thomas Deacon registrarius.

[1]) *resposionibus* cod.

Ad documentum 15 addenda.

Publica postremae litterarum partis translatio, quam serius ex Anglia accepi, ita se habet:

Col. 536. eiusmodi] colloquio futurum: neque spes unionis penitùs occasuras.

Haec est de sanctissimo hocce negotio monocratoris nostri sententia, quae nobis quidem videtur optima: quid vero vobis visum fuerit, oramus ut nobis quantociùs significetis. Deus interea ut nostri vestrique sit misericors, utrique seriò implorandus est.

Valete fratres carissimi.

Caritati vestrae
Addictissimi in X^to^ fratres.

Theodosius archiepiscopus Novogardiae et archimandrita Alexandro Nevensis.

Theophanus archiepiscopus Plescoviensis.

Gabriel archimandrita Sanctae Trinitatis, Sergij monasterij.

Theophilactus archimandrita Czudovensis.

Ierotheus archimandrita Novospaski.

Petrus archimandrita Simonoviensis.

Athanasius igumenus Tolski.

Anastasius Nausius.

Moscva A° 1723,
mense febr.

SYNODUS DIOECESANA CALENI

1726 martii 12-3.

Synodus dioecesana Caleni, celebrata diebus 12 et 13 mensis martii anni 1726, sub Nicolao, episcopo Caleni.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Synodus dioecesana Caleni ab illustriss. et reverendiss. dom. Nicolao, abbati episcopo Caleni, celebrata, die duodecima martii in festo S. Bernardi, episcopi civitatis, & dioecesis patroni, & die decima tertia ejusdem mensis, anno aerae vulgaris 1726, Benedicto XIII, pontifice optimo maximo. Romae, typis Zinghi & Monaldi, M. DCC. XXVI. Superiorum permissu.

In - 4°, 4 f. - 132 p. — (Avignon, ville).

Pag. 41-132, habetur appendix documentorum.

SYNODUS DIOECESANA SUESSIONENSIS

1726 aprilis 10.

Synodus dioecesana Suessionensis, celebrata die 10 mensis aprilis anni 1726, sub Josepho Languet de Gergy, episcopo Suessionensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Ordonnances synodales du diocèse de Soissons, publiées au synode tenu le 17 mai 1673, par monseigneur Charles de Bourlon, & au synode tenu le 27 mai 1700 par monseigneur Fabio Brulat de Sillery, imprimées de nouveau par ordre de monseigneur Jean-Joseph Languet de Gergy, puis par ordre de monseigneur François de Fitz-James, évêque de Soissons. Nouvelle édition faite par ordre de monseigneur Henry-Joseph-Claude de Bourdeilles, avec les avis donnés aux petits synodes par messeigneurs Jean-Joseph Languet de Gergy, Charles-François le Febvre de Laubrière, & François de Fitz-James. A Soissons, chez Ponce Courtois, imprimeur de monseigneur l'évêque; Pierre Nicolas Waroquier, associé au privilège de mondit seigneur évêque, M. D. CC. LXIX.

In - 12, 370 p. — (Paris, Bibl. nat. B. 40490; Paris, Ste-Geneviève).

SYNODUS DIOECESANA URBEVETANA

1726 aprilis 24.

Synodus dioecesana Urbevetana, celebrata die 24 mensis aprilis anni 1726, sub Onufrio Alisei, episcopo Urbevetano.

De hac synodo confer opus cui titulus:

1) Constitutiones synodales editae et promulgatae ab illustrissimo et reverendissimo Onuphrio e marchionibus Elisei, patritio Fulginate atque Urbevetano, Dei et apostolicae sedis gratia sanctae Urbevetanae ecclesiae episcopo et ss. d. n. d. Benedicti papae XIII., praelato domestico et pontificii solii episcopo assistenti, barone Castrorum Georgei, Meanae et Villae Pugliani, ex omnibus superioribus synodis manuscriptis ac editis in quatuor synodis dioecesanis confirmatis, collectae; summorum pontificum, sacrorum conciliorum et canonum decretis vallatae, sacrae scripturae sanctorumque patrum testimoniis adornatae. Montefalisco, MDCCXXX, typis seminarii. Superiorum permissu. *(Titulus II. partis:)* Tesoro o appendice sinodale, nel quale si contengono bolle pontifizie, canoni, decreti, sommarii, editi, formole ed istruzzioni, citate nel presenti sinodo. In Montefiascone, MDCCXXIX., nella stamperia del seminario, con licenza de' superiori.

Magnum in - 8°, 2 part., XXX p. - 1 f. - 352 p., 420 p. - 1 f. (errata) — (Roma, Vittorio-Emmanuele).

Pag. XII: „Secunda [synodus, ab Onuphrio e marchionibus Elisei, episcopo Urbevetano] celebrata et uno die absoluta videlicet die 24 aprilis 1726."

CONCILIUM PROVINCIALE FIRMANUM

1726 aprilis 28 - maii 5.

Concilium provinciale Firmanum, celebratum, tribus sessionibus, diebus 28 mensis aprilis, 1 et 5 mensis maii anni 1726, sub Alexandro Borgia, archiepiscopo Firmano.

Exstant constitutiones hujus concilii in operibus sequentibus:

1) Concilium provinciale Firmanum, quod Alexander Borgia, archiepiscopus, metropolita et princeps Firmanus, habuit anno a Christo nato MDCCXXVI., diebus XXVIII. aprilis ac I. & V. maij. Firmi, MDCCXXVII, typis Dominici Antonij Bolis & frat., typographorum archiepiscopalium. In-4°, 4 f. - 120 p. — (Roma, Propaganda).

2) Acta et decreta sacrorum conciliorum recentiorum collectio Lacensis, auctoribus presbyteris S. J. e domo b. v. M. sine labe conceptae ad Lacum, (Friburgi, 1870), I, 587-614.

BENEDICTUS PAPA XIII.

venerabili fratri ALEXANDRO, archiepiscopo Firmano.

Venerabilis frater, salutem et apostolicam benedictionem.

Quod episcopali vigilantiae sacrorum canonum ac Tridentinae praesertim synodi commendavit auctoritas, nostri vero apostolatus sollicitudo praecipuis votis expetebat, fraternitas tua impigra sedulitate repraesentavit. Vix enim ad metropolitanam istam ecclesiam tuae virtuti creditam perveneras, cum statim de provinciali concilio celebrando salubriter cogitasti ac, de divino cultu et ecclesiastica disciplina amplificanda sollicitus, una cum provinciae tuae coepiscopis sapientissima decreta promulgasti. Eorum itaque exemplum, quod per dilectum filium Fabritium Borgiam, fratrem tuum, ad nos deferri curasti, libenti laetoque animo accepimus, ac fraternitatis tuae et comprovincialium episcoporum zelum prudentiamque meritis laudibus prosecuti sumus; tibique persuasum esse optamus, insignia paterni studii incrementa ad pristinam in te benevolentiam nostram inde accessisse. Satis proinde intelligis, venerabilis frater, quantopere cupiamus singularem tibi charitatem rebus ipsis declarare eamdemque germano tuo, tam suis meritis quam tuis commendationibus nobis acceptissimo, ubi se occasio dederit, testatam facere. Hujusce autem propensae voluntatis pignus apostolicam benedictionem fraternitati tuae peramanter impertimur.

Datum Romae, apud s. Petrum, sub annulo piscatoris, die XXVI. julii MDCCXXVI., pontificatus nostri anno tertio.

C., archiepiscopus Emissenus.

CONSTITUTIONES SYNODI PROVINCIALIS FIRMANAE.

Alexander Dei et apostolicae sedis gratia sanctae Firmanae ecclesiae archiepiscopus, metropolita et princeps,

de consilio et assensu reverendissimorum d. d. coepiscoporum nostrorum, qui ad Dei gloriam et honorem in hanc provincialem synodum convenerunt, haec statuimus et sancimus.

TITULUS I.

De summa trinitate et fide catholica.

In nomine sanctissimae et individuae trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti. *Amen.*

Sanctam catholicam et apostolicam fidem, humanae salutis initium et fundamentum, quam in prima hujus concilii sessione professi sumus iuxta articulos in constitutione fel. record. Pii IV., Romani pontificis, praescriptos, satis in superiori concilio provinciali, sub Sigismundo Zannettini piae mem., archiepiscopo et principe Firmano, habito, cautum fuit, quinam et quando profiteri teneantur. Unum ad integritatem fidei servandam addimus, quod cum Clemens XI. sanctae mem., Romanus pontifex, novissimos aliquos in ecclesia errores constitutione sua, quae incipit *Unigenitus,* damnaverit, eadem constitutio uti fidei et disciplinae regula ab omnibus debita obedientia et executione servetur.

Ne vero neglectus jaceat coelestis ille sacrorum librorum thesaurus, quem Spiritus sanctus nobis tradidit, ut inde infallibili Dei sapientia edocti sciremus, quid credere, quidque sperare, quid denique agere debeamus, ut Deo placere possimus, praesertim, quod dolenter referimus, apud ecclesiastici ordinis viros: sancta synodus decernit, ut unusquisque sacerdos in universa nostra provincia sacrorum bibliorum codicem vulgatae et ab ecclesia approbatae editionis apud se habeat, sub poenis arbitrio episcopi infligendis. Nec tantum apud se retineat, sed frequenter legat et meditetur, et unusquisque pro suo captu in sacrarum litterarum cognitione semper magis ac magis proficere conetur. Ad haec canonici theologi in cathedralibus et collegiatis ecclesiis, ubi sunt, ad implendum officium suum, juxta saluberrimam constitutionem nuper editam a sanctissimo patre ac domino nostro Benedicto XIII.[1]), quae modo publicabitur mox in calce decretorum registranda, omnino compellantur, eademque constitutio in reliquis quoque diligenter observetur. Hoc addentes, quod etiam in collegiatis ecclesiis existentibus in aliquo insigni oppido, ubi clerus numerosus sit, praebenda theologalis instituatur juxta Tridentini concilii decretum, *sess. V, cap. I, de reformatione.* Omnes vero hujusmodi canonici theologi publice in ecclesia sacram scripturam interpretentur et, litterali in unaquaque lectione textus enarratione praemissa, duas saltem ex eadem sacra scriptura proponant semper solvantque quaestiones, historicam unam, moralem alteram, vel de nostrae fidei articulis et sacramentis, vel de catholicae ecclesiae ritibus eorumque mysteriis, vel de aliis ad sanam doctrinam et christianam institutionem spectantibus. Tempus et horam et numerum lectionum habendarum episcopi statuant. Populum etiam vehementer hortentur, clero vero omnino mandent, ut intersit, ac praesertim dignitatibus et canonicis tam cathedralium quam collegiatarum ecclesiarum, parochis quoque et confessariis.

[1]) Conc. Rom. in append., pag. 403 et seqq.

Praeterea non solum parochi, sed et capellani rurales, qui diebus dominicis in sacellis ruralibus, a paroeciis dissitis, pro populi commoditate sacra faciunt, pueros erudiant in mysteriis fidei, qua in re instructione edita in novissimo concilio Romano, quantum pro regionis et temporis opportunitate licebit, utantur.

Insuper hujus concilii patres, quorum praecipuum est concionandi munus, quo frequentius possunt, ac praesertim inter pontificalium sacrorum solemnia, tum etiam, dum confirmationis sacramentum ministrant, dum paroecias visitant, dum alias denique pontificales obeunt functiones, sermonem ad populum habeant. Parochi etiam caeterique animarum curatores singulis saltem dominicis festisque diebus, qui de praecepto observari solent, post lectum in missa evangelium sermonem brevem habeant et facilem auditorumque capacitati accommodatum ex ipso evangelii textu deductum, quo vitia quae declinare, et virtutes quas sectari oportet, populo denuncient. Tempore quadragesimae et adventus ne canonici aliique choro addicti sacris concionibus, quae in propria ecclesia habentur, interesse negligant, subtractione quotidianarum distributionum aut punctaturis, ut vocant, tertiae partis illius diei adigantur.

TITULUS II.

De constitutionibus, de concilio provinciali.

Constitutiones editas in concilio primo provinciali Firmano, sub Sigismundo Zannettini piae recordationis, archiepiscopo et principe Firmano, anno MDXC, sancta synodus confirmat et approbat et ab iis, ad quos spectant, observari mandat, iis tantum exceptis, quae posterioribus ordinationibus adversantur.

De synodo dioecesana.

Quod sacri canones tantopere commendant, quod concilii Tridentini auctoritas gravissimo decreto sancivit, quod sanctissimus dominus noster Benedictus XIII. exemplo suo in ecclesia Beneventana firmavit et nuper in concilio Romano decrevit, scilicet, ut episcopi semel saltem in annos singulos dioecesanas synodos cogant, hujus concilii patres in hac provincia restituere cupientes, annis singulis dioecesanam synodum haberi constituunt, ad quam clerici omnes, qui de jure vel consuetudine interesse debent, sub poenis a jure statutis conveniant, si non ad nova pro emergentibus casibus decreta condenda, cum majores nostri optimis legibus has dioeceses munierint, saltem ad exigendam veterum legum observantiam, quae legum omnium optima est. Porro archiepiscopus et episcopi omnes in prima dioecesana synodo, quam curent cogere, quanto ocius poterunt, quidquid in hoc provinciali concilio definitum actumque erit, palam omnibus referre et intimare non omittent. Taxam quoque pro mercede officialium et notariorum extra casus in Innocentiana comprehensos in suis cancellariis observandam, sicubi ea desit aut informis sit, in eadem prima synodo, habita locorum et causarum ratione, conficiant, vel reforment et ad primum provinciale concilium deferant approbandam, ubi, si quid ulterius addendum, minuendum vel reformandum occurret, opportune providebitur.

De statutis condendis ecclesiarum cathedralium, collegiatarum et conventualium.

Sanctissimus dominus noster Benedictus XIII., in concilio Romano, pro summa sapientia sua, duo condidit decreta de conficiendis statutis ecclesiarum cathedralium, collegiatarum et conventualium, metropolitis omnibus indicens, ut unusquisque eorum in primo provinciali concilio providas hujusmodi ac plane necessarias sanctiones publicaret earumque executionem sedulo promoveret. Nos itaque, quo par est obsequio ac studio, pia haec et salutaria beatissimi patris monita amplectentes praefata decreta universae provinciae denunciamus, quorum executionem sicut in hac archidioecesi nostra sumus curaturi, ita etiam episcopi idem praestabunt in dioecesibus suis. Decreta autem haec sunt:

Ex concilii Romani

titulo II, de constitutionibus, cap. IV et V.

Ecclesiarum capitulis tam patriarchalium et cathedralium, quam collegiatarum omnium et conventualium, quae quidem velut corpora membris compacta, suis legibus vivere suisque regulis nutriri et conservari oportet, definite praecipimus ac mandamus, ut antiqua, si qua habent, statuta et capitulares constitutiones depromant; et ubi non adsint, sex infra saltem menses post praesentis concilii publicationem sub ecclesiastici interdicti poena omnino conficiant; et utraque, antiqua scilicet et nova, per nos quoad nostrae almae urbis ecclesiarum statuta, et reliqua suos respective per episcopos accurate examinanda et corrigenda deducant, atque approbanda praesentent. Episcopi igitur in iis examinandis, si quid contra jus vel Tridentini concilii decreta aut pontificias constitutiones irrepsisse cognoverint, super eo sedem consulant apostolicam, a qua juris remedia expectent. Consuetudines autem nonnisi rationabiles et honestas admittant; et si quas a ratione declinasse vel contra breviarii vel missalis, caerimonialis episcoporum, pontificalis vel ritualis Romani rubricas inolevisse ac proinde indebitam legis speciem usurpasse compererint, eas vel corrigant vel omnino delenda decernant.

His praehabitis, praecipuae episcoporum partes erunt, ut tali methodo statuta ipsa et constitutiones condantur, quatenus, quae ipsarum sint ecclesiarum et capitulorum origines, fundationes, insignia, jura, consuetudines, redditus, onera et munera, suis sub capitibus distinctis exprimantur; nihilque in eis sit, quod a juris dispositione et congregationum decretis usuque recepto et approbato exorbitet, sed illa apposite statuantur, quae pro opportunitate et necessitate temporum, rerum et locorum ad divini cultus augmentum, sanctioris disciplinae observantiam et ecclesiarum utilitatem statuenda judicaverint. Hoc interim decretum una cum praecedenti, ut ceterarum ecclesiarum capitulis et collegiis consulamus, ad metropolitanos omnes extra hanc synodum extendimus, qui primo in eorum concilio providas ipsas et plane necessarias praefatis super condendis statutis sanctiones publicare meminerint et executionem sedulo promovere.

TITULUS III.

De rescriptis.

Ut episcopali dignitati debitus honor deferatur, statuit sancta synodus, ne litterae, decreta, citationes vel inhibitiones, quae partibus instantibus metropoliticae curiae judices ad episcopos suffraganeos eorumque curias dirigent, a litigatoribus vel aliis eorum nomine sacratissimis ipsis episcoporum personis intimentur, sub poena nullitatis actus aliisque arbitrariis; imo nec eorum vicariis generalibus: sed vel exhibeantur in actis curiae episcopalis dimissa copia, vel intimentur immediate curiae promotori fiscali seu cancellario, quae exhibitio vel intimatio eamdem vim habeat, ac si episcopis ipsis seu eorum vicariis generalibus intimata fuissent.

Inhibitiones vero in curia metropolitana vigore appellationum non expediantur sine insertione sententiae definitivae vel habentis vim definitivae, aut inferentis gravamen, quod per definitivam reparari non possit, sub poena suspensionis ab officio contra notarios et procuratores infligenda.

TITULUS IV.

De officio judicis ordinarii.

De cathedratico.

Cathedraticum a clericis in signum subjectionis episcopis debitum et in jure communi ita privilegiatum, ut neque ab episcopis in totum remitti, nec a quoquam valeat quocumque titulo vel immemorabili consuetudine praescribi, ab ecclesiis omnibus (non tamen regularium) et a beneficiatis subjectis ad rationem duorum solidorum, servata tamen moderatione in concilio Romano praescripta, exigatur.

De quarta funerali parochis a regularibus debita.

Restituit nuper sanctissimus dominus noster pro summa aequitate sua parochis omnibus per universam Italiam et Insulas adjacentes constitutis quartam funeralem, ex sacris canonibus et prisca ecclesiae disciplina a regularibus debitam, edita desuper constitutione, quam sancta synodus modo publicari et decretis hujus concilii apponi jubet; ut, quidquid in ea sancitum est, absque mora in universa provincia executioni mandetur. Ita ergo restituta parochis quarta funerali, omnem et quamcumque consuetudinem tribuendi parochis de funeralibus distributionibus portionem duplicem aut majorem ea, quae caeteris tribui solet, abrogat, parochis inhibens, ne quid ulterius accipiant sub poena arbitrio ordinarii infligenda.

De pauperum advocatis et procuratoribus.

Quoniam vero paternam pauperum curam gerere debemus, ubi procuratores vel advocati pauperum in curiis ecclesiasticis constituti non sunt, constituantur; et quatenus opus sit, praeter exemptiones et praerogativas, iisdem de jure vel consuetudine indultas, etiam aliquod stipendium arbitrio episcopi ex proventibus locorum piorum assignetur.

TITULUS V.

De feriis et festorum dierum observantia.

Quod olim d. Silvester papa sapientissime in ecclesia constituit, ut, sabbathi ac dominici diei nomine retento, reliqui hebdomadae dies, abjectis profanis vocibus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, feriarum nomine distinguerentur, sancta synodus in omnibus curiis ecclesiasticis hujus provinciae diligenter inposterum servari mandat.

Iis vero, quae in prima provinciali synodo, cap. 7, de festis diebus observandis provide statuta sunt, addit, ut, quando tempore messis aut vindemiae, vel alia urgente necessitate, servile opus, audito prius sacro, aggredi ab ordinariis locorum permittitur, moneantur fideles, ut ex eo, quod ipsis die dominico vel festo utilitatis obvenerit, circumpositis ecclesiis et Dei pauperibus aliquam tribuant portionem, veluti in alterius praetermissi cultus compensationem.

Praeterea vicarios foraneos monet, ne occasione festorum, quae magna populi frequentia celebrari solent, profanas aut amatorias cantilenas fieri permittant, quas aliquibus in locis, publice conductis etiam citharoedis, juniores homines ad amasias suas habere, sancta synodus dolenter intellexit. Profanas quoque et ludicras mysteriorum nostrae fidei seu sanctorum martyrum repraesentationes omnino prohibet. Et ad hos tollendos abusus poenas, quas episcopi statuent, vicarii foranei proponant et exigant.

TITULUS VI.

De fide instrumentorum.

Constitutio edita motu proprio a Sixto V. fel. rec., pont. max., de conficiendis bonorum ecclesiasticorum inventariis, nuper in concilio Romano innovata, excitat sanctam synodum, ut huic tam necessario operi tandem aliquando manum apponat. Itaque non solum metropolita et singuli episcopi quorumcumque bonorum immobilium, censuum, canonum, livellorum, proventuum annuorum, jurium, jurisdictionum ac privilegiorum et scripturarum, quae eis annotatione digna videbuntur, ad ecclesias suas spectantium, inventaria diligenter conficere curabunt, et qui deinde in ecclesiarum regimine succedent, infra annum a die habitae possessionis idem praestare non omittent; sed et capitula metropolitanae, cathedralium vel collegiatarum ecclesiarum ac omnes et singuli abbates, praepositi, priores, vicarii, guardiani, abbatissae, priorissae et cujuscumque ecclesiae vel pii loci saeculares vel regulares et alii quocumque titulo et nomine praefecti utriusque sexus, caeteraeque personae ecclesiasticae quascumque dignitates, personatus, administrationes vel officia aut beneficia ecclesiastica, cum cura et sine cura, saecularia in quibusvis ecclesiis, seu ipsas parochiales aut alias ecclesias in titulum vel commendam aut alias quomodolibet obtinentes, praeceptores quoque et alii, qui beneficia quarumcumque militiarum obtinent, etiamsi exempti et sanctae sedi apostolicae immediate subjecti existant, denique omnes et quicumque administratores, rectores, custodes, officiales, operarii et quocumque nomine nuncupati superiores quorumcumque hospitalium, sodalitatum, confraternitatum, seminariorum, montium pietatis, collegiorum, studiorum generalium, fabricarum ecclesiarum et piorum vel religiosorum locorum, etiam quae per laicos seu clericos conjunctim vel divisim regi aut gubernari solent, in Firmana nostra provincia constituti, infra annum ab hujus concilii promulgatione, metropolitae respective et episcoporum arbitrio nonnisi ex rationabili causa moderate prorogandum, idem inventarium bonorum omnium ad suas ecclesias, monasteria, conventus, collegia aut alia pia loca, quocumque nomine nuncupentur, spectantium, et quidem intelligibili ac nitido charactere, sicut etiam adhibita charta competentis formae et materiae, et servato margine ex omni parte, conficiant; perfectumque episcopo exhibeant approbandum, qui, si ita ei videbitur, congruam methodum ejusdem inventarii conficiendi pro dioecesis suae ratione proponat, poenis quoque et censuris cogat eos, qui negligentes fuerint, aliisque opportunis juris et facti remediis sibi bene visis. Duo vero ejusdem inventarii exemplaria, unum in archivo episcopali, alterum in archivo ecclesiae asservetur. Quodsi in ea ecclesia haberi non possit, rector aut beneficiatus in alio vicinioris paroeciae cum sua cautela deponat. Quoties autem, deficientibus rectoribus, qui ad vitam beneficia vel administrationes obtinebant, alii eorum loco succedent, hi quoque teneantur inventarium conficere vel confectum a praedecessore innovare. In illis vero ecclesiis, monasteriis, collegiis vel aliis piis locis,

quae administratores perpetuos non habent, sed temporarios, idem fiat singulis decenniis. Ubi vero locorum piorum administrationes a pluribus in annum fiunt, omnes pro viribus ad hujusmodi onus conficiendi inventaria teneantur; sin minus, poenas pro modo culpae et temporis ratione daturi.

Porro ut horum inventariorum tuta custodia habeatur, sicut archiepiscopus in archiepiscopio, ita et singuli episcopi in episcopiis suis vel alio, quo possunt, tutiori simul et commodiori loco archivum erigent, in quo nedum unum praedicti inventarii seu descriptionis bonorum propriae mensae exemplar (alio in archivo metropolitanae seu cathedralis ecclesiae respective reposito), sed et alias majoris momenti scripturas et inventaria omnium aliarum ecclesiarum et locorum piorum recondi curabunt. Ejusdem autem archivi sicut etiam cancellariae inventarium confici et singulis annis renovari ac penes se retinere satagent, provideantque, cum ex hac vita migrandum est, illud sigillo obsignatum sacerdoti a confessionibus tradere, ut praelato dignioris conventus suae civitatis tute ac fideliter custodiendum consignet, qui successori antistiti illud clausum et integrum repraesentet, quod et ipsimet ecclesiarum praesules per se implere non omittant, si quando longius a dioecesi necesse habuerint peregre proficisci. Tandem decedente archiepiscopo vel episcopo, capitulum, in ordinaria jurisdictione succedens, una cum vicario generali defuncti antistitis quamprimum, et si fieri poterit, etiam antequam ad vicarii capitularis electionem procedat, archivum archiepiscopale vel episcopale et cancellariam visitet, novumque inventarium conficiat et cum eo conferat, quod episcopus reliquit.

Quicumque tandem processus, scripturas et documenta existentia in hujusmodi archivo aut cancellaria corruperit, subtraxerit, combusserit, suppresserit, seu similia fieri mandaverit, aut auxilium, consilium vel favorem praestiterit: dignitate, beneficio et officio, si quod habet in curia ecclesiastica, notarii, scribae, procuratoris vel advocati omnino privetur, et inhabilis habeatur eo ipso ad futura obtinenda. Quodsi laicus fuerit, gravibus poenis pecuniariis vel corporis afflictivis, etiam damnationis ad triremes, pro modo culpae coerceatur, et praeter has externi fori poenas, nemo sacerdotum audeat illum absolvere absque speciali episcopi licentia (quae in generali casuum reservatorum concessione comprehensa non intelligatur) et facta prius eo modo, quo fieri poterit, reintegratione.

Quo vero ad archiva aliarum ecclesiarum, ubi desunt, instituantur, praesertim in metropolitana, cathedralibus, collegiatis, conventualibus et parochialibus ecclesiis cum indice seu catalogo omnium scripturarum, quae in quolibet archivo recondentur.

Denique, quoniam sancta synodus animadvertit, frequenter accidere, quod provisi de beneficiis ecclesiasticis per litteras apostolicas, praesertim in forma gratiosa, adeptae possessionis instrumenta cum litterarum apostolicarum insertionibus ad curiam archiepiscopalem seu episcopalem respective non deferant, unde fit, quod nec certo sciri possit, quinam dioecesis beneficia possideant: statuit et mandat, quod provisi de beneficiis ecclesiasticis apostolica auctoritate, saltem intra quindecim dies, postquam possessionem consecuti fuerint, adeptae possessionis instrumenta cum insertione litterarum apostolicarum ordinario debeant exhibere, sub poena sequestri super fructibus beneficii apponendi; notarii vero, qui hujusmodi instrumenta conficient, debeant provisos, si exteri sint, de hujusmodi obligatione specifice monere.

TITULUS VII.

De jurejurando.

Ad servandam religionem juramenti, quod non sine manifesto perjurii periculo illis, qui de crimine accusantur, dum examini subjiciuntur, defertur, ut veritatem patefaciant ad ea, de quibus interrogantur, praxim, quae in curiis tam ecclesiasticis quam saecularibus inolevit, deferendi reis hujusmodi juramentum sancta synodus omnino tollit et abolet, dum tamen rei uti principales constituuntur; atque ita ab omnibus et quibuscumque judicibus et notariis in hac provincia servari mandat, alias examen seu constitutum et acta omnia nulla sint eo ipso, et omni careant contra reos effectu. Liceat tamen juramentum hujusmodi reis deferre, dum non uti principales, sed uti testes quoad alios interrogantur.

TITULUS VIII.

De celebratione missarum et divinis officiis.

Decretum editum a Clemente XI. fel. record., Romano pontifice et a sanctissimo domino nostro nuper declaratum de oratoriis privatis [1]) et altari portatili sancta synodus publicari mandat una cum praedicta declaratione; decernit quoque, ut his decretis apponatur et ubique servetur, praesertim a regularibus, adversus quos episcopi tamquam sedis apostolicae delegati, quatenus opus, procedent.

De anniversario archiepiscopi et episcoporum.

Decet nos praedecessorum nostrorum, quorum memoria in benedictione est, rationem habere. Itaque non solum in metropolitana et cathedralibus pro defunctis archiepiscopis seu episcopis, ut hactenus servatum fuit, juxta primi provincialis concilii decreta, sed et in collegiatis aliisque conventualibus seu receptitiis ecclesiis, juxta concilii Romani sanctionem, solemne anniversarium prima die post commemorationem omnium fidelium defunctorum distinctum ab illo, quod pro canonicis seu aliis haberi solet, agatur; ac praeterea in iisdem ecclesiis aliud celebretur, recurrente anniversario die obitus seu depositionis archiepiscopi vel episcopi postremo defuncti. Et nos quidem in metropolitana nostra hujusmodi officium praestabimus piae memoriae archiepiscopi Balthasaris, s. R. e. presbyteri cardinalis Cincii, qui vigesima sexta maji anno MDCCIX., dum ecclesiam hanc summa vigilantia ac sapientia administraret, obdormivit in Domino.

Ut pontificalibus officiis sacerdotes et clerici omnes intersint.

Veterem canonem Zephyrini papae, quo cautum fuit, ut rem divinam facienti episcopo sacerdotes omnes adstarent, sancta synodus innovans statuit, ut, quotiescumque contigerit in civitatibus vel oppidis dioecesis divina officia pontificaliter celebrari, sacerdotes omnes et clerici, praesertim beneficiati (inter quos, qui generis nobilitate clarescunt, decet esse promptiores) in civitate vel in oppido degentes, omnino debeant interesse. Et si dies solemnior sit et specialis necessitas urgeat, etiam capitula ecclesiarum collegiatarum in metropolitanam seu cathedralem ecclesiam, ubi pontificalia aguntur, conveniant, et omnes vocem sui pastoris audiant. Si forte quis, canonica praepeditione aut alia ratione detentus, interesse non poterit, excusationis suae causam prius episcopo proponat; sin minus, dabit ejus arbitrio contumaciae poenas.

[1]) Conc. Rom., tit. XV, c. 2 [Mansi-Coleti, *Conc.* (1902), XXXIV, 1874].

De eleemosynis missarum.

Ad consulendum paupertati ecclesiarum et locorum piorum, quae multis missarum oneribus supra vires gravantur, metropolitanus, nomine omnium episcoporum comprovincialium a sanctissimo patre ac domino nostro Benedicto XIII. impetrare curet facultatem reducendi praedicta onera ad rationem sexaginta scutorum monetae Romanae pro qualibet missa quotidiana, prout idem sanctissimus d. n. omnibus et singulis episcopis in concilio Romano congregatis indulsit atque etiam specialiter eidem metropolitano concessit pro archidioecesi Firmana.

In manualibus vero missarum eleemosynis mos uniuscujusque loci religiose servetur, ita ut nec plus ad tollendam omnem avaritiae suspicionem exigatur, nec minus ad evitandam omnem licitationis speciem a quolibet recipiatur. Qua in re serio moneantur superiores regularium, ut hi etiam cum reliquo clero convenire velint.

De sacris collationibus.

Institutas in provincia nostra cleri congregationes pro disceptatione rerum moralium saepius quam hactenus frequentari, sancta synodus cupit; et si non liceat singulis hebdomadibus, singulis saltem quindenis diebus omnino fiant, in quibus alternatim de rebus moralibus et de sacris ritibus, addita eorum praxi, disceptetur. Semper vero oratione mentali hujusmodi congressus concludantur ea methodo, quam unusquisque episcopus in dioecesi sua aptiorem judicabit et utiliorem.

TITULUS IX.

De vita et honestate clericorum.

Quamvis, Deo sint laudes, in provincia nostra clerici omnes in sacris ordinibus constituti vel ecclesiastica beneficia obtinentes a laicali habitu abstineant, nihilominus pro cautione magis futurorum quam emendatione praesentium constitutionem editam a sanctissimo domino nostro contra clericos beneficiatos in habitu laicali incedentes [1]) sancta synodus publicari et in calce horum decretorum registrari mandat.

Insuper usum vestium nigri coloris olim in provincia receptum approbans, alios quoscumque colores in vestibus exterioribus clericis omnibus interdicit. Nemo praeterea audeat divinis officiis in choro interesse, missas celebrare aut sacramenta publice ministrare, nisi indutus sit sanctae religionis habitu et veste talari, eaque ex omni parte decenter clausa, sub poena suspensionis. Tonsuram vero et coronam ordini congruentem clerici gestent omni tempore et in omni loco.

Ad haec, quoniam arma clericorum sunt lacrimae et preces, aliorum armorum usum sciant sibi esse interdictum et quascumque praesertim clamorosas venationes.

Praeterea ab alearum et taxillorum lusibus aliisque hujusmodi, qui clericalem vitam plurimum dehonestant, clerici abstineant, praesertim in tabernis aut apothecis aut etiam in praetoriis vel aliis locis publicis, in quibus si quis ecclesiastici ordinis vir ludere audebit, pecuniaria poena et aliis arbitrio episcopi gravioribus, etiam suspensionis, mulctetur. Insuper et tempus inutiliter terere, ut ludentes spectent, aut publicis spectaculis intersint, gravitati morum adversari cognoscant.

Verum et cohabitationem mulierum (iis, quae primo vel secundo consanguinitatis vel affinitatis gradu conjunctae sunt, dumtaxat exceptis) et nimiam earum consuetudinem vel familiaritatem clerici omnino devitent. Nec quisquam audeat aliam mulierem vel ancillam penes se retinere, nisi forte aetate et moribus extra omnem suspicionem illa sit, et ordinarii sui accedat licentia, sub poena pecuniaria et, contumacia crescente, suspensionis ab officio et beneficio aut etiam carceris vel alia graviori arbitrio episcopi. Presbyteros tamen sancta synodus hortatur ac praesertim parochos, ut domi suae vel alium presbyterum aut saltem clericum habeant, et a viris potius quam a foeminis sibi ministrari permittant.

Denique choreis interesse, aut foeminas ad choreas associare, aut domi suae opportunitatem dare, ut choreae sive publice sive privatim habeantur, clericis omnibus interdicit, sub poena pecuniaria aut etiam graviori arbitrio episcopi; si vero contingat, clericos cum foeminis saltare aut larvatos incedere, inhabiles habeantur ad altiores ordines. Presbyteri vero si, quod absit, larvati incedere aut cum foeminis saltare audebunt, poenam suspensionis a divinis episcopo reservatam eo ipso incurrant: salva tamen episcopis facultate in dioecesana synodo aliam poenam loco suspensionis, si forte efficacior videatur, statuere. Caeterum omnes ecclesiastici ordinis viri animo frequenter recolant ea magni Gregorii papae verba: *Nullum majus praejudicium quam a sacerdotibus tolerat Deus, quando eos, quos ad aliorum correctionem posuit, dare de se exempla pravitatis cernit; quando ipsi peccamus, qui compescere peccata debuimus* [1]).

Postremo sacerdotes omnes sancta synodus monet, ut memores dignitatis suae, laicorum obsequio non se addicant nisi in iis, quae ad pietatem spectant; et tunc quidem negotiis saecularibus non se implicent, nec vilia audeant tractare. Qua in re nobiles quoque monet, ut, quoties contigerit, vel pro christiana filiorum suorum disciplina, vel pro alia pietatis causa sacerdotes apud se habere et sumptibus suis alere, nihil illis imponant, quod sacerdotali dignitati, quam semper summopere revereri debent, possit esse indecorum: quae ratio etiam erga clericos habeatur, praesertim in sacris ordinibus constitutos.

TITULUS X.

De clericis non residentibus.

Ne saluberrima s. concilii Tridentini decreta de residentia, *sess. 6, de reform., cap. 1, et sess. 23, de reform., cap. etiam primo,* unquam memoria excidant, sancta synodus mandat ea palam relegi et omnibus intimari.

Quoniam vero parochorum absentia a paroeciis suis carere non solet periculis animarum, nemo eorum ultra biduum (quod nec frequenter fiat) audeat abesse absque ordinarii licentia, in scriptis et gratis concedenda; idoneo tamen oeconomo relicto, ab eodem ordinario approbando, sub poena amissionis fructuum pro rata temporis aliisque gravioribus pro modo culpae.

TITULUS XI.

De testamentis.

Plurimum nobis displicuit, in hac provincia exiguam adeo apud nonnullos curam esse adimplendi decedentium voluntatem, ut quandoque testamenta ac supremae tabulae ad multos annos post testatoris obitum occlusa maneant, prout adhuc manent, nemine petente, ut aperiantur. Quod

[1]) Conc. Rom. in append. *[Acta concil. collectio Lacensis* (1870), I, 408].

[1]) Homil. 17 [Migne, *Patr. lat.*, LXXVI, 1146 c].

sane non minus ecclesiae quam reipublicae noxium A est, praesertim cum ex hujusmodi fraude pia legata et constituta suffragia ignorentur et negligantur. Propterea sancta synodus ad occurrendum hujusmodi malo decernit, ut notarius aut quicumque alius, cujus fidei defunctus clausum testamentum commisit, statim post obitum testatoris, cadavere adhuc praesente, et antequam e mortuaria domo efferatur, si fieri poterit, aut saltem quamprimum licebit, testamentum, adhibitis testibus, ac servatis de jure servandis, aperiat et publicet, etiamsi consanguinei testatoris id minime petant, sine praejudicio tamen exigendi mercedem, a quibus et prout de jure; et si quid in pios usus legatum relictumque est, ad notitiam episcopi infra quindecim dies a testatoris obitu deducat; atque idem praestet (si quid fiat ad pias causas dispositione aliqua inter vivos, de qua ipse rogatus sit) infra idem tempus a die celebrati actus vel instrumenti; B qua de re episcopi in propria dioecesi edictum publicent, proposita contra contumaces poena, etiam excommunicationis majoris latae sententiae sibi reservatae. Parochi quoque infra idem tempus de piis legatis, quae coram ipsis a parochianis fiunt, episcopum reddant certiorem: testamenta quoque, si fiant, exhibeant, ut, servata juris forma, revelentur; et hoc quidem, ut episcopi piarum voluntatum executionem, quae ipsis maxime incumbit, valeant curare.

TITULUS XII.

De statu monachorum et eremitarum ac monialium.

Arduum plane et periculis plenum eremitarum propositum paternae nostrae sollicitudinis merito excitat officium; praesertim cum eremus, a summis viris olim culta, quorum opera ac studio solitudo exultabat et florebat quasi lilium, neglecta modo C jaceat ac moerens, ita ut, si quis nova cum veteribus conferat, fateri debeat, obscuratum esse aurum, mutatum colorem optimum. Itaque sanctae synodo primum praecavendum esse videtur, quod olim magnus ille monachorum pater ac magister Benedictus animadvertit, ne quis scilicet conversionis fervore novitio, sed monasterii probatione diuturna fraterna ex acie ad singulare certamen adversus diabolum descendat. Et sane, quantum fieri poterit, antequam quis ad eremum dimittatur, in aliquo severioris disciplinae monasterio probetur informeturque; deinde illis, qui litterarum gnari sunt, asceticorum librorum lectio summopere commendetur; ac praesertim, ut collationes patrum ac vitas et verba seniorum assidue legant: inde enim, unde hujus caelestis vitae genus initium duxit, capient exempla vivendi et praecepta vitandi callidi hostis insidias. Postremo regulas a sanctis- D simo domino nostro in Romano concilio editas [1]) anachoretis hujus provinciae observandas proponit, nec desinent episcopi illos quotannis congruo tempore ad civitatem evocare, ut peculiari scrutinio de ecclesiis et eremis, ubi fuerint divino servitio deputati, de eleemosynis insuper et illarum usu, ac de actibus suis et institutae vitae profectu reddant rationem.

Caeterum sancta synodus, quantum in Domino potest, monialium curam episcopis commendat, ut illae et vota sua Domino reddant, et clausurae leges diligenter observent, et rerum omnium communionem, quae nihil habet, et cui nihil deest, quantum fieri poterit, amplectantur. Curent quoque, ut puellae, quae in asceteriis degunt, pie educentur et a vano vestium ornatu abstineant.

[1]) Conc. Rom. in append. *[Collectio* cit., I, 443 et seqq.].

TITULUS XIII.

De consecratione ecclesiae vel altaris et cultu.

Solemnes ecclesiarum et altarium dedicationes, quae rarae admodum olim erant, sanctissimus dominus noster Benedictus XIII. exemplo et auctoritate sua in concilio Romano restituit. Et nos quidem, qui in priori nostra Nucerina ecclesia cathedrale templum et insignem collegiatam S. Petri Sentini et plures parochiales ecclesias et altaria consecravimus, ubi primum ad hanc metropoliticam sedem evecti sumus, animadvertentes, multas etiam praecipuas ecclesias et majora earum altaria in hac archidioecesi Firmana nondum fuisse solemniter dedicata, instructionem ad parochos edidimus, ut ea pararent, quae ad hujusmodi dedicationem requiruntur. Aggressi opus jam sumus in visitationis decursu; nec desinemus rem urgere, quod ut coepiscopi nostri etiam faciant, sancta synodus illos vehementer hortatur. Non enim decet, cathedrales, collegiatas aut parochiales ecclesias consecratione carere, nec altari portatili etiam in majoribus basilicis passim uti. Quapropter cum in hac metropolitana ecclesia aram maximam, quam olim Bonjoannes, episcopus et princeps Firmanus, anno Domini MCCCLI. dedicavit, postquam anno MCCCLVIII. eversa fuit, restitutam quidem, sed nondum perfectam et consecratam deprehenderimus, illam perfici curavimus, et hoc mane, quinta scilicet maji, dominica secunda post pascha, praesentibus et sacram cohonestantibus functionem sanctissimis coepiscopis nostris aliisque omnibus in praesenti provinciali concilio congregatis, solemniter dedicavimus ad honorem Dei et nomen b. Mariae virginis, et in eo reliquias sanctorum martyrum Alexandri, hujus ecclesiae episcopi, et Sabini, pariter episcopi, inclusimus, cum indulgentiis solitis et consuetis.

Quoniam vero locis Deo dicatis religiosus cultus debetur, caveant ecclesiarum rectores et sacristae, ne quid indecens aut inordinatum in ecclesia fiat: canes et alia animalia omnino arceantur. Sacris altaribus, quibus Christus significatur, nemo audeat pileos aut profanum quid superimponere, nec iis adhaerere vel accumbere; ac propterea, ubi licet, altaria cancellis muniantur; nec ita passim et adeo multiplicia in ecclesiis erigantur, ut divinus cultus confundatur potius quam augeatur, praesertim si inter se vicina vel ex adverso sint, ita ut sacerdos rem sacram faciens in uno impediat alterum, aut populus ibi sacrificio assistens terga vertat alteri sacrificanti. Quod si alicubi ita inordinate altaria jam erecta sint, sublatis sanctorum reliquiis, arae destruantur, maneant tamen icones et quae circa aras sunt, ad ornatum ecclesiae. Divinis vero mysteriis absolutis, sacrae altarium mensae corio aut tela colorata contegantur, ne pulvere aut sordibus squaleant. Nitor denique et mundicies in iis, quae ad sacrificium spectant, et in sacris vestibus et in omni templi parte diligentissime curetur. Qua in re maxime dolendum est, quod ditiores clerici aut monachi a pauperioribus se vinci permittant.

Ad haec parochi omnes interdum populo proponant atque explicent cap. XI. epistolae primae ad Corinthios, ubi beatus apostolus Paulus viris prohibet, ne audeant orare velato capite, et mulieribus, non velato, atque inde deducant, aeque turpe esse videre aliquando viros in ecclesia tecto capite et mulieres non tecto, easque hortentur, ut juxta apostoli monitum habeant super caput suum *potestatem,* scilicet velum tanquam humilitatis suae sarcinam et insigne subjectionis, idque, ut ait

apostolus, propter Angelos, scilicet ne Angeli, quorum custodiae commissae sunt, earum impudentia offendantur, et ne viri, qui caelibem velut Angeli vitam ducunt in terris, earum aspectu scandalizentur. Si quae vero mulier his apostolicis monitis obtemperare contempserit, participatio sacramentorum, capite non velato, ei omnino denegetur.

TITULUS XIV.

De reliquiis et veneratione sanctorum ac de sacris imaginibus.

Quamvis catholica ecclesia, praesertim in oecumenico Tridentino concilio [1]), satis diserte tradiderit doctrinam de invocatione et veneratione et reliquiis sanctorum ac sacris imaginibus, nihilominus graves adeo in hac re passim videmus excessus, ut, nisi modus imponatur, pusillorum scandala et haereticorum vitari non possint blasphemiae, qui nihil frequentius, licet perperam, catholicis objiciunt, quam cultum uni Deo debitum defunctis cum sanctitatis opinione viris eorumque reliquiis, imaginibus quoque et sculptilibus et operibus manuum hominum a nobis exhiberi. Et hanc quidem rem Tridentini concilii patres tanti fecerunt, ut episcopos omnes non solum gravissimo decreto monuerint de tollendis abusibus, sed etiam in difficilioribus casibus metropolitani et comprovincialium episcoporum in provinciali concilio sententiam expectare voluerint.

Itaque episcopi, parochi caeterique docendi munus et curam habentes doceant populum sibi commissum, unum a nobis Deum ejusque filium dominum nostrum Jesum Christum, qui solus redemptor et salvator noster est, adorari, sanctos vero tamquam cum Christo regnantes venerari: in Deo tantum fiduciam obtinendae gratiae ponendam esse per merita Jesu Christi filii ejus, qui unicus mediator est inter Deum et homines, non autem in ulla creatura; sanctos tamen utiliter a nobis invocari, non, ut aliquid nobis propria virtute largiantur, sed ut pro nobis a Deo petant, pro nobis orent et precibus suis apud Deum nobis suffragentur; nullam etiam imaginibus inesse virtutem, sed cultum, quem his adhibemus ad prototypa referri, ita ut per imagines, quas osculamur, et coram quibus caput aperimus et procumbimus, Christum adoremus, et sanctos, quorum illae similitudinem gerunt, veneremur. Si quando autem divinae trinitatis mysterium aut divinam aliquam personam coloribus repraesentari contigerit, ut indoctae plebis desiderio satisfiat, quod tamen sobrie nimis faciendum est, moneatur populus, non propterea divinitatem figurari, quasi corporeis oculis conspici vel coloribus aut figuris exprimi possit: atque idem servetur, cum contigerit, spirituales substantias, scilicet angelos et animas a corpore separatas, effingi.

Praeterea pictorum et sculptorum licentia fraenetur, qua quidlibet etiam in sacris audentes, angelos (quorum ordo sanctis excelsior in coelis est) pingunt aut fingunt circa sanctorum reliquias aut imagines famulari, qui honor post Deum uni tantum deiparae virgini, angelorum reginae, deferendus est. Insuper cum domum Dei deceat sanctitudo, lascivia omnis et procax venustas in angelorum et sanctorum imaginibus vitetur, nec illae corporis partes, quas verecundus pudor tegere consuevit, nudatae unquam appareant, nec ludicrum quid aut profanum aut gentium superstitionem sapiens in ecclesia ullibi inveniatur.

Quoniam vero sacrificii oblatio uni Deo, rerum omnium creatori, debetur, omnino caveatur, ne indocta plebs credat, creaturae ulli a nobis offerri. Propterea omnes sciant, ecclesias et altaria uni Deo a nobis dicari, licet ad nomen et memoriam aut deiparae virginis vel angelorum aut sanctorum: cum vero festi sanctorum dies aguntur, non alia ratione fieri, nisi ut Deo gratias agamus, a quo sancti et gratiae dona, quibus meruerunt, et justitiae coronam, quam acceperunt, consecuti sunt; memorias autem sanctorum ideo coli, ut ad pietatis studium eorum erudiamur exemplis, et precibus juvemur apud Deum. Super aras vero, praesertim cum missae celebrantur, in medio et digniori loco, ad avertendum omne idololatriae periculum aut suspicionem, imago Domini nostri Jesu Christi cruci affixi, cujus passionis memoriam sacrificio recolimus, dumtaxat collocetur. Cum autem sanctissima eucharistia populo adoranda exponitur, non solum procul sint omnes sanctorum imagines aut statuae, sed etiam illae, quae ad parietem supra vel prope altare habentur, contegantur.

TITULUS XV.

De baptismo et confirmatione.

Parochi baptismalis fontis benedictionem non solum sabbatho ante sacratissimum pascha, sed et altero sabbatho ante pentecosten juxta sacros canones et Romanum rituale non intermittant; baptizandorum quoque catechesim ad ecclesiae januam, his cum patrinis extra existentibus, peragant, prout non sine mysterio ab ecclesia est institutum.

Confirmationis sacramentum quotannis in civitatibus, et nisi grave obstet impedimentum, in festis pentecostes, per dioeceses vero tempore saltem visitationis episcopi solemniter conferant, semper tamen, quantum fieri poterit, de mane in ecclesia, et jejuni jejunis, maribus a foeminis seorsim dispositis, et adultis sacramentali prius confessione mundatis.

TITULUS XVI.

De ecclesiis aedificandis vel reparandis.

Quamvis in hac provincia frequentes adeo ecclesiae sint, ut earum numerus non facile videatur augendus, si quando tamen novae ecclesiae aedificandae aut veteris reparandae aut novi altaris erigendi licentia petatur, curent prius episcopi, exhiberi sibi novi operis ideam, ne quid incipiatur, quod inordinatum deinde et cultui divino minus aptum aut a veteri et probata ecclesiae disciplina alienum deprehendatur: prius etiam de dote sufficienti constituta in actis curiae episcopalis doceatur. Insuper caveant, ne quis stemma aut titulum in digniori ecclesiae parte aut, quod deformius foret, in ipsa altarium summitate, ubi crux figenda est, vana quadam ad posteros jactantia apponere praesumat. Imo ubi haec apposita in summitate altarium inveniuntur, inde tollantur, et crux eorum loco ponatur; ipsa vero stemmata ad basim columnarum, quae aram ornant, aut alio aptiori loco arbitrio episcopi ad servandam gratam erga fundatores memoriam transferantur.

Quoniam vero sanctissimus dominus noster saluberrima constitutione [1]), quae incipit *Pius et misericors Dominus,* conservationi et reparationi fabricae ecclesiarum metropolitanarum et cathedralium et collegiatarum consuluit, attributa his medietate fructuum primo anno percipiendorum ex beneficiis, quae ab episcopis aliisque inferioribus conferuntur,

[1]) Sess. 25.

[1]) Conc. Rom. in append. *[Collectio* cit., I, 448].

eandem constitutionem publicari et in hujus concilii actis registrari et ad praxim deduci, sancta synodus mandat.

TITULUS XVII.

De immunitate.

Constitutionem nuper editam a sanctissimo domino nostro circa immunitatem ecclesiasticam, cujus initium *ex quo* etc.[1]), sancta synodus publicari mandat et hujus concilii actis inseri, ut diligenter ab omnibus servetur.

TITULUS XVIII.

De accusationibus.

Ut sancta synodus quarti Lateranensis concilii decreto in *cap. sicut olim, de accusationibus* faciat satis, testes synodales in hac aliisque provinciae dioecesibus eos eligit et deputat ab ipsis sanctissimis provinciae patribus propositos, quorum nomina elenchus exhibet in actis hujus concilii inserendus. Horum autem synodalium testium officium erit simpliciter et de plano absque ulla jurisdictione sollicite investigare, quae correctione vel reformatione sunt digna, ut ea metropolitae et coepiscopis in futuro concilio congregatis fideliter referant, super quibus, prout utilitati et honestati congruerit provida deliberatione procedetur.

TITULUS XIX.

De magistris.

Seminariis clericorum, quae jam, Deo dante, in unaquaque hujus provinciae civitate erecta sunt, sicubi novis proventibus indigeant, sanctissimi domini nostri constitutione[2]), superiori anno edita et actis hujus concilii addenda, satis consultum est; nec quidquam nobis restat, nisi ut ejus providam mentem exequamur, et ejus vigilantiam in hac re, ex qua ecclesiasticae disciplinae profectus maxime pendet, imitemur.

TITULUS XX.

De paenitentiis et remissionibus.

Cum praebenda paenitentiariae[3]) non solum in metropolitana, sed in unaquaque cathedrali hujus provinciae instituta sit, nihil superest, nisi ut provisi de illa ministerium suum diligenter adimpleant, et ubi hujusmodi praebenda admodum tenuis est, eo modo, qui in novissima et jam promulgata constitutione apostolica proponitur, augeatur.

Quoniam vero nihil aut Christifidelibus curae nostrae commissis periculosius aut nobis acerbius accidere potest, quam si quis ex hac vita sine sacramentali confessione demigret, propterea parochis omnibus aliisque animarum curatoribus sancta synodus districte jubet, ut praecipuam infirmorum curam habeant, et ubi primum aliquem aegrotare intellexerint, quamvis a domesticis non moniti, infirmum visitare et paenitentiae sacramento ejus spirituali saluti (ex qua aliquando etiam corporis salus dependet) consulere non omittant, sub gravi poena arbitrio episcopi imponenda. Praeterea iidem parochi, ubi amplior animarum cura est, et vires ecclesiae sufficiunt, unum aut plures coadjutores ab episcopo approbatos secum habeant et, si fieri potest, in aedibus parochialibus; atque etiam equum, si cura animarum ad plura per agros miliaria se extendat, ut praesto esse possint et necessarium adeo officium adimplere.

Non tamen propterea domesticos infirmi ab obligatione accersendi parochum, ubi primum quis aegrotare incipiet, sancta synodus putat absolvendos, imo et domesticis quoque, ut in hac re diligentes sint, districte jubet; sin minus, episcopi in eos severe animadvertant pro modo culpae.

Medici quoque et Lateranensis IV. concilii decretum et constitutionem s. Pii V., quae incipit *Super gregem Dominicum,* diligenter observent, sub poena excommunicationis latae sententiae episcopis reservata, si post tertiam infirmi visitationem a cura non abstineant, donec infirmus poenitentiae susceperit sacrementum. De observanda autem praedicta constitutione juramentum ibi praescriptum cum in medica facultate doctoris gradum suscipiunt, omnino praestent; et antequam ad medendum admittantur, aut doceant jam praestitisse, aut coram ordinario hujusmodi juramentum emittant.

Infirmi autem non putent, licere sibi tempore sacratissimae quadragesimae carnibus aut lacticiniis vesci, habito tantum a medicis necessitatis suae testimonio; sed sciant ulterius dispensationem ab episcopo esse petendam, qui in civitatibus per se aut vicarium generalem, in dioecesi vero per vicarios foreanos gratis illas concedet. Si quis tali dispensatione non impetrata carnibus aut lacticiniis vesci praesumpserit, arbitrio episcopi puniatur.

SUBMISSIO

omnium sanctae apostolicae sedi.

Omnia et singula, quae a nobis in hac sancta provinciali synodo decreta atque acta sunt, qua debemus obedientia et reverentia, auctoritati et judicio s. Romanae ecclesiae, omnium ecclesiarum matris et magistrae, emendanda et corrigenda subjicimus.

Ego Alexander, Dei et apostolicae sedis gratia archiepiscopus metropolita et princeps Firmanus, de consilio et assensu reverendissimorum coepiscoporum meorum definiens subscripsi.

Ego Alexander, episcopus Maceratae et Tolentini, consentiens subscripsi.

Ego Lucas Antonius, episcopus Montisalti, consentiens subscripsi.

Ego Gregorius, episcopus Ripanus, consentiens subscripsi.

Ego Caesar, episcopus S. Severini, consentiens subscripsi.

In quorum fidem

Nicolaus Calvuccius, metropolitanae ecclesiae primicerius, s. concilii secretarius, subscripsi.

Annibal de Brancadoris, metropolitanae ecclesiae canonicus, s. concilii secretarius, subscripsi.

In nomine Domini, amen.

Praesenti hoc publico instrumento cunctis ubique pateat evidenter et notum sit, qualiter in prima sessione sacri concilii provincialis Firmani habita in ecclesia metropolitana dominica in albis, die 28 aprilis 1726, de mane post missam pontificalem decantatam ab illustrissimo et reverendissimo in Christo patre et domino d. Alexandro Borgia, archiepiscopo metropolita et principe Firmano, et caeteras preces in pontificali Romano praescriptas sermonemque habitum in faldistorio per eumdem, fuerunt publicata a perillustri et admodum reverendo domino Nicolao Calvuccio, ejusdem metropolitanae ecclesiae primicerio et sacri concilii supradicti secretario, ex ambone prima decreta videlicet:

[1]) Conc. Rom. in append. *[Collectio* cit., I, 450].
[2]) Conc. Rom. in append. *[Collectio* cit., I, 451].
[3]) *Forte *paenitentiaria.*

De non praejudicando, de inchoanda synodo, de ratione vivendi in synodo, de non discedendo, de ministris synodalibus, de professione fidei et de adnotatione interessentium. In secunda vero sessione celebrata feria quarta prima maji, pariter de mane, post sacrum pontificaliter ab illustrissimo et reverendissimo in Christo patre ac domino d. Alexandro Varani, Maceratae et Tolentini episcopo, persolutum, aliasque preces in eodem pontificali Romano descriptas ac sermonem habitum in ambone a perillustri et admodum reverendo domino Philippo Montani, dictae metropolitanae ecclesiae canonico, per praefatum dominum secretarium fuerunt publicata decreta de reformatione, consistentia in septem titulis, videlicet: *De summa Trinitate et fide catholica, de constitutionibus, de rescriptis, de officio judicis ordinarii, de feriis et festorum dierum observantia, de fide instrumentorum et de jurejurando* una cum pluribus constitutionibus apostolicis ex eodem ambone lectis et publicatis, prout latius ex originali et authentico libro actorum ejusdem concilii provincialis asservato in cancellaria archiepiscopii Firmani. In tertia vero sessione, habita die dominica 5 ejusdem mensis maji 1726, a prandio, praemissis precibus, de quibus in pontificali, idem dominus secretarius prosecutus fuit publicationem plurium constitutionum apostolicarum, prout latius in dicto originali libro concilii, necnon promulgationem reliquorum decretorum de reformatione usque ad titulum vigesimum videlicet: *De celebratione missarum, de vita et honestate clericorum, de clericis non residentibus, de testamentis, de statu monachorum et eremitarum ac monialium, de consecratione ecclesiae vel altaris, de reliquiis et veneratione sanctorum, de baptismo et confirmatione, de ecclesiis aedificandis vel reparandis, de immunitate, de accusationibus, de magistris, et de poenitentiis et remissionibus,* una cum decreto submissionis sanctae apostolicae sedi, quibus accessit decretum de subscribendo ac indictio alterius concilii provincialis ad diem octavam maji 1729. Omnes demum et singulae constitutiones praedictae in praesenti sacro provinciali concilio contentae, celebratae et promulgatae, lectae, latae et gestae, ac in mei praesentia subscriptae in cornu evangelii arae maximae fuerunt a dicto illustrissimo et reverendissimo domino archiepiscopo, metropolita et principe, omnibusque illustrissimis et reverendissimis pp. coepiscopis assistentibus in memorata sacra metropolitana ecclesia coram reverendissimo metropolitano capitulo, procuratoribus ecclesiarum cathedralium, collegiis atque cleris urbano et foraneo; et deinde clausa fuit sessio, habita a perillustri et admodum reverendo domino Marco Antonio Francolino, dictae metropolitanae ecclesiae canonico, oratione gratulatoria.

Super quibus omnibus et singulis petitum fuit a me, protonotario apostolico infrascripto et notario synodali, ut unum vel plura, publicum seu publica conficerem atque traderem instrumentum vel instrumenta, prout opus fuerit, et requisitus ero.

Actum Firmi in memorata ecclesia metropolitana, hac die 5 maji 1726, praesentibus, audientibus, intelligentibus et inspicientibus nobilibus viris dd. Caesare Brancadoro, Concepto Orlando et Marino Hieronymo Catalani, patritiis Firmanis, testibus ad haec specialiter vocatis, habitis atque rogatis; unde ego in praemissorum fidem de praedictis omnibus rogatus et requisitus hic me subscripsi, et consueto sigillo signavi.

Ita est. Joannes Baptista Galli, protonotarius apostolicus, curiae archiepiscopalis cancellarius generalis et notarius synodalis.

ELENCHUS MINISTRORUM CONCILII.

Judices querelarum et excusationum.

Reverendissimus dominus abb. Fabritius Borgia, vicarius gen.

Reverendissimus dominus Fabritius Francolini p. vic. gen.

Promotores.

Perillust. et adm. r. d. Hippolytus Gratianus, archidiac. eccl. metrop.

Perillust. et adm. r. d. Antonius Aloysius Sempronii, canonic. eccl. metrop.

Secretarii.

Perillust. et adm. r. d. Nicolaus Calvuccius, primicerius eccl. metrop.

Perillust. et adm. r. d. Annibal Brancadorus, canonic. coadjutor eccl. metrop.

Praefecti hospitiorum et disciplinae.

Perillust. et adm. r. d. Franciscus Maria Morroni, archipresb. eccl. metrop.

Perillust. et adm. r. d. Franciscus Xaverius Sabinus, decanus eccl. metrop.

Perillust. et adm. r. d. Ignatius Aloysius Grassi, canonic. eccl. metrop.

Coadjutores.

R. Alexander Fabritii, praebendat. eccl. metrop.

R. Franciscus Antonius Bernardelli, mansionarius eccl. metrop.

R. Angelus Bianchini, presb.

Oratores.

Perillust. et adm. r. d. Philippus Montani, canonic. eccl. metrop.

Perillust. et adm. r. d. Marcus Antonius Francolini, canonic. eccl. metrop.

Theologi.

Perillust. et adm. r. d. Curtius Pacini, canon. theologus eccl. metrop.

Perillust. et adm. r. d. Johannes Bernardinus Mora, canon. poenitentiar. eccl. metrop.

Adm. rev. patres.

R. d. Joseph Maria Zarattini, abbas canonic. regul. Lateran. S. Catharinae Firmi.

P. fr. Augustinus Ricci, s. t. mag., prior convent. S. Dominici ord. praedicat. Firmi.

P. fr. Thomas a Velitris, lector jubilat., visit. et commissar. capit. provinc. Min. de Obser.

P. fr. Johannes Baptista Aloysii de Firmo, lector jubilat. ord. Min. de Obser.

P. fr. Augustinus Antonius Bascarini, s. t. mag., ord. Min. convent.

P. fr. Antonius de Aesio, s. t. lector, ord. Min. reform.

P. fr. Johannes Baptista Cotta, s. t. mag., prior convent. eremit. S. August. Firmi.

P. fr. Antonius Maria a S. Firmo, prior convent. eremit. discalceat. S. August. Firmi.

P. fr. Vitalis ab Ascensione, ord. Carmel. discalceat.

P. fr. Franciscus Barnabei, exprovincialis ord. Minim. S. Francisci de Paula.

P. fr. Paulus de Offida, exprovincial. et guardianus Capuccinorum Firmi.

P. Virginius Provenzali, soc. Jesu, theologus illustrissimi et reverendissimi d. archiepiscopi.

P. Emanuel Aguilera, soc. Jesu, theologus illustrissimi et reverendissimi d. episcopi Maceraten. ac Tolent.

P. Thomas Sempronii, praepositus cong. Orat. S. Philippi Firmi.

D. Joseph Maria delle Piane, superior domus Missionis Firmi.

Decretalistae.

Perillust. et adm. r. d. Lucius Guerrerius, u. j. d., canon. eccl. metrop.

Perillust. et adm. r. d. Valentinus Paccaroni, u. j. d., canon. coadjutor eccl. metrop.

Perillust. et adm. r. d. canon. Antonius Hieronymus de Canonicis, vic. gen. s. Severini.

Perillust. et adm. r. d. abbas Franciscus Simon Adami, u. j. d. et protonot. apost.

Adm. r. d. Benedictus Cavallini, presbyter, u. j. d.

Perillust. et adm. exc. d. Thomas Guerrieri, u. j. d., advocatus et lector primar. vespert. in univers. gymnasio Firmano.

Perillust. et adm. exc. d. comes Thomas Spinucci, u. j. d. et advocatus.

Perillust. et adm. exc. d. Petrus Amicus Silotti, u. j. d., advocatus et lector primar. matut. in univers. gymnasio Firmano.

Perillust. et adm. exc. d. Jo. Laurentius Calvuccius, u. j. d., advocatus et lector in univers. gymnasio Firmano.

Historici et chronologi sacri.

Perillust. et adm. r. d. Bartholomaeus Adami, canon. eccl. metrop.

Adm. r. p. Nicolaus Bardi, soc. Jesu.

Adm. r. p. Joannes Hieronymus Paccaroni, cong. Orat. S. Philippi Nerii.

Magistri caeremoniarum.

R. Philippus Sensini, praebendat. eccl. metrop.

R. Gregorius Gramadassi, praeb. eccl. metrop.

R. Xaverius Morgantinus, praeb. eccl. metrop.

R. Conceptus Antonellus, presbyter.

Notarius.

R. d. Jo. Baptista Galli, prot. apost., archiep. curiae cancell. gen.

APPENDIX AD CONCILIUM PROVINCIALE FIRMANUM A. D. 1726.

ORATIO ALEXANDRI BORGIAE

archiepiscopi et principis Firmani.

Habita in provinciali concilio.

Adsumus, reverendissimi patres, sacrum concilium provinciale, auctore Deo, celebraturi, ex quo universa provincia ad rei novitatem commota grande aliquod opus et amplissimi hujus conventus dignitati respondens merito praestolatur. Mali timent atque ii praesertim, qui adhuc operibus servientes saeculo, fidem mentiri Deo per tonsuram noscuntur; sciunt enim nos de emendandis moribus ac tollendis abusibus non ad speciem tantum acturos, sed pro tradita nobis a Deo potestate, sinceris votis studiisque omnibus operam reformatione daturos. Boni exultant veluti in spem meliorum rerum erecti, in spem scilicet videndi apud nos ecclesiam Dei non habentem maculas neque rugas sicut in diebus antiquis: omnes denique, conjectis in sacratissimum ordinem nostrum oculis, gravissimam hanc et insolitam, quam ordimur, actionem suspiciunt, stupent, mirantur.

Hactenus inaudita apud nos concilii vox erat. Priscis siquidem ecclesiae temporibus bis in annum juxta canones, qui apostolorum nomine circumferuntur, episcopi simul congredi solebant, de ecclesiasticis causis tractaturi, quod Nicaeni concilii patres ita servari mandarunt[1]), ut semel ante dies quadragesimae et iterum circa tempora autumni episcopi simul convenirent[2]), sed, hac temporis ratione in Antiocheno concilio deinde immutata, statutum fuit, ut primus conventus post tertiam hebdomadam paschalis festivitatis ageretur, secundus vero idibus octobris, qui dies apud Graecos hyperberetei mensis decimus invenitur. Sanctissimus quoque Romanus pontifex Leo, ex operum magnitudine merito magnus appellatus, ut bini episcoporum conventus in annos singulos haberentur, rescripsit Anastasio episcopo Thessalonicensi et apostolicae sedis vicario[3]). Vix saeculo salutis septimo tanta haec conciliorum frequentia sublata: patres enim sextae synodi, ut episcoporum sumptibus et itineris incommodis parcerent, satis esse duxerunt, si semel quotannis congrederentur. Ne quis autem contra hanc gravissimam ecclesiae legem peccaret, in septima generali synodo[1]) principibus, qui in eam quidquam molirentur, anathema dictum, metropolitis vero, qui infectum cogendi concilii negotium reliquissent, canonicae poenae imperatae. At, quod dolenter enarramus, collapsa deinde ac fere eversa ecclesiastica disciplina, quod olim bis in annum agebatur, cum vix quolibet saeculo ageretur: placuit patribus oecumenicae Tridentinae synodi, ut saltem tertio quoque anno provincialia concilia haberentur, quem morem divus Carolus Borromaeus in provincia sua Mediolanensi et pauci alii sanctissimi metropolitae, ecclesiasticae reformationis maxime studiosi, ad amussim servarunt. Enituit etiam in hac provincia hujus canonicae observantiae praeclarum initium; ubi enim Sixtus V., immortalis memoriae Romanus pontifex, ecclesiam hanc, cujus olim fuerat episcopus, anno salutis 1589 in metropolim erexit, statim Sigismundus Zannettinus, felicis recordationis archiepiscopus, sequenti anno 1590 provinciale concilium celebravit.

Altum deinde ad nostra usque tempora de synodis provincialibus silentium, et forte periissent omnino vetera haec ecclesiasticae disciplinae instrumenta, nisi in ecclesia Dei surrexisset pontifex sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, non inanis gloriae cupidus, non sapiens carnem et sanguinem, qui in archiepiscopali munere provinciales ac dioecesanas synodos agere consuetus, jam ad apostolicae sedis fastigium evectus exemplo et auctoritate sua restitueret rem; qui episcopalem dignitatem maximi prae omnibus faciens episcopos amplecteretur ut fratres, ageret cum eis familiariter, et quantum licet pro suprema majestate sua, in omnibus vere fraterne; qui episcopalem auctoritatem tueretur, jura servaret et quieti ac tranquillitati regiminis nostri sapientissime consuleret: ita ut episcoporum omnium vota unum a Deo petant, ut serius illi emeritam justitiae coronam reddat in coelis, sed nobis et ecclesiae uni-

[1]) Can. *habeatur* III, dist. 18.

[2]) Can. *propter eccl.* IV, dist. 18.

[3]) Epist. LXXXIV [al. ep. XIV, cap. 7. Mansi, *Conc.*, V, 1183].

[1]) Can. VI [Mansi, *Conc.*, XIII, 750].

versae sospitem ac felicem diutissime servet in terris.

Itaque, reverendissimi patres, cum ea tempora advenisse videamus, quorum hactenus spes tantum ac desiderium fuit, nos auctoritatem dignitatis nostrae fide et operibus quaerentes, aemulemur charismata meliora et ecclesiis nostris atque universae provinciae, quantum in Domino possumus, hujus provincialis synodi celebratione consulere studeamus. Non enim a primo illo provinciali concilio ad nostram usque aetatem centum triginta sex annorum decursu inimicus homo, qui in agrum dominicum Zizania superseminare solet, obdormivit, sed partim diaboli invidia, partim indita humanis rebus conditione veterem disciplinam paulatim collabi, abusus vero ac morum corruptelas in diem succrescere et fere secreta sanctuarii penetrare videmus. Propterea vigilare nos oportet et hac temporum felicitate, qua modo fruimur, bene uti, ut potestate nobis ex alto credita vitiorum zizania, quae jam adoleverunt usque ad messem, colligamus in fasciculos ad comburendum, et frumenti electi mensuram bonam et confertam et coagitatam ac superfluentem servemus in horrea vitae aeternae.

Aderit conatibus nostris supremus et invisibilis agri dominici custos, qui apostolis suis (quorum nos licet immeriti locum et officium tenemus) spondere non dubitavit, ubi duo vel tres congregarentur in nomine suo, se in medio eorum futurum. Ipse mentis nostrae tenebras illustrare, corda nostra excitare, labores nostros gratiae suae rore solari et laboris uberrimum fructum atque operis copiosam mercedem reddere non tardabit.

Recens prae oculis ponamus exemplum beatissimi patris nostri Benedicti XIII., qui superiori anno his fere diebus Romanum concilium celebravit. Opus sane dignum virtute et sapientia sua, quod certe quanta sui nominis gloria, qua admiratione sanctitatis, quanta universae ecclesiae et populorum omnium acclamatione acceptum sit, verbis assequi nemo potest; et ne Romanae tantum provinciae consuleret, qui universae ecclesiae supremam curam et sollicitudinem gerit, apostolicas addidit sanctiones, quibus et nos de officio admonuit et ad rem bene gerendam vehementer inflammavit. Has nos quasi in speculo positas diligenter contemplemur et, collatis sine contentione sententiis, quo maximo possumus, et quo certe debemus studio, exequi satagamus. Decet enim nos in hac provincia constitutos, quae Romanae proxima est, caeteros omnes aliarum provinciarum episcopos anteire, ut alacrius et celerius ea decreta exequamur, quae ad nos delata sunt a suprema Petri cathedra, cui arctius conjungimur et non solum animorum devotione, sed et ipsa locorum propinquitate tenacius copulamur. Quid enim in opere nostro remissius aut segnius, quid ordini nostro injuriosius, quid episcopali vigilantiae turpius excogitari posset, quam si culpa nostra Picenum nesciret, quod remotissimae Italiae provinciae jam laudarent? Si nos respueremus, quod longe dissitae ecclesiae jam forent amplexae? Si apud nos negligeretur, quod alibi jam esset executioni mandatum? Meliora profecto de nobis sibi pollicetur sanctissimus pater noster, cujus liberalitatis dono, non meritis nostris, hanc metropoliticam sedem tenemus, praesertim cum ipse septimo idus januarii superioris anni, dum archiepiscopale pallium sacratissimis manibus suis humeris nostris imponeret, nil adeo nobis commendandum duxerit, quam ut provincialis concilii celebrationem quamprimum curaremus.

Et vos, venerabiles fratres, dilecti filii, qui huc nobiscum convenistis, ut legem requireretis de ore nostro, bono animo estote, bene sperare vos jubemus; ecce enim nos et hi reverendissimi patres de salute vestra solliciti, nil plane intermissuri, quod ad divini cultus augmentum, ad incrementum pietatis, ad cleri honorem, ad populi aedificationem et ad universae provinciae utilitatem pertinere existimabunt.

Eja itaque, patres reverendissimi, sacerdotali plane zelo ac mansuetudine rem aggrediamur, et ad piam hanc necessariamque muneris nostri curam toto pectore incumbamus enitamurque, ut, quantum consilio et opere, Spiritu sancto duce ac moderatore, possumus, tantum ad constituendam communis provinciae incolumitatem afferamus. Nihil in hac sacrosancta gravissimarum rerum tractatione remissum aut negligens, nihil praeposterum, nihil inordinatum aut contentiosum, sed ordinata omnia et pacifica, et quod caput est, Deum solum (cui de credito nobis officio rationem aliquando reddituri sumus) prae oculis habentes, quidquid in nostro munere est, strenue agamus perficiamusque, ut fidem nostram apud Deum, apud beatissimum patrem nostrum, apud universam provinciam, apud bonos omnes liberemus.

[Litterae apostolicae, quae in hac appendice continentur, hic omittuntur, quum et bullario Romano et appendici ad conc. Roman. insint.]

SYNODUS DIOECESANA CAPUANA IV.

1726 junii 9.

Synodus dioecesana Capuana IV., celebrata die 9 mensis junii anni 1726, sub Nicolao Caracciolo, archiepiscopo Capuano.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Quarta synodus dioecesana ab eminentiss. et reverendiss. d. dom. Nicolao, tituli SS. Sylvestri et Martini ad Montes presbytero cardinali Caracciolo, archiepiscopo Capuano, celebrata dominica Pentecostes, anno Domini M.DCC.XXVI. Romae, typis reverendae camerae apostolicae. Superiorum permissu.

(Sequitur alter titulus:) Acta inventionis corporum s. s. m. m. Quarti et Quinti et ss. Prisci, et Decorosi, Rufi et Carponii, quarti et quinti episcoporum, nec non aliquorum anonymorum sanctorum.

Sine anno. In-4°, 2 f.-208-24 p. (acta). — (Carpentras, ville.)

Pag. 77, haec synodus celebrata est die 9 mensis junii anni 1726.

Pag. 79-208, habetur appendix documentorum.

SYNODUS DIOECESANA NEAPOLITANA

1726 junii 9-12.

Synodus dioecesana Neapolitana, celebrata die- A
bus 9, 10, 11 et 12 mensis junii anni 1726, sub Francisco Pignatelli, archiepiscopo Neapolitano.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Synodus dioecesana ab eminentiss. et reverendiss. dom. d. Francisco, episcopo Portuensi, s. R. e. cardinali Pignatello, sacri collegii decano, archiepiscopo Neapolitano, in metropolitana ecclesia Neapolitana, celebrata dominica Pentecostes, duobus festis ac feria IV. subsequentibus 9, 10, 11 & 12 mensis junii, anno Domini M. DCC. XXVI., Benedicto XIII., pontifice maximo. Romae, ex typographia rev. camerae apostolicae, 1726. — (Roma, libr. Bocca.)

In - 4°, XXII p. - 4 f. - 326 p. - 8 f. (index).

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1726 mense iunio.

Exstat in insula Coo metochium quoddam, sancto B
Antonio dicatum, quod conditores inde a principio (ut fertur) celeberrimo sancti Ioannis monasterio in insula Patmo donarunt. Eius libertati cum inviderent incolae loci illius, Païsius patriarcha una cum sanctissima synodo, precantibus monachis sancti Ioannis, ad archiepiscopum Coi cunctosque insulae christianos litteras dedit, quibus privilegia et exemptiones metochii s. Antonii confirmavit tuitusque est eius iura contra incolarum vexationes. Eas a Floride monacho descriptas in lucem protulerunt Fr. Miklosich et Jos. Müller, *Acta et diplomata graeca medii aevi sacra et profana,* t. VI (Vindobonae 1890), p. 332-334. Subscriptiones per monocondylia sive per longos et perplexos litterarum nexus exaratae legi integrae ab editore non potuerunt; nomina uncis inclusa ipse supplevi: + ὁ [Ἡρακλείας Καλλίνικος]. + ὁ [Κυζίκου Αὐξέντιος]. + ὁ ... Ἄνθιμος. + ὁ Νικομηδείας [Σεραφείμ]. + ὁ Σερρῶν [Στέφανος]. + ὁ Κώου Γρηγόριος. + ὁ Ἀγχιάλου Καλλίνικος. + ὁ ..... + ὁ ..... + ὁ Χαλκηδόνος Νικόδημος. + ὁ Προικονήσου Θεόκλητος. + ὁ Ῥόδου ... + ὁ Λιτίτζης Μεθόδιος. Epistola data est mense iunio, indictione IV.

SYNODUS DIOECESANA VARMIENSIS-HEILSBERGENSIS

1726 julii 14.

„Synodus dioecesana Varmiensis, sub Chrysto- C
phoro Szembek, Heilsbergae, die 14 et seq. julii anno 1726, celebrata. Per hanc synodum approbata est ejusdem pastoralis, data anno 1724.“

[Chodinski et Likowski], *Decretales summorum pontificum pro regno Poloniae et constitutiones synodorum provincialium et dioecesanarum regni ejusdem,* (Posnaniae et Varsaviae, 1883), I, 2.

SYNODUS DIOECESANA PISANA III.

1726 julii 31 - augusti 1.

Synodus dioecesana Pisana III., celebrata diebus 31 mensis julii et 1 mensis augusti anni 1726, sub Francisco Frosoni, archiepiscopo Pisano.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Tertia synodus dioecesana ab illustriss. ac re- D
verendiss. domino d. Francisco Frosoni, Pistoriense, s. R. i. comite, archiepiscopo Pisano, insularum Corsicae ac Sardiniae primate et in eis legato nato, habita in ecclesia primatiali Pisana, diebus XXXI. mensis julii et I. augusti, anno salutis M. DCC. XXVI. Pisis, M. DCC. XXVIII., ex typographia Francisci Bindi, impress. archiepiscopalis.

In - 4°, 5 f. - xvi - 336 p. — (Roma, libr. Bocca.)

SYNODUS DIOECESANA SANCTI-SEVERI

1726 augusti 15.

Synodus dioecesana Sancti-Severi, celebrata die 15 mensis augusti anni 1726, sub Adeodato Summantico, episcopo Sancti-Severi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Secunda synodus dioecesana S. Severi ab illustriss. et reverendiss. domino fr. Adeodato Summantico, ex priore generali ordinis eremitarum S. Augustini, dictae civitatis episcopo, celebrata in ejus cathedrali ecclesia, die decima mensis augusti in festivitate assumptionis beatae Mariae virginis, anno Domini 1726. Beneventi, ex typographia archiepiscopali, anno 1728. Superiorum licentia.

In - 4°, 55 p. - 1 f. (index). — (Roma, Vittorio-Emmanuele.)

SYNODUS DIOECESANA OPPIDENSIS

1726 augusti 18-20.

Synodus dioecesana Oppidensis, celebrata die- A Paula, ss. d. n. Benedicti papae XIII. praelato do-
bus 18, 19 et 20 mensis augusti anni 1726, sub Josepho-Maria Perrimezzi, episcopo Oppidensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Prima dioecesana synodus Oppidensis, ab illustrissimo et reverendis. domino d. fr. Josepho-Maria Perrimezzi, ordinis Minimorum S. Francisci de
mestico ac pontificio solio episcopo assistente, Dei & apostolicae sedis gratia sanctae Oppidensis ecclesiae episcopo, celebrata anno MDCCXXVI., die XVIII., XIX. et XX. mensis augusti. Neapoli, typ. de Mosca, 1728. Superiorum permissu.

In - 4°, 2 partes, 73-68 p. — (Roma, libr. Bocca.)

SYNODUS DIOECESANA ANCONITANA

1726 septembris 15-8.

Synodus dioecesana Anconitana, celebrata die- B episcopo Anconitano et Humanae comite, in eccle-
bus 15, 16, 17 et 18 septembris anni 1726, sub Joanne Baptista Bussio, episcopo Anconitano.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Synodus Anconitana, ab eminentissimo et reverendissimo domino d. Joanne Baptista tit. S. Mariae in Aracoeli s. R. e. presbytero cardinali Bussio,
sia cathedrali celebrata diebus 15, 16, 17 & 18 septembris anno Domini M. D. CC. XXVI. Romae, MDCCXXVII. ex typographia Antonii de Rubeis. Superiorum permissu.

In - 4°, 10 f. - 258 p. - 8 f. (index). — (Paris, St-Sulpice; Roma, Casanatense.)

SYNODUS DIOECESANA LUCEORIENSIS

1726 octobris 21-3.

„Synodus dioecesana Luceoriensis, sub Stephano C [Chodinski et Likowski], *Decretales summorum*
Rupniewski, Luceoriae, diebus 21, 22 et 23 octobris anno 1726, celebrata. Per hanc synodum approbata est pastoralis ejusdem data anno 1722.“

pontificum pro regno Poloniae et constitutiones synodorum provincialium et dioecesanarum regni ejusdem, (Posnaniae et Varsaviae, 1883), I, 2.

CONSTANTINOPOLITANAE SYNODI

sententia de episcoporum translatione (1726, mense novembri).

Satis constat episcoporum migrationes ab ecclesiis sive sedibus ad alias gravibus poenis intentatis prohibitas esse a canonibus Apost. 14, Nicaen. 15, Antiochen. 21, Sardic. 1 et 2, Carthagin. 48 et 71. Quae tamen prohibitiones locum habent, quando D episcopi, avaritia aut ambitione inflammati, ecclesias suas absque superiorum suorum auctoritate dimittunt, et aliam sedem invadunt. At si ecclesiae utilitas postulet ut translationes fiant ab uno episcopatu in alium, tum vero vetitae non sunt; quin immo saepissime sic usurpatum est in ecclesia cum occidentali tum orientali, ut ex variis historicorum documentis colligitur. Iuris canonici interpretes Graeci hac in re distinctionem adhibent; et eam his vocabulis exprimunt, μετάθεσις, μετάβασις, ἐπιβασία, id est, *translatio, migratio, invasio. Translationem* haberi docent, quando episcopus ab ecclesia minori ad maiorem transit; *migrationem* vero seu *transitum,* quando quis ab una ecclesia ad aliam parem aut inferiorem mutatur; *invasionem* autem dicunt, cum episcopus sponte sua ab una ecclesia in aliam migrat, vel ad illam transfertur absque ulla ecclesiae utilitate. Apud Leunclavium, in libro IV *Juris Graeco-Romani* [1]), exstat tractatus περὶ μεταθέσεων, in quo referuntur quam plurima exempla variarum translationum, unde concludit auctor: *Migratio prohibita est, non translatio:* μετάβασις κεκώλυται, οὐ μὴν ἡ μετάθεσις. Ab hac vero conclusione longissime abhorret ea quae colligi posse videtur ex exemplo mox adducendo, ex quo apparet, μετάβασιν quidem iure permitti, non μετάθεσιν. Synodicam hanc sententiam hactenus ineditam descripsimus e codice Constantinopolitano sancti Sepulcri 828, fol. 37-38; ei adornandae praefuit, ut ex scribendi genere liquet, Critias magister (ὁ διδάσκαλος Κριτίας), qui id temporis famam haud modicam apud suos consecutus est.

[1]) Francofurti, 1595, t. I, p. 293-296.

Παΐσιος ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

+ Τῆς ἱερᾶς ἀποστολικῆς εἰσηγήσεως πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γίνεσθαι[1]) πανσόφως διακελευομένης τοῖς τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων προνοεῖσθαι λαχοῦσι θεόθεν καὶ μηδέποτε παροράσθαι ὅσα πρὸς καταρτισμὸν ἐκκλησιῶν ἀφορῶσιν, εὔδηλον δήπουθεν ὅτι τοῖς τὴν ἀνωτάτω τῆς ἐκκλησίας ἀνεζωσμένοις ἀρχὴν καὶ τὸ κοινὸν αὐτῆς πλήρωμα διεξάγειν παρὰ θεοῦ ἐπιτετραμμένοις ἀπαραιτήτως ὀφείλεται μετὰ πολλῆς ἐκτενείας καὶ ἐντευχείας ἐπαγρυπνεῖν ταῖς θεραπείαις ἡστινοσοῦν ἐπιδεομέναις ἐκκλησιαστικαῖς ὑποθέσεσι καὶ τὰ πρόσφορα αὐτῶν φάρμακα αὐταῖς ἐξευρίσκεσθαι, ἕνα καὶ μόνον σκοπὸν προὐργιαίτατον ποιουμένοις διαφυλάξαι τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν ἐνδεχομένης ἡστινοσοῦν βλάβης κρείττονα, ἣν αὐτὸς ὁ θεάνθρωπος Ἰησοῦς τῷ ἰδίῳ περιεποιήσατο αἵματι[2]). Ὅθεν καὶ τὰς ἐν μέσῳ συμβαινούσας ἐνίοτε δυσχερείας εὐμεθόδως ἐξομαλίζοντες καὶ τὰ δοκοῦντα ὁπωσοῦν ἀντιπίπτειν εὐφυῶς ἐπιλύοντες, ἐπὶ τὸ εὐκατάστατον ἐπανάγουσι, καὶ τῇ τῶν ἱερῶν κανόνων ἀκριβεστάτῃ στάθμῃ κατὰ τὸ ἐνὸν προσαρμόζοντες, ἐπήβολοι γίνονται τοῦ σκοποῦ, οὔτε προδιδόντες τὴν εὐσέβειαν καὶ τὸ συμφέρον προσεξευρίσκοντες τῇ τοῦ πνεύματος ὁδηγίᾳ καὶ χάριτι, παρ' οὗ τὰ ἀσθενῆ θεραπεύεται καὶ ἀναπληροῦται τὰ ἐλλείποντα.

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ ἡ ἁγιωτάτη μητρόπολις Ἡρακλείας καὶ Ῥαιδεστοῦ ἀπροστάτευτος καὶ χωρὶς γνησίου ποιμένος ἐναπελείφθη, ἅτε τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος κὺρ Καλλινίκου[3]) ἀπαλλαγέντος τῶν τῇδε καὶ πρὸς τὰς αἰωνίους μεταστάντος μονάς, φροντίδα ἐθέμεθα οὐ τὴν τυχοῦσαν κοινῶς καὶ συνοδικῶς εὑρεῖν καὶ ἐκλέξασθαι ἀπὸ τῆς ἱερᾶς ὁμηγύρεως ἄξιον καὶ πρόσφορον καὶ ἁρμόδιον κατὰ πάντα πρόσωπον, καὶ τοῦτον ἀποκαταστῆσαι προστάτην γνήσιον τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας Ἡρακλείας, ἅτε τοῦ θρόνου τούτου προκαθημένου καὶ ὑπερέχοντος τῶν λοιπῶν ἁπάντων καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ μέλλοντος προεστᾶναι τὴν προεδρείαν μεταξὺ τῆς ἀδελφότητος ἔχοντος, καὶ διὰ τοῦτο προέχειν ὀφείλοντος ἔν τε ἀρετῇ καὶ ψυχικοῖς ἤθεσιν, ἄλλως τε δύνασθαι συλλαμβάνειν ἡμῖν προθύμως καὶ ἀόκνως καὶ συνεφάπτεσθαι ἐν ταῖς ἀναγκαίαις χρείαις καὶ ὑποθέσεσι τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ἐν εὐθύτητι γνώμης εἰλικρινείᾳ τε καὶ καθαρῷ συνειδότι, ὡς τοιούτου μεγάλην ῥοπὴν παρεχομένου τοῖς πράγμασι τῆς κοινότητος χρῄζουσι ἀναγκαίως προσώπου πείρᾳ μακρᾷ κατηρτισμένου, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς παροῦσι καιροῖς, καθ' οὓς ἡ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλη ἐκκλησία μυρίοις καὶ ἀλλεπαλλήλοις βάρεσι καὶ χρέεσι καὶ ἀπαιτήσεσι δεινῶς κατατρυχομένη, τῆς ἀπὸ τῶν συναδέλφων ἡμῶν ἀρχιερέων ἀντιλήψεως δέεται συναισμοῦ τε καὶ συγκροτήσεως (ἀδελφὸς γάρ, φησίν[4]), ὑπ' ἀδελφοῦ βοηθούμενος ὡς πόλις ὀχυρά), καὶ μάλιστα τῆς ἀπὸ τῶν ἐνδημούντων ἐνταῦθα κἀν ταῖς χρείαις καὶ ὑποθέσεσι τοῦ κοινοῦ συνασχολουμένων καὶ ἀμφιπονουμένων, ἐν οἷς τὰ πρῶτα φέρειν εἰκὸς τὸν τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς προϊστάμενον. Καὶ δὴ τῆς ῥηθείσης αἱρέσεως καὶ ἐκλογῆς γενομένης, ἁπάντων ἡμῶν αἱ ψῆφοι συνῆλθον καὶ συνέπνευσαν ὁμοφώνως ἐπὶ τὸν συνάδελφον ἡμῶν ἱερώτατον μητροπολίτην Νικαίας κὺρ Γεράσιμον.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ αὐτοῦ ἱερότης φαίνεται τὸ πρῶτον χειροτονηθῆναι εἰς τὴν μητρόπολιν Χίου, κἀντεῦθεν

A Païsius miseratione divina archiepiscopus Constantinopolis, novae Romae, et universalis patriarcha.

+ Cum sacro apostoli consilio sapientissime admonentur ut *omnia ad aedificationem faciant* qui rerum ecclesiasticarum curam divinitus sortiti sunt, nec eorum quidquam praetermittant quae ecclesiis ordinandis favent, perspicuum sane est, ut quibus summa ecclesiae commissa est potestas eiusque coetus universus a Deo demandatus est regendus, ii omnino debent multo studio ac sedulitate invigilare negotiis illis ecclesiasticis, quae cura quadam indigent, eisque apta cuique remedia comparare, eo potissime tantum spectantes, ut a quovis damno, quod accidere possit, ecclesiam Christi defendant, quam ipse Iesus, Deus ille et homo, *proprio acquisivit sanguine.* Quapropter difficultates illas, quae interdum occurrunt, via et ratione explanantes et quae contraria quoquo modo B videntur acute expedientes, animis pacem restituunt, atque accuratissima sacrorum canonum amussi pro viribus adhibita propositum assequuntur, religionem servantes incolumem et id quod conducit adinvenientes, duce ac fautore spiritu, a quo infirma curantur supplenturque defectus.

Cum igitur sanctissima metropolis Heracleae et Rhaedesti absque tutore ac legitimo pastore esset derelicta, propterea quod dominus Callinicus, episcopus eius, vita decedens in aeterna demigraverit tabernacula, curam adhibuimus haud mediocrem ut coniunctim ac synodice reperiremus eligeremusque e sacro coetu virum dignum, idoneum, omnibus in rebus aptum, illumque institueremus legitimum eiusdem dioecesis Heracleensis patronum. Cum enim C sedes ista ceteras omnes antecellat ac superemineat, praestantiamque inter fratres habeat qui ei praeficiendus est, idcirco praestare eum oportet virtute animique dotibus, immo parem esse nobis prompte impigreque adiuvandis ac sublevandis aequo sinceroque animo ac recta conscientia in necessariis rebus negotiisque oecumenicae sedis, quippe qui plurimum in publicis rebus valeat, quibus vir longa experientia exercitatus omnino opus est, praesenti praesertim aetate, qua Christi magna ecclesia nostra sexcentis continuisque oneribus, debitis, vindicationibus dire vexata, fratrum nostrorum antistitum auxilio indiget opitulationeque ac mutua opera (*frater enim,* ait, *qui adiuvatur a fratre tanquam civitas firma),* eorum praecipue qui hic commorantur atque publicis in necessitatibus negotiisque curam operamque ponunt, inter quos primas agere eum decet, qui provinciae illi praeest. Supradicta igitur creatione electioneque facta, omnium nostrum D suffragia uno ore convenerunt et conspirarunt super fratrem nostrum sanctissimum metropolitam Nicaenum dominum Gerasimum.

Cum autem sanctitas sua in metropolim Chiensem prius ordinata, indeque in metropolim Nicae-

[1]) I Cor. XIV, 26.

[2]) Act. XX, 28.

[3]) Callinicus Naxius, e scholae patriarchalis rectore Heracleensis metropolitanus creatus, ecclesiam hanc gubernavit inde ab anno 1716 ad diem usque 19 novembris 1726, cum asseclarum suffragiis patriarcha Constantinopolitanus renuntiatus, ea ipsa qua electus est nocte repentino apoplexis percussu correptus interiit. Mox in eius locum subrogatus est Païsius Nicomediensis, a quo sententia illa promulgata est.

[4]) Prov. XVIII, 19.

μεταβῆναι εἰς τὴν μητρόπολιν Νικαίας, καὶ διὰ τοῦτο δοκεῖν καὶ νομίζεσθαι τοῖς ἀπερισκέπτως ἐπιβαλλομένοις τῷ πράγματι δισεπίσκοπον, καὶ ἑπομένως ὑποδυσκόλως ἔχειν γνησίως μετατεθῆναι ἐπὶ τὴν μητρόπολιν Ἡρακλείας, τούτου χάριν κοινῶς καὶ συνοδικῶς σκέψεως περὶ τούτου προβάσης καὶ ἐξετάσεως ἀκριβοῦς, ἀνεφάνη καὶ ἐγνωμοδοτήθη, μηδόλως εἶναι δίκαιον νομίζεσθαι δισεπίσκοπον τὴν αὐτοῦ ἱερότητα· καὶ γὰρ χειροτονηθεὶς τὸ πρῶτον μητροπολίτης Χίου γνήσιός τε καὶ νόμιμος, ἠθέλησε δὴ καὶ κατεδέξατο ἀπελθεῖν εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτῷ ἐπαρχίαν, οὐκ ἠδυνήθη δὲ ἀντιλαβέσθαι αὐτῆς διὰ τὸ ἐπαναστῆναι ἐσωτερικῶς τὸν ἐν ἐκείνῃ λαὸν ἐξ ἀπειθείας καὶ ἀπαιδευσίας καὶ χωρίς τινος ὅλως αἰτίας ἢ ἐγκλήματος ἀποκρούσασθαι βιαίως τὴν αὐτοῦ ἱερότητα, ὡς μηδὲ ὅλως τὴν ἀρχὴν εἰσόδου τε καὶ καθέδρας αὐτὸν ἀξιῶσαι τῆς αὐτοῦ μητροπόλεως· κἀντεῦθεν διέμεινεν ἡσυχάζων καὶ σχολάζων καθ' ἑαυτόν, ἀπεκδεχόμενος τὴν παρὰ τῆς συνόδου περὶ τοῦ ποιητέου διάγνωσιν. Μετὰ δὲ παρέλευσιν καιροῦ τινος συμβὰν χηρεῦσαι καὶ τὴν ἐπαρχίαν Νικαίας καὶ στερηθῆναι ἀρχιερατικῆς προστάσεως, ἡ αὐτοῦ ἱερότης τοῦτο μὲν τῇ ἐνδείᾳ τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων συνωθούμενος, τοῦτο δὲ τὰς ἀφορμὰς τῶν σκανδάλων ἐκκλίνων καὶ λαβὰς τοῖς μωμοσκοπεῖν βουλομένοις μὴ θέλων διδόναι, ὡς εἴη δῆθεν ἐφεδρεύων καὶ μνώμενος τὴν ἣν ἀφῄρηται μητρόπολιν Χίου, μετέβη συνοδικῇ διαγνώσει ἐπὶ τὴν Νίκαιαν, ὥστε τὴν χρείαν παραμυθήσεσθαι καὶ τὰς κατ' αὐτοῦ ὑπονοίας διεκφυγεῖν. Εἰ δὲ ἐν εἴδει μεταθέσεως ἐγένετο τότε ἡ τοιαύτη μετάβασις, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀναγκαίως ᾠκονομήθη, βίας ἐπικειμένης ἀπαραιτήτου καὶ ἀπειλῶν σφοδρῶν διὰ βασιλικοῦ ὁρισμοῦ ἐπανατεινομένου βλάβην καὶ κίνδυνον, ἐὰν ἀποποιηθῇ τὴν μετάθεσιν, εἴπερ ὅλως χρὴ μετάθεσιν τὸ τοιοῦτον ὀνομάζειν, ὅπου γε κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν νόμων καὶ κανόνων ἀκρίβειαν, ἣν ὁ σοφώτατος παραδίδωσι Θεόδωρος ὁ Βαλσαμών, ἀνὴρ εἴπερ τις ἄλλος νομοτριβὴς καὶ τῶν θείων κανόνων εἰδήμων ἐξηγητής, ἡ μὲν ἀπὸ παροικίας, φησίν, εἰς παροικίαν μετένεξις μετάθεσίς ἐστιν· ὅταν δὲ σχολάζων ἐπίσκοπος, δηλονότι μὴ ἔχων παροικίαν, εἰς σχολάζουσαν ἐκκλησίαν μετέλθῃ, μετάβασις τὸ τοιοῦτόν ἐστιν[1]). Ὥστε κατά γε τὴν ῥηθεῖσαν ἑρμηνείαν καὶ ἡ εἰς Νίκαιαν ἀπέλευσις τῆς αὐτοῦ ἱερότητος μετάβασις ἂν εἴη, ἀλλ' οὐ μετάθεσις· μὴ οὔσης δὲ μεταθέσεως, οὐκ ἂν εὐλόγως ὑποληφθείη δισεπίσκοπος, ἄλλως τε καὶ τῆς προηγησαμένης ἐκείνης εἰς Χίον χειροτονίας εἰς ἐπισκοπικὴν ἐνέργειαν τὸ παράπαν μὴ προαχθείσης, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ γενομένης σχεδὸν καὶ ἀπογενομένης, θαρρούντως ἀποφήνειεν ἄν τις μηδὲ γενέσθαι ταύτην τὸ σύνολον, εἴ γ' ἐκ τῆς οἰκείας ἐνεργείας ἕκαστον τὸ εἶναι πορίζεσθαι πέφυκεν. Ὃ δὴ κἀν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις εὑρίσκεται γενόμενον. Ψηφισθέντων γάρ τινων κατὰ καιροὺς εἰς τινας μητροπόλεις καὶ τῶν ψήφων ἐκείνων ἀργῶν ἐναπολειφθεισῶν, μετεψηφίσθησαν αὖθις εἰς ἄλλας ἐπαρχίας διὰ χειροτονίας ὡς μονεπίσκοποι, οἷά που φέρεται ἐν ταῖς ἱστορίαις περὶ τοῦ Εὐσταθίου ἐκείνου ψηφισθέντος μὲν τὸ πρῶτον εἰς τὴν μητρόπολιν Μύρου τῆς Λυκίας, διὰ δὲ τὸ κωλυθῆναι εἰς χειροτονίαν βασιλικῷ προστάγματι ὕστερον χειροτονηnam translata[1]), ac propterea ab iis, qui rei inconsiderate incumberent, pro biepiscopo habita et accepta, aegre exinde videretur in metropolim Heracleensem iure transferri posse: idcirco consideratione hac de re in synodo communiter facta accurataque inquisitione, visum sancitumque est, sanctitatem suam prorsus immerito biepiscopum existimari. Namque primum creatus metropolita Chiensis iustus ac legitimus, voluit quidem gratumque habuit in provinciam sibi commissam se conferre; ea autem potiri non potuit, propterea quod populus ibi degens domesticam rebellionem ex contumacia et ignorantia commovit sanctitatemque suam absque ulla prorsus causa aut culpa per vim ita repulit, ut ne initium quidem facere metropolim suam adeundi in eaque sedendi illam siverit. Quapropter quietam otiosamque vitam domi egit, exspectans dum synodus quid esset faciendum sanciret. Quodam autem interiecto tempore, cum accidisset ut sedes Nicaena vacaret et episcopali orbaretur praesidio, sanctitas sua partim quidem inopia rerum ad victum necessariarum impulsa, partim vero scandalorum causas devitatura ansamque iis qui obiurgare volunt recusatura praebere, quasi eam, a qua destiterat, metropolim Chiensem aucuparetur et appeteret, in Nicaeam ex synodi sententia transiit, quo inopiam sublevaret et suspiciones, quibus premebatur, propulsaret. Quae transitio etsi translationis modo eo tempore facta est, at tamen ea omnino providenda erat, cum ineluctabilis urgeret necessitas regiumque decretum diris minis damnum periculumque intenderet, nisi concederetur translatio, si modo ea prorsus dicenda sit translatio, cum iuxta sanctarum legum canonumque rigorem, quem sapientissimus tradit Theodorus Balsamon, vir iuris peritus quam qui maxime intelligensque divinorum canonum interpres, *translatio quidem sit,* ait, *quae fit a paroecia in paroeciam traductio; quando vero vacans episcopus, videlicet non habens paroeciam, in vacantem ecclesiam transierit, huiusmodi mutatio transitio sit.* Itaque iuxta laudatam interpretationem in Nicaeam traductio sanctitatis suae transitio dici potest, non vero translatio; atqui cum translatio non sit, non merito biepiscopus duceretur, praesertim cum ea quae antecessit in Chium ordinatio ad muneris episcopalis effectum plane non venerit, ut dictum est; sed cum lata fere simul ac sublata fuerit, fidenter quivis pronuntiaret, nec ullo modo eam exstitisse, si quidem unaquaeque res natura ita est comparata, ut ex propria operatione esse consequatur. Quod vel priscis etiam temporibus idem comperitur factum. Quidam enim variis aetatibus in ecclesias quasdam ordinati, cum eorum creatio irrita permansisset, per ordinationem in alias provincias rursus creati sunt tanquam unepiscopi. Huiusmodi quidpiam memoriae proditur de Eustathio illo, qui primum quidem metropolita Myrensis in Lycia creatus, postea vero propter prohibitam regio mandato ordinationem archiepiscopus Thessalonicensis est renuntiatus[2]). Praeterea tempore Callinici

[1]) In Can. 15 conc. Nicaen. I; Patr. Gr., t. CXXXVII, p. 281.

[1]) Gerasimus a Lero oriundus, anno, ut videtur, 1714, quo Gennadius Chiensis metropolitanus ad Heracleam translatus est, ecclesiam Chiensem regendam sortitus est. Huic autem creationi valde restiterunt et pervicerunt loci illius incolae. Quapropter sese munere abdicare coactus, anno circiter 1717 metropolitanus Nicaenus est renuntiatus. Qui plura cupit, adeat eruditum inter suos virum Man. Gedeon, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια,* t. III (1883), p. 545-550.

[2]) Constat ex Demetrio Chomateno Eustathium, cum esset diaconus ecclesiae sanctae Sophiae, creatum esse metropolitam Myrensem et paulo post Manuelis imperatoris iussu in Thessalonicensem metropolim esse profectum. Cf. Leunclavii *Ius graeco-romanum,* Francofurti, 1596, t. I, p. 317. Quae trans-

θέντος μητροπολίτου Θεσσαλονίκης. Ἀλλὰ κἀπὶ τῶν A ἡμερῶν τοῦ μακαρίτου Καλλινίκου πατριάρχου ἐπίσκοπός τις Μέτρων, Μακάριος, μετατεθεὶς εἰς τὴν μητρόπολιν Ἄρτης καὶ ὑπὸ τοῦ ἐκεῖσε λαοῦ μὴ παραδεχθείς, ὕστερον μετετέθη γνησίως εἰς τὴν μητρόπολιν Ἀγχιάλου[1]). Εἰ δὲ δεῖ τι καὶ τῶν ἐν τοῖς ἀνωτέρω χρόνοις καταστοχάσασθαι, αὐτίκα ὁ ἅγιος Μελέτιος Ἀντιοχείας, ὃν ὁ Νυσσαέων φωστὴρ ἐν τῷ εἰς αὐτὸν ἐπιταφίῳ ἅγιον καὶ νέον ἀπόστολον κατονομάζει[2]), τὸ πρῶτον Σεβαστείας χειροτονηθείς, εἶτα εἰς Βέρροιαν μετατεθείς, ἐκ τρίτου αὖθις μετέβη εἰς Ἀντιόχειαν[3]). Ὥστε τὰς τοιαύτας οἰκονομίας καιροῦ καλοῦντος διά τι τέλος συμφέρον ἄνωθεν εὑρίσκομεν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ συγχωρηθείσας καὶ ἐπ' εὐλόγοις αἰτίαις γενομένας.

Ὅθεν γράφοντες γνώμῃ καὶ συνέσει τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἁγιωτάτου πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων κυρίου κυρίου Χρυσάνθου, τοῦ ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητοῦ καὶ περιποθήτου ἡμῶν ἀδελφοῦ καὶ συλ- B λειτουργοῦ, ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων συναδέλφων ἡμῶν ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, ἵνα καὶ ὁ ῥηθεὶς συνάδελφος ἡμῶν κὺρ Γεράσιμος διὰ τὰς ῥηθείσας αἰτίας καὶ περιστάσεις δισεπίσκοπος μηδαμῶς νομιζόμενος, ἔχῃ μετατεθῆναι γνησίως καὶ νομίμως εἰς ἣν μέλλει διὰ προσκλήσεως ψήφου τε καὶ ἐκλογῆς συνοδικῆς προσκληθῆναι καὶ προχειρισθῆναι μητρόπολιν Ἡρακλείας καὶ εἶναι καὶ λέγεσθαι καὶ διαφημίζεσθαι γνήσιος καὶ κανονικὸς ἀρχιερεὺς τῆς μητροπόλεως ταύτης, γενομένης ἐπ' αὐτῷ τῆς τοιαύτης οἰκονομίας συνοδικῇ σκέψει καὶ ἐπικρίσει ἡμῶν ἀφορώντων πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον σύστασίν τε καὶ ὠφέλειαν τῆς τε ῥηθείσης μητροπόλεως, ναὶ μὴν καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς οἰκουμενικοῦ θρόνου. Καὶ δὴ εἰς τὴν περὶ τούτου ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν τῆς συνοδικῆς διαγνώσεως γράμμα, καταστρωθὲν καὶ ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας.

,αψκς', ἐν μηνὶ νοεμβρίῳ ἰνδικτιῶνος ε'.

+ ὁ Ἱεροσολύμων συναποφαινόμεθα.
+ ὁ Κυζίκου Αὐξέντιος.
+ ὁ Νικομηδείας Σεραφείμ.
+ ὁ Νικαίας Καλλίνικος.
+ ὁ Χαλκηδόνος Νικόδημος.
+ ὁ Σηλυβρίας Μακάριος.
+ ὁ Πισιδίας Κοσμᾶς.
+ ὁ Φιλιππουπόλεως Θεόκλητος.
+ ὁ Χίου Δανιήλ.
+ ὁ Δέρκων Νικόδημος.

patriarchae felicis memoriae Macarius quidam, Metrorum episcopus, cum in metropolim Artae translatus ab istius loci populo esset reiectus, posthac in metropolim Anchiali iure translatus est. Quod si quid inter antiquiorum etiam temporum gesta exquirendum est, protinus occurrit sanctus Meletius Antiochenus, quem Nyssaeorum lumen laudatione in eum funebri *sanctum alterumque apostolum* nuncupat, qui primum Sebastenus creatus, deinde Berrhoam translatus, tertio rursus Antiochiam profectus est. Itaque consilia eiusmodi pro rerum condicione ob scopum quemdam utilem iampridem comperimus in ecclesia Dei invaluisse iustisque de causis fuisse adhibita.

Quapropter probante ac consentiente beatissimo sanctissimoque patriarcha Hierosolymitano domino domino Chrysantho, carissimo dilectissimoque nostro in sancto spiritu fratre et comministro, scribentes synodice decernimus una cum sacratissimis fratribus nostris antistitibus et honoratissimis, ut supradictus frater noster dominus Gerasimus, qui propter memoratas causas rerumque adiuncta biepiscopus minime habendus est, iuste ac legitime in eam transferatur, ad quam synodi vocatione, suffragio ac electione renuntiandus creandusque est, metropolim Heracleensem, utque sit, dicatur, declaretur verus legitimusque antistes metropolis illius, cum huiusmodi consilium eius causa captum sit ex synodi consideratione ac sententia, consulentibus nobis publico commodo, stabilitati, utilitati metropolis supradictae, immo totius nostrae oecumenicae sedis. Ad huius igitur rei significationem ac confirmationem praesens factum est synodicae cognitionis scriptum, quod relatum est etiam in sacrum magnae Christi ecclesiae codicem. C

MDCCXXVI, mense novembri, indictione V.

+ Hierosolymitanus idem decerno.
+ Auxentius Cyzici.
+ Seraphim Nicomediae.
+ Callinicus Nicaeae.
+ Nicodemus Chalcedonis.
+ Macarius Silybriae.
+ Cosmas Pisidiae.
+ Theocletus Philippopolis.
+ Daniel Chii.
+ Nicodemus Derci.

[1]) Macarii translatio anno 1700 contigit, ut ex ipsa synodali sententia colligitur, quam vide, si libet, apud Man. Gedeon, *Κανονικαὶ διατάξεις*, t. I (Constantinopoli 1888), p. 73-76.

[2]) Statim a principio, ut videre est apud Migne, Patr. Gr., t. XLVI, 852 A.

[3]) Meletii magni gesta praeclaro commentario illustrarunt socii Bollandiani, *Acta SS. Februarii*, t. II, p. 584-602. D

latio ad diem 6 decembris anni 1174 referenda est, ut recte notavit W. Regel, *Fontes rerum byzantinarum*, Petropoli, 1892, p. XI-XII.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

in qua Hieremias patriarcha sede sua deiicitur (1726 mense decembri).

Patriarcharum Byzantinorum, qui post captam a Turcis urbem praefuere, historia fere tota est in recensendis aliorum in aliós machinis. Quemadmodum enim Graeci imperatores, arbitratu suo, soli et sine alio episcoporum consensu patriarchas ponebant, deponebant, et, cum liberet, reponebant, ita recentiori quoque aetate fit. Namque Turca suo arbitrio ampliori pecuniae patriarchatum concedit, adimit, restituit; neque finis ullus calumniarum, discidiorum ac contentionum est. Quae res cum innumeris aliis, tum maxime Hieremiae tertii patriarchae exemplo comprobatur, cuius gesta breviter nobis hic narranda sunt, prout temporis ratio postulat.

Hieremias ex Patmo insula oriundus, post susceptum in patria diaconatus ordinem, Constantinopolim profectus est, sibi unde liberalius viveret comparaturus. Ac primum quidem in insula Chalce tanquam ἐφημέριος ecclesiae inserviit, ubi primum, si monachi cuiusdam naeniis fides est adhibenda,

Turcae viro, Damat Ali nomine, occurrit, qui postea summus sultani minister factus est[1]). Inde Caesaream in Cappadociam concedens, huius civitatis metropolita renuntiatus est anno, ut videtur, 1707, quo Cyprianus Caesareensis sedem Constantinopolitanam adeptus est. Ea dignitate donatus, Constantinopoli in synodo perpetua praecipuas mox partes egit; sed cum Cosmam patriarcham (1714-1716) graviter offendisset, se iterum Caesaream referre ab eo iussus est. At Hieremias, summi Turcarum ministri, pristini scilicet amici, praesidio fretus atque *charatzium*, h. e. annuum vectigal sultano solvendum, duplicare pollicitus, patriarchatum arripuit, Cosma eius adversario exsilii poena multato. Rem Chrysantho Hierosolymitano narrat Hieremias ipse; cuius epistola, cum hactenus inedita sit, magna saltem ex parte hic referenda est ex apographo, quod in schedis meis asservatur:

Θέλει εἰξεύρει ἡ μακαριότης αὐτῆς, scribit ille, πῶς ὁ πρὸ ἡμῶν, κρίμασιν οἷς οἶδε κύριος, πατριαρχεύσας Κακοκοσμᾶς, ἔχοντας φυσικὸν τὸ νὰ κακοποιῇ καὶ νὰ θύῃ καὶ νὰ ἀπολύῃ ὡς λύκος μὴ εἰσελθὼν διὰ τῆς αὐλείας θύρας, καὶ καταδιώκοντας οὐκ ὀλίγους ἀδίκως καὶ παραλόγως, προεθυμήθη νὰ μεταχειρισθῇ καὶ καθ' ἡμῶν τὴν κακίαν του. Καὶ λοιπὸν ἀφ' οὗ τόσους διωγμοὺς καὶ καταδρομὰς ἐκίνησε καθ' ἡμῶν, καθὼς δὲν τὴν λανθάνει, μᾶς ἐξώρισε κιόλας ἀδίκως εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας τὴν Καισάρειαν, κατὰ μέσον τὸν χειμῶνα, μηδαμῶς εὐσπλαγχνιζόμενος, ἀλλὰ πάντα λίθον κινήσας πρὸς τοῦτο, κατὰ τὴν παροιμίαν, καὶ πάσαις καὶ παντοίαις μηχαναῖς καὶ δολοτροπίαις χρησάμενος.

Ἀλλ' ὁ θεὸς τῶν δυνάμεων, ὁ οἰκτείρων καὶ ἐλεῶν, δὲν μᾶς ὑπερεῖδε ἀδίκως καταδικαζομένους, ἀλλὰ μᾶς ἠλευθέρωσεν ἀπροσδοκήτως. Συμβάντος γὰρ κινῆσαι ἀγωγὴν τοὺς συναδέλφους ἁγίους ἀρχιερεῖς κατ' ἐκείνου τοῦ Κοσμᾶ ἐπὶ τοῦ ὑπερτάτου ἐπιτρόπου τῆς κραταιᾶς βασιλείας, καὶ φανερωθέντων αὐτοῦ τῶν δολιοπροπιῶν καὶ τῶν ἀδικιῶν, αὐτὸς μὲν ἐξώσθη καὶ ἀπεβλήθη, ὡς πονηρὸς καὶ ἀδόκιμος, ἀντιπείχθημεν δὲ ἡμεῖς εὐδοκίᾳ θεοῦ τοῦ νεύσαντος εἰς τὴν τοῦ ἐπιτρόπου καρδίαν, ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνος ἀφ' οὗ ἔμαθε τὰ πάντα καὶ τὴν ἐξορίαν ἡμῶν, ἔστειλε τζαούσην βασιλικὸν μὲ μανζῆλι καὶ φερμάνι δηλοποιοῦν τὸ πρὸς ἡμᾶς ἔλεός του καὶ τὴν δόσιν τῆς πατριαρχείας. Ὅθεν ἐκινήσαμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἤλθομεν εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἐρχομένους δὲ μᾶς ὑπεδέχθησαν μετὰ χαρᾶς ἥ τε ὁμήγυρις τῶν ἐνδημούντων τῇ Κωνσταντινουπόλει ἀρχιερέων καὶ τοῦ κλήρου τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς πολιτείας. Διὸ καὶ διὰ ψήφων αὐτῶν κανονικῶν, τελεσθέντων κατὰ τὴν τάξιν τῆς ἐκκλησίας, μετετέθημεν ἀπὸ τοῦ θρόνου τῆς Καισαρείας εἰς τὸν ἁγιώτατον καὶ οἰκουμενικὸν θρόνον καὶ ἀπεκατέστημεν ἤδη θείῳ ἐλέει πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως.

Ita ille. Epistola eius data est anno 1716 die 27 martii; ex quo colligere est eum creatum esse patriarcham eodem mense; utrum vero dies 23, a d. Manuele Gedeon assignata[2]), ea ipsa sit qua Hieremias Photianam sedem conscendit, nescio.

Primis quidem mensibus non sinistro auspicio patriarchatum egit Hieremias, sicut ipse testis est in altera sua epistola ad Chrysanthum die 21 septembris eiusdem anni data. Οἱ συνάδελφοι ἀρχιερεῖς, inquit, ἀγάπην καὶ εὔνοιαν πολλὴν μᾶς δείχνουσι, καθὼς καὶ ἡμεῖς πρὸς αὐτοὺς ἐν ἀδόλῳ γνώμῃ, καὶ θαρροῦμεν εἰς τὸν θεὸν νὰ κυβερνηθῶμεν καλῶς, ἔχοντες θεμέλιον ἀρραγὲς τὴν πρὸς ἀλλήλους καθαρὰν ἀγάπην· οἵτινες καὶ συμφωνητικὸν γράμμα ἔκαμαν πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς ἡμᾶς, μὲ ἀραῖς καὶ ἐπιτίμια, πῶς νὰ ἔχωμεν τὴν ἐπωφελῆ ὁμόνοιαν πρὸς ἀλλήλους μας· καὶ ἐλπίζομεν διὰ τῶν μακαρίων αὐτῆς εὐχῶν νὰ τὴν φυλάξωμεν μέχρι τέλους. Amicitiam societatemque re vera pepigerunt invicem metropolitae Constantinopoli commorantes edito libello quem Γράμμα ἑνώσεως nuncuparunt. Eum prae manibus habeo e codice τοῦ Κριτίου accurate descriptum; atque libens publici iuris hic fecissem, nisi longior esset. Ceterum Graeci praesules, homines ad consilia clandestina nati, mox in agendi ratione obliti sunt quid paullo ante in scriptis posuissent; atque novo patriarchae per fas et nefas contra adversarios debellandum fuit.

Ac primum quidem Cosmam, praedecessorem suum, qui insidias occulte struxerat, in montem Sina exportatum ac tutissima custodia septum tenuit. Ad Chrysanthum Hierosolymitanum die 15 octobris 1716 scribens Hieremias, egregium facinus his verbis narrat:

Διὰ τοῦ παρόντος δίδωμεν αὐτῇ εἴδησιν πρόξενον χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης, ὅτι τὸν παραχωρήσει θεοῦ προπατριαρχεύσαντα Κακοκοσμᾶν (οὗτινος τὰ νεανιεύματα καὶ τὰς κακομηχανίας καὶ ἐπιβούλους δραματουργίας καλῶς τὰ γινώσκει ἡ ὑμετέρα μακαριότης) ἐλθόντα αὖθις ἐνταῦθα καὶ κρυπτόμενον ἔνθεν κἀκεῖθεν εἰς τοὺς φίλους του, καθὼς προεγράψαμεν αὐτῇ[1]), ὁ πανάγαθος θεὸς ἰδὼν δεινῶς πολεμοῦντα τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ καὶ ὅλεθρον ἐπαπειλοῦντα αὐτῇ καὶ ἐπιβουλεύοντα καθ' ἑκάστην διαφόροις μηχαναῖς καὶ ζημίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἀπαγαγεῖν μέλλοντα καὶ τοῖς τέσσαρσι πατριαρχικοῖς θρόνοις, χρησάμενον καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς τῷ τρόπῳ, ὥπερ ἐχρήσατο καὶ πρὸς τὸν καθ' ἡμᾶς οἰκουμενικόν, καὶ ἐλεήσας ἡμᾶς τε καὶ τὴν ἁγίαν αὐτοῦ ἐκκλησίαν, παρέδωκεν αὐτὸν εἰς χεῖρας ἡμῶν, ὥσπερ πάλαι τὸν Ἀμαλὴκ τρόπῳ τοιῷδε.

Εἶχεν αὐτὸς ὁ τρισκατάρατος ἕνα φίλον, τὸν Ἀχμὲτ ἐφέντη Τζιλιγκὶρ ζατέ, εἰς τοῦ ὁποίου τὸ ὀσπῆτι ἐκάθησεν εἰς μερικὰς ἡμέρας· αὐτὸς οὗτος ὡς τις καλὸς Ἰούδας ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, παρέδωκε τὸν τοῦ ἀντιχρίστου πρόδρομον, ἐξειπὼν καὶ τὰ μελετώμενα παρ' αὐτοῦ δεινά. Καὶ λοιπὸν ἔχοντες καὶ ἡμεῖς περὶ αὐτοῦ προητοιμασμένα φερμάνια, ἀπεστείλαμεν τζοχαντάρη τοῦ ὑψηλοτάτου καγιμακάμπασια, καὶ ἐπιάσαμεν τὸ καλὸν κυνῆγι εἰς τὰς τρεῖς ὥρας τῆς νυκτὸς ἐξερχόμενον τῆς οἰκίας τοῦ ῥηθέντος ἐφέντη καὶ περικεκοσμημένον ἐν μὲν τῇ κεφαλῇ μὲ σαρίκη ἄσπρον, ἐν τοῖς ποσὶν ὑποδήματα ὀσμανιὰ καὶ μὲ πράσινην γοῦναν φορεμένον, μὴ διαφέροντα κἂν τῷ ἱματισμῷ, καθὼς καὶ ἐν τοῖς ἔργοις, τῶν ἐθνικῶν. Καὶ αὐτὰ ἔγιναν ἡμέρᾳ τετάρτῃ, τῇ δεκάτῃ τοῦ παρόντος[2]), εἰς τρεῖς ὥρας τῆς νυκτός. Καὶ τὸν ἀπεστείλαμεν λοιπὸν εἰς τὸ Σινᾶ ὄρος μὲ τζαούσην ὁποῦ στάζει φαρμάκι ἀπὸ τὴν μύτην του καὶ μὲ ἀνθρώπους ἐδικούς μας ἁλυσσωδεμένον καὶ μετὰ πάσης ἀτιμίας, καθὼς τὸν ἔπρεπε, νὰ εἶναι φυλακωμένος εἰς τὸν κουλᾶν τοῦ Σινᾶ μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του.

In altera epistola die 1 novembris data haec subdit: Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν πάλιν τὴν ἐγράψαμεν, δηλοποιοῦντες τὴν ἐξορίαν τοῦ Κακοκοσμᾶ εἰς πλάτος, ὅτι δηλαδὴ τὸν ἐπιάσαμεν νυκτός, καὶ τὸν ἀπεστείλαμεν μὲ βασιλικοὺς ἀνθρώπους καὶ μὲ ἐδικούς μας εἰς τὸ Σίναιον ὄρος, διὰ νὰ κατακλεισθῇ ἐκεῖ ἐφ' ὅρῳ ζωῆς αὐτοῦ σιδηροδέσμιος, καὶ ὅτι τὸν ἔχομεν καὶ καθηγρημένον τῆς ἱερατικῆς καὶ ἀρχιερατικῆς τάξεως καὶ γεγυμνωμένον τῆς θείας χάριτος,

[1]) Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, t. II (1882), 608-609.
[2]) Πατριαρχικοὶ πίνακες, p. 622.

[1]) In epistola scilicet die 21 septembris data.
[2]) Die scilicet mercurii 10 octobris.

καθὼς καὶ ἀνεγνώσθη ἀπ' ἄμβωνος ἡ συνοδικὴ του καθαίρεσις, τὴν ὁποίαν θέλομεν στείλει μετ' ὀλίγον καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας ἁπανταχοῦ."

Perbelle omnino; sed incidit Hieremias in Scyllam cupiens vitare Charybdim. Eadem epistola, ex qua fragmentum modo allatum desumptum est, narratur Gennadium Heracleensem supremum diem obiisse, in eius locum Callinicum Philippopolitanum subrogatum esse, ac Theocletum archidiaconum creatum esse metropolitam Philippopoleos. Qui eventus postremis diebus mensis octobris anni 1716 contigerunt. Porro Callinicus iste mox professus est Hieremiae se inimicum, accusatorem odiosum, assiduum, acerbum adversarium; atque ascitis sibi sociis e sede deiecit patriarcham anno 1718 ineunte. Sed dignitatem amissam die 17 ianuarii 1718 recuperavit Hieremias, uti colligere est ex epistola, quam eadem die Chrysantho inscripsit: „Θέλει ἠζεύρει ἡ ὑμετέρα μακαριότης, ait, ὅτι σήμερον θείῳ ἐλέει ἐνεδύθημεν τὸ βασιλικὸν ἔνδυμα μετὰ τιμῆς καὶ δόξης πολλῆς, καὶ ἀνελάβομεν πάλιν τὴν ἀξίαν μὲ βασιλικὸν χάτι, ἐντροπιασθέντων τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀντιπάλων, καὶ ἀνεπέμψαμεν ὕμνους εὐχαριστηρίους τῷ παντάνακτι." Nec tamen offensione permoti animos demiserunt adversarii, sed alteram texentes telam, mense ianuario anni 1720 patriarcham loco suo iterum depulerunt. Rem pluribus verbis narrat Hieremias epistola die 26 ianuarii 1720 ad Chrysanthum missa:

„Θαυμάζομεν κατὰ ἀλήθειαν καὶ ὅλως ἐξεστηκότες ἐσμὲν καὶ ὄχι μόνον ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ ὅλον τὸ γένος τῶν ὀρθοδόξων, τί λογῆς δαιμονικὴ συνέργεια ἦτον αὕτη εἰς τοὺς ἐναντίους μας, ὁποῦ καλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων καὶ μηδεμιᾶς ὑπαρχούσης αἰτίας ἢ ψυχρότητος καὶ ἀφορμῆς σκανδάλων, μάλιστα ὄντας εἰρήνη καὶ ὁμόνοια μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῆς ὁμηγύρεως, καὶ ἡμεῖς ὄντες ἀνύπτοπτοι εἰς τὸ παντελὲς ἀπὸ ἐπιβουλὴν φανερὰν ἢ κεκρυμμένην, εὐθὺς ἀπροόπτως καὶ αἰφνηδίως ἐγείρεται πόλεμος καθ' ἡμῶν καὶ ὁρμὴ μεγάλη καὶ τωόντι σατανική, ἀπειλοῦσα εἰς ἡμᾶς κίνδυνον καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς, ἂν ἤθελαν εἰσακουσθῇ εἰς τοὺς πολυχρονημένους ἡμῶν αὐθέντας καὶ ἐξουσιαστὰς αἱ διαβολαὶ καὶ αἱ συκοφαντίαι ὁποῦ ἔπλασαν καὶ εἶπον καθ' ἡμῶν οἱ ἐχθροί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὁ Ἡρακλείας σὺν τῷ Βιζύης καὶ Ναυπλίου, ὁμοῦ μετὰ τοῦ μεγάλου δραγουμάνου κυρίτζη Γρηγοράσκου.

Θέλοντες λοιπὸν αὐτοὶ νὰ κάμουν ἀλλαξοπατριαρχίαν κατ' ἰδίαν γνώμην, χώρις εἴδησιν καὶ συναίνεσιν τῶν λοιπῶν συναδέλφων ἢ ἄλλου τινός, καὶ νὰ μᾶς ἐκβάλλουν ἀπὸ τὸν θρόνον χωρὶς καμίαν αἰτίαν ἢ μικρὰν ἢ μεγάλην, καὶ εὑρόντες ὄργανον ἁρμόδιον εἰς τὸν τοιοῦτόν τους σκοπὸν τὸν ῥηθέντα μέγαν δραγουμάνον, ἐνήργησαν λεληθότως τὴν καθ' ἡμῶν ἐπιβουλὴν ταύτην, καὶ ἔβαλον τὸν Ναυπλίου καὶ ἔδωκεν ἀρζιχάλιον καθ' ἡμῶν μὲ τὴν ὁδηγίαν τοῦ δραγουμάνου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον χωρὶς νὰ ἔχῃ εἴδησιν ἄλλος τις τῶν ἀρχιερέων, αὐτοὶ ἔλεγον, πῶς εἶναι ἀπὸ στόματος ὁλονῶν. Τέλος, μὲ τὸ νὰ μᾶς ἐκατηγόρησαν πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι ἔχομεν καὶ ἕνα μηρὶ κρατημένον ἀπάνω μας, ἐμπουγιουρτίσθη, ὄχι ἄζλι, ἀλλὰ νὰ κοιτάξουν τὸν λογαριασμόν μας· ἀλλὰ αὐτοὶ μὲ ἀπάτην μᾶς ἐσήκωσαν χάτζι εἰς τὸν τζαουσλὰρ Ἐμὶν ἀγᾶ τὸ ὀσπήτιον, τάξαντες αὐτῷ καὶ δῶρα ἱκανὰ νὰ μᾶς κηρύττῃ καὶ νὰ μᾶς ἐκφημίζῃ μαζούλην χωρὶς νὰ εἴμεσθεν. Καὶ μετὰ τοῦτο ὁ μέγας δραγουμάνος συγκροτεῖ εἰς τὸ ὀσπήτιόν του συνέλευσιν ἀρχιερέων καὶ παντὸς τοῦ κλήρου καὶ ἀρχόντων, καὶ ζητεῖ ἐκλογὴν πατριάρχου, καὶ ψηφίζεται πρῶτον μὲν ὁ συνάδελφος ἅγιος Λαρίσσης, ὅστις μὴ στέρξας ἀποκαθίσταται ὁ πρώην Κωνσταντινουπόλεως κὺρ Κύριλλος ὑπὸ τῆς ψήφου. Καὶ αὐτὰ ὅλα ἐτελοῦντο καὶ ἐνεργοῦντο μὲ τὴν πεπλασμένην φήμην τοῦ δραγουμάνου ὁποῦ μᾶς ἐκήρυττε μαζούλην, χωρὶς τὸ σύνολον ἢ νὰ μπουγιουρτισθῇ ἢ νὰ ἐκφωνηθῇ ὑπὸ τοῦ ἐπιτρόπου ἄζλι καθ' ἡμῶν, καὶ ἔλπιζε μὲ τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀπάτην νὰ συστήσῃ πατριάρχην μὲ τοὺς ὁμογνώμονάς του τρεῖς ἀρχιερεῖς, ἕως οὗ ἐφάνη καὶ ἀνεκαλύφθη τὸ ψεῦδος καὶ ἡ ἀπάτη, καὶ ἀφόντις ἐπῆγε τὸν ἐκλεχθέντα εἰς τὴν πόρτα νὰ φορέσῃ καβάδι ἐγύρισεν ἄπρακτος καὶ ἀτελεσφόρητος· διότι οἱ πολυχρονημένοι ἡμῶν αὐθένται, τοὺς ὁποίους ὁ θεὸς νὰ πολυετῇ, τοῦτο μὲν ὅτι ἦσαν ἴλεω καὶ εὐμενεῖς εἰς ἡμᾶς καὶ δὲν εἶχον κανένα σκοπὸν ἐναντίον, μάλιστα μᾶς εἶχον καὶ μᾶς ἔχουσιν ὑπὸ τὸ σκέπος τους, τοῦτο δὲ ὅτι ἐγνώρισαν καὶ ἐβεβαιώθησαν τὰς κατηγορίας ὁποῦ μᾶς εἶπον ἐχθροί, πῶς ἦσαν ψευδεῖς καὶ παθητικαί, καθὼς καὶ ἀπ' ἐκεῖ ὁποῦ εἴμεσθεν χάϊζι, ὅταν ἐζητήσαμεν μουραφᾶ καὶ συμπαρεστάθημεν εἰς τὸ κριτήριον τοῦ καζιασκὲρ ἐφέντη, μετὰ τῶν συναδέλφων ἀρχιερέων ὅλων (ἐκτὸς τῶν προρρηθέντων ἐναντίων μας, οἱ ὁποῖοι εἰσέτι καὶ νῦν εἶναι φυγάδες καὶ κεκρυμμένοι) ἐμαρτυρήθη τὸ ἀθῷον καὶ ἀμέτοχον τῶν κατ' ἐμοῦ γενομένων διαβολῶν καὶ ὅτι δὲν εἶχέ τινας εἴδησιν εἰς τὸ δοθὲν ἀρζιχάλιον καὶ ὅτι ἦσαν ὅλοι εὐχαριστημένοι ἀπὸ ἡμᾶς ὄχι μόνον ἀρχιερεῖς, ἀλλὰ καὶ τὸ λοιπὸν πολυάριθμον πλῆθος τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν ὁποῦ αὐθαιρέτως συνῆλθαν ἐκεῖ πρὸς βοήθειαν ἐδικήν μας. Καὶ οὕτως τῇ τοῦ θεοῦ βοηθείᾳ ὄχι μόνον ἀθῳώθημεν ἀπὸ πᾶσαν κατηγορίαν, ἀλλὰ καὶ τῇ ἕξῃς ἤτοι τῇ κβ' τοῦ τρέχοντος ἀπεκατέστημεν πάλιν εἰς τὸν οἰκουμενικὸν ἡμῶν θρόνον ὑπὸ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, φορέσαντες καὶ καβάδιον.

Αὐτὰ δὲ ὅλα τὰ σκάνδαλα καὶ τὴν ταραχὴν μᾶς ἐπροξένησεν ὁ μέγας δραγουμάνος μὲ τοὺς ῥηθέντας τρεῖς ἀρχιερεῖς, τὰ ὁποῖα μετὰ πολλῆς ζημίας καὶ ἀναλωμάτων οὐ μετρίων ἀπεκρουσάμεθα· καὶ ἂς ὄψονται οἱ αἴτιοι τοῦ κακοῦ, ἐπειδὴ καὶ οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ, δι' οὗ τὰ σκάνδαλον ἔρχεται."

Hactenus ille. Ex alia epistola ad eundem Chrysanthum a Ἰακώβῳ διδασκάλῳ die 24 eiusdem mensis transmissa pauca etiam excerpere iuvat:

„Τὴν παιδαριώδη, μᾶλλον δὲ ἀπρονόητον καὶ ἀνόητον ἐπανάστασιν τῶν ἀρχιερέων κατὰ τοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου κὺρ Ἱερεμίου πολλοί τινες ἴσως ἐσημειώσαντο τῇ ὑμετέρᾳ τελειότητι, ὡς δεδώκασι δηλαδὴ κατ' αὐτοῦ τὸ λεγόμενον ἀρζιχάλι εἰς τὸ βασιλικὸν διβάνι τῷ αὐτοκράτορι, καὶ ὅπως παρὰ χρῆμα βασιλικῇ προσταγῇ κατὰ τὴν δεκάτην τοῦ ἰανουαρίου κατεκλείσθη ὁ κὺρ Ἱερεμίας ἐν ἀδέσμῳ τηρήσει παρὰ τῷ τζαουσλαρεμίνῃ, καὶ ὅτι οἱ ἀρχιερεῖς ἄδειαν δῆθεν λαβόντες παρὰ τῶν κρατούντων ἐκλέξασθαι τὸν διαδεξόμενον τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, πρῶτον μὲν ἅπαξ καὶ δὶς συνῆλθον κατ' ἰδίαν, ἔπειτα καὶ κοινῇ μετὰ κληρικῶν καὶ ἀρχόντων εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐνδοξοτάτου ἄρχοντος μεγάλου δραγουμάνου τῆς κραταιᾶς βασιλείας, προκαθεζομένου ἐν τῇ συνελεύσει τοῦ κὺρ Κυρίλλου πρώην Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως τε ἡ ἐκλογὴ γέγονεν ἐπὶ τὸν ἅγιον Λαρίσσης· ἐκείνου δὲ ἐπειπημένου, τὸν κὺρ Κύριλλον ἐψηφίσαντο λαβεῖν αὖθις τὸν θρόνον τὸν πατριαρχικόν. Πέμψαντες δὲ τὸ ἄρζι, ἀπεκρούσθησαν παρὰ τοῦ ὑπερτάτου ἐπιτρόπου, καὶ ἔμειναν καταγέλαστοι καὶ ὥσπερ κόρακες ἄκρατα γαρύεντες, κατὰ τὸν Πίνδαρον [1]), πρὸς τὸν ὑψιπέτην ἀετόν· ὁ γὰρ κὺρ Ἱερεμίας κρατήσας, ἐγκρατὴς αὖθις τοῦ θρόνου ἐγένετο, ἅτε τὰ νεῦρα ἔχων εἰς τὰ ὅπλα τῆς ὑποθέσεως. Πῶς ἂν ἄοπλος πρὸς ὡπλισμένον μάχεσθαι δύναιτο καὶ νικᾶν; Καὶ προχθὲς τὴν πλατύσημον φορέσας στολὴν παρὰ τοῦ ὑπερτάτου ἐπιτρόπου, παρεγένετο εἰς τὸν πατριαρχικὸν ναὸν τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου μετὰ πολλῆς δόξης καὶ δορυφορίας· οἱ δὲ κατ' αὐτοῦ κινηθέντες ἀλογίστως οὐδὲν ἄλλο ἢ τὴν μεγίστην ζημίαν τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ προὐξένησαν."

[1]) Cf. Ol. II, 96 (87).

Exploratarum etiam rerum Chrysanthum certiorem facit Spandones, magnus chartophylax, in epistola ei inscripta, his verbis:

„Ὁ Ἡρακλείας, Ναυπλίου καὶ Βιζύης, οἱ φατριασταὶ καὶ ἐπίβουλοι τοῦ κὺρ Ἱερεμίου, καταγνωσθέντες καὶ ἀποτυχόντες τοῦ σκοπουμένου, ἐκρύβησαν καὶ ὑπάρχουσιν εἰς τόδε ἀφανεῖς. Τοῦ Βιζύης καὶ τοῦ Ναυπλίου ἡ καθαίρεσις ἀνεγνώσθη ἐπ' ἄμβωνος ἐν τῷ πατριαρχείῳ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐκκλησίαις· καὶ τοῦ Ἡρακλείας δὲ ἐγράφη, καὶ σχεδὸν ἀκολουθεῖ νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ αὐτή. Κατεψηφίσθησαν δὲ οἱ ῥηθέντες τρεῖς καὶ ἀπορραπίζονται τῆς ἀρχιερατικῆς τάξεως καὶ πάσης τῆς χριστιανικῆς ὁμηγύρεως καὶ διὰ σαγλίδικου μπιγιουρτίσματος τοῦ ὑπερτάτου ἐπιτρόπου, ὁποῦ ἐδόθησαν μαχζάρια τῷ αὐτῷ ἐπιτρόπῳ μὲ ταῖς βούλλαις τῶν λοιπῶν ἁπάντων ἀρχιερέων ἱερέων τε πασῶν τῶν ἐνοριῶν καὶ ὅλων τῶν ῥουφετίων ὑπέρ τε τοῦ κὺρ Ἱερεμίου καὶ κατὰ τῶν εἰρημένων τριῶν ἀρχιερέων. Τὰ γεγονότα πολυάριθμα ἔξοδα ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν πουγγεῖα ζητεῖ ὁ κὺρ Ἱερεμίας νὰ τὰ ἀναδεχθῶσιν οἱ ἀρχιερεῖς, ὧν μὴ στεργόντων, ἐμεσολαβήσαμεν ὅ τε μέγας λογοθέτης Ἰουλιανὸς καὶ ὁ δοῦλός της καὶ ὁ κυρίτζη Ἀθανάσιος καὶ πάσχομεν νὰ τοὺς συμβιβάσωμεν διὰ τὸ ἀσκανδάλιστον καὶ εἰρηνικόν. Καὶ ἐγγὺς ἦλθεν ὁ συμβιβασμός, οὔπω δὲ πέρας ἔλαβε μέχρι τῆς σήμερον. Ἴσως καὶ σήμερον σὺν θεῷ καὶ δι' εὐχῶν της ἁγίων νὰ συμπερανθῇ καὶ νὰ λάβῃ τέλος ὁ συμβιβασμός.“

Tempestas ad tempus quidem sedata est. At antistites et summus interpres Gregorius Ghica nihil intentatum reliquerunt, quominus rixis contentionibusque Hieremiam exagitarent. Et eorum quidem infestatio adeo gravis fuit, ut coacta noctu contione in aedibus Callinici Heracleensis, hunc patriarcham renuntiarent. Qui nimio gaudio adeo exsultavit, ut eadem nocte iniquam efflaret animam. Eo repentino casu minime perturbati coniurationis conscii, in Callinici locum statim supposuerunt Païsium, Nicomediensem metropolitam, et apud sultanum obtinuerunt, ut ille patriarcha renunciaretur. Quare edicto regio e patriarchico throno deductus est Hieremias, atque inde depulsus die 19 novembris anni 1726. Deiectionem eius scripto comprehendit Critias, magnus ecclesiarcha. Causae depositionis, quae in actis istis afferuntur, non sunt verae causae, sed malitiose conficta crimina, ut id etiam fatetur Athanasius Comnenus Hypsilantes, temporum illorum haud spernendus scriptor. „Τῇ ὑστεραίᾳ, inquit, ἐξωρίσθη ὁ Ἱερεμίας εἰς τὸ Σινᾶ, καὶ ἐγράφη ἡ καθαίρεσίς του παθητικῶς λίαν, ἀλλ' οὐκ ἀληθῶς, παρὰ τοῦ μεγάλου ἐκκλησιάρχου Κριτίου, ἀνδρὸς λίαν ἐπικλινοῦς εἰς τὸ κακολογεῖν, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀξία σημειώσεως ἡ τοιαύτη του σύνθεσις· πρὸς χάριν γὰρ διαγίνεται κακολογῶν, ἀλλ' οὐ διὰ τὴν φίλην ἀλήθειαν“ [1]). Scriptum tamen, cum plurimas episcoporum subscriptiones habuerit et e suggestu in ecclesiis perlectum fuerit, in lucem proferre visum est ad perpetuam virorum illorum ignominiam atque dedecus. Mendacia quidem sunt, sed quidnam tandem aliquando veri a pervicacibus Graecis exspectandum est? Pagellas hactenus ineditas eruimus e codice Constantinopolitano societatis Graecorum litterariae (τοῦ ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου), numero 11 signato, fol. 158-165. Alterum apographum exstat in codice Constantinopolitano sancti Sepulcri 411, p. 188-193; eius tamen varietates neglexímus.

[1]) *Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν*, Constantinopoli, 1870, p. 325.

Καθαίρεσις τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου.

+ Παΐσιος ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

+ Ὁ κοινὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πολέμιος καὶ παλαμναῖος Σατὰν οὐ διέλιπεν ἄνωθεν τὴν καθ' ἡμῶν αὐτοῦ μανίαν καὶ ἀκατάσχετον ὁρμὴν πολυειδῶς ἐνδεικνύμενος καὶ ἄλλοτε ἄλλοις κολαστηρίων ὀργάνοις καὶ δημοσίαις πληγαῖς τὸ ἀνθρώπινον φῦλον ἐπεξερχόμενος· τὸ δὲ δὴ μέγιστον, καὶ χείριστον εἰς κακίαν ὅπλον αὐτοῦ τὸ δυνάμεσι χρῆσθαι κακοποιοῖς καὶ ἐρινύσιν [1]) ἀποτροπαίοις εἰς τὴν καθ' ἡμῶν ἐπιχείρησιν. Καὶ πάλαι μὲν ἐπὶ κακώσει τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ ἔθνους τὸν Φαραὼ εἶχεν αὐτῷ ἐξυπηρετούμενον, ὕστερον δὲ Διοκλητιανοὶ καὶ Μαξιμινοὶ καὶ λοιποὶ ἀσεβείας προστάται κατὰ τοῦ χριστιανικοῦ γένους ὑπ' αὐτῷ ἐστρατηγοῦντο, τὸ κοινὸν τῆς εὐσεβείας ἐλεεινῶς ἐπιτρίβοντες. Ἔμπης οὐδ' οὕτως ἴσχυσε διὰ τέλους τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας περιγενέσθαι, ἧς οὐδὲ πύλαι ᾅδου κατὰ τὴν ἀψευδεστάτην φωνὴν κατισχύσουσιν· εἰ γὰρ καὶ συγχωρεῖ ὁ θεὸς πρὸς καιρὸν γίνεσθαι τὰ κακὰ καὶ τοῖς πονηροῖς τὰς ἀρχὰς ἐπιτρέπεσθαι, τὴν τῶν ἁμαρτανομένων διόρθωσιν καὶ τῶν ὑπηκόων τὴν σωτηρίαν ἐντεῦθεν πραγματευόμενος καὶ δημοσίαις μάστιξι τὰ κοινὰ διορθούμενος τραύματα, λόγοις ἀῤῥήτοις τῶν θείων αὐτοῦ κριμάτων πάντα πρὸς τὸ συμφέρον ἡμῶν οἰκονομοῦντος, ἀλλὰ τὰς ἐν τούτῳ ὑπηρετουμένας αὐτῷ τιμωρὸς φύσεις ὡς κοινὰ ἄγη καὶ μύσῃ τέλεον ἀποστρέφεται καὶ ποιναῖς ἐξαισίοις ἐνδίκως μάλα μετέρχεται, διότι εἰς τὸ κακοποιεῖν γεγόνασιν ἐπιτήδειοι, καὶ τῇ μοχθηρίᾳ τῆς φύσεως χαριζόμενοι, ταῖς κοιναῖς συμφοραῖς ἐντρυφῶσι καὶ ἐπεμβαίνουσι. Ταύτῃ τοι καὶ τὸν

[1]) *ἐριννύσιν* cod.

Hieremiae patriarchae depositio.

+ Païsius miseratione Dei archiepiscopus Constantinopolis, novae Romae et patriarcha universalis.

+ Communis humani generis hostis et pernicies Satan non cessavit a principio suum in nos furorem insanumque impetum multifarie ostendere et alias aliis calamitatum instrumentis publicisque damnis humanam gentem lacessere; quodque maximum est, pro pessimis suae malitiae armis ad impetendum nos maleficis utitur potestatibus infaustisque furiis. Atque olim quidem ad vexandum Israeliticum populum Pharaonem habuit sibi ministrum; postea vero Diocletiani et Maximini ceterique impietatis patroni adversus christianorum genus sub eo duce militavere, universam religionem misere proterentes. At tamen ne ita quidem valuit Dei ecclesiam prorsus pervincere, cui ne orci quidem portae secundum oris veracissimi effatum unquam praevalebunt; etsi enim sinit Deus ut mala ad tempus accidant et improbis demandetur imperium, peccatorum emendationem iustorumque salutem inde subministraturus publicisque calamitatibus omnium vulnera sanaturus, pro inenarrabili divinorum ipsius iudiciorum ratione omnia ad utilitatem nostram dispensans, tamen quas rei praestandae adhibet ultrices naturas, eas uti publica exitia et monstra tandem aspernatur poenisque acerbissimis iure omnino insequitur, quod ad nocendum fuerint indoneae ac effusa ingenii pravitate omnium miseriis saturatae iis illuserint. Ita sane et Pharaonem marinis vorticibus penitus delevit et Iudam traditorem laqueo damnavit aliosque alias

Φαραὼ ἄρδην βυθοῖς θαλαττίοις κατέχωσε καὶ τὸν προδότην ἀγχόνῃ κατεδίκασε καὶ ἄλλους ἄλλως κατέστρεψεν, ὅσοι τῇ ἐξουσίᾳ ἐπὶ βλάβῃ καὶ ὀλέθρῳ τῶν ὑπηκόων κατεχρήσαντο· οὐδὲ γὰρ ὄργανα συμφορῶν αὐτοὺς ἔπλασεν ὁ θεός, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἰδίας προαιρέσεως εἰς κακίαν ἀπονενευκότας καὶ ἀποτεθηριωμένους ἐν δέοντι ἀπεχρήσατο πρός τι τέλος συμφέρον κατὰ τὴν ἄρρητον καὶ εὐμήχανον αὐτοῦ σοφίαν καὶ πρόνοιαν κἀκ τῶν πονηρῶν ἀγαθόν τι ποιεῖν εὐφυῶς ἐπισταμένην κατὰ τοὺς ἀρίστους τῶν ἰατρῶν, οἳ τῷ τῆς ἐχίδνης δηλητηρίῳ εἰς ἀλεξιτηρίων κατασκευὴν ἀποκέχρηνται [1]). Διὸ καὶ τὸ εἰρημένον τῷ θεσπεσίῳ Παύλῳ [2]), σκεῦος εἶναι ὀργῆς κατηρτισμένον εἰς ἀπώλειαν, οὐχ ὅτι τοιοῦτον, φησί, παρὰ θεοῦ κατεσκευάσθη, ἀλλ' ὅτι ὁ ἐκ προαιρέσεως ἐν ἑαυτῷ εἰσοικισάμενος τὸν διάβολον καὶ ὥσπερ ἀγγεῖον χωρήσας κἀκ τῆς ἐκείνου δυσωδίας ἀναπλησθείς, οὐκέτι πρὸς χρῆσιν ἡντιναοῦν συμβάλλεται, ἀλλ' ἀφανισμοῦ μόνον καὶ ἀπωλείας ἐστὶν ἄξιος· κἀπειδὴ χρὴ αὐτὸν συντριβῆναι, ὡς ὑπὸ τῆς ἄγαν κακίας ἀναφανέντα ἀνίατον, οἰκονομεῖ ὁ θεὸς περιφανῆ γενέσθαι τοῖς πᾶσι καὶ περίπυστον, ὅπως ἄλλοις γοῦν ὠφέλιμος διὰ τοῦ πάθους γένηται· ἐσκλήρυνε γάρ, φησίν, ὁ θεός τὴν καρδίαν Φαραώ [3]), τῇ μακροθυμίᾳ δηλονότι ἐπίτασιν αὐτῷ τῆς κακίας διδούς, ἵνα κορυφωθείσης αὐτῆς εἰς τὸ ἔσχατον, ἡ δικαία τοῦ θεοῦ κρίσις φανερὰ γένηται [4]), ἀναλόγως τῷ ὕψει τῆς ἀξίας ἐπαγομένου δικαίως καὶ χαλεπωτάτου τοῦ πτώματος, συνῳδὰ τῷ ἱεροψάλτῃ φάσκοντι [5]), τῇ τοῦ ἀσεβοῦς ὑπερυψώσει καὶ ὑπὲρ τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου ἐπάρσει ἀντιμετρεῖσθαι θεόθεν τὸν ἀφανισμόν τε καὶ τὴν καθαίρεσιν. Διὸ χρὴ τοὺς εὐσεβεῖς ταῖς τοιαύταις παρὰ θεοῦ οἰκονομίαις γενναίως ἐγκαρτερεῖν, καὶ μὴ ἀπαγορεύειν μικροψύχως περιμένοντας τοῦ θεοῦ τὸ φιλάνθρωπον, τοῦ πατάσσοντος καὶ πάλιν ἰωμένου, καὶ μὴ ἐπαφιέντος παντελῶς τὴν ῥάβδον τῶν ἁμαρτωλῶν ἐπὶ τὸν κλῆρον τῶν δικαίων, ἀλλὰ ποιοῦντος κρῖμα καὶ δικαιοσύνην ἀδόκητον καὶ ἐλεοῦντος τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ· ἡ γὰρ ὑπομονή, φησί, τῶν πενήτων οὐκ ἀπολεῖται εἰς τέλος [6]).

Εἰς τί δὲ ἡμῖν ταῦτα προανακέκρουσται; ἢ δηλονότι καὶ ἐφ' ἡμῖν ἤδη πρὸ χρόνων τινῶν διὰ τὰς τοῦ λαοῦ ἁμαρτίας δεινῶς καὶ χαλεπῶς κατὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας ἐπηρείᾳ τοῦ μισοκάλου ἀνερράγη καὶ ἐπεγένετο πόλεμος καὶ τῶν πώποτε μνημονευομένων ὁ βαρύτατος ἅμα καὶ φρικωδέστατος· ὁ γὰρ κατὰ παραχώρησιν θεοῦ καὶ παρ' ἀξίαν (ὡς μὴ ὤφελεν) ἁρπάσας τὸν οἰκονομικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τυραννικῶς τε καὶ ληστρικῶς ἐπιβὰς τῆς κοινῆς ἡμῶν ἐκκλησίας ἐπὶ κακῷ καὶ βλάβῃ αἴσχει τε καὶ ὀλέθρῳ τοῦ τῶν ὀρθοδόξων πληρώματος, Ἱερεμίας, τὸ (ὡς ἄν τις εἴπῃ) ἐναγέστατον τῆς ἐρημώσεως βδέλυγμα τὸ ἑστὼς κατὰ τὴν γραφὴν ἐν τόπῳ ἁγίῳ [7]) καὶ βεβηλοῦν καὶ μιαῖνον τὰ ἅγια, ὁ δράκων ὁ ἀποστάτης [8]), ὁ νοῦς ὁ ἀσσύριος [9]), ὁ κοινὸς ἁπάντων θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἐχθρὸς καὶ πολέμιος, ὁ ἐπὶ φθορᾷ παντελεῖ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς εὐσεβείας φύς τε καὶ τραφεὶς καὶ τὴν μεγίστην ἀρχὴν βίᾳ τυραννικῇ ὡς ἀργυρώνητον ὠνησάμενος, εἴθε μὲν οὐδὲ εἰς τὸν βίον προήχθη τὸ σύνολον (τὸ γὰρ Καλὸν ἦν, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖ-

perdidit quotquot in damnum perniciemque sibi subditorum potestate abusi sunt. Neque enim aerumnarum instrumenta condidit eos Deus, sed proprio arbitrio iam ad pravitatem propensos et efferatos utilitati cuidam procurandae commode adhibuit pro inenarrabili sua solertique sapientia et providentia, quae vel improborum ope aliquid boni efficere scite pernovit, perinde atque medici peritissimi viperae veneno ad antidota paranda utuntur. Quare a divo Paulo dicitur istiusmodi hominem *vas esse irae coagmentatum ad interitum,* non quod, ait, ita a Deo fuerit instructus, sed quod diaboli hospes et quasi receptaculum consulte effectus ac illius etiam foetore impletus, non potest amplius ad usum ullum adhiberi, sed interitu solo ac exitio dignus est; et quoniam conteri eum oportet, quippe qui ob nimiam malitiam insanabilis videtur, statuit eum Deus illustrem fieri et apud omnes celebrem, ut infortunio suo reliquis saltem utilis fiat: *induravit enim,* inquit, *Deus cor Pharaonis,* tolerantia videlicet nequitiam ipsius adaugens, ut ea ad extremum usque cumulum provecta, aequum Dei iudicium in illo effulgeat, a quo secundum dignitatis amplitudinem iure immittitur casus acerbissimus iuxta illud quod a sacro psalmista dicitur, pro impii superbia ac super cedros Libani elatione interitum eius ac eversionem divinitus rependi. Quapropter pios homines decet talia Dei instituta fortiter tolerare nec animum ignave demittere in sustinenda Dei miseratione, qui *percutit et rursus sanat,* nec patitur ut *virgam prorsus porrigant peccatores in sortem iustorum,* sed iudicio ac iustitia ex improviso patefacta haereditati suae opitulatur: *nam pauperum,* ait, *patientia non peribit in finem.*

Sed quid ita praelusimus? Nimirum quia vel inter nos iam aliquot ante annis propter populi peccata saevum acerbumque in Christi ecclesiam maligni impulsu erupit supervenitque bellum, idque omnium quae unquam memoriae prodita sunt gravissimum aeque ac teterrimum. Nam qui concedente Deo ac praeter meritum (utinam ne id accidisset) universalem Constantinopolis sedem sibi arripuit, tyrannorum praedatorumque more omnium nostrum ecclesia per vim potitus in malum, damnum, dedecus ac perniciem universorum orthodoxorum, Hieremias, detestabilis illa, ut quis dicat, *desolationis abominatio posita* secundum scripturam *in loco sancto,* qua profanantur polluunturque res sacrae, draco ille apostata, genius ille assyrius, communis omnium Deique hominumque hostis et adversarius, ad delendam funditus ecclesiam ac religionem natus et enutritus atque summum principatum violenter ac tyrannice uti rem emptitiam mercatus, utinam ne in vitam quidem esset ullo modo productus: nam verba illa: *Bonum erat ho-*

[1]) Sententiam et verba surripit Basil. Magni homil., *Quod Deus non est auctor malorum,* § 9.
[2]) Rom. IX, 22.
[3]) Exod. IX, 12; X, 20, 27; XIX, 28.
[4]) Iterum Basil. expilat, ibid. § 5.
[5]) Ps. XXXV, 36.
[6]) Ps. IX, 18.
[7]) Matth. XXIV, 15.
[8]) Ezech. XXIV, 4.
[9]) Is. X, 2. Hisce similia leguntur apud Greg. Naz., Contra Iulian. I, Patr. Gr. XXXV, 532 B, et apud Theodorum Studitam, Patr. Gr. XCIX, 1312.

νος[1]), περὶ τοῦ προδότου Ἰούδα ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ῥηθέν, κάλλιστα ἂν καὶ ἐπ' αὐτοῦ ῥηθείη καὶ προσφυέστατα, τοῦ μὴ τί γε ἐς ἴσα, ἀλλὰ καὶ πολλῷ τῷ μέσῳ ἐκεῖνον τό γε εἰς προδοσίαν καὶ φιλαργυρίαν ζηλώσαντος καὶ νικήσαντος· ἐπεὶ δὲ ἔτυχε φεῦ γεννήσεως, καὶ ὁ παιδαγωγήσας αὐτὸν δαίμων ὥσπερ τινὰ ἐπιδήμιον λοιμὸν εἰς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων ἀθλίως παρέπεμψεν, ἔτι ἐν διακόνοις τελῶν ὁ οὐχ ὅπως τοῦ ἱεροῦ κλήρου, ἀλλ' οὐδὲ τῆς τῶν χριστιανῶν προσηγορίας ἄξιος, ἔφθασε μὲν παρεισδῦσαι εἰς τὴν αὐλὴν τὴν πατριαρχικὴν τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Καλλινίκου πατριάρχου τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον τὸ τηνικαῦτα διέποντος· ὡς δέ ποτε ὑφῆψε πυρὰν ἐν τοῖς οἰκήμασι καὶ μικροῦ ἐδέησεν ἀποτεφρωθῆναι πυρὶ τὰ πατριαρχικὰ ἀνάκτορα, εἰ μὴ προλαβόντως ἐπέσχον τὴν τῆς φλογὸς ἀνάδοσιν (τοῦ θεοῦ ἐναργῶς προδεικνύντος τὸ μέλλον, καὶ τὸν ὅσον οὔπω ἐνσκήψοντα κεραυνὸν δι' αὐτοῦ τῇ ἐκκλησίᾳ οὐκ ἀμυδροῖς προτυποῦντος σημείοις), ἐκβέβληται καὶ ἀπεδιώχθη μακρὰν ὑπὸ τοῦ μακαρίου ἐκείνου πατριάρχου ἐπιγνόντος τὸ ἐκ προοιμίων ἐκείνου ἀδόκιμον κακόηθές τε καὶ δυσοιώνιστον.

Ἀλλ' οὐκ οἴδαμεν ὅπως μετὰ παρέλευσιν χρόνων ἱκανῶν ὁ ἐπὶ βλάβῃ καὶ ἀτιμίᾳ τοῦ ἡμετέρου γένους ἐπιτρέφων αὐτὸν σατανᾶς, φέρων αὖθις αὐτὸν τῇ πατριαρχικῇ αὐλῇ παρενέβαλε, καὶ ὥσπερ αἶραν καὶ ἄκανθαν βλαπτικὴν τῇ τοῦ Χριστοῦ γεωργίᾳ ἐγκατεφύτευσεν[2]), ἐν ᾗ καιρόν τινα ὑπούλως καὶ δολίως διαγενόμενος, καὶ λαθὼν ὁποῖός τις ἦν, ἅτε τῷ διαβόλῳ μαθητευθείς, ὃς πολλάκις καὶ εἰς ἄγγελον φωτός, καὶ ταῦτα σκότος ὢν ὅλος, φιλεῖ μετασχηματίζεσθαι[3]) καὶ ἀπατᾶν τοὺς ἀκεραιοτέρους, ἐδράξατο μὲν τῆς ἀρχιερωσύνης, Καισαρείας ἀναδειχθείς. Ἐπήρθη δὲ παραυτίκα καὶ ἐκτετύφωται τῷ μεγέθει τῆς παρ' ἀξίαν ἐπιδοθείσης τιμῆς, καὶ εἰς ἐσχάτην ἀπόνοιαν ἐλθών, τὴν ἐξωλεστάτην τε κεφαλὴν ὑψοῦ ἄρας καὶ ὥσπερ ὁ ταὼς ἑαυτὸν περισκεψάμενος, τῷ τῆς Κωνσταντίνου θρόνῳ εὐθὺς ἐποφθαλμιᾶν καὶ πατριαρχίαν φαντάζεσθαι ἐπεβάλετο· τῇ γὰρ τοῦ νοὸς κουφότητι φρονηματισθείς, ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα (τὸ τοῦ λόγου) πηδᾶν ἐπικεχείρηκε, μηδὲ τοῦτο συνεὶς ὁ ἀσύνετος, τὴν ἰδίαν ἐπιγνῶναι ἀπαιδευσίαν καὶ βαρβαρότητα καὶ τὴν πρὸς τὸ ὕψος τοῦ θρόνου τούτου ἀναξιότητα, ὡς ἀληθεύειν ἐπ' αὐτῷ τὸ σολομώντειον ἔπος[4])· Ἔστι πονηρία ἣν εἶδον ὑπὸ τὸν ἥλιον, ἄνδρα δόξαντα παρ' ἑαυτῷ σοφὸν εἶναι, καὶ ὃ τούτου πονηρότερον, ᾗ φησιν ἡ θεολόγος φωνή[5]), παιδεύειν ἄλλους πεπιστευμένον τὸν μηδὲ τῆς ἰδίας ἀμαθείας ἐπαισθανόμενον· τὸ γὰρ οἴεσθαι τοῦ εἶναι τὸ πλεῖστον ἀφαιρεῖται, καὶ μέγα τοῖς ἀνθρώποις ἡ κενοδοξία πρὸς ἀρετὴν ἐμπόδιον[6]).

Ἐπὶ τοιαύταις οὖν φαντασίαις καταλιπὼν καὶ προδοὺς τὸ ποίμνιον ὁ μισθωτὸς καὶ ἀνάξιος, μηδενὸς καλοῦντος, μάλιστα δὲ ἀποπεμπομένου αὐτὸν τοῦ τότε πατριαρχεύοντος κὺρ Κοσμᾶ καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἀπιέναι καὶ καθῆσθαι συνοδικῶς ἐπιτάττοντος, ὁ δὲ παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ὅρους τε καὶ κανόνας χωρὶς ἀδείας τῆς Κωνσταντίνου ἐπιδημεῖ, χρείαν μὲν ἄλλην ἔχειν σκηπτόμενος, τῇ δ' ἀληθείᾳ τὸν αὐτῆς θρόνον διώκων. Καὶ δὴ τῇ φιλαρχίᾳ καὶ κενοδοξίᾳ ὁ τοῦ ἑωσφόρου ὀπαδὸς τέλεον τυφλωθεὶς καὶ κατὰ τοὺς λύσσωντας κύνας ἀκαθέκτως καὶ μανικῶς τὴν πατριαρχικὴν ἀξίαν ἐκ παντὸς τρόπου θηρεύων καὶ μνώμενος, ἐπεὶ ἐγίνωσκεν ἑαυτὸν ὑπὸ τῆς συνόδου καὶ τοῦ κλήρου ἀνένδεκτον ἐσόμενον ὡς ἀπρόσφορον καὶ ἀδόκιμον, τρόποις ἀλλοτρίοις ἐπιχειρεῖ καὶ ὑποσχέσει ἀδροτάτης ποσότητος χρημάτων εἰς ὑπερέχοντας ἀξιω-

A *mini illi si natus non fuisset,* quae de Iuda proditore a salvatore dicta sunt, optime de isto et aptissime dixeris, qui illum prae avaritia et proditione aemulatus non solum aequavit, sed et magno intervallo superavit. At quoniam diem heu! adeptus a magistro daemone tanquam contagiosa lues in reginam urbium misere est invectus, cum adhuc diaconis accenseretur homo non solum sacri cleri, sed ne christiani quidem nominis dignus, effecit ut in patriarchalem aulam subreperet Callinici, felicis memoriae patriarchae, qui oecumenicam sedem id temporis moderabatur. Ut primum autem aedibus ignem iniecit ac parum abfuit, quin patriarchalia tecta incendio absumeret, ni serpentes flammas maturius praevertissent (Deo quae futura essent luculenter praemonstrante quantumque fulmen in ecclesiam per eum mox irruendum esset non obscuris praefigurante signis), statim eiectus B est ac procul fugatus a beato illo patriarcha, cui vel ab initio comperta fuit eius imperitia, pravitas, omen funestum.

Verum enim vero, interiectis aliquot annis, a Satana in nostri generis detrimentum et dedecus sustentatus, iterum (quo pacto nescimus) in patriarchalem aulam infertur ac intruditur, uti lolium nocivaque spina in Christi arvo consitus. Atque ibi simulate et dolose aliquandiu commoratus, qui vir esset qualisque dissimulans, utpote a diabolo instructus, qui saepe vel in angelum lucis, quamvis caligo totus sit, simplicioribus decipiendis libenter transformatur, pontificatu arrepto, Caesariensis designatur; ac protinus dignitatis sibi praeter meritum collatae magnitudine elatus inflatusque, in summam insaniam incidit: perditissimum caput alte erigens et magnifice se pavonis modo circumC spiciens, Constantinopolitanae sedi limis oculis intuendae ac patriarchatui somniando statim incubuit. Namque animo inani sibi assentatus, scamma, ut aiunt, transiliendum suscepit, ne id quidem stolidus ille compertum habens, se sibi conscium non esse propriae inscitiae ac rusticitatis necnon excelsae illi sedi occupandae indignitatis, adeo ut vere in eum transferri possit illud Salomonis effatum: *Est malum quod vidi sub sole, virum qui sibi sapiens esse videtur,* et quod peius est, ex Theologi sententia, alios erudiendos suscepit, qui ne inscitiam quidem suam persentit. Etenim opinio plurimum de re ipsa aufert, inanisque gloriae studium hominibus magno ad virtutem impedimento est.

Hisce deliramentis captus, gregem deserit ac prodit indignus ille mercenarius, a nemine arcessitus, immo vero a domino Cosma, qui id temporis D patriarcham agebat, propulsus atque a synodo iussus in provinciam suam abire ac quiescere; ille vero praeter ecclesiae leges et canones absque ulla licentia Constantinopoli commoratur, alterius quidem negotii obeundi simulatione, re autem vera sedis eius affectandae causa. Namque imperii vanaeque gloriae studio prorsus obcaecatus assecla ille luciferi, canum rabidorum more incontinenter ac furiose patriarchalem dignitatem omni modo venatur et consectatur; cum vero sē utpote ineptum inhabilemque cum a synodo tum a clero non admissum iri probe noverit, alienorum operam adhibet maximamque nummorum copiam potentioribus

[1]) Matth. XXVI, 24.
[2]) I Cor. III, 9.
[3]) II Cor. XI, 14.
[4]) Prov. XXVI, 12.
[5]) Greg. Naz. Orat. 2, Patr. Gr. XXXV, 460 c.
[6]) Iterum verba furatur Greg. Naz., t. cit. 461 a.

ματικοὺς τοῦ ἐξωτερικοῦ κράτους τῷ θρόνῳ ἐπιβουλεύει· φωραθεὶς δ' ἐπὶ τούτοις καὶ τοῦ πονηροῦ συμβολαίου καὶ γραμματίου μετὰ τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ ἐν χερσὶν ἤδη ὄντος καὶ συνοδικῶς ἀπελεγχθέντος, αὐτοκατάκριτος καὶ ἀναπολόγητος ἀπολειφθεὶς καὶ ἔνοχος γεγονὼς ταῖς ἐσχάταις παιδείαις ὡς ἐπίβουλος τῆς ἐκκλησίας, φιλανθρωπίας ὅμως ἀξιωθεὶς ὁ ἀχάριστος, ἀπεπέμφθη συνοδικῶς εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ. Οὐ μέντοι ἡσύχασεν ἀπελθών, ἀλλὰ συμμορίαν καὶ φατρίαν καταλιπὼν ἐνταῦθα βδελυρῶν καὶ ἐξωλεστάτων ἀνδραρίων τινῶν καὶ παλαμναίων τελχίνων διακονουμένων τῇ σατανικῇ αὐτοῦ γνώμῃ τε καὶ βουλῇ, εὐκαιρίας τε τῆς τότε τυραννικῆς δυναστείας δραξάμενος καὶ τὰς εἰς τὸ δημόσιον συντάξεις καὶ χορηγίας ἐτησίους ἐπαυξήσας διπλῇ καὶ καταβαρύνας τὴν ἐκκλησίαν χρέεσι καὶ συδόσεσιν ἀφορήτοις, ἁρπάζει τὴν ἀρχὴν ὁ ἐπιβάτης καὶ ἁλιτήριος καὶ βίᾳ κατὰ τῆς ἐκκλησίας ὁ θεομάχος χωρεῖ, καίτοι τῆς συνόδου καὶ τοῦ κλήρου ἀποποιουμένων αὐτὸν ὡς ἀνάξιον, ἀλλ' αὐτὸς ἐπεθύμησεν ἐν κακίᾳ ὀνομαστὸς γενέσθαι κατὰ τὸν πάλαι Ναβουζαρδάν, ὅστις ἔκαυσε τὸν ναὸν τοῦ κυρίου, ὅπως λάβῃ μέγα ὄνομα [1]).

A saecularis imperii magistratibus pollicitus sedem ambit. Interea vero, dum nefandum pactum epistoliumque a semetipso subscriptum prae manibus adhuc haberet, deprehensus et in synodo sua ipsius confessione convictus, cum causam excusandi nullam haberet, extremarum poenarum, quod in ecclesiam coniurasset, reus factus est; misericordiam tamen consecutus vir ille ingratus, in dioecesim suam a synodo remissus est. Neque tamen, ut abiit, quievit; sed cum nefandorum quorundam nequissimorumque homuncionum ac perfrictae frontis sicariorum factionem catervamque hic reliquisset qui diabolico ipsius consilio ac proposito inservirent, impotentissimi qui tum erat dominatus occasionem arripuit: atque vectigalibus ac stipendiis, quae aerario quotannis persolvenda sunt, duplo adauctis ecclesiaque aere alieno intolerandisque largitionibus pergravata, principatum occupat ereptor ille sce- B lestissimus ac per vim iste Dei hostis adversus ecclesiam progreditur, quamvis cum a synodo tum a clero propulsaretur utpote indignus, tamen celeberrimus propter nequitiam fieri concupivit, quemadmodum olim Nabuzardan ille, qui templum Domini incendit, ut magnam famam sibi conciliaret.

Τοιαύτης δ' αὐτῷ ἐπισφαλοῦς καὶ δυσσεβεστάτης κρηπῖδος ὑποτεθείσης, πολλῷ χείρῳ κατετολμήθη τὰ μετὰ τὴν τῆς ἀρχῆς ἐπεμβάτευσιν· καὶ γὰρ κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον, οὗ ἡ ἀρχὴ ἀδόκιμος, καὶ τὸ πᾶν ἀβέβαιον· φιλαργυρίας γάρ, ἣν τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς ἐνδίκως μάλα εἰδωλολατρείαν προσαγορεύει, οὕτω δεινῶς ἑάλω καὶ ἥττηται, ὡς χρυσοῦ πλέον μηδὲν φθέγγεσθαι οὔτε πνεῖν οὔτε φαντάζεσθαι, πᾶσαν δὲ τὴν σπουδὴν προσεδαπάνα τῷ χρηματίζεσθαι, τὸ τοῦ Χριστοῦ ποίμνιον ὑπόθεσιν αἰσχροκερδείας ἑαυτῷ προστησάμενος καὶ θύων καὶ ἀπολλύων καὶ πάσης ἀπηγορευμένης κατατολμῶν πράξεως, ἅτ' ἐπὶ τῷ πλούτῳ τὴν ἐλπίδα τιθέμενος, ἀλλ' οὐχὶ τῷ ἰσχυρῷ C θεῷ. Καὶ δὴ τῇ λύπῃ ταύτῃ καθάπαξ ἐκμανείς, τί τῶν κακῶν οὐκ ἐτόλμησε; Μᾶλλον δὲ ποῖον εἶδος ἀσεβείας καὶ παρανομίας παρέδραμεν ἀκατέργαστον ὁ φιλοχρυσώτατος οὐχ ἧττον ἢ μισοχριστότατος; Ποῖα παράνομα καὶ κεκωλυμένα συνοικέσια καὶ διαζύγια οὐκ ἐδραματούργησε; Καὶ τούτων μὴ μόνον τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑπερορίους καὶ σχεδὸν τὴν οἰκουμένην πᾶσαν ἐνέπλησεν, ὡς μηδεμίαν διαφορὰν ὑπολειφθῆναι χριστιανοῖς τε καὶ ἔθνεσιν ἔν γε τοῖς γαμικοῖς συναλλάγμασι· τετραγαμίαι τε γὰρ καὶ αἱμομιξίαι καὶ πᾶν εἶδος ἀθεμιτογαμίας καὶ βαθμῶν παρατετηρημένων κατάλυσις πᾶσα τοῖς ἁδρὰ καταβάλλουσιν ἀργύρια ἀνέδην [2]) συνεχωροῦντο, καὶ ὡς ὑπὸ κήρυκι ἐν μέσῳ τῆς ἀγορᾶς οἱ βαθμοὶ ἐπὶ ῥηταῖς ἀργυρίων ποσότησι ἐπιπράσκοντο, καὶ ἑνὶ λόγῳ πᾶσα νόμου κατάλυσις χρημάτων ἦν ὠνία.

Lubricum istud impiissimumque fundamentum cum sibi supposuisset, post usurpatum principatum multo peiora sibi sumpsit: nam ex magni Basilii sententia, cuius improbum est initium, huius reliquum omne ferri non potest [1]). Etenim avaritia, quam *vas electionis* iure quidem idololatriam nuncupat, adeo dire captus est ac devictus, ut nihil amplius praeter aurum loqueretur, anhelaret, somniaret, sed totum studium in nummos congerendos impenderet, sibi Christi gregem in materiem turpes quaestus faciendi constituens, eumque et mactans et perdens, factis quaecunque prohibentur ab eo susceptis, quippe qui spem in divitiis, non in Deo forti reponeret. Qua animi quidem insania ubi primum laboravit, quidnam mali non admisit? immo vero quamnam nequitiam improbitatemque intentatam reliquit iste homo auri amantissimus aeque ac Christi inimicissimus? Quae nefaria vetitaque coniugia et divortia non perpetravit? Quibus non solum urbem reginam, sed exteras etiam civitates ac universum fere orbem adeo implevit, ut nullum superfuerit discrimen christianos inter et gentiles in nuptiis saltem contrahendis. Nam quarta matrimonia, incestus, nefanda omne genus connubia, graduum servandorum immunitas summa illis qui multum profunderent nummorum licentius concedebantur; gradus uti sub praecone in medio foro, praefixo nummorum numero, venum dabantur, et, ut verbo dicam, quaevis legis vacatio pretio venalis erat.

Τὸ δὲ περὶ τὰς χειροτονίας αὐτοῦ σιμωνιακὸν καὶ τὴν τοῦ λεγομένου ψαλτικοῦ ἐς ὑπέρμετρον ὄγκον ἀπαίτησιν βιαίαν καὶ ἁρπαγὴν τίς ἀξίως παραστῆσαι δυνήσεται; Δι' ἣν τὰς τοῦ θρόνου ἐπαρχίας σχεδὸν ἁπάσας ἐπέτριψε καὶ ἠφάνισεν, ἄγχων καὶ πιέζων τοὺς ἀθλίους ἀρχιερεῖς, καὶ τὴν ἄπρατον χάριν εἰς πρᾶσιν κατάγων [3]) καὶ μονονοὺκ κηρύττων ὡς ἐπὶ πρατηρίου τὰς χηρευούσας ἐπαρχίας καὶ τοὺς ὠνησομένους ἐπιζητῶν καὶ ἐπαλείφων εἰς ἅμιλλάν τε καὶ ἀντιφιλοτιμίαν ἐμβαλλόμενος καὶ τῷ πλείονα καταβαλόντι ἐπιδόναι ὑποσχόμενος· καὶ διὰ πάντων τῶν σατανικῶν τούτων κινημάτων τὸ πλείονα δυνηθῆναι λαβεῖν μηχανώμενος, καὶ ταῦτα τῶν ἀποστολικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν κανόνων γενναίως ἀπομαχομένων τούτῳ τῷ ἐγκαλήματι καὶ διπλῇ καθυποβαλ- D Eius vero in ordinationibus conferendis simoniam et in exigenda *psaltici* quod vocant immodica quantitate vim ac rapacitatem quis convenienter sermone assequi poterit? Cui extorquendae patriarchatus provincias fere omnes contritas delevit, miserandis antistitibus vexatis et exagitatis. Gratiam, quam vendere nefas, veno subiiciens viduasque dioeceses quasi sub hasta positas licitans, ad emendum invitabat, ad invicem certandum aemulandumque incitabat impellebatque, illas ei se addicturum pollicitus qui largius liceretur, omnibus hisce diabolicis artibus quam maximum pretium auferre experiens, quamvis apostolici et ecclesiastici canones huic crimini acriter adversentur illudque duplici afficiant poena utpote gravis-

[1]) IV Reg. XXV, 9.
[2]) *ἀναίδην* cod.
[3]) Verba e canone 2 concilii Chalcedonensis deprompta.

[1]) Sententia eadem fere est ac illa Ciceroniana: *Ut male posuimus initia, sic cetera sequentur.*

λόντων αὐτὸ παιδεία διὰ τὸ μέγεθος· Ὁ χειροτονῶν γάρ, φησίν, ἐπὶ χρήμασι καθαιρείσθω καὶ ἀφοριζέσθω[1]). Ἀλλ' εἰς οὐδὲν ἐλογίσθησαν τῷ ἀσεβεῖ αἱ τῶν νόμων ἀπειλαὶ τῷ τῆς φιλαργυρίας πάθει καθάπαξ ἑαλωκότι, δι' ἣν καὶ αἱ περὶ τὰς κρίσεις ἀδικίαι καὶ αἱ δεκασμοὶ κατετολμῶντο αὐτῷ, καὶ οὐδὲν οὕτως ἦν ῥᾴδιον ὡς τὸ ἀδικεῖν τῷ βουλομένῳ παντὶ εὐποροῦντι χρημάτων· ἐπ' αὐτοῦ γὰρ μόνον εἴδομεν δικαιοσύνην καὶ ἀδικίαν πλούτῳ καὶ πενίᾳ ὁριζομένας καὶ κρινομένας· κἂν πένης προσέλθῃ, δι' αὐτὸ τοῦτο ὡς ἄδικος κατεκρίνετο· ὁ δὲ πλούσιος καὶ προφαίνων χρυσόν, τὰ πρῶτα δίκαια ἔχειν ἀναντιρρήτως ἐγνωρίζετο· ἐφ' οἷς ἀδικούμενοι οἱ εὐσεβεῖς μετὰ τοῦ προφήτου κατεβόων[2])· Ἐξ ἐναντίας ἡμῶν γέγονε κρίσις, καὶ ὁ κριτὴς λαμβάνει δῶρα. Διὰ τοῦτο διεσκέδασται νόμος καὶ οὐ διεξάγεται εἰς τέλος κρίμα.

Τῇ δὲ ἀδικίᾳ παρομαρτοῦσαν εἶχε καὶ τὴν ἀσπλαγχνίαν καὶ ὠμότητα· οὐδὲ γὰρ εἶδεν ἥλιος ἀσυμπαθέστερον ἄνθρωπον καὶ περὶ τοὺς πένητας ἀκαμπέστερον. Κἂν ἀπαντήσῃ καὶ ὀφθείη αὐτῷ ποτε πένης ἐλέους δεόμενος, ὡς λῃστὴς ἐφυγαδεύετο, καὶ ἀποφρὰς ἦν αὐτῷ ἡ ἡμέρα ἐκείνη καὶ ἀποτρόπαιος· ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ παραπληξίας ὑπὸ τῆς φιλοχρηματίας ἐξώκειλεν, ὡς μὴ μόνον ἐγρηγορώς, ἀλλὰ καὶ ὑπνώττων τὴν ἁρπαγὴν πραγματεύεσθαι· καὶ δῆτα νὺξ πᾶσα ἐγεώργει καὶ εἰδωλοποίει αὐτῷ πόρους καὶ τρόπους τοῦ χρηματίζεσθαι περὶ τὴν τῶν ὀνείρων μαντικὴν ἐπιεικῶς ἐπτοημένῳ καὶ τὴν σύγκρισιν αὐτῶν ἐπὶ λήψει ἀεὶ ποιουμένῳ χρημάτων· μάλιστα δὲ πάντων εὐόνειρος ἦν αὐτῷ ἡ νὺξ ἡ ἀπὸ τῶν ὀπώρων τὴν ἐδωδὴν τῶν σύκων αὐτῷ ἀναπλάττουσα· ἀπὸ τούτων γὰρ θανάτους ἀρχιερέων καὶ τάλαντα ὅλα ψαλτικῶν ὁ ἀσυνείδητος καὶ πεπλανημένος κακῶς ἐμαντεύετο καὶ τὰς ἀλλοτρίας συμφορὰς ἰδίαν εὐτυχίαν ἡγεῖτο. Τὸ δὲ πάντων ἀτοπώτατον, ὅτι καὶ λέγειν καὶ δημοσιεύειν τὰ τοιαῦτα οὐκ ἐπῃσχύνετο, καὶ ταῦτα ἐν ἱεροῖς συλλόγοις καὶ συνελεύσεσιν. Ἀλλ' ἅπασα αὐτῷ ἡ φιλοσοφία ὀνείρων καὶ μυθολογίας μακρὰ ἦν ἀδολεσχία, ὥστ' ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς θεοστυγοῦς αὐτοῦ πατριαρχείας πᾶν ἔθιμον καὶ νόμιμον εὐπρέπειάν τε καὶ σεμνότητα ἐκκλησιαστικὴν ἄρδην ἐξαφανισθῆναι[3]) καὶ τοὺς ἱεροὺς συλλόγους σκηνὴν καὶ κωμῳδίαν ἀναδειχθῆναι· ἐν τούτοις γὰρ λόγος μὲν οὐδεὶς ἀρετῆς πέρι ἢ δογμάτων καὶ ἐκκλησιαστικῆς τινος σκέψεως οὐδέποτε ὑπ' αὐτοῦ ἐκινεῖτο ἢ προὐβάλλετο, ἀλλ' ἢ ὀνείρου διήγησις ἢ χρημάτων ἀναζήτησις ἢ ἄλλη τις φλυαρία οὐχ ὅπως πατριαρχικῇ ἀξίᾳ, ἀλλ' οὐδὲ ὅλως χριστιανικῇ καταστάσει ἁρμόζουσα ἐμυθολογεῖτο, καὶ ὡς εἰπεῖν βωμολοχίᾳ σκηνικῇ εἰκάζετο ἡ πατριαρχικὴ παρουσία, μυθικῶν καὶ αἰσχίστων ἀφηγήσεων γέμουσα. Μακρὸν ἂν εἴη λέγειν τὰς γοητείας καὶ μαγικὰς αὐτοῦ κακοτεχνίας μεταπεμπομένου καὶ ἐρωτῶντος τοὺς τὰ τοιαῦτα σατανικῶς ἐπαγγελλομένους χρησμοδοτεῖν καὶ ἀποδεχομένου ὡς τὰ ἀπὸ τοῦ δελφικοῦ τρίποδος. Ἀλλὰ καὶ φυσιογνωμίαν ἐμεγαλαύχει ἀπό τε χρωμάτων καὶ σχημάτων τῶν περὶ τὸ σῶμα ἔκρινεν ἑκάστου τῆς ψυχῆς τὴν κατάστασιν, ἅπερ ὅσης ἀσεβείας καὶ παραφροσύνης γέμει καὶ ὅπως τοῖς ἱεροῖς νόμοις ἐστὶν ὑπεύθυνα, οὐδεὶς ἀγνοεῖ.

Τοῖς δ' εἰρημένοις καὶ βίος διαβεβλημένος συνέξευκτο καὶ πολιτείας ἀσώτου καὶ ἀκολάστου ἔργα διεθρυλλοῦντο, ἃ καὶ χωρὶς συστολῆς κατατολμώμενα οὐ μετρίως ἐθρόει τοὺς εὐσεβεῖς σκανδάλου καὶ προσκόμματος ἀφορμὴν παρεχόμενα, ὡς πληρωθῆναι ἐν αὐτῷ τὸ Ὄψις πόρνης ἐγένετό σοι· ἀπηναισχύντησας πρὸς πάντας[4]), κἂν τὰ πλείω τούτων

A simum: *Qui pretio ordinationem fecerit,* inquiunt, *deponatur ac segregetur.* At nihili pendebat minas legum impius ille, avaritiae morbo aliquando correptus: inde etiam iniuriae ac corruptelae ab ipso in iudiciis ferendis admissae, adeo ut cuivis opibus instructo nihil expeditius esset quam ceteris iniuriam facere; illius enim aetate bonorum tantum copia aut inopia iustitiam iniustitiamque decerni ac dirimi vidimus. Si quis inops accederet, propter id ipsum ut reus damnabatur; sin autem dives ac nummos proferens, is absque controversia summum ius habere agnoscebatur. Quare probi homines iniuriis affecti cum propheta conclamabant: *Contra nos factum est iudicium, et iudex accipit munera; propterea lacerata est lex, et non pervenit ad finem iudicium.*

Iniquitati comitem adiunxit immanitatem ac B saevitiam: neque enim sub sole unquam fuit eo immitior homo et in pauperes rigidior. Si forte ei occurreret inops eleemosyam petens, fugam ut latro arripiebat atque infaustum diem illum habebat et abominandum: eo enim devenit insaniae, avaritia pertractus, ut non vigilans solum, sed etiam dormitans rapiendi cupiditate distinebatur; et sane in fovendis effingendisque viis ac rationibus pecuniam sibi corrogandi cunctas noctes consumebat, vir somnia interpretandi arte satis eruditus, quorum explicationem ad nummos rapiendos semper vertebat. Praecipue vero omnium auspicatissima ei videbatur nox ficus edendos pro pomis illi exhibens: ex his enim antistitum fata innumeraque *psalticorum* talenta insana emotaque mente stolide vaticinabatur, aliorum adversa in propriam felicitatem accipiens; quodque omnium absurdissimum est, talia dicere notaque facere non verebatur, et C ea in sacris coetibus ac concionibus. At omnis ista somniorum rerumque commentitiarum cognitio immodica erat garrulitas, adeo ut Deo exosi illius patriarchatus tempore quaevis res usu recepta ac legitima necnon ecclesiae decor et gravitas funditus deleretur coetusque sacri proscenium ludicrum viderentur: in his enim ne verbum quidem de virtute seu de dogmatibus aut ecclesiastico quodam negotio ab eo movebatur unquam vel proferebatur, sed somnii cuiusdam expositio vel nummorum investigatio aut aliud quid nugatorium non solum non patriarchicae dignitati, sed ne christiano quidem instituto consentaneum fabulose narrabatur, atque, ut ita dicam, a ludicra garrulitate non discrepabat patriarchae praesentia fabulosis turpissimisque narratiunculis referta. Dicere longum esset eius praestigias et magica maleficia, iis qui istiusmodi vaticinia se edituros diabolice pollicerentur D arcessitis et interrogatis, horumque probatis responsionibus perinde ac si ex delphico tripode funderentur. Quin etiam peritiam suam naturas cognoscendi utque se haberet quisque animus ex corporis colore et aspectu iudicandi valde venditabat: quae quanta impietate insaniaque redundent quantumque sacris legibus adversentur, nemo non novit.

Cum iis vero quae diximus vitam infamem copulabat eiusque luxuriosa libidinosaque agendi ratio decantabatur; quibus absque verecundia perpetratis piorum animi haud parum conturbabantur, scandali offensionisque occasione oblata, adeo ut rata in eo fierent verba illa: *Facies tua facta est meretricis; sine rubore factus es ad omnes,* quamvis

[1]) Can. Apostol. 29 et 30; Chalcedon. 2.
[2]) Habac. I, 3. 4.
[3]) *ἐξηφανίσθη* cod.
[4]) Ierem. III, 3.

παρατρέχῃ ὁ λόγος, τὸ αἰσχρὸν τῆς ἀφηγήσεως εὐλαβούμενος· ἀσεβὴς γάρ, φησίν, εἰς βάθος κακῶν ἐμπεσὼν καταφρονεῖ[1]). Τίς δὲ τούτου ὤφθη ποτὲ ἀσεβέστερος καὶ ἀθεΐας μᾶλλον νενοσηκώς; Διττῆς γὰρ οὔσης τῆς ἀρνήσεως τοῦ θεοῦ, τῆς μὲν ἐν λόγῳ, τῆς δὲ ἐν πράξεσιν, ἐπ' αὐτῷ συνῆλθον ἀμφότεραι· ὁ γὰρ θείους νόμους καταπατῶν, κανόνας ἐκκλησιαστικοὺς παραβαίνων, μυστήρια ἱερὰ προδιδούς, δικαιοσύνην φθείρων, ἡδοναῖς καὶ πάθεσιν ἀσελγείας ὡς χοῖρος ἐγκυλιόμενος, κρίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν ἀγνοῶν, οὐκ ἤδη ἔργοις ἀρνεῖται τὸν θεόν; Ἡ γὰρ πίστις ἐξ ἔργων δείκνυται κατὰ τὸν ἀπόστολον[2])· διὸ καὶ ὁ προφήτης μετὰ τὸ εἰπεῖν[3])· Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· οὐκ ἔστι θεός, ἐπιφέρει· Διεφθάρησαν καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν ἐπιτηδεύμασι, μονονουχὶ λέγων, ἀμήχανόν τινα τῆς δικαίας ἐκτραπῆναι ὁδοῦ καὶ ἀφειδῶς διὰ πάσης χωρεῖν ἁμαρτίας, μὴ λήθην καὶ ἄρνησιν θεοῦ ἐν ψυχῇ νοσήσαντα[4]). Τὰς δὲ διὰ λόγου βλασφημίας καὶ ἀσεβεῖς αὐτοῦ φωνὰς ἴσασιν οἱ ἀκηκοότες, ὅστις καὶ ὑπὸ τοῦ θυμοῦ ποτε ἐκβακχεύων καὶ τῷ δαίμονι στρατηγούμενος, ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ ταῦτα ἀρχιερέων, πίστιν καὶ νόμον ὑβρίσαι ὁ ἀλιτήριος οὐκ ἔφριξεν, ἄλλας τε βλασφημίας ἀφορήτους καὶ λόγους καταποντισμοῦ[5]) τοῦ μιαροῦ ἐξερευγόμενος φάρυγγος. Τίς δὲ τὸν τύφον ἐξείποι αὐτοῦ τὸν ἀσύνετον; Ὅστις ἀφεὶς τὴν ψυχὴν τοσούτοις ἕλκεσι σηπομένην, ἐπὶ τῷ τοῦ σώματος μεγέθει εὐήθως ἐφιλοτιμεῖτο καὶ ἐκόμπαζε, συνεχῶς εἰωθὼς λέγειν τὸ πρῶτον εἶδος ἄξιον τυραννίδος, καὶ μέχρι τρίβωνος καὶ πώγωνος τὴν εὐσχημοσύνην ἐπιδεικνύμενος, ὡς καὶ ἐν γραφῇ τὴν εἰκόνα ἀναστηλῶσαι πολλὴν κατηγοροῦσαν αὐτοῦ τὴν εὐήθειαν, καὶ ἀπὸ τοῦ βρυχήματος, οὗ βαρβαρικῶς ἐπετήδευε καὶ ἀγροικῶς, τὸ λεόντιον προφαίνειν ἀξιῶν καὶ μεγαλορρημονῶν ὁ τῆς παρ' Αἰσώπῳ μυθίας λεοντῆς ὄντως ἄξιος.

Τοιαῦτα ἦν αὐτοῦ τὰ σεμνολογήματα, γελοῖα μὲν τοῖς ὁρῶσιν, αἴσχιστα δὲ τοῖς ἀκούουσι. Τὸν δὲ θυμὸν αὐτοῦ τὸν ἄλογον, τὰς διὰ γλώσσης αἰσχρὰς ὕβρεις οὐ μόνον κατὰ τῶν ὑποδεεστέρων, ἀλλ' ἤδη καὶ πρὸς τοὺς προὔχοντας καὶ ἐν ἀξιώμασιν ἢ τῷ ἱερῷ καταλόγῳ ἐμπρέποντας ἢ τῷ κλήρῳ κατηλεγμένους, τὰς διὰ χειρῶν τύψεις καὶ πλήξεις, τὸ τῆς ὠμότητος ὑπερβάλλον καὶ ὄντως τῆς Φαλάριδος ψυχῆς ἄξιον ἦθος, περιττὸν ἂν εἴη λέγειν, ὡς τοῖς πᾶσι δῆλα· οὕτω γὰρ τῷ θυμῷ ὡς ὑπὸ δαίμονος ἦν ἐλαυνόμενος, ὡς μηδενὸς φείδεσθαι κατὰ πάντων λόγου ἢ ἔργου ὕβριν καὶ ἀτιμίαν ἐμποιεῖν δυναμένου· καὶ λύκος αἱμαβόρος ἦν ἄντικρυς καὶ χίμαιρα καὶ ὕδρα ὁ ἀντὶ ποιμένος εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ ποίμνην ὑπὸ τοῦ διαβόλου καταπεμφθείς, ὅστις καὶ τὸ κοινὸν τῆς ἐκκλησίας ὅπως διέθετο φθείρων, ἁρπάζων, καὶ μηδεμίαν τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ ποιούμενος πρόνοιαν, αὐτὰ μαρτυροῦσι τὰ πράγματα· ἐκ γὰρ τῆς ἀκαταστασίας καὶ πλεονεξίας αὐτοῦ ἐνέχεται ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία χρέεσι βαρυτάτοις καὶ πολυαρίθμου ποσότητος· ὧν ἕνεκα καὶ νουθετῆσαι πολλάκις αὐτὸν τὰ δέοντα καὶ τῶν αἰσχρῶν ἀπαγαγεῖν βουληθέντες, οὐ μόνον οὐδὲ ἠνύσαμεν πλέον ἢ Αἰθίοπα σμήχοντες καὶ παρὰ κωφὸν ᾄδοντες καὶ καρκινὸν ὄρθια βαδίζειν διδάσκοντες, ἀλλὰ καὶ χεῖρον διεθήκαμεν· οἱ γὰρ ἔλεγχοι, φησί, τῷ ἀσεβεῖ μώλωπες αὐτῷ[6]). Διὸ καὶ νουθετούμενος ἐπὶ σωφρονισμῷ ἐξηγριοῦτο καὶ ἐξεμαίνετο καὶ δυσσεβῶς ἐπηπείλει[7]) τὴν τῆς ἐκκλησίας καταστροφήν, πρόχειρον ἔχων τό·

plura quam haec silentio praetereamus, turpis narrationis vitandae causa: *impius enim,* inquit, *cum venerit in profundum malorum, contemnit.* Illo vero quis unquam magis impius apparuit graviusque atheismi morbo laboravit? Cum enim duplici ratione fiat Dei negatio, una verbis, altera operibus, utraque in eo convenit. Nam qui divinas leges conculcat, qui canones ecclesiasticos transgreditur, qui mysteria sacra prodit, qui iustitiam labefactat, qui in lasciviae voluptatibus ac libidinibus ut sus volutatur, qui iudicium retributionemque negligit, nonne demum operibus Deum inficiatur? *Fides* enim secundum apostolum *ex operibus ostenditur.* Quare et propheta, prolata hac sententia: *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus,* subiungit: *Corrupti sunt et abominabiles facti sunt in studiis,* velut si diceret, fieri non posse ut a via iusta deflectat ac solute in omnia feratur peccata, qui in suo animo Dei non obliviscitur nec Deum insaniendo negat. Eius autem in loquendo convicia impiaque dicta norunt qui audierunt: prae furore aliquando debacchans et a diabolo pertractus, idque cum antistites adessent, fidem legemque probris vexare non horruit sceleratus iste homo, qui alia quoque intoleranda convicia verbaque demersione digna foedissimis eructavit faucibus. Insanam illius iactantiam quis edissere poterit? Animum tantis ulceribus putidum negligens, de corporis proceritate stolide superbus gloriabatur, assidue solitus dicere eam praecipuam esse dotem ad promerendum principatum, atque vel in ipso pallio et barba venustatem ostentans, adeo ut caelatam effigiem erexerit, qua nimia eius ineptia illustraretur, et ex rugitu quem ferum agrestemque emittebat dignum se qui leunculum imitaretur iudicans ac venditans, quem revera decet Aesopicae fabulae pellis leonina.

Hisce gloriabatur lenociniis, quae cernentibus ludibrio, audientibus turpitudini erant. Vesanam autem eius iracundiam, foedas verborum contumelias non solum in inferiores, sed etiam in optimates et in alios muneribus vel sacro albo praestantes aut clero adscriptos, pugnorum ictus ac percussiones, immodicam morum feritatem ac vere Phalaridis animo dignam, ea ommia supervacaneum esset dicere utpote omnibus notissima: adeo enim iracundia uti a daemone efferabatur, ut a nulla re abstineret quae cunctis contumeliam probrumque verbis aut factis afferre posset. Lupus sitiens sanguinem plane fuit ille et chimaera et hydra qui pastoris loco in Christi gregem a diabolo immissus universam ecclesiam pro viribus labefactavit ac diripuit, quin ullam illius gubernandae curam haberet. Id res ipsae testantur: namque prae turbulenta eius avaritia Christi ecclesia gravissimis innumerisque obstringitur debitis; quorum causa eum monere quae oporterent et a turpitudinibus divellere cum saepe voluerimus, non modo nihil amplius profecimus quam Aethiopem lavare et surdo canere et cancrum ad recta via incedendum instituere, sed etiam deteriorem illum effecimus: *Impii enim,* ait, *correptiones ipsi livores fiunt.* Quare ut ad bonam frugem se reciperet admonitus, saeviebat furebatque et ecclesiae ruinam comminabatur, illud in promptu habens: „Ne me acrius exagita-

[1]) Prov. XVIII, 3.
[2]) Iac. II, 18.
[3]) Ps. XIII, 1.
[4]) Compilat verba Basil. Caesar., Homil. quod Deus non est auctor malorum, § 2.
[5]) Alludit ad Matth. XVIII, 6.
[6]) Prov. IX, 7.
[7]) *ἐπηπειλᾶ* cod.

Μή με πειράζετε, ὅτι καταστρέψω τὴν ἐκ- A
κλησίαν τῇ ἐπαυξήσει τῆς εἰς τὸ δημόσιον
χορηγίας καὶ ἀναβιβάσω τὴν σύδοσιν ἕως
εἰς αὐτὸ τὸ καρχήσιον τοῦ ἱστοῦ, τὸν ἔσχατον
ἀφανισμὸν ἡμῶν ἁπάντων ὁ ἐξωλέστατος διανοούμενός
τε καὶ προθυμούμενος. Ἃ καὶ ἀκούοντες μετὰ πολ-
λῆς δεινοπαθείας, ἐστενάζομεν ἀπὸ βάθους ψυχῆς καὶ
τὴν τηλικαύτην ὕβριν ἐφέρομεν ἀκούοντες, ὡς μὴ τολ-
μῶντες κινηθῆναι πρὸς ἄμυναν καὶ ἐξοστρακίσαι τοῦ
θρόνου τὸν κακῶς αὐτοῦ κατορχούμενον διὰ τὸ κα-
θορᾶν τὴν ἀπεγνωσμένην αὐτοῦ μανίαν· παρ' οὐδὲν
γὰρ ἐτίθετο ἄρδην ἐκτρίψαι τὴν ἐκκλησίαν καὶ πυρὸς
ποιῆσαι αὐτὴν παρανάλωμα.

Δεῖγμα δὲ τούτου καὶ ἡ κατὰ τῶν συναδέλφων
ἀρχιερέων καὶ μάλιστα τῶν ἐγκρίτων καὶ τιμίων καὶ
πολλὴν κηδεμονίαν ἀεὶ ποιουμένων τῆς τοῦ κοινοῦ
κυβερνήσεως ἄκρα περιφρόνησις καὶ ὕβρις καὶ τφόντι
φονικὴ καὶ ἀπάνθρωπος ὁρμή τε καὶ κίνησις αὐτοῦ·
τούτων γὰρ τέσσαρας καὶ πέντε ἀθρόον προλαβόντως B
διὰ τῶν ψευδαρζίων αὐτοῦ ἀδίκως καὶ ἀναιτίως εἰς
ἐξορίαν κατεδίκασε, μὴ φέρων ὁ πονηρὸς σεμνοὺς
θεατὰς ἔχειν τῶν αἰσχίστων αὐτοῦ πράξεων· καὶ
ἄλλοτε ἄλλους τῶν ἁγίων ἀρχιερέων ἐλυμήνατο, τῶν
μὲν κατεπεμβαίνων ἐν ἀνάγκαις εὑρισκομένων, τῶν δὲ
τὰς ὑποθέσεις προδιδοὺς καὶ τὰ δίκαια καὶ ἐκ πάν-
των ἁπλήστως χρηματιζόμενος· οὐδὲ γὰρ ἐτύγχανέ
ποτέ τις τῶν ἀδελφῶν οἱασοῦν ἀντιλήψεως καὶ βοη-
θείας παρ' αὐτοῦ, μὴ πρότερον πληρώσας τὴν χεῖρα
χρυσοῦ. Καὶ οὐ τοὺς μὲν παρόντας ἀπετρύγα, τῶν
δὲ ἀπόντων ἐφείδετο, ἀλλὰ γράμματα πανταχοῦ δι-
φοίτων, καινόν τινα φόρον καὶ δασμὸν ἐπαγόμενα. Ἐφ'
οἷς ὑβριοπαθοῦντες καὶ θεραπείαν τινὰ εὑρεῖν μὴ δυ-
νάμενοι οἴκοθεν, ὅλην δὲ τὴν ἐλπίδα ἡμῶν ἀναθέ-
μενοι τῷ κυρίῳ τῷ συντρίβοντι ἁμαρτωλοῦ καὶ
πονηροῦ βραχίονας[1]) καὶ ἱστῶντι τὴν καται-
γίδα εἰς αὖραν[2]) καὶ ποιοῦντι ἐκδίκησιν ἐν
τοῖς ἔθνεσιν[3]), ἠντιβοοῦμεν, ἐποτνιώμεθα, ἱκετεύ- C
ομεν θείᾳ δυνάμει ἀοράτως πατάξαι καὶ τοῦτον τὸν
ἀλιτήριον καὶ ἐξαισίῳ θραύσει ἄφαντον ἀναδεῖξαι
ὥσπερ ἐπὶ Μωϋσέως τὸν Φαραὼ καὶ ἐπὶ Ἠλιοῦ τοὺς
ἱερεῖς τῆς αἰσχύνης, καὶ οὕτω γνωρίσαι τοῖς λαοῖς
τὴν δύναμιν καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ[4]) καὶ τὴν ἁγίαν
αὐτοῦ ἐκκλησίαν τῆς τηλικαύτης ὕβρεως καὶ φθορᾶς
ὑπερφυῶς καὶ παραδόξως ἐξελέσθαι καὶ διασώσασθαι·
καὶ γὰρ ἐγενήθημεν διὰ τὸν ἀσεβῆ καὶ θεοπαίκτην
τοῦτον ὄνειδος ἐν τοῖς ἔθνεσι, μυκτηρισμὸς
καὶ χλευασμὸς τοῖς κύκλῳ ἡμῶν[5]), ὡς βλασφη-
μεῖσθαι δι' αὐτὸν τὸ ὄνομα τοῦ σωτῆρος· ἐξέκλιναν
γὰρ σχεδὸν ἅπαντες οἱ τοῦ ἡμετέρου ὀρθοδόξου γένους
ὡς πρὸς κακὸν παράδειγμα ἀφορῶντες τοῦτον τὸν καὶ
ἀθετήσαντα πάντα τὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τοῖς ἄλλοις
ἀθετεῖν συγχωρήσαντα.

Ἡμεῖς μὲν οὖν τὸ θεῖον ἐξιλεούμενοι ἱστάμεθα
καρτεροῦντες καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ δικαίαν κρίσιν
ἀπεκδεχόμενοι· ἀλλ' ὁ τὸ θέλημα τῶν φοβου- D
μένων αὐτὸν ποιῶν[6]), ὁ πατάσσων καὶ πάλιν
ἰώμενος, οἶκτον λαβὼν καὶ τῆς ταλαιπωρίας ἡμῶν
φεισάμενος φιλαγάθως καὶ κηδεμονικῶς ταῖς δεήσεσιν
ἡμῶν ἐπινεύσας, πληγῇ ἀδοκήτῳ τὸν θεομάχον τοῦτον
κατεκεραύνωσε καὶ τὸν τιτρώσκοντα τὴν ἐκκλησίαν
τοῦ Χριστοῦ τοῖς ἰδίοις βέλεσι περιπαρῆναι ἐνδίκως
παρεχώρησε· πρὸς γὰρ τοῖς ἀπηριθμημένοις αὐτοῦ
ἀτοπήμασιν, ὅσα ἡ τῆς φυλαργυρίας χαλεπὴ λύσσα
αὐτῷ ὑπηγόρευεν, ὥσπερ κολοφῶνα ἐπέθηκε καὶ τὸ
τῆς καθοσιώσεως[7]) ἔγκλημα· διαβάλλων γὰρ πολλοὺς
τῶν εὐσεβῶν ὡς ἑτεροδόξους ἢ καὶ ἐπὶ ἄλλοις τισὶν

veritis, sin minus ecclesiam evertam, stipendia aerario solvenda adaugendo et vectigalia attollendo usque ad ipsum mali carchesium", extremam omnium nostrum meditatam perniciem exsequi paratus homo perditissimus. Quibus auditis, acerbo moerore affecti, intima mente ingemiscebamus, tantam contumeliam silentio sustinentes, quippe qui defensionem parare eumque throno iniuria occupato abigere non auderemus, desperatae illius insaniae probe conscii: nam pro nihilo putabat ecclesiam funditus evertere eamque incendio absumere.

Huic rei argumento etiam est summa eius in fratres antistites, in praestantissimos praesertim et optimos qui multam gerundis rebus publicis curam adhibuerunt, despicientia, contumelia, impetus et incursus vere truculentus et immanis: horum enim quatuor et quinque ex falsis relationibus inique et immerito in exsilium novissime expulit, non ferens improbus homo probos habere testes foedissimorum ipsius operum; alias etiam alios sanctos antistites excruciabat, aliis in angustias adactis irridens, aliorum bona et iura prodens et omnium spoliis insaturabiliter ditescens: neque enim quidquam adiumenti auxiliique ulli fratrum unquam obtigit qui non prius manum eius auro compleverit. Neque tamen praesentes exhauriens absentibus parcebat, sed litteris in omnes partes sparsis novum quoddam vectigal stipendiumque imponebat. Quare iniuriis lacessiti nec ullum remedium pro nostris facultatibus comparare valentes, sed omni spe in Domino posita qui *brachia peccatoris et maligni conterit procellamque in auram convertit et vindictam facit in nationibus,* implorabamus, exposcebamus, obtestabamur divinam potentiam ut pestem istam occulte percuteret et infausto vulnere e medio tolleret uti Pharaonem Mosis, pudendosque sacerdotes Eliae aetate, quo *virtutem et mirabilia sua populis nota faceret* sanctamque ecclesiam suam tanta talique contumelia et pernicie mirifice ac portentose liberaret et eximeret. Etenim impii istius et a Deo percussi opera *opprobrium facti sumus in gentibus, subsannatio et irrisio iis qui in circuitu nostro sunt,* adeo ut conviciis incesseretur illius causa salvatoris nomen: declinaverunt enim fere omnes quotquot sunt orthodoxi nostri generis, utpote pravum exemplum ex eo sumentes qui universam religionem transgressus, sivit etiam ut a ceteris infringeretur.

Nos igitur in divini numinis deprecatione perstabamus, iustum eius iudicium patienter exspectantes. At *qui voluntatem timentium se facit, qui percutit et iterum sanat,* misericordia captus nostrarumque misertus aerumnarum, votis nostris benigne ac diligenter annuit, et fulmine in illum Dei hostem qui ecclesiam Christi sauciaverat inopinate emisso, propriis ictibus eum transfigi iure permisit: illis enim quae retulimus facinoribus quotquot saeva avaritiae rabies ipsi suggessit tanquam fastigium imposuit ipsum laesae maiestatis crimen. Namque multos piorum virorum ut heterodoxos aut aliis quibusdam criminibus apud regiam potestatem relationibus oblatis calumniatus, indeque decreta

[1]) Ps. IX, 36.
[2]) Ps. CVI, 29.
[3]) Ps. CXLIX, 7.
[4]) Ps. LXXVII, 14.
[5]) Ps. LXXIX, 4.
[6]) Ps. CXLIV, 19.
[7]) *ἀθωώσεως* et super lineam *καθοσιώσεως.*

ἐγκλήμασι τῷ βασιλικῷ κράτει δι' ὧν ἐδίδου ἀρζίων καὶ ὁρισμοὺς ἐξάγων ἐπὶ τῷ κακοποιηθῆναι δῆθεν ἐκείνους, ὕστερον τοῖς βασιλικοῖς ἐκείνοις ψηφίσμασιν ἐπεβούλευε καὶ χρήμασιν ἀπημπώλει ταῦτα, τοὺς ὑπ' αὐτοῦ συκοφαντουμένους ἐμπορευόμενος, ὥς τις τῶν ἀνθρωπίνων συμφορῶν μεταβολεύς τε καὶ παλιγκάπηλος. Καὶ τούτοις αὐτοῦ τοῖς τεχνουργήμασι καὶ ταῖς ἀπάταις ὅπως διέθετο καὶ τὸν ἁγιώτατον ἀποστολικὸν καὶ πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Ἀντιοχείας, φρίττομεν μνημονεύοντες καὶ ἀηδίας ἀναπιμπλάμεθα· προὔδωκε γὰρ ὁ ἄθεος τὸ ἱερὸν καὶ ἀμώμητον ἡμῶν σέβας τοῖς αἱρετικοῖς καὶ ἑτεροδόξοις καὶ τὸν θρόνον ἐκεῖνον ἐξ ὁλοκλήρου διέφθειρε καὶ συνέχεε καὶ ταραχῆς παντοίας ἐνέπλησεν, ὡς κινδυνεύειν τὸ ἐκεῖσε χριστώνυμον πλήρωμα τέλεον ἐκτραπῆναι τῆς εὐθείας ὁδοῦ καὶ ταῖς λατινικαῖς καινοτομίαις καὶ κακοδοξίαις συνυπαχθῆναι ἐξ αἰτίας τοῦ τρισκαταράτου τούτου, μηδεμίαν ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι συνεισενεγκόντος βοήθειαν τοῖς πράγμασιν, ἀλλὰ καθυφέντος ἐθελοκάκως καὶ ὑποσχέσει χρημάτων διαφθαρέντος καὶ προδεδωκότος τὴν ὀρθοδοξίαν. Ὧν τινων τολμημάτων καὶ κακουργημάτων αὐτοῦ καὶ τῆς ἐπιβουλῆς καὶ ἀπάτης καὶ προδοσίας τοῦ ἡμετέρου γένους γνωσθέντων καὶ ἀκουσθέντων εἰς τοὺς αὐθέντας καὶ ἡγεμόνας ἡμῶν καὶ αὐτῷ τῷ ὑπερτάτῳ ἐπιτρόπῳ τῆς κραταιᾶς βασιλείας, αὐτὸς μὲν ὁ ἐπιβάτης ἀπεβλήθη τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου καὶ εἰς ἐξορίαν κατεθικάσθη, δίκην δοὺς ἀξίαν τῶν βεβιωμένων· ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία καὶ τὸ γένος τῶν εὐσεβῶν ἀπηλλάγημεν τοῦ τηλικούτου αἴσχους καὶ τῆς παγκοσμίου φθορᾶς τε καὶ βλάβης. Ὧν ἕνεκα χάριτας τῷ θεῷ ἀνθομολογήσαντες, ὅτι ἐπισκέψεως καὶ φιλανθρωπίας ἠξιώθημεν παρ' αὐτοῦ, ἀναγκαῖον δεῖν ἡγησάμεθα τὸν λῃστὴν καὶ φθορέα τοῦτον καὶ μισθωτὸν καὶ ἀνδραποδιστὴν τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν καὶ προδότην τῆς εὐσεβείας τοῖς φρικτοῖς καὶ ἐσχάτοις ὑποβαλεῖν ἐπιτιμίοις καὶ δημοσιεῦσαι τοῖς πᾶσιν, ὡς ἔν τινι στηλογραφίᾳ ἀθανάτῳ τὴν τοιαύτην καὶ τηλικαύτην μοχθηρίαν αὐτοῦ καὶ ἀσέβειαν· ὥσπερ γὰρ ἀρετῆς ἐπαινουμένης, οὕτω καὶ κακίας στηλιτευομένης, ὠφέλεια οὐχ ἡ τυχοῦσα τοῖς ἐπιγινομένοις τῶν ἀνθρώπων παρομαρτεῖ, τῆς μὲν εἰς μίμησιν, τῆς δὲ εἰς φυγὴν ἄριστα παιδευομένοις· ἐκριζωθῆναί τε γὰρ χρεὼν τὴν κακὴν φυτείαν, ἣν ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος οὐκ ἐφύτευσε [1]), καὶ ἀποσκορακισθῆναι τὸν νέον Ἰούδαν τῆς διακονίας τοῦ κλήρου καὶ τῆς τῶν εὐσεβῶν τέλεον ἀποκοπῆναι μερίδος· καὶ γὰρ ἰατρὸς τεχνήεις τὸ σεσηπὸς ἐκκόπτει μέλος, ὥστε μὴ τῇ τῶν λοιπῶν μελῶν εὐεξίᾳ διαδοθῆναι τὸ νόσημα· ἀλλὰ καὶ ἀποστολικὴ ἐντολή ἐστιν ἀποσοβεῖν τὸν πονηρὸν ἐκ μέσου ἡμῶν [2]).

Τούτου χάριν ζήλῳ θείῳ κινούμενοι, ἵνα μὴ τοιαύτης ἀσεβείας μέτοχοι δόξωμεν καὶ κοινωνοί, καταλιπόντες αὐτὴν ἀτιμώρητον ἀδημοσίευτόν τε καὶ ἀστηλίτευτον, οὐ μόνον καθαιρέσει νομίμῳ καὶ κανονικῇ τοῦτον καθυποβάλλομεν ἐπὶ μυρίοις οἷς εἴρηται ἐγκλήμασι καὶ ἄλλοις ὅσα διὰ τὸ τοῦ λόγου προσκορὲς καὶ ἀηδὲς τοῖς ἀκούουσι σιγῇ παρεδράμομεν, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν εὐσεβῶν ὁλομελείας καὶ κοινωνίας ἐκκόπτομεν τῇ ἀξίνῃ τοῦ πνεύματος ὡς ἑνὰ τῶν ἀπαιδεύτων ἐκείνων καὶ ἀμαθῶν πάλαι αἱρετικῶν, ὡς ἀσεβῆ, ὡς ἄθεον, ὡς ἀντίχριστον, καὶ γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ὁ τρισκατάρατος αὐτὸς Κακοιερεμίας καὶ τοῦ διαβόλου ἀντίμιμος, ὡς ἀνάξιος τῆς ἀρχιερατικῆς καὶ πατριαρχικῆς ἀξίας καθῃρημένος ὑπάρχῃ καὶ γεγυμνωμένος πάσης ἀρχιερατικῆς ἐνεργείας καὶ τάξεως καὶ ἔκπτωτος τοῦ ἀρχιερατικοῦ καταλόγου καὶ ἀποκεκομμένος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὁλομελείας καὶ ἐστε-

A adeptus ad noxam illis afferendam, regia ista consulta deinceps deludebat ac pretio vendebat, eos quos ipse insimularat nundinatus, ut unus aliquis humanarum aerumnarum venaliciarius et dardanarius. Hisce fallaciis suis ac fraudibus quo modo vel ipsam sanctissimam apostolicam et patriarchicam sedem Antiochenam perverterit, referre abhorrescimus taedio referti: prodidit enim sacrilegus homo sacram inculpatamque nostram fidem haereticis et heterodoxis, sedem illam penitus labefactavit, permiscuit, innumeris commovit perturbationibus, ita ut christianus regionum illarum populus in discrimen venerit a recta via prorsus deflectendi ac Latinorum novitatibus falsisque opinationibus se submittendi hominis istius ter execrandi causa, qui haud ullum opportuno tempore praesidium rebus gerendis attulit, sed occasionem praevaricatorie dimisit, pollicitatione pecuniae fide labe-
B factata ac vera religione prodita. Quae audacia eius facinora ac scelera necnon machinationem ad decipiendum prodendumque genus nostrum cum cognovissent audissentque principes ac moderatores nostri et summus ipse potentissimi imperatoris vicarius, ipse quidem tyrannus universali sede deiectus in exsilium expulsus est, meritas solvens poenas eorum quae admiserat; ecclesia vero Christi nosque omnes pia natio tanto talique probro ac universa pernicie noxaque liberati sumus. Quapropter post gratias Deo persolutas, quod nos inspectione ac misericordia dignos iudicaverit, necesse omnino duximus, huiusmodi latronem, corruptorem, mercenarium, humanarum animarum plagiarium, religionis proditorem diris summisque subiacere poenis omnibusque notam facere velut in perenni columna inscriptam tantam talemque improbitatem eius et impietatem; quemadmodum
C enim ex virtute laudata, ita quoque ex nequitia pervulgata utilitas haud mediocris a posteris omnibus percipitur, qui ad unam imitandam et ad fugiendam alteram optime instituuntur. Etenim *eradicari* oportet malam *plantam, quam pater ille caelestis non plantavit,* et novum Iudam amoveri a ministerii parte et a piorum societate omnino segregari: nam peritus medicus putridum resecat membrum, ne reliquorum membrorum societati communicetur lues; sed et apostolus iubet nos sceleratum hominem tollere e nostro coetu.

Qua de causa divino fervore permoti, ne huiusmodi impietatis participes videamur et consortes eam relinquendo inultam, tacitam et reconditam, non solum iustae et legitimae depositioni illum subiicimus ex innumeris quae diximus criminibus
D et aliis quotquot propter sermonis satietatem et taedium audientibus silentio praetermisimus, sed etiam e piorum consortio et societate abscindimus ascia spirituali ut unum ex indoctis illis et ignaris qui olim fuerunt haereticis, ut nefarium, ut impium, ut antichristum, et scripto synodico decernimus una cum sanctissimis et honoratissimis qui apud nos sunt antistibus, dilectis nostris in sancto spiritu fratribus et comministris, ter exsecrandum illum Cacoieremiam et diaboli aemulum ab episcopali et patriarchali dignitate ut indignum amotum esse, denudatum quovis munere atque ordine episcopali, eiectum ex episcoporum indice, segregatum ab ecclesiae consortio, privatum et exclusum a divina gratia; nullam eum facultatem habere induendi

[1]) Matth. XV, 13.
[2]) I Cor. V, 13.

ρημένος καὶ ἀπόβλητος τῆς θείας χάριτος, μηδεμίαν ἄδειαν ἔχων ἀρχιερατικὴν ἐνδυθῆναι στολὴν ἢ ἀρχιερατικὸν ἐκτελέσαι ὑπούργημα ὡς καθηρημένος καὶ ἀνίερος, Ἱερεμίας ὢν καὶ λεγόμενος καὶ εἷς τῶν ἰδιωτῶν γνωριζόμενος καὶ ξένος καὶ ἀλλότριος τῆς χριστιανικῆς καταστάσεως, ὡς ἐπίβουλος τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος. Καὶ μηδεὶς τολμήσῃ συμφορέσαι αὐτῷ ἢ συλλειτουργῆσαι ἢ ὡς ἀρχιερέα ἢ πατριάρχην τιμῆσαι ἢ τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἀσπασθῆναι ἢ εὐλογίαν καὶ ἁγιασμὸν παρ' αὐτοῦ δεχθῆναι ἐν βάρει ἀργίας καὶ ἀλύτου ἀφορισμοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἄλλοι χριστιανοὶ θελήσωσι συντρέξαι καὶ βοηθῆσαι αὐτῷ, λόγῳ ἢ ἔργῳ, ἐμμέσως ἢ ἀμέσως, ἢ οἱῳδήτινι ἄλλῳ τρόπῳ, ὡς συγκοινωνοῦντες τῇ κακίᾳ καὶ ἀσεβείᾳ αὐτοῦ καὶ ἀπεναντίας φερόμενοι τῇ ἡμετέρᾳ ἐκκλησιαστικῇ καὶ συνοδικῇ ἐπιταγῇ ἀφωρισμένοι εἶησαν παρὰ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδιαιρέτου τριάδος, τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου τῇ φύσει θεοῦ, καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ ἄλυτοι μετὰ θάνατον καὶ πάσαις ταῖς πατριαρχικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ὑπόδικοι καὶ ἔνοχοι τοῦ πυρὸς τῆς γεέννης, καὶ ἐχέτωσαν τὴν μερίδα τοῦ προδότου Ἰούδα καὶ τῶν θεομάχων Ἰουδαίων τῶν σταυρωσάντων τὸν κύριον τῆς δόξης. Οὕτω γενέσθω καὶ μὴ ἄλλως ἐξ ἀποφάσεως.

episcopalem vestem vel episcopali munere perfungendi utpote depositum et profanum, Hieremiam esse et appellandum esse et tanquam unum ex hominibus privatis agnoscendum et advenam et christianorum institutione alienum utpote ecclesiae christianique populi insidiatorem. Nemo una cum eo sacras vestes induere vel sacra facere audeat neve ut episcopum vel patriarcham eum revereatur neve manum eius exosculetur neve benedictionem vel consecrationem ab illo accipiat sub poena suspensionis et aeternae excommunicationis. Quin etiam ceteri omnes christiani qui ei succurrere et opitulari voluerint verbis vel factis, per alios vel per seipsos aut alio quocunque modo, quippe cum eiusdem nequitiae impietatisque participes fuerint et adversarii se gesserint ecclesiastici synodicique nostri decreti, sint excommunicati a sancta consubstantiali vivifica et individua trinitate, natura uno et solo Deo, et maledicti et nullius veniae capaces et insolubiles post mortem; sintque omnibus patrum synodorumque diris imprecationibus atque aeternae excommunicationi obnoxii et ignis geennae rei; societatem habeant cum Iuda proditore et Iudaeis Dei inimicis qui dominum gloriae cruci affixerunt. Ita fiat, non aliter, ex mandato.

,αψκζ'-ψ: ἐν μηνὶ δεκεμβρίῳ ἰνδικτιῶνος ε'-ης.

+ ὁ Ἡρακλείας Γεράσιμος.
+ ὁ Κυζίκου Αὐξέντιος.
+ ὁ Νικομηδείας Σεραφείμ.
+ ὁ Χαλκηδόνος Νικόδημος.
+ ὁ Σηλυβρίας Μακάριος.
+ ὁ Φιλιππουπόλεως Θεόκλητος.
+ ὁ Πισσιδίας Κοσμᾶς.
+ ὁ Ἀγχιάλου Καλλίνικος.
+ ὁ Δρύστρας Κωνστάντιος.
+ ὁ Βάρνης Ἀθανάσιος.
+ ὁ Χίου Δανιήλ.
+ ὁ Φερσάλων Ἰάκωβος.

MDCCXXVI mense decembri indictione V.

+ Gerasimus Heracleensis.
+ Auxentius Cyzicenus.
+ Seraphim Nicomediensis.
+ Nicodemus Chalcedonensis.
+ Macarius Selybriae.
+ Theocletus Philippopolitanus.
+ Cosmas Pisidiae.
+ Callinicus Anchiali.
+ Constantius Drystrenus.
+ Athanasius Varnensis.
+ Daniel Chius.
+ Iacobus Pharsalorum.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

anno 1726.

Labentibus saeculis haud parum aere alieno se obligarat sedes Hierosolymitana, in quo dissolvendo acriter desudarunt atque elaborarunt eius antistites, in primis vero Dositheus Notaras atque Chrysanthus, eius nepos. Uterque, missis per omnes fere Orientis Occidentisque partes monachis stipis colligendae causa, longis epistolis principes obtundebat et populos, orthodoxos et catholicos, Graecos et Barbaros. Quin etiam monachi non pauci se in viam dabant, litteris commendaticiis a patriarcha vel ab eius vicario (ἐπίτροπος) non instructi; alii, vel litteris muniti, praefinito tempore domum non revertebantur, sed pecunia collecta, parentes, amicos, proceres apparatis epulis excipiebant. Quam perniciosi exempli vitam in insula Cypro agebat anno 1726 Chrysanthus quidam, qui confectis itineribus Hierosolymam redire abnuens, mendicatam pecuniam una cum parentibus comedebat, expilatis etiam insulae praediis, quae sancti sepulcri erant propria. Improbissimum illum praedatorem monuit synodus Constantinopolitana, ut cum ipse tum parentes acceptam pecuniam Callinico protosyncello, novo sancti sepulcri procuratori, protinus retribuerent. Quod si obsequium detrectaverint, ille depositionis et excommunicationis, hi excommunicationis poena afficientur. Exstat synodica illa sententia in codice Constantinopolitano sancti sepulcri 622 (olim 605), fol. 189-191, his verbis incipiens: Ἀνηνέχθη ἡμῖν παρὰ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης καὶ συναδέλφου ἡμῶν κὺρ Μελετίου. Data est anno 1726; quo vero mense, non significatur. Subscriptiones item desunt.

SYNODUS CONSTANTINOPOLITANA

1727 mense ianuario.

Inter suburbanas Byzantii insulas, quibus veluti gemmis distinguitur sinus Astacenus, prima venientibus Byzantio et Chalcedone occurrit ea quae a Graecis usque ad hanc diem nominatur Πρώτη. Iuxta eius littus vergens ad Orientem monasterium est ab imperatore Romano Diogene, ut fertur, conditum atque gloriosae Christi transfigurationi dicatum. Illud vetustate fere collapsum reficere iam

inde ab anno 1721 aggressi sunt ecclesiae sancti Ioannis, quae Galatae sita est, procuratores Chii, incitante imprimis Hieremia novae Romae patriarcha. Atque primum quidem mense septembri 1722 mille *grossos* (grossus moneta est turcica, nostrorum *piastre)* ad monasterium reaedificandum fenore dederunt; mox vero, cum pecunia illa impensis in opus conficiendum praestandis non sufficeret, reliqua impendia ex sumptibus suis ea condicione compensarunt, ut monasterii administrationem susciperent, quoad illud nominibus exactis sui iuris rursus fieret. Aliquot autem post annis, mutato consilio, sacram illam aedem monachis coenobii sanctissimae virginis immaculatae (τῆς παναχράντου) in insula Andro siti tradiderunt seu vendiderunt grossis duobus millibus et quingentis, quos a Dionysio τῆς Παναχράντου hegumeno acceperunt die I novembris 1726. Utriusque coenobii coniunctionem gratam habuit confirmavitque synodus Constantinopolitana per litteras anno 1727, mense ianuario, indictione V, emissas, quibus subscripserunt una cum Païsio patriarcha metropolitae tredecim, videlicet: ὁ Ἡρακλείας Γεράσιμος, — ὁ Κυζίκου Αὐξέντιος, — ὁ Νικομηδείας Σεραφείμ, — ὁ Νικαίας Καλλίνικος, — ὁ Χαλκηδόνος Νικόδημος, — ὁ Σηλυβρίας Μακάριος, — ὁ Πισιδείας Κοσμᾶς, — ὁ Ἀγχιάλου Καλλίνικος, — ὁ Χίου Δανιήλ, — ὁ Δέρκων Νικόδημος, — ὁ Φιλιππουπόλεως Μακάριος, — ὁ Δρύστρας Κωνστάντιος, — ὁ Βάρνης Ἀθανάσιος.

Potiorem synodicae huius constitutionis partem publici iuris fecit Georgius P. Georgiades in opere cui titulus: Ὁ ἐν Γαλατᾷ ἱερὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῶν Χίων, Constantinopoli, 1898, p. 126-134; integrum autem apographum prae manibus habeo e codice tabularii patriarchici diligentissime descriptum. Prima verba haec sunt: + Προνοίας ἔμφρονος καὶ κηδεμονίας ἀρίστης ὁμολογουμένως κρίνεται ἔργον παρά γε τοῖς σοφοῖς καὶ πεπαιδευμένοις προστάταις καὶ οἰκονόμοις τῆς οἰκουμενικῆς καὶ καθόλου ἐκκλησιαστικῆς ποιμαντορίας.

SYNODUS CONSTANTINOPOLITANA

in qua sedes Olenensis in archiepiscopatum erigitur (1727 mense ianuario).

Olenus sive *Olena* (Ὠλένη), civitas Achaiae in Peloponneso, nunc *Caminitza* nuncupatur, estque oppidulum tenue ad Pirum fluvium, vix tribus milliariis distans ab ora maris Ionii medium inter Patras et Araxum promontorium. Urbs quondam episcopalis, Patris Veteribus ut metropoli suberat. Quam continuis antistitum mutationibus graviter vexatam atque aere alieno fere oppressam ex episcopatu in archiepiscopatum promovit synodus Constantinopolitana, a metropolitani Veterum Patrarum auctoritate eam vindicans ac sibi subiiciens. Quapropter missis litteris decrevit ut Zacharias, qui id temporis ecclesiam Olenensem regebat, non iam episcopus, sed archiepiscopus diceretur atque inter ceteros archiepiscopos in pari iure sedem haberet, quidquid in contrarium esset dicturus Daniel, Veterum Patrarum metropolita, qui alium in Zachariae locum subrogare tentaverat. Litteris synodicis, anno 1727, mense ianuario, datis, subscripserunt post Païsium patriarcham metropolitae undecim, quorum nomina latine expressa haec sunt: Gerasimus Heracleensis, Auxentius Cyzicenus, Seraphim Nicomediensis, Callinicus Nicaenus, Nicodemus Chalcedonensis, Macarius Selybriae, Cosmas Pissidiae, Callinicus Anchiali, Daniel Chii, Nicodemus Derci, Cyrillus Drystrae. Exstant hactenus ineditae in codice Constantinopolitano sancti sepulcri 828, fol. 40-42. His autem verbis incipiunt: Οὐ μόνον ἄτοπον, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπισφαλὲς καὶ ἐπίψογον τοῦ παραβλέπειν ὀλιγόρως τοὺς κοινοὺς τῶν ἁπανταχοῦ προστάτας καὶ κυβερνήτας.

SYNODUS DIOECESANA SUESSIONENSIS

1727 aprilis 2.

Synodus dioecesana Suessionensis, celebrata die 2 mensis aprilis anni 1727, sub Josepho Languet de Gergy, episcopo Suessionensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Ordonnances synodales du diocèse de Soissons, publiées au synode tenu le 17 mai 1673, par monseigneur Charles de Bourlon, & au synode tenu le 27 mai 1700 par monseigneur Fabio Brulat de Sillery, imprimées de nouveau par ordre de monseigneur Jean-Joseph Languet de Gergy, puis par ordre de monseigneur François de Fitz-James, évêque de Soissons. Nouvelle édition faite par ordre de monseigneur Henry-Joseph-Claude de Bourdeilles, avec les avis donnés aux petits synodes par messeigneurs Jean-Joseph Languet de Gergy, Charles-François le Febvre de Laubrière, & François de Fitz-James. A Soissons, chez Ponce Courtois, imprimeur de monseigneur l'évêque; Pierre Nicolas Waroquier, associé au privilège de mondit seigneur évêque, M. D. CC. LXIX.

In-12, 370 p. — (Paris, Bibl. nat. B. 40490; Paris, Ste-Geneviève).

SYNODUS DIOECESANA UMBRIATICENSIS II.

1727 aprilis 15.

Synodus dioecesana Umbriaticensis II., celebrata die 15 mensis aprilis anni 1727, sub Francisco Maria Loyerio, episcopo Umbriaticensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Secunda synodus dioecesana ab illustriss. et reverendiss. domino Francisco Maria Loyerio, episcopo Umbriaticen., sanctiss. domini nostri Benedicti XIII., pont. max., praelato domestico & pontificio solio assisten., barone S. Nicolai de Alto, Maratheae, S. Marinae, Mottae, etc., celebrata die 15 mensis aprilis M. DCC. XXVII. Romae, M. DCC. XXIX. excudebat Komarek, in via Cursus in platea Sciarrae. Superioribus annuentibus.

In-4, XVIII-192 p. — (Roma, libr. Bocca.)

SYNODUS DIOECESANA URBEVETANA

1727 aprilis 27.

Synodus dioecesana Urbevetana, celebrata die 27 mensis aprilis anni 1727, sub Onufrio Alisei, episcopo Urbevetano.

De hac synodo confer opus cui titulus:

Constitutiones synodales editae et promulgatae ab illustrissimo et reverendissimo Onuphrio e marchionibus Elisei, patritio Fulginate atque Urbevetano, Dei et apostolicae sedis gratia sanctae Urbevetanae ecclesiae episcopo et ss. d. n. d. Benedicti papae XIII., praelato domestico et pontificii solii episcopo assistenti, barone Castrorum Georgei, Meanae et Villae Pugliani, ex omnibus superioribus synodis manuscriptis ac editis in quatuor synodis dioecesanis confirmatis, collectae; summorum pontificum, sacrorum conciliorum et canonum decretis vallatae, sacrae scripturae sanctorumque patrum testimoniis adornatae. Montefalisco, MDCCXXX, typis seminarii. Superiorum permissu. *(Titulus II. partis:)* Tesoro o appendice sinodale, nel quale si contengono bolle pontifizie, canoni, decreti, sommarii, editi, formole ed istruzzioni, citate nel presenti sinodo. In Montefiascone, MDCCXXIX., nella stamperia del seminario, con licenza de' superiori.

Magnum in - 8°, 2 part., XXX p. - 1 f. - 352 p., 420 p. - 1 f. (errata) — (Roma, Vittorio-Emmanuele).

P. XII: „Secunda [synodus] celebrata et uno die absoluta videlicet die 24 aprilis 1726“ ab Onuphrio, e marchionibus Elisei, episcopo Urbevetano.

SYNODUS DIOECESANA SENOGALLIENSIS

1727 maii 4-6.

Synodus dioecesana Senogalliensis, celebrata diebus 4, 5 et 6 mensis maii anni 1727, sub Bartholomaeo Castelli, episcopo Senogalliensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Constitutiones synodales ab illustrissimo et reverendissimo domino domino Bartholomaeo Castelli, patritio Romano et Interamnensi, episcopo Senogalliae et comite, editae in cathedrali ecclesia diebus IV., V. et VI. maji 1727, regnante Benedicto XIII., pontifice optimo maximo. Senogalliae, MDCCXXVIII., typis Stephani Calvani impressoris episcopalis.

In - 4°, XVI - 128 - CVI - XIV p. — (Roma, libr. Bocca.)

SYNODUS DIOECESANA AESINA

1727 maii 26-7.

Synodus dioecesana Aesina, celebrata diebus 26 et 27 mensis maii anni 1727, sub Antonio Fonseca, episcopo Aesino.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Constitutiones synodales Aesinae sanctissimo in Christo patri ac domino domino nostro Benedicto XIII., pontifici maximo, dicatae et Antonio Fonseca, episcopo Aesino, in cathedrali ecclesia habitae, diebus XXV., XXVI. et XXVII. mensis maij anno Domini MDCCXXVII. Aesij, MDCCXXVIII., ex typographia Jo. Baptistae de Julijs, impress. pub. et episcop.

In - 4°, 372 p. — (Roma, libr. Bocca.)

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1727 mense maio.

Datis litteris ad metropolitas Adrianopolis, Didymotichi, Aeni, Bizyae et Mediae, Anchiali, Maroniae, Sozopolis, Xanthi et Peritheorii, Imbri, necnon ad archiepiscopum Lititzae et episcopum Agathopolis, synodus Constantinopolitana amplissimis verbis commendat eleemosynam, eam vero prae ceteris quae confertur in sacra Palestinae loca. Quare supra dictos antistites rogat, ut seposita quavis negligentia, ius ultro tribuant Sancti Sepulcri procuratoribus capsas (κουτεῖα) in omnibus ecclesiis circumagendi qualibet dominica aut festiva die, fidelesque hortentur ad stipem cogendam prout cuiusque facultates ferunt.

Encyclicae illae litterae his verbis incipiunt: Ἀγκαλὰ καὶ νὰ εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλους σας, εὐλογημένοι χριστιανοί. Datae sunt anno 1727, mense maio, indictione V. Nomina vero subscripta haec sunt: ὁ Ἡρακλείας Γεράσιμος, — ὁ Κυζίκου Αὐξέντιος, — ὁ Νικομηδείας Σεραφείμ, — ὁ Χαλκηδόνος Νικόδημος, — ὁ Τυρνόβου Νικηφόρος, — ὁ Προύσης Γρηγόριος, — ὁ Σηλυβρίας Μακάριος, — ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Παΐσιος, — ὁ Διδυμοτείχου Μισαήλ, — ὁ Μηθύμνης Ἄνθιμος, — ὁ Ἀγχιάλου Καλλίνικος, — ὁ Αἴνου Ἰωακείμ, — ὁ Δέρκων Νικόδημος, — ὁ Κασσανδρείας Ἰωακείμ.

Exstant adhuc ineditae in codice Constantinopolitano Sancti Sepulcri 622 (olim 605) fol. 183.

SYNODUS DIOECESANA SYRACUSANA

1727 junii 1-3.

Synodus dioecesana Syracusana, celebrata a die 1 ad diem 3 mensis junii anni 1727, sub Thoma Marino, episcopo Syracusano.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Synodus prima ab illustriss. et reverendiss. domino f. d. Thoma Marino, ordinis Praedicatorum, Dei et apostolicae sedis gratia episcopo Syracusano, regioque consiliario, pro sua dioecesi, celebrata anno MDCCXXVII. diebus I., II. & III. junii,

sacro Pentecostes festo dicatis, pontificatus ss. domini nostri Benedicti XIII. ac etiam praesulatus dicti ill. domini anno IV. *[Insigne.]* Panormi, ex typographia Joannis Baptistae Aiccardo, 1727. Impr. Sidoti, v. g.; imp. Drago, p. A

In-4°, XVI-188 p. (lege 288) - 1 f. — (Paris, Mazarine.)

P. 189-288, appendix documentorum ad hanc synodum attinentium.

SYNODUS DIOECESANA TRIVENTINA II.

1727 junii 1-2.

Synodus dioecesana Triventina II., celebrata diebus 1 et 2 mensis junii anni 1727, sub Alphonso Mariconda, episcopo Triventino.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Secunda dioecesana synodus sanctae Triventinae ecclesiae, ab illustriss. & reverendiss. in Christo patre, & domino Alphonso Mariconda, ex congregatione Cassinensi, ordinis sancti Benedicti, patritio B Neapolitano, ejusdem ecclesiae episcopo, s. sedi immediate subjecto, ss. d. n. Benedicto XIII. in pontificio solio episcopo assistente ejusque praelato domestico, ac sacrae caesareae & catholicae majestatis a latere consiliario, celebrata die dominico pentecostes & die sequenti, nempe prima & secunda mensis junii, anni MDCCXXVII. *[Insigne.]* Beneventi, ex archiepiscopali typographia, anno 1727. Superiorum licentia.

In-4°, 1 f. - 223 p. - 10 f. (index). — (Paris, Bibl. nat. B. 3398.)

P. 137-223, habetur appendix documentorum ad hanc synodum attinentium.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

a qua christiani orthodoxi ad opem Sancto Sepulcro ferendam sollicitantur 1727, mense augusto.

Uti per haec tempora, ita anteactis aetatibus ecclesiam Hierosolymitanam vehementer ex aere alieno laborasse iam semel atque iterum memoravimus. Sancto Sepulcro paene occidenti aliquid opis collaturus, synodum Constantinopoli coegit Païsius patriarcha anno 1727, mense augusto, atque editis litteris ubivis terrarum orthodoxos etiam atque etiam rogavit, ut desperatis rebus Hiero- C solymitanis beneficam manum admoverent. Negotium paucis verbis absolvit in suis *Commentariis* Athanasius Comnenus Hypsilantes: Ὁ πατριάρχης Παΐσιος, inquit, δίδωσι τῷ Ἱεροσολύμων Χρυσάνθῳ ἐγκύκλιον συνοδικὴν ἐπιστολὴν ὑπὲρ βοηθείας τοῦ ἁγίου τάφου, προτρέπων τὴν τῶν χριστιανῶν ἐλεημοσύνην καὶ τοὺς ἐμποδίζοντας τὸ θεάρεστον τοῦτο ἔργον ἀφορισμῷ καθυποβάλλων, κατὰ μῆνα αὔγουστον (Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν, Constantinopoli, 1870, p. 325). Scriptum synodicum, graece, turcice, rumanice exaratum, typis mandavit ipse Chrysanthus patriarcha ad calcem rarissimi operis cui titulus: Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς κατ' ἐξοχὴν ὑπεροχῆς τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ τοῦ ἁγίου καὶ ζωοδόχου τάφου τοῦ κυρίου, Hierosolymis, 1728, in-4°, 63 p. Alteram adhibuimus editionem Bucuresti, anno 1768, in lucem emissam cura ac studio Ephraim patriarchae Hierosolymitani, in qua litterae illae synodicae a pag. πγ′ ad pag. γβ′ graece exstant. Novissimam negleximus ἀνατύπωσιν quam paucis abhinc mensibus publici iuris fecerunt editores actorum Hierosolymitanorum Νέα Σιών, t. I (iulio-augusto 1904), p. 314-321; nam consulto omiserunt verba satis multa, quae Turcis offensionem afferre potuerant.

Παΐσιος ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Οἱ τῷ καθ' ἡμᾶς πατριαρχικῷ οἰκουμενικῷ θρόνῳ ὑποκείμενοι ἱερώτατοι μητροπολῖται καὶ ὑπέρτιμοι, θεοφιλέστατοι ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι, ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοί, καὶ ἐντιμότατοι κληρικοὶ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ D μεγάλης ἐκκλησίας καὶ ἑκάστης ἐπαρχίας, καὶ εὐλαβέστατοι ἱερεῖς καὶ ὁσιώτατοι ἱερομόναχοι, τιμιώτατοι καὶ εὐγενέστατοι ἄρχοντες, χρήσιμοι πραγματευταὶ καὶ καραβοκύριοι, ἐπίτροποί τε τῶν ἐκκλησιῶν, πρωτομαΐστορες τῶν ῥουφετίων, καὶ λοιποὶ πάντες εὐλογημένοι χριστιανοὶ οἱ ἐν τῇ μεγαλοπόλει ταύτῃ, καὶ τῷ Γαλατᾷ καὶ τῷ Καταστένῳ καὶ τοῖς πέριξ, ἔτι δὲ καὶ ἁπανταχοῦ, τέκνα ἐν κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ παντοκράτορος καὶ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή, εὐλογία καὶ συγχώρησις.

Τὴν ἱλαρὰν καὶ θεοπαράδοτον ἐλεημοσύνην, ὅποῦ εἶναι ἕνα δραστικώτατον καὶ ἰαματικώτατον βότανον εἰς ὅλας τὰς ἁμαρτίας καὶ ψυχικὰς πληγὰς τῶν ἀνθρώπων, οἱ μὲν παλαιοὶ προορατικοὶ καὶ θεόπνευστοι προφῆται μὲ μεγάλους ἐπαίνους καὶ ὑψηλὰ ἐγκώμια τὴν ἐμεγάλυναν καὶ τὴν ἐπαίνεσαν, οἱ δὲ ἔνδοξοι ἀπόστολοι καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι τὸ ἀναγκαῖον αὐτῆς καὶ

Païsius miseratione Dei archiepiscopus Constantinopolis, novae Romae, et patriarcha universalis.

Qui ad patriarchalem nostram oecumenicam sedem pertinetis sacratissimi metropolitae et honoratissimi, Deo amantissimi archiepiscopi et episcopi, dilecti in sancto spiritu fratres et comministri, honorificentissimi nostrae magnae Christi ecclesiae et cuiusvis dioecesis clerici, religiosissimi presbyteri et piissimi hieromonachi, honoratissimi et praestantissimi proceres, optimi mercatores et naucleri, ecclesiarum curatores, collegiorum praefecti, et ceteri omnes benedicti christiani qui magnae huic urbi, Galatae, secundum fretum, in vicinis locis atque ubivis terrarum habitatis, filii in Domino dilecti nostrae mediocritatis, gratia vobis adsit et pax a Deo omnipotente et domino nostro Iesu Christo, et a nobis votum, benedictio atque condonatio.

Promptam divinitusque datam eleemosynam, quae efficacissimum praesentissimumque est remedium ad sananda omnia hominum delicta et spiritualia vulnera, prisci quidem futurorum praesagi et a Deo afflati prophetae eximiis laudibus summisque praeconiis extollunt et commendant, praeclari vero apostoli sanctique omnes eius uti-

ὠφέλιμον ὁμοίως πανταχοῦ τὸ ἐκήρυξαν καὶ τὸ διεφήμισαν, προσκαλοῦντες ὅλους τοὺς πιστοὺς καὶ εὐσεβεῖς εἰς τὴν σωτηριώδη αὐτῆς ἐνέργειαν, καὶ τὴν χάριν καὶ παρρησίαν ὁποῦ προξενεῖ εἰς τοὺς ἐλεήμονας νὰ ἔχωσι κοντὰ εἰς τὸν θεόν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ δεσπότης ἡμῶν Χριστὸς εἰς τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον μακαρίζει τοὺς ἐλεήμονας, καὶ διὰ νὰ δείξῃ τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς τοιαύτης αὐτῶν ἀρετῆς καὶ ἀγαθοεργίας, τοὺς προσκαλεῖ καὶ εἰς τὴν βασιλείαν του τὴν οὐράνιον, δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ἔγιναν ἐλεήμονες καὶ φιλάνθρωποι εἰς τοῦτον τὸν κόσμον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶναι ἐπιθυμητὸν πρᾶγμα εἰς τοὺς φρονίμους ἀνθρώπους ἡ ἱερὰ αὕτη καὶ παντοδύναμος ἐλεημοσύνη, ἐπειδὴ καὶ διὰ μέσου αὐτῆς ὁ πολυέλεος θεὸς λυτρώνει ἀπὸ θανάτου ψυχάς, καὶ ἄνθρωπος κατακείμενος εἰς δεσμοὺς ἁμαρτιῶν μὲ αὐτὴν ἀξιοῦται εὐκόλως τῆς ἀφέσεως καὶ ἀπολαμβάνει ἄνωθεν παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς τῶν οἰκτιρμῶν τὸ πλούσιον ἔλεος. Καὶ τοιαύτη μὲν εἶναι ἡ ἐλεημοσύνη ἁπλῶς ἐνεργουμένη καὶ εἰς κάθε πένητα καὶ ἐν ἀνάγκῃ τινὶ καὶ στενοχωρίᾳ εὑρισκόμενον διδομένη· ἐξαιρέτως δὲ καὶ καθ' ὑπέρτερον λόγον καὶ μάλιστα ὑπερβολικὴν καὶ ὑπερφυῆ χάριν χαρίζεται εἰς τοὺς ἱλαροδότας ἐκείνους εὐσεβεῖς καὶ ἐλεήμονας, ὁποῦ μὲ καρδίαν ἀνοικτὴν καὶ πρόθυμον καὶ ἱλαρὰν γνώμην χύνουσι καὶ πλουσιοπαρόχως δίδουσι τὰ πλούτη τους εἰς τὸν ἅγιον καὶ ζωοδόχον τάφον τοῦ κυρίου μας, τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς ἡμῶν, τὸ ἱερὸν ἔδαφος τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ, ἐκεῖ ὁποῦ οἱ θεϊκοὶ περιεπάτησαν πόδες καὶ τὰ φρικτὰ ἐτελέσθησαν μυστήρια, καὶ ὁ δεσπότης ἡμῶν Χριστὸς ἔπαθε σαρκὶ τὸ ἑκούσιον πάθος καὶ μὲ ἐκεῖνο ἐκατόρθωσε τὴν παγκόσμιον σωτηρίαν, καὶ καταργήσας τὸ θάνατον, ἀνέτειλεν ἐκ τάφου ὁ νοητὸς ἥλιος· ἐκείνην λέγω τὴν ἁγίαν Σιών, τὴν ἐπίγειον Ἱερουσαλὴμ καὶ τῆς ἐπουρανίου τὴν ἀντίτυπον, τὸν τοῦ θεοῦ πανσεβάσμιον οἶκον, ἐκεῖ ὁποῦ μέλλουσι νὰ τεθῶσι θρόνοι καὶ νὰ κριθῶσι πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς καὶ γλῶσσαι, καὶ ἀπ' ἐκεῖ ὁποῦ ἄρχισε τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα καὶ ἐξαπλώθη εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην τὸ φῶς τῆς ἀληθείας καὶ θεογνωσίας, τὸ κοινὸν προσκύνημα ὅλου τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος, τὸ ὁποῖον πρότερον μὲν εἰς τοὺς παλαιοὺς καὶ περασμένους χρόνους εἶχε τὴν κυβέρνησίν του ἀπὸ τὰ πλουσιοπάροχα ἐλέη ἀφιερώματά τε καὶ φιλοτιμήματα τῶν ἀξιωματικῶν καὶ εὐσεβῶν προσώπων, ἐπειδὴ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ὅλα τὰ πλήθη τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν, ὅσοι ἦσαν φιλόχριστοι καὶ φιλελεήμονες ἀπὸ κάθε γένος βαθμόν τε καὶ τάξιν, μὲ πολλὴν θερμότητα καρδίας καὶ ζῆλον ἔνθεον τρέχοντες μὲ σπουδὴν ἀπὸ τὰ τετραπέρατα τῆς οἰκουμένης καὶ προσφέροντες τὰ καλήτερά τους πράγματα καὶ κειμήλια, τὰ ἀφιέρωναν μετὰ χαρᾶς εἰς τὸν ἅγιον τάφον, φρονοῦντες ἀληθῶς καὶ πιστεύοντες, ὅτι εἶναι ὅλοι χρεῶσται νὰ τὸν ἐπισκέπτωνται μὲ δῶρα καὶ ἐλεημοσύνην ἀκατάπαυστον. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἀφ' οὗ ἐταπεινώθη καὶ ἐσμικρύνθη καὶ ἐδυστύχησε τὸ γένος ἡμῶν τῶν ὀρθοδόξων διὰ τὸν τῆς δουλείας ζυγόν, ἀκολούθως ἔχασε καὶ ὑστερήθη καὶ ὁ ἅγιος τάφος τοῦ κυρίου ἐκείνην τὴν προτέραν λαμπρὰν καὶ πλουσιοπάροχον ἐλεημοσύνην καὶ τὰ πολύτιμα χαρίσματα καὶ ἀφιερώματα, καὶ ἀπὸ τὸ ἕνα μὲν μέρος ὠλιγόστευσε καὶ ἐκολοβώθη κατὰ πολλὰ (ὡς εἴπομεν) ἡ διδομένη ἐλεημοσύνη, ἀπὸ τὸ ἄλλο δὲ μέρος ἐπερίσσευσαν καὶ αὔξησαν τὰ ἀναγκαῖα καὶ ἀπαραίτητα ἔξοδα καὶ δοσίματα, ὁποῦ καθ' ἕκαστον χρόνον χρεωστικῶς δίδει καὶ ἀπολογεῖται, μὲ τὸ νὰ περιεκυκλώθη καὶ νὰ ἀπέμεινεν ἐν μέσῳ διαφόρων ἐθνῶν, καὶ κοντὰ εἰς αὐτὰ ἀκολούθησαν καὶ ἔγιναν ἀναγκαίως μὲ τὸ ἔλεος τοῦ θεοῦ καὶ οἰκοδομαὶ λαμπραὶ καὶ μεγάλαι καὶ πολυέξοδοι καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἅγιον τάφον καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ μέρη, καὶ οἰκήματα καὶ προσκυνήματα ὑποκείμενα εἰς αὐτόν, τὰ ὁποῖα ἀναγκαίως ἐχρειάζοντο νὰ οἰκοδομη-

A litatem et emolumentum pariter nusquam non praedicant concelebrantque, cunctos fideles piosque homines provocantes ad salutarem eius virtutem et gratiam atque fiduciam apud Deum habendam, quam misericordibus tribuit; immo ipse dominus noster Christus in sacro evangelio eos qui stipem conferunt beatos praedicat (Matth. V, 7), atque ad ostendendum quam praestans eximiaque sit haec virtus eorum et beneficentia, vel ad caeleste ipsius regnum illos advocat propter id ipsum quod in hoc saeculo misericordes fuerunt ac benefici. Hanc igitur ob causam res est prudentibus viris exoptanda sacra illa praepotensque beneficentia, cum misericordissimus Deus ea adhibita animas a morte liberet et homo peccatorum vinculis obstrictus remissionem per eam facile consequatur, uberrimam desuper a Deo et patre miserationum misericordiam expertus. Atque ea quidem est beneficentia, B quae universo usu cuivis pauperi in necessitates quasdam et angustias redacto erogatur; praecipua vero et potissima ratione praestantissimam mirandamque gratiam hilaribus illis piisque ac beneficis datoribus largitur, qui aperto promptoque animo et alacri mente opes suas effuse ubertimque conferunt in sanctum et vivificum domini nostri sepulcrum, vitae nostrae fontem, in sacram sanctae civitatis Hierusalem terram, quam divini peragrarunt pedes, in qua tremenda peracta sunt mysteria, et Christus dominus noster in carne libens eam passionem perpessus est, per quam salutem universis restituit, atque devicta morte, e sepulcro ortus est sol mentium; illam inquam sanctam Sion, Hierusalem terrestrem, eius quae caelestis est exemplum, Dei augustissimam domum, ubi collocandae sunt sedes et cunctae mundi tribus et linguae iudicandae; unde exorsa evangelii praedicatio, universo orbi veritatis divinaeque cognitionis C lumen offudit. Publicum est totius christiani populi sacrarium, cui prius quidem, priscis scilicet praeteritisque temporibus, sumptum suggerebant copiosissimae honoratorum piorumque virorum eleemosynae, consecrationes et largitiones; namque iam pridem et ab initio ingentes piorum christianorum multitudines, quotquot erant Christi amantes et benefici ex quocunque genere et gradu et ordine, summo animi ardore ac divino fervore permoti, ex quattuor mundi partibus concursu facto, optimam quamque rem ac pretiosam supellectilem secum afferentes sacro sepulcro laeti dedicabant, quippe qui iure existimabant ac ducebant, omnium profecto esse cum donis assiduisque stipendiis illud adire. At postea per servitutis iugum depresso et diminuto et aspere tractato hoc orthodoxorum genere, ideo sacrum Domini sepulcrum perdidit amisitque lautam illam uberrimamque praeteriti D temporis stipem necnon munera donaque pretiosa; atque partim quidem stips quae porrigitur valde, ut diximus, deminuta est ac recisa, partim vero multiplicata et aucta impendia ac vectigalia, quae prorsus atque omnino quotannis certis nominibus pensitat et exsolvit, propterea quod variis populis circumdatum superfuit. Praeterea aedificare deinceps oportuit, miserante Deo, egregias, amplas, multorum nummorum structuras cum ad ipsum sacrum sepulcrum tum multis aliis in locis, necnon domus sacrasque aedes ipsi consecratas, quas aedificari ac refici et oportuit et opus fuit, quippe quae in eo erant ut vetustate collapsae penitus delerentur; has enim structuras pii christiani, qui religionis causa sacrum sepulcrum adierunt, et oculis viderunt et compertas habent. Et si impendia ac sumptus in structuras istas aedificiaque absumptos, quanquam infinitos et gravissimos,

θοῦν καὶ νὰ ἀνακαινισθοῦν, μὲ τὸ νὰ ἐκινδύνευαν νὰ A
κρεμνισθῶσι καὶ παντελῶς νὰ ἀφανισθῶσι, καθὼς οἱ
γενόμενοι προσκυνηταὶ τοῦ ἁγίου τάφου εὐσεβεῖς
χριστιανοὶ ἴδαν ὀφθαλμοφανῶς τὰς τοιαύτας οἰκοδο-
μὰς καὶ τὰς ἠξεύρουσι. Καὶ ἂν καλὰ τὰς ἐξόδους
καὶ τὰ ἀναλώματα, ὁποῦ ἔτρεξαν εἰς τὰς οἰκοδομὰς
αὐτὰς καὶ τὰ κτήρια, καὶ μὲ ὅλον ὁποῦ ἦσαν πο-
λυάριθμα καὶ βαρύτατα, ὁ μακαριώτατος ἁγιώτατος
καὶ σοφώτατος πατριάρχης τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερου-
σαλὴμ κύριος κύριος Χρύσανθος, ὁ ἐν ἁγίῳ πνεύματι
ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς περι-
πόθητος τῆς ἡμῶν μετριότητος, εὐδοκίᾳ καὶ ἐλέει
τοῦ φιλαγάθου θεοῦ ἀπὸ τῆς ἐλεημοσύνης τῶν χρι-
στιανῶν μὲ ταῖς περιήγησες ὁποῦ ἔκαμεν εἰς πολλοὺς
καὶ διαφόρους τόπους μὲ πολλοὺς κόπους καὶ ἀγῶνας
καὶ μὲ πολλὴν ἐδικήν του ταλαιπωρίαν καὶ κακο-
πάθειαν τὰ ἐσύναξε καὶ τὰ ἐπλήρωσε καὶ τὰ
ἐδιώρθωσε, καὶ δὲν ἔβαλεν οὔτε ἐπρόσθεσε διὰ ἐκείνας
τὰς οἰκοδομὰς χρέος πολὺ ἢ ὀλίγον ἐπάνω εἰς τὸν B
ἅγιον τάφον, καθὼς ὅλοι τὸ ἐπληροφορήθημεν, μὲ
ὅλον τοῦτο τὰ καθημερινὰ καὶ χρονικὰ ἔξοδα, ὁποῦ
τρέχουσιν ἀναγκαίως καὶ ἀπαραιτήτως παντοτινὰ ἐκεῖ
εἰς τὸν ἅγιον τάφον, μὲ τὸ νὰ εἶναι πολυάριθμα καὶ
βαρύτατα, ἐκατήντησεν εἰς τοὺς παρόντας καιροὺς νὰ
εὑρίσκεται ὁ ἅγιος τάφος εἰς χρέος βαρύτατον· καὶ
τώρα ἔχει ἀνάγκην διπλῆν, ἕνα, νὰ προφθάσῃ νὰ
ἀπολογηθῇ τὰ δουλευόμενα διάφορα τῶν τοσούτων
χρεῶν, ἄλλο, νὰ πληρώνῃ τὰ χρονικὰ καὶ συνηθισ-
μένα καὶ ἀναγκαῖα εἰς τὸν τόπον ἔξοδα, τὰ ὁποῖα
ὅλα αὐτὰ γίνονται μία μεγάλη σοῦμα ἄσπρων, καὶ
εἶναι ἀνάγκη νὰ δίδωνται ἀπαραιτήτως κάθε χρόνον·
ἡ δὲ ἐλεημοσύνη τῶν χριστιανῶν (καθὼς εἴπομεν)
εἶναι ὀλίγη καὶ δὲν προφθάνει νὰ ἀπαντήσῃ τὰ
τοσαῦτα δοσήματα, ὡσὰν ὁποῦ ἀπὸ μὲν τὰ κουτεῖα
τῆς ἐλεημοσύνης πολλὰ ὀλίγη βοήθεια μαζώνεται, οἱ
δὲ προσκυνηταί, ὁποῦ ἦτον συνήθεια νὰ πηγαίνουν
εἰς τὸν ἅγιον τάφον καὶ νὰ δίδωσιν ἐλεημοσύνην, C
ἐξεκόπησαν οἱ περισσότεροι καὶ δὲν πηγαίνουν ὡς καὶ
πρότερον· διὰ τὸ ὁποῖον θαυμάζοντες καὶ ἀποροῦν-
τες, μεγάλως λυπούμεθα, πόθεν ἀκολούθησεν αὐτὴ ἡ
μεταβολὴ καὶ ψυχρότης τῶν χριστιανῶν εἰς τὸ νὰ μὴ
πηγαίνωσιν εἰς προσκύνησιν τοῦ ἁγίου τάφου, ἡ
ὁποία προξενεῖ βλάβην μεγάλην καὶ εἰς τὰ δύο μέρη,
ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ μὲν ὑστεροῦνται τὴν χάριν καὶ τὸν
ἁγιασμὸν καὶ τὴν εὐλογίαν ὁποῦ ἔμελλον νὰ ἀπο-
λαύσουν ἀπὸ τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων ἐκείνων
τόπων, ὁμοίως καὶ ὁ ἅγιος τάφος ὑστερεῖται τὴν
βοήθειαν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην τῶν προσκυνητῶν αὐ-
τοῦ, μὲ τὴν ὁποίαν ἠμποροῦσε νὰ κυβερνᾶται.

Διὰ τοῦτο ἡμεῖς ἀγαπῶντες καὶ τὴν σύστασιν τοῦ
ἁγίου τάφου διὰ τὴν ἄκραν εὐλάβειαν ὁποῦ πρὸς
αὐτὸν ἔχομεν, καὶ φροντίζοντες καὶ τὴν ψυχικὴν
ὠφέλειαν τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν κατὰ χρέος ἀπα-
ραίτητον πατρικῆς καὶ πνευματικῆς ἀγάπης ὁποῦ
πρὸς αὐτοὺς ἔχομεν, γράφοντες διὰ τοῦ παρόντος D
συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων
καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν
ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, συμβουλεύομεν
καὶ νουθετοῦμεν ὅλους σας τοὺς εὐσεβεῖς χριστια-
νούς, μικρούς τε καὶ μεγάλους, ἄνδρας τε καὶ γυναῖ-
κας, νέους καὶ γέροντας, ὅπως ἠξεύροντες καλῶς,
ὅτι ἡ ἁγία Ἱερουσαλὴμ εἶναι τόπος ξεχωριστὸς
ἐκλελεγμένος ἀπὸ τὸν θεὸν κατὰ τὰς μαρτυρίας τῆς
ἁγίας γραφῆς ὁποῦ τὸ λέγουσι φανερά, ὅτι ἐξελέξατο
κύριος τὴν Σιών, καὶ διὰ τοῦτο λέγεται ἐξαιρέτως
πόλις τοῦ μεγάλου θεοῦ, καὶ καθὼς ὁ κύριός μας
Χριστὸς τὸ ἐφανέρωσε μὲ ἐδικόν του παράδειγμα,
ἐπειδὴ καὶ εἰς αὐτὴν ἠθέλησε νὰ πάθῃ καὶ νὰ σταυ-
ρωθῇ καὶ νὰ ταφῇ διὰ τὴν σωτηρίαν ὅλου τοῦ
κόσμου, νὰ τρέχετε καὶ νὰ πηγαίνετε μετὰ προθυμίας
καὶ εὐλαβείας πολλῆς εἰς προσκύνησιν τοῦ ἁγίου
τάφου καὶ τῶν ἱερῶν καὶ σεβασμίων ἐκείνων τόπων
εἰς δόξαν τοῦ ἁγίου θεοῦ καὶ χάριν καὶ ἁγιασμὸν

beatissimus, sacratissimus et sapientissimus patri-
archa sanctae civitatis Hierusalem dominus dominus
Chrysanthus, dilectus in sancto spiritu frater noster
ac desideratissimus comminister nostrae mediocri-
tatis, favente ac miserante misericordissimo Deo,
e christianorum stipe, itineribus in multos varios-
que locos susceptis haud sine multis negotiis ac
laboribus necnon summa sua molestia et aerumna,
collegit, exsolvit, reparavit, quin structuris illis
absolvendis sacrum sepulcrum aere alieno gravi
vel levi oneraret, ut cuique nostrum compertum
est: tamen ex cotidianis annuisque impendiis, quae
plane atque omnino in sacrum sepulcrum perpetuo
ibi incumbunt, cum infinita ea sint et gravissima,
hac aetate accidit ut sacrum sepulcrum aere alieno
gravissime obstrictum duplici nunc necessitate pre-
meretur: una, qua tot debitorum usuras, ut cadunt,
praestare cogitur; altera, qua exsolvenda sunt an-
nua, solita, necessaria loci impendia. Ex quibus
omnibus magna quidem afficitur asprorum summa,
quam singulis annis solvere opus omnino est;
christianorum vero stips (ut diximus) tenuis est
et prorsus impar tot sumptibus resarciendis:
propterea quod ex multis quidem stipis colli-
gendae capsis parvum congeritur subsidium, pere-
grinantium vero, quibus mos erat sacrum adeundi
sepulcrum stipemque conferendi, plerique sibi
temperantes, illuc, ut prius, non contendunt. Qua
de re attoniti perdolenti animo exquirimus, unde
tandem orta sit commutatio haec christianorumque
languor in obeunda sacri sepulcri peregrinatione,
ex quo magnum vel utrique parti damnum affer-
tur, cum illi quidem ea gratia, sanctificatione et
benedictione orbentur, quam ex sanctorum illorum
locorum visitatione percepissent, sacrum vero se-
pulcrum pariter defraudetur peregrinantium sub-
sidio ac stipe, quacum sustentari potuisset.

Quamobrem cum nobis cordi sit sacri sepulcri
incolumitas pro summa veneratione qua illud
prosequimur, cumque spiritualem piorum christia-
norum utilitatem curae habeamus pro necessario
paternae spiritualisque dilectionis munere qua illos
complectimur, scripto hoc synodico una cum eis
qui nobiscum sunt sacratissimis antistitibus et
hypertimis, dilectis nostris in sancto spiritu fratri-
bus et comministris, vos omnes, pii christiani, par-
vos et magnos, viros ac mulieres, iuvenes ac senes,
admonemus hortamurque, ut probe noscentes, sanc-
tam Hierusalem locum esse prae caeteris a Deo
electum, testificantibus sacris scripturis, in quibus
aperte dicitur, Sion a Domino fuisse praeoptatam,
ac propterea praecipue nuncupari summi Dei civi-
tatem, ac praemonstrante per suam agendi rationem
Christo domino nostro, qui in ea pati et crucifigi
et sepeliri voluit propter totius mundi salutem,
summa diligentia ac pietate sacrum sepulcrum
sanctaque et veneranda illa loca adorationis causa
celeriter obeatis ad sancti Dei gloriam vestramque
gratiam, sanctificationem, salvationem. Etenim sa-
crorum horum locorum visitatio et adoratio per-
antiqua exstat et a patribus tradita vel inde a

καὶ σωτηρίαν ἐδικήν σας· ἐπειδὴ ἡ ὁδοιπορία καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς ἁγίους τούτους τόπους ἐστάθη ἀρχαία καὶ πατροπαράδοτος ἀπ' αὐτὸν τὸν πρῶτον αἰῶνα τῆς συστάσεως τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐφυλάχθη κατὰ διαδοχὴν ἀδιακόπως μέχρι τοῦ νῦν, τὸ ὁποῖον μαρτυροῦσι καὶ οἱ κατὰ καιροὺς βασιλεῖς τε καὶ ἀρχιερεῖς καὶ μάρτυρες καὶ ὁμολογηταὶ καὶ ὅσοι καὶ διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας καὶ οἱ λοιποὶ εὐλαβεῖς καὶ φιλόχριστοι χριστιανοί, ὁποῦ μὲ πολλὴν σπουδὴν καὶ ἀγάπην καὶ προθυμίαν ἐπήγαιναν εἰς προσκύνησιν τῶν ἁγίων τούτων τόπων, καθὼς εἰς τὰς ἱστορικὰς βίβλους ἀναγινώσκομεν, ἔχοντες καὶ κρίνοντες τὴν προσκύνησιν αὐτὴν σημεῖον εὐσεβείας εὐλαβοῦς καὶ θερμῆς πίστεως ἔργον, ὡσὰν ὁποῦ οἱ σεβάσμιοι τοῦ κυρίου τόποι καὶ τὰ ὀφθαλμοφανῆ παθήματα αὐτοῦ διεγείρουσι τὸν ἄνθρωπον δραστικώτερον καὶ θερμότερον εἰς αὔξησιν περισσοτέρας εὐλαβείας καὶ κατανύξεως. Καὶ λοιπὸν μὲ τὴν καλὴν αὐτὴν καὶ ὠφέλιμον ὁδοιπορίαν τοῦ ἁγίου τάφου τρία καλὰ προξενοῦνται· πρῶτον, τιμὴ εἰς τὸν θεὸν καὶ εἰς τοὺς ἁγίους τόπους· δεύτερον, γίνεται ἔργον μετανοίας καὶ μάλιστα ἱκανοποιήσεως ἡ τοιαύτη κοπιαστικὴ ὁδοιπορία εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ τρίτον, ὅτι αὐξάνει καὶ ἡ εὐλάβεια τῶν χριστιανῶν, βλέποντες καὶ παρακινούμενοι ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον. Καὶ ἐὰν καθ' ὑπόθεσιν εἶναι καὶ εἰς ἄλλα μέρη ἅγιοι τόποι, ἀλλὰ μήτε εἶναι μήτε ἔχουσι σύγκρισιν, ὅποιοι εἶναι ἡ τοιοῦτοι, μὲ ἐκείνους ὁποῦ ἐτιμήθησαν μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ δεσπότου Χριστοῦ καὶ ἐρραντίσθησαν μὲ τὸ τίμιον αὐτοῦ αἷμα, καὶ φαίνονται εἰς αὐτοὺς τὰ σημάδια καὶ τὰ ἴχνη αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο μεγάλην ὠφέλειαν ψυχικὴν λαμβάνουσι καὶ μεγάλον μισθὸν παρὰ θεοῦ ἔχουσιν ὅσοι χριστιανοὶ θελητικῶς λάβωσι τὸν κόπον καὶ τὸν κίνδυνον τῆς εἰς Ἱερουσαλὴμ ὁδοιπορίας, διὰ νὰ ἰδοῦσι καὶ νὰ προσκυνήσωσι τοὺς ἁγίους ἐκείνους τόπους καὶ τὰ ἀξιοθέατα προσκυνήματα ὁποῦ εὑρίσκονται ἐκεῖ, τὰ ὁποῖα καλώτατα περιγράφει καὶ διηγεῖται ὁ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης εἰς τὴν ἐπιστολήν του· Πορεύομαι, λέγει[1]), εἰς τὴν ἁγίαν γῆν, καὶ ἐκεῖ καταφιλῶ τὸ ἔδαφος ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπάτησαν τοῦ Χριστοῦ μου τὰ ἴχνη, καὶ αὐτὸν τὸν θεοδόχον τάφον εἰς τὸν ὁποῖον ἐβάλθη τὸ παναγιον σῶμα τοῦ λυτρωτοῦ ἡμῶν· ἐκεῖθεν διαβαίνω εἰς τὸν θειότατον Γολγοθᾶν, ὁποῦ ὁ κύριος τῆς δόξης ἐσταυρώθη· πηγαίνω παρεμπρὸς εἰς τὴν Βηθλεέμ, τὴν ὁποίαν ὡς Ἐδὲμ νέαν φαντάζομαι· προσκυνῶ ἐκεῖ τὴν φάτνην πλέον παρὰ τὴν χρυσὴν στάμνον, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ὄχι τὸ μάννα, ἀλλ' ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς ἐφυλάχθη· θεωρῶ ἀκόμι τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ὅθεν ὁ κύριος ἀνέβη πρὸς τὰ οὐράνια· βλέπω καὶ τῆς παναγνου κόρης καὶ θεοτόκου τὸ μνῆμα, ὅπου προσκυνεῖται ἡ πανυπερευλόγητος εἰς τὴν ἁγίαν Γεθσημανῆ.

A primo ecclesiae conditae saeculo atque deinceps sine intermissione huc usque servata; cuius rei testes singulis aetatibus habentur reges et antistites, martyres, confessores, sancti, ecclesiae doctores, et ceteri pii Christique amantes christiani, qui multa cura, dilectione, diligentia sacra ista loca adoranda adierunt, sicuti in historicorum libris legimus, adorationem illam piae religionis signum opusque fervidae fidei habentes ac ducentes, propterea quod veneranda Domini loca eiusque cruciatus oculis expositi hominem efficacius ardentiusque impellunt ad maioris pietatis compunctionisque incrementum. Namque ex optima illa fructuosaque sancti sepulcri visitatione tria suppeditantur bona: primum Deo sanctisque locis honor exhibetur; secundum paenitentiae ac praesertim satisfactionis opus efficitur laboriosa illa ad Hierusalem peregrinatio; tertium christianorum etiam B pietas augetur, quorum alter ab altero consideratus confirmatur. Atque ut habeantur vel aliis in partibus loci sacri, ii tamen, quicunque demum sint, cum illis nullo modo comparari possunt, quos Christus dominus honestavit praesentia, pretioso sanguine conspersit, in quibus impressa apparent eius vestigia. Quapropter magnam animae utilitatem percipiunt eximiamque apud Deum mercedem sibi comparant christiani illi, qui Hierosolymitani itineris laborem periculumque sponte suscipiunt, sacra illa loca mirandaque sanctuaria, quae ibi inveniuntur, contemplaturi ac veneraturi. Optima descriptione ea refert in epistola sua Theodorus Studita: *Proficiscor,* inquit, *ad sanctam terram, ibique adveneror sacrum solum, quod Christi mei vestigia calcarunt, deiferum monumentum, in quo sanctissimum salvatoris nostri corpus depositum fuit; inde pergo ad divinissimum Golgotha, ubi* C *dominus gloriae crucifixus; progredior longius ad sanctam Bethleem, ubi praesepe multo magis adoro quam urnam auream, in quo non manna, sed panis vitae conditus est; video etiam olivarum montem, unde ad caelos Dominus evolavit; intueor et sanctissimae virginis Deiparae sepulcrum ad sanctam Gethsemanen, ubi ea omni honore colenda veneratur.*

Διὰ τοῦτο εἶναι πρέπον καὶ εὔλογον καὶ ἐπαινετὸν καὶ θεάρεστον ἔργον, ὅσοι χριστιανοὶ ἔχουσι δύναμιν καὶ εὐπορίαν διὰ τὴν ὁδοιπορίαν αὐτὴν τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ διὰ τὴν προσκύνησιν τοῦ ἁγίου τάφου, νὰ μὴν ἀμελήσωσι μήτε νὰ μικροψυχήσωσι ποσῶς, ἀλλὰ βαλόντες εἰς θεὸν τὴν ἐλπίδα τους, καὶ αὐτοὶ νὰ πηγαίνωσι μετὰ προθυμίας, καὶ τοὺς ἄλλους ἀδελφοὺς αὐτῶν χριστιανοὺς νὰ ἀναγκάζωσι καὶ νὰ παρακινῶσι καὶ μὲ μίαν σύμφωνον γνώμην καὶ κοινὴν προθυμίαν νὰ γίνωνται προσκυνηταὶ τοῦ παναγίου τάφου· καὶ εἴτε ἐκεῖνοι ὁποῦ ἀξιωθῶσι νὰ ὑπάγωσιν εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ, εἴτε ἐκεῖνοι ὁποῦ διὰ καμμίαν ἀσθένειαν καὶ σωματικὴν ἀδυναμίαν δὲν ἠμποροῦν νὰ ὑπάγουν, ὅλοι ὅμως οἱ εὐσεβεῖς χριστιανοὶ χρέος ἔχετε ἀπαραίτητον νὰ δείξητε

Est igitur res decora, aequa, laudanda, Deo grata, christianos omnes, quibus vires facultatesque suppetunt sanctam civitatem Hierusalem adeundi sacrumque visitandi sepulcrum, seposita quavis neglegentia animique remissione, sed spe in Deo concepta, diligenter ipsos proficisci aliosque christianos fratres suos compellere et incitare ad obeundam uno consilio communique studio sanctissimi sepulcri visitationem. Verum enim vero sive proficisci potueritis illud visituri sive itineri suscipiendo impares fueritis ob infirmitatem quandam viriumque imbecillitatem, omnes tamen, pii christiani, debetis omnino dignam pietatem, honorem, dilectionem reipsa factisque ostendere, uberrimam stipem conferendo prout cuiusque ferunt facultates,

[1]) Patr. Gr. XCIX, 1160 D-1161 A.

τὴν πρέπουσαν εὐλάβειαν καὶ τιμὴν καὶ ἀγάπην ἐμπράκτως καὶ μὲ ἔργον καὶ νὰ δίδετε ἐλεημοσύνην πλουσιοπάροχον ὁ καθ' εἷς ὅσον δύναται, δηλαδὴ ὁ μὲν σαραντάρια καὶ ἀδελφάτα, ὁ δὲ σαρανταλείτουργα καὶ παρρησίας καὶ ψυχομερίδια ζώντων καὶ τεθνεώτων μὲ ἱλαρὰν καὶ ἀγαθὴν προαίρεσιν, σκορπίζοντες μὲ καλὴν ἐλπίδα ἐκεῖνα ὁποῦ κατὰ τὸ παρὸν μὲν ἔχετε εἰς χεῖρας, μετ' ὀλίγον δὲ μέλλουσι νὰ φθαρθῶσιν ὡς πρόσκαιρα καὶ ἐπίγεια, διὰ νὰ τὰ εὕρητε εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν οὐράνια καὶ αἰώνια, καθὼς ἐν εὐαγγελίοις μᾶς ἐβεβαίωσεν ὁ κύριος· διότι ὅσην ἐλεημοσύνην καὶ εὐποιΐαν δώσητε εἰς τὸν ἅγιον τάφον καὶ δαψιλῶς φιλοδωρήσητε καὶ εὐεργετήσητε, βεβαιότατα μυριοπλάσια θέλετε τὰ εὕρει εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἐπειδὴ εἰς τὴν κάτω μετὰ πίστεως τὰ ἐδώκατε, καὶ μὲ τὴν τοιαύτην πλουσιοπάροχον ἐλεημοσύνην καὶ συνδρομὴν τὴν ἐδικήν σας νὰ δυνηθῇ ὁ ἁγιώτατος αὐτὸς θρόνος τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ ὁ ζωοδόχος τοῦ κυρίου τάφος νὰ κυβερνήσῃ καὶ νὰ ἀπαντήσῃ τὰ πολυάριθμα καὶ βαρύτατα χρέη του καὶ τὰ καθημερινὰ καὶ χρονικὰ ἔξοδα καὶ ταῖς πολλαῖς αὐτοῦ ἀνάγκαις, ὁποῦ δὲν λείπουν ἀπαραιτήτως, διὰ νὰ μὴ καταντήσῃ εἰς ὅλον τὸ ὕστερον εἰς παντελῆ φθορὰν καὶ ἀφανισμὸν καὶ στερηθῇ τὸ γένος ἡμῶν τῶν ὀρθοδόξων τοιοῦτον τιμιώτατον καὶ ψυχωφελέστατον προσκύνημα.

A alius scilicet *quadragenaria* et *confraternitates*, alius stipendia quadraginta missarum cum assistentia pontificia nec non vivorum mortuorumque particulis, prompta bonaque voluntate et summa fiducia ea largientes, quae hodie quidem ad manum habentur, propediem vero extabescent utpote caduca ac terrena, ea in altera vita ut caelestia aeternaque recuperaturi, quemadmodum in evangelio id nobis confirmavit Dominus; nam quascunque eleemosynas largitionesque in sacrum sepulcrum contuleritis, dona et beneficia copiose profundentes, eas quam certissime in superna Hierusalem reperietis, propterea quod in terrenam summa fide erogaveritis. Per hanc copiosissimam omnium vestrum stipem collationemque sanctissima ipsa Hierusalem ecclesia et vivificum Domini sepulcrum infinita sua gravissimaque debita atque cotidiana annuaque impendia expedire et exsolvere B poterit nec non multos sumptus, quos obire opus est, ne rerum omnium ruina pernicieque oppressum in perpetuum intereat, orbeturque nostrum orthodoxorum genus pretiosissimo illo ac saluberrimo sanctuario.

Καὶ τοιαύτη μὲν εἶναι ἡ παρ' ἡμῶν πατρικὴ καὶ πνευματικὴ συμβουλὴ καὶ νουθεσία εἰς ὅλους ἁπλῶς τοὺς ἁπανταχοῦ εὐσεβεῖς χριστιανούς, νὰ τρέχωσι μετὰ προθυμίας καὶ εὐλαβείας εἰς προσκύνησιν τοῦ ἁγίου τάφου καὶ νὰ συντρέχωσι καὶ νὰ βοηθῶσιν αὐτὸν μὲ πλουσιοπάροχον ἐλεημοσύνην· ἰδίως δὲ ἐντελλόμεθα καὶ ὑμῖν τοῖς κατὰ τόπον ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσιν, ὅπως καὶ αὐτοὶ συμφώνως τῇ νουθεσίᾳ ἡμῶν ταύτῃ νὰ παρακινῆτε καὶ νὰ συμβουλεύητε ἀμέσως μὲ πατρικὰς διδασκαλίας καὶ νουθεσίας πνευματικὰς ὁ καθ' εἷς τοὺς χριστιανοὺς τῆς ἐπαρχίας C του εἰς τὸ θεάρεστον τοῦτο ἔργον, ὡς ὑπερασπισταὶ καὶ βοηθοὶ καὶ ἀντιλήπτορες καὶ ὑπέρμαχοι τοῦ ἁγίου τάφου, καὶ πρὸς τούτοις καὶ τοὺς πνευματικοὺς πατέρας ὁποῦ εὑρίσκονται ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὑμῶν νὰ παραγγέλλητε ἀκριβῶς καὶ νὰ τοὺς ἐπιτιμᾶτε, ὅταν ἐξομολογῶσι τοὺς χριστιανούς, νὰ μὴ τοὺς ἀποκόπτωσι καὶ τοὺς ἐμποδίζωσιν, ἁμαρτάνοντες θανάσιμα καὶ ἀσύγγνωστα καὶ θησαυρίζοντες εἰς τοῦ λόγου τους ὀργὴν θεϊκὴν καὶ κατάκριμα ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἐκδικήσεως τοῦ ἁγίου θεοῦ, ἀλλὰ μάλιστα καθ' ὅσον δύνανται νὰ τοὺς παρακινῶσι καὶ αὐτοὶ καὶ νὰ τοὺς συμβουλεύωσι τόσον εἰς προσκύνησιν τοῦ ἁγίου τάφου ἐκείνους ὁποῦ δύνανται ὅσον καὶ εἰς ἀφιέρωσιν καὶ δόσιν ἐλεημοσύνης καὶ βοηθείας πρὸς τὸν ἅγιον τάφον, ἐπειδὴ καὶ ὅλοι κοινῶς οἱ εὐσεβεῖς, εἴτε τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου εἴτε τῆς τῶν λαϊκῶν τάξεως, χρέος ἔχομεν νὰ βοηθῶμεν καὶ νὰ συντρέχωμεν τὸ κατὰ δύναμιν καὶ ἡμεῖς, καὶ τοὺς ἄλλους νὰ παρα- D κινῶμεν χριστιανοὺς καὶ νὰ διεγείρωμεν εἰς τοῦτο τὸ θεάρεστον ἔργον· ἀλλ' οὐδὲ νὰ ζητῶσιν οἱ πνευματικοὶ πατέρες ἄσπρα βιαίως καὶ ἀναγκαστικῶς ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς ὁποῦ θέλουν νὰ ἀπέλθουν εἰς τὸν ἅγιον τάφον, ἢ ὁπόταν πηγαίνουν ἢ ὁπόταν γυρίζουν, καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ ψυχραίνουν τὴν προθυμίαν καὶ εὐλάβειαν τῶν προσκυνητῶν τοῦ ἁγίου τάφου, ἀλλὰ μόνον ὅταν προαιροῦνται οἱ χριστιανοὶ νὰ τοὺς δίδωσι, τότε νὰ τὰ δέχωνται μετ' εὐχαριστίας, καὶ ὄχι νὰ τοὺς βιάζωσι. Καὶ ὅσοι μὲν χριστιανοὶ πηγαίνουσιν εἰς πρόσκύνησιν τοῦ ἁγίου τάφου ἢ καὶ ἁπλῶς δίδουσιν ἐλεημοσύνην πλουσιοπάροχον εἰς αὐτόν, ἀναμφιβόλως ἔχουσι τὸν μισθὸν παρὰ θεοῦ πολλαπλάσιον καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, τοὺς ὁποίους καὶ ἡμεῖς εὐχόμεθα καὶ εὐλογοῦμεν πατρικῶς καὶ πνευματικῶς· ὅσοι δὲ χριστιανοὶ ἱερωμένοι ἢ λαϊκοί, καὶ πνευματικοὶ πατέρες ἱερομόναχοι ἢ μοναστηριακοὶ ἀπὸ ἀνευλάβειαν καὶ ὀλιγο-

Ea quidem est paterna spiritualisque admonitio et exhortatio nostra ad omnes prorsus ubivis terrarum pios christianos, videlicet ut celeriter ac pie religionis causa sacrum sepulcrum adeant illudque uberrima stipe collata sustentent. Praecipue vero vobis, sacratissimi locorum antistites, praecipimus ut et ipsi secundum nostram hanc admonitionem per paterna praecepta spiritualiaque monita verbis incitetis et cohortemini unusquisque provinciae suae christianos ad huiusmodi opus Deo gratum, quippe qui sacri sepulcri tutores et adiutores et C defensores et propugnatores estis; utque etiam spiritualibus patribus, qui in provinciis vestris degunt, mandata diserte detis, propositis etiam censuris, ut christianos confitentes dum excipiunt, eos ne ab ea re deterreant prohibeantve, alioquin mortifera irremissibiliaque peccarent et thesaurizarent sibi ipsi divinam indignationem condemnationemque in diem irae et ultionis sancti Dei, sed illos potius pro viribus excitent et commoneant tum ad visitandum sacrum sepulcrum, si facultas tulerit, tum ad stipem opemque in sacrum sepulcrum impertiendam atque conferendam; etenim omnes promiscue, quotquot sumus pii homines, sive ex clericorum albo sive e laicorum ordine, pro viribus debemus et ipsi auxiliari illi ac succurrere et alios christianos ad opus hoc Deo gratum compellere et incitare. Neque vero patres spirituales a christia- D nis qui sacrum sepulcrum adeundi consilium capiunt vel huc proficiscuntur vel inde revertuntur pecuniam per vim coercitionemve extorqueant, eoque modo illorum qui sacrum sepulcrum obeunt diligentiam pietatemque restinguant, sed id demum grato animo accipiant quod christiani sponte impertiunt, neque eis vim faciant. Atque omnes quidem christiani qui sacrum sepulcrum religionis causa obeunt aut in illud uberrimam stipem conferunt, multam apud Deum mercedem procul dubio sibi comparant cum in hoc saeculo tum in futuro, illisque et nos paterne spiritualiterque prospera ac laeta precamur. Omnes vero christiani, clerici vel laïci, nec non patres spirituales ecclesiarum vel monasteriorum, qui impietate et infidelitate, avaritia et cupiditate permoti aut etiam a diabolo operis cuiusque boni animaeque utilis invido decepti, vanis stultitiis et ineptiis aut alia quavis satanicae fraudis ratione christianos prohibent ac deducunt

πιστίαν καὶ πλεοενεξίαν καὶ αἰσχροκέρδιαν παρακινούμενοι ἢ καὶ ἀπὸ τοῦ φθονοῦντος τὰ ἀγαθὰ καὶ ψυχωφελῆ ἔργα δαίμονος ὑποσκελιζόμενοι, ἐμποδίζουσι καὶ ἀποκόπτουσι μὲ ματαιολόγους φλυαρίας καὶ ψυχρολογίας ἢ μὲ κανένα ἄλλον τρόπον σατανικῆς ἀπάτης τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ τὸ νὰ πηγαίνωσιν εἰς προσκύνησιν τοῦ ἁγίου τάφου καὶ νὰ δίδωσιν εἰς αὐτὸν ἐλεημοσύνην καὶ ἀφιερώματα καὶ γίνονται αἴτιοι εἰς αὐτοὺς μὲν ζημίας καὶ βλάβης ψυχικῆς, εἰς δὲ τὸν ἅγιον τάφον προξενοῦσι τὴν στέρησιν τῆς ἐλεημοσύνης τῶν προσκυνητῶν χριστιανῶν, οἱ τοιοῦτοι, ἂν δὲν παύσουσιν εἰς τὸ ἑξῆς ἀπὸ τὴν τοιαύτην τους σατανικὴν καὶ ὀλέθριον ἀνευλάβειαν καὶ ἀπιστίαν καὶ κακοβουλίαν, ἀφωρισμένοι εἶησαν ἀπὸ θεοῦ κυρίου παντοκράτορος καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι· αἱ πέτραι καὶ ὁ σίδηρος λυθήσονται, αὐτοὶ δὲ οὐδαμῶς· κληρονομήσειαν τὴν λέπραν τοῦ Γιεζῆ καὶ τὴν ἀγχόνην τοῦ Ἰούδα, καὶ εἶησαν στένοντες καὶ τρέμοντες ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ὁ Κάϊν· σχισθείη ἡ γῆ καὶ καταπίοι αὐτοὺς ὡς τὸν Δαθὰν καὶ Ἀβειρών, καὶ ἡ μερὶς αὐτῶν μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα καὶ τῶν θεομάχων Ἰουδαίων τῶν σταυρωσάντων τὸν κύριον τῆς δόξης· ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ εἴη ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν· τὰ πράγματα καὶ κτήματα, οἱ κόποι καὶ ἱδρῶτες αὐτῶν εἶησαν εἰς παντελῆ ἀφανισμὸν καὶ ἐξολόθρευσιν, καὶ προκοπὴν οὐ μὴ ἴδοιεν πώποτε ἐφ' οἷς δουλεύουσι καθ' ὅλην τὴν ζωὴν αὐτῶν, ἔχοντες καὶ τὰς ἀρὰς τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων συνόδων, καὶ εἶησαν ὑπόδικοι τοῦ αἰωνίου πυρὸς καὶ ὑπεύθυνοι τῆς ἀτελευτήτου κολάσεως. Ὑμεῖς δὲ πάντες ποιήσατε ὡς γράφομεν, ὑπακούοντες εὐπειθῶς τῇ πατρικῇ καὶ συνοδικῇ ἡμῶν ταύτῃ παραινέσει καὶ νουθεσίᾳ, ὡς τέκνα γνήσια καὶ εὐγνώμονα τῆς πνευματικῆς ὑμῶν μητρὸς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, ἵνα καὶ ἡ τοῦ θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος, καὶ ἡ εὐχὴ καὶ ἡ εὐλογία τῆς ἡμῶν μετριότητος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

A a sancti sepulcri visitatione obeunda aut a largitionibus donisque ei impertiendis, spirituale damnum ac detrimentum sibi ipsi facientes, sanctum vero sepulcrum christianorum peregrinantium stipe defraudantes, illi, nisi in posterum ab huiusmodi diabolica perniciosaque impietate et infidelitate ac perfidia desistant, excommunicati sint a domino Deo omnipotente, et exsecrandi et inexcusabiles et post mortem indisolubiles; saxa ferrumque solventur, illi vero nequaquam; Giezi lepram et Iudae laqueum adipiscantur; timidi ac trementes sunto super terram uti Caïn; discedat humus eosque absorbeat ut Dathan et Abiron; eorum pars sit cum proditore Iuda Iudaeisque Dei inimicis qui dominum gloriae cruci affixerunt; ira Dei in eorum capita vertatur; res, fundos, labores ac sudores frustra profundant perdantque omnino; ne quid proficiant unquam in negotiis suis per totam B ipsorum vitam; obligentur etiam exsecrationibus sanctorum trecentorum decem et octo deiferorum patrum qui Nicaeae convenerunt reliquarumque sacrarum synodorum; aeterno igni obnoxii sunto et perpetuae damnationis rei. Vos autem omnes ut scripsimus ita agite, paternae huic ac synodicae nostrae adhortationi commonitionique modeste parentes tanquam veri gratique filii spiritualis vestrae matris sanctae Christi magnae ecclesiae, ut Dei gratia infinitaque miseratio nec non mediocritatis nostrae votum ac benedictio adsit cum omnibus vobis.

C

,αψκζ': ἐν μηνὶ αὐγούστῳ ἰνδικτιῶνος ε'.

MDCCXXVII, mense augusto, indictione V.

Ὁ Ἡρακλείας Γεράσιμος.
Ὁ Κίζυκου Αὐξέντιος.
Ὁ Νικομηδείας Σεραφείμ.
Ὁ Νικαίας Καλλίνικος.
Ὁ Χαλκηδόνος Νικόδημος.
Ὁ Θεσσαλονίκης Ἀνανίας.
Ὁ Τηρνόβου Νικηφόρος.
Ὁ Ἀθηνῶν Ἰάκωβος.
Ὁ Οὐγγροβλαχίας Δανιήλ.
Ὁ Μηθύμνης Ἄνθιμος.
Ὁ Δρύστρας Κωνστάντιος.
Ὁ Ἀγχιάλου Καλλίνικος.
Ὁ Χίου Δανιήλ.
Ὁ Λήμνου Ἰωαννίκιος.
Ὁ Κασανδρείας Ἰωακείμ. D

Heracleae Gerasimus.
Cyzici Auxentius.
Nicomediae Seraphim.
Nicaeae Callinicus.
Chalcedonis Nicodemus.
Thessalonicae Ananias.
Tirnobi Nicephorus.
Athenarum Iacobus.
Hungarovalachiae Daniel.
Methymnae Anthimus.
Drystrae Constantius.
Anchiali Callinicus.
Chii Daniel.
Lemni Ioannicius.
Casandriae Ioachim.

CONCILIUM PROVINCIALE EBREDUNENSE

1727 augusti 16 - septembris 28.

Concilium provinciale Ebredunense, celebratum a die 16 augusti ad diem 28 septembris anni 1727, sub Petro de Guérin de Tencin, archiepiscopo Ebredunensi.

Bibliographia.

1) Decreta concilii provincialis Ebredunensis, Ebreduni habiti, ab illustrissimo & reverendissimo domino, d. Petro de Guérin de Tencin, miseratione divina archiepiscopo principe Ebredunensi, sancti Romani imperii principe & tricamerario, throno pontificio assistente, regi ab omnibus consiliis, anno Domini 1727, mensibus augusto & septembri. *[Insigne.]* Gratianopoli, apud Petrum Faure, typographum & bibliopolam d. d. illustrissimi ac reverendissimi archiepiscopi principis Ebredunensis, M. DCC. XXVII.

In-4°, 1 f. - 39 p. — (Avignon, ville; Paris, Bibl. nat. B. 2498.)

2) Concilium provinciale Ebreduni habitum, ab illustrissimo & reverendissimo domino d. Petro de

Guérin de Tencin, miseratione divina archiepiscopo principe Ebredunensi, sancti Romani imperii principe & tricamerario, throno pontificio assistente, regi ab omnibus consiliis, anno Domini 1727 mensibus augusto & septembri. Gratianopoli, apud Petrum Faure, typographum & bibliopolam illustrissimi ac reverendissimi domini archiepiscopi principis Ebredunensis, M. DCCXXVIII. Cum privilegio regis. A

In-4°, 268 p. - 1 f. — (Avignon, séminaire; Caen, ville; Carpentras, ville; Douai, ville; Gand, université d'Etat; Le Mans, ville; Lyon, archevêché; Paris, Arsenal; Paris, Bibl. nat.; Paris, Mazarine; Paris, Sainte-Geneviève; Paris, Sorbonne; Roma, Propaganda; Roma, Vaticano; Roma, Vittorio-Emmanuele; Sens, séminaire; Toulouse, ville.)

3) Decreta concilii provincialis Ebredunensis Ebreduni habiti ab illustrissimo & reverendissimo domino, d. Petro de Guérin de Tencin, miseratione divina archiepiscopo principe Ebredunensi, sancti Romani imperii principe & tricamerario, throno pontificio assistente, regi ab omnibus consiliis anno Domini 1727, mensibus augusto & septembri; juxta exemplar Gratianopolis. Avenione, apud Paulum Offray, typographum & bibliopolam, prope collegium societatis Jesu, M. DCC. XXVIII. Superiorum permissu. B

In-8°, 43 p. — (Avignon, ville.)

4) Edictum de concilio Ebredunensi, Petrus de Guérin de Tencin, miseratione divina archiepiscopus princeps Ebredunensis, sancti Romani imperii princeps & tricamerarius, throno pontificio assistens, regi ab omnibus consiliis.

S. l. n. a. (1727). — (Paris, Bibl. nat. inv. B. 2284.)

5) Prima oratio illustrissimi ac reverendissimi archiepiscopi principis Ebredunensis ad r. r. comprovinciales, habita in I^a congregatione generali, die 16 augusti ann. 1727. *[In fine:]* Gratianopoli, apud Petrum Faure typographum d. d. illustrissimi ac reverendissimi archiepiscopi principis Ebredunensis, 1727. C

In-4°, 4 p. — (Paris, Bibl. nat. inv. B. 2284.)

Pag. 2: Secunda oratio illustrissimi ac reverendissimi archiepiscopi principis Ebredunensis ad patres concilii, habita in I^a congregatione generali, post adventum r. r. episcoporum e vicinioribus provinciis, die octavâ mensis septembris ann. 1727.

6) Discours prononcé par monseigneur l'archevêque d'Embrun, dans la première session publique, après l'arrivée des seigneurs évêques voisins, invitez à venir prendre séance au concile, de lundi 8 septembre. *[In fine:]* A Grenoble, chez Pierre Faure, imprimeur de monseigneur l'illustrissime & reverendissime archevêque prince d'Embrun, 1727. D

In-4°, 4 p. — (Paris, Bibl. nat. inv. B. 2284.)

7) Exhortation au peuple, prononcée par monseigneur l'archevêque d'Embrun après l'évangile de la messe solennelle du Saint-Esprit qu'il célébra le jour de la première session du concile provincial. *[In fine:]* A Grenoble, chez Pierre Faure, imprimeur de monseigneur l'illustrissime & révérendissime archevêque prince d'Embrun, 1727.

In-4°, 6 p. — (Paris, Bibl. nat. inv. B. 2284.)

8) Epistola synodica concilii Ebredunensis ad reverendissimos Galliae episcopos. *[In fine:]* Gratianopoli, apud Petrum Faure, typographum d. d. illustrissimi ac reverendissimi archiepiscopi principis Ebredunensis, 1727.

In-4°, 2 f. — (Paris, Bibl. nat. inv. B. 2284.)

9) Discours prononcé par monseigneur l'archevêque d'Embrun à la dernière session. *[In fine:]* A Grenoble, chez Pierre Faure, imprimeur de monseigneur l'illustrissime & révérendissime archevêque prince d'Embrun, 1727.

In-4°, 2 f. — (Paris, Bibl. nat. inv. B. 2284.)

10) Extrait des actes du concile provincial d'Embrun. *[In fine:]* Gratianopoli, apud Petrum Faure, typographum d. d. illustrissimi ac reverendissimi archiepiscopi principis Ebredunensis, 1727.

In-4°, 14 p. — (Paris, Bibl. nat. inv. B. 2284.)

11) Bref de n. s. p. le pape, de la propre main de s. s. à monseigneur l'archevêque d'Embrun. *[In fine:]* Gratianopoli, apud Petrum Faure, typographum & bibliopolam d. d. illustrissimi ac reverendissimi archiepiscopi principis Ebredunensis, 1727.

In-4°, 1 f. — (Paris, Bibl. nat. inv. B. 2284.)

12) Copie de la lettre du roy à mons^r l'archevêque d'Embrun.

S. l. n. a. In-4°, 1 f. — (Paris, Bibl. nat. inv. B. 2284.)

13) Instruction pastorale de monseigneur l'archevêque d'Arles, sur le jansénisme, & pour la publication de l'avis & jugement des cardinaux, archevêques & évêques &c. contre la consultation des 50 avocats du parlement de Paris, au sujet du jugement rendu à Embrun contre M. l'évêque de Senez.

S. l. n. a. In-4°, 39 p. — (Paris, Bibl. nat. inv. B. 2284.)

14) Lettre d'un avocat de province à M. Aubri, avocat au parlement de Paris, au sujet de sa dernière consultation en faveur de M. de Senez.

S. l. n. a. In-4°, 8 p. — (Avignon, ville.)

15) Seconde lettre d'un avocat de province à M. Aubry, avocat au parlement de Paris, au sujet de sa dernière consultation en faveur de M. de Senez.

S. l. n. a. In-4°, 8 p. — (Avignon, ville.)

16) Troisième lettre d'un avocat de province à M. Aubry, avocat au parlement de Paris, au sujet de sa dernière consultation en faveur de M. de Senez.

S. l. n. a. In-4°, 4 p. — (Avignon, ville).

17) Lettre de son éminence monseigneur le cardinal Lercari, secrétaire d'état, à monseigneur l'archevêque d'Embrun. *[In fine:]* Gratianopoli, apud Petrum Faure, typographum d. d. illustrissimi ac reverendissimi archiepiscopi principis Ebredunensis, 1727.

In-4°, 2 f. — (Paris, Bibl. nat. inv. B. 2284.)

18) Lettre de M. le cardinal Lercari, ministre & secrétaire d'état à M. l'archevêque d'Embrun. *[In fine:]* A Grenoble, chez Pierre Faure, imprimeur-libraire, rue du Palais, 1728.

In-4°, 4 f. — (Paris, Bibl. nat. inv. B. 2284).

19) Observations faites par un évêque du concile d'Embrun, adressées à un prélat de ses amis, sur la lettre circulaire de M. l'évêque de Senez aux évêques de France.

S. l. n. a. In-4°, 8 p. — (Avignon, ville; Paris, Bibl. nat. inv. B. 2284.)

20) Journal historique du concile d'Embrun, par M^r *** bachelier de Sorbonne. S. l. n. typ., MDCCXXVII. Avec permission.

In-12, 2 tomi, 224 p. - 1 f., 234 p. - 1 f. (Aix, ville; Lyon, ville; Paris, Bibl. nat.; Paris, Mazarine.)

21) Lettre de monseigneur l'archevêque d'Embrun à monseigneur l'évêque de Senez communiquée aux ecclésiastiques du diocèse d'Embrun pour

leur instruction. A Paris, chez la veuve Mazières et Jean-Baptiste Garnier, imprimeurs-libraires de la reine, rue St-Jacques, à la Providence, avec privilège dv roi, M.D.CC.XXIX.

In-4°, 1 f.-26 p. — (Avignon, ville.)

P. 26, data: „Embrun, le 4 janvier 1728."

22) Mandement de monseigneur l'archevêque prince d'Embrun, portant condamnation de l'écrit intitulé: Consultation des avocats du parlement de Paris, au sujet du jugement rendu à Embrun contre M. l'évêque de Senez. A Grenoble, chez Pierre Faure, imprimeur-libraire de monseigneur l'illustrissime & reverendissime archevêque prince d'Embrun, 1728. Avec privilège du roy.

S. l. n. a. In-4°, 4 f. — (Avignon, ville.)

F. 4, data: „Embrun, 25 août 1728."

23) Lettre d'un ancien docteur de Sorbonne à un de ses amis, sur la consultation des avocats, au sujet du concile d'Embrun, MDCCXXVIII.

S. l. n. a. In-4°, 3 f.-55 p. — (Avignon, ville.)

P. 55, data: „le 15 juillet 1728."

24) Relation de ce qui s'est passé dans le concile provincial d'Embrun, au sujet de la condamnation des écrits de M. l'évêque de Senez & du jugement prononcé contre la personne de ce prélat; par M. l'abbé de Michel, chanoine d'Embrun & abbé commendataire de S. Marcel, secrétaire du concile. A Paris, chez la veuve Mazières & Jean-Baptiste Garnier, imprimeurs & libraires de la reine, rue Saint-Jacques, à la Providence, MDCCXXVIII. Avec approbation & privilège du roy.

In-4°, 1 f.-55 p. — (Avignon, ville.)

Post relationem sequuntur decem documenta.

25) Mandement de monseigneur l'archevêque prince d'Embrun portant condamnation de l'écrit intitulé: Représentations justes & respectueuses à nosseigneurs les cardinaux, archevêques & évêques assemblez extraordinairement à Paris par les ordres du roy, pour donner à sa majesté leurs avis & jugement sur un écrit imprimé qui a pour titre: Consultation de messieurs les avocats du parlement de Paris, au sujet du jugement rendu à Embrun contre M. l'évêque de Senez. A Grenoble, chez Pierre Faure, imprimeur-libraire de monseigneur l'illustrissime & reverendissime archevêque prince d'Embrun, rue du Palais, M.DCC.XXIX. Avec privilège du roy.

In-4°, 1 f.-25 p. — (Avignon, ville.)

P. 25, data: „Embrun, le ... *[vacat]* novembre 1729."

26) Quatrième lettre de M. l'arch. d'Embrun à M. l'évêque de Senez ... dans laquelle il démontre que les principes contenus dans une instruction pastorale du 1er août 1727, sur l'autorité infaillible de l'église &c., et imprimée sous le nom de ce prélat, ruinent le principe de l'autorité visible ... et dans laquelle il releve en passant quelques endroits d'une lettre qui lui a été adressée sous le nom du même prélat, dattée du 16 septembre 1728. Grenoble, 1729.

In-4°. — (London, British Museum, T. 39*, 8).

27) Sixième lettre de M. l'arch. d'Embrun à M. l'évêque de Senez, communiquée aux ecclésiastiques du diocèse d'Embrun pour leur instruction.

S. l. n. a. In-4°, 6 p. — (Paris, Bibl. nat. inv. B. 2284.)

28) Sixième lettre de M. l'arch. d'Embrun à M. l'évêque de Senez, communiquée aux ecclésiastiques du diocèse d'Embrun pour leur instruction. A Grenoble, chez Pierre Faure, imprimeur-libraire de monseigneur l'illustrissime & reverendissime archevêque prince d'Embrun, rue du Palais, M.DCCXXX. Avec privilège du roy.

In-4°, 1 f.-8 p. — (Avignon, ville; London, British Museum, T. 39*, 10.)

P. 6, data: „Embrun, le 20 juin 1730."

29) Lettre de monseigneur l'archevêque prince d'Embrun, &c. aux fidèles de son diocèse en leur communiquant l'instruction pastorale de M. l'évêque d'Evreux du 15 novembre 1730, contre la consultation des 50 avocats au parlement de Paris.

S. l. n. a. In-4°, 4 p. — (Avignon, ville.)

P. 4, data: „Embrun, le ... *[vacat]* août 1731."

ACTA CONCILII PROVINCIALIS EBREDUNI

habiti ab illustrissimo et reverendissimo d. d. Petro de Guérin de Tencin, archiepiscopo principe Ebredunensi, et die 16 augusti anno 1727 inchoati.

CONGREGATIO PRIMA PRIVATA.

Anno Domini millesimo septingentesimo vigesimo septimo, die decima sexta mensis augusti, ex edicto indictionis concilii ab illustrissimo et reverendissimo d. Petro de Guérin de Tencin, archiepiscopo et principe Ebredunensi, promulgato litterisque ejusdem convocatoriis ad omnes reverendissimos d. d. provinciae episcopos directis, convenere mane hora sesqui-septima in palatio archiepiscopali cum supparo et capitio rm̃us d. Joannes de Soanen, Senecensis episcopus; rm̃us d. Flodoardus Moret de Bourchenu, Vinciensis episcopus; rm̃us d. Laurentius Dominicus des Bertons de Crillon, Glandavensis episcopus, et rm̃us d. Carolus d'Antelmy, episcopus Grassensis. Atque post celebratam a rm̃o archiepiscopo in palatii archiepiscopalis sacello missam de Spiritu sancto, habita est ibidem prima congregatio privata, cui interfuere soli dicti rm̃i d. d. episcopi secundum ordinem antiquitatis inaugurationis suae considentes.

Actum est in ea de modo habendi congregationes, tum privatas tum generales; de creandis officiariis seu adjutoribus concilii; de ordine sedendi servando a deputatis, simul et de suffragio, quod ipsis esset concedendum. Speciatim actum est de suffragio concedendo procuratori reverendissimi domini Diniensis episcopi absentis et de modo quo dictus procurator interesse et considere deberet in congregationibus; de theologis concilii et canonistis eligendis; de edendis decretis, sive de aperienda synodo, sive de fidei professione emittenda, sive de exigendo juramento non revelandi ea, quae in congregationibus, seu privatis seu generalibus, agerentur; de indictione primae sessionis, de hora et toto ordine ac modo procedendi die indicta a palatio archiepiscopali ad ecclesiam metropolitanam; ac denique de indictione secundae sessionis. Sicque terminata est prima congregatio privata.

Tum ad valvas palatii archiepiscopalis haec affixa est tabella.

Illustrissimus ac reverendissimus d. archiepiscopus princeps Ebredunensis, rm̃i d. d. episcopi, patres concilii, universis et singulis, qui concilio provinciali de jure vel consuetudine interesse de-

bent, mandant et praecipiunt: ut hac die 16 mensis augusti anni 1727, hora 3 pomeridiana, in palatio archiepiscopali sistant se, pro congregatione generali in sacello ejusdem palatii habenda; et ut procuratores ac deputati procuratoria ibidem examinanda afferre non praetermittant. De mandato illustrissimi et rm̃i d. archiepiscopi principis.

Amiel.

PRIMA CONGREGATIO GENERALIS.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen.

Anno Domini millesimo septingentesimo vigesimo septimo, pontificatus sm̃i domini nostri Benedicti divina providentia papae XIII. quarto, regni christianissimi regis Ludovici XV. duodecimo, die 16 augusti, hora tertia pomeridiana, habita est a rm̃o d. archiepiscopo in palatii archiepiscopalis Ebredunensis sacello congregatio prima generalis, cui interfuere cum rocheto et mozetta reverendissimi d. d. episcopi: videlicet rm̃us d. Joannes Soanen, episcopus Senecensis; rm̃us d. Flodoardus Moret de Bourchenu, episcopus Vinciensis; rm̃us d. Laurentius Dominicus des Bertons de Crillon, episcopus Glandavensis; rm̃us d. Carolus d'Antelmy, episcopus Grassensis. Interfuere r. d. Josephus de Puget, rm̃i d. episcopi Diniensis absentis procurator necnon ejus in dioecesi vicarius generalis; r. d. Victor Amedaeus de la Font de Savine, abbatiae Boscodonensis S. Benedicti abbas commendatarius; deputati: scilicet duo capituli ecclesiae Ebredunensis; duo item Ebredunensis dioecesis cleri; unus capituli Diniensis ecclesiae et unus ejusdem dioecesis cleri; duo Glandavensis capituli, quorum alter erat item a clero ejusdem dioecesis deputatus; deputati duo Grassensis ecclesiae, alter capituli, alter cleri: dicti omnes cum pallio, talari et quadrato pileolo; demum deputatus unus abbatiae Lerinensis ordinis sui vestibus indutus. Interfuere theologi ac canonistae, in congregatione privata matutina electi. Facto initio ab invocatione Spiritus sancti solitis precibus, rm̃us d. archiepiscopus habuit orationem latinam ad concilium.

Cum perorasset, rm̃us d. archiepiscopus sequentes nominavit adjutores concilii seu officiarios ab iisdemque more solito juramentum exegit.

Adjutores concilii.

R. d. Gaspar d'Hugues, ecclesiae metropolitanae Ebredunensis canonicus et reverendissimi d. archiepiscopi vicarius generalis, promotor concilii.

R. d. Joannes Baptista Jouve, ejusdem ecclesiae canonicus, vice-promotor.

R. d. Antonius de Michel, ejusdem ecclesiae canonicus, secretarius.

R. d. Nicolaus Amiel, in dioecesi Ebredunensi beneficiarius, subsecretarius.

R. r. d. d. Guillelmus Salva, Ebredunensis ecclesiae canonicus; et Franciscus Ignatius Jouvene, ejusdem ecclesiae beneficiarius, caerimoniarum magistri.

D. Jacobus Vial, in supremo Delphinatus senatu causidicus, et d. Franciscus Leydon, in Ebredunensi curia procurator, notarii concilii.

Tum a concilio electi theologi, et canonistae nominati sunt, qui sequuntur.

Theologi et canonistae saeculares.

R. d. Joannes Faure, sacrae theologiae doctor, Ebredunensis ecclesiae canonicus et archidiaconus.

R. d. Josephus Payan, dioecesis Aquensis sacerdos, doctor Sorbonicus et dioecesis Grassensis deputatus.

Regulares.

R. d. Jacobus Silvestre, ordinis S. Benedicti, in abbatia Boscodonensi prior claustralis.

Pater Antonius Arnaud, ordinis S. Dominici, in monasterio Barcinonensi Alpium sacrae theologiae doctor.

P. Ludovicus Clarion, ejusdem ordinis, monasterii Brianconensis prior et sacrae theologiae baccalaureus.

P. Josephus Roux, ordinis Minorum conventualium sancti Francisci, in monasterio Ebredunensi guardianus, sacrae theologiae doctor.

P. Franciscus Roulx, ejusdem ordinis ac monasterii, sacrae theologiae doctor.

P. Stephanus Maniquet, ordinis Minimorum provincialis in provincia Lugdunensi, sacrae theologiae doctor.

P. Benedictus de la Roche, ordinis Capucinorum, Ebredunensis monasterii guardianus.

P. Laurentius de la Roche, ejusdem ordinis ac monasterii.

P. Polycarpus Ramboz, ordinis Recollectorum S. Francisci, Brianconensis monasterii guardianus.

P. Pontianus du Tremble, ejusdem ordinis, monasterii Gratianopolitani guardianus et sacrae theologiae professor.

P. Nicolaus Boudret, societatis Jesu, collegii Ebredunensis rector.

P. Franciscus Mollie, ejusdem societatis, in clericorum seminario Ebredunensi director et sacrae theologiae professor.

Rm̃us d. Senecensis episcopus a concilio petiit, ut inter theologos admitterentur bini, quos adduxerat, ecclesiastici, quibus nomen esse dixit, uni Bouret de Vaumeni, alteri Boulenai.

Rm̃us d. archiepiscopus, de concilii sententia, rm̃um d. episcopum Glandavensem praeposuit examinandis theologorum concilii titulis et rm̃um d. episcopum Vinciensem expendendis deputatorum litteris procuratoriis; eundem constituit judicem tum absentiae causarum tum controversiarum; eique in praefatis adjutores dedit r. d. de la Font de Savine, abbatem Boscodonensem, et r. d. d'Hugues, in metropolitana ecclesia Ebredunensi canonicorum collegio praepositum.

Rm̃us d. archiepiscopus exhibuit litteras a rm̃o d. episcopo Diniensi ad se missas, quibus significabat, gravibus detineri se infirmatibus, ne concilio interesse posset, rogans hanc legitimam habeat absentiae causam, simul adjiciens perscriptum medicorum testimonium; hisce synodi jussu recitatis in consessu litteris medicorumque testificatione adjecta, excusationem accepit synodus acceptionisque actum concedi voluit rm̃o d. episcopo Diniensi, atque tam ejus litteras, quam medicorum testimonium actis concilii inseri.

Exhibuit item rm̃us d. archiepiscopus tum epistolam propriam suam, regi Sardiniae scriptam, occasione concilii ecclesiaeque Niciensis, cujus episcopus Ebredunensis metropolitani suffraganeus est, qua regiam ejus tutelam petit pro concilio, simul et facultatem omnibus ex dioecesi Niciensi, qui de jure vel consuetudine concilio interesse debent, Ebredunum conveniendi ad synodum inchoandam die 16 augusti praesentis anni; tum rescriptas sibi litteras a dicto rege, quibus significat, exoptasse se quidem, recens nominatum Niciae episcopum adesse concilio potuisse inauguratum; quod cum fieri non potuisset, sese interim omnibus ex dioecesi Niciensi, qui de jure vel consuetudine concilio interesse debent, facultatem Ebredunum con-

veniendi ad synodum die indicta perlibenter concessurum.

Denique a rm̃o d. archiepiscopo exhibitae sunt item litterae, sibi a d. le Blanc, regi a secretis in re militari consiliis, missae regio nomine. Quibus ipsi notam facit christianissimi regis voluntatem de militaribus concilio deferendis honoribus regiaque hac de re mandata, a se denuntiata domino de Ménard, proregi ac praefecto Ebredunensi: videlicet, ut prima inchoati concilii actio publica tormentorum bellicorum emissionibus duodecim celebretur; ut, cum episcopi turmatim aliqui, incedendo per urbem, occurrent stationi militum, derepente armis accincti se sistant stationis milites ordinati signumque dantes profectionis, denique ut ex proxima militum statione singulis episcopis pro foribus collocetur excubitor honoris causa.

Has omnes jussum est palam in consessu recitari litteras, atque inde inter concilii instrumenta reponi.

Statuit deinde synodus, quae sequuntur:

1. Hora octava matutina habebuntur in palatii archiepiscopalis sacello congregationes privatae episcoporum. Eodem in loco congregationes habebuntur generales hora tertia pomeridiana. Omnibus congregationibus intererunt episcopi cum rocheto et mozetta. Solis generalibus intererunt deputati ac theologi, saeculares cum talari pallio et pileolo quadrato, regulares vero vestitu quisque suo proprio induti.

2. Congregationum privatarum fiet exordium a missa ab uno episcoporum sine cantu celebranda; quam subsequetur invocatio Spiritus sancti. Ab ipsa vero invocatione Spiritus sancti congregationes generales sument initium, finemque singulae accipient oratione: *Sub tuum praesidium,* etc.

3. Ex responso Gregorii papae XIII. ad Rothomagensis concilii quaesitum anno 1581, decretoque conformi Burdigalensis concilii anno 1624, non alii praeter episcopos vocem habebunt decisivam. Reverendissimi tamen d. episcopi Diniensis gratia concesso jure illo fruetur r. d. de Puget, dicti reverendissimi d. episcopi procurator, in iis omnibus, in quibus ex canonibus non est praedictum jus specialiter episcopis reservatum.

4. Dictus procurator omnibus concilii congregationibus intererit. In iis vero quemadmodum et in sessionibus publicis sedebit primus ab episcopis, eodem ordine et in sella dorsuosa. Quod ad alios spectat deputatos, quemcunque sedendi ordinem servent, nihil inde officietur juri alieno, nulli jus novum acquiretur.

5. Nemo eorum, ex quibus constat concilium, absque causa legitima aberit riteque sibi concessa facultate.

6. Decreta, prius a reverendissimo d. archiepiscopo, sive de aperienda synodo, sive de modo vivendi in concilio, concepta et formata atque a patribus in privata congregatione approbata, recitabuntur, quae et palam perlecta sunt.

7. Cum fides totius sit religionis basis ac fundamentum, decernendum visum est, ut in 1 sessione pro more conciliorum omnium solemnis emittatur ab omnibus fidei professio, atque pro more conciliorum provincialium Tridentino posteriorum ea adhibeatur formula, quae ex Pii IV. constitutione deprompta in praesenti consessu lecta est.

8. Habebitur prima sessio crastina die 17 augusti in ecclesia metropolitana.

9. Etsi in posterioribus conciliis id moris videatur fuisse, ut in prima sessione sacram eucharistiam de manu archiepiscopi, solemniter celebrantis, sumant omnes, qui concilio intersunt: nihilominus, cum declarasset reverendissimus d. archiepiscopus, significatum sibi a quibusdam praesulibus fuisse, optare se ea die ob speciales causas privatim sacrum facere, statutum est, omissa eucharistiae sumptione publica, privatim singulos missam celebraturos.

10. Ante initium congregationum generalium continuo per semi-horam ictu pulsabitur majus aes campanum ecclesiae metropolitanae. Ut vero cunctis solemnius annuntietur prima sessio cras futura; hac die vespere ab hora quarta ad septimam et cras mane a sexta usque ad tempus, quo metropolim ingressa fuerit synodus, urbis campanae pulsabuntur omnes.

11. Crastina die, decima septima augusti, hora sesquiseptima matutina, processionaliter ad palatium archiepiscopale conveniet capitulum cathedralis ecclesiae; indeque universa synodus, ibidem adstans hora praedicta, ad ecclesiam metropolitanam simul cum capitulo ordine infra describendo procedet, primam sessionem habitura.

Ordo incedendi.

Bidellus.
Thuriferarius.
Subdiaconus crucem gerens ecclesiae metropolitanae, duobus hinc inde stipatus acolythis.
Theologi et canonistae, regulares secundum ordinis sui antiquitatem procedentes propriisque ordinis vestibus induti, et saeculares cum talari pallio et pileolo quadrato.
Deputatus abbatiae Lerinensis, ordinis sui vestibus indutus.
Deputati clerorum cum talari pallio et pileolo quadrato.
Beneficiarii ecclesiae metropolitanae cum superpelliceo.
Deputati ecclesiarum cathedralium cum superpelliceo villosoque amictu.
R. d. abbas Boscodonensis, rocheto et pluviali indutus.
R. d. procurator rm̃i d. episcopi Diniensis, alba et pluviali indutus.
R. r. d. d. canonici metropolitanae ecclesiae cum pluvialibus.
Rm̃i d. d. episcopi, ordine antiquitatis consecrationis suae incedentes, pluviali super rochetum induti mitramque gestantes, suo quisque ad latus extra ordinem comitati capellano.
Crucem gerens archiepiscopalem.
Qui pedo archiepiscopali gerendo destinatur.
Bini capellani rm̃i d. archiepiscopi.
Prima et secunda capituli dignitas, gremiale ferentes.
Illustrissimus et reverendissimus d. archiepiscopus, pontificalibus indutus, pedum manu gestans, medius inter diaconum et subdiaconum canonicos.
Diaconus et subdiaconus assistentes.
Tertia et quarta capituli dignitas cum pluvialibus.
Presbyter assistens alterque mitram gerens cum pluvialibus.
Bidellus.

12. In consessu recitatum est decretum de secunda sessione indicenda ad diem 24 augusti, quae erit dies dominica; salva tamen facultate eam prorogandi aut in aliam diem rejiciendi, si id expedire concilio videbitur.

Cum reverendissimus d. archiepiscopus etiam id statuendum proposuisset, ut omnes, qui concilio intersunt, jurejurando sese astringerent, ne quidquam revelarent, quod iis detrimento esse posset: consensere omnes praeter reverendissimum d. episcopum Senecensem, qui huic obstitit decreto juramenti velut insoliti. Re aliquamdiu agitata, cum

nihil certi de ea statui potuisset, in proxime futuram congregationem generalem rejecta est. Hunc-que finem habuit prima congregatio generalis.

PRIMA SESSIO.

Anno Domini millesimo septingentesimo vigesimo septimo, sanctissimi domini nostri Benedicti papae XIII. pontificatus quarto, christianissimi regis Ludovici XV. regni duodecimo, die decima septima mensis augusti, quae erat dies dominica, habita est prima sessio in ecclesia metropolitana.

[Longam quae deim sequitur caerimoniarum descriptionem omisimus, quam videre licet in editio ne Gratianopoli anno 1728, pag. 27-32.]

Concilii secretarius, medius inter binos caerimoniarum magistros, ad rm̃um d. archiepiscopum accessit, atque, inclinato capite, tum ipsum tum rm̃os d. d. episcopos salutans, de manu rm̃i d. archiepiscopi decreta sumpsit concilii promulganda. Salutatisque iterum rm̃is d. d. archiepiscopo et episcopis, in suggestum ascendit, promulgavitque sequens de aperienda synodo decretum.

Decretum de aperienda synodo.

Illustrissime et reverendissime domine, reverendissimi patres, placetne vobis, ad laudem Dei et ecclesiae catholicae decorem, concilii provincialis Ebredůnensis initium fieri?

Promulgato decreto, subsecretarius simul cum duobus caerimoniarum magistris ad rm̃um d. d. archiepiscopum accessit, salutans tum ipsum tum rm̃os d. d. episcopos, dixitque: *Illustrissime et rm̃e domine, placetne decretum?* Qui respondit: *Placet.* Eoque salutato, ad rm̃os d. d. episcopos, qui erant e regione antiquioris episcopi, accedens, salutatis iis, dixit: *Rm̃i patres, placetne vobis decretum?* qui per vices singuli responderunt: *Placet.* Rursum salutatis iis, ad rm̃os d. d. episcopos altroversum positos perrexit, factusque obviam rm̃o d. archiepiscopo inclinavit sese, et salutatis rm̃is d. d. episcopis, dixit: *Rm̃i patres, placetne vobis decretum?* qui singuli per vices responderunt: *Placet.* Iis iterum salutatis, rediit ad rm̃um d. archiepiscopum, profundeque inclinans sese, dixit: *Illustrissime et reverendissime domine, decretum placuit patribus.* Simulque recessit. Tum rm̃us d. archiepiscopus pronunciavit: *Decretum placuit patribus; itaque decernimus, concilii provincialis Ebredunensis initium fieri et jam factum esse.*

Post haec duo caerimoniarum magistri rm̃o d. archiepiscopo annunciavere *Te Deum laudamus.* Sumptoque pastorali pedo, stetit rectus ad finem usque hymni, quo finito, consederunt omnes rm̃i d. d. archiepiscopus et episcopi, mitras induentes. Jussu rm̃i d. archiepiscopi secretarius e suggestu legit decretum de modo vivendi in concilio.

Decretum de modo vivendi in concilio.

Ex quo concilii provincialis celebrationem, etc. [Mansi-Coleti, *Conc.,* (1902), XXXIV, 1911-2.]

Tum subsecretarius, binis comitatus caerimoniarum magistris, modo praefato patrum vota exquisivit retulitque ad rm̃um d. archiepiscopum, qui, acceptis illis, dixit: *Decreta placuere patribus, ideo agendae sunt Deo gratiae.* Responderunt patres: *Deo gratias.*

Secretarius e suggestu singulos rm̃os d. d. episcopos nominatim appellavit.

Reverendissimus dominum episcopus Senecensis: r. adsum.

Reverendissimus dominus episcopus Diniensis: r. adest per procuratorem.

Reverendissimus dominus episcopus Vinciensis: r. adsum.

Reverendissimus dominus episcopus Glandavensis; r. adsum.

Reverendissimus dominus episcopus Grassensis: r. adsum.

Reverendissimus dominus episcopus Niciensis: r. abest.

Jussu rm̃i d. archiepiscopi ex eodem suggestu secretarius promulgavit decretum de professione fidei emittenda.

Decretum de professione fidei emittenda.

Cum inter omnes pastoralis officii. [Mansi-Coleti, l. c., 1913-4.]

Decreto a patribus approbato, secretarius e suggestu recitavit professionis fidei formulam, Pii IV. jussu edictam. Tum subsecretarius patrum vota de more sumpsit, retulitque ad rm̃um d. archiepiscopum, qui posita mitra, flexis genibus, manuque super librum evangelii extenta, legit formulam etc.

„Ego Petrus de Guérin de Tencin, archiepiscopus princeps Ebredunensis, ea omnia et singula, quae a sacrosancta Tridentina synodo definita et statuta sunt, recipio. Necnon veram obedientiam summo Romano pontifici spondeo et profiteor, haeresesque omnes, a sacris canonibus et generalibus conciliis praesertimque ab eadem synodo damnatas, detestor et anathematizo, juxta formulam praescriptam a sanctissimi domino nostro Pio IV., pontifice maximo."

Tum rm̃us d. archiepiscopus mitra indutus sedit, habens prae manibus librum evangeliorum, atque ad eum singuli rm̃i d. d. episcopi per vicem accedentes, positis mitris, manibusque super dictum librum evangeliorum superpositis, eandem pronuntiavere fidei formulam. Hos subsecutus est procurator rm̃i d. episcopi absentis. Idem praestitere abbas praesens, deputati, theologi, canonistae, officiarii concilii, bini et bini accedentes.

His peractis secretarius e suggestu promulgavit decretum sequens de secunda sessione habenda:

Illustrissime et reverendissime domine, reverendissimi patres, placetne vobis, secundam sessionem fore die vigesima-quarta praesentis mensis, quae erit dies dominica, ita tamen ut ad aliam diem transferri vel prorogari possit, si pro rebus concilii bene gerendis conducere videbitur?

A subsecretario votis patrum de more exquisitis et relatis, rm̃us d. archiepiscopus dixit: *Decreta placuerunt patribus, ideo habebitur secunda sessio die vigesima quarta praesentis mensis, ita tamen,* etc., ut supra.

Deinde rm̃us d. archiepiscopus solemniter benedixit. Secretarius e pulpito centum dierum indulgentias a concilio iis omnibus, qui caerimoniae adfuerant, concessas promulgavit. Discessitque concilium eodem, quo accesserat, ordine.

SECUNDA CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 18 augusti habita est mane in palatii archiepiscopalis sacello a rm̃o d. archiepiscopo secunda congregatio privata; cui interfuere rm̃us d. episcopus Senecensis, rm̃us d. episcopus Vinciensis, rm̃us d. episcopus Glandavensis, rm̃us d. episcopus Grassensis et r. d. de Puget, rm̃i d. episcopi Diniensis procurator.

In hac congregatione disseruere patres, quaenam essent, de quibus utile foret statuere, ad rectam provinciae gubernationem instituendam.

SECUNDA CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 18 augusti, hora 3 pomeridiana, habita est in palatii archiepiscopalis sacello a rm̃o

d. archiepiscopo secunda congregatio generalis, cui interfuere omnes rm̃i d. d. episcopi, deputati ac theologi.

Cum iterum actum esset ac deliberatum de jurejurando, de quo in priori congregatione generali nihil statutum fuerat, nisi de illo rursus esse deliberandum in praesenti congregatione; rm̃us d. archiepiscopus, exquisitis concilii sententiis, pronuntiavit: quandoquidem jusjurandum illud soli rm̃o d. Senecensi episcopo non probaretur, eo excepto, ab omnibus fore proferendum his verbis: Juro et promitto, nihil me revelaturum, quod in detrimentum eorum, ex quibus concilium constat, cedere possit. Quod et praestitum est.

Rm̃us d. episcopus Vinciensis, cui cura demandata expendendi absentium excusationes deputatorumque procuratoria, haec retulit ad concilium:

Primum: nihil esse, quod in causis absentiae rm̃i d. episcopi Diniensis, a rm̃o d. archiepiscopo adductis atque a concilio approbatis, ultra adverteret.

Alterum: quod ad Niciensem ecclesiam spectat, lectam a se epistolam vicarii generalis dioecesis, sede vacante, ad concilium scriptam, in qua infirmam valetudinem causatur, tam longi itineris laboribus ferendis imparem, simul et suam in dioecesi praesentiam necessariam, cum propediem adventurus esset recens creatus episcopus, cui administrationis diuturnae rationem reddere et praesentem ecclesiae Niciensis statum aperire per sese accurate et enucleate nullo modo posset omittere. Denique absonum visum sibi fuisse in sui locum sufficere aliquem, cui deputati potestas brevi deficeret, cessante mox sua vicarii generalis, sede vacante, deputantis potestate atque jurisdictione.

His auditis, concilium adjudicavit dicto vicario generali actum excusationis epistolamque actis concilii inseri jussit.

Nullus aderat deputatus a clero Senecensi, nullus item a capitulo et clero Vinciensi. Rm̃us d. episcopus Senecensis dixit, brevi affuturum aliquem procuratorio sufficienti instructum a clero suo. Rm̃us d. episcopus Vinciensis postulavit, in concilium admitti r. d. Rostan, beneficiarium, cui item affirmavit intra paucos dies non defuturum simile a capitulo et clero dioecesis suae procuratorium. Caetera deputatorum procuratoria ex stata et consueta forma tradita esse, declaravit rm̃us d. episcopus Vinciensis.

Inde requisivit promotor, praedicta procuratoria in actis reponi concilii, riteque deputatos in concilium admitti. Quod ex tempore fieri jussum est a synodo.

Rm̃o d. episcopo Vinciensi concessum est, ut interim r. d. Rostan concilio posset interesse.

Deputatorum nomina et cognomina.

R. d. Josephus de Puget, facultatis Parisiensis baccalaureus, sacerdos, vicarius generalis rm̃i d. episcopi Diniensis ejusdemque procurator.

R. d. Guillelmus d'Hugues, in ecclesia Ebredunensi metropolitana praepositus, et r. d. Ludovicus Paschalis, dictae ecclesiae canonicus, a capitulo deputati.

R. d. Andreas Remusat, Ebredunensis parochiae S. Vincentii parochus, et r. d. Joannes Berthelot, pagi S. Clementis item parochus, ab Ebredunensi clero deputati.

R. d. Joannes du Pasquier, ecclesiae cathedralis Senecensis canonicus atque a capitulo Senecensi deputatus.

R. d. Joannes-Baptista de Boulogne, capituli Diniensis canonicus theologalis atque ab eodem capitulo deputatus.

R. d. Josephus de Puget, qui et procurator rm̃i d. episcopi Diniensis, deputatus item a clero Diniensi.

R. d. Arnaldus Rostan, pro capitulo et clero Vinciensi.

Rdi d. d. Josephus Belin et Josephus Ravel, cathedralis ecclesiae Glandavensis canonici, a capitulo deputati.

R. d. Josephus Ravel, deputatus item a clero Glandavensi.

R. d. Stephanus Maria, ecclesiae cathedralis Grassensis canonicus, a Grassensi capitulo deputatus.

R. d. Josephus Payan, dioecesis Aquensis sacerdos et doctor Sorbonicus, a Grassensi clero deputatus.

D. Benedictus de Benoit, abbatiae Lerinensis decanus et cellarius, dictae abbatiae deputatus.

Visis et comprobatis procuratoriis, promotor sic exorsus est:

Reverendissimi domini. Cum primus ac potissimus sacri hujusce celebrandi concilii finis sit, sartam tectam atque incolumem tutari fidem ecclesiaeque dogma, ubi haec aliquo in periculo versari sentiuntur: nihil mihi, rerum concilii promotori, visum est magis ad vestram pertinere sollicitudinem, quam si disceptandum ad vos adducam scriptum opus, quod, ubi primum in lucem fuit editum, cunctis indignationi, infirmis in fide offensioni, vere catholicis pavori fuit atque, ut ita dicam, consternationi. In quod proinde opus plurimorum sanctitate praestantium praesulum animus continuo fuit incensus atque inflammatus: opus videlicet, ita ab auctore conscriptum, ut leges disturbare ipsumque ecclesiae dogma penitus pervertere voluisse videatur: opus eo ad vos pertinens magis, quod vestris quodammodo sub oculis natum, in fronte etiam praeferat nomen in hac provincia augustius atque sacratius.

His quasi delineamentis haud dubie unusquisque vestrum designatum a me intelligit libellum instructionis pastoralis, in rm̃i domini episcopi Senecensis nomine typis editum, adscripta die 28 augusti d. Augustino sacra anni 1726.

Frustra occultare aut dissimulare vellem, quam aegre admodum pro muneris mei ratione in hoc opus insurgam, quod non minus ore omnium atque judicio quam ipsa libri inscriptione huic praesuli tribuitur auctori.

Nimirum summam a puero edoctus in ordinem episcopalem venerationem atque observantiam, inferiori ipse in ordine constitutus et educatus, cui specialis honor est animo aeque ac loco subesse episcopis: jam dudum in rm̃o d. episcopo Senecensi quasi demirans suspexeram eximiam illam in dicendo facultatem, sibi a supremo bonorum omnium largitore Deo cumulate concessam. In eo oris dos illa singularis cum morum gravitate conjuncta, quibus decus addebant et ornamentum palam compositus pudor, vultus modestia totiusque corporis ad normam exacta compositio. Haec in praesule videbantur mihi delineare ac quasi oculis nostris subjicere formam virorum apostolicorum, quos dignitate referebat. Atqui ob hoc ipsum rursus maxime judico tenendam esse mihi ac sequendam, quam institui, viam. Nempe, quo majoris est ponderis auctoritas rm̃i d. episcopi Senecensis, eo timendus magis videri debet omnibus error multiplex, tanto veniens tutus ac protectus nomine.

Ad haec postulat a me religionis amor, postulat solemnis data vobis sacramenti fides, accurate et ardenti studio partes obeundi mihi commissas:

ut, posthàbito humano affectu omni, non dubius haeream inter ea, quae officii mei sunt, et quae propensae caeteroqui voluntatis. Cedant igitur muneris et officii mei rationi, cedant existimationis, observantiae ipsiusque etiam animi inclinationis rationes. Universae scilicet hujus provinciae nomine loquor. Ore meo expromitur vox sacerdotum, quotquot sunt, atque levitarum, vos patres inclamantium suos. Quin ipsum, me loquente, audire vobis licet fidelem ac pavidum populum vos interpellantem pastores, ut auctoritate vestra venenatum pravi dogmatis pabulum, callida sibi arte paratum blandisque sermonum floribus occultum, detegendo ac palam faciendo ab ipsis avertere longeque arcere tandem aliquando non dubitetis.

Intenta in vos Gallia, intentis animis ecclesia universa, quid acturi sitis, expectat. Summam enimvero spem faciunt ipsi jure merito is episcoporum coetus in Christi nomine congregatus iique, ex quibus conflatur haec synodus, praesules, plurimarum rerum cognitione conspicui, sanae praesertim doctrinae retinentissimi, pietate non fucata veraeque tuendae religionis studio magis etiam quam episcopali, qua fulgent, dignitate commendabiles. Spem auget et expectationem praeses ille, cui ob raras animi dotes, virtutem eximiam, acre ac praecellens ingenium singulariter dudum devinctus fuit animus duorum summorum pontificum, qui et ipsa eorum usus familiari consuetudine e puris hisce fontibus tutissima ac certissima hausit christianae fidei morumque disciplinae principia; quem nunc ipsi conspicimus, pietatis exemplo suo praelucentem clero, virtutumque omnium episcopi propriarum splendore toti populo ad miraculum pariter atque amorem quodammodo esse propositum.

Scriptum opus, quod ad vos judices, reverendissimi domini, vestrumque tribunal defero, merito in se convertit vestrum omnium indignationem. Eo nempe continentur scripto (dolens dico, at dissimulare nequeo, nec tacere veritas sinit) eo scripto continentur monstrosa, ut ita dicam, errorum semina, principia seditionem concitantia, errores ipsi capitales, non semel damnati nec uno ecclesiae anathemate perculsi. In eo ipsamet damnatur fidei formula ab Alexandro VII. praescripta atque jam inde a sexaginta annis in regno isto recepta usuque firmata. Certe illi contradicitur, eamque omni ope irritam facere scripti auctor annititur: dum videlicet vexationi adscribit puram et simplicem, quae exigitur huic formulae, subscriptionem eique tanquam certissimo fonti tribuit mala plurima, quibus dudum, ait, ecclesiam Gallicanam afflictari. Idem constitutionem: *Vineam Domini Sabaoth,* a Clemente XI. traditam, ita interpretatur fallaciter atque in alienam detorquet significationem, ut non tam eam commemorasse, quam turpiter ei illusisse aut etiam contradicere aperte voluisse videatur.

Nec minus injuriose tractat constitutionem *Unigenitus,* ab eodem summo pontifice datam, ab episcoporum ordine receptam, regis Ludovici XIV. diplomate anno 1714 munitam, regia demum declaratione anni 1720 firmatam, atque pro certa utriusque pariter, tum ecclesiae tum regni, lege habendam. Vix equidem voce referre ausim, quae scripto temere protulit hujus institutionis auctor: dum eam constitutionem fideli populo exhibet ea mente, eo consilio datam, ut faveat ac patrocinetur periculosis in fide opinionibus, regulis morum laxioribus, abusibus in disciplinam inducendis falsisque de sacra hierarchia principiis; dum pronuntiat, reipsa hac constitutione orthodoxae fidei dogmata, sanas ac tutas morum regulas, sacramentorum administrandorum leges ipsaque regni hujus jura ac sacratissimos usus damnari, inverti, disjici penitus atque disturbari.

Demum in hac instructione pastorali amplissimis exornatur laudibus liber moralium Quesnelli considerationum. Dumque sociato utriusque, et ecclesiae et principis, damnatur liber ille judicio atque auctoritate prohibetur: ausu temerario memoratae instructionis auctor populo Senecensi legendum librum illum et offerre et valde suadere non dubitat. Haec sunt ipsissima illius verba: *Is liber ille est,* inquit, *in quem non modo non cadit merito censura ulla, verum etiam qui dignissimus est, ut legatur; utpote qui totus in divinarum litterarum, sanctorum patrum sermone verbisque versatur, qui luce atque unctione plenus, alendae fidelium pietati aptissimus est, ipsorum scilicet animos sensu ipso mysteriorum Christi plene imbuendo atque intelligentiam eorundem ipsis subministrando.*

Sunt et alia plurima, quae in hac instructione pastorali juste ac meritissimo reprehendantur. Verum tribus hisce commemoratis a me capitibus potissimum inhaerendo, requiro et postulo primum:

Ut rm̃us d. episcopus Senecensis aperte declaret, an reipsa sua sit haec instructio pastoralis, an non. Si suam esse negaverit, palam diffiteatur opus atque constantissima affirmatione condemnet. Si vero suam agnoscat, jam recantet opus pariterque condemnet; specialiter in iis, quae ibi profert, tum adversantia subscriptioni purae et simplici formulae Alexandri papae VII., tum injuriosa constitutioni *Unigenitus* ejusque factae acceptationi, demum in iis, quibus lectionem libri moralium Quesnelli considerationum commendat atque auctoritate sua comprobat. Haud insuper approbans caetera, quae in dicta instructione pastorali aliunde reprehensione digna possent inveniri.

Alterum postulo, ut ab ipso concilio prodeat condemnatio praefatae instructionis pastoralis, sive eam confiteatur esse suam rm̃us d. episcopus Senecensis, sive neget. Actumque exposco praesentis meae requisitionis.

Deliberatum Ebreduni die 18 augusti anno 1727. *Gaspar d'Hugues* promotor.

Promotori concessum est a concilio actum delationis. Ipse vero discedens, in consessu reposuit praedictae instructionis pastoralis exemplar, simul et delationem conclusionesque proprio chirographo munitas. Quae omnia exstant inter autographa concilii instrumenta.

Cum verba facturus surrexisset alter e duobus theologis, quos in synodum induxerat rm̃us d. episcopus Senecensis, rm̃us d. archiepiscopus ait, neutri id concedi posse, ut audirentur in synodo, nisi prius inter concilii theologos rite admissis; neque vero ante admittendos esse, quam idoneis testificationibus, quinam et quales essent, coram speciali judice constituto ipsisque ad vitandam publicae inquisitionis notam clementer a patribus indulto ostendissent. Quod cum hactenus constanter renuissent, in majorem inde venisse suspicionem concilio, qui jam ante merito ei erant valde suspecti: nimirum, cum nominibus viderentur uti suppositiis, essent extranei et non in hac modo, sed etiam in Senecensi dioecesi penitus ignoti ipsique adeo rm̃o d. episcopo Senecensi non satis cogniti, quippe qui in prima congregatione privata nomina eorum et cognomina ignorare se dixerat; cum tamen pridie, eo praesentante, in conspectum rm̃i d. archiepiscopi venissent, alter *Bouret* dictus *de Vaumeni,* alter *de la Neuville;* jam vero posterior iste non *de la Neuville,* sed novo indutus nomine, *Boulenay* nuncupatus, induceretur. Quibus con-

siderationibus inductum fuisse concilium, ut omnino amandandos eos esse ediceret, donec de conditione vitaeque suae genere ac instituto certam ipsimet fecissent synodum. Quae cum jussa exequi non essent parati, e vestigio sponte simul a synodo recesserunt dicti theologi.

Tum vero rm̃us d. episcopus Senecensis jus eo ipso tempore petiit dici a synodo super acto suo extrajudiciali, rite omnibus in concilio adfuturis episcopis denuntiato, dum denuntiatum fuit die 11 augusti praesentis anni rm̃o d. archiepiscopo. Quo videlicet acto declarabat, provinciali synodo Ebredunensi non competere judicium sive de se sive de scriptis suis. Rm̃us d. archiepiscopus rogavit eum, tantisper recedere vellet, dum de ipsius requisitione deliberaretur.

Quo absente, decrevit synodus, prius omnino interrogandum esse rm̃um d. episcopum Senecensem, suamne agnosceret, an diffiteretur instructionem pastoralem a promotore delatam. Ei iterum ingresso renunciavit rm̃us d. archiepiscopus concilii decretum; simulque eum interrogavit, suamne agnosceret praefatam instructionem pastoralem, quam si agnosceret, nomine concilii petiit, ut in exemplari ejus adducto, subscripto nomine, propria item nota primam et ultimam paginam insigniret. Ad interrogatum respondens rm̃us d. episcopus Senecensis suam ipsemet dictavit declarationem, prout habetur infra in interrogatorio, ex juris formula concepto. Cujus interrogatorii declarationisque autographum exemplar inter acta concilii authentica asservatur.

Interrogatorium r. d. episcopi Senecensis.

Reverendissimus d. archiepiscopus ex promotoris requisitionibus nomine concilii rm̃um d. episcopum Senecensem interpellavit, ut diceret ac declararet, an a se auctore prodiisset libellus, gallico sermone typis impressus, cui titulus: *Instructio pastoralis rm̃i d. episcopi Senecensis, in qua occasione sparsorum de morte sua rumorum apud clerum et populum suum deponit, quid ultimo sentiat super iis, quae ecclesiam exagitant, disceptationibus;* sexaginta et una paginis comprehensum opus, adjecta insuper pagina sexagesima secunda, operis errata continente, die adscripta 28 augusti anni 1726, cum hac subscriptione, Joannes, episcopus Senecensis, et ex adverso *de mandato rm̃i domini, du Pasquier.* Quem libellum si suum agnosceret, factam declarationem chirographo muniret; atque in exemplari adducto dictae instructionis primae et ultimae paginae nomen suum, propria nota insignitum, apponeret. Disertis respondit verbis rm̃us d. episcopus Senecensis suam hanc agnoscere et adoptare instructionem pastoralem; jussu suo promulgatam fuisse; ejusque defensionem se suscipere, donec convincentibus argumentis ostenderetur sibi errores in illa reperiri. Praesensque responsum dictavit ipsemet, subscribens: Ebreduni, in concilio, die 18 augusti anno 1727, subscripsit *Joannes,* episcopus Senecensis.

Simul in exemplari oblato dictae instructionis pastoralis subscriptum nomen, propria nota insignitum, apposuit primae et ultimae paginae. Tum denuo postulavit a synodo, ut super acto suo de incompetentia tribunalis concilii statueretur. Atque his dictis recessit.

Quo digresso, synodus, ut requisitioni dicti rm̃i d. episcopi Senecensis concederet, qua postulaverat, deliberari a synodo de synodi incompetentia argumentisque incompetentiae a se allatis in acto die 11 augusti dato: jussit palam recitari dictum actum. Cujus autographum extat inter instrumenta concilii.

ACTE

signifié à monseigneur l'archevêque le onzième août, de la part de monseigneur l'évêque de Senez.

„L'an mil sept cens vingt-sept et l'onze août avant midi, devant Jacques Fantin, notaire royal du mandement de Savine, et présens les témoins bas nommés, fut présent en personne messire Jean de Soanen, évêque de Senez en Provence, lequel nous a requis d'insérer dans nos ecritures l'acte dont la teneur s'ensuit mot à mot. Au nom du Seigneur. *Amen.*

Personne n'a jamais desiré avec plus d'ardeur que nous, de voir revivre en France l'usage des conciles provinciaux, où les évêques d'une province, pénétrés de la sainteté de leur ministère, et unis par les liens de la charité, concourent avec une parfaite liberté à conserver le dépôt de la foy, et à maintenir la pureté des moeurs et de la discipline.

Les monumens sacrés de la tradition de l'église, nous font voir l'avantage inestimable de ces conciles, lorsque les prélats qui les composent, attentifs à suivre l'ordre prescrit par les saintes règles et à se renfermer dans les bornes de l'authorité de ces assemblées particulières, s'apliquent à faire refleurir la science des saintes lettres, à ranimer le zèle et la piété des écclésiastiques et des peuples, à faire connoître l'esprit de la religion, et les maximes essentielles du christianisme, à réprimer les relachemens scandaleux, tels que nous avons la douleur de les voir se répandre comme un déluge affreux qui fait périr une infinité d'âmes, à maintenir dans toute leur integrité les articles de la foy catholique, dont l'église de Jésus-Christ fait une profession claire et universelle, à travailler à l'éclaircissement des matières sur lesquelles il s'est formé des nuages épais et de grandes disputes qui partagent les esprits des catholiques, à en conférer d'une manière pacifique, à mettre au grand jour la doctrine ancienne et perpétuelle, et à préparer ainsi les voyes à la décision du concile général, sans rien entreprendre sur l'authorité de ce tribunal suprême, et sans excéder la mesure de la compétence qui convient à un concile d'une province particulière.

Mais la voix publique, qui se fait entendre de toutes parts, ne nous permet pas d'ignorer que le concile convoqué dans la métropole de cette province, a un autre objet, et elle nous dévelope ce qui est indiqué dans la lettre de convocation que monseigneur l'archevêque d'Embrun nous a écrite. Nous voyons dans cette lettre que la convocation du concile provincial est la suite et l'exécution de l'assemblée du clergé de 1725 où l'on a conclu, malgré les contradictions de plusieurs prélats, de demander au roy la permission d'assembler des conciles provinciaux, particulièrement dans quelques provinces du royaume, et nommément dans celle de Narbonne, pour procéder contre monsieur l'évêque de Montpellier, au sujet des ouvrages qu'il a publiés contre la constitution *Unigenitus,* et pour le maintien de la paix de Clément IX. ouvrages que nous avons adoptés, en nous opposant à la délibération de cette assemblée..

Cette notoriété publique, et cette lettre de convocation de monseigneur l'archevêque d'Embrun, qui témoigne que la tenuë du concile provincial, auquel on nous invite, est l'exécution de la délibération de l'assemblée de 1725, ne nous permettent pas de douter du dessein qu'on a formé de procéder contre nôtre personne, et contre les écrits que nous avons publiés, pour rendre un nouvel hommage aux

saintes vérités que nous devons défendre jusques au dernier soûpir de nôtre vie.

Seroit-il conforme aux règles de l'église, de reconnoître le concile particulier d'une province pour nôtre juge compétent, dans une matière dont le tribunal suprême de l'église universelle est saisi par l'apel juridique que nous avons interjetté, en mil sept cens dix-sept, au futur concile général, de la constitution *Unigenitus*, et de tous les griefs qui pouvoient être recherchés à dessein, et portés au préjudice de cet apel, au nombre desquels le public a mis plusieurs entreprises qu'on a faites dans ces derniers tems contre la paix de Clément IX?

Cet apel n'est pas une démarche qui nous soit personnelle: nous l'avons interjetté de concert avec plusieurs de nos collègues, et avec la faculté de théologie de Paris, par un seul et même acte qui forme un apel indivisible et indivisible et inséparable: nous l'avons renouvellé en mil sept cens dix-neuf à l'occasion des lettres *Pastoralis officii*, contre lesquelles tous les parlemens du royaume se sont élevés, nous l'avons aussi renouvellé en mil sept cens vingt, à l'occasion de l'accommodement que l'on projettoit alors, et qui à échoüé de toutes parts, et en même tems nous avons interjetté apel comme d'abus au parlement de Paris, lors séant à Pontoise, de tout ce qui pourroit être fait en faveur de la constitution, au préjudice de nôtre apel au futur concile. L'université, la faculté de théologie de Paris, et plusieurs curés de cette capitale ont présenté pour le même fait au parlement de Paris, des requêtes tendantes à la même fin.

Si par tous ces apels qui forment une cause indivisible, et qui sont une voye de droit reconnuë dans l'église catholique, l'affaire de la constitution et tout ce qui peut y avoir raport se trouve déferé au jugement de l'église universelle, assemblée dans le concile oecumenique: un concile provincial ne peut s'attribuer le droit de la terminer en dernier ressort, ni de prononcer à ce sujet des censures contre un évêque, sans attenter sur l'authorité de l'église universelle, et sans violer ouvertement les saintes libertés du royaume, et les droits sacrez de l'épiscopat.

Nôtre intérest dans cette cause est inséparable de l'intérest de ceux qui se sont joints à nous dans le même apel; et quel degré d'authorité peut avoir le concile de cette province sur les évêques des autres provinces, sur les corps et cette multitude d'ecclésiastiques avec lesquels nous sommes unis?

Saint Augustin nous marque les bornes canoniques dans lesquelles les conciles particuliers des provinces doivent se renfermer, eu égard à la qualité des matières. Et voudroit-on ne mettre plus de différence entre les dogmes clairs et les articles de la foy catholique, dont l'église fait une profession unanime et d'autres points de doctrine qui nous sont à la vérité transmis par le canal d'une tradition toujours subsistante, mais sur lesquels de grandes disputes se sont élevées parmi des catholiques, et ont répandu dans plusieurs esprits tant de nuages, que le soin des conciles provinciaux doit être de les éclaircir par les conférences des évêques, de démêler la tradition de l'église d'avec la nouveauté, de disposer les voyes à une décision irrévocable, en ramenant les esprits à une concorde parfaite sur la doctrine, mais non pas de fraper d'anathème, ni de déposer les évêques qui pensent différemment de leurs collègues, encore moins d'entreprendre de prononcer sur ces matières en dernier ressort, au préjudice de ce qui a été réglé dans l'église.

De quel droit, en effet, le concile d'une province particulière condamneroit-il un évêque pour avoir justifié et maintenu une paix qui a été concluë par le concours des deux puissances, qui est aussi constante par les monumens publics que nécessaire pour calmer les contestations, contre laquelle un concile particulier ne pourroit prononcer, sans s'attribuer le droit de condamner les souverains pontifes, les évêques de France, les arrêts du feu roi de glorieuse mémoire, confirmés par les déclarations de sa majesté, pour être exécutez selon leur forme et teneur?

Rien n'est donc plus évident, que l'incompétence du concile particulier d'une province, pour nous juger sur ces matières. Mais dans ces circonstantes, nous avons deux devoirs à remplir, l'un de contribuer autant qu'il est en nous à la célébration légitime d'un concile ordinaire de la métropole, et de délibérer avec nos collègues sur les besoins de la province, et sur ce qui est de la compétence d'un tel concile; nôtre ministère exigeant de nous cette fidélité, et la vérité ne rougissant que de ne point paroître au grand jour.

„C'est dans cette vûë et avec ces intentions, que nous avons résolu de nous rendre à Embrun, quoique le poids de plus de quatre-vingt ans, et les infirmités qui en sont les suites, nous dispensassent, selon les canons, d'y assister en personne. L'autre devoir est, de ne point reconnoître en cette occasion pour juge de nôtre personne et de nos écrits un tribunal incompétent et formé extraordinairement dans ce concile. Nous ne pourrions le faire sans violer les règles des jugements canoniques, sans renverser les loix de la hiérarchie et les maximes du royaume, sur les apels au concile général, sans entreprendre sur l'authorité de l'église universelle, et sans mettre un concile particulier à la place du tribunal suprême du concile oecuménique.

C'est par ce motif que la notoriété publique sur les desseins du concile convoqué dans cette province, la suite et la correspondance des actes qui y ont rapport, les préparatifs qui se font, et enfin de graves considérations qui ont été mûrement pesées par des personnes très-instruites des saintes maximes du royaume et des règles de la procedure judiciaire, nous engagent dès à présent de suivre la voye que les saints canons et les souverains pontifes nous ont tracée, que la nature même et la constitution de tous les tribunaux a dictée, et dont les plus grands évêques de l'antiquité nous ont donné l'exemple.

A ces causes et autres, nous évêque disposé autant qu'il est en nous, à concourir à la célébration légitime d'un concile de cette province; déclarons ne vouloir y assister que pour y délibérer canoniquement et avec une pleine liberté sur ce qui est de la compétence du dit concile, et qu'en cas qu'on y entreprenne de procéder contre nôtre personne et nos écrits, nous le récusons pour nôtre juge, par son incompétence notoire, eu égard à la qualité des matières, à la qualité des parties qui y sont interessées, et à nôtre apel au concile général, nous réservant à déduire en tems et lieu, s'il y écheoit, d'autres causes de récusation, adhérant à nôtre dit apel interjetté au futur concile général au mois de mars 1717, renouvellé en 1719 et 1720 et à l'apel comme d'abus interjetté en 1720 au parlement de Paris, lors séant à Pontoise, de tout ce qui pourroit être fait au préjudice de nôtre apel au futur concile. Nous déclarons encore, que nous interjettons apel au futur concile général, et apel comme d'abus au parlement de Paris,

de tout ce qui pourra être fait, soit contre nôtre personne, soit contre nos écrits, dans le concile provincial d'Embrun, convoqué et indiqué pour le seize du présent mois, protestant de nullité de tout ce qui pourra être fait au contraire.

De laquelle susdite enregistration, moidit notaire, suivant la réquisition dudit seigneur évêque, lui ai concedé acte, et de ce qu'il a retiré le modèle enregistré cy-dessus, pour lui servir et valoir ainsi que de droit. Fait et publié audit Savine, dans le grand logis, en présence du sieur François Doutre, consul moderne dudit lieu, et du sieur Antoine Garcier, fils de Claude, du même lieu, témoins rèquis et signés avec ledit seigneur évêque, et moidit notaire, ainsi signés: *Jean*, évêque de Senez; *Doutre; Garcier; J. Fantin* notaire. Et à la marge il y a: contrôllé à Embrun, le onze août mil sept cens vingt-sept, vol. 16, fol. 16, reçu 12 sols: signé *Raymond.* Collationné au réquis dudit seigneur évêque. Signé, *J. Fantin* avec paraphe."

Infra actum legitur adscripta acti denunciatio, eadem die rmo d. archiepiscopo facta et insimul omnibus episcopis concilio interfuturis, his verbis:

ACTUM DENUNTIATIONIS.

Anno 1727 die 11 augusti post meridiem. Certum omnibus sit, per me, qui subscripsi, Tossanum Sarrazin, Ebredunensis urbis apparitorem ordinarium et in eadem urbe domicilium habentem, ad requisitionem rmi d. episcopi Senecensis, supra descriptum actum rite fuisse denunciatum omnibus reverendissimis dominis, archiepiscopo Ebredunensi et episcopis, ex quibus constat futura synodus provincialis, Ebreduni indicta ad diem decimamsextam praesentis mensis; ipsimet loquendo dicto rmo d. archiepiscopo in palatio ejus archiepiscopali, tam causa dicti rmi domini quam causa caeterorum dicti concilii provincialis episcoporum, ne ullus ignorantiam possit obtendere. Subscripsit *T. Sarrazin.*

His recitatis, edixit synodus, esse illud actum exhibendum promotori deliberandi causa. Quo recepto, promotor egressus iterumque concilium ingressus dixit:

Reverendissimi domini. Perpenso acto, die 11 praesentis mensis augusti denunciato rmo d. archiepiscopo, perpensisque argumentis in illo allatis, quibus concilium provinciale Ebredunense in causa sua judicem non esse idoneum affirmat rmus d. episcopus Senecensis: vanum esse judico dictum actum vanaque allata argumenta et minime a concilio admittenda; cum sine ulla controversia talium rerum sit judex constituta synodus provincialis, et cum aliunde praedictum actum ad hanc synodum nullo modo pertineat, eo quippe tempore denuntiatum, quo nondum ipsa existeret synodus congregata. Quamobrem concludo et requiro, ut praetermisso dicto acto, ultra procedat concilium ad judicium ferendum ex requisitionibus, prius a me libellum deferente adductis hac ipsa die praesentis mensis.

Deliberatum Ebreduni, 18 augusti anni 1727. Subscripsit *Gaspar d'Hugues* promotor.

Cum discessisset promotor, deposita in consessu requisitione sua, synodus infrascriptum pronuntiavit judicium. Cujus autographum exemplar simul cum requisitione promotoris extat inter authentica concilii instrumenta.

JUDICIUM DE PRAETENSA INCOMPETENTIA.

Concilium, attentissime ponderatis rationum momentis, de praetensa synodi provincialis incompetentia adductis in acto die 11 augusti anni 1727, rmo d. archiepiscopo Ebredunensi, nomine rmi d. episcopi Senecensis, denuntiato, exquisitisque et auditis plurium concilii theologorum et canonistarum sententiis: infirma esse haec rationum momenta, minime idonea minimeque admittenda judicavit. Quapropter promotoris requisitioni concedens decrevit: praetermisso praedicto acto, ultra procedendum esse ad judicium, ut par erit, de delata instructione pastorali ferendum; atque in hunc finem explicatorem causae designavit rmum d. episcopum Grassensem, eique consultores dedit rdos d. de Boulogne, theologalem et deputatum a capitulo Diniensi; d. Payan, doctorem sorbonicum, deputatum a clero Grassensi; patrem Arnaud Dominicanum, theologiae jurisque doctorem, regis Sardiniae theologum eidemque a conciliis[1]); et patrem Maniquet, theologiae doctorem, ordinis Minimorum provincialem: ut, audita relatione dicti rmi d. episcopi Grassensis, sententiam ferat concilium, prout ipsi videbitur.

Datum in concilio, in secunda congregatione generali, habita die 18 augusti anno 1727. Subscripsit † *Petrus,* arch. p. Ebredunensis.

Rursus synodum ingresso rmo d. episcopo Senecensi, palam renunciatum est a rmo d. archiepiscopo concilii judicium mox prolatum de incompetentiae argumentis allatis in acto suo, die 11 augusti anno 1727 dato. Tunc vero rmus d. episcopus Senecensis declaravit, recusare se judices praesules, qui concilio intererant, generatim omnes et specialiter singulos, ob certas et distinctas causas, quas ipse recitavit scriptas; scriptumque proprio chirographo munitum deposuit in consessu. Quod scriptum extat inter acta concilii, quale exscriptum legitur.

COPIE DE L'ECRIT

de monseigneur l'évêque de Senez.

Au nom du Seigneur Jesus. *Amen.*

Les bruits publics répandus de toutes parts, que le concile de cette province n'étoit convoqué que pour juger nôtre personne et nos écrits, nous ont obligé de faire signifier le onze un acte à monseigneur de Tencin, archevêque d'Embrun, pour lui déclarer, et en sa personne, à tous les seigneurs évêques du concile, que nous n'y entendions assister, que pour y délibérer sur les matières de sa compétence, et qu'au cas qu'on y entreprît de nous juger, nous récusions ledit concile par son incompétence notoire sur les matières, sur les personnes, eu égard à l'apel juridique que nous avons interjetté au futur concile général, nous réservant de proposer, s'il y échéoit, d'autres moyens de récusations.

Nous espérions qu'une démarche si légitime et si authorisée, non seulement par les saints canons, mais même par le droit naturel, et par l'usage constant de tous les tribunaux, arrêteroit les poursuites qu'on avoit dessein de faire contre nous.

En effet, tous les canonistes nous apprennent, que la récusation est un moyen de droit offert à l'accusé pour se défendre, et que l'effet propre de cette récusation est de lier tellement le tribunal du juge récusé, qu'il ne peut plus agir: „proposita legitime et servato juris ordine ipsa recusatione, dit Van Espen (partie 3, tit. 10, cap. 5), suspenditur jurisdictio, et auctoritas judicis, teneturque, pendente causa recusationis, judex supersedere; verius est, ajoûte le même jurisconsulte, acta a judice, pendente recusatione, non tantum esse revocanda, probata causa recusationis, sed esse

[1]) Fortasse *consiliis.*

ipso jure nulla, tametsi postmodum declararetur, recusationis causam esse insufficientem."

Le célèbre Vallensis (lib. 2, tit. 28, § 19) apporte la raison de cette maxime: „quia, dit-il, hic est inhibitio juris, constat autem, omnia acta post inhibitionem esse ipso jure nulla."

Nous avions donc lieu d'espérer, que les évêques du concile d'Embrun, instruits de ces règles si communes, auroient quelque égard à nôtre première récusation; nous nous étions prêté d'autant plus volontiers à cette démarche, que nous croyions éviter par là la dure nécessité d'en venir à des récusations personnelles, pour lesquelles l'amour de l'union et le respect que nous portons aux évêques nos collègues, nous ont toujours inspiré un extrême éloignement; mais toutes nos espérances ont été vaines, et nous voyons avec douleur, que les prélats qui composent le concile de cette province, oubliant les droits les plus justes, et les règles les plus inviolables, entreprennent de nous juger, malgré l'incompétence de leur tribunal, que nous avons alléguée juridiquement.

Une conduite si irrégulière dans des évêques obligés par leur ministère de maintenir les loix de l'église et les règles saintes des canons, nous oblige de proposer enfin les moyens de récusation personnelle que nous avons à alléguer contre chacun d'eux.

Nous protestons devant Dieu, et à la face de l'église, que nous ne faisons cette démarche qu'avec un extrême regret, par la seule nécessité d'une juste défense, et pour ne point manquer à ce que nous devons aux droits sacrés de l'épiscopat et à la cause que nons avons l'honneur de soutenir.

Nous vous déclarons donc à vous monseigneur Pierre de Guérin de Tencin, archevêque d'Embrun, et à vous monseigneur de Bourchenu, évêque de Vence, et à vous monseigneur de Crillon, évêque de Glandèves, et à vous monseigneur Antelmy, évêque de Grasse, et à vous M. de Puget comme fondé de procuration et représentant monseigneur de Puget, évêque de Digne, que nous vous récusons tous et chacun en particulier pour nos juges.

Les moyens de récusation contre monseigneur l'archevêque d'Embrun, sont tirez, de ce que, selon le droit canonique et civil, celui qui ne peut être ni accusateur ni témoin, ne peut à plus forte raison être juge.

Or on ne peut être accusateur d'un évêque, si l'on est coupable, ou même simplement accusé de quelque crime jusqu'à ce qu'on se soit purgé juridiquement, et que l'on aye fait connoître son innocence. C'est la disposition du canon 6 du second concile général tenu à Constantinople, dont voicy les termes: „Si sit crimen ecclesiasticum, quod episcopo intentatur, tunc decernit sancta synodus examinari personas accusatorum, et eos, qui prius rei facti accusatique sunt, non prius ad episcopi vel aliorum clericorum accusationem admitti, quam se objectorum criminum insontes ostenderint."

Le 8e canon du 6e concile de Carthage, où se trouvèrent les légats du saint siège avec deux cens dix-sept évêques, ne s'explique pas avec moins de force. „Aurelius dixit: placet charitati vestrae, ut is, qui aliquibus sceleribus irretitus est, vocem adversus majorem natu non habeat accusandi? Ab universis episcopis dictum est: si criminosus est, non admittatur. Placet."

Nous le disons avec douleur et avec une peine extrême, monseigneur l'archevêque d'Embrun est dans le cas exprimé par les canons que nous venons de citer; il a été accusé publiquement du crime de confidence et de simonie: plusieurs factums ont paru imprimés à Paris chez Jacques Collombat, où l'on énonce des faits et des pièces qui établissent cette accusation: il est intervenu en conséquence et sur les conclusions de monsieur l'avocat général de Lamoignon, un arrest du parlement de Paris en date ..... qui condamne ledit seigneur archevêque en l'amande et en tous les dépens du procès. Ne pourroit-on pas dire, que c'est là une conviction manifeste du crime de simonie?

Inutilement allégueroit-on la clause *absolventes* insérée dans les bulles que monseigneur de Tencin a obtenues depuis l'accusation, pour être pourvû de l'archevêché d'Embrun: cette clause, selon tous les canonistes, n'est mise qu'*ad effectum;* c'est-à-dire qu'elle n'a d'autre effet, que de rendre le porteur de la bulle capable de recevoir la grâce qui lui est accordée en levant l'obstacle, et ôtant l'incapacité qui la rendroit nulle, mais en même tems elle laisse subsister tous les autres effets, et ne change rien d'ailleurs dans l'état de celui à qui la bulle est adressée.

C'est le sentiment de Cabassut (lib. 3, cap. 14, n. 12): „Duae sunt species absolutionis ab excommunicatione, dit cet autheur, prima simplex est et absoluta, quae vinculum omnino solvit; secunda vero secundum quid est restricta: haec dividitur in absolutionem ad effectum, qualis est, quam solet impertiri summus pontifex in suis litteris ad istum duntaxat finem, ut impetrans fiat capax fruendi apostolica concessione, remanente adhuc quoad omnia excommunicationis vinculo."

Fagnan (in 1 parte, lib. 3, cap. Quod praecesserat) ne s'explique pas moins clairement: „In litteris apostolicis provisionum ad validandam gratiam in favorem excommunicati non denunciati ex stilo apponi solet clausula absolutionis a censuris ad effectum gratiae duntaxat consequendum."

En effet, si la clause *absolventes,* avoit un effet général et rompoit absolument le lien de l'excommunication, il n'y a personne qui ne pût obtenir l'absolution des censures et de l'excommunication encourue par les plus grands crimes, en prenant des provisions en cour de Rome du plus petit bénéfice; il faudroit donc que monseigneur l'archevêque d'Embrun eût reçû une absolution publique et solemnelle pour ce cas particulier, ce qui n'est point encore venu à nôtre connoissance.

Mais quand même ledit seigneur archevêque ne seroit point coupable ni convaincu de ce crime; il est du moins accusé: il a gardé sur cette accusation un silence profond, et il n'a jamais demandé réparation de cette injure: il ne peut donc pas, selon les canons, être nôtre juge, jusques à ce qu'il se soit purgé du crime dont il est prévenu, et qu'il aye manifesté son innocence: „Non prius ad episcopi accusationem admitti quam se objectorum criminum insontes ostenderint," dit le canon cité.

A l'égard de messeigneurs les évêques de Vence, de Glandèves, de Grasse, de Digne; les moyens de récusation sont fondés sur cette maxime reçue dans tous les tribunaux, qu'un juge qui se déclare avant le jugement, peut être légitimement suspecté, parce qu'alors il doit être regardé comme un juge prévenu qui prononce avant l'examen, et sans avoir entendu les parties, et qui est dans une disposition fixe, non de juger équitablement, mais de condamner; c'est ce qui est marqué clairement dans l'ordonnance de 1667, art. 6, tit. ...., où l'on met au nombre des moyens de récusation, si on a ouvert son avis hors la visitation et jugement.

Or, pour commencer par monseigneur l'évêque de Vence, le plus ancien évêque après nous; il a dit en présence de monseigneur l'archevêque d'Embrun, et en la nôtre, dans le cabinet dudit seigneur archevêque, le . . . que nos deux dernières instructions étaient deux boute-feux.

Monseigneur l'évêque de Glandèves a dit dans nôtre apartement, et en présence de plus de vingt personnes, que nos deux instructions étoient insoûtenables, et que nous ne pouvions nous dispenser de les abandonner: et monseigneur l'évêque de Grasse qui l'accompagnoit, ayant avancé que nôtre apel au futur concile n'avoit rien de différent de celui de Luther, et plusieurs autres choses semblables; ledit seigneur évêque de Glandèves l'aprouvoit en tout à haute voix.

Monseigneur l'évêque de Grasse a dit dans la ville d'Aix: 1° Qu'on nous laisseroit parler, et qu'ensuite quoy que nous représentassions, on nous interdiroit; après quoi on nous déposeroit, qu'avant que d'en venir à cette déposition, on mettroit un grand vicaire pour avoir soin de nôtre diocèse. 2° Le même seigneur évêque de Grasse a dit dans Aix: Les coups de bâton ne font honneur à personne; M. l'évêque de Senez en a voulu tâter, et il en aura. 3° Le même seigneur évêque a dit dans la même ville d'Aix, qu'il y auroit des défenses aux parlemens d'Aix et de Grenoble, de recevoir aucun apel comme d'abus de ce qui se feroit dans le concile d'Embrun. 4° Le même seigneur évêque a dit le . . . dans nôtre apartement et en présence de monseigneur de Glandèves, et de plus de vingt personnes, que nôtre apel au futur concile étoit semblable à celui de Luther.

Monseigneur l'évêque de Digne, après nous avoir invité lui-même à prêcher à la profession d'une religieuse de la Visitation de cette ville, nous écrivit peu de tems après, une lettre, par laquelle il nous mandoit qu'il ne pouvoit se dispenser de révoquer le pouvoir qu'il nous avoit donné, attendu les engagemens qu'il avoit pris avec les autres évêques: ce moyen de récusation tombe sur M. l'abbé de Puget, procureur de mondit seigneur l'évêque.

Nous avons l'avantage de suivre dans ces récusations personnelles l'exemple de s. Jean Chrysostôme, patriarche de Constantinople. Ce grand saint ayant été cité par un concile assemblé au faux-bourg de Chalcédoine, connu sous le nom du faux concile du Chesne, écrivit en ces termes à Théophile d'Alexandrie: „Si vous avez dessein que je vienne vers vous pour me justifier, faites 1° sortir de vôtre assemblée mes ennemis déclarés, qui n'ont fait nulle difficulté de faire paroître publiquement le dessein qu'ils ont conçu de me perdre, et après cela je ne disputerai pas du lieu où je dois être jugé; quoique selon les règles, ce jugement dût se faire dans la ville. Or le premier de ceux que je récuse comme suspect est Théophile, que l'on sçait très-certainement avoir dit dans la ville d'Alexandrie et dans la Lycie: ‚Je parts pour déposer Jean.' La conduite qu'il a gardée envers moi, fait assez voir, qu'il a tenu ce discours, puisqu'étant arrivé en cette ville, il ne m'a point parlé, il n'a nullement communiqué avec moi: que ne faut-il donc pas croire qu'il fera après le jugement, puisqu'il s'est déclaré ouvertement mon ennemi, avant même qu'il y eût aucune action intentée contre moi? Je demande aussi que l'on ôte du nombre de mes juges, Acace, qui a dit en me menaçant: ‚Je lui ai aprêté son boüillon.' Et qu'est-il besoin que je parle de Sévérien et d'Antioque, dont les crimes sont si publics, que les théâtres, même séculiers, en retentissent? Si donc vous avez dessein que je vienne au lieu où vous me mandez, chassez de vôtre assemblée ces quatre évêques, en cas qu'ils prétendent être mes juges."

Telles furent les raisons que s. Jean Chrysostôme allégua, pour récuser ceux d'entre les évêques qui lui étoient légitimement suspects, mais elles n'empêchèrent pas qu'il ne fût injustement déposé et banni ensuite par l'empereur.

Placé dans les mêmes circonstances, et exposé peut-être aux mêmes rigueurs, pouvons-nous nous dispenser de suivre la même conduite? Nous vous déclarons donc à vous monseigneur Pierre de Guérin de Tencin, archevêque d'Embrun, et à vous monseigneur de Bourchenu, évêque de Vence, et à vous monseigneur de Crillon, évêque de Glandèves, et à vous monseigneur Antelmy, évêque de Grasse, et à vous M. de Puget comme représentant monseigneur l'évêque de Digne: 1° Que nous renouvellons nôtre premier acte de récusation de tout le tribunal du concile, attendu son incompétence notoire pour juger nôtre personne et nos écrits, par les raisons que nous avons alléguées dans ledit acte. 2° Que quand même ledit tribunal seroit compétent pour nous juger, ce qui n'est pas, nous vous récusons tous et chacun en particulier pour nos juges, pour les causes et raisons que nous venons d'énoncer, vous suppliant, requérant et interpellant de vous abstenir de tout jugement, protestant de nullité de tout ce que vous pourriez faire et attenter au préjudice de nosdites récusations, et de nous pourvoir par les voyes de droit, pour faire casser lesdits jugemens. Fait à Embrun, ce dix-huit août mil sept cens vingt-sept. *Signé* † Jean, évêque de Senez.

Cum haec recitasset rm̃us d. episcopus Senecensis, ab eo quaesivit rm̃us archiepiscopus, num paratas haberet probationes factorum, quibus nitebantur recitatae recusationes, petiitque, ut adduceret. Cum vero adducere palam denegasset rm̃us d. episcopus Senecensis, sic eum affatus est rm̃us d. archiepiscopus:

Quid? meipsum, reverendissime domine, ejuras ac rejicis judicem, quem hactenus tam apertis significationibus metropolitanum tuum habuisti, tum pluribus ad me rescribens litteris, hoc nomine insignitum, tum convocationi concilii a me factae obediens, quam ratam et legitimam habuisti, tum hesterna die fidei professionis formulam in manibus meis solemni ritu pronuntians, tum pluribus jam in concilii congregationibus, me praeside, tuam ipse sententiam dicens, me concilii decreta audiens pronuntiantem et sustinens. Cui unquam istud in mentem venisset, statim ut de doctrina tua in concilio ageretur, excidisse me omni metropolitani dignitate et jurisdictione atque in simoniae suspicionem venire? Minime credibile est, hoc totum, quod audivimus, quo famam nostram impetis, a te proficisci auctore. Si te ipse audisses, si tibi consuluisses, nunquam animum induxisses hoc agere, hoc proloqui, unde nullum tibi commodum, merum scandalum, tui unius famae nociturum, reportares. Ipse tu, ipse, priusquam talia in me injiceres, quibus me judicem detrectas, instrumenta omnia hujus a me olim deperditae litis perpendere voluisses. Simul deprehendisses, nullum in hac causa, ne minimum quidem simoniae accusationis, nedum condemnationis vestigium extitisse, cum lis ageretur ab adversario non de beneficio jure devoluti a se impetrato, sed de gratiosis tantummodo *per obitum* obtentis provisionibus; proindeque dictum adversarium nihil unquam sive directe sive indirecte

in postulationibus suis nomine simoniae petüsse vel labis fiduciariae. Nihil item hujusmodi reperisses, neque in requisitionibus supremi causidici regii, neque in sententia ipsa aut judicio senatus. Denique exploratum plane habuisses, mulctam pecuniariam, in qua tantum praesidii ponit male cautum consilium tuum ad probandum scelus praetensum, non aliam fuisse, quam longe ante praescriptam edicto mulctam cuicunque appellanti causa cadenti provocatoria. Atqui, quod ipse tibi relictus haud dubie fecisses, ut acta ipsa consuleres, possum in praesenti supplere, exhibendo nimirum tibi totique concilio, ut facio, archetypum exemplar dictae sententiae judiciique senatus, quorum publicam recitationem postulo. Caeterum, cum ex hac recitatione veritas comperta fuerit omnibus detectaque calumnia, polliceor, reverendissime domine, quod ad te attinet, sancteque profiteor, fore ut iisdem semper, quibus hactenus, viis lenitatis, moderationis sinceraeque charitatis insistam; ac proinde et apud Deum, ut tibi saniora suadeat, precari et apud te tui causa toto animo eadem semper repraesentare, obtestari, efflagitare non desistam.

Eo ipso tempore rm̃us d. episcopus Grassensis palam declaravit, minime se unquam ea protulisse verba, quae conquestus fuerat rm̃us d. episcopus Senecensis; iterumque interpellavit eum rm̃us d. archiepiscopus, num probationibus obfirmare vellet ea, quae adduxerat tum in sui tum in caeterorum rm̃orum d. d. episcoporum recusationem. Quod cum iterum ille denegasset, rm̃us d. archiepiscopus secretario tradidit supradicta litis instrumenta recitanda. Tum vero iis aurem denegans rm̃us d. episcopus Senecensis abire velle visus est; frustra commonitus rogatusque, ut adesse vellet neve abnueret, qui se veritatis cultorem esse diceret, veritatem audire in re praesertim tam gravi, in qua de bona metropolitani sui existimatione ageretur diluendisque calumniis hominum male edoctorum vel pejus affectorum falsisque inde et detrimentosis delendis notionibus, quae in ejus animo possent residere consignatae. Nil his exoratus abiit rm̃us d. ep. Senecensis.

Quo digresso, palam recitata sunt a secretario provisiones, sententia judiciumque senatus, quae exscripta leguntur.

COPIE DES PROVISIONS DE LA COUR DE ROME,

pour le prieuré de Merlou, datées du 22 décembre 1718.

BELLOVACENSIS.

Per obitum extra curiam.

Beatissime pater. Cum prioratus cura conventuque carens et personalem residentiam non requirens de Merloto (vulgo de Merlou), ordinis sancti Benedicti, Bellovacensis dioecesis, dicti prioratus commenda, in quam ille ex concessione apostolica ad vitam obtinere consuevit, per obitum illius ultimi possessoris commendatarii, cujus nomen et cognomen in litteris, si videbitur, exprimi possint, extra Romanam curiam defuncti, cessante, adhuc eo, quo ante ipsam commendam vacabat, modo vacaverit et vacet ad praesens, licet quidam pro presbytero se gerens, cujus nomen et cognomen in litteris, si videbitur, exprimi possint, incapax, inhabilis nullisque saltem titulis legitimis suffultus, dictum prioratum indebite assequi praetendat seu jam forsan indebite detineat occupatum: supplicat humiliter sanctitati vestrae devotus illius orator Germanus Le Roy, presbyter Claromontensis seu alterius dioecesis, quatenus sibi, ut commodius sustentari valeat de alicujus subventionis auxilio, providendo ac specialem gratiam faciendo, dictum prioratum, cujus et illi forsan annexi fructus viginti quatuor ducatus aureos de camera secundum communem existimationem valorem annuum non excedunt, quomodo seu per liberam dicti defuncti vel cujusvis alterius cessionem de illo in dicta curia vel extra eam et coram notario publico et testibus sponte factam aut assecutionem, commenda ipsa cessante, vacet, etsi devolutum, affectum specialiter vel alias ex quavis causa et dispositione exprimenda generaliter reservatum, litigiosus cujus litis status existat, eidem oratori per eum, quoad vixerit, tenendum, ita quod liceat ei de fructibus disponere, alienationeque interdicta, commendare dignemini de gratia speciali, non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis ac monasterii seu alterius regularis loci, a quo dictus prioratus forsan dependet, et ordinis praefati etiam juramento et [quavis firmitate alia] roboratis statutis caeterisque contrariis quibuscunque cum clausulis opportunis.

Concessum ut petitur in praesentia ss. d. n. papae à *De Astellis.*

Cum absolutione a censuris ad effectum et quod oratoris dispositio verusque et ultimus dicti prioratus vacationis modus, etiamsi ex illo quaevis generalis reservatio etiam in corpore juris clausa resultet, habeantur pro expressis, seu in toto vel ex parte exprimi possint, et cum clausula? Generalem, etc. exprimenda, et de commenda dicti prioratus ad ipsius oratoris vitam, quatenus dictus defunctus illum sic obtineret, illeque sic obtineri consueverit, tenendi; ita quod liceat ei de fructibus disponere ut supra, et quatenus litigiosus existat litis status, ac nomina et cognomina judicum et collateralium juraque et tituli illorum exprimi seu etiam pro expressis haberi, et litterae in forma simplicis commendae gratiosae surrogationis etiam quoad possessionem gratiae *si neutri, si nulli, si alteri, perinde valere,* cum gratificatione opportuna, quatenus illi locus sit extendendi, simul vel separatim exprimi possint et cum derogatione regulae de annali possessione quoad primam ejus partem ac praefatorum statutorum caeterorumque quomodolibet contrariorum latissime extendendo et quod praemissorum omnium et singulorum etiam qualitatum invocationum, denominationum, nuncupationum annexorum fructuum aliorumque necessariorum major et verior specificatio et expressio fieri possit in litteris, et committatur episcopo Bellovacensi sive ejus officiali in forma *dignum* antiqua.

Concessum . . . *De Astellis.*

L. Vannicellus.

Datum Romae apud Sanctam Mariam Majorem, undecimo kalendas januarii anno decimo nono.

R. P. H. Lancianus pro rm̃o d. vices-gerente.

S. m. m. undecimo kalend. januarii anno decimo nono, lib. 3, fol. 82.

Balthazar Roland du Bourg, in supremo Galliarum senatu et in regis consilio advocatus consiliarius regis, in Romana curia expeditionarius, Parisiis commorans in vico Sancti Severini, expediri curavit et tradidit. *Roland du Bourg.*

Controllé à Paris le 4 mars 1719. De la Noüe.

Insinué et controllé à Beauvais au greffe des insinuations écclésiastiques, le 11 mars 1719. Renard.

SENTENCE.

A tous ceux qui ces présentes lettres verront; les gens tenant les requêtes du palais à Paris, conseillers du roy en sa cour de parlement, commissaires auxdites requestes, salut. Sçavoir faisons; qu'entre Me Etienne Veissière, clerc du dio-

cèse de Sisteron, prieur de Sainte Marie-Magdeleine de Merlo ou Merlou, demandeur, suivant sa requeste et exploit d'assignation donnée pardevant le bailly de Senlis des douze et dix-neuf juillet 1719. Et évoquée en la cour, à ce que sans avoir égard à l'oposition du défendeur cy-après nommé, ledit demandeur sera maintenu, et gardé en la possession et joüissance du prieuré de Sainte Marie-Magdeleine de Merlo ou Merlou, fruits et revenus en dépendants, avec restitution de ceux qui seroient perçûs par ledit défendeur, et le condamner aux dépens, et . . . Comparant par Mes Cochin et Copineau ses avocat et procureur, d'une part; messire Pierre Guérin de Tencin, abbé de Vezelay, grand archidiacre et grand vicaire de Sens, défendeur, et incidemment demandeur par ses défenses du 22 août 1719 à ce que ledit sieur Veissière fut débouté de ses prétentions et condamné aux dépens, comparant par Mes Aubry et l'Hoste ses avocat et procureur, d'autre part; la cour, parties oüies en la chambre pendant une audience, ordonne qu'il en sera délibéré. Fait le 7 juin 1720. Et après avoir délibéré, la cour faisant droit sur la demande de la partie de Cochin, a maintenu et gardé, maintient et garde ladite partie de Cochin dans la possession et joüissance du prieuré de Sainte Marie-Magdeleine de Merlo ou Merlou dont est question; fait défenses à la partie d'Aubry et tous autres de l'y troubler; condamne la partie d'Aubry à lui en restituer les fruits et revenus, si aucuns il en a perçû; condamne en outre la partie d'Aubry aux dépens. Et sera la présente sentence exécutée nonobstant opositions ou apellations quelconques, et sans y préjudicier par provision, en cas d'apel par forme de récréance à la caution juratoire de la partie de Cochin suivant l'ordonnance. Si mandons au premier huissier ou sergent royal sur ce requis, mettre la présente sentence à exécution, de ce faire lui donnons pouvoir. Donné à Paris, sous le scel desdites requestes en la seconde chambre d'icelles le 14 juin 1720. Collationné. Veillard. Scellé le 18 juin 1720. Copie. Copineau. Feüille. 21 juin 1720.

ARREST.

Loüis, par la grâce de Dieu, roy de France et de Navarre. Au premier des huissiers de nôtre cour de parlement, ou autrement nôtre huissier ou sergent sur ce requis. Sçavoir faisons, que le jour et date des présentes, comparut judiciairement entre messire Pierre Guérin de Tencin, abbé de Vezelay, grand archidiacre et grand vicaire de Sens, apellant de la sentence renduë aux requestes du palais à Paris le 14e jour de juin et 19e jour de juillet 1720 et de l'exécutoire des dépens décerné en conséquence, et de tout ce qui est ensuivi, et demandeur en requeste du 13e jour de février 1721 à ce qu'il plût à nôtredite cour, mettre lesdites apellations et ce dont est apel au néant, et émandant débouter le sieur Veissière cy-après nommé de toutes ses demandes, décharger ledit demandeur desdites condamnations contre lui prononcées par lesdites sentences, et condamner ledit sieur Veissière à la restitution des fruits par lui perçûs, ou pû percevoir audit prieuré, en ses dommages, intérêts, et en tous les dépens, tant des causes principales que d'apel, d'une part. Et Etienne Veissière, clerc tonsuré du diocèse de Sisteron, prieur de Sainte Marie-Magdeleine de Merlo ou Merlou, intimé et défendeur, d'autre part. Et encore entre Jean-Loüis Guérin de Tencin, se disant clerc tonsuré du diocése de Grenoble, demandeur aux requestes des 3 février et 2 août 1721. La première, à ce qu'il plût à ladite cour le recevoir partie intervenante dans la susdite cause, lui donner acte de ce que pour moyen d'intervention, il employoit le contenu dans sa requeste, ensemble les provisions obtenuës dudit prieuré de Merlou par ledit sieur abbé de Tencin, le 29e jour de juin 1717 et l'acte de prise de possession faite en conséquence le 12 avril 1718. Faisant droit sur son intervention où nôtredite cour jugeroit que l'union du prieuré de Merlou au chapitre de Vezelay ne dût point recevoir d'exécution, en ce cas, le maintenir et garder dans la possession dudit prieuré avec restitution de fruits, faire défense audit sieur Veissière et tous autres de l'y troubler, à peine de tous dépens, dommages et intérêts, et condamner les contestans aux dépens; et la seconde, à ce qu'où la cour feroit quelque difficulté d'authoriser l'exécution de l'union du prieuré de Merlou à la mense capitulaire de Vezelay, il plût à nôtredite cour, le maintenir et garder dans la possession dudit prieuré, aux offres qu'il faisoit de raporter ses lettres de tonsure en bonne forme, dans le tems qu'il plairoit à nôtredite cour de préfixer, et condamner ledit sieur Veissière aux dépens, d'une part; et ledit sieur de Tencin abbé de Vezelay, et Veissière prieur de Sainte Marie-Magdeleine de Merlou, défendeurs, d'autre part; et encore entre ledit sieur Veissière, demandeur en requeste du 11e de février audit an, à ce que faute par ledit Jean-Loüis de Tencin, d'avoir communiqué ses titres et capacités, il plût à nôtredite cour, le déclarer non recevable dans son intervention et requeste, et le condamner aux dépens, d'une part; et ledit Jean-Loüis de Tencin, défendeur, d'autre part. Après qu'Aubry, avocat de Pierre Guérin de Tencin, Chevalier, avocat de Guérin de Tencin, et Julien de Pruney, avocat de Veissiere ont été oüis pendant trois audiances, ensemble de Lamoignon pour le procureur général du roy; nôtredite cour reçoit la partie de Chevalier, partie intervenante, sans avoir égard à son intervention, ni à sa requeste, desquelles elle l'a débouté, a mis et met les apellations au néant; ordonne que ce dont est apel, sortira effet; condamne l'apellant en l'amende de douze livres et aux dépens; condamne pareillement la partie de Chevalier aux dépens. Mandons mettre le présent arrest à dûe et entière exécution selon sa forme et teneur; de ce faire te donnons pouvoir. Donné en parlement, le troisième jour d'avril l'an de grâce 1721 et de nôtre règne le sixième. Collationné par la chambre. *Signé:* Gilbert; et scellé extraordinairement le 8 avril 1721. *Signé:* Aubrelie syndic, avec paraphe; Coquineau, signifié le 8 may 1721 en domicile, et plus bas, Corpelet.

His recitatis, edixit concilium, promotori exhibendum esse rm̃i d. episcopi Senecensis scriptum, depositum in consessu, deliberandi causa super illo et requirendi, quae sibi viderentur.

Rm̃us d. episcopus Glandavensis theologos omnes, a concilio praesentatos, dignos a se repertos affirmavit, qui in concilium admitterentur: solos a rm̃o d. episcopo Senecensi adductos theologos coram se nullo modo praesentes extitisse.

Subscripsit † *Petrus arch. p. Ebredun.*

TERTIA CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 19 augusti habita est mane in palatii archiepiscopalis sacello a rm̃o d. archiepiscopo tertia congregatio privata, cui interfuere rm̃i d. d. episcopi Vinciensis, Glandavensis et Grassensis ac r. d. de Puget, solo absente ultro rm̃o d. episcopo Senecensi.

Disseruerunt patres de utilitate decretorum edendorum, quibus, quantum fieri posset, una atque consimilis in tota provincia statueretur disciplina. Actum est specialiter de episcoporum, canonicorum et parochorum officiis.

TERTIA CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 19 augusti, hora tertia pomeridiana, habita est a rmo d. archiepiscopo in palatii archiepiscopalis sacello tertia congregatio generalis, cui interfuere rmi d. d. episcopi Vinciensis, Glandavensis et Grassensis, r. d. de Puget, r. d. abbas Boscodonensis, deputati, theologi ac canonistae omnes concilii. Solus aberat rmus d. episcopus Senecensis.

Promotor super exhibito sibi scripto rmi d. episcopi Senecensis, quo singulorum continebantur reverendissimorum d. d. episcoporum personales recusationes, haec exposuit apud synodum dixitque:

Reverendissimi domini. Manifestum est, non alium rmo d. episcopo Senecensi propositum esse finem, quam ut novas et moratorias inducat causas, quaecunque illae sint. Cum enim primum objecisset concilii provincialis incompetentiam, a qua objectione se non recedere profitetur: viam tamen nunc oppositam init, dum personales tentat etiam judicum singulorum recusationes cum incompetentia non consentaneas. Hae vero recusationes, iterum si in se spectentur, et probabili omnes destitutae fundamento, et vitiose insuper ac non servata debita forma propositae primo aspectu apparent.

Primum enim et apertum formae vitium est, quod evidenti affectatione simul eodemque tempore omnes singulatim concilii episcopos recuset rmus d. episcopus Senecensis. Est enim illud speciali jure cautum, ne totum aliquod valide possit tribunal recusari, sive directa id fiat via sive indirecta, singulatim omnes simul recusando judices. Nimirum haec cernitur esse manifesta attentatio affectata effugiendi judicii, quam jura reprobant. Manifestius vero haec cernitur in praesenti delatae instructionis pastoralis causa, quae non alium aptiorem agnoscit judicem quam comprovincialium synodum episcoporum.

Alterum occurrit vitium, dictarum recusationum nullum afferri probationis firmamentum, imo et constanter denegari requisitum. Quod quam sit juri communi contrarium, nemo nescit; quo videlicet expresse statuitur, ut recusans ob factum aliquod judici objectum, accedere teneatur cum scriptis probationibus objecti, alioquin in cassum eat sua objectio, judicique vel contrarium declaranti credi debeat et hoc uno asserta sibi manere judicandi facultas; adeo ut rmus d. episcopus Senecensis hoc ipsum, quod amplectitur, recusationum remedium simul deserere videatur, dum probare renuit, quod in recusationis argumentum adducit.

Jam vero, si singula opus sit perpendere dictarum recusationum capita, quis non videt, quam inane sit illud, quod rmo d. archiepiscopo objicitur? Nempe fiduciariae crimen simoniae, de quo neque judicium exstitit ullum, neque actio intentata, neque locus etiam fuerit actioni: cum provisiones in ea, quae adducitur, lite agerentur defendendae ab adversario, non jure devoluti ob competitoris inhabilitatem ullam aut incapacitatem, sed mere *per obitum* obtentae, mulcta vero, a judicio senatus imposita, non alia fuerit quam praestituta appellanti causa cadenti mulcta; atque etiam imminuta et solita minor, quippe ad duodecim libras redacta. Quod apertius iterum est ac manifestius innocentiae signum. Atqui ex vulgatissimis juris regulis delictum nullum opponi potest judici aut in recusationem proponi, nisi sit prius de illo intentata actio vel judicanda vel judicata. Quod si non esset, jam penes quemcunque reum foret, falsum affingendo judici suo crimen, omnem suspendere auctoritatem judicis omnemque proinde actionem judiciumque declinare ac morari. Recusatio haec non esset, sed accusatio et recriminatio, quam pariter omnes vetant leges et canonicae et civiles. *Non relatione criminum,* aiunt illae, *sed innocentia reus purgetur.* Sed vulgata ista quid afferre necesse est? cum jam ex allatis atque recitatis in consessu praedictae litis instrumentis perspecta omnibus fuerit calumnia, cumque vel ipsemet rmus d. episcopus Senecensis, postquam ea in consessu hesterno audivit, quae in dictae calumniae confutationem a rmo d. archiepiscopo ex tempore prolata sunt, neque interpellatus probationum fidem adducere, neque rogatus instrumentorum adductorum fidem vel auditu percipere voluerit, sed sponte a concilio recedens, planum omnibus fecerit, se nec talium auctorem esse, nec ullam habere fidem auctoribus commentorum. Est igitur haec recusatio fundamento destituta et forma debita.

Idem de caeteris reverendissimorum d. d. episcoporum recusationibus ferri debet judicium. Inani pariter omnes nituntur fundamento. Rmus d. episcopus Grassensis palam negavit, se iis unquam usum fuisse verbis, quae retulit rmus d. episcopus Senecensis in acto suo. Aliunde vero constat, in rebus, quae ad fidei doctrinam pertinent, nullum jure posse recusari episcopum judicem, quin sit ipse erroris in fide suspectus. Neque vero, quod eorum aliquis pro munere suo acriter in errorem insurrexerit, hoc ei aut crimini verti aut in recusationis legitimae argumentum opponi posse, quisquam dixerit.

Ex his aliisque permultis e re ipsa natis passimque cuilibet occurrentibus considerationibus requiro ac postulo, ut, non obstantibus supradictis recusationibus, tam generalibus quam specialibus, quae vanae, illusoriae, frustratoriae, informes atque irritae declarabuntur, ultra procedatur ad instructionem judiciumque querimoniae a me habitae de instructione pastorali, delata die 18 augusti, ex requisitionibus dicta die allatis seu ulterius a me afferendis.

Deliberatum Ebreduni, die 19 augusti anno 1727. Subscripsit *Gaspar d'Hugues,* promotor.

Cum discessisset promotor, deposita in consessu requisitione, concilium, jus dicens, decretum infra descriptum protulit, cujus autographum, adjunctis promotoris requisitionibus, extat inter synodi instrumenta authentica.

Decretum.

Concilium, ex promotoris requisitionibus jus dicens, statuit: non obstantibus allatis recusationibus, sive generalibus sive specialibus, utpote vanis, frustratoriis, informibus et irritis, ultra esse procedendum ad examen instructionis pastoralis a promotore delatae, atque post auditam relationem rmi d. episcopi Grassensis, explicatoris hujus causae designati, judicium pronuntiandum esse a synodo, prout ipsi videbitur. Notumque fiat praesens decretum rmo d. episcopo Senecensi, recitante apud ipsummet secretario concilii, praesentibus binis concilii notariis.

Datum in concilio, tertia in congregatione generali, habita die 19 augusti anno 1727. Subscripsit † *Petrus* archiep. p. Ebredunensis.

Subinde deliberatum est a synodo, specialem curam esse demandandam patribus ea perpendendi singulatim, quae ad ecclesiasticam spectant disci-

plinam. Quapropter rogati sunt rm̃i d. d. episcopi Vinciensis et Glandavensis, ut expendenda susciperent, rm̃us d. episcopus Vinciensis, quae ad episcoporum et canonicorum, et rm̃us d. episcopus Glandavensis, quae ad parochorum officia pertinent.

QUARTA CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 20 augusti ante meridiem habita est a rm̃o d. archiepiscopo in palatii archiepiscopalis sacello quarta congregatio privata: cui interfuere rm̃i d. episcopi Vinciensis, Glandavensis et Grassensis ac r. d. de Puget, solo absente rm̃o d. episcopo Senecensi.

Actum est de utilitate edendi libri catechismi ad communem totius provinciae usum. Variis praeterea de rebus actum est. Sicque terminata est congregatio.

Descriptio notificationis hesterni decreti.

Anno 1727 die 20 augusti, me concilii secretario recitante, praesentibus binis concilii notariis, personaliter notificatum fuit rm̃o d. episcopo Senecensi suprapositum decretum, die 19 praesentis mensis datum. Qui rm̃us d. episcopus Senecensis respondit, persistere se in actis suis contestatisque denunciationibus, subscriptionemque denegavit. Quae attestans subscripsi *de Michel,* secretarius concilii. *Vial,* concilii notarius, *Leydon,* concilii notarius, subscripsere.

QUARTA CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 20 augusti hora 3 pomeridiana habita est in palatii archiepiscopalis sacello a rm̃o d. archiepiscopo quarta congregatio generalis; cui interfuere rm̃i d. d. episcopi Vinciensis, Glandavensis et Grassensis, r. d. de Puget, r. d. abbas Boscodonensis, deputati, theologi et canonistae concilii. Abfuit rm̃us d. episcopus Senecensis.

Rm̃us d. episcopus Grassensis ex speciali relatoris demandato sibi munere die 18 augusti in secunda congregatione generali, cum retulisset ad synodum de instructione pastorali a promotore delata: ad pleniorem causae cognitionem jussum est ipsammet palam recitari instructionem pastoralem; simulque omnibus ejus generis ejusque momenti visa est esse, de qua statuendum foret ex requisitionibus promotoris. Quare ulterioris ab ipso afferendae deliberationis causa statutum est, exhibendam dicto promotori esse declarationem a rm̃o d. episcopo Senecensi eadem die 18 augusti in consessu factam, qua se palam auctorem profitetur instructionis pastoralis, jussu suo fuisse divulgatam, ejusque defensionem se suscipere. Promotor, accepta lectaque declaratione, synodum ingressus ait:

Rm̃i domini. Cum ad vos primum detuli libellum instructionis pastoralis, cui adscriptum erat nomen rm̃i d. episcopi Senecensis, confidebam, rm̃um d. episcopum Senecensem illius non esse auctorem, vel, si esset, fore ut ad recantandum opus adduceretur, vestra emollitus mansuetudine vestrisque sincerae erga ipsum charitatis officiis permotus: quod cum longe aliter evenisse intellexerim ex ipsiusmet declaratione, jussu vestro mihi exhibita, qua potius promptum se paratumque profitetur illud defendere: expresse jam requiro et postulo, ut non modo in dictam instructionem pastoralem, sed et in ejus auctorem viis canonicis procedatur. Ad quem finem et ut solemnius a vestro coetu exeat judicium, requiro, ut invitentur ad hanc synodum rm̃i d. d. episcopi vicinarum provinciarum Aquensis, Arelatensis, Viennensis, Lugdunensis et Bisuntinae.

Deliberatum Ebreduni, die 20 augusti anno 1727. Subscripsit *Gaspar d'Hugues* promotor.

Deposita in consessu deliberatione, cum recessisset promotor: concilium sequens edidit decretum, cujus autographum exemplar simul cum promotoris requisitorio asservatur inter acta concilii.

Decretum.

Requisitioni promotoris concedens synodus statuit ac decrevit: e vicinis Aquensi, Arelatensi, Viennensi, Lugdunensi et Bisuntina provinciis invitatoriis litteris advocandos esse episcopos procedendi causa, ut attinebit, praesensque decretum ipsi rm̃o d. episcopo Senecensi esse notificandum per secretarium, dictum decretum recitantem, praesentibus binis concilii notariis. Qui secretarius dictum rm̃um d. episcopum simul interpellabit, ut, si quos ex dictis Aquensi, Arelatensi, Viennensi, Lugdunensi et Bisuntina provinciis episcopos suspectos habeat meritoque recusandos, nominatim appellet ac recusationis argumenta proferat; quo synodus super his statuat, quod aequum videbitur.

Statuit insuper synodus, ut non prius praefatum notificetur decretum dicto rm̃o d. episcopo Senecensi, quam ei a duobus rm̃is d. d. episcopis Vinciensi et Grassensi, ipsum simul cum r. d. de Puget et r. d. d'Hugues, Ebredunensis ecclesiae praeposito, adeuntibus, denuo supplicatum fuerit verbis hortatoriis: ne velit longioris obediendi morae difficilem exitum experiri neve concilio diram inferre necessitatem, ex canonibus gravius aliquid in ipsum constituendi, utrumque avertat, justae tum ecclesiae tum concilii voluntati obsequendo.

Datum in concilio, in quarta congregatione generali, habita die 20 augusti post meridiem anno 1727. Subscripsit † *Petrus* arch. p. Ebredunensis.

Eo ipso tempore rm̃i d. d. Vinciensis et Grassensis episcopi, decretum exequentes, rm̃um d. episcopum Senecensem simul cum r. d. de Puget et r. d. d'Hugues, capituli ecclesiae Ebredunensis praeposito, convenere. Frustraque adhibitis suasionibus hortationibusque vehementioribus, ad synodum reversi retulere, obfirmato in priori proposito ac sententia perstare animo rm̃um d. episcopum Senecensem.

QUINTA CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 21 augusti ante meridiem habita est in palatii archiepiscopalis sacello a rm̃o d. archiepiscopo quinta congregatio privata, cui interfuere rm̃i d. d. episcopi Vinciensis, Glandavensis et Grassensis ac r. d. de Puget, solo absente rm̃o d. Senecensi episcopo.

Rm̃us d. episcopus Vinciensis patribus exposuit varia, quae sibi occurrerant, utiliter statuenda de iis, quae ad officia spectant episcoporum canonicorumque ecclesiarum cathedralium.

QUINTA CONGRERATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 21 augusti, hora 3 pomeridiana, solito in loco habita est a rm̃o d. archiepiscopo quinta congregatio generalis, cui interfuere de more omnes episcopi praeter rm̃um d. episcopum Senecensem absentem, r. d. de Puget, r. d. abbas Boscodonensis, deputati, theologi et canonistae.

Interim dum ipsa haberetur congregatio, notificatum fuit rm̃o d. episcopo Senecensi hesternum concilii decretum. Cujus notificationis actum hic exscriptum infra decretum ipsum adscriptum legitur in autographo.

Notificatio decreti.

Anno 1727 die 21 augusti per me, concilii secretarium, praesentibus binis concilii notariis, recitatum fuit ac rite notificatum rmo d. episcopo Senecensi decretum concilii, die 20 praesentis mensis datum. Qui rmus d. episcopus simul per me ex dicto decreto interpellatus, ut, si quos ex Aquensi, Arelatensi, Viennensi, Lugdunensi et Bisuntina provinciis suspectos haberet episcopos meritoque recusandos, nominatim appellaret atque recusationum argumenta proferret. Ad dictam interpellationem non respondens, hoc solum petiit, ut liceret sibi infra praesentis notificationis actum scriptas apponere contestatas prioribus actis suis denuntiationes, quas iterare se velle declaravit. Cui postulationi cum a me concedi non posse retulissem, donec postulationem ipsam ad concilium detulissem: mox rediturus, ad synodum accessi; ejusque responsam voce deliberationem retuli ad rmum d. episcopum Senecensem, videlicet: contestatas denuntiationis minime ipsi licitum esse infra apponere notificationi decreti, in charta vero separata quaecumque vellet exarata dare responsa, me recepturum, simul daturum spopondi dictae chartae exemplum chirographo meo subsignatum, certum ipsi ac solemne futurum testimonium a se responsorum. Oblata renuit necnon et postulatam praesenti notificationi subscriptionem. Quae omnia recedens in actum redacta curavi, praesentibus dictis concilii notariis, qui mecum subscripsere.

De Michel, secretarius;
Vial, concilii notarius;
Leydon, concilii notarius.

Relato ad synodum praedicto notificationis acto, exposuit promotor, mirum esse, quod rmus d. episcopus Senecensis, a quo hactenus de industria ad lites litibus inserendas prodiissent acta opposita, mox incompetentiae, mox recusationis, nihil tamen objecisset suspicionis adversus ullum ex quinque provinciarum episcopis, denuntiatis sibi in causa sua futuris judicibus: unde provide facturam sibi videri synodum, si nullum accersat episcopum ex iis, in quos ex cleri Gallicani conventuum statutis cadere possit privatio juris utriusque suffragii.

Rmus d. archiepiscopus recitandum tradidit sequens invitatoriae epistolae exemplum, ad vicinarum provinciarum episcopos a se perscriptae.

EPISTOLA.

Reverendissime domine.

In civitatem istam Ebredunensem ad concilium nostrum provinciale, annuente rege christianissimo, nobis pro debito pastoralis sollicitudinis convocantibus, convenerunt illustrissimi ac reverendissimi domini episcopi suffraganei nostri, quo necessitatibus et bono ecclesiarum provinciae nostrae, aspirante Deo, provideremus. Porro inter caetera, quae huic sanctae synodo proponenda occurrebant, primum ac praecipue denuntiatum nobis fuit opus quoddam Gallico idiomate impressum ac vulgatum sub titulo: *Instruction pastorale de monseigneur l'évêque de Senez, dans laquelle à l'occasion des bruits, qui se sont répandus de sa mort, il rend son clergé et son peuple dépositaires de ses derniers sentimens sur les contestations qui agitent l'église.* Cujus quidem operis auctor plurima ab ecclesia jam damnata dogmata commendare, a debita principibus ac legitimis pastoribus obedientia avertere, summorum pontificum constitutiones, universa suffragante ecclesia, promulgatas lacessere gravibus accusatur indiciis. Illud vero stupendum magis visum est, quod reverendissimus episcopus Senecensis, cujus nomine praefatum documentum inscribitur, ex juris praescripto interrogatus, illud suum esse agnoverit suisque nota ac nomine muniverit.

Quocirca, ut saluti praesulis ac periclitanti plebi consuleremus, matura coram Deo deliberatione habita, adversus praedictum reverendissimum episcopum Senecensem juxta canonicas sanctiones agendum existimavimus. Ut autem solemnius hac in causa prodiret judicium, e vicinioribus provinciis episcopos duximus advocandos. Has idcirco ad amplitudinem vestram litteras mittimus, eam enixe rogantes et obtestantes in Domino, ut, abjecta omni cunctatione, ad hanc sanctam synodum ipsa die octava septembris adveniat et accedat, nobiscum et cum illustrissimis suffraganeis nostris de causa praefati reverendissimi episcopi Senecensis deliberatura. Hanc vero nostram invitationem gratam vobis futuram confidimus. Ipsi enim scitis, de ecclesiae hic agi utilitate promovenda, de episcopatus tuenda gloria ac denique de exitiali scandalo resecando. Ea sum interim, qua par est, observantia

Amplitudinis vestrae
humillimus et obsequentissimus
servus in Christo.

Recitatam epistolam synodus approbavit statuitque mittendam ad rmos d. d. episcopos Vapincensem, Sistaricensem, Aptensem, Forojuliensem, Telonensem, Massiliensem, Arausicanum, Vivariensem, Tricastinensem, Diensem, Gratianopolitanum, Valentinum, Cabilonensem, Bellicensem, Augustodunensem.

Ingressus promotor ait: denuntiatum sibi hac ipsa die fuisse post meridiem nomine rmi d. episcopi Senecensis actum, priores ejus denuntiationes omnes innovans tum de incompetentia concilii tum de recusatis specialiter singulis rmis d. d. episcopis; quod actum cum mera esset praedictorum repetitio, postulare se, ut prioribus adjungatur actis ultimo causae judicio reservandum. Depositoque in consessu acto, exiit promotor.

Synodus palam recitari jussit praedictum actum.

ACTE.

Au nom du Seigneur, Amen.

Jean, évêque de Senez, avoit droit d'espérer que le concile provincial d'Embrun se reconnoîtroit incompétent à connoître de sa personne et de ses écrits, suivant l'acte du onze du courant, et que la matière seroit renvoyée au futur concile général, auquel tout étoit dévolu par un apel canonique, conformément aux loix de l'église et aux maximes du royaume. Cependant au préjudice de cette incompétence, et même avant qu'elle fut jugée, le concile a reçeu la plainte du sieur promoteur, contre la personne et les écrits dudit évêque exposant, ce qui le réduisit à la dure nécessité de présenter et lire lundi dernier dix-huit de ce mois dans l'assemblée, un acte de récusation personnelle, par surabondance de droit, contre les seigneurs archevêque et évêques dudit concile, lequel acte fut laissé sur le bureau par ledit évêque exposant qui en demanda acte. Et sans le lui avoir accordé, ni même remis l'original dudit acte répondu, ou du moins lui en avoir fait délivrer extrait par le sieur secrétaire du concile, on n'a pas laissé que de juger ladite récusation personnelle le jour d'hier, et d'en débouter ledit évêque exposant, de quoi il a eu connoissance seulement par la lecture que ledit sieur secrétaire lui en a faite le même jour sans lui en avoir délivré aucune copie, ni voulu

recevoir sa réponse par écrit, ce qui met ledit A évêque exposant dans l'impuissance d'avoir ses pièces et actes nécessaires pour sa légitime défense, et l'oblige aujourd'hui conséquemment de déclarer qu'il persiste dans ses deux premiers actes d'incompétence et de recusation personnelle, protestant de nullité contre tout ce qui a été fait ou pourroit se faire dans la suite, et qu'il est dès maintenant apellant desdits jugemens pardevant qui de droit, à cause des abus, nullités et injustices qu'ils renferment. Signé: Jean, évêque de Senez, à l'original.

L'an mil sept cens vingt-sept et le vingt-unième jour du mois d'août après midi, certifie je, Jacques Lagier, sergent ordinaire de la ville d'Embrun, y domicilié, paroisse Saint Vincent, pourvû par monseigneur l'archevêque et prince d'Embrun, immatriculé au greffe de ses jurisdictions, soussigné; qu'à la requête de messire Jean Soanen, évêque de Senez, j'ai bien et dûëment intimé et signifié l'acte B cy-dessus, par copie écrite et tout son contenu à M. l'abbé d'Hugues, chanoine en la cathédrale dudit Embrun, en qualité de promoteur du concile provincial qui se tient en ladite ville, aux fins qu'il n'en ignore, et ce ai fait et baillé la présente copie audit sieur d'Hugues en son domicile audit Embrun, parlant à M. l'abbé d'Hugues, chanoine en la cathédrale audit Embrun, qui l'a retiré. En foi de ce, signé: J. Lagier, sergent.

Recitatum actum decrevit synodus inter acta referri concilii, de illo jus dictura suo tempore, ut attinebit.

Sub haec variis de rebus ad disciplinam spectantibus tractatum est.

SEXTA CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 22 augusti ante meridiem habita est in palatii archiepiscopalis sacello a rmo C d. archiepiscopo sexta congregatio privata: cui interfuere rmi d. d. episcopi Vinciensis, Glandavensis et Grassensis ac r. d. de Puget, solo absente ultro rmo d. episcopo Senecensi.

Pensata sunt decreta proposita de episcoporum et canonicorum officiis; cumque res sufficienter agitata in hac congregatione non visa fuisset, in proxime futuram congregationem rejecta est. Simul, decretis nondum confectis, deliberatum fuit de differenda sessione secunda, decretis hisce promulgandis destinata, ad diem trigesimam primam mensis augusti, quae erit dies dominica.

SEXTA CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 22 augusti, hora 3 pomeridiana, solito in loco, habita est a rmo d. archiepiscopo sexta congregatio generalis, cui interfuere de more D omnes rmi d. d. episcopi praeter rmum d. episcopum Senecensem, r. d. de Puget, r. d. abbas Boscodonensis, deputati, theologi et canonistae concilii.

Ut distributius tractarentur materiae, visum est, insistendum esse ordini decretorum in ultimo Ebredunensi concilio provinciali anno 1584 instituto, cujus habentur solummodo decreta; iis omissis vel retentis, quae temporibus his congruere vel non congruere judicarentur. Unde et ea recitanda curavere patres; atque agitata recitatorum decretorum materia, de his potissimum statutum est, esse edenda decreta, videlicet:

Primum, De exigenda certa ac non dubia constitutionibus summorum pontificum Innoc. X., Alexandri VII. et Clementis XI. obedientiae significatione ab iis omnibus ecclesiasticis, qui sive ordinibus initiandi sive ad beneficia canonice erunt instituendi.

Alterum, Quo noxiae librorum prohibitorum lectioni efficaciter occurratur.

Tertium, Quo praecipiatur parochis, ut solerter invigilent executioni ordinationum christianissimi regis de scholis ludique magistris et, si quid contra peccatum fuisse noverint, ordinarium sedulo commoneant.

Quartum, De edendo catechismi libro, quo uno et eodem uti teneantur omnes in tota provincia, et quo specialiter instructi esse debeant, antequam constituantur, ludimagistri.

Quintum, Quo prohibeatur cuilibet stipem corrogare absque ordinarii facultate concessa.

Sextum, De reservanda episcopis ipsis perjurii in judicio absolutione.

Septimum, De innovandis concilii Ebredunensis decretis, quoad observationem celebrationemque festorum et diei dominicae: parochis mandando, ut B in iis magistratuum vigilantiam excitent.

Octavum, Quo praecipiatur omnibus, qui apud se retinent tabulas recensionum, baptismorum, matrimoniorum et defunctorum, ut continuo eas in manibus parochorum reponant; prohibeaturque sub poena excommunicationis, ne, parochis vita functis, eaedem surripiantur tabulae.

Nonum, Decretum, quo recens natos pueros praecipiatur quamprimum adduci in ecclesiam baptismi recipiendi causa.

Tum sequens de II sessione differenda edidit decretum, in consessu recitatum:

Decrevit sancta synodus, quod secunda sessio, quae indicta fuit ad diem 24 praesentis mensis augusti, transferatur seu prorogetur in diem trigesimam primam ejusdem mensis, et quod programma affigatur ad valvas ecclesiae metropoli- C tanae et palatii archiepiscopalis.

Subscripsit † *Petrus,* arch. pr. Ebred.

SEPTIMA CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 23 augusti ante meridiem, habita est, solito in loco, a rmo d. archiepiscopo septima congregatio privata, cui interfuere de more rmi d. d. episcopi Vinciensis, Glandavensis et Grassensis ac r. d. de Puget, absente rmo d. episcopo Senecensi.

Referente rmo d. episcopo Vinciensi, incoeptam persecuti sunt patres materiam de episcoporum et canonicorum officiis.

Die 24 augusti, quae erat dies dominica, hora 5 matutina haec ad valvas ecclesiae metropolitanae et palatii archiepiscopalis affixa est tabella:

De mandato illustrissimi et reverendissimi d. D archiepiscopi principis Ebredunensis et reverendissimorum d. d. episcoporum patrum concilii, monentur omnes, qui concilio intersunt aut interesse debent, secundam sessionem, die vigesima quarta praesentis mensis augusti anni 1727 habendam, in diem trigesimam primam ejusdem mensis esse translatam.

Subscripsit *Amiel,* subsecretarius concilii.

Eadem die hora decima matutina, rmus d. archiepiscopus et rmi d. d. episcopi Vinciensis, Glandavensis et Grassensis, r. d. de Puget, r. d. abbas Boscodonensis, deputati theologique omnes et canonistae concilii in ecclesiam metropolitanam simul convenere, sacro adfuturi solemniter peragendo a rmo d. episcopo Glandavensi. Quo peracto, cantatae sunt litaniae sanctorum.

Reliquum diei fundendis apud Deum precibus insumptum est.

OCTAVA CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 25 augusti ante meridiem, habita est, solito in loco, a rmo d. archiepiscopo octava congregatio privata: cui interfuere rmi d. d. episcopi Vinciensis, Glandavensis et Grassensis et r. d. de Puget, absente rmo d. episcopo Senecensi.

Proposita fuere decreta de iis, quae ad debitam constitutionibus *Vineam Domini sabaoth* et *Unigenitus Dei filius* obedientiam spectant.

Actum est etiam de opportunioribus adhibendis remediis ad resecandos abusus coercendamque immodestiam sive laicorum sive ecclesiasticorum in usu sanctissimi sacramenti eucharistiae.

SEPTIMA CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 25 augusti hora 3 pomeridiana, solito in loco, habita est a rmo d. archiepiscopo septima congregatio generalis: cui interfuere de more omnes rmi d. d. episcopi praeter rmum d. episcopum Senecensem, r. d. de Puget, r. d. abbas Boscodonensis, deputati, theologi et canonistae concilii.

Inchoata decretorum concilii provincialis Ebredunensis recitatio continuata fuit; atque constitutum, ea esse innovanda, quae modestiam praecipiunt accedentibus ad sacram mensam; ea, quae decentiam commendant in ornando divinae hostiae tabernaculo; item ea, quae agunt sive de constituenda sodalitate titulo insignita sanctissimi sacramenti in locis, ubi non viget haec institutio, sive de ritibus observandis in sacro faciendo: cui posteriori decreto visum est, adjiciendum esse praeceptum, ne quis absque talari tunica sacrum facere praesumat, sub poena suspensionis tertium delinquenti constituta.

NONA CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 26 mensis augusti ante meridiem, habita est a rmo d. archiepiscopo, solito in loco, nona congregatio privata: cui interfuere, rmo d. episcopo Senecensi solo excepto, omnes rmi d. d. episcopi et r. d. de Puget.

De constitutionibus apostolicis decreta formata allata sunt atque perpensa.

OCTAVA CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 26 augusti hora 3 pomeridiana, solito in loco, habita est a rmo d. archiepiscopo octava congregatio generalis: cui interfuere de more omnes praeter rmum d. episcopum Senecensem.

Continuata fuit decretorum recitatio concilii Ebredunensis actumque de recitatorum decretorum materiis.

DECIMA CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 27 augusti ante meridiem, in palatii archiepiscopalis sacello, habita est a rmo d. archiepiscopo decima congregatio privata. Adfuere rmi d. d. episcopi Vinciensis, Glandavensis et Grassensis ac r. d. de Puget. Aberat rmus d. episcopus Senecensis.

Actum est variis de rebus ad fidem pertinentibus.

NONA CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 27 augusti hora 3 pomeridiana, habita est, solito in loco in palatii archiepiscopalis sacello, a rmo d. archiepiscopo nona congregatio generalis: cui interfuere omnes rmi d. d. episcopi praeter rmum d. episcopum Senecensem; r. d. de Puget, r. d. abbas Boscodonensis, deputati, theologi et canonistae concilii.

Secretarius in consessu deposuit actum sibi die praecedenti sub vesperam hora sexta nomine rmi d. episcopi Senecensis denuntiatum.

Quod actum decrevit synodus exhibendum esse promotori deliberandi causa, postmodum super ejus deliberatione jus dictura.

Recitata fuere concilii Ebredunensis decreta, quae innovanda constituit synodus:

De foraneis vicariis; de visitationis exercendae officio; de metropolitanis, cathedralibus et collegiatis ecclesiis et in his ministrantibus; de tempore, quo quisque debet esse in choro; de modo, quo divinum officium sit celebrandum; de missa solemni celebranda; de ecclesiis in genere; de processionibus; de ecclesiarum mansionariis; de conservatione et administratione bonorum ecclesiae; de capellanis; de regularibus et de exequiis episcoporum.

Rmus d. episcopus Vinciensis obtulit procuratorium deputationis, quod pridie receperat a clero Vinciensi, r. d. Rostan rite concessum.

UNDECIMA CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 28 augusti ante meridiem, solito in loco, habita est a rmo d. archiepiscopo undecima congregatio privata: cui interfuere rmi d. d. episcopi Vinciensis, Glandavensis et Grassensis ac r. d. de Puget, solo absente rmo d. episcopo Senecensi.

Actum est iterum de rebus ad fidem pertinentibus, iterumque recitata fuere et examinata prius hac de re formata decreta.

DECIMA CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 28 augusti hora 3 pomeridiana, solito in loco, habita est a rmo d. archiepiscopo decima congregatio generalis. Adfuere omnes rmi d. d. episcopi praeter rmum d. episcopum Senecensem et rmum d. episcopum Vinciensem morbi causa absentem; r. d. de Puget, r. d. abbas Boscodonensis, deputati, theologi omnes et canonistae.

Promotor dixit:

Reverendissimi domini. Actum praesentis mensis die 26, nomine rmi d. episcopi Senecensis synodo ipsi denuntiatum, mediante synodi secretario, expressam habet iteratam denuntiationem tum acti sui de incompetentia die 11 augusti, tum alterius de recusationibus ab ipsomet in consessu depositi die 18 ejusdem mensis. Caetera, quae praesenti enuntiantur acto, reipsa mera sunt repetitio eorum, quae praecitatis actis continentur; nisi quod in isto asserat et conqueratur rmus d. episcopus Senecensis, denegatum sibi fuisse dicta die 18 augusti, cum palam instructionem pastoralem subscripto nomine suam declararet, postulatum actum contestatae denuntiationis, qua synodo objiciebat et ejus incompetentiam et recusationes episcoporum speciales: cum tamen, si veritas ipsa audiatur perscriptaque consulantur acta, nullam omnino tunc temporis constet a rmo d. episcopo Senecensi factam fuisse mentionem contestatae ullius denuntiationis.

Quare concludo et requiro, praesens actum aliis prioribus adjungi, ut tempore suo judicet de illo synodus, prout ipsi videbitur.

Deliberatum Ebreduni, die 28 augusti 1727. Subscripsit *Gaspar d'Hugues,* concilii promotor.

Deposita in consessu requisitione, cum exiisset promotor, recitandum jussit synodus actum rmi d. episcopi Senecensis.

ACTE.

[Cf. documenta ad finem hujus concilii edenda.]

Audita acti recitatione, synodus edidit decretum, cujus autographum simul cum promotoris requisitione actis concilii insertum est.

Decretum.

Promotoris requisitioni concedens synodus statuit, decrevit, ut actum, die 26 praesentis mensis concilii secretario, eoque mediante, concilio ipsi denunciatum nomine rm̃i d. episcopi Senecensis, caeteris adjungatur actis litisque instrumentis, suo tempore jus de illo dictura, ut attinebit; praesensque decretum ipsi rm̃o d. episcopo Senecensi notificetur per secretarium, dictum ipsi decretum recitantem, praesentibus binis concilii notariis.

Datum in concilio, decima in congregatione B generali, habita die 28 augusti post meridiem anno 1727. Subscripsit † *Petrus,* archiepiscopus p. Ebredunensis.

R. d. de Puget recitando protulit professionis fidei formulam, sibi a rm̃o d. episcopo Diniensi missam concilio exhibendam; qua palam declarat ac profitetur, quid sentiat specialiter de iis, quae in praesenti acrius in ecclesia agitantur, quaestionibus.

Ea audita, rm̃us d. archiepiscopus dixit: ex iis, quae audierat synodus, sensu vere catholico plenis, non levem accepisse confirmationem jam ante animis omnium insitam opinionem de eximia religione rm̃i d. episcopi Diniensis; simul et auctum praesulis illius desiderium doloremque de valetudine, per quam ejus praesentia careat synodus et sapientibus consiliis. Rogatusque est rm̃us d. episcopus Glandavensis, ut per litteras certum faceret reve- C rendissimum d. Diniensem episcopum, quam laudata ab omnibus summaque cum veneratione habita fuerit tam sanae tamque orthodoxae fidei declaratio ac professio.

DUODECIMA CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 29 augusti ante meridiem, habita est, in palatii archiepiscopalis sacello, a rm̃o archiepiscopo duodecima congregatio privata: cui interfuere rm̃i d. d. episcopi Glandavensis et Grassensis ac r. d. de Puget. Abfuit rm̃us d. episcopus Senecensis, abfuit item morbi causa rm̃us d. episcopus Vinciensis.

Actum est variis de rebus ad morum reformationem pertinentibus.

Notificatio decreti die 28 augusti dati.

Anno 1727, die 29 augusti post meridiem, per D me, concilii secretarium, praesentibus binis concilii notariis, ex recitatione notificatum fuit rm̃o d. episcopo Senecensi concilii decretum die 28 praesentis mensis datum. Qui dictus rm̃us d. episcopus Senecensis subscribere interpellatus recusavit. Quae attestans subscripsi *de Michel,* secretarius concilii. *Vial,* concilii notarius, *Leydon,* concilii notarius subscripsere.

UNDECIMA CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 29 augusti hora tertia pomeridiana, solito in loco, habita est a rm̃o d. archiepiscopo undecima congregatio generalis, cui interfuere rm̃i d. d. episcopi Vinciensis, Glandavensis et Grassensis, r. d. de Puget, r. d. abbas Boscodonensis, deputati, theologi et canonistae concilii, solo absente ut prius rm̃o d. episcopo Senecensi.

A Recitata sunt decreta in II. sessione publicanda: 1. *De episcopis,* 2. *De canonicis,* 3. *De celebratione missae.*

Deinde rm̃us d. archiepiscopus dixit: Quoniam quidem de disciplina tractandae materiae omnes ita essent instructae atque ordinatae, ut intra hebdomadam sequentem decreta possent omnia confici promulganda in III sessione sub finem hebdomadae, ex tunc videri, sessionem illam indici posse ad diem septimam septembris, quae erit dies dominica; qua habita sessione, libera foret deputatis ac theologis omnibus a concilio abeundi facultas atque assistendi pariter, si lubitum foret; quos etiam, ut prius, ipse rm̃us d. archiepiscopus domi suae laetus recipere mensaque communicare promptus esset ac paratus.

Recitatumque fuit decretum tertiam sessionem his verbis indicens ad diem septimam septembris, B quae erit dies dominica:

Illustrissime et reverendissime domine, reverendissimi patres. Placetne vobis tertiam sessionem fore die septima mensis septembris, quae erit dies dominica; ita tamen, ut ad aliam diem transferri vel prorogari possit, si pro rebus concilii bene gerendis conducere videbitur?

SECUNDA SESSIO.

Anno Domini millesimo septingentesimo vigesimo septimo, ss. d. n. Benedicti papae XIII. pontificatus quarto, christianissimi regis Ludovici XV. regni duodecimo, die 31 mensis augusti, quae erat dies dominica, habita est secunda sessio in ecclesia metropolitana. *[Caerimoniarum descriptionem omisimus, quam videre licet in editione Gratianopolitana anni 1728, p. 87-9.]*

Secretarius concilii, binis comitatus caerimo- C niarum magistris, de manibus rm̃i d. archiepiscopi accepit decreta concilii promulganda: videlicet de episcopis, de canonicis, de celebratione missae; decretum unum, quo concilii provincialis Ebredunensis anno 1584 habiti innovantur decreta: *De celebratione festorum, de foraneis vicariis, de visitationis exercendae officio, de metropolitanis, cathedralibus et collegiatis ecclesiis et in his ministrantibus, de tempore, quo quisque debet esse in choro, de modo, quo divinum officium sit celebrandum, de missa solemni celebranda, de ecclesiis in genere, de processionibus, de ecclesiarum mansionariis, de conservatione et administratione bonorum ecclesiae, de capellanis, de regularibus et de exequiis episcoporum;* denique decretum, quo tertia sessio ad diem 7 septembris indicitur [ut supra p. 734 B].

Decreta illa a secretario e suggestu recitata cum approbassent patres, ritibus observatis iisdem, qui in I sessione, rm̃us d. archiepiscopus benedictione solemni toti coetui ac populo benedixit, ac secretarius e pulpito centum dierum indulgentias, a synodo adstantibus concessas, promulgavit. Huncque habuit finem secunda sessio. Processionaliter recessere ad palatium archiepiscopale rm̃i d. d. archiepiscopus et episcopi, mitra et pluvialibus induti, ac tota synodus eodem, quo ad ecclesiam accesserant, ordine.

XIII. CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 prima die septembris ante meridiem, habita est a rm̃o d. archiepiscopo, in palatii archiepiscopalis sacello, decima tertia congregatio privata: cui interfuere rm̃i d. episcopi Vinciensis, Glandavensis et Grassensis ac r. d. de Puget. Abfuit rm̃us d. episcopus Senecensis.

Actum est de parochorum officiis atque deliberatum de invitando rm̃o d. Sistaricensi episcopo,

qui pridie in urbem advenerat, ut concilii congregationibus omnibus, sive privatis sive generalibus, vellet interesse, secundum ordinem inaugurationis suae consessurus.

XIV. CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 2 septembris ante meridiem, solito in loco, habita est a rmo d. archiepiscopo decima quarta congregatio privata: cui interfuere rmi d. d. episcopi Vinciensis, Sistaricensis, Glandavensis et Grassensis ac r. d. de Puget, procurator rmi d. episcopi Diniensis, absente more suo rmo d. episcopo Senecensi.

Rmus d. episcopus Sistaricensis gratias egit rmo d. archiepiscopo et rmis d. d. episcopis, inter eos in concilium admissus. Tum continuata est de parochorum officiis inchoata tractatio.

XV. CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 3 septembris ante meridiem, habita est a rmo d. archiepiscopo, in palatii archiepiscopalis sacello, congregatio decima quinta privata: cui interfuere iidem rmi d. d. episcopi, qui in praecedenti congregatione adfuerant, et r. d. de Puget, absente de more rmo d. episcopo Senecensi.

Actum est de sacramentis in universum atque etiam de specialibus baptismi, confirmationis et paenitentiae sacramentis; suntque allata de his meditata et formata decreta.

XII. CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 3 septembris hora 3 pomeridiana, habita est a rmo d. archiepiscopo, in palatii archiepiscopalis sacello, duodecima congregatio generalis; cui interfuere rmi d. d. episcopi Vinciensis, Sistaricensis, Glandavensis et Grassensis, r. d. de Puget, r. d. abbas Boscodonensis, deputati theologique et canonistae concilii. Abfuit, ut semper, rmus d. episcopus Senecensis.

Recitata fuere et perpensa decreta, in privata hodierna congregatione proposita: de sacramentis in universum et de specialibus baptismi, confirmationis et paenitentiae sacramentis; atque ita, ut erant proposita, promulganda visa sunt in tertia sessione.

XVI. CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 4 septembris ante meridiem, solito in sacello, habita est a rmo d. archiepiscopo decima sexta congregatio privata: cui interfuere rmi d. d. episcopi Vinciensis, Sistaricensis, Glandavensis et Grassensis ac r. d. de Puget, absente more solito rmo d. episcopi Senecensi.

Postquam tractatum fuit de sacramentis eucharistiae, extremaeunctionis, ordinis et matrimonii, proposita fuere de hisce sacramentis edenda decreta.

XVII. CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 5 septembris ante meridiem, solito in loco, habita est a rmo d. archiepiscopo XVII. congregatio privata: cui interfuere iidem, qui in praecedenti congregatione, rmi d. d. episcopi et r. d. de Puget, absente de more rmo d. episcopo Senecensi.

De indulgentiis actum est, de sacris reliquiis, de sepulturis; atque allata fuere statuenda de iis decreta; simul et de parochorum officiis, de quibus abunde fuerat disputatum in privatis praecedentibus congregationibus.

R. d. episcopus Grassensis postulationem et querimoniam detulit ad concilium de urbe Antipoli, quae, spreta sui Grassensis episcopi dioecesani jurisdictione, id sibi arrogat, ut a vicario apostolico jura immediate sumere valeat. Quae causa in praesenti agitur apud judices recuperatorios, a rege ipso designatos.

Rmus d. archiepiscopus rogatus est a concilio, ut in epistola sua, ad regem christianissimum occasione concilii perscribenda, hanc episcopi causam commendet, postquam a dicto rmo d. episcopo Grassensi commentarium hac de re plenum ac sufficiens acceperit.

XIII. CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 5 septembris hora 3 pomeridiana, in palatii archiepiscopalis sacello, habita est a rmo d. archiepiscopo XIII. congregatio generalis: cui interfuere rmi d. d. episcopi Vinciensis, Sistaricensis, Glandavensis et Grassensis; r. d. de Puget; r. d. abbas Boscodonensis; deputati, theologi et canonistae. Abfuit de more rmus d. episcopus Senecensis.

Recitata sunt in consessu decreta omnia prius in privatis congregationibus proposita de eucharistia, extrema unctione, ordine et matrimonio; de parochorum officiis; de indulgentiis; de sacris reliquiis et de sepulturis. Quae omnia approbata fuere et in sequenti sessione visa sunt esse promulganda.

XVIII. CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 6 septembris ante meridiem, solito in loco, habita est a rmo d. archiepiscopo decima octava congregatio privata: cui interfuere rmi d. d. episcopi Vinciensis, Sistaricensis, Glandavensis et Grassensis ac r. d. de Puget, absente de more rmo d. episcopo Senecensi.

Sequens datum est decretum de translatione tertiae sessionis ad diem 8 septembris. Quae sessio indicta fuerat ad diem septimam:

Decrevit sancta synodus, quod tertia sessio, quae indicta fuit ad diem septimam praesentis mensis septembris, transferatur seu prorogetur in diem octavam ejusdem mensis, et quod tabella affigatur ad valvas ecclesiae metropolitanae et palatii archiepiscopalis.

Deinde constitutum fuit, ut in ipsa III sessione sacro eucharistiae sacramento reficerentur simul omnes, ex quibus constabit concilium.

Sequenti die 7 septembris anni 1727, quae erat dies dominica, mane hora sesqui-septima affixa est ad valvas ecclesiae metropolitanae et palatii archiepiscopalis tabella admonens de translatione III sessionis (ut supra p. 730 B, de transl. II sessionis).

Rmi d. d. archiepiscopus et episcopi interfuere missae solemni a capitulo cum cantu celebratae. Vespere vero solemnibus item adfuere primis vesperis festi nativitatis b. M. virginis, sub quas gratiae Deo actae sunt publicae de felici reginae partu, solemni cantato hymno *Te Deum laudamus.* Demum consueto ritu, sumpto in manus sanctissimo sacramento, toti coetui benedixit sacerdos.

XIX. CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 7 septembris hora 5 sub vesperam, solito in loco, habita est a rmo d. archiepiscopo decima nona congregatio privata: cui interfuere rmi d. d. episcopi Vapincensis, Massiliensis, Bellicensis, Vinciensis, Forojuliensis, Sistaricensis, Glandavensis, Vivariensis, Aptensis, Gratianopolitanus et Grassensis, ac r. d. de Puget, procurator rmi d. episcopi Diniensis, absente ultro de more rmo d. episcopo Senecensi.

Statutum fuit in hac congregatione, ut dicti rm̃i d. d. episcopi, quotquot in concilio aderant, pariter interessent sessioni publicae die sequenti habendae atque reficerentur ipsi et tota synodus sanctissimo eucharistiae sacramento, administrante scilicet rm̃o d. archiepiscopo celebrante. Insuper statutum fuit, ut, qui inter eos recens ad synodum advenerant invitati, eandem pronuntiarent fidei professionis formulam, quae in I sessione a comprovincialibus episcopis fuerat recitata.

Deinde admissi fuere in concilio et in numerum theologorum et canonistarum adscripti, qui sequuntur, a rm̃is d. d. episcopis praesentati:

R. d. Stephanus Guérin, theologiae doctor, decanus capituli Massiliensis ecclesiae b. v. Mariae dictae *des Accoules,* rm̃i d. episcopi Massiliensis vicarius generalis et ab eodem rm̃o d. episcopo praesentatus.

R. d. Nicolaus Reynaud, in Parisiensi facultate theologiae doctor, rm̃i d. archiepiscopi Aquensis vicarius generalis, a rm̃o d. episcopo Forojuliensi praesentatus.

R. d. Josephus Franciscus Salvador, juris canonici doctor, Avenionensis clericorum seminarii superior, a rm̃o d. episcopo Vivariensi praesentatus.

R. d. Ludovicus Franciscus Gabriel d'Orléans de La Mothe, theologiae doctor, rm̃i d. archiepiscopi Arelatensis vicarius generalis, a rm̃o d. episcopo Aptensi praesentatus.

TERTIA SESSIO.

Anno 1727 ss. d. n. Benedicti papae XIII. pontificatus quarto, christianissimi regis Ludovici XV. regni duodecimo, die octava septembris, quae erat dies Lunae, habita est in ecclesia metropolitana tertia sessio. *[Caerimoniarum descriptionem omisimus, quam videre licet in editione Gratianopolitana anni 1728, p. 99-101.]*

Secretarius, binis comitatus caerimoniarum magistris, de manu rm̃i d. archiepiscopi recepit decreta e suggestu promulganda fecitque initium a decreto professionis fidei, cujus formulam recitavit eandem, quae usurpata fuerat in I sessione. Tum rm̃i d. d. episcopi Vapincensis, Massiliensis, Bellicensis, Forojuliensis, Sistaricensis, Augustodunensis, Vivariensis, Aptensis, Valentinus et Gratianopolitanus praedictam in manibus rm̃i d. archiepiscopi pronuntiavere formulam. Secundum illos idem praestitere r. r. d. d. Reynaud, Guérin, Salvador et de La Mothe, theologi et canonistae concilii recens admissi. Deinde secretarius promulgavit decreta *de curatis et de administratione sacramentorum,* quae decreta a patribus provinciae approbata fuere, ritu in praecedentibus sessionibus observato. Denique publicatum fuit decretum indictionis quartae sessionis ad diem 14 praesentis mensis [ut supra p. 734 B].

Quod decretum ab omnibus concilii patribus fuit approbatum. Tum more solito rm̃us d. archiepiscopus solemni benedictione adstantibus benedixit. Secretarius e suggestu indulgentias promulgavit, atque rm̃i d. d. archiepiscopus et episcopi, pluviali et mitra induti, ac universa synodus ad palatium archiepiscopale processere eodem, quo ad ecclesiam accesserant, ordine.

XIV. CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 8 septembris hora 3 pomeridiana, in palatii archiepiscopalis sacello, habita est a rm̃o d. archiepiscopo decima quarta congregatio generalis; cui interfuere illustrissimi et reverendissimi rm̃us d. Franciscus Berger de Mallissoles, Vapincensis episcopus et comes, s. imperii princeps; rm̃us d. Henricus Franciscus Xaverius de Belsunce de Castelmoron, Massiliensis episcopus; rm̃us d. Joannes de Dousset, Bellicensis episcopus et dominus, s. imperii princeps; rm̃us d. Flodoardus Moret de Bourchenu, Vinciensis episcopus et dominus; rm̃us d. Petrus Josephus de Castellane, Forojuliensis episcopus et dominus; rm̃us d. Petrus Franciscus Laffitau, Sistaricensis episcopus et princeps Leurzii; rm̃us d. Laurentius Dominicus des Bertons de Crillon, Glandavensis episcopus; rm̃us d. Antonius Franciscus de Bliterswich de Moncley, Augustodunensis seu Aeduensis episcopus, comes Saulieu, provinciae Burgundiae comitiorum praeses natus, provinciae Lugdunensis suffraganeorum primus et archiepiscopatus Lugdunensis, sede vacante, administrator in temporalibus et spiritualibus; rm̃us d. Franciscus Reynaud de Villeneuve, Vivariensis episcopus, princeps Duzerae; rm̃us d. Joannes Baptista de Vaccon, Aptensis episcopus et princeps; rm̃us d. Alexander Milon, Valentinus episcopus et comes, princeps Soyonsii; rm̃us d. Joannes de Caulet, Gratianopolitanus episcopus et princeps; rm̃us d. Carolus Octavianus d'Antelmy, Grassensis episcopus; r. d. de Puget, rm̃i d. Diniensis episcopi procurator; r. d. de Savine, abbas Boscodonensis; deputati, theologi et canonistae concilii; absente ultro rm̃o d. episcopo Senecensi.

Rm̃us d. archiepiscopus latinam habuit orationem.

Cum perorasset, rm̃us d. archiepiscopus ipsemet causae statum retulit, delatae a promotore instructionis pastoralis rm̃i d. episcopi Senecensis; totamque litis seriem ad hanc usque diem exposuit. Deinde dixit, idcirco se invitatorias non direxisse litteras ad rm̃os d. d. episcopos Arausicanum et Tricastinensem, quod eos a dioecesi sua abesse didicisset; quod vero spectat ad rm̃os d. d. Diensem, Tolonensem et Cabilonensem episcopos, infirmam valetudinem causatos eos fuisse per litteras.

Declaravit praeterea rm̃us d. archiepiscopus, ab initio statutum fuisse a synodo, ut gallice quisque loqueretur in concilio; cum id postulare viderentur materiae tractandae, cumque aliunde actum ipsum, a rm̃o d. episcopo Senecensi die undecima augusti denuntiatum, gallice conscriptum esset.

† *Petrus,* arch. p. Ebredunensis. † *Franciscus,* ep. et comes Vapincensis. † *Henricus,* ep. Massiliensis. † *Joa.,* ep. Bellicensis. † *Flod.,* ep. Vinciensis. † *Petrus Josephus de Castellane,* episcopus Forojuliensis. † *Petrus Franciscus,* ep. Sistaricensis. † *Dominicus,* ep. Glandavensis. † *Antonius Franciscus,* episcopus Aeduensis. † *Franciscus Reginaldus,* ep. Vivariensis. † *Joannes Baptista,* ep. Aptensis. † *Alexander,* ep. et c. Valentinensis. † *Joannes,* episcopus et p. Gratianopolitanus. † *Carolus Octavianus,* ep. Grassensis. *Franciscus de Puget,* sacerdos, vicarius generalis et procurator rm̃i episcopi Diniensis.

XV. CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die nona septembris ante meridiem hora nona, in palatii archiepiscopalis sacello, habita est a rm̃o d. archiepiscopo decima quinta congregatio generalis; cui interfuere rm̃i d. d. episcopi Vapincensis, Massiliensis, Bellicensis, Vinciensis, Forojuliensis, Sistaricensis, Glandavensis, Augustodunensis seu Aeduensis, Vivariensis, Aptensis, Valentinus, Gratianopolitanus et Grassensis, r. d. de Puget, r. d. abbas Boscodonensis, deputati, theologi et canonistae; absente more suo rm̃o d. episcopo Senecensi.

Promotor dixit:

Reverendissimi domini. In omnibus, quae ab inchoatione concilii hactenus peracta sunt, experti sumus, quid possit veritas, quantasque vires habeat, tum ad detegendas haeresis artes varias ac tortuosas plenasque periculi et insidiarum, tum ad depellendas discutiendasque adductas sponte mendacio nebulas rebusque injectam erroris caliginem.

Rm̃us d. episcopus Senecensis, ut concilii hujusce provincialis auctoritatem subterfugeret seque ipsum, episcopum scilicet, fidemque suam ac doctrinam judicio ejus subtraheret, mira arte ab initio ad concilii universalis tribunal confugere se ac provocare palam declaravit, acto publico die 11 augusti praesentis anni denuntiato reverendissimo domino archiepiscopo Ebredunensi. Hinc consequenter omne, quod non est plenum et oecumenicum concilium, incompetentem esse sui judicem annuntiat rm̃us d. episcopus Senecensis, quasi vero ille, canones disciplinamque ecclesiae mire doctus, ignorare possit concilii provincialis jura perpetuumque in ecclesia judiciorum usum, quo scilicet norunt omnes, primum, quem sciamus, episcopum canonice judicatum, Paulum Samosatenum, in provinciae suae concilio et judicatum et depositum fuisse (erat tamen ille patriarcha Antiochenus et principum auctoritate praefultus); consequentibus vero temporibus, Euphratam in Coloniensi, Palladium et Secundianum, Arianos episcopos, in Aquilejensi, conciliis provincialibus rite et damnatos et depositos fuisse, quamvis posteriores isti duo, non secus ac rm̃us d. episcopus Senecensis, in ipso concilio, cui intererant, plenis buccis concilium generale inclamarent synodique provincialis judicium rejicerent atque detrectarent; famosum illum Julianum Eclanensem, cujus doctrina necdum ullius concilii universalis judicio perculsa fuerat, sed tantummodo summi pontificis, cui annuerat sacra per orbem diffusa episcoporum cohors, nihilominus ob contumaciam depositum rite fuisse in concilio item provinciali, quamquam cum octodecim episcopis, asseclis suis, esset illi causa communis, et ipse quoque palam praetexeret interpositam a se damnationis pontificiae ad concilium universale provocationem. Doctrinae illius damnatio prior posteriorque depositio haud minus propterea in consequenti Ephesina synodo universali ratae et comprobatae sunt, parique in illa loco ac numero habitae sunt causa Juliani et mox ab ipsa damnati causa Nestorii.

Frustra congererem innumera generis ejusdem exempla, passim in ecclesiae reperta commentariis. Minime vero haec ignorat rm̃us d. episcopus Senecensis; vel si ignorare videtur, affectata est tota haec ignorantia. Numquid enim oblivisci eorum potest, quae ipsemet nuper protulit in ea, quam ad vestrum detuli judicium, instructione pastorali; ubi disertis verbis, de episcopo consorte suo loquens, ista conqueritur: *Saltem debuisset,* inquit, *haec episcopi causa rite ad provincialem synodum fuisse deducta, ad quam solam pertinet primum ferre de episcopi doctrina judicium ... Non servata forma canonica indictaque ex praescriptis regulis causa, privatur ille beneficiis, atque praetermittitur naturalis ejus ac proprius judex, in re videlicet, quae tota est de doctrina, et in qua id inquiritur, utrum derogaverit necne constitutionibus duorum summorum pontificum.*

Undenam igitur nunc auctoritate sua decidit concilium provinciale judexque factus est episcopi illegitimus et non competens? Atqui eadem prorsus agebatur tunc causa atque nunc. Idem facinus, par in utroque dignitas, idemque appellationis confugium. Id, quod est, perspicitis; tunc temporis, anno scilicet elapso, olim tantum futura prospiciebatur, imo non futura putabatur unquam synodus provincialis. Nunc et praesens adesse cernitur, et praesenti periculo errori damnationem, contumaciae poenam minari. Hinc nimirum sermo diversus. Pro tempore nempe diversa loquuntur isti. Atque inde satis quisque habet indicii, quid futurum esset, si illa ipsa, ad quam provocant, adesset praesens synodus universalis; fore scilicet, ut, qui priscorum decimi sexti saeculi imitantur facta haereticorum, ab eorundem vestigiis non discederent, neque, pariter ut illi, oecumenico concilio obedientiam praestarent.

Scitis, reverendissimi domini, in rebus, quae ad fidem spectant, varium est in ecclesia judiciorum genus: oecumenici concilii decretum; summi pontificis constitutio, subscribente episcoporum ordine; concilii etiam provincialis decisio, universalis deinde ecclesiae consensu comprobata.

Horum nota sunt omnibus temporibus exempla. Arii quippe, Nestorii et Eutychetis errores in conciliis oecumenicis damnati sunt. Pelagianorum aliorumque permultorum haereses, sive ante sive post tempora Nicaeni concilii a summis pontificibus peremptorie pariter confossae atque damnatae sunt, suffragantibus omnibus episcopis. Demum Semipelagianorum haeresis Paulique ipsius Samosateni errores non aliud peremptorium subiere judicium quam concilii provincialis, ab universali postmodum ecclesia comprobatum.

Non igitur necesse quisquam dixerit, universale concilium cogi, quoties novus inciderit error damnandus, neque ob paucos rebelles legitimoque ecclesiae per orbem diffusae judicio non stantes totum ipsum commoveri debere orbem christianum, ut in unum adunentur locum primi pastores, qui jam conspiranti consensu erant animo conjuncti atque adunati. Et quis hoc sibi persuadeat, privati cujuslibet hominis vano provocationis ausu ad futurum universale concilium, cui congregando ut plurimum obstant variae principum rationes, prohiberi interim atque impediri patremfamilias, ne ex agro ecclesiae ea, quae non cessat inimicus homo superseminare errorum zizania, valeat eradicare?

Minime, reverendissimi domini, credibilis est tantus in supremo pastore Christo ovilis sibi tam cari neglectus. Quin potius quovis tempore, quovis loco circumstantes dedit illi hujusmodi rapaces arcere lupos, praesentis nempe judicis remedio. Hoc laeti sumus experti in ea, quae agitur causa. Locutus est scilicet summus pontifex; loquentem ducem conjunctis sententiis secutus est episcoporum ordo: causa finita est. Nefas igitur sit ecclesiae loquenti contradicere, absonum et contra leges, ab ecclesiae universalis judicio authentico et irrevocabili ad ecclesiam ipsam in concilium universale congregatam provocare.

Ex his, quae hactenus diximus, manifestum est, rm̃i d. d., interpositam a rm̃o d. episcopo Senecensi appellationem, si in se spectetur, et canonibus esse contrariam, et sacrae hierarchiae adversantem, et ecclesiae ipsi injuriosam. Si vero expostulationis nostrae singula perpendantur capita, omni prorsus praetextus velamine denudata apparebit hujusmodi appellatio. Nimirum tria conquesti sumus: *primum,* fidei formulae a s. pontifice traditae ac dudum regni legibus usuque receptae audacem detrectationem; *alterum,* constitutioni apostolicae ab ecclesia acceptatae apertam inobedientiam; *tertium,* libri anathemate ab ecclesia universa damnati affectatam approbationem atque laudationem. Quid horum

non cernitur in concilio provinciali esse jure disceptandum atque judicandum?

Etenim, etiamsi esset illa rm̃i d. episcopi Senecensis appellatio legitima, aeque atque evidenter irrita est ac schismatica. an interim, dum cogatur supremum illud concilii universalis tribunal, non debent ab inferiore tribunali resecari abusus, audacia coërceri, facinora puniri? Numquid non debet erroribus obsisti, lexque, potestatis utriusque conspirante auctoritate posita, incolumis atque illibata servari? An impune licebit haeresi verum inficere ecclesiae dogma? Tranquillisque licebit esse episcopis, dum in domo Dei, ipsis conspicientibus, flamma ardet discordiae, furor haeresis ac schismatis insanit? Idque licebit, donec per tempora liceat, forte nusquam, concilium universale congregari?

His, rm̃i d. d., legitimis atque consentaneis nixa est rationibus delatio mea atque expostulatio. Censui nempe pro munere mihi credito occurrendum dissensioni, regno pariter atque ecclesiae imminenti. *Solet enim,* quemadmodum Constanti imperatori scribebat olim Martinus pontifex, *una cum orthodoxa fide status florere reipublicae.*

Non hic referam, quae jam ante superioribus dixi sermonibus adversus recusationes, tam generales quam speciales a rm̃o d. episcopo Senecensi adductas. Nihil iterum de falsis rei gestae expositionibus secusque ab ipso narratis in actis duobus posterioribus, quae concilii officiariis denuntiari curavit. Hoc unum in praesenti consideretis, obsecro, quascunque ille sive ante sive post inchoatum concilium interposuit appellationes, ut dicitur, tamquam ab abusu seu usurpatae alienae jurisdictionis nomine, frivolas, inordinate et contra leges fuisse interpositas minimeque adeo esse admittendas; cum vel in ipsis tribunalibus saecularibus pro indubitato habeatur, causas doctrinales sortis esse ecclesiasticae cum exceptione, idque ipsum asserat articulus trigesimus edicti regii anno 1695 dati.

Ex quibus jam expresse requiro ac postulo, ut, praetermissis argumentis omnibus a rm̃o d. episcopo Senecensi adductis ipsaque ejus appellatione ab abusu, ultra tendatur ad judicium delationis et expostulationis meae, ex prius datis a concilio decretis praeparatoriis. Atque in hunc finem, notificetur rm̃o d. episcopo Senecensi, advenisse ad concilium invitatos, me requirente, rm̃os d. d. episcopos Vapincensem, Massiliensem, Bellicensem, Forojuliensem, Sistaricensem, Augustodunensem, Vivariensem, Aptensem, Valentinum et Gratianopolitanum; eosque caeteris prius in concilium congregatis episcopis sese adjunxisse, judicandi causa de ejus instructione pastorali atque etiam de propria ejus persona.

Deliberatum Ebreduni, die nona septembris anni 1727. Subscripsit *Gaspar d'Hugues,* promotor.

Cum discessisset promotor, concilium infra descriptum protulit decretum, cujus archetypum exemplar una cum promotoris requisitione extat inter acta concilii authentica.

Decretum.

Concilium, ex promotoris requisitione jus dicens, statuit ac decrevit, notificandum esse rm̃o d. episcopo Senecensi, advenisse in hanc urbem rm̃os d. d. episcopos Vapincensem, Massiliensem, Bellicensem, Forojuliensem, Sistaricensem, Augustodunensem, Vivariensem, Aptensem, Valentinum et Gratianopolitanum, specialiter a synodo invitatos, eique sese adjunxisse, ut viis canonicis procedatur ad judicium de instructione pastorali dicti rm̃i d. episcopi Senecensis, a promotore delatae die 18 augusti praesentis anni; jusque dicendum ex requisitionibus ab ipso factis, tum dicta die 18 augusti adversus praedictam instructionem pastoralem, tum insuper die 20 ejusdem mensis adversus personam ipsam rm̃i d. episcopi Senecensis, tanquam dictae instructionis auctoris. Concilium vero, ut iisdem, quibus hactenus, viis mansuetudinis et caritatis insistat, rm̃os d. d. episcopos Glandavensem et Aptensem rogavit, ut, antequam dicto rm̃o d. episcopo Senecensi notificetur per concilii secretarium praesens concilii decretum, ipsi eum conveniant, denuo hortaturi, ut exitum velit praevertere judicii mox a synodo pronuntiandi de ejus instructione pastorali atque etiam, casu incidente, de propria ejus persona.

Datum in concilio, in congregatione generali decima quinta, habita die nona septembris ante meridiem anno 1727. Subscripsit *Petrus,* arch. p. Ebredunensis.

Supradictum decretum confestim rm̃o d. episcopo Senecensi notificatum fuit. Cujus notificationis actum habetur hic exscriptum.

Notificatio decreti.

Anno 1727 die nona septembris ante meridiem. Postquam rm̃i d. d. episcopi Glandavensis et Aptensis munus sibi a concilio demandatum obiissent et vanam in hortando rm̃o d. episcopo Senecensi posuissent operam: praesentibus iisdem rm̃is d. d. episcopis, per me, concilii secretarium, binis comitatum concilii notariis, qui mecum infra subscripsere, notificatum fuit rm̃o d. episcopo Senecensi ex recitatione a me facta suprapositum concilii decretum. Qui rm̃us d. episcopus Senecensis declaravit, perstare se in contestatis prius a se factis denuntiationibus. Quae supra dicta omnia in actum relata curavi, cui subscripsere rm̃i d. d. dicti episcopi Glandavensis et Aptensis, minime vero rm̃us d. episcopus Senecensis, qui interpellatus recusavit.

† *Dominicus,* episcopus Glandavensis, subscripsit.
† *Joannes Baptista,* episcopus Aptensis, subscripsit.
De Michel, concilii secretarius; *Vial,* concilii notarius; *Leydon,* concilii notarius, subscripsere.

Deinde secretarius in consessu lectionem publicam orsus est actorum concilii perscriptorum, a prima congregatione privata et prima generali initium faciens. Synodus constituit ac designavit rm̃os d. d. episcopos Glandavensem et Vivariensem relatores litis illatae in instructionem pastoralem et in personam rm̃i d. episcopi Senecensis.

XVI. CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die nona septembris hora tertia pomeridiana, in palatii archiepiscopalis sacello, habita est a rm̃o d. archiepiscopo decima sexta congregatio generalis: cui interfuere omnes rm̃i d. d. episcopi, qui in precedenti interfuerant; r. d. de Puget, r. d. abbas Boscodonensis, deputati, theologi et canonistae, absente de more rm̃o d. episcopo Senecensi.

Rm̃us d. archiepiscopus concilio exhibuit actum sibi hac ipsa die denuntiatum ante meridiem nomine rm̃i d. episcopi Senecensis ex occasione hymni *Te Deum laudamus,* die dominica praecedenti decantati, ut gratiae Deo agerentur de felici reginae partu. Quod actum jussit synodus recitari.

ACTE
de monseigneur l'évêque de Senez.

Au nom du *Seigneur.* Amen. *[Cf. documenta ad finem hujus concilii edenda.]*

Recitato acto, rm̃us d. archiepiscopus dixit et palam declaravit, narrata in hoc acto cum factis

minime congruere, sicque omnino rem gestam fuisse, A videlicet: dicta die dominica post meridiem, cum ipse d. archiepiscopus simul esset in conclavi suo cum rm̃is d. d. episcopis, advenisse ac se coetui adjunxisse rm̃um d. episcopum Senecensem, atque post semihoram urbani cum ipso habiti colloquii, cum mox adesset tempus sacris vesperis praestitutum, ipsum d. archiepiscopum surrexisse atque a coetu abeuntem dixisse, accinctum sese ire ad publicam caerimoniam decantandi hymni *Te Deum laudamus;* tum vero ei dixisse rm̃um d. episcopum Senecensem: *Et ego, ut una tecum huic intersim caerimoniae, induam me modo vestibus episcopi.* Cumque nihil ei responsum fuisset a d. archiepiscopo, nihilominus eum in palatii vicinam aulam divertisse. Interim vero, cum sibi d. archiepiscopo ab aliquot ex rm̃is d. d. episcopis, qui praesentes aderant, necdum sese episcopalibus vestibus induerant, significatum fuisset, averso se esse animo B et quodammodo refugere huic caerimoniae publicae simul cum rm̃o d. episcopo Senecensi interesse, non potuisse se d. archiepiscopum, quin revertenti in praedictum conclave d. episcopo Senecensi, rocheto et mozetta induto, occurreret, ingenue dicens: moestum quidem se illi renuntiare, aegre et repugnanter ferre aliquot episcopos, quod cum ipsis simul vellet ad hanc caerimoniam convenire. Cui, haec ipsa cum retulisset verba, d. episcopus Senecensis: *Ergo jubes discedere me.* Responsum ei fuisse a se d. archiepiscopo disertis verbis: *Non dico tibi, discedas, neque, remaneas. Id unum dico tibi, nimirum refugientem ac repugnantem animum aliquot reverendissimorum d. d. episcoporum.* Tum vero rm̃um d. episcopum Senecensem e vestigio discessisse, cum eadem ipse d. archiepiscopus saepius illi ingeminaret verba praedicta. Subdidit rm̃us d. archiepiscopus, se hac ipsa die, cum cer- C neret praedicto acto, conqueri rm̃um d. episcopum Senecensem: impediri urbis officia, ne sibi vel perscriberent acta, vel nomine suo denuntiarent, accivisse actuarios urbis omnes atque apparitores eisque significasse, non solum non obstare se, quominus rm̃o d. episcopo Senecensi acta pro libito perscriberent aut ejusdem nomine denunciarent, verum etiam hanc esse sibi voluntatem, ut absque ulla speciali a se facta potestate eadem perscribant atque denuntient.

Promotor, hac audita declaratione rm̃i d. archiepiscopi, requisivit, ut actum praedictum rm̃i d. episcopi Senecensis, simul et illi adjecta declaratio rm̃i d. archiepiscopi in acta referrentur concilii. Postulavitque insuper decerni, ut ad requisitionem suam notificaretur rm̃o d. episcopo Senecensi praefata declaratio rm̃i d. archiepiscopi per secretarium, binis praesentibus concilii notariis. Subscripsitque D *Gaspar d'Hugues* promotor.

Cum recessisset promotor, concilium edidit decretum, quod sequitur.

Decretum.

Requisitioni promotoris concedens synodus decrevit, actum rm̃i d. episcopi Senecensis simul cum facta super illo declaratione a rm̃o d. archiepiscopo in acta referendum esse concilii, praedictamque declarationem rm̃o d. episcopo Senecensi notificandam per secretarium, praesentibus binis concilii notariis. Subscripsit † *Petrus,* arch. p. Ebred.

Ipso tempore notificatum fuit decretum rm̃o d. episcopo Senecensi. Cujus notificationis actum hic exscriptum legitur. Ipsa vero autographa, scilicet actum rm̃i d. episcopi Senecensis cum adjecta illi declaratione rm̃i d. archiepiscopi, promotoris requisitio, concilii decretum ipsique infra posita notificatio, extant inter concilii instrumenta authentica.

Notificatio decreti.

Anno 1727 die 9 septembris hora quarta post meridiem per me, secretarium concilii, praesentibus binis concilii notariis, qui mecum infra subscripsere, ex recitatione notificata fuere rm̃o d. episcopo Senecensi supraposita declaratio rm̃i d. archiepiscopi decretumque concilii. Qui rm̃us d. episcopus Senecensis subscribere interpellatus recusavit.

Subscripsit *de Michel,* concilii secretarius. *Vial,* concilii notarius, *Leydon,* concilii notarius, subscripsere.

Rm̃i d. d. episcopi Vapincensis, Massiliensis, Bellicensis, Forojuliensis, Sistaricensis, Augustodunensis, Vivariensis, Aptensis, Valentinus et Gratianopolitanus, ac reverendi d. d. Guérin, Reynaud, Salvador et de la Mothe, idem juramentum B iisdemque conceptum sequentibus verbis, quibus juraverant in II congregatione generali ii omnes, ex quibus constabat synodus, et ipsi pariter jurarunt:

Juro et promitto, nihil me revelaturum, quod in detrimentum eorum, ex quibus concilium constat, cedere possit.

Secretarius legit primae sessionis narrationem in actis perscriptam. Tum rm̃us d. episcopus Grassensis referre coepit de instructione pastorali rm̃i d. episcopi Senecensis. Cumque rem perficere non licuisset, deliberatum fuit, ut in proxime futura congregatione generali institutam persequeretur relationem.

XVII. CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 10 septembris ante meridiem, in palatii archiepiscopalis sacello, habita est a rm̃o d. C archiepiscopo decima septima congregatio generalis, cui interfuere rm̃i d. d. episcopi omnes, qui praecedenti interfuerant; r. d. de Puget; r. d. abbas Boscodonensis; deputati, theologi et canonistae concilii, absente de more rm̃o d. episcopo Senecensi.

Secretarius perscripta recitavit acta II congregationis privatae et II congregationis generalis. Sub quae rm̃us d. episcopus Grassensis institutam in superiori congregatione relationem persecutus est. Cumque necdum finem referendi fecisset, statutum fuit, ut pergeret in proxime futura congregatione generali.

XVIII. CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 10 septembris hora tertia post meridiem, consueto in loco, habita est a rm̃o d. archiepiscopo decima octava congregatio generalis, cui interfuere rm̃i d. d. episcopi omnes caeterique, qui priori matutinae interfuerant, absente more suo D rm̃o d. episcopo Senecensi.

Rm̃us d. archiepiscopus concilio exhibuit actum sibi hac ipsa die denuntiatum nomine rm̃i d. episcopi Senecensis, quod synodus jussit recitari.

ACTE
de monseigneur l'évêque de Senez.

Au nom du *Seigneur.* Amen. *[Cf. documenta ad finem hujus concilii edenda.]*

Recitatum actum requisivit promotor caeteris concilii actis adjungi, ut ei postmodum tantum tribuatur, quantum videbitur ratio postulare.

Egresso promotore, statuit ex promotoris requisitione synodus, caeteris concilii actis adjungendum esse praedictum actum, jus postmodum de illo dictura, prout attinebit.

Rm̃us d. episcopus Grassensis coeptam de instructione pastorali relationem persecutus exegit.

Ipsaque deinde instructio pastoralis rmi d. episcopi Senecensis, a promotore delata, jussu concilii est recitata in consessu, quem ingrediens promotor dixit:

Reverendissimi domini. Cum jam rite notificatum fuerit rmo d. episcopo Senecensi, advenisse rmos d. d. episcopos ac sese concilio adjunxisse, ut pariter de scriptis et persona ejus judicent; vobisque jam plene cognita sit causa ad vos a me delata, tum ex recitatione delati ipsius operis, tum ex iis, quae quisque vestrum attente considerans super illo animadvertit: requiro ac postulo, ut dictus rmus d. episcopus Senecensis personaliter vocetur ad synodum, ore proprio responsurus articulatim ad ea, quae ab ipso quaerentur: primum super tripartita querimonia, a me data die 18 augusti praesentis anni de instructione pastorali, de qua agitur; deinde super altera querimonia, item a me data die 20 ejusdem mensis augusti de ipsomet rmo d. episcopo Senecensi, quatenus praedictae instructionis pastoralis auctore; atque super aliis causae ejusdem circumstantiis ac dependentiis seu accessionibus.

Deliberatum Ebreduni, die decima septembris anno 1727. Subscripsit *Gaspar d'Hugues,* promotor.

Deposita in consessu requisitione, cum exiisset promotor, synodus subsequens tulit decretum, cujus autographum simul cum promotoris requisitione caeteris concilii instrumentis insertum est.

Decretum.

Concilium, ex promotoris requisitione jus dicens, edixit, ut rmus d. episcopus Senecensis personaliter vocetur ad synodum; statuitque, rogandos esse binos ex rmis d. d. episcopis, ut velint ipsi per se id obire munus personaliter citandi rmi d. episcopi Senecensis. Atque in hunc finem nominavit delegavitque rmos d. d. episcopos Vinciensem et Sistaricensem, qui praesens edictum rmo d. episcopo Senecensi absque mora notificent, simul interpellantes eum, ut hac ipsa hora in praesenti congregatione concilii se sistat, vel si commodius ei fuerit, in congregatione crastina die habenda hora 10 matutina, proprio sui ipsius rmi d. episcopi Senecensis ore responsurus ad ea, quae ab ipso quaerentur super querimoniis, die 18 et die 20 augusti praesentis anni a promotore datis; tum de ejus instructione pastorali, tum de ipsomet, qua dictae pastoralis instructionis auctore; atque super aliis causae ejusdem circumstantiis et accessionibus.

Datum in concilio, in congregatione generali decima octava, habita die 10 septembris post meridiem anno 1727. Subscripsit † *Petrus,* arch. p. Ebredunensis.

Eo ipso tempore rmi d. d. episcopi Vinciensis et Sistaricensis rmum d. episcopum Senecensem adiere eumque personaliter ad synodum citavere. Cujus citationis actum autographum extat inter instrumenta concilii, quale hic exscriptum legitur.

Prima citatio.

Anno 1727 die 10 septembris, hora sesqui-sexta post meridiem. De concilii decreto, hac ipsa die dato ex promotoris requisitionibus, rmi d. d. episcopi Vinciensis et Sistaricensis domum se contulere d. Roux, in hac urbe judicis, ubi habet [domicilium] rmus d. episcopus Senecensis. Ibique, ipsimet loquentes rmo d. episcopo Senecensi, post consueta urbanitatis verba personaliter dictum rmum d. episcopum citavere, ut hac ipsa hora ad synodum se conferret proprio ore articulatim responsurus ad ea, quae ab ipso querentur super triplici capite querimoniae a promotore datae die 18 augusti anni 1727, itemque super altera consequenti querimonia, ab eodem promotore data die 20 dicti mensis augusti de ipsamet dicti rmi d. episcopi Senecensis persona, atque super aliis causae ejusdem circumstantiis et accessionibus: quod si dicto rmo d. episcopo Senecensi non libeat protinus accedere, ut crastina die, idem subiturus interrogatorium, congregationi se sistat habendae hora 10 ante meridiem in palatii archiepiscopalis sacello, loco congregationibus habendis de more destinato. Qui rmus d. episcopus Senecensis respondit, perpensurum se, quid sibi facto opus. Interrogatus a rmo d. episcopo Vinciensi, num vellet huic suo responso nomen subscribere: dixit rmus d. episcopus Senecensis, nolle se in praesenti subscribere, ne juribus officeret suis, sequenti vero die daturum plenius chirographo munitum responsum. Quae prius a se prolata verba ipsemet dictavit, prout hic relata sunt in acto, quod postulatu rmorum d. d. episcoporum Vinciensis et Sistaricensis per me, concilii secretarium, praesentibus binis concilii notariis, confectum est. Cui acto subscripsere dicti rmi d. d. episcopi Vinciensis et Sistaricensis una mecum binisque concilii notariis.

† *Flodoardus,* ep. Vinciensis, subscripsit.

† *Petrus-Franciscus,* episc. Sistaricensis, subscripsit.

De Michel, concilii secretarius, *Vial,* concilii notarius, *Leydon,* concilii notarius, subscripsere.

Rmi d. d. episcopi Vinciensis et Sistaricensis, in concilium reversi, suam frustra in hortando ac suadendo rmo d. episcopo Senecensi insumptam operam narravere. Ad haec dixit rmus d. archiepiscopus, se quoque, etsi nihil hactenus apud ipsum egisset, habitis licet frequentibus cum ipso privatis colloquiis, eum sive domi invisendo, sive in domum propriam admittendo, non destiturum tamen atque tum officio tum animo indulgentem suo, quos semel induerat lenitatis et pacis spiritus, non depositurum cum nihil ardentius exoptaret, quam ut in viam rediens rmus d. episcopus Senecensis paratum concilii judicium averteret. Subdidit rmus d. archiepiscopus: caeterum minime dubitare se, quin idem quoque constanter pertentarent rmi d. d. episcopi omnes, quos probe sciebat et eum jam adiisse frequentius et vehementioribus efficacioribusque eum hortatos fuisse sermonibus.

Rmi d. d. episcopi, his permoti rmi d. archiepiscopi verbis, nihil se non acturos spoponderunt omnique ope usque enixuros, ut collegam videlicet suum ab errore ad saniorem, si possent, viam tandem aliquando revocarent.

XIX CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 11 septembris ante meridiem, in palatii archiepiscopalis sacello, habita est a rmo d. archiepiscopo decima nona congregatio generalis; cui interfuere iidem omnes rmi d. d. episcopi, qui pridie; r. d. de Puget, r. d. abbas Boscodonensis, deputati, theologi et canonistae concilii.

Cum rmus d. episcopus Senecensis citationi hesternae, per rmos d. d. episcopos Vinciensem et Sistaricensem sibi factae, non paruisset neque in concilio se stitisset: deliberatum est, ut hac die secundo citaretur. Atque in hunc finem sequentibus verbis decretum tulit synodus, cujus autographum extat inter instrumenta concilii.

Decretum.

Quandoquidem rmus d. episcopus Senecensis hesterna die per rmos episcopos Vinciensem et Sistaricensem ad synodum citatus non comparuit, edixit synodus, hac ipsa die secundo esse citandum; atque in hunc finem nominavit delegavitque rmos

d. d. episcopos Bellicensem et Gratianopolitanum, qui dicto rm̃o d. episcopo Senecensi praesens concilii edictum notificent absque mora ulla, interpellantes eum, ut hac ipsa hora praesenti concilii congregationi se sistat, aut si commodius ei fuerit, congregationi hora 3 pomeridiana habendae, proprio sui ipsius dicti rm̃i d. episcopi Senecensis ore responsurus ad ea, quae ab ipso quaerentur super querimoniis de instructione sua pastorali et de propria ipsius persona, quatenus dictae instructionis pastoralis auctoris, datis a promotore die 18 et die 20 mensis augusti praesentis anni, et super aliis causae ejusdem circumstantiis et accessionibus.

Datum in concilio, in congregatione generali decima nona, habita die 11 septembris anno 1727. Subscripsit † *Petrus,* arch. p. Ebredunensis.

Eo ipso tempore rm̃i d. d. episcopi Bellicensis et Gratianopolitanus rm̃um d. episcopum Senecensem adiere atque personaliter eum secundo citavere; prout legitur in sequenti acto, cujus autographum caeteris concilii instrumentis est adjunctum.

Citatio altera.

Anno 1727 die 11 septembris, hora undecima ante meridiem. De concilii decreto hac ipsa die dato, rm̃i d. d. Bellicensis et Gratianopolitanus episcopi domum se contulere d. Roux, in hac urbe judicis, ubi habet [domicilium] rm̃us d. episcopus Senecensis. Ibique ipsimet loquentes dicto rm̃o d. episcopo Senecensi, post consueta urbanitatis verba, personaliter secundo citavere dictum rm̃um d. episcopum Senecensem, ut ipso temporis articulo ad synodum sese conferat, proprio ore articulatim responsurus ad ea, quae ab ipso quaerentur super triplici capite querimoniae a promotore datae die 18 augusti anno 1727, itemque super altera consequenti querimonia, ab eodem promotore data die 20 dicti mensis augusti de ipsamet dicti rm̃i d. episcopi Senecensis persona, atque super aliis causae circumstantiis et accessionibus; quod si non libeat rm̃o d. episcopo Senecensi eo ipso tempore accedere, ut hac ipsa die, idem subiturus interrogatorium, compareat in congregatione habenda hora de meridie tertia in palatii archiepiscopalis sacello, loco congregationibus habendis de more destinato. Qui rm̃us d. episcopus Senecensis dixit, se responsurum. Rogatus autem a praedictis rm̃is d. d. episcopis Bellicensi et Gratianopolitano, ut huic vellet responso suo nomen subscribere, rursum dixit se responsurum. Atque praesenti acto, per me, concilii secretarium, postulatu rm̃rum d. d. episcoporum Bellicensis et Gratianopolitani confecto, subscribere interpellatus recusavit dictus rm̃us d. episcopus Senecensis. Cui acto subscripsere mecum et binis supradictis concilii notariis dicti rm̃i d. d. Bellicensis et Gratianopolitanus episcopi.

† *Joannes,* episcopus Bellicensis, subscripsit.

† *Joannes,* episcopus p. Gratianopolitanus, subscripsit.

De Michel, concilii secretarius, *Vial,* concilii notarius, *Leydon,* concilii notarius, subscripsere.

Rm̃i d. d. episcopi Bellicensis et Gratianopolitanus, in concilium reversi, retulere, se frustra conatos suadere rm̃um d. episcopum Senecensem, surdis auribus cecinisse.

XX CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 11 septembris post meridiem, in palatii archiepiscopalis sacello, habita est a rm̃o d. archiepiscopo XX congregatio generalis; cui interfuere iidem, qui matutinae interfuerant, omnes rm̃i d. d. episcopi, r. d. de Puget, r. d. de Savine; deputati, theologi et canonistae concilii.

Cum citatus hac die hora 11 ante meridiem a rm̃is d. d. Bellicensi et Gratianopolitano episcopis rursum non comparuisset in concilio rm̃us d. episcopus Senecensis: deliberatum est a synodo, ut hac ipsa die tertio et ultimo citaretur; datumque est subsequens citationis decretum, cujus archetypum exemplar extat inter instrumenta concilii.

Decretum.

Quandoquidem per rm̃os d. d. episcopos Bellicensem et Gratianopolitanum citatus hodie hora undecima ante meridiem rm̃us d. episcopus Senecensis, ut concilio se sisteret, vel ipsomet tempore vel hora post meridiem tertia, non comparuit: edixit synodus, eum tertio et ultimo hac ipsa die esse citandum. Atque in hunc finem nominavit delegavitque rm̃os d. d. episcopos Augustodunensem et Vivariensem, qui dicto rm̃o d. episcopo Senecensi praesens concilii edictum sine mora notificent, interpellantes eum, ut illico praesenti congregationi se sistat, vel si commodius ei fuerit, congregationi sequenti die hora 10 matutina habendae, proprio sui ipsius ore responsurus ad ea, quae ab ipso quaerentur super querimoniis de ejus instructione pastorali propriaque ipsius persona, quatenus dictae instructionis pastoralis auctoris, a promotore datis die 18 et die 20 augusti praesentis anni, et super aliis causae ejusdem circumstantiis et accessionibus.

Datum in concilio, in congregatione generali vigesima, habita die undecima septembris post meridiem anno 1727. Subscripsit *Petrus,* arch. p. Ebredunensis.

Confestim, ubi editum fuit concilii decretum, ad rm̃um d. episcopum Senecensem adiere rm̃i d. d. episcopi Augustodunensis et Vivariensis eumque personaliter citavere, prout legitur in sequenti acto, cujus autographum exemplar extat inter instrumenta concilii.

III. et ultima citatio.

Anno 1727 die 11 septembris, hora de meridie quarta. De concilii decreto hac ipsa die post meridiem dato rm̃i d. d. episcopi Augustodunensis et Vivariensis domum se contulere d. Roux, in hac urbe judicis, ubi habet [domicilium] rm̃us d. episcopus Senecensis; ibique ipsimet loquentes dicto rm̃o episcopo Senecensi, post consueta humanitatis verba personaliter tertio et ultimo citavere dictum rm̃um d. episcopum Senecensem, ut eo ipso tempore ad synodum sese conferat, proprio ore responsurus articulatim ad ea, quae ab ipso quaerentur super triplici querimoniae capite a promotore datae die 18 augusti anno 1727 itemque super altera consequenti querimonia, a promotore data die 20 dicti mensis augusti de ipsamet dicti rm̃i d. episcopi Senecensis persona, quatenus auctoris instructionis, de qua agitur, pastoralis, atque super aliis causae circumstantiis et accessionibus; quodsi non libeat dicto rm̃o d. episcopo Senecensi eo ipso tempore accedere, ut crastina die, idem subiturus interrogatorium, compareat in congregatione habenda hora 10 matutina in palatii archiepiscopalis sacello, loco congregationibus habendis de more destinato. Qui rm̃us d. episcopus Senecensis dixit, persistere se in prioribus actis variis, quibus incompetentiam objecerat tribunalis, specialiter in acto hodierna die suo nomine denuntiato; quo et idipsum rursus objicit et inter alia causas affert recusationis, e canonibus petitas adversus plurimos ex iis, qui concilio supervenerant, episcopis. Subscripsitque quantum ad hoc suum tantummodo responsum et nihil juribus suis praejudicando.

† *Joannes,* episcopus Senecensis, subscripsit.

Quae omnia, praesentibus binis concilii notariis, in actum relata sunt; cui nomen suum subscripsere dicti rm̃i d. d. episcopi Augustodunensis et Vivariensis, concilii secretarius binique concilii notarii.

† *Antonius-Franciscus,* episcopus Augustodunensis, subscripsit.

† *Franciscus,* episcopus Vivariensis, subscripsit.

De Michel, concilii secretarius, *Vial,* concilii notarius, *Leydon,* concilii notarius, subscripsere.

Cum reversi ad concilium fuissent rm̃i d. d. episcopi Augustodunensis et Vivariensis: accessit ad palatii archiepiscopalis anteriorem aulam rm̃us d. episcopus Senecensis, nigra veste indutus pallioque talari; petiitque, in concilium ut admitteretur. Quod ei confestim concessum est. Admissus petiit, ut admitterentur item bini, quos secum adduxerat testes, apparitor uterque. Talia petens, rogatus est a rm̃o d. archiepiscopo, tantisper vellet a concilio recedere, dum hac super petitione sua deliberaretur. Eoque absente, cum minime hujusmodi postulationi concedendum esse judicasset synodus: rursum ingresso ac in honorata episcoporum sella, vulgo *fauteuil,* sedere jusso, ultimo tamen loco, quod rocheto et mozetta non esset indutus, dixit rm̃us d. archiepiscopus, synodum quidem libentissime ei, quod petierat, concessuram fuisse, si id concedi deberet aut potuisset; at vero primum id minime decere, imo injuriosum fore, in tam venerando concilii coetu ut adhibeantur testes: iterum autem contra leges fori omnis esse, ut, qui semel reus factus sit, contestato accedat ac sistat se judicibus, testes adhibendo; quare ipsi, reo facto, a concilio judice suo minime concedi posse, quod postulaverat. Quibus cum consensisset rm̃us d. episcopus Senecensis: Ut video, inquit rm̃us d. archiepiscopus, ad concilium accessisti, rm̃e domine, ejus citationi tertio tibi denuntiatae obediens atque articulatim responsurus ad ea, de quibus te fore interrogandum, trina tibi denuntiata citatione, accepisti. A te igitur jam requiro: *primo,* num perstes in iis, quae adversus puram et simplicem formulae Alexandri VII subscriptionem protulisti? *secundo,* num perstes item in iis, quae a te injuriose in constitutionem *Unigenitus* prolata sunt, dum eam dogma, mores et disciplinam evertere asseruisti? *tertio,* num in ea etiam sententia perstes, qua dioecesanis tuis suadendam Quesnelliani libri lectionem existimasti? Ad quae respondens rm̃us d. episcopus Senecensis dixit: Minime huc accessi citationibus mihi denuntiatis obediens, utpote qui hujus concilii judicium detrectem, de incompetentia tribunalis obtestans. Idcirco autem accessi, ut hocce, quod mihi in manibus est, scriptum palam recitarem. Rursus vero interrogatus a rm̃o d. archiepiscopo de iisdem, de quibus ante, dixit rm̃us d. episcopus Senecensis: Respondebo, ubi prius recitavero, quod ad vos attuli scriptum. Dixit rm̃us d. archiepiscopus: Audiemus. Tunc enimvero rm̃us d. episcopus Senecensis sedens et operto capite recitavit, quae prae manibus habebat scripta. Auditis iis, rursum ad interrogata rediit rm̃us d. archiepiscopus super tribus questionum memoratis capitibus. Ad quae respondens rm̃us d. episcopus Senecensis dixit, hoc, quod modo recitaverat, et quod proprio chirographo munitum in consessu deponeret, scripto plenissime contineri, quae ipse sentiret, nec esse ultra, quod adderet. Cui reponens rm̃us d. archiepiscopus ab eo quaesivit: *Primum,* an vellet, actum sibi a concilio concedi istiusmet, quod dixerat, videlicet scripto, quod mox recitaverat, totum contineri responsum suum? *alterum,* an, quod praedicto asserebatur scripto, ipse assereret, ex quinque damnatis Jansenii propositionibus nullam reipsa in Janseniano libro reperiri, an vero non fateretur, ex iis primam disertis verbis in hocce libro relegi perscriptam? *tertium,* an, quod eodem scripto indicari videbatur, praeter Montispessulani episcopum esset alter episcopus sibi provocationis hoc scripto interpositae societate conjunctus. Super his dixit quoad primum: non esse mentis suae, ad interrogata respondere, cum ab objectis a se prius, incompetentia recusationibusque, non discederet; quin potius hac ipsa die acto, ut aiebat, jussu suo denuntiato, tum eadem iterasset objecta, tum nova etiam recusationum in rm̃os d. d. episcopos, recens concilio adjunctos, attulisset argumenta. Quoad secundum confessus est, ex quinque damnatis propositionibus primam ipsis verbis descriptam legi in Jansenii libro. Quoad tertium dixit, non habere se, quod affirmaret de hoc facto, quidquam, atque agere se tantum nomine suo ac rm̃i d. episcopi Montispessulani, cujus penes se haberet propria manu subscriptum nomen. Rursum ab ipso petiit rm̃us d. archiepiscopus, an vellet, quae respondisset, subscriptione firmare, interpellans, ut faceret. Renuit rm̃us d. episcopus Senecensis, dicens, se concilii auctoritatem rejicere ac detrectare. Atque his dictis a concilio recessit.

ACTE

[infra in supplemento, nº IV].

XXI CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 12 septembris ante meridiem, in palatii archiepiscopalis sacello, habita est a rm̃o d. archiepiscopo vigesima prima congregatio generalis. Adfuere rm̃i d. d. episcopi, qui praecedenti interfuerant, r. d. de Puget, r. d. abbas Boscodonensis, deputati, theologi et canonistae concilii, solo absente de more rm̃o d. episcopo Senecensi.

Promotor concilio exhibuit acta duo, hesterna die sub vesperam sibi denuntiata nomine rm̃i d. episcopi Senecensis, itemque tertium ejusdem dicti rm̃i d. episcopi nomine sibi denuntiatum matutinis praesentis diei horis. Dixitque: Reverendissimi domini. Triplex ad vos affero actum a rm̃o d. episcopo Senecensi mihi denuntiatum: duo scilicet post congregationem habitam hesterna die sub vesperam; tertium matutino hujusce diei tempore.

Ex una horum lectione actorum plane compertum habetur, quaecunque hactenus a rm̃o d. episcopo Senecensi in defensionem suam allata sunt, huc collimasse, ut firmis destitutus rationibus argumentisque vel levissimam veri speciem habentibus, instructionis pastoralis, pro sua adoptatae, examen, disceptationem judiciumque averteret, seque ipsum auctoritati hujus concilii provincialis subtraheret, quam idcirco omni ope, quod ad se attinet, disturbare ac pervertere annititur.

Nam primum ab ipso est objecta tribunalis incompetentia; dein adductae recusationes personales omnium singulatim rm̃rum d. d. comprovincialium episcoporum, eaeque prorsus frivolae in se, vitiosae quoad formam; atque quod tales essent, concilii decreto ipsi rm̃o d. episcopo Senecensi notificato, illusoriae, frustratoriae, vanae atque irritae declaratae. Sub haec interpellatus, ut, si qui essent suspecti sibi episcopi, in provinciis Aquensi, Arelatensi, Viennensi, Lugdunensi et Bisuntina, declararet, tacuit responsumque denegavit omne. Cum vero consequenter eosdem rm̃os d. d. episcopos ad synodum invitatos advenisse numero decem, dioecesi sua relicta, atque ad priores facta accessione, paratos esse judicium ferre, notificatum ei fuerit ex decreto die 9 mensis hujus dato: tacuit tunc etiam prorsus, silentio suo judices eos agnoscens.

Nihilominus, posteaquam ab iis in concilio causa cognita est, lis ordinata et instructa, ipsaeque adeo fuerunt citationes decretae ac sibi denuntiatae: jam memoratos rm̃os d. d. episcopos recusare pertentat, hisce postremis actis die 11 mensis hujus datis, tum generatim omnes, tanquam non legitime convocatos et invitatos, tum specialibus argumentis plures ex illis nominatim; annectendo sic prioribus comprovincialium episcoporum recusationibus, tam generalibus quam specialibus, posteriores recentiorum, atque cumulando cum dictis recusationibus omnibus ipsam ab initio a se praetensam tribunalis incompetentiam, ut de persona sua scriptisque suis judicet. Indicet ergo nobis ac significet rm̃us d. episcopus Senecensis, apud quos regni nunc judices velit scripta sua, si noxia sint, ut certe sunt, causamque suam disceptari ac dijudicari.

Duobus vero potissimum argumentis haec illius effugia penitus dissipantur atque evanescunt. Primum, quod ex legibus omnibus, tam ecclesiasticis quam civilibus, post dictas notificationes interpellationesque, sive antequam advenirent rm̃i d. d. episcopi, sive ab adventu eorumdem, rite ipsi factas, jam non ei liberum sit recusationes afferre, seu generales seu speciales, neque horum praetextu incoeptam morari litem. Idque iisdem legibus vetitum est, etsi recens ab illo tempore supervenisset causa recusandi, quod certe in praesenti manifeste non contigit, cum ex allatis ab ipso causis recusationis nulla sit, quam non probe multo ante perspectam et cognitam haberet rm̃us d. episcopus Senecensis. Nam quod spectat ad facinus objectum occasione hymni *Te Deum laudamus,* abunde ei satisfactum videri debet ex declaratione ipsi notificata rm̃i d. archiepiscopi, qua nullus objectioni locus est relictus.

Alterum, quo prorsus diluuntur vana illa recusationum figmenta, in eo positum est, quod non vitiose minus istae ac priores sunt propositae: nimirum quod minime scripto traditae afferantur probationes eorum, quae objiciuntur, factorum; vel quod recriminando eadem objiciantur; vel quod ex iis pleraque, ut sunt res, nata sint dissolvi nuda eorum, quibus objiciuntur, inficiatione; denique quod ejus generis sint, quae, ut maxime probarentur, legitimum recusationis fundamentum in re praesenti non praeberent.

Nullius ergo momenti ac ponderis apud vos judices esse debent hujusmodi contortae de industria ambages incompetentiae recusationumque generalium atque specialium; quarum scopus unus est moras nectere judiciumque diffugere ac impedire, et quae insuper forma omni carent debita firmoque fundamento.

Quod ad appellationes attinet, sive simplices, ut dicunt, sive ab abusu, quas iterum atque iterum his postremis actis interpositas a se obtrudit rm̃us d. episcopus Senecensis, eodem, ut videre est, effugiendi animo impediendique remedii, quo uno tamen occurri efficaciter potest tum praesentibus, quibus dioecesis sua ex hac instructione pastorali divexatur malis, tum iisdem, quae in posterum latius etiam meditatur dispergere ac disseminare: iis, inquam, appellationibus perpendendis singulatim minime insistam; hoc unum observabo, appellationes praedictas, etsi validae essent atque admittendae, vim tamen nullam habere, quam dicunt suspensivam seu impediendi judicis, ne judicium pronuntiet.

Actum hodierna die denunciatum nullius aperte est momenti. Idem vero ferri debet judicium de acto altero seu scripto, quod ipsemet rm̃us d. episcopus Senecensis hesterna die in hoc consessu pomeridianis horis recitaturus accessit. Quod quidem scriptum ex tota rei gestae serie manifestam habet responsi speciem ad interrogata sibi ex praeviis citationibus facta super trino delatae instructionis pastoralis conquesto capite.

Neque singula persequar, quae hoc scripto continentur; cum satis perspiciatis, meram illud prae se ferre perstantis animi significationem atque obstinate perseverantis in defendendis delatae instructionis pastoralis articulis, atque iterata in illo appellatione ad futurum universale concilium, non jam suo tantum, sed et asseclarum suorum nomine confirmari atque innovari adhibita prius a se effugiorum remedia. Ex quo evidentius etiam apparet promptioris a vobis adhibendi remedii necessitas, ne, paratis hisce praetextibus, latius serpat atque disseminetur error. Atque haec hactenus commemorans, haud approbem propterea, quae eodem scripto enuntiantur ad praesentis expostulationis capita non pertinentia.

Ex his vero omnibus aliisque e re praesenti natis considerationibus jam expresse requiro ac postulo, ut, nulla habita ratione objectarum praedictis hisce actis die 11 hujus mensis incompetentiae recusationumque, tam generalium quam specialium, quae omnes vanae, illusoriae, frustratoriae et nullatenus admittendae declarabuntur, pariterque non obstantibus appellationibus omnibus a rm̃o d. episcopo Senecensi, quas ipse summo cum abusu interponit, ultra procedatur ad litis ejus instructionem causaeque judicium ex datis prius a me vel in posterum dandis requisitionibus. Requiro, ut actum die 12 denuntiatum litis instrumentis adjungatur. Requiro praeterea, ut, quod interveniet judicium, ipsi rm̃o d. episcopo Senecensi forma consueta notificetur.

Deliberatum Ebreduni, die 12 septembris anno 1727. Subscripsit *Gaspar d'Hugues,* promotor.

Cum, deposita in consessu hac requisitione sua, depositisque item denuntiatis sibi actis nomine rm̃i d. episcopi Senecensis, recessisset promotor: edixit concilium, recitari praedicta acta, quae sequuntur.

ACTE

de monseigneur l'évêque de Senez, le 11 septembre.

L'an 1727 et le 11 août avant midi, devant nous, Jacques Fantin, notaire royal du mandement de Savine, et présents les témoins bas nommés, fut présent en personne messire Jean Soanen, évêque de Senez en Provence, lequel nous a requis d'insérer dans nos écritures l'acte etc. [ut supra col. 710 A].

Au nom du Seigneur. *Amen.*

Les bruits publics répandus de toute part que le concile de cette province n'étoit convoqué que pour juger nôtre personne et nos écrits, nous oblige etc. [ut supra col. 714 C].

Observandum occurrit: in acto isto, quod duo complectitur consequentia acta, uno eodemque codice conjunctim denuntiata die 11 septembris, sub finem posterioris, quod de recusationibus agit comprovincialium episcoporum, haec legi verba: *Et infra † Joannes, episcopus Senecensis;* inferiusque adjecta esse verba sequentia: *Actum supra descriptum a nobis generali in congregatione recitatum est atque in concilii consessu depositum dicta die 18 augusti anno 1727. † Joannes, episcopus Senecensis, subscripsit;* item sub finem dicti posterioris acti, quod conjunctim iterum cum praecedenti denuntiatum fuit secretario concilii die 26 augusti, haec etiam adscripta inferius legi verba: *Actum supra descriptum a nobis frequenti synodo est recitatum et postmodum in consessu depositum die supra dicta 18 augusti anno 1727. Quae attestantes sub-*

scripsimus in hunc modum: subscripsit Joannes, epi- A *scopus Senecensis;* cum tamen in ipso acto autographo, a rmo d. episcopo Senecensi, in consessu deposito die 18 augusti, nulla omnino reperiatur ex subscriptionibus memoratis, duplici praedicti acti denuntiatione jussu ejus facta diebus 26 dicti mensis augusti et 11 septembris.

Signification

[infra in supplemento, no V].

ACTE

de monseigneur l'évêque de Senez, signifié le 11 septembre.

Au nom du Seigneur. *Amen.*

Comme par l'arrivée d'un grand nombre d'évêques en cette ville d'Embrun, révérendissime père en Dieu Jean Soanen, évêque de Senez, a lieu de croire, que messeigneurs les suffragans ont dessein de poursuivre les procédures irrégulières qu'ils B ont commencées contre sa personne et contre ses écrits; et qu'ils n'ont aucun égard ni à l'acte d'incompétence, ni à l'acte de récusations personnelles à eux ci-devant signifiés et intimés par plusieurs fois, ni aux appels par lui interjettés et deux fois signifiés de tout ce qui a été fait ou pourroit dans la suite être fait au préjudice des dits actes, ensemble des griefs, nullités et abus ensuivis; il déclare et signifie de nouveau, etc.

Déclare de plus ledit seigneur évêque à messeigneurs les évêques des provinces voisines, que n'ayant aucun droit de le juger, sinon dans un concile général ou national selon la teneur des canons, et n'ayant aucune vocation canonique pour le juger dans le concile de la province, qui par les actes précédens est dépouillé de tout droit de juger ledit seigneur évêque, ni d'appeller personne pour le juger; il les supplie et interpelle avec C tout le respect qui leur est dû, de s'abstenir de tout jugement; qu'il proteste par avance d'abus et de nullité, et de se pourvoir contre tout ce qu'ils pourroient entreprendre contre sa personne et ses écrits, leur déclarant que n'ayant aucune vocation canonique de la province, ils ne peuvent être ici assemblés que par ordre du roy, auquel cas il ne peut les regarder que comme des juges royaux qui n'ont droit de connoître et de juger que des délicts contre l'ordre civil, et non d'un prétendu délict ecclésiastique qui regarde le fonds du dogme et de la liberté ecclésiastique. Déclare en outre ledit seigneur évêque, qu'adhérant de nouveau aux actes d'incompétence et de récusations personnelles cy-dessus marquées, et outre la récusation générale de messeigneurs les évêques des provinces voisines, tant à cause de leur nombre extraordinaire et contraire aux canons qu'à cause du défaut de vocation D de la part du concile de la province, il récuse personnellement et nommément monseigneur l'archevêque d'Embrun, monseigneur l'évêque de Gap, monseigneur l'évêque de Marseille, monseigneur l'évêque de Glandèves, monseigneur l'évêque de Grasse, monseigneur l'évêque de Belley et monseigneur l'évêque de Grenoble pour ses juges, à cause de l'injure publique qu'ils lui ont faite le dimanche septième de ce mois, et de l'acte schismatique par lequel ils l'ont privé du droit d'assister avec eux aux prières publiques pour le roy, ainsi qu'il est énoncé dans l'acte à eux intimé le 9 du présent mois à 8 heures du matin.

Déclare de plus ledit seigneur évêque de Senez, qu'il récuse personnellement monseigneur l'évêque de Marseille à cause des mandemens schismatiques qu'il a fait paroître dans le public, et à cause de la déclaration et condamnation A ouverte qu'il a fait dudit seigneur évêque de Senez dans son mandement contre le père Courayer, et à cause des accusations calomnieuses qu'il a avancées dans ses écrits contre les prêtres de l'Oratoire dans le tems de la peste, qui ont été démenties par des témoignages authentiques, et à cause de celles qu'il a intenté dans un de ses derniers mandemens faits contre le père Courayer, contre des personnes qu'il appelle jansénistes, contre lesquelles il dit positivement qu'il est sûr qu'ils ne croyent pas la présence réelle; et à cause des erreurs grossières contraires au dogme public de l'église, qu'il a enseignées dans son mandement contre les 12 articles.

Déclare ledit seigneur évêque de plus qu'il récuse personnellement monseigneur l'évêque de Gap, pour la profession qu'il a faite dans son mandement d'une doctrine corrompue et depuis long-tems con- B damnée dans l'église, ledit mandement fait en 1711.

Déclare ledit seigneur évêque qu'il récuse monseigneur l'évêque de Viviers à cause de l'inimitié personnelle dont il lui a donné des marques depuis deux ans, en faisant défense aux religieuses de la Visitation du premier monastère d'Aix de recevoir chez elles ledit seigneur évêque; par les termes injurieux dont il s'est servi il y a long-tems contre ledit seigneur évêque, en le traitant de schismatique, et par les lettres qu'il a écrites depuis peu à un ecclésiastique dans lesquelles il lui donne avis de n'être pas député au concile d'Embrun et de ne pas prendre le parti dudit seigneur évêque, s'il ne vouloit y être brisé avec lui.

Déclare ledit seigneur évêque qu'il récuse personnellement monseigneur l'évêque d'Apt, à cause du mandement schismatique donné contre tous les appellans immédiatement après son sacre.

C Déclare ledit seigneur évêque qu'il récuse nommément monseigneur l'évêque d'Autun, parce, que par une exclusion affectée des évêques voisins, qui selon les canons devoient être appellés à ce prétendu jugement, il a été appellé d'une distance de près de soixante et dix lieues.

Déclare enfin ledit seigneur évêque que réitérant ses actes d'incompétence, de récusation personnelle, appels, protestations et réserves cy-devant faites, il est appellant et appelle de nouveau comme d'abus de tous les jugemens, griefs, abus, nullités susdites et autres à déduire en tems et lieu au parlement de Paris où la présente cause est déjà liée par requête cy-devant présentée, reçûë et répondue autant que besoin est, pour la conservation de ses droits. *(Signé:)* † Jean, évêque de Senez.

Hisce recitatis actis, decretum edidit synodus sequentibus expressum verbis, cujus autographum D exemplar, una cum praedictis actis ac requisitione promotoris, extat inter instrumenta concilii.

Decretum.

Concilium in congregatione XXI generali habita die duodecima septembris ante meridiem, auditis prius recitatis actis duobus, a rmo d. episcopo Senecensi denuntiatis heri sub vesperam, audito insuper a rmo d. episcopo Senecensi heri recitato ac deposito in consessu scripti exemplo, cui subscripsit, atque promotoris deliberatione audita, ex promotoris requisitione jus dicens, statuit ac decrevit: ut, non obstantibus praedictis actis rmi d. episcopi Senecensis heri sub vesperam denuntiatis, incompetentiam objicientibus tribunalis et recusationes, sive generales sive speciales, quibus eum expulit synodus, utpote vanis, illusoriis, frustratoriis ac minime admittendis; non obstantibus item variis appellationibus, tam praedictis actis quam scripto

eadem die in congregatione adducto, a rmo d. episcopo Senecensi enuntiatis, ultra procedatur ad instructionem judiciumque litis intentae ex datis a promotore querimoniis de instructione pastorali rmi d. episcopi Senecensis ejusque persona; ut litis instrumentis adjungatur actum ab ipso die 12 denuntiatum; et ut praesens decretum ex consueta forma notificetur dicto rmo d. episcopo Senecensi.

Subscripsit *Petrus,* arch. p. Ebredunensis.

Dein deliberatum est a synodo, ut, antequam praesens notificetur decretum, iteratae adhibeantur ad rmum d. ep. Senecensem hortationes a duobus rmis d. d. episcopis; rogatique sunt rmi d. d. episcopi Vapincensis et Grassensis, ut in hunc finem domum illius se conferant una cum secretario binisque concilii notariis. Quod et confestim peractum est, simulque notificatum fuit dicto rmo d. episcopo Senecensi prius datum decretum notificationis acto hic descripto.

Notificatio decreti.

Anno 1727 die 12 septembris meridiano tempore, praesentibus rmis d. d. episcopis Vapincensi et Grassensi, per me, concilii secretarium, binis comitatum concilii notariis, recitatum ac notificatum fuit suprapositum decretum, ipsi personaliter loquendo rmo d. episcopo Senecensi in ejus domicilio a se electo apud d. Roux, in hac urbe judicem. Qui rmus d. episcopus Senecensis, respondit, se nullatenus concilium Ebredunense agnoscere judicem sive sui sive scriptorum suorum; ex quo varias adduxit recusationes personales variasque interposuit provocationes ab abusu ad senatum Parisiensem, praecipue vero ex interjecta heri sub vesperam ad futurum generale concilium appellatione, nomine tam sui, episcopi Senecensis, quam rmi d. episcopi Montispessulani, sociata expostulatione conquerentium de violata pace a Clemente IX data ecclesiae violatisque curiae majoris consilii edictis, dictam pacem confirmantibus, et de aliis querimoniarum nominibus.

Subscripsitque † *Joannes,* episcopus Senecensis, absque jurium suorum praejudicio.

Subscripsere † *Franciscus,* episcopus Vapincensis.

† *Carolus Oct.,* episcopus Grassensis.

De Michel, concilii secretarius, *Vial,* concilii notarius, *Leydon,* concilii notarius, subscripsere.

XXII CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 13 septembris ante meridiem, in palatii archiepiscopalis sacello, habita est a rmo d. archiepiscopo vigesima secunda congregatio generalis. Adfuere rmi d. d. episcopi, qui praecedenti interfuerant, r. d. de Puget, r. d. abbas Boscodonensis, deputati, theologi et canonistae concilii, solo absente de more rmo d. episcopo Senecensi.

A synodo deliberatum ac constitutum est, ut matutinis horis sequentis diei sub solemnis missae finem, venerationi prius exhibito sanctissimo sacramento, solemni deinde ritu idem sanctissimum sacramentum circumferatur in supplicatione generali, quae habebitur omnium ordinum procedentium una cum rmis d. d. episcopis ac universa synodo.

Visum est, quartam sessionem, quae indicta fuerat ad dominicam diem 14 septembris, transferendam esse in diem 21 ejusdem mensis, quae item erit dies dominica, sequenti decreto:

Decrevit sancta synodus, quod quarta sessio, quae indicta fuit ad diem decimam quartam praesentis mensis septembris, transferatur seu prorogetur in diem vigesimam primam ejusdem mensis, et programma affigatur ad valvas ecclesiae et palatii archiepiscopalis.

Actum praeterea fuit variis de rebus.

Die dominica, decima quarta die septembris, affixa est ad valvas ecclesiae et palatii archiepiscopalis tabella admonens de translatione sessionis quartae, consimilis ei, quae affixa legitur pagina 734 admonens de translatione II sessionis.

Rmi d. d. episcopi missae solemni a capitulo celebratae interfuere, sub finem cujus habita est generalis omnium ordinum per urbem procedentium supplicatio: cui, excepto rmo d. episcopo Senecensi, interfuere omnes rmi d. d. episcopi, rocheto induti et mozetta, caeterique, ex quibus concilium constat, iisdem induti vestibus eodemque ordine procedentes, quae leguntur in II sessione, ipso rmo d. archiepiscopo gestante ac circumferente sanctissimum corporis Christi sacramentum.

Fundendis precibus reliqua dies insumpta est.

XXIII CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 15 septembris hora de meridie 3, in palatii archiepiscopalis sacello, habita est a rmo d. archiepiscopo vigesima tertia congregatio generalis: cui interfuere iidem rmi d. d. episcopi, qui praecedenti interfuerant, r. d. de Puget, r. d. abbas Boscodonensis, deputati, theologi et canonistae concilii.

Promotor concilium ingressus dixit:

Reverendissimi domini. Cum a synodo acceperim, quaecunque hactenus in rmum d. episcopum Senecensem lite ac judiciis acta sunt ex datis a me requisitionibus; priusquam ultima ac definitiva requiram, expresse postulo: ut trina monitione canonica moneatur dictus rmus d. episcopus Senecensis, ut condemnet ac revocet instructionem pastoralem, cujus se ipse auctorem confessus est: in iis potissimum, quae in illa edocuit adversantia purae et simplici Alexandri VII formulae subscriptioni, injuriosa ac contraria constitutioni *Unigenitus* ejusque factae acceptationi; et in iis, quae ad libri Moralium Quesnelli considerationum commendandam lectionem in ea protulit; insuperque ei declaretur, quod, nisi monitis obtemperet, futurum erit, ut ex sacris decretis ac canonibus censuris poenisque ecclesiasticis procedatur tam in dictam instructionem pastoralem quam in ipsius rmi d. episcopi Senecensis, quatenus dictae instructionis auctoris, personam; demum ut praedictarum declarationis ac monitionum testes adhibeantur bini concilii notarii. Deliberatum Ebreduni, die 15 septembris anno 1727, hora de meridie sesquitertia. Subscripsit *Gaspar d'Hugues,* promotor concilii.

Deposita in consessu requisitione, cum discessisset promotor, rmus d. episcopus Glandavensis, relator a concilio nominatus, eorum, quae hactenus lite acta fuerant in rmum d. episcopum Senecensem, tum ea ipsa retulit, tum ea, quae a dicto rmo d. episcopo Senecensi, jus suum defendente, allata fuerant. Quibus auditis, synodus subsequens tulit decretum, cujus autographum una cum promotoris deliberatione instrumentis concilii est insertum.

Decretum.

Concilium ex promotoris requisitorio jus dicens statuit, trinam rmo d. episcopo Senecensi faciendam esse monitionem, interjecto inter singulas monitiones unius diei spatio, de retractanda ac damnanda delata instructione pastorali, data die 28 augusti anno 1726, cujus se auctorem confessus est: in iis praecipue, quae in ea edocet adversantia

purae et simplici formulae Alexandri VII subscriptioni; in iis, quae in ea asserit opposita atque injuriosa constitutioni *Unigenitus* ejusque factae acceptationi; in iis, quae profert in illa ad commendandam libri Moralium Quesnelli considerationum lectionem; eique esse declarandum, si, post elapsa dicta temporum intervalla, monita non perfecerit, processum iri ad judicium de dicta instructione pastorali et de ipsamet persona illius per censuras poenasque ecclesiasticas ex sacris decretis et canonibus. A synodo autem rogati ac delegati sunt rm̃i d. d. episcopi Augustodunensis et Valentinus, ut ipsi per se primam monitionem faciant, adstantibus secretario binisque concilii notariis, a quibus rei gestae actum scripto conficietur ex consueta formula. Datum in concilio, in congregatione generali vigesima tertia, habita post meridiem die 15 septembris praesentis anni 1727. Subscripsit † *Petrus,* arch. p. Ebredunensis.

Confestim post editum decretum a rm̃is d. d. episcopis Augustodunensi et Valentino facta est rm̃o d. episcopo Senecensi prima monitio. Cujus monitionis actum autographum hic descriptum infra decretum ipsum in instrumento authentico est appositum.

Prima monitio.

Ipso temporis articulo, hora de meridie quarta dictae diei decimae quintae mensis septembris anni 1727, datum hac ipsa die concilii decretum exsequentes rm̃i d. d. episcopi Augustodunensis et Valentinus una cum secretario binisque concilii notariis, apud rm̃um d. episcopum Senecensem se contulere domum d. Roux, in hac urbe judicis, ubi habet domicilium dictus rm̃us d. ep. Senecensis, ibique, ipsi personaliter loquendo, recitatum atque notificatum per dictum concilii secretarium fuit supradictum decretum. Tum rm̃i d. d. episcopi Augustodunensis et Valentinus perscriptas in decreto monitiones ac declarationes ipsimet intimarunt dicto rm̃o d. ep. Senecensi. Quod ei pro prima monitione fuit. Qui rm̃us d. episcopus Senecensis respondit, se jura sua non deserentem neque provocationibus canonicis desistentem a se juridice denuntiatis, animo autem palam faciendi toti ecclesiae, quam falso variis de se sparsis rumoribus insimularetur de rejicienda subscriptione quacunque formulae Alexandri VII omnique repudianda pace, declarare ac profiteri coram Deo, haec duo se firmiter credere: alterum, ecclesiae dogma esse, ecclesiam ipsam falli non posse, dum errores damnat, aut etiam dum de factis revelatione fundatis judicium pronuntiat, fidelemque omnem teneri ejus in his judicio stare sincero maxime fidei assensu: alterum contra, minime ecclesiam docere, in ipsam errorem non cadere, certis dum libris seu scriptis errores attribuit, neque tunc fidelibus quoad haec facta ad doctrinam spectantia internum ab illa praecipi fidei assensum: tum scilicet, cum in dubium vocatur ac controversiam, quisnam sit scriptorum sensus. Quibus declaratis, promptum se d. episcopum esse ac paratum memoratae subscribere formulae, non alia facta additione, modo idem a d. d. concilii Ebredunensis episcopis declaretur super praedictis duobus articulis, tradita sibi in testimonium ac monimentum authenticum scripta declaratione, cui ipse infra nomen suum sit appositurus, quin et ipsis, si velint, tabulis suis publicis dicta declaratione prius ibi inserta. Quod superest, perstare se in interpositis ad futurum generale concilium provocationibus.

Subscripsit † *Joannes,* episcopus Senecensis.

Praedicta omnia in actum redacta sunt, cui subscripsere rm̃i d. d. episcopi Augustodunensis et Valentinus, secretarius concilii binique ejusdem concilii notarii.

Subscripsere † *Ant. Fr.,* episcopus Augustodunensis,

† *Alexander,* episcopus Valentinus.

De Michel, concilii secretarius, *Vial,* concilii notarius, *Leydon,* concilii notarius.

XX CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 16 septembris ante meridiem, in palatii archiepiscopalis sacello, habita est a rm̃o d. archiepiscopo vigesima congregatio privata. Adfuere iidem rm̃i d. d. episcopi, qui praecedenti interfuerant, ac r. d. de Puget.

Actum est de materiis ad fidem et disciplinam pertinentibns.

XXIV CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 17 septembris ante meridiem, consueto in loco, habita est a rm̃o d. archiepiscopo vigesima quarta congregatio generalis, cui interfuere rm̃i d. d. episcopi omnes, qui praecedenti interfuerant, r. d. de Puget, r. d. abbas Boscodonensis, deputati, theologi et canonistae concilii.

Admissus in concilium fuit rm̃us d. Raymondus Recroscius, Nicensis electus episcopus, praesentique congregationi interfuit.

Dein recitatum est breve summi pontificis ad rm̃um d. archiepiscopum directum, verbis sequentibus conceptum.

Venerabili fratri Petro, archiepiscopo Ebredunensi,
Benedictus papa XIII.

Venerabilis frater, salutem etc. Vix unquam a fraternitate tua gestarum rerum documenta vel litterarum significationes accipimus, quin peculiare nobis afferant paternae laetitiae argumentum et pastoralis sollicitudinis solatium. Nihil tamen jucundius esse poterat, quam ut indictum a te provinciale concilium resciremus, ac dignum vigilantiae pastoralis officium non tibi modo tuaeque provinciae, sed Galliae quoque universae gratularemur. Est enimvero non minus fraternitati tuae decorum quam ecclesiasticis causis necessarium votisque nostris optatum eo tempore, cum sacrae doctrinae disciplinaeque rationes maxime postulant, celebrari episcopales conventus, sacrorum canonum et sanctorum patrum exemplis et institutis praescriptos et commendatos, in quibus colendis et frequentandis Gallicanorum antistitum zelus sese insignitum probavit. Facit autem eximia ista erga sacras regulas observantia et reverentia, ut studiis tuis gratam inprimis et opportunam esse non dubitemus ministerii nostri operam, quam pro instauranda veteri observatione de suffraganeis consecrandis impendimus. Propterea dilectum filium Raymondum Recroscium, ex clericis regularibus sancti Pauli decollati, electum Nicensem, ad fraternitatem tuam dimittimus, ut in synodo ipsa solemni more munus episcopalis consecrationis accipiat. Fructum interea curarum tuarum ac venerabilium fratrum coepiscoporum tuorum ad sacrosanctae religionis tutelam et animarum salutem expectamus uberrimum ac fraternitati tuae cunctoque synodali conventui apostolicam benedictionem, quam caelestis luminis praesidiique pignus esse cupimus, peramanter impertimur. Datum Romae, die 31 julii 1727.

Rm̃us d. archiepiscopus dixit, solemni se ritu die dominica sequenti, si concilio placuerit, consecraturum episcopum rm̃um d. Nicensem electum. Quod et concilio placitum est.

Promotor synodum ingressus in consessu deposuit actum sibi a rmo d. episcopo Senecensi denunciatum die 15 septembris sub vesperam, quod caeteris requisivit litis instrumentis adjungi, synodus post recitatum actum edixit litis instrumentis adjungendum, prout a promotore requisitum fuerat.

ACTE

[infra in supplemento, nº VIII].

Post haec deliberatum est a synodo de secunda monitione facienda rmo d. episcopo Senecensi ex promotoris requisitorio; editumque est hac de re decretum infra positum, cujus autographum extat inter instrumenta concilii authentica.

Decretum.

Ex promotoris requisitorio edixit concilium, ut quamprimum intimetur rmo d. episcopo Senecensi secunda monitio de iis exequendis, quae continentur decreto dato die 15 hujus mensis: et in hunc finem delegavit rmos d. d. episcopos Sistaricensem et Glandavensem, quibus aderunt secretarius binique concilii notarii, dictae monitionis perscriptum actum ad consuetam formulam concepturi.

Datum in concilio, vigesima quarta in congregatione generali, habita ante meridiem die 17 septembris anni 1727. Subscripsit † *Petrus,* arch. p. Ebredunensis.

Confestim post editum decretum rmo d. episcopo Senecensi denuntiata fuit secunda monitio, acto sequentibus verbis concepto infra decretum ipsum autographum adscripto.

Secunda monitio.

Ipso temporis articulo, hora scilicet undecima matutina dictae diei decimae septimae praesentis mensis septembris, suprapositum exequentes decretum rmi d. d. episcopi Sistaricensis et Glandavensis una se contulere cum secretario binisque concilii notariis apud rmum d. episcopum Senecensem, domum d. Roux, in hac urbe judicis, ubi habet domicilium dictus rmus d. episcopus Senecensis. Ibique, ipsi personaliter loquendo, recitatum atque notificatum fuit per secretarium concilii suprapositum decretum. Tum rmi d. d. episcopi Sistaricensis et Glandavensis monitiones declarationesque decreto, die 15 septembris dato et ipsi pariter recitato, contentas ipsimet intimarunt dicto rmo d. episcopo Senecensi. Quod ei pro secunda monitione fuit. Qui respondit, insistere se actis suis prioribus provocationibusque a se interpositis ad generale concilium aliisque. Et subscripsit, declarando, minime se judicem sui competentem admittere concilium provinciale Ebredunense.

Subscripsit † *Joannes,* episcopus Senecensis.

Quae omnia in actum redacta sunt, cui subscripsere dicti rmi d. d. episcopi Sistaricensis et Glandavensis, concilii secretarius binique concilii notarii.

Subscripsere † *Petrus Franciscus,* episcopus Sistaricensis, † *Dominicus,* episcopus Glandavensis, *De Michel,* concilii secretarius, *Vial,* concilii notarius, *Leydon,* concilii notarius.

XXI CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 18 septembris ante meridiem, in palatii archiepiscopalis sacello, habita est a rmo d. archiepiscopo vigesima prima congregatio privata: cui interfuere omnes, qui praecedenti interfuerant rmi d. d. episcopi, rmus d. Recroscio, Nicensis electus et r. d. de Puget.

Quae in praecedenti congregatione privata agitatae fuerant materiae, earundem tractatio materiarum resumpta est in praesenti.

XXV CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 18 septembris hora de meridie 3, in palatii archiepiscopalis sacello, habita est a rmo d. archiepiscopo vigesima quinta congregatio generalis: cui interfuere iidem, qui praecedenti interfuerant rmi d. d. episcopi, rmus d. de Recroscio, Nicensis electus, r. d. de Puget, r. d. abbas Boscodonensis, deputati, theologi et canonistae concilii.

Deliberatum est a synodo de tertia monitione facienda rmo d. episcopo Senecensi ex promotoris requisitione; atque in hunc finem editum est decretum, sequentibus conceptum verbis, cujus autographum extat inter instrumenta concilii.

Decretum.

Ex requisitorio promotoris synodus jus dicens statuit, ut juxta concilii decretum die 15 praesentis mensis datum, quo trina edicitur facienda monitio rmo d. episcopo Senecensi, interjecto inter singulas monitiones diei unius spatio, absque mora hac ipsa die procedatur ad tertiam et ultimam monitionem faciendam per rmos d. d. episcopos Bellicensem et Grassensem, quibus aderunt secretarius binique concilii notarii, praedictae monitionis perscriptum actum ad consuetam formulam concepturi.

Datum in concilio, in vigesima quinta congregatione generali, habita post meridiem die 18 praesentis mensis septembris anno 1727. Subscripsit † *Petrus,* arch. p. Ebredunensis.

Confestim post editum dictum decretum rmo d. episcopo Senecensi intimata est tertia et ultima monitio sequenti acto, cujus autographum infra decretum ipsum extat adscriptum.

Tertia et ultima monitio.

Ipso temporis articulo, hora scilicet de meridie quarta dictae diei decimae octavae praesentis mensis septembris, suprapositum concilii decretum exequentes rmi d. d. episcopi Bellicensis et Grassensis una se contulere cum secretario binisque concilii notariis apud rmum d. episcopum Senecensem, domum d. Roux, in hac urbe judicis, ubi habet domicilium dictus rmus d. episcopus Senecensis. Ibique, ipsi personaliter loquendo, recitatum ac notificatum fuit per concilii secretarium praefatum decretum. Tum rmi d. d. episcopi Bellicensis et Grassensis monitiones declarationesque decreto contentas dato die 15 hujus mensis, quod et ipso simul tempore recitatum est, ipsimet intimarunt dicto rmo d. episcopo Senecensi. Quod ei pro tertia et ultima monitione fuit. Qui rmus d. episcopus Senecensis dixit, se concilii non admittentem tribunal, quatenus incompetens et a se recusatum, insistere actis suis provocationibusque praecedentibus, subscribens absque jurium suorum praejudicio.

Subscripsit † *Joannes,* episcopus Senecensis.

Quae omnia in actum redacta sunt; cui subscripsere praefati rmi d. d. episcopi Bellicensis et Grassensis, secretarius binique concilii notarii.

Subscripsere: † *J.,* episcopus Bellicensis, † *Carolus Octavianus,* episcopus Grassensis.

De Michel, secretarius concilii; *Vial,* concilii notarius; *Leydon,* concilii notarius.

Ingressus promotor dixit:

Reverendissimi domini. Hanc iterum officii mei partem aliquam esse arbitratus sum, ut ad sacrum vestri concilii tribunal deferrem geminos gallico sermone editos libros, quibus titulus, alteri: *Dissertatio de Anglorum ordinationum validitate;*

alteri: *Defensio dissertationis praedictae.* Sunt enimvero gemina haec iniquitatis opera, in quibus non jam obscure, sed palam sese profert venenata haeresis. Neque in iis errores, quibus scatent, verborum aut occultantur arte aut mitigatione temperantur. Ex ipso ecclesiae sinu moesti conspicimus scripta prodire, radicitus ecclesiae dogma pervertere nata principiisque fundata, a Calvini ipsius principiis nullatenus abhorrentia. In his nempe, quos in praesenti defero, sacrae eucharistiae oppugnatur fides augustique altarium nostrorum sacrificii veritas; ac praetextu utriusque conciliandae et Anglorum et catholicae nostrae fidei, documenta a primis ecclesiae saeculis ad haec usque nostra tempora constanti ac perpetua traditione pervulgata, ipsaemet adeo conciliorum generalium decisiones disturbantur ac dejiciuntur. Neque deterreri potuit horum librorum auctor multiplici anathematis jaculato fulmine a sacra synodo Tridentina, cujus summam ille impune despicit auctoritatem: dum scilicet pro levi tantum ac mero sermonis minus accurati vitio deputat eisdem verbis assertas defendere propositiones, quas illa damnavit. At enim, rm̃i d. d., cum ex Augustini sententia ecclesia catholica minime possit approbare vel etiam dissimulare, quae fidei bonisve moribus adversantur: an et vestrae in ecclesia judicum dignitatis esse non existimabitis, hujusmodi libris specialem notam inurere? et meas non esse crederem partes ad vestrum judicium censuramque deducere perniciosas, quibus referti sunt libri illi, a vero rectoque tramite aberrationes, plurima cum fidelium offensione conjunctas? Unde requiro ac postulo, ut ab hac sancta synodo damnentur praedicti libri, tanquam approbantes edocentesque de eucharistia missaeque sacrificio propositiones a concilio Tridentino damnatas; atque insuper, tanquam injuriosi auctoritati tum dictae generalis synodi tum sanctae sedis apostolicae.

Deliberatum Ebreduni, die 18 septembris anno 1727. Subscripsit *Gaspar d'Hugues,* concilii promotor.

Cum recessisset promotor, querimoniam ejus recepit concilium ac subinde delatorum librorum examinatorem relatoremque nominavit rm̃um d. episcopum Massiliensem.

Resumpta est instituta concilii actorum recitatio, quae deducta est ad congregationem usque privatam duodecimam.

XXII CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 19 septembris ante meridiem, consueto in loco, habita est a rm̃o d. archiepiscopo vigesima secunda congregatio privata: cui interfuere omnes, qui praecedenti interfuerant, rm̃i d. d. episcopi, rm̃us d. de Recroscio, Nicensis electus, ac r. d. de Puget.

Rursum de materiis ad fidem et disciplinam spectantibus continuata disputatione tractatum est.

XXVI CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 19 septembris ante meridiem post privatam congregationem habitam habita est ibidem a rm̃o d. archiepiscopo vigesima sexta congregatio generalis: cui interfuere rm̃i d. d. episcopi Vapincensis, Massiliensis, Bellicensis, Vinciensis, Forojuliensis, Sistaricensis, Glandavensis, Augustodunensis, Vivariensis, Aptensis, Valentinus, Gratianopolitanus et Grassensis, rm̃us d. de Recroscio, Nicensis electus, r. d. de Puget, r. d. abbas Boscodonensis, deputati, theologi et canonistae concilii.

A Ingressus promotor requisitionem definitivam litis intentae in instructionem pastoralem personamque rm̃i d. episcopi Senecensis, dictae instructionis auctoris, a se allatam, deposuit in consessu. Quo digresso, rm̃us d. episcopus Grassensis ea, quae jam ante de praedicta instructione pastorali rm̃i d. episcopi Senecensis referens in synodo exposuerat, iteravit; ipsaque postmodum denuo recitata est instructio pastoralis. Tum rm̃i d. d. episcopi Glandavensis et Vivariensis, litis relatores a concilio nominati, totam litis seriem explicuere, ipso verba faciente rm̃o d. episcopo Glandavensi.

Finita relatione, cum prius rogati sententiam auditique deputati ac theologi recessissent: rm̃us d. episcopus Massiliensis patribus exposuit declaravitque: quandoquidem, ex quo in hanc urbem advenerat, animadvertisset, se a rm̃o d. episcopo Senecensi passim et qualibet occasione praedicari B ut specialiter ipsi infensum[1]) hoc uno nomine, quod in edito a se Massiliae pastorali documento adversus p. Courayer auctorem dissertationis de Anglorum ordinationum validitate simul certis quibusdam verbis impetiisset praesentis judicandae instructionis pastoralis auctorem; propterea humillime supplicare se patribus, gratum habere vellent, ut a judicando cum ipsis rm̃o d. episcopo Senecensi abstineret, quo ei vel levissima conquerendi aut expostulandi probabilis ansa tolleretur. Quod ei quidem primo confestim denegatum est a concilio ea ratione, quod prius ab ipsa synodo judicata fuissent recusationum argumenta tam in ipsum rm̃um episcopum Massiliensem, quam in caeteros episcopos, allata a rm̃o d. episcopo Senecensi, frivola minimeque admittenda. Cum vero eadem saepius supplicans poposcisset rm̃us d. episcopus Massiliensis, adeptus est tandem, quod petierat.

C Post haec a concilio lata fuit descripta inferius sententia, promotoris deliberationi adjuncta, quarum autographa caeteris concilii instrumentis authenticis sunt inserta.

Definitiva promotoris requisitio.

Reverendissimi domini. Quid hactenus intentatum reliquistis, ut rm̃i d. episcopi Senecensis animum, a communi discrepantem ecclesiae sensu, ad unitatem, si fieri posset, reduceretis? Nihil hac in parte providae vestrae excidit caritati. Omnia, consulente apostolo, advocastis: privata colloquia atque in iis adducta sacrarum monimenta litterarum, patrum testimonia, rationum argumenta, suasionum efficacia, sinceri singularisque amoris ac studii significationes. Quid communi ecclesiae matri, ab episcopo praesertim, debeatur, commonstrastis; quantum in vobis fuit, filii affectum permovistis, excitastis. Vosmet in ipsum caritate D fratres, consiliis patres, sollicitudine pastores exhibuistis. Felices vos, si vestris hortationibus ac obsecrationibus emollita tándem aliquando heu nimium aperte significata ejus praesulis pervicacia, et vobis licuisset non esse judicibus, et mihi sacra-

[1]) * Notissima est Massiliensis episcopi caritas vere heroica, quam tempore horrendae pestis annis 1720 et 1721 erga aegrotos lue infectos ostendit, ejusque tenerrima devotio erga ss. cor Jesu, cui cum summa civium consensione et mira fidelium utilitate civitatem et dioecesim consecravit, cujusque venerationem cum ingenti animarum fructu maximopere promovit. (Videatur eximius liber p. Ch. Daniel s. J. „Histoire de la bienheureuse Marguerite-Marie, religieuse de la Visitation de Ste-Marie, et des origines de la dévotion au cœur de Jésus", pag. 424 et seqq.). Neque tamen mirandum est, neminem Jansenistarum factioni, quam Senecensis obcaecato animo sequebatur, magis fuisse exosum; nam cum illa caritate erga homines et devotione erga misericordiae fontem conjungebat praeclarus antistes ejus haeresis odium, quae praecipue misericordiae divinae erga homines detrahit. *[Nota editorum Collectionis Lacensis.]*

rum fidei disciplinaeque legum violatarum vindicis officio minime perfungi! Nunc vero cum eo res jam deducta sit, ut facinus admissum nulla ratione celari possit vel attenuari; cum non accusatus modo, sed propria confessione convictus, rm̃us d. episcopus Senecensis se ipse auctorem delatae a me instructionis pastoralis palam declaraverit, omnia illius documenta pro suis adoptaverit, nullaque ratione habita tum concilii hujus tum ecclesiae universae, toti contradicat episcoporum ordini conspirante consensu judicanti ac decidenti: si tam atrox datum scandalum silentio praeteream, si poenas judicio persequi desistam: et meo pariter muneri desim, et ad ecclesiae vocem, jam dudum spretae auctoritatis suae poenas continuo exposcentis, sponte obsurdescam. Huic nimirum, reverendissimi domini, sacrae, ut par est, postulationi concedens, requiro a vobis ac postulo, quae sequuntur, leviora certe ad admissorum a praesule gravitatem atque atrocitatem.

Nos Gaspar d'Hugues, concilii provincialis Ebredunensis promotor, visis omnibus litis instrumentis: videlicet, delatione ac querimonia a nobis habita etc. *[recensentur deinceps litis instrumenta eadem ratione, qua in sententia paulo post referenda continentur]:* his omnibus rite perpensis, concludimus ac postulamus:

Ut damnetur pastoralis instructio rm̃i d. episcopi Senecensis, data die 28 augusti anno 1726, tanquam contraria omnino constitutionibus Alexandri VII de praecipienda formulae subscriptione quae constitutiones, regiis declarationibus obfirmatae atque in curiarum tabulas relatae, jam inde a 60 annis constanti usu in toto regno observatae sunt; tanquam in frivolum ac illusorium sensum detorquens bullam, quae incipit *Vineam Domini Sabaoth;* ut seditiosa insuper, scandalosa, errores ab ecclesia damnatos fovere nata atque ad schisma inducens, injuriosa constitutioni *Unigenitus,* apostolicae sedi, a qua manavit dicta constitutio, episcoporum ordini, qui acceptavit, regiis declarationibus, quae ejus in toto regno observationem edixere, utrique proinde potestati, quae conspiranti consensu eam fecere pariter ecclesiae regnique legem; demum ut approbans, suadens et commendans libri haeretici lectionem, erroribus referti seditiosisque sententiis, a summis pontificibus totoque episcoporum ordine anathemate damnati atque vel iis solis, quos in ecclesia concitavit, motibus pro scandalo publico habendi ab iis ipsis, qui maxime ei favent: caetera vero, quae dicta instructione pastorali continentur, minime approbando, in quibus alia multa reperire est justa reprehensione maxime digna;

Ut praedicta supprimatur instructio pastoralis, edicaturque sub poena excommunicationis ipso facto incurrendae, ne quis hujus provinciae ecclesiasticae fidelis, cujuscunque sit status, conditionis aut sexus, exemptus vel non exemptus, eam legat, apud se retineat aut disseminet; et ut teneantur sub eadem poena, quicunque apud se habent dictae instructionis exempla, eadem in tabulas officialitatis dioecesis suae referre per se vel per alium;

Ut dictus rm̃us d. Joannes Soanen, episcopus Senecensis, sit et maneat suspensus et interdictus ab omni episcopali functione exercitioque sanctorum ordinum, simul et ab omni jurisdictione et inspectione in dicta Senecensi dioecesi, donec acto authentico dictam instructionem pastoralem scriptaque omnia in ejus defensionem a se edita retractaverit et damnaverit, in iis praesertim, quae super tribus memoratis capitibus reprehendenda docuit in praedicta instructione pastorali; quod actum sit repositurus in manibus rm̃i d. archiepiscopi Ebredunensis vel, sede vacante, antiquioris provinciae episcopi, quibus a concilio potestas fiet, eum, dicta contingente retractatione et resipiscentia, et non alias, a praedicta suspensione et interdicto absolvendi eumque in pristinas restituendi functiones episcopales et sanctorum ordinum jurisdictionemque et inspectionem in sua dioecesi;

Ut cuicunque vicario generali, officiali, vicesgerenti, promotori, substituto, vicario foraneo et quibuscunque aliis designatis vel potestate utentibus accepta ex approbatione dicti rm̃i d. episcopi Senecensis interdicatur et vetetur expresse, ne exerceant ullam dictorum officiorum ac commissionum ex approbatione praedicta functionem, durante praedicta rm̃i d. episcopi Senecensis suspensione et interdicto;

Ut a concilio ipso nominetur vicarius generalis officialis in dioecesi praedicta Senecensi, cui litterae ad id necessariae tradantur a rm̃o d. archiepiscopo Ebredunensi concilii nomine; poterit item rmus d. archiepiscopus Ebredunensis, prout sibi videbitur, alios in locum praecedentium substituere, si contingat, nominatos vicarium generalem et officialem vel vita cedere vel morbo teneri, aut alia quacunque ex causa sibi probata;

Ut fiat item rm̃o d. archiepiscopo Ebredunensi potestas diversos a praecedentibus nominandi officiarios, qui jurisdictionem exerceant, sive voluntariam sive contentiosam in praedicta dioecesi, quibus officiariis litterae concedantur a rm̃o d. archiepiscopo Ebredunensi ad arbitrium revocabiles;

Ut vicario generali a synodo nominato praecipiatur, publicari curet et executioni mandari tum Senetii tum in tota dioecesi Senecensi constitutionem *Unigenitus* a Clemente XI datam;

Ut ipsi iterum injungatur, tolli curet, si id fieri possit, e registro seu actorum codice episcopatus Senecensis, vel si non possit, deleri saltem et expungi curet e dicto codice instructionem pastoralem datam die 28 augusti anno 1726, facta ad marginem mentione decreti concilii id praecipientis;

Item ex eodem codice episcopatus Senecensis expungi mandetur acta quaecunque impugnantia subscriptionem puram et simplicem formulae Alexandri VII vel injuriosa et contraria constitutioni *Unigenitus* ejusque factae acceptationi;

Ut gestionis suae rationem reddere teneantur supra memorati officiarii singulis trimestribus rm̃o d. archiepiscopo Ebredunensi aut saepius etiam, si opus sit;

Ut ex fructibus episcopatus Senecensis certa pars, a rm̃o d. archiepiscopo assignanda, sumatur impendenda sive ad vitae cultum officiariorum, qui fuerint a synodo, ut dictum est, nominati, sive ad sumptus administrandae per ipsos dioecesis Senecensis necessarios, cujus fructuum partis a se insumptae rationem item teneantur reddere dicti officiarii rm̃o d. archiepiscopo Ebredunensi.

Ut praefato vicario generali onus imponatur cogendae quamprimum Senecensis synodi dioecesanae, in qua ad subscriptionem puram et simplicem formulae Alexandri VII adiget, quotquot de jure interesse debent huic synodo, certamque ab iisdem recipiet verae ac sincerae constitutioni *Unigenitus* obedientiae significationem;

Demum, ut praedictae pariter subscribere formulae Alexandri VII pure et simpliciter, necnon et veram ac sinceram constitutioni *Unigenitus* obedientiam certo testificari teneantur, quotquot in posterum ex dioecesi Senecensi accedent: sive ad sacros ordines promovendi, aut minoribus ordinibus

ipsique etiam tonsurae initiandi, sive potestatem accepturi concionandi aut confessiones in praedicta dioecesi Senecensi audiendi, sive impetraturi vel litteras *visa* dictas super provisiones in Romana curia obtentas vel beneficiorum collationes super patronorum ecclesiasticorum aut laicorum praesentationes aut alio quovis modo.

Deliberatum Ebreduni, die vigesima septembris anno 1727. Subscripsit *Gaspar d'Hugues,* promotor.

SENTENTIA.

Visis a concilio, cui aderant illustrissimus ac reverendissimus dominus archiepiscopus Ebredunensis, illustrissimi ac reverendissimi domini episcopi Vapincensis, Bellicensis, Vinciensis, Forojuliensis, Sistaricensis, Glandavensis, Aeduensis, Vivariensis, Aptensis, Valentinensis, Gratianopolitanus et Grassensis, querimonia promotoris facta in secunda congregatione generali, habita die decima octava augusti anni 1727 adversus mandatum pastorale, cui titulus *Instruction pastorale de monseignenr l'évêque de Senez, etc.* datum Castellani, die 28 augusti anni 1726; processu verbali ejusdem congregationis, quo constat rm̃um d. Sanitiensem seu Senecensem episcopum, ex ejus propria confessione, praefatum mandatum a se adoptatum et promulgatum fuisse, in cujus confessionis fidem dicti mandati exemplar, ei in concilio exhibitum, proprio nomine munivit et subscriptioni peculiarem notam addidit in prima et ultima pagina; exemplo instrumenti a parte dicti rm̃i d. episcopi Sanitiensis, per apparitorem publicum denuntiati die 11 augusti dicti anni 1727 rm̃o d. archiepiscopo Ebredunensi ante inchoationem concilii provincialis Ebredunensis, ad diem 16 ejusdem mensis indicti, quo instrumento dictus rm̃us d. episcopus Sanitiensis opponit, concilium provinciale Ebredunense legitimam non habere potestatem ad judicium ferendum de scriptis et persona ipsius, attenta gravitate rerum, de quibus agitur; in quo instrumento idem rm̃us d. reassumit praetensam appellationem ad futurum concilium generale, a se interpositam anno 1717 et innovatam annis 1719 et 1720, necnon appellationem tanquam ab abusu ad supremam Parisiensem curiam, declarando insuper, se novam interponere appellationem, tam simplicem ad futurum concilium generale, quam ab abusu ad dictam supremam Parisiensem curiam, si contingat, concilium provinciale Ebredunense litem intendere velle adversus scripta et personam ipsius, praefato instrumento in eadem congregatione generali a rm̃o d. archiepiscopo Ebredunensi palam exhibito; requisitorio promotoris et concilii decreto in dicta congregatione generali die decima octava augusti pronuntiato, quo dictum est, posthabenda esse praetensae incompetentiae concilii allata argumenta, atque incoeptam litem adversus praefatam instructionem pastoralem prosequendam esse, prout expediet, quod decretum lectum et publicatum fuit in ipso concilii consessu dicto rm̃o d. episcopo Sanitiensi; exemplo alterius instrumenti, a dicto rm̃o d. episcopo Sanitiensi subsignati et ab ipsomet recitati in eadem congregatione generali die 18 augusti et in consessu concilii deposito, quo instrumento rm̃us d. episcopus Sanitiensis proponit recusationes adversus omnes et singulos concilii patres; processu verbali eorum, quae dicta sunt hac de causa; requisitorio promotoris in tertia congregatione generali, habita die 19 augusti, et decreto concilii, quo declaratum est, propositas recusationes generales et particulares frustratorias, informes et nullas esse, ac proinde iis non immorando ulterius pergendum esse ad examen praefatae instructionis pastoralis; quod decretum intimatum fuit die 20 augusti per secretarium et ambos notarios concilii dicto rm̃o d. Sanitiensi episcopo; audita relatione contentorum in praefato mandato pastorali, facta per rm̃um d. episcopum Grassensem, ad id a concilio deputatum, et habita lectione publica ejusdem mandati: visis etiam requisitorio promotoris in quarta congregatione generali diei 20 augusti tam adversus instructionem pastoralem quam adversus personam dicti rm̃i d. Sanitiensis episcopi, tanquam ejusdem auctoris; et decreto concilii ejusdem diei de vocandis episcopis e vicinioribus provinciis, Viennensi, Aquensi, Arelatensi, Lugdunensi et Bisuntina; quod decretum intimatum est per secretarium et ambos notarios concilii rm̃o d. Sanitiensi episcopo cum interpellatione declarandi, an aliquem ex episcopis vocandis suspectum haberet, cui interpellationi nihil respondere voluit; exemplo instrumenti promotori denunciato die 21 augusti a parte dicti rm̃i d. Sanitiensis, quo se perstare dicit in prioribus suis protestationibus incompetentiae concilii et recusationum; requisitorio promotoris ex decreto concilii in quinta congregatione generali, habita dicto die 21 augusti, quo decreto dictum est, praefatum exemplum actis concilii esse inserendum, et intimatione ejusdem decreti facta per secretarium et ambos concilii notarios dicto rm̃o d. episcopo Sanitiensi; exemplo alterius instrumenti sub data diei 26 augusti, quo dictus rm̃us d. episcopus Sanitiensis declarat, se appellare tanquam ab abusu a dictis judiciis, super praedictas incompetentiam et recusationes pronuntiatis; requisitorio promotoris et decreto concilii in decima congregatione generali die 28 augusti prolato, quo dicitur praefatum exemplum actis concilii insertum iri; quod decretum intimatum fuit die 29 augusti rm̃o d. episcopo Sanitiensi per secretarium et ambos concilii notarios; requisitorio promotoris in 15 congregatione generali habita die 9 septembris hora matutina; processu verbali in eadem congregatione facto eorum, quae gesta sunt occasione convocationis rm̃rum d. d. episcoporum e vicinioribus provinciis; et decreto concilii, quo dicitur, intimandum esse rm̃o d. episcopo Sanitiensi adventum rm̃orum d. d. episcoporum Vapincensis, Massiliensis, Bellicensis, Forojuliensis, Sistaricensis, Aeduensis, Vivariensis, Aptensis, Valentinensis et Gratianopolitani, ut una cum episcopis provinciae procedatur juxta canonicas sanctiones adversus dictam instructionem pastoralem dicti rm̃i d. episcopi Sanitiensis et ejus personam, tanquam dictae instructionis auctorem confessum; praehabita missione rm̃rum d. d. episcoporum Glandavensis et Aptensis a concilio deputatorum, ut dictum rm̃um d. episcopum Sanitiensem hortarentur, quatenus in se reversus exitum judicii averteret; intimatione praefati decreti per secretarium et ambos notarios concilii, facta die nona septembris rm̃o d. episcopo Sanitiensi, qui respondit, se persistere in prioribus suis dictis et protestationibus; exemplo alterius instrumenti, ab ipso rm̃o d. episcopo Sanitiensi denuntiato dicta die nona septembris, quo obtendit, ipsi denegatam fuisse facultatem adstandi cum aliis rm̃is d. d. episcopis decantationi solemni hymni *Te Deum,* factae in ecclesia metropolitana pro felici partu serenissimae reginae nostrae; declaratione rm̃i d. archiepiscopi Ebredunensis in congregatione generali habita dicta die nona septembris hora pomeridiana, qua declaratione veritatem rei gestae testatur circa praetensam rm̃i d. episcopi Sanitiensis conquestionem; requisitorio promotoris et decreto concilii, quo statuitur, declarationem rm̃i d. archiepiscopi actis concilii esse inserendam et simul rm̃o d. epi-

scopo Sanitiensi intimandam; intimatione dicti decreti, dicto rmo d. episcopo Sanitiensi facta die nona septembris per secretarium et ambos notarios concilii; exemplo alterius instrumenti, eadem de causa ab ipso rmo d. episcopo Sanitiensi die decima septembris oblato et per decretum a concilio eadem die prolatum actis concilii inserendo; requisitorio promotoris et decreto concilii eorundem diei et mensis in congregatione generali, quo decernitur citatio facienda per duos ex rmis d. d. episcopis concilii rmo d. episcopo Sanitiensi, ut ad concilium accedens respondeat ore proprio super interrogatis, ipsi a concilio faciendis occasione querimoniarum promotoris tam adversus praefatam instructionem pastoralem quam adversus ipsum, ut auctorem ejusdem mandati, circumstantiarum et accessionum; processu verbali citationum dicti rmi d. episcopi Sanitiensis, quae factae fuerunt a rmis d. d. episcopis Vinciensi et Sistaricensi dicta die 10 septembris; et a rmis d. d. episcopis Bellicensi et Gratianopolitano die undecima ejusdem mensis hora matutina; et a rmis d. d. episcopis Aeduensi et Vivariensi eadem die horis pomeridianis, dictis citationibus factis in praesentia secretarii et amborum concilii notariorum; processu verbali comparitionis rmi d. episcopi Sanitiensis in congregatione generali dicta die undecima septembris horis pomeridianis, in qua congregatione post iteratas de incompetentia tribunalis protestationes palam ipsemet recitavit quoddam scriptum in forma litterarum omnibus visuris patentium, factum tam suo nomine quam sibi adhaerentium et datum in pago Castellanensi die 15 junii et Monspelii mense julio anni millesimi septingentesimi vigesimi septimi, in quo scripto praesertim enuntiatur, se episcopum Sanitiensem appellationem emittere a praetensa pace Clementis papae IX, quam violatam esse conqueritur, ad summum pontificem et concilium generale, quod cogi rogat, ob idque petit litteras *Apostolos* dictas, ad cujus scripti calcem extat decretum officialis Sanitiensis datum die prima septembris anni millesimi septingentesimi vigesimi septimi, quo dictus officialis concedit, quantum in se est, litteras *Apostolos* dictas, quod denique scriptum a se subsignatum in publico concilii consessu reliquit: visis etiam interrogatis, ipsi rmo d. episcopo Sanitiensi factis a rmo d. archiepiscopo Ebredunensi, et responsionibus dicti rmi d. episcopi Sanitiensis, conducentibus ad confirmationem tam praefatae pastoralis instructionis suae quam scripti mox ab ipso relicti et priorum, quas fecit, protestationum; exemplo actorum duorum pro parte rmi d. episcopi Sanitiensis promotori denuntiatorum dicta die undecima septembris serotinis horis: quorum uno novum dat exemplum dictorum instrumentorum, jam denuntiatorum diebus undecima et decima octava mensis augusti praeteriti, quibus continentur ipsius praetensae rationes incompetentiae et recusationum tam generalium quam particularium adversus rmos d. d. archiepiscopum et episcopos comprovinciales: altero autem non solum praedicta argumenta incompetentiae et recusationum iterum inculcat, verum etiam novas recusationes generales proponit adversus rmos d. d. episcopos ex vicinioribus provinciis vocatos occasione gestorum circa decantationem solemnem hymni *Te Deum,* de quo supra, et recusationes particulares adversus maximam partem ex praefatis rmis d. d. episcopis; exemplo alterius instrumenti, denuntiati promotori die duodecima septembris ante meridiem, quo rmus d. episcopus Sanitiensis protestatur, se non agnovisse concilium, et postulat sibi acta concedi, quibus innotescat, se relegisse scriptum supradictum et litteras *Apostolos* dictas; requisitorio promotoris et judicio concilii in congregatione generali die duodecima septembris pronuntiato, quo dictum est, ipsum rmum d. episcopum Sanitiensem cecidisse a praetensis omnibus argumentis incompetentiae et recusationum, tam generalium quam particularium, ab eo propositis et contentis in dictis argumentis diei 11 septembris, utpote vanis, illusoriis, frustratoriis et inadmissibilibus, statuiturque, iis non immorando, et non obstantibus diversis appellationibus in iisdem instrumentis a rmo d. Sanitiensi enuntiatis, persequendam esse litem incoeptam super querimoniis promotoris adversus dictam instructionem pastoralem dicti rmi d. episcopi Sanitiensis et personam ipsius; intimatione praefati judicii, facta die 12 septembris in praesentia rmrum d. d. episcoporum Vapincensis et Grassensis, ad id deputatorum, per secretarium concilii, ipsi secretario adstantibus ambobus concilii notariis, dicto rmo d. episcopo Sanitiensi, qui respondit, se persistere in suis protestationibus et appellationibus; requisitorio promotoris in 23 congregatione generali, habita die 15 septembris horis pomeridianis, et concilii decreto in dicta congregatione prolato, quo statuitur ad requisitionem promotoris, ut ab una die ad alteram tres fiant monitiones rmo d. episcopo Sanitiensi ad hoc, ut retractet et damnet mandatum suum pastorale diei 28 augusti anni 1726, per promotorem denuntiatum et ab ipso episcopo Sanitiensi recognitum tanquam opus suum, praesertim in his, quae docet ibidem contra subscriptionem puram et simplicem formularii sanctissimi papae Alexandri VII, in his, quae contumeliose asserit adversus constitutionem *Unigenitus* et ipsius factam acceptationem demum in his, quae affert ad commendandam lectionem libri, cui titulus *Réflexions morales,* a Quesnello compositi: sin autem retractare et damnare recuset, ipsi episcopo Sanitiensi declaretur, quod, dictis dilationibus transactis, lis suscepta peragetur in dictum pastorale mandatum ipsiusve rmi d. episcopi Sanitiensis personam, tanquam dicti mandati auctorem, per censuras et poenas ecclesiasticas secundum sanctissima decreta et canones ecclesiae; processu verbali primae monitionis, factae statim post dictum decretum hora quarta vespertina dictae diei 15 septembris a rmis d. d. episcopis Aeduensi et Valentinensi, ad hoc deputatis, adstantibus secretario et ambobus notariis concilii, dicto rmo d. episcopo Sanitiensi, cum ejusdem responsione in dicto processu inserta et ab eo subsignata: in qua responsione continetur ejusdem episcopi restrictio seu explicatio circa subscriptionem formularii et perseverantia in suis appellationibus et protestationibus; exemplo instrumenti dicti rmi d. episcopi Sanitiensis, promotori denuntiati dicta die 15 septembris hora pomeridiana, in quo jam allata in prioribus instrumentis reassumit et conatur appellationes suas et suam agendi rationem probare sub suis iteratis protestationibus; processu verbali secundae monitionis die 17 septembris hora 11 matutina, a rmis d. d. episcopis Sistaricensi et Glandavensi, ad hoc deputatis per decretum concilii ejusdem diei in 24 congregatione generali, adstantibus secretario et ambobus notariis concilii, dicto rmo d. episcopo Sanitiensi; cujus responsum fuit, quod retinet perseverantiam contentorum in instrumentis ab eo productis et suis appellationibus ad concilium generale et aliis, et subsignavit declarando, se non agnoscere tribunal concilii; processu verbali tertiae et ultimae monitionis, factae die 18 septembris hora quarta pomeridiana, a rmis d. d. episcopis Bellicensi et Grassensi, ad hoc deputatis in

25 congregatione generali ejusdem diei, adstantibus secretario et ambobus notariis concilii, dicto rm̃o d. episcopo Sanitiensi, cujus responsum fuit, se absque agnitione tribunalis perstare in suis appellationibus et protestationibus, et subsignavit: audita iterata relatione facta a rm̃o d. episcopo Grassensi eorum, quae in dicto mandato pastorali continentur; et insuper audita relatione facta totius praesentis processus a rm̃is d. d. episcopis Glandavensi et Vivariensi commissariis ad hoc deputatis; visis denique definitivis conclusionibus promotoris; omnibus diligenter perpensis, sanctissimoque Dei nomine invocato:

Concilium, non obstantibus supradictis apellationibus, damnavit et damnat praedictam instructionem pastoralem, cui titulus: *Instruction pastorale de monseigneur l'évêque de Senez, dans laquelle, à l'occasion des bruits qui se sont répandus de sa mort, il rend son clergé et son peuple dépositaires de ses derniers sentimens sur les contestations qui agitent l'église, en date du vingt-huit août mil sept cens vingt-six;* tanquam temerariam, scandalosam, seditiosam, ecclesiae, episcopis et auctoritati regiae injuriosam, schismaticam, haeretico spiritu plenam, erroribus refertam et haereses foventem: in his praecipue, quibus adversatur purae et simplici summi pontificis Alexandri VII formularii signaturae, cui vexationis nomen adscribit; in his, quae falso et injuriose profert in constitutionem *Unigenitus* et in ejus factam acceptationem, affirmando, dictam constitutionem ecclesiae dogma, mores, disciplinam et hierarchiam evertere; in his, quae ad damnati libri Moralium Quesnelli considerationum commendationem affert, cujus libri lectionem permittit et suadet, tanquam alendae pietati maxime idonei; in his etiam, quibus rm̃us d. episcopus Senecensis eos ex suis, qui occasione supradictorum post mortem suam possent inquietari, hortatur, ut a principiis dictae suae instructionis pastoralis non discedant: quos omnes errores denuo affirmavit dictus rm̃us d. episcopus Senecensis, tum in scripto per modum litterarum omnibus visuris directo tam suo quam sibi adhaerentium nomine, dato mensibus junio et julio praesentis anni, quod scriptum ipsemet recitavit in pleno consessu, ejusque exemplar sua manu subscriptum deposuit, tum in actis suis omnibus, adversus promotoris expostulationem allatis: minime tamen intendente concilio, his singularibus designationibus caetera, quae in dicta instructione pastorali enuntiantur, approbare, in quibus alia multa notavit, justa reprehensione maxime digna. Vetat ac prohibet sancta synodus, ne quis fidelis utriusque sexus, sive exemptus sive non exemptus, tam dioecesis Senecensis quam hujus ecclesiasticae provinciae, doceat aut sectetur pravam dictae instructionis pastoralis doctrinam aut cujuscunque alterius libri in favorem dictae instructionis conscripti; ne quis etiam hujusmodi libros legat, imprimat, vendat aut spargat in vulgus; praecipiens omnibus aliquod horum exemplar apud se habentibus, ut continuo reponant illud apud tabularium suae dioecesis: supra dicta omnia sub poena excommunicationis ipso facto incurrendae, ordinario reservatae.

Statuit sancta synodus, ut dictus rm̃us Joannes de Soanen, episcopus Senecensis, qui dictam instructionem pastoralem subscripto proprio nomine suam declaravit et adoptavit, et qui, non obstantibus monitionibus canonicis eidem factis, ut dictos excessus suos retractaret, pervicaciter in eis perseveravit, sit et maneat suspensus ab omni officio et jurisdictione episcopali et ab omni exercitio ordinis tum episcopalis tum sacerdotalis, donec satisfecerit, debite retractando et rite condemnando tam dictam instructionem pastoralem quam quaecunque alia ab eo ad eam defendendam conscripta: quo casu retractationis concilium potestatem facit rm̃o d. archiepiscopo Ebredunensi metropolitano et, vacante sede metropolitana, antiquiori provinciae suffraganeo, ad hoc requisitam absolutionem dicto rm̃o d. Joanni de Soanen, episcopo Senecensi, concedendi et impertiendi.

Vetat et prohibet concilium, ne quis interim sive vicarius generalis, sive officialis, vicesgerens, promotor, decanus ruralis, vicarius foraneus et quivis alter officiarius ecclesiasticus, a dicto rm̃o d. episcopo Senecensi constitutus aut delegatus, durante praedicta suspensione, ullam exerceat muneris sui praedicti functionem; conciliumque eligit ac constituit in tota dioecesi Senecensi vicarium generalem simul et officialem, quamdiu durabit praedicta censura, rdum d. Joannem d'Yze de Saléon presbyterum, capacem, idoneum, pietate, zelo doctrinaque conspicuum, cui in hunc effectum tradentur nomine concilii litterae vicarii generalis et officialis a rm̃o d. archiepiscopo Ebredunensi: qui quidem vicarius generalis, simul ut Senetium advenerit, synodum convocabit dioecesanam inibique signaturam exiget puram et simplicem fomularii Alexandri VII ab iis omnibus, qui nondum illam praestiterint; exiget etiam in posterum ab iis omnibus, qui sive erunt promovendi ad ordines sive per *visa* aut alia quavis ratione canonica ad beneficia erunt instituendi. Praeterea dictus vicarius generalis jubebit, e codice actorum episcopatus auferri, si possit, instructionem pastoralem supradictam, discindendam, simulque alia, quaecunque acta potuissent ibi inseri, eandem dictae instructionis pastoralis doctrinam continentia, pariter discindenda; si vero extrahi non possint, ex dicto codice expungenda et delenda curabit, adhibita ad marginem praesentis judicii mentione. Et insuper prospiciet iis, quae ad sanae doctrinae disciplinaeque ecclesiasticae sive restitutionem sive firmamentum conducere aut necessaria fore judicabit. Quoniam vero praefata constitutio *Unigenitus* nondum in dicta dioecesi Senecensi fuit promulgata, curabit sine mora juxta formam solitam promulgari.

Concilium item toto supradictae censurae tempore promotorem constituit ac delegat in dicta dioecesi Senecensi rdum d. Joannem Allard, presbyterum, capacem, idoneum et tali munere dignum; isque in hunc finem nomine concilii litteras a rm̃o d. archiepiscopo Ebredunensi traditas recipiet. Qui quidem, sive vicarius generalis et officialis, sive promotor, erunt revocabiles a rm̃o d. archiepiscopo Ebredunensi aut, vacante sede archiepiscopali, ab antiquiori provinciae suffraganeo, qui alium vel alios in praecedentium locum sufficient, prout e re ecclesiae fore judicabunt.

Et ex fructibus episcopatus Senecensis assumetur tertia pars, necessariis administrandae dioecesis Senecensis sumptibus impendenda ac propterea reponenda in manibus praefati vicarii generalis et officialis, qui supradictae partis fructuum, simul et totius administrationis suae, quemadmodum et ipse promotor muneris sui, rm̃o d. archiepiscopo Ebredunensi aut, vacante sede archiepiscopali, antiquiori provinciae suffraganeo singulis trimestribus aut saepius etiam, si ab iis requisitum fuerit, rationem reddent.

Insuper christianissimo regi humillime supplicabitur, ut praesens judicium auctoritate sua firmare ejusque executionem promovere velit. Statuit ac decrevit concilium, praesens suum judicium hac in urbe notificandum ac denuntiandum dicto rm̃o d.

Joanni de Soanen, episcopo Senecensi, exemplumque illius illi relinquendum ac insuper in urbe Senecensi legendum ac promulgandum et ubivis jus postulat, ne quis ignorantiam ejus possit praetendere.

Datum in concilio provinciali Ebredunensi, die vigesima septembris anni millesimi septingentesimi vigesimi septimi. Sic subsignatum in autographo:

† Ego *Petrus,* archiepiscopus p. Ebredunensis, definiens subscripsi.

† Ego *Franciscus,* episcopus et comes Vapincensis, definiens subscripsi.

† Ego *Joannes,* ep. et d. Bellicensis, definiens subscripsi.

† Ego *Petrus Josephus de Castellane,* ep. Forojuliensis, definiens subscripsi.

† Ego *Flodoardus,* ep. Vinciensis, definiens subscripsi.

† Ego *Petrus Franciscus,* ep. Sistaricensis, definiens subscripsi.

† Ego *Dominicus,* ep. Glandavensis, definiens subscripsi.

† Ego *Antonius Franciscus,* episcopus Aeduensis, definiens subscripsi.

† Ego *Franciscus Reginaldus,* ep. Vivariensis, definiens subscripsi.

† Ego *Joannes Baptista,* ep. Aptensis, definiens subscripsi.

† Ego *Alexander,* ep. et comes Valentinensis, definiens subscripsi.

† Ego *Joannes,* ep. et princeps Gratianopolitanus, definiens subscripsi.

† Ego *Carolus Octavian.,* ep. Grassensis, definiens subscripsi [1]).

QUARTA SESSIO.

Anno Domini 1727 ss. d. n. Benedicti papae XIII pontificatus quarto, christianissimi regis Ludovici XV regni duodecimo, die vigesima prima septembris, quae erat dies dominica, habita est in ecclesia metropolitana quarta sessio ea quae sequitur forma.

Hora 8 matutina adfuere in palatio archiepiscopali rm̃i d. d. episcopi iique omnes, ex quibus concilium constat. Hinc processum est ad ecclesiam metropolitanam eodem ordine ac modo, qui in praecedentibus sessionibus descripti sunt. Rm̃us d. archiepiscopus in throno suo vestes induit sacrificantis; tum pontificaliter missam celebrans, consecravit in episcopum rm̃um d. Nicensem electum, cum ipsi consecranti adessent rm̃i d. d. episcopi Glandavensis et Grassensis.

Peracto sacrificio, eaedem adhibitae sunt, preces, quae in sessione secunda, iisdemque ritibus. Dein secretarius e pulpito promulgavit decreta *de constitutionibus apostolicis,* quae more solito excepta et approbata fuere a patribus omnibus. Postmodum idem secretarius ex eodem suggestu publicavit sententiam pridie a concilio latam in instructionem pastoralem rm̃i d. episcopi Senecensis et in personam ipsius, quatenus auctoris dictae instructionis. Publicata sententia, cum exquisita fuissent vota a patribus omnibus, excepto rm̃o d. episcopo Massiliensi, et relata fuissent rm̃o d. archiepiscopo ritu descripto in prima sessione: rm̃us d. archiepiscopus dixit: *sententia placuit patribus.* Tum a secretario promulgatum fuit decretum de indicenda sessione quinta ad diem dominicam sequentem, praesentis mensis diem 28, rm̃us d. archiepiscopus adstantibus solemniter benedixit; publicatisque a secretario centum dierum indulgentiis, de more a synodo concessis iis, qui caerimoniae interfuere, concilium recessit ad palatium archiepiscopale eodem, quo ad ecclesiam accesserat, ordine.

Infra promulgatae sententiae autographum latine conscriptum extat actum promulgationis ejusdem sententiae his verbis conceptum:

Die vigesima prima mensis septembris anni millesimi septingentesimi vigesimi septimi in quarta sessione concilii Ebredunensis post promulgationem decretorum: *de constitutionibus apostolicis,* praedicta sententia promulgata fuit. Quo facto, a patribus concilii requisita sunt vota; et iis relatis rm̃o archiepiscopo, ipse rm̃us archiepiscopus pronuntiavit: *sententia placuit patribus.*

† *Petrus,* arch. p. Ebredunensis.

Die vero 22 septembris anno 1727 supraposita sententia rite denuntiata fuit rm̃o d. episcopo Senecensi; duplexque illius exemplum ipsi in manus repositum est, latino scilicet et gallico sermone descriptum: prout habetur ex acto ipso perscripto denunciationis, apposito infra singula dictae sententiae autographa, latine et gallice conscripta sequentibus verbis.

Denuntiatio sententiae.

Anno 1727 die 22 septembris ante meridiem, per secretarium, cui aderant bini concilii provincialis Ebredunensis notarii, rite denuntiata fuit supraposita sententia gallice conscripta; atque tum illius ad verbum descriptae simul cum enarratione visorum litis instrumentorum tum praesentis denuntiationis acti exemplum, decem scriptis paginis unoque codice descriptum, in manus traditum ac relictum est rm̃o d. Joanni de Soanen, episcopo Senecensi, ipsi personaliter loquendo in dicta urbe Ebredunensi ipsoque ejus in domicilio, quod habet apud d. Roux; praedictique secretarius et notarii subscripsere tum praesenti autographo tum praefato acti denuntiationis exemplo. Praeterea in manus dicti rm̃i d. episcopi Senecensis traditum ac relictum est alterum exemplum latino sermone descriptum tam judicati sententiae praedictae, ipsissimis quibus in quarta sessione latinis verbis est promulgatum, quam acti promulgationis ejusdem. Praedicta omnia, ne ignorantiam possit praetendere.

Subscripsere *de Michel,* concilii secretarius, *Vial,* concilii notarius, *Leydon,* concilii notarius.

EXSCRIPTA DENUNTIATIO SENTENTIAE

apposita infra dictae sententiae autographum latine conscriptum.

Anno 1727 die 22 septembris ante meridiem, per secretarium, cui aderant bini concilii provincialis Ebredunensis notarii, rite denuntiata fuere tum judicatum sententiae suprapositae, ipsis latinis verbis conscriptum, quibus promulgatum fuit, tum facta illius promulgatio in quarta sessione; prae-

[1]) *[Nota editorum Collectionis Lacensis:]* Sistaricensis congregationem hanc generalem, cui interfuit, in constitutione *Unigenitus* historia hisce verbis describit:

Ce fut le 20 septembre que, faisant droit sur les conclusions définitives du promoteur, les pères du concile s'assemblèrent pour porter leur sentence contre Mr. de Senez. Je ne sais s'il s'est jamais passé une action où la présence de Dieu se soit rendue plus sensible que dans celle-ci. J'avoue que tout ce que j'avais lu dans nos histoires, dans nos annales, dans les fastes sacrés de l'église, et que tout ce que j'y avais appris de la majesté qui règne dans les conciles, ne m'en avait pas donné une idée aussi auguste que le fit la seule séance dont je parle. L'Esprit-Saint rendu visible au milieu de nous, ne nous aurait peut-être pas imposé un silence plus absolu, ni imprimé un respect plus profond. La séance dura cinq heures. Pendant tout ce temps-là, pas un seul évêque qui fît le moindre mouvement ni qui parlât hors de son rang. Ils me parurent immobiles, touchés de la plus vive douleur, pénétrés du jugement qu'ils allaient prononcer, absorbés en Dieu, remplis de l'Esprit-Saint qui les animait.

dictorumque tam judicati quam acti promulgationis, simul et praesentis denuntiationis acti exemplum, septem paginis descriptum, in manus traditum ac relictum est rmo d. Joanni de Soanen, episcopo Senecensi, ipsi personaliter loquendo in dicta urbe Ebredunensi ipsoque ejus in domicilio, quod habet apud d. Roux: atque subscripsere praedicti secretarius et notarii tum praesenti autographo tum praefato acti praesentis denuntiationis exemplo; cum praeterea in manus dicti rmi d. episcopi Senecensis traditum ac relictum fuisset exemplum alterum praedictae sententiae plene descriptae simul cum enarratione visorum litis instrumentorum, gallico sermone. Praedicta omnia, ne ignorantiam possit obtendere.

Subscripsere *de Michel,* concilii secretarius, *Vial,* concilii notarius, *Leydon,* concilii notarius.

XXIII CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 22 septembris ante meridiem, in palatii archiepiscopalis sacello, habita est a rmo d. archiepiscopo vigesima tertia congregatio privata, cui interfuere rmi d. d. episcopi Vapincensis, Massiliensis, Bellicensis, Forojuliensis, Vinciensis, Sistaricensis, Glandavensis, Augustodunensis, Vivariensis, Aptensis, Valentinus, Gratianopolitanus, Grassensis et Nicensis ac r. d. de Puget.

Rmus d. episcopus Massiliensis palam declaravit, nulla re prorsus se animo discrepare a synodi judicio de doctrina instructionis pastoralis rmi d. episcopi Senecensis, quin potius toto pectore ac mente adhaerere se justae illius pronuntiatae damnationi notisque censoriis seu qualificationibus, quae illi doctrinae merito a synodo inustae sunt, simul et judicio, quod ab eadem synodo pronuntiatum est in personam rmi d. episcopi Senecensis.

Idem declaratum fuit a rmo d. episcopo Nicensi.

Tum rmus d. episcopus Massiliensis supplex rogavit patres, vellent recordari eorum, quae frequenti synodo dixit tunc, cum a rmo d. episcopo Senecensi judex fuit recusatus: nimirum, acerbissimo cum animi dolore audiisse, se ab episcopo insimulari de traditis erroribus in mandato pastorali, a se edito die 14 januarii anno 1726; quamvis autem probe intelligeret, satis per se ipsam detegi ac confutari calumniam, tum ex circumstantiis, in quibus positus eum accusasset rmus d. episcopus Senecensis, tum ex vaga ipsius accusandi ratione, qua nullum singillatim appellaret errorem nullumque etiam generatim, seu erroris materiam proferret, nihilominus tanto acerbius ferre se, vel minimam sibi labem suspicionis injici de adulterata aut etiam debilitata veritate fidei, quanto sibi conscius esset flagrantiori se studio accendi purae illius atque illibatae servandae; caeterum multum inde mitigatum fuisse conceptum animo dolorem, quod iis coram paratis judicibus fuisset accusatus eoque in consessu episcoporum, quos et plurima religionis cognitione instructos et pari tuendae veritatis zelo incensos esse pernosceret; quibus proinde totius sententiae suae ac doctrinae rationem reddere nunquam non summo honori duceret; quare humillime se supplicare ipsis, censoria aggrederentur ratione opus recognoscere impetitumque examinare mandatum; quod si aliquatenus reprehendendum esse judicarent, eatenus et ipse idem retractare ac damnare judicioque synodi proprio, si opus esset, sanguine subscribere promptus esset ac paratus.

Ad quae respondit synodus, supervacaneum esse prorsus, institui, quod postulaverat rmus d. episcopus Massiliensis, mandati a se editi examen, cum illustriora essent jam inde ab initio episcopatus sui integritatis fidei monimenta ardentisque studii in sana doctrina defendenda adversus eam impugnantium impetus, quam ut tantillum infirmari possent vagis hujusmodi rmi d. episcopi Senecensis accusationibus, quae et nihil certi designarent et iis temporis circumstantiis adducerentur, quibus non tam accusato labem inferre, quam accusanti causae detrimentum afferre valerent; cum praeterea id jure asseverare quisque posse videretur, erroris accusari ab iis, quos constet errori esse deditos, honori potius quam dedecori facile esse ab omnibus tribuendum.

De integro recitata fuere decreta: *de episcopis, de canonicis, de celebratione missae,* quae fuerant in secunda sessione promulgata. Eaque omnia rata habita sunt atque approbata a rmis d. d. vicinarum provinciarum invitatis episcopis.

XXIV CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 23 septembris ante meridiem, in palatii archiepiscopalis sacello, habita est a rmo d. archiepiscopo vigesima quarta congregatio privata, cui interfuere in praecedenti congregatione nominati rmi d. d. episcopi ac r. d. de Puget.

Quae in tertia sessione promulgata fuerant decreta: *de curatis et administratione sacramentorum,* fuere item recitata in praesenti consessu, atque item ut priora rata sunt habita atque approbata a rmis d. d. vicinarum provinciarum invitatis episcopis.

XXV CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 24 septembris ante meridiem, consueto in loco, habita est a rmo d. archiepiscopo vigesima quinta congregatio privata, cui interfuere iidem rmi d. d. episcopi, qui praecedenti interfuerant, ac r. d. de Puget.

Pensata sunt diligenter atque constituta decreta in proxime futura sessione promulganda.

XXVII CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 24 septembris hora 3 pomeridiana, in palatii archiepiscopalis sacello, habita est a rmo d. archiepiscopo vigesima septima congregatio generalis, cui interfuere omnes rmi d. d. episcopi, qui praecedenti interfuerant, r. d. de Puget, r. d. abbas Boscodonensis, deputati, theologi et canonistae concilii.

Rmus d. episcopus Massiliensis retulit ad synodum de libellis a promotore delatis die 18 mensis hujus in congregatione generali: qui libri in praesenti consessu palam revoluti sunt, atque instituta fuit eorum accurata recognitio examenque censorium.

XXVI CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 25 septembris ante meridiem, consueto in loco, habita est a rmo d. archiepiscopo vigesima sexta congregatio privata, cui interfuere rmi d. d. episcopi omnes, qui praecedenti interfuerant, ac r. d. de Puget.

Actorum concilii incepta recitatio ad vigesimam primam usque congregationem generalem deducta est.

Rmus d. episcopus Gratianopolitanus tutamen a concilio petiit in lite, quam habet pro seminario suo, in patres Oratorii Jesu.

Postulationi concedens synodus rogavit rmum d. archiepiscopum, ut in epistola, quam ad regem christianissimum de rebus in concilio gestis est conscripturus, hanc etiam episcopi causam regi commendandam curet.

XXVII CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 26 septembris ante meridiem, consueto in loco, habita est a rmo d. archiepiscopo vigesima septima congregatio privata, cui iidem interfuere rmi d. d. episcopi, qui praecedenti interfuerant, et r. d. de Puget.

Deliberavere patres de ea, quam adhibituri essent, ratione in promulgandis decretis judicioque concilii in sua quisque dioecesi; visumque est ac constitutum, esse in hunc finem edendum mandatum pastorale unum atque consimile, quod esset cunctorum suffragiis approbandum, et quo uterentur ad praedicta promulganda singuli rmi d. d. episcopi tam comprovinciales, quam qui synodo interfuere invitati.

Perscripta concilii acta recitata fuere usque ad quartae sessionis narrationem.

XXVIII ET ULTIMA CONGREGATIO GENERALIS.

Anno 1727 die 26 septembris hora de meridie tertia, in palatii archiepiscopalis sacello, habita est a rmo d. archiepiscopo vigesima octava et ultima congregatio generalis, cui interfuere rmi d. d. episcopi omnes, qui praecedenti interfuerant, r. d. de Puget, r. d. abbas Boscodonensis, deputati, theologi et canonistae concilii.

Institutum examen librorum a promotore delatorum die 18 praesentis mensis exegit synodus tulitque in delatos libros censuram infra descriptam, cujus autographum extat inter instrumenta concilii authentica.

CENSURA

adversus quosdam libros gallice impressos.

Facta a concilii promotore denuntiatione librorum, quibus titulus est: *Dissertation sur la validité des ordinations des Anglois. A Bruxelles, chez Simon Herstevens, libraire, 1723,* et: *Défense de la dissertation: sur la validité des ordinations des Anglois, contre les différentes réponses, qui y ont été faites avec les preuves justificatives etc., par l'autheur de la dissertation. A Bruxelles, chez Simon Herstevens, 1726.* Audito hac super re rmo d. episcopo Massiliensi, cui cura demandata fuerat referendi, quae censuris ecclesiasticis digna viderentur in praedictis scriptis: eosdem, coram propositos ac diligenter examinatos, justo anathemate dignos facile agnovit haec sancta synodus.

Ex illo siquidem examine evidenter colligitur, praefatos libros sub falso et inani futurae cum ecclesia Romana Anglorum conciliationis obtentu haeretica dogmata exsuscitare; neque enim audacissimo huic erroris magistro fuit satis primatui Petri detrahere, auctoritatem episcoporum aperte impugnare, catholicam circa sacerdotium et in anima impressum per sacramenta characterem doctrinam adulterare, venerandas, quae in celebrandis sacris mysteriis adhibentur, caerimonias despectui et ludibrio objicere, ea demum circa sacramentorum formam edocere principia, quibus vel ipsa destrueretur sacramentorum substantia; quod stupendum et horrendum magis, ut sacrilegas de eucharistia Anglorum opiniones, in sacrosancta Tridentini concilii synodo profligatas [1]), a censuris vindicaret, nullam praesentem in sacrificio altaris immolari victimam, et missae sacrificium esse duntaxat repraesentativum et commemorativum, ac proinde *nudam sacrificii in cruce peracti commemorationem in missa fieri,* asserere non erubuit, suamque de transubstantiatione et reali praesentia, Christi corporis et sanguinis in sacramento eucharistiae necnon circa alia ecclesiae dogmata fidem innumeris in locis suspectam demonstrat.

Quapropter concilium in Spiritu sancto congregatum, invocato Christi nomine, auditis theologorum votis, ipsaque pro rei gravitate causa mature perpensa, praefatam dictorum librorum doctrinam: falsam, temerariam, scandalosam, sedi apostolicae et episcopis injuriosam, schismati et haeresi faventem, erroneam, jam a sancta Tridentina synodo damnatam et haereticam declarat et ut talem damnat et anathematizat. Praeterea praedictos libros retinere, legere, commodare, describere aut typis edere universis utriusque sexus Christi fidelibus sub poenis a jure praescriptis prohibet, eosque apud tabularium dioecesis reponi mandat.

Datum in concilio provinciali Ebredunensi, in vigesima octava et ultima congregatione generali, habita die vigesima sexta mensis septembris anni millesimi septingentesimi vigesimi septimi *[Sic signatum ad authenticum:]*

† Ego *Petrus,* arch. p. Ebredun., definiens subscripsi.

† Ego *Franciscus,* episcopus Vapincensis, definiens subscripsi.

† Ego *Henricus,* episcopus Massiliensis, definiens subscripsi.

† Ego *Joannes,* episcopus et dominus Bellicensis, sacri Romani imperii princeps, definiens subscripsi.

† Ego *Flodoardus,* episcopus et dominus Vinciensis, definiens subscripsi.

† Ego *Petrus Josephus de Castellane,* episcopus Forojuliensis, definiens subscripsi.

† Ego *Petrus Franciscus,* episcopus Sistaricensis, definiens subscripsi.

† Ego *Dominicus,* episcopus Glandavensis, definiens subscripsi.

† Ego *Antonius Franciscus,* episcopus Aeduensis, definiens subscripsi.

† Ego *Franciscus Reginaldus,* Vivariensis episcopus, definiens subscripsi.

† Ego *Joannes Baptista,* episcopus Aptensis, definiens subscripsi.

† Ego *Alexander,* episcopus et comes Valentinensis, definiens subscripsi.

† Ego *Joan.,* episc. et princeps Gratianopolitanus, definiens subscripsi.

† Ego *Carolus Octavianus,* episc. Grassensis, definiens subscripsi.

† Ego *Raymundus,* episcopus Niciensis, definiens subscripsi.

XXVIII ET ULTIMA CONGREGATIO PRIVATA.

Anno 1727 die 27 septembris ante meridiem, consueto in loco, habita est a rmo d. archiepiscopo vigesima octava et ultima congregatio privata, cui iidem interfuere rmi d. d. episcopi, qui praecedenti iuterfuerant, ac r. d. de Puget.

Deliberatum fuit, ut sequenti die post meridiem synodus solemni ritu procedens interesset generali omnium ordinum supplicationi habendae pro celebranda festivitate translationis sacrarum reliquiarum beatae Victoriae; quae solemnis procedendi ac supplicandi caerimonia eam referret, quae pro dimittenda ac solvenda synodo fuisset de more indicenda.

Peracta atque absoluta est actorum concilii recitatio.

Tum demum constitutum fuit a synodo, ut nomine suo conscriberentur litterae ad summum

[1]) Conc. Trid., sess. 22, can. 3.

pontificem, ad regem christianissimum, ad Galliae episcopos, ad eminentissimum cardinalem de Fleury, publicae rei administratorem, et ad ipsos Senecensis dioecesis fideles; curaque commissa perscribendi ad summum pontificem rmo d. episcopo Grassensi; ad regem christianissimum rmo d. episcopo Gratianopolitano; ad Galliae episcopos rmo d. episcopo Sistaricensi; ad eminentissimum cardinalem de Fleury rmo d. episcopo Augustodunensi, et ad fideles dioecesis Senecensis rmo d. episcopo Vivariensi.

V ET ULTIMA SESSIO.

Die dominica, quae fuit dies vigesima octava septembris, anno millesimo septingentesimo vigesimo septimo, ss. d. n. Benedicti papae XIII pontificatus anno quarto, regni christianissimi regis Ludovici XV duodecimo, habita est in ecclesia metropolitana quinta et ultima sessio eo, qui sequitur, modo.

Hora octava matutina rmi domini episcopi caeterique omnes, quibus constat concilium, in palatium archiepiscopale convenere, unde processionaliter itum est ad ecclesiam metropolitanam eo vestium ornatu eoque procedendi ordine, qui designatus fuit ac praescriptus in prima congregatione generali.

Illustrissimus ac rmus d. archiepiscopus, cum in throno suo sese sacrificantis vestibus induisset, missam pontificaliter celebravit de communi virginum, cum hac die ex praecepto dicti rmi d. archiepiscopi officium fieret de translatione reliquiarum sanctae Victoriae.

Peracta missa, eaedem sunt recitatae preces, eaedem adhibitae caerimoniae, ac in tertia sessione. Tum secretarius e manibus rmi d. archiepiscopi excepit more solito decreta, quae promulgavit ordine sequenti: *1 de baptismo, 2 de confirmatione, 3 de eucharistia, 4 de poenitentia, 5 de extrema unctione, 6 de ordine, 7 de matrimonio, 8 de indulgentiis, 9 de reliquiis, 10 de sepulturis;* et denique censuram supra transcriptam adversus quosdam libros gallice impressos, quibus titulus est: *Dissertation sur la validité des ordinations des Anglois etc.* et: *Défense de la dissertation sur la validité des ordinations des Anglois contre les différentes réponses, qui y ont été faites etc.* Quae cum decreta recepta et approbata fuissent a patribus more in praecedentibus sessionibus usurpato, illustrissimus et rmus d. archiepiscopus orationem habuit.

Cum perorasset rmus d. archiepiscopus, secretarius e pulpito recitavit decretum de subscribendo decretis concilii.

Decretum de subscribendo.

Illustrissimus et rmus d. Petrus de Guérin de Tencin, archiepiscopus princeps Ebredunensis, sancti Romani imperii princeps et tricamerarius, throno pontificio assistens, admonet reverendissimos patres omnes, qui huic synodo jure intersunt et interfuerunt, ut post se, singuli loco et ordine suo, ad altare majus accedant et iis, quae in hac synodo decreta sunt, subscribant.

Recepto et approbato dicto decreto a patribus more solito, rmus d. archiepiscopus, cum sese inclinasset ad rmos d. d. episcopos, convertit se ad altare atque, paululum inflexo ad crucem capite, subscripsit modo sequenti.

Nos, Petrus de Guérin de Tencin, archiepiscopus princeps Ebredunensis, sancti Romani imperii princeps et tricamerarius, throno pontificio assistens, regi ab omnibus consiliis, haec decreta a nobis definita subscripsimus. † *Petrus,* arch. p. Ebred.

Cumque in solita sede sua reversus rmus d. archiepiscopus consedisset, rmi d. d. episcopi, singuli per vicem ad altare accedentes, inclinato capite ad rmum d. archiepiscopum, deinde ad altare, subscripsere pariter eo, qui sequitur, ordine et modo.

† Ego *Franciscus,* ep. et comes Vapincensis, princeps sancti imperii, subscripsi.

† Ego *Henricus,* episcopus Massiliensis, subscripsi.

† Ego *Joannes,* episcopus et dominus Bellicensis, sacri Romani imperii princeps, subscripsi.

† Ego *Flodoardus,* episcopus et dominus Vinciensis, subscripsi.

† Ego *Petrus Josephus de Castellane,* episcopus Forojuliensis, subscripsi.

† Ego *Petrus Franciscus,* episcopus Sistaricensis, subscripsi.

† Ego *Dominicus,* episcopus Glandavensis, subscripsi.

† Ego *Antonius Franciscus,* episcopus Aeduensis, subscripsi.

† Ego *Franciscus Reginaldus,* episcopus Vivariensis, subscripsi.

† Ego *Joannes Baptista,* episcopus Aptensis, subscripsi.

† Ego *Alexander,* episcopus et comes Valentinensis, subscripsi.

† Ego *Joannes,* episc. et princeps Gratianopolitanus, subscripsi.

† Ego *Carolus Octavianus,* episc. Grassensis, subscripsi.

† Ego *Raymundus,* episcopus Niciensis, subscripsi.

Ego Franciscus de Puget, vicarius generalis atque procurator generaliter ad omnia deputatus illustrissimi ac reverendissimi domini episcopi Diniensis, ejus nomine interfui et subscripsi; et omnia et singula in hac sancta synodo Ebredunensi acta, decreta, edita et promulgata ejus et ecclesiae suae nomine recipio.

Quibus omnibus ad propriam sedem reversis et sedentibus, secretarius e dicto pulpito interrogavit:

Illustrissime domine, reverendissimi patres! Placetne vobis, ad Dei omnipotentis laudem, hujus concilii provincialis finem jam fieri?

Reverendissimi episcopi responderunt: *placet.* Atque secretarius decretum de fine concilii promulgavit.

Decretum de fine concilii.

Cum absoluta sint, quae pro temporis ratione agi gerique posse videbantur, cumque pastoralis cura rmos d. episcopos, qui huic sanctae synodo interfuerunt et intersunt, ad ecclesiarum suarum pastorales vigilias revocet, propterea huic sancto concilio finem imponi censuimus.

Tum vero sic acclamatum est a patribus.

ACCLAMATIONES.

Secretarius. Benedictio Dei omnipotentis super sanctissimum papam, multi anni Benedicto XIII ad exaltationem ecclesiae.

Resp. Benedictio super illum, multi anni.

Secret. Ludovico XV, regi nostro, qui concilium hoc provinciale promovit et protexit, dies super dies adjiciat Dominus et annos ejus usque in diem generationis et generationis. Benedicat illum Deus in aeternum.

Resp. Dies super dies adjiciat Dominus, amen. Benedicat illum in saecula, amen.

Secret. Victorem Amedeum, Sardiniae regem pium et pacificum, conservet Deus et custodiat.

Resp. Conservet illum Deus et custodiat.

Secret. Reverendissimum dominum metropolitanum hujus provinciae et in hoc concilio praesidentem rore gratiae suae perfundat Deus et ad aeternam gloriam reservet.

Resp. Rore gratiae suae perfundat eum Deus, ad aeternam gloriam reservet.

Secret. Reverendissimos episcopos, quos Spiritus sanctus in hoc concilio congregavit ad gloriam et utilitatem provinciae nostrae, ad ecclesias suas feliciter reducat incolumes et ad multos annos conservet.

Resp. Incolumes reducat et conservet.

Secret. Omnibus orthodoxis in hoc concilio congregatis pax super illos et benedictio.

Resp. Pax et benedictio.

Secret. Fidem, quam haec sancta synodus professa est, integram illibatamque servemus, sanctas leges in perpetuum amplectamur.

Resp. Amplectamur, credamus corde et hanc fidem ore profiteamur.

Secret. Qui a fide illa pertinaciter recesserint, inter ethnicos habeantur.

Resp. Haereticis illis anathema, anathema.

Secret. Novatores, qui Romanam ecclesiam sanctam, catholicam et apostolicam vel corde vel ore blasphemant, detestamur.

Resp. Eos anathematizamus. Anathema cunctis haereticis.

Secret. Confessionem illam in ore nostro conservet Dominus ad gloriam et utilitatem ecclesiae salutemque nostram.

Resp. Conservet in aeternum, fiat, fiat. Pax super nos et misericordia.

Acclamationes excepit solemnis cantus *Te Deum laudamus.* Hunc vero secuta est *oratio gratiarum actionis,* recitata a reverendissimo domino archiepiscopo.

Hinc mitrati reverendissimi domini episcopi, ordine antiquitatis procedentes, ad rm̃um d. archiepiscopum accessere, inclinatoque ad eum capite, pacis osculum accepere et dedere; indeque ad locum quisque suum reversi, sese invicem dicto pacis osculo sunt deosculati.

Deinde solemniter rm̃us d. archiepiscopus toti coetui ac populo benedixit: cui consequenter indulgentias centum dierum, a concilio concessas, promulgavit e suggestu secretarius, dimittens eos et canens *recedamus in pace.* Respondit chorus occinendo *in nomine Domini.*

His peractis, rm̃us d. archiepiscopus et rm̃i d. d. episcopi, depositis ornamentis, recessere.

Post meridiem rm̃i d. d. archiepiscopus et episcopi solemni omnium ordinum supplicationi, habitae pro celebranda festivitate translationis reliquiarum b. Victoriae, interfuere, sacram reliquiarum thecam gerentibus quatuor presbyteris dalmatica indutis, ad quatuor vero thecae angulos praeligatas vittas longiores manu gestantibus quatuor antiquioribus episcopis, videlicet rm̃is d. d. Vapincensi, Massiliensi, Bellicensi et Vinciensi episcopis. Cum autem in ecclesiam cuncti longo ordine procedentes reversi fuissent, rm̃us d. archiepiscopus, sumpto in manus ss. sacramento, solemni ritu ac more toti coetui benedixit. Tum, postulantibus rm̃is d. d. episcopis, singulis impertivit rm̃us d. archiepiscopus, non sine authentico traditionis perscripto testimonio, partem aliquam reliquiarum b. Victoriae, solemne ac perpetuum ipsis futurum tam augustae caerimoniae monimentum.

† *Petrus,* arch. p. Ebredunensis.
† *Franciscus,* episcopus Vapincensis.
† *Henricus,* episcopus Massiliensis.
† *Joannes,* episcopus Bellicensis.
† *Flodoardus,* episcopus Vinciensis.
† *Petrus Josephus,* episcopus Forojuliensis.
† *Petrus Franciscus,* episcopus Sistaricensis.
† *Dominicus,* episcopus Glandavensis.
† *Antonius Franciscus,* episcopus Aeduensis.
† *Franciscus Reginaldus,* episcopus Vivariensis.
† *Joannes Baptista,* episcopus Aptensis.
† *Alexander,* episcopus et comes Valentinensis.
† *Joannes,* episcopus princeps Gratianopolitanus.
† *Carolus Octavianus,* episc. Grassensis.
† *Raymundus,* episcopus Niciensis.
De Michel, concilii secret.

Epistolae synodicae concilii Ebredunensis.

EPISTOLA SYNODICA
ad sanctissimum dd. p. Benedictum XIII

Beatissime pater,

Antiquae traditionis exemplas servantes et ecclesiasticae memores disciplinae [1]), concilii nostri Ebredunensis gesta ad ecclesiarum matrem et magistram referenda esse censuimus, ut statutis nostris etiam sedis apostolicae adhibeatur auctoritas.

Officium vero illud nostrae erga Petri cathedram reverentiae eo propensius exequimur, quo sanctitatis vestrae pro synodalibus episcoporum coetibus sive restituendis sive confirmandis studium novimus ac sollicitudinem.

Horum, quibus olim, beatissime pater, praecipue florebat, celebrationem conventuum instaurari, jam dudum efflagitabat ecclesia Gallicana. Nostrorum tandem, illustrissimo promovente Ebredunensi archiepiscopo, et rege annuente christianissimo, compotes facti votorum, in nomine Domini convenimus summa omnium provinciae ordinum frequentia.

Cum autem episcoporum, quos Spiritus sanctus posuit regere ecclesiam Dei, primum munus sit, fidei depositum custodire intemeratum, prima quoque nobis cura fuit, ut apostolicas constitutiones ad profligandas recentes haereses, toto plaudente orbe christiano, promulgatas, ea qua par est, animi sinceritate atque demissione servandas esse declararemus.

Delatum exinde tartareum quoddam opus, quo sub obtentu ineundae Anglos inter et catholicam ecclesiam concordiae a sacrosancta Tridentina synodo execratae haereses, circa adorandum praesertim missae sacrificium, aperte retractantur, damnavimus et reprobavimus. Mores demum restaurare aggressi, ea statuimus, quae in ecclesiarum nostrarum utilitatem cessura in Domino judicavimus.

Quot ex illo nostro concilio in hanc provinciam, quot in ecclesiam Gallicanam fructus atque emolumenta redundatura essent, boni omnes laeto animo prospiciebant. Sane abundabat per Christum consolatio nostra; sed heu quam cito ex laetitia ad luctum reciderunt omnia, cum reverendissimi episcopi Senecensis pastorale documentum permultis audivimus, insimulante concilii promotore, scatere erroribus! In judicium deductum opusculum, prout rei gravitas postulabat, diligenter expendimus; plurima autem in eo deprehendimus ecclesiae, summis pontificibus et Gallicanis episcopis injuriosa, plurima scandalosa, schismatica et spiritu haeretico plena; uno verbo, nihil in eo documento comperimus, quod, ut aiebat Innocentius I [2]), *pla-*

[1]) Innoc. I ad conc. Carthag. [Mansi, *Conc.,* III, 1071.]
[2]) Ad episc. Afric. [Mansi, *Conc.,* III, 1079.]

ceret, et nihil pene, quod non penitus displiceret, a quovis damnandum atque culpandum, cujus similia, nisi qui ea scripserat, nemo alter in mentem reciperet atque sentiret.

Exitialis quippe libellus iste formulae, ab Alexandro VII ad excidendam radicitus jansenianam haeresim sapienter praescriptae, futilibus vim omnem distinctionibus conatur adimere; Clementis XI irretractabilem constitutionem, quae incipit *Unigenitus Dei filius,* palam et aperte proscindit. Perniciosum denique Quesnelli Considerationum moralium librum, totius ecclesiae judicio damnatum, summis, verius dixerimus, horrendis encomiis extollit ac veluti nutriendae fidelium pietati idoneum praedicat atque commendat.

Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis, inexpertum nihil reliquimus, beatissime pater, ut fratrem devium ad debitam sanctae matri ecclesiae obedientiam revocaremus. Sed *hominum mente corruptorum et qui veritate privati sunt, deditus* consiliis et deceptus, omnium nostrum plenissimis amoris et officii monitis corde restitit obfirmato.

Quocirca, ne, ut scribebat synodus Carthaginensis [1]), diu inultus multa occupans insanabilis error accresceret, neve, aberrante pastore, oves commissi gregis abducerentur in praeceps, advocatis e vicinioribus provinciis plurimis episcopis, ut causae plenior cognitio haberetur, judiciumque ageretur splendidius, praefatum reverendissimum episcopum Senecensem, uti damnatos saepius errores foventem et ecclesiae rebellem, omni jurisdictione episcopali et exercitio potestatis, tum episcopalis tum sacerdotalis, suspendendum esse decrevimus et suspensum ore unanimi pronuntiavimus.

Quid superest, beatissime pater, nisi ut concilio nostro s. v. major accedat auctoritas, qua decreta robore firmentur apostolico, et qua plenissime constet, reverendissimi episcopi Senecensis causam rite et legitime dijudicatam fuisse.

Nostras hac super re demississimas preces b. v. audituram benigne, spem non dubiam faciunt vigor ille sacerdotalis et pastoralis illa vigilantia, qua dominicum gregem verbo pascit et exemplo; hancce fiduciam multum juvant vestrae ad ducem nobis et auctorem operis, illustrissimum Ebredunensem metropolitanum, litterae ipsum erga et synodum officiosissimae.

Deum interea precamur enixe, ut ecclesiae suae b. v., renovata ut aquilae juventute, diu praestet salvam et incolumem.

Ita vovent, paternam vestram benedictionem enixe postulantes,

beatissime pater,
sanctitatis vestrae
obsequentissimi ac devotissimi filii
archiepiscopus et episcopi in concilio Ebredunensi congregati.

† *Petrus,* arch. p. Ebredunensis.

Datum in concilio Ebredunensi, die 27 mensis septembris anno 1727.

De mandato concilii
De Michel, a secretis.

LETTRE SYNODIQUE

au roy.

Sire

Nous avons regardé comme un effet singulier de la protection que vôtre majesté ne cesse d'accorder aux évêques de son royaume, la permission qu'elle a donné d'assembler le concile de la province d'Embrun.

Le rétablissement de ces saintes assemblées a fait, depuis plus d'un siècle, l'objet des désirs de nos prédécesseurs. La plûpart d'entre nous ont eu l'honneur d'être les témoins des favorables dispositions de vôtre majesté à satisfaire sur ce point les vœux empressés que le clergé formoit depuis si long-temps.

L'expérience du passé, la connoissance des maux présens de l'église, l'efficacité du remède étoient de puissants motifs pour nous faire désirer de voir revivre un usage consacré par la pratique des temps apostoliques.

Les lumières supérieures de vôtre majesté, la sagesse qui préside à ses conseils, son attachement à l'intégrité de la foi l'ont renduë sensible au bien général et aux besoins particuliers. C'est dans des vûës aussi respectables, qu'elle a authorisé la métropole d'Embrun à s'assembler en concile provincial, et les évêques des provinces voisines à s'y joindre pour discuter et traiter de concert les affaires qui nous paroîtroient intéresser davantage la réligion et le dogme catholique.

Nous pouvons, sire, nous rendre à nous-mêmes la justice que nôtre unique but a été de remplir un devoir aussi important. Nous nous sommes attachez à déclarer nos sentimens sur les points de doctrine qui nous ont paru exiger une attention plus particulière, pour nous opposer au cours des nouvelles erreurs. Nous avons choisi, dans les divers canons de discipline, reçûs déjà dans nos églises, ceux dont nous avons jugé que l'exacte observance contribueroit davantage à l'édification des peuples soûmis à nos soins.

De tels objets n'offroient que des idées consolantes, si nos soins n'eussent été partagés par la douleur que nous ont causé les plaintes qui ont été déférées à nôtre tribunal contre un de nos confrères, et cette première douleur n'eut été encore que passagère, si l'examen que nous avons dû faire de ces plaintes, ne nous avoit convaincu qu'elles n'étoient que trop bien fondées.

Des doutes scandaleux renouvellez hautement sur une question solemnellement décidée, un livre proscrit par la réünion de tous les évêques au souverain pontife, remis avec éloge au grand jour, une constitution dogmatique adoptée par le corps entier des pasteurs, traitée outrageusement, sont en peu de mots les divers excez que nous avons remarqués avec d'autant plus de douleur dans les écrits de ce confrère, que nous nous sommes trouvez dans la dure, mais indispensable necessité de les réprimer.

C'est la fâcheuse extrémité où nous a réduit son insensibilité aux réprésentations qu'un zèle tendre et compatissant à son malheur dictoit successivement à chacun de nous. Bien persuadez que la gloire la plus pure que nous pussions acquérir eût consisté à ramener à la vérité celui de nos frères qui s'en éloignoit, nous n'avons rien omis pour vaincre son obstination; mais elle a rendu vains et inutiles tous nos efforts, et c'est cette obstination seule à qui on doit attribuer un jugement dont la rigueur s'est fait d'abord sentir à nous-mêmes dans le temps que nous n'avons pû la refuser aux droits sacrez du ministère dont nous sommes revêtus.

Etabli, sire, comme vous l'êtes, protecteur des saints canons, titre auguste dont vôtre piété vous rend si digne, nous ne craindrons point d'employer auprès de vôtre majesté les mêmes expressions dont se servit autrefois le pape s. Léon en écrivant *[Epist. 81]* à un empereur du même nom, et de vous exhorter dans cette conjoncture, de faire une

[1]) Ad Innoc. I.

sérieuse attention que la puissance royale ne vous est point seulement confiée pour le gouvernement temporel de vôtre royaume, mais qu'elle est principalement déposée dans vos mains pour protéger l'église, afin qu'en arrêtant les entreprises téméraires, vous soûteniez les choses qui ont été prudemment réglées, et vous assûriez la joüissance d'une paix solide dans les lieux où l'on a vû le trouble et l'agitation.

C'est en tenant une route aussi sûre que vous mériterez, sire, que nos annales vous mettent au rang des Constantins, des Théodoses, des Marciens, des Justiniens, et que vous vous montrerez fidèle imitateur de la réligion de s. Louis et de Louis le grand.

Pour nous, sire, après avoir répandu en commun devant le thrône du Dieu vivant, des prières ferventes pour la conservation de vôtre majesté, nous nous hâtons de retourner dans nos diocèses, soûtenus par la confiance de ne nous être pas montrés indignes de la préférence qu'elle a bien voulu nous accorder. Le même esprit a dirigé toutes nos délibérations: elles ont été formées par le seul désir de défendre la vérité attaquée, et de procurer à des peuples menacés de la séduction, un secours que nous ne pouvions leur refuser sans prévarication.

Nos decrets munis du sceau de vôtre authorité serviront d'un frein propre à arrêter le progrez de l'erreur, de même que nôtre convocation faite par vos ordres, est un témoignage éclatant de la réligieuse déférence que vous avez pour la voix des ministres de l'église [1]).

La justice que vôtre majesté rendra sans doute à la droiture de nos démarches, nous fait espérer qu'elle trouvera un nouveau motif de rendre commun à l'avenir l'usage de ces saintes assemblées dans l'attention avec laquelle nous avons tâché de remplir en même temps dans celle-cy nos différens devoirs.

Nous sommes avec un respect très-profond, sire, de vôtre majesté les très-humbles et très-obéissans serviteurs et sujets les archevêque et évêques composant le concile d'Embrun.

A Embrun, le 27 septembre 1727. Par le concile, *De Michel,* secrétaire.

EPISTOLA SYNODICA

ad dilectos fratres, capitulum, clerum et populum ecclesiae Senecensis.

Vobis omnibus scribendum duximus, fratres dilectissimi, de eo, quod spectat ad omnes. Urimur graviter, nimis ecclesiam vestram procellis errorum jactari; et quod magis exacerbat dolorem, inde ortam esse tribulationem, unde consolatio sperari debuerat.

Indixit antistes vester bellum veritati, auctoritati, judiciis, et sponsae Christi praelium movit; filiis inobedientiae non solum manus dedit, sed etiam ducem et antesignanum se praebuit.

Ad synodum nostram delatum est documentum pastorale, datum Castellanae, die 28 augusti anni proxime elapsi, quod reverendissimus Senecensis episcopus suum agnovit et in paroeciis vestris suo jussu fuisse promulgatum ultro confessus est.

Legimus documentum illud et exhorruimus. Quis enim talia non exhorreat, nisi attendens spiritibus erroris jam a fide discesserit? Auctor illius subscriptioni purae et simplici formulae, ab Alexandro VII praescriptae ad ejurandas quinque Jansenii propositiones in sensu ab auctore intento, aperta fronte refragatur; constitutionem *Unigenitus,* quam universalis ecclesia amplexata est, non solum audacter respuit, sed pravae etiam doctrinae per insignem calumniam insimulare non veretur et, dicens malum bonum et bonum malum, Quesnelli librum, per praefatam constitutionem damnatum cum centum et una propositionibus inde excerptis, gregi suo tanquam ab omni erroris labe immunem et ad fovendam pietatem saluberrimum commendat: ac si ipse solus cum paucissimis sequacibus, aliis Christi fidelibus ubique gentium desipientibus, saperet, ipse solus, reliquis caecutientibus, lumen veritatis aspiceret.

In lacrymis luctuque jacentes, diu obtestati sumus eum, qui aperit oculos caecorum et aures surdorum patere facit, ut fratri nostro, in tam gravi delicto praeoccupato, daret poenitentiam ad cognoscendam veritatem, simulque nihil intentatum reliquimus, ut juxta apostoli praeceptum, in spiritu lenitatis illum instrueremus et a doctrinis variis et peregrinis abductum, quod unice in votis erat lucraremur.

Credebamus, hortando, suadendo, obsecrando, in quo toti fuimus per dies plurimos in omni patientia et doctrina, credebamus, inquam, factum iri, ut, qui hactenus sibi quodammodo derelictus, in suo sensu abundare falso praesumpserat, sanctae synodi in Spiritu sancto congregatae sanis sermonibus et ejus, quae secundum pietatem est, doctrinae tandem aliquando, ut par erat, acquiesceret. Sed pro dolor! inani spe jactati sumus, imo vero dolori nostro novam dolendi materiam suppeditans, tanquam aeger multa febre laborans, contra medicos insanivit et priores excessus gravioribus excessibus in ipsa synodo cumulavit, ita ut cum propheta dicere possimus: *Expectavimus pacem, et non est bonum, tempus curationis, et ecce turbatio* (Hierem. XIV, 19).

Cum igitur, nec charitatis officiis victus, nec etiam monitionibus ecclesiasticis permotus, pertinaciter renuerit intelligere, ut bene ageret: ulterius dissimulare nobis non tutum est, christiano autem populo et vobis praesertim perniciosum; atque adeo censuimus cohibendum, ne diutius noceret ovibus, et sanguis earum de manu nostra requireretur. Itaque ad lugubrem sententiam contra vestrum rm̃um episcopum et illius instructionem pastoralem coacti venimus; doctrinam istius praesertim tanquam seditiosam, scandalosam, schismaticam, spiritu haeretico plenam, erroribus refertam et haereses foventem damnavimus; illum ab officio et jurisdictione episcopali et ab omni officio ordinis tum episcopalis tum sacerdotalis suspendimus, donec, profana vocum novitate relicta, quae recta ac decentia sunt, sapiat. Simulque saluti vestrae consulentes, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, dioecesi vestrae regendae praeposuimus virum enutritum verbis fidei et bonae doctrinae et jam dudum pietate, scientia, zelo et ecclesiasticarum rerum usu de ecclesia bene meritum.

Mirum non sit, dilectissimi fratres, episcopum, cum tanta contumacia ecclesiae judicia et auctoritatem aversantem et ab iis gregem sibi commissum avertere conantem, non eas dedisse poenas, quas postulare videbantur regulae canonum et ipsum etiam judicium divino ore prolatum contra prophetas, qui locuti sunt vana et vident mendacia, de quibus dixit Dominus: *in concilio populi mei non erunt, in scriptura domus Israel non scribentur, nec in terram Israel ingredientur, eo quod deceperint populum meum.*

[1]) Epit. du conc. de Constantinople à Théodose. [Mansi, *Conc.,* III, 558.]

Decebatne, dum fratri nostro zelo veritatis et justitiae irasci cogebamur, misericordiae non recordari, docente apostolo, servos Dei mansuetos esse ad omnes, cum modestia corripientes eos, qui resistunt veritati?

Quapropter sic in errantem animadvertimus, ut medicinam potius adhibuisse videamur quam poenam; sin autem mitiori manu tractatus ad cor non redeat, in amaritudine animae nostrae consolabimur invicem in verbis istis: Quid debuimus facere praesuli indurato et rebelli, et non fecimus, ut converteretur et viveret?

Quod ad vos spectat, fratres dilectissimi, rogamus et obsecramus vos in Domino Jesu, ut, quemadmodum per praedictam sententiam accepistis a nobis, quomodo vos oporteat sentire et placere Deo, sic et sentiatis; si fidem vestram a tramite veritatis insinuatio male docentis pastoris averterit, hodie vocem matris ecclesiae benignissime revocantis audite: doctrinam ab illa in Jansenii et Quesnelli libris damnatam religiosa detestatione damnate; illi repugnare, vel ipso trahente proprio episcopo, quasi peccatum ariolandi est, et quasi scelus idololatriae nolle acquiescere.

Sit igitur vestri erga sanctam synodum obsequii debiti indicium a venenatis pascuis pastoris vobis subducti recedere. Sit vestri in ipsum amoris officium errantem deflere et supplicibus a Deo precibus quotidie postulare, ut illuminans sedentem in tenebris et umbra mortis, in viam obedientiae, unitatis et pacis pedes ejus quam citissime dirigat.

Charitas nostra, dilectissimi fratres, cum omnibus vobis in Christo Jesu.

Datum Ebreduni, die 23 mensis septembris 1727.

EPISTOLA SYNODICA

ad reverendissimos Galliae episcopos.

Reverendissime domine,

Quod olim tantopere commendabant oecumenica concilia, quod tot abhinc annis expetebant cleri Gallicani comitia, quod demum exigebant vel ipsa ecclesiae discrimina undique ingruentia, hoc a summa nec satis laudanda regis pietate consecuti sumus et studuimus religiose exequi.

Obtenta igitur celebrandi concilii licentia, reverendissimos provinciae nostrae episcopos Ebredunum convocavimus; ibique sacra fidei dogmata acerrime propugnari, expurgari mores sanctioresque universalis disciplinae leges in integrum restitui curavimus.

Unum nos summo moerore perculit: fratrem amantissimum, arctissimis huic nostrae provinciae obstrictum vinculis et vel ipsa sua provectiori aetate venerandum, reverendissimum episcopum Senecensem doluimus graviter accusatum.

Ejus nomine inscripta prodierat anno proxime elapso *instructio pastoralis* sub die vigesima octava augusti, typis impressa. Hoc idem documentum ad nos detulere concilii promotores, prout scatens erroribus, refertum conviciis et schismatis ignibus accensum. Tria praecipue eaque gravissimi ponderis hoc in scripto mature perpendenda ob oculos posuere, auctoris videlicet audaciam in damnanda pura et simplici formularii subscriptione, temeritatem tum in lacessenda constitutione *Unigenitus* tum in impugnanda illius acceptatione ubique terrarum ab episcopis facta, obstinatissimam denique animi pervicaciam in tuendo *Reflexionum moralium libro.* Praedicto et coram adstanti episcopo Senecensi ex juris praescripto injunximus, ut gravibus adeo querelis in ipsum contortis responderet, dilueret impositum crimen et gravissimam suspicionem a se amoveret. Respondit quidem ille interroganti, sed pro dolor! detestandum illud opus suum esse agnovit, manu propria suo nomine obsignavit asseruitque, promptum se esse, qui illud acriter propugnaret.

Quis tunc fuerit omnium sensus, quis spiritus, quantoque fuerimus pressi dolore, vix conjici posset. Quos labores non suscepimus, quas non impendimus curas, quo cum errantem ad saniorem sensum revocaremus? Sed frustra.

Accire ergo e vicinioribus provinciis episcopos numero plures operae pretium duximus, in Domino confisi futurum, ut dictum antistitem, aut suis precibus et colloquiis devictum, aut solemnioris judicii apparatu perculsum, ecclesiae matri restituerent. Incredibile dictu, quantis eum humanitatis et religionis officiis prosecuti sint. Nihil intentatum, inexpertum nihil omisere, ut illius animum pravis exasperatum consiliis, falsis opinionibus imbutum et in suis erroribus pertinaciter obfirmatum e mendacii tenebris eruerent.

Verum quid prosunt obdurato cordi rationum momenta vel adhortationum pondera? Haereticorum more judicibus recusationem, rationibus cavillationem, citationibus et interrogationibus appellationem, monitionibus contemptum, dilationibus tandem contumaciam opposuit.

Pessimo eo in rerum statu quid facto opus? Nec crimen omnino inultum relinquere ferebat religio, nec etiam meritas ab eo poenas summo jure expetere commiseratio suadebat. In illud igitur propheticum plene intenti: *Cum iratus fueris, misericordiae recordaberis,* satius duximus, si in reum nec severius nec segnius vindicaretur. Ulti praeterita, futura prospeximus et absolutioni locum, si forte resipiscat, in Domino concedendum judicavimus; sicque fidei deposito, saluti praesulis, gregis utilitati ac denique totius ecclesiae expectationi consultum fuisse confidimus.

Faxit Deus, ut, quae unanimi patrum consensu gesta sunt, amplitudinis vestrae suffragio comprobentur. Faxit etiam, ut, quem in exemplum aegre dedimus, in se tandem reversus, caeteris sit exemplo redeundi.

Ea sumus, qua par est observantia,
reverendissime domine,
amplitudinis vestrae
humillimi et obsequentissimi in Christo servi
† *Petrus,* arch. p. Ebr.

Datum in concilio Ebredunensi, die 27 mensis septembris 1727.

De mandato concilii
De Michel, secretarius.

P. S. Post exaratas praesentes litteras et jam in pleno consessu perlectas ad nos pervenit typis impressa, quae reverendissimi episcopi Senecensis nomine inscripta et ad cunctos Galliae episcopos data fuit epistola encyclica. Commentis, calumniis et factis suppositiis eam esse plenam, luculenter demonstrabunt vel ipsa acta concilii, quantocius, ut speramus, in lucem edenda. Ratum interim illud et fixum est, salvam omnino, penitus illaesam et integerrimam esse et semper fuisse hujus sanctae synodi libertatem. Imo notorium est, omnes et singulos hujus concilii nostri episcopos et nominatim praefatum reverendissimum episcopum Senecensem eandem prorsus libertatem habuisse, et ad ipsum saepius in qualibet hebdomada nuntios et cursores pervenisse.

PRECIS DU RAPPORT
de M. l'évêque de Grasse.

M. l'évêque de Grasse ayant pris le bureau a dit que l'instruction pastorale de M. l'évêque de Senez répanduë dans le public depuis près d'une année avoit excité le zèle et l'attention de tous les évêques, et particulièrement de ceux de cette province; que d'ailleurs les excez dont cette pièce étoit remplie frappoient tellement à la première lecture, qu'il ne lui avoit pas fallu un long travail pour se mettre en état d'exécuter les ordres de l'assemblée, et après avoir donné une idée générale de cette instruction, et avoir représenté toute l'importance du jugement que le concile avoit à prononcer, il a divisé son rapport en trois parties; la première regardoit la signature du formulaire d'Alexandre VII, la seconde la constitution *Unigenitus,* et la troisième le livre des Réflexions morales.

M. de Grasse a exposé dans la première partie, que M. de Senez soûtenoit [1]) que l'église n'a droit d'exiger la signature, que des décisions qu'elle fait sur les dogmes révélés, et non pas des jugemens qu'elle prononce sur les faits dogmatiques, que par conséquent la signature du formulaire d'Alexandre VII doit être expliquée selon la distinction du fait et du droit authorisée par Clément IX et que quoi qu'il eût signé le formulaire purement et simplement, c'est conformément à cette distinction que doit être entenduë sa signature; que le pape Clément XI, dans sa bulle *Vineam Domini,* ne prononce rien sur le silence respectueux qui ne regarde que le fait de Jansénius; qu'il eût été à soûhaiter que l'assemblée du clergé de 1705 eût mis hors de toute atteinte la distinction du fait et du droit pour ôter aux ennemis de la paix et de la doctrine de l'église, les funestes atteintes qu'ils portent à l'une et à l'autre; que la signature du formulaire est l'occasion et la source de beaucoup de maux, qu'on a raison de soûhaiter qu'elle soit abolie, et que jusqu'à ce que ces voeux soient accomplis, il n'épargnera rien pour maintenir la liberté des signatures expliquées selon la distinction du fait et du droit.

M. de Grasse a combattu ces principes en disant que l'église étoit en droit d'exiger une soûmission intérieure aux jugemens qu'elle prononce sur les faits qui ont rapport avec les dogmes; il a montré par plusieurs actes tirés des conciles, qu'elle avoit dans tous les tems exercé ce droit; il a dévelopé ces points de l'histoire ecclésiastique avec autant de solidité que d'érudition, et il a répondu à tous les subterfuges dont les partisans de Jansénius ont coûtume de se servir pour éluder la force de ces authorités. Il est entré dans le détail de ce qui s'étoit passé au tems de la paix de Clément IX et il a fait voir que ce pape n'avoit jamais approuvé qu'on signât le formulaire en ne se soûmettant intérieurement qu'à la décision du droit, et en gardant seulement un silence de respect et de discipline à l'égard du fait. Il l'a prouvé par les paroles mêmes des deux brefs que Clément IX écrivit à cette occasion; l'un aux quatre évêques et l'autre au roy. Dans le premier [2]), le pape dit qu'inviolablement attaché aux constitutions de ses prédécesseurs il n'eût jamais admis sur la signature du formulaire aucune exception ni restriction; dans le second [1]) le même pape assûre le roy qu'il a reconnu avec joye la soûmission et l'obéissance des quatre évêques dans la signature pure et simple qu'ils ont faite du formulaire, et qu'il lui est bien plus agréable d'être porté à user de clémence envers eux, que d'être obligé à user de rigueur à cause de leur opiniâtreté.

Des brefs de Clément IX, M. de Grasse, a passé à la bulle *Vineam Domini* de Clément XI dont il a fait l'analyse. Il a remarqué, 1° Qu'elle déclaroit précisément, que pour satisfaire aux constitutions apostoliques [2]), tous les fidèles doivent rejetter et condamner non seulement de bouche mais encore de coeur, le sens du livre de Jansénius comme le sens hérétique qui a été condamné dans les cinq propositions. 2° Qu'elle condamnoit expressément la doctrine qui enseigne que pour rendre aux constitutions apostoliques l'obéissance qui leur est duë, il n'est pas nécessaire de condamner intérieurement comme hérétique le sens du livre de Jansénius condamné dans les cinq propositions, mais qu'il suffisoit de garder sur cela un silence respectueux. 3° Que [3]) cette bulle condamnoit l'abus qu'on avoit voulu faire des brefs de Clément IX puisqu'elle taxoit de témérité ceux qui vouloient faire servir ces brefs à la défense de leurs erreurs, comme si Clément IX eût admis quelque sorte d'exception et de restriction dans une affaire si importante, lui qui avoit protesté qu'il n'en auroit jamais admis aucune. M. de Grasse a fait sentir combien ces décisions étoient contraires aux principes de M. de Senez sur la signature du formulaire; il a remarqué ensuite qu'on ne pouvoit signer le formulaire purement et simplement, et cependant ne pas condamner intérieurement le sens du livre de Jansénius sans pécher non seulement contre la sincérité chrétienne, mais encore contre l'honnêteté publique, sans être parjure et sans tromper l'église: que M. de Senez s'avoüoit coupable de tous ces excès lorsqu'il disoit qu'en signant le formulaire purement et simplement, il n'avoit point eu dessein de condamner intérieurement le sens du livre de Jansénius.

Sur ce que M. de Senez ne s'étoit pas seulement contenté d'attaquer la signature pure et simple du formulaire, mais qu'il vouloit la détruire entièrement, en déclarant qu'il la regardoit comme une occasion, une source et une cause de beaucoup de maux, et qu'il approuvoit ceux qui en demandoient l'abolition: M. de Grasse a dit qu'il sembloit que M. de Senez eut pris à tâche de contredire tout le monde, les évêques de France, le roy, le pape, toute l'église: les évêques de France qui protestent en écrivant à Alexandre VII qu'il n'y avoit pas de meilleure voye que cette signature pour établir l'authorité de la constitution

[1]) Instruction pastorale de M. de Senez du 28 août 1726, p. 24, 25.

[2]) Nam dictorum praedecessorum nostrorum constitutionibus firmissime adhaerentes, nullam circa illud (formularium) exceptionem aut restrictionem admissuri unquam fuissemus.

[1]) Tanta sane cum laetitia cognovimus in simplici ac pura subscriptione formularii quatuor episcoporum obedientiam et obsequium, a quo profecto magis nos juvat ad clementiam invitari, quam ad severitatem rigoris a contumacia compelli.

[2]) Obedientiae, quae praeinsertis constitutionibus debetur, obsequioso illo silentio minime satisfieri, sed damnatum in quinque praefatis propositionibus Janseniani libri sensum, quem illarum verba prae se ferunt, ut praefertur, ab omnibus Christi fidelibus ut haereticum, non ore solum, sed et corde rejici ac damnari debere, nec alia mente, animo aut credulitate supradictae formulae subscribi licite posse ... auctoritate apostolica decernimus, declaramus, statuimus ac ordinamus.

[3]) Quasdam piae memoriae Clementis papae IX litteras in erroris sui patrocinium advocare, temerario plane ausu non erubescunt, perinde ac si memoratus Clemens praedecessor ... aliquam in tam gravi negotio exceptionem seu restrictionem, quam nullam prorsus se unquam admissurum fuisse protestatus fuit, reipsa admisisset.

d'Innocent X, le roy qui remontra à Alexandre VII que le moyen le plus propre pour extirper les restes du jansénisme étoit de faire signer un formulaire: le pape qui assûre (c'est Clément XI), qu'Alexandre VII dressa le formulaire pour ôter tout prétexte d'éluder les définitions du saint siége: toute l'église enfin qui a toûjours regardé les formulaires par lesquels on souscrivoit la condamnation non seulement des erreurs, mais encore des écrits et de leurs autheurs, comme un moyen très convenable et souvent très nécessaire pour s'assûrer de la foi des fidèles.

M. de Grasse a fini cette première partie de son rapport en disant, que M. de Senez voyant bien qu'il ne pouvoit se flatter qu'on abolît la signature du formulaire, vouloit au moins la rendre tout à la fois inutile et criminelle: inutile, en n'exigeant pas que ceux qui signent le formulaire condamnent intérieurement le sens du livre de Jansénius, que l'église condamne dans les cinq propositions: criminelle, en authorisant le mensonge et le parjure dont on se rend toûjours coupable quand on jure et proteste condamner sincèrement un sens qu'on croit orthodoxe et véritable; de là M. de Grasse est entré dans la seconde partie de son rapport.

Selon M. de Senez, a-t-il dit[1]), la constitution *Unigenitus* a été donnée pour favoriser et authoriser des opinions dangereuses sur le dogme, des maximes de relâchement sur la morale, des abus sur la discipline et de faux principes sur la hiérarchie . . . La constitution proscrit et renverse dans son vrai sens les dogmes orthodoxes, les règles sûres des moeurs, l'administration légitime des sacremens, les points les plus importans de nos saintes libertez, nos loix et nos usages les plus sacrés . . . Les défenseurs de la bulle en veulent à la doctrine, et aux règles de l'église; ils attaquent ouvertement les vérités catholiques, persuadés qu'en cela ils ne font que se conformer à la constitution trop favorable à leurs desseins[2]) . . . La bulle a mis le trouble[3]) et la division dans tous les ordres du royaume au moment qu'elle a paru, elle sera la semence d'une guerre éternelle, jusqu'à ce que tout le monde s'accorde enfin à la rejetter, on ne peut l'accepter avec quelque correctif qu'elle puisse être proposée, sans faire un tort très préjudiciable à la vérité[4]).

Après cet exposé, M. de Grasse a dit que pour combattre tout ce qu'avançoit M. de Senez contre la constitution *Unigenitus,* il y avoit deux voyes à prendre: la première, de montrer que toutes les propositions que la constitution proscrit méritent d'être condamnées: la seconde, de prouver que cette bulle est un jugement définitif de l'église universelle qui ne peut authoriser des décrets qui auroient les défauts que M. de Senez reproche à celui-ci. Il a dit qu'il ne s'arrêtoit point au premier moyen qui avoit été si exactement discuté par les prélats de l'assemblée du clergé de 1714 et par plusieurs autres personnes distinguées par leur science et par leurs dignités; il a seulement remarqué que le livre des réflexions morales contenoit le principe fondamental des erreurs de Baïus et de Jansénius, et pour le prouver il a parcouru quelques-unes des propositions condamnées par la bulle. Quant au second moyen, il a dit qu'il ne paroissoit pas nécessaire de prouver que la bulle étoit une décision de l'église universelle, que trois grands papes, Clément XI, Innocent XIII et Benoît XIII, à la tête d'un concile nombreux, l'ont déclaré, que dès 1717 cinquante deux cardinaux, archevêques et évêques de France s'expliquèrent de même, que deux assemblées du clergé de France, celles de 1723 et de 1725, l'ont reconnu, qu'un grand nombre d'évêques étrangers en ont rendu témoignage, et que la seule notoriété du fait doit en convaincre tous les gens de bonne foi, qu'il est évident que cette bulle a été donnée par le pape, et qu'elle a été reçûë solemnellement ou tacitement par tous les évêques du monde hors un très petit nombre; que les novateurs avoient beau crier que cette acceptation n'a été ni uniforme ni canonique, que ce sont des chicanes qui ont été mille fois détruites, que les papes et les évêques ont tous décidé que les 101 propositions condamnées par la bulle renferment quelque erreur ou du moins quelque excès qui les rend répréhensibles, qu'après cela on ne doit plus demander ce que l'église a dit, parce que sa décision n'est pas moins nette et précise qu'elle est ferme et constante[1]).

Or, a ajoûté M. de Grasse, puisque la constitution est un jugement de l'église universelle, les outrages que M. de Senez fait dans son instruction à cette bulle, retombent sur l'église même. Si le jugement qu'elle a rendu contre les 101 propositions renverse les vérités chrétiennes, comme le prétend M. de Senez, les promesses lui ont manqué; elle n'est plus la colomne et l'appui de la vérité; les portes de l'enfer ont prévalu; elle a perdu son unité qui consiste dans la profession d'une même foi, puisqu'en même tems qu'un petit nombre d'évêques défend, dit-on, la vérité, le pape et le corps episcopal ont authorisé l'erreur; elle a perdu sa sainteté, puisque son chef visible et la très grande multitude de ses premiers pasteurs renversent les véritables maximes de morale et les seules règles légitimes pour l'administration des sacremens; elle a cessé d'être apostolique, puisque le plus grand nombre de ses pasteurs et de ses fidèles ne professent plus la foi que les apôtres ont enseignée et embrassent des décisions erronées; elle a enfin cessé d'être visible puisque la vérité a cessé d'y prévaloir et d'y dominer.

M. de Grasse a parlé ensuite du trouble que M. de Senez prétend avoir été causé par la constitution, et il a fait voir que ce n'étoit pas la bulle qui avoit causé le trouble, mais ceux dont les erreurs étoient proscrites par ce sage décret, et qui inondent la France d'une foule de libelles séditieux et schismatiques. Il leur a appliqué ce qu'on répondoit aux ariens qui faisoient la même reproche, *hae voces,* disoient les ariens, *ex substantia et consubstantialitate nobis minime placent, quibusdam enim offendiculo fuere, plurimos conturbarunt.* Mais, leur répondoit s. Athanase, si ces paroles causoient par elles-mêmes du scandale, j'en serois moi-même scandalisé aussi bien que tous les fidèles; marquez moi, je vous prie, continuë-t-il de leur dire, qui sont ceux que vous prétendez être scandalisés et troublés de ces expressions; certainement ce n'est aucun de ceux qui pensent avec piété de J. C. car ils les défendent et ils les employent; que si ceux qui sont choqués de ces expressions sont ariens, faut-il s'étonner s'ils se révoltent contre ceux qui détruisent leur hérésie? Le rapport de cette seconde partie a été terminé par ce beau passage de saint Augustin qui disoit aux pélagiens: vôtre cause a été jugée par le tri-

[1]) Instr. past., p. 15.
[2]) Instr. past., p. 8.
[3]) Instr. past., p. 56.
[4]) Instr. past., p. 13 et 57.

[1]) M. Bossuet, liv. 15 des Var., n. 155.

bunal compétent des évêques, il ne faut plus agir avec vous que pour vous faire obéir en paix au jugement qui a été rendu, et si vous refusez de le faire, on ne doit plus agir que pour détruire vos artifices et pour réprimer vôtre inquiétude.

M. de Grasse a commencé la troisième partie de son rapport par exposer les éloges que M. de Senez donne au livre des réflexions morales dans son instruction: c'est un livre, selon M. de Senez[1]), qui bien loin de mériter aucune censure est très digne au contraire d'être lû, comme renfermant le langage des divines écritures et des saints pères, comme rempli de lumière et d'onction, comme très propre à nourrir la piété des fidèles, en les faisant entrer dans les mystères de J. C., en leur en donnant l'intelligence; ce livre ne mérite pas plus d'être proscrit que les 101 propositions qui en ont été extraites; c'est par une lâche complaisance, dit M. de Senez, pour le chef de l'église, que je l'ai condamné; et pour réparer le tort qu'il lui a fait en le condamnant, il le remet entre les mains de ses diocésains comme un précieux gage de son zèle pour leur salut.

M. de Grasse a fait voir la fausseté du jugement que porte M. de Senez du livre des réflexions morales; il a rappellé plusieurs des erreurs condamnées dans les propositions qui sont extraites de ce livre; il a fait sentir l'infidélité de la traduction dont l'autheur s'est servi, l'abus que ce même autheur fait de l'écriture et des pères; il a ajoûté ensuite que M. de Senez n'avoit pû sans témérité, sans scandale et sans révolte contre l'église, approuver ce livre, en authoriser et en recommander la lecture, que tous les évêques avoient concouru avec le souverain pontife pour l'ôter des mains des fidèles, que les prélats mêmes qui n'avoient pas accepté la bulle *Unigenitus* s'étoient crus obligés d'en interdire la lecture à leurs diocésains; que la raison aussi bien que la réligion nous apprenoient que le sentiment particulier d'une seule personne qui combat et qui contredit ce que tous les autres soûtiennent, n'étoit, suivant l'expression de Cassien, qu'orgueïl et présomption, et par conséquent nuisible et dangereux; que pour justifier le procédé de M. de Senez dans la conduite qu'il tient par rapport au livre des réflexions morales, il falloit dire que Dieu avoit découvert à lui seul la vérité, et qu'il l'avoit cachée aux autres, ce que le concile d'Afrique de l'an 417 traitoit de paradoxe insoûtenable, comme si l'on pouvoit croire, dit ce concile, que nôtre Dieu fasse discerner à un seul évêque la justice d'une cause qu'il laissera ignorer à une infinité d'évêques assemblés en concile.

M. de Grasse a aussi remarqué l'excez auquel M. de Senez s'étoit porté en exhortant ses diocésains de persister dans leur adhésion à son appel, et en leur adressant ces paroles[2]): *nous vous conjurons, m. t. c. f., vous tous à qui appartient cette gloire* (l'adhésion à son appel), *et qui l'avez jusqu'ici conservée sans tâche, de ne vous la point laisser enlever, lorsque nous ne serons plus parmi vous. Soyez en garde contre tous ceux qui voudroient vous en dépoüiller, sous quelque nom qu'ils viennent, et de quelque caractère qu'ils soyent revêtus. Reconnoissez l'authorité légitime qu'ils auront sur vous, conservez pour eux tout le respect qui leur sera dû, obéissez leur en tout ce qui sera conforme à la loi de Dieu, mais non pas jusqu'à leur sacrifier les lumières de vôtre conscience, et les intérêts inaliénables de la vérité.*

[1]) Instr. past., p. 12.
[2]) Instr. past., p. 59.

M. de Grasse a résumé tout ce qu'il avoit rapporté de l'instruction de M. de Senez; il a fait sentir le venin répandu dans cet ouvrage et a dit qu'il croyoit avoir démontré que la doctrine de ce prélat étoit entièrement opposée à celle de l'église, qu'il ne lui restoit plus qu'à remercier le concile de la bonté avec laquelle il avoit bien voulu l'entendre, et en finissant il a adressé ses voeux au ciel pour demander à Dieu d'éclairer M. de Senez, de toucher son coeur, et de le ramener au chemin de la vérité.

PRECIS DU RAPPORT
de M. l'évêque de Glandèves.

M. l'évêque de Glandèves a pris le bureau pour faire le rapport de l'affaire de M. l'évêque de Senez.

Il a représenté d'abord l'importance de l'affaire que le concile avoit à juger, et ce que l'église attendoit d'un tribunal aussi auguste; il est entré ensuite dans le détail de toute la procédure depuis la dénonciation que le promoteur du concile a faite de l'instruction pastorale de M. l'évêque de Senez, dans la congrégation du dix-huit août jusqu'à la comparution de ce prélat dans la congrégation du onze septembre. Il a rendu compte de tous les actes qui ont été produits par M. l'évêque de Senez ou signifiés à sa requête, la dénonciation du promoteur et ses différens réquisitoires, les jugemens rendus par le concile sur chacun de ces actes en particulier, et les significations qui ont été faites de ces jugemens à M. de Senez, généralement tout ce qui est contenu dans les actes du concile sur cette affaire. Il a fait sur chacune de ces pièces différentes réflexions, et a relevé les fausses allégations qui sont insérées dans les actes de ce prélat touchant ce qui s'est passé dans le concile.

M. l'évêque de Glandèves après voir rendu compte de la procédure, est entré dans les fonds et a dit, que pour en donner une connoissance exacte, il lui paroissoit nécessaire d'examiner quatre points.

1° Si les chefs de plainte contenus dans la dénonciation du promoteur, étoient conformes à la doctrine et aux expressions renfermées dans l'instruction pastorale de M. l'évêque de Senez.

2° Si cette doctrine et ces expressions conformes aux chefs de plainte du promoteur ont dû exciter son ministère, et si elles méritent la censure du concile.

3° Supposé que l'instruction pastorale mérite d'être censurée, si M. de Senez, qui s'en est avoüé l'autheur et qui a remis au concile un écrit qui en renouvelle et qui en confirme la doctrine, doit être condamné à quelque peine canonique.

4° Quelle peine canonique le concile devroit dans ce cas imposer à ce prélat.

Sur le premier article M. l'évêque de Glandèves a rappellé au concile que le promoteur dans sa dénonciation se plaignoit de trois choses: de la manière dont M. de Senez, dans son instruction pastorale, avoit parlé du formulaire d'Alexandre VII et de la signature pure et simple de ce formulaire: du portrait affreux que ce prélat y faisoit de la bulle *Unigenitus*, et de ce que, dans cette même instruction, il recommandoit à ses diocésains la lecture du livre des réflexions morales. M. de Glandèves a dit qu'il eût été à soûhaiter que le concile en examinant par lui-même l'instruction pastorale eût pû reconnoître que les idées que le promoteur lui avoit données de cet ouvrage étoient outrées, mais que depuis que cette instruction avoit été lûë en plein concile, et depuis le rapport que M. l'évêque de Grasse en avoit fait avec autant

d'exactitude que d'érudition, on voyoit avec douleur que les plaintes du promoteur n'étoient que trop fondées; il a cependant encore fait la lecture des endroits de l'instruction qui avoient donné lieu aux plaintes du promoteur, d'où il a conclu que les chefs de la dénonciation étoient pleinement vérifiés.

Sur le second article, il a dit que pour faire sentir combien la doctrine de l'instruction pastorale de M. de Senez est condamnable, il suffisoit de la remettre devant les yeux du concile; il y a 70 ans, a-t-il dit, que les papes, les évêques de France et nos rois agissent de concert pour affermir la condamnation des cinq propositions de Jansénius, en exigeant la signature pure et simple du formulaire. Pourra-t-on impunément contredire cette signature, y substituer cette fameuse distinction du fait et du droit que le parti n'a défendu jusqu'aujourd'hui avec tant d'opinâtreté, que parce qu'il l'a regardée comme un moyen sûr pour éluder la condamnation des erreurs auxquelles il demeure toûjours attaché malgré les anathèmes de l'église? Sera-t-il permis d'attaquer la bulle d'Alexandre VII si constamment exécutée dans l'église de France, et de vouloir l'anéantir sous prétexte d'une paix que Clément IX n'accorda que parce qu'on lui fit entendre que ceux qui y furent compris, étoient parfaitement soûmis à cette bulle? De quel front peut-on dire que la bulle *Vineam Domini Sabaoth* ne condamne pas le sistème du silence respectueux sur le fait de Jansénius, et n'oblige pas ceux qui signent le formulaire à la créance intérieure de ce fait? Les termes de la bulle sont clairs, et d'ailleurs quel en a été l'objet? la condamnation du fameux cas de conscience où le sistème du silence respectueux, tel que le propose l'instruction pastorale de M. de Senez, étoit approuvé. Quant à la constitution *Unigenitus,* vous sçavez, messeigneurs, que cette bulle acceptée par le corps des premiers pasteurs, munie du sceau de l'authorité royale, est devenüe une loi de l'église et de l'état, contre laquelle il n'est pas plus permis à un évêque qu'à un simple fidèle de s'élever aujourd'hui; vous la regardez sans doute tous comme un jugement dogmatique et irréformable de l'église universelle. C'est donc sur l'église même, cette épouse de J. C. pure et sans tâche, cette colomne de la vérité, que retombent les blasphêmes impies et scandaleux qu'on vomit contre cette décision. C'est l'église même qu'on attaque lorsqu'on dit que la bulle authorise des opinions dangereuses sur le dogme, des maximes de relâchement sur la morale, des abus sur la discipline, de faux principes sur la hiérarchie, qu'elle renverse, qu'elle proscrit non par des conséquences obscures et éloignées, mais dans son véritable sens, les dogmes orthodoxes, les règles sûres des moeurs, l'administration légitime des sacremens, les points importans de nos libertés, nos loix et nos usages les plus sacrés. Quant au livre des Réflexions morales, sans entrer même dans le détail de tout ce qu'il contient de mauvais, peut-on, sans une témérité scandaleuse, se déclarer hautement le défenseur d'un livre proscrit si solemnellement? Quel aveuglement de vouloir se croire seul plus capable de juger de l'orthodoxie d'un livre, que le pape, que tous les évêques du monde chrétien, et ceux même qui n'ont pas reçû la constitution, qui l'ont condamnée? Une singularité si outrée ne mérite-t-elle pas que l'ouvrage où on la trouve, quand il n'auroit pas d'autre vice, soit flétri par le concile? M. de Glandèves a ajoûté plusieurs autres réflexions sur ces différentes matières, et il est ensuite entré dans la discussion du troisième point: sçavoir si M. de Senez qui s'étoit avoüé autheur de l'ouvrage où il se trouvoit une doctrine si condamnable, méritoit quelque peine canonique; il a remarqué que la condamnation d'un ouvrage entraînoit avec soi celle de l'autheur qui ne vouloit pas le desavoüer, lorsque l'autheur étoit soûmis à la jurisdiction de l'authorité qui censuroit l'ouvrage; il a exposé les moyens dont M. l'évêque de Senez se servoit pour décliner le jugement du concile, l'appel qu'il avoit interjetté en 1717 de la constitution *Unigenitus* au futur concile général, et qu'il avoit renouvellé en plusieurs autres occasions, l'inséparabilité de sa cause d'avec celle des personnes qui comme lui, avoient appellé de la même constitution au futur concile général, l'appel comme d'abus dont il avoit saisi le parlement de Paris en 1720, le nouvel acte d'appel au pape et au concile du violement de la paix de Clément IX qu'il venoit de faire signifier. M. de Glandèves a dit qu'il seroit à soûhaiter que ce que les évêques devoient à la conservation du dépôt de la foi pût permettre au concile d'admettre les moyens proposés par M. de Senez; que c'est toûjours avec une véritable douleur et avec une grande répugnance qu'on se détermine à employer son authorité contre un confrère qu'on ne peut s'empêcher d'aimer, lors même que par son obstination il semble vouloir mettre dans la dure nécessité de le punir; mais que rien ne pouvoit soustraire M. de Senez au jugement du concile, qu'une rétractation pure et simple de son instruction; que l'église n'auroit pas de ressource pour arrêter le progrès des erreurs, si à la faveur d'un appel au futur concile général, tribunal qui ne subsistera peut-être pas de plusieurs siècles, il n'y avoit pas d'authorité capable d'imposer aux novateurs; qu'un évêque étoit justiciable du concile de sa province, et que ce qui étoit allégué par M. de Senez, ne pouvoit empêcher que ce prélat ne fût soûmis à celui qui étoit assemblé, ce qui a donné occasion à M. de Glandèves de discuter encore les raisons d'incompétence objectées par M. de Senez.

Enfin M. de Glandèves, après avoir prouvé que M. de Senez ne pouvoit échaper au jugement du concile, a proposé les différentes peines auxquelles les canons condamnoient les évêques qui se trouvent dans le cas où étoit ce prélat, il a rapporté un grand nombre d'exemples des jugemens que les conciles avoient rendus contre des évêques accusés dans leur doctrine, il s'est arrêté principalement à ceux où l'esprit de douceur et de charité avoit prévalu sur la rigeur prescrite par les saints canons contre les évêques rebelles aux décisions de l'église, à ces jugemens où on s'étoit contenté de punir le coupable par de simples suspenses dans l'espérance de pouvoir par ce ménagement le faire rentrer en lui-même, et où on lui avoit laissé entre les mains le moyen de pouvoir, par une humble soûmission, se faire délier des censures prononcées. M. de Glandèves ayant fini son rapport ajoûta qu'il ne pouvoit donner un avis définitif sur cette affaire, qu'on n'eût fait de nouveaux efforts auprès de M. de Senez, et qu'on n'eût épuisé tout ce que la charité pouvoit encore avoir de ressource; que Dieu avoit peut-être attaché aux démarches qu'on feroit dans cet instant auprès de ce prélat, la grâce de sa soûmission et de son retour, et qu'ainsi il croyoit qu'on devoit lui faire trois monitions d'un jour à l'autre, en le sommant de rétracter l'instruction pastorale par lui avoüée, et de la condamner en ce qu'il y enseigne d'opposé à la signature pure

et simple du formulaire, en ce qu'il y dit d'injurieux et d'opposé à la constitution *Unigenitus* et à l'acceptation qui en a été faite, en ce qu'il y avance pour authoriser la lecture du livre des Réflexions morales, et lui déclarer en même tems que faute de ce faire et lesdits délais passés, il sera procédé au jugement de sadite instruction et de sa personne par censures et peines ecclésiastiques conformément aux saints décrets et aux canons.

M. l'évêque de Glandèves ayant pris le bureau pour continuër son rapport sur l'affaire de M. de Senez, a rappellé au concile tout ce qu'il avoit dit le lundi précédent, il a rendu compte des actes contenans les trois monitions et sommations faites à ce prélat, les 15, 17 et 18 septembre, et de l'acte que ce même prélat a fait signifier le onze septembre. Et après qu'ils ont été lûs, ensemble tout le procès, il a dit: vous aviez lieu de vous flatter que vos dernières démarches si pleines de charité pourroient enfin ramener cet évêque à l'unité de sentimens, et le porter à renoncer à la mauvaise doctrine qu'il a avancé dans son instruction pastorale, mais ses réponses aux trois monitions qui lui ont été faites de la part du concile et l'acte qu'il vous a fait signifier, ne laissent plus aucune espérance sur son retour, ce qui m'oblige de déclarer avec la douleur la plus amére que mon sentiment est:

1° Quant aux écrits de M. l'évêque de Senez, que sans avoir égard aux divers actes que cet évêque a fait signifier, tant au sujet de l'incompétence et des récusations générales et particulières, qu'aux appels par lui interjettés au futur concile général et au pape, et aux appels comme d'abus au parlement de Paris et autres, le concile condamne son instruction pastorale du 28 août 1726 comme contraire aux loix de l'église et de l'état, pernicieuse, tendante à fomenter des erreurs déjà condamnées, à révolter les fidèles contre les supérieurs légitimes et sur-tout à introduire le schisme en ce qui regarde la signature pure et simple du formulaire d'Alexandre VII en ce qui y est faussement avancé contre la constitution *Unigenitus* et l'acceptation qui y en a été faite, et en ce qui concerne la lecture du livre des Réflexions morales, sans vouloir approuver par ces désignations particulières le surplus de ladite instruction.

2° Qu'en proscrivant les erreurs que M. l'évêque de Senez a renouvellées dans l'écrit en forme de lettre en date du 15 juin de la présente année tant en son nom qu'en celui de ses adhérans, qu'il a lui-même lû en plein concile, signé et laissé sur le bureau, le concile condamne cet écrit comme téméraire, scandaleux, séditieux, tendant à favoriser des erreurs condamnées par l'église, injurieux au saint siége et au clergé de France, principalement en ce qui regarde la bulle *Vineam Domini Sabaoth* acceptée et exécutée sans aucune contradiction dans le royaume.

3° Qu'inhibitions et défenses soyent faites par le concile à tous les fidèles de l'un et de l'autre sexe, exempts et non exempts, du diocèse de Senez et de cette province ecclésiastique, de soûtenir et d'enseigner la mauvaise doctrine contenuë dans ladite instruction pastorale et dans les autres écrits qui la favorisent, d'imprimer, vendre et débiter ladite instruction et lesdits écrits, de les lire et retenir chez soi, le tout sous peine d'excommunication encouruë par le seul fait, et avec injonction de remettre les exemplaires de ladite instruction et desdits écrits aux greffes des officialités des diocèses.

4° Quant à la personne de M. de Senez, que ce prélat soit interdit et suspens de toute juridiction et des fonctions episcopales et sacerdotales dans son diocèse et par tout ailleurs, jusqu'à ce que par une rétractation authentique de son instruction pastorale et des autres écrits qu'il a faits pour la défense de ladite instruction, il vienne à résipiscence, et que le cas avenant, le concile donne pouvoir à monseigneur l'archevêque d'Embrun, son métropolitain, et en cas de vacance du siége métropolitain, au plus ancien suffragant de de la province, de lui donner l'absolution à ce requise.

5° Que le concile nomme à Senez un grand vicaire, un official, un promoteur et tous officiers nécessaires pour le gouvernement du diocèse, autres néanmoins que ceux qui ont été établis par M. de Senez, auxquels grand vicaire, official et officiers seront délivrées des lettres par monseigneur l'archevêque, ou en cas de vacance du siége métropolitain, par le plus ancien suffragant de la province, suivant qu'il sera jugé convenable pour le bien du diocèse de Senez.

6° Qu'il sera pris sur les revenus de l'évêché de Senez un tiers pour fournir aux frais de l'administration du diocèse, lequel tiers sera remis entre les mains du grand vicaire nommé qui en rendra compte, ensemble de toute son administration de trois en trois mois, ou plus souvent s'il en est requis, à monseigneur l'archevêque, et en cas de vacance du siége métropolitain, au plus ancien suffragant de la province.

7° Que le concile enjoigne au grand vicaire qui sera nommé, de faire biffer des registres de l'officialité, ladite instruction pastorale, de faire signer purement et simplement le formulaire à ceux du diocèse de Senez, qui ne l'ont pas signé, ou qui l'ont signé avec des restrictions, et à ceux qui se présenteront pour les saints ordres ou pour des *visa* et institutions de bénéfices; de faire publier la constitution *Unigenitus* dans tout le diocèse et de pourvoir généralement à tout ce qui sera nécessaire pour le bien du diocèse et pour le rétablissement et le maintien de la bonne doctrine.

Qu'enfin le jugement du concile soit signifié à monseigneur l'évêque de Senez, que copie lui en soit donnée, et qu'il soit publié dans le diocèse de Senez et partout où besoin sera.

PRECIS DU RAPPORT
fait par M. l'évêque de Marseille.

M. l'évêque de Marseille a fait son rapport et a dit.

Jamais ouvrages ne furent si dignes de l'attention des évêques assemblés, surtout dans un concile pour arrêter les progrès de la nouveauté et de l'erreur, que ceux qui vous ont été dénoncés, et dont je suis chargé de vous rendre compte.

Je le ferai, messeigneurs, avec l'exactitude et la fidèlité que vous avez droit d'attendre de moi, et autant qu'il me sera possible, avec la briéveté qui paroît convenir à une matière aussi claire que l'est par elle-même, celle dont je dois vous entretenir.

Le f. Pierre-François Le Courayer, chanoine régulier de l'abbaye de sainte Geneviève de Paris, donna au public en 1723 un livre intitulé: *Dissertation sur la validité des ordinations des Anglois, et sur la succession des évêques de l'église anglicane, avec les preuves justificatives des faits avancés dans cet ouvrage. A Bruxelles, 1723.*

Il n'y mit point son nom; il craignit sans doute et avec raison les réfutations et les censures, mais se rassûrant ensuite et ne pouvant se refuser à

lui-même l'honneur qu'il s'imagina que devoit lui faire son livre parmi ce qu'il appelle *les catholiques éclairés,* il s'en déclara l'autheur en 1724.

Cette dissertation dans laquelle l'autheur entreprend de justifier la doctrine et la réligion des Anglicans aux dépens de la foi de l'église Romaine ouvertement combattuë sur plusieurs points, scandalisa les véritables fidèles; elle allarma plusieurs célébres théologiens, ils la regardérent comme une suite dangereuse de ce malheureux projet d'union de réligion avec les Anglois, qui, selon le bruit qui en avoit déjà couru, avoit été formé par quelques docteurs, ils s'élevérent donc contre elle et démontrérent la fausseté et les erreurs dont elle est remplie.

Le nouveau défenseur de la secte Anglicane pour répondre à ces théologiens et pour soûtenir ce qu'il avoit avancé fit paroître en 1726 un nouvel écrit qui porte ce titre: *Défense de la dissertation sur la validité des ordinations des Anglois, contre les différentes réponses qui ont été faites etc. par l'autheur de la dissertation etc.* Ce second livre mille fois plus pernicieux et plus digne de vôtre indignation que le premier, attaque sans ménagement et à découvert l'église catholique, dans son auguste sacrifice, dans son sacerdoce, dans la forme de ses ordinations, dans ses saintes cérémonies, dans l'authorité et la primauté de son chef.

Il n'est point ici question de quelques expressions équivoques ou hardies, échapées sans desein; c'est un sistéme formé et soûtenu dans tout cet ouvrage de ténèbres, non pour engager les Anglois à rentrer dans le sein de l'église de Rome dont ils sont malheureusement sortis; mais au contraire pour porter les catholiques Romains à se réünir eux-mêmes avec l'église de Londres. Les opinions des protestans mille fois condamnées, y sont renouvellées et enseignées comme des vérités incontestables, reconnuës pour telles dans l'église, la doctrine constante de cette même église sur le sacrifice de la messe, et sur la présence réelle de Jésus-Christ dans l'eucharistie y est combattuë avec audace, les théologiens scholastiques y sont traités avec un souverain mépris, le saint concile de Trente n'y est guéres plus respecté, ce que l'église proscrit y est approuvé, ce qu'elle enseigne et ce qu'elle pratique y est blâmé, et cela avec un air décisif et triomphant, capable d'imposer à la multitude qui se laisseroit aisément séduire, si on ne lui donnoit les précautions nécessaires contre de pareils artifices.

Le f. Le Courayer paroît dans tout son écrit attaché aux erreurs qui affligérent ce royaume dans les derniers siècles et qui causérent tant de maux dans cette province en particulier que l'hérétique et l'impie desolérent par le fer et par le feu, et qu'ils couvrirent de profanations et de sacrilèges dont les tristes marques se font encore voir aujourd'hui jusques sur la porte de l'auguste temple de cette métropole.

Il semble en effet, messeigneurs, que cet écrivain téméraire, cachant son véritable dessein sous les fausses et trompeuses apparences d'une réunion imaginaire, n'aye eu en vûë en composant l'indigne défense de sa condamnable dissertation, que de rappeller au milieu de nous le calvinisme que le zèle et la piété du plus grand de nos rois en a heureusement banni. Mais il s'est vainement flatté de pouvoir nous surprendre dans le sommeil, et mêler l'yvraye avec le bon grain dans le champ du père de famille; il est des surveillans que le souverain pasteur a établi dans son église. Sans doute, messeigneurs, vous jugerez dignes de condamnation ces deux livres déjà frappés de plusieurs anathémes; mais avant que vous vous déterminiez à porter une juste censure contre ces écrits qui avec raison vous ont été dénoncés, il est convenable d'entrer dans quelque détail et d'exposer à vos yeux quelques-unes des propositions que j'en ai extraites, et qui présentent des erreurs grossiéres et palpables, manifestement opposées aux sacrées décisions du saint concile de Trente, et à la doctrine de l'église catholique; leur seule exposition suffira pour vous en convaincre. Afin d'agir avec quelque ordre je les distinguerai par des articles séparés, et pour vous faciliter la vérification des propositions, je marquerai exactement l'endroit et les pages dont je les ai tirées.

ARTICLE PREMIER.

Sur la suprématie des rois d'Angleterre.

Ce ne fut jamais aux puissances temporelles, ni aux rois de la terre, que Jésus-Christ en établissant son église en donna le gouvernement, mais à ses apôtres, dont saint Pierre étoit le chef, et en leurs personnes au pape et aux évêques leurs successeurs. Ce ne fut point aux princes des nations que le Sauveur dit[1]: *Vous êtes Pierre et sur cette pierre, j'établirai mon église, et enfin je vous donnerai les clefs du royaume des cieux.* Ce n'est pas non plus à eux, selon l'explication du saint concile de Trente[2]), qu'il a été dit par l'Esprit-saint: *Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei*[3]).

Mais ces saintes authorités ne sont pas capables d'arrêter le f. Le Courayer et de l'empêcher d'enseigner que la puissance spirituelle que le roi d'Angleterre exerce dans ses états n'est pas condamnable, mais qu'elle est même canonique. Voici comment il ose s'en expliquer dans les propositions suivantes.

I.

En matière ecclésiastique comme en toute autre, le pouvoir coactif ne réside que dans la personne du prince[4]).

II.

La suprématie réclamée par les rois (d'Angleterre) ou accordée par les loix ne consiste point dans aucune portion du sacerdoce, mais dans une extension de jurisdiction qui dépoüille le pape et toute autre personne étrangère, d'une authorité qu'une longue prescription, l'exemple des autres églises d'Occident, et le fruit de son apostolat lui avoient acquises[5]).

III.

Si les raisons d'un refus de quelque dispense ecclésiastique sont trouvées injustes, le roi (d'Angleterre) ordonne à l'archevêque d'accorder la dispense, et à son refus il commet par une commission du grand sceau deux autres prélats pour accorder la dispense refusée; se peut-il rien de plus mesuré, de plus canonique et de plus subordonné à l'authorité de l'église[6])?

IV.

En parlant des rois de France, il dit: c'étoient eux en effet qui ratifioient ou annulloient les

[1]) Matth. XVI, 18.
[2]) Sess. 23, cap. 4.
[3]) Act. XX, 28.
[4]) Défense de la dissert., tom. 2, part. 2, p. 28.
[5]) Ibid., p. 63.
[6]) Ibid., p. 76.

ordinations des évêques . . . qui faisoient des loix sur toute sorte de matières ecclésiastiques [1])

V.

Il est visible qu'à cet égard (il parle de la consécration des évêques) les rois d'Angleterre ne joüissent présentement d'aucun autre droit que de ceux dont joüissoient alors nos rois [2]).

VI.

C'est ainsi que les princes non contens de prêter aux évêques leur authorité pour les soûtenir dans le maintien de la discipline, prenoient sur eux le soin d'y veiller eux-mêmes comme une portion de leur devoir, parce que Jésus-Christ a partagé entre eux et les évêques, le soin de gouverner son église [3]).

ARTICLE SECOND.

Sur les cérémonies.

Nos saintes et augustes cérémonies établies par l'église, pour inspirer aux peuples le respect dû à nos redoutables mystères, pour réveiller leur attention, pour exciter et entretenir leur piété paroissent au f. Le Courayer comme aux Anglois, incommodes et propres à nourrir la superstition; en vain le saint concile de Trente a-t-il prononcé des anathèmes contre ceux qui diront *que les cérémonies, les ornemens, et les signes extérieurs, dont se sert l'église catholique dans la célébration de la messe, sont plus propres à porter à la superstition et à l'impiété, qu'à entretenir la piété.* Cet autheur peu intimidé par le bruit des foudres de l'église, excuse les Anglois dans la suppression *des cérémonies dont l'augmentation leur a paru onéreuse et propre à nourrir la superstition,* il trouve leur conduite exempte de crime et de blâme. Voici quelques propositions, qui serviront à faire connoître, combien sa doctrine est sur cet article, opposée à celle du saint concile.

I.

Parlant de ceux qui furent chargés de composer la liturgie anglicane, il dit:

Ils ne donnoient pas aveuglément dans les vûës de Calvin, et étoient presque autant éloignés d'un culte aussi nud, et aussi dépoüillé que celui qu'il vouloit établir, que de la multitude des cérémonies qui semblent accabler la nôtre [4]).

II.

L'Angleterre dans la substitution du rituel d'Edoüard au pontifical romain, n'a fait autre chose que de revenir à la simplicité du rit ancien [5]).

III.

Il ne doit pas par conséquent paroître extraordinaire, que les papes eussent fait des offres de confirmer la liturgie (des Anglois) sans rien retrancher de la simplicité à laquelle avoit voulu la réduire le goût des Anglois par la suppression de ce grand nombre de cérémonies sur lequel ils croyoient qu'on avoit accablé le culte extérieur, plûtôt qu'on ne l'avoit relevé [6]).

IV.

L'ancien missel gallican n'a rien qui convienne mieux au sacrifice que la liturgie d'Edoüard [7]).

[1]) Ibid., p. 86.
[2]) Ibid., p. 91.
[3]) Ibid., p. 94.
[4]) Ibid., part. 1, p. 313.
[5]) Ibid., part. 2, p. 1.
[6]) Ibid., tom. 2, part. 2, p. 136.
[7]) Ibid., p. 149.

V.

Nous nous assujettissons tous les jours à des cérémonies ecclésiastiques que nous ne jugeons ni nécessaires, ni criminelles: telle est la conduite des hommes sages; ils s'asservissent aux usages qui n'ont rien de criminel, ils n'y mettent pas leur confiance, ce seroit superstition, mais ils obéissent à l'authorité pour ne pas se rendre coupables de présomption, ou suspects d'indépendance [1]).

VI.

Ils ont voulu simplement réformer un langage, dont ils ont crû qu'on pouvoit abuser, et supprimer des cérémonies dont l'augmentation leur a paru onéreuse, et propre à nourrir la superstition; voilà proprement tout leur crime [2]).

ARTICLE TROISIÈME.

Sur la forme de sacremens.

Le f. Le Courayer ne se contente pas de prétendre que la forme des sacremens ne consiste que dans la prière, et qu'il n'est pas nécessaire que cette prière exprime ni l'effet, ni la fin du sacrement pour lequel elle est employée. Il va jusqu'à laisser à chaque église la liberté entière d'établir à son gré telle prière qu'elle juge à propos pour la forme essentielle des sacremens. Une pareille liberté seroit visiblement un abus par lequel on anéantiroit les sacremens. Le concile de Trente a prononcé des malédictions contre ceux qui oseront dire que les pasteurs peuvent changer les rits approuvez et usitez dans l'église. Ces anathèmes tombent, à plus forte raison, sur ceux qui osent avancer, comme le fait cet autheur, que chaque église peut changer les paroles de la forme des sacremens.

Ce même concile reconnoît et enseigne que quoi que l'église aye le pouvoir d'ordonner ce qu'elle croit convenable sur l'administration des sacremens, elle ne peut cependant rien changer à ce qui est de leur substance: *salva tamen eorum substantia* [3]); ce sont ses propres termes. D'où il suit évidemment qu'il est faux que chaque église ait le pouvoir de changer les paroles de la forme des sacremens; puisqu'il est certain que les paroles de la forme appartiennent à la substance. Il n'est donc pas douteux que les faux principes du f. Le Courayer tendent à détruire les sacremens.

I.

On décide de la validité ou de l'invalidité des formes par l'accomplissement exact du rit de son église [4]).

II.

La variété qui se remarque dans les pratiques des églises particulières à l'égard des sacremens, ne peut être le fruit que de la liberté qu'elles ont eu de donner telle forme qui paroîtroit convenable à leur rit [5]).

III.

La variété est si grande en ces matières, qu'il est impossible d'avoir rien de fixe, si on ne laisse aux églises le droit de choisir leurs rits et de former leurs prières [6]).

Il ne faut pas oublier que par *prières* il entend la forme essentielle des sacremens.

[1]) Ibid., tom. 1, part. 2, p. 332.
[2]) Ibid., tom. 2, part. 1, p. 49.
[3]) Sess. 21, ch. 2.
[4]) Défense, tom. 2; ibid., part. 1, p. 56.
[5]) Ibid., p. 64.
[6]) Ibid., p. 65.

IV.

Chaque église particulière est maîtresse de ses rits ordinaires, et d'y faire les changemens qu'elle juge nécessaires [1]).

V.

Je sçais bien que l'usage des réordinations a prévalu à Rome . . . c'est contre cet usage que je réclame . . . il n'est fondé que sur l'ignorance des faits, et non sur une décision faite avec connoissance de cause [2]).

VI.

Ces rits ajoûtez à l'ordination demeurent donc toûjours variables, puisque telle est leur nature, et s'ils sont variables, la même église qui s'y est soûmise peut donc les changer [3]).

Il parle de la forme de l'ordination.

ARTICLE QUATRIÈME.

Sur le sacerdoce et sur le caractère.

L'essence du sacerdoce consiste dans le pouvoir d'offrir le sacrifice. C'est l'idée que nous en donnent communément tous les docteurs catholiques, et le concile de Trente semble l'avoir positivement défini dans le second canon de la vingt-deuxième session: *Si quis dixerit, Christum non instituisse apostolos sacerdotes, aut non ordinasse, ut ipsi aliique sacerdotes offerent corpus et sanguinem suum, anathema sit.*

Le même concile définit [4]) encore que le caractère attaché aux sacremens de baptême, de la confirmation et de l'ordre, est un signe spirituel et ineffaçable, imprimé dans l'âme de ceux qui les reçoivent; et que ce caractère ou ce signe spirituel est la cause pour laquelle ces sacremens ne peuvent être réitérés. *Si quis dixerit, in tribus sacramentis: baptismo, confirmatione et ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est signum spirituale et indelebile, unde et iterari non possunt, anathema sit.* L'initérabilité de ces trois sacremens n'est donc pas le caractère, mais ce caractère est un signe imprimé dans l'âme dont l'initérabilité n'est que la suite et l'effet. Cependant le f. Le Courayer après avoir donné une idée de l'essence du sacerdoce absolument différente de celle qu'en donne le concile de Trente, affecte de confondre le caractère qu'impriment quelques sacremens avec l'initérabilité de ces mêmes sacremens, et semble, par ces expressions, vouloir effacer, autant qu'il est en lui, le signe intérieur imprimé dans l'âme qui fait l'essence du caractère. C'est ainsi que cet autheur contredit partout le saint concile de Trente et la doctrine de l'église pour se réünir aux Anglois.

PROPOSITIONS.

I.

Ce n'est point parler exactement que de dire . . . que le sacerdoce des chrétiens se tire de ce que Jésus-Christ est immolé dans l'eucharistie . . . ce n'est pas plus sur le sacrifice que sur toute autre fonction qu'est fondé le sacerdoce [5]).

II.

Comme de toutes les fonctions qui concernent le culte extérieur, il n'y en a point de plus solemnelle et de plus sainte que celle de l'oblation de l'eucharistie, on la regarde communément comme celle qui constituë proprement le sacerdoce: mais c'est une erreur. Toutes les autres lui sont également propres, et je ne vois point comment, à parler exactement, on peut dire que le sacerdoce des chrétiens est fondé sur ce pouvoir plûtôt que sur les autres [1]).

III.

Mais que le sacerdoce de l'église se tire de ce que Jésus-Christ est immolé dans l'eucharistie, c'est une expression fausse et une imagination bizarre qui ne vient que d'un faux raffinement des scholastiques [2]).

IV.

Faire des prêtres pour dire la messe n'est pas un usage de la première institution [3]).

V.

Il a donc crû comme nous, les sacremens non réitérables quand ils ont été bien conférés, et qu'entendons-nous autre chose par le caractère [4])?

VI.

Mais en reconnoissant avec nous que les sacremens ne se réïtèrent point, parce que ce qui a été consacré à Dieu ne peut plus perdre la consécration qu'il a reçû, quelque idée philosophique qu'il se soit formé d'ailleurs de ce caractère, on peut le lui passer, et l'église n'a pas jugé à propos d'interdire aux hommes l'usage de leur philosophie en cette matière, dussent-ils en faire un usage aussi bizarre qu'en font sur ce point la plûpart de nos scholastiques [5]).

VII.

De l'initérabilité au caractère il n'y a pas autre distance que celle d'une idée qui se conçoit avec une expression sans idée [6]).

ARTICLE V.

Sur la présence réelle de Jésus-Christ dans l'eucharistie, et la vérité du sacrifice.

L'essence du sacrifice de la messe et la présence réelle de Jésus-Christ dans le très saint sacrement sur laquelle est fondée la vérité de cet auguste sacrifice, ayant une liaison si essentielle et si intime que l'on ne peut combattre et détruire l'une sans attaquer et anéantir l'autre. Je n'ai pas crû devoir les séparer dans cet article, d'autant plus que le f. Le Courayer les attaque à la fois.

L'église fondée sur la parole infaillible du Sauveur enseigne à ses enfans, que Jésus-Christ n'est pas seulement spirituellement par la foi et en figure dans l'eucharistie, comme le croyent les Anglois, mais qu'il y est véritablement, réellement et substantiellement [7]). Penser autrement et l'insinuer, est sans doute une impiété et un blasphême. Nous verrons dans un moment, si l'autheur des livres dénoncés s'explique en catholique romain sur ce point fondamental de nôtre sainte réligion.

L'église, dans le concile de Trente, nous apprend et nous ordonne de croire que le sacrifice de la messe est un sacrifice propre, véritable et propitiatoire, qu'une véritable victime y est offerte et véritablement immolée sur nos autels, que cette victime est le même Jésus-Christ qui s'est offert sur la croix, qu'il est en même temps et la victime

[1]) Déf. etc., part. 1, p. 24.
[2]) Ibid., p. 60.
[3]) Ibid., tom. 2, part. 1, p. 107.
[4]) Sess. 7, can. 9.
[5]) Défense, tom. 2, part. 1, p. 149.

[1]) Ibid.
[2]) Ibid., p. 151.
[3]) Ibid., tom. 2, part. 1, p. 68.
[4]) Ibid., tom. 2, part. 2, p. 183.
[5]) Ibid.
[6]) Ibid., tom. 2, part. 1, p. 68.
[7]) Sess. 13, can. 1.

du sacrifice et le souverain sacrificateur qui offre par le ministère des prêtres cette même victime qu'il offrit autrefois sur la croix, que ce sacrifice représente, renouvelle et continüe celui de la croix, qu'il est le même sacrifice que celui de la croix, mais qu'il en est distinct par la manière dont il est offert, l'un étant sanglant, et l'autre non sanglant, l'un pouvant être réïtéré et l'étant en effet chaque jour en mille endroits à la fois, et l'autre n'ayant pû être offert qu'une seul fois et en un seul endroit. Voici comment s'explique sur cela le saint concile de Trente [1]): *In divino hoc sacrificio, quod in missa peragitur, idem ille Christus continetur et incruente immolatur, qui in ara crucis semel seipsum cruente obtulit, docet sancta synodus sacrificium istud vere propitiatorium esse etc. . . . Una enim eademque est hostia, idemque offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc obtulit sola offerendi ratione diversa,* et dans la même session, canon 3, il dit encore: *Si quis dixerit missae sacrificium tantum esse laudis et gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii in cruce peracti . . . anathema sit.* Le concile enfin déclare [2]), dans la même session, que la messe est un sacrifice propre et véritable.

Tout cela n'est pas capable de contenir le protecteur de la secte anglicane. Il soûtient que le sacrifice de la messe est seulement un sacrifice représenté, qu'il est purement spirituel, sans victime si ce n'est en figure, et sans immolation réelle; il ne reconnoît que le sacrifice de la croix, dont la messe est une simple représentation, et qui n'en diffère en aucune manière; enfin il n'y trouve que des figures et des images; ce n'est selon lui qu'une idée de sacrifice, qui n'exige qu'une présence spirituelle de la victime, et il n'a point de pudeur d'avancer que *l'eucharistie est chez les Anglois tout ce qu'elle est dans l'église.*

Il est cependant certain que la doctrine des Anglois comme celle de Calvin leur maître est directement opposée à celle de l'église catholique sur l'eucharistie; leur confession de foi imprimée à Londres, par Jean Bill, imprimeur de sa majesté, en 1661, en fait la preuve. Ce que j'en vai rapporter vous fera voir en même temps combien les sentimens du f. Le Courayer sont conformes à ceux des Anglois, et combien ils sont contraires à ceux de l'église.

Il y est dit en effet que *le corps de Christ est pris et mangé en la cêne, seulement d'une manière céleste et spirituelle, et que le moyen par lequel le corps de Christ est reçû et mangé en la cêne, c'est la foi. Et encore c'est pourquoi les sacrifices de la messe, auxquels on disoit communément que le prêtre offroit Christ pour les vivans et pour les morts . . . étoient des fables blasphématoires et des séductions dangereuses.*

Je ne rapporterai point ici toutes les monstrueuses propositions du F. le Courayer qui contiennent et renouvellent les erreurs des anglois, qu'il répéte mille fois et en mille manières. Il faudroit copier des volumes entiers de la défense de la dissertation. Je me contenterai d'en mettre ici quelques-unes.

PROPOSITIONS.

I.

Il me paroît démontré que le sacrifice de l'eucharistie tout propre que l'appelle le concile de Trente, n'est fondé que sur la réprésentation et le souvenir de la mort de Jésus-Christ [1]).

II.

Voilà donc précisément en quoi consiste le sacrifice de l'église chrétienne, dans l'offrande de la mort de Jésus-Christ. Or cette mort ne se renouvelle point, on ne fait qu'en rappeller le souvenir et la représenter devant Dieu [2]).

III.

Il s'ensuit que nous avons un sacrifice, mais que ce sacrifice n'est que figuratif et commémoratif, quoi que propre, parce que la mort et l'immolation ne sont que figurées et réprésentées [3]).

IV.

Nos théologiens qui soûtiennent que dans la célébration des saints mystères, il s'y fait une immolation réelle, et que c'est moins la mémoire de la mort de Jésus-Christ que sa mort même qui s'y renouvelle . . . Opinion qui n'est fondée que sur des idées peu exactes et peu authorisées [4]).

V.

Tel est le langage et la doctrine des théologiens Anglois qui renferme une réconnoissance authentique du sacrifice de Jésus-Christ rappellé et réprésenté dans la célébration des saints mystères, et rien n'est plus conforme au langage et à la doctrine des pères, de nos anciens théologiens et de nos meilleurs controversistes . . . Eusèbe de Césarée s'exprime d'une manière encore plus forte pour marquer que le sacrifice que nous offrons, n'est qu'un sacrifice représentatif et commémoratif [5]).

L'autheur de ces propositions a ici comme en mille autres endroits la mauvaise foi d'ajoûter aux textes qu'il cite des particules exclusives pour tromper plus facilement les lecteurs.

VI.

Je sçais qu'à d'autres égards on appelle le sacrifice des autels un sacrifice réel, mais ce sont de ces questions de nom sur lesquelles se partagent les théologiens, et qui ne peuvent point authoriser une division dans la foi [6]).

VII.

La question qui est entre nous et les anglois sur le sacrifice et le sacerdoce se réduit à une pure question de nom [7]).

VIII.

Le concile (de Trente) ne s'est jamais servi du mot de sacrifice réel, mais simplement de celui de sacrifice propre et véritable, de peur apparemment que le terme de sacrifice réel ne nous induisît faussement à croire qu'il y a dans ce sacrifice une immolation réelle, comme semble le faire entendre l'expression peu exacte du père Le Quien qui dit que Jésus-Christ est tous les jours immolé et offert véritablement et réellement, quoique mystiquement sur nos autels [8]).

IX.

On trouve dans l'eucharistie un vrai sacrifice en ce sens, qu'on y fait à Dieu l'oblation d'une mort toûjours présente . . . mais comme cette mort

[1]) Sess. 22, ch. 2.
[2]) Can. 1.

[1]) Défense de la dissert., tom. 2, part. 1, p. 222.
[2]) Ibid., p. 168.
[3]) Ibid., p. 193.
[4]) Dissert., tom. 2, p. 38.
[5]) Ibid., p. 40.
[6]) Ibid., p. 44.
[7]) Déf. de la dissert., tom. 2, part. 1, p. 44.
[8]) Ibid., p. 147.

ne se réitére point, ce sacrifice n'est que la ré- A présentation d'un autre [1]).

Pour prouver ce qu'il avance, il abuse de ces paroles de Jésus-Christ: *Hoc facite in meam commemorationem.*

X.

Les Anglois ne rejettent point toute présence et celle qu'ils admettent suffiroit pour le sacrifice de l'église chrétienne, quand bien même la nature du sacrifice exigeroit que Jésus-Christ fût réellement présent . . . la controverse que nous avons avec les Anglois sur le sacrifice n'est qu'une dispute de nom, qui ne peut avec justice authoriser aucune division dans la foi [2]).

XI.

En supposant même cette présence nécessaire, celle que les Anglois admettent suffiroit pour une sacrifice spirituel, tel qu'est celui de l'église [3]). B

XII.

Je soûtiens 1° que Jésus-Christ se rend présent à la consécration des Anglois comme à celle des catholiques. 2° Que quand ils ne croiroient pas cette présence . . . celle qu'ils reconnoissent suffiroit pour l'oblation d'un sacrifice spirituel tel qu'est celui des chrétiens [4]).

XIII.

On a vû d'ailleurs, que l'erreur prétendüe (des Anglois) sur le sacrifice n'étoit qu'un mal-entendu, et se réduisoit à une pure question de nom [5]).

XIV.

Que les uns l'appellent sacrifice propre, que les autres l'appellent sacrifice commémoratif; cela peut bien intéresser le respect dû à l'authorité d'un concile, mais la vérité ne peut en souffrir, pourvu C qu'en s'expliquant, on convienne des mêmes idées, quoique sous différens noms [6]).

XV.

Qu'ils prouvent après cela que le pain et le vin demeurent ou disparoissent après la consécration, qu'ils croyent que le corps de Jésus-Christ soit présent spirituellement ou corporellement, c'est à dire qu'il soit ou ne soit pas revêtu de ses propriétés physiques et naturelles dans l'eucharistie, ce peut être l'objet d'une contestation particulière [7]).

XVI.

L'exposition de cette doctrine nous présente plusieurs choses à croire dans ce mystère. 1° Le changement véritable mais spirituel et invisible du pain et du vin au corps et au sang de Jésus-Christ, ce que l'église appelle transubstantiation. D 2° La présence véritable ou réelle de Jésus-Christ que la foi reconnoît sous les symboles qui ne lui présentent comme auparavant rien que de sensible. 3° Le sacrifice du même Jésus-Christ qui consiste dans l'offrande de sa mort, qui y est seulement réprésentée, et qu'on annonce quand on célèbre ce mystère [8]).

XVII.

Aussi enseignent-ils comme nous, que Jésus-Christ est véritablement présent dans l'eucharistie, et qu'il y est présent par sa nature et par sa substance, mais que c'est une nature et une substance spirituelle et sacramentelle [1]).

XVIII.

Le sacrifice de l'eucharistie n'exige donc point par lui-même une présence physique, et pourvu qu'on en reconnoisse une véritable, quelle qu'elle puisse être, invisible, spirituelle, séparée ou jointe à la substance du pain et du vin, le sacrifice est toûjours le même, parce que Jésus-Christ y est également offert, et qu'on réprésente également sa mort [2]).

XIX.

La nature même du sacrifice de l'église, ne semble exiger qu'une présence spirituelle, parce que le sacrifice lui-même est tout spirituel . . . une présence spirituelle suffit donc pour le fondement d'un tel sacrifice [3]).

En voilà bien plus qu'il n'en faut, messeigneurs, pour vous faire connoître combien les deux livres qui vous ont été dénoncés sont pernicieux, et dignes de toutes les censures de l'église.

Sages dépositaires de la doctrine et de la foi de l'église, fidèles interprêtes de ses décisions et de ses loix, pontifes du Dieu vivant, c'est à vous à confondre les ministres de l'irréligion et du mensonge, qui dans ce temps de séduction mettent tout en usage pour s'accrediter parmi les peuples qu'ils veulent séduire par un nombre prodigieux de livres remplis d'erreurs; habiles à profiter des moindres circonstances, ils se font même du silence que la prudence fait garder quelquefois, un puissant moyen pour authoriser leurs entreprises et pour triompher de la simplicité et de la foi des fidèles dont le salut vous est confié. La réligion est attaquée dans ses points fondamentaux, la foi est en péril; il est donc nécessaire de venir à son secours et d'arrêter les progrez de ses ennemis, d'autant plus dangereux qu'ils sont du nombre des ministres des autels. Flétrissez par une condamnation solemnelle ces deux livres dont j'ai tâché de vous manifester une partie du venin.

La décision d'un concile aussi nombreux et aussi respectable que l'est celui-ci, sera sans doute d'un grand poids pour maintenir les peuples dans la foi et dans la réligion de leurs pères; ce dernier coup reçû de vôtre main fera rentrer ces ouvrages dans les ténebres dont l'enfer les avoit fait sortir; peut-être même qu'il touchera le coeur de leur autheur, et l'engagera à se rétracter, et à se rendre à l'église en se séparant à jamais du nombre infortuné de ces esprits superbes dont parle l'Esprit saint [4]), qui se sont laissez séduire à leurs fausses opinions, et que l'illusion de leur esprit retient dans la vanité et dans le mensonge.

Et ensuite M. de Marseille a conclu à ce que sans entrer dans le détail des propositions, lesdits livres intitulés: *Dissertation sur la validité des ordinations des Anglois, et sur la succession des évêques de l'église anglicane etc. et Défense de la dissertation sur la validité des ordinations des Anglois contre les différentes réponses qui y ont été faites etc.*, soyent condamnés en général comme contenans des propositions respectivement fausses, téméraires, captieuses, malsonnantes, scandaleuses, injurieuses à l'église et au saint siége, favorisant le schisme et

[1]) Ibid., p. 158.
[2]) Ibid., p. 162.
[3]) Ibid., p. 165.
[4]) Ibid., p. 208 et 209.
[5]) Déf., tom. 2, part. 2, p. 224.
[6]) Ibid., tom. 2, part. 1, p. 263.
[7]) Ibid., p. 46.
[8]) Ibid., p. 160.

[1]) Ibid., p. 214.
[2]) Ibid., p. 219.
[3]) Ibid., tom. 2, part. 1, p. 220.
[4]) Ecclesiast. III, 26.

l'hérésie, erronées, déjà condamnées par le saint concile de Trente, impies, blasphématoires et hérétiques; qu'il soit défendu à tous les fidèles de l'un et de l'autre sexe, sous les peines de droit, de garder, de lire les susdits livres, et qu'il leur soit ordonné d'en rapporter tous les exemplaires au greffe des évêchés des diocéses où ils demeurent.

MANDEMENT UNIFORME
pour la publication des décrets du concile.

Bénissez le Seigneur, m. t. c. f. La promesse (nous croïons pouvoir le dire avec confiance) la promesse qu'il a faite à ceux qui seroient assemblez en son nom, vient d'être accomplie dans le concile d'Embrun. L'unanimité qui y a regné, et qui ne peut être contredite, la charité avec laquelle on s'y est toûjours comporté, l'esprit de réligion, qui animoit les discours et les actions de tous les pères, semblent authoriser cette confiance. Réünis dans cette sainte assemblée pour vôtre sanctification, les premiers pasteurs ont imploré les lumières d'en haut, ils ont demandé au saint Esprit de leur suggérer ce qu'ils devoient faire, ce qu'ils devoient enseigner pour la procurer, ils ont vû les maux dont leurs églises étoient affligées, ils ont cherché le remède, et ils ont appliqué celui qui leur a parû le plus efficace. L'erreur qui gagne comme la gangrène, s'étoit glissé au milieu de nous; ils ont tâché de la réprimer par l'authorité de leur ministère. La vigueur de la discipline ecclésiastique s'étoit rallentie; ils ont fait leurs efforts pour la ranimer par leurs réglemens. La foy étoit attaquée jusques dans son principe; chargés de veiller à la garde de ce sacré dépôt, ils ont travaillé à le conserver par leurs décrets. Vous apprendrez dans ces décrets l'obéïssance que vous devez rendre aux constitutions émanées de la chaire de saint Pierre contre le jansénisme et ses fauteurs. Le scandale avoit pénétré jusqu'aux oints du Seigneur; et, ce que nous ne pouvons rappeller sans la plus vive douleur, un de nos confrères s'étoit écarté des voyes de la vérité. Les évêques n'ont pû se dissimuler que l'étenduë de leur ministère les rendoit responsables du salut de leurs frères, que leur silence et leur inaction deviendroient un scandale encore plus grand. Après toutes les voyes de douceur et de charité inutilement tentées pour ramener le pasteur égaré, ils se sont armés du glaive que Jésus-Christ leur a confié; ils ont porté contre l'autheur du scandale ces coups salutaires qui dans l'esprit de l'église doivent moins servir à punir le rebelle, qu'à le corriger. Il nous reste encore un devoir à remplir: c'est de ne pas démentir le zèle qui nous a fait agir dans le concile, et de l'employer à maintenir l'observation des décrets que nous avons souscrits.

A ces causes, adhérant de nouveau à tout ce qui a été statué et ordonné dans le concile d'Embrun, voulons et ordonnons que les decrets cy-joints, faits dans ledit concile, sur l'obéïssance dûë aux constitutions apostoliques qui y sont énoncées, de même que les réglemens qui y ont été dressés pour la discipline, soient publiés dans toute l'étenduë de nôtre diocèse, pour y être observés sous les mêmes peines contenuës dans lesdits décrets et réglemens; comme aussi les censures portées par la condamnation de l'instruction pastorale de révérendissime seigneur Jean de Soanen, évêque de Senez, du 28 août 1726: et contre les livres de f. Le Courayer sur la validité des ordinations des Anglois. Déclarons qu'en conséquence de la sentence renduë contre ledit révérendissime évêque de Senez, vous devez le regarder et réputer comme

*MANDATUM PASTORALE
ad decreta concilii promulganda [1]).

Benedicite Dominum, carissimi fratres! Etenim, quae aliquando illis, qui in ejus nomine essent congregati, facta est a domino promissio, eam in hoc Ebredunensi concilio modo esse impletam, certa animi fiducia asserere nos posse arbitramur. Tanta enim ibi erat animorum unio atque sensorum, tanta omnium ibi charitas atque religionis ipsius studium, quod omnes omnium patrum sermones actionesque veluti spirabant, ut merito hanc fiduciam habere nobis videamur. Collecti igitur in hunc sacrum conventum quum essent vestrae sanctitatis gratia summi pastores, lumen coelitus sibi implorantes, a spiritu sancto petivere, ut sibi suggereret quae facere deberent; quae docere vos ad vestram salutem; mala vero, quibus suam quisque ecclesiam laborare cernebat, quomodo tollerent, inquirentes id, quod optimum et efficacissimum sibi visum fuit, adhibuerunt. Errorem enim, qui *ut cancer serpit,* quum etiam inter nos se insinuasset, sui muneris vi et auctoritate reprimere: ecclesiasticae vero disciplinae vigorem, qui jam defecisset, praeceptis et suscitare et confirmare: fidei denique, cujus conservandae cura eis demandata esset, fundamenta ipsa quum jam impugnarentur, decretis et defendere et confirmare studuerunt. Ex his igitur decretis, quam obedientiam praestare debeatis constitutionibus a sede s. Petri contra Jansenismum ejusque fautores editis, facile discetis. Scandalum penetraverat usque ad ipsos unctos Domini, ita ut unus ex ipsis fratribus nostris, cujus memoria summo nos dolore afficit, a recta via veritatis aberraverit. Neque episcopos fugere potuit, et sibi aliquando rationem salutis fratrum reddendam fore, et suo silentio atque negligentia serpere latius et crescere malum. Quare quum nulla neque mansuetudine neque charitate quidquam valerent ad pastorem illum ab errore reducendum: gladio tandem a Christo ipsis concesso usi sunt, quo salutaria vulnera malorum auctori infligerent ea, quae ad mentem ecclesiae non tam poena essent quam viri contumacis correctio. Unum porro adhuc restat, ut, quo studio in ipso concilio agebamur, eodem prorsus etiam decreta, quibus subscripsimus, exsequamur.

Quae quum ita sint, omnibus, quae in illo concilio statuta sunt atque mandata, denuo confirmatis, volumus atque mandamus, ut tam decreta, de obedientia constitutionibus apostolicis praestanda in illo concilio lata, quam ipsa praecepta in rebus disciplinae edita, qua late patent dioeceses nostrae, promulgentur, utque tam ipsorum observatio iisdem poenis, quae illis decretis et praeceptis statuuntur, urgeatur, quam censurarum, quae et in condemnanda instructione pastorali reverendissimi domini Joannis de Soanen, episcopi Senecensis, d. d. 28 augusti a. 1726, et contra libros f. Le Courayer de validitate ordinationum Anglorum latae sunt. Hinc declaramus, quod ex ista sententia contra reverendissimum episcopum Senecensem lata sequitur, vos eundem ab omni potestate et jurisdictione episcopali et ab omni ordinis et episcopalis et sacer-

[1]) * Cf. XXVII congr. privatam, supra col. 775. Hujus epistolae versio latina sumitur ex *Collectione Lacensi.*

suspens de tout pouvoir et jurisdiction episcopale, et de tout exercice de l'ordre tant episcopal que sacerdotal, jusqu'à ce qu'il ait fait une satisfaction telle que l'exige le concile.

Voulons que lesdits decrets et réglemens soient enregistrés dans le greffe de nôtre officialité, pour s'y conformer dans tous les jugemens ecclésiastiques.

A dotalis exercitio ut suspensum considerare debere, dum concilii decreto satisfecerit.

Volumus, ut haec decreta et statuta in tabularium nostrae officialitatis referantur judiciorumque omnium ecclesiasticorum sint norma.

CATALOGUS

eorum omnium, qui interfuerunt concilio Ebredunensi.

Illustrissimi et reverendissimi d. d.

Petrus de Guérin de Tencin, archiepiscopus princeps Ebredunensis.

Joannes Soanen, episcopus Senecensis.

Franciscus Berger de Mallissoles, episcopus et comes Vapincensis.

Henricus Franciscus Xaverius de Belsunce de Castelmoron, episcopus Massiliensis. B

Joannes du Dousset, episcopus et dominus Bellicensis.

Flodoardus Moret de Bourchenu, episcopus et dominus Vinciensis.

Petrus Josephus de Castellane, episcopus et dominus Forojuliensis.

Petrus Franciscus Laffiteau, episcopus Sistaricensis.

Laurentius Dominicus des Bertons de Crillon, episcopus Glandavensis.

Antonius Franciscus de Bliterwich de Moncley, episcopus Aeduensis.

Franciscus Reginaldus de Villeneuve, episcopus Vivariensis.

Joannes Baptista de Vaccon, episcopus Aptensis.

Alexander Milon, episcopus et comes Valentinensis.

Joannes de Caulet, episcopus et princeps Gratianopolitanus.

Carolus Octavianus d'Antelmy, episcopus Grassensis. C

Raymundus Recroscio, episcopus Niciensis.

D. *Franciscus de Puget,* vicarius generalis et procurator illustrissimi et reverendissimi d. *Henrici de Puget,* episcopi Diniensis.

Abbates.

D. *Victor Amedeus de la Font de Savine,* abbas monasterii beatae Mariae de Boscodono.

Domnus *Benedictus de Benoît,* decanus monasterii Lirinensis, ejusdem monasterii procurator.

Deputati capitulorum.

D. Guillelmus d'Hugues, praepositus ecclesiae metropolitanae Ebredunensis.

D. Ludovicus Paschalis, ejusdem ecclesiae canonicus.

D. Joannes du Pasquier, canonicus ecclesiae cathedralis Senecensis, deputatus a capitulo ecclesiae Senecensis.

D. Joannes Baptista de Boulogne, canonicus theologus ecclesiae Diniensis, a capitulo ejusdem ecclesiae deputatus. D

D. Arnaldus Rostan, ecclesiae Vinciensis beneficiatus, a capitulo ejusdem ecclesiae deputatus.

D. Josephus Belin, canonicus ecclesiae cathedralis Glandavensis, a capitulo Glandavensi deputatus.

D. Josephus Ravel, canonicus ejusdem ecclesiae, ab eodem capitulo deputatus.

D. Stephanus Maria, canonicus ecclesiae cathedralis Grassensis, a capitulo ejusdem ecclesiae deputatus.

Deputati a clero.

D. Andreas Remusat, parochus sancti Vincentii Ebredunensis, a clero dioecesis Ebredunensis deputatus.

D. Joannes Berthelot, parochus sancti Clementis ejusdem dioecesis, ab eodem clero deputatus.

D. Franciscus de Puget, deputatus a clero dioecesis Diniensis.

D. Arnaldus Rostan, ecclesiae cathedralis Vinciensis beneficiatus, a clero dioecesis Vinciensis deputatus.

D. Josephus Ravel, canonicus ecclesiae cathedralis Glandavensis, deputatus a clero dioecesis Glandavensis.

D. Josephus Payan, a clero dioecesis Grassensis deputatus.

Officiarii concilii.

D. Gaspar d'Hugues, canonicus ecclesiae metropolitanae Ebredunensis, promotor.

D. Joannes Baptista Jouve, canonicus ejusdem ecclesiae, vice-promotor.

D. Antonius de Michel, canonicus ejusdem ecclesiae, secretarius.

D. Nicolaus Amiel, canonicus ejusdem ecclesiae, vice-secretarius.

D. Guillelmus Salva, canonicus ejusdem ecclesiae, magister caerimoniarum.

D. Franciscus Ignatius Jouvene, ejusdem ecclesiae beneficiatus, magister caerimoniarum.

M. Jacobus Vial, advocatus
M. Franciscus Leydon, procurator } notarii.

Theologi et canonistae saeculares.

D. Joannes Faure, doctor theologus, canonicus archidiaconus ecclesiae Ebredunensis.

D. Joannes Payan, presbyter dioecesis Aquensis, doctor sorbonicus, illustrissimi et reverendissimi d. archiepiscopi Aquensis vicarius generalis.

D. Stephanus Guérin, doctor theologus, decanus ecclesiae collegiatae Nostrae Dominae des Acoules civitatis Massiliensis, illustrissimi et reverendissimi d. episcopi Massiliensis vicarius generalis.

D. Nicolaus Reynaud, doctor theologus facultatis Parisiensis, illustrissimi et reverendissimi d. archiepiscopi Aquensis vicarius generalis et officialis.

D. Josephus Franciscus Salvador, juris canonici doctor, superior seminarii Avenionensis.

D. Ludovicus Franciscus Gabriel d'Orléans de la Mothe, doctor theologus, vicarius generalis illustrissimi et reverendissimi archiepiscopi Arelatensis.

Theologi et canonistae regulares.

Domnus Jacobus Silvestre, ordinis sancti Benedicti, magnus prior monasterii de Boscodono.

P. Antoninus Arnaud, ordinis ff. Praedicatorum conventus Barcillonensis, doctor theologus.

P. Ludovicus Clarion, prior ff. Praedicatorum conventus Brianconii, theologiae baccalaureus.

P. Josephus Roux, ff. Minorum sancti Francisci, guardianus conventus Ebredunensis, theologiae doctor.

P. Franciscus Roulx, ordinis et conventus eorundem, theologiae doctor.

P. Stephanus Maniquet, provincialis Minimorum provinciae Lugdunensis, doctor, theologus.

P. Benedictus de La Roche, guardianus Capucinorum conventus Ebredunensis.

P. Laurentius de La Roche, ordinis et conventus eorundem.

P. Polycarpus Rambos, guardianus Recollectorum conventus Brianconii.

P. Pontianus du Tremble, guardianus Recollectorum conventus Gratianopolitani, theologiae lector.

P. Nicolaus Boudret, rector collegii Ebredunensis societatis Jesu.

P. Franciscus Mollie, societatis Jesu, director seminarii Ebredunensis, theologiae professor.

CONFIRMATIO CONCILII.

Venerabilibus fratribus nostris, archiepiscopo metropolitano et coepiscopis in provinciali concilio Ebredunensi congregatis et subscriptis.

BENEDICTUS PAPA XIII.

Venerabiles fratres nostri, salutem et apostolicam benedictionem.

Bonam sobolem [sacrae] institutionis et antiquae traditionis memorem, ad sinum matris ecclesiae recurrere, gavisi sumus, cum a vobis conditas in concilio provinciali constitutiones et litteras synodalis conventus accepimus, per quas nostri apostolatus officium implorastis, ut vestris pro ecclesiastica unitate disciplinaque statutis inde principalis auctoritatis robur accederet, unde unitas sacerdotalis exorta est, unde episcopatus in Christo coepit exordium, et unde in Galliarum regionibus fides sancta prodivit. Fructum sane uberrimum cepimus diuturnae sollicitudinis, qua pristinam synodorum provincialium consuetudinem hujus etiam sanctae sedis exemplo decretisque nostris, nuper in Romano concilio editis, restituere ac promovere contendimus, quam nimirum erroribus et corruptelis avertendis aptissimam Tridentina synodus commendavit ac tertio quoque anno celebrandam praecepit, tum ipsa salutarem imprimis christiana sensit ac praedicavit antiquitas.

In hac vero temporum gravitate, qua florentissimi Galliarum regni laborant ecclesiae propter paucos episcopos, officii sui immemores et apostolicis constitutionibus detestabili pertinacia refragantes, cum nihil esse ad removenda scandala conducibilius reputaremus, omnem dedimus operam, ut habendis pro colenda firmandaque disciplina et contra episcopos obedientiam detrectantes provincialibus conciliis nulla objicerentur impedimenta. Propterea venerabili fratri Bartholomaeo, archiepiscopo Atheniensi, nostro atque hujus sanctae sedis nuncio, diligenter injunximus, ut apud majestatem christianissimi regis ageret et instaret, ut, si quae occursarent, difficultates amoverentur, et celebritas illa synodorum Gallicanarum, quae dudum per omnes Christi ecclesias inclaruit, jam diu intermissa reflorescerat. Eidem praeterea venerabili fratri in mandatis dedimus, sedulo curaret ac niteretur, ut per episcopales conventus ab ordine et jurisdictione temere exercenda pervicaces episcopi abstinerentur; verebamur enim, ne, dum canonica a nobis pararentur remedia, ad alendam interea impunitatem mora proficeret, et oves Christi veris pastoribus destitutae caecisque pastoribus obsequentes fierent in dispersionem. Opportunum igitur rati sumus, ut earum saluti per episcopalem zelum charitatemque, opera, mandatis curisque nostris instructam, pro tempore prospiceretur et, qui superiora apostolica judicia parvi pendentes, creditum sibi gregem corrumpere potius pergerent quam servare, per coepiscoporum vigilantiam cogerentur pravitatem suam a seducendis ovibus continere. Nostrae autem voluntati cum sapienter ante caeteros obsecundaverint fraternitates vestrae, satis explicare non possumus, quanta consolatione repleti simus ex synodali providentia, qua episcopum Sanitiensem exercendo ordine pontificali et sacerdotali atque ordinaria jurisdictione abstinere coegistis, donec ad saniora consilia rediret, eaque resipiscentia salutari uberiores ac meritas declinaret hujus sanctae sedis animadversiones: irrita, scandalosa, schismatica ejusdem appellatione rejecta, atque intercluso inani illo ad fovenda schismata comparato dissensionis perfugio. Non solum igitur precibus vestris annuentes, sed, constitutionum etiam gravitate et sapientia postulante, quae ad nos misistis, concilii decreta mature a nobis expensa, praesertim vero de contumaci episcopo providum consilium, libenti animo collaudamus et comprobamus nostraeque auctoritatis subsidium ac robur adjicientes plenissime confirmamus. Deus autem, qui pacem posuit fines ecclesiae, studia nostra et vestrae vigilantiae exempla secundet et provehat ad fraternitatis incitamentum, ut animabus Christi sanguine redemptis nulla desint episcopalis sedulitatis praesidia ac, stultis pastoribus detracta seducendi licentia, novus quaerendae veritatis et pacis stimulus admoveatur: ut et ipsi aliquando intelligant, in cathedra unitatis positam esse doctrinam veritatis. Ac vobis, venerabiles fratres nostri, apostolicam benedictionem intimae charitatis susceptaeque laetitiae testem peramanter impertimur.

Datum Romae, apud sanctum Petrum, sub annulo piscatoris, die XVII decembris MDCCXXVII, pontificatus nostri anno IV.

Carolus, archiepiscopus Emissenus.

EPISTOLA R. D. ARCHIEPISCOPI EBREDUNENSIS *ad ss. d. d. Benedictum XIII.*

Beatissime pater,

Litteras, quas die XVII decembris proxime elapsi ad me mittere dignata est sanctitas vestra, incredibili laetitia parique observantia accepi. Eodem animo lectae sunt ab episcopis, qui mecum concilio Ebredunensi adfuere, rogaveruntque reverendissimi praesules, ut communes gratae voluntatis sensus beatitudini vestrae exponerem. Felices nos, quorum judicia, ad tuendam fidem servandamque unitatem catholicam synodaliter lata, muniuntur auctoritate sanctissimi illius pontificis, cujus est confirmare fratres suos, et quem in diebus misericordiae Deus ecclesiae concessit, non minus operibus quam eminenti vicarii Christi et principis apostolorum successoris dignitate conspicuum. Si nobis ipsis gratulamur, quod omnia synodi Ebredunensis decreta suo suffragio corroboraverit sanctitas vestra, speciatimque sententiam, quam tulimus, aegre licet, adversus episcopum Sanitiensem, cujus heu! infaustas animi praejudicantis opiniones dolere vix unquam satis possumus; si probe intelligimus, quanta ex apostolica confirmatione in nos gloria redundet, quantusque in rei catholicae bonum fructus excrescat: non minus gratum tibi, beatissime pater, accidere debet, quod magnam hujusce operis partem non uno, sed multiplici titulo possit sibi vindicare sanctitas vestra. Enim vero cum te vigilantissima ecclesiae Beneventanae administratione ad capessendum universalis ecclesiae regimen efformaret et institueret Deus: pristinam conciliorum provincialium consuetudinem ferme obsoletam, pluribus habitis Beneventi synodis, canonum vindex et assertor revocasti,

quod Romae etiam vix inauguratus summus pontifex, ad episcoporum omnium aemulationem et gaudium, solemniori pompa religiose praestitisti. Apostolicae postmodum adhortationis officiis regis pietas excitata nostris flagitationibus studiisque ardentibus cessit permisitque, ut Ebredunum synodaliter conveniremus; vestris denique precibus annuens, Deus misit de sancto auxilium, quo tantopere indiguimus pro sustinendis molestiis et aerumnis, inter quas nostra sollicitudo pastoralis versata et agitata fuit. Dolendum sane quod synodale concilium, tot abhinc annis in Gallia primo habitum, inflicta adversus unum de nostris fratribus poena ac censura memorandum sit; hoc procul dubio ad majorem sui nominis gloriam et ad amplius ecclesiae ac religionis incrementum permisit Deus, ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus, quoniam in angelis suis reperit pravitatem. Illud saltem testimonium nobis ipsis perhibere possumus, quod cum episcopo Sanitiensi egerimus in omni patientia, mansuetudine et longanimitate, quas amor vere fraternus suadere poterat; speramus semper futurum, ut sibi ipsi redditus saniora consilia amplectatur, sicque agnita veritate, dignum se praebeat, cui ordinum et jurisdictionis exercitium episcopalis charitas juxta synodale judicium restituat. Visus fuerat ejus animus nostris precibus et conatibus tantisper commoveri; reservatum certe beatitudini vestrae credimus, ut cor ejus penitus emolliatur, ipseque demum ad unitatem, unde recedit, feliciori exitu revocetur. Obstrepant ecclesiae hostes; lacessant nos indigne convitiis; librum Considerationum moralium, judiciis solemnibus damnatum licet, magnificis tamen efferant laudibus; voce et scriptis in constitutionem *Unigenitus* et in puram ac simplicem formularii subscriptionem Alexandri VII bulla praescriptam invehantur; detrahant de auctoritate concilii Ebredunensis, in quo nihil prius habuimus quam ecclesiae judicium adversus 101 propositiones et librum, unde sunt excerptae, sartum tectumque tueri ac decretorum apostolicorum circa formularii subscriptionem executioni allaborare. Illud utique singulis atque omnibus aperte constabit, pontificem inter eos, qui Petri cathedram virtutibus suis adornarunt, praestantissimum, pontificem catholicae doctrinae ac praesertim doctrinae sancti Thomae, in cujus schola educatus et nutritus fuit, studiosissimum assertorem, pontificem purioribus et sanctioribus morum ac disciplinae ecclesiasticae regulis maxime addictum, censuisse ex praedecessorum suorum sancitis et actis, ex veritatis justitiaeque legibus ac ipso religionis jure judicium nostrum sigillo apostolicae auctoritatis obsignandum. Opponant etiamnum adversus constitutionem *Unigenitus* provocationes istas, quibus in causa finita orbem catholicum, quem, Domino iis resistente, pervertere nequeunt, saltem commovere conantur, quibusque ecclesiam cum ecclesia veluti committentes, illam ignorant aut contemnunt, cui tamen Christus promisit se adfuturum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi. Notum erit ac perspectum, sanctitatem vestram nostrum hac de re decretum approbasse sicque nobiscum interclusisse bullae *Unigenitus* adversariis illam recursus viam, qua tam indigne utuntur: rati, hac ratione pervicaci suae contumaciae et schismati, quod inde nascitur, posse asseri impunitatem. Ita, beatissime pater, vincit ecclesia, et confunduntur qui insurgunt in eam.

Apostolorum successores, quos Spiritus sanctus posuit regere ecclesiam Dei, respicis nos ut fratres, pater sancte; sanctitatem vestram, in qua veneramur primatum beato Petro a Christo concessum, agnoscimus ut patrem, et ab hacce capitis cum membris unione pendere existimamus rectam ecclesiae ordinationem praecipuamque ad sustinendam veritatem et coercendos errores Christi sacerdotii virtutem. Accipe igitur, sanctissime pater, pro tua in nos bonitate observantiae nostrae et grati animi significationes cum sinceris votis conjunctas. Beatitudinem vestram reveremur ut filii obsequentissimi; assiduas ad Deum fundimus preces, ut supremam illam sedem, in qua ad vestram gloriam et salutem, ad nostram vero felicitatem nostrumque praesidium positus es, diutissime teneas; coram Deo et hominibus profitemur, quae concilium Ebredunense paternae pietatis sentit officia, nos ea nunquam oblituros. Ad me, quod attinet, e memoria non excident tot accepta a sanctissimo patre beneficia; speciali nomine audio filius tuus, in episcopum a beatitudine vestra sum consecratus; testis fui et admirator praeclarissimarum illarum virtutum, quibus forma factus gregis exemplum es fidelium in verbo, in conversatione, in charitate et in fide. Itaque tam animi mei propensione, quam debito religionis officio ac veneratione profiteor me

beatitudinis vestrae, etc.

LETTRE DU ROY
à M. l'archevêque d'Embrun.

Mons. l'archevêque d'Embrun. Après la lecture qui a été faite par mes ordres, et le compte qui m'a été rendu des actes du concile d'Embrun, auquel vous avez présidé, je n'ai pas voulu différer de vous marquer la satisfaction que j'ai de la conduite de cette assemblée, et du zéle qu'elle a témoigné pour la défense de la saine doctrine et le maintien de la discipline ecclésiastique. Je suis bien aise de vous dire en même tems, que dans toutes les occasions qui le requerront, j'emploïerai volontiers mon authorité, pour soûtenir les décisions et les decrets de ce concile. De quoi je desire que vous assûriez de ma part les évêques qui y ont assisté avec vous, et la présente n'étant pour autre fin, je prie Dieu qu'il vous aye, mons. l'archevêque d'Embrun, en sa sainte garde. Ecrit à Versailles, le 28 jour de decembre 1727. Signé: *Louis.* Et plus bas: *Le Blanc.*

Et au dos est écrit: à Mons. l'archevêque d'Embrun, conseiller en mon conseil d'état.

APPENDIX AD CONCILIUM EBREDUNENSE.

LETTRE DE M. L'ARCHEVÊQUE D'EMBRUN
au roy.

Sire,

J'approche avec confiance du thrône de v. m. J'y suis conduit par l'intérêt de la réligion dont le maintien et la défense forment déjà, sire, l'un de plus glorieux caractéres de vôtre regne.

Parmi les maux dont v. m. a la douleur de voir l'église affligée, elle est informée que les plus grands et les plus dangereux se font ressentir dans la province ecclésiastique d'Embrun. Je serois indigne, sire, de la place à laquelle vos bontez m'ont élevé, si je ne faisois tous mes efforts pour apporter à ces maux les remédes que les saints canons m'indiquent, et qui même ont été prescrits par les ordonnances de vos plus illustres prédécesseurs.

Je supplie donc très-humblement v. m. de vouloir bien me permettre d'assembler et de tenir le concile de la province d'Embrun, pour traiter des affaires pressantes de la réligion, et qui appartiennent au dogme et à la foi.

Je ne fais que renouveller les vives instances que plusieurs assemblées du clergé ont portées aux pieds de v. m. et la province d'Embrun a le malheur de se trouver précisément dans le cas, où v. m. a fait espérer qu'elle accorderoit la grace que j'ose lui demander.

Je suis avec le plus profond respect et la soûmission la plus parfaite, etc.

A Embrun, le 5 avril 1727.

LETTRE DU ROY
à M. l'archevêque d'Embrun.

Mons. l'archevêque d'Embrun. J'ai vû par la lettre que vous m'avez écrite, l'importance dont il est d'assembler incessamment vôtre concile provincial pour y traiter et discuter des affaires qui intéressent essentiellement le dogme et la réligion. L'attention que j'ai toûjours eu comme fils aîné de l'église à contribuer de mon authorité à tout ce qui pouvoit maintenir la foi dans sa pureté, m'a engagé sans peine à approuver le reméde que vous proposez. Je vous écris cette lettre pour vous en donner avis et pour vous adresser celles que j'écris aux cinq évêques vos suffragans, pour leur enjoindre de se trouver en la ville d'Embrun au jour que vous leur indiquerez pour s'y assembler en concile provincial au nombre prescrit par les saints canons, et y traiter suivant les formes et les loix canoniques, des affaires qui y seront proposées sur les matiéres de dogme et de réligion. Et ne doutant pas que vous ne vous conduisiez en cette occasion avec vôtre zéle ordinaire pour tout ce qui intéresse le bien de l'église et celui de mon service, je ne vous ferai la présente plus longue, que pour prier Dieu qu'il vous aye, mons. l'archevêque d'Embrun, en sa sainte garde. Ecrit à Versailles, le 24 mai 1727. Signé: *Louis.* Et plus bas: *Le Blanc.*

LETTRE DU ROY
à Mrs. les évêques.

Mons. l'évêque de .... Ayant permis au S^r^ archevêque d'Embrun d'assembler incessamment son concile provincial pour y traiter et discuter des affaires qui intéressent essentiellement la réligion et les dogmes de la foi, je vous écris cette lettre pour vous dire que mon intention est que vous vous rendiez en ladite ville d'Embrun et au jour qui vous sera indiqué par ledit S^r^ archevêque pour vous y assembler en concile provincial au nombre prescrit par les saints canons et y traiter desdites affaires suivant les formes et les loix canoniques, vous enjoignant au surplus de ne pas sortir de ladite ville avant la fin dudit concile et sans son consentement. Et ne doutant pas que vous ne vous conformiez à ce qui est en cela de mes intentions avec vôtre zèle ordinaire pour tout ce qui intéresse le bien de l'église et de mon service, je prie Dieu qu'il vous aye, mons. l'évêque de .... en sa sainte garde. Ecrit à Versailles, le 24 mai 1727. Signé: *Louis.* Et plus bas: *Le Blanc.*

LETTRE DE M. L'ARCHEVÊQUE D'EMBRUN
au roy de Sardaigne.

Sire,

En convoquant le concile de la province ecclésiastique d'Embrun, je regarde comme un de mes premiers et de mes principaux devoirs, celui d'avoir l'honneur d'en donner part à v. m. et de la supplier très-humblement de vouloir bien honorer cette sainte assemblée de sa royale protection en tout ce qui pourra intéresser l'église de Nice et les autres de cette même province soûmises à sa domination. J'espére qu'elle voudra bien permettre à tous ceux de ce diocèse, qui ont droit ou coûtume d'intervenir aux conciles provinciaux de se rendre à Embrun au tems marqué, et je me flatte qu'elle a la bonté de compter assez sur mon zéle et sur mon dévoüement pour être persuadé qu'il ne s'y passera rien dont le bien de son service et l'avantage de ses sujets puisse souffrir en aucune maniére.

Je suis, avec le plus profond respect et la plus vive réconnoissance,

Sire etc.

A Grenoble, le 20 juin 1727.

LETTRE DU ROY DE SARDAIGNE
à M. l'archevêque d'Embrun.

Mons. l'archevêque d'Embrun. Nous aurions soûhaité, que l'évêque que nous avons nommé pour le diocèse de Nice, et qui est parti ces jours passez pour Rome, eût pris possession de son évêché, et été instruit de son état, pour assister au concile provincial que vous avez convoqué, d'autant plus que c'est un ecclésiastique d'une capacité et d'une piété reconnuës. Mais comme vous nous avez assûrés que vous aurez soin des intérêts de l'église de Nice, nous sommes persuadez que vous ne les séparerez point de ceux de vôtre province, et que vous ne permettrez pas, que l'on y fasse pour icelui des régles particuliéres. Nous permettons bien volontiers à ceux de nos sujets qui sont de ce diocése, et qui ont droit ou coûtume d'intervenir aux conciles provinciaux, d'aller à Embrun pour assister au vôtre; nous écrivons en cette conformité au président du sénat de Nice. Et sans autre, nous prions Dieu, qu'il vous ait en sa sainte et digne garde. Donné à la Venerie, le 9 juillet 1727. Signé: *V. Amedée.* Et plus bas: *Mellarede.*

MANDEMENT
de M. l'archevêque prince d'Embrun.

Pour ordonner des priéres à l'occasion du concile provincial.

Pierre de Guérin de Tencin, par la miséricorde de Dieu, archevêque prince d'Embrun, etc., salut et benediction.

En vous annonçant nôtre concile provincial, nous avons la consolation de voir renaître dans l'église de France, l'usage de ces saintes assemblées que les saints péres ont toûjours regardé comme le lien de la foi et le nerf de la discipline. Ce que nôtre attachement aux anciennes régles de l'église, ce que la sainte émulation de marcher sur les traces du souverain pontife, modéle parfait de tout le troupeau, enfin ce que le zéle du salut des âmes commises à nos soins, nous avoient fait desirer avec tant d'ardeur, la providence vient de nous l'accorder. Reconnoissez ici, m. t. c. f., les gages de la divine miséricorde toûjours attentive à nos voeux et à nos besoins. Autrefois le Seigneur irrité contre son peuple, lui déclaroit que les prêtres n'interprêteroient plus la loy, et que les anciens ne donneroient plus de conseils salutaires: *Lex peribit a sacerdote, et consilium a senioribus.* Aujourd'hui rappellant ses anciennes miséricordes, il permet que l'usage de la parole soit rendu aux

chefs des prêtres, qui sembloit leur avoir été interdit depuis plus d'un siécle: *Tunc aperta erit lingua mutorum.*

Vous allez voir, m. t. c. f., les pontifes de la nouvelle alliance, former sous vos yeux leur assemblée au nom de Jésus-Christ, et mériter, par la pureté de leurs intentions, que le saint Esprit préside au milieu d'eux. Quel sujet plus intéressant pour vous, et plus capable de ranimer vôtre dévotion? Nous attendons de la ferveur de vos priéres, que celui qui a commencé par son inspiration, la bonne oeuvre que nous entreprenons, daignera, par une surabondance de graces, lui donner tout l'accroissement et toute la perfection dont elle a besoin.

A ces causes, nous voulons et ordonnons, que dans toutes les églises de nôtre diocése, on chante tous les jours de dimanches et de fêtes, les litanies des saints avec les oraisons ordinaires qui y sont jointes, à commencer depuis le 20 de ce mois jusqu'à la fin du concile. Enjoignons à tous les prêtres de dire tous les jours à la sainte messe, la collecte *de Spiritu sancto,* pour demander à Dieu qu'il daigne répandre sur tous ceux qui composeront le concile, les dons de sagesse et d'intelligence. Nous exhortons tous les fidéles de nôtre diocése, à jeûner dans la même vûë tous les vendredis durant le concile, à assister chaque jour au saint sacrifice de la messe, et enfin à mériter par la sainteté de leurs moeurs, et la ferveur de leurs priéres, que le Seigneur daigne perfectionner l'ouvrage que nous avons entrepris pour sa gloire.

Voulons que nôtre présent mandement soit lû et publié aux prônes et prédications, et dans toutes les églises de nôtre diocése, et affiché par tout où besoin sera. Donné le premier de juillet mil sept cens vingt-sept.

LETTRE
DE M. LE BLANC SECRETAIRE D'ESTAT
à M. l'archevêque d'Embrun.

Le roy ayant bien voulu, monsieur, ordonner des honneurs militaires au corps de Mrs. les évêques qui doivent tenir le concile provincial à Embrun, j'écris à M. Ménard, qui y commande, que l'intention de sa majesté est que lors de la premiére cérémonie qui se fera pour l'ouverture du concile, il fasse tirer douze volées de canon, que les corps de garde devant lesquels les évêques en corps passeront se mettent sous les armes, et fassent battre aux champs, et qu'il soit envoyé une sentinelle du plus prochain corps de garde devant le logis de chacun desdits évêques. Comme ce grand nombre de sentinelles seroit par la suite très-onéreux à la garnison, je crois qu'ils voudront bien se contenter de cette marque de distinction, et qu'ils se porteront aisément à demander que ces sentinelles ne soient pas continuées. Je suis avec un respectueux attachement etc.

A Versailles, le 26 juillet 1727.

ARREST DU CONSEIL D'ESTAT DU ROY,
Portant très-expresses inhibitions et défenses à tous juges d'empêcher ou troubler directement ou indirectement la célébration du concile provincial d'Embrun.

Du vingt-trois août mil sept cens vingt-sept.

Extrait des registres du conseil d'état.

Le roy s'étant fait représenter en son conseil le premier article de l'édit donné à Melun au mois de février 1580 et la déclaration du feu roy, son bis-ayeul, du 16 avril 1646, par lesquels, à l'occasion des conciles provinciaux que les archevêques et métropolitains du royaume devoient tenir de trois en trois ans, pour pourvoir à la discipline, correction des moeurs et direction de la police ecclésiastique selon la forme des saints decrets, il auroit été défendu à tous juges d'empêcher directement ni indirectement la célébration desdits conciles, avec injonction de tenir la main à l'exécution des decrets et ordonnances d'iceux, sans que les appellations comme d'abus de ce qui seroit ordonné ès dits conciles pour la correction et discipline ecclésiastique eussent aucun effet suspensif; et attendu qu'il y a très-long-tems qu'il n'a été tenu aucuns conciles provinciaux, et qu'il est important que sa majesté règle elle-même, en conformité desdits édit et déclaration, les difficultés qui pourroient survenir tant à l'occasion de la célébration du concile provincial qui vient d'être convoqué à Embrun, qu'à l'exécution des decrets et ordonnances qui pourront en émaner concernant la correction et discipline ecclésiastique. Oüi le rapport, et tout considéré; sa majesté étant en son conseil a ordonné et ordonne que le premier article dudit édit de Melun, et ladite déclaration du seize avril 1646 seront exécutez selon leur forme et teneur, et en conformité d'iceux fait sa majesté très-expresses inhibitions et défenses à tous juges d'empêcher ou troubler directement ou indirectement la célébration dudit concile provincial d'Embrun, leur enjoignant sa majesté de tenir la main à l'exécution des decrets et ordonnances qui pourront y être rendus, sans que les appellations comme d'abus de ce qui pourra y être ordonné concernant la discipline, la correction des moeurs et la direction de la police ecclésiastique, puissent avoir aucun effet suspensif, sa majesté ayant retenu et réservé à sa personne et à son conseil la connoissance tant desd. appellations comme d'abus, si aucunes étoient interjettées, que des autres contestations qui pourroient être mûës à l'occasion dudit concile, et icelle interdite à toutes ses cours et autres juges. Fait au conseil d'état du roy, sa majesté y étant, tenu à Versailles, le 23 d'août 1727. Signé: *Le Blanc.*

LITTERAE EM. CARDINALIS LERCARI.
secretarii status,
ad archiepiscopum Ebredunensem.

(Versio latina ex italico facta ab editoribus Collectionis Lacensis.)

Illustrissime et reverendissime domine. Pro ea, qua dominatio vestra illustrissima semper erat erga dominum nostrum sanctamque sedem, pietate convenit quam plurimum, quod, convocatione concilii totius provinciae statuta, priusquam celebrari coeptum sit, idipsum cum sanctitate sua epistola ex officio scripta communicarit. Ipsa hisce litteris, sibi gratioribus, quam dicere possim, respondebit, idque, finito concilio, eo majore cum gaudio quo amplior inde in dominationem vestram laus et consolatio redundabit.

Interea autem, me interprete, eidem de illo concilio ejusque indictione jam facta gratulatur laudatque Deum, quod post varias rerum vicissitudines Gallia morem restituat conciliorum celebrandorum, quae, quemadmodum Toletana in medio aevo tanta laude pervulgabantur tantique aestimabantur, post concilium Tridentinum habitum in ecclesia reliquorum omnium fuerunt norma. Nec dubitat sanctitas sua, quin synodus a te, illustrissime domine, celebranda, quae procul dubio aliis quoque exemplo erit, pristinas et fructu aequatura

sit et gloria, quum probe sciat, te reliquosque episcopos provinciae Ebredunensis doctrina, zelo, eruditione ecclesiastica antiquis istius regni antistitibus haud esse inferiores. Unde quum faustissimum quemque successum ad majorem Dei gloriam et ecclesiae religionisque utilitatem speret, divinam implorat majestatem, ut divino cum auxilio operi tam sancto sit propitia. Quod ut consequamini, tibi totique sacro coetui apostolicam impertit benedictionem. Haec igitur sensa sanctitatis suae postquam tibi scripsi, reliquum est, ut, quanta ipse te tuaque merita observantia prosequar, tibi significem manusque tuas deosculer.

Dominationis illustrissimae etc.

Romae, d. d. 23 julii a. 1727.

N. M., cardinalis Lercari.

LITTERAE SS. DOMINI BENEDICTI XIII
ad archiepiscopum Ebredunensem manu propria scriptae.

Benedictus pp. XIII.

Venerabilis frater, salutem et apostolicam benedictionem. Per due altre mie, ho espresso a v. s. la nostra cordiale consolazione, per aver il suo zelo risorta la memoria de' concilii provinciali in cotesto religiosissimo regno. Ora in risposta alla sua lettera delli 26 del caduto aggiugniamo la testificazione della nostra stima verso il suo merito, per si santa e necessaria opera. Dalla nostra banda ella si accerti di tutt' il nostro impegno, e può crederci: per che sà con quale vigore promossi e terminai due concilii in qualità di semplice arcivescovo. *Unam sanctam ecclesiam* venerava in Benevento, *et unam* anche hoggi e fino alla morte. Onde v. s. operi senza rispetto, e Dio sarà nel suo cuore e nella sua gran' mente. Monsignore eletto di Nizza, suo suffraganeo, le averà attestato questa verità, e quanto lo esortai et pregai, che si congiugnesse colla dottrina, zelo, e fortezza di v. s. e spero che sarà ben servita da miei religiosi honorati da lei nel sinodo, per resistere alla procacità di alcuno, che non avesse ò non habbia nutrito i di lei catolici sentimenti. Prego il signore di assisterle con ispeziale benignità, mentre col mio obligatissimo affetto, al nome del medemo, le compartiamo l'apostolica benedizione.

Datum Romae, apud s. Mariam Majorem, die 26 augusti 1727, pontificatus nostri anno 4.

[1]) Venerabilis frater, salutem et apostolicam benedictionem. Quanto solatio nobis fuerit, quod tua opera studioque concilia provincialia in memoriam revocata sunt, jam duabus epistolis tibi manifestavimus. Ut igitur litteris tuis, die 26 superioris mensis datis, respondeamus, accipe jam, qua observantia, quaecumque in opere tam necessario tamque sancto bene merueris, prosequamur. De nostro vero studio nostraque ope, velimus tibi persuadeas, quum haud ignores, quanta constantia, quum ipse archiepiscopus essem, concilia duo convocaverim, provexerim atque ad finem perduxerim. *Unam sanctam ecclesiam* Beneventi venerabar, eamque *unam* hodie veneror et ad mortem usque venerabor. Quapropter ut intrepide agas, te hortor, et Deus erit in corde tuo et magna mente tua. Episcopus electus Niciensis, suffraganeus tuus, credo, hac de re certiorem te fecit simulque tibi significavit, quantopere eum cohortati simus et exoraverimus, ut tuae doctrinae, zelo, fortitudini sese adjutorem conjungeret. Spero quoque, fore, ut mei religiosi, quos in synodo tantopere honorasti, suam operam tibi conferant ad vincendam procacitatem hominis cujusdam, qui sensus tuos catholicos vel non nutriverit vel non habuerit penitus. Dominum obsecro, ut singulari benignitate tibi praesto sit, simulque ejusdem nomine apostolicam benedictionem maximo cum amore tibi impertimur.

Datum Romae, apud s. Mariam Majorem, die 26 augusti 1727, pontificatus nostri anno quarto.

ALIAE LITTERAE SS. DOMINI,
manu propria ad archiepiscopum Ebredunensem scriptae.

Benedictus papa XIII.

Venerabilis frater noster, salutem et apostolicam benedictionem. Rispondendo alle due giocondissime lettere di v. s. e 1° a quella di 27 di agosto, ovi mi avvisa del principio e prosecuzione del suo concilio provinciale, diretto con somma prudenza e spezialissimo zelo; 2° alla seconda sua lettera delli 26 di septembre, in cui leggo il compimento felice di esso sinodo. Il signore, che le ha assistito, e condotto i suoi comprovinciali *ad idem sentiendum et decidendum,* assista anch'agli altri metropolitani di cotesto fioridissimo regno, ad imitarla ed a resuscitare l'antica osservanza: dando a vedere a tutta la chiesa non solo lo utile, che si ricava da si necessarie adunanze per la disciplina; mà ancor la facilità di conchiuderle, e che i sinodi provinciali non cagionano disturbi a' principi quando i medesimi non si lascino soprafare da perversi consigli degl'inimici del regolamento ecclesiastico.

Il Signore medemo ha permesso, che in cotesto suo concilio, vi sia chi non ha voluto persuadersi della verità insinuatagli con tanta carità e discretezza, acciochè risplenda il provedimento canonico preso da pp. e si desinganni, chi persuade la non

[1]) Venerabilis frater, salutem et apostolicam benedictionem. Gratissimis epistolis duabus respondeo, alteri 27 die augusti datae, qua me de inchoato atque continuato concilio provinciali admones, quod tanta prudentia zeloque tam singulari regebas et moderabaris, alteri 26 diei septembris, ex qua faustum ejusdem synodi comperi finem. Dominus, qui tibi adjutor fuit sociosque tuos *ad idem sentiendum et decidendum* induxit, alios quoque istius florentissimi regni metropolitanos juvet, ut te imitentur et morem antiquum restituant. Ostendit enim ipse universae ecclesiae, coetus hosce ad disciplinam tuendam tam necessarios non solum prodesse multum, sed facile etiam institui, nec molestias litesque parere principibus, modo ne ipsi perversis cedant eorum, qui ecclesiae ordini adversantur, consiliis.

Ipse Dominus permisit, ut in isto concilio esset, qui veritatem, etsi tanta caritate atque modestia sibi insinuatam, minime intelligere vellet. Quod ideo evenisse videtur, ut, quae ex canonum norma a patribus contra eundem sancita essent, majore

[1]) Versio latina facta est ab editoribus *Collectionis Lacensis.*

convocazione de' concilii provinciali per non intrigarsi con questa santa sede, che sempre gli promoverà, e nel nostro ultimo Romano inerendo allo ecumenico di Trento, troppo apertamente ha dichiarato i veri suoi sentimenti. Stampato che sarà il medemo suo concilio, nella risposta che le faremo sarà più manifesta si fatta verità. E con pregare lo Altissimo che rimuneri le sue fatiche, il suo studio, e la generosa ospitalità; lo accertiamo della nostra riconoscenza per si degne e sante operazioni; mentre a v. s. affettuosamente compartiamo l'apostolica benedizione.

Datum Romae, apud sanctam Mariam Majorem, die 25 octobris 1727, pontificatus nostri anno quarto.

A splenderent luce, errorque tolleretur eorum, qui conciliorum celebrationem dissuaderent, ut molesta cum s. sede negotia evitarentur; licet haec semper illa provehat et in ultimo nostro concilio Romano disertissime sensus suos veros, synodo oecumenicae Tridentinae conformes, declaraverit. Quam primum decreta concilii tui typis fuerint mandata, ex illis, quae responsuri erimus, idipsum magis patebit. Fusis denique ad Deum precibus, ut tuos labores, studia, generosam denique hospitalitatem remuneretur, certiorem te facimus, nos tam sanctorum dignorumque operum memores fore. Interea apostolicam tibi benedictionem animo lubenti impertimur.

Datum Romae, apud s. Mariam Majorem, die 27 oct. 1727, pontificatus nostri anno quarto.

LETTRE DE M. L'ÉVÊQUE DE SENEZ *à M. l'archevêque d'Embrun.*

Monseigneur,

Rien ne peut égaler la reconnoissance que j'ai de vos bontés, si ce n'est ma vénération pour vôtre personne. Le voyage a été fort heureux, et l'excellente voiture que vous avez eu la charité de me fournir, m'a conduit sûrement au travers des précipices. Je suis arrivé si tard qu'il m'a été impossible d'aller saluër monsieur le président vôtre illustre frére dès ce soir: mais ce sera demain un de me premiers et plus doux devoirs avant mon départ. Recevez, je vous prie, mes sincéres remercimens, et faites-moi la grace d'être convaincu du parfait respect avec lequel j'ai l'honneur d'être etc.

A Grenoble, ce 15 octobre 1727.

ARREST DU CONSEIL D'ESTAT DU ROY, *portant que le tiers des revenus de l'évêché de Senez sera remis entre les mains du grand vicaire et official commis par le jugement du concile d'Embrun.*

Du 10 janvier 1728.

Extrait des registres du conseil d'état.

Le roy s'étant fait représenter en son conseil, le jugement rendu contre le sieur évêque de Senez par le concile de la province d'Embrun, tenu en ladite ville, par la permission de sa majesté, elle auroit reconnu que ce prélat y ayant été suspendu de l'exercice de ses fonctions jusqu'à ce qu'il ait satisfait audit jugement, le concile auroit ordonné en même tems que le tiers du revenu de l'évêché de Senez seroit remis entre les mains du grand vicaire et official commis par ledit concile, à la charge d'en rendre compte à l'archevêque d'Embrun métropolitain, et en cas de vacance, au plus ancien suffragant de la même province. Et comme il est important de prévenir toutes les difficultés qui pourroient naître dans les suites de ce jugement dont ledit concile a très-humblement supplié le roy de vouloir authoriser et procurer l'exécution; sa majesté, qui met au nombre de ses principales obligations la protection qu'elle doit aux decrets des conciles provinciaux, a crû devoir suivre en cette occasion l'exemple des rois ses prédécesseurs, qui, par plusieurs de leurs ordonnances, et notamment par le premier article de l'édit de Melun, par le sixiéme article de l'édit de 1610 et par la déclaration du 26 avril 1646, ont enjoint aux juges de leur royaume, de tenir la main à l'exécution des decrets des conciles provinciaux, sans que les appellations comme d'abus de ce qui auroit été ordonné ausdits conciles pour correction et disci-

B pline, pussent avoir aucun effet suspensif. A quoi étant nécessaire de pourvoir, en joignant le secours de la puissance temporelle à l'authorité ecclésiastique: sa majesté étant en son conseil, a ordonné et ordonne, que conformément audit jugement rendu au concile d'Embrun, le 20 septembre 1727, le tiers de revenus de l'évêché de Senez sera remis audit grand vicaire et official commis par ledit jugement lequel sera exécuté selon sa forme et teneur: fait défenses à toutes personnes de quelque état et condition qu'elles soient, d'apporter aucun trouble ou empêchement à la remise et délivrance dudit tiers réservé pour l'administration et les besoins du diocése de Senez, et sous quelque prétexte que ce puisse être, même d'appellation comme d'abus, dont sa majesté s'est réservé la connoissance, et icelle interdit à toutes ses cours et autres tribunaux. Voulant que s'il survient
C d'autres contestations sur ce sujet de la part des fermiers ou receveurs desdits revenus, créanciers ou autres qui peuvent y prendre droit, elles soient portées pardevant le sieur Lebret, intendant et commissaire départi en Provence pour l'exécution des ordres du roy, auquel sa majesté a attribué pour raison de ce, circonstances et dépendances, toute cour, jurisdiction et connoissance, privativement à tous autres juges, le tout à la charge de l'appel en son conseil, des ordonnances et jugemens qui pourront être par lui rendus. Enjoint audit sieur Lebret de tenir la main à l'exécution du présent arrêt, qui sera lû, publié et affiché par tout où besoin sera. Fait au conseil d'état du roy, sa majesté y étant, tenu à Marly, le 10 janvier 1728. Signé: *Le Blanc.*

Louis, par la grâce de Dieu, roy de France et de Navarre, dauphin de Viennois, comte de Valentinois et Dyois, Provence, Forcalquier et terres
D adjacentes. A nôtre amé et féal conseiller en nôtre conseil d'état, premier président en nôtre cour de parlement de Provence, intendant et commissaire départi pour l'exécution de nos ordres audit pays, le sieur Lebret, salut. Nous voulons et vous mandons par ces présentes signées de nôtre main, que suivant l'arrêt cy-attaché sous le contrescel de nôtre chancellerie, cejourd'hui donné en nôtre conseil d'état, nous y étant, vous ayez à vous employer et tenir la main à son exécution selon sa forme et teneur, vous attribuant pour raison de ce, circonstances et dépendances, toute cour, jurisdiction et connoissances, privativement à tous autres, le tout à la charge de l'appel en nôtre conseil, des ordonnances et jugemens qui pourront être par vous rendus. Commandons à nôtre huissier ou sergent premier requis, de faire pour l'exécution dudit arrêt et de ce que vous pourrez ordonner

en conséquence, tous explois, significations, et autres actes requis nécessaires, sans pour ce, demander autre congé ni permission. Car tel est nôtre plaisir. Donné à Marly, le 10 de janvier, l'an de grace 1728, et de nôtre regne le treiziéme. Signé: *Louis.* Et plus bas: par le roy dauphin, comte de Provence. Signé: *Le Blanc.* Et scellé du grand sceau de cire jaune.

LETTRE DE M. L'ARCHEVÊQUE D'EMBRUN

à M. l'évêque de Senez.

Monseigneur,

J'ai peine à en croire mes yeux, sur l'acte[1]) que je viens de lire. Non, cette pièce si pleine d'aigreur, et où la vérité est si fort altérée, n'est point sortie de vos mains; vous n'auriez point démenti si promptement les témoignages d'estime et d'affection, que vous m'avez donnés pendant vôtre séjour à Embrun: témoignages que vous m'avez réïtérés en tant d'occasions, et à tant de personnes, et que vous avez confirmés par écrit de la manière la plus précise. Il n'y a pas d'apparence que vous me croyiez tel, que me dépeint l'acte dont il est ici question, dans le même tems que vous m'assûrez par lettre, *que vous avez pour moy toute la vénération possible.* Je sçai par vôtre propre aveu, que la plûpart des actes qui ont parû sous vôtre nom, monseigneur, n'étoient pas de vous, et que le plus souvent vous n'y aviez d'autre part, que la complaisance de les avoir signés, ou de les avoir adoptés.

On vous fait dire dans celui-cy, que je n'ai pas voulu vous entendre. Tout le monde sçait, que vous avez été entendu toutes les fois et aussi long-tems que vous l'avez voulu, et que depuis le jour de vôtre arrivée à Embrun jusqu'à celui de vôtre départ, il ne s'en est presque pas passé un seul, où je n'aye eu l'honneur de vous voir.

On vous fait dire, que *vous aviez en main l'arrest rendu contre moy, et qu'il étoit tout pour vous.* Est-il vrai-semblable que vous l'eussiez, puisque vous ne le produisiez pas, ou que ne le produisant pas, vous fussiez persuadé qu'il fût tout pour vous? Vous ne sçauriez avoir oublié, et plus de quarante personnes en ont été les témoins, qu'aussi-tôt après que vous eûtes récité vous-même les récusations personnelles dans la seconde congrégation générale, je vous demandai par deux fois, si vous vouliez vous soûmettre à la preuve de tout ce que vous veniez d'avancer contre mes confrères et moi; vous répondites constamment, non; et qu'après vous avoir tenu le discours, qui est très-exactement rapporté dans la rélation du concile, au lieu de produire l'arrest, vous vous retirâtes malgré les instances qui vous furent faites de rester. Si-tôt que vous me vîtes produire moi-même cet arrest, vous ne jugeâtes pas à propos d'en entendre la lecture; elle vous auroit démontré évidemment, qu'il n'y avoit jamais eu d'accusation de confidence ou de simonie, et que ce n'étoit point sur une pareille accusation que l'arrest étoit intervenu.

Vous n'auriez point oublié ce que vous me dites le lendemain, et que vous confirmâtes depuis à plusieurs personnes dignes de foy, *que vous aviez été surpris, et que vous ne sçaviez pas le fait tel qu'il étoit.*

Faut-il encore vous rappeller, monseigneur, ce fait, que l'on affecte de déguiser si étrangement? Le voicy. Il vaque un prieuré dépendant de l'abbaye de Vezelay de laquelle je suis titulaire; aussi-tôt je le confére à un de mes neveux qui dans ce tems-là étoit éloigné de moi de 500 lieües. Ensuite le chapitre de Vezelay me requiert de faire l'union de ce même bénéfice à l'abbaye, conformément à une bulle qui en sécularisant l'abbaye dans le chef et dans les membres, avoit prononcé l'union de plusieurs prieurés dont celui-là étoit du nombre. Alors oubliant les intérêts de ma famille, et ne voulant pas qu'il fût dit que je les eusse préférés à ceux de mon église, je consommai l'union autant qu'il pouvoit dépendre de moi, je dépoüillai mon neveu du revenu, et conformément à ladite bulle, le partage des biens dudit prieuré fut fait entre le chapitre de Vezelay et la manse abbatiale. Si j'avois été capable de simonie ou de confidence, n'eût-il pas été plus simple de joüir du bénéfice sous le nom de mon neveu à qui je l'avois conféré, au lieu de sacrifier, comme je le faisois, la meilleure partie du revenu, par le partage des biens que je ne pouvois me dispenser de faire en conséquence de l'union? et aurois-je privé mon neveu de l'espérance de joüir dudit prieuré, du moins après moi? Espérance qui auroit dû être le prix de la confidence.

Pouvois-je m'empêcher de conférer ce bénéfice? Le droit n'en étoit point douteux, et je ne devois pas le négliger; pouvois-je m'empêcher de faire l'union prescrite par la bulle de sécularisation? N'auroit-ce pas été manquer à ce que je devois à mon abbaye, et m'exposer à un procès indécent avec mon chapitre?

Un an et demi s'étant écoulé, un ecclésiastique prend en cour de Rome des provisions de ce prieuré comme vaquant par mort, et forme une instance dans laquelle il prétend que l'arrest d'enregistrement de la bulle de sécularisation excluoit l'union. Mon neveu intervient dans le procès, en soûtenant que si l'union étoit déclarée nulle, le bénéfice lui appartenoit, comme premier titulaire. La cause est plaidée, et par sentence confirmée par arrest, le bénéfice est adjugé au pourvû en cour de Rome. Si son avocat s'émancipa dans les plaidoyers ou dans les factums, comme il n'est que trop ordinaire, les pièces du procès font foy que jamais dans aucune de ses conclusions, il n'osa avancer ni la simonie, ni la confidence; il s'en tint à ses provisions *per obitum,* dans lesquelles il n'y avoit aucune clause de dévolut.

Que résulte-t-il de tout cela, monseigneur? qu'il y a eu des factums dans lesquels on a tenté de prévenir les juges contre moi, en hazardant les termes de simonie et de confidence: cela est vrai; qu'il y a eu un arrest qui m'a fait perdre mon procès: cela est encore vrai. Donc il y a un jugement qui me condamne comme confidentiaire, ou qui authorise cette accusation: voudriez-vous tirer une pareille conséquence, tandis que, non seulement l'arrest n'en dit rien, mais encore que pareille accusation n'a jamais été formée? Et n'y a-t-il pas de la malignité et de la mauvaise foy à donner à entendre au public, comme l'a fait celui qui a rédigé l'acte de vos récusations, que l'amende à laquelle m'a condamné l'arrest, étoit pour cause de simonie, quoiqu'elle ne soit que la peine à laquelle est toûjours condamné celui qui succombe dans l'appel qu'il a interjetté?

C'est en conséquence de ce récit, que vous répétâtes à la personne qui vous le fit, que *vous voudriez effacer de vôtre sang, ce que vous aviez dit*

[1]) Acte de M. de Senez contre les faussetez et calomnies répanduës contre lui dans plusieurs libelles, et les observations par un évêque du concile d'Embrun, envoyez à Rome, et dans les provinces de France, par M. l'archevêque d'Embrun.

contre moi dans vos récusations, et que vous étiez prêt de déclarer en plein concile que vous aviez été surpris, et que vous regardiez comme une calomnie, ce que l'on vous avoit engagé de dire contre moy. Il est vrai que vous exigiez cette condition: *Que le promoteur du concile retirât la plainte qu'il avoit formé contre vous.*

Avec quelle vrai-semblance l'auteur de vôtre acte, ose-t-il vous faire dire, que ce discours qu'il avoüe que vous avez tenu: *Je voudrois effacer de mon sang la récusation, etc.,* tombe, non pas sur le regret de m'avoir injustement accusé, mais sur la prétenduë faute que j'avois commise, et sur la confusion qui en réjaillissoit sur l'épiscopat, dont alors je n'étois pas honoré? Et dans quelle contradiction vous fait-il tomber, en vous faisant paroître transporté d'amour et de charité pour moi, jusqu'à vouloir répandre vôtre sang, dans le tems qu'il vous fait faire une récusation odieuse qui ne pouvoit que scandaliser vos fréres, sans aucun fruit pour vôtre cause?

Ne seroit-ce point l'auteur de cet écrit, qui dans un autre libelle, pour prouver que je me sentois coupable, fait entendre au public non instruit, que j'avois pris soin de faire insérer dans mes bulles, la clause *absolventes?* Comme si cette clause m'étoit particulière, et ne fût pas de stile dans toutes les bulles.

Mais je n'ai garde de vous attribuer ces contradictions, monseigneur, ni de vous croire capable de ces malignitez, et je ne vous en sçai point mauvais gré. On a beau faire, on ne m'aigrira point contre vous, on ne parviendra point à répandre dans mon coeur le fiel et l'amertume; je ne cesserai point d'avoir pour vous les mêmes attentions dont vous avez bien voulu quelquefois paroître touché; je n'authoriserai jamais les injures dont vous vous plaignez, et en particulier la note que l'on a ajoûtée aux observations sur vôtre lettre aux évêques de France: je suis disposé à les souffrir les injures, et par la grace de Dieu, très-éloigné d'en jamais faire à personne, autant qu'il dépendra de moi; je ne répondrai point même à toutes celles qui pourroient m'être dites, tant qu'elles ne m'attaqueront point dans l'exercice de mon ministére. Je sçai que nous sommes faits pour les croix et les humiliations; peu nous importe, que l'on dise du mal de nos personnes, pourvû que le ministére soit à couvert, et que la cause de Dieu triomphe. Je sçai encore que ce n'est pas principalement à la personne de l'évêque, que les graces spéciales sont promises, mais au ministère; et c'est ce qui m'a rempli de confiance dans la tenuë du concile de ma province, et qui me rassûre contre la fureur de vôtre parti.

Ce n'est donc pas pour vous faire des reproches, monseigneur, que j'ai l'honneur de vous écrire; mais pour vous solliciter de nouveau à rentrer dans vous-même, et à refléchir sur l'état déplorable dans lequel vous êtes plongé. Car enfin, il ne vous reste plus de ressource que dans le repentir, quelque confiance que vous eussiez dans vos moyens d'incompétence et de récusations; vous avez été jugé par un tribunal que vous n'avez pû vous empêcher de reconnoître comme légitime, quand il n'étoit pas question de vous; nôtre jugement a été approuvé et confirmé par le s. pére qui est l'unique supérieur à qui les canons renvoyent la connoissance d'un jugement rendu dans un concile provincial. Vous verrez de quelle façon s'explique s. s. dans le bref, dont j'ai l'honneur de vous remettre une copie; et vous voila réduit à mourir dans l'interdit, sans espérance d'en être jamais relevé, à moins que vous ne vous déterminiez enfin à une satisfaction convenable.

Vos appels comme d'abus, et les consultations de tous les avocats du monde (dignes d'égard et d'attention en matiére civile, mais de nulle valeur, et de nulle considération en matiére de réligion) peuvent-ils tranquilliser vôtre conscience?

Eh quoy! peut-il y avoir abus dans le jugement unanime d'un concile rendu contre un évêque notoirement et obstinément réfractaire à des constitutions apostoliques et dogmatiques, reçûës de toute l'église, munies de l'authorité du souverain qui les a plusieurs fois déclarées régles de l'état, comme elles le sont de l'église? Où en seroit la réligion, si l'appel comme d'abus avoit lieu en pareil cas? A quel tribunal, la connoissance du procès seroit-elle renvoyée? Je ne dis pas pour cela, qu'il ne puisse y avoir abus dans la procédure d'un concile, et que le roy, comme protecteur des canons, et de ses sujets, ne puisse en prendre connoissance; mais ce n'est que dans le cas, où les droits de sa couronne seroient attaquez, la tranquillité de l'état troublée; ou enfin, qu'il seroit fait violence manifeste à un de ses sujets. Or le cas présent est bien différent: nous ne nous sommes assemblés que par la permission du roy, nous n'avons travaillé qu'à maintenir l'ordre dans son état, et à venger le mépris de ses loix, et nous n'avons agi contre vous, qu'en conséquence de l'aveu que vous avez fait de les avoir violées. Ceux qui par passion ou par attachement mal entendu à vôtre personne, vous donnent des consultations, confondent le jugement d'un concile avec celui d'une officialité adstreinte à de certaines ordonnances; ils ne distinguent point entre le procès fait à un évêque convaincu de desobéissance à l'église en matiére de doctrine, et celui qui seroit fait à un prêtre pour des crimes personnels. Ces conseillers téméraires ne craignent-ils point de se rendre coupables eux-mêmes envers l'église, et envers le souverain, en s'unissant scandaleusement pour fournir des moyens de s'élever impunément contre les loix de l'église et de l'état? Permettez-moi de vous dire que ce ne sont pas là des conseils sur lesquels un évêque doive règler sa conduite. Gardez-vous des *ouvriers trompeurs,* dit l'apôtre. Et dans un autre endroit: *Prenez garde que personne ne vous fasse illusion par la philosophie,* et par de vains *sophismes fondez sur la tradition des hommes, et sur les élémens du monde, et non pas sur Jésus-Christ.* Vous avez été forcé de convenir avec moi, que l'on vous en avoit imposé sur un article capital[1]); ne vous appercevez-vous pas, qu'on vous engage chaque jour dans de fausses démarches, jusqu'à vous faire oublier les loix les plus inviolables de la charité? La vérité ne se défend point par les injures, et jamais un véritable apôtre n'y eût recours pour la soûtenir.

Souffrez, monseigneur, que je vous rappelle quelques-uns des discours que je vous ai tenus dans nos conversations particuliéres qui de vôtre aveu firent alors impression sur vous, et qui peut-être agiront aujourd'hui plus efficacement.

Il est inutile de disputer, vous disois-je, les hérétiques les plus déclarez disputent, et il est rare qu'on les ramène par cette voye-là; vous vous appuyez sur quelques faits ausquels on a cent fois répondu; je vous en ai apporté d'autres sans nombre, et qui sont décisifs, mais ausquels vous vous flattez de trouver des réponses.

[1]) Le concile Romain.

Nous sommes tous deux dans des préjugez différens et opposez. Je parlois ainsi, pour m'accommoder à vôtre façon de penser: j'ai pour moi trois papes consécutifs avec tous les évêques du monde, à la réserve d'un très-petit nombre; si je me trompe, ne serai-je pas excusable devant Dieu, lors qu'à son dernier jugement, je lui dirai: Seigneur, j'ai suivi la plus grande authorité visible, que vous aviez établi sur la terre; ne devois-je pas soûmettre à cette authorité mes lumiéres particuliéres, et n'auroit-ce pas été un orguëil insupportable, que de vouloir les lui préférer? Pour vous, monseigneur, continuois-je, vous suivez un parti dans lequel vous êtes presque seul parmi tous les évêques du monde; vous préférez vôtre sentiment particulier à celui du chef de l'église, et de tous vos confréres; si vous êtes dans l'erreur, n'est-il pas évident que vous serez sans excuse devant Dieu, comme vous l'êtes déjà devant les hommes qui examinent sans prévention vôtre état?

Il n'est pas possible, ajoûtois-je, que cette grande authorité visible ne forme quelque doute dans vôtre esprit. Dans ce doute, pouvez-vous exposer l'épiscopat à être flétri par la condamnation qui vous menace? Pouvez-vous vous exposer vous-même à être privé de l'exercice de vos saints ordres? et ce qui est encore plus terrible, à mettre vôtre salut éternel en péril? N'avez-vous pas assez fait pour vôtre parti, et devez-vous risquer, pour lui être fidéle, de vous voir séparer de l'église que la providence vous a donnée pour épouse? Rendez-vous donc à vôtre troupeau, monseigneur, par un retour sincére, par une véritable obéissance à l'authorité que Dieu a établi sur vous. Nous vous recevrons à bras ouverts; nous ne serons occupez par nos empressemens, par nos respects, qu'à vous faire oublier la peine, que nôtre devoir nous a forcé de vous causer malgré la répugnance de nos coeurs, malgré nôtre penchant et nôtre inclination pour vôtre personne. Vous ferez, à la vérité, le desespoir de quelques-uns; mais vous ferez la joye et la consolation de l'église entiére. Vous déconcerterez les projets d'un petit nombre de gens également révoltez contre l'authorité temporelle et spirituelle; mais vous aurez la gloire de contribuer à la paix de l'église et au repos de l'état.

Au reste, monseigneur, je ne vous dispute pas *la consolation de n'avoir jamais vû vôtre honneur attaqué par des factums produits en pleine audiance, ni authorisez par un arrêt;* je vous en soûhaite même encore une autre plus solide et plus vraye, celle d'effacer par vôtre repentir la tache du jugement qu'un concile a porté contre vous, et qui vient d'être confirmé par le chef de l'église.

Je suis avec respect, etc.

A Embrun, le 4 janvier 1728.

LETTRE
DE M. LE BLANC, SECRETAIRE D'ETAT,
à M. l'archevêque d'Embrun du 29 mars 1728.

Le roy après avoir pris l'avis de quelques cardinaux, prélats et autres personnes de son conseil sur le bref confirmatif des decrets du concile d'Embrun, m'ordonne de vous écrire, monsieur, que sa majesté vous permet de la faire imprimer à la suite des actes de ce concile. On lui a rendu compte de la circonspection avec laquelle ce bref étoit écrit, et on lui a fait sentir en même tems, que dans les affaires de cette nature, la forme ne devoit pas l'emporter de façon que le fonds pût en souffrir. Sa majesté s'est d'autant plus volontiers déterminée à cette permission, que par la lettre que vous vous proposez d'écrire à sa sainteté, et qu'elle a fait examiner par les mêmes personnes, vous prévenez avec beaucoup de prudence quelques mauvaises interprétations que l'on auroit pû donner à ce bref. Sa majesté n'a pas jugé à propos de faire expédier des lettres patentes dans cette occasion, ayant été informée que cela ne s'étoit pratiqué, ni par rapport aux conciles qui ont été tenus dans le royaume postérieurement au concile de Trente, ni par rapport au bref que Clément XI écrivit à l'assemblée du clergé de 1714 et que même le feu roy n'avoit donné sur ce dernier bref, qu'une simple permission verbale; dans ces circonstances la lettre que j'ai l'honneur de vous écrire de la part de sa majesté est plus que suffisante pour vous authoriser à faire paroître incessamment les actes de vôtre concile, le bref qui les confirme et la réponse que vous faites à sa sainteté.

Je suis etc.: *Le Blanc.*

SUPPLEMENTUM AD CONCILII EBREDUNENSIS APPENDICEM.

Bibliographia *[cf. supra col. 693-8].*

1) *Adde ad bibliothecas:* Paris, St-Sulpice.

2) *Adde ad bibliothecas:* Lyon, ville; Paris, St-Sulpice; Roma, Alessandrina; Roma, Propaganda.

3) *Adde ad bibliothecas:* Paris, Bibl. nat. B 2282 et rés. B 2283.

20) Auctore r. p. de Montauzan, societatis Jesu. *Adde ad bibliothecas:* Paris, Bibl. nat. B 9932.

30) Secvnda oratio illustrissimi ac reverendissimi archiepiscopi principis Ebredunensis ad patres concilii, habita in 1ª congregatione generali, post adventum r. r. episcoporum è vicinioribus provinciis, die octavâ mensis septembris ann. 1727. *[In fine:]* Gratianopoli, apud Petrum Faure, typographum d. d. illustrissimi ac reverendissimi archiepiscopi principis Ebredunensis, 1727.

In-4°, 1 f. cum paginis 3-4. — (Paris, Bibl. nat. B 2282.)

31) Journal *[ut nº 20 his exceptis:]* ... M.DCC. XXII. Avec permission.

S. l. n. typ. In-12, 2 vol., 224 p. - 1 f. (index, errata), 2 f. - (index) - 234 p. - 1 f. — (Paris, Bibl. nat. B 2498.)

Editio cujus titulus diversus est a nº 20.

32) Questions diverses sur le concile indiqué pour la province d'Ambrun. „Si canones non custoditis, & majorum vultis statuta convellere, non cognosco qui estis. S. Greg. Mag., lib. 2, epist. 52, vet. edit. Si vous voulez n'avoir aucun égard aux canons, & si vous ne vous mettez point en peine de violer les statuts sagement prescrits par nos ancêtres, je ne sçai qui vous êtes, ni comment vous voulez vous donner pour juges. S. Greg. pape, liv. 2, de ses lettres, lett. 52, de l'ancienne édition.“ M.DCC.XXVII.

S. l. n. typ. In-4°, 3 part., 24 p. (questions I-IV) - 20 p. (cinquième question) - 14 p. (eclaircissement d'un point de la III. question importante). — (Paris, Bibl. nat. Ld⁴ 1507.)

Auctore abbate Besoigne.

33) Lettre des évêques qui ont assisté au concile d'Embrun, au roy, au sujet de celle que quel-

ques évêques ont écrites à s. m. contre ce concile. *[F. 2:]* A Grenoble, chez Pierre Faure, imprimeur-libraire de monseigneur l'illustrissime & reverendissime archevêque prince d'Embrun, 1728.

In-4°, 2 fnn. — (Paris, Bibl. nat. B 2282.)

F. 2, data: „le 4 avril 1728."

34) Consultation de M^rs^ les avocats du parlement de Paris, au sujet du jugement rendu à Ambrun contre Mr. l'évêque de Senez. A Rotterdam, 1728.

In-12, 162 p. — (München, bibliop. Rosenthal. — *Ipse non vidi.)*

35) Recueil contenant le bref de notre s. père le pape Clément XII et diverses lettres écrites d'Italie & d'Espagne, au sujet du concile d'Embrun. *[Insigne:]* A Avignon, chés François Sébastien Offray, libraire, à la place de Saint Didier. Avec permission des supérieurs, MDCCXXXII.

In-8°, 2 f. - 36 p. — (Lyon, séminaire; Lyon, ville.)

36) Mémoire de Mgr. l'évêque d'Angoulème sur le concile d'Ambrun, 1727.

In-4°. — (Le Mans, ville. — *Ipse non vidi.)*

I. ACTE
de monseigneur l'évêque de Senez.
[Cf. supra col. 710 A et 713 B.]

L'an 1727, le 11 août avant midy, devant Jacques Fantin, notaire royal du mandement de Savine etc. *[ut supra col. 733].*

Au nom du Seigneur. Amen. Les bruits publics répandus de toute part que le concile de cette province etc. *[ut supra col. 714].*

L'an 1727 et le 26 jour du mois d'août après midi, je, Jean Gérard, sergent ordinaire de la ville d'Embrun et y domicilié, paroisse Saint Donnat, pourvû par monseigneur l'archevêque et prince dudit Embrun, immatriculé au greffe de ses jurisdictions, soussigné, certifie qu'à la requête de messire Jean Soanen, évêque de Senez, à présent demeurant en cette ville d'Embrun paroisse Saint Vincent en la maison du sieur Roux juge en la dite ville, où il a élû son domicile, ai notifié, signifié, et déclaré à messeigneurs les archevêque et évêques assemblés à Embrun au domicile et en la personne du sieur abbé de Michel chanoine de l'église métropolitaine en qualité de secrétaire du concile d'Embrun, en parlant à mondit sieur de Michel en personne qui l'a retiré en foi de ce, ausquels ainsi parlant, je huissier susdit et soussigné leur ai dit, déclaré et remontré que selon la règle des jugemens canoniques ledit seigneur évêque de Senez avoit droit d'attendre que la signification de son acte d'incompétence du onze d'août arrêterait les poursuites que l'on vouloit faire contre lui: que selon les mêmes règles on n'auroit point reçû le promoteur à dénoncer sa personne et ses écrits avant que d'avoir fait lecture dudit acte et y avoir fait droit; qu'on n'auroit point donné acte audit promoteur de la dénonciation avant ladite lecture et avant que d'y avoir fait droit; qu'au moins après ces démarches irrégulières on auroit lû en la présence dudit évêque ledit acte comme il le demanda dans la congrégation générale du dix-huit août, laquelle lecture auroit fait dudit acte une intimation et notification juridique en tel cas, et n'a pû lui être refusée sans un violement manifeste de ses droits et de la forme des jugemens canoniques: qu'on n'auroit point refusé audit évêque une copie juridique de la dénonciation faite contre lui, selon qu'il la demanda et qu'elle lui fut promise; qu'on ne lui auroit point refusé acte de la lecture, intimation et dépôt qu'il fit sur le bureau, des récusations personnelles qu'il fut alors contraint de faire pour s'oposer au violement si manifeste de toutes les règles: qu'on ne lui auroit pas refuser l'extrait et la collation des jugemens rendus sur les deux actes d'incompétence et de récusation: qu'on ne lui auroit point refusé acte de la protestation qu'il fit en adoptant et signant publiquement son instruction, que ce qu'il en faisoit, était pour rendre témoignage à sa foy, sans préjudice de son acte d'incompétence, et de tous ses droits; qu'on ne lui auroit point non plus refusé acte de tout ce qui s'est fait dans les congrégations contre la liberté du concile, et contre la forme des jugemens et contre ses droits légitimes.

Cependant comme ledit seigneur évêque de Senez n'a pû jusques à présent obtenir aucun de ces actes, quelques demandes qu'il en aye faites, et qu'il a un intérest sensible de les avoir, tant pour constater l'incompétence et les récusations personnelles, que pour lui servir de moyens et de défenses devant tel juge qu'il apartiendra; il est contraint de réiterer la signification desdits actes d'incompétence et de récusations personnelles, d'abondant et pour corroborer, et afin de les avoir en forme authentique; à l'effet de quoy, il en fait avec ces présentes bailler copie, et en conséquence il supplie, requiert et interpelle avec tout le respect imaginable, et par la seule nécessité de sa cause, monseigneur le président et messeigneurs les évêques du concile, de lui faire délivrer dans trois jours par le sieur de Michel leur secrétaire, l'extrait et expédition en forme, de la dénonciation faite de sa personne et de ses écrits, par le sieur d'Hugues promoteur; ensemble l'acte qui lui fut donné sur le champ de cette dénonciation par monseigneur l'archevêque d'Embrun; l'extrait et collation du jugement rendu sur l'incompétence signifié l'onze août; l'extrait et collation du jugement rendu sur les récusations personnelles, lequel jugement lui a été seulement notifié par une simple lecture; ensemble les autres actes cy-dessus mentionnez; si non et à faute de ce faire dans ledit tems de trois jours, proteste ledit seigneur évêque de Senez de se pourvoir par les voyes de droit, ainsi qu'il apartiendra; déclarant de plus ledit seigneur évêque, qu'il est apellant dès maintenant, et qu'il apelle par ces présentes comme d'abus, tant du jugement rendu sur son incompétence, à lui notifié verbalement le dix-huit août, en lui disant en pleine congrégation, qu'on n'y avoit pas eu égard, que de celui rendu sur les récusations personnelles, à lui notifié par simple lecture le vingt du même mois, sans en citer la date, pour les torts, griefs, abus, et nullités qu'il déduira en tems et lieu, ensemble de tout ce qui a été et pourra être fait au préjudice du présent apel, que ledit seigneur évêque relévera dans le tems de l'ordonnance, devant qui de droit. Et ai laissé la présente copie aud. sieur de Michel, aud. nom parlant comme dessus, lesd. jour et an que dessus, en sept feüillets celui-cy y compris. *(Signé:)* † Jean, évêque de Senez; J. Gérard, sergent.

II. ACTE
de monseigneur l'évêque de Senez.
[Cf. supra col. 742 D.]

Au nom du Seigneur. Amen. Le roy nous ayant fait l'honneur de nous adresser à Senez, la lettre de cachet, par laquelle il nous invite à remercier Dieu, par le chant du Te Deum, et les autres priéres accoûtumées, de l'heureuse délivrance de la reine, et à demander au ciel la naissance d'un prince qui soit un digne successeur du thrône,

et de la piété du grand monarque son père et de ses augustes ayeuls; nous n'avons pû satisfaire à ce devoir en nôtre ville épiscopale, étant retenu à Embrun pour la tenuë du concile, par les ordres de sa majesté. C'est ce qui nous a fait prendre le parti de nous unir aux priéres et au Te Deum indiqué par monseigneur l'archevêque d'Embrun au dimanche septiéme jour de septembre suivant son mandement qu'il nous a lui-même envoyé. Dans cette vûë, nous nous sommes transportez sur les deux heures après-midi, chez ledit seigneur archevêque avec lequel nous avons trouvé messeigneurs les évêques de Gap, de Marseille, de Glandéves, de Grenoble, de Belley et de Grasse. Nous leur avons témoigné le desir que nous avions de remplir le devoir d'un sujet fidéle, et d'un évêque plein de zéle pour la personne sacrée de sa majesté. Et après une demi heure de conversation, monseigneur l'archevêque s'étant levé, en disant qu'il alloit à vêpres et au Te Deum, nous lui avons dit, que nous allions dans la salle nous mettre en rochet et en camail, pour avoir l'honneur de l'accompagner; mais revenant en cet habit, nous avons été extrêmement surpris de voir les prélats dans un profond silence sortir l'un après l'autre de l'apartement, et encore plus de voir monseigneur l'archevêque s'avancer vers nous, et nous dire en propres termes, que les évêques ne vouloient pas souffrir, que nous fussions avec eux dans la priére publique ordonnée par le roy. Sur quoi nous avons représenté à monseigneur l'archevêque, que c'étoit un droit incontestablement attaché à nôtre caractère d'assister à toutes les priéres solemnelles pour sa majesté, qu'il étoit authorisé par la coûtume de tous les lieux, que nôtre inclination répondoit parfaitement à nôtre devoir, et que d'ailleurs si nous y manquions, nos ennemis nous en feroient un crime auprès du roy. Monseigneur l'archevêque nous a reparti alors, que nous ne devions pas nous exposer à prendre place dans l'église parmi les prélats, de peur de causer un grand scandale. C'est ce qui nous a pour lors obligé, pour éviter des suites plus facheuses, de quitter nos habits d'église, et de nous retirer dans nôtre maison. Or, comme cet outrage qui nous a été fait en présence d'un grand nombre d'ecclésiastiques et d'autres personnes, est un acte formel et public de séparation, par lequel lesdits seigneurs prélats lévent l'étendard du schisme et nous traitent réellement comme déjà séparé de l'église, même avant l'examen des matiéres sur lesquelles ils prétendent être nos juges, nous, évêque, pour soûtenir les droits de l'épiscopat, pour maintenir l'unité de l'église contre les attaques du schisme, et pour marquer à sa majesté nôtre soûmission à ses ordres nous nous trouvons obligez de faire la présente déclaration que nous attestons par serment, *ad pectus,* contenir vérité, et pour servir et valoir en temps et lieu ce que de raison, aux protestations par nous cy-devant faites, et sans préjudicier à nos droits et actions, même de nous pourvoir par les voyes de droit ainsi qu'il apartiendra. Fait à Embrun, ce septiéme de septembre sur les cinq heures du soir, 1727. *(Signé:)* † Jean, évêque de Senez.

Et comme la liberté de nous servir des officiers publics nous a été ôtée par le refus de trois notaires de cette ville, nommés Patras, Miolan, et Balp; dont le premier après avoir inséré dans son registre l'acte cy-dessus presqu'en son entier, s'est retiré malgré nous sur un avis secret, sans vouloir rien finir; le second apellé en nôtre maison, ayant promis, au premier avertissement, a refusé ensuite; et le troisième étant allé demander à monseigneur l'archevêque son agrément pour recevoir l'acte, nous est venu dire qu'il n'avoit pû l'obtenir, et que monseigneur l'archevêque lui avoit répondu, que si nous avions quelque chose à lui dire, nous pouvions nous adresser à lui-même; nous nous trouvons dans la nécessité de nous servir du ministére d'un sergent, pour avoir un acte en forme. *(Signé:)* † Jean, évêque de Senez.

Signification.

L'an 1727 et le 9e jour de septembre à huit heures du matin, à la requeste de messire Jean Soanen, évêque de Senez, à présent demeurant en cette ville d'Embrun, paroisse St-Vincent, en la maison de sieur Roux, juge de ladite ville, où il a élû son domicile; je, Toussaint Sarrazin, sergent ordinaire de la ville d'Embrum y domicilié, paroisse S. Donnat, pourvû par monseigneur l'archevêque et prince dudit Embrun, immatriculé aux greffes de ses jurisdictions, soussigné, ay signifié et notifié la déclaration cy-dessus à monseigneur de Tencin, archevêque et prince d'Embrun, et en sa personne à messeigneurs les évêques de Gap, de Marseille, de Glandéves, de Grenoble, de Belley et de Grasse, au domicile de mondit seigneur l'archevêque et prince d'Embrun, à l'archevêché, en parlant au sieur Antoine Amedée, suisse de monseigneur l'archevêque, auquel j'ai laissé la présente copie, à ce que du contenu en ladite déclaration lesdits seigneurs archevêque et évêques n'en ignorent, sous les protestations et réserves y énoncées lesdits jour et an que dessus. *(Signé:)* Sarrazin.

III. ACTE
de monseigneur l'évêque de Senez.

[Cf. supra col. 744 D.]

Au nom du Seigneur. Amen. Nous, évêque de Senez, soussigné, déclarons très respectueusement à monseigneur l'archevêque d'Embrun et en sa personne à messeigneurs les évêques assemblés en ladite ville, que nous avons été fort surpris d'aprendre par la lecture que le sieur de Michel, secrétaire de l'assemblée, nous a faite aujourd'hui sur les quatre ou cinq heures du soir, que vous, monseigneur, nous accusiés d'avoir altéré la verité dans l'enoncé de l'acte qui vous a été signifié, ce matin, sur les huit heures, pour nous plaindre de l'injure et de la démarche schismatique faite contre nous le dimanche septiéme jour de ce mois au sujet du Te Deum. Cette accusation nous étant presque aussi sensible que l'injure même dont nous nous sommes plaint, nous nous croyons obligé de vous déclarer que nous persistons à assûrer en nôtre conscience, que nous n'avons rien dit dans ledit acte qui ne soit très vrai; que vous-même monseigneur avez oublié ou évité de vous expliquer sur le fait important par nous allegué; que vous ayant témoigné que cette démarche violente des évêques mériteroit que nous allassions d'avance dans l'église prendre nôtre place, nonobstant leur oposition, vous nous avez fortement averti de nous en bien donner de garde pour ne pas causer un plus grand scandale, vous nous avez même alors ajoûté, monseigneur, pour justifier la conduite des évêques, que depuis la dénonciation du promoteur contre nous, nous étions *in reatu,* maxime que vous nous avez vous-même appliquée plusieurs fois comme vôtre propre sentiment, lorsque nous avions l'honneur d'être en conférence avec vous; qui nous a été répetée souvent par le sieur secrétaire, comme un légitime fondement du refus de tous les extraits et actes par nous demandés et qui ce matin même nous a été de nouveau oposée par monseigneur

l'évêque de Glandéves accompagné de monseigneur d'Apt, du sieur secrétaire, et des deux sieurs notaires du concile, pour défendre la conduite violente tenuë par les prélats contre nous dimanche dernier. Ce qui est une preuve non équivoque de la vérité de tout ce que nous avons avancé dans nôtre acte et de l'aprobation que vous avez donnée à leur procedé, tant par vos propres sentiments, que par le ministére que vous prêtiez à leur séparation. Nous pourrions ajoûter, pour le même sujet, l'affectation évidente qu'on a eûë, dans la première congrégation générale du concile du seizième d'août, de déroger à la loy et à l'usage édifiant de tous les conciles provinciaux, qui prescrit à tous les évêques et à ceux qui composent le concile de communier ensemble et publiquement de la main du métropolitain: usage que nous apuyâmes de nôtre suffrage, en marquant que nous désirions de nous y conformer. Vous nous refusates, monseigneur, avec politesse, en nous disant que quelques-uns de messeigneurs les évêques voulant dire la messe ce jour-là, il ne falloit point de bigarrure dans le concile. Cette conduite comparée avec celle que l'on a gardée dimanche dernier où nous n'étions point présent, dans laquelle tous messeigneurs les évêques communiérent de vôtre main, ne prouve-t-elle pas la disposition du schisme dans laquelle sont la plûpart des évêques présens à mon égard.

Tous ces faits réunis font assez connoître combien la conduite des seigneurs évêques à nôtre égard, est irréguliére, et peu suivie dans ses principes. En effet il est inoüi que jamais aucun tribunal qui regarde sérieusement un accusé comme étant *in reatu,* lui ait fait des invitations honorables, de venir prendre sa place entre les juges, comme on l'a fait deux fois à nôtre égard, après néanmoins qu'on nous a ordonné de sortir lorsqu'on délibéroit contre nous; d'où nous concluons, ou que l'on ne nous a pas regardé effectivement comme *in reatu,* et qu'ainsi la démarche des seigneurs évêques du dimanche septiéme jour de septembre, étoit une insulte concertée, et un acte schismatique qui n'avoit pas le plus léger fondement, ou que si l'on nous a regardé comme *in reatu,* ce qui ne peut pas même être un motif de séparation, le concile se contredit et oublie les premières maximes des tribunaux, en invitant un criminel reconnu à prendre sa place entre les juges.

Nous vous déclarons donc, monseigneur, et en vôtre personne à messeigneurs les évêques du concile, qu'adhérant toûjours à nos actes d'incompétence, de récusations personnelles, d'apels en conséquence et autres actes par nous signifiés, et protestant de tous nos droits, nous protestons en particulier contre l'acte qui nous a été lû ce soir par le sieur secrétaire, en présence des sieurs notaires du concile, et de ce nous demandons acte. Fait à Embrun, ce 9 septembre 1727. *(Signé:)* † Jean, évêque de Senez, aprouvant le renvoy.

Signification.

L'an 1727 et le 10e jour de septembre avant midy, à la requeste de messire Jean Soanen, évêque de Senez, à présent demeurant en cette ville d'Embrun, paroisse S. Vincent, en la maison de Mr Roux, juge de ladite ville, où il a élû son domicile, j'ai Toussaint Sarrazin, sergent ordinaire de la ville d'Embrun, y domicilié, paroisse S. Donnat, pourvû par monseigneur l'archevêque et prince d'Embrun, immatriculé au greffe de ses jurisdictions, soussigné, signifié et notifié les déclarations et protestations énoncées en l'acte cy-dessus à monseigneur l'archevêque prince d'Embrun, et en sa personne à messeigneurs les évêques du concile, au domicile de mondit seigneur l'archevêque et prince d'Embrun, au palais archiépiscopal, parlant à sieur Antoine Amedée, suisse de mondit seigneur l'archevêque et prince dudit Embrun, auquel j'ai laissé copie, tant desdites déclarations et protestations cy-dessus, que du présent, à ce que du contenu en icelles lesdits seigneurs archevêque et évêques n'en ignorent, sous les protestations et réserves cy-devant faites par ledit seigneur évêque de Senez, les jour et an que dessus. *(Signé:)* T. Sarrazin.

IV. ACTE

que monseigneur l'évêque de Senez a laissé sur le bureau. *[Cf. supra col. 750 B.]*

Au nom du Seigneur. Amen. Jean Soanen, évêque de Senez, Charles Joachim Colbert, évêque de Montpellier, à tous ceux qui ces présentes lettres verront, salut en celui qui est le véritable salut de tous les hommes.

Après la demande canonique que nous avons fait d'un concile général, pour terminer les disputes qui agitent l'église, les régles saintes du gouvernement ecclésiastique exigeoient que, dans un esprit d'union et de charité, on travaillât à éclaircir les matiéres qui en font l'objet, à ramener les esprits à une concorde très parfaite et à préparer les voyes par des conférences pacifiques, à la décision irrévocable du concile. Ce tribunal suprême étant saisi de cette grande affaire, toute puissance inférieure est incompétente pour la terminer, et c'est une maxime aussi inébranlable que les fondemens même de la hiérarchie, que le recours à l'église universelle suspend l'effet de tout ce qui a précédé, qu'il annulle de plein droit tout ce qui pourroit être fait dans la suite au préjudice de cet apel, et que ceux qui réclament ainsi cette authorité souveraine doivent être à l'abri de toute censure et joüir tranquillement du bienfait de l'église.

Mais au lieu d'observer ces saintes loix dictées par la réligion même, au lieu de concourir ainsi à rétablir la paix que la constitution Unigenitus a troublée, on veut abolir celle qu'avoit accordé le pape Clément IX. On réveille une ancienne dispute; on exige des signatures que la plûpart des évêques n'exigeoient pas, et qu'on n'a jamais exigé dans presque toutes les autres parties de l'église, on ne veut point écoûter ceux qui offrent de signer le formulaire aux conditions de cette ancienne paix, et l'on se sert de cette exaction nouvelle de signatures non expliquées, soit pour authoriser la doctrine de la bulle, soit pour inquiéter un très grand nombre d'apellans.

Cette paix dont on voudroit aujourd'hui abolir jusques aux dernières traces est l'ouvrage de l'équité du pape Clément IX, du zéle des plus grands évêques de France, de la sagesse du feu roy. Elle fut concluë avec solemnité et avec l'aplaudissement de tout le royaume, publiée dans la capitale par une acclamation authentique gravée sur une des médailles qui transmettent à la postérité les actions éclatantes de Louis XIV, scellée enfin par le bref du pape Clément IX, par les attestations et par les ordonnances des plus illustres évêques, par deux arrests mémorables du conseil d'état du roy, dont le premier rendu, comme le porte son titre, pour la pacification des troubles causés dans l'église au sujet du livre de Jansenius, est authorisé par les derniéres déclarations de sa majesté, enregistré dans les parlemens, pour être exécuté selon sa forme et teneur.

L'objet et les conditions de cette paix ne sont pas moins connus que cette paix elle-même. Personne n'ignore le dessein que formèrent les disciples de Molina, pour trouver des prétextes et des accusations contre les disciples de saint Augustin et de saint Thomas et faire retomber sur les défenseurs de l'ancienne doctrine la condamnation arrestée contre leurs nouveautés, dont ils avoient trouvé moyen de faire différer la publication; la hardiesse que leur inspira cette suspension et cette impunité; les mouvemens qu'ils firent pour engager la cour de Rome à condamner cinq propositions qu'ils avoient composées eux-mêmes, à l'occasion du livre de Jansenius, et comme un précis de sa doctrine; l'examen qui se fit à Rome de ces propositions, sans rélation à aucun auteur; la bulle du pape Innocent X qui les flétrit et les qualifia; l'unanimité avec laquelle tous firent profession de les rejetter dans tous les sens que l'église les avoient condamnées; la vivacité avec laquelle on poussa ceux qui n'avoient de difficulté, que sur l'attribution de ces erreurs au livre de Jansenius; le formulaire que l'on obtint d'abord de l'assemblée du clergé, et celui que prescrivoit ensuite le pape Alexandre VII dans lequel on fait serment de condamner les cinq propositions extraites du livre de Jansenius et dans le sens que l'autheur a eu intention de les enseigner; les peines que témoignérent plusieurs personnes très recommandables par leur érudition et leur pieté de certifier avec serment que ces erreurs sont dans un livre, où elles assuroient qu'elles avoient trouvé une doctrine contraire, et d'attribuer ces sens erronés à un autheur, sur des sommaires et des précis de doctrine qui étoient faits par des adversaires et sans son aveu; les fâcheuses extrémités où se trouvérent réduits un grand nombre d'autres personnes, qu'on voulut forcer à attester avec serment, que des propositions sont dans un livre qu'elles n'étoient point en état de lire et sur lequel elles voyoient des disputes, et de témoigner qu'un évêque, dont elles ignoroient les intentions, avoit eu celle d'enseigner cette doctrine erronée. Les troubles enfin que causérent ces contestations, eurent de si étranges suites, qu'il fallut y chercher un reméde. Celui que le pape, les évêques de France et le feu roy y apportérent, fut de permettre à ceux qui auroient des peines sur le fait de Jansenius, de joindre à la signature du formulaire une explication, dans laquelle ils distingueroient les divers genres de soumission qui sont dûs par raport au droit et au fait, c'est-à-dire, une soûmission intérieure et de foy, à l'égard des erreurs condamnées, et une soûmission de silence et de discipline, par raport à l'attribution de ces erreurs au livre de Jansenius; la cour de Rome seroit pleinement satisfaite de ce double genre de soûmission. Le saint siège admit ces signatures du formulaire avec quelque explication plus étenduë, dont on lui rendit compte, et non seulement la conduite des quatre évêques qui l'adressérent, fut authorisée par plusieurs autres prélats, mais leur sentiment, comme l'attestent dix-neuf de leurs collégues, étoit celui de tous les évêques de France, ou plutôt celui de toute l'église. Telles furent les conditions de cette paix, dont nous avons donné plus au long les preuves.

Son seul nom rapellé aujourd'hui, soit par des évêques, dans les diocéses desquels on a voulu introduire la signature du formulaire qui n'y étoit point en usage, soit par des ecclésiastiques du second ordre, qu'on va troubler, sous ce prétexte, dans la possession paisible de leurs bénéfices, suffit aujourd'hui pour attirer contre les apellans les traitemens les plus rigoureux. On nous a représenté, comme employant nôtre ministère pour combattre et éluder ce que nos prédécesseurs ont établi et maintenu avec tant de zéle et de fermeté, fomenter par là dans l'église la division et entretenir l'erreur qui a été tant de fois proscrite: on a pris à ce sujet dans l'assemblée de 1725 des conclusions que nous attribuons aux sollicitations de nos parties secrettes, plutôt qu'aux mouvemens véritables du plus grand nombre des évêques de cette assemblée, conclusions ausquelles des prélats très distinguez par leurs lumières et par leur mérite, ont résisté avec courage, et ont laissé même un monument authentique de leur opposition. L'assemblée a conclu, sans même qu'elle aye pris lecture de nos écrits, de demander la permission au roy, d'assembler le concile de la province de Narbonne, pour procéder contre nous, au sujet des instructions et autres ouvrages que nous avons publiez en faveur de la paix de Clément IX et contre la bulle Unigenitus.

On prononce en divers diocéses des sentences et des condamnations contre des ecclésiastiques vertueux et ausquels on ne reproche d'autre crime, que d'avoir réclamé l'authorité de cette paix. On en exclud un très grand nombre des fonctions du sacré ministére, de l'entrée aux ordres et aux bénéfices, et ce qui justifie clairement nôtre conduite et nos plaintes; c'est qu'en condamnant tant de personnes à cause de la paix de Clément IX on n'ose ni la condamner, ni la nommer elle-même, tant elle est tout à la fois et authorisée et odieuse.

Il seroit inutile de déduire au long tous les violemens de cette paix, on en sent mieux les effets qu'on ne peut en déduire le nombre; et ceux qui voudroient affecter de les révoquer en doute, les attestent eux-mêmes par leur timide réserve, soit à la justifier dans le public, soit à l'observer dans la pratique. En abolissant les remédes qu'avoit aportés la paix de Clément IX on fait revivre les anciens maux qu'elle avoit assoupis, et ces maux s'unissant à ceux de la bulle Unigenitus, nous exposent à des périls visibles, et par le trouble qu'ils causent dans l'église, et par le préjudice qu'ils portent à sa doctrine.

Il ne faut que des yeux pour appercevoir ce trouble, et qu'un cœur pour en être attendri. Qui pourroit, en effet, n'être pas touché, en considérant cette multitude de personnes retirées et tout occupées du soin de leur salut? Des ministres recommandables par leur pieté, de jeunes gens d'une conscience fidéle et délicate, qu'on va troubler et tourmenter sans relâche, pour les forcer de prendre le saint nom de Dieu à témoin, en souscrivant un acte qui renferme un fait contesté, dont ils ne sont ni instruits, ni à portée de s'instruire; ces prévarications visibles de la réligion du serment, dans ceux qui le font avec doute, avec répugnance, contre leurs sentimens, dans la vûë de parvenir aux ordres, aux places, aux bénéfices, et pour obtenir des biens que la cupidité desire, ou pour la délivrer des maux qu'elle appréhende; les suites déplorables de ces prévarications, soit dans ceux qui, après avoir sacrifié ainsi les lumiéres de leur conscience à leur intérest, vivent dans une place digne d'une telle entrée, soit en d'autres, qui tourmentés par des remords continuels, s'accusent eux-mêmes, aussi bien que ceux qui les ont exposés à cette épreuve; ce nombre innombrable de sermens faits par des personnes légéres et peu éclairées sans sçavoir ce qu'elles jurent, sans qu'on les avertisse, sans qu'elles en tirent ni lumiére ni

utilité, et dont les consciences foibles sont blessées, par le peu de précaution et de respect avec lequel elles font une action si importante; cette longue suite de rigueurs accablantes et de traitemens inoüis qu'on exerce contre tant de personnes d'une éminente vertu, et ausquelles on ne peut reprocher que la délicatesse d'une conscience qui craint de violer la loy de Dieu, en certifiant un fait dont on n'est point certain; ces vexations portées jusques dans le fonds des cloîtres, et employées contre de simples réligieuses; des monastéres renversés, privés du secours et de la consolation des sacremens qu'on a la dureté de leur refuser à la mort même; ces lieux de retraite, ces azyles de la pieté qui sont nécessaires à plusieurs, pour se garantir de la corruption du monde, regardés aujourd'hui par ceux qui en auroient le plus de besoin, comme des occasions de peines et de périls; les plus excellens sujets ou exclus par force, ou s'éloignant d'eux-mêmes des bénéfices, des saints ordres, des degrez dans les facultés de théologie, et même dans celle de droit; les communautés et les corps affoiblis ou renversés par la privation de ceux qui seroient capables de faire refleurir la science et la régularité, d'y conserver la pureté de la morale et les saintes maximes du royaume; l'érudition et les lettres presqu'éteintes par la terreur et les inconvéniens que causent les délations continuelles; les voyes de fait et une espéce d'inquisition exercée contre ceux qui ont le plus de capacité et de vertu; les peuples livrés à des pasteurs négligens et ignorans, à des guides sans lumiéres et sans zéle pendant que l'on ferme l'entrée du sacré ministére à une multitude d'ecclésiastiques capables d'édifier et d'instruire; enfin une foule de maux, de contestations, et de troubles qu'on est plus porté à déplorer qu'à décrire, et qui sont la suite naturelle du violement de cette paix et de l'exaction des signatures non expliquées.

Exaction d'ailleurs qui est sans fruit; puisque depuis près de 80 ans, il ne s'est pas trouvé une seule personne qu'on aye convaincu par cette voye, d'avoir soutenû les erreurs condamnées et qu'il est inoüi dans l'église, qu'on aye jamais établi un formulaire, pour faire signer à tout le monde, la condamnation d'une erreur qui est rejetté par tout le monde.

Exaction de signature qui est capable d'allarmer les consciences, puisque ceux qui signent le formulaire, au moins celui d'Alexandre VII, renoncent à la grâce de Dieu et aux promesses de l'évangile, si ce qu'ils signent n'est véritable, et que dans l'acte qu'on signe, il est parlé d'un fait qu'on a toujours supposé suffisamment examiné, quoiqu'il ne l'aye été ni en France, ni dans les nations étrangéres, ni même à Rome, et sur lequel on a déjà vû nos principaux adversaires se tromper lourdement, en soûtenant que les cinq propositions se trouvent en propres termes dans où l'on convient maintenant qu'elles ne se trouvent pas.

Exaction de signature qui est sans exemple, puisqu'on la pousse jusqu'à des personnes, que leur âge, leur sexe, leur état, leur peu de lumiéres devroient garantir d'une pareille inquisition.

Exaction de signature capable d'indisposer les peuples contre les défenseurs de l'ancienne doctrine, en allarmant les esprits sur une prétenduë secte, quoyque l'erreur proscrite n'aye dans la verité ni partisans ni sectateurs.

Exaction enfin, qui n'a d'avantage que pour les adversaires de la grâce efficace par elle-même, puisqu'en genre de témoignage, il est peu utile que des réligieuses et de jeunes enfans attestent que cinq propositions sont dans un livre, qu'ils sont hors d'état de lire; au lieu que les deffenseurs de l'équilibre tirent, des signatures non expliquées, un avantage en faveur de leurs nouveautés. De sorte que le trouble causé dans l'église par les violemens de la paix de Clément IX a une rélation intime avec le préjudice qui est porté à sa doctrine, et le second grief n'est ni moins visible, ni moins considérable que le premier. Le grand objet des deffenseurs outrés de la bulle *Unigenitus,* le principe et le centre de toutes les nouveautés qu'elle favorise, est la pernicieuse doctrine de l'équilibre, opposée à celle de la grâce efficace par elle-même; c'est ce que nous avons démontré dans le mémoire, où nous avons déduit les principaux motifs de nôtre appel, conjointement avec deux autres de nos illustres collégues dans l'épiscopat. Dans les premiers tems de ces disputes, plusieurs des disciples de s. Augustin et de s. Thomas craignirent que les adversaires de la grâce efficace par elle-même ne se servissent de l'attribution des cinq propositions au livre de Jansenius, et des signatures non expliquées pour élever leurs nouveautés sur le débris de l'ancienne doctrine; ils prévirent que les deffenseurs des nouvelles opinions formeroient ce raisonnement en son temps: la doctrine de Jansenius a été condamnée par les souscriptions universelles de l'église; or cette doctrine est manifestement celle de la grâce efficace; donc la doctrine de la grâce efficace est condamnée par l'aveu de ses deffenseurs. Voilà pourquoi, disoit-on dez-lors, les adversaires de la grâce efficace par elle-même proposent de signer cette condamnation d'une doctrine sans expliquer, voilà l'avantage qu'ils prétendent tirer de ces souscriptions.

Après avoir long-temps dissimulé cet avantage, ils le publient enfin, et ils font aujourd'hui le même raisonnement qu'on avoit prévû qu'ils feroient un jour, non pas à la vérité pour condamner nommément la grâce efficace par elle-même, dont le nom est trop authorisé, mais pour ériger en dogme la doctrine de l'équilibre qui est réellement opposée. „Sensus catholicus, dit l'autheur du nouveau traité de la grâce, oppositus errori primae propositionis, debet esse contradictorius sententiae Jansenii. Sensus catholicus est: justos illos ex gratia, non inferiores aut inaequales, sed pares vires habere quibus possint vel mediatè vel immediatè actualem oppositam vincere concupiscentiam ac praeceptum adimplere."

Et afin qu'on ne se méprenne point sur la doctrine que cet autheur condamne, il suffit de remarquer que c'est celle que le célébre père Massoulier a enseigné dans son ouvrage dédié au souverain pontife Innocent XII: „Non est quod recentiores adeo ventilent et extollant authoritatem dicti patris Massoulier; quae enim ille docet circa gratiam sufficientem, in qua duntaxat absolutam agnoscit ad superandam oppositam cupiditatem, potentiam, non verò relativam ac viribus proportionatam; planè consentiunt cum Janseniana et à Thomaticia doctrina plurimùm discordant . . . Nec te moveat quod dictum opus Romae sub oculis s^{i} pontificii typei mandatum fuerit. Nonne liber card. Sfondrati Romae pariter editus fuerat, et cum s^{i} pontificis Innocentii XII commendatione ac cardinalium plurimorum applausu? Non tamen etc."

Enfin voici ce que cet autheur fondé sur son raisonnement favori établit, comme la substance du dogme catholique: „Est igitur substantia dogmatis fidei segreganda à variis modis quos theologi excogitârunt, ut hanc exponerent ac incredulis suaderent. Facile est istud ac praesens argumen-

tum transferre. Agnoscit ecclesia praeter gratiam efficacem, aliam sufficientem et per sufficientem intelligit eam quae vires saltem mediatè, pares et aequales confert, relativè actuali cuilibet oppositae concupiscentiae superandae, est substantia dogmatis catholici."

M. le cardinal de Bissy, raisonne de la même sorte, et l'erreur que ce prélat prétend que l'église a condamné dans Jansenius, est que pour être en état de faire des actions libres, bonnes ou mauvaises, il n'est pas nécessaire d'avoir un pouvoir égal en force à l'attrait de la grâce ou de la cupidité, d'où ce prélat conclut que cette égalité de forces est la substance de la foi, la créance de tous les catholiques et l'article fondamental qui est opposé aux premiers principes du Jansenisme.

Personne n'ignore ce que M. l'évêque de Soissons a écrit sur ce point et plût à Dieu que nous pûssions regarder ces propositions comme des expressions hazardées, mais on en fait la base des nouveaux dogmes, on les publie avec authorité, on les répand dans une foule d'écrits, de cahiers et de théses, on tâche de changer la doctrine des universités, des séminaires, de toutes les parties de l'église, et l'on se sert des souscriptions pures et simples du formulaire pour rendre inutiles les précautions que prend avec tant de zéle nôtre s. père le pape Benoit XIII pour maintenir la doctrine héréditaire du s. siège touchant la grace efficace par elle-même et la prédestination gratuite. Les saintes verités de la grace enseignées par s. Augustin et par s. Thomas ne sont pas les seules qui soyent en péril. Comme la paix de Clément IX est fondée sur des maximes constantes de la réligion, on l'ébranle en attaquant ces mêmes vérités qui lui servent de fondement. Les uns exigent par raport aux faits non revelés une créance interieure et certaine, quoyque sur le motif d'une authorité faillible et incertaine; les autres, contre la doctrine de leurs peres, de tous les théologiens, de tous les controversistes, attribuent à l'église une infaillibilité par raport aux faits, que l'église elle-même n'a jamais connu; on change les promesses de J. C.; on met une authorité faillible au niveau d'une authorité infaillible; on transporte à l'homme un hommage qui n'est dû qu'à Dieu, et, par une prétention inoüie, on veut assujettir tous les esprits à la créance d'un fait non révélé que l'église n'a jamais ordonnée et qui n'est avantageuse qu'à ceux qui, sous l'ombre de cette dispute, attaquent des points essentiels de la doctrine révélée.

Avant même qu'une trop funeste experience eut dévelopé tous ces maux, les plus grands prélats de l'église de France, M. l'évêque d'Alet, M. l'évêque de Chalons, M. le cardinal de Retz et autres qui commençoient à appercevoir les intrigues des disciples de Molina contre la paix de Clément IX, crurent qu'il n'y avoit nulle apparence de faire cesser les troubles et les divisions de l'église de France, ni d'y voir jamais regner cette paix tant desirée et si glorieusement consommée par le s. siége, si sa sainteté ne faisoit cesser l'occasion la plus ordinaire dont on se sert pour la troubler, en supprimant tout à fait la signature du formulaire que l'on voit, disoit-il, par tant de raisons, n'être bonne qu'à exciter des troubles.

Mais aujourd'hui ces maux sont montés à leur comble, ils se montrent dans tout leur entier, ils se joignent à ceux de la bulle *Unigenitus,* ils ont les mêmes mobiles et les mêmes termes, les mêmes armes et le même principe. Le formulaire et l'exaction des signatures non expliquées est l'instrument qu'on employe pour accréditer la bulle, et la bulle est le dénoüement de tous les mouvemens que les promoteurs secrets de cette affaire se sont donnés sur la question de fait du formulaire. Au milieu de tant de perils, marchant sur les traces de ces anciens évêques soûtenus par les sentimens de quelques-uns de nos collégues dans l'épiscopat, appuyés par un nombre incroyable d'ecclésiastiques distingués par leur piété et par leur sçavoir, qui ne cessent de nous écrire de toutes les provinces du royaume et même des nations étrangéres, nous implorons avec instance l'authorité de nôtre s. pére le pape, et nous supplions sa sainteté, par les entrailles de J. C., de vouloir bien prendre connoissance de ces maux qui concernent non un diocése ni une province, mais qui intéressent la doctrine et le bien général de l'église; de maintenir une paix qui a été si justement accordée par l'un de ses prédécesseurs, de faire attention aux vœux de ces grands prélats, dont les circonstances présentes font sentir plus que jamais l'équité, et de convoquer, au nom du Dieu de paix, tous les pasteurs de l'église catholique, pour rémédier à des playes beaucoup plus considérables que ne sont plusieurs de celles pour lesquelles les souverains pontifes ont jugé nécessaires ces saintes assemblées, et que ceux qui depuis si long-tems s'appliquent à troubler la paix ne forment point de nouveaux troubles et ne mettent point de nouveaux obstacles aux pieuses intentions de sa sainteté en prétendant que l'affaire est déjà finie par le jugement de l'église et par la déclaration du feu roy de 1665. Car, outre que nous avons démontré dans nos écrits que sur la question du fait de Jansenius, il n'y a eu ni examen suffisant, ni jugement de l'église universelle, toutes les personnes équitables et non prévenuës comprénent parfaitement qu'il s'agit icy de la paix de Clément IX et de la distinction des divers genres de soumission qui sont dûs par raport au droit et au fait. Or, loin qu'aucun decret de l'église ni du s. siège aye jamais condamné cette paix, il est visible au contraire qu'elle a été concluë par le concours des deux puissances; que la conduite des quatre évêques en faveur desquels elle a été accordée étoit conforme à celle de plusieurs évêques, et que la doctrine qu'ils avoient établie dans leurs mandemens étoit celle de tous les évêques de France, ou plutôt celle de toute l'église. Que si l'on entreprend aujourd'hui de faire passer pour une doctrine proscrite par toute l'église, celle qui étoit enseignée, il y a soixante ans, par tous les évêques de France et par toute l'église, une entreprise si hardie dévient un nouveau grief, dont nous devons porter nos plaintes au pape et à l'église.

A l'égard de la déclaration de 1665 qui est antérieure à la paix de Clément IX elle ne peut préjudicier à une paix qui n'a été concluë que plus de trois ans après. Outre que cette déclaration, enrégistrée dans un lit de justice et qui n'a point été observée même dans la plus grande chaleur des disputes, ne défend que les distinctions, interprétations ou restrictions qui dérogent directement ou indirectement aux constitutions des papes Innocent X et Alexandre VII et que les explications que le pape Clément IX a admises n'y dérogent pas, comme l'a observé, dez les premiers tems, un des quatre évêques en faveur desquels cette paix a été concluë, et comme la bulle *Vineam Domini* le déclare en termes formels.

Ainsi, rapeller cette paix en signant le formulaire, ce n'est point s'écarter des dispositions de cette

déclaration et quand il s'agit d'un évêque c'est non A seulement user d'une voye permise, mais exercer un droit attaché à son caractére. Que si, nonobstant la déclaration de 1665, on soufre que nos adverses parties donnent au formulaire telles interprétations qu'il leur plait, avec quelle justice pourroit-on nous refuser d'y en joindre une qui est authorisée; en rappellant seulement le nom d'une paix qui fait le dernier état de cette affaire?

Il ne faut que lire avec des yeux d'équité la bulle *Vineam Domini Sabaoth,* pour demeurer convaincu que la pape Clément XI qui l'a publiée ne condamne ni la paix de Clément IX ni une soumission de discipline et de silence par raport au fait de Jansenius, mais seulement un silence de duplicité par raport au droit, par lequel on cache l'erreur sans la quitter. Au contraire le pape Clément XI consulté sur le silence respectueux par B raport au fait et évitant à dessein comme il l'a déclaré lui-même, de répondre sur cet article, quoi que toutes sortes d'intérêts l'engageassent à le faire, a montré que la paix de Clément IX n'étoit pas une tolerance arbitraire fondée sur des égards passagers, mais qu'elle étoit appuyée sur des vérités immuables, ausquelles il est impossible de donner atteinte.

C'est ce silence de duplicité par raport au droit que l'assemblée de 1725, dont nous étions, a condamné en propres termes dans le mandement uniforme qui y fut dressé, et c'est pour empêcher que l'on étendît plus loin la disposition de ce decret que l'assemblée déclara qu'elle se renfermeroit absolument dans la décision que contient cette bulle.

Mais ceux qui avoient sollicité pour faire condamner la paix de Clément IX, quoi que trompés dans leur attente, n'en sont pas devenus moins vifs C dans leurs poursuites, et parce qu'on ne s'est pas expliqué clairement en faveur du silence respectueux par raport au fait, ils transportent à ce genre de silence une condamnation, qui ne tombe que sur un silence hypocrite par raport au droit. De là de nouveaux troubles dans les esprits, une confusion dans la doctrine qui nous a obligé de nous expliquer nous-mêmes, et qui nous oblige encore de demander qu'on s'explique et déclare nettement:

Primò, si ceux qui font les protestations les plus claires, les plus authentiques et les plus solemnelles de condamner de cœur et d'esprit une erreur contraire à la foy, comme tous les catholiques de condamner l'erreur des Monothélites, avec une créance intérieure et une foy ferme par raport au dogme révélé, sont obligés à croire de plus que les lettres dogmatiques du pape Honorius renferment cette impiété, parce que le 6e concile général D l'a ainsi jugé; et si pour satisfaire ce qui est dû à l'authorité de l'église et du concile, il ne suffit pas d'avoir, par raport à ce fait, une soûmission de silence et de discipline qui peut varier selon les tems et les circonstances.

Secundò, si cette soûmission de discipline qui, selon les théologiens et les controversistes, suffit par raport au fait d'Honorius, ne suffit pas également par raport aux faits de même genre et par conséquent à l'égard de Jansenius.

Tertiò, si l'on est obligé de croire de foy divine ces sortes de faits non révélés, comme quelques-uns de nos adversaires l'ont seulement soûtenu.

Quartò, si l'église a reçû un privilége d'infaillibilité pour la décision des faits non révélés, et si, pouvant se tromper quand il s'agit d'attribuer des erreurs aux personnes et de prononcer contre eux des condamnations et des anathémes, elle ne le peut plus, sitôt qu'il est question d'attribuer ces erreurs à leurs écrits.

Quintò, si quoi que l'église ne soit pas infaillible dans ces sortes de faits, les fidèles néanmoins sont toûjours obligés de les croire, en vertu de son authorité, par une pretenduë foy qui n'a pas encore de nom bien fixé, et que nos adversaires ont appellé tantôt foy humaine et tantôt foy ecclésiastique, ou s'il est permis de révoquer en doute ces sortes de faits non révélés, ou même quand les contestations sont assoupies, d'en disputer publiquement comme l'on fait tous les jours sur celui d'Honorius et sur quelques autres.

Sextò, si la signature du formulaire, tel qu'il a été dressé par l'assemblée du clergé ou par le pape Alexandre VII, n'est point une marque que ceux qui le signent sont intérieurement persuadés du fait de Jansenius, et si les régles de la sincérité B et de la réligion du serment permettent à ceux qui doutent de ce fait, de signer sans y joindre une explication.

Enfin si le pape Clément IX, si les évêques de France, si le feu roy de glorieuse mémoire n'ont point agi selon la foy en admettant quelques signatures du formulaire avec quelque explication plus étenduë, où étoit marquée la distinction de ces divers genres de soûmission par raport au droit et au fait, et si c'est un crime qui mérite condamnation que de justifier et rappeller une paix fondée sur ces principes invariables, et dont les derniéres déclarations de sa majesté rappellent elles-mêmes l'arrêt confirmatif.

La ressource de nos adversaires est de condamner sans rien démêler; la nôtre est d'établir la vérité sans rien laisser d'obscur. Nous sçavons la différence qu'il y a entre une domination interdite par le prince des apôtres et un usage légitime C de l'authorité pastorale prescrit par le même apôtre; usage qui consiste à rendre raison de nôtre créance à tous ceux qui nous le demandent, à démêler le vrai d'avec le faux, et à porter la lumiére dans les esprits en proposant les vérités avec précision et avec clarté.

Faute de s'expliquer ainsi sur les articles que nous venons d'exposer, les troubles augmentent, la vérité s'obscurcit, les erreurs se répandent, on trouble la paix de l'église, on altére sa doctrine, on tourmente les personnes qui lui sont les plus attachées, et c'est un des cas où, selon les maximes de la hiérarchie, on doit recourir au pape et au concile.

A ces causes et autres que nous sommes prêts de déduire plus amplement en tems et lieu, après avoir renouvellé nos protestations solemnelles de ne jamais rien dire ni penser de contraire à la D foy de l'église catholique, apostolique et Romaine, de demeurer inviolablement unis jusqu'au dernier soupir de nôtre vie au s. siège apostolique, et de ne nous départir en rien du respect qui est dû selon les saintes régles à nôtre s. père le pape, après avoir protesté en particulier que nous condamnons de cœur et d'esprit sans réserve ni restriction les erreurs condamnées par les papes Innocent X et Alexandre VII et rejettées par toute l'église dans les cinq propositions; nous, tant pour nous que pour nos adhérans, portons nos plaintes à nôtre s. père le pape et au concile général que nous le supplions très-humblement de convoquer, pour remédier aux maux de l'église, des violemens de cette paix qui a été l'ouvrage de l'équité du pape Clément IX, du zéle des évêques de France et de la sagesse du feu roy de glorieuse mémoire. Déclarant que nous regardons les différentes in-

fractions de ladite paix indiquées cy-dessus, comme des griefs recherchés à nôtre préjudice, et par conséquent comme étant du nombre de ceux que nous avons par avance déférés au concile et à celui ou à ceux ausquels il appartient d'en connoître.

Et de crainte qu'à raison des actes et autres esprits justificatifs de la paix de Clément IX et de l'appel que nous avons interjetté au concile général, le premier mars 1717, conjointement avec plusieurs de nos illustres collégues dans l'épiscopat, avec la faculté de théologie de Paris, avec l'université de la même ville, avec plusieurs corps et communautés et une très grande multitude d'ecclésiastiques, des circonstances et dépendances desdits actes et écrits, des matières qui y ont raport, on ne procéde contre nous et contre nos adhérans par une entreprise contre l'authorité de l'église universelle; nous, tant pour nous, pour nos églises, pour nos curés et les fidéles qui nous sont soûmis, que pour ceux qui adhérent à nous ou qui voudront adhérer, persistant dans ledit appel interjetté le premier mars 1717, appellons à nôtre s. père le pape et au concile général que nous supplions sa sainteté de convoquer, de tous et un chacun les griefs susdits qui sont ou seront portés, et nous demandons avec l'instance qui est dûë, les lettres dites *apostolos,* nous mettant nous, nos églises, nos curés, les fidéles qui nous sont soûmis et ceux qui adhérent à nous ou veulent adhérer avec leur état et leurs droits sous la protection de Dieu, de l'église universelle et dudit concile général. Protestant de renouveller le présent appel, où, quand, et devant qui il nous semblera bon être. Fait à Castelane, le 15 juin et à Montpellier, au mois de juillet 1727. *(Signé:)* † Jean, évêque de Senez, et † Charles Joachim, évêque de Montpellier. *(Signé:)* † Jean, évêque de Senez.

Aujourd'huy, le 1 septembre 1727, pardevant nous, Pierre Raynard, docteur en théologie, ancien chanoine, théologal et official de Senez, est comparu en la chambre de l'officialité de cette ville de Castelane, l'audience tenant messire Honoré Audibert, prêtre de ladite ville, lequel fondé de procuration originaire de monseigneur Jean Soanen, évêque de Senez, en date de vingt-huit août dernier, tant pour lui que pour monseigneur Charles-Joachim, évêque de Montpellier, dont il a déclaré et reconnu la signature être véritable, nous a présenté l'acte d'appel interjetté par lesdits seigneurs évêques au futur concile général des mois de juin et de juillet derniers, enregistrés cy-dessus dans le présent registre, tant des violemens de la paix de Clément IX au sujet de la signature expliquée du formulaire, qui a été l'ouvrage de la piété de ce pape, du zéle des évêques de France et de la sagesse du feu roy, que de tous les griefs recherchés au préjudice desdits seigneurs évêques défenseurs de ladite paix et de leurs adhérans, comme étant du nombre des griefs qui ont été d'avance portés au concile général par eux et par la faculté de théologie de Paris, par l'université de ladite ville, par des autres universités, corps et communautés ecclésiastiques du royaume. Et comme ils ont grand intérêt, tant pour eux que pour leurs adhérans, d'empêcher qu'on ne procéde contre eux par une entreprise contraire à l'authorité de l'église universelle, ils ont déclaré conjointement, par l'acte authentique dont il s'agit, qu'en persistant dans leur appel du 1 mars 1717 et autres interjettés par eux au souverain tribunal de l'église, ils appellent de nouveau à nôtre s. père le pape et au concile général qu'ils supplient sa sainteté de convoquer au plûtôt, de tous et chacuns les griefs contenus dans leurdit acte d'appel des mois de juin et juillet derniers et demandent avec l'instance qui est dûë, les lettres dites *apostolos* tant pour eux que pour leurs adhérans, afin de relever et poursuivre tant pour eux que pour leurs adhérans, les appels précédents que le présent; requerant ledit S[r] comparant ausdits noms, que par nous, official, lui soient accordées les lettres requises pour relever ledit appel, requerant acte. Et a signé Audibert prêtre, à l'original.

A quoi nous, official susdit, ayant égard, lecture faite dudit appel inséré cy-devant dans ce régistre de nôtredite officialité, pour le respect que nous avons pour l'église universelle assemblée dans un concile général pour satisfaire au présent requisitoire seulement, avons, autant qu'il est en nous, accordé lesdites lettres requises, pour relever ledit appel. Fait à Castelane, dans la chambre de l'officialité, et donné par nousdit official, ledit jour et an que dessus et avons signé. *(Signé à l'original:)* P. Raynard, official.

De quoi nous, greffier en ladite officialité soussigné, avons audit comparant requerant et audit nom concédé acte pour servir et valoir comme de raison. *(Signé à l'original:)* Chiris, greffier.

Collationné sur son original qui a resté au archives de l'officialité. *(Signé:)* Chiris. † Jean, évêque de Senez. *(Signé:)* † Pierre, arch. p. d'Embrun.

V. Signification
du onzième septembre. *[Cf. supra col. 753 A.]*

L'an 1727 et le 11e jour de septembre après midi, à la requête de messire Jean Soanen, évêque de Senez, à présent demeurant en cette ville d'Embrun, paroisse S. Vincent, en la maison de M. Roux, juge de ladite ville, où il a élu son domicile; j'ai, Toussaints Sarrazin, sergent ordinaire de la ville d'Embrun, y domicilié, paroisse S. Donnat, pourvû par monseigneur l'archevêque et prince d'Embrun, immatriculé au greffe de ses juridictions, soussigné, signifié et notifié les actes d'incompétence et de récusations personnelles de nosseigneurs les archevêque d'Embrun, évêques de Vence, de Glandéves, de Grasse, et de M. de Puget représentant monseigneur l'évêque de Digne, signifié le 11 d'août et notifié le 18 du même mois lesdits deux actes signifiés de nouveau le vingt-six du même mois, et ai-je huissier susdit soussigné, laissé d'abondant, signifié et notifié, tant à monseigneur l'archevêque d'Embrun et aux seigneurs évêques ses suffragans cy-dessus nommés, qu'à messeigneurs les évêques de Gap, de Marseille, de Fréjus, de Sisteron, de Viviers, d'Apt, de Valence, de Grenoble, de Belley et d'Autun, en la personne du sieur abbé d'Hugues, chanoine de la métropole et promoteur du concile, en son domicile, en parlant à M. l'abbé d'Hugues, en son domicile audit Embrun, à ce que du contenu ausdits actes d'incompétence et de récusations personnelles tous lesdits seigneurs archevêque et évêques cy-devant nommés n'en prétendent cause d'ignorance sous les protestations et réserves faites par ledit seigneur évêque de Senez ausdits actes et sans préjudice de ses autres droits et actions, abus et nullités proposés ou à proposer. Et ai laissé la présente copie ce jour et an que dessus, le présent en six feüillets. Le présent compris. *(Signé:)* T. Sarrazin.

VI. ACTE
de monseigneur l'évêque de Senez, signifié le 11 septembre. *[Cf. supra col. 753 A.]*

Au nom du Seigneur. Amen. Comme par l'arrivée d'un grand nombre d'évêques en cette

ville d'Embrun, révérendissime pere en Dieu Jean Soanen, évêque de Senez, a lieu de croire que monseigneur l'archevêque et messeigneurs les suffragans ont dessein de poursuivre les procédures irréguliéres qu'ils ont commencé contre sa personne et contre ses écrits, et qu'ils n'ont aucun égard ni à l'acte d'incompétence, ni à l'acte de récusations personnelles à eux cy-devant signifiés et intimés par plusieurs fois, ni aux appels par lui interjettés et deux fois signifiés, de tout ce qui a été fait ou pourroit dans la suite être fait au préjudice desdits actes, ensemble des griefs, nullités et abus ensuivis; il déclare et signifie de nouveau à monseigneur l'archevêque et à messeigneurs les évêques de la province, et à M. de Puget, député de monseigneur l'évêque de Digne et à tous les seigneurs évêques qui peuvent être icy assemblez pour être les assesseurs du tribunal du concile, et pour former le nombre compétant de juges requis pour les jugements canoniques d'un évêque dans les cas ordinaires, qu'il renouvelle et réitére, autant que besoin est, ledit acte d'incompétence signifié à monseigneur l'archevêque d'Embrun, le onze du mois d'août dernier, et d'abondant signifié le vingt-sixiéme dudit mois, et qu'il recuse le tribunal du concile d'Embrun, pour juge de ses écrits et de sa personne dans la matiére présente, pour tous les motifs énoncés dans ledit acte d'incompétence, et autres raisons à déduire en tems et lieu; qu'il renouvelle et réitére, autant que de besoin est, l'acte de récusations personnelles lû et déposé sur le bureau du concile le dix-huitiéme dudit mois d'août, et qu'il recuse personnellement pour ses juges, tant monseigneur l'archevêque d'Embrun que messeigneurs les évêques de la métropole y dénommés et M. de Puget, député de monseigneur l'évêque de Digne. Et c'est pour les motifs et raisons contenuës audit acte de récusation et autres causes graves à déduire en tems et lieu, qu'il réitére et renouvelle les deux actes d'appel qu'il a interjetté de tous les griefs, abus et nullités qui se rencontrent dans toute l'étendue de la procédure et jugement prétendu rendu contre lui, ledit acte d'appel en date du vingt-un et vingt-sixième jour d'août, et afin que messeigneurs les évêques des provinces voisines n'en prétendent cause d'ignorance desdits griefs, nullités et abus, ledit seigneur évêque déclare à tous en général et à chacun en particulier:

Primò, qu'il est appellant de la violence et de l'artifice dont on a usé à son égard lorsqu'on a arrêté avant le concile un messager, chargé des papiers et mémoires pour sa défense, qu'on l'a mis en prison où il est encore détenu depuis le 14 du mois d'août qu'on lui a pris les papiers qu'il portoit: premier grief qui contient trois injustices, le violement du droit des gens, le vol de ses papiers et le défaut de liberté dans le lieu du concile. Qu'il est appellant de cette démarche odieuse, inventée pour couvrir la premiére, par laquelle on conduit chés M. le lieutenant de roy tous ceux qui viennent pour voir ledit seigneur évêque; on examine ce qu'ils portent; on les garde à vûë, jusqu'à ce qu'on aye reçû des ordres du concile: second grief, qui, outre le violement de la liberté du concile, prive ledit seigneur évêque du conseil et du secours de ses amis, et lui ôte la liberté de recevoir ses lettres et papiers.

Secundò, déclare ledit seigneur évêque qu'il est appellant de l'injustice par laquelle monseigneur l'archevêque a chassé ses théologiens du concile, s'est rendu leur accusateur et leur juge et sur des accusations vagues, frivoles et manifestement fausses les a condamnés, leur a réfusé d'écouter leurs justifications, les a fait sortir malgré les remontrances dudit seigneur évêque sur son droit de se choisir des théologiens qui pussent, dans le besoin, parler pour lui, et malgré les preuves litterales que le seigneur évêque donnoit de leur état: troisième grief, qui outre le violement de la liberté du concile prive ledit seigneur évêque des moyens de se défendre. Qu'il appelle de l'injustice par laquelle, malgré les remontrances dudit seigneur évêque, on a exigé un serment de tout le concile sur le secret des opinions et de leurs autheurs: quatrième grief, qui change le tribunal d'Embrun en une assemblée irrégulière, parce que c'est une maxime essentielle aux jugemens ecclésiastiques qu'un évêque qui erre dans sa foi on dans sa doctrine ne doit point être juge de celle d'un autre, que dez lors il est récusable; que c'est une autre maxime aussi certaine, qu'un évêque qui veut que les opinions soient cachées, est légitimement suspecté d'en avoir de mauvaises. Et monseigneur l'archevêque d'Embrun ayant appuyé la demande du secret sur la modestie de plusieurs évêques qui avoüérent qu'il pouvoit leur échaper quelques opinions qu'on pourroit prendre en mauvaise part; cette demande jointe à l'ordre qu'on a donné audit seigneur évêque de se retirer lorsqu'on délibéreroit contre lui et à l'expulsion de ses théologiens qui auroient pû défendre sa doctrine ou recuser ses adversaires à cause de la leur, forme, dans un jugement ecclésiastique sur la doctrine, une nullité et une irrégularité absoluë pour tout le tribunal d'Embrun.

Tertiò, déclare ledit seigneur évêque qu'il est appellant de l'injustice par laquelle monseigneur l'archevêque a supprimé la signification de son acte d'incompétence et n'a point voulu le faire lire au commencement du concile; de l'injustice par laquelle, avant d'avoir lû et fait droit sur ledit acte, il a excité le promoteur à faire sa dénonciation, il en a donné acte au promoteur et a fait toutes ces choses de son authorité privée sans aller aux voix, ni demander les avis du concile: cinquième grief, qui contient le violement de toutes les formes civiles et canoniques des jugemens, et fait quatre nullités absoluës dans toute la procédure qui a suivi. Qu'il est appellant de l'injustice par laquelle monseigneur l'archevêque, après la dénonciation, lui a refusé de faire lire en sa présence l'acte d'incompétence signifié le 11 août; de l'injustice par laquelle au lieu de faire lire ledit acte, selon la réquisition dudit seigneur évêque, on l'a obligé de sortir avec ses théologiens pour délibérer contre lui; de l'injustice par laquelle, une heure après, on l'a fait rentrer seul; de l'injustice par laquelle alors même on a refusé de lui dire si on avoit lû son acte d'incompétence, et si on y avoit fait droit; de l'injustice par laquelle on lui a dit qu'on ne lui diroit rien là dessus, à moins qu'auparavant il ne reconnût son instruction pastorale en présence du concile: sixième grief, par lequel on prive ledit seigneur évêque des moyens de se défendre; on se déclare d'authorité absoluë son juge, sans vouloir même lire les actes qui en disputoient le droit, et on veut qu'il reconnoisse par avance l'authorité d'un tribunal qui ne veut pas même déclarer s'il est son juge. Déclare qu'il est appellant de ce qu'on lui a refusé acte de ce qu'il a dit en reconnoissant son instruction, que ce n'étoit que pour satisfaire à sa foi, sans préjudice de ses droits; de ce qu'on lui a constamment refusé acte de tout ce qu'il a dit et de ce qu'on lui a répondu dans les congrégations ausquelles il a

assisté; de ce qu'on lui a refusé des actes tant de la dénonciation que de la récusation personnelle qu'il fut alors obligé de lire et de déposer sur le bureau et de tous les autres actes par lui faits et demandés: septième grief, par lequel, contre toutes les loix, on prive le seigneur évêque de toutes les pièces nécessaires à sa justification.

Quartò, déclare ledit seigneur évêque qu'il est appellant du jugement par lequel tous les seigneurs évêques quoi que recusés légitimement tous en particulier pour cause raisonnable, ils ont jugé eux-mêmes la récusation nulle, abusive, frivole et frustratoire; de l'injustice par laquelle le jugement a été signifié audit seigneur évêque par la simple lecture d'un papier, avec déclaration que le concile ne donnoit point d'acte ni d'extrait à ceux qui étoient prévenus de crime; de l'injustice par laquelle monseigneur l'évêque de Glandéves est venu inviter de la part du concile ledit seigneur évêque d'assister au concile avec promesse qu'il auroit de la consolation d'entendre le jugement du concile sur les récusations personnelles: huitième grief, qui contient une manifeste contravention à toutes les loix humaines, civiles et canoniques, selon lesquelles jamais personne n'est juge en sa propre cause et jamais les inférieurs ne peuvent juger leur supérieur et leur juge naturel dans une cause qui lui est personnelle, qui contient un violement de la forme des jugemens en traitant un évêque dans un jugement ecclésiastique sur la doctrine, comme s'il étoit conpable des crimes personnels les plus grands et les plus énormes; qui contient une mocquerie et une insulte publique en proposant sa condamnation comme un objet consolant et qui contient un piége par lequel, sous prétexte de civilité, on veut lui faire reconnoître un tribunal recusé. Déclare ledit seigneur évêque qu'il est appellant de la démarche irréguliére par laquelle ce tribunal, quoi que recusé à double titre, avant que d'avoir fait juger lesdites récusations, et au préjudice des appels à lui signifiés, de tout ce qui avoit été fait au préjudice desd. récusations, sans avoir droit et faute de ce, ni de nommer des évêques pour assesseurs audit tribunal, ni de proposer audit seigneur évêque de Senez d'en nommer, a invité à sa volonté un grand nombre d'évêques pour le juger. Qu'il appelle de l'injustice par laquelle, contre la disposition des canons et contre le droit dudit seigneur évêque, au lieu d'appeller avec les évêques de la province, lorsqu'ils auroient été déclarés juges légitimes par une discussion canonique, de l'acte d'incompétence et de celui de récusations, le nombre d'évêques suffisant pour faire le nombre de 12, on en invite un plus grand nombre afin que le nombre de ceux qui pourroient être favorables à sa cause, soyent accablez par le nombre de ceux qui lui sont opposés: neuvième grief, qui forme un tribunal incompétent, recusé, injuste et irrégulier.

Déclare de plus ledit seigneur évêque à messeigneurs les évêques des provinces voisines, que n'ayant aucun droit de le juger, sinon dans un concile général ou national, selon la teneur des canons, et n'ayant aucune vocation canonique pour le juger dans le concile de la province qui, par les actes précédens, est dépoüillé de tout droit de juger ledit seigneur évêque, ni d'appeller personne pour le juger; il les supplie et interpelle, avec tout le respect qui leur est dû, de s'abstenir de tout jugement. Qu'il proteste par avance d'abus et de nullité, et de se pourvoir contre tout ce qu'ils pourroient entreprendre contre sa personne et ses écrits, leur déclarant que n'ayant aucune vocation canonique de la province, ils ne peuvent être ici assemblés que par ordre du roy, auquel cas il ne peut les regarder que comme des juges royaux qui n'ont droit de connoître et de juger que des délicts contre l'ordre civil, et non d'un prétendu délict ecclésiastique qui regarde le fonds du dogme et de la liberté ecclésiastique. Déclare en outre ledit seigneur évêque, qu'adhérant de nouveau aux actes d'incompétence et de récusations personnelles cy-dessus marquées, et outre la récusation générale de messeigneurs les évêques des provinces voisines, tant à cause de leur nombre extraordinaire et contraire aux canons qu'à cause du défaut de vocation de la part du concile de la province, il recuse personnellement et nommément monseigneur l'archevêque d'Embrun, monseigneur l'évêque de Gap, monseigneur l'évêque de Marseille, monseigneur l'évêque de Glandéves, monseigneur l'évêque de Grasse, monseigneur l'évêque de Belley et monseigneur l'évêque de Grenoble pour ses juges, à cause de l'injure publique qu'ils lui ont faite le dimanche septiéme de ce mois, et de l'acte schismatique par lequel ils l'ont privé du droit d'assister avec eux aux priéres publiques pour le roy, ainsi qu'il est énoncé dans l'acte à eux intimé le 9 du présent mois, à 8 heures du matin.

Déclare de plus ledit seigneur évêque de Senez qu'il recuse personnellement monseigneur l'évêque de Marseille à cause des mandemens schismatiques qu'il a fait paroître dans le public, et à cause de la déclaration et condamnation ouverte qu'il a fait dudit seigneur évêque de Senez dans son mandement contre le pere Courayer, et à cause des accusations calomnieuses qu'il a avancé dans ses écrits contre les prêtres de l'Oratoire dans le tems de la peste, qui ont été démenties par des témoignages authentiques, et à cause de celles qu'il a intenté dans un de ses derniers mandemens faits contre le pere Courayer, contre des personnes qu'il appelle Jansenistes, contre lesquelles il dit positivement qu'il est sûr qu'ils ne croyent pas la présence réelle; et à cause des erreurs grossiéres contraires au dogme public de l'église, qu'il a enseignés dans son mandement contre les 12 articles.

Déclare ledit seigneur évêque de plus qu'il récuse personnellement monseigneur l'évêque de Gap, pour la profession qu'il a fait dans son mandement d'une doctrine corrompuë et depuis long-tems condamnée dans l'église, ledit mandement fait en 1711.

Déclare ledit seigneur évêque qu'il recuse monseigneur l'évêque de Viviers à cause de l'inimitié personnelle dont il lui a donné des marques depuis deux ans, en faisant défense aux réligieuses de la Visitation du premier monastére d'Aix de recevoir chez elles ledit seigneur évêque; par les termes injurieux dont il s'est servi il y a long-tems contre ledit seigneur évêque, en le traitant de schismatique, et par les lettres qu'il a écrites depuis peu à un ecclésiastique dans lesquelles il lui donne avis de n'être pas député au concile d'Embrun et de ne pas prendre le parti dudit seigneur évêque, s'il ne vouloit y être brisé avec lui. Déclare ledit seigneur évêque qu'il recuse personnellement monseigneur l'évêque d'Apt, à cause de mandement schismatique donné contre tous les appellans immédiatement après son sacre.

Déclare ledit seigneur évêque qu'il recuse nommément monseigneur l'évêque d'Autun, parce que, par une exclusion affectée des évêques voisins qui selon les canons devoient être appellés à ce prétendu jugement, il a été appelé d'une distance de près de soixante et dix lieües.

Déclare enfin ledit seigneur évêque que, réitérant ses actes d'incompétence, de récusation personnelle, appels, protestations et réserves cy-devant faites, il est appellant et appelle de nouveau comme d'abus de tous les jugemens, griefs, abus, nullités susdites et autres à déduire en tems et lieu au parlement de Paris où la présente cause est déjà liée par requête cy-devant présentée, reçûë et répanduë, autant que besoin est, pour la conservation de ses droits. *(Signé:)* † Jean, évêque de Senez.

Signification.

L'an 1727, le 11e jour de septembre après midi, à la requête de messire Jean Soanen, évêque de Senez, à présent demeurant en cette ville d'Embrun, paroisse S. Vincent, en la maison de M. Roux, juge de ladite ville d'Embrun où il a élû son domicile; j'ai, Toussaints Sarrazin, sergent ordinaire de la ville d'Embrun, y domicilié, paroisse S. Donnat, pourvû par monseigneur l'archevêque d'Embrun et prince de ladite ville, immatriculé au greffe de ses juridictions, soussigné, signifié et notifié à monseigneur l'archevêque d'Embrun et à messeigneurs les évêques de Vence, de Glandéves, de Grasse, et à M. de Puget, représentant monseigneur l'évêque de Digne et à messeigneurs les évêques de Gap, de Marseille, de Fréjus, de Sisteron, de Viviers, d'Apt, de Valence, de Grenoble, de Belley et d'Autun, tous en la personne du sieur abbé d'Hugues, chanoine de la métropole et promoteur du concile, en son domicile, parlant à M. l'abbé d'Hugues d'Astoin, en son domicile, les déclarations, récusations personnelles et appels contenus et énoncés en l'acte cy-dessus et des autres parts, à ce que du contenu audit acte lesdits seigneurs archevêque et évêques cy-devant nommés n'en prétendent cause d'ignorance, sous les protestations et réserves faites cy-devant par ledit seigneur évêque de Senez, lequel proteste de nouveau de nullité, de tout ce qui a été et pourroit se faire au préjudice du présent. Et ai laissé la présente copie le jour et an que dessus. Le présent en quatre feüillets, le présent compris. *(Signé:)* T. Sarrazin.

VII. ACTE

de monseigneur l'évêque de Senez signifié le 12 septembre. *[Cf. supra col. 753.]*

Aujourd'hui 11 septembre 1727, nous, évêque de Senez, considérant que les trois citations à nous faites de la part du concile d'Embrun quoi que recusé par un acte d'incompétence et par des récusations personnelles légitimement alléguées et souvent réitérées, lesquelles citations à nous faites depuis hier au soir sur les 7 heures jusqu'à ce jourd'hui 4 heures après-midi, marquoient dans les seigneurs évêques assemblés seulement depuis deux jours, un extrême empressement à nous condamner et une visible affectation de nous ôter le tems et les moyens de nous défendre, nous avons pris la résolution de nous rendre, à 4 heures et demie après midi, à la porte du concile, accompagné de plusieurs personnes, ou après avoir obtenu la permission d'entrer et avoir salué très-respectueusement toute l'assemblée, nous avons demandé son agrément pour y lire nous-même un acte important en présence de deux témoins amenés avec nous. Monseigneur le président nous a répondu qu'il nous écouteroit volontiers, mais que la dignité de l'assemblée ne permettoit pas d'admettre des témoins étrangers. A quoi nous avons répondu que cette formalité nous avoit paru nécessaire, pour avoir par nous-même un certificat authentique de nôtre lecture. Et sur cette réponse, monseigneur l'archevêque ayant insisté au contraire, nous a prié de nous retirer un moment pour donner lieu à délibérer. Nous sommes donc sorti et ayant été rappellé un quart d'heure après, monseigneur l'archevêque nous a dit que les témoins étrangers étoient inutiles, puisque l'assemblée promettoit de nous donner acte de ce que nous voudrions lui dire. Et comme monseigneur l'archevêque commençoit de nous interroger sur nôtre instruction pastorale, nous lui avons dit en termes formels, que nous ne venions pour répondre à aucunes questions ou pour obéir à aucune citation, puisque nous ne reconnoissions pas le tribunal, mais uniquement pour lire un acte important pour nôtre défense. Et la lecture nous en ayant été permise, nous avons lû alors, distinctement à haute voix et tout au long, l'acte d'appel interjetté par monseigneur l'évêque de Montpellier et par nous, dans les mois de juin et juillet derniers, au pape et au concile général, du violement de la paix de Clément IX, par l'exaction de la signature du formulaire sans y permettre d'expliquer la différente soûmission qu'on rend à l'église en cette occasion, et de tous les griefs qui ont accompagné ou qui pourroient suivre le violement de cette paix, selon qu'il est plus au long énoncé dans ledit acte, comme étant du nombre de ceux que nous avions déjà par avance déférés au concile général par nos appels précédens. Après laquelle lecture monseigneur l'archevêque nous a demandé si nous approuvions tout ce qui est énoncé dans ledit acte, comme aussi ce que nous avions dit dans nôtre instruction pastorale, contre le formulaire, contre la bulle *Unigenitus,* et sur le livre des Réflexions. A quoi nous avons répondu que nous n'avions rien à répondre. Et sur ce que monseigneur l'archevêque a dit alors aux notaires du concile d'écrire sur le registre que nous n'avions pas voulu répondre, nous avons reparti que nous y consentions à condition et non autrement, qu'on y insèreroit aussi la déclaration précise par nous faite dans la troisième citation: que nous ne reconnoissions point le tribunal, et qu'il n'avoit nul droit de nous interroger, après nos récusations et actes d'incompétence cy-devant reitérés, après les récusations signifiées aujourd'hui et encore moins depuis la lecture et notification par nous faite du présent appel au concile général. Après quoi nous avons déposé sur le bureau un double dudit appel, au bas duquel est la copie des lettres dites *apostolos,* du 1er septembre présent mois, le tout signé de nous. Et monseigneur l'archevêque continuant à nous faire plusieurs interrogats, nous avons déclaré que n'ayant plus rien a dire, nous nous retirions. Et comme nous avons un grand intérêt d'avoir acte en forme de la lecture et dépôt dudit appel et *apostolos,* faits en plein concile, et que les seigneurs prélats en refusant de laisser entrer nos témoins, nous ont privé de la liberté et nous ont ôté le moyen d'avoir par nous-même un acte authentique de la lecture et dépôt dudit appel et *apostolos,* nous supplions, requerons et interpellons très-respectueusement lesdits seigneurs archevêque et évêques de nous faire délivrer l'acte qui nous a été solemnellement promis pour justifier la lecture, notification et dépôt de notredit appel et *apostolos.* Fait à Embrun, ce 11 septembre 1727, sur les 7 heures du soir. *(Signé:)* † Jean, évêque de Senez.

Signification du susdit acte.

L'an 1727, le 12 septembre, avant midi, à la requête de messire Jean Soanen, évêque de Senez, à présent demeurant en cette ville d'Embrun,

paroisse S. Vincent, en la maison de M. Roux, juge de ladite ville, où il a élu son domicile; je, Toussaints Sarrazin, sergent ordinaire de la ville d'Embrun, y domicilié, paroisse S. Donnat, pourvû par monseigneur l'archevêque prince d'Embrun, immatriculé aux greffes de ses juridictions, soussigné, ai signifié, notifié et avec les présentes baillé copie à monseigneur l'archevêque d'Embrun et à messeigneurs les évêques assemblés à Embrun, pour eux tous, en la personne de M. l'abbé Astoin d'Hugues, chanoine de la métropole et promoteur du concile, en parlant à M. l'abbé d'Hugues, en son domicile audit Embrun, de l'acte et sommation cy-dessus, à ce que du contenu lesdits seigneurs archevêque et évêques n'en prétendent cause d'ignorance. Et en conséquence, parlant comme dessus, je sergent susdit et soussigné, ai supplié et requis très-humblement lesdits seigneurs archevêque et évêques, au nom dudit seigneur évêque de Senez, de lui faire délivrer l'extrait en forme, de l'acte de lecture, notification et dépôt fait le jour d'hier sur le bureau du concile par ledit seigneur évêque de Senez, des actes d'appel et *apostolos* énoncés en l'acte cy-dessus; sinon et à faute de ce faire, ledit seigneur évêque de Senez, que l'acte et la présente réquisition et supplique vaudront et lui tiendront lieu d'acte, de lecture, intimation et dépôt par lui requis. Et ai laissé la présente copie le jour et an que dessus. *(Signé:)* T. Sarrazin.

VIII. ACTE
de monseigneur l'évêque de Senez.
[Cf. supra col. 759.]

Au nom du Seigneur. Amen. Jean, évêque de Senez, n'a pû croire jusqu'à présent que des évêques instruits des saints canons, ignorassent que l'appel qu'il a interjetté de la constitution *Unigenitus,* au concile général, en saisissant le souverain tribunal de l'église de toutes les matiéres renfermées dans ladite constitution et dans ledit appel: tout autre tribunal inférieur à celui du concile général est incompétent pour en connoître. Il ne pouvoit non plus se persuader que des évêques qui sçavent ce qui est contenu dans cet appel pussent ignorer que la paix de Clément IX et la signature expliquée du formulaire en fait une principale partie; ni qu'ils pussent penser que l'appel qu'ils l'ont obligé d'interjetter de nouveau au futur concile général du violement de cette paix et de tous les griefs en conséquence, ne leur lie pas absolument les mains dans l'affaire présente; cependant la connoissance qu'il a des sentiments de plusieurs évêques du concile le fait maintenant penser autrement et l'oblige pour détruire leur préjugé à leur déclarer:

Primò, qu'il renouvelle tous ses actes d'incompetence, de récusations personnelles, d'appels comme d'abus au parlement de Paris et protestations cy-devant faites, et nommément l'acte d'appel lû et déposé par lui en plein concile le onze du présent mois.

Secundò, que l'appel qu'il a interjetté de la constitution *Unigenitus,* avec les évêques, universités, communautés, corps ecclésiastiques séculiers et réguliers de ce royaume est maintenant canonique et en vigueur pour le fonds et pour la forme; qu'il a été reconnu tel par tous les arrêts des parlemens portés contre les lettres *Pastoralis officii,* et par plus de trente autres arrêts rendus contre les entreprises injustes de quelques évêques contre leurs ecclésiastiques au préjudice de leur appel; qu'il est reconnu par la déclaration du roy de 1717, par celle de 1720 qui le reconnoit pour valide avant ce tems, et qui n'a pû l'anéantir pour la suite: primò, parce que cet appel de sa nature est fondé sur le droit divin des évêques, sur les loix de l'église, sur la liberté chrêtienne, sur les libertés de l'église gallicane et sur le fondement même de la foi, qui ne peuvent recevoir d'atteinte par les déclarations du roy; secundò, parce que ladite déclaration supposoit un accord formel des évêques sur le dogme reçû et sur l'erreur proscrite dans les propositions; tertiò, parce qu'elle supposoit une acceptation de la constitution par tous les évêques qui fût restrictive et rélative à un corps de doctrine approuvée de tous, et quantité d'autres conditions essentielles qui n'ont nullement été acceptées par les évêques; et enfin ce qui est capital, parce qu'elle a été modifiée en son enrégistrement dans les parlemens du royaume précisément dans l'article qui regarde nôtre appel, et cela pour répondre à la requête par nous présentée au parlement de Paris séant à Pontoise. Ce parlement a enrégistré la déclaration, conformément aux régles de l'église, et aux maximes du royaume sur l'authorité de l'église, sur le pouvoir et la jurisdiction des évêques, sur l'acceptation des bulles des papes, sur l'appel au futur concile, lesquelles régles et maximes demeureront en leur force et vertu; modifications qui conservent l'appel dans toute sa force et sa canonicité.

Tertiò, déclare ledit seigneur évêque que quand son appel ne seroit pas déclaré canonique par tant de formes civiles, de régles et de loix du royaume, il est tellement conforme aux saints canons, à l'esprit de l'église aux maximes et aux décisions de tous les conciles généraux qui sont en cette matiére une régle invariable de juger et d'agir, qu'on ne pourroit le condamner, sans faire un schisme public avec la foi et les personnes de ceux qui composent ces saintes assemblées; qu'il est conforme à la condamnation que plusieurs saints évêques d'Orient on fait de la personne et des écrits de Marcel d'Ancyre, après l'approbation solemnelle qu'ils avoient eu dans le concile de Sardique; qu'il est conforme à l'approbation et à la défense que plusieurs des saints peres, des martyrs, plusieurs cardinaux, évêques et théologiens ont fait des écrits d'Origéne sur la Trinité, après la condamnation qui en avoit été faite dans le concile d'Alexandrie et dans les 5e, 6e, 7e et 8e conciles généraux; qu'il est conforme à la défense que l'on a toûjours faite dans l'église, de la personne et des écrits de Jean d'Antioche, malgré la condamnation qui en fut faite au concile d'Ephése; qu'il est conforme à l'appel que plusieurs évêques firent, au cinquiéme concile, de l'approbation que la lettre d'Ibas, évêque d'Edesse, avoit eûë au concile de Calcédoine; qu'il est conforme à l'opposition et à l'examen nouveau de la constitution ou lettre dogmatique de s. Léon qui avoit été approuvée et reçûë par tout le monde chrêtien, excepté par une quinzaine d'évêques d'Illirie, une vingtaine de Palestine, et par Dioscore: examen nouveau demandé par ces évêques, approuvé et fait par le concile de Calcédoine; qu'il est conforme à l'opposition et à l'appel fait par quatre ou cinq évêques d'Orient de la constitution du pape Vigile nommé *Constitutum,* approuvée par tout l'Occident, par toute l'Afrique, par l'Illirie, par la Macédoine, par le patriarchat d'Antioche et de Jérusalem presque entier, c'est-à-dire par plus des trois quarts du monde chrêtien, et au jugement et à la condamnation qui fut faite, dans le cinquième concile, de ladite constitution; qu'il est conforme à l'oppo-

sition qui fut faite par plusieurs évêques d'Afrique, A d'Espagne, d'Illirie, d'Italie et par la France entiére, à la condamnation qui fut faite, dans le cinquième concile général, des écrits de Théodore de Mopsueste, de Théodoret et d'Ibas, de laquelle opposition les évêques de France ne se sont point départis, au moins pour ce qui regarde les écrits d'Ibas et de Théodoret, lorsque deux cens cinquante ans après, ils ont reçu ce cinquième concile au nombre des généraux. Sur quoi est à remarquer dans ces exemples précédens que l'église, bien loin de désapprouver cette résistance à des décisions si solemnelles sur des faits doctrinaux, permet même que l'on recommande la lecture de ses écrits, que l'on en cite des passages et des authorités dans les écrits théologiques, pour faire foi de sa doctrine et de sa tradition; ce qui s'observe tous les jours, à l'égard d'Origéne et de Théodoret, dans les écrits mêmes condamnés par B les conciles généraux.

Quartò, déclare ledit seigneur évêque que son appel et sa défense des propositions et du livre condamné est conforme à l'opposition que le seul moine Sophrone, depuis patriarche de Jérusalem, puis deux évêques d'Orient, puis quinze évêques d'Afrique firent aux constitutions et lettres dogmatiques d'Honorius, reçûës dans les quatre patriarchats, confirmées par trois conciles et authorisées par deux édits des empereurs, et à l'appel qui en fut porté, quelques années après, par trente prêtres, moines et diacres au concile de Latran et ensuite au sixiéme concile général où elles furent condamnées comme hérétiques; qu'il est conforme à la défense et à la justification qui a été faite de ces mêmes lettres dogmatiques, par presque tous les papes, cardinaux, évêques, théologiens et canonistes du monde chrêtien depuis plus de cinq cens C ans, et en particulier par presque tous les évêques de France, qui, dans leurs théses de théologie, ont justifié ces écrits, malgré la condamnation solemnelle qui en a été faite par trois conciles généraux et qui ne souffriront sûrement pas d'être inquiétés sur cet article, sans se pourvoir, comme nous, par un appel canonique au concile général, sans que pour cela ils crussent d'être désobéissans ou rebelles à l'église. Et pour passer sous silence l'obligation imposée, sous peine d'anathéme, dans le septiéme concile général, de regarder comme des sources pures de tradition dix ou douze écrits qui sont tous regardés aujourd'hui comme hérétiques ou fabuleux ou supposés; sans parler de la condamnation faite dans le grand concile de Latran du livre de l'abbé Joachim, aujourd'hui défendu par les plus habiles cardinaux, évêques et théologiens, ni de la constitution dogmatique de Gre- D goire VII qui ne reçût d'opposition que de la part de quelques abbés d'Italie, de quatre ou cinq évêques de France et de vingt-deux évêques d'Allemagne, ni de la constitution dogmatique et jugement porté dans le cinquiéme concile de Latran contre la pragmatique constitution reçûë par tout, excepté par quelques évêques et théologiens et par les parlemens de France qui en interjetterent deux appels canoniques; ni de plusieurs autres constitutions dogmatiques, ausquelles, en suivant l'esprit de l'église, on s'est opposé, et dont on a vingt fois appellé; sans parler de neuf appels canoniques faits en France au futur concile général des bulles dogmatiques des papes reçûës presque par tout; il déclare que son appel est conforme au s. concile de Trente qui ordonne que si, dans l'acceptation de ses decrets contre l'hérésie, il se trouvoit de l'opposition de la part de quelques églises particuliéres, on pourvoye par toutes sortes de moyens, même par la convocation d'un concile général, à l'explication desdits decrets pour satisfaire à la conscience des opposans.

Quintò, déclare ledit seigneur évêque que, par la condamnation des 101 propositions, le pape et les évêques ayant attribué à ces propositions quantité d'erreurs qu'elles n'ont pas, il est appellant de cette attribution, et par conséquent il a porté au tribunal souverain du concile la question de la faillibilité du pape et des évêques dans les faits doctrinaux: ce qui est le fondement de la querelle qu'on lui fait sur la signature expliquée.

Sextò, déclare ledit seigneur évêque, que, de l'aveu de ses adversaires, dans la proposition qui regarde l'usage trop fréquent des sermens dans l'église, dans celle qui regarde l'excommunication, dans celle qui regarde la dispense des loix, le pape, dans sa constitution et les quarante évêques dans leur instruction et autres écrits, n'ayant condamné autre chose que le sentiment des prétendus Jansenistes qui refusent de jurer un fait non révélé et qui ne craignent pas l'excommunication portée contre ceux qui ne signent pas purement et simplement, et qui ne croyent pas être obligés à se soûmettre à la loi de la signature du formulaire, à moins qu'on ne leur permette de l'expliquer: il leur déclare qu'il appelle de cette condamnation du pape et déclaration des évêques, et qu'il a, par cet appel, formellement porté au concile général la question de la signature expliquée.

Septimò, déclare ledit seigneur évêque que, comme on n'a pu lui faire une injure de l'explication de la signature du formulaire, sans priver un évêque du droit d'être l'interprète naturel des loix de l'église, ce qui est un violement manifeste de son droit divin; ou sans décider que l'église est infaillible dans les faits doctrinaux, ce qui est une erreur pernicieuse dans la foi, plusieurs fois condamnée dans l'église et sur tout en celle de France; ou sans déclarer et enseigner, que, quoi qu'elle ne soit pas infaillible, on doit pourtant affirmer par serment, et faire un acte de foi sur ces sortes de faits, ce qui seroit une manifeste hérésie; ou bien au moins sans décider qu'une loi positive, lorsqu'elle est établie par le pape et par plusieurs évêques, ne peut plus recevoir ni explication, ni modification, ni dispense eu égard au tems, aux lieux et aux personnes, ce qui est une erreur dans la foi, un violement de la liberté ecclésiastique et un abus du pouvoir de faire des loix: l'appel qu'il a interjetté en 1717 pour l'exaltation de la foi, pour le maintien de l'ancienne doctrine, pour la liberté de l'église et pour la conservation du droit divin des évêques, a porté ces griefs et cette matiére en entier au tribunal du futur concile.

Octavò, déclare ledit seigneur, que, depuis la paix de Clément IX, lui et messeigneurs les évêques, ses collégues, ayant toûjours joüi en paix du privilége, attaché à leur caractére, d'examiner la foi de leurs ecclésiastiques sur le formulaire, selon cette paix et selon les règles de la foi et de la liberté chrêtienne: ce n'est que depuis leur appel que, par des vûës irréguliéres, on les attaque sur ce sujet, et que, pour les punir de leur appel auquel ils sont inviolablement attachés, on leur suscite une nouvelle guerre sur cet article: ce qui est un grief manifestement recherché à dessein et déjà porté par leur appel au tribunal du concile.

Nonò, ledit seigneur évêque déclare que la paix de Clément IX qui permet l'explication de la

signature du formulaire, est établie sur un fondement solide et qui ne peut être ébranlée par une authorité inférieure à celle qui l'a établie; qu'elle a été établie par le pape et par le clergé de France en entier et confirmée par des déclarations du roy plusieurs fois réiterées, qu'elle est établie sur la déclaration publique et sur les lettres de dix-neuf évêques au pape et au roi, sur la déclaration des trois évêques médiateurs de la paix, sur celle de trois autres évêques, sur les procès-verbaux et la lettre commune des quatre évêques, sur le bref qui, en conséquence, leur fut adressé, sur la pratique et l'approbation de presque tous les autres évêques de France, sur la déclaration du roi de 1668, sur celle de 1676 et sur deux autres de 1716 et 1720, depuis que cette paix a été ratifiée par les assemblées générales du clergé ès années 1670, 1675, 1679, où les pièces originales de cette paix furent mises au nombre des titres précieux de l'église gallicane, et surtout en 1681 où, en termes exprès, l'assemblée demanda une rétractation au sieur David sur l'infaillibilité de l'église dans les faits doctrinaux; que, depuis ce tems, elle a été ratifiée et confirmée à Rome par des actes authentiques, et qu'elle n'a depuis reçu aucune atteinte ni changement par la bulle *Vineam Domini:* primò, parce que selon toutes les maximes du droit civil et canonique jamais une loi antérieure n'étant abolie par une postérieure, si celle-ci ne fait mention de l'autre et si elle n'en contient une révocation expresse, il ne se trouve aucun endroit dans la bulle *Vineam* qui contienne une révocation expresse de la paix de Clément IX ni qui défende expressément aux évêques d'expliquer la double soûmission dûë à la signature du formulaire. Secundò, parce que la bulle *Vineam* ne condamne que le silence de duplicité qui retient l'erreur dans le cœur. Tertiò, parce que l'énoncé de ladite bulle renfermé dans: l'à ces causes, se borne à déclarer, que pour satisfaire aux constitutions apostoliques, il faut, de cœur comme de bouche, condamner le sens du livre de Jansenius tel qu'il est dans les cinq propositions, ce qui ne touche pas même indirectement à la question présente. Quartò, ce qui est capital, parce que cette bulle qui ne fait loi dans ce royaume qu'aux termes de l'acceptation de messeigneurs les évêques de France, a été ainsi acceptée et entenduë, comme il paroit par les mandemens de dix ou douze de messeigneurs les archevêques et de la plus grande partie de messeigneurs les évêques de France.

Mais quand même la paix de Clément IX auroit été chimérique, comme quelques-uns ont osé l'avancer, et quand il seroit vrai que tout ce qui s'est fait entre les évêques de France n'auroit été qu'une collusion, et quand on n'auroit rien communiqué à Clément IX, cette affaire seroit au moins restée en l'état où elle étoit avant le bref de Clément IX aux évêques et avant la déclaration de 1668; c'est-à-dire que d'un côté le pape demande qu'on souscrive son formulaire sans restriction, et de l'autre tous les évêques de France déclarent qu'ils n'accordent au formulaire et aux constitutions apostoliques, qu'une soûmission de foi pour le dogme décidé et une soûmission de respect et de discipline pour la décision du fait qui y est contenu; et qu'on ne peut demander rien davantage, sans établir ce dogme nouveau, inoüi, pernicieux, contraire aux principes de la foi, contraire au salut du roi et du royaume, condamné par la doctrine constante de toute l'église, et en particulier par celle de France, par lequel on attribuë au pape ou à l'église l'infaillibilité sur les faits doctrinaux non révélés. Or, dans cet état même, l'explication de la signature du formulaire seroit une loi de l'église de France, quand même elle n'auroit reçû aucune autre approbation publique; et l'on ne pouvoit s'écarter de cette loi et de cette doctrine de l'église de France, sans s'écarter de la doctrine constante de l'église sur la reception des conciles généraux et des bulles apostoliques, et sans condamner une tradition manifeste, formée sur la foi publique et sur la doctrine précise des papes s. Leon, s. Grégoire, Pélage I, Pélage II, Nicolas I, Adrien VI et de plusieurs autres papes depuis 500 ans et sur celle de s. Basile, s. Grégoire de Nazianze, s. Jean Chrisostome, s. Cyrille de Jérusalem, s. Jérome, s. Augustin, Dydime d'Alexandrie, Rufin, Tertullien, et de presque tous les peres et autheurs ecclésiastiques dont nous avons les écrits, et en particulier sans condamner la doctrine présente de l'église de Rome, des cardinaux, des évêques, des théologiens et des canonistes de presque tout le monde chrêtien.

De plus, ledit seigneur évêque déclare, que quand même le tribunal d'Embrun ne seroit pas incompétent, quand il seroit vrai que cette matiére ne seroit pas portée au souverain tribunal du concile par son appel de la constitution, quand les seigneurs évêques ne seroient pas legitimement recusés, ils n'ont aucun pouvoir de le condamner à aucune peine pour les prétendus délits dont il est accusé: parce que c'est une maxime certaine dans le droit civil et canonique que, pour condamner quelqu'un à une peine, il faut, quand ce n'est pas le souverain qui juge et qui condamne: primò, un délit marqué et constaté par les loix; secundò, une peine déclarée et désignée par les loix; tertiò, que cette peine regarde toutes sortes de personnes et nommément ceux qui, par leur état, doivent être nommés dans les loix, et qui n'y sont pas compris s'ils n'y sont pas nommés. Sans cela une condamnation portée, seroit une injustice manifeste, et un violement de toutes les loix, et un attentat contre l'ordre et la dignité de ceux qu'on voudroit soûmettre à des loix qui ne les regardent pas. Or, rien de tout cela ne se trouve dans l'affaire présente: il n'y a nulle loi ecclésiastique qui défende ni qui puisse défendre à un évêque d'expliquer à ses ecclésiastiques la double soûmission qu'ils rendent à l'église en souscrivant le formulaire; nulle loi ecclésiastique qui prive les ecclésiastiques, même du second ordre, de leurs bénéfices en souscrivant ainsi; nulle loi ecclésiastique qui parle de punir un évêque, pour signer ou pour faire signer avec cette explication. Il est bien vrai qu'il y a une loi du prince qui parle de punition contre ceux refusent de se soûmettre aux constitutions apostoliques et à la signature du formulaire; mais cette loi ne soûmet aux peines que ceux qui refusent de signer le formulaire, et non ceux qui le signènt de tout leur cœur en expliquant la double soûmission renfermée dans la signature. D'ailleurs cette loi ne parle que des ecclésiastiques du second ordre ausquels sa majesté veut que le procès soit fait par les évêques ou par leurs officiaux. Enfin c'est une maxime fondamentale dans l'église et dans l'état, que les édits et déclarations des roys sur les canons et sur les loix ecclésiastiques ne font que les suivre, les confirmer, les authoriser et les faire exécuter. Où il n'y a donc point de loi ecclésiastique contre nous, il ne peut y en avoir de civile et nous ne craignons pas que des évêques qui connoissent et leurs droits et les régles de l'église, puissent, au préjudice des uns et des autres, ou surprendre quelques édits ou déclarations contre nous, ou se servir de ceux qui avoient été surpris.

Et pour passer sous silence une infinité de raisons, de prescriptions tirées du fonds et de la forme de cette affaire qui ne peuvent être déduites dans un écrit de cette nature, quand ledit seigneur évêque ne seroit à couvert, ni par les appels de la constitution, ni par les actes d'incompétence et de récusations personnelles, ni par les appels comme d'abus, ni par la paix de Clément IX, ni par la nature de l'affaire: l'appel au futur concile général du violement de la paix de Clément IX et griefs en conséquence, qu'il a lû et notifié et déposé dans le concile d'Embrun, l'onze de ce mois, a lié en entier le pouvoir de cette assemblée, et a saisi le tribunal de l'église universelle de toute cette querelle. Et à moins que de vouloir user de violence, de mépriser ouvertement l'authorité du concile général, de fouler aux pieds la liberté de l'église, le droit divin des évêques et toutes les maximes du royaume; à moins que de mépriser le commandement de J. C. qui ordonne en dernier ressort, d'avoir recours au jugement de l'église dans une matiere où, selon les adversaires, le clergé de France, ni aucune autre assemblée de l'église n'a porté de décision formelle, et dans laquelle il n'y a d'autre loi contre lui que le sentiment particulier de ceux qui l'accusent: le concile d'Embrun, ni aucun autre concile particulier, ne peut, sans abus et sans injustice, entreprendre de porter aucun jugement pénal contre lui.

Déclare enfin ledit seigneur évêque, que sans se départir d'aucun de ses actes par lui cy-devant faits, qu'en les renouvellant tous en général et en particulier autant que besoin est, et sans aucun préjudice de ses droits pour le seul honneur de l'épiscopat et pour communiquer à messeigneurs les évêques les choses qu'il croit en conscience devoir leur communiquer il leur fait et délivre la présente déclaration. *(Signé:)* †Jean, évêque de Senez.

Signification.

L'an 1727, le 15 septembre après midi, à la requête de messire Jean Soanen, évêque de Senez, à présent demeurant en cette ville d'Embrun, paroisse s. Vincent, en la maison de M. Roux, juge de ladite ville, où il a élû son domicile, je Toussaint Sarrazin, sergent ordinaire de la ville d'Embrun, y domicilié, paroisse s. Donnat, pourvû par monseigneur l'archevêque prince d'Embrun, immatriculé au greffe de ses jurisdictions, soussigné, ai signifié et notifié la déclaration cy-dessus à monseigneur de Tencin, archevêque et prince d'Embrun, et en sa personne à messeigneurs les évêques assemblés à Embrun, en parlant à M. l'abbé d'Astoin d'Hugues, chanoine de la métropole et promoteur du concile, trouvé audit Embrun, en son domicile, auquel parlant comme dessus, j'ai laissé copie tant de la déclaration que du présent, à ce que du contenu en iceux, lesdits seigneurs archevêque et évêques n'en ignorent, sous les protestations et réserves énoncées cy-dessus, et autres faites par ledit seigneur évêque de Senez, par ses actes précédens. Et ai laissé la présente copie le jour et an que dessus. *(Signé:)* T. Sarrazin.

IX. LETTRE

adressée à monseigneur l'évesque de Senez, au sujet de son instruction pastorale du 28 août 1726. [Ab his qui Formulae Alexandri VII subscribere renuunt. Cf. *Journal historique du concile d'Embrun* (1727), II, 46-51.]

Monseigneur. Vôtre derniére instruction pastorale a rempli de joye et de consolation tous ceux qui aiment l'église et qui sont touchez de ses maux. Elle est généralement applaudie et estimée de tout le monde. Nous nous y sommes unis de coeur, dès le moment qu'elle a paru et nous avons compris dès-lors, qu'il étoit de nôtre devoir de nous y unir par un témoignage public.

Les bruits qui se sont répandus, d'une commission envoyée à monseigneur l'archevêque d'Embrun, pour proceder contre vous, au sujet de vôtre instruction pastorale, nous ont parû une occasion, qui nous obligeoit à nous déclarer. Mais indépendemment de ces bruits, dont il ne nous est pas permis d'approfondir la vérité, nôtre devoir subsiste; et nous ne pouvons différer à un autre tems, qui ne dépendra pas de nous, ce que nôtre conscience et le zele que nous devons avoir pour la paix de l'église, nous obligent de faire.

Ainsi, nous nous unissons à vous, monseigneur, pour la défense et le soûtien de la paix de Clément IX. Nous sentons combien ont été justes, comme vous le dites, les desirs et les voeux de plusieurs grands évêques, qui ont souhaité et demandé, il y a long-tems, l'abolition de la signature du formulaire; et nous vous rendons graces, du zele que vous témoignez pour l'accomplissement de leurs voeux, et de l'assurance que vous nous donnez, que vous n'épargnerez rien pour maintenir la liberté des signatures expliquées conformément à la paix de Clément IX. Nous déclarons aussi que nous adoptons avec vous, monseigneur, les remontrances de M. l'évêque de Montpellier au roi, et la lettre pastorale qu'il a adressée, à ce sujet, au clergé de son diocése. Que ces piéces contiennent nos sentimens, et que nous espérons de la miséricorde de Dieu d'y perseverer jusques au dernier soûpir de nôtre vie. C'est un témoignage que nous devons à l'église, nôtre mère, pour contribuer, autant qu'il est en nous, à la délivrer du joug qu'on lui impose par le formulaire, sous lequel elle gemit depuis tant d'années, et dont on tire publiquement de si pernicieuses consequences, contre les dogmes de la grace efficace par elle-même, et de la prédestination gratuite, lorsqu'on interdit l'explication.

Nous vous supplions d'être persuadé que nous sommes, avec un très profond respect, monseigneur, vos très humbles et très obéissans serviteurs. Juillet 1727.

Hamel, curé de Molême, diocése d'Auxerres. N. Michard, curé de Chemilly, diocése de Langres. P. Monceau, prêtre de la Doctrine chrétienne de Noyers. Frideric de Liege, chanoine regulier de l'abbaye de saint Pierre d'Auxerres, congregation de France. N. Bezon, superieur des prêtres de la doctrine chrétienne du college de Noyers, diocése de Langres. D. Théodore Brocq, religieux de la congregation de saint Vannes. Renou, prêtre curé de Merry sur Yonne, diocése d'Auxerres, ci-devant prefect apostolique de la mission de l'isle Bourbon en Orient. J. B. Paul, prêtre de l'Oratoire de Troyes. N. Marie Ruffin Denis, prêtre de l'Oratoire de Troyes. Le Fèvre, curé de saint Jean de Troyes. J. Bourgeois, prêtre de la doctrine chrétienne de Noyers. D. J. Bouchier, religieux de la congregation de s. Vannes. J. Heuvrald, curé de Bernoul, diocése de Langres. N. Polonceau, chanoine regulier de la congregation de France, et prieur curé de saint Pelerin, dans la ville d'Auxerres. L. Huez, prêtre de l'Oratoire de Troyes. Reveillot, prêtre de l'Oratoire. C. Bellot, prêtre de la doctrine chrétienne de Noyers. Lallement, prêtre chanoine, et promoteur de la collegiale de saint Pierre de Tonnerre, diocése de Langres. Beaufort, curé de Clamange, diocése de Châlons en

Champagne. Amateur Boulerot, prêtre de l'Oratoire de Troyes. D. Leon Chevalier, religieux de la congregation de saint Vannes. Ant. Foudrial, curé de Sacy, diocése d'Auxerres. Ant. Camelin, ancien chanoine de Chably. Collot, prêtre curé de Doches, diocése de Troyes. D. Lion, chapelain vicaire de s. Pierre de Tonnerre, diocése de Langres. F. Alexis Salazard, religieux diacre de l'abbaye de saint Germain d'Auxerres. N. Grozelier, prêtre de l'Oratoire de Troyes. C. Barigede, prêtre de l'Oratoire de Troyes. D. Challan, prêtre curé de Nitry, diocése d'Auxerres. C. Johanni du Portail, prêtre de l'Oratoire de Saumur, diocèse d'Angers. F. François le Bel, prêtre benedictin de la congregation de saint Maur. Chaillon de Guerenne, prêtre de l'Oratoire de Saumur, diocése d'Angers. F. Pierre Menardeau, prêtre benedictin de la congregation de saint Maur. H. Pelais, chanoine regulier, prieur curé de Cezy, diocése de Sens. F. Loüis Labitte, religieux benedictin de la congregation de saint Maur, et ci-devant prieur. F. Claude Leauté, religieux benedictin prêtre en l'abbaye de sainte Colombe-lez-Sens. F. J. J. Barré, prêtre religieux benedictin de la congregation de s. Maur. F. J. Bretagne, diacre de l'abbaye de s. Germain d'Auxerres. R. le Blond, docteur de Sorbonne, chanoine theologal de l'église d'Orleans. Peronny, prêtre du diocése d'Auxerres, vicaire de s. Loüis de Gien. Lamy, curé de Nevoix, diocèse d'Auxerres.

X. LETTRE

adressée à monseigneur l'évesque de Senez au sujet de son instruction pastorale du 28 août 1726. [Ab his qui Formulae Alexandri VII subscripti sunt sed subscriptionem retractaverunt. *Ibid.*, 51-8.]

Monseigneur. Vôtre derniére instruction pastorale *etc. ut supra col. 857 D usque ad verba:* au clergé de son diocése.

Que ces piéces en nous instruisant de plus en plus sur nos devoirs, ont, de plus, augmenté le regret, que nous avions déjà d'avoir signé le formulaire purement et simplement; et que nous sommes d'autant plus affligez d'avoir commis cette faute, que nous voyons les pernicieuses consequences, qu'on tire, chaque jour, de ces signatures non expliquées, contre les dogmes de la grace efficace par elle-même et de la predestination gratuite. Nous esperons de perseverer, par la misericorde de Dieu, dans ce sentiment jusqu'au dernier soûpir de nôtre vie.

Nous vous supplions d'être persuadé que nous sommes, avec un très profond respect, monseigneur, de vôtre grandeur les très humbles et très obéissans serviteurs. Juillet 1727.

Jean-Ant. de Genibrouze de saint Amant, prêtre de l'Oratoire de Troyes; R. J. B. de Gennes, prêtre de l'Oratoire de Troyes; B. Lenet, chanoine regulier, abbé de Nôtre-Dame du Grand-Val des Ecoliers; F. Guillaume Desir, religieux prêtre de l'abbaye de saint Germain d'Auxerres; J. Grenan, curé des villages de la Riviére, Soules, Noyers en Bourgogne, diocése de Langres; E. Gaudin, prêtre de l'Oratoire de Troyes; F., curé de saint Pantaleon de Troyes; P. Julliot, chanoine de Chably, diocése de Langres; Florent-Loüis de Neufville, tresorier de l'église cathedrale de saint Etienne d'Auxerres; J. F. Belgeat, prêtre chanoine regulier de Troyes; Henri Camusat, prêtre de l'Oratoire de Troyes; Ant. Daime, prêtre de l'Oratoire; D. Claude Cloüet, religieux de la congregation de s. Vannes; F. Hyacinthe le Maire, religieux de saint Dominique du couvent de Bourges; Droüillet, curé et doyen de Mouson, diocése de Rheims; J. Martin, prêtre du diocèse de Nantes, confesseur et chapelain du monastére de sainte Scholastique à Troyes; F. Ant. Leauté, prêtre religieux de l'abbaye de saint Germain d'Auxerre; F. Ant. Levêque, prieur et curé de la ville d'Auxerres, de la congregation de France; François Cligny, prêtre du diocése de Troyes; C. Maurin, chanoine regulier, prieur de Neuvi Sautour, diocése de Sens; J. Robin, prêtre religieux benedictin de la congregation de s. Maur, de l'abbaye de s. Martin à Tonnerre, diocése de Langres; F. Charles Clemencet, diacre, religieux benedictin de l'abbaye de s. Germain d'Auxerres, de la congregation de s. Maur; Geoffroi, docteur en théologie, chanoine théologal et curé de s. Simphorien de Rheims; Henri Julliot, prêtre curé de Courgi, diocése d'Auxerres; J. Bernard de Blandé, prêtre de l'Oratoire de Troyes; F. Loüis Abraham Magheureau, religieux diacre de l'abbaye de saint Germain d'Auxerres; H. J. Vinot, chanoine de l'église de Tours, docteur en théologie de la faculté de Paris, maison et societé royale de Navarre; F. Loüis Coignace, prêtre dominicain: F. J. J. Vaudrey, religieux diacre de l'abbaye de s. Germain d'Auxerres; Nicolas Vuittié, prêtre curé de Fouronne, diocése d'Auxerres; Baudry, prêtre habitué de saint Pantaleon de Troyes; Mannoury, prêtre curé de Fontenailles, diocése d'Auxerres; F. Etienne Bailly, moine religieux diacre de saint Germain d'Auxerres; F. François Bonnard, religieux diacre de l'abbaye de saint Germain d'Auxerres; F. Charles-Marie Doignon, diacre benedictin de la congregation de saint Maur; Verneulie, prêtre de l'Oratoire de Saumur, diocése d'Angers; Mucy, prêtre de l'Oratoire de Saumur, diocése d'Angers; Etienne Rouger, prêtre du diocése d'Auxerres; P. Michault, prêtre de la Doctrine chrêtienne de Noyers; J. Orillard, prêtre curé de Seignelay, diocésse d'Auxerres; N. Marcellat, prêtre de Troyes; Servoles, prêtre de l'Oratoire de Saumur, diocése d'Angers; Denis F. Deneel, prêtre chanoine régulier de Troyes; E. de Percey, prêtre de l'Oratoire de Langres; Claude Denis Jourdain, prêtre de l'Oratoire de Riom; Nicolas Guerin, prêtre de l'Oratoire de Troyes; J. Foynal, prêtre chapelain de Lacourgis, diocése d'Auxerres; Herbault, prêtre prieur de Nôtre-Dame de l'Isle, diocése d'Angers; Le Cieulx, prêtre de l'Oratoire de Saumur, diocése d'Angers; F. Henry Bernardin, religieux diacre de la congregation de saint Maur, de l'abbaye de saint Germain d'Auxerres; S. de Nogent, prêtre de l'Oratoire; C. F. le Roy, de l'Oratoire de Troyes; Michel Marcadé, clerc de la Doctrine chrétienne de Noyers; J. Charloy, de l'Oratoire de Troyes; F. Jean Prevot, de l'ordre des freres Précheurs, professeur en théologie et du couvent d'Abbeville; frère Jean Baptiste George, religieux prêtre de la congregation de saint Maur; F. Philibert du Roussin, prêtre religieux de la congregation de saint Maur; F. J. Baptiste Marion, diacre, religieux bénédictin de la congregation de saint Maur; Monfoy, prêtre de la Doctrine chrétienne; F. Nicolas Lamotte, prêtre, religieux bénédictin de la congregation de saint Maur; Bocquillot, chanoine d'Avallon, diocése d'Autun; Pombart, prêtre de la Doctrine chrétienne; Contet, curé de l'Isle, diocése de Langres; C. de Reims, chanoine regulier, prieur curé de Cours diocése de Langres; Grenan, curé de Frêne, diocése de Langres; Mollard, curé de Chielot, diocése de Langres; C. Baudouin, docteur en théologie et chanoine de l'église metropolitaine de Reims; Mazeline, chanoine regulier; Gourmaud, bachelier en théologie, curé de s. Loüis de Gien; Chaseray, prêtre de l'Oratoire; L. de Rancourt,

prêtre, licentié en droit civil et canon et chanoine A de Gien; Lamilault, prêtre et chanoine de Gien; Le Franc, prêtre du diocése de Toulon et chanoine de Gien; Moreau, trésorier du chapitre de Varzi; Le Verrier de Chanvalon, chanoine de Donzy; R. Guaidon, chanoine de Clamecy, diocése d'Auxerres; frére Ant. Thuilliers, prêtre, moine bénédictin de la congregation de Saint Maur; F. Berlier, prêtre curé de saint Pierre de Varzi; Charles de la Garde, pr. vic. de saint Pierre de Varzi; Maupou, prêtre chanoine de Varzi; P. Colas, prêtre du diocése de Langres; V. Jacquot, prêtre du diocése de Langres; N. Cogney, de la Doctrine chrétienne de Noyers, diocése de Langres.

XI. ACTE

de M. de Senez, au sujet de la sentence portée contre lui par le concile d'Embrun. *[Journal* cit. II, 108-12.]

Au nom du Seigneur. Amen. Nous, évêque de Senez, considerant avec quelle constance on a violé toutes les loix, dans le prétendu tribunal érigé contre nous; et que sans respecter aucune des formes civiles et canonique de jugement, ni l'autorité de l'église de France, ni celle de l'église universelle, on nous a condamné, parce que nous sommes inviolablement attachez à la doctrine et à la foi que nous avons reçuë; considérant encore que l'on n'a eu aucun égard à la déclaration solemnelle, que nous avons fait de nôtre foi, et de nôtre soûmission aux loix de l'église, prises dans leur veritable sens et leur juste étenduë; par laquelle déclaration nous promettions une très-sincere soûmission de foi, à toutes les décisions de l'église qui regardent le dogme et à celles qui regardent les faits fondez en la revelation; et une soûmission de respect et de déference, aux décisions qui re- C gardent les faits doctrinaux non revelez: et persuadé, tant par les déclarations particulieres des seigneurs prélats du concile, que par la condamnation et le mépris qu'ils ont fait de nôtre déclaration, que le jugement qu'ils rendent contre nous, est un attentat contre nos saintes libertez, et contre la doctrine de l'église; et qu'ils ne condamnent l'explication de la double soûmission renduë à l'église dans la signature du formulaire, que parce qu'ils sont eux-mêmes dans des erreurs dangereuses sur cet article, et qu'ils veulent qu'on fasse un acte de foi et que l'on jure sur les promesses de Jésus-Christ, que l'on croit un fait qui n'est fondé, ni sur la revelation, ni sur l'évidence des sens, ni celle de la raison; et qu'ils veulent que l'on adhére, et que l'on fasse un sacrifice réel de son entendement et de sa raison, à l'autorité humaine, en la mettant par là au niveau de celle D de Dieu.

Après avoir examiné devant Dieu, combien une telle doctrine peut être funeste à l'église; combien elle est contraire à sa doctrine et à sa pratique constante; et sentant l'obligation où nous sommes par nôtre caractére episcopal, de faire tous nos efforts, et de combattre jusqu'à la mort pour en défendre l'église de Jésus-Christ.

Après avoir invoqué le saint nom de Dieu, et posé sous ses yeux l'importance de la matiére nous protestons, que voulant toûjours vivre et mourir dans l'unité de l'église catholique, sans vouloir nous départir de la communion de nôtre s. p. le pape, ni de l'obéissance canonique que nous lui devons; pour nous y attacher même d'avantage et plus parfaitement que jamais; nous renouvellons l'acte d'appel du violement de la paix de Clément IX interjetté à nôtre saint pere le pape et au concile général; lequel acte nous avons lû, notifié et déposé sur le bureau du concile d'Embrun, avec les lettres *apostolos,* en pleine congrégation, le onziéme du présent mois de septembre; et protestons que nous y adhérons, et qu'outre les griefs y énoncez et contenus, nous déferons au tribunal du futur concile oecumenique les griefs de nôtre jugement et les erreurs de nos adversaires, qui sont la cause et le fondement de nôtre condamnation; et cela aux termes et clauses de nôtre dit acte d'appel, renouvellant en tant que besoin est, tous nos actes precedens. Déclarant en presence de Dieu et des hommes, que, n'ayant personne avec nous, qui sache ce qui est nécessaire pour valider des actes, si le présent manque en quelque chose, nous demandons la protection des loix pour le faire valider. Fait à Embrun, le 22 septembre 1727. *(Signé:)* † Jean, évêque de B Senez.

XII. LETTRE

de M. de Senez à un chanoine de sa cathédrale, dattée d'Embrun, le 23 septembre. *[Journal* cit. II, 143-5.]

Ne vous affligés point, mon cher chanoine; car si vôtre peine étoit trop vive, vous mettriés le comble à la mienne; et au lieu de m'aider à soûtenir la fidélité que je dois à Dieu, vous m'affligeriés par mon affection pour vous. La sentence du concile vient enfin de paroître. *[Supra col. 765-71.]*

Les choses étant dans cet état, vous jugés bien que mon coeur est déchiré dans toutes ses veines; car après Dieu, j'aime mon troupeau, mes filles *[moniales Visitationis b. Mariae de Castellane]* et mes pauvres; et vous sçavés la part que vous avés dans mon coeur. Mais Dieu veut que je préfére à mes enfans, à mes amis, à mon honneur, et à ma propre vie, sa volonté, sa grace, son amour. C'est à ces trois devoirs qu'on livre la guerre; et M. l'archevêque m'a avoüé, deux ou trois fois, que si j'acceptois la constitution, je serois blanc comme la neige.

Consolés mes amis, mes filles en leur faisant sentir que la persécution auroit été de même après ma mort; représentés leur que je donnerois volontiers ma vie pour eux, si on s'en contentois. Mais je ne puis, sans apostasie, ni trahir ma conscience par un horrible serment, en jurant malgré ma conviction, sur un fait non revelé et contesté, comme l'attribution des cinq propositions au livre de Jansenius, ni trahir vainement la doctrine de l'église, l'efficace de la grâce de Jésus-Christ, et la necessité de l'amour de Dieu dans le sacrement de la penitence, et cent autres vérités en recevant la constitution.

On raisonne ici beaucoup sur mon exil: les uns disent Embrun, d'autres le mont Dauphin et d'autres Gap. Dieu est partout, et s'il me rend fidéle partout, je serai content. J'ai déclaré un appel en forme, au nom de M. de Montpellier et au mien, au parlement de Paris, comme d'abus; mais un dernier arrêt du conseil me ferme cette porte. Dieu se montrera quand son tems sera venu: attendons en paix ses momens et soumettons-nous à sa volonté. Ne vous laissés point vaincre à vôtre douleur. Dieu nous met tous à une grande épreuve. Il y a mis avant moi tant de grands saints, dont je ne suis qu'une ombre: les Athanases, les Chrysostomes, les Eusébes de Verceil et les Hilaires de Poitiers, aimoient bien leurs diocéses, et ils les ont quittés et sacrifiés pour garder leur foi. Je suis tout-à-vous jusqu'au dernier soûpir. † Jean, évêque de Senez.

XIII. LETTRE

circulaire de monseigneur l'évesque de Senez aux évesques de France, au sujet du concile d'Embrun. *[Journal* cit. II, 148-61.]

Monseigneur. L'interêt commun de l'épiscopat qui nous unit, ne me permet pas de vous laisser ignorer ce qui se passe ici, à mon sujet, dans le concile de cette métropole. Ma douleur est de ne pouvoir vous en faire part, sans decouvrir des faits peu honorables à mes comprovinciaux et que la charité, aussi bien que mon respect pour eux, me porteroient à ensevelir dans un silence éternel. S'il ne s'agissoit, dans cette affaire, que de mes interêts personels, je me contenterois de gemir de mon oppression dans le secret; et imitant la conduite du premier des pasteurs, je me livrerois comme lui, sans aucune plainte, à l'injustice de ceux qui ont formé le dessein de me condamner. *Tradebat autem judicanti se injuste.* (I ép. de s. Pierre, c. 2, v. 23.) Ce ne sont point ici, monseigneur, de vaines exagerations, ni des declamations outrées; le simple exposé de la conduite qu'on a tenuë à mon égard, depuis l'ouverture de ce concile, vous fera connoître avec quelle exactitude et quelle sincerité je vous parle. Vous sçavés, monseigneur, que plusieurs prélats de l'assemblée de 1725, prierent le roy, malgré l'opposition de plusieurs de leurs collégues, d'accorder un concile provincial à Narbonne contre M. l'évêque de Montpellier et un autre à Roüen contre M. l'évêque de Bayeux. Ce projet peu mesuré fut rejetté comme il le meritoit. Mais M. l'archevêque d'Embrun, poussé par des ressorts plus secrets, a demandé et obtenu un concile pour sa province, que le roy a permis, en asseurant par sa lettre de cachet du 24 mai, que tout se passeroit selon les loix et les formes canoniques. Cette promesse m'a fait entreprendre un rude voyage, malgré mon âge de plus de 80 ans, pour obéir aux ordres de sa majesté. Mais le violement de toutes les loix et de tous les canons me cause aujourd'hui la douleur la plus sensible. Voici le fondement de mes plaintes et de mes griefs.

Sur le bruit general de tout le royaume, que ce concile étoit convoqué contre moi personnellement, je fis signifier à M. l'archevêque d'Embrun, le 11 août, un acte d'incompetence, dressé par les plus habiles avocats et canonistes de Paris, par lequel je reconnoissois le concile comme legitime, et offrois d'y assister, tant qu'il se tiendroit dans les bornes de sa competence: mais que s'il entreprenoit de juger de ma personne ou mes écrits, qui, par mon appel de 1717, sont sous la protection de l'église universelle, je declarois incompetent le concile d'Embrun. Une démarche si conforme aux loix et aux canons, n'opera rien. C'est, monseigneur, mon premier grief contre le concile.

Quoique cet acte ne fût qu'un moyen de paix et de conciliation, les ennemis de ma personne et de ma cause, commencérent, avant l'ouverture du concile, à employer contre moi l'artifice et la violence. Un de mes amis m'ayant envoyé de Digne un messager, chargé de quatre mémoires importans pour ma défense, ce messager fut arrêté aux portes d'Embrun, d'où il fut mené chés M. le lieutenant de roy, et, de ses ordres, ou autres, fut conduit en prison où il est encore detenu depuis 14 jours. Mes papiers lui furent enlevés, et quelque remontrance que j'en aye faite à M. le lieutenant de roy, à M. le major, et enfin à M. l'archevêque, ils m'ont tous asseuré ignorer ce fait, qui cependant est public dans toute la ville et je n'ai pû obtenir là-dessus aucune justice. C'est mon second grief, qui renferme trois injustices, le violement du droit de gens, le vol de mes papiers, et le défaut de liberté durant le concile.

Pour couvrir une démarche si odieuse, on en a fait une autre aussi injuste, en ajoûtant à la garde militaire une garde bourgeoise à chaque porte, qui arrête tous les etrangers, examine ce qu'ils portent, et les fait conduire chés M. le lieutenant de roy. Un de mes amis, arrivant le 23 de ce mois, dès qu'il eut declaré qu'il venoit pour me voir, M. le lieutenant de roy lui dit: „Monsieur, trouvés bon que j'en aille donner avis au concile". Il lui donna aussi-tôt un officier, qui le garda pendant une heure à vûë, et ne le relâcha qu'après le retour de M. le lieutenant de roy: ce qui a causé une telle terreur parmi ceux dont je pouvois tirer quelque secours, que j'ai été abandonné par un notaire, greffier de mon clergé, mon unique conseil jusqu'alors, et que je ne puis plus recevoir ni lettres, ni papiers pour ma défense. Troisiéme grief. Après avoir violé le droit public et naturel avant le concile, on commença dès la premiére congregation générale, tenuë le 16 août après midi, par donner atteinte à la liberté necessaire au concile, en voulant me priver de deux théologiens que j'avois choisis, pendant que M. l'archevêque en avoit quatorze pour lui, et pour deux évêques de l'assemblée. Il proposa, dans cette vûë, une commission pour examiner les théologiens: et sur ce que je representai que c'étoit faire une injure aux évêques qui en étoient les garans, et qu'il n'y avoit dans les conciles aucun exemple de pareille commission, il proposa un autre moyen: ce fut d'obliger tout le concile, sans exception, à promettre par serment de garder le secret sur les opinions. En vain j'exposai qu'un tel serment n'étoit ni nécessaire, ni juste, ni conforme à la liberté, et à l'usage des conciles, M. l'archevêque m'objecta l'exemple du concile de Bourdeaux, en 1624, où l'on avoit, disoit-il, exigé de toute l'assemblée un pareil serment. Mais, dans la congregation générale qui suivit, j'exposai à l'assemblée, que j'avois examiné, avec mes théologiens, un grand nombre de conciles provinciaux, où il n'y avoit aucun serment sur le secret et que, dans le concile de Bourdeaux, le serment ne regardoit ni les évêques, ni leurs théologiens, mais seulement les députés et les officiers, desquels on l'exigea alors pour des raisons très particuliéres au tems, au lieu, et aux mesures que l'on vouloit prendre contre les violences des seigneurs temporels. Toutes mes remontrances et mes raisons furent inutiles sur ce point: on exigea le serment de tout le concile sur le secret. Quatrième grief, qui ôte la liberté du concile, et me met dans l'impuissance d'apprendre aucune des vrayes ou fausses demarches qu'on y fait contre moi.

Dans la même congregation générale du lundi 18 on continua de violer la forme des jugemens canoniques; car, au prejudice de l'acte d'incompetence signifié, et avant que de l'avoir examiné et y avoir fait droit, M. l'archevêque excita le promoteur à faire une dénonciation de mes écrits en termes si violens et si outrageux, qu'il seroit difficile d'en trouver des exemples: cinquiéme grief, puisque l'incompetence n'étant point encore jugée, le promoteur n'étoit point en droit de faire cette dénonciation, ni le concile de la recevoir.

La dénomination ne fut pas plûtôt finie par le promoteur, que le president, sans aller aux voix, prononça lui-même ces paroles: „Monsieur le promoteur, on vous donne acte de votre requisition."

Ce qui forme un sixiéme grief, par le violement de la loy commune à tous les tribunaux, qui oblige le president à recueillir les opinions des juges.

Je demandai ensuite que cette dénonciation, toute noire qu'elle étoit, fût inscrite dans les registres, et que le concile m'en concedât acte ou copie; ce que M. le president me promit devant tout le monde, sans que j'aye pû l'obtenir jusqu'à ce jour, quelque demande que j'en aye faite: et ce refus devient pour moi un septiéme grief. M. l'archevêque, en me promettant les actes que je demandois, me proposa de me retirer, pour laisser au concile la liberté de déliberer. Alors un de mes théologiens m'ayant dit un mot à l'oreille, pour me faire souvenir de la résolution que j'avois prise, de demander que mon premier acte, qui étoit celui de l'incompetence, fût lû auparavant à tout le concile en ma présence, offrant de me retirer si l'on me promettoit d'y statuër, M. l'archevêque attaqua pour lors mes deux théologiens et se rendit leur accusateur, reprochant à l'un qu'il étoit arrivé à Castellane en habit rouge, et que l'on doutoit de son état; à l'autre, qu'il étoit venu en poste de Paris, et que les chemins n'étoient pas assés larges pour lui, et autres choses frivoles. Et l'un des deux ayant demandé à M. le president la liberté de dire deux mots pour sa défense, M. l'archevêque, sans consulter le concile, dit tout haut: „Non, non, monsieur, il faut que vous sortiés tous les deux tout-à-l'heure; le concile ne souffre point de gens suspects, et ne veut point vous écouter.“ Il me fut inutile de representer, que le reproche fait au premier sur son habit rouge, étoit une calomnie grossiére, démentie par toute la ville de Castellane, et de mettre sur le bureau ses lettres d'ordination et de licence de Paris, qui prouvoient son état, comme aussi de montrer, qu'on ne pouvoit priver un évêque du droit de choisir deux théologiens, pour être son conseil et sa défense, que cela étoit conforme à la liberté dont devoit joüir cette assemblée, à l'usage de tous les conciles; on n'eut aucun égard à ma remontrance: huitiéme grief, par lequel on me prive de la liberté de me défendre. Je fus donc forcé par M. l'archevêque de sortir du concile avec mes deux théologiens; et une heure après, étant rentré seul, je demandai si l'on avoit lû au concile mon acte d'incompétence, et si on y avoit fait droit? M. l'archevêque me dit alors, qu'il ne vouloit point me repondre sur cet article, jusqu'à ce que j'eusse reconnu mon instruction pastorale. Ce qui fonde mon neuviéme grief, par lequel le concile, sans vouloir encore declarer s'il étoit mon juge ou non, m'obligeoit de me soûmettre à son tribunal: ce qui est contre toutes les regles de l'équité. Je fus donc contraint, après plusieurs remontrances, de declarer que la demande que l'on me faisoit pour lors, regardant ma foi, je pouvois et devois lui rendre témoignage sans préjudicier à mes droits: ainsi, je reconnus mon instruction pastorale et je la signai. Ce fut alors seulement que M. le president me declara, que le concile, sans avoir égard à la signification faite le 11 de ce mois de mon acte d'incompetence, qu'il avoit jugé frivole et illusoire, passeroit outre à l'examen de mon instruction pastorale: dixiéme grief, par lequel, au préjudice d'un appel public qui saisit un tribunal superieur, le juge inferieur s'en retient la connoissance, sans avoir même lû au concile, comme plusieurs personnes me l'ont asseuré, l'acte qui lui en dispute la competence.

Dans cette extremité, n'ayant plus d'autre défense contre des démarches si irréguliéres et si precipitées, je produisis avec une extrême peine, et lûs en plein concile un second acte, par lequel renouvellant le premier sur l'incompetence je recusois personnellement tous et chacun messeigneurs les prélats, pour les motifs énoncés dans ledit acte, et je le laissai en original sur le bureau, demandant acte du dépôt que j'en faisois, ou du moins une copie authentique, ce qui m'a été refusé jusqu'à present: onziéme grief, par lequel on me prive des piéces necessaires pour ma défense.

Ce second acte ne fit pas plus d'impression que le premier; car, dans la congregation générale du lendemain, les seigneurs évêques, quoique recusés personnellement, jugerent eux-mêmes la recusation nulle, frivole, illusoire et frustratoire: douziéme grief, qui contient une contravention formelle à toutes les loix naturelles, civiles et canoniques, selon lesquelles jamais personne n'est juge dans sa propre cause.

Après cette démarche, le concile députa M. l'évêque de Glandéves, avec plusieurs autres personnes, pour m'inviter à venir prendre place dans l'assemblée, m'asseurant que j'aurois de la consolation à entendre la décision qui venoit d'être renduë sur les recusations personnelles: treiziéme grief, qui renferme une insulte, en me presentant ma condamnation injuste comme un objet consolant, et un piége, en voulant, sous une espèce de civilité, me faire reconnoître un tribunal recusé.

Une heure après, je vis arriver le sieur Michel, secrétaire du concile, avec des témoins, pour m'apprendre le jugement rendu sur mes recusations personnelles; ce qu'il fit par la simple lecture d'un papier; et sur la demande que je lui fis de m'en délivrer un acte en forme, il me répondit que ce n'étoit point l'usage en matiere criminelle de délivrer des extraits, et qu'on se contentoit d'en faire la lecture à ceux qui sont prévenus de crime: quatorziéme grief, par lequel, dans un jugement ecclésiastique, on traite un évêque comme un scélérat, sur le point d'être condamné au plus grand supplice, comme je le dis moi-même audit sieur Michel, secrétaire du concile.

Cette suite d'irrégularités et d'injustices m'a mis dans la necessité de faire signifier au sieur promoteur, par un simple sergent, au refus des deux appariteurs du concile et des huissiers royaux, un acte par lequel, renouvellant mes deux actes d'incompetence et de recusations personnelles, je proteste de nullité de tout ce qui a été fait ou pourroit se faire au contraire, et je déclare en termes formels que j'en suis appellant, dès maintenant, devant qui de droit. Voilà, monseigneur, un exposé fidelle de la conduite que les évêques du concile d'Embrun ont tenuë à mon égard, jusqu'à ce jour. Je ne doute point que la seule vûë de tant d'injustices réünies, n'excite votre zéle contre ceux qui en sont les auteurs: mais j'ai lieu d'attendre quelque chose de plus de votre amour pour le bien de l'église et l'honneur de l'épiscopat. Je me flatte donc que vous voudrés bien vous unir à ma cause, pour empêcher que je ne sois opprimé par les voyes les plus irréguliéres, et par les moyens les plus injustes qu'on puisse employer. S'il y a jamais eu dans l'église quelque occasion, où le zéle et la charité episcopale ait dû s'animer, c'est sans doute dans celle-ci, où il ne s'agit pas seulement de mon oppression particuliére, mais encore de l'avilissement de nôtre dignité commune et du renversement des loix les plus saintes et les plus inviolables. J'espere ce secours de vôtre pieté, et j'ai l'honneur d'être, avec un profond respect, mon-

seigneur, votre très humble et très obeissant serviteur.

† Jean, évêque de Senez.

A Embrun, ce 27 août 1727.

XIV. LETTRE

de cachet adressée à M. l'évesque de Senez.

[Journal cit. II, 184-5.]

Monsieur l'évêque de Senez. L'interdiction qui vient d'être canoniquement prononcée contre vous par le concile d'Embrun, vous mettant hors d'état d'exercer aucunes fonctions dans vôtre diocèse, j'ai cru d'autant plus nécessaire de vous en éloigner, que votre presence y entretiendroit un esprit de division, que je me suis toujours proposé de réprimer. Ces motifs m'engagent à vous écrire cette lettre, pour vous dire que mon intention est, qu'aussitôt que vous l'aurez reçuë, vous vous rendiez en l'abbaye de la Chaise-Dieu, au diocése de Clermont en Auvergne, pour y demeurer jusqu'à nouvel ordre de moi; et la présente n'étant pour autre fin, je prie Dieu qu'il vous ait, monsieur l'évêque de Senez, en sa sainte garde. Ecrit à Fontainebleau, ce 30 septembre 1727. *(Signé:)* Louis. *(Et plus bas:)* Le Blanc.

XV. CARTA

del illustrissimo y reverendissimo señor arzobispo de Granada

a l'illustr. y rever. señor arzocispo de Embrùn.

[Sequentes 12 epistolas episcoporum edimus, prout habentur in opere cui titulus: *Recueil* (supra col. 829 A, nº 35).]

Illustr. y rev. s.

Illustr. s. mio: Con mi maior aprecio recivo la de v. s. i. de 12 de marzo del año proximo pasado, con un exemplar, que se sirve remitirme de los decretos y actas del concilio celebrado por v. s. i. en essa provincia Ebredunense, y dado à publica luz paraque noticioso el orbe catholico de tan importante congregacion synodàl, entiendan todos que la iglesia galicana no à degenerado de su antigua robustez. Aunque invalida tempestuosa mente de algunos, que no contentos con resucitàt errores ya casi difuntos, parece intentan con detestable osadia destruir la jurisdiccion eclesiastica, y negar la visibilidad de la iglesia, dirigiendose con la delicadeza mas sabia y religiosa la serie del juicio à la norma de los santos canones, y tratandose en el de la causa del obispo Sanezense, uno de los sufraganeos de v. s. i.; y aviendo confirmado la santidad del señor Benedicto XIII entonces ponfice romano, las resolutiones de tan util y oportuno concilio con la virtud de su aprobacion, y conducidola à la elevacion mas alta con los apreciabilissimos elogios, que sobre ellas distilo la sabia ê irrefragable pluma de su beatitud (à que se acreció el subsidio de la auctoridad regia del christianissimo Luis XV, rey de Francia) nada me resta que hacer en obsequio de v. s. i., sino explicàr toda mi gran complacencia, sobrando no solamente el mio por limitado, sino aun otro qual quier dictamen, que sobre tan digno asumpto pueda formarse en la mas erudita y piadosa comprehension. Y assi puedo y debo asegurar à v. s. i. que e tenido una singularissima alegria en leer los decretos y actas de dicho concilio, dirigidos à la utilissima conservacion de las leyes y definiciones de la iglesia, y à rebatir los perniciosos impetus de los que induciendo nuevos dogmas con piedad mentida, quieren osadamente rasgar la vestidura hermosa de la santa establecida ley, y borrar èn sombras el esplendor de sus sagrados ritos contribuiendo à mortificar la iglesia, que avra de padecer estas y otras aficiones, como à quien instituio Christo por heredera de su cruz. En esto concilio à acreditado v. s. i. un dignissimo oficio de su empleo pastoral, no menos glorioso à v. s. i., que necesario à las causas eclesiasticas, y mui proprio de aquella grande piedad, sabiduria, y desvelo, que deben resplandecer en los prelados para conducir à las personas desu cargo por las sendas de la virtud, que guian à la cima de la maior felicidad, aviendo decretado v. s. i. en el quanto importa à la mas digna y respetable auctoridad desus prelados à mantener la pureza de la fè, la integridad de las costumbres, y la conservacion de la disciplina eclesiastica, que es lo que constituie (con la quietud en los claustros de los monasterios) el estado hermoso de la iglesia. V. s. i. viva mill años por el regalo de dicho exemplar, que executa toda mi estimacion, y los maiores aplausos, debidos à el ardiente zelo, gran erudicion, y suma vigilancia de v. s. i., que le acreditan pastor mui del agrado y servicio de Dios, como los que por su incomparable clemencia prometia dar à su pueblo tenido con los supersticiosos colores de la idolatria, paraque le pastassen con luces de verdadera ciencia y enseñanza: *Et dabo vobis pastores juxta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina.*

V. s. i. me tiene el mas obligado à resignarme en quanto fuere desu maior obsequio, y suplico à nuestro señor guarde à v. s. i. en su santa gracia y para bien de su iglesia mui dilatados años.

Illustriss. y reverendiss. señor de v. s. i. sumas favorecido y respetuoso capellan: Francisco, arzobispo de Granada.

Albûnuelas, y agosto 30 de 1730.

[Verso folio:] A l'illustrissimo y reverendissimo señor arzobispo de Embrun.

XVI. LITTERAE

eminentiss. ac reverendiss. d. d. cardinalis Astorga, archiepiscopi Toletani, Hispaniarum primatis,

ad illustrissim. ac reverendiss. d. archiepisc. Ebredunensem.

Amplissime praesul.

Laetitiam illam vere magnam, qua amplitudinis vestrae litteras humanitate juxta ac religione plenas accepi, dolor justissimus temperavit, quod nimirum eas ita longa nimis mora suspenderit, ut non nisi post sesquiannum ab earum subscriptione, illae fuerint ad nos hucusque perlatae: quod quidem tanto minus potest premi silentio, quanto alioqui ipse multum criminosae in rescribendo lentitudinis postularer: id quod in re tanta et cum viro amplissimo manifesta esset noxa. Igitur paucis ab hinc diebus cum exemplari concilii Ebredunensis acceptas litteras jucundissime legi, in quibus, tum religione, ac zelo pleni conciliaris conventus, tum praeclari facinoris amplitudo vestra me certiorem, confortemque facere non dubitavit. Pro qua quidem re meum est sane referre in primis amplitudini vestrae gratias amplissimas, quod tam pii monumenti me voluerit esse participem, eidemque cumulatissime gratulari, quod tanti moliminis opus animose ingressa, prudenter, exacteque prosequuta, tam feliciter absolvisset. Perspectum enim nobis esse non desinit, in tam procelloso tempore, frementibus undique fluctibus tempestatis, magnas re vera fortitudinis atque prudentiae partes ad ejusmodi facinus perficiendum desiderari; virumque propterea, qui priscos Galliarum, Irenaeos, Hilarios, Caesariosque referre jam videretur: quos proinde in amplitudine vestra modo sic relegisse, nobis est

jucundissimum: eique proculdubio debebit Gallia universa grates habere quam plurimas, quod vetusta ejusdem concilia Parisiensia, Narbonensia, Cabillonensia, Senonensia, aliaque quam plura, quae dulce foret plusculum persequi; tam egregie, et operosissime renovaverit: et tanto magis strenue, quanto inter magis irrequietos animos id effectum est. Horum autem animorum infaustas vices sine moerore tetigisse non possumus; quantum in Domino delectamur, nostra concilia Toletana multis retro annis idcirco penitus conquievisse; quod videlicet eisdem evictum est, Deo dante, ut hic loci jam dudum unum ovile appareat, et unus pastor. Isthic vero, quanquam jam pridem aliqui male feriati homines, et critico spiritu quodam abrepti, sacras sanctiones et leges ecclesiasticas contenderint cavillari, proprio, quem suscitarunt pulvere, concutientes, haud potuerunt tamen efficere, quin Gallicana ecclesia toto terrarum orbe percelebris, in eodem praelio plus victrix, eademque collisione nitidior, viros et pastores tulerit christiano spiritu vere plenos, strenuos, et sapientissimos, qui primores ecclesiae patres aemulantes, hostes contriverint, ostenderintque, sese sua in arena nihil exteris gentibus reliquisse vincendum.

Quod si monimenta cuncta interirent, quae universa ecclesiae asservat antiquitas: ea sola synodus ista Ebredunensis posset exsuscitare: quandoquidem cum fortitudine humanitas, cum modestia aequitas, cum integritate observantia, cum authoritate sollicitudo tam mirifice copulantur; ut exinde, ad totius Galliae, et ecclesiae gloriam, ingens praestet exemplar, et documentum posteritati. Cui quidem propterea neque poterant non ultro opem ferre regia manus et pontificia; siquidem ibi utrarumque partium momenta, et jura gravissima appendebantur: neque poterant reliqui praesules ecclesiarum eidem actioni non plenis calculis suffragari, quam cernebant tanta suavitate, et moderatione erga collegam suum fuisse transactam; ut nihil eo judicii genere suavius ac temperatius videretur posse desiderari: et merito quidem, cum (praeter ipsius animum, et sententiam reapse justo plus obfirmatam) praesulis Sanitiensis aetas, character, et confraternitas officia ejusmodi postularent. Huic et ergo pariter similia humanitatis, charitatisque signa perlibenter impertior; sed eo impraesentiarum liberius acta ipsius praeterita de munere reprobare non desinam, quo de ejusdem religione, ac zelo facilius potest esse mihi persuasum, temporis intercapedinem, hactenus inter datas, et acceptas litteras multa mora interjectam, potuisse eundem virum, alias ornatissimum, ad sese jam feliciter revocare: non secus ac per Deum licuit ex viris non impariibus tantundem solatii nobis benignissime contulisse.

Quod vero attinet ad tenorem istius sacri concilii comprobandum, prout a me amplitudo vestra perhumane contendit; sicuti nec deesse valeo, sic superesse non velim. Praeterquam quod enim tantus praesul et praeses, tantusque illustrissimorum episcoporum gravis conventus nihil queant, data opera, stabilire, quod mihi non sit futurum instar doctrinae; praeeunte insuper sanctissimi patris nostri Benedicti XIII confirmatione plenissima; non tam approbantis quam cernuo capite credentis, et obedientis more debet ire nostra subscriptio: quae vel sic statim ostendat, Hispanum quemvis antistitem ad sanctae sedis litteras non facile rationum momenta pensare: caeterum quia isthinc ea nobis esse vota significantur, ut ad convincendas pervicaces quasdam mentes, tantae synodo adversas, de ingenua nostra consensione, et accessione testemur; id perlibenter sic duximus esse praestandum.

Igitur, amplissime praesul, relictis tantorum patrum coetui gravissimo juribus suis, quibus de more soleat in episcopos animadvertere, necnon ritibus, quibus consuevit praevie sacro-sancta testari, itemque piis suis moribus disciplinae, ad acta judicialia contra Sanitiensem episcopum me convertens, generatim pronuntio, ea omnia prudenter, legitime et aequissime fuisse peracta: neque alio quam christianissimo charactere exceptas fuisse ejusdem postulationes illas debiles de incompetentia, appellatione, et recusatione judicum; quas statim pronum est intelligere, non nisi ex sinistra animi praeoccupatione manasse: quae satis frustra sibi exempla de patribus corrogavit, a quorum germano fidei spiritu tam procul abfuisse dignoscitur. De quo abunde testatur ipse dum pastoralis instructionis, sedi apostolicae apertissime refragantis, in plena synodo se authorem esse non diffitetur: ita ut justissime in eum regesta sint tria illa capita, videlicet de formulario Alexandri VII, de bulla *Unigenitus,* et de Quesnelliana doctrina, quae promotoris accusatione vere dignissima esse censentur. Sed tamen sese ipse multo abundantius manifestavit, quando toties delusis et irritis, crebris ac piis precibus collegarum, in eadem semper obtestatus est perstare sententia: ea cum querelis suis acta et argumenta conglomerans, quae neque tantae dignitatis hominem condecerent, neque praestarent quidpiam aliud, quam eum altius figere in barathro criminosi. Advocat enim ea pro se, quae sunt millies convulsa, nimirum in primis de appellatione ad futurum concilium, quibusdam casibus corrosis, nec plene discussis, de ecclesiastica historia, jam per viros doctissimos utraque manu complosis; neque discernendo ulterius, quid speciatim in juribus etiam ecclesiae usurpandis unaquaeque sibi saecula reservaverint. Praeterea quod magis mirum est, idem ille ipse qui totus est, ut Romanam sedem infirmet, idcirco eam immobilem, et invariandam praedicat in Clemente IX quatenus pro se comminiscitur quamdam ab eo pacem indictam, de acceptatione videlicet indulta sub distinctione illa dolosa et fugitiva, *juris et facti;* quam multo verius exterminare conatus est Clemens IX veluti constat ex ejusdem litteris ad Ludovicum XIV datis, et ad quatuor episcopos sibi ipsi jam se submittentes.

Ad quae insuper accedit, quod postquam cleri Gallicani gravia comitia bullam *Unigenitus* solemnissime acceptavere, propositiones etiam singulas discutiendo, ostendendoque, esse juste confixas; eam ipse nedum amandat; sed irreverenter incusat, atque proscindit: nempe ut omnia animi sui sensa Quesnellio suo devoveat; immemor profecto, quanti horroris fuerit Chalcedonensi concilio, Dioscorum impudenter s. Leoni anathema dixisse; Eutycheti vero viscera sua servasse. Postremo autem ille ea omnia consuere nititur, quae jam pridem auderat factio Jansenii; et quae prius Baiana soboles procrearat: unde et aequissimum erat, ut iidem vigiles, qui Baium contriverant, ejusdem semina in Jansenio repullulantia detegerent, atque amputarent.

Non ergo ibi nisi multa male tuta deprompsit; contra quae jam olim illustr. d. Bossuet, illust. episcopus Suessionensis, et eminentissimus collega noster cardinalis de Byssi, cum aliis pluribus Galliae doctoribus, praeclarissime dimicarunt: et quae idem intra concilium illustrissimi episcopi Grassensis et Glandavensis simul cum theologis et jurisperitis efficaciter promoverunt.

Quae quidem omnia, praesul amplissime, non eo commemorata sunto, quatenus ex nobis ullum litterarium robur accedat; potius existimantibus, Galliarum pugiles satis per se solos hoccine suum

facinus completis numeris perfecisse; sed ne (quod A per cavillatores dici consuescit) existimetur, suffragium quantulumcunque nostrum ire de re prorsus incognita. Novimus enim, nec nisi cum dolore, undenam haec multum tristia proficiscantur; cum haec eadem ipsa doctores Galli condoleant. Novimus Gallias priscis temporibus in ecclesiam longe piissimas, etiam Spiritus sancti oleo visibili cadente desuper delibutas. Novimus vero nunc, haec tristia, quae cernimus, alia peperisse tristiora: quippe, ut nuper quidam isthinc delatus huc liber ostendit, virus jam primos fidei cardines et fundamenta corrodit: atque in isto eodem sacro concilio haec eadem misera res innotescit, dum perversi illi articuli cujusdam canonici, ad Anglicanam fidem desciscentis, per illust. Massiliensem docte confutati, damnantur. Ea propter si ad radices securim admoveri jam oportebit; forte non pergunt minus feliciter qui pro sanctae sedis infallibilitate B ample diducta, decertarunt, ut demonstrat r. p. d. Matthaeus Petitdidier, Benedictinus, scribens ea de re in anno ipso concilii. Quemadmodum neque illa alia radix ipsis incognita est, qua, videlicet, etiam erga res fidei spiritus quidam censorius et criticus assurrexit, qui fidem ipsam sensim debilitat, enervat et labefactat: ut cum aliis pluribus id speciatim ostendit p. Rapin, societatis Jesu, opusculo plane docto, judicioque, scriptura, et patribus locuplete. Ad quae quid ego ipse adjiciam, nisi hanc menti humanae miseram deferentiam omnium haeresum hactenus et initium, et progressum et barathrum extitisse? Propterea Augustinus scripsit contra Manichaeos celebrem librum illum *De utilitate credendi* ad Honoratum; propterea Ariani contra Nicaenam synodum, Nestoriani contra Ephesinam, Pelagiani contra Africanas fuere ita pervicaces; propterea neque Constan- C tiense concilium omnino fregit Wiclephistas, neque Leo X Tridentinaque synodus Lutherum atque Calvinum potuerunt ad meliorem frugem revocare; propterea denique etiam Jansenistarum cohors eo est nunc magis dura, quo magis sinuosa apparet, ac circumflexa: ita ut nulla spes sit umquam fore, ut per eosdem etiam synodo oecumenicae pareretur. O utinam faxit Deus, quod deinceps isthic pia vota, sanioraque consilia concrescant, eodem animata spiritu, ac religione, quibus ista synodus Ebredunensis per amplitudinem vestram coacta viriliter, et gloriose perfecta est. Quam proinde licet refractarii non pauci adlatrare non desinant; et quinquageni causarum patroni consurgant; hos tamen causa sua cecidisse jam video, dum jam per litteras praelatorum, jam per graviorum, saniorumque advocatorum suffragia, jam per Sorbonici cujusdam doctoris praeclaram dissertationem cerno D esse jam diruta ea, quae per illos fuerant satis male substructa. Post quae omnia jam verba colligo, quibus testatum universis esse percupio, me ambabus ulnis istius sacri concilii provincialis sententiam amplecti; eamque hisce meis litteris velle penitus comprobatam. Ergo id unum mihi modo relictum est, scilicet amplitudini vestrae pro suo in me humanitatis officio plurimum regratiari, eique adprecari faustissima, ac praesertim ad majorem Galliarum, totiusque ecclesiae honorem vitam ipsi praeoptare longaevam.

Amplitudinis vestrae affectissimus servus cardinalis Astorga, archiep. Tolet., Hisp. prim.

Matriti, die 30 septembris an. 1730.

[Verso folio:] Illustrissimo et reverendissimo domino archiepiscopo p. Ebredunensi.

XVII. LITTERAE

illustr. ac reverend. d. d. archiep. Burgensis

ad illustrissim.

ac reverendiss. d. archiep. Ebredunensem.

Illustr. et rever. domine.

Longe tardius quam moris est, litteras amplitudinis vestrae accepi; non enim nisi post elapsum integrum annum ad nostras manus pervenerunt. Simul cum illis acta omnia concilii Ebredunensis placuit amplitudini vestrae mittere. Quae omnia non minus attente quam jucunde perlegi; admiratusque sum prudentiam juxta ac fortitudinem episcopalem, qua patres concilii omnia perscrutantes, omnia ad regulam sacrorum canonum definientes, sententiam tulerunt plenam sapientia, utilissimam ecclesiae praesertim Gallicanae, valentemque omnino cancrum Jansenianum toties percussum, to- tiesque male revirescentem radicitus avellere. Si manus Domini adhuc extenta, si furor ejus nondum a nobis aversus, tandem orationibus servorum suorum, placata procella, in judicium et misericordiam convertatur: hoc autem ideo tremens profero, quia vidi eruditam epistolam datam a clero Gallicano, regi christianissimo, in congregatione generali, hoc eodem anno, Parisiis celebrata, ex qua patefit, nonnullos adhuc refractarios constitutioni *Unigenitus* cervicosum caput non subjicere, inter quos, proh dolor! episcopus Monspessulanus infelix coriphaeus infamatur. Utinam quod archiepiscopus Ebredunensis in suo concilio provinciale sancte coepit, ac tandem felicissime absolvit, hoc ipsum in sua provincia Narbonae metropolitanus imitatus fuisset! Non sibi ex omissione injurius, non tam male inter cordatos audiret; eodem quippe sanctissima esententiae mucrone sauciatus episcopus Mons- pessulanus, ut fuit Senecensis, si non ut par erat, resipisceret; saltem claustro aliquo, vel tuto loco detrusus, non malo genio correptus, novas praestigias moliretur.

Grates ergo intimo pectoris affectu amplitudini vestrae persolvo, quod acta praefati concilii Ebredunensis communicare nobiscum non gravatur. Quanta nobis ex hoc humanitatis officio in communi laetitia fuit! Quales gratiarum actiones devoto corde patri luminum, a quo omne bonum, religiose persolvimus? Ut enim amplitudo vestra vere pronuntiat, episcopatus unitas et concentus postulat, ut episcopi, si celebriores in ecclesiis suis acciderint eventus, eos ad ecclesias exteras pia sollicitudine referant. Ita sane: hoc enim commercio sancto, et veritas catholica melius retegitur, simulque et stabilitur, et mutua charitas longe interjecto terrarum intervallo repugnante, praelatorum corda arctius conglutinat.

Sic olim, cum per Elipandum, antistitem Toletanum, et ejus magistrum Foelicem, episcopum Urgellitanum, sopita jam haeresis Nestoriana recrudesceret, pestiferumque virus hoc per Gallias quoque Foelix disseminaret, extemplo Gallicani episcopi concilium Francofordiense celebrarunt, in quo post veritatem catholicam egregie firmatam, epistolam direxerunt episcopis Hispaniae, qua non solum Elipandum et Foelicem, sed etiam (errore tamen puri facti decepti) sanctissimos antistites Toletanos Eugenium, Ildephonsum et Julianum haereticae pravitatis criminabantur. Affuerunt vero praeclarissimi viri sanctus Etherius, episcopus Oxomensis, et Beatus praesbyter, qui doctissimis scriptis Elipandum et Foelicem refellere, et post calumniam ab illis tribus sanctissimis praelatis propulsam, post veritatem fidei factique illustratam, dogma catholicum de filiatione Christi Domini na-

turali non adoptiva per universam Hispaniam stabilierunt, ac deinceps subsecuta concilia confirmarunt: tanti interest licet longe dissitarum regionum episcopos, eventus vel doctrinas novas, atque ideo periculosas, mutuis litteris hinc inde referre! Sic enim et veritas elucidatur, fides astruitur, charitas denique diffusa per Spiritum sanctum, qui posuit episcopos regere ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo, mirifice confovetur.

Ergo amplitudo vestra aequi bonique consulat, si prolixior epistola nostra, quam oportebat, negotium facessat amplitudini vestrae. Ex superabundanti quippe gaudio vix me continere potui, vix chartam absolvere; animo enim et mente prospicio quae, et quanta in universam praesertim Galliam bona opera, exemplo, concilio amplitudinis vestrae diffundenda sint, quod ut singulari, sua qua fulget pietate, fructuosius in dies praestare queat, diuturnam ipsi archiepiscopatus administrationem exopto, et, post hujus saeculi labores, aeternam in coelo foelicitatem.

Illustr. et reverend. domine, amplitudinis vestrae, obsequentissimus cultor: Emmanuel, archiep. Burgensis.

Burgis, 14 octobris 1730.

[Verso folio:] Illustrissimo et reverendissimo domino archiepiscopo Ebredunensi, quem Deus ad multos annos custodiat.

XVIII. LITTERAE

illustr. ac reverend. d. d. archiepiscopi Caesaraugustani

ad illustrissim. ac reverend. d. archiep. Ebredunensem.

Illustr. et rev. domine.

Litteris dominationis vestrae, illustrissime praesul, licet sero responsum praebeo; paucis enim abhinc diebus ad me pervenerunt. Nunc tibi tam pro mei memoria, quam pro tuo zelo gratias ago; et pro concilio tuae provinciae tam docto, justo, et catholico, Deo, cum tuis coepiscopis, benedictiones refero. Utinam per universam Galliam, ubi ab initio religionis sapientia et disciplina ecclesiastica viguit, observetur, et circa obedientiam patris patrum, ad quem spectat resolutio in materia morum, nulla deinceps contentio oriatur: nam, ut aiebat divus Bernardus in epistola ad Innocentium papam, qui contra suas decisiones in rebus fidei et morum est, vel antichristi, vel antichristus est.

Nos vero per universam Hispaniam in hoc, illustriss. et rever. domine, Christi sumus, cum spiritum verae religionis, qui in obedientia capitis consistit, unanimiter profiteamur. Vale, et jube quidquid judicaveris tui obsequii, quod prompto et libenti animo exequar.

Illustriss. et rever. domine, amplitudini vestrae, humillimus et obsequentissimus servus: Thomas, archiepiscopus Caesaraugustanus.

Caesaraugustae, 15 octobris 1730.

[Verso folio:] Illustrissimo ac reverendissimo domino archiepiscopo Ebredunensi.

XIX. LITTERAE

illustriss. ac reverendiss. d. d. archiep. Valentini,

ad illustrissim. ac reverendiss. d. archiepisc. Ebredunensem.

Illustrissime domine.

Cum epistola illustrissimae dominationis vestrae (quam nescio ob quae temporum impedimenta, non nisi post diutissimam satis moram, ad meas pervenisse manus, religiose testor) accepi simul acta Ebredunensis concilii, a vestra illustrissima dominatione coacti, convenientibus istius provinciae suffraganeis episcopis, caeterisque omnibus quibus de jure aut consuetudine jus est. Cumque res gravissima discutienda foret, causa nimirum in illustrissimum Senecensem episcopum in judicium vocata; ut res adeo magna, ut inter majores, quae in ecclesia evenire valent, merito numeretur, multorum maturiore judicio examinaretur, plures alios ex vicinis provinciis evocare tibi et concilio placuit praelatos: de quorum omnium consilio prudentissime, ut causa exigebat, religiosissime, ut excellentiam tam venerandi coetus decebat, piissimeque, ut provecta aetas dignitasque illustrissimi Senecensis exposcebat, totum ageretur, sicque reipsa totum actum est.

Sed, ut legi, illustrissimum Senecensem reluctantem patrum consiliis saepe repetitis, in sua pertinacia persistentem, de haeresi condemnatum, separatim a suorum fratrum consortio vivere, vix me a lacrymis temperare potui? Nam aquae doloris ingentissimi intraverunt usque ad animam meam, quasi oculis viderem fratrem meum, qui simul mecum dulces capiebat doctrinae cibos, atque olim sugebat ubera matris meae, relicto aquarum veritatis fonte, cisternas voluisse fodere dissipatas et aquas coelestis doctrinae continere non valentes. Proh dolor! Ovis quae multos Christo parere debuisset agnos, si sibilum pastoris sui auscultare studuisset, erravit a via; et cum, relicto pastore, ab ovili recessisset, errans mansit in deserto veritatis, pascua inveniens in multitudine erroris: sicque immanissime decepta, neque ad gregem redire valens, neque vocem sui pastoris audire volens.

Sic apud me, lecta tantum epistola cogitabam; cum ecce, illustrissime domine, ad Ebredunense concilium oculos converto: lego illud attente, admirorque summam prudentiam gravissimi hujus conventus, rectissimam methodum in instituenda persequendaque causa observatam, reum sua confessione convictum, justissimam pronuntiatam sententiam, in eaque obviam sibi ivisse misericordiam et veritatem, atque justitiam et pacem mutuo charitatis osculo fuisse osculatas: statimque venit in memoriam laetatum iri justum cum viderit vindictam. Deposui ergo dolorem, et quamdam aliam justam indignationem concepi. Vidi namque dilectissimos confratres nostros, venerandos episcopos, praesules doctrina et sanctitate illustrissimos, nomine proprio et totius colendissimi concilii, saepe saepius urbanissime convenisse, amantissime fuisse loquutos, efficacissime et modestissime suasisse illustrissimum Senecensem episcopum jam diu alienatum a vulva, et errantem ab utero matris ecclesiae, summi pastoris, optimi incantatoris vere incantantis sapienter. Sed (quis crederet!) eorum unus esse maluit Senecensis illustrissimus, qui, ut aspides surdae, suas obturant aures, ne exaudiant clamantis vocem contra serpentes et aspides, quorum nomine, teste Hieronymo, significantur haeretici.

Tu vero, illustrissime praesul, cum a via tuorum antiquorum patrum deflectere nolles, jure optimo, ut tuam reformares provinciam, et haeresim serpentem penitus extingueres, hoc venerandum concilium coegisti. Etenim si concilia provincialia assidue celebrarentur, reformationem ecclesiae causabunt, dixit Anastasius Constantinopolitanus. Hunc morem in tota universali ecclesia, jam olim invaluisse, nemo est qui ignoret; tunc praecipue si causa occurreret examinanda illustrissimi cujusdam praelati. Cujus rei tot sunt vetusta majorum exempla, ut nulla sit orbis pars, aut provincia, in qua gravissimae episcoporum causae ad concilium non sint delatae. Quod si nobis praeterirent quae in Chalcedonensi provinciali, et in Antiocheno, in

Carthaginensi, Trevirensi, Capuano, Aquileiensi, Milevitano, Burdegalensi, et in aliis multis, quae communi luci edita sunt; occulta tamen esse nobis minime deberent quae in conciliis Toletanis aliisque in Hispania habitis aperte referuntur. Et quamquam causas omnes episcoporum diu jam ad se Romanus pontifex evocaverit, atque adeo in his ultimis temporibus episcopi apud nos vocati non fuerint ad concilium provinciale, imo neque ad judicium inquisitorum (quibus in Hispania onus incumbit animadvertendi in haereticos) si qui crimen admiserint non impune relinquendum; scimus legem istam in Gallia minime observari, ut aperte demonstrat concilium Burdegalense celebratum saeculo proxime elapso, anno vigesimo quarto. In eo namque visa, instructaque causa fuit contra illustrissimum episcopum de Sarlat, sententiaque gravior quidem in ipsum pronunciata, ut in universa Gallia satis notum est.

At cum semper jucundissimum fuerit habitare fratres in unum, frequens fuit mutua praelatorum affinium provinciarum inter se similium eventuum communicatio; ut sicut una erat in omnibus pastoralis sollicitudo pro fide sanctissime tuenda et conservanda, ita in omnibus una foret gloria pro pestifera doctrina profligata, atque erroris magistro digno mulctato supplicio. In Hispania nostra exemplum habemus satis antiquum: tempore enim divi Cypriani, cum episcopi duo, Basilides et Martialis, inter libellaticos fuissent adscripti, Hispaniarum episcopi simul convenere (quo tamen in loco nescitur omnino), atque causam eorum in sententiam usque protraxerunt; et denique eos ab episcopatu deposuere. Cujus rei certiores facere voluerunt s. Cyprianum, reliquosque Africae episcopos, quibus tunc frequentia erant ista mutua charitatis signa. Nam cum tunc provincia Tingitana ad Hispaniae praetorem attineret, facilis erat Hispanorum accessus ad Africanos patres. Similiter cum Palladius et Secundinus, Mediolanensem ecclesiam regente sancto Ambrosio, ad Arianos turpiter defecissent, Aquileiae convenientes praelati, judicium super eorum crimen instituerunt; de quo convictos a dignitate et ecclesiis suis dejecerunt; causamque, et damnationem, executionemque sententiae ad Gallos episcopos retulerunt.

Hujus religiosissimi conventus exemplar videris, illustrissime domine, tibi imitandum prae oculis habuisse. Ad hoc namque venerandum Ebredunense concilium, non tantum praelatos omnes hujus provinciae vocare decrevisti, sed multos alios provinciarum conterminarum: sicut etiam ad Aquileiense concilium affinium provinciarum episcopi invitati sunt multi; quin etiam ex Gallia duo sunt vocati. Manifeste in conventu patrum examinatus est illustrissimus Senecensis super crimen sibi impositum, sicut in Aquileiensi Palladius et Secundinus. Senecensis episcopus, nullo sibi vim inferente, sed libenter omnino fassus est quidquid contra ipsum objectum erat; et semel, iterum et tertio pertinax, in errore permansit: sicut etiam Palladius et Secundinus, examine saepius repetito super errores, quos docebant, praefricta fronte eos fassi sunt, neque ab eis deflectere voluere. Quare a concilio *debitam praesentes excepisse sententiam super iniquitate convictos,* patres dicunt in epistola dicta, *depositique ab episcopatu relicti sunt.* Non ita rigide tu, illustrissime domine, et tuum omni veneratione dignum Ebredunense concilium cum illustrissimo Senecensi se gessit: sententiam benigniorem pronuntiavit suspensionis tantum, a qua nullo negotio liberari posset, facileque in suam ecclesiam restitui.

Verum licet illustrissimus Senecensis, et alii non pauci advocati, quibus maxime cordi est Quesnellus, ejusque doctrina, per Gallias clament judicium et sententiam venerandi concilii nullam esse, utpote quae prolata est a judice post interpositam appellationem omni jurisdictione destituto: certe patres concilii ab Spiritu sancto edocti, *sapienter egerunt, et intellexerunt veritatem et justitiam, et impleverunt judicia sua.* Quippe quis ignorat, appellationem apertissime reprobatam per sacros canones, et manifestissime frivolam, suspendere non posse authoritatem et jurisdictionem judicis; huncque, ea postposita, sententiam debere in debitam executionem deducere? Nonne poterit quis dignam existimare appellationem, quae manifestissime totum ecclesiae catholicae fundamentum funditus evertit? Ecclesia universalis cum summo pontifice conjuncta agnoscit constitutionem *Unigenitus* esse veram fidei regulam. Ad quem ergo judicem appellat illustrissimus Senecensis? Concilium generale nullam aliam habet authoritatem, nisi quam episcopi per universum orbem dispersi habent: neque plus repraesentant totam ecclesiam episcopi in unum locum conjuncti, quam iidem in suis dioecesibus consistentes. Igitur, si Senecensis illustrissimus a sententia data a summo pontifice cum omnibus episcopis (paucissimis non numerandis exclusis) repraesentantibus ecclesiam catholicam appellat, ad quam ecclesiam appellat?

Cernimus etiam in actis concilii voluisse illustrissimum Senecensem alio ex capite, aut fugere, aut saltem infirmare authoritatem, et jurisdictionem venerandi concilii: ideoque omnes et singulos episcopos recusavit, ut hac ratione neque prosequi causam, neque sententiam in ipsum valerent proferre. At, juxta leges saltem Gallicas, non creditur recusatio legitima, cum crimen est publicum, teste Rebuffo; neque judicem ullo modo impedit, ne judicium ferat juxta merita causae; atque etiam contemnenda est, omnibus doctoribus consentientibus, cum omnes rationes ad recusandum adhibitae levissimae sunt: immo, etiam si graves et gravissimae forent, profertur tamen omni nuda probatione. Si ergo crimen illustrissimi Senecensis patens et manifestum erat, si plerasque rationes, vel veras, vel falsas, leves aut graves, nullo instrumento, nullis testibus probatas exhibuit; nescio quid posset venerandos illos patres detinere, quominus justissime in ultimam usque sententiam causam ipsius perducerent.

Objecitne aliud contra vestram illustrissimam dominationem, nisi calumniam apertissimam, quam probare non valuit? Contra reverendissimum Massiliensem quid opposuit, nisi quod magis ipsum laudabilem et spectabilem redderet, si ipse diu jam inter defensores catholicae religionis praeclarissimus non haberetur? Ut Grassensem Glandavensemque illustrissimos a judicio excluderet, nihil aliud produxit, nisi quod pessime sensissent, locutique fuissent de sua appellatione. Hacne de causa omnes catholicos episcopos recusare valuisset? Nihil ergo recusationes illustrissimi Senecensis retardare potuerunt, quominùs venerandi atque reverendissimi patres, desiderio magno excitati, impediendi *ne lues pestiferae doctrinae, more cancri serpentis, simplicium corda traxisset in ruinam,* ut olim dixit Siricius papa; et ardenti zelo impulsi religionis catholicae defendendae, et integerrimae conservandae, judicium suspenderent, et sententiam proferrent. Optime ergo res acta fuit in hoc venerando Ebredunensi concilio; neque vel leviter contrarium suspicari posset de consessu gravissimo, in quo omnes patres qui convenerant, ita prudentissimi,

doctissimi, et christianissimi sunt, ut in quolibet eorum doctrina floreat, virtus splendeat, integritas luceat, et zelus conservandae catholicae religionis ardeat.

Verum *strenuus ille conviciator* (parcat illustrissimus Senecensis: utor namque verbis sancti Cyrilli in concilio Ephesino cum episcopo, imo cum patriarcha loquentis) *callidusque calumniator excusationes in peccatis, ut scriptum est, praetendens, non nihil ad haec fortasse, haud inscite, ut ipse putat, respondebit ac dicet: et ego quoque pro Domino zelatus sum, sicut et sancta synodus. Sed cum haeretici essetis, mea vos sententia contristavi. At cum haec dicit, aperte ostendit, se ex illis esse, qui apud Isaiam dicebant:* Posuimus mendacium spem nostram, et mendacio protegemur. *Quod si nemo fortasse id dicat, res tamen ipsa clamat: namque superbus et arrogans deprehenditur, quod omnes quotquot per universum orbem degunt sanctos sacerdotes contumelia afficiens, eademque virga feriens, sua sententia a communione exclusos esse voluerit. In qua re non tam illos laesit, quam seipsum ab eorum communione sejunxit.* Utinam haec tam aperte illustrissimo Senecensi, omnibusque Quesnellianis non convenirent! Hi namque a pharisaeo usurpantes vocem, se non esse sicut caeteri homines affirmant: namque nos sapientes sumus, aiunt, et lex Domini nobiscum est; sed isti, Hieremia teste, apprehenderunt mendacium et noluerunt converti.

Tu, illustrissime domine, clama, ne cesses, si forte audiat illustrissimus Senecensis, et convertatur a via sua pessima, *et intelligat justitiam et judicium, et aequitatem, et omnem semitam bonam. Namque si intraverit sapientia cor ejus, et scientia animae suae placuerit, consilium custodiet illum, et prudentia servabit illum, ut exuatur a via mala, et ab homine qui loquitur perversa,* ut Salomon in Proverbiis dixit. Sicque omnium catholicorum erit ingens gaudium, cum offendiculum hoc ex universa Gallia sublatum viderint, zizania ex spiritualis culturae agro eradicata intelligant. Et nos cum s. Cyrillo interim Christum, universorum salvatorem, obtestemur, ut vel nunc tandem, dissipatis diaboli laqueis, ecclesiarum scandala praescindat in aeternum.

Delationem promotoris venerandi concilii, dissertationis de ordinationis Anglorum validitate, cum ejusdem defensione, quam nullus nisi Anglus, in lucem dare valuisset, justissimam constanter affirmo, cum utramque reperiam plenam erroribus, manifestisque haeresibus. Quare a venerando concilio justissimis censuris condemnatam non dubito; quin imo a toto terrarum orbe amandandam, et ardentibus flammis tradendam.

Decreta, quae ad morum reformationem sancita sunt, quasi afflante Spiritu sancto stabilita videntur: neque enim veritatis spiritus alienus esse poterat a tam sacro et religiosissimo conventu, in quo omnium venerandorum patrum erat cor unum et anima una, pro defendenda fide, et animus concors consulendi ipsius puritati, et extirpandi quoslibet illi adversos errores. Hunc namque finem, tu, praesul colendissime, ad congregandum concilium tibi propositum habuisti; hoc animo convenere episcopi omnes illustrissimi, sive tuae provinciae, sive convicinarum. Ideoque fides, quae per charitatem operatur, principium posuit, spes optimi finis consequendi animum auxit, et tandem charitas Spiritus sancti diffusa in cordibus singulorum, opus perfecit. Quod quamquam ex concilii actis meridiana luce clarius appareat, certius, imo certissimum jam est, postquam sanctissimus dominus Benedictus decimus tertius, cujus memoria in benedictione est, concilium hoc Ebredunense sua approbatione confirmavit, a cujus judicio discedere nefas omnino est.

Superest jam, praesul amplissime, ut pro humanitate, qua erga me usus es, maximas tibi habeam gratias, et pro felici exitu venerandi concilii, proque tam ingenti accepto beneficio summas perennesque, nec unquam perituras, Deo optimo maximo rependamus. Neque enim nisi ab ejus beneficentia et amore, quibus ecclesiam catholicam, suam sponsam, tam ardenter prosequitur, bonum tam magnum posset desperari; cum ab eo descendat omne datum optimum, et omne donum perfectum. Quare laetissime clamabo: *A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris:* Mirabilene? Nam *sapientiae duae et sapientum emendator*[1]) venerandis patribus horum omnium sapientiam dedit, dixitque in eorum corde justa judicare. Benedicam ergo Dominum in omni tempore, qui, ut olim sanctus Augustinus in casu non multum absimili loquebatur, separato, non extincto filio contra patrem bellum gerente, dedit laetitias, frequentias, alacritates, et ad hymnos audiendos et canendos, et ad verbum Dei verum percipiendum celebres, hilaresque, sicut fide dignae nobis testantur litterae ex Gallia ad nos delatae. Quod tibi, illustrissime domine, laetitiae inexplicabili, perennique gaudio, et immortali gloriae futurum minime dubitamus, quorum confratres tuos nos omnes participes esse voluisti, ut una sit inter nos vera fides, mutua ardens charitas, et religionis tuendae zelus ingentissimus. Dum ergo nos hic sumus orantes pro vobis, et vos oramus, ut vicem rependere dignemini. Largissimo aevo dominationem vestram incolumem omnipotens Deus tueatur.

Illustrissime domine, amplitudinis vestrae obsequentissimus in Christo servus: Andreas, archiepiscopus Valentinus.

Matriti, XII kal. nov. 1730.

[Verso folio:] Illustrissimo et reverendissimo d. domino archiepiscopo Ebredunensi.

XX. LITTERAE

illustrissimi ac reverend. d. d. episcopi inquisitoris generalis Hispaniae

ad illustrissimum ac reverendiss. d. d. archiep. Ebredunensem.

Illust. et rev. domine.

Litterae illustrissimae dominationis tuae datae die 12 martii praecedentis anni, et non ita pridem a me receptae una cum exemplari concilii Ebredunensis te praeside celebrati, maxima jucunditate, et erga te veneratione me affecerunt; nec exiguas gratias illustrissimae dominationi vestrae referre decet, quod eximium munus ad me miserit, quo nullum aliud jucundius, gratiusve pacis et unitatis ecclesiae studiosis accedere potest. Hanc omni ope novatores labefactare conantur, nullum non movent lapidem, nullum non adhibent fraudem; non dolis, non calumniis, non mendaciis parcunt; nec eorum conatibus infringendis, totius orbis catholici, si paucos in Gallia excipias, concors consensus satis fuit. Ea est horum hominum contumax obstinatio, ut pauci se toti orbi pares, imo et superiores arbitrentur, nec aut pontificis majestatis, aut episcopalis ordinis, aut regum et principum constitutiones et potentiam revereantur. Ipsis solis, si ipsis credendum esset, sacrae doctrinae depositum creditum est; quin et ipsis solis, ut jactitant, se credit Spiritus sanctus: sed nos possumus secure, et sine haesitatione asserere de ipsis id, quod de Judaeis Joannes: quod Jesus non se credebat eis. Verum

[1]) Corrige: *Sapientiae dux et sapientium emendator* (Sap. VII, 15).

quam multi horum fraudibus capti? Quot eorum ovina veste decepti? Quam verendum est a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et daemonio meridiano? Non aliter censendi sunt hi homines, et eorum similes, qui sub fraudulentis artibus spiritus pervertunt, et se solos ut filios lucis ambulare jactitant. Eorum dogmata summi pontifices, non semel, et iterum, sed saepius damnarunt, detexerunt eorum fraudes, episcopi praesertim Galliarum insectati sunt, eorum effugia praeciderunt. Novissima constitutio Clementis XI, communi plausu cleri Gallicani, imo totius orbis catholici recepta, securim ad radicem misisse videbatur: christianissimus Ludovicus XIV, sua potentia et authoritate ecclesiae catholicae suppetias ferens, draconis capita confregisse visus est. Sed adhuc hoc teterrimum monstrum suum venenum evomit. Quid igitur? Utinam omnes metropolitani, ubi id opus sit, tui similes esse pergant: exemplum eis dedisti, ut quemadmodum tu fecisti, ita faciant. Nil aliud jam proderit, satis jam benignitati datum, satis charitati consultum: tempus jam venit, quo opus est horum errores, qui ad messem usque creverunt, evellere. Antea non ita facile forsitan zizania a tritico secernere, sed creverunt; detecta est hypocrisis, palam est simulatio, vestimenta ovium ceciderunt, et universus orbis notos satis habet hos lupos rapaces. Concilium Ebredunense, ut ita dicam, ultimam manum huic difficili operi apposuit. Si in reliquis provinciis, ad quas hae gentes toties apostolicis constitutionibus profligatae se receperunt, simile fiat, actum de illis est. Hoc nomine tuae illustrissimae dominationi tota catholicorum respublica maxime devincta est, quod primus fueris, qui radicibus, his erroribus convellendis, manum applicueris, eo scilicet remedio, quo post apostolicas constitutiones nullum aptius. Quid mirer, aut quid potius in studio tuo laudem? Zelum, quo causam fidei amplexus es? Prudentiam, qua ad felicem exitum rem ita arduam perduxisti? Patientiam, qua calumnias, et opprobria tibi objecta tolerasti? Benignitatem, qua usus es, et in omnibus exhibuisti? Fortitudinem, qua factum est, ut oppositae artes ab incepto te non deterrerent. Multa possem adjicere, id unum non omittam, te posse verbis d. Hieronymi (*epist.* 68) fidenter asserere: *Tu vero scito nobis nil esse antiquius quam Christi servare jura, nec patrum transferre terminos, semperque meminisse Romanam fidem apostolico ore laudatam, cujus se participem Gallicana ecclesia gloriatur.* Vale, illustrissime praesul, et me illustrissimae dominationi tuae eo, quo par est, studio, obsequentissimum habeto.

Illustr. ac reverend. domine, vestrae dominationis, humillimus ac obsequentissimus servus: Joannes, episcopus Hispanus, inquisitor generalis.

Matriti, die 27 octobris an. 1730.

[Verso folio:] Illustrissimo ac reverendissimo domino archiepiscopo Ebredunensi.

XXI. LITTERAE

illustr. ac reverend. d. d. archiepiscopi Florentini

ad illustrissim. ac reverend. d. archiep. Ebredunensem.

Amplissime praesul.

Cum primum litteras accepi quae ab amplitudine vestra, ad 18 kalendas septembris, ad me datae fuerant, non mediocri laetitia sum affectus, quod certum haberem pignus vestrae humanitatis et benevolentiae erga me summae. Longe tamen majore cumulatus sum gaudio, cum acta synodi Ebredunensis evolvi, et ex iis intellexi quae ab amplitudine vestra, quae a coepiscopis, patribusque vestris pro vindicanda catholicae religionis puritate, pro ecclesiastica disciplina, et morum integritate reparanda, sustinendaque, prospere ac feliciter gesta sunt. Ea elucet in rebus discutiendis maturitas, tantum in defendenda sana doctrina ardoris studium, tanta in ferendis optimis legibus prudentia, ut nihil ex iis quae communi causae suffragari possint, desiderandum esse videatur. Quapropter amplitudini vestrae gratulandum mihi esse video jure optimo, et auspicandum fore, ut pacatis aliquando compositisque rebus, provincia Ebredunensis quietem ac tranquillitatem suam diligentiae potissimum et sollicitudini vestrae referat acceptam. Deum autem optimum maximum etiam atque etiam obtestor, ut, quemadmodum amplitudinem vestram, et quotquot synodo interfuerunt patres, tanto pro tuenda religione orthodoxa studio atque ardore inflammavit, ita optatis vestris annuere, et homines ad saniora redire consilia adhuc detrectantes divinitus illustrare non dedignetur.

Caeterum quod acta synodi ad me perferenda curaverit amplitudo vestra, et humanioribus verbis fuerit prosecuta, gratias ago quam maximas; atque ita majores habeo ut si res ac tempus postulet, respondere pro viribus enitar: sin minus licuerit, observantia certe ac reverentia vinci non patiar, qua me sincere profiteor, amplitudinis vestrae, humillimum atque obsequentissimum servum: Joseph. M., archiepiscopus Florentinus.

Florentiae, IV id. nov. 1730.

[Verso folio:] Illustrissimo ac reverendissimo domino archiepiscopo Ebredunensi.

XXII. LITTERAE

illustr. ac reverend. d. d. episcopi Salmantini

ad illustrissim. ac reverendiss. d. archiep. Ebredunensem.

Amplissime praesul.

Litteras amplitudinis vestrae datas Parisiis, die 12 martii 1729, laetus accepi mense novembri proxime elapso, una cum exemplari concilii Ebredunensis, quod ad me transmittere dignatur amplitudo vestra. Gratissimum profecto munus, quod mihi fama notum, ac multis nominibus commendatum, eo praesertim quod Jansenianae factionis hominibus tam vehementer displicuisset, ad legendum utcumque obtinere jam dudum erat in votis. Rescripsissem protinus, suffragiumque meum nulla mora misissem amplitudini vestrae, nisi tantisper expectandum fuisset, donec illud unum exemplar seorsum et attente perlegerent plures Salmanticenses viri docti, quorum judicium exquirere, ac de eo testificari simul amplitudini vestrae constitueram. Nam ad me quod attinet, judicium et assensum cohibere non licuit, cum primum acta concilii Ebredunensis inspexi: tanta illico sese mihi conspicienda in fide firmitas et sinceritas, in decretis morum pietas et integritas, in ordine serieque judiciali maturitas, et ad normam canonicam rectitudo, ac demum in sententia contra Sanitiensem episcopum justitia et aequitas, simulque charitati consona moderatio: ut ausim dicere, nullum in tota retro antiquitate facile inventum iri concilium, in quo, si de causa hujuscemodi judicium fuerit institutum, vel ratio agendi suavior, vel ordo disceptandi rectior et accuratior, vel probatio delicti constantior et manifestior, vel sententia pro rei gravitate, et delinquentis pertinacia mitior appareat. Proinde mihi valde mirum accedit, quod in tam sanctam, omnimodisque justam, et canonicam synodum, tam acriter et impudenter debacchari potuerit Janseniana et Quesnelliana factio, quodque illam de violato vel naturali, vel canonico jure traducere tot sedi-

tiosissimis pro more libellis non erubuerit. Sed A nimirum ea est haereticorum indoles, ut oculos habentes non videant; vel potius ut se videre dissimulent, et tenebras effundere conentur caeterorum oculis, meridiano in lumine, quantumlibet ab aperto, et summo coelo sit egressio ejus. Nec sane existimandum, eos, ex animi sententia, vel judiciariam formulam, vel judicum personas voluisse carpere veluti non legitimae potestatis. Quamvis hanc illi viam arripuerint, quo liberius et confidentius declamarent, alio prorsus intendisse credendum novatorum artes; ut scilicet, quoquo modo possent, auctoritatem enervarent venerandi concilii, quod in constitutione *Unigenitus* stabilem, et inconcussam ecclesiae legem, ac fidei regulam agnovit, atque in degenerem et pervicacem antistitem, quamquam benigne admodum, animadvertit. Hoc Jansenistarum bilem commovit; hoc Quesnellistas, eorumque fautores in furorem egit, impulitque ut cavillis, et B tricis undelibet conquisitis, Ebredunense concilium impeterent, et quidquid sors tulisset, seu lapidem, seu lutum, avide arreptum, in nomen honoremque vestrum hinc inde conjicerent. Verum aequa laus est et a probis probari, et ab improbis improbari: vosque plurimum in Domino gaudere oportet, quoniam digni habiti estis pro sanctissimis ecclesiae legibus ac definitionibus contumeliam pati.

Haec amplitudini vestrae perscribere, ac declarare promptum fuit. Ratus tamen amplitudini vestrae pergratum, nec parum e re catholica futurum, simul nosse, ac testificari, quid super iisdem rebus sentirent celeberrimae hujus universitatis doctores primarii, legendum ipsis et expendendum obtuli praedictum exemplar. Quod ut per otium inspexere, confestim omnes una prorsus mente, atque uno pariter ore concilium Ebredunense venerati sunt, et impensissime collaudarunt; non aliud, C quam quod ipse praesenseram, de singulis capitibus sentire se testati ac professi. Hujusce sententiae et consensionis doctorum Salmanticensium testem me praebeo fidelem ac veracem amplitudini vestrae, ut qui doctores ipsos me coram loquentes, mentemque suam explicantes audivi. Quapropter amplitudini vestrae, necnon caeteris admodum mihi venerandis concilii patribus, synodi istius in tanta rerum difficultate, et obstrepentium clamore, felicem exitum, illustremque de violentis et infensissimis ecclesiae hostibus victoriam, ex animo gratulor. Immo et toti ecclesiae Gallicanae gratulari juvat, quod antiquum in tuenda fidei puritate robur hodiedum retineat indefessum; nec retineat modo, sed fortiter exerat adversus intestinos hostes, indomitos, et callidissimos; nec patiatur obnubilari sibi sinceri luminis cynosuram, tot procellis turbinibusque vexata. Cujus quidem gloriam hujuscemodi, nec D a me, nec ab aliis verae fidei amore flagrantibus, et praesertim episcopis, alienam puto: unde et vestris de Janseniana et Quesnelliana haeresi triumphis applaudo, et tamquam propriis congaudeo. Peculiarem insuper sensus mei super Ebredunensi concilio declarationem inclusam adjungo sub authentica forma, qua me, si forsan opus fuerit, et vobis, et caeteris Galliarum episcopis hac in re prorsus consentire liquido constet. Hoc demum vehementer opto, ut me in obsequium sui paratissimum intelligat amplitudo vestra: cui a Deo optimo maximo diuturnam vitam perpetuamque felicitatem adprecor.

Amplissime praesul, amplitudinis vestrae humillimus atque obsequentissimus servus: Josephus, episcopus Salmantinus.

Salmanticae, 12 januar. 1731.

XXIII. SALMANTICENSIS

episcopi declaratio qua suum de concilio Ebredunensi sensum expromit.

Cum ad me non ita pridem allatum fuisset exemplar fide dignum concilii provincialis, Ebreduni in Gallia per illustrissimum dominum Petrum de Guérin de Tencin, archiepiscopum Ebredunensem, celebrati anno 1727: totum penitus vigilanter evolvi, et pro captu meo accuratissime perpendi: quod quidem a me peractum testor, seposito interim praejudicio, quantumvis aequo, ac legitimo, quod pro decretis, et actis, ejusdem concilii cum dignitas et sapientia judicum, tum summi pontificis confirmatio, apostolica authoritate praestita merito afferebat. Cuncta vero quae inibi acta, et constituta vidi, mihi prorsus, atque omni ex parte probari, ut plane sentiebam, sic palam edicere, et B authentice declarare constitui. Sed quoniam Salmanticae mihi sedes est, ubi magna floret universitas, toto orbe notissima et celeberrima, visum est opportunum, et proposito commodum (nempe ut a pluribus idem sentientibus ac profitentibus, facilius ora obloquentium, et mendacia loquentium obstruerentur) illud ipsum exemplar non paucis, iisque praecipuis ejusdem universitatis magistris ac doctoribus, tum sacrae theologiae, tum juris canonici peritis (quos inter aliqui sunt Salmanticensis ecclesiae cathedralis canonicatu insignes) singulatim legendum et intento animo perspiciendum tradere; simulque rogare singulos, ut nihil interea cogitantes de sapientissimorum praesulum auctoritate, nec de apostolica confirmatione concilii, rem totam expenderent diligenter, et si quid absonum, aut parum ad normam catholicae fidei, vel ad sacrorum canonum regulas exactum, offenderent in actis, et de- C cretis per se spectatis, signanter vero in forma et ordine judiciali, non gravarentur mihi libere, ut optabam, exponere. Acquieverunt omnes, et acceptum exemplar sedulo volutarunt singuli: nec diuturna deliberatione fuit opus. Nam una omnium sententia, quam incunctanter mihi verbis disertissimis declararunt, haec extitit: nihil prorsus in decretis et actis concilii Ebredunensis, per se spectatis, inveniri, quod fidei et morum puritatem aut juris ullius regulam, vel in minimo laederet; nihil omnino praetermissum quod ad judicialem formam in conciliis servandam, et observari solitam, pertineret; imo plane conspicuum esse, cuncta veritati, justitiae, integritati, zelo vere sapienti, et ecclesiasticis sanctionibus optime congruere. Nominatim, quod spectat causam episcopi Sanitiensis, id unum in damnatoria sententia concilii, nisi charitatis et prudentiae commoda prae oculis habeantur, D fortasse minus probari posse, quod videlicet mitior appareat, quam et delicti gravitas, et pervicacia rei obstinatissimi postulare videbantur. De caetero nihil non rite ac legitime peractum, sive in instruenda cognitione causae, crimineque luce clarius probando, sive in reo ipso perhumaniter habendo, et, quoad ipsi libuit, patienter audiendo, quantumvis insolenter et insultantis more se gereret, sive in appellationibus, exceptionibus, aut recusationibus ab eo adhibitis et interpositis, quae totidem nova crimina censeri poterant, jure optimo rejiciendis; neque ullum in tota judicii forma, totove ordine, serieque judiciali, reperiri posse querimoniae, vel reprehensioni locum, nisi per summam aut malitiam, aut ignorantiam. Denique videri concilium undequaque sanctum, et venerandum, atque inter pretiosa Gallicanae ecclesiae monumenta merito reponendum.

Haec omnia mihi a scientissimis doctoribus concorditer exposita, non modo sensui meo consona, sed eadem omnino sunt, quae ipse jam animo praeconceperam, et ex propria sententia declarare decreveram, ut primum acta concilii Ebredunensis ea qua praedixi mente perlegi. Quare meam de concilio isto sententiam verbis iisdem expressam, ac declaratam volo; atque hanc ipsam declarationem manu propria subscriptam, propriique officii sigillo, et secretarii subscriptione munitam, ultro conficio ad illustrissimum Ebredunensem archiepiscopum transmittendam: ut, sicubi publicae rei, vel ecclesiae, vel episcopatus intersit, authentice ac dilucide constare possit, me concilio Ebredunensi, nulla exceptione facta, suffragari, et ad caeterorum antistitum, qui concilium ipsum per omnia probavere, suffragium ac judicium perlibenter accedere.

Datum Salmanticae, die 12 januarii, anno 1731.

Josephus, episcopus Salmantinus.

Locus † sigilli.

De mandato illustr. domini mei episcopi: D. Joannes a Montreal, secretarius.

XXIV. LITTERAE

eminentissimi ac reverendissimi d. d. cardinalis Odescalchi, archiep. Mediolanensis

ad illustrissimum ac reverendiss. d. d. archiep. Ebredunensem.

Illust. et rev. domine.

Nullam sane ad novatorum temeritatem cohibendam, et ad refractariorum impetus retundendos aptiorem insistere poteras viam, vir illustrissime, quam provinciae tuae concilium convocando, in eoque ea decernendo, quae ad ecclesiae leges, atque definitiones integras incorruptasque servandas, ad mores reformandos, et ad invalescentes errores evellendos in primis conducere viderentur. Illius quidem actis, quae ad me perhumaniter misisti, magna cum voluptate perlectis, immortales Deo optimo maximo gratias egi, quod te posuerit pastorem juxta cor suum in scientia et doctrina, eamque tibi mentem dederit, ut tam opportuno tempore inexpugnabile fidei scutum apprehenderis, illudque in manu forti contra spiritum erroris objeceris. Id luculenter ostendunt universa concilii decreta, eaque potissimum quae, super constitutionibus apostolicis, patres, una tecum in spiritu sancto congregati, condiderunt, in quibus is apparet pontificiae authoritatis defendendae zelus, qui praesules ecclesiae obstrictissimos, atque unitatis et integritatis fidei retinentissimos decet. Gratulor itaque tibi, illustrissime domine, quod laudabilem synodales conventus celebrandi consuetudinem, qua prae caeteris Gallicana floruit ecclesia, instauraveris. Gratulor episcopis, quos in partem pastoralis sollicitudinis vocasti, quod unanimes idipsum sentientes, contra gliscentes haereses insurrexerint; gratulor denique universae provinciae Ebredunensi, quae, te auctore, te duce, facta est in exemplum diligendae veritatis, et sanae doctrinae sustinendae. Utinam vero gratulari etiam possem episcopo Sanitiensi, quod Domino, per vos ipsum vocanti, obedisset. Sed is maluit inter pastores numerari, qui praevaricati sunt, et stulte egerunt, quique, non permanentes in doctrina Christi, Deum non habent quam monitis salutis, quae in spiritu lenitatis a vobis ei data sunt, obsecundare, suamque pervicaciam deponere. Dolendum profecto confratrem hunc vestrum maculam, atque execrationem senectuti suae conquisisse, eo quidem turpiorem, quod errores, toties a cathedra veritatis anathemate confixos, sustinere, ac palam profiteri non dubitaverit, seque scriptis suis in lapidem offensionis, non minus dioecesi suae quam universo huic piissimo regno posuerit.

Caeterum id vobis solatio esse debet, quod in omni charitate et patientia ad semitam justitiae, a qua miserime aberravit, revocare conati estis, nihilque eorum omiseritis, quae ad tenebras in quibus sedet, illuminandas conducere maxime posse judicastis. Quoniam vero curam ac sollicitudinem vestram fructu, quem quidem uberrimum sperare licebat, ejus pervicacia fraudavit, id unum superest, [ad] patrem luminum vota nostra convertamus, rogemusque, ut obduratum cor ejus emollire dignetur, antequam adveniat dies Domini, quem prope jam esse ab ipsa decrepita aetate sua quotidie monetur. Quod ad me attinet, sanctum archiepiscopum Carolum oro, obtestorque ut, quaemadmodum in plerisque condendis concilii decretis facem vobis praetulit (video enim vos in iis praesertim quae ad cleri disciplinam pertinent, acta ipsius, quae Mediolanensia vocant, sectatos esse), ita impetret auxilium de sancto, ut confratri huic vestro spiritum poenitentiae instillare possitis, quo, a diaboli laqueis resipiscens, ad sinum matris ecclesiae revertatur. Tibi vero, illustrissime domine, iterum gratulor, *quod ecclesiae tuae utilitati non ad breve tempus, sed in perpetuum prospexeris, certaque ei paraveris ecclesiae disciplinae firmamenta,* quemadmodum Gulielmo Avansonio, praedecessori tuo, qui itidem provincialem synodum habuerat, scripsit idem beatissimus antistes Carolus. Quod reliquum est, diuturnam incolumitatem, ac caetera fausta omnia a summo bonorum omnium largitore Deo tibi ex animo precor, illustrissime ac reverendissime domine, serv. verus: B., card. Odescalchus.

Mediolani, 10 kal. februarii 1731.

XXV. LITTERAE

eminentissimi ac reverendissimi d. d. cardinalis archiepisc. Neapolitani

ad illustrissim. ac reverendiss. d. d. archiepiscopum Ebredunensem.

Illustr. et rever. domine.

Cum providum ac salutare consilium pro votis et incitamentis apostolicae sedis a celebri synodo tua Ebredunensi susceptum amplissimis litteris eadem sancta sedes confirmaverit, nihil mihi reliquum esse intelligo, quam ut sinceras gratulationes ad dominationem tuam illustrissimam deferam pro apostolico judicio, quo contumacis episcopi causam finitam esse, ac zelo tuo meritas laudes constare laetor et gaudeo. Pro litteris vero tuis humanitatis notis insignibus, quarum alteris quidem ejusdem mihi synodi acta significasti, alteris vero felicitatem in natalitia domini nostri festivitate es apprecatus; et pro concilii exemplo, quod mihi jucundissimum fuit, gratiam dominationi tuae illustrissimae habeo plane singularem, Deumque omnipotentem obsecro, ut contra errores fortiter dimicantem servet, ac sospitet dominationem tuam illustrissimam cujus sum, et esse pergam,

dominationis tuae illustrissimae et reverendissimae, servus: J., card. Pignatellus, archiepiscopus Neapolitanus.

Neapoli, 6 kal. mart. 1731.

XXVI. LITTERAE

illustrissimi ac reverendissimi d. d. archiep. Tarraconensis, Hispaniarum primatis,

ad illustrissim. ac reverendiss. d. d. archiep. Ebredunensem.

Illustr. et rev. domine.

Quo animi sensu ac voluptate litteras illustrissimae dominationis vestrae perlegerim, quibus

exemplar actorum concilii Ebredunensis, jam dudum apud vos celebrati, adjuncta quoque suscepi, ipsaque acta quanta aviditate percurrerim non facile explicare sufficerem. Nam praeterquam quod singulari tua benignitate ad id me invitari sentiebam ipsa causae ratio, fidei scilicet unitas, et episcopalis gradus, quibus, locorum distantia minime obstante, in Christo capite membra conjungimur, ignorare non suffert egregia fidei certamina, insignesque victorias quibus episcopalis dignitas in Domino decoratur. Ad id enim opportere, ait Christus, et haereses esse, ut magis ecclesiae unitas in soliditate petrae firmata lucesceret, dum crebrae concussiones elusae, repetitaeque tot saeculis haereticorum machinae solo aequatae, innumeris probaverunt exemplis, portas inferi adversus eam praevalere minime posse.

Quapropter, licet tribulationes vestras, ea, qua par est, animi afflictione saepe saepius audierimus, tactique dolore cordis ad dominum pro vestra tranquillitate effuderimus preces nostras; jam vero in Domino vobiscum gloriamur, qui naviculam suam variis tentationum procellis jactari, nusquam tamen mergi permisit. Quae singularis patris misericordiarum providentia tunc magis elucescit, cum ab iis damnum imminere timemus, quos naviculae suae posuit naucleros, et custodes; iis enim coecutientibus, et a recto tramite deviantibus, eam ad scopulos et syrtes allidi necesse foret, nisi Dominus, ex alto prospiciens, alios sibi provideret sacerdotes fideles, qui ecclesiam suam in viam salutis dirigerent, et ab omni tempestate vindicarent. Nam qui manum et pedem, si scandalum dederunt, abscindere jussit, oculum etiam, cum scandalizaverit eruere et projicere a corpore, cui nocet, constanter et severe praecepit. Nihil minus, praesul amplissime, praestitistis vos in causa episcopi Sanitiensis, quem, cum ei ecclesiae oculum praefecisset Dominus, qui membra corporis Christi dirigeret, et a periculis amoveret, et ipse vero creditas sibi oves a salutaribus pascuis ad noxia haereticorum prata traduceret, postquam monuistis, rogastis, suasistis, obsecrastis, quid reliquum erat, nisi ut, frustrata omni sollicitudine vestra, spe emendae prorsus evanescente, cum a corpore, cui certo nociturus erat, prorsus abscinderetis. In quo tamen ea vos benignitate gessistis, ut, absque sacrorum canonum, et ecclesiasticarum legum transgressione, immo iis adamussim servatis, haereticum hominem, juxta apostoli monitum, vitare non decreveritis, nisi postquam, apostolici etiam praecepti memores, eum arguistis, obsecrastis, increpastis in omni patientia et doctrina. Quae cum ita sint, illustrissimae dominationi vestrae exprimere non haesitarem, me paratum, ut actis concilii libenter subscriberem, non tam accessione suffragii quam fidei confessione: postquam enim apostolica sedes, quae Spiritu sancto regitur, ea probavit, confirmavitque, nostrum est illius judicium non probare, sed revereri; quod amplecti omnimodo debemus, roborare nullatenus possumus.

Pro ea vero, quae in tanto negotio illustrissimorum patrum dexteritas et benignitas, singularis tua prudentia et zelus enituit, cum ad instructionem et aedificationem nostram non parum proficiat, de tam insigni exemplo nobis praestito, illustrissimae dominationi vestrae immensas grates agere compellor. Cumque in grati animi signum parum sit, quod ex inopia nostra retribuere possim, accipiat, quaeso, illustrissima dominatio vestra exemplar concilii provincialis Tarraconensis, quod postremo in hac provincia, a praedecessore nostro, habitum est, ubi mos iste provincialia concilia cogendi, qui in reliquis Hispaniarum regnis jam inolevit, et retroactis saeculis semper viguit, et hactenus viget: non quod ad tutamen fidei, quae in universa Hispania, singulari Dei benignitate, illibata perseverat, decreta sanciri necesse sit, sed quod in mores, et ecclesiasticam disciplinam, humana agente fragilitate, irrepentes abusus extirpare, frequenter oporteat. Quam laudabilem consuetudinem si vos, veteris Gallicanae ecclesiae aemuli, apud vos etiam instaurare pergitis, fidei puritati ac morum integritati innumera in dies sentietis incrementa. Haec sunt, illustrissime domine, pro vobis ad Deum vota nostra, quae juxta ac preces meas pro vestra tranquillitate, dum in conspectu Domini incessanter effundo, sincere etiam profiteor, nullum esse gratitudinis et observantiae meae erga illustrissimam dominationem vestram quod non sim testimonium daturus.

Illustriss. et rever. domine, illustrissimae et reverend. dominationis vestrae addictissimus et obsequentissimus cultor: Petrus, archiepiscopus Tarraconensis, Hispaniarum primas.

Tarracone, die 22 mensis julii, an. 1731.

[Verso folio:] Illustrissimo ac reverendissimo domino archiepiscopo principi Ebredunensi, quem Deus incolumem servet. Ebredunum.

XXVII. LITTERAE

eminentissimi ac reverendissimi d. d. cardinalis de Lambertinis, archiepisc. Bononiensis

ad illustrissimum ac reverendiss. d. d. archiep. Ebredunensem.

Illust. et rev. domine.

Quamvis, cum adhuc Romae essem, de Ebredunensi provinciali concilio, quae initia scilicet, quosque progressus atque exitum habuisset, satis superque intellexissem, ac probe scirem quo studio quantaque cum ope ipsum pontifex maximus Benedictus tertius decimus excitasset, et confirmasset, simulque quanta bonorum omnium approbatione, atque adeo plausu postea exceptum sit; eamque ob causam, summa jam tum observantia, sive quod verius dicam, veneratione, concilium ipsum prosequerer, praesertim cum de omnium fere patrum qui in illo convenerant, sapientia doctrinaque singulari, ex ipso hominum sermone, certior factus essem; teque in primis summa probitate, et constantia virum atque omni litterarum eruditione excultum, et, quod maxime ad rem facit, apostolicae sedis amantissimum jam tum cognovissem, cum ambo Romae essemus, ac tu potentissimi Gallorum regis negotia apud Innocentium tertium decimum perageres, ego vero illa perficerem, quae mihi ab eodem pontifice fuerant demandata; nihilominus affirmare utique possum, me, cum codicem istius concilii, quem codicem perhumaniter misisti, studiose admodum ac diligenter perlegerim, non majorem quidem de concilio isto opinionem, aut erga vos observantiam concepisse (jam enim tanta erat quanta maxima capi animo poterat), sed eo tamen adductum esse, ut quod ante, propter gravissimas illas quidem, sed tamen extrinsecas, ut ita dicam, causas de vobis sentiebam, id jam argumentis a re ipsa petitis, et quasi intrinsecis, tum mihi ipse probare possem, tum aliis etiam demonstrare. Nam illa profecto quae ad ecclesiasticam disciplinam moderandam in concilio isto vestro instituistis, quam praeclare, quam recte, quam sapienter sunt instituta! Quod studium in debita apostolicis constitutionibus obedientia praestanda ostendistis! Quod, quam sanctum, quam praeclarum exemplum praebuistis, animos vestros, voluntatesque et sin-

cere et libenter apostolicae sedi submittentes! Quam porro opportune, quam in tempore illorum opiniones, ac sistema profligavistis, qui cum Anglos homines ad Romanam ecclesiam revocare se velle ostenderent, Romanos catholicos ad Londinensem per simulationem traducebant. Quid dicam de illo verissimo, rectissimoque judicio, quo pastoralem Sanitiensis episcopi intructionem condemnavistis? Quam prudentiam, Deus bone! quam constantiam praestitistis, quem etiam amorem, et charitatem, cum vel illas convelleretis causas, quas ipse, quo se vestro judicio subtraheret, inaniter praetendebat, vel ipsum perhumaniter invitaretis, ut e suis illis emergeret erroribus, seque ad bonam frugem tandem aliquando reciperet. Quare gratulor, vereque atque ex animo tibi gratulor, qui tanta cum laude et gloria praeclarum istum conventum indixeris, et suffraganeos tuos convocaveris. Gratulor cum tibi, tum his, quod rem gravissimam, Deo optimo adjuvante, suscepistis prudenter, tractavistis strenue, confecistis feliciter. Gratulor Italiae etiam, quod in iis, quae ad disciplinam spectant (ut magna cum voluptate animadverti) non nihil luminis concilio vestro videntur attulisse ea, quae in Mediolanensis ecclesiae actis descripta sunt, cum illam s. Carolus Borrhomaeus gubernaret. Huic etiam Bononiensi ecclesiae meae gratulor, ut qui plane scio quam multa, quamque gravia consilia, atque adjumenta a primo illustri illius archiepiscopo, cardinale Gabriele Palaeotto, ad illa acta, quae tum opera s. Caroli conficiebantur, manaverint. Quid plura? Mihi ipse gratulor, quod pastoralis diligentiae ac studii testimonium certissimum exemplumque a praelatis gravissimis mihi sit praestitum. Vicem tantum doleo infelicissimi Sanitiensis episcopi, qui pulcherrimam, ac sibi per concilium vestrum a divina gratia oblatam occasionem errores suos detestandi, ac, laudabili poenitentia, in salutis aeternae viam redeundi, miserrime (quae Dei judicia sunt!) praetermiserit. Erit, vir praestantissime, nomen tuum in benedictione aeterna apud posteros; neque illorum quisquam, qui tibi in ista metropolitana ecclesia tua regenda praecesserunt, nominis fama et gloria superabit: non Guillelmus secundus, qui pariter concilio a se convocato errores provinciae suae omnes abstersit; non Guillelmus quartus, qui tantum studii contulit ad illam salutarium ecclesiasticarum constitutionum collectionem, quas in sexto decretalium libro licet legere; non denique Guillelmus octavus, qui et sacro Tridentino concilio interfuit, et, circumquaque grassante haereticorum peste, homines sibi subditos in fide et catholica religione retinuit. Erit similiter in benedictione aeterna nomen tuum, eorumque omnium, qui tibi collegae et fratres fuerunt, quique se tibi socios praeclari nobilissimique laboris dederunt; qui, cum vetera Gallicana provincialia concilia instauraverint, apertissime ostenderunt, quam illud in animis suis, atque in ipsis cordibus infixum insculptumque habeant, quod ille Galliae episcopus, et martyr clarissimus s. Irenaeus in suis libris scriptum reliquit: adversus haereses necessarium in primis esse, ut ecclesiae singulae, id est, fideles omnes cum ecclesia Romana consentiant: quippe quae fidei est, sacraeque doctrinae, et apostolicae traditionis provida conservatrix. Non est abbreviata manus Domini, et infinitus est numerus misericordiarum suarum. Ea re fit ut, quamvis infelicissimus Sanitiensis episcopus opinionibus irretitus suis, adhuc contumax maneat, spes tamen mihi sit, ut aliquando, antequam agat animam, ad officium redeat, atque animi sui sensus ad vestros accommodans, apostolicas constitutiones sic ex animo complectatur, quemadmodum vos illas primum complexi estis, postea etiam sustinuistis. Faxit Deus, ne spes tanta me fallat! Interim manum tibi osculans, qua par est observantia me tibi offero, ac tuus plane sum.

Dominationis tuae illustrissimae et reverendissimae, serv. verus: P., cardinalis de Lambertinis, archiep. Bononiae.

Bononiae, pridie kal. nov. 1731.

[Verso folio:] Illustrissimo ac reverendissimo domino domino Petro de Guérin de Tencin, archiepiscopo Ebredunensi.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

in qua ecclesiae Graecae fides sexdecim articulis repetita declaratur 1727, mense februario.

Nationum Orientalium theologia res est permagnis difficultatibus impedita. Ut enim istae longo terrarum ambitu a regionibus nostris avulsae ac dissitae sunt, ita vix fieri potuit ut via patuerit, qua ingredientibus nobis facile de illarum natura, fide ac ritibus constaret. Huc etiam accedit libros symbolicos, quibus animos legentium religione obstringerentur, apud Orientales fuisse nullos; adeoque in perscrutanda cuiusvis ecclesiae fide tanquam fontes sanctos illos nobis adeundos esse libellos, qui, urgente necessitate vel opportunitate data, eo consilio sunt editi, ut pro fidei essent *testimoniis.* Iam vero nemo est, si paulo cordatior fuerit, qui in re omnium gravissima non videat libellos illos tales esse oportere, ut non sectae alicuius aut factionis nec viri cuiusdam quantumvis eruditione et doctrina insignis, sed universam totius ecclesiae persuasionem exponant; ex his enim castissimae religionis puritas maxime dependet. Praeterea ne in isto argumentationis genere mancae quidem ac deficientes exhibeantur opiniones, non unum alterumve colligere licebit, sed ea omnia quae pro tuenda Orientalium persuasione diversis temporibus producta sunt testimonia. Hoc si quidem pacto tantum evincitur constans illa perpetuaque traditio, quae certissimum in rebus fidei prae se fert veritatis argumentum. Id tamen auctores, qui in Orientalium ecclesiarum natura perspicienda librisque tradenda operam collocarunt, non satis in animum induxisse fatendum est.

Non quidem ignoramus, ubi de Graeca agitur ecclesia, Ernestum Iulium Kimmel, Ruthenum, theologicas disciplinas in academia Ienensi quondam privatim professum, in id totum incubuisse, ut confessionum ecclesiae Graecae tum privatarum, quae tamen aliquam auctoritatem nactae essent, tum synodicarum corpus ederet, illudque opus typis mandasse hoc titulo: *Libri symbolici Ecclesiae Orientalis,* nunc primum in unum corpus collegit, variantes lectiones ad fidem optimorum exemplorum adnotavit, prolegomena addidit, indice rerum praecipuarum instruxit Ernestus Iulius Kimmel, Ruthenus, theol. licentiatus eamque in academia Ienensi privat. doc., societatis latinae Ienensis socius ordinarius. Ienae, apud Carol. Hochhausen, 1843, in-8°. Sed rem istam ab eo paulo im-

perfectius factam fuisse certissimis monumentis testatur. In illo si quidem confessionum corpore multa, eademque minime spernenda membra desiderantur. Namque, ut alia haud pauca silentio interim praetereamus, deest in Kimmeliano opere gravis illa fidei declaratio, quae Constantinopoli, anno saeculi XVIII vigesimo septimo, ab universa Graecorum ecclesia confecta est. Quae quidem expositio eo sanctior sane esse debet, quo a maiori ecclesiasticorum virorum numero est subscripta, eoque doctior, quo magis ipse Chrysanthus Notaras, patriarcha Hierosolymitanus, prae ceteris cum Graecis tum patriarchis doctrina et eruditione elucebat. Quem virum consilii moderatorem fuisse ipsumque opus adornasse, vel inde coniicimus, quod Constantinopolitana ista fidei expositio non aliquot verba tantum, sed etiam locos integros repetit professionis fidei a Pio papae IV editae, quod sane ab alio non potuit quam ab homine, qui studiis theologicis apud Occidentales operam dederit. Iam vero Chrysanthum novimus primum in Italiam, deinde in Galliam, postremo per ceteras Europae regiones iter fecisse, ut ecclesiae tum Romanae tum reformatae viros doctos cognosceret eorumque placita accuratius perscrutaretur. Adde quod certissimam negotii istius fidem facit codex quidam manuscriptus, in Lero insula asservatus, in quo, teste Manuel J. Gedeon[1]), expositio illa Chrysantho disertissimis verbis tribuitur. Ceterum integrum opus evolventi statim apparet Chrysanthum e Piana fidei professione voces ac lucidum ordinem desumpsisse, non vero ipsas sententias, quod in homine Graeco mirum nemini videbitur. Quamobrem si idem Chrysanthus una cum universa Graecorum ecclesia Latinorum fidem de transsubstantiatione ac de sacrae scripturae interpretatione amplectitur, non in Latinorum scholas, quas frequentavit, istud refundi debet, sed perfectam ecclesiae suae cum Latina in utroque argumento concordiam sentiens, huius locutiones, quae rem scilicet magis apertam facerent, absque ulla religione usurpavit. Quam animadversionem iam inde initio facimus, reformatorum obiectis statim praevertendum existimantes.

Graecam hanc fidei expositionem Constantinopoli, anno 1872, typis evulgavit Manuel J. Gedeon, hoc titulo decoratam: Ἀνέκδοτος ἐγκύκλιος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου γ' (1727) ἐξ ἀνεκδότου κώδηκος τοῦ Κριτίου, in-4°, 30 pag. Quae editio tot locis vitiata deprehenditur, ut eam emendare necessum omnino fuerit. In accentuum praesertim notatione et interpunctionibus peccatum fuit; littera quoque interdum venit pro littera; quibus omnibus manum medicam adhibere operae esse ducimus. Adde singularem in ipso titulo errorem, quo Ieremiae patriarchae expositio ista tribuitur, quod sane falsissimum est. Re enim diligentius explorata, idem vir doctus in suis *Patriarchalibus tabulis* asserit iam inde a die vigesima novembris 1726, Paisium, metropolitam Nicomediensem, ad oecumenicum thronum electum fuisse[1]). Multas etiam alias mendas correximus, quas editoris incuria ita invexit, ut ipsa sermonis sententia haud raro depravata fuerit. Ne quis autem, quod nos in virum de litteris bene meritum acerbiore iudicio usi fuerimus, conqueratur, loca quibus ab illo recessimus indicare visum est, si accentus, interpunctiones et alia istiusmodi exceperis.

Eas, de quibus agitur, emendationes non ex libidine, sed melioris codicis ope induximus. Absit enim ut quae in Gedeoniana editione virgula censoria notavimus, ea omnia ab editore, non ab illo, quo usus est, codice, profecta fuisse existimaverimus. Textum, quem edidit Gedeon, e Critiano codice desumpsit, qui in tabulario oecumenici patriarchae hodie asservatur; quo in codice nonnulla a librario interpolata fuisse certo certius est. Nos vero in adornanda ea, quam hoc loco damus, editione ipsum originale exemplar secuti sumus, quod Constantinopoli, in aedibus patriarchae Hierosolymitani bibliothecam τοῦ ἁγίου τάφου, quam Graeci vocant, perlustrantibus invenire nobis contigit. Quem codicem prototypum esse, ex ipsis subscriptionibus satis evincitur, quae omnes propriis metropolitarum manibus fuerunt exaratae. Mentionem eius nemo, quod sciamus, vel obiter fecit. Chartaceus est, in forma, quam vocant, in folio, olim 122, nunc autem 614 numero notatus. Constat foliis 50, quorum 6 priora nec non et 37 posteriora vacua sunt. Expositio fidei, de qua nunc sermo est, extat a folio 7^r-13^v, optime et diligentissime scripta. Eadem haec expositio invenitur etiam in codice 28 eiusdem Sti Sepulcri bibliothecae, fol. 212^r-217[2]); quod alterum exemplar conferre non operae esse duximus, dulcius si quidem ac satius ex fonte ipso quam ex rivulis aquae bibuntur. Ob eamdem causam negligi potuit Oxoniensis codex in Christi Ecclesiae Collegio sub numero Gr. mss. 82 asservatus et foliis constans 51 in forma in quarto, ex quibus novem ultima priori codicis parti posterius addita ecthesim nostram continent.

Ad latinam interpretationem quod attinet, in id potissimum operam laboremque nostrum contulimus, ut synodicae confessionis mentem assecuti, eam verbis dilucidioribus et quae ab omnibus intelligi possent exprimeremus. In iis enim, quae ad fidem resque divinas pertinent, perspicuitatis, non elegantiae vel concinnitatis maxime ratio habenda est. Quid autem a nobis in hoc negotio praestitum fuerint, ii iudicent quibus inest aliquid eruditionis theologicae; quod si illis ingratum non esse intellexerimus, ad alia gradum alacriores faciemus.

L. Petit,
e congreg. Augustin. ab Assumptione.

[1]) *Δελτίον τῶν ἐργασιῶν τῆς ἑταιρίας τῶν μεσαιωνικῶν ἐρευνῶν*, t. I (Constantinopoli, 1880), p. 88, in nota tertia.

[1]) *Πατριαρχικοὶ Πίνακες*, Constantinopoli, 1890, p. 628.
[2]) De quo confer, si lubet, A. Pappadopoulos-Kerameus, *Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη*, t. IV (Petropoli, 1899), p. 41-44.

ΕΚΘΕΣΙΣ

σύντομος καὶ κεφαλαιώδης τῶν ἱερῶν τε καὶ δογμάτων τῆς ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας

ἤτοι ἡ ὀρθόδοξος ὁμολογία τῆς εὐσεβοῦς καὶ ἀμωμήτου πίστεως τῶν χριστιανῶν, καθὼς ὁμολογεῖ καὶ φρονεῖ καὶ δοξάζει αὐτὴν ἡ ἀνατολικὴ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία, ἥντινα ὀφείλουσι πάντες οἱ ἁπανταχοῦ

EXPOSITIO

compendiosa summariaque sacrarum definitionum et dogmatum Christi in Oriente ecclesiae,

scilicet orthodoxa confessio piae sinceraeque christianorum fidei, quemadmodum illam confitetur, sentit, credit orientalis Christi ecclesia, quam debent cuncti, qui ubique sunt, christiani,

χριστιανοί, ὅσοι τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας εἰσὶ γνήσια τέκνα, ἀποδέχεσθαι καὶ πιστεύειν [1]) καὶ ὁμολογεῖν ἀπαραλλάκτως, καθὼς ἐνταῦθα ἐκτίθεται. A

quicunque orientalis ecclesiae veri sunt filii, excipere, credere, omnino confiteri, prout hic exponitur.

Προοίμιον [2]).

Τοῖς διαπλέουσι τοῦ τῇδε βίου τὸ πολυτάραχον πέλαγος καὶ εἰς τοὺς εὐδίους καὶ ἀκυμάντους λιμένας τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας καταντῆσαι ἀσφαλῶς ἐφιεμένοις οὐκ ἔνεστιν ἄλλως τοῦ σκοποῦ ἐγκρατέσι γενέσθαι, εἰ μὴ χρησαμένοις ὥσπερ πλοίῳ ἀσφαλεῖ τῇ ἱερᾷ καὶ ἀμωμήτῳ πίστει ἡμῶν, ναυπηγηθέντι ταῖς ἱεραῖς καὶ θεοπνεύστοις γραφαῖς καὶ κυβερνήτην ἔχοντι αὐτὸν τὸν υἱὸν καὶ λόγον τοῦ θεοῦ· ὁ γὰρ τοιοῦτος πλοῦς ἀσφαλής τε καὶ εὔδιος καὶ διασώζει τοὺς πλωτῆρας ἀπὸ κινδύνων καὶ ναυαγίων τῆς ἀπιστίας καὶ τῶν αἱρέσεων ἥκιστα ἐκβολὴν ὑφορώμενος καὶ ζημίαν τοῦ πλούτου τῆς εἰς θεὸν εὐσεβείας. Διὸ καὶ τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, ὁ μακάριος Παῦλος, Τιμοθέῳ γράφων Ταύτην τὴν παραγγελίαν παρατίθεμαί σοι, φησί, ἵνα στρατεύῃ τὴν καλὴν στρατείαν, ἔχων πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν, ἥντινες ἀπωσάμενοί περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν [3]). Τῷ ὄντι γὰρ ναυάγιον ὑφίσταται δεινὸν καὶ ὀλέθριον ὁ τῆς ὀρθῆς καὶ ὑγιοῦς πίστεως ἐκπεσὼν καὶ γυμνὸς καὶ πάντων ἔρημος ὑπολείπεται· τί γὰρ τοῦ λοιποῦ σώματος ὄφελος τῆς κεφαλῆς διεφθαρμένης; Ὅθεν ὅσοι τῇ χριστωνύμῳ προσηγορίᾳ [4]) σεμνύνονται, κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην ὀφείλουσιν ἀποδέχεσθαι ἐν καθαρῷ ψυχῆς συνειδότι τὴν πάντων τῶν ἀγαθῶν μητέρα πίστιν καὶ ταύτην σέβεσθαι ἐν ἀκεραιότητι καὶ εὐθύτητι γνώμης, εἰδότες ἡλίκον τὸ τῆς ἀπιστίας βάραθρον καὶ πόσον τὸ τῆς εὐσεβείας καὶ ὑγιοῦς πίστεως τεῖχος, καὶ ταύτην ὥσπερ τροφὴν πνευματικὴν καθ' ἑκάστην προσφέρεσθαι καὶ ἐπιδιδόναι κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον [5]) μηδὲ συγχωρεῖν τοῖς συλλογισμοῖς [6]) περιπίπτειν ὥσπερ τινὶ λαβυρίνθῳ, ταῖς τῶν ἑτεροδόξων καὶ ἀντιθέτων σοφιστικαῖς κακοτεχνίαις καὶ ἀπάταις λυμαινομέναις περὶ τὰ καίρια, ἀλλ' ἐκτρέπεσθαι κατὰ τὴν ἀποστολικὴν εἰσήγησιν τὰς βεβήλους κενοφωνίας καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως, ἥντινες ἐπαγγελλόμενοι, φησί, περὶ τὴν πίστιν ἠστόχησαν [7]). Καί γε εἰκότως· πίστεως γὰρ οὐκ οὔσης οὐδὲ γνῶσίς ἐστιν, εἴ γε τὸ ἐκ τῶν ἰδίων λογισμῶν τικτόμενον γνῶσις οὐκ ἔστιν· Εἴ τις γὰρ δοκεῖ, φησίν, εἰδέναί τι, οὐδέπω οὐδὲν ἔγνωκε καθὼς δεῖ γνῶναι [8]). Διὸ κελεύει, μὴ ὁμόσε χωρεῖν πρὸς τοὺς τοιούτους, ἀλλ' ἀποστρέφεσθαι τὰς ἀντιλογίας τῶν κακοδόξων, ὅτι τῆς ὑγιοῦς ἐκβάλλουσι πίστεως καὶ οὐκ ἀφιᾶσιν ἑστάναι βεβαίως ἐπὶ τῆς ἀρραγοῦς πέτρας. Ὁ μέντοι στερεὸς θεμέλιος τοῦ θεοῦ ἕστηκε [9]), φησί. Οἱ γὰρ πῆξιν λαβόντες ἐν τῇ εὐσεβείᾳ καὶ δογμάτων ὀρθότητι οὐ μόνον οὐδὲν [10]) πάσχουσιν ὑπὸ τῶν ἀπατεώνων, ἀλλὰ καὶ θαυμάζονται κατὰ τὸν χρυσορρήμονα Ἰωάννην, οὓς οὔτε ποταμοὶ οὔτε ἄνεμοι προσπεσόντες δυνήσονται τι παραλυμήνασθαι [11]). B

Ἐπεὶ οὖν ἀναγκαῖον παντὶ εὐσεβεῖ χαλινὸν ἐπιθεῖναι τοῖς λογισμοῖς καὶ μὴ ὑπερβαίνειν τοὺς ὅρους καὶ τὰ μέτρα τὰ δεδομένα ἡμῖν παρὰ θεοῦ διὰ τῆς θείας γραφῆς τῆς ὑγιαινούσης ἐν τῇ πίστει διδασκαλίας μηδὲ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα [12]) (τὸ τοῦ λόγου) πη- C

Prooemium.

Qui praesentis vitae procellosum mare traiiciunt atque appetunt ad serenos tranquillosque caelestis regni portus certo pervenire, his alia conditione non licet finem consequi, quam si sancta sincerague fide nostra utantur veluti tuto navigio, e sacris divinitusque inspiratis scripturis compacto ac gubernatorem habente ipsum Dei filium et verbum. Tale enim navigium tutum tranquillumque est, nautas ex incredulitatis periculis naufragioque salvos tuetur nec ullo modo reformidat haereseon impetum fortunarumque iacturam, pietatis nempe in Deum. Quapropter et electum vas, beatus Paulus, ad Timotheum scribens *Hoc praeceptum,* inquit, *commendo tibi, ut milites bonam militiam, habens fidem et bonam conscientiam: quam quidam repellentes circa fidem naufragaverunt.* Re enim vera is horrendum exitialeque patitur naufragium atque nudus omnique destitutus praesidio relinquitur, qui recta sanaque fide excidit. Quid enim, capite corrupto, reliquum corpus prodest? Unde quicunque christiana professione gloriantur, eos omnino necesse est pura animi conscientia fidem, bonorum omnium matrem, excipere, illamque sincera et recta mente revereri, probe scientes quantum barathrum sit incredulitas, quantus vero murus pietas sanaque fides. Hanc veluti spiritualem cibum quotidie sumant et porrigant *secundum interiorem hominem* nec patiantur, ut in ratiocinationes velut in quemdam labyrinthum incidat, in eorum nempe, qui alterius et oppositae sunt opinionis, captiosa artificia ac fallacias, quae letale vulnus afferunt, sed devitent, secundum apostolicam sententiam, *profana vaniloquia et oppositiones falsi nominis scientiae, quam quidam,* inquit, *promittentes circa fidem exciderunt.* Et iure quidem. Cum enim fides non habetur, nec habetur scientia, si quidem propriae excogitationis fetus scientia non est. *Si quis enim,* inquit, *existimat se scire aliquid, nondum quidquam cognovit quemadmodum oporteat eum scire.* Quamobrem imperat, ne ad huiuscemodi homines concurramus, verum eorum controversias repudiamus, quorum perversa est opinio; quoniam de sana fide depellunt neque sinunt super petra frangi nescia firmiter stare. *Sed firmum fundamentum Dei stetit,* inquit. Qui enim pietate rectaque doctrina fundantur, non solum nihil mali a deceptoribus patiuntur; verum etiam admirationem sibi movent, iuxta Ioannem aurea verba fundentem, quibus neque flumina neque venti irruentes aliquid damni poterunt inferre.

Cum igitur quemvis pium necesse sit ratiocinationibus frenum iniicere nec sanae fidei doctrinae fines terminosque transcendere, quos nobis Deus per divinam scripturam constituit, neque scamma, ut aiunt, transilire: *altiora enim te,* inquit sapiens, D

[1]) *καὶ πιστεύειν* om. G.
[2]) *Προοίμιον* om. G.
[3]) *ἔχων πίστιν — ἐναυάγησαν* om. cod., quae verba tamen ad sententiam omnino pertinent. — I Tim. I, 18.
[4]) *χριστεπωνύμῳ πολιτείᾳ* G.
[5]) *κατὰ — ἄνθρωπον,* Rom. VII, 22.
[6]) *συλλογισμοῖς· λογισμοῖς* G.
[7]) I Tim. VI, 20-21.
[8]) I Cor. VIII, 2.
[9]) II Tim. II, 18.
[10]) *οὐδὲν· δὲν* G.
[11]) Alludit ad Matth. VII, 25.
[12]) Cf. Pseudo-Zeno VI, 25, Greg. Cypr. III, 89.

δᾶν Ἰσχυρότερα γάρ σου, φησὶν ὁ σοφός, μὴ ζήτει καὶ ὑψηλότερά σου μὴ πολυπραγμόνει· ἃ προσετάγη σοι, ταῦτα διανοοῦ[1]). Καὶ πάλιν· Ἐν ᾧ ἕκαστος ἐκλήθη ἐν τούτῳ μενέτω[2]), ἐκλήθημεν δὲ[3]) ἄνωθεν οἱ εὐσεβεῖς τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας χριστιανοὶ διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου ἀπό τε τῶν προφητῶν, ἀπό τε τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, ἀπό τε τῶν ἀποστόλων, ἀπό τε τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ ἁπαξαπάντων τῶν ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνηχηθέντων ἁγίων πατέρων εἰς τὸ πιστεύειν καὶ φρονεῖν[4]) ὅσα ἡ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία παρέλαβε καὶ διασῴζει μέχρι τοῦδε ἀπαραμείωτα καὶ ἀνόθευτα εἰς τὸ παντελὲς εἴτε δόγματα πίστεως, ὅρους τε καὶ κανόνας, εἴτε παραδόσεις τῆς ἐκκλησίας ἐγγράφους τε καὶ ἀγράφους — Ὀφείλομεν ἄρα καὶ περιέπειν ταῦτα πάντα καὶ ἐνστερνίζεσθαι ὅλῃ ψυχῇ, διανοίᾳ τε καὶ προθυμίᾳ, καὶ[5]) μηδὲ κεραίαν ἐκ τούτων ἀθετεῖν ἢ μεταποιεῖν ἢ προστιθέναι ἢ ἀφαιρεῖν, ἀλλὰ τὴν εὐθεῖαν βαδίζειν καὶ βασιλικὴν καὶ ἄπταιστον τῆς σωτηρίας ὁδὸν τὴν μήτε εἰς τὰ δεξιὰ μήτε εἰς τὰ ἀριστερὰ κλίνουσαν· καὶ γὰρ καὶ μικρὰ παρέγκλισις[6]) καὶ μεταποίησις ἐν τοῖς περὶ θεοῦ λόγοις εἰς κρημνὸν φέρει καὶ βάραθρα καὶ βυθῷ ψυχικῆς ἀπωλείας[7]) παραπέμπει τὸν ὀπωσοῦν ἐκτραπέντα τῆς εὐθείας καὶ τῆς ἀληθείας διαμαρτήσαντα. Καὶ μὴ μόνον οὕτω φρονεῖν τῇ ψυχῇ καὶ πιστεύειν τῇ διανοίᾳ, ἀλλὰ καὶ τῷ στόματι ὁμολογεῖν τὴν εὐσέβειαν ἐδιδάχθημεν· Καρδίᾳ μὲν γάρ, φησί, πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν[8]). Οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖται ὁ θεὸς τῇ κατὰ διάνοιαν πίστει, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ τοῦ στόματος ὁμολογίαν ἀπαιτεῖ εἰς παρρησίαν ἡμᾶς διὰ τούτου ἐπαλείφων καὶ προσκαλούμενος καὶ[9]) εἰς πλείονα ἀγάπην καὶ διάθεσιν ἐμβαλλόμενος καὶ ὑψηλοὺς καὶ τελείους ἀπεργαζόμενος· Πᾶς γὰρ ὅστις ὁμολογήσει, φησὶν ὁ Σωτήρ, ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς[10]).

Ἀλλ' ἐπεὶ πολλοὶ πολλαχόθεν καὶ διάφοροι τῆς ἐκκλησίας ἐχθροὶ ἐπιφύονται καθ' ἡμῶν καὶ προδόται τῆς εὐσεβείας κατεξανίστανται τῶν ὑγιαινόντων καὶ ὀρθῶν δογμάτων τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν πίστεως, οἵτινες καὶ τεχνάσμασιν ἀπατηλοῖς καὶ σοφιστικαῖς κακομηχανίαις οὐ παύονται τοὺς ἁπλουστέρους τοῦ ἡμετέρου γένους παραδιδάσκοντες καὶ σατανικαῖς ὑποκρίσεσι διαφθείροντες καὶ παρενσπείροντες τῇ καλῇ γεωργίᾳ[11]) καὶ φυτείᾳ τοῦ Χριστοῦ τὰς ἀκάνθας καὶ τὰ ζιζάνια τῶν αἱρέσεων καὶ τὰς σχισματικὰς φλυαρίας, ἵνα μὴ ἐξαπατῶνται οἱ ἡμέτεροι ὑπὸ τῶν τοιούτων κακοτεχνιῶν μηδὲ λανθάνωσιν αὐτοὺς αἱ παγίδες τῶν ἐναντίων, δεῖν ἔγνωμεν ἔκθεσιν ποιήσασθαι γενικὴν καὶ περιληπτικὴν καὶ κεφαλαιώδη τῶν ἱερῶν δογμάτων, ὅρων τε καὶ κανόνων καὶ παραδόσεων τῆς ἀνατολικῆς ἡμῶν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, ὅσα τε φρονεῖ καὶ παρέλαβε καὶ ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου καὶ ὅσα πιστεύειν τῇ ψυχῇ, τῷ νῷ τε[12]) καὶ τῇ καρδίᾳ καὶ ὁμολογεῖν τῷ στόματι παρρησίᾳ ἀναγκαίως ὀφείλουσιν οἱ τοῦ ἡμετέρου γένους ὀρθόδοξοι χριστιανοί, καὶ ταῦτα ῥητῶς καὶ ἰδικῶς καταγράψαι ἐν τῷ παρόντι καὶ ἰδίαις ἡμῶν ὑπογρα-

A *ne quaesieris et fortiora te ne scrutatus fueris; quae tibi praecepta sunt, illa cogita.* Et rursus: *In quo unusquisque vocatus est, in hoc permaneat,* caelitus autem vocati sumus nos pii orientalis ecclesiae christiani per Spiritum sanctum a prophetis, a Christo salvatore nostro, ab apostolis, a generalibus conciliis et a cunctis per Spiritum sanctum edoctis sanctis patribus ad credendum ac sentiendum quaecunque nostra Christi ecclesia accepit atque immutata ac pura omnino huc usque servat —, debemus sane haec omnia ex toto animo, mente, studio tutari et amplecti nec apicem ullum ex his spernere aut commutare aut adiicere aut tollere, sed rectam, regiam tutamque salutis viam tenere, quae neque dextra neque sinistra declinat; quandoquidem vel parvus deflexus in rebus divinis aut immutatio in praeceps barathrumque deducit ac in puteum spiritualis interitus missum facit B eum, qui e via quomodocunque deflexit veroque aberravit. Neque vero solum ita religionem animo sentiendam esse menteque credendam, verum etiam ore profitendam sumus edocti; *nam corde quidem,* inquit, *creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Nec enim fidem, quae in mente est, satis habet Deus, sed etiam confessionem, quae ore fit, exigit, hoc modo nos ad fiduciam excitans alliciensque et ad majorem caritatem dilectionemque provocans atque excelsos perfectosque efficiens. *Omnis enim qui confitebitur me,* inquit salvator, *coram hominibus, confitebor et ego illum coram Patre meo qui est in caelis.*

Cum autem multi multis ac diversis e locis ecclesiae hostes in nos invehantur et religione prodita contra sana rectaque piae nostrae fidei dogmata insurgant, eos, qui e nostra gente simpliciores sunt, non desistentes fucatis artificiis captiosisque fraudibus perperam docere et diabolicis corrumpere simulationibus inque bona Christi cultura ac plantatione haereseon spinas zizaniaque ac schismaticas nugacitates inserere, ne malis hisce artibus nostri decipiantur neve adversariorum laquei eos lateant, statuimus nobis faciendam esse generalem, compendiariam ac summariam sacrorum dogmatum, definitionum, canonum atque traditionum explicationem nostrae orientalis Christi ecclesiae, atque omnia, quae a Spiritu sancto edocta accepit D ac sentit, quaeque animo, mente, corde credere et ore aperte profiteri orthodoxos gentis nostrae fideles necesse est, ea expresse ac specialiter praesenti hoc scripto tradenda atque propriis nostris subscriptionibus synodaliter obfirmanda ac sancienda, ut legentes illa et probe intelligentes admittant et oculis animisque in ea defixis velut in amussim

[1]) Eccl. III, 22-23.
[2]) I Cor. VII, 24.
[3]) *δὲ· γὰρ* G.
[4]) *φρονεῖν· φρουρεῖν* G.
[5]) *καὶ* om. G.
[6]) *παρέγκλισις· παράκλησις* G.
[7]) *ἀπωλείας· σωτηρίας* G.
[8]) Rom. X, 10.
[9]) *καὶ* om. G.
[10]) Matth. X, 32.
[11]) Alludit ad Matth. XIII, 25.
[12]) *τε* om. G.

φαῖς συνοδικῶς[1]) κατασφαλίσασθαι καὶ βεβαιῶσαι, ὅπως αὐτὰ ἀναγινώσκοντες καὶ συνιέντες καλῶς καὶ ἀποδεχόμενοι καὶ τούτοις ὥσπερ τινὶ στάθμῃ καὶ κανόνι ἀκριβεστάτῳ ἀφορῶντες καὶ προσέχοντες πᾶσαν σκολιὰν καὶ ἀπάδουσαν καὶ ἐναντίαν διδασκαλίαν ἀποστρέφωνται[2]) καὶ ὥσπερ ἐν γαληνῷ πλέοντες λιμένι, τῇ τῶν δογμάτων ὀρθότητι καὶ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ, τὸν βίον αὐτῶν μετὰ ἀσφαλείας κατευθύνωσι καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτύχωσι.

1. Πρῶτον μὲν οὖν ὀφείλει ἅπας[3]) εὐσεβής, ὁποίας ἂν εἴη τάξεως ἢ βαθμοῦ, εἴτε δηλαδὴ τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου ὑπάρχει ἢ τῶν κατειλεγμένων τῷ ἐκκλησιαστικῷ κλήρῳ, ἢ τῆς τῶν λαϊκῶν καὶ τῶν ἰδιωτῶν τάξεως, μικρὸς ἢ μέγας, ἄρχων ἢ ἀρχόμενος, πιστεύειν καὶ ὁμολογεῖν καρδίᾳ καὶ στόματι τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν καὶ ἅγιον σύμβολον τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν πίστεως τὸ ὑπὸ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων διὰ τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνηχήσεως συντελεσθὲν εὐσεβοφρόνως καὶ ἀπαρτισθέν, ᾧτινι χρῆται ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ ἀποστολικὴ καὶ ἀνατολικὴ ἐκκλησία, ὁμολογοῦσα καὶ διδάσκουσα καὶ προφέρουσα[4]) αὐτὸ χωρὶς προσθήκης ὅλως[5]) τινὸς ἢ ἀφαιρέσεως ἢ μεταποιήσεως μέχρι κεραίας μιᾶς, ὅπερ ἐστὶν ἐπὶ λέξεως τοιοῦτον[6]):

Πιστεύω εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων· καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτός, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφὰς καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος· καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον, καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν· εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν· ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.

2. Δεύτερον, σέβεσθαι καὶ ἀποδέχεσθαι οἰκουμενικὰς σεπτὰς συνόδους μόνον ἑπτά[7]), ὧν πρώτη ἐστὶν ἡ ἐν Νικαίᾳ τὸ πρῶτον συγκροτηθεῖσα, τὴν ἄθεον τοῦ Ἀρείου αἵρεσιν καταβάλλουσα· δευτέρα, ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ πρῶτον κατὰ τοῦ πνευματομάχου Μακεδονίου συναθροισθεῖσα· τρίτη, ἡ ἐν Ἐφέσῳ Νεστόριον τὸν δυσσεβῆ καθαιροῦσα· τετάρτη, ἡ ἐν Χαλκηδόνι, Εὐτυχῆ καὶ Διόσκουρον περιτρέπουσα· πέμπτη, ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ δεύτερον, ἐν ᾗ ὁ τῆς ῥηθείσης ἐν Χαλκηδόνι συνόδου ὅρος ἀνακεκαίνισται· ἕκτη, ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ τρίτον Μονοθελήτας διώκουσα· ἑβδόμη, ἡ ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον τοὺς Εἰκονοκλάστας συντρίβουσα. Τὰς δὲ παρὰ ταύτας οἰκουμενικὰς λεγομένας συνόδους ἤτοι τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ τὴν ἐν Τριδέντῳ μηδαμῶς ἀποδέχεσθαι. Πρὸς δὲ ταῖς ῥηθείσαις ἑπτὰ ἀποδέχεσθαι καὶ τὰς τοπικὰς συνόδους, τὰς κατὰ θεοῦ χάριν ἐν διαφόροις καιροῖς πρὸς βεβαίωσιν τῆς

A accuratissimamque regulam, quamlibet tortuosam, absonam, contrariam doctrinam reiiciant, atque in recta sanaque dogmatum doctrina, velut in tranquillo portu navigantes, vitam tuto moderentur bonaque aeterna consequantur.

1. Primo quidem igitur quivis fidelis, cuiuscunque sit ordinis ac gradus, sive in sacerdotali albo adscriptus et in ecclesiastico clero deputatus, sive in laicorum et privatorum ordine, parvus aut magnus, princeps aut subditus, corde et ore credere ac confiteri debet divinum, sacrumque et sanctum piae nostrae fidei symbolum, ab universalibus conciliis, Spiritu sancto personante, pie confectum ac traditum, quo sancta Christi apostolica B et orientalis ecclesia utitur, illud profitendo, docendo ac proferendo absque ulla omnino additione aut detractione aut immutatione vel apicis unius, quodque his verbis expressum est:

Credo in unum Deum patrem omnipotentem, factorem caeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium; et in unum dominum Iesum Christum Filium Dei unigenitum, et ex patre natum ante omnia saecula, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero; genitum, non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt; qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de caelis, et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine, et homo factus est; crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus et sepultus est; et resurrexit tertia die secundum scripturas, et C ascendit in caelum, sedet ad dexteram patris, et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos et mortuos; cuius regni non erit finis; et in Spiritum sanctum dominum et vivificantem, qui ex patre procedit, qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur, qui locutus est per prophetas; et unam sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam. Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum; et expecto resurrectionem mortuorum et vitam venturi saeculi, amen.

2. Secundo venerari ac suscipere venerandas universales synodos septem tantum, quarum prima Nicaeae primo congregata impiam Arii haeresim damnavit; secunda Constantinopoli primo adversus Macedonium pneumatomachum coadunata est; tertia Ephesina nefarium Nestorium condemnavit; quarta Chalcedonensis Eutychem Dioscorumque D perfregit; quinta Constantinopolitana secunda, in qua praedictae Chalcedonensis synodi definitio renovata est; sexta Constantinopolitana tertia Monothelitas deiecit; septima Nicaena secunda Iconoclastas confregit. Quae autem praeter istas universales dicuntur synodi, Florentina nempe ac Tridentina, eas nullo modo admittere. Simul vero ac praedictas septem, eas quoque suscipere particulares synodos, quae, Deo favente, diversis temporibus, ad firmandam religionem evangelicosque mores, convenerunt, cunctisque ab illis sancitis

[1]) *συνοδικαῖς* G.
[2]) *ἀποστρέφεσθαι* G.
[3]) *πᾶς* G.
[4]) *προσφέρουσα* G.
[5]) *ὅλης* G.
[6]) *τοιοῦτο* G.
[7]) *ἑπτὰ, καὶ ὁμολογεῖν τὰ ἐν αὐταῖς πνευματοκινήτως ὁρισθέντα καὶ τυπωθέντα, ὧν* etc. G.

εὐσεβείας[1]) καὶ εὐαγγελικῆς πολιτείας συναθροισθεῖσας, καὶ μετὰ πάσης εὐλαβείας στέργειν καὶ πείθεσθαι πᾶσι τοῖς διορισθεῖσι καὶ παραδοθεῖσιν ὑπ' αὐτῶν. A

3. Τρίτον, στέργειν καὶ ἀποδέχεσθαι καὶ πάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις, ἐγγράφους τε καὶ ἀγράφους, καθὼς αὐτὰς ἡ ἀνατολικὴ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία ἄνωθεν ἔτι ἐξ αὐτῶν τῶν ἀποστόλων παρέλαβε καὶ διεδέξατο καὶ ἐνεργεῖ καὶ φυλάττει ἀπαρατρέπτως μέχρι τῆς σήμερον.

4. Τέταρτον, ὁμολογεῖν καὶ ἀποδέχεσθαι εὐσεβοφρόνως τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ[2]) τῆς ἐκκλησίας μυστήρια, ἅτινά εἰσι· τὸ ἅγιον βάπτισμα, τὸ ἅγιον μῦρον, ἡ ἁγία λειτουργία, ἡ ἱερωσύνη, ὁ νόμιμος γάμος, ἡ μετάνοια καὶ τὸ εὐχέλαιον· καὶ ταῦτα τιμᾶν καὶ γεραίρειν μετὰ πάσης πίστεως καὶ εὐλαβείας ὡς ἀναγκαίως συντελοῦντα εἰς τὴν ψυχικὴν ἡμῶν σωτηρίαν, ὧντινων τὴν ἐνέργειαν, κοινωνίαν τε καὶ μετουσίαν τοῦ ἁγιασμοῦ τε καὶ τῆς χάριτος αὐτῶν ἀποδέχεσθαι καὶ σέβεσθαι κατὰ τὸν τύπον καὶ τὴν τάξιν τὴν ἐνεργουμένην καὶ φυλαττομένην[3]) ἐν τῇ ἀνατολικῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ. B

Καὶ ταῦτα μὲν εἰσὶ τὰ γενικῶς καὶ καθόλου πιστεύεσθαι καὶ ὁμολογεῖσθαι ὀφείλοντα παρὰ τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν. Ἰδίως δὲ καὶ ἀνεπτυγμένως καὶ σχετικῶς (ὡς εἰπεῖν) καὶ ἀντιθέτως ὅσον πρὸς τὰς κατεχούσας τό γε νῦν ἔχον τὴν οἰκουμένην ἐν πολλοῖς τε καὶ διαφόροις τῆς γῆς μέρεσιν εὑρισκομένας καὶ διεσπαρμένας αἱρέσεις καὶ νεωτερισμοὺς καὶ σχίσματα, εἴς τε ἀποφυγὴν καὶ ἀποστροφὴν τῆς ἀπ' αὐτῶν προερχομένης ψυχοφθόρου βλάβης ὀφείλουσιν ἔτι ὁμολογεῖν οἱ πιστοί·

5. Πέμπτον, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, ἀλλ' οὐ καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ· τοῦτο γὰρ τῆς τῶν Λατίνων ἐστὶ προσθήκης καὶ καινοτομίας, ἣν ὡς ἄδικον καὶ σκανδάλων πρόξενον καὶ ἀποβεβλημένην ὑπὸ τῶν ἱερῶν συνόδων καὶ τῶν ἁγίων πατέρων ὀφείλουσι καὶ αὐτοὶ ἀποστρέφεσθαι, τοῦτο μέν, ὅτι οὐκ ἔξεστιν οὔτε λέξιν ἢ συλλαβὴν ἢ ἰῶτα ἓν προσθεῖναι[4]) τῷ ἁγίῳ συμβόλῳ, τοῦτο δέ, ὅτι μόνος ὁ πατὴρ ἐστὶν αἰτία καὶ ἀρχὴ τῆς ἐν υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι θεότητος, τοῦ μὲν υἱοῦ διὰ γεννήσεως, τοῦ δὲ πνεύματος τοῦ ἁγίου δι' ἐκπορεύσεως· ὁ δὲ υἱός, ἄναρχος μὲν ὡς ἄχρονος, οὐκ ἄναρχος δὲ ὡς ἀρχὴν καὶ ῥίζαν τὸν πατέρα ἔχων, ἐξ οὗ καὶ ἀϊδίως γεννᾶται· τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ πατρὸς μόνου ἐκπορευόμενον συνάναρχον μὲν ἐστὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ ὡς ἄχρονον, οὐκ ἄναρχον δὲ ὡς καὶ αὐτὸ ῥίζαν καὶ πηγὴν ἔχον τὸν πατέρα, οὐχ ὡς γεννητόν, ἀλλ' ὡς ἐκπορευτόν, ἀδιαίρετον τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ ὡς ἐκ τοῦ πατρὸς τὴν ὕπαρξιν ἔχον ἐκπορευτῶς[5]) καὶ ἐν υἱῷ ἀναπαυόμενον, μὴ συνεννοουμένου τοῦ υἱοῦ ὡς αἰτίου τῆς τοῦ πνεύματος ὑπάρξεως καθ' οἱονδήτινα τρόπον. C

6. Ἕκτον, πιστεύειν καὶ ὁμολογεῖν τὴν μυστικωτάτην καὶ πανίερον τῆς ἱερᾶς λειτουργίας καὶ ἀναιμάκτου θυσίας τελετὴν καὶ εὐχαριστίαν γινομένην εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἑκουσίως σφαγιασθέντος Χριστοῦ τοῦ θεοῦ τελεῖσθαι τόνδε τὸν τρόπον· ἄρτον μὲν ἔνζυμον προσφέρεσθαι, οἶνον δὲ σὺν ὕδατι ζέοντι τῷ ἁγίῳ ποτηρίῳ ἐμβάλλεσθαι καὶ μεταβάλλεσθαι ὑπερφυῶς τὸν μὲν ἄρτον εἰς τὸ ζωαρχικὸν ἐκεῖνο δεσποτικὸν[6]) σῶμα, τὸν δὲ οἶνον εἰς τὸ D

ac traditis summo obsequio assentiri atque obtemperare.

3. Tertio ecclesiasticas quaslibet traditiones, scriptas aut non scriptas, approbare et amplecti, quemadmodum illae iam tum ex ipsis apostolorum temporibus ab orientali Christi ecclesia acceptae et approbatae, ab ea usque modo inviolate servantur ac custodiuntur.

4. Quarto profiteri ac pie recipere divina sanctaque ecclesiae sacramenta, scilicet sacrum baptismum, sacrum unguentum[1]), sacram eucharistiam, sacerdotium[2]), legitimum matrimonium, paenitentiam, oleum cum oratione[3]); ea summa fide et pietate venerari atque observare, tanquam necessaria spiritualis nostrae salutis subsidia; illorum virtutem, participationem nempe et communicationem sanctificationis eorum et gratiae, admittere atque observare iuxta ritum ordinemque ab orientali Christi ecclesia adhibitum et custoditum.

Atque haec quidem sunt a piis orthodoxisque fidelibus generatim summatimque credenda ac profitenda. Peculiariter autem ac singulatim atque quodam modo relative et opposite, secundum eas nempe, quae multis diversisque terrae partibus occupatis ac infestatis orbem in praesentia obtinent, haereses, innovationesque ac schismata, ut letiferum damnum, quod inde oritur, a se amoveant ac dispellant fideles, ista insuper debent profiteri.

5. Quinto, Spiritum sanctum ex solo Patre procedere, non autem et ex Filio; id enim Latinorum est additio et innovatio, quam ut rem iniustam perniciosique exempli et a sacris conciliis sanctisque patribus repudiatam respuere debent et ipsi, cum quia vocem aut syllabam aut apicem unum sacro symbolo adiicere nefas est, tum quia solus Pater causa est ac principium eius, quae in Filio et Spiritu sancto est, divinitatis, in Filio quidem per generationem, in sancto autem Spiritu per processionem; Filius vero caret quidem principio, utpote, expers temporis, non autem caret principio, utpote qui principium ac radicem patrem habeat, a quo et aeternaliter gignitur; sanctus autem Spiritus, qui ex solo patre procedit, pariter cum Patre Filioque principio quidem caret, utpote temporis expers, non autem principio caret, quippe qui et ipse Patrem habeat radicem ac fontem, non ut genitus, sed ut procedens; is a Patre Filioque separari nequit, quippe qui ex patre subsistentiam per processionem habeat et in Filio quiescat, quin Filius ut spiritus subsistentiae auctor ullo modo existemetur.

6. Sexto, credere et confiteri plane arcanum sanctumque sacrae missae incruentique sacrificii ritum et eucharistiam, quae in Christi Dei propter nos sponte mactati recordationem peragitur, hoc modo confici: panem quidem fermentatum offerri, vinum autem cum aqua calida in sacrum calicem infundi, atque mirum in modum transmutari panem quidem in vivificum illud domini corpus, vinum autem in pretiosum ejus sanguinem, idque a sanc-

[1]) *εὐσεβείας· ἀληθείας* G.
[2]) *τὰ ἑπτὰ θεῖα τῆς ἐκκλησίας* G.
[3]) *φυλαττουμένην* cod.
[4]) *προσθῆναι* cod.
[5]) *ἐκπορευτικῶς* G.
[6]) *δεσποτικὸν ἐκεῖνο* G.

[1]) Confirmatio a Graecis appellatur *μύρον unguentum, σφραγὶς signaculum* et *chrisma*.
[2]) Sacramentum ordinis Graeci vocant *ἱερωσύνην sacerdotium*, quod reliqui ordines, ut nomen ordinis praefert, sint veluti gradus ad sacerdotium. Aliis dicitur *χειροτονία ordinatio* et *χρίσις*.
[3]) Quod Latini appellant extremam unctionem, illud vocatur a Graecis *εὐχέλαιον oleum cum oratione;* quia nimirum Iacobi epistolae capite V legimus: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiae et orent super eum, ungentes eum oleo*, etc.

τίμιον αὐτοῦ αἷμα ὑπὸ τοῦ παναγίου πνεύματος διὰ τῆς ἐντεύξεως καὶ ἐπικλήσεως τοῦ ἱερέως ἐπιστηρίζομένης τῇ δυνάμει τῶν κυριακῶν λογίων, οὐ μὴν δὲ τελειοῦσθαι ἐν τῷ λάβετε, φάγετε καὶ τοῖς λοιποῖς οὐδὲ ἐν τῷ πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες καὶ τοῖς ἑξῆς[1]), ὡς οἱ Λατῖνοι φρονοῦσιν. Ἐν γὰρ τῇ δεήσει τοῦ ἱερέως ἐδιδάχθημεν γίνεσθαι τὴν τελείωσιν τοῦ μυστηρίου τούτου καὶ ἐν τοῖς ἐκφωνουμένοις ὑπ' αὐτοῦ ῥήμασι, δηλαδή· Ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου[2]) μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ, καθὼς οἱ τὰς ἱερὰς λειτουργίας συγγράψαντες ἀπόστολοί τε ἔνδοξοι[3]) καὶ πνευματέμφοροι πατέρες ἡρμήνευσαν καὶ παραδεδώκασι καὶ ἐκ τῆς ἐκείνων θεοσόφου διδασκαλίας περιῆλθεν ἡ τοιαύτη παράδοσις εἰς ἡμᾶς τε καὶ τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὑποδείγματος αὐτοῦ τοῦ κυρίου εὐξαμένου πρῶτον καὶ ἐντειλαμένου τοῖς μαθηταῖς· Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν σαφῶς παριστάνεται. Τοιγαροῦν ἐν τῇ ἐπικλήσει τοῦ ἱερέως καθομολογοῦμεν τελειοῦσθαι τὸ ἀνέκφραστον ἐκεῖνο μυστήριον, εἶναί τε ἀληθῶς καὶ οὐσιωδῶς πιστεύομεν αὐτὸ τὸ ἔμψυχον καὶ τεθεωμένον σῶμα καὶ αὐτὸ τὸ ζωοποιὸν αἷμα τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ὅλον ἀπαθῶς παρὰ τῶν μεταλαμβανόντων ἐσθιόμενον καὶ ἀναιμάκτως θυόμενον, οὗ ἐν τῇ μεταλήψει καὶ κοινωνίᾳ εἰ καὶ ἐπὶ θατέρῳ μόνον εἴδει[4]) ὅλον καὶ τέλειον τὸν Χριστὸν εἶναι ἀνενδοιάστως πιστεύομεν, ὅμως κεχωρισμένως λαμβάνεσθαι παρὰ πᾶσι τοῖς πιστοῖς, ἱερωμένοις καὶ λαϊκοῖς, ἐν ἑκατέρῳ τῷ εἴδει παρελάβομεν κατὰ ἀρχαίαν παράδοσιν ἐπικρατήσασαν ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ καὶ μὴ ἐπὶ θατέρῳ μὲν οἱ λαϊκοί, ἐν ἑκατέρῳ δὲ οἱ ἱερεῖς, ὡς καὶ τοῦτο οὐ καλῶς καινοτομεῖται τοῖς Λατίνοις· ἤστινος μεταβολῆς τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς αὐτὸ τὸ δεσποτικὸν σῶμα καὶ αἷμα παραστατικὴν καὶ ἀκριβέστατα ἐμφαντικὴν καὶ σημαντικὴν ὁμολογεῖν ὀφείλουσι καὶ ἀποδέχεσθαι οἱ πιστοὶ τήν λέξιν τῆς μετουσιώσεως, ἣν καὶ ἡ καθόλου τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία ὡς προσφυέστατα παραστατικὴν τοῦ μυστηρίου τούτου κέχρηται καὶ ἀποδέχεται· τὸ δὲ διὰ τῶν ἀζύμων ἔθος ὡς ὑστερογενὲς καὶ νεωτερικὸν ἀποποιεῖσθαι, ἀποδέχεσθαι δὲ τὴν διὰ τοῦ ἐνζύμου ἄρτου θείαν[5]) μυσταγωγίαν, ἥτις ἄνωθεν ἐπεκράτησεν ἐν τῇ καθολικῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ.

A tissimo Spiritu per sacerdotis postulationem invocationemque dominicorum verborum virtuti innixam, non vero perfici per illa: *Accipite et manducate* et cetera, neque per illa: *Bibite ex eo omnes* et cetera, sicut Latini existimant. Namque edocti sumus sacramenti huius peractionem fieri sacerdotis petitione verbisque ab eo prolatis, scilicet: *Fac quidem panem hunc pretiosum corpus Christi tui, quod autem est in hoc calice pretiosum sanguinem Christi tui, immutans Spiritu sancto tuo,* quemadmodum qui sacras liturgias conscripserunt, gloriosi apostoli et a numine divino afflati patres, id interpretati sunt ac tradiderunt; quae divina doctrina ab illis accepta nobis sanctaeque Christi ecclesiae transmissa est. Quin imo ipsius domini exemplo, qui primum oravit, deinde discipulis praecepit: *Hoc facite in mei recordationem,* idem perspicue ostenditur. Sacerdotis ergo invocatione B sacramentum illud ineffabile perfici profitemur idemque esse credimus vere ac essentialiter ipsum vivum et deificum corpus, ipsum vivificum sanguinem salvatoris nostri, qui sine ullo affectu a sumentibus comeditur incruenteque immolatur; cuius sumptione et communione, licet sub altera tantum specie totum atque integrum Christum esse indubitanter credamus, sub utraque tamen specie a cunctis fidelibus, sacerdotibus et laicis, seorsum sumitur secundum acceptam a maioribus traditionem, quae in catholica ecclesia praevaluit, non autem sub altera quidem a laicis, sub utraque vero a sacerdotibus, quae res nova a Latinis non iure inducitur. Quam conversionem panis et vini in ipsum Domini corpus et sanguinem luculente, accuratissime, perspicue et significanter exprimi per vocabulum *transsubstantiationis,* quod etiam ab universa Christi ecclesia tanquam aptissimum C huiusque sacramenti significantissimum adhibetur ac recipitur, debent fideles profiteri ac suscipere; azymorum autem usum ut recentiorem et novum respuere, divinum vero sacrificium adhibito pane fermentato approbare, qui mos a principio in catholica Christi ecclesia viguit.

7. Ἕβδομον, τὸ λεγόμενον παρὰ Λατίνοις καθαρτήριον πῦρ ἤτοι κόλασιν προτέραν τοῖς ἀποιχομένοις πρὸ τῆς κοινῆς κρίσεως οὐδόλως ἀποδέχεσθαι καὶ φρονεῖν, ἀλλ' ἡγεῖσθαι μὲν ὀδυνᾶσθαι ἐν τόποις ζοφεροῖς καὶ ἀπαρακλήτοις[6]) ὡς ἐν εἱρκτῇ κατεχομένας τὰς τῶν ἡμαρτηκότων ψυχάς, τὴν τελευταίαν ἀναμενούσας ἀπόφασιν τοῦ[7]) ἀδεκάστου κριτοῦ, ὥσπερ τὰς τῶν δικαίων ἐν τόποις φωτεινοῖς καὶ ἀνέσεως ὑπαρχούσας ἀπεκδέχεσθαι τὴν μακαρίαν μετὰ τῶν σωμάτων[8]) ἀπόλαυσιν· παρέχειν δὲ ἄνεσιν καὶ παρηγορίαν τῆς ὀδύνης[9]) καὶ τοῦ φόβου τοῖς ἐν μετανοίᾳ, ἀτελῶς ὅμως, ἀποβιώσασι τὰς ὑπὲρ αὐτῶν γινομένας εὐποιΐας καὶ ἱερὰς προσευχὰς καὶ μάλιστα τὰς ἀναιμάκτους θυσίας ὑπὲρ ἐκείνων θεῷ προσφερομένας, εἴ γε μόνον ὀρθῇ τῇ πίστει τῶν τῇδε μετέστησαν καὶ μετανοίᾳ κἂν τῷ τέλει τοῦ βίου ἐχρήσαντο· καθαρτικῷ[10]) δὲ ὅλως πυρὶ προσομιλεῖν τὰς

7. Septimo, qui a Latinis dicitur purgatorius ignis sive prius mortuorum supplicium ante commune judicium, eum nullo modo recipere atque probare, sed opinari peccatorum animas tenebrosis locis veluti carcere insolubiliter inclusas cruciari, postremam incorrupti iudicis sententiam exspectantes, pariterque iustorum animas in lucidis quietisque locis beatam post assumpta corpora sperare felicitatem; iis autem, qui paenitentes, D imperfecte tamen, decesserint, doloris ac timoris remissionem levamenque tribui per eas, quae pro illis fiunt, beneficentias sacrasque precationes et maxime per incruenta sacrificia Deo pro illis oblata, si quidem in recta fide e terris migrarunt paenitentiamque, etsi in extrema vita, egerunt; minime vero recte sentientibus credendum est, defunctorum animas in igne purgatorio versari atque

[1]) *πάντες καὶ τοῖς ἑξῆς* om. G.
[2]) *τὸ δὲ — Χριστοῦ σου* om. G.
[3]) *ἔνδοξοί τε ἀπόστολοι* G.
[4]) *εἴδει· εἶναι* G.
[5]) *ἄρτου* om. G.; *θείαν· ἱερὰν* G.
[6]) *ἀπαρακλήτως* G.
[7]) *τοῦ* om. G.
[8]) *σωμάτων· ἀσωμάτων,* i. e. angelorum G.
[9]) *ὀδύνης· ἡδονῆς* cod.
[10]) *καθαρτικῷ· καρτερικῷ* G.

τῶν ἀποιχομένων ψυχὰς καὶ δι' αἰκισμῶν[1]) καὶ βασάνων καθαίρεσθαι, ὡρισμένοις τε καιροῖς[2]) καὶ ὡρισμέναις εὐποιΐαις κατὰ βουλὴν ἀνθρώπου κεκαθαρμένας οὕτω τοῦ πυρὸς ἀπαλλάττεσθαι τοῖς εὐσεβῶς φρονοῦσιν οὐδόλως χρὴ πιστεύεσθαι· ἐν χειρὶ δὲ θεοῦ κεῖσθαι μᾶλλον πάσας ἁπλῶς καὶ κατὰ τὴν δικαίαν καὶ φιλάνθρωπον αὐτοῦ εὐδοκίαν τὰ πρὸς ἄνεσιν καὶ δεινῶν ἀπαλλαγὴν αὐταῖς οὕτως οἰκονομεῖσθαι χρὴ δοξάζειν, ἐπικαμπτομένου ἀναμφιβόλως τοῦ κυρίου ταῖς πολλαῖς ἱκεσίαις. A

8. Ὄγδοον, περὶ δὲ τῆς τῶν ἁγίων ἀπολαύσεως τοῦτο[3]) πιστεύειν χρή, ὅτι τὴν δευτέραν τοῦ κυρίου παρουσίαν εἰς τελείαν καὶ πληρεστάτην δόξαν τε καὶ μακαριότητα οἱ ἅγιοι περιμένουσιν ἐν τῇ μετὰ σώματος ἀναστάσει, νῦν δὲ ἄνευ σώματος μέχρι τῆς παγκοσμίου ἐκείνης ἀνταποδόσεως ἀπολαύουσιν[4]) ἐν μέρει τῆς μακαριότητος· οὐ γὰρ ἧττον θεωρεῖ τανῦν Παῦλος ἐν οὐρανῷ μετὰ πνεύματος ἢ ὅτε μετὰ σώματος παρ' ἡμῖν ἐνδημῶν ἡρπάγη εἰς τὸν παράδεισον ἢ ὅτε Μωϋσῆς καὶ Ἠλίας μετὰ τῶν ἀποστόλων ἐν Θαβωρίῳ τοῦ ἀκτίστου καὶ θειοτάτου κατετρύφων φωτός· ὥστε θαρρούντως[5]) ἂν μετὰ τοῦ ἀποστόλου καὶ πάντες οἱ κατ' ἐκεῖνον γενόμενοι[6]) ἐρασταὶ τοῦ Χριστοῦ[7]) προσφωνοῖεν Ἐπιθυμῶ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι[8]). B

9. Ἔνατον, τὸ θειότατον φῶς τῆς ἐν τῷ Θαβωρίῳ ὄρει μεταμορφώσεως τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ θεοῦ ὁμολογεῖν ὀφείλουσι μὴ κτίσμα εἶναι, ἀλλ' οὐδὲ οὐσίαν ἁπλῶς τοῦ θεοῦ — οὐδεὶς γὰρ πώποτε θεοῦ φύσιν καὶ οὐσίαν εἶδεν ἢ ἐξηγόρευσεν, — ἀλλ' ἄκτιστον καὶ φυσικὴν ἔλλαμψιν καὶ ἐνέργειαν δι' αὐτῆς προϊοῦσαν τῆς θείας οὐσίας, οὐχ ὅλην δὲ αὐτοῦ τὴν θεϊκὴν δόξαν τοῦ θεανθρώπου ἀναδείξαντος, ἀλλὰ καθ' ὅσον ἠδύναντο ἰδεῖν οἱ μαθηταί, ὧν καὶ φειδόμενος οὐκ ἔδειξεν αὐτοῖς ὁ σωτὴρ[9]) τῆς ἀθεάτου βασιλείας τὴν τελείαν θεϊκὴν αὐτοῦ δόξαν, ὅπως μὴ σὺν τῇ ὁράσει καὶ τὸ ζῆν ἀπολέσωσι. C

10. Δέκατον, τὴν κοινὴν χάριν πατρός, υἱοῦ καὶ πνεύματος καὶ τὸ φῶς τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, καθ' ὃ καὶ οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος[10]), ὡς καὶ ὁ Χριστὸς προϋπέδειξεν ἐπ' ὄρους λάμψας, καὶ ἁπλῶς πᾶσαν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τῆς τρισυποστάτου θεότητος καὶ πᾶν τὸ διαφέρον ὁπωσοῦν τῆς θείας φύσεως ἄκτιστα εἶναι ὁμολογεῖν, ἅτε μηδενὸς ὄντος προσφάτου τῶν τῷ θεῷ προσόντων φυσικῶς.

11. Ἑνδέκατον, οὐδεμίαν ἄλλην ἡντιναοῦν κεφαλὴν ἀποδέχεσθαι ἐν αὐτῇ τῇ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, εἰμὴ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν μόνον παρὰ τοῦ πατρὸς[11]) δοθέντα κατὰ πάντα[12]) τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ θεμέλιον τὸν αὐτὸν κατὰ τὸν μακάριον ἀπόστολον φάσκοντα[13])· Θεμέλιον ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός, καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας[14]). Τὸν δὲ πάπαν[15]) Ῥώμης οὐ κεφαλὴν[16]) ἡγεῖσθαι τῆς ἁγίας καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ μέλος ὄντα ὑπόκεισθαι ταῖς συνόδοις, καὶ ὡς δυνάμενον ἁμαρτῆσαι (οὐ μόνον ὡς ἄνθρω- D

suppliciis cruciatibusque purgari, purgatas vero post praestituta tempora praestitutaque officia ad hominum libitum igne illo exsolvi; potius autem existimandum, cunctas omnino in Dei manibus esse, qui pro iusta sua misericordique voluntate ea, quae ad remissionem malorumque liberationem conferant, illis largitur, quique multis orationibus indubitanter flectitur.

8. Octavo, quod ad sanctorum felicitatem attinet, id credere oportet, scilicet alterum Domini adventum ad perfectam absolutissimamque gloriam ac beatitudinem a sanctis usque ad corporum resurrectionem exspectari, nunc autem, priusquam fiat universa illa remuneratio, illos absque corporibus carptim felicitate frui; non enim minus nunc Paulus spiritu intuetur in caelo, quam cum apud nos degens, corpore in paradisum raptus est aut cum Moyses et Elias in Thabore cum apostolis increato divinissimoque lumine delectabantur, ita ut omnibus, qui secundum apostolum Christi amatores facti sunt, cum illo inclamare liceat: *Cupio dissolvi et esse cum Christo.*

9. Nono, fideles profiteri oportet, divinum lumen in Thaborio monte transfigurationis salvatoris nostri Christi et Dei creatum quidpiam non esse, sed ne meram quidem essentiam Dei — nemo enim unquam Dei naturam essentiamve vidit aut enarravit —, sed increatam quamdam naturalemque effulgentiam operationemque ab ipsa divina essentia emissam, qua quidem non tota ipsius hominis Dei divina gloria patefacta est, sed prout a discipulis cerni poterat, quibus ut parceret salvator non perfectam divinamque invisibilis illius regni gloriam ostendit, ne spectatum admissi vitam amitterent.

10. Decimo, communem Patris, Filii Spiritusque gratiam atque venturi saeculi lumen, quo et iusti fulgebunt sicut sol, quemadmodum et Christus in monte lucendo praemonstravit, et, ut summatim dicamus, quamlibet divinitatis in tres hypostases divisae potentiam et operationem, quaslibet divinae naturae dotes, ea omnia increata esse profitendum est, nam quae ad Deum natura pertinent, horum nihil est posterius.

11. Undecimo, nullum prorsus aliud caput in ipsa apostolica ecclesia agnoscendum est praeter dominum nostrum Iesum Christum, qui simul unum omnino est fundamentum ecclesiae a Patre datum secundum haec beati apostoli verba: *Fundamentum aliud nemo potest ponere praeter id quod positum est, quod est Christus Iesus; et ipse est caput ecclesiae.* Papa autem Romanus sanctae catholicae ecclesiae capitis loco non est habendus, sed, membrum cum sit, synodis est subiiciendus; cum a recto veroque aberrare possit, non solum quatenus homo privatus, sed etiam quatenus ex ipsa cathedra

[1]) *αἰκισμάτων* G.
[2]) *τε καὶ καιροῖς* G.
[3]) *τοῦτο· οὕτω* G.
[4]) *ἀπολαύσουσιν* cod.
[5]) *θαρροῦντες* cod.
[6]) *γινόμενοι* cod.
[7]) *τοῦ Χριστοῦ ἐρασταί* G.
[8]) Phil. I, 23.
[9]) *σωτὴρ· πατὴρ* cod., quae vox hic minus congruit.
[10]) Matth. XIII, 43.
[11]) *παρὰ τοῦ πατρὸς* om. G.
[12]) *κατὰ πάντα δοθέντα* G.
[13]) I Cor. III, 11.
[14]) Ephes. V, 23.
[15]) *πάπαν· πᾶσαν* cod. insulse.
[16]) *οὐ κεφαλὴν· οὐχ* tantum G.

πον ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ [1]) ἀπ' αὐτῆς τῆς καθέδρας διδάσκοντα) τοῦ ὀρθοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς, κρίνεσθαί τε καὶ ἀνακρίνεσθαι καὶ διορθοῦσθαι καὶ παιδείαις ἐκκλησιαστικαῖς ὑποβάλλεσθαι, ὅτε τύχοι ἂν πταῖσαι, ὑπὸ τῆς ἱερᾶς συνόδου, ὡς μέρος ὤν, ἀλλ' οὐ κεφαλὴ τῆς ἁγίας καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦτο δὲ ὁπηνίκα συμφρονῇ τοῖς λοιποῖς ἁγιωτάτοις πατριάρχαις ἐν τοῖς περὶ εὐσεβείας καὶ πίστεως λόγοις καὶ τὰ αὐτὰ δοξάζων ᾗ δόγματα τῇ καθόλου τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ, οὐ μὴν δὲ ὅταν σχισματικός ἐστι καὶ ξένα καὶ ἀλλότρια καὶ ἀπάδοντα [2]) τῇ εὐσεβείᾳ φρονῇ· τότε γὰρ οὐδ' ὡς μέρος αὐτὸν ἀποδέχεσθαι χρή. Ὅσα δὲ ὑπέρογκα καὶ φορτικὰ αὐχήματα προσοικειοῦσιν αὐτῷ τινες, τὸ εἶναι δηλαδὴ ὑπεράνω κανόνων καὶ νόμων καὶ τὸ ἄπταιστον καὶ ἀναμάρτητον καὶ τὸ πάντας τοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς αὐτῷ ὑπόκεισθαι καὶ αὐτὸν μόνον ἐπίτροπον εἶναι ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ [3]) καθολικὸν ἐς πάντα καὶ πάντας καὶ κεφαλὴν ὁρατὴν ἀντὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ ὅσα τούτοις συγγενῆ καὶ παραπλήσια, λῆρον ἡγεῖσθαι μακρὸν καὶ κολακείας ψυχοβλαβοῦς ἐφευρέματα καὶ ἠπατημένης διανοίας γεννήματα [4]).

A docet, iudicandus est, diiudicandus, corrigendus, ecclesiastica paena afficiendus a sacra synodo, si forte peccaverit, utpote membrum, non caput sanctae catholicae ecclesiae. Atque ita quidem cum eo agendum, quando eadem est mente ac ceteri sanctissimi patriarchae in fidei religionisque argumentis eademque dogmata sapit ac universa Christi ecclesia, non vero cum schismaticus fit atque peregrina, aliena, absona a vera religione sentit; tunc enim neque ut membrum recipiendus est. Quaecunque autem superbe, arroganter, elate a quibusdam illi attribuuntur, scilicet eum canonibus legibusque superesse, peccare errareque non posse, cunctos alios episcopos in dicionem suam habere, ipsum solum Christi personam gerere eiusque vicarium universalem in omnia et in omnes esse atque visibile catholicae ecclesiae caput loco salvatoris nostri, et quotquot his proxima sunt ac B similia, ea in prolixas nugas sunt accipienda et in exitiosae adulationis commenta et in decepti ingenii fetus.

12. Δωδέκατον, τὴν θείαν γραφὴν ἀποδέχεσθαι κατ' ἐκεῖνον τὸν νοῦν, ὃν ἐκράτησε καὶ κρατεῖ ἡ καθολικὴ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία, ἥτινος ἔστι διακρίναι περὶ τῆς ἀληθινῆς ἐννοίας καὶ ἑρμηνείας τῶν θείων γραφῶν, καὶ κατὰ τὴν σύμψηφον συμφωνίαν τῶν ἁγίων πατέρων ἐκλαμβάνειν καὶ ἑρμηνεύειν τὰ ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς νοήματα, οὐ μὴν δὲ καθὼς ἡ μερικὴ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία ἑρμηνεύει αὐτήν, ἀλλὰ καὶ τὰς λοιπὰς τῶν αἱρετικῶν παρεξηγήσεις καὶ ἀπροσφύλους ἑρμηνείας [5]) τῶν ἱερῶν λογίων ἀποστρέφεσθαι τέλεον.

12. Duodecimo, sacra scriptura admittenda est, iuxta eum sensum, quem tenuit et tenet catholica Christi ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et interpretatione sacrarum scripturarum; atque iuxta unanimem sanctorum patrum consensum accipiendae sunt et explicandae sacrarum scripturarum sententiae, non vero prout ab una Romana ecclesia explicantur; quin imo ceterae haereticorum pravae interpretationes peregrinaque sacrarum litterarum commentaria omnino sunt reiicienda.

13. Δέκατον τρίτον, τὴν ἐξουσίαν ὑπὲρ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν, ἣν ἐγγράφως διδομένην τοῖς εὐσεβέσιν ἡ μὲν ἀνατολικὴ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία ὀνομάζει συγχωροχάρτια, Λατῖνοι δὲ ταῦτα καλοῦσιν Ἰντουλγκέντζας, ὁμολογεῖν δίδοσθαι μὲν παρὰ Χριστοῦ ἐν τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ καὶ τὴν αὐτῶν χρῆσιν τοῖς πιστοῖς σωτηριωτάτην [6]) εἶναι καταφυγήν· δίδοσθαι μέντοι τὰ τοιαῦτα συγχωροχάρτια ἐν ὅλῃ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ καὶ παρὰ τῶν τεσσάρων ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Ἀλεξανδρείας, τοῦ Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων, φειδομένως μέντοι καὶ μετὰ πνευματικῆς ἐπικρίσεως καὶ οἱσπερ δεῖ καὶ ὅτε δεῖ, καθὼς ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία ἐν ταῖς τοιαύταις ὑποθέσεσιν ἀκριβῶς παρατηρεῖ, οὐχὶ δ' ὡς ἡ τῶν Λατίνων καὶ ἐν τούτοις προχωρεῖ ἄλογος ἐλευθεριότης καὶ κατάχρησις, ἐξ ἧς [7]) ὅσα κακὰ ἠκολούθησαν τῇ δυτικῇ ἐκκλησίᾳ, οὐδένα λέληθε τῶν ἁπάντων. Τὸ δὲ λέγειν· Ἀποκεκληρωμένως ἔχει τὴν ἐξουσίαν τοῦ διδόναι ταῦτα μόνος Ῥώμης πάπας, ψεῦδός ἐστι προφανὲς καὶ τῆς τῶν Λατίνων ἀτόπου καινοτομίας.

13. Tertio decimo, potestatem in remittenda peccata, quae scripto fidelibus data ab orientali C Christi ecclesia vocatur charta condonativa, a Latinis vero indulgentia, a Christo sanctae ecclesiae concessam esse profitendum est, earumque usum fidelibus esse refugium maxime salutare; concedi sane chartas istas condonativas in tota catholica ecclesia et a quatuor sanctissimis patriarchis, Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno et Hierosolymitano, parce tamen et cum spirituali prudentia, et quibus et quando oportet, quemadmodum in hisce negotiis ab orientali ecclesia accurate observatur, dum e contra Latini hac in re insana licentia ac intemperanter progrediuntur, ex quo quot quantaque mala occidentali ecclesiae consecuta fuerint, neminem omnino latet. Asserere autem, potestatem illa concedendi ad solum Romanum papam unice pertinere, mendacium est manifestum insolensque Latinorum innovatio.

14. Δέκατον τέταρτον, τὴν τῶν εἰδωλοθύτων καὶ τοῦ αἵματος καὶ τοῦ πνικτοῦ μετάληψιν ἀπηγορευμένην εἶναι καὶ κεκωλυμένην [8]), καθὼς ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἀπηγόρευται καὶ κεκώλυται, καὶ τὴν ἀπαγόρευσιν ταύτην ἔχειν τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ κρατεῖν [9]) ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ τὴν τούτων ἀποχήν. Τὸ δὲ ὑπό τινων κακῶς λεγόμενον φυλάττεσθαι μόνον τὴν τούτων ἀπαγόρευσιν ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ, καθ' ὃν ἦν ἡ περὶ τούτων διχόνοια μεταξὺ

D 14. Quarto decimo, idolis immolata et sanguis et suffocata ne capiantur prohibetur ac vetatur, sicut ab apostolis prohibitum est et vetitum, hocque interdictum robur et auctoritatem habet atque catholica ecclesia adhuc rebus illis abstinet. Quod autem a quibusdam perperam dicitur, horum abstinentiam eo tantum tempore servandam fuisse, quo de illis ambigerent Iudaei et Gentiles, iam nunc vero sublata causa, tollendum esse et effectum,

[1]) *καὶ ὡς* G.
[2]) *καὶ ἀπάδοντα* om. G.
[3]) *Χριστοῦ· θεοῦ* G.
[4]) *γεννήματα· μνήματα* G.
[5]) *ἑρμηνείας· ἐνεργείας* G.
[6]) *σωτηριωδεστάτην* G.
[7]) *ἐξῆς* cod.
[8]) Cf. Act. XV, 20, 29.
[9]) *ἐπικρατεῖν* G.

Ἰουδαίων τε καὶ Ἑλλήνων, ἤδη δὲ τῆς αἰτίας πεπαυμένης, δεῖν πεπαῦσθαι καὶ τὸ ἀποτέλεσμα, καὶ ἀκώλυτον εἶναι δῆθεν ἤδη [1]) τὴν χρῆσιν αὐτῶν, ὡς ψεῦδος προφανὲς καὶ πάσης γέμον κακοηθείας καὶ ἐπισφαλῶς ἑρμηνευόμενον ἀποστρέφεσθαι. A

15. Δέκατον πέμπτον, τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου τὸν δεσμὸν ἀδιάλυτον εἶναι κατὰ τό [2]) · Οὓς ὁ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. Εὐλόγου δὲ καὶ νομίμου αἰτίας καὶ περιστάσεως ὑπούσης εἰς χωρισμὸν καὶ διάλυσιν καὶ ἐξ ὧν οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ νόμοι καὶ κανόνες τῆς ἁγίας ἐκκλησίας καὶ εὐσεβῶν βασιλέων αἱ νεαραὶ καὶ τὰ θεσπίσματα ῥητῶς διωρίσαντο καὶ ἀπηριθμήσαντο κεφαλαίων καὶ αἰτιῶν συγχωρούντων κατὰ νόμους τὴν διάζευξιν τοῦ ἀνδρογύνου, δύναται ὁ ἀνὴρ νομίμως χωρισθῆναι μόνον τῆς γυναικός· εἰ δὲ φωραθῇ ἡ γυνὴ μοιχευομένη, δύναται ὁ ἀνὴρ μετὰ τὴν ἀπ' ἐκείνης διάζευξιν καὶ εἰς ἄλλον συνελθεῖν γάμον ἀνεπιλήπτως κατὰ τὴν δεσποτικὴν τοῦ σωτῆρος ἀπόφασιν τὴν παρεκτὸς B λόγου πορνείας [3]) ἀποφαινομένην κἂν [4]) περὶ τούτου κακῶς φρονοῦντες οἱ Λατῖνοι ἄλλα παρὰ ταῦτα διδάσκουσι.

15. Quinto decimo, sacramenti matrimonii vinculum est indissolubile secundum illud: *Quos Deus copulavit, homo ne separet.* Cum vero recta legitimaque causa ac conditio aderit ad discidium divortiumque faciendum, si qua fuerit ex causis illis et capitibus, quae, ut coniugii dissolutio iure indulgeretur, in divinis sacrisque sanctae ecclesiae legibus et canonibus atque piorum imperatorum novellis ac decretis diserte definiuntur ac numerantur, vir ab uxore tantum discedere legitime potest. Si autem uxor in adulterio deprehensa fuerit, ius habet vir, postquam ab illa discesserit, alterum matrimonium inculpate contrahendi, ex ipsa Domini salvatoris sententia, qua dicitur: *nisi ob stuprum,* quamvis hac in re Latini prave sentientes alia atque ista doceant.

16. Δέκατον ἕκτον, κεφάλαιον δ' ἐπὶ πᾶσι δόγμασί τε καὶ διδάγμασι τοῦτο ἐπισφραγίζομεν ἀσφαλῶς πιστευόμενον, τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν ἄνωθεν ἀεὶ ὀρθοδοξίᾳ διαπρέψασαν [5]) καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς διαλάμπουσαν καὶ συγκροτουμένην κανόσι τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἑπτὰ οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ τῶν λοιπῶν τοπικῶν, ἔτι δὲ καὶ τῶν ἁγίων πατέρων, συμφρονοῦσαν τε καὶ συμφωνοῦσαν [6]) διόλου ἐκείνοις, μήτε ποτὲ πεπλανῆσθαι μήτε ποτὲ πλανηθήσεσθαι [7]), ἀλλ' ἀεὶ ἀσφαλῶς ἑστηκέναι ἐρειδομένην ἐπὶ πέτρας ἀσφαλοῦς τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως. Διὸ χρὴ τοὺς εὐσεβεῖς χριστιανοὺς πάντα τὰ παραδοθέντα καὶ σαφηνισθέντα ὑπ' αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας ὁμολογεῖν καὶ ἀποδέχεσθαι καὶ δογματίζειν ἃ δογματίζει καὶ δοξάζειν καὶ φρο- C νεῖν ἃ φρονεῖ καὶ δοξάζει· πάντα δὲ τὰ ἐναντία αὐτῇ [8]) καὶ τὰ σχίσματα καὶ τὰς οἱασδηποτοῦν αἱρέσεις τὰς καταδικασθείσας καὶ ἀποβληθείσας καὶ ἀναθεματισθείσας ὑπ' αὐτῆς καὶ τοὺς εὐσεβεῖς ὡσαύτως καταδικάζειν ταῦτα, ἀποβάλλειν τε καὶ ἀναθεματίζειν καὶ ἀπόμνυσθαι· τοὺς δ' ἄλλως φρονοῦντας ἢ τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ μὴ συμφρονοῦντας ἢ τὴν ὀρθοδοξίαν ταύτης διαβάλλοντας ἢ τὰ νόμιμα αὐτῆς καὶ ἔθιμα συκοφαντοῦντας τῆς κοινωνίας ἀποσχιζομένους ἀποκηρύττειν καὶ ἀποβάλλεσθαι.

16. Sexto decimo. Hoc autem veluti fastigium cunctis dogmatibus praeceptisque imponimus firmiter credendum, sanctam Christi catholicam et apostolicam ecclesiam, quae, inde ab initio, orthodoxia semper praestitit et in perpetuum praestabit, canonibus instructa apostolorum septemque universalium ceterorumque particularium conciliorum nec non et sanctorum patrum, cum quibus omnino consentit et congruit, non unquam erravisse nec unquam erraturam esse, sed semper firmam stetisse, in firma orthodoxae nostrae fidei petra infixam. Quapropter, quaecunque ecclesia ipsa tradidit et declaravit, ea pios fideles profiteri ac recipere oportet; quae decernit, decernere; quae sentit et sapit, sapere ac sentire. Omnia autem illi contraria et schismata atque haereses quaecunque ab illa damnatae et reiectae et anathematizatae, ea pariter a fidelibus damnanda sunt, reiicienda, anathematizanda, respuenda. Qui vero aliter sapiunt aut cum orientali ecclesia dissentiunt aut eius orthodoxiam criminantur aut eius usus consuetudinesque calumniantur aut ab eius communione discedunt, ii expellendi sunt ac reiiciendi.

Ταύτην τὴν πίστιν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἣν ἐλέει [9]) θεοῦ νῦν ὁμολογεῖ καὶ ἀποδέχεται ἡ ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ καὶ Λιβύῃ καὶ ἐν [10]) τοῖς ὑπερβορείοις μέρεσι θεοφρούρητος ἀνατολικὴ ἐκκλησία ἡ συγκροτουμένη παρὰ τῶν θεοπροβλήτων πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων καὶ τῶν αὐτοκεφάλων ὑπερτίμων ἀρχιεπισκόπων καὶ τῶν ἱερωτάτων μητροπολιτῶν καὶ τῶν D θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων καὶ παντὸς τοῦ κατ' αὐτὴν ἐκκλησιαστικοῦ κλήρου καὶ τάγματος, ἧς ἐξωθεν οὐδεὶς δύναται σώζεσθαι, κἀγὼ ἐν τῷ παρόντι ὁμολογῶ (οὕτω γὰρ ὀφείλει λέγειν καὶ παρρησίᾳ κηρύττειν ὁ τὸ ἡμέτερον ἀμώμητον σέβας [11]) ἐπαγγελλόμενος ἔχειν [12]) χριστιανὸς) καὶ ἀληθῶς κρατῶ καὶ ὥσπερ ἔγγραφον ἐμὴν ὁμολογίαν ἐπ' ἀνθρώπων μὲν ἐκφω-

Hanc catholicae ecclesiae fidem, quam, miserante Deo, nunc profitetur ac suscipit quae est in Europa, Asia, Libya et in septentrionalibus partibus a Deo custodita orientalis ecclesia, quaeque constat ex divinitus electis patriarchis Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, Hierosolymitano, ex honoratissimis archiepiscopis primatibus, sanctissimis metropolitis, religiossimis episcopis et universo ipsius ecclesiastico clero atque ordine, extra quam nemo salvus esse potest, — et ego in praesenti profiteor (sic enim loqui ac palam praedicare christianum oportet qui nostrum inviolatum cultum spopondit se sectaturum) et veraciter teneo, eamque veluti scriptum a me promissum, coram hominibus quidem nuncupatum, coram angelis autem

[1]) *ἤδη* om. G.
[2]) Matth. XIX, 6.
[3]) Matth. XIX, 9.
[4]) *κἂν καὶ* G.
[5]) *διαπρέπουσαν* G.
[6]) *συμφωνοῦσαν καὶ συμφρονοῦσαν* G.
[7]) *πεπλανηθήσεσθαι* G.
[8]) *αὐτῷ* G.
[9]) *ἐλέῳ* G.
[10]) *ἐν* om. G.
[11]) *σέβας· ἔχεις* cod.
[12]) *ἔχειν* om. cod.

νουμένην, ἐπ' ἀγγέλων δὲ καὶ τοῦ ἀοράτου θεοῦ σφραγιζομένην καὶ ὄμνυμι καὶ διαμαρτύρομαι ἐπ' αὐτῆς τῆς ἁγίας καὶ μακαρίας τριάδος καὶ κατὰ τῶν φρικτῶν καὶ ἁγίων τοῦ Χριστοῦ εὐαγγελίων οὕτως ἔχειν με εἰλικρινεῖ[1]) τῇ διανοίᾳ, οὕτω πιστεύειν με ἁπλάστῳ τῇ καρδίᾳ, οὕτω διαφυλάττειν με πάσαις ταῖς δυνάμεσιν ἀκεραίαν, ἀπαραχάρακτον, ἀπαράβατον, ἀμετάθετον, ἀδιάβλητον, ἀνυπόκριτον, ἐν ταῖς πλαξὶ τῆς καρδίας μου εἰς βάθος ἐντετυπωμένην καὶ ἐγκεκολαμμένην στεγανώτατα γράμμασιν ἀνεξαλείπτοις μέχρι τῆς[2]) τελευταίας μου ἀναπνοῆς, ὑπέρ τε τῶν ὀρθῶν δογμάτων εἰ καὶ δεήσει μὲ τὸ ἴδιον αἷμα προχέαι οὐ φείσομαι, πεποιθὼς ἐπὶ τῷ ἐνδυναμοῦντί με[3]) Χριστῷ. ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. A et invisibili Deo obsignatum, iuro et obtestor ante ipsam sanctam beatamque Trinitatem et per veneranda sacraque Christi evangelia ita me servaturum pacifica mente, ita me crediturum animo non ficto, ita me custoditurum omni contentione, integram, incorruptam, inviolatam, immutabilem, inculpatam, sinceram, in tabulis cordis mei alte infixam litterisque indelebilibus arctissime descriptam, ad extremum usque spiritum. Si vero pro recta doctrina necesse fuerit me proprium sanguinem effundere, non parcam, Christo, a quo roboror, me totum committens, cui gloria et imperium in saecula, amen.

Τοιαύτης τοιγαροῦν οὔσης τῆς καθαρᾶς καὶ ὑγιαινούσης καὶ τελείας ὁμολογίας τῆς πίστεως τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν καὶ οὕτως ὀφειλούσης καὶ τῇ καρδίᾳ πιστεύεσθαι καὶ τῷ στόματι παρρησίᾳ[4]) ὁμολογεῖσθαι, καθὼς ἐξετέθη καὶ διωρίσθη ἐν τῷ παρόντι, ὀφείλουσι κατὰ χρέος ἀπαραίτητον πάντες οἱ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἔχειν ἐπαγγελλόμενοι χριστιανοί, εἴτε τοῦ ἡμετέρου γένους ὄντες ἐγεννήθησαν καὶ ἀνετράφησαν ἐκ παιδὸς ἐν αὐτῇ καὶ ἐπέμειναν[5]) μέχρι τέλους αὐτῇ, εἴτε ἐπηρείᾳ τοῦ μισοκάλου δαίμονος παρατραπέντες ὁπώσποτε καὶ ἐξαπατηθέντες ταῖς τῶν σχισματικῶν καὶ αἱρετικῶν πανουργίαις καὶ μηχαναῖς καὶ ἀπάταις τῆς τοιαύτης ὁμολογίας ἐξέκλιναν καὶ ἢ πολλὰ ἢ ὀλίγα ἢ μικρὸν ἢ μέγα ἢ ὅλως μίαν κεραίαν τῶν ἐμπεριεχομένων αὐτῇ δογμάτων καὶ[6]) παραδόσεων ἠθέτησαν καὶ παρέβησαν ἢ μετέβαλον ὁπωσοῦν, ἢ ἔξωθεν τῆς ἡμετέρας αὐλῆς καὶ τῆς τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν ὁμηγύρεως ὑπάρχοντες βούλονται αὐθαιρέτως προσελθεῖν τῇ χριστωνύμῳ πίστει τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας καὶ προσκολληθῆναι Χριστῷ τῷ θεῷ ἡμῶν, οὕτως ὁμολογείτωσαν καὶ πιστευέτωσαν κατὰ τὸν ἀνωτέρω ὑποδειχθέντα τύπον καὶ πάντα τὰ ἐν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ ὁμολογίᾳ περιεχόμενα εἰλικρινῶς καὶ ἀπαραμειώτως ἀποδεχέσθωσαν καὶ πάντως[7]) σωθήσονται ἐν Χριστῷ. B Cum igitur ita se habeat pura sanaque et perfecta piorum orthodoxorumque christianorum fidei professio, cumque ita animo credenda sit ac palam ore efferenda, ut in praesenti scripto exponitur ac definitur, plane et omnino christianos omnes, qui fidem orthodoxam amplexati sunt, sive nati in ea et a pueris instituti fuerint, utpote ex gente nostra, in eaque ad ultimum perstiterint, sive a diabolo honesti osore lacessiti quomodocunque deflexerint atque schismaticorum haereticorumque astutiis, artificiis, fraudulentiis decepti ab huiusmodi professione declinaverint, atque quidpiam ex dogmatibus traditionibusque in ea comprehensis, aut multum aut parum, aut parvum aut magnum, aut unum quidem apicem, sustulerint et neglexerint aut quomodocunque mutaverint, sive fuerint extra nostrum ovile orthodoxorumque christianorum coetum atque christianam orientalis ecclesiae fidem amplecti et Christo, Deo nostro, adhaerescere sponte voluerint, eo, quod supra significatum est, modo profiteri atque credere oportet, ac omnia, quae sacra hac confessione comprehenduntur, sincere integreque suscipere, atque salutem in Christo profecto consequentur. C

Ἐξεδόθη[8]) καὶ συνεγράφη τὸ παρὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει κοινῇ γνώμῃ καὶ συναινέσει καὶ ἐπικρίσει τῶν ὑπογεγραμμένων ἐνταῦθα ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, ἱερωτάτων μητροπολιτῶν καὶ παντὸς τοῦ εὐαγοῦς κλήρου τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς κοινὴν τῶν ἐντευξομένων ὠφέλειαν, ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αψκζ'-ῳ κατὰ μῆνα φευρουάριον. Data et scripta sunt haec acta apud Constantinopolim, coniunctim censentientibus et comprobantibus et decernentibus, qui hic subscripserunt, sanctissimis patriarchis, sacratissimis metropolitis omnique pio Constantinopolitano clero ad communem eorum, qui lecturi sunt, utilitatem, anno salutis 1723, mense februario.

† Παΐσιος ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως. νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα καὶ ἀποφαίνομαι καὶ ὁμολογῶ ταύτην εἶναι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ ἀποστολικῆς, καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

† Παΐσιος, miseratione divina archiepiscopus Constantinopoleos, novae Romae, et patriarcha oecumenicus, propria manu subscripsi, et assero et confiteor, hanc esse orthodoxam fidem nostrae Christi apostolicae et catholicae ecclesiae orientalis.

† Σίλβεστρος ἐλέῳ θεοῦ πατριάρχης τῆς μεγάλης θεουπόλεως Ἀντιοχείας οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα καὶ συναποφαίνομαι καὶ βεβαιῶ καὶ ὁμολογῶ ταύτην εἶναι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ ἀποστολικῆς. καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. D

† Silvester, miseratione divina patriarcha Theopolis, magnae Antiochiae, propria manu subscripsi, et assero et confiteor, hanc esse orthodoxam fidem nostrae Christi apostolicae et catholicae ecclesiae orientalis.

† Χρύσανθος ἐλέῳ θεοῦ πατριάρχης τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα καὶ ἀποφαίνομαι καὶ ὁμολογῶ ταύτην εἶναι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ ἀποστολικῆς, καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

† Chrysanthus, miseratione divina patriarcha sanctae civitatis Hierusalem, propria manu subscripsi, et assero et confiteor, hanc esse orthodoxam fidem nostrae Christi apostolicae et catholicae ecclesiae orientalis.

---

[1]) *εἰλικρινῶς* G.
[2]) *τῆς* om. G.
[3]) *με· μοι* G.
[4]) *παρρησίᾳ* om. G.
[5]) *ἐπέμενον* G.
[6]) *καὶ δογμάτων* G.
[7]) *πάντως* G.
[8]) Quae a voce *ἐξεδόθη* hic sequuntur, non habentur apud G.

† Ὁ Ἡρακλείας Γεράσιμος οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα καὶ ὁμολογῶ ταύτην εἶναι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τῆς καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

† Ὁ Κυζίκου Αὐξέντιος οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα καὶ ὁμολογῶ ταύτην εἶναι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τῆς καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

† Ὁ Νικομηδείας Σεραφεὶμ οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα καὶ ὁμολογῶ ταύτην εἶναι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τῆς καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

† Ὁ Χαλκηδόνος Νικόδημος οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα καὶ ὁμολογῶ ταύτην εἶναι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τῆς καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

† Ὁ Τορνόβου Νικηφόρος οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα καὶ ὁμολογῶ ταύτην εἶναι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τῆς καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

† Ὁ Προύσης Γρηγόριος οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα καὶ ὁμολογῶ ταύτην εἶναι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τῆς καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

† Ὁ πρώην Βερροΐας καὶ πρόεδρος Σηλυβρίας Μακάριος οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα καὶ ὁμολογῶ ταύτην εἶναι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τῆς καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

† Ὁ Διδυμοτείχου Παΐσιος οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα καὶ ὁμολογῶ ταύτην εἶναι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τῆς καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

† Ὁ Μηθύμνης Ἄνθιμος οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα καὶ ὁμολογῶ ταύτην εἶναι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τῆς καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

† Ὁ Ἀγχιάλου Καλλίνικος οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα καὶ ὁμολογῶ ταύτην εἶναι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τῆς καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

† Ὁ Χίου Δανιὴλ οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα, πιστεύω δὲ καὶ ὁμολογῶ καὶ κηρύττω εἶναι ταύτην τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς, ἀποστολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

† Ὁ Δέρκων Νικόδημος οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα καὶ ὁμολογῶ ταύτην εἶναι ὀρθόδοξον πίστιν τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

† Heracleensis Gerasimus propria manu subscripsi, et confiteor hanc esse orthodoxam fidem catholicae ecclesiae orientalis.

† Cyzicenus Auxentius propria manu subscripsi, et confiteor hanc esse orthodoxam fidem catholicae ecclesiae orientalis.

† Nicomediensis Seraphim propria manu subscripsi, et confiteor hanc esse orthodoxam fidem catholicae ecclesiae orientalis.

† Chalcedonensis Nicodemus propria manu subscripsi, et confiteor hanc esse orthodoxam fidem catholicae ecclesiae orientalis.

† Ternobiensis Nicephorus propria manu subscripsi, et confiteor hanc esse orthodoxam fidem catholicae ecclesiae orientalis.

† Prusensis Gregorius propria manu subscripsi, et confiteor hanc esse orthodoxam fidem catholicae ecclesiae orientalis.

† Antea Berrhoeensis ac praeses Silybriensis Macarius propria manu subscripsi, et confiteor hanc esse orthodoxam fidem catholicae ecclesiae orientalis.

† Didymoteichensis Paisius propria manu subscripsi, et confiteor hanc esse orthodoxam fidem catholicae ecclesiae orientalis.

† Methymnensis Anthimus propria manu subscripsi, et confiteor hanc esse orthodoxam fidem catholicae ecclesiae orientalis.

† Anchialensis Callinicus propria manu subscripsi, et confiteor hanc esse orthodoxam fidem catholicae ecclesiae orientalis.

† Chiensis Daniel propria manu subscripsi; credo autem profiteorque ac praedico hanc esse orthodoxam fidem sanctae Christi catholicae apostolicaeque ecclesiae orientalis.

† Dercensis Nicodemus propria manu subscripsi, et confiteor hanc esse orthodoxam fidem sanctae Christi catholicae atque apostolicae ecclesiae.

SYNODUS DIOECESANA TARVISINA

1727 septembris 2-4.

Synodus dioecesana Tarvisina, celebrata a die 2 ad diem 4 mensis septembris anni 1727, sub Augusto Archiepiscopo Zaccho, episcopo Tarvisino.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Constitutiones illustrissimi et reverendissimi d. d. Augusti Archiepiscopi Zaccho, Dei & apostolicae sedis gratia episcopi Tarvisini, promulgatae in synodo dioecesana, diebus 2, 3, 4 mensis septembris 1727. *[Insigne.]* Tarvisii, MDCCCXXVIII, typis Gasparis Plantae, typographi episcopalis. Superioribus annuentibus.

Magnum in-8°, 222 p. - 1 f. — (Paris, Bibl. nat. B 3376).

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1727 octobris 4.

Constantinopolitanae synodo solemne fuit, ut quos episcopos depositionis paenae multaverat, in celeberrimum montis Atho monasterium Magnae Laurae (τῆς Λαύρας) amandaret, in eo quasi in carcere custodiendos. Quam agendi rationem aegre ferentes monachi Λαυριῶται synodum missis litteris rogarunt, ut consuetudini ipsis molestissimae nuntium remitteret. Precibus annuerunt synodi antistites, qui data ad monachos epistola bene polliciti professique sunt huc se non amplius episcopos exsules emissuros. Antistitum illorum nomina haec sunt: Paisius patriarcha, Gerasimus Heracleae, Seraphim Nicomediae, Callinicus Nicaeae, Nicodemus Chalcedonis, Ananias Thessalonicae, Macarius Silybriae, Iacobus Athenarum, Macarius Philippopolis, Dionysius Methymnae, Daniel Chii, Cyrillus Drystrae. — Dies vero inscripta 4 octobris anni 1727.

E tabulario Magnae Laurae epistolam edidit Alexander Eumorphopulus monachus in Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ, t. XXIII (1903), p. 447.

CONCILIUM PROVINCIALE TARRACONENSE

1727 octobris 12 - decembris 21.

Concilium Tarraconense, per illustrissimum et reverendissimum d. d. Emmanuelem de Samaniego et Jaca, archiepiscopo Tarraconensi, celebratum a die 12 mensis octobris ad diem 21 mensis decembris anni 1727.

Convocavit concilium Tarraconem eique praefuit illmus archiepiscopus d. Emmanuel de Samaniego et Jaca; interfuerunt vero illmi domini d. Bartholomaeus Camacho de Madueño, episcopus Dertusensis; d. Raymundus de Marymon, episcopus Vicensis; d. Bernardus Ximenez de Cascante, episcopus Barcinonensis; d. Petrus Copons et de Copons, episcopus Gerundensis; et procuratores illmorum dominorum d. Francisci de Olasso Hypenza, episcopi Illerdensis; d. Simeonis de Guinda et Apestegui, episcopi Urgellensis, et d. Thomae Broto et Perez, episcopi Celsonensis, cum abbatibus, syndicis, prioribus et procuratoribus monasteriorum, capitulorum et communitatum provinciae ecclesiasticae.

Celebratae sunt a die 12 octobris usque ad diem 21 decembris. 24 sessiones.

Allocutio habita ab illustrissimo et reverendissimo d. d. Emmanuele de Samaniego et Jaca, in prima sessione.

Secundo jam adsumus, rr. pp., hoc ipso loco, ubi semel anno superiori, Spiritu sancto duce, congressi, in eam curam incubuimus, ut pastoralibus nostris studiis succurreremus animarum saluti et opitularemur pietatis operibus jam pene deflorescentibus. Quo in genere, etsi a vobis, rr. pp., vel plurimum elaboratum esse videatur, tamen si animadvertimus provinciae hujus statum, quem vos etiam optime nostis, is est, ut multa adhuc desiderentur ad operis inchoati consummationem et perfectionem; praesertim cum ea, quae praecedentibus conciliis sancita sunt, ita se habeant, ut vel nostra, vel aliorum culpa, illa executi simus non plane omnia. Scitis, rr. pp., quae a nobis insimul praescripta sunt de vita et honestate clericorum, de modestia tam viris, quam mulieribus christianis ordinata, de sacra rectaque observatione festorum, de silentio, veneratione eaque summa, qua par est, Deum in templis colere et deprecari. Illa certe omnia, ut acta sunt a nobis fortasse diligenter, sic pariter nostrum fuit, et est, et erit semper eadem exequi vel diligentissime: parum quippe prodest optimo consilio decernere, nisi quod decretum est, sedulo praestetur; nam, ut scientia debet esse cum virtute copulata, sic decretorum constitutio cum executione in primis conjuncta, alioqui parvam affert utilitatem, vel certe nullam. Itaque cum operis nostri suscepti ratio conficiatur et quasi confletur duabus hisce partibus, legum scilicet optimarum sanctione et executione, in hac nos fideles esse oportet, in illa prudentes; si prudentiam in sanciendo praestitimus, fidem in exequendo praestemus, necesse est, ut et prudentes coram Domino et fideles servi inveniamur.

Ecce, rr. pp., in conventu hoc episcopali ceterorumque provinciam constituentium propositum est nobis studium curationis et nostrae et nostri gregis. Quasi in specula positi sumus, ex qua singulis provinciae nostrae partibus circumspectis, Ezechielis voce divina admonemur, ut quod periit, requiramus, quod abjectum est, reducamus, quod confractum est, alligemus, quod infirmum est, consolidemus, quod pingue et forte, custodiamus. Hoc ipsum intonat nobis concilium Tridentinum pro moderandis moribus, corrigendis excessibus, concilia provincialia jubens renovari. Ea nobis pro corrigendis excessibus ratio ineunda est, ut pro vi et modo morborum aegrorumque natura medicinam accommodemus, nunc levibus admonitionibus et objurgationis remediis errata castigantes, nunc acriori curatione pro delicti gravitate utentes, denique exulceratis membris ferrum et ignem applicantes, quemadmodum mali ratio et contagionis periculum postulabit, in omnibus tamen memores semper patres nos esse, non dominos, medicos agere benignos, non chirurgos laniantes; in spiritu ergo lenitatis, ut monet apostolus, populi nobis concrediti instruendi sunt. At si speculatores sumus, rr. pp., ut vere sumus, magnopere nobis timendum est, inquit magnus ille vir, exemplar praelatorum sanctus Carolus Borromaeus, magnopere timendum, ne a Domino arguamur et perstringamur. Si speculatores eratis, cur caeci, si pastores cur gregem commissum errare permisistis? Si sal terrae, quonam modo evanuistis? Si lux eratis, cur sedentibus in tenebris et umbra mortis non illuxistis? Si apostoli, cur apostolica virtute colla superborum non humiliastis? Si os Domini, cur muti? Si vos huic oneri impares esse sentiebatis, cur non abjecistis? Si pares, cur ita desides et negligentes? Has horribiles irati judicis voces nobiscum, patres, animo menteque reputemus, ut iis atque adeo aliis excitati in hac sacrosancta tam gravium rerum tractatione non remisse, non leniter, non timide, sed sincere, sancta constantique sollicitudine, quod in nostro officio nostroque munere positum est, agamus et, Spiritu sancto duce, perficiamus. Aderit profecto, aderit coelestis ille Pater luminum, a quo omne bonum et omne donum perfectum, laboresque nostros affatim remuneraturus, qui opem auxiliumque in tempore opportuno haudquaquam negabit, neque misericordiam suam in finem abscindet. Tu ergo, Domine Deus omnipotens, qui jussisti seniores septuaginta de populo a Moyse convocari ad ostium tabernaculi foederis, illisque eodem loco commorantibus adesse, atque unum eumdemque spiritum largiri dignatus fuisti, quique apostolis tuis in uno loco congregatis Spiritum sanctum tuum misisti, eorum mentes illuminasti, corda usque adeo accendisti, ut, incredibili ardore inflammati, universum orbem, secundis praedicationibus peragratum, christianum reddiderint; nobis quoque, qui quanto infirmiores sumus, tanto plus his auxiliis indigemus, adesto, quaesumus, mentes nostras divini tui luminis splendore illustra, bonitate fove, sapientia rege, moderare, ut una mente, uno consilio, uno divinae caritatis ardore conglutinati, ita munera nostra officiaque exequamur, ut tandem sempiterna illa gloria in te uno Deo trinoque feliciter perfruamur. Amen.

VI sessio. Patres societatis Jesu libellum supplicem de beatificatione venerabilis patris Petri Claver ad concilium dederunt; quod, eorum petitioni libenter annuens, hujusmodi preces ss. pontifici obtulit:

Beatissime pater!

Tarraconense concilium, ut suam provinciam ad virtutum exemplum excitet, pro obtinenda beatificatione venerabilis Petri Claver, e societate Jesu, qui fuit earum speculum, se ad pedes sanctitatis vestrae confidenter provolvit; poscit enim ad beatificationem virum, quem heroicae virtutes ac sanctimoniae constans opinio tot confirmata miraculis ad canonizationem jam dudum poscere videbantur.

Potiori id etiam jure repetit, quod hic secundus societatis Xaverius in hac provincia natus est; et hinc animi robur expressit, quod decebat infractam totius ecclesiae occidentalis columnam, nam dum innitatur Indiarum illa Carthago, novum regnum Scipione nullo delebitur; sistet enim in venerabili Petro Claver, et super hanc petram novam Christus Indiae roboravit ecclesiam, ne portae inferi adversus eam praevaleant.

In hac etiam provincia per baptismum fuit natus ecclesiae, per quem centena animarum millia ad oceani undas renascerentur; in hac post tyrocinii biennium se votorum catenis societati servum adstrinxit, qui tot servos catholicae religionis jugo suaviter catenatos vera libertate donavit. In eadem suum orientem habuit sol ille, qui in occidenti crevit usque ad perfectum diem; hic emit optimus mercator talenta, quae tot lucra Christo Domino pensitarunt; multis enim annis Coelsonae, Gerundae, Barcinone et hic praesertim Tarracone societatis jam religiosus degit, eo tantum intentus, ut sapientiae thesauros virtutumque merces congereret, adamantinam maxime constantiam, pretiosam margaritam castimoniae in ejus cadaveris integritate satis praefulgentem, et aurifodinam caritatis, quibus Indiae ditavit inopiam. Ne tamen extraneos locupletans, suos vacuos relinqueret, natale solum, quod vivus odit ut exilium, mortuus amare coepit ut patriam; eam siquidem tot cumulat e coelo beneficiis et tutatur miraculis, ut eorum fama concilium excitarit ad illius beatificationem a sanctitate vestra postulandam. Id etiam exigit ab ecclesia catholica veterana phalanx societatis Jesu, cujus dum multi milites, ut apostolicam sedem a rebellium impetu defendant, circum Romanum pontificem, ut fideles custodes, excubant acuentes calamos, in Europae totius campum plures emicant; inde s. Xaverium et ven. Petrum Claver duces sequuti, invadunt Indica gehennae monstra Herculani pugiles; ignorantiam, schismata, idololatriam, haeresis lernaeam belluam, serpentem antiquum daemonem et mortem etiam impetunt, eo triumpho, ut quotquot hydra post natam societatem pullulavit capita, tot illi cum sui capitis periculo in acie subjugarint, vel divini verbi gladio reciderint.

Est plane Jesu societas, beatissime pater, populus Israel, quem elegit Deus, ut currum Pharaonis et exercitus ejus infideles demergeret in mari rubro multorum martyrum sanguine. Ea est tabernaculum divinae gloriae, sanctorum officina, sapientiae palatium, dexterum ecclesiae brachium, apostolicorum virorum seminarium, quorum cultura repletis Europae campis ubertate, non modo splendent in ecclesia duo flores confessorum a sanctitate vestra benedicti, sed speciosa jam Asiae et Americae deserta Jesuiticis inebriata sudoribus pinguescunt. Totam hanc inclytae societatis gloriam Tarraconensis provincia ducit suam; hic enim magnus ille parens Ignatius societatem concepit, quam Romae peperit; ibidem a venerabili Petro Claver seminatum est, quod in America Jesuitae colligunt; quamobrem, beatissime pater, cui jamdiu aras in cordis penetralibus furtim erigit devotio, erigat jam palam beatificationis honor in societatis templis altaria. Liceat, beatissime pater, *beatum* appellare heroem, quem jam sanctum fere omnes una voce compellant. Id erit ejus virtutibus et miraculis debitum, Tarraconensi concilio et societati gratum, perutile Indiarum et Gotholauniae populis, quae sic ferventius, quam legibus in concilio sancitis, in virtutis amorem accendetur.

Utinam ita faxit Deus, et ut ita fiat, beatitudinem vestram ad ecclesiae utilitatem, quemadmodum enixe ab eo precatur concilium, conservet incolumem.

Datis Tarracone, die tertia mensis decembris, anni millesimi septingentesimi vigesimi septimi.

Beatissime pater, sanctitatis vestrae obsequentissimi et devotissimi filii ac servi, episcopi, abbates, priores et alii ecclesiastici viri in hoc concilio provinciali Tarraconensi congregati.

Emmanuel,
archiepiscopus Tarraconensis, praeses.

VII sessio. Syndici capitulorum petiverunt, ut de colore limbi almutiarum, quibus uterentur doctores, aliquid certi statueretur. Qua de re illmus episcopus Vicensis et reverendus abbas Pobletanus designati sunt qui inquirerent.

XI sessio.

Supplicatio concilii provincialis Tarraconensis domino nostro papae directa, super dierum festorum numero minuendo.

Sanctissime pater

Synodus provincialis Tarraconensis post oscula pedum b. v. humiliter ac reverenter exponit[1]), quod in sessione habita sub die 18 novembris proxime praeteriti, agendo de reformatione et super salutem animarum invigilando, sedulo disquisitum fuit, quodnam remedium videretur proficuum et opportunum ad sanandum abusum in dicta provincia communem nimis, quo praeceptum ecclesiae de omittendo diebus festis servili labore passim atteritur, quem abusum in lacrymabilem ruinam animarum confessarii, poenitentiae sacramentum ministrantes, in dies magis invalescere cum dolore cordis intrinseco deplorant; et habito super haec maturo tractatu, unanimiter visum fuit, praefatum abusum originem inde traxisse, quod nimirum fideles, tam mechanicis operibus insudantes quam agrorum culturae, falsa quadam specie necessitatis a praecepto se eximi facile putant hisce rationibus: primum etenim provinciam Tarraconensem, montibus passim oppressam, quasi quotidiana cultura egere inquiunt, ut terra semen suum germinet. Deinde tributa seu vectigalia imposita super frumento, vino et oleo et super omnia opera[2]) manuum suarum indispensabiliter esse pensitanda, communi consensu allegant. Denique addunt, quod festa de praecepto in hac provincia colenda sunt quam plurima, quia, demptis, quae ex voto, titulari seu patrono in singulis respective locis coluntur, nonaginta et unum de praecepto numerantur; sicque, qui ex vultus sudore et labore manuum victum emunt, miserrime pereunt, nisi, diebus festis, laboribus alioquin vetitis incumbant. Hasce causas, quae veritatis speciem nonnunquam prae se ferre videntur, ut, necessitate compulsi, diebus festis sine peccato laborent rusticani, cre-

[1]) * Ita correximus *exposcit.*

[2]) * Singularis prorsus est haec casus mutatio *(super frumento* et *super omnia opera)*, quae fortasse similibus verbis psalmi VIII *(super opera manuum tuarum)* explicatur.

brius, quam oportet, contexit humana cupiditas et vivis adeo coloribus depinxit, ut veros saepe transgressores punire et evitare scandala nequeamus. Cupientes ergo tanto damno occurrere, ne cultus festorum de medio tollatur, visum fuit concilio provinciali, debita cum reverentia et humilitate, v. b. suppliciter exorare, quatenus indulgere dignetur, vel ut dierum festorum numerus minuatur, vel saltem in aliquibus fideles, audita missa, laborare valeant, manentibus, cum obligatione integra praecepti, omnibus diebus dominicis per annum, diebus natalis Domini et sequenti s. Stephani, circumcisionis, epiphaniae, resurrectionis et sequentis diei, ascensionis Domini, pentecostes et sequentis diei, et festo corporis Christi, s. Joannis b., ss. apostolorum Petri et Pauli, s. Jacobi apostoli et omnium ss., ac etiam quinque festivitatibus b. v. M. (scilicet purificationis, annuntiationis, assumptionis, nativitatis et purissimae conceptionis), dummodo reliquis diebus de praecepto, audita missa, tuta conscientia fideles in hac provincia Tarraconensi demorantes laborare publice valeant. Hoc gratuitum donum, utpote unicum ac salubre remedium animarum, concilium provinciale flexis genibus a b. v. humiliter expostulat, utque apostolicam benedictionem sibi impertiri dignetur s. v., pro cujus incolumitate ad bonum totius ecclesiae Deum optimum maximum deprecari diu noctuque non supersedebit. Datum Tarraconae, die 12 dec. anno 1727.

B. p. — V. b. humilis et obsequentissimus filius *Emmanuel,* archiepiscopus Tarraconensis, praeses synodi provincialis Tarrac. De mandato dictae s. synodi provincialis: *Ignatius Casanova, not. et secret.*

Breve concessionis annuens supplicationi.

Venerabilibus fratribus nostris metropolitano Tarraconensi [et] coepiscopis in concilio provinciali congregatis

Benedictus papa XIII.

Venerabiles fratres nostri, salutem et apostolicam benedictionem. Superabundavimus gaudio, cum synodales litteras a fraternitatibus vestris accepimus; et pastoralem caritatem perspeximus, qua custodire vigilias super gregem vestrum Deique honorem tueri et augere satagitis. Nihil enim gratius nobis et jucundius esse poterat, quam ut insignes ecclesiarum istarum patres de divino cultu et animarum salute sollicitos, proposita opportuna servandae disciplinae et levandae necessitatis ratione, ad hanc ecclesiarum magistram recurrentes, exciperemus. Quod igitur festos dies ad ingentem istic numerum excrevisse et, obtenta alendae vitae necessitate, vetitis laboribus aditum jam late aperuisse significastis, nec salubrius remedium esse censuistis, quam ut in aliquibus festis diebus christifideles, audita missa, laborare valeant, integra remanente praecepti obligatione in ceteris festis, quae in synodali epistola numerastis: sapientissimum consilium confirmamus et collaudamus; atque ut fraternitates vestrae eo pacto conscientiarum securitati et ecclesiasticae observantiae prospiciant, cupimus et commendamus. Dum autem Tarraconensi provinciae gratulamur synodalem celebritatem veteris disciplinae decora aemulantem, fraternitatibus vestris apostolicam benedictionem peramanter impertimur. Datum Romae, apud sanctum Petrum, sub annulo piscatoris, die vigesima secunda maii anno millesimo septingentesimo vigesimo octavo, pontificatus nostri anno quarto.

Carolus, archiepiscopus Emissenus.

Locus † sigilli.

XX sessio. Actum est de missa conventuali pro fundatoribus et benefactoribus et de missa parochiali pro populo. Facta constitutione de quotidiana missa conventuali in cathedralibus, concilium de missa pro populo diebus festis applicanda decrevit, per cardinalem Hispanum Belluga recurrendum esse ad s. congregationem concilii, exponendo extremam paupertatem parochiarum et gravissima damna, quae, si illas parochi, propter defectum congruae sustentationis, desererent, oriri possent; simul etiam rationes, quae item collegiatis faverent, proponendas esse.

Constitutiones hujus concilii promulgatae sunt ab illmo domino d. Emmanuele de Samaniego et Jaca, hoc modo:

DON EMMANUEL DE SAMANIEGO ET JACA, *archiepiscopus Tarraconensis, Hispaniarum primas,*

Ad futuram rei memoriam. Communis adeo et constans consensus est, tum apud theologos, tum item apud canonistas, promulgationem legis desiderari, ut subditi ejus obligatione obstringantur, quod non solum in humanis, sed in divinis quoque idem observari asseveret. Lex enim divina et evangelica non momento temporis obligare coepit, sed paulatim, ut scilicet promulgabatur, neque omnino ejus praecepto homines adstricti sunt, donec sufficienter edicta et praedicata fuit. In conciliis quoque tam generalibus, quam provincialibus ea patrum cura praecipua erat, ut eorum sanctissimi canones quamprimum promulgarentur. Nos ergo horum sacratissimis vestigiis humiliter inhaerentes, imo ea reverenter deosculantes, praesentes constitutiones sacri concilii provincialis hac nostra civitate Tarracone celebrati, anno millesimo septingentesimo vigesimo septimo, praelo mandare et promulgare praecipimus.

CONSTITUTIONES.

I.

Praedecessores nostri tollendis ac eliminandis, qui irrepserant, abusibus sedulo intenti, institutiones et permutationes beneficiorum personalium (quae ab immemorabili in hac nostra Tarraconensi provincia erigi et institui solent) optimis ac saluberrimis legibus munierunt. Quia tamen cupidorum hominum versutia eas perperam interpretatur aut ignorare praetendit, sacro approbante concilio, antiquis aliquas superaddere et omnes simul, ut unico conspiciantur obtutu, cogere perque capita digerere constituimus, quo facilius observentur, et via omnis in posterum fraudibus praecludatur.

1. Pecuniae in tabula, banco, deposito, vel thecassio licet tuto et securo reconditae, non valent pro dote vel augmento dotis personatus valide et licite deservire; sed praecise in censualibus, vel aliis redditibus perpetuis; aut praediis fructiferis, non super bonis dotantis, nec ejus, qui patronus efficitur, sed super aliis recte collocatae esse debeant et investitae, sub poena nullitatis institutionis.

2. Beneficiorum personalium permutationem ordinarii permittere non valeant, nisi elapsis, sine dispensatione aliqua, quadraginta quinque diebus, ab institutionis die antea numerandis, sub poena nullitatis permutationis.

3. In ipsa erectione personatus declarandae sunt species piorum operum, in quae illorum redditus, in casu extinctionis, convertendi et distribuendi erunt. Quae declaratio, non sub clausula generali omnia opera pia complectente, sed sub speciali determinata, et non ultra sex species con-

junctim vel disjunctim designante, fieri poterit. Redditus autem personatuum, quorum institutiones seu permutationes contra formam his tribus capitibus praescriptam exsecutae fuerint, ordinarii in pia opera sibi benevisa, pro suo arbitrio et conscientia, irremisibiliter convertant.

4. Nullus personatus sine auctoritate et decreto ordinarii erigatur, permutetur, aut extinguatur; illorumque extinctiones, ad hujusmodi effectum, locorum ordinariis notae fiant intra sexaginta dies (terminum triginta dierum in constitutione secunda anno millesimo sexcentesimo nonagesimo nono a bonae memoriae d. Josepho Llinás edita praefixum, benigne ampliantes); alias ordinarii redditus extinctorum personatuum in opera pia, ex designatis in limine fundationis, sibi benevisa similiter convertant; haeredes autem et manumissores obtentorum personatuum, qui istorum extinctionis notitiam habuerint, nec non notarii, in quorum posse personatuum extinctio sive inter vivos, sive in ultima voluntate confecta fuerit, infra terminum praedictum, ordinario notam facere, sub excommunicationis majoris latae sententiae poena, obnoxii sint.

5. Ordinarii institutiones vel extinctiones personatuum pro pia causa maritandi, vel in matrimonio carnali collocandi puellas, seu ad studentes in litteris erudiendos erectas non admittant, nisi exprimatur, tam puellas, quam studentes vere pauperes, juxta suum statum, esse debere. Eveniente autem piorum reddituum distributionis casu, erit ordinariorum pro tempore indagare et prudenter judicare, an puellae, vel studentes, pios redditus postulantes, vere pauperes juxta suum statum sint et dici valeant.

6. Capitale dotis beneficiorum personalium, nullo titulo nulloque praetextu, etiam applicationis in pios usus faciendae, extinguatur sub poena excommunicationis majoris latae sententiae, et si obtentor personatus doli vel fraudis in extinctione memorati capitalis particeps fuerit inventus, ultra dictam poenam, teneatur dotem de bonis propriis, appellatione omni rejecta, iterum statuere, privatusque ipso facto remaneat tali personali beneficio, de quo, vel de ejus redditibus, loci ordinarius in causas pias sibi benevisas, juxta tenorem institutionis, disponat. Notariis autem, sub eadem excommunicationis poena, non liceat instrumenta, in quibus talia capitalia extingui cognoverint, nec obligationes indemnitatis sub quocumque praetextu conficere; imo talia instrumenta et obligationes, de quibus fraudem vel collusionem aliquam suspicati fuerint, ordinario denuntiare teneantur.

7. Ut autem haec stringant fortius inviolabiliterque observentur, in ipso limine fundationis personatus exprimet fundator: *Et (insequendo consuetudinem hujus provinciae constitutionesque conciliorum Tarraconensium) volo capitale perpetuum integre permanere nulloque praetextu unquam extingui, solummodoque annuos redditus in pia opera supra expressa converti, nullatenus autem dotem vel partem dotis; cum firma et determinata voluntas mea sit, quod ista nunquam insumatur.* Insuper in eadem fundatione declarabitur: *Quod in casu luitionis alicujus censualis, depositum in tabula, thecassio capituli, vel alicujus communitatis, aut alio loco publico omnino fieri debeat, sub poena nullitatis luitionis, a quo levari non possit, nec smertiari sine ordinarii decreto, sub eadem poena; nec in favorem possessoris, vel patroni beneficii personalis.* Denique in eodem fundationis limine transcribetur dispositio supra § 4 apposita de notitia ordinario danda infra sexaginta dies, eveniente personatus extinctione.

8. Ad haec, etsi beneficia personalia ita nuncupata sint, quod non ut in perpetuum beneficia remaneant, sed ad vitam aliquarum personarum ecclesiasticarum dumtaxat instituantur, et postea eorum redditus in alios pios usus applicentur: nolumus tamen, quod haec applicatio fieri permittatur ultra tres personatariorum vitas; ita ut si tertius personatus obtentor de illius redditibus non disposuerit in aliquam piam causam, ex his, quae in fundatione designatae fuerunt, dispositio ad ordinarium devolvatur. Quamobrem inhibeantur in posterum fundatores hanc facultatem ordinariis secundum jus et consuetudinem competentem imminuere; adeoque eis non permittatur in fundationis limine illa clausula, aliquoties praepostere apposita, qua determinabatur species piae causae pro casu, quo ultimus personalis beneficii obtentor obierit, tali non facta determinatione seu dispositione, cum ea derogaret ordinario libertatem disponendi de redditibus personatus, concessam secundo et tertio obtentoribus.

9. Et ut omnis deformitas vitetur in institutionibus personatuum, statuimus, quod una praescribatur generalis formula amplectens omnes supra memoratas clausulas et conditiones, qua uniformiter utentur in posterum omnes curiae ecclesiasticae hujus nostrae Tarraconensis provinciae.

10. Tractatus omnes, seu conventiones de personatu fundando sub tali dote, illoque permutando cum alio beneficio, nullatenus fiant, nisi dependenter a voluntate ordinarii; cui, ante personatus fundationem, omnia pacta illorumque circumstantias partes referent et exponent, licentiam petentes; quam ordinarius (si dolum omnem ac fraudem cessare viderit) poterit impertiri; exprimens postmodum in decreto, quod in personatus institutione interponere debebit, *se jam ante fundationem ex justis causis suum animum moventibus licentiam dedisse.*

11. Insuper in omnibus ecclesiasticis curiis specialis aliquis destinabitur liber, in quo decreta omnia institutionum, permutationum ac extinctionum omnium personatuum originaliter descripta maneant, cum expressione piorum operum, reddituum et censualium, quibus dotati primitus fuere; ne, ob istorum ignorantiam (ut saepe saepius contigisse vehementer dolemus), plura pia opera misere pereant et evanescant.

12. Denique, ut omnium, quae in hac nostra perpetuo valitura constitutione statuta, praecepta et prohibita sunt, ignorantiam nemo praetendere praesumat, volumus, quod illa in vulgari lingua traducatur, ac in utroque idiomate, latino et vulgari, typis mandata, retineatur patens et obvia, tabellae ligneae affixa, in omnibus curiis ecclesiasticis, archiviis capitulorum et communitatum presbyterorum in sacristiisque suarum ecclesiarum. Oportebit etiam ad uberiorem notitiam, quod in materna lingua traducta ab omnibus parochis, semel in anno, in die ab ordinariis praefigendo, inter missarum solemnia coram populo congregato legatur et evulgetur.

II. *Parochi insistant doctrinae christianae institutioni, tum populi, tum puellarum et puerorum.*

Cum omnes christifideles teneantur, pro suo captu, scire, quae ad religionis christianae substantiam pertinent: mysteria scilicet fidei, quae continentur in symbolo, praecepta decalogi ab omnibus servanda, sacramenta quoque, saltem ea, quae necessario ab unoquoque suscipienda sunt; tum

demum quae a Deo petere et sperare debemus: sedulo ac diligenti studio in his erudiendi sunt a pastoribus. Ideo antiquorum canonum ac sacri concilii Tridentini statutis inhaerentes s. a. c. decernimus, ut omnes parochi, tam saeculares, quam regulares per se aut, si legitimo detineantur impedimento, per viros idoneos, ab ordinario approbatos, omnibus diebus dominicis ac aliis festis, intra missarum solemnia, populum, et stata hora post meridiem, pueros et puellas diserte ac verbis captui audientium accommodatis, modo unum, modo alterum ex praecipuis doctrinae christianae capitibus docere teneantur, per tempus unius horae quadrantis intra missam et dimidiae horae post meridiem. Parentes quoque eorum admoneant, ut filios ac famulos domi, bonis moribus ac exemplo instituentes, ea, quae ad doctrinam christianam spectant, frequenter doceant; crebro repetentes, quae a parochis audierunt; quodque praedictos mittant ad ecclesiam, quam primum statuta hora sono campanae convocabuntur; in parochiis autem ruralibus, ubi difficile est congregare pueros post meridiem, parochi aliis mediis opportunis utantur, quae certe zelus animarum sibi creditarum suggeret, ut pueri et rudes instructi remaneant. Notum ipsis esse volentes, quod si negligenter se gesserint in suo munere adimplendo, contra ipsos procedetur et suis sumptibus ad docendum populum substituti mittentur.

Ut facilius perniciosae ignorantiae doctrinae christianae occuratur, cunctis parochis ceterisque confessoribus, tam saecularibus, quam regularibus, in virtute sanctae obedientiae praecipimus, eorum conscientias onerantes, ut in sacramentali confessione de doctrina christiana sedulo poenitentes examinent (exceptis his, de quorum instructione ac scientia sunt moraliter certi), et si quos in re tantopere ad salutem necessaria culpabiliter ignaros repererint, eorum socordiam patienter arguant, et absolutionis beneficium, quousque fuerint sufficienter instructi, non impendant; praesertimque et diligentius praefata exequantur tempore quadragesimae.

Concionatores omnes, in visceribus Jesu Christi hortamur, ut divinam ultionem denuntient patribus familias, qui, parva aut fere nulla diligentia adhibita, omnem rationem non ineunt, ut sui liberi ac famuli christianam doctrinam addiscant; et quod in omnibus concionibus, relictis inutilibus quaestionibus, sacrosanctum evangelium ad populi instructionem et aedificationem exponant; memores se in tremendo Dei judicio, sui muneris rationem strictam esse reddituros.

Cum in civitatibus et oppidis populosis, forte plus quam in aliis, deploranda christianae doctrinae ignorantia inveniatur, curae sit omnibus episcopis, huic tam gravi damno occurrere, institutis congregationibus aut confraternitatibus doctrinae christianae, vel aliter, prout juxta temporum et locorum qualitatem ipsis videbitur expedire. Ac sedulo invigilent, ut executioni mandetur constitutio 4 quae incipit: *Ad nostrum pervenit auditum,* tit. *de summa Trinitate,* in qua praecipitur, ne patiantur evangelium explicari alia lingua, quam materna. Quod in omnibus hujus provinciae ecclesiis parochialibus, tempore adventus praecipue et a dominica septuagesimae ad totam quadragesimam, volumus ac decernimus inconcusse servari. Praedicatoribus autem id detrectantibus, aut munus praedicandi exercentibus aliter, quam vernacula lingua, sine expressa ordinarii loci licentia (quae in uno vel in alio dumtaxat casu indulgeatur) officium praedicationis interdicant episcopi.

III. *Clericis in sacris constitutis indecora ministeria prohibentur, honestosque vestitus praescribitur.*

Maximopere oportet, eos, qui sanctuario deserviunt, se in omnibus tamquam Dei ministros exhibere, vitamque ac mores suos ita omnino componere, juxta mandatum concilii Tridentini, ut habitu, gestu, incessu et sermone nil nisi grave, modestum ac religione plenum prae se ferant, levia etiam delicta, quae in ipsis maxima essent, effugiant, ut eorum vita et exemplo populus ad pietatem et ad Dei cultum assidue instruatur. Quamobrem plura a summis pontificibus et sacris conciliis de clericorum vita et honestate salubriter edita fuerunt decreta. Quibus inhaerendo, constitutione provinciali X quae incipit: *Nemo militans Deo,* de vita et honestate clericorum, sub excommunicationis poena, clericis in sacris ordinibus constitutis prohibetur ministros et famulos esse laicarum personarum eorumve mensae ministrare; nec non feminas cujuscumque status eisdem clericis inuti eorumque manibus vel brachiis adhaerere aut eadem mula, equo vel jumento vehi. Et constitutione XI incipiente: *Etsi sublimis,* ejusdem tituli, sub eadem poena, praecipitur, ne mulieres aliquas praeter aviam, matrem, sororem, amitam vel materteram in sacris ordinibus constitutus, pedester vel equester, publice deducere vel reducere audeat. Nec non constitutione XI quae incipit: *Cum scriptum sit,* de immunitate ecclesiarum, praecipitur, clericos in sacris ordinibus constitutos aut beneficiatos aut regulares quoscumque, qui deprehensi fuerint personati, carcere triduo includi ibidemque in pane et aqua jejunare aut alia simili vel majori poena, juxta delicti aut personarum qualitatem coerceri. Similiter concilium Gerundense, constitutione V, cujus initium *Exteriori* [Coll. Lac. I, 759 a], jubet, ut clerici beneficia obtinentes, tam in populis, quam ad iter faciendum, vestes licet contractiores induant nigri, non autem alterius coloris; et quod in sacris ordinati in civitatibus, villis et aliis similibus hujus provinciae populis, veste talari (vulgo sotana) longa usque ad pedes utantur. Quia tamen horum plura temeraria transgressorum audacia contempsit, s. a. c., dictas constitutiones provinciales instaurantes, statuimus et ordinamus, quod omnes praelati super praedictis sedulo invigilent, quodque adversus contrafactores, juxta dictarum constitutionum tenorem, procedant, etiam aliis poenis et mulctis decem vel viginti librarum in eos animadvertentes.

IV. *Ante denuntiationes, matrimonium contracturi de doctrina christiana examinentur.*

Ut in fidei rudimentis parentes valeant, prout debent, filios erudire, in his expedit matrimonium contracturos esse apprime instructos. Ideo praesenti constitutione, s. a. c., sancimus, ut eos parochi de doctrina christiana, ante denuntiationes, diligenter examinent, in eaque ignaros serio moneant, ut ante tertiam denuntiationem in ipsa instrui satagant. Quod si salubri hac monitione vecordes, in ignorantia sua adhuc permanserint, parochi super hoc ordinarios consulant, ut de opportuno remedio quamcito provideant. In attestatione vero, quam de peractis denuntiationibus exhibent, teneantur de contrahentium instructione pariter fidem facere. In his itidem, qui proclamationibus dispensatis matrimonium contrahunt, idipsum statuimus ante ejus celebrationem.

V. *Consulitur perpetuitati ecclesiasticorum reddituum.*

Licet praedecessorum nostrorum cura et vigilantia varia providerit opportuna remedia pro con-

servatione et perpetuitate ecclesiasticorum reddituum, ut in constitutione X bonae memoriae illustrissimi domini d. Ferdinandi Loaces, quae incipit: *Quod frequenter,* sub tit. 9 *de rebus ecclesiae alienandis, vel non,* et in constitutione IX ejusdem sanctae memoriae illustrissimi domini d. Josephi Sanchiz, quae incipit: *Totius status ecclesiastici* [Cf. *Coll. Lacens.* I, 746 d], anno 1685 edita, continetur, cum tamen experiatur frequenter, per inobservantiam eorum, quae in dictis conciliariis dispositionibus provide stabilita fuere, propter malitiam vel incuriam ecclesiasticarum personarum, plures reditus ecclesiasticos miserrime perire et deperdi. Huic gravissimo malo, pro officii nostri muneris adimplemento, occurrere volentes, s. a. c., stricte praecipimus et mandamus, quod in casu luitionis censualium quorumcumque beneficiorum perpetuorum vel personalium, curatorum, oneris missarum, anniversariorum, piorum operum, monasteriorum monialium jurisdictioni ordinariorum subjectarum et quarumlibet ecclesiasticarum administrationum, eorum pretia seu capitalia debeant praecise deponi in aliquo loco publico pro similibus depositis faciendis destinato, sive in archiviis vel thecassiis ecclesiarum cathedralium, collegiatarum et communitatum presbyterorum, vel alias in aliis locis tutis, ab ordinariis per edictum publicum, ut omnibus innotescat, secundum districta suarum dioecesum, pro commoditate ecclesiarum et ecclesiasticorum designandis. Quod exequi irremisibiliter debeat, licet in instrumento creationis censualium praedictorum ita cautum non fuerit, sub poena nullitatis luitionis, ultra incarcerationis poenam per tres menses pro clericis et quibuscumque beneficiatis, cujuscumque qualitatis et conditionis fuerint, inflictam in praefata constitutione illustrissimi domini d. Josephi Sanchiz, qui praedictas luitiones, non facto, modo praedicto, deposito, firmare ausi fuerint. Et deinceps in omnibus instrumentis consimilium creationis censualium debeat dicta obligatio faciendi praefatum depositum apponi, sub poenis arbitrio ordinarii injungendis, et in subsidium excommunicationis majoris contra dictas personas ecclesiasticas, notarios ac alios contravenientes. Quae quidem deposita in libro depositorum archivii, thecassii vel alterius loci publici ad id designati conscribi debeant, sub poenis ordinarii arbitrio imponendis. Insuper decernentes, quod sub eadem poena pretia seu capitalia censualium inde levari nec amoveri possint, nisi ad emendos alios reditus censuales et praevio ordinarii seu superioris ecclesiastici decreto, quod in calce scripturae creationis censualis interponi debebit, adhibito per dictum ordinarium vel superiorem ecclesiasticum praevio diligenti ac praematuro examine super securitate praefati smertii, quin sufficiat notitia, quam de eo habuerint per suam interessentiam in tractatibus et deliberationibus habitis in suis respective capitulis aut collegiis. Cujus quidem decreti interpositio conscribi debebit tam in libro depositorum praedictorum capitulorum et communitatum ecclesiasticarum, quam in peculiari libro in omnibus curiis ecclesiasticis conficiendo, in quo notarii illarum praedicta decreta annotare debebunt, cum brevi expressione creationis talis censualis, declarando quantitatem, diem et notarium, in cujus posse est confecta scriptura ejusdem creationis; et quod notarii praedictas scripturas creationum censualium claudere neutiquam possint, nec minus administratores seu aliae quaevis personae, ad quarum curam pertinet custodia praedictorum depositorum, permittere, quod leventur et extrahantur praefata capitalia, quin prius sit appositum decretum praedictum, sub poenis arbitrio ordinarii injungendis. Praelati autem aut superiores regulares depositorum loca designabunt pro casibus similium luitionum censualium tam beneficiorum et officiorum regularium, quam saecularium, ac monasteriorum ac ecclesiarum praedictis regularibus subjectorum, decretum sive auctoritatem suam eorum omnium smertiis interponendo. Si vero per constitutiones synodales singularum dioecesum hujus nostrae provinciae, vel alias per fundatores aut patronos beneficiorum sive piorum operum, de strictiori aliqua providentia, tam in dispositis, quam pro majori tuitione in smertiis faciendis, cautum fuerit: per hanc nostram constitutionem nihil imminui vel detrahi velle declaramus.

VI. *Obedientia erga apostolicas bullas „Unigenitus" et „Apostolici ministerii" renovatur.*

Tarraconense concilium, insistendo debitae reverentiae, qua Romano pontifici, ut legitimo totius ecclesiae capiti, ante acta hucusque in hac provincia concilia paruisse gloriantur, apostolicae constitutioni felicis recordationis Clementis papae XI incipienti: *Unigenitus* [die 8 sept. 1713], divino afflante spiritu adversus tot errores compactae, necnon bullae Innocentii papae XIII incipienti: *Apostolici ministerii* [die 23 maii 1723], semel iterumque confirmatae a sanctissimo domino nostro domino Benedicto XIII divina nunc providentia ecclesiam Christi regente, obedientiam, jam dudum a singulis provinciae dioecesibus exhibitam, nunc denuo communi omnium consensu renovat atque confirmat, eamdemque singulis in praefatis bullis alta mente constitutis legibus observantiam integram inviolatamque praestandam in posterum esse decernit.

VII. *Processionibus, novenariis, completorio, extractionibus ad nuptias virginum aliisque vespertinis solemnitatibus praefinitur tempus.*

Ad aures nostras, non sine ingenti animi dolore, pervenit, in hujusce provinciae locis quamplurimis id jam usu vel abusu potius invaluisse, ut nonnullae sacrae functiones ad pietatem et Dei sanctorumque honorem institutae in eorundem contemptum vergant, quia vel nocte peragi incipiunt, vel saltem vespere jam cadente coeptae usque ad caecas noctis tenebras protrahuntur. Ita fieri solere accepimus, cum, ductis de more sortibus, quarumdam virginum extrahuntur nomina, ut cui fundata sors obvenerit, aditus ad nuptias patefiat; ita etiam cum novemdiariae quaedam devotiones celebrantur, aut canitur solemne completorium, aut processiones circumducuntur, aut his similia exercentur. Quare cum sciamus tenebrarum principem odisse lucem, et noctis umbras sceleratorum esse receptaculum, ut sancta sancte diurnoque tempore, sicut universa assolet ecclesia, tractentur, et ut daemoni praescindatur omnis insidiarum occasio, praedictas nocturnas functiones eliminare penitus cupientes, districte praecipimus omnibus ecclesiasticis personis, tam saecularibus, quam regularibus, ad quas attinet, hisce solemnitatibus tempus et modum praefigere; omnem operam adhibeant, ut mature incipiant celebrari, neque ultra dubiam solis occidentis lucem, aut ad summum ultra campanae signum ad salutationem angelicam recitandam quomodolibet protendantur; sed statim, ut noctescit, ecclesiarum claudantur fores, ne apertae tenebrarum principi latius pateant ad insidias fidelibus machinandas. Exactam autem hujus nostrae constitutionis observantiam pastorum humeris injungimus; ex quibus, si nihil prosit benignitas,

severitatem adversus transgressores in re tanti momenti jure postulamus. Ordinariorum providentiae relinquentes, istius legis rigorem (evitatis tamen, parochorum vigilantia et consilio, periculis abusuum, qui ex his nocturnis conventibus oriri solent) aliquando temperare, si ista in Domino judicent expedire.

VIII. *Parochorum obligatio circa invisendos aegrotos.*

Cum humani generis hostis (ut ex Tridentino, ubi de extrema unctione agitur, compertum habemus) in homines suos versutiae nervos nunqam magis intendat, quam cum mortalibus imminere vitae exitum perspicit, et certissimum sit ex ejusdem *sess. 6, cap. 1, de reformatione,* non admitti pastorum excusationem, si lupus oves comedit et pastor nescivit: nos, inhaerentes tum praedictae sacrosanctae synodo, tum sacrae congregationis decreto, incipienti: *Caelsonensis episcopus,* edito anno Domini 1692, declaranti, episcopos uti debere juris remediis, ut parochos ad visitandos aegrotos ipsorum curae commissos cogant atque compellant, etiam atque etiam admonemus parochos et omnes animarum curam habentes, ut injunctum munus in hac re sedulo perpendant, et aperte videbunt, satis non esse infirmorum domos adire solum, cum sanctis ecclesiae sacramentis roborandi sunt, sed ex quo morbus ingravescat, fore iterum iterumque, immo et quotidie, si fieri possit, invisendos et piis opportunisque contritionis actibus et aeternarum rerum colloquiis muniendos, ut oves infirmae corpore, pastore animum roborante, diabolicas fraudes eludant, et solutae, si Deo placeat, a corporis vinculis ad electorum gregem perducantur. Qua in re quotquot parochi et animarum curam gerentes deliquerint, quod Deus avertat, sciant tamquam profugos mercenarios se poenas juris apud episcopum proprium incursuros.

IX. *Renovatio obligationis medicorum erga infirmos, quos visitant.*

Eadem de causa patribus hujus s. conc. placuit in memoriam revocare apostolicam constitutionem felicis recordationis Innocentii papae III a sancto Pio papa V renovatam et ampliatam cum constitutione, quae incipit: *Supra gregem dominicum,* in qua sub gravibus poenis statuitur, quod medici ad sananda aegrotorum corpora vocati, infirmos ante omnia moneant, ut idoneo confessori peccata sua, juxta ritum sanctae Romanae ecclesiae, confiteantur, neque tertio die ulterius eos visitent, nisi confessor longius tempus infirmo ob aliquam rationabilem causam concesserit, et eis per fidem confessoris in scriptis factam constiterit, quod infirmi peccata sua confessi fuerint. Pariterque benevisum fuit eisdem patribus innovare et confirmare, prout cum praesenti innovant et confirmant, constitutionem provincialem Tarraconensem, quae est *lib. 5, tit. 16, de poenitentia et remissione peccatorum, cap. 6,* incipientem: *Dilectionis debitus ordo,* qua universis et singulis corporum medicis, sub excommunicationis poena ipso facto incurrenda, districte praecipitur et mandatur, ut nullum infirmum ultra tertiam vicem visitare praesumant, de quo non sciant, quod in illa aegritudine salutare poenitentiae receperit sacramentum. Et ut talis constitutio omnibus innotescat, adjicitur, quod locorum ordinarii, saltem quater in anno, videlicet in festis natalis Domini, resurrectionis, pentecostes et assumptionis beatae virginis Mariae, in principalioribus ecclesiis suae dioecesis vel territorii constitutionem hujusmodi publicare facere teneantur. Quam quidem constitutionem provincialem intelligendam volumus, ut per se patet, in ordine ad recipiendum sacramentum poenitentiae, non autem sanctissimam eucharistiam, cum etiam s. Pius V de sola confessione loquatur. Similiterque haec nostra praesens constitutio, sicut et praefata Tarraconensis intelligi non debet in illis adeo levibus infirmitatibus, quas in periculosas transire frequenter non experitur.

X. *De praelatorum ac dignitatum absentium procuratoribus ad concilium provinciale.*

Simplices presbyteri aut beneficiati, licet doctoris titulo in sacra theologia, aut in utroque vel altero jure decorentur, ad concilium provinciale, tamquam procuratores praelatorum aut dignitatum absentium, non admittantur, nisi ab episcopis fuerint constituti, quibus facultas illos instituendi, juxta praescriptum in constitutione X, quae incipit: *Antiquam,* tit. *de constitutione,* non adimitur, immo expresse praeservatur, eos admonendo, ut cum praedicta constitutione X et alia bonae memoriae illustrissimi domini don Antonii Perez, circa procuratores episcoporum, quae incipit: *Cum episcopi,* anno 1636 edita, in quantum valeant, se conformet. Abbates vero et aliae primae dignitates ecclesiarum collegiatarum et monasteriorum, si fuerint saeculares, procuratores mittere debeant dignitates aut canonicos suarum respective ecclesiarum; si vero regulares fuerint, religiosos professos sui monasterii aut ordinis, vita et honestate probatos. Si autem justo aliquo impedimento tales, ut praedicitur et in dictis constitutionibus continetur, mitti non posse contigerit, declaramus licere tam episcopis, quam abbatibus et aliis dignitatibus procuratorem constituere quemlibet ex dignitatibus et canonicis ecclesiarum cathedralium hujus nostrae provinciae in sacris ordinibus constitutum, illum instruendo de iis, quae in dioecesibus aut ecclesiis suis reformatione aut reparatione indigere cognoverint, volentes insuper, quod singuli procuratores ceteris polleant qualitatibus, quas antiquae constitutiones in eis, qui procuratoris munus assumpserint, requirunt.

XI. *In sacris ordinibus constituti, tam saeculares, quam regulares, munus patrini non subeant in sacramento baptismi et confirmationis.*

Decori ecclesiastici status consulere volentes, constitutionem V, quae incipit: *Quoniam in nostra provincia,* tit. *de baptismo,* hac nostra innovantes, s. a. c., praecipimus, ut posthac tam saeculares, quam regulares presbyteri et alii in sacris ordinibus constituti et beneficiati in sacramento baptismi et confirmationis puerum vel puellam non teneant, nisi omnibus perspectis, episcopus dispensare judicaverit.

XII. *Excommunicationis gladius non de facili, nec temere incutiatur.*

Quo magis gravis ac formidandus est spiritualis excommunicationis gladius, eo cautius magnaque circumspectione est exercendus; adeo ut nec levi aliqua ratione, nec absque ingenti necessitate, nec extra justitiae leges debeat evibrari, cum experientia doceat, hunc terribilem gladium, si temere aut levibus ex rebus incutiatur, magis contemni, quam formidari, ac perniciem potius parere, quam salutem. Ideo adhaerentes decreto s. c. Trid. *sess. 25, de reformatione, cap. 3,* constitutionemque s. c. prov. Gerundae anno 1717, celebrati [Cf. *Coll. Lacens.* I, 766 s.] de hac re editam confirmantes, s. a. c., statuimus et ordinamus, quod in omnibus curiis ecclesiasticis in causis civilibus et temporalibus prima mandata

seu litterae expediantur lingua materna ac cum clausula justificativa, praecipiendo debitori, ut infra terminum decem dierum a die intimae personalis computandum, solvat quantitatem debitam, aut cum creditore suo se componat, vel justas causas et rationes, si quas habet, alleget, cur postulata et praecepta facere non debeat; sub poena decem librarum monetae Barcinonae, et in subsidium excommunicationis, cum comminatione, quod in casu contumaciae et non comparitionis intra praefixum terminum, isto elapso, procedetur ad executionem dictarum poenarum, aut ad ulteriora in causa usque ad sententiam definitivam et ejus executionem, contumacia non obstante.

Ad declarationem vero comminatae excommunicationis minime procedatur, nisi tentatis omnibus diligentiis practicabilibus, quas excusare non liceat solo praetextu expensarum, constet, executionem poenae pecuniariae practicari non posse; omnesque judices ecclesiasticos enixe monemus et hortamur, caveant, ne de facili, reproductis primis mandatis, et accusata contumacia, etiam casibus, in quibus executio poenae pecuniariae sit impracticabilis, ad comminatae censurae declarationem deveniant; sed pensatis omnibus circumstantiis, cum summa circumspectione et maturitate se gerant, aut in illa decernenda, aut instantem ad ulteriora in causa procedere, declaratoria denegata, compellendo.

Praeterea omnibus et singulis creditoribus, ad quorum instantiam debitores fuerint excommunicati, injungimus, ut, per invocationem brachii saecularis vel alias, juxta curiarum ecclesiasticarum stilum, teneantur contra dictos debitores excommunicatos procedere ad effectum, ut a censura se faciant absolvere; et si per duos menses creditores in praedictis fuerint negligentes, ac de diligentiis per eos factis, quoties a judicibus ecclesiasticis petitum fuerit, certiores eos non fecerint, sancimus, ut judices ecclesiastici absque aliqua juris solemnitate, ad petitionem dictorum excommunicatorum, vel ex officio possint eos libere a dicta excommunicatione absolvere, salva tamen manente creditoribus actione, tam pro debito principali, quam pro expensis factis.

Et quia saepe contingit personas prorsus miserabiles ad creditorum instantiam excommunicari, quae, miseria ac egestate pressae, nequeunt debita solvere, nec ab excommunicationis vinculo liberari, huic incommodo occurrere etiam cupientes, s. a. c., statuimus et ordinamus, quod si aliquando evenerit similes personas propter debita civilia excommunicari, earum parochi ordinarios quanto citius reddant certiores ad effectum, ut de remedio opportuno et salutari ex officio provideatur.

XIII. *Decernitur almutiarum color, qui distinguat ecclesiasticam hierarchiam in ecclesiis et choro.*

Ne in choro et ecclesiis incerta sit habitus ratio, et ecclesiasticae hierarchiae honor et dignitas minuatur, dum inferiores ambitiose sibi vindicant vestes solis gradibus superioribus congruentes: plures hac in re a praedecessoribus nostris fuerunt editae constitutiones, quibus provide cautum fuit, ut obtinentes dignitates et canonici almutias, ex setino coloris carmesini, commensales vero, portionarii, doctores vel licentiati in theologia et in utroque vel altero jure violacei coloris suffultas deferant. Sed cum hisce temporibus non pauci ex beneficiatis, commensalibus, portionariis seu doctoribus utantur almutiis violacei carmesini coloris suffultis, quasi volentes canonicis in habitu apparere aequales, expediatque ab ecclesiis tolli importunam, habitus ecclesiastici confusionem, cum perniciosa sit in hoc aemulatio: ideo, s. a. c., constitutiones IV, quae incipit: *Clericos,* et V incipientem: *Ut virtuti,* de majoritate et obedientia, innovantes, statuimus et ordinamus, quod singuli praelati curent, ut in suis ecclesiis abusus in praedictis penitus auferatur; procedendo per mulctas in dictis constitutionibus expressas, aut alias pro suo arbitrio infligendas, adversus eos, qui habitu sibi non competenti in choro et aliis functionibus ecclesiasticis condecorari praesument, facta vero episcopis facultate, ut extra civitates, in quibus existunt ecclesiae cathedrales, pro merito personarum, in explicanda praesertim doctrina christiana vel audiendis confessionibus laborantium, addere vel immutare quidquam possint, prout in Domino bene sibi visum fuerit expedire.

XIV. *Innovatur constitutio pro cathedralibus de applicanda missa conventuali pro fundatore et benefactoribus.*

Cum constitutio provincialis XVIII [Cf. *Coll. Lacens.* I, 766] an. millesimo septingentesimo decimo septimo edita, qua capitulis ecclesiarum cathedralium missae conventualis applicatio pro fundatoribus et benefactoribus quotidie injungitur, debitae executioni, prout accepimus, in omnibus ecclesiis mandata non sit: ideo, s. a. c., dictam constitutionem, quoad istud expresse et specifice innovantes, decernimus et virtute sanctae obedientiae praecipimus omnibus et singulis capitulis et canonicis ecclesiarum cathedralium, ut huic adeo gravi praecepto et obligationi omnino satisfaciant, hortantes enixe omnes nostrae provinciae episcopos, ut pro suo zelo sedulo invigilent, moneant curentque hujus sacrae sanctionis observantiam, ac contra reluctantes et inobedientes juris remediis irremisibiliter procedant.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

in qua de approbatione ordinarii ad confessiones audiendas decernitur, 1727 mense novembri.

Πατὴρ πνευματικὸς apud Graecos dicitur sacerdos ille qui confessionibus excipiendis praeest; neque hoc heri aut nudius tertius, sed iam inde a quarto post Christum natum saeculo, ut constat ex variis multorum scriptorum locis, quae afferuntur et explicantur cum a Carolo du Cange (sub voce πνευματικὸς) tum a Ioanne Filesacio, ecclesiae Parisiensis doctore et theologo, libello de confessione auriculari in Graecis. Ceterum patris spiritualis integrum officium exponere non est huius loci. Id unum lector monendus est, patrem spiritualem apud Graecos, sicut confessarium apud Latinos, ad confessiones excipiendas idoneum non esse, nisi sit approbatus ab episcopo. Immo privilegium *exemptionis,* quo gaudent in ecclesia Romana religiosi mendicantes, etiam apud Graecos locum habet, diversa tamen ratione. Sunt enim quaedam monasteria, quibus exstruendis crucem fixit non episcopus, sed patriarcha: quae monasteria *patriarchalia* dicuntur, a iure nimirum et dicione episcoporum immunia. Atque horum monasteriorum confessarii cum iurisdictionem tum approbationem habent a patriarcha, dum occidentales regulares iurisdictionem ab apostolica sede per ordinis proprii prae-

latos accipere solent, approbationem vero ab ordinariis, in quorum dioecesi confessiones audituri sunt. Illud autem patriarchale ius confessarios approbandi in monasterio quovis patriarchae subdito perrumpere saepissime tentarunt non solum episcopi locorum, sed etiam ipsi monasteriorum praefecti, qui, insciis et patriarcha et episcopo, confessiones audiendi licentiam uni vel alteri e suis religiosis fecerunt. Curiosam hanc agendi rationem praecipue apud monachos celeberrimi montis Atho A dudum invaluisse colligere est e synodali sententia mox adducenda. Eam e tabulario Magnae Laurae depromptam, Alexander Eumorphopulus, eiusdem Laurae monachus, typis mandavit in ephemeride Constantinopolitana cui titulus: Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, t. XIII (1893), p. 56. Alterum exemplar, quod conferre non licuit, exstat etiam in codice 82 monasterii τοῦ Σταυρονικήτα, teste Sp. Lambros, *Catalogue of the greek manuscripts on mount Athos*, t. I (Cantabrigiae 1895), p. 84.

† Παΐσιος ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Ὁσιώτατοι καθηγούμενοι τῶν ἱερῶν καὶ σεβασμίων μοναστηρίων τοῦ ἁγίου ὄρους καὶ λοιποὶ πατέρες, τέκνα ἐν κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ θεοῦ. B

† Païsius, miseratione Dei archiepiscopus Constantinopolis, novae Romae, et universalis patriarcha.

† Reverendissimi sacrorum venerabiliumque sancti Montis monasteriorum praefecti et ceteri patres, dilecti in Domino filii mediocritatis nostrae, gratia vobis adsit et pax a Deo.

Ἐπειδὴ ἀνηνέχθη καὶ ἐδηλοποιήθη ἡμῖν ὑπὸ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου πρώην Ἄρτης καὶ συναδέλφου ἡμῶν κὺρ Νεοφύτου, ὅτι οἱ αὐτόθι ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει εὑρισκόμενοι ὁσιώτατοι πνευματικοὶ πατέρες, οἵτινες διορίζονται καὶ ἀποκαθίστανται ἀπὸ τῆς κοινότητος τῶν ἐνασκουμένων ὁσιωτάτων πατέρων ἐπὶ τῷ δέχεσθαι τοὺς λογισμοὺς τῶν προσερχομένων αὐτοῖς χάριν ἐξομολογήσεως εὐσεβῶν, εἴτε τῶν ἐνδημούντων αὐτόθι πατέρων, εἴτε τῶν ἔξωθεν ἐπιδημούντων περιηγήσεως χάριν καὶ εὐλαβείας εἰς τὰ αὐτόθι σεβάσμια μοναστήρια, ἐκλέγονται μὲν οἱ αὐτοὶ πνευματικοὶ ὑπὸ τῶν εἰρημένων πατέρων κατά τινα ἐπικρατήσασαν ἐν τοῖς αὐτόθι συνήθειαν, οὐ μὴν δὲ λαμβάνουσι τὸ ἐνδόσιμον καὶ τὴν ἄδειαν τῆς πνευματικῆς διαγωγῆς ἐντεῦθεν παρὰ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας καὶ παρὰ τοῦ κατὰ καιροὺς οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἅτε τῶν εἰρημένων ἐν τοῖς αὐτόθι μοναστηρίων πατριαρχικῶν σταυροπηγίων C ὄντων καὶ ὑποκειμένων ἀμέσως τῷ οἰκουμενικῷ τούτῳ θρόνῳ καὶ ὑπ' αὐτοῦ διεξαγομένων τε καὶ πρὸς αὐτὸν τὴν ἀναφορὰν ἐσχηκότων, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐπικρατῆσαν, ὡς εἴρηται, ἐκ τοῦ παλαιοῦ ἔθος μόνῃ τῇ τῶν πατέρων ἐκλογῇ διορισμῷ τε καὶ δοκιμασίᾳ ἀρκούμενοι, ἐνόμιζον τούτῳ καὶ μόνῳ τῷ τρόπῳ ἱκανῶς ἔχειν πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς τῶν ἐξομολογουμένων διόρθωσιν καὶ τὴν τῶν ἁμαρτημάτων αὐτῶν ἄφεσίν τε καὶ λύσιν, — ταύτῃ τοι καὶ ἀνεξετάστου τοῦ πράγματος διαμείναντος μέχρι τοῦδε, ἔφθασαν ἐξομολογηθῆναι πολλοὶ ὑπ' αὐτῶν ζῶντές τε εἰσέτι καὶ τῶν τῇδε ἀπαλλαγέντες μὴ κατὰ λόγον τὸν πρέποντα οὐδὲ κατὰ τὴν κανονικὴν ἀκρίβειαν· τὸ γὰρ τῆς πνευματικῆς λειτουργίας ταύτης καὶ ἐξομολογήσεως ἔργον καὶ ἡ ἐξουσία καὶ ἄδεια τῆς λύσεως τῶν ἁμαρτημάτων προηγουμένως καὶ πρώτως καὶ κυρίως παρὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, τοῦ μόνου ἔχοντος τὴν τελείαν ἐξουσίαν τοῦ ἀφιέναι ἁμαρτίας, ἐνεδόθη τοῖς ἱεροῖς αὐτοῦ D μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις καὶ δι' ἐκείνων κατὰ διαδοχὴν καὶ εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς προστάτας τε καὶ ποιμένας τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ· τοῖς δὲ ἱερεῦσιν οὐκ ἄλλως πρόσεστιν ἡ τοιαύτη ἄδεια καὶ ἐξουσία εἰ μὴ διὰ τῆς ἐκδόσεως καὶ παραχωρήσεως τῶν ἀρχιερέων, ἐξ ὧν ἐπιτροπικῶς παραχωρούμενοι καὶ λαμβάνοντες τὴν ἄδειαν, δύνανται καὶ αὐτοὶ ὀρθῶς καὶ ἀνεπιλήπτως ἐνεργεῖν τὸ τῆς ἱερᾶς ἐξομολογήσεως μυστήριον.

Quandoquidem relatum significatumque est nobis a sanctissimo nuper Artae metropolita et fratre nostro domino Neophyto, reverendissimos patres spirituales istic in sancto Monte degentes, qui ab universis reverendis patribus vitam agentibus asceticam designantur et constituuntur, ad piorum eorum hominum excipienda cogitata, qui ad ipsos confessionis causa accederent, sive ex patribus fuerint ibi commorantibus, sive peregre in venerabilia illa monasteria itineris religionisque gratia advenerint, hos, inquimus, confessarios designari quidem a memoratis patribus secundum consuetudinem quandam in illa regione usu receptam, minime vero moderationis spiritualis mandatum potestatemque hinc accipere a magna nostra ecclesia Christi et ab oecumenico pro tempore patriarcha, cum dicta illa monasteria, utpote patriarchalia stauropegia, ad universalem hanc sedem directe C pertineant, ab ea regantur, sub eius dicione sint, sed ex more, ut dictum est, iam inde antiquitus recepto, sola patrum electione, nominatione, probatione contentos, in ista tantum agendi ratione acquiescere posse opinari ad animas confitentium emendandas eorumque peccata remittenda ac solvenda: idcirco re huc usque absque examine relicta, contigit ut multorum cum adhuc inter vivos degentium tum iam fato perfunctorum confessiones exceperint non eo quo decuit modo nec secundum accuratam canonum rationem; huius enim spiritualis ministerii confessionisque opus et potestas facultasque peccata solvendi primarie, praesertim ac praecipue a Christo salvatore nostro, penes quem est summa potestas dimittendi peccata, sanctis ipsius discipulis apostolisque tradita est, et per illos deinceps episcopis, qui tutores sunt ac pastores sanctarum Dei ecclesiarum; sacerdotibus autem non aliter competit huiusmodi facultas potestasque nisi ex mandato et concessione episcoporum, quorum relata sibi auctoritate factaque licentia possunt et ipsi sacrae confessionis mysterium recte et inculpate peragere.

Οὗ ἕνεκα κοινῶς καὶ συνοδικῶς προβληθέντος εἰς ἔρευναν καὶ τοῦ φθάσαντος μέχρι τοῦδε ἀπερισκέπτως γενέσθαι ἐν τοῖς αὐτόθι μοναστηρίοις ἔκ τινος ἐπικρατησάσης συνηθείας περὶ τῆς ῥηθείσης ἐξομολογήσεως ὑπὸ τῶν ἐκλεγομένων πνευματικῶν πατέρων, δεῖν ἔγνωμεν θεραπεῦσαι ἐκ τῶν ἐνόντων τὸ ἐξ ἀπροσεξίας τοῦτο ἁμάρτημα καὶ διὰ τῆς πανσθενοῦς καὶ παντοδυνάμου χάριτος τοῦ παναγίου πνεύματος τὴν πρέπουσαν ἐπιχορηγῆσαι διόρθωσιν, τοῖς τε προλαβοῦσι

Quamobrem relata in communem synodi deliberationem ea agendi ratione, quae huc usque in illis monasteriis ex more quodam recepto imprudenter fieri contigit in confessionibus excipiendis a designatis patribus spiritualibus, opus esse duximus delicto illi per imprudentiam admisso pro viribus mederi ac per amplissimam potentissimamque sanctissimi Spiritus gratiam congruam adhibere emendationem, atque tum iis qui pristino praeteritoque

καὶ φθάσασι πρὶν ἐξομολογηθῆναι, εἴτε διατελοῦσιν A ἔτι ἐν τοῖς ζῶσιν εἴτε καὶ μεταστᾶσι, καὶ τοῖς εἰς τὸ ἔξῆς προσιέναι μέλλουσιν εἰς ἐξομολόγησιν ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διατύπωσιν καὶ κανονικὴν νομοθεσίαν τὴν λύσιν καὶ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτημάτων ἐπιβραβεῦσαι. Καὶ δὴ γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα τῆς μὲν ὁπωσδήποτε φθασάσης γενέσθαι μέχρι τοῦδε ἐξομολογήσεως ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς αὐτόθι μοναστηρίοις τοῦ ἁγίου ὄρους χρηματισάντων πνευματικῶν πατέρων εὐχαῖς καὶ δεήσεσιν ἡμετέραις διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος, τοῦ πάντα τὰ ἀσθενῆ θεραπεύοντος καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦντος, ἐχούσης τοῦ λοιποῦ τὸ ἀνεπίληπτον καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ βεβαίωσιν, οἱ φθάσαντες ἐξομολογηθῆναι πρότερον εὐσεβεῖς, ζῶντές τε καὶ τεθνεῶτες, ὑπάρχωσι συγκεχωρημένοι καὶ εὐλογημένοι καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι B παρὰ θεοῦ κυρίου παντοκράτορος. Περὶ δὲ τῶν μελλόντων ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἔξῆς ἐξομολογηθῆναι πρόνοιαν καὶ κηδεμονίαν πατρικὴν ποιούμενοι, παρέχομεν ἄδειαν καὶ ἀνατιθέμεθα τὸ τῆς πνευματικῆς λειτουργίας καὶ ἐξομολογήσεως ἔργον εἴς τε τοὺς νῦν εὑρισκομένους κατὰ κοινὴν ἐκλογὴν καὶ διορισμὸν τῶν εἰς τὰ αὐτόθι ὁσιωτάτων πατέρων πνευματικοὺς ἄνδρας καὶ ἱερομονάχους, τὸν Σίλβεστρον δηλονότι, τὸν Διονύσιον, τὸν Δαμασκηνόν, τὸν Σεραφείμ, καὶ τοὺς μετ' αὐτοὺς κατὰ καιροὺς ἐκλεγομένους καὶ διοριζομένους εἰς τὸ ἱερὸν τῆς ἐξομολογήσεως μυστήριον, τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν καὶ διορθοῦν καὶ θεραπεύειν κατὰ τὴν κανονικὴν ἀκρίβειαν μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπικρίσεως καὶ δοκιμασίας τὰ ἁμαρτήματα τῶν προσερχομένων αὐτοῖς πανταχόθεν χριστιανῶν ἐξομολογήσεως χάριν, καὶ ἔχουσι τοῦ λοιποῦ τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχὺν τὰ ὑπ' αὐτῶν εὐθέως καὶ ὁσίως κατὰ πάντα καιρὸν ἐνεργούμενα καὶ διοριζόμενα. Ἐξ C ἀποφάσεως.

iam tempore peccata confessi sunt, sive sint adhuc inter homines sive iam vita functi, tum iis qui in posterum confessionem obituri sunt tutam certamque ex ecclesiae institutione canonumque disciplina peccatorum solutionem remissionemque concedere. Eapropter hisce litteris synodaliter decernimus, una cum sacratissimis domus nostrae antistitibus et honoratissimis, dilectis nostris in sancto Spiritu fratribus et comministris, ut quaecumque ratio, huc usque a spiritualibus patribus illorum Montis sancti monasteriorum in confessionibus excipiendis adhibita precibus obsecrationibusque nostris per sancti Spiritus invocationem, a quo quidquid infirmum est sanatur completurque quidquid deest, citra quamvis reprehensionem, virtutem roburque in posterum obtineat, utque pii homines tum vivi tum mortui, qui prius confessionis mysterium obierunt, veniam benedictionemque et in praesenti et in futuro saeculo a domino Deo omnipotente adipiscantur. Eorum vero qui iam inde et in posterum confessionem acturi sunt providam paternamque gerentes curam, data facultate animarum ministerium confessariique munus committimus cum spiritualibus iis viris et hieromonachis, qui nunc id muneris obeunt ex communi reverendissimorum patrum ibi degentium delectu et creatione, Silvestro videlicet, Dionysio, Damasceno, Seraphim, tum iis qui posthac per tempora creandi sunt ac deputandi in sacrum hoc confessionis mysterium, in officium scilicet ligandi, solvendi, emendandi, curandi secundum canonum veritatem, cumque congrua discretione ac probatione peccata christianorum, qui ad ipsos confessionis causa undique accedunt. Sic habeant deinde robur ac virtutem quaecumque ab illis recte sancteque per singulas aetates gesta fuerint ac sancita. Ex mandato.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αψκζ', ἐν μηνὶ νοεμβρίῳ ἰνδικτιῶνος ς'.

Anno salutis MDCCXXVII, mense novembri, indictione VI.

† Παΐσιος ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Ὁ Ἡρακλείας Γεράσιμος.
† Ὁ Κυζίκου Αὐξέντιος.
† Ὁ Νικομηδείας Σεραφείμ.
† Ὁ Νικαίας Καλλίνικος.
† Ὁ Χαλκηδόνος Νικόδημος.
† Ὁ Θεσσαλονίκης Ἀνανίας.
† Ὁ Πισιδείας Κοσμᾶς.
† Ὁ Σηλυβρίας Μακάριος.
† Ὁ Ἀθηνῶν Ἰάκωβος.
† Ὁ Νέων Πατρῶν Νικηφόρος.
† Ὁ Μηθύμνης Ἄνθιμος.
† Ὁ Ἀγχιάλου Καλλίνικος. D
† Ὁ Χίου Δανιήλ.
† Ὁ Δέρκων Νικόδημος.

† Païsius, miseratione Dei archiepiscopus Constantinopolis, novae Romae, et patriarcha universalis.

† Gerasimus Heracleae.
† Auxentius Cyzici.
† Seraphim Nicomediae.
† Callinicus Nicaeae.
† Nicodemus Chalcedonis.
† Ananias Thessalonicae.
† Cosmas Pisidiae.
† Macarius Selybriae.
† Iacobus Athenarum.
† Nicephorus Novarum Patrarum.
† Anthimus Methymnae.
† Callinicus Anchiali.
† Daniel Chii.
† Nicodemus Dercorum.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS
1727.

Cuius difficultatis, cuius laboris sit sacra Graecorum musica, ii omnes animadverterunt quotquot studium suum ac operam illi addiscendae tradidere; ex quo efficitur, ut Graeci cantores, robusti quidem in clamando, multo minus canunt ex disciplina exercitata quam ex consuetudine quadam nullis certis rationibus moderata. Temporum acerbitatis esse istam culpam, non gentis illius hominum plane confitemur: etenim nullibi per longa tempora patuit ludus et officina, quo inventus in huius artis disciplinam conveniret. Primum, ni fallor, musicae apud Graecos gymnasium post captam a Turcis urbem Constantinopoli instituit anno 1727 Païsius patriarcha, assentientibus sacrae synodi episcopis, quibuscum sigillatum scriptum edidit, quo domesticum κυρίτζην Ἰωαννάκην scholae praefecit ea condicione, ὅπως ἔχων ὡς καὶ πρότερον τὴν ἐπιστασίαν καὶ φροντίδα καὶ διακονίαν τοῦ δομεστίκου ἐν τῷ χοροστατεῖν καὶ ψάλλειν ἓν τῷ πατριαρχικῷ ἡμῶν ναῷ κατὰ πάσας τὰς συνειθισμένας

καὶ διωρισμένας ἑορτάς τε καὶ κυριακὰς καὶ λοιπὰς τοῦ χρόνου ἡμέρας καὶ ἐκτελῶν τὸ ἔργον τοῦτο ἀνελλειπῶς, ὡς νενόμισται, ἔχῃ παρὰ ταῦτα καὶ τὴν διορισθεῖσαν ἤδη αὐτῷ διδασκαλίαν καὶ παράδοσιν τῶν μουσικῶν μαθημάτων, ἣν καὶ ὀφείλει ἐνεργεῖν ἀδιακόπως ἔνδον τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς, συναθροίζων τοὺς προσερχομένους αὐτῷ μαθητὰς ἐπὶ ἀκροάσει καὶ διδασκαλίᾳ τῶν μουσικῶν μαθημάτων ἱερωμένους καὶ λαϊκούς, πρὸς οὓς καὶ ὀφείλει διδάσκειν εἰς τρεῖς κλάσεις τὰ μαθήματα, τῇ μὲν μιᾷ τὴν παπαδικὴν λεγομένην, τῇ δὲ ἄλλῃ τὸ μέγα στιχηράριον, καὶ τῇ τρίτῃ τὸ ἀναστασιματάριον, καὶ ἑρμηνεύειν ἐπιμελῶς καὶ φιλοπόνως τὸ εὔρυθμον καὶ ἐναρμόνιον ἐκκλησιαστικὸν μέλος μετὰ τῶν ἐφαρμοζόντων σεμνῶν καὶ ἱεροπρεπῶν σχημάτων καὶ κινημάτων τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῆς ἁρμονίας, καὶ δὶς τῆς ἡμέρας συνέρχεσθαι καὶ διδάσκειν αὐτούς. Iisdem litteris novi ludi magistro, in operis fructum, annuam mercedem ducentorum grossorum constituit sacra synodus, quorum centum quidem ex annata (ἐμβατικίου) paroeciae τοῦ Πύργου, centum vero ex ecclesiae patriarchalis mensa (παγκαρίου) suppedidarentur.

Synodicum scriptum, initio mutilum, e codice τοῦ Κυπρίου quem vocant typis mandavit Manuel Gedeon in ephemeride Constantinopolitana Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, t. VIII (1887), p. 36. Episcoporum nomina absunt.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS
1727.

Ex monachis hagiotaphitis, qui huc illucve mittebantur stipis colligendae causa, nonnulli, ut iam monuimus, confecto itinere refertisque loculis, non modo non Hierosolymam festinanter revertebantur, sed etiam, revulsis sodalitatis hagiotaphiticae vinculis, quo liberet abibant. Ita, ut ceteros praetereamus, anno 1727 fuere duo huiusmodi stipis coactores, quorum unus, Païsius, Nausam ad suos rediit, alter Christophorus in otium montis Atho secessit. Utrumque excommunicationis paena multavit synodus Constantinopolitana editis litteris, quarum initium ita se habet: Ἀνηνέχθη ἡμῖν παρὰ τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυρίου κυρίου Χρυσάνθου. Anno 1727 datae sunt; quo vero mense dicere non valemus. Episcoporum nomina haec sunt: Gerasimus Heracleae, Auxentius Cyzici, Seraphim Nicomediae, Callinicus Nicaeae, Callinicus Anchiali, Daniel Chii, Constantius Drystrae.

Exstat in codice Constantinopolitano Sancti Sepulcri 622 (prius 605), fol. 325.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS
1727.

Est locus in Peloponneso haud procul Monembasia, Helus (Ἕλος) nomine a silvae prope ambientis condensitate ac opacitate. Huius ecclesiam saeculo XVIII ineunte regebat Ioachim episcopus, qui aere alieno gravatus, mutuam pecuniam a Gerasimo Monembasiae metropolita, quaesierat, pro qua agros quatuor suae dioecesis pignori dederat. Elapsis vero aliquot annis, cum pecuniam prorsus exsolvisset Ioachim, oppignorata praedia recuperavit. Gerasimo autem vita functo, Monembasiae metropolita creatus est Gregorius, qui supra dicta praedia repetere contendit. Re ad sacram synodum delata, haec scripto decrevit, „ἵνα τὰ διαληφθέντα τέσσαρα χωρία Μπιζάνι, Ἀπιδέα, Γούβαις καὶ Νιάτα καθὼς ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐνοριακὰ καὶ ὑποκείμενα διετέλεσαν τῆς ἐπισκοπῆς Ἕλους δεσποζόμενα καὶ ἐξουσιαζόμενα ὑπ' αὐτῆς .... ὑπάρχωσι πάλιν ἐνοριακὰ καὶ ὑποκείμενα τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς δεσποζόμενα καὶ ἐξουσιαζόμενα καὶ ἐπισκεπτόμενα καρπούμενά τε καὶ ἀπολαμβανόμενα ἀπὸ τοῦ ἤδη θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Ἕλους κὺρ Ἰωακεὶμ καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν διαδεξομένου τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην.“ Synodalis sententia data est anno 1727; quo vero mense, non notatur in codice τοῦ Κριτίου, cuius apographon nacti sumus. His autem verbis incipit: Χρεὼν ἀεὶ δήπουθεν φυλάττεσθαι τὸ δίκαιον ἀμετάθετον οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἐγκοσμίων καὶ πολιτικῶν πραγμάτων, ἀλλὰ πολλῷ δήπουθεν ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων ἐπαρχιῶν τε καὶ μητροπόλεων.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS
1727.

Monasterium Deiparae in Fonte Aureo (Χρυσοπηγῆς) dictae, quod exstat in insula Sicini, in archiepiscopatu Siphni, condidisse fertur Ἀναγνώστης Κοζαδινός circa annum 1677, qui tamen prius e vita decessit quam opus absolveret. Artificium per quinquaginta annos praetermissum tandem repetiit Dionysius hieromonachus, adiuvantibus loci illius incolis, ac maioris firmitatis gratia in Magnae Ecclesiae tutelam esse voluit. Postulationi eius quippe aequae et iustae concessit sacra synodus Constantinopolitana, editis anno 1727 sigillatis litteris, quarum initium tantum pro more referemus; ita vero se habet: Ἡ διὰ τοῦ παντοδυνάμου ἰσχύος τῶν ποικίλων χαρισμάτων τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιρρέουσα πηγὴ τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ καὶ τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα καταρδεύουσα. Exstant adhuc ineditae in codice patriarchico τοῦ Κριτίου. Episcoporum nomina prorsus absunt.

SYNODUS DIOECESANA APRUNTINA
1727.

Synodus dioecesana Apruntina, celebrata anno 1727, sub episcopo Apruntino.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Synodus Apruntina 1727. Romae, de Rubeis, 1728.

In-4°. — (Piacenza, communale. — *Ipse non vidi.)*

SYNODUS DIOECESANA MONTISFLACONIS ET CORNETENSIS III

1727 circa.

Synodus dioecesana Montisflaconis et Cornetensis III, celebrata circa annum 1727, sub Sebastiano Pompilio Bonaventura, episcopo Montisflaconis et Corneti.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Istruzioni pastorali di monsignor Sebastiano Pompilio Bonaventura, vescovo di Montefiascone e Corneto, dite in occasione di essersi riferiti e pubblicati nel suo terzo sinodo diocesano, e decreti del Romano concilio tenuto da nostro signore papa Benedetto XIII. In Roma, MDCCXXVII, nella stamperia di Girolamo Mainardi, vicino piazza Capranica. Con licenza de superiori.

In-4°, 2 f. - 370 p. — (Roma, St-Louis-des-Français).

Synodi annus non indicatur.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1728 mense ianuario.

Paulo ultra insulas suburbanas Byzantii pergenti ad sinum Astacenum, eminet promontorium, quod usque ad hanc aetatem a Graecis appellatur Acrita, ut iam vocatur a Ptolemaeo, a Turcis vero Tuzla-Burnu. Ibi inde ab antiquissimis temporibus duo condita sunt monasteria, unum Andreae apostolo, alterum sanctissimae virgini Deiparae dicatum, ambo σταυροπήγια, id est sub patriarchae dicione posita et ab episcopi Chalcedonensis iurisdictione immunia. Labentibus tamen saeculis, metropolitae Chalcedonenses, rapinarum cupiditate permoti, utrumque monasterium in manus sumpserunt. At, saeculo XVII ineunte, Timotheus patriarcha (1612-1620) ius suum exsecutus et ambo pro suis strenue vindicans, in pristinum statum restituit per sigillatas litteras, quae a tribus deinceps patriarchis, a Cyrillo Lucari anno 1620, ab Anthimo anno 1623, a Païsio denique anno 1728 sancitae fuerunt. Païsii sigillium, quod unum nobis pro temporis ratione observandum est, anno, ut modo diximus, 1728 editum est, mense ianuario, indictione sexta. Fragmentum e codice 11 Societatis Graecorum litterariae, fol. 171-172, desumptum in lucem protulit A. Pappadopulus-Kerameus, Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικὸς φιλολογικὸς σύλλογος. Παράρτημα τοῦ κ'-κβ' τόμου, (Constantinopoli 1892), p. 111. Originale adservatur in Musaeo Instituti Russici Constantinopolitani, ex quo episcoporum nomina, quae in exemplari memorato desunt, iucundi proferimus. Ita vero se habent: Παΐσιος ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, — ὁ Ἡρακλείας Γεράσιμος, — ὁ Κυζίκου Αὐξέντιος, — ὁ Νικομηδείας Σεραφείμ, — ὁ Νικαίας Καλλίνικος, — ὁ Χαλκηδόνος Νικόδημος, — ὁ Θεσσαλονίκης Ἀνανίας, — ὁ Ἰκονίου Σίλβεστρος, — ὁ Σηλυβρίας Μακάριος, — ὁ Ἀθηνῶν Ἰάκωβος, — ὁ Κρήτης Γεράσιμος, — ὁ Νέων Πατρῶν Γρηγόριος, — ὁ Φιλίππων καὶ Δράμας Ἄνθιμος, — ὁ Μεθύμνης Ἄνθιμος, — ὁ Ἀγχιάλου Καλλίνικος, — ὁ Βιζύης καὶ Μηδείας Μακάριος, — ὁ Δημητριάδος Ἰάκωβος, — ὁ Δέρκων Νικόδημος, — ὁ Σάμου Γρηγόριος, — ὁ Ὑδρωπολιτζίας Νεόφυτος. Primo sigillii verba haec sunt: † Τῆς συστάσεως καὶ διαμονῆς τῶν ἁπανταχοῦ ἁγίων ἐκκλησιῶν, εὐαγῶν τε οἴκων καὶ σεπτῶν μοναστηρίων πρόνοιαν ποιουμένη ἡ καθ' ἡμᾶς ἁγία τοῦ Χριστοῦ μεγάλη ἐκκλησία.

Ex ultima episcoporum subscriptione perdifficilis et perobscura oritur quaestio, quam expedire non valemus. In alio enim sigillio, anno 1749, mense februario, edito, cui subscripserunt una cum Cyrillo V patriarcha undeviginti metropolitae, haec leguntur: Ἐπειδὴ τοιγαροῦν κατὰ τὴν Πελοπόνησον πλησίον τῆς μητροπόλεως καὶ ἐπαρχίας Χριστιανουπόλεως διατελεῖ πολιτεία ἔντιμος, Ὑδροπολιτσὰ λεγομένη, ἀνέκαθεν διηρημένη ὑπάρχουσα καὶ ἰδιάζουσα πατριαρχικὴ ἐξαρχία τυγχάνουσα, κατὰ φιλοτιμίαν τε πατριαρχικὴν διδομένη κατὰ καιροὺς ἐνὶ τῶν ὀφφικιάλων κληρικῶν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας κτλ. Qua igitur ratione civitas illa, quae anno 1749 dicitur sui iuris exarchia esse *ab antiquo* (ἀνέκαθεν), anno 1728 proprium habuerit episcopum, plane non videmus. Hoc unum scimus, Neophyti subscriptione in memorato sigillio nihil esse evidentius.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1728 mense februario.

Atheniensium civitas, doctrinarum sedes illa nobilis ingeniorumque altrix, post captam a Turcis Graeciam vel unius scholasticae palaestrae copia diu caruit, donec hieromonachus quidam, Gregorius Soteres, empta propriis sumptibus domo „πλησίον τοῦ ναοῦ τῆς ὑπερευλογουμένης δεσποίνης ὑμῶν θεοτόκου ἐπονομαζομένου Μεγάλη Παναγία .... σχολὴν ἀνέδειξε καὶ φροντιστήριον αὐτὴν ἑλληνικῶν ἅμα τε καὶ κοινῶν μαθημάτων, διορίσας καὶ διαταξάμενος παιδεύεσθαι καὶ διδάσκεσθαι ἐν αὐτῇ τούς τε εἰσαγωγικοὺς καὶ πρωτοπείρους τὰ τῆς κυκλοπαιδείας γράμματα καὶ ἑπομένως τοὺς προκεχωρηκότας καὶ ἐπίδοσιν λαβόντας γυμνάζεσθαι εἰς τὰ ἀξιώτερα μαθήματα καὶ καταρτίζεσθαι εὐφυῶς πρὸς πᾶσαν διδασκαλίαν καὶ λογικὴν μάθησιν“. Novum litterarum ludum Atheniensis municipii esse voluit conditor munificus, accepto etiam a Turcico magistratu possessionis instrumento (χοτζέτιον). Ad maiorem tamen cautionem sacram synodum rogavit, cum iam factus esset metropolita „Μονεμβασίας καὶ καλαμάτας, ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Πελοποννήσου“, ut memoratam donationem publicis litteris ratam haberet ac confirmaret. Id illa toto capite annuit ac statim „πατριαρχικὸν συνοδικὸν σιγιλλιῶδες ἐν μεμβράναις γράμμα“ edidit mense februario anni 1728, his verbis incipiens: Ἄξιον ὄντως καὶ δίκαιον οὐχ ἧττον εἰπεῖν καὶ ἀναγκαῖον συνιστᾶν καὶ κρατύνειν κρεῖττονι καὶ ὑπερεχούσῃ τῆς ἐκκλησίας δυνάμει.

Sigillium hoc e codice 73, fol. 4-7, bibliothecae Melearum (ἐν Μηλέαις) descriptum publici iuris fecit A. Pappadopulus-Kerameus in ephemeride Ἀθηνᾶ Ἀρμονία, t. I (Athenis 1900), pag. 607-610. Absunt episcoporum nomina.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1728 martii 15.

Cum Agapius, Cephaleniae et Zacynthi archiepiscopus, extremum vitae spiritum edidisset, synodus Constantinopolitana, latis in ecclesia sancti Georgii suffragiis, in eius locum subrogavit Sophronium hieromonachum, virum singulari virtute praeditum, si fidem merentur litterae, quae ea occasione a synodo editae sunt. Has e codice τοῦ Κριτίου descriptas typis mandavit Manuel Gedeon in opere cui titulus: Κανονικαὶ διατάξεις, t. I (Constantinopoli 1888), p. 414-415. Datae sunt die 15 martii anno 1728. Episcoporum subscriptiones prorsus desunt.

Huius electionis opportunitatem nacti, errorem emendare aequum ducimus, qui, ex Philippi Cyprii notitia, in praestantissimum opus Michaelis Le Quien irrepsit. Asserit praeclarus iste auctor *Orientis christiani* (t. II, col. 234) Cephaleniam et Zacynthum in unum episcopatum coïvisse, qui archiepiscopatus factus est a Cyrillo Lucari patriarcha in gratiam Nicephori Metaxae, praesulis Cephaleniae: id quod Dositheus Hierosolymitanus esse factum testatur anno 1621. Porro ex certissimis testimoniis constat, iam inde saeculo XVI exeunte ambos episcopatus coniunctos fuisse. Exstant enim duae epistolae Nicodemo Metaxae, Cephaleniae et Zacynthi episcopo, inscriptae, quarum una die 29 octobris 1591, altera die 15 iulii 1598 data est. Cf. Æmilium Legrand, *Bibliographie hellénique du dix-septième siècle,* t. III (Parisiis 1895), p. 176 et 179. Ex quo sane colligitur, utriusque insulae *episcopatum* a Cyrillo Lucari, si quid ab eo factum est, in *archiepiscopatum* fuisse evectum; utriusque vero sedis in unam coniunctionem ab illo patriarcha minime fuisse invectam.

SYNODUS DIOECESANA SUESSIONENSIS

1728 martii 19.

Synodus dioecesana Suessionensis, celebrata die 19 mensis martii anni 1728, sub Josepho Languet de Gergy, episcopo Suessionensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Ordonnances synodales du diocèse de Soissons... *[supra p. 105].*

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1728 mense martio.

Neophytus Maurommates, e Paro aut Antiparo insula oriundus, post emensum cum in patria tum Byzantii studiorum curriculum, primum episcopus Santorini, deinde Naupacti et Artae metropolita creatus est anno 1706. Cum autem per viginti circiter annos ecclesiam hanc rexisset, abiecto, propter infirmitatem animi, episcopali onere anno 1723, mense decembri, in montem Atho secedens, monachum egit in celeberrimo Iberorum monasterio, deinde in Magna quam vocant Laura, in qua supremum diem obiit anno 1740. Duodecim vero ante mortem annis, testamentum conscripsit, quod, maioris firmitatis gratia, a synodo Constantinopolitana ratum haberi voluit. Clarissimi antistitis votis annuens sacra synodus, scriptum βεβαιωτήριον edidit anno 1728, mense martio, indictione V, his verbis incipiens: Οὐδὲν ἄρα τῶν ὅσα πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς τοῖς ὀρθοδόξοις συμβάλλεται ἀπρονόητον ὅλως καὶ ἀμνημόνευτον παρὰ τῇ θείᾳ γραφῇ καταλέλειπται. Illud subscriptis nominibus sanxerunt episcopi isti: Païsius patriarcha, — Gerasimus Heracleae, — Auxentius Cyzici, — Seraphim Nicomediae, — Callinicus Nicaeae, — Nicodemus Chalcedonis, — Ananias Thessalonicae, — Silvester Iconii, — Iacobus Athenarum, — et aliquot alii, quorum monocondylia solvere non potuit Alexander Eumorphopulus monachus, a quo documentum typis excusum est in Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ, t. XXIV (1904), p. 264-265.

SYNODUS DIOECESANA ALGARENSIS ET UNIONUM

1728 aprilis 8.

Synodus dioecesana Algarensis et Unionum, celebrata die 8 mensis aprilis anni 1728, sub Joanne Baptista Lomellini, episcopo Algarensi et Unionum.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Constitvtiones sinodales *(sic)* dioecesis Algaren. & Vnionum, editae ab illustrissimo & reverendissimo domino d. Fr. Ioanne Baptista Lomellini, Algaren. & Vnionum episcopo, die 8 mensis aprilis, nempe feria quinta post dominicam in albis, 1728. Typis Sancti Dominici Calaris.

Sine anno (1728). In-4°, 2 f. - 195 p. - 8 f. (index) — (Roma, Vittorio Emmanuele).

SYNODUS DIOECESANA URBEVETANA

1728 aprilis 11.

Synodus dioecesana Urbevetana, celebrata die A 11 mensis aprilis anni 1728, sub Onufrio Alisei, episcopo Urbevetano.

De hac synodo confer opus cui titulus: Constitutiones synodales . . . *[supra p. 623]*.

P. XIII: „quarta synodus celebrata fuit [ab Onuphrio e marchionibus Elisei, episcopo Urbevetano] die 11 aprilis 1728."

SYNODUS DIOECESANA VULTURARIENSIS ET MONTIS CORVINI I

1728 aprilis 11.

Synodus dioecesana Vulturariensis et Montis Corvini I, celebrata die 11 mensis aprilis anni 1728, sub Dominico de Rubeis, episcopo Vulturariensi et Montis Corvini.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Prima dioecesana synodus sanctae Vulturariensis B ecclesiae, ab illustrissimo et reverendissimo in Christo patre et domino d. Dominico de Rubeis, episcopo Vulturariae & montis Corvini, celebrata die XI aprilis anno MDCCXXVIII. Beneventi, e typographia archiepiscopali, 1729. Superiorum facultate.

In-4°, 2 f. - 227 p. - 6 f. (index) — Roma, libr. Bocca).

SYNODUS DIOECESANA AEDUENSIS

1728 aprilis 16.

Synodus dioecesana Aeduensis, celebrata die 16 mensis aprilis anni 1728, sub Antonio Francisco de Blitterswich de Moncley, episcopo Aeduensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Ordonnances synodales de nosseigneurs les illust. et réver. évêques d'Autun. A Autun, chez P. P. Dejussieu, imprimeur du roi & de monseigneur l'évêque, M. DCC. LXXXIII.

In-12, 239 p. — (Autun, séminaire).

P. 215-6, statuta edita in synodo dioecesana 16 aprilis 1728.

SYNODUS DIOECESANA MURANA I

1728 maii 1-3.

Synodus dioecesana Murana I, celebrata diebus C 1, 2 et 3 mensis maii anni 1728, sub Dominico Antonio Manfredo, episcopo Murano.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Prima dioecesana synodus Murana, ab illustriss. et reverendiss. patre et domino Dominico Antonio Manfredo, episcopo, ss. d. n. Benedicti pp. XIII praesule domestico pontificioque solio assistenti, celebrata Muri in cathedrali basilica diebus 1, 2 et 3 maji MDCCXXVIII, praesulatus anno IV. Beneventi, ex typographia archiep., 1728. Sup. licentia.

In-4°, 13 f. - 453 p. - 15 f. (index) — (Roma, libr. Bocca).

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1728 mense iunio.

Monasterium sancti Ioannis evangelistae, quod exstat prope Delvinum, in Epiro, condidisse fertur anno 1543 monachus quidam, Gregorius nomine, qui, maioris cautionis gratia, illud in dicione patriarchae teneri voluit ex suprema voluntatis suae D sententia, quam subscriptis nominibus sanxerunt eiusdem provinciae episcopi, videlicet Niphon Ioanninorum metropolitanus, eiusque suffraganei Βελλᾶς Δοσίθεος, Δρυϊνουπόλεως Νικόδημος, Βοθροιτοῦ καὶ Γλυκέος Μακάριος, Χειμάρας καὶ Δελβίνου Σωφρόνιος. Conditoris voluntatem ratam etiam habuit Constantinopolitanus patriarcha edito sigillio, quo supra dictum coenobium σταυροπηγίου iure sibi vindicavit. Sigillium illud, temporum iniuria aut monachorum incuria, prorsus deperditum, anno 1728 renovari postularunt Sancti Ioannis monachi, consentiente etiam Parthenio, loci episcopo. Quamobrem sigillatis litteris decrevit sacra synodus, „ἵνα ἡ διαληφθεῖσα ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Βοθροιτοῦ καὶ Γλυκέος πλησίον τοῦ χωρίου Μάλτζανη κειμένη σεβασμία μονὴ τοῦ ἁγίου ἐνδόξου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ θεολόγου ὁμοῦ μετὰ τῶν συνηνωμένων καὶ ὑποκειμένων αὐτῇ μετοχίων καὶ παρεκκλησίων, δηλονότι τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἐν τῇ χώρᾳ Σμίνετζι κειμένου μεταξὺ τοῦ Γριάσδανι καὶ Λιτίνδα, τῆς Κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου ἐν τῷ Ναζακάμι ἐπάνω τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ἀφιερωθέντος παρὰ τοῦ Γεροδανιήλ, καὶ ἄλλου τῆς αὐτῆς Κοιμήσεως ἐν τῷ Χούστοβο μεταξὺ τῆς Δίβρης καὶ κάτωθεν καλῆς βίας ἐν τῷ λόγκῳ τοῦ Παλαιοχωρίου, καὶ τρίτου τῆς αὐτῆς Κοιμήσεως ἐν τοποθεσίᾳ Σορονίᾳ, καὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου κάτωθεν τῆς Λεσινίτζας, καὶ μετὰ πάντων τῶν λοιπῶν αὐτῆς κτημάτων καὶ πραγμάτων καὶ ἀφιερωμάτων κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων εἴη καὶ λέγηται καὶ παρὰ πάντων γινώσκηται πατριαρχικὴ σταυροπηγιακή, ἐλευθέρα καὶ ἀσύδοτος καὶ ἀδούλωτος καὶ ἀκαταπάτητος, ἀνενόχλητός τε καὶ ἀνεπηρέαστος παρὰ παντὸς προσώπου κτλ.

Epistola data est anno 1728, mense iunio, indictione VI. Incipit: Πολλαχῶς μὲν οἶδεν ἡ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλη ἐκκλησία χεῖρα βοηθείας ὀρέγειν τοῖς χρήζουσι. Episcoporum nomina per monocondylia exarata ab editore mox laudando legi integra non potuerunt; quae supplevimus inter

uncinos posuimus: ὁ Ἡρακλείας (Γεράσιμος), — ὁ Κυζίκου (Αὐξέντιος), — ὁ Νικομηδείας (Σεραφείμ), — ὁ Χαλκηδόνος (Νικόδημος), — (ὁ Θεσσαλονίκης Ἀνανίας), — ὁ Ἰκονίου (Σίλβεστρος), — ὁ..... Γρηγόριος, — ὁ ....., — ὁ Δρυϊνουπόλεως ....

A Ex prototypo quod id temporis in monasterio Sancti Ioannis asservabatur sigillium typis mandavit D. A. Panagiotides, in ephemeride Constantinopolitana Νεολόγου ἑβδομαδιαία ἐπιθεώρησις, t. III (1893), p. 335-336.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1728 mense iunio.

Dioecesis Petrae in Creta cum ex locorum hominumque angustiis non haberet unde sustentaret tenuitatem, rogante Macario, eius episcopo, et annuente Hieremia patriarcha, in possessionem venerat praedii, cui nomen Καινούριον, antea in patriarchae tutela positi, ea tamen condicione ut domino Κυρίτζῃ Διαμαντῇ, magno apud aulam Ottomanicam interpreti, ad quem praedium illud iure exarchico pertinebat, duodeviginti grossi ab episcopo Petrae quotannis solverentur, damni compensandi causa. Elapsis vero aliquot annis, episcopus Petrae, se ab omni vectigalis pensitandi cura expediturus, Byzantium appulit ac, numerata magno interpreti octoginta grossorum pecunia, immunis prorsus evasit. Concordiam inter utrumque constitutam ratam etiam habuit confirmavitque sacra synodus per sigillatas litteras anno 1728, mense iunio, editas, quae his verbis exordiuntur: Προνοεῖν καὶ κήδεσθαι πάντως ὀφείλουσα ἡ καθ' ἡμᾶς ἁγία τοῦ Χριστοῦ μεγάλη ἐκκλησία τῆς καλῆς καταστάσεως καὶ συντηρήσεως τῶν ἁπανταχοῦ ἁγίων ἐκκλησιῶν παροικιῶν τε καὶ ἐξαρχιῶν τῶν ὑποκειμένων τῷ καθ' ἡμᾶς πατριαρχικῷ καὶ οἰκουμενικῷ θρόνῳ. Earum exemplar nacti sumus e codice patriarchico τοῦ Κριτίου descriptum; nulla vero in eo habetur episcoporum subscriptio.

B

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1728 mense iulio.

Est in insula Lesbo, non longe a vico cui nomen Μανταμάδος, monasterium satis nobile, sanctorum archangelorum (τῶν ταξιαρχῶν) praesidio nuncupatum; quod vetustate fere collapsum, sociata opera, instaurarunt vici illius incolae. Cum autem aedibus renovandis impares essent, synodus Constantinopolitana, missis ad ubivis terrarum christianos litteris, omnes hortata est ad stipem operi absolvendo conferendam. Harum litterarum originale exstat in tabulario municipii Μανταμάδου, teste auctore Μαυρογορδατείου Βιβλιοθήκης (Constantinopoli, 1884), p. 167, qui tamen neque textum neque episcoporum nomina retulit. Datae sunt mense iulio anni 1728, indictione VI.

SYNODUS DIOECESANA VALENTINA IN GALLIA

1728 septembris 1.

Synodus dioecesana Valentina in Gallia, celebrata die prima mensis septembris anni 1728, sub Alexandro Milon, episcopo Valentino.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Ordonnances synodales du diocèse de Valence, publiées dans le synode général tenu par monseigneur l'illustrissime & reverendissime Alexandre Milon, évêque & comte de Valence, le premier septembre 1728. *[Insigne.]* A Valence, chez J. Gilibert, imprimeur ordinaire du roy, de mondit seigneur l'évêque & comte de Valence & de l'université, M. DCC. XXVIII.

In-8°, 1 f. - 388 p. - 2 f. (index) — (Paris, St-Sulpice).

C

SYNODUS BELGRADIENSIS IN SERBIA

super ieiunio a metropolita solvendo (1728 septembris 8).

Quantum in rebus ecclesiasticis Serborum valuerit Moyses Petrović, norunt qui historicos Slavorum meridionalium libros versarunt. Hic primum archiepiscopus Belgradiensis, postea, die videlicet 6 martii 1727, simul metropolita Carloviciensis renuntiatus est. Serbis cum Romana ecclesia unitis odiosus et gravis, plurimum laboravit in condendis apud suos scholis, quo inventus doctrinarum cupida conveniret. Arcessito etiam e Moschovia magistro, cui nomen Maximus Suvarov, eum Belgradiensi ludo praefecit. Omnibus Serbiae clericis, quorum cultus habitusque a privato vix abhorrebat, lato mandato praecepit, ut in posterum veste talari uterentur. Plura vide, si libet, apud E. Golubinski, *Compendiaria historia orthodoxae ecclesiae Bulgariae, Serbiae, Rumaniae seu Moldo-Valachiae* (russice) Mosquae, 1871, p. 617-618. Qui cum valetudine a negotiis impediretur, coacta Belgradii episcoporum synodo, ab ea impetravit ut ieiunii legibus solveretur. Ne autem conscientiae angore nimium cruciaretur, Constantinopolitanum patriarcham cum per se tum per suffraganeos episcopos rogavit, ut immunitatem a synodo Belgradiensi factam sua auctoritate comprobaret. Moysis ad patriarcham epistola huiusque ad eum responsum periisse videntur. Episcoporum autem litteras Païsio patriarchae inscriptas, itemque Païsii responsionem optima fortuna nobis conservavit codex Constantinopolitanus Sancti Sepulcri 418, fol. 405-407, e quo utrasque proferimus ad res ecclesiae Serbicae nova luce illustrandas.

D

1.

Παναγιώτατε καὶ σοφώτατε ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὲ πατρι-

1.

Sanctissime ac sapientissime archiepiscope Constantinopoleos, novae Romae, et universalis patri-

ἀρχα, ἡμῶν κατὰ πνεῦμα πάτερ σεβασμιώτατε, τὴν A archa, noster secundum spiritum pater colendissime,
ὑμετέραν παναγιότητα ἀδελφικῶς προσκυνοῦντες τὴν sanctitatem tuam fraterne salutantes dexteram eius
χαριτόβρυτον αὐτῆς δεξιὰν εὐλαβῶς ἀσπαζόμεθα. gratiis luxuriantem reverenter deosculamur.

Θέλομεν καὶ ἐκ ψυχῆς ποθοῦμεν οὐ μόνον τῷ Volumus et ex animo cupimus sanctae matris
ὀνόματι νὰ ὀνομαζώμεθα υἱοὶ καὶ μέλη τῆς ἁγίας catholicae orientalisque ecclesiae filii et membra
μητρὸς καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ non solum voce nuncupari, sed et factis cuique
καὶ ἔργῳ πᾶσι δηλοῦν καὶ ἀποδεικνύειν. Διὰ τοῦτο illud ostendere ac confirmare. Quapropter et nunc,
καὶ νῦν οὐκ ἠδυνήθημεν ἄλλως ποιῆσαι μηδὲ ἐτολ- seposita alia agendi ratione, rem ancipitem de-
μήσαμεν ἀφ' ἑαυτοὺς κρίνειν πρᾶγμα ἀμφίβολον μὴ cernere ipsi non sumus ausi quin prius, ut est
φανερώνοντες πρῶτον, καθάπερ ὀφείλομεν, τῇ ὑμε- nostri officii, eam significaverimus sanctitati tuae
τέρᾳ παναγιότητι ὡς πρωτευούσῃ ἐν παντὶ ἐκκλη- utpote totius ecclesiasticae universitatis principi:
σιαστικῷ πληρώματι· πεποίθαμεν γὰρ ὅτι εἰ καὶ etiamsi enim omnium orbis orthodoxarum eccle-
ὑπὲρ πασῶν τῶν ὑπὸ τὴν ὑφήλιον ὀρθοδόξων φροντί- siarum curis tenetur, nostris tamen partibus, uti
ζει ἐκκλησιῶν, πλὴν καὶ ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων οὐκ confidimus, providere nobisque tanquam liberis suis
ἀπολείπει προνοεῖν μερῶν καὶ ὡς φιλόστοργος πατὴρ pater amantissimus optima quaeque exoptare non
πάντα τὰ ἀγαθὰ ἡμῖν τοῖς αὐτοῦ τέκνοις ἐπιποθεῖν· desinit. Quare bona venia ac spe inducimur ad
ὅπερ καὶ τολμηροὺς καὶ εὐέλπιδας ἡμᾶς ἐποιήσατο praesentem rerum nostrarum statum per partes illi
νὰ δηλώσωμεν αὐτῇ καταλεπτῶς τὴν καθ' ἡμᾶς νῦν significandum: probe enim novimus nos aestuantes
κατάστασιν· οἴδαμεν γὰρ ὅτι οὐκ ἀποτρέψεται ἡμᾶς B ab ea non respui, sed pronis auribus benigne
ἐνοχλοῦντας, ἀλλὰ καὶ τὸ οὖς κλίνει καὶ μακρο- auscultari.
θύμως ἐπακούσει.

Αἱ τοῦ λαοῦ ἡμῶν κοιναὶ ὑποθέσεις, τόσον ἐκ- Publica gentis nostrae negotia cum ecclesiastica
κλησιαστικαὶ ὅσον καὶ ἐξωτερικαί, νῦν ὡς ζυγο- tum civilia, utpote iam aequo examine librata ab
στατούμεναι καὶ διὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν πανιε- archiepiscopo nostro sanctissimo et doctissimo Bel-
ρωτάτου τε καὶ λογιωτάτου μητροπολίτου Μπελιγρα- gradii totiusque orthodoxi populi in caesarea
δίου καὶ παντὸς τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ τοῦ ὑπὸ τὴν dicione degentis metropolitano domino domino
καισαρικὴν ἐξουσίαν κυρίου κυρίου Μωϋσῆ Πετρό- Moyse Petrovicio, recte expedientur et ad bonum
βιτζῃ, καλῶς ἐκβεβηκέναι καὶ καλὸν τέλος λαβεῖν διὰ finem perducentur assiduae diligentisque eius in-
τῆς φιλοπόνου καὶ σπουδαίας αὐτοῦ ἐπιμελείας μέλ- dustriae beneficio; namque si modo labefactantur,
λονται, διατὶ τώρα ἂν πέσωσιν, οὐδέποτε θέλουν haud unquam restituentur. Attamen sanctitas sua
ἀνορθωθῇ· ὅμως ἡ αὐτοῦ πανιερότης, συνεχῶς περι- valetudine laborans semper infirma, vivere non
πίπτουσα ἐν ἀσθενείᾳ, ἰατρῶν δίχα ζῆν οὐ δύναται, potest nisi medicis utatur; qui salutis eius cura
οἱ δὲ διὰ τὴν αὐτοῦ θεραπείαν ἐπιμελούμενοι ἄλλῳ solliciti, aliter eam tractare abnuunt nisi ieiunium
τρόπῳ αὐτοῦ οὐχ ἅπτονται, ἂν δὲν καταλίπῃ τὴν non solvat. Quamobrem perspectis hinc illincque
νηστείαν· διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς βλέποντες τὴν ἐξ angustiis (nam ex cuiusdam sententia ubi duo im-
ἀμφοτέρων μερῶν στενοχωρίαν καὶ γὰρ κατὰ τὸν minent mala, id melius quod non deterius), sancti-
εἰπόντα· δύο κακῶν προκειμένων, τὸ μὴ χεῖρον βέλ- C tatem suam rogavimus ne tantum onus, curam
τιον, ἐδεήθημεν τῆς αὐτοῦ πανιερότητος νὰ μὴν ἀπο- videlicet orthodoxi populi, excuteret, sed ut regiae
τινάξῃ τὸ τοιοῦτον βάρος, δηλαδὴ τὴν φροντίδα παν- aulae interesset ad quovis modo augendam foven-
τὸς τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ, ἀλλὰ νὰ μεσιτεύῃ πρὸς βα- damque rectam nostram religionem; utque paulu-
σιλικὴν αὐλὴν διὰ πᾶσαν ἐπίδοσιν καὶ ὠφέλειαν τῆς lum eam confirmaremus ad tot tantaque negotia
ἡμετέρας ὀρθοδοξίας, καὶ δι' ὀλίγην ἐνίσχυσιν πρὸς obeunda, id in nos nostrasque animas recepimus,
τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα ἔργα ἐλάβομεν ἡμεῖς ἐφ' ἡμῶν ut sanctitas sua haud dubitanter ieiunium solveret.
καὶ ἐπὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ἵνα ἡ αὐτοῦ πανιερότης Id faciendi hanc etiam habuimus causam, sancti-
ἀναμφιβόλως τὴν νηστείαν καταλύσῃ· ἔτι καὶ διὰ tatem suam non posse segregare se a ceteris vitam-
τοιαύτην αἰτίαν ἡ αὐτοῦ πανιερότης ἀδύνατον ἀπο- que quasi secreto traducere, quippe quae primas
στέλλεσθαι καί που ἐν κρυπτῷ τὸν αὐτοῦ διάγειν teneat partes nec cesset in principum conviviis
βίον, τὸ πρῶτον ἐπιφέρων πρόσωπον καὶ συνεχῶς accumbere, quoniam ipsi opus est amicissimos sibi
ταῖς τῶν κυριευόντων τραπέζαις παρακαθήμενος, ἐν animos observantia colere, ut eorum opera summae
ᾧπερ ἀνάγκη τοὺς αὐτῷ εὖ διακειμένους τιμῆς ἀξιοῦν, maiestatis gratiam omnibus nobis orthodoxis con-
ἵνα δι' αὐτῶν καὶ παρὰ τῆς ὑφηλοτάτης μεγαλείο- ciliet. Porro ut esuriales cibos attingit, statim
τητος ἔλεος ἐπὶ πάντας ἡμᾶς τοὺς ὀρθοδόξους ἐφελ- morbo corripitur; medici vero qui huiusmodi illius
κύσῃ, καὶ καθὼς ἅπτεται τοῦ νηστικοῦ ἐδέσματος, discrimini intersunt, uno ore conclamant esurialem
παραχρῆμα πίπτει εἰς ἀσθένειαν, οἱ δὲ ἰατροί, οἱ εἰς escam sanctitatis suae naturae esse mortiferam,
τὴν τοιαύτην αὐτοῦ ἀνάγκην εὑρισκόμενοι, ὁμοφώνως D ac nisi cibaria carnea, esurialibus prorsus posthabi-
βοῶσιν, ὅτι τὸ νηστικὸν βρῶμά ἐστι φονευτικὸν τῆς tis, adhibeantur, illi remedia haud proderunt un-
φύσεως τῆς αὐτοῦ πανιερότητος καὶ ἂν δὲν μετα- quam; quo fit ut in eius vita omnium nostrum
χειρισθῇ ἐκ τῆς κρεοφαγίας καὶ τὸ νηστικὸν ἀπο- salus periclitetur. Cum igitur compertum nobis
στραφῇ ὁλοτελῶς, οὐδέποτε αὐτῷ φαρμάκοις βοηθή- sit sanctitatem suam a sancta magna ecclesia huius-
σουσι· καὶ οὕτω πάντες σὺν τῇ ζωῇ αὐτοῦ ἀπολέσθαι modi immunitate necessitatis causa donari, ei
κινδυνεύομεν. Εἰδότες οὖν ὅτι καὶ παρὰ τῆς ἁγίας precibus persuasimus, ne totius orthodoxae gentis
μεγάλης ἐκκλησίας ἡ αὐτοῦ πανιερότης ἔχει ἄδειαν curam remittat, sed a ieiunio incunctanter abstineat.
εἰς αὐτὸ δι' ἀνάγκην, ἐκαταπείθαμεν παρακαλοῦντες Quare si forte nos per hanc communem nostram
νὰ μὴν ἀφήσῃ τὴν κηδεμονίαν παντὸς τοῦ ὀρθοδόξου sententiam leges a patribus acceptas perrupimus
λαοῦ καὶ ἀναμφιβόλως τὴν νηστείαν καταλυέτω. aut contra ecclesiasticos orientalis orthodoxiae
Ὅθεν ἂν ἴσως ἡμεῖς μὲ τὴν τοιαύτην κοινὴν ἡμῶν canones aliquid commisimus, congrua paena mul-
διάκρισιν παρέβημεν τὰ πατροπαράδοτα δόγματα ἢ temur nec quod sanctitas tua praeceperit pro viri-
ἐναντίον τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων τῆς ἀνατολι- bus perficere detrectabimus. Interim sanctae qui-
κῆς ὀρθοδοξίας τι ἐτολμήσαμεν, ἂς ἔχωμεν τὸ ἁρμό- dem matris nostrae orientalis ecclesiae veri
ζον ἐπιτίμιον καὶ οὐκ ἐσόμεθα ἀπειθεῖς ἀπὸ τοῦ fidelesque filii, sanctitatis vero tuae studiosi obse-
τελειῶσαι κατὰ δύναμιν τὰ παρὰ τῆς ὑμετέρας παναγ- quentesque servi permanemus, precesque tuae,
ιότητος κελευόμενα. Μετὰ ταῦτα μένομεν τῆς ἁγίας quas Deus facile audit, semper nobiscum adsint.
μητρὸς ἡμῶν ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ἀληθεῖς τε καὶ

πιστοὶ υἱοὶ καὶ τῆς ὑμετέρας παναγιότητος πρόθυμοι καὶ εὐπειθεῖς ὑπουργοὶ καὶ αἱ θεοπειθεῖς εὐχαὶ εἶησαν μεθ' ἡμῶν ἑκάστοτε. A

Belgradii in Servia, 1728, die 8 septembris.

Ἐν Μπελιγραδίῳ τῆς Σερβίας 1728 σεπτεμβρίου 8.

Τῆς ὑμετέρας σοφωτάτης παναγιότητος πρόθυμοι εἰς τοὺς ὁρισμοὺς καὶ τέκνα πνευματικὰ ἐπίσκοποι

† Στέφανος Λλουμπεραττζίου.
† Σωφρόνιος Σμπατζικίου.
† Νικόλαος Τιμισφαρίου.
† Βικέντιος Ἰονοπόλεως.
† Νικηφόρος Σλαβονίου.
† Μάξιμος Σισετσκίου.
† Μάξιμος Σεμπεσίου.

† Stephanus Ljuberaticius.
† Sophronius Sbatzicius.
† Nicolaus Temesvariensis.
† Vicentius Ionopolitanus.
† Nicephorus Slavoniensis.
† Maximus Sisetisciensis.
† Maximus Sempesiensis.

2.

2.

Παΐσιος ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης. B

Païsius, miseratione Dei archiepiscopus Constantinopoleos, novae Romae, et patriarcha universalis.

Τὸ κοινὸν γράμμα τῆς ἀρχιερωσύνης ἡμῶν ἡδέως ἐλάβομεν, τὰ ἐν αὐτῷ γεγραμμένα καλῶς ἔγνωμεν, ὅθεν καὶ ἐπαινέσαμεν καὶ ἀπεδεξάμεθα τὴν εὐλαβιτικὴν διάθεσιν καὶ τὸν κατὰ θεὸν ζῆλον τῆς ὑμῶν ἀδελφότητος, διὰ τὸν ὁποῖον δὲν ἀπολείπετε νὰ προστρέχετε τῇ προνοίᾳ καὶ κρίσει τῆς οἰκουμενικῆς καὶ μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας εἰς τὰ συμπίπτοντα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα καὶ τῇ καθ' ἡμᾶς εὐσεβείᾳ ἀνήκοντα ἐρωτήματα διὰ πληροφορίαν ἀσφαλεστέραν καὶ λύσιν ἀναντίρρητον τῶν ἀμφισβητημάτων καὶ ἀπορρημάτων σας. Καὶ ὁ μὲν σκοπὸς τῆς ὑμετέρας ἀδελφότητος τοιοῦτος, ἐπαινετὸς δηλαδὴ καὶ ἀποδοχῆς ἄξιος, ὡς ἐξ εὐλαβοῦς διαθέσεως καὶ εὐσεβοῦς γνώμης καὶ εἰλικρινοῦς καρδίας προερχόμενος· τὸ δὲ ἐρώτημα καὶ πρόβλημα ἤ, νὰ εἰποῦμεν καλήτερα, ἡ ἱκανοποίησις ὁποῦ ζητεῖτε παρὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὀρθοδοξίας καὶ φιλανθρωπίας διὰ τὸ ὁπωσδήποτε τολμηθὲν παρ' ὑμῶν λόγοις ἀναγκαίας οἰκονομίας κοινῇ προτροπῇ καὶ ἀξιώσει εἰς κατάλυσιν τῆς νηστείας διὰ τὸν θεῖῳ ἐλέει λαχόντα προεστάναι ἤδη ὑμῶν τε καὶ παντὸς τοῦ αὐτόθι διατελοῦντος ὀρθοδόξου λαοῦ ἱερώτατον μητροπολίτην Μπελιγραδίου καὶ συνάδελφον ἡμῶν κύριον Μωϋσῆν Πετρόβιτζην, ἐπειδὴ καὶ περὶ τούτου τοῦ ζητήματος ἐρωτηθέντες καὶ πρότερον δι' ἐπιστολῆς τῆς αὐτοῦ ἱερότητος πρὸς ἡμᾶς πεμφθείσης δεδώκαμεν τὴν προσήκουσαν ἀπόκρισιν κατά γε τὸ ἐγχωροῦν ἡμῖν καὶ ὅσον ἀπαιτεῖ ἥ τε τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἱερῶν κανόνων ἀκρίβεια καὶ ἡ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐλέους φιλανθρωπία κατὰ τὸν ψαλμικὸν ῥητόν· ἔλεον καὶ κρίσιν ᾄσομαί σοι, κύριε, διὰ τοῦτο περιττὸν ἐκρίναμεν καὶ αὖθις περὶ τούτου νὰ γράψωμεν, ἅτε ἱκανῶς καὶ ὅσον ἡ ἐκκλησιαστικὴ οἰκονομία δίδωσι πρότερον τὴν ἀπόκρισιν ποιησάμενοι περὶ τούτου ἰδίως τῇ αὐτοῦ ἱερότητι, καὶ περαιτέρω εἰπεῖν οὐ δυνάμεθα, ἅτε ἀπαραιτήτως ὀφείλοντες μένειν ἐντὸς τῶν ὅρων τῆς εὐσεβείας· ἰσχυρότερα γάρ σου, φησὶ τὸ ἱερὸν λόγιον, μὴ ζήτει καὶ ὑψηλότερά σου μὴ πολυπραγμόνει, ἃ προσετάγη σοι ταῦτα διανοοῦ[1]). Τοῦτο δὲ ὁποῦ γράφετε ὅτι ἀναγκαίως ἐχρήσασθε τῇ τοιαύτῃ οἰκονομίᾳ διὰ τὰς εὐλογοφανεῖς αἰτίας ὁποῦ προβάλλετε τῆς σωματικῆς ἀσθενείας καὶ τῆς κοινῆς ὑμῶν τε καὶ τῶν λοιπῶν ὀρθοδόξων κηδεμονίας καὶ ἀκολούθως τὸν ἐπηρτημένον κίνδυνον τῇ σωτηρίᾳ πάντων ὑμῶν ἐκ τῆς πλημμελοῦς διαίτας τοῦ ῥηθέντος προστάτου ὑμῶν κατὰ τὰς τῶν ἰατρῶν ψήφους καὶ ἀποφάσεις, τοῦ τοιούτου ἡ κρίσις κρέμαται εἰς τὸ συνειδὸς τὸ ὑμέτερον. Ὅθεν εἰ μὲν μεθ' εὐθύτητος καὶ ἀληθείας καὶ ἁπλάστου καὶ ἀνυποκρίτου διανοίας γίνεται καὶ λέγεται ὑφ' ὑμῶν, δὲν σᾶς λανθάνει ὅτι ἡ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπία τὰ ἐπ' ἀγαθῷ σκοπῷ καὶ κοινῇ ὠφελείᾳ καὶ σωτηρίᾳ τῶν πολλῶν ὁπωσδήπως C D

Communem celsitudinis vestrae epistolam laeti accepimus; quae in ea conscribuntur bene legimus; quare et laudamus et probamus fraternitatis vestrae observantissimum animum divinumque fervorem, quo permoti ad praesidium iudiciumque universalis et magnae Christi ecclesiae provocatione facta in iis quae occurrunt ecclesiasticis negotiis non omittitis inlatas quaestiones pietati nostrae proponere, ad eorum de quibus inter vos ambigitur ac disceptatur tutiorem explanationem ultimamque solutionem. Atque illud quidem est vestrae fraternitatis consilium, ut laudis probationisque dignum sane videatur, utpote ex pia indole, religioso animo, mente sincera profectum. Quoad ea vero quae solvenda proponitis, seu, ut melius dicamus, recognoscenda a petitis a recta ecclesiae ratione ac misericordia, ob id quod omnium vestrum consensu ac sententia utcunque admisistis necessariis de causis, licentia ieiunium solvendi data ei, qui, miserante Deo, vestrum universique orthodoxi populi istic degentis antistes factus est, sacratissimo scilicet metropolitae Belgradii nostroque fratri domino Moysi Petrovicio, cum prius per epistolam sanctitatis suae ad nos missam de eadem re interrogati congruam dederimus responsionem pro nostra saltem facultate ac prout postulant cum ecclesiasticorum sacrorumque canonum severitas tum benigna ecclesiae humanitas secundum illud psalmorum: *Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine:* idcirco supervacaneum censuimus de hac re iterum rescribere, quippe qui satis, quantum ecclesiae patitur dispensatio, ipsi sanctitati suae responsum prius dederimus, plura vero dicere haud possumus, cum nobis omnino opus sit intra religionis terminos permanere: *Fortiora enim te,* inquit sacer sermo, *ne quaesieris et altiora te ne scrutatus fueris, sed quae praecipiuntur tibi, illa cogita.* Quod autem scripsistis, ex necessitate vos hanc liberalitatem adhibuisse propter probabiles causas a vobis allatas, corporis scilicet imbecillitatem itemque omnium vestrum ceterorumque orthodoxorum curam atque ideo omnium vestrum saluti imminens periculum ex languida supradicti vestri patroni valetudine, secundum medicorum suffragia ac sententias, id vobis bona conscientia decernendum committitur. Itaque si id quidem ingenue, vere, sine mentis dolo et fuco fecistis ac dixistis, non vos latet, ea quae in bonum finem communemque multorum utilitatem et salutem utcunque fiunt a benignissimo Deo patienter tolerari et ignosci, ex apostoli sententia: *Optarem ego ipse anathema esse pro fratribus meis;* sin autem ex propria cupiditate corpo-

[1]) Eccli. III, 22.

γινόμενα μακροθύμως ἀνέχεται καὶ συγγινώσκει κατὰ A τὸ ἀποστολικὸν ῥητόν· ηὐχόμην αὐτὸς ἔγωγε ἀνάθεμα γενέσθαι ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου[1]). Εἰ δὲ καὶ δι' ἰδίαν ὄρεξιν καὶ σωματικὴν τρυφὴν καὶ εὐπάθειαν πραγματεύεται τὸ τοιοῦτον τῆς καταλύσεως τόλμημα, πρόφασιν ἔχων τὴν τῶν πολλῶν κηδεμονίαν, τότε πρέπει νὰ γνωρίζετε καλῶς ὅτι δὲν εἶναι ἀναίτιος καὶ ἀνεύθυνος παρὰ θεῷ τῷ ἐμβατεύοντι καρδίας καὶ νεφροὺς καὶ κρυφιογνώστῃ ἡ τοιαύτη τῆς γνώμης κιβδηλία καὶ ἐμπορία. Ὅθεν, ὡς εἴπομεν, μὲ τὸ συνειδός σας κρινόμενοι παρ' ἐκείνου θέλετε λάβει τὴν εἴτε λύπην εἴτε ἱκανοποίησιν τοῦ ζητήματός σας. Ἡ δὲ τοῦ θεοῦ χάρις εἴη μεθ' ὑμῶν.

risque libidine ac voluptate tractetur temeraria haec ieiunii solutio, simulata multorum sollicitudine, tum vero scire vos probe oportet, culpa noxiave vacuam non esse apud Deum, qui renes et corda perscrutatur occultaque novit, illam animi pravitatem ac licitationem. Si rem igitur, ut diximus, bona conscientia decreveritis, inde aut molestiam aut tranquillitatem e quaestione proposita capietis. Dei autem gratia vobiscum sit.

[1]) Rom. IX, 3.

SYNODUS DIOECESANA EUGUBINA

1728 septembris 13-5.

Synodus dioecesana Eugubina, celebrata diebus B 13, 14 et 15 mensis septembris anni 1728, sub Sosteneo Maria Cavalli, episcopo Eugubino.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Dioecesana synodus Eugubina ab illustriss. et reverendiss. domino d. f. Sosteneo Maria Cavalli, exgenerali ordinis Servorum b. M. v., Dei & apostolicae sedis gratia episcopo Eugubino & de collegio episcoporum summo pontifici assistentium, celebrata in cathedrali ecclesia, diebus XIII, XIV et XV septembris anno MDCCXXVIII, sub auspiciis sanctissimi domini Benedicti divina providentia papae XIII. Pisauri, MDCCXXIX e typographia Gavellia. Superiorum permissu.

Parvum in-fol., 2 partes, XX - 234 - 148 p. — (Piacenza, communale; Roma, libr. Bocca).

SYNODUS DIOECESANA AMBIANENSIS

1728 octobris 6.

Synodus dioecesana Ambianensis, celebrata die 6 mensis octobris anni 1728, sub Petro de Sabatier, episcopo Ambianensi. C

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Actes de l'église d'Amiens, (1849), II, 232-52.

SYNODUS DIOECESANA FOGARASIENSIS

ecclesiae Rumenorum unitae (graeco-catholicae) in Transilvania atque Hungaria Kolosmonostorii, a die 4(15) ad diem 7(18) novembris 1728.

Episcopus unitus Joannes Giurgiu Pataki supremum diem obiit die 29 octobris 1727. Petrus Maior, in sua historia ecclesiae Rumenorum[1]), narrat, episcopo venenum fuisse porrectum, ne, titulo unionis, plures inter Rumenos introducere posset innovationes. Ast, iste auctor, quamvis presbyter unitus, nimius zelator est Ecclesiae graecae et apertus hostis ecclesiae latinae. Ideo paucam meretur fidem, eo magis, quod documenta synchrona, edita a Nilles[2]), de violenta morte episcopi nihil sciant. Illud autem ambigi non potest, unionem jam multas defectiones deplorasse, et in vehementi positam fuisse pugnam adversus D schismaticos. Imprimis praesules Serbi et Valachici quamplurimos sacerdotes ordinabant, qui paroecias suas ab unione detraherent. Imo in ipsa Hungaria, in provincia dicta Marmatia, forsitan in pago Petrova, consedit episcopus Rumenus Dositheus Theodorović, apud schismaticos ordinatus, qui et ipse popas pro Transilvania sacrabat, quamvis defuncto Pataki pollicitus erat, sese hoc amplius non facturum[3]). Horum sacerdotum inveniebantur non pauci, qui ecclesias vi occuparent, unitos persequerentur, parentibus pueros in scholis catholicis educaturis aeternam minarentur damnationem, sincere unitos per despectum „papistas" vocitarent. Astutiores autem propagatores schismatis exstabant monachi sive calugeri, qui titulo mendicationis populum variis imposturis fallebant.

In his circumstantiis mortuus est episcopus Pataki. Clerus unitus jam die 4 junii 1728 synodum egit pro eligendis tribus subjectis, quorum unus ab imperatore in episcopum deputetur, ad tenorem diplomatis secundi Leopoldi I. Inter personas propositas erat etiam Joannes Innocentius Klein, cui imperator quidem prae caeteris favebat, sed qui tunc temporis adhuc studiis incumbebat, nec in diaconum ordinatus erat. Ideo ad interim nominatus est P. Adamus Fitter s. J., rector collegii Claudiopolitani, in directorem dioecesis. Vir erat Rumenis apprime carus, qui inter ipsos jam a pluribus annis commorabatur[1]).

Plures invenit reformandos abusus. Mores etenim cleri, uti videtur, ab ultima synodo anni 1725 in melius mutati haud fuere. Presbyteri inveniebantur, qui ad secundas nuptias convolarent, potui essent addicti, convitia proferrent. Hinc negligentia in sacramentorum administratione, hinc omissio vel incerta celebratio liturgiae diebus dominicis et festivis. Alii sacerdotes adeo erant ignorantes, ut nec formam quidem et materiam

[1]) P. Maior, *Istoria besêricei Românilor,* (Buda, 1813), p. 389.

[2]) N. Nilles S. J., *Symbolae ad illustrandam historiam ecclesiae orientalis in terris Coronae s. Stephani,* (Oeniponte, 1885), p. 479.

[3]) Dr. A. Bunea, *Vechile episcopiĭ românescĭ,* (Blaş, 1902), p. 105-6.

[1]) Nilles, op. c., p. 485-6. Dr. A. Bunea, *Episcopul Ioan Inocenţiŭ Klein,* (Blaş, 1900), p. 1-3.

sacramentorum callerent. Alii tandem proprio marte ecclesias interdicebant.

Temporalis etiam situatio cleri et populi Rumeni nullo modo quadrabat diplomati praedicto, quo unitis jura paria cum latinis solemniter collata fuere. Popae etenim, eorum filii et sacristae ad decimas, taxas et alia onera rustica in emolumentum magistratus et domini fundi obligabantur, quae nisi sponte praestabant, in carceres detrudebantur. Imo et visitatio archipresbyteri saepe impediebatur. Respectu hujus praepotentiae frustra procurator, curator et secretarius cleri instituti fuerant: nunc jam de remediis efficacioribus consulendum erat.

His omnibus motus, P. Fitter synodum dioecesanam indixit, celebrandam in domo Jesuitarum Kolosmonostorii [1]), die 4 (15) novembris 1728. Synodo interfuere, praeter praesidem P. Fitter, tres alii Jesuitae: Joannes Gyalogi, Joannes Kiss et Paulus Kolosvári; deinde duo vicarii generales Rumeni, simul archipresbyteri alius Dalliensis [2]), alius Sukiensis [3]); denique duodecim assessores et alii quidam archipresbyteri. Acta originalia hujus synodi tantum latine scripta fuisse videntur, nec nisi viva voce a curatore cleri, David Maxay, idiomate Rumeno patribus congregatis explicata. Ideo ad nos solum originale latinum pervenit, editum primo in opere laudato Petri Maior, p. 93-7, juxta originale, quod in manibus habebat, ut ipso testatur auctor. Hinc descripsit J. Moldovan, *Acte sinodale ale basericei romane de Alb'a Julia sî Fogarasiu* (Blasiu, 1869 et 1872, 2 vol.), tom. II, p. 101-7. Hinc denique acta vulgavit et Nilles op. c., p. 491-5. Impressio sequens facta est verbotenus juxta editionem principem Petri Maior, rationali reddita interpunctione, integratis abreviationibus, correctis mendis manifestis et modificato usu majuscularum.

ACTA SYNODI.

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen.

Anno millesimo septingentesimo vigesimo octavo, die decima quinta mensis novembris, indicta et celebrata synodus venerabilis cleri Valachici graeci ritus unitorum, in Transilvania existentium, ad mandatum reverendissimi domini, patris rectoris Claudiopolitani e soc. Jesu [4]) convocata, et sub ejusdem praesidentia celebrata, in possessione Kolos-Monostor, in aedibus admodum reverendorum patrum soc. Jesu Claudianopolitanorum, hora diei praedictae decima matutina inchoata, post liturgiam celebratam, praesentibus existentibus reverendis dominis duobus vicariis generalibus, inferius sese subscribentibus, praelibati venerabilis cleri Valachici uniti, et duodecim assessoribus aliisque reverendis archidiaconis [5]) quibusdam.

Acta ejusdem diei [6]).

Sessio prima.

1. Popa Majlat, quidam sacerdos schismaticus, turbulentus et unitorum persecutor maximus, in sede Rupensi pagoque Sona [7]) habitans, ex mandato reverendissimi patris rectoris per dominum vicarium Petrum de Dállya ad hanc synodum legitime citatus, per contumaciam comparere noluit, neque se excusavit. Ideoque sacra synodus determinavit, reverendissimoque patri rectori commendavit, illum, etiam brachio saeculari implorato, compescendum et condigne juxta sua demerita puniendum esse.

2. Ratione excessuum poparum schismaticorum, et eorum, qui sacram abjurarunt unionem, templaque ub unitis violenter occuparunt et receperunt, aliasque intulerunt unitis violentias, ut diligentissimam faciant inquisitionem, ordinati sunt reverendi domini Nicolaus, archidiaconus Benyeiensis [1]) et Ladislaus Hátas, parochus Fogarasiensis, vel ipsius loco quem alium reverendissimus pater rector denominare voluerit, cum duobus dominis cancellistis, penes mandatum excelsi regii gubernii et excellentissimi domini domini commendantis generalis implorandum, ne ab aliquibus, in serie suae faciendae inquisitionis, praelibati domini regii turbentur. Pro quorum expensis, ut et dominorum curatoris Davidis Maxay, secretarii Francisci Boér, et procuratoris venerabilis cleri Francisci Hunyadi solutione, determinatur fundus, census [2]) cathedralis, quem more solito administrabunt popae suis archidiaconis ad festum circumcisionis Domini anni 1729 proxime futuri; hi vero domino vicario Dalliensi et Sukiensi, quorum muneris erit, dictum aes, erga quictantias administrantibus extradandas, percipere, pariterque in jam dictas necessitates aliasque, si quae forte etiam deinceps ingruerent, cum praescitu tamen reverendissimi domini patris rectoris fideliter erogare.

3. Contra popas bigamos, ebriosos, convitiatores, aliosque quaelibet his similia committentes crimina, stat prius conclusum, vivente pie defuncto domino episcopo determinatum [3]), ac scriptotenus dominis archidiaconis communicatum, cui ut quilibet exacte satisfacere et morem gerere obtemperareque sese adstrictum esse noverit, etiam in praesentiarum imponitur.

4. Reverendo domino archidiacono Joanni de Benye serio injungitur, ut in popam quemdam ex comitatu de Küküllö pagoque Almás [4]) existentem diligentissime inquirat, ob nonnulla dicta, uti relatum est, illum matri cujusdam juvenis, apud catholicos studentis, dixisse, revera eidem damnationem imminere, eo quod filius suus apud catholicos frequentaret scholas; reque ista quam diligenter investigata et examinata, primo quoque tempore genuinam desuper reverendissimo domino patri rectori deferet relationem.

5. Reverendi domini archidiaconi singillatim in suis hyparchiis, intra brevioris temporis spatium, convocabunt ad particulares synodos omnes suos popas, eosdemque de sacra unione, et quomodo eam teneant, calleant et observent, diligenter examinabunt. Si quos autem inter eos invenerint schismaticos, eo magis quempiam unionem abjurasse, illico similes cum congrua declaratione et rei certitudine reverendissimo domino patri rectori denuntiabunt. Qua occasione etiam singulariter examinabunt popas, praesertim de ruditate suspectos, num formam et materiam sacramentorum cal-

[1]) Cluş Mănăştur, Kolozs-Monostor, in Transilvaniae comitatu Kolozs.

[2]) Daia, Oláh-Dálya, in Transilvaniae comitatu Alsó-Fehér.

[3]) Juc, Alsó-Zsuk, in Transilvaniae comitata Kolozs.

[4]) P. Adami Fitter.

[5]) Archidiaconus idem significat ac archipresbyter.

[6]) Synodum inauguravit P. Fitter allocutione hungarica. Nilles op. c., p. 488.

[7]) Sona, in Transilvaniae comitatu Nagy-Küküllö. Iste parochus Majlat totam sedem Rupiensem concitaverat. Dr. A. Grama'a, *Istori'a basericei Romanesci unite cu Rom'a*, (Blasiu, 1884), p. 109.

[1]) Bïa, Magyar-Bénye, in Transilvaniae comitatu Kis-Küküllö.

[2]) Intelligendum est vectigal unius floreni episcopo solvendum a quolibet sacerdote. Tempore sedis vacantis hic census in finem a synodo determinatum expendendus erat.

[3]) Sermo est de synodo anni 1725, supra col. 260.

[4]) Szász-Almás, in Transilvaniae comitatu Nagy-Küküllö.

leant, quomodoque et qualiter eadem administrent; A rudes autem in his instituant ac informent, ne per supinam ignorantiam sacrilegia contingant, et animarum ruina sequatur.

6. Amodo in posterum nullus poparum vel archidiaconorum, ob quemlibet crimen, seu privatae personae, seu etiam totius communitatis, templa et ecclesias occludere vel sacris ibidem celebrandis interdicere praesumat, eo magis sacramenta administrare vetet; sed prius rem credibiliter dilucidatam reverendissimo domino principali [1]) remonstrabit, qui, si culpam interdictioni aut cujuslibet generis poenae ecclesiasticae obnoxiam esse judicaverit, juxta rei indigentiam congruam faciet ordinationem, cui deinde quivis poparum et archidiaconorum obtemperandum sibi esse noverit.

7. Popae, post decessum reverendissimi domini episcopi baronis Pataki ubilibet ordinati, a functionibus ecclesiasticis arceantur, ad parochias nullo B modo admittantur, eo minus unitos turbare vel a parochiis amovere permittantur. Imo quivis illorum seorsim et singillatim mulcta 24 florenorum hungaricalium puniatur, eo quod post iteratas promulgatas praemonitiones sese praesertim a schismaticis episcopis ordinari curaverint, cujus mulctae medietas cedat dominis archidiaconis mulctaturis, altera vero medietas administretur dominis vicariis, ad fines puncto II notatos servitura.

Sessio secunda.

8. Injungitur diligenter universis dominis archidiaconis, ut usque ad proxime affuturum paschatis festum singuli suas hyparchias, quam optime fieri poterit, visitent, sub poena florenorum hungaricalium 66, ubi popae criminosi, juxta statutas a pie defuncto domino episcopo Pataki poenis (quae dominis archidiaconis jam diu constant), secundum C gravitatem culpae, puniantur [2]). Si qui vero enormia commisisse scelera deprehensi fuerint, absque omni ulteriori mora domino praelato deferantur, ut tempestive de correctione vel punitione similium provideri possit, ne gangraena et scandalum ulterius serpendo etiam plures inficiat et ordini ecclesiastico unito ignominiam inurat aliquam. Occasione hujus visitationis omnes popae monendi sunt, ne quisquam eorum, potui immoderato addictus, negligat munia parochialia et praecipue sacramentorum vel maxime necessariorum administrationem, prout sunt baptismus, confessio, communio etc. Liturgias singulis festis et dominicis diebus celebrent: cui ut intersit populus omnem diligentiam adhibebunt. Deinde etiam populum admonebunt domini archidiaconi, ne ullus parvulorum baptismum, cum evidenti animae illorum periculo, differre diu praesumat, sed quamprimum D sacro ablui fonte procuret. Singillatim de nomine exquirendi erunt omnes illi, qui sincere unitos per despectum papistas appellare, seque ab illis diversos affirmare praesumpserunt, utpote quorum similes procaciter dictae propositiones gravia mala et erga vere unitos quoque ritus graeci fideles magnae differentiae causam non raro praebuerunt gravis auctoritatis catholicis latini ritus. Si forte vero quidam saecularium auctoritatum et potestatum visitationes hujuscemodi quoquo modo impedire vellent, ejusmodi impedientium nomina primo quoque tempore, cum vera et reali declaratione negotii, reverendissimo domino patri rectori denunciabuntur, cujus muneris erit de remedio similium, in locis debitis, gratiose providere.

[1]) Videlicet rectori, P. Fitter.
[2]) Ut nota 3, col. 948.

Acta diei secundae.

Sessio tertia.

9. Conclusum est ratione filiorum poparum unitorum a magistratu saeculari et dominis terrestribus incaptivatorum vel incaptivandorum, requiri debere, per memoriale, excelsum regium gubernium de remedio necessario gratiose adhibendo, uti etiam ratione taxarum et honorariorum, decimarumque a popis unitis per dominos terrestres hactenus exactarum. Si vero hic nullum sequeretur in Transilvania remedium, recurrendum esse ad augustam aulam [1]).

10. Providendum per dominos archidiaconos, ut parochi a suis parochianis ratam aliquam solutionem annuatim acquirant; qua non obtenta, altiores instantiae requirendae.

11. Determinatum est de calugeris universaliter, ut efficaciter ab omni sacramentorum administratione et ecclesiasticis functionibus, verbi gratia: concionum lectione et reliquis arceantur, quum in variis imposturis et populi corruptionibus deprehensi sint perfrequenter. Qui si se opponerent huic determinationi, advocato brachio saeculari, incaptiventur, et pro demerito suo graviter puniantur. Quum vero, titulo mendicationis, hoc genus hominum schisma spargat, humillime requirendi sunt excellentissimi domini generalis commendans et gubernator, una cum excelso gubernio, de patentibus illis in posterum absolute negandis.

12. Ventilari coepta est causa Thomae Szviridovics, protopopae Monostoriensis.

Sessio quarta.

13. Usque in seram noctem varia testimonia pro et contra examinata sunt, et prima inquisitio, contra illum instituta, invalida et insufficiens declarata est, secunda vero approbata. C

Acta diei tertiae.

Sessio quinta.

14. Eadem causa finaliter decisa; adeoque praedictus Thomas, ob graves excessus, ex archidiaconatu simpliciter amotus et ex parochia Monostoriensi ad aliam migrare jussus.

15. Conclusum est debere scribi memoriale excelso gubernio de Dositheo quodam apud schismaticos ordinato episcopo, nunc in Máramaros residente [2]), ne praesumat ullum e Transilvania ad se venturum ordinare, prout et ipse pie defuncto illustrissimo domino episcopo, sub gravi poena incurrenda, promisit se nunquam id tentaturum.

Sessio sexta.

16. Varia variorum memorialia in privatis diffi- D cultatibus sonantia lecta sunt, et congruae pro rerum exigentia resolutiones datae.

Acta diei quartae.

Sessio septima.

17. Communi omnium ardenti voto definitum est, porrigendum memoriale sacratissimae suae majestati, ratione fundi pro seminario aliquo pure pro juventute hujus ritus servituro constituendi, ex illustrissimi pie defuncti domini episcopi haereditate confiscata benignissime hunc in finem resolvenda.

18. Suffragio universorum serio conclusum, ne deinceps ullus ex unitis ad scholas schismaticorum et haereticorum filios suos mittere praesumat. Si qui proinde id attentare deinceps fuerint depre-

[1]) Imperialem Viennae.
[2]) Recole dicta in prooemio.

hensi, archidiaconi et popae mulctentur 24 florenorum pensione, saeculares vero duodecim.

19. In tota Transilvania diligentissime adhibenda sunt in locis debitis media, ne popae vere uniti adigantur ad contributiones, quarteria, aliaque onera rusticos concernentia.

20. Quum aeditui altaris ministerio servientes omnia ea facere debeant, quae faciunt ministri et cantores in ritu latino, conclusum est pro horum immunitatione in locis debitis memorialia porrigi debere, quum in qualibet recepta religione hujusmodi ministri a publicis contributionibus et oneribus eximantur.

21. Querela universalis est, ideo a liturgia diebus festivis et dominicis populum sese absentare, quod distinctis horis cantentur horae canonicae et liturgiae tardius celebrentur, et sic populus semel congregatus, si dilabi permittatur post horas decantatas, multi e plebe aegre ferunt iterum redire ad liturgiam audiendam. Determinatum est igitur, ut in praefata visitatione id archidiaconi commendent singulis popis, ut eadem fidelia[1]) et in uno continuo celebrent liturgias immediate post decantatas horas, nisi alicubi speciales difficultates id ipsum fieri impedirent.

Haec porro omnia et singula, primum quidem idiomate latino, prout jacent, lecta, deinde vero idiomate Valachico per dominum Davidem Maxay, sacrae hujus synodi specialiter pro hoc actu deputatum notarium, de verbo ad verbum explicata, nullo prorsus contradicente, iterato ab universis approbata et confirmata, nos manu propria subscripsimus sigilloque nostro consueto munivimus.

In residentia supra nominata Kolosmonostoriensi, die decima octava novembris juxta kalendarium a Gregorio emendatum, juxta antiquum vero septima novembris anno Domini 1728.

Sequuntur subscriptiones impressione usualium sigillorum munitae duorum generalium vicariorum et archidiaconorum ac logothetae, qui huic synodo interfuerunt, numero sedecim[1]).

[1]) Locutio parum usitata pro: uno hiatu.

[1]) Errat igitur Kazy, apud Nilles op. c., p. 488, si narrat, quod synodo interfuerint „archipresbyteri non minus triginta".

SYNODUS DIOECESANA EPOREDIENSIS

1728.

Synodus dioecesana Eporediensis, celebrata anno 1728, sub Joanne Silvio de Nicota, episcopo Eporediensi.

De hac synodo confer opus cui titulus:

Prima synodus dioecesana quam David ex comitibus Riccardi, episcopus Eporediensis, habuit in ecclesia cathedrali diebus IV, V, VI septembris MDCCCLXXXIII. Eporediae, typis A. Tomatis, MDCCCLXXXIII.

In-8°, XLVIII-184 p. — (Roma, libr. Bocca).

P. XVIII: „memoriae digna videntur cleri comitia congregata et constitutiones in his conditae atque typis impressae ab episcopis . . . Silvio Dominico De-Nicola, anno 1728 . . ."

SYNODUS DIOECESANA SUESSIONENSIS

1729 aprilis 6.

Synodus dioecesana Suessionensis, celebrata die 6 mensis aprilis anni 1729, sub Josepho Languet de Gergy, episcopo Suessionensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Ordonnances synodales . . . *[supra col. 105]*.

SYNODUS DIOECESANA VAURIENSIS

1729 junii 21.

Synodus dioecesana Vauriensis in Gallia, celebrata die 21 mensis junii anni 1729, sub Nicolao de Malezieu, episcopo Vauriensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Ordonnances synodales du diocèse de Lavaur, publiées par monseigneur l'illustrissime & reverendissime Nicolas de Malezieu, évêque de Lavaur, conseiller du roi en tous ses conseils, dans son synode tenu le vingt-unième de juin mil sept cens vingt-neuf. A Toulouse, chez Claude-Gilles Lecamus, seul imprimeur du roi & de monseigneur l'évêque de Lavaur, M.DCC.XXIX.

Parvum in-8°, 4 f. - 286 p. - 4 f. (index) — (Paris, Bibl. nat. B 40491).

SYNODUS DIOECESANA RIPANA

1729 septembris 18.

Synodus dioecesana Ripana in Italia, celebrata die 18 mensis septembris anni 1729, sub Francisco Andrea Correa, episcopo Ripano.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Synodus dioecesana ecclesiae Ripanae, per illustrissimum et reverendissimum patrem et dominum d. Franciscum Andream Correa, clericum regularem scholarum piarum, Dei et apostolicae sedis gratia episcopum Ripanum, sanctissimi domini nostri praelatum domesticum, soliique pontificii assistentem, die XVIII mensis septembris anno Domini MDCCXXIX. Romae, Komareck, 1730. *(Reliquum paginae tituli deest.)*

In-4°, 6 f. - 232 p. — (Piacenza, communale; Roma, libr. Bocca).

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1729 mense septembri.

Nicodemus hieromonachus, monasterii Immaculatae (τῆς Παναχράντου) sceuophylax, cum se coram synodo obtulisset, ut a Dionysio hieromonacho, monasterii Salvatoris Christi in insula Prota praefecto, stipem exigeret, quam, suscepto itinere cum adhuc τῆς Παναχράντου ἡγουμενείᾳ fungeretur, iste colligerat, equidem libenter Dionysius professus est se πέντε πουγγεῖα τῶν ἄσπρων domum retulisse, sed totam pecuniam impendisse in emendum Salvatoris Christi monasterium, ut hoc in tutelam monasterii Immaculatae constitueret. Quam responsionem veram esse, prolatis emptionis instrumentis comprobavit. Quare ad praecludendum in posterum omnem disceptationem vel alterationem inter utriusque coenobii monachos, scripto βεβαιωτηρίῳ decrevit sacra synodus, ut Salvatoris Christi monasterium „ὑπάρχῃ καὶ γνωρίζηται καὶ διατελῇ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα μετόχιον ἰδιόκτητον τῆς ῥηθείσης ἐν τῇ νήσῳ Ἄνδρῳ σεβασμίας μονῆς τῆς Παναχράντου, ὡς τῶν ἐπιδοθέντων ὑπὲρ αὐτοῦ πέντε πουγγείων ἄσπρων ἐκ τοῦ ταξειδίου καὶ τῆς ἐλεημοσύνης ὄντων τῆς Παναχράντου, καθὼς ὁ ῥηθεὶς Διονύσιος ὡμολόγησεν“, atque Dionysius per totam vitam Salvatoris Christi praefecturam retineret. Scriptum illud datum est anno 1729, mense septembri, indictione VIII. His verbis incipit: Ἀναγκαῖόν ἐστι ὑπέρ τι ἄλλο τὰ δίκαια τῶν ἁπανταχοῦ ἁγίων ἐκκλησιῶν. Subscripta episcoporum nomina haec sunt: Païsius patriarcha, — Neophytus Caesareae, — Callinicus Nicaeae, — Nicodemus Chalcedonis, — Ananias Thessalonicae, — Theocletus Philippopolis, — Callinicus Anchiali, — Nicodemus Dercorum, — Methodius Lititzae, — Ioachim Cassandriae.

Editum exstat apud G. N. Georgiadem, Ὁ ἐν Γαλατᾷ ἱερὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῶν Χίων, Constantinopoli, 1898, p. 135-139.

SYNODUS DIOECESANA CATALAUNENSIS

1729.

Synodus dioecesana Catalaunensis in Gallia, celebrata anno 1729, sub Nicolao de Saulx-Tavannes, episcopo Catalaunensi.

De hac synodo confer opus cui titulus:

Abregé des statuts du diocèse de Chaalons. A Chaalons, chez Seneuze, imprimeur du roi & de monseigneur l'évêque. Avec privilège.

Sine anno (1770). In-8°, 2 partes, viij-212, 120 p. (appendix documentorum) - 3 f. (index) — (Paris, St-Sulpice).

Pag. iij et viiij, hae constitutiones datae sunt extra synodum dioecesanam ab Antomio Eleonore Leone Le Clerc de Juigné, episcopo Catalaunensi, sub data 1 mensis aprilis anni 1770. In ipsis mentio habetur synodorum dioecesanarum celebratarum annis 1557, 1729, 1743 et 1766.

SYNODUS DIOECESANA PRAENESTINA

1729.

Synodus dioecesana Praenestina, celebrata anno 1729, sub Thoma, cardinali Rufo, episcopo Praenestino.

De hac synodo confer opus cui titulus:

Synodus dioecesana, auspice sanctissimo domino nostro Pio papa VII, ab eminentissimo et reverendissimo domino d. Alexandro, miseratione divina episcopo Praenestino, sanctae Romanae ecclesiae cardinali Matthaeio, administratore ecclesiae Ferrariensis, habita in basilica Praenestina VIII, VII et VI kal. sept. an. MDCCCIV. Romae, excudebat Lazarinus typographus r. c. a. Permissu praesidum.

Sine anno. In-4°, 2 partes, XXXII - 252 p., 119 p., cum figg. — (Paris, Bibl. nat. B 3381; Paris, St-Sulpice; Roma, Vaticano).

Pag. XII: „Cum ab praedecessore nostro tum in Ferrariensi, tum in Praenestina dioecesi, Thoma s. R. e. cardinali Rufo, ab anno videlicet MDCCXXIX ad hanc diem, nulla amplius dioecesana synodus in Praenestina dioecesi sit habita . . .“

STATUTA DIOECESIS TAURINENSIS

1729.

Statuta synodalia dioecesis Taurinensis, edita anno 1729, sub Francisco Arborio Gattinara, archiepiscopo Taurinensi.

De hac synodo confer opus cui titulus:

Constitutiones editae ab illustrissimo et reverendissimo d. d. Laurentio Gastaldi, e Taurinensi theologorum collegio, Dei et apostolicae sedis gratia archiepiscopo Taurinensi, praelato domestico ss. Pii pp. IX, et solio pontif. assistente, in sua prima synodo dioecesana. Augustae Taurinorum, ex typographia pontif. et archiepiscop. eq. Petri Marietti, MDCCCLXXIII.

In-8°, 250 p. — (Roma, libr. Bocca).

Pag. 13: „ante oculos habuimus . . . synodales praescriptiones Francisci Arborii Gattinara, anno 1729 . . .“

STATUTA DIOECESIS TOLOSANAE

1729.

Statuta synodalia dioecesis Tolosanae, edita anno 1729, sub Paulo Theresa David d'Astros, archiepiscopo Tolosano.

De hac synodo confer opus cui titulus:

Statuts synodaux du diocèse de Toulouse, publiés dans le synode général tenu le 25 octobre 1836 par Mgr l'illustrissime et révérendissime Paul-Thérèse-David d'Astros, archevêque de Toulouse. Toulouse, imprimerie de Jean-Matthieu Douladoure, rue Sainte-Rome, n° 41. 1837.

In-8°, xl-344 p. — (Avignon, séminaire; Bourges, séminaire; Toulouse, ville).

Pag. 336, haec synodus celebrata est a die 25 ad diem 28 mensis octobris anni 1836.

In notis mentio habetur concilii Tolosani anni 1590, et statutorum synodalium annorum 1452, 1531, 1696, 1729, 1782.

SYNODUS DIOECESANA TULLENSIS

1729.

Synodus dioecesana Tullensis in Gallia, celebrata anno 1729, sub Scipione Hieronymo Begon, episcopo Tullensi.

De hac synodo confer opus cui titulus:

Acta et statuta synodi Nanceiensis, anno Domini MDCCCLVI habitae, ab illustrissimo et reverendissimo dd. Alexio Basilio Menjaud, episcopo Nanceiensi et Tullensi. *[Insigne.]* Nanceii, typis Grimblot et v^ve^ Raybois, episcopatus typographorum et bibliopolarum, via Sancti Desiderii, 125. 1857.

In-8°, 90 p. — (Paris, Bibl. nat. B 5756).

Pag. V, haec synodus dioecesana celebrata est a die 7 ad diem 9 mensis octobris anni 1856.

Pag. VI-VII, habetur mentio quatuor synodorum dioecesis Tullensis celebratarum annis 1678, 1729, 1740 et 1751.

SYNODUS DIOECESANA SUESSIONENSIS

1730 martii 29.

Synodus dioecesana Suessionensis, celebrata die 29 mensis martii anni 1730, sub Josepho Languet de Gergy, episcopo Suessionensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Ordonnances synodales . . . *[supra col. 105].*

SYNODUS DIOECESANA VIENNENSIS

1730 aprilis 25

Synodus dioecesana Viennensis in Gallia, celebrata die 25 mensis aprilis anni 1730, sub Henrico Oswald de La Tour d'Auvergne, archiepiscopo Viennensi.

De hac synodo confer opus cui titulus:

Statuts synodaux publiés dans le synode de 1702 et les suivants, tenus par M. Armand de Montmorin, renouvellés et confirmés par son altesse monseigneur le prince Henri d'Auvergne, archevêque de Vienne, publiés au synode general tenu à Vienne, le 25 avril 1730. Imprimés à Vienne, chés Ant. Mazinier, imprimeur de s. a. & du clergé, 1730.

In-4°, 234 - 19 p. — (Lyon, ville).

(Initio:) „Mandement d'Henri Oswald de la Tour d'Auvergne, archevêque et comte de Vienne, primat des primats des Gaules, vicegérent du souverain pontife dans la province Viennoise et dans sept autres provinces, abbé-chef, supérieur général et administrateur perpétuel de la sacrée abbaye et de tout l'ordre de Cluny, chanoine et grand prévôt de l'église cathédrale de Strasbourg", cum data: „à Vienne, dans notre synode général tenu le 25 avril 1730."

SYNODUS DIOECESANA ASTENSIS I

1730 augusti 29.

Synodus dioecesana Astensis I in Italia, celebranda die 29 mensis augusti anni 1729, sub Joanne Todono, Niciensi, episcopo Astensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Constitutiones, quas in prima dioecesana synodo illustrissimus & reverendissimus d. d. Joannes Todonus, Niciensis, episcopus Astensis et comes, &c., condidit, anno MDCCXXX. Astae, MDCCXXXI, typis Antonii Mariae Tuchays De-Zangrandis, impress. mensae episc. Superiorum permissu.

In-8°, xvj - 135 p. — (Avignon, ville).

Pag. v, synodus indicitur uti habenda ad diem 29 mensis augusti anni 1730.

SYNODUS DIOECESANA AMBIANENSIS

1730.

Synodus dioecesana Ambianensis in Gallia, celebrata anno 1730, sub Petro de Sabatier, episcopo Ambianensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Actes de l'église d'Amiens, (1849), II, 266-81.

CONSTITUTIONES DIOECESIS CONSTANTIENSIS

1730.

Constitutiones dioecesis Constantiensis in Helvetia, editae anno 1730, sub Damiano Hugone de Schoenborn, episcopo Constantiensi.

De his constitutionibus confer opus cui titulus: Constitutiones et decreta dioecesis Constantiensis. Constantiae, 1730. — (St-Gallen, Stiftsbibliothek. — *Ipse non vidi.)*

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1730.

Praedium Καινούριον seu Νέον Χωρίον dictum in Creta, cum prius iure stauropegii ad patriarcham Constantinopolitanum pertineret, novissimis temporibus, rogante Meletio, episcopo Petrae, sub huius ditionem cum a Hieremia, cum a Païsio patriarchis, sigillatis litteris subiunctum esse su-

perius diximus. Hanc adiunctionem aegre ferentes loci illius christiani, missis ad sacram synodum relationibus postularunt, ut rescissis superioribus sigilliis in pristinum statum praedium illud restitueretur. Concessit synodus eorum postulationi, ac lata anno 1730 sententia iussit, ut „ἡ μὲν προγεγονυῖα ἐκείνη ἕνωσις τοῦ ῥηθέντος Νέου Χωρίου μετὰ τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας δι' ἡμετέρων πατριαρχικῶν γραμμάτων κατὰ ἀξίωσιν καὶ παράκλησιν τοῦ ῥηθέντος ἐπισκόπου κὺρ Μελετίου πρὸς μερικὴν μὲν ἀντίθαλψιν αὐτοῦ γενομένην παρὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλανθρωπίας, μὴ δυναμένη δὲ εὐοδωθῆναι καὶ σύστασιν λαβεῖν διὰ τὴν κοινὴν τῶν ἐγχωρίων χριστιανῶν δυσανασχέτησιν καὶ διὰ τὰ ἐπιφυόμενα σκάνδαλα ταραχάς τε καὶ ἀνωμαλίας, ὑπάρχῃ ἄκυρος τοῦ λοιποῦ ἄπρακτός τε καὶ ἀνενέργητος καὶ ὡς μηδὲν τὸ παράπαν τὴν ἀρχὴν γένεσθαι λογιζομένη· αὐτὸ δὲ τὸ ῥηθὲν Νέον Χωρίον ὑπάρχῃ αὖθις ὡς καὶ πρότερον πατριαρχικὸν καὶ σταυροπηγιακόν, ἐλεύθερον πάντῃ καὶ ἀδούλωτον καὶ ἀκαταπάτητον καὶ ὑποκείμενον ἀμέσως τῷ καθ' ἡμᾶς πατριαρχικῷ οἰκουμενικῷ τούτῳ θρόνῳ". Sententiae istius exemplar, e patriarchico codice τοῦ Κριτίου exscriptum, penes nos habemus; ita vero incipit: Ἡ περὶ πάντας καθόλου τῆς ἐκκλησιαστικῆς κηδεμονίας φιλαυτία καὶ πρόνοια πάντων οἶδεν ἀντιλαμβάνεσθαι εὐσπλαχχνῶς τῶν ὁπωσοῦν θεομένων βοηθείας καὶ ἀντιλήψεως. Absunt episcoporum nomina.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1731 februarii 23.

Chrysanthus Notaras, patriarcha Hierosolymitanus, cum laboribus senioque pene confici videretur, edito renunciationis libello, summam dignitatem sponte deposuit anno 1730, sacramque synodum rogavit, ut Meletium, Caesareae in Palestina metropolitanum, in suum locum designaret ad regendam sanctae civitatis ecclesiam. Venerabilis antistitis precibus libens annuit synodus, statimque latis suffragiis Meletium e sede Caesareensi ad patriarchalem Hierosolymorum sedem transtulit anno 1731 die 23 februarii. Electionis synodicum ὑπόμνημα temporum iniuria periisse videtur; huc usque tamen servata est cum Chrysanthi renunciatio tum Meletii oratio in synodo habita ad referendas antistibus gratias pro concesso summo illo dignitatis gradu. Utramque edidit Callinicus Delicanes archimandrita in opere, cui sesquipedalem hunc praefixit titulum: Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ πατριαρχικοῦ ἀρχειοφυλακείου σῳζόμενα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς σχέσεις τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου πρὸς τὰς ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ Κύπρου (1573-1863), Constantinopoli, 1904, p. 490-494.

SYNODUS DIOECESANA CORTONENSIS I

1731 aprilis 16-7.

Synodus dioecesana Cortonensis I in Italia, celebrata diebus 16 et 17 mensis aprilis anni 1731, sub Aloysio Gherardi, episcopo Cortonensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Prima synodus dioecesana ab illustriss. et reverendiss. domino d. Aloysio Gherardi, episcopo Cortonensi, s. sedi apostolicae immediate subjecto, celebrata in ecclesia cathedrali, diebus XVI & XVII aprilis anno 1731. Lucae, typis Sebastiani Dominici Cappuri. Superiorum permissu.

Sine anno (1731). In-4°, 6 f. - 229 p. - 1 f. — (Roma, libr. Bocca).

SYNODUS DIOECESANA SAN DEODATENSIS

1731 maii 9.

Synodus dioecesana San Deodatensis in Gallia, celebrata die 9 mensis maii anni 1731, sub Joanne Claudio Sommier, magno praeposito collegialis ecclesiae San Deodatensis.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Statuts publiez au synode de Saint-Diez, tenu le 9 mai 1731, par illustrissime et réverendissime monseigneur Jean-Claude Sommier, archevêque de Césarée, grand prévôt de l'insigne église collégiale de Saint-Diez. A Saint-Diez, chez Joseph Charlot, imprimeur de monseigneur l'archevêque.

Sine anno. Parvum in-12, VIII - 106 p. — (St-Dié, séminaire).

Exstat insuper praecedentibus statutis additio quaedam data sub die 29 mensis junii ejusdem anni. Haec additio servatur manuscripta in tribus circa paginis, sed an impressa fuerit, mihi incompertum est.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1731 mense iunio.

Cerasus (Κερασοῦς), Ponti oppidum, prope hodiernum *Kaneh* ad *Kerasoun Dere,* antiquissimis temporibus a metropoli Neocaesareae disiuncta, in metropolitanam dignitatem evecta est; at paulo post occupatum a Turcis Romanorum imperium, cum propter christianorum paucitatem fructuumque tenuitatem episcopo alendo impar esset, in exarchiam constituta est, ab uno alterove ex ecclesiasticis aulae patriarchicae principibus regendam. Saeculo autem XVII ad finem vergente, in ditionem metropolitani Trapezuntini ea condicione subiuncta est, ut exarcho patriarchico triginta vel quadraginta grossos annua salaria exsolveret. Ut exarchiam illam accepit Nectarius, metropolita Trapezuntinus, huius magnam partem vendidit Philotheo, archiepiscopo Chaldiae, circa annum 1700, praeter sacros canones, quibus disertis verbis prohibetur ecclesiasticorum bonorum abalienatio. Re ad synodum delata a Païsio, Nectarii successore, praecepit synodus, anno 1708, ut loca venumdata in antiquum statum redigerentur. Quam sententiam iterum anno 1731, mense iunio, edidit sacra synodus. Ex originali, in archivo metropolis Trapezuntis asservato, decretum illud typis mandavit Triantaphyllides, Οἱ φυγάδες (Athenis, 1870), p. 151-154, omissis tamen episcoporum nominibus tredecim, quorum undecim tantum referuntur in apographo quod exstat in codice 124 patriarchatus

Hierosolymorum, fol. 94-95, videlicet: Neophytus Caesareae, Parthenius Nicomediae, Callinicus Nicaeae, Nicodemus Chalcedonis, Macarius Prusae, Neophytus Rhodi, Constantius Mitylenae, Macarius Bizyae, Nicodemus Dercorum, Theocletus Proconnesi, Methodius Lititzae. Cf. A. Papadopulus-Kerameus, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, t. I (Petropoli, 1891), p. 216.

SYNODUS DIOECESANA BENEVENTANA I

1731 augusti 24.

Synodus dioecesana Beneventana I, celebrata die 24 mensis augusti anni 1731, sub Sinibaldo ab Auria, archiepiscopo Beneventano.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Prima dioecesana synodus sanctae Beneventanae ecclesiae ab illustriss. et reverendiss. in Christo patre et domino d. Sinibaldo ab Auria, archiepiscopo, sanctissimi domini nostri papae praelato domestico, pontificioque solio assistente, celebrata, juxta antiquum ejusdem ecclesiae morem, die 24 augusti, anno 1731. Beneventi, anno 1731, ex typographia archiepiscopali.

In-4°, 58 p.-2 f. — (Roma, Vittorio Emmanuele).

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1731 mense augusto.

Monasterio Deiparae dicto *Neamone* (Νέα Μονή) in insula Chio multa praeclaraque privilegia irrogavere cum patriarchae tum imperatores Constantinopolitani, a quibus data est illi immunitas a publicis vectigalibus, exemptio ab episcopo loci, libertas a quovis alio magistratu ecclesiastico aut civili. Quae omnia iura, non ita pridem a Cosma patriarcha confirmata, rursus rata habuit sacra synodus edito sigillio mense augusto anni 1731, cuius initium ita se habet: Τῆς ἐκκλησιαστικῆς περὶ πάντα προνοίας περισπούδαστον καὶ προὐργιαίτατον ἔργον τελεῖ τὸ συνιστᾶν ὑπερτερόντως καὶ κρατύνειν, ὡς ἔνεστι, κατὰ πάντα καιρὸν τὰ καλῶς καὶ εὐλόγως πεπραγμένα παρὰ τῶν προγενεστέρων ἀοιδίμων πατριαρχῶν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ καταστάσει τοῦ χριστωνύμου πληρώματος εἰς καταρτισμὸν τῆς πνευματικῆς ὁλομελείας. Episcoporum nomina haec sunt: Païsius patriarcha, — Parthenius Caesareae, — Gerasimus Cyzici, — Seraphim Nicomediae, — Callinicus Nicaeae, — Nicodemus Chalcedonis, — Gregorius Prusae, — ....., Neophytus Rhodi, — Callinicus Mitylenae, — Callinicus Anchiali, — (Theocletus) Proconnesi.

Sigillium e codice 11, p. 230, tabularii patriarchalis descriptum typis mandavit Ioachim Phoropulus in Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ, t. XIX (1899), p. 247-249, omissa tamen una alterave subscriptione, quam legere non potuit. Theocleti nomen ipse addidi.

SYNODUS DIOECESANA AMBIANENSIS

1731.

Synodus dioecesana Ambianensis in Gallia, celebrata anno 1731, sub Petro de Sabatier, episcopo Ambianensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Actes de l'église d'Amiens, (1849), II, 282-97.

SYNODUS DIOECESANA CANARIENSIS I

1731/4.

Synodus dioecesana Canariensis I, celebrata annis 1731/4, sub Petro Manuele Davila y Cardenas, episcopo Canariensi.

Cf. Gams, *Series episcoporum,* (1873), p. 23.

SYNODUS DIOECESANA SUANA I

1732 junii 16-7.

Synodus dioecesana Suana I in Italia, celebrata diebus 16 et 17 mensis junii anni 1732, sub Christophoro Palmieri, episcopo Suano.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Constitutiones synodales editae et promulgatae ab illustrissimo et reverendissimo domino d. Christophoro Palmieri, patritio Senense & episcopo Suanae, in prima sua dioecesana synodo habita Pitiliani, die XVI & XVII junii MDCCXXXII. Romae, M.DCC.XXXIV, typis Joannis Zempel, prope montem Jordanum. Superiorum permissu.

In-4°, 32 p. — (Roma, libr. Bocca).

SYNODUS DIOECESANA BENEVENTANA II

1732 augusti 24.

Synodus dioecesana Beneventana II, celebrata die 24 mensis augusti anni 1732, sub Sinibaldo ab Auria, cardinali archiepiscopo Beneventano.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Secunda dioecesana synodus sanctae Beneventanae ecclesiae, ab eminentiss. et reverendiss. in Christo patre ac dom. d. Sinibaldo, miseratione divina tit. S. Hieronymi Illyricorum s. R. eccl. presbytero cardinali ab Auria, archiepiscopo, celebrata, juxta antiquum ejusdem ecclesiae morem, die 24 augusti 1732. Beneventi, anno 1732, ex typographia archiepiscopali.

In-4°, 58 p.-2 f. — (Roma, Vittorio Emmanuele).

SYNODUS DIOECESANA FLORENTINA

1732 septembris 24.

Synodus dioecesana Florentina, celebrata die A 24 mensis septembris anni 1732, sub Josepho Maria Martelli, archiepiscopo Florentino.

Exstant constitutiones synodales in sequentibus operibus:

1) Decreta synodi dioecesanae Florentinae, celebratae in ecclesia metropolitana die XXIV septembris MDCCXXXII . . . *[Desunt quaedam verba]* . . . ex typographia Francisci Moücke. Praesidum permissu.

In-4°, XXIV-223 p. — (Carpentras, ville).

2) Decreta synodi dioecesanae Florentinae, celebratae in ecclesia metropolitana die XXIV septembris MDCCXXXII. Editio altera, multis excerptis locupletata ex r. r. pontificum, conciliorum generalium et anteactarum synodorum Florentinarum, illius praesertim anni MDCCX sanctionibus, necnon recentioribus Florentinorum antistitum decretis adaucta. Florentiae, in archiepiscopali typographia, ad crucem rubram, MDCCCXXX.

In-4°, 268 p. - 1 f. — (Paris, Bibl. nat. B 3400).

Synodus Florentina dioecesana celebrata anno 1732 habetur pag. IX-162. Quaedam ex synodo item dioecesana anni 1710 habentur pag. 163-268. Haec nova editio curata est a Ferdinando Minucci, archiepiscopo Florentino.

SYNODUS DIOECESANA FOGARASIENSIS

ecclesiae Rumenorum unitae (graeco-catholicae) in Transilvania atque Hungaria Fogarasini, a die 28 ad diem 30 septembris 1732.

Novus episcopus Fogarasiensis, Joannes Inno- B centius Klein, nominatus ab imperatore die 25 februarii 1729, praeconizatus die 11 septembris 1730, consecratus die 25 octobris (5 novembris) ejusdem anni, sedem suam non adiit nisi die 28 septembris 1732 [1]). Ecclesia igitur Fogarasiensis viduata erat pastore jam a quinque annis (1727-32), qui additi octo annis (1713-21) sedis vacantis post mortem Athanasii, intervallum efficiunt longius quam sine detrimento notabili perferre potuisset juvenis ecclesia unita. Non est igitur mirandum, si episcopus Klein de synodo reformatorio cogitaverit, convocando jam occasione suae installationis.

Statum cleri uno verbo complectendo dici potest, synodos transactos annorum 1725 et 1728 C parum valde profuisse. Iidem recurrunt abusus, ut tempore episcopi Pataki, sed novi etiam indicantur. Quorum numero est portatio sacrae synaxis ad aegrotos per manus laicorum, benedictio nuptiarum absque praevia terna proclamatione bannorum, usurpatio jurisdictionis alienae.

Magna quaestio jamdudum agitabatur circa numerum personarum ecclesiasticarum, quibus immunitas a vectigalibus et ab oneribus rusticis recognosci deberet. Ritus enim graecus ab unico sacerdote et sacrista (aedituo) nequaquam observari potest; magistratus autem et domini fundorum hoc considerare renuebant. Imo gubernium Transilvanum anno 1699 numerum poparum restrinxerat ad unum pro parvis, ad duos pro majoribus paroeciis [2]). Inde conflictus interminabiles, quorum solutio decisionem aliquam synodalem exposcebat. Ad causam ipsam necnon situationem temporalem D cleri ordinandam neo-episcopus solus sufficiens videbatur, quippe qui magna imperatoris fruebatur gratia, cujus argumentum est ejus nominatio in baronem de Szád die 5 septembris 1729.

Die igitur 28 septembris 1732, Fogarasini, revera generalis convenit synodus. Aderant enim duo vicarii generales, reliqui archidiaconi vel archipresbyteri, et plurimi alii parochi et popae. Praesidebat episcopus Klein, eique astitit, ut theologus et causarum generalis auditor, P. Georgius Regai soc. Iesu. Acta primo vulgata fuere a Petro Maior, in sua historia ecclesiae Rumenorum [3]), p. 390-2, juxta „exemplar authenticum sigillo episcopi munitum". Sed impressio historiae repentine interrupta est p. 392, simul cum articulo XVII. Reliqua acta, ab articulo XVIII ad finem, primo edidit J. Moldovan, *Acte sinodali ale basericei romane de Alb'a Julia si Fogarasiu,* (Blasiu, 1869 et 1872, 2 vol.), vol. II, p. 99-100, juxta „vetus transsumptum". Caeterum Moldovan acta omnia typis mandavit, ut et N. Nilles soc. Iesu, *Symbolae ad illustrandam historiam ecclesiae orientalis in terris coronae s. Stephani,* (Oeniponte, 1885), p. 520-3. Sequens impressio desumpta est ex praedictis editionibus primis, rationali reddita interpunctione, integratis abreviationibus et liberiori usu majuscularum. Textus ponitur tantum sermone latino, prout in omnibus editionibus citatis, quia archetypum Rumenum non cognoscitur.

ACTA SYNODI.

Sit laus Deo Patri, Deo Filio, Deo Spiritui sancto, Amen.

Anno Domini 1732, post installationem illustrissimi ac reverendissimi domini domini, Joannis Innocentii Klein, liberi baronis de Szád [1]), Dei et sedis apostolicae gratia venerabilis cleri graeci ritus uniti in Transilvania episcopi Fogarasiensis, ab excelso gubernio regio Transilvanico pro die 28 mensis septembris Fogarasinum indictam, eodemque die cum solemnitate celebratam, sequentibus post nominatum diebus, 29 videlicet et 30 ejusdem mensis, sub praesidio dicti illustrissimi domini episcopi, praesentibus admodum reverendo patre Georgio Regai e soc. Iesu, saepe nominati domini episcopi theologo, reverendissimis item dominis Stephano Pap, Timandi Sukiensi [2]) et Nicolao Pap, Benyiensi [3]) jam dicti venerabilis cleri graeci ritus uniti generalibus vicariis, reliquisque ejusdem cleri archidiaconis honorandis ac quam plurimis aliis parochis et popis suis titulis dignissimis, ibidem pro declarata installatione accersitis et convocatis: instituitur generalis synedria, in qua sequentia pertractantur et concluduntur:

1. Cum episcopus pro pertractandis negotiis ecclesiasticis totum venerabilem clerum, titulo generalis synedriae, diversis locis ac temporibus reassumendis adesse et defatigare onerosum nimis censeat, conclusum adeoque est, ut pro similibus occurentiis, ad instar normae a suo praedecessore

[1]) Cf. egregiam biographiam istius episcopi scriptam a Dr. A. Bunea, *Episcopul Ioan Inocentiu Klein,* Blas, 1900, p. 6-8.

[2]) Bunea op. c., p. 33.

[3]) P. Maior, *Istoria besêricei Românilor,* Buda, 1813.

[1]) Saad, Szod, in Transilvaniae comitatu Szeben, locus est natalis episcopi Klein.

[2]) Juc, Alsó-Zsuk, in Transilvaniae comitatu Alsó-Fehér.

[3]) Biĭa, Magyar-Bénye, in Transilvaniae comitatu Kis-Küküllö.

in similibus practizatae[1]), duodenaria ex ipsis archidiaconis selectioribus domino episcopo assistens erigeretur corona.

2. Ut saltem ab externis schismaticis episcopis ordinati ac tandem per legitimum unitum episcopum sacrae unioni aggregati popae ea qua alii parochi praerogativa uti ac gaudere arceantur impedianturque, deliberatum est, ut unusquisque eorum singulum et singulum pro investitura venerabili clero pendat ducatum. Hoc idem sentiendum est etiam de aliis parochias suas ingressuris.

3. Terminatur reverendissimorum dominorum vicariorum authoritas, quae pro parte domini Sukiensis a confiniis Hungariae usque ad fluvios Maros et Aranyos se extendet; domini autem Benyiensis erit reliqua provinciae pars nominatis duobus fluviis a superiore distincta.

4. Pro exigentia ritus uniti plane necessarium videtur unamquamque ecclesiam quatuor personis esse praeditam, duobus videlicet popis, diacono et aedituo, quos a servitiis publicis venerabilis clerus erga suum posse tenebitur conservare immunes.

5. Venerabilis cleri secretarius non aliunde quam a dominis archidiaconis singulo et singulo exsolvetur imperiali, annuatim[2]).

6. Pro distinctione poparum et saecularium impositum est, popas condecenti clericali habitu vestitos esse, sub poena florenorum 12, quam a refractariis exiget archidiaconus dioecesis.

7. Cavebunt item popae Deo fideique christianae detestabiles convitiationes ac vituperia, a plebeis usurpari male solita; reus enim similium aeque 12 florenorum poena punietur, in quam non absimiliter incurret laicus sacerdotem suum convitians.

8. Si qui autem poparum in popinis cum scandalo aliorum iteratis vicibus helluari et per plateas titubantes divagari deprehenderentur, tales toties quoties jam dicta 12 florenorum poena ab iisdem irremissibiliter exigenda venient puniendi. Archidiaconi vero duplicatae subjiciuntur. Poenae autem bursali impares, ad satisfactionem usque, limitato a suis superioribus luant peccati poenas arresto[3]).

9. Pro cavendo illo ordinario scommate, quo popae a vulgo lacessantur, nimirum *quod popae Valachici sint furum praecones*[4]), serio cavebunt, ne cum ejusmodi farinae hominibus conversentur, aut similes scienter hospitio excipiant; sontes enim inevitabili eaque legali afficiendos sese noverint poena.

10. Cavebunt item expost popae (quod nonnunquam contigisse perhibetur) sacram communionem aegrotis seu de loco in locum deferendam laicorum manibus concredere, sub poena florenorum 12; quam aeque subibit et laicus illam irreverenter tangens.

11. Et quemadmodum sui muneris erat antea etiam, ita deinceps laudabilius unusquisque plebanus divina frequentare suam instruet plebem, teneros aeque ac imbecilliores cultui divino assuefaciet; ex quo major adultam inter et teneriorem plebem timor domini invalescat. Et cum non sine doloris sensu experiamur, etiam diebus festis plebanos saepius parietibus quam plebi sacra celebrare verbumque Dei depraedicare, conclusum itaque est, ut si quis laicorum, ex supina negligentia domi stertendo, sacra negligere[1]) ecclesiasticis insimularetur, is prima vice a parocho serio admoneatur, secundario idem divinorum negligens repertus denariis 50, tertia vice autem floreno altari cedentibus irremissibiliter puniatur.

12. Pariformiter, si quis parochorum liturgiam sine legitima excusatione celebrare neglexerit, ab archidiacono suo aeque 12 florenis sit puniendus, cui liturgiae auditorium quoque praestabit necessaria[2]).

13. Festa fori, id est magna, non observantes popae eadem florenorum poena, laici vero tribus florenis sunt puniendi[3]).

14. Ii etiam popae, qui extra rituale pro casibus reservatis et urgentibus sacram confessionem aut baptismum saluti plebis summe necessaria ignoranter et vitiose administrare deprehenderentur, eadem 12 florenorum poena puniendi veniunt[4]).

15. Cavebunt in posterum sacerdotes plebem ab ecclesiis excludere et eas ei interdicere, aut ex injuria quadam cuipiam sacram synaxim denegare, sub poena graviori[5]). Ad quod accedit, ut plebani etiam dies feriales pro suo interesse plebi pro festis ne denuncient.

16. Si quis autem sacerdos ante ternam denunciationem canonicam quospiam copulaverit, talis irremissibiliter 24 florenis sit puniendus. In rebus autem circa hanc materiam dubiis a parochis consulendus sit archidiaconus dioecesanus. Hac eadem poena serio injungitur, ne laicos alterius curae commissos sine legitima causa et ratione copulare praesumat. Secundario: semerarii autem falcemque in alterius messem immittentes eo facto officio priventur; quo instituto sancte observato, infinitae et periculosae illae tricae tollantur. Copulandi autem, quemadmodum aliarum religionum asseclae, pari modo nostri quoque parochis suis de praestandis tribus marianis erunt provisi.

17. Quemadmodum periculosum nimis est etiam saecularibus sacram confessionem rarius adire et s. communione sese munire, ita damnabile et scandalosum evenit, sacerdotes quoad primum a plebe notari. Conclusum igitur est, singulos sacerdotes omni mense saltem semel hoc bono et salutari exemplo populo praelucere debere sub poena florenorum 12[6]).

18. Qui autem clancularie cum pagensibus parochiam conducere sibi praesumerent, tales immediate ex ejusmodi parochia medio officialium ecclesiasticorum expellendi sunt.

19. Cavebunt in posterum tam sacerdotes quam saeculares longiorem prolium suarum in scholis schismaticorum et acatholicorum periculosam nimis educationem, sub poena a domino episcopo arbitrative ipsis infligenda[7])

20. et ultimo. Imponitur dominis archidiaconis serio, ut pro directione sua unusquique statuta haec, hac synodo generali confirmata, et edita ab illustrissimo domino episcopo, authentice inque

---

[1]) Cf. synodum anni 1728, col. 947.

[2]) Cf. litteras episcopi Pataki, in actis synodi anni 1725, col. 256.

[3]) Circa tres ultimos articulos cf. articulum V synodi anni 1725, et III atque VIII synodi anni 1728, col. 260 et 948-949.

[4]) Popas revera de hujusmodi delicto accusatos fuisse testatur Nilles op. c., p. 521, nota 2, ex relatione militari synchrona.

[1]) Intellige: relinquere.

[2]) Intelligendum videtur de parochis liturgiam omittentibus, quamvis ab auditorio, nempe a parochianis, sustententur.

[3]) Circa tres ultimos articulos cf. articulum VI synodi anni 1725, et VIII atque XXI synodi anni 1728, col. 260, 949 et 951.

[4]) Cf. articulum VIII synodi anni 1725 et V synodi anni 1728, col. 261 et 948.

[5]) Cf. articulum VI synodi anni 1728, col. 949.

[6]) Cf. articulum VI synodi anni 1725, col. 260.

[7]) Cf. articulos IV et XVIII synodi anni 1728, col. 948 et 951.

bona forma quantocius extrahant; quibus primum A semetipsos, dein clerum et ovile Dei sibi commissum, ad gloriam omnipotentis sanctorumque ejus ac ecclesiae emolumentum, muniant ac bene instructi existant. Amen.

Extradatum ad mandatum illustrissimi ac reverendissimi domini episcopi Joannis Innocentii Klein, liberi baronis de Szád, per constitutum pro hac synedria venerabilis cleri ritus graeci uniti notarium.

Paulum Pater m. p. [1]).

[1]) Iste Paulus Pater anno 1723 fuerat „civitatis Claudianopolis senator et deputatus". Bunea op. c., p. 10, nota 1.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

in qua Païsius patriarcha sede sua deiicitur (1732 mense septembri).

In eo quem conscripsit patriarcharum Constantinopolitanorum catalogo, Pancratius Demares, hierodiaconus Ioanninensis, asserit Hieremiam secundo rexisse orthodoxorum ecclesiam per septem menses; cum autem certissimis indiciis exploratum habeatur, Seraphim, Hieremiae successorem, inauguratum esse patriarcham die 9 aprilis 1733, hinc recte colligitur eundem Hieremiam ad summam dignitatem iterum pervenisse circa mensem septembrem anni antecedentis. Ubi vero sedem patriarchalem adeptus est, statim cura illi fuit Païsium, praedecessorem suum, a quo et ipse deiectus fuerat, maioris excommunicationis poena multare, lata synodali sententia, quam Critias ecclesiarcha eodem calamo et atramento conscripsit, quo sex ante annis severissimum eum exauctorationis libellum in Hieremiam exaraverat, qui typis supra excusus est [col. 661-78]. Ea in codice τοῦ Κριτίου, p. 116-118, exstat hoc praefixo titulo: Καθαίρεσις τοῦ Παϊσίου μετὰ τὴν δευτέραν πατριαρχείαν τοῦ Ἱερεμίου, σχεδιασθεῖσα μὲν διὰ τὴν ἐπαγομένην βίαν, οὐ μὴν δὲ εἰς ἔκβασιν ἐλθοῦσα, ἀλλὰ παραυτίκα ἐμποδισθεῖσα. Ita vero incipit: Τὸ τῆς ἐξουσίας καὶ ἀρχῆς μέγεθος, καὶ μάλιστα τῆς ἀνωτάτω πασῶν καὶ ἐκκλησιαστικῆς, ἀπαιτεῖ C πάντως καὶ φρονήματος μέγεθος, μεγαλοφυΐαν τε καὶ μεγαλόνοιαν ὄντως ἐπιζητεῖ, καὶ ἀρετῶν καταλλήλων συνδρομῇ συγκροτεῖται καὶ ἠθῶν συνίσταται κοσμιότητι. Multa aggerat verba in summa sententiarum ieiunitate egregius ille vocabulorum opifex; ad contumelias etiam descendit, ut ex eo quod sequitur fragmento colligere est: Τοιοῦτος ὤφθη ἐν τοῖς παροῦσι καιροῖς καὶ ὁ κατὰ παραχώρησιν θεοῦ φθάσας πατριαρχεῦσαι Παΐσιος, ὅστις ἐν συναισθήσει τῆς ἰδίας φύσεως καὶ καταστάσεως μὴ ἐλθὼν οὐδὲ ὁποῖος ἦν τὴν ἀρχὴν διανοηθείς, ἀλλὰ τῇ τῆς τύχης εὐμενείᾳ φυσιωθεὶς καὶ τῇ ἀθρόον καὶ παρ' ἐλπίδα τῆς ἱεραρχίας ἀξίᾳ, εἰς ἐπίσημον καὶ ἔγκριτον θρόνον τῆς Νικομηδέων μητροπόλεως ὑψοῖ τὴν διάνοιαν μετεωρήσας οὐκ ἠρκέσθη τῷ τοσούτῳ μεγέθει τοῦ ἀξιώματος, πᾶσαν αὐτοῦ ὑπερβαίνοντος ἀξίαν τε καὶ B κατάστασιν, οὔτε ἐφησυχάσας ἠνέσχετο τῷ περιόντι τῆς τιμῆς, τῷ χόρῳ (cod. χρόνῳ) τῶν ἐγκρίτων ἀρχιερέων συναριθμούμενος καὶ πάσης φιλανθρωπίας καὶ χάριτος καὶ εὐεργεσίας παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἀξιούμενος, ἀλλὰ τῷ κόρῳ τῆς τιμῆς μεθυσθεὶς καὶ τοῖς εὐτυχήμασιν ὑποκλαπεὶς τὴν διάνοιαν, εἰς ἀλλόκοτον ἐξηνέχθη φαντασίαν, καὶ ἀχαριστίαν νοσήσας, τὰ τῆς ἐπιβουλῆς ἐξαρτύει καὶ σκευωρεῖ καθ' ἡμῶν τε καὶ τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας· καὶ καιροῦ ἐπιτηδείου δραξάμενος, ἐπειδὰν ὁ καθ' ἡμῶν ἄρης δεινῶς ἐνέπυε καὶ ἐδραματουργοῦντο τὰ κάκιστα, ἐπειδὰν οἱ τὸν λάκκον ὠρύσσοντες ἐνέπεσον εἰς αὐτὸν καὶ δεδώκασι τἀπίχειρα τῆς δραματουργίας, ἀποπληξίᾳ ἐλεεινεῖ τὸ ζῆν καταστρέψαντες, τότε ὁ καλὸς οὗτος Παΐσιος διαδέχεται τὴν ἐπιβουλὴν καὶ ἀναπληροῖ τὸ ἐκείνων ὑστέρημα, καὶ λάθρα τῇ καθ' ἡμᾶς ἐπιθέσει ἐπιχειρεῖ καὶ ἁρπάζειν τὸν πατριαρχικὸν θρόνον καὶ εἰς ὑπερόριον φυγὴν τῆς πανερήμου ἐσχατιᾶς τοῦ Σινᾶ ἡμᾶς τοὺς οὐδὲν ἠδικηκότας, ἀλλὰ τὰ μέγιστα αὐτὸν εὐεργετηκότας σκαιῶς ἀπανθρώπως ἀποπέμπεται, οὔτε φιλίαν αἰδεσθεὶς οὔτε τὰς προηγησαμένας εἰς αὐτὸν χάριτας αἰσχυνθείς, οὐ γῆρας δυσωπηθείς, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἐπικάμψαι ψυχὴν δυναμένων ἐπὶ νοῦν θέμενος, ἀλλ' ὥσπερ τις πολέμιος καὶ ἄσπονδος ἐχθρὸς τῇ καθ' ἡμᾶς ἐνετρύφα κακουχίᾳ τε καὶ ταλαιπωρίᾳ, θεῶν ὄπιν (τὸ τοῦ λόγου) τὸ παράπαν οὐκ ἀντελεγόμενος.

Temporis notae, itemque episcoporum nomina prorsus absunt.

SYNODUS DIOECESANA VIVARIENSIS

1732 mense octobri.

Synodus dioecesana Vivariensis in Gallia, celebrata mense octobri anni 1732, sub Francisco Rainaldo de Villeneuve, episcopo Vivariensi. D

De hac synodo confer opus cui titulus:

Abbé Roche, *Armorial de Viviers,* II, 294.

SYNODUS DIOECESANA AMBIANENSIS

1732.

Synodus dioecesana Ambianensis in Gallia, celebrata anno 1732, sub Petro de Sabatier, episcopo Ambianensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Actes de l'église d'Amiens, (1849), II, 300-11.

SYNODUS DIOECESANA FERENTINA

1732.

Synodus dioecesana Ferentina in Italia, celebrata anno 1732, sub Fabricio Borgia, episcopo Ferentino.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Synodus dioecesana Ferentina, anni 1732. Maceratae, 1732. In-4° — (Roma, Propaganda. — *Ipse non vidi).*

SYNODUS DIOECESANA POLITIANA

1732.

Synodus dioecesana Politiana (Montepulciano in Italia), celebrata anno 1732, sub Antonio Maria Vantini, episcopo Politiano. A

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Synodus dioecesana Politiana, anni 1732. Senis, 1733. In-4° — (Roma, libr. Bocca. — *Ipse non vidi).*

SYNODUS DIOECESANA SUESSIONENSIS

1733 aprilis 15.

Synodus dioecesana Suessionensis, celebrata die 15 mensis aprilis anni 1733, sub Carolo Francisco Le Febvre de Laubrière, episcopo Suessionensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Ordonnances synodales . . . *[supra col. 105].*

SYNODUS DIOECESANA SEPTEMPEDANA

1733 aprilis 19-21.

Synodus dioecesana Septempedana in Italia, celebrata a die 19 ad diem 21 mensis aprilis anni 1733, sub Dionysio Pieragostini, episcopo Septempedano. B

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Synodus dioecesana Septempedanae ecclesiae sancti Severini, ab illustrissimo & reverendissimo domino Dionysio Pieragostini, patritio Camerte, episcopo Septempedano, ss. d. n. papae praelato domestico, ejusq. pontificio solio assistente, habita dominica secunda post pascha & duabus sequentibus feriis, XIX, XX & XXI aprilis MDCCXXXIII, Clemente XII pont. optim. max. *[Insigne.]* Camerini, ex typographia Joannis Baptistae Gabrielli, 1735. Superiorum permissu.

In-4°, 6 f. - 164 p., cum fronte et 1 fig. — (Paris, Bibl. nat. B 3382).

Pag. 77-134, habetur appendix documentorum ad hanc synodum attinentium.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

in qua, Hieremia amoto, Seraphim patriarcha inauguratur (1733 mense aprili).

Sedis Constantinopolitanae ea videtur esse lex longo usu comprobata, ut priorem patriarcham novus patriarcha tanquam clavum clavus eiiciat. Vix a septem mensibus navis spiritualis gubernacula tractabat Hieremias, cum, coniuratione inita, in eius locum Seraphim Nicomediensem subrogarunt sacrae synodi antistites. Hic in patriarchatus possessionem venit die 9 aprilis 1733, teste Demare hierodiacono, qui in suo patriarcharum Byzantinorum catalogo nondum edito hanc notam affert: „1733 ἀπριλίου θ', προσφώνημα Γερασίμου Ἡρακλείας πρὸς τὸν πατριάρχην Σεραφεὶμ ἐπὶ τῇ ἐγχειρίσει τῆς πατερίτζας. Συλλογὴ πατριαρχικῶν γραμμάτων τόμῳ Α' σελίδι 20, καὶ μήνυμα μέγα εἰς φύλλον 134 τῆς αὐτῆς καὶ εἰς φύλλον 161." Ubi sciendum, duas futuro patriarchae solere dari in ecclesia Graeca significationes seu iudicia. Prius vocatur μήνυμα μικρόν, i. e. *iudicium minus;* posterius autem μήνυμα μέγα, *significatio maior* seu *iudicium maius.* Et utrumque quidem ipso creationis die datur.

Exstat in codice Critiano, p. 30-32, illius synodi acta, in qua Seraphim in patriarcham evectus est, et his quidem verbis incipiunt: Μεγάλη τῳόντι καὶ ἀνερμήνευτος ἡ περὶ τὸ γένος τῶν ὀρθοδόξων κηδεμονία καὶ πρόνοια τοῦ φιλανθρωποτάτου θεοῦ. Ubi haec de Hieremia electo scribuntur: Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ μεγάλη ἐκκλησία, ἡ κοινὴ μήτηρ καὶ προστάτις πασῶν τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς ὀρθοδόξων, καὶ ὁ κατ' αὐτὴν ἁγιώτατος ἀποστολικὸς πατριαρχικὸς καὶ οἰκουμενικὸς θρόνος, κρίμασιν οἷς μόνος οἶδε θεός, ἔφθασε πρὸ ὀλίγου ἤδη καιροῦ ἐν στερήσει γενέσθαι γνησίου καὶ ἀξίου ποιμένος δυναμένου διεξάγειν αὐτὴν εὐαγγελικῶς καὶ θεαρέστως, ἅτε τοῦ ἐπιβατικῶς ἐπελθόντος αὐτῇ τὸ δεύτερον κὺρ Ἱερεμίου ἀδυνάτου πάντῃ καὶ ἀπροσφόρου ἀναφανέντος εἰς τὴν προστασίαν καὶ διοίκησιν αὐτῆς οὐ μόνον διὰ τὰ σωματικὰ πηρώματα καὶ τὴν ὡς εἰπεῖν παραλυσίαν, δι' ἣν σχεδὸν ἀκίνητος ἦν πάντῃ καὶ ἀνενέργητος οὐ μόνον εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ θεῖα τῆς ἱερᾶς ἡμῶν ἁγιστείας καὶ εὐσεβοῦς πίστεως λειτουργήματα, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἔξω καὶ πολιτικὰ διοικήματα, καὶ μονονοὺκ εἰκὼν καὶ σκιὰ πατριάρχου ἐν νεκρῷ καὶ ἀψύχῳ ἐνοικουροῦσα καὶ ἐπιφαινομένη τῷ σώματι, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλα τινὰ παρομαρτοῦντα τῇ τοιαύτῃ δεινώσει ἄτοπα καὶ δεινά, καὶ ἑνὶ λόγῳ διὰ τὸ ἐστερεῖσθαι τὴν πνευματικὴν τῆς Χριστοῦ ἐκκλησίας καθόλου ποιμαντορίαν τοῦ ἀρχικοῦ ποιμένος, τὸ σῶμα τῆς κεφαλῆς καὶ τὴν παγκόσμιον ταύτην ὁλκάδα τοῦ κυβερνήτου, — οὗ ἕνεκα οὐκ ἀνασχετὸν ἡγησάμενοι παριδεῖν ἀθεράπευτον τὴν κοινὴν ταύτην λύμην καὶ ζημίαν τῆς ἐκκλησίας καὶ φθορὰν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου καὶ τὸ ἀποίμαντον ὅλως καὶ ἀπροστάτευτον τοῦ ὀρθοδόξου συστήματος, συνελθόντες ὁμοθυμαδὸν οἵ τε ἐνδημοῦντες ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχιερεῖς μετὰ τοῦ τιμιωτάτου ἐνδοξοτάτου καὶ πανευγενεστάτου ἄρχοντος μεγάλου λογοθέτου καὶ γενικοῦ ἑρμηνέως κυρίου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν λοιπῶν τιμιωτάτων καὶ λογιωτάτων κληρικῶν τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας καὶ εὐγενεστάτων καὶ ἐνδοξοτάτων ἀρχόντων τῶν τε καπικεχαγιάδων Οὐγγροβλαχίας καὶ Μολδοβλαχίας, καὶ λοιπῶν ἐπισήμων τῆς βασιλευούσης ταύτης τῶν πόλεων καὶ παντὸς τοῦ εὐαγοῦς κλήρου τε καὶ συστήματος ἱερατικοῦ τε καὶ λαϊκοῦ, διὰ κοινῆς καὶ ὁμοφώνου βουλῆς σκέψεώς τε καὶ συναινέσεως, αὐτὸν μὲν διὰ τὰς ῥηθείσας αἰτίας ἀποκινηθῆναι τοῦ οἰκουμενικοῦ τούτου θρόνου, ἄλλον δ' ἀντικατασταθῆναι διὰ κοινῆς ἐκλογῆς καὶ κανονικῶν ψήφων ποιμένα ἄξιον. Οὗ ἕνεκα καὶ διεμηνύσαμεν αὐτῷ ἰδιοθελῶς παραιτηθῆναι, λαβόντι τὴν ἀποχρῶσαν βοήθειαν παρὰ τῆς ἐκκλησίας εἰς τὰ πρὸς ζωάρκειαν. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος τῇ φιλοδοξίᾳ νικώμενος καὶ τῆς ἰδίας ἀσθενείας καὶ πορώσεως οὐκ ἐπαισθανόμενος, ἀδυσώπητος ἦν, κἀντεῦθεν καὶ μυρίαι ῥᾳδιουργίαι ἐκινοῦντο, μάχη τε καὶ πόλεμος ἀνερρήγνυντο καὶ κίνδυνος ἠπηλεῖτο τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκ τῆς ἐνστάσεως, ἡ μὲν ἐκλογὴ καὶ αἱ ψῆφοι κανονικῶς προβᾶσαι καὶ ταῖς ἁπάντων γνώμαις κεκυρωμέναι ἔμενον ἔκτοτε ὅσον ἐκ μέρους τῆς ἐκκλησίας ἀπηρτισμέναι καὶ τὴν παρὰ θεοῦ ῥοπὴν περιμένουσαι, ἐλείπετο δὲ ἡ παρὰ τοῦ βασιλικοῦ κράτους ἀπόφασις, ἣν ἐξαιτουμένοις

κοινῶς πᾶσιν ἡμῖν ὁ τῶν ἀγαθῶν πρύτανις καὶ χορηγὸς θεός, γενόμενος ἵλεως, ἐδωρήσατο φιλαγάθως, νεύσας εἰς τὰς καρδίας τῶν πολυχρονίων ἡμῶν αὐθεντῶν ἡγεμόνων τε καὶ ἐξουσιαστῶν, οἵτινες ἐπεγνωκότες ἤδη καὶ βεβαιωθέντες καλῶς τὴν κοινὴν ἡμῶν ταύτην δυστυχίαν καὶ ἀθλιότητα καὶ σπλαγχνισθέντες ἐφ' ἡμῖν κακῶς πάσχουσιν, ἐκεῖνον μὲν ἔξωσαν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ὡς ἀπρόσφορον καὶ ἀδόκιμον, τὴν δὲ προγεγενημένην διὰ κανονικῶν ψήφων ἐκλογὴν ἀποδεξάμενοι, συνεχώρησαν προχειρίσασθαι καὶ προβαλέσθαι κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἔθος τῇ ἐκκλησίᾳ τὸν ἄξιον προστάτην καὶ ποιμένα." Latis igitur suffragiis ab universo clero in ecclesia sancti Georgii, patriarcha inauguratus est Seraphim, metropolita Nicomediensis. A

Hanc electionem simul ac Hieremiae deiectionem omnibus orthodoxis notam fecit eadem synodus per encyclicas litteras, a Critia etiam conscriptas, quae in eodem codice p. 98-100 continentur, sub hoc titulo: Μετὰ τὴν δευτέραν ἔξωσιν τοῦ κὺρ Ἱερεμίου ἀσθενείᾳ σωματικῇ καὶ σχεδὸν ἀναισθησίᾳ πάσχοντος, πατριαρχεύσαντος τοῦ μακαρίτου Σεραφεὶμ, ἐγράφη τὸ παρὸν πρὸς φανέρωσιν τοῦ πράγματος καὶ νουθεσίᾳ τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν. Ita vero incipiunt: Ὁ φύσει ὑπεράγαθος καὶ πολυέλεος θεὸς ὁποῦ διὰ τὴν ἄπειρον αὐτοῦ ἀγαθότητα καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν. Quae cum nihil plane novi afferant, eas memorasse satis erit.

CONCILIUM PROVINCIALE TARRACONENSE

1733 maii 18 - julii 1.

Concilium Tarraconense per illustrissimum et reverendissimum d. d. Petrum Copons, archiepiscopum Tarraconensem, celebratum a die 18 mensis maii ad diem 1 mensis julii anni 1733. B

Convocavit concilium Tarraconem eique praefuit illm̃us archiepiscopus d. Petrus Copons; interfuerunt illm̃i domini d. Bartholomaeus Camacho Madueño, episcopus Dertusensis; d. Balthasar Bastero de Lladó, episcopus Gerundensis; procuratores illm̃orum dominorum d. Francisci de Olasso Hypenza, episcopi Illerdensis; d. Fr. Gasparis de Molina et Oviedo, episcopi Barcinonensis; d. Simeonis de Guinda et Apestegui, episcopi Urgellensis; d. Thomae Broto et Perez, episcopi Celsonensis; d. Raymundi de Marymon, episcopi Vicensis; multique abbates, syndici, priores et procuratores monasteriorum, capitulorum et communitatum provinciae ecclesiasticae. C

Tredecim sessionibus absoluta est haec synodus, quae litteris datis die 7 martii in diem 18 maii convocata erat. De tribus primis sessionibus nihil occurrit memoratu dignum. In quarta vero sessione adfuit missus a rege orator, qui subsidia ad bellum contra Mauros peteret. In decima sessione omnibus visum est, a ss. patre petere, ut in universa provincia officium proprium s. Mariae cervell. recitaretur. Quibus precibus ss. pontifex die 22 jan. 1735 annuit. In undecima sessione habita die 23 ejusdem mensis id actum est, ut synodus de incommodis, quae ex bulla in gratiam ord. Praedic. lata consequerentur, ad ss. pontificem referret. In duodecima sessione duo sunt decreta: alterum de congruis beneficiorum reditibus [infra col. 992 editum]; alterum hisce verbis conceptum:

Quamvis fel. record. Benedictus papa XIII in suo apostolico brevi, Romae expedito die 24 augusti 1728, abusibus plurimorum infensus qui munus evangelicae praedicationis, in substantiam spiritualis alimoniae institutum, vertunt in suae ipsorum ambitionis aut gloriae vanae aucupium, dum non Christum crucifixum in ostensione spiritus et virtutis enunciant, sed levissimis passim argumentis et ineptis sententiis, ad ostensionem proprii acuminis fucato sermone compositis, potius auribus populi blandiuntur, quam animis dolorem peccatorum incutiunt, salubriter statuerit ac districte praeceperit, quod, qui sacrum praedicandi ministerium susceperunt, ad singulas conciones in consueta salutatione, aliquem christianae doctrinae articulum aut divinae legis praeceptum tradant et explicent: nihilominus quia hujusmodi ordinationis salutaris intentio eluditur, cum plures punctum hoc majori studio dignum non nisi breviter nimis et per transennam aut confuse et permixtim cum aliis rebus pertingunt, ita ut saepe fideles ea, quae intenditur, doctrina et instructione omnino vacui revertantur; propterea, s. appr. conc., statuimus et mandamus, quod, quicunque munus praedicandi verbum Dei susceperint, in singulis concionibus, loco consuetae salutationis, nihil aliud quam articulum aliquod doctrinae christianae aut divinae legis praeceptum, prout animarum necessitatibus utilius esse censuerint, stylo simplici, plano et aperto tradant et explicent. Inobedientes vero coerceant ordinarii canonicis remediis, non solum sublata ipsis irremissibiliter praedicandi facultate, sed ecclesiasticis etiam censuris, ubi opus fuerit, pro modo culpae intentatis et inflictis. D

In tertia decima et ultima sessione concilium b. Vincentii a Paulo canonizationem a ss. domino esse petendem.

Haec synodus multa quoque de subsidio et immunitate tractavit.

X sessio. Prior Mercedariorum Barcinonensium supplicavit, ut officii et missae s. Mariae de Cervellon extensio ad totam provinciam a s. sede peteretur; idque a concilio petitum et a ss. pontifice concessum est die 22 januarii 1735.

XII sessio. Illm̃us d. archiepiscopus exposuit, notissimum esse et in hac provincia et in omnibus his regnis, quantis conatibus clerus suam immunitatem defenderit, tum contra exactiones tributorum, tum contra personalia gravamina, quibus ex multis annis, praesertim ex anno 1717, quo rex varia decreta ecclesiae juribus adversa edidit, vexaretur; quamobrem conveniens videri, omnes conciliorum ad regiam majestatem recursus itemque preces ad ss. pontificem missas hujus concilii actis inseri, ut de antistitum studio tuendae sacrae immunitatis constaret. Atque haec concilium probavit, et inter alia documenta in ejus actis haec reperiuntur.

✝

Jesús, María, José.

MEMORIAL AL REY NUESTRO SENOR,

que Dios guarde, y representacion jurídica, por el estado eclesiástico de Cataluña, sobre diferentes gravámenes que experimenta en sus exenciones y libertades.

Señor: Don José de Rius, canónigo de la santa iglesia de Barcelona, provisor, vicario general de aquel obispado, y síndico del estado eclesiástico del principado de Cataluña, con la mas reverente y respetuosa veneracion se pone á los reales piés

de v. M., acudiendo á la soberana piedad y católico zelo de v. M. para representar la vulneracion que experimenta aquel estado eclesiástico todos los dias en sus exenciones é inmunidades, reduciéndose cási su elevada esfera á igual ó inferior condicion que la de los seglares: y reconociendo la real intencion y mente de v. M., de contenerse dentro los términos que prescriben los cánones, concilios y bulas pontificias á tan sagrado asunto, no consintiendo v. M. que en su feliz reinado se practique aquella libre y absoluta potestad, que quieren algunos autores con lisonja, tengan los príncipes, y que no reconocieron los jurisconsultos antiguos; con grande fundamento espera el estado eclesiástico el consuelo que solicita, y de que ha de resultar un gran servicio á Dios y á v. M. Y así suplica sea servido v. M. mandar se examinen y vean los puntos que representa en el papel incluso, para que v. M. con su santo celo y piedad se sirva proveer el mas pronto y eficaz remedio, ó que siendo v. M. servido, se terminasen estas dependencias por la via regular de una contencion jurídica, oyendo los fiscales, que es la ley prescrita en Cataluña, segun la concordia de la reina d[a]. Eleonor, para decidir las competencias de las dos jurisdicciones, eclesiástica y real, y en que v. M. con el decreto de la planta nueva del gobierno de Cataluña, capítulo 50, mandó no se hiciese novedad, llamándola los autores que escriben sobre ella, como inspirada del cielo para beneficio de la pública utilidad, y entera conservacion de entrambas jurisdicciones, atajándose con ella las perturbaciones, escándalos y violencias que antes se lloraban, que lo recibirá el estado eclesiástico á merced, rogando por la salud y aciertos de v. M., de la reina nuestra señora, de los serenísimos príncipes y toda la familia real.

PUNTO I.

Sobre los bienes de los legos, que pasan á los eclesiásticos, si deben pagar catastro.

1. Pretenden los ministros de v. M. que todos los bienes de los legos, desde 1° de enero de 1716, se hallan descritos y tasados en el real catastro, y que si pasan despues á la iglesia, ó personas eclesiásticas por fundacion, sucesion ó contrato civil, deben poseerlos con la misma carga, siendo como es esta imposicion real, cierta é invariable totalmente conexa é inseparable de los bienes, porque v. M. en semejante imposicion (por estar á cargo de la dignidad real atender al mayor resguardo y bien de sus vasallos) se reputa dueño particular y privado de todos los bienes de aquellos que fueron capaces entonces de contribuir; y por derecho de dominio privado delibera el impuesto proporcionado á la urgencia [1]). Y así como la carga real contraida por pacto ó convencion del dueño privado influye con perpetuidad en el fundo, aunque haga tránsito á la iglesia, sin duda la debe influir tambien cuando la impone el príncipe á impulsos de la necesidad del estado como dueño [2]).

2. Pero esta opinion, que fue de Bartolo, diciendo que podian los príncipes seglares hacer estatuto, disponiendo que todos los bienes descritos en el catastro fuesen hipotecados á pagarlo, y que con esto aunque los adquiriesen los eclesiásticos no se librarian de él, es reprobada totalmente como repugnante á la inmunidad [1]), y aun el mismo Bartolo se retractó despues, escribiendo sobre la ley *placet cod. de sacrosanctis ecclesiis,* y en el concilio CLXXX, como refiere Pignatello en el lugar citado, *ubi proxime num. 6.*

3. Siendo como es la inmunidad eclesiástica de derecho divino, autorizada con todas las leyes canónicas y constituciones de los príncipes católicos, no puede venir por ningun caso perjudicada por edicto ni ley alguna dimanada de la real soberana potestad [2]), confessando los mismos príncipes que cualesquiera ley contraria á ella es nula y de ningun valor, lo que procede con mayor razon en España, donde los reales ínclitos progenitores de v. M. con su santo celo prohibieron atentar lo contrario, y aun en caso de duda se debiese seguir la opinion y regla que fuese mas favorable á la iglesia [3]); y esta doctrina católica la siguen los autores de mayor nota [4]).

4. Sin que pueda hacer fuerza la excepcion en que se fundan los ministros, que se reduce no proceder en aquellas cargas, que son reales inherentes á las cosas, por las mismas cosas, de cuya naturaleza suponen ser el tributo del catastro: porque, si es cierto que los eclesiásticos ni directe ni indirecte pueden ser pechados, ni en personas ni bienes [5]), „qué importa se inventen sutilezas contra la ley divina y humana, que no atiende tanto al sonido de la voz, como á la intencion que la anima, queriendo que la iglesia deba y pueda adquirir bienes pechados“. Pero in aun todo el afan con que se ha procurado llamar el catastro *carga real* inherente á las cosas por las cosas, puede cohonestar esa imposicion. La imposicion real es aquella que se paga de la cosa, y no aquella con que se contribuye por razon de la cosa. Los censos que se cargan en la nueva poblacion de un pueblo, en la division que se hace de sus campos, siguiendo la especie de la ley *agraria,* que en Castilla llaman *censos de poblacion,* son cargas reales que se pagan de la cosa, nacen con la cosa, y siguen á la cosa, como tambien los que se imponen con el contrato enfitéutico; pero las colectas é impuestos que se dividen *per aes et libram* entre los vecinos de una provincia ó pueblo, á razon de sueldo ó mas por libra, estas cargas nunca pueden tener la naturaleza de reales, por mas que se afecte vestirlas con este nombre, siendo, como son, *mixtas,* impuestas á las personas por las cosas; y se hace mas patente esta verdad si se atiende que en el año 1715, que fue el primero de la indiccion

[1]) *L. 11, tit. 28, p. 3;* Bobadilla, *In polit. lib. 5, cap. 5, num. 7;* Ceballos, *quaest. 577;* Castillo, *De tertiis, lib. 6, cap. 17, n. 11;* Amostazo, *De causis piis, tom. 2, lib. 7, cap. 8, n. 47 et 65.*

[2]) Pignatelli, *Consult. 54, n. 23.*

[1]) Pignatelli, *consult. 54, tom. 2;* Carolus de Grafis, *De effectib. clericat. effectu 3;* Bonacina, *In bulla coenae, puncto 3, § 1, n. 4 et 16;* Gutierrez, *lib. 1, quaest. 3;* Lessius, *De justitia et jure, cap. 33, dub. 3, n. 21;* Esperello, *p. 1, decis. 35, num. 20 et 21;* Merlinus, *decis. 902, n. 68;* Suarez, *De immunitate, lib. 4, cap. 20;* Abbas, *in cap. ultimo, n. 12, De vita et honestate clericorum.*

[2]) Pignatelli, *ubi supra n. 12 et 45;* Rictius, *consil. 15, a n. 15, cap. 1, De immunitate ecclesiae in 6; L. jubemus cod. de sacrosanctis ecclesiis;* Suarez, *De immunitate, lib. 4, cap. 20, n. 25;* ibid. *Sicut non potest inchoari tributum ita nec conservari.*

[3]) Fagnano, *in cap. Ecclesia 10, De constitutionibus, quaest. 14, n. 31,* donde transcribe una real cédula de 28 de octubre de 1654, en que el señor Felipe IV expresó su ánimo con las palabras siguientes: „Siendo la intencion de s. M. de guardar á la iglesia no solo en lo claro sino en lo dudoso, y aun siendo menos opinable ha de prevalecer el favor de la iglesia.“

[4]) Barbosa, *De jure universo eccles., lib. 2, cap. 3, a n. 69, et voto 117, a n. 45;* Salgad., *De retentione bullar., p. 1, cap. 2, n. 134;* Mateu, *De re criminali, controv. 78, n. 66;* Cortiada, *tom. 1, decis. 24, n. 35 et 36.*

[5]) La bula de la cena, *cap. 18, optime;* Bonden, *tom. 2, consult. 38, n. 5, 7, 37 et 38.*

del catastro,, solo se cargó en los bienes, sitos y raíces, para poder bautizarla desde los principios con el nombre de *real;* pero en el año 1716 ya se sujetaron tambien los personales é industriales. A lo que se añade faltarle á dicha carga el ser invariable, que es otra de las calidades que quieren los autores que defienden estar sujetos los eclesiásticos [1]); pues ha tenido el catastro sus aumentos, como es á treinta por ciento, y en los comunes de las ciudades cuarenta y cinco por ciento. Y finalmente, esta imposicion ha dimanado de la real autoridad, sin ministerio alguno, contrato ni pacto hecho con los pueblos y vasallos, en el cual caso es incontrovertible que no debe pasar con la carga [2]), y aunque los pueblos han descrito sus bienes en el catastro, pero esto es porque el vasallo obediente no debe oponerse á la real voluntad. Pero para celebrarse un contrato debe ser necesario un positivo consentimiento de las partes, que no puede presumirse de la aquiescencia de los pueblos, nacida de un acto necesario de obediencia, hija del temor reverencial y respetuosa veneracion que deben á v. M. como á su señor natural, lo que no sucede así en el contrato enfitéutico, donde no es dudable del contrato libre y espontáneo hecho por el posesor de la cosa, el cual recibió el precio del censo, ó el equivalente correspectivo á la servitud carga que impuso sobre sus bienes. Y finalmente, bastante perjuicio se sigue á las iglesias de que el catastro impuesto en 1716 haya de ser anterior á otras cualesquiera deudas que los legos puedan haber contraido, y hipotecas sobre sus patrimonios, aunque sean antiquísimas y á favor de la iglesia, como se pretende por los ministros de v. M., no sabiéndose considerar razon para retrotraer esta nueva carga á la primera adquisicion de las cosas, hecha sin fraude y con todas las solemnidades de derecho.

5. Pero cuando pudiese haber alguna duda, lo que quita todos los reparos, y con mas estrecho vínculo ata el juicio para la resolucion favorable que espera el estado eclesiástico de v. M., es la concordia que el rey d. Alonso el IV hizo con el estado eclesiástico de Cataluña en el castillo Octaviano de Nápoles á los 6 de enero de 1451, que se halla en el título *De las santas iglesias,* del segundo volúmen de las generales constituciones de Cataluña, en la cual prometió el rey por sí y sus sucesores, en buena fe real, que nunca jamás pediria é impondria á las iglesias, personas eclesiásticas, ordenes, limosnas, cofradías y otros pios lugares santos ó religiosos, ahora fuesen de personas eclesiásticas ó seglares, ahora mixtas, y á los bienes de ellos, aunque fuesen patrimoniales, imposicion alguna de cuatro sueldos por libra, ú otra mayor ó menor, aun por urgente, grave ó inminente causa, razon ó necesidad; de suerte que *directa ó indirectamente,* por ninguna causa, razon ó motivo, aunque gravísimo, por via de demanda, colecta, imposicion, funcion ú otro cualquiera derecho *régio, real, vecinal ó mixto,* ó de otra manera, no pudiese pedirles nada, imponerles, ni cobrar por el rey y sus sucesores. Salvo que en caso que por alguna justa razonable causa y necesidad aconteciese hacer peticion, demanda, ó alguna imposicion á los reinos y condados, ó á otro de ellos; en tal caso las iglesias, personas eclesiásticas y los demás susodichos lugares fuesen tenidos y obligados á la contribucion, pagando y contribuyendo juntos, y no separadamente, con dichos reinos y condados, y pagando estos real y efectivamente, y no de otra manera, ni de otro modo así que no fuese; ni pudiese hacerse *perpétuamente* de cualquiera manera ni de cualquier modo la exaccion, demanda, peticion ó imposicion á dichas iglesias, personas eclesiásticas, lugares susodichos, y *á sus bienes adquiridos y adquisidores,* sino haciédose para el remedio de la urgencia y necesidad la imposicion de dichos reinos y condados, y sin fraude, y que se hiciese juntamente con ellos, y no separadamente, y por los bienes que se declarasen despues obligados á la contribucion. Y para que en lo venidero no pudiese haber cuestion qué bienes de las iglesias, personas eclesiásticas y lugares estuviesen obligados á la general contribucion, y en qué y en quiénes no lo estuviesen, fue convenido que en las primeras cortes generales que celebraria s. M. por sí ó por su lugarteniente, á los Valencianos de cada uno de los tres brazos de dichas cortes, y de consentimiento de cada uno de ellos y de la mayor parte, hubiesen de nombrar una buena persona, y en caso de no nombrarla el brazo eclesiástico, s. M. ó su lugarteniente eligiese una persona eclesiástica de las que acostumbraban concurrir á las cortes; las cuales tres personas nombradas tuviesen obligacion de discernir y declarar por mera justicia lo susodicho, y lo que uniformemente declarasen, se tuviese por acto de corte; y en caso de discordia s. M. ó su lugarteniente nombrasen á otra persona, la cual hiciese su declaracion, teniéndose por acto de corte; y hasta tanto que se hiciese dicha declaracion no se pudiese cobrar de los eclesiásticos. La cual concordia se hizo con autoridad del legado *à latere* de Nicolao V para componer las diferencias que habia entre el rey d. Alonso y las iglesias de sus reinos, que despues ratificó el señor rey d. Juan el II, y así parece que se debe observar, no solamente como á ley, sino como á contrato.

6. Del contexto de esta concordia se convence que los bienes de la iglesia y eclesiásticos, así adquiridos como adquisidores, deben ser inmunes y libres de los tributos, colectas é imposiciones de los príncipes seglares y de los pueblos y universidades, lo que es conforme á los sagrados concilios Lateranenses en los tiempos de Alejandro III y de Inocencio III [1]).

7. Asimismo hace inmunes y exentos la citada concordia, á los bienes adquiridos y por adquirir de los eclesiásticos, de todo régio derecho, real, vecinal ó mixto, *vel alias,* con cuya generalidad vienen comprendidos los cargos ó tributos personales, *mere reales,* ó mixtos, es á saber, aquellos que se imponen solamente á las personas súbditas, sin órden ni respeto á los bienes patrimoniales, los cuales se llaman *personales,* como es la capitacion de los ciudadanos [2]); los que se imponen á las

[1]) Pignatelli, *consultatione 54, n. 42;* Rota, *coram* Celso, *decis. 259 et 332, et coram* Merlino, *902, n. 55;* Esperello, *part. 1, decis. 35 et 36;* Gobius, *consult. 148, n. 23;* Luca, *De regalibus, disc. 50.*

[2]) *DD. supracitati cum decisionibus rotalibus;* Ancharr., *consil. 303, n. 3 et 4;* Ciarlin, *c. 103, n. 25; s. congr. immunitatis, 6 novembris 1628;* Suarez, *De immunitate, lib. 4, cap. 20, n. 9;* Rota, *coram* Merlino, *decis. 902, n. 64.*

[1]) *Cap. Non minus, 4, De immunitate ecclesiae [III, 49]; Cap. Adversus, 7, ejusdem titul.; Cap. Quia nonnulli, 1, de immunitate [in VI; III, 23];* y Urbano VIII en la bula mandada publicar á 3 de setiembre de 1641, las cuales disposiciones canónicas pondera con gran viveza el P. Pirhing, *in jus canonicum, lib. 3, tit. 49, sectione 3, § 2, per totum L. decrevimus versiculo* sive *Cod. de episcopis; audiend. authentic. Item nulla communitas, Cod. de ep. et clericis; cap. final. De vita et honestate clericorum [III, 1];* por cuyos textos y otros lo defiende Socarrats, in *Consuetud. Cataloniae, n. 32, p. 508.*

[2]) *Ad textum L. unicae Cod. de capite civium, et ibi repetentes.*

mismas cosas ó bienes sin respeto á la calidad de la persona, y así á los bienes por los bienes por ley ordinaria, en virtud del poderío ó jurisdiccion suprema que se llaman reales, ó *régios,* y aquellos que se imponen á los súbditos en órden y respeto á los bienes que poseen, de suerte que inmediatamente se ponen á las personas, y en consecuencia á los bienes de ellas, y así á las personas por los bienes, que se nombran mixtos [1]).

8. Esta exencion de todos estos cargos, que se concedió á los eclesiásticos en dicha concordia, era ya concedida por derecho canónico, no solamente de los cargos personales por lo que se ha dicho [2]), sino tambien de los *reales* que se imponen por el príncipe por ley perpétua y ordinaria, aunque despues de la adquisicion los adquiera la iglesia por los fundamentos legales que requieren los autores [3]).

9. Esta supuesta exencion de todos los cargos, así de los bienes adquiridos, como de los adquisidores, fue concedida en dicha transaccion, no solamente por la abdicacion que hizo s. M. en dicho auto, de no pedir ni imponer algun derecho, sino tambien por haberse expresamente convenido que la exaccion ó imposicion no pudiese hacerse *perpétuamente,* sino durante la urgencia ó necesidad del reino, lo que da á entender que por cualquier urgencia ó necesidad no se podia imponer tributo *real,* sino en todo caso *mixto,* porque la calidad de este se conoce de la prestacion, que no tiene cierta y determinada regla, sino incierta, y segun lo pide la necesidad [4]); no siendo la sola utilidad causa suficiente para imponer tributo, sino que debe ser una urgentísima y extraordinaria necesidad, la cual no admite ni perpetuacion ni sucesion, y por esto es cargo no real sino *mixto* [5]); de donde se infiere que, hallándose convenido en dicha concordia que la iglesia y eclesiásticos debiesen contribuir al rey por una urgentísima necesidad, se conformó con la disposicion del derecho canónico establecido en varios textos [6]); por cuya razon en ese caso defienden los autores que deben concurrir los eclesiásticos, observada empero la forma que prescriben los cánones [7]), que se reduce á ocho condiciones, que explican los doctores [8]); y así no siendo reales nunca podrán pasar á los eclesiásticos, sucediendo los bienes, aun siguiendo la mas rigurosa opinion [9]). Y por este fin, siendo estos cargos á que la iglesia debia contribuir en el caso de una urgentísima necesidad, no reales sino mixtos, en dicha concordia el repartimiento de ellos no se dejó al rey ni á sus ministros independiente de persona eclesiástica, sino que se convino que esta concurriese con el rey; lo que se fundó en la razon legal, porque siendo mixtos, y así impuestos á las personas por las cosas, como las personas eclesiásticas sean exentas de la jurisdiccion real y del ejercicio de ella [1]), porque en los bienes no se ejerce jurisdiccion por sí solos, sino indirectamente y *per accidens* en cuanto son accesorios á las personas [2]), y el acto de imponer tributos sea acto de jurisdiccion [3]), por eso se estipuló, que interviniese una persona eclesiástica, en quien se refundió la jurisdiccion, en fuerza de la autoridad que interpuso el legado de la santidad de Nicolao V: y así aun en el caso supuesto, pero negado, que hubiesen de contribuir al catastro los bienes que suceden los eclesiásticos, no podria ser juez competente el intendente, como se pretende, ni del repartimiento ni de incidentes que puedan ofrecerse, por ser incapaz de ejercer jurisdiccion en los eclesiásticos, que es otro de los gravámenes de que se queja el estado eclesiástico.

10. Esta pretension del estado eclesiástico respecto al conocimiento de este género de causas, y controversias sobre el catastro, dicen los ministros de v. M. ser sin fundamento, porque en Cataluña se ha practicado y practica inconcusamente atraer el real fisco á sus tribunales cualesquiera causas en que tenga interés presente ó futuro, cierto ó probable, aunque sean aquellas entre eclesiásticos, ó tengan aneja alguna espiritualidad [4]). Pero en la aplicacion de esta regla parece se recibe equivocacion, porque en Cataluña es cierta y asentada la regla general en el tribunal de competencias de las dos jurisdicciones, que siempre que el eclesiástico es reo la causa debe tratarse en el juzgado eclesiástico, que es su juez competente. Ni se aplica la regla que suponen los ministros, pues aquella no puede extenderse en el caso que se trata de inmunidad, en que el fisco es incapaz de poder conocer de ella, como en términos de alojamientos lo traen los autores catalanes [5]); y así es preciso que se ejerza la jurisdiccion en este caso por los ordinarios eclesiásticos, como superiores y jueces competentes, por ser así la exaccion del catastro y todas sus dependencias actos concernientes á la jurisdiccion, la cual es incapaz de ejercer en los eclesiásticos el juez seglar [6]). De suerte que aquellos autores que defienden que los colonos de las iglesias deben contribuir por la parte colónica á los cargos y pechos de las universidades, dicen y consideran formalmente aquella parte colónica como parte de por sí, separada del fundo ó predio eclesiástico, y como patrimonio del

---

[1]) *L. rescripto 6 ff. de muneribus et honoribus;* Pirhing, *In jus canonicum, lib. 3, tit. 49, sectione 3, n. 54;* Scopa ad Merlinum, *Controvers. lib. 1, cap. 2;* Alexius, *De meliorationibus, ad* Antonium de Marinis, *melioratione 76, n. 2 et 5.*

[2]) Pignatelli, *consult. 50, tom. 2, num. 26.*

[3]) Spada, *consil. 131, n. 56;* Pirhing, *In jus canonicum, lib. 5, tit. 49, sectione 2, § 1, n. 57;* Lessius, *De justitia et jure, cap. 37, dubio 3, n. 21;* Carolus Alexius, *melioratione 76, n. 3,* donde dice, *que así lo aconsejó el cardenal Granvella al sr. Felipe II.*

[4]) Merlinus, *Controv., lib. 1, cap. 96, n. 20;* Scopa, *ad eundem, cap. 2, n. 27;* Alexius, *dicta melioratione 76, num. 6.*

[5]) Merlinus, *lib. 1, cap. 2, n. 27;* Alexius, *melioratione 76, n. 6;* Julius Caponus, *discep. 51, n. 9.*

[6]) Canon *Tributum 22, causa 23, quaest. 8.*

[7]) In cap. *Non minus, 4,* et cap. *Adversus, 7, de immunitate ecclesiarum [III, 49].*

[8]) Late: Fermosinus, *ad cap. 10, ecclesia Sanctae Mariae, de constitutionibus, quaest. 12, n. 32;* Ciarlin, *Controv., lib. 1, cap. 32, n. 53;* Pirhing, *In jus canon., lib. 3, tit. 49, sect. 9, § 2, n. 70;* Amostazo, *De causis piis, tom. 2, lib. 7, a n. 32;* Balsameda, *De collectis, quaest. 19, n. 15 et 17;* Oliva, *De foro ecclesiae, 1 p., quaest. 39;* Antunez, *De donationibus, p. 3, cap. 2, n. 10.*

[9]) Barbosa, *lib. 1, De jure ecclesias. universo, cap. 39, lib. 1, § 5, n. 27;* Rota apud Fagnanum, *in cap. Non minus, 4, De immunitate;* Pirhing, *tit. 49, sect. 3, § 2, n. 72.*

[1]) Romaguera ad synodales Gerundae, *lib. 5, tit. 8, cap. unico.*

[2]) Pirhing, *In jus canon., lib. 3, tit. 49, sect. 3, § 2, n. 72;* Fermosinus, *ad d. cap. Ecclesia de constitutionibus, quaest. 17, n. 34, et quaest. 39, n. 13.*

[3]) Rota, *decis. 63, n. 8, p. 5, recent.;* Pignatelli, *tom. 2, consult. 50, n. 13.*

[4]) Cortiada, *decis. 251 et 252 per totum.*

[5]) Caldero, *decis. 146, tom. 3, n. 7 et 8;* siendo muchísimos los ejemplares en el juzgado de contenciones; Socarrats, *In constitutionib. Cataloniae, n. 33, p. 509;* Romaguera, *Ad synodales Gerundae, lib. 5, tit. 8, cap. unico.*

[6]) Pirhing, *In jus canonicum, lib. 3, tit. 49, sect. 3, § 1, n. 57, optime;* Ciarlin, *Controvers. foren., lib. 1, cap. 22, n. 54;* Suarez, *lib. 4 De immunitate, cap. 2,* donde afirma que son tan ciertos estos principios de esta conclusion, que la hacen proposicion de fe, pues estriba en los mismos fundamentos; Mateu, *De regimine, cap. 7, § 1, n. 7;* y aun en términos de reconvencion lo dice Caldero, *tom. 3, decis. 146, n. 8;* Pignatelli, *consult. 46, tom. 5;* Marta, *De jurisdictione, casu 83, n. 8.*

colono, para poder quedar sujeto á la jurisdiccion seglar [1]); pues de otra suerte no seria capaz el juez seglar de conocer de ello, por ser necesario que no solamente la persona, sino tambien la cosa no sea exenta de él [2]): y como los eclesiásticos así por sus personas como por sus bienes sean exentos de la potestad secular, se sigue que solamente el juez competente en nuestro caso deberia serlo el eclesiástico, y no los ministros realas.

11. Los ministros de v. M. impugnan esta exencion de los bienes que suceden los eclesiásticos, haciendo gran fuerza del perjuicio del recargo á los vecinos por la libertad de las tierras, que por el traspaso á los eclesiásticos se eximen, ó por el cuánto menos percibe el erario real público para atender á las necesidades del estado [3]); cuando este perjuicio es indirectísimo, y de ningun contrapeso para dispensarse á la sagrada inmunidad y exencion innegable de los bienes de la iglesia [4]).

12. El recelo que ponderan de simulados contratos, confidenciales herencias, y traspasos voluntarios y ficticios de haciendas y bienes láicos para fraudar la real imposicion, como dicen los autores realistas [5]), no se niega que no sea posible, pero sí que sea suficiente para consentir ó establecer regla lesiva de la inmunidad en los bienes de la iglesia, pues tiene la suprema potestad medios justos parar remediar ó contener estos abusos ó perjuicios [6]).

13. Dicen tabien que es de corto perjuicio á la iglesia el pagar catastro de los bienes que sucede, porque no se trata en este caso de daño de la iglesia, sino de captar menos lucro, en el cual caso no es privilegiada [7]); y si esta consideracion bastase, con mejor derecho podria pretenderla de todos los fundos que le están hipotecados por censos y censales, que en lo universal del principado son sin número, en cuyo caso tanto menos vale la hipoteca cuanto lleva mayor impuesto sobre sí; y no es dable semejante privilegiada exencion, ni jamás la han intentado los eclesiásticos en Cataluña; pero cuánta sea la diferencia de un caso á otro es bien patente si se considera la naturaleza de los censales de Cataluña, que es totalmente distinta de los de Castilla; porque los censales en Cataluña se llaman personales consignativos, y consisten en el derecho que uno compra de otro de percibir cierto ánuo rédito, y solo sirve la hipoteca de accesoria para mayor firmeza y estabilidad del contrato, á diferencia de los censales ó censos de Castilla, que se llaman consignativos reales, y consisten en un derecho real, constituido sobre cierta cosa fructífera proporcionada al interés con sus frutos, de suerte que solamente durante aquella y sus frutos dura la obligacion [8]). Luego, no siendo los eclesiásticos en Cataluña señores del fundo hipotecado al censal, ni depender del fundo y sus frutos el subsistir ó no el censal, como pueden los eclesiásticos pretender exencion del tributo cargado en dicho fundo ó hipoteca, á lo que aluden los autores citados y otros [1]). Pero de los bienes adquiridos es totalmente señora la iglesia, y así, como bienes suyos, deben ser libres y exentos de cualquiera carga ó tributo impuesto por la potestad secular.

14. Finalmente, señor, no se ponderan á v. M. los inconvenientes y perjuicios que se siguen al estado eclesiástico de esta opinion, con que se pretende hacer contribuir las iglesias y eclesiásticos en el catastro de los bienes que suceden. Pero débese hacer presente á v. M. que este punto de imposiciones y repartimientos sobre bienes de la iglesia es de la mayor entidad, y de mas atencion que el importe de su contingente, pues tiene por fundamento la jurisdiccion, así respecto á las personas eclesiásticas como á sus bienes raíces, que es el alma de la inmunidad eclesiástica; y que, en todo trance, la opinion que defiende la exencion de los bienes que suceden los eclesiásticos es cierta, y la que debe seguirse, así por la gravedad, razones y número de autores, como por la autoridad de los santos cánones y sumos pontífices que la favorecen, y decisiones de la sagrada Rota, y la contraria solamente *probable,* como confesó un ministro consultado en este asunto 1719, concluyendo que era digno de muchísima reflexion, tirando solamente á prevenir que la razon de estado y defensa de estos reinos, que dió motivo á la imposicion del catastro, habia desatendido las razones y fundamentos del estado eclesiástico; pero, como se ha ponderado, aun en caso de duda siempre debe decidirse á favor de la iglesia, de quien siendo v. M. dignísimo hijo, no querrá que su madre sea pechera, imitando los pasos de Jesucristo, que quiso ser hijo de madre libre, como así lo espera el estado eclesiástico del religioso celo de v. M.

PUNTO II.

De los colonos y parceros de la iglesia, si deben pagar catastro por la parte colónica.

15. Esta duda la traen largamente diferentes autores, y entre otros Gobio, *consultatione 2,* y con ser así que era ministro real, la resuelve á favor de la iglesia; y la trató tambien Pignatelli, *tom. 2, consultatione 50,* y en el número 6 la resuelve con alguna distincion, citando allí muchas resoluciones de la sagrada congregacion de inmunidad, que la decidió á favor de la iglesia sin distincion alguna [2]). Los ministros de v. M. ponderan contra esta sentencia dos fundamentos: el primero haber sido siempre en Cataluña esta la observancia de contribuir los colonos con sub bienes y frutos [3]); y el segundo que el gravámen que se sigue á la iglesia debe ser desatendido por indirecto y de poca consecuencia; concluyendo que, sin manifestar su enti-

[1]) Cancer., *Var., part. 3, cap. 3, n. 140;* Cortiada, *decis. 204, n. 15, cum sequentibus.*

[2]) Bartolus, *in L. cunct. popul. § 41, in fine, Cod. de summa Trinitate, ubi;* Baldus, *n. 14, in fine, et n. 19;* Parisius, *consilio 84, n. 43;* Matienzo, *In lib. recap. tit. 7, l. 2, glos. 1, n. 74 et 166;* Menochius, *consil. 672, n. 2.*

[3]) Ancharranus, *consil. 303;* Nata, *consil. 505, lib. 3.*

[4]) Thesaurus, *decis. 234, n. 3;* Esperello, *decis. 35, n. 3;* Barbosa, *De jure ecclesiastico universo, lib. 1, cap. 39, § 5, n. 59;* Ciarlin, *Controv. 103, n. 9;* Suarez, *De immunitate, lib. 4, cap. 20, n. 10.*

[5]) *L. 11, tit. 10, lib. 5, recopil.;* Hermosilla, *in lib. 59, tit. 5, p. 5, glos. 1, n. 3;* Olea, *De cessione jurium, tit. 2, quaest. 4;* Balsameda, *De collectis, quaest. 19, a n. 32.*

[6]) Pignatelli, *consult. 54, ubi de deputatione visitatoris apostolici in his casibus;* Suarez, *De immunitate, lib. 4, cap. 20, in fine.*

[7]) Valenzuela, *consil. 9, n. 3 et 37;* Gratianus, *Discep. foren., discep. 366, n. 14.*

[8]) Leotardus, *De usuris, quaest. 2, n. 20;* Navarrus, *Tractatus de usuris, n. 137;* Soto, *De justitia et jure, quaest. 5, art. 1;* Censius, *De censibus, p. 1, art. 1, n. 23.*

[1]) Carena, *resol. 137, n. 4;* Rodericus, *De annuis redditibus, lib. 2, quaest. 22, n. 4;* Felicianus, *De censibus, lib. 1, cap. 4, n. 2.*

[2]) Véase la decision de Rota, *coram Bubalo, 22 junio 1579,* entre partes del convento de la cartuja de Granada, contra el abad y clero del lugar de Alcalá, sobre pagar diezmo de los frutos de los colonos, que fueron declarados exentos de pagarle, como los mismos religiosos: y con sentencia hecha á los 20 de marzo de 1601 en el senado de Cataluña, fueron declarados exentos los colonos de la cartuja de Barcelona de pagar primicia al rector de Moguda, como los mismos religiosos.

[3]) Cancer., *Var., p. 3, cap. 3, n. 140;* Fontanella, *decis. 307;* Cortiada, *tom. 4, dec. 204, n. 15.*

dad, no deberia tenerse en consideracion, ni seria suficiente para eximirse del catastro.

16. Pero á estos fundamentos se responde con facilidad; y al primero, de la pretendida observancia, se dice que, á mas de ser dudosa y con resistencia siempre de los eclesiásticos, cuando v. M. fuese servido se producirán documentos que la harán mas incierta [1]): pero jamás podrá esta observancia prevalecer contra la constante disposicion do derecho canónico, canonizada por la santa congregacion de inmunidad, y establecida en las bulas pontificias y en la de Urbano VIII; y, finalmente, no podria alegarse esta inmemorial para prueba del catastro, que es una nueva imposicion, y no puede extenderse de un caso á otro, estando repugnando el derecho [2]), y mas en el caso en que nos hallamos de ser tan excesivo el catastro, pues se sigue un notabilísimo daño á las iglesias, en el cual caso ya confiesan los mismos realistas que deben ser inmunes sus colonos; y para que v. M. esté informado de dichos perjuicios, siendo v. M. servido se hará constar que, solo con diferentes administraciones eclesiásticas de la ciudad de Gerona, se pierde mil libras de renta con la contribucion del catastro que pagan sus colonos; habiendo enseñado la experiencia que ningun colono ni parcero de la iglesia, despues de la indiccion del catastro, quiere cultivar la tierra con los pactos que antes, por mas que se haya sutilizado diciendo que en el catastro solo se carga la parte colónica, separado enteramente el interés dominical.

17. Y cuando todos estos fundamentos no fuesen suficientes para apoyo de la opinion que defiende que no deben contribuir los colonos, bastaria la concordia arriba citada, hecha entre el señor rey d. Alonso y las iglesias, pues por ella se abdicó s. M. el poder cargar ó pechar *directe* ó *indirectamente* los bienes de ellas, lo que arguye por necesario consecuente ser inmunes sus colonos por la parte á ellos perteneciente, pues el fundamento de los autores que niegan la exencion á los colonos, es por ser el privilegio de la inmunidad personal, y el daño que se seguiria á la iglesia secundario é indirecto, y así no considerable [3]).

18. Y estrechando, señor, este punto, y discurriéndolo católicamente, debe suponerse que hay dos especies de cargos personales: unos que se pagan por la habitacion, otros viles ó mecánicos, y otros que impiden la cultura de los campos eclesiásticos. De los primeros no son exentos los colonos por láicos si son del cuerpo de la universidad [4]), que si no son del cuerpo de la universidad aun de estos son exentos [5]). De los segundos y terceros son exentos, y estos son: trabajar con el carro, llevar paja, heno, leña, trigo, vino y otras cosas semejantes en servicio de los gobernadores de las plazas, acompañar los soldados y hacer guardia [6]), fundándose en las resoluciones de la sagrada congregacion [1]); y la razon es, porque empleados en estos cargos no podrian aplicarse á la labranza y cultura de las tierras, por cuya razon tambien los hacen exentos de alojar soldados, y de los cargos impuestos por esto [2]).

19. Tambien debe suponerse que los frutos y bienes del colono de los eclesiásticos son en dos especies: unos que son destinados para la cultura de ellos, y cuanto á estos es inmune como el mismo eclesiástico, porque no se consideran por propios del colono ni por laicales, sino por eclesiásticos y de las iglesias; y así los frutos que recoge el colono para volverlos á echar á la tierra, como no sean suyos, sino destinados para sembrar, son inmunes [3]). En tanto que los mismos autores contrarios á la exencion de los colonos sienten, que cuando los colonos de los eclesiásticos puedan pecharse sobre los frutos á ellos pertenecientes, como á bienes propios y súbditos al príncipe, se deben pechar: *Deducta prius rata laborum et expensarum* [4]); y por esta razon no deben pagar imposicion por los instrumentos, como mulas y bueyes destinados para la labranza [5]).

20. Esto supuesto, es conclusion cierta que cuando el tributo no se impone por razon de los frutos, sino por razon de las partidas de tierra del eclesiástico que cultiva el colono, correspondiendo con parte de frutos en dinero la tal imposicion ó tributo, es directamente contrario y adversativo á la inmunidad, porque entonces se entiende impuesta sobre los bienes eclesiásticos y no sobre los bienes propios del colono, pues estos no pueden ser otros que los frutos á ellos pertenecientes, los cuales tienen la intrínseca y tácita condicion *si nascantur;* de suerte que, na naciendo ó no cogiéndose porcion correspondiente á la tasa, no deberian los colonos pagarla, habiendo de ser esta incierta [6]).

21. Y no menos es cierto que, recayendo la imposicion sobre los frutos, si fuese tan grave que por razon de ella tuviesen dificultad las iglesias de hallar colonos, ó á lo menos con mucho dispendio, seria esta imposicion contra la inmunidad, pues quedaria notablemente gravada la iglesia [7]). Todas las cuales reglas se aplican en la imposicion del catastro, como se ha ponderado.

PUNTO III.

De las jurisdicciones de los barones eclesiásticos.

22. Con edicto del lugarteniente de v. M. en el año de 1716 fue dispuesto que, en todos los lugares donde por lo pasado los bailes y regidores se hacian por insaculacion, bolsas y extracciones en fuerza de concordias, privilegios ó antigua costumbre, como y tambien siempre que por parte de los barones eclesiásticos se propusiesen sujetos que fuesen indignos, que en estos casos se devuelva la facultad de elegir los dichos oficiales al gobernador general de v. M. y real audiencia, en el primer caso para siempre, y en el segundo en el caso de haberse elegido un indigno.

---

[1]) En la referida causa de los padres Cartujos de Barcelona con el rector de Moguda, consta de la declaracion de diez testigos que jamás los colonos y parceros habian contribuido en las gabelas, tributos, contribuciones y pechos impuestos por las universidades.

[2]) Verricelli, *Quaest. moral. et legal., tit. 8;* Miscel., *quaest. 12, n. 5 et 6, et quaest. 14, n. 4 et 13;* P. Pirhing, *In jus canon., lib. 3, tit. 49, sect. 6, sub. n. 88.*

[3]) Fontanella, *decis. 307;* Molina, *De justitia et jure, tract. 2, tom. 3, disp. 663.* Véase qué cosa es gravámen indirecto, *apud* Suarez, *contra regem Angliae, lib. 4, cap. 33, n. 5;* Fermosini, *in cap. ecclesia, quaest. 50, a n. 28 ad 34.*

[4]) Pignatelli, *tom. 2, consult. 50, n. 11.*

[5]) Riccius, *In synopsi decret. et resolut. s. congr. immunitatis, littera C, verbo coloni, n. 14.*

[6]) Riccius, *ubi supra, n. 8, 9, 10 et 18.*

[1]) Pignatelli, *tom. 7, consult. 50, n. 16,* donde cita diferentes resoluciones.

[2]) Batista Spada, *d. consil. 131, n. 36;* Riccius, *ubi supra, n. 16.*

[3]) Kopen, *decis. 50, n. 33;* Luca, *De regal. disc. 56, n. 6, versic. aut demum.*

[4]) Osaschus, *decis. 83, n. 7;* Thesaurus, *decis. 116, n. 10, versic. Quia respondet;* Spada, *consult. 131, n. 22;* Ciarlin, *lib. 1 Controv. cap. 22, n. 34.*

[5]) Pignatelli, *tom. 2, consult. 50, n. 8.*

[6]) Spada, *consil. 31, n. 10;* Luca, *De regal. disc. 53, n. 6.*

[7]) Luca, *De regal. disc. 53, n. 5;* Ciarlin, *Controvers., lib. 1, cap. 22, n. 38.*

23. Hállase el estado eclesiástico gravado en esta parte, como y tambien en que los ministros inferiores de la real audiencia quieren exigir derechos de las aprobaciones que se hacen de la eleccion de bailes y regidores; y así suplica á v. M. sea servido declarar que los barones eclesiásticos no vienen comprendidos en las devoluciones expresadas en el referido edicto, y que los ministros inferiores no cobren derecho alguno de la aprobacion, por ser contra la libertad eclesiástica, y que sean reparados los siguientes gravámenes.

24. El primero es que, nombrándose los regidores y bailes por la audiencia, pretenden estos no estar sujetos á los barones, sino á la misma audiencia que los elige, de que se siguen disturbios y pleitos que destruyen el gobierno político y económico de aquellos pueblos, que se zanjaba en la dependencia que tenian los vasallos de sus señores [1]).

25. Que dejándose en pié la revista de las sentencias de los barones, antes de ejecutarse, á la audiencia, es dejar la jurisdiccion con el sonido del nombre solo, y meramente para lo costoso y trabajoso, como es la manutencion de los reos, de las cárceles, formacion de procesos; y moderando ó reformando despues la audiencia la sententia, solo les queda á los barones el gasto de la ejecucion.

26. Se ha practicado varias veces que, pretendiendo algun baile real ú otro oficial subalterno algun derecho en algun acto jurisdiccional, se apropia de hecho la posesion, introduciéndose despues en el ejercicio de la jurisdiccion; y si recurre para el reparo el baron á la audiencia, en la sala de gobierno se retarda el despacho por la multitud de negocios que ocurren en ella, y, si apela á justicia, se interesa el fiscal, con que se hace eterno el pleito.

27. Los antecesores de v. M. por mérito y bien de la iglesia le concedieron, en diferentes ocasiones y lugares, muchas regalías, como de aguas, etc., que han poseido pacificamente sin entrometerse en ellas los ministros; y en el sistema presente ya se ha insinuado que estas regalías se entienden comunicadas comulativamente, pudiéndose excitar varios pleitos en deservicio de v. M.

28. Tambien se ha privado á los escribanos y notarios, elegidos con autoridad apostólica y ordinaria, recibir autos en tierras de barones eclesiásticos, teniendo á su favor la inmemorial costumbre.

29. V. M., señor, en el decreto de la planta del gobierno de Cataluña, en medio de la extincion de privilegios se sirvió preservar las jurisdicciones baronales, y siendo la iglesia incapaz de delinquir con mayor confianza, espera que no querrá v. M. se le minoren y alteren aquellas concesiones que merecieron de los reales ínclitos progenitores de v. M.; y que en todo caso que los pueblos tuviesen desmerecido la forma de gobierno que por concordias, sentencias y autos habian conseguido de los barones eclesiásticos, deberia esta facultad reintegrarse al señor inmediato, que es la iglesia, para que les diera la forma de gobierno mas conveniente, segun el sistema de las cosas y la real mente de v. M., sin restricciones ni dependencia de la real audiencia, como se ha servido v. M. mandarlo á la real audiencia del reino de Valencia, á representacion del consejo real de órdenes, en los lugares baronales de los de Montesa y Santiago [1]). Ultimamente, no porque hubiesen elegido un sujeto indigno los barones eclesiásticos deberian ser privados de volver á elegir, mientras no constase de su positiva ciencia [2]), como así lo tiene prescrito el derecho canónico respecto á un patron que presenta á un beneficio eclesiástico un indigno, pues puede volver á presentar otro; ni se devuelve la facultad al superior, menos que se le pruebe la *scientia concludenter* [3]), valiendo el argumento de los beneficios eclesiásticos á los oficios seglares, como en estos términos lo explican los referidos autores [4]).

PUNTO IV.

De las exenciones é inmunidades de que deben gozar los seglares destinados al ministerio y culto de las iglesias.

30. Este punto parece que es incontrovertible, pues está decidido por la sacra rota en los mismos términos, contra la ciudad de Gerona y á favor de su cabildo, y contra la ciudad de Barcelona y á favor de sus eclesiásticos, que cuando v. M. sea servido se presentarán las sentencias y decisiones, donde está largamente ponderada la materia; y así lo espera el estado eclesiástico merecer de v. M.

PUNTO V.

De los alojamientos en caso de necesidad, y tránsitos de los soldados.

31. Son tan claras las leyes, textos y autores que escriben sobre este asunto á favor del estado eclesiástico, que no se debe cansar á v. M. con ponderaciones [5]); pues aun en términos de extrema necesidad jamás puede el seglar entrometerse en materia tan delicada, y que es privativa del superior eclesiástico [6]); y aun en este caso de necesidad no deben dar los eclesiásticos sino cubierto [7]).

32. Pero sí, que debe representar á v. M. los gravísimos perjuicios que padecen las conciencias con los alojamientos, y los excesos que se siguen con ellos. Claman, señor, todos aquellos vasallos, pero con el debido respeto, á que ejecutándose en nombre de v. M. veneran sus órdenes y real persona, lamentándose solamente de que el no estar v. M. bien informado de los desórdenes que traen, haya ocasionado el padecer tanto tiempo esta carga,

---

[1]) Habiendo la real audiencia nombrado dos caballeros por regidores de un lugar llamado *La Bisbal*, jurisdiccion del obispo de Gerona, pretendieron estos por razon de su exencion no estar sujetos al procurador jurisdiccional del obispo; y habiéndose hecho queja á la audiencia, declaró esta que debian dichos caballeros, en todo lo perteneciente al gobierno de la villa, estar sujectos al procurador jurisdiccional.

[1]) He mandado que la audiencia de Valencia entienda solo en las elecciones de alcaldes y regidores de las baronías y lugares realengos, y demás en que los dueños no tengan la facultad de nombrarlos; y que á los que la tuvieren, constando de ella y de la posesion de usarla, se les mantenga en esta accion; pero encargando hagan los nombramientos en personas hábiles y fieles, y sin nota alguna, con la calidad de responder por ellos en sus operaciones: participóselo al consejo para su inteligencia y cumplimiento en la parte que le toca.

[2]) Caldero, *tom. 2, decis. 70, n. 37, in serm. in terminis terminantibus*, donde cita diferentes ejemplares del senado de Cataluña.

[3]) Lambertinus, *De jure patronatus, lib. 2, p. 2, q. 7, art. 21, n. 6;* Xammar, *Rey Judic, def. 57, n. 6;* Caldero, *d. decis. 70, n. 40.*

[4]) Caldero, *d. decis. 70, n. 41.*

[5]) *L. 1, Cod. de Episcop. et clericis;* Pignatelli, *tom. 2, consult. 32, n. 1;* y la constitucion de Urbano VIII, que empieza: *Romanus pontifex,* en el § 6 en el Bulario de Cherubin, *tom. 4, l. 159.*

[6]) *Cap. Non minus, 4, de immunitate ecclesiae [III, 49];* Pignatelli, *tom. 3, consult. 15, n. 33;* Caldero, *decis. 146, tom. 3, n. 7 et 8.*

[7]) *L. unica Cod.* de impon. lucrat. descript. Salgano, *hospitibus non praestando, lib. 12,* de que se habla en la constitucion 12, titulo *De oficis de Alcaits.*

que entre las muchas que llevan es la mas pesada; de todo lo que, siendo v. M. servido, podrán informar los prelados de aquel principado, que, movidos del celo de la honra de Dios, no dejan de sentir la continuacion de los referidos alojamientos, en tan grave daño de las almas.

PUNTO VI.

De los derechos de general y bolla.

33. Estos derechos de general y bolla se impusieron en diferentes tiempos sobre el estado eclesiástico, precediendo indulto apostólico, para hacerlo siempre que le pareciese, con tal que debiesen servir para las necesidades y utilidades públicas de Cataluña, ó de los tres brazos que la componen; reservándose la facultad de quitar, mudar, aumentar y disminuir dichas gabelas siempre que les pareciese, como consta largamente de la bula de Clemente VII á los 27 *(sic)* de las kalendas de mayo de 1524, declarándose tambien en ella por una de las causas finales de contribuir los eclesiásticos, *que servian muchas* de dichas rentas para pagar censos y censales á las iglesias, monasterios, hospitales *y lugares pios.* Con decreto de v. M. de 16 de enero de 1715 fue extinguido el comun de la diputacion con sus oficios, honores y prerogativas, quedando todas sus rentas y derechos á cargo del intendente; y parece que los eclesiásticos desde aquel dia no debian ni deben pagar dichas gabelas hasta que, consultada la sede apostólica, declare su santidad lo que deberia ejecutarse, como lo mandó practicar el señor emperador Cárlos V[1]); pues siempre que se duda si se debe ó no una gabela, se ha de tomar la interpretacion que la excluye[2]).

34. Los ministros de v. M. responden que los derechos de general y bolla ya se pagaban antes de la bula de Clemente VII, pues por la bula de Alejandro VI se mantenia el reino en la posesion que los eclesiásticos contribuyesen; y en la narrativa que los diputados hicieron á Clemente, que fue dos años despues, confesaron la costumbre inmemorial de contribuir los eclesiásticos; que el estado eclesiástico pide la satisfaccion de los censos y censales impuestos sobre estos derechos de general y bolla, y al mismo tiempo expresa que son extinguidos, y ser nuevos los que hoy cobra v. M., pues si es lo segundo no debe pagarles la real hacienda, por no estar impuestos dichos censos sobre ella; y si son los antiguos derechos deben contribuir en ellos los eclesiásticos, pues no puede haber razon ni derecho para cobrar, y no para contribuir en ellos. Añaden á esto que los derechos de bolla consisten en los géneros que entran y salen del reino, que son derechos propios de exaccion, que pagan hasta los mismos cardenales, porque no son tributos, sino gastos precisos para la defensa, manutencion y custodia de los reinos, que es á cargo de v. M., por ser otros derechos de diezmos y puertos en que contribuye solo el comerciante y extranjero: que los derechos de la bolla son un quince por ciento de todas las ropas de seda y lana que se consumen en el pais, que equivale á *alcabalas,* y estas las debe pagar el vendedor, aunque indirectamente vayan incluidas en el precio con que compra el eclesiástico, porque no es él el que las paga.

35. Pero á estos argumentos se responde con facilidad, suponiendo que la bula citada de Alejandro VI no se ha podido ver, y que solo se debe estar á la de Clemente VII, que es la última, y esto supuesto, se niega que antes de esta bula tuviese tal facultad el reino de hacer contribuir á los eclesiásticos; ni se prueba con decir que los diputados la confesaron en la narrativa hecha á su santidad, porque no podian hacer una confesion tan perjudicial al estado eclesiástico sin especial poder; y á tener los diputados esta inmemorial que se supone no hubieran pedido bula, pues la inmemorial *est melior titulus de mundo*[1]*);* y aunque la tuviesen no podian imponer gabelas sin expresa y deliberada voluntad de su santidad, pues contra la inmunidad eclesiástica no se prescribe con la consuetud inmemorial, por ser inícua y reprobada por el derecho canónico[2]); ni muchas de dichas gabelas que hoy paga el estado eclesiástico se impusieron en fuerza de la supuesta inmemorial, pues se impusieron despues de la bula de Clemente VII, como son las impuestas en las cortes del señor Felipe II, año 1599, para mantener cuatro galeras que sirviesen de resguardo á las costas de Cataluña, cuyo total importe ochenta y siete mil libras, como se lee en la consitucion sexta bajo el título *De naus y galeras,* las cuales gabelas se continuaron en un memorial al pié de la referida constitucion; y, por último, aunque se probase dicha inmemorial, cesando hoy las mas de las causas que movieron al estado eclesiástico á consentir en dichas gabelas, siendo entre otras entrar ellos en los honores y conveniencias de los oficios de la diputacion, parece que no deberian pagarlas.

36. Ni se sigue lo que pretenden los ministros, de que no dejen de quedar hipotecadas las gabelas que pagan los seglares á los censos, aunque no contribuyan en ellos los eclesiásticos; ni porque sirven estas gabelas á la defensa de estos reinos deben contribuir los eclesiásticos, porque de otra suerte deberian contribuir en todas las que impone un príncipe seglar, pues no debe imponerlas sino para este fin y la pública utilidad: ni prueba nada pagarlas los cardenales, porque estos las pagan como los demás eclesiásticos, sin consentimiento y por fuerza; y si los eclesiásticos fuesen solamente inmunes de las gabelas que paga el comerciante, como se supone, se seguiria que los eclesiásticos no gozarian de la inmunidad por serles prohibida la negociacion; ni dejan de ser gabelas por no estar cargadas sobre el eclesiástico cuando compra, sino sobre el vendedor que entra los géneros, porque de cualquier manera las gabelas siempre son parte ó aumento del precio, que no debe pagar el eclesiástico[3]), y lo ha declarado la sacra rota con tres sentencias conformes á favor del obispo, cabildo y clero de Barcelona contra la ciudad, que, siendo v. M. servido, se presentarán.

37. Y desentrañando, señor, mas este punto, se verá patente la justicia que asiste al estado eclesiástico. Suponen los ministros de v. M. que el comun de Cataluña, ni las cortes, jamás tuvieron concedido de los señores reyes el uso y ejercicio

[1]) Julius Caponus, *discep. 51, n. 6.*

[2]) Gutierrez, *De gabelis, quaest. 6;* Rota, *decis. 118, part. 11, recent.*

[1]) Mateu, *De regimine, etc., cap. 6, § 1, n. 19;* Leo, *decis. 6, tom. 3, n. 6;* Crespi, *observ. 14, n. 1;* Fontanella, *decis. 217, n. 17, tom. 1;* Cancer., *Var., p. 1, a n. 235.*

[2]) Expresamente la constitucion de Urbano VIII, que empieza: *Romanus pontifex;* Pignatelli, *tom. 2, consult. 34, n. 13.*

[3]) Bonden, *tom. 2, consult. 38, n. 37, 38 et 57;* Rota coram Bevilaca, *Gerunden. et exemptionis 25 jun. 1663,* ibi: *Et haec quoque procedunt, ubi gabela non esset imposita super frumento, vino et aliis fructibus, nec venditori illorum, sed emptori, cogendo illum ad hanc solutionem, nam cum vendens et emens sint correlativi, ordinatio seu statutum unum comprehendens, alterum quoque amplectitur.*

de la suprema regalia, de imponer derechos ó gabelas generales para los naturales y extranjeros, como ni en los demás reinos[1]), sino que los derechos de general y bolla, que son los universales en la provincia, fueron impuestos por la real autoridad, interviniendo el asenso formal de los tres estamentos eclesiástico, militar y real juntos en cortes, donde se imponian, por haberse abdicado la facultad los señores reyes de imponerlos por sí solos, aunque príncipes soberanos, desde el año 1283, en que el señor rey d. Pedro el II empeñó su real palabra de no valerse de esta regalía sino con consentimiento y aprobacion de los tres estamentos, como se lee en el capitulo VII de dichas cortes, que es el primero, bajo el título de *vectigales*: como y tambien suponen que el comun de Cataluña no hubiera podido cargarse censos y censales, hipotecando en ellos los derechos de general y bolla, por mas urgente que hubiese sido la causa, si no hubiese intervenido la real autoridad y licencia de los señores reyes, que mútuamente en cortes daban su poder ó sindicato á los diputados para cargarles, como fue en las cortes del señor Felipe II, año 1599, y se lee en la conclusion del donativo de dichas cortes, con las palabras que van al márgen[2]); de donde infieren que, perdidas y aniquiladas por el delito cometido estas facultades y prerogativas de imponer derechos y gabelas con el asenso régio, vienen á quedar estos extinctos y resolutos con dichas facultades, y tambien sus hipotecas, reuniéndose ó revertiendo estas facultades y sus efectos á v. M., de donde habian salido, como hacen las aguas que salen y vuelven al mar, que son los términos con que se explican en la sujeta materia los autores[3]).

38. De estos fundamentos saca el estado eclesiástico su mayor apoyo; porque si los derechos de general y bolla hoy son extinctos y resolutos, y los que se pagan nuevos, ó impuestos nuevamente por v. M. en fuerza de la suprema regalía, que está hoy libre de haber de pedir el consenso á los tres estamentos, „cómo cabe que deban pagar estos derechos los eclesiásticos, que están libres y exentos de la potestad secular[4]), y que absolutamente disienten á ellos por faltarles el beneplácito apostólico que tenia en cortes, siendo cierto que el consentimiento que entonces prestaba el estado eclesiástico era circunscrito en ciertos términos y circunstancias que hoy no subsisten, como era entre otras el poder de quitar, aumentar, mudar ó disminuir aquellos derechos, teniendo por juez un diputado eclesiástico delegado“ pues no se las hubiera impuesto de otra suerte al estado eclesiástico, por no tener la licencia apostólica sin esta reserva, como dice la bula de Clemente VII[5]). Pero siendo estas gabelas hoy impuestas por v. M. en fuerza de la suprema regalía, pasan del estado facultativo y voluntario al de irrevocables y perpétuas.

39. Y si en el donativo del subsidio y excusado, que tiene el fin tan santo como hacer la guerra á los Turcos (que por eso son exentos de él los caballeros de san Juan, porque se hallan *in actuali expeditione)*, necesita v. M. de próroga de su santidad de cinco en cinco años, y que despues acepte y consienta el clero de España, haciendo concordatos con v. M. con ciertas restricciones y pactos, „con cuánta mas razon parece que no deben quedar sujetos los eclesiásticos sin su consentimiento á estas gabelas, que no tienen tan santo fin, que hoy son perpétuas é irrevocables, de las cuales el exactor es el fisco, y los ejecutores los ministros de v. M., incapaces de ejercer jurisdiccion en los clérigos“ [1]).

40. Los tributos que se cargan y reparten con consentimiento y aprobacion de los vasallos son mas llevaderos, porque los hace suaves el mismo consentimiento. Todos los eclesiásticos de estos reinos son vasallos de v. M., y le estiman y veneran como á su señor natural; pero no puede negarse que los eclesiásticos son de mayor esfera que los seglares por el carácter que tienen[2]); y no deja de ser sensible que un arzobispo de Tarragona haya de ser de la misma condicion que el mas ínfimo plebeyo, habiendo de contribuir como aquel, y de sujetarse á ministros de mucha inferioridad, como son los exactores, que, cubiertos con el real nombre de v. M., no saben prescindir de la esfera de unos á otros. Dígalo, señor, el suceso que en el noviembre próximo pasado sucedió con los padres de la compañía del colegio de Belen de Barcelona, pues para cobrar nueve libras, cinco sueldos y seis dineros que pretendian los regidores de un lugar llamado San Gervasio, vecino de aquella ciudad, por ciertas piezas de tierra que á su cuenta llevaba aquel colegio, echaron discrecion militar de cuatro soldados, obligándoles á pagar en los siete dias que estuvieron un real diario por cada soldado, y dos por el cabo, haciendo feudataria de esta manera una religion tan benemérita, de lo que se sigue al estado eclesiástico un vilipendio y ajionamiento, no obstante de ser tan venerado y atendido de los señores reyes, y muy en particular de v. M.

41. Y aun no deja de tener gravisima dificultad que, en el supuesto en que nos hallamos, no haya de menesterse el consentimiento del estamento eclesiástico, en fuerza de la abdicacion que hizo el señor rey d. Pedro de no imponer tributos y gabelas por sí solo; pues este privilegio fue concedido á los tres estados, y viene á ser un contrato hecho entre el príncipe y el estado eclesiástico[3]), el cual es irrevocable respecto de la iglesia, por haber mediado en su establecimiento los servicios considerables de dinero con que el estado eclesiástico en cortes sirvió á los señores reyes, y así (salva su real clemencia) parece no deben apartarse sin el consentimiento del estado eclesiástico[4]): porque la obligacion de estar á los contratos es de derecho natural y de las gentes,

[1]) *Ad tradita per* Antunez Portugal, *De donat. reg., lib. 2, cap. 1, n. 5 et 6;* Sixtino, *De regalibus, lib. 1, cap. 2, n. 43.*

[2]) Como para pagar el referido donativo sea preciso que las presentes cortes hagan sindicato á los diputados del general, y otras personas de los tres brazos elegidas, suplican á v. M. que ahora por entonces sea servido aprobar, ratificar y decretar el referido sindicato, y las ventas de los censales, que se han de hacer con aquellas cláusulas necesarias á favor de los compradores de dichos censales, como se ha acostumbrado.

[3]) Sesse, *tom. 2, decis. 149, n. 50 ad 57, et n. 70 pluribus citatis.*

[4]) *Can. Tributum, 22, § Quamvis; Can. Sancimus* [Can. *Sancitum est ut,* 25, *causa 23, q. 8; Concilium Trident. sess. 25. De reform. cap. 20; L. placet, et L. Sancimus Cod. de sacrosanctis ecclesiis.*

[5]) *Ibi:* In perpetuum, *vel ad tempus persolvenda imponere ac imposita tollere, mutare, augere* et minuere.

[1]) *La bula In Coena D.; Urbanus VIII in sua Constitutione* Romanus pontifex.

[2]) *Can.* Duo sunt, 7, *causa 12, q. 1, ibi:* Duo sunt genera christianorum.

[3]) Leo, *decis. 144, n. 10 et 40, et decis. 39, n. 73, tom. 3;* Julius Caponus, *discep. 164, n. 37:* Fermosinus, *ad cap. ecclesia, 10, de constitutionibus, q. 56, n. 5.*

[4]) Belluga, *in speculo princip. rubrica 47, n. 2;* Leo, *decis. 144;* Crespi, *observ. 1, a n. 75, et observ. 111, n. 20;* Larrea, *alleg. 119, a n. 10.*

á que están sujetos los príncipes y aun el sumo pontífice; y así es dicho comun que, si bien Dios sujetó las leyes y aun el mundo todo á los reyes, pero no quiso sujetar los contratos [1]). Y siendo ley municipal que habla con la iglesia, se resuelve en privilegio particular que puede el príncipe conceder al no súbdito [2]); con que respecto al estado eclesiástico debe quedar firme la abdicacion que hizo el señor rey d. Pedro, de no imponer derechos ni gabelas sin su consentimiento, pues el privilegio concedido á la iglesia no puede revocarse, como dicen los autores [3]) y mas siendo el privilegio *ex causa onerosa.*

42. Ni porque estos derechos hoy fuesen nuevos é impuestos por v. M. solo en fuerza de la suprema regalía, se seguiria lo que pretenden los ministros, que no deberia la real hacienda pagar los censos á que estaban hipotecados los antiguos derechos, pues extincto el comun de Cataluña, que se reputaba el legitimo deudor de aquellos censos, resuelta su formal representacion por el delito, vienen por necesaria consecuencia á ser extinctas y aniquiladas las hipotecas: porque se responde que, segun lo que los ministros suponen, así en la imposicion de estos derechos como en la venta de los censos, no bastaba el consentimiento de los tres estamentos, porque estos no tenian comunicada la regalía absolutamente, sino que habia de intervenir, como intervenia, el expreso consentimiento de los señores reyes; de suerte que, así *in limine contractuum,* como *in indictione jurium et gabellarum,* intervenia la real y suprema autoridad con precisa noticia, *seu consultatione,* y con la firma real *ex certa scientia,* por el fin de acudir á las necesidades públicas; así que quedaban obligados, *aeque principaliter,* el rey y la provincia en las ventas de aquellos censos, y á mantener de buena fe á los acreedores el derecho adquirido en las hipotecas, *quia alias venirent contra factum suum;* mayormente cuando los compradores de dichos censos mutuaron sus caudales para socorrer las necesidades del estado, á que por derecho natural está obligada la real hacienda. Luego aquel real asenso de los señores reyes en cortes no fue solo *ad approbandum,* esto es, como permisivo de aquellas cargas ó hipotecas que se le suponian por precisas, y como aprobándolas para que no padeciesen el vicio de nulidad, sino que fue *ut constitutivum dictarum obligationum,* por no poder la provincia sola obligar aquellas rentas, menos que con s. M. junto en cortes las obligase, haciendo un cuerpo y un mismo acto de obligacion, no firmando ni ratificando s. M. la obligacion contraida por estos, sino estipulándose en nombre de los diputados, como teniendo especial poder del rey y de los tres estamentos.

43. Pero cuando pudiese tener este argumento alguna fuerza, se desvaneceria con la cláusula insertada en la venta de dichos censales, que mandó poner la gran clemencia del señor Felipe II en dichas cortes del año 1599, que es como se sigue: A *Que dichos censos y censales fuesen tan privilegiados que por ocasion alguna de algun crímen ó delito cometido, ó que se cometiere por el comprador ó compradores de ellos, ó sus posesores, las pensiones ó precios de dichos censales no puedan ser adnotados, confiscados, amparados, secuestrados ó impedidos de ningun género ó manera, ni que ss. MM. de los señores reyes ó reinas, ni las de sus sucesores, ni sus oficiales puedan extender ni poner las manos en modo ni forma alguna.*

44. Y para que v. M. esté plenamente informado de todo lo que occurre en este asunto, debe hacer presente á v. M. el estado eclesiástico que, en el general repartimiento que se hizo al clero de España por el subsidio y excusado, que sirve para galeras, se le repartió, y hoy paga el estado eclesiástico de Cataluña ciento treinta y cuatro mil libras, de que se sintió gravado, y tiene pleito B pendiente, y no obstante contribuye en las ochenta y siete mil libras, que se cargó en las cortes del sr. Felipe II, para mantener las cuatro galeras que sirviesen de resguardo á las costas de Cataluña, con que viene á pagar por un mismo fin y por una misma cosa dos veces, contra lo que manda la santidad de Pio IV en la bula primera del subsidio.

45. V. M. fue servido por su innata bondad mandar se pagasen á las iglesias los censos y censales de ciudad y diputacion por ser esta renta *subsidiable,* y no haber razon de estrechar al estado á pagar el subsidio y excusado, y no satisfacerle estas rentas sobre que le tiene cargado, y mas habiéndolo v. M. estipulado por contrato particular en las concordias que se firmaron con v. M. en el concilio de Gerona, y se ha repetido en las que se han firmado en el concilio de Tarragona C en 1722, y hasta hoy, con ocho años que ya entran estas rentas ó gabelas en poder del intendente, no ha podido cobrarse sino media pension, y aun con gravísimos gastos y expensas que ha hecho el estado eclesiástico; y, segun las noticias que se tienen, se habia dado ya órden al intendente de suspender dicha satisfaccion. Y así suplica á v. M. el estado eclesiástico mande que se suspendan pagar por los eclesiásticos estas gabelas de general y bolla, y que se consulte al oráculo de la silla apostólica, para que su santidad resuelva lo que sea del mayor servicio de Dios y bien de estos reinos.

PUNTO VII.

De los derechos de sal, tabaco y papel sellado.

46. Tiene entendido el estado eclesiástico que sobre el derecho tan excesivo de la sal, que hoy es ocho veces mayor del que era antes, hay pendiente delante de v. M. una consulta del real consejo de Castilla, cuya instancia siguen con religioso celo varios prelados, y así no tiene que representar el estado eclesiástico de Cataluña sobre este asunto, sino esperar con confianza el real decreto de v. M. favorable á la iglesia.

47. Respecto de los derechos del tabaco y papel sellado se han hecho varias representaciones á v. M. por diferentes comunes eclesiásticos de estos reinos, y en particular el estado eclesiástico de Cataluña se puso á los reales piés de v. M. con memorial en el año 1716, haciendo evidencia de ser estas gabelas nuevamente impuestas de directo contra la inmunidad eclesiástica; y no habiéndose entonces tomado resolucion por los accidentes de la guerra que sobrevinieron, vuelve hoy con toda brevedad á hacer presentes á v. M. los fundamentos que entonces representó.

---

[1]) Larrea, *alleg. 119, n. 7;* Capicius Latro, *dec. 188, n. 8.*

[2]) Cortiada, *decis. 203, a n, 9;* Surdus, *consil. 150, n. 20;* Gratianus, *Discep. forens., discep. 64, n. 3;* Grasis, *De effectu clericatus, effect. 1, n. 490;* Daniel, *De nobil., disp. 63, n. 18;* Barbosa, *tom. 6, in additionib. ad cap. 1, n. 8, De immunitate ecclesiae, in VI.*

[3]) Lucas de Peña, *in L. final, n. 64; Cod. locat. praed. civil., lib. 11;* Felinus, *In cap. ad apost. n. 1, De simonia;* Marta, *De jurisdictione, parte 4, casu 52, a n. 15;* Antunez Portugal, *De donat. reg., tom. 2, lib. 2, cap. 11, n. 109;* Salgado, *De regia protectione, p. 1, cap. 1, praelud. 5, a n. 355;* Fermosinus, *In cap. ecclesia, 10, de constitionibus, quaest. 20, a n. 23.*

48. Porque es cierto que es gabela cualquier impuesto que añade el príncipe sobre el justo precio de las cosas en beneficio del real Erario [1]); y jamás podrá probarse que el precio justo de un pliego de papel pueda ser un peso y veinte dineros: ni el decir que el príncipe con la pragmática del papel sellado no añadió cosa sobre el precio del papel, sino que le tasó este precio usando de su real autoridad, con la cual puede señalar los precios á las cosas que se venden en sus reinos [2]), puede cohonestar este tributo, que es el mayor [3]), porque de aquí se seguiria un campo abierto para pechar los eclesiásticos usando los príncipes de este expediente, creciendo el justo precio de las cosas; y aun los mismos autores que defienden que la gabela es parte del precio justo, confesaron que obligar á los eclesiásticos á pagarlo era contra la immunidad [4]).

49. Lo mismo que se dice del papel sellado se aplica al tributo del tabaco, porque aunque el no ser esta especie necesaria á la vida humana, ha hecho decir á alguno [5]) que los clérigos estaban sujetos á esta gabela; pero este fundamento no tiene fuerza, porque los sagrados cánones que conceden la inmunidad no exceptúan ninguna especie, y aun el mismo autor citado parece que se retractó despues, pues dijo que los eclesiásticos tienen accion de usar del tabaco á su gusto, sin gravámen ni incomodidad [6]); como tambien no siendo la nieve necesaria para la conservacion y uso de la vida humana [7]), no obstante el eclesiástico está franco, y se le paga refaccion en Castilla [8]).

50. Los eclesiásticos de Cataluña, desde que han sido impuestas estas gabelas, han acudido y suplicado á v. M. la reparacion en diferentes tiempos y lugares, y así no puede persuadirse el estado eclesiástico que el respeto y veneracion debida á v. M., que ha sido el motivo de no haberse valido hasta ahora los superiores eclesiásticos de los medios jurídicos ejecutivos que tiene la iglesia para defensa de sus inmunidades, y que debe servirle de mérito, se le pueda objetar ó argüir por una acquiescencia y tácito consentimiento en pagar dichas gabelas.

51. Los prelados, personas doctas y religiosas, contestan que son estas gabelas repugnantes á la inmunidad: y para que la disciplina eclesiástica y la pureza de religion florezca en estos reinos, ha parecido ser de la obligacion del estado eclesiástico representar á v. M., quedando con la confianza del gran celo y piedad de v. M. que mandará reparar todos los gravámenes expresados, expidiéndose las órdenes que serán del agrado de v. M.

Breve Benedicti XIII ad regem Philippum V pro immunitate ecclesiae.

Carissimo in Christo filio nostro Philippo, Hispaniarum regi catholico

Benedictus papa XIII.

Carissime in Christo fili noster, salutem etc. Cum divinae clementiae acceptam referres insignem felicitatem, qua, sedatis armorum procellis, Hispaniarum regna in pristinam tranquillitatem restituisti, excelsi animi tui pietas fore nobis pollicebatur, ut sanctae ecclesiae divinoque cultui praecipuus partae pacis fructus constaret, et coeleste praesidium, quod senseras rebus tuis obsecundare, regio sacrarum rerum patrocinio rependeres. Ministrorum tamen tuorum studia exspectationi nostrae ita intercesserunt, ut humanis potius offensionibus quam divinis beneficiis vicem reddere et pro regnis tuis, Deo favente, in pace compositis ecclesiasticae libertati bellum viderentur inferre. Dolentes siquidem accepimus, laicam potestatem ea moliri in Tarraconensi provincia, quae non minus aeternam majestatis tuae salutem, si tua auctoritate niterentur, quam nostram, si intentatas sanctuario injurias dissimularemus, in discrimen adducerent.

Jam enim venerabiles fratres, ejus provinciae metropolitanus et episcopi, sacerdotalis ministerii stimulis excitati, intoleranda sacrae immunitatis detrimenta, tuae religionis opem iteratis precibus, immo adstipulantibus etiam regii consilii suffragiis, implorantes, exposuerunt. Te igitur maximum in modum paterna sollicitudine hortamur et poscimus, ut majorum tuorum praeclarissima facta in tuendo et amplificando Dei honore ecclesiaeque juribus servandis sedulo reputans, nullam irrogari canonicae disciplinae et sacris privilegiis injuriam, aut quidquam in tributis ab ea provincia exigendis adversus ecclesiae libertatem innovari patiaris. Tua vero satis perspecta qua tibi regnum aeternum parare niteris virtute freti, futurum confidimus, ut religiosissimae vitae tuae exemplis piique regiminis laudibus nullam praepostera cujusquam consilia labem adspergant, quae te coelorum regni obnoxium efficiat. Ac majestati tuae apostolicam benedictionem amantissime impertimur. Datum Romae, die 8 octobris 1729.

Breve Clementis XII ad patres concilii Tarraconensis.

Clemens papa XII.

Venerabiles fratres, salutem et apostolicam benedictionem. Moerori nostro, quem ob indebitum tributum bonis ecclesiasticis istius provinciae per laicam potestatem imperatum atque adeo intentatam ecclesiae privilegiis injuriam [cepimus], insigne lenimentum attulit eximia fortitudo, qua fraternitates vestrae sacerdotale officium humanis rationibus anteferentes, non detrectarunt pro sacris juribus tuendis ascendere ex adverso et murum opponere pro domo Dei. Laudes quidem vestrae virtuti debitas libenti laetoque animo deferimus, dignoque apostolicae commendationis praeconio pastoralem vigilantiam constantiamque praedicamus; coronam autem gloriae magnamque nimis mercedem, cum apparuerit princeps pastorum, vobis redditum iri confidimus. De illius igitur praesidio divinaque ope praeclare exspectantes, pergite, venerabiles fratres, bonum certamen certare; dum nos persuasum vobis esse cupimus nullas ministerii

[1]) Barbosa, *voto 120, n. 15;* Gutierrez, *De gabellis, lib. 7, quaest. 1, n. 6;* Mastrillo, *De magistratib., lib. 1, cap. 22, n. 16;* Solorzanus, *In pol. Indiar., lib. 6, cap. 3,* § Y el ser tan estimable.

[2]) Balsameda, *De collectis et tributis, quaest. 118.*

[3]) Diana, *Coordinat., tom. 5, tract. 2, resolv. 217, n. 6 et 11;* Scobar, *De pontific. et reg. jurisdict., cap. 33, n. 34;* Gonzalez Tellez, *In cap. Quae in ecclesiar. 7, De constitutionib. n. 11;* Pignatelli, *tom. 5, consult. 5, n. 1;* Barbosa, *vot. 120, n. 27.*

[4]) Molina, *tom. 3, De justitia et jure, tract. 2, disp. 678, n. 6;* Lassart., *De decimis, cap. 15, n. 19;* Delbene, *De immunitate eccles., tom. 1, cap. 5, dub. 7, sec. 9, n. 4;* Fontanella, *decis. 306, n. 4;* Fermosinus, *In cap. Ecclesiae sanctae Mariae, quaest. 56, n. 22. Alias enim daretur quod posita taxatione per modum pretii, et non gabellae sive tributi, liceret etiam contra ecclesiasticos, et hac via inventus esset modus gravandi illos taxa pretii excessivi pro venditione illarum specierum, quod non est ferendum.*

[5]) Cortiada, *tom. 4, decis. 219, n. 31.*

[6]) Cortiada, *tom. 4, decis. 221, n. 24.*

[7]) Luca, *De regal., disc. 46, n. 11.*

[8]) Rota, coram Celso, *in una Toletana nivis, 13 februar. 1651, quae est apud* Dianam, *Coordinat., tom. 8.*

nostri partes studiis officiisque vestris esse defuturas. Ac fraternitatibus vestris novam semper virtutem ex alto implorantes, ad auspicium patrocinii coelestis apostolicam benedictionem peramanter impertimur.

Datum Romae, apud sanctam Mariam Majorem, sub annulo piscatoris, die prima octobris MDCCXXX, pontificatus nostri anno primo.

Carolus, archiepiscopus Emissenus.

XIII sessio. Synodus, annuens petitioni superioris Barcinonensium sacerdotum Missionis, pro canonizatione b. Vincentii a Paulo has preces ad ss. pontificem dedit.

Beatissime pater!

In causa canonizationis beati Vincentii a Paulo, sacerdotis, fundatoris congregationis Missionis et puellarum Caritatis, pro qua christiani orbis praelati, Hispaniarum plures, nostrum fere singuli ad sanctitatem vestram preces jam dederunt, ut haec provincialis Tarraconensis synodus sua etiam vota beatitudini vestrae humiliter exponeret, duo potissimum induxerunt: primum, quod cum sacerdotem hunc spiritu Filii sui actum Deus miserit, ut fidei puritas, morum honestas, ecclesiastici ordinis decor modernis temporibus in vicino nobis Galliae regno ac deinde in universa ecclesia promoveretur, qui idem scopus est ecclesiasticorum conciliorum nostrique in hac synodo conatus, tanti viri precibus exoratum Deum nobis in eo fine assequendo propitium reddi non temere sperabamus.

Alterum, quod beati parentis filii sacerdotes congregationis Missionis civitatis Barcinonensis hujus nostrae provinciae, operarii numero pauci ac in unica ejusdem urbis domo constituti, de universa provincia benemeriti existunt, cum fere omnes ejusdem dioeceses missionibus suis immenso nostrarum ovium fructu vicissim lustrare non cessant, domique cunctos laicos undique confluentes benigne suscipiunt et ad pietatem informant, ac ecclesiasticos totius provinciae sive sponte accedentes sive a praelatis missos tum ad sacros ordines suscipiendos instruunt, tum in susceptis rite ministrare ceteraque ecclesiastica munia obire indefesso labore erudiunt.

Cum itaque magnam frugum messem filiorum cura collectam, qui semina sua mittentes per universam provinciam undique veniunt portantes manipulos suos, patri acceptam referre debeamus, qui in filiis manens ipse facit opera: rem iisdem gratissimam facturos nos judicavimus, si pro eorum laboribus parenti vicem reddentes ejus cultum promovere nostris officiis studeremus. Hisce igitur stimulis adacta synodus ad Dei majorem gloriam, animarum salutem, ecclesiae decus, sacri ordinis ornamentum, filiorum tanti parentis laetitiam uberioremque ex eorum alacritate fidelibus populis fructum obventurum, a sanctitate vestra suppliciter postulat, ut rite probatis ejus post beatificationem miraculis, virtutibus heroicis enitentibus, famaque sanctitatis in dies percrebescente, christiani orbis vota principum desideria, praelatorum et ecclesiarum preces beatitudo vestra clementer exaudire, ac praefato beato Vincentio a Paulo debitum sanctitatis cultum decernere dignetur: dum eadem provincialis synodus Tarracone de more congregata et sanctitatis vestrae pedibus humiliter provoluta apostolicam paternamque benedictionem reverenter exorat.

Tarracone, die prima julii 1733.

Sanctissime pater,

vestrae beatitudinis humilis et obsequentissimus filius synodus provincialis Tarraconensis, Petrus, archiepiscopus, praeses.

CONSTITUTIONES.

I. *Pretium luitionis quibus in locis depositandum. Ad titulum*

De rebus ecclesiae alienandis vel non.

Cum in constitutione prima, paragrapho VII, in provinciali concilio anno millesimo septingentesimo vigesimo septimo celebrato edita, ut securitati ac perpetuitati dotis beneficiorum personalium uberius consuleretur, provide cautum fuisset, in ipso fundationis instrumento sequentem clausulam praemitti: *Quod in casu luitionis alicujus censualis depositum in tabula, thecassio capituli, vel alicujus communitatis aut alio loco publico omnino fieri debeat, sub poena nullitatis luitionis; a quo levari non possit, nec smerciari sine ordinarii decreto, sub eadem poena;* et dubitari aliquando contigerit, an verba ultimo loco posita: *sub eadem poena,* intelligenda fuerint de poena nullitatis luitionis, an de poena nullitatis smercii. Ut omnis in posterum dubitatio cesset, et s. concilii mens apertius innotescat, sacro approbante concilio, statuimus et declaramus, praefata verba, *sub eadem poena,* ad nullitatem smercii, minime vero ad nullitatem luitionis esse referenda: ita ut (singula singulis applicando) inobservantia constitutionis, in modo depositi extra locum praescriptum facti, depositi nullitate mulctetur, inobservantia vero ejusdem constitutionis in nova collocatione sortis smercii nullitate puniatur arbitrio ordinarii, cui liberum sit, aut novum contractum proprio decreto roborare, si ita opportunum et beneficio aut, eo extincto, piae causae commodum videbitur, aut si minus, pecuniam a venditore census aut cujuscumque alterius rei seu proprietatis evocare, ut securius collocetur, aut aliis opportunis remediis smercii securitati consulere, quam in poenam violatae legis exigere etiam possit a beneficii obtentore, aut a quocumque alio, qui decretum ordinarii postulare contempsisset.

II. *De praedictione verbi Dei.*

[Constitutio supra col. 969-70 edita.]

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1733 mense maio.

Hieremias patriarcha, post alteram a sede Constantinopolitana amotionem, in montem Atho regio decreto amandatus est, reliquam vitam ibidem in Magnae Laurae monasterio traducturus. Cum autem copiis familiaribus tam exiguis iter suscepisset, ut victui cultuique sumptus deesset, sacra synodus annua praebuit centum vigenti grossos ab ipso patriarcha, ac ducentos quinquaginta ab aerario publico suppeditandos, ea condicione ut post Hieremiae mortem, eius heredes nullum ius haberent sibi quicquam vindicandi. Qua de re Magnae Laurae monachos monuit synodus per epistolam mense maio anni 1733 datam. Episcoporum nomina haec sunt: Seraphim patriarcha, — Gerasimus Heracleae, — Auxentius Cyzici, — Theocletus Nicomediae, — Callinicus Nicaeae, — Ananias Thessalonicae, — Macarius Selybriae, — Gerasimus Cretae, — Theocletus Philippopoleos, et aliquot alia, quae ab editore legi non potuerunt.

E tabulario Magnae Laurae epistolam in lucem protulit Alexander Eumorphopulus monachus in ephemeride Constantinopolitana, cui titulus: Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, t. XXIII (1903), p. 522-523.

STATUTA DIOECESIS LINGONENSIS

1733 junii 9.

Statuta dioecesis Lingonensis in Gallia, edita A die 9 mensis junii anni 1733, sub Petro Pardaillan, episcopo Lingonensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Ordonnances de monseigneur l'évêque-duc de Langres, pair de France, lues et publiées aux calendes tenues dans son diocèse, en la présente année 1733, et commancées dans la chapelle du palais épiscopal, le 9 juin de laditte année.

S. l. n. a. (1733). In-4°, 11 p. — (Langres, séminaire).

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1733 mense iunio.

Mense iunio anni 1733, ad sacram synodum delata est curiosa quaedam quaestio solvenda, hic etiam memoranda eorum gratia qui rebus Graecorum canonicis operam navant. Habebat Ioannes, civis Ioanninensis, uxorem Alexandram ac duos fratres, Constantinum et Panum; qui cum apoplexia B correptus absque liberis et ab intestato periisset, eius bona hereditatis iure sibi vindicarunt supra dicti fratres. Ius etiam suum repetiit Alexandra, Ioannis uxor, utpote viduitatem in posterum servatura; namque lege cautum est, ut si quae, amisso marito, secundis abstineat nuptiis, habeat quidem ipsa donationis ante nuptias usumfructum, sed et bonorum etiam tantum, quantum relata ad filios proportio facit, ut in proprietatis ratione unius et ipsa filii personam sustinere videatur. Perbelle omnino, aiebant fratres; at legis illa cautio in viduis ad secundas nuptias non transeuntibus castitatis servandae causa solum obtinet, non vero in iis quae necessitate quadam coactae iterum nubere sunt impares. Atqui Alexandra secundis nuptiis abstinebat non virtutis fovendae gratia, sed quia comitiali vitio corripi solebat, ut concives eius omnes probe norunt. Mediocritatem, quae est inter nimium et parum, tenens sacra synodus, praecepit ut praeter nonaginta millia asprorum, quos in dotem acceperat, praeterque cunctas ante nuptias donationes, reciperet etiam sexaginta millia asprorum ex omni pecunia post coniugium initum accepta deducendorum, ceteris omnibus bonis utrique fratri addictis.

Sententiam e codice Critiano, p. 192-194, descriptam typis excudi fecit Manuel Gedeon, Κανονικαὶ διατάξεις, t. I (Constantinopoli, 1888), p. 214-218.

SYNODUS DIOECESANA PLOCENSIS

1733 augusti 4-5.

Synodus dioecesis Plocensis in Polonia celebrata Pultoviae diebus 4 et 5 mensis augusti anni 1733, sub Andrea Stanislao Kostka Zaluski, epi- C scopo Plocensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Constitutiones & decreta synodi dioecesanae Plocensis, sub illustrissimo, excellentissimo, reverendissimo domino d. Andrea Stanislao Kostka in Zaluskie Zaluski, Dei & apostolicae sedis gratia episcopo Plocensi, Pultoviae, anno Domini MDCCXXXIII die 4 augusti celebratae. Varsaviae, typis collegii regii Societatis Jesu, anno D. 1735.

In-4°, 10 f. - 257 p. - 8 f. (index), cum fronte. — (Paris, Arsenal).

Fol. 4, haec synodus dioecesana celebrata est diebus 4 et 5 mensis augusti anni 1733.

Pag. 206-57, habetur appendix documentorum ad hanc synodum attinentium.

SYNODUS DIOECESANA VIVARIENSIS

1733 octobris 20.

Synodus dioecesana Vivariensis in Gallia, celebrata die 20 mensis octobris anni 1733, sub Francisco Renaudo de Villeneuve, episcopo Vivariensi.

De hac synodo confer opus cui titulus:

Abbé Roche, *Armorial de Viviers,* II, 294.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1733 mense novembri.

Ioannicius, Stauropolitanus archiepiscopus, cum D vitam Bucurestii in Hungaro-Valachia ageret, ecclesiam, cubicula, tabernam deversoriam (χάνιον), propriis sumptibus, in illa civitate exstruxit, quae aedificia dicata voluit archangelorum monasterio, Γκούρα dicto, in dioecesi Pogonianae non longe a vico Ostanitzae sito, in quo monasticum habitum adhuc adolescens ipse sumpserat. Quam consecrationem ad perpetuam rei memoriam a sacra synodo ratam haberi voluit. Votis eius annuens synodus sigillium ἐπιβεβαιωτήριον edidit, quo conditoris tabulas sua auctoritate confirmavit.

E codice Critiano editum una cum consecrationis monumentis exstat apud Æmilium Legrand, *Recueil de documents grecs concernant les relations du patriarcat de Jérusalem avec la Roumanie, 1569-1728,* (Parisiis, 1895), p. 309-321. Eiusdem rei mentionem fecit etiam Ioachim Phoropulus in Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ, t. XX (1900), p. 298.

SYNODUS DIOECESANA FIRMANA

1733.

Synodus dioecesana Firmana in Italia, celebrata anno 1733, sub Alexandro Borgia, episcopo Firmano.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Synodus dioecesana Firmana anni 1733. Firmi, 1733.

In-4° — (Roma, libr. Bocca. — *Ipse non vidi).*

SYNODUS DIOECESANA VIRDUNENSIS

1733.

Synodus dioecesana Virdunensis in Gallia, celebrata anno 1733, sub Carolo Francisco de Hallencourt, episcopo Virdunensi.

De hac synodo confer opus cui titulus: Statuts généraux du diocèse de Verdun . . . *[supra col. 111]*.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

a qua Athanasius, nuper Arcadiae episcopus, gravissimis poenis multatur.
1734 mense ianuario.

Pauci elapsi erant dies, ex quo Seraphim Nicomediensis summam patriarchae dignitatem fuerat adeptus, cum seditiosus quidam civis ac turbulentus vitam eius nefario scelere attentavit. Rem his verbis narrat Athanasius Comnenus Hypsilantes (Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν, Constantinopoli, 1872, p. 336), illius temporis haud spernendus scriptor: Μιᾷ κυριακῇ μετὰ τὴν λειτουργίαν ἐξελθὼν τῆς ἐκκλησίας (ὁ Σεραφείμ) καὶ στὰς ἐπὶ τῶν κρηπίδων τοῦ νάρθηκος καὶ εὐλογῶν τὸν λαόν, ὡς συνηθές, ἐτραυματίσθη παρὰ δημότου τινὸς μαχαίρᾳ, κινηθέντος εἰς τοῦτο παρὰ τῶν ὁμοφρόνων δημοτῶν τοῦ Ἱερεμίου· ἠγάπα γὰρ ὁ ὄχλος τὸν Ἱερεμίαν καὶ εἰς μεγάλην εἶχεν ὑπόληψιν, ὡς ἐκ βάθρων ἀνεγείραντα τὸ πατριαρχεῖον καὶ ἄλλα ἀξιομνημόνευτα κατορθώσαντα· μάλιστα δὲ οἱ ποτὲ ἐπαρχιῶται αὐτοῦ πολῖται τῆς Καισαρείας ἐναβρύνοντο καὶ ἐνεκαυχῶντο ἐπ' αὐτῷ. Δὲν ἔγινε καιρία καὶ θανατηφόρος ἡ πληγὴ διὰ τὰ πολλὰ ροῦχα ὁποῦ ἐφόρει.

Facinus in summum ecclesiae antistitem foedum et immane patratum est impulsore atque auctore Athanasio, qui post amissum Arcadiae episcopatum ad Cretae metropolim artibus parum honestis sibi viam munibat. Qui ad synodale tribunal citatus, cum non respondisset, absens a synodo episcopali dignitate privatus est gravissima sententia, quae his verbis exorditur: † Διεστραμμένη καρδία τεκταίνεται κακά, ἐν παντὶ καιρῷ ὁ τοιοῦτος ταραχὰς συνίστησι πόλει· διὰ τοῦτο ἐξαπίνης ἔρχεται ἡ ἀπώλεια αὐτοῦ (Prov. VI, 14). Data est anno 1734, mense ianuario, indictione XII. Nomina episcoporum haec sunt: Παΐσιος ἐλέῳ θεοῦ πατριάρχης πρώην Κωνσταντινουπόλεως συναποφαινόμεθα, — ὁ Καισαρείας Νεόφυτος, — ὁ Κυζίκου Ἀνανίας, — ὁ Νικομηδείας Θεόκλητος, — ὁ Νικαίας Καλλίνικος, — ὁ Χαλκηδόνος Καλλίνικος, — ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωακείμ, — ὁ Ἰκονίου Ἰωακείμ, — ὁ Σηλυβρίας Μακάριος, — ὁ Κρήτης Γεράσιμος, — ὁ Ἀθηνῶν Ζαχαρίας, — ὁ Μητυλήνης Κωνστάντιος, — ὁ Εὐρίπου Νεκτάριος, — ὁ Παροναξίας Δανιήλ, — ὁ Μεσημβρίας Γρηγόριος, — ὁ Δέρκων Σαμουήλ, — ὁ Δαμαλῶν καὶ Πεδιάδος Σωφρόνιος, — ὁ πρώην Πισιδίας Κοσμᾶς, — ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γεράσιμος, — ὁ Πέτρας Μελέτιος.

Hactenus inedita exstat in codice 11 Societatis Constantinopolitanae Graecorum litterariae, fol. 166ʳ-168ᵛ.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

in qua Marcus Eugenicus, Ephesius metropolita, inter sanctos refertur.
1734 mense februario.

Marcus Eugenicus, Ephesi metropolita, Latinorum in concilio, cui non subscripsit, Florentino, anno 1439, atque deinceps ad obitum usque adversarius acerrimus, unionisque, quam cum illis componere Ioannes Palaeologus imperator instituebat, magna remora; novus ideo Thotius dictus a suis ac post mortem caelestium agminibus insertus atque praecipuo quodam cultu ac honore, apud Byzantios praesertim, decoratus. Viri infaustissimi colendi rationem cum virga censoria notassent christiani quidam Cephallenes, synodus Constantinopolitana editis litteris cultum illius sua auctoritate comprobavit, mense februario anni 1734. Decretum istud, de quo altum silentium apud Occidentales, integrum hic repetimus, textum depromentes ex rarissimo Athanasii Parii opere ita inscripto: Ὁ Ἀντίπαπας ἤτοι Ἀγῶνες ὑπερθαύμαστοι καὶ ἡρωϊκὰ παλαίσματα, καὶ τῳόντι ὑπερφυῆ κατορθώματα τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Μάρκου ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἐφέσου, τοῦ πίκλην Εὐγενικοῦ, τοῦ κατ' ἐξαίρετον καὶ σχέδον μόνου προμάχου καὶ φύλακος, τῆς ἀμωμήτου καὶ ἁγιωτάτης ἀποστολικῆς καὶ πατροπαραδότου ὀρθοδόξου πίστεως ἡμῶν τῶν Γραικῶν, ἀθροισθέντα μὲν ὁπωσδήποτε ὑφ' ἕν, καὶ ἐν ἔδει βίου καὶ πολιτείας λογογραφηθέντα, ὑπὸ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις ἀναξίου καὶ ἐλαχίστου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, ἐκδοθέντα δὲ καὶ τύποις διὰ συνδρομῆς καὶ φιλοτίμου δαπάνης τοῦ ὁσιωτάτου καὶ μουσικωτάτου ἐν ἱεροδιακόνοις κὺρ Νικηφόρου Ἰωάννου τοῦ πίκλην Ῥαγουζῆ ἐκ Σικίνου ὁρμωμένου μιᾶς τῶν Κυκλάδων Νήσων πρὸς κοινὴν εἴδησιν καὶ ψυχικὴν ὠφέλειαν ἁπαξαπάντων τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν. Ἐν ἔτει 1785. Locus non significatur; at ex litterarum formis satis constat librum Vindobonae typis excusum fuisse. Synodica sententia, de qua agitur, exstat a pag. 177 ad pag. 186. Eadem repetitur in opusculo, quo Marci Ephesini officium, a Nicodemo monacho conscriptum, continetur: Ἀκολουθία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ . . . πονηθεῖσα ὑπὸ Νικοδήμου Ἁγιορείτου, ἐπιθεωρηθεῖσα δὲ ὑπὸ N. Λογάδου, Constantinopoli, 1834, p. 21-29. Officium illud, rogante Athanasio Pario, totum composuit Nicodemus, ut ipse testatur nota apposita ad diem 19 ianuarii in opere cui titulus: Συναξαριστὴς τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ, t. II, Venetiis, 1819, p. 46.

SENTENTIA SYNODICA.

Σεραφεὶμ ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Θεοφιλέστατε ἀρχιεπίσκοπε Κεφαληνίας καὶ Ζακύνθου, ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργέ, καὶ αἰδεσιμώτατε πρωτοπαπᾶ τῆς νήσου

Seraphim miseratione divina archiepiscopus Constantinopolis, novae Romae, et patriarcha universalis.

Deo carissime archiepiscope Cephaleniae et Zacynthi, dilecte in sancto spiritu frater et comminister, reverendissime archipresbyter insulae Cor-

τῶν Κορυφῶν, υἱὲ κατὰ πνεῦμα ἀγαπητὲ τῆς ἡμῶν A
μετριότητος, καὶ ἐντιμότατοι κληρικοί, καὶ εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, καὶ εὐγενέστατοι ἄρχοντες καὶ σύνδικοι, καὶ χρήσιμοι πραγματευταὶ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ πολιτειῶν αὐτῶν, καὶ λοιποὶ ἁπαξάπαντες εὐλογημένοι χριστιανοὶ τοῦ ἡμετέρου ὀρθοδόξου γένους τῶν ἀνωτέρω περιφήμων νήσων, τέκνα ἐν κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἴη ὑμῖν ἅπασι καὶ εἰρήνη καὶ ἔλεος παρὰ θεοῦ κυρίου παντοκράτορος καὶ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ παρ' ἡμῶν εὐχὴ καὶ εὐλογία καὶ συγχώρησις.

Πᾶσαν μὲν ἀρετὴν καὶ τοὺς ἀντιποιουμένους αὐτῆς τιμᾶν καὶ γεραίρειν καταλλήλαις τιμαῖς ἐν παντὶ καιρῷ οὐ μόνον ὅσιον καὶ δίκαιον, ἀλλὰ καὶ λυσιτελὲς ἐς τὰ μάλιστα καὶ χρήσιμον· ἅμα τε γὰρ εὐγνώμονα ψυχῆς ἐνδείκνυται διάθεσιν, ἀξέκαστον περὶ τὴν κρίσιν τοῦ ἀληθοῦς ἐπαγομένης τὴν ψῆφον, καὶ κέντρον δὲ εἰς ἐπίδοσιν καὶ μίμησιν ἀρετῆς οἱ περὶ αὐ- B
τὴν χρηματίζουσιν ἔπαινοι κατὰ τὴν θεολόγον φωνὴν[1]) Ὧν τοὺς ἐπαίνους οἶδα, τούτων σαφῶς καὶ τὰς ἐπιδόσεις ἀποφαινομένην. Εἰ δέ τις, φθονερὸν ὢν καὶ βάσκανος, κρύπτειν ἐπιχειρεῖ τἀληθὲς καὶ συγκαλύπτειν, μοχθηρὸς ἂν εἴη πάντως καὶ ἐπιζήμιος ὁ τοιοῦτος, ὡς αὐτὴν ἀνατρέπων καὶ ἀφανίζων τὴν ἀρετὴν τῷ τὰς καθηκούσας παραιρεῖν ἐπ' αὐτῇ εὐφημίας, καὶ ἀδικοίη ἂν τοὺς ἐπιγινομένους, ἀποστερῶν τὴν ἀπ' ἐκείνης ὠφέλειαν. Παντα-
χοῦ μὲν οὖν ἄδικον, ἀγέραστον μένειν τὴν ἀρετήν· ἐπὶ δὲ τοῦ ἱεροῦ τῆς ἐκκλησίας συλλόγου καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἀκμασάντων καὶ διαλαμψάντων εὐσεβείᾳ καὶ ἀρετῇ θεοφόρων καὶ ὁσίων ἀνδρῶν, καὶ καθ' ὑπερβολὴν ἀδικώτατον ἂν εἴη καὶ ἀτοπώτατον, τοὺς καὶ βίου καθαρότητι καὶ νοὸς τελειότητι καὶ κατορθωμάτων λαμπρότητι, ζήλῳ τε διαπύρῳ περὶ τὸ σέβας καὶ δογμάτων ἀκριβείᾳ περιφανεῖς καὶ ἐπισήμους γεγονότας καὶ ἐν καιρῷ διωγμοῦ καρτερικῶς ἀθλήσαντας καὶ πᾶσαν μὲν ὑπερβολὴν γενναίως ὑποστάν- C
τας, μὴ προδεδωκότας δὲ τὴν ἐν τοῖς δόγμασιν ἀλήθειαν, μὴ καταστέφεσθαι τῇ ὀφειλομένῃ τιμῇ, ὅπου γε πρὸ τῶν ἡμετέρων ἐγκωμίων καὶ ὁ θεὸς τοῖς γε τοιούτοις τὰ ἔπαθλα δίδωσι τῆς ἀρετῆς, τοὺς πόνους αὐτῶν ἀμειβόμενος, τοῦ ἀποστόλου βοῶντος[2])· Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος. Δικαίοις ἄρα σταθμοῖς καὶ ζυγοῖς καὶ πρὸς παράκλησιν ἡμετέραν ἡ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία ἄνωθεν παραλαβοῦσα, καὶ κανονικαῖς διατυπώσεσιν ἐν ἑτησίοις συνάξεσιν κατὰ περίοδον ἁπαντώσαις μνήμας τελεῖσθαι διέταξεν ἐν ἱεροῖς συλλόγοις καὶ ἐκκλησιαστικαῖς εὐσεβῶν συνελεύσεσιν ἁγίων ἀνδρῶν, τῶν μὲν προφητικῇ χάριτι, τῶν δὲ ἀποστολικῇ ἀξίᾳ, τῶν δ' αὖ αἵματι μαρτυρίου, ἑτέρων δὲ ἀσκήσεως δρόμῳ, καὶ ἄλλων ἐπ' ἄλλαις πράξεσι θεοφιλέσι διηνθηκότων καὶ διηγωνισμένων, θεῷ τε εὐηρεστη- D
κότων καὶ διηνυκότων εὐσεβῶς τοῦ τῇδε βίου τὸ στάδιον· ὧν τοὺς βίους καὶ τὰς πράξεις προτιθεμένη εἰς ἔπαινον, ἐκείνοις μὲν τὸ καθῆκον ἀφοσιοῦται (μνήμη γάρ, φησί[3]), δικαίου μετ' ἐγκωμίων), τοῖς δὲ φιλαρέτοις καὶ φιλεόρτοις ἅμα μὲν τέρψιν ἐμποιεῖ πνευματικὴν (ἐγκωμιαζομένου γάρ, φησί[4]), δικαίου εὐφρανθήσονται λαοί), ἅμα δὲ εἰς ζῆλον καὶ μίμησιν ἐπαλείφει τούτους τῆς εὐσεβείας

cyraeorum, dilecte secundum spiritum fili mediocritatis nostrae, colendissimi clerici, religiosissimi sacerdotes, praestantissimi primates et syndici, optimi negotiatores provinciarum earumdem civitatumque, et reliqui omnes orthodoxae nostrae gentis benedicti christiani insularum illarum celeberrimarum, filii in domino dilecti mediocritatis nostrae, gratia vobis omnibus et pax atque misericordia a domino Deo omnipotente et domino nostro Iesu Christo, a nobis vero votum et benedictio atque condonatio.

Virtutem quidem omnem virosque eiusdem studiosissimos congruis honoribus cohonestare ac celebrare omni tempore res non pia solum et aequa, sed etiam utilis quam maxime et frugifera: simul enim et liberalem animi arguunt habitum, dum aequabilis in decernenda veritate ratio tenetur, et stimulum ad augendam aemulandamque virtutem admovent ea quae ipsi tribuuntur praeconia secundum illud theologi verbum, quo asseritur: *Quorum laudes, horum et incrementa plane novi.* Quod si quis livore obtrectationeque aestuans, veritatem occultare et abscondere tentat, improbus sane videtur ille et flagitiosus, utpote veritatem ipsam evertens et labefactans, dum suas ei iustas detrahit laudationes; immo iniuriam posteris infert, quos utilitate ex eadem percipienda defraudat. Quovis igitur pacto res iniqua, veritatem suo praemio non donari. Si vero agatur de sacra ecclesiae societate necnon de deiferis illis sanctisque viris qui pietatis virtutisque splendore in ea enituerunt, iniquissimum summopere esset et absurdissimum, qui vitae candore, mentis perfectione, facinorum nitore, ferventi religionis studio ac dogmatum veritate illustres nobilesque evasere, qui persecutionum temporibus fortiter decertantes, omnem quidem iniquitatem naviter sustinuere, dogmatum veritate nullatenus prodita, eos honore debito non decorare, cum Deus ipse ante nostra praeconia iisdem tribuens virtutis praemia eorum labores remuneretur, apostolo clamante: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi; ergo reposita est mihi iustitiae corona.* Aequam igitur stateram trutinamque ad nostrum solatium iam dudum adhibens nostra Christi ecclesia iustis institutionibus praecepit, ut in annuis conventibus, quae statis diebus recurrunt, per sacros coetus ecclesiasticasque fidelium contiones, sanctorum virorum agerentur memoriae, quorum alii prophetico munere, alii apostolica dignitate, alii vero sanguine martyrii, alii ascetarum palestra, alii aliis operibus Deo gratis florentes ac decertantes, Deo placuerunt ac praesentis vitae curriculum honeste confecerunt. Quorum vivendi agendique ratio dum collaudanda proponitur, illis quidem iusta solvuntur *(memoria enim,* inquit, *iusti cum laudibus),* virtutum vero festorumque cultoribus simul et iucunditas spiritualis praebetur *(dum enim,* ait, *laudatur iustus, laetabuntur populi),* et ad aemulandam imitandamque eorum pietatem inducuntur et ipsi; maxime vero dum ipsi universorum domino ac omnium Deo tribuitur honor servis qui ei placuerunt a conservis praestitus (ille enim est qui per sanctos

[1]) Gregor. Nazian. in funebri Basilii Magni oratione, n. 1. Obscura profecto sententia; editores Benedictini coniiciunt Gregorium hic indicare, quod, quo magis quidquam, sive virtus sive vitium sive alia res, laudatur, eo magis ipsius amor et desiderium in auditorum animis infigatur. Unde generatim dicendum, quod quidquid laudatur, ipsa laudatione incrementa accipere necesse est.

[2]) II Tim. IV, 7.

[3]) Prov. X, 7.

[4]) Prov. XXIX, 2.

ἐκείνων· πρὸ δὲ πάντων αὐτῷ τῷ κοινῷ δεσπότῃ καὶ θεῷ τῶν ἁπάντων ἡ περὶ τοὺς εὐηρεστηκότας αὐτῷ δούλους παρὰ τῶν συνδούλων τιμὴ ἀναφερομένη (ἐκεῖνος γάρ ἐστιν ὁ διὰ τῶν ἁγίων δοξαζόμενος καὶ τὴν εἰς ἐκείνους τιμὴν εἰς ἑαυτὸν ἀναδεχόμενος), ἐπαξίους ἀντιμετρεῖ τὰς χάριτας τοῖς εὐγνωμόνως διατεθεῖσι περὶ τοὺς φίλους αὐτοῦ. Τοσούτων οὖν ἀγαθῶν προξένου οὔσης τῆς περὶ τοὺς ἁγίους τιμῆς καὶ οὕτως ἀναγκαίας τοῖς εὐσεβεῖν αἱρουμένοις, ἔμπης εἰσὶν οἵ, εἴθ' ὑπ' ἀμαθείας αὐτῶν εἴτε καὶ ταῖς τῶν ἑτεροδόξων διεφθαρμέναις βουλαῖς ὑποσκελιζόμενοι, τὰ καὶ ἡλίου λαμπρότερα ἀμαυροῦν καὶ διασείειν πειρῶνται καὶ καθαιρεῖν τὸ ἀξίωμα τῆς ἀνηκούσης τιμῆς μεμαρτυρημένων ἁγίων ἀνδρῶν σκαιῶς καὶ παραβόλως ἐπιχειροῦσι. Τὸ δὲ τοιοῦτον αὐτῶν ἁμάρτημα, εἴτ' ἐκ τῆς οἴκοθεν ῥᾳθυμίας καὶ ἀπερισκέπτου ὁρμῆς εἴτ' ἐκ τῆς διαφθορᾶς τῆς τῶν ἀλλοτρίων καὶ ἀπεσχοινισμένης μοίρας προεληλυθός, ὡς ζημίας οὐ τῆς τυχούσης παραίτιον αὐτοῖς τε τοῖς τολμῶσι καὶ τοῖς λοιποῖς ὀρθοδόξοις τοῦ ἡμετέρου γένους ἐν μεταδόσει γενόμενον, διορθώσεως ἀξιοῦν καὶ θεραπεύειν οὐκ ἀπαναινόμεθα, καὶ τὸ μὲν ψεῦδος ὑπὸ παραπετάσματι τῇ ἀγνοίᾳ δῆθεν κρυπτόμενον καὶ λανθάνον ἐξελέγχειν, τὴν δὲ τοῦ ἡλίου φανωτέραν ἀλήθειαν ἀκριβέσιν ἀποδείξεσι παριστᾶν, κατὰ τὰ ἅπερ κέκτηται προνόμια ὁ καθ' ἡμᾶς οἰκουμενικὸς θρόνος· προνοεῖ γὰρ τῶν ἁπανταχοῦ ἁγίων ἐκκλησιῶν τῆς εὐσταθείας καὶ τῆς τῶν εὐσεβῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς γένους ψυχικῆς σωτηρίας. Ἔστι δὲ τὸ ζητούμενον τοιοῦτον.

A glorificatur quique honorem eis exhibitum sibi assumit), iustae eis referuntur gratiae qui bene afficiuntur erga amicos eius. Tanta igitur bona etiamsi suppedidat cultus sanctis adhibitus atque ita necessarius videtur hominibus religionis studiosis, sunt tamen qui aut propria inscitia aut corruptis heterodoxorum sententiis occaecati, sole lucidiora obscurandi ac perturbandi conatu facto, spectatae sanctitatis viros honoris debiti ornatu spoliare improbe ac temere enituntur. Quod eorum delictum, sive ex propria negligentia et inconsiderata audacia sive ex alienorum corruptione et dissentiendi natura ortum sit, tanquam maxime damnosum cum auctoribus ipsis tum reliquis nostri generis orthodoxis, si propagetur, correctione adhibita emendare haud renuimus, mendacium quidem inscitia quasi velo involutum ac reconditum patefacientes, veritatem autem sole splendidiorem B accuratis argumentis demonstrantes, pro iis quibus pollet iuribus universalis sedes nostra; consulit enim cunctarum ecclesiarum sanctarum conservationi ac spirituali piorum gentis nostrae hominum saluti. Quod autem quaeritur est huiusmodi.

Ὁ ἱερὸς Μάρκος ὁ τοὐπίκλην Εὐγενικός, ὁ τῆς ἐν Ἐφέσῳ ἐκκλησίας πρόεδρος καὶ ποιμὴν καὶ ἀρχιερεὺς χρηματίσας, ὅτι μὲν ὁμολογουμένως ἐστὶν ἅγιος ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἴσασι πάντες οἱ τοῦ ἡμετέρου γένους εὐσεβεῖς, ἀποδεχόμενοι καὶ τιμῶντες αὐτὸν ἀνενδοιάστως ὡς ἱερὸν τῆς ἐκκλησίας πατέρα· μαρτυροῦσι δὲ καὶ τὰ ὁσίως C καὶ θεοφιλῶς αὐτῷ πεπραγμένα, ὁπότε ταραττομένης καὶ ἐπηρεαζομένης τῆς ἐν τοῖς ἱεροῖς ἡμῶν δόγμασιν εὐσεβείας τε καὶ ἀληθείας, καὶ τῶν ἄλλων τῶν δυστυχῶς καὶ ἀτάκτως καὶ ἐπὶ βλάβῃ μᾶλλον ἢ συστάσει τῆς ἀληθείας συνεπαράντων καὶ συνεκδημησάντων τῆς Κωνσταντίνου, τῶν μὲν ἀπηυδηκότων, τῶν δὲ διεφθορότων, καὶ πάντων μονονουχὶ περιτραπῆναι καὶ ἐνδοῦναι τῇ ἀπάτῃ καὶ καινοτομίᾳ διακεκινδυνευκότων, μόνος αὐτὸς ζήλου θείου πλησθεὶς καὶ φρόνημα θεῖον ἀναλαβών, ἀντέστη γενναίως καὶ ἀντιπαρετάξατο, καὶ τῇ παντευχίᾳ τοῦ πνεύματος τεθωρακισμένος, ὡς ἄλλος Δαβὶδ τὸν νηπιόθεν Γολιὰθ ὑπὲρ τοῦ πνεύματος ἀντεπέξεισι. Καὶ δὴ τῇ δυνάμει τοῦ λόγου, τῇ τῶν ἐπιχειρημάτων δεινότητι, τῇ τῶν συλλογισμῶν καὶ ἀποδείξεων ἀνάγκῃ ὅσαπερ σφενδόνῃ τῶν ἐναντίων τὰς σοφιστικὰς ἀντιθέσεις εὐστόχως βαλὼν καὶ περιτρεψάμενος καὶ ὡς ἴστὸν διαλύσας ἀράχνης, τὸ ὀρθὸν καὶ ἀληθὲς τοῦ ἐν ἡμῖν δόγματος D συνέστησέ τε καὶ κατεσκεύασε καὶ τὴν ἀλήθειαν θριαμβεύουσαν ἔδειξε, μόνος διαμείνας ἐν τῷ πολέμῳ ἀπερίτρεπτος καὶ ἀνάλωτος, οἷά τις ἀήττητος καὶ ἀκαταγώνιστος τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης καὶ τῆς εὐσεβείας προστάτης ἀπερικλόνητος· κἀντεῦθεν ἀπωσάμενος γενναίως τῶν ἐναντίων τὴν φάλαγγα, τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἐπηρτημένου κινδύνου ἐν δόγμασι διεσώσατο.

Divum Marcum cognomine Eugenicum, qui ecclesiae Ephesinae praeses et pastor et antistes fuit, ex confesso quidem sanctum esse in nostra orientali Christi ecclesia, norunt omnes gentis nostrae fideles, a quibus sine dubio habetur et colitur uti sacer ecclesiae pater; idem ea testantur quae sancte ac pie perfecit, cum agitata vexataque sacrorum nostrorum dogmatum religione et veritate, eorum qui misere et incondite ac veritatis magis laedendae quam tutandae causa e Constantinopoli solventes commigraverant, alii quidem defatigati, alii vero corrupti, perverti fere omnes ac errori novitatibusque indulgere periclitarentur, solus ipse divino fervore expletus divinumque concipiens animum, obstitit fortiter repugnavitque, ac spiritus armis indutus tanquam alter David contra occultum Goliath pro spiritu progreditur. Et sane sermonis virtute, argumentorum gravitate, rationum probationumque firmitate quasi funda captiosas adversariorum altercationes nullo negotio excutiens, deiiciens, uti araneae telam dissolvens, rectam doctrinae nostrae veritatem propugnavit, comprobavit, triumphantem ostendit, unus in praelio immutabilis inexpugnabilisque permanens uti invictus indomitusque Christi miles ac religionis propugnator impavidus; quare propulsa naviter hostium acie, orientalem ecclesiam ab imminenti in credendo discrimine liberavit.

Τοιαῦτα μὲν αὐτοῦ τὰ ὑπὲρ εὐσεβείας καὶ τοῦ μὴ ἀνασχέσθαι περιτραπῆναι τὴν ἐν δόγμασι ἀλήθειαν ξέναις καὶ ἀπροσφύλοις προσθέσεσι καὶ νοθεύσεσι γενναῖα καὶ ἡρωϊκὰ καὶ ζήλου γέμοντα ἀριστεύματα καὶ κατορθώματα, οὐ τὴν τυχοῦσαν μαρτυροῦντα αὐτῷ κατὰ θεὸν ἀρετήν, ἁγιότητα τε καὶ τελειότητα. Ὅτι δὲ παρὰ ταῦτα καὶ ὁ λοιπὸς αὐτοῦ βίος πολλοῖς πανταχόθεν κομᾷ καὶ βρύει πλεονεκτήμασι καὶ ἀρετῶν ἐνθέων ποικιλίᾳ καταγλαΐζεται, ἔξεστι τῷ βουλομένῳ μαθεῖν, ἐντυχόντι ταῖς βίβλοις καὶ τοῖς συγ-

Atque haec quidem eius sunt pro religione atque in prohibenda dogmatum veritate a peregrinarum extranearumque additionum et adulterationum corruptione fortia, egregia, fervore referta facinora atque opera, quibus confirmatur summa eius apud Deum virtus, sanctitas, perfectio. Quod autem praeterea reliqua eius vita multis undique ornetur redundetque dotibus ac divinarum virtutum varietate eniteat, licet primo cuique volenti perdiscere, si legerit volumina scriptaque beati illius

γράμμασι τοῦ τῆς μακαρίας λήξεως γενομένου ἀοιδίμου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυρίου Δοσιθέου, τῷ τῆς ἀγάπης ἐπιγραφομένῳ, τῷ τῆς χαρᾶς καὶ τῷ τῆς καταλλαγῆς, ἔτι δὲ καὶ τὸ τοῦ Νεκταρίου πατριάρχου, ἐπιλέξασθαι καὶ λαβεῖν ἐξ αὐτῶν βεβαίας καὶ ἀναμφιλέκτους τὰς ἀποδείξεις καὶ μαρτυρίας περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ τρόπου καὶ τῆς τῶν ἠθῶν ἀρετῆς, ἔτι δὲ καὶ τῆς ἐν λόγοις σοφίας τε καὶ δυνάμεως, τῆς ἐξηκριβωμένης θεολογίας, τῆς περὶ τὰ δόγματα στερρότητος, τῆς περὶ τὰς διαλέξεις γενναίας καὶ ἀνενδότου ἐνστάσεως καὶ πολλῶν ἄλλων ἐπαινουμένων ἀρετῶν. Καὶ γὰρ ἐν τῷ ῥηθέντι τῆς ἀγάπης τόμῳ, περὶ τὰ προλεγόμενα, σελίδι κε′, ἐπὶ λέξεως οὕτωσὶ γέγραπται[1]· Μάρκος ὁ Ἐφέσου γέννημα ἦν καὶ θρέμμα τοῦ ἀντικρὺ Βυζαντίου Γαλάτου, ὅπου ἐκοιμήθη ἐν κυρίῳ, οὗ καὶ ὡς ἁγίου ἑορτὴν ἐτέλουν ἐτήσιον οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ, ὡς σημειοῖ καὶ ὁ Ἱεροσολύμων Νεκτάριος ἐν τῷ θ′ τμήματι τοῦ Συνταγματίου αὐτοῦ[2]· καὶ ἐν τοῖς μοναστηρίοις τοῖς κειμένοις ἐν τῷ Ἄθωνι εὑρίσκεται ὁ κανὼν τῆς ἑορτῆς καὶ πολλοὶ πολλῶν λόγοι ἐγκωμιαστικοὶ περὶ αὐτοῦ συγγραφέντες. Καὶ ἑπομένως τὸ τῆς θεολογίας καὶ διδασκαλίας αὐτοῦ ἐκτίθεται μέγεθος, δεικνύμενον οὐ μόνον ἀπὸ τῶν συγγραμμάτων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν πρακτικῶν τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου· καὶ κατωτέρω· Τὴν δὲ παρὰ τοῦ βασιλέως γενομένην αὐτῷ, φησί, σπουδὴν καὶ τιμήν, ἔτι δὲ καὶ τὸν ζῆλον καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ἐν Φερραρίᾳ καὶ Φλωρεντίᾳ καὶ Κωνσταντινουπόλει ἀγῶνας αὐτοῦ γράφει ὁ μέγας ἐκκλησιάρχης Σίλβεστρος[3]. Ἔτι δέ· Τὴν δύναμιν τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων καὶ τὰ ἐγκώμια τῆς πανοσίου αὐτῆς ζωῆς ἐν προοιμίῳ τῶν Ἀντιρρητικῶν αὐτοῦ διὰ βραχέων ἱστορεῖ ὁ νομοφύλαξ[4]. Παρὰ ταῦτα· Οἱ πατέρες τῆς ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ συνελεύσεως ἐν τῇ πρὸς Ἰωάννην τὸν βασιλέα ἀναφορᾷ αὐτῶν, τμήματι νζ′, πρόμαχον τῆς ἀληθοῦς δόξης ἐν Ἰταλίᾳ καὶ στόμα πάντων τῶν ὀρθοδόξων αὐτὸν ὀνομάζουσιν[5]· ἡ δὲ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ σύνοδος δείκνυσιν αὐτὸν κατ' οὐδὲν διαφέροντα τῶν διαβεβοημένων πάλαι πατέρων ἐπὶ σοφίᾳ καὶ δογμάτων ὀρθότητι[6], ἃ δὴ κἀν τῷ τῆς καταλλαγῆς κεῖνται τόμῳ. Καὶ κατωτέρω· Γεώργιος, φησίν, ὁ Σχολάριος ἐν τῇ τῆς κατὰ Βέκκου συνόδου σημειώσει ἀσυγκρίτοις αὐτὸν ἐγκωμίοις καταστέφει, καὶ ἐν τῷ τῆς προσθήκης λόγῳ αὐτοῦ φησιν· Ὁ τῆς μακαρίας μνήμης Ἐφέσου γενναίως ἠγώνισται καὶ καλῶς καὶ τὰ παρ' ἐκείνων, ἤτοι τῶν Λατίνων, πάντα σοφιστικῶς ἐπικε-

felicis memoriae patriarche Hierosolymitani domini Dosithei, quae inscribuntur *tomus caritatis, tomus laetitiae, tomus reconciliationis,* necnon Nectarii patriarchae librum, ex quibus colligere est ac depromere certa firmissimaque argumenta et testimonia de vita, de agendi ratione, de morum virtute, immo de vi sapientiaque in dicendo, de accuratissima theologia, de firmitate circa dogmata, de valida nervosaque in disceptando contentione, necnon de multis aliis laudandis virtutibus. Namque in memorato *caritatis tomo* inter prolegomena, pagina 25, haec conceptis verbis leguntur: *Marcus Ephesius, Galatae quae contra Byzantium iacet natus et educatus, ibidem obdormivit in Domino; illius quoque tanquam sancti festum quotannis agebant eius propinqui, quemadmodum refertur a Nectario Hierosolymitano in IX parte Opusculi ipsius; immo in monasteriis in monte Atho sitis invenitur solemnitatis canon ac multae multorum orationes in laudem eius conscriptae.* Deinde eius scientiae theologicae celebrat magnitudinem, quae non solum ex operibus illius evincitur, sed etiam ex actis synodi Florentinae. Et inferius: *Eam,* inquit, *qua in eum imperator usus est, observantiam existimationemque, necnon eius industriam et labores pro orthodoxia susceptos apud Ferraram, Florentiam et Constantinopolim narrat Silvester magnus ecclesiarcha.* Praeterea: *Illius scriptorum vim vitaeque sanctissimae praeconia in prooemio Antirrheticorum suorum breviter describit nomophylax.* Insuper: *Patres illi, qui in sanctae Sophiae templo convenere, in epistola ad Ioannem imperatorem data, capite LVII, propugnatorem rectae sententiae apud Italos atque os omnium orthodoxorum eum nuncupant; synodus vero in sancta Sophia habita illum declarat nulla re abesse a priscis patribus scientia rectaque dogmatum ratione famigeratis, ut videre est in Reconciliationis tomo.* Et infra: *Georgius Scholarius,* ait, *in animadversione ad synodum contra Beccum eximiis eum condecorat laudibus, et in sua de additamento oratione dicit: Ephesius ille beatae memoriae fortiter decertavit et optime, et quae illi (Latini scilicet) captiose coacervarant, ea omnia confutavit. Et haec quidem de eius vita. Quod autem,* inquit, *sancte obierit et honeste conditus fuerit, testis est funebris oratio, quam ad sepulcrum eius habuit dictus Georgius Scholarius.* Et haec quidem ita diserte habentur in memorato *Caritatis tomo;* cetera vero in aliis, ut dictum est, libris, ex quibus cuique volenti fas est ea colligere quae in viri laudem multis disseruntur.

[1]) Dositheus Hierosolymit., *Τόμος ἀγάπης κατὰ Λατίνων,* Bucurestii, 1698, in-fol., p. 25.

[2]) Nectarii Hierosolymit., *Περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα Ἀντίρρησις,* in-fol., Iassii, 1682, p. 186. Hoc opus in latinam linguam versum iterum edidit Petrus Allix: *Τοῦ πάνυ κὺρ Nectarii patriarchae Hierosolymitani Confutatio imperii papae in ecclesiam,* in-8°, Londini, 1702; hominis vero audaciam confregit Stephanus de Altimura Ponticensis (= Michael Le Quien Ord. Praedic.), *Panoplia contra schisma Graecorum,* in-4°, Parisiis, 1718.

[3]) Silvester Sguropulus (lege *Syropulus), Vera historia unionis non verae inter Graecos et Latinos: sive concilii Florentini exactissima narratio,* lat. transtulit Robertus Creyghton, in-fol., Hagae-Comitis, 1660.

[4]) Ioannes Eugenicus nomophylax, Marci frater germanus, in Antirrheticis a Dositheo Hierosolymitano editis in opere cui titulus: *Τόμος καταλλαγῆς,* in-fol., Iassii, 1692, p. 206-273.

[5]) *Τόμος καταλλαγῆς,* p. 426. Animadvertendum haec verba non § 57, ut asserit Dositheus, sed § 17 inveniri.

[6]) Op. cit., p. 457-521, repraesentantur huius synodi acta, quae omnino spuria sunt, ut post Allatium novissime ostendit Christos Papaioannu Graecus, *Viz. Vremennik,* Petropoli, t. II (1895), p. 394-415.

χωσμένα ἐξήλεγξε. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Ὅτι δὲ ἀπέθανε, φησί, θαυμασίως καὶ ἐτάφη ἐντίμως, μαρτυρεῖ ἡ ἐπικήδειος μονῳδία, ἣν ἐν τῇ ταφῇ αὐτοῦ πεποίηκεν ὁ ῥηθεὶς Γεώργιος ὁ Σχολάριος. Καὶ ταῦτα μὲν ῥητῶς οὕτω κεῖνται ἐν τῷ ῥηθέντι τῆς Ἀγάπης τόμῳ· τὰ δ' ἄλλα ἐν ταῖς λοιπαῖς, ὡς εἴρηται, βίβλοις, ἐξ ὧν οἱ βουλόμενοι δύνανται ἀποδρέψασθαι τὰ εἰς τιμὴν τοῦ ἀνδρὸς διὰ μακρῶν συγγραφέντα.

Τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων καὶ λαμπρῶς ἀποδεικνυμένης ἐκ τῶν εἰρημένων τῆς κατ' αὐτὸν ἁγιότητος, πρὸ χρόνων ἤδη τριῶν, ἤτοι κατὰ τὸ παρελθὸν ,αψλ' σωτήριον ἔτος, συνέβη ἀντιλογίαν τινὰ γενέσθαι περὶ τοῦ ἁγίου τούτου ἐν τῇ αὐτόθι περιφήμῳ νήσῳ Κεφαληνίας· τοῦ γὰρ αὐτόθι διατελοῦντος ὁσιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κὺρ Συμεὼν τοῦ Βυζαντίου ζήλῳ θείῳ, αἰδοῖ τε καὶ εὐλαβείᾳ τῇ περὶ τὸν ἅγιον τοῦτον βουληθέντος ἑορτάσαι τὴν μνήμην αὐτοῦ καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ δοξολογῆσαι κατὰ τὸ ἔθος τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς ἁγιστείας, τινὲς τῶν αὐτόθι χριστιανῶν, οὐκ οἴδαμεν πόθεν ἐπαρθέντες, διηνέχθησαν πρὸς αὐτόν, ὡς νεοτερίζοντα ὅθεν καὶ καινοτομοῦντα ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐπεισάγοντα καινὴν ἑορτὴν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ ἀνένδεκτον, προβαλλόμενοι εἰς πιθανὴν αὐτῶν δικαιολογίαν τὸ ἀγνοεῖν καὶ μὴ εἰδέναι, εἴπερ ἀποδέχεται ὅλως ἡ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησία τὴν τελετὴν τῆς τοιαυτῆς ἑορτῆς καὶ εἰ τιμᾷ τὸν ῥηθέντα Μάρκον Ἐφέσου ὡς ἅγιον. Ἦν τινα ἔνστασιν καὶ ἀντιλογίαν καὶ σφαλερὰν ὑπόνοιαν αὐτῶν ἀναμαθόντες ἤδη παρὰ τῶν διατριβόντων εἰς τὰ ὧδε ὀρθοδόξων χριστιανῶν, τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς περιφήμου νήσου Κεφαληνίας ὁρμωμένων, ἀναγγειλάντων τῇ ἡμῶν μετριότητι συνοδικῶς προκαθημένῃ καὶ διηγησαμένων τὴν ἐπισυμβάσαν αὐτόθι διένεξιν ἀπορίαν τε καὶ ἀμφισβήτησιν ταύτην, καὶ ἑπομένως ἀξιωσάντων καὶ δεηθέντων συνοδικῇ διαγνώσει γενέσθαι τὴν διασάφησιν τοῦ ζητήματος καὶ τὴν ἐπίλυσιν τοῦ ἀπορουμένου, ὥστε ἐπιγνωσθείσης καὶ κυρωθείσης τῆς ἀληθείας, ἐπιστομισθῆναι μὲν καὶ ἐμφραγῆναι τοῦ λοιποῦ τοὺς εἰκῇ ἀντιλέγοντας, τοὺς δὲ εὐσεβεῖς καὶ φιλοθέους λαβεῖν πληροφορίαν καὶ βεβαίαν τοῦ πράγματος ἀπόδειξιν, οὐκ ἔγνωμεν παριδεῖν τὴν φιλονεικίαν ταύτην καὶ ἀμφισβήτησιν ἀθεράπευτον· ἀλλὰ τὴν τοιαύτην αἴτησιν καὶ ἀξίωσιν αὐτῶν ὡς εὔλογον καὶ δικαίαν καὶ πρὸς καταρτισμὸν καὶ ὠφέλειαν ἀφορῶσαν τοῦ αὐτόθι χριστεπωνύμου καὶ ὀρθοδόξου πληρώματος ἀποδεξάμενοι προσηνῶς, ἄλλως τε περὶ πολλοῦ ποιούμενοι τὴν εἰς τοὺς ἁγίους ἄνδρας τῆς ἀνατολικῆς ἡμῶν ἐκκλησίας καὶ τῶν ὀρθῶν αὐτῆς δογμάτων προστάτας καὶ ὑπερμάχους τιμὴν καὶ αἰδὼ καὶ εὐλάβειαν, γράφοντες διὰ τοῦ παρόντος συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἀποφαινόμεθα ἐν ἁγίῳ πνεύματι, δηλοποιοῦμέν τε καὶ γνωρίζομεν πᾶσιν ὑμῖν τοῖς εἰς τὰ αὐτόθι καὶ ἁπανταχοῦ ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς μετὰ πάσης τῆς ἀληθείας, ὡς ἡ καθ' ἡμᾶς ἁγία τοῦ Χριστοῦ ἀνατολικὴ ἐκκλησία τὸν ἱερὸν τοῦτον Μάρκον Ἐφέσου τὸν Εὐγενικὸν καὶ οἶδε καὶ τιμᾷ καὶ ἀποδέχεται ἅγιον ἄνδρα καὶ θεοφόρον καὶ ὅσιον καὶ ζηλωτὴν τῆς εὐσεβείας διάπυρον καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἱερῶν δογμάτων καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου τῆς εὐσεβείας πρόμαχον καὶ προασπιστὴν γενναιότατον, καὶ τῶν προηγησαμένων ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις ἱερῶν θεολόγων καὶ κοσμητόρων τῆς ἐκκλησίας μιμητὴν καὶ ἐφάμιλλον, καὶ τὴν σῳζομένην ἔκθεσιν περὶ αὐτοῦ ἐν τοῖς διαληφθεῖσι βιβλίοις τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κὺρ Δοσιθέου, καθὼς ἀνωτέρω ἐπὶ λέξεως ἐκτέθηται, ὡς ἀληθεστάτην καὶ γνησίαν καὶ ἀναντίρρητον συνιστῶμεν πᾶσι καὶ παραδίδομεν καὶ διαβεβαιούμεθα ἐν ἁγίῳ πνεύματι, ὥστε μηδένα τοῦ λοιποῦ ἐξ ὑμῶν ἁπάντων τῶν εἰς τὰ αὐτόθι καὶ

Quae cum ita se habeant eiusque sanctitas egregie ex dictis comprobetur, tribus abhinc annis, praeterito scilicet salutis anno MDCCXXX, de sancto illo controversia orta est in celeberrima ista Cephaleniae insula. Qui enim vitam ibidem agebat sacerdos religiosissimus dominus Symeon Byzantius, cum divino fervore, reverentia ac pietate in sanctum hunc permotus, eius memoriam celebrare et in ecclesia recolere voluisset pro more sacrorum rituum nostrorum, regionis illius christiani quidam, nescimus qua ratione impulsi, eum calumniati sunt, quasi rebus novis et in orientali ecclesia inusitatis studeret nuperum festum ab ecclesia nostra alienum inducendo, ad causam comprobandam obtendentes se ignorare ac nescire, num huiusmodi festum agendum vel reciperet ecclesia nostra ac prae dictum Marcum Ephesium tanquam sanctum coleret. Qua de reluctantia, dissensione lubricaque illorum suspicione iam certiores facti per orthodoxos christianos in hac urbe degentes et originem ab eadem famosa Cephaleniae insula ducentes, qui mediocritati nostrae in synodo considenti facta relatione ac renuntiata illa, quae ibi contigerat, disceptatione, difficultate ac dubitatione, ideo postularunt ac petierunt, ut explanata per synodicam cognitionem quaestione solveretur difficultas, adeo ut veritate patefacta ac sancita linguam quidem cohiberent et compescerent in posterum qui temere adversabantur, exploratam vero certamque rei cognitionem haberent pii ac religiosi viri, non decrevimus disceptatione hac neglecta dubitationem inemendabilem relinquere, sed huiusmodi postulationem petitionemque eorum ut bonam, aequam, pertinentem ad confirmandum adiuvandumque christianum orthodoxumque regionis illius populum benigne excipientes, ac praeterea magni facientes observantiam, reverentiam, pietatem quae sanctis nostrae orientalis ecclesiae viris rectorumque eiusdem dogmatum defensoribus propugnatoribusque tribuitur, editis hisce synodalibus litteris ex consensu sacratissimorum qui nobiscum sunt antistitum ac honoratissimorum, dilectorum nostrorum in spiritu sancto fratrum et comministrorum, decernimus in spiritu sancto atque vobis omnibus qui illic estis universisque orthodoxis christianis notum facimus ac verissime renuntiamus, sanctum hunc Marcum Eugenicum Ephesium a nostra sancta Christi ecclesia orientali agnosci, coli, existimari virum sanctum, deiferum, virtute praeditum, fervido religionis studio flagrantem, sacrorum dogmatum nostrorum ac rectae religionis defensorem propugnatoremque acerrimum, divorum theologorum qui priscis aetatibus vixerunt ecclesiamque ornaruut imitatorem et aemulum; eius vero effigiem quae in memoratis operibus beatissimi patriarchae Hierosolymitani domini Dosithei exprimitur, prout supra conceptis verbis descripta est, uti verissimam, sinceram, certissimam cuique commendamus, prodimus, comprobamus in sancto spiritu. Ne quis igitur vestrum omnium istic degentium universorumque orthodoxorum iam in dubium revocet, infitietur, pravo animo depugnet viri huius pietatem sanctitatemque, neve vanis heterodoxorum disputationibus

ἁπανταχοῦ ὀρθοδόξων ἀμφιγνοεῖν καὶ διστάζειν καὶ A ἐθελοκακῶν ἀντιφέρεσθαι τῇ τοῦ ἀνδρὸς τούτου ὁσιότητι καὶ ἁγιότητι, μηδὲ προσέχειν ταῖς κενοφωνίαις τῶν ἑτεροδόξων, οἵτινες ὑπὸ πάθους καὶ φθόνου καὶ πεισμονῆς φιλονείκου πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀμβλυωποῦντες, ἀδίκως ἐπηρεάζουσι καὶ ἐπιτίθενται τοῖς τοῦ καθ' ἡμᾶς γένους ὀρθοδόξοις, φαλσεπιπλάστοις ὑπονοίαις καὶ σαθροῖς ἐπιχειρήμασι τοὺς ἁπλουστέρους τῶν ὀρθοδόξων ὑποσκελίζειν καὶ περιτρέπειν καὶ τῆς εὐθείας ὁδοῦ ἐξιστᾶν καὶ ἀπάγειν ἐπιβούλως πειρώμενοι· ἀλλὰ ταῖς φιλονεικίαις τῶν τοιούτων μακρὰν χαίρειν φράσαντες, τῇ παρούσῃ πατρικῇ καὶ συνοδικῇ ἡμῶν νουθεσίᾳ πειθηνίους καὶ κατηκόους σφᾶς αὐτοὺς παρέχετε, καὶ τοὺς ὑπ' εὐλαβείας βουλομένους ἑορτάζειν τὴν μνήμην τοῦ ῥηθέντος ἁγίου καὶ ἐτησίως πανηγυρίζειν κατὰ τὴν ιθ' τοῦ Ἰαννουαρίου μηνός, ὡς εἴθισται τῇ καθ' ἡμᾶς ἁγίᾳ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ, μηδαμῶς κωλύητε ἢ ἀποτρέπητε, μηδ' ὡς καινοτομοῦντας ἐπιμέμφησθε, μᾶλλον δ' ἀποδεχόμενοι μετ' B εὐμενείας τῶν τοιούτων τὸν ζῆλον, καὶ ἐπαινῆτε τὸ ἔργον ὡς θεοφιλές τε καὶ δίκαιον καὶ παρὰ τῇ καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἔνθεσμόν τε καὶ νόμιμον καὶ ἐπιτετραμμένον. Καὶ οὕτω μὲν ποιοῦντες καὶ ὑπακοὴν ἐνδειξάμενοι τὴν ὀφειλομένην τοῖς γνησίοις τέκνοις τῆς κοινῆς μητρὸς τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, ἦτε συγκεχωρημένοι καὶ εὐλογημένοι παρὰ θεοῦ κυρίου παντοκράτορος καὶ ἔχητε τὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας πάντων τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων. Ὅς δ' ἄν τις ἐξ ὑμῶν ἁπάντων τολμήσῃ ἀπειθὴς φανῆναι καὶ παρήκοος τοῖς ἐν τῷ παρόντι συνοδικῶς ἀποφανθεῖσι καὶ τὴν περὶ τὸν ἅγιον καὶ ἱερὸν τοῦτον Μάρκον τιμὴν καὶ τῆς ἑορτῆς αὐτοῦ τὴν τελετὴν ἐπιχειρήσῃ οἱῳδήτινι λόγῳ καὶ τρόπῳ ἐμποδίσαι, ὁ τοιοῦτος, ὁποῖος ποτ' ἂν ᾖ, ἱερωμένος ἢ λαϊκός, ἀνὴρ ἢ γυνή, μικρὸς ἢ μέγας, καὶ ἡστινοσοῦν τάξεώς τε καὶ καταστάσεως καὶ βαθμοῦ, ἀφωρισμένος εἴη παρὰ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ C ἀδιαιρέτου μακαρίας τριάδος, τοῦ ἑνὸς τῇ φύσει μόνου θεοῦ, καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος αἰωνίως, καὶ τυμπανιαῖος καὶ πάσαις ταῖς πατρικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπόδικος, καὶ ἔνοχος τοῦ πυρὸς τῆς γεέννης, καὶ ἡ μερὶς αὐτοῦ μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα καὶ τῶν θεομάχων Ἰουδαίων τῶν σταυρωσάντων τὸν κύριον τῆς δόξης· εἴη δὲ καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ὑπεύθυνος. Ὑμεῖς οὖν ποιήσατε ἅπαντες, ὡς γράφομεν, ὑπακούοντες εὐπειθῶς καὶ εὐγνωμόνως τοῖς ἐν τῷ παρόντι γεγραμμένοις, ὡς τέκνα γνήσια τῆς ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ τῶν ὀρθῶν αὐτῆς δογμάτων ὀπαδοὶ καὶ ἀκόλουθοι, ἵνα καὶ ἡ τοῦ θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος καὶ ἡ εὐχὴ καὶ ἡ εὐλογία τῆς ἡμῶν μετριότητος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

attendat, qui cupiditate, livore, contentiosa pervicacia in vero investigando excaecati, nostrae gentis orthodoxos iniuste insectantur et aggrediuntur, simpliciores inter orthodoxos falsis suspicionibus pravisque conatibus decipere, pervertere, a directo itinere removere ac dolose abducere temptantes. At contentioso huiusmodi hominum ingenio longum valedicentes, paternae huic synodicaeque nostrae adhortationi dociles et obsequentes ipsi vos praebeatis; et quicunque pietatis causa voluerint praedicti sancti memoriam agere et quotannis celebrare die XIX mensis ianuarii, ut more receptum est in nostra sancta Christi ecclesia, hos ne prohibeatis omnino nec avertatis neve ut innovantes insimuletis; quin etiam studium illorum benevolo animo perpendentes, opus praedicate tanquam Deo gratum, aequum, a sanctissima nostra ecclesia pro legitimo et iusto et licito habitum. Atque ita quidem agentes obsequiumque praestantes ut veros decet filios communis matris, nostrae scilicet magnae ecclesiae Christi, veniam benedictionemque impetrabitis a domino Deo omnipotente atque omnium sanctorum deiferorumque patrum favores bonaque omina habebitis. Quicunque vero ex vobis omnibus synodali huic decreto reluctari adversarique praesumpserit atque cultum sancto divoque Marco illi exhibitum festique eius celebrationem quovis verbo aut modo prohibere tentaverit, is, qualiscunque demum fuerit, clericus aut laicus, vir aut mulier, parvus aut magnus, et cuiuscunque ordinis, status et gradus, excommunicatus sit a sancta consubstantiali vivifica et individua beata trinitate, una natura solo Deo, et exsecrandus et veniae expers et post mortem insolubilis in aevum omne et tympano similis et omnibus patrum synodorumque diris obnoxius et reus ignis gehennae; sortem subeat Iudae proditoris Iudaeorumque Deo inimicorum qui dominum gloriae cruci affixerunt; sitque aeterna damnatione obligatus. Vos igitur omnes, ut scribimus, sic agite, modeste gratoque animo parentes iis quae hisce litteris conscripta sunt tanquam veri orientalis Christi ecclesiae filii ac rectorum eiusdem dogmatum fautores ac sectatores, ut et Dei gratia immensaque miseratio necnon votum ac benedictio mediocritatis nostrae vobiscum omnibus adsit.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αψλδ', ἐν μηνὶ φευρουαρίῳ ἰνδικτιῶνος ιβ'.

Anno salutis MDCCXXXIV mense februario indictione XII.

† Ὁ Καισαρείας Νεόφυτος. D
† Ὁ Κυζίκου Ἀνανίας.
† Ὁ Νικομηδείας Θεόκλητος.
† Ὁ Νικαίας Καλλίνικος.
† Ὁ Χαλκηδόνος Καλλίνικος.
† Ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωακείμ.
† Ὁ Ἰκονίου Ἰωακείμ.
† Ὁ Συληβρίας Μακάριος.
† Ὁ Ἀθηνῶν Ζαχαρίας.
† Ὁ Κρήτης Γεράσιμος.
† Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γεράσιμος.
† Ὁ Σμύρνης Νεόφυτος.
† Ὁ Θηβῶν Ἀθανάσιος.
† Ὁ Παροναξίας Δανιήλ.
† Ὁ Μεσημβρίας Γρηγόριος.
† Ὁ Χίου Δανιήλ.

† Neophytus Caesareae.
† Ananias Cyzici.
† Theocletus Nicomediae.
† Callinicus Nicaeae.
† Callinicus Chalcedonis.
† Ioachim Thessalonicae.
† Ioachim Iconii.
† Macarius Silybriae.
† Zacharias Athenarum.
† Gerasimus Cretae.
† Gerasimus Veterum Patrarum.
† Neophytus Smyrnae.
† Athanasius Thebarum.
† Daniel Paronaxiae.
† Gregorius Mesembriae.
† Daniel Chii.

Alterum eiusdem sententiae synodalis exemplar exhibetur in codice quodam Constantinopolitano, qui fuit olim Nicolai Caratzae, nunc vero Alexandri Caratheodori principis humanissimi; ibi haec praeterea subscriptiones cum episcoporum tum clericorum repraesentantur [1]):

† Παΐσιος ὁ πρώην οἰκουμενικὸς πατριάρχης.	† Païsius nuper patriarcha universalis.
† Ὁ Βερροίας Ἰωακείμ.	† Ioachim Berrhoeae.
† Ὁ Ῥόδου Ἱερεμίας.	† Hieremias Rhodi.
† Ὁ Μεθύμνης Ἄνθιμος.	† Anthimus Methymnae.
† Ὁ Σοφίας Ἀναστάσιος.	† Anastasius Sophiae.
Ὁ μέγας ἐκκλησιάρχης Κριτίας.	Critias magnus ecclesiarcha.
Ὁ μέγας πριμμικήριος Ἰωάννης.	Ioannes magnus primicerius.
Ὁ λογοθέτης Γεώργιος.	Georgius logotheta.
Ὁ ῥεφερενδάριος Κωνσταντῖνος.	Constantinus referendarius.
Ὁ ῥήτωρ Ἰωάννης.	Ioannes orator.
Ὁ πρωτοαποστολάριος Ἰωάννης.	Ioannes primus epistolarum lector.
Νικόλαος Καρατζᾶς ὁ καὶ λογοθέτης γενικοῦ.	Nicolaus Caratza aerarii logotheta.
Δανιὴλ ὁ δομέστικος.	Daniel domesticus.
Ἰωάννης ὁ πριμμικήριος τῶν νοταρίων.	Ioannes notariorum primicerius.
Θεόφιλος ὁ πρωτοκανονάρχος.	Theophilus protocanonarcha.
Ἀλέξανδρος νοτάριος.	Alexander notarius.
Γεώργιος νοτάριος.	Georgius notarius.

[1]) Confer, si libet, disputationem A. Papadopuli-Kerameus in *Byzantinische Zeitschrift*, t. XI (1902), p. 50-69.

SYNODUS DIOECESANA URBINATENSIS

1734 maii 4-6.

Synodus dioecesana Urbinatensis in Italia celebrata a die 4 ad diem 6 mensis maii anni 1734, sub Thoma Maria Marelli, archiepiscopo Urbinatensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Constitutiones synodales dioecesis Urbinatis, promulgatae in ecclesia metropolitana, diebus quarta, quinta & sexta maji anno Domini MDCCXXXIV, ab illustrissimo & reverendissimo domino Thoma Maria Marelli, archiepiscopo. *[Insigne.]* Urbini, MDCCXXXIV, ex typographia venerabilis capellae ss. Sacramenti, per Hieronymum Mainardum, typographum cameralem.

In-4°, 8 f. - 326 p. - 2 f. — (Paris, Bibl. nat. B 3377).

Pag. 151-326, habetur appendix documentorum ad hanc synodum attinentium.

SYNODUS DIOECESANA SUESSIONENSIS

1734 maii 5.

Synodus dioecesana Suessionensis, celebrata die 5 mensis maii anni 1734, sub Carolo Francisco Le Febvre de Laubrière, episcopo Suessionensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Ordonnances synodales . . . *[supra col. 105].*

SYNODUS DIOECESANA FESULANA

1734 maii 27.

Synodus dioecesana Fesulana in Italia, celebrata die 27 mensis maii anni 1734, sub Aloysio Maria Strozza, episcopo Fesulano.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Secunda synodus dioecesana, ab illustriss. ac reverendiss. d. d. Aloysio Maria Strozza, episcopo Fesulano, et comite Turrichii, habita Florentiae, in ecclesia parochiali, prioria, Sanctae Mariae in Campo nuncupata, Fesulanae dioecesis, die XXVII maii anno MDCCXXXIV. Florentiae, MDCCXXXV, apud Franciscum Moücke. Superiorum facultate.

In-4°, XXXII - 148 p. — (Roma, libr. Bocca).

SYNODUS DIOECESANA FERETRANA

1734 julii 6-8.

Synodus dioecesana Feretrana in Italia, celebrata diebus 6, 7 et 8 mensis julii anni 1734, sub Chrysostomo Calvi, episcopo Feretrano.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Synodus ecclesiae Feretranae, ab illustrissimo et reverendissimo d. fr. Jo. Chrysostomo Calvi, ordinis Praedicatorum, sanctissimi d. n. Clementis XII praelato domestico et pontificij solij assistente, ac episcopo Feretrano, celebrata in cathedrali Pinnae, die sexta, septima & octava mensis julij anno Domini 1734. Pinnae, superiorum permissu.

Sine anno (1734). In-4°, 4 f. - 251 p. — (Roma, libr. Bocca).

SYNODUS DIOECESANA BENEVENTANA I

1734 augusti 24.

Synodus dioecesana Beneventana I, celebrata die 24 mensis augusti anni 1734, sub Seraphino Cincio, cardinali archiepiscopo Beneventano.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Prima dioecesana synodus sanctae Beneventanae

ecclesiae ab eminentissimo & reverendissimo in Christo patre & domino d. Seraphino, miseratione divina s. R. e. presbytero cardinali Cincio, archiepiscopo, celebrata, juxta antiquum ejusdem ecclesiae morem, die 24 augusti 1734. Beneventi, ex typographia archiepiscopali.

Sine anno (1734). In-4°, 71 p.-2 f. (index) — (Carpentras, ville).

Pag. 37-71, appendix documentorum ad hanc synodum attinentium.

SYNODUS DIOECESANA VIVARIENSIS

1734 octobris 20.

Synodus dioecesana Vivariensis in Gallia, celebrata die 20 mensis octobris anni 1734, sub Francisco Renaudo de Villeneuve, episcopo Vivariensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Recueil des ordonnances du diocèse de Viviers renouvellées & confirmées par monseigneur François Reynaud de Villeneuve, évêque & comte de Viviers, publiées au synode général tenu à Viviers, le 20 octobre de l'année 1734. A Bourg Saint-Andéol, chez César Chappuis, imprimeur de monseigneur l'évêque de Viviers.

Sine anno (1734). In-12, 5 f.-337-cix p.-6 f. — (Avignon, séminaire; Paris, St-Sulpice).

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1734 mense decembri.

Sacra sancti Ioannis aedes, quae etiamnunc Galatae iacet, cum penitus incendio absumpta esset, in pristinum statum mox restituta est a christianis a Chio insula oriundis, qui opere absoluto a synodo petierunt, ut ecclesia illa *templum sancti Ioannis Chiorum* deinceps diceretur, utque sacerdotes rebus divinis in ea peragendis addicti ab annuo stipendio in patriarcham solvendo liberarentur, donec mutua pecunia templo fabricando quaesita integre persoluta esset. Eorum postulationem gratam habens sacra synodus, editis litteris decrevit, „ἵνα ἡ ῥηθεῖσα ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ὑποκειμένη τῷ καθ' ἡμᾶς πατριαρχικῷ οἰκουμενικῷ θρόνῳ καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς καὶ εἰς τὸν ἅπαντα αἰῶνα εἴη καὶ λέγηται καὶ γνωρίζηται τῶν ῥηθέντων Χίων χριστιανῶν, καὶ ὑπ' αὐτῶν διοίκηται καὶ ἐπιτροπεύηται καὶ συνάγηται, μηδενὸς ἄλλου ἐκ τῶν συνοριτῶν χριστιανῶν Γαλατιανῶν τῶν μὴ ὄντων Χίων ἔχοντος ἡντιναοῦν μετοχὴν ἐπιστασίαν τε καὶ ἐπιτροπὴν τὸ παράπαν ἐν αὐτῇ. Πρὸς δὲ τούτοις ἐπειδὴ ἡ αὐτὴ ἐκκλησία νεωστὶ οἰκοδομηθεῖσα πολυαρίθμοις καὶ βαρυτάτοις ὑπέπεσε χρέεσι καὶ στενοχωροῦνται μεγάλως οἱ ἐνεχόμενοι τοῖς χρέεσι τούτοις Χῖοι χριστιανοὶ καὶ χρήζουσι βοηθείας, δεῖν ἔγνωμεν συνοδικῇ διαγνώσει ἐπαφεῖναι καὶ χαρίσασθαι αὐτοῖς τὸ σύνηθες καὶ διωρισμένον ἐμβατοίκιον, ὅπερ ἐλάμβανε κατ' ἔτος ἡ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλη ἐκκλησία ἀπὸ τῶν ψαλλόντων ἐν αὐτῇ ἱερέων μέχρι καιροῦ τινος, ἕως οὗ καταβιβασθῇ δηλαδὴ καὶ ἐκπέσῃ τὸ πολὺ χρέος εἰς μετρίαν τινὰ κατάστασιν καὶ ἐλάφρωσιν, καθ' ἣν δύνανται αὖθις ἀρχὴν ποιῆσαι καὶ πληροῦν τὸ ἐμβατοίκιον.“ Quae sententia synodica ita exorditur: Ἐπειδὴ τῆς ἐν τῷ Γαλατᾷ ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου καθ' ὃν καιρὸν ἐπυρπολήθη τὸ πρῶτον πρὸ χρόνων ἤδη περί που τοὺς τεσσαράκοντα. Data est mense decembri indictionis XIII, anno 1734. Nomina subscripserunt una cum Neophyto patriarcha episcopi isti: Parthenius Caesareae, — Gerasimus Heracleae, — Theocletus Nicomediae, — Callinicus Chalcedonis, — Ioachim Iconii, — Ioachim Berrhoeae, — Ioachim Cassandriae, — Seraphim Sami, — Anthimus Teni.

Edidit, si aliquot episcoporum nomina excipias, quae aut perperam legit aut legere omnino non potuit, Georgius P. Georgiadis, Ὁ ἐν Γαλατᾷ ἱερὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῶν Χίων, (Constantinopoli, 1898), in-8°, p. 67-71.

SYNODUS DIOECESANA AMBIANENSIS

1734.

Synodus dioecesana Ambianensis in Gallia, celebrata anno 1734, sub Ludovico Francisco Gabriele d'Orléans de la Motte, episcopo Ambianensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Actes de l'église d'Amiens, (1849), II, 327-8.

SYNODUS DIOECESANA NIVERNENSIS

1734.

Synodus dioecesana Nivernensis in Gallia, celebrata anno 1734, sub Carolo Francisco des Montées, episcopo Nivernensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Statuta synodalia dioecesis Nivernensis edita et publicata in variis synodis dioecesanis. Niverni, ex typographia viduae Le Febvre, 1777.

In-12°, 68 p. — (Nevers, séminaire).

Exstant statuta edita in synodis celebratis annis 1669, 1722, 1734, 1735, 1736, 1753, 1754 et 1756.

SYNODUS DIOECESANA VIRDUNENSIS

1734.

Synodus dioecesana Virdunensis in Gallia, celebrata anno 1734, sub Carolo Francisco de Hallencourt, episcopo Virdunensi.

De hac synodo confer opus cui titulus:

Statuts généraux du diocèse de Verdun . . . *[supra col. 111].*

SYNODUS DIOECESANA BAIOCENSIS

1735 aprilis 20.

Synodus dioecesana Baiocensis in Gallia, celebrata die 20 mensis aprilis anni 1735, sub Paulo d'Albert de Luynes, episcopo Baiocensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Statuts pour le diocèse de Bayeux, publiés par monseigneur Paul d'Albert de Luynes, evesque de Bayeux, dans son synode tenu le vingt avril mil sept cens trente cinq. *[Insigne.]* A Bayeux, chez Gabriel Briard, imprimeur de monseigneur l'évêque.

Sine anno (1735). Parvum in-8°, 110 p. — (Paris, Bibl. nat. B 4852).

Pag. 79-110, habetur appendix documentorum ad hanc synodum attinentium.

SYNODUS DIOECESANA SUESSIONENSIS

1735 aprilis 20.

Synodus dioecesana Suessionensis, celebrata die 20 mensis aprilis anni 1735, sub Carolo Francisco Le Febvre de Laubrière, episcopo Suessionensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Ordonnances synodales . . . *[supra col. 105]*.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

a qua Athanasius, Arcadiae nuper episcopus, depositionis poena absolvitur 1735 mense maio.

Supra quidem relatum est, hominem quemdam turbulentum in Seraphim patriarcham impetum dedisse, ut eum gladio interficeret; idque non sua sponte et voluntate, sed ab Athanasio, qui nuper Arcadiae episcopum egerat, coactum et impulsum, atque ideo Athanasio ipsi gravem depositionis poenam a sacra synodo fuisse irrogatam. Anno autem elapso ac Seraphim patriarcha vita functo, ad sacrae synodi clementiam confugit Athanasius, veniam et immunitatem rogans. Re diligenter perpensa, episcopo gratiam petenti benigne annuit synodus, editis litteris ita incipientibus: † Τῆς θεσπεσίας ἐντολῆς τοῦ σωτῆρος Ἄφετε καὶ ἀφεθήσετε εὐαγγελικῶς διδασκούσης, ἀνάγκη πᾶσα πάντας μὲν ἁπλῶς καὶ καθόλου τοὺς ἐπιγραφομένους τὸ τοῦ Χριστοῦ σωτήριον ὄνομα καὶ τὴν εὐαγγελικὴν ἐπαγγελλομένους πολιτείαν μετ' ἀνεξικακίας ἁπάσης ἀλλήλοις ἀφιέναι τὰ παραπτώματα χρηστευομένους, ὡς ἔνεστιν. Lectoris commodo atque utilitati nos consulturos speramus, si potiorem huius decreti partem utpote ineditam in lucem proferimus. Ita vero se habet:

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν προλαβόντως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ πρὸ ἡμῶν χρηματίσαντος καὶ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου πατριάρχου κὺρ Σεραφείμ, ἐπηρείᾳ καὶ συνεργείᾳ τοῦ ἀείποτε ἐποφθαλμιῶντος τῷ ἡμετέρῳ γένει καὶ ποικιλίᾳ πειρασμῶν δεινῶς αὐτὸ ἐπιτρίβοντος χαιρεκάκου καὶ πονηροῦ δαίμονος, ἔφθασε μὲν, ὡς μὴ ὤφελεν, ἀτοπώτατον καὶ ἐσχάτης ἀσεβείας καὶ κακίας ὑπερβαλλούσης ἀνάμεστον τολμηθῆναι ἁμάρτημα καὶ οἷον οὐδέ ποτε ἄλλοτε τολμηθῆναι μνημονευόμενον, καί τις τῶν πάντῃ εὐώνων ἐξωλεστάτων τε καὶ ἀπερριμμένων Βουλγάρων ὁρμήσας ἀναιδῶς πάντῃ καὶ δυσσεβῶς, ἐξέτεινε μάχαιραν κατὰ τοῦ μακαρίτου ἐκείνου πατριάρχου ἐξιόντος τῆς ἐκκλησίας ἐν ἐπισήμῳ ἑορτῇ καὶ πολυανθρώπῳ θεάτρῳ, καὶ ὥσε μὲν κατὰ τοῦ λαιμοῦ ἐπὶ σκοπῷ τοῦ φονεῦσαι, διήμαρτε δὲ τοῦ φόνου καὶ τῆς καιρίας πληγῆς προνοίᾳ τοῦ φιλαγάθου θεοῦ τοῦ τοσοῦτον κοινὸν αἶσχος τῇ ἐκκλησίᾳ μὴ συγχωρήσαντος, ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος μὲν ὁ πλήκτης ἔλαβε τἀπέχειρα τοῦ τολμήματος, ὑπόνοια δ' ἀνεφύη μὴ οἰκοθεν ἐκεῖνον ἐπὶ τούτῳ κεκινῆσθαι, ἄλλον δέ τινα εἶναι τὸν κεκινηκότα καὶ παροτρύναντα, τοιοῦτος δ' ὑπενοήθη καὶ ἐκατηγορήθη ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος πρώην Ἀρκαδίας κὺρ Ἀθανάσιος, οὗτινος διαμηνυθέντος ἐλθεῖν ἐπὶ συνόδου καὶ δοῦναι ἀπολογίαν ἐπὶ τῇ ἀναφυείσῃ ὑποψίᾳ καὶ κινηθείσῃ κατηγορίᾳ κατ' αὐτοῦ ταύτῃ καὶ μὴ ὑπακούσαντος μηδ' ἀπαντήσαντος εἰς τὴν σύνοδον, ἐγένετο μαρτυρία κατ' αὐτοῦ ἀπόντος ὡς συνεργήσαντος τῷ ἀνοσιουργήματι καὶ τὸν πλήκτην ἐκεῖνον βαλόντος καὶ κεκινηκότος, ἔφθασε δὲ κατ' ἀνάγκην εἰσακουσθῆναι τὴν τοιαύτην μαρτυρίαν καὶ βεβαιωθῆναι τὸ ἔγκλημα διὰ τὴν ἐπὶ τῇ ῥηθείσῃ συνοδικῇ διαμηνύσει γενομένην ἐν τῷ τότε ἀπείθειαν καὶ φευγοδικίαν αὐτοῦ, κἀντεῦθεν καὶ ἀπεφάνθη συνοδικῇ διαγνώσει ἡ κατ' αὐτοῦ ἐκκλησιαστικὴ καθαίρεσις, καὶ ἐπομένως ἐξεφωνήθη ἐπ' ἐκκλησίας ἀνάθεμα διὰ τὸ τοῦ ὑπονοηθέντος ἁμαρτήματος μέγεθος· ὅστις ἐπιμείνας ἔκτοτε μέχρι τοῦδε τῇ ἐκκλησιαστικῇ ταύτῃ παιδείᾳ καρτερικῶς καὶ πειθηνίως καὶ ἱκανῶς ταλαιπωρηθείς, προσέδραμεν ἤδη τῷ ἐλέει ἅμα τε καὶ τῇ δικαίᾳ κρίσει τῆς ἐκκλησίας, καὶ προκαλινδούμενος ἱκανὸν καιρὸν τῷ ἱερῷ αὐτῆς ἐδάφει, οὐ διέλιπε παρακλητεύων καὶ μετὰ θερμῶν δακρύων ἱκέτης προσκαθεζόμενος ἀπολογίας ἀξιωθῆναι καὶ ἀπαλλαγῆς τυχεῖν καὶ λύσεως τῆς ποινῆς, καὶ παραστὰς ἐπὶ συνόδου, τὸ μὲν τῆς ἀπειθείας ἔγκλημα διελύσατο, προβαλόμενος τὸν ἐνόντα τότε φόβον αὐτῷ καὶ τὸ ὑπὸ πολλῶν ἀναπεπεῖσθαι, ὡς εἰ παρρησιάσαιτο, κινδυνεύσει περὶ τὸ ζῆν, τὴν δὲ τοῦ φόνου αἰτίαν παρεγράψατο τέλεον, ἀπολελογημένος μηδεμίαν ἔχειν εἴδησιν καὶ μετοχὴν τὸ παράπαν, καὶ ὅτι ἐρήμην καταδεδίηται ὡς ἀναίτιος καὶ ἀνεύθυνος ὤν. Καὶ δὴ μετὰ θερμῶν δακρύων καὶ ἐπιμόνων δεήσεων ἐξητεῖτο τὴν ἐπ' ἀμφοτέρους θεραπείαν τῆς ἐκκλησίας, τήν τε συγκαταβατικὴν καὶ φιλανθρωποτέραν διὰ τὴν ἑκουσιοακούσιον ἀπείθειαν καὶ τὴν δικαίαν διὰ τὸ ἀναίτιον. Τούτων οὖν ὑπ' αὐτοῦ προβεβλημένων καὶ σκέψεως συνοδικῆς ἅπαξ καὶ δὶς καὶ πολλάκις ἐπ' αὐτοῖς συγκροτηθείσης, τελευταῖον ἐκκλησιαστικῶς διευκρινήθη καὶ ἐγνωμοδοτήθη καὶ ἀπεφάνθη τὸ μὲν τῆς ἀπειθείας ἁμάρτημα συγχωρηθῆναι αὐτῷ διά τε τὸν προβαλλόμενον φόβον, ἱκανὸν ὄντα τοιαύτην αὐτῷ ἐπιθεῖναι ἀνάγκην καὶ εἰς ἀκούσιον συνωθῆναι πλημμέλημα, ἄλλως τε καὶ ἱκανῶς ὑποστάντι μέχρι τοῦδε τὴν περὶ τούτου ποινήν· περὶ δὲ τοῦ ἐγκλήματος τοῦ φόνου, ἐπεὶ ἡ μὲν κατηγορία ἔφθασεν ὁπωσδήπως καθ' ὃν εἴρηται τρόπον τότε συντελεσθῆναι καὶ διὰ τὸ φευγόδικον βεβαιωθῆναι, ἀλλά γε γοῦν διὰ τὸ τέως ἀναπόδεικτον καὶ ἀμάρτυρον ὅρκῳ μόνῳ τὴν περὶ τούτου ὑπόνοιαν διαλυθῆναι (ὅπου γὰρ οὐκ ἔνι μαρτυρία καὶ ἀπόδειξις ἀξιόχρεως βεβαιοῦσα τὸ ἔγκλημα, ἐν τούτοις ἀναθέσθαι χρὴ τὴν κρίσιν τῷ ἐμβατεύοντι καρδίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ βάθη τῶν λογισμῶν ἀνεπισφαλῶς ἐπισταμένῳ, τῷ φοβερῷ φημι καὶ ἀπαραλογίστῳ κριτῇ), καὶ δὴ καὶ περὶ τούτου συνοδικῶς ἐγνωμοδοτήθη τὸν ῥηθέντα κὺρ Ἀθανάσιον παραστήσαντα ἑαυτὸν δι' ὅρκου εὐαγγελικοῦ τῆς κατηγορίας ταύτης ἀνώτερον, ἔχειν τὴν λύσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐκείνης ποινῆς καὶ ἀναλα-

βεῖν τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας ἀποφαινομένους πᾶσαν ἀμφισβήτησιν ἐν τοῖς ἀδήλοις ὅρκῳ μόνῳ περατοῦσθαι καὶ τέμνεσθαι, μείζονι τυγχάνοντι πάσης ψήφου καὶ διαλύσει ἐοικότι.

Absolutoria haec sententia data est anno 1735, mense februario, indictione XIII, a Neophyto patriarcha quocum nomina subscripserunt episcopi quindecim, videlicet: ὁ Καισαρείας Παρθένιος, — ὁ Ἡρακλείας Γεράσιμος, — ὁ Νικομηδείας Θεόκλητος, — ὁ Νικαίας Καλλίνικος, — ὁ Χαλκηδόνος Καλλίνικος, — ὁ Βερροίας Ἰωακείμ, — ὁ Πισιδείας Κοσμᾶς, — ὁ Ῥόδου Ἱερεμίας, — ὁ Μιτυλήνης Κωνστάντιος, — ὁ Διδυμοτείχου Σαμουήλ, — ὁ Μηθύμνης Ἄνθιμος, — ὁ Παροναξίας Δανιήλ, — ὁ Μεσημβρίας Γρηγόριος, — ὁ Σοφίας Ἀναστάσιος, — ὁ Ἐλασσῶνος Ἄνθιμος.

Exstat in codice 11 Constantinopolitanae Societatis litterariae Graecorum, fol. 169r-170v.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1735 mense iunio.

Cum Alepensium civium sacerdotes quidam orthodoxi a neocatholicis expulsi templis ad sacrum faciendum orbarentur, Constantinopolitana synodus, missis ad omnes regionis illius christianos litteris, praecepit, „ἵνα ὅσοι καὶ ὅποιοι εἶναι οἱ αὐτόθι εὑρισκόμενοι ῥηθέντες ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι εὐσεβεῖς καὶ ὀρθόδοξοι καὶ φυλάττοντες ἀκριβῶς καὶ ἀνοθεύτως τὰ δόγματα τῆς ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν πίστεως καὶ πολιτευόμενοι ἀμέμπτως καὶ ὁσίως καὶ ἀποστρεφόμενοι τὸν παπισμὸν καὶ τὴν λατινικὴν κακοδοξίαν, ἔφθασαν νὰ ἀποβληθοῦν καὶ ἀποδιωχθοῦν ἀδίκως καὶ παραλόγως ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας καὶ ἐνορίας των καὶ νὰ καταφρονῶνται τάχα ὡς καθῃρημένοι ἐκ μέρους τῶν παπιστῶν καὶ λατινοφρόνων, οἱ τοιοῦτοι ἱερεῖς, ὡς τέκνα γνήσια τῆς μητρὸς ἡμῶν μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ ὡς ζηλωταὶ τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων, εἴησαν συγκεχωρημένοι καὶ εὐλογημένοι παρὰ θεοῦ κυρίου παντοκράτορος, καὶ ἐχέτωσαν τὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας πάντων τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων τῆς ἐκκλησίας, ἔτι δὲ ἐχέτωσαν καὶ τὸ ἐνεργοῦν τῆς ἱερωσύνης αὐτῶν ἀκωλύτως καὶ ἀνεμποδίστως, συμφορούμενοι καὶ συλλειτουργούμενοι καὶ ὡς ἱερεῖς τιμώμενοι καὶ τὴν χεῖρα ἀσπαζόμενοι καὶ εἰσοδήματα καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐνορίας αὐτῶν καρπούμενοι καὶ τῆς προσηκούσης περιποιήσεως καὶ ὑποδοχῆς, ὡς εὐσεβεῖς καὶ ὀρθόδοξοι, παρὰ πάντων τῶν εὐσεβῶν ἀξιούμενοι καὶ ἀθῷοι καὶ ἀνέγκλητοι καὶ ἐλεύθεροι γνωριζόμενοι ἀπὸ πάσης ὕβρεως καὶ ἀτιμίας καὶ ἀπὸ τῆς ψευδοσχεδιασθείσης τάχα κατ' αὐτῶν καθαιρέσεως.“

Epistola haec data est mense iunio, indictione XIII, a patriarcha Neophyto, quae temporis notae cum uno 1735 anno concordant. Nomina episcoporum haec sunt: ὁ Καισαρείας Παρθένιος, — ὁ Νικομηδείας Θεόκλητος, — ὁ Χαλκηδόνος Καλλίνικος, — ὁ Βερροίας Ἰωακείμ, — ὁ Πισιδείας Κοσμᾶς, — ὁ Ῥόδου Ἱερεμίας, — ὁ Φερσάλων Ἰάκωβος, — ὁ Μαρωνείας ...., — ὁ Σίφνου Νεόφυτος.

E codice patriarch. Hierosolymit. 124, f. 30v, edidit A. Papadopulus-Kerameus, Ἀνάλεκτα ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας, t. II (Petropoli 1894), p. 395-397.

SYNODUS DIOECESANA CANARIENSIS II

1735 augusti 28.

Synodus dioecesana Canariensis II, celebrata die 28 mensis augusti anni 1735, sub Petro Manuele Davila y Cardenas, episcopo Canariensi.

Cf. Gams, *Series episcoporum,* (1873), p. 23.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1735.

Neophytus Nicomediensis, qui Seraphim patriarchae Constantinopolitano successit, oecumenicam sedem aere alieno fere obrutam capessivit. Quare missis huc illucque stipis coactoribus, christianum quemque ad opem conferendam sollicitavit gravissimis litteris, quas periisse paene omnes vix dolendum. Commendaticiae tamen epistolae, quibus Cosmam, Pisidiae metropolitam, in Syriam pecuniae colligendae causa mox profecturum instruxit, etiamnum servantur in codice 124 patriarchatus Hierosolymitani, fol. 25v-30. Numero quatuor sunt: prima datur ad incolas provinciarum Amasiae, Neocaesareae, Trapezuntis; altera scribitur Silvestro patriarchae Antiocheno et episcopis fidelibusque omnibus eiusdem sedis, hisque obsignatur episcoporum nominibus: Καισαρείας Παρθένιος, Ἡρακλείας Γεράσιμος, Νικομηδείας Παρθένιος(?), Νικαίας Καλλίνικος, Χαλκηδόνος Καλλίνικος, Βερροίας Ἰωακείμ, Ῥόδου Ἱερεμίας, Μιτυλήνης Κωνστάντιος. Tertia episcoporum, quarta patriarchae ipsius nomine inscribitur; cui postremae, die 15 maii datae, subscripserunt episcopi isti: Parthenius Caesareae, Gerasimus Heracleae, Theocletus Nicomediae, Callinicus Chalcedonis, Ioachim Berrhoeae, Hieremias Rhodi, N. Didymotechi, Iacobus Phersalorum, Neophytus Siphni et Maroneae.

Memorantur tantum apud A. Papadopulum-Kerameus, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, t. I (Petropoli, 1891), p. 207-208.

SYNODUS DIOECESANA ALBARRACINENSIS

1735.

Synodus dioecesana Albarracinensis in Hispania, celebrata anno 1735, sub Joanne Francisco Navarro y Gilaberte, episcopo Albarracinensi.

Cf. Gams, *Series episcoporum,* (1873), p. 5.

SYNODUS DIOECESANA AMBIANENSIS

1735.

Synodus dioecesana Ambianensis in Gallia, celebrata anno 1735, sub Ludovico Francisco Gabriele d'Orléans de la Motte, episcopo Ambianensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Actes de l'église d'Amiens, (1849), II, 341-6.

SYNODUS DIOECESANA NIVERNENSIS
1735.

Synodus dioecesana Nivernensis in Gallia, celebrata anno 1735, sub Carolo Francisco des Montées, episcopo Nivernensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Statuta synodalia dioecesis Nivernensis edita et publicata in variis synodis dioecesanis. Niverni, ex typographia viduae Le Febvre, 1777.

In-12, 68 p. — (Nevers, séminaire).

SYNODUS DIOECESANA TROJANA
1735.

Synodus dioecesana Troiana in Italia, celebrata anno 1735, sub Petro Faccollo, episcopo Troiano.

De hac synodo confer opus cui titulus:

Synodus dioecesana Troianae ecclesiae ab illmo et rmo domino episcopo fr. Thoma Passero, ordinis Praedicatorum, sub auspiciis Deiparae v. ss. Rosarii, diebus IV, V et VI octobris, in cathedrali Troiano templo celebrata a. D. MDCCCLXXIV. Excudebat Neapoli r. universitatis typographia, MDCCCLXXIV.

In-4°, 393-XXX p. — (Roma, libr. Bocca).

Pag. 6: „ex postera nostri praedecessoris fr. Petri Faccolli synodo, jam centum et triginta novem abhinc annis promulgata . . .“

SYNODUS DIOECESANA VIRDUNENSIS
1735.

Synodus dioecesana Virdunensis in Gallia, celebrata anno 1735, sub Carolo Francisco de Hallencourt, episcopo Virdunensi.

De hac synodo confer opus cui titulus:

Statuts généraux du diocèse de Verdun . . . *[supra col. 111]*.

APPENDIX AD TOMUM XXXVII.

SYNODUS DIOECESANA CENETENSIS
1721.

Synodus dioecesana Cenetensis in Italia, celebrata anno 1721, sub Francisco Trevisano, episcopo Cenetensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Acta synodalia ad ecclesiam Cenetensem, per illustrissimum ac reverendissimum d. d. Franciscum Trevisanum, Dei & apost. sedis gratia episc. Cenet. comitemque Tartij &c., praelatum domesticum & assistentem &c., perlata, *[Insigne]* anno Domini MDCCXXI, eius vero episcopatus XI, & pontificatus ss. d. n. Innocentii papae XIII primo. Excudebat, Cenetae, Dominicus Bordoni, typographus episcopalis & pauperum. Superioribus annuentibus.

Sine anno (1722). In-4°, 2 partes, 4 f.-156 p.-35 p. (appendix documentorum) - 10 (index), cum figura. — (Milano, Ambrosiana).

CONSTITUTIONES SYNODALES IPPOREGIENSES
1721.

Constitutiones synodales dioecesis Ipporegiensis, editae anno 1721.

Exstant in opere cui titulus:

Constitutiones synodales dioecesis Ipporegiensis, ab illustrissimis & reverendissimis dominis d. Octavio Asinario et fr. Hyacinto Truchio, vigilantissimis episcopis, duobus olim separatis libris contentae, vnico nunc hoc libro complexae, additis in fine nonnullis perutilibus quae supervenerunt, cum indice universali satis commodo, clero & populo ejusdem dioecesis utilissimae & necessariae, cura & diligentia illustriss. & reverendis. domini Joannis Aloysij Rambaudi, ex dominis Romani, canonici, archidiaconi & vicarij generalis capitularis civitatis ejusdem & dioecesis. Augustae Taurinorum, MDCCXXI, ex typographia Joannis Jacobi Ghringhelli, impressoris regij, collegij Sabaudiae societatis Jesu. Superiorum permissu. *[Titulus II partis:]* Fr. Hyacinthus Truchius, episcopus Ipporeggiae. *[Insigne.]* *[Titulus III partis:]* Additamentum. Joannes Aloysius Rambaudus, ex dominis Romani, j. n. d., prothonotarius apostolicus, canonicus & archidiaconus ecclesiae cathedralis Ipporegien. & eiusdem civitatis ac dioecesis, sede episcopali vacante, vicarius generalis & capitularis . . .

In-4°, 3 partes, 5 f. - 155 p., 1 f. - 243 p., xxij p. — (Torino, Bibl. naz.; Torino, seminario; Vercelli, Agnesiana).

Pag. 1: „constitutiones synodo Ipporegiensi celebratae 18 aprilis 1646.“

SYNODUS DIOECESANA BENEVENTANA XXXVIII
1723 augusti 24.

Synodus dioecesana Beneventana XXXVIII, celebrata die 24 mensis augusti anni 1723, sub fratre Vincentio Maria, cardinali archiepiscopo Beneventano.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Synodicon dioecesanum s. Beneventanae ecclesiae, complectens constitutiones et appendices edi-

tas in XXXVII synodos ab anno 1686, usque ad annum 1722, per eminentiss. et reverendiss. in Christo patrem et dominum fr. Vincentium Mariam, ord. Praed., miseratione divina episcopum Porticen. s. R. e. card. Ursinum, archiepiscopum, celebratis, ac pro cleri commodo, sub propriis quasque titulis, juxta decretalium ordinem, nunc primo in unum redactas. Accesserunt addimenta ex XXXVIII synodo die 24 augusti 1723 celebrata, cum hujusce operis impressio non modice processisset. Pars prima, synodales amplectens constitutiones. (Pars secunda, complectens appendices.) Beneventi, anno MDCCXXIII, e typographia archiepiscopali.

Magnum in-4°, 2 partes, 32 f. - 219 - 56 p. - 1 f., 2 f. - 888 p. - 1 f. — (Roma, Casanatense; Roma, Propaganda; Roma, Vaticano).

In priori parte decreta cujusque synodi miscentur juxta ordinem materiarum. In fine prioris partis, paginae 56 continent: „Capitolari del capitolo metropolitano formati nell' anno 1695 ed approvati nel II concilio provinciale celebrato nell' anno 1698."

Pars II cum titulo speciali, complectitur documenta ad dictas synodos attinentia.

SYNODUS DIOECESANA PLACENTINA II

1723 septembris 2-4.

Synodus dioecesana Placentina II in Italia, celebrata diebus 2, 3 et 4 mensis septembris anni 1723, sub Georgio Barno, episcopo Placentino.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Synodus dioecesana Placentiae, ab illustriss. & reverendiss. d. d. Georgio Barno, sanctae ecclesiae Placentinae episcopo & comite, secundo habita. Placentiae, in episc. typographia Zembelli.

Sine anno (1724). In-4°, xxj - 284 p. — (Roma, Vittorio-Emmanuele).

Pag. VI, 189, 203, 205, haec synodus celebrata est diebus 2, 3 et 4 mensis septembris anni 1723.

SYNODUS DIOECENANA BARBASTRENSIS

1723 octobris 17.

Synodus dioecesana Barbastrensis in Hispania, celebrata die 17 mensis octobris anni 1723, sub Carolo Alaman y Ferrer, episcopo Barbastrensi.

Cf. Gams, *Series episcoporum,* (1873), p. 12.

SYNODUS DIOECESANA PRAEMISLIENSIS

1723.

Synodus dioecesana Praemisliensis in Polonia Austriaca, celebrata anno 1723, sub Chrystophoro Szembek, episcopo Praemisliensi.

[Chodynski et Likowski], *Decretales summorum pontificum pro regno Poloniae et constitutiones synodorum provincialium et dioecesanarum regni ejusdem,* (Posnaniae et Varsaviae, 1883), I, 2.

SYNODUS DIOECESANA VIRDUNENSIS

1723.

Synodus dioecesana Virdunensis in Gallia, celebrata anno 1723, sub Carolo Francisco de Hallencourt, episcopo Virdunensi.

De hac synodo confer opus cui titulus:

Statuts généraux du diocèse de Verdun . . . *[supra col. 111].*

SYNODUS DIOECESANA SUESSIONENSIS

1724 aprilis 6.

Synodus dioecesana Suessionensis in Gallia, celebrata die 6 mensis aprilis anni 1724, sub Josepho Languet de Gergy, episcopo Suessionensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Ordonnances synodales . . . *[supra col. 105].*

SYNODUS DIOECESANA LUCIONENSIS

1724 augusti 30.

Synodus dioecesana Lucionensis in Gallia, celebrata die 24 mensis augusti anni 1724, sub Michaele Celso Rogerio de Rabutin de Bussy, episcopo Lucionensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Ordonnances et statuts pour le diocèse de Luçon, par monseigneur l'illustrissime & reverendissime messire Michel Celse Roger de Rabutin de Bussy, évêque de Luçon, publiés dans son synode du 30 août 1724. *[Insigne.]* A Fontenay, par Jacques Poirier, imprimeur ordinaire du roy & de monseigneur l'illustrissime & reverendissime évêque de Luçon.

Sine anno (1724). In-8°, 2 partes, 112 p., 1 f. - 72 p. (catéchisme de Luçon) — (Paris, St-Sulpice).

Pag. 69-112: „prône pour les dimanches."

SYNODUS DIOECESANA BERGOMENSIS II

1724 septembris 4-6.

Synodus dioecesana Bergomensis II in Italia, celebrata diebus 4, 5 et 6 mensis septembris anni 1724, sub Petro Priolo, episcopo Bergomensi.

Exstant constitutiones synodales in operibus quibus tituli:

1) Corollarium quorundam decretorum veterum synodorum Bergomi, quae citantur & innovantur in synodo novissima edita sub auspiciis fel. record. eminentissimi Petri Prioli episcopi, omissis consulto decretis ibidem indicatis, ex tribus Justinianis, quae

hic legi possunt in ipsis, diligentia peraccomoda maxime illis sacerdotibus qui forte carent prisca editione actorum synodalium ecclesiae Bergom. *[Insigne.]* Bergomi, M.DCCXXIX, ex typographia Joannis Santini. Superiorum permissu.

In-8°, 16 p. — (Milano, Ambrosiana).

2) Acta synodalia Bergomen. ecclesiae ab ill^mis et rev^mis d. d. Cornelio, Milano, Emo, Priolo, Justiniano & e^mo card. Petro Priolo, episcopis Berg., condita, in unum volumen redacta & multiplici indice locupletata ad commodiorem usum ecclesiasticorum, jubente ill^mo ac rev^mo d. d. Antonio Reddetti, episcopo Bergomen. com. etc. *[Insigne.]* Bergomi, M.D.CC.XXXVII, apud fratres Rubeos, impress. pub. priv. Superiorum permissu.

In-4°, 348 p. — (Milano, Ambrosiana; Piacenza, civica).

Pag. 289-307, statuta synodi Bergomensis II, 4-6 septembris 1724.

SYNODUS DIOECESANA VITERBIENSIS

1724 novembris 9-11.

Synodus dioecesana Viterbiensis in Italia, celebrata diebus 9, 10 et 11 mensis novembris anni 1724, sub Hadriano Sermatthaeio, episcopo Viterbiensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Constitvtiones editae ab illustriss. & reverendiss. d. d. Adriano Sermatthaejo, patritio Assisien., Dei & apostolicae sedis gratia episcopo Viterbien. & Tuscanen., sanctiss. d. n. praelato domestico, solioque pontificii assistente, in dioecesana synodo habita, in ecclesia cathedrali Viterbiensi, diebus IX, X, XI mensis novembris anno Dom. MDCCXXIV. Accesserunt acta synodi, chronologia episcoporum Viterbien. ac Tuscanen., nec non variae appendices. Viterbii, ex typographia episcopali haeredum Julii de Juliis. Superiorum permissu.

Sine anno. In-4°, 8 f. - 264 p. — (Paris, Bibl. nat. B 3379).

SYNODUS DIOECESANA CAMENECENSIS

1724.

„In appendice synodi Kijoviensis anni 1762, memoratur synodus Camenecensis anno 1724, sub episcopo Stan. Josepho Hosio, celebrata, sed ejus decreta plane nobis ignota sunt.“

[Chodynski et Likowski], *Decretales summorum pontificum pro regno Poloniae et constitutiones synodorum provincialium et dioecesanarum regni ejusdem,* (Posnaniae et Varsavie, 1883), I, 3.

SYNODUS DIOECESANA SUESSIONENSIS

1725 martii 22.

Synodus dioecesana Suessionensis in Gallia, celebrata die 22 mensis martii anni 1725, sub Josepho Languet de Gergy, episcopo Suessionensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Ordonnances synodales . . . *[supra col. 105].*

SYNODUS DIOECESANA MESSANENSIS

1725 aprilis 15.

Synodus dioecesana Messanensis in Sicilia, celebrata die 15 mensis aprilis anni 1725, sub Josepho Migliacci, archiepiscopo Messanensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Synodus dioecesana ab illustrissimo et reverendissimo domino d. Joseph Migliaccio, ex principibus Baucinae, Dei et apostolicae sedis gratia archiepiscopo Messanensi, comite Regalbuti, domino Alcariae, barone Boli, regio consiliario, &c., anno Domini MDCCXXV, die XV aprilis, Messanae, in sua protometropolitana ecclesia, celebrata. Messanae, typis rev. com. arch. de Amico & Fernandez. Superiorum permissu. Apud Joseph Giorlandino, 1725.

Sine anno. In-4°, 160 p. — (Paris, Bibl. nat.).

CONCILIUM ROMANO-LATERANENSE

1725 aprilis 15 - maii 29.

Supra col. 265 adde ad bibliographiam:

3) London, Brit. Museum 5016 d; Milano, Ambrosiana; Milano, seminario; Paris, Bibl. nat. B 2488; Paris, St-Sulpice; Vercelli, Agnesiana.

4) Milano, seminario; Paris, Bibl. nat. B 5510.

5bis) Concilium Romanum, in sacrosancta basilica Lateranensi celebratum anno universalis jubilaei MDCCXXV, a sanctissimo patre & domino nostro Benedicto papa XIII, pontificatus sui anno I. *[Insigne.]* Juxta exemplar Romanum. Cum privilegio sac. caes. majestatis. Augustae Vind. et Graecii, sumptibus Philippi & Martini Veith fratrum, anno 1726.

In-4°, 12 f. - 334 p. - 7 f. (index) — (Chambéry, séminaire; Douai, ville; London, Brit. Museum 5016 c; Novara, seminario; Paris, Bibl. nat. B 2176).

Pag. 1: „Decreta concilii Romani celebrati anno jubilaei MDCCXXV, diebus 15, 22, 29 aprilis & 6, 13, 27 & 29 maji.“

6) Paris, St-Sulpice.

7) London, Brit. Museum 862 c, 14; Paris, Ste-Geneviève.

8bis) Concilium Romanum, in sacrosancta basilica Lateranensi celebratum, anno universalis jubilaei MDCCXXV, a sanctissimo patre & d^no nostro Benedicto papa XIII, pontificatus sui anno I. *[Insigne.]* Juxta exemplar Romae, MDCCXXVI.

In-4°, 8 f. - 285 p. — (Torino, Bibl. naz.).

10) Concilium Romanum, in sacrosancta basilica Lateranensi celebratum anno universalis jubilaei MDCCXXV, a Benedicto papa XIII, nunc denuo recusum, regnante sanctissimo d. n. Benedicto XIV, pont. max. *[Insigne.]* Romae, MDCCLI, typis

Joannis Generosi Salomoni, sumptibus haeredum Joannis Laurentii Barbiellini, in foro Pasquini. Praesidum facultate.

In-4°, 8 f. - 207 p. — (Torino, Bibl. naz.; Toulouse, ville).

11) Concilium Romanum, in sacrosancta basilica Lateranensi celebratum, anno universalis jubilaei MDCCXXV, a Benedicto papa XIII, ord. Praedicatorum, nunc denuo recusum, regnante sanctissimo d. n. Clemente XIII, pontif. max. *[Insigne.]* Romae, MDCCLXIV, apud haeredes Joannis Laurentii Barbiellini. Praesidum facultate.

In-4°, XII - 193 p. — (Roma, Vittorio-Emmanuele; Vercelli, civica).

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

a qua Methodio Anthracitae ad orthodoxiam redeunti venia datur 1725 mense iulio.

Damnatoriam in Methodium Anthracitam latam sententiam mense augusto anni 1723 supra repetiimus, adductis etiam rerum indiciis, quibus viri illius mores et doctrinae satis illustrantur. Hic tamen notandum, quod prius nos praeterierat, Methodium ad meliorem frugem postea rediisse, errores agnovisse, quaterniones a se conscriptos in ignem coniecisse coram sacra synodo, a qua orthodoxus renuntiatus ius obtinuit discipulos iterum docendi philosophiam peripateticam iuxta viam rationemque a Theophilo Corydalleo nuper initam; ea tamen condicione ut libri, quos prius composuerat, igne absumerentur; ut discipuli, quos habuerat, iudicio arcesserentur, proposita etiam excommunicationis poena in eos qui disciplinam eius retinerent. Condonativae litterae a synodo missae sunt ad archiepiscopum Achridensem, ad Zozimam Sisanii praesulem, qui nuper sedem Achridensium occuparat, ad metropolitanos Philippopolis et Sophiae et ad omnes antistites archiepiscopo Achrideno subditos. Datae sunt anno 1725 mense iulio indictionis III, teste Philareto metropolita, qui litterarum argumentum, non textum ipsum edidit in Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ, t. XX (1900), p. 495; Philareti compendium repetiit Henricus Gelzer in praeclaro opere, *Der Patriarchat von Achrida. Geschichte und Urkunden. No. V des XX. Bandes der Abhandlungen der philologisch-historischen Classe der Königl. Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften,* Lipsiae, 1902, p. 121-122. Postea suscepto itinere Macedonico, textum exscripsit idem vir doctus e codice Castoriae asservato, mecumque humanissime communicavit subscripta episcoporum nomina, quae ita se habent: ὁ ἐλέῳ θεοῦ πατριάρχης Ἀντιοχείας Σίλβεστρος συναποφαινόμεθα, — ὁ ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἀχριδῶν συναποφαινόμεθα (= Ioasaph), — ὁ πρώην Ἀχριδῶν καὶ πρόεδρος Σισανίου συναποφαινόμεθα (= Zozimas), — ὁ Καισαρείας Νεόφυτος, — ὁ Ἡρακλείας Καλλίνικος, — ὁ Νικομηδείας Παΐσιος, — ὁ Χαλκηδόνος Νικόδημος, — ὁ Κρήτης Γεράσιμος, — ὁ Μονεμβασίας Γρηγόριος, — ὁ Καστορίας Χρύσανθος, — ὁ Ἀγχιάλου Καλλίνικος, — ὁ Χίου Δανιήλ, — ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Δανιήλ, — ὁ Μογλενῶν καὶ Μολεσχοῦ Παρθένιος, — ὁ Φαρσάλων Κωνστάντιος.

SYNODUS DIOECESANA CAPUANA IV

1726 junii 9-11.

Synodus dioecesana Capuana IV, celebrata diebus 9, 10 et 11 mensis junii anni 1726, sub Nicolao Caracciolo, archiepiscopo Capuano.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Quarta synodus dioecesana, ab eminentiss. et reverendiss. d. dom. Nicolao, tituli ss. Sylvestri & Martini ad Montes presbytero cardinali Caracciolo, archiepiscopo Capuano, celebrata dominica Pentecostes anno Domini M.DCC.XXVI. *[Insigne.]* Romae, typis reverendae camerae apostolicae, superiorum permissu. *[Partis II titulus:]* Acta inventionis corporum s. s. m. m. Quarti et Quinti et ss. Prisci et Decorosi, Rufi et Carponii, Quarti et Quinti episcoporum, nec non aliquorum anonymorum sanctorum.

Sine anno (1726). In-4°, 2 partes, 2 f. - 208 - 24 p., rub. et n. — (Carpentras, ville; Milano, Ambrosiana).

Pag. 77, haec synodus celebrata est diebus 9, 10 et 11 junii 1726. Pag. 79-208, appendix documentorum ad hanc synodum attinentium.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1727 mense ianuario.

Monasterium Virginis Immaculatae in insula Andro monasterio Transfigurationis in insula Prote sito coniunctum fuisse a sacra synodo Constantinopolitana anno 1727, mense ianuario, iam lectoribus compertum habetur. Conferant quae supra col. 678-680 paucis diximus. Cum vero praestantissimum synodi decretum magna ex parte ineditum sit, integrum hic repetendum satius visum est, ut sigillii series continua oculis subiiciatur.

Ἧσον ἀπαράλλακτον τοῦ προεκδοθέντος σιγιλλιώδους τῷ προηγουμένῳ Διονυσίῳ περὶ τῆς ἑνώσεως τοῦ ἐν τῇ Πρώτῃ ἱεροῦ μοναστηρίου τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ μετὰ τῆς ἐν τῇ νήσῳ Ἄνδρῳ ἱερᾶς μονῆς τῆς Παναχράντου ἐπικεκλημένης.

† Παΐσιος ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Προνοίας ἔμφρονος καὶ κηδεμονίας ἀρίστης ὁμολογουμένως κρίνεται ἔργον παρά γε τοῖς σοφοῖς καὶ πεπαιδευμένοις προστάταις καὶ οἰκονόμοις τῆς οἰκουμενικῆς καὶ καθόλου ἐκκλησιαστικῆς ποιμαντορίας τὸ προσφυῶς ὡς ἔνι κατὰ καιροὺς τῶν κατὰ μέρος ἁγίων ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι, καὶ τὴν διαμονὴν καὶ σύστασιν καὶ συντήρησιν τῶν ἔκ τινος τοῦ καιροῦ περιπετείας ἀποβαλόντων τὸ δύνασθαι διασώζεσται εὐκτηρίων οἴκων καὶ σεπτῶν μοναστηρίων δι' ὑπεροχικῆς τινος δυνάμεως καὶ περιθάλψεως κρείττονος πραγματεύεσθαι, ἅτε τῶν ὑποβεβηκότων καὶ ὑφειμένων μερῶν ταῖς κρείττοσι καὶ ὑπερανισταμέναις δυνάμεσι συνέχεσθαι πεφυκότων καὶ ἐπὶ μακρὸν παρατείνεσθαι. Προσφυεστάτη τοιγάρτοι κηδεμονία καὶ πρόνοια τοῦ μηδεμίαν ἐκκλησίαν ἐλλειπῶς ἔχουσαν καὶ κατὰ μικρὸν ὑπορρέουσαν καὶ θεραπείας δεομένην παραβλέπειν ἀνεπιμέλητόν τε καὶ ἀθεράπευτον, ἀλλ' ἀναλαμβάνειν καὶ ἀνακτᾶσθαι χρεὼν περιποιητικαῖς τισι καὶ συντηρητικαῖς μεθόδοις, καὶ τὰς προσηκούσας καὶ προσφόρους βοηθείας συμμηχανᾶσθαι, ὅπως τῇ τῶν κρειττόνων καὶ εὐσθενεστέρων ἐπικουρίᾳ

καὶ ἀρωγῇ καὶ τὰ ἀφ' ἑαυτῶν μὴ δυνάμενα διεκδι- A
κεῖσθαι καὶ συνίστασθαι ἐπιρρωννύηται καὶ ἐπιβεβαιῶ-
ται, συνδεόμενά τε καὶ συνεχόμενα τῇ ἀλληλουχίᾳ
καὶ συναρμογῇ λαμβάνῃ κἀκεῖνα τὸ τέλειον συναν-
θοῦντα καὶ συνακμάζοντα καὶ τὸ εἶναι ἑαυτῶν ἀνεξά-
λειπτον συντηροῦντα, τῆς ἀποστολικῆς εἰσηγήσεως τῇ
ἀπηχήσει τοῦ ἁγίου πνεύματος τρανῶς τοῦτ' αὐτὸ
διδασκούσης ἐν τῷ παρακελεύεσθαι ἡμῖν προσλαμβά-
νειν φιλαδέλφως ἀλλήλους καὶ τοὺς δυνατοὺς τὰ
βάρη βαστάζειν τῶν ἀδυνάτων, καὶ οὕτως ἀναπληροῦν
τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ, ἅτε δὴ τῆς τοιαύτης ἀλλη-
λουχίας καὶ συναφείας οὐ μόνον εἰς φυλακὴν καὶ
σωτηρίαν τῶν ἀσθενῶν καὶ ἀδυνάτων, ἀλλὰ καὶ εἰς
τὴν τοῦ ὅλου εὐάρμοστον διεξαγωγὴν τὰ μέγιστα συμ-
βαλλομένης· καὶ γὰρ κατ' ἀνάγκην ἅμα φύσει καὶ
θέσει τῷ παντὶ καθορᾶται συμφυές τε πᾶσιν εἶναι
καὶ σύστοιχον, τὸ ὑπαλλήλως ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι,
ῥυθμίζειν τε καὶ ῥυθμίζεσθαι, καὶ κατὰ τοῦτο τὴν
ἰδίαν διαμονὴν συντηρεῖν ἀδιάκοπον καὶ τὴν ἀπ' B
αἰῶνος θεουργικῶς συμπλεχθεῖσαν οὐρανομήκη σειρὰν
τῆς παγκοσμίου διακοσμήσεως ἄρρηκτον καὶ ἀδιά-
θραυστον περισῴζεσθαι θεοστηρίκτως διαιωνίζουσαν·
οὐδὲν γὰρ τῶν ὄντων χωρὶς τῆς προσφόρου διαρρυθ-
μίσεως καὶ προνοίας ἐπαξίως τελεσφορήσειεν. Ἔνθεν
τοι καὶ ἡμεῖς τὴν πνευματικὴν προστασίαν τοῦ πατρι-
αρχικοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου δυνάμει κρείττονι τῆς
θεαρχικῆς προνοίας ἐμπιστευθέντες καὶ χρέος ἔχοντες
ἀπαραίτητον τὰ κατ' αὐτὴν προνοίας ἀξιοῦν προση-
κούσης, καλῶς τε καὶ ἐπωφελῶς ὡς ἔνεστι διεξάγειν
αὐτὰ καὶ δυνάμει πάσῃ καταρρυθμίζειν, καὶ τὰ μὲν
κατὰ χώραν ἰδίαν μένοντα τηρεῖν, ὡς εἰκός, ἀμετά-
πτωτα, τὰ δέ πως παρατραπέντα ταῖς τοῦ καιροῦ περι-
στάσεσι καὶ εἰς φθορὰν περιπεσεῖν κινδυνεύοντα
μετακαλεῖν εἰς τὸ εὔθετον, συνιστᾶν τε καὶ θερα-
πεύειν προσφόρως, ὅπως τῶν μερικῶν εὐθετουμένων
εἰς εὔροιαν, τὸ καθόλου τῆς ἐκκλησίας σύστημα περι-
σῴζηται κράτιστα, καὶ ἀειθαλῶς διαλάμπῃ ὁ πνευ- C
ματικὸς οὗτος καὶ ἀμάραντος εἰς αἰῶνας λειμών, ταῖς
ζωτικαῖς προμηθείαις καταρδευόμενος.

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ ἡ ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλου-
μένῃ Πρώτῃ διατελοῦσα ἱερὰ καὶ σεβασμία πατρι-
αρχικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονή, ἡ τιμωμένη ἐπ'
ὀνόματι τῆς ἐνδόξου μεταμορφώσεως τοῦ σωτῆρος
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῇ τοῦ χρόνου ἀρχαιότητι καὶ
μακρᾷ καιροῦ παρατάσει τῆς πρώτης αὐτῆς οἰκοδο-
μῆς τε καὶ πήξεως τέλεον σαθρωθεῖσα πτῶσιν ἠπείλει
προφανῶς, καὶ πρὸς οἴκησιν τῶν ἐνασκουμένων πα-
τέρων ἄχρηστος καὶ ἀνεπιτηδεία εἰς τὸ παντελὲς
γενομένη, μικροῦ δεῖν ἔφθασεν ἐρημωθῆναι καὶ ἀφα-
νισθῆναι παντελῶς, εἰ μὴ προλαβοῦσα ἡ καθ' ἡμᾶς
τοῦ Χριστοῦ μεγάλη ἐκκλησία συνοδικῇ διαγνώσει
πρόνοιαν ἐποιήσατο ἐξελέσθαι αὐτὴν τῆς ἀπειλουμένης
φθορᾶς, κἀντεῦθεν μηδενὸς ἄλλου πόρου καὶ τρόπου
εἰς ἀνέγερσιν αὐτῆς φαινομένου διὰ τὴν ἐσχάτην ἀπο-
ρίαν καὶ ἔνδειαν, κοινῇ συνοδικῇ διασκέψει τῆς ἱερᾶς
τῶν ἀρχιερέων ὁμηγύρεως προσκαλεσάμενοι τότε τοὺς D
ἐν τῇ βασιλευούσῃ ταύτῃ τῶν πόλεων διατρίβοντας
Χίους πραγματευτὰς χρησίμους χριστιανούς, παρεκινή-
σαμεν καὶ συνηναγκάσαμεν αὐτοὺς ἐπιλαβέσθαι καὶ
ἐνάρξασθαι προθύμως τῇ οἰκοδομῇ τῆς ῥηθείσης μο-
νῆς, ὑποσχόμενοι ἀναθεῖναι καὶ ἐπαφεῖναι αὐτοῖς
ταύτην εἰς ἐπιτροπὴν χρῆσίν τε καὶ διοίκησιν μέχρι
τοῦ γενέσθαι τὴν ἀποπλήρωσιν τῶν ἐπακολουθησον-
των δαπανημάτων· οἱ δήτινες ζήλῳ θείῳ κεκινημένοι
καὶ διεγηγερμένῃ ψυχῆς εὐλαβείᾳ καὶ προαιρέσει
φλεγόμενοι καὶ ταῖς ἡμετέραις παρακλήσεσι καὶ ὑπο-
σχέσεσιν ἀναπεισθέντες, ἥψαντο τοῦ ἔργου μετὰ προ-
θυμίας πολλῆς, ἀνήγειράν τε καὶ ἀνῳκοδόμησαν αὐ-
τὴν ἐκ βάθρων καὶ θεμελίων, οὐ μόνον τὸν ναὸν
περικαλλῆ δομησάμενοι, ἀλλὰ καὶ τείχη περιβαλόμενοι
καὶ κελλεῖα περιοικοδομήσαντες καὶ πᾶσαν ἄλλην
χρείαν καὶ εὐπρέπειαν αὐτῆς ἐπιμελῶς καὶ λαμπρῶς
ὡς οἷόν τε ἀπαρτίσαντες εἰς δόξαν καὶ αἶνον θεοῦ

καὶ διηνεκὲς αὐτῶν μνημόσυνον. Μετὰ δὲ τὸ συν-
τελέσαι τὸ θεάρεστον καὶ ἐπαινετὸν αὐτὸ ἔργον,
χρέεσι περιπεσόντες πολυαρίθμοις καὶ βαρυτάτοις διὰ
τὰς ἀναγκαίως ἐπιγενομένας δαπάνας ἐν τῇ οἰκοδομῇ,
καὶ πρὸς τὴν διόρθωσιν καὶ ἀποπλήρωσιν τούτων τοῖς
ὅλοις ἀμηχανήσαντες, προσέδραμον τῇ προνοίᾳ τῆς
καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, τὴν
ἐνοῦσαν ζητοῦντες θεραπείαν καὶ βοήθειαν· ὅθεν καὶ
ἔλαβον γράμματα πατριαρχικὰ συνοδικὰ ἐπιτρέποντα
καὶ παραχωροῦντα αὐτοῖς τὴν τελείαν ἐξουσίαν καὶ
ἐπιστασίαν καὶ διοίκησιν τῆς ῥηθείσης μονῆς, καὶ
ὅπως ἔχωσιν ἐπ' ἀδείας κυβερνᾶν καὶ διοικεῖν αὐτὴν
διὰ τελείας ἐπιτροπῆς, συνάγειν τε καὶ παραλαμβάνειν
τὰ εἰσοδήματα καὶ τὰς ἐλεημοσύνας τῶν ἐλεούντων
χριστιανῶν, καὶ δι' αὐτῶν ἀπολογεῖσθαι τὰ χρέη,
οἵστισιν ἦσαν ἐνεχόμενοι· οἵτινες καὶ πρὸ χρόνων
ἤδη τινῶν ἐπιτροπεύσαντες καὶ διοικήσαντες ἐν αὐτῇ
κατὰ τὴν ἐπιδοθεῖσαν αὐτοῖς πατριαρχικὴν συνοδικὴν
ἄδειαν, προσπαθήσαντές τε καὶ φιλοπονήσαντες, κα-
θόσον αὐτοῖς ἐνεχώρει, καὶ μέρος τῶν χρεωστουμένων
ἀπολογηθέντες καὶ διορθώσαντες, τελευταῖον ἐπιγνόν-
τες καλῶς τὸ τῆς μονῆς αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν ἀσθενὲς
καὶ ἀδύνατον, ἀρτιπαγές τε καὶ ἀστήρικτον, ἐν στε-
ρήσει τε οὔσης οὐ μόνον τῶν κτημάτων καὶ εἰσοδημάτων
δυναμένων τρέφειν καὶ περιθάλπειν ἐν ἀνέσει τοὺς ἐν
αὐτῇ μονάζειν καὶ ἀσκεῖν αἱρουμένους, ἀλλὰ καὶ πα-
τέρων καὶ μοναχῶν καὶ ἀνδρῶν ἀξίων εἰς τὸ ἡγου-
μενεύειν καὶ προνοεῖσθαι, καλλιεργεῖν τε καὶ αὐξάνειν
τὰ ἐν αὐτῇ πράγματα, πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἐνεχο-
μένην ποσότητι ἱκανῇ τῶν ὑπολειφθέντων ἔτι χρει-
ων, ὧν ἐπὶ τῇ διορθώσει καὶ ἀποτίσει οὐδεὶς αὐτῇ
οὐδαμόθεν προϋφαίνετο πόρος, μικρά τε καὶ ἀδρανὴς
ἡ ἐλπὶς τοῦ ἐλέους ἐν τῇ τοῦ νῦν αἰῶνος δυστυχίᾳ
τοῦ ἡμετέρου γένους· ἐφ' οἷς ἅπασι δεῖν ἔγνωσαν τὴν
ἱερὰν ταύτην μονὴν κρείττονι καὶ ὑπερεχούσῃ βεβαιῶ-
σαι δυνάμει καὶ ἑτέρᾳ τινὶ μονῇ εὐεκτούσῃ καὶ βρι-
θούσῃ κτήμασί τε καὶ ἀνδράσι θεοφιλέσι προσηλω-
θῆναί τε καὶ συνενωθῆναι, καὶ τὴν ἀπὸ ταύτης ἀντί-
ληψιν καὶ προστασίαν καὶ ἐπίσκεψιν ἔχουσαν δύ-
νασθαι συντηρηθῆναι καὶ κυβερνηθῆναι, καὶ μὴ μό-
νον τῆς ἐνδεχομένης φθορᾶς καὶ κακώσεως ὑπερτέραν
ἀναδειχθῆναι, ἀλλὰ καὶ εἰς αὔξησιν καὶ ἐπίδοσιν
προχωρῆσαι. Ἀναγγείλαντες οὖν καὶ ἡμῖν τὴν τοιαύ-
την τῆς μονῆς ταύτης κατάστασιν καὶ χρείαν καὶ
ἔνδειαν, καὶ τὸν εἰρημένον τρόπον τῆς θεραπείας
δηλοποιήσαντες, εὔλογον δόξαντα καὶ ἡμῖν ὡς ὠφέλι-
μον καὶ πρὸς ἀγαθὸν σκοπὸν ἀφορῶντα, καὶ λαβόντες
παρ' ἡμῶν ἄδειαν ἐπὶ τῷ ζητῆσαι καὶ εὑρεῖν τόπον
τοιοῦτον ἁρμόδιον εἰς ἐπισύστασιν καὶ ἀντίληψιν αὐ-
τῆς, εὗρον τελευταῖον τὴν ἐν τῇ νήσῳ Ἄνδρῳ δια-
τελοῦσαν ἱερὰν πατριαρχικήν τε καὶ σταυροπηγιακὴν
μονὴν τῆς ὑπεραγίας ἡμῶν θεοτόκου, τῆς Παναχράν-
του ἐπικεκλημένην, ἱκανὴν οὖσαν ἀξίαν τε καὶ ἁρμο-
δίαν κατὰ πάντα ἐπὶ τῷ ἀντιλαβέσθαι αὐτῆς περι-
θάλψαι τε καὶ ἐπιβεβαιῶσαι καὶ στηρίξαι τὴν ἀσθέ-
νειαν αὐτῆς καὶ ἀναπληρῶσαι τὴν ἔλλειψιν, καὶ συ-
νελόντι πᾶσαν αὐτῆς ἐκπληρῶσαι καὶ θεραπεῦσαι τὴν
χρείαν, ὡς οὐ μόνον εὐθηνουμένην θείῳ ἐλέει κτη-
μάτων καὶ πραγμάτων περιουσίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἀνδράσι
κομῶσαν ἀξίοις εἰς πᾶσαν αὐτῆς προστασίαν καὶ
διοίκησιν πρόσφορον. Καὶ δὴ κατὰ τὴν ἐκχωρηθεῖ-
σαν αὐτοῖς παρ' ἡμῶν ἄδειαν βουλόμενοι ἀναθεῖναι
καὶ ἐπαφῆσαι αὐτῇ τὴν ῥηθεῖσαν τοῦ Σωτῆρος μονήν,
λαβόντες παρὰ τοῦ ὁσιωτάτου προηγουμένου τῆς μο-
νῆς ταύτης τῆς Παναχράντου ἐν ἱερομονάχοις κὺρ
Διονυσίου δύο χιλιάδας καὶ πεντακόσια γρόσια δι'
ὁλόκληρον τὸ ἐναπολειφθὲν χρέος τῆς τοῦ Σωτῆρος
μονῆς, ἐν ᾧ ἦσαν αὐτοὶ ἐνεχόμενοι, καὶ τὴν ἀποπλή-
ρωσιν ἐκείνου ἐντεῦθεν πεποιηκότες, ἐπαφῆκαν καὶ
παραδεδώκασι καὶ ἐνεχείρισαν αὐτῷ τὴν μονὴν ταύ-
την τοῦ Σωτῆρος μετὰ πάντων τῶν προσόδων καὶ
κτημάτων καὶ ἀφιερωμάτων αὐτῆς κινητῶν τε καὶ
ἀκινήτων, παλαιῶν τε καὶ νέων, ὅσα τε πρότερον

ἔσχε καὶ ὅσα μεθύστερον ἐπικτήσεται, καὶ μετὰ πάσης τῆς περιοχῆς τοῦ νησίου τῆς Πρώτης, ἐπὶ συμφωνίᾳ καὶ συναινέσει τοιαύτῃ, ὥστε εἶναι αὐτὴν ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ὑπὸ τὴν χρῆσιν ἐξουσίαν τε καὶ διοίκησιν τοῦ τε ῥηθέντος προηγουμένου κὺρ Διονυσίου ἐφ' ὅρου ζωῆς αὐτοῦ, καὶ μετὰ τὴν αὐτοῦ ἀποβίωσιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ διοίκησιν καὶ χρῆσιν τῶν ὁσιωτάτων πατέρων τῆς ῥηθείσης ἐν Ἄνδρῳ μονῆς τῆς Παναχράντου, ὡς μετόχιον αὐτῆς λογιζομένην, δεσπόζεσθαί τε καὶ ἐξουσιάζεσθαι καὶ κυβερνᾶσθαι ὑπ' αὐτῆς τε καὶ τῶν ἐν αὐτῇ πατέρων, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ αὐτῶν μετόχια, τά τε εἰσοδήματα αὐτῆς ἐκείνους λαμβάνειν καὶ προνοεῖσθαι τῆς αὐξήσεως καὶ βελτιώσεως αὐτῆς, ἀσύδοτόν τε ἔχειν αὐτὴν καὶ ἐλευθέραν καὶ ἀκαταζήτητον ὡς σταυροπηγιακῇ ἀξίᾳ κεκοσμημένην, καὶ μηδενὶ ἄλλῳ μηδὲν ὀφείλοντας πληροῦν καὶ διδόναι ὑπὲρ αὐτῆς ὁλοτελῶς, εἰ μὴ μόνον τὸ ἀνέκαθεν διορισθὲν δίδοσθαι ὑπ' αὐτῆς ἐτήσιον πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς ὀρθοδοξίας εἰς τὴν πατριαρχικὴν τράπεζαν μετὰ καὶ τῶν δύο ἄλλων ἡμετέρων πατριαρχικῶν σταυροπηγιακῶν μοναστηρίων τῶν ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ εἰς σημεῖον ὑποταγῆς καὶ γνωρισμὸν τῆς σταυροπηγιακῆς ἐμπεδώσεως, καὶ μηδὲ τοὺς ῥηθέντας Χίους χριστιανοὺς ἢ ἄλλους τινὰς ἱερωμένους ἢ λαϊκοὺς ἔχειν ζητεῖν τι παρ' αὐτῆς πολὺ ἢ ὀλίγον δι' ἡντιναοῦν αἰτίαν, ἢ κατεπεμβαίνειν αὐτῆς ἢ ἐνοχλεῖν καὶ ἐπηρεάζειν οἱῳδήτινι τρόπῳ τοὺς ἐνασκουμένους αὐτῇ πατέρας ἢ τὸν ῥηθέντα προηγούμενον Διονύσιον ἢ τοὺς πατέρας τοῦ ἐν τῇ Ἄνδρῳ μοναστηρίου τῆς Παναχράντου· ἀλλὰ καὶ ὀψέποτε δέοι ἀποκατασταθῆναι ἡγούμενον ἐν αὐτῇ, ἐκλέγεσθαι μὲν καὶ ψηφίζεσθαι τὸν ἄξιον καὶ ἱκανὸν ἀναφαινόμενον ἐκ τῆς κοινότητος τῶν πατέρων τῆς Παναχράντου, παρὰ δὲ τοῦ κατὰ καιροὺς οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἀποκαθίστασθαι καὶ βεβαιοῦσθαι τοῦτον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀνάξιον καὶ ἀδόκιμον ἀναφανέντα παρὰ τῶν αὐτῶν ἐκδιώκεσθαι καὶ ἀποβάλλεσθαι, καὶ μηδένα ἄλλον ἔχειν τὸ σύνολόν τινα μετοχὴν καὶ ἐξουσίαν ἐν πᾶσι τούτοις· τοὺς δὲ προρρηθέντας ἐπιτρόπους Χίους μηδὲν ἄλλο ἐπιζητεῖν ἐξ αὐτῶν τοῦ λοιποῦ, εἰ μὴ μόνον ἔχειν τὸ μνημόσυνον αὐτῶν ὡς κτήτορας χρηματίσαντας καὶ προσκεκακοπαθηκότας ἐπὶ τῇ ἀνεγέρσει αὐτῆς.

Ἐπὶ γοῦν τῇ συμφωνίᾳ ταύτῃ καὶ συναινέσει καὶ τῷ διορισμῷ πάντων τῶν εἰρημένων παραχωρήσαντες καὶ ἐπαφέντες οἱ εἰρημένοι ἐπίτροποι Χῖοι τὴν διαληφθεῖσαν μονὴν τοῦ Σωτῆρος κατὰ τὴν ἐπιδοθεῖσαν αὐτοῖς παρ' ἡμῶν ἄδειαν πρὸς τὸν ῥηθέντα προηγούμενον Διονύσιον καὶ εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Παναχράντου, προσελθόντες καὶ τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τῇ περὶ αὐτὴν ἱερᾷ τῶν ἀρχιερέων συνόδῳ, ἐδεήθησαν βεβαιῶσαι καὶ ἡμᾶς καὶ ἐπικυρῶσαι πάντα τὰ εἰρημένα, προσηλῶσαί τε καὶ συνενῶσαι τὴν τοῦ Σωτῆρος ταύτην μονὴν τῇ ῥηθείσῃ μονῇ τῆς Παναχράντου καὶ μετόχιον αὐτῆς ἀναδεῖξαι δι' ἡμετέρου πατριαρχικοῦ συνοδικοῦ γράμματος ἐπὶ τῷ εἶναι εἰς τὸ ἑξῆς ἀναφαίρετον καὶ ἀναπόσπαστον· ὧν τὴν δέησιν καὶ ἀξίωσιν προσηνῶς ἀποδεξάμενοι ὡς πρὸς ἀγαθὸν ἀφορῶσαν τέλος καὶ ἐπ' εὐλόγοις αἰτίαις διὰ παραχωρήσεως ἡμετέρας γεγενημένην, γράφοντες διὰ τοῦ παρόντος ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ἡ διαληφθεῖσα ἐν τῇ νήσῳ Πρώτῃ πατριαρχικὴ σταυροπηγιακὴ μονὴ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ μετὰ πάντων τῶν προσόδων καὶ κτημάτων καὶ ἀφιερωμάτων αὐτῆς κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων, παλαιῶν τε καὶ νέων, καὶ ὅλης τῆς νήσου Πρώτης, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ὑπάρχῃ προσηλωμένη καὶ ἡνωμένη τῇ κατὰ τὴν Ἄνδρον νῆσον πατριαρχικῇ καὶ σταυροπηγιακῇ μονῇ τῆς Παναχράντου, καὶ μετόχιον αὐτῆς οὖσά τε καὶ γνωριζομένη ἀναποσπάστως καὶ ἀναφαιρέτως καὶ ἀμετακινήτως καὶ ὑπ' αὐτῆς μόνον ἐξουσιαζομένη διοικουμένη τε καὶ κυβερνωμένη κατὰ τὴν τάξιν καὶ συνήθειαν καὶ τῶν λοιπῶν μετοχίων· τοῦ οὖν εἰρημένου προηγουμένου κὺρ Διονυσίου ἐφ' ὅρου ζωῆς αὐτοῦ ἔχοντος τὴν ἐπιστασίαν καὶ διοίκησιν καὶ χρῆσιν αὐτῆς τε καὶ τῶν πραγμάτων αὐτῆς ἀπαρεμποδίστως, μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ τῶν ὁσιωτάτων πατέρων τῆς Παναχράντου ὀφειλόντων ἀντιλαμβάνεσθαι αὐτῆς ὡς μετοχίου αὐτῶν, προνοεῖν τε καὶ ἐπιμελεῖσθαι τῶν πραγμάτων καὶ εἰσοδημάτων αὐτῆς, ἡγούμενόν τε ἐγκαθιστᾶν, χρείας οὔσης, ἐν αὐτῇ, καὶ πατέρας πέμπειν εἰς ἐπίσκεψιν καὶ διοίκησιν αὐτῆς, καὶ φροντίζειν ἀόκνως καὶ προθύμως τῆς αὐξήσεως καὶ βελτιώσεως καὶ ἐπιδόσεως αὐτῆς· ἀλλὰ καὶ οἱ ἐνασκούμενοι αὐτῇ πατέρες ὀφείλουσι διάγειν καὶ πολιτεύεσθαι σεμνῶς καὶ εὐτάκτως καὶ κατὰ τοὺς ὅρους καὶ κανόνας τοῦ μοναδικοῦ βίου, ὑπ' οὐδενὸς ἐνοχλούμενοι καὶ ἐπηρεαζόμενοι ἢ δόσιν πολλὴν ἢ ὀλίγην ἀπαιτούμενοι παρά τινος, ἐκτὸς μόνου τοῦ ἀνωτέρω ῥηθέντος ἐτησίου πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν, καὶ μνημονεύωσιν ἀεννάως τοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς, ἀπολαμβάνωσί τε πάσης ἐλευθερίας καὶ ἀνέσεως διὰ τὴν σταυροπηγιακὴν ἀξίαν καὶ φιλοτιμίαν τῆς μονῆς αὐτῶν ταύτης, πάσης καὶ παντοίας δουλαγωγίας καὶ καταδυναστείας ἐκτὸς ὑπάρχοντες. Ὃς δ' ἄν τις τῶν ἁπάντων τολμήσῃ ποτὲ βίαν τινὰ καὶ ἐνόχλησιν καὶ ἐπήρειαν ἐπαγαγεῖν τῇ ῥηθείσῃ μονῇ τοῦ Σωτῆρος καὶ τοῖς ἐνασκουμένοις αὐτῇ, ἢ θελήσῃ ἀποσπᾶσαι καὶ διαστῆσαι αὐτὴν ἀπὸ τῆς μονῆς τῆς Παναχράντου καὶ ἀνατρέψαι τὴν γενομένην ταύτην ἕνωσιν, ἢ ἐνοχλήσῃ τῷ ῥηθέντι προηγουμένῳ κὺρ Διονυσίῳ καὶ ἀποστερήσῃ αὐτὸν τῆς ἐφ' ὅρου ζωῆς χρήσεως καὶ διοικήσεως αὐτῆς, ἢ βουληθῇ ἐπηρεάσαι τοὺς πατέρας τῆς Παναχράντου καὶ ἀποσπάσαι παρ' αὐτῶν τὸ μετόχιον αὐτῶν τοῦτο, ἀπεναντίας φερόμενος τοῖς ἐν τῷ παρόντι συνοδικῷ ἀποφανθεῖσιν, ὁ τοιοῦτος, ὁποῖος ποτ' ἂν εἴη, ἀφωρισμένος εἴη παρὰ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδιαιρέτου τριάδος, τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου τῇ φύσει θεοῦ, καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ ἄλυτος μετὰ θάνατον ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι καὶ πάσαις ταῖς πατριαρχικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ὑπόδικος. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν τῆς συντελεσθείσης ταύτης ἑνώσεως τῶν ῥηθέντων μοναστηρίων ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν συνοδικὸν σιγιλλιῶδες ἐν μεμβράναις γράμμα καὶ ἐπεδόθη τῷ ῥηθέντι προηγουμένῳ τῆς μονῆς τῆς Παναχράντου ἐν ἱερομονάχοις κὺρ Διονυσίῳ.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αψκζ' μηνὶ ἰαννουαρίῳ, ἰνδικτιῶνος ε'.

† Παΐσιος ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.
† ὁ Ἡρακλείας Γεράσιμος.
† ὁ Κυζίκου Αὐξέντιος.
† ὁ Νικομηδείας Σεραφείμ.
† ὁ Νικαίας Καλλίνικος.
† ὁ Χαλκηδόνος Νικόδημος.
† ὁ Σηλυβρίας Μακάριος.
† ὁ Πισσιδείας Κοσμᾶς.
† ὁ Ἀγχιάλου Καλλίνικος.
† ὁ Χίου Δανιήλ.
† ὁ Δέρκων Νικόδημος.
† ὁ Φιλιππουπόλεως Μακάριος.
† ὁ Δρύστρας Κωνστάντιος.
† ὁ Βάρνης Ἀθανάσιος.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

a qua sedes Olenensis in archiepiscopatum evehitur 1727 mense ianuario.

Inter notitias episcopatuum a doctis viris in corpus collectas eae tantum numerantur quae ecclesiasticas medii aevi provincias describunt, ceteris quae Graecae ecclesiae statum post captam a Turcis Constantinopolim repraesentant omnino neglectis. Neminem tamen fugit, quantopere conferant ad christianum orbem illustrandum singulae huiusmodi notitiae. Quare nos operae pretium facturos speramus, si in quae disiecti corporis membra inciderimus, ea sedulo colligamus. Atque, ut in medias res statim ingrediamur, ecclesiae Olenensis in Peloponneso quae sors eo tempore fuerit, satis deprehenditur ex synodali sententia quam supra col. 679-680 paucis memoravimus. Eius tamen textus, cum ibidem non repraesentetur, hic omni ex parte repetendus est utpote ineditus. Hunc ipsi exscripsimus e codice Constantinopolitano Sancti Sepulcri 828, fol. 40^{r}-42^{r}.

† Παΐσιος ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Οὐ μόνον ἄτοπον, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπισφαλὲς καὶ ἐπίψογον τὸ παραβλέπειν ὀλιγόρως τοὺς κοινοὺς τῶν ἁπανταχοῦ ἐκκλησιῶν προστάτας καὶ κυβερνήτας τὰς κατὰ μέρος ὑποκειμένας αὐτοῖς ἐκκλησίας καὶ ἐπαρχίας τῶν εὐσεβῶν, χρῃζούσας κηδεμονίας καὶ ἀντιλήψεως καὶ ἐστερημένας τῆς προσφόρου θεραπείας καὶ διορθώσεως ἐν ταῖς συμπιπτούσαις αὐταῖς περιστάσεσιν· ὁ γὰρ κοινῶν ἐπειλημμένος πραγμάτων κοινὴν αὐτοῖς καὶ τὴν ὠφέλειαν ὀφείλει συνεξεργάζεσθαι καὶ πρὸς τὴν ἑκάστοτε συμπίπτουσαν δυσχέρειαν τὴν κατάλληλον ἐξευρίσκεσθαι ἴασιν καὶ μεταρρυθμίζειν τὴν κάκωσιν καὶ ἀντικαθιστᾶν ἐπὶ τὸ εὐκατάστατον κατὰ τὴν ἀποστολικὴν εἰσήγησιν, πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γίνεσθαι διακελευομένην ἐν ἁγίῳ πνεύματι. Ταῦτα τοι καὶ χρείας κατεπειγούσης πρός τι λυσιτελέστερον ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς διατάξεσι, πολλὰ τῶν ἔν τισι σταθμοῖς καὶ τύποις προϋπαρξάντων ἑτέραν μετειλήφασι τάξιν ἐν τοῖς μετέπειτα καὶ δευτέραις σκέψεσι κατὰ καιρικὰς ἐξιστάσεις διὰ συνοδικῶν ἐπικρίσεων πρὸς τὸν κατὰ καιροὺς λυσιτελοῦντα τρόπον μετερρυθμίσθησαν· καὶ ἔστιν ἰδεῖν ἐπὶ τῆς τῶν ἀρχιερατικῶν θρόνων εὐκοσμίας οὐ μόνον βασιλικῇ χειρὶ γενομένας μετακινήσεις πολλάκις, ἀλλά τινι λόγῳ γνησιωτέρῳ καὶ πρὸς τῆς πατριαρχικῆς περιωπῆς καὶ μεγαλειότητος συνοδικαῖς συμψηφίσεσι πολλὰς τῶν παροικιῶν δι' εὐπροσώπους αἰτίας ἐν διαφόροις καιροῖς διαφόρως διατεθείσας, πῇ μὲν ἐξ ἐπισκοπῶν δηλαδὴ καὶ τῆς ὑποβεβηκυίας τάξεως εἰς ὑπερκειμένας μητροπόλεις προβιβασθείσας, πῇ δὲ καὶ τοὔμπαλιν. Μαρτύριον τοῦ λόγου δὲ αἱ ἔκπαλαι εἰς αὐτονομίαν τιμηθεῖσαι καὶ προελθοῦσαι ἀρχιεπισκοπαὶ συνοδικαῖς διαγνώσεσιν, ὥσπερ ἡ τῶν Ἰβήρων καὶ ἡ τῆς Κύπρου καὶ ὅσαι ἐσύστερον μετὰ τὴν ἅλωσιν καὶ τὸν τοῦ γένους δουλικὸν ζυγὸν ἐπισκοπαὶ διατελοῦσαι συνοδικῶς εἰς ἀρχιεπισκοπὰς ἐτιμήθησαν καὶ ἀνήχθησαν, ἃς καθ' ἑκάστην καταλέγειν ἐν τῷ παρόντι παραιτούμεθα, τὸ προσκορὲς τοῦ λόγου ἐκκλίνοντες καὶ περιττολογεῖν ἐν οὐ δέοντι οὐκ ἀνεχόμενοι· αὐταὶ γὰρ καθ' ἑαυτὰς μέχρι τοῦδε διασῳζόμεναι διαπρύσιοι ἑστήκασι κήρυκες καὶ σταντορίῳ φθέγματι περιαλοῦσι τὸ μὴ καινήν τινα καὶ ἀσυνείθιστον, ἀλλὰ ἀρχαίαν καὶ εἰθισμένην ἄνωθεν διατελέσαι ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ τὴν ἐν τοῖς ἀρχιερατικοῖς θρόνοις τοιαύτην προβίβασιν, καιροῦ καλοῦντος, ἐπ' εὐλόγοις αἰτίαις ἀναγκαίως καὶ νομίμως ἐνεργουμένην.

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ ἡ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ διατελοῦσα ἐπαρχία Ὠλένης διὰ τὸ εἶναι ἐπισκοπὴ ὑποκειμένη τῇ μητροπόλει Παλαιῶν Πατρῶν πολλοῖς καὶ ἀλλεπαλλήλοις δεινοῖς προσεπάλαισεν πρὸ χρόνων ἤδη τινῶν καὶ τρικυμίαις χαλεπαῖς καὶ καταιγίσι συνεχῶς ἐκυμαίνετο καὶ ὑποβρύχιος ἐγένετο ὑπὸ τῶν φθασάντων ἀρχιερατεῦσαι ἐν τῇ αὐτῇ μητροπόλει, κατεπεμβαινόντων συνεχῶς αὐτῆς τῆς ἐπισκοπῆς καὶ βίᾳ τυραννικῇ ἔξω τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὅρων τε καὶ κανόνων κατ' αὐτῆς κεχρημένων· καὶ γάρ, ὡς ἔγνωμεν ἀπὸ ἀγωγῆς ἱκανῶν χριστιανῶν παραγενομένων ἐνταῦθα, κινηθείσης ἔμπροσθεν τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς ἱερᾶς τῶν συναδέλφων ἀρχιερέων συνόδου, οἵτινες συμπαραστάντες μετὰ τοῦ ἐπισκόπου αὐτῶν, μετὰ πολλῆς δεινοπαθήσεως δυσφόρως ἐξήγγειλαν καὶ τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἀπωλοφύραντο, ὅσα τραγῳδίας οὐ πολλῆς ἀποδέουσιν· ἐν γὰρ διαστήματι, φασί, χρόνων ὀλίγων, δύο καὶ τρεῖς ἐπίσκοποι ἀλλεπαλλήλως ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς ἐχειροτονήθησαν, καὶ τοῦ ἑνὸς ἔτι ζῶντος καὶ μηδεμιᾶς προκειμένης αἰτίας εὐλόγου καὶ νομίμου εἰς τὸ ἐξωσθῆναι ἢ καθαιρεθῆναι αὐτόν, ἐδιώκετο μὲν αὐτὸς καὶ ἀπηλαύνετο παρανόμως καὶ παραλόγως, ἄλλος δὲ ἐπέβαινεν εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ, καὶ διὰ τῆς τοιαύτης ἀλληλοεπιβασίας καὶ παρανόμου ἐπεισφρήσεως τῶν ἐπισκόπων ἐπεφορτίσθη ἡ ἐπαρχία αὕτη χρέος πολυάριθμον καὶ βαρύτατον καὶ δυσβάστακτον, ὥστε μήτε τὸν ἐπίσκοπον δύνασθαι τοῦ λοιποῦ ἀπολογεῖσθαι τὸν τοσοῦτον ὄγκον τοῦ χρέους, οὔτε τοὺς χριστιανοὺς ἀνέχεσθαι τῆς τηλικαύτης ὕβρεως καὶ ἀτιμίας ἐνοχλήσεώς τε καὶ ἀπαιτήσεως· ἀνάγκη γὰρ ἦν, ἐνεχομένου οὕτω δεινῶς τοῦ ἐπισκόπου αὐτῶν καὶ βυθιζομένου τοῖς τοιούτοις χρέεσι καὶ μηδαμόθεν ἄλλοθεν ἐλπίζοντος ἀπολογηθῆναι αὐτὰ εἰ μὴ ἀπὸ τῶν εἰσοδημάτων τῆς ἐπαρχίας, συγκακουχεῖσθαι καὶ αὐτοὺς καὶ συμπάσχειν καὶ ἑπομένως πολλὰς ἀταξίας κατατολμᾶσθαι, πρόσκομμά τε κεῖσθαι τοῖς εὐσεβέσι τὰς τοιαύτας τῶν προϊσταμένων ἀτοπίας καὶ κακὸν ἀπωλείας παράδειγμα. Πρὸς δὲ τῇ ἀγωγῇ καὶ κατακραυγῇ τῶν εἰρημένων χριστιανῶν ἐπληροφορήθημεν τὴν ὑπερβολὴν τοῦ κακοῦ καὶ τῆς προφανοῦς τυραννίας τῆς τολμωμένης εἰσέπειτα κατὰ τῆς ῥηθείσης ἐπισκοπῆς καὶ ἀπὸ τοῦ πεμφθέντος ἤδη πρὸς ἡμᾶς γράμματος τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν κὺρ Δανιήλ, ἐν ᾧ αὐτὸς ὁμολογεῖ καὶ γράφει καὶ τὸν ἤδη ἔχοντα τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην ἀποκαλῶν πρώην Ὠλένης, ἐμφανῶς σκοπὸν ἔχων ἐξῶσαι καὶ αὐτὸν ἀδίκως καὶ παραλόγως ἀπὸ τῆς ἐπισκοπῆς καθὼς καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ καὶ ἄλλον ἀποκαταστῆσαι, καὶ κινδυνεύει τὸ πρᾶγμα ἐπ' ἄπειρον οὕτω φέρεσθαι καὶ ἀπεμπωλεῖσθαι ὥσπερ τι κοσμικὸν λειτούργημα τὴν ἐπισκοπὴν ταῖς συνεχέσι καὶ ἀλλοκότοις αὐταῖς μεταβάσεσιν, μηδεμίαν τε ἐλπίζεσθαι τοῦ λοιποῦ θεραπείαν καὶ ἀνάκλησιν τοῦ κακοῦ· ὅπερ μηκέτι στέγοντες μηδὲ δυνάμενοι ἐνεγκεῖν οἱ εἰρημένοι χριστιανοί, προσέπεσον τῷ ἐλέει τῆς ἐκκλησίας, δεόμενοι θερμῶς ἀπαλλάξαι αὐτοὺς τῆς τυραννικῆς ταύτης δουλείας καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς μυρίων ἐξερχομένων σκανδάλων καὶ ταραχῶν, ἅπερ τοὺς πολλοὺς εἰς ἀνευλάβειαν πεσεῖν ἀναγκάζουσι ψυχικῶς τε καὶ σωματικῶς κινδυνεύειν τὸ χείριστον· πᾶσι δὲ τούτοις ἐπιθεῖναι πέρας ἐν τῷ προβιβάσαι τὴν αὐτὴν ἐπισκοπὴν εἰς ἀρχιεπισκοπὴν ὑποκειμένην ἀμέσως τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ μόνῳ. Οὗ ἕνεκα κοινῶς καὶ συνοδικῶς συνδιασκεψάμενοι, κατὰ κοινὴν ἀπόφασιν ὅλης τῆς ἱερᾶς ὁμηγύρεως ἀναγκαῖον ἔγνωμεν εἶναι ἀναλαβεῖν ταύτην ὑπὸ τὴν πατριαρχικὴν προστασίαν καὶ εἰς ἀρχιεπισκοπὴν εὐλόγως καὶ δικαίως προβιβάσαι, πολλῶν κακῶν αἰτίαν ἐκ μέσου ποιούμενοι, καὶ μὴ παριδεῖν τὴν τῶν χριστιανῶν δέησιν καὶ παράκλησιν.

Τούτου χάριν γράφοντες τῇ δυνάμει καὶ ἐξουσίᾳ καὶ χάριτι τοῦ παναγίου καὶ παντουργοῦ πνεύματος

ἀποφαινόμεθα γνώμῃ κοινῇ συγκαταθέσει τε καὶ συναινέσει τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ἡ μὲν τέως ἐπισκοπὴ Ὠλένης ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς καὶ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ὑπάρχῃ καὶ λέγηται καὶ παρὰ πάντων γινώσκηται ἀρχιεπισκοπὴ τοῦ καθ' ἡμᾶς πατριαρχικοῦ ἀποστολικοῦ καὶ οἰκουμενικοῦ τούτου θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀμετακλήτως καὶ ἀμετακινήτως παραπολαύουσα τῆς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς προεδρίας τιμῆς τε καὶ καταστάσεως, τὸν δὲ πρὶν ἐπίσκοπον αὐτῆς, τὸν ἤδη μετονομασθέντα παρ' ἡμῶν θεοφιλέστατον κὺρ Ζαχαρίαν, ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸν ἡμῶν ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργόν, ἀπὸ τοῦ νῦν παρακελευόμεθα καὶ ἀποφαινόμεθα καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι καὶ παρὰ πάντων γινώσκεσθαι ἀρχιεπισκοπόν, τοῖς λοιποῖς τῶν ἀρχιεπισκόπων συντασσόμενον καὶ συναριθμούμενον, ἀξιοῦσθαί τε καὶ ἀπολαμβάνειν τῆς τῶν ἀρχιεπισκόπων τιμῆς καὶ προεδρίας καὶ στάσεως, μνημονεύειν ὀφείλοντα τοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς καὶ μόνῳ τῷ οἰκουμενικῷ θρόνῳ γινώσκοντα ἑαυτὸν ὑποκείμενον καὶ πρὸς αὐτὸν τὴν ἀναφορὰν ἐσχηκότα· ὅστις ὀφείλει νουθετεῖν καὶ διδάσκειν τοὺς ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ αὐτοῦ ταύτῃ χριστιανοὺς καὶ πάντα τὰ ἀρχιερατικὰ ἐκτελεῖν μετὰ καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως ὡς γνήσιος ἀρχιερεὺς καὶ δεσπότης τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἀναγνώστας σφραγίζειν, διακόνους χειροτονεῖν καὶ εἰς τὸ τῶν πρεσβυτέρων ἀξίωμα προβιβάζειν, μοναχούς τε καὶ μοναζούσας κείρειν, πνευματικοὺς πατέρας καθιστᾶν δι' οἰκείων ἐνταλτηρίων, ναοὺς καθιεροῦν ἐπὶ σταυροπηγίοις ἰδίοις, καὶ πάντα τἄλλα τὰ τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἀνήκοντα ἀναντιρρήτως καὶ ἀνεμποδίστως ἐκτελεῖν, δεσπόζειν τε καὶ κυριεύειν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἁγίων ἐκκλησιῶν καὶ ἱερῶν μοναστηρίων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς πραγμάτων ἁπάντων κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας· τὸν δ' ὀψέποτε τολμήσοντα τὴν συνοδικὴν ταύτην διάγνωσιν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πεπραγμένα ἀθετῆσαι καὶ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν ταύτην διαταράξαι καὶ τὴν ἀξίαν αὐτῆς καταβιβάσαι οὐ μόνον ἀφωρισμένον εἶναι ἀπὸ θεοῦ λέγοντες ἀποφαινόμεθα, ὁποίου ὄντα βαθμοῦ καὶ τάξεως, κατηραμένον τε καὶ ἀσυγχώρητον καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτον, ἀλλὰ καὶ ταῖς πατρικαῖς ἀραῖς καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν· καὶ ταύτην διὰ παντὸς ἀρχιεπισκοπὴν μένειν ἐντελλόμεθα καὶ πάντας τοὺς μετὰ τὸν ῥηθέντα κὺρ Ζαχαρίαν ἀρχιερατεύσοντας ἐν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ κατὰ καιροὺς πατριάρχου χειροτονεῖσθαι καὶ ἀρχιεπισκόπους εἶναι κατὰ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἐνέργειαν, μηδενὸς ἀμφισβητοῦντος ἢ ἀντιλέγοντος ἢ ἀντιπράττοντος ἐν βάρει ἀργίας καὶ ἀλύτου ἀφορισμοῦ τοῦ ἀπὸ θεοῦ παντοκράτορος. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν καὶ παράστασιν τῆς συντελεσθείσης ταύτης ἀρχιεπισκοπῆς ἐγράφη καὶ τὸ παρὸν τῆς συνοδικῆς διαγνώσεως γράμμα, καταστρωθὲν καὶ ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας.

,αψκζ'-ῳ, ἐν μηνὶ Ἰαννουαρίῳ.

† ὁ Ἡρακλείας Γεράσιμος.
† ὁ Κυζίκου Αὐξέντιος.
† ὁ Νικομηδείας Σεραφείμ.
† ὁ Νικαίας Καλλίνικος.
† ὁ Χαλκηδόνος Νικόδημος.
† ὁ Σηλυβρίας Μακάριος.
† ὁ Πισσιδίας Κοσμᾶς.
† ὁ Ἀγχιάλου Καλλίνικος.
† ὁ Χίου Δανιήλ.
† ὁ Δέρκων Νικόδημος.
† ὁ Δρύστρας Κύριλλος.

SYNODUS DIOECESANA CREMONENSIS

1727 aprilis 28-30.

Synodus dioecesana Cremonensis in Italia, celebrata diebus 28, 29 et 30 mensis aprilis anni 1727, sub Alexandro Litta, episcopo Cremonensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Sanctiones editae ac promulgatae in Cremonensi dioecesana synodo, quam illustriss. ac reverendiss. d. d. Alexander Litta, Dei et sanctae sedis apostolicae gratia episcopus Cremonensis et comes, ac pontificii solii assistens, in sua cathedrali ecclesia habuit anno Domini MDCCXXVII, IV, III, ac pridie kalend. maii, Benedicto XIII pontifice, sanctissime ac foeliciter regnante, addita appendice constitutionum apostolicarum, decretorum sac. congregat. & edictorum episcopalium. *[Insigne.]* Cremonae, typis Petri Ricchini, 1728.

In-4°, 4 f. - 325 p., cum 1 magna figura. — (Milano, Ambrosiana).

Pag. 121-302, appendix documentorum ad hanc synodum attinentium. Pag. 296-9: „Vicariati della diocesi di Cremona con i luoghi rispettivamente assegnati."

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1727 mense augusto.

Compendiosam fidei expositionem, quae supra a col. 889 ad col. 910 exhibetur, typis iam mandaveram, cum amoenum ex Egypto nuntium accepi; inde enim modestus aeque ac doctus vir, Evangelos Eïd, saepe a me sollicitatus ut si quid in manu haberet quo synodus illa illustraretur, mecum communicare velit, tandem litteras misit humanitate plenas, quibus pergratum nobis est edoceri, supra dictam fidei confessionem cum graece tum arabice inde ab initio fuisse exaratam. Dum enim vir doctus, de quo supra, tabularium patriarchatus Melchitarum Alexandriae perlustraret, optima fortuna incidit in epistolam quandam synodalem arabice formis, ut aiunt, ecclesiasticis conscriptam, quae nihil aliud est quam mera translatio epistolae dogmaticae a nobis editae. Codex quo continetur chartaceus est, 9 foliis constans 0,20 × 0,14 cent.; a tergo legitur: *Synodus Constantinopolitana celebrata anno Domini 1727;* in praevio foliolo, quo ligatur, arabicum exhibetur compendium monachorum Basilianorum Sanctissimi Salvatoris. Optime servatus est, si nonnullas partes excipias, tineis, mucore, fuligine pessumdatas.

Cum synodalis haec epistola prorsus eadem sit ac illa, quam supra repraesentavimus, nihil nobis addendum superest. Hoc unum lectores monitos volumus, illam nimirum translationem non februario, sed augusto mense editam fuisse, atque hisce episcoporum nominibus esse instructam: Païsius patriarcha Constantinopolitanus, — Silvester patriarcha Antiochenus, — Chrysanthus patriarcha Hierosolymitanus, — Gerasimus Heracleae, — Auxentius Cyzici, — Seraphim Nicomediae, — Nicodemus Chalcedonis, — Macarius Silybriae, — Gregorius Prusae, — Gabriel Chpalo (?), — Daniel Sakez *(sic,* = Chii?), — Païsius Didimotichi, — Nicodemus Dercorum.

Supra col. 889 in titulo legendum: ἱερῶν ὄρων τε.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS
1727.

Quid sit monasterium Deiparae in Fonte Aureo (τῆς Χρυσοπηγῆς), iam supra col. 931-932 dictum est. Quia vero sigillium ibi memoratum huc usque ineditum iacet in codice τοῦ Κριτίου, nos si integrum illud typis mandaverimus, lector ipse plus suavitatis accipiet. Ita porro in codice Critiano se habet.

Σταυροπηγιακῆς ἀξίας ἐκ νέου φιλοτιμία εἰς τὸ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σίφνῳ κατὰ τὴν νῆσον Σίκινον ἀγορασθὲν καὶ ἀνεγερθὲν μοναστήριον ὑπὸ τοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς νήσου ἱερομονάχου Διονυσίου, τῆς θεοτόκου ἐπικεκλημένον Χρυσοπηγῆς.

Ἡ διὰ τῆς παντοδυνάμου ἰσχύος τῶν ποικίλλων χαρισμάτων τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιρρέουσα πηγὴ τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ καὶ τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα καταρδεύουσα πάντων μὲν οἶδε προνοεῖσθαι καὶ διαφόροις ἀντιλήψεσιν ἀντιλαμβάνεσθαι πρὸς ὠφέλειαν καὶ καταρτισμὸν τοῦ ἁπανταχοῦ χριστωνύμου πληρώματος· μᾶλλον δὲ τῶν ἄλλων φροντίζειν εἴωθεν ἐπιμελείαις ἀδιακόποις τῆς τῶν ἱερῶν σκηνωμάτων συστάσεως καὶ θείων καταγωγίων βελτιώσεώς τε καὶ αὐξήσεως ἕνεκα, χεῖρα βοηθείας ὀρέγουσα τοῖς ἐπικουρίας δεομένοις καὶ ἀπαλλαγῆς περιστάσεων καὶ διηνεκοῦς σωτηρίας· διὸ καὶ προνομίοις κανονικοῖς παρὰ τῶν εὐσεβῶν βασιλέων δαψιλευθεῖσι τῷ καθ' ἡμᾶς ἀποστολικῷ καὶ οἰκουμενικῷ τούτῳ θρόνῳ σταυροπηγιακὴν ἀξίαν ἐπιδωρεῖσθαι φιλεῖ πολλοῖς ἀεὶ τῶν ἐπιδεομένων αὐτοῖς θείων καὶ σεβασμίων ναῶν καὶ μοναστηρίων κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν καὶ παροικίαν τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ, δι' ἧς ὑπὸ τὴν πατριαρχικὴν περιωπὴν καὶ μεγαλειότητα ταῦτα θεμένη, τῶν ἐνδεχομένων ἁπάντων κινδύνων καὶ ἐπηρειῶν ἀνώτερα τὰ ἱερὰ καθίστησι καταγώγια, καὶ διὰ τῆς σταυροπηγιακῆς ἐλευθερίας, ἐξαίρει ταῦτα πάντων τῶν δεινῶν, καὶ πρὸς αὔξησιν χωρεῖν παρέχεται καὶ βελτίωσιν· ἡ γὰρ ἀπὸ τῆς ἐλευθερίας ἄνεσιν ὑπέρ τι ἄλλο τὴν ἐπίδοσιν τοῖς τοιούτοις ἐπιμνηστεύεται· δι' ἣν αἰτίαν ὁ καθ' ἡμᾶς ἀποστολικὸς θρόνος κατὰ τὸ κανονικὸν αὐτοῦ προνόμιον οὐ διαλείπει τοῦ διὰ παντὸς ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ὑπ' αὐτὸν ἱερῶν καταγωγίων καὶ ἀφειδῶς χαρίζεσθαι τὴν σταυροπηγιακὴν ἐλευθερίαν τοῖς προστρέχουσιν αὐτῷ πανταχόθεν καὶ τὴν τοιαύτην ἐξαιτουμένοις ἀντίληψιν.

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν προσεκομίσθη ἡμῖν ἀναφορὰ κοινὴ ἀπὸ τῆς νήσου Σικίνου τῆς ἁγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Σίφνου, κατησφαλισμένη ὑπογραφαῖς τῶν ἐκεῖσε χριστιανῶν, ἱερωμένων καὶ λαϊκῶν, διαλαμβάνουσα, ὅτι ἐν τῇ ῥηθείσῃ νήσῳ ἔξωθεν τῆς χώρας διατελεῖ ἱερὸν καὶ σεβάσμιον μοναστήριον τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, ἐπικεκλημένον δὲ τῆς Χρυσοπηγῆς, οὗτινος τὴν οἰκοδομὴν ἤρξατο μὲν καὶ ἐπεβάλετο ἀνεγεῖραι πρὸ χρόνων ἤδε που πεντήκοντα ὁ ποτὲ Ἀναγνώστης τοὐπίκλην Κοζαδινός, οὐκ ἔφθασε μέντοι εἰς τέλος ἀγαγεῖν, ἀλλὰ μόνον τὸν ἐν αὐτῷ ναὸν οἰκοδομῆσαι καὶ μέρος τοῦ τοίχου περιβαλλόμενος προκαταλειφθείς, δυστυχίᾳ καὶ ἐνδείᾳ τῶν ἀναγκαίων δαπανημάτων συσχεθείς, τελευταῖον μετέστη τῶν τῇδε, καταλιπὼν ἡμιτελὲς τὸ θεάρεστον τοῦτο ἔργον τε καὶ ἐγχείρημα· οὗτινος μετὰ τὴν ἀποβίωσιν οὐδέ τινος τῶν κληρονόμων ἐκείνου ἱκανοῦ ἀναφανέντος καὶ γενομένου εἰς ἀποπλήρωσιν καὶ ἀπαρτισμὸν τῆς ῥηθείσης οἰκοδομῆς, ἔμεινεν ἕκτοτε μέχρι τοῦ νῦν ἡ ῥηθεῖσα ἱερὰ μονὴ τηνάλλως φερομένη, ἀνεπίσκεπτός τε καὶ ἀπρονόητος, καὶ κατὰ μικρὸν εἰς φθορὰν ὑπορρέουσα καὶ κινδυνεύουσα ἀποβαλεῖν καὶ φθάσασαν κατὰ μέρος προϋπάρξαι ἀνέγερσιν· τανῦν δὲ οἱ τῆς ῥηθείσης νήσου χριστιανοὶ κοινῶς ἐν ταὐτῷ συνελθόντες, διὰ κοινῆς αὐτῶν παρακλήσεως παρεκίνησαν καὶ προὐτρέψαντο τὸν ὁσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κὺρ Διονύσιον, ὁρμώμενον ἐκ τῆς αὐτῆς νήσου καὶ ζῆλον ἐγκάρδιον καὶ πόθον διάπυρον ἔχοντα καὶ εὐλάβειαν εἰς τὸ θεῖον, ἀναλαβεῖν τὴν ῥηθεῖσαν ἐκκλησίαν τε καὶ μονήν, καὶ μὴ μόνον τὴν οἰκοδομὴν αὐτῆς ἐξαρτίσαι ἀνακαινίσαί τε καὶ ἀνακαλέσαι πρὸς τὸ εἶναι τὴν ἀπαμαυρωθεῖσαν καὶ σχεδὸν ἀφανισθεῖσαν ἐκείνης ἀνέγερσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπικοσμῆσαι ἐκ τῶν ἐνόντων καὶ ἀποτελέσαι εἰς ἱερῶν ἀνδρῶν ἐνδιαίτημα καὶ μοναχῶν εὐλαβῶν καταγώγιον, εἰς δόξαν καὶ αἶνον θεοῦ καὶ ἄσκησιν βίου μοναδικοῦ· ὃ καὶ ἐγένετο, θεοῦ συνεργοῦντος· ὁ γὰρ ῥηθεὶς κὺρ Διονύσιος ὑπό τε τῆς ἐμφύτου καλοκἀγαθίας καὶ εὐλαβείας κινηθεὶς καὶ ταῖς τῶν εἰρημένων χριστιανῶν παρακλήσεσιν ἀναπεισθείς, ἠγόρασε τὴν ῥηθεῖσαν ἐκκλησίαν τε καὶ μονὴν πράσει τελείᾳ παρὰ τοῦ κληρονόμου τοῦ ῥηθέντος ποτὲ Ἀναγνώστου Κοζαδινοῦ μετὰ πάσης τῆς περιοχῆς αὐτῆς, καθὼς παρίστησι καὶ τὸ ἐν χερσὶν αὐτοῦ τῆς ἀγορᾶς ταύτης ἐνυπόγραφον καὶ ἐμμάρτυρον γράμμα· ἅμα δὲ τῷ ἀγοράσαι ἐπεμελήθη αὐτῆς κατὰ τὸ δυνατὸν κοσμήσας καὶ καλλωπίσας πολλοῖς καὶ διαφόροις ἀναθήμασι ἀνεγέρσεσί τε καὶ κοσμήμασι. Μετὰ δὲ τὸ ἀγαγεῖν εἰς πέρας τὴν οἰκοδομὴν ἁπάσης τῆς ῥηθείσης σεβασμίας μονῆς ὅ τε ῥηθεὶς Διονύσιος καὶ οἱ χριστιανοὶ τῆς διαληφθείσης νήσου ἔγνωσαν ὠφέλιμον καὶ μάλιστα ἀναγκαῖον εἶναι εἰς τὴν σύστασιν αὐτῆς καὶ διαμονὴν τὸ καταχυρῶσαι καὶ ἐμπεδῶσαι αὐτὴν διὰ τῆς σταυροπηγιακῆς ἀξίας καὶ δυνάμεως· καὶ δὴ φέροντες προσήνεγκαν αὐτὴν τῷ καθ' ἡμᾶς ἀποστολικῷ πατριαρχικῷ τε καὶ οἰκουμενικῷ τούτῳ θρόνῳ, δεηθέντες λίαν ἀναδέξασθαι ἡμᾶς τὴν προσαγωγὴν αὐτῶν ταύτην καὶ ὑπὸ τὴν περίθαλψιν καὶ δεφένδευσιν αὐτὴν θεῖναι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας καὶ συγκαταλέξαι τοῖς λοιποῖς πατριαρχικοῖς σταυροπηγίοις, ὅπως διὰ τῆς πατριαρχικῆς προστασίας καὶ ἀντιλήψεως ἀπαλλαττομένη τῶν κατὰ καιροὺς ἐνδεχομένων περιστάσεων, διασῴζηται παντὸς ἀνωτέρα κινδύνου καὶ πάσης βλάβης καὶ ἐπηρείας ὑπερτέρα. Τούτου χάριν τὴν αἴτησιν αὐτῶν εὔλογον οὖσαν καὶ δικαίαν, πρὸς ἀγαθὸν σκοπὸν ἀφορῶσαν, εὐμενῶς ἄγαν καὶ προσηνῶς ἀποδεξάμενοι, ἅτε χρέος ἔχοντες ἀπαραίτητον ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἱερῶν καὶ σεπτῶν σκηνωμάτων, γράφομεν καὶ ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς κτλ. ἵνα ἡ ῥηθεῖσα ἱερὰ καὶ σεβασμία ἐκκλησία τε καὶ μονὴ τῆς ὑπεραγίας ἡμῶν θεοτόκου, ἐπικεκλημένη τῆς Χρυσοπηγῆς καὶ κειμένη ἐν τῇ ῥηθείσῃ νήσῳ τῆς Σικίνου ἔξωθεν τῆς χώρας, μετὰ πάσης τῆς περιοχῆς καὶ οἰκοδομῆς αὐτῆς καὶ μετὰ πάντων τῶν κτημάτων καὶ ἀφιερωμάτων αὐτῆς κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων, ὅσα τε νῦν ἔχει καὶ ὅσα ἐπαυξηνθῶσι καὶ προσγένωνται αὐτῇ μεθύστερον, θεοῦ συνεργοῦντος, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς μέχρι παντὸς ὑπάρχῃ καὶ λέγηται καὶ παρὰ πάντων γινώσκηται πατριαρχικὴ σταυροπηγιακή, ἐλεύθερος, ἀσύδοτος, ἀκαταπάτητος καὶ ἀνωτέρα πάσης καὶ παντοίας δουλαγωγίας καὶ παντὸς βάρους καὶ ἀπαιτήσεως ἀπηλλαγμένη, μηδενί τινι ἄλλῳ ὑποκειμένη εἰ μὴ μόνῳ τῷ πατριαρχικῷ καὶ οἰκουμενικῷ τούτῳ θρόνῳ καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀμέσως διεξαγωμένη, διοικουμένη τε καὶ διακυβερνωμένη, προνοουμένη τε καὶ περιθαλπομένη, μνημονευομένου ἐν αὐτῇ ἀεννάως τοῦ πατριάρχου ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς καὶ ἀκολουθίαις, μηδενὶ μηδὲν ὀφείλουσα παρέχειν κατ' ἔτος μίαν ὀκᾶν κηρίου εἰς σημεῖον ὑποταγῆς καὶ γνωρισμὸν τῆς σταυροπηγιακῆς αὐτῆς ἐμπεδώσεως κατὰ τὴν τάξιν τῶν σταυροπηγίων, καὶ μηδείς ποτε ἄδειαν ἔχῃ, μήτε ὁ κατὰ τόπον ἀρχιερεὺς ἢ ἄλλος τις, τὸ παράπαν κατεπεμβαίνειν αὐτῆς καὶ ἐνοχλεῖν καὶ ἐπηρεάζειν τοὺς ἐν αὐτῇ ἐνασκουμένους πατέρας καὶ

δόσιν ἀπαιτεῖν παρ' αὐτῶν πολλὴν ἢ ὀλίγην, ἢ τῶν πραγμάτων καὶ κτημάτων καὶ προσόδων αὐτῆς τελείως ἅπτεσθαι, ἀλλὰ διαμένειν ἀκαταπάτητον καὶ ἀδούλωτον καὶ παντελῶς ἀσύδοτον· ἀλλὰ καὶ οἱ ἐνασκούμενοι αὐτῷ πατέρες ὀφείλουσι διάγειν καὶ πολιτεύεσθαι εὐτάκτως καὶ σωφρόνως κατὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μοναδικοῦ βίου, ὑπὸ μηδενὸς ἐνοχλούμενοι ἢ ἐπηρεαζόμενοι, ἀλλὰ φροντίζοντες τῆς αὐξήσεως καὶ βελτιώσεως τῆς ῥηθείσης μονῆς· ἀλλὰ καὶ ἂν χρεία γένηται παρ' αὐτοῖς χειροτονίας, ἔχωσιν ἄδειαν προσκαλεῖν ὃν ἂν ἐθέλωσιν ἐκ τῶν πλησιοχώρων ἀρχιερέων καὶ ἐκτελεῖν τὰς χειροτονίας αὐτῶν μετὰ πάσης τῆς κανονικῆς παρατηρήσεως· ἀλλὰ καὶ ἐν στερήσει ἡγουμένου γενόμενοι ἔχωσιν ἐκλέγεσθαι ἕνα ἐκ τῆς συνοδίας αὐτῶν τὸν κοινῶς ἀναφανέντα ἄξιον, καὶ τοῦτον ἀποκαθιστᾶν ἡγούμενον· ὃς δ' ἂν ὀψέποτε φανῇ διασεῖσαι βουλόμενος τὴν σταυροπηγιακὴν ταύτην ἀξίαν τοῦ μοναστηρίου τούτου, καὶ βλάψῃ κατά τι καὶ ζημιώσῃ αὐτήν, ὁ τοιοῦτος, ὁποίας ἂν εἴῃ τάξεως καὶ ὁποίου βαθμοῦ, ἀφωρισμένος εἴῃ παρὰ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, τοῦ ἑνὸς τῇ φύσει μόνου θεοῦ, καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ ἄλυτος μετὰ θάνατον καὶ ταῖς πατρικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ὑπόδικος καὶ ἔνοχος τοῦ πυρὸς τῆς γεέννης· ὅθεν εἰς ἔνδειξιν ἀπελύθη καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν συνοδικὸν σιγιλλιῶδες ἐν μεμβράναις γράμμα, καὶ ἐπεδόθη τῷ ῥηθέντι μοναστηρίῳ τῆς Χρυσοπηγῆς. ,αψκζ'.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS
1727.

Sententiam a sacra synodo latam ad dirimendam eam quae inter episcopum Heli et metropolitam Monembasiae in Peloponneso nata erat de iure quorundam praediorum controversiam supra quidem paucis memoravimus, ut col. 931 videre est. Quae cum satis curiosa videatur ac prorsus inedita in tabulario patriarchico delitescat, eam iucundi in lucem proferimus, prout habetur in codice τοῦ Κριτίου.

Ἐνοριακὰ χωρία τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ἐπισκοπῆς Ἕλους ἐνεχυριασθέντα πρὸς καιρὸν διὰ χρέος πρὸς τὸν μητροπολίτην Μονεμβασίας, εἶτα μετὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ χρέους ἀνακαλεσθέντα εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ὡς ἐνοριακὰ αὐτῆς.

† Χρεὼν ἀεὶ δήπουθεν φυλάττεσθαι τὸ δίκαιον ἀμετάθετον οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἐγκοσμίων καὶ πολιτικῶν πραγμάτων, ἀλλὰ πολλῷ δήπουθεν ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων ἐπαρχιῶν τε καὶ μητροπόλεων· ταύτῃ τοι καὶ ἑκάστῃ τῶν ἐπαρχιῶν ὅρια δέδοται ἄνωθεν, ἐν οἷς μένειν ἀνάγκη τὸν ἐν αὐτοῖς προϊστάμενον καὶ ἀρκεῖσθαι καὶ ἐφησυχάζειν, εἴτε μητροπολίτης εἴη εἴτε ἐπίσκοπος, καὶ μὴ ὑπερόριον τείνειν τὸν πόδα, οὐδὲ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα, τὸ τοῦ λόγου, πηδᾶν· οἱ γὰρ θεῖοι καὶ ἱεροὶ κανόνες τῶν ἁγίων ἀποστόλων οὐδόλως ἐπιτρέπουσι τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν προστάταις ἐπιπηδᾶν καὶ ἐπεμβαίνειν ὁρίοις ἀλλοτρίοις, ἀλλ' ἕκαστον πράττειν κελεύουσιν ὅσα τῇ αὐτοῦ παροικίᾳ ἐπιβάλλει καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις· ἀλλ' οὐδὲ τῷ μητροπολίτῃ συγχωροῦσι κατεπεμβαίνειν τῶν χωρίων καὶ τῶν ὁρίων τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου (τοῦτο γὰρ συγχύσεως μεγάλης καὶ ταραχῆς πρόξενον), ἀλλ' ἐᾶν τὰ πράγματα εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν τάξιν τε καὶ κατάστασιν, ἐν ᾗ ἐτάχθησαν καὶ διωρίσθησαν ἄνωθεν, καὶ μένειν αὐτοὺς ἔσω τῶν ἰδίων ὁρίων ἀσφαλῶς καὶ ἀμετακινήτως· μὴ μέταιρε γάρ, φησίν, ὅρια αἰώνια, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου καὶ ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ, φησί, καὶ μενέτω.

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ τανῦν ἐλθὼν εἰς τὰ ὧδε σωματικῶς ὁ θεοφιλέστατος Ἕλους ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς κὺρ Ἰωακεὶμ ἀναφορὰν προσεκόμισε καὶ ἐνεφάνισε τῇ ἡμῶν μετριότητι συνοδικῶς προκαθημένῃ, στελλομένην μὲν ἀπὸ τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ ταύτης, κατησφαλισμένην δὲ ὑπογραφαῖς καὶ μαρτυρίαις τοῦ τε θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Βρεσθένης καὶ τῶν λοιπῶν χριστιανῶν ἱερωμένων καὶ λαϊκῶν τῆς τε ῥηθείσης ἐπισκοπῆς καὶ τοῦ Μιστρῶν, διαλαμβάνουσαν καὶ περιέχουσαν, ὅτι πρὸ χρόνων ἤδη τινῶν ὁ ῥηθεὶς θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Ἕλους κὺρ Ἰωακεὶμ χρεωστῶν ποσότητά τινα ἄσπρων τῷ προχρηματίσαντι μητροπολίτῃ Μονεμβασίας κὺρ Γερασίμῳ, ἔδωκεν ἐκείνῳ ἀντὶ τοῦ χρέους τούτου τέσσαρα χωρία τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ, ἅτινά εἰσι Μπιζάνι, Ἀπιδέα, Γούβαις καὶ Νιάτα, ἐπὶ συμφωνίᾳ καὶ ὑποσχέσει ἐγγράφῳ τοῦ ἔχειν καὶ βαστάζειν αὐτὰ ἐνέχυρα μέχρι τοῦ πληρωθῆναι τὸ χρέος αὐτοῦ, καὶ μετὰ τὴν ἀποπλήρωσιν τοῦ χρέους εἶναι καὶ μένειν αὖθις τὰ εἰρημένα τέσσαρα χωρία ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ διοίκησιν τοῦ ῥηθέντος θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Ἕλους· ἤντινα συμφωνίαν καὶ ὑπόσχεσιν παρίστησι καὶ τὸ ἐν χερσὶ τοῦ ῥηθέντος ἐπισκόπου Ἕλους σῳζόμενον γράμμα τοῦ εἰρημένου Μονεμβασίας κὺρ Γερασίμου, ὅπερ καὶ ἐνεφανίσθη ἤδη τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τῇ περὶ ἡμᾶς ἱερᾷ τῶν ἀρχιερέων συνόδῳ. Κατὰ γοῦν τὴν συμφωνίαν ταύτην καὶ ὁ ῥηθεὶς ἐπίσκοπος Ἕλους πληρώσας τὸ πρὸς τὸν ῥηθέντα κὺρ Γεράσιμον χρέος αὐτοῦ καὶ ἐξοφλήσας ἔλαβεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ τὸ ῥηθὲν συμφωνητικὸν γράμμα, ἔτι δὲ ἔλαβεν αὖθις εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ καὶ τὰ ῥηθέντα τέσσαρα χωρία ὡς ὄντα ἐνοριακὰ καὶ ὑποκείμενα ἐξ ἀρχῆς τῇ ἐπισκοπῇ αὐτοῦ ταύτῃ καὶ ἠλευθέρωσεν αὐτὰ ἀπὸ τῆς ἐνοχῆς τοῦ χρέους καὶ τοῦ εἶναι ἐνέχυρα. Ἀλλὰ τανῦν παραγενόμενος εἰς τὰ αὐτόσε ὁ ἤδη πηγτροπολίτης Μονεμβασίας κὺρ Γρηγόριος, οὐκ οἴδαμεν ὅπως κινηθείς, ἐπὶ προφάσει δήθεν τοῦ δοθῆναί ποτε ἐνέχυρα τὰ εἰρημένα χωρία τῷ πρὸ αὐτοῦ Μονεμβασίας κὺρ Γερασίμῳ, βούλεται καὶ αὐτὸς κατεξουσιάσαι τῶν εἰρημένων χωρίων ἀδίκως καὶ παραλόγως καὶ ἀποσπάσαι αὐτὰ ἀπὸ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ ὑποτάξαι τῇ ἑαυτοῦ μητροπόλει καὶ λαμβάνειν τὰς ζητείας αὐτῶν καὶ βοήθειαν φλωρία πεντήκοντα καὶ κατ' ἔτος ἀνὰ τριάκοντα, ἐκτὸς δὲ τούτων ζητεῖ καὶ δύο ἐλήσια τῶν αὐτῶν τεσσάρων χωρίων. Καὶ αὐτὰ μὲν περιεῖχεν ἡ κοινὴ ἀναφορὰ τῶν χριστιανῶν· τούτοις δὲ συμφώνως καὶ ὁ ῥηθεὶς ἐπίσκοπος Ἕλους παρὼν καὶ παραστὰς ἐπὶ συνόδου ἐκίνησεν ἀγωγὴν προσκλαιόμενος μεγάλως καὶ ἐκτραγῳδῶν ἀθλίως τὰ κατ' αὐτὸν καὶ τὴν γενομένην εἰς αὐτὸν φανερὰν ἀδικίαν. Οὗ ἕνεκα κοινῶς καὶ συνοδικῶς συνδιασκεψάμενοι, οὐκ ἀνεκτὸν ἡγησάμεθα παριδεῖν ἀδικουμένην τὴν αὐτοῦ θεοφιλίαν, ἀλλὰ προνοίαις ὅλαις δεῖν ἔγνωμεν ἀποκαταστῆσαι τὸ δίκαιον εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ νομίμῳ καὶ ἐκκλησιαστικῇ κρίσει καὶ ἀποφάσει.

Καὶ δὴ γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων μητροπολιτῶν, ἵνα τὰ διαληφθέντα τέσσαρα χωρία Μπιζάνι, Ἀπιδέα, Γούβαις καὶ Νιάτα, καθὼς ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς καὶ ὑποκείμενα διετέλεσαν τῆς ἐπισκοπῆς Ἕλους, δεσποζόμενα καὶ ἐξουσιαζόμενα ὑπ' αὐτῆς, καθὼς ἀπό τε τῆς κοινῆς ἀναφορᾶς τῶν χριστιανῶν καὶ ἀπὸ τοῦ συμφωνητικοῦ γράμματος τοῦ κὺρ Γερασίμου ἔγνωμεν καὶ ἐπιστώθημεν καλῶς, ὑπάρχωσι πάλιν ἐνοριακὰ καὶ ὑποκείμενα τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς, δεσποζόμενα καὶ ἐξουσιαζόμενα καὶ ἐπισκεπτόμενα, καρπούμενά τε καὶ ἀπολαμβανόμενα ἀπὸ τοῦ ἤδη θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Ἕλους κὺρ Ἰωακεὶμ καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν διαδεξομένου τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην· καὶ μηδεὶς τῶν ἁπάντων, οὔτε ὁ μητροπολίτης Μονεμβασίας, οὔτε

ἄλλος τις τὸ παράπαν, ἱερώμενος ἢ λαϊκός, ἔχῃ τινὰ μετοχὴν τοῦ λοιποῦ ἢ ἐξουσίαν ἐν αὐτοῖς τοῖς χωρίοις, ἢ τολμήσῃ ἐνοχλῆσαι καὶ ἐπηρεάσαι τὸ σύνολον τὸν ῥηθέντα ἐπίσκοπον Ἔλους κὺρ Ἰωακεὶμ οἱῳδήτινι τρόπῳ, ἢ πολλῇ ἢ ὀλίγῃ ἀπαιτήσει, ἢ ἐπ' ὀνόματι ζητειῶν ἢ βοηθειῶν ἢ ἐτησίων δικαιωμάτων ἀδικίαν τινὰ καὶ βλάβην καὶ ζημίαν αὐτῷ προστρίψῃ, ἀλλ' εἶναι καὶ μένειν εἰς τὸ ἑξῆς ἀναφαίρετα πάντῃ καὶ ἀναπόσπαστα τὰ χωρία αὐτὰ ἀπὸ τῆς ῥηθείσης ἐπισκοπῆς, ἀνεπηρέαστα καὶ ἀκαταπάτητα καὶ ἀδουλαγώγητα παρὰ παντὸς προσώπου, τῆς παραλόγου καὶ ἀδίκου προφάσεως τοῦ ἤδη ἱερωτάτου μητροπολίτου Μονεμβασίας κὺρ Γρηγορίου ἀσυστάτου οὔσης καὶ μηδεμίαν ἐχούσης ἰσχύν· εἰ γὰρ καὶ ἔθετο ἐκεῖνα ἐνέχυρα εἰς τὸν κὺρ Γεράσιμον ὁ ῥηθεὶς κὺρ Ἰωακεὶμ διὰ τὸ χρέος αὐτοῦ, ἀλλ' οὖν κατὰ τὴν συμφωνίαν τοῦ δοθέντος ὑπὸ τοῦ κὺρ Γερασίμου γράμματος μετὰ τὴν ἀποπλήρωσιν τοῦ χρέους περιῆλθον αὖθις εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ διοίκησιν τοῦ αὐτοῦ κὺρ Ἰωακείμ, καὶ οὐδεὶς ἄλλος τοῦ λοιποῦ δύναται ἔχειν μετοχήν τινα εἰς αὐτά. Ὃς δ' ἂν ὀψέποτε τολμήσει ἐναντιωθῆναι καὶ ἀντειπεῖν τῇ παρούσῃ ἐκκλησιαστικῇ καὶ συνοδικῇ ἡμῶν κρίσει καὶ ἀποφάσει, καὶ θελήσει ἐφ' οἱαδήτινι προφάσει καὶ ματαιολογίᾳ ἁρπάσαι λῃστρικῶς καὶ βιαίως τὰ εἰρημένα τέσσαρα χωρία καὶ ἰδιοποιηθῆναι αὐτὰ οἱῳδήτινι τρόπῳ, ἀποσπάσαι τε αὐτὰ καὶ ἀποξενῶσαι ἀπὸ τῆς ἐπισκοπῆς Ἔλους, ἢ ἐνόχλησίν τινα καὶ βιαίαν ἀπαίτησιν ἐπαγαγεῖν τῷ ῥηθέντι θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ κὺρ Ἰωακείμ, ὁ τοιοῦτος, τοῦ ἱερατικοῦ μὲν καὶ ἀρχιερατικοῦ ὢν καταλόγου, ἀργὸς ἔστω πάσης ἱεροπραξίας καὶ ἀρχιερατικῆς ἐνεργείας καὶ τάξεως καὶ ἐστερημένος παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ εἰσοδήματος, παρ' οὐδενὸς συμφορούμενος ἢ συλλειτουργούμενος, ἢ ὡς ἱερεὺς ἢ ἀρχιερεὺς τιμώμενος, ἢ τὴν χεῖρα ἀσπαζόμενος, ἢ εἰσόδημα ἐκκλησιαστικὸν πολὺ ἢ ὀλίγον λαμβάνων, λαϊκὸς δέ, ἀφωρισμένος ἀπὸ θεοῦ παντοκράτορος καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος καὶ πάσαις ταῖς πατρικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ὑπόδικος. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν τοῦ εἶναι καὶ μένειν τὰ εἰρημένα τέσσαρα χωρία ἐνοριακὰ καὶ ὑποκείμενα τῆς ἐπισκοπῆς Ἔλους ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπατα εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν συνοδικὸν ἐπιβεβαιωτήριον γράμμα καὶ ἐδόθη τῷ διαληφθέντι θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ Ἔλους καὶ συναδέλφῳ ἡμῶν κὺρ Ἰωακείμ.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αψκζ'-ῳ.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1728 mense ianuario.

Sacrae synodi sigillium anno 1728, mense ianuario, monasterio sancti Andreae ad promontorium Acritae datum typis nondum esse cusum, norunt omnes quotquot ea legerunt quae supra col. 933-934 breviter scripsimus. Cum vero rerum indiciis abundet synodalis illa sententia, eam placuit integram exhibere ex ipso prototypo quod Constantinopoli in musaeo Instituti Archaeologici Russici religiose asservatur. Ita porro se habet:

† Παΐσιος ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Τῆς συστάσεως καὶ διαμονῆς τῶν ἁπανταχοῦ ἁγίων ἐκκλησιῶν, εὐαγῶν τε οἴκων καὶ σεπτῶν μοναστηρίων πρόνοιαν ποιουμένη ἡ καθ' ἡμᾶς ἁγία τοῦ Χριστοῦ μεγάλη ἐκκλησία, οὐ διαλείπει πώποτε τρόποις διαφόροις τούτων ἀντιλαμβάνεσθαι. Ταύτῃ τοι καὶ τὰ προσκομιζόμενα αὐτῇ παλαιγενῆ καὶ ἀρχαῖα πατριαρχικὰ συνοδικὰ γράμματα, ὅσα ἐπ' εὐλόγοις αἰτίαις ὑπὸ τῶν πάλαι ἀοιδίμων πατριαρχῶν κατὰ καιροὺς ἐξεδόθησαν, τοῖς σεπτοῖς τούτοις καὶ εὐαγέσιν οἴκοις σταυροπηγιακὴν φιλοτιμίαν καὶ ἀξίαν τούτοις ἐπιβραβεύοντα καὶ διὰ τῆς τοιαύτης ἐλευθερίας βεβαίαν τὴν σύστασιν αὐτοῖς παρεχόμενα, διὰ τιμῆς ταῦτα ἄγουσα, οὐ παραιτεῖται ἀνανεοῦν καὶ ἐπιβεβαιοῦν αὐτὰ διὰ νεωτέρων καὶ μεταγενεστέρων γραμμάτων, ἅτε τῆς τοιαύτης ἀνανεώσεως παλινζωΐαν ὥσπερ παρεχομένης αὐτοῖς καὶ τῆς μνήμης τῶν ἀνθρώπων ἀπορρυῆναι οὐκ ἐώσης τὴν φιλοτιμηθεῖσαν αὐτοῖς ἐκ τοῦ παλαιοῦ σταυροπηγιακὴν ἀξίαν. Ὅθεν καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν θείῳ ἐλέει τὴν προστασίαν κληρωσαμένη τῶν ἁπανταχοῦ ἁγίων ἐκκλησιῶν τῶν ὑποκειμένων τῷ οἰκουμενικῷ καὶ πατριαρχικῷ αὐτῆς θρόνῳ καὶ τὴν σύστασιν αὐτῶν περὶ πολλοῦ ποιουμένη, τὰ ἐμφανιζόμενα αὐτῇ τῆς σταυροπηγιακῆς φιλοτιμίας ἀρχαῖα τῶν ἀοιδίμων πατριαρχῶν γράμματα ἀνανεοῦν αὖθις καὶ ἐπιβεβαιοῦν οὐκ ἀπαναίνεται καὶ διὰ μεταγενεστέρων αὐτῆς γραμμάτων κατοχυροῦν ἐκεῖνα εἰς μόνιμον καὶ διηνεκῆ τὴν ἀσφάλειαν.

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ τανῦν προσεκομίσθησαν καὶ ἐνεφανίσθησαν ἡμῖν ἀρχαῖα πατριαρχικὰ συνοδικὰ σιγιλλιώδη ἐν μεμβράναις γράμματα τῶν πάλαι ἀοιδίμων πατριαρχῶν, τοῦ τε κὺρ Κυρίλλου καὶ τοῦ κὺρ Ἀνθίμου, διαλαμβάνοντα, ὅτι τὰ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Χαλκηδόνος εὑρισκόμενα δύο ἱερὰ μοναστήρια τοῦ τε ἁγίου ἐνδόξου Ἀνδρέου ἀποστόλου καὶ πρωτοκλήτου, τοῦ κειμένου ἐν τῇ νήσῳ ἀντικρὺ τοῦ Νικητιάτου, καὶ τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου τοῦ ἐν τῷ Ἀκρίτᾳ, ἐξ ἀρχῆς καὶ ἄνωθεν πατριαρχικὰ σταυροπήγια ὄντα καὶ τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ὑποκείμενα, ἀπεσπάσθησαν μέν, οὐκ οἶδαμεν ὅπως, ἀπὸ τῆς ἐξουσίας καὶ ὑποταγῆς αὐτῆς καὶ κατεδουλώθησαν πρὸς καιρὸν κακῶς καὶ παραλόγως ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς μητροπολιτῶν Χαλκηδόνος, ἠλευθερώθησαν δὲ μετὰ ταῦτα καὶ εἰς τὴν προτέραν ἐλευθερίαν μετῆλθον ἐπὶ τοῦ μακαρίτου πατριάρχου κὺρ Τιμοθέου διὰ γράμματος αὐτοῦ πατριαρχικοῦ συνοδικοῦ· ἥντινα σταυροπηγιακὴν ἀξίαν καὶ ἐλευθερίαν, βεβαιωθεῖσαν τὸ πρῶτον, ὡς εἴρηται, ὑπὸ τοῦ διαληφθέντος κὺρ Τιμοθέου, ἐπεβεβαίωσαν ἑπομένως καὶ ἐπεκύρωσαν οἱ εἰρημένοι ἀοίδιμοι πατριάρχαι, ὅ τε κὺρ Κύριλλος καὶ ὁ κὺρ Ἄνθιμος, καθὼς παρίσταται ἀπὸ τῶν σῳζομένων αὐτῶν παλαιῶν γραμμάτων[1])· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ταῖς τοῦ καιροῦ ἀνωμαλίαις καὶ περιστάσεσι καὶ τῇ τοῦ ἡμετέρου γένους δυστυχίᾳ ὑπολειφθέντα τὰ δύο ταῦτα ἱερὰ μοναστήρια χωρὶς τῆς προσηκούσης προνοίας καὶ ἐπιμελείας καὶ σχεδὸν ἐρημωθέντα διὰ τὸ μὴ σῴζεσθαι τοὺς ἀξίως αὐτῶν προστατεύοντας, ἔφθασαν αὖθις εἰς δουλείαν κατενεχθῆναι καὶ κατακυριευθῆναι βιαίως ὑπὸ τῶν ἐπιγενομένων κατὰ καιροὺς μητροπολιτῶν· ἐξ ὧν δύο μοναστηρίων τοῦ ἑνός, ἤτοι τοῦ τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου τοῦ ἐν τῷ Ἀκρίτᾳ, τανῦν ἐλέει καὶ χάριτι τοῦ φιλαγάθου θεοῦ διὰ τῆς καλῆς προστασίας ἐπιστασίας τε καὶ ἐπιμελείας τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν τοῦ εὐλογημένου ῥουφετίου τῶν γουναράδων ἀνακαινισθέντος καὶ ἀνῳκοδομηθέντος ἐκ βάθρων καὶ θεμελίων διὰ πολλῶν πόνων καὶ μόχθων καὶ δαπανημάτων οὐκ ὀλίγων, κοσμηθέντος τε κατὰ τὸ πρέπον καὶ πλουτισθέντος ἀφιερώμασι καὶ πράγμασι καὶ κτήμασιν ἀπὸ τῆς τῶν χριστιανῶν ἐλεημοσύνης, οἱ συνασκούμενοι ἤδη ἐν αὐτῷ ὁσιώτα-

[1]) Horum actorum prototypa servantur etiam in musaeo Instituti Archaeologici Russici. Alterum a Cyrillo patriarcha editum est anno 7129 (= 1621), mense decembri, indictione IV, atque ita exorditur: † *Οὐδὲν ἀπεικός, τὸ τὰ τῶν πρὸ ἡμῶν πατριαρχικῶν καὶ ἀρχιερέων γράμματα.* Alterum ab Anthimo datum anno 7131 (= 1623), mense iunio, indictione VI, his verbis incipit: † *Τὸ εἰς μεῖζονα ἰσχὺν ἐπιβεβαιοῦσθαι τὰ τῶν πρὸ ἡμῶν πατριαρχῶν γράμματα.*

τοι πατέρες ὁμοῦ μετὰ τῶν χρησίμων ἐπιτρόπων τοῦ A ῥηθέντος εὐλογημένου ῥουφετίου τῶν γουναράδων προσελθόντες τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τῇ περὶ αὐτὴν ἱερᾷ τῶν ἀρχιερέων συνόδῳ καὶ δείξαντες τὰ ῥηθέντα παλαιὰ πατριαρχικὰ συνοδικὰ σιγιλλιώδη γράμματα, ἠξίωσαν καὶ ἐδεήθησαν ἐπιβεβαιωθῆναι καὶ ἀνανεωθῆναι αὐτὰ παρ' ἡμῶν καὶ τὴν ἀρχαίαν σταυροπηγιακὴν ἀξίαν προσκυρωθῆναι αὐτῷ τε τῷ ἀναιναισθέντι ἱερῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἀκρίτα καὶ τῷ λοιπῷ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἀνδρέου τοῦ πρωτοκλήτου συνῳδὰ [1]) καὶ συμφώνως τοῖς προρρηθεῖσι πατριαρχικοῖς παλαιγενέσι γράμμασι καὶ ἐλευθερῶσαι αὐτὰ ἀμφότερα τῆς παραλόγως ἐπενεχθείσης αὐτοῖς δουλείας δι' ἐρημίαν, ὡς εἴρηται, τῶν καλῶς καὶ ἀξίως προστατευόντων.

Ὧν τὴν δέησιν καὶ ἀξίωσιν εὔλογον καὶ δικαίαν καὶ θεάρεστον οὖσαν εὐμενῶς ἀποδεξάμενοι, ἅτε περὶ πολλοῦ ποιούμενοι τὴν σύστασιν καὶ μονὴν τῶν ἱερῶν καὶ σεβασμίων μοναστηρίων καὶ ἁγίων ἐκκλησιῶν, B γράφοντες διὰ τοῦ παρόντος ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα τῶν διαληφθέντων πατριαρχικῶν συνοδικῶν γραμμάτων ἐχόντων τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἀσφάλειαν διηνεκῆ καὶ ἀμετάθετον, τὰ εἰρημένα δύο ἱερὰ καὶ σεβάσμια μοναστήρια τὰ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Χαλκηδόνος εὑρισκόμενα, τό τε ἤδη ἀνακαινισθὲν τῆς ὑπεραγίας ἡμῶν θεοτόκου τοῦ ἐν τῷ Ἀκρίτᾳ καὶ τὸ τοῦ ἁγίου ἐνδόξου ἀποστόλου Ἀνδρέου τοῦ πρωτοκλήτου, τὸ ἐν τῇ νήσῳ τοῦ ἀντικρὺ Νικητιάτου, μετὰ πάντων τῶν κτημάτων καὶ πραγμάτων καὶ εἰσοδημάτων καὶ ἀφιερωμάτων αὐτῶν κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων, ὑπάρχωσι καὶ λέγωνται καὶ διαμένωσιν ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν ἑξῆς ἅπαντα χρόνον, καθὼς ἐκ τοῦ παλαιοῦ διετέλεσαν, πατριαρχικὰ σταυροπηγιακὰ ἐλεύθερα πάντῃ, ἀκαταπάτητα, ἀνενόχλητα, ἀσύδοτα καὶ ἀνεπηρέαστα παρὰ παντὸς C προσώπου ἱερωμένου καὶ λαϊκοῦ καὶ μόνῳ τῷ καθ' ἡμᾶς πατριαρχικῷ οἰκουμενικῷ θρόνῳ ὑποκείμενα καὶ ὑπ' αὐτοῦ προστατευόμενα, δεσποζόμενά τε καὶ διοικούμενα καὶ διακυβερνώμενα, ἀνακρινόμενά τε καὶ ἐξεταζόμενα, μνημονευομένου ἐν αὐτοῖς ἀεννάως τοῦ ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ κανονικοῦ ὀνόματος, καὶ μηδείς ποτε ἄδειαν ἔχῃ, οὔτε ὁ νῦν ἱερώτατος μητροπολίτης Χαλκηδόνος καὶ συνάδελφος ἡμῶν κὺρ Νικόδημος οὔτε οἱ μετ' αὐτὸν χρηματίσοντες κατὰ καιροὺς μητροπολῖται Χαλκηδόνος, κατεπεμβαίνειν αὐτῶν ἢ ἐνοχλεῖν καὶ ἐπηρεάζειν τοὺς ἐν αὐτοῖς ἐνασκουμένους πατέρας καὶ δόσιν ἀπαιτεῖν παρ' αὐτῶν πολλὴν ἢ ὀλίγην, ἢ τῶν πραγμάτων καὶ ἀφιερωμάτων αὐτῶν καὶ εἰσοδημάτων ἅπτεσθαι, ἢ ἀργεῖν καὶ ἀφορίζειν καὶ ἐξετάζειν αὐτούς, ἢ εἰσάγειν καὶ ἐξάγειν ἡγουμένους καὶ ἑτέρους ἀποκαθιστᾶν, ἢ χειροτονίας καὶ ἀρχιερατικόν τι λειτούργημα διαπράττειν ἐν αὐτοῖς ἐν βάρει ἀργίας τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτῶν καὶ ἀφορισμοῦ ἀλύτου τοῦ ἀπὸ θεοῦ παντοκράτορος· οἱ δὲ συνασκούμενοι ἐν αὐτοῖς πατέρες ὀφείλωσι διάγειν καὶ πολιτεύεσθαι σεμνῶς καὶ εὐτάκτως κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ μοναδικοῦ βίου καὶ φροντίζειν τῆς αὐξήσεως καὶ βελτιώσεως τῶν ῥηθέντων μοναστηρίων καὶ μηδένι μηδὲν παρέχειν ὁλοτελῶς μέχρι καὶ ὀβολοῦ εἰ μὴ μόνον τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τὰ διατεταγμένα δύο κοιλὰ τοῦ ἐρεβίνθου κατ' ἔτος καὶ μηδὲν ἄλλο πλέον· ἀλλὰ καὶ ἤν ποτε χρεία χειροτονίας αὐτοῖς γένηται, ἀναφέρειν πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν τὴν τοιαύτην αὐτῶν χρείαν, κἀντεῦθεν διορίζεσθαι τὸν ἐκτελέσοντα τὰς χειροτονίας αὐτῶν μετὰ πάσης τῆς κανονικῆς παρατηρήσεως χωρὶς τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως. Ὃς δ' ἂν ὀψέποτε βουληθῇ ἀθετῆσαι καὶ ἀνατρέψαι τὰ ἐν τῷ παρόντι συνοδικῶς ἀποφανθέντα καὶ βεβαιωθέντα, καὶ ἢ εἰς δουλείαν τινὰ καταγαγεῖν τὰ εἰρημένα δύο πατριαρχικὰ σταυροπήγια καὶ τοῖς ἐν αὐτοῖς μονάζουσιν ἐνοχλῆσαι οἱῳδήτινι τρόπῳ ἢ τῶν πραγμάτων καὶ εἰσοδημάτων αὐτῶν ἅψασθαι καὶ βλάβην καὶ ζημίαν ἡντινοῦν ἐπαγαγεῖν αὐτοῖς, ὁ τοιοῦτος, ὁποίας ἂν εἴη τάξεως καὶ βαθμοῦ ἱερατικοῦ ἢ λαϊκοῦ, ἀφωρισμένος εἴη παρὰ τῆς ἁγίας καὶ ζωοποιοῦ καὶ ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου τριάδος, τοῦ ἑνὸς τῇ φύσει μόνου θεοῦ, καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ ἄλυτος μετὰ θάνατον καὶ πάσαις ταῖς πατρικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ὑπόδικος. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν καὶ διηνεκῆ ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν συνοδικὸν σιγιλλιῶδες ἐν μεμβράναις γράμμα, ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ εἰκοστῷ ὀγδόῳ, ἐν μηνὶ ἰαννουαρίῳ, ἰνδικτιῶνος ἕκτης.

Sequuntur episcoporum subscriptiones quae supra col. 934 repraesentantur.

[1]) *συνοδά* cod.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1728 mense februario.

Supra relatum est, col. 934-936, primum litterarum ludum post captam a Turcis Atheniensium civitatem propriis sumptibus fuisse exstructum a Gregorio hieromonacho, qui postea ecclesiam Monembasiae regendam suscepit. Sigillium a sacra synodo hac de causa datum auctorem habuit, ut videtur, Critiam magnum ecclesiarcham; servatur enim in codice non semel memorato τοῦ Κριτίου, p. 113-114, ex quo exemplar nacti sumus. Quia vero satis discrepat ab eo quod primus edidit A. Papadopulus-Kerameus in Ἀρμονίᾳ, t. I (Athenis, 1900), p. 607-610, pronum est coniicere sigillii prolusionem tantum in codice Critiano asservari, dum perfecta eiusdem perscriptio in codice a Papadopulo adhibito exhibetur. Quare illa reiecta, hanc repetere piaculo duximus, idque eo libentius quo τῆς Ἁρμονίας diarium difficilius aditu haud immerito existimetur.

Ἄξιον ὄντως καὶ δίκαιον οὐχ ἧττον εἰπεῖν καὶ ἀναγκαῖον συνιστᾶν καὶ κρατύνειν κρεῖττονι καὶ ὑπερεχούσῃ τῆς ἐκκλησίας δυνάμει καὶ ἀντιλαμβάνεσθαί τε καὶ δεφεντεύειν σθένει παντὶ τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προϊσταμένους ἅπαντα τὰ θεοφιλῆ καὶ χριστιανικὰ ἔργα τε καὶ σπουδάσματα καὶ καλλιεργήματα, ὅσα ἐν διαφόροις καιροῖς κατὰ θεῖον σκοπὸν καὶ ζῆλον ἐπαινούμενον ἀρετῆς παρὰ τῶν εὐσεβῶν ἐξεργάζεται, πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν καὶ αὔξησιν καὶ ἐπίδοσιν ἀφορῶντα τοῦ ἡμετέρου γένους· τούτῳ γὰρ τῷ τρόπῳ, δηλονότι τῆς ὑπεροχικῆς ἀντιλήψεως δεφεντεύσεώς τε καὶ ἐπισυστάσεως, τά τε καλὰ συντηρεῖται διὰ παντὸς ἀμετάπτωτά τε καὶ διαιωνίζοντα τῇ παρατάσει τοῦ χρόνου καὶ ἡ τῶν εὐσεβῶν διεγείρεται προθυμία πρὸς ἐργασίαν ἀεὶ τῶν ἐνθέων ἔργων καὶ ἐπαινουμένων φιλεργημάτων, δι' ὧν ἡ ψυχικὴ σωτηρία σφίσιν ἐπιμνηστεύεται. Τῶν δ' αὖ ὁμολογουμένως ὄντων καλῶν ἐν τῷ μετὰ σώματος τῷδε βίῳ, ὅτι ἡ σοφία καὶ παιδεία κυρίου ἀσυγκρίτως πάντων ὑπερανέστηκε καὶ πολλῷ τῷ μέσῳ πλεονεκτεῖ, εὔδηλον δήπουθεν πᾶσι τοῖς εὖ φρονοῦσι· διὸ καὶ μακάριος ἄνθρωπος ὃς εὗρε σοφίαν καὶ θνητὸς ὃς εἶδε φρόνησιν τὸ ἱερὸν φησι λόγιον· δι' αὐτῆς γὰρ καὶ ἄνθρωπος πέφυκε καὶ εἰκὼν θεοῦ ὁ ἄνθρωπος λέγεται. Ταῦτά τοι καὶ ὅσοι τῶν εὐσεβῶν τῷ ἀξιεράστῳ τουτῳὶ χρήματι τῆς θεοπαραδότου καὶ θεοπαρέδρου σοφίας κατὰ τὸ δυνατὸν συνεργοῦσι καὶ οἱῳδήτινι τρόπῳ πρὸς τὴν σύστασιν αὐτοῦ καὶ ἐνέργειαν ἐπίδοσίν τε καὶ αὔξησιν σπουδὴν κατατίθενται καὶ ζῆλον ἐνδείκνυνται μεγά-

λων ἐπαίνων καὶ ἀντιμισθιῶν παρά τε θεῷ καὶ ἀνθρώποις ἐπάξιοι κρίνονται, καὶ τὰ τοιαῦτα αὐτῶν ἐγχειρήματα καὶ σπουδάσματα, ὡς καθ' ὑπέρτερον λόγον θεοφιλῆ καὶ ψυχοσωτήρια τυγχάνοντα, προσκομιζόμενα καὶ ἐμφανιζόμενα κατὰ καιροὺς τῇ ἀντιλήψει καὶ δεφεντεύσει τῆς πατριαρχικῆς περιωπῆς καὶ μεγαλειότητος τὴν πρέπουσαν ἀπολαμβάνουσι σύστασιν καὶ ἀποδοχήν, καὶ γράμμασι πατριαρχικοῖς ἐπικυρούμενα καὶ βεβαιούμενα μόνιμον ἔχουσι τοῦ λοιποῦ καὶ ἀσφαλῆ τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν καὶ συντήρησιν.

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας, ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Πελοποννήσου, ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς κὺρ Γρηγόριος ὁ καὶ Σωτήρης κατὰ τὸ γένος ἐπικαλούμενος, ἐλθὼν ἤδη εἰς τὰ ὧδε σωματικῶς ἀνήγγειλε καὶ ἐδηλοποίησε τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ τῇ περὶ ἡμᾶς ἱερᾷ τῶν ἀρχιερέων συνόδῳ, ὅτι πρὸ χρόνων ἤδη τινῶν πρὸ τοῦ ἀρχιερατεῦσαι, ἔτι τῷ τοῦ πρεσβυτέρου σεμνυνόμενος ἀξιώματι, γενόμενος ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ Ἀθηνῶν καὶ ζήλῳ συσχεθεὶς θείῳ, προήρηται καὶ βεβούληται κοινόν τι ψυχικὸν ὄφελος τοῖς συμπατριώταις αὐτοῦ ἐξεργάσασθαι. Καὶ δὴ καταλαβὼν οἰκίαν τινὰ παλαιὰν κειμένην πλησίον τοῦ ναοῦ τῆς ὑπερευλογημένης δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου ἐπονομαζομένου Μεγάλη Παναγία, καὶ ταύτην πριάμενος ἐκ βάθρων τε καὶ θεμελίων ἀνεγείρας καὶ λαμπρῶς οἰκοδομήσας ἰδίοις ἀναλώμασι καὶ δαπάναις καὶ καλλιεργήσας αὐτήν, ἐπὶ τῷ εἶναι εὐρύχωρον ἀνάπαυσιν καὶ κατοικίαν ἱκανὴν διδασκάλων ἅμα καὶ μαθητῶν, σχολὴν ἀνέδειξε καὶ φροντιστήριον αὐτὴν ἑλληνικῶν ἅμα τε καὶ κοινῶν μαθημάτων, διορίσας καὶ διαταξάμενος παιδεύεσθαι καὶ διδάσκεσθαι ἐν αὐτῇ τούς τε εἰσαγωγικοὺς καὶ πρωτοπείρους τὰ τῆς κυκλοπαιδείας γράμματα καὶ ἑπομένως τοὺς προκεχωρηκότας καὶ ἐπίδοσιν λαβόντας γυμνάζεσθαι εἰς τὰ ἀξιώτερα μαθήματα καὶ καταρτίζεσθαι εὐφυῶς πρὸς πᾶσαν διδασκαλίαν καὶ λογικὴν μάθησιν· κατακοσμήσας τὴν αὐτὴν σχολὴν ἀναθήμασί τε καὶ ἀφιερώμασι διαφόρων βιβλίων τῶν τε θύραθεν Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἱερῶν διδασκάλων κατά τε τὴν ἑλλάδα φωνὴν καὶ λοιπὰς διαλέκτους, συντελούντων εἰς διαφόρους ἐπιστήμας καὶ λογικὰς ἕξεις καὶ συμποσουμένων ἁπάντων μικρῶν τε καὶ μεγάλων περίπου τὸν ἑξακοσιοστὸν ἀριθμόν, καθὼς φαίνονται ῥητῶς καταγεγραμμένα κἀν τῷ σῳζομένῳ καταλόγῳ αὐτῶν ἐν τῇ ῥηθείσῃ σχολῇ· προσηλώσας ἔτι σὺν αὐτοῖς καὶ μίαν ἱερὰν εἰκόνα τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου, ἔχουσαν τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἐπὶ σοὶ χαίρει, ἐξῃσκημένην εἰς κάλλος γραφῆς θαυμάσιον. Καὶ δὴ μετὰ τὸ διεκπεραῖναι καὶ ἀπαρτίσαι καλῶς τὸ θεάρεστον τοῦτο καὶ ἐπαινετὸν ἔργον τῆς εἰρημένης σχολῆς ἀφιέρωσε καὶ ἐπαφῆκεν αὐτὴν εἰς τὴν κοινότητα τῶν χριστιανῶν τῆς ῥηθείσης πολιτείας καὶ πατρίδος αὐτοῦ Ἀθηνῶν ἐπὶ τῷ εἶναι κοινὸν γυμναστήριον καὶ σπουδαστήριον παιδείας καὶ μαθήσεως διὰ προκοπὴν καὶ ὠφέλειαν τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ, διορίσας καὶ ἀποκαταστήσας ἐπιστατεῖν ἐν αὐτῇ καὶ εἶναι ἐπιτρόπους καὶ κυβερνήτας καὶ φύλακας καὶ προνοητὰς τοὺς κατὰ καιρὸν χρηματίζοντας ἐπιτρόπους τῆς πολιτείας ταύτης Ἀθηνῶν εἰς διοίκησιν τῶν κοινῶν καὶ πολιτικῶν αὐτῶν ὑποθέσεων· ἥντινα ἀφιέρωσιν προλαβὼν ἔκτοτε κατησφαλίσατο καὶ ἐβεβαίωσε διὰ χοτζετίου τῆς βασιλικῆς κρίσεως ἐπὶ τῷ διαφυλάττεσθαι καὶ διαμένειν ἀνεπηρέαστον ἀναπόσπαστόν τε καὶ ἀνεκποίητον παρὰ παντὸς προσώπου συγγενικοῦ τε καὶ ἀλλοτρίου εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα· τανῦν δὲ βουλόμενος ἐξ ὑπερπλέου ἀσφάλειαν ποιήσασθαι μείζονα καὶ τελεωτέραν τῇ ῥηθείσῃ σχολῇ, ἠξίωσε τὴν ἡμῶν μετριότητα κατοχυρῶσαι αὐτὴν καὶ διὰ γράμματος ἡμετέρου πατριαρχικοῦ συνοδικοῦ.

Ὅθεν τὴν αἴτησιν καὶ ἀξίωσιν τῆς αὐτοῦ ἱερότητος ὡς ἐπαινετὴν καὶ θεάρεστον καὶ ἀποδοχῆς ἐς τὰ μάλιστα ἀξίαν εὐμενῶς ἀποδεξάμενοι, ἄλλως τε καὶ περὶ πολλοῦ ποιούμενοι τὴν ἐκ τῆς ῥηθείσης σχολῆς ἐπιγινομένην ὠφέλειαν καὶ προκοπὴν τῶν ἐν αὐτῇ παιδευομένων κατὰ τὸ ἀπαραίτητον χρέος τῆς ἐκκλησιαστικῆς προνοίας καὶ ἐπισκέψεως, καθ' ἣν εἰώθαμεν τὰ πανταχόθεν προσκομιζόμενα θεοσεβῆ ἔργα καὶ φιλεργήματα τῶν φιλοθέων χριστιανῶν προνοίας ἀξιοῦν καὶ κηδεμονίας καὶ κρείττονι τῇ τῆς ἐκκλησίας δυνάμει κατοχυροῦν, γράφοντες διὰ τοῦ παρόντος ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ἡ διαληφθεῖσα τῶν Ἀθηνῶν σχολή, ἡ ὑπὸ τοῦ εἰρημένου ἱερωτάτου μητροπολίτου Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας καὶ συναδέλφου ἡμῶν κὺρ Γρηγορίου τοὐπίκλην Σωτήρη ἐκ βάθρων ἀνεγερθεῖσα καὶ κειμένη πλησίον τοῦ ναοῦ τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου, ἐπικεκλημένου Μεγάλη Παναγία, μετὰ πάσης τῆς περιοχῆς αὐτῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ οἰκημάτων καὶ μετὰ τῶν ἀφιερωθέντων καὶ προσηλωθέντων αὐτῇ βιβλίων ἁπάντων καὶ μετὰ τῆς ῥηθείσης εἰκόνος τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα εἴη καὶ λέγηται καὶ παρὰ πάντων γινώσκηται κοινὸν καὶ δημόσιον σχολεῖον καὶ φροντιστήριον ἀφιερωμένον τῇ κοινότητι τῶν χριστιανῶν τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ τῷ διδάσκεσθαι καὶ παιδεύεσθαι ἐν αὐτῇ τοὺς προσφοιτῶντας χάριν διδασκαλίας καὶ μαθήσεως νέους καὶ διατρίβειν καὶ οἰκεῖν ἐν αὐτῇ διδασκάλους ἅμα καὶ μαθητὰς κατὰ τὴν προγεγενημένην ἀφιέρωσιν καὶ προσήλωσιν καὶ τὸν διορισμὸν ὑπὸ τῆς αὐτοῦ ἱερότητος, ὥστε δηλαδὴ τοὺς κατὰ καιρὸν ἐκλεγομένους καὶ διοριζομένους ἐπιτρόπους τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηνῶν εἰς διοίκησιν τῶν κοινῶν αὐτῶν ὑποθέσεων αὐτοὺς τούτους εἶναι καὶ ἐπιτρόπους διοικητάς τε καὶ κυβερνήτας καὶ ἐφόρους καὶ κηδεμόνας καὶ τῆς ῥηθείσης σχολῆς, προνοουμένους καὶ ἐπιμελουμένους τῆς συστάσεως καὶ διαμονῆς φυλακῆς τε καὶ συντηρήσεως αὐτῆς, καὶ μηδένα πώποτε τολμᾶν ἐπιβάλλειν χεῖρα αὐτῇ πλεονεκτικῶς, ἢ μετακινῆσαι αὐτὴν ἀπὸ τοῦ εἶναι κοινὸν φροντιστήριον, ἢ θελῆσαι ἀντιποιηθῆναι αὐτῆς ἢ συγγενικῷ δικαίῳ ἢ οἱῳδήτινι ἄλλῳ λόγῳ καὶ τρόπῳ, ἢ τῶν ἐν αὐτῇ βιβλίων καὶ λοιπῶν πραγμάτων καὶ ἀφιερωμάτων τὸ παράπαν ἐφάψασθαι, ἀλλὰ μένειν ταῦτα πάντα ἀνεκποίητα καὶ ἀναφαίρετα ἐς τὸ παντελὲς παρὰ παντὸς προσώπου, μόνους δὲ τοὺς ἐν τῇ σχολῇ διατρίβοντας καὶ γυμναζομένους διδασκάλους ἅμα καὶ μαθητὰς ἔχειν τὴν χρῆσιν καὶ ἀνάγνωσιν τῶν εἰρημένων βιβλίων, φυλαττομένων ἀκριβῶς ὑπὸ τῶν εἰρημένων κοινῶν ἐπιτρόπων. Ὅς δ' ἄν τις ὀψέποτε βουληθῇ ἢ τὴν σχολὴν ταύτην ἀνατρέψαι καὶ μετακινῆσαι καὶ ἰδιοποιηθῆναι, ἢ τῶν ἐν αὐτῇ πραγμάτων καὶ βιβλίων καὶ ἀφιερωμάτων ἁρπάσαι καὶ νοσφίσασθαι καὶ ἀπαλλοτριῶσαι αὐτῆς πολὺ ἢ ὀλίγον τι καὶ βλάβην ἠντιναοῦν προξενῆσαι τῷ εἰς κοινὴν τοῦ γένους ὠφέλειαν συγκροτηθέντι τούτῳ φροντιστηρίῳ, ἀπεναντίας φερόμενος τοῖς ἐν τῷ παρόντι συνοδικῶς ἀποφανθεῖσιν, ὁ τοιοῦτος, ὁποίας ἂν εἴη τάξεως καὶ βαθμοῦ, ἀφωρισμένος εἴη παρὰ τῆς μακαρίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδιαιρέτου τριάδος, τοῦ ἑνὸς τῇ φύσει μόνου θεοῦ, καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι καὶ πάσαις ταῖς πατρικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ὑπόδικος καὶ ἔνοχος τοῦ πυρὸς τῆς γεέννης. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν καὶ διηνεκῆ καὶ μόνιμον ἀσφάλειαν καὶ παράστασιν τῆς γενομένης ἀφιερώσεως τῆς ῥηθείσης σχολῆς τῇ πολιτείᾳ Ἀθηνῶν κατὰ τὸν ἀνωτέρω διορισμὸν ἀπελύθη καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν συνοδικὸν σιγιλλιῶδες ἐν μεμβράναις γράμμα καὶ ἐπεδόθη τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Μονεμβασίας καὶ συναδέλφῳ ἡμῶν κὺρ Γρηγορίῳ.

Ἐν ἔτει ,αψκη'-ῳ, ἐν μηνὶ φευρουαρίῳ.

SYNODUS DIOECESANA SECUSIENSIS

1728 octobris 19-20.

Synodus dioecesana abbatiae S. Justi de Secusia, A nullius dioecesis, in Italia, celebrata diebus 19 et 20 mensis octobris anni 1728, sub Victorio Amedeo Blandrata, abbate Secusiensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Synodus dioecesana inclitae abbatiae S. Justi de Secusia, nullius dioecesis, apostolicae sedi immediate subjectae, ab illustriss. & reverendiss. domino Victorio Amedeo Blandrata ex comitibus sancti Georgii, sacrae regiae majestatis Sardiniarum eleemosinario, Dei et apostolicae sedis gratia abbate seu perpetuo commendatario dictae abbatiae sancti Justi, celebrata in ecclesia abbatiali sancti Justi Secusiae, diebus 19, 20 octobris 1728. In regia Taurinensi academia, apud Joannem-Baptistam Chais, typographum & bibliopolam s. s. r. m. excellentissimorum magistratuum, regiaeque universitatis.

In-4°, 92 p. — (Torino, Bibl. naz.; Torino, seminario; Vercelli, Agnesiana).

Pag. 51-88, appendix documentorum ad hanc synodum attinentium.

SYNODUS DIOECESANA BOSENSIS

1729 januarii 10.

Synodus dioecesana Bosensis in Hispania, cele- B brata die 10 mensis januarii anni 1729, sub Nicolao Cany, episcopo Bosensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Constitvciones synodales del obispado de Bosa, dispvestas y ordenadas por el illvstrissimo y reverendissimo señor don fray Nicolas Cany, obispo de Bosa, en la synodo, qve celebrò en sv santa iglesia cathedral de Bosa, a los 10 del mes de henero del año 1729. Caller, en la imprenta de Santo Domingo, por fray Domingo Muscas. Superiorum permissu.

Sine anno [1729]. In-fol., 1 f. - 309 p. — (Torino, Bibl. naz.).

Pag. 306-9, catalogus episcoporum Bosensium.

SYNODUS DIOECESANA TAURINENSIS I

1729 maii 1-3.

Synodus dioecesana Taurinensis I in Italia, celebrata diebus 1, 2 et 3 mensis maii anni 1729, sub Francisco Arboreo Gattinara, archiepiscopo Taurinensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Decreta condita in prima dioecesana synodo, ab illust^mo^ et reverend^mo^ domino d. Francisco Arboreo Gattinara, Taurinensi archiepiscopo, diebus 1, 2, 3 mensis maii anni 1729. *[Insigne.]* Taurini, MDCCXXIX, typis Petri Joseph Zappatae, impressoris archiep. Superiorum permissu.

In-4°, 2 f. - 115 p. — (Milano, Ambrosiana; C Torino, Bibl. naz.; Torino, seminario; Vercelli, Agnesiana; Vercelli, civica).

SYNODUS DIOECESANA BOBIENSIS I

1729 maii 11.

Synodus dioecesana Bobiensis I in Italia, celebrata die 11 mensis maii anni 1729, sub Carolo Cornaccioli, episcopo Bobiensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Synodus dioecesana Bobii, ab ill^mo^ et rev^mo^ d. d. fr. Carolo Cornaccioli, ordinis Carmelitarum, sanctae ecclesiae Bobiensis episcopo et comite, primo habita. Mediolani, MDCCXXIX, ex typographia Petri Antonii Frigerii, alumni Petri Francisci Navae. *[Pag. 133, alter titulus:]* Appendix ad synodum Bobiensem, habitam ab ill^mo^ et rev^mo^ D domino d. fr. Carolo Cornaccioli, ordinis Carmelitarum, episcopo, anno 1729, mense maji.

In-4°, 9 f. - 314 p. - 1 f., cum fronte. — (Milano, Ambrosiana).

Pag. 309-10, catalogus episcoporum Bobiensium.

Super data hujus synodi confer:

Synodus dioecesana Bobiensis XVI, quam illustrissimus et reverendissimus d. d. Gaspar Lancellottus Biragus, Dei & apostolicae sanctae sedis gratia episcopus Bobiensis et comes, celebrabat anno Domini MDCCLVII, diebus IV, V & VI mensis maji, in sua cathedrali ecclesia, sanctissimo domino nostro Benedicto XIV, pontifice maximo, feliciter regnante. *[Insigne.]* Mediolani, MDCCLVIII, in regia curia. Superiorum facultate.

In-4°, 8 f. - 127 p. — (Milano, Ambrosiana).

Fol. v: „1729, undecima mensis maji, frater Carolus Carnaccioli, ordinis Carmelitarum exgeneralis, episcopus Bobiensis & comes, celebravit decimamtertiam synodum, quae typis Petri Antonii Frigerii extat impressa Mediolani.“

SYNODUS DIOECESANA AQUENSIS

1729 junii 12.

Synodus dioecesana Aquensis in Italia, celebrata die 12 mensis junii anni 1729, sub Joanne Baptista Rotario, episcopo Aquensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Constitutiones editae in dioecesana synodo Aquis habita ab illustrissimo, excellentissimo & reverendissimo d. d. Joanne Baptista Rotario, episc. et comite Aquensi, ac s. R. i principe, die duodecima junii millesimo septingentesimo vigesimo nono. *[Insigne.]* Astae, ex typographia Antonii Mariae Tuchays de Zangrandis, impress. mensae episc. Aquensis. Superiorum permissu.

Sine anno [1729]. In-8°, 2 f. - 96 p. — (Milano, Ambrosiana; Vercelli, Agnesiana).

HIEROSOLYMITANA SYNODUS

a qua nosocomium in sancta civitate instituitur (1729 mense septembri).

Nicolaus Caraioannes, vir inter Graecos Venetiis degentes clarissimus, cum Chrysanthum Hierosolymitanum arcta familiaritate complecteretur, in aedibus Sancti Sepulcri apud Hierosolymam instituere voluit valetudinarium, monachis viatoribusque aegrotis curandis idoneum, collatis in hunc finem *grossis* quinque millia. Quam donationem gratissimam habens Chrysanthus patriarcha, nosocomium institui iussit ἐν τῷ ἱερῷ μοναστηρίῳ ἐντὸς τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ τῷ τιμωμένῳ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, cui praeesse voluit hegumenum, adiutores vero eiusdem hieromonachum, aedituum, ianitorem, ac moniales duas, quae infirmos in his locis curarent, laborum mercede unicuique constituta ac propositis decem regulis, ut valetudinarium languentibus bene ordinatum praeberetur. Commemorationes etiam quinque singulis annis peragendas a patribus Sancti Sepulcri instituit ad perpetuam tanti beneficii memoriam. Quae omnia sua auctoritate comprobarunt praefecti τοῦ παναγίου τάφου, coacta Hierosolymis synodo, anno MDCCXXIX, mense septembri. Acta his verbis exordiuntur: Τὰ κατὰ θεῖον σκοπὸν τοῖς εὐσεβέσι φιλεργούμενα καλά τε πάντως ἐστὶ καὶ ἐπαινετὰ καὶ θεόθεν τὴν ἀντιμισθίαν τούτοις ἐπιμνηστεύεται. Nomina vero subscripta haec sunt: ὁ Πέτρας τρίτης Παλαιστίνης Θεοφάνης, — ὁ Θαβωρίου ὄρους Λεόντιος, — ὁ ἐπίτροπος τοῦ μακαριωτάτου Καισάριος μοναχός, — ὁ πρωτοσύγκελλος τοῦ ἁγίου τάφου Βαρνάβας, — ὁ τοῦ ἁγίου τάφου πρωτοσύγκελλος Διονύσιος, — ὁ πνευματικὸς Ἱερεμίας, — ὁ πρωτοσύγκελλος Σεραφείμ, — ὁ πρωτοσύγκελλος Νεόφυτος, — ὁ προηγούμενος καὶ πνευματικὸς Χριστόδουλος, — ὁ πρώην Ηλαταρέστων Σωφρόνιος ἱερομόναχος, — ὁ σκευοφύλαξ τοῦ ἁγίου τάφου Δαβίδ, — ὁ προηγούμενος Παρθένιος, — ὁ δραγουμάνος Ἰγνάτιος, — ὁ φύλαξ τοῦ πατριαρχικοῦ κελλίου Γεννάδιος.

Scriptum e codice διαφόρων ἐπισήμων ἐγγράφων, fol. 64-67, depromptum edidit A. Papadopulus-Kerameus, Ἀνάλεκτα ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας, t. II (Petropoli, 1894), p. 327-335.

SYNODUS ACHRIDENSIS

1730 ianuarii 19.

Cum Païsius, Prespae episcopus, morbo debitum naturae reddidisset, antistites provinciae Achridenae, iubente archiepiscopo Ioasaph, in metropolitanum Sanctae Sophiae templum convenere, alterum episcopum in Païsii locum subrogaturi. Datis suffragiis, episcopus creatus est Theodosius, Castoriae protosyncellus, cui mox regenda commissa est sedes Prespana, anno 1730, mensis ianuarii die 19. En antistitum, qui synodo intervenere, subscripta nomina: Ἰωάσαφ ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς α' Ἰουστινιανῆς Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας, — ὁ Καστορίας Χρύσανθος ὁ καὶ πρωτόθρονος καὶ ὑπέρτιμος, — ὁ Πελαγωνίας Ἰωσήφ, — ὁ Βελεγράδων Νικηφόρος, — ὁ Τιβεριουπόλεως Καλλίνικος, — ὁ Γκόρας καὶ Μόκρας Θεοδόσιος, — ὁ Δεβρῶν Νικηφόρος.

Ed. Henricus Gelzer, *Der Patriarchat von Achrida. Geschichte und Urkunden,* Lipsiae, 1902, p. 98.

HIEROSOLYMITANA SYNODUS

1730 martii 12.

Chrysanthus, patriarcha Hierosolymitanus, ut cognovit Malachiam, metropolitanum Bethleem, vita excessisse, totius Palestinae episcopos iussit una convenire ad novum antistitem viduae ecclesiae praeficiendum. Qui coetu inito ac latis suffragiis, Ambrosium confessarium elegerunt qui Malachiae sedem occuparet. Acta est illa synodus anno 1730, die 12 mensis martii. Episcoporum nomina haec sunt: ὁ Πέτρας Θεοφάνης, — ὁ Πτολεμαΐδος Λαυρέντιος, — ὁ Θαβωρίου ὄρους Λεόντιος.

Electionis libellum e vetusto codice synodali p. 193 exscriptum edidit A. Papadopulus-Kerameus, Ἀνάλεκτα ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας, t. IV (Petropoli, 1897), p. 60-61.

SYNODUS DIOECESANA CASALENSIS I

1732 junii 22-4.

Synodus dioecesana Casalensis I in Italia, celebrata diebus 22, 23 et 24 mensis junii anni 1732, sub Petro Hieronymo Caravadossi, episcopo Casalensi.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Concilium dioecesanum Casalense, primo habitum ab illustrissimo et reverendissimo dd. fr. Petro Hieronymo Caravadossi, ordinis Praedicatorum, episcopo et comite &c., diebus 22, 23 & 24 junii 1732. *[Insigne.]* Casali, ex typographia Jo. Ludovici Maffej-Prielli, impress. episcop. Superiorum permissu. *[In fine II partis:]* In Torino, nella stamperia di Gianfrancesco Mairesse, all' insegna di Santa Teresa.

Sine anno [1732]. In-4°, 2 partes, 5 f. - 183 p., 1 f. - 174 p. (appendix documentorum) - 1 f. — (Milano, Ambrosiana; Novara, seminario; Torino, Bibl. naz.; Torino, seminario; Vercelli, civica).

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

a qua Païsius patriarcha sede sua deiicitur (1732 mense septembri).

Supra quidem paucis narratum est, col. 965-966, Païsium patriarcham, qui anno 1726 Hieremiam a patriarchatu depulerat, ab adversario et ipsum depulsum fuisse anno 1732, mense septembri, ut ex quibusdam temporum rerumque indiciis colligere est. Immo Critias magnus ecclesiarcha, qui prius exauctorationis libellum verbis severissimis in Hieremiam conscripserat, postea in Païsium eadem animi sinceritate eundem libellum repetiit, paucis immutatis, ut aequus bonusque lector ipse deprehendet, si libellum utrumque inter se conferre velit. Prior iam sub anno 1726 editus est; se-

quitur posterior, mancus quidem, sed in codice τοῦ Κριτίου, p. 116-118, ex quo illum eruimus, integrior non habetur.

Καθαίρεσις τοῦ Παΐσίου μετὰ τὴν δευτέραν πατριαρχείαν τοῦ Ἱερεμίου, σχεδιασθεῖσα μὲν διὰ τὴν ἐπαγομένην βίαν, οὐ μὴν δὲ εἰς ἔκβασιν ἐλθοῦσα, ἀλλὰ παραυτίκα ἐμποδισθεῖσα.

Τὸ τῆς ἐξουσίας καὶ ἀρχῆς μέγεθος, καὶ μάλιστα τῆς ἀνωτάτω πασῶν καὶ ἐκκλησιαστικῆς, ἀπαιτεῖ πάντως καὶ φρονήματος μέγεθος, μεγαλοφυΐαν τε καὶ μεγαλόνοιαν ὄντως ἐπιζητεῖ καὶ ἀρετῶν καταλλήλων συνδρομῇ συγκροτεῖται καὶ ἠθῶν συνίσταται κοσμιότητι· ἐπειδὴ γὰρ ὑπερέχειν ὀφείλει ὁ ἄρχων τῶν ἀρχομένων τῷ λόγῳ τοῦ ἀξιώματος, ἐφ' ᾧ κατὰ τὴν θεολόγον φωνὴν[1]) τῷ περιόντι τῆς ἀρετῆς δυνηθῇ ἑλκύσαι τοὺς πολλοὺς εἰς τὸ μέτριον, καὶ λόγον ἐπέχει κεφαλῆς πρὸς τὸ ἐπίλοιπον σῶμα τῆς ἐκκλησίας, καὶ χῶρον τὸν ἀνωτάτω κεκλήρωται ἀφ' ὑψηλοῦ καὶ τῆς ἄκρας περιωπῆς καθεζόμενος, ὀφείλει καταλάμπειν τὰ πέριξ τῇ τῶν ἰδίων ἀρετῶν περιουσίᾳ καὶ προκεῖσθαι παράδειγμα λαμπρὸν βίου ἐνθέου καὶ θεοφιλῶν πράξεων τοῖς εἰς αὐτὸν ἀφορῶσι· διὸ καὶ τὸν λύχνον ἐπὶ τῆς λυχνίας[2]) ἡ δεσποτικὴ φωνὴ τίθεσθαι παρεγγυᾶται, τὴν ἐνάργειαν καὶ φανέρωσιν τῶν ἐπαινετῶν πράξεων ἐπὶ τῶν προεστᾶναι λαχόντων διὰ τοῦ λόγου ἐνσημαινομένη. Ἄλλως γὰρ τῆς τοιαύτης ἀρχῆς μὴ καταλλήλῳ βίῳ καὶ φρονήματι συγκροτουμένης οὐδὲ τὸν ἄξιον καὶ ἐφαρμόζοντα προστάτην πλουτούσης, ἔρρει πάντα τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ εἰς ἀναρχίαν μᾶλλον προτρέπεται καὶ ὡς ἐν νυκτομαχίᾳ καὶ ζάλῃ ἀνωμαλία πολλὴ καὶ ἀταξία καταλαμβάνει τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν, τῆς ἱερᾶς καὶ παγκοσμίου ὁλκάδος κυμαινομένης ἐν σάλῳ καὶ τρικυμίᾳ πολλῇ, ἐν μετεώρῳ σαλευούσης τῇ τῆς ἔμφρονος πηδαλιουχίας στερήσει καὶ τὸν ἄξιον κυβερνήτην πανταχόθεν ἐπιζητούσης καὶ ὅσον ὅπου ἀπεκδεχομένης τὸν ἔσχατον κίνδυνον καὶ ναυάγιον. Ταύτῃ τοι καὶ δικαίως κατακρίνονται καὶ μέμψεως οὐ τῆς τυχούσης ἐπάξιοι γίνονται ὅσοι φύσεως ἀδρανοῦς τυχόντες καὶ μικρὰ καὶ ἀγενῆ φρονήματα ἔχοντες καὶ μεγαλοφυῶν καὶ γενναίων καὶ τῳόντι ἡρωϊκῶν προτερημάτων στερούμενοι, μεγάλοις πράγμασιν ἐπιβάλλουσι καὶ ἀξιωμάτων ἀναδέχονται μεγέθη καὶ τοῖς ὑπὲρ δύναμιν τάξιν τε καὶ ἀξίαν τὴν ἑαυτῶν ἐγχειροῦσι· τοῖς γὰρ οἴκοθεν ἐλαττώμασι καθυβρίζουσι τὸ ἀξίωμα, καὶ μὴ ἐφησυχάσαντες τῇ ἰδίᾳ τάξει, ἀλλὰ φρονηματισθέντες καὶ φυσιωθέντες σατανικαῖς ἐπηρείαις εἰς τὰ ὑπὲρ τὴν ἑαυτῶν δύναμιν καὶ δοξοκοπίας λογισμῷ καὶ φιλαρχίας κενῷ φρυάγματι τῆς ἰδίας ἐπιλαθόμενοι καταστάσεως, οὐ μόνον τὴν ἣν ἐφαντάσθησαν μείζω ἀρχὴν περιβαλέσθαι κατασχεῖν καὶ οἰκονομῆσαι οὐκ ἴσχυσαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἣν εἶχον πρότερον προσαπώλεσαν, καὶ ἐγένετο αὐτοῖς ἡ ἐπιθυμία τοῦ πλείονος ἀποτυχία μὲν καὶ ἔκπτωσις τῶν ἀνὰ χεῖρας καὶ στέρησις τοῦ παντός, ὕβρις δὲ καὶ ἀτιμία τοῦ ἀξιώματος καὶ πολλῶν εἰς τὸ κοινὸν αἰτία κακῶν.

Τί δὲ βούλεται ἡμῖν τὰ τοῦ λόγου προκύλια; ἢ δῆλον ὅτι τοιοῦτος ὤφθη ἐν τοῖς παροῦσι καιροῖς καὶ ὁ κατὰ παραχώρησιν θεοῦ φθάσας πατριαρχεῦσαι Παΐσιος, ὅστις ἐν συναισθήσει τῆς ἰδίας φύσεως καὶ καταστάσεως μὴ ἐλθὼν οὐδὲ ὁποῖος ἦν τὴν ἀρχὴν διανοηθείς, ἀλλὰ τῇ τῆς τύχης εὐμενείᾳ φυσιωθεὶς καὶ τῇ ἀθρόον καὶ παρ' ἐλπίδα τῆς ἱεραρχίας ἀξίᾳ εἰς ἐπίσημον καὶ ἔγκριτον θρόνον τῆς Νικομηδέων μητροπόλεως ὑψοῖ τὴν διάνοιαν, μετεωρήσας οὐκ ἠρκέσθη τῷ τοσούτῳ μεγέθει τοῦ ἀξιώματος, πᾶσαν αὐτοῦ ὑπερβαίνοντος ἀξίαν τε καὶ κατάστασιν, οὔτε ἐφησυχάσας ἠνέσχετο τῷ περιόντι τῆς τιμῆς τῷ χορῷ τῶν ἐγκρίτων ἀρχιερέων συναριθμούμενος, καὶ πάσης φιλανθρωπίας καὶ χάριτος καὶ εὐεργεσίας παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἀξιούμενος, ἀλλὰ τῷ κόρῳ τῆς τιμῆς μεθυσθεὶς καὶ τοῖς εὐτυχήμασιν ὑποκλαπεὶς τὴν διάνοιαν, εἰς ἀλλόκοτον ἐξηνέχθη φαντασίαν, καὶ ἀχαριστίαν νοσήσας, τὰ τῆς ἐπιβουλῆς ἐξαρτύει καὶ σκευωρεῖ καθ' ἡμῶν τε καὶ τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, καὶ καιροῦ ἐπιτηδείου δραξάμενος, ἐπειδὰν ὁ καθ' ἡμῶν ἄρης δεινῶς ἐνέπνει καὶ ἐδραματουργοῦντο τὰ κάκιστα, ἐπειδὰν οἱ τὸν λάκκον ωρύσσοντες ἐνέπεσον εἰς αὐτὸν καὶ δεδώκασι ταπίχειρα τῆς δραματουργίας, ἀποπληξίᾳ ἑλεεινεῖ τὸ ζῆν καταστρέψαντες[1]), τότε ὁ καλὸς οὗτος Παΐσιος διαδέχεται τὴν ἐπιβουλὴν καὶ ἀναπληροῖ τὸ ἐκείνων ὑστέρημα καὶ λάθρᾳ τῇ καθ' ἡμᾶς ἐπιθέσει ἐπιχειρεῖ καὶ ἁρπάζειν τὸν πατριαρχικὸν θρόνον καὶ εἰς ὑπερόριον φυγὴν τῆς πανερήμου ἐσχατιᾶς τοῦ Σινᾶ ἡμᾶς τοὺς οὐδὲν ἠδικηκότας, ἀλλὰ τὰ μέγιστα αὐτὸν εὐεργετηκότας, σκαιῶς ἀπανθρώπως ἀποπέμπεται, οὔτε φιλίαν αἰδεσθεὶς οὔτε τὰς προηγησαμένας εἰς αὐτὸν χάριτας αἰσχυνθείς, οὐ γῆρας δυσωπηθείς, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἐπικάμψαι ψυχὴν δυναμένων ἐπὶ νοῦν θέμενος, ἀλλ' ὥσπερ τις πολέμιος καὶ ἄσπονδος ἐχθρὸς τῇ καθ' ἡμᾶς ἐνετρύφα κακουχίᾳ τε καὶ ταλαιπωρίᾳ, θεῶν ὅπιν, τὸ τοῦ λόγου, τὸ παράπαν οὐκ ἀντελεγόμενος.

Καὶ τοιαῦτα μὲν αὐτοῦ τὰ καθ' ἡμῶν νεανιεύματα, ἐσχάτης ἀπανθρωπίας καὶ ἀσεβείας γέμοντα· τὰ δὲ κατὰ τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας ὁποῖα καὶ ποταπά; ἢ δῆλον ὅτι ἐξ ὄνυχος ὁ λέων κατὰ τὴν παροιμίαν καὶ οὐ ἡ ἀρχὴ ἀδόκιμος καὶ τὸ πᾶν ἀβέβαιον. Ἔρωτι γὰρ φιλαρχίας καθάπαξ ἁλοὺς καὶ τῷ τῆς φιλαργυρίας πάθει δεινῶς κατεχόμενος, οὐ μόνον τοῖς πρώτοις δαπανήμασιν, ὅτε τῆς πατριαρχείας ἐδράξατο, ἀλλὰ καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα οὕτω τὸ κοινὸν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας χρεῶν ἀμετρίᾳ κατεβάρυνε καὶ ἐπεφόρτισεν, ὡς μηδὲ ἐλπίδα ὑπολειφθῆναι τοῦ λοιποῦ ἀνακλήσεως ἠστινοσοῦν· καὶ ταῦτα τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐν ὅλῳ τῷ προηγησαμένῳ διαστήματι τῆς ἡμετέρας πατριαρχείας θείᾳ συνάρσει διὰ πολλῆς προσπαθήσεως καὶ καλῆς οἰκονομίας ὑφελομένης τὰ χρέη καὶ εἰς βραχεῖάν τινα ποσότητα ἀριθμοῦ ὑποβιβασαμένης αὐτὰ καὶ ἐν καλῇ καταστάσει καὶ ἀστενοχωρήτῳ κυβερνήσει καταλιπούσης· ἐξ οὗ δὲ ἡ καθ' ἡμᾶς ἐπήρεια ἐδραματουργήθη, εἰς τοὐναντίον τὰ τῆς ἐκκλησίας ἐξώκειλε καὶ λαίλαπες καὶ πρηστῆρες πανταχόθεν τὸ κοινὸν κατελάμβανον, δαπανημάτων ἀμετρία, χρεῶν ἐπιφορτισμός, ἐρημία προστάτου δεφενδεύσει προθυμουμένου, ἀναρχία τε καὶ ἀκαταστασία πολλὴ καὶ κακῶν ἀλλεπαλλήλων σωρός· ὁ γὰρ τὴν ἀρχὴν ἁρπάσας καὶ βίαν καταδραμὼν μισθωτοῦ δίκην, ἀλλ' οὐ ποιμένος, τὴν ἐκκλησίαν ἐπραγματεύετο, φιλαυτίᾳ νικώμενος καὶ ῥᾳθυμίᾳ ἐκλυόμενος, οὐ τοῦ κοινοῦ προνοῶν οὐδὲ τὴν ψυχὴν εὐαγγελικῶς ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου θέμενος, ἀλλὰ τὸ καθ' ἑαυτὸν διώκων καὶ τὸ ἀνενόχλητον καὶ φιλοκερδὲς ἐκ παντὸς τρόπου μυώμενος, μαλθακὸς τὴν γνώμην, ψοφοδεὴς τὴν ψυχὴν καὶ ταῖς ἐκ πυέλου ἀστραπαῖς, τὸ τοῦ λόγου, ἐκταρασσόμενος, οὔτε ἀνδρικὸν καὶ γενναῖον φρόνημα ἔχων, οὔτε πατριαρχικῇ ἀξίᾳ καὶ μεγαλειότητι κατάλληλον ἦθος ἐπιδεικνύμενος, ἀλλὰ παιδικήν τινα καὶ μικροπρεπῆ ἀστάθμητόν τε καὶ εὐρίπιστον προφαίνων ἐν πᾶσι κατάστασιν διὰ τὸ φύσει ἀνελεύθερον καὶ ἀγενὲς καὶ μικρόψυχον καὶ τὴν ἐσχάτην φειδωλίαν καὶ περὶ τὰ μέτρια τῶν δαπανημάτων· φειδόμενος γὰρ ἄκρως τῶν οἰκείων, τῆς τοῦ κοινοῦ φθορᾶς καὶ βλάβης ἐγίνετο αἴτιος, καὶ τὸ τῆς πατριαρχικῆς ἀξίας ὕψος καὶ μέγεθος καὶ τὸ ἐφαρμόζον αὐτῇ ἐμβριθὲς καὶ σεμνὸν καὶ γενναῖον καὶ τῳόντι ἡρωϊκὸν καὶ ὑπέροχον τοῦ ἤθους κατάστημα διέφθειρε πάντῃ καὶ εὐκαταφρόνητον ἔδειξεν,

[1]) Greg. Nazian., *Orat. II Apologetica*, § 15.

[2]) Matth. V, 15.

[1]) Alludit ad Callinicum Heracleensem, qui cum die 19 novembris 1726, praeter spem patriarcha renuntiatus esset, tanta ex inopinato laetitia actus est, ut repente vita excederet.

ὡς ἀληθεύειν ἐπ' αὐτὸν τὴν προφητικὴν ἐκείνην A φθαρμένον τῆς τοιαύτης καταστάσεως αὐτοῦ ἀναμαἀραν[1])· Οὐαί σοι πόλις ἧς ὁ βασιλεύς σου νεώτερος. Δι' ὧν ἁπάντων κακουργημάτων αὐτοῦ εἰς τὸν πυθμένα τῆς ἀκυβερνησίας καταντῆσαι τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν παραίτιος γέγονε, καὶ μονονουχὶ πυρίκαυστον τό γε εἰς αὐτὸν ἦκον αὐτὴν ἀπεφήνατο καὶ ἀπηνθράκωσε τέλεον, ἀδελφὰ καὶ οἰκεῖα τῇ φύσει καὶ προαιρέσει κακὰ πραγματευσάμενος. Ὅθεν καὶ ἡ κραταιὰ βασιλεία καὶ οἱ πολυχρονημένοι αὐθένται καὶ ἐξουσιασταὶ ἡμῶν τὸ διε-

[1]) Eccl. X, 16.

θόντες καὶ τὸ πρὸς τὴν κυβέρνησιν τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἀπρόσφορον, δικαίως αὐτὸν ἐξώσαντες, εἰς ὑπερόριον φυγὴν κατεδίκασαν.

Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς δίκαιον ἔγνωμεν, ἀνθ' ὧν τε εἰς ἡμᾶς ἐμπεπαρώνηκεν ἀγνομόνως καὶ κατέδραμεν ἀδίκως καὶ ἐπιβεβούλευκεν ὑπούλως, καὶ ἀντὶ τῆς ἧς ἐγένετο αἴτιος ἐσχάτης φθορᾶς καὶ βλάβης κατὰ τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, τῇ ἐσχάτῃ καθυποβαλεῖν αὐτὸν ἐκκλησιαστικῇ παιδείᾳ... Καὶ τὰ ἑξῆς τῆς καθαιρέσεως.

Σύνθεσις Κριτίου.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1733 mense aprili.

Lectores optimi, si ea secum recolant, quae veteri proverbio dicuntur, fortunam sibi quemque facere, minori se admirationi dabunt, cum comprehendent, Hieremiam patriarcham, qui patriarchas sede sua non semel amoverat, eorum locum occupaturus, tandem et ipsum iterum fuisse depulsum. Quae altera exauctoratio contigit anno 1733, initio mensis aprilis, ut supra col. 967-969 dictum est. Ibidem publici iuris fecimus potiorem partem sententiae synodalis, qua Seraphim Nicomediensis in locum Hieremiae summus antistes renuntiatus est. Data est illa sententia mense aprili anni 1733. Ad idem sane tempus referendae sunt encyclicae litterae a synodo ad ubivis terrarum christianos transmissae ad novam patriarchae mutationem notam faciendam. Eas pro more composuit Critias magnus ecclesiarcha, teste eiusdem filio, qui prius quam litteras illas in suo codice exscriberet, hanc notam apposuit: Τοῦ διδασκάλου Κριτίου τοῦ πατρός μου. Easdem subiicimus e codice Critiano, p. 98-100, depromptas:

Μετὰ τὴν δευτέραν ἔξωσιν τοῦ κὺρ Ἱερεμίου ἀσθενείᾳ σωματικῇ καὶ σχεδὸν ἀναισθησίᾳ πάσχοντος, πατριαρχεύσαντος τοῦ μακαρίτου Σεραφείμ, ἐγράφη τὸ παρὸν πρὸς φανέρωσιν τοῦ πράγματος καὶ νουθεσίαν τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν.

Ὁ φύσει ὑπεράγαθος καὶ πολυέλεος θεός, ὁποῦ διὰ τὴν ἄπειρον αὐτοῦ ἀγαθότητα καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν καὶ τὸν ἔκαμε μέτοχον καὶ κοινωνὸν τῆς ἑαυτοῦ δόξης καὶ τρυφῆς, καὶ πάλιν διὰ τὴν παράβασιν ἐκπεσόντα τῆς θείας δόξης διὰ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας ἀναλαβὼν καὶ ἀναπλάσας καὶ εἰς τὸ πρῶτον κάλλος ἐπαναγαγών, δὲν ἔπαυσε πώποτε ἀπὸ τὸ νὰ ἐκχέῃ πλουσίως τὸ τῆς ἰδίας ἀγαθότητος ἄπειρον αὐτοῦ ἔλεος καὶ νὰ ἐπιδεικνύηται τοὺς θησαυροὺς τῆς θείας του προνοίας καὶ κηδεμονίας εἰς τὸ γένος τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν καὶ εἰς τὴν ἁγίαν του ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν τῷ ἰδίῳ ἐξηγόρασεν αἵματι. Καὶ ἀγκαλὰ καμμίαν φορὰν ἡ ἀγαθότης του προνοητικῶς καὶ κηδεμονικῶς τὸ συμφέρον καὶ ὠφέλιμον ἡμῶν πραγματευομένη, παραχωρεῖ καὶ ἀφίνει νὰ περιπίπτωμεν εἰς πειρασμοὺς καὶ νὰ δοκιμάζωμεν πολλῶν ἐναντίων καὶ λυπηρῶν περιστάσεων ἐπαγωγάς τε καὶ προσβολάς, ὡσὰν ὁποῦ ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι ἀγώνων καὶ παλαισμάτων καιρός, καὶ ἔπεται ἀναγκαίως εἰς ἡμᾶς ὁποῦ ἀθλοῦμεν καὶ ἀγωνιζόμεθα νὰ ὑπομένωμεν καὶ τοιούτους πνευματικοὺς πόνους καὶ θλίψεις καὶ ἐνοχλήσεις καὶ νὰ γενῶμεν ἄξιοι καὶ τῶν παρὰ θεοῦ ἑτοιμαζομένων βραβείων, ἐπειδὴ καὶ κατὰ τὸν ἀπόστολον ὁποῦ λέγει· Οὐδεὶς ἀθλητὴς στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ, καὶ ἀλλαχοῦ· Καὶ πάντες δὲ οἱ βουλόμενοι ἐν Χριστῷ ζῆν διωχθήσονται· ὅμως πάλιν ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος φειδόμενος τῆς ἀσθενείας ἡμῶν ὡς ποιητὴς καὶ δημιουργός, δὲν μᾶς ἀφίνει νὰ βασανιζώμεθα ἐπὶ B πολὺ εἰς τὰ δεινά, ἀλλὰ γενόμενος ἵλεως, ἀντιλαμβάνεται τοῦ ἰδίου πλάσματος καὶ ἐπακούει τῶν εὐχῶν καὶ δεήσεων· Καιρῷ γὰρ δεκτῷ, λέγει ἡ γραφή, ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι. Ὅθεν καὶ ὁ μακάριος ἀπόστολος τὴν τοιαύτην τοῦ θεοῦ εὐσπλαγχνίαν δοξάζωντας λέγει· Εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὁ μὴ ἐῶν ἡμᾶς κακουχεῖσθαι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα.

Τίς δὲ ὁ τοῦ προοιμίου σκοπός; Γινώσκετε καλῶς ὅλοι σας, εὐλογημένοι χριστιανοί, ὅτι πρὸ ὀλίγου ἤδη καιροῦ πόσα κακὰ ἀλλεπάλληλα καὶ πόσαι ταραχαὶ καὶ καταδρομαὶ ἐπροξενήθησαν κατὰ τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, τῆς κοινῆς μητρὸς τῶν ἁπανταχοῦ ὀρθοδόξων, καὶ κατὰ τοῦ ἁγιωτάτου τούτου πατριαρχικοῦ καὶ ἀποστολικοῦ καὶ οἰκουμενικοῦ θρόνου ἐξ ἐπηρείας τοῦ μισοκάλου καὶ χαιρεκάκου ἐχθροῦ καὶ πονηροῦ διαβόλου, ὁ ὁποῖος φθονῶντας τὴν εἰρηνικὴν κατάστασιν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας C δὲν ἔλειψε πώποτε ἀπὸ τὸ νὰ κινῇ καὶ νὰ διεγείρῃ τὰ σκάνδαλα καὶ νὰ εὑρίσκῃ κατὰ καιροὺς τρόπους καὶ ὄργανα εἰς πολέμους καὶ ἀλληλομαχίας καταδρομάς τε καὶ ζημίας, καθὼς ἔκαμε καὶ εἰς τὰ πρὸ ὀλίγου συμβάντα, καὶ ἐκεῖ ὁποῦ ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία εἰρήνευε καὶ ἐκυβερνᾶτο καὶ διεξάγετο καλῶς καὶ εἴχομεν γαλήνην καὶ ἡσυχίαν ἄκραν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ προπατριαρχεύσαντος παναγιωτάτου πατριάρχου πρώην Κωνσταντινουπόλεως καὶ συναδέλφου κὺρ Παϊσίου, καὶ δὲν ἦτο καμμία αἰτία καὶ πρόφασις καταδρομῆς καὶ σκανδάλου, ἀθρόον καὶ αἰφνηδίως ἐπέπνευσαν ἐναντίοι ἄνεμοι καὶ ἐσήκωσαν κλύδωνας καὶ τρικυμίας καὶ ταραχὰς καὶ καταδρομὰς κατὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, καὶ ὕστερον ἀπὸ τόσα ἀλλεπάλληλα δεινά, ὁποῦ ἀθρόον ἠκολούθησαν τὴν κατὰ τῆς αὐτοῦ παναγιότητος ἄδικον ἐξορίαν, ζημίαν καὶ φθορὰν δαπανημάτων πολυαρίθμων, κίνδυνον ἐπαπειλόμενον συνεχῶς κατὰ τῶν συναδέλφων ἀρχιερέων. Τέλος πάντων ἠναγκαζόμεθα νὰ βλέπω- D μεν τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν πρὸς προστάτην ἄξιον καὶ ἱκανὸν καὶ δυνατὸν εἰς κυβέρνησιν ἔμπειρον, εὑρισκόμενοι εἰς τόσας φουρτούνας καὶ τρικυμίας, καὶ καθ' ἡμέραν νὰ προσμένωμεν κινδύνους, φόβους, ναυάγια, ἐπειδὴ καὶ ἀφίνοντες νὰ διηγούμεθα τὰ ἄλλα αἴτια, ἀρκεῖ μόνον νὰ εἰποῦμεν τὸ φανερὸν καὶ πασίδηλον, ὁποῦ καθὼς δὲν σᾶς λανθάνει τί λογῆς ἦτον ἡ ὑστερινὴ αὐτὴ κατάστασις τοῦ κὺρ Ἱερεμίου, ἀπὸ τὰς σωματικὰς ἀρρωστίας καὶ τὰ διάφορα πάθη ὁποῦ τοῦ ἠκολούθησαν, διὰ τὰ ὁποῖα μὲ τὸ νὰ ἔγινε πάντῃ ἀκίνητος καὶ χωρὶς αἰσθητήρια καὶ σχεδὸν εἰπεῖν ἕνας νεκρὸς ἄταφος ὡσὰν τὸν παράλυτον καὶ ἡμιθανής, δὲν ἦτο ἱκανὸς οὔτε νὰ βλέπῃ, οὔτε ν' ἀκούῃ τὰ γινόμενα καὶ οὔτε νὰ συστήσῃ κανένα καλὸν καὶ οὔτε ν' ἀπαντήσῃ καὶ νὰ διορθώσῃ κανένα κακὸν ἀπὸ τὴν ἄκραν καὶ ἐσχάτην σωματικὴν ἀδυναμίαν του· μὲ τὸ νὰ ἦτον εἰς τοιαύτην ἐλεεινὴν κατάστατιν, συνέβαινε νὰ γίνωνται

καθ' ἑκάστην μυρία ἄτοπα καὶ δεινὰ ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας καὶ θεράποντας αὐτοῦ, καὶ νὰ κινδυνεύωμεν ἅπαντες. Εἰς γοῦν τοιαύτην δυστυχῆ κατάστασιν εὑρισκόμενοι ἡμεῖς τε καὶ ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία, ἐπεκαλούμεθα συνεχῶς τὴν θείαν ἀγαθότητα νὰ γένῃ ἵλεως καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τὰ ἐπικείμενα ταῦτα κακὰ καὶ νὰ κάμῃ τὴν προσήκουσαν διόρθωσιν εἰς τὴν ἁγίαν του ἐκκλησίαν. Καὶ ἐπειδὴ ὁ εὐδιάλλακτος καὶ φύσει ἀγαθὸς θεὸς ἐπήκουσε τῶν εὐχῶν καὶ δεήσεων ἡμῶν πάντων, καὶ ἐκόπασε μὲν ἡ θραῦσις καὶ οἱ κλύδωνες καὶ αἱ ταραχαί, ἐπέπεσαν δὲ αὖθις τὰ τῆς εἰρήνης θυμηρέστατα πνεύματα, καὶ κατευοδώθη μὲν ὑγιὴς εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁ ῥηθεὶς παναγιώτατος συνάδελφος ἡμῶν κὺρ Παΐσιος, καὶ ἐδόθη εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν ἡ κοινὴ εὐλογὴ καὶ αἱ κανονικαὶ ψῆφοι. Τελευταῖον διὰ νὰ μὴν ἐκτείνωμεν τὸν λόγον, προσκαλεσθέντες ἡμεῖς ἐπὶ τὸν ἁγιώτατον τοῦτον θρόνον, καὶ μὲ ὅλον ὁποῦ ἐδυσχεραίναμεν καὶ ἐδυσφοροῦμεν, βιασθέντες νὰ ἀφήσωμεν τὴν προτέραν ἡμῶν ἡσυχίαν, καὶ νὰ εἰσέλθωμεν εἰς ὑπέρμεγα φορτίον καὶ βαθύτατον πέλαγος, ὑπετάγημεν ὅμως τῷ κυρίῳ καὶ ἠκολουθήσαμεν τῷ θείῳ θελήματι καὶ τῇ κατὰ θείαν νεῦσιν γενομένῃ εἰς ἡμᾶς εὐλογῇ καὶ ταῖς ψήφοις, ὄχι διὰ κανένα ἄλλο τέλος, καθὼς ὁ καρδιογνώστης οἶδε θεός, παρὰ δ' ἕνα καὶ μόνον ζῆλον διάπυρον καὶ θερμότατον ὑπὲρ τῆς συστάσεως τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ τῶν συναδέλφων ἀρχιερέων καὶ ὅλου τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος, σκοπὸν ἔχοντες, θεοῦ συναντιλαμβανομένου τοῦ εὐδοκήσαντος οὕτω περὶ ἡμῶν, νὰ κυβερνήσωμεν ἀμέμπτως καὶ θεαρέστως τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν καὶ νὰ φυλάξωμεν τὴν ἐν Χριστῷ εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν καὶ μετὰ τῆς αὐτοῦ παναγιότητος καὶ πάντων τῶν συναδέλφων ἀρχιερέων καὶ τῶν ὀρθοδόξων, καὶ ἑνὶ λόγῳ νὰ πολιτευθῶμεν κατὰ τὸ ἅγιον θέλημα τοῦ οὕτως εὐδοκήσαντος περὶ ἡμῶν θεοῦ.

Τούτου χάριν γράφοντες συνοδικῶς γνώμῃ καὶ τοῦ ῥηθέντος παναγιωτάτου καὶ συναδέλφου πρώην Κωνσταντινουπόλεως κὺρ Παϊσίου καὶ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν καὶ περιποθήτων ἡμῶν συναδέλφων καὶ συλλειτουργῶν, εὐχόμεθα καὶ εὐλογοῦμεν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας πάντας τοὺς εὐσεβεῖς καὶ ὀρθοδόξους χριστιανούς, ἱερωμένους καὶ λαϊκούς, μικρούς τε καὶ μεγάλους, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, δεύτερον συμβουλεύομεν καὶ παραινοῦμεν ἅπαντας πατρικῶς καὶ πνευματικῶς, ὅπως γινώσκοντες τὸν τρόπον καὶ τὰς ἀληθεῖς αἰτίας τῆς μεταβολῆς ταύτης, ὁποῦ ἀκολούθησεν εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς γενομένην τοῦ θεοῦ οἰκονομίαν, νὰ δοξάσετε ὅλοι σας κοινῶς τὸν πολυάγαθον θεὸν, ὁποῦ ἐπρονόησε φιλανθρωπικῶς καὶ κηδεμονικῶς διὰ τὴν ἁγίαν του ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἠξίωσε πάλιν νὰ εὑρίσκεται θείῳ ἐλέει εἰς γαλήνην καὶ ἡσυχίαν καὶ εἰρηνικὴν κατάστασιν καὶ νὰ διεξάγεται εἰρηνικῶς καὶ εὐαγγελικῶς, ὡς κατὰ τὸ θέλημα, καὶ ἔχοντες τοιαύτην καὶ καλὴν καὶ βεβαίαν πληροφορίαν, νὰ πολιτεύεσθε καὶ ἐσεῖς εἰρηνικῶς καὶ φιλαδέλφως, φυλάττοντες τὴν ἐν Χριστῷ ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην καὶ ἀγάπην καὶ νὰ συντρέχητε καὶ νὰ συμβοηθῆτε τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν ὡς τέκνα αὐτῆς γνήσια καὶ φιλόστοργα μετὰ τῆς προσηκούσης ὑποταγῆς καὶ εὐπειθείας, ὄντες ἑνωμένοι καὶ συνημμένοι καὶ ἀδιαίρετοι ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ πνεύματι χωρὶς διχόνοιαν καὶ ἐναντιότητα καὶ φιλονεικίαν. Ὁ δὲ τῶν ἀγαθῶν χορηγὸς θεὸς νὰ εὐλογῇ καὶ νὰ ἁγιάζῃ πάντας ἡμᾶς.

SYNODUS DIOECESANA ALEXANDRINA

1733 maii 1-3.

Synodus dioecesana Alexandrina I in Italia, celebrata diebus 1, 2 et 3 mensis maii anni 1733, sub Jo. Mercurino Arboreo Gattinara, episcopo Alexandrino.

Exstant constitutiones synodales in opere cui titulus:

Constitutiones quas in prima dioecesana synodo habita die 1, 2 & 3 maii 1732, condidit illustrissimus et reverendissimus dominus d. Jo. Mercurinus Arboreus Gattinara, episcopus Alexandriae et comes, ss. dd. nn. praelatus domesticus, pontificio solio episcopus assistens, et abbas insignis et exemptae collegiatae S. Petri. *[Insigne.]* Alexandrinae, typis Antonii Vimercati, impressoris illustriss. civit. ac episcopatus. Superiorum permissu, 1733.

In-4°, 125 p. — (Milano, Ambrosiana; Novara, seminario; Vercelli, civica).

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1734 mense ianuario.

Gravissimum in Seraphim patriarcham patratum facinus, quod iam retulimus, col. 995-996, severissimis litteris damnavit sacra synodus, atque vocibus contumeliosis probrosisque insectata est Athanasium, Arcadiae nuper episcopum, qui sceleris auctor habebatur, iurene an iniuria nescimus. Placituram lectoribus esse curiosam hanc sententiam suspicamur, eo magis quod prorsus inedita delitescat in codice non cuique obvio. Is, numero 11 signatus, in bibliotheca τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου asservatur; sententia vero, de qua sermo est, a pag. 166^{r} ad pag. 168^{v} continetur. Varietates aliquot interscriptae et e codice τοῦ Κριτίου desumptae negligendae videntur, quippe quae ad scriptoris prolusionem, non ad scriptum ipsum referantur; eas tamen in notis subiecimus, ne quid in editione desideretur. Scripti argumentum ita in codice nota initio adiecta indicatur: † Στηλιτευτικὴ καθαίρεσις τοῦ Ἀρκαδίας Ἀθανασίου ὡς συνωμότου καὶ βαλόντος τὸν πλήξαντα μαχαίρᾳ Βούλγαριν τὸν μακαρίτην πατριάρχην Σεραφεὶμ ἡμέρᾳ ἐπισήμῳ ἐξιόντα τῆς ἐκκλησίας ἐν τῷ νάρθηκι καὶ ὡς ἐνεχομένου τῷ καθοσιώσεως ἐγκλήματι.

† Σεραφεὶμ ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Διεστραμμένη καρδία τεκταίνεται κακὰ ἐν παντὶ καιρῷ, ὁ τοιοῦτος ταραχὰς συνίστησι πόλει· διὰ τοῦτο ἐξαπίνης ἔρχεται ἡ ἀπώλεια αὐτοῦ[1])· καλῶς γὰρ πρὸ ἡμῶν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τοῦ σοφοῦ παροιμιαστοῦ τὸ ἔργον καὶ τὸ τέλος τῆς ἀλόγου μοχθηρίας διεζωγράφησε[2]) καὶ ὡς ἐν εἰκόνι συνεπτυγμένως ὑπετύπωσεν· ἐπεὶ γὰρ τοῖς ἀσυνέτοις καὶ ἀπαιδεύτοις καὶ πεπωρωμένοις τὸν νοῦν ῥάστη ἡ εἰς πᾶσαν ἰδέαν κακίας[3]) κατάπτωσις καὶ οὐκ ἔσθ' ὅ ἂν ἐμποδοστατήσῃ τῇ ἀπονοίᾳ τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἀναισθήτως κατὰ τοῦ πρανοῦς φέρονται καὶ εἰς βάραθρα κακῶν ὀλισθάνουσι,

[1]) Prov. VI, 14.

[2]) *διεζωγράφησε· προανεκρούσατο* supra lineam.

[3]) *ῥάστη ἡ εἰς πᾶσαν ἰδέαν κακίας· εὐεπίφορος ἡ εἰς ἐσχάτην ἀσέβειαν καὶ ἀθεΐαν* supra lineam.

διὰ τοῦτο ἐπάγει καὶ ὁ προφήτης[1]· Φησὶν ὁ παράνομος τοῦ ἁμαρτάνειν ἐν ἑαυτῷ, οὐκ ἔστι φόβος θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ· τῇ γὰρ ἐνοικούσῃ ἀπαιδευσίᾳ συνήγορον καὶ τὴν ἐκ τῶν τρόπων μοχθηρίαν παραλαβόντες, ἀφειδῶς λοιπὸν πρὸς πᾶν εἶδος κακίας χωροῦσι καὶ τῶν χειρίστων καὶ ἐξαγίστων εὐπετῶς κατατολμῶσι, καὶ οὐδέν ἐστιν ὃ διαφύγοι τὴν ἀπονενοημένην αὐτῶν ὁρμήν τε καὶ θέλησιν, ἀλλ' ὡς καθάπαξ ἐκτεθηριωμένοι καὶ τοῖς κτηνώδεσιν ἀλόγως ὑποκύψαντες πάθεσι καὶ τέλεον ἀπανθρωπισθέντες, ποικιλόμορφόν τινα παντοδαπῶν αἱμοβόρων καὶ εἰδεχθεστάτων θηρίων φύσιν καὶ ὄψιν ἀμπίσχονται, καὶ κατ' αὐτῆς τῆς φύσεως ὁπλιζόμενοι ὑλακτοῦσι καὶ δάκνουσι καὶ ἀποκτείνουσι τὸ ὁμογενές, ὡς ἐξεστηκότες τοῦ κατὰ φύσιν, οὓς καὶ ἡ θεία γραφὴ κατὰ τὸν χρυσορρήμονα τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀπαξιοῦσα προσηγορίας, θηρίοις παντοδαποῖς εἴωθεν ἀπεικάζειν· Τοῖς γάρ, φησί[2]), μορφὴν μὲν ἔχουσιν ἀνθρώπων, τῇ δὲ πονηρίᾳ τῆς προαιρέσεως τὴν εὐγένειαν τῆς φύσεως προδεδωκόσι καὶ ἀντὶ ἀνθρώπων πρὸς τὴν τῶν θηρίων ἀλογίαν διεκπεσοῦσιν, εἰκότως ἡ γραφὴ τὰς τῶν θηρίων προσηγορίας αὐτοῖς ἐπιτίθησι, καὶ νῦν μὲν ἵππους θηλομανεῖς παρὰ τῷ προφήτῃ Ἱερεμίᾳ[3]) αὐτοὺς ἀποκαλεῖ, τὴν ἄμετρον λαγνείαν ἐλέγχουσα, ἄλλοτε δὲ ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη αὐτῶν[4]), τὸ ὕπουλον καὶ δολερὸν ὑπεμφαίνουσα· καὶ πάλιν κύνας παρὰ τῷ Ἡσαΐᾳ[5]), καὶ ὡσεὶ ἀσπίδος κωφῆς καὶ βυούσης τὰ ὦτα αὐτῆς[6]), τὸ πρὸς διδασκαλίαν τῆς ἀρετῆς αὐτῶν ἐκκεκωφωμένον ὑπογράφουσα, καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν[7]), τὸ φθοροποιὸν καὶ ὀλέθριον παριστῶσα[8])· οἱ δή τινες διὰ τοῦτο πλείονα τὴν τιμωρίαν ὑπέχουσιν, ὅτι πολλὰς ἀπὸ τῆς φύσεως ἀφορμὰς εἰς ἀρετὴν δεξάμενοι, ταύτας προδεδωκότες ἑκόντες ὑποσύρονται καὶ πρὸς τὴν κακίαν αὐτομολοῦσι· κἀντεῦθεν οἷά τινι ἰλίγγῳ κάρῳ τε καὶ σκοτοδινίᾳ χαλεπῇ συσχεθέντες, ὡς τὸ τοῦ λογικοῦ φῶς ἀπολωλεκότες καὶ τῶν παρόντων οὐδ' ὁπωσοῦν αἰσθανόμενοι, ἐπὶ τὰ ἔσχατα τῶν ἀσεβημάτων ἀθλίως ἐκτραχηλίζονται καὶ ἀπονενοημένως ἐφάλλονται, καὶ δῆτα πᾶσαν ἄλλην ἰδέαν ἐπελθόντες κακίας καὶ τοῖς ἀτοπωτάτοις ἐγγυμνασάμενοι καὶ ἐμμεμελετηκότες, ἐπὶ τὸ μέγιστον τελευταῖον καὶ ἔσχατον τῆς μιαιφονίας δυσσέβημα καταντῶσι, καὶ ὥσπερ οἱ μανικοὶ καὶ παράφοροι οὐδὲ προσώπων καὶ βαθμῶν διαφορὰν διαστέλλοντες, καὶ κατ' αὐτῆς αὐτῶν τῆς κεφαλῆς καὶ ἀρχῆς τὴν μιαιφόνον χεῖρα ὁπλίζουσι καὶ τῷ τῆς καθοσιώσεως ἐγκλήματι περιπείρονται· τοιαύτη γὰρ ἡ μανιώδης κακία στάσιν οὐκ ἔχουσα, ἔστ' ἐπὶ τὸ ἀκρότατον ἐξοκέλλει καὶ τὸν κολοφῶνα καταλαμβάνει τοῦ κακοῦ, ἵν' ἐντεῦθεν καὶ ἡ πτῶσις γένηται ἐξαισία καὶ ὀλέθριος. Καὶ δὴ πρῶτον μὲν ἐν τῇ τῆς δημιουργίας ἀρχῇ τοιοῦτον ἐν ἀπονοίᾳ ὁ δαίμων ἤγειρε τὸν ἀδελφοκτόνον Κάϊν, πρῶτον τῇ φύσει διὰ φθόνον ἐμπαροινήσαντα καὶ στένειν καὶ τρέμειν ἐπὶ γῆς διὰ τοῦτο θεόθεν κατακριθέντα· καὶ ἵνα τοὺς ἐν μέσῳ παραδράμωμεν ἐπὶ τοιούτοις ἀνοσιουργήμασιν ἐπισήμους, τοιοῦτον ὁ μετὰ ταῦτα αἰὼν ἐπανέστησε τὸν πατραλοίαν Ἀβεσσαλώμ, οὐ μόνον τὸ ὁμοφυές, ἀλλ' ἤδη καὶ φῦντος καὶ εὐεργέτου καὶ βασιλέως φόνῳ ἐνασελγαίνοντα. Τοιοῦτον δή τι καὶ πολλῷ τῷ διαλείμματι τῶν εἰρημένων ὑπερανεστηκὸς ὁ καθ' ἡμᾶς αἰὼν (φεῦ, ὡς μὴ ὤφελε) κάθαρμά τι καὶ βδελυρὸν ἀνθρωπάριον ἐξενήνοχεν, ὅθεν μὲν καὶ ὅπως, σιωπῆσαι δεῖν ἔγνωμεν, εὑρέθη δ' οὖν καὶ Σαοὺλ ἐν προφήταις[1]) κατὰ τὴν παλαιὰν ἱστορίαν καὶ παροιμίαν, ἱερωσύνης τε καὶ ἀρχιερωσύνης ἀθλίως καὶ παρ' ἀξίαν ἐπεδράξατο ὁ ἀνόσιος[2]) βιαίᾳ τινὶ καὶ ἐκτετοπισμένῃ καὶ παρὰ κανόνας τῆς ἀξίας ἁρπαγῇ ἐπὶ κοινῷ μὲν αἴσχει τῆς ἐνταῦθα πολιτείας, κοινῇ δὲ βλάβῃ καὶ ἀτιμίᾳ τῶν ὀρθοδόξων, ὁ τάχα καὶ Ἀρκαδίας ἐπίσκοπος φθάσας ὀνομασθῆναι Κακοαθανάσιος, ὁ ἀθανάτοις αἰῶσι καταλιπὼν καὶ στηλογραφήσας τῆς μιαιφονίας καὶ δυσσεβείας τὸ ὄνειδος, ὃς[3]) κακῶς ἀχθείς τε καὶ παιδευθεὶς καὶ ἐκ προοιμίων δοχεῖον καὶ κατοικητήριον τοῦ διαβόλου καθόλου γενόμενος, πᾶσαν αὐτοῦ σατανικὴν ἐνέργειάν τε καὶ κίνησιν ἑτοίμως ἐναπεμάξατο· κἀντεῦθεν μικρόν τινα χρόνον τῇ δυστυχεῖ ἐκείνῃ ἐπισκοπῇ ἐνδιατρίψας καὶ τὸ ἀδόκιμον καὶ ἀπρόσφυλον καὶ ἐκδεδιητημένον αὐτοῦ ἦθος ἐμφανὲς καταστήσας, ἐπεὶ ἅλις εἶχε τἀκεῖσε αὐτῷ ἐς φθορὰν καὶ βλάβην τῶν δυστυχῶς προστατευθέντων[4]), τῇ Κωνσταντίνου ἐπιδημεῖ καὶ ἐκ πρώτης ἀφετηρίας τῇ κακουργίᾳ ἐπιχειρεῖ, καὶ πρῶτον τῷ μητροπολίτῃ καὶ γέροντι αὐτοῦ ἀδίκως καὶ ἀναιτίως καὶ μετὰ πολλῆς ἐπιτίθεται τῆς ἀγνωμοσύνης καὶ ἀντὶ τῆς ἧς ἔλαβεν ὁ ἀνάξιος χειροτονίας καὶ τιμῆς μυρίας καττύει καὶ σκευωρεῖ κατ' αὐτοῦ τὰς ἐπιβουλὰς καὶ τὴν μητρόπολιν Κρήτης βίᾳ ἁρπάσαι ἐπιζητεῖ. Ἐπεὶ δ' οὐ προὐχώρει αὐτῷ τὰ τῆς ἐντεῦθεν ἐπιβουλῆς, ὁρμᾷ κατὰ τῆς Χριστοῦ ἐκκλησίας, καὶ παρηνώχλησεν ἅρ' οὖν οὐ μετρίως τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν ἱερὰν τῶν συναδέλφων ἀρχιερέων ὁμήγυριν ἐπὶ τῇ παρανόμῳ τῆς μητροπόλεως ἁρπαγῇ. Ὡς δ' οὐκ εἶχεν οὐδ' ἡμᾶς συναινοῦντας τῷ ἀδικήματι, ἐκ διαμέτρου δὲ νουθεσίαις καὶ παρεινέσεσι πατρικαῖς ἀνείργοντας τὸ τοῦ ἐγχειρήματος ἄτοπον καὶ ὑποτιθεμένους τὰ δέοντα, καὶ ταῦτα ἀνασχομένους μακροθύμως ἐφ' ἱκανὸν τῆς ἐμπαρινήσεως αὐτοῦ καὶ ζημίαν χρηματικὴν ὑποστάντας οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐς τὸ κοινὸν ἀπὸ τῶν πολλῶν καὶ συνεχῶν ἐπηρειῶν αὐτοῦ, ἔσχατον ἀπογνούς, ἀγχόνης ἰουδαϊκῆς ὄντως ἄξια δραματουργεῖ καὶ μηχανᾶται ὁ παλαμναῖος καὶ ἀλιτήριος, καὶ συνῳδὰ τῷ προδότῃ μετὰ τῶν θεομάχων Ἰουδαίων τῶν εἰς συνωμοσίαν συνελθόντων αὐτῷ τὸ παράνομον συγκροτεῖ βουλευτήριον καὶ φρυάττεται δυσσεβῶς καὶ ξίφος καὶ μάχαιρα θήγεται καθ' ἡμῶν καὶ φονικαὶ χεῖρες παρασκευάζονται καὶ φονεὺς ἐπὶ συντάξεσιν ἀργυρίων συμφωνεῖται καὶ πέμπεται, καὶ δημοτελὴς πανήγυρις τοῦ λαοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν ἐπισήμῳ ἑορτῇ τὸ καθ' ἡμῶν εἶχεν ἐλεεινὸν θέατρον· καὶ ἡ μὲν μάχαιρα ἤδη ἀπὸ λῃστρικῆς χειρὸς καὶ ἀθρόας ἐφόδου ἐπήγνυτο καθ' ἡμῶν μηδέν τι προησθημένων οὐδὲ προεγνωκότων τοῦ δράματος, φόνον πνέουσα καὶ τοῦ ζῆν ἄδικον ἀφαίρεσιν καθ' ἡμῶν σκοπὸν ἔχουσα· ἡμεῖς δὲ χαλεπὸν τὸ τραῦμα δεξάμενοι, ὑπὸ τῆς θείας ἄνωθεν χειρὸς διεφυλάχθημέν τε καὶ διεσώθημεν, μὴ καιρίαν λαβόντες τὴν τρῶσιν. Καὶ τῷ μὲν διασώσαντι θεῷ καὶ ἐκ τοῦ θανάτου ἡμᾶς ῥυσαμένῳ τὰς καθηκούσας ὡμολογήσαμεν χάριτας· ὡς δ' ἐκ τοῦ προσεχοῦς φονέως τοῦ πατάξαντος ἡμᾶς καὶ ἱκανῶν ἄλλων μαρτύρων τὸν πόρρω καὶ προκαταρκτικὸν καὶ ἐντολέα τοῦ ἀνοσιουργήματος ἐπέγνωμεν καὶ ἐβεβαιώθημεν καλῶς ὑπάρξαι τὸ κακοεπισκοπίδιον τοῦτο μετὰ καί τινων ἄλλων συνωμοτῶν καὶ συμπρακτόρων τοῦ ἀσεβήματος, καὶ ἐμαρτυρήθη ἐπὶ συνόδου ἡ καθ' ἡμῶν σκευωρηθεῖσα ὑπ' αὐτῶν δραματουργία καὶ ἔνθα καὶ ὅπως ἐρραδιούργηται ἡ φονικὴ συνωμοσία καὶ τὸ πατριαρχοκτόνον ἐναγὲς καὶ

[1]) Ps. XXXV, 1.

[2]) Locus petitus paucis immutatis e Ioan. Chrysost. In *caput VI Genes. Homil.* XXIII, 4 = Patr. Gr. LIII, 201 d.

[3]) Hier. V, 8.

[4]) Ps. XIII, 3, et CXXXIX, 4.

[5]) Is. LVI, 1.

[6]) Ps. LVII, 5.

[7]) Matth. III, 7.

[8]) *παρισιῶσα· ὑποδηλοῦσα* supra lineam.

[1]) I Reg. X, 11 et 12.

[2]) *ὁ ἀνόσιος· τὸ βδελυρὸν παιδάριον* supra lineam.

[3]) Post *ὅς* add. *δῆτα* supra lineam.

[4]) *δυστυχῶς προστατευθέντων· ὀρθοδόξων* supra lineam.

παμβέβηλον βουλητήριον [1]), διεμηνύθη μὲν τὸ κάθαρμα A συνοδικῶς ἐπὶ τρισὶ διαμηνύσεσιν ἐλθεῖν καὶ παρασταθῆναι ἐπὶ συνόδου καὶ ἀπολογηθῆναι, εἰ ὅλως εἶχεν ἀπολογίαν τινὰ ἐπὶ τῇ κατ' αὐτοῦ μαρτυρηθείσῃ τοῦ φόνου δραματουργίᾳ· ὁ δὲ οὐδόλως ἠπήντησεν, ἀλλ' ἐγένετο φευγόδικος καὶ δραπέτης, ὡς αὐτοκατάκριτος καὶ ἀναπολόγητος ἔχων ἐκ τοῦ οἰκείου συνειδότος τὸν ἔλεγχον.

Οὗ ἕνεκα σκέψεως συνοδικῆς γενομένης καὶ συνελεύσεως ὑπερτελεστάτης συγκροτηθείσης, συμπαρόντος τοῦ τε παναγιωτάτου πατριάρχου πρώην Κωνσταντινουπόλεως κυρίου κὺρ Παϊσίου, τοῦ ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητοῦ καὶ περιποθήτου ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ ἡμῶν, καὶ τῶν ἐνδημούντων ἱερωτάτων μητροπολιτῶν καὶ συναδέλφων ἡμῶν ἀρχιερέων, τοῦ τε ἐνδοξοτάτου καὶ πανευγενεστάτου ἄρχοντος μεγάλου λογοθέτου καὶ γενικοῦ ἑρμηνέως κυρίου Ἀλεξάνδρου, τοῦ κατὰ πνεῦμα υἱοῦ ἡμῶν ἀγαπητοῦ καὶ περιποθήτου, ἔτι δὲ τῶν τιμιωτάτων κληρικῶν, τῶν εὐγενεστά- B τῶν ἀρχόντων, τῶν εὐλαβεστάτων ἱερέων καὶ τῶν χρησίμων ἐνοριτῶν τε καὶ ῥουφετίων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν, καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς δεινῆς τραγῳδίας ταύτης εἰς μέσον προτεθείσης τε καὶ ἀκριβῶς γυμνασθείσης, ἐπειδὴ τὸ παραβολώτατον τοῦτο καὶ πάντολμον ἀτόπημα καὶ ἁμάρτημα ταραχὴν καὶ λύπην ἐνέβαλεν ἅπασιν ἀνυπέρβλητον, ὡς μηδέποτε ἄλλοτε φρυαξάσης καὶ ἐκμανείσης τῆς ἀνθρωπίνης μοχθηρίας ἐπὶ τοσοῦτον ἀνήκεστον κακόν, ὅπερ οὐχ ὅπως τῷ καθ' ἡμᾶς αἰῶνι, ἀλλ' οὐδ' ἐν ταῖς ἀρχαίαις εὕρηται ἱστορίαις εἰσρυὲν ἤδη καὶ εἰσφθαρὲν τὸ πρῶτον τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ γένει τῷ ἡμετέρῳ οἷά τις νεοφανὴς λοιμικοῦ πάθους πανόλεθρος ἐπιδημία παρ' ἐλπίδα πᾶσαν καὶ προσδοκίαν ἀνθρώπων, αἴσχός τε καὶ ἀτιμίαν καὶ ὄνειδος τῷ τῶν ὀρθοδόξων γένει προστρίψαν παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ἂν μὴ τὴν κατ' ἀξίαν ἀποδῷ δίκην, οὔτε τὸ αἴσχος ἀπαλειφθήσεται, ἀλλὰ καὶ εἰς μίμησιν δώσει C χώραν τοῖς ἐπιγενομένοις καὶ εἰς ὁμοίαν ἀσέβειαν καὶ ἄλλα παραπλήσια τούτοις ἐξωλέστατα ἀνδράρια ἐφελκύσεται, ἄλλως τε καὶ τῶν ἱερῶν νόμων καὶ θείων κανόνων ἀναγκαίως τὴν τιμωρίαν εἰσπραττομένων καὶ τὴν ἐπεξέλευσιν τοῦ τῆς καθοσιώσεως ἐγκλήματος καταλλήλοις ποιναῖς ἐπιψηφιζομένων· αὐτίκα καὶ γὰρ ὁ μὲν κζ'-ος τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ἐπίσκοπον καὶ ὅλως τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου οὐ μόνον φόνου ἀπαγορεύει, ἀλλὰ καὶ ἁπλῶς τύπτοντα καθαιρέσει τελείᾳ καθυποβάλλει. Ὁ δὲ τῆς α'-ης καὶ β'-ης ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου κανὼν τοῦτο ἐπεξηγούμενος, εἴτε, φησίν, αὐτοχειρίᾳ ἢ δι' ἑτέρου πλήξει, καθαιρέσει καθυποβάλλεσθαι. Ἐν δὲ τοῖς τεύχεσι τῶν βασιλικῶν νομίμων βιβλ. ξ'-ῷ, τίτ. λς'-φ, περὶ τῶν τῇ καθοσιώσει ὑποπιπτόντων ἐγκλημάτων οἱ θεῖοι νόμοι διοριζόμενοι, Τῷ τῆς καθοσιώσεως, φασίν, ὑπάγεται ἐγκλήματι ὁ σπουδάσας κατὰ δόλον, ἵνα φονευθῇ ὁ ἄρχων. Καὶ κατωτέρω· Ἐάν τις, φασί, συνωμοσάμενος μετὰ στρατιωτῶν ἢ ἰδιωτῶν ἢ βαρβάρων φονεῦσαι ἰλλούστριον ἢ ἁπλῶς οἱονδήποτε συγκλητικόν, καθοσιώσεως κρινέσθω καὶ κεφαλικὴν τὴν δι' αἵματος ὑπομενέτω τιμωρίαν μετὰ δημεύσεως. Καὶ παρακατιών· Ὁ συνωμοσίαν παρασκευάσας γενέσθαι, τοὐτέστιν ὁ βουλευσάμενος καὶ σπουδάσας, κἂν εἰ μὴ αὐτὸς ἐποίησε, τὰ αὐτὰ ὑπομενέτω. Καὶ πάλιν βιβ. ς'-φ, τίτ. λε'-φ· Ὁ ἐντειλάμενος φονεῦσαι κρίνεται ὡς φονεύς. Καὶ κατωτέρω· Ἐπίσης τιμωρεῖται καὶ ὁ ἐντειλάμενός τινι ἁμαρτῆσαι καὶ ὁ πράξας κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ τὸ ἁμάρτημα. Καὶ ἀλλαχοῦ [2])· Ὁ σκοπὸν ἐσχηκὼς τοῦ φονεῦσαι, κἂν μὴ φονεύσῃ, ἀλλὰ τραυματίσῃ, φονεύς ἐστιν· ἡ δὲ διάθεσις ἐκ τοῦ πλήξαντος ὀργάνου ἐλέγχεται.

Διά γε γοῦν τὰς ῥηθείσας νομικὰς ἀποφάσεις τῇ ἐσχάτῃ κεφαλικῇ ποινῇ ὑπεύθυνος ὢν ὁ ῥηθεὶς κακοεπίσκοπος, ὡς ἐγκλήματι καθοσιώσεως ἁλοὺς καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐξάγιστος καὶ κατάπτυστος φονεὺς προδήλως φωραθείς τε καὶ καταμαρτυρηθείς, ἔμπης τέως τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἀξίνῃ καὶ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος ψήφῳ κοινῇ καὶ ὁμοφώνῳ κρίσει παντὸς τοῦ εὐαγοῦς καὶ ὀρθοδόξου συστήματος δεῖν ἔγνωσται παρὰ πάντων μὴ μόνον τῆς ἧς παρ' ἀξίαν ὁ ἀνάξιος καὶ παμβέβηλος ἐδράξατο ἀρχιερατικῆς ἀξίας τέλεον ἀπογυμνωθῆναι καὶ ἀμετακλήτως ἐξοστρακισθῆναι, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὁλομελείας καὶ τῆς τῶν χριστιανῶν συμμορίας ἐκτμηθῆναι καὶ ἀποκοπῆναι ὡς σεσηπὸς καὶ δυσῶδες μέλος καὶ μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα συναριθμηθῆναι καὶ κοινῷ ἀναθέματι καὶ ἀραῖς ταῖς παλαμναιοτάταις πανδημεὶ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ ἀποκηρυχθῆναι τὸ ἐναγὲς καὶ κατάπτυστον τοῦτο κάθαρμα μετὰ τῶν συνωμοσαμένων αὐτῷ κακουργῶν καὶ δυσσεβῶν καὶ ὥσπερ στήλην ἁλὸς πεπηγυῖαν προκεῖσθαι τοῖς ὀψιγόνοις εἰς ἐλεεινὸν θέαμα καὶ στηλιτεύεσθαι εἰς αἰῶνα τὸ θεομάχον καὶ πάντολμον αὐτὸ ἐγχείρημα καὶ κακούργημα.

Καὶ δὴ γνώμῃ τῆς αὐτοῦ παναγιότητος, τῇ ἐξουσίᾳ καὶ χάριτι τοῦ παναγίου πνεύματος, γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ὁ διαληφθεὶς κακοεπίσκοπος Ἀθανάσιος, ὡς καθοσιώσεως ἐγκλήματι ἁλοὺς καὶ φονεὺς πατριάρχου ἀριδήλως καταμαρτυρηθείς, τὸ κοινὸν τῆς πολιτείας αἴσχος, ὁ τοῦ ἱεροῦ καταλόγου ὀνειδισμός, ἡ τῶν ὀρθοδόξων ἀφόρητος ἀτιμία καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι χλευασμός, ἡ τοῦ Χριστοῦ βλασφημία καὶ κοινὴ πάντων ἡμῶν πληγή, τὸ κατὰ πᾶσαν ἤδη τὴν οἰκουμένην περιλάλητον ἀτύχημα καὶ τραγῴδημα, τὸ πρόσφατον καὶ σχέδιον ἐπισκοπίδιον, ὁ διὰ τὸ νεόφυτον, μᾶλλον δὲ κακόφυτον τυφωθεὶς ἀποστολικῶς καὶ εἰς κρῖμα ἐμπεσὼν τῷ διαβόλῳ, ὁ δεύτερος πατραλοίας Ἀβεσσαλὼμ ὁ κατὰ τοῦ πατρὸς καὶ εὐεργέτου εἰς φόνον ἄδικον ἐκμανείς, ὁ τοῦ πρώτου τὸν φόνον εἰς τὸν κόσμον εἰσαγαγόντος ἐπαράτου Κάϊν ἀντίμιμος, πλὴν ὅτι ἐκεῖνος μὲν πρῶτος δίκαιον ἀδελφόν, αὐτὸς δὲ πρῶτος οἰκουμενικὸν πατριάρχην, εἰ καὶ μὴ τῷ πράγματι, τῆς θείας ῥοπῆς καὶ εὐμενείας τὴν καιρίαν μὴ συγχωρησάσης, τῇ γοῦν μιαρᾷ ψυχῇ καὶ προθέσει καὶ διανοίᾳ τό γε εἰς αὐτὸν ἧκον ἀπεκτονὼς καὶ εἰς θάνατον προδεδωκὼς, καθυβρισμένος ὑπάρχῃ πάσης ἀρχιερατικῆς ἐνεργείας καὶ τάξεως καὶ ἔκπτωτος ὅλως τοῦ ἀρχιερατικοῦ καταλόγου καὶ ἀπόβλητος καὶ γεγυμνωμένος τῆς θείας χάριτος, μηδεμίαν ἄδειαν ἔχων ἀρχιερατικὴν ἐνδυθῆναι στολὴν καὶ ἀρχιερατικόν τι ἐκτελέσαι ὑπούργημα ὡς καθυβρισμένος καὶ D ἀνίερος, Ἀθανάσιος μόνον λεγόμενος καὶ ὡς εἷς τῶν ἰδιωτῶν γνωριζόμενος, καὶ μηδεὶς τολμήσῃ συμφορέσαι αὐτῷ ἢ συλλειτουργῆσαι ἢ ὡς ἀρχιερέα τιμῆσαι ἢ τὴν ἀνίερον αὐτοῦ χεῖρα ἀσπασθῆναι ἢ εὐλογίαν καὶ ἁγιασμὸν παρ' αὐτοῦ δεχθῆναι ἢ εἰσόδημα ἐκκλησιαστικὸν πολὺ ἢ ὀλίγον αὐτῷ δοῦναι ἐν βάρει ἀργίας ἀσυγγνώστου καὶ ἀλύτου ἀφορισμοῦ τοῦ ἀπὸ θεοῦ παντοκράτορος. Ἀλλὰ καὶ ἡ μετ' αὐτοῦ συστᾶσα μιαρὰ φατρία, οἱ συνωμόται καὶ συνεργοὶ καὶ συμπράκτορες καὶ συγκοινωνοὶ τοῦ θεοστυγοῦς ἐγχειρήματος τούτου, ἔτι δὲ καὶ ὅσοι κρύπτουσι καὶ ἔχουσι καὶ φυλάττουσιν αὐτόν τε καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ συνωμότας καὶ ὑποδέχονται αὐτοὺς εἰς τὰ ὀσπήτια αὐτῶν, ἐὰν μὴ ἀποστῶσι καὶ παύσωνται τοῦ λοιποῦ τῆς μετὰ τῶν μιαρῶν καὶ μοχθηρῶν τούτων κοινωνίας καὶ οἳ γινώσκοντες ποί ποτε εὑρίσκονται καὶ κρύπτονται οἳ ῥηθέντες κακοῦργοι, ἐὰν μὴ φανερώσωσι καὶ ὁμολο-

[1]) *βουλητήριον· ἐργαστήριον* supra lineam.
[2]) In margine: *βιβ. ξ'-φ· τίτλ. λε', κεφ. γ'-φ.*

γήσωσιν αὐτούς, ὅλοι οἱ τοιοῦτοι, ὁποῖοι ποτ' ἂν ὦσιν [1]), ὁμοῦ ἀφωρισμένοι εἶησαν παρὰ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδιαιρέτου τριάδος, τοῦ ἑνὸς τῇ φύσει μόνου θεοῦ, καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι καὶ πάσαις ταῖς πατρικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ὑπόδικοι καὶ ἔνοχοι τοῦ πυρὸς τῆς γεέννης, καὶ ἡ μερὶς αὐτῶν μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα καὶ τῶν θεομάχων Ἰουδαίων τῶν σταυρωσάντων τὸν κύριον τῆς δόξης, καὶ προκοπὴν οὐ μὴ ἴδοιεν πώποτε ἐφ' οἷς ἐργάζονται· κατὰ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῶν οὔτε θεοῦ πρόσωπον μετὰ θάνατον αὐτῶν. Ἐξ ἀποφάσεως.

,αψλδ'-ῳ, ἐν μηνὶ ἰαννουαρίῳ ἰνδικτιῶνος ιβ'-ης.

Sequuntur episcoporum subscriptiones quas supra col. 996 retulimus.

[1]) *οἱ τοιοῦτοι — ὦσιν* supra lineam; quae verba tamen ad ipsum textum pertinent.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1734 mense maio.

Cum, teste Lactantio, primus sapientiae gradus sit, falsa intelligere, operae pretium visum est attentius examinare scriptum quoddam synodicum ab Athanasio Dorostamo archimandrita in Germaniam advectum et a Iacobo Elssner typis editum in volumine satis raro cui titulus: *Neuste Beschreibung derer griechischen Christen in der Turkey,* Berolini, 1737, p. 20-27. Et ut, quod sentimus, in medium proferamus, edicimus scriptum illud, uti modo digeritur, nunquam ab iis, qui dicuntur illud scripsisse, compositum, sed a nebulone quopiam, immo Athanasio ipso stipis colligendae causa concinnatum. Rem totam perpendat lector. Ab editore asseritur, Païsium patriarcham in ipso initio suum nomen scripsisse *aureis litteris,* quod nunquam fit; eundem nomini proprio ordinarium numerum addidisse contra omnia cum veteris tum recentioris aetatis exempla. Praeterea ponitur in fine: Ἐδώθη ἐν νέᾳ Ῥώμῃ, quae insolentia verba ferri non possunt; adde post allatum salutis annum hanc temporis notam, α' ἰνδίκτου βίσεκτος, quae poni non potuit nisi ab homine horum actorum plane ignaro. Dicitur, commendatitias illas litteras a Païsio patriarcha transmissas esse; at hoc non potuit esse, cum ille eo anno, quo dicuntur fuisse scriptas, patriarcha non fuerit, sed Seraphim Nicomediensis, cuius nomen in subscriptionibus tantum reperire est. Textus ipse, adeo confuse conceptus, verbis adeo inusitatis refertus, fraudem aperit, quam lectores monitos voluimus, ne nos temere reprehendant, quod synodum praetermiserimus, in qua nihil est, nisi falsum et imitatione simulatum.

CONSTANTINOPOLITANA SYNODUS

1735 mense maio.

Sententiae synodalis, qua Athanasius, antea Arcadiae episcopus, depositionis poena solutus est, potior pars iam supra col. 1011-1013 nostra cura prodiit. Quae cum prorsus inedita sit, nobis hoc agendum existimavimus, ut ea non modo, quod iam actum est, paucis verbis contraheretur, sed etiam ut integre describeretur, quae prima est actorum, huius praesertim generis, commendatio. Quod si iudices aequi atque harum rerum periti studium nostrum probaverint, operae nos pretium fecisse existimabimus. Nobis igitur supplenda supersunt nonnulla, quae visa essent non recte deesse, ex uno codice 11 τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου, fol. 169^{r}-170^{v}.

† Νεόφυτος ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Τῆς θεσπεσίας ἐντολῆς τοῦ σωτῆρος Ἄφετε καὶ ἀφεθήσετε εὐαγγελικῶς διδασκούσης, ἀνάγκη πᾶσα πάντας μὲν ἁπλῶς καὶ καθόλου τοὺς ἐπιγραφομένους τὸ τοῦ Χριστοῦ σωτήριον ὄνομα καὶ τὴν εὐαγγελικὴν ἐπαγγελλομένους πολιτείαν μετ' ἀνεξικακίας ἁπάσης ἀλλήλοις ἀφιέναι τὰ παραπτώματα χρηστευομένους, ὡς ἔνεστιν, ἵν' ὅπως τύχωσι καὶ αὐτοὶ τῆς ἀφέσεως· ἐξαιρέτως δ' ἡμῖν τοῖς ἐπιτραπεῖσιν ἐκ θεοῦ τὴν κοινὴν προστασίαν τοῦ ἁπανταχοῦ χριστωνύμου πληρώματος ἐλέει τοῦ αὐτοῦ φιλανθρώπου θεοῦ δέον ἐκ παντὸς τρόπου μεταδιώκειν τὴν κυριακὴν ἐντολήν, ὑπόγραμμόν τε τοῖς ἄλλοις παρέχειν τῶν τῆς φιλανθρωπίας οἰκτιρμῶν καὶ τῆς τῶν παραπτωμάτων τοῦ πλησίον ἀφέσεως. Ταύτῃ τοι καὶ τοὺς ὁπωσδήπως προσκόψαντας καὶ τῆς εὐθείας ἀποπλανηθέντας καὶ ἄλλως ἢ ὡς ἐχρῆν ἐπὶ τὴν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν ἐμπαροινήσαντας πλημμελῶς ἢ διὰ τὸ τῆς ἡλικίας ἢ διὰ τὸ τῆς φρονήσεως ἀτελές τε καὶ ἐλλειπές, εἶτα πληγῇ τοῦ σφῶν συνειδότος ἀνανήψαντας καὶ τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν ἐγνωκότας καὶ μεταμεληθέντας ἐπὶ τοῖς σφίσι πεπραγμένοις καὶ τῷ ἱερῷ ταύτης ἐδάφει προσπεσόντας καὶ δεηθέντας τυχεῖν ἀφέσεως, ἄλλως τε καὶ ἐπὶ ἁμαρτήμασι κρινομένους ἐπιδεχομένοις πνευματικὴν θεραπείαν καὶ ἑκόντι ἀέκοντί γε θυμῷ συναρπασθέντας καὶ ἀπολογίαν εὐπρόσδεκτον παρεχομένους ἀνυπερθέτως ἀποδεχθῆναι καὶ φιλανθρώπως ὀφείλομεν, θεοῦ πληροῦντες ἐντολὴν τοῦ ἐλεήμονος φύσει καὶ ἐλέειν ἡμᾶς ἐντειλαμένου, ὅστις τὸν ἐρχομένον πρός με οὐ μὴ ἐκβάλλω ἔξω φησίν.

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν *et cetera quae sequuntur col. 1011-1013. Post verba* καὶ διαλύσει ἐοικότι, *haec praeterea adduntur:*

Ὅστις κὺρ Ἀθανάσιος μὴ ἀπανηνάμενος τὸν ὅρκον, καί τοι πολλοῖς φοβεροῖς καὶ στίφουσι λόγοις πληγεὶς παρ' ἡμῶν τὴν τοῦ θεοῦ παρισταμένοις κατὰ τῶν ἐπιορκούντων ἀγανάκτησιν καὶ νουθετηθεὶς ἀποχρώντως τὸν ἐπικείμενον τῷ ἐγκλήματι ψυχικὸν κίνδυνον εὐσυνειδότως ἔδειξεν αὐτομολεῖν πρὸς αὐτόν, ἀλλ' οὐχὶ ἀναγκαστικῶς· καὶ οὕτω προκειμένου τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου ἐπ' ἐκκλησίας, ἐδέξατο φρικτὸν ὅρκον, ὡς οὔτε ἔβαλεν οὔτε ἐπεμψεν οὔτε ἐμιάτωσε τὸν πατριαρχικὸν ἐκεῖνον διὰ μαχαίρας πλήκτην οὔτε ὅλως συνήργησεν ἢ συνέτρεψεν ἢ συνεβούλευσεν ἢ συνεκοινώνησεν ἢ μετέσχε τοῦ τοιούτου μιάσματος, οὐ λόγῳ, οὐκ ἔργῳ, ἀλλ' οὔτε μὴν διανοίᾳ, ὡς οὐδὲ ἐνθυμηθείς ποτε ἢ λαβὼν κατὰ νοῦν τὸ τοιοῦτον τοῦ πατριαρχικοῦ φόνου τόλμημα· κἀντεῦθεν ἐν φιλανθρωπίᾳ τὴν ἀνάκλησιν αὐτοῦ ἀναλαβεῖν κατενεύσαμεν· ἐν γὰρ τοῖς ἀμφιβόλοις ἀεὶ νικᾷ τὸ φιλάνθρωπον, ὡς οἱ θεῖοι νόμοι φασί.

Τοιαύτης οὖν γενομένης τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ συνοδικῆς κρίσεώς τε καὶ ἀποφάσεως περὶ τῶν εἰρημένων, ἡ μετριότης ἡμῶν ἐπὶ συνόδου δι' ὠμοφορίου τῇ ἐπικλήσει καὶ δυνάμει καὶ ἐξουσίᾳ καὶ χάριτι τοῦ παναγίου πνεύματος τὸν ῥηθέντα κὺρ Ἀθανάσιον ἀθωώσεως ἠξίωσεν ἀπαλλαγῆς τε καὶ λύσεως τῶν προγεγονότων ἐπιτιμίων καὶ τοῦ ἐκφωνηθέντος ἀναθέματος· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ γράφοντες διὰ τοῦ παρόντος ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς

ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ὁ διαληφθεὶς θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος πρώην Ἀρκαδίας κὺρ Ἀθανάσιος ὑπάρχῃ ἀθῷος τῆς προγραφείσης κατ' αὐτοῦ ἐκκλησιαστικῆς καὶ συνοδικῆς καθαιρέσεως καὶ ἐλεύθερος καὶ ἀμέτοχος καὶ ἀπηλλαγμένος τῶν προαναγνωσθέντων κατ' αὐτοῦ ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμίων καὶ ἀρῶν, ἔτι δὲ καὶ τοῦ ἐκφωνηθέντος ἀναθέματος, καὶ ἔχῃ τὸ ἐνεργοῦν τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ ἀκωλύτως, συμφορούμενος καὶ συλλειτουργούμενος καὶ ὡς ἀρχιερεὺς τιμώμενος καὶ τὴν χεῖρα ἀσπαζόμενος καὶ πάντα τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀνεμποδίστως διαπραττόμενος, ὅπου ἂν προσκληθῇ, εἰδήσει τῶν κατὰ τόπον ἀρχιερατικῶς προϊσταμένων, καὶ εἴη συγκεχωρημένος καὶ εὐλογημένος παρὰ θεοῦ κυρίου παντοκράτορος ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι καὶ λελυμένος παντὸς προεξεναχθέντος δεσμοῦ καὶ πάσης ἐκκλησιαστικῆς παιδείας ἀνώτερος. Ἐξ ἀποφάσεως.

,αψλε'-ῳ ἐν μηνὶ φευρουαρίῳ ἰνδικτιῶνος γ'ης.

Sequuntur episcoporum subscriptiones ut supra col. 1014, ubi tamen loco: ὁ Διδυμοτείχου Σαμουήλ, *legendum est cum codice:* ὁ Διδυμοτείχου Μισαήλ.

SYNODUS ACHRIDENSIS

1735 iunii 26.

Ubi David, episcopus Belessi, ad aeterna commigravit tabernacula, statim Achridenae sedis suffraganei, conventu inito, de successore eligendo cogitarunt. Latis suffragiis, episcopus renuntiatus est Daniel hieromonachus, qui statim iusiurandum dedit, se cunctas provinciae regulas religiose servaturum. Electionis libello, die XXVI mensis iunii MDCCXXXV dato, subscripserunt episcopi isti: ὁ Καστορίας ὑπέρτιμος καὶ πρωτόθρονος Χρύσανθος, — ὁ Πελαγωνίας Ἰωσήφ, — ὁ Βοδενῶν Μητροφάνης, — ὁ Πρεσπῶν Δοσίθεος, — ὁ Δεβρῶν Νικηφόρος, — ὁ Γκόρας καὶ Μόκρας Θεοδόσιος.

Ed. H. Gelzer, *Der Patriarchat von Achrida. Geschichte und Urkunden,* Lipsiae, 1902, p. 100.

MANSI

AMPLISSIMA COLLECTIO CONCILIORUM

NOUVEAU TIRAGE

à cent quatre-vingts exemplaires

En vente (octobre 1905):

Les tomes I à XXXV en 39 volumes in-folio, reliés.

Pour les 100 PREMIERS EXEMPLAIRES SOUSCRITS

Prix net **2400** fr., au lieu de **3000** fr.

Pour les exemplaires Nos 101 à 180,
3000 fr. net

Les souscriptions sont payables en autant de fractions égales qu'il restera à courir de mois jusqu'à la fin de l'année 1907.

Les Bibliothèques dont le budget ne permettrait pas le payement en deux ans, pourront demander la répartition des échéances sur trois, quatre, cinq, ou même six années. Pour chaque année supplémentaire (au-delà de 1907) il sera dû quatre-vingts francs pour intérêts qui seront ajoutés au montant de la facture principale.

La première série de la collection, comprenant la période depuis J.-C. jusqu'à l'an 1720, sera entièrement achevée par le 36e tome, actuellement sous presse.

Passé le 30 décembre, nous ne vendrons plus séparément aucun des tomes 1 à 31. *D'ici là on peut obtenir les tomes 29, 30 et 31 pour* 200 francs chacun, *et tous les autres à* 75 francs *broché, ou* 80 francs *relié par volume.*

Les volumes inédits et les tables que nous avons fait ou que nous ferons encore paraître à la suite de la réédition des 31 volumes de l'ancien Mansi, pourront être obtenus séparément par ceux qui possèdent l'édition originale de l'*Amplissima* ou qui désirent ajouter ces volumes à une autre collection conciliaire. Huit de ces continuations et additions ont déjà paru; elles sont comprises dans les 39 volumes annoncés plus haut. Mais ces 8 volumes (0 ou introduction, 17 bis, 18 bis, 31 bis, 32 à 35) peuvent être obtenus séparément aussi, par les souscripteurs aux CONTINUATIONS, pour 640 fr. Trois autres volumes sont actuellement sous presse (36, 38 et 39); ils seront suivis avant 1909, des tomes 40 à 46, derniers de la collection. Les tomes 36 à 46 seront vendus aux souscripteurs, anciens ou nouveaux, à la première série, le même prix, c'est-à-dire 62 fr. NET CHACUN au lieu de 80 fr.

La première souscription a absorbé, sur 250 exemplaires tirés, 170 exemplaires complets, 80 exemplaires ont été sacrifiés ou décomplétés pour obliger un certain nombre de bibliothèques qui, possédant déjà une partie des volumes du Mansi ancien, l'ont complété à l'aide de notre réimpression; mais les volumes ainsi sacrifiés ont été remplacés à l'occasion du deuxième tirage.

La réimpression des 31 premiers exemplaires nous a permis ainsi de constituer

180 COLLECTIONS NOUVELLES

que nous mettons en souscription aux conditions ci-dessus.

Tous les volumes sont fournis dans un solide et élégant cartonnage.

Nous sommes disposés à fournir immédiatement et en une seule fois tous les 39 volumes, *payables en autant de versements mensuels* qu'il restera à courir de mois jusqu'à la fin de 1907.

L'expédition des volumes se fait en *deux caisses* et en port dû. Mais nous insistons sur cette condition: même les exemplaires expédiés complets en tant que parus peuvent être payés en *fractions mensuelles* contre nos traites *acceptées par le souscripteur* et que nous lui ferons ensuite présenter par la banque, à moins qu'il ne préfère choisir un autre mode de paiement.

OUVRAGES VENDUS AVEC FACULTÉ DE PAIEMENT
en 12 fractions mensuelles.

640 fr. net, au lieu de 1125 fr.

GALLIA CHRISTIANA

SEIZE VOLUMES IN-FOLIO. Paris: Palmé, Welter et Didot

Nous vendons ensemble les tomes VI à X et XII, 300 fr. net au lieu de 450 fr. — Le tome VI ne sera plus vendu à part pour moins de 200 fr. Tous les autres se vendent 50 fr. chacun.

Nous possédons des Collections reliées. La reliure (en toile) des 16 vol. se paie 110 fr.

NOUVELLE SOUSCRIPTION — DERNIERS EXEMPLAIRES

650 fr. net, au lieu de 1210 fr.

Recueil des historiens des Gaules & de la France

Connu sous le nom de: DOM BOUQUET
Rerum Gallicarum et Francicarum Scriptores
Le Pertz français

VINGT-CINQ VOLUMES IN-FOLIO (1737-) 1869-1904

Ouvrage entièrement achevé dont l'Académie des Inscriptions vient de faire paraître les deux derniers volumes (Tome XXIV en 2 vol. Prix: 50 fr. net).

Nous possédons des Collections reliées. La reliure des 25 volumes se paie en sus: en toile, 150 fr., en demi-chagrin, 250 fr. Nous vendons séparément les tomes 20 et 21, 200 fr. chacun, 22 et 23, 100 fr. chacun, 24 (en 2 vol.) 60 fr. ensemble. Tous les autres coûtent 50 fr. chacun.

450 fr. net, au lieu de 626 fr.

ASSEMANI. CODEX LITURGICUS

TREIZE VOLUMES IN-4, *RELIÉS* — Réimpression Welter, 1902

Cet ouvrage se vendait 3000 fr. avant que notre réimpression fût publiée. Premier versement: 20 octobre 1903 — Dernier versement: 20 mars 1907. Volumes séparés: 100 fr. chacun.

500 fr. net, au lieu de 1075 fr.

HISTOIRE LITTÉRAIRE DE LA FRANCE

TRENTE VOLUMES in-4. Tomes I à XVI et Table édités par Palmé, XVII à XXIX édités par Welter.

Nous vendons séparément:
Les tomes XVII à XXIX (Edition Welter) 650 fr. pour net 325 fr.
Chacun des tomes I à XXIX *séparément* . . . . . 50 fr.
Les tomes XXX à XXXII sont la propriété de l'Institut de France. Je les vends actuellement, pris ensemble . 150 fr.

180 fr. net, au lieu de 460 fr.

REVUE DES QUESTIONS HISTORIQUES

Collection complète depuis l'origine en juillet 1866, jusqu'à 1888 inclusivement avec 2 vol. de Tables générales. En tout 46 vol. grand in-8.

Les 2 vol. de tables, au lieu de 20 fr., pour 5 fr. 50 franco par la poste.

60 fr. net, au lieu de 100 fr.

LES DERNIERS EXEMPLAIRES DU

Trésor de chronologie, d'histoire & de géographie

Par le comte de Mas-LATRIE
de son vivant professeur à l'École des chartes
Un volume in-folio de 1200 pages (2400 col.), 1889.

175 fr. net, au lieu de 352 fr. 50

TRÉSOR DES LIVRES RARES & PRÉCIEUX
OU NOUVEAU DICTIONNAIRE BIBLIOGRAPHIQUE

Par Græsse

8 volumes in-4. 1859-1867. Réimpression. Paris, Welter, 1900-1901

L'ouvrage de Græsse, basé sur le Manuel de Brunet qui s'y trouve pour ainsi dire reproduit entièrement, est, pour les littératures germaniques, anglo-saxonnes, slaves, orientales et classiques, infiniment plus complet que Brunet, et même *à côté* du Manuel, le Trésor figurera avec honneur dans toute bibliothèque.

150 fr. net, au lieu de 200 fr.

LES ŒUVRES DE Mgr BARBIER DE MONTAULT

ROME — LE VATICAN — LES PAPES — INVENTAIRES
ECCLÉSIASTIQUES — DROIT PAPAL — DÉVOTIONS
POPULAIRES — HAGIOGRAPHIE

Dissertations archéologiques, etc. — 16 vol. grand in-8, 1888-1901.
Chaque volume 12 fr. 50.

Typographie G. Uschmann à Weimar.
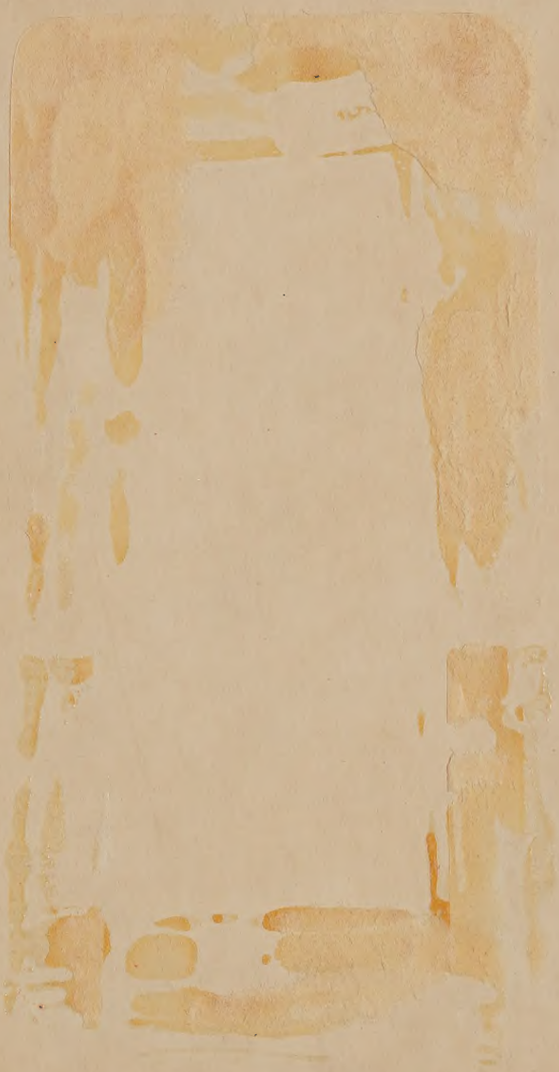
GTU LIBRARY
3 2400 00639 9376